

4° Med
11

D. MICHAELIS ALBERTI

REG. MAJ. BORUSS. CONSILIAR. AULIC. IN ACADEM. HALLENSI
PROFESS. MEDICINÆ ET PHILOSOPH. NATUR. PUBL. ORDIN.

INTRODUCTIO

IN

MEDICINAM PRACTICAM
GENERALEM SPECIALEM ET SPECIALISSIMAM
QUA ORDINE CONGRUO

THERAPIA
MEDICA

PRAXIS UNIVERSALIS

ET

PRAXIS EXTEMPORANEA
AFFECTUUM INOPINATORUM, RESERVATO-
RUM AC TRAGICORUM

THESIS PERSPICUIS EXPLICATA
IN USUM OFFICII SUI ACADEMICI EXHIBETUR
CUM ADDITAMENTO FUNDAMENTORUM

PHILOSOPHIÆ NATURALIS

USUI MEDICO ACCOMMODATÆ

ET

CHYMIÆ.

L. Schröckh

D. MICHAELIS ALBERTI

REG. MED. BORNEO. CONSTIT. MED. IN ACADEM. HALLERIAN.
PROFESS. MED. CONSTIT. HALLERIAN. BORNEO. CONSTIT.

INTRODUCTIO

IN

MEDICINAM PRAXI

GENERALI SPECIALEM ET SPECIALISSIMAM

PER ORDINE CONCORSU

THE RAP

MEDICA

PRAXIS UNIVERSALIS

ET

PRAXIS EXTEMPORANEA

AFFECTUUM INOPTATORUM. RESERVATO.

RUM AC TRAGICORUM

TRAGICUS PASSIVUS EXTEMPORANEA

IN USUM OFFICII SUI ACADEM. CL. BORNEO.

CONSTIT. HALLERIAN. BORNEO. CONSTIT.

PHILOSOPHIE NATURALIS

USUM MEDICO AC COMMODATE

ET

CHYMIE.

PRÆFATIO.

Quando Hippocrates brevitati vitæ longitudo-
dinem artis ad latus ponit, imo opponit,
tunc facile quisquam suspicari posset, qua-
si inter vitam & artem nullum intercede-
ret commercium, adeoque ars ex longe
aliis, imo firmioribus & solidioribus fun-
damentis erigi & formari debeat, cum
neque vita arte indigeat, neque brevitās cum longitate con-
fundi queat: ast qui hos respectus paulo curatius observat, ille
facile comprehendere poterit, quod vita animalis sit funda-
mentum artis & quod brevitās vitæ efficiat, quo ars longa eva-
dat. In scientiis vulgo, cum aliqua certitudine tractandis,
intelligendis & propagandis, eruditi primum quoddam soli-
dum & universale principium desiderant & de eodem valde
solliciti sunt, quid quod passim etiam litigant; quando vero
in Medicina verum, certum & indubium principium desidera-
mus, vix melius, certius & sincerius principium inveniri &
commendari potest, quam œconomia vitæ, quæ consistit in
observatione motuum, requisitorum, ordinum, successuum,
effectuum, mutationum & consecutionum in Historia vitæ
occurrentium: & hæc eadem observatio reddit artem rationa-
lem, certam & fundamentalem, quoniam sepositis opinionibus
ipsæ simplicissimæ naturæ operationes annotantur & ad
futu-

futuram providam & rationalem imitationem reservantur: quare merito cum *Seneca* ex *Ep. 48.* exclamo: *Dic quid natura necessarium fecerit, quid supervacuum, quam faciles leges posuerit, quam jucunda sit vita, quam expedita illas sequentibus, quam acerba & implicita eorum, qui opinioni plus, quam naturæ crediderunt.* Et qui vel paulo simpliciore & sinceriore oculo introspicit in vitæ sacrarium, ille facile perspiciet, quam mundum illa sit nosocomium, adeo ut ipsa infirmi nostri corporis duratio sive vita, non nisi medicina quadam impetretur; corpus enim sanum æque corruptibile est ac morbidum, neque unquam per totam vitam defunt ejusmodi impuritates & perniciosæ causæ, quæ mortem invitare possunt: eapropter etiam vita animalis ita comparata & in tali indole atque facie constituta est, quoniam corpus adeo fragile & imbecille est: si quid purum, bonum, utile, salubre & necessarium corpori applicatur & in illud ingeritur, vix diu durat, quin proxime impurum, pravum, noxium & alienum existat, adeoque tempestiva egestione indigeat; inde est, cur, si optime vivimus, mortis charactere præditi simus: ob id juxta *Senecam de Brev. vit. cap. 7.* *tota vita descendum est mori; Ep. 24.* *quotidie morimur, quotidie enim demitur aliqua pars vitæ & tunc quoque cum crescimus, vita decrescit;* aut secundum *Ciceronem l. Tusc. c. 31.* *hæc vita mors est:* & cum *Greg. Nazianzen. orat. 20.* *Vita & mors, tametsi plurimum inter se dissidere videantur, inter se tamen quodammodo immeant, atque altera in alterius locum subit:* Dum itaque sub hominis existentia perpetua lucta inter vitam & imminentem mortem occurrit, hinc ex solido & indubio argumento atque fundamento dixi, quod vita sit cynosura artis: vix enim ulla methodus simplicior, sincerior, evidentior, efficacior & melior inveniri & demonstrari potest, qua corpus corruptibile conservatur, quam quæ in œconomia vitæ illucescit & ex hac Medicina Therapiam artificialem haurire & formare debet: hanc methodum, qua natura sponte corpus suum defendit, ipse almus Creator invenit; hanc qui sequitur, minime ordini divino repugnat, sed sub divino auxilio certiores effectus salutares

lutares sperare, impetrare & promittere poterit; qui vero tantum humanis inventionibus, speculationibus & curiositatibus innititur, non modo ordinem divinum violat, sed & in tenebris ambulans, minus prosperos gressus & successus assequitur: quapropter primarium boni artificis officium erit in Medicina, quo hanc Historiam vitæ exquisitè perspectam sibi reddat, neve in aliena castra transcendat, aut alterius fori ordinem cum vitali ordine confundat: quare iterum cum *Seneca ex Ep. 48.* eloquor: *quæ dementia est, supervacua discere, in tanta temporis egestate*, imo in tanta vitæ brevitate: hinc secundum eundem Philosophum *Ep. 65. & Aristotel. Lib. 2. Phys. c. 2. §. 22. omnis ars imitatio naturæ esse debet*: quo magis enim ars subtilis, secreta, speciosa & portentosa est, eo magis ab ordine naturæ discedit, hæc enim omnia & perspicue & simpliciter operatur; quapropter vita præstantissima maximeque probata cynosura pro arte medica existit & ita in medicina vita & ars optimo jure sibi invicem subordinantur, non æque in eo, ut ars vitæ inserviat, sed ut vita artis hodegeta sit: hoc principium quia infallibile est, hinc omnibus aliis principiis præferri meretur & hoc eodem etiam principio singulæ reliquæ observationes & disquisitiones in medicina niti debent: seorsim vero ars medica ex œconomia & processu vitæ comprehendit, quantæ dignitatis & prærogantis necessitatis sint Excretiones præ retentionibus & ingestionibus: etenim dum sub continuo motu, qui in corpore vivo procedit, partes mixtæ dissolvuntur & connexæ separantur, subinde etiam attenuantur & in salino-sulphuream impuritatem convertuntur, hinc necesse est, ni corpus vivum lædi debeat, quo illæ heterogeneousitates constanter eliminantur; ne vero ob continuam evacuationem noxii quidam defectus occupent, hinc denuo requiritur, quo necessariae substantiæ reparentur, quæ proinde post brevem moram denuo evacuantur: hæc consideratio eximium usum habet in arte medica, dum primarius labor artificialis eo dirigi debet, quo excretiones tales restituantur & in convenientem ordinem con-

vertantur: quid quod subinde prudens artifex intelligit, quam vanum & infructuosum opus sit, diutius emendationibus & alterationibus materiarum, aut retentionibus impuritatum & superfluatorum humorum inhærere; inde aperte liquet, quam effæminatæ sint illæ cogitationes & elocutiones, quasi ad vitam confirmandam sangvis rectius coemendus & coacervandus, quam emittendus & ventilandus sit: exinde porro elucescit, quod in arte medica primum principium sit, justus processus evacuationum, mediante quo unice vita absolvitur, obtinetur & administratur: ob id denuo inclarescit, quomodo communes observationes clinicæ tum morborum, tum efficaciarum remedium minime primum principium artis constituere possint, quippe quæ cum multis ambiguitatibus complicatæ sunt, ut prudens artifex prius contingentes sive accidentales, personales & individuales circumstantias discernere & separare, proinde vero observationes illas in genuinam suam simplicitatem convertere & denique ipsam illarum applicationem suscipere debeat: exinde porro fluit, quod multitudo observationum medicarum clinicarum non rationalem medicum constituat; & quemadmodum communiter multitudo rerum confusionem parit, ita perinde res cedit cum multitudine vulgarium observationum. Sicut itaque hæc conciliatio vitæ & artis e multis aliis adhuc momenti institui potest, hinc suffecerit hac occasione tantum specimen hujus considerationis edidisse & viam monstrasse, quo in pluribus aliis circumstantiis eadem vitæ & artis pulchra harmonia & communio inveniri & demonstrari queat: Quid vero nunc adjumenti & emolumenti afferat consideratio Brevitatis vitæ pro Longitudine artis, perinde paucis adhuc commonstrare placet: De simplici vitæ animalis statu facile quisquam credere posset, quod intra brevissimum temporis ambitum comprehendi & annotari queat, ut majori jure Hippocrates differere debuerit, de vitæ & artis brevitate & sciagraphia; & licet quidem ars breviori tempore & doceri & disceri possit, tamen suis ævis omnino causam & occa-

occasionem nactus est Senex, quo longitudinem artis inculca-
 ret: sicut enim in initio suo nihil perfectum est, ita artis œco-
 nomia & complementum sese in plures ætates atque periodos
 extendit: processus quidem vitæ facile intelligi posset, ast mul-
 titudo morborum, apparatus causarum morbificarum, verus,
 probatus & securus effectus remediorum requirit moram &
 usus propterea facit artificem: singula hæc sane non tam cito
 ac Systema vitæ ad perfectam cognitionem promoveri possunt:
 imo brevitās vitæ illo sensu eximiam utilitatem Medicinæ sub-
 ministrat, dum vel diffusior ordo vitalis adhuc longiorem red-
 deret artem, si longius temporis spatium ad ampliorem vitæ
 campum pernosendum & perquirendum impendendum esset,
 vel dum sub diuturniori vitæ processu adhuc plures circum-
 stantiæ, plures morbi &c. occurrerent, quales artem denuo
 operosiores, difficiliorem & longiorem efficerent: hinc recte
Plinius Lib. 7. cap. 50. dixit: Natura nil hominibus brevitate vitæ presti-
tiz melius: etenim si præcepta & principia alicujus scientiæ vel
 artis sunt diffusa & intricata, quidni ipsa scientia aut ars talis
 fuerit: deinde alio sensu brevitās vitæ cum artis longitudine
 connectit, quod hæc semper inveniat, quo sincerum, simpli-
 cem & legitimum vitæ statum atque processum a perversis o-
 pinionibus, speculationibus, confusionibus & observationibus
 repurget, in omni enim vinea occurrunt & boni & mali ope-
 ratores & ingenui, conscientiosi & periti operarii & apri de-
 vastantes, ubi artificibus semper occasio suppetit, quo artem
 suam ab inhærentibus quisquiliis liberent atque in pristinam
 sinceritatem convertant; ubi confusio signorum, causarum,
 remediorum, ordinum, successuum &c: multum temporis
 requirit, quo emendetur, siquidem res corrupta ægrius &
 tardius melioratur, quam si penitus removeatur: hinc fini-
 stræ vitæ animadversiones, applicationes & tractationes red-
 dunt artem longam: & dum varii brevitatem vitæ corrigere
 atque alienis modis ac viis longævitatē producere conantur,
 hinc eo ipso artem longam efficiunt: ob id Medicina non est
 studium

studium unius mensis; sed neque etiam ita diffusum & sperosum esse debet, modo sincerus hodegeta posthabitis omnibus ambagibus atque anfractibus proximam viam ad veritatem præmonstret, neque animum discentis cum alienis & portentosis considerationibus oppleat atque defatiget: & quamvis adhuc multa de nexu brevitatis vitæ, cum longitudine artis moneri & indicari possint, tamen hoc loco meum propositum non est, in hæc verba Hippocratis diffusiori discursu commentari, quin brevis hæc prælibatio suffecerit, dum nonnullas animadversiones de arte medica exponere placuit. Occasio præsentis Scripti, quod iterum sub omnipotenti tutela Benignissimi Dei in publicum emitto, talem generalem considerationem obtulit; posteaquam enim hætenus per Dei gratiam nonnullas Medicinæ partes in usum tam studiosæ Juventutis quam ipsorum etiam medicorum, simplicem veritatem amanti-um in theses quasdam resolutas, publico juri consecraverim, ita deprehendi, quod exiguus labor meus passim non contemnendum fructum juvenibus æque ac Viris, medicinam exercentibus, obtulerit, de qua omnis honor DEO tribuendus est, qui imposterum has opellas suæ Clementiæ commendatas habeat: mihi sane in eo nihil tribuo, sed coram profiteor, quod id primarium meum officium esse debeat, imo existat, quo gloriam altissimi aliquo modo promoveam: interim etiam meas imbecillitates bene cognosco & Deum precor, quo omnes defectus & errores meos mihi clementissime condonare & cum veritate magis magisque me illuminare velit: promissi vero & de promisso passim admonitus fui, quo reliquas Medicinæ partes tali semel cepto ordine atque modo prelo committam: steti etiam sub concursu divini auxilii promissis & partem Practicam Medicinæ elaboravi: Prodit hæc itaque nunc in lucem & sparguntur hæ theses iterum in publicum, ut fructum suum ferant: minime vero me latet, quod hoc verbum, imprimis curiosis & in aere piscantibus ingeniis, nauseam moveat, de quo tamen minime sollicitus sum, inveniet etiam

etiam hoc verbum sua ingenia, in quibus fructum ferre poterit: neque quidem consultum est omnibus aut plurimis placere velle, cum plurima hominum pars magis erroribus indulgeat: id mihi dictum esse volo, quod *Seneca in Ep. 29.* eloquitur: *Non possum scire an ei profuturus sim, quem admoneo: illud scio, alicui me profuturum, si multos admonuero:* præmissi itaque in hoc præsentis practico scripto Therapiam medicam generalem, in qua fundamentales generalium medicationum fontes aperui & explicavi, ita quidem, ut methodum, qua generice talia auxilia adhiberi debeant, præposuerim, necessarias cautelas practicas inseruerim & secura, probata, selecta & efficacia instrumenta, quibuscum salutare effectus obtineri debent, indicaverim, modum illa adhibendi significaverim & eandem Therapiam a vulgatis erroribus repurgaverim, secutus sum, sicut in hac praxeos parte, ita in reliquis **CELEBERRIMI STAHLII** methodum atque dogmata, ex cujus ore eadem abunde cum assiduitate & singulari applicatione animi hausi; quare eandem veritatem iterum offero, neque tamen ipsa collegia prælaudati Viri audacter, ut meum laborem vendito: ex hoc limpidi veritatis fonte vero hausta hæc dogmata tanto confidentius propino, quo magis eadem ut vera, fida & sincera expertus sum: addidi insuper specialiores meas observationes, quibus fundamentales illas veritates illustro: præterea vero in hac Therapia talem selectum institui, ne animum cum communi prodigo & fallaci remediorum apparatu onerem, siquidem probe agnosco, quod succincta medicamentorum supellex ad illos effectus impetrandos satisfaciat, in quos ars medica aliqualem potestatem invenit: cum vicissim communis ille atque splendidus remediorum cumulus non modo ad inconstantiam practicam seducat, sed & variis morborum confusionibus ansam præbeat: Deinde subordinavi Praxin dogmaticam universalem, in qua illos affectus pertractavi, de quibus Pathologia mea differit: constitui vero, si Deus vitam & gratiam largitur, morbos infantum, Senum & Fæ-

minarum seorsim alia occasione explicare & prelo subijcere: in præfenti praxi vero hunc ordinem servavi, ut in quolibet affectu præmiserim nexum Pathologiæ cum Praxi & principales circumstantias Historiæ & ætiologiæ morborum recensuerim, quibus subjuncta Praxis nititur: porro palmarias cautelas practicas commemoravi, ne alicui offensionis & temeritati occasio præbeatur & quo reliqua positiva Therapia facilius comprehendatur: denique ipsam specialiore medendi methodum subjunxi & quibus selectis medicamentis illa administranda sit, significavi: Addidi porro Praxin extemporaneam Affectuum subitaneorum & inopinatorum, qualis tractatio nullo speciali opere vulgo prostat, ni per fragmenta inter practicos tales casus explicati obtingant: & licet illi singuli mihi quidem non sub manibus fuerint, tamen de plurimis mihi constat, quod secundum indicatam methodum Deo benediciente cum salutari effectu & eventu ad vota curati fuerint: porro Fundamenta meæ Philosophiæ Naturalis hac vice adjunxi, quoniam numerus solertium Juvenum aliquoties petiit, quo animadversiones physicas meas simili thesium ordine producam & quod desiderant, mox easdem peculiari, ut ajunt, collegio, explicem: siquidem has meas physicas cogitationes tam chymicis meis thesibus, quam reliquæ theoriæ medicæ illustrandis accommodavi: sed currant etiam ipsæ hac vice & patiantur sua fata: denique fundamenta chymicæ sequuntur, quæ perinde non universum Systema chymicum promittunt, sed quæ institutionem quandam produnt, quo reliquæ tractationes chymicæ felicius & facilius succedant: plures præfentis Scripti interpretationes & applicationes, mox subjungenda Parænesis ad Auditores exhibebit: abrumpo nunc filum: DEUM humillime rogo, quod hunc etiam laborem benedictione sua prosequi & ad salutarem usum dirigere velit: a me alienissimum sit aliqualem gloriolam affectare velle, quod illi etiam, qui labores meos sine bile & invidia intuentur, testari poterunt: & ita omnia mea conamina in sinum Dei refundo: illic

illic quiescant & benedictionem suam expectent! Tu vero Lector Benevole, si de meis opellis bene & ingenue judicare cogitas, abstine ne in nomine meo subsistas, sed mecum Deum laudes: si vero sinistre judicare intendis, observes quæso christianum amorem, patienter & continenter perferas infirmitates meas; Deum venereris, si meliora intelligis, imo Deum roges, ut mihi veritatem magis aperiat, aut denique mecum allabores, ut nobiscum habitemus & in propriis nostris imbecillitatibus rigorosum examen instituamus, non vero cum livore & invidia aliorum conatus reprehendamus, sed omnia sub provido Dei oculo, imo in timore Domini tractemus: equidem hoc loco publice detestor atque averfor tales novaturientium censuras, quibus nonnulli aliorum dicta, scripta & fata inique & invidioso animo, ut gloriosi milites, carpunt, ac mercede conducti, velut canes latrantes invehunt: absit a me longissime impius talis conatus, cujus ne cogitatione quidem participem me reddere mallem; tanto magis vero me puderet pro exiguo lucro improbas tales rixas excitare, aut cum protervia & ob otium litem movere aliosque sine omni culpa irritare, neque in ingenuum veritatis patrocinium interdum modestas & fructuosas animadversiones proponere; quales promachi, contra aerem contendentes, bene attendant Salvatoris monitum: *μὴ κέινεστε, ἵνα μὴ κριθῆτε!* ita nunc B. L. Benignitati divinæ ab imo pectore committo.

PARÆNESIS AD AUDITORES.

AD vos me iterum converto, *Juvenes Suavissimi!* quorum manibus hætenus theses meas medicas tradidi: offero vobis denuo Continuationem Introductionis meæ in Medicinam: sequitur nunc pars Practica, ad quam hætenus sufficiens animorum vestrorum præparatio præmissa fuit: Et hic etiam genuinus ordo est, quo successive ad altiora manuducamini: sicut hætenus ad fructuosam scriptorum meorum tractationem viam vobis monstravi, ita consultum esse duxi, quo huic scripto adhortationem aliquam præmittam, ne cum aliquo præjudicio occæcati, verum illius usum perdatis: Praxin medicam nunc propono: qua occasione mox eximium præjudicium vobis eximere teneor; equidem vix amplius operoso quodam conatu atque impatienti sollicitudine desidero, quo me ægrotantes accersant, aut a me frequentes visitationes requirant, a quo officio me variæ causæ distraxerunt: interim ex vero testor, quod tam hic loci quam in aliis longe populosioribus urbibus praxin admodum numerosam administraverim, adeoque abunde addidicerim, quid sit praxin exercere, obambulare, pulsum tangere &c: neque necessariis & sufficientibus observationibus destitutus sum; curiosi vero & infrequentes casus, sicut praxin non efficiunt, ita de iisdem non admodum sollicitus sum: posteaquam enim vires meas usibus academicis consecravi & omni tempore, Deo benedicente, constantem, neque coactum, conquistum & per emissarios conductum applausum deprehendi, hinc viam hanc, quam Deus mihi monstravit, qua potui simplicitate & sinceritate secutus sum, neque ulterius diffusiori & operosiori praxi me immiscere malui aut potui, probe conscius, quod plures huic
practico

practico officio se consecraverint, neque hactenus, per Dei gratiam, aliqualis defectus circa illos invaluerit: quapropter peregrinationes semper deprecatus sum & multas ægrotorum visitationes declinavi, quin rectius conscientiæ mihi duxi, si lucri causa multorum ægrotantium tractationi me dicare voluerim & proinde vel auditorium meum turbare, vel ægrotantibus negligentius prospicere debuerim: quare in Favorem studiosæ juventutis lucrum praxeos declinavi & illud commodum aliis, qui multa & varia tractare volunt, minime unquam invidi: mea interim tractavi & in hoc officio semper tranquillus fui, neque me aliis negotiis obtrudere cogitavi; tantum interea sparsim praxeos studio incubui, quantum per conscientiam licuit: propterea illi omnino præjudicio sese immergunt, qui peritiam in arte tantum in visitatione patientium inquirere volunt: neque quidem praxeos exercitium unquam penitus detrectavi, sed constanter cum reliquis meis laboribus conjungo: neque me vulgares studiorum querelæ latent, quando studia sæpe interrumpuntur: quid quod abunde constat, quomodo ab Academiis successive tali ratione studiosi avertantur; interea vestrum erit cum continentia judicare; alias empirici & nundinatores optimi essent medici, quia interdum diffusissimam praxin exercent: Incidit hoc loco in mentem, quod *B. Bobnius de offic. med. dupl. c. 4. p. 103. 104.* proponit: *Frequentationibus his ut commodius & cum majore fructu litare queat medicus, non adeo multos horum curandos simul suscipiat, eosque perfunctorie & currendo tantum visitet, seu festinando illorum visitationes expediat: cum juxta Celsum 3. c. 4. fere periculosa sit nimia festinatio & ab uno medico non multi possint curari: ne audire cogantur, non observasti, occidisti: multum quippe differunt currere & curare &c.* Ejusmodi fatis subjectæ sunt operosæ exercitationes practicæ. Protuli itaque hoc scripto Praxin medicam & rationabiliter & perite administrandam, insuper indicavi illa remedia, quibuscum Celeberrimus D. D. Stahlius saluberrimos semper præstitit effectus: quam male vero vobis consultum sit, si

vos ad hoc vel illud arcanum dimitterem aut aures vestras cum medicamentis, quibus portentosa & magnifica prædicata imponuntur, vellicarem: interim variis in locis pilulas Stahlianas commendavi, quas genuinas itaque comparare debetis & quæ ad illos reservatos affectus obtineri poterunt, modo non ad alios casus adhibeantur, in quibus alia remedia satisfaciunt: dulcius ex ipso fonte bibuntur aquæ: quicumque itaque Practica studia aggrediuntur, illi cum theoreticis sufficienter imbuti esse, neque subito ad practicos conatus advolare debent; neque etiam patiantur quo sub qualicunque persuasionem atq; prætextu ad eosdem ducantur et invitentur, sed cursui studiorum suorum melius consulant: doleo sane illos, qui præcipitanter ad praxin fugiunt & autumant, quasi illud sit solum officium boni medici: hisce enim ingeniis videtur neque gloria Dei, neque proximi commodum, sed aurea praxis proprium commodum & lucrum curæ cordique esse: absit a vobis hæc fordida avaritia & diffidentia, qua Creatoris vestri honorem violatis: de bono medico desideratur etiam doctrina atque prudentia: hinc meum consilium erit, quo præter theoretica studia etiam aliis elegantioribus studiis operam detis: maxime vero morum doctrinæ, quo prudenter versari discatis, ne per præcipitantiam, avaritiam, invidiam, incontinentiam &c: & vestræ & artis famæ dedecus inuratis; quo spectat, quod *Plato de Legibus l. dixit: recte sciat persuadere, ut primum doceat & persuadeat medicus, quid sit egroti faciendum & non prius imperet, ita promptius parebit*: ante omnia hoc opus practicum cum calidis & piis precibus jungatis; nostrum ferere enim, plantare & humectare nullius erit utilitatis, ni Deus eidem benedicat: & inde etiam est, cur multorum conatus tam infaustos fortiantur successus: si possibile est Practicum studium minime fugiente cursu tractetis, sed plures occasiones feligatis & assumatis, quibus practicæ manuductiones vobis affulgent; neque unius probati artificis operam adhibeatis, quoniam alii singulares inculcabant utiles observationes, quas singulas bene annotare, rite

dis.

discernere & congrue applicare debetis: neque unquam propositum vestrum sit, in futura praxi, aliis invidere majorem praxin & vestram locupletare: sed certi sitis quod tale propositum maledictio divina prosequatur: sciatis potius, quod benedictio divina locupletet: offero itaque vobis *Therapiam medicam*, sub cujus tractatione materiæ medicæ studium sedulo repetendum est, qua occasione *Wedeliana amoenitates Mat. Med. & Hoffmanni methodus medendi* conciliari poterunt: accedit *Ludovici Pharmacia moderno seculo accommodata*, cujus collatio multum adjuvabit studium Therapevticum; imo successive particulares tractatus Therapevtici conferantur; porro sedulo evolvantur *disputationes Stabliana Therapevtica*, quarum variæ prostant: non infimæ notæ ac dignitatis est commentarius *Etmülleri in Schræderum & Ludovici*: huc refero *dissertationes Therapevticas* diversas *Wedelianas*, *Bobnium de off. med. dupl.*: & quemadmodum præsens *Therapia* est præparatio ad specialem praxin, ita illa iterum cum bona animi applicatione seorsim tractari debet, quoniam in speciali praxi minus sufficienter therapevticæ illæ animadversiones explicari solent: minime omnium proficit in *Therapia* nimis copiosum apparatus remediorum affectare & indiscretim conquirere, unde non nisi gravis perturbatio animi ortum trahere potest: agite itaque & de selectu remediorum utilium & probatorum curam habete: eximium enim damnum est, si singulis illis laudibus, quæ vulgo de remediis circumferuntur, absoluta fides datur; neve in illam credulitatem conscendite, ut omnium practitorum remedia pro divinis habeatis: estote providi, ne animi vestri subito prædicatis illis, meum, nostrum, polychrestum, panacea, mercurius vitæ, &c: defixi adhæreant: non enim omnia remedia tanta fiducia digna sunt, qualia non nisi a suis fautoribus & authoribus commendantur: ita hic extollit suum opium, alius suum sal volatile oleosum, &c: & in hoc passu prudentia opus est: experientia accusatio atque tutela in omnium ore est, quapropter in mente vestra firmitas requiritur, ne modo ad hanc, modo ad aliam contrariam experientiam titubetis; exinde enim confusus foetus pro-

provenit qui in praxi medica infans perniciæ evadit. Deinde oculis vestris sese sistit *Praxis universalis* in cujus prolegomenis brevibus requisita boni artificis recensui, hæc velim, ut bene observetis & in usum assiduum ducatis, quo futurum officium practicum a vobis sub benedictione divina exerceatur: quemadmodum evolvi possunt Libri, *Botalli commentarii de ægri & medici munere*, *Amatus Lusitanus de Introitu medici ad egrotum*, *Iulii Cæs. Claudini Lib. de ingressu ad infirmos*, *Bohnius de officio medici duplici*. &c: præterea commendata scripta *Stabliana* sedulo concilientur: conferantur *Sydenhamii*, *Baglivi*, *Ettmülleri*, *Riverii*, *Dolei* scripta practica, ut & *dissertationes practica Wedeliana* in quibus locis variæ utiles observationes reperientur: & quamvis in talibus scriptis varia allegentur & laudentur remedia, ita non æque necesse est in illis diu subsistere: interim abstinete ne indiscretim omnia rejiciatis, sed observetis, quibus medicamentis singulares laudes adscriptæ sint, quæ omnino merentur, quo ulterius in usum ducantur: evolvantur cum tempore observatores selecti, a curiositate liberi, nec non scriptores botanici, qui de medicamentorum viribus differunt: medicamenta splendida, speciosa, secreta &c. ne multum conquiratis, sed simplicia magis præferatis, quæ plus profunt, quam composita & portentosa chymica: imprimis etiam curam habeatis, quo vobis cura diætetica rite cognita evadat: temeritatem, timiditatem & negligentiam fugite: absit a vobis ille pruritus congerendi & conscribendi formulas remediorum, quarum multitudo vos ad cæcam empiriam ducit: proinde etiam consultum erit, quo successive ægros visitare addiscatis & quando in diversis casibus dubii estis, ab omni cæco tentamine abstinete: consulite rectius præceptores vestros, mentem vestram de tali morbo explicate & quæ vobis videntur proficua futura, indicate, de reliquo vero amicam censuram, admonitionem & consultationem ab iisdem expectate & in tali exercitio assiduitatem adhibete; omnia tamen circumspicite tractate, neque unquam audacter procedere intendite: facile enim evenit, ut quisquam audaciæ advescat

&

& necessariam circumspeditionem atque modestiam negligat: interdum occasio fert, quo nosocomia visitari queant, aut quo aditus ad privatiores practicos pateat, quorum operationes annotare & quo successu illæ præditæ sint advertere decet: interim etiam occasio suppetit, quo e modesta observatione finitrorum eventuum & amethodiæ ab aliis commissæ in nostra doctrina & circumspeditione confirmemur, imo præservemur, ne cum aliis in idem periculum incidamus: minime vero confert aliorum errores prodere, acriter perstringere, alios invehere, aliorum famam denigrare, aliorum praxin carpere: nobiscum semper habitare & ex aliorum periculis sapere debemus, quis enim nos constituit, quo aliorum iudices simus: imperiti artifices habent suum iudicem, cui de erroribus rationem reddere debent: quare tyrones praxeos tempestive discere debent, quo linguam compescant, labia comprimant, ne conscientiam suam lædant & garrulitati otiosæ advescant: de reliquo practica studia non fugitive, aut confuse tractanda sunt: quo loco non possum non, quin quorundam corruptum statum admodum reprehendam, qui collegia manuscripta anxie conquirunt & hoc solatio toti defixi nituntur, cum nosse debeant, quantum juvet ipsas specialiores observationes & annotationes ex ore Præceptorum haurire & percipere: deinde nonnullorum pruritus ad Praxin adeo immodicus & insanus est, ut tanta præcipitantia irruant, quasi hanc occasionem prætermitterent, qui totam sapientiam in eo positam esse credunt, quo nudis practicis studiis gaudeant: inde evenit ut tacite & subtiliter in empiriam conjianantur: hinc interdum talia ingenia occurrunt, quæ annotant, quomodo diversi medici diversa reservata remedia possideant, quorum possessionem ipsimet affectant & per modum alicujus imitationis talia remedia conficere laborant, imo tam diu de tali conatu solliciti sunt, ut interdum ex eximio monte opinionum & promissionum ridiculus mus & lepida compositio profiliat: Nostis ex parte quantæ imitationes Pilularum Stahlianarum circumvolent & sub quibus nominibus sese variorum invidia

dia & avaritia aut pleonexia illa fordida prodat : interim minime asfiduitatem illam rejicio, qua nonnunquam quisquam remedium quoddam tali fido & efficaci usu comprobatur, quo deinde Deo adfistente præ aliis medicamentis inniti queat : sed in tali passu etiam fides adhibenda est, ne quis fumum vendat, & de sterili remedio gaudeat. Non sufficit alicui remedio splendidum aut aliud speciosum prædicatum affingere ; optima illa commendatio est, quæ magis re quam titulo succedit : quod si vero vobis aliorum celebriorum medicorum reservata medicamenta commendentur, tunc minime vana hæc consilia esse autumetis, uti corrupta & stupida quædam ingenia faciunt : quin potius cum necessaria modestia & gratitudine accipiat, quod vobis præ aliis incertis, ambiguis aut inutilibus remediis talia indicentur & commendentur, quæ reliquis palmam præripiunt & vestram futuram praxin meliorem reddunt : confusæ vero mentis ingenia ea propter fastidium quoddam declarant, quibus reservata talia remedia, prout cum impudentia desiderant, non manifestari possunt : denique iterata vice, sed ex urgente necessitate moneo, ne aliorum probatorum practicum conciliationem negligatis : turpissimum enim vitium philargyriæ & quod multi omnia ad suam utilitatem referant, seducit & corrumpit interdum ingenua ingenia, quando detinentur aut sub qualicunque invidia & iniqua persuasionem deterrentur, quo minus alios audiant, adeant & conferant, talem seductionem sedulo evitetis, nam luditur vel de vestra pecunia, vel de vestro applausu & servitio & adoratione, haud vero utilitas vestra intenditur : absit a me, uti nostis, quam longissime, ut quenquam vestrum vel urgeam, vel per alios urgere eidemque persuadere permittam aut annuam, quo me audiat ; quod cuiunque liberum sit : quin nostis, quam sæpe urgeam atque desiderem, quod in verba mea minime jurare neque me solum audire & adire debeatis : ita omniscio Deo constat, quanto ardore vestrum commodum ego prosequar : neque
oculus

oculus vester malus sit, aut animus fastidiens, si labores mei, quos cepi & suscepi, non singulis semestribus mutationibus finem suum attingunt, quod mihi sane levius opus esset, si commodum vestrum non mihi præfixum haberem: quid itaque properate in re tam ardua? patientia & constantia opus est, quo semel ceptum negotium salutarem finem assequatur: quo magis vero practicum studium dignitate sua fulget, eo major solertia requiritur in repetitione & ruminatione illius, quod in collegiis explicatum fuit: propterea etiam in cujuscunque affectus atque casus tractatione, Pathologicum studium conciliate, deinde vero prælaudata Sthaliana & reliqua scripta evolvite, quando de affectu quodam necessariam manuuctionem & informationem obtinuistis, quando illam intellectui & memoriæ mandastis: sic experiemini verum & solidum quendam fructum. Præterea obtuli hoc scripto, tractationem quandam Casuisticam & *Praxin* quidem *extemporaneam de affectibus inopinatis atque Tragicis*: collegi tales fonticos casus, qui in Praxi medica ex improvviso nonnunquam obtingunt & multum curæ atque sollicitudinis pariunt, quibus propterea peritus & prudens artifex rite succurrere debet & ne tales tragici affectus artificem minus præparatum offendant, necesse erit, quo antea manuuctio subministretur, quomodo tempestive, promte & perite iisdem subveniendum sit: & hæc ipsa etiam tractatio tantum vobis promittit & exhibet usum, quo in futurum majori dexteritate & capacitate relationes medicas conscribere & judiciis publicis eo *melius* cum iisdem satisfacere queatis: plurimos horum casuum ipse in mea praxi expertus sum, sicut in hac tractatione meas æque ac aliorum peritorum & fide dignorum medicorum observationes commemoravi, adeoque veritatem observationum & methodorum medendi abunde confirmavi: invenietis cum tempore Deo adistente efficacem hujus tractationis fructum: specialem lectionem & conciliationem aliorum authorum vobis hoc loco commendare non possum,

quia id ipsum in cujuslibet specialioris casus explicatione ex proposito præstiti, ubi diversi authores commemorati sunt, qui de ejusmodi affectu egerunt: vestrum modo erit officium, quo tales authores sedulo conferatis: ante omnia alia vero in periculosis & tragicis talibus casibus divinum auxilium exorandum erit, quo in tam periculoso statu commendata & adhibita remedia salutarem effectum acquirant: & quamvis in hujus tractationis compendio multa notitiæ vestræ sese subjiciant, attamen multa specialioribus explicationibus & discursibus reservata sunt: unde vobis consultum erit, quo in tam arduis & periculosis casibus sufficientem cognitionem acquiratis, ne in tanta afflictione vel temere vel timide quicquam committatis. Practicis hisce tractationibus sociavi *Fundamenta Physica* & quidem talia quæ medico studio respondent: posteaquam enim observavi, quod multæ ex communibus sententiis physicis veritates medicas obscurent magis atque confundant, quam confirment & illustrent, ita in eo occupatus etiam fui, quo communes errores & phantasias, quotquot in philosophia naturali occurrunt, e theoria medica repurgem, quo animos vestros præservem, ne in tales opiniones præcipites ruant, quæ neque in ratione sana fundatæ, neque experientia solida & sincera probatæ sunt: minime quidem me latet, quantum offenculum sit studium observationum & experientiæ in oculis speculatorum, ad quod ipsi neque pertingere possunt neque volunt, qui tantum ex certis præsuppositis & phantasiis ordinem & statum naturalem explicare satagunt: neque quidem in hoc negotio confusæ & corrasæ quædam observationes aut sterilia experimenta satisfaciunt, sed singulari attentione & circumspeditione opus est, ne animus cum otiosis & ridiculis curiositatibus & crepundiis corrumpatur, neve ita confuse & præcipitanter picturæ, iccones, figmenta, similia & experimenta artificiosa ad œconomiam vitæ animalis applicentur; & cum mihi etiam hoc officium

ficiū ordinariū commissū fuerit, quo in physicis studiis juventuti succurram, licet ab anno 1703 hic loci privato studio physicam docere ceperim, ita nolui aliquid in hac sparta negligere, sed thesibus hisce illas cogitationes meas communicare malui, quas ad medicam & chymicam theoriam spectare scio: vestrum iterum erit officium, quo in hoc studio & demonstrationes & approbationes solidas advertatis, neque animum vestrum in indagandis inutilibus novitatibus exerceatis, aut aures curiosis vellicationibus submittatis: sacrum vobis hoc esse debet studium, quo rectius in naturalium rerum perlustratione Creatorem agnoscere & venerari discatis, minime omnium vero cum petulantibus opinionibus & conscientiam violetis & scientiam turbetis & creatorem dehonestetis: & quanquam in hisce fundamentis Philosophiæ naturalis non singulæ illæ tractationes occurrant, quæ vulgo in systematibus physicis proponuntur, tamen illæ considerationes, quæ omissæ esse videntur, vel in explicatione harum thesium, vel in aliis medicinæ disciplinis & partibus a me propositæ sunt: imo quoniam ut plurimum deprehendi, quantus in communi physica defectus occurrat, circa tractationem & cognitionem Naturæ & motus, hinc quadantenus annis sum, quo ex parte pro virium mearum modulo hunc defectum suppleam, quales animadversiones constanter tam ad œconomiam Macrocosmi, quam ad statum Microcosmi applicare soleo: interim communes curiositates physicæ me non latent; quos ad nauseam vidi, tum apud B. Sturmium, tum apud B. Weigelium & hunc quidem consanguineum meum, a cujus institutione in arithmeticis & mechanicis, theoreticis æque ac practicis applicationibus per satis notabile tempus pependi; quid quod olim in tales curiositates totus immersus fui, quarum plurimarum inutilitatem in vera Theoria medica tandem deprehendi: unde quidem facile credo, quod meæ sententiæ physicæ ingeniis, curiositates affectantibus,

Stantibus, minime arrideant, quoniam ingenua simplicitate
 nituntur: proinde meas demonstrationes physicas cum suf-
 ficienti farragine observationum physico-medico-chy-
 micarum confirmo & in hisce observationibus non corti-
 cem, sed nucleum & solidum fundamentum attingo: cui-
 cunque etiam placuerit sub mea manuductione in physicis
 alia quædam scripta physicorum conciliare, illi commendo
Beccheri physicam subterraneam & Sturmii systemata physica, tam
physicam Conciliatricem, quam compendium physice erotematicum:
 hypothetica vero illius Physica nimis diffusa est; cui tamen
 tempus vacat, illi & hæc commandata sit. Denique etiam
chymica mea fundamenta hoc ordine agmen claudunt, quæ pe-
 rinde minime vel chymiam pharmaceuticam, vel systema
 in artis formam redactum exhibent, sed tantum cynosuræ
 instar inserviunt, quo reliqua dogmata & experimenta, ad
 chymiam spectantia, melius comprehendere & demonstrari
 possint: & certe minima pars thesibus hisce oculis vestris
 subjicitur, cum explicatio atque discursus non modo uberio-
 res rationales deductiones, sed & multiplicia experimenta
 inferat & offerat & dum ad minimum annum temporis
 spatium ad laborem talem chymicum a me adhiberi solet,
 (ubi nulla intervalla, si Deus sanitatem conservat, interce-
 dunt) ita facile colligere licet, quantæ reservationes menta-
 les supersint, si thesibus hisce propositis satisfacere laboro:
 & quando priora capita vobis ardua & obscura videntur, ne
 propterea animum abjiciatis velim, cum in Halotechnia,
 Zymotechnia & Pyrotechnia vobis singula hæc fundamen-
 ta evidentiora sint futura: & licet in quolibet specialiori
 chymicæ parte adhuc multa monenda & indicanda sint, tamen
 animus mihi minime fuit, chymiam quandam completam
 texere, alias quælibet pars seorsim tractari promereretur:
 quoniam vero in collegiis academicis tantum animi præpa-
 rantur, quo imposterum proprio studio, hæc, quæ modo
 didicerunt, augere possint, ita ignavi & abjecti animi signum
esset

esset, si auditor tantum in collegiorum usu acquiescere vel-
 let: de reliquis enim, qui negligenter res suas tractant,
 mihi minime sermo est; neque etiam nuda annotatio suffi-
 cit, ruminatione opus est; sicut tractationes chymicæ ita
 constitutæ sunt, ut æque sedula attentione & repetitione
 indigeant: & quo hæc studia chymica cum majori usu tra-
 ctentur, propterea privatori ulteriori studio sedulo evol-
 venda erunt scripta chymica *Stabliana*, videlicet *clavis illa ad*
Physicam subterraneam Beccheri spectans, tractatus de sulphure,
opuscula chymica; hisce scriptis combinari possunt *Barneri Chymia*
philosophica, Bohnii Dissertationes chymica, Zwelferi animadversiones in
Pharmacopœam Augustanam, Wedelii scripta chymica, Glauberi opera:
 quæ scripta studiosum chymicæ cum sufficienti apparatu
 scientiæ & experientiæ instruent, quo in futurum, si placue-
 rit, ultiores progressus facere valeat: minime tamen in
 eo opus chymicum quisquam ponat, ut spiritum, aquam
 &c: destillare, sal volatile præparare, Flores sublimare pos-
 sit, id quod famuli pharmacopœorum æque possunt; ne-
 que vera chymia principaliori suo studio circa curiosa ex-
 perimenta occupata est, neque in nuda processuum collectio-
 ne, coacervatione & præparatione consistit, sed præter hanc
 capacitatem administrandi experimenta, etiam requirit ra-
 tionabilem circumstantiarum intellectum atque nexum,
 ut eo ipso artifex subjectorum suorum, circa quæ versatur,
 indolem atque relationem rite cognoscat: sedulus etiam
 chymicæ studiosus manus applicat & processus, quos aspexit,
 imitari suscipit, ne in hac arte plane imperitus sit: quicun-
 que etiam majorem propensionem ad chymiam in pectore
 suo sentiunt, illi circumspecti sint, ne magis necessaria negli-
 gant, neve huic studio adeo immergantur, ut cum raris
 exercitationibus tempus terant, aut de inutilibus curiositati-
 bus gaudeant, aut in sordidam chrysophiliam & periculosam ac
 ancipitem chrysopœiam ruant, neque Creatorem suum tentare
 audeant, indeque in tali sterili ausu, famam, opes & vitam
 perdant:

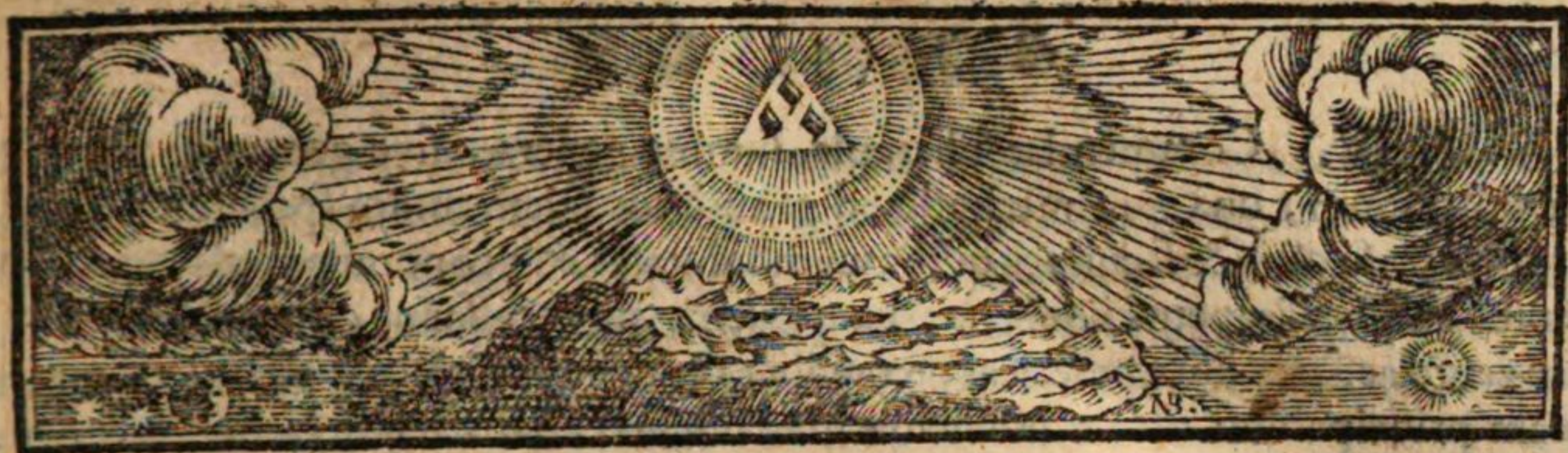
perdant: si ullibi enim, sane in chymia modus servandus est, quia pruritus in studio chymico non modo ad eximiam garrulitatem & gloriosam ostentationem, seducit, sed & ad negligentiores alterius officii, in proximi usum inservientis administrationem disponit: ea propter in hoc studio vobis circumspectionem commendo: vestrum nunc erit quo hisce consiliis annuatis, si utilitates illas assequi cogitatis, quas vobis opto: Deum denique humillime precor, quo omnes, qui tam salutarem artem aggrediuntur, sancto suo spiritu impleat, ut agant, quæ ipsius beneplacito conveniunt, quo studiosa Juventus fugiat toto studio vitia juventutis & in præceptis Domini ambulet, *stultas & ineruditæ quæstiones avertetur, sciens eas gignere pugnas. 2 Tim. 2. v. 23. imo quilibet vestrum reminiscatur illius Davidici moniti Psalm. 119. v. 9-12. quomodo purificabit juvenis semitam suam? observando eam secundum verbum tuum: Ex toto animo meo quero te, ne sinas me errare præceptis tuis: in animo meo recondo sermonem tuum, ut non peccem in Te: Tu benedicte Jehova, doce me statuta Tua: denique vos compello atque adhortor cum apostolico illo dico 1 Cor. 10. v. 31. & Colos. 3. v. 17. Quid facitis, omnia ad gloriam Dei facite: quicquid feceritis sermone aut facto, in nomine Domini Jesu id facite, gratias agentes Deo & Patri per eum: Et ita vos gratiæ & directioni divinæ constanter commendo.*

THERA-

**THERAPIA ME-
DICA.**

THE RAPID
DICA.

PRAECOGNITA ET FVNDAMENTA THERAPIAE MEDICAE.

§. I.

Praxis medica, quæ in ordine studii medici partem Theoreticam excipit, vel est generalis, vel specialis; illa tradit tales respectus conseruationi & restitutioni corporis corruptibilis subservientes ad communes & genericos usus applicandos: hæc vero ex illis fundamentis specialiores applicationes ad singulares & particulares ægrotationes & patientes ducit.

§. II. Dum vero juxta hunc sensum praxis generalis nihil aliud quam Therapia medica est, ita hæc partim præservatoriam, partim curatoriam opem affert, dum ejusmodi summa genera medicationum ordinat, quæ genericas morborum invasiones præoccupant & intercipiunt, sed quæ etiam easdem ad curatorium scopum dirigit, dum præsentis integritatis animalis periclitationes expugnare laborat.

§. III. Vnde Therapia appellationem suam nacta est a repurgatoria sanatione & liberatione ab impuro & variis periculis & offensionibus inducendis apto subjecto, sicut in antiqua idololatria ejusmodi cultus expiatorii & repurgatorii oblatis & adhibiti fuerunt Diis illis, qui Theraphim dicti fuere & Deos domesticos præsentabant, qui ob frequentem externam iniquationem frequenti mundificatione indigere; unde per applicationem ad corpus immundum & corruptibile Therapia talem actum repurgationis & liberationis ab imminente perniciæ denotat.

§. IV. Commendat Therapia summa genera, five generales fontes medicationum, una cum methodo ad genericam talem curam spectante & instrumentis selectis & securis, quibuscum salutare & œconomiae vitali respondentes effectus impetrari debent; ita quidem, ut necessarias observationes atque cautelas, exquisitè practicas, conciliet & ita rationi & experientiae, tanquam principalibus rotius medicinae fundamentis, satisfaciatur.

§. V. Indicat & continet proinde Therapia medica veram & sinceram illam methodum morborum & subiectorum essentiali constitutioni respondentem, subinde naturae individualis synergiam conciliantem, mediante qua singulae illae causae, quae partibus fluidis & solidis inimicae sunt, vel immutantur vel tempestive avertuntur, quo tota oeconomia vitalis integritati suae restituatur, sanitas confirmetur & vitalitas eo ipso adjuvetur.

§. VI. Quemadmodum vero ars medica vix facile aut saepe, nisi in crassissimis affectibus, absolutam potestatem habet in corpus vivum, ita artifex de illa intermedia causa apprimè sollicitus esse debet, per quam in corpus operari potest: ob id in Therapia medica curatius & Energia & Synergia Naturae humanae exploranda erit, quo sub eadem salutare effectus inducantur & tales quidem, quales ipsa natura, si sola operaretur & a via recti non aberraret, inquirat & impetret, obtineantur.

§. VII. Et sicut in omni operatione methodus agendi praestantissimum est emolumentum; ita Therapia medica, si a vana empiria libera esse debet, singula sua negotia methodice & ordinate exercere debet & hoc sensu atque respectu Methodus Medendi est rationalis & ordinatus quidam processus, quo iuxta indolem morbi & causae laedentis per iustam securorum & efficacium adminiculorum oblationem, imminetia pericula tempestive interceptiuntur, ita tamen ne vago quodam impetu & conamine speculationibus magis, quam indoli morborum respondentes indicationes suscipiantur.

§. VIII. Multum propterea refert nosse, quid ex naturae & causae morbificae energia fluat, quo in generico practico respectu singulis effectibus subvenire possit artifex, dum e causae morbificae efficacia non nisi perniciosae laesiones; ex energia naturae, libere & legitime operantis, vicissim salutare operationes pendeant, quae causae subiugandae & expugnandae, inventae sunt atque directae.

§. IX. Circa causam morbificam, condigne & legitime aestimandam & tractandam, duplex principalis respectus occurrit; prior est, in quantum illa corrigi, emendari & ita alterari queat, ut nociva illius efficacia palliativo quodam modo invertatur; palliativo dico modo, quia haec correctio non diu durat; alter vero respectus observat illam causam, ut simpliciter noxiam aut alienam

lienam, superfluum & a corpore tempestive removendam atque ejiciendam : & hic posterior exquisitè medicus est atque vitalitati adæquate & proxime inservit ; prior vero secundum communem æstimationem nudis hypothefibus nititur & plus imaginarius, quam practicus & salutaris est ; cum persæpe optimæ & maxime selectæ opportunitates agendi cum vanis & hypotheticis materialium correctionibus perdantur.

§. X. Et quanquam causæ morbificæ remotio proximius scopo medico respondeat, tamen interdum præparatio hujus in tantum commendanda & urgenda est, quo evacuatio illa eo melius, citius & facilius succedat : omnis enim correctio materiæ peccantis sine subordinata tempestiva illius exclusionè, ordini vitali minime est consona, quin rectius & motus vitales & corpus aggravat, impuritates accumulât & reliquas salutares ordinarias excretiones turbat.

§. XI. Principalissimum totius Therapiæ artificialis fundamentum est Therapia corporis sani, sive methodus illa, qua utitur natura humana libere & sola agens in conservando, præservando & restituendo fragili suo corpore, iuxta quam considerationem tota nostra vita nihil aliud est, quam medicina naturæ ad præoccupandam corruptionem corporis idonea atque efficax.

Conf. Stablii Diss. de Therapia sani corporis.

§. XII. In hac Therapia sani corporis sequentes principaliores respectus, ad Therapiam artificialem fructuosi & necessarii, annotari debent, 1) quod corpus animale nunquam perfecte sanum sit, sed quod ipsi constanter materiæ heterogenæ inhæreant 2) quod hæ materiæ ita constitutæ sint, ut sub qualicunque concessa mora perniciem suam inferant & actu denique noceant. 3) ne vero talem noxam corpori vivo inferant, necesse est, quo proximius, sed subinde etiam constanter, ab humoribus separentur, dum per hos antea e solidis partibuseductæ sunt : 4) omnino vero & absolute pro vitalitate & sanitate obtinenda confert, quo illæ materiæ in aptis organis sequestrentur & denique tempestive evacuentur 5) quales operationes atque effectus non nisi cum motibus vitalibus, tum progressivo sanguinis, tum, & præcipue quidem, motu tonico administrantur.

§. XIII. Si porro 6) materiæ quædam in corpore nostro occurrunt, quæ quoad crasin suam non perniciosæ sunt, tamen quoad quantitatem suam superflue & molestæ, tunc easdem, legitime procedens natura sibi relicta, sponte imminuit & evacuat, dum 7) illas vel immediate & sine mora in prima & sincera sua constitutione expellit, vel 8) antea quantisper præparat, quo excretoriis motibus facilius obtemperent : 9) singulas has operationes in proportionata methodo administrat, neque confuse causas lædentes commouet atque impellit, sed 10) in tali salutari functione observat rationes temporis, quan-

titatis, qualitatis, constantiae & quæ aliæ cum præoccupatione corruptionis congruunt.

§. XIV. Causæ vero quæ corpori inimicæ existunt, sunt 11) vel absolute & positive, vel respectivæ & privative mixtioni corporis animalis præjudiciosæ 12) inter illas vero quædam sunt subtiles & tenues, adeoque efficaciam suam sine strepitu exserunt: 13) quædam contra sunt crassæ, proptereaque in prima sua operatione confestim sese produnt 14) aliæ citius, intimius & constantius 15) nonnullæ vero lentius & per intervalla noxam suam inferunt; unde 16) illæ cito & sine mora imo sub maxima vigilantia & circumspeditione 17) hæ vero per intervalla & cum remissione atque moderatiori activitate eliminantur.

§. XV. Et dum 18) maximum damnum partibus fluidis sive humoribus imminet, qui citius corruptioni obnoxii sunt, ita pro iisdem conservandis & præmuniendis natura humana primariam curam applicat: per hos humores 19) subinde solidis partibus prospicit, eluendo & abstergendo, quid quod in iusta flexilitate & mobilitate conservando easdem 20) quodsi porro continuitati corporis aliqua læsio accesserit, tunc eadem principaliori opera a natura reparatur citra positivum artis jus 21) id ipsum contingit intra justum ætatis ambitum, siquidem cum senectute imminente illud singulare decrementum circa reparatorium actum observatur 22) unde vnicè consolidatio & nutritio energię & synergię naturæ debetur, & denique 23) in omni hoc officio causæ lædenti & peccanti nulla mora conceditur, sed eadem mox ad tempestivam eliminationem promoveretur, modo 24) semper proportio humorum ad motus & motuum ad humores respondeat.

§. XVI. Et juxta singulos hosce respectus, quibuscum legitimæ naturæ humanæ operationes expositæ & commendatæ sunt, Therapia artificialis sive medica dextre & ingenue est adornanda, quemadmodum adhuc in illa priori Therapia non naturali specialissimæ naturæ operationes observantur, quæ circa specialiores causas & materias morbificas occupatæ sunt, ita juxta earundem successum perinde Therapia artificis instrui debet, quando illa ad similes effectus requiritur.

Conf. Stablü Disp. de ministerio artis naturæ salutariter adhibendo. De Cynosura Therapiæ, Disp. mea de motibus naturæ cynosura medici: & Epist. mea de Naturæ & artis commercio therapeutico.

§. XVII. Et sicut in genere Therapia sani corporis versatur circa quantitatem materiæ & motuum, ita Therapia artificialis occupatur circa humorum, præcipue peccantium, quantitatem & hanc quidem vel excedentem; vel deficientem; deinde etiam occupatur circa materiarum qualitatem in primis vero circa crassam & consistentiam earundem, minime vero circa exquisitam

tam essentiam principiorum constitutivorum, denique etiam motus in oeconomia vitali occurrentes observat, in quantum vel excedunt vel deficiunt, imo etiam ratione ordinis & methodi deflectunt; juxta quas animadversiones etiam diversas operationes Therapeuticas invenit et applicat.

§. XVIII. Quod itaque quantitatem humorum concernit, quæ Therapia medica indiget, tunc excessui ejusmodi respondet tempestitiva & proportionata evacuatio; defectui vero illius convenit tempestitiva reparatio: circa qualitatem humorum varii respectus occurrunt, qui alteratione & correctione aliqua indigent, sive illa consistat in resolutione & attenuatione, sive in incrassatione, sive absterfione, sive ita dicta edulcoratione, sive alia quadam præparatione: motuum quantitates iterum observandæ sunt, quatenus vel in excessu, qui temperari, leniri, coerceri, vel sedari debent, vel in defectu, consistunt, qui excitari debent per commoventia, calefacientia, impellentia, prouocantia, exstimulantia, nervina & analeptica; qualitas vero motuum & modus sive methodus dirigi & tractari debet juxta ordinem, quem Therapia non naturalis commendat.

Conf. Stablii disp. de præparatione corporis therapeutica.

§. XIX. Quanquam vero ejusmodi operationes Therapeuticae artificiales multiplices & diversæ existant, tamen exiguæ harum absolutam potestatem habent in corpus vivum, nisi mediante natura humana illiusque activitate plurimi salutes effectus impetrentur; ubicunque vero ars sine naturæ concursu corpori subvenit, ibi non æque Therapia medica, quam rectius Chirurgia simplicius instrumentalis & manualis requiritur & dum in Therapia per naturæ energiam & synergiam operandum est, ita semper artifex ordini, sensui & consensui naturæ satisfacere debet.

Conf. Stablii disp. de Potestate artis medicæ.

§. XX. Quemadmodum porro Therapia medica indicat & commendat quid pro salubritate corporis agendum & quomodo naturæ subveniendum sit, ita proinde etiam subministrat ejusmodi instrumenta, media & subsidia, quibuscum salutes effectus producendi sunt & in hisce auxiliis commendandis servat justum & utilem selectum, indicat quantitatem & formam offerendi remedii, nec non modum adhibendi atque dirigendi & quali regimine aut moderamine talia adminicula sublevanda sint, significat.

§. XXI. Deinde salutaris & rationabilis Therapia medica fugit omnes æquivocationes & immoderatas operationes, imo laboriosas & exacte vanas commotiones vitat, sed proximius ad illos effectus tendit, qui directe vitalitati & sanitati subveniunt, non otiose speculando de modo agendi & operandi, sive quomodo remedia operentur, neque curatius dispiciendo circa materi-
riarum

riarum tractandarum essentielles & mere physicas qualitates, utpote quæ considerationes magis ad Therapiam physicam, quam medicam spectant & nihil quicquam directæ utilitatis ad corpus vivum tractandum conferunt.

§. XXII. Præter hæc fundamenta, quæ hæctenus ad Therapiam medicam commendata sunt, adhuc seorsim notandum est, quod ad rationalem Therapiam pertineat 1) vera Theoria medica & certitudo tam physiologica, quam pathologica, ex qua motuum vitalium ordines, effectus & fines propius elucescunt: 2) annotanda, concilianda & discernenda erit personalis hominum sensibilitas, ne in producendis certis effectibus eadem nimium offenda-
tur 3) observandæ proinde sunt singulares consuetudines circa diuersas motuum species & effectus vitales.

§. XXIII. Præter hos fundamentales respectus ad Therapiam medicam pertinet 4) selectus remediorum fidorum, certorum & probatorum, cum evitatione diffusioris multitudinis 5) magnum etiam refert & affert commodum, quando in Therapia medica evitatur multiplicatio remediorum & formularum, quæ alias sinceros & simplices effectus admodum pervertit & præpedit 6) multum juvat in Therapia medica simplices & non mixtos effectus prosequi, aut ad minimum tales, qui ad unum scopum collineant 7) major ratio & æstimatio habenda est evacuationum, quam nudarum alterationum & 8) ubique motus in corpore provide & dextre tractandi & dirigendi sunt.

Conf. Stablii diss. de multitudinis remediorum abusu.

§. XXIV. Non minus specialissimæ quædam regulæ fundamentales in Therapia medica commendandæ sunt, quæ sese ferme ad omnes affectus & intentiones extendunt 1) quod nihil moveri debeat, quod mobile nondum est, alias vanum erit nostrum conamen 2) quod nihil moveri debeat, quod motu non indiget, sed per se jam movetur, alias motus excedunt 3) quod eo minus excessivi motuum gradus provocandi sint, alias effectus fiunt perniciosi 4) quod per contrarietates & extremitates Therapevta operari non debeat, quia talia opposita vitam destruunt 5) quod ubique motibus cum maxima cura prospiciendum sit, ne pervertantur.

§. XXV. Hinc 6) antea mobile reddendum est, quod moveri debet, si mobile est etiam 7) ad motus & effectus salutares obtinendos congruus locus atque sufficiens spatium suppeditari debet, 8) nihil etiam contra consensum & concursum naturæ, non turbatæ, suscipiendum & movendum est 9) neque e locis incongruis aliquid emovendum erit: 10) multo minus motus contra proportionem augendi & excretionem augmentandæ sunt, quin potius 11) omnes operationes Therapevticæ opportune i. e. in tempore justo administrentur, & denique 12) non præmature intercipiendæ & omittendæ sunt salutares functiones Therapevticæ.

§. XXVI.

§. XXVI. Quoscunque etiam effectus in Therapia medica quisquam prosequatur, in illo conamine semper ad fundamentum & radicem alicujus mali pertingat necesse est, exinde enim curatio e fundamento in tota medicina practica commendationem suam suscipit, quo minus morbi palliative & superficialiter tractantur, sed ad illos effectus salutes proxime diriguntur, qui causæ morbificæ & indoli affectus apprime respondent: ita eveniet, ut impetratis talibus salutaribus directis effectibus morbus non invertatur, neve in aliud schema egrotationis convertatur.

Conf. Stablii Diss. de Curatione e Fundamento.

§. XXVII. Denique etiam in doctrina Therapevtica occurrunt usitata quædam appellationes technicæ, quæ in artificiosa morborum disquisitione communiter applicantur, cujus tenoris est, quod vulgo medici appellant Indicantem in aliquo affectu, quod nihil aliud est, quam causa principalis eminens &urgens in aliquo morbo, quæ certam medicationis speciem requirit, adeoque indicem constituit, ad quem Therapevta primario oculum advertere eidemque dirigendo solertiam & vires adhibere debet.

§. XXVIII. Deinde juxta hunc sensum usitata etiam est medicis appellatio Indicationis, quæ nihil aliud est, quam inventio alicujus auxilii idonei pro causa morbifica oppugnanda & expugnanda, unde totus hic actus Therapevticus in essentialibus suis requisitis consideratus hoc nomine vulgo venire solet & est quasi ipsius naturæ commendatio, inventio & ordinatio, uti ipsamet in actu autocratico, sibi relicta, talem operationem perpetrat, eandemque propterea artifici similiter commendat.

§. XXIX. Porro usu recepta est notio Indicati, quod nil aliud est quam illud instrumentum, per quod actus ille salutaris, in quantum causæ morbificæ superandæ competit, administratur & effectus pro cura morbi essentialiter necessarius impetratur: quale indicatum est vel remedium, vel consilium, quæ utraque actui huic producendo quadrant.

§. XXX. Et ita singulis hisce fundamentalibus circumstantiis & animadversionibus nititur tota Therapia artificialis, quæ si citra hos respectus administratur, artis dignitatem amittit & empiriæ larvam induit, a qua tamen praxis rationalis medica studiose repurganda est: unde juxta præmissa fundamenta proxime singula medicationum genera, ad praxin medico-clinicam spectantia, pertractabuntur.

SECTIO I.

DE

GENERALIBUS OPERATIONUM THERAPEVTICARUM QUALITA- TIBUS.

CAPUT I.

DE

SPONTANEA MORBORUM THE- RAPIA.

§. I.

Quanquam in præmissis Therapiæ medicæ fundamentis hujus circumstantiæ peculiaris mentio facta sit, tamen digna hæc conditio corporis vivi solidiorem magisque particularem requirit tractationem, siquidem hic effectus spontaneæ curationis in plurimis reliquis Therapeuticis intentionibus observandus & debite applicandus est, qui tamen propterea non pro fortuito habendus, aut ex necessitate corporis deducendus est, cum hæc qualitas inducendæ restaurationis vix rationabiliter læso subiecto imputari possit, nisi illud ignorantiaæ asylum hoc etiam loco valeat, quod Deus ita fieri voluerit & decreverit.

§. II. Et licet hæc consideratio spontaneæ morborum expugnationis in Therapia medica adeo digna & celebris sit, tamen eadem propter hodierna principia curiosa, speciosa & luxuriosa, quæ Theoriæ medicæ immiscētur, negligenter tractatur & parum attenditur, tanquam res, quæ rarissime accidit & non nisi causis inconstantibus & fortuitis accensenda est, cum tamen hæc animadversio ob id maxime curiosis medicis non arrideat, quia reliquas vanas speculationes infringit & expellit, imo quia cynosura & fundamentum est alterius, magisque rationalis medicinæ, imo quia illis, qui e medicina rem mercenariam faciunt & panis lucrandi cupidi præjudicium adfert, quod corpus animale proprium habeat medicum, qui plus proficit quam omnis splendida & gloriosa ars.

Conf. Stahl's Disp. de autocratiâ Naturæ.

§. III.

§. III. Vtut vero hæc tractatio posteritati & recentissimis curiosis ævis perquam scandalosa sit, tamen eadem priscis & fide admodum dignis & ingenuis medicis non modo admodum cognita est, sed & subiectum suppeditavit pro eximia commendatione in posteritatem transferenda, quemadmodum Hippocrates expressis verbis & aliquoties id profitetur, quod multi homines curentur sine Medico; quod natura sit morborum medicatrix: quod a nemine docta tamen faciat, quæ conveniunt, quod sibi ipsi vias feligar & sibi sufficiat; quales enunciationes Celsus imitatur, dum dicit, quod multi magni morbi curentur abstinencia & quiete, vbi neque Medicorum, neque proprie sic dictorum medicamentorum reminiscitur: cum quibus consentiunt diversa asserta Galeni, Valeriolæ & illorum, qui naturæ vires solertius observarunt, quod ex parte etiam Helmontius cum suo Archæo intendit, imo quo denique confugiunt recentissimi medici curiosi, qui quando ab aliis hypothesibus destituti, denique ad benignitatem hujus naturæ anxie confugiunt, citra ignorantiaæ accusationem, qua hodierni speculatores aliorum scientiam denigrare & diffamare audent.

§. IV. Dum itaque hæc tractatio de spontanea morborum cura non in opinione aut nuda Theoria, sed in quotidiana observatione & experientia consistit, ita cum solidiori attentione illæ methodi annotari merentur, quibus diversæ causæ morbificæ expugnantur; quid quod convenit illos casus perlustrare & inquirere, in quibus potestas naturæ tantum valet, quo morbi expugnentur, siquidem tales necessitates & calamitates interdum occurrunt, in quibus sua sponte natura corporis integritati prospicere non potest, sed vbi artificis opem atque concursum requirit atque expectat.

Conf. Stahlî Disp de Necessitate artis medicæ.

§. V. Hæc Therapia spontanea exserit sese in diversis evacuationibus & remotionibus causarum & materialium molestarum & inimicarum, tum sanguinis, tum feri, tum etiam bilis, muci similiumque humorum; interdum etiam occupata est circa præparationem talium materialium, quo hæ commodius & facilius expelli queant, in quo tamen negotio non raro artifex, naturæ suppetias ferre debet, quo eo citius tale negotium succedat, sicuti in nimis spissis humoribus mobilitandis, in nimis caustica bile temperanda &c: omnino concursus artis necessarius est, quo tempestive noxii effectus intercipientur: proinde etiam in negotio præparandæ & restituendæ continuitatis læsæ spontaneæ tales curationes occurrunt, licet quandoque ad perfectam & absolutam curam five percuracionem natura pertingere non queat, testimonio internorum abscessuum,

§. VI. Et quemadmodum per diversos tales effectus in variis subjectis natura humana sua sponte morbis & causis morbificis consulere & mederi scit, tamen in experientia medica non rari casus occurrunt, in quibus natura nihilominus id ipsum non actu ministrat, quod tamen perficere posset, si videlicet vel per causas ideales vel materiales externas vel internas distrahitur & quasi seducitur, in quo passu tamen confert, quo artifex illam methodum exquisitus cognitam & perspectam habeat, qua in alio subjecto ejusmodi periculo opem & medelam obtulit natura, quo eandem methodum dextre & prudenter in illo subjecto imitari possit, in quo tales defectus occurrunt.

§. VII. Ejusmodi spontanea morborum curatio præcipue succedit in hominibus moderatioribus & quoad animum & reliquæ vitæ conditiones continentioribus, ubi motus in nullo extremo peccant, neque etiam in modo atque ordine oberrant, sed qui subinde adhuc rerum extraordinariarum adfveti sunt, siquidem infvetudo aut desvetudo in tractandis rebus insolitis & minus ordinariis multum valet ad turbendam talem Therapiam spontaneam, qua propter illud solenne exemplar in medicina practica abunde constat, quomodo subjecta, quæ constanter illibata sanitate gaudebant, quando semel fontico quodam morbo corripuntur, difficilius emergant.

§. VIII. Exserit sese hæc curatio spontanea in tempestiva & congrua causarum inimicarum remotione & inductarum læsionum reparatione, dum ex solidis & fluidis partibus quælibet materiæ perniciosæ ducuntur, per convenientes & præcedentes resolutiones, absterfiones & subordinatas se- & excretiones, utpote qui actus proportionatis successibus & tempestivis administrationibus nituntur, quando vitalibus respectibus inferuire debent.

§. IX. Luculentum & eximium tale documentum atque exemplar occurrit in negotio febrium, in quo observare licet, quam sæpe homines tranquilli & continentia studentes citra artis concursum sponte convalescant, ex nudo beneficio actuum vitalium extraordinem administratorum absterfiorum, quippe qui ita exacte materiæ peccanti respondent, ut habita ratione & relatione qualitatis ejusdem efficaciam & quantitatis tota febris species exquisitè determinetur.

§. X. Similes operationes spontaneæ, in restitutionem sanitatis vergentes, occurrunt in commotionibus hæmorrhagicis, congestoriis, inflammatoriis, spasmodicis aliisque particularibus humorum excretionibus, quæ singulæ cynosuram pro Therapia medica constituunt, in qua artifex naturam imitari debet, quando antea ab eadem discit, quæ in diversis afflictionibus agenda sunt; præstat propterea hoc ordine simpliciores methodos naturæ rectè perspicere & annotare, ne aliæ implicationes, aut nude hypotheicæ artificiosæ inventiones pro fundamento Therapiæ collocentur.

§. XI.

§. XI. Et quo hæc Therapia spontanea iterum magis inclarescat ac pro usu artificiali innotescat, multum refert in observationibus medico-practicis commendare & commemorare, quomodo diversa subjecta in diversis morbis sponte ad sanitatem pervenerint, quales historiae respective longe digniores sunt, quam reliquæ; præstat vero in iisdem dextre recensere quaslibet circumstantias, quæ tam in subjecto, quam in morbo & morbi spontanea curatione occurrerunt; proinde etiam expedit simplices tales morborum resolutiones annotare & declarare, neque tantum inhærere enarrationibus rarissimorum maximeque admirandorum effectuum naturæ Therapeuticorum, sicuti vicissim operosæ illæ historiae practicæ de restitutione ægrorum per varia medicamenta ratione valoris & dignitatis suæ præ prioribus observationibus longe inferiores existunt.

§. XII. Vnde Medicina naturæ, dextre, libere & legitime operantis, præcipua regula & norma artificis est; qui ne a suo scopo aberret, necesse est, quo etiam exacte intelligat, quod interdum natura a suo scopo aberret; unde refert tales errores naturæ medicos recte inquirere & agnoscere, neve in illis eandem imitari, sed potius operam dare convenit, quo juxta legitimam methodum eadem natura corrigatur, adeoque salutares affectuique maxime competentes effectus promoveantur.

§. XIII. Non raro accidit, ut natura sua sponte ad oppugnandas diversas causas morbificas assurgat, attamen ad plenarium effectum salutarem non pertingat, interea juxta Hippocratis assertum monstret, quid pro sanitate confirmanda faciendum sit, in quo ipso conatu artifex propterea naturæ succurrere debet illiusque inventiones imitari, ut ita mediante hoc actu synergetico id impetret, quod interdum sola natura per nudam energiam suam administrat, utpote in quo officio ipse artifex semet ut fidum naturæ ministrum offert & exhibet.

§. XIV. Interea vero magna circumspectio adhibenda est & id ipsum ut opus conscientie artifex tractare debet, ne hasce simplices sinceras & ingenuas naturæ methodos pervertat, aut suis speculationibus & hypothesibus adstringat, adeoque alias vias, alios successus & alios ordines inducat atque implicet, neve propterea indolem affectuum confundat & empirico modo per crassas & temerarias operationes procedat atque magis contra naturam, quam pro illa pugnet & sic destructioni magis, quam conservationi corporis operam det.

§. XV. Plurimæ amethodiæ & antipraxes, quæ in medicina practica occurrunt, ut plurimum pro fundamento suo habent hanc ignorantiam Therapiæ spontaneæ, qua utitur natura in excutiendis morbis; sicut vero me-

modus medendi est præstantissimum & certissimum adminiculum salutaris praxeos medicæ, ita eadem non nisi in methodo vivendi & sanitate fruendi hæret, ut propterea artifex exquisite statum & modum vitæ & sanitatis e Therapia medica certa atque fida nosse debeat, ne alios effectus, oeconomiae vitali plane contrarios provoker.

§. XVI. Et quemadmodum denique hæc est simplicissima methodus, qua pericula a corpore humano avertuntur, ita in ea simplicitate & ingenuitate artifex subsistere, neque speciosis & sic dictis heroicis functionibus inhærere & invigilare, neque per multiplicatas medicationes & medicamentorum oblationes naturam obruere, quin potius id agere debet, ut, dum Hippocrates dixit, quod multi sine medicina curentur, simplicissimis tantum consiliis succurrat & in ordinem ducat, quod hætenus læsioni subjectum fuit: quæ singula sunt potiora illa fundamenta Therapiæ spontaneæ, quæ Cynosuræ instar pro Therapia medicâ inservit.

CAPUT II.

DE

CURATIONE PER EXPECTATIONEM ET ABSTINENTIAM.

§. I.

INter alia eximia requisita rationalis & salutaris Therapiæ medicæ commendant sese curationes morborum partim per *Expectationem*, partim per *Abstinentiam* tractandæ & exercendæ, utpote quæ curationes Therapiæ spontaneæ rite dirigendæ multum velificantur, quapropter eadem etiam sufficienter explicandæ & debite intelligendæ & commendandæ sunt, siquidem casus occurrunt in quibus artifex sæpe nihil agendo & iusta tempora expectando plus proficit, quam sub nimia officiositate & præcipitantia perpetrare potest.

§. II. *Cura per Expectationem* non inventum posteritatis est, sed a prima medicinæ ætate & antiquitate observata & commendata prostat, siquidem ille particularis Hippocratis labor fuit, quo exquisita morborum tempora, nimirum initia, incrementa & decrementa recte pernosceret & juxta hanc cognitionem artis applicationem rationabiliter & condigne instrueret; unde opportunitates operandi pasim explicite & implicite commendavit, quem

quem propterea sequaces alii uberiori industria imitabantur, quo hanc notitiam magis inculcent.

Conf. Disp. mea de Cura per Expectationem.

§. III. Et ita hæc Curatio per Expectationem minime hypothetica & imaginaria est, sed potius e vera & simplici morborum constitutione five Historia morborum fluit, quæ subinde genuinum & fidum fundamentum hujus emolumenti subministrat: quapropter etiam illa Therapiæ medicæ cura laudanda est, quæ circa veram cognitionem morborum occupatur, juxta Celsi assertum, quod qui bene cognoscit, etiam bene curet: & hoc respectu etiam hæc Cura per Expectationem similiter cohæret cum vera Theoria medica, quippe quæ historiam facti pro genuino suo fundamento habet.

§. IV. Propterea Curatio per Expectationem est illa methodus, qua artifex iusta tempora medendi expectat, in quibus certæ & congruæ operationes, vel a natura sperandæ sunt, vel ab artifice suscipiendæ: quoad priorem circumstantiam non raro ipsa sola natura sibi sufficit, modo non præmature ad certos effectus provocetur, præcipitetur & ita in continenti functionum suarum promotione turbetur atque exacerbetur, sicut contra sub tranquillo directorio & nudo regimine temporibus illis juxta appropinquantibus sponte, tacite & facile illi actus Therapeutici occurrunt: quoad alteram circumstantiam interdum artifex occasionem apprehendit, ut delinquente natura ipse suppleat defectum, sed non nisi tempore convenienti atque opportuno.

§. V. Quod artifex sæpe nihil agendo & tantum cum moderamine expectando multos salutares effectus in morborum decursibus conspiciere queat, varia phænomena comprobant, e quibus potiora sunt illa, quod interdum natura humana sua sponte sanguinis abundantiam imminuat & evacuet, quando eadem molesta & usibus atque applicationibus vitalibus præjudiciosa evadit; ubi ex officio medici fluit, ne præmature in hoc negotium irruat & sanguinem superfluum subtrahere contendat, priusquam ipse sensui vitali adversus & inimicus est; quin potius in hoc passu cum tranquillitate expectet, donec opportunitas illa agendi ab ipsa natura seligatur atque cum hujus consensu sanguis copiosus & superfluus ventiletur.

§. VI. Eximium exemplar administrandæ Curationis per Expectationem occurrit in celebri & solenni negotio Februm, quæ sicut ratione hujus successus exquisitis temporibus commensuratae sunt, ita maximus error erit, si artifex in iisdem præmature quicquam commiserit, neque cum prudentia & continentia illa tempora eosdemque dies expectaverit, in quibus certi effectus, febrium indoli competentes, promovendi & inducendi sunt, sub

sub qua moderata expectatione sæpius eveniet, ut sibi relicta natura id sua sponte & quidem maxime opportune præstet, quod interdum artifex inopportune adeoque cum damno & detrimento sanitatis committit.

§. VII. Non minus expectare & per prudentem talem expectationem curare convenit motus inflammatorios, ne iidem præcipitentur & in justo suo progressu turbentur; sicut etiam in promotionibus salutarium Hæmorrhagiarum nihil præpostere & nihil præmature fieri debet; quin rectius illa tempora expectanda veniunt, in quibus, ratione periodi suæ, tales Hæmorrhagiæ, si sponte succederent, contingere solent: proinde in variis intricatis & obscuris morbis eminentem suam utilitatem hæc cura obtestatur, quando genuina causa adhuc latet, ubi rectius per privativam methodum, quam per positivam medicationem affectui subvenire convenit.

§. VIII. Excludit itaque hæc Curatio per Expectationem omnem temeritatem, præcipitantiam, immodestiam, inconstantiam, impatientiam, imo ignorantiam: subinde etiam libera esse debet a negligentia, timiditate & pusillanimitate, utpote quæ sunt potiora illa vitia, quæ praxin medicam prudentem & efficacem destruunt & dehonestant: vicissim rectius hæc cura niti debet ingenua & certa morborum cognitione & plurimarum verarum causarum agnitione, siquidem pro illius subsidio privativæ medicationes five Abstinentiæ succurrunt, quippe quæ sunt illud medium, quocum contra morbos interdum satis efficaciter pugnare licet & quod alterum objectum præsentis tractationis est,

§. IX. Magnum vulgo illud vocatur veteribus remedium, quod per *Abstinentiam* in Therapia medica applicatur, cum qua Celsus magnos morbos curare promittit; opponitur itaque hæc Abstinencia nimix & præcipitæ operositati tam medici, quam ægrotantis; unde distingui potest eadem abstinentia inter illam, quæ est artificis & alteram, quæ est ægrotantis; quæ utraque in morborum cura coniuncta eo certius salutares effectus impetrat, quia morbus per justam illius abstinentiæ applicationem neque a malo patientis regimine turbatur, neque a sinistro artificis medicamine depravatur sed propterea magis genuinum successum nanciscitur.

§. X. Quanquam vero medici Abstinencia vulgari officiositati artificiosæ repugnet, tamen eadem propterea haud est otiosa, sed æque in disquirendis similibus circumstantiis admodum officiosa & activa; dum primario bene perpendit statum & conditionem Energix Naturæ in tractandis præsentibus morbis & juxta eandem judicat, an necessarium, consultum & fructuosum sit, quo positiva auxilia & medicamina adhibeantur & quo per illa eadem natura ad certos effectus vrgeatur.

§. XI.

§. XI. Quando itaque in diversis morbis sua sponte motus vitales ita libere, vegete & facile decurrunt, ita quidem, ut ipsi causæ morbificæ subjugandæ & expugnandæ quadrent, ibi cum salutari & prudenti resolutione artifex abstinet, ne hunc ordinem & præsentem naturæ activitatem turbet; siquidem prior hæc est artificis operatio, ne ipse agat, ubi natura operatur, neve hanc eo adigat, licet monitoria medico effectui impetrando conformia existant; etenim in hoc passu simplicior & sincerior illa avtocratia naturæ valde seducitur & in extraordinariis casibus, legitime tractandis, segnis & negligens redditur, dum in aliis casibus artificiosas excitationes expectat.

§. XII. Deinde apprime etiam in illo casu Abstinencia artificis necessaria est, ubi natura semel in motu est, ne hanc magis provocet, impellat & urgeat, adeoque ad immodicas, impetuosas & excessivas operationes ansam præbeat; quin potius eo animum advertat, quo per omissionem ejusmodi tentaminum commotam naturam magis tranquillet & cum subordinatione boni regiminis tantum privative succurrat, siquidem Abstinencia medica præcipue versatur circa omissionem medicamentorum & positivorum auxiliorum.

§. XIII. Et id omni modo eximiæ dignitatis officium medici est, ne corpus lædat, quando illud sanare non potest, adeoque ab omni tentamine vel sinistro, vel æquivoco cum maxima cura abstineat; siquidem etiam in tantum Curatio per Abstinenciam exerceri potest, quando non præmaturæ medicationes obtruduntur & ante congrua tempora effectus salutare urgentur; neve tunc naturæ artifex succurrere videatur, quamdiu ipsa per suas vires ad expugnandum morbum sufficit; si vero denique eadem delinquit, tunc post præmissam Abstinenciam ex officio medici fluit, quo naturæ subveniat; cavendo tantum, ne sero medicina paretur neve in illo casu per abstinenciam operetur, ubi potius positiva medicatio necessaria fuisset.

§. XIV. Magnam proinde sollicitudinem artifex in Therapia adhibeat, quo abstineat, ne naturæ in salutaribus respectibus atque conatibus directe resistat, ne illius motus & contentiones supprimat & a prævisio congruo fine avertat & ita talem extraordinarium salutarem conservatorium actum destruat; qualis error, qui maxime contra virtutem abstinenciæ peccat, in hodierna Therapia medica perquam familiaris est; sicuti id ipsum in solenni Februum negotio & aliis apparatibus excretoriis frequenter elucescit.

§. XV. Eximie etiam refert & proficit, quo Therapevta abstineat, ne naturam ad alios motus, ordines, vias, loca, successus, effectus & eventus seducat, quales præsentis statui minime competunt, siquidem ex ejusmodi conamine, quo artifex juxta suas opiniones & speculationes operatur iisdemque

naturæ sensum & synergiā adstringit, non nisi pessima confectaria oriuntur, quæ magis destruendo, quam conservando corpori quadrant, unde abstineat medicus, ne talem severum minusque fidum naturæ magistrum sese præbeat, quin potius salutaribus illius ductibus prudenter subserviat.

§. XVI. Singularis dignitatis illa est medici Abstinētia, quando actuales excretionēs salutares naturæ non offenduntur & in justo suo successu non turbantur; quin potius in tantum medicus invigilet, quo eadem legitime decurrant: facile vero vicissim artifex ab hac abstinētia salutari et necessaria seducitur & in inutilem operositatem derivatur, quando excretionēs tales pro simpliciter inutilibus æstimat, adeoque plus opinionibus, quam simplicissimis excretionum talium effectibus fidem dat.

§. XVII. Præterea prudens & salutaris illa est Therapeutæ Abstinētia, quando circa medicamentorum ordinationes non diffusus et luxuriosus, sed in paucis & selectis commendandis providus & assiduus est, quoniam illa multitudo & luxuries medicamentorum successus & ordines morborum magis destruit & pervertit, qualis confusio haud provocata fuisset, si artifex a tali diffusionē abstinuisset.

§. XVIII. Abstinendum ulterius est a vana illa & dolosa credulitate in medicina, quæ nititur speciosis & pretiosis remediis universalibus & sic dictis panaceis, qualium remediorum simplex, certus & constans effectus ipsos suos fautores latet; ita ut tantum favor & persuasio similia remedia in foro medico commendaverit: talia enim, si artifex credulus adhibuerit, magis empiricam methodum produnt & sub maxima incertitudine incognitum effectum promittunt.

§. XIX. Quidquod prudentis artificis est, quo sedulo abstineat a ludicris & præmaturis promissionibus vel singularium & sufficientium effectuum vel perfectarum restitutionum; utpote quæ temeritas, extra sphaeram rationalis medicinæ commissa, non modo famam artificis destruit, sed & ægrotantem decipit & perversis sinistris tentaminibus ulterioribus ansam subministrat.

§. XX. Quemadmodum hæc Abstinētia requiritur in medico, ita etiam in ægrotante congrua abstinētia desideratur, ne hic aliis absconditis, subreptitiis, clanculum commendatis remediis aut malis regiminibus, inquietudine, impatientia & similibus pravis moribus invertat & pervertat, quod artifex in meliorem ordinem redigere conatur, utpote quæ officia circa Curationem per Expectationem & per Abstinētiā præstandam, observari debent.

Conf. Stablii disp. de Abstinētia Medici.

CAPVT.

CAPUT III.

DE CONSVETVDINIS THERAPEV- TICA CONSIDERATIONE.

§. I.

AD genericos Therapiae medicae respectus pertinet etiam utilis illa disquisitionis Consuetudinis, quippe quae singularem & notatu dignam circumstantiam continet, quam interdum artifex operose profligat, quam subinde etiam commendare debet, si reliquae connexae afflictiones remotae sunt; quemadmodum non raro morbidi effectus non tam materialibus causis & impulsibus, quam hac immateriali Consuetudinis vi, efficacia atque ratione nituntur.

§. II. Iuxta vulgarem denominandi modum Consuetudo dicitur altera natura; quemadmodum vero ab omni aëvo, digniori, quam plebejo sensu, per naturam longe aliud quid, quam nudum corpus, aut affectiones corporis intellectum & commendatum fuerat, unde consuetudo non cum ipso corpore & qualitatibus, aut necessitatibus corporeis confundi debet, sed a digniori & sublimiori principio pendet hinc frustra resonant in trivali opinione, quae per meras suppositiones & crassas allegorias laboriosa & luxuriosa est, illae traditiones, quod Consuetudines in certa corporis dispositione consistant.

§. III. Et quemadmodum porro Consuetudinis magna vis est, primario quidem in moralibus, haec vis vero non in nuda abstractione & sic dicta potestate consistit, sed ferme in omni individuo in concreto, id est, in activitate & valore suo observatur; illa ipsa etiam certorum finium, atque ordinum prosecutio non nisi motibus, peculiari ratione inventis atque directis, administratur, ita facile elucescit, quid Consuetudo valeat in alterandis motibus & respectibus finalibus.

§. IV. Perinde in vitalibus negotiis aequae facile ac frequenter multiplices Consuetudines occurrunt, quoniam eadem similiter motibus administrantur, quippe qui sub salutaribus intentionibus & inventionibus ad congruos fines, conservationi corporis respondentes, diriguntur & applicantur; unde eiusmodi Consuetudines sese partim intentionibus & inventionibus, partim singularibus motuum directoriis & exercitiis immiscere possunt & solent, quoniam

eadem non nisi motibus absolvuntur, qui propterea aliis commotionibus sese conjungunt.

§. V. Consuetudines vero in se spectatae nihil aliud sunt, quam motus ex singulari naturæ activitate, proclivitate & inclinatione pendentes atque ex discretis æstimationibus objectorum profluentes, repetitis exercitiis & administrationibus commotionum, selectis finibus impetrandis convenientium, nitentes, indeque in firmam, promptam, expeditam, liberam & volubilem memoriam tracti & ex hac iterum in eandem promptam repetitam administrationem transeuntes.

§. VI. Cum Consuetudinis indoles ita innotescat, propterea illius consideratio in Therapia medica æque prudentem attentionem meretur, quoniam non methaphysica aut physica, imaginaria & speculativa est, quæ in moralibus & vitalibus negotiis frequenter occurrit, neque eximio illo asylo æternarum motuum legum, aut certæ & incognitæ qualitatis & dispositionis materialis nititur, quin rectius evidentes motuum alterationes, animum & corpus humanum concernentes, infert, adeoque particulares successus & transitus inclinationum & directionum commendat.

§. VII. Ad Consuetudines, in vitalibus officiis progignendas, principalissime requiruntur motus & illi quidem, qui in idonea organa transmissi sunt, proinde in iisdem facile atque prompte administrantur, simul per faciles & acceptas occasiones frequentius provocantur & itaque sæpius exerciti, semper agiliores & expeditiores evadunt; sub tali libera & prompta progressione subtiliori reminiscentiæ insinuantur & ex hac iterum sæpius educuntur; neque æque necessitatem & utilitatem, sed propter acquisitam promptitudinem & agilitatem repetuntur & administrantur.

§. VIII. Deinde ad Consuetudines formandas admodum confert organorum adæquata & bona dispositio, integritas atque tractabilitas, median-
tibus quibus effectus prævisi in aliqua operatione facilius & citius impetran-
tur; siquidem vicissim talis organorum aptitudo repetitum exercitium præce-
dentis operationis quasi inuitat, allicit & suffulcit, ut propterea in ipsas illas
partes ulterius mobilitas flexilitas & obtemperantia inducatur, sicque ex hac
ratione Consuetudines generentur.

§. IX. Cum præcipua ratio in formali statu Consuetudinis hæreat in promptitudine & allacritate movendi, ita sciendum est, quod promptitu-
do talis vel connata, vel acquisita sit; prior est intimior, tenacior & sensibili-
or, dum ab ipsa nativitate increbuit; posterior vero perinde contumax, re-
fractaria & valida est, tanto magis vero si jam per aliquam ætatem duravit &
adolevit.

§. X.

§. X. Ejusmodi Consuetudo versatur partim circa actiones, ob aliquam causam & occasionem suscipiendas, vel omittendas, partim circa passionibus, in tolerandis & admittendis diversis humorum stagnationibus, secessionibus, coacervationibus & augmentationibus; quo pertinet eximium illud testimonium plethoræ, diversis individuis è moderata diætâ familiaris; de quali plethora vulgo dicitur, quod in eiusmodi individuo omne alimentum in sanguinem convertatur.

§. XI. In historia Consuetudinis texenda notandum est, quod quilibet homo, etiam nullo excluso, peculiare Consuetudines vel in moralibus, vel animalibus, vel vitalibus negotiis habeat; quæ cum in negotio vitali multum valeant ad alterandam sanitatem, aut morborum simpliciorum statum immutandum & ad inducenda singularia & individualia symptomata atque molimina, imo ad effectus & eventus fonticos, cum legitimo morbi typo non satis adæquate correspondentes, ita maxime proficit, quo in Therapia medica ratio Consuetudinis sufficienter inculcetur.

§. XII. Proinde de consuetudinalibus motibus atque effectibus indicandum est, quod certius & frequentius revertantur, adeoque in oeconomia vitali sustententur, quidquod eo certius periculosi eorundem successus ab ipsa natura humana oblivioni tradantur; quod porro ob sensibilitatem suam facile per consilia & auxilia affici & alterari queant; ita ut longe citius & facilius in deteriore statum degenerent; id quod tanto certius evenit, quando directe artifex iisdem resistit; ex quo conamine contingit, ut natura in generali sua energia & reliquis specialibus vitalibus negotiis valde confundatur, aut non raro in suspectum operandi fastidium delabatur.

§. XIII. Quo magis certi motus & effectus adfuefacti sunt, eo difficilius desuefiunt, tanto magis si jam in subjectis ætas est adultior & reliqua indoles contumacior: quod si vero ætas tenerior & indoles mollior & tractabilior fuerit, tunc Consuetudo paulo facilius emendari potest, interim non modo homines tenaces & austeri, sed & sensibiles, molles, agiles ad Consuetudines acquirendas proni & faciles sunt.

§. XIV. Quemadmodum juxta præmissam tractationem jam indoles & ratio Consuetudinis clarius constat, ita jam ad methodum Consuetudini in vitalibus medendi progredior, in hac vero minime consultum & proficuum erit ejusmodi consuetudini directe & cum austeritate & rigore resistere velle, neque expediet eandem simul & semel suppressere aut stupefacere, quoniam ex eiusmodi tractatione confusa, rebellia & refractaria consuetudina provenire conspiciuntur; neque tamen eidem diuturna mora & patientia concedenda est, quo magis enim inolefcit, eo magis inolefcit & contumacior

cior evadit: multo minus tentaminibus, materiam afficientibus & corrigentibus, præoccupari aut extirpari potest, & dum principalissime motuum ratione & tractatione nititur, subinde etiam per animi commotiones multum sustentatur, ita frustra per subsidia, nudum corpus concernentia, expugnari potest.

§. XV. Quamquam etiam materiales quædam causæ habitualibus talibus operationibus five Consuetudinibus primos accessus & primam causam suppeditent, tamen si hæ Consuetudines nunc formatæ & confirmatæ sunt, tunc amittunt illam proportionem inter materiam urgentem & actum oppositum, propterea in methodo medendi Consuetudinibus non tam materialis occasio & causa præsens & vrgens, quam illa acquisita movendi promptitudo advertenda est, nisi jam adhuc exiguus quidam materialis causæ concursus continuet, qui in primis initiis fonticus & eximius fuit.

§. XVI. Quod vero paulo pressius methodum hanc Consuetudines curandi concernit, tunc illa duplex existit, prior consistit in ordinanda & applicanda successiva desuetudine, quæ methodus tam in junioribus, quam adultioribus Consuetudinibus proficit; altera consistit in dextro & perito usu Specificorum remediorum, quibuscum motibus præsentibus erroribus subvenire convenit.

§. XVII. Quod priorem methodum attinet, tunc eadem administratur per tempestivam & præservatoriam subtractionem illius causæ five idealis, five physicæ, quæ ad Consuetudinem hanc contribuit: & cum magnus respectus habendus sit quantitatis superflue sanguinis, ita huic tempestive ventilandæ opera danda est, attamen ne quid confusi in hoc negotio committatur: deinde si eminus quicquam in vitali œconomia ad excitandos tales motus habituales compos erit, eidem etiam causæ præoccupandæ & infringendæ tempestivus labor adhiberi atque justus ordo vitalium functionum qualitercunque promoveri debet: præterea motus aliorum placide derivandi, minime vero perturbandi, aut turbulenter excitandi, sed moderate, repetite, successive neque simultanee avocandi, neque quaquaversum fugandi, aut opportune sopiendi aut coercendi sunt.

§. XVIII. Huic methodo si Consuetudines præsentis exacte & perfecte obtemperare recusaverint, tunc post præmissam illam methodum easdem modestius coercere, continere, reprimere aut leniter sopire & demulcere licet; minime vero præstat in tali actu subsistere, sed constanter prædictam methodum conjungere atque repetere, imprimis vero sedulo tam generales Se & Excretiones promovere, quam speciales illas evacuationes adjuvare expediet, quæ ætati & temperamento præsentis individui competunt.

§. XIX.

§. XIX. In omnibus vero hisce intentionibus & conatibus nihil præcociter, aut fugitive committendum, sed constanter, continenter & temperanter procedendum, nedum quidem adeo præceptis restitutio speranda, promittenda & urgenda erit; lente enim & successive Consuetudines tanto magis adultæ & confirmatæ deſeſcunt; quodſi vero ejusmodi Consuetudines in consistentem, aut plane senilem ætatem transgreſſæ fuerint, cæteroquin ſubjectum moroſioris animi extiterit, frustra illius restitutio & correctio expectatur.

§. XX. Quod alteram methodum attinet, tunc illa conſiſtit in perito & dextro uſu Specificorum, quæ dum proprie alterandis & meliorandis motibus inſerviunt, ita hoc loco talia auxilia & experimenta certa, fida & ſincera ſeligenda, inveniendæ & commendanda ſunt; ſed cum de ſpecificis inferius agendum erit, ita in hac conſuetudinis Therapevtica explicatione acquieſco.

Conf. Stablii Diſp. de Conſuetudinis efficacia generali in actibus vitalibus &c.

SECTIO II.

DE

EVACUANTIBUS.

§. I.

Therapia medica duplici principali actu abſolvitur uno *Evacuatorio*, altero *Alteratorio*, qua ipſa duplici operatione & humorum quantitati & qualitati & motuum exceſſui, defectui & irregularitati medice ſuccurri poteſt; unde ante omnia utriusque hujus operationis vera conſtitutio & generica indoles erit commendanda & ob id hoc ordine præmittemus *generalem conſpectum Evacuationum in Therapia medica ſuſcipiendarum & promovendarum.*

§. II. Sed quo dignitatem & prærogativam aliquam in hisce operationibus recte comprehendamus, merito aſſerimus, quod in ordine ad conſervandum corpus animale longe dignior ſit Evacuatio, quam Alteratio, ſiquidem per hanc imprimis omnia illa moleſta, ſuſpecta & pernicioſa objecta removentur, quæ integritatem corporis deſtruunt; unde nullo alio, quam evacuatorio actu vita & ſanitas confirmatur & abſolvitur; deinde vero ut plurimum alter actus, qui alteratorius eſt, propter euacuatorium eſſe obſervatur, dum vel materiæ ea propter præparantur, quo facilius & melius excer-

ni

ni queant, vel motus propterea alterantur, quo actus & effectus excretorius legitime succedat.

§. III. Quemadmodum itaque in Therapia spontanea Evacuatio præstantissimum naturæ adminiculum est, per quod hæc corpori suo subvenit. ita in medica Therapia administranda primario providendum erit, an natura humana sufficienter & satis vegere evacuationes administret, ne artifex vel præmature vel præter necessitatem & utilitatem actum talem excretorium suscipiat, aut naturam a dexteritate sua seducat & ad superfluam vel plane excessivam evacuationem provocet & commoveat.

§. IV. Quotiescunque vero Evacuatio succedit, toties versatur vel circa materias mobiles & fluidas, vel etiam circa quasdam spissiores substantias, quæ tamen aliqua volubilitate præditæ esse debent; deinde occupatur circa materias vel perniciosas & mixtioni animali inimicas, quæ propterea tempestive proscribendæ sunt, vel circa materias abundantes & hac sua inutili copia superfluas, licet cæteroquin crassi sua & reliqua qualitate non peccent: non vero facile circa solidarum materialium excretionem Therapia medica versatur, nisi interdum ad vermes expellendos & calculum eliminandum succurrere deprehendatur; usitatus vero cum solidorum subjectorum remotione Chirurgia occupata est.

§. V. Quoniam porro in corpore nostro materiæ peccantes sæpe ita dispositæ sunt, ut aliqua alteratoria præparatione ad futuram facilem emotionem indigeant, siquidem ille communis ordo vitalis est, ut secretio antecedit excretionem, imo in hujus commodum succedat, ob id in Therapia medica minime evacuationes præcipitandæ aut præmature inducendæ sunt, sed potius materiæ mobilitas atque proportio ad subeundos motus promovenda & expectanda erit; in qua tamen præparatoria functione non nimis diu inhærendum est; quid quod si materia excernenda multa est & præparatio non simul & semel fieri potest, propterea successive & alternatim tam præparatio, quam evacuatio promovenda & instituenda erit.

§. VI. Quemadmodum porro Evacuatio artificiose perpetranda circa materias versatur & quidem circa harum quantitatem & qualitatem, ita porro in utraque recte tractanda prudentia atque modus commendari debet: etenim Therapiæ artificiosæ maxime contrariantur repentinæ, prodigæ & immodicæ & vicissim etiam exiguæ, insufficientes & interruptæ Evacuationes; deinde quoad qualitatem Evacuatio ita proportionata esse debet, ne diu artifex præcedenti correctioni immoretur, sed opportune & tempestive excretionem subordinet, quamprimum materiæ evacuandæ qualitercunque pro aptitudine organorum excretoriorum & proportionem motuum actualibus emotionibus obtemperant.

§. VII.

§. VII. Interdum etiam Evacuatio locum invenit, quando materiae excernendae non quidem quantitate turgent, sed si nimium commotae proptereaque molestae & turgidae sunt, ubi hac ipsa spumefactoria commotione nocivae redduntur; ne itaque hac peccantis causae dispositio ulterioribus incommodis introducendis apta reddatur, hinc pro reliquorum motuum mitigatione aliquid hujus materiae subtrahere convenit; in quo conamine vero eximia circumspectione opus est, ne excretio talis suscipiatur, quae reliquae morbi indoli contraria videtur.

§. VIII. Quamquam etiam simultanea, moderata tamen evacuatio materiam morbificam repente & simul & semel eliminat, tamen in hoc etiam actu prudentia opus est, quia non raro simultaneae excretiones ad suspectum excessum vergunt, unde rectius in securiori & mitiori methodo excretiones & gradu & numero distinguendae sunt, ut, si circumstantiae permittunt, eadem repetitis vicibus, attamen cum necessario moderamine excitentur; aut si materia quaedam evacuari potest, per gradum excretionis eminentiorem & acerbior, tunc prospiciendum etiam erit, annon successive per mitiorem evacuationis speciem atque gradum illa eliminari possit, siquidem in negotio Evacuationis semper modestia usurpanda est.

§. IX. In Evacuationibus provocandis praecipuum servanda est modestia atque temperies, utpote quae Therapia sensui & ordini naturae magis accommodata est, dum placide & sine turbulentia atque impetu alienam & nocivam causam removet & ad salutarem finem cum aliquo moderamine pertingit, interim consuetum ordinem naturae non offendit & praecipitat, neque etiam vias atque partes valde aut contrario modo aggreditur, siquidem in omni conamine Therapeutico artifex mitiorem magis viam, quam severiorem & impetuosiores seligere & servare debet.

§. X. Quam salutes vero & viribus naturae maxime competentes sunt moderatae Evacuationes, tam perniciosae & vel de praesenti, vel in futurum suspectae & periculosae sunt simultaneae & impetuosae excretiones, quippe quae simul & semel naturam urgent & praecipitant, viscera repente & immoderate offendunt, motus subito & nimium excitant, materiam confestim & confuse aggrediuntur & exturbant, ut aquae facile utiles ac inutiles substantiae proscribantur; inde evenit, ut ejusmodi turbulae & vehementes excretiones ad varios futuros perversos motus, Se- & Excretionum confusiones & organorum suspectos infarctus disponant.

§. XI. Proinde in Therapia medica, prudenter & dextre exercenda, multum confert, quo evacuationes opportune & tempestive, neque praemature neque praepostere & praecipitanter promoveantur; siquidem

præmaturæ tales excretiones vel materiam nondum satis aptam & præparatam offendunt, adeoque frustraneas commotiones inducunt, eoque ipso ad futuras irregulares alias partium & humorum exacerbationes disponunt; vel etiam præter urgentem necessitatem decurrunt, quando causa morbifica citratalem artificialem excretionem interdum vel sua sponte & magis placide & legitime eliminatur: quodsi vero serius evacuatio instituatur, tunc causa illa morbifica evacuanda perniciem suam modo vel perfecte intulit, vel inferre cepit, cui propterea subigendæ præsens hic actus non amplius satisfacit.

§. XII. In promovendis Evacuationibus duplici modo artifex succurrere potest, uno præservatorio, altero curatorio; & sicut morborum præservatio semper dignior & melior est, quam curatio, ita artifex etiam solide & sollicitè prospicere debet, quo evacuationes artificiales ad præservatorium scopum dirigat, ut ita tempestive nocivos effectus intercipiat; quodsi vero ob circumstantiarum variationem curatorio scopo excretio provocanda fuerit, tunc tanto magis eadem cum moderamine administranda erit, ne reliquo statui præsentis morbi aliqua vis aut turba inferatur.

§. XIII. Maxime vero convenit, quo Evacuationes directorio, sensui & consensui naturæ exacte respondeant, neque potius hujus intentioni & inventioni salutari repugnent, siquidem ille valde periculosus est conatus Therapevticus, quando in certis morbis aliæ & contrariæ excretiones suscitantur, quales natura in reliquo suo actu autocratico vix intenderat, e quo conamine non nisi luculentæ virium perturbationes redundant & ita vel proxime lethalis effectus educitur, vel morbi corrupti tali modo inducuntur.

§. XIV. In generali Evacuationum Therapevticarum disquisitione & commendatione porro curatius distinguendæ sunt viæ consuetæ, e quibus natura humana humores diversos evacuare solet; secundum hanc notitiam artifex nullam confusionem committere debet, ne ex alienis viis salutare excretiones perducere contendat; neve naturam a congruis viis seducat, adeoque in erroneas operationes transferat & si hæc ipsa per errorem alia loca aliasque regiones occupaverit, maxima dexteritas & prudentia adhibenda est, quo denuo per congruas vias evacuatio perficiatur & ita ordo vitalis promoveatur.

§. XV. Hinc omnis Evacuatio ita dirigenda est, quo legitimo ordini naturæ apprime conveniat, maxime vero ad hos principales respectus animus applicari debet, an certa Evacuationis species alicui affectui & statui morbofo competat & congruat; an porro æque absolute necessaria sit, ut si ne illa radix mali auferri haud queat; an etiam ad eandem excretionem vel
propius

propius vel remotius natura humana non modo consentiat, sed etiam idoneo motuum apparatu concurrat & qualis denique atque quanta ad sensum & consensum illum naturæ esse debeat Evacuatio.

§. XVI. In ordinario statu vitalitatis imprimis tres fonticæ Evacuationes, pro vita & sanitate necessariae, occurrunt, videlicet Evacuatio alvi, Excretio urinæ & Transpiratio insensibilis: & has Evacuationes imitari potest artifex per congruam Purgationem, moderatam Diuresin & temperatam Diaphoresin; extra ordinem vero occurrunt promotiones Hemorrhagarum. Evacuationes Vomibundæ, excretiones feri, e fonticulis & Vesicis, eliminationes salivæ, utpote quæ sunt usitatæ & solennes evacuationes pharmaceuticæ, quas in Therapia medica artifex suscipere & promoveri debet.

§. XVII. Ad forum Chirurgicum vicissim magis spectant evacuationes sanguinis artificiales per Venæ Sectionem, Scarificationem, Arteriotomiam & Hirudinum applicationem, nec non educationes puris ex abscessibus per præviā incisionem, Trepanationes, Paracenteses pectori, abdomini & scroto applicatæ, Bronchotomia, extractiones calculi, Festucarum Globulorum plumbeorum, Fœtus mortui, quo etiam excitatio Fonticulorum & Setaceorum spectat; & quamvis hæc Evacuationes magis manuales sint, quam pharmaceuticæ, tamen quædam earundem ad usum Therapeuticum diriguntur, dum in Therapia de justo directorio & congrua applicatione harum evacuationum disseritur.

CAPUT I.

DE

EMESI SIVE VOMITU.

§. I.

Posteaquam in prioribus generalis conspectus atque indoles Evacuationum innotuit, ita nunc ad specialiores excretionum Therapeuticarum commendationes progredior, inter illas vero ordine primo prodit excretio per *Vomitum*, quæ satis vehemens, magna & fontica est, unde ratione directionis & applicationis eo magis explicatione medica indiget, ne cum eadem errores quidam admodum eximi atque graves comit-

tantur, qui potius contra utilitatem pugnant, quam pro eadem confirmanda conducunt.

§. II. Et ita Emesis est satis violenta & impetuoſa Evacuatio, quæ propterea ſubjectis ſubtilibus & ſenſibilibus atque affectibus, qui facile offendi & perturbari poſſunt, non ordinari debet, quia inter hos reſpectus nulla rationalis proportio intercedit; interim vero viciffim experientia reſtatur, quomodo interdum ſua ſponte in diuerſis ſubjectis ejusmodi evacuatio obtingat, nonnunquam cum ſalutari deſtinatione & eventu & quomodo propterea alia ſubjecta facile, alia vero difficulter ad actualem vomitum pertingant: juxta quos reſpectus iterum Therapevta colligere poteſt, quomodo interdum artificialis vomitus cum emolumento provocari queat & quomodo deinde hæc provocatio quoad ſubjecta evemeta & dyſemeta diſcernenda fit.

§. III. Per vomitum itaque præcipue evacuatur & purgatur ventriculus proxima via, inverſa quidem & anoterica per œſophagum, ubi nonnunquam eodem actu ſimul aliquid ex connexo inteſtino duodeno eliminatur; quid quod plane per accidens una interdum ob ſummam illam commotionem pectoris & hypochondriorum aliquid e pulmonibus, quod tamen mobile eſt, expellitur; ſicut in Catarrho ſuffocativo tum juniorum, tum adultiorum ſubjectorum inter practicos artificialis talis Emesis vulgo commendatur: quanquam vero Vomitus ſimpliciter ſpectatus ſatis vehementem evacuationis ſpeciem conſtituat, tamen adhuc major & gravior eadem obſervatur, quando per eandem una ex inteſtino duodeno quicquam eliminatur.

§. IV. Ex hac ipſa vero conſideratione facile judicare poſſumus, quam frivolum & fallax illud ſit conamen, quo ex Ventriculo quicquam evacuare contendimus, quod tamen in Ventriculo non hæret, neque intra eundem pervenit; ſicuti abhinc antipraxes illæ craſſiſſimæ eluſcunt, quando in anomaliis Menſium & Hæmorrhoidum in moliminibus ad vomitum cruentum ſpectantibus, in febribus quartanis & contagioſis, ventriculum expurgare & neſcias qualem materiam evacuare ſuſcipimus; ſiquidem ex ejusmodi fruſtraneo vehementi motu, ſine appropriata evacuatione decurrente, graviſſimæ affectuum corruptiones & confuſiones oriuntur.

§. V. Adminiſtratur vero vomitus vehementi ſpaſmo, imo plane cum convellente motu ventriculi & œſophagi, ita tamen proportionato, quo e fundo ventriculi contenta materia exturberetur & elidatur, quando vero hic ipſe motus inſufficiens eſt, neque e ventriculo intra fauces aſſurgit & continuat, tunc vagi & vani conatus vomendi oriuntur, qui conſiſtunt

in succussatione fundi ventriculi & sub quibus nulla evacuatio succedit : eo ipso vero facile liquet, quantus impetus ad decursum evomitionis, per artem provocatæ, pertineat & quanta circumspectione opus sit, ne indiscretim ejusmodi motus excitentur.

§. VI. Deinde perfectus Vomitus non est actus confusus & turbulentus, neque a plane corrupto ventriculi motu pender, unde etiam illius modus fiendi frustra nudis materialibus qualitatibus assignatur, quasi irritatio & vellicatio generis nervosi inversum motum ventriculi ita disponat, quo ad evacuationem alicujus materiæ pertingat : rectius vero ad vomitum provocandum communiter contribuunt materiæ septicæ & ventriculum in superficie arrodentes, quarum præsentiam & efficaciam ægre perferens natura rationabili consilio & conatu per proximam viam & quidem sursum repente & impetuose excutit, motu ita appropriato, quo eo citius corpus suum a tali offensione & molesto sensu liberet.

§. VII. Est itaque natura humana causa illa efficiens, quæ vomitum perficit, minime vero spiritus quidam animalis aut vitalis, aut peculiaris janitor ventriculi, neque crudus & profanus quidam spasmus; hinc non modo motus in Vomitu occurrens tam accurate cum effectu, nimirum excretionem, correspondet, sed etiam cum scopo, nimirum cum materiæ adversæ tempestiva remotione : quando itaque in ventriculo vel perniciose vel superflua, molesta & adversa subjecta adsunt, tunc eorundem excussioni mature vires applicat eadem natura; siquidem etiam non semper materia excernenda ventriculum actuali arrosione offendit, sed alia ratione sensum afficit & nauseam aliquam inducit, vel quando jam primi motus emetici imminet, materia vero hisce motibus nondum obtemperat, tunc ingestum quoddam vehiculum, quod illam materiam diluit, quasi subjectum emeticum, constituit.

§. VIII. Minime vero usus hujus evacuationis ita extendendus est, quasi ad omnium, aut plurimorum morborum præoccupationem inserviat, siquidem illa traditio Helmontiana & Sylviana, quæ ad morborum genesin applicatur, non certa & fida est, neque æque tempora, subjecta & hominum sensibilitates huic conatui frequenter congruunt, unde cum maximo moderamine emesis provocari debet, neque etiam consultum est, si sua sponte natura ejusmodi evacuationem committit & prosequitur, quo eadem repente obruatur & cohibeatur, quo modo salutaris intentio & directio mox confunditur, & scopus corporis salubritati prævisus diruitur, tunc vero ejusmodi vomitus spontaneus moderamine quodam indiget, quando in actuale excessum degenerat.

§. IX. Sub concitatione Vomitus concurrunt adhuc diverſi effectus, quorum ſedula ratio habenda eſt, ne iidem ullo modo excedant: ſunt vero tales conſtrictio ſpasmodyca inteſtini duodeni, nec non concuſſio hepatis & connexa conſtrictio Cyſtidis cum ductu choledocho, unde copioſior bilis affuſio provenit, diaphragma intenſius movetur & conſtringitur, hinc concurrunt anguſtiæ & cordis intenſiores commotiones: accedit major ſanguinis exagitatio & impuſſio intra caput, ut & largior ſalivæ affuſio intra fauces, quæ ſingula phænomena eo majora ſunt, quo acerbior eſt Vomitus.

§. X. Proinde in excitando Vomitu provide inquirendum eſt, an ſubiectum ad eiuſmodi effectum Therapevticum ſubeundum habile ſit; an non nimis ſenſibile & debile exiſtat; an non alias difficulter vomat; an ideales averſiones ſatis tenaces a vomitoriis foveat; an non talibus afflictionibus oppreſſum ſit, quales uſum vomitoriorum reſpuunt; an ratione ætatis & temporis contrariæ circumſtantiæ coincidant, & an ipſe ſexu ſatis accommodatus ſit, quales principales circumſtantiæ bene ponderandæ ſunt, quia pernicioſi effectus conſequentur, ſi artifex contra illas vlllo modo peccaverit.

§. XI. Deinde præſtat aliquot circumſtantias circa materialium excernendarum conditiones annotare & quidem an materia per Vomitum æque expellenda ſit; an in Ventriculo hæreat, an ſit nociva & adverſa, an ita ſufficiens ſit, quo Vomitu obtemperet; an vero antea aliquo modo involvi & dilui debeat; annon in alias partes aut in ipſam maſſam ſanguineam translata ſit; annon aliarum partium læſiones concurrant; annon aliæ partes cum hac materia læſæ ſint; an hæc materia præſentaneam evacuationem poſtulet; an quælibet materia per Vomitum rejici queat &c.?

§. XII. Quidquod maxime convenit in Vomitus promotione illam modeſtiam adhibere, ne in ſimpliciori cauſa urgeatur uſque ad ſinceræ bilis evacuationem; Et licet Hippocrates aſſeruerit, quod tunc materia e ventriculo evacuata ſit, quando bilis ſequitur & vomitus ſufficenter adminiſtretur, quando ſubjecta ſitiunt, tamen hæc obſervatio non pro imitatione conſcripta eſt, ſiquidem in tali paſſu exceſſivus dijudicari poteſt vomitus, adeoque infructuoſus, dum cauſa variarum concurrentium afflictionum evadit; neque etiam convenit tunc Vomitus valde urgere & ſenſibilius provocare, quando vel proxima propenſio ad eundem adeſt, vel conatus vomendi præcurrunt, & ubi ſua ſponte natura actualem Vomitum commiſit, ubi temerarium eſſet, eandem naturam vel perturbare & præmature ſupprimere vel eo magis concitare & exacerbare.

§. XIII. In ſpontaneis Vomitibus atque propenſionibus ad Vomitus maxima circumſpectio adhibenda eſt, ne aliquo modo error committatur, ſiqui-

quidem temerarium & periculosum tentamen esset in ejusmodi passu per positiva remedia ultro Vomitus urgere & augere velle; unde non modo hæc evacuatio perturbabitur & confunderetur, sed & reliqui connexi affectus gravissime offendentur & legitimus eorundem decursus nimium quantum pervertetur.

§. XIV. Et si spontanei tales Vomitus efficaciter succedunt, minime facilis aut præceptus esse debet artifex, quo vicissim illos Vomitus obruat & opprimat; sed potius illud punctum expectare debet, quando Vomitus tales nunc excedunt, siquidem hæc ipsa observatio ad illos Vomitus spontaneos deducenda est, qui in acutis affectibus interdum oriuntur, quos Medicus ex una parte non præmature ita extreme exhorrescere debet, ex altera vero parte non præcipitanter cohibere, siquidem Vomitus hi autocratici communiter a natura ad salutarem scopum prævisi sunt.

§. XV. Et quo in Therapia medica magis liqueat sub quibus circumstantiis & in quibus casibus vomitoria methodo therapeutica dextre & commode ordinanda sint, ita præstat in ordine evolvere & percurrere Contra Indicationes & Indicationes i. e. quænam circumstantiæ usum vomitoriorum dissuadeant & quæ contra eundem approbent.

§. XVI. *Contra indicant* itaque usum Vomitoriorum 1) specialis mala dispositio subjecti ad subeundum Vomitus 2) sensibilitas personalis & syndrome motuum anormalicorum 3) Phthisis 4) Hæmoptysis vel actualis vel moliens. 5) Cephalagiæ, imprimis Sanguinea 6) status valde plethoricus 7) Vertigo 8) Hemicrania simpliciter sanguinea 9) Ophthalmia 10) Angina, Erysipelas faucium & partium superiorum inflammationes 11) Hernia. 12) Scrophula 13) ut plurimum etiam sexus sequior. 14) imprimis mensium vitia, nisi suppressio mensium ex immodica & prava ciborum ingestione ortum traxerit, ubi moderatissima Vomitus concitatio locum invenire potest. 15) affectus hypochondriaci & anormalici hæmorrhoidales, 19) Colica 20) febres acutæ & peracutæ sive benignæ sive malignæ 21) scirrhi in partibus abdominis, 22) angustationes pectoris & simpliciores affectus asthmatici, maxime sicci, 23) Hæmorrhagiæ quælibet, 24) affectus periodici, maxime vero sanguinei & hæreditarii, 25) dispositio ad vomitum cruentum, 26) subjecta ad alvi siccitatem vel stricturam prona, 27) defectus virium, 28) affectus podagrici, 29) affectus, qui alios anxios & operosos motus inferunt, 30) propensio in Lipothymiam &c.

§. XVII. Vicissim vero Vomitoriorum usum admittunt atque indicant sequentes circumstantiæ 1) quando subjecta evemeta & vomitoriorum vsui alias adsueta sunt 2) quando certa subjecta certis temporibus atque periodis olim artificiales Vomitus subierunt, qui vero interdum deficiunt; 3) quando arti-

fex

fex de eo certus est quod in Ventriculo hæreat materia mucida, biliosa, molesta, quæ variis cardialgicis afflictionibus ansam præbet, 4) quando Ventriculus repente & nimium oppletus est, adeoque variis suspectis confectariis ansam præbet, ubi moderata Vomitus provocatio proficit. 5) Post suppressam iracundiam, quando cardialgiæ affligunt & mitioribus methodis emesis talis provocari haud potest, tunc etiam temperata vomitio excitanda est. 6) post ingestum philtum vel venenum, quando non spontanei vomitus suboriuntur moderatissima emesis provocari potest 7) comesta alimenta spissiora, quæ non concoqui possunt, sed quæ hypochondria & pectus graviter opprimunt & angustant: 8) quando ingesta sunt alimenta minus secura, sed virulenta, ut sunt fungi aut herbæ cum impuro rore imprægnatæ, si non spontanei vomitus superveniunt: 9) quando in febribus tertianis & subjectis aptis non tempestivi spontanei vomitus occurrunt: 10) quando subjecta quædam quæ antehac in irregulari diæta constituta fuere & modo gravem Ventriculi oppletionem susceperunt, in febrem acutam incidunt, tunc licet mox in primis initiis temperatissimum vomitorium ordinare: 11) quando in diversis subjectis ructus nidorosi affligunt & frequentius adversi biliosi & acescentes sapes intra fauces cum cardialgicis pathematibus coniuncti adscendunt: 12) denique quando quidam affectus, imprimis capitis, ex ventriculo primum suum impulsu obtinuerunt & quando in pectore nimia muciditas hæret, quæ ob quantitatem suam & insufficientem commotionem tusficulosam educi non potest, tunc modestus vomitus provocari potest.

§. XVII. Quoad usum emeticorum consultum & salubre est, ut remediis emeticis in formula jungantur stimuli alvum moderate admonentes ne totus vigor & impetus sursum abeat & Vomitus nimium impellat atque urgeat; proinde commode jungantur moderata stomachica remedia, quæ perinde præoccupant nimiam ventriculi commotionem & quantisper effectum evomitionis mitigant atque leniunt: abstinendum tamen est a combinatione positivorum opiatorum remediorum.

§. XVIII. Media & instrumenta, quibuscum in subjectis adultioribus artificiose Vomitus provocandi sunt, varia vulgo in pharmacia & materia medica occurrunt, siquidem pro infantibus æque alia talia adminicula inferius significanda erunt: ex emeticis aliqua tolerabiliorem, alia vero acerbiorum effectum exerunt: inter hæc emetica vero communissimi usus est *Tartarus emeticus* bene præparatus, videlicet e croco metallorum Rulandino solertius edulcorato cum Tartaro puro compositus, quippe qui præ aliis præparationibus ex antimoniatis vitris constantibus eminet & securioris usus atque utilitatis est, & hinc ipse exiguis granis ad hunc effectum satisfacit.

§. XIX.

§. XIX. In emeticorum remediorum numero prostat etiam famosus ille *Mercurius vitæ* qui ita simpliciter adhibitus minus secure & paulo impetuosius operatur; si vero ante sedulo edulcoratus fuit, tantum efficit, quantum tartarus emeticus operatur; unde hoc remedio omnino carere possumus; neque æque splendida illa *Rosa minerali Angeli Salæ* indigemus, cum qualibus compositionibus multi medici magis splendorem & ornatum, quam singularem utilitatem affectarunt: & sicut hic Mercurius vitæ regulina antimonii substantia est, ita pro nostra censura nihil refert siue e butyro antimonii cum oleo tartari per deliquium, siue cum aqua siue cum urina paratus fuerit.

§. XX. Neque adeo secure Vomitus provocatur per simplicem usum *Croci metallorum* aut per *Vitrum antimonii* in substantia, qualia corpora nimis vehementer minusque secure operantur; quid quod *Infusa* horum subjectorum vinosa non nisi cum eximio moderamine in hominibus admodum robustis adhiberi possunt; id quod etiam valet de poculo illo emetico, nec non de *aqua benedicta Rulandina*, *Sapa vomitoria Sylvii* & similibus compositionibus ex vitro antimonii prodeuntibus. Inter alia vero composita, quæ ex eodem constant magis usui Therapeutico quadrant *Syrup. emeticus Angeli Salæ* & *Oxysaccharum emeticum Ludovici*, quæ vero utraque perinde cum modestia ordinanda sunt & in parca quantitate securis applicationibus satisfaciunt.

§. XXI. Ita porro haud securis usibus & effectibus inservit *Turbith minerale* & *arcan. Corall. Crollii*, quæ mercurialia remedia periculosos effectus non raro causantur; proinde *Sulphur antim.* diverso modo paratum requirit subjecta valde robusta & minus sensibilia, quia impetuosius operatur; qualia fortiora remedia non nisi ad certos casus & subjecta idonea reservari debent; licet alias talia remedia non alium aut specificum effectum in emesi tali exferant, neque curiosæ præparationes horum remediorum securiorem & magis salubrem usum promittant.

§. XXII. Emeticis remediis, quæ paulo mitius operantur, annumerari potest exotica illa *Radix Americana Ipecacuanha*, quæ in moderata quantitate pulverisata cum aromate remixta in subjectis sensibilibus urgente necessitate usurpari potest, & licet aliquales angustias sub operatione sua exferat, tamen eadem non tanti faciendæ sunt, quoniam breviter iterum evanescent.

§. XXIII. Occurrunt porro quædam remedia, quæ præter reliquum evacuantem effectum etiam præparantem & singularem resolventem efficaciam habent, inter illa recensendum est *Sal vitrioli*, quod a Langio peculiari laude commendatur in affectibus apoplecticis, serosis, & quod omnino efficaciam suam particularem incidentem & resolventem exhibet: Hoc Sal per

singularem præparationem distingvit sese a *Gilla Paracelsi*, utpote quæ perinde Sal vitriolicum constituit, sed potius non adeo securum, quale ab Angelo Sala etiam nomine *Manna Vitrioli vomitoria* producitur: de reliquo vero de Sale illo Langiano in aliis affectibus nondum similis discreta utilitas deprehensa fuit.

§. XXIV. Specialis virtus etiam adscribitur *Radici Asari*, quæ tenerime pulverisata in contumacibus febribus intermittentibus, aut Chronicis morbis juxta commendationem *Ettmülleri*, *Coberi* & *Strobelbergeri* ordinatur; hæc exhibenda est in substantia, minime vero in decocto aut Infuso, utpote in quibus aliis formulis alias virtutes habet; neque *folia Asari* tantum efficiunt, licet æque emeticam vim habeant: ita e Compositionibus pharmaceuticis prostat *Elect. Diasar. Fernelii*, quod sursum & deorsum potenter purgat, evacuat & cum singulari moderamine in subjectis etiam robustis ordinari debet.

§. XXV. Inter alia remedia emetica passim etiam recensetur *Hel-leborus albus*, qui vero ob drastrictam suam vim nullibi in substantia, neque etiam facile in alia formula adhibendus est, licet in *Infuso* cum vino calido parato, addito roborante remedio in Maniacis subjectis, sub singulari tamen moderamine concedi queat; utpote in quo affectu & robustis subjectis ab omni ætate medicinæ practicæ specificè quasi laudatur.

§. XXVI. Quando in casu necessitatis nos alia usitatiora & mitiora vomitoria remedia destituunt, subinde etiam subjecta robustiora & aptiora existunt, tunc ad concitandum Vomitus contribuit *Herba Nicotiana*, quæ masticata & ab hac succus deglutitus strenuos Vomitus excitat, sicuti ex eadem extractum per decoctionem primam parari potest, quod a gr. ij ad gr. iv similiter vomitus movet: non minus ex eadem herba cum vino infusum parari potest: id quod perinde hisce usibus & applicationibus satisfacit: interim etiam conducit, quo apta roborantia remedia jungantur, aut post usum hujus herbæ talia carminativa auxilia ordinentur, ne nimia angustia continuet.

§. XXVII. Quando in subjectis Scorbuticis ratio affectus, conditio subjecti & occasio temporis permittit, quo cum vomitorio oblato crassæ & suspectæ impuritates e Ventriculo educantur, tunc quasi specificè in hoc statu ad Vomitus provocandum commendatum prostat *Decoctum Sedi Vermicularis* siue *minoris*, cujus aliquot unc. repetitis vicibus cum moderamine tamen exhibendæ commendantur a Bellovio in Actis Nat. Cur. Dec. I. an. 6. & 7. obs. 22. servandum vero est illud moderamen, ne in quolibet scorbuticorum statu, maxime vero acerbiori, impetuosa talis excretio suscitetur, quæ etiam

iam non alibi locum invenit, nisi ubi in ventriculo saburra talis prava & inimica adfuerit.

§. XXVIII. Recensentur etiam passim alia quædam emetica subiecta minus tamen secuta & propterea nostris usibus & commendationibus haud respondentia, uti sunt *Folia Gratiolæ* & varia composita ex *Sambuco* provenientia, nec non *radix* & *semina Catapucie* & exinde prostant *unguentum de Lathyride*, ut & *rasura unguium humanorum*, quam Cnoephelius pro usu emetico allegat: hæc singula vero cum minus probata sint, quin potius ad vehementia drastica & periculosa remedia pertineant, ita ab usu eorundem serio dehortor.

§. XXIX. Cum hætenus diversa emetica pro adultis subiectis commendata fuerint, ita jam quædam remedia emetica pro *Infantibus* selecta atque proficua allegabo, & ita ipsum simplex *oleum amygdalarum dulcium* paulo majori quantitate oblatum Vomitus movet satis moderatum, sub quo una vel e ventriculo vel e pectore contentæ materiæ egeruntur, utpote quod lenissima efficacia sine ullo stimulo ad talem effectum pertingit.

§. XXX. Porro in infantibus Vomitus provocat paulo major quantitas *Oxymelitis Squillitici*, quod subinde in affectibus pectoris infantum non inutile est, in natu minoribus infantibus *Antim. Diaphor.* cum duabus nitri partibus paratum, unum & alterum vomitus post primam oblationem excitat; id quod vero in natu maioribus infantibus, neque etiam de reliquo in robustis contingit.

§. XXXI. Porro pro infantibus commendatur *Syrupus emeticus* & *oxyssaccharum emeticum Ludovicianum*, qualia auxilia vero caute & moderate usurpanda sunt, quia alias paulo fortius operantur: denique etiam *Syrupus florum persicorum* eandem emeticam virtutem in infantibus habet: in omni tamen conamine, vomitus concernente, in infantibus justum moderamen servandum est, quia teneritudo ætatis vehementiores tales excretiones non facile permittit.

§. XXXII. Cum hætenus media & subsidia illa commemorata fuerint, quibuscum in diversis subiectis & ætatibus Vomitus provocari potest, ita jam ratione ordinis brevibus disserere placet de methodo dirigendi Vomitus arte provocatos, in qua primo dicendum erit de præparatione corporis ad vomitus artificiosum, secundo de promotione & directione ipsius vomitus & tertio de regimine post vomitus tenendo.

§. XXXIII. Quod itaque præparationem corporis ad Vomitus attinet, tunc minime convenit ita repente & promiscue vomitorium remedium obtrudere, sed antea prospicere, quo alvus in subiecto tali libera sit; dein-

de materia evacuanda, antea quantisper præparari, incidi, resolvi aut dilui & emolliri debet: quodsi itaque præsumatur saburra in Ventriculo mucida & spissa, tunc præstat aliquoties præmittere remedia salina incidentia abstergentia, resolventia, digerentia; si materia præsumitur biliosa, acris, tunc præmittenda sunt præparantia, nitrosa, absorbentia, diluentia, gelatinosa, mucilaginosæ, hordeacea &c.

§. XXXIV. Quod vero attinet modum exhibendi vomitoria & tractandi vomitum, tunc notandum, quod emetica remedia matutinis horis propinanda sint; quid quod evitari debet, ne mox ventriculus cum cibis obruatur, imo consultius est, si prægresso vesperi cibi non copiose ingesti fuere: proximè vero cum moderamine expectandus est Vomitus, cavendo, ne subiecta sensibilibus refrigeriis & immoderatis commotionibus sese exponant; interim regimen temperatum præoccupat, ne sinistri effectus Vomitus succedentem comitentur.

§. XXXV. Post assumptionem remedii emetici non ingerenda sunt frigida, sive potulenta sive alimenta, neque lacticia, quæ posteriora potius vomitum hebetant: quo vero vomitus moderate promoveatur, licet superbibere haustulum modicum vel decocti calidi, vel jusculi non valde pingvis, vel cerevisiæ calidæ: quemadmodum moderata obambulatio ejusmodi vomitum faciliat atque adjuvat.

§. XXXVI. Non æque consultum & salubre est, quo nimis frequenter Vomitus repetatur & urgeatur, siquidem ipse per inquietudinem & intensiorem corporis commotionem valde exacerbari potest, & si jam per Vomitus amarulenta egeruntur, mox cum bona continentia & corporis quiete procurandum est, quo Vomitus desinat, siquidem frequentiore illius successum juscula pingvia, lacticia & butyri comestio temperare possunt.

§. XXXVII. Quod cum emetico remedio lenis stimulus catharticus & corrigens quoddam subiectum moderate carminativum conjungi debeat, in superioribus indicatum fuit; unde pauca adhuc dicenda sunt de regimine subiectorum post vomitum artificiose provocatum, adhibendo, quod in hisce circumstantiis consistit, ne mox ingerantur potulenta frigida aut spissa sacculenta & fermentescentia; deinde ne assumantur cibi crassiores & operosam concoctionem requirentes, neque etiam multi, sed potius molles & temperati, quid quod confert post Vomitus carminativum remedium temperatum & selectum usurpare, aut haustulum boni vini ingerere, vel jusculum vinosum leviter aromatizatum & posthac provide observare, an alvus aperta sit maneatque; qua deficiente moderata laxatio post aliquot dies subministranda est, & ita in futurum bona diæta constanter concilianda erit.

§. XXXVIII.

§. XXXVIII. Quando oblatum emeticum remedium speratum effectum emeticum vel non facile, vel non sufficienter, vel plane non exserit, tunc minime confert, mox aliam dosin emetici remedii, nedum proximo die talem ingerere; sed potius per plures dies acquiescere & antea præmissa leni laxatione deorsum alvum liberare & tunc demum post aliquam moram, si consultum visum fuerit, emeticum remedium repetere convenit; alias immoderate, impatientes, audaces & prodigæ emeticorum remediorum ingestiones valde perniciosæ sunt.

§. XXXIX. Quando contingit, ut vomitus, qualiscunque etiam fuerit, sive sponte excitatus, sive arte provocatus in excessum degeneret & enormis reddatur, tunc præstat eundem tempestive & convenienter mitigare, compescere & sedare; minime vero conducibile est, quo repente anodyna remedia ingerantur, quin potius ordini motuum vitalium magis convenit, quo per mitiora remediorum genera hic excessus tranquilletur, & in hac necessitate conveniunt vel temperantia remedia, vel moderate carminativa, vel stomachica amara, vel mitiora tonica, vel denique selecta & secura sedativa, qualia interne & externe huic scopo quadrant; cavendo tamen, ne remedia acria exhibeantur, neve reliqua prodige offerantur: e sedativorum vero numero reliquis palmam præripit Chaccarilla, quæ sine ullo præjudicio nimios Vomitus lenit: quando talis Hyperemesis mitigata fuit, tunc sedulo providendum est, quo alvus in justo successu continuet, ne adstringatur aut adstricta maneat: deinde etiam cavendum est, ne mox ventriculus cum multis aut incongruis alimentis obruatur.

CAPUT II.

DE

CATHARSI SIVE PURGATIONE.

§. I.

Altera species Evacuationis est sic dicta Purgatio, quæ generali hoc nomine significatur, dum copiosam materiam alienam vel nocivam e corpore educit & ita eminenti effectum corpus purgat atque liberat: proprie vero constituit evacuationem illam catotericam per alvum succedentem & diversos humores superfluos æque ac diversos atque nocivos subtrahentem,

tem, mediante qua non modo longus intestinorum tractus a tali materia liberatur, sed etiam porro primæ sic dictæ regiones, imo adhuc intimius reliquum corpus ab ejusmodi materia depuratur.

§. II. Hæc species Evacuationis, licet quidem satis valida atque efficax sit, & cum eximiis motuum tonicorum gradibus decurrat, ita ut interdum torminosæ commotiones concurrant, tamen non ita impetuosa atque violenta est, ac emesis esse solet; propterea etiam non tantum officit, neque tantas vires requirit, licet propterea æque cum prudenti moderamine ordinari & dirigi debeat, quoniam motus, quibuscum perfecta purgatio administratur, satis potentes sunt, adeoque ad concitandas & exacerbandas alias commotiones æque satisfaciunt & contribuunt.

§. III. Hæc evacuatio paulo magis ordini naturæ accommodata est, quæ in vitali cursu & negotio constanter & ordinario impuritates ex concoctione residuas, per alvum subducit; ita, ut ad hanc evacuationem natura magis adsueta sit & hæ viæ eidem magis usu receptæ sint, cum vicissim ad ordinarium vitalitatis statum evomitio non pertineat: deinde etiam hæ excretio sensui & consensui naturæ magis respondet, siquidem eadem non raro liberiori & promptiori activitate interdum sua sponte largiores & numerosiores tales dejectiones alvinas inducit & proprio ausu vel lubricam vel fluidam alvum offert, quale specimen imprimis occurrit in diarrhoeis spontaneis, præcipue vero annuis: ex qua consideratione colligo, quod eo facilius artifex hanc methodum naturæ imitari possit debeatque.

§. IV. Per hanc evacuationem, deorsum procedentem diversæ materiæ educuntur, quæ vero & quantitate & qualitate statui vitalitatis & sanitatis præjudiciosa & inimica sunt: ejusmodi materiæ vero sunt vel ex prægressis digestionibus residuæ, sæculentæ, terrestres, spissæ, vel mucidæ vel ferossæ salinæ acescentes vel etiam biliosæ sive in proximis viis sive in humoribus confluentibus cohæreant; ita ut per hanc speciem evacuationis vel simul & semel a diversis ejusmodi materiis corpus liberetur, vel discretive a simplicibus talibus impuritatibus, prout constitutio & ratio Temperamenti in subiecto involvit, arceatur.

§. V. Quanquam vero cathartica in intestinorum præcipue tractum operentur, tamen indicato modo eorundem efficacia latius & intimius sese extendit, dum ad ipsos humores penetrant & in iisdem materiam mucido-ferossam ita colliquant, abstergunt atque resolvunt, quo postea copiosius ad intestina sequestretur & efficacius atque numerosius evacuetur: & quæcunque cathartica eo usque penetrant, ut humores afficiant, illorum effectus catharticus haud ita præceps & subitaneus est.

§. VI.

§. VI. Et quemadmodum hæc species Evacuationis paulo mitior est, quam precedens, tamen illa generalis cautela vsurpari debet, ne purgatio nimis impetuose, vehementer & frequenter suscipiatur, sed quo potius moderamen adhibeatur, vt totus actus ordini naturæ magis respondeat: etenim immodicæ purgationes non modo inutiles, sed & utiles & necessarios humores afficiunt & exturbant, totum, corpus immodeste commovent & si simul humores diluentes nimium educunt & partes valde afficiunt, successive gravissimos morbos affectus introducunt.

§. VII. Operantur purgantia vel stimulo vias, vel præparando & colliquando humores; quoad primam circumstantiam occurrunt quædam subiecta, quæ in intestinorum tractu varias & discretas intestinorum regiones afficiunt, vt alia intestinum duodenum, alia intestina tenuia, alia vero intestina crassa offendant: deinde haud aliena est observatio, quod diversa remedia purgantia, in diversas materias aut humores operentur & quod propterea discretio inter Phlegmagoga, Hydragoga, Cholagoga & Melanagoga minime falsa, sed in experientia medica admodum probata sit, quæ propterea ad solidos vsus Therapeuticos commendari meretur.

§. VIII. Præsupponit præterea purgatio Therapeutica iustam cognitionem sensibilitatis subiectorum, imprimis in negotio liberandæ & expediendæ alvinæ excretionis: etenim quando subiecta alias lubricam alvum habent, tunc citius per remedia sic dicta purgantia affici et provocari possunt, proptereaque cum modestia tractari debent; quid quod interdum accidit in eiusmodi sensibilibus subiectis, vt post ingestionem purgantis remedii vomitus superveniat, qui interdum effectus adversi saporis & nauseosæ commotionis, quandoque remedii citius stimulantis existit.

§. IX. Effectus purgationis communis & simplex ille est, quando remedia purgantia, quæ communiter salinæ & resinosæ substantiæ sunt, intestina afficiunt atque irritant, vt ad eadem partim humores copiosius transferantur, partim etiam ex iisdem hæc substantiæ efficaciter & tempestive removeantur; ob id augentur motus & quo magis remedia cathartica resinosa sunt, adeoque intrinsecus intestinis firmiter & tenacius adhærescunt, eo magis peristaltis intestinorum pro abstergendis hisce materiis augetur, eoque certior eiusmodi purgationem tormina comitantur: quædam vero remediorum talium non nudo stimulante effectum operantur, dum antea materias & humores in confiniis obhærescentes abstergunt, resolvunt & ad faciliorem excretionem præparant.

§. X. In ordinatione remediorum Purgantium porro artifex rationem Temperamentorum habere debet, vt discernat subiecta ficciora ab humido-

dioribus, siquidem ficcioribus cum meliori fructu exhibentur remedia in humidam formulam conversa, & humidioribus efficacius præscribuntur remedia in sicca forma comprehensa; ex qua discreta commendatione promptior & faciliior effectus fluit; deinde moderamen adhibendum est circa usum quorundam Purgantium, ex quibus quædam in majori dosi oblata suspectos effectus vel tenacioris adstrictionis alvi, vel immoderationis tenesmi post se relinquunt, ut propterea minor quantitas pro meliori effectui impetrando præferenda sit.

§. XI. Est etiam quorundam Purgantium remediorum illa efficacia, ut non modo serum salinum in reliquo corpore magis commoveant, sed & ejusdem excretionem per alia loca excitent, hinc una diuresin provocant & vias urinarias stimulant: qualia subjecta præprimis in illis occasionibus & affectibus usurpanda sunt, ubi feri excretio necessaria & salutaris est: quemadmodum in morbis Chronicis constanter ejusmodi Purgationes præferri debent, quæ simul in humores mucidos, serosos & in præsentem Cacochymiam serosam effectum colliquantem aut resolventem dimittunt.

§. XII. Magna vero prudentia adhibenda est in selectu gradus Purgationis & illius ordinatione, siquidem Hippocrates notanter indicat, quod in acutis haud locus sit purgationibus, imo ne quidem semper aliqua- lis commotio, ad purgationem spectans, suscipi debeat, siquidem tales commotiones & purgationes typum præsentis morbi gravissime exacerbant & futuris irregularibus successibus ansam præbent: quanquam vero etiam in acutis propterea salutare & consultum non sit alvum suppressere, aut suppressam relinquere, tamen hoc loco sermo præcipue est de positivis & vulgaribus Purgationibus.

§. XIII. Proinde in usu Purgationum Therapeuticarum ratio habenda est congrui & opportuni temporis, quo videlicet talis actus secure & utiliter suscipi possit, ubi minime consultum & salubre esse deprehenditur, quando in exacerbationibus morborum positivæ tales purgationes ordinantur; quid quod consentiente experientia longe melius est præservatorio scopo ejusmodi evacuationem suscipere & commendare, quoniam illo tempore motus tranquillius decurrunt, neque affectus facile exasperant.

§. XIV. Sed cum positivæ Purgationes non ubique locum inveni- ant, in plurimis vero affectibus salutare sit, quo alvus aperta existat, attamen subinde contingat, ut cum præjudicio sua sponte alvina excretio subsi- stat, retineatur, aut deficiat, ita alii effectus Therapeutici in subsidium Purgationis vehementioris arti subserviunt, adeoque tres præcipui actus Therapeutici suppetunt, quibus alvum admonere, liberare & provocare li- cet: prior consistit in simplicissima *Lenitione*, altera in *moderata*, efficaci tamen

tamen Laxatione & tertia in positiva Purgatione, quæ ultima summum gradum promovendæ evacuationis alvinæ constituit.

§. XV. *Lenitio* alvi ita succedit, dum subministrantur ejusmodi ad-
minicula, quæ vel vias, videlicet intestina diluunt, emolliunt, humectant
& elubricant, ut magis flexilia, mollia & tractabilia evadant, adeoque ex-
cretoriis motibus magis obtemperent; vel quæ spissiores & ficiiores in intesti-
nis hærentes humores & materias, fluidiores & mobiliiores reddunt, ut
facilius excretoriis motibus obsecundent, neve exsiccationi intestinæ inferen-
dæ inserviant; unde vel simplicia diluentia, vel pingvia lenientem talem
efficaciam affatim exferunt.

§. XVI. Cum itaque Lenitionis effectus tam moderatus & beni-
gnus sit, ita commode alvus in omnibus illis affectibus & occasionibus per
Lenitionem promoveri potest, ubi positive purgantia solícite evitanda sunt;
attamen alvus omnino tempeſtiva & temperata promotione indiget; hinc in
omni ætate, sexu, morbo & ſtatu alvus ſecure per Lenitionem facilitari
potest, adeo ut ne quidem affectus maligni ac acuti, neque infantes neque
gravidæ & puerperæ neque graviter vulnerati huic actui Therapeutico con-
trariantur.

§. XVII. Interea hujus Lenitionis usus ſeſe non ultra nudam aper-
tionem alvi inducendam extendit & non niſi tunc convenit, ubi alvus
præter conſuetudinem eſt ſicca, aut obſtructa & ubi illius reſeratio & aper-
tio absolute neceſſaria eſt; quando vero materiæ peccantes præcipue in ma-
jori copia & numeroſiori deſiſitione educi debent, ibi hæc Lenitio ſingu-
laribus hiſce ſcopis non ſatisfacit, ſed tunc reliqui gradus promotionis al-
vinæ ſeligi & ordinari debent.

§. XVIII. Proximus gradus liberationis & admonitionis alvi con-
ſiſtit in Laxatione, quæ efficaciam ſuam exhibet partim per moderatam, at-
tamen ſufficientem materiæ impuræ & alienæ abſterſionem, colliquationem,
involutionem & debitam præparationem, partim per moderatam viarum,
nimirum inteſtinorum ſtimulationem & excitationem ad ultimum effectum
excretorium tranſeuntem & ſpectantem; hinc laxantia communiter conti-
nent magis eminens & evidens principium ſalinum, partim incidens, par-
tim incitans; attamen hic actus Laxationis perinde moderatus eſt & ſine
ullo impetu ſuccedit & ita in multis affectibus & caſibus proficit, in quibus
adhuc Purgatio diſſuadenda eſt.

§. XIX. Sicut itaque in uſu Lenitionis & Laxationis artifex ſecurio-
rem viam atque methodum invenit, ita tam exquisitæ regulæ pro applica-
tione horum effectuum haud adeo neceſſariæ ſunt; inde potius quoad

Purgantium usum major circumspectio atque temperies commendanda erit; ob id hoc loco indico, quod Purgationes in plurimis illis affectibus atque occasionibus contraindicentur, in quibus vomitoria nullum locum inveniunt, unde e præcedenti vomitoriorum explicatione Contraindicantia purgationis repetenda & seligenda erunt.

§. XX. Indicantur purgationes positivæ in subjectis paulo robustioribus neque valde sensibilibus, aut ratione ætatis admodum teneris, neque etiam nimia senectute oppressis; deinde etiam extra affectus acerbiores, ut & in subjectis & casibus, ubi partim primæ regiones, partim humores & reliquum corpus nimis impuritatibus serosis & mucilaginosi affliguntur, ut & ubi certæ corporis regiones frequenti & contumaci congestione offenduntur, & quando mitioribus methodis talis heterogenea colluvies non obtemperat, aut ubi per apta remedia intimius intra corpus colliquatorio & resolutorio effectu agendum est.

§. XXI. Propterea etiam evenit, ut in hoc actu promovendæ excretionis alvinæ multum sensibilitati naturæ condonandum & invigilandum sit, siquidem in talibus subjectis vel lenissimum remedium nihilominus efficaciter alvum movet, vel aliquando sapor paululum adversus ad ejusmodi excretionem promovendam satisfacit, vel quandoque plane firmior imaginatio de subeunda purgatione eminentiorem effectum Catharticum post se trahit: ex qua animadversione propterea concludo, quod artifex curatius hujus personalis sensibilitatis rationem & certitudinem habere debeat, antequam indiscretim positivam Purgationem ordinet.

§. XXII. Quo magis itaque positiva Purgatio commovet & afficit, eo magis artifex temperiei studere debet, unde in usu medico practico repetita moderata Laxatio plus proficit & sensui atque consensui naturæ magis convenit, quam simultanea egestio & Purgatio, quæ non nisi robustioribus naturis reservanda est: & dum simultaneus actus catharticus non modo vires, sed & reliquos motus vitales valde exasperat atque offendit, ita Laxatio repetitis vicibus suscepta & viribus & motibus admodum subvenit.

§. XXIII. Et quo actus Purgationis rectius succedat, maxime interest deliberare primo conditionem materiæ, quæ educenda est, an videlicet possit ac debeat partim per hanc speciem evacuationis subtrahi, an partim ejusmodi gradui evacuationis commode obtemperet: secundo, seligendum & dignoscendum est tempus justum, quo ejusmodi evacuatio cum salubritate institui possit debeatque: tertio, dijudicandum est, an etiam materia ita præparata sit, quo hanc excretionem admittat: quarto pensandum

dum est, quamdiu & quoties hæc evacuatio sit urgenda & adjuvanda & denique quinto, quibus probatis & securis auxiliis eadem administrari possit.

§. XXIV. Et dum antea indicatum fuit, quod alvina excretio triplici modo promoveri possit, nimirum per Lenitionem, Laxationem & Purgationem, ita nunc ordo postulat, quo talia remedia, hisce actibus quadrantia, recenseantur & commendentur; unde primo loco de *Lenientibus* agendum erit, siquidem pro additamento hujus totius tractationis de aliis selectis & singularibus remediis alvum liberantibus breviter differendum erit.

§. XXV. Pro lenienda alvo varia inserviunt adminicula & illa quidem satis simplicia, siquidem partim sufficiens potus ad diluenda intestina quadrat; unde ob defectivum illius usum haud infrequentes exsiccationes alvi vulgo occurrunt: partim huc spectant auxilia ex diætâ capeSSenda & seligenda, ut sunt: juscula pingvia, Gelatinæ, Mucilagines fluidæ, medullæ, axungia, ipsum lac atque butyrum, non exclusis oleis pro usu diætetico aptis; quemadmodum alias simplicissima olea emollientia, Lini, Amygdalarum dulcium, chamomillæ, &c. efficacissime intestina demulcent; huc etiam spectant aliæ species & quidem emollientes, quarum alibi mentio fiet, ex quibus decocta parata utiliter alvum leniunt & promoven: non minus radices dulces, qualis est Liquiritiæ, ut & alia subiecta dulcia, lenientem suam qualitatem in promotionem alvinæ excretionis satis superque dimittunt.

§. XXVI. Similem efficaciam lenientem habent Passulæ exacinatae, citra artificiosam præparationem usurpatae, simpliciter decoctæ & quidem majores: leniunt etiam alvum fructus dulces cocti: præterea externa adminicula eundem lenientem usum cum multa laude exhibent; unde jam in vulgus nota sunt linimenta ex oleis lenientibus & pingvedinibus parata, abdomini applicanda, quæ sine ulla præparatione alvum emolliunt; deinde etiam Clysteres ex speciebus emollientibus parati hunc effectum edunt, de quibus in inferioribus plura dicenda erunt.

§. XXVII. E laxantium numero perinde non pauca, aut inertia, sed satis efficacia prostant, ex hisce vero quædam sunt simplicia, quædam magis pharmaceutica; simplicibus speciebus annúmero Passulas atque pruna, qui fructus vel decocti vel quorum fructuum decocta usibus hisce inserviunt; proinde etiam saccharata colliquatoria sua efficacia alvum laxant, satis tamen moderate; e Pharmaceuticorum remediorum numero prostant Passulæ laxativæ, Roob Passularum laxativarum & diversa salia abstergentia, imprimis

tartarifata aliaque amara, liberiori quantitate exhibita, quo adhuc refero aquas Nitrofas, quæ sub simplici usu hanc qualitatem laxantem satis sæpe comprobant; hisce speciebus annumerari potest Sal Anglicanum & Magnesia alba.

§. XXVIII. Laxantium numero accensenda adhuc sunt varia usitata dulcia exotica, in praxi communi perquam cognita & inter hæc præcipue eminet *Manna*, quæ licet in substantia in majori quantitate adhibita aliquam nauseam creet, subinde etiam flatulentis conciliandis satisfaciatur, tamen in aptis subiectis, ætatibus & formulis adhibita non contemnendum usum habet: interea illius qualitas flatulentiam excitans cum temperato carminativo remedio facilius corrigi potest: commode hæc *Manna* in Jusculo assumitur; deinde etiam prostat *Manna tartarifata* & *Manna liquida*, quæ fructuose usurpari potest: & quando hæc *Manna* cum oleo amygdalarum dulcium commiscetur & solvitur, licet quantisper nauseosam consistentiam induat, tunc tamen ad pectoris absterfionem vtiliter proficit.

§. XXIX. Non minus etiam in materia medica satis cognita est *Cassia* cujus succus, non nisi bene depuratus, ad hos vsus admittitur; syrupus vero haud usitatus est: Pulpa denique Clysteribus admisceri solet; ita etiam succus depuratus decoctis ad usus laxantes destinatis conjungi potest, procurando, quo huic etiam speciei lene quoddam carminativum remedium combinetur, ne, prout dulcia solent, perinde molestas flatulentias causetur.

§. XXX. Denique etiam *Tamarindi* pro laxante remedio circumferuntur, qui in substantia cum vino soluti addito aromate quodam usurpantur, quemadmodum etiam cum fructu decoctis evacuantibus adjunguntur. Pulpa Tamarindorum pro clysteribus asservatur: satis sæpe in praxi medica hi fructus cum Passulis conjuncti exhibentur. Et cum alia adhuc prostent laxantia, ut Rhabarb. Polypod. Sennæ fol. Myrobalani &c. tamen earundem specierum in purgantium ordine mentionem faciam.

§. XXXI. Ordo me ducit ad remedia *Purgantia* recensenda & commendanda & ad combinationem necessariarum observationum, circa usum eorundem tenendarum: sicut vero hæc purgantia differunt quoad materias, quas educunt, ita primo loco acturus de *Phlegmagogis* five serum fluidum & mucilaginosum educentibus: inter hæc principem locum tenet *Jalappa*, quæ etiam a B. Ludovici aliis purgantibus remediis præfertur: hæc dum resinosa & acris est, cum modestia ordinari & adhiberi debet: præscribitur vel in Substantia, vel in Resina, vel in Essentia: sed dum resinosa hujus radicis pars torminosas commotiones post se trahit, ita in subiectis & ætatibus sensibilibus provide commendari & de reliquo cum corrigente carmi-

nati-

nativo jalappæ usus conjungi debet : refina jalappæ cum amygdalis dulcibus præparata & temperata, non inutile est remedium pro adultioribus ac junioribus subjectis.

§. XXXII. Ad Phlegmagoga purgantia pertinet porro *Mecboacanna*, quæ proinde aduersum saporem dimittit, sed quæ paulo debilius operatur, quam jalappa vera, unde in majori quantitate præscribenda est: dum vero hæc major moles eximiam nauseam parit, ita ob præstantiorem aliorum efficaciam, hæc merito omitti potest. Accedit etiam *Radix Asari*, quæ non nisi in affectibus Cacochymicis, Cachecticis, Hydropicis, Scorbuticis & Intermittentibus grossius pulverisata ordinari potest, seruando illam cautelam, ne subjectis sensibilibus præscribatur.

§. XXXIII. Ita in medicina practica ad serum evacuandum ulterius commendatur *Radix Bryonia*, quæ haud efficaciter in substantia, rectius vero in infuso & succo exhibetur & hæc præcipue etiam utilitatem habet ad uterinas partes repurgandas: sæculæ quæ de hac radice parantur, nullius utilitatis sunt; de reliquo etiam succus illius famosum illud Unguentum Agrippæ ingreditur, quod remediis epomphalis vulgo annumeratur.

§. XXXIV. Subinde in medicina antiquiori frequentius allegantur & commendantur *Hermodactili*, quorum usus juxta obsoletam traditionem præcipue ad Arthriticos, Podagricos & Nephriticos affectus laudari deprehenditur, quasi serum falsum, tartareum spasms generandis habile educant; sed cum hæc commendatio nuda opinione nitatur, neque effectus hæctenus cum propositis promissionibus cohæserit, ita merito ad inertia purgantia referendi sunt; interim alibi in substantia, ut & in Infuso adhibiti observantur.

§. XXXV. Ita etiam MYROBALANI, CHEBULI, BELLYRICI, & EMBLICI vulgo quidem Phlegmagogis remediis annumerantur, sed debilius & rariis usus atque utilitatis sunt, licet inter antiquos tam in substantia, quam in Infuso & cum Syrupis involuti adhibiti observentur: Semen *CARTHAMI* potenter, impetuose & cum drastica efficacia serum exturbat; quare cum maxima circumspectione adhiberi debet & non nisi vel robusta subjecta, vel desperatos affectus, quoad applicationem suam, requirit, siquidem emulsionibus & clysteribus additum legitur & deprehenditur.

§. XXXVI. Ad remedia antiquitus usualia atque famigerata serum purgantia pertinet porro *COLOCYNTHIS*, quæ propterea alter purgantium Rex vocatur; hæc in substantia haud tuto ordinari potest, quia nimis drasticum evacuans constituit, unde etiam observatores allegant, quod hoc pomum manibus tantum gestatum, aut abdomini impositum satis potenter al-

vum moveat : neque etiam cum correctis colocynthidis compositionibus, nude & simpliciter purgatio administranda est, sed securius hæc species pro stimulo purgante adhibetur & cum eadem aliorum purgantium effectus adjuvatur.

§. XXXVII. Vulgo in Pharmacia prostant TROCHISCI DE ALHANDAL eorundemque Extracta, ut & Extractum correctum Colocynthidis, quales species ad unum vel alterum granum recipiendæ sunt ; PULPA COLOCYNTHIDIS in pet. lig. clysteribus valde stimulantibus commisceri potest : oleum ex Colocynthide paratum nullibi ad internos & non nisi maxima cum circumspeditione ad externos usus admitti potest, neque etiam Semen illius singularem virtutem habet : de reliquo Unguenta officinalia purgantia, quæ Colocynthis ingreditur, perinde prudentem & peritum artificem requirunt.

§. XXXVIII. Denique ad hanc classem remediorum Phlegmagogorum referendus adhuc est AGARICVS, qui in substantia ita simpliciter non conducit ; interim Trochisci de Agarico aliis purgantibus formulis ad exigua grana coniunguntur, sicut extr. de Agarico pro simili scopo inservit : Agaricus in pet. lig. Clysteribus stimulantibus, ut & infusis vinosis additur : de reliquo in antiquiorum Pharmacia Pilulæ de Agarico & Elect. Hieræ cum Agarico prostant, quales compositiones æque ad serum catarrhale educendum adhibitæ fuerant.

§. XXXIX. Post hæc Evacuantia, quæ serum fluidum mucilaginosum educunt, nunc in ordine sequuntur CHOLAGOGA remedia five illa, quæ bilem abstergunt, expurgant & evacuant : inter hæc principem locum obtinet RHABARBARUM, quod optime in substantia, aut in Infuso calido vel frigido vinoso adhibetur ; & tam junioribus, quam adultioribus subjectis conducit, siquidem infantibus Syrupi Rhabarbarini proficui & securi sunt : Tinct. vero e Rhabarbaro parata, ut & Extr. Rhabarbarinum debilius operantur, unde prædictis formulis ratione usus Therapeutici merito postponi possunt.

§. XL. Quemadmodum Rhabarbarum verum prædictam utilitatem habet, ita Rhabarbarum MONACHORUM proinde quidem bilem abstergit & evacuat, sed cum debilius remedium constituat, ita non adeo usitatum est, præcipue cum in majori quantitate exhibitum nauseam potius crete ; neque etiam MIROBALANI, EBULI & INDI multum proficiunt pro bile exturbanda, licet eo commendati deprehendantur : & quamvis de Asafo etiam dicatur, quod bilem evacuet, tamen verum Rhabarbarum omnibus reliquis cholagogis remediis palmam præripit.

§. XLI.

§. XLI. Cholagogis remediis, quæ tamen simul ferum evacuant, annumeratur etiam SCAMMONIUM, quod ob drastrictam suam vim neque ita simpliciter in substantia, neque primario quodam scopo evacuante ordinari debet, sed ut stimulans remedium pro aliis purgantibus inservit, hinc Scammonium Sulphuratum & Diagrydium, ut & Refina Scammonii correctæ ad exigua grana pro usu medico satisfaciunt: cavendo & temperando, ne in subjectis sensibilibus cum eodem Scammonio aliqualis excessus committatur.

XLII. Proinde ad bilis abstersionem & evacuationem pertinet CASSIA, MANNA, VIOLA & ROSA, sed cum de hisce substantiis in laxantium serie actum fuerit, non multum de iisdem hac vice repetemus: interim hæc sunt remedia pro infantibus utilia; quemadmodum Syrupus Violarum & Rosarum solutivus ad hos effectus eximie quadrant, tanto magis vero si cum Syrupo Rhabarbarino commiscentur: non minus hoc ordine pro infantibus laudari & commendari debet *Syrupus Domesticus* sive de *Spina Cervina*, qui ex intestinis & primis regionibus similiter impuritates biliosas & ferofo-mucilaginosas abstergit & educit.

§. XLIII. Testantibus Experientia & observationibus quibusdam Herba CENTAURII MINORIS peculiarem qualitatem habet ad abstergendam & educendam bilem, licet eadem ita positive alvum non stimulet, neque purgantibus remediis annumerari debeat; interea effectus tamen loquitur, quod hæc herba Clysteribus addita efficaciam paulo majorem, bilis abstersioni & educationi quadrantem, exferat.

§. XLIV. Progredior ad MELANAGOGA remedia recensenda & commendanda; ex illis primarium locum tenet ALOES, cujus usus est admodum famigeratus, imo rectius edisserendo a longo satis tempore eadem Aloes in frequenti abusu fuit, siquidem variæ compositiones & pilulæ aloeticæ magna ubertate circumferuntur & adhibentur: consistit vero hic abusus tam in nimis frequenti, quam in copiosa Aloes ingestione, siquidem communis & vulgata dosis, qua eadem præscribitur, variis futuris incommodis ansam præbet, ita ut cum longe majori utilitate in exigua quantitate ordinari possit.

§. XLV. Neque convenit ita crudam Aloem facillie exhibere, sed potius præstat eandem prævia præparatione corrigere & temperare, quominus in futurum effectus adstrictorios postse relinquat: deinde non consultum est cum nuda Aloe alvum subducere, sed potius alia abstergentia & alvum evacuantia conjungere, quid quod pauca grana Aloes oblata securius operantur, quam si major dosis ordinata fuit; in subjectis denique alvi abstru-
ctioni-

ætionibus valde & faciliè obnoxiiis cum singulari circumspectione ad hiberi debet.

§. XLVI. Alterum evacuans Melanagogum, quod ferme ejusdem famæ & dignitatis existit, est HELLEBORUS NIGER, qui propterea ab antiquis alter purgantium Rex vocatur: hujus radix & fibræ quidem in substantia non adhiberi possunt, vnde Extr: Helleb. nigr. ad exigua grana satisfacit; quemadmodum fibræ ejusdem in moderata quantitate Infusis medicatis combinari possunt; interea etiam præstat circa ordinationem Helleborinorum remediorum multam circumspectionem adhibere, quoniam eadem in primis regionibus & præcipue in Vena Portæ ejusdemque confiniis graves periculosas commotiones excitare possunt.

§. XLVII. Ad hanc classẽ Evacuantium porro spectat POLY-
PODIVM, quod in substantia neque usitatum neque utile est, attamen Infusis & Decoctis melius combinari potest, ita tamen ut cum aliis alvum liberantibus adminiculis jungatur; neque syrupus de Polypodio singularem utilitatem habet: Denique etiam ad hunc numerum referenda est SENNA, cujus Fol. s. st. sive selecta ad usus medicos adhibentur, rectius in Infusis & Decoctis, quam in substantia, Extracto aut alia quadam compositione: vbi tamen domesticum & vulgare Sennæ cum prunis decoctæ usum non excludo.

§. XLVIII. Denique HYDRAGOGA remedia sequuntur, quæ communiter drasticum minusque securum effectum habent, adeoque cum maxima prudentia & temperantia adhiberi debent: inter hæc vero constat CVCVMIS ASININVS, cujus succus *Elaterium* constituit, quo veteres frequentius usi sunt, quod vero ob vehementem suam qualitatem recentioribus rarissime usitatum deprehenditur: idem etiam valet de CYCLAMINE, vnde antiquiores Medici hoc non nisi extrinsecus adhibuerunt: imo ejusdem valoris est ESULA, EVPHORBIVM, LAVREOLA sive *Mezereum* FRANGULA, GRATIO-
LA, CATAPVTIA & TVRPETHVM VEGETABILE.

§. XLIX. Ad remedia Hydragoga adhuc referuntur IRIS NO-
STRAS, quæ in aptis subjectis & ætatibus tam in Succo, quam substantia humores serosos efficaciter exturbat, ita etiam *Ebulus* in subjectis adultis potenter alvum movet, adeoque cum prudentia adhiberi debet: sic Gum: *Gutte* non nisi ut stimulans remedium aliis evacuantibus interdum adjici potest: SOLDANELLA vero ob drastica suam vim rectius omittitur: denique Gum: *Ammoniacum* & *Sagapenum* non nisi in majori quantitate adhibita, alvum movent; interim ad exigua grana præparatorio scopo aliis evacuantibus commode combinari possunt.

§. L. Præter hæc evacuantia remedia, quoad has classes discreta, dantur adhuc quædam specialiora & magis composita, de quibus seorsim hoc loco agere placet, quale est AVRVM FVLMINANS, quod in infantibus tam inquinamenta biliosa, quam Lac depravatum potenter exturbat, sed quod in exilissima dosi ordinandum est; siquidem in subjectis adultioribus perinde alvum valde mover, cum non constituat nudam calcem auri, sed adhuc cum molleculis corrosivis commixtum sit, atque adeo potenter operetur, vt infantes valde debilitati videantur.

§. LI. Magni nominis in medicina practica est MERCVRIVS DVLCIS, qui etiam ad alvi promotionem interdum commendatur; in huius usu minime multum scrupulosi & speculativi esse debent artifices; interim cum solo illo Mercurio cathartica talis evacuatio promoveri neque debet neque potest; interim ille magis præparationi, colliquationi & resolutioni materialium mucido-lymphaticarum spissiorum inservit, adeoque reliquam evacuationem eorundem humorum sublevat: ex eo rite paratus talis Mercurius ad exigua grana tam junioribus, quam adultioribus subjectis exhiberi commode potest; modo illa cautela insuper adhibeatur, ne in majori quantitate, neve nimis frequenter ingeratur: denique non facile ille metus concipiendus est, quasi hic Mercurius in corpore corrosivas qualitates assumat, siquidem in hoc asserto eximius error chymicus occurrit.

§. LII. Ad composita remedia alvinam excretionem promoventia pertinet *Extractum Panchymagogum Crollii*, quod moderate alvum subducit & magis laxat, quam purgat & quod propterea cum aliis auxiliis præparantibus & solventibus combinari potest: hoc extractum accedit ad indolem Melanagogorum remediorum: ita etiam in Pharmacia prostat *Massa Pil: de succino Cratonis*, quæ in morbis venereis paulo implicatis & contumacibus efficaciam suam exserit, siquidem passim adhuc aliæ pilulæ compositæ commendantur.

§. LIII. Plane selecta & recentioris observationis evacuantia remedia sunt Calx illa alcalina e matrice Nitri residua MAGNESIAM ALBAM constituens, quæ a curiosis & novitatum studiosis hætenus frequenter adhibita fuit, & quidem in affectibus tum biliosis, tum serosis primarum regionum, utpote quæ lenissime alvum laxat: aliud tale Evacuans remedium est SAL illud ANGLICANVM EPSOMENES dictum, cuius defectum supplet SAL EGRANVM; quemadmodum Salia neutra, paulo largius adhibita & Tartarificata, aut Sal Mirabile laxantem & alvum educentem qualitatem habent.

§. LIV. Cum itaque nunc illa media & instrumenta constant, quibuscum alvina excretio promoveri potest, ita restant quædam circumstantiæ circa administrationem hujus Therapeutici actus notandæ; quando itaque purgatio instituenda est, præstat antea præoccupare, ne alvus adstricta sit, haud enim secure succedit negotium, si stricta & clausa alvus mox cum stimulo afficitur, quare præstat lenientia adminicula præmittere: deinde utile etiam erit ante positivam purgationem materiam aliquatenus ad futuram evacuationem præparare, quod commode cum incidentibus, attenuantibus, resolventibus & digerentibus adminiculis administratur.

§. LV. Positiva Catharsis commode circa decrementum Lunæ ordinatur, siquidem tali tempore Natura humana facilius humores vel inutiles vel superfluos dimittit, adeoque artificialis talis evacuatio magis tranquille & benigne succedit: deinde remedium purgans commode matutinis horis offertur, siquidem effectus purgationis requirit homines vigiles & ab alia primarum regionum oppletionem cum alimentis facta liberos: somnus enim impedit debitum successum catharseos: promovent etiam citiorem operationem purgantium remediorum juscule calida, non valde pingvia, aut decocta superbibita & moderata corporis commotio: abstinendum est ab ingestione ciborum & potulentorum frigidorum, quid quod a malo regimine, præcipue vero a refrigeratione sensibili corporis: exinde enim Catharsis facile turbatur & supprimitur, vel dolorifica tormina complicantur & invitantur.

§. LVI. Cum remediis purgantibus etiam commode & utiliter conjunguntur remedia partim præparantia, videlicet resolventia, partim etiam carminativa moderatiora, ne tormina conjungantur; quod vero præparantia attinet, tunc subjectis serosis ordinanda sunt remedia resolventia efficaciora; calidis vero temperatiora & Melancholicis remedia sic dicta antiscorbutica. Neque confert, si oblatum purgans remedium effectum suum non præstitit, mox altero die denuo potentius catharticum medicamentum exhibere, quin potius præstat per aliquot dies acquiescere; interea vero ordinanda est bona diæta & moderatum regimen, ut & cum auxiliis lenientibus prospiciendum erit, ne alvus occludatur.

§. LVII. Haud securum est Gravidas & Puerperas positivis purgationibus offendere; quando vero circumstantiæ sudent, quo Gravidis alvus admoneatur, tunc iisdem ordinari possunt correctæ & parca Alöetica Rhabarbarina & Passulata remedia, abstinendo ab omni stimulantium usu; proinde etiam lenientia, abstergentia & diluentia ipsis conducunt: Puerperæ vero non nisi circa exitum Puerperii sui temperata evacuatione alvina indi-

indigent, quo collectæ impuritates legitime educantur, alias varii affectus & inter illos etiam suspecta purpura invalescunt; convenit vero hisce puerperis vina medicata laxantia, resolventia & roborantia præscribere.

§. LVIII. Neque consultum & salubre est sæpius positiva purgantia quibusdam subjectis ordinare, quæ non modo vias immodeste afficiunt & debilitant, sed & humores diluentes & fluidos copiosos evacuant; moderatæ vero Laxationes aliquoties repeti possunt: quoad subjecta vero Infantes, Senes & Fœminæ cum maxima circumspectione tractari debent, quibus potius moderatæ & repetitæ laxationes, quam simultaneæ & positivæ purgationes conveniunt.

§. LIX. Inter illas formulas & auxilia; quæ alvum promovent & evacuant in Therapia medica multam commendationem merentur & in praxi medica multam utilitatem afferunt *Clysteres*, quorum applicationem quidem varia subjecta ob incongruam & præjudiciosam verecundiam averfantur: præprimis vero illi sequiori sexui conducunt & in affectibus Colicis, flatulentis, hystericiis & ubi cito alvus liberanda aut cum laxante & purgante non excitanda est, multam operam conferunt, siquidem in affectibus acutis æque ac Chronicis, ut & in virili sexu non raro profunt.

§. LX. Præcipue vero hi Clysteres quotidiana utilitate sese commendant in infantum morbis, ubi sæpe atrocissima & periculosissima symptomata præoccupant, sed subinde etiam ad flatuum & pravorum humorum biliosorum & corruptorum lacteorum educationem, nec non ad intestinorum lenitionem conferunt, sed eo securius huc quadrant, quo minus infantes positivis purgantibus offendendi sunt; quotiescunque etiam accelerata alvina apertio necessaria est, ibi Clysterum usus eximie sese comprobatur atque commendat.

§. LXI. Et dum alii Clysteres sunt simplices, adeoque tantum lenientes & emollientes, alii vero stimulant, ita de prioribus maxime hoc loco sermo est, cum posteriores non nisi in affectibus contumacibus, aut extremi periculi, ut apoplecticis aut suffocativis conveniant: unde priores e speciebus lenientibus & elubricantibus constant, quibus commode olea emollientia adjiciuntur; si vero exiguum stimulum exercere debent, tantillum falis commisceatur, quo etiam sapo confert: & quando majorem stimulum inducere debent, tunc in Pharmacia variæ species prostant stimulant, gradu tamen differentes: nutrientium vero Clysterum usus non ita eximius neque ita solennis est.

§. LXII. Inter illa adminicula, quæ secure & caute alvinam evacuationem promovent & tam in infantibus, quam Gravidis & acute febricitantibus adhiberi possunt, referri debent Globuli Moschati, qui in intestinum rectum immissi defectum motus excretorii reparant & ad placidam depositionem alvum invitant ac præparant; deinde in Gravidis, quibus frequentius alvus sicca & segnis est, pro excretionis alvina liberanda, conducit comestio pomorum Borstorfianorum recentium, quæ perinde admodum tranquille alvum promovent.

§. LXIII. Denique evacuatio alvina promoveri potest per *Suppositoria* qualia quædam in Infantibus, alia etiam in adultis ordinantur: securiora horum sunt simpliciora & lenientia, quæ ex melle inspissato aut sebo parantur; stimulantia vero minime infantibus aut fœminis, neque etiam secure hæmorrhoidariis commendanda sunt; multo minus ex alumine parata unquam profunt, quia noxias alvi obstructions causantur & suspectos tenesmos producant: interim stimulantia non nisi in similibus reservatis casibus adhibentur, in quibus Clysteres stimulantibus locum inveniunt: & quanquam non æque necesse sit, quo artifex demum suppositoria præscribat, cum talia jam in Pharmaciis tam simpliciora, quam stimulantia tam pro adultis, quam pro infantibus prostant, ita non nisi quoad certum numerum ex officina præscribuntur.

§. LXIV. Sicut hætenus variæ species variæque formulæ ad excitandam evacuationem alvinam commendatæ fuere, ita ante omnia ex officio prudentis artificis fuit, ne alvum ad impetuosam, simultaneam & excessivam dejectionem urgeat, sed melius hoc negotium cum moderamine exequatur: interim si contigerit, ut hypercatharsis unquam oriatur, tunc tempestive artifex succurrere debet, quo hunc excessum temperet, leniat, aut moderata roboratione partium mitiget, vel, si necesse fuerit, temperanter sopiat, aut modeste coerceat; postea vero bonam dietam, maxime vero diluentem ordinet & roborantia remedia subjungat, quid quod prospiciat, ne alvus in posterum contumacius occludatur, sicuti antea immoderatus aperta fuit: & hæc hypercatharses moderatio per illa auxilia est præstanda, quæ ad hyperemeses mitigationem spectant.

CAPUT III.

DE

DIAPHORESIS.

§. I.

AD illas Evacuationes, quæ eximiam utilitatem in spontanea æque ac artificiosa Therapia conferunt, quasi primario loco commendanda est *Diaphoresis*, utpote quæ in legitimo statu procedens, haud particularem, sed universalem & e rota corporis peripheria succedentem excretionem perniciosarum substantiarum exhibet, adeoque tantas utilitates post se trahit, modo etiam moderate progrediatur.

§. II. Tanto magis vero hæc Evacuatio commendatione digna est, quia ductui & ordini naturæ magis conformis existit, siquidem in ordinario vitalitatis statu eadem succedit, dum vel sub mitiori gradu consuetam insensibilem transpirationem efficit, sub intensiori vero actualem sudorem sistit; unde etiam illi homines, qui facilius utrumque gradum hujus excretionis experiuntur, non modo tolerabilius & constantius vegeta sanitate gaudent, sed & eo facilius in morbis supervenientibus liberantur.

§. III. Et talis quidem universalis excretio in ordinario vitalitatis statu diversimode occurrit, dum in genere quidem prædicta insensibilis transpiratio ordinarie progreditur, deinde sub consuetis laboribus & exercitiis corporis, sub æstuosiori & sereniori cælo, in hypocaustis calefactis, sub lecto, post alimenta & potulenta calida ingesta & sub intensiori respiratione decurrit; extra ordinem vero & sua quidem sponte, præcipue in febribus eadem excretio observatur, licet in aliis casibus & inter illos sub diversis sinistris & angustis motuum vitalium successibus iidem sudores, quos anxios vulgo vocant, conspiciantur.

§. IV. Et quemadmodum vulgo naturæ usitatum est, quo ex universo corpore subtiles tales impuritates ejiciat, ita in diversis subjectis individualibus particularis illa intensior administratio ejusdem evacuationis in diversis corporis regionibus & partibus observatur: quo spectant majores & frequentiores pedum atque manuum, aut qui sub axillis & in inguinibus contingunt sudores, quorum suppressiones natura humana ægerrime per-

fert, id quod fontici illi morbidi affectus contestantur, qui easdem excipiunt.

§. V. Imprimis sese utilitas hujus excretionis commendat ex ipsa constanti euphoria, quæ ordinariam transpirationem insensibilem comitatur, sicut vicissim ex impedita transpiratione diversa incommoda oriuntur, quæ tam universum corpus, quam varias illius regiones & partes affligunt: inde etiam est, cur Diaphoresis vel spontanea vel artificialis subito oppressa varia damna post se trahat, siquidem in tam universali excretionē simul & semel turbata natura, non nisi graviter exinde alteratur.

Conf. Stablii Disp. de impedita Transpiratione.

§. VI. Discrepat facilius successus tam quoad ordinariam transpirationem insensibilem, quam quoad actuale Diaphoresin in subjectis & quidem ratione Temperamenti, cum humidioris & laxioris habitus corporis homines facilius & copiosius hanc excretionem experiantur & viceversa: deinde ratione consuetudinis; cum quibusdam subjectis familiare sit, largius sudorem experiri, prout videlicet causis illis sudorem elicientibus minus adfuerint: denique ratione abundantiae humorum & præcipue Plethoræ; hinc homines Plethorici communiter facile & diffuse in sudorem incidunt.

§. VII. Tanto magis vero hæc excretio utilis & salutaris deprehenditur, quo magis per illam subtiles maximeque perniciosæ substantiæ e corpore eliminantur, utpote quæ eo magis efficaces sunt, quo repentinam putridam corruptelam mixtioni animali inferant; ejusmodi substantiæ vero sunt satis tenues, videlicet subtiles terrestres, salinæ, sulphuræ, oleosæ, biliosæ, ferosæ, acres, olidæ, ex parte volatiles orgasticæ, quin interdum extreme fermentativæ, proptereaque contagiosæ, quales substantiæ & sapore & odore sese produnt & in subjectis floridioris sanguinis eo magis de sulphurea indole participant.

§. VIII. In sudore stricte sic dicto singulæ hæ subtiles materiæ recipiuntur in vehiculum aquosum & in aquosa consistentia educuntur, quamquam non æque semper aut sæpe necesse sit, morbos curare aut sanitatem præservare cum aquosis sudationibus, quæ nimis prodigæ, copiosæ & ut plurimum impetuosæ existunt: proptereaque in multis affectibus magis nocent, quam proficiunt & magis debilitant, quam levant, unde legitimo ordini naturæ magis conforme est, quo moderata talis transpiratio & magis constans evaporatio succedat, mediante qua prædictæ materiæ longe tolerabilius excernuntur, neque sub actu excretorio demum exaltantur & in physica sua perniciofa efficacia exacerbantur aut deteriorantur.

§. IX. In simpliciiori magisque ordinario statu sudoris natura humana per hanc speciem excretionis duplici subiecto & duplici effectu subvenit: quod enim subiecta attinet, tunc per sudorem partim fluidæ, partim solidæ partes repurgantur & a prædictis subtilibus perniciosis materiis liberantur; quod effectum attinet, tunc sudor partim quantitati, partim qualitati sanguinis opem adfert; siquidem in ordinario vitalitatis statu constanter aliqua sanguinis quantitas in serum convertitur, adeoque per diuresin & diaphoresin eliminatur, ut propterea sudor moderatus medicina pro abundante sanguine existat, quam simplicem & ordinariam naturæ methodum congruis temporibus & occasionibus artifex imitari potest & debet: subinde vero ipsa crasis & qualitas humorum per hanc evacuationem eximie corrigitur & mundificatur.

§. X. Interim sudor minime confundendus est cum morbo, siquidem ex essentia sua sudor medicina morbi esse debet, quid quod iusta interpretatione indiget Hippocratis iudicium de sudore, quando asserit quod ibi morbus sit, ubi sudor est, siquidem partim morbus non statim ipso actu adest, proptereaque causa morbi, nimirum materia peccans, excernitur, partim etiam sermo est de insolito sudore, qui nulla eminenti causa excitatus est, sed sponte sua profluit, adeoque aliquem morbum significat, hinc omnis sudor legitime decurrens aliquid nocivæ materiæ expellit.

§. XI. Maxime vero convenit & œconomiae vitali tam in ordinario, quam in extraordinario statu proficit, quo sudores moderate temperanter & placide decurrant, siquidem tam calida medicamina, quam regimina talia non nisi suspectas & impetuosas humorum commotiones, vehementes & prodigas excretiones, ut & virium majores enervationes inferunt; quare si artifex & viribus naturæ & ordini motuum vitalium succurrere intendit, ubique temperatiorem methodum præ impetuosiori seligere debet.

§. XII. Quo loco merito reprehendendus est ille vulgaris & in praxi medica triviali frequenter obvius abusus diaphoreseos, qui committitur in gradu, in tempore & in ordinatione; quando videlicet plurimi cum impetuosis & aquosis sudationibus morbos extirpare suscipiunt, aut quando sine habito respectu ad morborum causas atque indolem quocunque indiscreto tempore tales immodicos impulsus excitant; imo quando promiscue in initiis morborum per oblata diaphoretica vehementes tales sudores urgent, & quamlibet causam morbificam cum speciali hoc actu excretorio aggrediuntur.

§. XIII. Principalius vero Diaphoresis qualitati depravata humorum succurrit, quando hisce materiæ magis & minus subtiles, sulphureæ, sali-

salinae & subtiles terrestres immixtae sunt, quae proinde diverso modo eliminantur: e qua observatione mox liquet demonstratio illa, quod sudores magis conveniant, ubi dyscrasia in corpore adest, neque ita facile consultum est sub sudationibus demum materiam excrementitiā præparare, unde male cedunt sudores in febribus, qui sub vigore æstus immoderate urgentur; neque confert per sudores sanguinem demum in serum convertere & plethoram indirecte curare, sed si antea sub aliis magisque consuetis commotionibus aliqua sanguinis quantitas immutata fuit, tunc eum salubritate subordinatur Diaphoresis: quid quod denique si sub intensioribus spasmis aut febrilibus commotionibus sanguis in serum convertitur, tunc perinde congruo tempore illud serum, copiosius genitum, etiam cum diaphoresi eliminandum est.

§. XIV. Sunt vero diaphoreses in Therapia medica juste discernendae, siquidem materiae excernendae ad minimum subtilitate sua discretæ sunt; unde minime consultum est in malignis & benignis febribus æquali gradu, motu & valore sudores provocare; siquidem in malignis affectibus materia peccans nimis subtilis, tenuis et halitiosa est, quæ, sicut subtili modo corpori insinuat, ita etiam subtili & moderata ratione, magis sub forma halitus, quam aquosæ humiditatis educenda est: deinde quo magis materia peccans in febribus & quantitate collecta & qualitate præparata est, eo liberior esse potest evacuatio; quare ipsa natura per spontaneam suam medicationem longe diffusiores sudores in Lentis, quam in aliis febribus efficit atque inducit.

§. XV. Præterea singulari dexteritate & prudentia opus est circa ordinationem & directionem sudorum in morbis chronicis, in quibus vellelles visceris vel contumax cacosis humorum adest; ubi non nisi temeritati adscribendum esset, si quisquam inconsiderate & fugitive talem dyscrasiam per diaphoretica curare intenderet; & licet in ejusmodi morbis non penitus congruæ diaphoreses prohibeantur, tamen invigilandum est, ne eadem illis temporibus suscipiantur, quando materiae excrementitiæ aliis humoribus adhuc firmitus innexæ sunt: quapropter in Chronicis morbis præcedere debet sufficiens præparatio i. e. absterfio, resolutio, liberatio & attenuatio materiae peccantis, ita postea eo melius, facilius & sincerius diaphoresis succedet.

§. XVI. Est vero Sudor medicina febribus apprime conformis & idonea, in quibus propter intensiorem motum non modo sanguis quantitate aliqua in serum convertitur, sed & communiter aliud eminens craseos vitium concurrit, unde veteres medici requisita & qualitates boni Sudoris in febribus

bus magno studio annotarunt & inter alias circumstantias indicarunt, quo tempore, quo ordine, quo moderamine, qua mensura, quo loco, qua constantia &c. salutare sudores decurrere debeant: e quibus requisitis boni sudoris ad alios status, aliqualis applicatio formari potest, siquidem in illo sensibili atque principali febrium negotio eo magis accurate & exquisite sudores tractantur.

§. XVII. Et sicut in præcedentibus indicatum fuit, quod optimi illi sint sudores, qui tranquille & temperanter decurrunt, ita hoc loco ulterius notandum est, quod pessimi sint illi sudores, qui coacti sunt & quando vel præmature concitantur & impelluntur, vel nimis vehementer urgentur & continuantur, e quibus sudationibus non modo nulla utilitas promitti potest, sed potius eximium damnum prædici debet, imprimis vero in Febrium negotio: & tales coacti sudores, qui nihil levant & sub multa difficultate excurrunt, partim vires admodum imminuunt & prosternunt, partim præsentem morbi indolem & speciem graviter confundunt aut exacerbant.

§. XVIII. Tanto magis vero in sudorum promotione provide observandum est, an materia excernenda libera sit & ab alio nexu atque vinculo repurgata, quemadmodum hæc excretio præcipue infert præviam sufficientem secessionem materiæ peccantis e mixtione humorum, vel si nimis tenuis fuerit, necessariam præparationem & involutionem, quam veteres in febrium negotio coctionem vocant, quo proxima evacuatio facilius succedat; exinde fuit illa practica regula, ne Sudor nimis repente & fugitive urgeatur, sed quo antea vel salutaris materiæ dispositio expectetur, vel promoveatur.

§. XIX. Quemadmodum etiam materia peccans, quæ per sudorem eliminanda est, in universo corpore fluctuat & plenariæ massæ humorum interagitata reperitur, ita principale porro boni & salutaris sudoris requisitum est, quo ex universo corpore procedat, siquidem in consueti & particulares sudores veteribus medicis & experientia testante nimium quantum suspecti sunt; imprimis si simul reliqua universalis Sudatio deficit; proinde cum per sudorem talis inutilis materia libere & facile emittenda sit, ita maxime ordini sudationum præjudicat, si sub perturbato tono in superficie corporis, loco tepidi aut legitimi calidi sudoris, frigidus sudor occurrit.

§. XX. Non incognitus est Medicis famosus ille sudor colliquativus, cujus eventus ut plurimum funestus esse deprehenditur, sed qui etiam rarius in medicina practica obtingit, siquidem in defectu vitalium actionum obtingit & sub amissione toni e superficie corporis passive effluit; qualis sudor vero cum aliis largis sudationibus spontaneis, five annuis, five in lenta febre orientibus, confundendus non est; ex quo vero in tantum elucescit differentia sudoris,

ris, qui ad conservationem & qui ad destructionem vitæ & sanitatis contribuit

§. XXI. Sunt itaque requisita boni Sudoris sequentia: 1) quando Sudor ex universo corpore prodit: 2) quando sub tolerabili virium præsentia succedit: 3) quando non insigniter debilitat: 4) quando sine multis angustiiis decurrit: 5) quando tempestive remittit: 6) quando non præmature turbatur & suppressus est 7) quando non cum immoderatis regiminibus provocatus est: 8) quando illum requies animi aut somnus placidus excipit: 9) quando etiam spontaneus est: 10) vel plane & legitime criticus: 11) quando sub integra respiratione progreditur & denique 14) quando alvus non est clausa.

§. XXII. Subinde attentionem meretur observatio & differentia illa, qua sese excretio hæc superficialis vulgo in vita humana & arte medica exferit: etenim in ordinario sanitatis statu primus & mitissimus gradus hujus evacuationis per *Transpirationem Insensibilem* succedit: alter & medius gradus contingit per placidam *Ephidrosin* sive *Diapnoen*, quæ consistit in aucta transpiratione cum tranquillo madore succedente, uti dicunt: *Dufften*, *ein Dufftender Schweiß*: Tertius & summus gradus constituit positivam *Diaphoresin* sive aquosam exudationem, licet quoad hunc summum gradum artifices adhuc differentiam inter hydrotica & diaphoretica remedia forment.

§. XXIII. Quo vero sudor positivus, aut etiam liberalis diapnoes contingat, tunc requiritur partim auctior motus sanguinis progressivus, partim copiosior sanguinis impulsus in peripheriam corporis, partim denique moderata remissio & relaxatio cutis, qua ultima deficiente priores commotiones nullo modo ad sudorem efficiendum satisfaciunt, testimonio valde acutarum febrium, in quibus motus & impulsus sanguinis interdum admodum auctus est, ubi tamen ob stricturam superficiei salutaris & necessarius sudor deficit: neque etiam calor externus sudoris causa efficiens est, licet medium existat quo superficies corporis relaxetur; unde etiam non nisi erroneum physicorum speculatorum assertum est, quod sudor contingat, quando aer ambiens elasticus abigitur, ut aer in sanguine cum fluido nerveo ad exteriora corporis premat, adeoque una sudorem exprimat.

§. XXIV. Sicut spontanei Sudores præ reliquis optimæ notæ sunt, ita vicissim illæ sudationes maximæ suspectæ & imperfectæ, aut potius finitiæ efficaciam sunt, quæ per narcotica remedia provocantur, quibus perperam talis virtus diaphoretica adseribitur, qua sanitatis commodum promoveri possint: siquidem non modo tales sudores irregulariter & cum angustiiis atque ominosis oppletionibus procedunt, sed & graves maximeque suspectas enervationes post se relinquunt, ut nihil de reliqua morborum corruptione inferam.

§. XXV.

§. XXV. Provocatur vero Diaphoresis sub variis circumstantiis & adminiculis, mitissima maximeque secunda sudoris promotio contingit sub placida & continenti quiete in lecto, ubi non æque anxium regimen & spissa oblectio requiritur: deinde adjuvatur sudor per corporis commotiones & labores, utpote quæ diaphoresis subjectis plethoricis imprimis conducit; porro promovetur sudor per moderatum usum decoctorum & jusculeorum calidiorum, deinde per externum calorem sive in hypocausto calefacto, sive in stupa aut cista, sive sub aura serena; denique etiam sudorem eliciunt artificialia regimina & medicamina sic dicta diaphoretica.

§. XXVI. Minus apte minusque commode difficilius procedentes sudationes promoventur aut provocantur & coguntur juxta quorundam persuasionem, per illinitionem superficiei corporis cum unguentis aut oleis, quippe quæ magis poros occludunt, quam permeabiles reddunt; paulo certius & efficacius Sudorem talem promovent moderatæ frictiones & imprimis e collo & pectore faciliat transpirationem gestatio Camphoræ de collo, quæ agilissimis & subtilissimis effluviis non modo poros cutis referat & aperit, sed & serum sub cute fluctuans attenuat & resolvit, eoque ipso ad faciliorem excretionem præparat.

§. XXVII. Quando vero per artem Sudor promoveretur, tunc id ipsum diverso effectu contingit, siquidem alia remedia diaphoretica operantur per humorum resolutionem & colliquationem aut simul per conjunctam eorundem commotionem atque efficaciorum impulsione, quæ propterea dicuntur positive sudorem movere, adeoque cum conjuncta incallescencia operantur & subinde communiter calidiora, acriora & potentiora existunt; alia vero medicamenta privativo effectu Sudorem post se trahunt, dum sub moderata præcipitatione & inspissatione sanguinis subtilioris efficiunt, quo serum subtilius paulo facilius seorsim secedat, ut posthac liberius expelli queat: quod vero illa remedia attinet, quæ per Sympathiam Sudores eliciunt, tunc eadem in praxi rationali & experta atque sincera non admodum fide digna existunt.

§. XXVIII. Et quo Sudor per artem cum majori securitate & sinceritate provocari possit, ita præstat etiam hoc ordine principales Contraindicationes atque cautelas, deinde vero Indicationes allegare & commendare: dissuadent vero & contraindicant artificiosum & quidem positivum atque aquosum & diffusum sudorem 1) nimia plethora 2) nimia sanguinis spissitudo 3) perfecta pectoris vitia 4) insolentiores capitis affectus 5) prægressa magna iracundia 6) cruditates primarum regionum 7) alvi suspecta obstructio 8) affectus spasmodici in sua exacerbatione 9) insignis debilitas & viri-

um langvor 10) consumata hectica 11) infantia, ingravidatio & puerperium 12) initia affectuum cachecticorum & cacochymicorum 13) praesentia ingesti veneni in Ventriculo 14) nimiae oppletiones ventriculi 15) praegressae sensibiles refrigerationes 16) affectus valde maligni, 17) habitus corporis valde strictus 18) contumax dyscrasia sanguinis 19) dispositio ad stupendas Haemorrhagias & 20) affectus sensibiles haereditarii.

§. XXIX. Quando modo Contraindicaciones recensui, ita praepri-
mis sermo mihi est de positiva diaphoresi sive sudatione in summo gradu con-
stituta, & licet diapnoes sive moderata diaphoresis in nullo statu & affectu
prohibeatur, ita summum illum diaphorescos gradum indicat: 1) sponta-
nea & legitima naturae inclinatio & consensus ad talem evacuationis speciem
2) corporis sufficiens permeabilitas 3) sufficiens praesentia non modo mate-
riae salino-sulphureae, quae talem excretionem admittit, sed & reliquae humi-
dae aquosae substantiae: 4) ut & debita utriusque materiae dispositio atque
mobilitas, ne videlicet nimis tenuis neve nimis crassa sit: 5) virium sufficiens
praesentia 6) morbi indoles, quae talem evacuationem tolerat: 7) interdum
etiam febrilium paroxysmorum remissio positivam talem diaphoresin admit-
tit: 8) huc etiam spectat aetas congrua & non nimis sensibilis: 9) accedit ple-
thora non nisi valde moderata neque praepudiciosa: 10) quidquod consuetudo
individualis interdum hanc evacuationem permittit atque indicat.

§. XXX. Ordo nunc requirit, quo de instrumentis illis tractem,
quibuscum Diapnoes & diaphoreses provocari possunt: ex hisce remediis
alia indicato modo positive Sudorem commovent & eliciunt, quae de prin-
cipio subtili, terreo, sulphureo, acri, resinoso, spirituosissimo participant:
alia vero privative Sudores inducunt & non sunt alterius, quam terreae aut
calcareae & acidulatae indolis; talium remediorum, tam positive, quam pri-
vative diaphoreticorum, multiplicia in quocunque regno occurrunt, e quibus
aliqua in genere commendare lubet.

§. XXXI. Ita positive diaphoresin excitant e vegetabili regno Ra-
dices Angelicae, Ari, Anthorae, Bardanae, Carlinae, Caryophyllata,
Contrajervae, Chinae, Dictamni albi, Enulae, Gentianae rubrae, & albae,
Galangae, Imperatoriae, Levistici, Olsnitii, Pimpinellae albae, Petasitidis,
Sarsaparillae, Scorzonerae, Valerianae, Vincetoxici, Zedoariae: Herbae
tum harum radicum, tum etiam Scordii, Carduibenedicti, Fumariae,
Galegae, Chærefolii, Capilli veneris, Rutae, Salviae, Scabiosae, Verbenae,
Centaurii minoris, Cochleariae, Serpilli, Chamædryos, ut & antiscorbuticae,
Beccabunga, Centaurii minoris, Cochleariae, Fumariae, Nasturtii, Pipe-
ritidis, Sedi murarii, Trifolii fibrini, Epithymi, Cæterach; Flores Sambu-
ci,

ci, Aquilegiæ, Calendulæ, Salviæ, Anthos, Centaurii min: Scabiosæ, Galegæ, Ulmaria; Semina Angelicæ, Anisi, Fœniculi, Citri, Aurantiorum, Rutæ: Baccæ Juniperi & Sambuci, Nuclei Ceraforum nigrorum, Lignum Sassafras, Guajacum, Juniperinum & Cortex Chaccarillæ; e quibus singulis variæ compositiones, huic effectui accommodatæ, prostant & produci possunt.

§. XXXII. Et quemadmodum hæ species, quoad efficaciam suam, differunt & aliquæ potentiores, aliæ temperatiores existunt, proptereaque cum iudicio & moderamine ordinandæ sunt, ita harum specierum peculiaris discretio bene observanda & notanda est, dum quædam in Scorbuticis, aliæ in scabiosis, ulcerosis & venereis affectibus, & denique quædam in catarrhalibus morbis ordinari & præ reliquis commendari possunt; siquidem experientia, teste illæ species diversam suam operationem abunde comprobant; cavendum vero etiam est, ne calidiores species in malignis affectibus ordinentur; quemadmodum imprimis Fumaria in exanthematicis febrilibus infantum morbis non conducit, quæ tamen in aliis ulcerosis iniquationibus, sine febre affligentibus, proficua deprehenditur.

§. XXXIII. Ejusmodi species longe commodius in liquida, quam alia spissa & sicca formula ordinantur, siquidem præprimis Essentiæ & Tincturæ aut Mixturæ, decocta & infusa ad hunc scopum quadrant, non neglectis illis vulgatis aquis, quæ vulgo diaphoreticæ vocantur, & sunt: Card: benedicti Scordii, Scabiosæ, Plantaginis, Galegæ, Ulmaria, Florum Sambuci, Tiliæ, Ceraforum nigrorum; quo loco etiam aqua Fumariæ alleganda est, quæ tamen ob calefacientem suam qualitatem cum moderamine usurpanda: minus certo usum & effectum diaphoreticum exserunt salia vegetabilia; proinde etiam cum spiritibus vegetabilibus circumspecte procedere convenit, qui in affectibus febrilibus & acutis, aut sensibilibus & mobilibus sanguineis morbis non facile ordinandi sunt, multo minus olea ex ejusmodi vegetabilibus destillata ad scopum diaphoreticum admitto: denique aceta Bezoardica tantum non efficiunt, quantum de iisdem promittitur, licet in malignis affectibus sub Mixturis & Iulapiis cum moderamine in subjectis floridioribus adhiberi possint.

§. XXXIV. E diaphoreticorum numero species quædam occurrunt, quæ singularibus affectibus & circumstantiis satisfaciunt, siquidem in retro-pulsa Scabie, in represis ulceribus & præmature suppressis fluxibus catharrhalibus & feminis virulentis manationibus effectum repurgatorio, subinde etiam ab intra extrorsum impulsorio & simul diaphoretico radix Valerianæ, Pimpinellæ albæ, Herba Fumariæ, Succinum & Sulphur conveniunt, quod

posterius cum aliquo moderamine adhibendum est, neque tamen ad alios affectus extendi debet.

§. XXXV. Circumferuntur porro Papaveracea remedia, quibus virtus diaphoretica adscribitur, sicut passim inter Medicos hæc efficacia diaphoretica cum multis laudibus Opio imputatur; unde Theriacales compositiones vulgo etiam ad scopos diaphoreticos ordinantur; sed cum in superioribus dictum sit, quod Opiatorum vis diaphoretica minime secura sit, ita ab eorundem commendatione hoc ordine, ubi remedia diaphoretica recensentur, abstineo.

§. XXXVI. Ad vegetabilium producta pertinet etiam Camphora & Myrrha, quibus subjectis passim mirifica virtus diaphoretica assignatur, sed cum utraque valde calidæ indolis sint & humores subtiliter penetrant atque impellant, ita cum maximo moderamine & prudenti usu ordinari debent; ad minimum in valde refracta quantitate illas species exhibere decet; neque facile in acutis & febrilibus morbis admittendæ sunt, quoniam sinistri effectus ab iisdem potius metuendi erunt: & licet juxta communem persuasionem interdum Camphoræ talia remedia commisceantur, quæ illius calefacientem vim temperare debent, tamen nihilominus ejusmodi miscelæ calidorum & frigidorum subjectorum speratum effectum haud exhibent, quoniam talis inventio magis speculationi, quam observationi satisfacit: quidquod ut plurimum experientia testatur quomodo camphora secundum communem modum in malignis & exanthematicis febribus adhibita, non modo impetuosiores humorum & exanthematum impulsus, sed & majores angustias causetur, quarum circumstantiarum uberrima mihi constat observatio.

§. XXXVII. Præter hæc positiva diaphoretica vegetabilia occurrunt etiam alia ex Animalibus in praxi medica usitata, inter quæ eminet Bezoar Lapis, qui vel in substantia vel in Infuso vinoso satis potenter sudorem movet, proinde passim commendantur Serpentes & Viperæ, quorum animalium Caro & Ossicula variis compositionibus commiscantur; siquidem ipsa Theriaca a famoso quodam serpente appellationem suam habet; porro etiam Bufonibus in pestilentialibus morbis virtus diaphoretica adscribitur, quæ vero non admodum probata est; ita de Lumbricis terrestribus Sal volatile & Spiritus, ex Formicis Spiritus, e Cornu Cervi, Sal volatile & Spiritus, e Cranio, Sangvine & secundinis humanis Sal volatile paratum, ut & Urinæ spiritus quaquaversum ad diaphoreticos usus in variis casibus commendantur; quæ singula subjecta vero etiam cum selectu & moderatione admittenda sunt, quia ad impetuosiores humorum & viarum commotiones provocandas quadrant.

§. XXXVIII.

§. XXXVIII. Sequuntur denique diaphoretica remedia positivo effectu activa, quæ ad Minerale Regnum spectant, e quibus maxime cognitum est Antimonium, quod ita crudum, non nisi in reservatis casibus, subiectis & rationibus admitti potest: Antimonium vero diaphoreticum pervulgatum constituit remedium, cui quidam nimias virtutes, alii vero nullas adscribunt & licet illius qualitas non adeo admiranda & eximie celebris sit, multo minus ad hecticam percurandam quadret, tamen etiam non ut fatua calx denigrari debet; habet propterea temperatam diaphoreticam utilitatem tam in adultis, quam in junioribus subiectis, quemadmodum Cerussa Antimonii & Materia illa Perlata perinde subtilem diaphoreticam qualitatem continet.

§. XXXIX. Quando Antimonium diaphoreticum tantum cum duabus Nitri partibus præparatum fuit, tunc ob largiorem sulphurei principii cohesionem paulo magis diaphoresin excitat; quod vero reliqua artificia Chymica diaphoretica concernit, ut Bezoardicum Minerale, Solare, Lunare, Martiale, tunc iisdem ex præmatura æstimatione major virtus diaphoretica adscribitur, quæ vero in ipso usu atque effectu non probata deprehenditur, reliqua vero arcana, ut Sulphur auratum diaphoreticum, Mercurius diaphoreticus, Flores Antimonii diaphoretici suis fautoribus reservanda sunt; quæ hætenus ut plurimum ex aliorum quam autorum suorum experientia nondum adeo distincta & securæ qualitatis esse deprehensa sunt; de Sulphuris specifica vi diaphoretica actum fuit: seorsim de succino (licet ad minerale regnum non spectet) idem affirmo, quod non generalem, sed specialem qualitatem diaphoreticam habeat & quidem in affectibus ex depravata lymphâ prodeuntibus, ut sunt: Scabies, ulcera, Purpura &c.

§. XL. Dantur etiam remedia diaphoretica, quibus vulgo *privativus* effectus adscribitur, quæ per incrassationem nimis tenuium humorum operantur, sed quibus præterea non alia eximia & specialis virtus adscribi potest; horum quidem remediorum e triplici regno variæ & multiplices species occurrunt, maxime vero circumspicte cum illis procedere convenit, quia præter incrassantem suum effectum etiam efficaciam adstringentem habent; hisce præterea frustra in affectibus malignis selecta & eximia virtus Bezoardica adsignatur, sicut juxta triviale praxin cum radice Bistortæ & Tormentillæ contingit; attamen hæc remedia privative diaphoretica pro effectu diaphorescos insuper congruo & moderato quodam regimine indigent.

§. XLI. Hæc diaphoretica remedia posterioris clasfis etiam prudenter ordinanda sunt, ne vel in liberaliori & largiori quantitate oblata, suspectam humorum spissitudinem causentur, neve in subiectis, quibus ratione tempe-

temperamenti vel intemperiei humores modo spissiores adfunt, admittantur, alias illam spissitudinem augent: neve etiam talibus exhibeantur quæ eminenti quadam dyserasia humorum laborant: ubi etiam in Therapia medica illa prudentia commendari debet, ne præferantur talia remedia, quibus ex mera plebeja & indocta persuasione ac opinione eximia diaphoretica virtus adscribitur, sicuti ossa microcosmi, Unicornu fossile, Cornu Cervi sine igne paratum, aut juxta speciosum, sterilem tamen stylum philosophice præparatum, miris elogiis perperam circumferuntur.

§. XLII. Sunt vero talia diaphoretica remedia simpliciora terrea, absorbentia, modo simplicius præparata, ab ustione speciosa libera, ubi non æque pretiosa gemmea seligere præstat, neque vero vicissim terræ lutosæ, bolares & sigillatæ in hoc ordine a nobis commendantur, quoniam adstringentem suam qualitatem satis obtestantur; multo minus specifica virtus, quæ Ebori, Denti apri, Mandibulæ Lucii piscis &c: adscribitur, adeo probata est, unde magis certo & ingenue artifex, sub conjuncto moderato regimine, per prædicta remedia, simplicius usurpata, quam sub qualicunque speciosa credulitate & expectatione effectum diaphoreticum impetrabit.

§. XLIII. Alterius indolis & clasfis privative diaphoretica sunt acida sive vegetabilia, sive mineralia, modeste tamen ordinanda & cum sufficienti humorum dilutione conjungenda, neque nimia quantitate, aut nimis frequenter ingerenda; siquidem inter illa Acetositas Citri non infimam dignitatem meretur: quid quod experientia testatur, quomodo Nitrum in affectibus spasmodicis, subtiliter strictoriis & congestoriis rheumatico-arthritico-Podagricis, aliquando effectum diaphoreticum post se relinquat, non alio quam privativo operandi modo, quando videlicet acerbiores illas spasticas commotiones mitigat, ut ob conjunctum temperatum regimen posthac diaphoresis tranquillius procedat.

§. XLIV. Hisce simplicioribus diaphoreticis remediis placet adhuc subungere simpliciores quasdam observationes in eadem tractatione tenendas, & ita quidem e numero diaphoreticorum in praxi medica variæ compositiones occurrunt, quæ peculiari nota indigent: ex hisce quædam sunt valde diffusæ & miscellanæ, quales Theriacæ & Mithridatii nomine veniunt, cum quibus ut plurimum credula plebs meliorem & utiliorem diaphoresin provocare studet: equidem bona fide assero, quod in affectibus & subjectis sensibilibus & intricatioribus simpliciora & temperatiora remedia diaphoretica magis præferri & commendari mereantur, quoniam hæc diffusa composita diffusum & satis sæpe confusum effectum exhibent.

§. XLV.

§. XLV. Proinde prostant variæ Tincturæ Bezoardicæ variorum auctorum, quæ ab adstringentibus nimis acribus & superstitiosis remediis repurgatæ, adeoque correctæ & temperatæ, ad usus diaphoreticos admitti possunt; deinde circumferuntur varii speciosi Pulveres Bezoardici, Cephalici & Marchionalis, qui tamen communibus suis laudibus non satisfaciunt: multa etiam simul circa Spiritus illos Bezoardicos & Aperitivos Busii & Penoti circumspectio adhibenda est: paulo magis vsibus medicis Mixtura Simplex, parcius camphorata, vt & decocta ex cornu cervi & Scorzonera parata ad effectus diaphoreticos producendos in certis casibus & occasionibus quadrant & satisfaciunt.

§. XLVI. Quando Sudores in hominibus, non æque actualibus morbis oppressis, ad præservandam ægrotationem ordinantur, tunc optimi sunt, qui matutinis horis succedunt, quando ventriculus liber est ab oppletionē & primæ viæ plurimum exoneratæ sunt: in morbis vero Sudores ita sunt dirigendi, pro vt illorum indoli quadrant, siquidem in Febribus minime sub paroxysmis, sed illis remittentibus artificiales tales sudationes promoveri debent, ubique vero cura est servanda, ne cum simultaneo quodam impetu sudor erumpat, sed potius gradatim e temperatioribus initiis augeat & sub tranquilliori methodo decurrat, ubi interdum absque ullo stimulo diaphoretico vel simplicior calidiorum decoctorum usus necessariam diaphoresin elicit atque promouet.

§. XLVII. Promotio Sudoris per Balnea præcipue sicca, nimis est impetuosa, tanto magis vero in subiectis calidioris Temperamenti & activioris indolis inimica, quia ad incongruas inturgescationes sanguinis & præcipue ad pectoris & capitis suspectas oppletiones contribuit, unde rectius artifices ab hac methodo abstineant; quod vero balnea humida attinet, tunc illa, sub aliquo moderamine adhibita non penitus contemnenda sunt, modo non nimius externus calor jungatur, siquidem proinde suspectæ commotiones sanguinis metuendæ essent: inter balnea talia vel vsibus medicis quadrant Thermæ, vel etiam aquæ artificiales cum herbis temperatioribus nervinis remixtæ, abstinendo ab aquis lixiviatis sulphuratis, aluminosis & similibus, quæ contrarios effectus edunt.

§. XLVIII. Ita etiam ad eliciendos moderatos sudores conducunt Pediluvia, congrue applicata, nec non fots temperati & suffimigia moderate nervina ex Gummatibus & herbis temperatis ad inferiorem nudam corporis regionem admissa, servato insuper modesto regimine & adhibito haustu-
lo decocti remissius calidi, utpote quæ methodus est admodum selecta atque modesta, quæ præprimis foeminis, ut in genere, ita etiam seorsim men-

sum vitiis & cacochymicis afflictionibus laborantibus utilis existit, servata illa circumspeditione, ne subito sensibilis refrigeratio admittatur.

§. XLIX. Non parum cognita est in medicina practica promotio Sudoris per usum Cistarum sive Stupharum, quæ vulgo Balnea Laconica die *Schwitz-Rästen* dicuntur, utpote quæ ad diversos affectus applicantur, seorsim quidem ad Cachecticos, Hydropicos, Anasarcodeos, Cacochymicos & Venereos; ubi admodum refert, quo caput ab ejusmodi exæstuatione subducatur, ne respiratio valde turbetur; unde reliquum corpus ejusmodi Stuphis immitti debet: promovetur vero Sudor, quando ad nudum corpus admittitur vel vapor aquæ calidæ vel accensi Spiritus vini, vel quando super tegulas calefactas decoctum herbarum nervinarum affunditur, ut vapor adscendens calidior corpus contingat & tali modo sudorem eliciat: ita ad imitationem ejusmodi lectuli sudatorii interdum ordinantur, qui in similibus casibus usurpari possunt.

§. L. Occurrunt adhuc inter observatores medicos diversi alii modi provocandi sudorem, dum a quibusdam vesicæ bubulæ cum aqua calida repletæ corpori in diversis regionibus apponuntur; aut secundum Borrichii experimentum, dum subjecta cum faccis obteguntur, qui cum certis foliis vel Fraxini vel aliis repleti & deinde calefacti sunt, loco reliquorum stragulorum, utpote qui modus etiam in subjectis difficulter sudantibus adhiberi potest; licet perinde circa idem experimentum moderamen commendari debeat: & quo in ægrotantibus hydropicis, asthmaticis, asciticis, aut Anasarca, Cachexia & Leucophlegmatia laborantibus sudor difficiliter erumpens promoveatur, conducit pro efficaciori humorum colliquatione & præparatione Radice Ari & Zingiberis in substantia uti, sicut certis nationibus usitatum est Piper cum Spiritu Vini assumptum.

§. LI. Interdum accidit, ut sanguinis abundantia necessarios & salutares sudores impediat, ubi convenit mature illius ventilationi consulere, quantum quidem circumstantiæ & qualitates morborum permittunt; ad minimum illud consilium in tali passu ubique ordinari potest, ut si opportunitas pro imminuendo sanguine deficit, tunc incommodi orgasmi abundantis sanguinis coerceantur, quo sub tali temperie deinde paulo facilius sudor decurrere possit: pro quo scopo propterea absorbentia & Nitrosa remedia, leviter acidulata, longe certius & securius conducunt, quam positiva Bezoardica aut Alexipharmaca auxilia.

§. LII. Hactenus dictum fuit de promotione sudoris in variis subjectis atque casibus; placet adhuc de moderatione & directione spontanei largioris aut excessivi sudoris differere: quod si itaque contigerit, ut quædam sub-

subjecta, de reliquo sana, facile & largius fudent, tunc minime confert repente hos sudores coercere, neque cum sensibili refrigerio impedire & repellere, aut cum præmatura indusiorum mutatione turbare, sed potius eosdem sudores in bono ordine conservare, expediet; attamen pro moderatione futuræ liberalioris sudationis præstat abstinere ab eximiis internis & externis exæstuationibus corporis, aut simultaneis & impetuosis sanguinis inturgesactionibus: propterea vero non feligenda est vita otiosa, quin potius moderata, mobilis continuanda erit: jungatur potus sufficiens, una cum moderato usu absorbentium, nitratorum & acidulorum auxiliorum.

§. LIII. Quando contingit, ut in febribus ob oblata medicamenta calidiora, sudorifera & adhibita similia regimina sudor largius erumpat & imposterum etiam copiosius succedat, tunc minime confert per contraria resistere eosdemque sudores positive coercere; quin rectius sub adhibito temperato & quieto regimine & usu sufficientis humectationis, nec non absorbentium & nitratorum remediorum placidus hujus sudoris decursus expectandus est; cauendo ne subinde valde incrassantia, aut refrigerantia ordinentur, multo minus regimen immoderatum & inquietum concedendum est, siquidem e contrariis ejusmodi operationibus, non nisi funestæ febrium degenerationes prædicendæ & metuendæ sunt.

§. LIV. Peculiarem observationem merentur Sudores, qui in Lenta Febre copiosius & diffusius succedunt, quos minus secure artifex repente turbare, imminuere aut coercere potest; unde potius iisdem aliquamdiu libertas hæc concedi debet: si vero tam in febribus Chronicis, quam aliis affectibus sudores vere excedere videntur, tunc conducunt remedia absorbentia leniter uisita, coralliata, acidulata, emulsiva, mucilaginosæ, nec non nitrosæ & ex Hyacintho composita, quæ satis efficaciter suspectum excessum refrenant; subinde vero sedulo providendum est, quo reliquæ excretiones postea sufficienter & constanter continentur.

§. LV. Quod vero terribiles illos & valde ominosos sudores in Phthisi & Hæctica occurrentes, olidos, sed nondum summe extremos illos colliquativos concernit, tunc iisdem minime supprimendi sunt, sed cum sufficienti humorum dilutione & usu remediorum absorbentium teneriorum, coralliatorum, nitratorum, emulsivorum & mucilaginosorum mitigari debent: si vero pessimi illi lethiferi Sudores colliquativi occurrunt, tunc illis præsentibus temperatiora analeptica remedia offerenda & continuanda sunt, alia enim siue nervina, siue tonica externa & interna exoptatum suum effectum haud assequuntur.

§. LVI. Placet adhuc brevibus de sudoribus particularibus copiosis, maxime vero pedum differere; hi quia peculiari activitate & consuetudine naturæ nituntur, ita minime turbandi & supprimendi sunt, licet aliquam molestiam creent; siquidem ob inductam oppressionem interdum periculosos alios contumaces affectus inferunt, e quibus posterioribus, præcipue spasmodici, arthritici, nephritici, rheumatici &c. nominandi sunt; unde potius cum modestia tales sudores tolerari debent, ita ut sedula mundificatio & absterfio optimum auxilium in tali necessitate subministret: quando vero talis sudor temere suppressus fuit, tunc cura adhibenda est, quo restituatur, id quod fieri potest per frictiones pedum cum linteis calidis, per pediluvia, fots & suffimigia pedibus admissa,

§. LVII. Quod reliquum regimen, quo sudores artificiales tractari debent, attinet, tunc, si præservatorie sudor quidam suscipitur, antea alvus libera esse debet & deinde post assumptum remedium diaphoreticum placidum ac quietum regimen subjungendum est: quid quod sufficit, si subjecta, quæ alias facilius sudant, aut commotionibus sanguinis impetuosioribus exposita sunt, tantum citra usum bezoardici remedii decoctum vulgare domesticum, moderate calidum assumant & subinde sub eodem tranquillo regimine temperiori Diaphoresi sese submittant.

§. LVIII. Sudor ipse non præmature est interceptendus atque turbandus, licet in hac circumstantia quantitas sit juxta diversitatem individuorum commensuranda: interim confert, quo sudores generales paulo liberaliores existant; imo conducit pro meliori levamine individuorum, quo interdum moderatus sudor repetatur: minime vero illa immoderata & impatiens indoles est admittenda, ut sub vegeto sudoris successu per inquietam jectigationem & præmaturam sensibilem refrigerationem sudor opprimatur: neque confert sub successu sudoris frigida potulenta ingurgitare: neque etiam proficit, quando nunc sudor bene procedit denuo calida decocta ingerere, sed potius per moderatum & quietum regimen justum & sufficientem sudoris decursum expectare.

§. LIX. Quando in affectibus impuris & specialibus sanguinis inquinamentis sudationes proficuæ dijudicantur & ordinantur, tunc confert easdem non impetuose elicere, neque prodige continuare; multo minus simultaneo decursu urgere, sed potius proficit illas successive repetere & semper modeste promovere atque absolvere: deinde confert sedulo post sudores sub congruo regimine industria mutare, ne detur relapsus inquinamentorum expulsum intra corpus individui, sub quo prægressi sudores irriti & vani redduntur.

§. LX.

§. LX. Post sudorem conducunt moderate roborantia, minime vero refrigerantia, adstringentia aut incrassantia; neque confestim post peractum sudorem corpus cum cibis onerari debet, quin post aliquam moram cibi molliores exhibeantur, aut post aliquam requiem, si circumstantiæ permittunt, haustulus vini præbeatur: deinde vero animus & corpus in moderata requie conservetur; quid quod licet post prægressum sudorem pro meliori virium refocillatione moderatum somnum capeßere; deinde concedendus est potus sufficiens, ne ex defectu necessariæ humiditatis incommodæ viarum exsiccationes & humorum incrassationes oriantur: denique impostero transpirationis insensibilis in justo ordine & alvina excretio in congruo successu servanda est: Et hæ singulæ observationes, exquisitæ practicæ, ad præsentem Diaphoreseos commendationem spectant.

CAPUT IV.

DE

DIURESI.

§. I.

In ordinario vitæ & sanitatis statu quotidianis usibus atque effectibus receptum est materiam aliquam, crassi & consistentiæ humorum inimicam, ab intra et toto corpore notabili quantitate excernere & quidem talem, quæ totam humorum massam perfluit & e diversis aliis locis excretoriis eliminatur, ita ut hæc evacuatio, quæ *Diuresis* audit, ad ordinariam methodum, naturæ consuetam, pertineat, iterumque a mere artificialibus & a crassa vomitione in tantum discrepet, quod sensui & usui naturæ magis adæquata & idonea existat.

§. II. Versatur hæc Diuresis in consueto & ordinario suo successu circa feri salino - sulphurei eliminationem, utpote quod ab internis locis sequestratum, denique penitus e corpore proscribitur: ex quo propterea necessitas & salubritas illius evacuationis tanto magis inclarescit, quia natura humana ab intra & extra in tot locis & regionibus, imo tot speciebus aliarum excretionum circa hujus feri constantem & sufficientem expulsionem occupata est, utpote quæ multiplex hujus humoris evacuatio vicissim testatur de illius inutili & perniciofa qualitate.

§. III. Infert itaque status vitalitatis & sanitatis, quo hæc urinæ excretio constanter succedat, unde etiam refert, quo in omni morbo, omnique tempore morbi, eadem Diuresis modeste & sufficienter continuet, siquidem nunquam corpus ita liberum atque purum est, ut feri excretio tam per interna, quam per externa loca contingens semper necessaria & proficua sit: & sicut illa naturæ methodus est, qua in extraordinario statu vitæ & sanitati prospicit, quando cum fero alias subriles & nōcivas materias commiscet atque expellit, ita multi morbi, præcipue vero Febres positive, essentialiter & efficaciter congrua Diuresi curantur & subjugantur.

§. IV. In communi quidem sensu Diuresis therapeutica intelligitur & prædicatur de majori illo gradu excretionis, qui per remedia stimulantia, quæ præcipue in vias urinarias operantur, provocatus est, ita ut positiva hæc Diuresis copiosam, auctam & frequentem urinæ evacuationem involvat; sed cum hic gradus ordinario statui naturæ haud consonus sit, ita neque tam impetuosa & copiosa urinæ excretio in multis morbis necessaria & salutaris existit, quin potius majorem utilitatem & salubritatem moderata Diureseos promotio promittat.

§. V. Legitimus & sufficiens successus temperatæ Diureseos imprimis laudatur a veteribus medicis, qui eundem, ut in plurimis, ita præcipue in febrilibus morbis admodum deprædicarunt, nihilominus in Therapeutica Diureseos promotione non exigui aut rari errores occurrunt, dum loco moderatæ promotionis mox antedictus summus gradus seligitur & applicatur, dum per positiva & stimulantia diuretica immodica urinæ fluxio excitatur, unde ordo naturæ non modo graviter pertubatur, sed & tali gradu provocata Diuresis, facile finistrum suum effectum obtestatur.

§. VI. Maximum itaque commodum est in Therapeutica Diureseos promotione, quo magis artifex naturalem ordinem imitetur & ita mitiori impuratum absterfione & resolutione succurrat, quam inimica viarum sensibilibus stimulatione: confert vero in omni morbo, siue sanguineo, siue seroso, siue acuto, siue Chronico hanc urinæ excretionem facilitare, siquidem non modo eadem ad ordinarias evacuationes spectat, quæ in nullo affectu retineri debent, sed & quia constans feri subtilioris eliminatio aliis humorum depravationibus, viarum stimulationibus atque orgasticarum commotionum incrementis contrariatur.

§. VII. Frustra vero est empirica quadam methodo hunc actum Therapeuticum prosequi & in omni morbo tantum per universalia sic dicta, nimirum emetica, cathartica, diaphoretica & diuretica cæco quodam impetu & strepitu grassari velle; quin potius confert hujus Diureseos promotionem

nem reliquis etiam medendi methodis accommodare : neque etiam experientia & utilitati respondet eundem actum Therapeuticum ex nuda quadam traditione & speculatione fuscipere, uti quidem non raro contingit, quando in morbis spasticis Diureses commendantur, quo materia tartarea, tanquam supposita causa Spasmodum, evacuetur.

§. VIII. Effectus & utilitas Diureseos toti corpori subvenit, neque tantum ad Renes restringi debet, siquidem non modo humorum massa ab inimico sero liberatur, sed & solidæ partes ita repurgantur, quo minus ab eodem sero copioso & acri irritentur atque offendantur; quo vero talis Diuresis legitime succedat, convenit, ut in partibus glandulosis, præcipue vero hepate sufficiens integritas & permeabilitas adsit, quo excernendum serum antea sufficienter abstergatur, ut posthac commodius in renibus illæsis sequestrari queat; frustra vero asseritur, quasi in renibus tale fermentum specificum hæreat, quod hanc Diuresin formaliter constituat atque absolvat.

§. IX. Ordinarie quidem in & cum urina excernuntur principia subtilia salino-sulphurea, cum multa terrestritate remixta, interdum etiam terrea limosa & mucilaginosa: extra ordinem vero etiam aliæ materiæ subtiles, quæ de salina & sulphurea indole sunt; sed magis peregrinæ & inconfvetæ, ut & spissiores & consistentiores mucilaginosæ, sicut in Febribus occurrens Diuresis de hac circumstantia sufficiens testimonium perhibet: non minus in aliis affectibus, ut in primarum regionum morbis, Scorbutica Lue variæ alteratæ & pravæ materiæ cum urina deponuntur, quæ propterea eidem variam crasin, consistentiam & tincturam conciliant: ex quo proinde liquet, quomodo renes colatorium constituent ad extraordinarios casus & sanitatis periclitaciones proficuum.

§. X. Non facile fides danda est illis traditionibus & observationibus quasi cum Diuresi evacuetur purulenta materia, quæ extra renes & vesicam urinariam genita est; unde frustra etiam erit tentare & urgere puris diureticam exonerationem in pectoris, aut aliarum partium inflammationibus, quæ in suppurationem transierunt; hinc rectius confert subtilium impuritatum excretionem per Diuresin profequi, licet quidem sub abusu diureticorum remediorum contingat, ut loco simplicioris urinæ, plane sincerus sanguis evacuetur.

§. XI. Sicut ad ordinariam Diuresin tam motus sanguinis progressivus, quam præcipue motus tonicus Renum pertinet, ita mediante utroque motu in extraordinario statu Diuresis facilitanda est, cavendo tamen, ne utriusque motus nimium urgeantur, ne excessivæ diureticæ excretiones oriantur: quicquid itaque hos motus offendit, coercet atque impedit, illud etiam ad Diureseos incommoda excitanda contribuit; quapropter emollientia & sedativa
reme-

remedia minime positivam utilitatem diureticam habent, ni ob nimiam renum constrictionem necessarius humorum transitus per renes cohibeatur, ubi prædicta remedia illum nimium toni gradum leniendo futuram Diuresin quantisper facilitant.

§. XII. Hæc promotio Diureseos triplici modo atque gradu perpetratur, quorum prior est maxime securus & in omni morbo & statu proficuum, quando videlicet humores debite resolvuntur, colliquantur & abstergantur, ut principia salina sulphurea, serum urinosum constituentia, ab alio nexu humorum liberentur & educantur: unde evenit, ut sua sponte & nihil coacta natura humana liberatas has impuritates efficacius & copiosius per renes fecernat & denique excernat.

§. XIII. Alter modus therapeutica arte promovendi Diuresin in eo consistit, quando offeruntur remedia salino-sulphurea subtilia, quæ propterea talia principia in humoribus augent, qualia alias natura humana per vias urinarias dimittere solet: quorum oblatione itaque natura excitatur, ut non modo hæc oblata & nunc in humoribus oberrantia principia, sed & alia similia, quæ antea in humoribus fluctuarunt per vias urinarias expellat, utpote qui medius gradus est, dum non modo per resolventia sed etiam per talia salina sulphurea medicamenta Diuresis provocari potest.

§. XIV. Ultimus & summus quasi gradus, qui minus secure in multis casibus & occasionibus commendari potest, est, quando talia specialia remedia offeruntur, quæ salina quadam acrimonia urinarias imprimis vias stimulant, ut propterea in iisdem motus augeatur, sub quo motuum augmento non modo naturæ scopus est, quo præsentem irritationem & adversam materiam citius per has vias eliminet, sed & copiosius alios humores eo advehat, quibuscum priorem involvat atque temperet: quin denique contingit, ut dum semel in hoc actu irritata est natura, hæc illum aliquandiu cum impatentia atque impetu continuet.

§. XV. Proximum erit, quod Indicationes Diureseos administrandæ commendentur, ob id 1) Diuresis primi gradus, quæ moderate succedit in omni affectu proficua est: 2) paulo efficacior diureseos promotio conducit in affectibus calculosis & quidem 3) scopo præservatorio magis, quam curatorio: proinde 4) in morbis Chronicis serosis cacochymicis, cachecticis, hydropicis œdematosis, in quibus etiam diuresis primæ classis utilis existit, ita 5) in Febribus promotio diureseos per primum gradum admodum necessaria & salutaris existit, quid quod denique 6) in mensium vitiis primi & secundi gradus diuresis fructuosa observatur.

§. XVI.

§. XVI. Contra indicationes concernunt præcipue diuretica tertiæ clasfis, quæ propterea non conveniunt 1) in Gravidis 2) in puerperis 3) in subjectis ad prodigas uteri Hæmorrhagias pronis, 4) in calculi exacerbatione 5) in infantibus 6) in affectibus exanthematicis 7) in ulcerationibus internis & externis sensibilibus 8) in Gonorrhœa & morbis venereis 9) in prolapsione uteri 10) in subjectis ad stranguriam proclivibus 11) in fœminis ad abortus pronis 12) in nimia plethora 13) in subjectis ad mictum cruentum dispositis 14) & ad anomalias hæmorrhoidales pronis 15) in fluore albo, tam benigno, quam maligno 16) in inflammationibus internis 17) in ficcitate & obstructione alvi 18) in fœminis hystericeis 19) in Podagra & 20) Phthisi ac Hæctica.

§. XVII. Priusquam Diuresis positiua & tertiæ clasfis in ipso officio Therapeutico suscipiatur, præstat antea necessariam aliquam corporis præparationem præmittere, præcipue vero si reliquæ circumstantiæ talem præparationem admittant: quod si itaque sanguinis abundantia obstet, quominus proxime ad talem diuresin accessus institui queat, tunc confert mature artificialem sanguinis imminutionem præmittere: si in primis regionibus suspectæ sordes hærent, quæ talem commotionem diureticam nondum concedunt, tunc præstat ordinare remedia digerentia, resolventia, abstergentia, laxantia præcipue infusa vinosa: Si alvus sicca, segnis vel stricta est, confert antea eandem lenire, elubricare & aperire; quid quod denique in affectibus calculosis præmittenda sunt resolventia involventia & abstergentia, antequam actualis Diuresis instituat.

§. XVIII. In commendandis auxiliis diureticis iterum triplex illa clasfis attendenda est: hinc *primæ* clasfis diuretica remedia sunt *Resolventia*, abstergentia, quæ materiam excernendam antea mobilem reddunt & hujus indolis sunt: Radices Apii, Ari, Aristolochiæ, Bardanæ, Helenii, Imperatoriæ, Caryophyllatæ, Carlinæ, Levistici, Valerianæ, Gentianæ, Pimpinellæ albæ, petasitidis, maxime vero Vincetoxici & Squillæ: accedunt Herbæ amaræ antiscorbuticæ earumque flores & semina pharmaceutica, sicuti reliqua semina Apii, Carvi, Cumini, Petroselinii, Dauci, Sileris montani, ut & peculiari encomio recensenda semina Citri, Aurantium, Nuclei persicorum, Cerasorum, Amygdala amara & semen Bardanæ huc spectant: porro conveniunt Gummata Olibanum, Galbanum, Ammoniacum, Sagapenum, Bdellium, Juniperinum, Therebinthina & Succinum: e quibus singulis remediis variæ formulæ pro arbitrio artificis parari possunt, quæ satis efficaciter resolutoriam suam qualitatem exhibebunt.

§. XIX. *Mediæ* clasfis diuretica remedia sunt ut plurimum *Salina*, quæ partim serum augment, partim etiam colliquant & efficacius incidunt, quo eo melius & copiosius Diuresis administrari queat: ejusmodi medicamenta sunt vel aci-

da fixa, vel alcalia tum fixa tum volatilia : e numero acidorum alia sunt vel mineralia, vel vegetabilia ; e mineralibus sunt spiritus acidi, e vegetabilibus sunt herbae, succi & syrupi acidi : quid quod ipsum Nitrum in substantia & singula salia neutra ad hanc classem diureticorum referri merentur : accedunt remedia tartari-
fata, sive sicca sive liquida, quo subinde Tinctura Tartari pertinet, non minus Tincturae alcalinae, absorbentia cum acido impraegnata numerum horum reme-
diorum augent ; sicut denique Spiritus Volatiles satis eximiam diureticam vim ha-
bent, ut propterea ad secundae & tertiae classis diuretica remedia referri merean-
tur.

§. XX. Sequuntur denique remedia diuretica *tertia* classis, quae *positi-
vam* talem efficaciam habent & *stimulante* effectu operantur : haec remedia vero
duplicis gradus sunt, quaedam mitiora, aliqua potentiora : e mitioribus prostant
Salia Volatilia, Tincturae Tartarifatae, fructus Alkekengi, Cynosbati, Fragorum, Radix
Petroselinii, Ononidis, Urticae minoris, Allium, Cepae, Nasturtium, Raphanus,
Lapis percarum, salia vegetabilia, ut Stipitum Fabarum, Ononidis, Cardui fullo-
num, Imperatoria, Genista ; Spiritus Lumbricorum terrestrium, quae singulae
species in diversis formulis & consistentiis oblatae satis praesentaneam opem diu-
reticam offerunt : quemadmodum etiam nuclei amari, quorum in superioribus
mentio facta fuit, mitiori tali effectu diuresin movent, sicut a medicis ad hunc
numernum Betulae succus referri solet.

§. XXI. Praeterea positive diureticis remediis annummerantur Lapis
Lyncis, Judaicus & Nephriticus, quorum usus tamen non raro aequivocus est :
ad potentiora vero spectant Millepedes, CrySTALLI Lunae, Cineres Bufonum &
Scorpionum ; imprimis vero Cantharides & Linaria major ; quae posteriores vero
species vehementer stimulant, adeoque vix facile, nedum secure commendari
possunt : proinde Scarabaei majales melle submersi & posthac succus illorum
expressus singularem diureticam vim habent : denique ex Succino parata & ex
Therebinthina varia diuretica remedia offeruntur : quod vero composita re-
media diversarum appellationum diuretica attinet, tunc perinde circumspectum
& peritum artificem postulant : si interim medicus cum temperatioribus re-
mediis diuresin promovere potest, minime tunc ad potentiora talia confugere
debet.

CAPUT V.

DE ARTIFICIALI ET THERAPEV- TICA DIRECTIONE MISSIONIS SAN- GVINIS.

§. I.

Quod sanguis ad vitam & sanitatem utilis & necessarius sit testatur simplicissima observatio, siquidem cum plenaria sanguinis subtractione vita atque sanitas cessant, adeo ut propterea quidam ex præmatura conclusionem vitam & sanitatem in sanguine consistere autumaverint; nihil tamen repugnat etiamsi utilitas sanguinis ita comprobata sit, quominus superflua illius quantitas ut inutilis & ad futura incommoda & pericula inducenda habilis declaratur, utpote quod decisum perinde quotidiana, attenta & nihil præjudicans experientia satis solide confirmat.

§. II. Et quanquam naturæ humanæ sufficiens sanguinis quantitas, promotibus vitalibus administrandis, absolute necessaria sit, tamen quotidiana experientia vicissim attestatur, quod eadem natura spontaneis hæmorrhagiis sanguinem quantitate aliqua profundat & imminuat, citra vitalitatis & sanitatis suæ detrimentum, quin potius cum singulari emolumento, unde in hoc actu missioni sanguinis superflui ipsa natura præcurrit & Therapiæ medicæ exemplum suppeditat, quo & hæc cum euphoria urgente necessitate sanguinem superfluum educat atque ventilet.

§. III. Frustra enim est vanis quibusdam & sterilem Philologiam affectantibus narratiunculis & plebejis proverbiiis juxta stylum Helmontianum existentiam sanguinis impugnare, cum ex diæta plena, animo tranquillo, vita quieta & sedentaria quotidianus plethoræ ortus sese abunde comprobaverit; ut ita generica hæc consideratio, de superfluo sanguine instituta, statim animum ducat ad simplicem applicationem, quæ superfluam illam quantitatem pro inutili declarat & ita illius imminutioni & depletioni suscipiendæ causam præbet.

§. IV. Tanto magis vero convenit ad sanguinis ventilationem animum dirigere, quo magis præsens superflua illius quantitas variis immoderatis & animi & corporis commotionibus impellitur, hinc in illis subiectis, in quibus hæc circumstantiæ occurrunt sponte Hæmorrhagiæ cum salubritate decurrentes oriuntur, quæ si in aliis subiectis deficiunt, in quibus tamen illæ circumstantiæ con-

currunt, tunc arti & Therapiae locus relinquitur, quo hæc suppleat id, in quo administrando deficit illa.

§. V. Et hæc considerationes tanto magis artificem a temeritate præservant, ne hoc genus auxilii ita ludicre & promiscue ordinet, dum a natura observat atque discit, in quo ordine, statu, casu, necessitate, opportunitate, tempore & gradu eadem Hæmorrhagias salubres exerceat, quem modum proinde artifex, judiciose & circumspicte imitari debet, ne contra ordinem naturæ operetur, sed quocunque artificio suo actu sese ut ministrum naturæ exhibeat.

§. VI. Quemadmodum itaque plethora, valde commota, variis incommodis ansam præbet, maxime vero suspectis stagnationibus, oppletionibus, inturgescentiis, aut actualibus stasibus, ita illud remedium atque auxilium, quod sanguinis abundantiam imminuit, etiam hisce incommodis præscindendis satisfacit: dum vero depletio sanguinis superflui per sudorem & præviam conversionem sanguinis in serum, non cuilibet statui accommodata est, ita vix efficacior, certior & compendiosior methodus deprehenditur, quam si sanguis immediate & in sincera sua qualitate, subtrahitur: cum porro per diversas rationes ubi luxuries admodum invaluit, sanguinis abundantia perquam frequens sit, ita artificialis talis missio sanguinis contra qualescunque speculativas rationes & dubitationes innumeris exemplis salubritatem suam comprobatur.

§. VII. Sed ne hoc auxilium ultra congruos limites extendatur, ipsa ratio sana dicitur, quod artificialis sanguinis ventilatio non alibi locum inveniat, nisi præsentis sanguinis superflua ubertate, unde minus congrua connexionem in eximiiis turgescentiis sanguinis commotionibus ejusmodi Therapeutica sanguinis depletio ordinatur vel admittitur, quin interdum illud incommodum exinde prædicendum & metuendum est, quod facta tali indiscreta missione sanguinis in orgasmis, tunc eo insolentiores & immoderatiores reddantur eadem commotiones spumefactoriæ sanguinis; quod si vero subinde cum orgasmicis commotionibus evidens sanguinis abundantia conjuncta fuerit, tunc quidem concedi potest prudenter instituta artificialis sanguinis subtractio.

§. VIII. Ut ut vero missio sanguinis proprie abundantiam sanguinis respicit, adeoque quantitatem materiæ aliquandiu imminuit, tamen cum illa non nisi plethoræ, valde commotæ, opponenda sit, ita etiam potiori respectu ad diversos plethoræ motus & effectus ex iisdem provenientes mitigandos, emendandos & compescendos collineat, alias si non aliam utilitatem eadem haberet, nisi ut sanguinis pondus atque quantitatem imminueret, vix diu hæc salubritas duraret, cum post aliquot dies e victu pleno iterum subtractum antea sanguinis pondus restitutum esset, cui phænomeno vero repugnat experientia, dum evacuationum sanguinis artificialium utilitas sese latius extendit.

§. IX.

§. IX. Quamquam vero utilitas missionis sanguinis sese ex hac tenus demonstratis circumstantiis & rationibus comprobet, tamen illud præjudicium in Therapia medica admodum inculcandum est, ne ejusmodi operatio præter urgentem necessitatem suscipiatur, neve ex utili applicatione illius in uno subiecto, mox præmatura conclusio ad alia instituatur, unde non ita promiscue sanguinis abundantia artificialem sanguinis missionem indicat; quin potius experientia medica testatur, quomodo præmatura talis Therapia demum varias molestias & plethora prouocet, quæ haud accesserint, ni minus necessaria talis sanguinis subtractio instituta fuisset, unde plebejū illud dictērium, quod prima Venæ Sectio a morte liberet, indirecte ad opportunam & necessariam sanguinis artificialem ventilationem respicit.

§. X. Deinde multum refert ejusmodi evacuationes sanguinis iuxta diversitatem ætatum rite distinguere & recte applicare: haud enim infantilem & puerilem ætatem abundantia sanguinis ita molestat, ut propterea artificialis talis ventilatio necessaria reputari queat: quin evenit, vt in puerili ætate molesta plethora non raro per spontaneos motus benigniori methodo depleatur: proinde vero non penitus metuenda est administratio moderatæ artificialis evacuationis sanguinæ in senili ætate, quæ haud ita penitus exempta est, quin interdum illam molesta sanguinis quantitas premat & offendat; siquidem potius credulæ persuasione & phantasie foetus est, quando Medici plebejo quodam stylo asserunt, quod senes potius sanguinem intra suum corpus coemere, quam ita ludicre ex eodem emittere debeant.

§. XI. Magnam proinde dijudicationem & applicationem in administratione missionis sanguinis Therapeutice meretur justus selectus locorum & regionum, siquidem in genere secundum diversitatem ætatum homines vel in superiori vel inferiori corporis regione certis morborum speciebus corripiuntur, unde per hunc actum Therapeuticum, subinde motuum directioni attentus & intentus esse debet artifex; propterea frustraneum & confusum opus esset quaquaversum sanguinem subtrahere, utpote qui actus non nisi quantitati sanguinis responderet, ubi nihil referret, siue in superioribus, siue in inferioribus regionibus sanguis educatur, quin rectius in genere etiam convenit secundum ætatum diversitatem etiam missiones sanguinis quoad diversas regiones corporis mutare & administrare.

Conf: Stablii diss: de Venæ Sectione in pede et aliis certis corporis regionibus.

§. XII. Porro ratio habenda est, quo evacuatio sanguinis, ad salutarem usum prævisa, iusto etiam tempore instituatur, sicut non æque salubritatem promovet, si in alicuius morbi exacerbato statu & gradu sanguis subtrahitur, quo tempore motus occurrentes impetuosius succedunt, neque facile ad talem alterationem attendunt, imo ipse effectus testatur, quod curatoria subtractiones san-

guinis haud ita proficuae sint, quam praeservatoriae: quodsi vero necessitas postulaverit, ut praesente quodam morbo haec operatio Therapeutica suscipiatur, tunc eadem rectius vel in initio vel in fine affectus sub spe alicuius utilitatis & salubritatis celebrari potest.

§. XIII. Et quemadmodum affectus & morbidae dispositiones ita inter se differunt, ut vel citiorem vel magis successivam emendationem & restitutionem requirant, hinc missio sanguinis ita dirigenda est, ut vel citius vel tardius alterationem suam exferat, id quod non modo cum diversis evacuationum sanguinearum speciebus, sed & cum qualibet specie seorsum impetrari potest, ita ut haec notitia tanto magis artificem instruat, quo rationabiliter & efficaciter medicationem suam exerceat, propriis cum quidam morbi unam evacuationis sanguineae speciem praeter altera paulo magis admittant.

§. XIV. Sed ne in generalioribus evacuationum sanguinearum artificiosarum disquisitionibus diutius haeream, dum in specialioribus animadversionibus plures notatu dignae circumstantiae occurrunt, ita hoc ordine notabo illas species, quae in Therapia explicandae sunt, e quibus principalissima & utilissima est VENAE SECTIO, deinde paulo minoris utilitatis, attamen satis usitata est SCARIFICATIO. Sequitur ARTERIOTOMIA, quae antiquis Chirurgis magis, quam recentioribus usu recepta fuit; denique prioribus annumeranda est HIRVDINVM applicatio, quae magnam utilitatem praxi medicae promittit & praestat atque antiquioribus medicis plusquam recentioribus usitata est.

§. XV. Mox vero in limine specialioris huius tractationis significandae sunt indicationes generales, quae sanguinis missionem artificialem admittunt & involvunt: indicant itaque eandem 1) sanguinis abundantia 2) praecipue vero molestia & variis irregularibus commotionibus obnoxia 3) dieta plena, laeta & conjuncta vita otiosa cum concursu variarum patheticarum commotionum 4) adsvetudo ad spontaneas Haemorrhagias, quae nunc cessarunt 5) frequentes orgasmicae commotiones cum abundantia sanguinis conjunctae 6) molimina haemorrhagica congestoria, transitoria, spasmodica & inflammatoria 7) Febres quotquot ob nimiam sanguinis abundantiam oriuntur 8) defectiva motuum vitalium vitia, ex plethora orta 9) omnes alii affectus cujuscunque nominis, qui ex abundantia sanguinis generati sunt, quibus circumstantiis denique adjungo, quod 10) imprimis evacuationem sanguinis indicet *συναγία*, quoniam inopportuna subtractio sanguinis magis nociva est: accedit 11) stasis sanguinis, aut 12) alius infarctus nobilioris partis ex abundantia & commotione sanguinis ortus.

§. XVI. Contra indicant vero missionem sanguinis therapeuticam 1) affectus, qui principaliter vitiosa humorum qualitate & corruptione partium nituntur 2) plurimae Februm species, quae huius indolis sunt 3) tanto magis vero malignae

gnæ 4) nimia virium amissio: 5) nimia pathematum morbidorum exacerbatio 6) valde corruptus & depravatus alicuius morbi status 7) inopportunitas temporis, five præposterus alicuius morbi status: 8) communes irritæ & speculativæ Theoriæ, quæ a vera experientia discrepant: 9) status subiectorum valde emaciatus: 10) extremus morborum terminus: 11) ætas nimis tenera & denique 12) incommoda externa aeris dispositio & intemperies.

§. XVII. Prima sanguinearum artificialium evacuationum est VENÆ SECTIO, quæ in multis locis atque nationibus reliquis speciebus præfertur, unde quidam adeo eidem patrocinantur, ut omnes morbos cum eadem emendare aut percurare cogitent, quemadmodum in vniuersali tali usu atque encomio Venæ Sectionum præcipue Medici galli excedere solent: dantur vero alii, qui Helmontium antistitem & antecessorem habent, qui in altero extremo peccant & nullibi venæ sectionem utilem, quin potius constanter inutilem & noxiam prædicant: cum vero hæc sint extrema, ita potius in variis casibus & occasionibus utilem satisque probatam esse dico Venæ Sectionem, in cuius usu & ordinatione propterea prudentia & animo a speculationibus libero opus est.

Conf. Stablii Diss. de Venæ Sectionis Patrocinio.

§. XVIII. Nunc vero excipit quæstio Therapeutica, satis fontica, an videlicet Venæ sectio in Febris auxilium necessarium atque utile constituat? hanc licet per fragmenta Medici proponant, tamen ex proposito non sufficienter ubique decidunt, siquidem aliqui per affirmativam, alii per negativam sententiam hanc quæstionem componunt atque explicant: inter hos vero dantur quidam, qui asserunt, quod licet in genere Venæ sectio ad Febres commendari haud queat, tamen quædam febrium species interdum occurrant, quæ ex specifica ratione & indole Venæ Sectionis usum admittunt, quam indolem vero artifex demum explorare & antea aliquod experimenta per mortes facere tenebitur: quod vero ab ingenua praxi alienissimum esse debet.

Conf. Stablii Diss. de Venæ Sectione in Febris acutis.

§. XIX. Quando vero hanc quæstionem practicam paulo curatius introspicio, tunc non ita facile affirmativæ decisioni promiscue subscribere possum; hinc potius rotunde tam ex ratione, quam ex experientia confirmatus edico, quod Venæ Sectio ad Februm plurimarum curam positive & directe neque necessaria, neque utilis sit. siquidem plurimæ Februm species essentialiter circa depuratoriæ sanguinis correctionem & non circa imminutionem illius primario quodam scopo occupantur, unica interim superest Febris, Continens five Synocha simplex, quæ tamen satis rara est, in qua Venæ Sectio pro cura essentiali illius febris tempestive instituta admitteri potest.

§. XX.

§. XX. Et quando quidam obloquuntur atque impugnant, quasi Venæ Sectio in febricitantibus plethoricis conveniat, tunc salva nostra manet assertio, quod ad Febrem curandam illa minime quadret, sed quod ad accidens febris, nimirum ad plethoram removendam conferat, in quo tamen negotio artifex eximiam prudentiam adhibere debet, ne dum circa accidentia febris occupatus est, essentiali illius indolem negligat aut turbet; unde nedum quidem semper ratio & occasio suadet aut permittit, quo plethoricis febricitantibus vena secetur, ni peculiare circumstantiæ in subiecto intercedant, quod 1) illud sit extreme plethoricum 2) immoderatis plethoræ commotionibus obnoxium 3) animi pathematibus frequentibus expositum 4) in diætâ spirituosâ & aromatica constitutum 5) olim promptis & largis Hæmorrhagiis aduetum 6) in climate calidiori educatum 7) anni tempore fervidiori affectu febrili oppressum, sub quibus circumstantiis demum ad molestum accidens abigendum tempestiva Venæ Sectio concedi potest.

§. XXI. Et licet in calidioribus climatibus experti Practici paulo magis utilitatem ex Venæ Sectione in Febribus observaverint, ubi non modo humores fortius commoventur, sed & in Februm decursu frequentiores Hæmorrhagiæ occurrant, tamen hæc observatio ad frigidiores nationes non facile referenda & applicanda est, siquidem ipse Sydenhamius hoc annotavit & simul indicavit, quomodo sub decursu huius Febris per præmissam Venæ Sectionem periculosa symptomata invitentur, quod ipse quidem Spirituum defectui adscribit, unde commendat in tali passu subjungere cardiaca, qualia etiam recenset, quæ vero non alia sunt, quam Bezoardica.

§. XXII. Propterea etiam solida & attenta experientia attestatur, quomodo Venæ Sectio in Febribus continuè administrata totum reliquum legitimum Febris successum turbet, ut neque coctio neque genuina diaphoretica excretio progrediatur, sed sub augmento æstus & defectu sudoris appropinquante die indicatorio raptus humorum ad caput contingant, qui sese cum inflammatione, Phrenitide, Deliriis, Convulsionibus, affectibus soporosis & apoplectico eventu produnt; quemadmodum tunc iterum natura spontaneo quodam conatu sanguinis evacuationem in subiectis præcipue junioribus e capite prosequitur, cum antea ad hanc inventionem & specialem eluctationem per artificialem sanguinis subtractionem seducta fuerit; unde primarii & Febrî per essentiam competentes effectus deficiunt, secundarius vero talis conatus & respectus hæmorrhagicus impetuosius inducitur & continuatur.

§. XXIII. Sicut itaque in Febribus benignis Venæ Sectio directe neque necessaria neque utilis est, ita tanto minus in malignis conducit, sed eo citius perniciosos effectus & eventus involvit; quando vero ob prægnantes quasdam causas in initio Venæ Sectio admissa & administrata fuit, tunc minime in nuda hac

sanguinis subtractione acquiescere convenit, neque remedia refrigerantia ordinari debent, quin rectius postea natura ad primarium febris officium manuducenda est, videlicet ad administrationem resolutionis, absterfionis, secessionis, separationis, coctionis, Se- & Excretionis, quod commode fit per usum remediorum alexipharmacorum; Sydenhaminus (ut antea innui) ex nuda experientia observavit, quomodo post Venæ Sectionem præmissam cardiaca remedia, qualia ipse bezoardica allegat, offerenda sint.

§. XXIV Quando vero obtingit, ut ob neglectam hanc methodum circa criticum diem prædicta periculosa symptomata corripiant tunc frustra quidem est ita confestim hanc perversam faciem Febris per alexipharmaca remedia emendare velle, sed tunc quantisper naturæ in hoc errore indulgendum est; quare artifex derivatoriam aliquam Venæ Sectionem ordinare debet, quæ consistit in sectione venarum raninarum; postea subjungenda sunt remedia temperata analeptica & moderata Bezoardica cum regimine congruo, quo ita modestæ natura, quantum adhuc sperare licet, in justum ordinem transferatur.

§. XXV. Altera & alia practica quæstio occurrit, an Venæ Sectio in Hæmorrhagiis prodigis utilis & necessaria existat? hæc communiter per affirmativam deciditur responsionem, unde ad Venæ Sectionem in Hæmorrhagiis plurimi tanquam ad sacram confugiunt anchoram & ex illius administratione interdum speratam opem impetrant, interdum vero illa destituuntur; equidem assero, quod in Hæmorrhagiis Venæ Sectio non æque absolute necessaria sit, quoniam interdum sine hac illæ curari possunt; quodsi vero ex suspecto loco sanguis eructaverit, aut mox in primis initis impetuose profluat, tunc tempestiva Venæ Sectio minime contemnenda est: quæ si curatorio tali scopo ordinata fuit, tunc proxime iterum tempestive præservatorio scopo celebranda erit, ni Hæmorrhagia subito & majori quidem vehementia recurat.

§. XXVI. Proinde singularem attentionem ineretur illa disquisitio, an per Venæ Sectionem motus ad mensium negotium spectantes revocari & convocari queant, aut an per Venæ Sectionem Menses restitui possint? quæ quæstio sese ad imminutionem & suppressionem Mensium extendit; & quemadmodum per opportunam & congruam Venæ Sectionem omnino Mensium revocatio promoveri potest, ita etiam per incongruam Venæ sectionem Menses magis turbari & suppressi possunt: etenim si extra menstruum tempus in brachio vena secatur, tunc eo magis motus a locis uterinis seducuntur & in regionem hypochondriorum aut pectoris convocantur: si Mensibus jam quantisper fluentibus Venæ Sectio in pede administratur, tunc facile ob vicariam hanc sanguinis subtractionem artificialem Menses subsistant atque cessant; si vero extra menstruum tempus in pede moderata Venæ Sectio celebratur, tunc eo certius motus ad Menses necessarij in loca uterina

provocari possunt : ex quibus circumstantiis itaque inclarescit, quæ cautela servanda sit, in ordinanda Venæ Sectione ad mensuram promotionem, quadrante.

§. XXVII. Iterum alia eximii momenti quæstio practica est, an consultum, imo an securum & utile sit, quo gravidis Venæ Sectio ordinetur? non desunt varii, qui per negativam respondent, quando authoritate Hippocratis nituntur, qui prohibuit Gravidis venam secare : sed qui Venæ Sectiones illas, ævis Hippocraticis usitatas, ad nostras methodos conciliat, ille facile comprehendet, quod ab Hippocrate ad aliarum nationum medicos atque praxes non valeat consequentia : illud quidem certum est, quod talis Venæ Sectio, qualis Hippocratis ævo familiaris fuit, quia in multa sanguinis subtractione consistit, minime aliis nationibus conferat : interim moderata Venæ Sectio in Gravidis, quæ ut plurimum plethoricæ sunt, tanto magis vero in diætâ plena & vita sedentaria degentibus, omnino consulta, secunda & utilis est.

§. XXVIII. Præterea in medicina practica Venæ Sectio distinguitur in Derivatoriam & Revulsoriam : prior illa est, quæ in affecto & ægrotante quodam loco celebratur, quo morbus mobilis reddatur & exinde facilius transferri possit, sicut in inflammatoriis capitis affectibus vel raninæ vel iugulares aut temporales venæ inciduntur ; antequam vero talis Venæ Sectio administretur, consultum & utile est, quo tempestive universalis alia Venæ Sectio præmittatur, alias altera illa derivatoria Venæ Sectio variis difficultatibus & periculosis accidentibus obnoxia redditur, videlicet, ut vel inflammatio illa repente augeatur & exardescat, quia hanc viam nunc cum impetu natura prosequitur, vel ex incisione excessive sanguis profluat, ut suspectus ille fluxus non facile compesci queat : Revulsoria vero Venæ Sectio vel in pede vel in brachio celebrari debet, ita tamen ut capacior incisio intra venam adhibeatur; qualis evacuatio motus e loco affecto in alias remotiores magisque distantes regiones invitat & transfert.

§. XXIX Multum porro in praxi medica refert Venæ Sectionem in aptis regionibus corporis ordinare & administrare, siquidem ad affectus, qui superiorem corporis regionem occupant atque detinent, Venæ Sectiones in pede apprimè conducunt, quæ non tam sanguinem, quam potius motum concernunt atque alterant ; contra vero Venæ Sectio in brachio instituta affectus inferiorum regionum in superiores partes invitat, cum vero & securius & utilius sit a superioribus & nobilioribus regionibus morbosas sanguinis commotiones divertere, ita longe magis Venæ Sectio in pede proficit : neque adeo salutare & consultum est mox in pede, mox in brachio venam aperire, quia motus quaquaversum seducuntur ; ita rectius in una regione persistendum est : in junioribus vero subjectis Venæ Sectio in brachio non æque rejicitur, quando vero affectus anoterici magis augescunt,

&

& anni accrescunt, tunc Venæ Sectio in pede commodius & utilius ordinari potest.

§. XXX. Quando semel quisquam sese Venæ Sectionis usui dicavit, tunc illa in futurum negligenda minime est, sed congrue & tempestive, haud vero confuse repeti debet; etenim si Venæ Sectio iterum negligitur, tunc graviores exinde oriuntur affectus: neque statim sinistre & malevole de Venæ Sectione judicandum est, si post unam aut alteram administrationem non confestim desideratos & exoptatos effectus præstiterit, quoniam in quibusdam subjectis tandem evenit, ut post unam vel alteram Venæ Sectionis repetitionem demum sperata & prævisa utilitas insequatur: neque etiam conducit nimis sæpe illam repetere, aut omni inopportuno tempore suscipere, sed maxime confert, quo in hisce circumstantiis rite dirigendis prudentia & peritia concilietur.

§. XXXI. Est vero Venæ Sectio adminiculum pro illis affectibus, qui maturam aliquam, neque tardius succedentem opem & medelam postulant, unde etiam communiter citiorem alterationem causatur, quo magis proinde hæc alteratio præsentanea esse debet, eo major apertura in vena est perficienda, de qua Chirurgi juxta suum stylum atque formulam dicunt *man müsse der Ader einen starcken Fluß geben*: tanto magis vero convenit capaciores incisionem administrare, quando subjecta cum majoribus venis instructa sunt, aut sanguinem spissiores habent, alias e minori incisione tardius & difficiliter effluens sanguis non tam repentinam, neque tam efficacem opem & alterationem infert.

§. XXXII. Quando subjecta admodum plethorica sunt, tunc in iisdem vena capacior seligenda & incisio major perficienda est, quo sanguis in citiori tempore sufficienti tamen quantitate cum majori & sensibiliore alteratione extrahatur: quemadmodum in genere consultius est venam capaciores pro incisione celebranda seligere, nisi subjecta valde sensibilia existant & ex repentina sanguinis educatione graviter alterentur, imo Lipothymicis molestiis subjiciantur, alias in virili sexu capacior, in sequiori vero minor venæ ramificatio pro sectione seligi debet.

§. XXXIII. In venis seligendis proinde inter Chirurgos ut plurimum non exigua intercedit vanitas & speculatio, quando juxta vulgarem opinionem diversis venis, in superficiem corporis discurrentibus, certus consensus cum aliqua parte reliqui corporis adscribitur (in quo consensu demonstrando imprimis Sinenses Medici gloriantur, quod majori notitia instructi sint) interim in nostris nationibus specialis ille consensus nondum ita exquisitè constat unde discretionem triviali Chirurgorum, qua venas diversis nominibus declarare & seligere solent, non subscribo, sicuti diversa hæc appellatio usitatis nominibus perquam cognita est: *Die Haupt, Leber, Milz, Gicht, Brand,*

Rosen-Alder : quod vero selectum *Saphænæ* & *Salvatellæ* attinet aut *venæ frontalis* vel in dorso manuum vel circa pollicem manuum, tunc & hic selectus magis speculationi, quam utilitati fatiscit: cavendum modo est, ne talis vena pro incisione feligatur, sub qua propius pars tendinosa, aut nervosa adjacet, ne ex illius læsione periculosa pathemata oriantur.

§. XXXIV. Quod vero tempus concernit, quo *Venæ Sectio* ordinanda est, tunc magis præservatorius, quam curatorius illius usus præferri meretur: si vero necessitas postulaverit, non penitus curatorium *Venæ Sectionis* usum rejicio: præservatoria vero tempora vel in Vere vel Autumno occurrunt, proximius circa æquinoctia, sive ante, sive post tale æquinoctium; quo tempore videlicet alterationes facilius succedunt & ipsa natura ad commovendos & dimittendos humores magis consentit; deinde non inutilis labor est, si tempore quodam non valde turbido & admodum inquieto *Venæ Sectio* suscipitur, sed si moderata aeris temperies adest, ne in subjectis sensibilibioribus ex turbida aura alteratio salutaris per *Venæ Sectionem* inducta aut speranda, offendatur, quapropter etiam convenit, quo talia subjecta illis temporibus non ita libere externis æeris injuriis sese exponant, quando *Venæ Sectionem* admiserunt; denique non de nihilo sed experientiæ admodum consentaneum est, si luna decrescente talis præservatoria *Venæ Sectio* suscipitur, quippe quo tempore tota ita dicta natura magis ad imminuendos & dimittendos, quam augendos humores consentit & concurrit.

§. XXXV. Quoad quantitatem evacuandi sanguinis iterum selectus & moderamen commendari debet, etenim in subjectis robustioribus magisque plethoricis, ut & in junioribus major sanguinis quantitas subtrahi potest, minor vero in senibus, debilibus & moderate plethoricis: Quando vero *Venæ Sectio* curatorie instituitur, tunc si in initio alicujus affectus celebratur, paulo majori quantitate sanguis educendus est, si vero circa finem admittitur, paulo minori: neque in frigidioribus climatibus quoad quantitatem imitari convenit mores Gallorum, qui non raro ad lipothymias usque sanguinem subtrahunt: quod si proficuum videatur, quo curatoria *venæ sectio* repetito suscipiatur, tunc perinde modestiæ studendum est, ne nimia sanguinis quantitas subtrahatur; interim a tribus unciiis ad octo uncias tota quantitas subducendi sanguinis in diversis casibus & ætatibus commensurari potest.

§. XXXVI. Ante *Venæ Sectionem*, præservatorio scopo celebrandam, utile est, quo alvus vel liberetur vel modeste provocetur & partim crasiores fordes atque impuritates ex intestinis auferantur, ut postea alteratio per *Venæ Sectionem* inducenda efficacior sit, partim quo incommoda quædam strictura aut frequens obstructio alvi resolvatur, ne illa utilitatem *Venæ*
Sectio-

Sectionis futuram impediatur atque offendat : hinc ante Venæ Sectionem moderata talis apertio alvi therapeutica commendanda est, quæ etiam nonnunquam commode post Venæ Sectionem repeti potest, quid quod perquam utile esse in praxi medica deprehenditur, si imprimis verno tempore post Venæ Sectionis celebrationem infusa vinosa & medicamenta resolventia, abstergentia & evacuantia, diuretica & laxantia ordinantur.

§. XXXVII. Instrumenta, quæ ad Venæ Sectionem adhibentur consistunt communiter in illis scalpellis myrti formibus five Lancettis Chirurgorum, quæ cum sufficienti acumine, sed non nimis acuta cuspite præditæ esse debent, neque consultum est incisionem perpendiculariter in profundum venæ dirigere, sed in superficie venæ secundum rectam lineam illam modeste, attamen prompte continuare, minime vero repente & impetuose cuspidem lancetæ sursum vibrare & simul incisam venam distendere, ex qua minus perita incisione gravissimi dolores oriuntur, ita, ut in futurum vel vena ægrius coalescat, vel molesti dolores & incommodæ fuggillationes consequantur; quidam artifices utuntur phlebotomo, five simplici five cum elatere prædito, qui proinde non nimis acutam cuspidem habere debet, alias facile vena penitus pertunditur : & in hujus phlebotomi applicatione perinde prudentia est usurpanda, ne nimis arcte & proxime venæ applicetur, neve longius ab eadem detineatur, alias vel vena in priori circumstantia pertunditur, vel quoad posteriorem nimis exiguum foramen eidem inducitur, ut posthac ægrius sanguis ex eadem effluat.

§. XXXVIII. Haud proficuum, neque etiam necessarium est duas venas vel in duobus brachiis, vel in duobus pedibus, simul aperire : neque post Venæ Sectionem administratam nimis arcte & firmiter pars deliganda est, alias vel superficiales stagnationes & fuggillationes molestæ concurrunt, vel dolores accidentales invitantur, neque etiam nimis laxè pars deligari debet : proinde non consultum est nimis parce sanguinem educere, siquidem in experientia medica interdum illi peculiare casus occurrunt, ut post parcam talem Venæ Sectionem gravissimi dolores tensorii, spastici, imo plane inflammatorii oriantur, in quo passu non aliud consilium & auxilium ordinari potest, nisi ut denuo deligata vena aperiatur & sanguis adhuc quantitate aliqua emittatur.

§. XXXIX. Venæ Sectio si præservatorie ordinatur, administranda est horis matutinis, quando ventriculus nondum cum consuetis solidis alimentis repletus est, alias alteratio, quæ per illam intenditur & urgetur, vix singularis sperari & promitti potest : antequam vero illa celebretur subjectum ipsum frequentibus & sensibilibus refrigeriis corporis sese haud exponere, sed tempe-

riei, quoad aeris usum studere debet: & ne ex jejuniis, quando sanguinis motus per Venæ Sectionem alteratur, aliqua incommoda, imprimis lipothymica accidant, hinc ad minimum ante Venæ Sectionem una vel altera hora moderata quantitas vel decocti consueti, vel jusculi dilutioris assumenda est: si post factam incisionem sanguis difficilius fluere videtur, tunc vel levis commotio brachii, vel pedis fluxum quantisper faciliat & adjuvat: si lipothymia imminet, tunc vena & apertura est deliganda & subjectum in locum declivem transponendum, ut ita sub tali situ sanguinis progressus aliquo modo adjuvetur, minime vero confert ex proposito eo usque sanguinem subtrahere donec lipothymia superveniat.

§. XL. Post Venæ Sectionem administratam minime confert confestim corpus externis quibusdam alterationibus & injuriis subicere, neque aliis patheticis commotionibus offendere, neque etiam nimiae desidiae studere: multo minus vero præstat mox largioribus ciborum ingestionibus inhærere & juxta effœminatam Theoriam per valde nutrientia bonum sanguinem reparare; quin potius aliquot diebus cibi temperatius & parcius assumendi sunt, ne ita subito subtracta sanguinis quantitas restituatur: præstat potius post Venæ Sectionem moderatum mobile vitæ genus conjungere, cibos dilutos & temperatos seligere & potum sufficientem conjungere, imo insuper prospicere, quo animus in justa tranquillitate persistat: quando vero quædam subjecta semel Venæ Sectionis usui sese submiserunt, tunc illius repetitionem minime negligere debent, ni gravioribus pathematibus in futurum supervenientibus obnoxia se reddere maluerint.

§. XLI. Ratione ordinis, quem in præsentis capite selegi, nunc Venæ Sectionem sequitur SCARIFICATIO, quæ perinde in vulgari vita valde usitata est & Tonforum officio relinquenda: hæc, quamvis non tantas utilitates afferat & inferat, quas Venæ Sectio promittit & præstat, propterea tamen non exigua commoda arti medicæ subministrat: interea quidem Venæ Sectio magis locum invenit in illis affectibus, qui insolitam represionem & congestionem ad vasa sanguifera involvunt, adeoque in subjectis, quibus vasa hæc capaciora sunt, plus proficit: contra vero Scarificatio in subjectis carnosioribus, succulentioribus & sanguinem in partibus musculosis copiosius detinentibus & exilibus vasis præditis magis conducit: & quanquam quidem Venæ Sectio etiam illis affectibus, in quibus scarificatio proficit, opem ferat, haud vero Scarificatio illis morbis multum medetur in quibus Venæ Sectio utilis deprehenditur, tamen in quibusdam afflictionibus Scarificatio plus, quam Venæ Sectio utilitatis affert.

§. XLII. Observantur itaque Scarificationes majorem utilitatem exhibere in illis affectibus, qui partes carnosas plus affligunt atque detinent & in iisdem diversis stagnatoriis & congestoriis effectibus sese produnt: quare in capitis doloribus, in ophthalmiis & frequentibus defluxionibus intra oculos, in otalgiis, tinnitu aurium, in frequenti parotidum congestorio - inflammatoria offensione, in odontalgia, in nimio faciei rubore & deformatione cum varis, ut & in pathematibus spasticis, arthriticis & asthmaticis, denique etiam in frequentiori superficiali inflatione in capite obtingente, utpote qui affectus successive irruunt, per intervalla recurrunt & Chronico quodam modo decurrunt, ut propterea in iisdem præsens ventilatio sanguinis specialem utilitatem afferat.

§. XLIII. Hinc experientia teste Scarificatio magis ad affectus in superiori corporis regione occurrentes quadrat & subinde plus in juniori ætate conducit, quam si demum in valde adulta, aut plane senili ætate suscipitur: interim etiam sedulo notandum est, quod Scarificatio semel suscepta in futurum non omittenda sit, ni vel pristini affectus vel majores illorum gradus vel alii adhuc graviores morbi supervenire debeant: interea scarificatio non tam præsentanea juvat, quia alteratio, quæ mediante illa inducitur æque minus præsentanea, sed segnior est, dum sanguis tardius educitur.

§. XLIV. Frustra Scarificatio ad impuritatem sanguinis curandam ordinatur; unde non nisi plebeja est persuasio, quasi mediante illa, sanguinis acrimonia temperetur, aut acris salsedo inter cutem & carnem stagnans una cum sanguine educatur: ob id etiam perperam ad scabiem & ad inquinamenta venerea utilis prædicatur; quando vero superficialia quædam ulcera, imprimis superiorum regionum a continuante & perpetuo sanguinis affluxu impediuntur, quo minus facile vel repurgari, vel consolidari queant, tunc Scarificatio hæc non tam directe illis ulceribus, quam potius suspecto accidenti, ulcerationem offendenti, opponitur.

§. XLV. Meretur hoc loco atque ordine allegari & commendari Exterorum imprimis Ægyptiorum applicatio & usus Scarificationis, quando hanc internis narium partibus adhibere solent, adeoque variis capitis affectibus congestoriis & inflammatoriis cum multa utilitate opponunt, dum in defectu actualis Narium Hæmorrhagiæ hæc artificialis incisio narium administratur, neque quidem contra rationem; unde etiam salubritas, quæ e tali Scarificatione prodit, experientiam & observationem de Ægyptiorum Scarificatione institutam magis confirmat.

Conf. Stablii Programma de Scarificatione Narium Ægyptiaca.

§. XLVI. Quoad usum, hæc evacuatio sanguinis artificialis magis præservatoriis, quam curatoriiis destinationibus relinquenda & reservanda est, siquidem

siquidem per communem suam indolem illa magis Chronicum effectum exserit: interim non desunt, qui etiam in prædictis affectibus, valde urgentibus, curatoriam illius applicationem admittunt: proinde Scarificatio magis superius partibus, quam infernis vulgo adhiberi solet, licet in subiectis jam ad adultiorem ætatem pertingentibus, successive infernis corporis regionibus eadem applicari queat.

§. XLVII. Cum ad Scarificationem communiter ita dictæ Cucurbitulæ pro sanguine educendo adhibeantur, ita hac occasione reminiscor illius modi inter practicos usitati, quo in variis affectibus sub specialiori intentione cucurbitulæ coecæ applicantur, & quidem pro motibus excessivis derivandis & avocandis, ne partem quam occuparunt ultro molestant; sicut pro motibus necessariis ad certas regiones advocandis & revocandis similis cucurbitulas cæcas applicandi modus utilis existit; unde ad Mensium & Hæmorrhoidum promotionem ab antiquis medicis passim commendatæ observantur, imo subinde ad congestionum curam utiles deprehenduntur & vocantur propterea blinde Köpfe zum ziehen.

§. XLVIII. Non æque utile, aut necessarium est, quo nimis multæ Scarificationes & Cucurbitularum numerosarum applicationes ordinentur; sufficiunt quatuor vel sex tales cucurbitulæ; sicut etiam non consultum est nimis largam sanguinis quantitatem educere, tanto minus vero salutare est iuxta plebejum morem cum scarificatione impetuosas sudationes conjungere, utpote quæ immodica sanguinis inturgescentia salutarem alterationem e Scarificatione sperandam impedit & graviter turbat: neque etiam peculiarem utilitatem habent Scarificationes in minus consuetis, ut in Genis, Auriculis aurium, Dorso manuum, iuxta aures admittere & suscipere, utpote quæ ordinationes magis opinioni, quam veræ experientiæ respondent.

§. XLIX. Præstat Scarificationem semel admissam imposterum sedulo continuare; unde quibusdam in more positum est vel quater vel sexies per annum eandem adhibere & quidem cum notabili euphoria: quando vero Scarificatio iterum penitus negligitur, tunc varia damna in futurum hic neglectus invitat; alias quidem vel æquinoctialia vel solstitialia tempora ad Scarificationem commode seligi possunt & præstat itidem magis circa decrementum Lunæ eandem admittere; minime vero consultum est confuse illam administrare; unde etiam rectius matutinis horis celebratur, quo alteratio efficacior evadat.

§. L. Antequam Scarificatio suscipiatur, utile & necessarium est, quo corpus a crassis impuritatibus liberetur, unde alvus leni laxatione aperienda est, qualis laxatio etiam post Scarificationem admissam repeti potest; deinde

de ante Scarificationem corpus necessaria mobilitate exerceri debet, quo humores vegete per partes carnosas progrediantur & sufficienter fluidi evadant; insuper confert potum sufficientem conjungere, corpus vero vicissim a sensibilibus refrigerationibus & incommodis tempestatibus subducere, ne superficies corporis constringatur & justus effluxus sanguinis impediatur; hinc ad Scarificationem necessariae sunt praecedentes partium scarificandarum frictiones.

§. LI. Scarificantur vero juxta communem morem varia loca variaeque regiones, maxime vero partes carnosae, ubi ad tendines suos transcunt & paululum angustantur: usitatissime vero Scarificatio administratur in scapulis, brachiis, femoribus & circa suras, imo circa genua, quanquam reliqua loca, quae passim recensentur non admodum apta sint, neque singularem utilitatem involvant aut promittant, quando videlicet in reliquo dorso, lumbis, natibus, circa carpum, in genis, in dorso manuum & pedum & in auriculis talis scarificatio ordinata legitur.

§. LII. Administratur itaque Scarificatio per usitatum instrumentum atque Phlebotomum, ubi a satis multis temporibus inventum & receptum est illud satis commodum instrumentum, quo in unica cistula plures Phlebotomi comprehensi, per elaterem diriguntur, ita ut uno ictu viginti & plura vulnuscula satis prompte atque commode infligantur & propterea molesta et dolorifica repetitio incisionis, quam multi homines admodum averfantur, necessaria non sit, quibus vero haec machina deest in illis regula est ordinanda, ne nimis superficialiter, neve nimis profunde incisio administretur; proinde in quibusdam subjectis pro copiosiori sanguinis extractione talis incisio commode duplicatur: & quo ad loca scarificanda sanguis copiosius affluat, confert antea sufficienter regiones fricare.

§. LIII. Maxime vero refert, quo Scarificatio cum mundo & puro instrumento perficiatur, ne videlicet antea instrumentum quoddam adhibitum fuerit subjectis cum ferina scabie, Lue venerea & gravi scorbuto infectis, alias contingere solet, ut mediante tali inquinato instrumento haec lues & labes ab impuro in purum corpus transferatur; quae malitiosa Scarificatio valde evitanda & fugienda est, proptereaque a peritis artificibus prohibetur, siquidem talia instrumenta vel bene antea repurganda, vel non nisi pro impuris corporibus reservanda sunt.

§. LIV. Quando post Scarificationem administratam sanguis e vulnusculis difficulter effluit, tunc communiter spissitudo illius in culpa est, quare in eiusmodi subjectis Scarificatio non immoderate urgeri debet, sed rectius imposterum ordinare convenit mobile vitae genus, exercitia corporis, labores, potum sufficientem, remedia resolventia, antiscorbutica, moderate myrrhata &

crocata, aromatica & salia volatilia, ut & decocta dilutiora calida, conjuncto regimine temperanter calido, quo humores in justam & convenientem fluiditatem convertantur & ita in futurum repeti potest Scarificatio, ante cujus administrationem motus corporis sufficiens, frictio partis & ingestio decocti calidi commendari debet.

§. LV. Tertia species artificialis subtractionis sanguinis consistit in applicatione HIRVDINVM, quæ minime in recentibus avis inventa & utilis deprehensa, sed quæ antiquioribus medicis admodum probata, cognita & usitata fuit, ut ita per aliquot secula hoc auxilii genus in medicina practica sese commendaverit: imprimis vero Hirudines applicantur & ordinantur ad talia loca, ubi neque venæ incisio, neque Scarificatio vel possibilis, vel usu recepta est, e quibus tamen sanguis eductus non exiguam salubritatem futuram promittit: & licet hæc species depletionis sanguinis sensibilibus subjectis ob animalia, minus delicata, abominabilis videatur, tamen utilitas, quæ ex hac evacuatione speranda & promittenda est, aliquo modo hanc sensibilitatem & aversionem delinire & compescere debet.

Conf. Stahl's disp. de Sanguisugarum utilitate.

§. LVI. Ejusmodi animalia inter antiquos variis locis applicata leguntur, præcipue venis superficialibus & secundum quosdam ipsis arteriis apponuntur, sicut Amatus Lusitanus & adhuc alii Hirudines intra genitalia mulierum applicandas in Mensium & Lochiorum defectu commendant, ita alii interiori narium regioni easdem apponere jubent, ubi affectibus Narium, Hæmorrhagias excipientibus, mitigandis non sine fructu ordinantur: quidam fronti, aliqui juxta aures, nonnulli pedibus imponendas esse asseverant, præ omnibus vero hisce locis magis hæmorrhoidalibus partibus & venulis illic obviis cum eximio fructu imponi debent & ita diversam suam utilitatem satis solide testantur.

§. LVII. Allegantur a fide dignis practicis multiplices affectus in quibus hirudines applicatæ utilitatem suam præstiterunt, omnium maxime vero conducunt ad difficilem Hæmorrhoidum eruptionem & diversas anomalias hæmorrhoidales, deinde juvant ad Malum Ischiadicum, Nephriticum, Mictum cruentum, Vomitum cruentum, Coxædium dolores, Podagram, Malum hypochondriacum, Palpitationem cordis, Arthritidem, ut & ad Cephalalgias contumaces, immoderatas odontalgias, Melancholiam, Deliria et similes capitis affectus; proinde inter veteres occurrit testimonium, quod usus Hirudinum ad ulcerosos capitis affectus proficius deprehensus fuerit, dum videlicet suspectas & incommodas congestiones & affusiones sanguinis detinuit & revocavit; sicut passim practici adhuc plures et specialiores tales utilitates ex Hirudinum applicatione recensent.

§. LVIII.

§. LVIII. Quod animalia ipsa attinet, tunc quidem illorum diversæ species reperiuntur, ex illis vero tales Hirudines seligi debent, quæ e stagnis mundis colliguntur, quæ non valde nigricant, aut de viroso colore participant, neque maculis flavescentibus & viridescentibus conspersæ sunt, neque valde grandes existunt; hinc ita selectæ Hirudines in aqua munda asservari & sustentari, aut in cistula argillacea reservatæ in puro flumine conservari debent, quo constanter munda affluente aqua potiantur, interdum in ejusmodi receptaculum tantillum sanguinis recentis grumosi aut sacchari deponere convenit, quo nutrimentum quoddam inveniant; ut ita asservatæ usibus necessariis destinari & adhiberi possint.

§. LIX. Quando Hirudines ad selecta loca, præcipue hæmorrhoidalia applicantur, tunc antea pars illa cum aqua calida ablui & a sordibus repurgari, deinde cum panno asperiori moderate fricari debet, quo sanguis intimius intra superficiem illam affluat, vel si hirudines prompte apprehendere recusent, tunc parti vel guttula lactis vel tantillum sanguinis recentis aspergi debet; deinde ipsa hirudo una vel altera, prout plus vel minus sanguinis educi debet, cum linteolo moderate circa caput apprehensa ad locum illum apponenda est; imo cavere convenit, ne eadem antea immodeste comprimatur & irritetur, alias morsus inflatus vel suspectam Hæmorrhagiam post se relinquit, vel non bene consolidescit; unde animalculum tale omnino modestam tractationem postulat, siquidem tubercula hæmorrhoidalia, quæ diu subsisterunt in quibus sanguis coagulatus hæret, Hirudo ob sensibilitatem suam delicatam non apprehendit, uti etiam in subjectis dyscrasia sanguinis laborantibus, vel difficulter, vel non parum fugit.

§. LX. Quando Hirudines convenienter sugunt, tunc non maturius sugere cessant, nisi saturatæ fuerint; post obsaturationem sponte decidunt; nunquam vero cum vi avelli debent. Quando majorem sanguinis copiam exsugere debent, tunc ipsis apex caudæ discindi potest, unde successive sanguis in superpositam patellam transtillat: si post sufficientem suctionem non sponte decidunt, tunc illarum avulsio promoveri potest, quando earundem capiti vel corpori acriores cineres, ut Clavellati vel Tabaci vel Sal commune asperguntur, vel quando fumus tabaci easdem attingit: si vero nunc deciderunt & sanguine adhuc turgidæ sunt, tunc cum tantillo salis conspergi possunt; unde deglutitum sanguinem omnem iterum evomunt, ut sanguis in quantitate sua deinde æstimari possit: denique etiam aliquando Hirudines ad varices indolentes applicari debent &, si post illarum avulsionem apertura aliquandiu sanguinem fundere continuet, tunc usus spiritus Vini rectificati: ulteriorem talem fluxum cohibet.

§. LXI. Dum hæcenus de applicatione Hirudinum & inter alia quidam ad loca hæmorrhoidalia sermo habitus fuit, mox placet brevi significatio-

ne huic considerationi ad latus jungere illam specialissimam sanguinis evacuationem, quando in locis hæmorrhoidalibus conspicua quædam tubercula sanguine repleta efflorescunt, quæ tamen non perumpunt & quibus propterea ad præoccupandos dolores, ardores, aliosve sinistros successus tempestiva ventilatio concilianda est; præcipue si hirudines eadem apprehendere respuant; quare convenit ejusmodi pustulas superficiales & vesiculas, quæ interdum pisi magnitudinem adæquare solent, cum Lancetta modeste aperire, sed subinde caute prospicere, ne incisio nimis magna aut nimis profunda fiat, utpote quæ Chirurgica Hæmorrhoidum apertio sæpe multam utilitatem affert.

§. LXII. Superest ultima species artificialis subtractionis sanguinis, quæ consistit in ARTERIOTOMIA, quando videlicet superficialis quædam & quidem exigua arteria aperitur, ut sanguis confestim & uno quasi impetu effluat, adeoque hic effluxus repentinam quandam alterationem post se relinquit; hic modus subtrahendi sanguinem antiquioribus medicis magis usitatus deprehenditur, quam in recentioribus temporibus; quemadmodum hodiernum enchirisis secandi arterias Chirurgis non admodum cognita est, de quo defectu etiam Severinus conqueritur, vel homines delicati in hodiernis temporibus talem modum subducendi sanguinem admodum averfantur, vel etiam alii nimio metu illum prosequuntur, vel ob accidentalibus sinistra consecutaria extreme eundem fugiunt; interim inter veteres Arteriotomiæ frequentior mentio injicitur, quemadmodum etiam observatores referunt, quod hic modus mittendi sanguinem Ægyptiis olim usitatus fuerit.

§. LXIII. Quo magis vero præ reliquis speciebus artificialium evacuationum sanguinearum Arteriotomia certis & singularibus difficultatibus subiecta est, eo magis propterea ad certos & singulares casus illius ordinatio reservari debet: in genere quidem conducit, ubi valde sensibilis & repentina alteratio necessaria est & ubi in exiguo temporis spatio magnam sanguinis quantitatem emittere decet; hinc scriptores illius utilitatem in Apoplexia, in Phrenitide, in Vertigine caduca, in deliriis furibundis, in immodicis capitis doloribus collaudarunt, in quibus & adhuc aliis affectibus variè periti & fidi practici ex experientia Arteriotomiæ utilitatem testari possunt.

§. LXIV. Seligitur vero superficialis quædam arteria exilior vel in temporibus vel circa aures, ubi Chirurghi indagationem illius arteriæ certis adminiculis & præceptis commendare & indicare solent; & talis arteria cum Lancetta inciditur, licet Severinus etiam plenariam dissectionem arteriæ commendaverit, quando forte sanguinis fluxus coerceri non potest, in quo statu substituendam colligationem arteriæ, transversim dissectæ, injungit: quod si etiam

etiam valde exilis fuerit arteria, qualis ramulus per gingivas discurrit, tunc in enormi & antehac incoercibili odontalgia, quidam medicorum illius dissectionem ordinarunt, ubi ramulus dissectus retrahitur & successive obfirmatur ac coalescit, quale quid vero in capacioribus ramulis haud expectandum est, unde rectius deligatio illa necessaria erit.

§. LXV. Quando arteria inciditur, tunc illa difficultas interdum occurrit, quo minus facile eadem ad necessariam coalitionem perducatur; unde interdum ominosum quoddam Aneurisma accidit, quod periculosos effectus & eventus involvit & licet artifices hanc consolidationem per terram Vitrioli dulcem aliaque potentiora adstringentia absolvere sperent, tamen hæc spes interdum decollat & destituit artificem: optime vero pro compescendo ulteriori sanguinis fluxu convenit impositio laminæ plumbeæ & proximior & sufficienter arcta compressio: si vero tali modo consolidatio obtineri non potest, mox artifex sese ad deligandam arteriam accingat. Et hæc sunt singulæ illæ animadversiones Therapeuticae, quæ ad explicationem artificialium evacuationum sanguinearum spectant.

CAPUT VI.

DE

PHARMACEUTICA HÆMORRAGIARUM PROMOTIONE.

§. I.

HAtenus dictum fuit, quomodo Chirurgico & externo auxilio nimius & molestus sanguis educi debeat, nunc agendum erit, quomodo per interna & pharmaceutica adminicula salutare sanguinis excretionem promovendam, adjuvandam & revocandam sint, ut eo ipso iterum illa utilitas acquiratur, quo superfluous, inutilis & molestus sanguis ventiletur, cum illius præsentia variis incommodis & morbidis afflictionibus ansam præbeat.

§. II. Et hæc operatio Therapeutica non quidem raro in medicina practica intenditur, siquidem vel in solo Mensium negotio tot casus & occasiones contingunt, quo justus illorum fluxus facilitari aut restitui debeat; & in hac ipsa quidem methodo imitatur Therapeuta Naturam, quæ, quando per spontaneos motus Hæmorrhagias tales salutare continuare cessat, tunc ejusmodi

artificiali adjumento indiget, ne in hac negligentia subsistat & insolescat, sed, quo officii sui memor reddita, pristinas utiles & necessarias Hæmorrhagias innovet atque administret.

§. III. Minus vero consultum est illa operatio therapeutica, quando cognita salubritate diversarum Hæmorrhagiarum indiscretim quisque audeat ejusmodi Hæmorrhagiæ speciem ludicre & sine ulla ratione impellere & provocare, quando in subjecto quodam neque consensus temperamenti, neque ratio ætatis & opportunitatis, neque dispositio ad talem speciem Hæmorrhagiæ, neque prævii apparatus, nedum quidem actuales prægressæ eruptiones adsunt; qualis conatus non modo rationi, sed & experientiæ repugnat & loco speratæ aut promissæ salubritatis eximia damna & pericula infert.

§. IV. Differunt vero Hæmorrhagiæ spontaneæ quoad simplicem suam utilitatem, siquidem primariæ tales profusiones sanguinis, legitime succedentes, simpliciter utilitatem suam inferunt, & tales sunt: Hæmorrhagiæ Narium, Menfes, Lochia & Hæmorrhoides, secundariæ vero sunt insolitæ illæ Hæmorrhagiæ, quæ prioribus deficientibus subordinantur, ut: Hæmoptysis, Vomitus cruentus, Mictus cruentus & Varices: & hæ posteriores non modo multa incommoda involvunt, sed & facile sinistre excurrunt, licet nequaquam ad perniciosum effectum & eventum prævisæ & susceptæ fuerint: ob id hoc loco de primariarum Hæmorrhagiarum rationabili, secura & perita promotione interna tractandum erit.

§. V. Et dum sanguinis abundantia ab ipsa natura spontaneo consilio atque conatu per positivas tales Hæmorrhagias imminuitur, ita frustra- neum esset huic legitimo naturæ actui illotas manus immiscere velle, quando sibi ipsi sufficit & satisfacit; quare Hæmorrhagiæ legitime succedentes minime ita temere augendæ & impellendæ sunt, e quo perverso conamine magis legitimus Hæmorrhagiarum status perturbabitur; quapropter tunc hoc therapeuticum auxilium locum invenit, quando natura in suo spontaneo officio deficit & delinquit, siue nunc tales Hæmorrhagiæ exigue & in ordinate succedant siue penitus retineantur & suppressæ fuerint.

§. VI. Quam salubre & consultum vero sit, Hæmorrhagias utiles præmature & cum præjudicio sanitatis emanantes promovere & restituere, tam intricata tamen & difficilis hæc est methodus, imprimis in subjectis admodum plethoricis, valde sensibilibus, ad febres & turgescatorias sanguinis commotiones pronis, in quibus propterea facilius & certius incommodi quidam effectus metuendi sunt, ita ut hæc methodus cum maxima prudentia exerceri & dirigi debeat, neque pro directâ & indiscretim probata, aut applicanda haberi & æstimari.

§. VII.

§. VII. Et quando hæc methodus a prudenti artifice necessaria & utilis judicatur, tunc ante omnia prospiciendum est, an ipsa natura ad talem actum adhuc consentiat, proclivis sit & propriis suis motibus concurret; an vero ipsa contumaciter motus retineat & cum iisdem in alia loca decumbat, in quo passu frustra cum vi & impetu naturam ita errantem emendabit & coercet artifex: deinde providendum est, an sanguis, qui ad excretionem ducendus & promovendus est, etiam sufficienter fluidus & mobilis existat, ne, sub defectu hujus fluiditatis, loco evacuationis salutaris, suspectus & periculosus partium infarctus oriatur: denique inquirendum est, an in subjectis adsit sufficiens viarum apertura, quod si enim hæ viæ, per quas evacuatio urgenda & promovenda est, rigidius constrictæ fuerint, tunc iterum suspecta erit reliqua artificialis talis Hæmorrhagiæ promotio.

§. VIII. Eo magis vero refert, antequam hæc methodus adhibeatur, notare, an ab ejusmodi evacuationibus sanguinis diu natura abstinuerit & vicarios quosdam hæmorrhagicos apparatus in vias insolitas transtulerit; ubi minime securum est, illo tempore, quando ex aliis locis acriter natura enititur, eandem in congrua loca immoderate impellere & cogere velle: porro temerarium opus esset, si quisquam Hæmorrhagias tales urgere & promovere sustineret, quando eadem non amplius rationi ætatis respondent, id quod valet de Narium Hæmorrhagiis, quæ in adultiori ætate non revocandæ atque excitandæ sunt.

§. IX. Multo minus vero convenit hanc methodum ordinare, quando ex suppressis Hæmorrhagiis primariis jam alia damna & pathemata in individuo orta sunt; dum vel suspecti Scirrhi, vel affectus hectici, phthisici confirmati, cachectici, hydropici, nephritici & similes alii supervenerunt, in quo statu non modo prægressæ Hæmorrhagiæ ægerrime revocantur, sed & præsentis affectus magis exacerbantur: aut, si denique illi sanguinei fluxus ad perruptionem pertingunt, magis perniciosam, quam fructuosam efficaciam exhibent.

§. X. Quam utile vero esset, quo convenienter & tempestive tales Hæmorrhagiæ revocentur, tam difficilis tamen est methodus illa, per quam id præstare debet, aut potest medicus, quoniam nulla talia remedia in pharmacie penu constant, quibus directe, proxime & immediate tales Hæmorrhagiæ promoveri possent, sed omnia talia auxilia tantum universalis sunt, licet toties Menses moventia appellentur, dum non nisi genericum impulsu sanguini communicant, sub quo denique expectandum est, an natura ad specialem hanc sanguinis congestionem & perruptionem promoveri & invitari posset; id quod etiam valet de illis evacuationibus per interna auxilia excitatis,

quæ

quæ Hæmorrhagias promovere debent, utpote quæ iterum non nisi generali effectu subveniunt.

§. XI. Pro hac methodo revocandi & promovendi Hæmorrhagias salutare unum subjectum præ altero magis habile & idoneum conspicitur, quemadmodum in aliquibus hominibus prægressæ Hæmorrhagiæ haud ita tenaciter obstructæ & retentæ sunt, quin paulo facilius restitui queant: & quando ob immoderata animi pathemata præcedentis Hæmorrhagiæ obstructio causata fuit, tunc minime securum est, subito hanc methodum applicare, ex qua contraria operatione non nisi periculosi, repentini & acuti effectus metuendi erunt; quemadmodum etiam cum eadem methodo minime simul & semel Hæmorrhagia deficiens urgenda & impellenda est.

§. XII. Excipiunt itaque pro meliori applicatione hujus methodi indicationes, quæ promittunt, quo Hæmorrhagiæ subsistentes revocentur, unde talem methodum indicant 1) Subjecta, quæ antea certis & salutaribus hæmorrhagicis speciebus adsueta fuere: 2) in quibus tamen plethora non valde turgida, sed aliquo modo antea ventilata fuit 3) præprimis, quæ in reliquis suis motibus moderatiora neque nimium sensibilia sunt: 4) & quæ non nimis diu tales Hæmorrhagias amiserunt 5) ut &, quæ non interna quadam labe laborant 6) sed quæ de temperamento tranquilliori participant 7) tanto magis, si in iisdem artificialis Chirurgica opitulatio sufficienter succurrere non potest 8) & quando ex suppressis & retentis illis Hæmorrhagiis imminens futurum damnum certius metuendum est 9) omnium maxime vero, quando ipsa natura individui ad restitutionem hujus Hæmorrhagiæ consentit & concurrat, neque 10) in alias contumaces evagationes & anomalias degeneravit: 11) ut &, si ætas congrua adhuc adest, neque denique 12) perversæ quædam medicationes præcesserunt.

§. XIII. Contra indicatur vero hæc methodus etiam in variis casibus & circumstantiis, præcipue 1) præsentis Phthisi 2) & actuali Hæctica aut illius certioribus initiis 3) quando congestoriæ commotiones jam actu subjecta continent, 4) aut quando perfecta inflammatio adest, 5) si subjectum vehementioribus spasmodicis commotionibus expositum aut 6) plane convulsivis affectibus obnoxium est 7) quando in febriles commotiones facile propendet, 8) si affectus actuales Cachectici & hydropici adsunt 9) si nimium turgēt plethora 10) & subjecta insuper gravioribus spumefactoriis sanguinis commotionibus submissa sunt 11) quando jam diu Hæmorrhagiæ præcedentes retentæ fuere 12) si suspecti quidam affectus hæreditarii & habituales intercurrent: 13) si viæ nimium constrictæ sunt: 14) si eximia sanguinis spissitudo adest: & si denique 15) ordinariæ excretiones valde turbatæ aut oppressæ sunt.

§. XIV.

§. XIV. Priusquam hæc methodus ipsa applicetur, salutare erit, corpus ad illius efficaciorē & meliorem administrationem convenienter præparare, ne in illo aliqua offendicula remaneant, quæ spem & salubrem effectum destituunt: quapropter convenit tempestive revocationi talium salutarium Hæmorrhagiarum operam dare, deinde sanguinem per motum & potum sufficientem in convenientem fluiditatem vertere; porro crasiores sordes e primis viis per moderatas laxationes, præcipue per Infusa cum epicrasi efficacia repurgandæ & educandæ sunt: Et, si sanguis nimium abundat & turgēt, tunc antea præstat, si occasio permittit, Chirurgica subtractione nimium pondus illius imminuere, quo præcipue Venæ Sectio spectat, quid quod denique in quibusdam subjectis commode usus balnei moderatus conjungi potest: quæ singula generalia sunt adminicula in qualibet Hæmorrhagiarum promotione subvenientia.

§. XV. Et ita nunc ad specialem Therapevticam tractationem procedo, ubi primo loco de promotione & revocatione *Hæmorrhagiarum Narium* dicendum erit, hæc præ singulis reliquis difficillime revocari potest: & quod interna remedia attinet, tunc in quibusdam subjectis potus vini generosi & cibi aromatici usus huc nonnunquam quadrat; quo etiam motus vegetior corporis convenit: salium volatiliū vero usus non adeo securus est, nisi odor illorum in sensibilibus quibusdam subjectis interdum talem Hæmorrhagiam excitet; inter alia adminicula, quæ quidem non interne offeruntur, commendatur herba Millefolii cum foliolis suis horumque acuminibus intra nares immittenda, præprimis illo tempore, quando molimina talia hæmorrhagica adsunt: id quod etiam Lipsius de radice Crocodilii asseverat: minus consulto vero sternutatoria in usum trahuntur.

§. XVI. Pro MENSIIUM revocatione & promotione vulgo quidem multa sic dicta Emmenagoga remedia recensentur, quibus etiam passim eximia virtus adscribitur, quam tamen speciali & directo effectū non comprobant, quin potius in genere sanguinem impellunt atque commovent; ubi vero cum cura prospiciendum & inquirendum est, an tempestive illa causa tolli possit, quæ ad Mensium suppressionem contribuit: ita enim evenit, ut, si Menses e diætæ vitio suppressi fuerint & incongrua alimenta vel in ventriculo, vel in intestinis adhuc hæreant, tunc moderata vomitio, aut purgatio Mensium revocationi inserviat; aut si ex animi pathemate Mensium obstructio ortum traxerit, ut mox animus complacetur & repetita laxatio per Rhabarbarina remedia aut infusa Rhabarbarina commendetur: id quod etiam de reliquis causis valet, quæ mox in prima sua efficacia atque concursu corrigi debent.

§. XVII. Quod vero remedia ad Menses promovendos & revocandos vulgo commendari solita attinet, tunc eorundem multa commemorantur, qualia vel humores in genere commovent, vel catotericam evacuationem intensius urgent, ob id quoad posteriorum conditionem repetitæ purgationes aut diureses, quæ cum aliquo stimulo succedunt, Mensibus revocandis destinantur: reliqua emmenagoga sunt communiter calidioris indolis, & quidem Radices Angelicæ, Anisotolochiæ, Carlinæ, Galangæ, Zedoariæ; Herbæ Artemisiæ, Matricariæ, Pulegii, Rorismarini, Sabinæ, Rutæ, Serpilli, Flores Schænanthos, Cheiri, Rorismarini, folia Lauri, & baccæ eiusdem, semina calida, aromata singula, synapi, baccæ Juniperi, Piper: ex quibus varia componuntur, quæ in diversis formulis offeruntur: his accedit præcipue Myrrha & Crocus, nec non Borrax veneta, Balsamus Peruvianus, Elixirium P. P. Aloes & Balsamus sulphur: anisat. vel succinatus, qui ultimus non nisi in sceminis frigidioris indolis admittendus est: & ex ejusmodi speciebus parantur Infusa, Decocta, Essentiæ, Spiritus, Extracta, quæ huic scopo applicantur, modo etiam caute ordinentur: denique Castoreum a quibusdam hisce remediis annumeratur, cujus effectus vero æque dubius est.

§. XVIII. Ad illa auxilia, quæ Mensium promotioni dicantur, magnis titulis a practicis referuntur Martialia, quibus specialis virtus aperitiva adscribitur, quanquam vero hæc efficacia ipsis haud adsit, tamen interdum pro ultima Mensium eruptione adjuvanda, moderata quantitate adhibita profunt; id quod etiam valet de Salibus volatilibus, quæ subinde in subjectis temperatioris indolis conducunt: non minus Mensibus impellendis diætæ aromatica & vini usus quadrat, prout de reliquo mobile vitæ genus Mensium restitutioni non parum inservit; cavendum tamen est, ne immoderata corporis commotio suspectos viscerum infarctus & molestas humorum spumefactorias turgescencias inferat.

§. XIX. Præstat vero quo hæc auxilia sub iusta methodo adhibeantur, cum promiscuus eorundem usus magis suspectis & sinistris effectibus concitandis quadret: ob id ante omnia convenit molestanti sanguinis quantitatem per Venæsectionem in pede instituendam imminuere, deinde conveniunt repetitæ & moderatæ laxationes & pediluvia, frictiones femorum, Cucurbitularum cæcarum applicationes ad regionem coccygis atque femora, ut & Clysteres modeste stimulantés atque infusus cum herbis moderate nervinis parandi: conferunt etiam Pessaria magis e nervinis, quam stimulantibus speciebus paranda; & quando illa tempora appropinquant, quibus Menses recurrere deberent, tunc, & non maturius, remedia Menses promoventia, usurpanda sunt; prospiciendo, quo eadem parvis dosibus, attamen repetito offerantur: quo tempore etiam mobi-

mobile vitæ genus, accuratam diætam, usum vini & pediluvia conjungere præstat.

§. XX. Sequuntur HÆMORRHOIDES, quæ etiam interdum promotione & provocatione prudenti indigent, imprimis in subjectis vere & exacte hæmorrhoidariis, quibus olim Hæmorrhoides actu fluxerunt, aut in quibus vera & contumacia molimina hæmorrhoidalia urgent & adsunt; in quibus tamen fluxus subsistens aut deficiens cum maxima modestia adjuvari & revocari debet, quoniam negotium hæmorrhoidale eximie delicatum est & facillime offendi & confundi potest; tanto magis per methodum, quæ illarum revocationi vulgo destinatur & cum impetuosis commotionibus aut temerariis stimulationibus exercetur.

§. XXI. Auxilia vero, quæ Hæmorrhoidibus revocandis quadrant, varia occurrunt, quæ tamen perinde perita & moderata applicatione indigent: vulgo quidem Aloes & Helleborus niger huc commendantur; sed convenit utraque remedia in parca quantitate & bene correctâ, neque nimis frequenter & confuse adhibere: & quidem ad revocandos motus hæmorrhoidales eadem in forma Extractorum conducunt: ad perumpendas denique Hæmorrhoides in forma Tincturæ conveniunt, sicut hoc nomine constat Aloetica illa Tinctura aut Elix: P. P. quemadmodum niger ille Helleborus etiam in infuso vinoso pro hoc scopo convenit.

§. XXII. Proinde Hæmorrhoidibus provocandis & promovendis conducunt aromatica subjecta, imprimis vero Piper, Sinapi, Allium, Cepæ, Armoracia & Zingiber, magis diæteticæ, quam pharmaceuticæ usurpanda, neque magnis quantitatibus aut frequentibus usibus injungenda, quidquod magis præservative quam curative ordinanda, multo minus vero illis temporibus urgenda, quibus incongruæ quædam commotiones spasticæ anomalicæ adsunt, aut quando ordinariæ excretiones occlusæ sunt: præterea etiam Crocus convenit, perinde parcissima quantitate commendandus, nec non vina generosa Gallica, Hispanica, Hungarica aliaque spirituosâ exotica, diæteticæ & præservatorie magis, quam curatorie pro hac intentione ordinari & concedi possunt.

§. XXIII. Ut vero minime securum & rationale est, motus & exitus hæmorrhoidales strenue, operose & impetuose prosequi, sed potius maxima lenitas & temperatissima methodus requiritur, ita magis successive, quam simultanee Hæmorrhoidibus promovendis opera danda est: hæc methodus in eo consistit, ut alvus non modo placide aperiatur & leniatur, sed & in tali tranquillo successu conservetur; deinde ut urgente nimia sanguinis quantitate Venæ Sectio moderata in pede instituitur: porro ut alio tempore post præmissam moderatam locorum hæmorrhoidalium frictionem hirudines applicentur, ut pediluvia

conjugantur, mobile vitæ genus concilietur, moderata laxatio interponatur & ita successive prædicta auxilia tam ex diætâ, quam ex pharmacia petita conferantur; utpote quæ methodus longe magis proficit, si Hæmorrhoidum revocatio speranda est, quam alia qualiscunque rigorosior & impetuosior.

§. XXIV. Sequuntur denique LOCHIA, quæ interdum aliqua promotione & revocatione indigent, præcipue cum eorundem imminutio & suppressio gravioribus morbis ansam præbeat: præstat vero huic fluxui non nisi tempestive & antequam in retentione sua confirmatus est, succurrere, imò confert eundem perquam leniter & temperanter tractare, quoniam ex vehementi illius prosecutione vel inflammationes internæ vel repentinæ corruptiones patridæ vel febres acutæ vel etiam horridæ convulsiones oriuntur; unde perinde in illius secura & efficaci promotione prudentia & dexteritate opus est; multo minus vero convenit illum simul & semel in & expellere, ne dum quidem per valde calida & multa talia remedia aut regimina cogere, sed æque maxime tranquillam methodum præferre & seligere.

§. XXV. In promotione & revocatione Lochiorum imprimis confert advertere causas, quæ ad illorum defectum contribuerunt, sicut imprimis inversi motus tonici et spastici frequentius huic afflictioni ansam præbent, in quo statu magis temperantia & selecta sedativa, exclusis internis Castorinis conducunt: aliquando vero ad ejusmodi tonici motus alterationem animi pathemata contribunt, quibus leniendis & componendis auxilium ordinandum est: nonnunquam externa refrigeria ad hæc vitia Lochiorum concurrunt, quibus per moderate calidum regimen & frictiones subvenitur: denique antispasmodica, temperata alexipharmaca & in fœminis frigidioris indolis, remedia motus paululum excitantia, ut Myrrhata & Crocata, in refracta tamen quantitate, conducunt.

§. XXVI. Ad Hæmorrhagias hætenus hoc ordine explicatas rite dirigendas & in ordinem congruum ducendas, præ omnibus reliquis compositionibus, conveniunt pillulæ balsamicæ Stahlianæ genuinæ, quæ perinde sub perito & prudenti usu deficientes tales hæmorrhagias magis successiva & placida methodo, quam simultanea quadam coactione promovent atque revocant, ita tamen, quo sub earundem usu debitum regimen jungatur, & quo iisdem necessaria mora pro effectu suo præstando permittatur, neve illarum effectus per incongruas medicationes & sinistrorum artificiorum oblationes perturbetur, siquidem illarum modus operandi magis temperatus & simul securus, quam impetuosus est, hinc sub tali temperata methodo cum majori spe satisfaciunt, quam si temere ad tales effectus inducendos urgeantur.

CAPUT VII.

De

THERAPEVTICA SANGVINIS DEFICIENTIS RESTITVTIONE.

§. I.

Quanquam præsens tractatio haud directe huic sectioni, in qua de Evacuatione ago, respondeat, tamen occasione ita ferente eandem interpono & præcedentibus considerationibus therapevticis, in quibus de superflui sanguinis subtractione actum fuit, subjungo: ita enim interdum occurrunt ejusmodi afflictiones & necessitates, ubi necessaria sanguinis quantitas actu deficit, quando vel enormis & excessiva Hæmorrhagia, vel eximius alimentorum defectus præcessit, ut propterea magna pericula, omnino repente insultantia, metuenda sint, ni prompte & tempestive, attamen etiam congrue hic defectus suppleatur & compensetur.

§. II. In hoc actu restituendi sanguinis deficientis ars medica non ita multum valet, siquidem Sanguificatio non artis, sed naturæ opus est, propterea etiam artifex sollicitè observare debet, quo una naturæ vires & activitatem concernat, ne videlicet sub hac intentione illam languentem magis obruat, & simultanea remediorum aptorum oblatione turbet, quapropter in toto hoc negotio in tantum naturæ subvenire convenit, ut 1) eadem quoad vires necessarias sublevetur & erigatur, 2) ut eadem in negotio instituendæ & continuandæ Sanguificationis ita modeste tractetur, ne vel nimia vel incongrua subjecta eidem offerantur.

Conf. Stablii Diss. de Sanguificatione.

§. III. Et dum ars medica directe officium concoctionis & Sanguificationis non administrat, ita tantum talia subsidia adhibet, quæ partim naturam ad hoc officium invitant atque excitant, partim quæ materiam præbent, e qua sanguis præparari potest; quo loco vero cavendum est, ne talia alimentosa subjecta exhibeantur, quæ præcurrente laboriosa præparatione & concoctione indigent; inde enim debiles naturæ vires magis destruantur: proinde etiam convenit non simultanee magnam sanguinis copiam præparare, quoniam in tali statu nobiliora organa ob eximiam sanguinis penuriam collapsa, imo etiam interdum constricta sunt, ut ejusmodi incongruæ dispositioni copiosa sanguinis re-

paratio & alimentorum prævia ingestio, non satis apte respondeat, quoniam exinde periculosa oppletiones atque stases extimescendæ sunt.

§. IV. Absolvitur hæc reparatio sanguinis deficientis non alio actu, nisi per præviam alimentorum substantiarum oblationem & conversionem chyli in lympham & subsequentem ipsum actum, principia, sanguinis constitutioni conformia, miscentem: quo loco quidem in mentem incidit illud quorundam curiosorum experimentum, quo per transfusionem sanguinem sincerum in aliud corpus dimittere, adeoque defectum resarcire cogitant: quod experimentum vero multis difficultatibus expositum est, neque etiam satis idoneum, si homini loco sanguinis humani, sanguis brutinus restituitur, quoniam mixtio humana plane specialis est, ita ut corpori humano mixtum simpliciter brutinum non satis bene in eiusmodi necessitatibus conveniat: hinc potius talia adminicula subministranda sunt, quæ meliori relatione homini conducunt.

§. V. Multum porro refert circumspicere & disquirere, quænam speciales circumstantiæ in prægressa sanguinis amissione concurrerint, quoniam ex nimia animi trepidatione maiores virium defectus oriuntur & concursant, quibus ante omnia obviam ire debet artifex; alias difficulter reparabitur sanguis, vel si etiam reparatur, non admodum purus & crasi sua laudabilis generabitur: deinde interdum accidit, ut sub prægressa sanguinis dilapidatione artificia & tentamina adstringentia oblata & liberali manu usurpata fuerint, quæ suspectam viscerum occlusionem post se relinquunt, qualis deinde futuram sanguinis restitutionem non parum impedit, cui propterea removendæ perinde sedulam operam dare debet Therapevta.

§. VI. Proinde hoc negotium reparandi sanguinis multum impedit atque turbat, si in prægresso affectu remedia trivialia opiata & similia narcotica inconvenienter & immoderate adhibita fuere, quæ non modo gravem virium defectum post se relinquunt, sed & œconomiam animalem reliquam ita turbant, ut negotium digestionis & sanguificationis imposterum satis perverse & confuse succedat, imo reliquæ necessariæ excretiones cum maximo sanitatis detrimento perturbentur; huic præjudicio in tantum prospicere debet artifex, quo consequentia incommoda pro viribus arceat, adeoque motus & effectus vitales in ordinem legitimum transferat, nec non suspecto illi languori, qui ex Opiatorum usu ortus est, rite emendando, congruam opem afferat.

§. VII. Exinde facile liquet, quam diversos salutare actus subordinandos hæc reparatio sanguinis involvat, ita videlicet, ut non modo justæ naturæ activitas, sed & ordinata vitalium motuum prosecutio reverti debeat; proinde convenit, quo connexæ sensationes internæ & externæ iterum reficiantur

antur, ne continuante quodam languore laborent, ut & porro respectu æconomix vitalis necesse est, sanguinem in justa crasi & consistentia conservare, debitas Se- & Excretiones tam ordinarias, quam extraordinarias promovere & æqualem totius massæ sanguineæ distributionem adjuvare, ita eveniet, ut non modo reparatio sanguinis rationabiliter perficiatur, sed & quo constantem atque certam euphoriam post se trahat.

§. VIII. Et juxta has animadversiones præstat etiam indicationes juste adornare, quæ huic negotio respondent, ob id indicant reparationem sanguinis 1) prægressæ excessivæ Hæmorrhagiæ, sed veretales, siquidem in quibusdam subjectis cum euphoria largiores Hæmorrhagiæ contingunt 2) prægressa diuturna fames, sub qua sanguinis necessaria copia valde imminuta fuit, 3) prægressi diuturni & graves morbi, in quibus ob appetitus & concoctionis defectum sanguis nimia quantitate depauperatus fuit: 4) sufficiens virium præsentia aut concurrentis energix naturæ sufficiens reditus atque tenor: 5) debita viarum aptitudo, (ne in illis locis defectus aut vitium subfit,) quæ ad reparationem sanguinis applicari debent: 6) opportunitas temporis, ne videlicet serius & magis præpostere restitutioni sanguinis manus adplicentur.

§. IX. Contraindicaciones fluunt ex præmissis indicationibus, siquidem non modo inutile minusque necessarium est, quando in subjectis, quibus sanguis non deficit reparatio sanguinis intenditur, sed & magis nocivum hoc erit conamen: neque etiam post prægressam largiorem Hæmorrhagiam subito sanguinis restitutio urgenda est, quæ ad futuras immoderatiores Hæmorrhagias magis disponit, ut e largis denique excessivæ fiant & illa salubritas, quam natura per copiosiore præmissam Hæmorrhagiam intenderat, opprimatur: præterea contraindicatur hic actus therapeuticus, quando suspectæ quædam viscerum stricturæ & aliarum ordinariorum excretionum tenaciores occlusiones & retentiones adsunt, quæ antea referandæ & liberandæ sunt, neque denique cum simultanea præcipitantia sanguinem reparare integrum est, sed in omni statu temperiei & modestiæ studere convenit; multo minus sanguinis reparationi operam dare debet medicus, quando appetitus est turbatus, quando primæ regiones sunt inquinatæ & quando ordinariæ evacuationes sunt confusæ.

§. X. Quod ipsam deficientis sanguinis reparationem concernit, tunc ante omnia providendum est, ne excretio alvina obstructa sit, neve in intestinis incommoda obstipatio adsit, quæ potius, si qua præsens est, per lenientes Clysteres removeri debet; deinde prospicere convenit, quo in subjecto necessaria vires adsint, quæ huic actui promovendo satisfaciunt: unde vel præmittere, vel conjungere convenit selecta roborantia adminicula, exclusis illis, quæ

quæ corpus valde commovent, sed quæ potius sensationi grata & accepta sunt: imprimis confert animum solari atque reficere bonis persuasionibus atque speratis pollicitationibus, ne anxietas quædam eundem detineat atque confundat: ex illis vero subjectis, quæ sensus reficiunt præcipue Cinnamomum & Naphæ flores commendo, quemadmodum Syrupus de Canella Cydoniatus, Borraginatus admodum gratus est & aquæ Cinnamomi, Cydoniatæ & Borraginatæ ejusdem utilitatis existunt, accedit aqua prædictorum florum, nec non Lilliorum convallium, Cerasorum nigrorum &c: sicut usus vini, sed boni & adulti pro lubitu cum pane saccharato reparandis viribus admodum quadrant.

§. XI. Deinde cum ejusmodi auxiliis pharmaceuticis & diæteticiis succurrendum est, quæ materiam pro sanguine reparando suppeditant; conveniunt eapropter Emulsiones amygdalata, pineata, juscula pingua, gallinacea, vulgo dicta *Krafft-Brühen*, gelatinæ ex animalibus junioribus parata, Lactinia, pultacea, amygdalata, quæ singula subjecta magis in mobiliori & liquidiori forma, quam in spissa præbere convenit; quotquot itaque aliæ species, ut medullæ ad gelatinosum humorem præbendum conferunt, illæ huic usui satisfaciunt, cavendo tamen, ne magna quantitate assumantur, sed repetitis vicibus exhibeantur, quo eo lenius & melius translatio harum substantiarum in sanguinem & ipsa denique sanguificatio succedat: hisce subjectis annuero ova forbilia & juscula ex Succolata parata, aut decoctum hujus cum lacte & vitello ovi, cavendo, ne tale decoctum cum principali illo subjecto nimium faturetur.

§. XII. Interea sub hac therapeutica tractatione omne externum & internum refrigerium excludendum & arcendum est, ne suspectæ stricturæ ullibi inferantur & præstat potius ejusmodi patientem in temperato calore conservare, quare etiam potum frigidum dissuadeo & potius decocta & juscula mucilaginosa & gelatinosa commendo; præstat insuper corpus externum cum lintheis calidis modeste fricare, sed insuper sedulo abstinere, ne crassæ quædam mucilagines ingerantur, quæ ad spissioris sanguinis reparationem contribuunt: neque penitus rejicio Clysteres cum lacte aut Jusculis parandos; quales vulgo nutritiva qualitate præditi sunt, dum hæc materiæ alimentosæ in vasa lymphatica crassiorum intestinorum resorbentur.

§. XIII. Hanc amissi sanguinis reparationem quoad salubritatem suam proinde sublevari regimen idoneum variis circumstantiis appropinquandum & cum ob sanguinem prodige profusum, imprimis partes teneriores & sensibiliores admodum enerventur, maxime vero sensoria organa, ita illo tempore, quo sanguis reparandus est, enervata talia organa minime ultro offendere

fendere aut ad intensiora exercitia applicare convenit; hinc præter tranquillitatem animi præstat visum a sensibili splendore luminis arcere & ita reliqua organa sensoria lenius tractare, alias facile in iisdem remanent constantes debilitationes, quæ eo magis ominosæ sunt, quia a fontica tali causa ortum traxerunt.

§. XIV. Præterea salubre & necessarium est, quo tam sub reparatione deficientis sanguinis, quam post illam sedulo & sufficienter exhibeantur adminicula lenientia atque diluentia, quæ multiplicem usum habent, dum prægressas adstrictiones demulcent, vias elubricant, Se-& Excretiones faciunt, humores fluidificant & ad ordinem vitalem justum restituendum multum conferunt; & talia auxilia magis ex fonte diætetico, quam pharmaceutico se- & colligenda sunt, quo imprimis potus conveniens & sufficiens confert; abstinendum propterea est a subjectis refrigerantibus, incrassantibus, adstringentibus & singulares turbas in primis regionibus excitantibus.

§. XV. Porro ejusmodi subjectis, quibus amissus sanguis reparatus fuit, commendare decet mobile vitæ genus, quod perinde multiplices suos usus affert, siquidem partim ad æqualem sanguinis distributionem, partim ad necessariam expansionem organorum colatoriorum & partium flexilitatem atque stricturarum suspectarum emendationem ac reparationem, quin denique ad Se-& Excretionum revocationem & promotionem exquisitè conducit; cavendum modo est, ne cum motu corporis voluntario repentinus quidam excessus committatur, quemadmodum vicissim constans & sufficiens hujus motus exercitium ad singulorum humorum fluiditatem conciliandam & conservandam contribuit.

§. XVI. Et quo magis sanguis nunc reparatus in justum progressum transferatur, eo magis licet pro tali distributione æquali sanguinis promovenda postea aliquot doses solventis & alexipharmaci remedii exhibere, cavendo, ne offerantur valde calefacientia remedia, neve largis dosibus etiam temperatiora subministrentur, neque cum impetuoso regimine urgeantur, sed prospiciendo, quo in hac etiam circumstantia moderamen servetur: & ita modesta diaphoresis in futurum interdum suscipienda non inutilis est.

§. XVII. Denique post reparationem sanguinis provide artifex attendere debet, an ordinariæ excretiones rite recurrant atque continent, in quibus si defectus quidam occurrere videtur, ad laborare convenit, quo eadem legitime restituantur; quare temperatæ laxationes, leniores diureses, modestæ diaphoreses conveniunt, quibus singulis debite adjuvandis per diluentia & decocta, remissius calida, non spissiora, subveniendum est: & ita hæc methodus tali conjuncto & apto regimine ad certiore salutem dirigenda erit.

CAPUT VIII.

De

SALIVATIONE.

§. I.

INter illas evacuationes, quæ non modo ratione inventi sui artificiosi paulo recentiores, sed insuper naturæ humanæ minus usitatae & quoad decursum suum satis solennes & intricatae existunt, nominari nunc & annumerari meretur PTYALISMVS five SALIVATIO, quæ primum magis a minus peritis artificibus & rectius vocandis empiricis exercita fuit, dum antea ex Arabum usu Mercurium adhibendi in ulceribus sordidis inventa fuit; deinde cum naturæ salivam quidem secernere & effundere consuetum sit, haud vero eidem usitatum existit, quo cum saliva e reliquo corpore alias heterogeneitates expellat; denique etiam totus salivationis processus ac decursus variis incommodis subiectus esse deprehenditur.

§. II. Consistit itaque Salivatio in artificiosa copiosioris salivæ cum peccantibus materiis imprægnatae evacuatione & prævia sequestratione in glandulis & ductibus salivalibus consuetis præstita, ubi præcurrentes motus secretorii augentur, ut excretio copiosior subordinari queat; sed contingit insuper ut e penetralibus corporis & quidem e partibus fluidis & solidis inquinamenta illa prava copiosa & subtilia educi & cum salivali humore involvi debeant; ob id hæc evacuatio universalem quendam scopum habet, quo videlicet totum corpus ab ejusmodi speciali materia peccante repurgetur; ob id non ita repente decurrit, sed notabile & sufficiens temporis spatium ad legitimum & salutarem suum successum requirit: cum vicissim nimis præcipitanter & impetuose administrata, eximia damna inferat.

§. III. Dum vero Salivatio magis propter inquinamentum subtile, admodum fermentativum instituitur, ita modus hujus excretionis minime impetuosus aut præceps esse debet, sed eo magis continens, moderatus & constans, quo subtiliter & sufficienter illud inquinamentum e corpore educatur: idque tanto magis hanc evacuationis speciem fonticam & intricatam reddit, quo magis eadem per notabile tempus continuari debet, ut &, quo magis exquisitum regimen atque abstinentiam requirit, proinde quo magis varia incommoda universi corporis involvit, nec non quo magis vires necessarias simul consumit

consumit & depauperat & quo minus denique facile consueta adminicula, viribus reparandis utilia, in hoc passu adhiberi queunt.

§. IV. Ob id circa Salivationis ordinationem & directionem maxima circumspectio & dexteritas adhibenda est, ne videlicet ita liberaliter & promiscue admittatur, siquidem minime hæc evacuatio ad numerosiores affectus curandos vel levandos extendi debet, adeoque ante omnia requirit congruam relationem morbi, in quo eadem utilis existat, ne, dum aliis affectibus minus convenienter applicatur, eadem ex sua gravitate tanto magis hosce affectus in præcipientes periculosos eventus conjiciat: & quanquam inter practicos diversi morbi legantur, quibus Salivatio per imitationem opposita fuit, tamen eadem magis essentialiter et primario non nisi radicatis venereis affectibus adhibenda est & quando contingit, ut alii morbi, cum venereo inquinamento colludentes, admodum refractarii & ordinariis adminiculis minus obtemperantes, subjecta detineant, tunc & hæc specialissima evacuatio sub exacto moderamine concedi potest.

§. V. Quamvis quidem hæc evacuatio propriam suam relationem habeat ad inquinamentum venereum, corpori illatum, tamen adhuc prudenti discretionem opus est, in quonam affectus venerei gradu et statu illa ordinanda & admittenda sit, cum juxta Paracelsi monitum eadem minime indiscretim huic afflictioni quadret, neque tunc æquè conveniat, quamdiu adhuc hoc inquinamentum in humoribus oberrat: quando vero jam in partes solidas transiit, tunc paulo magis in aptis subjectis admitti debet: proinde ab aliis medicis Salivatio ad Plicam Polonicam, ad Lepram, ad Scabiem foetidam & ferinam commendatur, in quibus morbis etiam concedi potest: minime vero ad affectus Catarrhales, Asthmaticos, Hemicranicos, Paralyticos, Scorbuticos, Epilepticos febriles Quartanarios, Podagricos, Vertiginosos, deliros &c.

§. VI. Dum vero non modo Salivatio tam distincta & fontica excretio est, sed & non nisi specialissimis paucis affectibus convenit, ita merito seriose reprehendendus est hominum imperitorum & in crassa empiria operosorum abusiva temeritas, quæ in quibuslibet arduis morbis ad Salivationem tanquam ad sacram confugiunt anchoram, sed eo ipso pessimis successibus & effectibus imperitiæ & temeritatem suam produnt, unde ejusmodi abusus tanto majori vigilantia evitandus est, quo magis cum vitæ periculo sinistrae tales ordinationes decurrunt: hinc Salivatio in illis morbis, quibus convenit, non ita præcipitanter, sed cum multa circumspectione applicari debet, quæ subinde tam in subjecto, quam in reliqua sua directione multam vigilantiam et dexteritatem requirit.

§. VII. Hujus Salivationis singularis & discreta conditio atque fontica qualitas exserit sese cum symptomatibus illis arduis multis & molestis, quæ suc-

cessum illius comitari solent : sunt vero tales molestiae : Gingivarum laxitas & intumescencia, dentium vacillatio, moderata colli & faucium inflatio, corporis lassitudo & extenuatio & ob constantem Salivæ affluxum somni impotentia, faucium obviscatio, appetitus depravatio, difficultas deglutitionis, fastidium animi, inquietudo, intercurrentes perturbationes vertiginosæ, arrosiones & denigrationes dentium & imminentes inflammatoriæ faucium offensiones : quod si etiam iustus Salivationis successus per impotentiam, incontinentiam & malum regimen subjecti impediatur, tunc accedunt actuales inflammationes faucium & glandularum colli, gravis dyspnoea, tormina, vomitus, Cardialgiæ sensibiles & lancinatoriæ, tensiones artuum & articulationum, imo tremores, convulsiones, Catarrhi suffocativi, Apoplexiæ, Paralytes : Etsi non quidem cum vitæ dispendio desinat, tamen remanent interdum suspecti affectus asthmatici, vertigines caducæ, particulares ariduræ, Contracturæ & Paralytes ; ut propterea hæc evacuatio cum maximo moderamine administrari debeat, cum nulla aliarum evacuationum tantis molestiis aut periculis tam familiariter stipata & exposita deprehendatur.

§. VIII. Ob tantam gravitatem præsentis evacuationis, arte provocandæ, minime consultum est ita facile subjectis eandem ordinare, unde ne quidem in mitiori venereo affectu conducit ; siquidem in simplici Gonorrhoea adhibita, non modo nihil juvat, sed & affectum simpliciorum aliquo modo exacerbatur : deinde ad vulgares illos nodos venereos sic dicta Gummata & tumores speciales, qui Meliceris &c. vocantur, haud proficua deprehenditur, cum horum tumorum intimiorum regionem non attingat, ut propterea ita affecti homines frustra cum hac ardua evacuatione defatigentur, hinc potius eadem reservanda erit pro alio affectu, qui reliquis in methodis non obtemperat, attamen quoad essentiam suam huic evacuationi non contrariatur.

§. IX. Quo vero in ordinanda hac ardua evacuatione artifex certior & securior esse possit, ita eandem indicant 1) consummata, inveterata & solidas partes detinens Venerea lues : 2) præsentia ulcerum Venereorum, rebellium & refractariorum 3) initia tumorum in glandulosis partibus præsentium 4) symptomata fixa circa ossa contingentia 5) quando malum jam firmitus massæ humorum insinuatum est, ut per alia consueta adminicula extirpari haud queat : 6) virium sufficiens præsentia & naturæ robur in subjecto, minorque sensibilitas & teneritudo animi & corporis 7) quando alia methodus & remedia non satisfaciunt & parum operantur 8) quando dolores nocturni valde angunt : quando ætas est apta & non infantilis aut senilis : 10) quando iusta corporis dispositio & permeabilitas adest, 11) quando reliquæ ordinariæ excretiones sufficienter successerunt & adhuc liberæ sunt & 12) quando contagium in subjecto multum præsumitur ex dis-

po-

positione humorum Lymphatico - salivalium largius confluentium. De reliquis affectibus, in quibus hæc Salivatio indicatur, hoc loco nullam mentionem facio, cum potius hæc indicationes proximius affectum venereum concernant.

§. X. Contra indicant vicissim Salivationem 1) nimia plethora 2) excretionum ordinariarum suppressiones 3) graves virium defectus 4) ætas debilis 5) ingravidatio 6) impuritatum copiosarum in primis viis præsentia 7) corpus strictum & inperspirabile: 8) corpus impurum & scorbuticum 9) subjecta ad lipothymias prona 10) immorigerus subjectorum animus 11) morborum acutorum concursus & 12) affectus valde spastici aut cum interna labe partis organicæ stipati.

§. XI. Medium sive remedium per quod Salivatio excitanda est non certius aut securius existit, quam *MERCURIUS*, imprimis currens bene depuratus, unde vel per congruam destillationem repurgari vel e Cinnabari seligi & liberari debet, & ita quidem optime in unguento, articulationibus modeste applicando, juxta Gallorum morem adhiberi potest: neque vero perplacent alii modi, quando vel cum Cingulo gestato mercurius ab extra intra corpus insinuat, neque cum aquis Mercurialibus Salivationis excitationem approbo; multo minus Italicorum modum commendo, quando per fumum mercurium ab extra adhibent; quemadmodum tales suffitus Mercuriales, quoad quantitatem applicandi Mercurii haud bene dirigi possunt, sed si ad caput & pectus admittuntur, periculosissimos affectus tunc causantur, ut adeo consultius sit, talem modum omittere: omnium maxime periculosum est per sublimata Mercurialia Salivationem provocare velle, quemadmodum neque Cingulum Sapientiæ Rulandi admodum probatæ dexteritatis est.

§. XII. Neque desunt satis probata exempla, ubi juxta inventionem Germanorum per internum usum Mercurii Salivatio excitata constat, quæ perinde paulo securius dirigi potest, siquidem tunc ab oblatione Mercurialium abstinere potest artifex, quando Salivatio incipit: pro hac methodo optime conducit Mercurius rite dulcificatus non æque simultaneis & largis dosibus offerendus, sed rectius successive moderata quantitate exhibendus: non quidem similem utilitatem habet Cinnabaris largiori quantitate oblata, quid quod propterea fortiolem minusque securum effectum habet famigeratum illud Arcanum Corallinum Hartmanni, quod quidam per aliquot dies ingerunt, ita ut indies dosis uno aut altero grano augeatur: neque denique securi usus est Mercurius præcipitatus albus, qui in tali constitutione gravissima pathemata excitat, quando vero hic moderate sublimatur, tunc ut Mercurius dulcis commodius adhiberi potest.

§. XIII. Circumvolant in medicina practica ejusmodi observationes minus fidæ atque probatæ, quæ sine Mercurio vel cum Saturninis, vel Venereis remediis Salivationem provocare significant & commemorant, quando in Saturninis remediis æqualitas cum Mercurialibus perperam supponitur; utraque vero minus secure cum in genere, tum pro hoc effectu ordinantur; siquidem priora suspectos effectus adstrictioris causantur, posteriora vero extremam aliquam nauseam & cardialgiam excitant, sub qua Salivatio deinde minus congrua via aut methodo coacta & sub maxima præcordiorum afflictione decurrit, ut ita talis Ptyalisinus non modo reliquos motus graviter turbet, sed & radicem mali minime attingat: neque antimonialia remedia pro Salivatione concitanda quadrant, sicut quorundam persuasio quod cum antimonio diaphoretico aut Cerasa antimonii Salivatio excitari possit, minime certa & veritati consona est, nisi unquam cum Bezoardico minerali non satis dextre parato & cum antimonio diaphoretico confuso talis sinister effectus Salivationis provocatus fuerit.

§. XIV. Proximum nunc est, ut ipsam methodum salivandi exponam & quomodo Salivatio dirigenda sit, indicem, In hac methodo triplex actus therapeuticus commendandus est 1) ut patiens ad futuram Salivationem debite præparetur 2) ut ipsa Salivatio dextre administretur 3) ut congruum regimen post Salivationem ordinetur, quo eo magis hæc evacuatio speratum effectum exferat & imposterum subjectum illud, cui Salivatio adhibita est, integra sanitate fruatur, neve contra ex perverso regimine varia damna & superioris affectus æquivocæ curationes superveniant.

§. XV. Quod primam operationem therapeuticam attinet, tunc ante omnia præstat subjectum ad securam & promptam Salivationem præparare, ita quidem ut vel corpus a crassis impuritatibus, præcipue primas regiones detinentibus, liberetur & repurgetur, ne ob præsentiam humorum biliosorum, serosorum, fæculentorum, in nobilioribus visceribus delitescantium, reliquis Salivationis successus impediatur; pro hac functione inserviunt & conveniunt remedia efficacius abstergentia & incidentia, resolventia & laxantia, aut modeste purgantia, quemadmodum in subjectis humidioribus commode talibus evacuantibus remediis Mercurius dulcis moderata quantitate commisceri potest: pro resolvente vero effectu conducunt amara vegetabilia cum evacuantibus conjungenda.

§. XVI. Deinde ad præparandum corpus pro instituenda salutari Salivatione confert, quo superficies corporis bene permeabilis reddatur, ne illam aliqua incommoda strictura detineat: & pro hac concilianda, convenit vel moderatum calidum regimen, ne videlicet subjecta paulo incuriosius & incommodis aeris tempestatibus sese exponant; deinde confert perspirabilitatem corporis directe & positive inducere per usum decoctorum lignosorum, quæ primo &

secundo die sine regimine, proximis vero diebus cum moderato diaphoretico regimine assumenda sunt: huc etiam inservit temperata Essentia alexipharmaca: denique etiam ad salutarem præparationem spectat, quo subjectum apta diata utatur, ita quidem ut valde nutrientia alimenta excludantur; tanto magis vero diluentia & humectantia adminicula sedulo conferantur, quo ordinariæ Sc- & Excretiones continuent & corpus in iusta flexilitate permaneat.

§. XVII. Movetur inter practicos illa quæstio, an præparatorio quodam scopo Venæ Sectio ordinari possit? pro qua decidenda sciendum est, quod haud quidem facile eadem locum inveniat, attamen, si subjectum est valde plethoricum, e levi causa facile gravioribus plethoræ commotionibus expositum, nec non olim actualibus Hæmorrhagiis obnoxium fuit, tunc commode licet præservatorio & præparatorio quodam fine moderatam Venæ Sectionem præmittere: etsi subjectum tale insuper in orgasticas sanguinis commotiones inclinet, tunc perinde tam præparatorio scopo quam sub reliqua Salivatione interdum pulvillum ex absorbente et diaphoretico fixo quodam remedio paratum exhibere licet.

§. XVIII. Præmissa tali præparatione necessaria corporis præstat proximæ ipsam Salivationem suscipere, quæ indicato modo vel cum inunctione Mercuriali, vel cum interno usu Mercurii dulcis provocari potest: ante omnia vero cavendum est, ne simultaneo impetu Salivatio excitetur, sed ut potius successive & leniter provocetur: quod itaque inunctionem Mercurialem attinet, tunc cum prædicto unguento per primos duos aut tres dies tantum carpi regio deliniri debet, attamen in loco sufficienter calido; per proximos vero dies simul in tarso hæc inunctio instituenda erit, quæ semper mane & vesperi repetenda est, haud vero frequentius, ni subjecta valde robusta minusque sensibilia fuerint, ubi circa meridiem interposita modesta inunctio combinari potest.

§. XIX. Quando itaque Salivatio inchoat, tunc per unum aut alterum diem & quidem indies vel semel vel bis tantum in carpi inunctio continuanda, postea vero omittenda est, quo libere Salivatio per aliquot dies continuet & si imminui videatur, tunc iterum moderata inunctio per unum aut alterum diem repeti debet, quo sufficienter, successive tamen & temperanter hic Ptyalismus decurrat: incipit vero Salivatio cum inflatione Gingivarum & glandularum Salivalium & quando sufficienter successit, circa exitum interdum foetida, nauseabunda & adversi saporis et odoris materia sub Salivatione secedit, tanquam ultima fax inquinamenti Venerei, ex quo indicio artifices gradum et ultimum statum Salivationis decernere & determinare solent, de qua circumstantia mox infra plura dicenda erunt.

§. XX. Quando vero placuerit per internum Mercurii usum Salivationem promovere, tunc optime huc quadrat Mercurius rite dulcificatus, licet quidem mediante Mercurio corrente cum Saccharo commixto & contrito æque Salivatio institui queat; melior tamen est, quæ cum Mercurio dulci provocatur & ibi iterum consultius est parca dosi & exiguis granis per primos dies eundem exhibere, proximis vero diebus in tali dosi paululum adscendere licet, unde eveniet, ut facile post paucos dies Salivatio inchoet, ubi adhuc primo & secundo Salivationis die in exigua quantitate Mercurius dulcis usus continuari potest; deinde ab eodem abstinendum est, ubi sua sponte Salivatio per aliquot dies continuat, & quo sufficienter decurrat, iterum post aliquam moram parcum illius Mercurii usum repetito exhibere licet.

§. XXI. Sub Salivationis successu in genere bonum regimen servare convenit, ita quidem, ne corpus refrigeriis exponatur, sed in moderato calore detineatur: cavendum vicissim est, ne corpus nimium exæstuetur, qualis impetuosa commotio non modo Salivationis successum impedit, sed & caput subjecti & respirationem valde offendit; subinde etiam gravioribus defatigationibus an-
sam præbet, hinc potius modestus caloris gradus præferendus est: neque etiam conducit vel per frigidum vel per nimis calidum potum internum corpus alterare, sed potius cum remissius calido potulento, quamdiu Salivatio durat, succurrere.

§. XXII. Sub Salivatione præstat sedulo conjungere usum decoctorum sic dictorum Lignosorum, cavendo, ne valde saturata sint; unde magis dilutiora prosunt, nisi ad minimum mane usus ejusmodi decocti saturationis concedatur; ex anti venereis vero speciebus mitioribus Sarsaparilla prævalet, ubi minorem quantitatem Ligni Guajaci addere licet, neque male exiguum radiculae Pimpinellæ albæ commiscetur; circa finem Salivationis juxta peritorum artificum observationem paulo plus radix Chinæ, hisce decoctis conjuncta, proficit; non vero consultum est, nimis largiter per diem hæc decocta ingerere, sed potius in hoc usu modum servare præstat: neque male pro tali decocto parando in subjectis vi-
lioris sortis Saponaria adhibetur, quæ similem abstergentem & repurgantem qua-
litatem exhibet.

§. XXIII. Proinde prospiciendum est certis incommodis, quæ sese sub Salivationis successu conjungunt, ubi notatu digna sunt illa incommoda faucium
die bösen Hälse, quæ ut plurimum ex hisce causis oriuntur, quando videlicet ante Salivationem corpus non rite sufficienter præparatum est, deinde quando nimis repente & impetuosè Salivatio excitatur, porro, quando sub Salivatione pectus & collum suspectæ refrigerationi submittuntur, nec non, quando sub eadem Salivatione carnes pinguiore aut aliæ pinguedines assumuntur &c. quo vero hæc fau-
cium incommoda tempestive removeantur, ita præcipue Essentia Pimpinellæ al-
albæ

bæ; nec non Essentia Succini, sine vehiculo assumtæ, eximie conferunt; deinde conveniunt Gargarismata, quæ tamen non adstringentia esse debent, alias pessimis consecretariis ansam præbent: parentur vero hæc ex radicibus solventibus, abstergentibus, quibus radiculam Pimpinellæ albæ annuero, nec non ex herbis temperatioribus faucium affectibus dicatis; quale Gargarisma repetitis vicibus adhibeatur: de reliquo opera danda est, ut transpiratio auctior legitime succedat & Salivatio in justum ordinem restituatur vel in eodem per quodlibet bonum regimen in debito successu conservetur.

§. XXIV. Sub Salivatione maxime exquisita diæta ordinanda est, neque concedi debent comestiones carniū & pinguedinum; absint frigida alimenta & potulenta: nocent salita, acida, fæculenta, spissa, refrigerantia, fermentescentia: neque ita commodus est cerevisiæ potus, tanto minus si valde saturatus vel valde refrigerans est: conceduntur potius cibi non valde nutrientes jusscula communia avenacca, ova sorbilia, pultacea non spissiora, neque copiosa lactea & interdum unum aut alterum amygdalum præbere licet: quid quod confert magis a solidis cibis abstinere & quæcunque eximium nutrimentum præbere possunt, illa evitari debent.

§. XXV. Sub Salivatione tria potissimum, necessaria requisita consideranda sunt, quæ in usum trahi, deinde in legitimo successu conservari, quid quod ab accidentalibus incommodis præservari debent: Primum est, quo effluxus salivæ liberior & facilior sit, quem in suo successu præcipue laudabilis Pimpinellæ albæ radix conservat; alterum est, quo transpiratio integra maneat, neque turbetur: ultimum est, quo alvus rite succedat, neque opprimatur, & si deficit, tunc præstat eandem leniter adjuvare & cum mitissimo laxante remedio facilitare, cui exiguam Mercurii dulcis quantitatem conjungere convenit: a positivis vero purgationibus omni cura abstinendum est.

§. XXVI. Inter alias practicum sollicitudines illa etiam satis cognita est, qua excessivum Salivationis successum metuumt eidemque sese opponunt, qui tamen excessus non ita facile metuendus est, modo ante Salivationem corpus bene præparatum & ipsa Salivatio deinde modeste provocata & promota sit: quando vero contingit, ut hæc excretio in excessum delabatur, tunc minime securum est eandem simul & semel suppressere, neque per regimina refrigerantia aut subiecta acida coercere, unde periculosi effectus indubie expectandi erunt, neque consultum est, per positivas purgationes resistere, e quibus expavescendi sunt contumaces & suspecti tenesmi, graves cruciatus colici & perniciosi alvi fluxus: quid quod multum imaginationi respondet famosum experimentum cum moneta aurea intra fauces recipienda, quin potius huic incommodo conveniunt lenes & successiva laxationes, minus tamen Mercuriales, ut & regimina constanter & mode-

ste diaphoretica atque prudens usus Sulphuris & absorbentium remediorum internus.

§. XXVII. Quando evenit, ut sub Salivatione suspecta quædam Diarrhœa oriatur, tunc seposito Mercurialium usu & servato bono regimine, nec non conjuncto temperatiori diaphoretico regimine præstat Essentias mitiores carminativas exhibere: si etiam sub Salivatione molestæ cardialgiæ & asthmaticæ afflictiones concurrunt, tunc præter Essentias discutientes & regimina modeste diaphoretica conducunt absorbentia, antimoniata fixa & parca sulphurata, providendo etiam, quo alvus aperta & libera sit & quo in diætâ & reliquo regimine congruus ordo servetur.

§. XXVIII. Totus actus Salivationis minime præter urgentem necessitatem præmature interceptiendus est, alias sperata salubritas minime subsequitur: neque etiam confert nimis diu Salivationem illam protrahere, sed sufficientem gradum dijudicare & æstimare secundum vires subjecti, ut & ipsius Salivationis liberum decursum: quod si etiam sponte spissior, magis fœtida illa materia non emanaverit, tunc eandem urgere minime debet artifex, si quidem interdum sub reliqua moderata Salivatione talis materia non effluit, aut quandoque sub immoderatiore Salivationis successu eadem profluit: quod si vero contigerit, ut præmature Salivatio intercepta fuerit, tunc in futurum sedulo decocta lignosa & regimina diaphoretica conferri & continuari debent.

§. XXIX. Restat, quo adhuc explicem regimen post absolutam Salivationem ordinandum: minime itaque convenit, quo mox ejusmodi subjecta antiquo vitæ generi sese submittant, sed præstat post Salivationem semel aut bis laxationem moderatam continuare, aliquamdiu modestam diaphoresin sub usu decoctorum lignosorum, non valde saturatorum, prolongare, aut ad minimum Essentias temperatas alexipharmacas, præcipue Pimpinellæ albæ assumere & ita sufficienter corpus a quibuscunque reliquiis repurgare & sub evitatione incommodæ auræ & tempestatis, magis modeste calido regimini inhærere.

§. XXX. Proinde diætâ accurata servanda est, evitando plenitudinem, spissitudinem & dyscrasiam, ut & omnia vitia, quæ nonnunquam sub diætâ committi solent; ita etiam inebriationes, nimix exæstuationes vitari debent, porro interdum balnea temperata usurpanda sunt, quo superficies corporis ab adhærentibus sordibus contagiosis abluatur & bene repurgetur: arcendus est aër frigidus atque turbidus, quid quod potius regimen modeste calidum continuari debet; animus sit continens & ab immodicis desideriis & concupiscentiis liber, ordinariæ excretiones vel in justum ordinem transferantur, vel in eodem successu legitimo conserventur; quid quod tam sub Salivatione

tione, quam post illam confert indusia sedulo mutare, & denique hisce sub-
jectis monitum Johannis 5, v. 14, acclamandum & inculcandum est, postea-
que dimittantur.

CAPUT IX

DE

EXPECTORATIONE.

§. I.

HÆc species Evacuationis per Therapiam artificiosam promovendæ
consistit in promotione excretionis materiæ vel mucidæ, vel in muc-
laginosam & volubilem consistentiam redactæ e pulmonibus & aspe-
ra arteria, in quæ loca materia illa translata & seposita fuit, quæ cum refor-
beri vel interdum non debeat, vel interdum non queat, ita breviori via ex-
trinsecus excutienda est, ubi ut plurimum Therapia medica tantum huic ma-
teriæ mobilem & tractabilem consistentiam conciliat, non vero ipso actu illam
e pectore excutit, quem excretorium motum strictius sumendo ipsa natura per-
tussim aut arbitrariam excreationem perficit.

§. II. Dum vero e pulmonibus præcipue hæc evacuatio procedit, ita
facile liquet, quomodo eadem ordini naturali minus usitata sit, adeoque ta-
lem speciem excretionis constituat, quæ essentialiter extraordinaria est, neque
œconomix vitali admodum respondeat & ut plurimum extraordinarium actum
efficiat, etenim pulmones minime pro colligenda tali materia destinati sunt,
cum potius intra illos aër excipiendus iterumque ex iisdem emittendus sit, ubi
sub transpiratione illa una subtilis aquosa serosa portio exhalat; attamen nun-
quam in ordinario statu vel acris, vel spissa materia in teneram pulmonum
compagem transferenda est, quare accidentalis plane & a sanitatis statu aliena
est illa sepositio hujus materiæ intra pulmones.

§. III. Quantum in vulgari Therapia circa Expectorationis nego-
tium communis committatur error atque abusus, quotidiana sane exempla
demonstrant, dum videlicet hæc Evacuatio ita tractatur ac si alias naturæ usu
recepta sit & ad ordinem vitalem pertineat; inde propterea evenit, ut hæc Ex-
pectoratio in pessimum maximeque suspectum habitum conjici queat, quando
tamdiu continuatur, quamdiu per malam consuetudinem materia talis intra
pectus transfertur, ubi certe homines quotquot vel paululum discernere pos-
sunt,

sunt, rerum circumstantias annotare deberent, quod hic mucus, qui per hebdomadam expectoratur non in toto hoc suo quanto simul & semel in pulmonibus delituerit, sed quod successive e sanguine in eosdem sepositus fuerit.

§. IV. Præterea abusus hi altero illo evidenti phænomeno sese comprobant, quando sub qualicunque pectoris afflictione multi præsumunt & hariolantur, quasi materia tenax in pectore hæreat, quam hypothetice præsumtam, deinde practice prosequuntur, &, si nondum talis materia actu adest, tunc demum per sinistram Expectorationis usum materia illa intra pectus ducitur & convocatur, &, si expectoratio tamdiu continuatur, quamdiu mucus eo affluit, tunc denique teneri pulmones actualibus corruptionibus submituntur, ut Phthisici & Hectici effectus atque eventus superveniant: & talis antipraxis sese in congestionibus sanguineis, pectus occupantibus, sistit, aut, quando e perturbatione salutarium Hæmorrhagiarum sive Mensium sive Hæmorrhoidum Sanguineæ tales translationes ad pectus oriuntur, ubi mox imperiti Phthisin futuram metuunt, quam per pravum talem Expectorantium usum ipsi demum efficiunt & causantur.

§. V. Propterea in suscipienda & ordinanda Expectoratione ante omnia artifex certus esse debet, an æque afflictiones pectoris præsentis talem materiam in pulmonibus hærentem vere & certo indicent, annon vicissim in nudis congestionibus & moliminibus hæmoptycis consistant, quales minime per Expectorantia tractare conveniet, quoniam per illa magis deteriorantur & in contumaces aut periculosos affectus conjiciuntur: unde non exigua prudentia opus est in discernendis affectibus, an sint sanguinei, an Catarrhales? quotquot etiam pectus affligunt.

§. VI. Deinde notatu etiam dignum in rationabili Expectorationis directorio est, quo tantum illa materia e pectore evacuetur, quæ de præsentis in eodem latet, & ne e reliquo corpore atque massa humorum ulterius intra pectus in futurum nova talis materia seponatur, unde non nisi longinqua excessiva & periculosa Expectoratio expectanda & metuenda erit; quo vero hæc utilis Expectoratio rite succedat, præstat tanto magis in hoc actu moderamen adhibere & reliquis ordinariis evacuationibus promovendis operam dare, imo pectus ab ulteriori insolito affluxu sedulo præservare.

§. VII. Neque etiam adeo absolute necessarium est in omni illo statu per artificiosam Therapiam Expectorationem urgere & promovere velle, siquidem interdum materia in pulmonibus hærens satis fluida atque mobilis est, ut tantum in eo medicus prospicere debeat, ne in futurum pectus ulterius obruatur & cum tali materia oppleatur: tunc vero Expectoratio positive pro-

movenda erit, quando materia mobilis atque viscida est, aut quando præter suam tenacitatem ac accredinem aliquali temperatione & involutione indiget: de reliquo vero provide artifex dijudicare debet, ex quibus causis ejusmodi pectoris oppletio ortum traxerit; quo vel spontaneis ejusmodi commotionibus pectus detinentibus & humidam talem sequestrationem foventibus mitigandis & leniendis invigilare queat, vel quo externis causis, quales præcipue incongruis aëris mutationibus & tempestatibus nituntur, debitam medelam afferre possint.

§. VIII. Sicut itaque in negotio Expectorationis ad materiæ præparationem, primario quidem scopo artifex respicere debet, ita tamen, ne in futurum nova talis materia pulmones ingrediatur atque aggravet, hinc in ipsum illum motum, mediante quo Expectoratio perficienda est, rarissime directe operari debet, videlicet, quo tussiculosa pectoris commotionem provocet, cum hic motus potius ex activitate naturæ ad negotium Expectorationis concurrat & sua sponte sufficienter superveniat, modo materia evacuanda in justam consistentiam redacta fuerit.

§. IX. Sicut materiæ in pectore hærentis Evacuatio sub tussiculosa pectoris commotione succedit, ita illius materiæ præparatio five involutio & mobilior consistentia impetratur, quando alii humores fluidi aut tenues mucilaginosi intra pectus transferuntur, qualem mobilem mucilaginem continent remedia simplicius expectorantia, licet inter hæc tamen aliqua dentur, quæ simul vel efficacem aciditatem vel crassam terrestreitatem continent, mediante qua humores evacuandos inspissant & intractabiles reddunt, a quibus speciebus propterea abstinendum est & simpliciora magisque ingenua præferri debent: ita simplicissimum est domesticum & plebejum experimentum, quo per effectum sepositionis humidioris materiæ intra pectus ipsa materiæ præparatio & Expectorationis promotio obtinetur, quando pectus cum oleis aut axungiis delinitur.

§. X. Multum vero refert in toto Expectorationis negotio constanter & prudenter observare & disquirere, an contumax quædam sangvineæ congestio concurrat, an suppressiones salutarium Hæmorrhagiarum præcurrerint, an alvinæ excretionis perturbatio atque defectus continuetur, an alibi catarrhales affectus impediti fuerint, an rheumatici morbi coincidunt &c. quibus specialioribus circumstantiis in Therapeutica Expectorationis prosecutione sollicite & perite succurrendum est, alias non modo hæc evacuatio nihil juvat, sed & hætenus commemoratos concursus magis exasperat & contumaces reddit.

§. XI. Habet itaque Expectoratio suas certas indicationes & quidem 1) quando pectus vere cum muciditate oppletur, oneratur & subinde illa non sua sponte evacuatur 2) quando pulmones offendit acris & tenuis secessio, ut propterea tussis immoderatio excipiat 3) quando in Phthisi absterfio & moderata repurgatio e pulmonibus non sua sponte evenit: 4) quando Asthma humidum affligit, quod magis cum oppletionem, quam repurgationem pectoris procedit 5) quando tussis cum Catarrho pectoris affligit & tamen Expectoratio necessaria deficit 6) quando Dyspnoea absque tussi, sed cum Catarrhali causa conjuncta, subjectum detinet, 7) ita etiam modesta Expectoratio conceditur in Branchio 8) & quando certius praesumuntur nodi pulmonum 9) aut quando Vomica pulmonum adest: in quibus posterioribus tamen tribus affectibus cum maximo moderamine exerceri debet 10) admittitur etiam Expectoratio modesta in infantum Catarrhalibus pectoris oppletionibus 11) ut & in suffocativis Catarrhalibus calamitatibus & denique 12) levissima absterfio pectoris concedenda est, post praegressam Haemoptysin.

§. XII. Vicissim vero contraindicatur Expectoratio 1) ubi nimia plethora adest 2) in ipsa haemoptysi 3) in asthma & congestionibus mere sanguineis 4) in Menstrui & Haemorrhoidum suppressionibus 5) in affectibus pectoris nude spasmodicis 6) in affectibus febrilibus, pectus in consensum trahentibus: 7) in Cardialgia 8) in inflammatoriis pectoris affectibus, in quibus communis Expectoratio reliquum affectum valde perturbat 9) in contumaci alvi obstructione 10) in affectu hysterico & hypochondriaco, 11) in tussi stomachali & 12) in omni reliquo pectoris affectu, qui sola sanguinis congestionem, intra pectus directa, nititur.

§. XIII. Sicut haec potiores circumstantiae sunt, quae Expectorationem admittunt aut dissuadent, ita in ordine specialior therapeutica Expectorationis explicatio sequentibus tractationibus absolvenda erit 1) ut significem, quibus adminiculis nimis viscidus & crassus mucus in pectore emolliendus sit, 2) ut indicem, quibus mediis nimis tenuis & acris materia in pulmonibus involvenda & temperanda sit 3) ut exponam, quibus auxiliis deficiens motus Expectorationis excitandus sit 4) ut demonstrem, quomodo excessus Expectorationis mitigandus sit & 5) ut subjungam methodum, qua Expectoratio tam in junioribus, quam adultioribus subjectis tractari & dirigi debeat.

§. XIV. Quando itaque materia in pectore obhaerescens valde spissa, tenax & intractabilis est, tunc eidem conciliari debet fluiditas ac mobilitas & quidem partim per remedia emollientia, partim per Infusa calida aquosa, partim per mucilaginosam hordeacea & avenacea; seorsim vero huc spectant mucilaginee liquidiores, gelatinae, olea lenientia & emollientia, pinguedines, medullae, lac, butyrum: efficacissimum tale remedium est mel:

Hunc

Huc spectant Emulfiones, juscula pingua, Nuclei pingues, radix liquiritiae, Caricae pingues, Syrupi de Liquiritia, Violarum, Tussilaginis, de Eryfimo, Dialthææ, Sperma Ceti, succus Glycyrrhizæ, Trochisci bechici, ipsum sperma ceti: fructus vero Sebesten, Jujubarum & Siliquæ sub expectorationis operatione aliqua incommoda inferunt; quemadmodum etiam variae formulæ ex ejusmodi speciebus paratæ & sic dicta Elæosachara expectorationem admodum promovent: in infantibus Oxymel Squilliticum multam utilitatem affert. Et hæc singula adhuc varias species, sub se comprehendunt.

§. XV. Sicut hæc remedia præcipue ad internos usus inserviunt, ita etiam dantur quædam ad externos usus convenientia & quæ ipsa quidem in Junioribus subjectis magis proficua sunt; hoc nomine laudantur inunctiones pectoris cum oleis lenientibus aut pinguedinibus, sicut in quibusdam casibus applicationes vesicarum bubularum cum aqua aut lacte calidis repletarum pectori imponendarum proficiunt: non minus Cataplasmata emollientia eundem effectum habent; haud vero Emplastrorum usum protali ordinatione commendo, cavendum vero est, ne nimis diu & copiose ejusmodi remedia adhibeantur.

§. XVI. Quando humor in pectore obhærescens nimis tenuis & acris est, tunc illius temperatio & involutoria incrassatio succedit per absorbentia, sive simplicia, sive cum acidis commixta, per nitrosa, emulsiva, gelatinosa, mucilaginosa, hordeacea, emollientia, per usum Liquiritiæ & raparum: huc etiam spectant gummata, Arabicum, Cerasorum, Tragacantum, in moderata quantitate usurpanda: conveniunt etiam pingua moderatius exhibenda, ut & diluentia & infusa calida, semina pingua, sed non acria, nec non nuclei pingues, prospiciendo, quo partim absterfio & expectoratio per hæc adminicula promoveatur, partim discussio & derivatio necessaria & modesta jungatur; omnia vero calefacientia & acria remedia in hac pectoris afflictione sedulo evitanda sunt.

§. XVII. Dum interea Expectorationis negotium administratur, subinde conferunt auxilia, quæ resolvente quodam effectu mobilitatem evacuantæ materiæ promovent & hoc nomine conveniunt Radices resolventes, imprimis Ari, squillæ, angelicæ, heletii, Valerianæ, Zingiberis &c. Herbae Eryfimi, Veronicæ, Chærefolii, Hyssopi, Capilli veneris &c: Semina Anisi, Foeniculi, Baccæ lauri & Juniperi &c: Flores Sambuci, stœchados arabicæ, Helenii, Crocus orientalis, Lignum Sassafras, Juniperinum, Gummi Ammoniacum, Bdellium, Sagapenum &c: ex Sulphure parata parca tamen dosi ordinanda, quæ posteriora, tunc conveniunt, quando affluxus humi-

humidus ad pectus immoderatio est : & ex hisce prædictis speciebus quædam in substantia, aliæ in Essentia, nonnullæ in Infuso calido, aliquæ in aquis artificiose destillatis conferunt & ubique laudabilem suam vtilitatem probant.

§. XVIII. Quando in affectibus pectoris & præcipue in negotio expectorationis necessarius motus excretorius deficit, tunc ad tussim excitandam conveniunt remedia acida, imprimis mineralia prudenter tamen & parca quantitate ordinanda ; cavendo, ne exhibeantur subjectis, quibus humores in genere & deinde etiam in pectore spissiores sunt, aut, in quibus aliqua dyscrasia sanguinis adest, aut quando pectus simul & semel cum mucida op-pletionione obrutum fuit ; in quo passu potius vel prædicta resolventia, vel selecta & mitiora emetica, ordinanda sunt ; unde præcipue in infantibus, in quibus vis illa deficit, quæ pro expectorando muco necessaria est, lenis evacuatio admodum conducit.

§. XIX. Hoc loco adhuc placet singulares quasdam observationes medico - practicas annectere & quidem, quomodo interdum oppletio pectoris, quæ expectorationem urgere videtur a scabie retropulsa oriatur, in quo passu non quidem positiva pectoralia remedia conducunt, sed potius usurpanda sunt laxantia cum Mercurio dulci mixta ; proinde conveniunt Essentiaæ resolventes e Succino, Pimpinella alba etc : miscendæ ; ut & parcissimus usus sulphuris in hoc casu concedi potest : quando vero alicubi practici de anodynorum vi expectorante disserunt, tunc minime huic commendationi tam facile fides danda est : interim si in aliquo statu tussis excedere videtur, & excessus hic non modo expectorationem turbare, sed & oppletionem pectoris exacerbare solet, tunc præter emulsiva, absorbentia, nitrata, resolventia etc : etiam mitiora sedativa fructuose adhiberi possunt ; in qua necessitate præ vulgaribus opiatidis remediis eximiam utilitatem habet Cortex Chaccarrillæ : proinde in infantibus tenellulis expectorationem levant antimoniata fixa & in adultioribus remittente nimio Expectorationis successu Spiritus volatiles temperati roborante effectû, conducunt ; quemadmodum in subjectis humidis & frigidis aut sic dictæ phlegmaticæ constitutionis Spiritus urinosi, moderate oleosi, parcius adhibiti, conveniunt.

§. XX. Restat denique methodus mediante qua Expectoratio legitime & perite tractari debet ; ante omnia necesse est, quo alvus sit libera & aperta ; unde convenit præmittere moderatam laxationem, qualis in reliquo successu utiliter repeti potest : proinde præstat congestiones sanguineas a pectore avertere, per præservatorias sive Venæ Sectiones, sive in aptis subjectis, Scarificationes : porro remediis expectorantibus sedulo interponenda sunt

sunt auxilia resolventia & discutientia interna, quæ ulteriorem affluxum humorum dissipant & avertunt: quidquod interdum moderata Diaphoresis, imprimis in subjectis humidioribus tantum proficit, quo minus pectus ulterius obruatur & oppleatur.

§. XXI. Præterea ad usus expectorantes eximie conferunt Infusa calida sive decocta ex herbis resolventibus parata, additis quibusdam expectorantibus & lenientibus & sepositis potioribus traumaticis: multum etiam levat atque promovet moderatam & facilem Expectorationem calor modestus, quam vicissim valde turbat frigus, imprimis pectori admissum; maxime vero nocturnum: insuper pro emolumento Expectorationis potus tepidior convenit; evitanda vero est nimia corporis oppletio cum cibis aut ingestio acidorum & tusculosam commotionem excitantium; ulterius etiam præcavendum est, ne nimis diu Expectoratio continuetur, sed quo sub tali methodo etiam tempestive finiatur.

§. XXII. Quando denique oppletio pectoris e suppressis Hæmorrhagiis ortum traxit, tunc maxima cura eo dirigenda est, quo salutare tales Hæmorrhagiæ, sive Hæmorrhoides sive Menses fuerint, convenienter restituantur; si vero quædam Hæmorrhagiæ revocari haud possunt, tunc artificiali evacuatione sanguinis præservatorie & tempestive subveniendum est: in subjectis Phthisicis Expectoratio cum magna circumspeditione præstanda est, ita ut selecta & secunda absterfio & discussio perficiatur & nimia emollitio evitetur, & si sanguineæ congestiones sub expectorationis administratione concurrunt, tunc usus pediluviorum & correctorum aloëticorum remediorum cum multo fructu conferri potest. Quæ singulæ circumstantiæ in tota Expectorationis directione sollicitè observandæ, imitandæ & applicandæ sunt.

CAPUT X.

De

APOPHLEGMATISMIS.

§. I.

AD particulares Excretionis species nunc progredior, quæ tamen in communi ordine vitali æque occurrunt, licet non in tanto gradu, ut proinde ars naturam imitetur: denotantur vero per Apophlegmatismos

tissimos evacuationes pituitæ fluidioris, mucido-seroso-salivalis e capite, seorsim vero vel e naribus, vel ex ore sub masticatione idoneorum subjectorum, ut largius humor talis intra fauces profluat & denique evacuetur, quæ posteriora subjecta propterea Masticantia vocantur i. e. quæ sub masticatione ob stimulum suum, faucibus inductum, hanc evacuationem invitant: in quo utroque actu excretorio tam per nares, quam per fauces quotidie occupatam deprehendimus naturam.

§. II. In quantum hæc species evacuationis ab ipsa natura in communi æconomia vitæ sponte administratur & subinde ad sanitatem spectat, in tantum etiam artificialis imitatio ad utilitatem corporis humani dirigi potest; modo non præter necessitatem & subjecti dispositionem talis excretio provocetur, alias quidem cum eadem non tam facile neque tam suspectum damnum induci potest: quodsi vero ex nuda quadam abusiva consuetudine & citra necessitatem talis evacuatio suscipiatur, tunc varia etiam incommoda excitari possunt, velut consuetudinales capitis perturbationes temulentæ & vertiginosæ debilitationes capitis, organorum sensoriorum enervationes, frequentes congestiones, ut & faucium, colli, pectoris atque ventriculi varia & molesta & suspecta pathemata.

§. III. Excernitur vero & educitur per has evacuationes materia, quæ communiter in corpore fluctuat, imprimis fluidior & mobilior, sic dicta catarrhalis mucilaginosæ, quæ, quando in immobili quadam consistentia ultimæ huic excretioni repugnat, antea colliquanda, resolvenda & attenuanda est, quo per partes, secretioni subservientes, facilius transvehi queat: deinde etiam excernitur materia seroso-salina & salivalis; quæ vulgo in partibus & tunicis capitis glandulosis separatur, siquidem prior species hujus imprimis evacuationis, membranas glandulosas ad radicem narium fitas & intra nares sese dimittentes afficit; altera species glandulas salivales, sublinguales, maxillares, nec non ipsas tonsillas respicit & in consensum trahit.

§. IV. Evacuatio materiæ pituitoso-serosæ e naribus duplici effectu præstatur, uno *Errhino*, altero *Ptarmico*; prior est, ubi nares sensibilius stimulantur, in iisdem humores affluentes subtilius resolvuntur, ad easdem tales humores copiosius advehuntur & denique sine impetu & strepitu exprimuntur & excernuntur: Ptarmica remedia vero vocantur, quæ primario quodam effectu efficaces sternutationes inducunt, sub quibus non modo illa adhærentia subjecta ptarmica eliduntur, sed & simul humor intra nares affunditur & denique effunditur.

§. V. Dantur interim remedia, quæ simul Errhina & Ptarmica sunt, licet Errhinorum effectus sit subtilior, Ptarmica vero remedia ut plurimum quo-

quoad consistentiam & efficaciam suam crassiora existant: utraque vero operantur per principium salinum, vel subtilius resolvens & colliquans in Errhinis, vel crassius stimulans & vellicans in Ptarmicis; unde Errhinorum subtilem superficiale stimulum sequitur activa humorum affusio, qui tunc ab errhinis subtilioribus remediis celerius attenuantur & resolvuntur, sed deinde sub activa constrictione glandulosarum illarum tunicarum exprimuntur; ut effluvia & principia Errhinorum cum illis humoribus nunc una eluantur & emoveantur: Ptarmica vero, quia crassius hisce tunicis nervoso - glandulosis adhærent, ita crasso motu elisorio sternutatorio expelluntur & sub comitatu hoc reliquæ affluentes materiæ humidæ pro meliori partium abstersione & liberatione excernuntur.

§. VI. Horum remediorum usus vere medicus non adeo frequens est, licet interdum casus & occasiones obtingant, ubi eadem commendare expedit; interim ab illorum abusu, qui hodiernum valde invaluit, sedulo dissuadendi sunt homines, quoniam frequens illa capitis & imprimis narium irritatio reliquos ordinarios & congruos motus turbat, adeoque variis affectibus congestoriis, spasmodicis & stagnatoriis invitandis satisfacit: & dum communiter in nostris climatibus homines spontaneis talibus excretionibus, five ordinariis, five extraordinariis magis adfueti sunt, ita contra omnem utilitatem est, naturam humanam a spontaneis suis directionibus seducere & artificialibus irritamentis subicere.

§. VII. Quo vero usus Apophlegmatismorum primi ordinis magis patefiat, ita iidem indicantur 1) in affectibus capitis mucidis catarrhalibus gravativis, neque sponte facile succedentibus 2) in subjectis phlegmaticis, quæ hisce humoribus pituitosis admodum abundant 3) in doloribus capitis ex gravedine pituitosa ortis 4) in affectibus ex suppressa Coryza natis, collum, fauces, nucham & scapulas infestantibus 5) in lippitudine & serosa defluxione intra oculos 6) in frequenti dentium dolore, e causa pituitosa orta 7) in Susurru aurium cum Catarrhis conjuncto 8) in Vertigine ex suppressis ordinariis Catarrhis genita 9) quandoque sternutatoria juxta Hippocratis monitum ad Secundarum exclusionem juvant, 10) nonnunquam in affectibus Comatosismo-deste adhibita Errhina & Ptarmica profunt, 11) interdum in Apoplexia, & denique 12) etiam in Lipothymia conducunt.

§. VIII. Contra indicantur vero hæc Apophlegmatizantia remedia 1) in subjectis valde plethoricis 2) in illis, quæ ad faciles & largas capitis & pectoris Hæmorrhagias prona sunt 3) etiam in talibus, quæ acerbioribus congestionibus sanguineis capitis obnoxia sunt 4) ut & in illis, quibus inflammationes in superiori corporis regione usitatae sunt 5) ubi eximii defectus facultatum

animæ adfunt 6) in subjectis, quibus affectus spastici & convulsivi familiares sunt 7) sub graviditate 8) in puerperiis, quando Lochia rite fluunt 9) in Herniosis subjectis 10) in ani & uteri procidentia 11) in Phthisicis & denique 12) in quibusvis febribus acutis.

§. IX. Remedia, quæ simplicius Errhina vocantur, recensentur varia, e quibus aliqua securioris, alia periculosisioris usus sunt: potentissimum ex Errhinis est *Euphorbium*, quod etiam in parca quantitate adhibitum, vehementer nares stimulat; unde etiam paulo immodestius usurpatum in subjectis plethoricis & spongiosis vel simplices, vel erysipelaceas inflammationes provocavit, quare cum maxima circumspectione adhiberi debet, licet illud agyrarum sit arcanum, quo mediante Catarrhos extemporaneo actu subtrahere audent: minus congrue in pulverulenta sola sua substantia adhibetur, unde rectius parca illius quantitas, cum majori copia aquæ diluta, successe intra nares excipi aut si *Euphorbium* antea cum aqua quadam destillata solvitur & deinde talis aqua majori quantitati alterius pulveris communis sternutatorii commiscetur, tunc paulo securius adhiberi potest.

§. X. Deinde Errhinus effectus adscribitur *Vitriolo albo*, quod vero rarius usurpatur, licet in catalogo talium remediorum reperiatur, quod secundum quorundam commendationem cum aqua aliqua destillata solutum exhibetur. Paulo securius vero errhinam efficaciam habet *Sal volatile* sive *simpl x*, sive *oleosum*, aut Spiritus urinosus, modo modestius adhibeatur; quale remedium admodum penetrat, subtiliter stimulat & efficaciter resolvit humores: ita denique cum simpliciore securitate adhiberi potest *Succus Majoranæ* aut *Brassicæ*, qualia singula remedia sine sternutationis effectu nares purgant.

§. XI. Dantur etiam remedia, quæ Errhinam & Ptarmicam virtutem simul habent, velut *Flores Liliorum convallium* Herbarum pulverisatæ Majoranæ, Betonicæ, Serpilli, Thymi, Roris marini, Flores Lavendulæ, Spicæ, Anthos, maxime vero huc referri debet *Herba Nicotiana* sive domestica sive exotica: pertinent huc semina Rutæ, Nigellæ, Erucae, Sinapios, Cubebæ, Caryophilli aromatici, quin ipse subtilissimus vapor Ceparum, ut & parcissimus usus Piperis valde afficit nares: accedunt Succus Betæ, Raphani rustici; quo aliqui purgantia referunt, ut Helleborum nigrum & album, qui posterior denominationem suam in vernacula ab effectu sternutatorio obtinuit: Radix Pimpinellæ albæ pulverisata strenuas sternutationes causatur, nec non Squilla pulverisata potens Ptarmicum remedium constituit; unde caute usurpari debet; ex quibus singulis speciebus vario modo pulveres tales sternutatorii confici possunt; quibus pro grato odore vel communia fraveolentia, imprimis species Diambræ, Diamoschi, nec non olea destillata & Balsama oleosa commiscantur, quibus

quibus cum posterioribus Tabaci simplicioris adversus odor quantisper corrigi-
tur, si quædam subjecta eundem perferre non possunt.

§. XII. Antequam vero talis medicatio per Errhina & Ptarmica fu-
scipiatur, præstat prius corpus debite præparare, ne huic actui therapeutico
suspecta quædam accidentia sese jungant; unde antea alvus aperienda est &
primæ viæ a crassis impuritatibus liberari debent; deinde interponenda sunt
remedia discutientia, resolventia, serum subtiliter colliquantia & per diapho-
resin & diuresin moderatam evacuantia, sicut in subjectis pituitosis Succinata
& Sassafrata adminicula conveniunt, quæ præcipue in Essentiis ordinanda sunt,
servando regimen moderate calidum, quo humores superficiales in iusta flui-
ditate permaneant, ne specialis illa excretio therapeutica impeditior red-
datur.

§. XIII. Excipit altera Apophlegmatismi species cum MASTICA-
TORIIS præstanda, quorum usus proinde rarior est in praxi medica: evenit
vero interdum, ut nimia secretio feri salivalis intra caput talem derivationem
& ventilationem inferat: contingit Masticationis effectus, quando certa ad-
minicula, dentibus comminuta, vel subtili, vel efficaciori suo principio sali-
no-sulphureo partes faucium nervosas stimulant, ut copiosius humor salivalis
affluat & e glandulis vicinis effluat, qui postea excretus connexum suum effe-
ctum medicum inducit.

§. XIV. Utut vero Masticatoriorum usus admodum restrictus est,
tamen admittitur interdum 1) in subjectis valde pituitosis 2) in Catarrhis capi-
tis & faucium contumacibus 3) in frequentibus & contumacibus congestionibus
capitis, 4) in aurium & oculorum affectibus serosis 5) in Coryza habituali 6)
in Gravedine 7) in Odontalgia serosa 8) in frequenti infarctu partium glandu-
losarum colli & faucium 9) in Decubitu affectuum catarrhalium ad ventricu-
lum: in quibus singulis circumstantiis, reliquis aliis exclusis, moderata talis
Masticatio concedi potest, cavendo tamen, ne in hac excretionem excessus
committatur, alias singula hæc incommoda exinde magis confirmantur.

§. XV. Remedia quod concernit, quibuscum excretio per Mastico-
tionem institui potest, tunc varia huc commendantur; potentissimum est *Radix Pyrethri*,
mitissimum est *Mastix*, mediæ indolis est *Tabacus*, qui in subje-
ctis, quæ eundem non extreme averfantur vel masticatus, vel in fumo adhibi-
tus efficacem excretionem salivalem involvit; cavendo, ne succus hujus Ta-
baci deglutiatur, qui graves cardialgias causatur, quibus optime per aromatica
carminativa succurritur; alias etiam ad masticatorium scopum seligi possunt
Radices Angelicæ, Imperatoriæ, Helenii, Carlinæ, Acori, Pimpinellæ albæ,
Galangæ, Aromata, Semina Erucae, synapios, allium, cepæ, herbæ recentes

Majoranæ, Pulegii, Betonicæ fimilesque antiscorbuticæ, Essentiæ, ex hisce speciebus paratæ, Gummata acriora, quæ singula vero in pauca quantitate usurpanda sunt.

§. XVI. Proinde etiam illa cautela in hac excretionē servanda est, ne in corpore impuro & cacochymico eadem ordinetur; unde præstat antea corpus debite repurgare & sordes educere; proinde etiam adhiberi possunt remedia anticatarrhalia, abstergentia, resolventia & discutientia, sicut proinde ad statum plethoricum respectus instituendus est, ita ut in subjectis adfueris vel tempestivæ Venæ Sectiones, vel congruæ Scarificationes suscipiantur, ita eo securior effectus & eo certior salubritas erit, quæ de Masticatoriis expectatur.

CAPUT XI.

DE

PARTICULARIBUS SERI EVACUATIONIBVS SUPERFICIALIBVS PER VESICATORIA, FONTICULOS ET SETACEA.

§. I.

Particulares tales subtractiones Seri, cum aliquali Lymphæ quantitate remixti, in vulgari medicina practica non infrequentes sunt, unde tanto magis merentur quoad usum & utilitatem suam dijudicari: prima harum excretionum per VESICATORIA & connexa rubefacientia atque Phænigmos præstat, quando in superficie cutis & variis quidem corporis regionibus vel extraordinarius rubor, vel perfecta Vesica, capax & lata, excitatur, quæ cum Sero lymphatico repleta, denique vel sua sponte erumpit, vel arbitrarie aperitur, ut collectus humor effluat, ubi directio hujus evacuationis non tam ipsum illum humorem concernit, quam affectuum illorum ad quos vesicatoria ordinantur diversionem & derivationem.

§. II. Quanquam vero hæc species commotionis, alterationis & evacuationis magis applicationibus Chirurgicis inserviat, tamen quia vel ab imperitis Chirurgis, vel interdum ab ipsis medicis non exiguus abusus cum singulis

gulis hisce evacuationibus committitur, ita in Therapia rationali medica admodum necessarium est, quo juxta dexteritatem & peritiam medicam tales excretiones juxta & condigne ordinentur, siquidem juxta vulgarem abusum eadem tunc demum ut plurimum ordinantur, quando alia adminicula speratam suam utilitatem haud obtulerunt, adeoque merito ad ultima asyla medica transferri debent.

§. III. Vesicatoria ut plurimum operantur derivatorio scopo, sed eo ipso etiam simul & semel sine cunctatione, cum vicissim Fonticuli & Setacea singularem servitutem involvant & longinquiori usu utilitatem suam exferant, hinc Vesicatoria ad præcipientes & impetuosos affectus quorum decursus est adeo longus, commendari possunt, Fonticuli vero ad morbos Chronicos, quorum decursus languidus & lentus: deinde Vesicatoria satis sensibiles dolores, ardores & pruritus involvunt, ita quidem, ut interdum metus inflammationis accidat, præprimis in subjectis sensibilibus & plethoricis & ubi paulo immodestius vesicæ excitantur: propterea circa usum Vesicatoriorum perinde prudentia & modestia adhibenda est.

§. IV. Rubefacientia operantur cum efficaci acri & caustico suo sale, quo cutem ita stimulant, ut sanguis eo copiosius congeratur, inde rubores & ardores oriuntur, ut propterea in opposita & affecta parte congestoria & inflammatoria alia commotiones cessent ac quiescant; interim remedia sanguinem eo non attrahunt, sed potius natura juxta consuetum suum morem stimulum in illo loco inductum tali sanguinea congestione prosequitur: ita etiam Vesicatoria caustico effectum operantur in corpus vivum sentiens, minime vero in corpus exanimatum & mortuum; unde subjecta sub operatione Vesicatoriorum dolores illos causticos bene sentiunt, quam superficiei sepsin & causin natura proinde cum tali affusione humorum seroso-lymphaticorum prosequitur, quo principia illa materialia externa quantisper diluat & in physica sua efficacia infringat: quæ natura dum particulari tali motu & sensu majori in alia loca transit, ita in affectis locis vicinis pristinum motum congestorium deferit, ut deinde connexi affectus morbidum remittant, aut leniores & tractabiliore evadant.

§. V. Quemadmodum itaque per usum Vesicatoriorum non tam materiae evacuatio directe intenditur, quam motuum diversio, ita practicis in more positum est in variis corporis regionibus & locis vesicas excitare: usitatius quidem in nucha, interdum in pedum plantis aut suris, circa aures, ad carpum, ad inguina & crura & in interna cubiti flexura circa venam medianam, qui posterior locus a quibusdam practicis cum singulari encomio commendatur ad cephalalgicos & odontalgicos affectus: usitatis tamen locus in
nucha

nucha est, unde vesicatoria magis ad capitis affectus in vulgari praxi ordinantur & interdum etiam conducunt.

§. VI. Sicuti porro Vesicatoria primario ad capitis affectus conducunt, ita proinde magis in illis afflictionibus subveniunt, quæ externam capitis regionem detinent: de reliquo vero etiam Vesicatoria indicantur 1) in diuturna Cephalaugia & Cephalæa serosa 2) in Ophthalmia serosa & Lippitudine 3) in chronica Coryza 4) in Odontalgia serosa 5) in Lethargo aliisque affectibus soporosis 6) in ulcerationibus capitis diuturnis manantibus 7) a quibusdam practicis ut singulare remedium ad revocanda exanthemata retropulsa laudantur, sed minus certo & felici successu 8) indicantur etiam in Phrenitide 9) in convulsionibus ex retropulsis achoribus & superficialibus ulcerationibus oris 10) in Paralyfi linguæ 11) in auditus debilitate & susurru aurium ex causa frigida pendente 12) in diuturnis capitis Catarrhis.

§. VII. Proinde vero Vesicatoria in variis casibus & occasionibus contraindicantur & quidem 1) in affectibus congestoriis, mere sanguineis 2) in affectibus contumacioribus spasticis, ex causa sanguinea ortis 3) in febribus acutis 4) præsentente plethora eximia & valde mobili 5) in gravidis 6) in inflammationibus 7) in prodigiis Hæmorrhagiis 8) in moliminibus hæmorrhagicis 9) in aliis commotionibus, abundantiam sanguinis concernentibus 10) in subjectis Cholericis 11) in infantibus & senibus 12) in subjectis valde sensibilibus & morbis corruptis: unde temperatiora rubefaciencia remedia interdum conducunt ad motus contumaciores congestorios sanguineos & inflammatorios revellendos.

§. VIII. Usitatissimum & probatissimum adminiculum, quo mediante Vesicæ excitantur, constituunt *Cantharides*, qualia animalecula separatis alis & capite neque valde adulta, pauca quantitate cum fermento panis, addito aceto quodam & interdum caricarum pulpa pro leniendo dolore, in massulam convertuntur & loco selecto applicantur, ita quidam Cantharides cum Theriaca aut Caricis subigunt & applicant: aliqui eadem animalia cum Cera, Thure, Mastiche etc: in consistentiam Emplastri convertunt, aut cum Emplastro quodam diaphoretico Mynsichti subigunt; sicut etiam seorsim talia Emplastrum vesicatoria in dispensatoriis prostant.

§. IX. Dantur etiam remedia *Rubefaciencia* e quibus potentiora sunt Radix Pyrrethri & Euphorbium; attamen alia adhuc dantur hujus efficaciam, ut Radix Ranunculi sylvestris, Cepæ, Allium, Synapi & Fimus columbinus: sed cum his prudentia est adhibenda, ne in subjectis plethoricis & spongiosis inflammationem erysipelaceam excitent; quare ad partes non valde sensibiles

les sed potius crassiores & robustiores applicari debent, ut diversio & revulsio necessaria perpetretur.

§. X. Singularem notam inter curiosos eruditos promeruit exoticum illud experimentum, quo mediante superficialis rubefactio per cauterisationem excitatur, nimirum per famosam illam *Moxam Indorum*, quæ constituit fasciculum lanuginosum, qui certis corporis regionibus applicatur & accenditur, ut ita successive deflagret atque superficiem cutis cum Cauterio quodam stimulet: quemadmodum vero hoc experimentum magis pro subjectis robustioribus reservari debet, ita non æque singulares utilitates in medicina Europæorum de eodem promitti possunt, licet quidam medicorum nostratium loco Indicæ Moxæ aliam communem lanuginem subtiliorem pro eadem applicatione seligant atque ordinent.

§. XI. Quando artifex consultum esse judicat, quo Vesicatorium applicetur, tunc antea corpus debite præparare debet, imprimis ubi aliqualis dyscrasia vel in primis viis, vel in humoribus præsumitur: præstat propterea præmittere moderatam laxationem, quæ inter alia cum additamento Mercurii dulcis, præcipue in subjectis humidioribus, perficienda est: deinde confert humorum fluiditatem vel per decocta dilutiora calida, vel per Essentias anticatarrhales adjuvare: quando vero jam Vesicæ excitantur, aut nunc provocatæ sunt, tunc præstat corpus in moderato calore conservare.

§. XII. Quando Vesica sufficienter excitata fuit, tunc remoto remedio vesicatorio aperiri debet & convenit interdum in subjectis valde humidis post contenti liquoris seroso-lymphatici evacuationem affluxum & effluxum illius aliquandiu continuare; id quod quidam per folia brassicæ, alii per modestam insersionem pulveris Cantharidum aut illinitionem olei Irini & applicationem Emplastris Citrini, vel de Spermate Ranarum, urgent & obtinent; pro quo scopo securius pulverizatæ radices, vel Gentianæ rubræ, vel Ireos florentinæ, inserviunt: cavendum vero est, ne tales vesicæ, vel præter necessitatem, vel in genere de reliquo diutius fluant, siquidem alias vel inflammatoriæ commotiones vel ulcerosæ corruptiones superveniunt.

§. XIII. Quando multus ardor talem Vesicam comitatur, tunc pro lenitione concilianda inserviunt olea lenientia & moderate refrigerantia atque abstergentia, ut oleum Chamomillæ, Spermatidis Ranarum, Mastichinum, addendo aliquid Cerussæ albæ, Succini albi, Camphoræ, Cera virgineæ &c. præterea imminentes inflammatoriæ commotiones declinandæ & mitigandæ sunt per Emplastrum lenientia, discutientia Camphorata: si ultra necessarium terminum Vesicæ ferum fundere continent, tunc conveniunt interna alexipharmaca & anticatarrhalia, cum debito regimine diaphoretico combinata aut mitiora laxantia; externe

vero in ambitu applicanda sunt Emplaftra discutientia: denique consolidatio vel sua sponte contingit vel per Emplastrum Sticticum Crollii &c. promoveri potest.

§. XIV. Ad FONTICULOS explicandos accessum instituo, quorum administratio & applicatio inter medicos valde usitata, imo antiquitus recepta est: judicarunt enim quidam e medicis, quod in diversis subjectis natura per superficiales ulcerationes satis magnam copiam materię serosę ichorosę eliminat & cum tali fluxu alia incommoda pręservet, cum vicissim cohibitis illis ulceribus pathemata talia demum orta sint; unde quidam illorum medicorum in eo naturam imitari & artificialia ulcera excitare laborant, quo ex iisdem similis evacuatio provocetur & diversorum morborum pręservatio exerceatur, quo sensu Fonticuli nihil aliud, quam superficialia ulcera sunt.

§. XV. Quam bene quidem cęteroquin hæc imitatio therapeutica excogitata est, tam frequens tamen cum Fonticulorum ordinatione committitur abusus, siquidem notissimum est, quam male iidem ultimis asylis medicis annumerati sint, dum vel in affectibus non satis cognitis, vel perquam refractariis injunguntur & excitantur, sed sæpe numero sine ulla utilitate, quin potius cum reliquę œconomię vitalis vel majori, vel minori, vel pręsentaneo, vel successivo damno adhibentur, dum insolito tali & plane inopportuno modo natura contra omnem suum sensum & consensum ad incongruam ejusmodi evacuationem ducitur & seducitur: quare in ordinatione hujus specialissimę maximeque insolitę excretionis magna prudentia & dexteritas adhibenda est.

§. XVI. Testantur insuper Fonticuli particularem suam indolem atque molestiam, quod strictam illam obligationem atque servitutem confidentis continuationis inferant; ut nihil dicam de quotidiano speciali suo directorio: ita enim, si semel excitati sunt, non facile, aut ita cito consolidari debent; alias ita indiscretim consolidati non modo antiqua pathemata, sed adhuc graviora inferunt; unde demum sub longa mora & successive utilitatem suam promittunt, quando in aliquo casu paulo magis directę conveniunt, proptereaque potius Chronicis morbis opponendi sunt & quidem rectius derivatorio, quam evacuatorio scopo & effectu: licet enim Fonticuli per evacuationem humoris serosi sese exferant, tamen ipsius hujus excretionis utilitas pręviam derivationem pro scopo habet.

§. XVII. Excitantur itaque Fonticuli in superficie corporis & quidem in loco non æque valde carnosio, sed ubi musculorum tendines sub cute reperiuntur: penetrant vero Fonticuli per cutem, qui tamen minime in ipsos tendines transferendi sunt, multo minus vero ad partes musculosas perducī debent, in quo posteriori casu error, si committitur, tunc talem Fonticulum frequenter comitantur partis ardores, rubores, inflationes, dolores maxime tensorii, quid quod plane nonnunquam sanguis transstillat; quę singula signa haud bonę indo-

indolis sunt; ut consultius sit, quo talis Fonticulus denuo conorescat, propterea-
que magis in loco idoneo novus excitetur.

§. XVIII. Formantur itaque Fonticuli usitatus in brachio inter muscu-
lum bicipitem & deltoideum, minus vero consulto ad crura, femora, aut dor-
sum; interdum utiliter in ipsa Nucha excitantur & quidem inter secundam & ter-
tiam colli vertebra; cautela tamen illa servanda est, ne subterjacentes tendi-
nes simul offendantur, alias superveniunt affectus spastici, inflammatorii, aut per-
niciosa corruptiones; proinde etiam confert, quo indies formatus Fonticulus
humorem suum sufficienter fundat & quo ipse fundus illius Fonticuli semper re-
cens sit; malum enim indicium est, si Fonticuli livescunt, impallescent, aut val-
de flaccescunt, quale quid interdum contingit in ægrotantibus morti propio-
rius.

§. XIX. Sicut Fonticuli plane singulares suas utilitates habent, ita pecu-
liares indicationes in illorum ordine notari debent: indicantur itaque Fonticuli
1) in diuturnis humidis oculorum affectibus 2) in habitualibus morbis catarrhali-
bus 3) in Chronicis serosis pectoris oppletionibus 4) in rheumaticis afflictionibus,
frequenter recurrentibus 5) in affectibus aurium ut Tinnitu, Susurru & Gravitate
auditus e frequentiore congestione ad aures ortis 6) in vertigine caduca, Apo-
plexiam præcurrente 7) in affectibus oculorum ex male curatis Variolis natis 8)
in principiis Cataractæ 9) in Asthmate humido & 10) in pathematibus diuturnis
atque chronicis, ex suppresso sudore genitis.

§. XX. Vicissim contraindicantur Fonticuli 1) in subjectis valde plethoricis
2) & quæ Hæmorrhagiis salutaribus periodicis obnoxia sunt 3) in simplicioribus mo-
luminibus hæmorrhagicis 4) in spasmis 5) in febribus simplicibus 6) in affectibus
periodicis 7) in subjectis quæ particularibus evacuationibus salutaribus adsveta
sunt 8) in gravidis 9) in infantibus & 10) in illis affectibus, ubi vera partium
atonía in causa & culpa est.

§. XXI. Priusquam Fonticuli in aliquo subjecto formentur, præstat an-
tea præsentem aliquam molestim sanguinis ubertatem convenienter imminuere,
sive per Venæ Sectionem sive in adsvetis per Scarificationem; deinde confert cor-
pus & quidem primas regiones repurgare ab inhærentibus impuritatibus; quo con-
ducant laxationes, quæ simul aliquem effectum resolutorium in vias atque humo-
res transferunt; unde vel Infusa vinosa vel etiam in pilularum forma mixta ama-
ra, sic dicta antiscorbutica, admodum præstant.

§. XXII. Quod ipsam administrationem Fonticulorum attinet, tunc an-
tiquissimus modus fuit per actuale cauterium aperturam talem formare; deinde
vero artificibus familiare redditum fuit, quo per actualem sectionem & incisio-
nem ejusmodi Fonticulum præparent; ultimis denique temporibus posteaquam

corrosiva remedia innotuerunt, usitatum fuit per talia corrodentia, five acidæ si-
ve alcalinæ essentia, ulcusculum tale excitare, uti prioris indolis est Butyrum an-
timonii, Lapis ille Chirurgorum famosus infernalis, Oleum Vitrioli; postero-
ris classis vero est Lixivium concentratum e Calce viva & Cineribus clavellatis
paratum, in quorum corrosivorum applicatione illa cautela tantum est usurpanda,
ne corrosivum remedium latius diffuset, sed quo in profunditatem operetur, id
quod etiam artifices cum bona enchirisi dirigere possunt: quando talis aper-
tura in cutem facta fuit, tunc accrescit eschara, quæ tempestive removenda est &
postea immittuntur vel pisa pro Fonticulis, vel globuli forma oblonga parati e tene-
riori ligno, ne valde offendant interiorem Fonticuli partem: sicut etiam commode
talìa opercula parari possunt, quæ semper Fonticulum in iusta apertura conser-
vant.

§. XXIII. Quoad ejusmodi globulos aut opercula Fonticulis immittenda,
illa cautela est servanda, ne in ullo extremo peccent, siquidem nimis crassa & magna
valde dilatant & locum ægre afficiunt; valde exigua contra facile ad novam
Fonticuli concretionem disponunt: quemadmodum etiam evitandum est, ne ta-
les globuli cum aliqua violentia imprimantur & exprimantur; sicut de reliquo ipse
Fonticulus non immodeste tractari debet, hinc etiam deligatio debet esse apta &
modesta & quidem non nimis arcta, quia dolores causatur; neque nimis laxa,
quia ad facilem Fonticulorum concretionem invitat.

§. XXIV. Confert præterea nosse diversa accidentia, quæ Fonticulis
supervenire & hos offendere possunt, quibus eapropter artifex peritus obviam ire
debet: quando itaque Fonticuli insufficienter manant, sed sicciore sunt, tunc
conveniunt adminicula modeste illum stimulantia; excludo acriora, quæ vulgo
allegantur, ut Colocynthidem, Pyrrethrum, Jalappam, Helleborum nigrum &
Cantharidum simplicem usum; quin potius præfero applicationem globulorum
e radice Gentianæ rubræ, Helenii &c, paratorum, aut insersionem pulveris ex
radice Gentianæ rubræ vel Ireos Florentinæ vel Aristolochiæ, aut conducit huc
globulus ex radice Ireos Florentinæ paratus, vel quando ordinario cuidam globulo
exiguu unguenti Ægyptiaci applicatur & tunc intra Fonticulum adhibetur.

§. XXV. Interdum accidit ut Fonticulo superveniat motus & dolor in-
flammatorius, pro quo arcendo & abigendo in ambitu conveniunt remedia tem-
perata Camphorata, Emplastrum resolventia & temperantia cum Camphora mixta
aut etiam leniter reprimentia emplastica auxilia: huc itidem faciunt Sacculi e spe-
ciebus discutientibus & temperatis nervinis parati, five ficci five vinosi; quemad-
modum conjuncta lenientia pro doloris mitigatione & connexi affluxus tempe-
ratione etiam conferunt.

§. XXVI. Interdum accidit, ut Fonticuli adversum odorem emittant, id quod partim ex individuali dyscrasia humorum, partim ex potu largius vinoso contingit, sicut æstivo tempore ob frequentiore sudationem interdum paulo magis talis foetor observatur: pro hoc itaque emendando præstat Fonticulum sedulo repurgare & nonnunquam cum vino calido eluere, aut globulum ex radice Ireos Florentinæ immittere & de reliquo alias causas, quæ ad hunc foetorem inducendum contribuunt, rite avertere.

§. XXVII. Quando in Fonticulo caro luxurians accrescit, tunc pro eadem auferenda conducunt septica leniora & alia abstergentia, aut olea empyreumatica; cavendo ne fortiora, imprimis vero corrosiva Mercurialia adhibeantur; vulgo etiam artifices usum viridis æris in hoc casu admittunt, qui vero admodum providus esse debet: quod si etiam dolores multi Fonticulos tales comitentur, tunc adhibendus est moderatus calor, nec non in ambitu usus Camphoratorum convenit, quo proinde quadrant Cataplasmata emollientia & resolventia, nec non linimenta lenientia & discutientia, providendo, quo insuper Fonticulus sedulo mundificetur.

§. XXVIII. Interdum accidit, ut multus molestus pruritus Fonticulum comitetur, qui ex affluxu acrioris seri oritur, cui temperando & demulcendo artifex opem afferre debet, quo propterea conveniunt lenientia olea & terrea absorbentia; quando vero eximia aut aliqua Hemorrhagia e Fonticulo succedunt, tunc confert Spiritus Vini Rectificatus aut Essentia balsamica cum Essentia Hyperici mixta, vel pulvis remissius stypticus; cavendum tamen est, ne fortior adstrictio committatur: & sub singulis hisce hætenus recensitis alterationibus symptomaticis præstat alvum in justa apertura servare & interne temperata discutientia remedia conjungere.

§. XXIX. Quod concernit quotidianum Fonticuli directorium, tunc ipse sedulo indies repurgandus est, ne impuritates in eodem colligantur: præstat etiam assidue globulum abstergere, aut indies novum pisum immittere; quo vero in superficie pars munda maneat, tunc imponenda est Charta cerata vel emplastrum leniens & simul abstergens mediocriter Therebintinatum & ceratum; sub Fonticuli gestatione insuper bona dieta servari debet, evitando cibos impuros, aut animi pathemata, præcipue iracunda & inebriationes: & quando denique Fonticuli coalescunt, tunc ordinari debent repetitæ laxationes, sanguinis superflui ventilationes, una cum remediis internis temperantibus, discutientibus ut & regimine bono circa res nonnaturales.

§. XXX. Sequuntur denique in præsentī tractatione SETACEA, quæ magis antiquioribus Medicis & Chirurgis usitata fuere & quæ ipsa præ prioribus paulo crassius & sub majori dolore operantur, unde etiam requirunt subjecta

non valde sensibilia, quoniam non modo Setaceorum applicatio, sed & effectus cum multis doloribus stipatus est; propterea etiam non æque cum aliquo dispendio usus Setaceorum in desuetudinem venit, nisi subjecta robustioris indolis eorundem applicationem admittant: præstat tamen ad minimum in Therapia medica nosse conditiones, quæ in Setaceorum commendatione & ordinatione notari debent.

§. XXXI. Quando itaque aptum subjectum, cui Setaceum ordinari potest, præsto est, tunc illud indicatur 1) in affectibus capitis habitualibus 2) in subjectis adhuc activioris ætatis 3) in Lippitudine 4) in reliqua humida defluxione intra oculos transeunte & exinde emergente visus debilitate 5) in Coryza habituali 6) in Favo & Tinea 7) in diuturno aurium susurru & 8) in subjectis humidioribus: Contraindicatur vero 1) in subjectis admodum Plethoricis 2) in valde sensibilibus 3) in feminis bene menstruatis 4) in hæmorrhoidariis 5) in ætate decrepita 6) in subjectis, quæ ad capitis erysipelas inclinant 7) in Hæmorrhagiis & 8) in affectibus spasticis.

§. XXXII. Applicantur Setacea communiter in Nucha; antequam vero adhibeantur, præstat primas vias repurgare & qualemcunque humorum Dyscrasiam auferre, tunc cum forcipe apta & convenienti acu transfigitur cutis in Nucha; ubi eximia cautela adhibenda est, ne nimis profunde & in subterjacentes musculos acus continuetur, alias graves Hæmorrhagiæ, aut suspectæ inflammationes superveniunt: per hoc foramen postea transmitti debet asperius filum, quo quidam pilosum seligunt, quod per aliquot tempus, imò etiam hebdomadas gestandum & indies huc illuc ducendum est, quo sub hoc sensu doloris affluxus humorum provocetur & derivatio affectus exinde acquiratur.

CAPUT XII.

DE EXCLUSIONE SECUNDINARUM, MOLARUM ET MORTUI FOETUS.

§. I.

AD evacuationes per artificiosam Therapiam promovendas spectant præsentes casus, quando post legitimum partum Secundinæ diutius, quam par est, remanent, aut quando loco legitimi Embryonis *Mola* quædam adul-

adultior & robustior in utero detinetur, quæ interdum verum conceptum prodit, aut quando foetus proxime ante partum mortuus est, qui deinde difficulter excluditur, adeoque partum reddit suspectum & periculosum, ita ut in tali necessitate & afflictione medici auxilium impleretur; ob id placet impræsentiarum de triplicis hujus calamitatis & urgentis status therapeutica directione & moderatione agere.

§. II. Quod enim *Secundinarum* evacuationis promotionem attinet, tunc artifex etiam nosse debet, quo tempore & sub quibus circumstantiis eandem suscipere aut aggredi debeat, ne aliquid præmature aut præposere committat, adeoque magis noceat, quam profit: quando itaque post partum foetus vivi, aut mortui, aut post abortum diutius *Secundinæ* retinentur, insuper etiam necessarij & congrui motus spastici deficiunt, imo jam alia symptomata imminet; tunc tempestivam & temperatam opem ferre debet artifex, id quod aliter fieri non potest, nisi motus illi necessarij revocentur & excitentur, quibus mediantibus *Secundinæ* denique excluduntur.

§. III. Sed cum communiter contrariæ quædam commotiones, imprimis spasticæ, in ejusmodi statu concurrant, propterea ante omnia alia artifex hisce emendandis operam dare debet, alias frustra, aut non nisi cum damno promovebit *secundinarum* expulsionem, quoniam illi motus futuris excretoriis conatibus resistunt; inde oriuntur interni infarctus, angustationes, oppletiones, intrurgescentiæ, stagnationes, occlusiones, stases, inflammationes, convulsiones, febres, putrefactiones & ipsa denique mors: tanto magis in hoc negotio prudentia & dexteritas adhibenda erit, quo magis motus exacerbati esse deprehenduntur, aut quo magis foeminæ sensibiles, vel etiam valde enervatæ observantur.

§. IV. Tanto major circumspectio in hoc negotio commendanda est, quo magis foemina plethorica conspicitur, quo magis humores valde commoti sunt, quo magis spasticæ tractiones in abdomine vagabundæ deprehenduntur, & quo minus communia remedia ad positivam opem offerendam satis faciunt, sed tantum cum generali suo effectu æque facile finistris eventibus inducendis apta existunt: unde etiam minime consultum est, talem promotionem cum impetu prosequi, neque quidem mox ad temeraria illa Chirurgica auxilia confugere, quæ non nisi ad ultima & extrema tentamina spectant & æque facile finistrorum eventuum causa evadunt, sed potius præstat totam therapeuticeam oppitulationem & tempore opportuno & moderamine idoneo exercere.

§. V. Et cum hæc medela non aliter administrari possit, si inconsultam, æquivocam & temerariam violentiam evitare volumus, nisi motus temperanter spastici restituantur, ita multum refert antea auferre, quicquid
huic

huic restitutioni obesse potest; quapropter interdum moderata alvi lenitio, per clysteres emollientes & parcius roborantes, salutaris est; quid quod præfente nimia sanguinis ubertate & ubi hæc plethora commota fuit insuperque necessaria purgatio uterina deficit, tempestiva Venæ Sectio concedi potest: porro contrariæ commotiones spasmodicæ per Nitroso - Cinnabarina, mitigari debent; quemadmodum ab extra modestæ calidæ fomentationes abdominis per Cataplasmata lenientia & remisius nervina conducunt; ita deinde ad restitutionem necessariorum reliquorum motuum propior accessus institui potest.

§. VI. Interdum evenit, ut artifex, necessitate ita urgente, abortum imminuentem & haud præcavendum facilitare & adjuvare debeat, quando videlicet post prægressas eximias & sufficientes causas gravidæ inopinatum sanguinis fluxum uterinum experiuntur, qui per initia instar mensium erumpentium & succedentium occurrit; deinde vero accidunt spastici illi dolores per intervalla increbescences, ita ut exinde hoc sanguinis profluvium augeat, donec tandem immaturus fœtus cum Secundinis penitus elidatur, ubi proxime Lochiorum instar sanguis ex utero fluere continuat; quando hæc excretio interdum tardius & difficilior contingit, attamen sub hisce circumstantiis præoccupari non potest, tunc artis concursus requiritur, quo hunc abortum facili- ret & futura metuenda periculosa pathemata excipiat & præscindat.

§. VII. Præmature abortum impellere & urgere velle, neque scientiæ & conscientiæ, neque experientiæ respondet; unde iudicium artificis requiritur, quo rite observet & discernat tempora, quando abortum promovere liceat deceat- que: & quamvis vulgo ad præcavendum abortum adstringentia remedia commen- dentur, imo licet interdum etiam illa sanguinis profluvium uterinum cohibeant, ut aliqualis spes affulgere possit, quod fœtus retineatur, attamen proximus succes- sus testatur, quod hæc ipsa methodus non adeo secunda sit, cum post aliquam moram febriles, aut alii suspecti spastici affectus accidant, insuperque denuo sub majori- bus difficultatibus hic abortus urgeatur, qui deinde longe periculosius procedit quam si prima vice successerit.

Conf. Disp. mea de Abortus noxia & nefanda promotione.

§. VIII. Præterea efficaci & tempestiva promotione indiget **FOETUS MORTUI EXCLUSIO**, quæ alias admodum tarde, ambigue & impeditè pro- cedit, imprimis dum necessarii illi motus & sufficientes vires deficere observantur, quales ad expulsionem hanc conveniunt; unde interdum fœtus mortuus ita quie- tus relinquitur in utero, ut postea putrescere plane inchoet & frustulatim excindi extrahique debeat, id quod tanto magis contingit, quando jam per aliquot dies circa hujus fœtus remotionem ambigit & occupata fuit natura, hinc tanto magis
in hac

in hac necessitate ad varia incommoda intercipienda tempeſtiva opitulatione opus eſt.

§. IX. Maxime convenit in foetus mortui præſentia attendere & obſervare animum atque vires foeminae parientis, ubi facile conſpicere licebit, quam abjectus, timidus & ambiguus ſit animus & quam debiles etiam ſint vires ſub qua enervatione ſuſpectus & inſolitus horror concurrit; ita ut ſub utriusque præſentia tam puſillanimitatis, quam debilitatis tanto minus facile foetus mortui partus ſperandus aut promittendus ſit; ex quo artifex admonendus erit, quo virium & animi integritati revocandæ & excitandæ operam det, eo facilius reliqui motus ad partum ſpectantes provocari poterunt; ſicut viciffim ſub plenario horum motuum defectu & conſtanti animi viriumque dejectione, nedum quidem reliqua extrema refugia Chirurgica cum aliquali rationabili ſpe adminiſtrari poſſunt, quia totus ſtatus in ancipiti hæret: turpiſſimum vero & ab omni medica & chirurgica peritia alienum eſt tentamen quando loco mortui, vivus foetus extrahitur.

§. X. Fruſtraneum itaque, imo plane temerarium eſſet conamen ſub tali ſtatu mox ad impellentia remedia confugere velle, ubi tam confuſe & ſuſpecte ſanguis inturgeſcit, ut ſub reliquo animi & virium languore in utero non niſi vani & ominoſi, imo plane periculoſi infarctus contingerent, qui repentinis ſtaſibus auſam præbentes, tanto magis funeſtum eventum accelerant; adeoque contra naturæ conſenſum & concurſum methodo pharmaceutica in hoc paſſu quicquam facile committi haud debet, ſed omnes operationes, quæ per rationem & experientiam in hoc caſu utiles prævidentur, ſubinde in juſto & decenti ordine exercere decet.

§. XI. Denique etiam inordinata illa concrementa uterina, quæ MOLARUM nomine venire ſolent, ad tempeſtivam excluſionem promoveri debent: etenim ſi in majorem molem & grandiore magnitudinem accreverunt, non modo reliquam vitalem œconomiam turbant & offendunt, ſed & futuram expulſionem admodum difficilem reddunt, quid quod gravem & ſuſpectam Hæmorrhagiam uterinam una involvunt; unde cum dexteritate & prudentia præoccupare convenit, ne talis Mola in tantam molem accreſcat; propterea minus conſultum eſt hujus expulſionem indiſcreto tempore & impetuoſo gradu urgere; quin rectius mitiori methodo hæc evacuatio adjuvari debet; & cum circa menſtruas periodos in foeminis talibus, quæ Molam geſtant alterationes quædam & interdum ſpontaneæ eniſiones occurrant, ita hiſce temporibus reliqua excluſio, therapeutica methodo, facilitanda & promovenda erit.

§. XII. Quando itaque tales excluſiones uterinæ therapeutice promoveri debent, tunc ſermo non eſt de Chirurgicis auxiliis, ſed potius de pharmaceuticis adminiculis; hæc vero triplici indicatione abſolvuntur, vel virium neceſſariorum

revocatione & conservatione, vel motuum convenientium excitatione per generalia remedia, vel per horum motuum restitutionem, mediantibus specialioribus auxiliis; maximum commodum est, si foeminae non nimium neque cum discrepantibus auxiliis afficiuntur, quae potius ad enervationes illarum & ad perturbaciones motuum contribunt; hinc in communi experientia ita afflictarum foeminarum constat, ut quo plures nasutulae aliae foeminae in consilium trahuntur & quo copiosiora remedia obtruduntur, eo citius afflictae foeminae pereant.

§. XIII. Vulgo quidem ad ejusmodi necessitates & afflictiones ordinantur remedia impellentia, calefacientia & subtilia, quae ad Catalogum Emmenagogorum medicamentorum spectant; ast minime securum est, quo mox universalia talia obtrudantur; cum ob nimiam sanguinis commotionem magis suspectae operationes & uteri intumescantiae ac aggravationes, quam congruae commotiones spasticae, faciliori expulsionem respondentes, excitentur; unde in genere praestat circa usum talium remediorum eximium moderamen adhibere; tanto magis quidem in foeminis plethoricis, quoniam post expulsionem talem, violento motu & modo inductam, vel excessivae sanguinis profusiones, vel periculosa uteri inflammationes, vel febres suspectae oriuntur.

§. XIV. Multum confert ad felicem & facilem talium subjectorum exclusionem extra uterum, quo vires sint integrae & praesentes, quae si labascere & languescere videantur, sustentatione & sublevatione indigent; huc praecipue pertinent vinum bonum, nec non Cinnamomum & Crocus; qui posterior vero parcissima quantitate exhibendus & qui ipse etiam propterea magis ad analepticum, quam impellentem scopum ordinandus est; hinc juscula vinosa modeste aromatizata conveniunt; non minus huc spectant aquae destillatae Liliorum convallium, Cinnamomi, Ceroforum nigrorum, Naphae, Pulegii, &c. quae roborantem suam vim exhibent; abstinendum vicissim est a concentratis, spirituosiss, oleosis destillatis subjectis, quae magis immoderatas internas turgescencias causantur; deinde etiam evitentur Castorina, quae vires magis destruunt, quam erigunt: externe eadem temperata analeptica adhibita, exclusionem talem uterinam quoad primam indicationem adjuvant.

§. XV. Circa remediorum impellentium & calefacientium usum magna circumscriptio adhibenda est; ad minimum talia remedia non nisi in valde refracta dosi exhiberi debent, quoniam valde sanguinem expandunt & turgesciunt; unde loco speratae restitutionis motuum, ad exclusionem uterinorum subjectorum necessariorum, non nisi vanae sanguinis inturgescenciae oriuntur; omnium maxime vero praestat abstinere ab usu concentratorum oleorum, destillatorum & salium volatilium: alias quidem Myrrha & Crocus & compositum illud Elix. P. P. pro hac indicatione, laudata conspiciuntur; proinde abstinendum est a quibuscun-

que

que formulis stimulantibus, ab extra commendari solitis, ut Suffimigiis, Pessariis & Vaporibus, neque etiam spei & expectationi securæ satisfacit applicatio vaporis & halitus salium volatilium per famigeratum illud instrumentum Glauberianum: rectius conveniunt pillulæ Strahlianæ pulveretenus cum haustulo vini exhibitæ, nec non frictiones femorum & fomenta calida abdomini applicata, ut & modesta obambulatio; quibus cum auxiliis longe securius, quam cum aliis violentis adminiculis & methodis illorum motuum restitutio sperari & invitari potest.

§. XVI. Inter alia violentiora & crassiora experimenta ad revocandos motus pro partu necessarios a prædictis commendari solita allegantur Vomitoria; quæ vero in foeminis debilibus præsentaneum periculum exhibent, in reliquis vero minus secure operantur, cum vires demum depauperent; quando vero per lenissimam & externam enechirisiæ unicus vomitus excitari potest, tunc interdum per illum prædicti motus excitantur & revocantur: mediæ conditionis sunt sternutatoria, quæ non nisi mitiora in casu necessitatis concedi possunt, sicut adhuc tussis moderate arbitraria aliquando in hac necessitate confert: rustica & plus quam brutina methodus est, quando crasso modo extrusiones suscipiuntur, quas vocant: man solle die Weiber stürzen, cum quo rudi conamine rarissime speratus effectus obtineri potest.

§. XVII. Sequuntur denique adminicula quædam specifica, quæ motus deficientes revocare debent; ex illis vero vulgo Exuvie serpentum, deinde Pulvis & Spiritus secundinarum humanarum commendantur, quæ tamen desideriis nondum satisfaciunt; paulo magis vero juvat Hepar anguillæ non adultum, neque vermibus corrosum, quod tunc utilitatem suam exserit, quando internum uteri orificium apertum est; deinde etiam in hac necessitate aliquam utilitatem affert Borrax, quæ vero non juxta vulgares promissiones satisfacit; unde a promiscua experientia non probata prostat, sed si utilitatem suam exhibere debet, juxta methodo ordinanda est, quo videlicet antea singula illa impedimenta removeantur, unde præsens partus eximie difficilis redditur; interea vero hæc Borrax non tam indubie & constanter laudatos effectus præbet, uti communis experientia de eadem promittit atque dissert.

CAPUT XIII

DE

ANTHELMINTICIS.

§. I.

AD evacuationes, methodo therapeutica administrandas, spectat etiam *Expulsio Vermium*, qui in hominibus generantur & subinde variis morbidis afflictio-

afflictionibus ansam præbent; quæ ipsa excretio tanto magis necessaria est, quia non frequenter sua sponte contingit; nisi interdum cum scybalis irretiti tales vermes excernantur, aut in inferiora intestina delati & a reliqua congerie vermium separati, denique eliminantur, cum vivi adhuc paulo intimius hæreant, neque ita facile sua sponte ejusmodi evacuationi obtemperent; unde artis concursu opus est, quo corpus ab ejusmodi alieno subjecto liberetur & deinde pathemata reliqua e suo genuino fundamento percurentur.

§. II. Neque tantum hæc methodus ad vermium expulsionem destinata est, sed etiam ad aliorum animalium in intestinis genitorum exclusionem applicari potest; cum historię consent de generatione Ranarum, Lacertarum, Bufonum, serpentum, in Ventriculo & intestinis, in quo casu non æque rationi consentaneum est, mox per superstitionem ad remedia contra veneficia confugere, quoniam talia animalia naturaliter in corpore generari possunt, quorum præsentia in genere ex illis complicatis anxietatibus & morbidis afflictionibus patescit, deinde ex observata aliqua expulsionem talium animalium in eodem individuo facta, inclarescit, ut propterea impofterum artifex curam habere debeat, quo reliquum numerum eorum legitime & tempestive exturbet.

§. III. Ut plurimum Vermes, qui in hominibus reperiuntur, in hisce tantum familiares sunt & per homines propagantur, qui præterea sese magno cum numero in hominibus multiplicant & progenerant, ita ut vix confestim & repente tota congeries Vermium educi, adeoque corpus penitus liberari queat; unde successive hæc excretio exerceri debet: interdum contingit, ut animalia talia in Ventriculo, ut plurimum in intestinis tenuibus obhærescant, ut tanto magis difficile sit per longiorem tractum deorsum eadem educere, neque securum existat, illa per positivum Vomitorium sursum expellere: ut plurimum laboriosum & difficile est Vermes exturbare, quamdiu adhuc vita præditi sunt, quoniam sub aucto motu excretorio iidem non modo valvulosis plexibus & flexuris sese insinuant, sed & actuali morfu intestinorum parietibus inhærescunt; unde facile alia fontica pathemata superveniunt.

§. IV. Interea non modo communia gravia pathemata tales Vermes causantur, sed & in futurum ad affectus atrophicos & hecticos disponunt; sicuti nonnunquam ita crasse intestina corrodunt, ut observationes consent & prostant, quomodo texturam intestinorum penitus perforaverint, adeoque ad miserriam mortem contribuerint: communiter quidem infantilis ætas vermibus vexatur, at tamen aliquando ex hac ætate in adultiorem Vermes propagantur, ita ut in variis casibus & ætatibus illa occasio occurrat, qua Vermium expulsionem artifex adjuvare debeat; imo una talis evacuatio plus præstat, quam copiose suspecta pathematum morbidorum palliatio, ita ut fundamentum curæ consistat in actuali tali
vermium

vermium exoneratione; quanquam interdum etiam contingat, ut natura sua sponte Vermesholce, qui antea vitam amiserunt, excutiat.

§. V. Minime itaque securum est Vermium excretionem impetuosè urgere, tanto minus vero in ætatibus tenerioribus & subjectis sensibilibus; neque etiam admodum salutare est illis temporibus exturbationi Vermium studere, quibus ita afflicti homines majores pathematum suorum gradus experiuntur; tanto minus securum est suspecta talia remedia exhibere & adhibere, quæ vulgo in tali necessitate agyrtis vermifugis usualia sunt: interea præstat vermium expulsionem cum aliquali constantia perficere, quoniam relicto quodam seminio facile magna turba & ingens numerus vermium regeneratur; unde abruptæ & frequenter interruptæ tales medicationes non multum sanitati subserviunt.

§. VI. Quod ipsum usum & ordinationem Anthelminticorum attinet, tunc haud peculiare indicationes occurrunt, quia certitudo & præsentia Vermium absolute illorum usum involvit atque indicat; interea tamen opportunitas agendi bene est ponderanda, ubi minime expedit Vermium expulsionem urgere, quando subjecta aliis gravibus morbis laborant eorundemque acerbiorum statum experiuntur; deinde discretio est instituenda ratione ætatum, sensibilitatum & personarum commotionum; quoniam in subjectis, ad torminosas intestinorum afflictiones pronis, cum anthelminticorum usu magna circumscriptio habenda est: deinde in gravidis & debilibus subjectis similis prudentia servari debet, ne remedia fortius operantia concedantur, quidquod rectius temperatiora, attamen sufficienter efficacia, remedia in hoc casu præferri merentur.

§. VII. Pro securiori & meliori vermium expulsionem commode præmittantur adminicula, quæ Vermes enecant, hinc imposterum vel sponte eliminantur, dum excretorio motui non resistunt, neque intestinorum parietibus adhærescunt, vel eo facilius & lenius expelli possunt, ut minime potentioribus purgationibus opus sit: frustra vero intenditur talis vermium enecatio per alimenta dulcia, pingua & nutrientia; cum minime vermes ad crepaturam usque sive mortiferam saturitatem tales substantias ingerant, sed quantum necessitas illorum permittit; quin rectius per talia subjecta suam sustentationem & detentionem in corpore individui recuperant.

§. VIII. Commodius & certius itaque enecantur vermes vel per acria, vel per amara, vel per salina, vel per specifica. Ad acrium remediorum numerum pertinent Radices Angelicæ, Aristolochiæ, Carlinæ, Helenii, Imperatoriæ, Caryophyllatæ, Pimpinellæ albæ, Dictamni albi, Raphani rusticani, Vincetoxici & ex parte Zedoariæ, quæ radices vel in substantia, vel in Infuso vel Essentia profunt; huc conveniunt eodem nomine Semen Aurantium, Citri, Nasturtii, Gummata Galbanum, Sagapenum &c. nec non aromata, ut Caryophylli, Piper, Zingiber,

Zingiber, Synapi conducunt, quæ in variis formulis exhiberi possunt, cavendo tamen, ne aliqualis excessus committatur, quia acria & vias stimulant & humores valde commovent; unde temperata quantitas, pro repetito tamen usu, præferri meretur: abstinendum etiam est ab acribus purgantibus Colocynthiacis, Scammoniatis ex Asaro, Jalappa &c: paratis, quæ variis sinistris effectibus ansam præbent.

§. IX. Magnæ etiam efficaciam pro necandis vermibus sunt amara, quæ itidem aliquali acredine gaudent, ut: Allium, Porrum, Cepæ, Gentiana rubra, Galanga, Lapathum acutum, Squilla, Zedoaria, herbæ Absinthii, Carduibenedicti, Centaurii minoris, Cochleariæ, Fumariæ, Tanaceti, Abrotani, Nasturtii, folia Persicorum, Ruta, Scordium, flores harum herbarum, Semen Cinæ, ipsum etiam Rhabarbarum, Myrrha & Aloes, quæ species vel in Essentiis & Elixiriis, vel Extractis vel Succis vel Infusis ex parte etiam in substantia, sufficienter conducunt, Syrupi vero amari, quia mixtum saporem habent, non valde satisfaciunt; ita a multis Elix: P. P. pro hoc scopo commendatur; cum quibus singulis etiam illa temperies servanda est, ne excessus committatur.

§. X. Præterea vermes etiam enecant subjecta Salina; sicut ipsa diæta magis salina in subjectis verminosis non modo illum effectum habet, ut vermes magis excitentur & pathemata consueta interdum exacerbentur, sed etiam successive mortui vermes evacuentur: proinde alia Salia huc trahuntur, sive digestiva, abstergentia, tartarifata, sive amara vegetabilia, sive etiam volatilia; cum vero juniorum ætatum subjecta non bene perferant salium usum, tanto minus vero volatiliū, ita eadem tam pro adultioribus asservari, quam in hisce insuper discretive ordinari debent, ne per liberiores Salium volatiliū usum alia suspecta pathemata revocentur.

§. XI. Quando quisquam per salina remedia vermes enecare contendit, tunc illorum sufficiens quantitas exhibenda est, unde huc etiam quadrat Sal Anglicanum, Liquor terræ foliatæ tartari, Tinctura antimonii acris, Spiritus volatiles iusta dosi inter se commixta, quæ sub continuato usu tandem vermes interimunt; ubi tamen hoc tempore cavendum est, ne valde alimentosa diæta adhibeatur, alias facile debilitati vermes quasi reviviscunt.

§. XII. Sequuntur denique illa remedia, quæ vulgo specificorum nomen tenent, e quibus constat famosum illud semen Cinæ, quod amaritie sua operatur, muscus corallinus, qui farsedine & terrestreitate sua vermes offendit; eximie dignitatis est Mercurius, qui vel dulcis ad exigua grana oblatus, minime tamen in pulverulenta consistentia ingerendus ne glandulosis faucium partibus incommoda afferat, vel currens cum cerevisia decoctus, aut exigua quantitate cum saccharo contritus ad aliquot grana exhibitus, potenter vermes enecat; qualia Mer-

curi-

curialia adminicula plus quam alia vermibus resistunt; unde etiam commode adhiberi possunt; modo cum illorum usu etiam temperies adhibeatur; sunt, qui singularem laudem anthelminticam Cornu Cervi usto adscribunt; quod vero non nisi argiori quantitate assumtum promissis satisfacit, alias vero spem nostram fallit.

§. XIII. Superfunt adhuc talia auxilia, quæ vermes exturbant & expellunt & hæc quidem vulgo purgantia sunt, cum quibus vero iterum ratione usus prudentia adhibenda est, siquidem resinosa & acria talia, quæ vulgo commendantur nimis vehementer operantur. Præferimus itaque præ aliis Rhabarbarum, Aloë, Helleborum nigrum circumspecte adhibendum; sicut practicis valde usitatae sunt Species Diaturbith cum Rhabarbaro, quæ interdum morsulis commiscentur, modo parcius adhibeantur: præstant vero magis successive, quam simul & semel Vermes enecare, quoniam sub simultanea expulsionē dolorifica intestinorum tormina concurrant.

§. XIV. Interdum mitiora evacuantia cum prædictis vermes necantibus remediis conjuncta offerri possunt. Denique etiam a quibusdam allegantur remedia, quæ ab extra adhibita vermes interficiunt & ad evacuationem disponunt: sunt vero illa amara, ut Cataplasmata ex radicibus & herbis parata, aut linimenta ex oleo Absinthii, Zedoariæ, Amygdalarum amararum & aloë parata, quo aliqui fel Tauri, alii oleum Colocynthis accensent, quidam unguentum de Arthanita commendant, sed hæc ipsa non admodum securi usus sunt, tanto minus vero in subjectis pusillis & teneris aut sensibilibus adhiberi debent, quin rectius pro adultis & valde robustis asservari possunt, ubique tamen cum moderamine concedenda sunt.

CAPUT XIV.

De

EXPULSIONE MORBORUM RETROPULSORUM.

§. I.

INter illas Evacuationum Species, quæ non modo eximie dignitatis sunt, sed & frequentius in arte administrandæ occurrunt, subinde etiam variis difficultatibus subjectæ deprehenduntur, merito explicari & commendari debent. Restitutiones excretoriæ aut translationes & sepositiones morborum in interiora corporis retro-actorum; qui acutus non modo in necessaria quadam excretionē concen-

centratur, sed eo respectu evacuationibus annumerari meretur, cum retropressa causa morbifica in nobilioribus internis partibus, in ignobiliores adeoque in peripheriam corporis transferri & eliminari debeant.

§. II. Quod diversi morbi, qui quoad suos effectus suaque phaenomena in superficie corporis hærere deberent, ad interiora retrolabantur, non rara est observatio, sed antiquis æque medicis & hisce etiam ferè eum majori cura, quam recentioribus innotuit; siquidem diversæ morborum species passim obtingunt, quæ periculosas tales retrocessiones subeunt: quando vero tales affectus genuinam suam sedem mutant, tunc non modo anomalicam faciem induunt, sed si nobiliores partes invadunt, magis repentinam noxam minantur; quapropter Hippocrates tam notanter inculcavit, quo inflammationes, imprimis erysipelaceæ retropulsæ tempestive in exteriorem corporis ambitum restituantur.

§. III. Ex eo facile elucescit, quam falsa illa sit assertio, quasi tales morbi superficiales physicam relationem habeant ad externum corpus, aut quasi materia peccans proportionem figurativam habeat ad poros corporis externi; cum hoc ipso phaenomeno manifeste liqueat, quam facile, repente & prompte ejusmodi affectus retrogredi queant, adeoque eandem relationem physicam ad internum habeant, quam ad externum corpus habere conspiciuntur; siquidem in talibus morbis sæpe magna vis est consuetudinis, quando sub speciali sensu, directorio & æstimatione natura humana ad diversas corporis regiones particulares impuritates transfert & ex iisdem denique eliminat; testimonio ulcerum superficialium, Serpiginum, Varorum, particularium sudorum &c. quales apostases si e corpore externo ad internum reprimuntur, gravem alterationem & insignem perniciem reliquæ œconomiae vitali inferunt.

§. IV. Taliam retropulsarum morbidarum afflictionum variæ species in praxi medica occurrunt, ex quibus quædam *Malignæ*, aliæ vero *Benignæ* indolis sunt: ad priorem classem spectant vulgo sic dicta *Exanthemata*, *Petechiæ*, *Variolæ*, *Morbilli*, *Purpura*, *Ulceræ venerea*, *maculæ scorbuticae*, de quibus principaliori sensu expulsio ab internis ad peripheriam corporis desideratur, sicut vulgo in communi praxi in quolibet affectu maligno tam patientes, quam medici, juxta communem stylium, virus a corde dispellere & e corpore expellere contendunt, quæ expulsio tanto magis tempestiva esse debet, quo diutius remanens materia peccans gravem noxam causatur.

§. V. Dantur etiam benigniores tales affectus, e quibus tamen quidam perinde satis periculosi esse conspiciuntur, quando repelluntur, ut sunt: *Erysipelas*, *Podagra*, *Arthritis*, *Rheumatismi acres*, reliqui vero affectus sunt: *Scabies*, *Serpigines*, *Maculæ hepaticæ*, *Vari & Jonchi*, *Gutta rosacea*, *ulceræ*
super-

superficialia, *Sudores particulares manuum & pedum*, *Achores infantum*; quales singuli affectus retropulsi, varia incommoda & nocumenta causantur: e quibus observationibus itaque constat, quam frequenter tales casus in praxi medica occurrant, ubi necessaria & prudenti expulsionem retropulsi affectuum opus est.

§. VI. Quam multiplices sunt affectus retropulsioni ad interiora obnoxii, tam multiplex etiam cautela & prudentia adhibenda est, ne restitutio illorum affectuum in peripheriam unquam crasse impulsorio modo atque effectu fiat: quamvis enim hæc vulgaris sit methodus, ut per regimina & medicamina impetuosioris energiae, hæc depositio & translatio affectuum in pristina sua loca urgeatur, tamen ut plurimum talis immoderata & vehemens impulsio vel ambigue, vel funeste succedit, ob id ante omnia indoles affectuum restituendorum bene est disquirenda, ne cum suspecto immoderatiore tentamine iisdem vim inferamus: plurimi vero prædictorum talium affectuum illius indolis, mobilitatis & sensibilitatis sunt, ut audacem talem, vulgaris moribus usitatam, methodum ægerrime perferant.

§. VII. Testantur tales affectus eximiam suam sensibilitatem, dum partim per leves & exiguas causas retropelluntur & a pristino & genuino suo loco moventur, partim dum per fortiores & immoderatiore conatus non facile in pristinum suum locum reducuntur, sed rectius in hac suspecta perversione augentur & exacerbantur, ut præcipitem periculosum aut funestum effectum & eventum nanciscantur, imo dum in genuina sua conditione motibus singularis activitatis & directorii nituntur, qui subitaneis alterationibus expositi sunt: & hæc animadversio tanto magis allicit Therapeutam, quo in tractatione & restitutione talium affectuum delicate & modeste procedat & ab omni impetu atque audacia sollicite absteat.

§. VIII. Cum itaque prima horum affectuum translatio & directio in externum corpus non mere physicis potentiis & qualitatibus nitatur, dum physica illa relatio inter materiam peccantem & peripheriam corporis admodum æquivoca & fallax est, sed potius naturæ energiae, capacitati & directioni accensenda sit; ita frustraneum conamen erit, si artifex citra ipsius naturæ consentientem, placidum & moderatum concursum hanc expulsionem per suas tantum vires committere & deducere laboraverit; siquidem nudæ illæ crassæ commotiones humorum & externæ stimulationes partium non efficient, quo materia, aut reliquis affectus ita exacte & tempestive in specialem pristinum suum locum transeat; quapropter in tali negotio specialis capacitas, efficacia, potestas & directio artis evilescit; ex qua demonstratione itaque sequitur, quod minime per nudum artis impulsam & immodestam conatum hæc restitutio peragi debeat.

§. IX. Quemadmodum porro tales translationes materiarum peccantium & affectuum in peripheriam corporis mediantibus motibus solennibus & usitatis vitalibus fiunt, ita etiam retropulsiones ad interiora primario per efficaciam motus tonici & deinde etiam cum & sub progressu sanguinis contingunt: uti porro prima excretio & sepositio in superficiem corporis per temperatiores tales motus successit, ita etiam altera & subordinanda restitutio horum affectuum mediantibus hisce motibus, admodum temperatis, constantibus & in superficiem corporis directis, administrari debet: præstat in hac restitutione vel materiam aliquam peccantem denuo in hanc superficiem corporis revocare, vel & motum & materiam in illam legitime transferre & invitare.

§. X. Multum itaque confert, quo artifex & motui & materiæ rite prospiciat; huic quidem, ne repentinam noxam exferat, illi vero ne sinistro gradu decurrat, neque in interna corporis regione perniciem promoveat, neve irregulariter translationi affectuum in pristina sua loca incumbat, siquidem ad hanc restitutionem salutarem affectuum in peripheriam corporis non nisi moderati & accurati motus requiruntur, quippe qui maximum valent in præfenti negotio, sed qui etiam facile perverti possunt, ob id ab omni motuum irritamento & fortiori excitamento sedulo abstinendum est, quoniam historia practica abunde docet, quomodo talis emendatio affectuum retropulforum non nisi mitissima methodo successerit.

§. XI. Deinde hanc restitutionem eximie sublevat, si contrarii motuum gradus, in peripheria corporis præsentēs, emendantur & auferuntur, quando videlicet incommodæ & suspectæ stricturæ adsunt, quæ repositionem præteritorum affectuum retropulforum valde impediunt, hinc superficies illa est referanda, absque tamen immoderata coactione, quin rectius cum modesto & constanti regimine, placida lenitione & temperata frictione, ut & cum interna sufficienti humectatione & abstinencia ab omni inquietudine, jectigatione & admissione auræ frigidaë, ita eveniet, ut hoc offendiculo remoto facilius ab intra extrorsum salutaris translatio institui queat, quæ vero tamdiu neque tentanda neque urgenda est, quamdiu hæc superficialis occlusio adest atque continuat.

§. XII. Et dum juxta præcedentem nostram animadversionem in artis nuda potestate non est solam hanc repositionem absolvere, ita tamen cum prædictis adminiculis tunc demum natura modeste excitari potest, quo mediantibus motibus suis vitalibus iterum cum hisce affectibus ab intra extrorsum transeat, ad quem transitum vero eadem iterum non impetuose commovenda & impellenda, sed leniter invitanda est; quare seligenda sunt remedia leniora discutientia & alexipharmaca; excludenda vicissim sunt omnia calefacien-

cientia concentrata volatilia & cum orgastico impulsu afficientia & offendentia medicamina & regimina: subinde in affectibus præcipue acutis & peracutis cum temperatis & selectis analeptics medicamentis naturæ subvenire convenit, quo hæc sub præsentia virium necessariorum & reliqua alacri activitate hoc negotium efficacius administret atque absolvat.

§. XIII. Vulgo quidem in hac methodo varia tentamina in praxi medica constant & prostant; ex quibus communia sunt remedia & regimina illa impellentia, quæ propterea dicuntur *Treibende Mittel*; deinde etiam laudantur irritantia & stimulantia, qualia superficiiei corporis applicari solent & sunt juxta vulgarem ordinationem Vesicatoria, Phœnigmi, Rubefacientia & ad imitationem exterarum gentium superficiales actuales cauterisationes; sed hæc methodus, quia nimis immoderata & impetuosa est, ita raro votis & promissionibus satisfacit, quin rectius ipsum præsentem periculosum affectus statum confirmet: interea nonnunquam leniores superficiales frictiones & cucurbitularum cæcarum applicationes ad illa loca, in quibus antea retropulsus affectus hæsit, præ prioribus tentaminibus salubritatem aliquam promittunt & actu exferunt.

§. XIV. Quod itaque attinet *Exanthematum malignarum expulsionem*, tunc horum variæ species occurrant, communiores sunt *VARIOLÆ* & *MORBILLI*, quales affectus facilioribus retrocessionibus expofiti sunt: vulgo quidem pro hac iterata excretionem commendantur varia *Semina* ut *Aquilegia*, *Napi*, *Raparum*, quæ vero tam certos atque frequentes effectus exoptatos haud præstant; interim tamen aliquando votis respondere deprehenduntur; minime autem convenit talia semina recentia exhibere, quoniam de vaporosa quadam mucilagine, varia incommoda in primis viis pariente, participant; unde convenit eadem sufficienter exficcare, aut prævia modesta tostione præparare & deinde in dilutiori emulsione exhibere: huc aliqui Semen Citri referunt, quod vero perinde dubiæ efficacæ est; alias conducit regimen accuratum, modesta diaphoresis promotio per aquas diaphnoicas, non empyrevmaticas, perpetranda; cavendo, ne alvus exstimuletur; quemadmodum præterea potiunculæ tales aquosæ cum absorbentibus tenerioribus remixtæ & moderato regimine conjunctæ, hanc restitutionem retropulsorum horum exanthematum facilitant.

§. XV. Quando *PETECHIÆ* retropulsæ sunt, tunc convenit mox præoccupare, ne retropulsus miasma repentinam perniciem causetur; quare remedia corrigentia, videlicet absorbentia cum acidis saturata offerenda sunt; deinde præstat exhibere selectiora expellentia, quo nomine usum *Mixturæ Simplicis* aut temperatæ *Tincturæ bezoardicæ Scordiatæ* laudamus; præterea con-

jungi debet regimen exactum, quietum & modeste diaphoreticum: quadrant huc etiam leniores frictiones cum linteis calidis in dorso, pectore & femoribus administrandæ & citra refrigerium quoddam committendæ: nec non conducunt Vesicæ cum aqua tepida repletæ hisce locis applicandæ, quo sub relaxatione harum partium ingressus humorum in easdem denuo provocetur; denique etiam conjungenda sunt temperatiora analeptica, ne sub prægressa retropulsione subito vires succumbant, neve propterea reliquæ salutares operationes delinquant.

§. XVI. Communiter etiam PURPURA MILIARIS retropulsioni obnoxia deprehenditur, quæ propterea ita retropulsa variis periculosis successibus ansam præbet; unde tempestiva expulsione opus est, quæ tamen ita modeste & leniter dirigi debet, ne cum ullo impulsu succedat; quare quodvis regimen æstuosum & remedium calefaciens sollicitè evitare adhuc ere, quin potius regimen quietum, modeste diaphoreticum in hoc passu convenit, una cum usu absorbentium cum exiguis Nitri granis mixtorum, ut & cum applicatione lenioris frictionis ad superficiem corporis sine refrigerationis concursu conjungenda: quadrant huc etiam in quibusdam subjectis exiguæ guttulæ Essentiæ Pimpinellæ albæ & Succini; sicut nonnunquam aquæ diaphoreticæ cum absorbente remedio mixtæ in parca quantitate conducunt; denique Infusa simpliciora calida iusta methodo oblata in hac necessitate concedi possunt.

§. XVII. Vulgo quidem Practici ad expellenda exanthemata præcipue in infantibus commendant pulveres illos famosos compositos, ut Marchionis, Panonicum rubrum, específicos, bezoardicos similesve: quibus vero minime ita facile fides danda est, cum ad perversos motus excitandos contribuant; unde cum illorum usu perquam circumspecte aut prudenter procedendum est: & cum contingat, ut in affectibus exanthematicis malignis interna viscera quantisper occludantur, ne miasma eo relabatur, ita quidem aliqui horum pulverum, qui in compositione sua tonicas species continent in tantum hanc internam occlusionem adjuvare poterunt, ut proinde reliquum miasma in externum corpus transferri possit; sed cum hic actus variis ambiguitatibus subjectus sit, ita iterato quoad usum talium experimentorum prudentiam commendamus: neque denique pro exanthematibus malignis infantilibus expellendis Fumariam laudamus, quoniam immoderatis & periculosis commotionibus excitandis quadrat, quæ vero rectius ad Chronicas impuritates eliminandas conducit.

§. XVIII. Excipiunt nunc in ordine aliæ restitutiones & repositiones retropulsarum impuritatum: quando itaque vel SCABIES vel ACHORES talem retropulsionem subierunt, tunc harum impuritatum repositio prom.

moveri potest per regimen modeste diaphnoicum, per Fumariam & Essentias Pimpinellæ albæ, Succini, Valerianæ, nec non per circumspectum internum Sulphuris usum; sed ne interea internæ retropulsæ illæ impuritates damnum aliquod inferant, præstat adhibere pulveres absorbentes & moderatas laxationes: ab extra denique modestæ frictiones superficiei corporis cum linteis calidis, inquinamenta hæc ulcerosa in peripheriam revocant.

§. XIX. Quando ALIA ULCERA, quæ aliquandiu in superficie corporis hæserunt, cum præsentaneo quodam damno retropulsa fuere, tunc interne conducunt remedia absorbentia & nitrata, ut & laxantia, deinde modicus Sulphuris usus æque proficit: conferri possunt Essentiæ alexipharmacæ & præcipue illæ, quæ antea notatæ fuerant; neque incongrue moderata laxatio repetitur & subinde interdum temperata diaphoresis instituitur; quod si varo ulcus retropulsum in pristinam partem absolute revocandum est, tunc præstat talem partem aliquoties modestis frictionibus afficere & in illius confiniis Cucurbitulas cæcas applicare; interea regimen moderatum diaphnoicum continuare & ne aliæ ac perversæ commotiones prævaleant per interna discutientia & temperantia remedia præoccupare decet.

§. XX. Ita etiam cum retropulsis MACULIS SCORBUTICIS prudentia & dexteritas adhibenda est, quoniam fortior humorum commotio ad graves angustationes, oppressiones, oppleriones & totius affectus exacerbationes disponit: præstat rectius ordinare regimen temperatum calidum diaphoreticum & interne adhibere Essentias Helenii, Fumariæ, Cochleariæ, Pimpinellæ albæ parca quantitate; nec non conferre convenit diluentia simpliciora, infusa lenientia calida; externe vero modestæ frictiones superficiei corporis non parum conducunt: præterea ad mitigandos inversos motus usitata temperantia remedia concilianda sunt, abstinendo, ne vel regimina vel medicamina calidioris indolis & efficacæ ordinentur.

§. XXI. PARTICULARES SUDORES MANUUM & PEDUM, quotiescunque retropulsi variis molestiis, incommodis, damnis & periculis animum præbent, ut propterea & necessarium & utile sit, quo imminetia hæc nocumenta tempestive intercipientur & sudores illi, quantum possibile est, in pristinum locum restituantur: quoad priorem indicationem conducunt remedia temperantia, absorbentia & moderate alexipharmaca discutientia, cum regimine modeste diaphoretico; nec non præstat prospicere, quo alvus sua libertate gaudeat: quoad alteram indicationem conveniunt particularia balnea, fomenta, nec non modestæ frictiones manuum vel pedum, ut & conjuncta adminicula interna resolventia & temperanter diaphoretica, nec non to-

pica Camphorata manibus aut pedibus applicanda, ut ita tali methodo in pristinas partes prægressa consuetudo transferatur.

§. XXII. Magnum & repentinum etiam periculum minantur INFLAMMATIONES retropulsæ, quæ propterea longe melius & securius in externo ambitu corporis tolerantur, quam in internis nobilioribus visceribus: & in hac medica tractatione iterum primo præoccupandum est nocumentum ex ejusmodi retropulsione imminens; deinde, quantum sperare licet, revocatio horum affectuum in extremitatem corporis modeste suscipienda erit: quoad priorem intentionem iterum conveniunt remedia temperantia, absorbentia, nitrata, coralliata, antimoniata fixa, nec non decocta modeste diaphoretica, mucilaginosæ, gelatinosæ, ut & remedia interna discutientia & remissius bezoardica: quoad alterum scopum sub regimine modeste diaphoretico & usu temperatarum specierum alexipharmacarum nec non selectorum analepticorum remediorum, convenit ad affectam externam partem adhibere efficaciores frictiones cum linteis calidis, aut Cucurbitularum cæcarum applicationes, aut temperatiora rubefacientia remedia: neque in tali necessitate inefficaces sunt emulsiones ex aquis diaphoreticis ac analepticis & nucleis pingvibus, exclusis feminibus frigidis, paratæ, quibus commode semen Cardui Mariæ conjungitur: tota vero methodus cum maximo moderamine est exercenda.

§. XXIII. Sic etiam SPASMI retropulsi diversi nominis & ominis fontica, imo repentina mala involvunt, dum vel in inflammatorios, vel oppletorios effectus transeunt, ut adeo perinde necessitas urgeat, quo efficaci & prudenti artificio iisdem succurramus. Et in horum translatione interdum præstat tempestive aliquam Venæ Sectionem in congruo loco instituere; deinde per remedia temperantia, lenientia, discutientia & moderate sedantia interna, quo Chaccarillam refero, nocumenta tempestive rescindere, extrinsecus vero per frictiones, congruos infusus aut apta balnea, Cucurbitularum cæcarum applicationes & selectorum temperatorum rubefacientium ordinationes retropulsos Spasmos in pristina sua loca revocare expediet.

§. XXIV. Denique mentio facienda est, retropulsarum MACULARUM HEPATICARUM & EFFLORESCENTIARUM VAROSARUM, quæ retropulsiones æque sanitati inimicæ esse observantur: in harum tractatione præstat antea invigilare, quo alvus aperta sit, imo convenit repetita laxatio per remedia Rhabarbarina, Passulata, Mannata & Tamarindinata; deinde conducunt absorbentia cum acidis conjuncta & coralliata remedia, nec non nitrosa salina absterfiva & tartarifata auxilia; porro conferunt Essentiæ alexipharmacæ, ut & Essentiæ Pimpinellæ albæ, Succini, Fumariæ, Vinctoxici,

toxici, Valerianæ & exiguum de Essentia Myrrhæ; providendo, quo diæta & regimen conjungantur, quæ affectui quadrant, neve vel in animo vel alibi excessus quidam committantur: neque denique negligendæ sunt artificiales imminutiones sanguinis, five per Venæ Sectiones five per Scarificationes administrandæ.

CAPUT XV.

DE

EVACUATIONUM PERIODICARUM DIRECTIONE THERAPEVTICA.

§. I.

QUAMVIS hætenus varia occasione Evacuationum spontanearum & flatuarum mentio facta fuerit, tamen hoc loco singulari studio illarum reminiscor, quo magis in uno conspectu indoles earundem pateat; & sicut in præcedentibus de variarum evacuationum directæ & positiva promotione actum fuit, ita nunc de spontanearum & quidem periodicarum evacuationum salutarium regimine & moderamine agendum erit, utpote quæ tractatio exquisitè medica est, quoniam satis inique juxta nonnullorum Neotericorum speculationes tales evacuationes utplurimum pro turbulentis & ex accidenti ita procedentibus astimantur & declarantur.

§. II. Cum vero diversæ tales evacuationes sponte administrantur & quidem certis, aut interdum plane exquisitis temporibus, ita frustra erit talem actum & effectum tantum corporeis causis adscribere velle; præprimis cum sequens evphoria & repetita harum evacuationum exercitatio, aut secundum exacta tempora instituta operatio, longe alios respectus involvat; unde potius has excretiones naturæ activitati assigno, quæ per illas corporis integritatem prosequitur, adeoque easdem tempore statò celebrat proptereaque salutares successus ex iisdem impetrat.

§. III. Ex eo statim prudens Therapevta colligere potest, quanta dexterritate tales evacuationes tractandæ sint, siquidem non modo salubritati corporis, sed & salutari activitati naturæ resistit, si ejusmodi excretiones, vel præmature, vel citra ullam necessitatem obruuntur & supprimuntur: neque etiam rationalis ille

ille erit actus therapeuticus, quando artifex tales evacuationes, sua sponte legitime succedentes, magis impellit, urget & exstimulat; quid quod sanæ rationi contrariatur, si quisquam contraria methodo has excretiones intercipit, adeoque ad gravia & contumacia damna atque pathemata ansam præbet.

§. IV. Harum evacuationum in communi vita humana occurrunt species diversæ & interdum etiam satis frequentes: ex omnibus solennius obvia est *Menstrua Purgatio* fæminarum, sicut interdum in diversis subjectis *Hæmorrhoidalis* fluxus statis temporibus recursus suos servare observatur: in quibusdam subjectis contingunt *Vomitibus annui*, in aliis *Diarrhoeæ* vel semel, vel bis per annum recurrentes in aliquibus *Hæmorrhagiæ Narium* certis temporibus revertuntur, in variis subjectis *Coryza* sua certa tempora observat, in nonnullis *Sudores anniversarii* procedunt, in quibusdam interdum *Febres intermittentes* suos annuos recursus tenent, quædam denique subjecta certis anni temporibus *Efflorescentias cutaneas* transitorias experiuntur, quæ omnes species ex hoc fundamento caute & perite tractandæ sunt, quia circa easdem evacuationes cum singulari sensibilitate occupata est natura.

§. V. Quod in genere has evacuationes attinet, tunc minime convenit in easdem positive operari, aut illas impellere & accelerare, sed cum tranquillitate & moderamine facilitare, ita ut magis externa & interna incommoda, quotquot tales evacuationes turbare & impedire possunt, abigere præstet; quo imprimis spectat, ut si vel regimen & vitæ genus incongruum fuit, illud emendetur, aut si materia evacuanda immobilior & intractabilior fuerit, ut ad evacuationem moderate præparetur & ut viæ ab aliis oppletionibus liberentur; minime vero consultum est ipsos motus excretorios irritare, qui in antiqua activitate relictæ, sub tali impedimentorum remotione longe benignius, efficacius atque melius decurrunt.

§. VI. Quod tales evacuationes seorsim concernit, tunc in *Mensium* & *Hæmorrhoidum* promotione nil nisi continentia animi & corporis valet, ne videlicet motus necessarii perturbentur, ne etiam viæ congruæ alienis motibus afficiantur, aut immoderate oppleantur, ne porro humores in sua fluiditate alterentur, neve alia offendicula objiciantur; minime vero præstat illis temporibus quando Menses aut Hæmorrhoides legitime erumpere solent, emmenagoga aut impellentia exhibere, quæ alias liberum talem fluxum in prima sua eruptione mox suffocant & per incongruos sanguinis turgescitorios motus atque impulsus turbant, ut denique e tali perverso tentamine hæc evacuationes, quæ antea legitime decurrerunt, in eximias nunc anomalias conjiciantur; sicut etiam inopportunæ artificiales sanguinis subtractiones tales statarias Hæmorrhagias graviter offendere solent.

§. VII.

§. VII. *Vomitus & Alvi fluxus* annui minime supprimi & repelli, neque etiam vicissim impelli & per positiva remedia exacerbari, sed potius bona tolerantia & continentia tractari debent, ita ut omnes irregularitates animi, vitæ generis & diætæ sedulo evitentur; quando vero materia excernenda spissior & intractabilior fuit, tunc succurrere convenit cum remediis incidentibus, præparantibus & abstergentibus, nec non diluentibus & lenientibus, ut ita actus excretorius quadantenus facilitetur: multum etiam hoc tempore confert abstinencia a consveta cibi quantitate; præstat insuper evitare interna & externa refrigerantia, nec non a nimia corporis commotione abstinere expedit, sub harum excretionum successu vero temperatum & selectum roborans remedium offerre licet & si denique ejusmodi evacuatio excedere videatur, tunc magis per lenientia, temperantia, roborantia & secura sedantia, quam per positiva adstringentia subveniendum est.

§. VIII. Perquam familiaris est illa spontanea excretio periodica quæ per *Coryzam* in multis subjectis sese exserit, in qua minime positiva auxilia necessaria sunt, cum ut plurimum eadem sua sponte decurrat; unde tantum justo regimine opus est, videlicet abstinencia a sensibili interna & externa refrigeratione, aut nimia corporis exæstuatione & remediis acribus, calefacientibus, anticatarrhalibus, cephalicis & nervinis; si vero talis Coryza paulo difficilius succedit, tunc ab intra conveniunt Essentiæ resolventes & temperatiores anticatarrhales; ab extra capiti applicanda sunt Camphorata & pro odore modestus usus volatiliū, vna cum regimine moderate calido confert; si talis evacuatio actu excedit, tunc conducit moderata laxatio, subjungenda modesta diaphoresis & internorum temperantium remediorum usus.

§. IX. Quædam subjecta certis anni temporibus etiam experiuntur *Tussiculosam* suam afflictionem, quæ quidem magis incommoda est, pro qua moderanda convenit bonum regimen, ut videlicet ab interno & externo refrigerio homines abstineant, imprimis potum frigidum seponant, quin rectius Infusa calida, decoctum Veronicæ & regimen modeste calidum adhibeant; proinde alvus est liberanda per lenem laxationem; ab expectorantium vero usu si excretio sua sponte succedit, abstinendum est; quod si etiam hæc paulo difficilius fuerit, tunc expectorantia moderata quantitate conjungi possunt, interpositis internis remediis discutientibus & resolventibus, siquidem talis evacuatio pectoris commode & secure per laxantia & interna resolventia præoccupari potest.

§. X. Magnæ considerationis sunt *Sudores anniversarii*, qui cæteroquin satis sensibiles existunt, cum quibus circumspicte procedendum est: maximum enim damnum ominatur illorum suppressio & perturbatio, propterea

pterea convenit illos cum continenti, leni, quieto & modesto regimine tolerare neque præmature coercere, neque actualibus refrigeriis se submittere; neque vero etiam necessarium est illos per alexipharmacorum & diaphoreticorum usum augere & urgere illo tempore, quo iidem nunc libere procedunt; convenit temperantia quoad victum, potus vero sufficiens concedendus est, modo non sit crassus, impurus, valde frigidus, aut valde spirituosus; parcus vero boni vini haustus pro viribus conservandis, concedi potest: & quoniam non facile contingit, ut tales sudores excedant, ita pro illorum cohibitione haud positiva remedia ordinanda erunt.

§. XI. Adhuc unum verbum dicendum est de *Febris Intermittentibus* periodice recurrentibus, quæ admodum delicate tractandæ sunt, ita ut potentiores & impetuosiores evacuationes excitari non debeant: optime talis febris curatur per abstinentioniam, deinde per bonum regimen: conciliari etiam possunt mitiores substantiæ abstergentes & resolventes, ut & remedia diluentia & humectantia: adstringentia vero cane pejus & angue fugienda, quin potius roborantia & temperata carminativa subordinanda sunt; imprimis vero excretionibus leniter & modeste tractari debent & quando ejusmodi subjecta a talibus recursibus febrilibus immunia esse volunt, necesse est, quo antea cum bona diæta & convenienti vitæ genere sibi prospiciant.

SECTIO III.

DE ALTERANTIBUS.

§. I.

POSTEAQUAM hætenus diversæ Evacuationum, therapeutica methodo dirigendarum, species explicatæ sunt, ita nunc excipit altera operatio therapeutica, quæ per Alterationem succedit, cujus propterea hoc ordine etiam variæ species significandæ erunt: illud vero mox in limine hujus doctrinæ agere convenit, quo vera indoles Alterationis therapeutica explicetur & in quantum illa usibus medicis magis respondeat, imo in quantum ab inutilibus speculationibus separanda sit, significetur, quo ex hac cognitione iterum medicina, vere practica, emolumentum quoddam nanciscatur.

Conf. Stablii Diss. de Alterantibus & Specificis in genere

§. II.

§. II. Quando Alteratio exacte medica esse debet, tunc convenit, quo illa evacuationibus promovendis & facilitandis inserviat: ex quo commercio atque vinculo utriusque actus therapeutici medicina non exiguum usum capessit; si vero alteratio illa in abstracto urgetur, citra applicationem & directionem ad subordinandam salutarem excretionem, tunc non modo sine ulla medica utilitate ut plurimum operatio illa succedit, sed & variis damnis & finistris effectibus ansam præbet, dum tantum in sterili & confusa materiarum correctione acquiescit & necessariam heterogeneousitatem remotionem, qua mediante unice vita & sanitas acquiritur, negligit.

§. III. Accedit enim interdum, ut propter materiarum minus dispositam & aptam constitutionem corpoream evacuatio tam facile succedere haud queat, imo ut ipsa natura evacuationem ob ineptitudinem materiæ tam diu aversetur, unde & activitati naturæ & methodo vitali maxime conforme est, quo antea materia recte præparetur i. e. alteretur & ad evacuationem futuram magis habilis reddatur, quo videlicet eidem iusta crasis & debita consistentia concilietur, ne per contrariam qualitatem & sensui naturæ & efficaciam motuum repugnet & inimica sit.

§. IV, Exinde liquet, quomodo differentia omnino realis sit inter Alterationem philosophicam sive criticam aut speculativam & medicam, practicam, realem & utilem: etenim non rarus est in Therapia vulgari ille sinister sensus, significatus & usus Alterationum, quibus tantum materia noxia invertitur & cum aliqua promissione melioratur, ne noceat i. e. involvitur, edulcoratur, inspissatur, increassatur, incarceratur, ut quasi e noxia, nunc bona evadat: in qua Alteratione si Therapeuta acquiescit, tantum physice circa materiam peccantem versatur, medicos vero effectus tunc cum damno negligit, quia materia prava, quomodocunque etiam alterata sit, tamen tempestiva separatione, secretionem & excretionem indiget, si actus alteratorius medicus esse & in corporis humani emolumentum cedere debet: ex quo liquet, quomodo alteratio methodo Sylviana, Tacheniana, Willisiana & secundum philosophiam corpuscularem instituta, non medica, sed speculativa sit.

§. V. Ejusdem census est sterilis illa Alteratio, quæ alias quidem cum operoso conatu atque successu administratur, quando in diversis morbis præsumuntur & præsupponuntur certæ species salium & impuritarum, quibus deinde medici contrarias quasdam species opponunt, dum videlicet aciditates per subjecta alcalina corrigere laborant, aut volatilia per fixa & vice versa emendare contendunt; quæ alteratio non modo nimis est diffusa & operosa, sed communiter etiam æquivoca, dum adhuc directore opus est, qui contraria subjecta, quæ opponuntur exquisitè ad illas impuritates transferre debet, quibus

bus destinantur, ita ut aliæ materiæ non a talibus physicis remediis alterentur, neque etiam ulla realis utilitas ex ejusmodi physica correctione expectanda est, si post ancipitem talem laborem immutatae illæ impuritates tamen in corpore remanent.

§. VI. Proprie vero & primario alteratio medica versatur circa materias mobiles & fluiditati obnoxias, quo sub hac commotione necessaria non modo in meliorem aliquam & tractabiliorem consistentiam converti, sed & denique tempestive & sufficienter eliminari queant, quemadmodum hoc respectu nimis crassæ materiæ fluidiores fieri & nimis fluidæ atque subtiles tantisper incrassari debent, quæ tota operatio eo dirigenda est, quo deinde generalis motus humorum progressivus, seorsim quidem justa depuratio, sequestratio & evacuatio commodius institui possit.

§. VII. Concernit etiam alteratio alias qualitates partium fluidarum & quidem crasin earundem, quando videlicet quidam humores nimis acres sunt, ut involvantur, absorbeantur, demulceantur & temperentur, ne sensibiles partes afficiant, contrarios motus excitent, aut actuales corruptiones inducant, in qua correctione vero non unice aut diu acquiescere convenit; unde mox eo allaborandum est, quo tales impuritates, qualitercunque emendatæ, a corpore tempestive & sufficienter removeantur, unde cum majori emolumento vitæ & sanitatis Therapevta magis evacuatoriis functionibus, quam alteratoriis operationibus inhærere & invigilare potest.

§. VIII. Solidæ partes, licet sint textæ & structæ, ita directe alterationi non sunt subjectæ, cum illarum emendatio methodo therapeutica obtineri non possit, nisi interdum chirurgica auxilia, aut autocratia naturæ in tali statu requirantur, quo illarum partium vitia, læsiones & mobilitatis offensiones meliorentur & in pristinum utilem statum convertantur: quando vero in partes solidas subtiliores quædam impuritates translatae sunt, tunc iisdem non aliter subvenire licet, nisi mediantibus partibus fluidis per solidas progredientibus, ex hisce heterogeneitates illas recipientibus & denique ad necessariam excretionem transvehentibus.

§. IX. Neque denique oblivioni tradenda est illa in therapia medica dignissima alteratio, quæ motus concernit, in cujus cognitione & directione comprehendenda, artifex maximam industriam adhibere debet, cum in medicina consideratio motuum, præ materialium disquisitione, majoris momenti sit; & ita tales motus interdum sunt excitandi, interdum compescendi, nonnunquam temperandi, aliquando retinendi & sedandi: & per hoc motuum directorium artifex propius commercium nanciscitur atque exequitur cum natura, quam propterea per remedia materialia afficit, reficit, roborat, excitat

excitat, sopit, tranquillat & ad ordinatas operationum suarum administrationes disponit,

CAPUT I.

De

ADSTRINGENTIBUS

§. I.

Cum animus sit in speciali Alterationum explicatione de motuum in vitali œconomia obviatorum imminutione primo loco agere, ita mox in primo hoc accessu principalem aliquam tractationem therapeutice seligo atque præmitto, quæ ipsa ad minimum in vulgari therapia magnæ existimationis est, ut propterea illius applicatio practica non infrequens existat, siquidem auxilia adstringentia in communi praxi medica ferme omnem paginam absolvunt, quemadmodum præceptum illud ad adstringentia remedia passim inclauit refugium in triviali praxi, ut ita multum etiam referat, salutarem, securum, dextrum & probatum illorum usum perquirere & annotare.

§. II. Proinde usus adstringentium remediorum hucusque in conspectum abusum transiit, ut sub diversis titulis talia remedia, quæ non alterius quam adstrictoriæ qualitatis sunt, commendentur, sed ea propter etiam varii irregulares motus excitantur, qui quidem repentinos & manifestos effectus exferunt, sed qui in suis successibus & consecutionibus non securi, ingenui & fructuosi sunt; quapropter in Therapia medica iudicio & prudentia opus est, ne iuxta communem morem, ita promiscue talia remedia ordinentur, neve in eo artifex salubritatem aliquam certam urgeat, quando repentinos effectus & præcipites motuum alterationes per talia remedia prosequitur, nam cum hæc adstringentia communiter in extremitates coincidunt, ita præceptum talis contraria actio multarum periculosarum anomaliarum causa evadit.

§. III. Versantur præcipue adstringentia circa motus, quos in suo successu ita subito alterant, ut in contrarium quendam effectum transeant, proptereaque communiter excretionibus sistendis & retinendis inserviunt, dum motus ita invertunt, ut per oppositum effectum evacuationes retineant, vias occludant, humores appulso reprimant & repellant, adeoque in strenuum excretorii alicujus actus successum repentinam immutationem transferant,

qualis operatio præprimis respondet placitis sectæ methodicæ, dum laxa stringi debent, ubi adstrictiorum remedium usus magis inclaruit; sed quo magis sensibilibiter & præcipitanter natura in aliquo actu turbatur & ad contrariam operationem seducitur, eo periculosior est effectus atque eventus.

§. IV. Quod quidem adstringentium modum operandi concernit, tunc eadem intrinsecus oblata utplurimum non nude physice qualitatem suam exserunt, neque ex se vias stringunt & occludunt, dum utplurimum illas vias, quæ post horum usum obstruuntur, non attingunt, unde rectius natura humana in corpore suo sensu prædita & secundum diversas materias diversimode movens ab adstringentium præsentia ita alteratur, ut nunc in illis locis, in quibus de præsentia evacuationes extraordinarias administravit restrictionem & occlusionem causetur & per consequens excretionem talem retineat atque supprimat; quod vero utplurimum propter adstringentium oblationem natura talem & non alium actum exercent, adscribendum est diversæ relationi æstimationis naturæ erga materiarum varias qualitates physicas.

§. V. Sicut adstringentium usus multiplex est, ita etiam eadem ad externas ordinationes medicas asservantur, dum vel pro incrassatione humorum, vel etiam in locis sensibilibioribus ad actualem constrictionem contribuant, ut humores in talibus locis copiosius compulsi reprimantur, adeoque superficialis quædam stagnatio & stasis, aut partium laxitas emendetur & ita noxa metuenda præoccupetur, quam cautus vero internus adstringentium usus requiritur, tam circumspectus etiam esse debet externus, quoniam repentina quædam retropulsio interdum gravem noxam causatur; nonnunquam etiam quidam affectus ita sensibiles sunt, ut ab extra introrsum reprimi non debeant.

§. VI. Non minus etiam adstringentia remedia intrinsecus oblata ad humorum incrassationes contribuant; in quo effectum vero æque provide adhiberi debent, ne, dum humores incrassant & viarum constrictionem promoveant variis periculosis effectibus causam dent, & licet in diversis casibus moderata fluidarum partium incrassatio non rejicienda sit, tamen eadem vel admodum modeste administranda est, vel cum aliis, quam adstringentibus remediis perpetrari debet, vel non nisi in maxime refracta quantitate adstringentia temperatiora ordinari possunt: unde liquet, quam cautus in omni passu esse debeat adstringentium usus.

§. VII. Adstrictionis effectus secundum diversitatem remedium etiam gradu differt; dantur enim adstringentia, quæ repente & efficaciter hunc suum effectum exserunt, adeoque Repellentium nomen tenent: dantur vero etiam quædam,

dam, quæ quidem strenue operantur, sed non ita repente: quæ vulgaria Adstringentia constituunt: dantur denique aliqua, quæ mitiorem partium fibrosarum strictionem, tensionem & quasi roborationem causantur, adeoque Tonicorum nomen tenent, quæ ultima præ prioribus etiam securioris, uti mitioris, efficaciam sunt, adeoque paulo frequentius in usu medico satisfaciunt.

§. VIII. In genere quidem indicantur adstringentia in paucis casibus & circumstantiis & quidem 1) in extremis & excessive urgentibus sanguinis vel feri profusionibus 2) ad præcavendum abortum, antequam sanguis ex utero profuere inchoat 3) ad tumorum, stasium & infarctuum fientium & recenter factorum repressionem: 4) ad febrium intermittentium mere habitualium cohibitionem 5) ad vulnerum sufficienter repurgatorum consolidationem 6) ad fluxionum per accidens & passive succedentium retentionem 7) ad veram & simplicem partium atoniam, five relaxationem; 8) ad fracturas & luxationes, siquidem in Chirurgia medica hæc remedia paulo frequentius, quam in praxi clinica commendantur.

§. IX. TONICA remedia paulo frequentiore & securiore usum habent, unde indicantur 1) in nimis Hæmorrhagiis, quantisper mitigatis 2) in congestionibus sanguineis, quando affectus paululum remittit 3) post prægressas enormes profusiones feri 4) in affectu hydropico, quando alia necessaria adminicula præmittuntur, 5) in sudoribus nimis habitualibus 6) post prægressas febres intermittentes 7) in Cachexia, ex viscerum oppletionem orta, præmissis præmittendis 8) in Ictero 9) post affectus spasticos 10) post morbos Chronicos 11) in remissiori statu morborum chronicorum 12) in affectibus ex oppletionem primarum viarum ortis 13) in Atrophia & Scirrhis exsanguibus 14) in partibus aridura affectis & motuum defectu laborantibus & denique 15) in affectibus habitualibus.

§. X. Contraindicantur vicissim vulgata & quidem potentia adstringentia remedia 1) in subjectis valde plethoricis 2) quando præcipue ad salubres excretionem adsveta sunt 3) in Hæmorrhagiis moderatioribus 4) in motibus & moliminibus sanguineis 5) in Phthisi 6) in affectu Hysterico & Hypochondriaco 7) in Gravidis & 8) in Puerperis 9) in Febribus legitime decurrentibus neque excretionum defectum involventibus 10) in affectibus hæreditariis 11) in Mensium & Hæmorrhoidum vitiis 12) in Hydrope 13) in Hectica 14) in spasmodis & Convulsionibus 15) in plurimis pectoris affectibus 16) in Nephritide simplici æque ac calculosa 17) in pollutione nocturna 18) in sterilitate 19) in infantibus aliisque subjectis sensibilibus 20) in morbis corruptis 21) in Gonorrhœa virulenta 22) in affectibus contagiosis &c.

§. XI. Quod remedia præcipue adstringentia attinet tunc illorum eximius numerus passim prostat; ita ut vix alia remedium classis tanta penæ & ubertate gaudeat adeoque in multis selectus sit charus, e quibus tantum aliqua recensuisse suffecerit; quemadmodum quodvis Regnum naturale talia remedia copioso numero prodit, sic constant Radices Pseudoacori, Bistortæ, Filipendulæ, Pentaphylli, Plantaginis, Tormentillæ, Symphyti, Sigilli Salomonis, Pimpinellæ Sanguisorbæ, Rhabarbarum tostum, herbæ Alchimillæ, Bellidis vulgaris, Bursæ pastoris, Equiseti, Bugulæ, Pyrolæ, Millefolii, Polygoni, Urticæ minoris, Pentaphylli, Saniculæ, Virgæ aureæ, Vincæ per vinca, Hedera terrestris, Herniariæ, Auriculæ muris, Uvulariæ, Nummulariæ, Flores Rosarum rubrarum, Balaustrorum, Hyperici, Lapathi acuti, Portulacæ, Granatorum, Sophiæ Chirurgorum, Glandes, Gallæ; cupulæ Glandium, Granata, Mespila, Mora, Myrtilli, Acaciæ, Pruna & Pyra sylvestria, Ribesiæ, Sorba, Corna, Berberes, Castaneæ, Cydonia, Cortex Granatorum, Chinæ, Quercus, Tamarisci, Fraxini, Cydoniorum, Musci varii arborum, Sarcocolla, Thus, Mastix, Sanguis Draconis, Succus Acaciæ, Hypocistidis, Unicorni ita dictum fossile, cornu Cervi ustum, Ebur ustum, Bolus Armena, Terra Sigillata, Terra Lemnia, Terra Japonica aut de Catechu, Dens Hippopotami, Lapis Manati, Priapus Ceti, Hæmatites, Terra vitrioli dulcis, Gemmæ præparatæ, Species & Confectio de Hyacintho & de Gemmis, Usnea cranii humani, Alumen, Tela Araneorum, Crepitus Lupi & ex præparatis Tinctura Corallorum, varii Croci martis, acida mineralia, Liquor mineræ Martis solaris, Caput mortuum florum hæmatites & florum ferri, Tinctura Vitrioli, Tinctura Martis tartarifata, Tinctura Martis Cydoniata, Tinctura Martis cum succo pomorum, Trochisci de Carabe, Tinctura Terræ de Catechu, Tinctura hæmatites, Tinctura florum Bellidis, Tinctura Rosarum Vitriolata, Syrupi Corallorum Quercetani, Granatorum, Cydoniorum, Berberum, Myrtillorum, Ribium, de Symphyto Fernelii, Aquæ Polygoni, Plantaginis, portulacæ, tormentillæ, Alchimillæ, Millefolii, Saniculæ, Essentia Bistortæ, Tormentillæ, Hyperici & multa alia.

§. XII. Ex hisce adstringentibus remediis variæ species pro usu externo in Chirurgia conveniunt, unde famosi pulveres Styptici Chirurgorum vulgo prostant, quales Hildanus & Fabricius ab Aquapendente commendarunt, uti & compositis topicis adstringentibus remediis prostant Unguentum Comitissæ & refrigerans Galeni Emplastrum Sticticum Crollii, de Minio, Ceratum Santalinum, de pelle arietina, de Crusta panis, de Tacamahaca &c: sic Alumen, Terra Vitrioli dulcis, Tela araneorum, Pili leporis, Crepitus lupi, cortices & reliqua

qua ad usus externos quadrant, cum quibus satis efficax adstrictio administrari potest.

§. XIII. In hoc numero adstringentium remediorum comprehensa etiam sunt Tonica, e quibus pro nostro usu selectiora sunt Corallia, Species de hyacintho, Geminae præparatae, Croci Martiales selecti, Tincturae Martis Tartarifatae & Vitriolatae sive simplices sive cum succis, tartarus vitriolatus Martialis, Spiritus Volatiles cum Tinctura antimonii tartarifata remixti, Terrea Usta, sed non bolaria, quæ singula ad usus suos quadrant, quando tonicus effectus in praxi medica indicatur; quo etiam Confectiones spectant, quarum in superioribus mentio facta fuit; cavendo, ne cum hisce tonicis excessus committatur sive in quantitate, sive in diuturna applicatione.

§. XIV. Dantur adhuc peculiaria remedia, quæ in variis casibus externo usu repellentem suam qualitatem exhibent & inter hæc principale est Sulphur, quod cito reprimat; unde cum damno scabiosum inquinamentum & oedemata sensibilia ad interiora repellit, qualem efficaciam etiam in spasmos habet, nec non in inflammationes superficiales; deinde salia volatilia extrinsecus adhibita, æque fortius reprimunt, ut & remedia Saturnina, Lithargyriata aliaque metallica, imprimis Martialia, quo referri merentur Terræ bolares & Martiales Eisen- schießige Erden & quæ magni nominis est inter medicos & Chirurgos Terra Vitrioli dulcis, valde repellunt & ab extra adstringunt; neque denique Calx viva topicam suam reprimentem qualitatem denegat; cum quibus singulis subjectis propterea caute procedendum est, ne ad incongruos affectus adhibeantur, siquidem non rarum est in communi praxi medica tales fonticos errores, cum ejusmodi speciebus commissos, observare.

§. XV. Quanquam magnus hic apparatus sit adstringentium remediorum tamen adhuc major occurrit, cum ferme nullus practicus sit, qui non de specifico particulari & composito adstringente remedio gloriatur, hinc copiose transcribuntur & circumferuntur compositiones traumaticæ & stypticæ, cum quibus omnibus, cujuscunque etiam nominis fuerint, magna cautela est adhibenda, quoniam adstringentium usus justo successui motuum & effectuum vitalium ordinariorum non parum contrariatur, tanto magis vero præstat affectus & subjectorum sensibilitates discernere, siquidem in subjectis tenerioribus, sensibilibus aut junioribus, aut quæ diuturno morbo laborarunt, efficaciora adstringentia remedia, aut frequentior usus tonicorum medicamentorum non satis ingenius atque probatus est; unde in omni passu circa talium remediorum commendationem circumscriptio adhibenda erit.

CAPUT II.

DE

APERIENTIBUS.

§. I.

CUm in præcedentibus Adstringentium five occludentium mentio facta fuerit, ita nunc contrarii cujusdam effectus & actus therapeutici reminiscor, videlicet Apertionis, liberationis, reserationis & periculosa adstrictionis emendatoriae five curatoriae functionis, quæ tunc ordinanda est, quando ex accidenti adstrictio & occlusio, aut juxta vulgarem stylum obstructio occupavit, quæ liberum humorum progressum impedit, necessariam partium solidarum & fluidarum repurgationem offendit, se & excretoriam functionem supprimit, adeoque variis nocumentis inferendis quadrat; ex quo elucescit, quam salutaris & œconomiae vitali conveniens actus sit, si medica & non speculativa apertio ita præstatur prout circumstantiis, vere præsentibus, non vero imaginariis, quadrat.

§. II. Vulgo quidem apertio therapeutica opponitur obstructioni, maxime vero in primis regionibus suppositæ, sicut talis obstructio in hypochondriis, Mesenterio & ut ita dicunt, in vasis minoribus in kleinen geäßer, frequenter accusatur, ex qua deinde varii alii morbidi affectus oriuntur, qui tamen etiam ex impedito sanguinis progressu, aut stagnatione sanguinis in hypochondriis ortam trahere possunt: sed cum actualis obstructio in corpore vivo rarior sit, ita magis apertio impeditiori progressui humorum per vias & vasa æquius opponitur, quoniam hoc impedimentum frequentius occurrit, inde etiam evenit, ut aperientia longe magis salubrem effectum habeant, quando adhuc qualitercunque humores progrediuntur & viæ perviæ sunt, quam si perfecta stasis, obstructio, aut viscerum infarctus adest.

§. III. Primario itaque apertio therapeutica versatur circa vias non satis pervias, five sint organa, five sint vasa; in quibus si aliqualis occlusio & sufficientis ac salutaris transitus interceptio occurrerit, nihil aliud requiritur, nisi restitutio pristinae aperturæ & permeabilitatis, quæ vulgo per modum apertionis designatur: ex quo proinde liquet, quomodo hic effectus aperitivus comparatus esse debeat, si œconomiae vitali exacte respondere debet, ubi mox omnis

nis impetuoſa commotio & operatio evileſcit, quæ potius occluſiones augere & apertiones impedire poteſt.

§. IV. Dum vero apertio therapevtica præter reſpectum ad vias, ſubinde etiam conſiderationem motus, ſucceſſus & progreſſus humorum involvit, quo hic per hanc apertionem in juſtum ordinem & gradum convertatur, propterea etiam inſtituenda erit relatio proportionum humorum ad motus & in quantum partes fluidæ ita immutari queant, quo viæ propterea occludantur; ita enim evenit, ut ſpiſſitudo humorum permeabilitatem viarum offendat, hinc reſolutio, attenuatio & fluidificatio illorum utili apertionis ſucceſſui inſervit; interdum vero motus irregulares tonici citra culpam humorum & materialium vias occludunt, ut propterea non alio modo apertio perpetrari poſſit, niſi hi motus corrigantur; exinde liquet, quomodo in hoc apertionis therapevticæ adminiſtrandæ negotio artifex prudenter obſervare debeat, an culpa in motibus, an in humoribus, an in viis hæreat, nam ſi hæ nimis laxæ ſunt, tunc coacervationi & copioſiori ingreſſui humorum magis patent, unde denique ſuſpecta & præternaturalis quædam occluſio oritur.

§. V. Exinde iterum fluit, quomodo cauſæ, effectum apertionis poſtulant, non ſint æquales, ſed diverſæ & quomodo propterea non per quodlibet aperiens remedium indiſcretim in omni caſu effectus aperitivus impetrari poſſit; etenim interdum lenientia, humectantia, emollientia ſunt aperitiva; interdum reſolventia, incidentia, abſtergentia, attenuantia apertionem inducunt; aliquando temperantia, mitigantia, præcipitantia aut ſedantia apertionem poſt ſe relinquunt; quandoque tonica aut mitiora adſtringentia eruptionem, reſerationem & ſic dictam apertionem perficiunt. Et hanc diverſitatem artifex cum magno iudicio obſervare & applicare debet, ne per adſtringentia aperire audeat, quando apertio per lenientia adminiſtrari debet &c.

§. VI. Sicut vero cauſa, quæ apertionis uſum requirit, ita conſtituta eſt, ut ſucceſſive damna ſua inferat, ita etiam ut plurimum effectus apertionis proximus non extemporaneo quodam & repentino tentamine abſolvi poteſt, proptereaque notatu digna hæc cautela Therapevtica eſt, ne apertio ſimultaneo quodam impetu urgeatur; alias loco propoſitæ operationis contrarius magis effectus elicitur; unde in quovis caſu apertio rectius cum moderamine et ſucceſſive eſt præſtanda, non vero cum audacia et ſimultanea commotione.

§. VII. Quanquam etiam apertionis titulus in Therapia medica admodum cognitus ſit et ſubinde multa remedia aperientia ſub variis perſuaſionibus, laudationibus & adulationibus commemorentur, tamen ut plurimum hæc aperitiva medicamina ſuis encomiis dignum effectum haud præſtant, propterea, quia cauſis, apertionem requirentibus, rarius reſpondent: etenim vulgata

aperitiva medicamenta sunt acria, calefacientia, impellentia, subtiliora & potentioris efficaciae, quæ si adhibentur, ubi humores spissi, aut ubi partes constrictæ, aut ubi organa infarctæ sunt, loco sperati & promissi effectus ob hunc inconvenientem impulsam majoribus stagnationibus, restagnationibus, infarctibus, oppletionibus & angustationibus ansam præbent.

§. VIII. Hæc apertio medica diversis itaque modis administratur atque absolvitur, vel per sufficientem humorum fluidificationem, vel per partium & viarum debitam lenitionem, ne ficcitas aut strictura quædam præsentem occlusionem augeat & foveat, vel per motuum tam in partibus, quam in humoribus congruam promotionem, vel per tonicum effectum, quando adhuc talis vigor motus requiritur, ut ultima quædam eruptio & apertio administretur; quemadmodum alia consentiens partium roboratio nonnunquam effectum apertionis sublevat, ita ut tales operationes, sicut superius monui, juxta suas causas & circumstantias discrepent.

§. IX. Præterea apertionis effectui varii alii actus therapeutici interviunt, præcipue tempestiva, sufficiens atque debita sanguinis superflui ventilatio; cum ob nimiam sanguinis copiam illæ causæ vel provocentur, vel augeantur, quæ apertionis effectum requirunt; deinde huc etiam quadrant debitæ & sufficientes abstersiones & catharses impuratum vel spissiorum mucidarum vel ferosarum, quæ ad incrassationes aliorum humorum contribuunt: nonnunquam etiam moderata diaphoresis apertionem adjuvat, dum per æqualem sanguinis distributionem particularis restrictio, congestio & oppletio resolvitur.

§. X. Maximum commodum pro apertione præstanda præbet motus corporis conveniens & potus sufficiens; hic dum diluit humores, lenit vias, adjuvat Se- & Excretiones; ille vero dum legitimum progressum omnium humorum per corpus faciliat, adeoque particulares stagnationes & oppletiones viscerum præoccupat. Et cum præcipue homines hypochondriaci & splenetici aperientibus auxiliis indigeant, quoniam in primis regionibus variis motus progressivi sanguinis incommodis subjecti sunt, ita non melior medicina hisce ordinari potest, quæ effectum aperitivum administrat & promover, quam motus & potus.

§. XI. In tota hac functione therapeutica administrandæ apertionis eximia illa circumscriptio adhuc commendanda est, ne cum apertio propter diversitatem causarum ita æquivoca existat, loco speratæ & promissæ refectionis & reclusionis major occlusio, incarcerationio, oppletio et stagnatio excitetur: inde enim evenit, ut si communia remedia aperitiva, quæ calidæ indolis sunt, promiscue ordinantur, vel præsentis occlusiones ob incongruum humorum impulsam

impulsum augeantur, novæ incarcerationes cum sanguine spissiori, fortius nunc commoto, excitentur & formentur; unde communibus medicamentis aperitivis non ita facile fides est danda, sed præstat rectius ubique causas concurrentes sedulo dijudicare.

§. XII. Et quo minus aditus immediatus in interno corpore ad affecta loca datur, neque ita subito effectus apertionis ad suam causam transferri potest, propterea eo majori continentia & prudentia opus est, ne vulgaribus promissionibus, de aperientibus formulis passim occurrentibus, fiduciam subministremus, neve nimis præcipitanter effectum apertionis urgeamus, alias reliqui & salutare motus atque ordines magis perturbantur; quidquod consultius est, quo apertio successive perficiatur, cum causa & effectus occlusionis magis successive ad vim & tenorem suum pertingat, eo minus vero ullus prudens artifex in hanc opinionem & credulitatem transeat, quasi certa aperientia directe, specificè & positive in occlusas partes simplici effectu aperiente operentur; cum rectius totus actus hujus apertionis ordini & conditioni motuum vitalium respondere debeat soleatque.

§. XIII. Cum itaque diversa Apertionis therapeutica acceptio & promotio sit, hinc in ordine illæ circumstantiæ observari debent, quæ in genere aperientium usum svadent & indicant: indicatur itaque apertio 1) in quovis viscerum infarctu, præcipue 2) in affectu Hypochondriaco 3) nec non in malo Splenetico 4) in Scirrhis exsanguibus 5) in affectu Hydropico 6) in Oedematoso statu, 7) in Scorbuto 8) in Ictero 9) in Hæmorrhoidum & Mensium suppressione 10) in consveta & frequenti alvi occlusionis & siccitate 11) in Cachexia & Cacochymia Iuniorum & adultiorum 12) in affectibus Varicosis & 14) in Venæ Portæ nimia oppletionis.

§. XIV. Contraindicatur vicissim apertio, juxta communem stylum therapeuticum sumpta, 1) præsentis nimia plethora 2) ubi affectus est valde corruptus 3) & quando alia generaliora impedimenta præsto sunt 4) quando inflammatoriæ commotiones admodum urgent, aut imminet 5) quando pathemata spasmodica in omni affectu perquam sæviunt 6) in rebellibus congestionibus 7) in Febribus acutis 8) præsentis interna aliqua ulcerosa labe, præcipue majori 9) præsentis interno Scirrhi sanguineo, facile mobili et sensibili 10) in affectibus choleris acerbioribus 11) in gravidis & 12) quando adhuc primas regiones multæ cruditates & impuritates opplent, quæ propterea antea repurgandæ sunt.

§. XV. Quod remedia Aperientia attinet, tunc secundum communem commendationem hæc non alia sunt, quam resolventia, attenuantia &

abstergentia, quorum frequentius passim mentio injicienda erit; tamen adhuc alia auxilia e præcedentibus nostris observationibus aperientem effectum causantur: ne numero communium aperientium vulgo prostant quinque radices aperientes, quæ vero parum sua laude dignum quid præstant, cum ne quidem multum humores spissiores resolvant; unde in materia medica præstantiora resolventia & pro usu aperitivo efficaciora prostant; communiter radices Apii, Asparagi, Petroselini, Rusci, Rubiæ tinctorum, Graminis pro hoc effectu laudantur: sed sane singulæ hæ non tantum aperiunt, ut præ aliis seligi & commendari debeant.

§. XVI. Paulo magis apertionem promovent radices Enulæ, Taraxaci, Ari, Afari, Pimpinellæ albæ, Carlinæ, Caryophyllatæ, Imperatoriæ, Aristolochiæ, Chinæ, Gentianæ rubræ, Raphani, Zingiberis, Zedoariæ, Cepæ, herbæ Absinthii, Anethi, Beccabungæ, Capilli veneris, Cardui benedicti, Fumariæ, Centaurii minoris, Epithymi, Ceterach, Cochleariæ, Cuscutæ, Hepaticæ nobilis, Hyssopi, Chærefolii, Matricariæ, Marrubii albi, Nasturtii, Pulegii, Rorismarini, Rutæ, Scordii, Folia Lauri, Flores Sambuci, Calendulæ, Centaurii minoris, Stoechados arabicæ, Acaciarum, Lavendulæ, Chamomillæ, Carthami, Enulæ, Summitates Origani, Comæ Absinthii, Semen Anisi, Fœniculi, Carvi, Cumini, Dauci, Petroselini, Sileris montani, Synapi, Baccæ Lauri & Juniperi, Aromata, nuclei amari, Lignum Sassafras, Gummi Ammoniacum, Galbanum, Sagapenum, Bdellium, Myrrha, Aloes, Crocus &c. imprimis vero Gummi Ammoniacum passim a practicis ad efficacioram resolutionem humorum mucidorum laudatur.

§. XVII. Præterea aperitiva qualitas adscribi potest certis compositionibus, quæ tantum in certis casibus & minime ita indiscretim admittendæ sunt: hoc nomine prostant Liquor Cornu Cervi Succinatus, Tinctura & Spiritus Tartari, Tinctura Antimonii Tartarificata, Spiritus de tribus; qualia auxilia in affectibus humidis, mucidis, serosis utilitatem suam promittunt & exhibent: proinde Spiritus volatiles cum Tinctura antimonii mixti æque aliquando apertionem utilem adjuvant, modo in congruis casibus ordinentur, ubi per effectum roborationis partium apertio obtineri potest: eadem censura etiam valet de aliis tonicis aperientibus & mitius adstringentibus remediis, quæ non aliter apertionem præstant, nisi in quo casu aliquod adjumentum strictionis requiritur: quod reliqua pharmaceutica decocta aperitiva et spiritus aperitivos variorum autorum concernit, tunc eadem cum maximo discrimine & modamine commendanda & usurpanda sunt; consultius vero est, si cum quavis lenitate apertio therapeutica promoveretur; ubi prudens artifex eo etiam sedulo attendat, quo vera illa impedimenta mature auferat, quæ apertionem difficilem

lem reddunt & occlusionem præsentem magis fovent, uti talem methodum exquisitè medico-practicam & a nuda opinione & speculatione alienam præmissæ observationes indicant.

§. XVIII. Antequam Aperiatio methodo therapeutica administretur, præstat viam justam præparare, quo reliqua operatio rite succedat & quidem ante omnia observanda est plethoræ præsentia, quæ, cum multum contribuat ad infarctus, stagnationes & juxta stylum consuetum, ad obstructions, ita præstat eandem antea deplere; porro etiam convenit crassas sordes & impuritates e primis viis ducere, quo absterfiones, laxationes &c. conveniunt, ne sub aperiensium ordinatione una in massam sanguineam tales impuritates transferantur.

CAPUT III.

DE

RESOLVENTIBUS.

§. I.

Aperientibus indicationibus & medicationibus subserviunt *Resolventia* auxilia, quemadmodum interdum ipsa aperiatio per modum resolutionis succedit; propterea hoc ordine de Resolutione therapeutica agendum erit, utpote quæ in genere respectum suum habet ad promotionem motus in fluidis per solida, ne præcipue illa huic necessario successui resistent, sed quo attenuata & convenienter subtiliata, in legitimo suo progressu persistant atque continuent; sub quo effectu deinde contingit ut & partes & viæ semper aptæ, patulæ & permeabiles sint, neque ulla stagnatio aut obstructio oriatur.

§. II. Et hæc ipsa resolutio adjuvat proinde necessarium successum absterfionum, secretionum & excretionum, cum vicissim in materiis spissioribus, tenacioribus, immobilioribus, quæ resolutione indigent, impuritates salinæ mucidæ & sulphureæ firmitus hæreant, proptereaque effectus absterfionis et secretionis difficilior succedit; quare hæc operatio therapeutica non modo in genere debitum progressum sanguinis promover, sed & reliquas specialiores functiones ad utilitatem absolute pertinentes faciliat atque suffulcit.

§. III.

§. III. Imprimis Resolventia concernunt humores qui vel crassi, spissi & immobiles sunt, vel in aliquo loco ita detinentur, ut liberum suum transitum non continuent, quare resolventia ordinantur in congestionibus, stagnationibus, fuggillationibus, tumoribus, quo qualiscunque coagulatio humorum iterum emendetur & spissior consistentia dissolvatur, adeoque hæc incarceration liberetur, licet interdum effectus resolutionis alio quodam motu perficiatur, dum moderata adstringentia restrictorio & repressorio effectū ejusmodi particulares coacervationes humorum auferre solent, qualis effectus deinde vulgo resolutioni prægressæ adscribitur.

§. IV. Est vero conditio humorum, qui resolutione indigent, multiplex, cum quidam in simplici & communi spissitudine consistant, quidam in coagulatione, adeoque majori crassitie gradu constituti sint, quidam lentefcente spissitudine præditi deprehendantur, velut in scorbutica lue; deinde alia crassities est in sanguine, alia vero in lymp̃ha, alia denique in mucō; sicut nonnunquam biliosa substantia & serosa salina materia cum muciditate involvitur, ut exinde particularis quædam spissitudo emergat, quæ deinde per incidentia & abstergentia curanda est; de qua ultima functione therapevica proximo capite agendum erit, secundum hanc diversitatem etiam perlustranda est diversitas efficaciz in resolventibus instrumentis, aut diversitas operationis, quoniam in resolutione sanguinis semper major circumspectio & lenitas adhibenda est, quam in alterius resolutionis administratione.

§. V. Communiter quidem Resolutio therapevica administratur per remedia subtilia, impellentia, calefacientia & sanguinis motum augentia; sed quæ ipsa non in omni casu secure applicari possunt, quoniam temerarius talis impulsus in spissiore massâ sanguineâ vix unquam bene cedit, aut cum salute succedit; quin rectius resolutio longe securiori modo perfici potest, quando in corpore congruum spatium pro dissolvendis crassioribus humoribus ante omnia conciliatur, dum vel nimia sanguinis quantitas imminuitur, vel viscerum colatoriorum oppletio ab impuris materiis per repetitam absterfionem & laxationem liberatur; deinde vero magnum commodum & sane plus, quam e tota penu pharmaciz pro resolutione therapevica accedit per usum sufficientis humectationis internæ & convenientis motus corporis.

§. VI. Exinde iterum demonstro, quomodo medice & practice, sed subinde etiam secure & fructuose, resolutio perpetrari possit; cum sæpe in vulgari therapevica resolutionis explicatione magis verbales & ideales, quam reales modi resolvendi explicentur; quemadmodum non nisi persuasio est, quod interne v. g. salia volatilia ita resolvant, uti ab extra sanguini evacuato affusa resolutionem conciliare dicuntur; cum interdum necessitas postulet, quo
terme

ferme tantum pondus instrumenti resolventis adhibeatur, quo pondere prostar subjectum resolvendum; e quo experimento vero non nisi temerarius salium volatilium usus & periculosa illorum applicatio provenit, siquidem in corpore resolutio medica non tam cito, prompte & secure succedit ac in animo resolutio mentalis.

§. VII. Et quemadmodum humorum conspicua differentia est & secundum hanc spissitudo illorum discrepat, ut alia sit grumosa, alia gelatinosa five lentescens, ubi prior ad sanguinem, posterior ad lympham, cum sero & mucro connexam, spectat, ita etiam adminicula resolventia in tantum differunt, ut alia magis sanguinem, alia lympham, mucum et serum concernant, quæ notitia illum præcipue usum habet, ut in qualibet specie discreta morbi, congrua auxilia offerre & subordinare queamus, sicut in hac observatione experientia, usus & effectus horum remediorum discretus, fidum & verum testimonium perhibet.

§. VIII. Quod in genere humorum coagulationem attinet, tunc multi ex schola Sylviana illam sibi concipiunt per modum assimilationis e lactis coagulatione desumptæ, sicut ad illam inducendam additamenta acidorum subjectorum contribuunt, ita multi autumant, quasi coagulatio humorum in homine multam acidam sanguinis iniquationem pro genuina sua causa agnoscat; ex eo vero inferunt, quod coagulatio illa non melius corrigi possit, nisi quando peregrinæ illæ aciditates cum subjectis oppositis, alcalinis, fixis, tanto magis vero volatilibus captentur & auferantur, ita sperant et promittunt fore, ut reliquus sanguis denuo diffluat & in pristinam suam mobilitatem refluat; quæ vero magis traditio, quam demonstratio est, cum salia volatilia hunc suppositum effectum in corpore vivo non habeant, sed prout antea indicatum fuit, ad intestinas commotiones & partium sensibiles stricturas contribuant; unde sæpe suspecti infarctus, stagnationes, incarcerationes, tumores contumaces, secessiones, aut hydropici & œdematosi affectus oriuntur.

§. IX. Et cum communia resolventia communiter subtiliora sint & humoribus intimius commovendis quadrent, ita tanto magis cum communi tali resolutione therapeutica prudentia & dexteritas adhibenda est, quoniam in affectibus acutis, tum febrilibus, tum aliis, nec non in morbis sanguineis & subjectis sensibilibus hæc remedia securum effectum resolventem haud promittunt, quare in multis casibus temperatissima & lenissima auxilia præferenda sunt, siquidem etiam sine subjectis pharmaceuticis optime & sub majori naturæ consensu resolutio per convenientem usum motus, potus & caloris administratur.

§. X. Neque tantum in intimioribus corporis regionibus resolutio therapeutica locum invenit, sed satis sæpe etiam externe præsentibus variis stagnationibus, infarctibus, tumoribus &c. discussio resolutoria utilis & necessaria existit; ita ut medicus notitiam de interne & externe solventibus adminiculis acquirere debeat, licet etiam externe quædam subjecta acrius & fortius operentur, adeoque in affectibus acutioribus & acerbioribus provide adhiberi debeant; ne calidiora solventia stagnationem & affluxum humorum exacerbent, adeoque sinistrum & contrarium effectum exferant: proinde circa externorum solventium usum notandum est, quod satis sæpe conjuncta lenientia resolutionis effectum adjuvent.

§. XI. Sicuti solventia aliqualem harmoniam habent cum aperientibus, ita etiam ratione indicationum & contraindicationum conveniunt; propterea indicantur Resolventia 1) in spissitudine & tenacitate humorum 2) in oppletionem & infarctu viscerum 3) in affectibus febrilibus, ubi moderata diuresis necessaria est, maxime etiam in intermittentibus 4) in affectibus Cachecticis 5) in tumoribus hydropicis 6) in pulmonum, hepatis & glandularum vitiis 7) in impeditiori progressu sanguinis & crassitie hujus proveniente 8) in suppressis Hæmorrhagiis utilibus & salutaribus 9) in quibusvis primarum viarum vitiis 10) in se- & excretionum ordinararum turbis 11) in stasibus diversorum humorum internis & externis & supervenientibus inflammationibus atque congestionibus 12) in diversis tumoribus superficialibus.

§. XII. Contraindicantur solventia, positive sic dicta & quidem communia 1) in nimia & turgida sanguinis abundantia, ut & 2) in nimia humorum fluxilitate & colliquatione 3) in spasmodicis exacerbatis 5) in febribus valde acutis, nec non 6) positive malignis 7) in contumaci partium strictura 8) in affectibus admodum venenosis 9) in dispositione ad enormes sanguinis profusiones 10) in excedentibus diversis aliis evacuationibus 11) in nimia sanguinis spissitudine & coagulatione, ubi communia & proprie sic dicta solventia effectum speratum non obtinent, & denique 12) in sensibilibus Scirrhis sanguineis, ubi remedia talia affectum magis exacerbant, quam adjuvant.

§. XIII. Nunc in ordine excipiunt illa instrumenta medica sive remedia, quibus positiva virtus resolvens adscribitur; differunt vero hæc ut alia sanguinem, alia lympham resolvant i. e. ut alia grumosa, alia gelatinosa & lentescenti spissitudini satisfaciunt; ubi adhuc quædam occurrunt, quæ mucidis serosis & ulcerosis impuritatibus resolvendis conveniunt. Pro sanguine itaque resolvendo inserviant Radices Apii, Ari, Angelicæ, Carlinæ, Caryophyllatæ, Helenii, Imperatoricæ, Levistici, Petalitidis, Galangæ, Gentianæ rubræ, Vincetoxicæ, Zedoariæ: pro lymphæ & muco quadrant Radices Helenii, Ari, Acori, Aristolochiæ, Asari, Asparagi

paragi, Calami aromatici, Cichorii, Costi dulcis, Cyperi rotundi, Dictami albi, Valerianæ, Pimpinellæ albæ, Taraxaci, Rubiæ Tinctorum, Brusci, Gentianæ utriusque, Ireos florentinæ, Bardanæ, Raphani, Petroselinii, Zingiberis.

§. XIV. Præterea sanguinem resolvunt Herbæ prædictarum Radicum nec non Abrotani, Absinthii pontici, Beccabungæ, Betonicæ, Calaminthæ, Centaurii minoris, Ceterach, Cochleariæ, Fumariæ, Hepaticæ nobilis, Chærefolii, Geranii majoris, Bellidis hortensis, Scordii, Cardui benedicti, Scabiosæ, Hyssopi, Morfus diaboli, Marrubii albi, Majoranæ, Nasturtii, Origani, Pulegii, Saturejæ, Serpilli: mucum & lympham resolvunt Herbæ antiscorbuticæ, ut & Abrotani, Capilli veneris, Matricariæ, Tanacetii, Marrubii albi, Cuscutæ, Scolopendrii, Chelidonii majoris, Rutæ, Salviæ, Menthæ, Melissæ, Calaminthæ, Rorisinari, Pulegii, Mari veri, Thymi, folia Lauri, &c.

§. XV. Porro sanguinem resolvunt Flores Calendulæ, Steechados arabicæ, Sambuci, Ulmariz, Galegæ, Centaurii minoris, Origani, Salviæ, Anthos, Chamomillæ, Cheiri, Semina fœniculi, Danci, Sileris montani, Carthami, Cubebæ, Caryophilli, Sarcocolla, Myrrha, Crocus, Lapis bezoar; reliquos vero humores resolvunt flores Matricariæ Tanacetii, Anthos, Lavendulæ, Thymi, baccæ Lauri, Juniperi, semina Anisi, Fœniculi, Cumini, Apii, Petroselinii, Nigellæ, Cinnamonum, Piper, Costus verus, Galangæ, Squilla, Gummi Galbanum, Sagapenum, Bdelium, Ammoniacum, Opoponax, Olibanum, Succinum, Sandaraca, Malix.

§. XVI. Ex animalibus & Mineralibus in genere resolvunt Viperæ, Serpentes, Bufones, Cantharides, quæ posteriora animalia vero cum maxima circumspectione adhibenda sunt: perinde resolvit Antimonium diaphoreticum, Bezoardicum simplex minerale: Sulphur pro usu interno, Mumia & illius Essentia, Tinctura antimonii tartarifata, Spiritus tartari & Camphora in valde extenuata quantitate exhibita. Liquor Cornu Cervi succinatus; quod vero olea destillata attinet, tunc eadem interne raro pro hoc scopo conveniunt, quia valde concentrata sunt, nisi subjecta fuerint minus sensibilia & valde humida; neque salia vegetabilia multum resolvunt, nisi Sal ononidis & Genistæ in serum mucilaginosum colliquantem talem effectum exercent: ita etiam cum salibus volatilibus magna circumspectio habenda est, quæ non nisi in subjectis pituitosis & temperatis scopo resolvente concedi possunt & quæ optime cum Tinctura tartarifata combinantur, sive fuerit Spiritus Cornu Cervi aut fuliginis aut Salis ammoniaci: Sulphur denique interne sive in substantia, sive in Tinctura, sive in oleo parcissima quantitate exhibendum est & quidem extra affectus acutos, sanguineos & valde sensibiles.

§. XVII. Dantur etiam remedia, quæ materiam mucidam ulcerosam, scabiosam & veneream præ reliquis magis resolvunt & talia sunt Rad. Pimpinellæ albæ, Vincetoxici, Valerianæ, Helenii, Chinæ, Sarsaparillæ, Mei, Gentianæ albæ, Scabiosæ, Succisæ, Saponariæ, Herba Fumariæ, Saponariæ, Lignum Guajaci, Sassafras, Juniperinum, Gummi Hederæ, Juniperinum, Succinum, Myrrha, Sulphur & Mercurius, quæ priora vel in temperatis Essentiis, vel in decoctis conducunt, sicut Sulphur, interne parcius adhibitum, hunc effectum præstat; Mercurius tam dulcificatus interne adhibitus, quam ab extra in unguentis moderate applicatus, tenacitatem lymphæ & muci colliquat, resolvit & ad faciliorem excretionem præparat.

§. XVIII. Neque tantum hæcenus recensita resolventia remedia internis usibus satisfaciunt, sed & multa ex iisdem ad externas applicationes quadrant, quando stagnationes, stases, oppletiones, congestiones, inflammationes, infarctus, tumores &c. resolutione indigent; unde ab extra resolvunt radices Angelicæ, Caryophyllata, Vincetoxici, Levistici, Ireos florentinæ, Sigilli salomonis, Bryonia, Herba Chærefolii, Hyssopi, Scordii, Matricariæ, Majoranæ, Lavendulæ, Melissa, Rorismarini, Pulegii, Mentha, Salvia, Serpilli, flores harum herbarum, nec non Chamomillæ, Sambuci, Spicæ, Cheiri, Schoenanthos, Cyani, Calcatrippæ, Euphrasie, Aquilegiæ, Semina Anisi, fœniculi, Carvi, Cumini, Apii, Amios, Nigellæ, bacca Lauri & Juniperi, Gummi Ammoniacum, Galbanum, Bdellium, Tacamahaca, Succinum, Mastix, Myrrha, Olibanum, Thus, Anina, Elemi, Carannæ; imprimis vero eximiam resolventem qualitatem internam sub congruo usu habent Camphora, Myrrha & Crocus; proinde saponata remedia & Mercurius ab extra resolutionem faciunt; huc spectant Emplastrum Saponatum, Diaphoreticum Mynsichti, de Spermate Ceti, de Galbano Crocatum & varia alia: seorsim quidam Lignum Fraxini circa solstitium collectum ad tumores resolvendos laudant, uti alii de sanguine leporis, mense Martio collecto, resolventem qualitatem promittunt, quæ tamen promissio magis sterili phantasia nititur; optime etiam ab extra Vinum & urina calida resolvunt: ex prædictis speciebus parari possunt variæ formulæ, quibus commode emollientes species commiscuntur, quando affectus cum contumaci duritie stipatus est; sicut etiam in tali passu lactis usus cum solventibus mixtus convenit.

§. XIX. Præter hæc auxilia & ab intra & ab extra resolutionem faciunt motus conveniens corporis, sufficiens humectatio humorum & viarum, ut & temperatus calor; sicut vicissim frigus magis incrassationes & incarcerationes augeat & sustentat; insuper etiam vinum est internum efficax solvens subjectum, qualem resolutionem etiam externe perficit, ubi pars affecta adhuc tractabilis est: non parum eandem resolutionem promovet frictio affectæ partis, sub qua subtili

tili ratione fibrillarum tonus augetur, ut præsens congestio, aut oppletio reprimatur & dissolvatur: quod vero de sanguinis hirci resolvente efficacia deprædicatur & promittitur, illud neque integræ rationi, neque fidæ experientiæ in tantum congruit, in quantum laudes communes mira de eodem promittunt: sicut alias Theoria de sanguine intrinsecus coagulato, iterumque resolvendo, valde æquivoca, aut rectius speculativa, quam practica & realis est.

§. XX. Quo denique hæc resolutio secure & efficaciter succedat, præstat etiam bene observare an sanguinis plenitudo huic operationi remoram injicere possit, unde tempestiva imminutio illius abundantia suscipi debet, quo in corpore congruum & necessarium spatium pro futura resolutione subministretur, deinde etiam præstat primas vias liberare & repurgare ab omnibus spissis foribus, ne hæc vel successive sanguini communicentur, vel impendant, quo minus condigne adminicula resolventia in sanguinem transferri queant; denique etiam præstat peripheriam corporis in sufficienti apertura conservare, quo sanguis ingrediens in eadem suam tenuitatem & fluiditatem impetrare possit; quapropter etiam pro resolutione adjuvanda in diversis subjectis temperatus usus acidularum & thermarum concedi potest.

CAPUT IV.

DE

INCIDENTIBVS.

§. I.

AD illa auxilia, quæ proportioni humorum ad motus acquirendæ inserviunt & præcipue ad mobilitatem & fluiditatem diversis humoribus conciliandam quadrant, merito in Foro Therapeutico *Incidentia* remedia referuntur, quæ in praxi medica sæpius allegantur & magnarum virium esse deprædicantur atque laudantur; unde ad varios affectus ordinantur: dicuntur vero ex metaphora & allegoria incidentia, quasi cum acuminibus & acutis spiculis & cuspidibus discindant materias magis refractarias & subtiliori resolutioni atque attenuationi non facile obtemperantes; unde per incisionem denotatur operatio efficacior magisque penetrans, indirecte vero significatur humor, qui aperientibus & solventibus materiis non facile morem gerit.

§. II. Et cum humorum morbida consistentia in corpore humano diversa reperiatur, ita remedia incidentia specialem talem singularis humoris morbi-

dam consistentiam invadunt & quidem talem, quæ in lentam, viscidam, tenacem, mucidam crassitiem transit; qualis lentescens spissitudo in Muco & Lympha observatur, ut plurimum quidem in humoribus de gelatinosa indole participantibus: inde facile liquet, quomodo incidentia remedia in lymphæ & muci vitiis, adeoque in variis serosis, Chronicis, Cachecticis morbis convenient & proinde illis partibus emolumentum afferant, in quibus alias hi humores transitum suum servare solent & per connexionem illis officiis vitalibus respondent, quæ circa mucum & lympham mobilem & tractabilem in reliqua œconomia vitali occupantur.

§. III. Proinde ex hac œconomia vitæ humanæ patet, quomodo præcipue in abdomine hi humores transitum & circuitum suum habere soleant; unde remedia incidentia ut plurimum in abdominis affectibus ordinari possunt, in qua regione offendunt illos humores, in quos præcipue operantur: deinde etiam obtingit, ut aliæ regiones per congestorias commotiones cum humoribus mucilaginosis oppleantur, qui in iisdem successive lentescunt, adeoque incisione & colliquatione tali indigent; hinc in pectoris diversis afflictionibus, maxime vero catarrhalibus, asthmaticis mucidis, humidis eadem incidentia subjecta locum & usum inveniunt; sed cum propius ad abdominis vias & regiones pertingant, ita primaria illorum utilitas sese ad primarum regionum multiplices morbidas calamitates extendit

§. IV. Quod effectum Incisionis attinet, tunc e theoria physica & chymica observarunt medici, quod salia præcipue cum talibus aculeis atque spiculis prædita sint, quibuscum in subjecta corpora crassiora operantur; unde etiam communiter remedia salina incidentia dicuntur, quæ hac ratione mucum tenacem dissolvunt & colliquant; habent etiam hæc salia incidentia peculiarem activitatem, cum alias salia potenter corrosiva & caustica mineralia mucum coherentem non attingant, quin potius magis inspissent & tenacem reddant; unde illa salia quæ incisionem pharmaceuticam perficere debent, haud e numero acidorum & corrosivorum, sed potius mediæ indolis sunt, qua gelatinosis & mucilaginosis substantiis quadrant & cum illis congregiantur: proinde etiam remedia subtiliora sulphurea, non vero resinosa per modum incisionis in lentos & tenaces humores operantur adeoque hac ratione hanc remediorum classem ingrediuntur; sicut denique nonnunquam subtilia sulphurea subjecta cum certis salibus mixta eandem incisionem perficiunt, testimonio Nitri sulphurati antimoniatum, lapidis prunellæ &c.

§. V. Præstat præterea cum ejusmodi subjectis in medicina practica illam necessariam circumspersionem observare, ne plus quam par est operentur, adeoque vias nimium afficiant & colliquante suo effectum lædant; siquidem hæc sub-

subjecta salina etiam partes sensibiles aut arrosas stimulant, adeoque ad sinistras commotiones & perversos eventus contribuunt, sicut etiam observatio practica testatur, quomodo liberalis usus, aut largus abusus cum talibus salibus commissus, denique in intestinis mucilaginosam villosam glandulosam tunicam efficacius abstergat & abradat, adeoque internis suspectis excoriationibus ansam præbeat: exinde sequitur, quod variae circumstantiae occurrant, quæ horum remediorum usum dissuadent.

§. VI. Habent itaque Incidentia auxilia in medicina practica diversum usum, imprimis indicantur 1) in Cacoehymia in genere 2) in Cachexia 3) in affectibus hydropicis 4) in febribus intermittentibus 5) in vitiis primarum regionum 6) in catarrhis mucidis & tenacibus 7) in Asthmate humido 8) in morbis glandularum & mesenterii 9) in Ictero, 10) in diversis Scirrhis internarum partium. 11) in adultiorum morbis atrophicis & 12) in ordinariarum Se- & Excretionum defectu & impedito successu.

§. VII. Habent etiam Incidentia remedia suas peculiâres contraindicationes, quæ cum solventium contraindicantibus circumstantiis conveniunt, imprimis vero omittenda sunt hæc incidentia, ubi jam humores in sufficienti fluiditate constituti sunt: deinde ubi ordinariæ Se- & Excretiones continuant, sed vitia motuum adsunt, porro, ubi partes, ad quas remedia talia perveniunt vel læsæ, arrosæ & ulceratæ, vel alias valde sensibiles existunt, ut propterea a talibus remediis magis irritentur; nec non eadem incidentia omitti debent in subjectis calidi & activi temperamenti, aut ubi diata est valde spiritiosa atque tenuis, utpote quæ circumstantiæ non quidem illam causam continent, quæ cum indicantibus remediis in genuina relatione stant.

§. VIII. Quod jam concernit remedia quibuscum incisionis effectus perficiendus est, tunc alia sunt proprie sic dicta salina, e quibus ipsum sal commune in moderata quantitate efficaciter impuritates mucidas colliquat, neque quidem famosum & in triviali praxi allegari solitum Sal digestivum Sylvii alterius indolis est, cum ex acido Salis communis & tertia alcalina conslet, adeoque haud meliorem utilitatem afferat; huc pertinent Salia media ex acido vitriolico & terra alcalina parata, ut Arcanum duplicatum, Tartarus vitriolatus, nec non acidum Nitri cum sulphure vel communi, vel antimonii imprægnatum, quod deinde vel lapidem Prunellæ vel Nitrum antimoniatum constituit: accedunt remedia tartarifata, velut Cryscalli & Cremor tartari, Arcanum tartari: hisce annumerari possunt Salia vegetabilia, Absinthii, Cardui benedicti, Centaurii minoris, & quæ peculiarem laudem merentur salia, quæ æque mediæ indolis sunt, sed solubiliora & fluidiora, adeoque nobiliora & in corpore efficaciora, ut Sal Epsomense & Sal e fontibus Egranis collectum: huc refero Tincturas alca-

alcalinas tartarifatas, quæ muciditates cum sero mixtas colliquant; denique auctores adhuc Sal ammoniacum commendant, quod quidem etiam potenter colliquat, sed ob adversum saporem & mixtum effectum non nisi in robustis subjectis, usibus & promissionibus satisfacit.

§. IX. Præter hæc salina subjecta dantur adhuc alia incidentia, quæ tam in primis regionibus, quam in pectore hunc effectum administrant. Sunt vero talia Radices Ari, Squillæ, Helenii, Raphani, Calami aromatici, Armoraciæ, Zingiberis, Herbæ Absinthii, Centaurii minoris, Rorismarini, Thymi, Saturejæ, Majoranæ, Baccæ Lauri, Piper, aromata, Synapi, quæ singula tam subtili sua sulphurea, quam salina substantia spissiores humores incidunt & attenuant; eo magis vero, quando in simplici formula exhibentur, neque valde alterantur, aut cum aliis additamentis debilitantur; unde variæ species horum remediorum optime in substantia conducunt, modo etiam cum aliquo modamine exhibeantur: quando vero talia incidentia aliquandiu oblata fuere, tunc necesse est, quo moderata evacuatio congrua substituatur.

CAPUT V.

De

ABSTERGENTIBUS ET ABSORBENTIBUS.

§. I.

Multitudo humorum, specie differentium, ut & dyscrasiarum, quæ præcipue ad morbos affectus contribuunt, neque tantum theoreticæ & imaginariæ sunt, involvit subinde maiorem copiam auxiliorum diversorum; quare hoc ordine alia remediorum genera proponuntur, quæ ex parte cum præcedentibus, ex parte inter se ipsa conveniunt, sed quæ subinde in schola medica satis frequenter allegantur & commendantur, ita ut eorundem iusta ratio ad diversos humores, iustus selectus, selecta efficacia & congruus usus in Therapia medica commendari debeat; tanto magis cum alias simplicia quædam horum auxiliorum minus apte applicata, satis suspectam noxam parere observentur.

§. II. Quod *Abstergentia* remedia attinet, tunc illa proprie vel subtilibus materiis salinis acris & vias stimulantibus destinata sunt, quæ teneriter partibus

tibus talibus adhærent adeoque congrua aliqua remotione, abrafione, eluitione five absterfione indigent, vel deprehenduntur etiam talia abftergentia dicata eſſe impuritatibus ſalinis copioſis in involuero mucilaginofò conſiſtentibus & intali ſaburra partibus tunicaceis membranaceis aut glanduloſis firmius inhærentibus, ut denuo ab iisdem abradi aut abftergi debeant, adeoque nexus priſtinus aſterſorio tali effectui diſſolvendus ſit, ſi neceſſaria & ſalutaris excretio harum impuritatũ conſequi debet.

§. III. Neque tantum ejusmodi abftergentia remedia internam utilitatem afferunt, ſed & ſatis numerice ad externos uſus quadrant, imprimis ubi apertæ & manifeſtæ quædam læſiones vel abſceſſuum vel ulcerationum diverſæ ſpeciei adſunt, in quibus affluentes & contentæ impuritates ſalinæ repurgandæ, removendæ & abftergendæ ſunt, ſi præſentis læſionis reſtitutio, aut ſperari aut urgeri debet; quidquod extendit ſeſe applicatio abftergentium adminiculorum uſque in renes & pulmones, quando hæ partes aliquo Ulcere laborant, quod, ne citius in deteriore ſtatum ruat, tali modica & reali abſterſione mitigari poteſt, licet alias abftergentia remedia in illis caſibus majorem & citiorem ſuam utilitatem & promittant & exhibeant, ubi immediate ſuum objectum, quod abſtergere debent, offendunt.

§. IV. *Absorbentia* remedia ſtant in aliqua relatione cum materiis acidis, quæ vulgo cum abſorbentibus congregiuntur & ex hoc connubio ſuam corroſivam qualitatem amittunt; unde remedia illa abſorbentia vocantur, quaſi vel bilioſæ vel alterius cauſticæ acidæ ſubſtantię qualitatem corroſivam reſorbeant; adeoque hæc medicamenta opponuntur illis caſibus, ubi tale ſal acidum five in humoribus, five in viis, five in bile, five in ſero contentum, effectus pernicioſos exſerit, quæ abſorbentia propterea illis in majori & uſu & æſtimatione ſunt, qui tot aciditates ſtimulantes ſupponunt; interim & hoc loco notari debet, quomodo ita dicta abſorbentia ſubjecta majorem utilitatem eo conferant, ubi immediate hæ ſalinas impuritates attingunt & præſtat propterea in hac circumſtantia certitudinem aliqualem habere, quod ejusmodi heterogeneitates non imaginariæ, ſed actu adſint, alias cum illis ſalibus Medici Andabatarum more pugnant.

§. V. Et quanquam hæc remedia, quæ abſorbentem vim habent, in medicina practica ſingularis utilitatis ſint, tamen cum illis nihilominus circumſpectio & dexteritas conferenda eſt, quoniam quædam e numero illorum occurrunt, quæ præter abſorbentem qualitatem, adhuc increaſſant, aut penitus adſtringunt; deinde illa cautela obſervanda eſt, ne talia remedia magnis & ſimultaneis quantitatibus ingerantur, quoniam loco genuini ſui effectus aliarum ominofarum impaſtationum & occluſionum cauſam conſtituunt; quidquod ſi denique in hu-

mores pertingere debent, longe utilius est, quo teneriora illorum seligantur, quo successive modica quantitate exhibeantur, quo antea in primis regionibus præjudicioſæ ſalino-bilioſæ impuritates removeantur, quo abſorbentia cum ſufficienti diluentium uſu conjungantur, ut ita commode in humores penetrare valeant.

§. VI. Circumſtantia, quæ præſentium remediorum uſum in medicina indicant & contraindicant, conveniunt cum præcedentibus tractationibus; ſeorſim vero indicantur in affectibus bilioſis diverſæ ſpeciei & varii gradus, in Ictero, in Intermittentibus febribus cum febre bilioſa colludentibus, in internis ulceribus; in Heſtica, in Calculo, in dyſcrasia ſanguinis ſeroſa & bilioſa, in Rheumatismis acrioribus, in Catarrhis rheumaticis, in Phthiſi, in quibus ſingulis affectibus præcipuum ſuum uſum exhibent, modo etiam cum aliquo moderamine adhibeantur: & ita etiam illorum uſus interdicendus eſt in nimia ſanguinis ſpiſſitudine, in viſcidis Catarrhis, in tenaci oppletione & infarctu primarum regionum, præſente alvi rigida occluſione in obſtructa glandularum meſeraicarum obſtructione, in quibus & ſimilibus aliis affectibus hæc remedia loco ſalutaris effectus magis impaſſantem & incrassantem noxam exſerunt.

§. VII. Remedia Abſtergentia, pro interno uſu apta & efficacia, varia occurrunt & ſunt vel in præcedenti capite commemorata Salia digeſtiva, vel præter illa ſimul abſtergunt Mel, Saccharum, Tamarindi, Manna, Paſſulæ, Pruna, Jujubæ, Gummata Ammoniacum, Sagapenum, Galbanum, Succinum, Myrrha Arabicum & Tragacantha; præterea interne abſtergunt Herba Veronica, Fœniculi, Hederæ terreſtris, quæ in variis formulis decoctis, Infuſis, Eleſtuariis hanc utilitatem afferunt; externe vero abſtergentem qualitatem habent Mel, Therebinthina, Vitellus ovi, Oleum ovorum, Aloes, Thuſ, Succinum, Myrrha, Gummi Elemi, Sarcocolla, Opopanax, Herba Agrimonie, Alchimillæ, Saniculæ, Pyrolæ, Prunellæ, Hyſſopi, Tabaci, Hederæ terreſtris, Abſinthii, rad. Aristolochiæ rotundæ; ita etiam urina & ſaliva hominis jejuni ab extra abſtergunt, quemadmodum in clyſteribus urina, ſerum lactis, Vitellus ovi, Mel, Therebinthina, Sal gemmæ & commune abſterſoriam ſuam efficaciam offerunt.

§. VIII. Quod vero Abſorbentia attinet, tunc illorum etiam varia genera, variaeque ſpecies occurrunt; ad minus ſecura & adſtringente magis effectū prædita abſorbentia pertinent terræ ſoffiles, terræ bolares, terræ quædam animales, ut dens Hippopotami, lapis Manati, Unicornu marinum & ſoffile, neque famoſæ illæ terræ ſigillatæ exoticæ lutoſæ, medullares, ochræ, lac Lunæ & ſimiles ſecuræ efficaciz ſunt: hinc potius terræ ſimplices ſeligi merentur, ut ſunt: teſtæ ovorum, Mater Perlarum, Oculi cancrorum, Chelæ cancrorum, Conchæ præparatæ, Conchylia diverſa & ita dicta Oſtracodermata, haud vero ejusmodi terreæ ſubſtantiz, uſu laudantur, quoniam per uſtionem in calcaream adſtringentem indolem redigun-

diguntur : his utilibus terreis subjectis meretur accenseri Cryſtallus montana præparata ; imprimis vero eximiam utilitatem absorbentem & abſtergentem habent terreæ tales materiæ cum acidis , ſive vegetabilibus , ſive mineralibus , maritata ; minime vero pro acido ex humoribus absorbendo ſalia ſive fixa ſive volatilia commendo , quæ potius variis accidentalibus ſiniſtris effectibus anſam præbent.

§. IX. Quo itaque abſtergentia & Abſorbentia remedia utilius applicentur , præſtat antea corpus præparare & a generalioribus incommodis atque impuritatibus repurgare ; deinde confert hæc remedia non ſimultaneis , ſed repetitis & ſucceſſivis vicibus exhibere & ſub uſu illorum ſufficientem internam humectationem conjungere , inſuper vero expedit interea aliquando evacuationes ſubordinare & moderate promovere , quo abſterſæ & præparatæ ſordes ſucceſſive evacuentur & ita tali ordine hæc operatio juxta ſenſum & conſenſum naturæ perficiatur.

CAPUT VI.

DE

ANTISCORBUTICIS.

§. I.

AD illa remedia , quæ craſi & conſiſtentiaſque ſanguinis alterandæ quadrant , pertinent *Antifcorbutica* , quæ non niſi illo tempore innotuerunt , quo hoc malum magis hiſtorice obſervatum fuit & ſicut illud ſpecificæ indolis eſt , ita remedia , quæ huic malo moderi debent , ſpecificam qualitatem habent , qua affectui huic conveniunt , ac alia humores alterantia ſubjecta id non præſtant , licet & craſin mundificent & conſiſtentiam reſolvant , ſed quia materiarum in amplo naturæ regno diverſa eſt relatio , ita non quodlibet ſubjectum & remedium cuilibet affectui & læſioni quadrat : exinde fluit , quod antifcorbuticorum uſus ſupponat certitudinem præſentis Scorbuti & ſpecialem efficaciam in remedio ſcorbuticis læſionibus oppoſitam.

§. II. Quam eximium vero uſum Antifcorbutica præmittunt & exſerunt , tam ſingulare viciffim damnum cauſantur , quando juxta communem pathologiam fallam in ejusmodi affectibus adhibentur , ubi nullus Scorbuti fomes adeſt ; quapropter abuſus antifcorbuticorum remediorum in Therapia vulgari ſatis frequens merito reprehendendus eſt , quoniam remedia antifcorbutica , ut acria

admodumque efficacia variis morborum corruptionibus & exacerbationibus exci-
tandis inferviunt, si genuinam suam causam non offendunt; eapropter sedulo ab-
stinendum est, ne tam facile Scorbutus in diversis morbis, qui radicaliter & for-
maliter ab hoc specifico malo liberi sunt, præsumatur & præsupponatur.

§. III. Est itaque Scorbutus malum multiplicatum, quod primario con-
sistit in inquinazione massæ sanguineæ cum sero falso acri, male tamen reliquæ
massæ intermixto, nec non confuse internatante; concurrit proinde spissitudo &
sanguinis & lymphæ & muci & seri lentescens; accidit etiam plenitudo totius
massæ sanguineæ, ita ut in hoc malo omnes hæ afflictiones emendari debeant;
quapropter vera antiscorbutica remedia sunt resolventia, incidentia, abstergentia,
colliquantia, attenuantia, sed non generalia, verum rectius specifica, quæ huic af-
flictioni competunt: & sicuti Scorbutus est morbus contumax atque chronicus,
ita remedia antiscorbutica sunt majoris efficacæ, quæ intimius afficiunt, adeoque
aliis affectibus mobilibus & sensibilibus, aut præcipitis decursus, haud specialissima
energia conveniunt, propterea pro Scorbuto specialia & experta & probata pro-
stant adminicula.

§. IV. Et quanquam vulgo Antiscorbuticorum numero remedia quæ-
dam generaliora adjungantur, tamen eadem haud prærogativam in usu medico me-
rentur, quoniam tantum eminens affectum præparant, adeoque radicem mali non
attingunt, quæ propterea copiosius oblata magis ad corruptionem Scorbuti spe-
ctant, id quod valet de acidis quibusdam speciebus: præterea Antiscorbutica re-
media magis alterantem, quam evacuantem qualitatem habent, unde in applicatio-
ne practica methodice cum evacuantibus generalioribus (quia specialia deficiunt)
provide conjungenda sunt, tota vero hæc methodus longe consultius & efficacius
cum moderamine, quam simultaneo impetu & conamine exercenda est, tanto ma-
gis, quia antiscorbutica remedia immoderatus oblata magnam commotionem in
humorum massam transferunt.

§. V. Exinde facile elucescit, quod Antiscorbutica remedia directe
huic specifico malo opponi debeant, siue fuerit in initio, siue in incremento, siue
in complemento, siue etiam in decremento. Et sicut diuus Scorbutus variis effe-
ctibus & phænomenis sese prodit, ita remedia illa commode applicari possunt,
quando pathemata scorbutica vel interna vel externa obvia sunt; quemadmodum
eadem remedia etiam topico usu ad ulcera scorbutica proficiunt; sed cum anti-
scorbutica remedia acriora sint, ita in talibus affectibus, ubi humores & viæ faci-
le irritari possunt, adhiberi non debent, quoniam ad insignes orgasticas commo-
tiones contribuunt; unde in paroxysmis febrium quarumvis, ut & in simplici-
bus affectibus sanguineis haud conveniunt, sicut etiam in ipso Scorbuto cum mo-
dera-

deramine tamen ordinari debent, ne loco congruæ resolutionis, suspectas inturgescencias sanguinis causentur.

§. VI. Horum remediorum, quæ Scorbuto mederi debent, variae effica-
ces species in experientia medica probatae occurrunt, e quibus singulis princi-
pem locum tenet Herba Cochleariæ & Nasturtii; quæ longe meliori utilitate in
in substantia aut succo, quam in Essentiis, Extractis, Decoctis, Aquis &c. condu-
cunt: interim in defectu recentiorum harum herbarum moderata Extracti quantitas
satisfacit: præterea antiscorbuticum effectum habet Sedum murarium, Beccabun-
ga, Fumaria, Persicaria, Trifolium Fibrinum, Thlaspium, Piperitis, Absinthium,
Carduus benedictus, Centaurium minus, Cuscuta, Epithymum, Scolopendrium,
Scordium, quo aliqui Acetosam & Acetosellam referunt; quæ singulæ herbæ exi-
miam alterationem humoribus depravatis inducunt & quæ magis successive, quam
simultaneæ & prodige oblatae juvant, modo etiam sub illarum usu humores suffi-
cienter diluantur; Salia vero, quæ e talibus herbis interdum præparantur, haud
eximiae utilitatis sunt.

§. VII. Præter hæc principaliora Antiscorbutica occurrunt adhuc alia
remedia, quæ in Scorbuto utilia sunt & quidem Radices Ari, Helenii, Gentia-
næ rubræ, Chelidonii majoris, Oxylapathi, Polypodii, Squillæ: huc etiam per-
tinent Cephæ, Porrum, Allium, Zingiber, Raphanus, Armoracia, Synapi: quæ
singulæ species ut plurimum diæteticæ usurpatæ & moderata quantitate indies adhi-
bitæ resolvunt, abstergunt, colliquant et subinde diureticam excretionem adju-
vant, sicut etiam nonnullæ illarum in substantia simpliciter ingestæ pro eodem
scopo satisfaciunt.

§. VIII. Et horum remediorum salutarem effectum eximie promovet
labor & motus corporis sufficiens & qualitate conveniens; deinde vero cura adhi-
benda est, quo hisce alterantibus & antiscorbuticis remediis subjungantur evacu-
antia diversæ speciei, quo impuritates cujuscunque indolis ex ordinariis suis excor-
niculis constanter eliminantur, ob id conveniunt interpositæ moderatæ laxationes,
cavendo ne positivæ purgationes stimulantur; ut & prosunt modestæ
diureses & placidæ diaphoreses, conjungendo diætam diluentem, evpeptam &
mollem; ita eveniet, ut antiscorbutica remedia indies magis operentur; præsen-
tem spissitudinem lentescens magis dissolvant, acrimoniam specificam corri-
gant & impuritates salinas ad promptiorem evacuationem præparent.

CAPUT VII.

De

EDULCORANTIBUS.

§. I.

Quanquam hæc operatio, quæ in communi medicina practica magni quidem nominis & ominis existit, in præcedentium alterationum explicationibus, ut & passim supra in Evacuationum commendatione explicata sit, tamen peculiarem mentionem illius hoc ordine facere lubet, imprimis cum in triviali praxi plenis buccis ad sanguinis edulcorationem multi Medici provocent adeoque in hac operatione quasi principalissimum adjumentum pro vita & sanitate conservanda ponant & quærant, quoniam a dyscrasia humorum ferme omnem apparatus & numerum morborum deducere solent; unde etiam multi ad sanguinis edulcorationem & sic dictam mundificationem auff Blutreinigende Mittel tanquam ad sacram confugiunt anchoram.

§. II. Imo quanquam in diversis casibus & necessarium & utile sit, quo sanguis impurus & quoad crasin suam vitiosus repurgetur, tamen hæc mundificatio non juxta communem methodum succedit, qua eo edulcorantia auxilia ordinari soleverunt; maxime vero cavendum est, ne in eundem communem abusum cum edulcoratoria operatione therapeutica incidamus, ubi in plerimis morbis juxta commune fatum pathologiæ medicæ magis qualitatibus, quam quantitatis & motuum vitia agnoscuntur & accusantur; unde mirum non est, si hæc incongrua edulcoratio therapeutica non modo plurimos morbos e suis fundamentis haud tollit, adeoque ad summum, superficialiter tantum affectus curat, sed & cur ad diversas confusiones & corruptiones morborum contribuat.

§. III. Hæc functio therapeutica, quæ circa sanguinis Edulcorationem versatur, maxime innotuit & inclaruit e famosa Pathologia falsa, ut & Pathologia fermentationum & effervescentiarum diversarum, aut ex Pathologia sic dictorum humoristarum, qua tot acredines, falsedines, aciditates, acrimoniæ, austeritates, lixiviosæ & muriaticæ inquinaciones sanguinis declamantur; unde per contrariam medicationem quidam officio suo satisfacisse opinantur, quando sanguinem ita sapidum et salsum, vel insipidum reddunt, vel edulcorant, adeoque talis edulcoratio proprie opponitur perversæ crasi & falsæ iniquationi humorum.

§. IV.

§. IV. Est itaque juxta communem styllum atque opinionem edulcoratio satis vana operatio, cum non sufficiat tantum saporem humorum mediantibus dulcibus subjectis immutasse, adeoque reliquas impuritates salinas per dulcia & mucilaginosam involvisse, ubi in vna eademque massa tamen materiæ acres et dulces hærent, posteriores successive etiam acescunt & magis sanguinem principiis salinis abundantem inquinant & depravant pristinamque dyscrasiam augent; hinc talis edulcoratio neque rationalis, neque medica est, sed potius plebeja & imaginaria: & quamvis in communi praxi ad diversam acrimoniam sanguinis tam simplicem, quam scorbuticam cura per lac commendetur, tamen etiam attenta experientia attestatur, quanti valoris & quantæ utilitatis illa in substratis casibus existat.

§. V. Interim omnino medicum opus est, quo qualiscunque sanguinis dyscrasia repurgetur: optima vero & rationi & experientiæ consona illa est edulcoratoria sanguinis mundificatio, quando heterogenæ materiæ, cujuscunque saporis, sufficienter absterguntur, resolvuntur & præparantur; deinde vero sine mora evacuantur, ita subjectum quod antea dulce fuit, si a salibus liberatur, denuo edulcoratur sine ullo remedio dulci, siquidem satis sæpe etiam salina, sulphurea, acria, resinosa, solventia, incidentia, abstergentia, involventia, diaphoretica, laxantia, diuretica, edulcoratorium effectum post se trahunt, quæ methodus exquisita medica est, cum œconomix vitali & consuetis motibus atque effectibus vitalibus magis respondeat.

§. VI. Quod usum edulcorantium attinet, tunc ipse indicatur 1) innoxia humorum acrimonia, præcipue 2) in Scorbuto 3) ut & in Venerea lue 4) nec non in suppressis excretionibus seri 5) in affectibus scabiosis 6) in diversis, maxime vero diuturnis ulcerosis afflictionibus 7) in Coryza acri 8) in Rheumatismis 9) in Bilis acedine ventriculo & intestinis molesta 10) in febribus biliosis 11) in Phthisi 12) in Branchio: in quibus singulis affectibus illa edulcoratio locum invenit, quæ medica est & non palliativa aut hypothetica.

§. VII. Contraindicantur vero vulgaria & secundum communem sensum accepta edulcorantia 1) in affectibus spasmodicis 2) in morbis convulsivis 3) in afflictionibus febrilibus 4) in Hæmorrhagiarum speciebus 5) in passione hypochondriaca 6) in congestoriis morbis 7) in inflammatoriis pathematibus 8) in excretionibus salutaribus 9) in affectibus malignis & epidemicis 10) in morbis atatum 11) in pathematibus primarum viarum ex commotione sanguinis ortis 12) in morbis cachecticis; quos singulos affectus communia & proprio sensu accipienda Dulcificantia magis perturbant; cum potius medica edulcorantia, cum abstersione, resolutione, temperatione & evacuatione impuritatum efficacia in enarratis hisce morbis non exiguam utilitatem afferant.

§. VIII.

§. VIII. Quod remedia Edulcorantia concernit, tunc & principaliora & securiora sunt illa, quæ in prædictis capitibus commemorata prostant, qualia sunt Resolventia, Abstergentia, Incidentia, Absorbentia & impuritates salinas, acidas, biliosas & qualescunque alias ad evacuationem congruam præparantia: deinde vero ultimum punctum edulcorationis absolvunt laxantia, imprimis Rhabarbarina et phlegmagoga, diaphoretica & diuretica, quæ serum cujuscunque dyscrasiæ eliminant, adeoque effective & realiter humores & partes repurgant & tali quidem methodo, qua alias in ordinario suo statu natura corpus suum mundificare solet.

§. IX. Propius vero Edulcorationis effectui respondent diluentia humectantia, emulsiva, gelatinosa, lacticinia, pultacea, farinacea, hordeacea, avenacea, juscula carniū & pullorum, hordeum decoctum, Oryza decocta, Nuclei dulces & pingues, ut amygdalæ dulces, pineæ, pistacæ, nuces, accedunt Caricæ, Passulæ, Jujubæ; huc etiam conferunt Rapæ & Amylum accedit Gummi Arabicum, Ceraforum, Tragacanthi; non minus proficiunt Absorbentia superius commendata, tam simplicia, quam cum acidis saturata; juvant decocta dilutiora, Herbæ Thee & Fabarum Coffee, conveniunt salia digestiva remedia tartarifata, Tinctura tartari & quæcunque diuresin moderate promovent.

§. X. Quam magnus est apparatus Edulcorantium, e diversis aliis therapeutice functionibus collectorum, eo magis judicium practicum requiritur, quo hæc remedia congrue ad diversas affectuum species applicentur, haud vero in edulcorationis actu, evacuationes prodigæ & impetuosæ urgendæ sunt, quin rectius convenit alternatim præparationes abstersiones, involutiones & excretiones humorum præstare, adeoque successive hoc negotium perficere, quoniam impuritates quæ cum effectu edulcorationis removendæ sunt, intimius humoribus immixtæ deprehenduntur, adeoque haud simultaneo effectu excludi possunt; maxime cavendum est, ne sub edulcoratione therapeutica humores magis inspissentur & e proportionata sua mobilitate in suspectam spissitudinem conjiciantur, qua deinde præsentē, eo minus hæc mundificatio necessaria est, sanguinis vero spissitudo obstat; antea huic conveniens medela ordinetur.

CAPUT VIII.

DE

INCRASSANTIBUS.

§. I.

HAtenus ut plurimum actum fuit de illa humorum alteratione, quæ horum spissorem consistentiam concernit, dum per resolutionem, incisionem, absterfionem mobiliiores & fluidiores redduntur; nunc vero in medicina interdum illi casus oriuntur, ubi humores valde fluidi & subtiles sunt, adeoque expansoriis & turgefactoriis commotionibus facile obtemperant, aut in nimia sua subtilitate partes sensibiles valde afficiunt, unde in spissiusculam consistentiam convertendi sunt; qui tamen in relatione ad reliquos rariores existunt; unde hæc operatio therapeutica neque tam facile neque tam liberaliter ordinanda est, quoniam incrassatio humorum, præter necessitatem commissa, admodum proportionem erga motus, successus, Se- & Excretiones, lædit & confundit.

§. II. Et cum humorum in corpore vivo obviorum illa communis sit conditio, ut vel sua sponte in crasfiorem consistentiam delabantur, subinde vero in hac crasitie ægerrime per corpus progrediantur, nec non ad variam dyscrasiam conciliandam contribuant, dum in spissiori tali consistentia tenuiores impuritates salinæ sulphuræe firmitus detinentur; ita cum incrassantium usu medico, eo major circumscriptio habenda est, ne partim in tali casu ordinentur, ubi humores spissiores reddi haud debent; partim ne cum illorum usu Se & excretiones, jam per se difficulter succedentes, eo magis impediantur; partim ne cum incrassantibus organa colatoria occludantur, adeoque variis infarctibus perniciosi in corpore animali ansa præbeatur.

§. III. Proprie quidem incrassantia remedia duplicem humorum & materiarum, in corpore vivo occurrentium, statum respiciunt, quando humores nimis tenues &, ut vulgo ajunt, volatiles, fluidi, adeoque orgasticis commotionibus valde obnoxii sunt, dum vel leviter impulsæ, molestis & suspectis spumefactoriis commotionibus subjecti deprehenduntur, quæ qualitas proprie de tota massa sanguinis valde fluida & florida dicitur: deinde etiam hæc incrassatio respicit materias serosim collectas, vel serosas, vel biliosas, nimis

tenuēs, subtiles, intimius partibus inhærentes & proinde difficilius motibus excretoriis obsecundantes; sicut interdum in intestinis talis tenuis colluvies biliosa, in pulmonibus talis subtilis secessio serosa, in capite similis rhevmatica subtilis transpositio humorum adest, quæ materia propterea aliquali correctione, coctione & sic dicta Incrassatione aut involutione opus habet, quo deinde in volubiliori tali consistentia eo facilius abstergi & emoveri queat.

§. IV. Secundum hanc Incrassationis formalem & medicam rationem, præstat in iusta applicatione therapeutica sedulo prospicere, quo hæc operatio incrassandæ massæ sanguineæ alteriusve materiæ, seorsim collectæ, semper in illa utili proportionē administretur & servetur, ut Se- & Excretiones legitime subjungi queant, ne nimia harum materialium spissitudo & tenacitas in futurum salutaribus evacuationibus resistat: exinde vero etiam inclarescit, quod incrassantia remedia triplicis conditionis sint, dum vel addunt aliquid materiale, quod mucilaginosam consistentiam suis objectis affert & infert; vel dum massæ humorum immiscent ejusmodi materias, quæ jam præsentēs gelatinosos & mucilaginosos humores nimis tenues inspissant; vel, dum subministrant materias, quæ nimis acres & causticas impuritates absorbent & involvunt, ut hoc ultimo respectu etiam terrea satis eminenter incrassantem effectum largiantur.

§. V. Maxima vero cautela est servanda, ne talia incrassantia, diversi effectus, promiscue ordinentur, alias suis objectis in corpore humano obviis non respondent, uti cum acidis minime incrassatio tentanda est, quando in humoribus simul adest alia dyscrasia; deinde illam prudentiam adhibere convenit, ne talia incrassantia exhibeantur, ubi aditus ad humores & partes haud patet, quare si in primis regionibus quædam incommoda interposita fuerint, tunc minime confert per incrassantia primas regiones magis offendere, quæ exinde magis ineptæ redduntur, quo salutare secretiones & mundificationes humorum continent; neque denique in illo casu spissiora incrassantia ordinanda sunt, ubi hæc remedia per teneriores & angustiores vias progredi debent.

§. VI. Sub reliquo circumspecto incrassantium usu tamen eadem indicantur 1) in nimia sanguinis fluiditate 2) quando serum non modo copiosum, sed & subtile atque acre est 3) in actuali Hæmoptysi 4) in cruentatione Gingivarum 5) in aliis diversis Hæmorrhagiis excedentibus 6) in nimio motu & ardore febrili 7) in copiosiori affluxu bilis in intestina 8) in affectibus cholericis 9) in Rhevmatismis 10) in Diabete & urinæ incontinentia 11) in ardore urinæ 12) in excessivis fluxibus serosis 13) in acriori secessione feri intra pulmones & conjuncta tussi ferina 14) in frequentibus & recurrentibus phlogosis & 15) in sudationibus excedentibus.

§. VII.

§. VII. Dantur etiam varii casus, in quibus incrassantia haud conveniunt; in genere quidem de talibus incrassantibus remediis, quæ per effectum adstrictionis incrassationem perficiunt, notandum, quod cum maxima circumspectione adhiberi debeant; alioquin vero contraindicantur incrassantia 1) in nimia sanguinis plenitudine & spissitudine 2) maxime vero in affectibus hypochondriacis & hystericis, 3) nonnunquam etiam in spasmodicis afflictionibus 4) in affectibus cachecticis 5) in subjectis salutaribus excretionibus extraordinariis adfvetis 6) in Mensium vitiis 7) in cordis palpitatione, quæ cum hypochondriacis affectibus cohæret 8) in Catarrho suffocativo 9) in colica et flatulentia simplici 10) in Catarrho & Asthmate mucido atque refractario 11) in malo venereo 12) in affectu scorbutico.

§. VIII. Quod jam remedia Incrassantia attinet, tunc illorum variae species occurrunt, imprimis huc spectant emollientia remedia, quæ cum mucilagine quadam prædita sunt, deinde huc conferunt nuclei pingues, quorum multiplex species prostat: non minus huc quadrant fructus mucilaginosi et dulces, ut & mucilagines consvetæ pharmaceuticæ; præterea hordeacea, avenacea, Oryza, amyllum, farinæ & olea emollientia huc pertinent; accedunt varia Gummata, Ammoniacum, Arabicum, Cerasorum, Tragacantha, Juniperinum & varia alia, quæ nulla concentrata & evidenti acredine remixta sunt: insuper incrassant fructus acidi, aut aceta diversa, vel Tincturæ Rosarum vitriolata, Florum Bellidis, species Diatragacanthæ, de Carabæ & Roob Diamoron & Dianucum.

§. IX. Præter hæc recensita adhuc Incrassationis effectum adjuvant Lac pingue, Butyrum, Medullæ, Gelatinæ, Pulpamenta, Emulsiones, Decocta hordeacea, Caro Cochlearum & Ostrearum, ut & Anguillæ atque piscium reliquorum, imprimis majorum; huc pertinent absorbentia remedia, nec non sperma ranarum & ceti, Ichtyocolla, ova sorbilia, pinguedines diversorum animalium; non minus incrassant omnia acida, tam mineralia, quam vegetabilia; quo nomine Mixtura simplex seorsim notanda; haud vero hoc ordine commendo semina frigida & species refrigerantes, ut & Martialia, quæ quidem etiam incrassant, sed non satis secure; proinde pyra & poma, imprimis cocta, incrassantem utilitatem exserunt: ad bilis incrassationem seorsim absorbentia tum simplicia, tum cum acidis mixta, ut & CrySTALLUS montana, Iuscula, Gelatinæ, Decocta mucilaginosa & Nitrum conferunt.

§. X. Commodius Incrassatio per diætetica, quam per pharmaceutica administratur, uti etiam requies corporis ad humorum Incrassationem confert; præterea hæc therapeutica operatio succesive magis administranda est, insuperque cura adhiberi debet, quo excretiones juste procedant, præci-

pue providendum est, quo alvus constanti successu gaudeat; quidquod proficit cum incrassantibus remediis sufficienter diluentia conjungere, ne inimica incrassatio primas regiones offendant, neve effectus incrassationis ultra gradum utilitatis & necessitatis transeat; magis convenit in moderatiori gradu subsistere, neque tantum hunc effectum prosequi; quod denique externa incrassantia attinet, tunc Chirurgia varia horum adminiculorum suppeditat, e quibus præcipue Mel, Ova, Therebinthina & quædam aquæ securæ pro hoc effectu obtinendo aptum subjectum constituunt.

CAPUT IX.

DE EMOLLIENTIBUS.

§. I.

E Mollitionis medicus usus ad varios casus & affectus sese extendit, ita ut motui progressivo sanguinis, nec non Se- & Excretioni exinde singularis utilitas accedat: dum enim necessarius transitus humorum ob nimiam strictionem partium præcluditur, tunc salutaris secretio, ob similem constrictionem organorum, excretio, vel ob ficcitatem viarum, vel ob illarum obstructionem impeditur; hinc emollitio moderate partes lenit, strictiones tollit, vias permeabiles reddit, ex parte etiam ipsas materias excernendas demulcet & in mobilem consistentiam convertit, ut exinde multiplex emollitionis usus emineat.

§. II. Versatur itaque Emollitionis effectus circa partes solidas & fluidas; illæ relaxantur, leniuntur & e sua rigida strictione in tractabiliorem flexilitatem convertuntur, subinde etiam nimia illarum ficcitas mitigatur & demulcetur: hæ vero quando solidæ, spissæ & tenaces sunt, cum subjectis mucilaginosi & gelatinosi vel obliniuntur, quo per ductus suos facilius transeant, vel volubiles redduntur, ne partibus diversis cum tenacitate quadam adhæreant: in priori respectu emollitio emendat excessivum motus tonici gradum cum suspecta & morbida strictione partium conjunctum: quoad alterum respectum magis progressivo motui & partibus fluiditati alias subjectis aliquod necessarium auxilium offertur.

§. III.

§. III. Quam dignus & proficius vero Emollitionis effectus esse potest in medicina practica, tam pravus vicissim est communis abusus, qui passim cum emollientibus committitur; quando mox per contrarium indiscretim quælibet toni augmenta nuda & superflua emollitione & relaxatione turbantur; ut loco moderatæ mitigationis, alia extrema exinde emergant, testimonio flacciditatis & laxitatis in aliqua parte perseverantis, ut calor & sensus naturalis in tali parte imposterum pereant; quemadmodum nonnunquam præternaturales intumescentiæ ex inconsulto & perverso emollitionis usu oriuntur: præterea quidem cum emollientibus in variis casibus nimii dolores mitigari & leniri possunt, sed & in hoc passu prudentia opus est, ne loco lenitionis & mediocris mitigationis sensus plane in stuporem convertantur & in futurum alia suspecta & periculosa pathemata superveniant.

§. IV. Præterea emollientium usus sese extendit ad substantias subtiles, acres & irritantes in corpore confluentes, quæ mediante mucilagine remediorum emollientium involvuntur & in lubricam lenitatem rediguntur, in qua deinde neque partes, quibus adhærent, ultro stimulant, neque tam difficulter excerni possunt, sicut hic usus emollientium in oblatis venenis non irritus esse deprehenditur, & ita talia adminicula interne in varias partes sese extendunt, uti externus & Chirurgicus emollientium usus satis probatus & proficius est, modo in omni applicatione horum remediorum justum moderamen adhibeatur.

§. V. Indicantur itaque Emollientia remedia 1) in doloribus excedentibus & valde urgentibus, qui nullis aliis remediis mitigari possunt 2) in Calculo renum & vesicæ, quando nimia & contumax partium strictura adest 3) in siccitate alvi & intestinorum 4) in Tenesmo 5) in urinæ suppressione 6) in suppurationibus difficulter succedentibus 7) ad inducendam maturationem 8) in duris & pertinacibus tumoribus, qui non facile resolutioni obtemperant, 9) in retentis flatibus 10) in colica hæmorrhoidali 11) in vehemente ani strictura & occlusionem hysterica 12) in difficultate partus ex nimia orificii constrictione proveniente 13) ad leniendam & promovendam apertionem alvi 14) in refractaria & tenaci oppletionem pectoris & 15) in coacervatione humorum acrimum & viscidorum.

§. VI. Contra indicantur emollientia 1) in inflammationibus, quamdiu adhuc ad discussionis effectum promoveri possunt, 2) in Spasmodum exacerbatione 3) in affectibus convulsivis 4) in abundantia muci; 5) in simplicibus affectibus Catarrhalibus succedentibus 6) in simplicioribus affectibus pectoris 7) in actualibus inflammationibus pectoris, in quibus largus emollientium usus omnino nocet 8) in quibusvis toni defectibus 9) in Catarrho suffocativo 10)

in quibusvis hydropicis tumoribus œdematosis æque ac aliis 11) in affectibus Cachecticis & cacochymicis 12) in mitiori augmento motus tonici, tum in congestionibus, tum alibi occurrente 13) in febribus intermittentibus, ubi emollientia, mucilaginosæ, primarum regionum lentorem ex parte augere observantur, sicut in multis aliis affectibus, in quibus quidem emollientium usus admittitur, tamen moderamen adhiberi debet, ne inopportune, neve copiose remedia talia adhibeantur.

§. VII. Sicut Emollientia tam externe, quam interne, conveniunt, ita illorum sufficiens apparatus pro utroque usu prostat, unde posthac aptæ formulæ conficiendæ sunt, inter quas magis liquidæ & fluidæ, quam ficcæ & spissæ emollitionis effectum offerunt; sunt vero talia emollientia Radices Althææ, Liliorum alb: Malvæ, Liquiritiæ, nec non Cepæ, Herbæ Althææ, Atriplicis, Brancæ ursinæ, Malvæ, Meliloti, Chamomillæ, Mercurialis, Parietariæ, Verbasci, Violarum, Betæ, flores Chamomillæ, Liliorum alb: Malvæ, Meliloti, Verbasci; Semina Fœnu græci, Lini, Psyllii, Sefami; fructus amygdalarum dulc: Caricarum pinguium, Prunorum dulcium & Sebesten, quæ singula cum fluida sua mucilagine partes strictas demulcent, leniunt & humores ficosos atque tenaces mobiles reddunt.

§. VIII. Præterea emollientem internam & externam efficaciam habent, oleum amygdalarum dulc: Chamom: Liliorum alb: Olivarum, Sefaminum, Lini, Raparum, Irinum, Ovorum, Sapo, Gummi Ammoniacum, Resina, Therebinthina, diversæ pinguedines & medullæ animalium, Butyrum, Cera, Mel, sperma ceti, Lac, Unguentum Dialthææ & quæ Chirurgicis usibus quadrant Emplastra de Cicuta, Diachylum simplex, de Ammoniaco Foresti, de Meliloto, Filii Zachiæ, Triapharmacum &c: ita ut pro usibus Chirurgicis sufficiens quantitas lenientium, relaxantium & emollientium adminiculorum præsto sit.

§. IX. Quoad usum emollientium illa circumscriptio observanda est, ne præter necessitatem mox ad emollitiones partium confugiamus, neve in continuatione horum remediorum excessus quidam committatur, neve etiam artifex in nuda emollitione acquiescat, sed subinde prospiciat, quo pars in pristinum suum robur, sive tonum necessarium transeat, ne aliqua laxitas & impotentia remaneat; imprimis vero circa emollientium usum cautela illa observanda est, quo evacuationes tam ordinariæ, quam cohærentes, rite succedant: & si in locis excretoriis emollitio præstita fuit, tunc cura habenda est, quo mitiora roborantia subordinentur; haud vero salutare est, si mox emollientia adminicula mutantur cum adstringentibus, quippe qui contrarii effectus eo certius periculum aliquod portendunt.

CAPUT X.

DE

HUMECTANTIBVS ET EXSICCANTIBVS.

§. I.

Non parum ab emollientium efficacia abludunt remedia sic dicta *Humectantia*, quibus utrisque vero opposita sunt *Exsiccantia*: utraque vero tam *Humectantia*, quam *Exsiccantia* in Medicina practica tam Clinica, quam reliqua Chirurgica utilitatem & necessitatem suam satis comprobant & quidem, quod humectantia attinet, tunc eadem pro scopo suo habent vel materiarum fluidarum, vel partium solidarum siccitatem, stricturam, deficientem mollitiem, permeabilitatem & flexilitatem, unde humectantia tam fluidis, quam solidis partibus motum sufficientem conciliare debent, siquidem hæc proportio motuum absolute ad vitam & sanitatem spectat; quare ad totam reliquam corporis confirmationem, pro usu vitali aptam, longe magis materiæ humidæ, quam siccæ inserviunt.

§. II. Quamquam emollientia remedia humectantem aliquam qualitatem habeant, tamen proprie sic dicta humectantia adhuc magis penetrant, quam illa, imo plurima illorum maiorem fluiditatem habent & partem nimis strictam, duram & immobilem citius alterant, afficiunt & mobilem reddunt: quod vero juxta vulgarem stylum & sensum de certis siccis speciebus prædicatur, quasi partes corporis humectare queant, tunc frustra est ab aliquo subjecto virtutem talem arcessere velle, quæ ex nulla ratione in eodem hæret; interim dantur quidem ficciores species, quæ resolvente & colliquante sua qualitate certis humoribus suam humiditatem i. e. fluidam mobilitatem conciliant, testimonio efficacæ Nitri in humores lymphaticos, quo sensu etiam illud humectans remedium vocari potest.

§. III. Et sicut humectatio semper justam relationem ad motus & effectus vitales habere debet, ita vicissim magna cautela opus est, ne eadem ultra justum suum modulum exerceatur, siquidem exinde vel nimia humorum fluiditas, vel organorum flacciditas, vel reliquarum partium laxitas, oritur, quæ futuræ dyscrasiæ humoribus inducendæ multum faver, sicut in historia practica talia exempla constant, quomodo affectus Cachectici, Cacochymici
Hydro-

Hydropici & similes ex humectantium usu tanto magis abusu in quibusdam casibus ortum traxerint; ex eo sequitur, quod humectatio therapeutica talem justum motuum gradum inducere debeat, quo proportio Secretionibus & Excretionibus salutaribus legitime respondeat.

§. IV. Quod *Exsiccantia* attinet, tunc eadem perinde duplicem generalem respectum habent, dum primo humores nimis tenues, copiosos, fluidos & aquosos vel imminuunt, vel leviter inspissant: quo effectum etiam Diuretica, Diaphoretica, Laxantia & Purgantia exsiccare possunt, quando tenue serum notabili aliqua quantitate evacuatur: deinde in considerationem ducenda est nimia affluxio humorum ad certas læsiones & conjuncta excessiva humectatio, aut secessio humida intra easdem; sicut etiam citra actuale læsionem, ex congestionibus contumacioribus tales humidæ secessiones intra caput, pectus, aut intestina contingunt, ut propterea moderata quædam exsiccatio necessaria sit; denique etiam partes nimia humiditate oppletæ in Cachectico, œdematoso, hydropico statu comprehensæ, tali salutari exsiccatione indigent; unde jam inclarescit, quod omnino exsiccatio varium usum habeat, sicut in profusione bilis subtilioris ad intestina interdum talia exsiccantia, quæ involventem effectum subministrant, proficua esse deprehenduntur.

§. V. Est itaque effectus exsiccationis multiplex, licet in communi physico sensu exsiccans remedium illud dicatur, quod terrea sua qualitate reliquæ oppositæ fluiditati & tenuitati corrigendæ, impastandæ & quasi exsiccandæ inservit; uti hoc nomine calcarea, terrea, absorbentia, semi metallica, cinerea, occallescentia, cicatrisantia, epulotica in Schola Medica indicantur; alias vero juxta diversos casus medicos interdum evacuantia auxilia, interdum temperantia, interdum tonica & nonnunquam etiam adstringentia exsiccantem effectum post se relinquunt, ubi diversis commotionibus & alterationibus juxta suam veram constitutionem talia auxilia offerenda sunt, quæ non confestim ex opposito eosdem opprimunt & crasse suffocant, sed quæ rectius causam tollunt: alias physicus exsiccationis effectus Chirurgicis usibus & applicationibus in variis casibus inservit.

§. VI. Sed cum exsiccatio motibus & ordinibus vitalibus in genere non satis apposite respondeat, cum potius sufficiens fluiditas in humoribus, permeabilitas in viis & flexilitas in partibus ad vitam & sanitatem pertineat, ita cum exsiccantium remediorum usu perinde singularis cautela observanda est, ne obstructions, incrassationes, impastationes, nimios rigores, ariduras aut etiam majores iniquationes causentur; propterea etiam ille communis abusus in Chirurgia, qui cum exsiccantibus committitur, reprehensione justa dignus est & præstiterit propterea semper in promotione exsiccationis leniorem, quam majorem gradum servasse

§. VII.

§. VII. Et quo uterque actus therapeuticus rite & perite tractetur, ita Humectantia indicantur 1) in sanguinis & reliquorum humorum spissitudine 2) in contumaci spasmorum gradu 3) in alvi siccitate & obstructione 4) in partium aridura & contractura 5) in Catarrhis tenacibus & refractariis 6) in Rheumatismis 7) in transpirationis & sudorum suppressione 8) in congestoribus commotionibus 9) in febribus 10) in doloribus nimium urgentibus 11) in tumoribus duris & 12) in oppletionibus pectoris; Exsiccantia vero indicantur 1) in affectu Cachectico 2) in membris paralyticis 3) in laxitate partium 4) in nimia humorum fluiditate 5) in Catarrhis valde fluentibus 6) in diarrhœa nimium pituitosa 7) in Diabete 8) in ulceribus valde manantibus 9) in frequenti humida secessione ad organa nobilia & membranacea 10) in Scabie valde humida 11) in Synovia & 12) in tumoribus frigidis & mollibus. Quæ circumstantiæ vero Humectantium & Exsiccantium usum dissuadent & contraindicant, illæ tum e præcedentibus tum etiam e recensitis hisce indicationibus satis perspicue fluunt.

§. VIII. Sequuntur jam illa adminicula, quibus Humectatio & Exsiccatio artificialis corpori inducenda est; humectantia vel interni vel externi usus sunt: ad interna humores & vias diluentia & humectantia adminicula pertinent præcipue decocta calida, potus tenuis, sufficiens & multum aquosus, neque multum arte factus, proinde conducunt acidulæ temperatiores & thermæ aptæ, quæ internis usibus inserviunt; præterea conveniunt olea lenientia, pinguedines, juscula pinguia, gallinacea, gelatinæ dilutiores, quæ singula simplici modo sufficienter humectant: ita etiam temperatus Nitri usus humectantem qualitatem habet, dum humoribus lymphaticis & mucilaginosi fluidam aliquam tenuitatem conciliat.

§. IX. Proinde etiam varia externa humectantia simplicia & utilia prostant, imprimis vero calor externus humectationis effectum admodum promovet, dum ad humorum fluiditatem & corporis exterioris necessariam aperitionem contribuit: huc etiam quadrat moderata frictio superficiei corporis inducenda, quæ ad invitandum affluxum humorum contribuit: porro balnea vel artificialia, vel naturalia, partes relaxant & consequenter humectant, quo adhuc spectat veterum Medicorum enchirisis & methodus inungendi corpus externum cum unguentis oleosis lenientibus, sicut emollientium remediorum externa applicatio eandem efficaciam habet, quo partes strictas relaxet easdemque ad meliorem humorum ingressum disponat.

§. X. Quod vero Exsiccantia remedia attinet, tunc illorum perinde diversa internis, alia vero externis usibus satisfaciunt: pro interna exsiccatione conveniunt absorbentia, tanto magis usta, quæ calcaream indolem habent,

quorum usus tamen circumspectus esse debet, ne adstrictiones causentur; proinde exsiccationem postse relinquunt repetitæ diaphoreses, parvus potulentorum usus & remedia incrassantia, sive mucilaginosa, sive acida; uti subdiæta fructus acidi aliique horræi, nec non leguminosi, exsiccantem effectum offerunt; denique etiam adstringentia valde exsiccant, sed internus hic exsiccationis usus valde suspectus est; unde cum maximo moderamine admitti debet: interea mucilaginosa & absorbentia simpliciora præ reliquis securius adhiberi possunt.

§. XI. Topica Exsiccantia magis usibus Chirurgicis satisfaciunt, e quibus sulphuratorum remediorum externus usus eminet, quæ vero quoniam repellentem qualitatem habent, propterea cum maxima circumspeditione ordinari debent, ita enim non satis tuto sulphur ab extra applicatum scabiem humidam exsiccant, aut ulcera externa manantia similiter exarescit, quorum effectuum repentina repulsio maxime est perniciofa; proinde ab extra exsiccant adstringentia, Aluminosa, Saturnina, Lithargyriata & terræ minerales variorum nominum ut Marga, sive Medulla saxorum, Lac lunæ, Lapis calaminaris, Nihili, Tutia, Pompholyx, ut & terræ ustæ, Ossa Sepiæ & similia, quæ ad varios usus & casus chirurgicos passim, sed cum temperie, adhiberi possunt, ne partes sensibiles valde offendant & contrarios effectus exserant: denique balnea sicca exsiccantem aliquem effectum in superficie corporis post se relinquunt, quæ in Cachexia, Anasarca &c. proficua observantur.

CAPUT XI.

DE

CALEFACIENTIBUS.

§. I.

* **H**orum remediorum non infrequens memoria occurrit in communi praxi medica, quibus etiam vulgo eximia virtus adscribitur, eo quod per obsoletam & veteribus usitatam traditionem calor pro pabulo vitæ habetur; unde per calefacientia eo certius quidam vitæ & sanitati succurrere sperant: quidquod insuper constat, quomodo veteres Medici diversos caloris gradus explorare laboraverint, quo diversis naturis, quibus subinde discrepantes caloris gradus distribuerunt, cum aptis calefacientibus remediis succurrant: interim

interim hæc obsoleta cura ad multas confusiones in Therapia medica occasionem subministravit; unde calefacientium commendatio rectius medicis, quam physicis animadversionibus perficienda erit.

§. II. Interea quidem omnino certum & verum est, quod calor longe magis vitæ & sanitati conveniat, quam frigus; siquidem mediante illo non modo proportionales motuum, sed & reliqui salutares effectus promoventur, dum videlicet humores in justa fluiditate & partes in apta flexilitate & permeabilitate consistunt, insuperque necessariae absterfiones, præparationes, Secretiones & Excretiones contingunt; attamen omni modo præoccupandum est, ne calor hic, qui naturæ convenit, excessivus sit, alias ad nimias humorum commotiones turgescatorias, ad oppletiones & infarctus partium, ad nimias relaxationes & consequentes exarescentias tam fluidarum, quam solidarum partium contribuit & ita sanitati & vitalitati penitus resistit.

§. III. Exinde facile colligere licet, quam provide excessus cum calefacientibus adminiculis evitandus sit, qui tamen proh dolor! in communi praxi valde familiaris est, siquidem communia remedia, quibus solennia & eximia encomia imponuntur, ut plurimum plus quam proficuum calefacientem vim continent, testimonio cordialium, nervinorum, diaphoreticorum, roborantium, alexipharmacorum, antidotalium, anti pestilentialium &c: remedium, quæ in nimio gradu motus vitales exagitant, adeoque justum excretionis successum variis modis perturbant, qui abusus propterea in rationali & securo Therapia medica constanter excludendus est.

§. IV. Quod physicam calefactionis rationem attinet, tunc illa medicis usibus haud apprimè satisfacit, siquidem subjecta actu calida vix secure in ejusmodi casibus, ubi calefacientia ordinantur, applicari possunt; imo ne quidem multa talia adminicula constant, quæ non nisi maxime reservatis casibus relinquenda sunt; interim actualis calor vel a solis vel ignis calore pendet, quippe qui in morbis etiam ita mitigandus est, ne unquam excedat, quemadmodum etiam hujus caloris usus non satisfacit, si ab intra naturalis calor non restituitur; unde frigidi senes ob defectum naturalis caloris constanter ministerio hujus externi caloris indigent; quod alia instrumenta actu calefacta attinet, tunc illorum usus magis extremis quibusdam necessitatibus & ut plurimum Chirurgicis ordinationibus reservandus est.

§. V. Et licet calefactio therapeutica directe & proprie morbidæ refrigerationi opposita sit, tamen magna cautela opus est, ne neglecta causa refrigerii tantum confusa calefactio corpori inducatur; quippe quæ cura per contraria non modo ad suspecta pathemata, sed & plane ad repentinam mortem disponit, tanto minus vero & rationale & consultum est, quando mox post

prægressum grave refrigerium eximia calefactio subordinatur, quæ repentina alteratio perniciosis turgefactionibus, infarctibus, oppletionibus et stasibus sanguinis ansam præbet, sicut præterea varia exempla constant, ubi præsens quoddam refrigerium minime calefacientium usum admittit, testimonio paroxysmi frigoris in Intermittentibus febribus, aut actualis refrigerii sub hyeme perpeffi: in quibus casibus calefacientia nedum quidem palliative refrigerationi subveniunt, sed & insuper præsentanea damna inferunt.

§. VI. Et ubi calor naturalis ex aliqua causa deficit, quæ superficiale corporis strictionem involvit, longe securius est manus admoveere, quo causa talis rite tractetur & a corpore, methodo convenienti, removeatur; ut plurimum vero defectus caloris, in corpore vivo occursans, adscribendus est vel debiliori pulsui cordis, vel tono partium leniori, vel partibus nimium relaxatis; unde medica operandi ratione longe rectius calor necessarius & naturalis restituitur, quando hi motus, pulsus & tonus, in justum gradum & ordinem convertuntur; sed cum in affectibus diversis alteratio horum morborum nitatur certis causis, ita perversa erit methodus, quando hi motus exagitantur & causa negligitur, quin verius eveniet, ut correctæ & subjugata causa, vel sua sponte hi motus in pristinum gradum transeant.

§. VII. Quando vero hi motus, ad calorem naturalem necessarii, penitus languent, ut in senibus, tunc impossibilis est per artem medicam restitutio caloris naturalis; cum ille vigor pulsus & toni in effœtis senibus reparari haud queat & si talia remedia offeruntur quæ concentratiora sunt, tunc eadem in tali casu ob incongruam humorum commotionem & inturgefactionem haud salutaria existunt; unde potius in defectu caloris cum externo moderato regimine subveniendum est, neque de reliquo in ullo alio casu conducit calorem ultra naturalem gradum augere, quod augmentum perinde in excessum vergit; quo vero naturalis gradus excitetur, necesse est, ut per motus ordinarios vitales id præstetur, neque per incongrua impellentia adminicula contrarius effectus provocetur.

§. VIII. Dantur quidem talia remedia, quæ eximium calorem excitant, sed non tali motu, modo & methodo, qualis ordini vitali competit, sed quæ humores vehementi intestina commotione agitant; qualia sunt acra concentrata, resinosa, spiritiosa, oleosa, volatilia, empyreumatica; sed quæ sub hoc intestino impulsu magis necessarium ordinem motus progressivi sanguinis confundunt atque turbant & propterea ad varios heteroclitos effectus disponunt; tanto minius vero eiusmodi remedia morbido cuidam refrigerio opponere convenit, dum non modo motus reliquos vitales offendunt, sed & causam morbi maxime exacerbant, unde communes calefacientium remediorum commendationes & enarratio-

enarrationes plus physicis, quam medicis respectibus competunt, propterea magis vitalitati contrarios effectus provocare adjuvant.

§. IX. Multum tamen in ordine vitali & prout usibus medicis competit caloris necessarii restitutionem promovet sufficiens sanguinis fluiditas, quo humores motibus rite obtemperent & sufficienter circulari queant; hinc ob spissitudinem sanguinis Melancholici temperamenti homines communiter frigidiores sunt; præterea huc quadrat iusta partium permeabilitas, qua præsentē sanguis per partes porosas efficaciter transpirari & hinc calorem iustum obtinere & communicare potest; denique etiam sufficiens motus huc requiritur, ne videlicet sanguis debilius & segnius impellatur & per partes proprimatur; hinc in ordinario statu vitæ humanæ etiam simplicissimus motus corporis ad caloris naturalis vel revocationem vel augmentationem multum contribuit, qui propterea maxime efficax maximeque securum calefaciens remedium constituit.

§. X. Quanquam Calefacientia remedia passim magnis nominibus commendentur, tamen eadem non nisi sub certis indicationibus in Therapia medica admittenda sunt: indicantur itaque 1) in humorum spissitudine, imprimis vero in lymphæ visciditate 2) in partium stricture directe morbida 3) in Apoplexia & Paralyfi 4) in Lipothymia 5) in Aridura 6) in laxitate partium 7) ad scopum derivatorium & revulsorium 8) in Cachexia & Hydropē 9) in aliis superficialibus tumoribus frigidis 10) in stupore corporis & diversorum membrorum 11) in nimio virium defectu 12) in varia partium atonia 13) in decubitu simplici catarrhali 14) in Anæsthesia 15) in Chlorosi, 16) in Mensium & Hæmorrhoidum vitiis 17) in irregulari progressu sanguinis 18) in defectu necessariarum Secretionum.

§. XI. Contraindicantur vero sic dicta & in communi materia medica deprædicari solita Calefacientia remedia. 1) in Febris 2) in Spasmodis 3) in Inflammationibus. 4) in Congestionibus 5) in Rheumatismis 6) in affectu Hypochondriaco. 7) in infantibus, gravidis & puerperis 8) in nimis Hæmorrhagiis 9) in affectu hysterico 10) in quibusvis affectibus sanguineis, præcipue capitis & pectoris 11) in nimis vigiliis 12) in nimis doloribus 13) in affectibus malignis 14) in Scirrhis Sanguineis. 15) in obstinatis obstructionibus & 16) in contumaci occlusionē alvi.

§. XII. Quod nunc auxilia calefacientem effectum inferentia attinet, tunc eadem diversæ sunt indolis, prout causæ, quæ calefactionem postulant, diversæ constitutionis sunt; in partibus itaque ab extra refrigeratis ad caloris naturalis promotionem ipsa frigida subiecta conducunt, velut nix & aqua frigida, in quam partes illæ dimitti debent; sicut successive subiectus usus Spiritus ardentis calorem naturalem provocare adjuvat: pessime vero in tali afflictione vel actualis calor

vel communia calefacientia remedia ordinantur, unde hoc frigus speciale hanc medelam postulat.

§. XIII. Ad communem calefactionem, humorum commotionem & ingressus sanguinis in partes superficiales promotionem conducunt frictiones modestæ cum linteis calidis, balnea non valde æstiosa, pediluvia & intrinsecus decocta calida, usus vini, maxime vero Spiritus Cochleariæ ad exiguas guttulas assumtus, qui motum sanguinis efficacissime auget: huc conferunt juscula vinosæ aromatizata &, si calor ob virium defectum deficit, tunc temperata alexipharmaca & aromatica in necessitate ad caloris restitutionem conveniunt: cavendum modo est, ne cum talibus auxiliis causæ, ad refrigerationem disponenti, præjudicium quoddam inferatur.

§. XIV. Vulgo quidem ad impellendum sanguinem & augendum calorem, allegantur remedia actia, resinosa, sulphurea, spiritiosa cardiaca, alexipharmaca, bezoardica, aromatica, volatilia, nervina, empyreumatica & quidem vel Essentiæ, vel Spiritus, vel olea, vel aquæ spirituosæ, vel concentratæ, vel salia, quæ singula tamen cum maxima prudentia ordinanda sunt, ne in affectibus & subjectis sanguineis & motibus exacerbatis ordinentur, aut ubi etiam pro illorum usu locus adest, præstat quo magis parcius, quam largius, offerantur; siquidem cum hisce calefacientibus fonticus & interdum incorrigibilis error practicus committi potest, quare in quolibet casu circa talium remediorum usum maximam prudentiam adhibere debet therapevta.

§. XV. Motus corporis est maxime securum auxilium calefaciens; deinde vero dantur adhuc calefacientia experimenta, quæ singularibus casibus reservanda, neque ita facile ordinanda sunt. Sunt vero talia, quæ copiosiores affluxum humorum ad certas partes & regiones provocant, e quibus rubefacientia, vesicatoria, phœnigmi &c. nominari debent; quo merito referenda est Moxa Indorum, sicut securioris & temperatioris usus sunt Cucurbitulæ cæcæ certis regionibus applicatæ, præmissa modesta frictione, utpote quæ singula calefacientia adminicula hæcenus recensita ad diversos casus & variantes causas cum fructu, si circumspicte id succedit, applicari possunt.

CAPUT XII.

De

REFRIGERANTIBUS.

§. I.

Calefacientibus remediis simpliciter opponuntur *Refrigerantia*, quæ propterea calori, æstui, ardori morbido, noxio, superfluo & simpliciter præternaturali, ubicunque occurrit, interne & externe, opponuntur; ubi vero prudentia etiam opus est circa discretionem huius caloris & illius causæ, ne ita promiscue & repente, sed gradatim & cum moderamine opprimatur; etenim si tantum calor suffocatur & reliqua causa morbifica non expugnatur, tunc ex ejusmodi palliatione non infimæ efficacix pericula desultant, siquidem interdum calor confectarium est illius spontanei motus, quo mediante natura causam morbificam ad evacuationem congruam & tempestivam perducere contendit.

§. II. Sicut itaque refrigeratio therapeutica æstui præternaturali resistere debet, ita præcipue in rationali Therapia inquisitio illa valet, quænam illa causa sit, quæ ad hunc æstum disponit? unde longe securius causæ satisfaciendum est, neque ita repente æstus suffocari debet; ita enim v. g. in Febribus, Congestionibus, Rheumatismis, Spasmodis, Phlogosis, Inflammationibus non raro major calor occurrit, in quo vero calore præsentis affectus non consistunt; hinc formalis ratio horum affectuum evolvenda erit, ita eveniet, ut calor consequens dehinc sponte evanescat, quando principali causæ artifex satisfecit; si vero præmature calorem opprimit, tunc unà illum motum turbat, per quem hi affectus ad salutarem finem duci debent.

§. III. Maximum quidem damnum œconomix vitali infertur, quando intensioribus incalescentiis festinata refrigerationes objiciuntur, ubi ex repentina partium constrictione periculosissimi effectus oriuntur, qui motui progressivo sanguinis maxime præjudicant, ut sunt repentinæ stagnationes, oppletiones, infarctus, obstructiones, stases, aut actuales extravasationes, simultaneæ nobiliorum organorum oppressiones &c. unde etiam repentina mors cum talibus perniciosissimis effectibus conjungitur; quapropter in toto præxeos medicæ cursu ab illa simultanea & simplici refrigeratione maxima cura abstinendum est.

§. IV

§. IV. Quamquam refrigerantium usus valde suspectus sit, tamen illorum abusus haud infrequens est, siquidem in communi praxi medica imprimis in Cura Februm & Spasmodorum principem quasi locum obtinent, dum loco curationis e fundamento, tantum vel symptomata, vel confectionaria quædam, deliniuntur & palliuntur, quippe qui abusus, dum causam non tollit, affectum ipsum vel de presenti innox perturbat, vel in futurum corrumpit, ita ut hac ratione refrigerantia tali methodo usurpata, haud rationalem artem medicam, sed magis empiriam cæcam prodant; cum potius interdum talia remedia refrigerantem effectum posse reliquant, quæ sua natura calida sunt, uti vicissim frigida quædam subiecta ad calorem revocandum interdum satisfaciunt.

§. V. Dum communiter nimius calor a nimio sanguinis motu, progressu, affluxu et simili effectui oritur, aut a vehementiori transpressione per partes solidas, ita in tali statu neque melius neque sincerius calor ille mutatur & corrigitur, quam per auxilia hos motus vehementiores temperantia & lenientia; qualis actus propterea citra usum positivorum refrigerantium, aut simplicioris physicæ refrigerationis committi potest, modo in eodem necessarium illud moderamen servetur, ne talis intensior motus supprimatur, quamdiu adhuc in ejusmodi gradu necessarius est; hinc in rationali Therapia actualia refrigerantia rarissime salutaria sunt, siue intrinsecus, siue extrinsecus admittantur, cum naturæ, in œconomia vitali laboriosæ, rectius moderatus calor arrideat.

§. VI. Proinde etiam peculiarem attentionem meretur, quomodo major incallescencia sub ordinario motu progressivo humorum oriatur, vel quando sanguis nimis fluidus & tenuis est, sub quâ subtilitate & mobilitate sanguis impulsus organica quadam commotione partes corporis transcurrit, vel quando massa sanguinis cum multa quantitate materiæ subtilioris, serosæ, sulphuræ, terrestris commixtus est, quæ sub reliquo progressu intestinam spumefactoriam commotionem auget, adeoque exæstuationem majorem magisque insolitam inducit: in quibus utrisque circumstantiis iterum facile liquet, quam parum communia & actualia refrigeria conveniant, sed quomodo partim moderata sanguinis inspissatio, partim apoplethorum serosorum excretio & efficaciter & rationabiliter & radicaliter refrigerationis effectum post se trahant.

§. VII. Non infimæ dignitatis illa etiam est consideratio, quæ ad præsentem tractationem pertinet, quomodo ad majores exæstuationes subinde sanguinis abundantia disponat, unde plethorici sub levi corporis commotione, cum molestiori incallescencia afficiuntur; quando itaque in tali casu etiam refrigerantium usus indicatur, tunc perinde necesse est, quo refrigeratio causæ suæ respondeat, ne in plethoricis aliæ periculosæ offensiones committantur; exinde etiam fluit illa exquisita practica observatio, quod sanguinis ventilationes refrigerantem & illum

quidem satis securum atque congruum effectum post se trahant; hand vero propterea ubique per tale auxilium subvenire integrum est, quoniam causæ insolitarum exæstuationum differunt.

§. VIII. Et quoniam imprimis in Febribus aperta occasio prostat, ubi propter æstum febrilem refrigeratio necessaria judicari potest, tamen vix intricatior & delicatior status occurrit, in quo cum maxima prudentia refrigerantia adhiberi debent, quam in Febribus, in quibus vulgaria remedia refrigerantia, aut actualis alia refrigeratio minime secure conveniunt; unde in hoc solenni morbo ita committenda est therapevtica refrigeratio, ne salutes & tempestivæ Se- & Excretiones turbentur; multum tamen ad securam talem refrigerationem conciliandam in Febribus confert sufficiens potus, quo mediante humores redduntur fluidiores, ut facilius & lenius per partes porosas transfluant, deinde apospasmata serosa organica involvuntur & diluuntur, quo postea non modo facilius secerni queant, sed & quo minus partes teneras moleste afficiant.

§. IX. Quod enim actuale refrigerationem concernit, tunc illa in nullo morbo, ut superius monui, segura est; unde curæ per balnea actu frigida magis personalibus temeritatibus & empiriis relinquenda est; & licet contumacibus congestionibus & immodicis sanguinis commotionibus actualia talia refrigeria opponantur, tamen eventus docet, quam sinistre talia tentamina succedant; ob id prudens artifex merito a quibusvis temeritatibus similibus abstinere, neque tam crasso & crudo sensu atque effectum refrigerationes inducit: quod enim antiquiores Medici de usu aquæ frigidæ & balneis suis frigidis retulerunt, illud male a climate calidiori ad frigidum applicatur; cum in æstuosiori climate frigida aqua non alia nisi tepida sit; unde frustra quidam ad experientiam Medicorum provocant, qui artem in Græcia, Arabia, Lybia, Ægypto & orientalibus locis exercuerunt.

§. X. Neque etiam ingenua & salutaris illa est refrigeratio, quæ juxta antiquiores quosdam Medicos cum suspecte narcoticis remediis, ut cum Cicuta, Mandragora, Solano, Hyosciamo, Opio excitatur; ubi motus & sensus obruuntur, quo minus calor naturalis in talibus subjectis vel percipiatur, vel inducatur, vel ubi usus horum remediorum nimiam anxietatem causatur, quam proinde refrigeratio quædam comitatur, qualis refrigeratio similiter valde suspecta et sanitati e diametro opposita est; hinc rectius ita refrigerare competit, quo motus vitales magis subleventur, quam confundantur, corrumpantur aut obruantur.

§. XI. Præterea ad insolitam incalescentiam disponunt affluxus & secessiones acrium materiarum in diversas partes sensibiles, sive fuerint humores biliosi, caustici, sive materiæ serosæ, acres; in quali casu iterum communia refrigerantia nihil prosunt, sed potius talia auxilia refrigerantem effectum post se relinquunt,

C c

quæ

quæ affluxum talem discutunt & quæ materias illas leniunt, involvunt atque temperant; quales refrigerationes therapeuticae non raro in Chirurgia medica locum inveniunt, cum contra alia & actuales quidem refrigerationes notorium quoddam damnum causentur.

§. XII. Et cum exæstuatio vel inducatur vel augeatur & sustentetur a majori commotione humorum, ita vicissim in tali necessitate multum contribuit ad securam refrigerationem inducendam requies corporis, quale adminiculum eximiam suam utilitatem & applicationem obsignat in subjectis plethoricis & in affectibus febrilibus, ubi major inquietudo, jectigatio, impatientsia &c. præsentem æstum magis augent: quodsi itaque in talibus casibus actualia refrigerantia adhiberentur, perseverante illa incontinentia, tunc exinde non nisi eximia perniciēs metuenda erit.

§. XIII. Quo itaque refrigerantia recte ordinentur, ita non modo præstat præcedentes observationes bene ponderare & applicare, sed & subinde judicare, ubi refrigerantia discretæ efficaciae conveniunt: indicantur itaque vere medica & non vulgaria illa physica, refrigerantia, 1) in Febris 2) in Spasms 3) in Phlogosis 4) in Inflammationibus 5) in Congestionibus fortioribus 6) in Rheumatismis 7) in ardore urinæ 8) in affectibus biliosis 9) in doloribus ardentibus 10) in nimio affluxu humorum ad diversas læsiones 11) in nimis Hæmorrhagiis 12) in excedentibus serosis evacuationibus & 13) in pollutione nocturna.

§. XIV. Contraindicantur vicissim vulgaria actualia & positiva refrigerantia 1) in Febris 2) maxime vero in affectibus malignis 3) in salutaribus excretionibus 4) in spissitudine humorum 5) in affectu hypochondriaco 6) in morbis splenis 7) in affectibus Chronicis 8) maxime etiam in Cacoehymia 9) in morbis partium nervosarum 10) in vera atonia 11) in morbis convulsivis 12) in obstructionibus alvi aliarumque partium 13) in actualibus Inflammationibus 14) in internis ulcerationibus 15) in partium aridura & contractura & 16) in morbis corruptis.

§. XV. Seqvuntur jam illa adminicula, quibus mediantibus secundum diversitatem causarum secuta & utilis refrigeratio excitanda est, vulgaria enim & communia refrigerantia remedia hoc nomine digna haud sunt, quæ ut plurimum cum crassa sua mucilagine, qua gaudent, motus vitales turbant & iniquo effectu refrigeria excitant; siquidem præcipue ad Se- & Excretionum impedimenta provocanda satisfaciunt; unde cum talibus refrigerantibus in medicina practica non facile salutaris effectus obtineri potest, neque etiam illa refrigerantia, quæ adstringente effectu operantur hoc loco commendatione digna censemus, hinc Nymphaea, Atriplex, Parietaria, Portulaca, Endivia, Lactuca, Cucumeres, Cueurbitæ, Melones &c. suis fautoribus relinqui debent, dum experien-

perientia medica non talia testimonia prodit, quæ horum subjectorum certam utilitatem confirmare possunt: quicquid etiam vulgo de Seminibus refrigerantibus disseritur, perinde a fideli experientia abludit & magis communi inexpertæ opinionioni atque persuasioni inhæret; unde vana est omnis promissio quæ de famosis illis Seminibus vulgo declamatur & transcribitur: illud interim de succis prædictarum herbarum & specierum, imprimis Endiviæ, Lactucæ, Cucumerum, Melonum, Cucurbitarum prædicari potest, quod ob principium suum nitrosum refrigerantem effectum exercere queant; sed cum hi succi in majori quantitate exhiberi debeant, si talem effectum post se trahunt, in tali vero quantitate exhibiti variis aliis turbis concitandis quadrent, ita rectius ab eorum usu abstinetur.

§. XVI. Securiori effectu temperatam refrigerationem conciliat requies animi & corporis & temperatum regimen in quolibet affectu, tanto magis vero in febrilibus morbis; unde successive motibus exacerbatis moderamen inducitur; ne per intervenientem inquietudinem offendantur & augeantur: cavendum vero est, ne sub tali quieto regimine corpus æstuosum liberiori & frigidiori aeris accessui exponatur, quale conjunctum actuale refrigerium variis morbis, maxime vero febribus inimicum est & dum in superficie sensibilem & contumacem occlusionem causatur, ita salutare excretionem pessime confundit.

§. XVII. In affectibus febrilibus refrigerantem efficaciam habent subjecta diluentia, lenientia, absorbentia, nitrata, fluida mucilaginosa & temperata acidulata; nonnunquam etiam tempestivæ & sufficientes diaphoreses æstum febrilem ventilant, qualia adminicula in omni febrium statu securius adhiberi possunt, cum vicissim actualia refrigerantia, præcipue circa criticos dies adhibita, lethiferos effectus exhibeant: interim hæc commendata subjecta secundum diversitatem temperamentorum ordinanda sunt, ubi præprimis cum acidorum remediorum usu illa cautela observanda est, ne massam sanguinis in perniciosam spissitudinem transferant, unde sub quocunque acidorum usu sufficiens diluentium adminiculorum subordinatio & conjunctio inculcanda & concedenda est.

§. XVIII. Alias etiam cum securitate refrigerantem effectum promittunt absorbentia cum acidis saturata, Corallia rubra præparata, remedia nitrata, Gelatinæ, decocta, mucilaginosa subjecta, passulata, prunata, juscula gallinacea, emulsiva, lactinia, serum lactis, decoctum Cornu Cervi aliaque lenientia: in plethoricis subjectis opportuna sanguinis ventilatio in futurum refrigerationis effectum promittit; in subjectis floridioribus acidulata & terrea remedia eandem utilitatem habent; interim sub qualibet tali therapeutica refrigeratione providendum est, quo necessaria excretionem in justo ordine continuent,

nuent, hinc effectus refrigerationis non simul & semel est urgendus, quin potius cum maxima tranquillitate & continentia successive excitandus.

§. XIX. Aliquando refrigeratio inducitur, quando acris dyscrasia humorum temperatur per absorbentia, lenientia & diluentia: sicut in casibus Chirurgicis urgentes quidam dolores, certis læsionibus sese conjungentes, cum ardore affligentes temperantur & hoc respectu refrigerantur vel per discutientia, vel per lenientia, relaxantia, vel per abstergentia, quæ serum acre diluunt, involvunt & obtundunt; in qualibus casibus longe minimam utilitatem habent, communia refrigerantia, nisi mucilago cum iisdem conjuncta materias illas acres & irritantes involvere & temperare adjuvet.

CAPUT XIII.

De

TEMPERANTIBUS.

§. I.

AD auxilia & subjecta medica singularis securitatis & eximie utilitatis pertinent remedia *Temperantia*, non juxta veterum styllum accipienda, quasi cum iisdem crasi & massæ humorum physica & materialis temperies concilianda sit, sed potius sensu medico & exquisite therapeutico intelligenda, quod videlicet cum illis, motibus exorbitantibus & excedentibus necessarium, tempestivum & securum moderamen induci debeat: & cum in medicina practica artifices longe frequentius cum motibus, quam cum materiis commercium habere occasionem nanciscantur, ita etiam illa dexteritate opus est, quo fidelis discretio temperantium genuinorum ab aliis suspectis motus turbantibus subjectis instituatur.

§. II. Sunt itaque temperantia auxilia primario illius efficaciz, quo motus vitales qualitercunque excedentes & evagantes in idoneum & salutarem ordinem convertere adjuvent; unde præcipue in motum tonicum operantur, mediante hoc vero in motum sanguinis progressivum effectum suum transmittunt, hinc ad varia pulsus, progressus & toni vitia emendanda satisfaciunt, ita quidem, ne hos motus repente opprimant, neve exacerbent, aut ancipiti qualitate consopiant, quapropter hæc temperantia remedia provide sunt separanda ab adstringentibus,

nar-

narcoticis, emollientibus & relaxantibus, qualia remediorum genera æque pristinos acerbiores motuum gradus immutant atque compescunt, licet hoc alio fiendi modo contingat, ac vere temperantium indoles involvit.

§. III. Secundario etiam temperantia remedia diversis humorum morbidis qualitatibus alterationem inducunt, dum nimis acres humores, qui in locis sensibilibus multiplices exorbitantes commotiones invitant, leniuntur, diluuntur, involvuntur & in hac vellicante acredine corriguntur, ut impostero motus eapropter remittant & ab immoderato suo gradu congestorio-spastico cessent: huc vero requiritur, quo artifex bene perquirat, an vitium tantum in motibus consistat, an vero ad motuum excessum etiam materię contribuant, quo in ultimo hoc casu & humoribus & motibus temperandis operam adhibere possit.

§. IV. Ob id genuina temperantia remedia præcipue operantur in partes membranaceas nervoso-fibrosas, in quibus subtili & leni effectû physico ad alium sensum lenitionis, subtilioris refrigerii, emollitionis ansam præbent, ut propter hunc sensum præsentis motus immoderatiores tonici quantisper remittant, adeoque leniorem gradum induant; exinde elucescit, quomodo hæc remedia magis motus vitales in legitimum ordinem & gradum deducant, neque in contrarios gradus convertant; proinde etiam sensum naturæ, in negotio vitali necessarium, neque confundunt neque stupefaciunt, neque extinguunt, aut moleste afficiunt, sed potius simili subtili efficacia placide mitigant, hinc etiam temperantia remedia ad dolorum illorum lenitionem contribuant, qui vel a motuum excessu, vel ab eminente humorum vitio & dyscrasia oriuntur.

§. V. Indicantur itaque temperantia remedia 1) in omnibus spasticis affectibus 2) in Hæmorrhagiis 3) in pathematibus ex turbatis Hæmorrhagiis provenientibus 4) in suppressionibus aliarum Se- & Excretionum 5) in aliis quibusvis excedentibus Evacuationibus 6) in quibusvis congestoriis commotionibus 7) in singulis inflammatoriis afflictionibus 8) in nimis sanguinis impulsibus & exinde pendentibus ardoribus 9) in Cholericis pathematibus 10) in singulis febribus & febrilibus commotionibus 11) in diversis doloribus & 12) in rheumaticis & catarrhalibus affectibus: Et hæc eadem temperantia remedia, quæ hujus specialissimæ efficaciam sunt, in nullo alio affectu & statu contraindicantur, modo non excessive adhibeantur, neque confuse ordinentur, neque cum incongruis aliis remediis commisceantur, neque cum remediis sinistri effectus interpositis turbentur, ubi quidem hæc temperantia remedia per se non nocent, sed propter has turbas utilitatem suam exferere haud possunt.

§. VI. Quod nunc remedia temperantia concernit, tunc principem locum inter omnia reliqua tenet Nitrum, quod in substantia simplex depuratum exhibitum ad exigua grana innumeris jam effectibus sese comprobavit, ubi frustra quidam magis ex opinione & imperitia de eodem alvum moventem & irritantem effectum metuunt, siquidem hoc Nitrum etiam in irritatis alvi commotionibus temperantem suam qualitatem præsentaneæ exhibet: neque ullus rationem habebit, quo propterea usum Nitri metuat & abhorrescat, quoniam cum eodem in pulvere pyrio homines interficiuntur; & hoc remedium longe digniores utilitates unquam obtulit, quam famosus ille Spiritus Nitri dulcis & qui easdem utilitates experiri gestiunt, eo præcipue attendere debent, quo hoc Nitrum non admodum artificiosè alterent, neque cum aliis incongruis, maxime vero acerbis remediis commisceant, neque simul & semel prodigis dosibus exhibeant, sed successive ad exigua grana cum absorbente remedio mixtum ordinent; & ita talem temperantem effectum tam in junioribus, quam adultioribus subjectis secure præstat.

§. VII. Dantur adhuc alia temperantia remedia, quæ tam motibus, quam materiis alterandis quadrant; ex illis sunt absorbentia, tum simplicia, tum etiam cum acidis maritata, deinde hoc nomine præstant & prostant remedia digestiva, diluentia, humectantia, mucilaginosæ, emulsivæ, gelatinosæ, lacticiæ, serum lactis, acidulata, Corallia rubra & in reservatis casibus ipsa Corallorum Tinctura parcius tamen usurpata, quæ singula ad minicula in multiplicibus affectibus eximiam suam utilitatem abunde comprobarunt, imprimis vero terrea acidulata hac qualitate conducunt, tum in febrilibus, tum in congestoriis, spasmodicis & rheumaticis affectibus; quæ singula subjecta tanto melius & certius motus & humores temperant, quo magis non prodigis & simultaneis ingestionibus destinantur, sed ad successivas moderatas repetitiones applicantur.

CAPUT XIV.

DE CARMINATIVIS.

§. I.

Carminativa remedia in communi praxi medica magno elogio allegari & commendari solent, præprimis ab illis, qui partim morborum sedes in Ventriculo & intestinis, partim in atonia primarum regionum, partim

partim in flatulentia, partim in famoso Helmontiano Duumviratu hæere & consistere asserunt; unde anonnullis hisce remediis polychrestus velut usus adscribitur; quo ipso vero non raro magnus abusus cum iisdem committitur, dum varii affectus occurrunt, qui prædictis causis minime nituntur & qui tamen in sua indole satis sensibiles & mobiles sunt, adeoque per remedia talia certius & gravius exacerbantur, quam mitigantur: & licet eadem auxilia rite usurpata eximiam utilitatem exhibeant, tamen quoad dextrum illorum usum perinde magna prudentia in medicina practica injungenda est.

§. II. Proprie carminativa remedia dicantur restitutioni deficientis roboris & tonici motus in Ventriculo & intestinis, quando ex diversa afflictione hypochondriorum, imprimis e Cardialgia, appetitus defectu, frequenti flatulentia, oppressoria Ventriculi molestia, nausea, angustatione post pastum, borborygmis, ita indiscretim præsumitur debilitas & vera horum viscerum atonia, cui carminativa remedia mederi dicuntur: adhuc propius hæc carminativa afflictioni frequentioris flatulentiae opponuntur & dum a carminando denominationem suam habent, ita de iisdem asseritur, quod flatus carminare i. e. ex intestinis abstergere & educere debeant, quo reliqui motus in iisdem in pristinum justum gradum & successum reverti queant.

§. III. Sed cum in historia practica non infrequenter molestæ flatulentiae, Cardialgiae, Colicae, affectus Ventriculi & intestinorum sine harum partium supposita atonia, sed potius ab exacerbato aut anomalo motu peristaltico oriantur, dum sæpe sanguinei morbi, Mensium & Hæmorrhoidum anomaliae talem larvam induunt, ita frustra sub tali causarum diversitate carminativa remedia ordinantur, quæ ad illos casus reservanda sunt, ubi actualis atonia prædictarum partium adest; & hæc ipsa animadversio tantum juvat, quo communia carminativa magis circumspecte ordinentur, quæ consistunt in remediis sulphureis acris oleosis, spirituosus, calefacientibus & massam humorum impellentibus & quæ propterea in exacerbatis commotionibus eo majorem stimulum addunt, quo motus in illa acerbitate & evagatione persistant aut increbescant.

§. IV. Et licet proprie Carminativorum remediorum ordinatio ad ejusmodi atoniam restringatur, tamen analogus effectus, qui vulgo carminativis remediis accensetur, ex aliis & alterius efficaciae remediis obtineri potest, ita v. g. recte Wedelius in Amœnitatibus Materiae Medicæ carminativis remediis annumerat Nitrosa, digestiva & abstergentia medicamenta, quæ dum præsentis inquietudines in abdomine temperant, vel impuritates abstergunt, iterum necessariam peristalsin in ordinem congruum ducunt: & dum nonnunquam talia pathemata, quæ atoniae imputantur, ab alvi adstrictione,
aut

aut intestinorum nimia strictura oriuntur, ita lenientia, diluentia, emollientia, clysteres variaque alia auxilia in tali casu idem efficiunt, quod alibi carminativa præstant: & cum motus spastici, circa Venam Portæ vagantes, secundum diversa Medicorum placita atoniis adscribantur, ita illa remedia, quæ hos motus tranquillunt, improprie dicendam carminativam utilitatem afferunt: exinde tantum liquet, quod communia stomachica, aromatica, nervina carminativa non quadrent singulis ventriculi & intestinorum affectibus, quin rectius sæpe ad pathematum spasticorum exacerbationem concitandam satisfaciant, quando sub illorum vigore ordinantur.

§. V. Cum itaque hoc loco sermo sit de positivis carminativis remediis, ita eadem indicantur 1) in vera Ventriculi & intestinorum atonia 2) in flatulentia simplici, quæ non e causa sensibili sanguinea ortum traxit 3) in Colica flatulenta 4) circa exitum colicæ hæmorrhoidalis 5) remittente diarrhœa & dysenteria 6) in fluxu lenterico 7) in ructibus nidorosis 8) in inappetentia e prægressa ventriculi oppletionem orta 9) in doloribus post partum 10) in refrigeratione molesta, abdomini illata 11) in intermittentibus febribus, imprimis diurnis & quando evacuationes quædam præcesserunt 12) post hypercatharsin & hyperemesin 13) in procidentia ani 14) in Tympanitide 15) in torminosis infantum affectibus & 16) in Stranguria.

§. VI. Contraindicantur vero positiva carminativa remedia 1) in vigore Dysentericæ 2) in exacerbatione pathematum hypochondriacorum & hysteriæ 3) durante Colica hæmorrhoidali 4) in flatulentia hysterica 5) in vitiis appetitus e congestionibus sanguinis provenientius 6) in salutaris vomitus successu 7) in vomitu cruento 8) in Colica biliosa 9) in Diarrhœa biliosa 10) in Palpitatione cordis 11) in Singultu symptomatico 12) in doloribus capitis sanguineis 13) in Cardialgia e Mensium & Hæmorrhoidum vitiis orta 14) in Infarctu, scirrho & abscessu primarum regionum 15) in Hernia intestinali 16) in initio Ilei morbi 17) in affectibus acutis 18) in gravidis 19) in libero fluxu Hæmorrhoidum 20) in internis inflammationibus 21) in alvi obstructione & siccitate & 22) in Vertigine e causa sanguinea orta.

§. VII. Nunc ad remedia Carminativa commemoranda progredior, quorum multiplicia vulgo occurrunt, alia quæ calidiora sunt, alia vero temperatiora; e numero mitiorum & leniorum Carminativorum sunt Radices Caryophyllatæ, Costi dulcis, Cyperi rotundi, Gentianæ rubræ, Helenii, Pimpinellæ albæ, Vincetoxici, Cichorii, herbæ Absinthii, Cardui benedicti, Cochleariæ, Abrotani, Centaurii minoris, Majoranæ, Menthæ, Melissæ, Flores Centaurii minoris, Anthos, Anethi, Summitates Origani, Comæ Absinthii, Semen Fœniculi, Carvi, Cumini, Dauci, Apii, Petroselinii, Sileris montani, Nigellæ, Nux Moschata, Carda-

Cardamomum, **Cortex Aurantiorum & Citri** : e potentioribus sunt **Radices Ari,** **Acori**, **Angelicæ**, **Carlinæ**, **Galangæ**, **Imperatoricæ**, **Levistici**, **Zedoariæ**; **Herba Calaminthæ**, **Rorismarini**, **Rutæ**, **Laurus**, **Flores Schænanthos**, **Crocus orientalis**, **Semen Anisi**, **Baccæ Lauri & Juniperi**, **Cinnamomum**, **Caryophylli aromatici**, **Macis**, **Piper**, **Zingiber** : e quibus singulis remediis variæ formulæ, **Essentiæ**, **Extracta**, **Trageæ**, **Infusa** parari possunt, sicut variæ illorum in substantia, parca tamen quantitate oblata conveniunt.

§. VIII. Præterea jam in pharmaciis prostant variæ aquæ carminativæ, quæ usui medico inserviunt, nec non Elixiria, quæ e Corticibus Citri, Aurantiorum, Cinnamomi parari solent; non minus constant **Radices Cichorii & Calami aromatici** conditæ & cum **Saccharo obductæ**, **Piper & Zingiber** conditum, qualia subiecta eandem stomachalem virtutem habent; interdum remedia acidulata ventriculum & intestina roborant, imprimis quæ ex **Cydonio** parari solent, unde **Miva & Panis Cydoniorum** cum aromatibus mixta talem usum stomachicum exserunt; præterea pro usu diætetico vinum vel cum **Abfinthio**, vel cum **Enula**, mixtum ventriculum roborat; quod vero species compositas, in pharmacia proflantes, attinet, tunc eadem non singulorum palatui accommodatæ sunt, neque acriores **Spiritus** aut concentratiora **Olea** pro effectu carminativo facile ordinanda sunt, quia ventriculum nimium afficiunt & alias incongruas commotiones excitant.

§. IX. Præter hæc interna Carminativa auxilia possunt etiam ab extra Ventriculo & intestinis roborationes conciliari & quidem per cataplasmata, scuta stomachalia & linimenta; ad quæ conficienda prædictæ species sufficientem penum subministrant; ita **Emplastra de Baccis Lauri**, **de Crusta panis**, **Ceratum Santalinum**, **Ceratum stomachale**, e **Tacamahaca** abdomen roborant; quando vero talia Carminativa remedia ordinantur, tunc non perscribendæ sunt simultaneæ & prodigæ quantitates; deinde vero providendum est, quo excretio alvina rite continuet, ne illa sub carminativorum usu languescat, neque nimis diu talia remedia exhibenda sunt, quoniam alias hæc viscera hætenus affecta debilitati ita adsuescunt, ut in futurum semper carminativa remedia offerri & continuari debeant; omni studio e numero horum remediorum excludenda sunt **Opiata**; **Vinum** generosum vero sub diætâ & interdum urgente necessitate vinum aromatizatum roborantem talem effectum præstat: haud tamen confert nimis diu, vel constanter, potui cerevisiario vel vinoso medicato inhærere, quin rectius in reliquam simplicem vivendi rationem naturam manuducere proficit.

CAPUT XV.

DE

NERVINIS, CARDIACIS ET ROBORANTIBUS.

§. I.

Quanquam Nervina remedia proprie partium nervosarum roborationi dicata sint, tamen cum effectu nervino alia auxilia conveniunt, quæ hoc ordine una pervolvere placet: sunt vero talia Analeptica & Corroborantia, quæ singula ad motus vitales sufficientes & convenientes excitandos & reficiendos conveniunt, & quanquam quædam horum auxiliorum singularibus tantum partibus corporis, specifica quasi relatione destinata videantur, tamen omnia genericum usum & effectum habent, siquidem in vera medicina practica haud dantur talia subiecta, quæ tantum cor utpote partem robustiorem & materiali-ter firmiorem roborare & sufficientibus viribus instruere debeant, cum potius illa, quæ in genere motus provocant, id etiam efficiunt, quo cor posthac cum sufficienti robore instruat.

§. II. Sunt itaque hæc adminicula in illis casibus & necessitatibus usualia & utilia, ubi motus necessarij defunt, deficient, languidi & debiles sunt, adeoque in defectu peccant, cum minime hoc effectu roborantia remedia in illo statu prosint, ubi motus excedunt, nisi acquiescente tali excessu proxime aliqualis languor atque torpor excipiat; unde interdum nervina & roborantia remedia in fine talium morborum, qui antea excessivos motus continuerant, proficua sunt: interea adhuc in genere notare convenit, quod nervina remedia non tam materiis corrigendis, quam potius motibus alterandis, viribus reparandis & excitandis conveniant; sed habent etiam hæc adminicula ad illam circumstantiam suum respectum suamque relationem, quod videlicet tunc utilitatem afferre possint, ubi per rationem individuae ætatis, personalis sensibilitatis & connexarum aliarum qualitatum virium excitatio speranda est, cum vicissim sub plenaria virium amissione & cessatione, quæ per ætatem contingit nervina remedia exoptatum suum effectum haud exserant; unde impossibile est illud experimentum Paracelsi in arte & scientia humana: *Alte Leute wieder jung zu machen* & propterea tantum Nervina remedia illas vires concernunt, quæ alicui ætati competunt.

§. III.

§. III. Sicut autem Nervinorum abusus in Therapia medica adeo frequens, ita merito ipse etiam taxandus est, ne sub nuda intentione & contentione virium reparandarum reliquas propiores morborum causas negligamus; propterea prudens illa discretio commendanda est inter vires ad consuetas voluntarias commotiones necessarias & inter vires ad absolvendum & superandum morbum sufficientes; cum enim ut plurimum in extraordinario quodam actu vitali & ita dicto morbo administrando natura vires suas a voluntariis usibus abstrahat & ad morbum præsentem applicet, propterea frustraneum tentamen esset, tantum vires pro motu voluntario necessarias reficere velle & ad reliquam morbi formam non attendere; qui abusus per frequens est, dum sub qualicumque ægrotantium querela de lassitudine mox confortantia, corroborantia &c. ordinantur, quæ sicut calidioris qualitatis sunt, ita satis sæpe reliquos motus in convenienti suo gradu offendunt, exacerbant, proptereaque pervertunt.

§. IV. Interim Nervina remedia non partium solidarum meliorationem concernunt, sed subtilius operantur, intimius penetrant & in immateriale subjectum tam efficiens, nimirum naturam, quam instrumentale, videlicet motus, agunt, adeoque commercium suum habent cum natura immateriali & cum motibus immaterialibus: capropter illi a veritate aberrant, qui vires materiales fingunt, cum vires stent in relatione cum potestate movendi, quam subjecta materialia non habent, ob id magis plebejæ & effœminatæ sunt traditiones & persuasiones, quod vinum contineat vires, quod cibus & potus materialiter suppeditent vires; cum potius virium reassumptio, renovatio & excitatio secundum talium subjectorum vel magis, vel minus acceptorum, oblationem contingat; unde in illis, qui vinum æstimant, vires revertuntur; qui vero illud averfantur, virium languorem experiuntur; uti vicissim cibus, qui alios reficit iterum nonnullos debilitat, quale phænomenon propterea nititur altiori deliberatione & intimiori æstimatione atque relatione, citra physicum operandi modum.

Conf. Stablii Disp. de Viribus.

§. V. Dum itaque Nervina remedia motus excitant, hinc eadem operantur in principium motus, quod secundum nervinorum applicationem & præsentiam eorundemque majorem æstimationem motus suos restituit, aut cum illis in partem, quam destituit, sufficienter progreditur; hinc remedia talia primario in Sensum agunt; quæcunque enim objecta sensui sunt grata & amica, illa excitant vires & reficiunt motus; sicut hæc consueta animæ conditio est, ut accepta objecta cum qualibet activitate & desiderio acquirendæ possessionis prosequatur & quoniam omnis sensus in tactu concentratur, ita illa Nervina fiunt auxilia, quæ subtiliori tactui & contactui in partibus nervosis non sunt adversa, sed magis svavia & grata: sed cum vicissim sensus per individua varient, ita in selectu nervinorum

prudencia illa adhibenda est, ne & gustui & olfactui adversa adhibeantur, quæ aliis accepta esse deprehenduntur; sicut homines dantur, qui vinum abhorrescunt, qui fraveolentia fugiunt &c. qualia subjecta contra alii homines cum maxima voluptate appetunt atque usurpant.

§. VI. Analeptica remedia illa vulgo dicuntur, quæ propius animum concernunt, afficiunt, reficiunt, quando ipse est in languore, torpore & fastidio, ita ut ob hanc imbecillitatem simul vires defint & corpus infirmitate eximia laboret: quæ itaque ad analepsin contribuunt, illa non viribus analyfin inducunt, sed ipsum animum ante omnia exhilarant; hinc dantur auxilia moralia analeptica, quibuscum in ægrotantibus metus mortis & periculi imminuitur, aut idea anxiosa & terrificata cum alia idea gratiori mutatur, ut propterea meditatio de doloribus, de malo eventu abstrahatur & animus in aliqualem tranquillitatem redigatur: idem etiam contingit, si nonnunquam ejusmodi materialia subjecta offeruntur, quæ sensibus sunt amœna & jucunda, ut eapropter animus e sua angustia egrediatur & in meliorem continentiam revertatur.

§. VII. Nervina proprie dicantur partibus sensibilibus nervoso-membraceis debilitatis, relaxatis & per multiplices causas & casus infirmatis, reficiendis & roborandis; quo illa laxitas cum restitutione & accessu sufficientis toni emendatur, ubi magis præstat, si successive necessarij motus in talem partem progrediuntur, neque etiam convenit per immoderata auxilia, velut per adstringentia repente & tantum naturalem rigorem & vigorem parti relaxatæ reddere; sicut ad extrema adminicula reservanda sunt illa experimenta, quando cum vi & castigatorio coactione motus extorquentur, uti id contingit per Phœnigmos, Urticationes, Synapismos & similia tentamina, siquidem singulæ tales coactiones non tam bonæ & ingenuæ indolis sunt, quam si cum voluptate & tranquillitate natura ad motuum renovationem sese accingit.

§. VIII. Multum proinde refert in Nervinorum usu bene observare & dijudicare causas illas, quæ defectum necessariorum motuum introduxerunt, e quibus quædam proximius animum afficiunt & ad morales & patheticas actiones spectant, dum interdum natura ob intimiorem morbi & præsentis periculi aversionem, vires suas excutit & simulat, interdum vero ob crassius pathema & ob actuale tædium & fastidium, quod de morbido objecto concepit, vires & motus amittit; aliquando causæ proximius cum corpore cohærent, quando partes læsæ, aut nimis motibus defatigatæ, vel qualitercunque relaxatæ sunt: accedit & illa circumstantia, quomodo ob nimios dolores interdum vires amittantur, aut quomodo ob nimiam personalem sensibilitatem vires naturæ occultentur, in quas causas singulas artifex debite introspicere iisdemque convenienter obviam ire debet,

bet, ne confuse in steriles illas opiniones restituendorum aut illuminandorum & cum serenitate reficiendorum spirituum concidat.

§. IX. Dantur etiam Nervina quædam auxilia, quæ non quidem secundum communem rationem & conditionem Nervinorum operantur, sed quæ in tantum naturam reficiunt & viribus succurrunt, in quantum arduas naturæ functiones in morbis faciunt v. g. quando materia nimis peccans nimisque maligna, ob quam pravam qualitatem natura vires suas consuetas quasi amisit & occultavit, alteratur & emendatur, ut hujus materiæ quantisper correctæ excretioni suscipiendæ nunc lubentius & vegetius natura vires adhibeat; aut, quando ob difficilem excretionis successum, partim impedimenta præsentia rite removen-
tur, partim ipsa excretio promovetur; quare in morbis febrilibus congrua alexi-
pharmaca remedia etiam analeptica evadunt: denique etiam dantur talia remedia nervinum effectum posse trahentia, quæ in partibus nervosis ob singularem suum subtilem sensum, quem communicant, tonum & motum excitant; unde volatilia remedia talem cognitum & nervinum usum in praxi medica habere deprehenduntur.

§. X. Et dum Nervinorum remediorum usus ad revocationem motuum necessariorum directus est, ita in variis occasionibus moderatum regimen, requie, tranquillitas ac continentia animi & corporis nervinum effectum præstant; cum contra remedia valde commoventia & regimina perquam exagitantia & ex-
astuatio magis defatigent & debilitent: imo dum sufficiens virium præsentia ju-
stum calorem corporis infert & sub eodem humores in sua fluiditate & partes in
sua mobilitate perennant, utraque vero conditio ad virium justam præsentiam con-
tribuit, ita calor moderatus corpori & partibus nervosis amicus, frigus contra ini-
micum est: male vero in selectu Nervinorum & cardiacorum talia commendantur
in quibus aliqua phantasia & lepida credulitas aut superstitio humana hæret, quæ
ut plurimum nititur vel fabulosa Theoria de Spiritibus, vel vana assimilatione cum
colore rubicundo & figura imprimis cordis instituta; quapropter tantum experi-
mentum lepidarum & credularum fœminarum est, quando infantibus pro cor-
roborante usu ordinatur pannum Scarlatinum in figura cordis concisum, cordis re-
gioni impositum; uti neque multum rationi & experientiæ satisfacit famosum expe-
rimentum cum sacculis pulsibus applicatis, nisi in hoc statu credulitas subjecti et
svaveolens odor remedii aliquid valeat.

§. XI. Et cum motuum vigor in omni affectu valde necessarius & utilis sit, ita præcipue indicantur Nervina remedia 1) in nimia debilitate & virium jactura, undecunque orta 2) in morbis chronicis aut aliis diuturnis affectibus, quorum in-
doles alias non est Chronica 3) in magna sanguinis profusione & 4) in paralyfi 5)
in Apoplexia 6) in Ariduris 7) Contracturis 8) Luxationibus 9) in multa morali

angustia 10) in morbis e terrore & mœrore ortis 11) post superatos graves & malignos morbos 12) in violenta partium extensione 13) in diuturna catarrhali congestione & secessione ad partes sensibiles 14) in Lipothymia 15) in aliis specialioribus motuum defectibus 16) in diversis particularibus paralyticis morbis 17) in distorsione partium 18) in nimia oppletione & relaxatione partium 19) in vera Atonia 20) in involuntaria qualicunque excretionem & 21) in Procidentia ani & uteri.

§. XII. Contraindicantur vero Nervina & quæ similia cum hisce conveniunt remedia 1) in spontaneis salutaribus & sufficientibus excretionibus 2) in morbis inflammatoriis 3) in affectibus spasmodicis 4) in Congestionibus sanguineis 5) in immoderationibus moliminibus excretoriis 6) in insolitis evacuationibus 7) in morbis acutis per se legitime decurrentibus 8) in palpitatione cordis 9) in Rheumatismis, 10) in affectibus convulsivis 11) in Febribus fortius continuantibus 12) in orgasmis sanguinis 13) in Plethora commota 14) in simplici Cacochymia & 15) in morbis & læsionibus cum contumaci congestione & humorum affluxu stipatis.

§. XIII. Ordo me jam ducit ad commemorationem remediorum Nervinorum, inter illa vero positivum talem effectum habent Radices Angelicæ, Caryophyllatæ, Mei, Cyperi rotundi, Levistici, Ireos florentinæ, Herbae Melissæ, Majoranæ, Menthæ, Roris marini, Calaminthæ, Rorellæ, Ocymy five Basilici, Rutæ, Spicæ, Serpilli, Thymi, Lavendulæ, Mari veri, Pulegii, Origani, Polii montani, Teucrii, Chamædrios; Flores Lavendulæ, Cheiri, Liliorum convallium, Naphæ, Calendulæ, Anthos, Spicæ, Melissæ, Salviæ, Tunicæ, Rosarum, Violarum, Primulæ veris, Tiliæ, Acaciæ, quo imprimis Crocus orientalis spectat; qui tamen in refracta quantitate interne & externe ordinandus est; Spectant huc Semina Anisi, Fœniculi, Aromata, Cortices Cinnamomi (qui inter Analeptica præstantissimum constituit remedium) Aurantiorum, Citri, Costus Arabicus; haud vero pollicitatio de Granis Kermes experientia respondet: conveniunt porro Lignum Aloes, Santalinum Citrinum, Rhodium, Sassafras; accedunt Ambra, Zibethum, Moschus, Gummi Olibanum, Animæ, Elemi, Benzoes, Thus, Mastix, Storax Calamita, Opobalsamus, Balsamus Peruvianus; quæ singula subjecta tam interne, quam externe in variis formulis ordinanda sunt, ita tamen ut cum acrioribus talibus remediis & concentratioribus talibus formulis continentia & temperies usurpetur.

§. XIV. A multis temporibus pro usu roborante commendatæ prostant Margaritæ, quæ vero secundum persuasionem, credulitatem & æstimationem ægrotantium juvant; siquidem in illis præter subtilia terrea principia haud alia occurrunt, quæ ad distinctam analepsin causandam quadrarent; interim

interim aliæ Gemmæ præparatæ, ut Hyacinthus, Smaragdus, Rubinus, Granatus, Iaspis subtilem tonicam qualitatem in subjectis sensibilibus, adeoque sub virium languore nervinam aliquam utilitatem promittunt: ita porro interdum congruus & modestus usus Salium volatiliū tonicam & roborantem utilitatem exhibet: vix vero hæc nervina qualitas tantis titulis famoso Castoreo tribui potest, uti quidem vulgo fieri observatur, quod potius ob adversum suum odorem vires enervare, quam reficere potest.

§. XV. Eximiam nervinam efficaciam habet vinum, imprimis in subjectis, quibus usus vini non quotidianus, aut superfluous est: in diversis casibus Succinum interne æque ac externe roborantem & nervinam utilitatem affert: princeps vero analepticorum remediorum est Cinnamomum: Deinde e prædictis speciebus pro usu interno conferunt paratæ Essentiæ, Conservæ, Syrupi, Species, Mixturæ & Aquæ, uti aquarum analepticarum nomine eminent Aqua Cinnamomi simplex & vinosa, ut & Cydoniata & Borriginata, Aqua Rosarum, Liliorum convallium, Cerasorum nigrorum, Naphæ, nec non aquæ florum nervinorum & herbarum talium, ut Melissæ, Pulegii, Verbenæ, Menthæ, Rorismarini; seorsim vulgo commendantur Aqua Carbunculi, Hungarica, Apoplectica, Anhaltina, quæ Aquæ quidem non utilitate sua destitutæ sunt, sed quæ non in consveta quantitate exhiberi debent, dum humoribus commovendis satisfaciunt; unde magis ad aliquot guttulas ordinandæ sunt: Aqua Borriginis vero & Buglossæ parum juvant; sicut Aqua illa de Corde Cervi five cum, five sine vino fuerit, magis superstitionibus hominum satisfacit.

§. XVI. Præterea roborantia talia remedia secundum diversitatem affectuum & occasionum distingvenda sunt; hinc in virium langvore ex animi pathemate orto & moralis & pharmaceutica roboratio conducit & quidem in posteriori classe conveniunt Vinum, Corallia rubra, Species de Hyacintho, Cinnabaris, Nitrum & bona diætæ: quando virium jactura orta est e nimia sanguinis profusione, tunc analepticam & roborantem virtutem habent Emulsiones, Diætæ modeste nutriens, juscula gallinacea, Cinnamomi temperatus usus, nec non aquæ analepticæ & potiunculæ tales; in repentina virium amissione in infantibus obtingente, conducit balneum vinosum & usus aquarum nervinarum & spirituosarum compositarum, magis vertici imponendarum; quod vero species illas compositas attinet, quæ in pharmaciis prostant, tunc eadem cum singulari moderamine usurpandæ sunt, quia ob calefacientem suam qualitatem interdum vires magis destruunt: in nonnullis subjectis etiam temperata acidulata remedia vim roborantem & analepticam habent; & quod famosam illam Confectionem Alkermes attinet, tunc illa non tanti pretii est, si in eadem Cinnamomum deficit,

§. XVII.

§. XVII. Anodyna magis nervino & analeptico effectui & usui contrariantur, nisi ob nimios & valde atque diu urgentes dolores vires deficere videntur, in quo casu selectiora sedativa, dum dolores leniunt, etiam anam præbent, quo vires revertantur. Quicquid porro vulgo de qualitate roborante Cervi traditur & declamatur, illud magis credulitati, quam experientiæ solidæ & genuinæ concedendum est: Spiritus e diversis herbis & Floribus nervinis parati, sub Mixturis parcius adhibiti non sunt utilitate quadam destituti: ita etiam Salia volatilia in subjectis adultis & idoneis casibus, imo quando commota plethora non urget, roborantem vim habent: Olea vero destillata interne nervino scopo non facile sunt præscribenda, nisi oleum Cinnamomi in plenario motuum vitalium defectu, tum universali, tum particulari, ad unam vel alteram guttulam absente urgente plethora concedi queat.

§. XVIII. Sicut vero interne roborantia talia remedia haud exiguo numero prostant & constant, ita etiam pro externo usu multa nervina e prædictis satisfaciunt; quemadmodum recensitæ herbæ, Flores, semina, cortices, Ligna & Gummata in multis casibus partes, justo tono destitutas, reficiunt; inde confici possunt Sacculi, Cataplasmata, Fomenta, Balnea, Suffimigia, Linimenta, Unguenta; maxime vero externe vinum roborat, uti etiam calor moderatus singulare auxilium pro nervis roborandis suppeditat, cum vicissim frigus nervosas partes offendat: præstat vero tam per externa quam per interna magis successive virium reditum adjuvare, quam simultanea incontinentia viribus reficiendis insudare, qui posterior conatus ut plurimum magis ad destruendas, quam ad erigendas vires quadrat.

CAPUT XVI.

DE

BALSAMICIS.

§. I.

EXimiam æstimationem in schola & Therapia medica vulgo habent remedia *Balsamica*, quæ simplici & communi sensu talia sunt, qualia putredinem, corpori animali imminentem, arcere & præoccupare, adeoque mixtionem corporis eo usque repurgare debent, quo minus intestina commotio & dissolutio eandem corripit: hic sensus balsamicæ efficacæ congruit cum communi modo balsamandi corpora defuncta, quæ cum ejusmodi mate-

materiis imprægnantur, quibuscum externus liberior aeris & humiditatis accessus excluditur: unde reliqua humiditas in mixtione corporis obvia, eo usque coercetur, inspissatur & detinetur, quominus illam intestinam commotionem assumat atque communicet.

§. II. Extendit itaque sese Balsamicorum utilitas in genere quidem ad corruptibilem mixtionem corporis humani, seorsim vero ad partes solidas textas & structas, æque ac ad partes fluidas, liquidas, humidas, mobiles; quippe quæ utræque partes corruptioni obnoxia sunt: haud vero cum aliis Balsamicam efficaciam magneticæ cuidam obscuræ & occultæ qualitati adscribo; uti etiam antiquiores Arabes Medici ipsum sanguinem balsamicum esse tradiderunt; interim veram hujus qualitatis rationem clarius explicare haud potuerunt: neque etiam & veritati & perspicuitati satisfacit, si recentiores Physici & Mechanici balsamicam efficaciam a diversa aeris & ætheris temperie deducunt.

§. III. Longe magis sensui & usui medico respondet illa ratio balsamicæ qualitatis, quando a corpore constanter removentur illæ causæ, tum materiales, tum occasionales & impulsivæ, internæ ac externæ, quæ putredinem minantur; unde propius congruæ evacuationes, realem effectum balsamicum postse relinquant: frustra vero est a conservatione corporum inanimatorum frivole & præcipitanter concludere velle ad conservationem corporis vivi; cum simplex constitutio mixtionis aut corporis mixti mere externis causis subjaceat, quando conservari debet; ratio vero vivi longe altioris indaginis est & ab interna diversarum causarum directione pendet.

§. IV. Interim usus Balsamicorum remediorum in Therapia multiplex est, dum vel interne lethifera putredo præoccupari, vel etiam externe in diversis læsionibus, aut actualibus corruptionibus majus incrementum & acerbior progressus intercipi debet, ob id medicamenta balsamica interna & externa æconomiaæ vitali non contrariari debent, sed potius motus & effectus vitales adjuvare, ne vel stagnationes & stases humorum, vel rigida partium occlusiones & constrictiones contingant, sed quo sub libero & legitimo successu motus progressivi sanguinis secretoriæ, depuratoriæ & excretoriæ functiones rite continent.

§. V. Sunt itaque remedia balsamica vel resolventia & selecta alexipharmaca vel etiam resinosa, oleosa, gummatosa, quæ perinde acriori sua qualitate similem resolutorium effectum exferunt; ubi tamen illa singularis cautela est observanda & applicanda, ne talis resolutio immoderatio & impetuosior sit, alias effectum dissolutorium & putrefactorium potius accelerat, incitat & inducit, testimonio Febrium malignarum, in quibus vulgaria bal-

famica remedia plus damni, quam veri & fincer commodi afferunt: quemadmodum proinde cum Balsamicis remediis, quæ communiter acriora sunt, generalis cautela tenenda est, quo magis parca & refracta, quam liberali & prodiga quantitate commendentur.

§. VI. Habent propterea medicamenta balsamica suas congruas indicationes, siquidem in illis casibus imprimis conducunt, ubi putredo proximus imminet, uti in Febribus malignis talis occasio suppetit, proinde etiam interdum in internis læsionibus, videlicet partium dilacerationibus, aut ulcerationibus, nec non in externis ulceribus diversi gradus & speciei, ut & in Vulneribus, proficiunt: ubi vero motus vehementiores & intensiores occurrunt, ut in Febribus continuis, inflammationibus, Spasmodis, Rheumatismis, Congestionibus & Convulsionibus, ibi balsamica talia rectius committuntur, aut non nisi cum maxima continentia admittuntur: sic etiam eadem remedia in morbis venereis, scabiosis, serpigiosis, ulcerosis superficialibus cum fructu interne commendantur.

§. VII. Quod itaque ipsa remedia balsamica attinet, tunc pro usu interno in morbis contagiosis, malignis, non meliora sunt, quam selecta & temperata alexipharmaca, velut radices Pimpinellæ albæ, Vincetoxici, Caryophyllatæ, Angelicæ; non minus etiam herba Scordii, quæ singularem vim balsamicam habet: præterea etiam Radix Scorzoneræ, herba Cardui benedicti, flores Sambuci diaphoretica & abstersiva sua qualitate in malignis affectibus putredinem arcere adjuvant: eximiam pariter laudem meretur radix Pimp. alb. præcipue in affectibus scabiosis, ulcerosis venereis: in aliis vero ulcerosis, scabiosis, venereis morbis pro interno usu Scordium, Fumaria, Cochlearia, Myrrha, Succinum, Therebinthina & prudens Sulphuris usus confert; haud vero Mumia talem utilitatem affert, qualis de eadem promittitur.

§. VIII. Externam vim balsamicam habet iterum Scordium in succo, Extracto & Decocto adhibitum, sicut etiam Tabacus interdum vel in Decocto corruptionem avertit: principem vero locum inter externa balsamica tenet Myrrha, quæ vel in liquamine, vel in Essentia adhiberi potest, modo ad partes sensibiles non largius applicetur, deinde laudatam & probatam utilitatem balsamicam habet Succinum, quod in partium teneriorum membranacearum, glandulosarum, nervosarum, tendinosarum &c. læsionibus egregie convenit, ita etiam Therebinthina tam in substantia quam Oleo & Spiritu rite adhibita balsamica esse observatur: præterea Mastix, Sagapenum & Sarcocolla diversimode eandem utilitatem exhibent,

§. IX. Dantur adhuc alia balsamica singularis præstantiæ, modo cum prudentia ordinentur; inter illa præcipue eminent Balsamus Peruvianus & de Copaiva, qui partim interne, partim externe, modice tamen adhibiti, conducunt, ubi ut plurimum refert, quo acriores tales substantiæ cum mitioribus aliis remediis temperentur; deinde Oleum Cerae & Ovorum, nec non Liqueur florum Verbasci & Calendulae in diversis specialibus corruptelis & læsionibus vim balsamicam habent; uti variæ herbæ Hyperici, Agrimoniae, Alchymillae, Santiculae, Pyrolae &c: nec non amaræ, in specialissimis casibus balsamicam suam utilitatem comprobant: interdum denique Balsamus Sulphuris inspissatus virtutem talem balsamicam comprobat: denique Spiritus vini rectificatus etiam balsamicus esse deprehenditur.

§. X. Paucis denique mentionem facere lubet de *Balsamatione corporis humani inanimati*; hæc perinde involvit exclusionem & præoccupationem putrefactionis ingruentis, quæ ipsa variis modis perfici potest, nempe quando liber accessus aëris humidi & calidi provide excluditur; aut quando corpora talia exsiccantur, vel in lixivium salinum deponuntur, vel si cum Spiritu vini rectificatissimo humectantur, quo denique quidam certos Spiritus balsamicos referunt; imprimis pro tali balsamatione conferunt Myrrha, Therebinthina, Mastix, Succinum, Camphora, Sandaraca, quæ corruptionem & putredinem avertunt, quibus annumeranda sunt olea distillata Rosmarini, Lavendulae, Serpilli, Melissae, Spicae, Juniperi, deinde Camphora, Balsamus Peruvianus &c. in liquamen balsamicum conversa tale mixtum subjectum constituunt, cum quo cadavera balsamari & a putredine defendi possunt.

CAPUT XVII.

De

CURA PER SYMPATHIAM ET TRANSPLANTATIONEM.

§. I.

Singulari nota digna est explicatio & commendatio curarum sic dictarum *Magneticarum, Archealium & Mumialium*, quæ per *Sympathiam* aut *Antipathiam*, nec non per *Transplantationem* succedunt, in quarum usu singularis dexteritas, prudentia & vigilantia instituenda & applicanda est, ne

videlicet ita indiscretim fonticæ tales medicationes ordinentur, quoniam ex illarum promiscuo & præcipiti usu etiam singularia damna & incommoda proveniunt.

§. II. Sunt vero ejusmodi curæ Medicis ita dignæ atque celebres, ut quando reliqua adminicula in diversis casibus & necessitatibus effectum debitum & speratum haud præstant, tunc demum ad illas curas confugiant & in iisdem specialissimam opem inquirent: imo non desunt, qui in plurimis morbis illas specialissimas curationes collaudant & applicant, adeoque ordinariam methodum negligunt & tantum per sublimia & arcana talia adminicula sanitati consulere student.

§. III. Vulgo hæ curationes Archeales vocantur, quæ sic dicto Archeo communiter imputantur, sed cum hoc monstrum in Theoria physico-medica admodum confusum & occultum sit, ita reliqua deductio modi fieri satis sterilis existit: rectius itaque principalis efficacia & operatio animæ humanæ adscribenda est, quæ pro diversa sensibilitate & æstimatione, secundum diversas causas, formata & excitata, etiam varios effectus in corpus suum ægrotum transfert; quemadmodum in cura per Sympathiam & Transplantationem vis imaginationis multum valet; licet cæterum subtiles aliæ relationes animæ sentientis & æstimantis ad diversas externas causas occurrant, quæ magis e suis effectibus & consecutionibus, quam crassis descriptionibus agnoscendæ sunt.

§. IV. E Sympatheticis remediis varia constant, quæ expertæ & probatæ efficaciz sunt, e quibus præcipue eminet Pulvis Sympatheticus, qui ut plurimum ad Hæmorrhagias cohibendas ordinatur, licet secundum aliorum experimenta cum eodem variis aliis immodicis evacuationibus frenum immitti queat; deinde in Medicina satis constat lignum illud vulnerarium sive Corylinum sive Fraxini, quocumque Hæmorrhagiæ compescuntur ac vulnerum consolidationes promoven-
ventur: præterea ipse sanguis humanus subito exsiccatus iterumque exhibitus sympathetice sanguinis cohibitioni dicatur: & quæ non experimenta vulgo de sanguine menstruo, nec non de urina humana, ut & de Persicaria maculata, de Usnea cranii humani, de bufone, de lapide hæmatite, de Jaspide rubra, de manu & indusio hominis mortui, aliisque subjectis allegantur, de quibus experientia & observatores assidui conferendi sunt; sicut passim varii satisque probati effectus recensentur, qui ad ulteriorem experientiam duci & applicari possunt.

§. V. Non minus Sympathiæ & Antipathiæ adscribi debent illæ medicationes, quæ cum diversis animalibus sive quadrupedibus, sive volatilibus instituantur & quidem in cura Erysipelatis, Icteri, affectuum spasmodicorum aliorum
ram

rumque & quæ ut plurimum cum urina aut sanguine ægrotantis subjecti suscipiuntur, qualis cura vero variis modis & occasionibus anceps deprehenditur, unde merito ab ingenuo & prudenti artifice postponitur: siquidem variae harum curarum in subjectis debilioris imaginationis, superstitionis & credulitatis non ex voto succedunt, si non plane contrarios effectus nanciscuntur.

§. VI. Quod vero curam per Transplantationem attinet, tunc ad eandem imprimis seliguntur arbores & frutices luxuriosius accrescentes, velut Quercus & Salix, quibus vel sanguis, vel urina, vel sudor, vel excrementa alvina communicantur, ita quædam tales Transplantationes committuntur, quando cum ejusmodi excretis humanis certæ plantæ humectantur, vel quando ejusmodi prædictis arboribus clavus immittitur, vel per discissas tales arbores æger transmittitur &c. vel quando certis vegetabilibus implantantur talia excrementa hominis ægroti & quæcunque varia alia experimenta passim prostant, uti adhuc inter Botanicos constat, quomodo cum certa Sorbi specie affectus Ischiadici, Arthritici, Podagrici similesque spasmodici transplantari queant.

§. VII. Quanquam vero de ejusmodi curationibus in praxi medica constet, quod in variis casibus speratam & promissam utilitatem obtulerint, tamen vicissim negandum non est, quod sæpius nihil emolumenti præstiterint, quin potius præsentem talem affectum magis immorigerum reddiderint, aut plane corruerint, unde cum talibus curis admodum circumspecte procedendum est, tanto magis vero in subjectis valde sensibilibus & immoderatis imaginationis in quibus propterea firmiores & contumaciores viscerum & partium occlusiones & in futurum graviores alterationes contingunt, quæ ad affectus ominosos maximeque refractarios consequentes disponunt.

§. VIII. Placet etiam hoc loco brevibus reminisci curarum illarum similis dignitatis & conditionis, quæ per Imprecationem & Deprecationem aut per Exorcismum administrantur, quales curationes inter homines supersticiosos & credulos satis frequenter instituuntur & quæ præcipue inter Catholicos numerosiores sunt: huc spectant etiam Curæ per Amuleta, Characteres, Sigilla, Corollas, Numismata, Schedulas usuales, quæ ejusdem furfuris & tenoris sunt; equidem assero, quod tales curæ verum Christianum, qui in Omnipotentem Deum veram fidem & fiduciam ponit, non deceant, quoniam magis ad dehonestationem Sacro Sancti Dei, incredulitatem & pessimam superstitionem in animis hominum excitandam & confirmandam quadrant, unde rectius ordinarias & simplices medendi methodos, quas benedictio divina comitatur, præfero atque commendo.

§. IX. Prudens itaque, securus & conscientiosus artifex in ordinanda cura per Sympathiam & Transplantationem admodum tardus & providus est, neque subito confugit ad ejusmodi experimenta, sed sincerioribus operationibus therapeutice incumbit, aut quando etiam tales curationes admittit, tunc sufficienter corpus præparat & omnia illa obstacula sollicitè removet, quæcunque sinistros successus causari possunt, neque in tali adhibita curatione securus, negligens & otiosus acquiescit, sed iterum cum magno studio in futurum avertit & præoccupat illa irritamenta, quæ pristinum morbum provocare possunt; etenim si talis affectus denuo ingruit, tunc non modo eo acerbior existit, sed & eo magis refractarius evadit, ut neque aliis neque similitus medicationibus obtemperet, adeoque ultimus status præ priori deterior evadat.

§. X. Singularis proinde cautela circa usum curæ per Sympathiam & Transplantationem observanda est in subjectis plethoricis, nimium sensibilibus & in affectibus sanguineis, maxime vero talibus, qui in acutiorem indolem propendent, quoniam ex ejusmodi curis facile alii consequentes affectus insolentiores & periculosiores oriuntur, quos omni studio peritus artifex præoccupare debet: neque etiam consultum & salubre est talem curam repetito in uno eodemque subjecto exercere: multo minus salutare conamen est, quando morbosi quidam status & motus simul & semel opprimuntur & mutantur, quemadmodum in subjectis præcipitis & sensibilis indolis eo major circumscriptio habenda est, ne talis cura sinistros effectus sortiatur. De reliquo prædictæ curationes in illis casibus magis locum inveniunt, ubi motus alterati plurimum ad præsens morbi schema contribuunt: etenim quando culpa est in vitiosa materiarum qualitate, tunc eadem curationes non modo nihil prosunt, sed & eo certius reliquos necessarios salutares motus confundunt.

§. XI. Denique etiam illud in usu practico observandum est, ne in morbis lenioribus aliisque quicunque alia ordinaria methodo emendari possunt, hæ singulares curationes adhibeantur, alias facile e minori malo, majus oriri potest, neque etiam in affectibus corruptis, neque in Febribus locum inveniunt, quoniam effectus harum curarum nimium quantum motus afficit & ad contumacem resistantiam disponit: illud brevibus assero, quod Medicus prudens & peritus longe melius securius & certius procedat, si ab usu harum curarum abstinere.

CAPUT XVIII.

DE

ANODYNIS.

§. I.

INter illa remedia, quæ recentioribus experimentis maxime arrident, referenda sunt *Soporifera*, *Sedativa*, *Anodyna*, *Narcotica*, *Stupefacientia*, quæ, sicut nomine, ita etiam efficacia differunt & hodiernum refugium ultimæ necessitatis in praxi medica constituunt; quemadmodum verus usus anodynorum remediorum in praxi medica rarissimus est, abusus vero qui cum iisdem committitur ferme quotidianus existit, qui nititur illa communi observatione, quod ex vulgari anodynorum ordinatione mox morbi alterentur & ad minimum illorum vehemens & impetuosus status & decursus, aut dolorifica molestia minuatur, licet propterea forma morbi non emendata sit; inde contingit, ut ex ejusmodi inversione posthac verus genius alicujus affectus ita corrumpatur, quo minus deinde alia auxilia pro tali corruptione corrigenda suppetant.

§. II. Tanto magis perniciosum est conamen in arte medica, quando confestim & quidem in primis morborum invasionibus talia remedia commendantur; unde evenit, ut talis affectus mox in primis suis initiis tam graviter confundatur & posthac in suo decursu pessimam faciem induat; ob id in Therapia medica maxima prudentia est adhibenda circa Anodynorum remediorum usum, quia hæc tantum valent, quo causam morbi minime quidem tollant, sed sensus, quibus causa illa observatur & motus, quibus subjugatur, obtundantur & perturbentur; inde iterum accidit, ut causa morbifica sui juris fiat, adeoque nocivam suam efficaciam in corpus substratum inferat & ita facile liquet, quomodo hæc remedia plus vitalitati opposita sint, quam pro eadem tuenda & sublevanda conveniant.

§. III. Proprie Anodyna remedia operantur in sensibilitatem naturæ, quam stupefaciunt & obtundunt & quia cum sensu præcipue interno vitali motus arcte conjuncti sunt, ita una illi motus turbantur, quo minus tali gradu incedant, ut peccans materia, aut noxia causa, expelli possit: pessime itaque agunt, qui Anodyna subjectis teneris, mollibus, delicatis, debilibus & jam ad motuum amissionem pronis, commendant; aut qui sub perfecto mo-
tuum

tuum defectu, vel simulatione, vel turbata applicatione, ordinant; exinde enim eo magis vires dejiciuntur & motus confunduntur, ita ut ad corruptos morbos eliciendos nullum subjectum magis aptum sit, quam anodynum remedium: continent enim sedativa subjecta sulphur adversum vaporosum, quod partibus nervosis maxime inimicum esse deprehenditur, cum quo in corpore præsente consveta sensibilitas, per nervos administrari solita, tamdiu imminuitur & sub illa averfione ex fastidio ortus somnus instituitur, donec illud halituosum sulphur iterum e corpore remotum & evacuatum fuerit.

§. IV. Eo minus convenit talia anodyna remedia in ejusmodi casu & statu obtrudere, quando salutare quædam commotiones, pro conservatione corporis susceptæ, adsunt, quas proinde talia remedia pessime confundunt, neque rationale tentamen est Anodyna injungere, quando ordinariæ salutare evacuationes deficiunt, præprimis, quando alvus est occlusa; neque securum est, sub maximo morbi vigore eadem offerre; siquidem tales extremæ medicationes, quæ per opposita & contraria fiunt, minime sensui naturæ accommodatæ sunt; tanto minus consultum est vel infantes, vel senes, qui alias in decrementa virium propendent positivis anodynis offendere, quare hæc prudentia cum remediis hisce administranda, sese per totam praxin medicam extendit: eo magis cum anodynorum usu maxima circumspectio tenenda est, quia damna, quæ ex illorum sinistro effectû propullulant ægerrime corrigi & emendari possunt.

§. V. Et quanquam vulgo diversæ aliæ laudes anodynis subjectis ascribantur, tamen eadem ita æquivocæ sunt, ut experientia attenta vix unquam fidum effectum de talibus laudibus proponere sciat: differunt præterea hæc remedia potestate & valore operandi, cum quædam potentius hanc stupefactoriam efficaciam exferant, adeoque Narcotica proprie & positive talia audiunt; alia vicissim mitius operantur & ad leniora anodyna referenda sunt; quam differentiam artifex probe nosse debet, ne tam facile sensus cum summo gradu stupefactorii effectus obruat: proinde etiam salutare opus est, si leniora alterius efficaciam remedia præmittuntur & denique Anodyna simpliciora & efficaciora ad summum necessitatis gradum reservantur, siquidem in genere magis ad motuum excessus, quam justos successus, aut plenarios defectus ordinanda & admittenda sunt.

§. VI. Quod itaque bonum & malum Anodynorum usum attinet, tunc eadem indicantur 1) in valde excedentibus motibus, qui non facile per alia remedia mitigari possunt 2) in valde urgentibus doloribus 3) in excedentibus evacuationibus, quæ lenioribus medicamentis non obtemperant 4) in affectibus hæreditariis 5) in morbis habitualibus 6) in Calculi vesicæ nimis

cruciatibus 7) in subjectis non valde sensibilibus 8) in intermittentibus febribus habitualibus: Contraindicantur vero 1) in Febribus quibusvis legitime decurrentibus 2) in salutaribus excretionibus debite procedentibus 3) in affectibus spasticis mitioribus 4) in morbis chronicis 5) in morbis corruptis 6) in Nephritide simplici 7) in Calculo renum 8) in Colica 9) in flatulentia 10) in alvi siccitate & obstructione 11) in negotio Hæmorrhoidum & 12) in infantibus, senibus, gravidis & puerperis: quæ contraindicationes præcipue concernunt vulgaria narcotica remedia, quæ in medica praxi præferuntur.

§. VII. Remediorum Anodynorum variæ species occurrunt, e quibus quædam mitiores, aliæ vero potentiores & in usu non ita securæ sunt: mitissimum subjectum ex anodynis est Cinnabaris & illa quidem pura, five nativa, five factitia fuerit; ubi non æque peculiaris virtus in Cinnabari antimonii inquirenda est: & hæc Cinnabaris tam in infantibus, quam adultioribus subjectis secure adhiberi potest, servata tantum illa cautela, ne in magna quantitate ordinetur; alias ad acerbiores sanguinis commotiones excitandas satisfacit: deinde leniorem anodynam vim habet Semen Papaveris albi, quod interne sub Emulsionibus præscribi potest, quemadmodum etiam externe tam Semen hoc quam Oleum illius ad varia epithemata conducit; non minus Syrupus Papaveris Rhæados leniorem anodynam vim habet: Huc pertinet etiam Theriaca five simplex five cœlestis, quæ in variis casibus & subjectis sedantem suam qualitatem exhibet.

§. VIII. Inter Anodyna potentiora principem hodie locum obtinuit famosum Opium, de quo variæ compositiones passim prostant; sicut vero hoc Opium ob crudum & copiosum suum sulphur inimicum & vaporosum non satis fidam efficaciam habet, ita varii autores illius correctioni & meliorationi operam dederunt; unde nonnulli Castoreum, quidam Crocum Opii alexipharmacum & corrigens subjectum esse tradiderunt: optime vero illud per acidum five Citri, five Vitrioli, five aliud vegetabile, aut minerale, emendatur; quo nomine constat Sulphur Vitrioli anodynum Crameri, quod cum Oleo Vitrioli & Opio parari solet: quidam acidum aceti, alii acidum Tartari ipsum Sal tartari pro correctione Opii seligunt, siquidem vel nuda Opii decoctio & depuratio adversam illius efficaciam emendat: ratione quantitatis quodvis Opium correctum admodum extenuandum est, sicut illud in Massa Pilularum de Cynoglossa in valde exigua copia reperitur, quæ massa propterea pro scopo anodyno ad unum vel alterum granum in adultiori subjecto convenit; infantes vero ab opiatorum usu arcendi sunt.

§. IX. Ad Anodyna Opiata pertinent Pilulæ Wildegansianæ, quæ in exilissima quantitate conducunt, nec non Pilulæ illæ Anglicanæ Matthæi, ut &

Philonium Romanum & Requies Nicolai, quales compositiones in refracta dosi variis usibus inserviunt; proinde famigeratum est Laudanum liquidum, uti ab aliis Extractum Opii cum Spiritu vini paratum aut Essentia anodyna præfertur: similiter Opiata est compositio, quæ nomen Diacodii Montani possidet: insuper narcoticam vim habet Semen Hyosciami, quod ad unum vel alterum granum in substantia, ad plura vero, sub Emulsionibus interdum ordinari potest: denique etiam Extractum Tabaci soporiferam virtutem habet: & præter hæc interna dantur etiam quædam, quæ ad externos usus sedativos adhiberi possunt, velut Oleum Papaveris & Hyosciami, Aqua hypnotica, Theriaca simplex &c. Solanum vero furiosum & Mandragora pessimam narcosin efficiunt: denique positivorum anodynorum usum supplent alia paregorica lenientia, emollientia, ut & frictiones, sicut interne talem lenientem & sedantem vim habent diluentia, humectantia, gelatinosa, lacticinia, mucilaginosa, emulsiva &c.

CAPUT XIX.

DE

SPECIFICIS.

§. I.

Specifica remedia ab aliis medicamentis simplicioribus singulari Characterē efficacia, utilitate, modo operandi, nomine & omine distincta sunt, quæ propterea rite & inquirenda & exploranda & applicanda sunt, ne tam singularis effectus, qui ab iisdem expectari debet, ex minus consulto illorum usu vel perturbetur, vel destituatur; cum vero tam celebris specificorum usus sit, ita & frustraneum & temerarium esset eximium specificorum remediorum numerum arguere & supponere, siquidem vera experientia testatur, quam concinnus & parvus adhuc sit talis numerus remediorum adeo splendorum: tanto minus vero rite procedunt illi, qui generica & universalia remedia cum specificis confundere audent, siquidem horum indoles penitus & absolute ab illis discrepat.

§. II. Specifica remedia dicuntur illa, quæ in aliquo affectu, singularis & intricatæ etiam indolis, talem proximum, directum, appositum & specialissimum usum & effectum habent, qualem alia remedia in eodem non exequuntur & qualem hæc specifica in alio morbo haud perficiunt. Et hæc ipsa specifica, non tam in materiis tractandis & evacuandis, quam in motibus emendandis & mutantibus, efficacia & utilia sunt; quare frustra erit iterum specifica desiderare in talibus morbis

morbis, ubi materiæ peccantium & præparatio & excretio necessaria est; quid quod illi eximie hæsitant, qui indiscretim de specificorum existentia judicant, adeoque etiam in febribus in genere specificorum talium usum & utilitatem perorant, siquidem specifica antifebrilia Helmontii, Mynsichti, Crollii, Timæi, Kercheri, Riverii, Strobelbergeri, Rulandi aliorumque nondum suis laudibus digna se præstiterunt, quoniam in dolores febrium maxime circa materias pravas versatur; ubicunque vero vitium in motu est, ibi specificorum usus magis accommodatus atque probatus deprehenditur.

§. III. Multi quidem hodiernum de Specificorum existentia dubitant adeoque illa remedia, quæ hoc nomine declarantur vel ad adstringentium, vel ad anodynorum classem referunt, dum quædam horum specificorum interdum adstringentem conjunctam qualitatem habent; sed cum talia etiam Specifica occurrant, quæ hujus qualitatis non sunt, interim indubium talem effectum specificum exserunt, ita frustra iterum ex specificis generalia remedia formantur; quemadmodum vicissim e generalibus sive adstringentibus, sive anodynis, non specifica remedia formari debent, propterea Opii specifica commendatio adversus varios morbos est vana & improba.

§. IV. Cum Specifica remedia in praxi medica dentur, notandum tamen est, quod eadem nondum magna copia constent & propterea majori & ulteriori industria perquirenda sint; dantur vero etiam talia remedia, quæ hodiernum adhuc multos Medicos latent & magis simplicibus & imperitis hominibus cognita sunt; inde evenit ut interdum anus aut Opilio cum simplici herbula, sine ullo veneficio, admirandos effectus perficere possit, quales stupendæ eruditionis & grandiloquæ experientiæ artifex perficere non potuit; ob id necesse erit medicinam per simplicia bene evolvere & eruere & ab aliis vanis & speciosis artificiis & compositionibus ut plurimum abstinere, quæ via paulo magis occasio supererit inveniendi & approbandi specifica remedia.

§. V. Quod peritum Specificorum usum attinet, tunc minime consultum est eadem indiscretim exhibere velle, siquidem confusa talis oblatio spem artificis destituit; unde antea generalia & prægnantia incommoda auferenda sunt; deinde alvus cum reliquis ordinariis excretionibus non occlusa esse debet, neque alia remedia confusa & incongrua, vel præmittenda vel postponenda, nedum quidem cum specificis jungenda sunt: ipsa etiam specifica haud in valde artificiosa formula exhiberi debent, cum non meliora, neque certiora specifica dentur, quam quo magis simplicia sunt; proinde hæc remedia non prodigis dosibus neque nimis frequenter obtrudenda sunt, quid quod admodum confert, quo Specifica etiam tempestive exhibeantur, antequam affectus nimium increbuit & in talia periculosa consecutaria delapsus, quæ neque Specificis, neque genericis curari possunt

possunt, ut sunt corruptiones & refractarii infarctus partium: quædam denique ex Specificis remediis ante affectuum exacerbationes & ita dictos paroxysmos offerri debent, siquidem alia horum remediorum sub paroxysmis aut post illos oblata non modo nihil juvant, sed & magis affectum præsentem augment & confirmant.

§. VI. Quod ipsa remedia Specifica attinet, tunc eadem ab aliis experimentis Sympatheticis & curis transplantatoriis discernenda sunt, interim illorum varia passim constant & prostant, sicuti oleum Scorpionum specificè medetur ictui Scorpionum; Hepar canis & lupi rapidi, adversus morsum horum animalium proficit: Hepar, Caro & Ossicula Serpentum & Viperarum adversus morsus Serpentum juvant; herba Millefolii in spasmodicis Venarum portæ affligentibus conducit: Urtica minor in Hæmoptysi, Equisetum in Mictu cruento, Dens Hippopotami in fluxibus uterinis & hæmorrhoidalibus compescendis conveniunt &c. ita similia plura Specifica ex ipsis scriptis practico- & observationum, imo ex propria sedula & attenta experientia colligenda, commendanda & communicanda sunt.

§. VII. Illa vero observanda est cautela, ne ille communis & familiaris Specificorum numerus adeo certus & indubius esse autumetur, quoniam inter alia multa dantur antepileptica, quibus specifica virtus imputatur: multa recensentur hepatica & splenetica Specifica, quæ verò hanc virtutem in usu & applicatione medica non comprobant, licet etiam quædam vere specifica dentur, quæ tamen non aliter nisi methodice & prudenter usurpata hunc effectum exserunt; unde omnino in Specificorum selectu prudentia opus est, ne partim nimis subito artifex vulgatis promissionibus fidem adhibeat, neve vicissim, quando alia specificorum nomine deprædicata, sub promiscuo usu, effectum promissum non edunt, præcipitanter contemnantur, ubi rectius confert cum attentione & continentia methodum veram & genuinam perquirere, qua remedia talia adhiberi debent.

§. VIII. Et si hæc prudentia circa inventionem & applicationem tum Specificorum, tum reliquorum omnium remediorum, in Therapia medica hæcenus commendatorum rite adhibetur, ante omnia vero huic ingenuo, sincero & assiduo studio Divina Clementia annuit, tunc eo magis confidenter in negotio suo procedere potest artifex; ita etiam eveniet, ut cum salutaribus suis intentionibus, inventionibus & executionibus gloriam Summi Archiatri amplifi-

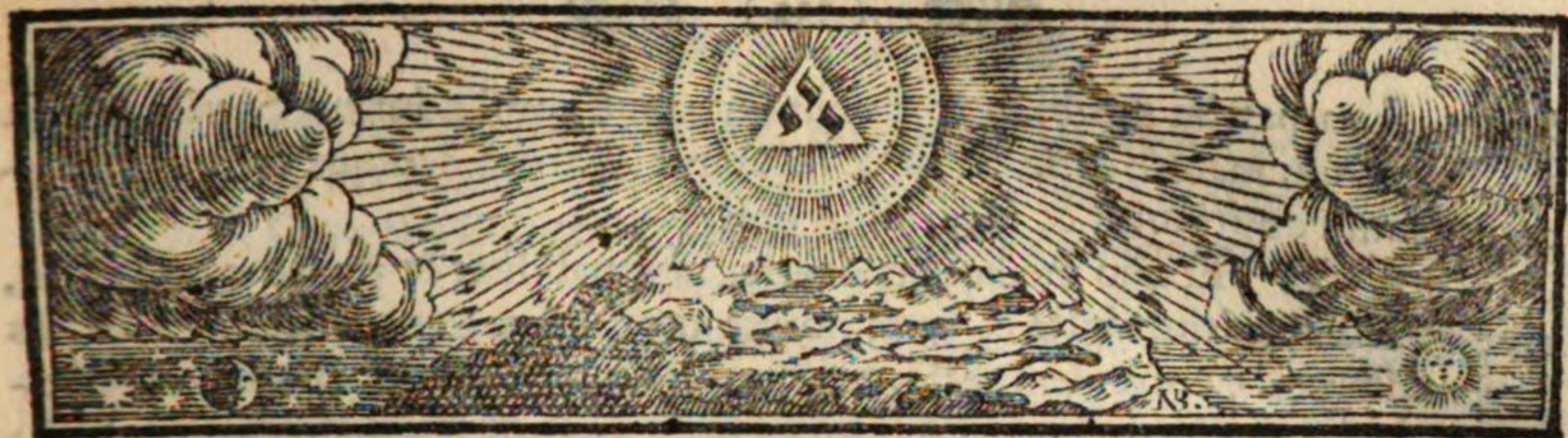
cet & commodum afflicti proximi augeat atque promoveat, sic inveniet & possidebit Medicus pius & sincerus certum & verum suæ Therapiæ medicæ

F I N E M.

PRA-

P R A X I S U N I V E R S A L I S .

PRAXIS
UNIVERSALIS.

§. I.

Therapia specialior continet methodum, certis morborum speciebus ita medendi, quo earundem indoli & veræ constitutioni exacte satisfaciat artifex, ubi e generali Therapia solidæ & securæ indicationes ad specialiores effectus applicantur, ita quidem, ut ubique verus ordo servetur, siquidem methodus nihil aliud est quam anima totius artis medicæ, qua mediante salutare effectus rationabiliter promoventur.

§. II. Hæc medendi methodus reddit artem scientificam, rationalem, conscientiosam & probatam, siquidem eadem præsupponit veram notitiam subjecti ægrotantis, veram conditionem ægrotationis & veram constitutionem atque efficaciam remedii: & in hac notitia certitudinem & evidentiam profequitur, neque e possibili argumentatur; quin potius in rebus obscuris rationalem expectationem, quam temerariam officiositatem & præcipitantiam exercet.

§. III. Inter illas virtutes, quæ ad praxin medicam, rationabiliter exercendam, pertinent, maxime commendandæ sunt prudentia, temperantia & constantia, ita ut quoad primam officia sua circumspecte, neque nimis audacter & confidenter artem exercent: quoad alteram, ne minus fidis aut acerbioribus & impetuosioribus operationibus indulgeat & quoad ultimam, ne in opere suo multum variet & tam quoad indicationes, quam quoad indicata multiplices mutationes suscipiat.

§. IV. Discreta vero & quoad gradum eximia illa sunt vitia artis medicæ, quæ ex parte Hippocrates reprehendit & quæ a rationali artifice longius abesse debent, videlicet Audacia, Timiditas & Negligentia, utpote quæ in tractandis & dirigendis morbis multum & satis frequens damnum inferunt,

ferunt, dum partim morbi mox obruuntur atque confunduntur partim causa morbifica non mature extinguitur & separatur, partim denique opportunitates operandi omittuntur & incuriosius observantur.

§. V. Et quo medica ars dextre, rationabiliter & perite exerceatur, ante omnia requiritur iusta & certa notitia morborum, quo genuinae species atque differentiae eorundem recte constent, ne inter ipsos morbos aliqua confusio aut obliteratio occurrat, qui enim male cognoscit, male etiam curat: ob id defectus verae & sinceræ historiae morborum principalem defectum totius artis constituit: & hæc ignorantia maxime sustentatur a perversis & falsis opinionibus, quando varii morbi finguntur, qui non facile in rerum natura deprehenduntur.

§. VI. Neque tantum sufficit simplicem & genuinam morborum constitutionem nosse, sed deinde etiam multum refert veras, certas & indubias eorundem causas intelligere, quo deinde per artis subsidium cum efficacia & absolute medicus easdem auferre queat: in quo studio ætiologico animus veritatis cupidus vulgarem & hodiernam curiositatem cum maxima circumspeditione evitare debet, ne sibi causas, rationes & demonstrationes fingat, quæ in præsentem morbo defunt.

§. VII. Interea neminem deterrere debet vulgare & famosum illud fatum artis, quando interdum quidam morbos cito tollere possunt, licet veram morbi causam haud cognoscant; quale tentamen magis ad classem empiriæ, quam solidæ & rationalis praxeos pertinet; ubi nonnunquam audaces fortuna adjuvat, aut natura humana magis benigna, quam artifex sub ordinatione incongruorum remediorum tam præsens malum, nimirum malam medicationem, strenue & efficaciter superat.

§. VIII. Vulgo quidem ab artifice desideratur, quod cito, tuto & jucunde curare debeat, in quo desiderio vero non semper ex votis procedere licet, cum partim ipsi morbi ita constituti sint, quo minus in iisdem morbifica causa subito superari queat; deinde methodi medendi & auxilia ita comparata sunt, ut non cujuslibet sensui accepta esse videantur: quare optima est illa medicatio, quæ secura est: accelerata vicissim non semper causam morbificam tollit, sed ut plurimum morbum palliative tractat: jucunda denique medicatio raro ad scopum solidum pertingit.

§. IX. Imprimis in arte medica sollicitè prospiciendum est, quo morbi occurrentes e genuino suo fundamento curentur: etenim superficialiæ medicationes non nisi symptomata leniunt, morbum vero & causam morbificam relinquunt, ita ut postea non modo ægotatio sese confirmet, sed & deteriores effectus & periculosiores palindromes atque metaschematismos inferat:

rat; proinde etiam opera danda est, quo morbi legitime & sincere percurentur, adeoque ars medica a pessima illa æquivocatione constanter liberetur.

*Conf. Stahl's Disp. de Curatione Morborum e fundamento.
de Curatione Æquivoca.*

§. X. Ante omnia in morborum cura nosse & observare debet artifex methodos atque modos naturæ medicatricis, quibus præsentī afflictioni subvenit, ne illis perniciosum aliquod impedimentum unquam inferat, quin potius iisdem sublevandis, promovendis, dirigendis & ab aliis accidentalibus incommodis defendendis operam det adeoque ministrum naturæ sese offerat, inde enim eveniet, ut artifex morbos tales magis dextre & legitime curet & a qualibet corruptione & perturbatione præservet.

*Conf. Stahl's Disp. de Ministerio artis naturæ salutariter ferendo.
mea: de Motibus Naturæ Cynosura Medici.*

Epist. mea: de Naturæ & artis commercio Therapeutico.

§. XI. Inter alias notatu dignas circumstantias, quas artifex in subiecto ægrotante observare debet, maxime commendanda est subiectorum personalis sensibilitas & consuetudo in diversis motibus subeundis operosa: utraque enim hæc circumstantia non modo ad meliorem morborum cognitionem, sed & ad securiorem eorundem tractationem spectat, siquidem ex eadem veritas illa magis inclarescit, quod non omnis alteratio a causa morbifica, sed ex indole ægrotantis satis sæpe pendeat.

§. XII. Ad requisita rationalis, peritæ & efficacis praxeos præcipue pertinet, quo medicus in subiecto ægrotante retrospiciat ad prægressas solidas & salutes excretiones, siue sanguineas, siue alias & molimina cum iisdem consentientia: ubi solite inquirere convenit, an & in quantum earundem alterationes vel ad præsentem vel ad consentaneum præcedentem quendam morbum disposuerint, ut ita e morbis prægressis verum morborum consensum & certam earundem consecutionem intelligat atque ex hac cognitione rationales indicationes formare & ducere queat.

§. XIII. Hinc restat etiam sub ipso primo accessu & ingressu ad patientes mox perquirere, an & in quantum ordinariæ & necessariæ evacuationes, maxime vero alvinæ procedant; quamdiu enim hæc deficiunt, tamdiu vel præsens morbus sustentatur, vel confirmatur & nisi ordinariæ evacuationes in pristinum legitimum ordinem redactæ fuerint, reliquæ extraordinariæ excretiones haud facile cum emolumento sanitatis restitui possunt.

§. XIV. Præterea artifex selectam notitiam habere debet remediorum fidorum, probatorum & certorum; maxime vero absteineat a vulgato diffuso & confuso eorundem apparatu & potius paucis, sed illis veris & ingenuis

utatur, siquidem omnis superfluous remediorum numerus ad diversos vanos conatus practicos, evagationes & periculosas inconstantias seducit; ob id rationalis praxis præsupponit, quo materiæ medicæ palæstra tanquam Augiæ stabulum bene repurgetur.

§. XV. Quo magis vero remedia fida ad salutarem effectum pertinent, eo magis convenit, quo artifex eadem constanter adhibeat, neque in multitudines & multiplicationes auxiliorum pharmaceuticorum degeneret, utpote qui abusus multitudinis remediorum non modo morbum præsentem admodum confundit, sed & residuas vires & naturæ genericam alacritatem nimium offendit.

Conf. Stablii Disp. de Multitudinis remediorum abusu.

§. XVI. Ad fundamenta praxeos rationalis medicæ multum porro contribuit cognitio morborum, per ætates variantium, quæ ad intellectum & differentiam congruorum & incongruorum affectuum confert: non minus ratio acquirenda est efficaciæ dispositionis hæreditariæ in morbis, nec non virium in ægrotante præsentium, ut & ipsius morbi, quamdiu videlicet patientem detinuerit, aut modo adhibitorum variorum auxiliorum & usurpatarum diversarum medendi methodorum &c: quo juxta singulas has circumstantias artificium suum dextre ordinare possit.

§. XVII. Et cum præprimis infantes & fœminæ, maxime vero gravidæ & puerperæ in morbis multis difficultatibus & implicatis successibus subjiciantur, propterea in horum subjectorum ægrotationibus maxima temperantia opus est, siquidem singularis eorundem sensibilitas & discretus atque complicatus status variis periculosis consecutionibus expositus est, qui ea propter facile exacerbari & perturbari potest, a qua offensione tamen artifex curatius abstinere debet.

§. XVIII. Magno etiam studio in cura morborum arduorum acutorum & intricatorum abstinendum est a tentaminibus practicis & vulgo sic dictis experimentis: hæc enim, uti nondum ingenua quadam fide prædita sunt, ita frustra & non nisi cum temeritate in ejusmodi morbis adhibentur: præstat potius in tali statu certa & probata auxilia præferre, neque cum abiguis operari.

§. XIX. Adminicula, quibuscum artifex morbis medetur, sunt vel auxilia, vel consilia, utraque satis digna satisque necessaria: priora inferunt positivam remediorum & medicationum ordinationem, posteriora magis versantur circa commendationem boni regiminis, prudentis abstinentiæ & congruæ expectationis: imo interdum occasio contingit, ut medicus per consilia melius & securius quam per auxilia succurrere queat, unde etiam arti-
fex

fex bene discernere debet, ubi auxilio vel consilio, vel utroque simul opus est.

Conf. Stablii Disp. de Consilio Medico.

§. XX. Omnium maxime artifex officia sua cum prudenti securitate & circumspectione administret, neque subito ægrotantem obruat, non simultaneas impetuosas & magnas evacuationes provocet (nisi summa necessitas postulet) neque vires patientis nimium offendant, sed ubique a tali temeraria methodo absteineat, siquidem circumspectio virtus praxeos est, temeritas vero vitium.

§. XXI. Eximia etiam cautela opus est in morbis corruptis tractandis & curandis, ubi pro honore medici militat, ne ipse morbos alibi corruptos tam facile in curam suam admittat atqueumat, sed potius illis honorem relinquat, qui morbum talem antea depravarunt, si eundem iterum redintegrare & in pristinam ingenuitatem reducere possunt.

§. XXII. Quemadmodum etiam praxin medicam admodum difficilem reddunt casus dubii, obscuri & implicati, ita in iisdem tractandis artifex singularem prudentiam adhibere debet, ne subito & facile quicquam sibi fingat idque pro fundamento morbi agnoscat atque tractet, quin rectius in tali necessitate potius privativa methodo utatur, donec circumstantiæ quædam magis perspicuæ comparuerint; nunquam vero juxta Hippocratis monitum in tali statu a sana & vera ratione discedat.

§. XXIII. Ad dexteritatem, famam & ornamentum Medici in praxi exercenda spectat porro quo de indole morbi quæsitus non subtiles, diffusas, obscuras & excedentes philologias proponat, quin potius brevitati & perspicuitati indulgeat, attamen non austere ægrotanti hanc explicationem deneget: absteineat subinde a multis philosophicis subtilitatibus, quæ patienti odiosæ sunt, neque affectum condigne significant, multo minus aliquam rationem ad praxin applicandam involvunt.

§. XXIV. In morbis periculosis minime securum reddere debet Medicus ægrotantem, aut ex certo vel breviter sanitatem promittere, utpote quæ imprudentia artem dehonestat; interea vero etiam artifex non ita subito & morose patienti mortem indicare eundemque omni spe & fiducia simul & semel privare & destituere debet, sed cum moderamine imminens quidem periculum significare, animum vero illius non suppressere, sed potius componere, tranquillare & erigere debet: ex utroque enim prædictorum non exigua damna in scientiam, conscientiam & famam artificis, ut & artis honestatem redundant.

§. XXV. Et cum in artis exercitio etiam visitatio ægrorum necessaria requiratur, ita in hac artifex famæ suæ consulere debet, ne nimis frequenti aut non desiderata sua visitatione patientem magis turbet & molestat, quam levet, interim tamen non in omnibus morbis necesse est patientes operose & studiose visitare, siquidem in medicina etiam curatio in charta locum invenit, quæ tamen in affectibus periculosis & variis aut temporariis mutationibus obnoxiiis, locum haud invenit.

Conf. Stablii Progr. de Visitatione ægrorum. de Curatione in charta.

§. XXVI. Magnam prudentiam artifex etiam adhibere debet in æstimandis & tractandis morbis, tam malignis, quam Chronicis, quorum illi haud cum remediis impetuosæ efficacæ, calidioris qualitatis, attamen non cum debilioribus auxiliis & negligentioribus subsidiis curandi: hi vero minime præcipitanter tractandi, neque ad subitaneas & indiscretas evacuationes urgendi, sed potius sub circumspecta mora & constanti efficacium auxiliorum usu successive ad salutares effectus promovendi sunt.

§. XXVII. Multum etiam confert in medicina practica recte nosse & recte dirigere morbos typicos, qui in suo successu exquisitos ordines & exacta tempora involvunt: & hosce minime confundere aut turbare debet medicus, sed omnem assiduitatem adhibere, quo sub tali constanti ordine rite decurrat: siquidem omnis perturbatio, typicis affectibus inducta, non nisi in pessimas & haud facile corrigibiles morborum corruptiones degenerat.

§. XXVIII. Omnium maxime medicus eximiam prudentiam & dexteritatem adhibere debet in tractationibus Hæmorrhagiarum & Februm, siquidem illæ cum suis apparatus & moliminibus diversos alios affectus in singularem communionem ducunt, ubi præcipue illa fundamentalis cautela commendanda est, ne artifex easdem tam ludicre & promiscue pro morbidis reputet, ne præmature iisdem excessum affingat, neve subitaneo & simultaneo actu easdem opprimat: febres vero utpote actus naturæ exquisitæ inventionis & proportionis cum maximo moderamine dirigendæ sunt: tanto magis uterque affectus dextre tractari debet, quia in praxi medica tam frequenter occurrit.

§. XXIX. Non minus prudentia & sollicitudo adhiberi debet circa usum remediorum universalium, quæ non raro specialioribus methodis præmittuntur: sed cum universalia communiter in solennioribus evacuationibus consistant, quibuscum non raro prima initia & incrementa morborum perturbari possunt & solent, ita sæpius cura per universalia deducit animum, quo minus genuinæ indoli affectus satisfiat, unde interdum per eandem curam varia perversa & confusa symptomata provocantur.

§. XXX.

§. XXX. Ita enim non facile periti & prudentes artifices in diuersis morborum speciebus curandis ad famosa & specifica illa polychresta, panaceas & medicinas universales confugere debent, siquidem non omnia omnibus conveniunt & ob diversitatem causarum etiam auxilia diversos effectus præstare debent, etenim non nisi fructus superstitionis & credulitatis est, ex Alchymistarum & steriliū Chymicorum fabulis prodiens, quando medicamenta talia universalia mirificis laudibus deprædicantur; quemadmodum effectus abunde docet, quantum unquam ejusmodi arcana remedia suis elogiis satisfecerint.

§. XXXI. Neque ita facile prudens artifex fidem adhibeat splendidis illis atque speciosis & pretiosis promissionibus de remediis heroicis, mumialibus, magneticis, archealibus & similibus, ut pote quæ nimium quantum vera & secura experientia destituta sunt animumque ad ludicram superstitionem & credulitatem seducunt, aut potius occasionem ministrant, quo medicus non modo in genere temere experimenta instituat, sed & non raro experimenta per mortes faciat.

§. XXXII. Sic singularis dexteritas atque circumspectio usurpanda est circa usum & ordinationem curarum Sympatheticarum, aut per Transplantationem & remedia sic dicta Specifica, quales Therapiæ vero uti admodum selectæ & distinctæ, ita etiam raræ sunt, neque ita facile concedendæ & commendandæ, quamdiu morbus quidam simplicior, per simpliciora auxilia curari potest: quidquod circa specificorum selectum illa prudentia adhibenda est, ne remediis minus securi effectus hæc qualitas temere imputetur & affingatur.

§. XXXIII. Non minor prudentia commendanda est medico artifici rationali circa usum remediorum cardiacorum, roborantium & nervinorum: etenim cum ejusmodi remediis quidam ita liberales, imo prodigi sunt, ut etiam in illis casibus nervina remedia ordinent, ubi vires non deficiunt & neque motus languent, quin potius interdum excedunt, aut ut alia methodus, ex ignorantia indolis affectus, ad talia roborantia auxilia confugit, sed eo ipso radicem mali superfugit & negligit; imprimis vero maxima circumspectio adhibenda est circa roborantia subtiliora & acriora & circa usum cardiacorum in febribus.

§. XXXIV. Inter alias fonticas cautelas practicas non infimæ notæ etiam hæc est, ne artifices quoad usum & ordinationem adstringentium & narcoticorum remediorum sese faciles aut promptos exhibeant: licet enim hæc remedia cito suspecta symptomata subjungent, tamen hic effectus nunquam secure procedit; quemadmodum ex usu eorundem remediorum vel præsen-

tanei, vel futuri periculosi effectus & successus metuendi sunt, quoniam per eadem vel motus vel sensus subito opprimuntur & confunduntur, qualis actus nunquam salubritati humanæ subvenit.

Conf. Stablii Disp. de Adstringentium cauto usu. de Impositura Opti.

§. XXXV. Imprimis a rationali & prudenti artifice requiritur, quo Therapiam generalem congruam, efficacem & securam adhibere sciat: hæc cum vel circa materialium correctiones vel evacuationes versetur & hæc posteriores magis directe vitalitati subserviant, ita consultius erit in Therapia speciali subordinanda animum & curam magis applicare ad evacuationes promovendas, minime vero diu multumque correctionibus materialium inhære-
re, aut non nisi easdem ita exercere, quo proxime prompta & efficax evacuatio subjungi queat.

Conf. Stablii Disp. de Therapeutica corporis præparatione.

§. XXXVI. Multam præterea utilitatem habet prudens exploratio virium & idiosyncrasie in ægrotantibus, ubi artifex solícite annotare debet, quantum patiens perferre possit & an remedia efficaciora & activiora, an vero temperatiora & leniora admittat, ne Medicus eundem nimium aggrediatur: quæ consideratio virium etiam in illo respectu habenda est, in quantum eadem ad morbum graviores perferendum valeant; quoad idiosyncrasiam vero artifex illam regulam in suum usum convertere debet, ne tales indicationes taliaque indicata ordinet, quæ ægrotans eximie averfatur.

§. XXXVII. Et quid familiarius est in praxi medica, quam pulsus attingere & explorare, quæ indagatio eo præcipue inservit, quo artifex præsentiam & gradus virium percontetur & quo ordines motuum inquireat; unde hæc indagatio & analysis morbi ex pulsu instituenda omnino praxi medicæ confert, dum non modo ad usum prognosticum, sed etiam ad emolumentum Therapeuticum contribuit, modo in exploratione pulsus omnis sterilis speculatio, ut aliena expurgata sit: minime vero ita facile in medicina Europæorum integrum erit e pulsu speciem morbi agnoscere.

§. XXXVIII. Inter alia subsidia, officia & requisita artificis vulgo observatur & commendatur Uroscopia & Uromantia, in qua vero etiam vulgo multus error atque dolus committitur, haud enim fam. sus & diffusus illius usus praxi medicæ certam sinceram, constantem & solidam utilitatem affert; & cum non nisi in exiguis morborum speciebus, maxime in febribus applicari possit, ita prudens artifex a communi & plebejo illo abusu uroscopie abstinere debet: interea cum moderamine credulam & superstitiosam plebem de morbi cognitione & tractatione melius instruat & pro regula conscientie æstimet, ne mundum decipiat, licet decipi velit.

Conf. Stablii Disp. de Uromantia & Uroscopia abusu tollendo.

§. XXXIX.

§. XXXIX. Et quo artifex eo magis ad salutarem suum scopum peringat, necesse erit, quo qualicumque licito modo fiduciam patientis sibi conciliet, quam imprimis modestia, humanitate & commiseratione acquirat; minime vero garrulitatem & novitatum commemorationem in subsidium trahat; proinde etiam & consilio & auxilio sese promptum offerat, neque tamen contra lubitum & desiderium ægrotantis se suaque officia impune obtrudat.

§. XL. Et cum multa sæpe vana & sterilis persuasio & credulitas tam ægrotantes, quam artifices impleat, quæ circa remedia pretiosa & speciosa versatur, ita brevibus indicandum est, quomodo eo certius otiosum quoddam sit remedium, quo pretiosum existit; etenim hoc pretium non nititur experientia & prægressa applicatione, sed potius æstimatione, sensuali hominum, maxime credulorum, id quod verbi gratia valet de Margaritis aliisque Gemmis, de Auro, de speciebus illis præparatis pharmaceuticis Gemmatis similibusque; loquor vero de communi persuasione.

§. XLI. Ita etiam quam maxime alienum esse debet ab artifice conscientioso & prudenti, ne remedia, in majori pretio constituta, præscribat, non tam sanitatis recuperandæ gratia, quam in commodum & emolumentum Pharmaciarum privatum: quin potius bonus artifex ab omni illicito privato commodo abstineat & æquitatem etiam in præscribendis remediis & formulis servet, alias ejusmodi iniquum artificem interdum terrena infelicitas prosequitur, quo minus videlicet fiduciam & amorem ægrotantium possideat.

§. XLII. Imprimis allaboret artifex, quo usum remediorum simplicium magis introducat, siquidem diffusa composita & præparata sæpe diversos & contrarios effectus exserunt, dum videlicet in ejusmodi composito remedio diaphoretica, alexipharmaca, diuretica, calefacientia, stimulantia, commoventia, sed simul etiam narcotica, adstringentia, refrigerantia &c. continentur, testimonio Mithridatii, Theriacæ similiumque actorum miscellaneorum; contra vero dum vita animalis simplicissimis rationibus nititur, ita eidem artifex simplicissimis auxiliis succurrere debet.

§. XLIII. Præterea artifex in toto suo externo cultu honestatem offerre, neque variis adversis odoribus inunctus nauseam ægrotanti procreare debet, ne fiducia de illis persona auferatur, unde jam Hippocrates de decenti ornatu & habitu Medici latius disseruit, siquidem prudens artifex verbis, vultu, factis & vestitu modestiam demonstrare debet.

§. XLIV. Quando casus obtingit, ubi ægrotantes nulla ope humana salvari possunt, sed paulo difficilius moriuntur, cum maxima conscientia artifex abstineat, ne mortem morientis acceleret, neve quibusdam superstitionibus hominum assentiat, sed potius cum piis votis expectet ultimam
solutio-

solutionem atque extremum vitæ punctum; neque etiam cogitet quasi mortem retardare debeat, siquidem talia experimenta communiter miserrimum statum homini morienti inducunt.

§. XLV. Requisitum artificis Medici præ omnibus reliquis maxime dignum & necessarium & in quo omnia reliqua concentrari debent, est, quo Medicus sit pius & omnia candide, probe & ingenue agat, Deum timeat, neque ambitiosus sit, neque suis viribus inhæreat, sed omnia sub exoratione divinæ benedictionis committat: impius enim Medicus est pestis generis humani, cujus consilia & auxilia non ita feliciter succedunt, unde etiam minime cogitet, quod sua capacitate & dexteritate patientes restituat.

§. XLVI. Dum vero propius ad curationes morborum accedimus ante omnia generalis differentia praxeos quatenus vel præservatoria vel curatoria est, inculcari debet; priusquam ad curatoriam methodum medendi progrediamur, præmittemus antea genericam morborum præservationem vel quænam adminicula ad præoccupandos & imminuendos morbos conferunt.

§. XLVII. Et cum conservatio corporis nostri summe corruptibilis præcipue impetretur per excretionem inutilium & reparationem utilium, ita similiter morbi imminentes intercipiuntur per excreta & retenta, sive per evacuationes & ingestiones, quatenus vel positive cum medicis vel diæteticis auxiliis procurantur, siquidem diæta eximiam utilitatem habet ad morborum origines præscindendas, quemadmodum etiam per debitam & congruam abstinence magni & fontici morbi avertuntur.

§. XLVIII. Quod evacuationes attinet, tunc in subjectis sanguine turgidis & abundantibus & quibus superflua quantitas sanguinis oneri est atque molesta, præcipue conveniunt præservatoriis temporibus institutæ artificiales subtractiones sanguinis, moderatæ tamen & non excessivæ, aut simultaneæ, quoniam omnis excessus naturam humanam opprimit: hinc in subjectis, quibus vasa sangvifera ampliora sunt, Venæ Sectio præservatoria, in spongiosioribus & carnosioribus vera Scarificatio, ut & in subjectis, quæ hæmorrhoidalibus anomalis, hypochondriacis, hepaticis & splenicis morbis obnoxia sunt, subordinata Hirudinum applicatio conducit.

§. XLIX. Eximie præservantur & multi & fontici morbi, quando consuetæ hæmorrhagiæ, Menstruæ videlicet & Hæmorrhoidales purgationes partim in iusto ordine conservantur, partim legitime promoventur, partim denique tempestive & moderate restituuntur: sed cum hi sanguinis fluxus perquam sensibiles existant, ita circa moderationem eorundem magna prudentia, temperantia & dexteritate opus est; neque vero vicissim qualescun-
que

que Hæmorrhagiarum anomalie inconsiderate aut negligenter tractandæ sunt, quia non modo facile obfirmantur sed & in deteriorem statum plane conjiciuntur.

§. L. In quibusdam subjectis præservantur morbi vel primas vias detinentes vel ex iisdem emergentes, per artificiosas emeses & quidem quando talia subjecta in victu pleno & diætâ crassâ, spissâ & irregulari consistunt; subinde sufficienti robore animi & corporis prædita sunt & talia signa offerunt, ex quibus colligere licet, quod interdum spissas, molestas & suspectas cruditates contineant: tanto magis vero confert tali evacuatione iisdem subjectis succurrere, quando eadem sæpius hac specie excretionis cum euphoria tales impuritates dimiserunt, ubi una auxilia incidentia, resolventia & digestiva conjungenda erunt: ipse vomitus vero rectius temporibus præservatoriis, præcipue vero vernali, non vero æstivo excitandus & circumstantiæ tum indicantes tum contraindicantes bene ponderandæ & conciliandæ sunt.

§. LI. Præterea diversi morbi præservantur per moderatas laxationes, quando videlicet in primis viis variæ heterogeneous biliosæ, serosæ & mucidæ coacervantur, quæ functiones secretionis, præparationis, depurationis & excretionis humorum admodum turbant; præcipue pro tali evacuatione concilianda, conducunt Infusa verno maxime tempore ordinanda cum speciebus resolventibus, incidentibus, serum colliquantibus, moderate diureticis & denique evacuantibus parata, sicuti pilulæ laxantes cum amaris Extractis conjunctæ proinde hoc loco commendandæ sunt.

§. LII. Quando in quibusdam subjectis spontaneæ & annuæ quidem Diarrhœæ oriuntur, tunc easdem artifex nullo modo subito coercere & suppressere, neque tamen etiam propterea magis provocare & exacerbare, sed potius operam adhibere debet, quo placide decurrant & si paulo difficilius procedunt, tunc confert succurrere cum auxiliis vel digerentibus & abstergentibus ita dictis salinis, vel resolventibus, incidentibus, vegetabilibus moderate acris & amaris, aut gummatosis, subordinando denique temperata roborantia & sic dicta stomachica: Et quemadmodum hæc promotio per materiæ præparationem fieri potest, ita etiam per temperatam motuum excitationem succedit: quod si denique talis Diarrhœa excesserit, tunc moderamine quodam indiget.

§. LIII. In quibusdam subjectis copiosa secretio & profusio bilis variis morbidis afflictionibus futuris ansam præbet, unde etiam præcipue coctio graviter turbatur & frequentes capitis dolores inducuntur; in tali necessitate confert præservatorio scopo non modo sedulo bilem abstergere per absorbentia & diluentia remedia, sed etiam solertius per Rhabarbarina auxilia

evacuare, fervara & conjuncta illa temperantia in diæta, ne vini potus frequens & cibi aromatici atque amaricantes copiosius aut sæpius adhibeantur: de reliquo etiam animi continentia & acidularum temperatarum usus commendari potest.

§. LIV. Attento plane animo observare convenit, quomodo quædam subjecta spontaneis & annuis quibusdam Sudationibus adfuesacta sint easdemque quamdiu legitime succedunt cum euphoria tolerant & tunc demum varia fontica mala & incommoda experiantur, quando eadem vel impediuntur, vel turbantur, vel supprimuntur: quo itaque ejusmodi sudores rite succedant, præstat bonum regimen servare & interdum temperato alexipharmaco remedio uti, quo spectant radices resolventes aliaque remedia serum liquantia & in subjectis humidioribus Succinata & Sassafrata.

§. LV. Quando vero hi sudores excedere videntur, tunc minime cum adstringentibus & opiatibus cohibendi sunt, sed tunc conveniunt remedia moderate incrassantia, decocta mucilaginosæ, avenaceæ, hordeaceæ aut remedia temperata nitrosæ, absorbentia, coralliata, terrea usta, vel denique ex hyacintho parata; ubi cautela opus est, ne talis sudor simul & semel opprimatur, sed sub bono regimine successive temperetur. Et quando mitigatus est, tunc præstat moderatam laxationem subordinare: in futurum vero prospicere convenit, ne vel transpiratio insensibilis vel idem ille annuus sudor penitus emanet.

§. LVI. Occurrunt etiam subjecta, quæ annuis Catarrhis capitis adfusa sunt, imprimis Coryzæ, quibus proinde præservatio quædam ordinanda est, ne e minus congruo horum catarrhorum successu variis incommodis subjiciantur; propterea ejusmodi subjectis præcipue bonum regimen ordinandum est, ne diversis & perversis æris mutationibus, imprimis vero repentinis caloris & frigoris vicissitudinibus liberius se exponant, sed imprimis prospiciant, quo transpiratio insensibilis æqualiter procedat: deinde etiam iisdem repetitæ & moderatæ laxationes, ut & temperatæ diaphoreses conducunt.

§. LVII. Cum hac occasione de præservandis morbis juxta diversas hominum constitutiones disseram, brevibus placet hoc loco agere de præservatione subjectorum Purpuratorum, vel quæ seminium Purpuræ continent, ne in arduam & periculosam ægrotationem incidant, præprimis cum hic loci atque in confiniis nostris Purpuræ calamitas admodum usitata sit: præstat itaque quo tempestitiva Venæ sectio ordinetur, deinde repetita moderata laxatio adhibeatur, nonnunquam remedia teneriora absorbentia offerantur una cum Nitro mixta, ut & quo decocta avenaceæ & hordeaceæ conferantur, aliquando temperatæ diaphoreses suscipiantur & de reliquo circa æris injurias exquisitum regimen servetur,

§. LVIII.

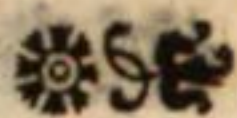
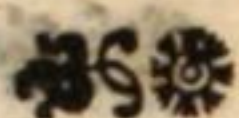
§. LVIII. Præter singulas has disquisitiones, ad præservatoriam methodum spectantes, merito adhuc commendanda est præservatio morborum multorum per bonam diætam: quemadmodum enim irregularis diætâ non modo diversos morbos excitat, sed & semel provocatos confirmat, ita naturæ humanæ apprime conveniens subsidium & commodum est, si in cibo & potu ratio, moderatio, ordo & modus servatur, utpote quæ diætetica opitulatio non modo febrilibus, sed & aliis, præcipue Chronicis morbis præservandis respondet.

§. LIX. Cum aquarum subterranearum & sic dictarum foteriarum usus in medicina practica admodum innotuerit, ita placet in limine tractationis præsentis practicæ de præservatorio usu earundem paucis agere: ad usus vitales vero maxime conferunt aquæ temperatiores, non saturatæ salitæ neque valde sulphuratæ & aluminosæ; deinde subiecta, quæ his aquis uti cogitant adhuc sufficienti virium tenore prædita esse debent, siquidem imbecillia & enervata ægre ferunt has aquas medicinales: præservari vero possunt cum hisce tam vitia motuum & affectus spasmodici, quam initia Cachexiæ, Cacoehymix, Hypochondriacæ afflictionis & morborum primas regiones occupantium, ut & ingruens spissitudo sanguinis & metus stagnationum in hypochondriis, modo etiam hæ aquæ temperanter usurpentur & post earundem usum necessaria roborantia & tonica remedia ordinentur.

Conf. Stahl's Disp. de Fontium salutarium usu & abusu.

Epist. mea: de Thermarum & Acidularum Idolo.

§. LX. Et cum hætenus necessaria fundamenta rationalis praxeos medicæ per varias animadversiones suppeditaverim, ita ordo nunc requirit, quo ad specialiores praxeos medicæ commendationem denique progrediar, quam etiam proximis laboribus aggredior, ita ut juxta ordinem Pathologiæ meæ affectuum diversorum species earundemque curas & præservationes explicem, servata illa utili methodo, ut in quolibet affectu fundamenta Pathologico-practica breviter præmittam, deinde cautelas exquisitè practicas significem, indicationes simpliciores & sinceriores cum methodo medendi denominem & genuinos fontes remediorum in succinctis thesibus recenscam, specialissimam vero remediorum commemorationem & medicamentorum concinnam compositionem, in certas formulas redactam, privatiore studio & explicationi reservem.

SECTIO I.

DE

GENERALIBUS MORBORUM CAUSIS CURANDIS.

CAPUT I.

DE

PLETHORÆ THERAPIA.

§. I.

PLenitudo sanguinis, licet inter varia subiecta variasque nationes satis frequens existat, tamen vix promiscue medicina & medicamento indiget, siquidem in variis subiectis ex parte temperata, ex parte etiam ita tranquilla est, ut tunc demum in inquietudinem & immorigerum statum conjiciatur, si medicina artificiosa eidem adhibetur, quid quod in sequiori sexu ob negotium formationis foetus temperata sanguinis abundantia omnino adesse debet, quæ vero in defectu foetus iterum spontaneis viribus & inventionibus legitime per menstruas purgationes ventilatur, sicut etiam imposterum per Lochialem fluxum imminuitur, quando sub statu ingravidationis sanguis in majori quantitate collectus & retentus fuit.

§. II. Neque Plethoræ ratio & æstimatio involvit abundantiam sanguinis impuri, utpote quæ qualitas non nisi accidentaliter Plethoræ supervenit, ut Plethora cum Cacochymia conjuncta occurrat, sed juxta simplicem sensum hæc abundantia sanguinis adhuc a qualicunque dyscrasia aliena etiam artificiosis tractationibus interdum subjicitur; unde præcipue ars medica versatur circa illam superfluam sanguinis quantitatem, quæ nunc molesta & suspecta evadit & non modo jam proximius ad ingruentes morbos disponit, sed & jam actu causa prægressorum quorundam morborum evadit, ubi ex officio medici fluit, quo per curam Plethoræ vel imminentes morbos tempestive interceptat, vel prægressas afflictiones debite præservet & præoccupet,

§. III.

§. III. Quando itaque Plethora per patheticas animi commotiones & malos mores, per varia & frequentia vitia diætæ, per immoderata regimina, per immodicas commotiones & exæstuationes corporis, maxime vero in juvenibus, per inebriationes & vulnerationes & alibi per concitatas irregulares Hæmorrhagias, aut per abortus & ardua puerperia commota & exagitata est, tunc evadit subjectum & objectum artis medicæ, ne posthac graviores morbidæ afflictiones superveniant, siquidem non modo certi morbi simplicius ex eadem generantur, sed & ipsa hæc plethora sese aliis morbis, ab eadem non pendentibus, immiscet & complicatum adeoque magis suspectum statum ægrotationi communicat, id quod præcipue elucescit in negotio Februm, quando ejusmodi schemata occurrunt, quæ veteribus Synochæ putridæ nomine venire solent.

§. IV. Et dum ejusmodi morbida Plethora œconomiam vitalem, adeoque effectus eo spectantes, admodum turbat, dum non modo consistentiam humorum, sed & successive crasin eorundem pervertit, ut & ordinarias Se- & Excretiones impedit, ita maxime refert, quo artifex bene perquirat, quousque ille morbidus Plethoræ effectus in individuis penetraverit & an adhuc in primis limitibus consistat, an vero jam organis, vitalitati & sanitati quadrantibus, actualem labem intulerit, ubi circa futuram illius tractationem eo major dexteritas adhibenda est: imo attentio & prudentia in praxi medica applicari debet, ne hæc Plethora tantum in crasso conspectu, neve in externo habitu inquiratur, siquidem etiam sæpe ita occulta esse solet, ut nihilominus vires & efficacias suas morbias exferat.

§. V. Exinde facile liquet, quomodo illi Plethorici artis officio & ministerio indigeant, qui non modo in plena, lauta, tenui, alimentosa, aromatica & vinosa diætâ vivunt, sed & qui variis impetuosis, inordinatis & interdum confusis animi & corporis commotionibus obnoxii sunt, in quibus ita commota sanguinis plenitudo varia futura incommoda conciliat, siquidem tanto major cura pro plethora habenda est, quo magis præter recensitas hasce exagitationes unâ victus & potus tenuis & valde commovens adhibetur & ad sustentandas & augendas reliquas commotiones concurrat.

§. VI. Et quanquam in quibusdam subjectis natura humana sua sponte interdum sanguinis plenitudinem imminuat, quod imprimis in sequiori sexu per Mensium & Lochiorum fluxum contingere solet, tamen artifex provide inquirere & dijudicare debet, an pro reliquis individui circumstantiis talis spontanea depletio sufficienter succedat & an non in diversis subjectis natura humana magis sanguificationi, quam sanguinis evacuationi incumbat: quod si vero per se sufficienter ejusmodi Plethoræ imminutionem administra-

verit natura, tunc non modo vanus & inutilis, sed & plane noxius labor est, quando artifex artificiosa methodo ultro Plethoram individui aggreditur, ex quo conamine non nisi turbæ spontanearum salutarium naturæ functionum metuendæ sunt.

§. VII. Eximiam utilitatem etiam habet illa consideratio in medicina practica, quando Plethora post mutationem vitæ generis acquiritur, dum quidam homines antea in agili & laboriosa vita constituti fuerant, qui nunc sedentariam vivendi rationem seligunt & servant, in quibus omnino confert Plethoram plane inconvetam tempestive deplere, ne noxam pariat; id quod etiam valet de illa circumstantia, quando in diversis subjectis vel tolerabiliori vel majori plethora præditis, vulnerationes quædam præcesserunt, in quibus futuræ circumstantiæ svadent, quo pro evitanda ulteriori sanguinis commotione & Plethoræ moderatione talis cura adhibeatur, quæ Plethoræ consona est.

§. VIII. Juxta has animadversiones mere practicas accommodanda erit methodus Plethoræ medendi, quæ quo sincerior existat, antea has sequentes cautelas practicas in hac tractatione observandas commendat: cavendum itaque est a confusa, promiscua, simultanea, nimis prodiga & nimis frequenti sanguinis subtractione; deinde a confusione hujus evacuationis sanguineæ, quoad inferiores & superiores regiones; porro ab aliis evacuationibus impetuosius, maxime vero emeticis, ut & ab intensioribus artificialibus commotionibus, a remediis volatilibus spirituosius acris & qualitercunque calefacientibus, ut & a medicaminibus adstringentibus & sensibilius refrigerantibus, aut immoderatus incrassantibus, deinde a medicamentis narcoticis & regimini- bus potentioribus & calidioribus & qualibuscunque similibus tentaminibus sanguinem valde exagitantibus.

§. IX. Ordo nunc requirit, ut simplicem illam methodum Plethoræ medendi subjungam; quo vero illa melius cedat & succedat, ante omnia prospiciendum est, ut evacuationes ordinariæ sufficienter continuent; præp- rimis alvus in justa libertate conservari & magis per lenientia, diluentia & humectantia diætetica aut temperatiora laxantia, quam per stimulantia & positiva purgantia adjuvari debet; proinde providendum est, ne perverso regimine insensibilis transpiratio in plethoricis turbetur & supprimatur, neve re- tentæ subtiliores impuritates vel suspectam dyscrasiam sanguinis causentur, vel perversis orgasticis commotionibus ansam præbeant; unde partim cum con- gruo regimine, partim per usum sufficientis potus & motus hæc evacuatio con- servanda & promovenda erit.

§. X. Proinde Plethorici homines abstinere debent a diætâ vinosa, spirituosa & aromatica liberaliori, ut & a plenitudine victus atque potus & usu valde nutrientium alimentorum & potulentorum, nec non a cibo & potu spisso, impuro, sæculento, nimis infrigidante & primas vias turbante, quin rectius conducunt sufficienti quantitate diluentia adminicula, quo sanguis in iusta fluiditate persistat: quibus ipsis auxiliis magis privative prospiciendum est, ne per accidens nova quantitas inimica Plethoræ superveniat.

§. XI. Quod directam Plethoricorum Curam attinet, tunc illa tribus peculiaribus modis exerceri & absolvi potest, primo per artificialem sanguinis depletionem, secundo per abstinentiam, tertio per labores. Quod primam methodum concernit, tunc subjectis Plethoricis Venæ Sectio pro ratione & necessitate repetita, attamen non nisi frequenter administrata, sufficiens tamen, confert: sicut in subjectis carnosioris corporis habitus subjuncta Scarificatio proficua est; qualis sanguinis depletio ita dirigi debet, ne subito per liberalem & plenam diætâ sanguis subtractus reparetur: quod vero specialiores circumstantias, missiones sanguinis artificiales concernentes, attinet, tunc illæ in Therapia medica latius exponuntur: illud interim hoc loco notare convenit, quod plethoricis subjectis paulo largiores, moderatæ tamen, ventilationes sanguinis haud ita incommodæ sint, ac defectivæ.

§. XII. Interim dantur varia subjecta partim sensibilia, partim morosa & immorigera, quæ sanguinis missiones extreme averfantur, quæ tamen etiam labores metuunt & in victu pleno imminuendo ægre consentiunt; unde interdum lepida illa desideria proponunt: annon Medicus per remedia sanguinem abundantem imminuere possit: Et licet Paracelsus de Helleboro suo nigro aliisque speciebus asseruerit, quod sanguinem in tanta quantitate consumant, quanto pondere eadem species assumptæ fuere, tamen partim experientia Paracelsi neque solida & certa, partim etiam neque probata atque efficax, aut pro applicatione idonea est, siquidem parallela methodus Plethoram curandi per sudorifera, minus secunda existit.

§. XIII. Et quoniam Plethora in diversis subjectis præter universales turgefactorias commotiones etiam particularibus congestionibus, per ætates variantibus, modo ad caput, alibi ad pectus, interdum ad hypochondria, nonnunquam ad loca hæmorrhoidalia exposita est, ita prudens & peritus artifex præter universalem sanguinis artificiosam imminutionem dijudicare debet, quæ particulares subordinandæ subtractiones sanguinis, sive per Scarificationes s. per Hirudinum applicationes certis individuis quadrent.

§. XIV. Quando Plethorici hæmophobi huic priori methodo obtemperare renuunt & nullo modo ad missiones sanguinis artificiales duci possunt,

sunt, tunc altera methodus magis privativa iisdem est injungenda, qua videlicet in assumendo pleno & copioso victu & pingui atque saturato potu temperantiam adhibere debeant; unde jejunium & abstinencia commendari debet; ita tamen, ut sub reliquo moderato alimentorum & potulentorum usu præferant qualitatem cibi & potus humidioris & dilutioris, mediante qua reliquæ ordinariæ Se- & Excretiones in justo successu & ordine conservantur.

§. XV. Tertia denique methodus Plethoram curandi & imminuendi, iterum est positiva, quando videlicet per assiduos sufficientes & moderatos motus & labores indies & successive sanguis consumitur: inde enim est, cur homines vilioris fortis & opifices e crassa & valde larga sua diætâ nulla incommoda patiantur: hinc Plethoricis conducunt peregrinationes, exercitia corporis, minus vero Venerea: prospiciendo, ne in quocunque corporis motu excessum committant.

§. XVI. De reliquo præter singulas hæc methodos Plethoricis inculcari debet tranquillitas animi, abstinencia a cibis valde aromaticis & potulentis spirituosus; interdum etiam & sub commoda aeris temperie moderatus usus balneorum concedi potest; quid quod in aliquibus, quibus paulo spongiosior est corporis habitus & quadantenus spissitudo sanguinis imminet, temperatarum acidularum moderata ingestio nec non calor modestus præ frigore iisdem magis convenit, prospiciendo etiam, quo evacuationes ordinariæ in quotidiano & sufficienti successu conserventur.

CAPUT II.

DE

SANGUINIS SPISSITUDINE.

§. I.

INter causas eminentioris & evidentioris efficaciam ad morbos inducendos, & confirmandos magnam & discretam attentionem meretur spissitudo sanguinis & quidem illa, quæ simplex atque massæ sanguineæ propria & communis est, siquidem alias spissescencia humorum, quoad diversas complicationes inquinamentorum differt, dum in Scorbuto, Lue venerea, Scabie & affectibus malignis non raro certæ & discretæ species hujus spissitudinis occur-

occurrant ; unde potius hoc loco de simplici crassitie sanguinis , quæ ex defectu sufficientis humiditatis & mobilitatis prodit, neque de speciali inquinamento materiali participat, sermo instituendus erit.

§. II. Et hæc spissitudo, sicuti successive oritur, ita etiam diversos morborum status & gradus producit, siquidem communiter ad eximium offendiculum liberi progressus, nec non ad varias oppletiones, stagnationes, infarctus & plenarias stases contribuit: subinde vero negotium salutarium Se- & Excretionum turbat & ita imposterum ansam præbet, quo hæc vitiosa crasis & consistentia sanguinis aliam complicationem dyscrasie & perfectam cacochymiam inferat, adeoque hunc complicatum statum magis immergerum & refractarium reddat.

§. III. Tanto magis hæc crassities ipsas vires hominum aggravat atque enervat, cum immobilitas sanguinis & metus corruptionis postulent auctiorem & efficaciorum motuum applicationem, sub qua deinde majores enervationes virium concurrunt; unde non modo ipse animus torpet & languet, sed & reliquæ functiones ad corporis conservationem spectantes imminutæ deprehenduntur: imo quo magis hæc enervatio & hic defectus energiae necessariae augefcit atque continuat, eo majus detrimentum sanitati accidit, siquidem per congruas & sufficientes vires sanguis denuo in convenientem fluiditatem redigendus est.

§. IV. Communiter quidem sanguinis Spissitudo conjuncta esse deprehenditur cum sanguinis plenitudine, sicut illa ex hac & interdum etiam vicissim hæc ex illa ortum trahere potest: quemadmodum vero utraque se invicem admodum confirmat, ita non exiguus aut obliviosus respectus est instituendus, quo præjudiciosa illa plenitudo ita congrue atque tempestive imminuatur, ne exinde spissitudo suum accrementum nanciscatur; ubi unà ad illas causas retrospicere convenit, quæ plenitudinem sanguinis conciliare solent, ne eadem hanc spissitudinem comitentur.

§. V. Et sicut hæc crassities sanguinis ad varias ægrotationes disponit, ita maxime refert, quo in curandis talibus afflictionibus artifex non tam ad molestas sensationes animum dirigat & applicet, quam ad hanc mali causam atque radicem, imo quo magis adulta est talis spissitudo, eo magis tenax & intractabilis existit; quæ sicut successive generatur, ita adeo repente mutari & emendari haud potest: quodsi vero contigerit, ut eadem e causa subitanei effectus ortum traxerit, videlicet ex inconsueta vita sedentaria, aut oblatis Philtris & venenosis subjectis ingestis, tunc eo magis eadem suspecta est, ne subcutaneas & periculosas stases introducat.

§. VI. Quemadmodum hæc Spissitudo sanguinis non modo ad morbos fonticos producendos infervit, sed & ad alios morbos, qui ex alia causa oriuntur exacerbandos & augendos quadrat, ita symptomaticus illius concursus in praxi medica attente est observandus & dextre removendus id quod etiam valet de complicatione usus morbosæ causæ in febribus tam acutis, quam intermittentibus: alias quidem juxta frequentiore observationem hæc molestia sanguinis crassities magis ad Chronicos, quam ad repentinos & acutos affectus disponit, nisi interdum & quidem in casibus reservatis & raris extremus spissitudinis gradus ad repentinos funestos eventus disponat & concurrat.

§. VII. Præterea hæc spissitudo sanguinis ut plurimum universalis est, ita ut non modo in internis, sed & in externis corporis regionibus reperiat: exinde quoad usum prognosticum & practicum facile colligere licet, quomodo ob causam morbificam, ita extensam, cura tam cito tamque efficaciter absolvi haud possit; imo quia motus vitales sub tanto eximio impedimento procedunt, propterea etiam per immoderatas artificiosas commotiones cura administrari non debeat; tanto magis, quia ejusmodi subjecta ad graves languores & virium defectus, per qualemcunque immoderatiorem excitationem ducuntur; unde hæc causa, licet crudior compareat, tamen minime crude & crasse tractanda est.

§. VIII. Ob id magna sollicitudo & dexteritas est adhibenda, quo ejusmodi subjecta, quæ sanguinis spissitudine laborant, moderate & circumspecte tractentur & quo hæc cura eo melius, efficacius & securius succedat, sequentes cautelæ practicæ præmittendæ sunt 1) nocent immoderatæ & impetuosæ quælibet evacuationes 2) nocent omissiones & negligentiores repetitiones tempestivæ depletionis artificialis sanguinis 3) nocent confusæ & immodicæ ejusmodi subtractiones sanguinis præcipue vero 4) in superioribus corporis regionibus institutæ: 5) quemadmodum etiam defectivæ sanguinis missiones obsunt: 6) nocent negligentiores promotiones spontanearum evacuationum sanguinis: 7) obsunt medicationes per remedia volatilia, concentrata, oleosa, acria, spirituosæ & sanguinem valde commoventia: 8) omitantur repentinæ & immoderatæ commotiones corporis, ut & regimina valde calida, 9) officiunt vulgaria resolventia aperitiva & sanguinem discutientia, quæ ut plurimum calidæ indolis sunt 10) nocent artificiales & quidem positivæ diaphoreses 11) nocent remedia adstringentia & narcotica & denique 12) nocent etiam negligentiores ordinariarum excretionum promotiones.

§. IX. Cura spissitudinis sanguinis hisce indicationibus comprehensa est 1) ut generalia impedimenta, quæ reliquam medicationem offendere possunt, tempestive & constanter arceantur: 2) ut ipsa spissitudo per initia cum simplicioribus auxiliis & regiminibus emendetur 3) ut impetrata aliquali resolutione etiam artificiosa & paulo efficaciora adminicula conferantur 4) ut bono regimine & vitæ genere reliqua cura fulciatur & levetur & futura spissitudo imminens præservetur atque præoccupetur.

§. X. Impedimenta, quæ reliquam curam spissitudinis sanguinis afficere & difficilem reddere solent, sunt 1) sanguinis conjuncta & molesta plenitudo sive abundantia, quippe quæ obstat, quo minus in corpore individui sufficiens locus atque spatium pro diluendo & resolvendo sanguine adsit; quin potius efficit, quo transitus atque progressus sanguinis per illas partes in quibus fluiditas & resolutio obtinenda esset, retardetur, adeoque spissitudo hæc morbida confirmetur & augeatur, unde in principio curæ opera danda est, quo hoc incommodum tempestive auferatur.

§. XI. Propterea in hac artificiali præparatione ad proximam positivam curam spissitudinis sanguinis tempestiva depletio sanguinis per Venæ Sectionem suscipienda est & hæc quidem species missionis sanguinis longe magis in hoc statu conducit, quam Scarificatio, per quam non nisi parvus sanguis subtrahitur: præstat vero capaciorem incisionem venæ inducere & sufficientem sanguinis quantitatem emittere, siquidem ad minimum unc; V. VI. sanguinis extrahendæ sunt: deinde etiam expedit eligere venam capaciorem, quoniam e minori sanguis difficilius effluit: & si in certis individuis præsens sanguinis crassities regionem hypochondriacam molestius affecerit, tunc præmissa Vena Sectione, in pede instituta, subordinanda est applicatio hirudinum ad loca hæmorrhoidalia.

§. XII. Ad generalia incommoda & impedimenta pertinet 2) frequens alvi ficcitas & occlusio, quæ ita emendanda est, ut reliquæ auxiliorum ordinationes magis penetrare queant & quo sanguis per Venam Portæ liberius transfluat, quoniam impeditus progressus sanguinis per illam tanto magis hanc morbidam spissitudinem inducit & sustentat: minime vero præstat alvum per irritantia provocare, sed potius conducunt lenientia, humectantia, moderate laxantia in dilutiori formula offerenda, ut & abstergentia citra incrassationem efficacia, sive diætetica, sive moderate pharmaceutica; quo inter alia pertinent colliquantia illa remedia Tartarifata: quemadmodum temperatus Aloeticorum usus non penitus dissuadendus est.

§. XIII. Quod vero ipsam curam crassitiei sanguinis concernit, tunc ordinæ primo conducunt simpliciora auxilia, partim diluentia, partim re-

solventia : quod priora attinet non alia conveniunt, quam diætetica, humectantia, decocta, Infusa, Juscula & Potulenta fluidiora, neque valde saturata, abstinendo interea a cibis spissioribus valde salitis, aut cum multo sale conditis & induratis, ut & a spissioribus fructibus horraeis, quin rectius conjungendo molles, tenues cibos & potius parcius edendum, largius vero bibendum est; resolutio sanguinis simplicissime per motum sufficientem & congruum corporis & labores assiduos obtinetur: cavendo ne aliqualis excessus in illius exercitio committatur.

§. XIV. Ad simpliciores methodum diluendi & resolvendi sanguinem spissum pertinet etiam usus temperatus & moderatus vini, non vero potuum concentratorum & spirituosorum; siquidem moderata conciliatio aromatum, præprimis piperis & Zingiberis eundem effectum resolutorium diæteticum promittit, quo adhuc sub diætâ accenseo usum Ceparum, Raphanaceorum, Alliatorum subjectorum; quemadmodum diætetica Cochleariæ & Nasturtii comestio eandem utilitatem dissolutoriam pollicetur, cavendo ne cum frequenti aceti commixtione fiat: denique ex fonte diætetico oleosa non admodum nutrientia huc conducunt.

§. XV. Ad artificialia magisque speciosa adminicula referri potest illud experimentum, quod inter medicos magnæ quidem existimationis est, sed quod partim rarius adhibitum fuit, partim quod illud subjecta averfentur; videlicet, quando per Chirurgiam infusoriam spissus sanguis magna quantitate educitur & mox subtilior & fluidior in alio latere immittitur; utpote quæ medicina in subjectis non valde sensibilibus neque animo & corpore admodum delicatis admitti potest, & quæ citiorem salutarem effectum promittit: sed cum molles & delicati Germani hoc experimentum abhorrescant, ita partim antecedentia, partim consequentia auxilia præferri merentur.

§. XVI. Quod itaque tertiam indicationem attinet, tunc successive pharmaceutica auxilia cum prædictis diæteticis combinari possunt & hæc iterum partim, diluentia partim solventia sunt, quo pertinent decocta ex radicibus temperatis solventibus herba Veronicæ, Scordii, Capilli veneris &c. hordeo excorticato, passulis majoribus & feminibus nostratibus semi aromaticis parata; perinde alia remedia amara & antiscorbutica conferri possunt, quæ in forma infusorum vinoforum commodius exhibenda sunt; prospiciendo tamen, quo motus moderatus corporis constanter jungatur: quod vero Martis usum concernit, cui vulgo vis aperitiva atque resolvens adscribitur, tunc ille non satis securus & probatus est.

§. XVII.

§. XVII. Sermo adhuc brevibus instituendus est de Acidularum & Thermarum usu ad spissum sanguinem attenuandum: quod quidem Thermas attinet, tunc illarum usus moderatus in subjectis carnosioris habitus non contemnendus est, id quod etiam de reliquis temperatis balneis domesticis valet, siquidem sub relaxatione superficiei corporis sanguini affluenti major accessus & ingressus subministratur, ut propterea in partibus porosis aliqualem gradum fluiditatis nanciscatur: acidulae vero proinde temperatae, tunc usum suum promittunt, quando non dum in primis regionibus contumax hujus spissitudinis obfirmatio, aut actualis quaedam partis organicæ labes adest: sub usu harum aquarum mineralium conducit conjuncta peregrinatio, diæta tenuis & interpositus vini usus.

§. XVIII. Ultimum super est, quo pro tota hac cura sublevanda & ulteriori spissitudinis confirmatione præoccupanda, justum regimen & congrua diæta præscribatur: præstat vero quoad usum aëris eminentioribus turbis, mutationibus & impetuosis commotionibus corpus subtrahere, multum & nimium accessum frigoris sedulo evitare, quin potius serenam & temperanter calidam auram seligere: in diæta nocet indiscrata voracitas & plenitudo, quin potius abstinentia & moderatum jejunium confert; deinde conducunt cibi & potus molles, tenues, eupepti, non valde saturati, non fermentescentes, non sæculenti, non nimium sapidi aut valde aromatici: nocet usus poruum destillatorum, spirituosorum: nocet fumus Tabaci: temperatus potus vini in hac calamitate proficit: motus & potus indicato modo sunt optima medicina hujus afflictionis, nimius somnus nocet, multa desidiosa confirmat hanc crassitiem sanguinis, quid quod in futurum proficit, quo evacuationes ordinariæ constanter & sufficienter succedant & continuent; quo etiam spectat, ut artificiales sanguinis missiones dextre repetantur: nocent inebriationes & eximiae animi turbæ, imprimis metus, mœror, anxia sollicitudo &c. prodest honestum gaudium & quicquid animum erigit atque reficit.

CAPUT III.

De

CACOCHYMIA.

§. I.

AD generaliores & magis principales morborum causas denique refero Cacochymiam, sive depravationem crasseos, in massa sanguinea, quæ subinde aliquam pravitatem connexam consistentiæ infert, ut vel

lymphā nimis spissa, vel serum nimis tenue, vel bilis oleaginosa evadat, licet potiori sensu atque jure hæc dyscrasia mixtionem humorum concernat, dum hisce materiæ salinæ acres sulphuræ acescentes, sæculentæ terrestres, fermentescentes & similes majori quantitate commixti sunt, ut propterea ipsa puritas non modo fluidarum, sed & posthac etiam solidarum partium immutetur & deterioretur.

§. II. Et dum Cacochymia five simpliciore morbidam calamitatem constituit, five cum aliis ægrotationibus complicatur, ut interdum Plethora, spasmī, passiones hypochondriacæ, ulcera &c: cum Cacochymia, commisceantur, ita in medicina practica multum refert hanc diversitatem simplicitatis vel complicationis exacte nosse, siquidem morbi alterius indolis cum Cacochymia conjuncti, longe deterioris conditionis existunt, adeoque longe majorem curam, industriam atque dexteritatem postulant, cum eorundem radix ita obfirmata deprehendatur.

§. III. Ortus Cacochymiaë usitatus lentioribus successibus nititur, nisi philtrorum & venenorum ingestionem atque superationem repentina talis humorum depravatio corripiat: propterea vero hæc dyscrasia intimiores radices capesit, adeoque humoribus firmitus inhæret, quid quod successive magis alias partes inficit & afficit; unde artifex tam ad fluidas, quam ad solidas partes in hac afflictione debite tractandas animum applicare debet, minime vero hunc statum negligentius æstimare, neve subitanæ aut acceleratæ emendationem promittere & urgere, siquidem tota Therapia Cacochymiaë non nisi successivis auxiliorum ordinationibus rationabiliter instruenda & gerenda est.

§. IV. Ut plurimum hæc Cacochymia generatur ex prægressis salutaribus excretionibus, nunc perturbatis, impeditis aut penitus suppressis; siquidem Hæmorrhagiarum salutarium turbæ non raro ad Cacochymiam & Cachexiam disposuerunt: & hæc ipsa quidem animadversio instruit artificem, quo in veras causas & origines hujus afflictionis sufficienter inquirat, ut deinde morbum e suo fundamento recte curare queat: & cum non raro eadem humorum depravatio ex læsa proportionē motuum ad humores & vice versa humorum ad motus ortum trahat, ita perinde cura & studium adhiberi debet, quo in fundamentali hujus morbidæ constitutionis tractatione proportio illa restituatur, sicut de reliquo diætæ & regiminis corruptiones & irregulares usus ad hanc calamitatem disponere solent.

§. V. Exserit sese Cacochymia cum eximia salutarium evacuationum alteratione, siquidem ob pravam crasin & consistentiam humorum, secessiones impuritarum difficiliter succedunt; unde etiam necessariae excretionēs ma-

gis deficiunt, quam excedunt; eo ipso sese hæc labes atque afflictio inde augmentat, ut deinde organis colatoriis similis offensio accidat, quo minus sufficiens & commoda absterfio atque sequestratio impuritatum administrari queat: quæ ipsa observatio artificem manuducit, quo evacuationes ordinarias iusto ordine restituat & tempeſtiva atque ſufficienti impuritatum remotione reliquo ſolido corpori opem ferat.

§. VI. Fruſtraneum enim erit conamen in medicina practica alia quam hac methodo Cacochymia emendationem proſequi velle & vulgatis illis operoſis & ſpecioſis correctionibus pravarum materiæ infudare; quoniam communes illæ operationes edulcorantium & mundificantium magis ſpeculativæ, quam practicæ eſſe ſolent; uti nulla utilior & præſtantior ſeligenda erit ſanguinis correctio & repurgatio, quam quæ ad tempeſtivam & ſufficientem impuritatum evacuationem tranſfertur; alias ſi hæc negligitur communia adminicula, ſanguinis repurgationi dicata, magis Cacochymiam augebunt & confirmabunt, quia tantam copiam principiorum ſulphureorum, ſalinorum, terreſtrium, acrium ſimiliumque ingerunt.

§. VII. Non ſine prægnanti cauſa denuo inculco, quo in exploranda & dijudicanda Cacochymia artifex etiam ſolicite inquiret, an prægreſſæ Hæmorrhagiæ ſpontaneæ ſalutares, quæ vero perturbatæ fuerunt, ad eandem, primam cauſam & occaſionem ſubminiſtraverint; quoniam hæc una e frequentioribus illis, Cacochymiam cauſantibus obſervationibus, eſſe ſolet, unde ulterioꝝ notitia promittenda eſt geneſeos & augmenti, imo efficaciz Cacochymia in individuis: deinde multum refert curatius perquirere, an ex aliis prægreſſis morbis & adhibitis perversis medicationibus talis dyſcraſia ortum traxerit, ſicut adultior talis humorum dyſcraſia maxime refractaria eſſe deprehenditur.

§. VIII. Præmiſſis hiſce diſquiſitionibus Pathologico - practicis, ad præſentem tractationem ſpectantibus, nunc potiores quædam cautelas recenſebo, quæ ad practicam præſentem commendationem pertinent; propterea in Cura Cacochymia cavendum eſt 1) a negligentiori conciliatione negotii hæmorrhagici cum præſenti affectu & incurſoſiori iudicio de utilitate tempeſtivæ miſſionis ſanguinis ferendo 2) a negligentiori promotione ordinariarum evacuationum 3) ab impetuoſa & immodeſta provocatione quarumlibet excretionum 4) a nimis frequenti, præmatura & accelerata evacuationum proſecutione 5) a negligentiori impuritatum abſterſione & præparatione 6) a quibvis ſubjectis & cauſis excretiones poſitive ſupprimentibus 7) ab uſu adſtringentium, incræſſantium & refrigerantium remediorum 8) a nimis calidis ſubtilibus & volatilibus medicaminibus 9) a remediis narcoticis & motus neceſſarios

rios supprimentibus 10) a præmaturo aut immoderato Thermarum usu 11) ab acidularum speciosa ordinatione & denique 12) a perversa vivendi ratione, quoad diætam & regimen.

§. IX. Excipit itaque methodus Cacochymiae medendi, quæ adhuc in simpliciore suo statu consideratur, adeoque sequentes simplices indicationes pro illius cura rationales & salutare sunt, ut 1) impuritas humorum constanter & sufficienter resolvatur & abstergetur 2) ut salutare excretionem sufficienter & in justo ordine administrentur 3) ut primis causis, quæ Cacochymiam introduxerunt perite satisfiat: 4) ut symptomatice morbidæ concursus rite tractentur: 5) ut partes necessario & justo motu instruantur & denique 6) ut diætâ congrua & regimen idoneum præscribatur.

§. X. Quoad primam Medici intentionem & indicationem simplicissimam maximeque congrua & ingenuus est ille conatus, quando impuritates humoribus intimius inhærentes serosæ, mucilaginosæ, terrestres & biliosæ pro diversitate individuorum, successive, tamen efficaciter, abstergantur & resolvuntur, quo conveniunt præcipue e vegetabili regno radices temperanter sulphuræ resinosæ, quæ alias diaphoreticis & diureticis usibus quadrant; nec non illæ, quæ impuritates nobiliori lymphæ inhærentes afficiunt atque repurgant & vulgo ad exoticorum classem referuntur, non exclusis herbis similibus, ut & sic dictis antiscorbuticis e quibus parata Infusa, Decocta, Extracta ad ejusmodi effectus salutare præparatorios conveniunt.

§. XI. Imprimis in hac priori medicatione ad Cachexiæ curam contribuit Arum, Zingiber, Dracunculus esculentus, Vincetoxicum, Squilla, Pimpinella alba, ut & in certis subjectis Sassafras & Succinum, e quibus quædam species in nuda substantia, in Essentiis, ut & in Decoctis conducunt, utpote quæ efficacissime heterogeneitates resolvunt: proinde ad effectum resolutorium conveniunt generali qualitate medica Gummata usitatoria, non excluso etiam modico usu myrrhæ & therebintinæ; evitando, ne calidiores species immoderatus offerantur.

§. XII. Salium volatilium usus minime ad initia curæ ducendus est, sed post præmissas alias resolventes species reservandus, quæ magis in liquida quam sicca forma offerri debent & hæc commode conjunguntur cum aliis speciebus solventibus, quo bonam Tincturam tartari commendo; quemadmodum præter hæc remedia alia abstergentia salina interponenda sunt, five tartarifata five alterius indolis & sic dicta neutra, modo ratione ordinis temperies & repetitus magis usus seligatur.

§. XIII.

§. XIII. Quando in quibusdam subjectis humores acriores serofi & biliosi confluunt & Cacochymiam constituunt, tunc parco attamen repetito usu aliis remediis abstergentibus remisceri possunt absorbentia remedia, quo etiam modestus usus salium enixorum & nitri confert; cavendo tamen ne terrea remedia liberiori quantitate ordinentur neve talia præferantur, quæ simul viis incommodam adstrictionem inducunt, cum potius sub hujus indicationis administratione ordinariæ excretiones semper succedere debeant.

§. XIV. Quando congrua & necessaria humorum præparatio celebrata fuit, tunc præstat alteram indicationem conjungere & excretiones convenientes promovere; præcipue confert alvum vel in justo successu conservare, vel interdum etiam per laxantia, aut moderata purgantia aperire & admonere, ubi magis phlegmagoga, quam alia auxilia conferunt: deinde conducit diuresin facilitare & invitare, quo conveniunt vel temperatiora salina remedia vel Tincturæ tartarisatæ, abstinendo a positivo stimulo diuretico, quid quod denique præstat vel cum apto remedio vel idoneo regimine diaphoresin excitare, pro qua facilitanda in certis subjectis moderatus usus balneorum remissius nervinorum haud rejiciendus est.

§. XV. Vomitoriorum usum ad Cacochymię curam non facile commendo, nisi subjecta robustioris constitutionis in cruda & irregulari diætâ versantia, ob congeriem impuritatum atque saburram, in Ventriculo, moderata vomitio, si aliæ circumstantiæ non contraindicent, admitti queat: & dum acidulæ modo per alvum, modo per urinam evacuant, ita harum usum ad promotionem harum evacuationum non nisi illo tempore approbo, quando absterfio & repurgatio humorum sufficienter præcessit, ut ita magis circa exitum, quam initium curæ eadem proficiant.

§. XVI. Proxime in Therapia Cacochymię ratio habenda est illarum causarum, quæ originem hujus afflictionis constituerunt, ubi præcipue attentio dirigenda est ad Hæmorrhagias prægressas & quidem in sequiori sexu ad mensium fluxum & lochialem purgationem, cujus utriusque imminutio, perturbatio aut suppressio non raro ad cacochymicos affectus disponit; in virili sexu Hæmorrhoidum prudens ratio habenda est, an videlicet earundem fluxus, an qualiscunque apparatus turbatus & male tractatus fuerit.

§. XVII. Præstat propterea vel uterinam purgationem vel hæmorrhoidalem ventilationem prudenter & temperanter promovere per ejusmodi auxilia, quæ suo loco commendari debent; quid quod non alienum aut frivolum erit, si artifex alias sanguinis depletiones in usum traxerit, modo congruo tempore atque ordine id ipsum fiat; id quod etiam tempestive institu-

endum est, priusquam Cacochymia non modo firmiores radices egit, sed & partes organicas labe aliqua affecit.

§. XVIII. Inter alias ejusmodi causas attendere convenit ad incongruas suppressiones transpirationis insensibilis, aut etiam annuæ sudationis, nec non alvinarum dejectionum, aut particularium sudorum, aut ad malas medicatio- nes prægressarum febrium, sive Catarrhalium benignarum, sive rhevmaticarum, sive tertianarum, quibus singulis causis ita satisfacere convenit, quo excretiones tales spontaneæ iterum libere progrediantur, aut suspectæ inductæ adstrictio- nes partium resolvantur, adeoque convenienti secretoriæ functioni opportuna & sufficiens occasio præbeatur.

§. XIX. Excipit quarta indicatio in hac cura notanda, quæ videlicet concurrentium symptomatum legitimam directionem commendat; quod ita- que concernit appetitus atque concoctionis vitia, tunc minime convenit iis- dem statim per initia cum remediis stomachicis succurrere; sed confert recti- us præfens hoc malum, nimirum Cacochymiam in primis suis fontibus aggre- di & prægressas indicationes dextre administrare; interea confert cum cibo parco atque molli succurrere ac interdum aromatica subjecta exhibere & quan- do juxta præcedentes indicationes aliqualis salutaris effectus obtentus fuit, tunc succesive selecta & temperantia carminativa auxilia conjungi possunt.

§. XX. Inter alia symptomata Cacochymiae familiaria passim occur- rit alvi segnities atque obstructio, conjuncta cum induratione aut intumescen- tia abdominis, quæ subinde ad Cardialgicas molestias ansam præbet: pro hoc symptomate, satis incommodo, removendo, conducit, quo alvus cum leni- entibus, diluentibus & abstergentibus remediis in bono & constanti successu conservetur; deinde quo prædicta remedia interna resolventia & temperantia subordinentur & repetantur, ut & quo infusa vinosa passim commendata inter- dum præscribantur & subinde pro commoditate affectus mobile vitæ genus conjungatur.

§. XXI. Non minus hunc affectum interdum comitantur oppressio pectoris & difficultas respirandi, ut & eximia lassitudo membrorum atque somnus perturbatus &c: quippe quæ symptomata artifex ita subito & sim- pliciter aggredi non debet, quin potius ipsum morbum e suo fundamento cu- rare nitatur: quo vero respiratio magis sublevetur, maxime confert excretio- nem alvinam adjuvare & præcavere, ne per irregularem diætam in Venticu- lo sinistrae commotiones instituantur: ob id potius diluentia mollia & epe- pta subjecta ordinanda sunt: quid quod in tali pectoris afflictione interdum Ari & Squillæ radix conducit: ad membrorum lassitudinem nonnunquam conveniunt balnea, cum speciebus nervinis parata, modestius tamen admit- tenda,

tenda, siquidem sub reliqua principaliori hujus mali cura successive sympto-
mata talia præscinduntur & imminuuntur.

§. XXII. Et cum in Cacochymia partes Se-& Excretioni subservi-
entes, successive debilitentur, ita proxima indicatio est, quo post sufficientem
administrationem reliquarum indicationum etiam ejusmodi partes successive
& moderate roborentur, ut ad futuras functiones secretorias & excretorias ma-
gis habiles fiant: propterea hæc indicatio non præmature suscipienda est, li-
cet proxime cum reliquis indicationibus combinari possit: ob id hæc roboratio
magis successiva, quam simultanea esse debet.

§. XXIII. Hæc roborantia sunt duplicis Classis partim nervina,
partim tonica, quo loco e nervinorum numero nimis concentrata & acria ex-
cludo; e tonicorum vero classe valde adstringentia remedia rejicio: præstat
partim sub diæta cum aromaticis hanc roborationem perficere, siquidem præ-
ter usum Zingiberis, Macis & Cinnamomi, etiam Citrata & cortex aurantio-
rum, nec non pharmaceutica profunt, e radicibus & herbis parata, magis
infusa vinosa & spirituosæ: ab extra denique temperati Spiritus nervini &
balnea nervina conducunt: Vini boni & generosi usus minime infi-
mam utilitatem, tam interna quam externa applicatione, habet.

§. XXIV. Quod vero tonica remedia attinet, tunc hoc loco com-
mendo temperatiora Martialia cum salinis abstergentibus remediis remixta,
cavendo, ne contumaciores stricturas causentur: sub horum usu præstat suf-
ficientem potum concedere, mobile vitæ genus ordinare, excretiones alvinas
promovere & diætā mollem & evpeptam conjungere.

§. XXV. Denique ex officio Medici fluit, quo in futurum prospiciat, ne
Cacochymia, undecunque orta fuerit, aliquod pabulum & accrementum nan-
ciscatur, neve e futuris quibusdam erroribus denuo generetur, hinc congrua
diætā & idoneum regimen ordinandum est, sub quo partim præcedens Ca-
cochymia cura melius succedit, partim firmior sanitatis restitutio separanda
& promittenda est: confert itaque, quo justa aeris temperies feligatur & fre-
quens refrigerium atque aura humida, torpida, nubila, nebulosa & impu-
ra evitetur, quin rectius conducit, sub constanti & moderato calore ver-
sari, quippe qui ad promovendas salutares excretiones admodum con-
fert.

§. XXVI. Maxime refert Cacochymicis ordinare congruum victum
& potum, etenim eo magis in hoc morbofo statu nocent cibi spissi, crudi, du-
ri, sæculenti, valde sapidi acscentes fermentescetes, & contra potius profunt
molles & diluti, juscula carniū, Gelatinæ temperatæ, cibi moderate aro-
matifati: præterea nocet voracitas & immoderata alimenti ingestio; condu-

cunt subinde potus tenues, non valde fermentantes, quidquod interdum concedendum est vinum generosius: proficit sufficiens motus corporis & si possibile est peregrinatio: animus ab affectibus immoderatis liber sit: nimiae vigiliæ obsunt, evacuationes ordinariæ constanter et quotidie succedant: in omni vero actione moderamini studendum, siquidem etiam talis regularis vita multum contribuit, quo certius et efficacius Caëochymia præocupatur.

SECTIO II.

DE

HÆMORRHAGIIS IN GENERE.

§. I.

INter illos affectus, qui frequentia sua sese in experientia medica commendant maxime præferendæ et æstimandæ sunt Hæmorrhagiæ, quæ multiplicibus speciebus per varias hominum ætates sese sistunt et subinde numericam salubritatem offerunt, modo e congruo loco et sufficienti quantitate succedant: quotquot etiam earum Hæmorrhagiarum cum euphoria decurrunt, irritus fane tunc et temerarius ausus esset, ob levem conjunctam molestiam, hunc naturæ actum auferre et artificialibus adminiculis, subito subvenire, siquidem longe præstantius et utilius est, si ipsa natura suis viribus in salvando et conservando corpore utitur.

§. II. Quando itaque non omnis Hæmorrhagia positivis ministeriis artificialibus indiget, ita tantum sermo est de illis sanguinis fluxibus, qui immodice et excessive etiam e congruis locis procedunt, aut qui e locis, vel regionibus, minus usitatis, commodis atque securis proveniunt; tanto magis qui ex iisdem locis immodice et impetuose eructant, adeoque vel repentinæ mortis, vel periculorum consecutionum metum incutiant; de reliquo vero libere et legitime decurrentibus Hæmorrhagiis non alia medicina ordinanda est, nisi congruum regimen, et ut a qualibuscunque turbis et alterationibus præserventur.

§. III. Minime consultum est ita subito Hæmorrhagias promiscue expavescere, aut præcipiti ausu ad impatientem illarum adstrictionem confugere, utpote quæ repentina et simultanea tam congruarum, quam incongruarum Hæmor-

Hæmorrhagiarum oppressio, admodum periculosa est: unde melius agit artifex, quando sub quolibet Hæmorrhagiæ successu illum scopum attendit, ad quem in genere eadem collineat, videlicet ad supreflui et molesti sanguinis exonerationem et ex eo etiam bene discernat Hæmorrhagias sub activo directorio decurrentes, a passivis illis, mere fortuitis et a crassis causis ut plurimum dependentibus sanguinis fluxibus.

§. IV. Et cum hoc loco mihi non sermo sit de illis Hæmorrhagiis, quæ violento quodam modo provocatæ sunt, sed de aliis, quæ sponte et interdum satis tacite administrantur; ita eo magis nosse debet artifex, quod hæ posteriores sensibiliores atque mobiliiores sint; siquidem per motus, ab intra administratos, deducuntur, ubi major respectus habendus est illorum motuum, impetuosiori gradu hunc fluxum urgentium, quam materialium, cujuscunque etiam qualitatis; uti et ratio et experientia facile testantur, quomodo illi motus congestorii longe facilius et frequentius tales Hæmorrhagias causentur, quam quælibet suspectæ & effectæ sanguinis acrimoniæ & turgescentiæ commotiones.

§. V. Quando Hæmorrhagiarum generalem statum paulo curatius perpendimus, tunc facile intelligimus, quod illarum ortus & successus haud ita fortuitus & turbulentus existat, sed quod cum sanguine copioso & molesto rationalem nexum habeat, siquidem spontaneus illarum ortus & liberior successus atque salutaris effectus minime causis materialibus & mere accidentalibus respondet; hinc in legitimo Hæmorrhagiarum statu communiter deprehenduntur subjecta Plethorica esse & quibus subinde ob plenum victum & immoderatas animi & corporis commotiones in genere quidem salubre est, quo superflua & molesta sanguinis quantitas expedito & facili quodam actu in sincera sua consistentia exoneretur.

§. VI. Quando itaque Hæmorrhagiæ e congruis locis prodeunt, temperanter procedunt, moderate exeunt, tempestive redeunt, neque in ulla harum circumstantiarum fallunt, tunc salubritatem suam eximie obtestantur & non nisi bono & consulto regimine indigent; imo quoties conspici licet, quod Hæmorrhagiæ evidentem euphoriam post se relinquant, toties abstinendum est, ne iisdem præmaturæ Medicæ & Pharmaceuticæ directiones immisceantur; imo subinde circumspecte observandum est, an salutaris talis Hæmorrhagia ordinatos & opportunos suos recursus servet, siquidem illa indoles naturæ bene attendenda & dirigenda est, quando eidem semel impetratus actus vitalis extraordinarius in futuris temporibus ob continuationem abundantiae sanguinis salubris esse deprehenditur.

§. VII. Præcipue prudens & attenta ratio habenda est illarum Hæmorrhagiarum, quæ quidem in legitimo suo decursu nunquam desiderata sua salubritate destituuntur, sed si eadem in eminentes irregularitates delabuntur, aut nimium sensiles & mobiles redduntur, ut ex levi causa inopportune & nimis frequenter revertantur, tunc curam habere debet artifex, quo hanc insalubritatem accidentalem emendet & præjudiciosam consuetudinem præscindat, siquidem in hoc etiam negotio valet, quod omne nimium vertatur in vitium.

§. VIII. Proinde in Therapia Hæmorrhagiarum provide observanda est symptomatica harum invasio, qua interdum ex præcedente consuetudine sese certis affectibus inopportuno tempore conjungunt eisdemque propterea magis turbant, quam levant: cujusmodi exempla occurrunt, quando in febribus continuis ægrotantium juniorum insultus hæmorrhagici caput affligunt, aut quando phthificos patientes motus hæmoptici aut hæcticos & hydropicos ægrotantes apparatus hæmorrhoidales occupant: quos propterea artifex tempestive nosse & dextre præoccupare debet, ne primarium gravem affectum destruant atque invertant.

§. IX. Quanquam Hæmorrhagiæ, legitime decurrentes, facile cohiberi queant, tamen minime ad ejusmodi præmaturam oppressionem artifex consentire debet, siquidem ipsæ illæ oppressæ Hæmorrhagiæ non penitus otiosæ & quietæ deprehenduntur, sed in futurum in affectus alios mutantur, qui in indole sua facile dijudicari possunt, quod de prima profapia Hæmorrhagica existant & ita molimina ad Hæmorrhagias spectantia constituent, quæ, ne talia subjecta invadat, cum contumacioris indolis existant, ita ante omnia prudens artifex præcavere debet, ne præter urgentem necessitatem talem temperatam & benignam Hæmorrhagiam opprimat.

§. X. Omnium maxime confert in Pathologia practica Hæmorrhagiarum, in genere considerandarum, majorem respectum habere causarum immaterialium, quæ tales sanguinis fluxiones promovent, quam mere materialium, ad quas posteriores refero dyscrasiam sanguinis acrem & scorbuticam obstructionem illius & nimiam vasorum capillarium distensionem, ex quibus communibus causis trivialis pathologia Genealogiam Hæmorrhagiarum describit, sed quæ toti historię practicæ minus respondent: major interim vis & efficacia est motuum, non modo uno effectum Hæmorrhagiam urgentium, sed & repetitis occasionibus & statariis terminis eandem prosequentium.

§. XI. Quemadmodum principaliori efficacia motuum ministerium ad Hæmorrhagias satisfacit, ita tamen interdum in ipso sanguine nimia subtilitas

tilitas atque fluiditas tantum contribuit, quo succedentes Hæmorrhagiæ insolentiores & immoderatiores evadant, ut propterea artifex necesse habeat, quo huic qualitati dextre prospiciat; sicut vicissim prægressæ intensiores corporis commotiones & provocati orgasmi sanguinis ad impetuosas Hæmorrhagias excitandas concurrunt, quibus proinde in certis casibus leniendis & tranquillandis sedulam operam dare debet medicus: ante omnia illud tentamen solícite evitandum est, ne subito sanguinis effluxio opprimatur, quando adhuc internæ reliquæ causæ eundem urgentes in suo vigore sunt.

§. XII. Non infimæ existimationis illæ Hæmorrhagiæ in medicina practica sunt, quæ per patheticas animi commotiones sustentantur & augentur, maxime vero per iracundiam, quæ sicut impetuosiori motuum comitatu gaudent, ita minime repentinam & simultaneam suppressionem admittunt, sed cum maximo moderamine tractari debent, quoniam non modo intentio copiosius effundendi sanguinem immoderatiores est, sed & reliqua massæ sanguinæ commotio vehementior adest: in quo statu artifex cum multa prudentia ad illum primum impetum & impulsum tranquillandum & componendum studium applicare debet: id quod etiam de aliis affectibus valet, quotquot ad augendas Hæmorrhagias quadrant, veluti sunt, desideria immodica, concupiscentiæ venereæ &c.

§. XIII. Non minorem attentionem & dexteritatem requirunt illæ Hæmorrhagiæ, quæ ex hæreditate suas origines habent, utpote quæ communiter immoderatiores admodumque irregulares, subinde etiam sensibiliores existunt, dum privilegio hæreditatis nituntur, quarum causas minime in obscura illa & per petitionem principii supposita certa dispositione corporis, quam rectius in peculiari directione motuum, ex connata quadam idea proveniente, inquirenda est.

§. XIV. Dum vero ad Hæmorrhagiam disponit plenitudo diætæ & activitas animi atque corporis, ita tam in salutari, quam excedente & suspecta Hæmorrhagia, ubique bonum vitæ genus est commendandum, ne turbæ quædam, maxime suspectæ inferantur, ita enim & continentia animi & moderamen in diætâ & regimine eximium emolumentum pro utraque Hæmorrhagia recte dirigenda afferunt: tanto major vero respectus habendus est, quando subiecta sunt valde sensibilia, vel Hæmorrhagiæ per exquisitas periodos revertuntur, utpote quæ circumstantiæ eo magis artificem prudentem postulant, quia e mala tractatione talium Hæmorrhagarum cum hisce circumstantiis conjunctarum, vel repentini vel futuri pravi & corrupti affectus oriuntur.

§. XV.

§. XV. Et licet usitatus Hæmorrhagiæ ex ejusmodi apertura, superficiei partis inducta, proveniant, quæ circa venularum, hanc superficiem attingentium, orificia obtigit & quæ propterea Hæmorrhagia paulo tractabilior existit, tamen etiam in extraordinariis plane casibus contingit, ut sanguis ex arteriolæ extremitate, intimius intra partis superficiem penetrante, profiliat, quæ quidem tunc a crassioribus & immoderationibus causis excitata deprehenditur, sed quæ subinde etiam impetuosa magisque excessiva est, adeoque repentinam aliquam opem requirit.

§. XVI. Maxime omnium discernere & prudenter æstimare debet artifex Hæmorrhagias, quæ præ aliis sensibilibus indolis esse solent, quales sunt præcipue fœminarum Menstrua, aut alia uterina purgatio & virorum hæmorrhoidalis profusio; in quarum Hæmorrhagiarum tractatione tanto major dexteritas & prudentia adhibenda est, quo certius vel levis error easdem valde offendere solet: & licet interdum ejusmodi sanguinis fluxus justum gradum transcendat, minime tamen consultum est, quo confestim omni ferocia talis excessus obruatur, quoniam facile ex ejusmodi crudeli & impatienti methodo suspectæ & perniciosæ consecutiones indicandæ & metuendæ sunt.

§. XVII. Imo non parum proficit in Hæmorrhagiarum rationali cura solide & sollicitè discernere privativas & subalternas sive secundarias Hæmorrhagias; sicut in ipsa historia practica satis certum atque probatum est, quod Hæmorrhagiæ non raro alternent, aut exquisitam aliquam communionem inter se habeant; id quod valet de Hæmoptysi in relatione ad Hæmorrhagiam narium, de Vomitu Cruento in comparatione cum Mensium negotio & de Mictione sanguinis in correlatione cum Hæmorrhoidum fluxu; utpote quæ notitia varias utiles animadversiones & applicationes practicas subministrat.

§. XVIII. Neque oblivioni tradenda est illa notatu digna circumstantia, qua Hæmorrhagiæ per ætates discrepant, videlicet, quando per ætates certas ingruunt, decurrunt, iterumque desinunt; e qua cognitione generalis illa dijudicatio fluit, an videlicet Hæmorrhagia quædam occurrens congrua vel incongrua existat: tanto magis vero prudentia adhibenda est, in dijudicando & dirigendo illo statu, quando post prægressas vel largas vel prodigas Hæmorrhagias, imprimis uterinas, absoluta profusionis spontaneæ sanguineæ cessatio obtingit, in quo statu curam adhibere debet artifex, ne prava confectaria, quæ nonnunquam immedicabilia existunt, superveniant.

§. XIX. Posteaquam hætenus principales Pathologico-historicæ circumstantiæ generales in Hæmorrhagiarum negotio propositæ fuere, ita ordo requirit, quo potiores cautelas practicas tum ex Historia rei, tum ex experien-

perientia fluentes, commemorem & commendem: cavendum itaque est 1) a confusa artificiali sanguinis missione 2) ab aliis impetuosis evacuationibus 3) a negligentioribus ordinariorum evacuationum promotionibus 4) a præmaturo adstringentium usu 5) a potentiorum adstringentium & 6) a vulgari liberali & promiscua narcoticorum oblatione 7) a refrigerantium & incrassantium præmatura aut immodica commendatione 8) a specificorum præcipiti & confuso usu 9) a sympatheticorum, magneticorum, mumialium & archealium sic dictorum remediorum facili & repentina exhibitione 10) a remediis calefacientibus Spirituosis & concentratis 11) a medicamentis suspectis virium restitutioni dicatis & denique 12) a negligentiori futurorum pravorum confectariorum præoccupatione.

§. XX. Quod methodum Hæmorrhagiis in genere medendi attinet, tunc variæ genericæ indicationes hoc loco adhuc commendandæ sunt, unde convenit 1) tempestiva diversio, si vehementia Hæmorrhagiæ necessitat 2) imprimis confert justa & sufficiens excedentium motuum mitigatio 3) concurrentis turgescentiæ sanguinis moderatio 4) immodici excessus sedatio, aut etiam 5) conveniens adstrictio 6) justa & probata specificorum & sympatheticorum conciliatio 7) congrua virium reparatio 8) necessaria partium roboratio & denique 9) idonea & conveniens præservatio.

§. XXI. Circa primam indicationem, qua prudens diversio commendata fuit, mox practica illa quæstio movenda est, an Venæ Sectio sit medicina pro Hæmorrhagiis nimis? sicut vero Venæ Sectio talem diversorium usum habet, ita merito artifex circa illius legitimam ordinationem, attentionem adhibere debet: etenim non quidem necessitas urget, quo absolute & indiscretim vena secetur, interim, si Hæmorrhagia cum impetu irruit & vehementer infistit, tunc moderata Venæ Sectio non penitus dissuadenda est, quæ pro citiori alteratione in brachio celebrari potest: quid quod quorundam practicorum singularis illa est methodus, qua pro urgente necessitate emissio sanguinis ex incisa vena post aliquam moram repetitur: minime vero promiscue & prodige sanguinem educere confert.

§. XXII. Quando ejusmodi Venæ Sectio curatorio scopo adhibita fuit, tunc artificis cura esse debet, quo brevi post præservatoriam Venæ Sectionem iterum ordinet, adeoque præoccupet, ne denuo natura in pristinum excessum delabatur: subinde etiam convenit congrua diætæ & regiminis ordinatio, ne ex iisdem præcedentes motus denuo exacerbentur. Ita etiam diversorium usum in Hæmorrhagiis habent legitimæ apertiones & promotiones alvi, modo absque ullo stimulo atque impetu succedant: non minus interdum sub reliqua cura diversio per applicationem Cucurbitularum cæcarum ad di-

versas corporis regiones & rubefacientium usum ad plantas pedum administrari potest ; in quibusdam Hæmorrhagiarum speciebus conducunt moderatæ frictiones & ligaturæ partium extremarum.

§. XXIII. Altera indicatio consistit in lenitione & mitigatione motuum , quo peculiaria auxilia spectant : hic enim primus est gradus admodum temperatus , mediante quo absque ulla coactione naturæ humanæ excedentes motus emendantur : sunt vero ejusmodi mitigantia remedia , Nitrata , Corallia & Terreæ absorbentia ; lenientia vero sunt diluentia , mucilaginosæ , gelatinosæ , lacticiæ & emulsivæ , quæ partim in humores , partim in vias demulcentem hanc qualitatem satis moderatam immittunt , ut adeo non necesse sit , mox cum potentioribus remediis naturam obruere & coercere.

§. XXIV. Quoad tertiam indicationem artifex prospicere debet , ut illam humorum crasim corrigat , quæ Hæmorrhagias prodigas sustentat aut causatur ; imprimis immodicæ ebullitioni sanguinis providendum est , ita ut fluidiori massæ sanguineæ moderata spissiuscula consistentia concilietur , id quod succedit per remedia acidulata , sive mineralia , sive vegetabilia , aut per temperatiora subsidia , quibus refrigerans virtus vulgo in materia medica adscribitur : cavendum tamen est , ne cum ejusmodi medicamentis aliqualis excessus committatur ; ita ad eundem effectum faciunt mucilaginosæ auxilia : quod si vero incommoda quædam spissitudo sanguinis ad motus hosce hæmorrhagicos contribuat , id quod præ priori qualitate paulo rarius contingit , tunc conducunt remedia diluentia , colliquantia & antiscorbutica , magis præservatorio , quam curatorio usu , offerenda.

§. XXV. Quando Hæmorrhagiæ impetuosius & immoderatus continuant , ita ut præmissis remediis temperantibus & lenientibus non obtemperaverint , tunc juxta quartam indicationem sedativa selecta & temperata remedia in usum trahi possunt : quo loco minime vel simplicius Opium , vel crassius Opiata composita remedia commendo , sed potius præfero Cinnabarim , Semen Papaveris , Syrupum florum Papaveris , Corticem Chaccarillæ , sive in pulvere , sive Extracto , sive Tinctura ; & denique etiam Massam Pilularum de Cynoglossa ; abstinendo a nimis frequenti & prodigo horum usu , ut & evitando ne alia suspecta narcotica , e vegetabili regno vulgo provenientia , feligantur.

§. XXVI. Pro efficaciori excedentis & impetuosæ Hæmorrhagiæ cohibitione proxime applicari possunt remedia positive adstringentia , quorum ingens sane numerus in materia medica occurrit , ut tantum prudens selectus commendandus sit : imprimis vero circumspectus & peritus artifex abstinere debet , ne mox potentiora talia adstringentia obtrudat , neve cum illorum usu
simul

simul & semel Hæmorrhagiam opprimat, neque nimis liberaliter & diu talia remedia exhibeat, sed circa illorum usum eximiam dexteritatem & circumspeditionem applicet, siquidem vix citius & vix sensibilius Hæmorrhagiæ corrumpi possunt, quam per positive adstringentia remedia: & horum quidem e triplici regno varia prostant, quæ partim generico effectû, partim specifica operandi ratione subveniunt: inter omnes species vero Mars princeps quasi est, ex quo varia præparata, tam in crocis, quam Tincturis, offeruntur, utpote quæ non penitus rejicienda sunt, modo non nimium adstringant, sed simul ob commixtionem aliorum principiorum absterforiam aliquam qualitatem exerant.

§. XXVII. Et cum in cura Hæmorrhagarum passim varia remedia Specifica & Sympathetica allegentur & commendentur, ita quoad usum illorum singularis prudentia injungenda est; imprimis vero abstinere convenit a præmatura illorum applicatione, siquidem utraque satis firmas Hæmorrhagarum occlusiones introducere possunt; unde sollicite prospiciendum est, ne simul & semel per illa talis sanguinis fluxus opprimatur: deinde invigilare convenit, quo ordinariæ excretiones legitime continuent, quid quod in futurum præstat maturam præservatoriam sanguinis ventilationem suscipere, ne ob simultaneam Hæmorrhagiæ suppressionem periculosa stases aut inflammationes excipiant.

§. XXVIII. Quando itaque Hæmorrhagiæ per specifica & sympathetica remedia cohibita fuere, tunc præstat subordinare remedia temperantia, diluentia & lenientia, ne suppressio inducta in subtili & contumaci rigore continuet: nec non excretio alvi & urinæ posthac facilitanda est & cavere convenit, ne malo regimine & immodicis animi atque corporis commotionibus prægressæ Hæmorrhagiæ in immoderatas congestorias spasticas aut inflammatorias commotiones conjiciantur.

§. XXIX. Quando Hæmorrhagiæ immodicæ continuant & propterea vires per momenta vacillant atque concidunt, tunc partim sub Hæmorrhagarum successu, partim post illarum cessationem remedia roborantia & analeptica externa & interna conducunt, cavendo tamen, ne spirituosiora, concentratiora & acriora seligantur: sed talia, quæ blandam & temperatam sensationem excitant & animo præcipue accepta sunt; unde ipsum vinum moderate interne & externe oblatum, roborantem suam efficaciam eximie comprobant: Crocata vero remedia, quia subtilem commotionem turgescientiam excitant, cum maxima circumspeditione adhibenda sunt, quin potius Decocta & Emulsiva analeptica remedia, Iulapia & potiones roborantis & analepticæ effi-

efficaciæ præ aliis præferri debent, sicut etiam ex Hyacintho parata, non inutiliter ad hanc indicationem referenda sunt.

§. XXX. Quoniam etiam post graves Hæmorrhagias partes debilitantur, dum sufficiens aditus & transitus sanguinis admodum imminutus est, propterea præstat proxime harum partium roborationi operam dare, quam promovent ejusmodi subsidia quæ sanguinis defectum iterum restitunt, qualia sunt alimentosa, tam diætetica expepta, quam pharmaceutica decocta gelatinosa & emulsiva e nucleis pinguibus parata: porro conveniunt post Hæmorrhagiæ remissionem salia volatilia in forma Spirituum moderate offerenda; cavendo ne cum oleosis concentratis substantiis remixta sint: ita etiam moderatus vini usus & aromaticorum temperata ordinatio haud postponi debet, modo ubique temperies fervetur; externa vero roborantia magis necessarias partes non attingunt, unde in hac indicatione iisdem non æque magnam virtutem adscribo, quicquid etiam vulgo de balneis nervinis promittitur; denique remedia ex Hyacintho parata partibus roborandis commode inserviunt.

§. XXXI. Sequitur denique rationalis & perita Hæmorrhagarum præservatio, quæ ita adornanda est, quo tempestivæ & repetitæ Venæ Sectiones præservatoriæ suscipiantur & administrentur: deinde convenit in vitu excessum & plenitudinem evitare, insuper vero abstinendum est ab omnibus subjectis sub diætâ obviis quotquot impetuosam commotionem sanguinem conciliant: omittantur immodicæ corporis & animi commotiones & exæstuationes: nocent partium inferiorum refrigerationes atque ordinariarum evacuationum suppressiones, vel perturbationes subinde evitentur nimia vigilie & si consveta sanguinis spissitudo ingruere videtur, tunc congrua diluentia conferri debent: ante omnia post prægressam enormem Hæmorrhagiam artifex operam dare debet, quo ordinariæ evacuationes rite continuent; quidquod cavendum est, ne futura sedentaria vita, vel pravis consuetudinibus præbeat, vel ipsis inclinationibus ad Hæmorrhagias magis faveat & stimulum adjiciat.

§. XXXII. Superest, quo in hac generali Hæmorrhagarum explicatione adhuc brevibus de cura Hæmorrhagarum Hæreditariarum & Habitualium disseram, quoniam hæ per motus immoderatiore, sensibiliores & impetuosiores plus foventur & urgentur, unde peculiaris methodus pro hisce Hæmorrhagiis applicanda & commendanda erit, quæ tamen in hisce circumstantiis comprehensa est, ut videlicet repetitæ præservatoriæ Venæ Sectiones instituantur; deinde ut animus admodum tranquillus & continens sit, atque reliquæ causæ & occasiones solícite evitentur, quotquot harum hæmorrhagarum

rum recursum excitare possunt : proxime vero usurpanda sunt remedia temperata sedativa, quæ frequentiore illam reminiscenciam hujus actus sopiunt, cavendum tamen est, ne crasse narcotica & simplicius opiata, neve etiam positiva & potentia adstringentia adhibeantur, utpote quæ hunc statum sensibiliorem citius corrumpunt.

CAPUT I.

DE

HÆMORRHAGIIS NARIUM.

§. I.

EX Hæmorrhagiis, quæ ratione benignitatis & ætatis primum locum obtinent, occurrunt *Narium Hæmorrhagia*, quæ alias satis frequentes sunt; subinde in congruo suo decursu eximiam salubritatem afferunt, ita ut in tali legitimo statu artifex magis curam habere debeat, quo præoccupet omnes illas causas & occasiones, quotquot hunc salutarem sanguinis fluxum impedire, turbare, aut opprimere possunt atque solent, unde consultum & rationale est, ne medicus subito talem sanguinis fluxum abhorrescat, neve ad illius momentaneam abolitionem animum, intentionem & vires applicet.

§. II. Quando contingit, ut *Narium Hæmorrhagia* vel in incongruo subjecto, vel incongrua ætate, vel sub concursu incongruarum circumstantiarum prodige & excessive procedat, tunc opem suam rationalem & sinceram offerre debet, sub illa tamen prudenti discretionem, ne largiorem talem *Hæmorrhagiam* pro excessiva reputet & tractet, neve successive excedentem pro impetuose & extreme excessiva æstimet & curet, adeoque in indicationibus suis securis & salubribus inveniendis atque applicandis graviter aberret & ita vero suo scopo medico destituatur.

§. III. Præcipue in cura *Hæmorrhagiarum Narium* illa methodus eximiæ dignitatis commendanda est, ne excessus occurrentes simul & semel obruantur & opprimantur, etenim cum talis *Hæmorrhagia* interiorum capitis partem levet & ventilet, ita ex repentina illius cohibitione sub continuatione motuum, impetuose congestiorum, evenit, ut interiora capitis periculose oppleantur & effectus vertiginosi, apoplectici, inflammatorii & similes superveniant,

niant, quibus itaque prudenter intercipiendis, artifex invigilare debet, quo motibus immoderationibus congestoriis temperiem & continentiam aliquam conciliet, ita longe securius curabitur talis Hæmorrhagia.

§. IV. Præterea etiam provide artifex attendere debet rationem causarum, quæ ad excessivam talem Hæmorrhagiam contribunt, an nimirum patheticæ sint, an ex alia crassa aut subtili spontanea corporis & sanguinis commotione proveniant, quibus subinde seorsim recte complacandis operam dare debet: porro observare debet rationem ætatis, an videlicet quoad hanc subjectum, vel magis, vel minus huic Hæmorrhagiæ obnoxium sit: insuper inquirere debet, an prægressæ, sed nunc omissæ aut occlusæ aliæ sanguinis profusiones ad ejusmodi excessum Hæmorrhagiæ e naribus primariam ansam dederint.

§. V. Non minoris dignitatis est observatio Hæmorrhagiarum Narium criticarum, quæ in Febris obtingunt & communiter satis strenue solennes & prodigæ sunt adeoque actum naturæ singularis utilitatis & destinationis exhibent, quem minime confestim Medicus expavescere debet, memor illius antiqui dictærii: quod nihil paucum sit criticum; unde potius in hoc opere natura humana est sublevanda, minimeque repente & immodice suppressenda, ni luctuosi & periculosi effectus supervenire debeant.

§. VI. Distingvenda insuper est Narium Hæmorrhagia, quæ a causa violenta ortum traxit, ab altera, quæ sua sponte invadit & secundum hanc discretionem medicatio est mutanda, siquidem prior illa & passiva talis Hæmorrhagia facilius tempestivam cohibitionem admittit: quodsi etiam contigerit, ut ex arteriola, quæ in superficiem Narium decurrit, per aliquam vim disrupta, hic fluxus sanguinis immodicus succedat, tunc iterum matura cohibitio inducenda est, quia intra brevissimum temporis ambitum alias hæc Hæmorrhagia in extremum excessum delabitur.

§. VII. In cura Hæmorrhagiæ Narium, quæ ratione ordinis nunc explicanda est, iterum specialiores cautelæ præmitti debent, licet generaliores illæ, quæ superius traditæ fuerant, huc etiam quadrent: ante omnia vero cavendum est 1) a præmatura hujus fluxus oppressione 2) a nimis crassa & immoderata cavitationis Narium obstructione, quoniam alias facile sanguis retrofluit & per infundibulum intra fauces confluit 3) a nimis profunda remediorum immissione intra nares, quæ suspectam sternutationem post se trahit 4) ab applicatione subjectorum spirituosorum acrim & vellicantium 5) a præmaturo usu refrigerantium 6) a vulgari refrigeratione regionis hepatis & feroti 7) ab actualium cauteriorum usu 8) ab immoderata & inquieta capitis commotione 9) a nimis anxia perturbatione 10) a nimia exæstuatione tum reliqui

qui corporis, tum præcipue capitis 11) a nimia organorum sensoriorum offensione & denique 12) ab immoderata Narium frictione, posteaquam hic fluxus cessavit.

§. VIII. Absolvitur itaque Hæmorrhagiæ Narium medicatio sequentibus specialioribus indicationibus 1) ut tempestiva diversio & revulsio administretur, tanto magis si necessitas postulat 2) ut motus immoderati temperentur & leniantur 3) ut omnia illa offendicula, quæ partim ex mala constitutione humorum, partim ex aliis irregularibus motibus proveniunt, excludantur & removeantur 4) ut urgente necessitate magis ab extra, quam ab intra excessus coercetur, aut simul 5) immoderatus illius successus sedetur 6) ut specifica & sympathetica remedia dextre applicentur 7) ut viribus enervatis congrue prospiciatur & denique 8) ut tam de præsentis, quam in futurum idoneum regimen ordinetur.

§. IX. Circa primam indicationem notari debet, quod non æque ubique talis derivatio & revulsio locum inveniat, interim ubi prima initia hujus Hæmorrhagiæ statim immodica & valde impetuosæ sunt, tunc uterque actus Therapeuticus concedendus est, siquidem tempestiva, moderata tamen Venæ Sectio in brachio celebrata conducit: proinde frictiones inferiorum partium cum linteis calidis non penitus inutiles sunt, quid quod cucurbitularum cæcarum applicationes ad inferius dorsum quandoque proficiunt; haud vero vesicatoria admitto, quorum effectus in hoc affectu incertus & æquivocus est, licet interdum rubefacientia ad pedum plantas concedi queant.

§. X. Altera indicatio commendat talia auxilia, quæ immoderatas commotiones congestorias concernit & hæc quidem tempestive & efficaciter mitigandæ & leniendæ, haud vero temere opprimendæ sunt; pro scopo temperante conveniunt pulveres Nitrosi, absorbentes & remissius Cinnabarini parvis dosibus, sed repetitis vicibus, exhibendi; quemadmodum Corallia rubra commixta proinde temperare adjuvant; leniente vero scopo conveniunt dilutiora gelatinosa, mucilaginosæ, emulsivæ & lacticinia, unde antiquioribus medicis serum lactis usuale fuit, quod in subjectis activioribus non inutilem efficaciam habet: & in quibus subjectis sanguis non nimium fluidus est in iisdem potus sufficiens tam curatoriam, quam præservatoriam efficaciam promittit: denique juscula dilutiora, ex recentibus carnibus parata, aut gallinacea, ad hanc indicationem referri merentur.

§. XI. Sed cum interdum accadat, ut partim nimia sanguinis subtilitas & prægressa vehemens turgescens commotio, partim repentina extremitatum tonica constrictio & alvi occlusio, firma atque contumax ad impetuosam talem anotericam commotionem & excessum Hæmorrhagiæ ansam præ-

beat, ita in tertia hac indicatione hisce incommodis subveniendum est, quod quidem succedit, quando pro tranquillanda orgastica sanguinis commotione ordinantur moderata quantitate acida remedia, tam sub decoctis mucilaginos, quam sub consveto potu; quo respectu etiam ipsam Mixturam simplicem admitto: deinde pro aperienda alvo vel Clysteres emollientes, sed simul leniter stimulant, vel suppositoria remissius stimulantia, vel pilulas Stahlianas pulverisatas aut correctas aloeticas, vel aliquot grana Extracti Panchymagogi Crollii commendo: denique pro referanda superficie corporis moderatas frictiones ordino.

§. XII. Interdum acerbitas & impetiosa conditio hujus Hæmorrhagiæ requirit, quo positiva cohibitio atque adstrictio inducatur, quæ indicatio modo magis per externa, quam per interna remedia præstanda est, adeoque conducunt vel externa moderata refrigeria, quæ subtilem stricturam superficiale post se trahunt, vel prosunt injectiones moderatæ, solutionis aluminosæ aut Nitrosæ, vel decocta traumatica: non minus conferunt pulveres lævigati adstringentes intra nares moderate attracti: porro fronti, vertici & temporibus applicanda sunt epithemata ex speciebus adstringentibus & vino, aut aceto parata: proinde vapor aceti ad nares admissus Hæmorrhagiam obstruit; sic succi urticæ & millefolii in aqua aut vino aut aceto soluti, moderate intra nares attracti, conferunt, minus vero efficaciter compressiones venarum excessum hunc tollunt, nisi talis compressio cum instrumentis frigidis perpetretur, ubi magis frigus quam compressio juvat: sordidum & simul dubium experimentum est, quando suillum stercus applicatur, neque adeo secure Crepitus Lupi intra nares attractus proficit: paratur etiam Crocus e minera Martis Solari, qui ad unicum granum vel sub lingua detentus, vel intra nares exceptus, subtiliter adstringit: interim hæcenus recensita adminicula satis efficaciter huic indicationi satisfaciunt.

§. XIII. Ab expertis Practicis fuligini, in massulam redactæ, eximia virtus contra Narium Hæmorrhagias adscribitur: præterea Radix Ireos flavæ palustris, sive Pseudocori, juxta Pancovii commendationem, recenter effossa & in taleolos concisa, sub lingua detenta, immodicas Narium Hæmorrhagias compescit certiori experimento atque effectu quam Radix Nigellæ, quæ a Simone Pauli commendatur: & dum a quibusdam Spiritus Vini, cum syrinx intra nares dimissus, laudatus deprehendatur, ita illius efficacia non facile admittenda est, quoniam partes valde stimulat & suspectas sternutationes causatur; quando vero talia adstringentia adminicula applicantur, tunc interne sedulo remedia temperantia & lenientia continuanda sunt, ne e simplici adstrictionis effectu damna oriantur.

§. XIV.

§. XIV. Quando hic sanguinis fluxus impetuosè continuat, tunc præter cohibentia externa remedia etiam interna temperata sedativa conjungenda sunt, quæ motus vehementes refrænare adjuvant: præstat vero communes compositiones largius opiatas evitare & potius temperatas species præferre; hinc præfero usum Cinnabaris cum prædictis pulveribus Nitrosis combinandæ; huc etiam quadrant emulsiones remissius papaveratæ; accedit Massa Pilularum de Cynoglossa: conjungi possunt remedia coralliata & tonico interno selecto effectû profunt Species de Hyacintho, utpote quæ auxilia ab intra motus impetuosos coërcere juvant.

§. XV. Inter alia selectiora auxilia, quæ contra nimiam Narium Hæmorrhagiam commendantur, occurrunt passim alia, quæ Specifica vocantur, alia vero Sympathetica: ex specificis vulgo recensentur Succi herbarum adstringentium, ut Urticæ, Millefolii, Sempervivi & similibum, qui intrinsecus circumspicte ordinandi & adhibendi sunt. Sympatheticorum variæ species passim recensentur, velut sanguis exsiccatû assumptus, cujus utilitas tamen haud probata est: deinde Pulvis Sympatheticus in sensibilibus subjectis non inefficax, sed caute etiam admittendus est, ad minimum post illius efficacem usum tempestiva præservatoria Venæ Sectio administrari debet: accedit Lapis Hæmatites cujus efficacia est perquam fallax & non nisi in subjectis credulis probata: certioris utilitatis est Bufo exsiccatû ab Helmontio commendatus, vel manu detentus, vel sub axillis gestatus, vel capiti alligatus: a Borello laudatur Jaspis rubra, quæ vero nondum condigne in experientia probata est; denique Lignum Vulnerarium aliquot experimentis suam utilitatem comprobavit, quæ singula commodis occasionibus reservanda sunt.

§. XVI. Interea magna cura est habenda, quo partim sub impetuofo hoc sanguinis fluxu, partim post illum, vires valde debilitatæ, erigantur & restituantur, id quod partim per interna, partim per externa remedia fieri potest: ab extra quidem talia remedia omittenda sunt, quæ organa sensoria & caput valde & repente opplent atque reficiunt: hinc a subtilibus spirituosiss & vaporosis admodum svaveolentibus, moschatis & ambratis dehortor; quin rectius temperata svaveolentia, quo ipsius generosi vini odorem refero, applicari debent: ab intra conducunt emulsiones ex aquis analepticis paratæ, cavendo a speciebus refrigerantibus; porro conferunt juscûla gelatinosa modeste aromatica, aliaque dilutiora auxilia, quæ operosam concoctionem non requirunt: sicut post cessationem hujus Hæmorrhagiæ internus moderatus vini usus concedi potest.

§. XVII. Denique etiam in Cura Hæmorrhagarum Narium idoneum regimen ordinandum est, quod eo præcipue dirigi debet, ne partim subito

post præviam cessationem hic sanguinis fluxus denuo irruat, neve in futurum iterum cum eodem impetu recurrat: quoad priorem circumstantiam abstinendum est, ne nares ullo modo offendantur, ne sternutationes concitentur, ne subjecta odorem graviter afficientia offerantur, ne immoderate nares fricentur, neve titillatio, quæ sub consolidatione internæ rupturæ contingit, offendatur, sed eschara cum oleo leniente ad faciliorem secessionem promoveatur & reliqua facilior concretio cum Essentia balsamica moderate & immediate ad affectum locum applicanda, adjuvetur.

§. XVIII. Quoad futura tempora cavendum maxime est, ne caput valde exæstuetur & commoveatur: nocent animi pathemata imprimis ira & immodica desideria: nocent comotationes & inebriationes, aut spirituosorum ingestiones: nocent liberaliores conversationes sub æstuosa aura: nocent repentina refrigeria pedum, quid quod exquisita intemperies quoad res non-naturales fervandas commendanda est: præstat insuper quo alvus sit constanter aperta, quo transpiratio insensibilis æqualiter succedat & quominus sæpius immodica talis Hæmorrhagia recurrat, eo magis confert præservatoriam Venæ Sectionem in pede ordinare, interdum pediluvia conjungere & a plenitudine victus abstinere & ita quoad quaslibet hasce circumstantias bonam continentiam conjungere.

§. XIX. Paucis denique iterato mentionem facere placet Hæmorrhagiæ Narium criticæ: hæc cum communiter largior sit, ita minime confestim expavescenda est, neve subito supprimenda, sed si paulo fortius & impetuosius succedere videtur, præstat singulis alternis horis pulvillum temperantem Nitrosi exhibere & si penitus excedit, tunc per mitiora externa refrenantia subveniendum est, cavendo a fortioribus adstringentibus, aut suspectis narcoticis remediis: præterea in hoc passu conferenda est quies animi & corporis, quia omnis inquietudo eo facilius motus sanguinis & motus congestorios auget. Et hæc singulæ practicæ indicationes & operationes Deo benedicente & efficaciter & secure satisfaciunt, quo impetuosæ hæc sanguinis profusio rationabiliter & perite curetur.

CAPUT II.

DE SPUTO CRUENTO.

§. I.

Affectus, qui hanc denominationem tenet, vix ita suspectus est, qualis illis videtur, qui eundem in corpore suo experiuntur; unde non æque eximia & operosa Therapia pro eodem commendari mereatur, quid quod interdum pro illius levamine magis Therapia privativa, quam positiva proficere deprehenditur, ne videlicet incongruæ quædam medicationes suscipiantur, quæ simplicem affectus indolem plus perturbant, quam sublevant.

§. II. Et dum Sputum cruentum non raro suam communionem cum Hæmorrhagiis Narium molientibus habet, ita necessario prudens artifex ad illas sedulo respicere debet, inde eveniet, ut si motibus illis subvenerit, etiam hic affectus eo facilius & securius mitigari possit: deinde dum hæc cruenta dejectio transitoria Gingivarum, vel laxarum, vel nimio sanguine oppletarum, cruentatione nititur, ita subinde generalis status plethorici observatio, dijudicatio & bona tractatio commendanda erit.

§. III. Quemadmodum etiam præsens affectus in indole sua mitior & tolerabilior est, ita minime convenit cum speciosa medicatione & arduis atque fonticis operationibus therapeutice eidem succurrere & opponere; unde vel bonis & moderatis tantum regiminibus ipse cedit: interim etiam reliquæ accidentales causæ provide conciliandæ sunt, ne Medicus mali sedem in alia regione, parte & causa inquirat & suspecta quadam antipraxi & amethodia e minori malo, majus atque gravius producat.

§. IV. Interim negari non potest, quod per accidens, maxime vero per inconvenientem medicationem hic affectus in alia incommoda & faucium & pectoris pathemata degenerare queat & quidem vel congestoria, vel inflammatoria, vel rhevmatica, vel hæmorrhagica, vel scirrhusa, vel etiam in actuales corruptelas, quæ tamen non ita facile superveniunt, ni affectus hic crasso aliquo modo turbatus fuerit.

§. V. Quo itaque præsens affectus eo magis rationabiliter atque secure tractetur, ita præcipue cavendum est 1) a confusa sanguinis evacuatione

2) a negligentiori præsentis & commotæ Plethoræ tractatione 3) ab obliviosa conciliatione aliorum motuum hæmorrhagicorum 4) a famosa correctione acrimoniæ sanguinis, quæ pro hujus affectus causa supponitur 5) a negligentiori ordinariorum excretionum promotione 6) a remediis quibusvis calidis & massam sanguineam valde exagitantibus 7) a nudis adstringentibus, refrigerantibus & incrassantibus 8) a communibus narcoticis 9) a remediis pectoralibus vel positive expectorantibus vel adstringentibus 10) a vulgatis antihecticis, quando ex hoc affectu per fallacem prognosin hecticus affectus prædicatur & denique 11) ab incongruo regimine & vitæ genere.

§. VI. Cura Sputi Cruenti ita dirigenda est, ut subjectis, quæ hunc affectum frequentius experiuntur præservatoriæ Venæ Sectiones bis per annum repetendæ ordinentur & præcipue in pede administrantur: Et si eadem spongiosioris corporis fuerint, tunc inutile haud est, quo interdum Scarificationes interponantur, ita tamen, ut hæ ventilationes sanguinis ordine congruo suscipiantur, neque prodige celebrentur; proinde vero cum bono regimine subleventur: quibus mediantibus successive tales particulares & imperfectæ commotiones congestoriæ divertuntur, ne in frequentiore talem effectum transeant.

§. VII. Neque enim convenit in cura hujus affectus multa & eximii nominis famigerata positiva auxilia ordinare, quin potius præstat bono regimine & congrua diæta illis causis præoccupandis operam dare, quæ alias affectum talem excitare solent; præcipue abstinendum est a singulis illis occasionibus, quæ ad immoderatorem sanguinis commotionem contribuant, siue intrinsecus siue extrinsecus talis suspecta sanguinis turgescitio provocatur: quin rectius temperatæ diætae & reliquæ temperantiæ studendum est.

§. VIII. Præterea admodum convenit, quo ordinarie reliquæ excretiones rite procedant, imprimis præstat alvum in liberum & legitimum successum transferre & interdum per lenem laxationem, aut correctorum aloëticorum remediorum moderatius offerendorum admonere: nec non interdum conjungi possunt pediluvia, quibuscum anotericæ illæ congestiones successive avocari debent: nec non confert a nimia desidia abstinere, ne exinde alvina excretio turbetur: porro proficit nimias vigilias & nocturnas lucubrationes evitare, quæ in subjectis, capite sensibilibus, facile insolitas tales commotiones, caput occupantes, excitant.

§. IX. Ad positivam motuum congestiorum concurrentium mitigationem conveniunt partim usitata temperantia, partim lenientia & demulcentia remedia. Ad priorem classem spectant pulveres Nitrati absorbentes Cinnabariini; ad alteram classem vero referri debent remedia mucilaginosæ,

nosa, gelatinosa, lacticina, serum lactis, emulsiva, pultacea teneriora, quæ concurrentem majorem sanguinis commotionem componunt atque tranquilant; Externa nulla hoc loco proficiunt, neque æque præter necessitatem hic affectus profligandus est; cum præmaturæ & minus securæ adstrictiones per consensum locis affectis communicandæ non satis rationabili methodo respondeant.

CAPUT III.

De

HÆMOPTYSI.

§. I.

HÆc species Hæmorrhagiæ omni occasione & in omni subjecto, sive mitior, sive gravior fuerit, satis suspecta esse observatur & licet interdum tam præsentaneam noxam haud inferat, tamen si repetito recurrit, eo certius irreparabile quoddam damnum infert, quod vel simultaneum est, vel successivum; siquidem Hæmoptysis facile in Phthisin inclinat, quæ eo certius atque citius sequitur, quo magis hic sanguinis fluxus repente & immoderate per famosa adstringentia remedia cohibitus & suffocatus fuit, imo quo magis hæc eruptio e profundis pectoris contingit: ex quo nunc facile elucescit, quanta cum prudentia & dexteritate hæc Hæmorrhagia tractari debeat.

§. II. Hæc Hæmoptysis ut plurimum e pulmonibus provenit, qui ob teneram suam texturam largum & constantem sanguinis affluxum & perpetuum motum variis periculosis consecutionibus subjiciuntur; ita ut vel sua sponte etiamsi nullus error in cura obtigerit, in suspectum effectum atque eventum hæc sanguinis excretio propendeat: cum hoc loco non æque de violenta Hæmoptyseos indole sermo sit; sed de spontaneo & tacito illius ortu, ita quidem in eadem scopus naturæ agnosci & demonstrari potest, quando sanguinem superfluum & molestum per hanc corporis regionem salutaris quidam generica intentione, sed minus felici executione eadem eliminare contendit, ubi magis observanda est partis affectæ indispositio, quam totius negotii evagatio.

§. III. Ob id hæc Hæmorrhagia minime pro turbulento & absolute pernicioso actu dijudicanda & tractanda est, sed potius pro motu naturæ, ad imminuendum sanguinem molestum destinato, cui propterea non ita temere atque crude resistendum est, quia crassæ & directæ tales oppositiones communiter extremum & funestum eventum nanciscuntur, dum ex simultanea Hæmoptyseos oppressione vel momentaneæ suffocationes vel repentinæ stases, impetuosæ inflammationes & emortuales corruptiones oriuntur: contra vero securiori & prudentiori methodo huic naturæ molimini ita subveniendum est, quo præcurrentes & concurrentes hi motus excretorii tranquilluntur, ita reliqui fluxus moderatio eo melius & sincerius perfici & obtineri potest.

§. IV. Imprimis prospiciendum est, cum natura humana semel talem viam atque exitum selegerit, ne post primam huius fluxus medicationem in futurum frequentius ipse revertatur, adeoque non modo in genere periculum renovet, sed & majori suo gradu atque impetu illud periculum augeat: hinc ex officio boni & periti artificis fluit, quo hanc suspectam naturæ viam modeste præscindat & alia congrua methodo sanguinem superfluum imminuat adeoque iterum intentioni & motui naturæ recte dirigendis sedulam operam adhibeat: de reliquo etiam prospiciat, quo, quantum in potestate artis est in pristino affecto loco omnis suspectus effectus arceatur.

§. V. Et dum totus hic affectus quoad indolem suam non parum periculosus est, ita in cura illius eo magis artifex a finistris tentaminibus sollicite abstinere debet: propterea in Therapia Hæmoptyseos cavendum est 1) a præpostera aut etiam nimis parca sanguinis ventilatione artificiali: 2) ab evacuationibus quibuslibet impetuosis & per immoderatos stimulos provocatis: 3) a medicaminibus sanguinem valde commoventibus & turgescientibus calidis & concentratis: 4) a præmaturo usu adstringentium & repellentium: 5) a remediis valde incrassantibus & communibus refrigerantibus 6) a vulgatis narcoticis 7) a famigeratis traymaticis & sic dictis pectoralibus 8) ab emollientibus & motus ad pectus magis provocantibus 9) a præmaturo usu antiphtisicorum & antihecticorum 10) a quibuslibet remediis tusficulas commotiones excitantibus, & 11) a negligentiori necessariorum & ordinariorum excretionum promotione.

§. VI. Cura Hæmoptyseos per sequentes indicationes practicas administrari debet: 1) quo tempestive artificialis sanguinis subtractio instituatur & ita efficax matura diversio inducatur 2) quo motus immoderati excretorii temperentur & leniantur; 3) quo urgens excretio cohibeatur & sedetur, aut 4) quo suspecta symptomata auferantur & præoccupentur 5) quo viribus conservandis vel reficiendis opera adhibeatur & denique 6) quo congrua præservatio ordinetur.

§. VII.

§. VII. Quando Hæmoptysis nunc actu erumpit & adhuc in primis suis principiis constituta est, tanto magis vero, quando impetuosè mox corripit, tunc & necessarium & utile est, tempestivam Venæ Sectionem injungere, qua cum sufficiens sanguinis quantitas educi debet; & præstat pro efficaciori & citiori alteratione in brachio eandem celebrare: quando vero Hæmoptysis ex turbatis & repente suppressis Mensibus aut Hæmorrhoidibus ortum traxit, tunc non modo ad inducendam alterationem, sed & ad derivandos motus inversos Venæ Sectio in pede ordinanda est: & quo hæc diversio & alteratio melius, certius & citius contingat, cura insuper est habenda, ut alvus aperta sit, vel modeste aperiatur, cui intentioni impetrandæ Clysteres, lenientes magis, conveniunt, quam interna remedia, quorum operatio & effectus tardior existit.

§. VIII. Deinde convenit motibus excretoriis tonicis auctioribus prospicere, quo illi mitigentur & leniantur: mitigatio succedit per remedia passim hætenus commendata Nitrata, absorbentia, Coralliata, Cinnabarina; sicut usus absorbentium cum acidis conjunctorum, cum Coralliis rubris præparatis commixtorum non inefficax est, quales pulvilli ter vel quater per diem exhibendi sunt; Lenitio vero exercetur per remedia emulsiva, minime refrigerantia, sed simpliciora, ut & per decocta mucilaginosæ, gelatinosæ & lacticinia, quæ tam universio corpori, quam parti affectæ lubrica sua consistentia hanc moderatam emollitionem & relaxationem conciliant.

§. IX. Quando Hæmoptysis contumacius insistit, impetuosius succedit, aut mox cum vehementi gradu invadit, tunc efficacior cohibitio & sedatio motuum excretoriorum inducenda est: quoad priorum remediorum indolem multa prostant remedia, ita dicta adstringentia, quo pertinet Crocus Martis Antimoniatus Stahlii, Crocus ex minera Martis Solari paratus, Tinctura Corallorum & de Catechu, Liquor minere Martis, Tinctura Vitrioli Martis & adhuc varia alia; quæ singula tamen cum aliquo moderamine usurpanda sunt, ne videlicet largior quantitas illorum ingeratur: tonicam & simul moderate restringentem qualitatem habent remedia ex Hyacintho parata: alterius vero classis remedia sunt Cinnabarina, Papaveracea, Massa Pilularum de Cynoglossa, Chaccarilla & Semen Hyoscyami, quod ultimum tamen provide adhibendum est.

§. X. Præterea pro efficaci Hæmoptyseos cura passim occurrunt probata remedia specifica & sympathetica, quæ urgente necessitate in hoc affectu ordinari possunt: e numero Specificorum plurima adstringentis indolis sunt, licet in A. N. C. oleum Lini etiam hoc specifico effectui ad Hæmoptysin laudetur, cujus vera efficacia experientiæ ulteriori relinquenda est; deinde

Urtica

Urtica, Centumnodium & similes herbæ eodem effectū specifico ad Hæmoptysin, commendantur: e Sympatheticis imprimis Pulvis sympatheticus & Bufo exsiccat in hac cura interdum adhiberi potest.

§. XI. Accidunt interdum Hæmoptysi periculosa & ominosa symptomata, quæ propterea tempestive auferenda sunt, maxime vero nocet repentina alvi occlusio, quæ per lenientia & emollientia Clysmata, ut & per remedia rhabarbarina solvenda & liberanda est: deinde nonnunquam supervenit suspecta tussis, pro qua mitiganda conveniunt vel emulsiva, vel temperata discutientia, vel remissius expectorantia, vel secura sedativa, ubi insuper abstinendum est, ne talia remedia offerantur, quæ tussim excitant, ut sunt acida & pectus valde offendunt; si denique commotiones febriles concurrunt, tunc conferunt remedia nitrosa, absorbentia & corallia, ut & temperata alexipharmaca; cavendo ab omni immoderata sanguinis commotione.

§. XII. Quando suspicio subest, quod in pectore aliqua sanguinis effusi quantitas delitescat, tunc moderata pectoris abstergio inducenda & suscipienda est, & huic intentioni satisfaciunt remedia modeste pectus resolventia, repurgantia & roborantia, ejusmodi sunt mellita, gummatosa & seorsim in moderata quantitate proficua vegetabilia, ut Veronica, Scordium, Salvia, Chærefolium, Sanicula, Menta Saracenia &c. quemadmodum modestus usus Myrrhæ, Succini & Thuris pro hoc scopo non rejiciendus est: & hæ singulæ species in forma apti Electuarii ordinari possunt; prospiciendo, quo interea alvus aperta maneat, attamen hæc auxilia non maturius sunt adhibenda, nisi jam primus impetus, imo totus reliquus decursus Hæmoptyseos cessaverit & suspectum symptoma angustationis futuræ accesserit.

§. XIII. Et cum in omni specie Hæmorrhagiæ, quotiescunque decurrit, non exigui virium lapsus concurrunt, ita illis reparandis & sublevandis opera adhibenda est, cavendo, ne acriora & spirituosiora remedia offerantur; unde rectius sub Hæmoptyseos successu conveniunt emulsiones aut portiones ex aquis analeptis paratæ, remixtæ cum speciebus, aut confectio de Hyacintho; imprimis ex Cinnamomo temperata & parata auxilia huc egregie conducunt: accedit requies animi & corporis; quando nunc Hæmoptysis remisit, tunc ex diætâ juscula moderate aromatizata vinosa eximie conferunt, cavendo, ne immodice sanguis commoveatur.

§. XIV. Denique præservari debet Hæmoptysis repetitis & tempestivis Venæ Sectionibus, in pede administrandis, repetitis moderatis laxationibus, constanti requie animi, abstinencia ab omni immodica corporis commotione & pectoris offensione, a computationibus, inebriatione, vomitionibus,

nibus, clamoribus, strenua sermocinatione, admissione auræ inquietæ & inquinatæ fuliginosæ & cum perversis fumis depravatæ, ut & abstinencia a tractatione instrumentorum musicorum, quo pectoris usus requiritur: seligenda est diæta temperata non nimis plena, neque nimis opipara, aut valde aromatizata & spirituosæ; seponenda sunt acida, quæ ad incongruas tussis commotiones contribuunt, corpus in moderato calore servetur; pedes non nimis refrigeriis exponantur & ita quoad res non naturales talis temperies exacte servetur.

CAPUT IV. DE VOMITU CRUENTO.

§. I.

ALia species fluxus sanguinis satis suspecti est *Cruentus Vomitus*, qui quoad actuale eventum præ reliquis Hæmorrhagiis infrequentior, attamen quoad sua molimina suosque apparatus familiarior est & ubicunque occurrit, licet non præsentaneæ funestus existat, tamen ubique suspectus esse deprehenditur, ita ut propterea vel in leniori, vel acerbiori gradu constitutus, prudentem & tempestivam medelam requirat, quoniam e mitiori statu in deteriore constitutionem degenerare solet, ita ut tota œconomia vitalis destruat & periculosi effectus hæctici supervenientes miserum huic tragiæ finem imponant,

Conf. Disp. mea de Vomitu Cruento.

§. II. Quanquam inter practicos variæ Vomitus Cruenti species recenseantur, tamen nulla digniorem considerationem & disquisitionem mereatur, quam si hic vomitus aliis primariis salutaribus Hæmorrhagiis, aut motibus hæmorrhagicis turbatis, subordinatur, ut in alia regione & parte vices præcedentium motuum atque fluxuum suppleat: unde quidem facile demonstrari potest, quod hujus Cruenti Vomitus administratio in genere ad salutarem scopum collineet, tamen ob inversionem motuum & minus consuetam applicationem partis sinistros non raro effectus nanciscatur: ut itaque in Pathologia practica ante omnia hæc communio hujus Hæmorrhagiæ cum aliis bene pensanda & ad usus practicos applicanda sit.

§. III. Conspirat itaque hæc Hæmorrhagia cum Mensibus atque Hæmorrhoidibus turbatis aut represfis, unde a quibusdam hic vomitus cruentus fluxus menstruus vel hæmorrhoidalis e Ventriculo dicitur, siquidem hæc cruenta emesis non meliori auxilio percuratur, nisi illæ celebriores Hæmorrhagiæ restituantur; & ex hoc fundamento haurienda est tota ætiologica tractatio: si vero hæc animadversio negligitur, tunc eo minus cura affectus hujus feliciter succedit, sed cum ulteriori Mensium & Hæmorrhoidum perturbatione deteriora consuetaria infert.

§. IV. Præter hanc speciem Vomitus Cruenti occurrunt etiam quidam tales effectus ex diuturnis & corruptis spleneticis morbis prodeuntes, qui in cura medica parum spei relinquunt; dum in tali statu præsens afflictio ita consummata & deperdita est, ut vix idoneam & efficacem medelam admitat, imo interdum contingit, ut talis suspecta eructatio sanguinis semi corrupti repentinum funestum exitum inferat: quando vero sanguis per ventriculum erumpit ob prægressum excessivum vomitum, aut gravem contusionem & erosionem Ventriculi, tunc sine alio quodam singulari respectu ad cohibitionem hujus cruenti vomitus labor applicandus est.

§. V. In hac Hæmorrhagia non tam animus dirigendus est ad crassum illum modum excernendi sanguinem, qui in vehementi vomitu consistit, utpote qui facile quidem compesci posset, sed potius iterum illi motus bene perpendendi sunt, qui ad translationem & eructationem sanguinis intra ventriculum spectant, quibus durantibus minus securum esset conamen tantum Vomitus coërcere velle, unde cum hi motus juxta præcedentes Hæmorrhagias turbatas ad propositum finem transeant, ita etiam minus consultum est iisdem crasse & inconsiderate opponere velle, qui rectius in justum ordinem converti & prout præcedentibus Hæmorrhagiis respondent, emendari debent.

§. VI. Quo itaque primaria talis vomitus cruenti species rationabilius, securius & efficacius curetur, cavendum est 1) a negligentiori observatione & conciliatione illius communionis, in qua Vomitus ille cruentus subsistit 2) ab ulteriori Mensium & Hæmorrhoidum perturbatione & suppressione 3) ab inferiorum regionum majori occlusionem 4) ab incongrua sanguinis missione 5) a præmaturo usu adstringentium 6) tanto magis vero a potentiorum adstringentium ordinatione 7) a liberali & incongrua carminativorum oblatione 8) a remediis calefacientibus, volatilibus, concentratis, acris & spirituosus 9) vicissim vero a refrigerantibus & crassius obviscantibus 10) ab excretionum ordinariorum negligentiori promotione 11) a suspectis narcoticis medicamentis

dicamentis & famosis Castorinis remediis, denique 12) a rerum non naturalium minus secunda concessione & applicatione,

§. VII. Methodus Cruento Vomitu medendi in sequentibus indicationibus consistit 1) ut generalia quaedam incommoda tempestive auferantur 2) ut motus immoderati excretorii temperentur 3) & urgente necessitate cohibeantur, aut sedentur 4) ut viæ affectæ debite repurgentur & roborentur 5) ut reliquus status in justam illam originem reducat, e qua talis Hæmorrhagia prodiit & denique 6) ut congrua præservatio ordinetur, ne hæc Hæmorrhagia vel frequentius recurat, vel in suspectam consuetudinem delabatur.

§. VIII. Quoad primam indicationem duo communia generalia incommoda pensanda & recte tractanda sunt, primo, quando alvus rigide clausa atque suspecte sicca est, unde contingit, ut ob defectum excretionis alvinæ motus congestorii & spastici excretorii contumacius & immoderatus in superiores regiones transeat: haud vero in primo hujus affectus insultu congruum est alvum moyentia interne exhibere, quæ ob sensibilem ventriculum vel mox revomuntur, vel sinistras commotiones causantur, vel tardius operantur, unde potius præfero usum clysterum lenientium, remissius roborantium & cum temperato stimulo salino mixtorum.

§. IX. Alterum incommodum consistit in nimis urgente & turgente Sanguinis quantitate, ut & in nimis immodica restrictione sanguinis congestoria ad hypochondria, in quo statu ita effero tempestivam Venæ Sectionem in pede celebrare licet, quamvis non æque promiscue ad curam Vomitus cruenti sanguinis missio artificialis necessaria sit, siquidem affectus hic, in mitiori statu comprehensus, etiam sine Venæ Sectione curari potest: quando vero ob circumstantias urgentes talis sanguinis subtractio utilis & necessaria judicatur, tunc tempestive instituenda est.

§. X. Secunda indicatio injungit motuum eluctatoriorum & eructatoriorum debitam mitigationem, quæ commode per usitata remedia nitrata & antispasmodica obtinetur, quo pulveres salini Cinnabarini & absorbentes spectant, qui in exigua quantitate ter & quater per diem exhibendi sunt & quibus cum maximus impetus hujus excretionis demulceri debet: quin confert reliquis indicationibus congruis temporibus ejusmodi remedia sedulo conjungere & subordinare, ne inversi tales motus hæmorrhagici in contumacia sua aut confirmantur, aut persistant & insolecant: minime vero in hoc passu lenientia remedia, nisi diluentia fuerint & viarum atque humorum humectationi quadrent hisce impetuosius motibus, in hoc casu temperandis, satisfaciunt.

§. XI. Tertia indicatio commendat auxilia partim cohibentia, partim sedantia: ex cohibentibus alia sunt generalia, alia specialia; e numero il-

lorum conveniunt selecta Martialia tam in Crocis, quam in Tincturis, sicut etiam Tinctura Corallorum & de Catechu in casu necessitatis adstringente vegeto effectu sese comprobant; speciale vero cohibens remedium constituit Millefolium, quod vel in Decocto vel in Essentia conducit, cum qua alia quaedam moderate roborans Essentia commisceri potest: neque inconsulto ejusmodi cohibentibus auxiliis etiam sedantia conjunguntur, ex illis vero vel cortex Chac-carillæ five in Pulvere five Extracto & Tinctura, vel Massa Pilularum de Cynoglossa proficit; abstinendum vero est a minus securis narcoticis aut fortioribus adstringentibus remediis.

§. XII. In quarta indicatione commendantur talia auxilia, quæ vias affectas repurgant atque roborant: repurgatio maxime illum statum concernit, ne in Ventriculo aliqua sanguinis effusi quantitas remaneat, posteaquam Vomitus cruentus cohibitus fuit, alias ob corruptionem illius sanguinis re-tenti varia prava confectaria metuenda sunt; quapropter præstat post vomitus remissionem exhibere lene laxans remedium, quod tamen absque ullo singulari stimulo operatur, cum quo conjungi potest sufficiens absterfio, humectatio & emollitio Ventriculi & intestinorum: roboratio Ventriculi propterea necessaria est, quia post vomitus cessionem communiter tunica Ventriculi laxiores, flaccidiores, magisque enervatæ sunt, quæ, ne copiosiori ingressui & oppletioni sanguinis obtemperent, adeoque futuris molestis angustationibus ansam præbeant, tali moderata confortatione indigent: præstat feligere temperatoria carminativa aut usitatam nostram Mixturam tonicam; alia potentiora & acriora provide evitare convenit.

§. XIII. Sed quo fundamentum hujus affectus in justum ordinem ducatur, adeoque hæc Hæmorrhagia e fundamento curetur, necesse erit ad principales illas causas sollicite retrospicere, quæ ad hunc Vomitus contribuerunt; propterea confert in fœminis Menstruam purgationem sub moderata methodo revocare & in ordinem idoneum restituere; quamdiu enim Menses suppressi manent, tamdiu hic affectus non secure acquiescit: in viris præstat ad evacuationes hæmorrhoidales sedulo attendere & si eadem antea in sub-jectis occurrere, illas iterum prudenter & temperanter revocare decet; maxime cavendum est, ne talis conatus unquam imperuose urgeatur.

§. XIV. Excipit porro præservatoria methodus, quæ in Vomitu Cruento ordinanda & usurpanda est, ubi ante omnia convenit præservatoria Venæ Sectione in pede succurrere, deinde ordinarias evacuationes adjuvare; maxime confert alvum in justo successu conservare & tam congrua diæta, quam interdum leni abstergente remedio promovere; corpus in constanti & moderato calore servari debet, maxime a pedibus sensibilis refrigeratio excludenda

da est, quin potius interdum pediluviorum usus repetitus convenit, deinde diæta seligatur mollis, sufficienter humida, expepta & quæ primis regionibus nullas turbas infert, potus jungatur sufficiens, in futurum etiam modeste mobile vitæ genus jungatur & ante omnia etiam qualiscunque animi perturbatio curatius evitetur.

§. XV. Quod Curam Vomitus Cruenti violento modo provocati attinet, tunc requiritur antea, quo alvus aperta sit; unde Clysterum emollientium usus sub occlusionē alvi non est incongruus, proxime confert adhibere pulveres usitatos nitratos & moderate tónicos, siue vomitum compescētes, quo superius allegata remedia cohibentia conducunt, quibus commode Cortex Chaccarillæ siue in substantia, siue in Tinctura misceri potest: porro subordinanda sunt remedia interna resolventia & imprimis decocta, ne aliqua labes in viscere quodam remaneat; alvus vero in apertura conservanda est & si subjecta valde plethorica fuerint, non inutilis est tempeſtiva Venæ Sectio: cavendum denique est, ne repentina quædam hujus vomitus oppressio periculosas stases introducat.

CAPUT V.

DE

NIMIO MENSIIUM FLUXU.

§. I.

EXcesſivis sanguinis profusionibus annumerari debent *Menses* prodige aut nimium fluentes, qui interdum in virginibus, interdum etiam in mulieribus occurrunt & hoc suo excessu exquisitè circumſpectam Therapiam postulant: in hac cura illa offēſio ſollicite evitanda est, ne, dum artifex hujus fluxus excessum coërcere laborat, simul legitimū illius ſucceſſum turbet, quoniam Menſium fluxus in futurum nihilominus legitime continuare debet: si vero excessus Menſium ſimul & ſemel opprimitur, tunc non modo ſalutaris & neceſſarius Menſium ſucceſſus legitimus obruitur, ſed & imposterum gravia admodumque periculosa pathemata varii nominis & ominis ſuperveniunt; quæ offēſio propterea a prudenti artifice ſedulo est declinanda.

§. II. Exserit sese nimius Mensium fluxus duplici peculiari modo, primo, quando longinquiori sua duratione in excessum delabitur, licet interea motus congestorii & excretorii non ita impetuoſi & impatientes existant: deinde, quando uno impetu erumpit & simultanee atque immoderate insiſtit adeoque intra brevem temporis terminum ad eximium excessus gradum perſtingit, quippe quæ posterior excessivi Menſtrui fluxus constitutio non modo periculofior est, sed & magis tempeſtivam atque efficacem medelam postulat, ita tamen, ne in reliquo suo impetuoſo decursu simultanee motus excretorii invertantur & obruantur, ni exinde repentina, extrema, maximeque periculosa conſectaria supervenire debeant.

§. III. Quod interdum Menſes excedant, non tam in culpa ſtructuræ corporis & ſanguinis acrioris conſiſtit, ſed potius in culpa motuum immoderate & impatienter congestiorum & excretiorum inquirendum eſt: exinde etiam artifex palmarium ſuum ſtudium non tam ad ſanguinis & corporis, quam motuum alterationem dirigere debet; ita quidem, ut hanc cynoſuram nunquam offendar, quod videlicet motus Menſium ad ſalutarem ſcopum ſint directi: propterea in hiſce motibus prudenter verſari debet artifex, ne eosdem craſſe offendar aut ludicre perturbet.

§. IV. Proinde etiam convenit ad remotiores impulſivas & occaſionales cauſas attendere, inter quas præcipue pathetica commotiones bene obſervandæ ſunt, ſiquidem eædem ad perturbationem negotii Menſium nimium quantum conferunt: præterea providendum eſt, ne ejusmodi exceſſivi fluxus frequentius revertantur, qui præter alia morbida conſectaria juniores ſcæminas plane ita alterant, ut infœcundæ reddantur, aut ad periculofos abortus futuros diſponantur; adultiores vero in affectus Chronicos, imprimis vero hecticos incurabiles conjiciantur, hinc eo maxime in Therapia hujus exceſſus reſpiciendum eſt, quo tam poſitiva, quam privativa methodo Menſtruus fluxus in ordinem juſtum convertatur.

§. V. In hoc nimio Menſium fluxu porro rite dijudicando, conſert ſubjecta quoad diverſas circumſtantias rite penſitare & quidem, ne liberior aut largior Menſium fluxus ſtatim pro excedente & nocivo reputetur: deinde quando antea aliquandiu in certis ſcæminis Menſes ſubſtiterunt & nunc largius erumpunt, ne conſeſtim coërceantur, ut & quando in adultis ſcæminis, naturali Menſium ceſſationi propioribus, talis prædigiſ fluxus contingit, ne ludicre opprimatur, neve ita oppreſſus deferatur, aut impoſterum negligatur, alias in futurum eo certius majora ſanitatſ detrimenta prædicenda & metuenda erunt.

§. VI. Quo itaque meliori & securiori methodo Mensium excessus condigne curetur, præstat has cautelas practicas antea notare & postea sedulo applicare: 1) ne fugitiva & confusa misio sanguinis curatoria ordinetur 2) ne crassæ & immodestæ revulsiones commendentur 3) ne aliæ immoderatæ evacuationes suscipiantur 4) ne reliquæ necessariae & ordinariæ evacuationes, vel turbentur, vel negligentius promoveantur 5) ne mox remedia adstringentia obtrudantur & simul & semel immodici fluxus opprimantur, ne 6) crassa narcotica remedia vel exhibeantur, vel frequenter repetantur 7) ne sensibilia interna & externa refrigerantia nobilioribus partibus destinentur & applicentur 8) ne contra remedia calida spirituosâ concentrata, sic dicta roborantia offerantur 9) ne usu interno famosa castorina exhibeantur 10) ne alia famigerata uterina remedia, quæ calidioris indolis sunt, jungantur 11) ne externa fomenta & pessaria adstringentia adhibeantur, neve denique 12) incongrua regimina & turbulentæ præservationes præscribantur.

§. VII. Therapia specialior excedentis Mensium fluxus sequentibus indicationibus absolvitur 1) ut effectus, qui hunc fluxum exacerbant & sustentant tempestive removeantur 2) ut motus impetuosus, qui illum prosequuntur sufficienter temperentur, aut 3) si nimis immorigeri fuerint, coerceantur & sedentur. 4) ut simpliciora adminicula tempestive ordinentur & denique 5) ut iusta & necessaria præservatio commenderetur.

§. VIII. Prima indicatio injungit quarundam causarum, nimium hunc fluxum exacerbantium, tempestivam abolitionem inter illas primo loco inordinati successus excretionis alvinæ mentionem injicio; propterea præstat statim talem excretionem subsistentem, attamen citra ullum immoderatum stimulum revocare, quare vel Clysteres emollientes oleosi & parcissime roborantes, vel rhabarbarina auxilia, conducunt, exclusis aloeticis, aut aliis alvum afficientibus, minus securis, subjectis: Venæ Sectio curatoria necessaria non est, etiamsi plethora in subjecto conspicua adsit, quæ magis præservatoriis usibus reservanda & destinanda est: quando immoderatum animi pathema præcescit, tunc conveniunt remedia Coralliata ex Hyacintho parata & nitrata: quando immodicus sanguinis orgasmus concurrit, qui hunc fluxum exasperat, tunc præter terrea Coralliata etiam alia absorbentia acidulata, aut remedia modeste acidiuscula præbenda sunt.

§. IX. Quando hic Mensium excessus impetuose continuat, tunc post præmissa remedia temperantia, proxime cohibentia & sedativa conjungenda & adhibenda sunt, cum illo tamen moderamine, ne fortiora ex iisdem feligantur, ne simul & semel fluxus cohibeatur, ne nimis largæ adstringentium doses ordinentur, ne nimis diu etiam selecta cohibentia remedia continuentur,
ne

ne sola talia exhibeantur & ne post excessus cohibitionem remedia temperantia & auxilia diluentia omittantur ; quo etiam spectat, ut post Mensium refrenationem alvus rite succedat : ex ejusmodi cohibentibus auxiliis conducunt Martialia remedia, sive in Crocis, sive in Tincturis exhibenda : ut & succi herbarum, quibus interdum specialis vis adscribitur, moderata quantitate offerendi : e sedativorum numero vel simpliciora papaveracea, vel Semen de Hyosciamo vel Massam pilularum de Cynoglossa vel corticem Chaccarillæ commendo, quæ prioribus cohibentibus remediis commode misceri possunt.

§. X. Inter alia auxilia passim a practicis diversa externa & sympathetica ordinantur : e numero externorum vulgo prostant Pessi & Suffitus adstringentes, quos vero hoc loco non approbo : alii commendant refrigerantia remedia, regioni pubis, hepatis & ossis coccygis apponenda, quæ quidem per refrigerationis effectum in subjectis sensibilibus hunc fluxum cohibent ; ubi etiam prudentia artificis requiritur, ne repentina suppressio exinde oriatur : ita veteribus in more positum fuit cucurbitulas cæcas regioni hepatis, aut, juxta Hippocratis monitum mammis, applicare, quarum effectus vero est anceps : quid quod talia topica facile simultaneum adeoque suspectum adstrictionis effectum exserunt.

§. XI. Quod Sympathetica attinet, tunc varia vulgo commendantur, ut pulvis sympatheticus, sanguis menstruus pulverisatus, Jaspis rubra, Linteola cum sanguine menstruo inquinata &c. quæ vero effectus vel exoptatos vel securos non præstant ; inter reliqua hoc loco commendo Bufonem exficcatum, femori alligandum, dorso appensum, nec non arctiores ligaturas extremitatum digitorum cum filo sericeo ; quod experimentum Practici quidam in Hæmorrhagiis uterinis aliquoties utile, efficax & securum deprehenderunt ; dantur etiam alia sympathetica, quæ vero magis ex opinione quam experientia allegantur.

§. XII. Quando principalior impetus excessivi Menstrui fluxus mitigatus est, tunc circa exitum curæ volatilia remedia modestius oblata securius profunt, quam maturius exhibita, quæ non modo reliquum fluxum paululum immoderatum compescunt, sed & affectas partes ita roborant, ne citioribus immoderatis affluxibus pateant ; unde aliquo modo suspectum recursum hujus excessivi fluxus intercipiunt : non minus Pilulæ Balfamicæ Stahlî, in hac afflictione repetito exhibitæ multum conferunt & incongruos motus menstruos emendant & tranquillunt.

§. XIII. Denique in Therapia præsentis affectus idonea & salutaris præservatio præscribenda est : ob id confert circa illa tempora, quibus menstruus

struus fluxus recurſu ſuo denuo imminere ſolet, Venæ Sectionem ordinare & quidem in junioribus interdum in ſuperiori corporis regione, in paulo adultioribus vero in inferiori, niſi alia conſuetudo ſanguinem ſemper ex inferiori regione emittere urgeat: deinde circa tempora menſtrua præprimis libera eſſe debet alvus & conducunt pulveres nitroſo - cinnabarini aliquoties offerendi; proinde ab omni impetuoſa animi & corporis commotione abſtinendum eſt, ut & libidinofæ concupiſcentiæ & exercitationes evitari debent: diætâ conferatur non ſpirituofa & valde aromatica, ſed temperata & mucilaginofa, ut & corpus a nimia in caleſcentia atque ſenſibili refrigeratione arceatur & ſub omni temperato rerum non naturalium uſu ſucceſſiva prægreſſi exceſſus deſuerudo expectetur.

CAPUT VI.

DE

IMMINUTIONE ET SUPPRESSIONE MENSIUM.

§. I.

CUm in præcedentibus vitium fluxus Menſtrui, quod in exceſſu conſiſtit explicatum ſit, ita nunc aliud vitium, quod in defectu hæret explicandum erit, & hoc conſiſtit vel in inſufficienti Menſium fluxu & ita dicta *Imminutione*, vel in plenario quodam defectu & ſic dicta *Suppreſſione*: unde gradu differunt hæc poſteriora vitia quorum ultimum gravius eſt, licet prius æque multa & ſatis ſonica morbida pathemata inferat, unde in utroque ſtatu tam imminutorum, quam ſuppreſſorum Menſium debita promotione & reſtitutione ſufficienti & convenienti opus erit.

§. II. Et tale quidem vitium menſtrui fluxus ſatis frequens eſt, quæ frequentia etiam per nationes & diverſos hominum mores atque variantes conſuetudines, imo etiam per diverſa climata diſcrepat: multum vero refert ejusmodi defectui tempeſtively ſubvenire, priuſquam per tempus durabile & notabile obfirmatus ſit; in quo poſteriori ſtatu ægerrimum eſt, imo plane nonnunquam impoſſibile Menſes revocare; tanto magis, ſi e prægreſſo tali defectu Menſium aliæ læſiones & vel humorum vel partium actuales depravationes ortum traxerunt.

O o

§. III.

§. III. Quomodo Menstruorum fluxus per varias causas turbari & impediri potest, ita in Therapia harum turbarum maxime refert ad illas causas retrospicere & tunc demum ad motuum excitationem operam adhibere, dum præmatura Menstruorum impulsio sub negligentiori præcedentis causæ emendatione non modo intentionem & spem nostram destituit, sed & finistros plane effectus involvit; unde interdum ad Menstruorum vitia defectiva sanguinis spissitudo, aliquando viarum strictura, non raro errores diætetici, ut & prava regimina, frequentius animi pathemata, aliquando spontaneæ motuum inversiones atque transitus in regiones superiores, nonnunquam torpor necessariæ activitatis, quandoque immoderatus & confusus animus contribuunt: ubi simul inquirere convenit, an post qualemcunque Menstruorum perturbationem nunc talia vel humorum vel viarum vitia orta fuerint, quæ futuram Menstruorum promotionem impediunt, quibus singulis itaque tempestive corrigendis & interceptiendis industriam applicare debet artifex, neque ita præcipitanter & impatienter in Menstruorum expulsionem ruere & operari.

§. IV. Imprimis etiam notandum est, quod Menstruorum defectivis vitiis introducendis ut plurimum faveant & satisfaciant motus perturbati, siue illæ turbæ ex læsa proportionem humorum provenerint, siue ex idiopathica quadam anomalia & perversione occurrerint; quo quidem interdum aliæ causæ imprimis materiales contribuunt: interea ipsi illi motus vel vias inhabiles reddunt vel per incongruam obriuescentiam & occlusionem, quo minus Menstruorum successus obtineri possit, vel vicissim illæ a materiis quibusdam offenduntur & occluduntur, ut propterea illi motus posthac in talem perturbationem incidant: quapropter maxime convenit in cura harum afflictionum motibus rite dirigendis animum & studium adhibere.

§. V. Quo securius & efficacius hoc fiat, maxime proficit omnes illos consentientes actus secretorios, depuratorios, præparatorios & excretorios, quotquot in primis regionibus ordinarie fieri debent, bene dirigere & in ordine justo conservare; cum vicissim ex omni illorum offensione simul Menses non exiguam confusionem suscipiant: multo minus consultum est, hos motus in toto suo stadio delicatos & valde sensibiles cum impetu urgere, quippe qui conatus rigorosus & indoli naturæ & speciali rationi Menstruorum, imo interdum viarum aptitudini & humorum proportioni contrariatur.

§. VI. Tanto magis circumscriptio commendanda est, partim in feminis singulariter sensibilibus, partim in Mensibus per animi ataxiam turbatis, ne impetuosæ methodi seligantur & applicentur; unde facile pessimi & repentini effectus oriuntur; quidquod in omni reliqua methodo Menses restituendi, actus therapeutici ita instruendi & dirigendi sunt, quo ordini vitali conso-

consonent; unde primario studio promotioni quotidianarum excretionum in-
hærendum est, ne in iisdem fontici quidam defectus occurrant, qui deinde
reliquos menstruos motus impedire & confundere adjuvant.

§. VII. Sed quo hæc cura, alioquin satis ardua, prudenter atque
dextre exerceatur, cavendum est 1) a negligentiori promotione necessariorum
& ordinariarum evacuationum 2) a confusa ordinatione missionum sanguinis,
maxime vero 3) ab eductione sanguinis e superioribus corporis regionibus, ut
& a nimis prodiga & simultanea tali evacuatione sanguinis artificiali 4) a pro-
miscuo vomitoriorum usu 5) a purgationibus positivis & impetuosius 6) a præ-
maturo usu remediorum sic dictorum emmenagogorum 7) a remediis valde ca-
lidis, acris & concentratis, illorumque indifferenti usu 8) ab externis sti-
mulantibus & vias valde irritantibus 9) a remediis hypothetice tantum aperi-
rivis, practice vero adstringentibus 10) unde etiam a Martialium & Volatilium
usu liberali atque præmaturo sedulo abstinendum est, 11) a negligentiori præ-
paratione humorum & viarum, ut & a qualicunque turbatione & retropulsio-
ne motuum necessariorum, denique 12) a dissoluto regimine.

§. VIII. Ad Therapiam Mensium Imminutorum & Suppressorum
sequentes indicationes, e Pathologia practica fluentes, spectant 1) ut corpus
debite præparetur 2) ut motus, ad Mensium negotium necessarii, in congrua
loca invitentur 3) ut motus ad eruptionem Mensium sufficientes excitentur 4)
ut incommoda & symptomata intercurrentia mitigentur 5) & ut justum regi-
men ordinetur; quibus singulis operationibus, tali ordine præstandis, magis
tum œconomiae animalium, tum etiam causis horum vitiatorum Mensium satisfacit,
artifex ut ad alias anti praxes & imaginarias methodos haud confugiendum sit.

§. IX. Circa præparationem corporis varii respectus occurrunt
dum vel viæ, vel humores, aliqua idonea prædispositione indigent: quod vi-
as concernit, illæ vel nimium opplætæ vel nimium strictæ sunt: quod humo-
res attinet, illi vel in quantitate, vel in qualitate peccant: viæ iterum vel a
sangvine, vel ab aliis humoribus repletæ deprehenduntur: humorum quan-
titas respicit præcipue sangvinem superfluum, qui reliquam subordinandam
medicationem plus impedit: qualitas humorum vel in nimia sanguinis spissi-
tudine, vel in varia illius dyscrasia consistit, ob quam non modo Menses in
suis defectibus confirmantur, sed & reliquæ salutares se & excretoriæ functio-
nes turbantur.

§. X. Ante omnia ad Mensium promotionem & revocationem re-
quiritur alvi apertura, lenitas & constans successus, deinde impuritatum
primas vias detinentium assidua evacuatio, ne tali modo suspecta quædam
segnities aut strictura in iisdem occupet, ob id conducunt interna lenientia,

lubrificantia, diluentia & emollientia, sub diæta magis, quam e pharmacia offerenda, quemadmodum etiam externe similia adminicula, quæ præsentibus alvi occlusionibus & stricturas demulcent, offerri merentur: nec non interdum moderatæ laxationes proficiunt, quo crassiores heterogeneitates removeantur, ut reliquæ indicationes eo certius ad salutarem effectum pertingant.

§. XI. Quando deinde nimia sanguinis quantitas præsto est, quæ reliquam curam impedire videtur, tunc demum præstat præservatoriis intentionibus atque usibus illam debite imminuere & quidem per Venæ Sectionem non in brachio, sed in pede instituendam, neque tamen in ullo extremo peccantem; subinde etiam justis temporibus præservatoriis repetendam; quando vero Venæ Sectio confuse ordinatur, tunc non modo nihil prodest, sed & eo certius præsentia incommoda auget & confirmat.

§. XII. Quando Menses ex ingestis incongruis alimentis subito & sub ipso fluxu suppressi fuere, simul vero Medicus certo præsumere potest, quod talia ingesta alimenta adhuc in Ventriculo hæreant, tunc, & non alibi, in idoneis subjectis, in quibus nullæ speciales contraindicationes occurrunt, lenissima methodo per Vomitorium eadem ingesta denuo expellere licet; mox per subjuncta temperantia remedia, ut & per pediluvia & post aliquam temporis moram per laxantia succurrere convenit, quo motus necessarii iterum in loca consueta transferantur.

§. XIII. Ad impedimenta, Mensium suppressionem sustentantia & confirmantia, multum valet depravata sanguinis qualitas, siue crasis siue consistentia vitiosa: hæc præcipue spissior & immobilior reddita non modo defectiva Mensium vitia causatur, sed & auget; unde per motum & potum sufficientem, per animum tranquillum & quietum & per decocta e temperatis & solventibus selectis & antiscorbuticis parata, necessaria sanguinis fluiditas concilianda est: quando vero dyscrasia sanguinis invaluit, tunc repetitis vicibus infusa & decocta e speciebus solventibus antiscorbuticis, modeste diureticis, mundificantibus & laxantibus parata conveniunt; denique ad sanguinis fluiditatem promovendam modestus usus balneorum, tam naturalium, quam artificialium conducit.

§. XIV. Quando potiora hæc incommoda sufficienter emendata & ablata sunt, præstat paulo propius ad Menses promovendas & restituendas accedere: minime tamen consultum est confestim impetuose irruere, sed temperata methodo Mensium fluxum adjuvare: quapropter antea motus, ad Mensium negotium pertinentes, legitime invitandi sunt: & hoc ipsum quidem iterum non confuse fieri debet; sed præcipue illis temporibus suscipiendum & administrandum est, quibus Menses reverti debent: ad hanc motuum

motuum invitationem perficiendam conferunt moderata pediluvia, modesti infessus, temperata fomenta, frictiones inferiorum regionum cum linteis calidis, applicationes Cucurbitularum cæcarum ad femora & coxendicum regionem, mitiores laxationes, mobile vitæ genus & interdum etiam Clysteres plurimum quidem lenientes, sed modeste etiam stimulantés atque roborantes.

§. XV. Ad invitandos motus necessarios in loca, Mensium fluxui dicata, inter alia conveniunt apta fomenta, suffimigia aliique idonei vapores, vel cum tubulo apto & instrumento congruo genitalibus admittendi, vel ita generice & simpliciter eo applicandi: antequam vero hæc auxilia offerantur, præstat prospicere, ne sanguis superfluous & valde commotus, neve aivus sicca & adstricta sit, sed quo hæc generalia impedimenta antea convenienter remota fuerint: ita tunc spiritus Salis Ammoniæ in vapore ad prædicta loca admissus, in subjectis temperatioribus non inutilem efficaciam habet, modo circa hujus experimenti ordinationem modestia adhibeatur: de reliquo five fomenta five suffimigia ex vegetabilibus solventibus & nervinis parari possunt.

§. XVI. Quando hæc auxilia hæctenus ordinata & appropriata convenienter & sufficienter præmissa fuere, tunc licet ad proximam indicationem procedere, quo videlicet motus, ad eruptionem Mensium necessarii, sufficienti valore, gradu & impulsu instruantur; & huc pertinent remedia vulgata Emmenagoga, ut radices acriores, herbæ uterinæ Artemisiæ Menthæ, Pulegii, Matricariæ, Rorismarini, quo vulgo famosa Sabina refertur, circa cujus usum tamen magna prudentia adhibenda est; accedunt Flores Cheiri, Chamomillæ utriusque, Anthos, Schænanthos, Semina Anisi, Baccæ Lauri, aromata, Myrrha aliæque Gummata acriora, imprimis etiam Aloes & Crocus; unde vulgo in hac afflictione famosum Elix. P. P. usurpatur; neque denique Borrax excludi debet; e quibus remediis variæ formulæ paratæ prosunt; ubi præcipue liquidas commendamus, adeoque infusa exinde parata referimus, non exclusis pilulis pro hoc scopo destinandis.

§. XVII. Et hæc remedia præcipue illo tempore ordinanda sunt, quando Menses recurrere deberent: cavendum insuper est, ne quando hisce temporibus spontaneæ acerbiores commotiones sanguinis tum generales, tum in abdomine adsunt, hæc remedia impellentia frivole & liberaliter exhibeantur; ubi potius temperata præferenda sunt, quemadmodum valde securis & temperatis compositis auxiliis, Menses promoventibus, annumero Pilulas Stahlianas, aut genuinas Beccherianas, quæ circa hanc periodum per aliquot dies in consveta dosi præberi debent; prospiciendo tamen quo antea præcipua incommoda remota sint & ne harum pilularum effectus per interposita

alia remedia turbetur: denique in subjectis temperatioribus Liquor Cornu Cervi Succinatus & volatilia remedia parcius exhibita pro hac intentione conveniunt, cavendo tamen ne eadem nimis præmature offerantur.

§. XVIII. Vulgo porro practici ad Mensium revocationem commendant Mercurialia remedia, quæ vero ita promiscue usurpata, non modo speratum & promissum effectum non exhibent, sed eo certius ad finistrum effectum excitandum conferunt: quando vero omnes legitimæ præparationes, hætenus commendatæ, præmissæ fuere & jam ultima Mensium perruptio imminet, ita ut non nisi lenis strictura pro eadem requiratur, tunc admitto usum prudentem Martis non crasse & potenter adstringentis; cavendo, ne nimis prodige aut sæpe ipse exhibeatur, imo eo magis proficit, si cum aliis remediis solventibus & modeste laxantibus conjungitur & post hujus usum advertere licet & decet, quo ordinariæ reliquæ excretiones constanter continentur.

§. XIX. Sed cum ita afflictæ fœminæ præter hunc Mensium defectum varias occurrentes morbidas calamitates & symptomaticas offensiones experiantur, ita proximum est, quo sub reliqua cura hæc symptomata præscindantur, ne ex illorum acerbiori concursu & augmento principalis cura graviter impediatur: & ex ejusmodi symptomatibus præcipue notari merentur spasticæ commotiones, quæ vel simplices sunt, vel imprimis circa Venam Portæ grassantur; unde convenit easdem temperare per remedia nitrata, lenire per diluentia & modeste sedare per Cinnabarina & ex Chaccarilla prostantia auxilia interne; per Castorina vero externe: illæ vero, quæ Venam Portæ præcipue affligunt per prudentem Millefolii usum compescendæ sunt: sicut ad singulorum horum spasmodorum efficacem mitigationem Clysmata lenientia, repetito adhibita, conducunt.

§. XX. Præterea curam præsentis afflictionis non parum offendit, intercurfans orgasmica sanguinis commotio, quæ per remedia absorbentia & nitrata temperanda est; deinde sæpius ita affectas fœminas invadit asthmatica calamitas, pro qua tranquillanda, eadem secunda antispasmodica remedia & selecta sedativa conferunt: huc numerari debent frequentes flatulentia & alvi strictura, quæ per clysteres lenientes & modeste roborantes leniendæ sunt, interpositis idoneis laxantibus adminiculis; quemadmodum variis talibus incommodis usus pediluviorum & temperata balnea conferunt: quodsi contigerit, ut eximia appetitus turbatio concurrat, tunc antea alvus est lenienda & cibi molliores & parciores assumi debent, excludendo remedia vulgata stomachica, quæ magis hanc ventriculi afflictionem exacerbant.

§. XXI. Non parum diversis arduis symptomatibus præoccupandis conducit usus Mixturæ roborantis, nobis usitatæ, præprimis quando alvus libera

bera est; quale remedium maxime ad intercipiendos recursus immoderatos spasticos proficit & quamdiu talia symptomata urgent & angunt, tamdiu ad primarios scopos promovendos manus applicanda haud est: quod si etiam contigerit, ut in diversis subjectis ob acerbitem affectus a mensstruis temporibus degeneraverit natura, tunc primariae intentiones, promotioni Mensium destinatae, circa eminentiores lunae mutationes ad usum & effectum applicandae sunt.

§. XXII. Ultimum super est, quo pro tota reliqua cura sublevanda idoneum regimen & diæta congrua ordinetur: & in hisce circumstantiis consistit dimidia cura; propterea quoad res non naturales foeminae affectae exactam temperiem servare debent: proficit animus quietus & ab omnibus perturbationibus liber: conducit mobile vitae genus, evitatio internæ & externæ refrigerationis, præcipue sensibilis atque frequentis: in cibo & potu ratione quantitatis & qualitatis moderamen adhibeatur: potus sit sufficiens, non spissus, sed tenuis & interdum etiam vinosus, alimenta sint humidiora, dilutiora & ita disposita, ne in primis viis turbas excitent: excretiones ordinariae in justo ordine continuent; unde ad promovendam & leniendam alvum constans moderatum auxilium offerendum est, quod vero non semper artificiosum esse debet; præservatoriæ Venæ Sectiones non sunt negligendæ & interdum pro circumstantiis foeminarum hujus affectus satis solenne & efficax remedium est matrimonium.

CAPUT VII.

De

MENSIUM ANOMALIIS.

§. I.

INter alia vitia, quæ Mensium statum, successum atque ordinem concernunt, singularem notam merentur Anomalici eorundem progressus, five irregulares & quandoque confusi successus, qui non raro in historia practica occurrunt, adeoque multam difficultatem causantur: & licet hæ Anomaliæ sese facilius defectivis Mensium vitiis complicare soleant, tamen eadem etiam sub reliquo qualicunque Mensium successu concurrere observantur, ut
ita

ita ex officio artificis fluat, quo hunc sanguinis fluxum, ceteroquin perquam sensibilem, in ordinem justum transferre laboret.

Conf. Disp. mea de Mensium Anomaliis: de Mensium Anomaliis Convulsivis.

§. II. Et hæc Anomaliæ præcipue motuum perversis & inversis applicationibus sese sistunt, quippe qui errores suos vel quoad temporis rationem produnt, dum Menses extra justam menstruam periodum procedunt: vel quoad quantitatem, dum vel copiosioribus vel parcioribus Mensium fluxibus complicantur & hos cum diversis gradibus alteratæ tonicæ commotionis comitantur: porro quoad loca, quando non modo in consuetis partibus, sed in aliis etiam locis immoderatiores tales commotiones exercentur: præterea quoad qualitatem, dum interdum Menses sinceri sub variis irregularibus successibus effunduntur, sed etiam nonnunquam Menses decolores per eosdem exorbitantes motus sistuntur: denique quoad speciem evacuationis, dum non æque raro anomalia talis illo molesto phænomeno fluoris albi loco fluxus Menstrui sese manifestat.

§. III. Et cum primario Anomaliæ tales motuum vitiis adscribi mereantur, propterea eadem quoad indolem suam admodum tenaces & refractariæ existunt, ut non modo successive magis confirmantur, sed facile in suspectos corruptos affectus conjiciantur, quid quod denique in immedicabiles afflictiones delabantur; ob id principiis obstare convenit & quidem medicatione admodum convenienti & temperata, quoniam hæc qualitas depravati Mensium fluxus sub reliqua sua tenacitate sensibilis est & per temerarias methodos eximie offendi solet, sicut in genere omnis ataxia deterioris indolis esse deprehenditur.

§. IV. Præterea convenit in rationali Anomaliarum harum dijudicatione & tractatione illas causas sollicitè ponderare & perspicere, quæ nonnunquam ad easdem contribuerunt & sicut frequentius vel animi pathemata, vel reliqua immorigera & nimis sensibilis animi conditio easdem provocant, ita præcipue hæc circumstantia provide attendenda est; deinde præstat observare quantitatem & qualitatem humorum, permeabilitatem partium, successum ordinariorum excretionum prægressarum, incongruas medicationes, vitæ genus, dispositionem hæreditariam & regimen corporis, quo genuinæ causæ talium irregularitatum magis inclarescant eademque e genuino quodam fundamento curari queant.

§. V. Quo magis ejusmodi Mensium Anomaliæ sensibiles & intricatæ sunt, eo magis in medendi methodo prudentiam & dexteritatem adhibere convenit, quæ in eo primario invigilat, ne talia admittantur, quæ affectum

Etum magis offendunt; ob id antea selectæ cautelæ practicæ in hoc negotio tenendæ erunt, hinc 1) cavendum est a missionibus sanguinis curatoriiis turbulentis & in superioribus corporis regionibus susceptis 2) a quibuslibet fortioribus & immoderationibus evacuationibus, maxime vero anotericis 3) a negligentiori ordinariarum evacuationum promotione 4) a remediis calefacientibus & humores atque vias valde commoventibus 5) a vulgatis & famosis uterinis & antihystericis remediis, quæ communiter calidioris indolis sunt 6) a medicamentis motus necessarios vitales opprimentibus & ita dictis fortioribus adstringentibus 7) a famigeratis Castorinis & communibus narcoticis remediis 8) a quibuslibet & medicaminibus & regiminibus sanguinem incrassantibus & vias occludentibus 9) a vulgatis remediis emmenagogis 10) a singulis illis methodis motus, qui alias nunc irregulares sunt, quaquaversum turbantibus 11) a communi Acidularum & Thermarum usu & denique 12) a malo animi & corporis regimine.

§. VI. Quoad ipsam curam hujus irregularitatis, in Mensium negotio occurrentis, convenit duas fundamentales indicationes notare, prior occupata est circa remotionem causarum, quotquot has anomalias inducunt atque conservant, posterior versatur circa promotionem motuum regularium atque congruorum ad Menses rite absolvendos necessariorum: minime tamen convenit has indicationes præpostere exercere & posteriorem priori præmittere, alias sub hac inversa curatione eo magis anomalicus talis status confirmabitur, ut deinde prior indicatio minus efficaciter administrari possit.

§. VII. Quod causas attinet, quæ has irregularitates invitant, tunc quædam illarum hærent in animo, nonnullæ in functionibus vitalibus & aliquæ in ipso corpore: circa animum notari debet subjecti ordinaria & extraordinaria constitutio & si in ordinariis functionibus fœmina valde sensibilis & immoderata fuerit, maximopere præstat prudenti persuasione & modesta reprehensione ad quamcunque animi emendationem contendere, insuperque talia commendare, quantum quidem possibile est, quo animus in placida quiete conservetur: quoad extraordinarias operationes omnium maxime pathemata evitanda sunt & proinde ipse animus constanter tranquillandus est, ne illius continuantes perturbationes reliquam prescius medicam methodum destruant.

§. VIII. Circa functiones ad vitam spectantes variæ causæ & occasionēs has Anomalias invitantes & conservantes obtingunt & quidem ante omnia perturbatus successus excretionis alvinæ, siquidem per alvum occlusam simul viæ uterinæ occluduntur & motus alibi transgrediuntur & evagantur; quapropter convenit alvum modeste & efficaciter liberare & lenire, quo præ-

cipue spectant vel clysteres emollientes & moderate roborantes, vel salina absterfiva remedia, vel infusa rhabarbarina & primas vias cum flatulentia haud offendunt, quin potius abstergentia, resolventia, moderate roborantia & unà motus necessarios deorsum promoventia; abstinendo ab omni stimulo, tanto magis si Menses sub reliquo suo anomalico successu quantitate non deficiunt.

§. IX. Præterea providendum est, quo defectus in Mensium negotio occurrentes methodo temperata & approbata resarciantur, nec non quo motus concurrentes irregulares vel generice, vel specificè mitigentur, id quod fieri potest quoad prius, per usitata antispasmodica; quoad posterius per prudentem Millefolii usum; conjunctis adminiculis resolventibus, diuresin facilitantibus & partes affectas remissius roborantibus: quodsi vero hi motus valde contumaces comparuerint, adeoque efficaciori freno indigeant, tunc jungenda sunt selecta sedativa, quo nomine interne Chaccarillam, externe famigeratum Castoreum admitto: ubique tamen necesse est, quo alvus constanter aperta sit.

§. X. Quando Anomalia sese exserit per inordinatum recursum Mensium, tunc minime convenit illum fluxum inopportune suppressere, sed sub optimo animi & corporis regimine dirigere; interea excretionem alvinam conservare & remedia temperantia continuare decet; contra vero, quando justum tempus Mensium revertitur & tunc denuo Menses redeunt, præstat hoc tempore hunc fluxum moderato quodam stimulo adjuvare, quo eo ipso in justum suum ordinem revertatur & propterea præstat motus magis ad inferiores regiones invitare; subinde sollicitè evitare convenit, ne per malum & incongruum regimen bona hæc intentio & indicatio pervertatur.

§. XI. Et quando contingit, ut hæc Anomaliæ magis in superiora loca vergant, tunc moderata & efficax medela adhibenda est, quo hi motus in inferiores regiones transferantur & pro hac indicatione conducunt Infusa modestè laxantia per epicrasin efficacia, nec non Clysteres, pediluvia, frictiones pedum, applicationes cucurbitularum cæcarum ad femora & coxas, ut & alia interna alvum in constanti absterfione conservantia; huc etiam ordino prudentem aloëticorum usum, interpositis temperantibus, quæ anotericas commotiones mitigant: subinde cavendum est, ne ullo modo magis magisque per incongruas medicationes hi motus evagantes in loca superiora invitentur.

§. XII. Altera indicatio versatur circa promotionem regularium motuum ad Mensium negotium spectantium: & hæc promotio ita tractanda & dirigenda est, quo imprimis animus sceminarum in necessaria continentia conser-

servetur, deinde quo bonum vitæ regimen ordinetur, ne ex inverso rerum non-naturalium usu magis motus convenientes perturbentur, præcipue excretio alvina in justo successu conservanda est; deinde confert pediluviorum usus; nec non temperaturarum infessuum applicatio, accedit mobile vitæ genus & regimen modeste calidum, ne ex inferiorum partium strictura motus magis evagentur: subinde etiam præstat per vices continuare remedia tam deorsum sanguinis commotionem promoventia, quam moderato impulsu sanguinis emotionem adjuvantia; quo nomine conducunt correctæ & temperata aloëtica, nec non parcius myrrhata, ita tamen, ut in hisce debitus ordo servetur & sub conciliatione bonæ diætæ tempestitiva medela afferatur antequam hæ Anomalix in pravam consuetudinem degenerarunt.

§. XIII. Ad promotionem motuum in congrua loca spectant præservatoriæ Venæ Sectiones in pede administrandæ, sed cum bono regimine animi & corporis sublevandæ: nihil vero aquæ vulgares subterraneæ interno & externo usu directe conferunt, quin potius variis accidentalibus turbis concitandis quadrant: interea porus sufficiens perinde medicinæ locum obtinet, dum humores & viæ sufficienter diluuntur: & ne externa aëris injuria variis incommodis stricturis provocandis ansam præbeat, ita invigilandum est, quo transpiratio æqualiter succedat: absint denique cogitationes & concupiscentiæ libidinosæ, quæ Mensibus ultro turbandis plus inserviunt.

CAPUT VIII.

DE

DECOLORATIONE MENSIIUM.

§. I.

DEcolores Menses dicuntur, qui quoad qualitatem & quidem quoad crasim & consistentiam eminenter permutantur, dum sanguis Menstruus non vivido & sincero suo colore præditus, conspicitur, sed vel pallidus & albicans, instar loturæ carniū, vel nigricans, vel viridescens, vel flavesens, vel grumosus, vel mucilaginosus effluit, adeoque a bono statu valde discretus est: qualis decoloratio non modo de toto reliquo corporis statu alterato testatur, sed hæc sub variis irregularibus menstruis commotionibus & successibus decurrit, ut propterea talis Mensium fluxus non modo plane

nullam utilitatem afferat, sed & varias morbidas afflictiones atque molestias inferat, quin denique in maxime refractaria morborum schemata subjecta conjiciat, quare hæc Decoloratio antiquioribus medicis valde ominosa extitit.

§. II. Vulgo quidem omnes Decolores Menses quoad indolem suam perquam refractarii sunt, dum intimiorem causam atque radicem habent, quapropter eo minor spes subest impetrandæ citioris restitutionis, cum non modo humorum & viarum, sed & motuum vitia præsto sint & successive augescant & insolescant, ita ut aliquando sincerus Mensium fluxus plane cesset & famosus ille albus fluor, Mensium loco superveniens, perinde decolores Menses constituat: propterea in præsentis afflictionis cura eo major prudentia, dexteritas & assiduitas adhibenda est, cum illo admodum necessario moderamine, ne artifex curam suam præcipitanter instituat & continuet, neve negligenter eandem prosequatur.

§. III. Dum itaque huic calamitati medicina ordinanda est, hinc ante omnia notare convenit, quod diversarum talium decolorationum causæ atque origines sint diversæ & quod primaria cura habenda sit, quæ hæc legitime tractentur, ita evenit, ut quilibet horum affectuum radicitus & e fundamento curari queat, modo etiam cura tempestive suscipiatur & congrue exerceatur: ante omnia observet artifex vitiosam humorum crasim & consistentiam, turbatum ordinariorum excretionum statum & immutatum necessarium motuum gradum atque ordinem; quemadmodum interdum ad tales decolorationes interni viscerum infarctus, aut actuales partium genitalium ulcerationes contribuunt: quas singulas & adhuc speciales alias causas bene indagare, rite separare & dextre tractare debet medicus.

§. IV. Maxime dijudicare convenit, in quantum ætas patientis adhibitam curam sublevet aut impediat: deinde in quantum genericus reliquus naturæ vigor therapeutice operationibus faveat & respondeat, ut & in quantum motus vel magis, vel minus, exorbitent, aut successive etiam sua sponte corrumpantur: præcipue medicus advertere debet subjecti patientis sensibilitatem, mores & inclinationes, vitæ genus, consuetudines; præcipue etiam explorare præstat, quibus medicaminibus & regiminibus antehac eadem subjecta submissa fuere, ut ex singulis hisce circumstantiis certitudinem in prognosi & cynosuram in Therapia veram & rationalem medicus acquirat.

§. V. Et quo securius & rationabilius artifex in tali affectu procedat, cavendum est 1) a confusis sanguinis missionibus 2) ab impetuosis & inopportunis aliis evacuationibus 3) a remediis valde calidis & vias atque humores perquam offendentibus 4) a præmature usu Emmenagogorum remediorum 5)

a medicamentis adstringentibus & humores atque vias incrassantibus 6) a negligentiori ordinariorum evacuationum promotione 7) ut & ab humorum ulteriori iniquatione & depravatione, aut vicissim 8) a confusa massæ sanguineæ repurgatione & emendatione, vel nuda correctione sub omnis necessariis evacuationibus 9) a minus sufficienti causæ intimioris sublatione & nimis præcipitata medicatione 10) a diætâ & regimine minus consulto & irregulari, 11) ab aquarum subterranearum præmaturo aut nimis largo usu & denique 12) ab omni methodo & medicamento ordinarios naturæ motus turbante & offendente.

§. VI. Methodus huic intricatæ afflictioni medendi hoc ordine & hisce indicationibus circumscripta est, 1) ut causa primaria harum Decolorationum auferatur 2) ut motus convenientes invitentur & promoveantur 3) ut partes decenter roborentur 4) ut symptomata urgentia mitigentur, & 5) ut congruo regimine subveniatur, quippe quæ indicationes iusta continentia & patientia exercendæ sunt, siquidem status morbi ejus constitutionis est, ut haud ita cito talibus indicationibus obtemperet; quemadmodum omnis confusa methodus affectum non modo confusum sed & eo magis contumacem reddit.

§. VII. In cura præsentis intricati vitiosi Mensium status primario scopo illæ fundamentales causæ abigendæ sunt, quæ ad talem Decolorationem contribuerunt: harum vero diversæ occurrunt, primo enim in culpa est præsens quædam Cacochymia, undecunque illa ortum traxerit, hæc itaque tempestive & sufficienter removenda est: & huc conferunt auxilia humores & vias resolventia, abstergentia, depurantia, communia antiscorbutica, temperatiora diuretica, balsamica, fassafrata, succinata et interposita temperata volatilia, nec non colliquantia salina digestiva, quibus singulis interponenda sunt evacuantia laxantia, diuretica et moderate diaphoretica, pro qua ultima excretionem interdum promovenda balnea humida, cum herbis nervinis imprægnata, conveniunt: in quolibet vero tali conatu opera adhibenda est, ne artifex negotia sua impetuose administret.

§. VIII. Quando dyscrasia biliosa causam præsentis Decolorationis Mensium constituit, tunc cura dirigenda est ad efficacem et sufficientem bilis absterfionem ex humoribus et viis et ad plenariam denique evacuationem partim ex primis viis per repetitas laxationes partim ex humoribus per moderatas diaphoreses: abstergitur vero bilis per remedia absorbentia teneriora simplicia aut cum acidis saturata, vel per salina nitrosa digestiva et tartarifata, nec non per decocta mucilaginosâ et simul resolventia atque attenuantia: qualia remedia aliquandiu offerre et alternis vicibus atque usibus laxationes Cholagogas repetere convenit: sed ne hæc biliosa colluvies regneretur, tam quoad

animum, quam quoad reliquum vivendi genus bonum regimen præscribendum est.

§. IX. Interdum contingit ut Decoloratio Menſium nimia ſanguinis ſpiſſitudine et conjuncta plenitudine nitatur: in quo ſtatu convenit cum congrua et opportuna Venæ Sectione ſuccurrere, deinde fluidificationi ſanguinis proſpiciendum eſt, ſed magis per diætetica, quam per pharmaceutica, unde ordinari debent ſufficiens potus atque motus corporis, ſive labores et exercitationes, proinde diætæ conferenda eſt tenuis et diluens, inſuperque illa auxilia, quæ ſuperius de ſanguinis ſpiſſitudine tradita fuere, in uſum trahenda ſunt, abſtinendo ne medicamenta impellentia et calefacientia præmature offerantur.

§. X. Aliquando decolorantur Menſes, quando vel in ipſo utero, vel in vagina uterina ulceratio contingit, ubi ante omnia artifex obſervare debet, an tale malum ſimplex, an vero compoſitum ſit et quoad poſtერიorem circumſtantiam an venereum an carcinomaticum exiſtat: in tali ſtatu ante omnia præſtat partim per interna, partim per externa præſentem afflictionem repurgare et emendare, propterea interne conveniunt remedia reſolventia, mundificantia, abſtergentia et modeſte diuretica, ut et ſubordinata laxantia; quo perinde modeſtum Mercurialium uſum refero; imprimis huc quadrant formulæ Infuſorum et Decoctorum, quæ efficacius penetrant, quibus addenda ſunt lignoſa et talia adminicula, quæ propius ad ulcerum abſterſionem proficiunt: interponenda etiam ſunt interne ſulphurata, temperata tamen doſi, externe vero conferunt injectiones e reſolventibus, abſtergentibus et mundificantibus ſubjectis paratæ.

§. XI. Quando ejusmodi cauſæ ſufficienter remotæ ſunt, tunc altera indicatio applicanda & exercenda erit, ut videlicet motus menſtrui convenientes in juſtum ordinem transferantur: ſed cum hujus indicationis aliquoties in præcedentibus affectibus mentio facta fuerit, propterea eadem auxilia hoc loco commendo, monendo, quo hæc promotio neceſſariorum motuum modeſte & ſine impetu perpetretur, ita, ut per externa & interna leniora adminicula motus in regiones uterinas transferantur: quo loco propterea prudentia circa Emmenagogorum remedium uſum adhibenda erit & ſubinde ex impellentibus remediis temperatiora ſeligi debent: in quo paſſu adhuc vinum generoſum commendationem meretur, ſicut de reliquo vinoſa infuſa pro hoc ſcopo idonea & utilia ſunt.

§. XII. Et cum ſub tali affectu partes, uſibus vitalibus dicatæ, non parum neque etiam raro ſiniſtre affligantur & quidem vel motibus, præter ſolituſ auctis, vel oppletionibus & aliarum materiarum translationibus atque

que fecessionibus, ita proximum erit, quando e suis fundamentis suspectæ illæ decolorationes quadantenus emendatæ fuere, quo imposterum partes, hactenus affectæ, roborentur, id quod duplici modo fieri potest, naturali & artificiali, quando primo idonea diætâ ordinatur, ne corpus alienis & superfluis materiis oneretur, neve ordinariæ Se- & Excretiones valde intendantur: deinde quo sub diætâ congruus aromaticorum usus conferatur: sicut vini boni ordinatio ad eundem scopum collineat; denique e pharmacîæ penu huc quadrat vel Mixtura nostra tonica, vel Tinctura Martialis Tartarificata, vel Essentiæ temperatæ carminativæ, vel infusa vinosa e speciebus roborantibus parata: sub quorum singulorum applicatione & continuatione providendum est, quo ordinariæ excretiones legitime procedant. Præter hanc internam roborationem conjungi potest externa; quo conferunt balnea nervina, cataplasmata, linimenta, fomenta vaporosa & suffimigia modeste nervina, non nimis frequenter adhibenda.

§. XIII. Præterea in præsentis affectus cura animus dirigendus est ad concurrentia symptomata urgentia, quæ legitime tranquillari debent: ex illis primario notandi sunt immoderati spasmi, qui non raro Decolores Menses comitantur, quibus mitigandis lenientia & temperantia adhiberi debent; e priorum numero sunt diætetica, juscula moderate pingvia, pruna decocta, passulæ coctæ, sicut interdum etiam externe linimenta lenientia & parcius nervina sociari possunt: e temperantibus sunt usitata antispasmodica, nitrata & cinnabarina, uti sub acerbiori spasmorum continuatione selectiora sedativa adhiberi debent, cavendo, ne illorum usui nimis frequenter artifex insistat.

§. XIV. Non parum etiam in hac necessitate & menstrui fluxus perturbatione coincidit molesta flatulentia, quæ partim per bonam diætâ evitari, partim per clysterum usum subtrahi potest, subjungendo Essentias temperatas carminativas: quando orgasticæ sanguinis commotiones & phlogoses molestæ concurrunt, tunc conveniunt remedia nitrata, coralliata & absorbentia cum acidis saturata; quando multa cardialgia affligit, præstat alvum cum Clystere lenire, pediluvia conjungere & remedia nitrata & ex Chaccarilla parata ordinare qualia posteriora etiam conveniunt, quando conatus vomendi affligunt: alvus nunquam permittatur clausa vel sicca & si durities abdominis concurrerit, tunc præter usum clysmatum emollientium & moderate nervinorum subordinentur & adhibeantur remedia antispasmodica & denique infusa resolventia, roborantia & modeste laxantia.

§. XV. Totam hanc curam eo magis promovet bonum regimen, huic statui accommodandum, id quod propterea post absolutam hanc medicationem

tionem continuari & injungi debet, id ipsum vero in eo consistit, ut in diæta selectus & ordo adhibeatur & omne id sedulo evitetur, quod dyscrasiam sanguinis inducere ac augere, nec non primas regiones inquinare potest: interim sufficiens potus, aromatum & vini modestus usus, diluentia & humectantia alimenta, motus corporis moderatus, constans & sufficiens, internæ & externæ sensibilis refrigerationis exclusio, perquam proficiunt, accedit animi continentia, perversorum desideriorum evitatio, conciliatio Thermarum temperatarum & præservatorio scopo repetitio Venæ Sectionis, promotio excretionis alvinæ & quicquid cæteroquin ordinem vitalem sublevat atque restituit.

CAPUT IX.

DE

INSOLITIS MENSIIUM VIIS.

§. I.

CUm hætenus de diversis Menstrui fluxus vitiis actum fuerit, ita adhuc de insolitis evacuationibus menstruis, aut Menses deficientes suppleantibus, dicendum erit: merentur vero omnino quo notentur hæc evagationes naturæ, quando hæc per congrua loca negotia sua administrare & fines suos obtinere non potest: laudanda tamen insuper est illius singularis activitas, dum in nuda Mensium suppressione non acquiescit, sed defectum hunc in alia regione atque parte compensare laborat, siquidem multiplices tales & admodum mirificæ viæ a practicis observatæ fuere, per quas sub Mensium defectu illis temporibus, quibus Menses recurrere debuerant sanguis cum aliqua euphoria evacuatur.

Conf. Stablii Disp. de Insolitis Mensium viis.

§. II. Sed cum hæc viæ magis ad avia referri mereantur, ubi natura a justis suis ordinibus discedit & successive magis gravioribus & ominosioribus anomaliis advescit, ita sane consultius est, quo in ordinem justum eadem reducatur, quoniam non raro ejusmodi digressionibus alia accidentalia damna, quæ præter naturæ intentionem contingunt, metuenda sunt: quid quod denique tales declinationes ita insolescunt, ut difficile imposterum deprehendatur veros motus & fluxus menstruos restituere; ob id longe melius

Hinc est primariis Hæmorrhagiis promovendis & coordinandis operam dare quam secundariis confirmandis & tolerandis incumbere.

§. III. Præstat proinde, quo in insolitarum Mensium disquisitione artifex curatius observet atque discernat, quænam harum viarum securioris aut infecurioris indolis sint; uti inter alias vicarias menstruas purgationes Narium Hæmorrhagia ab antiquissimis medicis bona prædicata fuit; quo hæmorrhoidalis fluxus merito referendus est, qui sub Mensium defectu haud exiguam salubritatem affert: & circa has secundarias menstruas purgationes tractandas magna cautela usurpanda est, ne facile offendantur: eo magis vero urgent medicam opem reliquæ variæ Mensium evacuationes e pectore, Ventriculo & urinaria vesica procedentes, quibus eo magis dirigendis & in justum ordinem convertendis operam dare debet.

§. IV. Eximie dignitatis in præsentī consideratione practica est, magis in hoc negotio observare & inculcare energiam motuum, quam dyscrasiam materialium: quemadmodum ejusmodi insolitæ evacuationes Menstruæ minime materiali quadam efficacia atque necessitate nituntur, sed per motus in alias regiones & partes directos atque translatos absolvuntur: quapropter in initiis insolitorum talium progressuum nulla sanguinis Cacochymia conspici, aut præsumi potest, nisi per accidens demum talis depravatio superveniat: e qua animadversione itaque fluit, quod circa insolitos Mensium progressus artifex non modo bonam notitiam habere debeat de indole & efficacia motuum vitalium, sed & eo maxima cura alloborare, quo hi motus circumspecte & dextre tractentur.

§. V. Quo minus hæc efficacia motuum agnoscitur & pro fundamento præsentis evagationis Mensium tractatur, eo minus talis affectus e fundamento curari potest, sed eo magis vel confuse, vel palliative curatur, aut eo certius implicatur & variis pravis consecutionibus submittitur: hinc etiam minus consultum est præcociter & immoderate hisce insolitis excretionibus resistere velle, unde eo gravius totum Mensium negotium perturbatur, ut vel repentini periculosi affectus superveniant, vel anomalie Mensium augeantur & confirmantur & denique necessaria illorum restitutio valde difficilis, aut plane impossibilis reddatur.

§. VI. Quo itaque præsens Mensium digressio & evagatio perite & e fundamento curetur, cavendum est 1) ne evacuationes ex insolitis viis procedentes subito & immoderate repellantur, 2) ne motus, ad justum Mensium successum pertinentes, impetuosè in inferiores regiones corporis provocentur 3) ne confuse sanguinis missiones administrentur, imprimis 4) ne in superioribus corporis regionibus admittantur 5) ne aliæ impetuosæ & crassæ evacuationes

riones exerceantur 6) ne vulgaria remedia emmenagoga ordinentur 7) ne alia subjecta calida concentrata & corpus valde commoventia admittantur 8) ne communia adstringentia, refrigerantia & incrassantia injungantur 9) ne vulgata uterina, antihysterica, roborantia ordinentur 10) ne communis opiatorum usus in tali casu concedatur aut præcipiatur 11) ne ordinariæ evacuationes negligentius tractentur aut perturbentur, denique 12) ne ab extra partes uterinæ stimulentur & incongrue afficiantur.

§. VII. Ad positivam præsentis casus curam sequentes indicationes contribuunt 1) ut generalia impedimenta & offendicula ad hanc naturæ evagationem contribuentia & futuram Therapiam turbantia tempestive auferantur 2) ut insolitæ evacuationes menstruæ mitigentur & modeste coerceantur 3) ut solitæ purgationes menstruæ modeste & efficaciter invitentur & promoveantur 4) ut Symptomata intercurrentia & præsentem curam offendentia tempestive & legitime mitigentur & denique 5) ut pro totius curæ levamine & efficaci successu bonum regimen commendetur.

§. VIII. Impedimenta, quæ reliquam curam turbare possunt, varia occurrunt, e quibus principaliora sunt, quando primo ordinariæ evacuationes minus ordinate procedunt, sed diversis turbis subjectæ sunt; unde præstat antea primas regiones tam ab incommoda strictura, quam molesta oppletione & suspecta flatulentia liberare; hinc conveniunt adminicula diluentia, lenientia, laxantia & interdum etiam clysmata, ne incongrui quidam stimuli commisceantur: cui scopo satisfaciunt diæterica, quæ intestina & primas regiones leniunt atque demulcent & quæ humectante suo effectu congruam diuresin adjuvant & faciunt, sicut pro ordinaria transpiratione superficiali bonum regimen & infusa calida modestius usurpata conducunt.

§. IX. Præterea justam & liberam Mensium directionem impediunt suspecta plenitudo & molesta spissitudo sanguinis: pro priori auferenda, conducit præservatoria & moderata Venæ Sectio in pede celebranda, pro posteriori præ pharmaceuticis speciosis auxiliis conveniunt diluentia, lenientia, potulenta decocta, proinde maxime proficit sufficiens & conveniens motus corporis atque exercitium laborum: porro conducunt moderata balnea aut infusus, regimen moderate calidum, quo humores sufficienter per partes porosæ & superficiales circulentur, adeoque magis attenuentur: minus vero confert per pharmaceutica media huic incommodo obviam ire, ne præmaturo quodam impulsu & fluidæ & solidæ partes ægrius afficiantur.

§. X. Non minus multum impediunt justum regressum motuum menstruum præmaturæ & irregulares spasticæ commotiones in hypochondriis succedentes, tanto magis, si fixiores fuerint; unde easdem tempestive lenire

nire expedit; minime vero consultum est, præmaturis sedativis remediis sub-
venire, quin potius mitiori methodo spasmodum præsentium impetum refre-
nare præstat; unde simplicia temperantia, nitroso-absorbentia remedia, aut
etiam lenientia diætetica commendo; quemadmodum pro internis hisce præ-
maturis & immoderatis motibus irregularibus tranquillandis clysteres lenien-
tes & modeste roborantes conferunt: quodsi etiam tales spasmi mesenterium
& reliquam connexionem Venæ Portæ valde affligant, tunc approbo usum Es-
sentiæ Millefolii cum temperata Essentia roborante commixtæ; providendo
tantum, quo alvus justo successu gaudeat.

§. XI. Quando Menses in solitas vias reduci debent, tunc antea præ-
stat insolitas evacuationes modeste refrenare & temperare, quæ indicatio ve-
ro in evacuationibus sanguinis vicariis menstruis salutaribus & sensibilibus
minime per adstringentia & repellentia confundenda est; sicuti temerarium
esset conamen Hæmorrhoides aut Narium hæmorrhagias, Menses exceipien-
tes, suppressere velle, ubi tantum temperantia & lenientia auxilia conferunt:
e numero talium sunt partim nitrata & absorbentia, partim emulsiva, lenien-
tia & diluentia; quippe quæ singula exerrantes congestorias & translatorias
commotiones mitigant: e numero refrenantium conferunt partim revellen-
tia, laxantia, pediluvia, frictiones efficaciores, cucurbitularum cæcarum ap-
plicationes ad Coxarum & femorum regionem, nec non interna mitiora to-
nica, externa vero discutientia & resolventia prout ipsa species insolite eva-
cuationis menstruæ permittit.

§. XII. Minime vero consultum est insolitas tales evacuationes men-
struas simul & semel opprimere, sed cum maximo moderamine easdem tra-
ctare convenit; & si sensibiles quædam evagationes fluxus menstrui curatoriam
opem non admittant, tunc successive præservatoriis conatibus motus men-
strui ab insolitis viis in solitas transferendi sunt, id quod fit per continuatas
laxationes, per pediluvia, per frictiones inferiorum regionum, quanquam in
illo casu, ubi Hæmorrhoides Mensium defectum consequuntur, minime secu-
rum, neque etiam possibile sit ad impellendos Menses curam adhibere, nisi
per hanc methodum etiam salutaris illa hæmorrhoidalis purgatio perturbetur
& confundatur.

§. XIII. Proxime, si non sua sponte natura in consuetas & solitas
vias revertitur, artifex eo niti debet, quo solitos motus atque fluxus menstru-
os promoveat: pro hoc scopo ordinando illa auxilia conducunt, quæ passim
in superioribus affectibus & eadem indicatione commendata fuere; imprimis
laudo usum Pilularum genuinarum Stahlianarum vel verarum Beccheriana-
rum, quæ posteriores tamen cum aliquo moderamine adhiberi debent: pro-

inde conveniunt remedia correcta aloëtica & helleborina, parca tamen dosi; juvant moderatæ laxationes, Infusa per epicrasin efficacia, pediluvia, infessus, frictiones inferiorum locorum, fomenta vaporosa locis uterinis admittenda & pessaria ex nervinis tantum speciebus, minime tamen e stimulantibus paranda, quæ singula moderate adhibita motus menstruos in solitas vias atque partes convocant.

§. XIV. Sed cum in hoc casu contingat, ut varia molesta Symptomata intercurrent, quæ reliquam curam non parum offendunt atque impediunt, ita necessarium & salutare proinde est, quo successive etiam talia symptomata leniantur: quando itaque molestæ orgasmicæ sanguinis commotiones obtingunt, tunc præstat easdem mitigare per remedia nitrosa, absorbentia, coralliata, Cornu cervi ustum, species de Hyacintho, aut per gelatinosa, mucilaginosæ, emulsivæ, lacticinia & diluentia, cavendo partim a valde acidis, partim a communibus opiatæ remediis: præterea etiam ad evitandos tales orgasmos in motu corporis, externo calore & reliqua diætæ justum moderamen servandum est, ne talia committantur & admittantur, quæ turgescitórias tales commotiones excitare & exasperare solent.

§. XV. Quando in hoc casu frequentes cordis palpitationes concurrunt, tunc eadem temperantia adminicula profunt; non minus moderata balnea conferunt, quo itidem pediluvia spectant & interdum instituendæ moderatæ laxationes, ut & præservatoriæ sanguinis ventilationes artificiales; subordinando magis præservatorio quam curatorio scopo, Mixturam nostram roborantem & cavendo a narcoticis: quod si molestia flatulentiarum cum hoc casu coincidat, tunc superius commendata auxilia repeti possunt; id quod etiam valet de frequentibus cardialgiis, quæ nituntur congestoriis commotionibus ad hypochondriorum regionem; & si denique Cacochymia quædam insultare videatur, tunc conferunt assiduæ impuritatum salinarum & biliosarum absterfiones atque evacuationes, una cum illis adminiculis, quæ quodvis accrementum Cacochymia præscindunt, sive sanguinis plenitudo, sive spissitudo, huc contribuat.

§. XVI. Denique in hoc casu multum confert bonum regimen, quod sese ad animum & causas externas extendit, hinc laudatur tranquillitas animi & patheticarum commotionum sollicita evitatio; porro confert modeste calidum regimen & exclusio sensibilibioris & frequentioris refrigerii, maxime ad partes inferiores admissi; unde sensibiles fœminæ temperiem aëris seligant, proinde etiam adhibeant mobile vitæ genus, potum sufficientem, diætam dilutam & primis viis nullas turbas inferentem, quin magis lenientem atque remissius aromaticam; quoad usum spirituosorum servetur moderamen; neque

neque æque acidulæ & thermæ ad radicem hujus casus quicquam conferunt: interdum denique matrimonium ad solitos motus menstruos conciliandos conducit.

CAPUT X.

DE

HÆMORRHOIDIBUS EXCEDENTIBUS.

§. I.

LEgitimus Hæmorrhoidum fluxus tempestive occurrens & recurrens nulla positiva medica opitulatione indiget, nisi tantum cum bono regimine foveatur, ne turbas patiatur: quando vero negotium hæmorrhoidale vel in excessu vel in defectu peccat, tunc maturam, securam & fructuosam opem medicam expectat: & quoniam in Hæmorrhagiarum tractatione præcipuus sermo est de fluxu sanguinis, ita hoc ordine de tali fluxus hæmorrhoidalis qualitate acturus, quæ praxi positivæ medicæ subjacet; unde tractatio de excessivo Hæmorrhoidum fluxu excipit.

Conf. Disp. mea de Hæmorrhoidibus excedentibus.

§. II. Sicut omne nimium in vitium vertitur, ita excessus hæmorrhoidalis illam salubritatem destruit, quæ e justo successu Hæmorrhoidum expectanda & speranda esset; sed cum sub hoc excessu etiam reliquus successus comprehensus sit, ita minime consultum est, uno repentino actu successum & excessum opprimere; unde cum tali statu Hæmorrhoidum circumspicte procedendum est, quoniam ex una parte satis immodicus & impetuosus, ex altera vero satis sensibilis & intricatus est, ut itaque facile artifex in utroque statu impingere queat, si vera indoles negotii hæmorrhoidalis non condigne constiterit.

§. III. Proinde etiam bene perpendendum est, quod legitimus Hæmorrhoidum successus per congruas commotiones ad eliminandum molestum & superfluum sanguinem destinatas administretur & quod propterea hic actus non tumultuariis causis & effectibus accenferi debeat: ita etiam excessus Hæmorrhoidum minime passive decurrit, quasi tantum sanguis e partibus apertis elabatur, sed perinde per eosdem motus, nunc excedentes & superfluos, ab-

solvatur, ex quo in Pathologia practica curatius motuum efficacia advertenda est, ne postea in ipsa applicatione artificialitalia suscipiantur, quæ crasso modo hos motus turbant & pervertunt.

§. IV. Interea omnino convenit in dijudicando excessivo Hæmorrhoidum fluxu illas causas conquirere & conciliare, quæ impulsiva quadam efficacia influunt, quibus mitigandis tanto magis operam dare debet artifex, quo eo magis liberior successus conservetur, neque offendatur, sed quo illi respectus, ad excessivum fluxum pertinentes, in ordine atque nexu justo æstimentur & tractentur: interea nunquam consultum est opus, si simul & semel talis superflua profusio opprimitur, licet quidem hic excessus duplici phænomeno sese conspiciendum præbeat, dum vel simultaneus est, vel longinquiori duratione prævisam suam salubritatem destituit.

§. V. Et dum excessivus Hæmorrhoidum fluxus imprimis nititur prægressis quibusdam vel impeditioribus Hæmorrhoidum successibus, vel illatis offensionibus, quæ præcipue in regionem hypochondriorum efficaciam suam immiserunt & ad motuum insolentius augmentum contribuerunt, ita multum refert, antea recte dijudicare, quam tractabiles & emendabiles sint tales præcedentes circumstantiæ; quoniam interdum eadem ita refractariæ sunt, ut difficile, imo etiam suspectum sit, fluxum hæmorrhoidalem confestim coërcere, quoniam exinde eo certius periculosa consecutiones metuendæ erunt, unde porius convenit probatas & temperatas præparaciones ad futuram Hæmorrhoidum excedentium cohibitionem instituere.

§. VI. Tanto major circumspectio adhibenda est in fluxus hæmorrhoidalis, etiam excedentis, directorio, quando ipse nunquam legitime, libere, facile & largiter successit, aut quando in aliquem habitum transiit, aut quando denique ex hæreditaria dispositione ortus est, juxta quas circumstantias minime positivam aut fugitivam & firmam oppressionem tolerat, ne exinde in periculosum statum degeneret: in quo passu propterea, prudens artifex congrua præservatoria medela id efficere debet, ne imposterum suspectus talis excessus metuendus sit: uti de reliquo semper consultius opus est, legitimum Hæmorrhoidum fluxum tolerare, quam per qualemcunque subordinatam medicationem & vicariam sublevationem extinguere.

§. VII. Quo itaque excedentes Hæmorrhoides rite & perite tractentur cavendum est 1) a Venæ Sectionibus liberalibus atque promiscuis 2) ab evacuationibus quibusvis fortioribus 3) ab ordinariarum evacuationum salutarium oppressionibus, perturbationibus & negligentioribus promotionibus 4) a positivis, præcipue vero præmaturis, hujus fluxus suppressionibus & obstructionibus 5) ab anti hæmorrhoidalium specificorum remediorum fa-

cili

cili & præcipiti ingestione 6) ut & a communi & vulgato adstringentium usu 7) a vulgari opiatorum ordinatione 8) a medicamentis communibus carminativis 9) ab indiscreto volatiliu usu 10) aliisque calefacientibus acris aut vicissim 11) a refrigerantibus valde incrassantibus & denique 12) a perverso regimine.

§. VIII. Methodica secuta, efficax & rationalis cura excedentium Hæmorrhoidum sequentibus indicationibus absolvitur 1) quo communia præjudicia & obstacula tempestive excludantur 2) quo excedentes motus leniantur, temperentur & secure sedentur 3) quo immorigeri tales motus, urgente necessitate, provide coërceantur 4) quo futura sinistra confectaria tempestive præoccupentur 5) quo justa roboratio primis regionibus concilietur & denique 6) quo conveniens regimen ordinetur.

§. IX. Quoad primam indicationem communia offendicula illa sunt, quæ motus in locis hæmorrhoidalibus acerbiores & rigidiores reddunt, quo nomine vel actualem alvinæ excretionis retentionem, vel irregularitates, circa hanc excretionem occurrentes, noto; unde præstat alvum lenire & modeste laxare, quo præcipue ordino simpliciora remedia Rhabarbarina, abstinendo a confusaneis formulis aut stimulantibus aliis remediis & quotquot cum flatulentia operantur; neque quidem convenit nimis frequenter curatorio præcipue scopo hanc laxationem urgere: quodsi proinde contigerit, ut in hoc casu molestæ flatulentia & dolorifici tenesmi concurrant, tunc præstat etiam moderatum usum Clysterum lenientium conjungere, quorum in hoc passu multiplex est efficacia atque utilitas.

§. X. Non quidem necessarium est curatorie per Venæ Sectionem sanguinis ubertatem deplere, siquidem illo tempore quo jam actu excedentes sunt Hæmorrhoides Venæ Sectio non modo graviores enervationes causatur, sed & ad futuram Hæmorrhoidum plenariam retentionem contribuit: quodsi vero ad excessum Hæmorrhoidum præcurrens nimia animi & corporis commotio disposuerit, tunc hoc offendiculum tempestive remove convenit per complacationem animi & per remedia temperantia, corallata & sanguinis orgasmos refrenantia, cavendo ab adstringentibus & opiatis, sicut in hoc passu moderatus usus specierum de Hyacintho concedi potest.

§. XI. Proximum est, quo excedentibus motibus hæmorrhoidalibus idoneum auxilium offeratur, id quod primo fit per lenientia remedia, qualia non alia sunt, quam emulsiva, elubricantia & vias demulcentia, quo pertinent decocta dilute mucilaginosæ, gelatinosæ, juscula pingua & lacticia; hisce subjungenda sunt deinde temperantia, quo nomine pulveres simpliciter nitratos & absorbentes repetitis oblationibus commendo. Et si hæc obgravitatem affectus non ita prompte & mature speratum effectum exhibent,

bent, tunc convenit conjungere temperatiora sedativa, velut papaveracea aut Massam Pilularum de Cynoglossa, vel denique Extractum Chaccarillæ; prospiciendo quo remedia resolventia & remperantia sedulo interponantur, ne affectus in solo sedantium usu & effectū acquiescat.

§. XII. Quando necessitas urget & affectus est valde importunus tunc licet hunc excessivum fluxum moderate coercere; cavendo ne simul & semel opprimatur: ad hanc cohibitionem inducendam convenit Cornu cervi ustum, species de Hyacintho, Crocus Martis Antimoniatus, aut Cachecticus Quercetani, Tinctura Martis Tartarifata, Tinctura Vitrioli Martis, Tinctura Corallorum: deinde inter practicos magnis nominibus commendantur specifica illa anti hæmorrhoidalia, ut sunt Dens Hippopotami, Lapis Manati, Priapus Ceti, quæ etiam in paucis granis illam efficaciam habent, ut subito vehementer & firmiter excessum & successum Hæmorrhoidum occludant, ut difficile sit partim Hæmorrhoides revocare, partim prava confectaria præoccupare: quare prudentius agit, qui ab horum usu abstinet.

§. XIII. Speciali efficacia ad motus hæmorrhoidales coercendos & ad reliquam spasmodicam inquietudinem in Vena Portæ refrenandam conducit Millefolium, quod in Essentia cum Tinctura temperata roborante & sedativa exhibitum multam opem affert, modo etiam provide adhibeatur, neque in magnis dosibus ingeratur: quod vero Extractum Millefolii attinet, tunc illud non tam securi usus & probatæ utilitatis est: sed præstat etiam prospicere, quo per hoc remedium non simul & semel fluxus deobstruatur; denique ad cohibendum hunc excessum, si maximus impetus antea mitigatus fuit, Spiritus volatiles parcius adhiberi conveniunt.

§. XIV. Sed ne adhibita remedia cohibentia sive adstringentis, sive sedativæ indolis fuerint, sinistrum effectum demum post se relinquant, ita præstat futuris successibus prospicere & prava confectaria præoccupare: quando itaque Hæmorrhoidum excessus cohibitus est, tunc observare convenit, an alvina excretio legitime continuet, quæ, si deficere, aut segnis esse videtur per repetitum Rhabarbari usum revocari debet; si vero alvus positive adstricta & exsiccata occurrit, tunc clysteres lenientes ordinandi sunt: & in hac ipsa necessitate tam ad conservationem ordinariarum excretionum, quam ad temperationem excedentium vel irregularium motuum hæmorrhoidalium eximiam opem afferunt Pilulæ Sthalianæ aut correctæ Beccherianæ. quæ subinde præoccupant, ne suspectæ stricturæ in primis regionibus remaneant aut periculosa stagnationes oriantur.

§. XV. Præterea præmissis sedativis & adstringentibus subordinanda sunt remedia temperantia & mitiora resolventia: e classe priorum commen-

do pulveres nitratos absorbentes, per vices adhuc offerendos & continuandos, e posteriorum numero laudo Essentias moderatas alexipharmacas, quæ discutiente suo effectû adjuvant, ne suspecta stagnatio oriatur, adeoque ad æqualem sanguinis distributionem contribuunt: præterea adhibenda sunt lenientia, diluentia, humectantia interna, quæ partim vias elubricant, quo excretiones ordinariæ justè continuent, partim præsentès stricturas demulcent & relaxant, partim denique humores in necessaria fluiditate conservant: denique etiam moderatus corporis motus commendandus est, qui proinde ad æqualem sanguinis commotionem per hypochondria contribuit.

§. XVI. Dum ex ejusmodi excessu hæmorrhoidali non parum vires subjecti enervatæ sunt, maxime vero viæ affectæ ob excedentes motus debilitatæ, ita confert etiam circa finem curæ remedia roborantia ordinare; ex horum numero laudari merentur Essentiæ temperatæ carminativæ, nec non aromata, usu moderato adhibenda, ut & herbæ roborantes mitiores; neque excludo modestum usum boni & adulti vini, haud tamen exotici, aut valde spirituosi, quia talia vina motus hæmorrhoidales denuo excitant; laudo præterea Infusa vinosa ex ejusmodi speciebus paranda, sicut Mixtura nobis usitata, ex Spiritu volatili & Tinctura antimonii parata, eundem roborantem effectum exhibet.

§. XVII. Et ne hic excessus facile iterum recurrat, præstat præservatoria methodo Venæ Sectionem justo tempore etiam in pede suscipere; deinde convenit animum tranquillum atque moderatum servare & a patheticis commotionibus præservare: Diæta ita fit comparata, ne in primis regionibus turbæ oriantur, unde ab alimentis & potulentis spissis, frigidis & fermentantibus abstinendum est: evitentur nimix commotiones corporis, mobile vero vitæ genus modeste jungatur: alvus sit constanter aperta: nocet frequentior usus aloeticorum, tanto magis communium, aut subjectorum alvum stimulantium: nocent immoderata & frequentia exercitia venerea & comotationes, aut inebriationes: de reliquo corpus conservetur in moderato calore; ita commode præservabitur suspectus talis Hæmorrhoidum excessus.

CAPUT XI.

DE

HÆMORRHOIDIBUS SUP- PRESSIS.

§. I.

Alterum vitium evidens & eminens, quod hæmorrhoidalem fluxum concernit, est Suppressio & Imminutio Hæmorrhoidum, quando videlicet vel totus fluxus constanter & absolute retinetur, ut justis suis periodis atque temporibus recurrere & progredi cesset, vel quando insufficienter erumpit & decurrit, adeoque ex utroque latere vel magis, vel minus deficit; unde aliter fieri haud potest, quin gravia & intricata pathemata morbida mox superveniant, dum antea justus Hæmorrhoidum successus eximiam salubritatem & utilitatem obtulit: propterea talis morbidus status tempestivam opem desiderat & involvit.

Conf. Disp. mea de Hæmorrhoidibus Suppressis.

§. II. Illa enim est uti Hæmorrhagiarum spontanearum salutarium in genere, ita etiam Hæmorrhoidum indoles, ut inductam Imminutionem & Suppressionem mox copiosa, diversa & ardua incommoda sequantur, quæ interdum ita increbescunt & insolescunt, ut immedicabilia evadant; unde admodum refert tempestiva opitulatione succurrere, quæ tamen cum maximo moderamine & eximia prudentia offerenda & dirigenda est, quo magis Hæmorrhoides sensibiles sunt & facile in deteriorem statum conjici possunt, si vel leviter immodestius impellantur; siquidem ipse justus status Hæmorrhoidum sine omni impetu & strepitu procedit.

§. III. Præstat in promotione Hæmorrhoidum curatius efficacias causarum, quæ ad defectiva Hæmorrhoidum vitia contribuerunt, perpendere & sollicite observare, quam cito, quam crasse & quam vehementer Hæmorrhoidum fluxus impeditus fuit, ut secundum qualitates causarum ipsa Therapia possit instrui; deinde dijudicandum est, quamdiu tale vitium defectivum duraverit, ubi sub largiori suppressione vix facile speranda, nedum promittenda, aut urgenda est promotio Hæmorrhoidum & sufficiens restitutio; in quo posteriori statu maxime præstat ab impetuosa & temeraria methodo absti-

abstinere, neque indiscretim ad Hæmorrhoides commovendas animum & vires applicare.

§. IV. Quando itaque Hæmorrhoidum restitutio speranda est, tunc confert bene observare temporis opportunitatem, adeoque tempestive succurrere, ne hæc obstructio insolescat: quando vero ob contumaciam retentionis justus Hæmorrhoidum fluxus revocari haud potest, tunc in eo artifex acquiescere haud debet, sed aliis vicariis auxiliis in tantum succurrere, quo imminetia damna & pericula tempestive præoccupentur: & cum Hæmorrhoidum fluxus & reditus non quolibet promiscuo & confuso tempore contingat, ita etiam illius promotio & revocatio non indiscretim suscipienda aut urgenda, sed illis maxime temporibus promovenda est, quibus antehac Hæmorrhoides erumpere & decurrere consueverant.

§. V. Tanto minus consultum erit Hæmorrhoides prosequi, quando jam actualis quædam labes in aliquo viscere interno occupavit; in quo statu methodus illa in genere nullum locum invenit, qua Hæmorrhagiæ promoveri & debeant & possint; unde hoc negotium propter hunc respectum tempestivam medelam requirit, ita tamen ne indiscretim in corpus individui artifex operetur, sed necessarias & salutes præparationes præmittat: omnem laborem vero, quemcunque ad Hæmorrhoidum promotionem præcipit & suscipit, cum maximo moderamine exercere debet, præprimis, quando simul illa causa, quæ ad suppressionem Hæmorrhoidum influxit & adhuc continuat legitime & successive præscinditur & extirpatur.

§. VI. Eo magis artifex tempestivæ revocationi & sufficienti fluxioni Hæmorrhoidum providere debet, quo magis antehac in subjectis Hæmorrhoides libere, prompte & sufficienter, aut etiam ex aliqua hæreditate successerunt; in quo casu etiam in tantum opera adhibenda est, quo in defectu tempestivæ restitutionis Hæmorrhoidum alia necessaria medela offeratur: in genere nunquam artifex ad Hæmorrhoidum commotionem & promotionem properare debet, quamdiu fontica quædam offendicula adsunt, quæ liberum progressum sanguinis per hypochondria turbant atque afficiunt; siquidem hæc restitutio Hæmorrhoidum ante omnia alia legitimum & facilem progressum sanguinis per abdomen præsupponit,

§. VII. In cura præsentis casus maxime refert indicare, inculcare & intelligere illas communes offensiones, quotquot scopum therapeuticum premere & opprimere possunt; quapropter in negotio restituendarum Hæmorrhoidum cavendum est 1) a quibusvis impetuosius atque crassis evacuationibus, præcipue anotericis 2) ab ordinariorum evacuationum ulteriori perturbatione, aut plenaria obstructione, ut & 3) a negligentiori illarum promotione 4) a

qualicunque sanguinis accumulatione 5) nec non ab omissione necessariae ventilationis sanguinis, aut 6) a commisione subtractionis sanguinis in locis superioribus 7) a remediis valde calefacientibus, commoventibus, acris & stimulantibus 8) a Clysteribus & Suppositoriis acris & irritantibus 9) a qualibuscunque topicis loca hæmorrhoidalia cum suspecta sepsi offendentibus, quæ facile periculosas inflammationes internas causare possunt. 10) a communi usu remediorum largiter aloeticorum & helleborinorum, tanto magis vero minus correctorum & depuratorum 11) a præmatura Hæmorrhoidum impulsione antequam viæ permeabiles redditæ sunt & 12) a qualicunque immoderata & præcipitata methodo, quæ magis suppressionem obfirmat, aut totum negotium hæmorrhoidale crasse & periculose offendit.

§. VIII. Quo vero meliori ordine atque methodo Hæmorrhoides restituantur, ita præstat indicationes sequentes practicas observare & imitari 1) ut potiora offendicula restitutioni Hæmorrhoidum contraria tempestive & modeste removeantur 2) ut deinde justus motus atque fluxus Hæmorrhoidum successiva efficacia, & opitulatione promoveatur 3) ut pro totius curæ emolumento idoneum regimen præscribatur & conferatur; quæ singulæ indicationes continenter, patienter, prudenter & constanter exerceri debent, ut ita magis successive & sub modesta motuum directione, quam simultanea, crassa & suspecta impulsione Hæmorrhoides promoveantur.

§. IX. Offensiones, quæ legitime Hæmorrhoidum reditum concernunt in historia practica variæ occurrant e quibus prior est, quando non modo in locis hæmorrhoidalibus sed & in connexis reliquis intestinorum & hypochondriorum tractibus contrariantes quædam stricturæ & obstipationes adfunt, quas tempestive & sufficienter referare convenit; unde ordine primo providendum & succurrendum est, quo alvus & intestina leniantur, emolliantur, humectentur, laxentur & liberentur: & quod posteriorem effectum concernit, tunc ille cum modestia provocandus est, quo spectant remedia Rhabarbarina & salina laxantia non exclusa etiam illa Neotericorum curiosa Magnesia alba.

§. X. Præterea facilem & salutarem Hæmorrhoidum recursum admodum impedit plenitudo sanguinis, five universalis in toto corpore, five particularis in abdomine & Venæ Portæ tractu; quare præstat hanc suspectam ubertatem sanguinis tempestive & opportune tam universaliter, quam particulariter ventilare & imminuere: ob id conveniunt Venæ Sectiones præservatorie in pedibus administrandæ, quibus commoda occasione, sed perinde præservatorio scopo, hirudinum applicatio ad loca hæmorrhoidalia subordinanda est; quamdiu enim nimia sanguinis copia adest, tamdiu

diu peculiaris impulsus ad Hæmorrhoidum promotionem suscipi & tentari haud potest.

§. XI. Non parum liberum Hæmorrhoidum reditum impedit spissitudo sanguinis, quæ ex suppressis Hæmorrhoidibus ortum traxit, aut quæ interdum suppressionis Hæmorrhoidum causa est: huic etiam tempestive subvenire convenit, non vero maturius, quam antea suspecta plenitudo imminuta fuit: pro hac spissitudine sanguinis emendanda, conveniunt remedia primas vias a spisso muco repurgantia, quo conferunt Infusa Sennata, polypodiata & helleborina, additis speciebus amaris solventibus & colliquantibus & subjunctis salibus incidentibus digestivis: deinde confert sufficientem potum adhibere, juscula lenientia & diluentia usurpare, nec non mobile & laboriosum vitæ genus conciliare, spissam vero diætam evitare, modeste calidum regimen conservare & nonnunquam balnea temperata usurpare licet.

§. XII. Maxime vero promptum & salutarem Hæmorrhoidum reditum impediunt spasmi in hypochondriis decurrentes, nec non flatulentia, quæ posteriores cum Clysteribus lenientibus & modestius carminativis mitigandæ sunt, priores vero confert per lenientia aut temperantia tranquillare, quibus antispasmodica, remissius sedantia interponenda sunt; quemadmodum pro acerbiori & contumaciori spasmodorum continuatione prudens & temperatus Millefolii usus conducit; de reliquo nitrata remedia, ut & ex Chaccarilla parata spasmotica talia tormenta mitigare & sedare adjuvant; prospiciendo tantum, quo alvus justa & constanti libertate gaudeat.

§. XIII. Præmissis hisce medicis auxiliis proxime substituenda est positiva Hæmorrhoidum promotio, quæ tamen non indiscreto, sed justo tempore perficienda est & quidem tali, quando nunc aliquo modo sua sponte ad hæmorrhoidalem fluxum expellendum concurrat natura; quo itaque melius motus in loca hæmorrhoidalia transeant, propterea præstat præmittere clysteres lenientes & moderate roborantes, porro usurpanda sunt remedia correctæ aloëtica & helleborina, temperata tamen quantitate; concilianda sunt pediluvia & frictiones locorum hæmorrhoidalium modestiores, cum panno asperiore: proinde applicare licet hirudines ad loca hæmorrhoidalia, quando proxime indicata frictio præmissa fuit: ut & licet tali tempore, si non irregulares spasmi orgasticæ sanguinis commotiones & inconvetæ alvi perturbationes intercurrunt, conferre usum boni & generosi aut spirituosissimi vini, ut & diætæ aromaticæ: quo etiam spectant Juscula vinosa modeste crocata.

§. XIV. Quando Hæmorrhoides nunc propius erumpere videntur, ita ut venulæ in locis hæmorrhoidalibus moderatæ protuberent, tunc ab extra illis locis adhibere licet herbam Millefolii recentem aut contusam herbam ur-

ticæ minoris recentem, quæ subtilibus suis aculeis & cuspidibus loca hæc, sanguine intumefacta, incidunt, ut aliqualis apertio concilietur, sicut pro tali apertura adjuvanda interdum Chiurgica incisio illarum venularum & applicatio hirudinum confert, quæ animalia mox iterum convenienter removeri possunt, ut sua sponte Hæmorrhoides fluere continuent; totum vero hoc negotium cum eximio moderamine perficiendum est, proptereaque a qualibet impetuosa commotione abstinere decet.

§. XV. Sed quo tota hæc cura melius, sincerius & efficacius succedat, præstat denique bonum regimen præscribere, quod præprimis in eo consistit, ut subiectum ab omni excessu constanter abstineat, diætam mollem & diluentem adhibeat, quamlibet primarum regionum offensionem evitet, potum sufficientem & interdum moderatum vinosum usurpet, mobile vitæ genus servet, animi immorigeros mores atque affectus arceat, modeste calidum regimen conferat, aromaticorum usum diætetikum conciliet, in usu veneris moderamini studeat & ita ubique temperiem seligat, ut privative excludantur omnia illa offendicula, quæ ex usu rerum non-naturalium negotium hæmorrhoidale offendere & perturbare possunt.

CAPUT XII.

De

HÆMORRHOIDIBUS CÆCIS.

§. I.

INter alia incommoda, quæ motus hæmorrhoidales afferre solent, merito recensendæ sunt intumescentiæ illæ hæmorrhoidales fluxu tamen necessario destitutæ, quæ vulgo Cæcarum Hæmorrhoidum nomine veniunt: ad quas etiam in communi praxi magis animus applicatur, ita ut propterea perperam in universum Hæmorrhoides pro molesto incommodo & nocivo accidenti declarentur; cum tamen probe hic accidentalis Hæmorrhoidum status, a suo legitimo successu discerni debeat: quoniam vero occlusi tales, attamen furentes motus hæmorrhoidales non exiguas molestias, sed insuper satis dolorificas sensationes inferunt & suspectas consecutiones involvunt, hinc labor adhibendus est, quo in medicina practica non modo occurrentes molestiæ atque

que dolores leniantur, sed & totum reliquum hæmorrhoidale negotium in ordinem justum transferatur.

Conf. Disp. mea de Hæmorrhoidibus cæcis.

§. II. Et sicut Cæcæ tales Hæmorrhoides in ejusmodi protuberantiis ardentibus, tensoriis & cum incommodis stricturis stipati existunt, ita, ut non fortuito sanguis in hisce locis incarceratus & occlusus, sed sub concursu motuum hæmorrhoidalium in hæc loca congestus sit, propterea major respectus habendus est illorum motuum ad hæmorrhoidalem fluxum spectantium, quam symptomatum & accidentium connexorum; siquidem facile contingit, ut posthabitis illis motibus e nuda symptomatum cura sinistra & inconvenientes consecutiones superveniant, quæ deinde præsentem affectum e fundamento non tollunt, sed aliis metaschematismis morborum ansam præbent, qui tamen solide & sollicitè evitari possunt, si motus hæmorrhoidales rite diriguntur.

§. III. Dum motus hæmorrhoidales in culpa sunt, quod ejusmodi infarctus geniti sint, ita imprimis refert illos motus curatius examinare, adeoque perpendere, quænam causa horum effectuum existat: in quo negotio vel culpa hæret in ipsis motibus, irregulariter decurrentibus & sanguinem non satis arcte congerentibus, vel interdum in viis, sanguinem intimius non sufficienter recipientibus, sed propter aliquam stricturam illius necessarium adiuturum respicientibus: vel denique in humoribus, qui ob aliqualem incommodam spissitudinem ad promptam perruptionem perducere non possunt, sed tantum in superficie ita obhærescunt & connexos cruciatus inferunt.

§. IV. Et quando hæc afflictio sub nomine Hæmorrhoidum Cæcarum venit, contra vero constat, quo libere fluentes Hæmorrhoides non modo nihil dolorifici inferant, sed insuper multum incommodi afferant, ita præcipua cura prudentis artificis esse debet, quo tales Hæmorrhoides ita condigne tractet, ne easdem penitus obruat & opprimat, sed quo tam motum quam fluxum hæmorrhoidalem in ordinem justum restituat & quantum possibile est has occlusiones & cæcitates aperiat atque solvat, quo ipso præsentis defectui tanquam causæ horum incommodorum directe succurrit, insuperque præcavet, ne talis afflictio heteroclitos effectus post se relinquat: interim & hic cæcus Hæmorrhoidum status de generali sensibilitate hæmorrhoidali participat, propterea in cura hujus affectus magna circumspectio adhibenda est.

§. V. Quo itaque tales Cæcæ Hæmorrhoides rite & secure tractentur, cavendum est 1) a commotionibus impetuosius alvi & remediis positive purgantibus 2) a clysteribus & suppositoriis acerbis, stimulantibus & loca hæmorrhoidalia qualitercunque inique afficientibus 3) ab internis remediis fluxum immoderate urgentibus & impellentibus, qualia sunt calefacientia & concen-

centrata acria 4) a vulgari helleborinorum & aloëticorum usu 5) ab internis adstringentibus incrassantibus 6) a communi narcoticorum ordinatione 7) ab externis corrosivis stimulantibus, rubefacientibus & cauterisantibus 8) a nimia externa partium emollitione 9) a repellentibus & motus repente supprimentibus 10) a metallicis septicis saturninis similibusque 11) a specialiter sulphuratis medicamentis & denique 12) ab unguinosis, valde pingvibus & facile rancescentibus.

§. VI. Ad Therapiam Cæcarum Hæmorrhoidum sequentes indicationes spectant 1) ut irregulares motus hæmorrhoidales & reliqua connexa offendicula emendentur 2) ut protuberantes & Cæcæ Hæmorrhoides tempestive aperiantur, aut 3) mature & convenienter discutiantur & reprimantur 4) & si resolvi non possunt, posthac opportune ad moderatam suppurationem promoveantur, iterumque rite consolidentur 5) ut in futurum negotio hæmorrhoidali recte consulatur & denique 6) subjectis talibus congrua præservatoria methodus præscribatur.

§. VII. Prima indicatio commendat justum directorium motuum hæmorrhoidalium, irregulariter decurrentium, aliorumque connexorum impedimentorum; unde præstat ordine primo prospicere & observare, an alvus clausa, vel sicca & stricta fuerit, quæ propterea lenienda & facilitanda est, partim per clysteres lenientes & moderate oleosos, partim per usum Rhabarbarinorum remediorum, siquidem tam ad aperiendam alvum, quam ad mitigandos reliquos irregulares motus hæmorrhoidales utiles sunt Pilulæ Stahlianæ, cavendo tamen ne aliæ Pillulæ incongrue aloëticæ exhibeantur, quæ magis præsentia offendicula exacerbant.

§. VIII. Proinde prospiciendum est, quo lenitas viarum & humiditas humorum modeste promoveatur, ne ex utriusque defectu hic affectus suam confirmationem nanciscatur, ob id commendo humectantia, diluentia, lenientia, interna emulsiva, gelatinosa, dilute mucilaginosæ & lacticia: maxime confert irregulares motus spasticos concurrentes temperare per usitata nitrofo-cinnabarina & absorbentia: subinde etiam convenit immoderatas congestiones ad loca hæmorrhoidalia derivare per pediluvia & frictiones pedum, ut ita undique motus hæmorrhoidales anomali corrigantur & in ordinem justum transferantur.

§. IX. Non minus conveniunt auxilia æqualem sanguinis commotionem promoventia & eo ipso particulares & simul irregulares internas congestiones solventia, qualia sunt interna discutientia, moderate essentificata & subjectis humidioribus temperata balsamica succinata; quemadmodum usus Pimpinellæ albæ in hoc affectu laudabilis est, tanto magis vero ejusmodi Essentia

sentiaë balsamicaë conducunt, quando Hæmorrhoides cæcæ in ulcerosum quendam statum degenerant: non minus in subjectis de multo feri confluxu participantibus moderata diuretica conferunt, quo nomine Tincturam antimonii laudo: quodsi etiam motus contumaciores spasmodici circa Venam Portæ concurrant & continuent, tunc prudentem Millefolii usum adhuc in prima hac indicatione collaudo, sicut pro efficaciori horum motuum mitigatione Chaccarillæ usum commendo.

§. X. Proxime in praxi medica accessus instituendus est, quo conspicuæ tales protuberantes Hæmorrhoides modeste aperiantur, quæ apertio fieri potest vel per tempestivam applicationem hirudinum ad easdem, quæ omnino tempestiva esse debet, quia deinde hirudines easdem non apprehendunt; vel per actualem, moderatam tamen incisionem, ubi cavendum est, ne eadem nimis profunda sit, alias excessive fluere possunt Hæmorrhoides, quem excessivum fluxum tali modo provocatum externa applicatio Spiritus vini rectificati securius, quam aliud adstringens remedium coerces: interea vero quo sub tali apertione omnia accidentalia incommoda evitentur, præstat usum internum remediorum temperantium, lenientium & discutientium sedulo continuare.

§. XI. Ad apertionem Hæmorrhoidum tum in genere molientium, tum seorsim cæcarum, quidam frictionem commendant; quæ vero si asperior fuerit & fortior dolores auget & affluxus immoderatos exacerbat, subinde etiam excoriationes valde dolorificas & sensibiles inducit; modesta tamen & lenis frictio non nocet: alii commendant applicationem foliorum ficus conquassatorum, vel rectius illius succi lactescentis, qui interdum aliquid utilitatis afferre videtur; de reliquo superius commendatum Millefolium & commemorata Urticæ herba ad Hæmorrhoidum apertionem adjuvandam nonnunquam conferunt.

§. XII. Quando circumstantiæ concurrentes talem apertionem dissuadent, tunc tempestiva discussio, resolutio & repressio suscipienda est & pro hac præstanda conducit Urtica mortua, nec non exoticum illud specificum contra cæcas Hæmorrhoides laudatum remedium tunicaceum, videlicet illud concrementum marinum, quod piscis Rajæ five Rochæ nomine venit, tempestive & moderate in suffimigio usurpandum: pro eadem indicatione conducunt Cataplasmata e speciebus resolventibus roborantibus moderate reprimantibus & simul lenientibus parata, evitando fortiora adstringentia: huc etiam conveniunt suffimigia e Gummatibus resolventibus & herbis atque floribus moderate nervinis & adstringentibus parata, quæ vero proinde tempestive adhibenda sunt, antequam sanguis in suis tuberculis in coagulum transit:

eodem nomine conducunt linimenta lenientia & discutientia, sicut imprimis oleum & unguentum Verbasci ad hunc affectum laudatur: denique etiam utiliter prædictis Cataplasmatibus & linimentis tantillum Camphoræ atque Croci commisceri potest: neque penitus contemni possunt modesti infessus cum speciebus resolventibus conjuncti & parati.

§. XIII. Quando contingit, ut Cæcæ Hæmorrhoides motu congestorio & inflammatorio urgeantur, neque discuti, resolvi nedum quidem aperiri queant, tunc præstat tempestive, attamen cum aliquo moderamine, maturationem protuberantiæ promovere, quæ optime succedit per usum emollientium & conjunctorum moderate resolventium & nervinorum remediorum in forma Cataplasmatum adhibendorum: quæ suppuratio, quando sufficienter inducta fuit, tunc tempestive & convenienter aperiri debet, in qua apertione illa cautela observanda erit, ne nimis profunda, neve nimis lata, neque etiam nimis exigua sit: varia etiam incommoda affert, si præmature ac præpostere talis suppuratio aperitur; quare in hoc actu prudentia & dexteritate opus est: in promotione maturationis evitanda sunt vel tenacia, vel valde pingvia facileque rancescentia.

§. XIV. Post apertionem & puris sufficientem evacuationem præstat adhibere mundificantia, abstergentia corruptionem præservantia & denique legitimam consolidationem promoventia; quo nomine conducunt decocta, extrinsecus applicanda, e vegetabilibus abstergentibus parata, addendo ipsis aliquid mellis, croci, Therebintinæ venetæ & Myrrhæ; porro conducunt balsamica ex Myrrha, Succino, Therebintina, Mastiche, Thure parata, quo etiam pro effectû absterfitorio oleum ovorum & si ulcerosa inquinatio supervenerit, unguentum de linaria & prudens Mercurii præcipitati albi, bene edulcorati, usus spectat; denique pro inquinamento ulceroso removendo etiam olea empyreumatica conveniunt & ultimo pro consolidatione inducenda præter modo allegata gummatosa Hypericum in moderata quantitate adhiberi potest.

§. XV. Quando denique tali ratione & ordine Hæmorrhoides cæcæ curatæ sunt, tunc in futurum artifex operam dare debet, quo negotium hæmorrhoidale in justum ordinem transferat & si possibile est, in justum fluxum restituat; imprimis vero præservatorius hirudinum usus laudem meretur, nec non illa adminicula in præcedente capite ad promotionem Hæmorrhoidum commendata successive & modeste ordinanda sunt, cavendo ne unquam hic scopus impetuose, aut temere urgeatur, sicut etiam successive modestæ laxationes & sufficiens viarum atque humorum humectationes pro hoc fine conveniunt.

§. XVI.

§. XVI. Restat denique præservatoria cura, quæ eo dirigenda est, ne talis afflictio frequentius invadat: conducunt itaque præservatoriæ Venæ Sectiones & hirudinum subordinatæ applicationes, præstat quo alvus constanti libertate gaudeat, imo interdum placide abstergetur, jungenda est diæta temperata, quæ primis viis nullas turbas infert, potus sit sufficiens, conducit mobile vitæ genus, profunt interdum pediluvia & moderati infessus, animus sit continens, servetur moderamen in veneris usu & de reliquo sedulo evitetur, ne alvus unquam positive occludatur, hac ratione præservabitur novus insultus Hæmorrhoidum Cæcarum.

CAPUT XIII.

DE

HÆMORRHOIDUM ANOMALIIS.

§. I.

QUanquam hætenus varii respectus in Hæmorrhoidum negotio concernendi occurrerint, qui anomalicos hujus fluxus successus produnt & denotant, tamen ob dignitatem hujus Hæmorrhagiæ adhuc scorsim irregularitates, quæ in eadem obtingere observantur, recensere placet, quo tanto majori cura & vigilantia in medico suo officio artifex prospiciat, præprimis cum ob communia fata, quæ negotium hæmorrhoidale premunt ejusmodi anomalix haud infrequentes sint & quæ ipsæ subinde plane aliis causis & casibus adscribuntur, proptereaque longe aliter, quam quidem decet tractantur, ut exinde in communi praxi non modo tales anomalix magis obfirmantur & augeantur, sed ut plurimum ad periculosos effectus & eventus præparentur & præcipitentur.

Conf. Disp. mea de Hæmorrhoidum Anomaliis.

§. II. Manifestant sese ejusmodi anomalix hæmorrhoidales in variis circumstantiis, maxime quidem quando fluxus Hæmorrhoidum vel insufficienter succedit, vel plane cohibitus & suppressus est, deinde etiam quando inordinate procedit, aut quando in molimine aliquo remotiori consistit & certis molestis protuberantiis sese prodit, ut denique, quando penitus excedit: omnium maxime vero tales anomalix occurrant, si per incongrua præmissa artificia & medicamina vel motus, vel fluxus hæmorrhoidalis offensus & turbatus

tus fuit, ubi tunc affectus haud penitus acquiescit, sed in varia morborum schemata transfiguratur, quæ in genere satis exacte cum Hæmorrhoidibus connexa sunt, sed seorsim in vagabundo & exorbitante tali statu sese produnt.

§. III. Quod ipsas anomalias hasce attinet, tunc eadem principalius consistunt in motibus hæmorrhoidalibus exorbitantibus five gradu auctis & immoderationibus congestoriis atque spasmodicis, qui interdum in inflammatoria schemata degenerarunt & quales incongrui motuum gradus nonnunquam inferiorem abdominis tractum affligunt; interdum in alias regiones excurrunt, præcipue hypochondria occupant, per Mesenterium vagantur, ventriculum invadunt, pectus ingrediuntur, ad splenem & hepar decumbunt, caput afficiunt, quin plane in extremitates corporis exspatiantur: proinde ordinarias functiones quascunque valde turbant & ita morbidum statum evidenter testantur: ubi frustra nituntur Pathologi, quando materiales causas primario accusant, cum omnes hæ anomalix per hosce motus illorumque apertas perceptiones sese manifestent.

§. IV. Habent etiam anomalix hæmorrhoidales illud peculiare, quod facile in alios connexos sinistros effectus delabantur, five fuerint inflationes, five infarctus & oppletiones, five stagnationes, five occlusiones & incarcerationes, five actuales vicariæ quædam perruptiones, five necessariarum depurationum & ordinariarum Se- & Excretionum sufflamationes, five denique completæ corruptiones: ex quo ipso respectu iterum gravitas harum anomaliarum confirmari potest, ita ut tanto magis artifex admonendus sit, ne eo usque expectet, quo denique in tales suspectos effectus anomalicus Hæmorrhoidum status irrumpat, sed quo tempestive eosdem præscindat & præoccupet.

§. V. Quando præsens anomalicus Hæmorrhoidum status in justum ordinem ducendus est, tunc sequentes practicæ cautelæ observandæ sunt 1) ne huic casui sero medicina paretur, alias ita increbescit, ut difficulter emendari queat, 2) ne ordinentur crassæ & immoderatæ evacuationes anotericæ æque atque catotericæ 3) ne turbentur aut negligantur ordinariæ salutares evacuationes 4) ne præpostere aut confuse sanguinis missio administretur, aut plane negligatur aut omittatur 5) ne usurpentur remedia concentrata calefacientia acria & spirituosæ 6) ne volatilia & impellentia, aut sanguinem expellentia remedia scopo curatorio injungantur 7) ne tantum symptomatum sopitioni & mitigationi cura adhibeatur insuperque fundamentum mali negligatur 8) ne remedia stomachica & carminativa communia tam facile & inopportune exhibeantur, quando in hoc affectu fons morbi in flatulentia inquiritur 9) ne commendentur remedia crudiora aloëtica & helleborina 10) neve in usum trahantur vel fortiora adstringentia vel communia Martialia, sub spe effectus aperi-

aperitivi ii) ne narcotica communia ordinentur, neve 12) confusa quædam methodus & irregulare regimen adhibeatur.

§. VI. In cura Anomaliarum hæmorrhoidalium sequentes indicationes therapeuticae observandæ & hoc ordine etiam imitandæ & exercendæ sunt 1) ut generalia & specialia offendicula, has anomalias invitantia & sustentantia, congrue & tempestive removeantur 2) ut ipsi anomalici motus emendentur & mitigentur 3) ut iusto tempore legitimi motus hæmorrhoidales invitentur & restituantur 4) ut palmaria symptomata leniantur 5) ut regimine convenienti tota reliqua cura sublevetur & promoveatur.

§. VII. In prima indicatione generalia offendicula sunt partim primarum regionum inquinatioes & oppletiones cum materiis heterogeneis mucido-biliofis, quæ vel e pravo regimine, vel ex turbato motu progressivo sanguinis per hypochondria illic coacervatæ fuerunt, partim etiam plenitudo & futura spissitudo sanguinis accusari potest, quæ utraque ad evagationes moruum hæmorrhoidalium & suppressiones necessariorum fluxuum contribuit: quod itaque priorem circumstantiam attinet, tunc maxime conveniunt absterfiones, resolutiones & laxationes moderatæ, sive per infusa per epicrasin efficacia, sive per salia abstergentia & laxantia; quo loco etiam additamentum specierum amararum commendo, quæ in primis regionibus & confiniis hæmorrhoidalibus, alias utiliter resolvunt & abstergunt: cavendum vero est, in hac præparatione ab aloeticis aut a positivis purgantibus & stimulantibus remediis.

§. VIII. Remotis hisce impuritatibus, convenit deinde incommodæ plenitudini sanguinis opem ferre, unde præstat præservatorias Venæ Sectiones in pede ordinare & deinde in diætâ providere, ne sanguis citius accumuletur: quando vero spissitudo sanguinis adest, tunc conveniunt illa adminicula, quæ sæpius pro hac emendanda laudata & allegata sunt, maxime præstat abstinere a sedentaria vita, quin potius, quantum possibile est constanter mobili vitæ generi inhærere: quod si denique etiam interdum genericæ quædam orgastica & spontaneæ sanguinis commotiones & ebullitiones concurrant, tunc præstat pro hoc offendiculo removendo usurpare remedia absorbentia fixiora, lenissime usta, aut coralliata, aut absorbentia cum acidis saturata, vel pulveres nitrosos.

§. IX. Ad specialiora impedimenta, motus & fluxus hæmorrhoidales offendentia, spectat strictura frequens in locis hæmorrhoidalibus obvia, unde non modo legitima excretio alvina retinetur, sed & viæ hæmorrhoidales occluduntur, ut eo magis motus hæmorrhoidales ad evagationem talem morbidam disponantur: pro avertenda tali strictura conveniunt partim cly-

steres emollientes, lenientes, simplicius oleosi sine addito stimulo, partim interna remedia lenientia, diluentia, pingvia, humectantia juscula gelatinosa dilutiora, abstinendo a spissioribus magisque incrassantibus: proinde conjungenda est talis diæta quæ ad ulteriorem alvi positivam occlusionem non contribuit, neque in primas vias singulares perturbationes immittit, sed quæ potius lenitiva sua qualitate molliem & lubricitatem intestinorum crassorum conservat.

§. X. Porro motus hæmorrhoidales turbant frequentes restrictiones sanguinis, in loca superiora translata, quando ab inferioribus regionibus per mala regimina hæc restrictio invitatur, ad quam multum contribuit irregularis diæta, maxime vero nimia oppletio Ventriculi, aut compotatio & inebriatio & undecunque præterea motus vomibundi excitantur, ut ea propter tales errores sedulo evitari debeant; deinde ad mitigandas illas restrictiones anotericas conveniunt pediluvia, moderati infusus, nec non correctæ aloetica, cum effectu laxante operantia: abstinendum tamen est ab omni vehementiori impetu & gravi commotione humorum & viarum.

§. XI. Excipit nunc altera indicatio, qua motuum anormalicorum correctio & mitigatio commendatur, hæc ipsa perfici potest lenitione, temperatione, sedatione & speciali cohibitione: quando hæc anomalie primario in spasticis & congestoriis commotionibus consistunt, tunc mitior gradus est, quo eadem leniantur & quidem magis per diætetica, quam pharmaceutica, qualia in liquida formula primas regiones penetrant & in iisdem obtingentes stricturas spasmodicas relaxare adjuvant, quo nomine conveniunt juscula pingvia & gelatinosa, decocta dilute mucilaginosæ, lacticia, emulsiva, nec non externa linimenta emollientia & parcius roborantia, abstinendo a commixtionibus acrium & stimulantium specierum.

§. XII. Temperandi vero sunt ejusmodi motus anormalici præcipue per pulveres nitratos usitatos, repetito exhibendos, ut & per absorbentia teneriora: hisce subordinari possunt Essentiæ temperatiores discutientes & intestina roborantes, quo in eadem necessarij motuum gradus transferantur, neve per alias regiones evagentur & tales sunt: Essentiæ Helenii, Caryophyllatæ, Pimpinellæ albæ, Vincetoxici, Gentianæ rubræ, Absinthii, Centaurii minoris &c. quando hæc temperantia non satisfaciunt propter motuum acerbicatem, tunc sedantia conjungi possunt, ut Cinnabarina, Species de Hyacintho (quæ etiam tonicam qualitatem habent) Massa pilularum de Cynoglossa & Chaccarilla: ad plenariam denique cohibitionem talium motuum vel in genere contribuant Croci Martiales teneriores, vel Tinctura Martis tartarisara, vel prudens usus Tincturæ Corallorum: seorsim in usum trahi potest

potest Millefolium, quod prudenter adhibitum anomalicos hosce motus compescit.

§. XIII. Quando motus anomali quantisper mitigati sunt, tunc præstat successive ad revocationem motuum legitimorum hæmorrhoidariorum curam applicare & in hac indicatione quidem conveniunt repetitæ præservatorix Venæ Sectiones, subjunctæ hirudinum applicationes ad loca hæmorrhoidalia, moderatæ laxationes & correctorum aloeticorum temperatæ ordinationes: imo confert talibus temporibus, quo in subjectis illis modestus usus Elixirii Paracelsi parca quantitate offeratur: conjungi etiam possunt hoc tempore pediluvia, frictiones pedum, moderati infessus, juscula vinosa remissius crocata & vini generosi usus; modo absint anomali illi motus, sub quibus Hæmorrhoidum perruptio minime urgenda est, alias tota hæc methodus finistre succedit.

§. XIV. Sequuntur jam symptomata & illa quidem potiora, quæ anomaliis hæmorrhoidalibus sese immiscere solent, ex illis primo occurrunt graves cardialgiæ & hypochondriorum affectiones, quibus mitigandis conveniunt clysteres lenientes, subordinandi pulveres Nitroso - Cinnabarini & essentix prædictæ roborantes: si flatulentia multum urgeat, tunc conveniunt iisdem clysteres lenientes & modeste roborantes, nec non subjunctæ Essentix temperatæ carminativæ: si angustationes circa Ventriculum contumaces adsunt, tunc præter pulveres antispasmodicos miscela ex Essentia Millefolii, Chaccarillæ & Corticum Aurantiorum parata proficit, qualia adminicula etiam conferunt, si vomitus imminet aut intercurrent: si respiratio valde supprimitur, tunc conducit moderata laxatio, aut lenitio alvi, nitratorum remediorum ordinatio, ut & Chaccarillæ usus: si sanguinis orgasmi affligunt, tunc prosunt absorbentia cum acidis saturata, Corallia rubra præparata, Tinctura Corallorum, remedia nitrata, modestus usus Specierum de Hyacintho, cavendo a valde incrassantibus & multum adstringentibus remediis.

§. XV. Denique in Hæmorrhoidalium anomaliarum secura, justa, prompta & efficaci directione therapeutica conjungi debet congruum regimen, quod tam sub tota cura ordinandum est, quam post illam continuandum: conveniunt in hoc regimine omnia illa consilia & auxilia, quorum in superioribus mentio facta fuit: maxime injungenda est animi tranquillitas diæta regularis, evitatio omnis excessus, abstinencia a multis & diversæ methodi remediis, denique etiam mobile vitæ genus & ordinariarum evacuationum legitimus successus multum in hoc casu emolumenti afferunt.

CAPUT XIV.

DE

MICTU CRUENTO.

§. I.

EX illis Hæmorrhagiis, quæ perinde insolitæ sunt attamen singularis indolis, occurrit Cruenta Mictio, quæ, licet ceteroquin rarior existat, attamen peculiari consideratione digna est: sicut vero quælibet Hæmorrhagia vel sponte oritur, vel per violentiam excitatur, ita etiam hæc, licet prior conditio Mictus cruenti majorem annotationem mereatur, quando videlicet sub alio nexu obtingit, ita ut præcedens talis causa in medicina practica magni momenti sit: posterior non nisi positivam & promptam cohibitionem involvat, quia sine ullo alioquodam respectu adeoque cum positivo quodam damno sanguinis effluit.

Conf. Disp. mea de Mictu Cruento.

§. II. Sponte succedens hic Mictus cruentus communiter in attentioni & saniori Pathologia deprehenditur cohærere cum negotio hæmorrhoidali, ita ut merito illum ad insolitas Hæmorrhoidum vias referre queam, siquidem vel motus, vel fluxus Hæmorrhoidum suppressi, aut turbati, imprimis vero externi in hanc partem decumbunt & vicariam suam exonerationem commoti & molesti sanguinis absolvunt; tanto magis vero, quando ab ejusmodi subjectis illæ causæ admittuntur & conceduntur, quæ ad Hæmorrhoides in genere impellendas & in loca genitalia & connexam vesicam urinariam ducendas quadrant, sicut tota historia Mictus cruenti hujus animadversionis testem producit; & licet non semper actu fluxus hæmorrhoidales præcurrerint, tamen moliminum hæmorrhoidalium, quotquot præcesserunt, ratio sollicita est habenda & instituenda.

§. III. Ob id in hoc Mictu cruento non tam ad nudum sanguinis fluxum attentio dirigenda est, sed potius illas intentiones, quæ sub eodem fluxu concurrunt, quando videlicet natura sanguinem superfluum & molestum expellit, quo corpus suum ab eodem ventilet & liberet: unde frustra neum erit in dijudicando hoc Mictu multum inhærere contemplationi qualitatum materialium peccantium, cum potius culpa in motu hæreat, siquidem hæc sanguinis perruptio minime fortuito & sub turbulentis motuum spasmodico-

dicorum administrationibus contingat, sed eadem curatori & exquisitori motuum congestiorum applicatione nitatur.

§. IV. Quo magis vicaria hæc est Hæmorrhagia, quæ præcedentem sensibilem Hæmorrhoidum statum excipit, eo magis & ipsa sensibilis est, præprimis cum subiecta in tali ætate ut plurimum sint constituta, in qua sinistra Hæmorrhagiarum medicationes facile in periculosos effectus & eventus degenerant & licet hic Mictus cruentus aliquando lenior sit, tamen ob evagationem hæmorrhoidalem in libertate sua concedi haud debet, siquidem senilior ætas in tali exorbitantia non semper cum moderamine acquiescit, unde rectius præstat in tali casu naturam sublevare & tempestive avertere, ne accidentales quædam perniciës superveniant; quare ab utroque latere hujus Hæmorrhagiæ cura cum eximia prudentia & dexteritate administranda est.

§. V. Quo itaque hujus affectus cura magis scite, perite, secure & fructuose exerceatur, cavendum est, 1) a confusis & simultaneis missionibus sanguinis curatorii 2) a neglectis aut confusis subtractionibus sanguinis præservatoriis 3) a quibuslibet fortioribus aliis evacuationibus 4) a negligentiori conciliatione & positiva perturbatione negotii hæmorrhoidalis 5) ab usu fortiorum & præmaturorum adstringentium 6) a remediis communibus & suspectis narcoticis 7) a vulgatis nervinis & roborantibus 8) ut & aliis calefacientibus concentratis, acris & spirituosus medicamentis 9) a positivis refrigerantibus & fortiter incrassantibus 10) a concentratis Therebinthinatis, juniperinis, succinatis, anisatis & oleosis sulphuratis 11) a crasioribus aloeticis & denique 12) ab iniquo & turbulento regimine.

§. VI. In cura Mictus cruenti sequentes valent indicationes 1) ut generales offensiones auferantur 2) ut motus excretorii temperentur & leniantur 3) ut pro necessitate urgente viæ moderatæ incrassentur & constringantur 4) ut sub affectus contumacia motus convenienter sedentur, aut per specifica cohibeantur 5) ut post cohibitam hanc Hæmorrhagiam viæ affectæ repurgentur & roorentur 6) ut denique præservatio ita ordinetur, prout fundamentali causæ præsentis affectus competit, quo hunc Mictum cruentum non alia & quidem periculosiora pathemata excipiant.

§. VII. Antequam ad positivam curam hujus affectus accessus instituat, seponi prius debent illa offendicula, quæ ullo modo hunc affectum sustentare solent & ex illis primo occurrit præsentia & obhærescentia impuritatum biliosarum in primis regionibus, quæ tempestive abstergendæ sunt, quo conveniunt adminicula Rhabarbarina, abstinendo a positivis purgantibus & stimulantibus remediis: deinde interdum adest incommoda & tenax strictura & occlusio alvi, quæ demulcenda & lenienda est, quo conveniunt

clysteres lenientes & remissius roborantes, additis herbis Veronicæ, Matri-
cariæ, Virgæ aureæ & oleis emollientibus: quamdiu enim utraque causa adest,
tamdiu motus excretorii insolentiores & contumaciores esse deprehen-
duntur.

§. VIII. Proxime ad motus præsentis excretorios accessus institu-
endus est, qui per initia modestius tractandi & leniendi, demulcendi atque
temperandi sunt; lenitio administranda est per emulsiva, lacticinia, juscula
gelatinosa, decocta mucilaginosæ & Infusa calida, nec non Elæosacchara leni-
entia: Temperatio præstanda est per absorbentia & nitrata, quæ motus
congestorios tranquillunt, ne in primo impetu continuent & talia quidem
remedia repetitis vicibus ordinanda sunt, sicut pro eodem scopo gelatinæ &
domesticæ culinares & pharmaceuticæ non parum conducunt.

§. IX. Interdum gravitas affectus postulat, quo efficacior viarum
incrassatio, aut promptior constrictio administretur, quæ utraque actio ve-
ro non præmature committi debet, nisi affectus gravitas eandem urgeat; in-
crassatio perficitur per remedia mucilaginosæ, aut per gummata hujus indolis,
velut est Tragacantha, Gummi Arabicum, Ceraforum, Thus, Mastix; ad-
stringentia vero sint selectoria, quæ ipsa etiam caute ordinari debent, quo
nomine conveniunt Croci Martiales, Zvvelseri, Ludovici, Stahlii, aut Tinctura
Martialis tartarifata Ludoviciana, vel Tinctura Corallorum; cavendo ne ad-
strictio simul & semel exciretur, sed potius mitiori effectu præstetur, quem-
admodum cum talibus adstringentibus subjectis vel temperantia conjungi de-
bent, vel talia prioribus interponenda sunt.

§. X. Interdum necessitas postulat, quo ad contumaciam præsentis
affectus refrenandam selecta sedativa, aut specifica remedia cum prudentia
usurpentur; e priorum numero exclusis simpliciter opiatis ex Chaccarilla pa-
rata remedia aut Semen Papaveris albi Emulsionibus commixtum conveniunt;
e posteriorum classe conducit Millefolium, Equisetum, Urtica minor, Vir-
ga aurea, quæ in decoctis additis solventibus & roborantibus usurpata pro-
sunt, sicut aliqua illorum vel in pulvere, vel in succo itidem conveniunt, mo-
do post illorum usum & speratum effectum temperantia & discutientia reme-
dia adhibeantur.

§. XI. Quando itaque hæc Hæmorrhagia cessat tunc circa exitum
curæ partes roborari & ab inhærentibus quibusdam reliquiis sanguineis repur-
gari debent: Roboratio fiat per usum Mixturæ usitatæ tonicæ, aut per Esse-
ntias Pimpinellæ albæ, Caryophyllatæ, Succini, Gentianæ rubræ & Corticis
aurantiorum, aut per Elæosacchara cum exiguis guttulis olei destillati mixta,
quo præcipue oleum Corticis aurantiorum & citri spectant: viarum repurga-
tio

tio administranda est per oblationem pilularum modestius aloëticarum additis extractis amaris & Gummatibus quibusdam balsamicis, aut exilissima quantitate balsami exotici mundificantis: cum quibus singulis remediis tamen iusta temperies fervanda est, ne ullus excessus committatur: de reliquo etiam prospicere convenit, ne alvina excretio subsistat aut deficiat.

§. XII. Et si tota cura perfecte absoluta fuit, tunc præstat futuris successibus providere & congruam præservationem ordinare; in hac præcipue confert præoccupare, ne ejusmodi motus hæmorrhagici denuo insulerent, unde præservatoria Venæ Sectio & subordinanda hirudinum applicatio ad hæmorrhoidalia loca exquisitè conveniunt: Et si e conditione circumstantiarum possibile esse comparuerit, quo moderate hæmorrhoidalis fluxus restitui possit, tunc pro hac intentione prudens & modesta methodus applicanda est: de reliquo talibus subjectis commendari debet continentia animi, abstinencia ab omni intemperantia, ut & a libidine, diæta sit mollis, non valde spirituosæ & aromatica, alvina excretio sit constans; evitentur vulgata famosa domestica remedia aloëtica concentrata, therebintinata & anisata, mobile vitæ genus sit modestum, vitando nimiam concussionem inferioris regionis corporis; absint spirituosæ & multæ ingestiones, ex quibus singulis talibus & similibus causis anomali motus hæmorrhoidales immodestius exacerbantur.

§. XIII. Si contigit, ut Cruentus Mictus a causa violenta ortum traxerit, tunc dijudicandum est, an effectus illius causæ fuerit corrosivus, sicuti per stimulantia & acria, velut per usum Cantharidum Cruentum Mictum excitatum fuisse experientia testatur; in quo passu conducunt lenientia, lacticia, emollientia oleosa interna, mucilaginosa & gelatinosa; subjunctis selectis cohibentibus & incrassantibus: si a gravi contusione ortus fuerit, tunc præter oblationem Cataplasmatum nervinorum, discutientium & moderate adstringentium pectinis regioni applicandorum, interne conveniunt pulveres ex Coralliis rubris præparatis, Cornu cervi usto, speciebus de Hyacintho, Nitro depurato præparati, subjunctis decoctis ex herbis Veronicæ, Fœniculi, Scordii, Cardui benedicti, Millefolii, Saniculæ, Virgæ aureæ, Agrimonix, Corticibus Aurantiorum, Citri, Cinnamomi paratis, prospiciendo, quo alvus aperta maneat & quo post cohibitum talem sanguinis fluxum prædictæ pilulæ abstergentes ordinentur: si a nimia Venere ortum traxerit, tunc conveniunt pulveres sic dicti præcipitantes nitrati, absorbentes, Coralliati, subjuncta Tinctura Corallorum, quo etiam conveniunt subtiles Croci martiales vel antimoniati, vel alii, quo adhuc Caput mortuum, ex sublimato hæmarite exiguis granis cum absorbente remedio mixtum, spectat.

CAPUT XV.

DE

SUDORE SANGVINIS.

§. I.

Licet hic affectus in historia practica infrequentius occurrat, tamen pro completo praxeos studio illius hoc ordine mentio injicienda erit, dum ad Hæmorrhagiarum species & extraordinarios quidem casus refertur; in quo affectu æque singulares circumstantiæ ponderandæ sunt, ne crassæ, fortuitæ, turbulentiæ & confusæ causæ juxta vulgarem modum accusentur, ubi secundum communem pathologiam præsens talis affectus omnino frequentius occurrere posset, imo etiam deberet, sed cum ad insolitas naturæ vias accensendus sit, ita ex eo illius infrequentia tanto magis illucescit.

§. II. Et quemadmodum hic Sudor sanguineus vel universalis, vel particularis est, ita ad utriusque verum fundamentum & genuinam causam animus & attentio dirigi debet, quapropter eundem non nude & simpliciter raritate & sensibilitate sanguinis niti affirmo, sed potius a singulari naturæ directorio dependere demonstro; siquidem tota historia medica variis phænomenis testabitur, quomodo hic sudor vel præsentī statui plethorico, vel aliis quibusdam motibus & fluxibus hæmorrhagicis respondeat; eaque propter eundem pro vicaria sanguinis superflui exoneratione agnosco, pro cujus actuali successu reliquæ circumstantiæ ita consentiunt, prout intentioni materiæ & effectui conveniunt, cum alias sanguis licet extreme fluidus sit, non tam facile, uti quidem vulgo creditur, e peripheria corporis effluere posset.

§. III. Ob id admodum refert etiam in hac Hæmorrhagia provide observare, prudenter æstimare & perite tractare motus naturæ ad talem scopum destinatos & connexam primariam Hæmorrhagiæ speciem, cujus levamini hæc secundaria, nimirum sanguinis sudor, exercetur; licet quidem in hoc negotio æque habilitas & proportio, sive mobilitas sanguinis ad hunc motum & effectum subeundem considerari debeat, ita ut perinde sufficiens sanguinis fluiditas & subtilitas pro tali effectu necessaria sit: proinde etiam ex illa circumstantia singularis naturæ activitas, intentio & destinatio agnosci potest, quoniam ut plurimum talia subjecta, quæ hoc affectu laborant, non segnioris & torpidioris indolis, sed potius calidioris & agilioris temperamenti sunt.

§. IV.

§. IV. Frustra itaque diu immoramur in dyscrasia & cacochymia, five universali, five scorbutica sanguinis accusanda, cum præcedentes respectus solidiores & historię magis quadrantes considerationes suppeditent & mirum omnino esset, cur hæc hæmatopnoës non frequentior sit in historia præctica, cum tamen juxta communem pathologiam terribiles illæ dyscrasie sanguinis, tanto magis vero scorbuticæ, adeo frequentes esse reputentur: ob id in applicatione medico practica magis ad reales, quam imaginarios respectus causales advertere convenit, licet qualiscunque simplicior relatio, in sanguine occurrans, videlicet singularis ipsius fluiditas, æque in usu therapeutico recte consideranda & dextre tractanda sit.

§. V. Et quo insolita & singularis hæc sanguinis profusio rite & perite tractetur, cavendum est 1) a confusis artificialibus sanguinis subtractionibus 2) a qualibuscunque aliis impetuosius evacuationibus 3) a negligentioribus promotionibus ordinariarum excretionum 4) a negligentiori conciliatione status plethorici aliarumque primariarum Hæmorrhagiarum connexarum 5) a repentina hujus sudoris suppressione 6) a potentioribus & præmaturis adstringentibus remediis interne & externe oblatis 7) a remediis valde incrasstantibus 8) a medicaminibus positive & multum refrigerantibus 9) ab ordinatione remediorum antiscorbuticorum 10) a medicamentis, tantum ad dyscrasiam sanguinis corrigendam, directis 11) a crassis narcoticis & liberali aut diuturno usu selectorum anodynorum 12) a remediis calidis acrioribus nervinis & humores atque vias valde commoventibus.

§. VI. Præsentis affectus cura variis indicationibus congruis absolvitur 1) enim ordinariæ & necessariæ excretiones promoveri debent, si ullo modo deficiunt 2) insoliti tales motus atque exitus leniendi, temperandi, coercendi & sedandi sunt, ne vias tales incongruas ultro prosequantur 3) ipsi humorum massæ aliqua proportionata consistentia induci & conciliari debet, ne propter nimiam suam fluiditatem extraordinariis talibus motibus atque viis obtemperent & denique 4) justum regimen præscribere convenit, ita tamen, ut reliqui motus & exitus hæmorrhagici cum hoc affectu consentientes bene observentur & perite tractentur.

§. VII. Quando ad curam hujus affectus accessus & præparatio institui debet per legitimam ordinariarum excretionum promotionem, restitutionem & provocationem, tunc multum confert attendere successum evacuationis alvinæ, siquidem hujus qualiscunque perturbatio ad diversas anomalias hæmorrhagicas invitat & seducit: quod si etiam alvus liberata fuerit, tunc unà urinæ excretio ordini suo restituitur: propterea præstat per auxilia Rhabarbarina, Passulata, Prunata, Tamarindinata alvum aperire & si insolita strictura

ræ & ficcitates concurrunt, aut unâ retentæ flatulentia angunt, tunc conferunt clysteres emollientes & remissius roborantes: deinde providendum est, quo alvina talis excretio constanti libertate gaudeat, neque denuo perturbetur.

§. VIII. Imo præstat, quando alvus aperta quidem est, per modum alicujus diversionis, modestam laxationem ordinare, ubi mitiora & correctiora aloëtica, Extractum Panchymagogum Crollii, Salia tartarifata, Sal Epfomenfe, Magnesia alba & ex passulis & prunis parata laxantia pro hoc scopo conveniunt; qualis laxatio tam in principiis hujus affectus quam circa illius exitum repeti potest; proinde omnis impetuosa commotio & stimulatio excludenda est, licet post laxantis remedii usum denuo per lenientia adminicula prospicere conveniat, ne alvus occludatur.

§. IX. Directe & proxime ad præsentis affectus Curam spectat, quo excretio hæc & conjuncti motus primo leniantur, id quod commode fit per lactinia, serum lactis, nec non per emulsiva, sine refrigerantibus seminibus paranda; quo itidem juscula gelatinosa conveniunt, nec non ipsæ gelatinæ; sicut hoc respectu Julapia ex decoctis mucilaginosi & passulatis, Gelatina Cornu cervi & Syrupus Papaveris conducunt: deinde jungenda sunt temperantia, sive absorbentia simpliciora, sive cum acidis saturata, nec non nitrata commixta remedia, qualia repetitis vicibus offerenda sunt & quæ ipsa leniori methodo motus insolitos & exacerbatos mitigant & complacant.

§. X. Quando præsens affectus præcedentium remediorum usui haud obtemperat, tunc conveniunt remedia selecta cohibentia sive tonica ex Marte parata, sive ad absorbentium indolem spectantia, ad quæ posteriora pertinent Corallia rubra, Cornu Cervi Ustum, Species de Hyacintho; ad priorem classem pertinent Croci Martis nobis usitati, Tincturæ Martiales, Tinctura Corallorum, quæ singula cum justa temperie exhibenda sunt: quid quod licet urgente necessitate selecta sedantia conjungere, videlicet Cinnabarin, papaveracea simpliciora, Massam Pilularum de Cynoglossa & ex Cortice Chaccharillæ parata.

§. XI. Interdum accidit, ut Sudor hic Sanguineus multum nitatur subtilitate & fluiditate sanguinis, quæ propterea magis responderet motui excretorio, unde præstat hanc subtilitatem quadantenus corrigere & aliqualem consistentiam massæ sanguineæ inducere, propterea conveniunt auxilia mucilaginosi, emulsiva & acidulata, quemadmodum usus Mixturæ simplicis non incongruus est, illa tantum circumspectio servanda erit, ne vel simul & semel, vel immodice hæc humorum incrassatio administretur: proinde præstat ab extra quantisper subvenire, quo superficiei quadantenus relaxatæ, aliqualis
tonus

tonus restituatur: cavendum tamen est, ne subito repellentia adminicula adhibeantur, neve talia ordinentur, quæ ad expansionem orgasticam sanguinis contribuunt, unde rectius infessus tepidos ex speciebus nervinis & modeste tonicis paratos commendo.

§. XII. Quo vero hic Sudor sanguineus securius & benignius cesset, neque damna quædam post se trahat, præstat bono consilio succurrere, quod regimen justum & congruam præservationem concernit: quoad prius ita affecti patientes ab omni commotione & expansione sanguinis abstineant, sed potius quieti & continentia indulgeant; subinde etiam regimen externum calidum excludant, per intervalla temperatiora analeptica auxilia conferant: quoad præservationem conveniunt Venæ Sectiones temporibus præservatoriis administrandæ, deinde reliquarum ordinariarum evacuationum modestæ promotiones, nec non primariarum salutarium Hæmorrhagiarum placidæ restitutiones: neque contemno moderatum usum acidularum temperatarum & denique animus in bona continentia & tranquillitate conservetur, nimia commotio corporis evitetur; haud vero sedentaria vita fervetur, sed in omni rerum non-naturalium usu moderamen seligatur.

CAPUT XVI.

DE

CRUENTATIONE GINGIVARUM.

§. I.

Quanquam hæc species Hæmorrhagiæ levis & vix ita digna videatur, quo usibus & concursibus artificiosis medicis subjiciatur, dum non modo frequenter contingit, sed & facile transit, neque communiter vel nullum incommodum aut periculum involvit, tamen cum in historia practica etiam ejusmodi species Cruentationis Gingivarum occurrant, quæ prodigæ & immodicæ sunt, adeoque actuale quoddam periculum includunt, ita de tali specie Hæmorrhagiæ, quæ posterioris clasfis est, hoc ordine tractare conveniet, quo ferente occasione eidem condigne succurrere queamus, neve ex aliquo crasso conceptu contra concurrentes sensibiles circumstantias impingamus.

§. II.

§. II. In tali affectu communiter occurrunt illæ necessariae observationes in subiecto instituendæ, quomodo præsentia sanguinis abundantioris & proclivitas ad insolitas commotiones plethoræ subinde ad talem dentium Hæmorrhagiam contribuant, ubi una concurrit discreta sensibilitas in subiectis ita affectis, aut etiam dispositio ad subeundos apparatus, vel actuales largiores successus hæmorrhagicos, ita ut ejusmodi circumstantiæ collectim sumtæ facile denotent, quomodo talis cruentatio non penitus passiva aut tumultuaria existat, sed peculiaribus respectibus Hæmorrhagiarum ad certum finem institutarum accenseri mereatur.

§. III. Exinde iterum inculco, quod in tali affectu prudens artifex animum non tam ad visibilem crassum affectum atque nudum fluxum dirigere debeat, sed quo sedulo observare, conciliare & dextre etiam tractare debeant motus ab intra concurrentes & talem profusionem sanguinis urgentes, augentes, inducentes & absolventes, quibus motibus natura præsentem aperturam, undecunque etiam inductam, ita prosequitur, ut hunc exitum peculiari activitate seligat & amplectatur, & sanguinem abundantem molestum & variis commotionibus expositum notabili quantitate evehere & deplere contendat.

§. IV. Quo itaque Hæmorrhagia rationabiliter & perite tractetur, opus est circumspeditione, quæ sequentibus cautelis comprehensa est 1) abstinendum est a subitanea præsentis Hæmorrhagiæ suppressione 2) a remediis fortius adstringentibus 3) ut & a medicamentis sensibilibus corrosivis & septicis 4) a præmaturo usu actualis cauterii 5) ab immoderata & nimis profunda cauterisatione 6) a remediis externis ita stimulantibus, quo humorum affluxum magis provocent 7) a negligenti tractatione internarum commotionum 8) ab otiosa promotione necessariarum & ordinariarum evacuationum 9) a minus sollicita conciliatione status plethorici 10) a remediis internis calefacientibus & impellentibus 11) ut & a nervinis spirituosius concentratis & denique 12) a suspectis narcoticis.

§. V. Quod Therapiam præsentis Cruentationis Gingivarum concernit, tunc illa triplici indicatione absolvyitur 1) ut motus ab intra concurrentes immoderatiores congestorii tranquillentur 2) ut effluxus sanguinis in loco affecto secure cohibeatur; minime vero simul & semel suffocetur, aut per inconsulta tentamina opprimatur & 3) ut in futurum præoccupetur, ne anorexicæ tales congestoriæ commotiones denuo invadant & aliis affectibus partium superiorum congestoriis, inflammatoriis, spasticis & rhevmaticis ansam præbeant.

§. VI. Quoad primam indicationem expedit ante omnia observare & inquirere, an ordinariæ evacuationes liberæ & non impeditæ sint; quodsi itaque contigerit, ut alvus obstructa aut segnis fuerit, tunc eandem leni laxatione promovere convenit, quo vel Rhabarbarina auxilia, vel Pilulæ modeste aloëticæ conducunt; deinde confert motus congestorios temperare per remedia absorbentia, nitrata, coralliata & lenire in subjectis sensibilibus per emulsiva atque diluentia; sedare vero quando necessitas postulat per Cinnabarina aut Massam Pilularum de Cynoglossa; quemadmodum potiunculæ ex aquis resolventibus, Syrupis acidulatis atque Papaveris rhæados paratæ hisce motibus componendis quadrant.

§. VII. Quod externam hujus Hæmorrhagiæ cohibitionem attinet, tunc minime conveniunt simplicia & fortia adstringentia, sed potius incrassantia, glutinosa & elubricantia præferri merentur: inter alia vero subtilioris tonicæ efficaciz remedia confert Spiritus Vini rectificatus; ex incrassantibus conducunt Gummi Arabicum, Ceraforum, Tragacantha, Thus, Mastix, Ichthyocolla, Albumen ovi, qualia cum remediis remissius adstringentibus, aut aliis parca dosi admixtis in massulam aliquam, aut linimentum converti possunt; uti in hoc casu simul conducit Aloës, Alumen, Oleum hypericonis, Sanguis draconis, Acetum quæ singula in parca quantitate prioribus conjungenda sunt: quodsi denique affectus valde desperatus fuerit, tunc actuale cauterium, cum prudentia tamen, ad affectum locum adhiberi potest.

§. VIII. Quando itaque hæc Hæmorrhagia tali modo mitigata & cohibita fuit, tunc in futurum præcavere convenit, ne ulterius tales immoderatæ commotiones sanguinis congestoriæ caput, aliasque superiores partes offendant, ob id in fœminis præcipue prospicere convenit, ne mensium negotium aliquas turbas & anomalias patiatur, aut, si quædam perversiones mensium actu adfuerint, convenit easdem emendare; de reliquo præservatoriæ Venæ Sectiones in pede, nec non liberi successus alvinarum excretionum conducunt; sicut interdum moderatæ laxationes ordinari debent, insuper vero omnia illa adminicula concilianda sunt, quæ ad justum sanguinis abundantis regimen spectant & frequentius in superioribus tractationibus proposita & commendata prostant.

CAPUT XVII.

DE

NIMIO LOCHIORUM FLUXU.

§. I.

IN numero sanguinearum morbidarum profusionum interdum medicum concursum & auxilium postulant *Lochia*, quando nimium & excessive succedunt, qualis excessus vel simultaneus est, vel diuturniori continuatione hujus fluxus absolvitur, qui ipse vero eo citius perniciem aliquam minatur, quo magis aliæ circumstantiæ conjunctæ sunt, velut prægessum puerperium, gravis virium prostratio, orgastica sanguinis commotio & eximia interna dilaceratoria læsio, quæ omnes concurrentes rationes eo magis eventus suspectos, finistros aut plane funestos accelerant.

§. II. Dum hic casus in historia medica non penitus rarior existit, ita illius notitia eo magis inculcanda est, quia in eodem tot fontici respectus concurrunt, qui in aliis Hæmorrhagiis uterinis defunt: maxime vero confert Lochiorum successus ab actuali illorum excessu discernere, siquidem longe melius est, si *Lochia* sufficienter fluunt, quam si parcius procedunt; quapropter liberaliorem Lochiorum successum minime offendere & suppressere decet; eo minus vero, quando fœminæ alias insigniter plethoricæ, aut quando antehac facilioribus, frequentioribus & majoribus plethoræ commotionibus expositæ fuerunt, aut quando olim liberaliores menstruæ profusiones successerunt; tanto magis vero si ante partum insignes quædam plethoræ agitationes præcesserunt, quas circumstantias tam in Pathologia, quam in Therapia artifex bene annotare, æstimare, deliberare & dirigere debet.

§. III. Exinde facile colligere licet, quomodo *Lochia* non absolute propter continuitatis læsionem decurrant, sed quod per concursum motuum congestiorum ad efficaciorum molestæ plethoræ depletionem directorum absolvantur, unde etiam artifex ad hosce comitatus activos curatius respicere debet, neque ita repente largiores fluxus Lochiales suffocare, quia in tali passu non modo commotam naturam, sed & commotam plethoram graviter offendit & ad repentinas perniciosas consecutiones occasionem subministrat, præprimis cum e nimio Lochiorum successu non tanta & tot prava consecutaria extimescenda sint, quam ex actuali illorum defectu.

§. IV.

§. IV. Et quo magis rationabiliter & prudenter in Lochiorum Excedentium cura artifex procedat, ita maxime necesse est, quo præter primariam hanc motuum congestiorum disquisitionem subinde aliæ causæ bene colligantur, quando videlicet gravis spumefactoria sanguinis commotio concursat, aut eximia abundantia sanguinis in femina adfuit &c. quemadmodum in toto hoc statu negotia ita dirigenda sunt, ne sub excessus directione reliquus salutaris successus offendatur, quoniam ex simultaneis conversionibus excessivorum fluxuum in actuales suppressiones repentinae & plane extremae noxae metuendæ sunt.

§. V. In hoc nimio Lochiorum fluxu sedulo cavendum est 1) ab omni vehementiori tentamine Therapeutico, quoniam Puerperæ non illud subiectum sunt, in quo experimenta talia secure institui possunt 2) ab omni immoderata evacuatione, ut & 3) ab ordinariarum excretionum turbatione & obstructione 4) a repentina Lochiorum suppressione 5) ab usu remediorum valde incrassantium 6) a suspectis narcoticis 7) ab interna Castorinorum ordinatione 8) a remediis vulgatis uterinis 9) ut & ab aliis nervinis concentratis & acris 10) ab externis sensibilibus & efficaciter repellentibus 11) a quibusvis remediis calefacientibus & denique 12) a perverso regimine.

§. VI. Quare rectius in Therapia hujus excessivi Lochiorum fluxus hæ indicationes applicandæ & exercendæ sunt 1) ut feminae ad futurum justum Lochiorum fluxum præparentur 2) ut inconvenientes & immoderati motus emendentur 3) ut prodigus fluxus urgente necessitate secure coërceatur 4) ut virium præsentium congrua ratio habeatur & justum regimen præscribatur & denique 5) in futurum prospiciatur, ne ex immodico hoc Lochiorum successu aliqua incommoda aut frequentia pathemata oriantur.

§. VII. Præparantur vero feminae ad legitimum Lochiorum successum, quando in plethoricis subiectis & quæ facilius turgescunt sanguinis commotionibus obnoxia sunt, proxime ante partum moderata Venæ Sectio instituitur, ut & quando ex intestinis impuritates biliosæ per Rhabarbari usum educuntur & eo ipso alvus legitime aperitur, nec non, quando proxime ante partum & mox post illum remedia temperantia exhibentur, quæ orgasmicam sanguinis commotionem præoccupant, qualia sunt absorbentia, coralliata & parcius salina, cavendo, ne salium absterfivorum magna quantitas offeratur.

§. VIII. Quando jam excessivi Lochiorum fluxus adsunt, tunc convenit concurrentes motus excedentes qualitercunque lenire, temperare, corrigere & secure sedare: ante omnia inquirendum est, an alvus libera & aperta sit, quæ, si segnis, sicca aut obstructa fuerit, per clysteres lenientes, oleosos,

emollientes & parcius roborantes promoveri debet, quemadmodum in hoc statu Pilulæ Stahlianæ partim huic liberationi excretionis alvinæ, partim mitigationi immoderatorum motuum prospiciunt: ab aliis alvum moventibus, aut plane irritantibus sollicitè abstinendum est.

§. IX. Deinde conveniunt auxilia lenientia, diluentia humectantia, decocta mucilaginosa & parcius roborantia, ut & emulsiva; porro conjungi possunt temperantia usitata absorbentia & nitrata, quæ motuum excessum mitiori gradu emendant & cum hisce interdum secura & selecta sedativa combinari debent, inter quæ in hoc passu præcipue Chaccarillam commendo; denique ad motuum horum correctionem quadrant interna temperata resolventia & roborantia, ut sunt Essentiæ discutientes & roborantes, paucis tamen guttulis exhibendæ, quibuscum irregulares commotiones, in intestinis occurrentes, corriguntur.

§. X. Quando immoderatus Lochiorum status infistit atque urget, tunc tonica remedia, modesta tamen quantitate, ordinari possunt & quidem in hoc casu usus Millefolii prudens admittitur, nec non Tinctura Corallorum, Species de Hyacintho, Tincturæ Martiales Tartarificatæ abunde satisfaciunt, ut potentioribus adstringentibus opus haud sit; hisce vero cum cura interponenda sunt remedia prædicta temperantia & roborantia, imo insuper invigilandum est, ne alvus occludatur, quid quod hæc indicatio ita dirigi debet, ne exinde repentina Lochiorum oppressio oriatur.

§. XI. Ad cohibendum nimium Lochiorum fluxum conferunt etiam spiritus volatiles, tunc demum exhibendi, quando prægressus impetus nimius quantisper mitigatus fuit; præterea in fœminis sensibilibus & animo mollibus ad Lochiorum cohibitionem conveniunt ligaturæ digiti, aut etiam gestatio Bufonis exsiccati: & quanquam a quibusdam etiam Lapis Hæmatites & Jaspis rubra manibus detinenda ordinentur, tamen hæc experimenta non nisi in credulis & ad imaginationem atque persuasionem promptis subjectis interdum speratos effectus exserunt.

§. XII. Sed cum sub excessivo Lochiorum fluxu ob concursum tam variarum circumstantiarum vires admodum concidant, ita pro illis aliqua medela ordinanda est: haud vero conveniunt remedia potentiora & concentratiora, sed simpliciora, quemadmodum diætetica roborantia plus profunt, quam pharmaceutica, quo spectant Juscula modestius aromatizata & citrata, lacticia, emulsiva, pultacea, amygdalata; parvus usus Cinnamomi aliaque, quæ primis viis nullas turbas conciliant; cum quibusdam adminiculis conferri possunt Essentiæ roborantes modeste carminativæ, ita ut & corpori & sensui tali roboratione condigne succurratur.

§. XIII.

§. XIII. Proinde hoc excessivo Lochiorum fluxu affectæ justo indigent regimine, quod præcipue in hisce circumstantiis comprehensum est, ne ab intra & extra puerperæ nimio & anxio calore offendantur, neve vicissim actuali refrigerio afficiantur: concedendus est potus bene defæcatus & non admodum spissus, cum tantillo citri vel Nucis Moschatæ mixtus: Cibi sint molliores & ita comparati, ne ullas turbas in primas regiones inferant: quando maximus impetus præteriit, tunc parcus usus vini boni non denegandus est; deinde convenit requies animi & corporis & abstinencia a quibusvis arduis functionibus.

§. XIV. Quando hic excessus denique cessavit, tunc in futurum invigilare convenit, ne aliquæ offensiones remaneant, unde imprimis postea in diæta & reliquo vitæ genere ordo servari insuperque præoccupari debet, ne mensium negotium turbulentis successibus subjiciatur; neque post talem Hæmorrhagiam nimium desidæ indulgere convenit, neque tamen vicissim gravioribus animi & corporis commotionibus sese exponere debent fœminæ: abstineant etiam a carnali cohabitatione, ne confestim loca uterina irritentur; quid quod ab internis exæstuatoriis commotionibus sese subtrahant, quo sub reliquo congruo ordine functiones vitales leniter & juste decurrant.

§. XV. Denique paucis placet reminisci illius communis auxilii præctici in nimis Hæmorrhagiis, quod propterea ad Lochiorum excessum ut plurimum applicari solet, videlicet quando per Venæ Sectionem aliqua alteratio inducitur, quam artificialem sangvinis subtractionem non æque sub reliqua commendata methodo adeo necessariam esse æstimo, nisi in extremo quodam casu quisquam illam selegerit; unde potius mitiorem Therapiam commendo atque applico, quoniam hic motus per Venæ Sectiones nimias Hæmorrhagias compescendi variis difficultatibus obnoxius est, tanto magis vero in debilitatis puerperis, ut propterea circa usum hujus auxilii prudentia opus sit.

CAPUT XVII.

De

DEFECTU LOCHIORUM.

§. I.

Longè plus involvit Lochiorum repentina suppressio & magna immutatio, cum non modo largior fluxus nullum damnum inferat, sed & excessus illorum non ita ominosus sit ac defectus, quippe qui æque ac

aliæ uterinæ Hæmorrhagiæ frequentius occurrit; deinde vero pathemata morbida gravia & suspecta repente induci, nec non variis causis & occasionibus, ut & alterationibus subjectus est, propterea hic præternaturalis status, in quo Lochia, quæ legitime & sufficienter fluere deberent, subsistunt, tempestiva, prudenti, efficaci & convenienti medela opus habet, quo imminetia pericula eo certius & citius intercipientur.

§. II. Eo magis periculosum accidens est, quo magis repente Lochia turbantur & opprimuntur, quo magis simul & semel retinentur, quo magis fœminæ sunt plethoricæ, quo magis partus præcescit laboriosior, quo magis olim liberalibus sanguinis fluxibus expositæ fuere, quo magis sanguinis abundantia commota est, quo magis fœminæ activioris indolis sunt, quo magis fœtus grandior fuit &c. sub quibus circumstantiis repentini & periculosi affectus talia Lochiorum vitia excipiunt, qui communiter in acutam indolem delabuntur, & ob præcipitem suam invasionem & progressionem non raro necessariam & efficacem opem eludunt.

§. III. Neque quidem de eiusmodi defectivo Lochiorum vitio adeo crude judicare convenit, quasi obstructio quædam prima illius causa sit; cum rectius ratione ordinis & consecutionis talis obstructio e Lochiorum oppresione oriatur, quæ deinde variorum periculorum effectuum, quibus natura humana tam per inflammationem, quam per febrem resistit, causa evadit, quæ cognitio eo inservit, ne artifex in illam temeritatem conjiciatur, ut huic vitio omni impetu & vehementi impatientia resistat, neve deinde in hac sua moderata methodo statum hunc periculosum in majus periculum conjiciat.

§. IV. Ob id in Lochiorum defectu ratio habenda est, illorum respectuum activorum, id est, illorum motuum tonicorum, undecunque etiam alteratorum, qui in culpa sunt, quo vel ipsa tota uteri textura, vel exitus uteri rigide occludatur, adeoque necessaria purgatio uteri opprimatur; unde Lochiorum fluxus non aliter restitui potest, nisi ejusmodi motus contrarii atque vitiosi corrigantur & id ipsum mature fieri debet, ne talis inversio motuum proxime pravis illis consecutionibus ansam præbeat: proinde etiam sollicitè providendum est, an talem motuum alterationem immaterialis subtilis pathetica, attamen summopere efficax, an vero crasior & corpus magis concernens causa invitaverit.

§. V. Et quo hæc methodus Lochiorum defectui rationabiliter mendendi juste & dextre procedat, cavendum est 1) a confusis missionibus sanguinis 2) a quibusvis fortioribus evacuationibus 3) a perturbatione & negligentia promotione ordinariarum evacuationum 4) a remediis impellentibus, calefacien-

cientibus & quæ hujus indolis sunt 5) a regimine æstuoso, anxio & immoderato 6) a vulgatis uterinis remediis 7) præcipue ab interno Castorinorum usu 8) ab aliis vulgaribus & crassis narcoticis remediis 9) a nervinis spirituosus & commoventibus 10) ab externa irritata partium uterinarum offensione 11) ab interna motuum contrariorum majori irritatione & denique 12) a nimis retardata & præpostera medicatione.

§. VI. Quo præsens periculosus status ex Lochiorum defectu imminens, dextre & tempestive curetur, sequentes indicationes observandæ erunt 1) ut tempestive causæ generales, ad inferendam noxam aptæ, removeantur 2) ut motus, per quos Lochia turbata sunt, legitime & efficaciter corrigantur 3) ut fluxus Lochiorum, si necessitas postulat, positive restituatur 4) ut palmaria Symptomata tempestive leniantur & denique 5) ut justum regimen cum congrua præservatoria methodo ordinetur.

§. VII. In prima indicatione specialis ratio habenda est harum circumstantiarum, an Lochia simul & semel suppressa fuerint, an statim in primis suis initiis oppressa sint, an sanguinis quantitas magna sit, an motus sanguinis orgasmicus concurrat, an olim sanguis per menstruas evacuationes copiose & strenue purgatus sit, an febrilis commotio immineat &c. quibus circumstantiis urgentibus præstat tempestive Venæ Sectionem administrare, non quidem valde largam, attamen etiam non paucam, quid quod consultius est in pede eandem celebrare; præterea prospiciendum est, an alvus non turbata sit, quæ si positive occlusa fuerit, tempestive per clysteres emollientes & modeste roborantes promoveri debet.

§. VIII. Secunda indicatio injungit præsentium & concurrentium motuum irregularium correctionem, quæ succedit per moderatam lenitionem & per selectam temperationem, ut & per securam roborationem; a narcoticis vero sedulo abstinendum est: & specialiores operationes vel interne vel externe conveniunt, interne lenientem suam qualitatem exserunt juscula pingvia, decocta gelatinosa & emulsiva: temperant vero remedia absorbentia, nitrata, Coralliata & parcius Cinnabarina: roborant denique interpositæ Essentiæ Pimpinellæ albæ, Caryophyllatæ, Helenii, Gentianæ rubræ, Corticum aurantiorum, herb. Melissæ cum additamento moderatæ quantitatis Tincturæ Chaccarillæ.

§. IX. Ab extra etiam lenientia, roborantia & selecta sedantia adhiberi possunt, abstinendo a diversis suffimigiis & a suspectis pessariis stimulantibus, quin potius hoc loco commendo Cataplasmata hypogastricæ regioni applicanda, aut sacculos genitalibus imponendos & pro ejusmodi formulis conficiendis conducunt species temperatiores vegetabiles resolventes, ner-

nervinæ, roborantes; admisceri possunt olea lenientia, ut & tantillum Camphoræ, Croci orientalis & Castorei, qualia adminicula longe securius sub conciliatione congrui regiminis motus perversos emendant.

§. X. Quando hi motus irregulares sufficienter mitigati sunt, tunc vel sua sponte Lochia redeunt, quæ si ulterius resistunt, tamen cum aliquo moderamine promoveri possunt & huc quidem spectant interna diluentia, infusa calida, juscula vinosa, parcius crocata; huc conferunt Essentiæ resolventes cum tantillo Essentiæ Croci remixtæ, prospiciendum vero est, ne crocata remedia adhibeantur, quando æstus quidam insolitus adest: multæ utilitatis in hac indicatione sunt Pilulæ balsamicæ Stahlii & in fœminis temperatioris indolis & paulo robustioribus parvus usus Elix: P. P. concedi potest, siquidem communibus Essentiis alexipharmacis seorsim conjungi possunt Essentiæ Melissæ, Cinnamomi, Pulegii cum tantillo Artemisiæ; ab extra vero conducunt pediluvia & fomenta vaporosa ex herbis nervinis temperatioribus parata, providendo, quo in omni tali intentione & medicatione temperies & necessaria modestia adhibeatur.

§. XI. Præterea cum cura prospiciendum est, quo præcipua & son- tica Symptomata maxime urgentia mitigentur, ita enim haud salutare est, si alvus est obstructa, quæ propterea per clysteres emollientes & moderate nervinos promoveri debet: quando æstus febrilis adest, tunc conveniunt pulve- res nitrati, absorbentes & moderate coralliat, quando nimia cardialgia affli- git, tunc conducunt clysteres lenientes & pulveres antispasmodici Cinnabari- ni; quæ remedia una cum conjuncto & subjuncto Chaccarillæ usu conducunt, quando conatus vomendi superveniunt: in gravi virium dejectione conve- nit modestum regimen & dilutioris emulsionis usus: si caput affligitur, condu- cunt Clysteres prædicti, pediluvia, frictiones pedum & pulveres antispasmodi- ci, utpote quæ sunt communia & palmaria pathemata, quæ cum Lochiis suppressis coincidunt.

§. XII. Multum denique in tota hac cura valet congruum regimen, quod ita constitutum esse debet, ne valde anxium & æstuosum sit, sed præ- stat etiam fœminas ab interno & externo sensibili refrigerio arcere, potus con- cedendus est sufficiens, sed talis, qui nullas turbas primis regionibus infert, cibus non est obtrudendus & animus qualicunque studio componi debet: quod si denique hæc afflictio debite percurata fuerit, tunc in futurum invigi- landum est, quo menstruæ purgationes juste revertantur, ubi privativo stu- dio evitandæ sunt illæ causæ, quæ vitia ex animo, regimine & diætâ afferre possunt; positivo auxilio vero alvus in justo successu est conservanda & per temperatum vinosorum & aromaticorum usum sub mobili vitæ genere, ani-

mo quieto, potu sufficienti, pediluviorum & infessuum usu menses promovendi sunt, quemadmodum denique præservatoriæ Venæsectiones impede in hac indicatione etiam suam utilitatem conferunt.

CAPUT XIX.

DE

HÆMORRHAGIIS ABORTUUM.

§. I.

QUanquam in præcedentibus circa Lochiorum explicationem illa species Hæmorrhagiæ uterinæ pertractata fuerit, quæ partum legitimum atque maturum sequitur, tamen hoc ordine dignum nobis visum fuit, quo illam Hæmorrhagiam subjungam & exponam, quæ illegitimum & præmaturum partum excipit, adeoque cum abortu vel imminente vel facto decurrit, quæ quia tum de præsentī, tum in futurum specialiores circumstantias involvit, ita illius hoc ordine specialis mentio occurrit, quo eo certius connexa particularia incommoda præoccupari queant.

Conf. Stablii Disp. de Abortu & Fœtu mortuo.

§. II. Quod enim ipsam hanc Hæmorrhagiam attinet, tunc illa de præsentī antequam abortus perfecte succedit, (quando tamen aliqualis avulsio secundinarum contigit,) ob nimias spasmodicas uteri commotiones satis vehemens, impetuosa & excessiva est, ita ut non raro plus sanguinis, quam in Lochiorum fluxu, profundatur, licet deinde, quando abortus perfecte factus, hæc impetuosa profusio quantisper remittat; interim prægressa nimia Hæmorrhagia variis anomaliis anīam præbet, adeo ut talis facile pro excessiva Hæmorrhagia declarari possit, quæ sub extraordinario tali actu, nimirum sub præmaturo partu, certius in reliquam animalem œconomiam fontica pathemata infert, unde talis abortus satis sæpe longe plus difficultatis & damni excitat, quam verus & perfectus partus.

§. III. Quoad futuram consecutionem vero ex ejusmodi Hæmorrhagia grave præjudicium in negotium conceptionis & gestationis futuræ redundat, inde per præcedentem excessivum actum ita sensibilis redditur natura, ut

si nova conceptio contingit & sanguinis abundantia adest, hæc sub concursu alicujus accidentalis commotionis iterum facile ad novum & repetitum abortum contribuat, inde in historia medica occurrunt testimonia abortuum, quater, quater, quinquies in una femina se invicem exceperunt, aut plane periodici facti sunt: quales circumstantiæ de aliis Hæmorrhagiis haud ita certo atque facile metuendæ sunt.

§. IV. Exinde facile liquet, quomodo talis Hæmorrhagia abortuum non in nudis materialibus causis & simplici sanguinis quantitate superflua inquirenda sit, sed quod rectius sensibiles & singularis activitatis atque directionis motus in culpa sint, qui in acerbiori gradu a natura administrantur, sed subinde talem qualitatem in eadem relinquunt, quo in futurum in negotio generationis, gestationis & partus variæ anomalix occurrant, quæ ex eadem motuum efficacia & impetuosa administratione fluunt, ut propterea prudens artifex hujus circumstantiæ bene conscius & memor esse debeat, ne contrariis artificiis has exacerbationes motuum magis offendat & prædictis futuris incommodis magis patrocinetur.

§. V. Quo itaque hæc Hæmorrhagia rite & perite tractetur cavendum est 1) ab omni alia quacunque impetuosa evacuatione 2) ab usu remediorum impellentium & abortum immoderate præcipitantium 3) vicissim vero a remediis fortioribus adstringentibus & abortum retinentibus, sed eo ipso hanc exclusionem abortus turbantibus 4) a remediis quibusvis calefacientibus, acris, subtilibus & concentratis 5) ut & a famosis uterinis, quæ communiter acriora & potentiora existunt 6) a vulgatis narcoticis medicamentis 7) ab interno Castorinorum usu 8) a nimis multa & variabili medicamentorum oblatione 9) a conciliatione temerariæ & immoderatae artis obstetricariæ, 10) a nervinis valde commoventibus 11) a nimis præcipiti usu adstringentium remediorum post abortum 12) a qualicunque alio immoderato regimine.

§. VI. Pro securiori & meliori præsentis Hæmorrhagiæ tractatione sequentes indicationes exerceri debent 1) ut inevitabilis abortus modeste promoveatur 2) ut concurrentes & continuantes motus immoderati emendantur 3) ut virium valde delinquentium ratio habeatur 4) ut in futurum præoccupetur, ne prædicta incommoda consequantur, sed quo negotium generationis ab omni accidentali perturbatione liberetur: quo ipso etiam in tantum præcavetur, ne in utero suspecta quædam concrementa oriantur, quæ futuris & abortibus & Hæmorrhagiis talibus ansam præbent.

§. VII. Cum præsentēs Hæmorrhagiæ exacerbationes suas ex illis spasmis nanciscantur, qui ad fœtus abactionem tendunt, ita primum artificis officium erit, quo secura & temperata methodo imminentem abortum facili-
tet, si de eo certus est, quod fœtus conservari nequeat & hæc promotio triplici modo fieri potest, vel per alvi modestam provocationem & lenitionem cum Clysteribus emollientibus & modeste roborantibus perficiendam, vel per usum Pilularum genuinarum Becherianarum aut Stahlianarum, vel per motuum spasmodicorum temperationem cum remediis usitatis temperantibus & lenientibus exercendam, quo denique interna & externa modeste roborantia pertinent, ut juscula vinosa parcius crocata & cataplasmata lenientia, nervina & remissius castorina.

§. VIII. Deinde vero ipsius Hæmorrhagiæ ratio habenda est, ut concurrentes immoderata commotiones leniantur, temperentur & modeste sedentur. Lenitio contingit per diluentia, pingua & fluida sua mucilagine efficacia: Temperatio perficienda est per pulveres Nitroso-cinnabarinus & Coralliatos: Sedatio omisfis vulgaribus narcoticis per selectorum simplicium papaveraceorum, aut Corticis Chaccarillæ usum præstari debet: qualia remedia præcipue tunc majori cura ordinanda sunt, quando abortus præcesfit, ubi insuper ad ipsum fluxum immodicum respicere convenit, qui si excedit post præmissam applicationem prædictorum lenientium & temperantium remedium etiam modeste cohibentia remedia adhiberi possunt, ut temperatiora Martialia, Essentia Millefolii, Tinctura Corallorum & si maximus impetus tantisper remisit, tunc etiam volatilius usus cum circumspeditione conjungi potest.

§. IX. Quoniam vero hæc Hæmorrhagiæ Abortuum insignes virium jacturas involvunt, quia non modo cum insolito quodam partu procedunt, sed & quia admodum copiosæ sunt atque prodigæ, propterea hisce viribus debite prospiciendum est, ne nimium langveant, neve propter hunc languorem partes valde flaccescant, adeoque variæ perniciosæ alterationes consequantur: præstat itaque tam per emulsiva, quam per temperata vinosa, nec non per juscula pingvia, per lacticia & molliora pultacea, imprimis per temperatum Cinnamomi usum succurrere & exeunte hac Hæmorrhagia Mixturam nostram roborantem subordinare, ita ut subinde & animi & corporis requies conjungatur & omnis accidentalis offensio atque error in animo, diæta & regimine evitetur: quidquod pro hac indicatione administranda conducunt Species & Confectio de Hyacintho, decocta gelatinosa, cum aquis ana-
lepticis mixta, haud tamen admodum acidulata.

§. X. Quando denique hæc Hæmorrhagia mitigata & de præfenti curata fuit, tunc providendum est, ne in fœmina remaneat dispositio ad futuros novos Abortus, propterea sanitati proficuum erit, ne tales fœminæ breviter iterum concipiant, sed quo congruo tempore præservatoria Venæ Sectio administretur; quando vero conceptio facta fuit, tunc confert in primo mense moderatam talem Venæ Sectionem ordinare, quæ etiam in medio gestationis tempore repeti potest, siquidem plures tales observationes practicæ prostant, quomodo per Venæ Sectiones tempestivas abortus efficaciter præoccupatus fuerit; proinde concilianda est diætâ temperata, neque valde plena aut luxuriosa, quid quod animus in continentia conservandus est; insuper etiam illæ causæ internæ & externæ sedulo excludantur, quæ ad commotiones tum universi corporis, tum seorsim massæ sangvineæ contribuunt: denique usus Pilularum Stahlianarum in hac indicatione hætenus laudabilem suam efficaciam præstitit.

CAPUT XX.

DE

HÆMORRHAGIIS UTERI.

§. I.

Licet Menfes, Lochia & Hæmorrhagiæ abortuum nihil aliud quam Hæmorrhagiæ uterinæ sint, tamen peculiari studio adhuc placet de singulari specie Hæmorrhagiæ uterinæ differere & per hanc non intelligo excessivum Mensium aut Lochiorum fluxum, sed potius talem insolitam sangvinis eruptionem & profusionem extra uterum, quæ tunc obtingit, quando propter justam rationem ætatis nunc in fœminis adultioribus menses penitus cessarunt, ubi post aliquam moram extra justum tempus copiosa imo excessiva hæc sangvinis evacuatio continuat, quando imprimis in ejusmodi fœminis adest naturalis vigor & discreta activitas, deinde sangvinis plenitudo, porro diætâ plena & bona, nec non animi frequens commotio, aut interdum luxuriosa & libidinosa animi conditio.

§. II. Ex eo vero facile elucescit, quod in tali Hæmorrhagia non tam corpus accusari possit, quam ipsa natura, quæ pristinarum frequentium copiosarum & liberalium evacuationum menstrualium & Lochialium memor, ob

ob consuetam suam alacritatem, præsentem sanguinis plenitudinem ægre tolerat adeoque pristinam consuetudinem renovat & a molesto pondere sanguinis per talem locum se liberat, e quo antehac salutarem talem imminutionem præstitit: exinde porro elucescit, quod talis Hæmorrhagia non confusa, turbulenta, violenta & passiva, sed quod secundum concursum & valorem causarum præsentium ad imminutionem nimii & molesti sanguinis instituta & destinata sit.

§. III. Quapropter hic affectus ita agnoscendus est, uti natura eandem activa quadam destinatione ad imminutionem superflui & molesti sanguinis suscepit: eo minus etiam consultum est, hunc fluxum sanguinis repente suppressere, quoniam per ejusmodi contrariam actionem subito naturæ intentio & destinatio offenditur; unde contraria talis medicatio pesfimorum consequentium morborum, velut acrioris affectus hypochondriaci, convulsivi, Cardialgici, hæctici &c. causa evadit: tanto magis confert causas connexas sollicite dijudicare, imprimis vero ad concursum patheticarum commotionum, aut discretæ sensibilitatis in individuo curatius advertere, quippe quæ singulæ neecessariæ animadversiones eo magis ad securam, prudentem & efficacem Therapiam contribuent.

§. IV. Quoniam itaque hæc Hæmorrhagia tam discretæ constitutionis & cæteroquin cum singulari sensibilitate prædita est, ita in illius cura ab omni amethodia & antipraxi sedulo abstinere convenit, seorsim vero cavendum est 1) a quibusvis fortioribus evacuationibus 2) a subtractionibus sanguinis in regionibus superioribus 3) ab ordinariarum evacuationum perturbatione, obstructione, aut negligentiori promotione 4) a præmatura hujus Hæmorrhagiæ suppressione 5) a remediis potentioribus adstringentibus 6) a communi narcoticorum usu 7) a vulgatorum uterinorum oblatione, quæ ut plurimum acrioris indolis & activioris efficaciam sunt. 8) ab interno Castoreorum usu 9) a nimis multiplicata remediorum oblatione 10) a perverso regimine animi & corporis 11) ab externa sensibili partium uterinorum offensione & 12) a quibusvis remediis motus intrinsecos magis turbantibus aut offendentibus.

§. V. Quanquam præsens Hæmorrhagia ratione suæ Therapiæ non multum a præcedentibus uterinis sanguinis fluxibus discrepet, sed quoad essentialem rationem cum iisdem apprime conveniat, tamen hoc ordine breviter applicandæ erunt neecessariæ indicationes practicæ ad præsentem casum pertinentes, quales sequentes exerceri debent 1) ut motus excedentes & inconvenientes legitime corrigantur 2) ut partes languentes & delinquentes dextre roborentur 3) ut denique justa præservatio ordinetur.

§. VI. Quod itaque motuum excedentium & irregularium moderamen attinet, tunc illud triplici modo administrari potest, 1) debita lenitione, quando remedia interna diluentia, humectantia, macilaginosa gelatinosa, emulsiva & similia offeruntur 2) selecta mitigatione per absorbentia simpliciora, Coralliata, Nitrata aliaque salina temperantia 3) secura sedatione per Cinnabarina, simpliciora Papaveracea & Chaccarillæ congruum usum; quo vero singuli hi actus bene cedant & succedant, præstat præoccupare, ne alvus sit adstricta, cui accidenti per Clysteres lenientes oleosos, emollientes & lenissime roborantes succurritur.

§. VII. Quando fluxus ultra modulum adeoque nimium continuat, tunc præmissa prima indicatione convenit hunc excessum cohibere per temperata tonica, quo vel generalia adstringentia spectant, ut temperati Croci Martis, Terræ ustæ, Dens Hippopotami, Species de Hyacintho, Tinctura Corallorum, Tincturæ Martis Tartarificatæ &c: vel specifico usu huc convenit Millefolium, cujus Essentia cum Essentia quadam temperata roborante & Tinctura Chaccarillæ remixta admodum utilis est: quid quod si primus impetus hujus Hæmorrhagiæ mitigatus fuit, tunc subjunctus usus Salium volatilium residuum hujus Hæmorrhagiæ emendabit.

§. VIII. Proinde maxime convenit roborationi partium, hætenus affectarum, post hujus Hæmorrhagiæ curam, operam dare; unde pro hoc scopo interne usus Mixturæ roborantis usitatæ ex Spiritu volatili & Tinctura Tartarificata paratæ conducit: nec non conveniunt Essentiæ temperatiores carminativæ, ut Helenii, Pimpinellæ albæ, Caryophyllatæ, Gentianæ rubræ, Corticum aurantium: cum quibus conferri debent diætetica, ut juscula Galinacea, moderate aromatificata, juscula remissius vinosa, cavendo tamen, ne talia exhibeantur, quæ in primis regionibus turbas excitant: Externe conveniunt abdomini apponenda Scuta Stomachalia, Cataplasmata e temperatis speciebus nervinis parata, cum quibus tantillum Castorei miscere licet, qualia topica remedia etiam in cura hujus Hæmorrhagiæ & quidem cum prima indicatione conjungi possunt.

§. IX. Præservatio denique ita est instituenda, ut tempestiva Venæ Sectio in pede administretur, ut diæta temperata, neque valde nutriens concilietur, ut animus continens & moderatus injungatur, ut suspecta commotio corporis & humorum evitetur, ut imprimis arceantur potulenta spirituosæ, ut motus corporis moderatus continuetur & ex omni parte illæ causæ evitentur, quæ e rebus non-naturalibus qualibuscunque commotionibus vehementioribus excitandis inserviunt.

CAPUT XXI.

DE

VARICIBUS TURGENTIBUS ET MANANTIBUS.

§. I.

Ultima hæc species est Hæmorrhagiæ sponte exorientis & sub particulari directorio naturæ constitutæ, ubi mox indico, de qua Varicum constitutione mihi impræsentiarum sermo fit, cum dentur ejusmodi species Varicosarum intumesceniarum, quæ e causis crassioris efficacæ & semi violentis oriuntur, ut propterea in tali statu non nisi passiva afflictio adsit, neque peculiare directiones atque scopi concurrant; uti quidem in Varicibus, sponte exorientibus, talis naturæ destinatio ad exterminandum sanguinem molestum & superfluum occurrit, qualis status proinde a priori Varicum ratione & constitutione bene discernendus est.

§. II. Et quanquam Varices turgidi atque cæci præ manantibus & sponte erumpentibus frequentiores sint in historia practica, tamen in hoc ordine magis fluentium, quam subsistentium Varicum mentio facienda est, licet cæteroquin Varices rarius sponte aperiantur: sed cum historię practicæ nihilominus testentur spontaneas tales perruptiones, ita necessarium est, quo vera Varicum indoles cognoscatur, ut inde cognitio illa utilis emergat, quomodo tam turgentes, quam manantes Varices per internam motuum directionem tractari debeant, nam quod externorum auxiliorum applicationem attinet, tunc eadem in Chirurgicis explicata sunt.

§. III. Dum itaque Varices ita sponte & tacite oriuntur, propterea concurrentes illi particulares motus ad certum præfixum scopum collimant, qui non alterius indolis est, quam qualem alii motus congestorii & spastici in multis casibus intendunt, eapropter spontanea Varicum eruptio hunc genuinum finem concurrentium illorum motuum testatur; exinde etiam liquet, quod hæc Hæmorrhagia non passivis & violentis sanguinis fluxibus, sed activis & ad imminutionem superflui sanguinis destinatis excretionibus accenseri mereatur, qualis necessaria cognitio Medicum instruit, quo ordine & qua ratione cum ejusmodi Varicibus commercium suum artificiosum instituere & administrare debeat.

§. IV.

§. IV. Ut plurimum etiam historia & observatio practica testatur, quod Varices cum alio negotio hæmorrhagico cohæreant, maxime vero cum Hæmorrhoidibus, sicut ipse Hippocrates in tali consensu Hæmorrhoidum & Varicum fluxum ad insaniam curam laudavit & hic nexus tanto magis confirmat artificem, quod motus, qui Varices comitantur, non sint corporis aut tumultuarii & confusi, sed naturæ, ad sanguinis molesti exonerationem directi: quid quod hic nexus instruit attentum medicum, in quo ordine & in qua ratione curam Varicum exercere debeat, ita ut semper animum advertat ad Hæmorrhoidum legitimam & tempestivam apertionem, nihil obstante, etiamsi Hæmorrhoides nunquam ad genuinam & simplicem eruptionem pertigerint: interdum etiam pro naturæ inventionem Varices sponte orientes in superioribus regionibus cum aliis Hæmorrhagiarum speciebus consentiunt, quam communionem exacte nosse debet Medicus.

§. V. Insuper etiam observatio attenta practica testatur, quomodo Varices sive turgentes, sive fluentes cum diversis spasmodum schematibus videlicet podagricis, Ischiadicis, nephriticis, arthritico-Ischiadicis & vagis consentiant, quales spasmi alias cum motibus & fluxibus hæmorrhoidalibus cohærent, ut etiam in hoc conspectu Varices harmoniam suam cum negotio hæmorrhoidali exferant: inde etiam est, ut legitime promotis & restitutis fluxibus hæmorrhoidalibus hi Varices, vel sua sponte omittant, cum contra sub acerbiori horum recursionem & continuationem motus hæmorrhoidales in tanto majorem anomalam conjiciantur.

§. VI. Et hæc præmissæ observationes practicæ, de Varicibus institutæ, sequentes cautelas practicas, in illorum Therapia tenendas, inculcant: 1) cavendum est a confusa sanguinis subtractione artificiali 2) maxime vero in locis superioribus 3) a negligenti conciliatione Varicum cum negotio hæmorrhoidali, aut ulteriori motuum hæmorrhoidalium perturbatione 4) a remediis calefacientibus, impellentibus & volatilibus, præcipue curatorio scopo ordinandis 5) contra vero a remediis adstringentibus, incrassantibus, refrigerantibus & suspecte præcipitantibus 6) a nuda alteratione & profligatione dyscrasie sanguinis, qua hic affectus radicaliter non nititur 7) a quibusvis fortioribus & impetuosioribus evacuationibus, quæ cum gravi humorum & partium commotione & offensione procedunt 8) a negligentiori ordinariorum evacuationum liberatione; promotione & provocatione 9) a simplici & vulgato narcoticorum remediorum usu 10) a nimis repentina hujus sanguinei fluxus repressione & cohibitione 11) a remediis externis sulphuratis copiosis, unguinos, tenacibus, acrius emplasticis, septicis metallicis, repente exsiccantibus & simili-

milibus, denique 12) a negligentiori status plethorici dijudicatione, conciliatione atque regimine perverso contra hanc circumstantiam impingente.

§. VII. Cura Varicum sequentes involvit indicationes 1) ut generaliora impedimenta tempestive & opportune removeantur 2) ut motus praesentes & reliqui etiam excedentes leniantur & temperentur 3) ut fluxus superveniens legitime tractetur 4) ut potiora symptomata congrue mitigentur 5) ut non modo praeservatio conveniens ordinetur, sed & reliquus consensus negotii haemorrhoidalis condigne attendatur & dextre tractetur; ita eveniet, ut hic affectus e fundamento curari possit, cum vicissim palliativae medicationes varia pathemata, imprimis spasmodica insequentia inferant.

§. VIII. Quod generalia incommoda, quae praesentem affectum interdum comitantur, concernit, tunc illa consistunt vel in nimia atque urgente sanguinis copia, quae utilius vel praeservatoria methodo, vel curatoria mox in primis initiis hujus affectus in pede administrata Venae Sectione imminuenda est: deinde nonnunquam alvinæ excretionis perturbatio hujus affectus exacerbationem causatur, quare confert vel per lenitionem, vel per moderatam laxationem alvum liberare & quoad posteriorem vel Rhabarbarina remedia vel correctæ & temperata aloetica conveniunt, sicut etiam Passulata & Prunata auxilia, aut infusa vinosa laxantia & per epicrasin efficacia huic scopo satisfaciunt.

§. IX. Deinde propius ad praesentem affectum accedendum est, ita ut motus concurrentes congestorio-spasmodici emendentur & hæc correctio succedit lenitione, temperatione & sedatione: leniente scopo conferunt Emulsiva, Gelatinosa, mucilaginosæ, juscula pingvia diluentia, humectantia interna: Temperante scopo quadrant absorbentia, Coralliata, nitrata & salina digestiva: Sedativo denique effectu conferunt Cinnabarina, Papaveracea, Massa Pilularum de Cynoglossa & Cortex Chaccarillæ: quippe quæ remedia hoc ordine erunt offerenda, ne ultima prioribus præferantur, sed tantum in subsidium trahantur, quando acerbitas affectus priorum remediorum usui non satis obtemperat: proinde hisce motibus coercendis quadrant interna discutientia temperata ut Essentiæ resolventes & in subjectis temperatioribus Liquor Cornu Cervi Succinatus, Tinctura Tartari, Spiritus Tartari & Tinctura nobis usitata tonica; quæ posteriora remedia non alio tempore offerenda sunt, nisi quando priora aliquoties præmissa fuere: & quando in hoc affectu orgasmicæ commotiones concurrunt, tunc posthabitis Cinnabarinis & aliis anodynis remediis conducunt absorbentia cum acidis mixta, Corallia rubra, Cornu Cerviustum & modestius acidulata auxilia.

§. X. Quando Varices ad actualement eruptionem pervenerunt, tunc minime confestim, aut præmature hic fluxus supprimi, sed aliquandiu concedi debet, cavendo tamen, ne excedat, siquidem historiæ practicæ prostant, quæ testantur de excessivo & ferme lethali Varicum fluxu; quando Varices impetuosius fluere continuant, tunc non modo interne remedia temperantia, lenientia & sedantia continuanda sunt, sed etiam externe in ambitu apertæ vel discutientia Camphorata vel Cataplasmata lenientia adhiberi debent, quibuscum acerbiores congestiones mitigantur: denique etiam modesta deligatio combinari debet & quæ in Chirurgicis ad usum externum commendata prostant, illa etiam hoc loco concilianda sunt.

§. XI. Ratio etiam habenda est in Varicum cura potiorum quorundam symptomatum, quæ præsentem affectum magis exacerbare solent, quare præstat sedulo invigilare, quo alvina excretio constanter succedat; deinde concurrentes orgastici sanguinis motus vel per Nitrata, vel per Corallia, vel per acidulata remedia temperari debent; nec non ab extra urgentes ardores, qui contumaciores congestiones causantur, per discutientia & lenientia mitigari debent; nec non prospicere debet artifex, ne nimium a superficie reliqua corporis ad locum affectum sanguis restringatur, neve propterea præsens congestio augeatur, quare vicissim interna discutientia, Essentiæ temperatæ resolventes & diuretici, ab extra vero modestæ frictiones conducunt, quo sanguis per reliquum universum corpus æqualiter distribuatur.

§. XII. Quoad ultimam denique Indicationem ipsa præservatio ita est ordinanda, ut opportuno tempore Venæ Sectiones in pede celebrentur, ut reliquæ ordinariæ excretiones conserventur, ut alvus ita per Rhabarbarina remedia abstergatur, ut verno tempore vina medicata laxantia cum tantillo Hellebori nigri mixta ordinentur, ut mobile vitæ genus jungatur, ut diætâ temperata diluens & non largiter nutriens adhibeatur, ut vita casta serveatur, ut potus sufficiens concilietur, quo humores in bona fluiditate conserventur; ut animus tranquillus sit & ut in hæmorrhoidariis qualicunque moderata methodo Hæmorrhoidum fluxus promoveatur, unde etiam in hisce subjectis Hirudinum usus ad loca hæmorrhoidalia salutaris est, quemadmodum nonnunquam curatorie ad contumaces intumescencias Varicosas cum utilitate hirudines applicari possunt.

CAPUT XXII.

DE

HÆMORRHAGIIS VIOLENTIS.

§. I.

CUM hætenus latiori explicatione Hæmorrhagiarum spontanearum & ab interna causa dependentium mentionem injecerim, ita paucis adhuc pro colophone hujus Sectionis sermo instituendus erit de *Medico directorio Hæmorrhagiarum passivarum* & a crassa & violenta causa excitatarum, in quibus nullus peculiaris aut principalis scopus ad imminuendum superfluum sanguinem statim adest, licet interdum cum ejusmodi Hæmorrhagiis, per vim inductis, præcipue in subjectis plethoricis, talis activa sanguinis congestio, appulsio & profusio copiosior concurrat, quam circumstantiam propterea probe annotare debet artifex, ne totum talem fluxum mere fortuitum & simpliciter præternaturalem esse æstimet; sicut nonnunquam vulnera minora largam sanguinis profusionem involvunt, id quod de multis aliis Hæmorrhagiarum speciebus valet.

§. II. Quemadmodum enim hætenus recensitæ Hæmorrhagiarum species sub naturæ directorio stant, quando sponte & tacite erumpunt, ita nihilominus accidere solet, ut quælibet harum Hæmorrhagiarum per meram vim provocari possit in subjectis, quæ nunquam ad talem sanguinis profusionem adfæta fuerant, aut in tempore maxime inopportuno, sicut v. g. Narium Hæmorrhagia e gravi contusione Narium & immoderata emunitione &c. Hæmoptysis e gravi allusione & contusione pectoris; Vomitus cruentus ex hyperemesi in plethoricis & causticorum ingestione: Hæmorrhagiæ uterinæ e gravi contusione lumborum aut regionis hypogastricæ: Hæmorrhoides ex hypercatharsi & injectione acrium & valde stimulantium subjectorum &c. Mictus cruentus e calculo, valde diureticis, causticis, Cantharidum usu vel contusione regionis pectinis &c.

§. III. Quamvis quidem talis violenta Hæmorrhagia nullum directum usum salutarem involvat, adeoque simplicior conclusio valeat, quod hæc absolute præternaturalis Hæmorrhagia tempestitiva cohibitione opus habeat, tamen illa peculiaris cautela annotanda est, ne sub efficaci & præcoci illius suppressione, vel in loco affecto suspectæ & periculose stagnationes ori-

antur, vel sanguis, qui in talem partem effusus, sed non penitus evacuatus est, nunc intra illam occludatur, ut denique in corruptionem ruat & in futurum periculosos affectus involvat, cui accidenti præoccupando propterea prudens artifex operam dare debet, cum non semper integrum sit, subito talem Hæmorrhagiam opprimere.

§. IV. Imprimis etiam in tali passiva Hæmorrhagia conferendi sunt hi respectus, an sub provocatione hujus fluxus sanguinei sensibilia & contumacia animi pathemata concurrerint, quæ adhuc cum efficacia sua continuant, an subjectum sit valde plethoricum? an antehac ad spontaneas, vel artificiales sanguinis evacuationes advetum sit? an fluxus sanguinis sit simultaneus an successivus? quæ singulæ circumstantiæ speciales indicationes therapeuticas commendant, ut eo magis artifex circumspecte in hujus Hæmorrhagiæ cura procedat, ne periculosa consuetudina metuenda sint: proinde in futurum invigilandum est, ne violenta talis causa spontaneis moliminibus hæmorrhagicis denuo supervenientibus ansam præbeat.

§. V. Præstat propterea & quo magis secure Hæmorrhagiæ violentæ tractentur in Therapia abstinere 1) ab indiscreto usu artificialium sanguinis subtractionum 2) a quibusvis internis immoderatis commotionibus, maxime vero 3) a remediis calidis, acris et sanguinem valde commoventibus 4) a vehementi & repentina adstrictione 5) ab immodica incrassatione 6) a vulgari refrigerantium oblatione 7) a prodigo sedantium usu 8) a remediorum balsamicorum exoticorum, acrium, Myrrhatorum liberali ordinatione 9) a medicamentis metallicis, exsiccantibus, imprimis saturninis 10) a negligentiori collatione status plethorici & concursus motuum congestiorum 11) a nuda harum Hæmorrhagiarum suppressione & consuetudinariorum negligentiori disquisitione atque præoccupatione 12) & denique a famosis artificiis sympatheticis horumque promiscuo usu.

§. VI. Cura violentarum Hæmorrhagiarum ita est tractanda ut 1) generaliora obstacula tempestive removeantur 2) ut fluxus sanguinis passivus coerceatur 3) ut vel præsentis vel supervenientes motus congestorii mitigentur, 4) ut partes affectæ debite abstergantur & ab inhærente sanguine liberentur 5) ut virium necessaria ratio habeatur & 6) ut omnia futura incommoda & pericula debite avertantur & intercipientur: quæ singulæ indicationes & continenter & temperanter & sufficienter applicandæ sunt, quo talis afflictio etiam e suo fundamento curetur.

§. VII. Quod juxta primam indicationem offendicula attinet, quæ talem Hæmorrhagiam premere solent, tunc ordine primo inquirendum est, an excretio alvina non actu obstructa & clausa sit, quæ retentio propterea tempe-

tempestive resolvenda est, quia ex eadem alias passivis illis Hæmorrhagiis activæ & satis quidem contumaces congestiones accidunt: haud vero occasio permittit per interna auxilia alvum liberare, unde potius externa adminicula adhibenda sunt, velut Clysmata aut suppositoria emollientia & leniter stimulantia.

§. VIII. Proinde inquirendum est, an affectus homo sit valde plethoricus, an plethora sit valde commota, an hæc commotio unquam fuerit usitata, an hæc adsvetudo etiam olim in actuales alias Hæmorrhagias transferit; quibus circumstantiis præsentibus artifex tempestivam, moderatam Venæ Sectionem in brachio committere potest, ubi omnino illæ circumstantiæ servandæ sunt, ne talis sanguinis misio serius instituat, ne in eadem aliqualis excessus committatur, cum uterque error non leve damnum in præsentem ægro tandi statum conjiciat.

§. IX. Quando etiam gravia et sensibilia animi pathemata concurrunt & continuant, tunc insuper præstat hoc offendiculum remove, partim per moralem, partim per pharmaceuticam Therapiam, siquidem animus qualitercunque tranquillandus est; e pharmacia conveniunt pulveres absorbentes, nitrati, Cinnabarini, Coralliati, species & confectio de Hyacintho, potiones & emulsiones analepticæ, requies necessaria animi, quidquod ipse moderatus usus vini, utpote quæ pharmaceutica auxilia præoccupant contrarias commotiones quotquot ex ejusmodi patheticis motibus corpori damnum minari possunt.

§. X. Proximum erit, ut juxta valorem secundæ indicationis Hæmorrhagia præsens coerceatur; qui actus duplici modo fieri potest, uno mitiori, altero efficaciori: prior contingit per lenitionem & incrassationem, quo mucilaginosæ diversæ speciei pertinent, ut Gummi Arabicum, Cerasorum, Tragacantha, Mastix, Thus, Olibanum; posterioris clasæ auxilia adstringentia, quo conducunt vel Croci Martiales, vel Tincturæ Martiales, vel Tincturæ diversarum terrarum, vel Terræ diversæ, vel species vegetabiles adstringentes, species de Hyacintho, Trochisci de Carabe, Succo adstringentes Millefolii, Urticæ, Polygoni, quæ singula variis Hæmorrhagiarum speciebus coercendis quadrant: maxime vero in tali afflictione conveniunt formulæ liquidæ, quæ citius sese extenuant & effectum adstrictionis accelerant, quemadmodum etiam decocta pro hoc scopo commode satisfaciunt.

§. XI. Præterea magna cura habenda est, quo concurrentes morus congestorii etiam tempestive leniantur, temperentur, aut si necessitas postulerit, sedentur & quidem per eadem auxilia, quæ in Hæmorrhagiis activis sa-

tis diserte & diffuse commendata prostant; imprimis convenit nitrata medicamenta adstringentibus remediis sedulo interponere, ne inducta adstrictio periculosa confectaria post se trahat, sed quo ad minimum necessarii successus humorum & excretionum conserventur, unde etiam illa cautela observanda est, quo adstrictio magis successively, quam simultanee præstetur, alias præceptis talis effectus non nisi suspectas sanguinis occlusiones involvit.

§. XII. Et ne post Hæmorrhagiam talem cohibitam in affecta parte sanguinis extravasati quantitas aliqua remaneat occlusa, ita præstat congruas absterfiones secundum quartæ indicationis tenorem administrare, ubi in Hæmoptysi conducunt Electuaria & remedia temperata mellita, cum Syrupis abstergentibus & roborantibus conjuncta: in Vomitu cruento & violentis hæmorrhoidibus conducit usus Rhabarbari, aut Clysterum lenientium & roborantium: in Mictu cruento perinde conducunt Electuaria, nec non remedia amara temperata Juniperina & balsamica therebinthinata, myrrhata, ex Copai-va & balsamo de Peru modeste præparata, nec non usus Veronicæ, Fœniculi, Hederæ terrestris &c.

§. XIII. Interea etiam virium ratio habenda est, imprimis ubi multum sanguinis profusum fuit, quo loco conducunt Emulsiva, juscula modeste vinosa aliaque e fonte diætetico aptata, quæ plus conferunt, quam pharmaceutica; maxime ex Cinnamomo non exigua roboratio ita affectis subjectis advenit: proinde curatius cavendum est, ne subtilia & valde concentrata offerantur, licet tamen tunc, quando Hæmorrhagia talis cessavit, usitatam nostram Mixturam roborantem exhibere.

§. XIV. In futurum prospiciendum est, quo consequentia incommoda evitentur; præstat in diversis subjectis, ad plethoram inclinantibus, præservatorias Venæ Sectiones ordinare; præstat etiam in diætâ & regimine justam temperiem servare & ab omni excessu abstinere; præstat denique mobile vitæ genus servare, ne in futurum post gravem talem Hæmorrhagiam viscera occlusa maneant, sed in justa permeabilitate conserventur. In quibus omnibus respectibus & considerationibus tota therapeutica tractatio Hæmorrhagiarum consistit.

SECTIO III.

DE

MOLIMINIBUS HÆMORRHAGICIS ET CONSECTARIIS MOTUUM HÆ- MORRHAGICORUM.

CAPUT I.

De

CONGESTIONIBUS SANGVINIS IN GENERE.

§. I.

Hæmorrhagarum spontanearum præmissa tractatio ducit me ad *Congestionum Sangvinearum* practicam explicationem, quæ cum negotio Hæmorrhagarum ad præfixum salubritatis scopum impetrandæ destinatarum arcte & ingenue cohærent & cum hæc observatio practica in communi medica tractatione vulgo satis rara deprehendatur, licet in historia practica satis frequens, copiosa & speciosa sit, ita proprio studio de eadem hoc ordine acturus & quidem sub tali nexu, ut præcedens Hæmorrhagarum commendatio hanc præsentem illustret, quo tam illæ Hæmorrhagiæ, quam hæc congestiones non superficialiter & ut ajunt, palliative, sed radicaliter e fundamento rationabiliter & secure percurentur.

§. II. Sunt vero Congestiones Sangvineæ nihil aliud, quam augmentum motus tonici in certas regiones certaque loca translatum & ad sanguinis superflui molesti exonerationem directum, inde pendent variæ morbidæ sensationes, ut dolores tensorii, oppletorii, pulsatiles, lancinatorii, distensorii, fremebundi, ardentes &c: quando sub tali conatu denique illa perruptio præfixa obtinetur, ut sanguis sufficienter evacuetur & imminuatur, tunc impetrato hoc fine a reliquo molimine desistit ac quiescit natura, quapropter Hæmorrhagiæ congruæ optimam medicinam pro hisce congestionibus constituunt &

vicis-

vicissim Hæmorrhagiæ suppressæ, aut urgens sanguinis plenitudo has congestorias commotiones invitant, quæ propterea juxta hanc demonstrationem historico-pathologicam cum Hæmorrhagiis in exacta harmonia, relatione & consanguinitate consistunt.

§. III. Juxta communem pathologiam possent etiam Congestiones cum famosis vellicationibus partium teneriorum & nervosarum conjungi, ubi quidem negandum non est, quod interdum congestoriæ commotiones talia irritamenta sequantur, sed sæpe etiam evenit, ut antea in ejusmodi partes per motus congestorios stimulantibus ejusmodi materiæ transferantur, testimonio afflictionum rheumaticarum aut Catarrhorum cum Rheumatismo conjunctorum, unde postea evenit, ut hæc irritatio præsentibus congestiones exacerbet: rarius interim evenit, ut per se talis acris materia in certis locis colligatur, quæ deinde congestiones provocare posset & cum frequentior ille sit congestionum ortus, qui superflui sanguinis emotionem concernit, propterea a potiori denominanda, æstimanda & decidenda erit hæc observatio, licet de reliquo etiam illæ discretionibus inculcari mereantur, quando v. g. bilis acris alicubi transfusa, aut serum acre in certis partibus sequestratum tales congestiones concitant, sub quibus ad affecta loca affunditur dilutior & fluidior humiditas pro temperando & involvendo ejusmodi acriori humore aptata.

§. IV. Sicut præterea Hæmorrhagiæ differunt secundum regiones, loca, tempora & ætates, ita etiam Congestiones propter principalem illam communionem cum Hæmorrhagiis secundum has circumstantias differunt, propterea dantur Congestiones Capitis, Pectoris, hypochondriorum, inferioris abdominis, imo externi & interni corporis, quales sub diversis morborum schematibus dehinc sese produnt aut distinguunt: & hæc cognitio eximiam utilitatem in praxi medica habet, ne congestoriæ tales afflictiones confuse & indiscretim tractentur, sed semper in relatione ad congruas suas Hæmorrhagarum species æstimentur & tractentur, ubi proinde etiam observare debet artifex, an congestiones non quoad prædictas circumstantias delinquant & aberrant, sicut interdum Hæmorrhagiæ aberrare conspiciuntur, quæ propterea incongruæ, adeoque magis intricatæ æque existunt ac Congestiones, quæ de eadem indole participant.

§. V. Magnam subinde attentionem meretur illa animadversio in historia congestionum, scitu perquam digna, quando interdum longe alii effectus atque eventus e præcedentibus motibus congestoriis, ad sanguinis evacuationem destinatis, proveniunt; ubi contingere solet, ut quandoque Congestiones capitis excipiant Catarrhi fluentes, aut congestiones pectoris sequantur tussis humida, aut congestionibus in hypochondriis superveniant alvi fluxus;

Afluxus; in quo statu minime prudens Medicus a prima congestionum & illa quidem fundamentali & formali dijudicatione & deliberatione discedere debet; siquidem sæpe ejusmodi affectibus per opportunas sanguinis depletiones consulitur, ubi non tam ad accidentalem eventum, quam ad essentialem & primarium respectum, ubi natura sanguinis exonerationem intendit animus applicandus est.

§. VI. Interim tamen negandum quidem haud est, quod ejusmodi Congestiones, quæ in alium quam sanguineum exitum desinunt, deinde in futurum ab hoc primario scopo deflectant & secundariæ excretioni serosæ aut catarrhali continuandæ intentæ observentur, quo non raro ipsum individui temperamentum, diæta & vitæ genus, imo externæ tempestates contribuunt: ast neque in tali statu artifex absolute a primario illo scopo, quo per initia sanguinis evacuatio urgebatur, discedere & aberrare debet, sed totam hanc faciem hujus congestoriæ afflictionis in relatione ad priorem & principaliorem excretionem legitime dirigere, alias contingit, ut ejusmodi species affectuum in longe contumaciorem magisque refractariam, aut complicatam & plane confusam atque corruptam indolem degenerent.

§. VII. Deinde illa prudentia in dijudicandis Congestionibus adhibenda est, ne tam facile, uti quidem vulgo fieri solet, humorum pravitatem tanquam principalem causam materialem efficientem & impulsivam agnoscamus & accusemus, adeoque sine aliquo fructu tempus perdamus cum implicata illa humorum alteratione, hinc præsentem affectum non in suo fundamento attingimus, sed vel superficialiter tantum delinimus, vel contra genuinam suam indolem pervertimus, in alios successus transferimus, alios effectus provocamus & ita iterum successive a vero fundamento aberramus & ad futuros morbos complicatos, contumaces & corruptos ansam subministramus: interea etiam providus artifex non negligere debet observationem illam, quando e congestionibus non bene tractatis, aut ingenue decurrentibus, successive & per accidens humorum depravationes concurrunt, cui accidenti postea debita medela ferenda est.

§. VIII. Imprimis eximiam attentionem merentur Congestiones, quæ partim a salutarium excretionum turbis ortæ, partim per crassas & efficaces causas, imprimis patheticas & ideales, conservatæ fuere; præcipue provide observandæ sunt illæ Congestiones, quæ ex aliqua hæreditate ortum suum duxerunt, quippe quæ non modo sensibiliores & acerbiores, sed & mobiliiores & in sua indole contumaciores existunt, quas eapropter artifex eo majori lenitate, circumspectione & dexteritate tractare debet: & quod Congestiones prioris classis, quæ ex suppressis evacuationibus ortæ sunt, attinet, tunc non modo hoc loco intelligo evacuationes sanguineas, sed etiam serosas, quas in futu-

rum per motus congestorios natura humana in salutari in- & contentione prosequitur.

§. IX. Neque denique oblivioni tradenda est observatio, quando Congestiones jam actu cum aliis affectibus complicatae sunt, neque amplius in simplicitate & prima integritate consistunt; sicut nonnunquam cum commotionibus spasticis, quandoque cum motibus febrilibus, interdum cum praeliminaribus commotionibus inflammatoriis, aliquando cum effectibus stagnatoriis concurrunt, adeoque eo acerbiores evadunt; in quo passu tanto major contentia in artifice requiritur, ne confirmatas tales & exacerbatas Congestiones magis irriter, aut sinistre & ex alio fundamento tractet, sed eo majori cura studeat, quo ad verum & genuinum affectus fundamentum pertingat & sicut successive talis complicatus affectus ortus est, ita etiam sub quolibet necessario moderamine atque lenitate successive ad illius emendationem operam & industriam applicare conferat.

§. X. In Cura generali congestionum cavendum est 1) a negligentiori observatione & conciliatione status plethorici & hujus influxus ad praesentem afflictionem 2) ab inopportuna & confusa sanguinis artificiali immutatione 3) a quibuscunque immoderatis & cum sensibili stimulo provocatis evacuationibus 4) a negligentiori ordinariorum excretionum promotione 5) a praemature usu roborantium & nervinorum 6) a remediis impellentibus & vias atque humores valde commoventibus 7) a praematura oblatione salium volatilium 8) a simplici materiaram alteratione & evacuationum negligentiori tractatione 9) ab ordinatione remediorum adstringentium 10) a vulgari usu narcoticorum 11) ab incongruis revellentibus 12) ab operosa profligatione accidentalium effectuum, in quos congestorii motus transeunt & negligentiori Therapia mali e suo fundamento 13) a topicis adstringentibus, repellentibus aut nervinis intempestive oblatis 14) ab interno & externo usu refrigerantium & humores atque motus inique alterantium artificiorum 15) a nimis diversa & multiplicata medendi methodo, quae satis saepe in congestoriis afflictionibus tentatur 16) a balneorum tam domesticorum quam naturalium inopportuna commendatione & 17) a regimine atque praeservatione inconvenienti.

§. XI. Quo itaque affectus congestorii recte & secure tractentur, praestat sequentes indicationes observare 1) ut generales offensiones & antecedentes causae tempestive auferantur 2) ut immoderati motus congestorii vel corrigantur vel 3) revellantur 4) ut effectus accidentales atque consecutiones harum congestionum emendentur & a futuris gravioribus affectibus praeserventur, 5) ut partes hactenus affectae condigne roborentur & denique 6) ut conveniens & fundamento mali respondens praeservatio ordinetur.

§. XII.

§. XII. Generalia incommoda, quæ huic affectui præjudicant, sunt vel molesta plenitudo sanguinis, vel suspecta spissitudo illius, vel abundantia impuritatum seroso mucidarum in humoribus, vel denique alvi perturbatus successus: primo incommodo & nimia sanguinis abundantia non aliter succurrendum est, quam per opportunam Venæ Sectionem, præcipue in inferioribus corporis regionibus administrandam, quæ vero longe efficacius atque melius utilitatem suam obtestatur, quando extra affectum congestorium celebratur, adeoque illa magis præservatoriis usibus relinquenda est, quæ licet curatorio scopo adhibita per initia affectum mitigare videatur, tamen non modo eundem disponit, quo citius recrudescat, sed & quo in futurum neque curatorii, neque præservatoriis talibus missionibus sanguinis obtemperet: nisi in eo aliquod auxilium obtineri possit, ut, quando curatorie unquam administrata fuit Venæ Sectio, mox eadem præservatorio scopo repetatur, quo eo ipso pristinus naturæ sensus corrigatur.

§. XIII. Neque minus incommoda esse deprehenditur sanguinis spissitudo quæ congestionem tanto magis contumaces dolorificas & complicatas reddit; unde pro hac emendanda tam præservatorie, quam curatorie conducit sufficiens humorum & viarum dilutio; quare veteres in talibus affectibus, quos nunc Congestionibus adscribimus, usum feri lactis laudarunt; equidem hoc loco commendo infusa calida dilutiora, quæ satis sæpe vel simplici usu Congestionis impetum mitigarunt, quo proinde conferunt alia consveta potulenta, neque æque proinde conferunt alia consveta potulenta, neque æque decocta speciosa pharmaceutica sic dicta aperitiva necessaria sunt.

§. XIV. Ad generalia impedimenta, quæ Congestiones affligunt, pertinent etiam concursus dyscrasie sanguinis, e qua varii secundarii effectus, ad Congestionem Sangvineam proprie non spectantes, oriuntur, ut sunt secessiones serosæ, mucidæ oppletiones, aut rheumaticæ afflictiones: propterea præstat eminus impuritates tales remove & conveniunt pro hoc scopo infusa vinosa resolventia, mundificantia & lenia laxantia, nec non decocta e radicibus solventibus Apii, Bardanæ, Scorzonæræ &c. & herbis Scordii, Fumariæ, Veronicæ, Fœniculi, Centaurii minoris &c. parata: conferunt itidem pilulæ ex Extractis amaris, Gummatibus Ammoniæ, Galbani, Bdellii &c. & laxante, aut evacuante subjecto compositæ; quo etiam pertinet Massa Pilularum de Succino Cratonis: interponantur absorbentia, ut & Essentiæ solventes diureticæ & remedia Succinata atque Sassafrata, cum aliquo moderamine commendanda.

§. XV. Denique adhuc valde Congestiones offendit & exacerbat alvi insufficiens successus, propterea magna cura adhibenda est, quo hæc ex-

cretio promoveatur, cavendo tamen, ne impetuoſa ſtimulatio adhibeatur; unde vel lenientia, vel mitiora laxantia ſatisfaciunt; præcipue remedia Rhabbarina & Magnesia alba in ſubjectis bilioſis; aloëtica correctæ vero in Melancholicis & Pituitoiſis, cavendo, ne unquam cum talibus aloëticis remediis exceſſus committatur; quando alvus per laxantia ſemel aperta fuit, tunc in legitimo hoc ſuo ſucceſſu per lenientia, diluentia, humectantia, paſſulata & prunata conſervari debet.

§. XVI. Quando hæc offendicula potiora ſufficienter remota ſunt, tunc præſtat motus congeſtorios emendare, ne in præſenti ſua acerbitate continuent: hæc correctio variis modis ſuccedit, vel lenitione, quo ſufficientis interna humectatio, infuſa moderate calida, emulſiva dilutiora, ſerum lactis, Juſcula mucilaginofa & ſimilia lenientia pertinent: vel conducunt temperantia, videlicet abſorbentia teneriora nitrata, coralliata & in ſubjectis floridioris ſangvinis modeſte acidulata; vel confert huc temperata interna diſcuſſio, quo ſangvis per totum corpus æqualiter diſtribuat, quæ per Eſſentias reſolventes obtinetur, vel denique urgente neceſſitate ſelectiora ſedativa in hoc paſſu conveniunt, velut Cinnabaris pura, cujuſcunque ſortis & conditionis, cortex Chaccarillæ, Maſſa Pillularum de Cynogloſſa, Emulſiones Papaveraceæ, quibus ſingulis adminiculis hi motus corrigi poſſunt, ita ut nulla adſtrictione & fortiori narcoti opus ſit.

§. XVII. Pro motibus hiſce congeſtoriis, imprimis ſuperiora corporis affligentibus, emendandis conferunt nonnunquam revellentia, quæ tamen cum moderamine uſurpanda ſunt, quia alias ob exceſſivum effectum motus congeſtorios e ſuperioribus locis avocant & in inferiora provocant: habent vero talem revellentem uſum remedia laxantia aloetica & helleborina, ut & pediluvia & moderati inſeſſus, frictiones pedum cum linteis calidis, cucurbitulæ cæcæ femoribus applicandæ aut mitiora rubefacientia, neque æque ita ſimpliciter & indiſcretim fonticuli & veſicatoria neceſſaria ſunt, niſi congeſtiones in habitum degeneraverint & cum ſeroſis ſecefſionibus complicatæ fuerint, ubi præter hæc ultima auxilia etiam repetitæ laxationes moderatæ conducunt.

§. XVIII. Præterea omni ſtudio præcavendi ſunt ſiniſtri ſucceſſus atque effectus, ut & perversæ quædam conſecutiones, ſive conſiſtant in particulari ſecefſione humorum, ſive in oppletionem partium, ubi pro priori incommodo interne conveniunt reſolventia & diſcutientia remedia continuanda, quo prædictæ Eſſentiæ ſpectant; vel etiam remittente congeſtorio motu confert uſus Salium Volatilium cum Succinatis mixtis, quidquod eo tempore profunt moderatæ diaphoreſes, quæ in vigore affectus non tantum contribuunt, licet

licet sub toto tali affectu æqualis sanguinis distributio perquam preficiat: ab extra vero conveniunt frictiones modestæ & in quibusdam subjectis embrocationes aut auxilia resolventia & discutientia, quo imprimis pertinent Camphorata remedia, vel in spiritu vel in sicca forma adhibenda; non minus sacculi ficci e speciebus discutientibus, moderate nervinis, addito tantillo Camphoræ parati, uti liquamen Lumbricorum terrestrium cum Spiritu vini Camphorato mixtum etiam huc quadrat: ab adstringentibus vero & repellentibus sollicite abstinendum est, nisi subjecta fuerint minus sensibilia minusque tenerioris corporis.

§. XIX. Quando hic impetus congestionis sufficienter mitigatus & cohibitus est, tunc convenit operam dare, quo partim ab intra, partim ab extra corpus & imprimis partes hæctenus affectæ roborentur, ne in iisdem aliqua debilitas remaneat, adeoque aptitudo ad futuros infarctus & supervenientes congestorios motus relinquatur: interne itaque conducit Tinctura nobis usitata roborans, abstinendo a spirituosissimis nervinis, oleosis internis; externe vero conveniunt nervina illa adminicula, modo commendata, vel Camphorata & Crocata, vel sacculi nervini vel balnea nervina vinosa parti affectæ adhibita; qua medela procurandum est, quo successive talis roboratio contingat, evitando, ne sensibilia repellentia in usum trahantur, ita eveniet, ut sub reliquo moderamine eo facilius corpus in pristinum suum robur revertatur.

§. XX. Supereft adhuc quo congrua præservatio in congestionum tractatione commendetur; optime vero congestorii motus præservantur per evacuationes, quæ in justo ordine conservari debent, imprimis convenit evacuatio sanguinis, in quibusdam subjectis per Venæ Sectionem, in aliquibus per subordinatam Scarificationem administranda; deinde præstat interdum lenes laxationes ordinare et subinde ab omni immoderata commotione animi & corporis abstinere, neque ordinariæ excretiones qualescunque sunt turbandæ, quare justum regimen circa aëris qualitates, imprimis circa calorem atque frigus, commendari debet: præservatorie pediluvia, nonnullis subjectis hircinæ applicationes ad loca hæmorrhoidalia, ut & potus sufficiens & temperatus, neque tamen spirituosus, motus etiam corporis conveniens, quo sanguis in suo constanti progressu conservetur, profunt; de reliquo etiam diæta sit regularis aliæque res non-naturales in congrua temperie adhibeantur: in aliquibus subjectis imprimis spongiosis usus Acidularum & Thermarum temperatarum ad præservatoriam curam applicari debet.

CAPUT I.

De

CEPHALALGIA SANGUINEA.

§. I.

QUando congestionum species seorsim exponere animus est, tunc inter illas nulla ferme frequentior est, quam præsens, quæ nomine *Cephalalgia sanguinea* salutatur: hæc ipsa & junioribus & magis plethoricis subjectis familiaris est, eo ipso vero simplicem suum respectum, quem ad Narium Hæmorrhagias habet, obtestatur; quemadmodum nonnunquam ex prægressis, sed intermissis, aut suppressis talibus Hæmorrhagiis ortum trahit; nonnunquam iterum cum evphoria in talem sanguinis fluxum transit, ita ut exinde facile attentus Medicus colligere possit, quomodo ejusmodi Hæmorrhagia alio respectu causa, alio vero medicina hujus Cephalalgia existat.

§. II. Et quamvis interdum talis capitis dolor partim in subjectis occurrat, in quibus nunquam Hæmorrhagia Narium obtigit, tamen ex eo negari haud potest, quod hæc congestio non molimen sit ad Hæmorrhagiam illam collimans; unde interdum hæc afflictio feminis familiaris est, quando Mensium vitia patiuntur, aut viris, quando hæmorrhoidales anomalias experiuntur; idem etiam judicandum est de talibus Cephalalgis, quando extra congruam suam ætatem subjecta affligunt, siquidem in futurum naturæ liberum est, prægressos salutare sanguinis fluxus in eadem regione urgere, donec successive præcedens Hæmorrhagia sub congrua congestionum remissione in aliam speciem fluxus sanguinis spontanei transeat, ubi ex alia regione sanguis superfluous & molestus imminuitur: quæ observatio multum lucis affundit observationi medico-practicae in Metaschematismo Hæmorrhagarum obviae.

§. III. Et quanquam in hoc affectu dolores imprimis urgeant, tamen illi non ad principalem & formalem respectum spectant, hinc frustra tantum varii doloribus leniendis, obrundendis, stupefaciendis & demulcendis anxie intenti sunt, quando neque causam primariam horum dolorum legitime tollunt, neque congruo tempore respectum finalem, quo videlicet hic affectus contendit, rite tractant: quod enim illam causam attinet, tunc sane dolores

dolores non aliunde, nisi ab augmento tonici motus sanguinem intra caput copiosius ingerentis pendent, eapropter perversum conamen esset, dolores demulcere velle; quamdiu hi motus vigent.

§. IV. Sed cum hi motus tonici aucti non ad alium finem respiciant, quam ad sanguinis superflui & molesti salutarem & necessariam emotionem, ita iterum minus rationabile minusque securum opus esset, si quisquam hos motus turbulenter vellet opprimere, destruere, repellere, cum impetu avertere & tamen huic respectui finali non satisfacere, qualis conatus omnino perturbaret naturam, ut in reliqua sua œconomia animali negotia sua æque turbulenter perpetraret; quapropter hæc Cephalalgia, si e fundamento curanda est, ad illum scopum modeste duci debet, ad quem ipsa natura per congestiones suspectas tendit.

§. V. Ex eo facile liquet, quam parum salubritati & restitutioni conciliandæ inserviat traditio illa, quando mox in tali Cephalalgia accusatur obstructio vasorum sangviferorum, aut atonia nervorum, aut confusus quidam spasmus, aut flatus cerebrum opplentes, cum singulæ tales causæ suppositæ non alia quam calida, discutientia, nervina, roborantia, spirituosæ remedia indicarent, quæ tamen remedia, quia in tali Cephalalgia magis officiant quam proficiunt, ita facile colligere licet, quod prædictarum causarum accusationes magis imaginariæ & hypotheticæ, quam reales atque veræ sint.

§. VI. Et quo sensibilius talis Cephalalgia rite tractetur, cavendum est 1) a confusa sanguinis missione 2) a quibuscunque fortioribus evacuationibus sive emeticis sive catharticis 3) ab internis & externis remediis communibus nervinis calidis & vias atque humores impellentibus 4) ut & vicissim a famosis refrigerantibus & valde incrassantibus 5) tanto magis ab adstringentibus & repellentibus præprimis internis 6) maxime omnium a vulgatis narcoticis 7) a positivis sudationibus 8) a negligentiori ordinariarum evacuationum promotione 9) ab indiscreto usu remediorum, quæ vulgo Cephalica dicuntur 10) a carminativorum oblatione, quæ atoniam Ventriculi & consensum generis nervosi curare dicuntur 11) a volatiliū interno & externo curatorio usu 12) ab oleis destillatis, maxime vero Succini & aromatum, tum quoad internum tum quoad externum usum 13) ab unguinosis & emplasticis, refrigerantibus, repellentibus & narcoticis 14) ab immodica harum congestionum revulsione in alias regiones & 15) a confuso specificorum ad hunc affectum vulgo allegatorum remediorum usu.

§. VII. Specialior Therapia Cephalalgiae Sanguineæ hisce indicationibus comprehensa est 1) ut motus congestorii emendentur 2) ut etiam a locis

cis affectis avertantur 3) ut dolores per apta externa remedia mitigentur 4) ut partes hactenus affectæ roborentur, ne tam facile novis insultibus congestoriis obtemperent 5) ut congrua præservatio præscribatur, quo præsens tale malum radicitus extirpetur, ne in suspectam aliquam consuetudinem degeneret & hic ordo etiam indicationum ita servari debet, ne per topica tantum affectus tractetur, quæ sæpe frustra succedunt, quando intrinsecus congestorii motus contumacius continuant.

§. VIII. Cum motus congestorii maxime intimiorem suam sedem suumque cursum habeant, ita præcipue per interna apta remedia iidem corrigi debent & hæc moderatio variis effectibus succedit, vel Lenitione, vel Tempe-ratione, vel Sedatione: Pro Lenitione conveniunt humectantia, diluentia, decocta vel domestica, vel gelatinosa, nec non emulsiva & in quibusdam subjectis dilutiora lacticinia: Temperatio administratur per absorbentia, per Nitrata & in subjectis floridioris habitus per Coralliata, ut & per modestum usum acidulatorum: Sedatio præstatur per papaveracea simpliciora, per Cinnabarina & per Massam Pilularum de Cynoglossa; sicut interdum Chaccarillæ cortex & interno discussorio & sedativo effectû conducit: neque æque interna alexipharmaca aut sudorifera in hoc affectu conveniunt, cum per regimen moderatum & per decocta simpliciora idem effectus salutaris longe securius, quam cum illis remediis impetrari possit.

§. IX. Proinde vi secundæ indicationis motus congestorii avertendi sunt, ubi ante omnia prospiciendum est, ne in subjectis capite laborantibus alvus occlusa sit; quid quod interdum præstat ad revellendos hosce motus alvum moderate provocare, quo conveniunt remedia correctæ & parca aloëtica & helleborina in subjectis idoneis, aut in junioribus Rhabarbarina & Tamarindinata; cavendo, ne stimulantia drastica exhibeantur: præterea tam curatorie, quam præservatorie conducunt pediluvia, cum moderamine adhibita, cavendo ne nimis diu pedes in iisdem relinquuntur, adeoque prima alteratio eo ipso turbetur; ubi etiam quadrant frictiones regionum inferiorum cum lintheis calidis, aut in contumaciori Cephalalgia profunt Cucurbitæ cæcæ e super- nis regionibus in inferiores ducendæ; subinde cautela est adhibenda, ne vel pedes valde refrigerentur vel totum corpus admodum exæstuetur.

§. X. Præter hæc interna adminicula conferunt etiam externa, quæ vel effectû discutiente & resolvente, vel leniente & sedante, vel roborante, vel etiam repellente, utilitatem suam exhibent, ex illis quædam sunt evporista & domestica, alia vero pharmaceutica & magis artificiosa: selecta talia admini- cula sunt epithemata e seminibus roborantibus & baccis solventibus parata,

ut

ut e femine Carvi, Cumini, Nigellæ, baccis Juniperi & Lauri, addita mica panis, aceto simplici, tantillo Salis & aquæ Rosarum: porro conducunt etiam crocata cum moderamine adhibita: profunt epithemata ex nucleis amaris & aquis resolventibus parata: conferunt Herbae Matricariæ, Verbenæ, Betonicæ, vel recentes contusæ, vel cum vino decoctæ: profunt aceta Rosaceum, Rutaceum, Lavendulatum: & sedante quidem effectu conducit aqua Hypnotica, aut exigua quantitas olei hyosciami; reprimente effectu confert Unguentum Alabastrinum; quæ posteriora remedia cum discutientibus combinanda sunt; denique in sensibilibus subjectis Radix & Lignum Rhodii, hoc vero magis, quam illud, sub epithematibus ordinari potest.

§. XI. Quando jam maximus impetus præsentis Cephalalgia miti-
gatus fuit, tunc confert proxime per interna auxilia affectas hætenus partes ro-
borare, ne ita facile futuris congestionibus pateant; præcipua roboratio capiti
accidit per regimen moderatum ac quietum; deinde confert Mixtura ex Tin-
ctura antimonii tartarifata & Cornu Cervi parata & quamvis succinata reme-
dia æque interdum roborantem qualitatem habeant, tamen eadem in hac spe-
cie Cephalalgia non tantum juvant ac in Cephalalgia serosa & Cephalæa: ab
extra roborant Crocata remedia congrue adhibita, cavendo ne cum iisdem ex-
cessus committatur; alia denique concentrata Cephalica & nervina haud præ-
senti indicationi satisfaciunt.

§. XII. Ultimo loco præservationis mentio facienda est, in qua an-
te omnia prospiciendum est in fœminis, quo Menses rite succedant, in reliquis
subjectis alvus in justo successu conservanda, imo interdum cum moderato la-
xante aloëtico remedio provocanda est: eximie conducit præservatoria artifi-
cialis sanguinis imminutio, maxime per Venæ Sectionem in pede admini-
strandam & in subjectis adsvetis per Scarificationem: conferunt etiam pedilu-
via: diæta sit diluens, temperata & moderata, potus sit sufficiens, sed non val-
de spissus & exæstuans, neque valde spirituosus, conducit decoctum herbae
Thee: nocet frequens refrigerium, maxime ad pedes admissum; nocent vi-
gilæ, neque etiam vesicatoria & fonticuli pro hac Cephalalgia sanguinea præ-
occupanda proprie conferunt: de reliquo animus continens sit & quælibet
vehementiores commotiones & exæstuationes sedulo evitentur.

CAPUT II.

DE

CEPHALALGIA SEROSA.

§. I.

Alia species dolorum capitis conjuncta est cum Serosa qualitate, licet primario motus congestorius genuina causa fit, quo mediante non tam ferum, quam sanguis intra caput copiosius affunditur, cujus commotionis perinde non alius principalis finis est, quam superflui sanguinis emotio & imminutio e capite perficienda; quemadmodum talis Cephalalgia vicissim quasi radicaliter a sanguinis abundantia sustentatur & per artificialem sanguinis depletionem mitigatur; ut propterea frustra sit ex seroso hoc accidenti aliam fundamentalem causam supponere & urgere, aut ad intemperiem & dyscrasiam sanguinis primum respectum dirigere velle, siquidem non raro in historia practica evenit, ut moliminum hæmorrhagicorum eventus non sanguinei, sed serosi conspiciantur.

§. II. Serosa itaque hæc vocatur Cephalalgia, quia in subjectis de Phlegmatico temperamento una participantibus, interdum effectus & accidentia serosæ secessionis, coacervationis & evacuationis oriuntur; qui affectus vero absolute nituntur illa præcedente congestione non feri, sed sanguinis & quæ congestio sanguinis in principali suo respectu longe aliam, quam feri exonerationem pro scopo habet, licet cum tempore denique contingat, ut, quando cum euphoria superflua serosa & pituitosa materia e capite evacuata fuit, in futurum natura principaliorem scopum eliminandi sanguinis amittat & secundarium hunc actum prosequatur; utpote qui ipse non nisi cum præcedentibus congestoriis commotionibus absolvi potest, ubi satis sæpe urgens sanguinis plenitudo tunc affectum comitatur, qui propterea sub illis congestoriis commotionibus dolorificas tales molestias inducit.

§. III. Multum itaque refert, quo in hoc affectu curatius observentur motus, qui horum effectuum proxima causa sunt & propterea aliquo moderamine indigent, ita quidem, ne vel exacerbentur, vel opprimantur aut confundantur, sed in relatione ad suas destinationes rationabiliter & prudenter tractentur; deinde observare convenit in quantum salubritas & consuetudo evacuationum sanguinearum cum hisce motibus communicet, nec non in quantum sub iisdem commotionibus accidentales hi effectus concurrerint, aut deni-

denique quomodo natura has secundarias serofas depletiones loco sanguinearum selegerit & in illarum successu acquiescat atque contenta sit; quomodo vero vicissim plenitudo sanguinis urgens semper has commotiones augeat atque confirmet.

§. IV. Juxta tenorem harum observationum ipsa Therapia presentis affectus rationabiliter instituenda est, propterea cavendum est 1) ab impetuosis & crassis evacuationibus feri 2) ab artificiosis vehementioribus diaphoretibus 3) a rudi & incontinenti ordinatione Vesicatoriorum, Fonticulorum, Apophlegmatizantium &c: 4) a communi commendatione vulgarium anticatarrhalium 5) ab inopportuno usu Salium volatilium 6) ab interna oblatione concentratorum, destillatorum oleosorum remediorum 7) a negligentiori conciliatione & tractatione status plethorici 8) a negligentiori promotione ordinariorum evacuationum 9) a simplici usu nervinorum & roborantium internorum & externorum medicamentorum 10) a remediis communibus sedativis & narcoticis 11) a nuda dyscrasie sanguinis correctione & prosecutione & denique 12) a qualicunque perturbatione motuum congestiorum in hoc affectu occurrentium.

§. V. Quo itaque hic affectus e suis fundamentis scite & perite tractetur, præstat sequentes indicationes observare & administrare 1) ut antecedentes & generales difficultates hujus affectus auferantur 2) ut motus immoderati mitigentur 3) ut effectus serofi emendentur 4) ut consecutiones dolorosæ leniantur 5) ut justa præservatio præscribatur, quæ ad fundamentum hujus affectus dirigenda est, ne ludicra quædam palliatio, ullibi commissæ, hunc morbum magis perturbet, aut corrumpat, ut in futurum habitualis evadat, aliisque salutaribus consiliis & auxiliis non amplius respondeat; siquidem imprimis tales affectus complicati singulari attentione & accurata tractatione indigent, ne genuinæ & essentielles intentiones & contentiones naturæ cum accidentalibus successibus & eventibus confundantur.

§. VI. Quoad primam indicationem, præstat omnino generales illas causas, quæ ad hunc affectum disponunt, tanquam antecedentes, tempestive & congrue remove, prior harum est abundantia sanguinis, quæ non tam curatorie, quam præservatorie per Venæ Sectionem in pede celebrandam ordinanda est & licet hoc auxilium non penitus malum tollat, tamen ad radicem mali moderandam & præparandam maximum contribuit: posterior est abundantia feri in massa sanguinea, quæ per moderatas & repetitas laxationes & per liberum successum transpirationis insensibilis aut per promotionem diaphoreticos & diureticos imminuenda est, quæ singulæ excretiones vero magis

successive, adeoque cum moderamine magis, quam cum simultaneo tentamine perpetranda sunt.

§. VII. Sed cum hæ Cephalalgia præcipue nitantur motibus congestoriis, ita etiam confert eosdem quovis securo & probato modo mitigare: conducunt huc partim lenientia & diluentia decocta gelatinosa calida & remedia emulsiva aut dilutiora lacticia, vel conferunt temperantia & sedativa, ut sunt pulveres nitrati, Cinnabarini absorbentes, Coralliatii repetito offerendi, quo adhuc conveniunt reliqua selecta sedativa, quæ in præcedenti casu commendata sunt: quemadmodum pro iisdem motibus emendandis moderata laxantia conveniunt, ut & pediluvia, frictiones pedum & quæcunque a superioribus regionibus humores avertunt; servata illa cautela, ne tales operationes præcipitanter & impetuose, sed cum necessario moderamine perpetrentur.

§. VIII. Præterea cura adhibenda est, ne sub ejusmodi congestoriis commotionibus accidentia quædam ferossæ stagnationis & sepositionis occurrant; unde præstat interne adhibere discutientia, resolventia, moderate diuretica, cum temperato regimine diaphoretica conjuncta: huc conveniunt vel Essentiæ alexipharmacæ in seri resolutionem efficaciores vel Succinata remedia aut Tincturæ antimoniatæ alcalinæ, quæ ad diureseos promotionem inferviunt; vel conducit modestus usus Salium volatilium cum aliis solventibus remediis conjunctorum, quo Liqueur Cornu cervi Succinatus inter alia adminicula spectat; cavendum tamen est, ne vel nuda volatilia, vel nimis larga exhibeantur; præterea pro interna resolutione præstanda conducunt cum prædictis laxantibus remediis combinanda Extracta alexipharmaca & quæ majorem efficaciam solventem in humores catarrhales exferunt, ut Extractum Angelicæ, Helenii, Pimpinellæ albæ, Fumariæ, Cochleariæ, Vincetoxici, Valerianæ, quæ tamen perinde in refracta quantitate exhibenda sunt.

§. IX. Sed quo ab extra etiam affectui & concurrentibus doloribus subveniatur præstat adhibere partim discutientia, partim moderata nervina & simul roborantia; quare huc convenit Spiritus vini Camphoratus cum Essentia Croci mixtus, commixtis quibusdam Spiritibus nervinis, ut Liliorum convallium, Melissæ, Rorismarini, Rosarum, cum tantillo Spiritus Serpilli; præterea conferunt Sacculi ex speciebus nervinis parati, quibus aliquid Camphoræ admisceri potest, quales cum aliquo Spiritu humectati, vertici aut fronti applicari possint; non minus conducit moderatus usus Spirituum volatilium, cum oleis nervinis mediocriter mixtorum, tam pro odore, quam ad exiguas guttulas vertici applicandorum; ita etiam Emplastra, e gummatibus nervinis & solventibus parata, temporibus applicata, quantisper conducunt.

§. X. Denique etiam præſervationis congruæ ratio & mentio habenda & facienda eſt: propterea conveniunt Venæ Sectiones præſervatoriæ, moderatæ laxationes, pediluvia & ubi præſens affectus in habitum degenerare videtur, tunc conferunt temperatæ acidulæ, aut etiam veſicatoria; ſiquidem præter hæc adminicula diætæ & regimen conveniens obſervari debent & quando hæc Cephalalgia in contumacem habitum tranſiit, tunc in quibusdam ſubjectis fonticuli profunt: confert ſubinde mobile vitæ genus & æqualis ſanguinis diſtributio; cavendo, ne immodicæ reſtrictiones ſanguinis e peripheria ad interiora corporis excitentur; quæ omnia adminicula ſucceſſive ordinanda ſunt, quoniam hic affectus magis Chronicus eſt.

CAPUT III.

DE

CEPHALALGIA ILIACO-HÆMATICA SIVE CLAVO HYSTERICO.

§. I.

Hic capitis dolor ſpecialiſſimæ conſtitutionis eſt, ſicuti ſpeciali titulo notatur, qui in genere cum Cephalalgiis ſanguinis in tantum convenit, in quantum ad ſanguinis evacuationem, e capite perficiendam, contendit, licet eventus non reſpondeat intentioni, adeoque & hæc Cephalalgia in nudo molimine hæmorrhagico ſubſiſtat, neque unquam ad actualem perruptionem perveniat; propterea tamen minime in applicatione therapeutica ab hoc fundamento declinare decet; ſiquidem aliæ cauſæ vel in ventriculo ſuppoſitæ, vel ex confuſis ſpasmis conquiſitæ, vel ex nudis flatulentiis deductæ haud curationem e fundamento, in hoc affectu proficuum, ſubminiſtrabunt.

§. II. Hæc Cephalalgia Iliaca præ reliquis illam ſingularem qualitatem continet, quod non modo ſimplicioribus congeſtoriis, ſed contumacibus & potentibus ſpasmoticis commotionibus abſolvatur, adeoque reliquas Cephalalgias acerbitate ſua ſuperet: hunc concurſum efferorum ſpasmorum hic dolor capitis ex alio præcurrente affectu ſpasmotico capesit, ſicut ex Iliaco, nimirum colico-hypochondriaco-hæmorrhoidali-hyſterico ſchemate ortum trahit, utpote tale malum formaliter ſpasmis abſolvitur, unde etiam hoc ſympto-

ma Cephalalgia, in quod natura interdum progreditur partim talibus motibus, qui Cephalalgia competunt, partim talibus commotionibus, quæ originali malo prædicto conveniunt exercetur; ex quo iterum elucescit, quod hic affectus ob complicationem alterius fontici morbi & alterius gradus motus tonici eo magis contumax, refractarius & dolorificus sit.

§. III. Ex eo facile elucescit, quomodo hæc Cephalalgia cum anomaliis Mensum & Hæmorrhoidum essentialiter cohæreat & quomodo natura cum hisce congestorio-spasticis motibus e capite sanguinis evacuationem urgeat, cum per similes motuum species atque gradus in abdomine talem finem profecuta sit; unde sub legitimo Mensum atque Hæmorrhoidum successu, talis capitis affectus haud corripit, qui propterea suam communionem cum motibus mensstruis & hæmorrhoidalibus exacte obtestatur: interim cum Mensum vitia & Hæmorrhoidum turbæ in tali statu non levia, sed omnino gravia sint, ita ratione indolis suæ etiam hæc Cephalalgia hysterica, aut hæmorrhoidalis gravis, ardua & tenax est, eoque minus palliativa methodo excuti potest, cum radix illius in individuo semper urgeat & in perpetuo motu esse observetur.

§. IV. Ob id magna attentio in hac Cephalalgia dirigenda est ad motus & non æque ad simplices dolores, nam si motus non e fundamento curantur, tunc reliqua dolorum lenitio & confopitio haud citra confusionem & corruptionem reliqui affectus succedit; proinde ratio habenda est, quod illi motus non turbulenti & steriles sint, sed quod ad sanguinis promotionem & emotionem a natura æque in capite dirigantur ac similes motus congestorio-spastici in Iliorum regione & hypochondriis ad sanguinem menstruum vel hæmorrhoidalem provocandum & emovendum contendunt: præterea observare convenit, an & in quantum sanguis quoad consistentiam suam hisce motibus excretoriis respondeat, quo omne impedimentum debite avertatur & proinde affectus quoad singulos respectus legitime percuretur.

§. V. In contumaci & intricato hoc affectu cavendum est 1) a quibusvis impetuosius evacuationibus, maxime vero a vomitoriis 2) a confusa sanguinis subtractione 3) imprimis in superioribus corporis regionibus 4) a negligentiori sanguinis ventilatione & 5) reliquarum ordinariarum excretionum incongrua promotione 6) a remediis quibusvis calefacientibus 7) a volatiliu curatorio usu 8) a refrigerantibus, adstringentibus et suspecte præcipitantibus 9) a vulgatis narcoticis 10) a communibus uterinis 11) maxime castorinis internis remediis, 12) ab externis nervinis acrioribus & vulgatis Cephalicis 13) a destillatis oleosis spiritibus succinatis similibusque remediis 14) a repellentibus sulphuratis, topicis 15) ab externis emollientibus, unguinosis, emplasticis & fatuis

tuis aliis valde humectantibus subjectis & denique 16) a qualicunque alia interna & externa motuum congestiorum exacerbatione.

§. VI. In cura præsentis affectus hæ indicationes practicæ observandæ sunt 1) ut generaliora impedimenta tempestive removeantur 2) ut immoderati motus congrue mitigentur 3) ut urgentes dolores debite leniantur 4) ut convenienti præservatione radix hujus affectus præscindatur & illa causa, ex qua oritur, rite tractetur, utpote quæ cura ad fundamentum hujus affectus tendens magis præservatoriis, quam curatoriiis respectibus & usibus reservanda est, cum sub ipsius affectus exacerbatione haud ita facile radix mali administrationibus therapeutiis obtemperet.

§. VII. Quoad primam indicationem observare convenit an excretio alvi cohibita & obstructa sit & an deinde molesta & morbida flatulentia concurrat; pro utroque incommodo tollendo, imprimis convenit tempestiva lenitio & apertio alvi, quæ minime cum positivis stimulantibus remediis perficienda est, sed potius omnem usum laxantium & purgantium internorum admodum superat clysterum repetita subordinatio; conveniunt itaque clysteres non stimulant, sed potius emollientes & leniter roborantes & quando excretio alvina in ordinem justum redacta fuit, tunc convenit subjungere pilulas genuinas Beccherianas, quæ hanc excretionem in justo ordine conservant; non minus pro eodem scopo conferunt infusus moderate roborantes, attamen cum aliqua temperie applicandi.

§. VIII. In secunda indicatione ratio habenda est motuum congestorio-spasmodicorum, qui corrigi debent per lenientia, temperantia & sedantia, quo illa adminicula conferunt, quorum in simili indicatione in præcedentibus mentio facta fuit; seorsim ad hosce motus in radicibus suis compescendos præmissa apertione, lenitione & temperatione conducit Herba Millefolii, quæ vel in decocto, vel in Essentia adhibita & cum Tinctura Corticis Chaccarillæ & Essentia Pimpinellæ albæ mixta apprime confert; ab aliis vulgaris narcoticis maximo studio abstinendum est, siquidem rectius lenientia & temperantia remedia præ aliis conveniunt: non minus hoc tempore ad emendandos motus anomalicos in abdomine occurrentes conferunt externa vel cataplasmata e moderatis nervinis remediis parata, linimenta lenientia & modeste stomachica, quibus formulis secure tantillum Castorei admiscere licet.

§. IX. Sicut in hac Cephalalgia primario scopo motus per interna præcipue mitigandi sunt, ita etiam dolores in eodem affectu aliquali lenitione & temperie indigent, quamvis fundamentum hujus lenitionis in motuum temperatione consistat: præterea in præsentis affectu etiam topica adminicula conveniunt, quæ spasmodico-congestorios hosce motus discutunt, tempe-

rant & ex parte etiam sedant. Conveniunt itaque Camphorata, quæ si certis subjectis adversa fuerint cum Sacculis nervinis commutari debent, qui parari possunt e radicibus Aristolochiæ rotundæ, Caryophyllatæ, Ireos florentinæ, Levisti, Herbis Rorismarini, Menthæ, Pulegii, Serpilli, Matricariæ, Hyssopi, flor: Sambuci, Stæchados arabicæ &c. addendo tantillum de Castoreo, quales sacculi cum pauxillo fervidi vini imprægnari possunt; alias confert Spiritus vini Camphoratus, miscendus cum Spiritu formicarum, Liliorum convallium, Rorismarini & exigua quantitate Essentiæ Costorei: præterea conveniunt frictiones cum pannis calidis & paululum asperis in dorso et femoribus administrandæ; sicut modestus embrocationum nervinarum usus non dissuadendus est.

§. X. Quando hic dolor capitis plurimum remisit, tunc circa finem curæ ordinanda est Mixtura usitata roborans; in futurum affectui primario hypochondriaco-hysterico præservatoria methodo ita subveniendum est, quo salutares sanguinis fluxus, quantum fieri potest, in justum ordinem revocentur: quando vero hic effectus conatus nostros fallit, tunc præservatoriæ Venæ Sectiones in pede, aut in aptis subjectis & casibus hirudinum applicationes ad loca hæmorrhoidalia conducunt. Non minus cura habenda est, quo alvus in justa apertura perennet; deinde diæta sit tenuis non valde nutriens neque primis regionibus turbas inferens, sed evpepta & mediocriter aromatica: insuper sufficiens potus & conveniens corporis motus, nec non pediluviorum, infessuum & temperatarum thermarum usus concedendus est: præterea talia subjecta a veneris usu abstineant & omnes animi affectus sedulo evitent, insuperque moderatum calorem tam in diæta, quam in externo regimine servant. Sic artificiosa methodo Deo benedicente hic intricatus capitis affectus præservabitur.

CAPUT IV. DE CEPHALALGIA PRODROMO APOPLEXIÆ.

§. I.

INter illos capitis dolores, qui eximia dexteritate tractari & singulari sollicitudine præservari debent, etiam illi sunt, qui cum suspecto omine interdum eventus paralyticos, hemiplecticos & apoplecticos præcurrunt, quip-

quippe qui alias Cephalalgia species & repentina inversione & contumaci gradu superant, licet aliquot peculiaribus indiciis sese una distinguant: Neque quidem in tali affectu dolores adeo attendendi sunt, quam potius futuri eventus metuendi, unde vicissim non tam doloribus leniendis, quam causis genuinis & radicalibus tempestive extirpandis cura applicanda est; etenim quo magis palliative hæc Cephalalgia tractatur, eo certius atque citius periculosi & perniciosi illi eventus erunt metuendi.

§. II. Interea & hæc Cephalalgia non in vano quodam motu strictorio spastico consistit, sed adest una contumax naturæ contentio ad sanguinis evacuationem e capite perficiendam: sed cum non satis accurate hæc methodus a natura tractetur & in alias regiones magis posticas, quam anticas capitis motus illi dirigantur, propterea etiam eventus non est genuinus, sed potius sinister, siquidem adultior ætas & infvetudo personalis multum contribuunt, quæ minus convenienter hic conatus naturæ excretorius absolvatur: de reliquo urgens sanguinis ubertas illa principalis causa est, quæ naturam allicit, quo tales motus suscipiat, hinc inconueniens & insufficiens ille actus est therapeuticus, quando tantum motus coercentur & tamen causa, propter quam illi committuntur, negligitur; unde pro efficaciori & promptiori medicatione hujus affectus tempestive vicario quodam actu therapeutico urgens illa causa removenda erit, ita eveniet, ut reliquæ commotiones eo securius et sincerius emendentur.

§. III. Quo itaque intricata hæc Cephalalgia congrue tractetur, cavendum est 1) a quibusvis, maxime vero anotericis fortioribus evacuationibus 2) a negligentiori promotione ordinariarum evacuationum 3) ab intermissione salutaris evacuationis sanguineæ 4) a negligentiori tractatione prægressarum & nunc suppressarum spontanearum Hæmorrhagiarum salutarium 5) a remediis calidis & massam sanguinis impellentibus, ut & 6) a regiminibus æstuosis & sudoriferis 7) a vulgatis narcoticis 8) ab internis & externis refrigerantibus & adstringentibus 9) a remediis incrassantibus 10) ab externis nervinis & communibus cephalicis 11) a topicis repente repellentibus & 12) a multitudine methodorum & incongruarum substantiarum medicarum.

§. IV. Cura hujus Cephalalgiae hisce indicationibus absolvitur, 1) ut tempestiva revulsio administretur 2) ut immodici motus mitigentur 3) ut sanguis sufficienter ventiletur 4) ut bonum regimen ordinetur: Siquidem singulæ hæc indicationes magis ad præservatorios, quam ad curatorios usus, se extendunt, unde in curatione omne moderamen servandum est, ne ex qualicumque fortiori commotione talia irritamenta oriantur, quæ potius in totius affectus præjudicium cedere possunt.

§. V. Quod revulsionem tempestive instituendam attinet, tunc contumaces hi motus anoterici mox e regionibus superioribus avertendi sunt, ita quidem, ut tamdiu Ventriculus ab ingestione ciborum arceatur & potius ab inhaerentibus impuritatibus per abstergentia liberetur, cavendo, ne vomitus excitentur; proinde rectius catharres conducunt, quæ per aloëtica & helleborina remedia, nec non per correctâ scammoniata perfici debent, quibus cum congestio sanguinis a capite avertitur: subinde etiam licet pro conservanda hac avocatione motuum interdum laxationes tales continuare, cavendo, ne talis etiam excretio cum impetu & gravi partium atque humorum commotione succedat.

§. VI. Proinde motus contumaces congestorios revellunt pediluvia, frictiones pedum, phœnigmi plantis pedum applicandi, ut & urgente affectu Venæ Sectio in pede instituta & licet quidam e practicis in tali casu arteriotomiam commendent, tamen loco hujus hirudines circa processus mastoideos applicati eandem utilitatem promittunt, qua ultima evacuatione derivatio contingit, cui subjungerelicer prædicta reliqua revellentia auxilia, præcipue pediluvia & laxationes moderatas: quibus singulis adminiculis præsentibus contumacibus congestionibus magna alteratio inducitur: maxime cavendum est, ne modo commendata hirudinum applicatio præmature suscipiatur, neve ante universalem sanguinis ventilationem committatur, alias potius contumacem affluxum intra caput auget; unde rectius talia revellentia & derivantia remedia justo ordine commendanda erunt.

§. VII. Præterea motuum congestiorum ratio habenda est, quo ab intra mitigentur & secure sedentur, subinde etiam ab extra discutiantur & temperentur: per interna auxilia succedit hæc correctio, quando offeruntur nitrata remedia repetitis vicibus & antispasmodica Cinnabarina; nec non conveniunt diluentia, lenientia, emulsiva, non valde pingvia & leviter papaveracea & quo hi motus contumaces paulo efficacius emendentur, licet etiam selecta & secura sedativa remedia conjungere, e quibus vel simpliciora papaveracea, vel Massa Pilularum de Cynoglossa vel Cortex Chaccarillæ conveniunt; externe conducunt Camphorata aliaque remedia motus spasmodicos temperantia, ut ex formicis & lumbricis terrestribus parata, nuchæ, occipiti & vertici applicanda; cavendo, ne calida, oleosa, volatilia, concentrata succinata ordinentur.

§. VIII. Imprimis in hoc affectu tertia indicatio, quæ sanguinis sufficientem ventilationem injungit proficit: & hæc ipsa quidem præservatoriis usibus relinquenda est, licet urgente affectu etiam curatorie committi queat, ubi tamen illa circumscriptio servari debet, quo in futurum præservatoria talis ventila-

ventilatio sanguinis subordinetur : præstat vero talem imminutionem sanguinis superflui in inferioribus corporis regionibus administrare per Venæ Sectionem & si subjecta vel actualibus Hæmorrhoidum profusionibus, vel moliminibus hæmorrhoidalibus obnoxia fuerint, tunc cum magno usu præmissa Venæ Sectione hirudines in consilium vocari possunt, ita ut locis hæmorrhoidalibus applicentur. Hisce evacuationibus sanguinis prædicta laxantia & reliqua revellentia subjungere licet, quo hac methodo constanter motus anoterici avertantur.

§. IX. Denique in hoc affectu ordinandum est bonum regimen, quod in hisce circumstantiis consistit, ut patiens animo apprime continens sit, deinde in diæta admodum temperiei studeat, cibos non largiter ingerat, neque etiam valde nutrientia alimenta usurpet, quidquod ab aromaticorum multo usu abstineat, sed potius diluentia & ordinarias excretiones adjuvantia in subsidium trahat: potus sit tenuis non valde vinosus neque spirituosus; nocent comotationes & inebriationes; nocent lucubrationes nocturnæ & multæ vigiliæ; alvus in justo successu conservetur; motus corporis sit sufficiens, sed non repentinus & nimius; sensibile refrigerium maxime in pedibus arceatur & potius calor moderatus, minime vero excessivus, concilietur; interdum repetantur laxationes aut Infusa medicata, sicut etiam præservatorie imprimis in hæmorrhoidariis pilulæ genuinæ Stahlianæ conferunt: acidulæ vero & thermæ aut balnea domestica haud profunt.

CAPUT V.

DE

CEPHALALGIA VENEREA.

§. I.

UT plurimum famoso affectui venereo sese tanquam molestum symptoma jungit contumax capitis dolor, qui propterea radicaliter hoc specifico inquinamento nititur, adeoque non e causa idiopathica deducendus est; siquidem etiam ratione principaliorum sensationum dolorificarum ab alia simplici Cephalalgia discrepat, imo subinde in reliqua indole sua pertinax maximeque refractarius hic capitis dolor est, ut & quasi periodicus evadit, siquidem indies illis horis exacerbari incipit, quibus reliquum inquinamentum venereum augmenta sua suscipit, hinc talis venerea Ce-

phalalgia ex alio plane fonte tractari debet, licet cæteroquin in subjectis plethoricis, aut sangvinis commotionibus obnoxiiis, aut antehac sangvineis cephalgiis expositis sub primario venereo schemate nonnunquam etiam per accidens hæc sangvineæ complicatio contingat.

§. II. Provenit itaque talis Cephalalgia a læsione vellicatoria, quæ pericranio inducitur per inquinamentum venereum, nunc specificè falsuginosum & fermentativum; unde sensus est pungens, rodens, pruriens, vellicans, stimulan, ardens, terebrans, qualis dolor una reliqui corporis perioestia affligit: præterea contingit, ut ob tales molestas vellicationes congestiones sangvinis & reliquorum humorum caput invadant, quæ deinde primarios & prædictos dolores cum tensoriis, distensoriis, oppletoriis, ardentibus molestiis augment, ad quem concursus propterea artifex etiam respicere debet: de reliquo hic affectus non cedit, nisi fundamentum & irritamentum illud venereum extirpatum fuerit.

§. III. Pro securiori & meliori hujus Cephalalgiae cura cavendum est 1) a confusis evacuationibus 2) a negligentioribus necessariarum evacuationum promotionibus 3) ab incuriosa & insufficienti venerei contagii eradicatione 4) a remediis internis & externis refrigerantibus 5) a medicamentis incrassantibus & adstringentibus 6) ab usu remedium narcoticorum 7) ab ordinatione internorum & externorum cephalicorum & nervinorum 8) a confuso & inopportuno discutientium usu 9) a negligentiori tractatione concurrentium congestionum sangvinearum 10) ab alvinæ excretionis perturbatione & obstructione 11) a quibusvis remediis calefacientibus & impellentibus & 12) a confusis quibusdam tentaminibus & evacuationibus chirurgicis.

§. IV. Cum hæc Cephalalgia magis symptomatice existat, ita pro illius cura speciales indicationes commendari haud possunt, propterea cura ita dirigenda est, ut antea contagium venereum removeatur & affectus e suo fundamento auferatur; quamdiu enim hæc lues in suo vigore est, tamdiu omnis palliatio in hoc affectu vana & frustranea existit; præcipue studendum est, quo alvus aperta maneat, ne ex hujus obstructione humores magis superiores regiones offendant; deinde confert horis vespertinis, quibus hi dolores ingruere solent, exhibere decocta dilutiora & remissius lignosa: denique etiam prospiciendum est, quo placida diaphoresis succedat, ut aliqualis humorum dyscrasia ventiletur.

§. V. Et quo eo magis materia peccans a perioestiis dissipetur, tanto magis convenit vel generales, vel speciales internas discussiones & derivationes suscipere; hoc nomine profunt in quibusdam subjectis pediluvia, in nonnullis balnea, in aliquibus frictiones, quæ perinde ad horum dolorum mitigationem

tionem concurrunt; ab extra moderatus usus Camphoratorum non penitus rejiciendus est, servata illa cautela, ne talia nimis largiter nimisque frequenter usurpentur: proinde interna diluentia non parum contribuunt, quo materia peccans partim in qualitate sua acri temperetur, partim a locis affectis magis eluatur; consultius decocta ex vegetabilibus, ut ex radicibus Apii, Chinæ, Sarsaparillæ, Scorzonæræ, Liquiritiæ, herbis Fumariæ, Veronicæ, Saponariæ & tantillo Passularum majorum parata, quam cerevisiæ potus conducunt.

§. VI. Non parum ad mitigandam & curandam hanc Cephalalgiam conducit Essentia Pimpinellæ albæ, quæ & vesperi & noctu repetito exhibenda est, subjuncto regimine leniori diaphoretico: profunt etiam teneriora absorbentia & corallata remedia cum tantillo antimonii diaphoretici conjuncta & si congestoriæ commotiones intercurfant, tunc interdum, sed cum modamine, parca quantitas Nitri cum prædictis pulverulentis speciebus exhiberi potest: subinde etiam confert interdum laxationes ordinare & quidem tales ac cum talibus remediis, quæ specificè huic contagio resistunt, quo ordine magis successively hic dolor curandus erit, omissis remediis sedativis & repellentibus: denique prudens sulphuris usus internus, parcus tamen & extra orgasticas humorum commotiones in hoc affectu non contemnendus est.

CAPUT VI.

DE

CEPHALALGIA STOMACHALI.

§. I.

Alterius porro & discretæ indolis est illa Cephalalgia, quæ e stomacho primas suas impulsiones nanciscitur, quæ vero cum simplici Cephalalgia aliqualem convenientiam habet, dum in subjectis ad congestionem sanguineas pronis talis afflictio provocatur per qualescunque Ventriculi offensiones, ubi frustra tantum consensus illius nervi finistrum Ventriculi officium ambientis cum capite accusatur, quasi hic ab ingestis prematur, velli-
ceretur, aut alio modo moleste afficiatur; siquidem ab ejusmodi objectis talis Cephalalgia excitari solet, a quibus nulla talis acrimonia, aut offensio pressoria

deduci potest, dum ut plurimum personalis averſio talium objectorum occasionem ſubminiſtrat, quo congeſtiones conſuetæ caput occupent.

§. II. Et quamvis circa præſentiam adverſi objecti in ventriculo tales capitis dolores ſubjecta affligant & detineant, nec non abſente tali objecto affectus talis complacetur, tamen propterea minime motus ille ad capitis dolorem contribuens e ſtomacho aſcendit, aut per nervos communicatur, ſed potius conſueta congeſtio ſanguinea per illam adverſam cauſam, in ſtomacho hærentem, propterea exacerbatur, quia nunc natura circa huius objecti vomibundam exonerationem ambigit & operoſa eſt, unde illa contenta Ventriculi non niſi remotiorem cauſam impulſivam ſuppeditant, ex cujus præſentia natura antiquum ſuum motum congeſtorium repetit, qualis congeſtio primario ad ſanguinis exonerationem tendit, licet poſthac citra realem huius finis proſecutionem ex mera quadam conſuetudine, attamen ſub concuſſu aliorum impulſuum hæ commotiones congeſtoriæ continuent.

§. III. Et cum in huius Cephalalgia cura varia occasio a vero ſcopo aberrandi occurrat, ita cavendum eſt 1) a poſitiva artificiali emeſi 2) ab actuali curatoria alvi purgatione 3) ab uſu communium ſtomachicorum remediorum 4) a præmatura ordinatione carminativorum & roborantium medicamentorum 5) a quibuſcunque acribus ſpirituofis & concentratis auxiliis 6) a negligentiori promotione ordinariorum evacuationum 7) a nudo aut præmaturo anodynorum uſu 8) a negligentiori conciliatione ſtatus plethorici & evacuationum ſanguinearum adminiſtrandarum 9) a methodo medendi, tantum ad ventriculum directæ 10) a poſitiva alvinæ excretionis occluſione 11) a concurrentium flatulentiarum ſiniſtra tractatione & 12) a confuſo uſu topico nervinorum & cephalicorum remediorum.

§. IV. Quo vero hæc Cephalalgia meliori ordine & e fundamento curetur, præſtat ſequentes indicationes obſervare 1) quo cauſæ impulſivæ tempeſtive & congrue removeantur 2) quo insolentes & immoderati motus mitigentur 3) quo partes quælibet in hoc affectu detentæ in futurum roborentur & 4) quo primaria huius affectus cauſa ſucceſſive & opportune removeatur, ſervato 5) & conjuncto congruo regimine, ne ex ulla occasione hic affectus exacerbationes ſuas capeſſat.

§. V. Cauſas impulſivas quod attinet, tunc quædam eſt adhuc in Ventriculo contenta & conſiſtit in ingeſtis qualitercunque adverſis: in hac neceſſitate, ſi congrue fieri poteſt, prudens & moderata enchireſis adhibenda eſt, quo ingeſta talis materia tempeſtive removeatur; quare modeſtus vomitus conducit, qui etiam minime per pharmaca excitandus, ſed potius externo quodam levi auxilio invitandus eſt, pro hoc ſublevando convenit uſus di-

diluentium, imprimis decoctorum calidorum, siquidem in hoc passu magis calida, quam frigida conveniunt, quod tamen de potulentis dictum est; si vero talis vomitus non successerit, tunc conveniunt vel digerentia, abstersiva, salina vel resolventia amara, quæ simul excretionem alvinam adjuvant; quo nomine vel Pilulæ Stahlianæ pulverisatæ, vel in subsidium pilulæ ex Extractis amaris paratæ, vel Essentia quædam amaricans conducunt.

§. VI. Quando causa est extra ventriculum & in intestinis continetur ac sese per molestant flatulentiam prodit, tunc quam primum cura est adhibenda, quo flatu educantur; quo nomine conveniunt vel urgente necessitate clysteres emollientes & roborantes, vel Essentia quædam temperata resolvens & roborans, vel etiam ab extra linimentum leniens & roborans abdomini applicandum; cavendo, ne remedia anodyna interne ordinentur, quæ, licet de præsentis aliquam salubritatem simulatam promittant, tamen in futurum variis suspectis consecutionibus ansam præbent.

§. VII. Dum vero motus congestorii hanc Cephalalgiam proximiori influxu afficiunt, ita proximum etiam erit, quo hi motus ab intra & extra mitigentur, leniantur, temperentur & discutiantur; conveniunt propterea partim diluentia & quidem decocta calida; deinde etiam profunt usitata nitrata remedia & pulveres antispasmodici Cinnabarini: quodsi etiam hi motus nimis contumaces fuerint, tunc licet talibus temperantibus remediis aliud selectum & securum anodynum conjungere: multum etiam ad hos dolores complacandos conducit requies, ab extra profunt illa discutientia, quorum in superioribus sæpius mentio facta fuit, quo commodè referuntur domestica simplicia topica resolventia & roborantia, cavendo, ne acriora & concentratiora remedia ordinentur.

§. VIII. Quando hi motus ut plurimum in tranquilliores gradum translati sunt, tunc præstat capitis internæ roborationi studere, ne futuris novis insultibus Cephalalgicis facile obtemperet: pro hac roboratione satisfaciunt salia volatilia, circa exitum hujus affectus offerenda, uti Mixtura roborans in usum tracta admodum proficit: habet etiam aliqualem utilitatem Succinum, cujus Essentia cum tali Mixtura conjuncta conducit; haud tamen necesse est ab extra roborantia ordinare, tanto minus vero oleosa balsamica conveniunt, multum hanc roborationem sublevari necessaria animi & corporis requies: quemadmodum in subjectis adfvetis usus boni vini non modo Ventriculo, sed & reliquo corpori roborantem qualitatem promittit.

§. IX. Interim pro fundamentali hujus affectus cura absolute necessarium est, quo principalis causa, quæ in hoc affectu laborat, rectè tractetur, hæc consistit in urgente sanguinis abundantia, quæ tantis alterationibus &

& irritamentis exposita est, ubi convenit præservatoriis temporibus Venæ Sectionem in pede ordinare & in fœminis providere, quo menses in iusto ordine continuent & quo hæc congestio sanguinis tam curatorie, quam præservatorie a capite avocetur, ita pediluviorum usus commendandus est, de reliquo ventilatio sanguinis, sicut ordinate administranda, ita etiam cum bono regimine ad salutarem effectum promovenda est.

§. X. Cum vero ventriculus in hoc affectu irritamentum suppeditaverit, ita pro meliori regimine, quod in hac Cephalalgia tam curatorie quam præservatorie congruum est, præcipue regularem dietam seligere convenit, ubi singula illa alimenta & potulenta evitanda sunt, quæ ullas turbas in primis regionibus causari solent & secundum diversitatem individuorum differunt; proinde confert alvum in iusto successu conservare, flatulentias evitare, externa & interna refrigeria maxime abdomini & pedibus imminuentia arcere & negotium concoctionis qualicunque moderato auxilio sublevare, subinde etiam reliquas causas avertere, quæ ad congestorias tales commotiones provocandas fatiscunt.

CAPUT VII.

DE

CEPHALÆA.

§. I.

AD peculiare & certis circumstantiis discretas species dolorum capitis pertinet *Cephalæa*, quæ quidem rarior est, quam vulgaris Cephalalgia, interim e communi Cephalalgia ut plurimum ortum traxisse observatur, unde quoad fundamentalem rationem cum illa communicat & ex eodem fundamento decidenda est: constituit quidem affectum diuturnum, contumacem & valde molestum, qui etiam non tam facile quibuscunque congruis medicationibus obtemperat, unde patienter tractandus est, cum vicissim hic affectus per inconvenientia experimenta & tentamina tractatus, facile in deteriores complicationes aliorum morborum magis suspectas corruptiones & contumaciorem indolem converteretur.

§. II. Principaliori quidem ratione hic affectus congestionem sanguinis intra caput nunc habituales involvit: sed subinde complicatur cum aliqui

quali partium capitis & imprimis vasorum venosorum extensione & laxitate, ut ob hanc atoniam affluxus sanguinis copiosior, profluxus vero & refluxus tardior & difficilior sit, unde una contingunt aliarum confluentium humiditatum, imprimis serosarum in subjectis pituitosis secessiones, inde cum Cephalæa complicantur non raro affectus & effectus serosi, quæ singulæ concurrentes passionēs & afflictiones tanto magis præsentem affectum exasperant.

§. III. Et cum hic affectus quoad indolem suam intricatus & contumax existat, ita eo majori moderamine opus est, ne pervertatur, ob id cavendum est 1) ab evacuationibus artificialibus impetuosius, 2) maxime vero anotericis emeticis exturbationibus 3) ab ordinariarum excretionum perturbationibus & suppressionibus 4) a sanguinearum evacuationum artificialium & spontanearum confusis tractationibus 5) a remediis valde calefacientibus & humores impellentibus 6) a frequenti & copioso narcoticorum usu 7) a nuda oblatione nervinorum remediorum 8) a refrigerantium & adstringentium interno & externo usu 9) a præmatura oblatione salium volatilium 10) a negligentiori sanguinis impurioris repurgatione 11) a præmaturo usu experimentorum Chirurgicorum, feri evacuationem arcessentium & denique 12) a perverso regimine & nimis confuso modo remedia diversa exhibendi.

§. IV. Therapia Cephalææ ordinem sequentium indicationum infert & commendat 1) ut ordinariæ evacuationes promoveantur & sanguis ab omni intemperie liberetur, 2) ut inordinati motus corrigantur 3) ut partes ab intra & extra decenter & sufficienter roborentur 4) ut motibus & affluxibus humorum idonea diversio & derivatio opponatur & denique 5) ut regimen & præservatio conveniens præscribantur: quoniam vero hic affectus diuturnus est, ita commemoratæ indicationes in applicatione sua non sunt præcipitandæ, sed partim cum optimo moderamine continuandæ, partim etiam cum exacto regimine sublevandæ.

§. V. Quoad primam indicationem præcipue confert, quo excretio alvina artificiose interdum provocetur & impuritates mucidæ biliosæ & pituitosæ evacuentur; subinde etiam confert, quo qualiscunque dyscrasia sanguinis concursans una repurgetur, hinc conducunt vina medicata e speciebus solventibus, diureticis, roborantibus & laxantibus parata; non minori etiam efficacia conducunt amara abstergentia tam Extracta, quam etiam Salia digestiva, sicut in subjectis humidis & pituitosis efficaciora solventia conveniunt: & hæc remedia per intervalla exhibenda & continuanda sunt, ita tamen temperanda, ne prodigas & simultaneas commotiones & evacuationes causentur.

§. VI. Præstat etiam quo in subjectis cum Cephalæa affectis, imprimis humidioribus, excretio diaphoretica, moderata tamen, interdum provocetur; qualis provocatio vel sub usu moderatorum balneorum, vel si commoditas loci permittit, sub usu temperatarum thermarum, vel alias cum pediluviiis administrari potest, quemadmodum alias Essentiæ resolventes & alexipharmacæ, imprimis etiam in phlegmaticis subjectis succinata & assafrata remedia, Liquor Cornu cervi succinatus ad hanc diaphoresin conciliandam conducunt, quæ tamen sub illa cautela exercenda & dirigenda est, ne nimis sæpe, ne venimis frequenter suscitetur.

VII. Deinde motibus congestoriis concurrentibus mitigandis operanda est; fieri potest, quo hæc mitigatio vel per temperationem vel per sedationem succedat; priori effectu & usu conducunt antispasmodica Nitro-Cinnabarina remedia, posteriori modo interdum exhibenda sunt sedativa selecta; cavendo tamen, ne crassiora narcotica jungantur; e selectis vero conducit vel Massa Pilularum de Cynoglossa vel extractum Chaccarillæ; quibus dehinc subordinanda sunt interna discutientia & temperantia remedia, providendo quo evacuationes ordinariæ rite continuent.

§. VIII. Tertio loco partibus roborandis artifex studere debet, quia communiter in hoc affectu laxitas vasorum sangviferorum in capite concurrat: & talis roboratio vario modo perfici potest, vel, quando exhibentur Infusa vinosa, superius commendata cum nervinis speciebus conjuncta, vel quando ordinatur Mixtura e Spiritu Cornu cervi & Essentia Succini parata, quemadmodum modestus aromatum usus sua utilitate non caret; extrinsecus conducunt sacculi parandi ex speciebus nervinis & ex radicibus Levistici, Caryophyllatæ, Ireos florentinæ, serpentariæ virginianæ, Angelicæ, Mei, herbis Rorismarini, Serpilli, Basilicæ, Thymi, Menthæ, Matricariæ, Verbenæ, Pulegii, Salviæ, floribus Lavendulæ, Spicæ, Croco orientali, additis quibusdam Gummatibus svaveolentibus & si subjecta perferre possunt Ambra, similiaque, tunc & illa talibus sacculis conjungi possunt: spectant huc ligna svaveolentia, maxime assafras, lignum aloes, radix Rhodiæ, quales sacculi in vinum fervidum intincti, vel cum Spiritu vini Camphorato, Spiritu Liliorum convallium, Rorismarini, Serpilli, Formicarum humectati aliquandiu in vertice gestati conveniunt: non minus emplastra Mastichina in temporibus gestata quantisper profunt; ita etiam in subjectis temperatis parvus usus balsamorum oleosorum, vertici adhibitorum, confert, uti & aromatica, imprimis Nux Moschata, vertici imposita, successivam utilitatem spondent.

§. IX.

§. IX. Et dum hic affectus refractarius & immorigerus est, ita porro successiva diversio atque revulsio moribus induci debet; hæc administratur variis modis, vel per repetitas laxationes five cum aloeticis, five cum Infusis viscosis evacuantibus, instruendas, vel conferunt pediluvia, vel etiam in subjectis humidis & pituitosis Vesicatoria aut fonticuli concedi possunt, ita quidem ut interea corpus ab impuritatibus specialioribus sedulo repurgetur, nec non ut ordinariæ evacuationes in debitum successum convertantur, quemadmodum nonnunquam moderatæ diaphoreses hunc revellentem effectum promittunt & si forte alii respectus, imprimis hæmorrhoidales, concurrant, tunc hircinum applicatio ad hæmorrhoidalialia loca pro eadem intentione conducit; neque denique negligenda est illa revulsio, quæ per Venæ Sectionis in pede administrandæ usum præservatorium præstat.

§. X. Denique regiminis & præservationis mentio injicienda est; Regimen ordinandum est temperatum a nimia exæstuatione & sensibili refrigeratione corporis liberum; aura seligatur serena & temperata; motus corporis & moderatæ peregrinationes non inutiles sunt; diætâ sit non valde spirituosâ subinde etiam diluens mollis & evpepta; vini boni usus non denegari potest; porro jungatur potus sufficiens; præservatorie conveniunt laxationes, moderatæ diaphoreses, temperatæ sanguinis missiones, usus thermarum, aliæque Chirurgicæ particulares excretiones, animus sit quietus & reliquæ ordinariæ evacuationes juste & legitime continuentur.

CAPUT VIII.

De HEMICRANIA.

§. I.

Quanquam hætenus variorum capitis dolorum mentio facta fuerit, tamen adhuc hæc species, quæ *Hemicrania* appellationem tenet in praxi medica occurrit, quæ cum indole sua contumacior & immoderatio sit, ita brevi consideratione peculiarem annotationem meretur, quanquam fundamenta tam pathologica, quam practica, in præcedentibus

Cephalalgicarum speciebus reperiantur : utut vero hic dolor capitis tantum dimidium capitis latus detinet, tamen propterea eo acerbior est, eoque magis tempestivam medelam postulat, siquidem ex hac impetuosiori sua qualitate in diversis subjectis nonnunquam denique in alios intricatos & contumaces affectus degenerat, quales sunt rheumatici & arthritici; unde & propter hanc consecutionem necesse est, quo tempestive huic affectui medela conveniens ordinetur.

§. II. In tantum hæc Hemicrania cum simpliciori Cephalalgia convenit, in quantum cum motibus congestorio-spasmodicis natura acerbiori vigore & importuniori rigore sanguinis molesti exonerationem prosequitur, ad quas commotiones variæ externæ & internæ causæ contribuunt, ita ut etiam ex Ventriculi afflictionibus hic affectus æque ac Cephalalgia stomachalis excitari possit: dum vero in hoc capitis dolore motus spasmodici concurrant, ita eo magis cura est dirigenda, ne tales spasmi insolescant & in futurum ex perverso habitu continuent; id quod tanto facilius fieri solet, quia hic affectus in paulo adultioribus subjectis observatur, in quibus alias capitis dolores magis obfirmantur.

§. III. In medica præsentis affectus tractatione eadem cautela observanda sunt, quæ in Cephalalgia sanguineæ et stomachalis deductione commemoratae fuere; unde specialis cura Hemicraniæ ita est exercenda, ut in subjectis robustioribus, in quibus eximia diætæ vitia præcurrerunt & molesta saburra in ventriculo juxte præsumitur modesta emesis excitetur, quæ magis præservatoriis quam curatoriiis applicationibus reservanda est; curatorie in talibus subjectis conveniunt præmittenda digestiva, absterfiva, tartarifata & subordinanda laxantia, tam directe evacuatorio, quam revulsorio scopo; providendo tamen, quo talis excretio cum necessaria lenitate celebretur, qualis propterea urgente necessitate repeti potest & si in quibusdam subjectis sub hoc affectu molestia flatulentia affligit, tunc Clysterum emollientium & roborantium usus admodum conducit.

§. IV. Deinde ordinanda sunt remedia, quæ motibus congestoriis et spasmodicis tranquillandis inserviunt, ut sunt lenientia, nimirum decocta mucilaginosæ, gelatinosæ, emulsivæ, lacticiniae; deinde temperantia Nitrata, absorbentia, coralliata, remissius acidulata; aut sedativa Massa Pilularum de Cynoglossa, Chaccarilla, simpliciora papaveracea, qualia singula remedia eo majori cura & industria adhibenda sunt, quo magis affectus urget & quo ab extra eidem aliquod adjumentum feratur, ita conveniunt frictiones dorsi, applicationes cucurbitularum cæcarum ad dorsum, Spiritus vini Camphora-

tus cum Spiritu Serpilli, Lilliorum convallium, Formicarum, Lumbricorum terrestrium mixtus; sicut etiam topica anodyna illa conferunt, quorum in præcedentibus mentio facta fuit: præservatorio scopo & quoad regimen idoneum illa pariter adminicula huc quadrant, quorum in antecedentibus sæpius mentio injecta fuit.

§. V. Non parum ad efficaciorē Hemierianæ curam & præservatorium scopum conveniunt roborantia remedia prædictis auxiliis denique subordinanda: proinde artifex sollicitè attendere debet, quo in quibusdam subjectis prægressæ spontaneæ Hæmorrhagiæ vel hæmorrhoidales, vel menstruæ rite continuent, siquidem in hæmorrhoidariis subjectis hirudines, locis hæmorrhoidalibus applicatæ, conducunt; quemadmodum vicissim in acerbiori hujus affectus gradu hirudines ad aures appositæ derivatoriam aliquam utilitatem exserunt: multum denique mobile vitæ genus, diætæ regularis & congruum regimen in hoc affectu conferunt: uti hic affectus vicissim ex ejusmodi animi & corporis aberrationibus graviter exasperatur: in subjectis spongiosis modè moderatus usus acidularum & thermarum non inutilis erit.

CAPUT IX.

DE

OPHTHALMIA.

§. I.

Sicut commotiones congestoriae in junioribus subjectis in genere quidem caput affligunt, ita seorsim certas illius regiones corripunt, in quas ut plurimum per diversas causas concurrentes invitantur & hujus indolis est consideratio affectuum in Oculis obviatorum, qui inter se ratione consecutionis non superficiariam communionem habent; ex illis oculorum cardinalibus affectibus *Ophthalmia* eminet, quae, si simplicior est mere sanguinea existit, licet in subjectis pituitosis etiam serosam complicationem assumat & cum molesta Lippitudine decurrat: hoc vero loco integrum erit talem affectum in simplici suo statu perpendere, quo deinde Therapia in illis complicatis afflictionibus cum majori salubritate ad genuinum fundamentum mali

dirigi queat, ni alias e superficiali & magis palliativa curatione talis affectus non modo in sua contumacia obfirmetur, sed & in deteriores consecutiones conjiciatur.

§. II. Absolvitur itaque talis Ophthalmia simplicior cum iisdem congestionibus sanguinis, intra oculum decumbentibus, sed haud ita fortuito eo pervenientibus, quin rectius sub bona naturæ intentione eo destinatis, quo sanguis superfluus molestus & commotus, qui alias per nares in hac ætate effundi solet, nunc ad similem necessariam & salutarem exonerationem transferatur; interim in ejusmodi subjectis variæ causæ impulsivæ occurrunt, quæ naturam invitant, quo has particulares congestiones intra oculos transferat, uti sunt frequentes ploratus & illacrymationes, aut oculorum offensiones per auram turbidam & frigidam, aut per applicationem subtilioris & sensibilioris luminis, aut vaporum & fabulorum communicationes & accessiones intra oculos &c: quales causæ etiam ita dispositæ sunt, quo ab ordinario motu hæmorrhagico e naribus naturam seducant & in insolitas tales vias invitent.

§. III. Ob id in tali affectu principalis respectus est dirigendus ad motus, quibus natura hunc præfixum scopum prosequitur, neque enim primario culpa hæret in vitio sanguinis, aut dyscrasia, neque in atonia organi, nisi consecutive frequens congestio & infarctus, in oculis contingens, talem molestam membranarum tenerimarum extensionem & successivam enervationem causetur, quæ deinde ad frequentiores & habituales quasi sanguinis decubitus intra hanc sensibilem partem disponit; unde primario artifex horum motuum congestiorum scopum observare & deinde dextre promovere & adjuvare debet, ne dum formam hujus afflictionis offendit & perturbat, subinde variis corruptionibus ansum præbeat.

§. IV. Et quo hic affectus dextre & secure curetur, cavendum est 1) a quibusvis impetuosis & simultaneis evacuationibus 2) maxime vero ex superiori corporis regione provocatis, quæ congestiones anotericas magis augment 3) a negligentiori conciliatione & tractatione prægressorum motuum hæmorrhagicorum & actualium fluxuum sanguineorum 4) a negligentiori promotione aliarum necessariarum & ordinariarum excretionum 5) a remediis primario scopo dyscrasiam sanguinis alterantibus, quoniam hujus affectus ratio fundamentalis non est impuritas sanguinis 6) a remediis acris & humorum massam valde impellentibus 7) vicissim etiam a medicamentis internis adstringentibus & necessariam sanguinis mobilitatem invertentibus 8) a communium narcoticorum usu, sicut ipsi periti medici, inter quos Ettmüllerum nomino, in oculorum affectibus opiata damnant 9) ab externis calidis spirituosis nervinis

vinis & stimulantibus remediis 10) ut & a topicis repente repellentibus, immoderate adstringentibus & refrigerantibus tentaminibus 11) a septicis pingui-
bus & oculos moleste irritantibus subjectis & denique 12) ab evacuationibus
Chirurgicis, Fonticulis præcipue & indiscreto Veficatoriorum usu.

§. V. Positiva Therapia Ophthalmiæ simplicioris hisce indicationi-
bus erit exercenda 1) ut generales fordes e primis regionibus educantur &
una motus congestorii avertantur 2) ut hi motus immoderati leniantur & mi-
tigentur 3) ut intrinsecus etiam discutiantur 4) ut concursans accidentalis hu-
morum impuritas removeatur, ne ad ultiores affectæ partis offensiones &
accidentales sinistras consecutiones ansam præbeat 5) ut partes hæcenus affe-
ctæ roborentur, ne futuris novis congestoriis invasionibus pateant & obtem-
perent 6) ut denique justum regimen & congrua præservatio pro hoc affectu
ordinetur.

§. VI. Quo itaque melior & efficacior accessus ad hos motus con-
gestorios pateat, ita antea crudiores impuritates e primis viis educendæ sunt,
sub qua temperata laxatione simul efficax revulsio in hoc affectu utilis admi-
nistratur: in junioribus itaque subjectis e Rhabarbaro & Manna parata ad-
minicula profunt; in adultioribus vero correctæ aloëtica, temperatus Helle-
bori nigri usus, Extractum Panchymagogum Crollii conveniunt & in quibus
hic affectus contumacius infistit, frequentius recurrit & cum aliquali biliosa
sangvinis dyscrasia conjunctus est, in illis infusa vinosa solventia & laxantia
conveniunt: quid quod licet temperatam talem laxationem repetere, si affe-
ctus contumacius continuat; ab actuali tamen purgatione & sensibili partium
stimulatione sedulo abstinendum est.

§. VII. Deinde confert, quo præsentis motus congestorii leniantur
& temperentur. Lenitio succedit per interna humectantia, mucilaginosæ,
gelatinosæ, emulsivæ, lacticiæ, decocta calida, quæ posteriora una cum effe-
ctu sangvinem æqualiter discutiente operantur: Temperantia sunt absorben-
tia teneriora & si sangvinis orgasmus concurrit, cum acidis saturata, nec non
Corallia rubra præparata; maxime Nitrata remedia, quæ quidem sufficienter
conducunt, ut aliis simpliciter acidis subjectis opus non sit, neque etiam pro
harum congestionum moderamine sedativa remedia conducunt, quæ in ocu-
lorum affectibus non satis secunda & probata sunt; unde rectius lenientia inter-
na illorum vices supplere debent: multum etiam ad horum motuum mitiga-
tionem regimen congruum conducit, ne videlicet aliqualis interna exæstua-
tio aut ab extra excitata turgescitio sangvinis conciteretur.

§. VIII. Adjuvat porro horum motuum mitigationem & correctio-
nem interna conveniens & temperata discussio, quæ perpetranda est cum Es-

sen-

sentiis temperatioribus resolventibus, ut Helenii, Caryophyllatæ, Vincetoxici, Pimpinellæ albæ & si subjecta de quadam pituitosa intemperie participant, tunc commode Essentia Succini prioribus commisceri potest, ita etiam decocta calida hanc efficaciam discutientem interne habent; in temperatioribus subjectis conceditur Liquor Cornu Cervi succinatus, qui non modo resolventem, ed & roborantem utilitatem habet: præstat vero talia remedia essentificata in subjectis junioribus parcius ordinare, neque regimen calidum subordinare, quemadmodum in adultioribus non nisi temperatissima diaphoresis concedenda est, quoniam fortior sanguinis impulsus non modo præsentem affectum exacerbat, sed & periculosiores consecutiones causatur.

§. IX. Cum hisce internis auxiliis conjungenda etiam sunt externa & quidem discutientia & moderate reprimentia, nocent vero acia oculis applicanda, unde rectius vel circa oculum, vel supra pupillam Camphorata remedia adhiberi possunt, licet Camphora cum nucleis pingvibus subacta in emulsionem conversa ita temperari queat, ut etiam commode intra oculum dimitti possit; deinde conveniunt aquæ puræ, non vetustæ, neque rancidæ & empyreumaticæ destillatæ, simpliciter resolventes, roborantes & tonicæ, ut sunt Rosarum, Fœniculi, Verbenæ, Calcatrippæ, Euphrasæ, Cyani, Hyssopi, Hyoscyami, Plantaginis, quæ commisceri possunt cum aliquo remedio tonico, quod in membranis oculi affecti strictoriam commotionem excitat, quo sanguis congestus reprimatur: sunt vero talia subjecta Vitriolum album, Tutia præparata, Nihili album, Saccharum saturni, quæ tamen in parcissima quantitate adhiberi debent; male pro hac Ophthalmia Crocus metallorum commendatur, neque etiam Lapis medicamentosus Crollii in simplici Ophthalmia proficit: Leniente denique effectu conducit applicatio frusti carnis vitulinæ, recentè mactatæ; quemadmodum albumen ovi, perinde ab extra usurpatum, hujus affectus ardorem demulcet.

§. X. Interdum ad hunc affectum, tanto magis, quando simul exteriores partes compatiuntur, conducunt extrinsecus oculo affecto applicati sacculi, e speciebus resolventibus, discutientibus, moderate reprimentibus & nervinis parati, in fervidum vinum intingendi; vulgo etiam a practicis Croci orientalis usus ad Ophthalmiam laudatur, qui vero cum magna circumspectione adhibendus est; neque quidem contemnenda est illa formula, quando parca illius quantitas cum lacte tepido mixta interdum, sed non nimis frequenter, adhibetur: & quando Ophthalmia serosa est, tunc interne prædicta discutientia, externe vero resolventia & nervina, ut & Collyria illa cum speciebus reprimentibus mixta, conveniunt, uti massula e melle, albumine ovi, Camphora & Vitriolo albo parata & cum tantillo aquæ Rosarum humectata in ta-

li affectu opem affert; denique etiam aquis Ophthalmicis exiguam portionem Nitri conjungere & intra affectum oculum applicare licet.

§. XI. Dum vero interdum hic affectus a concurrente dyscrasia sanguinis non modo augetur, sed & cum alia afflictione complicatur, ita pro dyscrasia illa emendanda opera adhibenda est; propterea conveniunt repetitæ laxationes & in subjectis adultioribus infusa vinosa, laxantia per epicrasin efficacia; deinde interne conducunt partim absorbentia, sive simplicia, sive cum acidis conjuncta, partim discutientia & mundificantia, quo Essentias Vinctoxici, Pimpinellæ albæ, Caryophyllatæ, Fumariæ, Succini & ligni Sassafras refero, ut successive impuritas serosa, tam per diaphoresin, quam per diuresin removeatur: subinde etiam talis diæta & tale regimen conjungi debet, ne denovo corpus inquinetur, sed ex omni occasione mundificetur.

§. XII. Quando hæc congestio sanguinis, intra oculos facta, ut plurimum mitigata fuit, tunc roborationi necessariæ inducendæ studendum est, quare circa exitum curæ conducit Mixtura nostra roborans, parcis dosibus, sed repetitis usibus, adhibenda; ab extra Sacculi nervini aliquandiu continuari possunt; quemadmodum miscela ex Spiritu vini Camphorato, Spiritu Serpilli, Liliorum convallium, Rorismarini & Essentia Croci, ab extra palpebræ adhibita, roborantem hanc efficaciam exserit; Fomenta vero qualitercunque etiam nervina fuerint, non approbo, siquidem ab omni vapore communi organon hoc subtrahi debet; multum tamen roborationem hanc allevat, quando organon ab intensiori applicatione avertitur & potius in aliquali quiete continetur.

§. XIII. Quod denique regimen & præservationem in hoc affectu concernit, tunc præsentem eodem conducit quies animi & corporis, imprimis quo pars affecta in quiete relinquatur; deinde præstat, quo motus sanguinis æqualiter per totum corpus distribuatur, quo moderatus calor conducit; præservatorie conveniunt vel promotiones spontaneæ salutarium Hæmorrhagarum, vel Venæ Sectiones, aut Scarificationes in aptis subjectis & ætatibus, nec non conferunt pediluvia, ut & laxationes interdum per aloërica remedia institutæ; oculi in officio suo non abusibus applicentur, sed modeste usurpentur; omnis immodica exæstuatio & commotio corporis, aut subitanea refrigeratio nocet; excretio alvina sit maneatque libera & denique illæ causæ evitentur, quæ antea tam in genere ad excitandas congestiones sanguinis, quam seorsim ad offendendos oculos contribuerunt: in adultioribus subjectis applicationes cucurbitularum cæcarum ad inferiores regiones conducunt, ita juxta artis regulas præservabitur hic affectus.

CAPUT X.

DE HYPOPYO.

§. I.

HÆc suppuratio oritur e prægressa inflammatione in oculo facta, qualis nonnunquam ex acerbiori Ophthalmia sive congestione sanguinis in oculo provenit, quo ordine itaque cohæret præsens afflictio sensibilioris hujus organi cum præcedenti affectu, ubi haud negandum est, quod sub tali abscessulo oculi adhuc congestoriæ commotiones continuent, quæ interdum præsentem affectum acerbiozem & deteriozem reddere possunt; ita, ut propterea in praxi medica ad ejusmodi congestiones continuantes animus applicandus sit, ne futura concretio vel impediatur, vel confundatur & irregularis reddatur, adeoque in oculo concrementa quædam oriantur, quæ visum offendere solent; unde præter visibilem conspectum hujus afflictionis, etiam ad reliqua accidentia aliosque concursus, hunc affectum prementes & compli- cantes advertere decet.

§. II. Ne vero hic affectus offendatur, cavendum est, ne oculus talibus internis & externis remediis afficiatur, quæ commotiones & congestiones sanguinis revocant, aut exacerbant & sustentant; neque ab extra pingvia conducunt, imprimis rancescentia & emollientia, neque crassiora terrea, aut sensibilia adstringentia, aut septica suspecta & simplicia, aut refrigerantia nimium emollientia, aut valde humectantia, ordinanda sunt; neque conducunt acriora, quæ sensibile hoc organon irritant & affluxum humorum intra illud conservant; neque etiam convenit concretionem hujus abscessuli præcipitare, aut cunctare, in quo utroque errore damnum perversæ coalescentiæ imminet, unde rectius temperatiora & leniora remedia erunt ordinanda.

§. III. In positiva Cura Hypopyi ordinanda sunt auxilia, quæ ad dirigendam internam corporis æconomiam quadrant & quidem laxantia, quando congestio & affluxus humorum ad oculum adhuc continuat, ubi in subjectis serosis simul modicus usus Mercurii dulcis conferendus est; deinde conducunt interna discutientia, ut sunt Essentiæ in Ophthalmia tractatione commendatæ; præterea profunt subjuncta temperantia, maxime absorbentia cum Antimonio diaphoretico juncta & si subjecta de humida intemperie par-

tici-

icipient, præstat etiam modicum Sulphuris usum internum conjungere.

§. IV. Deinde in hoc affectu pro usu externo conveniunt vel Camphorata, vel Sacculi discutientes & nervini pro avertenda ulteriori congestione; intra oculum vero conducunt moderate exsiccantia, ut Saccharum finissimum subtilissime pulverisatum, nec non Tutia præparata, Vitriolum album & Vitriolum Cyprinum, quæ cum aquis Ophthalmicis mixta, abscessulum præparant, ne inquinationem aliquam assumat: huc etiam moderatus usus Sacchari saturni, ut & temperata applicatio Sarcocollæ quadrat & si ad præsentem abscessulum humores copiosius affluunt, tunc mitiora & selectiora, adeoque bene præparata septica conjungi possunt, velut Crocus metallorum & Vitrum antimonii bene excocta & attenuata, parca quantitate & exacta enchiresi ad abscessulum applicanda: huc etiam spectat Vitriolum Cyprinum modica quantitate cum Aqua Rosarum solutum; neque rejiciendus est Lapis medicamentosus Crollianus, imo in subjectis, quibus aliqualis humorum impuritas adest, convenit oleum Laterinum cum albumine ovi temperatum; sicut remittente affectu parvus usus pingvedinis Serpentis cum vitello ovi temperati concedi potest.

§. V. Circa exitum curæ ordinanda sunt interna roborantia, superius commendata; deinde oculus ab omni offensione præservandus est, ne mox talibus causis applicetur, e quibus primam suam irritationem nactus fuit; præservatorie conveniunt illa, quæ in Ophthalmia allegata prostant, siquidem præcipue eo studium applicandum est; quo congestiones ab oculo sedulo avertantur: quod si enim frequentius tale Hypopyum oriatur, tunc denique ipse oculus perditur.

CAPUT XI.

DE

EPIPHORA.

§. I.

AD serosos oculorum morbos spectat affectus, qui *Lippitudo* sive *Epiphora* audit & consistit in chronica & pertinaci affusione & secessione, sub continuantibus congestoriis commotionibus contingente, humoris seroso-salivalis, qui non modo sensibile organon admodum afficit &

vellicat, sed & successive colliquat & necessariam illius densitatem & integritatem lædit, ut ob laxiorem talem constitutionem post hac non modo copiosius humores ingrediantur & partem affectam oppleant, sed & decubitus humorum intra partem illam magis advescat & in contumaciorem indolem degeneret, ita ut posthac motus illi confirmati, adulti & habituales ægerrime emendari queant.

§. II. Subinde historia practica testatur, quomodo talis affectus consentiat cum moliminibus hæmorrhagicis; siquidem præcurrentes & adhuc concurrentes congestoriæ commotiones ad sanguinis promotionem & emotionem e capite perficiendam collineant; unde hic affectus cum aliis Hæmorrhagarum Narium moliminibus communicat & alternat; propterea in tractatione medica artifex attentionem suam dirigere debet ad tempestivam superflui sanguinis imminutionem, vel salutarium Hæmorrhagarum perturbatarum restitutionem, quemadmodum idem affectus non æque raro in fœminis communionem habet cum Mensium negotio: quod vero indoles hujus morbi fit serosa, tunc connexa constitutio humida & pituitosa eo contribuit, licet denique in vera hujus afflictionis æstimatione ad accidentalem concursum dyscrasiæ humorum advertendum sit, ne ex eadem toti morbo major magisque refractaria indoles accedat.

§. III. Quo itaque hic complicatus & intricatus morbus oculorum e fundamento tollatur, cavendum est a negligentiori conciliatione motuum & respectuum hæmorrhagicorum, tum præcurrentium, tum concurrentium: deinde evitandæ sunt immoderatiores & magis simultaneæ evacuationes, maxime vero e superiori corporis regione susceptæ; ut & incuriosæ promotiones ordinariarum excretionum aut temerariæ perturbationes, aut oppressiones illarum; porro abstinendum est a præmaturo usu evacuationum ferosarum Chirurgicarum: nocent repentinæ internæ humorum commotiones & remedia valde concentrata, aut volatilia, minus caute usurpata: neque etiam affectum leniunt, aut e fundamento tollunt nudæ alterationes humorum & emendationes materiarum: nocent suspecta narcotica aliorumque temperationum anodynorum frequens usus: obsunt externa refrigerantia, immoderata adstringentia, pingvia relaxantia, mucilaginosæ, rancescentia, repente repellentia, valde acra & vehementiora septica, quæ omnia præsentem affectum magis exasperant, quam mitigant.

§. IV. Seorsim Epiphora ita tractanda est, ut in Cura præmittatur apertio & promotio alvi, qua partim crassiores impuritates educi partim contumaciores congestiones revelli debent; in junioribus subjectis iterum conducunt Rhabarbarina & Mannata, in adultioribus vero Sennata, Aloetica

Scam-

Scammōniata, ex Agarico parata, Helleborina, in utrisque commode Mercurii dulcis usus conferendus est. Et cum talibus evacuantibus conferenda etiam sunt præparantia, nimirum talia, quæ serum mucilaginosum colliquant, resolvunt, abstergunt & ad faciliorem excretionem subeundam disponunt: & talia evacuantia quidem sub continuatione præsentis curæ cum multa utilitate repetenda sunt, quo hæc revulsio motuum & correctio dyscrasiæ in hoc morbo tam necessaria continuet.

§. V. Deinde profunt interna remedia discutientia; resolventia, moderate diaphoretica & temperanter diuretica: hoc nomine conferunt Essentia Angelicæ, Ari, Helenii, Carlinæ, Caryophyllatæ, Vincetoxici, Pimpinellæ albæ, Fumariæ & in subjectis humidioribus Essentia Succini & Ligni Sassafras: non minus in subjectis phlegmaticis confert Liquor Cornu Cervi succinatus, Spiritus Salis Ammoniaci succinatus, aut Spiritus Cornu cervi cum Essentia Succini mixtus; qualia volatilia aliis resolventibus remediis interponi possunt; interdum pro intimiori & selectiori resolutione & discussione interna præstanda, confert usus Sulphuris internus; nec non sub diætâ in aptis subjectis, ceparum & allii usus etiam proficit, licet ab antiquioribus in oculorum affectibus hæc subjecta rejiciantur, quod tamen de usu externo illorum magis valet, sub quo oculos offendere possunt: præterea nonnunquam interponenda sunt absorbentia, nitrata & abstergentia digestiva, parca tamen quantitate, cum quibus posterioribus motus congestorii immodici subinde temperantur.

§. VI. Cum hisce hætenus commendatis auxiliis conferenda etiam sunt externa adminicula & talia quidem primario conveniunt discutientia, moderate reprimentia, sed simul roborantia, nervina; unde sacculi ex ejusmodi speciebus parati, in vinum fervidum intincti, ab extra nonnunquam oculis affectis applicati, conducunt; cavendo, ne oculi nimium humectentur; perinde etiam extrinsecus confert applicatio Spiritus vini Camphorati, commiscendi cum Essentia Croci, Spiritu Serpilli, Liliorum convallium & Roris-marini: intrinsecus intra oculum vero conducunt aquæ ophthalmicæ in præcedentibus commemoratæ, cum terreo tonico subjecto mixtæ, five cum Saccharo Saturni, five Tutia præparata: pinguedines, quales alias in morbis oculorum allegantur, nihil conferunt: proinde etiam per intervalla adhibenda sunt pediluvia, ut & in subjectis valde humidis Vesicatoria interdum administrata conducunt: in illis, ubi major respectus plethoræ & evacuationum sanguinearum habendus est, confert præservatoria Venæ Sectio, aut etiam Scarificatio: constant etiam exempla, ubi in contumaci Epiphora Fonticuli, in nucha excitati, sub interposito laxantium usu, efficacissimam opem obtulerunt.

CAPUT XII.

DE

P T E R Y G I O.

§. I.

Singularis etiam hic affectus est, qui oculum afficit & liberum atque necessarium officium cum illo præstandum turbat & consistit in irregulari membranacea excrescentia a cantho oculi interno ut plurimum in corneam tunicam & super ipsam denique pupillam sese extendente, quæ a figura alata, quasi etiam Papilionis referat, Pterygium audit; si vero magis albicans est, tunc ob aliam assimilationem Ungvis vocatur, quasi eminentiam unguis referat; si mollior est & quantisper rubicunda, tunc panni appellationem tenet; in quo posteriori statu vascula exilissima sangvifera huic excrescentiæ conjuncta esse conspiciuntur; unde liquet, quomodo talis afflictio præternaturali quadam ratione nobile hoc organon visus affligat, ut propterea non alia medela requiratur, nisi ut hæc concretio membranacea tempestive removeatur.

§. II. Pro meliori hujus singularis affectus cognitione adhuc notare convenit, quomodo ipse interdum originem sumat a prægresso Hypopyo, non satis accurate tractato, aut etiam a sensibili contusione oculo illata; unde estasi tum sangvinis, tum subtilioris lymphæ enata, quæ futuræ huic irregulari concretioni ansam præbet; interim etiam contingit, ut hic affectus non modo cum concurrentibus congestoriis commotionibus jungatur, sed & ab iisdem foveatur & augeatur, ut propterea multum referat in usu practico ad has congestiones concurrentes curatius advertere, quo reliqua afflictio eo melius removeri possit.

§. III In cura hujus affectus omitti debent præmaturæ operationes Chirurgicæ, tanto magis vero actuales oculi violationes; deinde etiam nocent remedia acriora, sensibili oculo applicata, ut & nimis emollientia & relaxantia; porro officiunt refrigerantia suspecta septica, fortiora adstringentia, metallica minus correctæ & simpliciora, neque etiam e fundamento affectus curabitur, quando internæ motuum & humorum præparationes omittuntur, aut quando potius remedia humores valde commoventia exhibentur, quidquod nocet, si primæ hujus afflictionis origines in præsentī medica tractatione non bene conciliantur, neque etiam rite tractantur.

§. IV.

§. IV. Specialior Cura præsentis affectus hoc ordine est dirigenda, ut antea corpus a generalibus impuritatibus repurgetur & primæ viæ præcipue evacuentur; quo conveniunt laxationes, secundum diversitatem constitutionis subjectorum instituendæ, sicut in quibusdam subjectis Mercurii dulcis usus aliis laxantibus remediis combinari potest; deinde conveniunt interna discutientia, resolventia & mundificantia, quo præprimis Essentiæ in præcedentibus tractationibus sæpius commemoratæ conveniunt: in quibus subjectis adhuc affectum commotiones hæmorrhagicæ contribuunt, in illis præservatoriæ sanguinis imminutiones, sive per Venæ Sectionem, sive per subordinandam Scarificationem administrandæ in aptis ætatibus conferunt; imo singula illa adminicula in usum commodum ducenda sunt, quæ ad diversionem motuum & revulsionem illorum a capite perficiendam satisfaciunt, sicut in subjectis humidioribus, & ubi affluxus & congestio intra oculos contumacior est Vesicatoriorum & Fonticulorum applicatio interdum proficit.

§. V. Extrinsecus conducunt remedia partim duriores talem concretionem lenientia & emollientia, quo spectant pinguedines mundæ & non adultæ, sive serpentis sive sic dicti piscis Asciæ, qualis pingvedo vel cum oleo Liliorum alborum, vel cum melle, vel interdum cum oleo laterino misceri potest; partim conferunt auxilia, quæ cum subtili sepsi hanc excrescentiam, si adhuc tenerior fuerit, auferunt, quo e mitioribus referri merentur Saccharum finissimum, Ossa sepiæ, testæ ovorum leniter calcinatæ, e potentioribus prostant Tutia præparata, Vitriolum album, Saccharum Saturni, neque contemnendum est experimentum, quando Mel cum repurgato ærugine æris & tantillo aluminis usti aut olei laterini commiscetur, vel si in æneo vase tamdiu teritur & tractatur, donec moderate viridem colorem assumerit: in robustioribus subjectis confert Lapis medicamentosus Crollii, ut & Crocus Metallorum bene excoctus, uti in subjectis, quæ pulverulenta perferre non possunt, aquæ ophthalmicæ cum prædictis pulverulentis mixtæ vel cum Vitriolo cyprio conjunctæ conveniunt.

§. VI. Dum hæc externa adhibentur, præstat etiam avertere & præoccupare ab extra supervenientes humorum affluxus & congestiones, quorum Camphorata remedia, tum etiam Sacculi discutientes, nervini vinosi juvant; quando hæc excrescentia jam in majorem molem accrevit, aut etiam cum oculorum tunicis firmitus concrevit, tunc pharmaceutica auxilia non satisfaciunt, sed potius Chirurgica in subsidium ducenda sunt & huc confert modesta sectio & separatio, quæ cum provida manu instituenda est, ne tunicæ oculorum lædantur, utpote quæ operatio propterea expertis enchirisis artis Chirurgicæ committenda est.

CAPUT XIII.

DE

CATARACTA.

§. I.

Quanquam hic affectus magis Chirurgiæ illiusque dexteritati remittendus fit, tamen cum eodem sub certis circumstantiis praxis medica commercium habet; quando videlicet vel in primis suis initiis & incrementis existit, vel quando cum motibus congestoriis conjunctus est, vel denique quando per qualemcunque humorum dyscrasiam fovetur & acceleratur, ubi non tam Chirurgi prudentia & cognitio hisce circumstantiis condigne prospicere potest, sed potius a medico tam internorum motuum directio quam humorum præparatio desideratur: interim sive Cataracta, juxta antiquiores, in pellicula aliqua, sive in obscuratione crystallini humoris consistat juxta neotericos, ubique inveniet providus artifex, quo ulteriora hujus mali accrementa præscindat: & si hæc suffusio ad summum suum gradum pervenerit, tunc nihilominus id agere convenit, quo corpus & speciales motus præparentur, ut futura Chirurgica oppitulatione eo melius succedat.

§. II. Et cum hic affectus adeo distinctus & in indole sua contumax sit, ita eo magis providendum est, ne tales medicationes suscipiantur, quæ eundem potius augment; quare cavendum est a necessariarum & salutarium evacuationum perturbatione aut intermissione; a medicaminibus & tentaminibus motus & humores confuse impellentibus; ab evacuationibus prodigiis & immoderatis; a nuda dyscrasie correctione & concurrentium motuum offensione; ab externis valde septicis aut nimium relaxantibus & oculum graviter offendentibus substantiis; ab adstringentibus & refrigerantibus, aut vicissim etiam acrioribus & immodestum affluxum humorum provocantibus remediis: denique etiam ab intermissa necessaria discussione & roboratione, affecto oculo inducenda.

§. III. Ad specialem Cataractæ curam primo pertinent evacuationes congruæ, quæ pro diversa subjectorum constitutione ordinandæ sunt; imprimis præstat interdum moderatas laxationes ordinare, quo vel correctæ aloëticæ remedia, vel infusa vinosa per epicrasin efficacia, vel pilulæ de Agarico, de ammoniaco, de Succino Cratonis conveniunt: deinde circumspiciendum est,

an

an in subjectis speciales commotiones sanguinis congestoriae & eluctatoriae successerint, in quo statu praeservatoriae Venae Sectiones aut Scarificationes conducunt, quae depletiones sanguinis, licet non pro illa intentione ordinentur, quo praesentem affectum curare debeant, tamen eo conducunt, ut acerbius illius augmentum & contumacior confirmatio praescindatur.

§. IV. Praeterea interne interdum conveniunt discutientia & solventia, ut sunt Essentiae Vincetoxici, Caryophyllatae, Angelicae, Fimpinellae albae, Helenii, Ari, nec non Essentia Fumariae & Succini: ita etiam conducit Liqueur Cornu Cervi Succinatus & per intervalla confert Mixtura ex Spiritu Salis Ammoniaci, Essentia Succini & Tinctura antimonii parata: in subjectis humidioribus & magis pituitosis interdum convenit modestus usus Sulphuris & Mercurii dulcis; nonnunquam interponenda sunt absorbentia cum acidis conjuncta & salia digestiva pro impuratum seroso biliosarum abstersione: per intervalla conferunt moderatae diaphoreses, nec non praeservatorio scopo vesicatoriorum usus in junioribus & fonticulorum ordinatio in adultioribus proficit: profunt etiam nonnunquam infessus moderati, quibus singulis adminiculis avertuntur humores a loco jam affecto, quemadmodum etiam cucurbitularum caecarum usus dorso applicandarum in hac necessitate cum reliquis auxiliis aliqualem utilitatem promittit.

§. V. Conducunt etiam quaedam externa, imprimis in Suffusione incipiente, discutientia & reprimentia; quo spectant partim Camphorata; quando videlicet exigua Camphorae quantitas cum tantillo Croci & Vitrioli albi subigitur cum amygdalis dulcibus & cum addita aqua Ophthalmica interdum intra oculum applicatur; huc etiam conferunt Sacculi vinosi e speciebus discutientibus & nervinis parati intra oculum applicandi: non inutilem deprehendi in tali casu Essentiam Orphanotrophei dulcem, quae cum lacte aut aqua Rosarum mixta, aliquoties intra oculum instillanda; conducunt proinde alia reprimentia, ut Saccharum Saturni, Vitriolum album, quibuscum singularis ille affluxus humorum avertitur: Antimoniata vero remedia, ut Crocus metallorum & vitrum antimonii non admodum conferunt in hoc casu, licet eo passim commendentur: an denique specifica quadam efficacia interne Millepedes, externe succus Chelidonii majoris, pingvedo Serpentis, Liqueur piscis Mustelae in hac Cataracta ita conducant, prout passim allegantur, uberior experientia, quae adhuc deficit, consulenda erit.

CAPUT XIV.

De

OTALGIA.

§. I.

Congestoriae commotiones, quæ sanguinis evacuationem prosequuntur, interdum intra aures decumbunt & has affligunt: ex ejusmodi motibus præcipue oritur *Otalgia* affectus in indole sua acutus, qui aliquando sponte & tacite e præcedentibus congestionibus sanguineis ortum ducit, aliquando ex repente impedito transitu & progressu sanguinis per & circa auditus organon provenit: ut ut vero hic affectus primario in conatu inflammatorio consistit, tamen ordo causarum & effectuum, quotquot ad illum affectum disponunt, ita comparatus est, ut stagnatio, aut actualis stasis sanguinis inflammatoriam talem commotionem inferat; stagnatio vero illa, aut præcedens stasis vel a congestorio præcurrente molimine hæmorrhagico, vel a repente impedito motu sanguinis pendet.

§. II. Exinde facile liquet, quomodo in diversis casibus & subjectis hic affectus cum moliminibus hæmorrhagicis exacte conveniat, ad quem scopum etiam artifex negotia sua in cura dirigere debet & quidem magis præservatorio, quam curatorio opere, quoniam hic affectus in acerbiori gradu constitutus, jam propius in inflammatorium apparatus contendit; unde non in nudis passionum & obstructionum curationibus subsistendum est, sed potius motuum, ex activa directione pendentium, ratio haberi debet, proinde etiam advertere convenit, quomodo *Otalgia* vel simpliciter decurrat, vel ut molestum & suspectum symptoma gravioribus, præprimis febrilibus morbis sese associet, ubi tanto major circumscriptio in artifice requiritur, quo magis ex hoc singulari accidenti specialissimæ primarii affectus collimationes inclarescunt.

§. III. Quo magis hic affectus in acutam indolem propendet, eo major dexteritas in illius secuta & solida cura requiritur, cavendum vero est 1) ab immoderatis evacuationibus, præcipue anotericis 2) ab indiscreto usu artificialis missionis sanguinis 3) a negligentiori exploratione concurrentis, aut præcurrentis moliminis hæmorrhagici in præsentis affectu 4) a negligentiori promotione, aut actuali perturbatione ordinariarum & necessariarum evacuationum.

uationum 5) a motuum præsentium congestorio - inflammatoriorum oblivio-
sa æstimatione & tractatione 6) a remediis calefacientibus & humores atque
vias valde commoventibus 7) a curatorio volatiliu usu 8) a communi narco-
ticorum medicamentorum oblatione 9) a positivis sudationibus 10) ab externis
& affluxum humorum augmentibus subjectis 11) a refrigerantibus, repellentibus
& immodeste stimulantibus subjectis internis & externis & denique 12) ab in-
convenienti regimine & præservatione.

§. IV. Positiva & specialis præsentis affectus Therapia hisce indica-
tionibus inclusa est 1) ut generaliora urgentia impedimenta tempestive aufe-
rantur 2) ut immodicæ commotiones temperentur 3) ut largiores affluxus di-
scutiantur 4) ut ab extra resolutio in parte affecta promoveatur 5) ut inevitabi-
lis maturatio & reliquus conjunctus status rite tractetur 6) ut sinistra consecutaria
evitentur & pars affecta roboretur & denique 7) ut conveniens præserva-
tio ordinetur, quo vero hujus affectus fundamento artifex satisfaciat.

§. V. Cum hic affectus præcipue motibus insolentioribus absolva-
tur, ita iidem non facile leniri & emendari possunt, ni generalia quædam
obstacula seponantur: ita enim interdum alvi segnities, siccitas aut actualis
occlusio hunc morbum acriter confirmare solet, eapropter præstat in tali ne-
cessitate tempestive alvum liberare, vel per lenientia, vel per laxantia & hæc
pro diversitate subjectorum, vel Rhabarbarina, vel correctæ aloëtica remedia
profunt, cavendo, ne positiva purgantia ordinentur: deinde quando nimia
sanguinis copia & præcedens gravis orgastica commotio urgent, ipse vero
affectus subinde præceps & gravis est, adeo ut repentinum quoddam dam-
num imminens metuendum sit, tunc pro hoc impedimento removendo Venæ
Sectio curatoria concedi potest; quando vero hæ circumstantiæ defunt, tunc
hæc artificialis subtractio ad præservatorium scopum relinquenda est.

§. VI. Proxime motus præsentis aliquali congrua correctione indi-
gent, qui partim leniendi, partim temperandi, partim sedandi, partim etiam
revellendi sunt: Lenitio perficitur per diluentia, lacticia, decocta gelatinosa,
gelatinas, juscula pingvia & in subjectis tenerioribus per Emulsiva. Tempe-
ratio perpetratur per pulveres absorbentes, nitratos & Coralliatos: Sedatio
perficitur per Cinnabarim, semen Papaveris albi, Syrupum Papaveraceum,
ut & per Tincturam Chaccarillæ & Massam Pilularum de Cynoglossa: Re-
vulsio absolvitur per repetendas laxationes, per pediluvia & per cucurbitula-
rum cæcarum applicationes ad dorsum, quæ singula auxilia justo ordine &
prout affectus præsentis status infert adhibenda erunt, ne videlicet remedia
fortiora & efficaciora commendentur, quando indoles Otalgia lenioribus &
mitioribus remediis obtemperat.

§. VII. Admodum confert, quo immoderati humorum affluxus ab affecta aure transferantur, ne exinde affectus exacerbetur; hæc diversio hujus affluxus variis modis perfici potest, vel repetita modesta laxatione alvi, vel ordinatione pediluviorum, vel frictionibus pedum, vel internis discutientibus & resolventibus remediis, vel cucurbitularum cæcarum applicationibus ad dorsum, vel denique in subjectis sanguine turgidis hirudinum applicatione ad confinia aurium, quibus remediis utiliter interponuntur auxilia temperantia Nitrata, quo simul motus acerbiores mitigentur, ita eo certius eoque melius nimius ille affluxus emendabitur.

§. VIII. Præterea in hoc urgente affectu ab extra æque ac intrinsecus necessaria discussio & resolutio suscipienda est: extrinsecus confert tum circa aurem affectam, tum intra illam remedia Comphorata & remissius Crocata usurpare, siquidem vel Spiritus vini Camphoratus, vel emulsio Camphorata, vel Camphora in substantia pro hoc usu convenit: non minus Emplastra lenientia & resolventia conferunt, ut de Meliloto & Crocatum, Ceratum cum Camphora mixta: sic facculi ex speciebus discutientibus, nervinis & leniter reprimentibus, siue sicci, siue cum vino calido humectati conducunt; quemadmodum iisdem etiam Camphora utiliter commisceri potest: intrinsecus discussio & resolutio succedit, quando Essentia temperata alexipharmacæ, aut etiam Essentia Succini commixta, exhibentur.

§. IX. Quando præsens affectus in nimiam acerbicatem increbescit, ita ut tempestiva & necessaria discussio impetrari haud queat, sed præsentis motus ad maturationem properent, tunc hæc suppuratio tantum cum bono regimine adjuvanda est, quoniam intra aurem congrua remedia maturantia adhiberi non possunt, interim extrinsecus continuanda sunt discutientia, ne insistens humorum affluxus hunc affectum valde impediat: facta maturatione quocunque modesto modo abscessus apertio facilitanda est; deinde intra aurem deponi possunt mundificantia, imprimis Essentia Balsamica ex Essentia Succini & Myrrhæ parata; huc etiam conducit Balsamus Peruvianus, vel de Copaiva, cum Melle & vitello ovi subactus, uti oleum Cerae & Ovorum æque abstergentem & lenientem efficaciam in tali necessitate exhibent.

§. X. Ne vero contraria quædam consuetudine remaneant, ita præstat affectam aurem bene dirigere & a qualibet injuria subducere; extrinsecus etiam Camphorata, Crocata aliaque nervina remedia continuare, interne circa exitum curæ etiam ordinare convenit roborantia, velut Liquorem Cornu Cervi succinatum, Essentiam Pimpinellæ albæ cum Essentia Succini mixtam, aut Mixturam nostram roborantem; cavendo, ne intrinsecus immoderatiores hu-
morum

morum commotiones provocentur, ita sub concursu congrui regiminis interna concretio legitime succedet.

§. XI. Quod denique præservatoriam curam in præsentī affectu observandam attinet, tunc confert sollicitè sangvinis evacuationes artificiales in inferioribus corporis regionibus administrare, aut suppressas salutare Hæmorrhagias iterum revocare & promovere: deinde conferunt repetitæ temperatæ laxationes, nec non regimina a nimia exæstuatione & repentina refrigeratione aliena: omnis excessus est evitandus, animus sit in quiete: imprimis aures subtrahantur a nimis liberali & frigido auræ afflatu, caput & pedes in constanti & modesto calore foveantur, potus & motus sufficiens conjungatur, sic Deo benedicente præservabitur Otagia.

CAPUT XV.

DE

TINNITU AURIUM.

§. I.

Quemadmodum hoc loco de morboſo Tinnitu aurium ſermo eſt, ita hujus diverſæ cauſæ ex hiſtoria practica conquirendæ ſunt, quo ſecundum diverſam illarum indolem medicatio condigne inſtrui & applicari queat, etenim interdum hic affectus cohæret cum motibus hæmorrhagicis, nonnunquam conſentit cum irregulari partium nervoſarum commotione & ſtrictura, interdum provenit a morbida aurium ſiccitate, aliquando cohæret cum ſenſibili refrigeratione, auribus admiſſa: ad quas ſingulas cauſas itaque artifex bene attendere debet: proinde etiam illa ſingularis obſervatio annotatione digna eſt, quomodo alios morbos maxime vero acutas febres comitetur & in hiſce tanto magis ad molimina hæmorrhagica referri mereatur: communiter hic Tinnitus non aliquali laxitate & imbecillitate partium, quam potius irregulari commotione in partibus nervoſo - membranaceis commiſſa nititur, quæ propterea debita correctione indigent.

§. II. Quo itaque hic affectus e fundamento curetur, in genere abſtinendum eſt ab evacuationibus quibuſvis immoderatis, impetuoſis & inopportunis; a negligentiori obſervatione & conciliatione ſtatus plethorici & moliminis hæmorrhagici; a remediis calefacientibus & humores valde impellen-

tibus, vicissim a refrigerantibus & adstringentibus, nec non ab intempestivo volatiliu usu; porro a communi Opiatorum ordinatione; deinde a negligentiori promotione ordinariarum evacuationum; ab externis tentaminibus affluxum sanguinis intra caput exacerbantibus & similibus aliis experimentis motus magis perturbantibus, quam corrigentibus.

§. III. Cura ipsa secundum diversitatem causarum ita dirigenda est, ut, si hic affectus cum moliminibus hæmorrhagicis consentit præservatoriæ & tempestivæ sanguinis missiones in inferioribus corporis regionibus suscipiantur, nec non ut modestæ laxationes cum remediis correctis aloëticis & helleborinis, pro revulsione administranda, instituantur: porro ut pediluvia per intervalla commendentur, nec non ut interne temperantia Nitrata & diluentia, videlicet decocta simpliciora ordinentur, ut denique temperatiora discutientia interna & externa exhibeantur, priora quidem alexipharmaca, posteriora Camphorata, quo concursans congestio & sanguinis affluxio debite dissipetur.

§. IV. Quando Tinnitus aurium ex irregulari commotione partium nervosarum provenit, tunc interne conducunt partim laxantia, quibuscum ad aliam motus speciem occasio exhibetur, partim interna resolventia, ut sunt Essentiæ Pimpinellæ albæ, Succini, Caryophyllatæ, Vincetoxici, Sassafras, quo etiam Liquor Cornu cervi succinatus spectat, non exclusa Mixtura e Tinctura antimonii tartarifata, Spiritu Cornu cervi & Essentia Succini parata, quemadmodum pro sedativo scopo Tinctura Chaccarillæ cum præcedentibus Essentiis combinata confert: ita etiam juvant remedia nitrata & in subjectis sensibilibus emulsiva ex aquis resolventibus & analepticis, nucleis pingvibus & semine papaveris parata; extrinsecus confert Spiritus vini Camphoratus cum Essentia Croci, Spiritu Formicarum, Liliorum convallium, Rorismarini, Matricariæ & Serpilli mixtus, sicut etiam sacculi e speciebus resolventibus & nervinis parati, cum vino fervido humectati, ad affectam aurem adhibiti, conferunt, quo denique fomenta vaporosa nervina adjungo.

§. V. Quando hic Tinnitus aurium præter motus congestorios & spasmodicos simul cum secessionibus humorosis & catarrhalibus conjunctus est, tunc interne conveniunt laxantia, quibus ex Agarico parata remedia & Mercurius dulcis conjungenda sunt; quo etiam spectant infusa vinosa per epicrasin utilia; deinde conveniunt Essentiæ Angelicæ, Ari, Helenii, Vincetoxici, Pimpinellæ albæ, Succini, Fumariæ, Sassafras, ipse Liquor C. C. succinat. subjunctis remediis Nitratis; externe intra aurem dimittenda est Camphora; circa aurem conducit Spiritus vini Camphoratus cum Essentia Croci mixtus, aut cum balsamo aliquo oleoso combinatus, quo præterea spectant Sacculi nervi-

nervini & suffimigia e floribus & gummis nervinis paranda cum modamine tamen usurpanda, nec non interdum modesta diaphoresis conducit; in subjectis mollioribus prodest frictio pedum & cucurbitularum cæcarum applicatio ad dorsum; in valde humidis & ubi malum est admodum contumax admitti potest Vesicatorium.

§. VI. Quando denique præsens affectus ex defectu sufficientis humiditatis ortum suum trahit, tunc conveniunt decocta simpliciora, aut infusa calida, nec non balnea moderata sive simpliciora, sive nervina, quid quod in quibusdam subjectis proficit usus Tabaci in fumo, in nonnullis conducit fumus ceræ cum Mastiche: sic in eadem afflictione confert oleum amygdalarum dulcium cum oleo Corticum aurantiorum parcius mixtum, addita Camphora & tantillo Croci, qualis miscela intra aurem remisius immittenda est; non minus conveniunt fomenta vaporosa nervina lenientia, quæ ad partis humectationem singula contribuunt: interea servandum est regimen modeste calidum & externum frigus ab organo auditus sollicitè excludendum est, ita variis modis talis Tinnitus curari potest, sicut ad plures alias causas hujus affectus cura ita dirigenda est, uti modo fundamentum & specimen quoddam tradidi.

CAPUT XVI.

DE

SUSURRU AURIUM.

§. I.

Pæsens affectus, licet haud dolorificus existat, tamen partim molestus, partim suspectus est, quoniam legitimum auditum turbat: proinde & ipse in experientia non infrequens existit, sicut diversis etiam causis nititur, e quibus principales sunt congestiones humorum ad aures factæ, aut interdum conjunctæ secesiones catarrhales intra aures, quando irregulares commotiones in tympano & reliquis nervosis membranis susceptæ hunc affectum causantur, quibus potioribus causis ita diversimode subveniendum est: imprimis aliquando in hoc affectu specialia motuum vitia adsunt, uti nonnunquam necessariorum motuum defectus, præprimis in subjectis aduictioribus & senilibus, in culpa sunt.

§. II. Neque quidem in eodem affectu penitus oblivioni tradendæ sunt animadversiones moliminum hæmorrhagicorum, quotquot & sub quocun-

cunque etiam schemate præcurrunt, quo deinde concursui & respectui sanguinis abundantis urgentis artifex satisfacere queat. Et quamvis interdum in aliis ætatibus alii effectus ex prægressis illis commotionibus hæmorrhagicis ortum traxerint, tamen in Therapia subordinata neque hisce condigne medela conveniens applicari potest, nisi prima causa & fundamentum totius mali recte tractetur, siquidem illæ causæ, quæ ad congestiones tales sanguineas revocandas concurrunt curatius ab ipsa genuina forma & indole hujus morbi discerni debent.

§. III. Quo itaque hic affectus scite & perite tractetur, cavendum est 1) ab evacuationibus inopportunitis, crassis & immoderatis 2) a negligentiori conciliatione status plethorici 3) ab incuriosa promotione ordinariarum evacuationum 4) a nudo externorum usu 5) a remediis internis & externis repente & vehementer commoventibus; 6) a medicamentis & experimentis aures valde stimulantibus 7) a regimine impetuoso & valde calido 8) ab usu narcoticorum remediorum 9) ab inopportuna & immodica Salium volatilium interna & externa commendatione & 10) a remediis valde adstringentibus & motus ordinarios admodum turbantibus.

§. IV. Specialior Therapia Suffusus aurium hisce principalioribus indicationibus practicis absolvenda est 1) ut corpus a generalibus impuritatibus repurgetur 2) ut irregulares motus temperentur 3) ut affluxus & infarctus interne & externe discutiantur 4) ut partes debite roborentur & 5) ut idonea præservatio & necessarium regimen præscribatur, quo successive huic morbo, qui chronicam indolem assumit, sufficiens & firma medela concilietur.

§. V. In prima indicatione commendatur debita corporis repurgatio, quæ eo se extendit, quo imprimis primæ regiones & successive etiam reliquum corpus ab humoribus biliosis, serosis, catarrhalibus liberetur: conveniunt itaque in subjectis junioribus infusa resolventia, roborantia & laxantia; alias etiam conducunt modestæ & repetitæ evacuationes alvinæ, quo Extractum Panchymagogum Crollii, Pilulæ de Ammoniaco, de Agarico, de Succino Cratonis pertinent, sicut in subjectis humidioribus parcus Mercurii dulcis usus conjunctus approbandus est.

§. VI. Deinde in altera indicatione motuum excedentium & inconvenientium ratio habenda est; hi motus itaque temperandi, sedandi & revelendi sunt, si in excessu quodam consistunt: Temperatio perpetranda est per pulveres Salinos & Nitratos, additis remediis absorbentibus & diaphoretico antimonio, aut pro necessitate urgente addita Cinnabari: Sedatio perficienda est cum auxiliis Cinnabarinis & in subjectis sensibilibus cum papaveraceis substantiis vel cum Chaccarillæ cortice, vel ubi congestiones refractariæ sunt cum

cum Massa Pilularum de Cynoglossa: Revulsio denique perpetratur vel cum repetitis laxationibus aloëticis, vel etiam cum pediluviiis, quæ adminicula contemperandorum & corrigendorum motuum excedentium præcipue in subjectis plethoricis conducunt.

§. VII. Tertio loco præstat in hoc affectu factas secesiones humoras discutere per interna & externa auxilia: interne conveniunt Essentiaæ resolventes & roborantes, velut Caryophyllatæ, Pimpinellæ albæ, Vincetoxici, Succini & ligni Sassafras, quemadmodum pro eodem scopo conducit Miscela e Tinctura antimonii tartarifata, Spiritu C. C. & Essentia Succini parata, ita etiam in subjectis temperatioribus Liqueur C. C. succinatus confert: externe proficiunt Camphorata & Crocata auxilia, nec non Sacculi nervini & discutientes, ut & suffimigia ex ejusmodi speciebus parata; non minus extrinsecus modestus usus Salis volatilis, auri affectæ applicatus, convenit, uti oleum Succini in exilissima quantitate cum oleo quodam leniente mixtum intra aurem depositum confert, non minus Spiritus nervini, ut Formicarum, Serpilli, Rosarum, Rorismarini &c. cum Spiritu vini Camphorato mixti ad usum externum conferunt: ita etiam cum eodem Camphorato Spiritu exiguae guttulae balsami oleosi mixtæ in hoc affectu non contemnendam utilitatem afferunt.

§. VIII. Proinde etiam confert quarto loco affectam aurem cum nervinis remediis fovere, sicut etiam in hoc affectu, quando chronicus est & cum catarrhalibus defluxionibus conjunctus interna nervina proficiunt, quo scopo maxime conveniunt Spiritus volatiles, Essentia Succini, Cinnamomi & in aptis subjectis tantillum de Essentia Ambra; extrinsecus conveniunt Sacculi, fomenta, suffimigia, linimenta, Spiritus, paranda ex radicibus Valerianæ, Levistici, Caryophyllatæ, Serpentariæ virginianæ, Cyperi rotundi, Aristolochiæ rotundæ, Ireos Florentinæ, herbis Majoranæ, Serpilli, Rorismarini, Mari veri, Basilici, floribus Chamomillæ romanæ, Rosarum rubrarum, Schœnanthos, Lavendulæ, Calendulæ, Croco orientali, semine anisi simplici & stellato, baccis Lauri & Juniperi, Ligno Sassafras, Rhodio, Santalino, Citrino, Gummi Benzoës, Mastichis, Animæ, Elemi, Carannæ, Storacis calamitæ, Moscho, Zibeto, Ambra, Cortice Thymiamatis: huc spectant olea destillata Menthae, Melissæ, Majoranæ, Matricariæ, Lavendulæ, Sassafras, Rhodii &c. nec non Spiritus Serpilli Rorismarini &c. ut & Essentiaæ Ambratæ, qualia remedia cum prudentia & moderamine variis modis adhiberi possunt.

§. IX. De reliquo pro congruo regimine in hoc affectu confert moderatus calor, in quo caput & affectæ aures servari debent, sicut præterea ordinariæ evacuationes in justum successum reducendæ sunt: insuper ejusmodi

causæ crasiores arceri debent, quæ, dum in genere totum caput, ita seorsim etiam aures offendunt: præservatorio scopo conferunt missiones sanguinis in subjectis plethoricis, repetitæ laxationes, pediluvia, modestæ diaphoreses una cum sufficienti corporis motu, sicut denique omnes illæ occasiones evitari debent, e quibus aliquæ dyscrasiæ humoribus conciliari & alterationes capiti induci possunt.

CAPUT XVII.

DE

GRAVITATE AUDITUS ET SURDITATE.

§. I.

Denique inter afflictiones, quæ sensum auditus concernunt, partim durioris & gravioris auditus, partim perfectæ surditatis mentio injicienda est; ut plurimum vero hi affectus oriuntur ab insufficiente aut penitus deficiente tensione partium membranarum & ipsius tympani in aure, sicut actualis perruptio hujus tympani totalem & incurabilem surditatem post se trahit; hæ ipsæ atoniæ & infirmitates in organo auditus ex variis externis & internis causis pendent: quod si itaque artifex agnoverit, quod etiam interna causa fontica & singularis ad talem calamitatem fundamentum quasi subministret, tunc in cura etiam huic causæ condigne satisfacere & succurrere, deinde ad reliquam conditionem affectus operam suam dirigere debet, quo itaque e fundamento tale malum tollat.

§. II. Quo in tam intricatis & interdum etiam desperatis morbis artifex speratum & desideratum auxilium offerat, cavendum est a præpostera & nimis cunctata medicatione, etenim si tale malum diu duravit, tunc serius medicina paratur; deinde abstinendum est ab immoderatis evacuationibus & commotionibus partium & humorum, ut & a nimis confusa & multiplicata variorum remediorum & experimentorum oblatione; porro a remediis narcoticis & similibus, quæ motus vitales magis opprimunt, quam sublevant, utpote quæ principales in tali casu tenendæ cautelæ practicæ sunt.

§. III. Quod specialem curam harum afflictionum attinet, tunc generalis accessus eo est instituendus, ut vel impuritates, partes & humores of-
fen-

fendentes per congruas laxationes evacuentur, vel ut urgens & concurrens sanguinis plenitudo debite ventiletur, vel ut concurrentes motus congestorii, aut similes alii irregulares per nitrata remedia temperentur, per diluentia leniantur, per Cinnabarina sedentur, per alexipharmaca discutiantur, per laxantia aloëtica, pediluvia, infessus & moderata balnea deriventur, per anticatarrhalia succinata & volatilia affluxus & infarctus catarrhalis dissolvatur, utpote quæ operationes in fundamento hujus curæ sollicitè administrandæ sunt.

§. IV. Extrinsecus conveniunt remedia discutientia & roborantia, qualia in præcedente affectu commendata prostant, uti imprimis Camphorata & Crocata remedia, oleum destillatum Chamomillæ & Succini, Spiritus & Salia volatilia, auxilia svaveolentia ex Ambra & Moscho parata, olea destillata nervina, Spiritus nervini, ipsum Castoreum in hoc affectu profunt, quemadmodum alibi auditus gravitati succurritur per instrumentum acusticum sive cornu auri admotum, unde auditus cornutus suam appellationem nactus est; quando e nimia externa violentia surditas orta fuit, tunc ob tympani disruptionem frustra aliqualis auditus revocatio urgetur: præstat vero, quo singula talia auxilia in tempore offerantur.

CAPUT XVIII.

DE

ODONTALGIA.

§. I.

EXcipit jam affectus perquam frequens & satis molestus atque dolorificus, qui propterea adeo frequenter medico offertur, quo auxilium aliquod certum & efficax ordinetur, interim in cura hujus affectus, qui Odontalgiam constituit, immensus numerus remediorum vulgo commendatur, dum incertitudo plurimorum remediorum occasionem subministravit, quo alia certiora inveniantur & desiderentur, licet sub multiplici & confuso talium remediorum usu præsens affectus magis confundatur & corrumpatur, ut propterea merito hic affectus ad famosa illa Medicorum scandala recensendus sit, qui magis patientia, quam therapia superatur; ubi tamen etiam illa notatu digna cautela inculcanda est, ne & Medici & patientes

adeo incontinentes & præcipites sint cum dentium extractione, ad quam communiter confugiunt.

§. II. Quo artifex cum meliori utilitate huic intricato & contumaci affectui satisfaciatur, antea bene nosse debet indolem præsentis afflictionis, siquidem eo præcipue animus advertendus est, quo præsentis motus congestorii recte agnoscantur & quo illorum scopo Medicus opportuno tempore satisfaciatur; proinde etiam observanda est horum motuum contumacia & habitualis indolis, quæ propterea iterum cum peculiaribus adminiculis emendanda est; quid quod nosse debet artifex concursus rheumaticos & inflammatorios, aut eventus & consecutiones Catarrhalium schematum morbosorum vel plenariæ corruptionis in dente exorientis, quæ in futurum ad plures frequentiores & faciliores præcedentium motuum congestiorum repetitiones disponit: quare multum refert, quo in tali affectu primum fundamentum ab accidentalibus successionebus & eventibus distingvatur, adeoque artifex deinde rite discernat, quid symptomaticis afflictionibus proficere possit.

§. III. Cum itaque in Pathologia practica primario ad motus illos respiciendum sit, quibus mediantibus sanguinis superflui & molesti exoneratio a natura humana intenditur & urgetur, - ita primarium officium Medici erit, quo hisce motibus rite dirigendis operam adhibeat & quidem etiam illorum gradum & præsentem statum atque habitum bene observet, ita fiet, ut hoc malum e fundamento curari possit; quando præprimis illa communia experimenta non ita promiscue, neque ita copiose applicantur; inde enim contingit, ut præsentis motus valde sensibiles magis refractarii reddantur, aut e chronico tali affectu acutus inflammatorius provocetur, quod eo citius in subjectis plethoricis evenire solet: unde multum refert etiam in tali calamitate ad salubritatem Hæmorrhagiarum necessariarum & moderatarum retrospicere.

§. IV. In cura itaque hujus frequentis & insignis afflictionis abstinendum est 1) a confusis evacuationibus sanguinis 2) a perturbationibus & negligentioribus promotionibus ordinariarum excretionum 3) a præcipiti & promiscuo usu evacuationum Chirurgicarum, ut sunt Vesicatoria &c. 4) a præmatura extractione dentium 5) a remediis valde acris & affluxum humorum magis excitantibus 6) ab indifferenti usu oleorum destillatorum, imprimis vero olei Caryophyllorum 7) a simplici usu Opii ad locum dolentem 8) a remediis refrigerantibus valde adstringentibus & repellentibus 9) ab experimentis nude emollientibus & affectas partes valde relaxantibus 10) a nimis multiplicata, fugaci & inconstanti remediorum & experimentorum applica-

plicatione ii) a confuso specificorum & magneticorum remediorum usu, denique 12) a perversa præservatione.

§. V. Positiva Therapia Odontalgiae sequentibus practicis indicationibus absolvitur 1) ut motuum praesentium immoderatorum congestiorum ratio habeatur, quo curatorie aequae ac praeservatorie emendentur 2) ut urgentes dolores & afflictiones per externa adminicula legitime leniantur 3) ut accidentalibus confectaria, quae cum affectu tali complicantur, ita tractentur, ne primum affectum exacerbent & in reliquo suo decursu immoderatum & habitualem reddant: Haec singulae indicationes iusto ordine exercendae sunt, ne nimis praecipitanter ad palliativa remedia tantum pro dolorum acerbitate lenienda Medicus confugiat.

§. VI. Quod itaque internam motuum directionem attinet, tunc pro usu praeservatorio conducunt in subjectis, quae sanguinis commotionibus obnoxia sunt, Venae Sectiones in pede instituendae, nec non repetitae laxationes pro diversitate Temperamenti ordinandae & inveniendae; sicut etiam in quibusdam subjectis praeservatorio usu conferunt Scarificationes, tum in ordinariis locis, tum circa aures institutae, ubi hirudines ad aures praeservatorio scopo nonnunquam applicari possunt: profunt etiam pediluvia tam curatorio, quam praeservatorio fine: in subjectis, quae de phlegmatico Temperamento multum participant & ubi hic affectus nimis frequenter recurrit & nimis vehementer affligit, interdum admitti potest Vesicatoriorum usus, modo modestus sit, ne eximius dolor eundem comitetur.

§. VII. Proinde ad motuum correctionem conferunt necessariae & selectae mitigationes & lenitiones, ut & conjunctae & subjunctae sedationes, sicut huc profunt remedia nitrata, Cinnabarina, diluentia; in subjectis mollioribus & sensibilibus emulsiva, lacticinia, in aliis decocta domestica & sedativo scopo Massa Pilularum de Cynoglossa; sicut pro interna discussione adjuvanda vel regimen quietum, vel tale decoctum, vel temperata Essentia alexipharmaca, vel in subjectis serosioribus Tinctura antimonii tartarifata cum Essentia Succini remixta, proficit; quae singula tamen non nimis frequenter neque prodigis quantitatibus ordinanda sunt: quidquod praestat, si hic affectus habitualis fuerit, temperata sedativa remedia offerre, quo vehementia horum motuum melius & efficacius subjugetur.

§. VIII. In secunda indicatione commendantur auxilia topica, quae in Odontalgia innumera passim allegantur & laudantur, e quibus hoc loco aliquem selectum instituere placet, ita quidem, ut eundem tam ad Odontalgiam simplicem sanguineam, quam ad complicatam sive serosam applicem; proficiunt remedia externa partim discutientia, partim lenientia, partim etiam

iam sedantia; in Odontalgia sangvineae convenit solutio nitri cum aqua Rosarum facta, per modum collutionis adhibenda: porro conducit decoctum radicum Ireos florentinae, Bryoniae, Sigilli Salomonis, Bistortae, Vincetoxici, herbarum Salviae, Rorismarini, Rutae, Betonicae, Hyoscyami, florum Chamomillae, Sambuci, Rosarum, Seminis Carvi, Baccarum Lauri & juniperi five hoc decoctum cum simplici aqua, vel etiam cum lacte paretur; quibusdam subjectis eximiam utilitatem attulit lac tepidum, cum quo simplex collutio instituenda est: ita pro diversione motus congestorii instituenda concedi possunt Emplastra temporibus fervidius applicanda, paranda ex Therebinthina, Cera, Mastiche &c: ita etiam conducunt Emplastra de Meliloto, Diachylum cum gummatibus Camphorata, addito tantillo Theriacae: Et talis Theriaca potest etiam modica quadam quantitate praedictis decoctis combinari: ita parari potest Emulsio ex aquis Hyoscyami, Rosarum, Foeniculi, florum Sambuci cum amygdalis dulcibus, semine Hyoscyami & Camphora, qualis Emulsio illinenda est gingivis dolentibus quo congestio discutiatur & ex parte etiam sedetur.

§. IX. E numero sedantium adminiculorum pro usu externo proficuum convenit Philonium Romanum, Sotirilla Mindererii, qualia remedia tamen & caute & parcius applicanda sunt; neque contemnendum est experimentum B. Ettmülleri, quo flores Chamomillae, Sambuci, radicem Ireos florentinae & oleum Papaveris expressum commendat, ubi adhuc Camphorae usum additum laudamus; ita alibi Wedelius radicem Oxylapathi, Tormentillae, Bistortae, folia Scordii, Chamædrios, Verbenae, Salviae, Rosarum, Ligni Sancti & Mastichen cum vino decoquenda pro collutione oris laudat: sunt qui Persicariae recenter contusae dolenti loco applicatae egregiam virtutem adscribunt: neque Bartholini experimentum rejiciendum est, quando solutionem Lapidis Prunellae pro collutione oris ordinat & deinde usum Philonii Romani substituit; cujus applicationem vero paulo securius Theriaca simplex supplet, ita illa cautela observanda est, ne sedativa remedia nimis praecipitanter adhibeantur: denique etiam hoc loco mentio injicienda est experimentorum Sympatheticorum, ubi inter alios Helmontius & Fioravantus osficulum de brachio bufonis extollunt, quocum Gingivae dolentes fricari debent: ita alii in hoc malo curam per transplantationem praefereunt, quae etiam in nonnullis, sed haud frequentius desideratam opem obtulit.

§. X. Quoad specialiores circumstantias ex parte discrepat Odontalgia serosa, cum catarrhali effectui, conjuncta: in hac interne conveniunt laxantia cum Agarico, Mercurio dulci aliisque phlegmagogis remediis instructa;

Etia; deinde conveniunt Essentia discutiens alexipharmaca, imprimis etiam Essentia Succini & Tinctura antimonii acris; externe conferunt Sacculi ex speciebus resolventibus & nervinis parandi, sive sicciore, sive cum vino fervido humectandi; profunt etiam extrinsecus remedia Camphorata & Crocata ut & urgente necessitate Vesicatoria: confert modestus usus apophlegmatisantium nimirum masticatoriorum remediorum, proficit moderata applicatio olei Caryophyllorum; conducunt collutiones cum decoctis discutiensibus & nervinis: quadrat huc Tinctura odontalgica Mynsichti & denique in subjectis aptis usus Tabaci in fumo in hac Odontalgia specie concedendus est.

§. XI. Quod denique in tertia indicatione diversos effectus & eventus Odontalgia attrinet, qui ita dirigendi sunt, ne finistras consecutiones involvant, tunc primo loco observanda occurrit accidentalis illa intumescencia, quae in affecto latere, maxime doloris urgentis occurrit: pro hac removenda vel ipsa simplicissima continentia subjecti convenit, vel etiam modestus calor conducit, vel Sacculi simplicissimi ex floribus Chamomillae, Sambuci & Sale communi, nec non baccis Lauri & Juniperi parati, calide impositi conveniunt. Profunt etiam Camphorata remedia, ut & Emplastrum de Meliloto Camphoratum: quando in Odontalgia frequentior sputatio contingit, tunc a practicis commendatum oleum Buxi utilitatem suam exserit, uti etiam in Odontalgia serosa alii oleum de Piperibus, oleum Mastichinum, oleum Camphorae in parcissima quantitate & in subjectis valde phlegmaticis pro usu externo ad verticem commendant.

§. XII. Denique etiam mentio injicienda est Dentis corrupti & carioli, qui necessario extrahendus est & post administratam extractionem praecavere convenit, ne reliquiae cariosae vicinos dentes integros inficiant; unde ad extingvendam talem Cariem conducit Essentia Myrrhae, Essentia Aloes, Hyperici, Succini, cum oleo Therebintinae mixta; aut ad dentem cariosum applicari potest massula e cera, Myrrha & Therebinthina parata: cum cauteriis actualibus circumspice procedendum est, ne vel nimis profunda sint, neve nimis superficialia; alias promissam utilitatem non afferunt: aluminosa acida corrosiva in hac afflictione non quadrant, supplet illorum defectum acetositas Citri; conferunt itidem ad extingvendam cariem amara, ut radices Zedoariae, Gentianae rubrae, Aristolochiae rotundae & herbae amarae in decocto applicandae; maxime vero exigua portio Euphorbii cum Therebinthina & Myrrha mixta ad cariosum dentem adhibita hanc corruptionem extinguere adjuvat.

CAPUT XIX.

DE

PHRENITIDE.

§. I.

Acutus hic affectus five idiopathice five symptomatice occurrat, admodum periculosus est, adeoque exquisita & prudenti therapia indiget: in tantum vero positivæ medicationi subjacet, in quantum artificiali ex vero constat, quod inflammatio quædam in cerebro illius causa sit: quando vero five simplices stases, five actuales corruptiones, five varicosæ inflationes in culpa sunt, tunc de speciali tali afflictione non nisi post mortem sub disquisitione anatomica certus redditur artifex, adeoque antea & maturius eo curam suam dirigere non potest, quo magis specialissimæ tales causæ latent: & licet etiam exacte constiterint, tamen in artis potestate non est, quo adeo efficacia remedia ordinentur, hinc in periculoso tali morbo plurimum Deo & Naturæ committendum est.

§. II. Non parum in hujus affectus pathologica disquisitione confert & refert, quando prudens Medicus illas causas rite perpendit, conciliat & applicat; quæ cum motu sanguinis et scopo hæmorrhagico conveniunt, siquidem Phrenitis juxta observationem antiquiorum & recentiorum non parum cum moliminibus hæmorrhagicis colludit, sicut ex repentinis salutarium Hæmorrhagiarum suppressionibus ortum traxisse legitur & apprehenditur: proinde etiam ex repentina perturbatione liberi & sufficientis transitus & progressus sanguinis per cerebrum interdum orta fuit, quo præcipue externæ violentiæ, aut etiam fonticæ internæ alterationes repentinæ contribuere solent.

§. III. Quod seorsim Phrenitidis symptomaticum concursum cum acutis febribus attinet, tunc tanto magis illa causa est annotanda, quomodo particulares immodicæ congestiones sanguinis intra caput institutæ, hunc affectum provocaverint, quales congestoriæ commotiones haud ita ludicræ & turbulentæ sunt, sed potius cum scopo illo effundendi superflui & commoti sanguinis exacte cohærent; sicut ut plurimum ad talem Phrenitidem symptomaticam tales causæ conferunt, quæ in febribus sanguinem valde turgesciunt & naturam ad talem secundarium actum excretorium disponunt & seducunt, quæ causæ tanto magis prudenter æstimandæ & tractandæ sunt, quo periculosior est totus status complicati hujus affectus.

§. IV.

§. IV. Et quo in tam periculoso affectu securius & efficacius Therapia idonea commendetur, cavendum est 1) a quibusvis confusis & immoderatis evacuationibus 2) ab indiscreta sanguinis artificiali missione 3) ab inopportuna & præmatura venarum raninarum incisione 4) a remediis acribus, calefacientibus & humores valde commoventibus 5) præcipue vero a volatiliū remedium usu 6) a liberali camphoræ usu interno 7) a remediis refrigerantibus 8) ab adstringentium & valde incrassantium usu interno 9) maxime vero a remediis quibusvis narcoticis & præcipue ab usu opii 10) ab interno usu oleosorum balsamicorum 11) a motuum febrilium concurrentium diversa perturbatione & denique 12) a nimis confusa multiplicata remedium diversi & perverſi effectus oblatione.

§. V. Positiva medicatio Phrenitidis has speciales indicationes practicas comprehendit 1) ut urgente necessitate & permittente occasione tempeſtiva motuum diversio instituatur 2) ut præſentes commotiones congestoriæ & inflammatoriæ temperentur & rite dirigantur 3) ut febris conjuncta recte tractetur & ad congruas suas excretiones promoveatur 4) ut per externa apta auxilia nimia congestio intra caput directâ discutiatur: præstat vero singulas has indicationes & ordine congruo & debita constantia applicare.

§. VI. Iuxta primæ indicationis valorem tempeſtive præſentibus immoderatis motibus, quando in primo ingressu & accremento constituti sunt, diversio est inducenda, quæ ipsa variis modis fieri potest, vel ut 1) tempeſtiva Venæ Sectio sufficiens in brachio instituatur & 2) urgente necessitate post præmissam generalem Venæ Sectionem venæ sublinguales, vel frontis vena incidantur, vel ut 3) mox clyster stimulanſ ordinetur, quo sub alvi efficaci apertione contumaces illi decubitus anoterici avertantur, vel ut 4) plantis pedum rubeſaciens maſſula applicetur, vel ut 5) frictions pedum & cucurbitularum cæcarum applicationes ad dorsum & femora (si comode fieri potest) conjungantur, vel ut 6) tempeſtive Narium Hæmorrhagia secundum Zacuti Lusitani in Admiranda Praxi commendationem provocetur.

§. VII. Secunda indicatio commendat & inculcat præſentium congestiorum & inflammatoriorum motuum lenitionem & mitigationem; prior præſtanda est per decocta pharmaceutica mucilaginoſa & gelatinosa dilutiora, nec non per emulsiva ex aquis resolventibus & analepticis, atque ex nucleis pingvibus parata: mitigatio ſuccedit per usum remedium absorbentium cum acidis saturatorum, Coralliatorum & nitratorum & si impetus horum motuum nititur nimia sanguinis fluiditate, tunc conducunt Julapia, cum acidis subjectis remixta, ut et nitrata sub potu consueti offerenda, porro proficit usus

Mixturæ simplicis, Caralliorum rubrorum præparatorum, Lapidis Prunellæ, Nitri antimoniatum, quibuscum in tantum motus immoderati temperantur, in quantum nimis sanguinis orgasmus refrenatur, licet cæteroquin cum talibus remediis acidulatis necessarium moderamen observandum sit.

§. VIII. Sed cum affectus phreniticus præcipue cum febre fati acuta jungatur, ita hujus febrilis concursus prudens ratio habenda & instituenda est, ne videlicet motus febriles augeantur: præstat itaque abstinere ab omnibus calidis remediis & rectius sub bono regimine quantum possibile exacte servando, sub sufficienti usu diluentium, sub usu pulverum nitrosorum cum remedio antimoniato fixo conjunctorum, sub ordinatione decoctorum ex Cichorio, Scorzonera, passulis majoribus, aquis diapnoicis &c: parandorum, sub conciliatione Mixturæ simplicis, aut miscelæ ex Essentia Pimpinellæ albæ, Caryophyllatæ, Vincetoxici & Scordii paratæ adjuvare & expectare, quo sub remissioni æstus successu diaphoresis legitime erumpat & continuet, quæ ante omnia pro ventilatione febris, omni cum moderamine & continentia erit promovenda.

§. IX. Denique etiam in hoc affectu talia adminicula conferenda sunt, quæ præsentem inflammationem quacunque congrua ratione discutere adjuvant; unde non incongrue periti practici in subjectis robustioribus interne Electuarium de ovo cum Nuce vomica usurpant; externe remotiori auxilio discutiunt & resolvunt Camphorata, capiti applicanda, nec non epithemata ex aceto Rosaceo aut Rutaceo cum Camphora mixta parata, ut & Emulsiva pro usu externo ex aquis Rosarum, Fœniculi, Hyssopi, Matricariæ, Nucleis persicorum & Camphora composita: huc etiam spectant sacculi modice vinosi, e speciebus discutientibus & nervinis facti addita Camphora, qualia auxilia solertius vertici & reliquo capiti imponenda sunt, quæ, licet non intimius penetrent, attamen eminens adjuvant, quo minus præsens interna inflammatio increbescat.

CAPUT XX. DE PARAPHRENITIDE.

§. I.

Quemadmodum nunc sufficiens Phrenitidis mentio facta fuit, ita brevibus quædam de complicato affectu phrenitico, qualem vulgo
Para-

Paraphrenitidem vocant, monenda erunt; quamvis vero hic affectus magis intricatus & periculosus existat, tamen eo magis necesse erit, veras illius causas evolvere & perscrutari, an videlicet primarius affectus in inflammatione pectoris, diaphragmatis, Ventriculi, aut aliorum locorum existat; an affectus Cholericus acerbior præsto fuerit, ut ita diversitati causarum, cum diversa, sed vicissim etiam congrua medela artifex subvenire queat, licet deinde ad conjunctum affectum phreniticum etiam animum dirigere debeat.

§. II. Cum itaque in Paraphrenitide triplex fonticus affectus conjunctus sit, videlicet affectus primarius qui ut plurimum pro inflammatione in abdomine obvia habetur, deinde certus gradus Phrenitidis & tertio denique febris acuta, ea propter majori dexteritate opus est, ne artifex contra ullum horum ludicre impingat: neque propterea impetuose quædam commotiones in tali morbo excitari possunt neque etiam ulla negligens mora nectenda est, cum periculum præsens urgeat; quidquod denique Medicus bene inquirere & conferre debet, an & in quantum quidam respectus hæmorrhagici perturbati cum tali periculosa afflictione concurrant, quo iisdem tempestive & efficaciter subvenire queat.

§. III. Quo magis acutus itaque hic affectus est in superque complicatus, eo major dexteritas & prudentia in illius cura adhibenda est, nocent enim quælibet fortiores commotiones & evacuationes; nocent remedia subtilia, acria & calida; nocent etiam volatilia: proinde etiam obsunt positive refrigerantia, adstringentia, immoderate incrassantia, narcotica, excretiones ordinarias suppressantia, aut perturbantia, quæ singula ad præsentis affectus deteriorationem repente inferendam satisfaciunt; unde rectius lenissima methodus aliis tentaminibus præferenda erit.

§. IV. Specialis Cura Paraphrenitidis illis causis accommodata esse debet, quæ primario ad hunc affectum contribuunt: præstat itaque disquirere, an hic morbus a motu sanguinis eluctatorio pendeat & molestem plethoram pro fundamento habeat; ubi iterum dijudicare convenit, an adhuc opportunitas temporis permittat, quo Venæ Sectio sufficiens administretur, alias vero expedit alvum liberare cum clysmate leniente, roborante & leniter stimulante; fortior enim stimulus non admodum securus est, si affectus cholericus, aut inflammatio in abdomine adfuerit.

§. V. Hoc præstito porro circumspiciendum est, an Cholericus affectus adfuerit, ubi talia remedia ordinanda sunt, quæ ad bilem acriorem diluendam, temperandam & abstergendam conferunt, maxime conducunt dilutiora mucilaginosa, absorbentia sive simplicia, sive cum acidis conjuncta & nitrata remedia: quando alia interna inflammatio præsens est, tunc con-

veniunt absorbentia cum acidis maritata, temperantia nitrata, potiones ex aquis resolventibus & diaphoreticis fixis parata; proinde interponendæ sunt Essentiæ temperatæ alexipharmacæ; Camphorata interne cum maxima modestia usurpanda sunt: conducunt itidem emulsiones dilutiores parandæ ex aquis resolventibus, analepticis, nucleis pingvibus & semine Cardui mariae: quid secundum quorundam commendationem Magisterium dentis apri aut Maxillæ Lucii piscis in tali affectu conferat, experientia erit concilianda: conducit insuper usus decoctorum ex Scorzonera, Cichorio, Scordio, Chærefolio floribus Sambuci, Scabiosa, Galega, Cinnamomo, Citro & Passulis, nec non e Cornu Cervi paratorum; quæ singula auxilia ad internæ inflammationis directionem conducunt: de reliquo talia auxilia etiam externe conjungi debent, quæ in Phrenitidis cura præcedente allegata prostant.

CAPUT XXI.

DE

AFFECTIBUS SOPOROSIS.

§. I.

Quanquam horum affectuum in schola medica quoad species suas numero plures recenseantur, tamen iidem tam quoad causas, quam quoad reliquam indolem perquam conveniunt, siquidem ubique satis ominosi & intricati sunt, ita ut plures tali affectu correpti pereant, quam salventur; quæ consideratio tamen minime negligentem artificem reddit, sed magis Medicum excitat, quo quacunque circumspeditione & dexterritate huic afflictioni opem congruam afferat, siquidem tempestiva etiam medela paulo magis salutarem eventum promittit, nisi vel e crassis, vel violentis admodum causis tales affectus concitati fuerint.

§. II. Imprimis retrospiciendum est ad horum morborum evidentiores causas, quibus deinde rationales medicationes accommodandæ sunt, unde nonnunquam ad eosdem morbos disponunt anomalix hæmorrhagicæ, undecunque etiam eadem ortum suum capefferint, sicut alibi abscessus intimiores capitis, graves stagnationes, aut oppletiones in cerebro, actuales corruptiones in eodem, contumaces congestiones & perversæ secessiones humorum intra illud factæ, aut confusiones sensationum per opiata oblata provocatæ, aut actuales & ab extra inductæ violentiæ ad fonticos hos soporosos affectus generandos concurrunt.

§. III.

§. III. Quo majus est periculum, quo difficilius est experimentum, eo major vigilantia in cura horum affectuum adhibenda est, præterea 1) abstineat prudens Medicus a confusis 2) tanto magis vero anotericis crassis evacuationibus 3) a negligentiori conciliatione moliminum hæmorrhagicorum 4) a remediis simultanee sanguinem impellentibus & partes irritantibus 5) a promiscuo salium volatilium usu interno 6) ab inopportunis & præposteris evacuationibus Chirurgicis 7) a negligentioribus promotionibus ordinariorum excretionum 8) a remediis narcoticis 9) a valde increpantibus medicaminibus 10) a promiscuo sternutatoriorum usu 11) a liberali & prodiga Salium volatilium externa oblatione & 12) a qualicunque perverso & immoderato regimine.

§. IV. Quando affectus soporosi ab aliqua violentia, capiti oblata, orti sunt, tunc conveniunt præmissa liberatione alvi cum clystere leniente & roborante, tempestivam Venæ Sectionem in brachio ordinare & prout circumstantiæ sudent atque urgent, Trepanationem instituere: quod si etiam a commotione particulari sanguinis ortum traxerint, insuperque status plethoricus in subjectis adfuerit, tunc perinde tempestiva Venæ Sectio salutaris est, quæ vero non ita indiscretim ordinari debet, præcipue si in febribus post plures dies transactos affectus tales contingant, ubi alia potius auxilia in usum trahenda sunt.

§. V. Proinde in Soporosorum Affectuum cura præstat tempestive alvum provocare & quidem cum clysteribus emollientibus, roborantibus & simul stimulantibus; deinde conducunt remedia alexipharmaca cum regimine modeste diaphoretico & si orgastica sanguinis commotiones intercurrent, interponenda sunt temperantia nitrosa: profunt itidem analeptica, imprimis potiones aquosæ & modeste spirituosæ, ut & Emulsiones: vulgo quidem Castoreum ut alexipharmacum remedium in morbis soporosis laudatur, quæ commendatio vero non adeo probata est; deinde acidorum usus in his morbis sit circumspectus, licet eadem ut antidotum laudentur adversus Opii virulentiam: maxime convenit, quo placidæ & constantes diaphoreses succedant & motus sanguinis in aliquam æqualitatem transferantur: absente etiam febre confert miscela ex Tinctura antimonii acri, Spiritu Cornu Cervi & Essentia Succini parata: sunt e practicis, qui apophlegmatizantia remedia ordinant, quæ interdum, si commode usurpari possunt, utilitate sua non destituuntur.

§. VI. Præter hæc interna remedia conferunt etiam externa auxilia, velut frictiones paulo asperiores, rubefacientia pedibus applicanda, vesicatoria, camphorata vertici & temporibus adhibenda, sacculi discutientes nervini vinosi, moderata applicatio balsamorum oleosorum in vertice & nucha, mo-

destus odor salium volatiliū & si præsumitur aliqua suppuratio in cerebro nata, tunc moderata sternutatio excitata accidentalem puris eruptionem post se trahit & quamvis odor acidorum & acetorum, imprimis Spiritus viridis æris in affectibus soporosis ex opii usu ortis laudetur, tamen eadem promissam utilitatem non afferunt; unde rectius resolventia & syaveolentia aliis experimentis præferenda sunt; sicut de reliquo natura jam torpida ad functiones suas rite suscipiendas & administrandas, excitanda est; sub quibus singulis adminiculis justo ordine usurpatis sperari debet, quod in subjectorum salubritatem cedere potest.

CAPUT XXII.

De

VERTIGINE.

§. I.

Vertiginosa capitis perturbatio in communi experientia medica haud infrequens est, subinde etiam satis molesta & ominosa, imo satis intricata & complicata; propterea admodum refert exactam notitiam de eadem acquirere, ne deinde promiscue tractetur insuperque magis confirmetur, quam eradicetur: etenim non quælibet Vertigo ita funesti ominis est, sed cum variis mitioribus causis cohæret, siquidem ad hanc diversitatem & differentem gravitatem causarum provide advertere debet artifex, ne in ipso usu practico easdem causas inter se confundat & ita præsens affectus vel corrumpatur vel cum aliis morbidis afflictionibus jungatur & augeatur,

§. II. Principales causæ ad quas in Therapia medica attentio dirigenda est, nituntur vel plenitudine sanguinis & connexa congestione & translatione sanguinis intra caput, pro scopo inducendæ actualis Hæmorrhagiæ; vel spissitudine sanguinis, ob quam progressus per cerebrum non adeo liber, facilis & æqualis est; vel irregulari commotione partium nervosarum in capite, quæ interdum evidentem aliquam debilitatem post se relinquit; vel denique variis ventriculi afflictionibus, si hæc consistant in occlusis & retrocedentibus flatibus, si in difficili concoctione, si in moliminibus ad vomitum actuale transeuntibus, quæ singulæ posterioris indolis circumstantiæ æque turbata illa & inordinata nervorum commotione nituntur & hisce potioribus

tioribus causis tali ordine satisfacere debet Medicus, quo cura verum fundamentum attingat.

§. III. Quo magis implicatus hic est affectus, eo major dexteritas est usurpanda in illius curatione; propterea cavendum est 1) ab indiscreto usu vomitoriorum 2) ab intermissione, aut cunctata & præpostera commissione ventilationis sanguinis 3) a promiscuo usu stomachicorum 4) a negligentiori promotione ordinariorum evacuationum 5) ab indifferenti oblatione remediorum & experimentorum spirituosorum, concentratorum, nervinorum, cephalicorum balsamicorum 6) a quibuscunque remediis sanguinem valde turgescientibus 7) a medicamentis adstringentibus & necessarios motus retinentibus 8) a remediis vulgatis narcoticis 9) a communi specificorum usu 10) a negligentiori tractatione motus sanguinis, tum generalis progressivi, tum particularis congestorii 11) a frequenti variatione tum methodi medendi, tum ipsorum remediorum & denique 12) a nimis præcipitata curatione totius huius affectus.

§. IV. Quod specialem Therapiam Vertiginis attinet, tunc eadem secundum prædictam diversitatem causarum etiam discrepat: quando itaque Vertigo cum abundantia sanguinis & motibus congestoriis capitis coheret, tunc nullum remedium magis simplex & ingenuum est, quod huic affectui propius competit, quam præservatoria & repetita quædam sanguinis ventilatio artificialis, sive per Venæ Sectionem in pedibus, sive in anomaliis hæmorrhoidalibus per hirudinum applicationem ad loca hæmorrhoidalia instituta fiat, qualis evacuatio vero & ordinata & sufficiens esse debet, alias non illud levamen affert, quod de eadem expectatur: & quando in subjectis adultioribus valde suspecta vertigo urget, tunc sine mora hæc sanguinis imminutio suscipienda est.

§. V. Proinde etiam multum refert, quo alvus sit libera, siquidem obstructa alvo sanguinis missio instituta speratam opem haud infert, quare alvus est vel liberanda, vel cum illius apertione revulsio quædam a locis superioribus est præstanda; conveniunt leniora laxantia vel Rhabarbarina, vel correctæ aloëtica & helleborina, vel etiam in ficcitate alvi clysmata lenientia & modeste stimulantia: præterea conferunt interne remedia temperantia & motus congestorios mitigantia, ut nitrata & cinnabarina, nec non diluentia, gelatinosa & mucilaginosæ, ut & in subjectis floridioribus Coralliata & acidulata: porro conferunt pediluvia & frictiones pedum, aut ubi Vertigo est caduca, non inutiles sunt phœnigmi & rubefacientes species, ab extra vero conferunt capiti applicanda Camphorata, aut epithemata lenientia, cum Camphora mixta, quæ discussoria sua virtute hanc oppletionem capitis emendant.

§. VI.

§. VI. Quando Vertigo in Febris concursat, tunc pro illius mitigatione leniora auxilia invenienda & commendanda sunt, cum symptomatica talis vertigo rectius nitatur motu febrili; unde cum exitu febris etiam sua sponte Vertigo excurrit; aliquando pro illius cura non facile artifex ad sanguinis missiones confugere debet, ne genio febris præsens præjudicet: rectius confert alvum servare apertam, regimen quietum injungere, justam diaphoresin adjuvare, sufficientem diluentium usum ordinare, remedia nitrata & acidulata exhibere & ab extra prædicta epithemata & camphorata subsidia concedere.

§. VII. Quando vertigo aliqua sanguinis spissitudine nititur, qualis esse solet Vertigo hypochondriaca, tunc duplex specialis indicatio practica commendanda est 1) ut spissus sanguis attenuetur 2) ut reliqua massa sanguinis in justo progressu conservetur. Pro priori negotio conveniunt illa adminicula, quæ superius de spissitudine sanguinis ordinata sunt; nocent vero omnia illa subjecta, quæ sanguinem valde impellunt; unde rectius profunt diluentia & temperata resolventia, sive salina abstergentia, sive antiscorbutica, in Decoctis atque Infusis exhibenda; quoad alterum negotium tam modestus usus balneorum, quam labor & motus corporis convenit, quippe quæ ipsa auxilia simul sanguinis attenuationem promovent & faciunt.

§. VIII. Quodsi Vertigo singulari aliqua imbecillitate & debilitate nervosarum capitis partium nitatur, qualis interdum ab intensiori exercitio operationum mentis, nonnunquam a prægressis prodigiis Hæmorrhagiis oritur, tunc ante omnia commendanda est requies & continentia animi; deinde conducunt intrinsecus ex diætâ evpepta vinosa moderate aromatizata & crocata, nec non modicus usus Salium volatilium cum Essentia Succini & Cinnamomi: externe conferunt Cucuphæ e speciebus roborantibus paratæ, ut & Spiritus nervini, quo Spiritus Vini Camphoratus, Serpilli, Formicarum, Rosarum, Liliorum convallium, Rorismarini, Melissæ & similes pertinent, quibus paulillum Spiritus cujusdam volatilis admisceri potest: de reliquo caput non est offendendum cum vaporosis, adverse olidis, stimulantibus, sternutatoriis: externe etiam vinum proficit, ut & temperatus usus Balsamorum oleosorum, prospiciendo tantum, quo cum omnibus nervinis speciebus moderamen servetur.

§. IX. Si Vertigo primam suam causam in ventriculo habet, tunc subjecta exploranda, an quadrent, quo in iisdem lenis emesis concitetur, ut diu collecta saburra e Ventriculo exturbetur; alioquin conducunt modestæ & repetitæ laxationes, resolutiones & absterfiones primarum viarum, quo Extracta amara & gummata resolventia pertinent, non exclusis Infusis resolventibus, robo-

roborantibus & evacuantibus; proinde providendum est, quo occlusi flatus e-
justa via educantur & conveniunt imprimis in subjectis hæmorrhoidariis et fœ-
minis Clysteres lenientes & roborantes: profunt insuper falia deterfiva & sub-
ordinanda carminativa temperata, conjuncta diæta congrua: maxime caven-
dum est, ne ventriculus interne & externe refrigeretur; denique pro potu in-
terdum bonum & adultum vinum conducit, neque penitus in aptis subjectis a-
quæ spirituosæ, aut carminativæ inutiles existunt.

§. X. Circumferuntur denique tam in materia medica, quam inter
præcticos varia specifica remedia, quæ Vertigini opponi solent; ex illis vero
quædam vel Ventriculo roborando dicata sunt, quædam ex aliqua inexperta
persvasione recensentur, quod præcipue valet de radice Doronici & Pavonum
stercore; quod vero de Helleboro nigro traditur, etiam recte intelligi & com-
parari debet, cum alias ipse ad fluxus hæmorrhoidales adjuvandos inserviat;
unde in illo casu locum invenire potest, ubi Vertigo ab Hæmorrhoidibus sup-
pressis ortum trahit; alias longe rationabilius & securius artifex procedet, si
diversis causis aptam etiam medicationem inveniat atque applicet.

CAPUT XXIV.

DE

GRAVEDINE ET CORYZA.

§. I.

Præsentes affectus ipsa sua frequentia testantur, quod ut plurimum lenio-
ris indolis existant, adeoque sub simplici modesto regimine, vel spon-
te definant & excurrant: deinde etiam ex accidenti interdum malignis
affectibus sese sociant, in quibus propter hunc nexum deterioris constitutionis
sunt: quanquam quidem pro simplici illorum statu rarius Medicorum consilia
& auxilia expetantur, dum vulgo tales affectus pro spontaneo naturæ salutari
conatu habentur, tamen evenit, ut in contumaciori Gravedine & immodera-
tiori magisque diuturna Coryza medici opitulatio requiratur, quæ propterea
vera notitia horum affectuum niti debet, ne juxta vulgarem catarrhos tractandi
morem, illa administretur, proptereaque affectus satis sæpe vel corrumpantur,
vel e genuino suo fundamento haud genuine curentur.

§. II. Probe itaque exploranda est indoles horum affectuum, siquidem
ipsa historia practica testatur, quomodo iidem non raro cum negotio Hæmor-

H h h

rhagiarum

rhagiarum in satis arcto consortio consistant, ut ita incongruum esset ad alias causas confugere velle, adeoque aliud fundamentum curationis futuræ supponere; proinde perpendendum est, quomodo in ejusmodi affectibus natura salutarem humorum repurgationem & liberationem a superflua feri catarrhalis quantitate prosequatur; unde actuales tales fluxus catarrhales non nisi cum periculo subito repelluntur: imprimis etiam attendere debet artifex, quomodo ad constituendos hos affectus motus congestorii concurrant, quorum gradus atque moderamen ea propter etiam dijudicare convenit, ne iidem in aliquo excessu laborent & cum evacuationes tales serosæ succedere haud queant, nisi materia evacuanda satis fluida sit, hinc vicissim contingit, ut sub crassiori illius materiæ consistentia, non nisi molesti & morborum infarctus & loco Coryzæ Gravedo oriantur.

§. III. Porro notatu perquam digna est illa practica circumstantia, quam historia medica suppeditat, quod interdum hi affectus acerbiores & acriores esse deprehendantur, unde in se spectati non modo fortius affligunt, sed & singularia & minus consueta symptomata involvunt, in quo statu cum Rheumatismo junguntur, ut propter hanc complicationem alii respectus in Therapia medica formandi sint, quo huic accidenti exacte satisfaciat artifex, quoniam in hac complicatione affectus longe sensibiliores & mobiliores existunt, adeoque citius offendi, exacerbari & in febrilia, spastica & inflammatoria pathemata conjici possunt, quapropter veteres Medici talem statum catarrhalium horum affectuum singulari nota inculcarunt.

§. IV. Quo itaque hi affectus e fundamento & condigne curentur cavendum est 1) a communi usu fortiorum evacuationum serosarum 2) a negligentiori pensitatione & conciliatione motuum hæmorrhagicorum, tum præcurrentium, tum concurrentium 3) a negligentiori promotione ordinariarum evacuationum 4) ab errhinorum remediorum superfluo usu 5) a salium volatilium intempestivo usu, aut actuali abusu 6) ab indifferenti vulgarium acrium anticatarrhalium oblatione 7) a congestionum sangvinearum concurrentium exacerbatione 8) a negligentiori observatione & connexionem causarum & morborum antecedentium 9) ab externis balsamicis acrioribus oleosis concentratis indiscretim ad roborandas partes commendari solitis 10) ab indifferenti usu reliquorum cephalicorum 11) a remediis adstringentibus & immodice incrassantibus, ut & ab incauto acidorum usu 12) a communium narcoticorum oblatione & 13) a thermarum & acidularum liberali & promiscua commendatione.

§. V. Quo rectius, efficacius & securius hi affectus curentur sequentes indicationes practicæ observandæ sunt 1) ut materia evacuanda rite præpare-

paretur 2) ut necessaria evacuatio recte dirigatur & promoveatur 3) ut concurrentes motus intensiores vel temperentur, vel revellantur & discutiantur 4) ut opportuno tempore partes, quæ laborarunt iterum roborentur, quo recensitæ hæ indicationes & ordine justo & constantia debita exerceantur, ne cum præcipitantia & temeritate tales affectus artifex obruat & e minori malo majus producat.

§. VI. Prima indicatio injungit materiæ vel evacuandæ, vel discutiendæ necessariam præparationem, quæ in Gravedine eo directæ esse debet, quo materia spissior attenuetur & fluidior reddatur: in Coryza nimis fluida, subtili & acri, materia est quantisper inspissanda & involvenda: quod priorem operationem attinet, tunc per varia adminicula materia fluida reddi potest, externe quidem convenit modestus usus salium volatilium, aut etiam remedium Errhinorum temperatorum, deinde temperatus calor ab extra admissus convenit; interne conducunt partim diluentia & quidem Infusa calida, partim resolventia ut Essentiæ Helenii, Ari, Caryophyllatæ, Angelicæ, Pimpinellæ albæ, Vincetoxici, Fumariæ & Succini, aut in temperatis subjectis Liquor Cornu Cervi succinatus: altera operatio, quæ versatur circa materiæ nimis fluidæ inspissationem, perficitur partim cum remediis absorbentibus, partim cum decoctis gelatinosis & mucilaginosi, nec non cum lacticiiniis & emulsivis.

§. VII. Altera indicatio versatur circa evacuationis necessariæ promotionem & directionem, ubi iterum in Gravedine evacuatio talis positiva invitatione & promotione indiget; hæc perinde perfici potest tam cum antea commendatis volatilibus remediis odoretenus adhibitis, quam cum modestis sternutatoriis, in Coryza evacuatio ita dirigenda est, ne excedat, qualis excessus per interna discutientia, temperantia & revellentia, aut etiam moderata lenientia & sedantia, per externa resolventia & roborantia emendari debet & hoc nomine conveniunt vel prædictæ Essentiæ diaphoreticæ, cum subjuncto modesto regimine diapnoico usurpatæ, vel conducunt pulveres nitrati, absorbentes, Coralliatæ & Cinnabarini; vel confert Tinctura Chaccarillæ, nec non profunt temperata laxantia & denique externe Camphorata cum Essentiâ Croci remixta conducunt; sicut Mixtura ex Spiritu vini Camphorato, Spiritu salis ammoniaci, Spiritu Liliorum convallium, Rosarum & Essentiâ Croci vertici & fronti applicata, proficua esse deprehenditur: in subjectis serosioribus vero Cucuphæ discutientes & roborantes profunt: quando Coryza in defectu peccat, tunc illa adminicula conducunt, quæ ad invitandam excretionem in Gravedine commendata sunt.

§. VIII. In tertia indicatione commendatur motuum concurrentium necessaria temperatio & moderata revulsio: sunt vero tales motus non alii quam congestorii & hi ipsi partim ad majorem infarctum, partim ad immoderatiorem fluxum catarrhalem contribuunt, adeoque hi motus variis effectibus emendari possunt, vel per revulsiones modestas, quando opportuna laxationes instituuntur, ubi in subjectis magis humidis Mercurii dulcis conjunctum usum approbo: a positivis & fortioribus purgationibus vero sedulo abstinendum est: conducunt itaque Extractum Panchymagogum Crollii, Pilulae de Ammoniaco, Pilulae de Agarico, Pilulae de Succino Cratonis: deinde profunt temperantia, absorbentia, salia digestiva & nitrata: conferunt etiam diluentia & Infusa calida simpliciora: profunt temperata interna alexipharmaca discutientia, nec non huc conveniunt selecta & obscura sedantia; cavendum est, ne adstringentia crassa, opiata & repellentia usurpentur: extrinsecus pro eodem usu confert Camphora, interne conducit Mixtura ex Tinctura antimonii acris & Essentia Succini parata: in subjectis plethoricis pro eodem scopo proficiunt pediluvia, aut frictiones pedum, quae singula adminicula motibus concurrentibus emendandis satisfaciunt.

§. IX. Sed quoniam sub hisce affectibus partes membranaceae & glandulosae non parum offenduntur & debilitantur, ita secundum quartam indicationem roboratio harum partium commendatur, quae duplici modo perficitur, vel per interna, vel per externa remedia: intrinsecus conveniunt Essentiae Pimpinellae albae, Succini & Ligni sassafras, quo Liquor Cornu Cervi Succinatus spectat, non exclusa Mixtura ex Spiritu Cornu Cervi, Tinctura antimonii Tartarifata & Essentia Succini parata, externe conveniunt vertici & temporibus applicanda Camphorata, imprimis Spiritus vini Camphoratus cum aliquot guttulis balsami oleosi mixtus. Et haec roboratio successive magis, quam simultanee praestanda est: imprimis etiam hanc roborationem faciliat usus moderati caloris, ne sub incommoda refrigeratione liber motus humorum per has partes offendatur.

§. X. Et quoniam Coryza Rhevmatica five acris, singulariter affligit, ita pro illa recte tractanda peculiaris dexteritas adhibenda est: conveniunt vero partim temperantia nitrosa remedia cum absorbentibus mixta, partim lenientia, mucilaginosae, gelatinosae, lacticinae & emulsivae pro acrisero confluyente demulcendo & involvendo; proinde huc quadrant salia digestiva abstergentia, maxime interna discutientia & resolventia, five essentificata, five fixa, ubi e priorum classe sunt Essentiae temperatiores alexipharmacae, e posteriorum numero sunt antimoniata calcarea, cum praedictis pulveribus temperantibus combinanda; extrinsecus conducit solutio Nitri in aqua simplici,

plici naribus ardentibus excoariatis & valde prurientibus adhibenda: maxime confert moderatum regimen conjungere & constantem placidam diapnoen conservare, alias vel artificialis internus impulsus, vel regimen incongruum facile talem affectum adeo exacerbare potest, ut febrilis afflictio superveniat.

§. XI. Quod denique præservationem attinet, quæ hisce affectibus ordinari debet, tunc ante omnia in subjectis plethoricis & in quibus hi affectus cum motibus hæmorrhagicis conspirant, præservatoriæ ventilationes sanguinis, sive per Venæ Sectionem in pede administrandam, sive per subordinandas Scarificationes suscipiendæ sunt; deinde tam pro humoribus pituitosis imminuendis, quam anotericis congestionibus præoccupandis, conducunt præservatoriæ laxationes; maxime etiam confert justum regimen seligere & servare, præprimis caput in bono calore fovere, a repentinis mutationibus caloris & frigoris abstinere, pedes sensibilibus refrigerationibus non subijcere, neque caput ullo modo offendere & stimulare: in subjectis valde pituitosis & in quibus vel Coryza habitualis, vel nimis contumax est, aut nimis frequenter recurrit, admitti potest vel Vesicatorium vel Fonticulus: ita etiam præservatorie usus Mixturæ ex Spiritu Salis ammoniaci, Tinctura Antimonii acris & Essentia Succini paratæ confert: denique etiam Thermæ in subjectis spongiosioribus & in quibus affectus tales nimis frequenter affligunt, aut in habitum degenerare deprehenduntur, post præmissas universales evacuationes & repurgationes corporis modestius adhibitæ aliqualem utilitatem promittunt.

CAPUT XXV.

DE

BRANCHIO.

§. I.

Sermo hoc loco est de illa Raucedine, quæ sponte corripit, neque ita communis est, uti vulgo ex aliquo diatæ vitio, aut intemperantia, aut nimia vociferatione, aut acidorum comestione, aut aliunde ortum trahere solet; sed quæ ob concursum peculiarium circumstantiarum etiam discretæ indolis est, adeoque tanto magis medicam opem requirit; siquidem ex historia practica constat, quomodo talis affectus non modo ita tacite corripit, sed & tenaciter detineat & certis subjectis familiaris sit; inde etiam evenit, ut eadem afflictio cum aliis prægressis capitis congestionibus & motibus

H h h 3

spasmo,

spasmodicis atque rhevmaticis conspiret, quid quod in subjectis sensibilibus nonnunquam cum febrilibus commotionibus concurset, ut propterea longe dignior æstimatio hujus distinctæ raucedinis in medicina practica habenda sit.

§. II. Cohæret præsens affectus satis exquisitè cum moliminibus hæmorrhagicis, unde formaliter cum congestoriis commotionibus absolvitur, licet subinde rhevmaticus status coincidar, sub quo serosæ acres secessiones in tenerioribus faucium intimiorum partibus contingunt, quæ excoriationem molestam non modo causantur, sed & congestionem præsentem confirmant & exacerbant, hinc male pro simplici catarrhali affectu reputatur, quoniam principalis & fundamentalis ratio sanguinis emotionem pro genuino suo scopo habet, ita ut cohærens catarrhalis indoles non tanti valoris sit, quo mereatur simplex aut verus catarrhus appellari; quare cum hac Branchi specie una talia pathemata concursant, quæ alias simplex rhevma comitari conspiciuntur.

§. III. Et quo hic affectus ita legitime tractetur, uti illius indoli convenit, ob id cavendum est 1) ab impetuosis & crudis evacuationibus 2) ab ordinariarum excretionum perturbationibus, aut negligentibus promotionibus 3) a remediis calidis & acribus 4) a vulgatis anticatarrhalibus, quæ communiter calidæ indolis sunt 5) a coactis & immoderatis sudationibus 6) a communi sulphuris usu interno, quatenus vulgo Catarrhis opponitur 7) a remediis expectorantibus & suppositum catarrhum pectoris profligantibus 8) a remediis oleosis anisatis, succinatis, therebinthinatis, tanto magis vero sulphuratis 9) a remediis exoticis balsamicis acrioribus 10) a concurrentium commotionum congestoriarum qualicunque exacerbatione 11) a communi narcoticorum usu & 12) ab abusu incrassantium & emollientium medicamentorum.

§. IV. In speciali Therapia Branchi ante omnia providendum est, an ordinariæ excretiones liberæ sint; imprimis confert, si necesse fuerit, excretionem alvi facilitare, vel per remedia Rhabarbarina, vel per correctæ aloetica, vel per Extractum Panchymagogum Crollii; deinde præsentibus motibus congestoriis subveniendum est, ita ut illi partim leniantur, partim temperentur, partim sedentur; lenitio fiat per Infusa calida consueta, aut gelatinosa mucilaginosa lacticiuia aliaque talia subjecta; temperatio perficiatur per absorbentia & nitrata remedia, quibus urgente necessitate commode Cinnabaris addi potest, prout in subjectis tenerioribus & sensibilibus Emulsiones leniter papaveracæ & lenientem & sedantem efficaciam exserunt.

§. V. Præterea etiam confert tam in ipso affecto loco modestam discussionem tentare & perpetrare, quam in reliquo corpore moderatam diaphoresin excitare; prius fit, quando Essentia Pimpinellæ albæ bene saturata
ad

ad exiguas guttulas sine vehiculo aliquoties per diem assumitur, aut quando gargarisma paratur ex avena, herba Scordii, Veronicæ, Fœniculi, Chærefolii, Hyssopi, Salviæ, Bugulæ, Prunellæ, addito semine Carvi & tantillo Nitri; posterius fit, quando temperata Essentia alexipharmaca offertur cum subjuncto modesto regimine diapnoico: denique ad affectas partes delinendas & demulcendas tam modo dictum Gargarisma conducit, quam modicus usus Syrupi Violacei, Rosacei, aut Mellis rosacei convenit, qualia posteriora subjecta commode cum gargarismate indicato conjungi possunt.

§. VI. Cum vero hic affectus peculiaris indolis sit, propterea singularis præservatio pro eodem commendanda est, quæ ita comparata esse debet, ut præservatoriæ tempestivæ & modestæ ventilationes sanguinis suscipiantur; quemadmodum in adsvetis Scarificationes interdum profunt, deinde evitandæ sunt sensibiles refrigerationes inferiorum partium, ut & intensiores exæstuationes corporis, aut subitaneæ immutationes frigoris & caloris: excretiones alvi & diaphoresis in constanti successu conservari debent, quid quod subinde talia externa offendicula sedulo evitanda sunt, quæ caput & fauces affligunt: nonnunquam conferunt pediluvia & per intervalla conducunt moderatæ laxationes cum prædictis subjectis præstandæ.

CAPUT XXVI.

DE

PHLEGMATORRHAGIA.

§. I.

Quanquam hic affectus & infrequentior & lenior existat, tamen cum illius peculiaris mentio facta fuerit in Pathologia, ita etiam in practica morborum commendatione illius reminiscor: vix quidem necessitas cogit, quo singularis & speciosa medicina pro hoc affectu pareatur, siquidem ipse vel cum solo temperato regimine mitigari potest; attamen ne finistras quasdam consecutiones involvat, propterea illius curatior directio indicanda erit & quoniam hic affectus salutarem quandam excretionem involvit, neque adeo confuse & turbulenter procedit, sed ex ipsius naturæ directione fluit, quid quod subinde per concursum congestiorum motuum absolvitur & ex parte cum negotio hæmorrhagico coheret, hinc temerarium con-

nomen

namen esset, hanc evacuationem subito suppressere, neque methodo naturæ satisfacere velle: ob id methodus medendi adæquata esse debet salutaribus illis intentionibus, quæ ad superflui & molesti cujusdam objecti exonerationem transeunt.

§. II. Dum itaque hic affectus specialissimus est & subinde in sua indole lenis, hinc tanto magis dexteritas in artifice medico requiritur, ne talem morbum acerbiolem reddat, aut ullo modo offendat: abstinendum itaque est 1) a subitanea hujus excretionis cohibitione 2) a positiva purgatione & immoderata primarum regionum irritatione 3) a communi anticatarrhalium usu 4) a negligentiori collatione concursuum & motuum hæmorrhagicorum 5) a remediis calefacientibus & valde commoventibus 6) a præmaturo usu salium volatilium 7) ab indiscreta ordinatione sulphuratorum remediorum 8) a communi usu sternutatoriorum 9) a remediis balsamicis acrioribus pro interno & externo usu 10) a præmaturo & excedente usu cephalicorum & nervinorum remediorum 11) a præcipiti minusve necessaria commendatione evacuationum ferofarum chirurgicarum & denique 12) ab incongrua, aut plane negligenti præservatoria curatione.

§. III. Quod positivam Curam Phlegmatorrhagiæ concernit, tunc quidem non adeo anxie & officiose ad ipsum fluxum remedia ordinanda sunt, interim connexi motus & cohærentia pathemata aliquali moderamine indigent: ante omnia præstat regimen temperatum conciliare, proptereaque excludi debet sensibile capitis & reliqui corporis refrigerium: alvus etiam esse debet libera, quare in defectu hujus justî successus lenis laxatio tam curatorio, quam præservatorio scopo instituta, proficit: & ne motus congestorii vel increbescant, vel excessive continuent; propterea præstat succurrere, partim per pulveres temperantes nitratos exhibendos, partim per Essentias resolventes, discutientes, modèrate diureticas & diaphoreticas, ut sunt Angelicæ, Ari, Helenii, Caryophyllatæ, Carlinæ, Vincetoxici, Pimpinellæ albæ, uti in subjectis humidioribus etiam Essentiæ Succini & Ligni Sassafras conducit: ejusdem utilitatis est Mixtura & Tinctura antimonii, Spiritu Cornu Cervi & Essentia Succini parata, qualia remedia de præsentî ulteriorem affluxum coërcent atque mitigant.

§. IV. Ab extra conducunt capiti applicanda Camphorata, aut epithemata resolventia & moderate roborantia, cavendo, ne adstringentia conjungantur, ita in subjectis ferofioribus Sacculi pro capite discutientes & modestè nervini conducunt; qualia remedia tamen non maturius ordinanda sunt, quam ab intra motus complacati fuere: commode etiam ad præservationem conducunt missiones sanguinis, sive per Venæ Sectionem, sive per Scarifica-

rificationem administratæ; nec non repetitæ absterfiones primarum viarum tum per infusa cum epicrafi efficacia, tum per alias laxantes formulas & quoniam hic affectus non frequenter repetit atque valde urget, propterea ad speciosiores medicationes artifex non necesse habet quo confugiat; sufficit lenissima hæc methodus: quo magis speciose enim & operose hic affectus tractatur, eo facilius in graviores consequentes morbos degenerare potest: & quoniam ipse adhuc lenioris indolis est, quam Coryza, ita temperatior adhuc methodus pro illo curando quadrat: pro urgente necessitate tam moderatæ diaphoreses, quam pediluvia curatorio scopo in usum vocari possunt, sicut vertici applicanda erunt Camphorata, cum pauxilla quantitate balsami oleosi remixta & quidem in subjectis temperatioribus.

CAPUT XXVII.

DE

ACHORIBUS.

§. I.

CUM hæc afflictio non modo frequens, sed & satis implicata atque contumax existat, propterea eo major industria & dexteritas adhibenda est, quo illa radicitus & tempestive extirpetur: sed cum hic affectus variis depravationibus & exacerbationibus obnoxius sit, propterea etiam illa prudentia commendanda est, ne talia tentamina admittantur, quæ pravas consecutiones excitare possunt & cum Achores formaliter in actuali exulceratione consistant, ita haud consultum est, eosdem subito fugare & per exsiccantia, adstringentia & repellentia curare velle, qualis medicatio perquam suspecta est & ad futuras pessimas morbidas afflictiones disponit: imo cum Achores ut plurimum in talem ætatem incidant, quæ plus, quam alia, sensibilis existit aliisque exacerbationibus obnoxia est, hinc propter singulos & plures alios respectus Achorum cura prudenter est instituenda & administranda.

§. II. Et cum Achorum constitutio non modo versetur circa lymphæ pingvioris corruptionem ulcerosam, sed & circa partium continentium tunicearum cohærentem depascentiam, ita ante omnia hæc exulceratio erit e fundamento curanda, sub illa prudenti attentione, ne ulterior affluxus pateat, neve huic calamitati pabulum accedat: imo subinde ratio habenda est concurrentis alicujus dyscrasie humorum, quæ præsentem exulcerationem eo ma-

gis inquinat & immorigeram reddit; unde artifex tamdiu specialem talem corruptelam tollere haud potest, quamdiu partim immodicus humorum affluxus continuat, partim illa impuritas humorum concursat, ad quem triplicem fundamentalem respectum propterea artifex in tota sua Therapia sollicite advertere debet.

§. III. Quo itaque Achores e fundamento & rite, scite & perite curentur, cavendum est 1) ab impetuosis & immodicis evacuationibus 2) a negligentioribus promotionibus ordinariarum excretionum 3) a negligentiori conciliatione concursuum hæmorrhagicorum, quales in nonnullis subjectis Achores exacerbare & confirmare solent 4) ab iniquatione tum primarum regionum, tum totius massæ sanguineæ 5) a remediis calidis humores valde commoventibus & vias admodum irritantibus 6) a nimio absorbentium usu 7) ab indiscreto & prodigo balsamicorum acrium usu interno 8) ab indifferenti ordinatione Sulphuris interna 9) ab externis pingvibus rancescentibus & fermentescentibus 10) ab adstringentibus & repellentibus 11) a sulphuris usu externo & denique 12) ab exsiccantibus metallicis & septicis remediis.

§. IV. Positiva cura Achorum generalis hisce absolvitur indicationibus 1) ut corpus a generalibus & specialibus impuritatibus repurgetur 2) ut affluxus generales sanguinis & speciales lymphæ deriventur, avertantur & emendentur 3) ut reliqua ulceratio præsens repurgetur & denique justo modo consolidetur; nervus totius hujus curæ in eo consistit, ut præsentis indicationes tali ordine exerceantur, neque præpostere applicentur, alias affectus præsens magis confunditur & remedia, quæ alias salutaria sunt, scopum prævisum haud impetrabunt.

§. V. Quod repurgationem corporis impuri generalem & specialem attinet, tunc ante omnia impuritates e primis viis duci debent per laxationes, aut moderatas purgationes, quo remedia vel cholagoga, vel phlegmagoga conveniunt: imprimis in subjectis pituitosis non parum proficit conjunctus usus Mercurii dulcis; siquidem in paulo adultioribus & robustioribus remedia temperata ex Agarico & Scammonio huc quadrant: deinde specialius massa sanguinis repurganda est, partim cum remediis absorbentibus, partim cum Essentiis alexipharmacis & mundificantibus, ubi præcipue Essentia Pimpinellæ albæ, Valerianæ, Fumariæ, Succini, ut & Tinctura antimonii acris commendationem merentur: imo ubi multa impuritas mucida adest, tunc convenit temperatus usus sulphuris internus, nec non salium detergentium, interpositis absorbentibus remediis & antimoniatibus fixis diaphoreticis: quando subjecta fuerunt adultiora, tunc commode iisdem præscribi possunt decocta mun-

mundificantia & leniter diaphoretica, quæ singula tamen cum aliquo moderamine ordinanda sunt.

§. VI. Quoad alteram indicationem affluxus humorum ab affectis locis sufficienter est deducendus: hæc ipsa diversio iterum variis modis præstatur, vel per continuatam laxationem, vel in subjectis sanguine turgidis per usum pediluviorum, vel per præservatoriam Scarificationem, aut Hirudinum applicationem ad aures, vel per regimina modeste diaphoretica & medicamina talia, quibuscum æqualis humorum progressus promoveri debet, ne particulares hæc congestiones continuent: Vesicatoriorum usus non admodum probatus est, quoniam ulcera artificialia non cum reliquis ulcerationibus præternaturalibus jungenda sunt: multum juvat, si affecti homines a sensibili refrigeratione corpus subtrahant, sed paulo auctiori transpirationi ansam præbeant: quemadmodum pro hac diversione inducenda temperatus diureticorum usus non parum confert, quo Tinctura antimonii tartarifata & Essentia Succini atque Vincetoxici conveniunt.

§. VII. Excipit denique Achorum directa mundificatio & consequens consolidatio; cum vero hæc tractatio magis ad chirurgicum usum pertineat, ita breviter denominanda erunt quædam auxilia pro externo usu efficacia, e quibus temperatiora sunt olea abstersiva & non facile rancescentia, velut ovorum, Cera, philosophorum, Papyri, quæ invicem sub justa temperie commisceri possunt, quibus aliquando tantillum Liquaminis Myrrhæ, aut saturatæ Essentiæ Succini commode conjungi debet: huc etiam quadrat unguentum florum Calendulæ & florum Verbasci; in ambitu vero pro avertendo ulteriori affluxu ad tumores nodosos Emplastrum de Meliloto Camphoratum cum fructu adhiberi potest, sicuti ad dolores ardentes concurrentes mitigandos Emplastrum de Spermate ranarum aut Diaphoreticum Mynsichti Camphoratum proficit: denique in ambitu, minime tamen intra exulceratam partem Camphorata auxilia adhibenda sunt: consolidatio ipsa magis sponte succedere debet, neque per adstringentia aut exsiccantia urgenda est; convenit interim partem affectam sub modesta continua abstersione mundam servare.

CAPUT XXVIII.

DE

CRUSTA LACTEA.

§. I.

QUOD modo in genere de Achoribus dictum fuit, id etiam ad diversas harum ulcerationum species tam quoad pathologiam, quam quoad Therapiam applicari potest, siquidem in præsentī *Crusta Lactea* similis superficialis corruptela ulcerosa occurrit, quæ e lymphâ incarcerata ortum traxit & in illis præcipue partibus obhærescit, quæ copiosiori lymphæ affluxui magis patent, unde etiam hic affectus longe immoderatioꝝ & contumacior est, quando infantes valde spongiosi & succulenti sunt: quid quod una scire convenit, quomodo talis affectus ex negotio Dentitionis particulâribus & satis contumacibus congestionibus & majoribus affluxibus expositus sit: quo adhuc accedit, quomodo semel radicata talis ulceratio non nisi cum maximo damno repente auferatur, aut repellatur, unde suspecti affectus pectoris, aut febres, aut convulsivi motus consequi conspiciuntur.

§. II. Quotquot itaque cautelæ practicæ in Achorum tractatione prostant, eadem ad Crustam lacteam etiam applicandæ sunt: ad positivam vero curam hujus affectus pertinet 1) quo primæ regiones a fordibus biliosis, lactescentibus & acescentibus convenienter repurgentur; unde vel infantibus, vel lactantibus fœminis evacuantia remedia exhibenda sunt: præcipue vero infantibus conveniunt Rhabarbarina & Mannata, sicut in valde mucidis conjunctus Mercurii dulcis usus non inutilis esse deprehenditur: expedit talem laxationem aliquando repetere & totam hanc artificialem evacuationem cum maxima lenitate & modestia promovere, siquidem exempla constant, quomodo cum maximo periculo per positiva purgantia talis superficialis exulceratio retro-pulsa fuit; unde in tota hac cura ob concurrentem teneritudinem & sensibilitatem infantum lenitas & moderamen servari debet.

§. III. Deinde ordinanda sunt remedia, quæ partim in humoribus reliquas impuritates abstergant & temperant, partim ex humoribus & per illos temperatam discussionem & mundificationem conciliant: ad priorem classem pertinent remedia absorbentia teneriora, cum antimonio diaphoretico mixta & interdum conjuncta Coralliata; minime vero usta aut subjecta terrea figillata; poste-

posterioris classis sunt Essentiae resolventes & mundificantes, ut Pimpinellae albae, Succini, Valerianae, quemadmodum interdum modicus usus Tincturae antimonii conducit; quid quod extra concursus febriles temperatus usus Essentiae Fumariae concedi potest & si simul pectus cum multa muciditate oppletum fuerit, tunc extra similes febriles commotiones tantillum Essentiae Myrrhae cum reliquis essentiis commixtum proficit, in quo passu etiam Essentia Helenii conducit: in valde pituitosis infantibus parca quantitas Essentiae Ligni Sassafras cum aliis essentiis mixta utilis est, sicut in iisdem subjectis, ubi multus humidus affluxus urget, modestus Sulphuris internus usus conceditur.

§. IV. Præter hæc interna auxilia conveniunt etiam externa & quidem secura & selecta mundificantia & abstergentia, ubi præcipue ab adstringentibus sedulo cavendum est: conducunt rectius Oleum Ovorum & Oleum Cerae, nec non unguentum florum Calendulae & florum Verbasci, ut & Liquamen florum Verbasci cum Spiritu Vini extractum: confert etiam usus externus Essentiae Succini & si ardor valde urget partes affectae cum lacte muliebri abstergendae sunt, sicuti modicus usus solutionis Nitri in aqua Rosarum talem urgentem ardorem temperat; axungia suilla, quia facile rancescit, ab hoc affectu abesse debet, quid quod cum maximo moderamine externa terrea, uti Cerussa adhiberi debent, imo quando dolores in loco affecto affligunt & multa inquietudo concurrit, tunc interne absorbentia cum antimonio diaphoretico mixta & unico Nitri grano exhiberi debent.

CAPUT XXIX.

De

TINEA CAPITIS.

§. I.

Praesens affectus quoad indolem suam inter Achores est immoderatio & magis pravitate sua & impuritate reliquos antecedit, siquidem non modo ipsa ulceratio magis confirmata, sed & cum majori humorum affluxu stipata est, hinc non ita facile, aut cito curari potest & per rationem alicujus habitus aut hæreditatis decurrit, ob id in Vernacula audit der Erbs Grind; quare artifex præcipue ad contumacem illum humorum affluxum & exinde pendentem ulcerationis deteriorationem sedulo advertere debet, ne in

reliquis suis practicis officiis impediatur & curam suam frustra continuet.

§. II. In cura Tinæ conveniunt præmittendæ & repetendæ laxationes & absterfiones primarum regionum, quo imprimis etiam Mercurii dulcis usus convenit; deinde ad avertendum affluxum non modo sanguis præservatorio scopo subtrahendus est, five per Scarificationes, five per Hirudinum applicationes ad aures, ad imitationem Rhases, sed & cum fructu pediluvia adhibentur, quo motus illi congestorii a superioribus regionibus magis avocentur: porro interna eadem profunt temperantia, diluentia, abstergentia & mundificantia, quæ in præcedentibus tractationibus commendata fuere; imprimis huc convenit Essentia Fumariæ, Succini & Myrrhæ, cum aliquo moderamine exhibendæ, ne intensiores commotiones sanguinis vel augeantur, vel denuo excitentur, sed quo tantum in effectu suo mundificatorio subsistant.

§. III. Extrinsecus multam utilitatem habet Camphora pro inducenda discussione & congestionis præsentis resolutione; deinde utilitatem affert Emplastrum de Spermate Ranarum paulo largius Camphoratum, quale Emplastrum etiam sine Camphora aliquando in unguinosam formulam converti & immediate ad ipsum affectum locum potest applicari, quod concurrentes dolores & ardores lenit & ex hac ratione futuras congestiones avertit; præterea in hoc malo admodum conducit oleum ovorum cum oleo laterino interdum mixtum, uti pro intimiori mundificatione concilianda, aliquando liquamen Myrrhæ in consilium vocari potest: a mucilaginosis vero tenacibus & incrassantibus maxime abstinendum est: quando affectus extreme refractarius est, neque mundificationi adhibita temperat, tunc calvaria sufficienter a pilis liberanda, vel simul & semel cum pileo piceo tota crusta a calvaria separanda est, ut ita e fundo deinde hæc ulceratio extirpari & mundificari possit: constant etiam exempla, ubi quædam Thermæ in ejusmodi affectu non penitentem opem obtulerint.

CAPUT XXX.

DE

PHTHIRIASI.

§. I.

Pæfens labes præter principalem illam fœdam exulcerationem calvariae, simul illam pessimam qualitatem continet, quod innumerus concursus pediculorum ad deteriorationem præsentis afflictionis contribuat, dum

dum hæc animalia in exulceratas partes sensibiles suos morsus infligunt, adeoque ad affluxum contumaciorem humorum contribuunt: talis qualificata afflictio eo certius præsentibus achoribus supervenit, quominus assidue affecti homines repurgantur, aut quo magis præsentibus illis ulceribus pili relinquuntur & non tempestive abscinduntur; unde non modo magis impastantur, sed & in talibus tabernis illorum animalium familiæ augmentantur.

§. II. Ad curam hujus affectus eadem interna remedia & auxilia profunt, quæ in superioribus allegata sunt, maxime vero corpus ab impuritatibus sedulo liberari & deinde reliquum corpus in continua & sufficiente transpiratione conservari debet; tanto magis hoc convenit, quando ad complicatam qualitatem abigendam unguinosa subjecta adhibentur, ubi simul caput in constanti & sufficiente calore continere convenit: ad pediculorum interitum pertinet vel commune illud pharmacopæorum Unguentum contra pediculos cum moderamine tamen applicandum vel aliis mundificantibus unguentis & oleis semen Staphidis agriæ modica quantitate commisceri potest, vel etiam decoctum Tabaci, aut unguentum ex butyro non salito & Tabaco paratum proficit; quibus remediis subordinanda aut conjungenda sunt reliqua balsamica abstergentia & mundificantia in præcedentibus commendata.

§. III. In omnibus Achoribus multum juvat, si congestiones urgentes constanter avertuntur, quibus congestionibus & conjunctis gravativis capitis doloribus inter alia remedia etiam pediluvia subveniunt: magnam itidem utilitatem in tali afflictione habet Camphora & si affectus rheumatici concurrunt, profunt suffimigia ex Mastiche & Succino paranda, sub illa cautela applicanda, ne caput candentibus prunis propius admoveatur, quippe qui vapor præsentem ulcerationem magis irritat & depravat.

CAPUT XXXI.

DE

PAROTIDIBUS.

§. I.

Parotidum genesis, sicuti internis præcipue commotionibus nititur, ita etiam per internam medicationem Parotides curari debent, licet subinde externis chirurgicis tractationibus subjiciantur: præstat vero Parotidum statum duplici modo perpendere, vel quatenus illarum ortus repente impe-

impeditis progresibus sanguinis nititur, vel quatenus cum moliminibus hæmorrhagicis cohæret: deinde etiam in medicina practica illa differentia annotanda est, quomodo aliæ Parotides idiopathice, aliæ contra symptomatice obtingant & cum Parotidibus commotiones congestoriæ & inflammatoriæ concurrant, ita tam curatorio quam præservatorio scopo horum motuum determinatio atque respectus bene tractandus est, ne vel repente opprimantur, vel augeantur & exacerbentur.

§. II. Et propter has commotiones Parotides non modo sensibiles sunt, sed & subinde tenaces, unde neque immoderate cogi & violentis artificiis offendi debent, neque etiam negligentius tractari; siquidem facile adeo insollescunt, ut periculosiores consecutiones involvant, tanto magis Parotides febri-les five symptomaticæ cum exquisita circumspectione tractari debent, ne vel præmature repellantur, vel nimis præcipitanter consolidentur, quoniam talem affectum undique tam immoderata & impatiens contentio atque commotio comitatur, quæ magis ex singulari naturæ activitate, quam fortuito accidenti fluit, hinc etiam frustra parotidum cura per nuda Chirurgica auxilia suscipitur.

§. III. Quo itaque Cura Parotidum bene & ingenue succedat, cavendum est 1) a quibusvis fortioribus & immoderationibus evacuationibus 2) ab ordinariarum excretionum perturbatione, aut negligentiori promotione 3) a negligentiori conciliatione motuum & respectuum hæmorrhagicorum 4) a remediis calefacientibus & impellentibus 5) a præpostera & insufficienti interna & externa resolutione 6) a remediis internis & externis adstringentibus & motus subito supprimantibus 7) a vulgato narcoticorum usu 8) a temeraria & impetuosa excitatione diffusioris diaphoreseos 9) a remediis motus congestorios qualitercunque exasperantibus 10) ab excitatione immoderati affluxus ad locum affectum 11) a præmatura & præcipitata consolidatione & exsiccatione apertarum parotidum & 12) ab inconvenienti & negligentiori regimine, per quod eo certius Parotides exacerbantur.

§. IV. Cum in Chirurgicis mentio facta fuerit, quomodo per externa præcipue auxilia & chirurgica methodo Parotides tractari debeant, ita hoc loco tantum dicendum erit, quomodo per interna adminicula & motuum præsentium directoria hic affectus curari debeat: primo itaque loco de Parotidibus idiopathicis sermo instituendus erit; pro hisce itaque curandis ante omnia necessaria motuum immoderationum diversio perficienda erit per remedia laxantia moderata & pro re nata repetita, quo etiam correctæ aloëtica & in subiectis pituitosis Mercurius dulcis conveniunt; deinde ordinanda erunt auxilia, quæ motus congestorio-inflammatorios mitigant, talia sunt usitata nostra temperantia

perantia repetitis vicibus exhibenda: porro subjungenda sunt interna resolventia & discutientia, quo temperata diaphoretica spectant, five fixa, five essentificata; imprimis vero conferunt Essentia alexipharmacæ cum moderato regimine adhibendæ, inter illas eminet Essentia Pimpinellæ albæ & quando in certis subjectis status pituitosus eminet, tunc interdum Essentia Succini conjungi potest: extra concursum febrilem & quando alvus libera est, remedia vero temperantia præmissa fuere, licet Mixturam ex Tinctura antimonii acris & Cornu Cervi spiritu paratam, offerre: in subjectis junioribus conducunt potiunculæ ex aquis resolventibus & absorbentibus remediis paratæ: in sensibilibus Emulsiva ex aquis discutientibus, nucleis pingvibus, semine Papaveris albi & Cardui benedicti composita, profunt; conferunt itidem repetitæ, sed modestæ diaphoreses & ad orgasticarum commotionum mitigationem efficacius obtinendam, parcus usus acidulatorum remediorum & coralliorum convenit.

§. V. Quod symptomaticas Parotides attinet, tunc in illarum cura præcipue conferunt remedia nitrata, absorbentia & antimoniatæ fixa, ut & Essentia alexipharmacæ temperatiores cum modestis diaphoresibus sublevandæ, omnium maxime conducit exactum regimen, non nimis calidum neque positive refrigerans: profunt decocta moderate diaphoretica, gelatinosa & dilute mucilaginosæ: alvus insuper sit aperta, minime tamen cum stimulo excitetur, sed potius per diluentia, lenientia & nitrata in justo successu conservetur: in subjectis floridis conducit Mixtura simplex: profunt etiam pro virium roboratione magis Julapia, quam Emulsiva: præterea studendum est, quo distributio sanguinis æqualis sit, adeoque pro necessitate urgente nonnunquam modestæ frictiones superficiei corporis conferri debent & quando tales Parotides in abscessum transierunt, tunc eadem methodus servari debet, quo moderata diaphoresis continuet: vulgaris usus Camphoræ internus in tali statu non admodum probatus est; unde rectius omnis modestia & lenitas adhibita efficaciorẽ & certiorẽ restitutionem promittit.

CAPUT XXXII. DE HYDROCEPHALO.

§. I.

PArticularis hic infantilis Hydrops, licet non æque frequens sit, tamen singularem industriam & dexteritatem medicam requirit & licet ipse,
K k k quan-

quando in externo capitis ambitu hæret, plus externis, quam internis adminiculis curandus sit, ut propterea etiam in nostra Chirurgia illius mentio facta fuerit, tamen etiam alia subsidia ordinanda erunt, quæ intrinsecus quaslibet motuum alterationes corrigunt & ultiores affluxus humorum avertunt, ne exinde talis afflictio accrementum sortiatur; sed cum per interna remedia ad affectum locum non pateat aditus, ita potius eminus operandum est, ne per ultiores motuum turbationes præsentis affectus adeo insolescant, quo denique omnem opem atque spem eludat: tanto magis interna talis medicatio proficua erit, quo magis ejusmodi infantes humoribus lymphatico-mucilaginosi abundant, quæ ubertas propterea ad citius atque certius hydrocephali accrementum concurrit: denique etiam in tali afflictione virium ratio habenda est, ne ob illarum gravem & repentinam jacturam reliqua salutaris medicatio exoptato suo eventu destituatur.

§. II. Quo magis itaque subjecta, Hydrocephalo detenta, tenera & sensibilia sunt, eo major cautela est adhibenda, ne offensiones quædam totum morbidum statum depravent: cavendum itaque est 1) a fortioribus & frequentioribus positivis purgationibus 2) ab emeticis remediis 3) a clysteribus acrioribus 4) a remediis concentratis calefacientibus, humores valde impellentibus & vias irritantibus 5) a promiscuo sulphuratorum usu interno 6) a regiminibus immoderatis atque anxiiis 7) a remediis adstringentibus & incrassantibus 8) a narcoticis simplicioribus, sive compositionibus opiatis 9) ab absorbentium & terreorum multo aut prodigo usu 10) a communi ordinatione pulverum pro Infantibus Bezoardicorum, qui directe ad præsens malum nihil conferunt 11) a nimis multa & confusa remediorum ordinatione & denique 12) a retardata præsentis mali medicatione.

§. III. In positiva Therapia hydrocephali & quidem interna præstat ante omnia efficacem aut repetitam aliquam diversionem conciliare & subinde superfluum humiditatem eminus imminuere, unde conducunt laxationes e subjectis pro infantibus idoneis, quo pertinent Syrupi e Rhabarbaro, Manna, Spina cervina prostantes, aut Resina Jalappæ præparata cum Mercurio dulci mixta; quemadmodum hic Mercurius dulcis in tali affectu singularem utilitatem habet, modo cum aliquo moderamine adhibeatur: confert itidem radix Ireos nostras, ut & in robustioribus succus hujus radiceis cum tantillo vini & sacchari mixtus & oblatus: prospiciendum est, quo tales absterfiones alvinæ, si repetuntur, semper lenes sint, neque multum vires enervent: non parum etiam tam colliquatorio, quam evacuatorio scopo confert Oxymel squilliticum.

§. IV. Deinde labor adhibendus est, quo ab intra discussio & resolutio efficax & tempestiva concilietur & pro hac præstanda vel conferunt diaphoretica fixa, velut antimonium diaphoreticum, vel Essentia temperata resolventes, ut: Caryophyllatae, Pimpinellæ albæ, Helenii & Vincetoxici; sicut Essentia Succini sua utilitate in hoc affectu non caret, quæ commode etiam cum Tinctura antimonii acri mixta & interdum oblata usurpari potest: in subjectis humidioribus parvus usus Sulphuris internus aliquando ordinatus, non inutilis esse observatur: sub usu singulorum horum internorum remediorum conjungendum est regimen modeste diaphoreticum & omni occasione frigus evitari debet, ut plurimum enim sub tali diaphoresi interna salutaris discussio succedit, sicut reliquæ evacuationes nimirum laxatio & modesta diuresis ad evacuationem humorum serosorum directæ est & quando cum hisce internis auxiliis etiam externa convenientia subsidia conferuntur & tempestive applicantur, tunc eo certius aliqua restitutio sperari potest.

CAPUT XXXIII.

DE

AFFECTIBUS TONSILLARUM.

§. I.

ET hi affectus magis opem Chirurgicam curatoriam requirunt, præprimis quando jam in actuali infarctu, stasi & inflammatione consistunt, sed quoniam & ipsi non raro per internas commotiones congestorias, transitorias & eluctatorias foventur, adeoque cum negotio hæmorrhagico, neque raro neque parum conspirant, ita fundamentalis horum affectuum cura latius, quam ad manualet directionem sese extendit; siquidem ipsa historia practica testatur, quomodo Tonsillarum afflictiones frequentius recurrant & cum Catarrhalibus morbis coincidunt: dum itaque hi affectus Catarrhales ut plurimum internis congestionibus nituntur, aut cum reliquis commotionibus discussoriis conveniunt, ita etiam in Tonsillarum morbis non tam ad nudam materiam, crassum infarctum & imminentem læsionem animus dirigendus est, sed potius ad internas illas commotiones, quibus partim hi affectus formantur & inducuntur, partim etiam curantur & auferuntur.

§. II. Quo magis itaque hi affectus certis motuum directoriis nituntur & quo facilius vicissim exacerbationibus fonticis subjiuntur, eo major cura adhibenda est, ne e minori malo fiat majus, hinc cavendum est 1) a fortioribus evacuationibus, maxime vero 2) ab impetuosis & diffusis sudationibus 3) a negligenti & obliuosa disquisitione & conciliatione Hæmorrhagiarum aliorumque moliminum hæmorrhagicorum 4) a simplici usu anticatarrhalium acriorum subjectorum 5) a medicamentis motus & humores valde commoventibus 6) imprimis a curatorio volatiliu usu 7) ab adstringentibus & repellentibus medicamentis 8) ab attrahentium & affluxum humorum exacerbantium subjectorum ordinatione 9) ab indifferenti sulphuris interno & externo usu 10) a nimis copiosa & frequenter variata medicamentorum commendatione 11) a perverso & nimis laxo regimine & 12) ab incauta & negligenti præservatione.

§. III. In cura horum affectuum in genere convenit bene dijudicare, an proximius cum prægressis aut molientibus Hæmorrhagiis cohæreant, ubi in tali statu & in aptis ætatibus præservatoriæ ventilationes sanguinis five per Venæ Sectionem in pedibus, five per Scarificationem ordinari debent: deinde præstat iterum discernere gradum horum affectuum, an videlicet adhuc minor, an vero gravior sit status: in simplici intumescencia Tonsillarum ut plurimum regimen bonum satisfacit, conjunctis externis discutientibus, maxime vero Sacculis herbaceis; quemadmodum interpositus usus Mixturæ, ex Essentia Pimpinellæ albæ & Succini paratæ, aliquoties per diem sine ullo vehiculo assumptæ, utilis est: si vero talis infarctus Tonsillarum contumacior fuerit, tunc cum emolumento lenis laxatio ordinatur, subjunctis Essentiis solventibus, alexipharmacis & regimine modeste diaphoretico: Spiritus Vini Camphoratus non nimis frequenter applicatus, aut intra lintheamina exceptus & adhibitus conducit; alias vero paulo liberalius adhibitus infarctus præsentem auget, ubi rectius Emplastrum de Meliloto, cum Camphora largius mixtum, pro hac afflictione concedi potest.

§. IV. Quando Tonsillæ inflammatae sunt, tunc post præmissam lenem laxationem, subungi debent pulveres temperantes nitrosi & prædictæ Essentiæ resolventes cum modesto regimine adhibendæ, cavendo, ne insignis humorum orgasmus excitetur: ab extra eadem, quæ modo ordinata sunt, auxilia conducunt & ita cum optima lenitate præsentis inflammationis discussio est promovenda: neque alia remedia interna temperantia & resolventia in usum trahi debent, si Tonsillæ in suppurationem transeunt, ubi post sufficientem maturationem cum apto instrumento incisio instituenda est; postea commendari debent Gargarismata mundificantia ex Hordeo & Avena, Melle five
fim.

simplici five rosato, Salvia, Prunella, Uvularia, Agrimonia, Roremarino & similibus paranda; quo etiam convenit Mixtura ex Essentia Pimpinellæ albæ & Succini parata & sine vehiculo aliquoties per diem deglutienda, quo absterfio & mundificatio rite succedat, ab extra eadem discutientia & roborantia continuanda sunt.

CAPUT XXXIV.

DE

TUMORIBUS BUBONODEIS.

§. I.

INter alias singulares intumescencias glandulosas occurrunt illi tumores, qui alias Bubones præfigurare solent & puerulis præcipue familiares sunt, sed qui sibi relictæ nullum periculum involvunt, modo cum aliquo moderamine dirigantur, siquidem cum negotio auctioris nutritionis exacte conspiciant; inde neque perverso regimine neque ullo medicamine offensi, ut plurimum sua sponte iterum evanescent: quando vero ad ejusmodi tumores varia & multa medicamina applicantur, tunc iidem ita contumaces fiunt, ut per fatis longum tempus subsistant & in contumaciorem duritiem transeant, adeoque in futurum varios dolores & suspectas consecutiones causentur, quapropter in ejusmodi afflictione privativa Therapia plus valet, quam positiva, imprimis cum hi tumores sub exquisito naturæ regimine comprehensi deprehendantur.

§. II. Cum itaque in horum tumorum cura magis bonum regimen, quam operosum artificium necessarium sit, propterea cavendum est 1) a multis & speciosis remediis in genere conquisitis 2) a confusis evacuationum provocationibus 3) a negligentioribus ordinariarum excretionum promotionibus 4) a quibusvis remediis humores valde commoventibus 5) ab anxiiis & immodestis diaphoresibus 6) a remediis adstringentibus & repellentibus 8) a topicis medicamentis attrahentibus & suppurationem urgentibus 9) a vulgatis unguinosis & valde emollientibus 10) ab acris admodumque irritantibus & quibusvis septicis 11) ab emplastris tenacibus & valde resinosis & denique 12) a nimis frequenti & confusa quorumvis remediorum applicatione.

§. III. Ad præsentēs tumores bubonodeos consultius Therapia privativa, quam positiva conducit, siquidem cum majori emolumento tantum per regimen moderatum ita affecti pueruli tractantur, interim ne nihil egisse videatur artifex in consilium & auxilium tractus, primo lene quoddam laxans ordinare potest, quo præsentēs primarum regionum impuritates eliminentur, ubi pro individuīs humidioribus conjunctus Mercurii dulcis usus non incongruus est, deinde profunt temperatæ Essentiæ resolventes, præcipue vero Pimpinellæ albæ & Succini, quæ cum modesto regimine sublevandæ sunt, ita ut transpiratio sufficienter & constanter continuet, hinc sensibilis refrigeratio sollicite evitanda est; pro meliori colliquatione & abstersione humorum convenit Mixtura ex Tinctura antimonii acri & Essentia Succini parata, cui in subjectis valde pituitosis tantillum Essentiæ Myrrhæ combinari potest: neque quidem alia vel balsamica, vel concentrata in hoc statu necessaria sunt, neque etiam impræsentiarum commendata remedia nimis frequenter exhiberi debent, sed potius per intervalla repetita proficiunt.

§. IV. Extrinsecus non æque operosæ discussiones conducunt, interim aliquando Camphorata remedia applicari possunt; sicut Emplastrum de Meliloto Camphoratum interdum conducit: huc etiam conveniunt Sacculi ficciores e domesticis remediis parati, velut e floribus Chamomillæ, semine Carvi, baccis Juniperi, herbis Majoranæ, Menthæ, Melissæ, Salviæ &c. servata illa cautela, ne tales tumores vel nimio calore urgeantur, vel cum frigore offendantur; quodsi ejusmodi tumores non modo diu duraverint, sed & duriores & contumaciores redditi fuerint, tunc laxationes repeti possunt, nec non Essentiæ Helenii, Fumariæ, Caryophyllatæ, Pimpinellæ albæ cum modesto regimine diaphoretico continuari debent: interdum intrinsecus parvus usus sulphuris convenit; ab extra Cataplasmata discutientia, lenientia & modestè reprimentia cum lacte parata, aut Emplastra modestius mercurialia conducunt: neque nos experientia destituit, ubi in aptis subjectis & ætatibus & quando tales tumores nimis refractarii fuerunt, moderata Salivatio utilitatem exoptatam obtulit.

CAPUT XXXV.

DE

TUMORIBUS COLLI GLANDULOSIS PRÆTERNATURALIBUS.

§. I.

Non quidem hoc loco sermo est de Strumosis intumescentiis, quorum in Chirurgia mea mentio facta fuit, sed potius illorum tumorum hoc loco reminiscor, qui in *Patologia mea Sectione III. Capite 25. §. 4.* allegantur & superfluum glandularum colli augmentationem, ex ipsa nativitate proveniente, offerunt, quales interdum in certis individuís occurrunt & si non molestiam & dolorem, tamen deformitatem aliquam inferunt, pro qua emendanda ita affecti interdum auxilium petunt: illud vero de hisce tumoribus inculcandum est, quod pro iisdem natura cum peculiari sensibilitate & æstimatione vigilet, adeoque illorum conservationi magis intenta sit, sicut eorundem abolitionem ægre perfert, ex quo fluit, quanta prudentia & lenitate artifex cum ejusmodi tumoribus procedere debeat & quominus consultum sit cum indifferentissimo eosdem aggredi.

§. II. In Cura horum tumorum magna omnino circumspectione lenitate & dexteritate opus est, quare haud consultum existit, ita positive eosdem aggredi, aut ad maturationem cogere, nedum quidem actualem excisionem facile tentare velle, quin rectius convenit a tali positiva medicatione abstinere, nisi in tali necessitate, ubi tumores tales respirationem impedire videntur, vel sympathetica cura adhiberi queat, quo in subjectis sensibilibus per contactum manus mortui successiva illorum abolitio exerceatur; vel etiam a peritis, probatis & ingenuis artificibus per lenissimum septicum experimentum illorum remotio cum maxima modestia tentanda est, sub qua operatione interne laxantia, discutientia, resolventia & temperantia remedia ordinanda sunt: quod vero usum aquarum subterranearum attinet, tunc illæ non ita indiscretim admitti possunt, nisi de iisdem certa experientia constet, quod ad removendos tales tumores conducant; sicut vicissim de quibusdam fontium speciebus constat, quod ad generandos similes tumores contribuant.

CAPUT

CAPUT XXXVI.

DE

A P H T H I S.

§. I.

CUm Aphthæ duplicis speciei sint, vel benignæ, vel malignæ, vel infantum, vel provectorum subjectorum, ita duplici modo Aphtharum Therapia instruenda erit, quod enim infantum Aphthas concernit, tunc non modo eadem nituntur aliqua inquinatione & semi ulcerosa depravatione faucium, sed & simul concurrit singularis affluxus & congestio humorum, unde Aphthæ suum accrementum nanciscuntur: neque etiam parum ad harum Aphtharum vel confirmationem, vel exacerbationem accidentalium humorum impuritas contribuit, quæ infantibus e pravo lacte alioque impuro alimento supervenit; siquidem multa impuritas primarum regionum non parum ad harum Aphtharum maiorem depravationem confert, ad quas circumstantias eapropter in Therapia curatius advertere convenit.

§. II. Quod Malignas Aphthas attinet, tunc eadem omnino periculosis symptomatibus accensendæ sunt, siquidem anomalam aliquam excretionem in febre maligna occurrentem, designant & principalioris, magis essentialis atque salutaris evacuationis defectum atque perturbationem significant: neque tamen propterea ita moderatæ existunt, quo retropulsionem, aut tempestivam remotionem subeant, sed vel leviter offensæ eo citius funestum eventum causantur, quamvis quidem neque propterea tales Aphthæ tolerandæ sint, quoniam præsentem affectum malignum majori cum malignitate complicant & exacerbant.

§. III. In Cura Aphtharum benignarum cavendum est 1) a turbulentis & impetuosius evacuationibus 2) a negligentioribus primarum regionum absterfionibus & repurgationibus 3) a quibusvis remediis calefacientibus & humores valde impellentibus 4) a medicamentis communibus acris & balsamicis resinosis 5) a remediis refrigerantibus aut 6) valde incrassantibus & 7) plane adstringentibus 8) ab absorbentium abusu 9) ab externis pingvibus & unguinosius 10) a quibusvis subjectis impuritatem humorum inferentibus & sustentantibus 11) a topicis, septicis & sensibilibus repellentibus 12) a perverso regimine: In Malignis vero Aphthis perinde cavendum est 1) ab omni crassa evacuatione 2) ab alvi occlusionem, aut turbulenta provocatione 3) a principaliorum

paliorum evacuationum perturbatione, aut incongrua promotione 4) a regimine vel nimis æstuoso & anxio, vel nimis laxo & refrigerante 5) a remediis concentratis & massam sanguinis valde turgescientibus 6) præcipue a volatilibus & 7) acris, balsamicis & resinosis, vel 8) a refrigerantibus & legitimum successum necessariorum evacuationum offendentibus 9) a positivis adstringentibus 10) a negligentiori virium refocillatione 11) ab externis acris & irritantibus & 12) a qualicunque ulteriori præsentis febris malignæ perturbatione.

§. IV. Aphthæ infantum ita sunt tractandæ, ut primæ viæ convenienter repurgentur, imprimis per remedia Rhabarbarina, aut per consuetos Syrupos pro infantibus usitatos; sicut in impurioribus subjectis, ubi multa mucida colluvies præsto est, modicus Mercurii dulcis usus convenit, deinde intrinsecus profunt remedia absorbentia & antimoniatæ fixa pro impuritatibus in humoribus confluentibus involvendis & abstergendis, nec non conducunt Essentiæ resolventes remissius diaphoreticæ & diuretici, velut Caryophyllatæ, Helenii, Vincetoxici, Pimpinellæ albæ & Succini, quemadmodum in infantibus pituitosis parvus usus Essentiæ Myrrhæ cum prædictis Essentiis conjunctæ extra febrilem tamen afflictionem concedi potest: non minus etiam proficit Mixtura e Tinctura antimonii acris & Essentia Succini parata.

§. V. Ab extra necesse est, quo fungosa hæc excrescentia modeste & repetito vel cum penicillo, vel cum linteamine abstergatur; deinde fauces elui debent cum adminiculis mundificantibus & abstergentibus, ex quibus simplicissima vilioris conditionis hominibus usitata sunt urina recens & aqua fabrorum ferrariorum, porro huc conducit aqua Rosarum, Salviæ & Fœniculi, nec non Mel rosaceum cum Essentia Succini subactum, aut cum tantillo liquaminis Myrrhæ mixtum; vel confert miscela ex Essentia Pimpinellæ albæ, Succini, Myrrhæ & Aloes parata, quæ cum penicillo aliquoties per diem affectis faucibus cum aliquo moderamine illinenda est: non minus cum prædictis aquis tantillum Nitri remixtum, proficit: sulphurata & mercurialia immediate ad affectum locum applicare velle, non facile consultum est: de reliquo pro ulteriori experientia commendo Hannemanni experimentum, quando oleum raparum cum saccharo remixtum, referente Bartholino in Actis Hassniensibus, ad hunc affectum commendat.

§. VI. Quod attinet Aphthas Symptomaticas, quæ in Malignis Febris occurrunt, tunc in illarum cura maxima prudentia & dexteritas adhibenda est, unde ante omnia eo invigilare debet artifex, quo necessarias excretionem revocet & promoveat; conducit itaque exactum regimen, una cum usu Essentiarum vel alexipharmacarum cum Essentia Scordii paulo largius

conjunctarum, vel Mixturæ simplicis; proinde etiam conducunt pulveres temperantes nitrosi, qui ad curam symptomaticarum constrictionum periphericarum multum conferunt, propterea in reliquo usu aliquoties repeti debent: cum hisce internis adminiculis combinari debent modestæ frictiones, quo superficies corporis referetur & diapnoës restituatur: alvus interea non est irritanda, interim neque in rigida occlusione conservanda; unde vel sufficiens interna humectatio, vel clysteres emollientes & modeste roborantes conveniunt.

§. VII. Præter hæc interna remedia subinde in hac afflictione etiam externa auxilia locum inveniunt, ante omnia convenit inquinatas fauces sedulo abstergere & repurgare; deinde proficit collutio oris cum solutione Nitri in aqua Scordii & Salviæ facta, nec non proficit Mel Rosatum cum tantillo Myrrhæ conjunctum, ut & miscela Essentiæ Pimpinellæ albæ, Succini atque Myrrhæ; qualia remedia pro constanti quodam usu seligi, neque frequenter variari debent; propterea aliquoties quidem, sed non nimis frequenter applicari: ab extra de collo Camphora appendenda erit, quo transpiratio in hoc loco liberetur & promoveatur, neque etiam contemnendi usus sunt Gargarismata ex speciebus alexipharmacis parata, sub illa cautela, ne nimis acria sint & affluxum humorum ad affectas partes magis convocent.

CAPUT XXXVII.

DE

PROLAPSIONE UVULÆ.

§. I.

Quanquam hic affectus in se spectatus non adeo magni momenti sit, ut propterea artificis auxilium atque concursus haud desiderari videatur, tamen quia molestus est & alias consecutiones morbidas involvit, brevibus etiam illius hoc ordine mentionem injiciemus; imprimis cum tamen aliquando contingat, ut a medico in hac afflictione aliquot experimentum desideretur: sciendum itaque est, quod hic affectus a morbida illa relaxatione musculorum pendeat, per quos alias uvula retrahi, vel retineri solet: ut plurimum hæc morbida relaxatio conjuncta est cum catarrhali afflictione & quidem vel contumaciori, vel acerbiori, vel insufficien-
ter

ter ventilata, ut propter infarctum catarrhalem in faucibus una hæc pars in consensum trahatur, propterea medicus ad hunc catarrhalem concursum dissipandum operam adhibere debet.

§. II. In restitutione Prolapsæ & relaxatæ Uvulæ cavendum est 1) ab evacuationibus emeticis, quibus aliqui Uvulam restituerere promittunt 2) ab acris anticatarrhalibus remediis 3) a negligentiori concursuum catarrhalium tractatione 4) ab externorum acrim piperatorum & concentratorum applicatione 5) a remediis valde austeris & sub præsentia acerbioris catarrhi sensibilibiter adstringentibus 6) a remediis septicis & valde stimulantibus, quæ affluxum humorum ad affectas partes magis provocant 7) a syringatione, unde facile Uvula relaxata excoariatur & ad cruentationem, aut exulcerationem disponitur 8) a medicamentis emollientibus, unguinis, pingvibus magisque relaxantibus 9) a cauteriis actualibus & temeraria offensione flaccidæ hujus partis 10) ab aluminosorum remedium usu indiscreto 11) a symptomatum concurrentium inflammatoriorum aliorumque minus perita tractatione & denique 12) a confusis diversis experimentis.

§. III. In positiva prolapsæ uvulæ curatione ante omnia ad alios concursus præcipue catarrhales animus advertendus est, ubi talia remedia conducunt, quæ pro catarrho illo discutiendo & rite extirpando quadrant, ante cujus debitam medicationem non facile reliqua cura ad vota succedit; deinde adspiciendum est, an hic affectus cum periculosioribus symptomatibus conjunctus sit, videlicet an eximii dolores, ardores, rubores & inflammatoriæ commotiones complicantur, in qua afflictione ante omnia lenientia & discutientia remedia conducunt, ubi gargarismata ex speciebus solventibus & leniter reprimentibus, cum lacte parata, conferunt; sicut ipsa modesta collutio oris cum lacte tepido proficit; non minus ad dolorem acerbiorum mitigandum ejusmodi gargarismatibus lenientia, emollientia & mucilaginosam commisceri possunt: quid quod prostant observationes practicæ chirurgicæ, ubi in subjectis plethoricis ob nimium sanguinis affluxum ad præoccupandam periculosam inflammationem Venæ Sectio administrari debuit.

§. IV. In ulteriori cura præsentis affectus abstinendum est ab usu Piperis, Zingiberis aliorumque valde acrim subjectorum, quæ alibi commendantur, quo ad ejusmodi uvulam delapsam applicentur, cum quibus subjectis facile inflammatoria commotio excitari potest: rectius convenit vel collutio oris cum aceto calefacto, vel cum vino rubro; aut conducunt Gargarismata ex speciebus nervinis & mediocriter adstringentibus parata, quibus tantillum Nitri & pauxillum Aluminis admisceri potest: non minus conferunt Gargarismata discutientia, sicut modestus usus Essentiæ Pimpinellæ albæ ad

exiguas guttulas sine vehiculo bis vel ter per diem deglutitæ, cum qua tamen etiam temperies servanda est, ne ob illius acrimoniam Uvula relaxata exco-
retur: a Mercurialibus remediis summopere abstinendum est: habent subinde
aliqualem utilitatem pulveres subtilisati remissius adstringentes cum apto
cochleari, aut folliculo immediate ad ipsam Uvulam applicandi, sicut talem
curationem Uvulæ relaxatæ inter alios curatius describit *Hildanus Cent. II.*
obs: 21.

§. V. Præter hæc medicamenta & pharmaceutica auxilia passim et-
iam circumferuntur alia experimenta domestica, ex quibus aliqua secundum
hominum imaginationes operantur; ita a quibusdam commendatur occlu-
sio narium & retractio spiritus, ut una Uvula delapsa retrahatur; a nonnul-
lis ordinatur tractatio capillorum in vertice; a quibusdam commendatur fer-
mentum cum quibusdam gummatibus adstringentibus mixtum, vertici appli-
catum; denique singularem curam proponit *Hannemannus in A. N. C. Dec.*
II. Ann: 2. Observ. 56 & Anno 3. observ: 5. anno 5 observ. 127. ubi per frictio-
nem brachii Uvulam restitutam ex variis probatis eventibus commemorat;
qualia experimenta in subjectis sensibilibus & ad firmam imaginationem pro-
mis succedunt.

CAPUT XXXVIII.

DE

ANGINA.

§. I.

Præfens affectus exquisitè acutus est, non modo secundum propriam
suam indolem, sed & quoad concursum febris acutæ, quapropter
sollicitam & peculiarem animadversionem meretur, quo in indole
sua rectè agnoscatur & secundum veram talem cognitionem etiam rectè tra-
ctetur: notatu vero digna est illa observatio veterum, quam constans experi-
entia suppeditat, quod hic morbus certæ alicui ætati magis familiaris existat;
unde concludere licet quod distincta & singularis causa ad eundem disponat,
sicut Historia practica commendat, quomodo hæc Angina interdum sponte
homines corripiat; quo loco merito inquiritur illius nexus cum negotio hæ-
morrhagico, ita ut ex variis rationibus moliminibus remotioribus hæmoptycis
accenseri queat, dum ejusmodi causas in totum suum systema trahit, quæ cum
plethoræ præsentia, commotione & emotione apprimè coherent.

§. II.

§. II. Et licet interdum aliæ externæ causæ ad anginæ provocatio-
nem contribuant, quæ liberum progressum sanguinis per affecta loca repente
& efficaciter impediunt, tamen in ejusmodi subjectis ut plurimum vel eminens
plethora adest, vel dispositio ad motus hæmorrhagicos anotericos concurrit;
ut eo facilius illa causa in tali subjecto ejusmodi affectum inferat, quemadmo-
dum in aliis subjectis eadem causæ non ejusdem valoris esse deprehenduntur:
tanto magis in hac posteriori animadversione illa circumstantia bene concili-
anda & attendenda est, quomodo communiter insignis commotio sanguinis
præcedat, qualis in spontanea Anginæ invasione magis tacita, quam manifesta
& coacta est, quapropter hæc Angina, quæ ab externis causis excitatur,
eo facilius in tali ætate oritur, cui alias hic affectus familiaris esse obser-
vatur.

§. III. Imprimis prudens artifex cum cura annotare & dijudicare
debet non simplices passionēs, nimirum stagnationes, aut stases sanguinis,
sed potius concursus activos, nimirum motus congestorio-inflammatorios
& febriles, qui perniciosæ sanguinis stasi oppositi sunt, proptereaque non te-
mere suppressi & turbati debent; quin rectius convenit ex illo nexu, qui inter
stasin & hosce motus intercedit veram methodum invenire & formare, qua
medicus huic affectui scite & perite subvenire posset: quoniam vero primarius
respectus in hac afflictione ad sanguinis urgentem & molestantam quantitatem,
quæ nunc invehementiori motu est, dirigi debet, ita huic tempestive obviam
ire debet artifex, ne in tam gravi necessitateurgens & turgens hæc quantitas
præsenti afflictioni majorem afflictionem addat, adeoque hic affectus eo citius
finistrum exitum acquirat.

§. IV. Proinde adhuc providus artifex annotare debet ex quibus
sensibilioribus, efficacioribus & magis urgentibus causis hic morbus ortum
traxerit, imo quali accessu & incremento subjectum invaserit? siquidem præ-
ceps hujus inflammationis augmentum & fortior motus febrilis concitatio
communiter deterius ominis est; quo accedit illa circumstantia, quando
Angina discussorium effectum subito subterfugit & in maturatorium eventum
præceps ruit: ex quibus circumstantiis medicus colligere potest, quanta dex-
teritate huic morbo invigilare debeat, ne in periculosum & ambiguum talem
eventum transeat, quod facile fieri potest, si præsentibus commotionibus
artificiale quoddam incitamentum inducitur.

§. V. Quo periculosior hic est morbus, eo major dexteritas & cir-
cumspectio in illius cura adhiberi debet, propterea cavendum est 1) a crudis
anotericis evacuationibus 2) a præpostera alvi liberatione aut actuali illius oc-
clusionē 3) a retardata aut confuse commissa Venæ Sectione 4) ab inopportu-

na & amethodica incisione venarum raninarum 5) a remediis calefacientibus & sanguinem turgescientibus 6) a concitationibus & exacerbationibus concursus febrilis 7) a coactis & diffusis sudationibus 8) a volatiliis remedium curatorio usu 9) a communi narcoticorum usu 10) a remediis valde acidis & fauces propterea offendentibus 11) ab internis adstringentibus & incrassantibus 12) a spissioribus & diffusioribus formulis atque medicamentis 13) a topicis subito & vehementer repellentibus 14) a valde acris & affluxum humorum nimium excitantibus 15) vel partes nimium emollientibus, relaxantibus & maturationem accelerantibus 16) ut & a negligentiori, aut plane præpostera inflammationis resolutione per externa auxilia 17) a motus & excretionis febrilis perturbatione vel suffocatione 18) a virium jam langventium, intensiori suppressione & enervatione 19) a minus provida conciliatione & tractatione motuum & concursuum hæmorrhagicorum & denique 20) a perverso regimine & inconvenienti præservatione.

§. VI. In Cura præsentis affectus sequentes indicationes erunt observandæ & exercendæ 1) ut ad fontici hujus affectus curam necessaria præparatio & principaliorum causarum tempestiva alteratio suscipiatur 2) ut motus congestorio-inflammatorii tranquillentur. 3) ut concursus febriles rite tractentur 4) ut inflammatae partes conspicuæ tempestive a stasi & inflammatione liberentur. 5) ut sub defectu necessariæ & tempestivæ discussionis consequens maturatio legitime tractetur 6) ut denique congruum regimen & justa præservatio ordinentur, quo talis morbus e fundamento & cum firma sanitate consequente curetur.

§. VII. Quoad primam indicationem ante omnia artifex inquirere debet, an alvus aperta sit, cujus occlusionem nullo tempore in hoc affectu permittere debet, imo si alvus etiam sicciore aut segnior fuerit, tunc itidem confert illam admonere & provocare; haud vero in hac afflictione alvum liberantia auxilia oretenus exhibenda sunt, quoniam effectus necessariæ apertionis tempestivus esse debet, unde rectius conveniunt vel suppositoria leniter stimulantia, vel clysmata lenientia, roborantia & remissius stimulantia, quo non modo alvus tempestive liberetur, sed & quo simul aliqualis tempestiva diversio & revulsio administretur, ne impetus motuum congestorio-inflammatoriorum contumacius & acrius partes affectas invadat, detineat & affligat.

§. VIII. Deinde ingenuus, peritus & prudens artifex bene dijudicare debet, an eximia plethora adsit, an illa valde commota sit, an ante hac liberalius ventilata fuerit, an etiam præsens affectus in repentino & vehementi accremento constitutus sit, quæ circumstantiæ si præsto fuerint, omnino tempesti-

pestivum usum Venæ Sectionis injungunt, quæ propterea sufficiens & non valde parca esse debet, neque tamen nimis larga; sed cum in hoc affectu Venæ Sectio in pede tardiores efficaciam ut plurimum in parte magis diffusa in tam urgente casu exferat, propterea rectius curatorio scopo Venæ Sectio in brachio suscipitur: minime vero consultum, securum & probatum est, quando confestim sectio venarum raninarum ordinatur, e qua promotiones & accelerationes strangulatoriorum effectuum oriuntur, ni alia generalis sanguinis imminutio præcesserit: quando itaque post Venæ Sectionem in brachio commissam adhuc plethora valde urget & turget, tunc incisio raninarum venarum admitti potest: proinde etiam ad ulteriorem revulsionem motuum adjuvandam conferunt vel frictiones pedum, vel rubefacientia remedia plantis pedum applicanda.

§. IX. Altera indicatio concernit directorium motuum congestorio-inflammatoriorum; hoc ipsum vel lenitione moderata, vel temperatione, vel secuta sedatione perficitur: ad lenitionem spectant diluentia, mucilaginosa, emulsiva, lacticia, gelatinosa modice ingesta; temperatio perficitur cum pulvillis quantitate exiguis, sed frequentius repetendis absorbentibus nitratis, sufficienter attenuatis, ne crassitie sua angustiam faucium magis augeant, siquidem tales pulvilli cum sufficienti vehiculo assumendi sunt & pro eodem scopo temperante conducunt oculi cancrorum cum acetositate Citri saturati, nec non corallia rubra præparata: denique sedativum effectum exserunt papaveracea simpliciora, velut semen Papaveris sub emulsionibus ordinandum; quemadmodum etiam semen Cardui Mariæ commode talibus formulis addi potest; non minus Syrupus Papaveris rhæados & Diacodium montanum cum prædictis lenientibus combinari & exhiberi possunt; opiata vero remedia in tali casu nullam approbationem merentur, sicut neque Chaccarillæ cortex ob accreditam suam, qua afflictas fauces ultro afficit in hoc casu locum invenit.

§. X. Quoniam vero præsens affectus ut plurimum cum acuta febre conjunctus est, ita magna cura hujus febris habenda est, ne eadem perturbetur aut opprimatur, alias præsens inflammatio perinde confunditur & ad finistrum eventum promovetur; directio hujus febris ita instituenda est, ne partim motus febriles excedant, neve partim excretio febrilis, modeste diaphoretica, deficiat: quoad prius conducunt pulveres antea commendati absorbentes & nitrosi, quoad posterius profunt decocta dilutiora resolventia & diuresin leniter adjuvantia, paranda ex radicibus Cichorii, Scorzonæræ, Levistici, herbis Veronicæ, Scordii, Chærefolii, floribus Sambuci, Rasura Cornu Cervi, hordeo excorticato; cavendo, ne acriores species commisceantur; minime vero proficuum est sudores fortius commovere & elicere; neque in
hoc

hoc casu formulæ spirituosæ, Essentiæ alexipharmacæ, aut acriores substantiæ ordinandæ sunt, ne ægrotantes & sensibiles fauces magis irritent atque affligant.

§. XI. Propius nunc eo accedendum est, quo ipsæ partes affectæ immediato quodam auxilio foveantur, adeoque tam intra fauces, quam extrinsecus ad ipsum collum inflammatum remedia lenientia, demulcentia, temperantia, discutientia & leniter reprimentia ordinanda sunt: profunt propterea vel gargarismata, paranda ex radicibus Vincetoxici, Caryophyllatæ, Bryoniæ, Ireos florentinæ, Sigilli Salomonis, herbis Hyssopi, Chærefolii, Salviæ, Matricariæ, Bugulæ, Prunellæ, Pyrolæ, Uvulariæ, floribus Chamomillæ, Rosarum rubrarum, Sambuci, Balauftiorum, quibus addi possunt aliæ species vel emollientes, vel etiam adstringentes, ut rad. Bistortæ, Tormentillæ (abstinendo a Symphyto majori) Malicorium, Gallæ, Pseudoacorus, Alumen, Terra de catechu, sub illa discretione quo per initia mitiores adstringentes substantiæ Gargarismatibus adjungantur, successive vero potentiores commisceantur: commode etiam Nitrum additur tum pro ardore leniendo, tum etiam pro motibus congestoriis mitigandis, neque frustra huic formulæ Mel rosatum, Roob diamoron & Dianucum combinatur, vel conducunt aliæ colutiones faucium, quo inserviunt Emulsiones, in quibus fauces gargarisari possunt, parandæ ex aquis Rosarum, Salviæ, Scordii, florum Sambuci, Veronicæ, foeniculi, amygdalarum dulcium, semine Papaveris albi, Cardui mariæ addendo aliquid Camphoræ & Croci.

§. XII. Ad tales gargarisationes recipi interdum potest specificum illud, quod alias ad anginam commendatur, videlicet Album græcum; quemadmodum fungi Sambuci æque lenem reprimentem qualitatem exserunt; alia specifica quotquot passim commemorantur nondum sufficienter prabata & approbata sunt, nisi uberior & solidior experientia eorundem utilitatem magis confirmet: a remediis acidis, quantum fieri potest, fauces arceantur, quoniam adversam aliquam stricturam strangulatoriam iisdem communicant; unde cum aluminis usu perquam prudenter procedendum est: præterea lingua sedulo ab adhærentibus impuritatibus repurgari debet, ne eadem inspirationem adhuc magis angant; commode itidem gargarismatibus lubricantia, ut: Caricæ, Liquiritiæ & emollientia sive lenientia, conjunguntur.

§. XIII. Ab extra ad inflammatum collum applicari potest vel Emplastrum de Meliloto Camphoratum, vel diaphoreticum Mynsichti, vel Diachylum cum Gummatibus camphoratum, vel si magnus ardor affligit de Spermate Ceti & ranar. Camphoratum; proinde conducit Spiritus vini Camphoratus intra linthea exceptus et per intervalla applicatus; non minus profunt

Sacculi leviter humectati resolventes, discutientes; moderate reprimentes, nec non cataplasmata non valde pingvia cum dimidia parte vini & aquæ paranda discutientia, lenientia & moderate reprimentia, cum tantillo Camphoræ & Croci mixta, qualia nonnunquam cum lacte proficue parari possunt, cavendo tantum ne talia remedia constanter in loco affecto hæreant, sed per intervalla applicentur, iterumque removeantur, ut ita discussio & represio cum moderamine succedat.

§. XIV. Interdum accidit licet rarius, ut præsens inflammatio discussioni non obtemperet, sed ad maturationem collimet, quam propterea artifex perinde dirigere, facilitare & ab aliis accidentalibus damnis præmunire debet; interim raro contingit, ut patientes eo neque vitam protrahant, donec vel maturatio perfecte facta, vel abscessus legitime evacuatus & repurgatus est, quoniam agrotantes maturius suffocatione pereunt; quando vero nunc affectus ad hanc suppurationem tendit, tunc hæc ita dirigenda est, ut alvus aperta maneat & motus in tranquillo gradu succedant, hinc temperantia & lenientia, imo discutientia interna remedia continuanda sunt: profunt insuper gargarismata e speciebus emollientibus cum lacte paranda, additis quibusdam speciebus discutientibus; extrinsecus continuari potest usus Emplastri de Melilotto Camphorati, aut Cataplasmatum cum lacte parandorum emollientium; ubi tamen usus pingvium & oleosorum externus modicus & circumspectus esse debet; non minus commode extrinsecus cum talibus cataplasmatibus Cephæ assatæ adhiberi possunt, qualia singula adminicula abscessionem necessariam promovent.

§. XV. Quando abscessus jam paratus est, tunc matura apertio est suscipienda; si vero intrinsecus hic abscessus latitet, tunc eo immediatus accessus haud patet, quare fauces cum leni pluma vellicandæ sunt, quo sub moderata vomibunda commotione abscessus ille perrumpat: facta tali apertione, profunt deinde mundificantia & abstergentia, quo iterum commendo Gargarismata ex Hordeo, Avena, Liquiritia, Cichoreo, Scorzonera, Caricis pingvibus, Passulis, radice Liquiritiæ, Ireos florentinæ: herbis Salviæ, Veronicæ, Chærefolii, Prunellæ, Agrimonix, Pyrolæ, Plantaginis, Vincæ per Vincæ: floribus Chamomillæ, Rosarum, semine Carvi, Fœniculi, addito Melle rosaceo & tantillo Myrrhæ paranda; aut parari possunt collutiones faucium ex aquis Rosarum, Salviæ, Plantaginis, Veronicæ, Chærefolii, Prunellæ, Millefolii cum Melle rosaceo; abstinendum tamen est a remediis acris, a valde adstringentibus, a terris bolaribus, nec non a medicamentis saturninis, ut & a resinosis & exoticis balsamicis, quæ læsas valde fauces immodestius irritant, adeoque mitiora & leniora abstergentia & mundificantia conducunt: non mi-

nus ejusmodi Gargarismati ovi vitellus & tantillum de Therebinthina sociari potest & ita sub concursu modestioris regiminis mundificatio & consolidatio expectanda erit.

§. XVI. Superest denique regimen congruum, quod in Angina præscribendum est; maxime abstinere convenit ab anxio & nimis calido regimine; nocent coactiones ad diffusos sudores, ut & multa jectigatio & impatience agrotantis; decubitus hujus non sit valde humilis, sed cum capite erectus, ne suffocationis metus augeatur; potus non denegetur, attamen successive in modica quantitate exhibeatur, ne magni haustus oblatis magis angant & suffocationem concitent; a ciborum oblatione patiens arceatur; virium habeatur ratio per addita remedia analeptica liquidiora & temperatiora; fauces sedulo abstergantur, ne impuritates ipsis adhæreant; collum & pectus actualibus refrigeriis exponi non debent, neque etiam pedes: ad præservandam Anginam conferunt Venæ Sectiones in pede susceptæ, ut & abstinencia ab immoderatis animi & corporis commotionibus; proinde providendum est, an amissæ quædam salutare Hæmorrhagiæ revocari possint; maxime evitandæ sunt fauces ab omni immoderato stimulo; sicut repentinæ pedum refrigerationes aut momentaneæ mutationes e calore in frigus, fortiores pectoris commotiones, inebriationes &c. sedulo præoccupari debent: reliquæ vero ordinariæ excretiones alvina æque ac transpiratio insensibilis in justo successu conservandæ sunt.

CAPUT XXXIX.

DE

CYNANCHE.

§. I.

Specialissima maximeque fontica inflammatio est illa, quæ inter Medicos *Cynanches* appellationem obtinuit, quæ licet rarior sit, tamen ipsa gravitate sua alias inflammationum species superat, dum ita intime hæret, ut neque ars eo immediate penetrare queat, neque natura facile & sufficienter motus inflammatorios efficaces & salutare eo promovere & dirigere possit, licet conspicuis quibusdam indiciis hic affectus tantam gravitatem haud designet; ob id eo major prudentia & dexteritas ab artifice adhibenda est, ne hic

affe-

affectus, quod quidem facile fieri potest, offendatur & cum in artis potestate non sit directe aliquid ad hujus inflammationis felicem decursum contribuere, ita potius internis inflammatoriis commotionibus tali lenitate subveniendum est, ne illæ sub defectu sufficientis tenoris salutari suo effectū destituantur.

§. II. Quo periculosior & gravior hic est morbus, eo magis prospiciendum est, ne quicquam in præjudicium illius committatur, nocent enim in Therapia hujus affectus 1) artificiales emeses 2) positivæ purgationes, quæ facile commotiones inflammatorias in interiora pectoris seducunt, quam palindromen Hippocrates ut perniciosissimam depingit 3) nocent remedia quælibet commoventia & impellentia 4) maxime vero volatilia & secundum communem methodum offerri solita Camphorata 5) nocent insuper regimina anxiosa & æstuosa 6) vicissim etiam obsunt medicamenta, quæ sudores diffusos urgent & eliciunt, nec non 7) remedia positive & vulgata refrigerantia ut & 8) communia incrassantia 9) & præcipue abusive acida 10) tanto magis positiva adstringentia 11) omnium maxime narcotica 12) & quæcunque alia febri-les motus concurrentes confundunt atque turbant.

§. III. In positiva hujus affectus cura 1) observare convenit, an alvus libera sit, cujus defectus lenientibus clysteribus suppleri debet; deinde judicare convenit, an in ægrotante adsit urgens & turgens Plethora, quæ in tali passu tempestive per Venæ Sectionem in brachio institutam & si necessitas urget per subordinatam incisionem raninarum venarum ventilanda est: deinde commotionibus inflammatoriis subvenire convenit partim temperantibus, partim internis discutientibus remediis, ad priora pertinent pulveres nitrati, ad posteriora spectant decocta lubricantia & resolventia paranda e Scorzonera Cichorio, Liquiritia, Herbis Veronica, Scordii, Chærefolii, floribus Sambuci, Chamomillæ, Papaveris rhæados, Seminibus Carvi, Fœniculi, Passulis majoribus, Caricis pingvibus & pro eodem scopo conducit miscela ex Essentiis Caryophyllatæ, Vincetoxici, Pimpinellæ albæ & Scordii parata, quæ ad exiguas guttulas semel, vel bis, per diem offerri potest.

§. IV. Præterea ad præsentis inflammationis directionem & moderationem conducunt Emulsiva, paranda ex aquis resolventibus & analepticiis, ut & ex nucleis pingvibus atque semine Cardui benedicti & Papaveris albi: non minus in hoc affectu virium ratio habenda est, quæ rectius cum moderato regimine & temperatis analepticiis, quam acris & concentratis nervinis refici debent: multum insuper in hoc affectu conducit quies corporis, sub qua tum febriles, tum inflammatorii motus leniter procedunt; quemadmodum sub tali regimine placidæ Diaphoreses promovendæ & expectandæ sunt: potus sufficiens non est denegandus, modo non nimis frigidus exhibeatur, neque ma-

jonibus haustibus ad quos hoc affectu decumbentes inepti sunt, obtrudatur, quid quod pro potu prædicta decocta lenientia optime conveniunt.

§. V. Quod externorum remediorum usum concernit, tunc illa parum in hoc affectu utilitatis promittunt, quoniam ad locum affectum non penetrant; quo vero in ambitu aliqualem temperatam discussionem efficiant, admitti tunc possunt Gargarismata lenientia, discutientia & modeste reprimantia; alia topica plane nihil emolumenti afferunt, quodsi in tali affectu afflictio & suffocationis ominatio ad summum pervenerit, tunc inter ancipitia experimenta practici Bronchotomiam ordinant, quæ etiam simul sub tali encomio admitti potest, imprimis ubi ægrotantes huic experimento annuunt: haud vero confert fortiora adstringentia topicis remediis sociare, ne sub præsentem magno angore majores angustias causentur: de reliquo in hujus affectus cura semper lenitas & continentia commendanda est.

CAPUT XL.

DE

PRUNELLA.

§. I.

Inflammatoris faucium affectibus Medici denique annumerare sciunt *Prunellam*, qui affectus ut plurimum in historia practica tanquam soniticum symptoma aliarum febrium innotuit; maxime vero febribus vel acutis, vel penitus malignis supervenisse observatus fuit, qui propterea in particulari tali translatione sanguinis & molimine excretorio consistit, quale conamen partim in subjectis sanguine abundantibus, partim ubi aliæ convenientes evacuationes deficiunt, vel irregulariter procedunt, oritur, ut ita a parte ante & a parte post ad excretionem tum essentielles, tum accidentales pro circumstantiarum diversitate necessarias respiciat; quemadmodum aliquando incongruum regimen, præcipue vero inferiorum partium suspecta refrigeratio, eundem affectum invitare solet; unde perquam refert, quo artifex illas specialiores causas rite perquirat, quotquot seorsim ad hunc affectum in aliquo alio morbo contribuant.

§. II. Quo plus periculi hic affectus in complicationibus suis involvit, eo plus judicii, prudentiæ & dexteritatis artifex adhibere debet, ne eundem

magis

magis corrumpat, quam emendet, imprimis in cura hujus affectus abstinendum est 1) ab omnibus crassis & impetuosis evacuationibus 2) præcipue a coactis & immoderatis sudationibus 3) attamen etiam a negligentiori promotione necessariorum aliarum placidarum evacuationum 4) ut & a perturbatione & oppresione excretionis alvinæ 5) a remediis quibusvis humores valde impellentibus, aut 6) vicissim valde incrassantibus & coagulantibus 7) tanto magis ab adstringentibus & 8) a vulgatis narcoticis 9) ab externis immoderate repellentibus, aut 10) fauces sensibilibus irritantibus 11) a communi refrigerantium usu & denique 12) a perverso regimine.

§. III. Positiva Therapia hujus affectus, licet jam in præcedentium similibus morborum curis fundata sit, tamen brevibus hoc loco seorsim allegari debet; ante omnia convenit, quo alvus in ægrotante libera sit, quæ tamen minime cum aliquo stimulo provocanda est, sed potius cum auxiliis maxime securis adjuvanda: deinde eo labor atque cura dirigi debet, quo convenientes evacuationes promoveantur, ubi imprimis moderata & constans diaphoresis promovenda est, quo convenit vel Mixturæ simplicis vel temperatarum Essentiarum alexipharmacarum cum Essentia Scordii mixtarum usus: non minus ad incongruam sanguinis commotionem mitigandam, conveniunt remedia absorbentia & nitrata, præcipue oculi cancerorum cum succo Citri saturati, ut & Corallia rubra præparata: conferunt etiam Emulsionem non refrigerantes, sed viribus partim, partim excretionibus, partim motibus inflammatoriis subvenientes.

§. IV. Venæ Sectio non æque in hoc affectu locum invenit, nisi specialissimæ circumstantiæ interveniant urgeantque; ab extra conciliari possunt Gargarismata, paranda e speciebus lenientibus, discutientibus moderate nervinis & reprimentibus, quibus commode aliquid Nitri commiscetur: vulgata refrigerantia, quæ passim circumferuntur & arcanum illud remedium, quod in succo Cancerorum fluviatilium consistit, id non efficiunt, quod secundum promissiones & laudationes debent, unde commendationem nostram excidunt; neque vesicatoriorum usus aliquid valet, quod ad fidam & certam curationem commendari posset, rectius modestæ frictiones conducunt, quæ ad diversionem & necessariorum excretionum revocationem plus, quam alia violenta tentamina, contribuant: regimen denique in hoc affectu sit admodum lene, ita tamen instructum, quo ad periphericam excretionem sublevandam quadret.

CAPUT XLI.

De

CARDIALGIA.

§. I.

FRequens sane hæc est afflictio, sed ita insuper constituta, ut propter multitudinem suarum causarum & familiarem complicationem satis sæpe fundamentalem curationem perquam difficilem reddat, siquidem frustra constans sedes hujus morbi in Ventriculo inquiritur, quoniam diversæ aliæ causæ tum manifestæ, tum etiam obscuræ & ex observatione practica collectæ, eo contribuisse constant; quapropter ante omnia Medicus in veritatem causalem Cardialgiæ sollicitè inquirere debet; cum potius experientia testetur, quomodo multiplex variatio methodi medendi hunc morbum magis corrumpat curatuque difficilem reddat & quando contingit, ut causæ quædam obscuræ aut plane incurabiles, ut sunt Polypus cordis, Concretio pulmonum cum pleura, Vomica pulmonum, Interni abscessus &c: hunc affectum invitaverint, tunc ad positivam curam artifex anxie collimare haud debet, sed rectius privative officium suum administrare, ne videlicet hæc afflictio aliunde deterioretur.

§. II. Inter illas causas, quæ magni momenti & magnæ efficacix sunt, imo quæ insuper propius arti medicæ subjacent, merito allegandæ sunt commotiones & translationes sanguinis ad præcordia, Ventriculum & intra pectus transeuntes, quales interdum ex suppressis, aut amissis Hæmorrhagiis salutaribus ortum trahere videntur; proinde eximix efficacix est occlusa flatulentia, quæ anotericas tales angustationes causatur, quo spectant alia molimina excretoria, aut adversos humores remotoria, sicut in Ictero, nimia obstructione alvi retropulso ulcere chronico, aut oedemate, represis exanthematibus, scirrhis hepatis & lienis & præter-naturalibus concretionibus in pectore, aut in diaphragmatis confiniis occurrentibus talis præcordialis angustatio affligere & concurrere solet & ita experientia medica abunde testabitur, quod talis Cardialgia magis nitatur nimis commotionibus strictoriis circa præcordia administrari solitis, quam famosis atoniis, quales vulgo accusari solent.

§. III. Quoniam itaque ad Cardialgiam tot diversæ causæ contribunt, propterea cura bene disponenda & dextre tractanda erit, in illa vero ca-

ven-

vendum est 1) ab indiscreto & facili usu Vomitoriorum 2) a potentioribus purgationibus 3) a negligentiori primarum regionum absterfione aliarumque ordinariarum evacuationum promotione 4) a Plethoræ obliuiofa conciliatione & incuriofa tractatione 5) ab indiscreto usu carminativorum & stomachicorum 6) maxime a remediis acris & stimulantibus 7) a volatiliū remediorum curatorio usu 8) a præmatura oblatione tonicorum medicamentorum 9) imprimis a potentioribus adstringentibus remediis 10) a liberali narcoticorum ordinatione 11) a concurrentis flatulentiae negligentiori tractatione & denique 12) a perversis regiminibus & diætæ regulis.

§. IV. Cum specialis medicatio Cardialgiæ differentiae caufarum quotquot ad hunc affectum contribuere observantur, respondere debeat, ita principalis causa est, quando hic affectus oritur ex suppressis quibusdam salutaribus Hæmorrhagiis spontaneis, five Mensibus, five Hæmorrhoidibus, quas evacuationes propterea artifex convenienter restituere & subinde in subjectis plethoricis, in quibus particulares translationes & congestiones sanguinis in hypochondria & præcordia ad Cardialgiam talem disponunt, præservatorias Venæ Sectiones in pede ordinare debet; Curatoriae oblationes pulverum antispasmodicorum, pediluviorum & mitiorum laxantium remediorum conducunt, in quo passu etiam motus corporis sufficiens, non parum ad congestiones tales dissipandas confert, sicut pro necessitate urgente etiam interdum alia selectiora sedativa in usum trahi possunt: proficiunt etiam auxilia diluentia, gelatinosa, lenientia, nec non regionum inferiorum repetitæ frictiones asperiores ad revellendas illas congestiones efficaces.

§. V Non raro Cardialgia oritur a suppressa anoterica flatulentia, quæ propterea tanquam principalis causa debire curanda est & pro hac quidem præcipue convenit usus clysterum primario lenientium, moderate stimulantium & remissius roborantium; deinde ad mitigandos irregulares motus intestinorum, conducunt pulveres Nitrati, sicut tam roborante quam securius sedante effectu conducit Cortex Chaccarillæ; non minus proficit usus Pilularum Stahlianarum in pulvere adhibendarum, quo eo citius operentur; denique subjungi possunt Essentiæ roborantes, ut Ari, Caryophyllatæ, Angelicæ, Absinthii, Galangæ, Gentianæ rubræ, Centaurii minoris cum Tinctura Chaccarillæ mixtæ, qui ordo etiam cum oblatione horum remediorum ita servandus est, quoniam ante omnia alvus aperta esse & flatus in justum cursum & exitum duci debent: præmatura enim partium roboratio magis nociva, quam fructuosa est.

§. VI. Simili modo tractanda est Cardialgia, quæ ex diuturna & conveta alvi obstructione ortum trahit: quando vero ad hunc affectum retropulsa exanthemata, ulcera & scabies contribuunt, tunc maxima cura est habenda, quo hæc inquinamenta iterum convenienter expellantur: pro hac necessitate conducunt præmittenda remedia temperantia, videlicet pulveres absorbentes & nitrati; deinde interdum conjungi possunt selecta sedativa, quo nomine Chaccarillam commendo, porro conferunt decocta paranda ex Radicibus Scorzoneræ, Cichorii, Apii, Bardanæ, Valerianæ, Chinæ, Sassafras, Herbis Scordii, Veronicæ, Chærefolii, floribus Sambuci, Rafura Cornu Cervi etc: non minus cum fructu subordinari possunt Essentiæ vel alexipharmacæ, vel pro indole affectus balsamicæ, quo nomine convenit Miscela paranda ex Essentia Pimpinellæ albæ, Valerianæ, Fumariæ, Succini, Myrrhæ, ubi tamen cum magno moderamine artifex procedere debet, si febrilis quædam commotio concursat: cum hisce medicamentis combinanda sunt regimina temperata diaphoretica, nec non frictiones superficiei corporis, quo in hanc retropulsæ impuritates denuo invitentur.

§. VII. Non raro Cardialgia oritur a prægressis commotionibus & translationibus bilis intra Ventrículum ex iracundia suppressa, hinc varii homines de eo conquærantur: es wolle ihnen das Herze abdrucken, es steige ihnen so bitter in die höhe etc: sub quo statu concurrit alvi oclusio, propensio ad vomitum, torpor, alternans horripilatio, vertiginosa perturbatio, inappetentia, phlogoses etc. pro hujus Cardialgiæ cura ordinanda sunt remedia absorbentia, sive simplicia, sive cum acidis imprægnata, nec non pulveres Nitrati, Corallia rubra præparata, CrySTALLUS montana præparata, una cum diluentibus mucilaginosi & gelatinosi, insuper prospiciendum est, quo modestus vomitus superveniat, qui vero minime cum valde stimulante remedio provocari debet; posthac conveniunt pilulæ Stahlianæ, aut aliæ alvum modeste aperientes & quando in tali necessitate alvus rigide occlusa est, tunc clysteres in consilium ducendi sunt; denique subordinare convenit temperatiora carminativa, ut Essentias tales stomachicas cum Tinctura Chaccarillæ miscendas, aut tonica remedia, velut Crocum Martis antimoniatum Stahlianum, aut antimonium Martiale diaphoreticum Ludovicianum, aut Tartarum Vitriolatum Martialem, quales Croci commode cum absorbente remedio & Nitro combinari possunt & offerri debent, quo denique Tinctura Martis tartarifata spectat.

§. VIII. Interdum Cardialgia oritur a singulari & sensibili ventriculi refrigeratione sive ab intra per potum frigidum, sive ab extra commissa, pro hujus cura præmittere convenit antea antispasmodica, velut pulveres Nitroso-Cinna-

Cinnabarinos Coralliatos; providendum insuper est, quo alvus sit aperta, ea propter conducunt pilulae Stahlianæ aliæque probatæ: deinde conveniunt temperatiora stomachica, quo Essentias Ari, Helenii, Caryophyllatæ, Pimpinellæ albæ, Gentianæ rubræ, Galangæ, Absinthii, Centaurii minoris, Cardui benedicti, Corticum Aurantiorum commendo: confert etiam vinum modeste aromatizatum; imprimis vero conducit abstinentia a cibo solidiori & denique circa finem curæ conducunt roborantia, nimirum selecta martialia.

§. IX. Majoris momenti sunt Scirrhi in hypochondriis, aut scirrhus infarctus in thorace, qui ad cardialgiam interdum disponere solent, in qua afflictione cum maximo moderamine ejusmodi resolutiones Scirrhorum tentandæ & committendæ sunt, quoniam facilius talis status in deteriorem gradum delabitur; unde rectius hæc cura perficienda est, in qua una conjungi debent remedia lenientia, diluentia, temperantia, antispasmodica & selecta sedativa: maxime confert motus corporis, præcipue equitatio: alvus insuper sit libera & reliquæ excretiones in ordine justo conserventur: quid quod si actualis labes deest in subjectis spongiosioribus, acidularum & thermarum temperatus usus aliqualem opem promittit; quæ tota cura tamen cum singulari prudentia exercenda est.

§. X. Quando Cardialgia e nimia cruditate, in Ventriculo hærente, e prægressa irregulari diætâ collecta, oritur, tunc præmitti debent remedia digerentia humectantia & resolventia; in aptis subjectis excitari potest moderatus vomitus, in aliis vero convenit repetita laxatio, in nonnullis conducit usus acidularum & quando evacuatio sufficienter succedit, tunc subordinanda sunt roborantia & stomachica, sicut partim præparantem, partim stomachicum usum habent Piper, Zingiber, Synapi, Nasturtium, Armoracia, Cephæ, quo adhuc pertinent stomachica superius laudata, una cum commixtione selectorum sedativorum, ut Theriacæ simplicis cum haustulo vini excipiendæ, aut corticis Chaccarillæ: in quo casu etiam prædicta roborantia tonica Martialia circa finem curæ locum inveniunt.

§. XI. Denique experientia prodit, quomodo Cardialgia in quibusdam adultioribus subjectis a vermium præsentia in superioribus intestinis, vel in ventriculo oriatur, in quali casu hæc methodus servanda est, ut primo adhibeantur auxilia vermes enecantia & evacuantia; deinde ut ordinentur remedia, quæ incongruos spasmos leniunt, temperant & sedant, qualia passim hætenus commendata prostant: denique ordinentur stomachica & roborantia, quo justus tonus in partibus, hætenus affectis, sublevetur & promoveatur: & quando adhuc aliæ specialissimæ causæ in historia practica occurrunt, quæ Cardialgiam concitant, tunc semper in cura hujus affectus ad il-

larum causarum modestam & efficacem remotionem studium applicandum est; omnium maxime vero cavere convenit, ne in hoc affectu præmature opiata remedia exhibeantur, quæ pessimarum consecutionum causa sunt.

CAPUT XLII.

DE

PHTHISI.

§. I.

INter illos affectus, qui non modo in indole sua admodum intricati & refractarii sunt, sed & qui perfectam & omnigenam curationem respuunt recenseri meretur *Phthisis*, utpote morbus, qui aliquando ex evidenti antipraxi & errore practico ortum trahit, dum ex alio & alterius constitutionis affectu pectoris, incongrue tractato, ortum traxisse observatur, hinc & inscitiae & imperitiae signum est, affectum quendam pro *Phthisi* declarare & tractare, quamdiu a *Phthisi* adhuc alienus est; sicuti per famosa expectorantia & travmatica pectoralia ut plurimum hic error committi solet, eapropter in dignotione verae *Phthiseos* singularis prudentia commendanda est, quoniam corrupto tali modo provocata *Phthisis* corruptos processus servat, quæ eo minus deinde congruæ *Therapiae* obtemperat, quin potius eo citius ad luctuosum eventum properat.

§. II. Cum *Phthisis* sit actualis pulmonum ulceratio, eapropter hæc labes intimior absolutam curam in tantum respuit, quo minus sufficiens repurgatio, aut conveniens concretio læsæ partis expectanda est; unde prudens artifex in cura *Phthiseos* non ultra rationalem possibilitatem procedet & inverso modo restitutionem urgebit, siquidem maturius pulmonum concretionem tentare nullus peritus audebit, priusquam ulcerosa corruptio sufficienter extincta & repurgata fuerit, qualis mundificatio absolute conveniens non facile speranda est; hinc ex ulceris indole id fluit, quo illius accrementum in tantum intercipiatur, quando secedentes impuritates ulcerosæ, quantum fieri potest, absterguntur, ne coagmententur & partem magis inquinent, aut ipsam ulcerationem exacerbent: qualis ipsa operatio subinde cum maximo modamine perficienda est, quoniam hoc affectu detenti nimis sensibiles & alterabiles

les deprehenduntur; quare hic morbus longe citius deteriorari, quam meliorari potest.

§. III. Multum etiam refert pro reliqua Phthiseos cura rite administranda, quando artifex inquirat atque discernit gradum & ætatem huius mali, deinde quomodo etiam investigat causas e quibus ortum traxit, ubi inter has magni momenti est consideratio prægressorum moliminum hæmorrhagico- rum, aut suppressarum actualium salutarium, vel ad salutarem finem desti- natarum Hæmorrhagiarum, ubi posthac præsentē hac Phthisi contingere so- let, ut per intervalla aliquoties hæc molimina hæmorrhagica cum Phthisi se- conjungant & partem affectam invadant, adeoque totum morbum exacerbent: inde etiam pendet, ut quidam Phthifici cum hæmoptycis insultibus pereant: proinde etiam indagare convenit virium gradum atque tenorem, siquidem uno tempore hoc morbo decumbentes alacriores & paulo robustiores, alio tor- pidiores & debiliores comparent; secundum quam diversitatem proinde me- thodus medendi accommodanda & instruenda erit.

§. IV. Eo minus convenit Phthisi laborantes immoderate ag- gredi & cum iisdem heroicas curationes suscipere, cum neque morbus neque patiens talibus conatibus adæquatus, quin rectius ob Phthiseos Chronicam afflictionem cum maxima lenitate & circumspeditione procedendum est, ita ut magis præservatoria, quam curatoria methodus in usum trahi debeat: eo mi- nus vero illis temerariis promissionibus de curatis Phthificis & de remediis in- fallibilibus antiphthificis fides danda est; quales præjudiciose pollicitationes non raro ad varia temeraria tentamina seducunt, ut eo ipso eventus finister & luctuosus citiori suo accessu invitetur: neque quidem prudens artifex se eo seducere aut quo aliunde eo seducatur, permittere debet, quando tantum ad solennia & speciosa symptomata hunc affectum comitantia animum dirigit & interdum aliquid committit, quod fundamento & formæ mali graviter præ- judicat; omnium maxime vero illa prudentia practica injungenda est, ne hu- jus mali curatio cum simultaneis methodis suscipiatur, cum ipse affectus Chro- nicam suam indolem ubique comprobet.

§. V. Quo itaque fonticus hic affectus secure & dextre tractetur, ca- vendum est 1) ab omni excretionē fortiori 2) a curatoria sanguinis subtractione 3) ab ordinariarum evacuationum perturbatione, aut negligenti promotione 4) ab incuriosa negotii hæmorrhagici et status plethorici conciliatione 5) a ni- mio usu expectorantium & emollientium 6) a curatorio usu salium volatilium 7) ab omni usu communium adstringentium 8) a medicamentis narcoticis 9) ab incrassantium & terreorum largiori oblatione 10) a remediis valde acidis 11) a traumaticorum pectoralium vel præmaturorum, vel solo & simplici, vel largo usu

12) a sulphuratorum indiscreta ordinatione 13) ab omnibus remediis calefacientibus & massam humorum valde impellentibus 14) a famosis specificis antiphthificis, maxime vero metallicis & saturninis, quale Antihecticum Poterianum est. 15) ab aliorum remedium tonicorum & modestius traumaticorum inopportuna oblatione 16) a remediis refrigerantibus, maxime quidem Emulsionibus talibus 17) ab acidularum & thermarum usu interno 18) ab illis effoeminatis compositionibus regenerationem pulmonum promittentibus 19) a symptomatum concurrentium subitanea suppressione & profligatione 20) a virium majori prostratione 21) a remedium multiplicatorum inconstanti & nimis variabili oblatione & 22) a multiplici mutatione methodi medendi, quæ eo certius citiorem interitum affert.

§. VI. Quicquid in tam gravi & intricato affectu agere et sperare licet, illud sequentibus indicationibus circumscriptum est 1) ut a loco affecto constanter suspectus humorum affluxus removeatur, quo reliqua partis læsæ repurgatio efficacius succedat 2) ut materia ulcerosa, quæ a labe interna secedit in corruptela & acriori sua indole temperetur & involvatur, ne ulteriorem affluxum provocet: 3) ut hæc secedens impuritas, nunc præparata, successive abstergatur & evacuetur: 4) ut pars affecta magis repurgetur, mundificetur & si commode fieri potest, etiam cum moderamine consolidetur: 5) ut diversa symptomata, quæ sese cum hoc affectu conjungunt cum convenienti lenitate & efficacia mitigentur: Et hic ordo operationum therapeuticarum magis affectui est accommodatus ita quidem, quod tales indicationes cum aliquali continentia & constantia applicentur, neque fugitive & præcipitanter exerceantur.

§. VII. Quod primam indicationem attinet, tunc affluxus humorum ad affectam partem per varias causas excitari potest, imprimis vero eo contribuit qualiscunque respectiva sanguinis abundantia, quæ olim gravioribus commotionibus aut etiam actualibus emotionibus subiecta fuit, ita, ut interdum sub Phthiseos progressu hi antiqui mores jungantur & rocentur; ob id præstat præservatorie & quando status morbi est remissior moderatam Venæ Sectionem in pede ad exiguas uncias instruendam administrare; minime tamen tale auxilium curatorio scopo adhibere convenit: deinde alvi segnities siccitas aut oclusio similiter ad ejusmodi affectum disponere solet, quapropter convenit hanc excretionem alvinam in leni & libero successu conservare & conferunt hoc nomine lenientia diætetica, juscula gelatinosa, pinguedines alvum elubricantes, medullæ; deinde vero auxilia Prunata & Passulata, ut & Poma cocta Borstorfiana cum tantillo sacchari cicurata: e Pharmaceuticis præ omnibus reliquis alvum moventibus subiectis conducunt Mannata, Tama-

rindinata & Rhabarbarina, cavendo, ne alia stimulantia adhibeantur: proinde etiam conducunt pediluvia interdum admittenda, ut & frictiones pedum cum linteis calidis administrandæ; multum pro hoc scopo satisfacit animi requies & temperies, ut & transpirationis æqualis successus, quapropter interdum temperatiora diaphoretica pro eodem scopo conveniunt, quo nomine conferunt Essentiæ leniores alexipharmacæ, ut: Helenii, Caryophyllatæ, Ari, Vinctoxici, Pimpinellæ albæ & Scordii; cavendo, ne ordinaria aut largior quantitas ejusmodi remedii exhibeatur, cum vel dimidia copia in tali affectu suis effectibus inducendis satisfaciat.

§. VIII. Alterum est, quo materia ulcerosa in prava sua indole quantisper emendetur & corrigatur; id fieri potest per remedia absorbentia teneriora, five simplicia, five melius cum acidis attenuata & saturata, quæ vero non magnis, sed refractis & repetitis dosibus offerenda sunt: interdum commodè cum hisce terreis remediis conjunguntur salia digestiva, parca tamen quantitate, quin ipsum Nitrum, modica copia: ejusdem utilitatis correctoriæ & absterforiæ sunt decocta mucilaginosæ, paranda ex Cichorio, Scorzonera, Liquiritia, Herbis Veronicæ, Chærefolii, Scordii, Scabiosæ, Fœniculi, Caricis pingvibus hordeo excorticato & similibus: profunt itidem Emulsiones dilutiores ex aquis Veronicæ, Chærefolii, Scordii, Fœniculi, Sambuci, Plantaginis Cardui benedicti, Rosarum, Amygdalis dulcibus & Semine Cardui mariæ paratæ; ita proficiunt Potiones, componendæ ex prædictis aquis, additis remediis terreis, Coralliis rubris præparatis, oculis Cancrorum cum succo Citri, Syrupo Liquiritiæ, Violarum & Papaveris Rhæados, quæ singula adminicula materiam ulcerosam involvunt, temperant & abstergunt; cujus utilitatis itidem sunt Elæosacchara ex oleo Amygdalarum dulcium, Saccharo cando albo & exigua portione Rubini Sulphuris Rulandini parata; neque penitus contemnendæ utilitatis est lactis tenuioris modicus usus, qui tamen neque quotidianus, neque copiosus & frequens esse debet, alias variis incommodis an- sam præbet.

§. IX. Quando hæc ulcerosa materia sufficienter præparata est, tunc illius ulterior absterfio & plenaria denique evacuatio adjuvari debet: utrumque perficitur per selectiora pectoralia & expectorantia & in hoc scopo sese commendat radix Ari, vel ita simpliciter, vel in Trageis, vel in Electuariis, modesta quantitate oblata; nec non radix Helenii, ut & Liquiritia: proinde temperatus usus Mellis multum hanc præsentem intentionem faciliat; quo etiam spectant Gummi Ammoniacum, parvus usus Galbani, ut & Herbæ Veronicæ, Chærefolii, Bellidis, Fœniculi, Pyrolæ, ex ejusmodi diversis & similibus remediis parari possunt Decocta, Electuaria, Potiones, cavendo, ne concen-

trationes formulæ ordinentur; in subjectis adhuc robustioribus & ubi multa impuritas ad ulceratam partem affluit & in eadem colligitur, confert prudens & modestus usus Extracti de Peto, aut Syrupi de Peto Quercetani, qualia remedia vero in debilioribus non facile ordinanda sunt: denique etiam hanc præsentem indicationem faciliat parcus usus Syruporum expectorantium, quemadmodum cum omnibus expectorantibus remediis moderamen servandum est, quæ propterea cum discutientibus sedulo combinanda sunt.

§. X. Quando itaque tali ordine materia ulcerosa absterfa & evacua-
ta fuit, tunc successive accessus instituendus est ad priorem partis mundifica-
tionem & jungendam temperatam consolidationem: pro hoc effectu con-
veniunt præter temperatum Mellis usum Gummata, ut: Succinum, Mastix,
Thus, quæ magis successive, quam simultanee offerenda sunt; proinde etiam
Myrrha cum maximo moderamine adhibita, ut & Balsamus Peruvianus in
valde refracta quantitate oblatus, nec non Therebinthina utilitatem aliquam
afferunt: porro pro eodem scopo conducit Scordium, Alchymilla, Chærefoli-
um, Sanicula, Pyrola, Virgo Aurea Gesneri, Agrimonia, Bellis, in moderata
quantitate cum prioribus miscenda & in Electuarii forma exhibenda, sicut ha-
rum herbarum succus pro eodem fine conducit; a potentioribus adstringen-
tibus vero maxima cura abstinendum est, imo ne hæc quidem remedia diu
continuanda & frequenter offerenda, sed cum roborantibus analepticiis & ab-
stergentibus sublevanda & interponenda sunt, ita denique expectandum erit,
an aliqualis concretio succedat, quæ singula vero in phthisi diuturna parum
utilitatis afferunt.

§. XI. Restat adhuc quo aliquorum Symptomatum mentionem in-
jiciam, quæ in Phthisi occurrere & urgere solent: ad nimiam itaque imbe-
cillitatem & virium jacturam conducit moderata analepsis per Conservam Ro-
sarum, Syrupum de Canela, de Betonica, Corallorum Quercetani, flavedinis
Citri, per Emulsiva analeptica, per lacticia, juscula gelatinosa, aquas ana-
lepticas & quæcunque grata subjecta sub diætâ culina subministrat, quo iti-
dem gelatinæ spectant & modestissimus usus acidulorum remediorum, quo
Passulæ majores & minores præcipue pertinent, alias paulo liberalius oblata
acida pectus aggravant & tussim molestam excitant & quando patientes pau-
lo remisiori & tranquilliori statu gaudent, tunc parcus usus Mixturæ robo-
rantis e Spiritu Cornu Cervi, Tinctura antimonii tartarisata & Essentia Succini
paratæ proficit: denique etiam confectio & Species de Hyacintho ad virium
restitutionem aliquid contribunt: neque penitus in remisiori statu parcus
& medicus usus vini boni cum pane saccharato contemnendus est.

§. XII.

§. XII. Quando in Phthisi nimia angustia affligit, tunc moderata expectorantia, temperantia & discutientia prædicta conveniunt: quando febrilis commotio accidit, tunc conducunt Nitrata, parca, sed repetita quantitate exhibenda, absorbentia cum acido saturata, Corallia rubra præparata, five in pulvere five cum aquis resolventibus mixta exhibenda: non minus etiam decocta gelatinosa & mucilaginosæ conferunt: quando nimius affluxus ad pectus urget, tunc prædicta revellentia & discutientia, nec non Cortex Chaccarillæ, una cum Papaveraceis simplicioribus remediis profunt: quando nimius sudor angit, tunc conducunt Corallia rubra præparata, Nitrum & Species de Hyacintho: quando Diarrhœa incidit, tunc conveniunt absorbentia, Coralliata, Nitrata remedia, Species de Hyacintho, Cortex Chaccarillæ, parcus usus Essentiarum carminativarum & topica stomachica temperatiora; ab adstringentibus sedulo abstinendum est.

§. XIII. In diæta accuratus ordo servandus est & conducunt alimenta magis humida, quam sicca, evpepta & facile nutrientia, gelatinæ, juscula, lactinia & molliora pultacea, nec non pruna, Poma, Pyra dulcia cocta: præservatorie præstat sangvinis ventilationi studere & motum corporis exercere: a Phthiseos prima invasione præservant illarum causarum tempestivæ exclusiones & subjugationes, quæ ad Phthisin contribuere solent; quæ cum multiplices sint, ita etiam secundum illarum constitutionem illa generalis præservatio adornanda erit, præcipue respectus est habendus, quo necessariae excretiones, maxime vero sangvineæ rite procedant aut tempestive revocentur.

Conf. Stablii Disp. de Phthisi.

CAPUT XLIII.

DE

VOMICA PULMONUM.

§. I.

CUm in præcedentibus de Phthisi actum sit, ita mox in ordine alterius affectus reminiscor, qui quadantenus cum Phthisi convenire videtur, imo etiam in Phthisin perfectam aliquando increbescere observatur & vulgo in schola medica appellationem *Vomica Pulmonum* obtinuit: licet vero hic morbus in historia practica rarior existat, tamen quotiescunque oc-
cur-

currit, semper intricatus est & difficulter curari potest, siquidem non modo afflictio in intimiori pulmonum substantia hæret, sed adhuc particularis occlusio accidit, quæ insuper impedit, quo minus eo apta remedia penetrare possint, ut adeo primarius effectus, perfectæ restitutioni respondens, naturæ activitati & benignitati relinquendus sit, cum Medicus non nisi eminus & indirecte huic afflictioni opem ferre valeat.

§. II. Quemadmodum præsens morbus in occluso quodam scirrho vel simplici, vel in abscessum mutato, cum peculiari sacculo incluso & incarcerato consistit, ita non facile oblatis remediis eo pertingendi patet aditus: notare vero propterea convenit, quod hic morbus e diversis talibus causis ortum trahere soleat, e quibus Phthisis originem ducit; deinde provide observare convenit, quomodo præcipue per sanguinis abundantiam valde exacerbari soleat & quomodo continuantes immoderatiores affluxus pectus detinentes ad ulteriorem & graviolem hujus mali exacerbationem contribuere soleant, ut adeo ex singulari Medici officio fluat, quo illas causas sollicitè avertat, quæ hunc morbum efficacius & citius deteriorant, cum in artis potestate non sit, quo ipsum genuinum fundamentum mali aggrediatur atque tollat: & quoniam hæc Vomica in futuram Phthisin propendet, ita e prævia Phthiseos notitia tantum agere convenit, ne e minori malo majus proveniat.

§. III. Quo magis arduus, difficilis & intricatus hic est affectus eo magis in cura omnis circumscriptio & dexteritas adhibenda est, eaque propter cavendum est 1) a vomitoriorum ordinatione 2) a quibusvis aliis immoderatiores evacuationibus 3) ab incuriosa plethoræ concurrentis & commotæ disquisitione & tractatione 4) ab omni methodo & medicamento vehementiori, 5) ut & ab omnibus experimentis heroicis, vires valde afficientibus motusque admodum exagitantibus 6) a remediis acerbis concentratis & valde calefacientibus 7) ab immodico expectorantium usu 8) a præmatura oblatione volatilium remediorum 9) a præcipiti & largo usu communium balsamicorum 10) a præmatura & liberali ordinatione traumaticorum 11) a sulphuratorum indiscreta commendatione 12) a narcoticorum remediorum communi præscriptione 13) ab indifferenti & copiosa acidularum ingestione 14) ab acidis & incrassantibus medicamentis 15) a communibus experimentis antiphthisicis adstringentibus & exsiccantibus & 16) ab ordinariorum evacuationum perturbatione aut incongrua promotione.

§. IV. Specialis Therapia Vomica Pulmonum hisce indicationibus est comprehensa 1) ut ordinariæ evacuationes debite procedant 2) ut imminentes, aut continuantes suspecti affluxus humorum a pectore avocentur 3) ut lenis & constans abstersio, repurgatio & evacuatio in ipso pectore succedat 4) ut

ut opportuno tempore tonus pectoris adjuvetur & necessaria concretio illius leniter promoveatur 5) ut denique intercurrentia symptomata, quæ communiter hunc morbum comitari solent, convenienter mitigentur & subinde 6) justum regimen & congrua præservatio præscribatur, ne deteriora pathemata consequantur.

§. V. Secundum vim primæ indicationis practicæ præstat ante omnia ordinarias evacuationes in justum ordinem ducere, ne ex illarum confusione huic affectui aliquod accrementum & damnum accadat; imprimis alvina excretio liberanda est, sed minime per sensibiles stimulationes, quin rectius per modestas lenitiones & laxationes, quo nomine conveniunt Rhabarbarina, correctæ & refractæ Aloëtica, Tamarindinata, Prunata, Passulata & similia remedia; deinde præstat invigilare prægressis salutaribus Hæmorrhagiis, si quæ suppressæ fuerint, operamque adhibere, quo sub lenissima methodo eædem successive revocentur, vel per vicarias artificiales imminutiones sanguinis compensentur, non minus sub congruo usu sufficientis potus & motus tam Diureseos, quam Diaphoreseos promotio administranda est.

§. VI. Alterum officium medicum est, quo futuri affluxus, ad pectus ruentes, debite avertantur, ne præsens malum augeant & hæc diversio & revulsio variis adminiculis præstatur: huc quidem quadrant partim repetitæ alvi lenitiones, partim pediluvia, partim Venæ Sectiones præservatoriæ in pede institutæ, partim quantum pro reliqui affectus commoditate fieri potest per mobile vitæ genus, quo sanguis æqualiter distribuatur, partim in subiectis ad hæmorrhoidales commotiones adfvetis per hirudinum applicationem ad loca hæmorrhoidalia, partim etiam per infusus & balneorum dulcium modestum usum, partim denique per interna temperata resolventia & discutientia, quo pertinent Essentiæ Ari, Helenii, Vincetoxici, Caryophyllatæ, Pimpinellæ albæ, Scordii, uti ipsa radix Ari in substantia modica quantitate oblata hunc discussorium effectum, adeoque affluxus cohibitionem perficit: non minus ad urgentis affluxus moderationem & aversionem contribuit usus absorbentium cum acetositate Citri saturatorum, ut & remediorum temperantium, præcipue vero Nitroforum: quemadmodum tam discussorio, quam sedativo effectum hunc affluxum coërcet usus Corticis Chaccarillæ.

§. VII. Proxime cura eo dirigenda est, ut modeste pectus repurgetur: id fieri potest vix commodius, quam per decocta abstergentia, resolventia, involventia & leniter expectorantia, paranda ex Radicibus Scorzonæræ, Cichorii, Taraxaci, Liquiritiæ, Bardanæ, Ireos florentinæ: Herbis Scordii, Chærefolii, Capilli veneris, Cuscutæ, Veronicæ, Bellidis minoris, Hyssopi, Menthæ, Floribus Sambuci, Chamomillæ, Helenii, Tusfilaginis, Rorismari-

ni, Seminibus Anisi, Fœniculi : Baccis Lauri & Iuniperi ; Corticibus aurantium, Cinnamomi, Ligno Sassafras, Rasura Cornu Cervi, hordeo excorticato, Passulis majoribus, Caricis pingvibus ; quibus decoctis addi possunt syrupi expectorantes modica quantitate : ita etiam profunt Electuaria ex ejusmodi solventibus & abstergentibus substantiis parata ; quo insuper conveniunt Gummi Ammoniacum, Sagapenum, Galbanum, Succinum, Therebinthina, modica tamen copia aliis formulis combinanda : rectius in tali casu liquidæ, quam siccæ formulæ conducunt.

§. VIII. Quando pectus sufficienter repurgatum est, (utpote quam repurgationem etiam Emulsiones dilutiores adjuvant, nec non Essentiæ balsamicæ, ut Ari, Pimpinellæ albæ, Succini & Myrrhæ promovent) tunc successive toni in pectore roboratio & necessaria interna pulmonum concretio promoveri debet ; pro hoc scopo conducunt remedia traumatica, cum prædictis decoctis conjungenda ; velut Herbae Hederæ Terrestris, Saniculæ, Pyrolæ, Bellidis, Alchymillæ, Plantaginis, Virgæ aureæ, quæ tamen cum singulari moderamine præscribendæ sunt, ne suspectas adstrictiones causentur, propterea etiam cum remediis discutientibus & expectorantibus commisceri debent ; licet itidem sub emulsivis formulis valde refractam quantitatem vel Balsami Peruviani, vel Balsami de Copaiva, vel Rubini Sulphuris Rulandini cum vitello ovi soluti exhibere ; cum quibus remediis tamen non diu insistendum est, ne loco desideratæ repurgationis suspectæ quædam commotiones provocentur.

§. IX. Et cum huic affectui diversa symptomata sese conjungere soleant, ita illorum mitigationi artifex tempestivam operam dare debet, ne eorum accremento & confirmatione præsens affectus in deteriorem statum ruat : quando itaque interdum febrilis commotio accidit, tunc ordinanda sunt remedia temperantia, Nitrata, absorbentia cum acidis imprægnata & Coralliata, nec non decocta mucilaginosæ cum aquis solventibus commiscenda ; quibus auxiliis opportuno tempore subungere licet temperatiora alexipharmaca adminicula : quando pectus nimia mucida impuritas obruit, tunc conveniunt decocta e solventibus & moderate reprimentibus subjectis parata ; quod si nimia tussis urgeat, tunc confert vel usus oculorum cancrorum cum succo Citri simplicior, vel intra aquas Veronicæ, Scordii, Scabiosæ, Plantaginis &c : receptorum, vel Cortex Chaccarillæ tam in substantia, quam in Tinctura, vel Emulsiones remisius Papaveracæ, vel sub decoctis solventibus & discutientibus addita Gelatina Cornu Cervi & Syrupi Papaveracei aut Diacodii montani : si vires valde deficiunt, tunc sub quiete animi & corporis tam ex diætâ, quam Pharmacia temperatiora analeptica conquirenda & offerenda

da sunt; neque quidem opportuno tempore oblatus haustulus boni vini penitus dissuadendus est: asthmaticam constitutionem sublevat moderatus motus corporis, usus Emulsionum dilutiorum papaveracearum, aquæ pectorales, imprimis Veronicæ & justus successus alvinæ excretionis; sicut de reliquo præservatoria sanguinis ventilatio multum contribuit, quo varia symptomata tempestive intercipientur.

§. X. Denique in Therapia Vomicæ Pulmonum ratio habenda est regiminis & præservatoriæ tractationis: Regimen quod attinet, tunc circa motum & usum pulmonum patientes admodum circumspecti esse debent, ne in illo aliqualem excessum committant: seligendus etiam est aër temperatus, purus, neque nimium rarefactus, nocent etiam sensibiles pulmonum refrigerationes, animus quieti & temperantiæ indulgeat, valde enim nocent animi pathemata: motus corporis moderatus non parum utilitatis Vomicæ Pulmonum affert; diæta sit temperata, expepta & diluta, omnia enim crassa alimenta & potulenta noxia sunt: excretiones ordinariæ in justo ordine conserventur, vires præsentis non arduis aut nimis laboribus defatigentur: Præservatorie præstat advertere urgentem & præsentem statum plethoricum, eundemque moderata Venæ Sectione imminuere, deinde conducunt leniores absterfiones ex ipsis etiam pulmonibus perpetrandæ, una cum reliquarum consuetarum evacuationum vel justa revocatione, vel necessaria promotione,

CAPUT XLIV.

DE

TOPHIS PULMONUM.

§. I.

Quanquam hic affectus non admodum manifestus sit, sed ut plurimum demum post mortem subjectorum observetur, ita ut occasio pro offerenda necessaria ope evilesceat videatur, brevibus tamen perspicimus, quid Medicus in hac afflictione agere possit: quando itaque contingit, ut adhuc in subjectis vivis & mediocriter sanis ejusmodi exiliores scirrhi e pulmonibus egerantur, tunc quidem numerosiorem præsentiam talium topiorum certius præsumere licet; interea non statim ejusmodi affectum neque valde

periculofum, neque admodum urgentem directe aggredi licet; illud interim dijudicare convenit, quomodo tales Tophi partim ex præcedentibus copiofioribus affluxibus aut actualibus congestionibus intra pulmones oriantur, partim quomodo cum illorum præfentia adhuc ejusmodi congestiones continuent, quæ qualitercunque offenfæ in deteriore ſtatum ruunt & ad majores Scirrhus aut plenariam pulmonum corruptionem conſequentem diſponere ſolent, qualem futuram afflictionem itaque Medicus omni modo præoccupare debet.

§. II. In cura horum Tophorum abſtinendum eſt 1) a nimis ſolenni & ſpecioſa methodo medendi, nimis rigoroſe huic affectui dicata 2) a nimis præcipitata horum Tophorum proſtigatione; cum rectius ſuccesſiva & lenis medicatio præferenda ſit 3) a copioſo expectorantium vulgarium uſu 4) a nimia emollitione pectoris 5) a remediis quibuſvis calidioribus & concentratioribus 6) a vulgari balfamicorum exoticorum ordinatione 7) a volatiliū remedium curatoria oblatione 8) a ſulphuratorum ſive ſimplicium, ſive oleoſorum indifferenti commendatione 9) a ſtatu Plethorici & reſpectuum hæmorrhagicorum negligentiori conciliatione & improvida tractatione 10) ab experimentis vulgaribus antiphthiſicis & antihecticis 11) a remediis adſtringentibus & denique 12) ab ordinariarum excretionum perturbatione.

§. III. In poſitiva cura Tophorum pulmonalium hi reſpectus & proceſſus practici erunt inſtituendi: ante omnia inquirere convenit, an in ſubjecto ſanguinis abundantia & eluctatoria commotio cum leniori tali pulmonum afflictione conjuncta ſit, in quo paſſu præſtat præſervatorias ſanguinis imminutiones per Venæ Sectionem in pede adminiſtrare; deinde etiam convenit ulteriorem affluxum ſanguinis a pectore avertere, ea propter conducunt repetitæ laxationes per remedia correctæ & refractæ aloëtica, quid quod inſuper in reliquo vita genere illæ cauſæ & occaſiones evitandæ ſunt, quæ congestiones ad pectus provocant, imprimis immoderatæ commotiones pectoris & pulmonum per intenſiores ſermocinationes, clamores & instrumentorum muſicalium exercitationes, ad quas pectoris motus præcipue requiritur, nec non aeris incommodi & valde mutati ingeſtiones evitandæ ſunt.

§. IV. Deinde pro ipſo pectore leniter abſtergendo interdum conveniunt pulveres abſorbentes Nitrati & digeſtivi; præcipue proficit uſus oculorum Cancrorum cum Succo Citri, nec non utilis eſt aqua illa pectoralis Stahlianæ per intervalla interdum aſſumenda, aut nonnunquam conveniunt decocta paranda ex radice Cichorei, Scorzonæræ, Apii, Bardanæ, Taraxaci, Herbis Veronicæ, Scordii, Chærefolii, Scabioſæ: Floribus Sambuci &c: addi-

additis speciebus mucilaginosi, gelatinosi, uti leniora expectorantia. Elæo-
sacchara temperatiora interdum assumenda sunt: interponantur aliquando
Essentiæ pectorales, ut Ari, Helenii, Pimpinellæ albæ, Succini, quid quod
post singulorum præmissum usum denique interponatur modica oblatio
Mixturæ ex Tinctura Antimonii tartarifata, Spiritu Cornu Cervi & Essentia
Succini paratæ: quæ singula adminicula non nimis frequenter aut constanter,
aut rigoroſe ordinanda sunt.

CAPUT XLV.

DE

PULMONUM CONCRETIONE CUM PLEURA.

§. I.

QUanquam hic affectus quoad futuros suos successus, effectus & even-
tus satis ominosus sit, imo quanquam non infrequenter aliis arduis
pectoris affectibus complicetur & præcedentes primarias afflictiones
magis exacerbet, aut etiam, si idiopathicam indolem continet, alios
graves pectoris affectus in futurum causetur, proptereaque omni modo tem-
pestivam medicam opem mereatur, tamen duplex notatu perquam digna
difficultas eundem premit, primo, quod in subjectis vivis ex nullis certis &
indubiis signis facile possit vere agnosci & prædici; deinde quod, licet illius præ-
sentia certo constet, tamen ad illius curam longe minimum artifex contribuere
possit, siquidem satis sæpe intensior manualis applicatio ad hujus concre-
tionis divulsionem requiritur, ut adeo tam propter ipsius affectus intimio-
rem occlusionem, quam propter remediorum debiliorem operationem vix
ex artis potestate aliqualis certa medela promitti possit: ne vero hanc afflictio-
nem penitus prætereamus, ad minimum indicabimus, quid artifex in eadem
suscipere possit, quo aliquale commodum eidem afferat.

§. II. Quo magis intricatus & occlusus hic status, eo magis cura pru-
denter est gerenda, ne artifex ad deteriores consecutiones ansam præbeat, ca-
vendum itaque est 1) a directâ & nimis præcipitata Therapia hujus affectus
2) ab omnibus evacuationibus fortioribus & crassioribus 3) a status plethorici

perversa æstimatione 4) a congestionum sanguinearum, pectus offendentium, provocatione, aut exacerbatione 5) a negligentiori ordinariarum evacuationum promotione 6) a concurrentium aliorum pectoris morborum offensione & irritatione 7) a remediis quibusvis calefacientibus & motus impellentibus 8) a narcoticorum incauta ordinatione 9) a nimio emollientium usu 10) ab expectorantium indiscreto usu 11) a remediis adstringentibus tum generalioribus, tum præcipue pectus affligentibus & 12) a nuda præsentis concretionis profligatione & concurrentium circumstantiarum negligenti tractatione & mitigatione.

§. III. Quam difficilis præsentis afflictionis est dignotio, tam difficilis etiam est illius curatio & si artifici certiora signa de præsentia hujus concretionis Pulmonum cum Pleura constent, tamen in ipsa Therapia dirigenda abstinere debet a præsentis Therapiæ nimis accelerata exercitatione & complicatorum affectuum incuriosa tractatione: ante omnia itaque præstat circumspicere, quænam alii affectus concurrant? quo vel illis idonea medela offerri possit, aut ne iidem per hanc curationem exacerbentur, quæ concretioni pulmonum cum pleura destinata est: in genere præstat circumspicere, an sanguinis ubertas & particularis commotio non eximie urgeat, quæ alias cum tempestitiva evacuatione artificiali ventilanda & temperanda erit; deinde eo Medicus invigilare debet, quo reliquæ ordinariæ evacuationes justo successu gaudeant, quidquod præstiterit repetita modesta laxatione futuros affluxus a pectore avertere & subinde etiam singulas causas & occasiones evitare, quotquot motum humorum in pectore & liberam hujus functionem turbant, ne qualitercunque hæc afflictio augeatur, sed privativa etiam methodo & leniori successu imminuatur.

§. IV. Proinde quando talis afflictio juste præsumitur, tunc cum utilitate per intervalla moderatiores abstersiones pectoris suscipiendæ sunt, ita ut efficaces quidem discussiones & conjunctæ expectorationes provocentur, ne ex ulteriori pectoris oppressione pro continuata firmiori concretione talis causa subministretur; unde conveniunt Essentiæ expectorantes per intervalla exhibendæ, imprimis Ari, Helenii, Pimpinellæ albæ & Succini; huc etiam conferunt decocta ex herbis pectoralibus solventibus parata, aut temperatus usus mellitorum: nimia emollitio vero & pingvium atque oleosorum ingestio non satis efficax est, licet interdum modicus usus Spermatidis Ceti cum oleo olivarum & Saccharo Cando temperati, lenitionem & expectorationem commode adjuvet: proinde & per intervalla convenit usus Spiritus salis ammoniaci cum Essentia Succini & Tinctura antimonii commixti; quidquod mobile vitæ genus non parum utilitatis ad temperandam hanc afflictionem afferre poterit; externa five emollientia five discutientia nihil efficient; unde

unde tantum per horum adminiculorum ordinationem præcavere convenit, ne ulterior quædam calamitas accidat & malum eo ipso increbescat; alias si in tali afflictione fortiores commotiones suscipiuntur, non modo certius sed & citius præsens calamitas deteriorabitur.

CAPUT XLVI.

DE

POLYPO CORDIS.

§. I.

AD illos affectus in quibus ars medica parum valet & positivi auxilii parum affere potest, etiam præsens merito referri debet, qui uti non admodum infrequens existit, tamen communiter in ejusmodi casu deprehenditur, in quo ut plurimum parum spei amplius superest, ita, ut hic affectus communiter observetur aliorum fonticorum morborum periculosum accidens esse: & quamvis in eodem morbo characteres admodum æquivoci & obscuri sint, ita etiam cura, quæ proxime ad talem Polypum occlusum dirigitur, nihil positivi emolumenti promittit, quin rectius status hujus affectus ita comparatus est, ut ab aliorum remediorum usu longe facilius exasperari, quam mitigari possit: & mihi certe videtur illud in hoc casu etiam aliquod auxilium esse, si artifex loco speratæ & promissæ mitigationis faciem morbi non magis corrumpit, quare rectius in hujus necessitatis cura lenissima methodus præferenda erit; sicut vicissim historiæ testantur, quomodo repentinæ & audaces hujus morbi aggressiones ad repentinam etiam mortem contribuerint; hinc potius illæ occasiones præscindendæ erunt, quotquot unquam hunc intricatum affectum augere & exacerbare possunt: imprimis illas solennes causas rite tractare conveniet, de quibus constat, quod ad hunc affectum contribuerint, inter quas hoc loco numerandæ sunt repentinæ Hæmorrhagiarum, imprimis Hæmoptyseos & Hæmorrhoidum suppressiones, aut affectuum asthmaticorum turbatæ curationes; quales operationes ad futuras graves pectoris oppresiones, angustationes & tales confusas concretiones disponunt.

§. II. In quocunque affectu artifex nullam positivam medelam ferre potest, in eodem tantum absteineat, ne per ullum cæcum tentamen noxam aliquam inferat, id quod etiam in præsentī casu valet, in cujus therapeutica tractatione imprimis abstinendum est, a crassis, crudis & immoderatis eva-
cua-

cuationibus 2) ab incuriosa status plethorici dijudicatione 3) a confusis missionibus sanguinis 4) a prægressarum salutarium Hæmorrhagiarum ulteriori suppressione & confusione 5) ab aliarum ordinariarum evacuationum perturbatione aut inconvenienti promotione 6) a remediis calefacientibus & concentratis 7) imprimis a volatiliū curatorio usu 8) a remediis suspecte narcoticis 9) præcipue etiam a positive adstringentibus 10) ab adminiculis sanguinis quantitatem augentibus 11) a quibuscunque tentaminibus motum sanguinis magis pervertentibus & 12) a variabili & multiplicata remediorum & experimentorum oblatione.

§. III. Quanquam in speciali Therapia non directus & positivus accessus pateat, quo tale præternaturale concrementum auferatur, tamen propterea miser patiens non omni ope destitui debet: quicquid vero fieri potest, in hisce præcipuis respectibus consistit 1) ne sanguis quantitate abundet & turgeat, adeoque morum cordis & reliquum progressum magis turbet, 2) ne in qualitate aliquod vitium ingruat, imprimis vero spissitudo sanguinis, ex qua progressus sanguinis eo magis alteratur 3) ne vires necessariae defint: Quod itaque primum attinet, tunc antea prospiciendum est, quo ordinariæ evacuationes iusta libertate gaudeant; deinde confert iustis temporibus artificiali concursu sanguinis plenitudinem per Venæ Sectionem in pede, aut in ad-
fvetis subjectis in brachio, subtrahere: porro etiam proficit, quo amissæ spontaneæ Hæmorrhagiæ salutare convenienti methodo & tempestive quidem restituantur, ubi in hæmorrhoidariis subjectis hirudinum applicatio ad loca hæmorrhoidalia non inutilis existit; præterea sub conciliatione congruæ diætæ invigilandum est, ne sanguinis copia valde augeatur, sed quo constanter in moderata quantitate & proportionem consistat.

§. IV. Præterea opera danda est, quo sanguis in iusta mobilitate conservetur & pro hac impetranda & continuanda convenit diætæ dilutior, potus sufficiens, temperatior, usus decoctorum domesticorum, juscula gelatinosa, non valde pingvia & si subjecta adhuc robustiora & activiora fuerint, non inutilis est usus fontium medicorum, sive aquarum subterranearum temperatiorum: interdum ejusmodi subjectis exhibenda sunt remedia nitrata, quæ contrarias commotiones temperare debent; ut & per intervalla ordinanda sunt salina absterfiva & antiscorbutica amara in mitiori quantitate; multum etiam confert modestus motus corporis, ab omni repentina defatigatione liber, quoniam ex hac metus suffocationis imminet: præservatoriis usibus relinquendus est usus Mixturæ roborantis, nobis usitatæ; de reliquo interponenda sunt auxilia viribus reficiendis apta, sed diætetica magis, quam pharmaceutica, quemadmodum neque vini boni moderatus usus penitus interdi-
cen-

cendus est, licet cum singulis talibus subjectis, viribus dicatis, temperies & continentia servanda sit, ne suspectas & noxias commotiones sanguinis organicas causentur.

CAPUT XLVII.

De

PALPITATIONE CORDIS.

§. I.

Insolitus, nimius aut auctus & sic dictus morbidus hic Cordis motus in medicina practica haud infrequens est, siquidem variis aliis afflictionibus se se associat, quas propterea artifex nosse & curatius indagare deber, quo illas causas rite tractare & remove possit, quæ hunc affectum invirare solent, alias quidem hic auctior motus non simpliciter perniciosus est, quoniam ut plurimum alicujus causæ inimicæ & præjudiciosa emendationem vel remotiorem pro suo scopo habet; quapropter etiam alienus & perniciosus labor erit hunc motum ita temere suppressere velle, unde illæ causæ in possessione sua & manent & confirmantur: facile vero tum ratio, tum experientia produnt, quomodo mediante motu cordis auctiori sanguinis massa ob validiorem impulsum magis attenuari queat & quomodo adversum objectum, vel in corde, vel hujus confiniis obvium, cum eodem motu natura prosequatur; siquidem illa circumstantia præcipuam animadversionem & attentionem meretur, quando prægressæ salutares sanguinis imminutiones sive spontaneæ, sive artificiales, tali auctiori cordis motu urgentur; uti mediante illo natura præsentem defectum supplere contendit; ita, ut hac ratione per ipsius experientiae consensum hæc cordis palpitatio interdum molimen hæmorrhagicum constituat.

§. II. Quanquam in hoc casu variæ causæ occurrant, tamen in genere in præsentis affectus cura cavendum est 1) a crassis & immoderatis evacuationibus, maxime tamen anotericis 2) a status plethorici negligenti conciliatione & tractatione 3) ab Hæmorrhagiarum præcedentium minus congrua directione 4) a sanguinis, in mobilitate sua alterati, minus convenienti emendatione 5) ab evacuationum ordinariorum perturbatione, aut perversa promotione 6) a remediis valde calefacientibus 7) a resolventium communi ordinatione 8.) a præmatura oblatione sedativorum medicamentorum 9) ab usu ad-

stringentium 10) a curatorio usu salium volatiliū ii) a communi ordinatione cordialium acriorum nervinorum & Spiritibus dicatorum medicamentorum 12) a confuso regimine & præservatorio medendi modo.

§. III. Secundum diversitatem causarum, ad hunc affectum disponentium, diversa nunc medicatio erit adornanda; quando itaque ex suppressis salutaribus Hæmorrhagiis præsens affectus ortum traxit, tunc vix securior atque certior methodus valet, quam ut eadem Hæmorrhagiæ tempestive restituantur, quæ methodus vero magis cum lenitate, quam cum intemperantia quadam exercenda erit; quemadmodum in hoc passu etiam præservatoriæ sanguinis missiones, aut interdum hirudinum applicationes ad loca hæmorrhoidalia in subjectis hæmorrhoidariis conducunt: non minus conveniunt apta exercitia corporis & motuum exercitationes, ut & pediluvia, frictiones & balnea; quæ posteriora cum tanto moderamine usurpanda, ne suspectas exæstuationes & humorum commotiones invitent: proinde semper invigilandum est, quo reliquæ ordinariæ evacuationes rite continuent, imprimis etiam alvus in legitimo successu conservanda est, quo magis diætetica, quam pharmaceutica adminicula conveniunt, licet quidem interdum lenes laxationes cum aloëticis correctis remediis institutæ in hac afflictione quadrent; alioquin etiam prospiciendum est, quo flatulentia incommoda præoccupentur, aut educantur, sicuti in hypochondriacis & hysteriis subjectis usus clysterum lenientium & moderate roborantium cum subjunctis temperatis carminativis remediis perquam convenit.

§. IV. Præterea etiam non infrequens est, quomodo ob nimiam sanguinis spissitudinem & conjunctum affectum hypochondriacum talis palpitatio cordis ingruat, ad cujus medicationem eadem auxilia conducunt, quæ ad spissitudinem sanguinis curandam quadrant; præcipue confert præmittenda sufficiens Venæ Sectio, deinde conducit sufficiens potus & motus corporis, neque penitus in tali passu acidularum & thermarum usus reprobandus est, uti balnea domestica cum moderamine usurpata proficiunt; profunt maxime peregrinationes, quibus interdum subungi possunt remedia resolventia, attenuantia, antiscorbutica, præcipue in liquida formula exhibenda; neque frequentiores sanguinis ventilationes noxiæ sunt, sed magis utiles; sub horum usu tamen abstinendum est a famoso illo medicamento antiscorbutico dicto nimirum Marte, cui frustra virtus aperitiva imputatur; & hæc ipsa auxilia fundamenti loco sunt præmittenda, quando deinde reliqua, motum cordis temperantia, subungi debent.

§. V. Ad ipsam Palpitationem hanc mitigandam non quidem illo tempore, quando affectus adest, remedia locum inveniunt; unde rectius præ-

occu-

occupari debet ejusmodi motus, quod triplici remedium genere fieri potest; vel per remedia temperantia, vel per sedantia, vel per mitiora roborantia; conveniunt propterea pulveres Nitrati & si orgasmus sanguinis concurrit, Coralliatum, alioquin etiam Cinnabarini; porro profunt temperantia sedativa, ut Massa pilularum de Cynoglossa, Papaveracea, Emulsionem dilutiores papaveraceæ; denique etiam e roborantium numero conducunt Gemmæ quædam præparatæ, ut: Jaspis, Smaragdus, Hyacinthus; siquidem Mixturæ ex aquis analepticiis, Coralliis rubris præparatis, Gemmis ejusmodi præparatis, Syrupo Papaveris Rhæados, aut Diacodio montano paratæ, profunt: & quando principales causæ non valde urgent, sed plurimum, sublata sunt, tunc convenit Mixtura ex Tinctura Antimonii tartarifata & Spiritu Cornu Cervi parata: de reliquo etiam prospiciendum est, an alii affectus, ut vitia pulmonum, Polypus cordis etc: ad palpitationem cordis ansam præbeant, ubi illa cura concilianda est, quæ de hisce affectibus jam suppeditata prostat: plus interim pro Therapia Palpitationis cordis præservatoria methodus, quam curatoria medicatio satisfacit, sicut successive magis causæ adhuc affectum disponentes, subjugandæ & removendæ sunt.

CAPUT XLVIII.

DE

RHEVMATISMO.

§. I.

Quanquam præsens affectus non æque frequentius in schola medica tractetur, neque etiam passim sufficienter quoad indolem suam intelligatur, tamen illius invasio atque occurso in historia practica vix infrequens esse observatur, ut propterea eo magis necesse sit, in hujus affectus verum genium curatius inquirere, quo deinde apposite & convenienter medica arte tractari possit: alias quidem non latet, quomodo præsens affectus cum catarrhalibus simplicioribus morbis confundatur, licet attentiores practici ex parte etiam comprehendant, quomodo ipse affectus gravior, quam nudus Catarrhus, existat, ut propterea in disquisitione ætiologica haud sufficiat materiam pituitosam & Catarrhalem accusare & per communia anticatarrhalia contra hunc affectum pugnare; siquidem ipsa attenta experientia abunde comprobatur,

quam parum Rheumatismi indoles huic methodo obtemperet, quin rectius ex eadem sensibilia irritamenta assumat.

§. II. Quod propriam Rheumatismi indolem attinet, tunc ex historia medica probe notandum est, quomodo hic morbus omnino moliminibus hæmorrhagicis accenseri mereatur & partim per congestiones, partim per subtiles spasticas tractiones, partim etiam per subtiles materialium ferofarum acrimorgasticarum fecesiones absolvatur, insuperque per ejusmodi causas & occasiones invitetur atque irritetur, quæ alia simpliciora magisque manifesta molimina hæmorrhagica provocare possunt; unde Rheumatismus singularem affinitatem habet cum Plethora, imprimis variis commotionibus & impulsibus subjecta; sicut vicissim Hæmorrhagiarum vel spontanearum, vel artificialium intermissiones & cessationes satis evidenter ad talem affectum contribuant: & quanquam ipse aliqualem analogiam cum morbis ferosis habere videatur, tamen propterea principalis collimatio ad sanguinis emotionem directæ, denegari non potest; hinc etiam præsens affectus sensibilitate & mobilitate sua simplicem genium feroforum affectuum valde superat, adeoque nunc in febriles, nunc perfecte spasticas, nunc etiam inflammatorias palindromes propendet, quas prudens artifex ex justa hujus morbi cognitione omni cura præoccupare debet.

§. III. Quantumcunque itaque hic affectus subtilis & delicatus est, eo magis propterea præstat in illius cura omnem prudentiam adhibere, hinc præcipue cavendum est 1) a tractatione & æstimatione hujus morbi pro simplici frigido Catarrho 2) a negligenti conciliatione & tractatione status plethorici conjuncti 3) a quibuscunque crassis, crudis & potentibus evacuationibus 4) a remediis calidis, acris & concentratis 5) a negligentiori ordinariarum evacuationum sublevatione 6) a regiminibus & medicaminibus positive diaphoreticis 7) a curatorio usu Salium volatilium 8) ab ordinatione communium remediorum anticatarrhalium, quæ ut plurimum acriora existunt 9) a remediis tantum materialium crases alterantibus & imprimis famosis edulcorantibus & sanguinis acrimoniam corrigentibus 10) a simplicium narcoticorum usu aliorumque selectiorum sedativorum præmatura ordinatione 11) ab acidularum & thermarum indiscreto usu 12) a topicis oleosis acris sulphuratis concentratis, therebinthinatis, succinatis similibusque 13) ab externis emollientibus, unguinosis relaxantibus, tenacibus & acris emplasticis 14) ab externis adstringentibus, repellentibus & exsiccantibus & denique 15) a perverso regimine & incongrua præservatione.

§. IV. Specialior Rheumatismi Cura ita instruenda & dirigenda est, ut præservatoriis usibus opportuna & moderata sanguinis subtractiones conducant,

ducant, quæ in genere quidem per Venæ Sectiones in pedibus administrandæ sunt, seorsim etiam in subjectis adſvetis interponere licet Scarificationes & si subjecta de proſapia hæmorrhoidariorum fuerint, tunc subjungendæ applicationes hirudinum ad loca hæmorrhoidalia perinde utilitatem suam promittunt: præstat tamen cum ejusmodi artificialibus sanguinis missionibus non confuse procedere, neque illas immodice exercere, sed rectius ordinem congruum cum iisdem observare: proinde etiam convenit amissas prægressas spontaneas salutare hæmorrhagias præservatoriis curationibus modeste reparare: nulli- bi vero & neque in curatoria neque præservatoria methodo aliqualem violentiam & impetuosam audaciam committere convenit, quia alias affectus facile in deteriorem statum ruit.

§. V. Curatoria methodus eo est dirigenda, ut antea ratio habeatur alvinæ excretionis, quæ si segnior, ficcior, impeditior, aut strictior fuerit, moderate adjuvanda est; absint vero sensibilia stimulantia, aut positiva purgantia, quin potius conducunt laxantia, aut mitiora evacuantia imprimis Rhabarbarina, Extractum Panchymagogum Crollii, in subjectis humidioribus Massa pilularum de Succino Cratonis, nec non Salia deterſiva & simul laxantia: in biliosis subjectis Magnesia alba & pro conservanda hac alvi apertione conferunt Pilulæ Stahlianæ, aut pilulæ quædam correctæ aloeticæ securæ; haud tamen præstat nimis frequenter alvum provocare, ne ejusmodi artificiis natura ita adſvescat, ut impoſterum sponte hanc excretionem ægrius exsequatur.

§. VI. Porro conveniunt remedia, quæ motus congestorio - spasticos leniunt, temperant, aut pro necessitate urgente sedant & per internas particulares secesiones & humorum restrictiones discutunt: e numero lenientium sunt decocta, gelatinosa & mucilaginosæ, aut etiam vulgaria domestica, quidquod ipse moderatus lactis, non valde pingvis, usus & serum lactis, aut in subjectis sensibilibus emulsiva, non valde pingvia & simul modice papaveracea; e temperantium numero conducunt pulveres absorbentes & Nitrati, sicut in subjectis activioribus & calidioribus pro sanguinis orgasmo coercendo Corallia rubra præparata commisci possunt; e numero sedantium conducit Cinnabaris, Massa pilularum de Cynoglossa, semen Papaveris, Syrupus Papaveris rhæados, variis formulis addenda; modo non cum sedantibus præmature artifex succurrat; denique resolventia interna interdum subordinanda sunt & quidem temperatiora alexipharmaca, sine coacta diaphoresi retinenda, quemadmodum in subjectis humidioribus Essentia Pimpinellæ albæ, Vincetoxici & Succini, aut alibi etiam Mixtura ex Tinctura antimonii tartarisata & Essentia Succini parata conducit: si denique affectus plurimum remiserit,

ferit, tunc circa finem curæ Mixtura roborans ex Tinctura antimonii acri, spiritu Cornu Cervi & Essentia succini parata ordinanda est.

§. VII. Præter hæc remedia, ad internos usus proficua, etiam nonnulla conducunt extrinsecus ordinanda; imprimis locum non incongruum inveniunt in hoc affectu pediluvia cum moderamine repetito adhibenda: ad ipsum locum dolentem conveniunt Camphorata sive Spiritus vini Camphoratus intra linteamina exceptus applicatus, sive Sacculi ex radicibus Caryophyllatæ, Vincetoxici, Ireos florentinæ, herbis Rorismarini, Menthæ, Majoranæ, Hyssopi, Epithymi, Thymi, Betonicæ, floribus Chamomillæ, stoechados utriusque, Rosarum, Lavendulæ &c: parandi & cum Camphora miscendi; quando affectus diutius duravit, tunc cum Spiritu vini Camphorato etiam Spiritus Formicarum modica aliqua quantitate conjungi potest: ab externo volatiliu usu omnino abstinendum est, quia in partem affectam suspectum stuporem inferunt: neque denique curatorio usu rejicio moderatas embrocationes cum decoctis temperatis nervinis factas: præservatorie in subjectis spongiosis thermarum temperatarum usum non contemno, sicut etiam omnia illa consilia in usum trahenda sunt, quæ circa affectuum, ex sanguinis abundantia provenientium, moderamen passim hætenus commendata prostant.

CAPUT XLIX.

DE

PLEURITIDE VERA.

§. I.

QUamvis Pleuræ inflammatio in medicina practica nostri climatis infrequentior sit, tamen propterea hujus affectus practica explicatio minime oblitteranda est, quin rectius pro meliori magisque rationali hujus affectus cura exercenda notari debet, quod stagnatio, aut stasis sanguinis sub Pleura tam sponte contingere possit, quam etiam ex aliquali violentia inducta ortum ducat: prior vero consideratio in medicina longe dignior est, quam posterior, quoniam in illa præcurrentes motus congestorii ad sanguinis evacuationem directi curatius observari debent, unde consequens inflammatio tantum ex accidenti genitæ stasi opposita est, licet initia hujus affe-

ctus

et us longe alium scopum involvant, quem propterea prudens artifex in ætiologico respectu probe ponderare debet: vicissim longe rarius contingit, ut violentiam pectori illatam actualis inflammatio sequatur, uti alibi in toto corpore factas contusiones motus inflammatorius neque facile profequi potest neque solet.

§. II. Proinde etiam memori mente tenendum est, quanta vulgo inter practicos occurrat confusio Pleuritidis veræ, cum Peripnevmonia, licet quidem interdum in uno eodemque casu uterque affectus concurrere soleat; maxime attendenda est illa circumstantia, quomodo partim cum Pleuritide nulla expectoratio coincadat, partim etiam moderata rusciculosa commotio aliquando concurrat: proinde sciendum est, quod hic affectus sit admodum acutus & complicatus, constans ex inflammatione & febre; ut eo magis propterea artifex dextre procedere debeat, ne ulli horum affectuum vim & confusionem inferat, quin rectius eo omnem operam adhibeat, quo motus præsentis cum optimo moderamine decurrant, siquidem ut plurimum principalis effectus in hoc affectu naturæ committendus est, quoniam ars immediate ad affectum locum pertingere non valet, neque etiam tam credulus sit quisque medicus, quo de famosis resolventibus remediis illam fidem & spem concipiat, quod in Pleura stasin dissolvere queant, unde rectius conveniet cum natura operari & non cum medicamentis naturam turbare.

§. III. Eo minus rationi consonum est illud conamen, quando e pulmonibus quidam in hoc casu aliqualem evacuationem urgent aut expectant, quin potius observationes practicæ testantur, quomodo Pleuritis vera etiam in Peripnevmoniam transfigurari queat, si artifices curam suam ad pulmones dirigunt & cum expectorantibus atque emollientibus remediis patientes suos tractant; eo minus vero securum est in tali affectu urgentes dolores tantum lenire & principalem causam non aggredi; quin rectius expediet bene attendere præsentiam status plethorici & commotiones plethoræ concursantes, siquidem ex ejusmodi facie & indole affectus eo periculosiores eventus metuenti sunt, dumurgens & commota talis plethora tempestivam & necessariam staseos dissolutionem impedit: præterea etiam omni studio & dexteritate artifex eo niti debet, quo in Pleuritide vera potius effectum principalem discussionis profequatur, neque ad maturationem invitandam properet, quoniam subsequens Empyema variis difficultatibus practicis subjectum est.

§. IV. Quo magis acutus & periculosus est affectus, eo major prudentia & dexteritas in illius cura adhibenda est, propterea etiam cavendum est 1) a confusis & immoderatis quibusvis evacuationibus, quotquot vires &

motus

motus valde afficiunt atque offendunt 2) a confusa, aut neglecta sanguinis ventilatione 3) ab ordinariarum excretionum perturbatione 4) a remediis calefacientibus & similibus etiam regiminibus 5) vicissim etiam a refrigerantibus tum regiminibus, tum medicaminibus 6) tanto magis ab adstringentibus & incrassantibus, ut & 7) a communi opiatorum usu 8) a concurrentis motus febrilis qualicunque offensione 9) a remediis volatilibus 10) ab expectorantium præmaturo, inopportuno, aut superfluo usu 11) a specificorum aliorumque experimentorum nimis credulo nimisque confuso usu 12) a nimis copiosa medicamentorum diversi effectus ordinatione 13) a topicis vel acribus & attrahentibus, vel nimium emollientibus & maturationem accelerantibus 14) a singulis talibus remediis quotquot angustationem augent & orgasmum sanguine inducunt & 15) ab acidorum liberali, aut promiscua oblatione.

§. V. Specialior Pleuritidis veræ medicatio sequentibus indicationibus absolvitur 1) ut necessariae evacuationes præmittantur, quotquot futuram curationem sublevare possunt 2) ut motus inflammatorii & febriles recte tractentur, ne in ullo extremo peccent, sed ut urgentes dolores aliaque symptomata affligentia debite leniantur 4) ut imprimis virium ratio habeatur 5) ut per conveniens regimen & topica auxilia staseos discussio adjuvetur & denique 6) ut cum specificis remediis antipleuriticis convenienter procedatur, ne videlicet præmature, aut præpostere ordinentur.

§. VI. Prima indicatio agit de præparatione hujus affectus ad faciliorem curationem per promotiones necessariarum evacuationum: ex hisce evacuanti- bus primo eminet alvi libertas, quæ sub tota cura conservanda est: quodsi enim alvus deficere videatur, tunc illam præstat intrinsecus lenire, ab extra vero per clysteres lenientes & roborantes, aut per suppositoria provocare; deinde sedulo prospiciendum est sanguini urgenti, ubi non raro tempestiva Venæ Sectio singularem suam utilitatem promittit, dum molestant sanguinis quantitatem imminuit, quo reliquus inflammatorius actus eo mitius atque melius decurrat, siquidem tam necessaria & salutaris Venæ Sectio inflammationem non turbat; quidquod non a ratione abludit illud experimentum, quando in primis initiis pro meliori alteratione modestior Venæ Sectio repetitur, quod experimentum pro ulteriori usu & approbatione commendandum est; sicuti quidam in ejusmodi pectoris inflammationibus collaudant, quo patientes sub repetitione Venæ Sectionis voluntaria & arbitraria tussiculosa commotione pectus concutiant, eoque ipso staseos discussionem adjuvent: denique etiam prospicere convenit, quo transpiratio libera maneat, ne tenaciores restrictiones humorum & inflammationem præsentem & febrem turbent.

§. VII. Sed quoniam in hoc affectu & præsens inflammatio & febris ad unum eundemque scopum collineant, ita uterque affectus recte dirigendus est, ne in excessum aliquem delabatur, neve etiam aliunde opprimatur; ea propter conveniunt remedia temperantia, absorbentia teneriora simpliciora præparata cum Nitro & Antimonio diaphoretico mixta, rectius repetitis vicibus exhibenda, quam magnis dosibus offerenda, quibus interdum, sed extra magnum æstum febrilem temperatiora alexipharmaca interponenda sunt, imprimis Essentia Helenii, Pimpinellæ albae, Vincetoxici Caryophyllatæ cum Essentia Scordii conjungendæ, de qua Tinctura bezoardica moderata tantum quantitas assumenda est, attramen sine positivo & anxio regimine diaphoretico: pro eodem scopo conducunt Potiones ex aquis resolventibus scordii, scabio-
tæ, florum Sambuci, Cardui benedicti, Veronicæ etc. parandæ, additis remediis absorbentibus, imprimis oculis Cancrorum cum acetositate Citri saturatis: pro eodem fine profunt Decocta e Scorzonera, Apio, Bardana, Liquiritia, herbis Veronicæ, Scordii, Chærefolii, Hordeo excorticato, Cinnamomo etc. paranda, quo pectus simul moderate abstergetur, quibus temperata quantitas Syrupi expectorantis commisceri potest.

§. VIII. Sed cum in hoc affectu symptomata quædam affligere soleant, ita iisdem medela aliqua ordinanda est; præcipue vero urget dolor interpunctorius, pro quo leniendo singulariter commendatur Semen Cardui Mariæ, quod vel in substantia contritum cum aqua aliqua destillata assumptum, vel in emulsione quadam non inutile est; sicuti aliæ Emulsiones non valde saturatæ & cum semine Papaveris albi mixtæ pro eodem fine conferunt: non minus Cortex Chaccharillæ in hac afflictione admodum proficit, qui etiam pro minuendo nimio affluxu humorum ad pectus utilis est: ita etiam Decocta gelatinosa & mucilaginoso liquidiora pro eodem dolore conducunt: quoniam insuper vires in hoc affectu non parum deficiunt, ita commode ejusmodi remediis temperatiora analeptica remisceri possunt, imo quo magis discussio obtineatur, eo magis etiam præstat ejusmodi remediis leniora expectorantia, modica tamen quantitate, conjungere & ne respiratio valde angusta sit, cum situ congruo concurrere: alvus interea constanter aperta esse debet, quia illius occlusio varia symptomata invitat & auget: opiata vero & acida pro symptomatum lenitione non secure in hoc casu adhibentur.

§. IX. Dictum jam fuit de viribus, ne illæ videlicet in hoc affectu valde langueant: refici autem possunt vires partim cum bono regimine non nimis stricto, neque nimis laxo, partim cum sufficienti potu & usu decoctorum gelatinosorum & mucilaginosorum, partim cum mitigatione doloris urgentis, huc etiam priuatim conferunt omissiones remediorum impellentium & val-

de evacuantium, alias variis formulis in præcedentibus indicationibus conjungi possunt aquæ analepticae & Syrupi tales, quemadmodum Julapia ex ejusmodi aquis & Syrupis parata cum decocto Rasuræ Cornu Cervi pro eodem scopo conducunt, modo acida remedia evitentur: multum in ejusmodi pettoris inflammatoriis afflictionibus tum pro viribus reficiendis, tum etiam pro reliquo affectu curando conducunt decocta hætenus laudata & infusa calida; cavendo tantum, ne cum iisdem nimium humores impellantur, unde etiam ejusmodi formulis commode Nitrum combinari potest.

§. X. Non parum proinde ad præsentis affectus curam contribuit regimen aptum, quod in eo consistit, ne videlicet vel ab intra, vel ab extra æstus augeatur, neque etiam respiratio ullo modo offendatur, unde qualiscunque quies concilianda est; quoniam etiam in hoc affectu externa remedia vulgo allegantur, propterea illorum etiam hoc loco mentionem injicere placet, licet eadem non adeo multum conferant: ex efficacioribus constat Camphora, quæ in Spiritu vini soluta & intra linteamina excepta ad locum dolentem repetitis vicibus apponenda est: Unguenta in hoc casu omittantur, quia maturationem accelerant, neque etiam facile Emplastra conveniunt, ad minimum si pingua & tenacia fuerint; alia vero ut de Meliloto, Diaphoreticum Myrsinoti, de Spermate Ranarum & Ceri sufficienter etiam Camphorata non diu parti dolenti inhærere debent: possunt etiam aliquid levaminis afferre vesicæ fuillæ cum aqua tepida repletæ & per vices loco dolenti apponendæ, quæ, dum cum sua fomentatione ad moderatam relaxationem partis affectæ contribuunt, ita subinde discussionem adjuvant, quod etiam valet de Sacculis e speciebus discutientibus paratis & cum Spiritu vini Camphorato paululum humectatis.

§. XI. Antequam vero ab hoc affectu discedam brevibus sic dictorum Specificorum antipleuriticorum mentionem injicere placet & horum quidem passim varia allegantur, quæ vero non ita indiscretim ordinanda sunt & si quæ etiam aliquam utilitatem afferre possent, tamen antea affectus bene præparari debet per remotiones offendiculorum, quotquot specificorum effectum turbare possunt; imprimis abesse debeturgens plethora & alvi adstrictio: quod vero ipsa specifica attinet, tunc vulgo Dens Apri & Mandibula Lucii piscis ad eandem laudantur, quæ licet ad promissa non satis faciant, tamen Magisterium horum subjectorum cum emulsivis formulis mixtum non penitus contemnendum est, sicut Borelli experimentum, quo herbam Sideritis in balneo ad Pleuritidem laudat, ulteriori experientiæ commendandum est: quidquod multum emolumentum arti medicæ afferrent experimenta, quorum in A. N. C. passim mentio fit, circa usum olei Lini, Raphanaceorum

Cucurbitæ &c. si encomiis suis responderent: quicunque vero aliis securis & certis remediis communibus in hoc affectu gaudet, ille consultius agit, si hæc præ incertis & inexpertis specificis adhibuerit.

CAPUT L.

DE

EMPYEMATE.

§. I.

Quando contingit, ut Pleuritis vera in suppurationis effectum transeat, & apostema intra thoracem erumpat, tunc aliud auxilium pro necessitate ferre convenit, quoniam pus, quod emanavit ventilari debet, ne interne suspectam aliquam corruptionem induat, adeoque pulmonibus gravius malum inferat; siquidem impossibile est, quo occluso etiam thorace pus aliorum resorberi & per alias vias educi queat, quicquid etiam speculatur Medici; hinc in Empyemate tempestiva etiam medela ferenda est, ne internus abscessus in deteriorem statum ruat & ulcerationem induat, unde Hæticæ & Phthisicæ affectus superveniunt, qui posthac salutari medicationi non obtemperant: interea cum sub Empyemate adhuc quidam affluxus humorum ad pectus continuent, ita iisdem amovendis opera danda est, adeo, ut pro reliqua cura necessaria vires non deficient, sed potius conserventur; quanquam vero talis facies Pleuritidis in nostris oris & regionibus rarius occurrat, tamen pro notitia medico-practica illius mentio hoc ordine injicienda erit.

§. II. In Empyematis cura ab omnibus potentibus medicamentis, experimentis & evacuantibus abstinendum est, quæ vires jam valde languentes magis consumunt, adeoque ad citiorem finistram eventum disponunt; unde totus affectus cum maxima lenitate, moderamine & benignitate tractandus est: nocent etiam omnia medicamina & regimina calefacientia humores valde commoventia & partes admodum irritantia; nocent ordinariam & necessariarum evacuationum perturbationes, aut confusæ promotiones: obsunt omnia illa tentamina, quæ pectus magis affligunt & respirationem impediunt; tanto magis officiunt narcotica medicamenta, quæ suspectum languorem causantur: nocent acida, quæ ad incrassationem humorum & tussiculosam commotionem contribuunt: nocent nimia expectorantia & pectus valde emollientia: nocent illa tentamina, quæ pus effusum ex ali-

enīs locis evacuare volunt, five id fiat per purgationes, five per diureses: nocent denique qualescunque posteriores virium, successive magis cadentium, oppressiones.

§. III. Specialior medicatio Empyematis ita est instruenda & exercenda, ut interne continuentur remedia affluxum humorum mitigantia & discussionem ulteriorem promoventia, ob id profunt pulveres temperantes, absorbentes, nitrati, maxime vero absorbentia cum acidis imprægnata; sicut potiones ex ejusmodi terreis subjectis & aquis solventibus ut Veronicæ, Chærefolii, Foeniculi, Scordii, florum Sambuci &c. paratæ, nec non Emulsionēs e similibus aquis & amygdalis dulcibus, pineis, semine Cardui Mariæ & additis aquis analepticiis compositæ, conveniunt; quo præterea pertinent illa decocta pectoralia solventia & moderate abstergentia, quorum in præcedenti affectu mentio facta fuit, non minus huc quadrant Essentiæ solventes alexipharmacæ & balsamicæ ut Ari, Helenii, Pimpinellæ albæ, Vincetoxici, Caryophyllatæ, Scordii & in temperatioribus subjectis Succini & Sassafras, uti extra febris acerbiorē decursum modica commixtio Essentiæ Myrrhæ utilitatem aliquam affert; præterea præstat excretionem alvinam in congruo ordine servare & tam per alexipharmacæ, quam per diætetica viribus magis magisque deficientibus succurrere.

§. IV. Propius ad Empyematis positivam & specialiorē curationem illud auxilium requiritur, quo pus e thorace ducatur, id quod non alio auxilio fieri potest, nisi per Paracenthesin Thoracis actualis apertio administretur, ut deinde per Cannulam injectam pus fluidum sub congruo situ patientis emanare queat; proinde tam pro puris spissioris dilutione, quam pro interni abscessus absterfione cum Syringa intra pectus modica quantitas decocti balsamici ad uncias tres, quatuor, quinque, pro capacitate thoracis injicienda est, qualia decocta confici possunt e radicibus Aristolochiæ rotundæ, Gentianæ rubræ, Pimpinellæ albæ (parca tamen quantitate, ne decoctum acrius fiat) Ireos florentinæ, Sigilli Salomonis, Liquiritiæ, Althææ, Herbis Veronicæ, Scordii, Salviæ, Rorismarini, Agrimonie, Alchymillæ, Chærefolii, Saniculæ, floribus Chamomillæ, Rosarum rubrarum addito tantillo Mellis, vitello ovi, pauxillo Therebinthiæ & exigua Myrrhæ quantitate, quale decoctum vel cum aqua, vel cum lacte, vel etiam cum vino hispanico parari potest & talis injectio vel semel, vel bis intra nyctimeronem applicanda & removenda erit, cum qua internus abscessus purulentus abstergi, mundificari & ad consolidationem futuram promoveri potest: ab extra continuari potest applicatio Spiritus vini Camphorati cum Essentia Croci mixti, aut facculorum & cataplasmatum vino-

vinosorum nervinorum & discutientium, ne aliqua suspecta stagnatio remaneat, sed ab omni latere præsens eximia afflictio curetur.

CAPUT LI.

DE

PERIPNEVMONIA.

§. I.

Interdum inflammatio ipsum pulmonum corpus aggreditur, quæ Peripnevmonix nomine venit & in nostris regionibus frequentior est quam Pleuritis, licet perinde periculo suo non careat, sed cum gravi quadam febre conjuncta acutum affectum constituat: tanto magis vero hæc inflammatio ominosa est, quo difficilius motus inflammatorii ad salutarem finem perducipossunt, quia in pulmonibus ille necessarius tonus deficit, qui ad inflammationem rite administrandam requiritur; unde laboriosa & anxiosa illa pectoris commotio, sub hoc affectu concursans, præsentis difficilius inflammationis discussorium effectum adjuvare solet, proptereaque in ea afflictione artifex supplere debet id, quod forte in naturæ potestate non est: quidquod subinde ratio habenda est præcedentis & præsentis plethoræ & commotionis sanguinis congestoriæ, quæ aliquando hujus affectus causa evadit, imo insuper observare convenit illam circumstantiam, quomodo sub continuatione arctioris stricturæ pectoris præsens stasis eo magis incarceretur, quapropter hæc repagula præcludere convenit, quo sub libero sanguinis motu etiam reliqua discussio facilius succedat & tum abundantia sanguinis hunc affectum admodum exacerbare solet, ita prospiciendum est, an & quando illa plethora in hoc morbo imminuenda sit.

§. II. Privativa Therapia præsentis affectus absolute convenit cum cautelis practicis in Pleuritidis explicatione traditis; unde potius proxime ad positivam curam Peripnevmonix progredior, quæ ipsa cum Pleuritidis medicatione satis exacte coincidit: per initia itaque curæ suscipiendæ ut plurimum tempestiva sanguinis ventilatio conducit, quæ nimiam angustiam in majori gradu, quam in Pleuritide occurrere solet, metuendam, tempestive mitigat & ad mitiorem inflammationis decursum disponit, licet etiam in quibusdam subjectis hæc sanguinis remissio, adeo absolute necessaria non sit; si vero illa ordinatur, tunc in brachio administranda erit, quo citiorem alterationem post se

trahat, imo poterit circa hujus Venæ Sectionis usum illud experimentum in uberiolem experientiam trahi: cujus in Pleuritidis explicatione quoad V. S. nis usum mentio facta fuit: præterea etiam attente providendum est, quo ordinariæ excretiones, præcipue quidem alvinæ liberæ sint, quibus in casu necessitatis adjuvandis leniora adminicula ordinanda sunt, quo interne lenientia, abstergentia, ab extra vero clysmata conducunt.

§. III. Deinde conducunt remedia motus inflammatorios & febriles mitigantia, quadrant huc pulveres nitrosi repetitis etiam vicibus exhibendi, maxime vero pectoris afflictæ constitutioni conveniunt absorbentia cum acidis saturata: acriora alexipharmaca non æque necessaria sunt, nisi leniora discutientia interna, parca tamen dosi neque nimis frequenter ordinentur: multam utilitatem habent decocta & infusa resolventia & modeste lenientia, qualia in Pleuritidis cura allegata constant, quippe quæ ad pectus pertingunt, unde iisdem temperata quantitate mitiora expectorantia combinari possunt: pro eodem scopo conveniunt Emulsiones dilutiores ex aquis diaphnoicis & pectoralibus, nec non nucleis pingvibus & Semine Cardui Mariæ paratæ: proficit perinde potio ex aquis resolventibus, diaphoreticis, analepticis, syrupis roborantibus modeste abstergentibus & expectorantibus composita, aut potiuncula ex ejusmodi aquis & oculis Cancrorum cum succo Citri saturatis, Coralliis rubris præparatis, antimonio diaphoretico & magisteriis substantiarum terrearum e regno animali petitarum facta: cum multo fructu nocturnis imprimis temporibus interponuntur securiora sedativa, præcipue Cortex Chac-carillæ, Emulsiones papaveraceæ, Diascordium Fracastorii, quemadmodum prædictis decoctis vespertinis horis aliquid de Syrupo Papaveris rhæados addi potest.

§. IV. Præter hæc auxilia imprimis etiam bonum regimen convenit, ne videlicet æstus augeatur, unde justis temporibus modestæ diaphoreses facilitandæ sunt: ab extra nulla constant auxilia, quæ fide digna sunt; unguenta enim, etiamsi Camphorata fuerint, ominosiores decubitus humorum ad pectus causantur, nisi modestus calor in pectore conservandus tantum conferat, quo strictura incommoda & suspecta in externo pectore præoccupetur, unde etiam pro eodem scopo modestæ frictiones pectoris aut applicationes vesicarum cum aqua calida repletarum quadrant: quando vero Peripnevmonia in Apostema degenerare videtur, tunc prædicta temperantia & discutientia sunt continuanda; subinde pectoralia abstergentia & modeste expectorantia paulo frequentius adhiberi possunt: de reliquo alvus sub tota cura aperta manere debet: rubefacientia remedia haud certum & desideratum effectum promittunt: Virium denique sub tota cura habenda erit ratio, ne sub gravi tali affectu patiens decumbat & pereat.

CAPUT LI.

DE

ASTHMA HUMIDO.

§. I.

INter alias pectoris afflictiones sane eximiae molestiae & intricatae indolis est *Asthma*, quod variis speciebus sese distingvit secundum differentias aetatum, temperamentorum, sexus, aliasque circumstantias: inter haec *Asthma* Chronicam praecipue indolem assumit *Humorosum*, quod satis diu satisque contumaciter subiecta detinet, siquidem non modo mucidam secessionem intra pulmones contingentem involvit, sed & una praeternaturalem pulmonum laxitatem complectitur, ob quam eo magis decubitus ille mucilaginosus intra pulmones continuare potest atque solet & exinde totum malum augetur & confirmatur: tanto deterioris vero conditionis hic affectus est, quando e praecedentibus aliis imprimis pectoris morbis ortum traxit, sicuti e rursi humida depravata tale *asthma humorosum* denique provenire conspicitur, neque inauditum est, quomodo in subiectis humidioribus e corruptis & male tractatis congestionibus sanguinis pectoralibus denique ejusmodi pertinax morbus oriatur, sicut ipsa experientia medica ut plurimum testatur, quod tale *Asthma* raro sponte, usitatus vero ex alio corrupto affectu propullulet.

§. II. Multo minus oblivioni tradenda est illa notatu perquam digna circumstantia, quomodo ex Haemorrhagiis quibusdam praegressis, aut moliminibus haemorrhagicis spontaneis denique tale *Asthma* in subiectis humidioribus ortum trahere soleat, sicut perinde ex observatione medica fluit, quod humidioris temperamenti subiecta huic affluxui magis obnoxia existant: & cum in hoc *Asthmate humido* communiter defectus sufficientis motus in pulmonibus occurrer, ita ex historia practica advertere licet, quomodo subiecta ad motuum amissiones vel propter rationem temperamenti, vel propter conditionem aetatis proniora etiam ad praesentem affectum subeundum magis disposita sint, quippe qui respectus non parum ad fundamentalem hujus affectus curationem contribuunt, quo principalioribus causis eo magis artifex satisfacere queat; nam quamdiu tales motus langvent & deficient, tamdiu pulmones patent copiosiori & pertinaciori influxui & secessioni humorum.

§. III.

§. III. Eo magis ratio habenda est concurrentis & continuantis positivæ congestionis sanguinis ad pectus, mediante qua hoc Asthma & exacerbatur & confirmatur; unde frustraneæ erunt præmaturæ expectorationes & roborationes pectoris, nisi simul hæ contumaces congestiones mitigentur: proinde cum singulari attentione dijudicandus est concursus negotii hæmorrhagici vel prægressi, vel adhuc insistentis; sicut in eo historia practica ingenium testem subministrat, quam facile & quam sæpe ex Hæmorrhagiis valde turbatis, vel suppressis & consecutionibus morbofis sinistre tractatis asthmatica afflictio occupaverit, ut ea propter e primaria necessitate sit, ad illum fontem recurrere & retrospicere, e quo originaliter tale asthma etiam humorosum promanavit: nam si talis affectus non e fundamento tollitur, tunc reliqua medicatio ut plurimum palliativa esse deprehenditur.

§. IV. Quo magis pertinax & implicatus hic est affectus, eo magis provide in illius cura procedere convenit, unde cavendum est 1) ab omni violenta & simultanea evacuatione 2) maxime a promiscuo usu vomitoriorum 3) a perturbatione & negligentiori promotione ordinariarum & necessariarum evacuationum 4) a nimis liberali usu expectorantium 5) ab emollientium remediorum vulgari ordinatione 6) a pectoralibus traumaticis remediis & præcipue a præmatura illorum oblatione 7) a volatilium medicamentorum copiosa & interdum etiam festinata exhibitione 8) a remediorum adstringentium communi ordinatione 9) a vulgatis opiatis remediis 10) a concentratis oleosis, valde acris & Balsamicis medicamentis 11) ab incauta præsentis & concurrentis plethoræ æstimatione & tractatione 12) a nimis copiosa inconstanti & variabili medicamentorum ordinatione 13) concurrentium motuum congestiorum majori exacerbatione & provocatione 14) ab incrassantium & absorbentium copioso usu, denique 15) ab experimentis heroicis & minus probatis.

§. V. In specialiori Asthmatis Humorosi cura sequentes principales indicationes practicæ annotandæ sunt 1) ut corpus a generalibus incommodis tempestive liberetur 2) ut materia humida in pectore præparetur & evacuetur 3) ut concurrentes motus congestorii mitigentur & avocentur ne denuo pectus cum novo affluxu obruatur 4) ut pectus hætenus afflictum & enervatum roboretur & congruus motus in eodem restituatur 5) ut denique conveniens regimen atque præservatio præscribatur, ne talis affectus facile recrudescat, sed eo magis e fundamento suo curetur.

§. VI. In prima indicatione commendatur generalis præparatio corporis ad reliquam specialem curam subordinandam; ubi merito circumspiciendum est, an quædam impuritas primas regiones detineat & simul al-

vina excretio turbata sit, in qua necessitate præstat has partes sufficienter repurgare; quo conveniunt remedia abstergentia, resolventia & simul modeste evacuantia: huc pertinent salina digestiva tartarifata, quin ipsum sal sic dictum Anglicanum, ut & amara resolventia antiscorbutica, Gummata ejusdem effectus cum additis subjectis evacuantibus: præcipue conveniunt infusa vinosa ex ejusmodi speciebus paranda: deinde observandum est, an sanguinis copia urgeat & an certarum Hæmorrhagiarum suppressiones præcesserint, in quo casu tunc, quando primæ viæ repurgatæ sunt, præmittenda erit Venæ Sectio in pede præcipue administranda, quacum simul motus congestorii a pectore & præsentē decubitu avertuntur; non minus providere convenit, an peripheria corporis aperta sit, ne illius firma & suspecta occlusio particularibus restrictionibus humorum ansam præbeat, ubi convenit corpus moderato calori concedere & interdum aliquam dosin Essentiæ alexipharmacæ exhibere, quo iterum transpiratio necessaria in ordinem transferatur.

§. VII. Deinde cum specialiori cura transitus ad ipsum pectus instituendus est, quo materia in eodem hærens abstergatur, resolvatur, involvatur & ad excretionem promoveatur: hoc loco conveniunt talia, quæ in Tussi humida profunt: in genere partim resolventia, partim expectorantia conducunt; e resolventibus imprimis confert Radix Ari, Helenii & Squillæ; alias huc conferunt Radices Angelicæ, Imperatoriæ, Levistici, Petasitidis, Bardanæ, Pimpinellæ albæ, Diptami albi, Gentianæ rubræ & albæ, Costi dulcis, Cyperi rotundi, Aristolochiæ rotundæ, Zedoariæ: ita etiam in subjectis humidis singularem utilitatem habet Zingiber: huc pertinent Herbæ pectorales Veronica, Fœniculi, Chærefolii, Hyssopi, Fumariæ, Hederæ terrestris, Hepaticæ nobilis, Matrisylvæ, Erysimi, Capilli veneris, Rutæ & reliquæ amaræ, nec non Gummata Ammoniacum, Galbanum, Bdellium, Sagapenum, Succinum, Myrrha, Therebinthina &c: e quibus variæ formulæ parari & applicari possunt, tum Tincturæ, tum etiam Electuaria; neque Gummi Ammoniaco singularem suam virtutem resolventem denego; ita in subjectis humidioribus modestus Sulphuris usus convenit, imprimis Tinctura e Gummi Ammoniaco & sulphure parata cum Spiritu Cornu Cervi & Tinctura antimonii acri mixta potenter colliquat & resolvit: non minus Tinctura ex Essentia Succini, Spiritu Salis Ammoniaci Anisato & Tinctura antimonii tartarifata efficaciter pectus abstergit: multam etiam utilitatem pro eodem scopo habet portio pectoralis Stahlina: & ejusmodi remedia aliquando conjungi, aliquando mutari possunt cum expectorantibus communibus, quo præcipue decoctum e Veronica, Liquiritia & Syrupis additis expectorantibus paratum

laudamus, cavendo, ne in horum usu nimis liberales, aut plane prodigii sumus.

§. VIII. Dum vero hæc ab artifice committuntur, necesse etiam interea erit, quo ulteriores humorum affluxus & congestiones a pectore transferantur: propterea conveniunt partim remedia temperantia, antispasmodica, Nitroso-cinnabarina, partim discutientia cum regimine modestius diaphoretico nonnunquam sublevanda; quo profunt Essentia Ari, Helenii, Caryophyllata, Angelica, Vincetoxici, Petasitidis, Pimpinellæ albæ: proinde repetendæ sunt moderatæ laxationes, ut & in subjectis porosis & de Sangvineo habitu participantibus conveniunt pediluvia & frictiones pedum; quando vero subjecta humidiora sunt & affluxus humidus intra pectus est contumax, tunc hos motus congestorios interdum avocant & distrahunt fonticuli, quibus aliquando laxantia subordinanda sunt: proinde in subjectis humidis humida affluxio intra pectus discutitur & subinde quadantenus pectus roboratur per modestam inspirationem fumi e puro Antimonio fuso transpirantis, quibus cum tam interne quam externe discussio & pectoris liberatio promovetur.

§. IX. Et dum hætenus pectus eximie afflictum fuit, ita illius roborationi promovendæ manus admoveri debent, ne remanens quædam atonia novis affluxibus, secessionibus & infarctibus ansam præbeat & hoc roborante effectu proficua est usitata Mixtura e Spiritu Cornu Cervi & Tinctura antimonii tartarifata parata, quemadmodum Essentia Succini & Ligni Sassafras pro eodem scopo haud inutilis est, ita etiam profunt Decocta e Veronica, Fœniculo, Scordio, Hedera terrestri, Hepatica nobili, Cortice Citri & Cinnamomi parata; uti Electuaria e radicibus Ari, Helenii, Angelicæ, Caryophyllatæ, Diptami albi, Gentianæ rubræ & albæ: herbis & succis Veronicæ, Scordii, Hedera terrestri, Capilli Veneris, Vincæ per Vincæ, Virgæ aureæ, Rorismarini, Semine Anisi, Fœniculi, Gummi Ammoniaco, Succino, Mastiche, Myrrha, Therebinthina, tantillo Balsami Peruviani, aut de Copaiva parata & cum moderamine usurpata, virtute necessaria non carent: de reliquo etiam non parum totum corpus roborat Vini boni temperatus usus, sicuti ab extra in subjectis adultis cataplasmata nervina vinosa cum prædictis internis remediis commode conciliari possunt.

§. X. Excipit denique & regimen & præservatio huic affectui conveniens; quod prius attinet, tunc ante omnia pectus a qualicunque offensione interna & externa subtrahendum est; evitandæ propterea sunt substantiæ quæ tussum augent & affluxum ad pectus exasperant: multa pectoris commotio nocet, laboriosa fermocinatio est incommoda, aura impurior, halitiosa & humida

humida est evitanda, animus sit in quiete, diæta sit temperata, modeste aromatica, non valde nutrienda, luxuriosa & evpepta; unde etiam primæ regiones sunt liberandæ ab omni perturbatione & inquinatone: in præservatoria methodo ad illam causam retrospicere convenit, e qua tale asthma ortum traxit; præcipue sanguinis ventilationi congruæ & tempeſtivæ opera danda est & si quæ spontaneæ Hæmorrhagiæ suppressæ sunt, tunc eadem iterum in ordinem ducendæ sunt, alvus conservetur aperta; profunt vernalia vina medicata resolventia, roborantia & Evacuantia, motus corporis conjunctus cum sufficienti potu perinde præservatoriam suam utilitatem exhibet.

CAPUT LIII.

DE ASTHIMATE SICCO.

§. I.

ALterius indolis *Asthma* est *Siccum*, quod perinde contumax & chronicum existit, imo interdum quoad gravitatem & peculiarem indolem causarum immedicabile; etenim si a mala interna conformatione ortum traxerit, tunc frustra medicina paratur: quando vero a contumacibus congestionibus, ad pectus abeuntibus & ex suppressis Hæmorrhagiis genitis, originem sumit, tunc paulo magis ad futuram curam aditus patet; si vero in pulmonibus scirrhusa aut polyposa quædam calamitas præsto fuerit, tunc frustra iterum nititur artifex, quo hoc malum emendet: ut plurimum enim tale Asthma in motuum vitio consistit, quando contumaces quædam stricturæ in confiniis pectoris suscipiuntur, neque proinde oblivioni danda est illa consideratio, quomodo interdum anoterica flatulentia & ventriculi afflictiones ad hoc asthma siccum viam parare soleant, uti etiam retropulsæ impuritates ulcerosæ aliæque superficialia inquinamenta retropressa ad talem contumacem internam pectoris occlusionem ansam præbent: si itaque artifex huic intricato affectui congrue subvenire cogitat, omni studio tum ad prædictas tum ad alias causas, huc quadrantes, animum applicare debet.

§. II. Qam diversæ vero sunt causæ, quæ ad hoc Asthma contribunt, tam prudens & sollicita esse debet Therapia, quæ huic affectui applicari debet; omnium maxime ad illam causam convenit attendere, quando e præ-

gressis Hæmorrhagiis suppressis, aut perturbatis commotionibus sanguinis & confirmatis atque exacerbatis congestionibus sanguineis, aut connexis infarctibus partium, sanguinis transitui dicatarum & cum pectoris motu conspirantium, hoc asthma ortum trahit; quæ causa, licet in communi praxi parum attendatur, tamen ad evitandas graves antipraxes curatius observanda est, alias si hæc in se satis sensibilis causa perversè tractatur, non modo hic affectus augetur, sed & alii confusi & perversi morbi consequuntur, qui posthac difficulter eradicari possunt: de reliquo hoc Asthma satis contumax esse deprehenditur, quia vel in gravi motuum vitio consistit, vel alia quadam notabili læsione & alteratione pectoris nititur.

§. III. In cura hujus Asthmatis cavendum est 1) ab immoderatis & violentis evacuationibus 2) a negligentiori conciliatione & tractatione status plethorici & negotii hæmorrhagici 3) a negligentioribus promotionibus ordinarum Evacuationum 4) a remediis acerbis calefacientibus concentratis & valde spirituosis 5) a curatorio usu salium volatilium 6) a promiscuo usu expectorantium & emollientium 7) a remediis pectoralibus traumaticis & adstringentibus 8) a sulphuratorum usu vulgari 9) a communi ordinatione remedium oleosorum, pectori vulgo dicatarum, ut Anisatorum, Succinatorum similibusque 10) a simplici humorum alteratione 11) a remediis balsamicis exoticis acrioribus 12) a vulgatis anticatarrhalibus medicamentis, quæ cum potentius humores & partes commoveant & afficiant, propterea cum maxima modestia adhiberi debent.

§. IV. Specialior cura hujus Asthmatis Sicci respondere debet diversitati causarum, ad hunc affectum inducendum, usitatius concursantium, quando itaque hoc Asthma ex suppressis Hæmorrhagiis & contumacibus congestionibus sanguinis, ad pectus abeuntibus, oritur, tunc per initia alvina excretio erit liberanda, deinde interdum per apta & moderata laxantia motus a pectore avocari debent, quo conveniunt correctæ & refractæ aloetica & hellevatorina: porro conveniunt præservatoriæ sanguinis missiones in pede præcipue instituendæ, sicut in subjectis hæmorrhoidariis subordinatæ Hirudinum applicationes ad loca hæmorrhoidalia multam utilitatem promittunt: in subjectis porosioris habitus & sensibilibus profunt etiam pediluvia; præterea profunt remedia temperantia, antispasmodica & aliquando securius sedativa; huc pertinet nitrata cinnabarina, e cortice Chaccarillæ & Massa Pilularum de Cynoglossa parata: quidquod interdum conveniunt lenientia dilutiora, emulsiva, lacticia, non valde pingua juscula, decocta liquidiora, mucilaginosæ, una cum reliquo sufficientis potus usu, quo sanguis in justam fluiditatem convertatur.

§. V. Quando hoc Asthma e retropulsis superficialibus inquinamentis & ulcerosis corruptelis, aut œdematosis intumescentiis ortum traxit, tunc antea alvus in ordinem duci debet, aut conveniunt remedia lenius laxantia, quo usum Extracti Panchymagogi Crollii, Mercurii dulcis, Massæ pilularum de Succino Cratonis de ammoniaco aut infusa vinosa ordino: deinde usurpanda sunt remedia, quæ retropulsam materiam quantisper coercent, ne interioribus & sensibilibus partibus præcipitem noxam afferant; hoc nomine profunt absorbentia, sive simpliciora, sive cum acidis saturata; nec non porro conveniunt auxilia retropulsam impuritatem extrorsum iterum ducentia, quo pertinent decocta paranda e radicibus Chinæ, Sassaaparillæ, Scorzonæræ Vincetoxici, Herbis Scordii, Fumariæ, ligno Sassafras &c. aut Essentiæ alexipharmacæ usitatæ, vel balsamicæ, cum continentia tamen usurpandæ, ut Succini, Myrrhæ, quo etiam Essentiam Fumariæ & Ligni Sassafras in subjectis humidioribus refero: non minus in subjectis talibus modestus sulphuris usus cum absorbentibus remediis aliquam utilitatem promittit: ut ita omnis labor eo collimare debeat, quo in superficiem corporis pristini affectus restituantur & deinde securiori methodo curentur.

§. VI. Quando ad præsens Asthma, Vomica pulmonum, Scirrhus pulmonum, Concretio pulmonum cum Pleura, Polypus cordis disponunt, tunc e præcedentibus tractationibus, ubi harum afflictionum mentio facta fuit, Therapia haurienda est: si hoc Asthma a molimine ad vomitum cruentum tendente ortum traxit, tunc secundum hujus cruenti vomitus indolem tractari debet: quando e prægressa prava diætâ & concurrente frequenti conatu ad vomendum ortum est, tunc mitius emeticum remedium, præmissis abstergentibus & digestivis auxiliis & subjunctis temperatis stomachicis, non inutile est: si hoc Asthma e continuante anoterica flatulentia dependet, tunc eo potius invigilandum est, quo deorsum flatus ducantur, ubi Clysteres lenientes & modeste roborantes eximiam utilitatem afferunt, subjungendo abstergentia, digestiva & temperata stomachica: Si hoc Asthma ex Scirrhis hepatis & lienis ortum fuerit, tunc ad hos Scirrhos removendos (uti inferius demonstrabitur) manus admovenda erit: si hic affectus ex aliqua pectoris atonia dependet, tunc conducunt decocta ex roborantibus speciebus parata, quo etiam pectoralia commendo, ut: Veronicam, Fœniculum, Hederam terrestrem, Lignum Sassafras: huc spectant Essentiæ Pimpinellæ albæ, Succini, Ligni Sassafras, Liquor Cornu Cervi Succinatus, nec non Trageæ e pectoralibus & nervinis remediis paratæ, providendo, ne per quaslibet alias causas & occasiones pectus offendatur: id quod etiam de singulis aliis causis valet, quæ ad hoc Asthma excitandum contribuunt.

CAPUT LIV.

DE

ASTHMA CONVULSIVO.

§. I.

Tertia hæc Asthmatis species non modo repente invadit, sed & extemporaneam, tempestivam & efficacem medelam postulat: & quo magis arduus hic est affectus, aut in periculosas plane consecutiones propendet, eo magis necesse est in veras illius causas inquirere, quarum perinde in historia medica variæ occurrunt: sicut vero tale Asthma cum extremo quodam motu administratur, ita frustra erit in hac necessitate diu materiæ correctioni insudare & subinde motuum complacationem negligere: quidquod cum facilius sit, in hoc affectu præsentis immoderatos motus augere, quam lenire, ita eo major circumscriptio & temperantia adhibenda est, ne vulgaria pectoralia remedia in usum facile trahantur, alias hoc Asthma in suffocativum & strangulatorium eventum degenerat, aut alias motuum corruptiones in consensum trahit: imo cum causæ usitatiores, quæ hunc affectum provocant, sensibilibus & specialioris indolis sint, ob id tanto majori cum continentia atque moderamine huic affectui succurrere convenit.

§. II. Inter illas causas, quæ ad hunc affectum disponere deprehenduntur, illa certe notatu dignissima est, quando suppressæ, corruptæ, aut perturbatæ commotiones & prosecutiones fluxuum sanguineorum spontaneorum salutarium, sive menstruarum purgationum in fœminis, sive hæmorrhoidalium profusionum in subjectis activioris temperamenti & plenioris atque lautioris diætæ ad hoc asthma disponere observantur; sicut aliquando repentinæ & sensibiles horum fluxuum, qui antehac libere decurrerunt alterationes ad eundem affectum disposuisse observatum fuit, ubi præcipue patheticæ commotiones magnæ efficacæ sunt in ejusmodi casu: imo interdum repentinæ auctioris transpirationis oppresiones, aut superficialium inquisitionum ulcerosarum oppresiones, aut præmaturæ fonticulorum, aliquandiu gestatorum, concretiones, ad hoc asthma contribuuisse videntur; quotiescunque vero & ex quacunque etiam causa talis affectus oritur trahit, toties attento animo discretus status plethoricus in aliquo subjecto observandus est, quoniam nihilominus ex concursu hujus plethoræ

thoræ periculosiores successus & eventus provenire possunt, licet primaria causa perinde in sua possessione maneat.

§. III. Secundum hanc fundamentalem præsentis Asthmatis disquisitionem proinde cura solide & congrue erit instruenda; in illa rite exercenda cavendum est 1) a promiscuo usu impetuosarum evacuationum 2) a negligentiori dijudicatione & tractatione status plethorici 3) ab incuriosa prægressarum Hæmorrhagiarum æstimatione & applicatione 4) a Venæ Sectionis omnigena intermissione 5) ab ordinariarum evacuationum perturbatione, suppressione aut negligentiori promotione 6) a remediis impellentibus & calefacientibus 7) præcipue ab oleosis concentratis, pectoris affectibus vulgo dicatis, anisatis, fœniculatis, succinatis 8) a volatilium remediorum usu curatorio 9) a remediis vulgatis narcoticis, aliorumque sedativorum vel præmaturo vel prodigo usu 10) a remediis balsamicis acrioribus exoticis 11) a medicamentis adstringentibus & humorum diffusiori alterationi dicatis 12) a quibuscunque denique medicamentis motus & concurrentia symptomata exacerbantibus atque augmentibus.

§. IV. Cura hujus ardui affectus sequentibus indicationibus, ex indole hujus affectus fluentibus, est circumscripta 1) ut valde urgentia offendicula tempestive auferantur 2) ut immoderata commotiones spasmodicæ convenienter mitigentur 3) ut symptomata concurrentia & affligentia legitime & secure leniantur 4) ut apta præservatio pro arduo hoc affectu ordinetur: quæ singulæ indicationes tamen cum necessario moderamine exercendæ sunt, ne contra causarum indolem eadem indiscretim administrentur, sed quo sub possibili lenitate simul illis causis urgentibus & insistentibus artifex satisfaciatur, quo hac ratione præsens morbus e fundamento tollatur.

§. V. Quoad primam indicationem ad urgentia illa offendicula pertinet vel firma alvi occlusio, quæ cito & efficaciter referanda est, quo conveniunt clysteres partim lenientes, partim etiam modeste stimulantés; quoniam interna remedia tardius operantur, necessitas tamen tempestivam talem apertionem urget: vel status admodum plethoricus, aut prægressæ repentinæ alterationes salutarium Hæmorrhagiarum urgent & postulant tempestivam alterationem per imminutionem sanguinis suscipiendam; unde sufficiens Venæ Sectio in urgente tali casu proficit, quæ melius in pede instituenda, in adsvetis vero subjectis etiam in brachio non dissuadenda est: si breviter prægressa nimia obsaturatio ventriculi præsentem affectum magis exasperat, tunc in subjectis dispositis, præcipue vero evemetis & ubi plethora non valde turget & urget, modesta vomitio proficit: Si præcesit repentina sudoris suppressio, tunc

tunc antea providendum est, quo urgens plethora ventiletur, deinde frictiones superficiei corporis cum linteis remissius calidis substituendæ erunt.

§. VI. Quoniam vero hic fonticus affectus contumacibus & repentinis spasmis nititur, propterea necessitas postulat, quo immoderatæ tales commotiones tempestive emendentur: hæc ipsa correctio succedit, Lenitione, Temperatione, Discussione & Sedatione. Lenitio administranda est cum remediis humectantibus, diluentibus, decoctis mucilaginosi emollientibus, jusculis pingvibus & emulsionibus; quæ posteriores parandæ sunt ex aquis Veron. Fœnic. Scord. Chærefol. Hyssop. Florum Sambuci, Scabiosæ, Cerasorum nigr. Naphæ, ex amygd. dulc. pineis & Semen Cardui Mariæ addito Saccharo Cando sufficiente quantitate: non minus Elæosacchara ex oleo amygdalarum dulcium & saccharo Cand. parata, leniente qualitate prædita sunt; temperante vero effectu inclarescunt pulveres absorbentes & præcipue nitrati, sicut oculi cancrorum, cum acetositate citri saturati, uti in aliis pectoralibus affectibus, ita in hoc etiam singularem utilitatem habent: quicunque in hoc affectu cum Magisterio Corallorum, Dentis apri, Mandibulæ Lucii piscis utilitatem aliquam afferre possunt, illi etiam habebunt, quo in hisce subjectis sufficientem experientiam assequantur: neque infructuose talia absorbentia pectoralia cum aquis destillatis pectoralibus mixta offeruntur.

§. VII. Præterea immoderatos hosce motus corrigunt remedia Discutientia, quæ vel interne, vel externe conducunt. Interne profunt aquæ pectorales & inter illas utilis aqua pectoralis Stahlianæ; deinde conferunt temperatiores Essentiæ alexipharmacæ præcipue pimpinellæ albæ, caryophyllatæ, Helenii, Vincetoxici, cum essentia Scordii mixtæ. Quemadmodum in subjectis floridioris habitus Corporis modestus Myrrhæ Simpl. usus fructuosus esse observatur: externe vero pectori & dorso applicari debet Spiritus Vini Camphoratus parcius crocatus & successive cum Spiritu formicarum mixtus, intra linteamina exceptus; non minus conveniunt facculi in lac fervidum intingendi e radice Caryophyllatæ, Levistici, Vincetoxici, Bryoniæ, Sigilli Salomonis, Aristolochiæ rotundæ, Meu, Herbis Hyssopi, Scordii, Matricariæ, Serpilli, Menthæ, Majoranæ, Parietariæ, Mercurialis, floribus Verbasci, Chamomillæ, Meliloti, Papaveris Erratici, Anthos, Stæchad. Arabicæ, Croco Orientali, Semine Fœniculi & similibus parandi: sicut etiam suffimigia modeste admissa e Thure, Mastiche, Ladano, Floribus Stæchad. Arabicæ, Anthos, cortice Thymiamatis parata, proficiunt: denique etiam conjungenda selecta sedativa, velut cum decoctis Syrupi papaveris rhæados, Diacodii montani; cum Emulsionibus Sem. papav. albi, aut in aliis formulis, Cinnabaris, Massa Pilularum de Cynoglossa, Diascordium Fracastorii & præcipue etiam Chac-

caril-

carilla vel in pulvere, vel extracto, vel tinctura: Denique etiam ad hunc per-
tinacem pectoris spasmum mitigandum non parum conducit frictio cum lin-
teis calidis pectori atque dorso repetito applicanda.

§. VIII. Proinde hic affectus non modo per se adeo fonticus est,
sed etiam gravia symptomata involvit, quibus itaque mitigandis artifex sedu-
lam & sollicitam operam adhibere debet: inter hæc symptomata vero ordine
primo sese febrilis commotio sistit, quæ cum hoc affectu interdum coincidit:
pro hac recte tractanda, cavendum, ne temerariæ motus febrilis suppressiones
aut perturbationes suscipiantur, unde potius præsentē & urgente æstu reme-
dia absorbentia & nitrata conducunt; & quando hic æstus remittere videtur
temperatus usus mitiorum alexipharmacorum remediorum, aut in subjectis
floridioribus Mixtura Simplex convenit. Proinde concedendus est sufficiens
potus una cum usu decoctorum dilutionum mucilaginosorum, cum tantillo
nitri mixtorum, addita modesta quantitate Syrupi cujusdam aciduli; denique
etiam pro hujus symptomatis levamine conveniens & modesta diaphoresis sub
quieto regimine necessaria est: Aliud symptoma est metus suffocationis, quem
minuit usus decoctorum gelatinosorum & Emulsionum remissius sedativarum,
nec non situs & decubitus non nimis humilis, sed paululum erectus: Nimia
virium jactura cum hætenus commemoratis tam regiminibus congruis, quam
medicaminibus analepticis tractanda est: Alvus nunquam ficca aut stricta
esse debet, proptereaque in tali passu admonenda est; quo interdum Clyste-
res modeste stimulantē conveniunt; quando vero præsens affectus quoad
principaliorē suum gradum remittit, tunc exeunte cura proficit Mixtura ro-
borans in aliis affectibus nobis usitata.

§. IX. Quando itaque talis affectus sub divino auxilio curatus fuit,
tunc artifex oculum suum ad futura tempora applicare debet & cum præserva-
toria medela succurrere, ne imposterum hic affectus cum majori periculo &
omine revertatur. Propterea convenit prospicere, quo ordinariæ secretionē
legitime perennent, imprimis cavendum, ne alvus diu occlusa maneat, neve
transpiratio insensibilis subito supprimatur; quin convenit, quo ejusmodi
subjecta Vernalibus & autumnalibus temporibus vina medicata laxantia, per
epicrasin efficacia, usurpent, aut aliquando modestis diaphoresibus indulge-
ant: ante omnia conducit præservatoria artificialis imminutio sanguinis per
Venæ Sectionem in pede administrandam & si subjecta olim hæmorrhoidalia
fuerunt, cum multo fructu aliquoties per annum Hirudinum applicatio sua-
denda; imo confert successive cum aliquo moderamine fluxus hæmorrhoi-
dalis reditum adjuvare & si Hæmorrhoides rediere, tunc convenit maximo cum
studio tam positive, quam privative illas in libero & placido successu conser-

vare: motus corporis & potus diluens atque temperatus sufficiens admodum conducit; Diata sit non nimis plena, neque nimis alimentosa & circa spirituosorum usum temperantia opus est: animi tranquillitas eximie confert: immodica Venus nocet, aliaque repentina corporis commotio officit: denique quibusdam subjectis modestus usus temperatarum acidularum & thermarum non est dissuadendus.

CAPUT LV.

DE

TUSSI HUMIDA.

§. I.

Perfrequens hic affectus tum ratione sui ortus, tum respectu sui progressus & reliquæ vulgaris tractationis Medicæ, haud raris & levibus, sed satis eximiis confusionibus subjectus est: vulgo enim pro simplici catarrho frigido reputatur & subinde altiores illius origines perquam negliguntur, cum in quibusdam subjectis hæc tussis, licet quoad speciem suam magis ferocæ indolis esse videatur, tamen cum molesta sanguinis abundantia hujusque motibus eluctatoriis non parum conveniat: deinde vero ut plurimum in hoc affectu adest activus quidam respectus ad excretionem hujus humiditatis e pectore destinatus, ut ita frustra in pathologia practica passivos illos decubitus atque infarctus pectorales pro primario respectu producamus, siquidem successivi illi affluxus & conjunctæ commotiones excretoriæ in tantum sibi invicem respondent, ut facile colligere liceat, quanta cum activitate in hoc negotio occupata sit natura: & licet aliquando hic affectus ex impedito transitu & progressu Sanguinis per pectus primum ortum capessiverit; tamen futura illius continuatio multum debet insistentibus activis depositionibus materiæ mucidæ intra pectus: inde etiam evenit, ut aliquando hæc afflictio in suspectam & contumacem consuetudinem degeneret, id quod, sicut vitium motuum & non materiæ est, propterea a prudenti artifice bene judicari & dextre tractari debet.

§. II. Interea quando semel ejusmodi evacuationis speciem natura selegit & aliquandiu exercuit, major copia humorum mucilaginosorum cum Massa Sanguinea confluent, eo magis invitat & quasi seducit eandem naturam,

quo

quo huic excretioni tenacius insistant: inde etiam contingit, ut in ordinariis viis, per quas alias hic humor pituitosus excerni solet, pristina & consueta functio & activitas langueat, aut penitus cesset, dum natura in aliis & magis insolitis viis occupata est: multum itaque in tali necessitate valent illi motus, qui successive cum reliquo sanguine hanc humiditatem mucidam ad pectus congerunt, ubi frustra expectatur, aut etiam temere tentatur huius humidæ tussis cessatio vel cohibitio, quamdiu hi motus a tergo affligunt & continuant: neque quidem tanta credulitas Medicorum animum occupare & detinere debet, quasi tanta quantitas muciditatis simul & semel pulmones occupaverit, ubi sanæ rationi magis congruum est, quod successive hæc materia intra pectus transferatur, ut propterea consultius esse compareat, quo hæc sequestratio, se- & excretio huius materiæ in consuetas vias reducatur: proinde etiam advertere convenit, an hæc materia, quæ expectari debet, sit sufficienter mobilis, nec non an sufficientes satisque validi motus adsint, quibuscum hæc materia expelli debet & denique an reliquum Corpus tali materia mucida abundet.

§. III. Quam communis hic est affectus & quam variis vulgo experimentis & artificiis submittitur, imo quam sæpe satis graviter perturbatur, eo magis in illius cura prudentia, peritia & dexteritate opus est. Ob id in therapia huius affectus cavendum est 1) ab omnibus evacuationibus impetuosis & immoderatis 2) præcipue a promiscuo Vomitoriorum usu 3) nec non a negligentiore ordinariarum evacuationum, nunc segnius procedentium, promotione 4) a materiæ mucidæ ulteriori augmentatione aut coacervatione 5) a remediis vulgatis expectorantibus & emollientibus, quando jam per se sufficienter expectoratio succedit 6) a remediis incrassantibus, adstringentibus & refrigerantibus, quæ muciditatem in pectore inspissant & refractariam reddunt 7) a nimio usu absorbentium remediorum, quæ similem suspectum effectum incrassantem habent 8) a remediis famosis traumaticis pectoralibus, quæ præmature & inopportune necessariam pectoris absterisionem supprimunt 9) a communi usu concentratorum oleosorum, balsamicorum, anticatarrhalium, valde acrium, quæ ad talem tussim ordinari solent 10) a volatiliu remediorum præmatura ordinatione 11) a sulphuratorum simplicium Medicamentorum promiscua, præmatura, aut larga oblatione 12) a remediis & regiminibus Massam Sanguineam valde commoventibus & congestorias commotiones augentibus 13) a narcoticorum remediorum præmaturo, aut indifferenti, aut largo usu 14) a causarum antecedentium plethoram & motus hæmorrhagicos concernentium, incauta æstimatione, applicatione & tractatione 15) a præmaturo tussis & humidæ expectorationis suppressione 16) a remediis motus congesto-

gestorios magis confirmantibus & exacerbantibus 17) a tentaminibus interne & externe pectus moleste affligentibus & rursim aequae ac expectorationem magis confundentibus 18) a multiplici diversorum experimentorum & discrepantium Medicamentorum usu, quæ potius totum schema huius affectus confundunt 19) a negligenti materiæ refractariæ præparatione & absterfione, ut & a copiosa illius collectione & conjuncta impedita expectoratione & denique 20) a perverso regimine.

§. IV. Specialis cura Tussis Humidæ hisce indicationibus præcipuis nititur 1) ut corpus ab impuritatibus superfluis pituitosis repurgetur 2) ut evacuatio, urgente necessitate, promoveatur 3) ut continuans affluxus & secessio humorum a pectore evocetur & discutiatur 4) ut pectus hætenus afflictum, nunc vero quadantenus liberatum convenienter roboretur & 5) ut congrua præservatio præscribatur: quæ singulæ indicationes non fugitive, aut præcipitanter, neque etiam confuse exercendæ sunt; tanto minus vero tunc expectoratio augenda vel urgenda erit, quando jam libere, sponte & sufficienter procedit & quemadmodum hæ indicationes primario ad adultiora subjecta directæ sunt, ita hæ eadem non minus in Infantili tussi erunt observandæ, modo in hac ætate remedia potentiora & acriora evitentur, sed potius leniora & mitiora præferantur.

§. V. In prima Indicatione commendatur repurgatio corporis tum totalis, ut abundans mucida substantia catarrhalis imminuatur & evacuetur; tum partialis, quo præcipue primæ regiones a recrementis impuris, quæ successive ad cacofin humorum disponunt, liberentur: In hoc passu itaque conveniunt remedia abstergentia, solventia, laxantia, aut modeste purgantia; uti in adultioribus salia digestiva & vegetabilia amara, nec non salia tartarifata, aut pilulæ ex extractis amaris, helenii, cochleariæ, fumariæ, Centaurii, min. Cardui benedicti, angelicæ, aristolochiæ, gentianæ rubræ, galangæ, pimpinellæ albæ, Valerianæ, Gummi Ammoniac. Galban. Edellio Sagapeno, Myrrh. therbinth. paratæ, additis speciebus evacuantibus conveniunt; ubi potius in subjectis temperatioribus mitiora remedia seligenda sunt & hoc nomine conferunt Extractum Panchymagogum Crollii, Massa Pilularum de succino Cratonis, Pillulæ de ammoniaco, de agarico, modica quantitate, cum additamento mercurii dulcis in subjectis humidioribus: In infantibus vero conducunt Syrupi evacuantes a Manna, rhabarbaro &c. parati, ut & mercurius dulcis modica quantitate exhibendus.

§. VI. Interdum necessitas postulat, quo materia in pectore delitescens ad congruam evacuationem promoveatur, quando videlicet nimis tenax & viscida est, ubi medicamenta emollientia, colliquantia & expectorantia

tia conducunt, quæ tamen cum moderamine exhibenda sunt, ne eo ipso affluxus humorum ad pectus augeatur; pro hac emollitione materiæ mucidæ conveniunt lenientia pingvia cum aliquo potulento assumpta, quo oleum olivarum, amygdalarum dulcium, lilior: albor: & sperma ceti cum Saccharo Cand. temperatum, pertinent; paulo simplicius lac pingue cum tantillo croci mixtum, aut butyrum non salitum cum cerevisia calida adhibitum eundem effectum exhibet; alias huc conferunt decocta mucilaginosæ & gelatinosæ, ut decoctum e radicibus Scorzoner. liquiritiæ, althææ, bardanæ, apii, herb. Veronicæ, chærefolii, fœniculi, scordii, ruscilaginis, erysimi, floribus chamomillæ simplic. Sambuci, semine fœniculi, anisi, caricis pingvibus, Iulibis &c. parata: huc itidem conferunt varia subiecta e liquiritia prostantia, Siliquæ, Syrupi expectorantes, ut liquiritiæ, violarum, farfaræ, dialthææ, de Erysimi & similia remedia. In infantibus talem emollientem vim habet moderata inunctio pectoris cum pingvedine; aut prosunt prædicti Syrupi de liquiritia, violarum, rosarum solutivus, nec non olea lenientia prædicta; subinde etiam confert sperma ceti cum Saccharo Cand. temperatum, parca tamen quantitate exhibendum, quæ singula satis efficaciter pectus emolliunt.

§. VII. Porro conducunt, quæ discutiunt humores a pectore, eoque ipso ulteriorem affluxum avertunt, hujus efficaciam est in subiectis adultioribus rad. ari in substantia assumpta, nec non Squilla in modica quantitate excepta, ut & essentia angelicæ, imperatoricæ, helenii, Vincetoxici, carlinæ, Pimpinellæ albæ, petasitidis, levistici, Zedoariæ; huc etiam prosunt herbæ Veronicæ, capilli veneris, Cuscutæ, Hyslopi, Marrubii albi: In subiectis temperatioribus & humidioribus multam utilitatem habet extractum nicotianæ & syrupus de Peto, nec non sulphur vel in substantia ad exigua grana, vel in tinctura cum tinctura Antimonii acri mixta; huc confert Mixtura ex essentia succini & tinctura Antimonii tartarisata parata, nec non in subiectis humidioribus pro eodem scopo convenit essentia Ligni Sassafras, Fumariæ, proinde etiam costus albus & Zedoaria, quemadmodum modicus usus croci orientalis in eadem indicatione convenit.

§. VIII. In infantibus vero conveniunt aquæ pectorales, ut Scordii, Scabiosæ, Chærefolii, florum Sambuci cum Saccharo Cando, tantillo Antimonii diaphoretici aut exigua quantitate croci orientalis mixtæ, ita etiam in infantibus convenit Mixtura e tinctura antimonii acri & essentia succini parata, exiguis guttulis exhibita; aut essentia pimpinellæ albæ cum essentia succini combinata; non minus in infantibus multam utilitatem habet oxymel Squilliticum in modica quantitate cum syrupo expectorante remixtum, & si in infantibus nimium cum muciditate repletum est pectus, tussis vero

ad sufficientem expectorationem non satisfacit, tunc tempestive moderatus vomitus suscitandus est, quo oxy saccharum Emeticum Ludovici pertinet, sicut in subjectis adultioribus, quando eadem necessitas urget, perinde modestus vomitus excitandus erit, alias ad hujus motus congestorii mitigationem conveniunt in subjectis tenerioribus emulsiya, aut in adultis pulveres nitrati oculi cancrorum cum succo citri, vel repetitæ laxationes vel Massa Pilularum de Cynoglossa, aut rectius cortex Chaccacillæ, sicut in infantibus ad hujus affluxus & motus averfionem æque modestæ laxationes proficiunt, quemadmodum in plebejo experimento constat frictio plantarum pedum cum cepis, quæ semî rubefaciente effectu aliqualem diversionem causatur.

§. IX. Et quoniam sub tussi humida, quæ aliquamdiu subjectum detinuit, pectus non parum enervatur, adeoque ad futuros affluxus & impeditos humorum progressus præparatur, ea propter consultum & necessarium est, quo sub remissione hujus affectus pectus quandantenus roboretur. Hoc ipsum obtinetur per usum Mixturæ & tinctura Antimonii tartarifata, spiritu Cornu Cervi & essentia succini parata, quo pertinet in subjectis temperatioribus usus Spiritus Salis Ammoniaci sive Succinati sive Anisati: deinde huc conveniunt decocta e Veronica, Chærefolio, cinnamomo, corticibus citri, semine anisi & fœniculi parata: ejusdem utilitatis est aqua pectoralis Stahlianæ, aut pro lubitu & variatione artificis, electuarium e radicibus ari, Helenii, Angelicæ, Caryophyllatæ, pimpinellæ albæ, succis herbarum Veronica, Chærefolii, hederæ terrestris, Hyssopi, aut herbis rorismarini, abrotani, menthæ, virgæ aureæ, floribus Centaurii minoris, Sambuci, anthos, seminibus fœniculi, anisi, corticibus citri, cinnamomi, Ligno Sassafras, Gummi, Ammoniaco, Myrrha, Succino, Mastiche, thure paratum; licet præcedentium priorum remedium utilitas ejusmodi electuarii salubritatem superet, præprimis quando talia electuaria facilius ad novam expectorationem disponunt.

§. X. Superest denique, ut conveniens præservatio præscribatur, ne hæctusis imposterum facile iterum affligat & contumacius insistat: in subjectis plethoricis itaque & iunioribus quidem, sanguinis commotionibus aut actualibus emotionibus anotericis obnoxiiis, non raro convenit, ut præsens tussis vel ab ejusmodi motibus invitetur vel confirmetur, hinc præservatorio scopo artificialis turgentis & urgentis sanguinis depletio & imminutio necessaria et utilis est, quæ rectius in inferioribus corporis regionibus ordinatur: in subjectis humidioribus conveniunt præservatoriæ laxationes & superflue muciditatis absterfiones; proinde Diæta seligatur temperata & diluta: pedes insuper a sensibilibus refrigeriis subducantur, transpiratio insensibilis nunquam turbetur, sed in sufficienti successu conservetur: repentina mutatio caloris, in-

fenfibile frigus evitetur, unde etiam circa aëris ufum bonum moderamen requiritur, pectus infuper ab omni offenfione liberetur & fubtrahatur; alvus nunquam obftruatur, fed fi obftructa eft tempeftive aperiatur; denique præfervatoriis ufibus et utilitatibus fatisfacit decoctum Veronica, domesticis illis adhibendi modis refervandum.

CAPUT LVI.

DE

TUSSIS SICCICA.

§. I.

Altera nunc Tuffis, in communi vita affligentis, fpecies occurrit, quæ fine humida expectoratione fatis impetuoſe & contumaciter continuat, hinc Sicca audit, quæ tanto magis fufpecta eft, quia pectus valde defatigat & tamen caufam morboſicam non ſuperat aut exturbat, unde variæ aliæ afflictiones occurrant, ut dolores capitis, pectoris & ſupremi dorſi: loquor vero hoc loco de pectorali Sicca Tuſſi, licet ſtomachalis & hypochondriaca tuſſis etiam ficca exiſtat, cujus tamen alia & discrepans quantisper eft cauſa; deinde notandum eſt, quod præſens ficca tuſſis nonnunquam ſponte, nonnunquam per inconſulta artificia, in humidam tranſmutetur, adeoque complicatam faciem induat & ſic contumacior evadat; qualis corrupta tuſſis poſthac artifici multum laboris facieſcit, ut propterea prudens Medicus ſollicite hanc tuſſis palindromen exquirere debeat, quo genuinam illius cauſam rectius perſcrutetur & magis ingenue hunc affectum e fundamento tollat; cum viciffim fatis compertum ſit in experientia triviali, quomodo e tuſſi ficca, tuſſis humida & ex hac aſthma humidum, aut denique luctuoſa phthiſis ortum traxerit.

§. II. Ne itaque prudens & peritus artifex in communem labyrinthum incidat & vulgari more tuſſim ſiccam cum expectorantibus remediis aggreſſiatur atque corrumpat, ea propter illius cauſas curatius eruere & indagare maxime vero obſervare & provide dijudicare debet, quomodo interdum ſuppreſſæ Hæmorrhagiæ & conſequentes decubitus, atque congeſtiones, intra pectus tranſeunt, hanc tuſſim cauſentur; imo quomodo ſcirrhi pulmonum vel exorientes, vel confirmati, hanc tuſſim in comitatum ſuum recipiant & quod

quod commune est, quomodo in subjectis, præcipue siccioribus, tempestatum subitanæ mutationes, imprimis sensibiles refrigerii invasiones hanc tussim invitant; unde interdum quidam sibi talem tussim contrahunt, quando post qualemcunque corporis exæstuationem frigidum potum ingerunt, ubi spastica illæ stricturæ, initia œsophagi & asperæ arteriæ, nec non ipsam internam hujus tunicam affligentes, ad hanc tussiculosam commotionem provocandam, satisfaciunt.

§. III. Quo magis hæc Tussis depravationibus & suspectis conversionibus subjecta est, eo magis artifex invigilare debet, ne perversa medicatione eandem offendat; ob id cavendum est 1) a crassis & immoderatis evacuationibus 2) maxime vero anotericis 3) a negligentiori status plethorici & negotii hæmorrhagici conciliatione & tractatione 4) ab ordinariarum evacuationum perturbatione, aut incuriosa promotione 5) a vulgari usu anticatarrhalium remedium 6) maxime a medicamentis calidioribus & quotquot alia impetuosius operantur 7) a volatiliū Medicamentorum præmatura, aut prodiga ordinatione 8) ab expectorantium, emollientium & similium pectoralium remedium, materiæ mucidæ, in pulmonibus hærenti, oppositorum communi oblatione 9) a remediis adstringentibus 10) ut & incrassantibus & copiosis terreis absorbentibus 11) a communi narcoticorum usu & denique 12) a qualicunque copiosiori humorum convocatione ad pectus.

§. IV. Positiva cura Tussis Siccæ discrepat quoad diversitatem causarum; quando itaque talis tussis cum conatu hæmorrhagico & statu plethorico cohæret, adeoque per congestorias commotiones absolvitur, tunc conveniunt remedia lenientia, temperantia, sedantia, discutientia & derivantia; prioris classis sunt remedia diluentia, humectantia & domestica interdum decocta, aut alia usitata infusa calida, præcipue herbæ veronicæ, quemadmodum alia decocta gelatinosa & fluidius mucilaginosæ, nec non dilutiora lacticia, aut emulsiva eandem utilitatem lenientem habent: deinde profunt temperantia & quidem pulveres nitrati, cinnabarini, nec non oculi cancerorum cum succo citri saturati, qui in affectibus pectoralibus non exiguam salubritatem afferunt; in quibus vero talis motus congestorius nimis contumax existit, ibi conveniunt mitiora sedativa, inter quæ præcipue Chæcarilla eminet; quo magis hi motus a pectore avocentur, eo magis convenit sanguinem ejusque affluxum ad inferiora loca invitare, hinc conveniunt curatoria laxationes per pilulas correctas aloëticas, pediluviorum repetitæ applicationes, aut pedum frictiones: præservatorio scopo Venæ Sectio in pede administranda, ut & prægressarum salutarium Hæmorrhagarum impeditæ restitutiones; ob id in subjectis hæmorrhoidariis præservatoriæ applicationes hirudinum ad hæmorrhoidalia loca

pro-

profunt: denique etiam interna resolventia, quo præprimis Essentia Helenii, ari, pimpinellæ albæ, caryophyllatæ, Vincetoxici, scordii per vices exhibendæ.

§. V. Si vero talis Tussis ficca ex aliquali refrigeratione & exinde orta constrictione ortum traxit, tunc talia auxilia profunt, quæ leniunt, demulcent, modeste calefaciunt, adeoque hanc contumacem stricturam iterum tollunt: quapropter ipse simplex potus calefactus admodum talem tussim lenit, cum vicissim frigidus potus eandem tussim magis augeat: proinde conducunt decocta herbæ Veronicæ, aut herbæ thee, bene calide hausta, aut plebejum simplex & sincerum illud experimentum fructuosum est, quando cum cerevisia calida butyrum, aut oleum olivarum mixtum, ingeritur, nec non in eodem passu confert spermaceti cum tali decocto calido assumendum; hisce accensenda sunt alia lenientia, lac calidum haustum, pinguedines & medullæ comestæ, gelatinæ, decocta hordeacea & avenacea, siquidem de reliquo juscula pingvia regimen modeste calidum talem tussim efficaciter mitigant: interim cum ejusmodi lenientibus & emollientibus remediis moderamen servandum est, ne pectus copiosis affluxibus humorum & secessionibus mucidis subjiciatur.

§. VI. Quando ejusmodi tussis ab alia quadam pectoris labe five pulmonum concretionem cum pleura, five scirrhis pulmonum originem ducit, tunc primario ad has causas cura dirigenda est, quo præcedentes nostræ animadversiones practicæ contribuunt; in quali passu etiam circa expectorantium usum maxima cautela opus est, ne vitium in pectore augeatur & periculosior status excitetur, aut acceleretur; maxime vero in tali necessitate confert, ne sanguis nimio suo augmento molestus sit, neve excretiones ordinariæ deficient & ubi talis tussis chronica & vix absolute curabilis adest, ibi non nisi privatiua Methodus confert, ne talia committantur aut admittantur, quæ præsentem afflictionem exacerbare possunt; hinc & diæta & regimine convenienti opus est.

CAPUT LVII. DE TUSSI FERINA.

§. I.

HÆc species tussis discrepat omnino a reliquis; adeoque hoc nomine significatur, quia tam indomita, vehemens & effera existit, ut indom-

lem simplicioris & communioris tussis excedat: quo vero paulo magis illius indoles inclarescat, ita commodè Rhevmatica tussis appellari potest, eo quia cum eadem Rhevmatismus pectoris coïncidit: unde præcurrit congestio sanguinis ad pulmones, quæ ad alium finem destinata est, siquidem alias congestoriæ commotiones & Rhevmatismi cum negotio hæmorrhagico exactum suum consensum habent; ad quem propterea prudens artifex sollicitè attendere debet quo hanc tussim e fundamento curare queat; ob id sequentes principales respectus in hac tussi annotandi sunt 1) quod superfluous sanguis ad molimen hæmorrhagicum, quod pectus nunc occupat, disponat 2) quod ea propter non modo simplices congestiones concurrant & acriter continuent, sed 3) quod interea aliqua secessio humiditatis intra pectus contingat 4) quæ propter reliquum habitum corporis acris, tenuis, falsa existit, adeoque teneram pulmonum texturam irritat & offendit 5) quæ materia vero ob subtilitatem suam, qua teneriter membranaceæ pulmonum texturæ adhæret, difficulter expectorari potest, unde 6) hi vehementes motus tussiculosi illius valde molestæ materiæ emotionem prosequuntur; quos respectus si provide Medicus advertit, tunc eo certius de faciliiori & citiori curatione spem facere potest: de reliquo aliquando evenit, ut in subjectis quibusdam imprimis prædominantis cholericæ temperamenti citra tale speciale molimen hæmorrhagicum ex repente impedito progressu sanguinis per pectus, similis serosa acris secessio intra pulmones oriatur.

§. II. Et secundum has animadversiones historico-practicæ proxime cura rite erit adornanda, in qua cavere convenit 1) a quibusvis confusis, prodigiis & impetuosis evacuationibus 2) præcipue ab artificiali vomitu, 3) a negligentiori promotione, aut positiva perturbatione excretionis alvinæ 4) ab incuriosa conciliatione & tractatione status plethorici & concurrentis negotii hæmorrhagici 5) ab indiscreto usu expectorantium & emollientium 6) maxime a remediis pectoralibus adstringentibus 7) a volatiliū remedium curatorio usu 8) a remediis calidis concentratis spirituosis 9) a simplicioris sulphuris usu 10) a remedium sedativorum præmatura oblatione, aut vulgatorum narcoticorum ordinatione 11) ab excessivo incrassantium usu & denique 12) ab omnibus illis experimentis, quæ motus ad pectus magis convocant & augent.

§. III. Specialis therapia præsentis tussis hisce practicis indicationibus nititur 1) ut ordinariæ excretionēs liberentur & subinde ad distrahendos motus congestorios leniter provocentur 2) ut materia peccans tam in crassi, quam in consistentia emendetur, quo facilius & lenius evacuari queat 3) ut motus congestorii complacentur & continuans humorum affluxus discutatur & avertatur 4) ut denique iusta præservatio ordinetur: in quibus singulis indicationibus fundamenta quædam e therapia Rhevmatismi mutuata ad præsentem casum utiliter applicari debent.

§. IV.

§. IV. In prima indicatione ordine primo providendum est an alvus libera & sufficienter aperta sit, deinde an transpiratio insensibilis non perturbata, impedita aut suppressa sit. Præstat itaque non modo segniorem alvum admonere, sed & aliquando laxationem modestam repetere; unde in subjectis Cholericis Rhabarbarina remedia conveniunt; in humidioribus etiam Sennata profunt; quo subinde pertinent extractum Panchymagogum Crollii, Massa pilularum de Succino Cratonis, pilulæ de Ammoniaco & de Agarico, qualia remedia non modo alvum admonent, sed & serum acre minuunt & subinde anotericas congestiones revehunt; quo adhuc conferunt remedia correcte aloëtica & Helleborina; qualia præcipue ad sanguinis congesti diversionem contribuunt; quando vero ad hunc affectum prægressa impedita auctior transpiratio disposuit, tunc convenit eandem iterum in ordinem ducere, ne ex continuatione hujus superficialis stricturæ affluxus & congestio ad pectus acerbior fiat: hinc præcipue regimen modeste calidum conducit, nec non per initia conferunt fixiora diaphoretica, ut Antimonium diaphoreticum & sic dictum Bezoardicum minerale; essentificata enim remedia aliaque acria caute usurpanda sunt: de reliquo ad eundem scopum conferunt vel decoctum Veronicæ, Scordii, Chærefolii, Fœniculi & Tussilaginis, vel usitata decocta herbæ Thee & fabarum Coffe.

§. V. Proinde accessus instituendus est ad materiæ quæ pulmones vexat, præparationem; hæc partim circa crasin illius versatur, quia materia talis acris, salsa, stimulans & vellicans est, partim etiam cum consistentia illius materiæ occupata est, quoniam subtilitas ejusdem impedit, quominus commode, aut facile atque cito evacuari queat; pro hoc scopo itaque præparandæ materiæ conveniunt remedia, partim temperantia, absorbentia, terrea & imprimis oculi cancrorum citrati, partim mucilaginosi, hordeacea, gelatinosi, juscula, pinguis & elæosacchara ex oleo amygdalarum dulcium & Saccharo cando parata, proinde conferunt Emulsionem ex aquis Scordii, Veronicæ, Fœniculi, Chærefolii, plantaginis, florum Sambuci, amygdalis dulcibus, pineis & Semine cardui Mariæ paratæ; huc pertinent Galatina Cornu Cervi, pultacea liquidiora, decoctum raparum, quin ipsæ rapæ cum Saccharo Cando mixtæ, ut & sperma ceti cum Saccharo Cando temperatum; quæ singula remedia acredinem materiæ obtundunt & illius subtilitatem involvunt, quo volubilem consistentiam nanciscatur & post hac promptius evacuari queat: non minus conferunt decocta e Cichorio, Scorzonera, Liquiritia, apio, bardana, taraxaco, Cornu Cervi raspato, hordeo excorticato, Scordio, Veronica, Chærefolio, fœniculo, hedera terrestri, tussilagine, flori-

bus Sambuci, Helenii, Chamomillæ, papaveris rhæados, passulis majoribus, caricis pinguibus, cortice citri parata, quibus modica quantitas Syrupi expectorantis commode addi potest.

§. VI. Præterea motibus urgentibus & insistentibus congestoriis moderamen artifex inducere debet, quo iudem mitigentur & quo connexa discussio avertatur: prius succedit per remedia lenientia, videlicet per prædicta decocta, gelatinosa, juscula pingvia, lacticinia, Emulsiva & lenientia oleosa; nec non per pulveres nitratos & pro necessitate urgente antispasmodicos, cinabarinos; sicut in contumaciori malo pulvis ex oculis cancrorum citratis & cortice Chaccarillæ hos motus efficaciter compescit; prout simili effectu conveniunt Emulsiones papaveraceæ & Massa Pilularum de Cynoglossa; posterius vero obtinetur per remedia discutientia & pectus liberantia, quo præcipue Veronica in infuso aut aqua concentrata confert. Sicut temperatus usus essentiaæ ari, helenii & pimpinellæ albæ etiam in hoc affectu utilis esse deprehenditur: Huc etiam spectant modestæ diaphoreses subjunctæ, modo sine anxio regimine instituantur: denique etiam hi motus per repetitam laxationem, si contumaciores fuerint, avocari possunt.

§. VII. Quando hæc tussis ut plurimum mitigata est, tunc circa finem curæ ordinari potest Mixtura roborans e Spiritu Cornu Cervi, Essentia Succini & Tinctura antimonii tartarifata parata. Sicuti pro eodem scopo Miscela essentiaæ pimpinellæ albæ, Succini & Helenii confert: deinde vero animus eo applicandus est, quo præservatio idonea ordinetur, quæ in hisce auxiliis & consiliis consistit, quo tempestivæ imminutiones Sanguinis instituantur, ubi præcipue præservatoriæ Venæ Sectiones in pede suscipiendæ conducunt, sicut in subjectis carnosioribus, tanto magis in adfuetis, subjunctæ scarificationes utilitatem quandam afferunt: Deinde ordinariæ excretiones in legitimo successu conservandæ sunt & confert propterea, quo ad minimum Vernalibus & autumnalibus temporibus modestæ & repetitæ laxationes instituantur: subinde etiam transpiratio insensibilis non est offendenda, aut subito reprimenda, quia potius confert quo ad imminutionem subtilioris feri interdum modesta diaphoresis succedat. In Diætâ seligantur alimenta liquidiora, mucilaginosâ, gelatinosa, lacticinia non valde pingvia, exclusis alimentis & potulentis valde acribus, multum aromaticis & spirituosus; denique motus quidem sufficiens, sed non excessivus confert & pectus de reliquo ab omni alio offendiculo arcendum est.

CAPUT LVIII.

De

TUSSI HYPOCHONDRIACA.

§. I.

ITerum alterius indolis præsens hæc est tussis, quæ tamen contumacia & gravitate, imo ominosa ratione, præcedentes tusses quadantenus superat, unde tanto magis suspecta est, quia immoderatus affligit & tamen sine ulla expectoratione decurrit, unde etiam sedem suam non in pectore, sed in hypochondriis habet: tanto magis hæc tussis & gravis & refractaria & suspecta est, quando una pectoralis tussis ex accidenti conjungitur, ut complicatus inde generetur morbus, quale quid evenire potest, quando in hac hypochondriaca tussi cura ad pectus dirigitur & remedia expectorantia atque emollientia offeruntur, ut motus atque affluxus ad pectus cogantur & invitentur: Alioquin simplicior status tussis hypochondriacæ concernit obscuram aliquam, aut intimius hærentem labem, imprimis hypochondriorum regionem detinentem, quando in hepate, liene aut pancreate infarctus & contumax scirrhus adest, aut quando alia quædam intumescencia, aut minus manifesta concretio in hisce confiniis occurrit; siquidem tales causæ demum in demortuis manifestæ fiunt; ubi ad minimum illud agere potest artifex, quo ex causis antecedentibus ad præcedentem statum concludere possit: de hac tussi vero illud notare convenit, quod eadem præsentī afflictioni a natura opponatur.

§. II. Quo magis intricata hæc est tussis, eo major circumspectio in illius cura habenda est, in qua præcipue cavendum est 1) ab artificiali vomitu 2) a positiva purgatione & sensibili alia intestinorum stimulatione 3) ab alvinæ excretionis perturbatione, aut negligentiori promotione 4) ab incuriosa status plethorici & prægressarum commotionum & prosecutionum hæmorrhagicarum conciliatione, æstimatione & tractatione 5) a pectoralium Medicamentorum absoluto usu 6) a remediis impellentibus & calefacientibus 7) a curatorio usu volatiliū remedium 8) a remediis positive adstringentibus 9) a copioso absorbentium usu, ut & 10) ab incrassantibus & Se - atque excretionibus impredientibus artificiis 11) a communi narcoticorum usu 12) a nimis confusa, multiplicata & præcipitata remedium oblatione, siquidem causæ hujus tussis magis successive & cum lenitate præparandæ & removendæ sunt.

§. III. Quod specialem tussis hypochondriacæ medicationem attinet, tunc sciendum est, quod & illa secundum diversitatem causarum differat: quando itaque Scirrhus aut alius infarctus hypochondriorum hujus tussis causa est, tunc cura coincidit cum affectus hypochondriaci, Scirrhi hepatis & lienis, inferius tradendi, therapia: brevibus vero moneo, quod ante omnia alvus libera, mobilis & aperta esse debeat; unde in diæta præcipue lenientia, diluentia, emollientia, pingvia oleosa, quin simplex usus butyri & oleum olivarum nec non gelatinosa, humectantia &c. conveniunt, aut ad eundem finem, pruna, passulæ, poma & pyra dulcia cocta quadrant; interdum lenia laxantia, præcipue colliquantia & detergentia conferunt, velut tartarus tartarusatus, terra foliata tartari, sal anglicanum, salia alia fontana, Spiritus de tribus aut infusum Rhabarbarinum passulatum, nec non folia fennæ cum prunis cocta & modicus extracti panchymagogi Crollii usus. Cavendo, ne crudiora Aloëtica & Helleborina exhibeantur, quæ potius hos infarctus hypochondriorum exacerbant, quam minuunt.

§. IV. Præterea conveniunt remedia in primis & hypochondriorum regionibus resolventia & colliquantia; ubi præcipue conducunt decocta & vina medicata ex remediis & speciebus resolventibus parata; quo spectant radices apii, helenii, caryophyllatæ, vincetoxici, angelicæ, pimpinellæ albæ, Dictamni albi, bardanæ, taraxaci, gentianæ rubræ & albæ, aristolochiæ rotundæ, Costi dulcis, cyperi rotundi, herbæ amaræ antiscorbuticæ, quales species aliquando, sed non nimis frequenter, cum laxante remedio conjungi possunt, & hisce formulis addere convenit Salia deterfiva: quo vero talia remedia eo efficacius operentur, confert tunc mobile vitæ genus conjungere: imprimis proficit peregrinatio & modesta equitatio, quo per succussionem hypochondriorum illa necessaria resolutio promoveatur: subinde conveniunt Salia deterfiva fluidiora: Essentiæ vero discutientes vix facile speratum scopum assequuntur: præterea conveniunt præservatoriæ Missiones Sangvinis & si actualis labes ulcerosa deest, proficit modestus usus acidularum & thermarum: ad præcavendas commotiones congestorias pulveres antispasmodici conducunt; & si hujus tussis vehementia immoderatio fuerit, tunc cum ejusmodi pulveribus Massa pilularum de cynoglossa mixta quadrat: Motus vero & potus sufficiens, nec non diæta dilutior, parcior & temperatior in hac afflictione optimam Medicinam constituunt.

§. V. Quando biliosa quædam recrementa in primis regionibus hærentia, hanc tussim causantur, quale quid in hominibus valde iracundis non raro obtingere solet, tunc præstat ejusmodi affectum tractare, ac aliam chole-
ricam afflictionem, ubi præcipue conducunt diluentia, emollientia, tempe-
rantia,

rantia, absorbentia, elubricantia & moderate evacuantia; e quorum ultimorum numero sunt Rhabarbarina, prunata, passulata, Magnesia alba; qualia subjecta hanc biliosam colluviem successive evacuant. Quando ulceratio in hypochondriis ad hanc tussim contribuit, tunc talia remedia ordinare convenit, quæ subtiliter abstergunt, ut sunt Decocta liquidius mucilaginosa, gelatinosa, deinde salia abstergentia, quæ collectam impuritatem saniosam successive auferunt, adeoque præsentem labem in tantum temperant, ne ejusmodi commotiones succussatoriae impuritatis collectæ remotionem urgere debeant; siquidem pro tali afflictione alia similia remedia conferunt, quæ vel in antecedentibus circa ulcerationum internarum tractationes vel in consequentibus in eadem consideratione occurrunt.

CAPUT LIX.

DE

TUSSI STOMACHALI.

§. I.

IN hac disquisitione practica, circa tussim instituta, ultimo denique loco illa species tussis explicanda erit, quæ e ventriculo ortum trahit, adeoque *Stomachalis* appellari meretur; hæc tussis magis adultis imo senibus subjectis usitata esse deprehenditur; vix vero culpa & causa in atonia ventriculi inquirenda est, cum potius motus ille succussatorius tussiculosus, quo ventriculus afficitur, vix ab atonia deduci possit; unde rectius hujus tussis causa est viscida quædam saburra cum biliosis & acescentibus recrementis mixta, quæ in ventriculo hæret, proptereaque hoc motu urgetur, ut partim resolvatur, partim etiam ulterius promoveatur & penitus emoveatur, ex eo concludo, quod hæc tussis fit motus liberationi ventriculi ab hac saburra destinatus; unde non raro cum hac tussi stomachali conjunguntur conatus vomendi, quin actuales plane vomitus; haud vero hæc tussis cum pectorali confundenda est; interim aliquando per accidens plane evenit, quo pectoralis tussis cum hac conjungatur: quo magis subjecta, quæ cum hac tussi affliguntur, in virium decrementum propendent, eo minus decet eadem immoderatus aggredi; alias facile alia damna superveniunt.

§. II.

§. II. Ob id pro meliori & securiori hujus tussis tractatione practica cavendum est 1) a promiscuo liberali, aut præmaturo usu emeseos artificialis 2) a positiva, immoderata, aut frequenti purgatione 3) ab alvinæ excretionis oppresione, aut perturbatione 4) a præmaturo usu stomachicorum remediorum 5) maxime a liberali usu remediorum valde acrium & calefacientium 6) a præmaturo sedativorum usu, ut & 7) a communi narcoticorum ordinatione 8) a remediis pectus concernentibus & attingentibus, tum emollientibus, tum etiam expectorantibus 9) a præmaturo volatiliu usu 10) ab absorbentium copiosa oblatione 11) ab adstringentibus medicamentis & denique 12) a confusa ordinariarum evacuationum promotione.

§. III. Specialis cura Tussis Stomachalis sequentibus absolvenda erit indicationibus 1) ut saburra Ventriculi præparetur 2) ut convenienter evacuetur 3) ut ventriculus roboretur & 4) ut conveniens regimen & diæta præscribantur; Præparatio materiæ secundum diversam hujus conditionem est instituenda; si itaque hæc saburra spissior & tenacior fuerit, tunc conveniunt ressolventia, colliquantia & incidentia; velut salina deterfiva & digestiva, nec non tartarifata, ut & ressolventia amara; quo spectant succi & extracta herbarum amararum; proinde etiam conferunt diluentia maxime decocta calida & juscula dilutiora; sicut ipse calor tenacioris ipsius saburræ emollitionem promovet; si vero materia etiam acida, acescens & biliosa fuerit, tunc conveniunt remedia absorbentia, successive modica quantitate offerenda, modo teneriora sint, quo itidem absorbentia cum acidis conjuncta inserviunt, quibus nitrum additum, illorum utilitatem adjuvat. Deinde confert successive placidas evacuationes suscipere, quo maxime conferunt Laxationes vel cum Rhabarbaro, vel cum tartarifatis remediis, vel cum extracto panchymagogo Crollii, pilulis de Agarico, de Ammoniaco, Sale Anglicano, quin interdum ipsa Magnesia alba suscipiendæ: Si vero subjecta robustiora fuerint, aliæque circumstantiæ permiserint, tunc modesta vomitio non inimica est.

§. IV. Præterea confert successive roborationi ventriculi studere, quæ tunc præcipue suscipienda, quando aliqualis & sufficiens evacuatio præcessit; ad hanc roborationem conducunt vel remedia amara, vel reliqua stomachica, velut radices ari, helenii, pimpinellæ albæ, gentianæ rubræ, galangæ, zedoariæ, costæ dulcis &c. quæ species etiam in substantia masticatæ profunt: quo pertinent aromatica & semina culinaria carminativa, ut fœniculi, carvi, petroselinii, apii, nec non baccae lauri; huc etiam quadrant cortices citri & aurantiorum; conferunt porro essentia ex hisce speciebus paratæ, mixtæ cum Essentia Chaccarillæ vel roborante effectû in subjectis non valde senilibus conducit tinctura martis tartarifata, tartarus vitriolatus martialis, crocus martis

Antimonialis modica quantitate adhibenda; quo tinctura martis cum succo pomorum spectat & Mixtura e spiritu Cornu Cervi & tinctura antimonii tartarifata parata. In diæta abstineant a cibis crassis, duris, sæculentis, acidis, fermentescentibus, dulcibus & pingvibus; quin potius expepta alimenta assumantur, sub diæta etiam profunt synapi, nasturtium, Raphanus, petroselinum, Zingiber; denique ventriculus non nimium cum cibis oppleatur: Vinum concedatur bonum & adultum; alvina excretio in justo ordine conservetur.

CAPUT LX.

DE

HYDROPE PECTORIS.

§. I.

PArticularis hic Hydrops raro solitarius est, sed ut plurimum alium genericum statum in consortio suo tenet: quando vero contingit, ut solus affligat subjecta, tunc satis suspectus est, neque ita facile perfectam Medelam assumit, interea constant ejusmodi experientia de curato pectoris hydrope: necesse itaque erit, quo tales casus imitemur & quantum possibile est, huic afflictioni consulamus: quoniam porro in eodem affectu non modo gravia pathemata, sed & eximiae virium jacturae coincidunt, propterea therapia hujus morbi non temere suscipienda & urgenda est: imprimis ratio habenda est causarum antecedentium, quæ hunc arduum morbum invitant, quo illis sub continuata cura artifex satisfaciatur: maxime quidem curam habeat concurrentium congestionum, quæ tanto magis pectus affligunt, quo sub illarum complacatione, reliquus status emendari possit: proinde etiam illa circumspectio adhiberi debet, quo hic affectus in primis suis initiis dextre tractetur, quoniam alias perfectam curationem respuit, si confirmatus est.

§. II. Quo gravior est affectus, eo major circumspectio in illius cura habenda est, propterea cavendum est 1) a communi impetuosa feri evacuatione 2) tanto magis a vulgatorum hydragogorum ordinatione 3) a remediis necessarias evacuationes cum sensibili stimulo provocantibus 4) ab ordinariarum evacuationum confusione & incuriosa promotione 5) ab incongruo & immoderato usu salium volatilium 6) a remediis valde calidis acribus concen-

Uuu

cratis

tratis & spirituosus 7) a sulphuratorum incauto & liberali usu 8) a remediis valde expectorantibus & pectus emollientibus 9) a præcurrentis aut concurrentis status plethorici negligentiori dijudicatione & tractatione 10) a remediis adstringentibus & valde incrassantibus 11) a narcoticorum remediorum communi ordinatione & denique 12) a nimis præcipitata curatione aut nimis multiplicata aut confusa remediorum oblatione.

§. III. In therapia Hydropis Pectoris præstat antea inquirere an abundantia Sangvinis, vel ad hunc morbum causam dederit, vel adhuc cum eodem concurrat & illum aut graviolem reddat, aut ita impediatur, quo minus facile oblatam curationem admittat, hinc præstat hoc incommodum tempestive & præservatorie quidem remove; pro hoc scopo etiam confert Venæ Sectio in pede suscipienda. Deinde præstat successive & repetitis quidem vicibus alvum laxare, adeoque motus a pectore avertere, quo deinde pectus facilius ventiletur; profunt itaque infusa vinosa paranda ex radicibus helenii, angelicæ, vincetoxici, apii, petasitidis, caryophyllatæ, pimpinellæ albæ, herbis absynthii, Centaurii minoris, cochleariæ, veronicæ, cuscutæ, capilli veneris, hyssopi, rorismarini, Majoranæ, floribus stæchados Arabicæ, Sambuci, Calendulæ, addito tantillo croci orientalis, Seminibus anisi, fœniculi, baccis lauri & Juniperi, Corticibus aurantiorum, citri, cinamomi, Ligno sassafras, costo dulci, cypero rotundo, addendo folia Sennæ; fibras hellebori nigri, agaricum, in peria ligatum cum arcano tartari; non minus pro aperienda alvo conferunt salia laxantia tartarifata, maxime Sal Epsomense, ut & pilulæ de Agarico, de Ammoniaco, de succino Cratonis, aut ex extractis amaris Gummi Ammoniaco, Galbano, Bdellio, Sagapeno, Myrrha, Succino albo præparato, therebinthina, aloë correctæ & trochiscis de Agarico. In subjectis humidioribus non inutiliter interdum Mercurius dulcis cum aliis aptis evacuantibus remediis commiscetur.

§. IV. Præterea conveniunt remedia ipsum pectus liberantia, solventia & abstergentia; magni usus propterea est radix ari, vincetoxici & squilla in substantia adhibita; uti essentia ari, helenii, vincetoxici, angelicæ & Pimpinellæ albæ perinde utiles sunt: Non minus conveniunt decocta, paranda ex radicibus apii, bardanæ, liquiritiæ, cichorii, Scorzonæræ, herbis Veronica, chærefolii, hyssopi, hepaticæ nobilis, cuscutæ, scordii, tusfilaginis, hederæ terrestri, salviæ, floribus sambuci, helenii, chamomillæ, passulis majoribus & minoribus & cortice citri; subinde conducit Liqueur Cornu Cervi succinatus, aut interdum spiritus salis Ammoniacy leviter anisatus, aut succinatus: Aliquando prodest usus oculorum cancrorum citratorum; vel conducunt potiones ex aquis Scordii, sambuci, chærefolii, fœniculi, hyssopi, scabiosæ, plantaginis, lili-
liorum

liorum convallium, ceraforum nigrorum, Oxymelite Squillitico, syrupo de Eryfimo & Papaveris rhæados paratæ; quicquod aqua pectoralis Schaliana in hoc passu non inutilis est, quibuscum remediis partim pectus abstergitur, partim iterum modeste roboratur.

§. V. Sub hac cura conveniunt interdum pulveres nitrati & usus salium digestivorum; nec non aliquando diuresis cum mitiori stimulo & sale vegetabili provocari & augeri debet: quando angustia nimie affligunt, tunc conducit Cortex Chaccarillæ, aut Emulsio ex aquis discutientibus nucleis, pingvibus & semine papaveris albi parata, vel potio ex aquis pectoralibus, resolventibus & syrupo papaveris composita: viribus itidem langvescentibus consulere convenit per temperata analeptica; neque juscula vinosa modestius crocata & aromatisata contemnenda sunt: præterea dilutiora lacticia & pulpa-menta confortantia, juscula gallinacea & passulata remedia prosunt: Conjun-gatur regimen temperatum, diæta mollis & potus temperatus; pectus præser-vetur a quacunque offensione externa: qualia adminicula nonnimis confuse, neque nimis prodige adhibita, aliqualem spem obtinendæ sanitatis facere pos-sunt: & quando denique hic affectus remissior apparet, tunc per intervalla Mixtura nostraroborans adhibenda erit.

CAPUT LXI.

DE

HYPOCHONDRIACO HYSTERI- CO MALO.

§. I.

CUm uterque Affectus una eademque causa fundamentali nitatur, adeoque unam eandemque formalem rationem involvat, ita illius in hoc nexu mentio injicienda erit, præcipue cum eadem Methodus utriusque formali rationi respondeat: interea vero tanto magis necesse erit hujus mali curam prudenter & temperanter aggredi, ne vel vulgatis experimentis, vel communibus opinionibus simplicior fides tradatur, alias partim ad diversa experimenta & inconstantem medendi methodum, partim ad varia alia nova & coeca tentamina seducitur animus; quando nempe famosa quædam alia experimenta votis non respondent, aut usitatæ opiniones non cum veritate conveniunt: inde

evenit, ut hoc malum non modo magis accrescat & confirmetur, sed & copiofiora symptomata inferat & denique in corrupta morborum schemata, quæ omnem medelam respuunt, transeat; tam intricatus enim hic est affectus ut non modo facile perverti possit, sed & tam multiplicia pasfim occurrant seductionum schemata, ubi tot remedia antihypochondriaca & antihysterica recensentur, ut propter hanc multitudinem remediorum & promissionum artifex facile in confusas operationes duci queat.

§. II. Fundamentum recte & ingenue affectui Hypochondriaco medendi in eo præcipue hæret, ut Medicus ante omnia veram morbi causam agnoscat: in hoc enim si dubius & cæcus est, tota cura erit anceps & variis periculis successibus obnoxia: quo itaque Medicus prudens causam hujus affectus agnoscat, necesse erit, quo omnem circumspeditionem adhibeat, ne symptomata pro morbo æstimet & accessoria pathemata pro formali hujus indole tractet, quid enim quæso in hujus affectus dispositione familiarius est, quam modo acidum illud hypochondriacum inimicum vellicans & perniciosum accusare, aut flatulentiam incarceratam & ventriculum atque superiora intestina angentem, tanquam principalem hujus morbi causam, recensere, vel turbulentos quosdam spasmos damnare? cum tamen singula hæc phænomena longe alia causa præcedente nitantur & tantum priori illi causæ superveniant & conjungantur, neque æque alicujus valoris illa speciosa obloquutio est, quasi ea propter alia causa non præferri mereatur, aut pro fundamentali declarari possit, quia therapia huic causæ accommodata non semper & non cito speratam medelam affert? quasi vero Methodus medendi, alteri cuidam causæ suppositæ accommodata, tam indubie & expedite semper promissam opem afferat.

§. III. Ob id non modo historia præsentis mali sed & causarum conciliatio & reliquæ therapie nexus satis solide & perspicue restantur, quomodo & molesta Sangvinis abundantia & conjuncta suspecta illius spissitudo primariam causam constituent, cum qua reliqua pathemata spasmodorum, flatulentia, obstructionum & perturbatarum Se - & Excretionum cohærent, siquidem molestæ plenitudinis vix rationabilius, aut consultius remedium inveniri potest, nisi conveniens & tempestiva depletio; uti spissitudinem Sangvinis nihil simplicius emendat, quam sufficiens motus progresorius, qui præoccupat spissioris sangvinis stagnationes & incarcerationes, quo deinde pertinet sufficiens humectatio mediante qua necessaria fluiditas spisso Sangvini conciliatur, exinde porro elucescit indoles motuum in hoc affectu occurrentium, ut artifex judicari possit an & in quo gradu & quamdiu illi motus necessarii fiant, nec non quales affectus vel cum illis motibus a natura oppositis cohæreant, vel qualia pathemata a causa morbifica illiusque affectu pendeant;
exinde

exinde emergit illa provida therapia, quæ artifex cuicunque causæ exacte satisfaciat, neque periculofam aliquam confusionem in dijudicatione & tractatione hujus affectus committat.

§. IV. Præterea de affectu hypochondriaco notandum est, quod ille cum numerosis speciosis symptomatibus sese prodatur, quæ tamen non adeo deterrere debent artificem, quo illis cum primaria cura prospiciat, neve propterea radicem mali magis negligat; quo magis enim in therapia hæc symptomata præferuntur, eo magis principalior causa increbescit, eoque difficilius post hæc ipsum malum extirpari potest, imo eo magis alia symptomata oriuntur & affligunt: quo minus porro animus ad urgentem Sangvinis vbertatem applicatur, eo magis exinde hoc malum augefcit, imo denique penitus confirmatur, ut deinde difficilius curari & emendari queat, quamvis plenitudo Sangvinis imminuta fuerit: Maximum etiam damnum hypochondriacis accidit, si multorum & diversorum medicorum manibus sese concredunt, aut multa experimenta cum afflictione sua suscipiunt: tanto pejus vero cedit negotium, si mox in primis initiis hoc malum corrumpitur, aut si ex alio affectu depravato ortum traxit, quod præcipue valet de febribus intermittentibus corruptis; ubi multum refert pro exquisitiori dignotione & securiori tractatione hujus mali; si artifici primæ causæ atque origines illius exacte constent; ita eveniet, ut deinde cum majori certitudine intelligat, quid ab augmento, vel defectu motuum in hoc affectu pendeat.

§. V. Sicut in communi observatione medica hoc malum satis, arduum & implicatum est, ita pro illius sinceriori cura variæ cautelæ practicæ inculcandæ sunt: abstinendum itaque est 1) ab indiscreto, tanto magis a frequenti emeticorum remediorum usu. 2) ab ordinatione stimulantium & fortius purgantium, 3) a frequenti & prodiga alvinæ excretionis sensibili commotione, 4) a remediorum Mercurialium commendatione, siue interna, siue externa, 5) a remediorum Aloëticorum & Helleborinorum crudiorum & largiorum usu, 6) a Medicamentis acris, calefacientibus, impellentibus & qualitercunque orgasmum sangvini conciliantibus, 7) a confuso usu Missionum Sangvinis, 8) maxime ab anotericis sangvinis subtractionibus, 9) a negligentiori observatione & tractatione status plethorici, ut & 10) prægressarum salutarium Hæmorrhagiarum 11) ab omissione usitatarum Venæ Sectionum, 12) a negligentiori promotione ordinariarum evacuationum, 13) a regimine & medicamine positive diaphoretico, 14) a nimis multo, frequenti, confuso, inconstanti & variato usu quorumvis remediorum, 15) a nudo alterantium & humores corrigentium usu, 16) a terreorum calcareorum absorbentium abusu, 17) a speculativa ordinatione edulcorantium remediorum, 18) a curatorio Volatilium

Medicamentorum usu, 19) a communi Martialium medicamentorum adhibi-
tione, 20) ab indiscreta antiscorbuticorum remediorum oblatione, 21) a præ-
matura & inopportuna Carminativorum Medicamentorum commendatione,
22) a Medicamentis exoticis & sic dictis Venereis, 23) a speciosis formulis &
compositionibus chymicis, 24) tanto magis a formulis miscellaneis e remediis
diversis & contrarii effectus paratis, 25) a communi & indifferenti opiatorum
usu, 26) a remediis adstringentibus & vias atque humores incrassantibus, 27)
a remediis famosis uterinis ad hysteri cum malum commendari solitis 28) a Ca-
storinis Medicamentis, 29) ab incongruo & præpostero Acidularum & ther-
marum usu & denique 30) a perversa diæta & inconvenienti regimine.

§. VI. Quo magis hic affectus implicatus insolens & contumax est,
eo magis ad illius curam exquisitus ordo & conveniens methodus requiritur,
quoniam confusa experimenta tanto magis ad illius exacerbationem contribu-
unt; ob id in specialiori cura hujus affectus sequentes indicationes observandæ
& exercendæ erunt 1) ut corpus generice & tempestive ad reliquam propiorem
magisque adæquatam therapiam præparetur 2) ut molesta urgens & præjudi-
ciosa Sangvinis quantitas in justa Methodo & opportuno tempore imminua-
tur 3) ut suspecta & morbosa Sangvinis spissitudo modeste & successe emen-
detur & attenuetur, 4) ut concursus immoderatarum commotionum morbum
præsentem & constituentium & exacerbantium debite mitigetur, 5) ut valde
urgentia & suspecta symptomata congruo tempore leniantur, 6) ut tam diu
affectæ & afflictæ partes legitime & modeste roborentur & denique, 7) ut con-
veniens diæta atque regimen ordinetur.

§. VII. Corporis præparatio, quæ in hoc affectu multum valet, di-
screpat secundum diversitatem temporis, quo artifex in consilium trahitur &
gradus ipsius morbi quousque videlicet hic incrementa sua sumpfit. Quod
etiam illas generales evacuationes primarum regionum per emetica & catar-
ctica attinet, tunc neque in genere emesis est laudanda, neque tamen adeo ab-
solute est reprobanda: quando enim morbus adhuc est in suis initiis, quando
subjecta sunt robustiora & evemeta, quando antehac in diæta inordinata,
& crassa constituta fuerunt, quando sexus est aptus, quando desunt molimina
ad vomitum cruentum spectantia, quando interdum conamina vomibunda
intercurrunt, quando sese saburra in ventriculo prodit &c. tunc cum utilita-
te lenis vomitus provocandus est, quo antea hoc impedimentum tempestive
removeatur: Alias vero sive hic vomitus commissus sive omissus fuerit, etiam
convenit tempestiva absterfio intestinorum, ne inhærentes impuritates reli-
quam salutarem medicamentorum efficaciam turbent & coerceant; hinc con-
ducunt præmittenda abstergentia, salina digestiva tartarifata, maxime vero Sal-

Sal Anglicanum & Mirabile Glauberi : porro conducunt remedia passulata, prunata, ut & mitiora laxantia, præcipue in forma liquidiori ordinanda; sicut Decocta et infusa Vinosa pro hoc fine admodum efficacia sunt.

§. VIII. Proximum opus artificis est quo fundamentalis illa causa nimirum molesta & adversa plenitudo Sanguinis removeatur, qui actus nonnisi per artificialem Sanguinis subtractionem celebrandus est: præstat in hoc opere perinde artificiose & Methodice procedere, quoniam confusa Sanguinis Misio præsentem affectum magis auget & confirmat: Confert itaque Venæ Sectio, quæ magis huic affectui alterando accommodata est, quam Scarificatio: Convenit illam celebrare præservatorio scopo & quidem extra acerbiorum huius mali statum & gradum: proinde confert non modo satis capacem incisionem administrare, sed etiam sufficientem Sanguinis quantitatem emittere: e Brachio sanguinem educere consultum minime est, unde potius Venæ Sectio in pede ordinari debet: Et quando in certis subjectis proclivitas specialior ad hæmorrhoidales fluxus, aut apparatus & conatus hæmorrhoidalis, aut suppressio & turbatio Hæmorrhoidum concurrit, tunc cum multo fructu repetita vice præter præmissam genericam Venæ Sectionem Hirudines ad loca hæmorrhoidalia applicantur: Inde eveniet ut abdomen & Venæ portæ tractus propius a Sanguine molesto & superfluo liberetur: Nunquam tamen expedit ejusmodi Sanguinis evacuationem suscipere, quando pathemata hypochondriaca in excessu grassantur, quando alvus est firmiter clausa et quando primæ regiones valde crassas et copiosas impuritates detinent.

§. IX. Quoniam porro in præsentī malo eximia & suspecta Sanguinis spissitudo concurrit, ita artifex tempestive eo curam dirigere debet, quo necessariam sanguini fluiditatem conciliet: Et hoc loco illa adminicula commendanda sunt, quæ superius de Spissitudine Sanguinis proposita fuere; imprimis quidem conducunt potus sufficiens, dilutus, juscula liquidiora, decocta & infusa calida; præcipue decoctum herbæ Thee non valde saturatum, cum cortice citri & cinnamomo mixtum, quod præ decocto Coffee melioris utilitatis est, quoniam hoc hypochondriacis obstructions alvi, majores flatulentias, inquietudines abdominis & artuum gravitates causatur: proinde conferri possunt Sanguinis attenuationem adjuvantia, e quibus profunt radices Cichorii, Scorzonera, taraxaci, apii, bardana, rubiæ tinctorum, helenii, Vincetoxici, caryophyllata, pimpinellæ albæ, herbæ absinthii, cochleariæ, fumariæ, Cardui benedicti, Centaurii minoris, capilli Veneris, cuscutæ, scordii, pulegii, melissæ, chærefolii, hepaticæ nobilis scolopendrii, marrubii albi (quæ bina posteriora in parca quantitate ordinanda sunt, & non statim in initio affectus aut sub acerbiori illius gradu:) non minus adianthum album murarium, sub decocto
mode-

modeste assumptum, in hypochondrico Melancholico affectu convenit: pertinent huc semina resolventia fœniculi, carvi, cumini, apii, petroselini, Dauci, fileris montani, Gummata, Galbani, Ammoniacy, Sagapeni, Bdellii &c. e quibus variæ formulæ parari possunt; maxime conveniunt decocta, quæ simul Sangvinem perluunt: præter hæc remedia conferendus est sufficiens motus corporis, præprimis conducit qualiscunque moderata succussatoria commotio, siquidem modesta equitatio hypochondriacorum Medicina est; quo peregrinatio & Vectura convenit: sunt qui pro eodem scopo acidulas temperatas laudant, quæ a nonnullis solatium hypochondriacorum vocantur, sed quæ circumspecte & temperanter usurpandæ sunt: neque moderatus usus balneorum pro attenuando Sangvine incommodus est.

§. X. Hanc præsentem indicationem sublevant & faciunt remedia salina, colliquantia & abstergentia, digestiva & tartarifata, quæ spissam mucositatem in primis regionibus incidunt, sicut spiritus sic dictus Carminativus & Sal Anglicanum atque Mirabile Glauberi singularem utilitatem in hypochondriacis exserit: Concentrata & spirituosæ aperitiva atque resolventia remedia in hoc affectu non admodum secura sunt, quoniam ad suspectas organicas commotiones disponunt: Id præcipue valet de salibus volatilibus; neque Martialia famosa, quæ alioquin aperitiva etiam vocantur, hoc prædicato digna sunt; quoniam illorum apertio cum singulari adstrictione viscerum conjuncta est; Ob id potius simpliciora remedia sangvinem eluentia seligenda sunt: quicquid enim in hoc affectu cum impetu urgetur, illud ut plurimum finistros successus obtinet.

§. XI. Sed dum affectus hypochondriacos cum multiplicibus arduis & urgentibus spasticis commotionibus sese prodit, propterea proxima indicatio est, quo in reliqua hujus mali tractatione Medica præsentis immoderata commotiones mitigentur; hæc mitigatio vel per Lenitionem, vel per Temperationem, vel per Sedationem, vel per Specificam cohibitionem procedit: E Lenientium numero sunt diluentia, humectantia & eluentia, sub diætâ usurpanda: Ad Temperantia remedia pertinent pulveres nitrari aliquoties offerendi; cavendo ne nimia absorberi ium quantitas commisceatur: Sedativam selectam & securam virtutem, in hoc affectu habet præ opiaty formulis Cinnabaris & Chaccarilla & hæc sive in extracto, sive in tinctura exhibenda est: Speciali denique usu ad compescendos immodicos spasmos circa Venam portæ sævientes confert Millefolium, sive in Decocto, sive in Essentia usurpatum, prout hæc essentia cum essentia Chaccarillæ & Pimpinellæ albæ, aliæque carminativa mixta satis utilem efficaciam in hos spasmos mitigandos transfert; proinde proficit sufficiens commotio corporis, nec non abstinencia

tia a cibis incongruis & nimia oppletione ventriculi, ut & justus successus excretionis alvinæ, quæ in hoc casu cum lenientibus magis adjuvanda est; siquidem pro eodem fine remedia prunata, passulata & poma dulcia cocta, poma borsdorffiana conferunt: profunt infusus cum herbis temperatis nervinis parari, ut & denique linimenta ex oleo chamomillæ, anethino, Corticum aurantiorum, Nucis Moschatæ cum tantillo castorei facta & regioni umbilicali modeste applicata in hoc passu profunt.

§. XII. Dum porro in præsentî affectu multa Symptomata & ex illis quidem satis ardua & molesta occurrunt, hinc pro illorum mitigatione consilium & auxilium conveniens subministrandum est. Inter consueta symptomata occurrit alvi segnities & adstrictio, quæ propterea cum internis & externis lenientibus & modeste abstergentibus corrigi debet; vitanda vero sunt talia, quæ aliquam flatulentiam causantur; unde rectius simplicia alvum elubricantia, prunata & passulata seligenda sunt: proinde interdum affligunt conatus vomendi, quin ipsi actuales vomitus, quibus mitigandis conveniunt pulveres nitrosi, Cinnabarini, nec non essentia chaccarillæ cum temperata essentia Carminativa remixta: multum etiam molestiæ inducunt flatus contenti & occlusi, quibus educendis præ aliis adminiculis profunt clysteres emollientes & modeste roborantes; hisce in feminis tantillum matricariæ sociari potest; proinde prospiciendum est, quo alvus aperta maneat; subjungantur itidem nonnunquam temperata carminativa remedia & jungatur dieta congrua, ne flatulentia revocetur: quando molesti ructus patientes afficiunt, tunc profunt prædicti clysteres, absorbentia cum acidis saturata, Coralliata & nitrata remedia, nec non essentia temperatæ carminativæ, aut semina nostratia carminativa masticata, ut & cortex chaccarillæ; quando nimia angustia affligunt tunc profunt pulveres antispasmodici & decocta simpliciora, cum tantillo herba scolopendrii mixta; jungatur etiam aliqualis motus corporis & usus pediluviorum: quando caput valde dolet, tunc ordinentur remedia antispasmodica nitrata, pediluvia, laxantia, correctæ aloetica & interdum clysteres: quando phlogosis frequens concurrit, tunc conveniunt nitrata absorbentia cum acidis saturata, coralliata & remissius acidulata, non excluso nonnunquam ipso sero lactis, modo primæ viæ a suspectis sordibus liberæ sint: in clavo hysterico foeminarum illa conducunt, quæ peculiari capite in præcedentibus commendata sunt: in Lipothymiis omittantur volatilia, suaveolentia & castorina, quæ caput magis turbant; conveniunt potius simplices aquæ analeptica, remedia nitrata & spiritus tartari ad exiguas guttulas exhibendus.

§. XIII. Quoniam itaque in hoc malo tam contumaci atque chronico partes affectæ valde laborant & successive eo usque affliguntur, ut necessa-

rium suum tonum amittant & ulterius infarctibus magis pateant atque obtemperent, hinc proxima artificis cura esse debet, quo ad partes roborandas congrua quædam medicamina ordinet: præstat hæc remedia tum demum ordinare, quando præcedentes indicationes sufficienter exercitæ fuerunt, ne per præmaturam roborationem suspecta quædam viarum constrictio inducatur; conveniunt itaque partim moderata aromatica e Citro, Cortice aurantiorum & Cinnamonomo selecta, partim mitiora Martialia, ut antimonium diaphoreticum Martiale Ludovici, tinctura Martis tartarifata, tinctura vitrioli Martis tartarifata Ludovici, tinctura Martis cum succo pomorum, nec non consueta Mixtura & tinctura Antimonii tartarifata & spiritu Cornu cervi parata, præstat proinde talia remedia non nimis frequenter, sed per intervalla exhibere, insuper etiam conjungere sufficientem potum & prospicere, ne alvus occludatur, hinc interponenda sunt alvum iterum liberantia & lenientia, five moderate laxantia; eximiam utilitatem tam pro hoc scopo quam pro aliis respectibus habent pilulæ Stahlianæ atque genuinæ correctæ Becherianæ.

§. XIV. Agmen denique in præsentî tractatione claudit ordinatio diætæ & regiminis convenientis: multum prodest, si ejusmodi agrotantibus vel consuetus Hæmorrhoidum, vel ordinarius Mensium fluxus promoveretur & ordinatur, modo id cum omni lenitate & moderamine fiat: alias etiam præservatorio scopo & Venæ Sectiones & hirudinum applicationes sedulo reperenda sunt; alvus maneat lubrica & aperta, nunquam vero perturbetur, diætâ sit moderata, mollis, non crassa & sicca, neque ad flatulentias generandas apta, sed potius diluta & humida, hinc juscula multum profunt hypochondriacis: modestus aromatum & vini usus non nocet: proficit potus sufficiens, sed valde temperatus: nocet potus spissus & nimis refrigerans, motus est optima Medicina pro hypochondriacis; animi pathemata sunt pestis pro hisce agrotantibus, & inter alia etiam fugiant veneris abusum: interdum adhibenda sunt pediluvia & balnea dulcia temperata & sine eximio Sangvinis orgasmo efficacia, peregrinatio & qualiscunque alia animi erectio multum conducit hypochondriacis; Nocet contra nimia solitudo & sedentaria vita; aëre urantur temperato & magis ca orem moderatum, quam frigus admittant; de reliquo in aliis rebus, circa quas versantur, modum & temperiem servent.

Conf. Stahlus Diss. de Hypochondriaco - Hysterico Malo.

CAPUT LXII.

DE

MALO SPLENETICO.

§. I.

PRæ aliis hæc est afflictio, quæ interdum cum hypochondriacis pathematibus concurrat, aliquando vero singulari quadam ratione prædominium quoddam habet, ut propterea cura propius ad hoc malum dirigenda sit: eo magis hæc afflictio assiduam medelam postulat, quo magis contumax illa esse solet, siquidem interdum eadem alia fontica pathemata in consensum trahit: præstat itaque hujus mali veram indolem nosse, quando de certiori & efficaciori restitutione aliqua medela affulgere debet & quamvis ejusdem afflictionis variae aliquando causæ occurrant, tamen in Pathologia Medica prærogativam aliquam tuetur ille respectus causalis, quando paulo frequentius Spleneticum malum cum hypochondriacis & hæmorrhoidalibus anomaliis specialem suam communionem obtestatur; dum ob particularem illam restrictionem Sangvinis ad ventriculum hic morbus ortum trahit, imo dum a remotiori illa spasmodica commotione, ad hæmorrhoidalem fluxum tendente, idem morbus pendet, quæ commotio circa venæ spleneticæ & hæmorrhoidalis concursus administratur, ut ita hæc restrictio & regurgitatio ad Lienem pro indole hujus calamitatis genuina causa evadat,

§. II. Ob id pathologiæ practicæ Mali Splenetici multam lucem affundit cognitio affectus Hypochondriaci & anomaliarum hæmorrhoidalium, sicut etiam subinde idem malum a perversis stricturis, primis regionibus inductis, ortum trahere solet, quo loco perversas febrium intermittentium curationes taxo, non minus molimina ad vomitum cruentum tendentia bene dijudicari debent, quæ perinde tale malum invitant; sicut prægressæ incongruæ & temerariæ commotiones artificiosæ emeticæ hujus mali causam constituerunt, ut nihil dicam, de crassis quibusdam violentiis, sinistro hypochondrio inductis, quæ ad splenis vitia ansam præbuerunt, utpote quas singulas causas artifex probe scire debet, quo iisdem deinde e vero fundamento satisfacere possit; imprimis convenit observare illos concursus motuum Spasmodicorum in hoc affectu, cum quibus tale malum incipit, continuat, atque concurrat; inde etiam est, cur hæc splenis afflictio tam facile hypochondriacis

cis pathematibus associetur, imo cur sub improvido adstringentium & hæmorrhoidalem fluxum urgentium remediorum usu talis calamitas molesta & dolorifica finistrum hypochondrium occupet, unde inclarescit, e quo contumaci & fontico fonte hoc particulare malum profluit.

§. III. Dum hoc malum valde refractarium & pertinax est, ita ingenuus artifex eo majorem solertiam adhibere debet, quo minus per incongruam medicationem illud offendat, confirmet & exacerbet, propterea in therapia hujus affectus cavendum est 1) a qualicunque artificiosa Emesi 2) a positivis & potentibus purgantibus 3) ab ordinariarum excretionum, maxime vero alvinarum perturbationibus 4) a negligentiori status plethorici æstimatione & tractatione 5) a negligentiori concursuum hæmorrhoidalium observatione & directione 6) a remediis Massam Sangvineam valde impellentibus & turgescientibus 7) ab incorrectis & copiosis aloeticis & Helleborinis 8) a curatorio usu Salium Volatilium & quorumvis concentratorum remediorum 9) a præmaturo usu stomachicorum remediorum 10) ab antiscorbuticorum remediorum liberali & prodigo usu 11) a nimia terreorum absorbentium ordinatione 12) tanto magis vero a positivis adstringentibus Medicamentis, ut & 13) a vulgari persuasione & fiducia de communi Martialium usu concepta 14) a vulgari opiatorum usu 15) ab antispleneticorum specificorum nimis confuso & promiscuo usu 16) a nimis mutata, confusa, variabili & inconstanti remediorum oblatione 17) a præpostera acidularum & thermarum ordinatione 18) a nuda urgentium symptomatum conciliatione & negligentia radice mali tractatione 19) a qualicunque methodo, malum valde urgente & præcipitante & denique 20) a perversi regiminis & diætæ inconvenientis usu.

§. IV. Positiva & specialis cura hujus mali quoad genuina sua fundamenta hoc ordine erit administranda, ut ante omnia corpus & simul primæ regiones a crassis impuritatibus liberentur & subinde alvinæ excretiones in justum ordinem transferantur; conveniunt itaque e Diæteticis simplicissima auxilia, imprimis sufficiens potus, decocta liquida, juscula fluida, usus olei olivarum & butyri, subjecta prunata & passulata, pyra & poma dulcia cocta, lacticia, infusa calida, præcipue herbarum theæ; e pharmaceuticis vero conferunt Rhabarbarina, Polypodium, Tamarindi, Pilulæ Becherianæ & Stahlianæ, Salia tartarifata, Sal Mirabile Glauberi, imprimis Sal Anglicanum & in subjectis robustioribus oxymel squilliticum helleboratum; uti Rhabarbarina cum passulis mixta satis laudabilem usum lienosis promittunt: proinde possunt & debent in reliqua cura hujus affectus evacuantia talia remedia interdum continuari, ubi infusa Vinosa per intervalla usurpata proficiunt, sub quorum usu, uti alias semper per totam curam motus corporis sufficiens conferendus est; quem-

quemadmodum alias Celsus exercitationem corporis pro spleneticis subjectis eximie commendat.

§. V. Porro conducunt auxilia, quæ Sangvinis fluiditatem atque progressum adjuvant, eapropter profunt humectantia, tempestivus usus temperatarum acidularum & thermarum, quemadmodum balneorum moderate calidorum modesta ordinatio utilitate sua non caret; subinde conferunt decocta diluentia & solventia, paranda e radicibus Cichorei, Taraxaci, Apii, Scorzonerae, Vincetoxici, Rubiæ tinctorum, herbis Veronica, Scordii, Chærefolii, Hepaticæ nobilis, capilli veneris, bellidis minoris, floribus Sambuci, Chamomillæ, Papaveris rhæados &c. uti infusa vinosa e radicibus solventibus & modeste diureticis, nec non herbis antiscorbuticis aliisque abstergentibus cum additamento laxantium remediorum parata, pro eodem scopo conferunt: & dum talia remedia adhibentur, præstat una conjungere sufficientem motum corporis, quemadmodum modesta equitatio admodum proficit in affectu splenetico; interea etiam, quantum fieri potest concurrentes motus hæmorrhoidales ad justum exitum & fluxum promoveri debent: eximiam efficaciam habent in hoc malo Pilula Becherianæ & Stahlianæ, nec non remedia lenientia & alvum in lubricitate sua conservantia: proinde succi herbarum solventium cum decoctis mixti profunt, sic inter alia remedia Adiantum album prædictis decoctis commisceri potest, nec non parca quantitate Scolopendrium & Marrubium album cum fructu in decoctorum forma applicari possunt, quæ singula tamen remedia cum aliquo moderamine adhibenda sunt.

§. VI. Quoniam vero in hac afflictione variæ spasmodicæ molestiæ concurrunt, propterea illis mitigandis & leniendis omne studium adhibendum est; conferunt propterea pulveres antispasmodici, nitrosi, Cinnabarini, nec non interna lenientia, moderate emollientia & remissius pingvia: multum etiam conferunt clysteres emollientes & mitius roborantes, si flatulentia affligit; præterea ad compescendos immoderatos spasmos circa Venam portæ grassantes, Decoctum aut essentia Millefolii prodest, quæ posterior cum essentia quadam temperata carminativa mixta convenit; sicut pro eodem usu Cortex Chaccarillæ ad sedandos hosce spasmos in variis formulis proficit; non minus conducunt extrinsecus linimenta ex oleo chamomillæ, anethino, oleo destillato Cort: aurantiorum, Nucis Moschatae &c. cum addito tantillo castorei parata uti infessuum modestus usus ad eundem finem quadrat: multum porro ad præoccupandas & leniendas tales spasmodicas anomalias confert, quo alvus constanti libertate gaudeat, ubi tamen ab omni immodesta provocatione abstinendum est: præterea hos spasmodicos cruciatus demulcent ac corrigunt sufficientes corporis motus ut & potus infusorum calidorum.

§. VII. Passim etiam in hoc malo a practicis commendantur & allegantur topica remedia, a quibus haud singula securum effectum habent; ad minimum abstinendum est a valde adstringentibus, repellentibus & refrigerantibus; rectius profunt cataplasmata ex emollientibus, resolventibus & lenientibus speciebus parata, uti interpositus usus emplastri de Ammoniaco, de cicuta & Saponati Barbette tantillum profunt, modo non nimis diu applicentur; praeterea etiam partium roborationi promovendae opera adhibenda est, ubi post sufficientem usum praedictorum remediorum denique tonica remedia ordinanda sunt, e quibus conferunt Mixtura roborans nostra usitata, nec non tinctura Martis tartarifata & quae alia hujus selectus & temperati effectus sunt: quod specifica denique attinet, quae in splenis morbis passim recensentur, tunc plurima illorum votis ac promissis suis non respondent, & licet oleum capparum aliqualem utilitatem afferat; illud tamen haud adeo eximie expectationibus satisfacit, quo hoc praedicato specifici remedii dignum praedicari queat. Dereliquo omnium maxime praestat praeservatorias Sangvinis imminutiones ordinare, quo Venae Sectio in pede & pro ratione circumstantiarum hirudinum applicatio ad loca haemorrhoidalia pertinet. Dieta sit mollis, diluta, neque valde alimentosa: potus sit sufficiens & temperatus, animus sit quietus & continens, non parum etiam peregrinatio conducit: optimum denique praeservatorium auxilium est, si fluxus haemorrhoidalis tempestive revertitur & congrue progreditur.

Conf. Disp. mea de Malo Splenetico.

CAPUT LXIII. DE FLUXU HEPATICO.

§. I.

INter alias excretiones, quae peculiarem animadversionem merentur, est praesens affectus, qui cum negotio haemorrhoidali interdum colludit, interdum cum aliis evacuationibus confunditur; quamvis vero fluxus ille alvinus sangvinolentus, qui secundum absolutam traditionem hepatis atoniae adscribitur, infrequentius in regionibus frigidioribus occurrat, tamen nihilo minus consultum & necessarium est, quo illius vera indoles & conveniens therapia

rapia inculcetur, ne reliqua amethodia & antipraxis in hoc affectu variis aliis damnis consequentibus ansam præbeat; siquidem ut plurimum ex præmatura & simplici illius fluxus suppressione fontici & interdum incurabiles morbi chronici oriuntur, ut sunt Hydrops, Hæctica, scirrhus hepatis, obstructio contumax alvi &c. ea propter artifex minime in nuda & subitanea insolita hujus excretionis cohibitione acquiescere & securus esse debet, cum potius causæ & fundamenta hujus affectus intricatiora existant adeoque in invenienda justa medendi methodo singulari circumspeditione & dexteritate artificis opus sit.

§. II. Quoad pathologicam hujus affectus disquisitionem notandum est, quod ipse aliquando anomalis commotionibus hæmorrhoidalibus adscribendus sit, proptereaque cum fluxu hæmorrhoidali communionem quandam habeat; interim quia illi motus vagi, imperfecti & insufficientes sunt, propterea ipse effectus & præsens fluxus imperfectus, mixtus & incongruus est; aliquando vero ad talem fluxum disponit suspectus quidam hepatis infarctus, undecunque etiam ipse subnatus fuerit, hic impedit, quo minus facile & tempestive Sanguis in Venam portæ fluens progredi & intra hepar sese effundere possit, hinc oriuntur ejusmodi restagnationes & regurgitationes, uti versus alia loca, ita etiam ad hæmorrhoidales regiones, ut insufficienter ex iisdem, imo etiam turbulenter Sanguis erumpat & ab hinc mixta talis excretio ortum trahat; ubi subinde providus artifex bene attendere debet tum concursum status plethorici, tum conjunctam & molestantem Sanguinis spissitudinem, quo illis incommodis in subordinanda therapia congrue satisfacere queat.

§. III. In cura hujus affectus rite invenienda & dextre administranda cavendum est 1) a quibusvis crudis, crassis & potentibus evacuantibus 2) a negligenti & insufficienti directione & promotione ordinariorum excretionum 3) ab incuriosa æstimatione & tractatione status plethorici & concurrentis negotii hæmorrhagici, 4) a præmaturo usu remediorum carminativorum, 5) a remediis calefacientibus, impellentibus, acris concentratis, 6) a curatorio salium volatilium usu 7) a præmatura Martialium ordinatione, 8) tanto magis vero a Martialibus valde adstringentibus aliisque remediis ejusdem effectus, 9) a medicamentis incrassantibus & spissitudinem humorum magis urgentibus, 10) ab Aloeticis incorrectis & largo illorum reliquo usu, 11) a vulgato opiatorum usu & denique, 12) a confuso remediorum hepaticorum usu.

§. IV. Est itaque fluxus hepaticus tali ordine atque modo tractandus, ut 1) generalia impedimenta tempestive & sufficienter removeantur, 2) ut genuinæ hujus affectus causæ recte tractentur, 3) ut partes hactenus affectæ iterum rite roborentur, 4) ut conveniens præservatio atque regimen præscribarur.

Pri-

Primum quod concernit, tunc inter alia impedimenta occurrit alvinæ excretionis turbulentus successus, qui propterea corrigendus & in ordinem justum ducendus est; alias conferunt remedia Rhabarbarina, passulata, prunata, Pilulæ Stahlianæ, Becherianæ, infusa vinosa Rhabarbarina modestius helleborata, aut etiam quando flatulentia quædam concurrant clysteres emollientes apte commendari possunt; minime vero admittenda sunt purgantia stimulantia; deinde generalibus impedimentis adscribenda est molesta Sangvinis abundantia, quæ rectius præservatorio scopo cum Venæ Sectione, in pede celebranda, imminui debet; siquidem in subjectis hæmorrhoidariis subordinatæ hirudinum applicationes ad loca hæmorrhoidalia conveniunt; denique etiam suspecta sangvinis spissitudo correctione quadam indiget, quo singula illa adminicula conferunt, quæ passim in præcedentibus circa sangvinis spissiore e-mendationem commendata prostant.

§. V. Quoad alteram Indicationem in cura hujus affectus artifex proprius ad causas hujus fluxus accedere debet: quod si itaque incongrui motus hæmorrhoidales in culpa fuerint, tunc adhibenda sunt remedia Cinnabarina ut & tinctura Corticis Chaccarillæ cum essentia pimpinellæ albæ & gentianæ rubræ mixta, siquidem speciali ratione in hac necessitate essentia Millefolii cum prædictis essentiis conducit: maxime conferunt pilulæ Stahlianæ aut Becherianæ, aut clysteres lenientes; quod si vero hujus fluxus causa in hepate hæserit & infarctus hujus in culpa fuerit, tunc maximum adminiculum affert sufficiens motus corporis, imprimis equitatio, tempestivus & temperatus usus acidularum & thermarum, decocta e cichorio, taraxaco, apio, bardana, petroselino & herbis chærefolii, veronica, hyssopi, capilli veneris &c. parata; nec non conferunt Infusa Vinosa e solventibus, abstergentibus & modeste diureticis remediis facta, ut sunt radix Vincetoxici, pimpinellæ albæ, caryophyllatæ, helenii, gentianæ rubræ, costi dulcis, cyperi rotundi, herbis absinthii, cochleariæ, fumariæ, centaurii minoris &c. floribus sambuci, calendulæ, Stæchados arabicæ &c. Corticibus Citri, Cinamomi, Aurantiorum, Winteriano, addendo passulas minores & majores, Rhabarbarum, polypodium & arcanum tartari, interpositis remediis nitrosis, salibus digestivis, tartarifatis, quin ipso Sale Epsoniensi.

§. VI. Quando itaque hæ causæ principales sufficienter tractatæ & eliminatæ sunt, tunc præstat partibus, quæ huc usque affectæ fuere, necessarium robur ætonum conciliare & restituere, id ipsum variis modis fieri potest, videlicet per diæteticæ & pharmaceuticæ roborantia; Ad priorum classem pertinet ipse modicus & congruus boni vini usus, nec non diætæ modeste aromatizata, non excluso corticis citri conjuncto usu; Et quo talis prævisa roboratio

ratio melius succedat insuper apta diæta conjungenda est, ne per incongruum cibum & potum primæ regiones ulterius offendantur & turbentur: E pharmacenticis adminiculis conducunt singula illa tonica remedia, quorum passim mentio facta fuit; imprimis huc spectat Mixtura nostra roborans, ut & tinctura Martis, tinctura vitrioli martis tartarifata Ludovici, tinctura Martis cum succo pomorum, tartarus vitriolatus martialis, Crocus Martis Antimoniatus, Antimonium diaphoreticum Martiale Ludovici; quorum usui subjungenda sunt salina absterfiva & remedia resolventia temperata, præcipue essentiæ angelicæ, caryophyllatæ, vincetoxici, carlinæ, imperatoricæ, pimpinellæ albæ, gentianæ rubræ &c. Subinde etiam providendum est, ne usum talium tonicorum remedium excipiant suspectæ obstructions alvi, quin potius eo tempestive cura applicanda est, quo excretio alvina iterum in ordinem justum transferatur; quo scopo Diætetica lenientia diluentia, emollientia, lacticia, juscula gelatinosa, passulata auxilia conferenda sunt.

§. VII. Superest denique, ut in hoc affectu talia commendentur auxilia, quorum utilitas sese in futuros successus extendit; ante omnia præstat præservatoriis temporibus Sangvinem convenienter imminuere per Venæ Sectionem in pede instituendam; deinde in subjectis hæmorrhoidariis cum multo fructu hirudines ad loca hæmorrhoidalia applicari possunt: Alvus semper sit libera & lubrica: motus corporis sit sufficiens, præcipue modestæ succussatoricæ commotiones conveniunt, quare peregrinationes & equitationes laudo: Animus conservetur in continentia & tranquillitate; diæta sit moderata, non nimis plena, non valde alimentosa, neque admodum spirituosæ, potus sit sufficiens, sed neque valde spirituosus, aut perquam spissus: multum proficit si ejusmodi homines successively ad fluxum hæmorrhoidalem præparantur & quidem quando alias in ejusmodi subjectis propensio ad Hæmorrhoides adest; omnium maxime evitari debent excessus diætetici & usus ciborum primas regiones valde turbantium: ita etiam ira omni studio vitanda est; nonnunquam conveniunt modesti infessus, qui ad æqualem Sangvinis progressum invitandum contribuunt: ad præservatorios insuper usus commendandæ sunt pilulæ Stahlianæ & Becherianæ, quidquod de reliquo cura habenda est, quo impuritates primarum regionum sedulo abstergantur: denique sub diæta Cichorei & Endivii usum approbo.

CAPUT LXIX.

DE

INFARCTU ET SCIRRHO HEPATIS ET LIENIS.

§. I.

CUM hi affectus ut plurimum gradu differant, & subinde communiter ab una eademque causa dependant, imo cum haftenus explicati & praedicti affectus cum praesentibus non exiguam convenientiam habeant & sese plane in hosce convertant, aut sub graviore decursu illos invitent, ita horum affectuum jam specialem mentionem facere lubet, praecipue quoniam & Infarctus & Scirrhus harum partium una eademque medendi methodo tractari possunt atque debent: Interea in genere de hisce morbis notandum est, quod ea propter caute tractari debeant, quo magis nobiliora talia viscera laborant, & quo magis praesens labes non modo contumax est, sed & in lethalem deteriorationem praecipit: Et licet infarctus paulo mitior sit afflictio, quam perfectus scirrhus, attamen in utroque affectu reseratione, resolutione & abstersione horum viscerum opus est, ubi simul annotare convenit, quam diu talis calamitas duraverit & quam late in affecto loco expansa sit, ut eo securius in suo opere procedere possit artifex.

§. II. Imprimis convenit primas horum affectuum origines indagare & inquirere, quo usque plenitudo & spissitudo, nec non impeditus Sanguinis progressus per hypochondria ad eosdem contribuerit & quantum adhuc haec generales, sed satis efficaces causae insistant: quidquod seorsim annotare convenit illas speciales restrictiones & congestiones Sanguinis ad has partes directas, aut adhuc durantes, quae cum eventu haemorrhagico aliquando communicant, testimonio moliminum ad Vomitum Cruentum spectantium: Non minus observari debent concursus pathematum & anomaliarum haemorrhoidalium, nec non prudens artifex habebit occasionem perquirendi, quomodo praecedentes morbi curati sint, ubi praesentes affectus hepatis & lienis ex corrupto affectu hypochondriaco, ex corruptis motibus & fluxibus haemorrhoidalibus & ex corrupta febre intermittente originem ducere conspiciuntur; subinde etiam circumspicere debet Medicus, an tales affectus ab externa quadam violentia ortum traxerint, an etiam illi affectus eousque accreverint, ut febr-

febriles & quidem hecticæ commotiones concurrant & quod maximum est, sollicite inquirere convenit, an tales patientes jam sub diversorum Medicorum manibus fuerint, in quo passu non male agit circumspectus Medicus, si præcedentibus artificibus gloriam impetratæ restitutionis relinquit.

§. III. Quo magis viscera hæc hisce afflictionibus laborantia, singularibus usibus in oeconomia vitali inserviunt, eo major circumscriptio in præsentium morborum cura adhibenda est; propterea pro securiori therapia horum morborum invenienda ac administranda cavendum est 1) ab omnibus impetuosissimis & prodigiis evacuationibus, 2) ab ordinariarum excretionum perturbationibus & suppressionibus, vel confusis promotionibus, 3) a negligentiori status & concursus plethorici observatione & tractatione, 4) a prægressarum commotionum & successuum hæmorrhagicarum in congrua & temeraria tractatione, 5) a quibusvis remediis, vias & humores valde impellentibus, 6) a promiscuo, inopportuno & copioso hepaticorum & splenicorum usu, 7) ab absorbentium, præcipue vero crassiorum frequenti & copiosa oblatione, 8) ab incrassantium & acidorum medicamentorum commendatione, 9) a remediis primas regiones immodeste commoventibus & affligentibus, 10) a curatorio usu salium volatilium, tam in sicca, quam in humida consistentia comprehensorum, 11) a quibuslibet adstringentibus & deobstruentibus remediis, 12) tanto magis vero a vulgari Martialium usu 13) a remediis narcoticis & simpliciter palliatis 14) a nimis turbulento & multiplicato medicamentorum usu, 15) ab exoticorum balsamicorum acrim & concentratorum vel indiscreta vel præmatura oblatione, 16) a remediorum specificorum nimis confusa & amethodica ordinatione, 17) ab aquarum subterranearum intempestivo usu, 18) a nimis præcipitata & impatienti methodo medendi, 19) a perverso & incongruo regimine & denique 20) a formulis multiplices excretionibus simul urgentibus, aut perversas alterationes uno eodemque tempore concernentibus.

§. IV. Specialis therapia præsentium morborum sequentibus indicationibus practicis erit instruenda & exercenda 1) ut corpus afflictum convenienter ad subordinandam specialem curam præparetur 2) ut incongruæ commotiones, quæ ad confirmandos hosce affectus inserviunt, mitigentur 3) ut affectuum viscerum apertio & referatio adjuvetur 4) ut concurrentia fontica & contumacia symptomata emendantur 5) ut denique justum regimen & conveniens diæta præscribatur; maxime vero confert has indicationes non fugitive, impatienter, inconstanter & audacter urgere, sed potius cum maxima lenitate atque constantia exercere, ita quidem, ut simpliciores operationes aliis speciosioribus magisque artificiosis præferantur; omnium maxime ratio ha-

benda est illarum originum, quotquot ad praesentes affectus contribuerunt & quemadmodum hi morbi multum cum affectu hypochondriaco colludunt, ita in genere ad illarum solidam & rationalem curam talia consilia & auxilia conquirenda sunt, quae in praecedentibus de hypochondriaco & splenetico affectu commendata prostant.

§. V. Praeparatio corporis ad subjungendam specialem curam horum morborum ita est administranda, ut in genere antea primae regiones ab inhaerentibus ac urgentibus impuritatibus repurgentur, quo deinde reliqua remedia eo melius eoque facilius ad loca affecta penetrare queant; conferunt itaque resolventia, incidentia, colliquantia, sive salina digestiva & tartarifata, sive vegetabilia, e quibus posterioribus amara antiscorbutica & praecipue squilla, modestius usurpata, multum conducunt: E priorum numero imprimis profunt salia, facile solubilia & inter illa tartarifata, Anglicanum, Mirabile Glauberi & quae hujus indolis existunt alia; praeterea conducunt remedia sennata, correctata aloetica Rhabarbarina, prunata & passulata, quae uti mitius, ita etiam securius in tali casu operantur; deinde ratio habenda est urgentis plenitudinis sanguinis, quae propterea opportuno tempore per Venae Sectionem in pede celebrandam, imminuenda est: pro eodem scopo multam utilitatem in hisce affectibus, tanto magis in subjectis hypochondriacis, affert hirudinum applicatio ad loca haemorrhoidalia: denique etiam suspecta spissitudo reliquam futuram praxin impedire potest, quae itaque post praemissam imminutionem sanguinis per simplicia diluentia & humectantia adminicula corrigi debet.

§. VI. Motus in hisce affectibus praejudiciosi non sunt alii, quam spasmodici & congestorii, qui itaque successive leniendi ac emendandi sunt; pro hac indicatione conveniunt adminicula partim lenientia, partim temperantia, partim sedantia & speciali ratione cohibentia. Lenientem efficacem habent potus sufficiens, Infusa calida, juscula pingua, decocta liquida & gelatinosa, quin aliquando modestus lactis usus internus: Temperantem vim habent remedia nitrata & parcius absorbentia, aut interdum interposita absorbentia cum acidis saturata: neque quidem in hac indicatione pro effectu leniente promovendo parum profunt Clysteres, praecipuis emollientes, quos propterea cum singulari nota commendo: Sedativa virtute selecta & secura praedita sunt Cinnabaris, Cortex chaccarillae & simpliciora papaveracea; cavendo, ne vulgaria opiata remedia intermisceantur: denique speciali ratione convenit Millefolium ad spasmos hypochondriacos coercendos, tali modo atque ordine adhibendum, uti saepius haecenus traditum fuit; cavendum tantum, ne illius usus praemature occupet, neve praemittatur, priusquam corpus suffici-

enter

enter præparatum fuit, ab extra denique conveniunt linimenta & cataplasmata lenientia, emollientia, discutientia & cum tantillo Croci, Camphoræ & Castorei commixta.

§. VII. Quoniam vero præcipua afflictio in præsentī affectu consistit in occlusionē horum viscerum: hinc quovis modo illorum apertio & reseratio est adjuvanda; in quo negotio variæ occurrunt approbationes artificum circa utilem acidularum & thermarum usum occupatæ, quando videlicet eadem tempestive & cum moderamine ordinantur. Deinde alia lenientia, diluentia & humectantia conferunt, non exclusis balneis domesticis & modesto illorum usu; præprimis profunt interna resolventia, discutientia & abstergentia, quo loco vel decocta, vel infusa vinosa apprime conducunt, sub quorum usu modesta corporis commotio præcipue succussatoria, sive per equitationem, sive per vecturam commissa, conferenda & continuanda erit, seorsim e resolventium, discutientium & abstergentium numero conducunt Radix cichorii, taraxaci, scorzonæ, rubiæ tinctorum, asparagi, caryophyllatæ, vincetoxici, pimpinellæ albæ, squillæ, gentianæ rubræ & albæ, diptami albi, costi dulcis, cyperi rotundi, angelicæ, levistici, herbæ absinthii, centaurii minoris, cochleariæ, cardui benedicti, fumariæ, capilli veneris, cuscutæ, hyssopi, scolopendrii, hepaticæ nobilis, bellidis minoris & horrensis, beccabungæ, nasturtii, chærefolii, flores calendulæ, lavendulæ, stœchados arabicæ, sambuci, centaurii minoris, comæ absinthii, summitates origani &c. Semina anisi, fœniculi, carvi, baccæ lauri & Juniperi, Cortex Winteranus, Citri, Cinnamomi, Aurantiorum, Gummi Ammoniacum, Galbanum, Sagapenum, Bdellium, Myrrha; ex quibus singulis speciebus variæ formulæ parari possunt, quæ per intervalla & magis succesive, quam in continuata serie usurpandæ sunt: sic cum Infusis nonnunquam mitiora laxantia e prædictorum numero seligenda conjungi debent; cavendo, ne evacuatio alvina nimis frequenter urgeatur.

§. VIII. Præter hæc interna adminicula locum etiam aliquem obtinent nonnulla externa discutientia, reprimentia & resolventia; unde conferunt cataplasmata e radicibus angelicæ, caryophyllatæ, vincetoxici, levistici, Bryoniæ, herbis Matricariæ, hyssopi, betonicæ, serpilli, thymi, majoranæ, rorismarini, agrimonie, alchymillæ, floribus sambuci, chamomillæ &c parata, cum oleis lenientibus mixta, additis Camphora & Croco. Proinde conveniunt emplastrum de Gummi Ammoniaco, de Galbano Crocato, Saponatum Barbette, de Cicuta, diaphoreticum Mynsichti, quorum nonnulla utiliter cum Camphora misceri & per intervalla applicari possunt; Hisce topicis nonnunquam balnea dulcia aut cum herbis nervinis combinata, interponantur: plus etiam profunt cataplasmata, quam aliæ formulæ ficciores; a potentiori;

bus vero adstringentibus & repellentibus, aut a continuo aliorum adstringentium usu sedulo cavendum est: Proinde interdum profunt modestæ ligaturæ hypochondriorum cum conjuncto & subjuncto mobili vitæ genere: Tum vero hæc externa adhibentur, tunc præstat intrinsecus simpliciora diluentia & humectantia ordinare, ne cum remediis natura in tam intricatis affectibus simul & semel obruatur.

§. IX. Porro etiam symptomatum ratio habenda est: inter illa non infimi momenti sunt suspectæ adstrictiones alvi & conjunctæ atque molestæ occlusæ flatulentia; in quo passu magnam utilitatem habent clysteres emollientes & modeste roborantes; cavendo, ne stimulantia commisceantur: quando in hisce affectibus febriles commotiones concurrunt, tunc profunt remedia nitrata & absorbentia cum acidis saturata: si nimia angustia & cardialgia affligunt, tunc conducunt prædicta antispasmodica cum fele & indicatis sedativis remediis conjuncta: quodsi vero actualis labes ulcerosa sive in Liene, sive in Hepate præsumatur, tunc conferunt absorbentia citrata, nec non decocta liquidiora e cichorio, Scorzonera, apio, bardana, herbis chærefolii, bellidis, agrimoniae, centaurii minoris & passulis majoribus ac minoribus parata, nec non temperatus usus therebinthinæ cum extractis amaris mixta, addita exigua quantitate Aloes correctæ, neque plane rejiciendus est usus Balsami de Capaiva & Peruviani in paucissima quantitate ejusmodi pilulis jungendus, cavendo, ne adstringentia remedia improvide exhibeantur: subinde etiam sub continuatione hujus curæ interdum exhibeantur talia tonica remedia, quorum in præcedentibus affectibus passim mentio facta fuit.

§. X. Denique etiam de regimine & diætâ in hoc affectu paucis adhuc verba facienda sunt; unde ita afflicti homines sedentariam vitam omni studio evitent, proinde etiam quocunque tempore prospiciant, quo alvina excretio libera sit: admodum refert, si successive idonea methodo pristini salutare fluxus revocentur, alias præservatoriæ Sanguinis Ventilationes sollicitè repetendæ sunt. Diætâ sit moderata & magis liquida, quam sicca, excludantur etiam omnia alimenta, quotquot in talibus subjectis turbas intra primas vias transferre possunt. Interim sub diætâ Synapi, Nasturtium, Petroselinum, Chærefolium, Zingiber, Cepæ non exiguam utilitatem habent, sicuti Capparium usus secundum communem Medicorum opinionem æque ac oleum Capparum pro usu pharmaceutico in affectibus spleneticis commendatur. Potus sit sufficiens temperatus & fluidus; neque modestus vini usus nocet, animus sit quietus & reliquæ functiones justo moderamine gaudeant, multum denique modestæ peregrinationes conveniunt, quæ singula adminicula si tempestive adhibentur, æque harum afflictionum restitutionem promittunt.

CAPUT LXX.

DE

COLICA HÆMORRHOIDALI.

§. I.

CUM huc usque variorum affectuum mentio facta fuerit, qui cum negotio hæmorrhoidali collidunt, ita adhuc circa finem præsentis Sectionis sermo instituendus erit de illo irregulari motu hæmorrhoidali, quo interdum larvam colici affectus induit, adeoque *Hæmorrhoidalis Colica* appellari meretur, quæ a communi flatulenta pituitosa colica admodum differt; & licet hic affectus in communi pathologia & observatione medica non æque multum attendatur, tamen e nostro officio esse censeo, quo defectum illum suppleamus: etenim hæc colica Sanguinea est, adeoque valde intricata, quæ facile adeo corrumpi potest, quo in repentinum funestum eventum transeat, siquidem in hujus congrua therapia plures aliæ animadversiones & indicationes occurrunt, quam quæ vulgo in simplici colica attenduntur & exercentur. Ob id antea vera hujus affectus indoles inculcanda & commendanda erit, ne pro simplici colico affectu habeatur; siquidem præterea scire convenit, quod hæc *Hæmorrhoidalis Colica* sua sensibilitate & mobilitate aliam communem colicam eximie superet; inde etiam evenit, ut inique tractata hæc *Hæmorrhoidalis Colica* citius internas periculosas inflammationes, aut plane repentinas sphacelationes introducat; quos affectus propterea prudens Medicus omni studio evitare potest.

§. II. Est itaque indicato modo hæc *Colica* immoderatus, impetuosus & anomalus motus hæmorrhoidalis spasmodico-congestorius, non modo in intestinis obvius, sed & in reliquum nexum venosum *Venæ portæ* sese effundens & hæmorrhoidum fluxum impatienter urgens, ast propter hanc incongruam methodum ad illum non pertingens, ideoque tantum in hac commotione anomala persistens & denique defervescens; quemadmodum ad hunc affectum aliæ negotii hæmorrhoidalis perturbationes contribuunt, uti vicissim tempestivus reditus & justus fluxus *Hæmorrhoidum* pro hoc affectu optimam medicinam constituit: interim hæc colica eo magis refractaria existit, quo magis prægressæ liberæ *Hæmorrhoides* immodestius turbatae, aut suppressæ fuerunt, sicut omnino circumspexit medicus eo curatius inquirere debet, in quali videlicet

statu

statu antea motus & fluxus hæmorrhoidales comprehensi fuerint, aut quales medicationes & alterationes præcesserint; ut deinde in subordinanda therapia eo majori cautela uti queat, siquidem longe citius præsens affectus deteriorari, quam emendari potest, ut propterea Medicus in hujus colicæ congrua tractatione omni lenitate & moderamine uti debeat; nunquam vero in hujus affectus disquisitione a vera hæmorrhoidalis commotionis dijudicatione & conciliatione discedat.

§. III. Inter illos affectus, qui eximiam dexteritatem & circumspeditionem medicam postulant, certe præsens Hæmorrhoidalis Colica non infimæ dignitatis est, quare in illius cura cavendum est 1) a negligentiori liberatione apertionis alvinæ valde turbatæ, aut plane obstructæ 2) a generali methodo medendi, qualis alias simplicioris colicæ statui in vulgari praxi dicatur 3) a negligentiori observatione & dijudicatione negotii hæmorrhoidalis, in hac colica palmam tenentis 4) a positivis internis medicamentis alvum stimulantibus & purgantibus 5) a clysteribus stimulantibus acris & per initia cum carminativis conjunctis 6) ab interna immoderata prosecutione excretionis alvinæ per quæliacunque alvum laxantia 7) a remediis incorrectis & immodicis aloëticis & Helleborinis, tanto magis sub vigore hujus affectus oblatis 8) ab omnibus remediis concentratis oleosis, spirituosis & calefacientibus 9) a præmaturo usu stomachicorum & carminativorum 10) a suppositoriis acris & stimulantibus 11) a salium volatilium usu curatorio 12) ab incauto, inopportuno, indiscreto & frequenti sedativorum usu 13) a remediis quibusvis adstringentibus 14) a medicaminibus refrigerantibus 15) ab omnibus medicamentis & medicamentorum formulis primas regiones offendentibus & perturbantibus 16) a nimis confuso, multo, diffuso & variato medicamentorum usu 17) a copiosa ventriculi oneratione cum medicamentis priusquam alvus legitime aperta est & 18) a castorinorum usu interno.

§. IV. Dum itaque hæc colica alterius conditionis quam simplex est, propterea cura fundamentali causæ hujus hæmorrhoidalis Colicæ accommodata esse debet; ob id in speciali therapia hujus affectus hæc indicationes observandæ sunt 1) ut loca hæmorrhoidalia a nimia constrictione & conjuncta alvina necessaria excretionem liberentur 2) ut concurrentes anomali motus hæmorrhoidales convenienter mitigentur 3) ut in futurum conveniens præservatio ordinetur, ne talis affectus facile recrudescat. Quoad primum ante alia auxilia conveniunt clysteres simplices, emollientes, cum oleis lenientibus remixti & adhuc a carminativis remediis liberi; unde neq; convenit iisdem olea destillata miscere, neque etiam necessitas postulat, quo mox lenis stimulus salinus addatur, nisi paulo commodius tantillum nitri cum iisdem conjungi queat: subinde etiam repe-

repetitus talium clysmatum usus non parum proficit & si adstrictio firmior fuerit, tunc secure ejusmodi simplicioribus clysteribus exiguum salis communis commisceri potest: quod si vero semel releserata fuerit alvus, tunc non infructuose clysteres continuantur, quibus deinde temperatum roborans remedium aut etiam pro necessitate urgentium spasmorum tantillum theriacæ simplicis conjungi potest; subinde etiam prospicere convenit, ne quædam contumax an obri-gescentia occupet, quæ deinde clysterum usum impedit, pro quo incommodo removendo externa linimenta & emollientia auxilia profunt; neque etiam incongrue pro conservanda apertura alvi delinitiones abdominis cum linimentis & emollientibus & modeste roborantibus adhibentur.

§. V. Proximum est, ut artifex conjunctos motus hæmorrhoidales irregulares mitiget & corrigat, id quod variis modis fieri potest: securius præmittuntur remedia temperantia & antispasmodica nitrata & Cinnabarina, quibus cum multo fructu subjunguntur Pilulæ Stahlianæ, aut correctæ Becherianæ; nondum vero offerenda sunt stomachica & carminativa, sed tam diu expectandum est, donec primarius impetus hujus affectus cessat; paulo specialius has immoderatas spasmodicas commotiones emendat Millefolium, cujus essentia cum tinctura corticis chaccarillæ utiliter ordinatur; præstat interea interponere prædicta nitrata remedia & prospicere, ne alvus iterum occludatur: subinde ab extra linimenta tum emollientia, tum modestius roborantia cum pauxillo castorei permixta conferunt; postea in usum trahi possunt stomachica quædam remedia & præcipue essentiæ Carminativæ selectæ & temperatæ, alias in praxi nostra usitatæ: interea etiam sedulo cavendum est, ne ex diætâ aliqualis error concurrat, qui hoc malum denuo exacerbare potest: quando denique hic affectus ut plurimum emendatus est, tunc circa finem curæ Mixtura nostra roborans ordinari debet; a Martialibus medicamentis omni studio abstinendum est, non parum etiam ad totius hujus affectus sublevationem abstinencia a cibis, quantum quidem præstat, conducit; quid quod talia potius usurpanda sunt, quæ leni laxatione & emollitione alvinam excretionem facilitant.

§. VI. Multum in hujus affectus tractatione proficit congrua præocupatio, ne denuo hic intricatus affectus recrudescat: hæc Methodus præservatoria ita est instituenda, ut alvus constanti libertate gaudeat, quin præstat plane interdum lenem laxationem cum correctis aloëticis remediis fuscipere, quo itidem Rhabarbarina remedia quadrant: omni modo etiam cavendum est, ne ex vitio diætæ & regiminis huic excretioni alvinæ sensibiles quædam turbæ inducantur: præterea admodum proficit præservatoriis temporibus Venæ Sectionem in pede repetere & hirudinum appositionem ad loca hæmorrhoidalia repetitis vicibus & congruis occasionibus subordinare: non minus prudens artifex eo

modeste cooperari debet, quo legitimus Hæmorrhoidum fluxus restitatur: Huc multum conducit mobile vitæ genus, imprimis modesta equitatio & animi tranquillitas; sub diætâ convenit potus sufficiens temperatus & purus, quidquod usus adultioris vini non parum proficit. Diætâ sit mollis & modestius aromatizata, subinde omnes spissiores ac impuriore cibi sollicitè evitentur: Nocet frigus: Nocet ira: Nocet etiam immodica venus. Sunt qui in hoc affectu acidulas commendant, quæ nisi cum eximio moderamine usurpentur, potius obsunt, quam profunt: Optimum fuerit si Medicus vel præcurrentes motus anomalicos hæmorrhoidales vel justum fluxum hæmorrhoidalem cum leniori methodo in ordinem congruum reducere poterit.

Conf. Disp. mea de Colica Hæmorrhoidali.

SECTIO IV.

CAPUT I.

DE

INFLAMMATIONE IN GENERE.

§. I.

Quanquam in præcedentibus diversæ inflammationum species pertractatæ sint, tamen hoc ordine seorsim & quidem generice Therapia Inflammationum per interna auxilia commendanda erit, sicut in sequentibus specialis mentio de Febris inflammatoriis occurrit: Non quidem hoc locotalia exponenda erunt, quæ ad chirurgicam inflammationum tractationem pertinent, quippe quæ in Chirurgia mea fusius explicata sunt: illud potius jam significandum erit, quid Medicus in adjumentum inflammationum consulere & quæ auxilia, suo officio respondentia, ordinare debeat: quemadmodum inflammatio fonticus, solennis, acutus & sensibilis affectus est, ita eo magis Medicus de illius vera notitia sollicitus esse debet, ne hunc actum infelici quodam ausu turbet: Imprimis scire expedit, quod inflammatio non sit perniciosus morbus, aut tumultuarium, aut absolute prævum accidens, sed quod sit singulare naturæ opus in casu extraordinario apprime vitale & per essentiam salutare, quocum imminens lethalis corruptio avertitur; hinc contingit, si hic actus libere & legitime decurrit, ut salubritas illa eo certius consequatur, sicut

vicis-

vicissim sinister & pravus eventus excipit omnem turbam quæ huic actui illata fuit.

§. II. Præterea bene prospicere debet Medicus quomodo hic actus cum convenienti methodo administrandus sit, quam æque minus frivole invertere licet, unde rectius ratio habenda est illorum motuum imprimis vero tonici, quales ad inflammationis debitam administrationem pertinent. Subinde in negotio hujus affectus observare convenit statum ægrotantis plethoricum, negotii hæmorrhagici nexum, conditionem partis affectæ, qualitatem staseos præsentis, consuetudinem & propensionem in suspectas & immoderatas commotiones sanguinis aut actuales profusiones sanguineas, animi activitatem, nec non personalem sensibilitatem, quippe quæ circumstantiæ multum contribuunt ad inveniendas speciales indicationes therapeuticas: præcipuum vero est, ne in inflammationis negotio motus illi simpliciter pro pernicioso reputentur, declarentur & tractentur, neve ob aliquam præconceptam opinionem vicissim exacerbentur & immodestius augeantur: subinde illi effectus provide sunt attendendi, ad quos hi motus collimant, quorum alius discussorius est & ingenuitate sua alterum omnino antecellit, alter vero suppuratorius existit, qui majoribus & numerosioribus incommodis subjectus esse deprehenditur, ut ita Medicus semper ad prioris promotionem manum applicet; eapropter tamen posteriorem minime turbet.

§. III. Quemadmodum porro sub justa administratione motuum inflammatoriorum salutaris staseos & Stagnationis discussio obtinetur, ita vicissim excessivi motus non modo stasim augent, sed & perniciosum eventum invitant & accelerant, ut propterea ad hos motus & illorum debitos gradus artifex in qualibet inflammationis specie attendere debeat: Et ita generalis inflammationum therapia eo certius ad singulares, inflammationum species accommodari potest, ut propterea non necesse habeam, quo in Furunculi, Erysipelatis, Phlegmones & Gangrænæ casu hæc, quæ in præsentis loco tractantur, iterum recoquam & repetam: Illud vero studiose Medicus cooperetur, quo naturam ad suos scopos placide perducatur & promoveat, ne eandem in propositis suis effectibus turbet, siquidem nocivus omnino ille labor erit, si cum vi & impatientia artifex discussionem urgere contendat, quando jam natura ad suppurationis scopum transit & vicissim si præcipitanter suppurationem urgeat, quamdiu adhuc locus obtinendæ promptioris discussionis superest; quare in tam fontico, sensibili, acuto & extra-ordinem vitali actu rite dirigendo & sublevando, Medicus omnem prudentiam & dexteritatem adhibere debet.

§. IV. Et quamvis motus inflammatorii a primario & discussorio suo scopo declinare videantur, adoque ad suppurationis effectum progrediantur, tamen Medicus in eo securus & negligens esse minime debet, quin potius provide

vide attendere, quo illi motus ordine iusto continuent; siquidem sub ipso sup-
purationis actu multum omnino refert, quo congestiones ad affectum locum
non modum suum transgrediantur, aut propterea excedant, interea convenit
placidæ discussioni continuandæ studere & ab omni motuum perturbatione
abstinere: quo vero concurrens Sanguinis abundantia in inflammationibus
multum contribuit, quo motus necessarii vel exacerbentur vel impediuntur,
propterea magna cura adhibenda est, quo hoc molestum incommodum rite
tractetur, ne salutarem effectum supprimat, siquidem de reliquo Medicus pro-
videre debet, ne sua culpa & temeritate efficiat, quo coactæ quædam febriles
commotiones jungantur & ita præsens affectus acerbior & periculosior
reddatur: denique eo cura applicanda est, quo interna medicatio cum externa
cura consentiat: sicut illa circumstantia, an præsens inflammatio ex subitanea
suppressione salutaris Hæmorrhagiæ ortum traxerit, quod in practica inflam-
mationum tractatione bene observandum est.

§. V. Et ita indoles inflammationum satis superque denotat, quan-
ta circumspeditione opus sit in illarum ingenua tractatione medica, ne itaque
error quidam committatur, cavendum est 1) a crassis, violentis & temerariis
evacuationibus, 2) a confusa & indiscreta artificiali sanguinis subtractione, 3) a
perturbatione, aut negligenti promotione ordinariorum excretionum, 4) a
remediis valde calefacientibus, concentratis, acris, spirituosissimis similibusque, 5)
a curatorio usu salium volatilium, 6) a medicamentis & regiminibus refrige-
rantibus, 7) a regiminibus vicissim æstuosissimis & angustantibus, 8) præcipue a
medicamentis adstringentibus, 9) nec non a positivis impetuosissimis sudationibus
10) ut & a vulgato narcoticorum usu 11) a medicamentis vulgatis solventibus
& aperientibus, 12) a Camphoratorum interno usu, 13) a medicamentis in-
crassantibus & coagulantibus, 14) a repentina motuum excedentium cohibiti-
one, 15) a negligentiori status plethorici conjuncti tractatione, 16) a motuum
febrilium concurrentium exacerbatione, suppressione aut perturbatione.

§. VI. Specialis methodus Inflammationibus medendi hisce indica-
tionibus administranda est 1) ut generalia impedimenta, decursui inflamma-
tionis præjudiciosa, tempestive removeantur, 2) ut motus inflammatorii le-
gitime dirigantur & ad salutarem suum scopum promoveantur, 3) ut valde ur-
gentia symptomata mitigentur, ne exinde in acerbiorum statum præsens in-
flammatiō delabatur, 4) ut denique conveniens præservatio ordinetur, ne in
futurum & aliæ & periculosiores inflammationes recrudescent & hæ singulæ
quidem indicationes cum congruo moderamine exercendæ sunt, ne artifex
quicquam vel temere, vel confuse, vel negligenter administret, siquidem præ-
cipue hic affectus, quia acutus est, insuperque valde sensibilis, cum maxima

tem-

temperantia & lenitate tractari debet : Hinc nonnunquam vel solum regimen congruum & moderatum plurimum ad salutarem hujus affectus decursum contribuit.

§. VII. Quod itaque impedimenta illa attinet quæ inflammationi obesse, eandemque turbare possunt, tunc ex illis primo occurrit turgida & commota plethora : quo loco illa notatu digna quæstio practica occurrit, an in omni inflammatione Venæ Sectio necessaria & utilis sit? pro qua decidenda notandum est, quod in mediocri, temperata & quieta plethora V. S. necessaria non sit, quæ vicissim in illo casu locum invenit, quando plethora eximia admodumque commota est, imo quando alias præcesserunt artificiales aut spontaneæ evacuationes sanguinis; præstat itaque in tali posteriori casu tempestive & sufficienter, at non excedenter, Sanguinem imminuere : Ubi vero inflammatio non magna, neque urgens est, ibi rectius a Venæ Sectione abstinere convenit, ne cum illa demum immoderatio Sanguinis commotio excitetur : deinde in omni inflammatione utile & necessarium est, quo alvus legitime aperta sit, cum vicissim quælibet alvi obstructio ad inflammationis exacerbationem & perturbationem contribuat : præstat in tali casu potius cum moderamine alvinam excretionem promovere, unde potius lenientia & mitiora laxantia, aut correctæ & temperatæ Aloëtica, nec non Rhabarbarina, ut & tartarifata remedia conducunt : quando vero per interna alvum admonere non licet, tunc clysteres emollientes & remissius stimulantés in usum trahi possunt : denique quando molesta quædam superficiiei strictura inflammationes præcurrit, tunc illa emendanda est vel cum regimine moderate calido, vel cum modestis frictionibus superficiiei corporis.

§. VIII. Plurimum porro refert motus inflammatorios exacte & congrue dirigere, ne excedant, neque deficient, sed quo sub tali moderamine præfixus salutaris scopus facilius impetretur : Ante omnia convenit modestum regimen, a nimia exæstuatione aut positiva refrigeratione liberum ; deinde conveniunt remedia congestionem, inflammationem & conjunctum ardorem mitigantia, quo nomine conducunt pulveres temperantes ex absorbentibus remediis, nitro & antimonio diaphoretico conficiendi, repetitis vicibus exhibendi ; quo etiam spectant absorbentia cum acidis imprægnata & si intensior orgasmus sanguinis occurrit, tunc commode corallia rubra præparata propinari possunt : proinde etiam refert Sanguinem in æquali cursu conservare et per interna subinde necessariam discussionem adjuvare : pro hoc scopo profunt temperata alexipharmaca et resolventia remedia, velut essentiæ caryophyllatæ, vinetoxici, helenii, pimpinellæ albæ & Scordii, sicut in subjectis floridioribus usus Mixturæ simplicis fructuosus est ; proinde in hominibus tenerioribus &

sensibilibus conveniunt potiones ex aquis solventibus paratæ & cum absorbente aut diaphoretico remedio mixtæ; sicut in iisdem subjectis emulsiones vespertinis horis offerendæ ex ejusmodi aquis & amygdalis dulcibus, pineis, semine cardui marie & papaveris albi parandæ, conducunt. Non minus decocta e Cichorio, Scorzonera, apio, bardana, Vincetoxico, herbis scordii, veronicæ, chærefolii, hyssopi, capilli veneris, floribus sambuci, hordeo excorricato, Cornu Cervi, passulis majoribus, Cortice citri, Cinamomi, semine carvi composita ejus dignitatis & utilitatis existunt. Vulgo in Medicina practica internus Camphoræ usus probatur, quæ vero cum maxima cautela usurpanda est; tanto magis ubi sanguis est spumofus & floridus & quando suspecti orgasmi facile excitari possunt: quando vero circumstantiæ illius usum permittunt, tunc valde refracta camphoræ quantitas seligenda est, quæ commendatio valet partim de camphora in pulvere offerenda, vel in famoso quodam oleo bezoardico exhibenda; perinde etiam cum volatilibus remediis æque circumspecte in inflammationibus procedendum est, sive in sicca, sive in humida formula seligantur & offerantur, consultius fuerit ab illorum usu abstinere; neque denique famosus spiritus nitri dulcis in inflammationibus singularem efficaciam & utilitatem habet.

§. IX. Sed habenda etiam erit ratio concurrentium & urgentium symptomatum, quo illa dextre leniantur, ne inflammationis modum exacerbent, quando itaque multus ardor in inflammationibus urget, tunc pro eodem leniendo apprime conveniunt nitrata, interno usu exhibenda, aut in subjectis quibus floridior est sanguis & ubi magnus orgasmus sanguinis occurrit, temperata acidulata, subjunctis absorbentibus citratis, præterea demulcentem virtutem habent humectantia, diluentia, gelatinosa, mucilaginoso, decocta, quæ affectas partes leniunt; quo nomine etiam conducunt emulsiva, juscula pingvia gelatinæ & quæ hujus similis conditionis sunt; Ad febris concursum etiam congrua auxilia requiruntur; imprimis conducit temperatum & quietum regimen, deinde profunt remedia temperantia, absorbentia & nitrata; omittantur vero in tantum alexipharmaca, acria & spirituosæ in quantum motus febriles insistant.

§. X. Denique ad inflammationes præservandas, præcipue conveniunt tempestivæ & ordinatæ Sanguinis artificiales evacuationes: Regimen sit in omni casu modestum; nimia exæstuatio & commotio corporis nocet: Evitentur valde aromatica & spirituosæ in diætâ; Sit vero rectius diætâ temperata & ab omni excessu libera; potus sit sufficiens & diluens: Evitanda proinde subitanea variatio caloris & frigoris: animus sit tranquillus; Imprimis etiam potulenta frigida post qualemcunque corporis exæstuationem

evitentur, præterea ordinariæ excretiones, præcipue alvi & transpiratio insensibilis adjuventur & promoveantur; nimis sedentaria vita arceatur & sufficiens atque conveniens corporis motus jungatur: de reliquo, si quæ antecesserunt spontaneæ Hæmorrhagiæ salutare eadem iterum in congruum ordinem ducantur,

CAPUT II.

De

S P H A C E L O.

§. I.

Licet chirurgia circa hunc affectum occupata sit, siquidem hæc putredo immediatam opitulationem & tempestivam manulem medelam requirit, interea non ita penitus omnis occasio evanescit, qua Medicus cum internis auxiliis idoneis subvenire queat: interim non eo hæc artificiosa opitulatio directa & prævisa est, quo ipse sphacelus immediate emendetur, sed quoniam aliæ circumstantiæ intercurrunt, quæ hunc affectum premunt, ita iisdem legitime succurrere debet Medicus, ne propterea vel funestus eventus acceleretur, vel ipsum malum foveatur: quoniam itaque in hoc affectu præcipue magni angores & languores naturæ occurrunt, subinde reliqui necessarij motus vitales imminuuntur, sed eo ipso via sphacelo panditur, quo citius & latius progredi queat, hinc omnino necessarium est, quo huic objectioni & languori naturæ congrua consilia & auxilia afferantur & quo de reliquo tam positive, quam privative significetur & ordinetur quicquid ad promotionem salutaris eventus contribuit: proinde etiam cum attentione observare convenit, in quantum sub hoc malo plethora urgeat, aut etiam turgat, quo Medicus huic principali circumstantiæ tempestive consulat, ne ob molestam hanc plenitudinem necessariæ vires cum magno præjudicio & detrimento sanitatis magis obruantur.

§. II. Porro multum refert in ipso subiecto ægrotante indagare & judicare consuetam sensibilitatem, animique mollitiem, quæ tanto magis ad repentinam motuum cessationem in hac afflictione contribuit: deinde observare convenit constitutionem humorum, quoad qualitatem suam, siquidem concurrens cacochymia multum contribuit ad præsentem putredinem conservandam,

dam, confirmandam & augendam, ut propterea talis sphacelus, qui proximius pravitate humorum nititur, eo periculosior sit; quemadmodum in subjectis adultis & senectuti propioribus partim ob proclivitatem in decremenda motuum, partim ob impuritatem humorum talis putredo deterioris conditionis est: Interim ex officio circumspecti artificis fluit, quo huic fonticæ & urgenti circumstantiæ tempestivam medelam afferat: præterea observare debet, an in alio casu cum hoc affectu commotiones quædam congestoriæ, aut spasmodicæ irregulares concurrant, quales ob reliquum periculosum statum in tanta ataxia & confusione decurrere solent: ne itaque cum ejusmodi alienis commotionibus natura vires & tempus consumat, ex artificio periti artificis fluit, quo removeat, quicquid in præjudicium cedit, adeoque qualicunque dexteritate naturam in ordinem justum ducat, ut eo major spes impetrandæ restitutionis affulgeat.

§. III. Dum in hoc affectu omnis mora periculosa est, imo dum vicissim omnis præcipitantia, audacia & cæca experimentatio perinde ominosa est, propterea major dexteritas & circumspectio in tali affectu adhiberi debet; præsertim cavendum est 1) a quibusvis immoderatis & crudis evacuationibus 2) ab ordinariarum & necessariarum excretionum perturbatione aut negligentiori promotione 3) a præpostera & confusa sanguinis subtractione 4) a negligentiori plethoræ concurrentis & urgentis dijudicatione & tractatione 5) a regimine & medicaminibus valde anxiiis, nimium æstuosis, admodum calefacientibus & Massam Sangvineam perquam turgescientibus 6) vicissim a medicaminibus & regiminibus refrigerantibus & valde incrassantibus 7) a medicamentis opiatibus aliisque motus & vires magis opprimantibus & stupefacientibus 8) a medicamentis adstringentibus & liberum motuum successum impredientibus 9) a nimis prodigo volatiliū medicamentorum usu 10) a nimis confusa, multiplicata, copiosa, implicata & inconstanti medicamentorum oblatione 11) a virium insufficienti refocillatione & denique 12) ab usu experimentorum minus probatorum, siquidem in præsentī malo nulla occasio experimentandi adest.

§. IV. Positiva therapia sphaceli per remedia interna sequentibus indicationibus practicis nititur 1) ut generalia impedimenta cito removeantur 2) ut necessarius motus sanguinis & conjunctus successus evacuationum promoveatur 3) ut incongruæ commotiones præsentī statui magis præjudicantes declinentur & mitigentur 4) ut activitas naturæ languens & vacillans erigatur & vario, attamen congruo, modo sublevetur, sub quorum respectuum practicorum legitimo usu, eo melius etiam externæ medicationes succedent & ad salutarem eventum, quantum sperare licet, pertingent: si vero tales rationales & convenientes indicationes omittuntur, aut negliguntur & confuse exercentur,

tur, tunc mirum esse minime debet, cur quælibet externa auxilia speratum scopum non attingant.

§. V. Quoad primam indicationem ad impedimentorum numerum præcipue pertinet plethora, non modo molesta, sed & antehac variis commotionibus & emotionibus obnoxia, nunc vero interdum cum sinistris evacuationibus impulsæ, quæ propterea de præsentis eo magis naturam aggravat: ne itaque ex hac plethora præsens affectus deteriorationem suscipiat, hinc convenit tempestive, sufficienter, attamen moderate, illam deplere per Venæ Sectionem, sive in pede, sive secundum diversitatem circumstantiarum in brachio suscipiendam: Deinde ad impedimenta præjudiciosa referri meretur occlusio alvi, quæ propterea emendari debet, præprimis per clysteres emollientes, lenientes, roborantes & modeste stimulant: & quoniam in hoc malo occasio præceps est, ita intrinsecus oblata evacuantia tardius operantur: quando itaque alvus cum clystere iterum aperta, tunc præstat subungere usum Pilularum Stahlianarum, vel correctarum Becherianarum pulverisatarum, quæ partim apertionem alvi conservant, partim ad conservationem & revocationem reliquarum functionum secretoriarum & excretoriarum balsamica sua virtute conveniunt; denique hisce impedimentis annumerandus est rigor superficialis, qui æqualem sanguinis distributionem impedit, pro quo emendando modestæ frictiones cum linteis calidis conveniunt, sicut etiam pro re nata aliquando pediluviorum usus conducit, sub quo transpiratio iterum revocatur.

§. VI. Quoniam vero in sphacelo totus vigor naturalis languet, ita ut tam motus sanguinis conveniens insufficienter & debiliter continuet, quam reliquæ conjunctæ excretiones vel deficient vel segnius procedant, hinc requiritur, quo tempestive hic vigor naturæ adjuvetur & revocetur; conducunt itaque hoc nomine præcipue remedia alexipharmaca cum conjuncto & subjuncto regimine modestius diaphoretico, servata tantum illa cautela, ne subitaneus impulsus & orgasmus Sanguinis excitetur: proinde etiam conferunt moderatæ frictiones superficiæ corporis, quo hæc sufficienter aperiatur & transpiratio necessaria invitetur: profunt etiam decocta calida, sanguinis motum efficaciorē facilitantia, sicuti inter alia conducunt decoctum Cornu Cervi, scorzonæ cum speciebus & aquis destillatis diaphoreticis, nec non analepticis mixtum, velut decoctum ex radicibus apii, bardanæ, cichorii, scorzonæ, Cornu Cervi, herbis scordii, chærefolii, veronicæ, floribus sambuci, passulis majoribus, cortice citri, cinnamomo &c. Camphorata remedia usu interno caute usurpanda sunt, quod etiam valet de croco & myrrha, licet in subjectis temperatioribus cum aliis essentiis alexipharmacis modica quadam

quantitate essentia Myrrhae combinari possit; denique excretio alvina conservanda est, partim per pilulas Stahlianas, Becherianas & correctas aloëticas, partim per remedia Rhabarbarina, aut etiam per clysteres emollientes, roborantes & remissius stimulant; Diuresis promoveatur per humectantia, per decocta calida & moderatum nitratorum usum.

§. VII. Ne vero intercurrentes confusæ aut irregulares naturæ commotiones salutarem processum & bonam artificis intentionem turbent & impediant, præstat omnino has irregularitates emendare: quod si contigerit, ut motus spasmodici incongrui in hac afflictione intercurrent, tunc præstat adhibere remedia antispasmodica, ut nitrata, absorbentia, coralliata, quo parvus specierum de hyacintho usus, nec non oculi cancrorum citrati pertinent, in quo passu etiam lenientia, gelatinosa, emulsiva & humectantia conducunt: quando nimii orgasmi sanguinis affligunt, tunc præter modo prædicta remedia perinde in hoc statu proficua conducunt temperatiora acidulata; maxime vero Mixtura Simplex; uti Julapia e decocto Cornu Cervi passulato, aquis scordii, scabiosæ, galegæ, plantaginis, florum sambuci, cerasorum nigrorum, naphæ, syrupo acetositis citri, cydoniorum, de canela, de betonica parata, eandem utilitatem afferunt. Minime tamen ad turbulentas commotiones emendandas opiata adhibenda sunt, quin potius cortex chaccarillæ in necessitatis casu præferri meretur, qui commode cum alexipharmacis essentiis commisceri potest in congrua quadam tinctura, quando orgastica sanguinis commotio non contraindicat.

§. VIII. Ante omnia providus artifex virium in hoc casu valde languentium habere debet rationem, ne eadem adeo suppressæ maneant, aut magis magisque delinquant, quapropter maxime confert hanc naturæ activitatem quocunque moderato modo reficere, unde selecta analeptica & roborantia remedia conveniunt; in quorum numero ne dum quidem ipsum generosum vinum exclusum est: imprimis conveniunt remedia e cinamomo parata, sicuti ipse conveniens & parvus usus olei cinamomi internus proficit, quo etiam pertinet aqua cinamomi cydoniata, essentia & syrupus de cinamomo: hisce annumerandæ sunt aliæ aquæ nervinæ velut rosarum, liliorum convallium, cerasorum nigrorum, Naphæ, ut & aquæ citratæ cum syrupis & confectiionibus ejusdem nominis; prosunt etiam emulsiones ex ejusmodi aquis & nucleis pingvibus paratæ, ut & Julapia modestius acidulata, de reliquo ipse animus etiam componendas est, ne moralis quædam angustia eundem opprimat: sub quorum singulorum remediorum interiorum & aliorum exteriorum convenientium usu denique bonus eventus in hac afflictione expectandus est.

CAPUT III.

DE

ULCERATIONE.

§. I.

Quanquam hæc afflictio magis manibus chirurgorum committi debeat, dum externorum adminiculorum immediatum usum requirit, tamen variæ adsunt circumstantiæ, quæ prudentis & periti cujusdam Medici concursum efflagitant, ut ita interdum omnia externa adminicula nihil quicquam utilitatis afferant, nisi per congrua interna consilia tanta præparatio adhibeatur, quo reliqua topica remedia citius & efficacius operentur: inde etiam est, cur quædam ulcera adeo inveterata evadant, quoniam sub neglectu internæ præparationis & curationis per externa remedia contumacior affluxus humorum ad affecta loca provocatur: imo inde est, cur quidam ex antiquioribus, inter quos hoc loco Paracelsum nominare lubet, repurgationem ulcerum, ab intra prodeuntem, urgeant, ut ita malum non superficialiter, sed e fundamento eradicetur: singularis enim est illa circumstantia in historia ulcerationis observanda, quomodo nonnunquam sub diuturno & operoso conatu denique ulcera quædam consolidentur, sed quomodo mox alia talia ulcera in confiniis generentur, aut quomodo graves quidam morbi, velut asthmatici, suffocativi, spastici, febriles &c. consequantur, e quibus circumstantiis propterea colligere licet, quomodo in prægressa cura Ulcerationis altior respectus institui debuerat, quam qualis solum manuali & instrumentali chirurgiæ satisfacit.

§. II. Magnam præterea attentionem & observationem meretur in ulcerationum disquisitione illa circumstantia, quomodo non raro perturbati motus hæmorrhagici aut suppressæ Hæmorrhagiæ salutes ad ulcerum generari contribuant; quam originem propterea in observatione practica nosse convenit, siquidem partim ex eodem fonte, partim ex continuante concursu status plethorici urgentis varii contumaces affluxus humorum ad ulcus semel genitum continuant idque vel augent, vel confirmant, quales congestiones propterea prudens artifex sollicite observare & dextre tractare debet; proinde etiam attendere convenit, quomodo aliarum salutarium excretionum perturbationes ad ejusmodi ulcerationem contribuerint, imo quomodo continuantes necessa-

riarum excretionum turbæ præsentia ulcera magis depravent, sicut non infimæ dignitatis illa circumstantia est, quomodo concursus cacochymix tam ulcera conservet & confirmet, quam etiam ad novam ulcerationum genesin contribu- at; eo magis vero explorare convenit, an & in quantum diuturnum ulcus motus & humores a tergo affluentes in suspectum habitum conjecerint & quales alii adhuc diversorum & perversorum motuum gradus concurrerint; quæ circumstantiæ uti rectius ad internam corporis æconomiam spectant, ita et- iam iisdem prudens artifex per interna auxilia convenienter & sufficienter con- sulere debet, ne quidquam circa fundamentales has rationes omittatur, ne- ve ob adhibitam curam ulcerum palliativam deteriores consequutiones in- videntur.

§. III. Quamquam vero ulceratio chronicis morbis accensenda sit, tamen ea propter illam minime licet negligenter tractare, sed potius omne stu- dium adhibere convenit, quo tale malum alias refractarium legitime tractetur, præstat itaque in illius cura cavere 1) a temerariis, confusis, prodigis & immode- ratis evacuationibus 2) a necessariarum excretionum negligentiori promotione 3) a status plethorici & negotii hæmorrhagici concurrentis perversa tractatione, aut incuriosa conciliatione & æstimatione 4) ab indiscreto & præcipitato usu sali- vationis 5) a promiscuo & liberali usu balsamicorum acrium concentratorum & similibus humores & vias valde commoventium remediorum 6) a prodigis & impetuosius diaphoreticis 7) a regimine nimis æstuoso & nimis laxo atque negli- genti 8) a negligentiori Massæ Sanguineæ repurgatione 9) a motuum concur- rentium ulteriori exacerbatione, aut perturbatione 10) a largo & inconsulto usu incrassantium & terreorum 11) a medicamentis adstringentibus & se- & excretio- nes turbantibus 12) a communi narcoticorum usu 13) a sulphuratorum externo & interno inopportuno & prodigo usu 14) a Mercurialibus suspectis & minus rite præparatis remediis 15) a nimis confusa commixtione & oblatione remedio- rum 16) a nimis præcipitante salutarium respectum & scoporum prosecutione 17) ab exoticorum balsamicorum, vel præmaturo, vel prodigo usu 18) a reme- diorum sic dictorum Lignosorum indiscreta ordinatione 19) a diætâ majores in- quinationes corporis inducente & denique 20) a qualicunque alia palliativa ul- cerationum tractatione.

§. IV. In speciali ulcerationum therapevtica tractatione sequentes indicationes erunt observandæ 1) ut generice corpus affectum ad futuram spe- cialem curam præparetur 2) ut tam in genere tota humorum massa, quam se- orsim ulceratio præsens per idonea interna adminicula mundificetur 3) ut con- currentes motus inconvenientes corrigantur 4) ut denique congrua diætâ, ratio regiminis & præservatio præscribatur, quo ita e fundamento hæc ulcerosa cor- ruptela

ruptela curetur. Præstat vero in harum indicationum administratione non fugitivo inconstanti & immoderato conatu procedere, sed potius quodlibet negotium cum aliquo moderamine, continentia & patientia perpetrare, quoniam alias ulcerata afflictio ob chronicam suam indolem non parum refractaria est; unde in illius cura constantia & dexteritate opus est, alias facile reliquæ quædam remanent, quæ novis exacerbationibus invitandis quadrant.

§. V. Primam itaque indicationem quod concernit, tunc in genere corpus præparari debet, ut crassæ impuritates primarum regionum abstergantur & evacuentur, quare conveniunt moderatæ purgationes, quæ repetito susceptæ tanto magis profunt, quibus commode usus Mercurii dulcis commiscetur; conferunt vero remedia impuritates mucido-biliosas evacuantia, quemadmodum conjuncta amara abstergentia & resolventia multam utilitatem promittunt: positiva & potentia purgantia imprimis resinosa omittenda sunt, proinde etiam corpus in genere liberandum est ab urgente sanguinis quantitate, quæ in diversis subjectis occurrit, unde opportuna Venæ Sectio instituenda erit, ne in futurum hæc sanguinis plenitudo aliquas molestias afferat, neve ob aliorum remedium usum facile commoveatur & in suspectos impulsus convertatur: neque male in quibusdam subjectis præcipue carnosiss Scarificatio opportune celebratur: de reliquo assidue attendere convenit, an salutare quædam prægressæ Hæmorrhagiæ præsentem affectum aggravent, cui circumstantiæ propterea per congruas & moderatas talium Hæmorrhagiarum revocationes & promotiones artifex consulere debet.

§. VI. Præcipuum officium & artificium Medici in eo versatur, quo tam remote tota Massa Sangvineæ ab omnibus impuritatibus, præsentem ulcerationem offendentibus, liberetur & purgetur, quam positive ipsum ulcus ab adhærentibus impuritatibus abstergatur, præcipue vero per usum remedium internorum; conferunt itaque partim remedia absorbentia, serum acre temperantia, partim etiam mundificantia & hoc serum per diuresin & diaphoresin eliminantia; hinc conveniunt essentia fumaricæ, pimpinellæ albæ, vince-toxici, helenii, caryophyllatæ, ari, angelicæ, gentianæ rubræ, aristolochiæ rotundæ & ipsius Myrrhæ, præterea conducunt decocta paranda e radicibus Apii, bardanæ, cichorii, petasitidis, herba scordii, fumaricæ, centaurii minoris, Ligno sassafras, radice chinæ & sassa-parillæ; qualia Decocta Lignosa imprimis conveniunt, quando habitus corporis est valde humidus, siquidem præterea proficit Mixtura et tinctura Antimonii, essentia succini & pauxillo myrrhæ parata: porro in subjectis humidioribus interdum medicus sulphuris usus conducit, quo flores sulphuris cum absorbente remedio mixti spectant, item tinctura sulphuris cum tinctura Antimonii tartarizata mixta; pro ulceris absterfio-

ne non modo eadem decocta conveniunt, sed etiam iisdem admiscere licet modicam quantitatem herbarum agrimoniae, saniculæ, pyrolæ, quales Paracelsus etiam extollit, quod cum iisdem ulcera interna repurgari queant: non male interdum ejusmodi decoctis junguntur laxantia, velut folia fennæ & poly-podium.

§. VII. Ejusmodi abstergentibus & repurgantibus remediis commode interponenda sunt laxantia e quibus profunt pilulæ de Succino Cratonis, pilulæ de Ammoniaco, de Agarico, extractum panchymagogum Crollii, quibus cum fructuose Mercurius dulcis, balsamica, imprimis Myrrha aut etiam modica quantitas balsami de Capaiva, nec non extracta amara junguntur: præterea confert modestas & repetitas diaphoreses conjungere & subinde constanter externam & internam refrigerationem sedulo evitare: quod si etiam præsens ulceratio valde refractaria, diuturna & confirmata, subinde etiam corpus subjecti admodum impurum admodumque humidum fuerit, tunc interdum proficit modesta salivatio, quæ ad ejusmodi contumacium ulcerum futuram spontaneam concretionem disponit: proinde sedulo evitare convenit, ne corpus denuo inquinetur, sed quo illa repurgatio continetur, ita ut ab intra affluxus impurorum præjudiciosarum intercipiatur, sic ulceratio e fundamento curari potest.

§. VIII. Et quoniam tales ulcerationes non modo interdum ab incongruis congestoriis commotionibus oriuntur, sed cum iisdem aliquamdiu foventur, quin plane exacerbantur, hinc convenit ejusmodi præjudicantes motus congestorios avertere & declinare, minime vero repellere & imoderate coercere, quando itaque congestoriæ & spasmodicæ commotiones præsentem ulcerationem affligunt, tunc intrinsecus conducunt temperantia, antispasmodica & absorbentia, Coralliata & Cinnabarina conjunctis remediis solventibus & temperatis alexipharmacis: præterea confert ordinarias excretiones incongruo successu conservare, inde interdum modestæ diaphoreses profunt; jungantur lenientia sufficienter humectantia & quæcunque alia ad motuum præsentium immoderatorum complacationem ex diætâ & animi regimine contribuant: quod si ejusmodi motus nimis refractarii fuerint, tunc etiam licet mitiora sedativa conjungere; ubique vero ad evacuationum ordinem debite advertere decet.

§. IX. Et quo tota hæc cura efficaciter succedat, præstat omnino convenientem ordinem in regimine & diætâ præscribere; ob id præstat, quo animus ab insolitis & immoderatis patheticis commotionibus liberetur; aer vitetur turbidus, humidus & nebulosus, quin potius magis modestum regimen fervetur; cibi sint puri, molles, liquidi, temperanter aromatizati; minime vero spissi fœculenti valde salini; præcipue nocent pinguedines, facile rancescentes,
hinc

hinc caro suilla ulcerationibus incommoda est, confert vero abstinencia a fermentescentibus acescentibus alimentis & potulentis: porus adhibeatur sufficiens, interdum modice vinosus, ubique vero dilutus; unde etiam decocta & infusa calida prosunt: nimia desidia variorum incommodorum causa evadit; excretionem tam serosam quam consuetam & necessariam Sangvineam promoveantur, & in omnium rerum usu moderamen observetur, quaecunque etiam sub diæta ad repurgationem humorum conferunt, velut Zingiber, sinapi, petroselinum &c. illa etiam conferantur.

SECTIO V.

DE

SPASMIS IN GENERE.

§. I.

ORdo me jam ducit ad utilem & in Medicina practica satis intricatam doctrinam de Spasmodis, quorum therapiam jam in genere explanare lubet, quo specialis applicatio eo facilius formari possit: præsupponit vero rationalis spasmodorum cura certam cognitionem illarum causarum, propter quas hi motus spasmodici administrantur. Ubi mox in limine hujus tractationis removeo illum crudum & sterilem conceptum, qui de spasmodis vulgo formatur, quasi hi consistant in turbulento, tumultuario, perturbato, absolute noxio & omni finali respectu destituto motu; aut quasi sint effectus alicujus materiae perniciosæ genus nervosum stimulantis & varias molestas sensationes & turbas concitantis, cum rectius in simpliciiori spasmodorum dijudicatione illa veritas inculcanda & stabilienda sit, quod spasmi sint ejusmodi causis oppositi & quod ad harum inimicarum perniciosarum, præjudiciosarum & stimulantium causarum remotionem colliment. Et licet satis sæpe causæ irritantes spasmodorum consequutionem involvant, tamen propterea origo & effectus spasmodorum aut prima progressio & nativitas non ab illis causis deduci debet; aliud enim est dum tales causæ naturam irritant, aliud vicissim est, quando natura ad expugnationem hujus molestæ irritationis spasmos adhibet, siquidem contra interdum spasmi nullam talem exquisitam vellicationem, sed plane alias tacitas causas prosequuntur: Et licet non semper effectus intentioni respondeat, i. e. licet non semper adversum objectum per spasmos removeatur, tamen

men propterea falsa esset conclusio, si quis negare vellet, quod spasmi ad hunc finem contendant.

§. II. Absolvuntur itaque spasmi cum augmento motus tonici; quapropter nulla causa peccans illius aptitudinis est, quo tales spasmos per se formet, unde in therapia spasmodorum cum magna circumspectione artifex ad hos motus advertere debet: proinde etiam satis sæpe in spasmodorum oeconomia & familia evenit, ut hic motus plane in malam consuetudinem degeneret, ita quidem, ut remota causa materiali, tamen morbidi illi spasmi continuent & ut vulgo dicitur pro forma exerceantur, ubi natura idealiter materiam peccantem prosequitur, licet illius materialis præsentia absit: quoniam communiter cum consuetudine magna contumacia occurrit, ita perinde singulari prudentia opus est, ne artifex talem contumacem spasmodorum progressum adhuc efficaciam physicam sive causam alicui peccanti adscribat, neve eo ipso, dum imaginarium hostem profligat, tantum contribuat, quo inquilinus & genuinus hostis eo magis in prava sua consuetudine increbescat: Subinde etiam nosse convenit, quod dum spasmi in auctiori & immoderatiore augmento toni consistunt, propterea communiter in tali negotio natura incontinens & immorigera sit, adeoque excessive sese alicui objecto opponat, quæ notitia tantum juvat, ne artifex suscipiat successum cum excessu profligare, neve repente huic excessui se opponat, aut eundem subito supprimat, quales extremitates in therapia communiter pessime cedunt.

§. III. Inter illas causas, quæ spasmos invitare solent, magnam omnino considerationem meretur tam plenitudo, quam spissitudo Sangvinis; cui priori imminuendæ non raro spasmodicæ tales commotiones impenduntur, tanto magis si in negotio hæmorrhagico variae difficultates intercedunt, sive jam ipsa natura alias in suis actionibus immorigera existat & in excessu proclivis sit, ut propterea hoc opus cum tanta evagatione & impatientia aggrediatur, sive in Hæmorrhagiarum successum aliæ turbæ patheticæ vel ex malo regimine, vel incongrua diætâ, vel e prava medicatione intercesserint, ut propterea cum tanta vehementia natura hunc scopum prosequatur, quoniam eundem cum lenitate exequi haud facile potest: præterea spasmi ad spissitudinis humorum emendationem satis frequenter adhibentur, ne varii suspecti infarctus, aut actuales stases suboriantur; & ita etiam alias salutare, sed vel perturbatas, vel difficilius procedentes evacuationes cum spasmodicis provocationibus natura prosequitur, sic hic simplex spasmodorum scopus est, quando cum iisdem natura quaecunque adversum subjectum excutere & remove laborat; ubi pro meliori spasmodorum discretionem omnino observare convenit, an adhuc talis causa præsentanea & in corpore obvia sit; an præsumpta, præsupposita & ad-

adhuc imaginaria existat, uti in moralibus idem contingit, ut anima adhuc quædam objecta prosequatur, licet illa jam remota fuerint.

§. IV. Cum hoc loco sermo præcipue sit de illis spasmodis, qui externum corpus affligunt, eidemque varios dolores incutiunt, ita perinde in horum spasmorum cura singulari prudentia & dexteritate opus est, ob id pro securiori horum tractatione cavendum est 1) ab immoderatis, prodigiis & crassis evacuationibus emeticis, æque ac catharticeis, 2) a negligentiori ordinariarum & necessariarum evacuationum promotione, 3) ab incuriosa conciliatione, æstimatione & tractatione status plethorici & negotii hæmorrhagici, 4) ab aliarum excretionum salutarium suppressarum sinistra & neglecta directione & tractatione, 5) a remediis internis valde calefacientibus & sanguinis massam turgescientibus, 6) a nimio simplicius alterantium & sanguinis massam corrigentium remediorum usu, 7) a communi & promiscuo lignosorum & depurationi sanguinis dicatorum medicamentorum usu, 8) a curatorio, tanto magis liberali interno Salium volatilium usu, 9) a vulgatorum aperitivorum vel calefacientium, vel adstringentium usu, 10) ab aliorum positive adstringentium medicamentorum ordinatione, 11) ab opiatorum remediorum vulgari commendatione & frequenti oblatione, 12) a medicamentis communibus refrigerantibus, 13) ab interno nervinorum & roborantium præmaturo usu, 14) a remediis primas regiones valde turbantibus, 15) a medicamentis internis valde stimulantibus & spasmos ad interiora revocantibus, 16) a Mercurialium, etiam temperatorum, remediorum usu, 17) tanto magis vero a positiva Salivatione, 18) ab incrassantium & absorbentium copiosa oblatione, 19) a nimis, impetuosis & copiosis sudationibus, 20) ab externis valde acris & concentratis remediis, 21) tanto magis vero a præmaturo & liberali salium volatilium usu externo, 22) nec non ab emplasticis acris & tenacibus, 23) proinde etiam a valde emollientibus & partes relaxantibus, 24) ut & a positive repellentibus & potenter adstringentibus, 25) tanto magis a vulgari & imperito Sulphuris usu externo, 26) præterea etiam ab externis valde stupefacientibus, 27) ut et ab inordinato, prodigo et inopportuno balneorum usu, 28) ab acidularum et thermarum confusa et præcipitata ordinatione et ingestione, 29) a medicamentorum confusa et per contrarios effectus operantium commixtione et oblatione, 30) a nimis multiplicata et frequenter variata medendi methodo.

§. V. Methodica et rationalis cura spasmorum generalis requirit omnino selectum indicationum et remediorum, ne potius spasmodici affectus [quod alias facile contingit] pervertantur; unde in therapia spasmorum 1) consuetæ evacuationes in ordinem justum et liberum successum redigendæ sunt, 2) causæ ad hos affectus contribuentes dextre et opportune removeri

debent, 3) motus excedentes et contumaces per interna emendandi sunt, 4) ab extra etiam partibus dolentibus afflictis subveniendum est, 5) proinde congruo tempore partes antea afflictæ roborari debent, 6) conveniens regimen et idonea præservatio pro præsentimorbo præscribi debet; quippe quæ singulæ indicationes non modo cum necessaria continentia et lenitate, sed etiam cum convenienti ordine, successu & constantia exerceri debent, quoniam omnis præcipitata & immoderata medicatio in tali affectu, alias valde contumaci, potius suspectas exacerbationes, quam exoptatas mitigationes post se trahit.

§. VI. Quoad primam indicationem ante omnia corpus ad futuram justam & efficacem curam præparatur per debitam promotionem ordinariam evacuationum; unde præcipue alvus in omni spasmo debet esse aperta; ad hanc apertionem conservandam confert sufficiens corporis humectatio, videlicet potus sufficiens, nec non diætæ liquida, diluens & intestina leniens; quo etiam spectant subjecta alia in diætâ offerenda alvum lubricantia, e prunis & passulis seligenda: Ad excitandam vero alvinam excretionem conducunt remedia correctæ & temperata aloëtica, Pilulæ Stahlianæ & Becherianæ, extractum panchymagogum Crollii, salia digestiva & tartarifata, præcipue Sal Anglicanum: porro interdum proficiunt vina medicata Rhabarbarina, Sennata, polypodiata & modestius helleborina, cum additamento specierum resolventium & roborantium: In nonnullis subjectis multam utilitatem promittunt & afferunt clysteres emollientes & modestius stimulantibus; de reliquo ab aliis purgantibus acerbis resinosis & stimulantibus sedulo abstinendum est: porro confert transpirationem insensibilem in æquali successu conservare & superficiem corporis a qualicunque suspecta constrictione præmunire, eapropter seligendum est regimen modeste calidum: deinde conducunt frictiones corporis molliores cum linteis calidis, quidquod in futurum modestus usus balneorum dulcium ad genericam hanc sanguinis distributionem per universam peripheriam corporis contribuit, modo omnis immodesta exæstuatio sanguinis & orgastica commotio evitetur.

§. VII. Fundamentale negotium in therapia Spasmodorum est, quo illæ causæ, quæ ad Spasmos contribuunt tempestive & congrue removeantur, inter illas primario loco sanguinis abundantia nominanda est; quæ per convenientes Venæ Sectiones aut in aptis subjectis per subordinandas Scarificationes imminui debet: præstat cum hisce imminutionibus sanguinis ordinem justum observare, ne videlicet eadem præsentibus & durantibus adhuc spasmodicis doloribus exerceantur, sed quo potius præservatorio scopo celebrentur; deinde cum iisdem neque excessus, neque defectus committi debet; uterque enim ad spasmodorum exacerbationes excitandas contribuit, præterea prospicere

con-

convenit, ne cum larga & spirituoſa diæta Sangvinis plenitudo iterum augeatur & moleſta commotio provocetur: deinde inter cauſas ratio habenda eſt ſpiſſitudinis Sangvinis, quæ partim per motum ſufficientem corporis, partim per convenientem humectationem emendari debet, ſubjunctis etiam aliis temperatioribus reſolventibus, abſtergentibus & diluentibus remediis, quorum paſſim alibi, ubi ſpiſſitudinis Sangvinis cura tractata fuit, commendata proſtant; quo nomine non inutiliter in ſubjectis carnoſis tempeſtivus & moderatus Acidularum uſus proficit: præterea etiam indagare decet, an aliqualis dyscrasia Sangvinis ad ſpasmorum ortum contribuat, cui emendandæ æque artifex omnem circumſpectam operam adhibere debet; pro quo ſcopo talia adminicula inſerviunt, quæ ad cacoſchymiam corrigendam conferunt; velut ſunt abſorbentia, ſalina abſtergentia, amara reſolventia, diuretica temperata, quo ſpectant eſſentiæ reſolventes & aliæ temperatæ repurgantes ſelectæ baſſamicæ, una cum ſufficienti humorum dilutione & interpoſita atque repetita modèſta laxatione atque temperata diaphoreſi: quo loco adhuc mentionem injicere placet curæ illius edulcoratoriæ lenientis atque emollientis, ad ſpasmus vulgo commendatæ, quæ cum lacte adminiſtrari ſolet; ſed quæ cura non indifcretim exercenda, niſi ſimul ſangvinis ubertas depleatur & primæ viæ repurgentur, in quo paſſu non penitus lactis uſus in ſpasmoticis affectibus contemnendus eſt.

§. VIII. Quoniam vero ſpasmus cum immoderatis motibus & ſenſibili atque dolorifico toni augmento abſolvuntur, ita etiam ad horum motuum mitigationem inducendam omni ſtudio prudens medicus cooperari debet & in hoc ipſo officio juſti & ſecuri gradus obſervandi ſunt, ne mox ejusmodi motus obruantur & confundantur: Confert itaque primo motus lenire; quo conducunt adminicula diluentia, gelatinofa, mucilaginofa, diætetica, juſcula pingvia, lacticia, emulſiva liquidiora, decocta domeſtica, quæ ſingula & ſangvinem diluunt & partes flexiles atque lubricas reddunt, deinde proſunt temperantia, maxime vero nitrata, ut & abſorbentia, ſalina deterſiva & quando ſangvinis organi concurrunt, Corallia rubra præparata: In Sangvineis & floridi corporis ſubjectis, ubi dyscrasia humorum deeſt, conducunt etiam acidulata temperata, quin ipſe uſus acidularum modèſtus: denique etiam conjungantur Sedativa, e quibus convenit cinnabaris, Maſſa Pilularum de Cynogloſſa, Syrupus papaveris rhæados, diacodium montanum, extractum & tinctura chaccarillæ; qualia remedia variis formulis commiſceri poſſunt: Sicut interdum ipſius theriacæ ſimplicis, aut Diaſcordii Fracaſtorii uſus convenit; habent etiam aliquam virtutem, ad mitigandos ſpasmoticos motus efficacem, ſpecies & confectiones de Hyacintho: hiſce remediis interdum interponan-

tur interna resolventia & discutientia ad æqualem sanguinis distributionem opitulantiā, modica tamen quantitate offerenda, ut sunt essentia temperata alexipharmacæ & diureticæ, ut caryophyllatæ, vincetoxici, pimpinellæ albæ, helenii, quemadmodum interpositus usus tincturæ Antimonii tartarifatæ cum essentia succini mixtæ ad motuum emendationem aliquam utilitatem affert. Quod castorei usum attinet, tunc ille subjectis valde plethoricis non satis securus est, quoniam facile ad orgasticas sanguinis commotiones invitandas contribuit; In aliis vero subjectis temperatus illius internus usus non penitus rejiciendus est;

§. IX. Sub hac cura præterea etiam partibus dolentibus succurrendum est, quando partes affectæ, quantum quidem dolor permittit, motu aliquo voluntario exercentur, mediante quo præsentēs stricturæ iterum educendæ sunt: alias in nonnullis subjectis convenit modestus usus Spiritus vini camphorati, intra lintheamina excepti, aut commixti cum spiritu formicarum & lumbricorum terrestrium & sambuci; ita etiam profunt sacculi & cataplasmata e resolventibus & temperatis nervinis speciebus parata, velut e radicibus angelicæ, vincetoxici, caryophyllatæ, figilli salomonis, herbis rorismarini, Majoranæ, salviæ, matricariæ, hyssopi, floribus origani, calendulæ, rorismarini, sambuci, rosarum, stæchados Arabicæ, chamomillæ, verbasci, hyosciami, anethi &c. qualia cataplasmata interdum cum lacte parari possunt; proficiunt etiam suffimigia e floribus stæchados citrinæ, rorismarini, Mastiche, olibano, Ladano, Benzoë & Ligno santalino citrino parata: profunt modestæ frictiones, ut & cataplasmata e segmentis feminum & florum Fœni cum lacte, vino & aqua facta; præterea etiam confert Sapo cum Spiritu vini solutus, cui solutioni nonnunquam Camphora, Crocus & tantillum Spiritus sambuci & lumbricorum terrestrium addi potest? quandoque confert urina vetusta cum calce viva destillata, addito tantillo camphoræ: In nonnullis laudatur cataplasma e jussulo pernæ & caseo vetusto paratum; sunt & alii, qui non sine ratione balneum coriariorum Das Lohgerber Bad extollunt, proficit etiam balneum formicarum & modestus usus balnei cum floribus sambuci & acaciæ paratum; denique mitescēte nimio cruciatu spastico & ubi tumor deest, conducit emplastrum de galbano camphoratum, alibi Empl. saponatum proficit: Salium volatiliū usus externus valde circumspēctus esse debet, quemadmodum etiam sulphuris usus externus neque facilis, neque copiosus sit, siquidem ille famosus spiritus volatilis sulphuratus magis pallativis curis perficiendis inservit.

§. X. Dum spasmi partes, quas detinuerunt, admodum affligunt, ut post illorum spasmorum cessationem in iisdem partibus aliqualis atonia remaneat,

remaneat, hinc convenit exeunte hac cura roborationi partium, haecenus affectarum, operam dare; interne quidem conveniunt tincturae roborantes & quidem, si spasmi fixiores fuerunt, Mixtura e tinctura Antimonii tartarifata & essentia succini parata; alias etiam proficit mixtura nostra consueta roborans: Extrinsecus conducunt spiritus roborantes, velut spiritus formicarum, Serpilli, Rorismarini cum spiritu vini camphorato & essentia croci mixti: Interdum profunt sacculi nervini, maxime vero convenit partes haecenus affectas non statim arduis exercitationibus subicere: Conferunt etiam balnea sicca e speciebus nervinis paranda, ut & suffimigia praedicta roborantia; humida balnea non admodum profunt: Interea etiam conducit partem hucusque affectam successive pristinis usibus & motibus applicare, qua ipsa applicatione necessarium & conveniens robur revocari debet: Denique e reliquo congruo regimine & iusta dieta tantum allaborandum est, quo successive ordinariae vires etiam in affecto loco revertantur.

§. XI. Restat itaque ultimo loco necessariae praeservationis mentionem injicere; ob id ante omnia conveniunt promotiones ordinariarum evacuationum; unde alvus constanter aperta esse debet & pro hoc scopo aliquando ordinentur temperata laxantia, rhabarbarina & correctae aloeticae; quemadmodum vernali tempore vina medicata in usum trahi possunt: Deinde tempestive sanguinis urgens abundantia imminuenda est per Venae Sectiones in pede celebrandas & per subordinandas scarificationes in subjectis spongiosioribus: Ubi vero haemorrhoidalis dispositio adest, ibi convenientes hirudinum applicationes ad loca haemorrhoidalia valde profunt: praeterea multum proficit, si transpiratio insensibilis rite continuatur, ob id praecaveri debet omnis repentina transpirationis suppressio, quin potius interdum modesta diaphoresis concedi potest: Ante omnia animus continens & tranquillus sit & subinde patheticae commotiones imprimis ira, terror & immoderata libido evitentur, praecipue spasmis subjecti homines castam vitam fervent, quoniam talis concupiscentia & animum & corpus valde commovet: Subinde interdum praeservatorio scopo usurpentur remedia absorbentia, salina detergentia & nitrosa: Multum etiam prodest sufficiens humectatio corporis; quare potus temperatus, diluens & sufficiens convenit; nocet contra potus spirituosus, multum vinosus, valde saturatus & crassus: Conferunt decocta liquidiora, imprimis herbae theae, non vero fabarum Cesse: Ita etiam conducunt gelatinosa, liquidiora, mucilaginosa & interdum lacticia: Porro praeservatorie conveniunt in subjectis carnosioribus Acidulae & thermae modestius usurpatae: omne frigus siue internum siue externum nocet, modestus tamen calor proficit; Motus sufficiens & peregrinatio est singularis medicina

præservatoria Spasmodorum, de reliquo quoad alias circumstantias congruum moderamen fervetur.

CAPUT I.

DE

PLEURITIDE SPURIA.

§. I.

Generalem hanc Spasmodorum practicam explicationem nunc ad suas subordinandas species duco, in qua speciali explicatione eo magis succincta & manifesta esse potest reliqua deductio: Et ita primum conspectui nostro sese submittit præsens affectus thoracis spasmodicus, qui quadantenus pleuritidem æmulatur, licet adhuc ab actuali & intimiori inflammatione liber sit, est interim præsens morbus satis contumax, qui cum tempore in acerbiora pathemata spasmodica degenerare solet, si negligentius aut inconvenientius tractatur: Quando vero illius genuina therapia commendata est, tunc ante omnia ejusdem causæ usitatæ, simplices & genuinæ exponendæ erunt, quo cura suis causis rite respondeat: Ante omnia præstat observare, quomodo præsens affectus in quibusdam subjectis omnino moliminibus hæmorrhagicis anomalis & per externum corpus vagantibus accenseri mereatur, sicut ad hujus morbi plenariam invitationem illæ causæ disponunt, quæ non modo ad augendum, sed & impellendum sanguinem contribuunt: Præterea sciendum est, quomodo nonnunquam immodestius repressæ diaphoreses, aut auctiores transpirationes eundem affectum provocent; sicut reliquæ causæ & circumstantiæ cum hisce fundamentalibus causis coincidunt, ut ad minimum tantum innotescat, quomodo ejusmodi spasmi pectoris excretionem aliquam pro suo scopo habeant.

§. II. In cura hujus affectus exquisitius administranda & ab infelici successu præoccupanda, cavendum est 1) ab evacuationibus crassis, emeticis atque catharticis 2) a curatorio usu Venæ Sectionis 3) a perturbatione, aut negligenti promotione ordinariorum evacuationum 4) a medicaminibus & regiminibus valde calefacientibus & diaphoreticis 5) a curatorio usu salium volatilium 6) a communi ordinatione narcoticorum remediorum 7) a larga pectoris emollitione & expectorantium oblatione 8) a remediis externis valde emol-

emollientibus & repellentibus 9) a nimis multo & confuso medicamentorum usu 10) ab internis adstringentibus & ordinarios progressus motuum turbantibus 11) a remediis antispasmodicis dubiis & minus probatis & denique 12) a salium volatilium & remediorum sulphuratorum usu topico.

§. III. Specialis therapia hujus affectus sequentibus nititur indicationibus practicis, 1) ut ordinariae evacuationes promoveantur, 2) ut motus spasmodici ab intra mitigentur 3) ut per congrua externa remedia dolores praesentes & urgentes emendentur & 4) ut debita praeservatio praescribatur: Quoad primam indicationem ante omnia alvinæ excretioni prospiciendum, quo illa libera & sufficiens sit; unde interdum convenit eandem provocare per mitiora laxantia, rhabarbarina, fennata, polypodiata, correctâ aloetica & helleborina, passulata, prunata & ipsum magnesiæ albæ usum: Prospiciendum modo est, ne alvus cum aliquo impetu & sensibili stimulo commoveatur: Deinde ratio habenda est, quo æqualis sanguinis progressus invitetur & transpiratio necessaria promoveatur; quo nomine convenit regimen modeste calidum servare & interdum moderatam diaphoresin fuscitare cum temperatis bezoardicis, quo satisfaciunt nonnunquam diaphoretica fixa & subjectis floridioribus Mixtura simplex; interdum etiam conveniunt temperatæ essentiæ alexipharmacæ, velut helenii, ari, caryophyllatæ, vincetoxici, pimpinellæ albæ: Cavendum vero est, ne sub horum posteriorum remediorum usu anxium regimen conjungatur.

§. IV. Deinde motibus spasmodicis urgentibus & insistentibus subveniendum est per remedia lenientia, temperantia & sedantia: Prioris classis sunt decocta gelatinosa, e Cornu Cervi, scorzonera & hordeo parata, additis herbis veronicæ, scordii, chærefolii, fœniculi, passulis majoribus, caricis pinguibus: vel conducunt temperata lacticinia & emulsiva, ex aquis scordii, cardui benedicti, plantaginis, scabiosæ, florum sambuci, fœniculi, rosarum, liliorum convallium, ceraforum nigrorum, amygdalis dulcibus, pineis, semine cardui mariæ, papaveris albi & saccharo cando parata: Præterea leniunt spasmos oleorum moderati usus; quo pertinet oleum amygdalarum dulcium cum saccharo cando in Elæosaccharum conversum, ut & modicus usus spermatis ceti cum decocto veronicæ assumptus: Temperant hos motus pulveres absorbentes, præcipue oculi cancerorum citrati, aut reliqui pulveres nitrosi & usitati antispasmodici, cinnabarini; quo nomine etiam conveniunt potiones ex prædictis aquis parandæ, cum additamento oculorum cancerorum citratorum & antimonio diaphoretico, quodsi etiam multus sanguinis orgasmus contingat, tunc commisceri possunt corallia rubra præparata; sedativo vero scopo proficit Chaccarilla, nec non Massa Pilularum de Cynoglossa & simpliciora

papa-

papaveracea, uti syrupus papaveris Rhæados, potionibus & decoctis admixtus hoc nomine proficit.

§. V. Cum hisce remediis, intrinsecus oblatis, conjungenda etiam sunt apta externa adminicula, quo loco commendo spiritum vini camphoratum intra lintheamina exceptum & ad locum dolentem applicatum; qui interdum cum Spiritu formicarum misceri potest: Præterea conveniunt cataplasmata e speciebus lenientibus, discutientibus & temperatis nervinis parata, cum camphora & croco mixta; similem utilitatem habent sacculi, e speciebus discutientibus & nervinis parati & cum spiritu camphorato aspersi; unguenta vero & emplastra non conveniunt, nisi Emplastrum Saponatum illo tempore cum moderamine adhiberi queat, quando primarius fervor hujus affectus minuitur, quo tempore etiam interne exhiberi potest essentia pimpinellæ albæ cum essentia succini mixta, aut mixtura e tinctura Antimonii acri, spiritu cornu cervi & essentia succini parata: Frictiones modestæ tum affecti loci, tum dorfi, perinde aliqualem utilitatem in hoc casu promittunt. Præservatio denique hujus morbi ita est instituenda, ut tempestive urgens sanguinis abundantia imminuatur, ut alvus constanter succedat, ut impuritates biliosæ interdum abstergantur, ut transpiratio insensibilis non perturbetur, ut animus a patheticis commotionibus liberetur, ut diæta sit leniens, temperata, mollis, neque valde alimentosa, nec spirituosâ, ut potus sufficiens & diluens concedatur, ut immodestæ commotiones & exæstuationes corporis evitentur, ut denique in aptis subjectis peregrinationes ad thermas & acidulas concedantur; ita undique causæ ad hunc affectum disponentes præscinduntur.

CAPUT II.

DE

ARTHRITIDE.

§. I.

Affectus Arthriticus, qui in experientia medica non infrequens est, sed modo solus, modo in comitatu aliorum spasmodicorum morborum affligit & subinde tam valde dolorificus est, quam facile in suspectum habitum degenerat, aut denique in paralyticum effectum delabitur, meretur propter singulos hos respectus etiam specialem tractationem, licet generalis spasma-

spasmodum therapia commode ad hanc speciem spastica afflictionis applicari queat: Eo major tamen circumfpectio & dexteritas adhibenda est, quo citius talis motus non modo in contumacissimam consuetudinem transit, sed & quo facilius secundum diversitatem agrotantium & medicationum fugitivus & vagus evadit, ut denique Medicus eundem in diversis corporis regionibus tanquam fugacem hostem profligare debeat: Antequam vero tale quid eveniat, magna industria adhibenda est, quo ejusmodi affectui tempeftiva medela ordinetur & talis quidem, quæ directe eidem adæquata est: Etenim quo magis pro hoc morbo afflicti vagabundas, contrarias, multiplicatas & confusas medicationes desiderant & admittunt, eo certius in prædictum statum talis morbus degenerat, qui deinde omnem medicationem utilem & alias congruam respuit, quin potius ob continuatam remediorum applicationem immoderatio & acerbior evadit.

§. II. Inde etiam contingit, ut, quo plures Medici ad arthriticorum curam convocati sunt, eo minus inde agrotantes certam opem acquirant: tanto vero magis ominosum est signum, si in hoc morbo vulgatæ empiriæ exercitiæ fuere, aut citra respectum ad genuinam causam mox remedia universalia adhibita sunt: unde multum omnino refert, quo in cura Arthritidis rite adornanda & administranda ante omnia causæ veræ & præfentes perpendantur & deinde recte tractentur: In numero harum causarum præcipuam attentionem meretur urgens sanguinis plenitudo, quæ tempeftiva & congrua imminutione indiget; quam interdum ipsa natura sua sponte profequitur, sed cui prosecutioni sese immiscent vel spontaneæ immoderate methodi vel incongruæ medicationes, ita ut graves confusiones & anomalix ejusmodi motibus sese conjungant. Deinde observare etiam convenit, quomodo multiplices immodestæ sanguinis & reliqui corporis commotiones, five ex animi pathematibus, five e diæta, five e malo regimine provenerint ad præfentem affectum invitandum non raro contribuant, uti præcipue & Venus & Bacchus hujus affectus parentes esse conspiciuntur, nisi per hæreditatem aliquando hoc malum innocentia subjecta corripiat: neque quidem negandum est, quomodo in subjectis carnosioribus & magis plethoricis repentinæ & multiplices refrigerationes post prægressam paulo majorem exæstuationem talem morbum invitaverint, quales causæ longe frequentiores existunt, quam quæ vulgo imaginariæ alicui acrimoniæ sanguinis adscribuntur; ubique vero prudens artifex habebit occasionem, quo plus vitioso motuum processui, successui & excessui, quam materiarum peccantium nocumento & detrimento invigilet.

§. III. Quamvis alias præfens morbus satis contumax & immorigerus existat, tamen nihilominus singulari prudentia in therapia recte exercenda

opus est; quoniam vel levis aberratio gravem ejusdem morbi exacerbationem causari potest, hinc cavendum est 1) a quibusvis impetuosus tam anotericis, quam catotericis evacuationibus 2) a negligenti conciliatione, dijudicatione & tractatione status plethorici & negotii hæmorrhagici 3) a nimis parca & nimis larga sanguinis artificiosa subtractione 4) a positivo & impetuoso Hæmorrhagiarum salutarium deficientium impulsu 5) a confusa & curatoria sanguinis missione 6) a negligentiori ordinariarum evacuationum promotione 7) ab impetuosus & copiosis sudationibus 8) a remediis crasin humorum nude corrigentibus & alterantibus 9) a medicamentis calefacientibus, acribus, concentratis, spirituosus, sulphuratis 10) a remediis exoticis lignosis 11) a salivatione Mercuriali 12) a Salium volatilium curatorio usu 13) ab omnibus adstringentibus medicamentis 14) a narcoticorum remediorum usu vulgari, tanto magis vero liberali 15) a regiminibus vel æstuosis, vel refrigerantibus 16) a nimis confusa, multiplici & copiosa remediorum ingestione 17) a præmaturo interno & externo usu nervinorum 18) ab externis repellentibus & sulphuratis remediis 19) a topicis unguinosis & emplastris tenacibus, acribus & valde spissis & 20) a frequenti variatione in methodo medendi.

§. IV. In speciali Arthritidis Therapia, rite administranda & secure atque efficaciter exercenda, indicatur 1) necessariarum evacuationum promotio 2) excedentium motuum mitigatio 3) urgentium dolorum per topica remedia lenitio 4) futurarum invasionum arthriticarum præoccupatio; Quoad primam indicationem ante omnia alvina excretio libera esse debet, quo simul impuritates biliosæ sufficienter abstergantur, ne cum illis sanguis in organicum aliquem motum transferatur: Quare non æque talia cathartica seligenda sunt, quæ secundum veterum opinionem tartaream acidam materiam e corpore ducere debent; ut vulgo hoc nomine inter medicos laudantur myrobalani, sed potius conferunt mitiora & vel rhabarbarina, vel correctæ aloetica & helleborina, vel fennata & polypodiata, uti etiam prunata & passulata alvum laxantia conducunt: Præterea hoc nomine profunt salia laxantia tartarifata, sal anglicanum, quin ipsa magnesïa alba: Deinde confert opportuno tempore sanguinis ventilationi operam dare & quidem magis præservatoriis, quam curatorii scopis, sicuti Venæ Sectio æquinoctialis in pede instituta & subordinata scarificatio in subjectis spongiosis non parum proficit: Eapropter tamen ab ejusmodi evacuationibus non absoluta cura atque salus expectanda est: Faciunt interim hæ evacuationes tantum, quantum possunt & quantum debent: Et si non in futurum affectum statim mitiorem reddunt, tamen præoccupant, ne acerbior fiat, neque frequentius irruat: Præterea in subjectis Hæmorrhoidariis Hirudinum applicatio ad loca hæmorrhoidalia post præmissam Venæ

Venæ Sectionem iusto tempore in usum tractam perinde singularem suam utilitatem promittit.

§. V. In altera indicatione, ubi circa motus excedentes Medicus occupatus est graviores sane difficultates occurrunt; absolvitur interea talis indicatio variis modis & quidem per lenitionem, quando ordinantur auxilia diluentia, humectantia, gelatinosa, mucilaginoso, temperata lacticia & emulsiva, quo pertinet decoctum Cornu Cervi, Cichorii, Hordei, Avenæ, modestius citrata & passulata: Neque penitus improbari potest modestus usus Emulsionum in subjectis mollioris & sensibilibioris indolis, ex aquis scordii, plantaginis, scabiosæ, galegæ, florum sambuci, acaciæ, tiliæ, ceraforum nigrorum, amygdalis dulcibus, pineis, semine papaveris albi paratarum: sicut in subjectis floridioris habitus serum lactis in usum trahi potest; quo collimat illa novaturiens medicatio per Lac: cavendum modo est ne talis cura per lacticia improvide suscipiatur, aut cum larga pingvioris lactis oblatione administretur; deinde profunt etiam temperantia & illa quidem vel simpliciora absorbentia vel oculi cancrorum citrati, vel corallia rubra præparata in subjectis floridioribus, ubi orgasmus sanguinis concurrunt, porro conveniunt etiam pulveres nitrosi aliquoties per diem exhibendi; cavendo ne nitrum nimis prodiga quantitate simul & semel offeratur, sed potius in modica quantitate & repetita vice exhibeatur.

§. VI. Præter hæc auxilia, motuum emendationi dicata, tertio conveniunt remedia sangvinem subtiliorem & floridiorem modestius incrassantia & in orgastica sua commotione refrænantia, qualia sunt absorbentia, corallia rubra præparata, Species de Hyacintho & acidulata prædictis mucilaginosi decoctis mixta, quæ posteriora vero cum discrimine & cautela usurpanda sunt, imo quæ rectius omitti debent, quando aliqualis dyscrasia sanguinis concurrat; corrigunt etiam hos motus sedativa selectiora e quibus placeat commendare cinnabarim ut & corticem chaccarillæ, qui per aliquot dies, vesperi exhibitus, præ aliis securius proficit: Vulgata vero opiata non satis tuta sunt in ejusmodi affectu, quoniam eundem vel magis corrumpunt, vel in alios confusos affectus conjiciunt; conferunt porro remedia æqualem sanguinis distributionem promoventia & ex illis temperata alexipharmaca, quæ tunc cum modesto regimine diaphoretico sublevari possunt, quando præsens affectus quantisper remittere videtur: & ad hanc distributionem sanguinis adjuvandam conducunt frictiones corporis cum linteis calidis: denique ad correctionem motuum etiam contribuunt quædam derivantia adminicula, e quibus imprimis profunt laxationes cum correctis Aloeticis remediis provocatæ, cucurbitularum coecarum applicationes ad oppositas regiones,

cujus qualitatis etiam est moxa Indorum, sive superficialis adustio & sub hoc sensu conciliata averfio motus ab affectis locis : Hisce annumero motum voluntarium corporis, qui multum confert ad horum spasmorum emendationem & futuram præoccupationem.

§. VII. Sicut hætenus commendata auxilia intrinsecus motus spasmodicos mitigare debent, ita etiam in usum trahi possunt remedia quæ præsentis urgentes dolores ab extra temperant & leniunt & inter hæc conveniunt modestæ frictiones partium dolentium, nec non remedia mitius discutientia & alium sensum in dolentibus regionibus excitantia ; quemadmodum camphorata hoc nomine profunt, ubi spiritus vini camphoratus intra lintheamina exceptus cum essentia croci mixtus pari modo applicari potest ; deinde potest interdum talis spiritus misceri cum Spiritu Formicarum, Lumbricorum Terrestrium & tantillo Spiritus Serpilli, servata illa cautela, ne nimis prodige aut frequenter talia spirituosæ applicentur : In initio præsentis affectus conducit emplastrum Saponatum Barbette cum aliquo moderamine applicatum, ne videlicet nimis diu loco dolenti adhæreat ; quin interdum confert illud emplastrum cum lintheamine obtectum, ne immediate partem contingat, applicare : Et sub simili cautela ceratum de galbano, tam in initio, quam in declinatione hujus affectus adhiberi potest : Non admodum tutus est usus externus salium volatilium, præcipue cum sulphure mixtorum, qualia medicamenta facile ad retropulsionem horum spasmorum admodum periculofam contribuunt & potius palliativam efficaciam exserunt : denique conferunt frictiones cum sacculis nervinis & præservatorio scopo atque tempore post sufficientem corporis præparationem, thermarum usus externus aliquoties in tali necessitate proficiuus deprehensus fuit.

§. VIII. Quando primarius hujus affectus vigor sufficienter mitigatus fuit, tunc circa finem curæ convenit mixtura roborans, quæ ab intra partes hætenus affectas iterum cum sufficienti tono instruit, ne in futurum aliqua laxitas easdem detineat, ita etiam exeunte curâ balnea ficca nervina, locum inveniunt, quæ contra magis perniciofa sunt, quando affectus adhuc in acerbiori gradu persistit, licet etiam in initio hujus morbi, quando corpus sufficienter præparatum æque ac in declinatione balnea formicarum, aut cum floribus acaciæ, stoechados Arabicæ & herba rorismarini parata profint : Quoad Præservationem denique præstat tempestive sanguinem abundantem ventilare ; deinde ordinarias excretiones & inter illas transpirationem insensibilem in justo ordine conservare : Maxime vero vitandum est frigus & rectius moderatus calor conservari debet : Unde etiam aër humidus & frigidus nocet ; diæta sit temperata diluens, gelatinosa non luxuriosa neque valde aromatica &

& spirituosā : Abstinentum est a multo potu vinoso, ab inebriationibus & ab alio potu spisso admodumque saturato, quin potius potus sufficiens quidem, ast dilutior & temperatior sit : Neque etiam in præservatoriis usibus in subiectis spongiosis, post sufficientem corporis præparationem, acidulæ & thermæ rejici possunt : proinde animi tranquillitas eximie proficit & inter alias incontinentias etiam concupiscentia venerea valde nocet : corpus in motu sufficienti, sed non immoderato conservetur, nimia vero quies & impetuosæ commotiones nocent ; valde etiam evitanda est subitanea mutatio frigoris cum calore ; in reliquis negotiis semper temperies præferatur.

CAPUT III.

DE

ISCHIADICO MALO.

§. I.

INter alios spasmodicos affectus valde dolorificos & ægotantem æque ac medicum affligentes Coxendicum dolor sive Ischiadicum malum occurrit, quale malum eapropter, quoniam aliam regionem aliamque ætatem invadit atque detinet, singulari & speciali studio exponendum est : quo vero therapia magis idonea, efficax & fundamentalis pro hoc morbo inveniat, ita expedit illius causas usitatiores indagare : Et in hoc negotio magna industria observare convenit, quomodo præsens malum satis arcte satisque tenaciter cohæreat cum motu sanguinis hæmorrhoidali, unde hi spasmi vel hæmorrhoides difficulter exeuntes præcurrunt, vel perturbatas & suppressas sequuntur, vel post legitimum & tempestivum hæmorrhoidum reditum denuo evanescent atque cessant : quippe quæ circumstantiæ bene perpendendæ sunt, ne in nexu hujus affectus cum negotio hæmorrhoidali gravis confusio committatur, qualis vulgo in pathologia & praxi medica conspicitur : Neque quidem necesse est, quo unquam hæmorrhoides ad actualem perruptionem pertigerint, siquidem hoc malum etiam hæmorrhoidalem fluxum urgere & deinde in aliquo anomalico decursu continuare potest atque solet ; uti spasmis perquam familiare est, quod in pravum habitum degenerent, adeoque ab illo genuino scopo, quo collimare deberent, deflectant ; quare prudens artifex in hoc passu invenit, quo naturam in ordinem justum convertat.

§. II. In cura præsentis affectus eadem cautelæ observandæ sunt, quæ passim hætenus de diversis aliis spasmodicis morbis traditæ fuerunt, imprimis vero 1) evitandæ sunt quælibet vehementes & prodigæ evacuationes, 2) quælibet impetuosæ sanguinis commotiones, tum per regimina, tum per medicamina valde calefacientia, 3) nocent curatoria oblationes Salium volatilium, tanto magis vero oleosorum, 4) nocent etiam simplices & continuatæ humorum correctiones, sine necessaria evacuatione administratæ, 5) nocent interna nervina spiritiosa concentrata, quando aliis necessariis indicationibus præferuntur, 6) nocent vulgata martialia, sic dicta aperitiva, 7) ut & omnia alia adstringentia, 8) nec non humores valde incrassantia, 9) & necessarias evacuationes perturbantia, 10) nocent etiam communia narcotica, tanto magis frequens eorum usus, 11) abstinendum etiam est ab externis refrigerantibus, adstringentibus, repellentibus & sulphuratis, quæ facile spasmos ab extra introrsum convertunt & affectum periculosiorem reddunt, 12) nocent denique qualescunque offensiones motuum hæmorrhoidalium, aut posteriores perturbationes difficilius exeuntium & imminentium Hæmorrhoidum.

§. III. Specialis cura Mali Ischiadici perinde hætenus usitatis & commemoratis indicationibus nititur, quare ordo hujus Therapiæ, rite administrandæ, hic est, ut ante omnia alvus aperta & libera sit, quæ si ficior fuerit, per interna nitrosa, correctæ Aloëtica, Rhabarbarina, passulata, prunata, tartarifata, Magnesiam albam, Sal Anglicanum promovenda & facianda est: deinde conveniunt remedia motus spasmodicos corrigentia, quo spectant interne lenientia, diluentia, humectantia, ut decocta mucilaginosæ, quo ipsa gelatina Cornu Cervi & decoctum Cornu Cervi citratum pertinet; Non minus huc conferunt lacticinia temperata, neque valde pingua, quare æstivis temporibus ipsum serum lactis proficit; Huc etiam spectant in subjectis mollioribus & sensibilibus emulsiva: quando vero in diversis subjectis habitus corporis floridior fuit, tunc commode temperata acidulata in usum trahuntur: præterea conveniunt absorbentia sive simplicia sive citrata, corallia rubra præparata, maxime pulveres nitrosi & antispasmodici, quibus mitioribus remediis interponantur alia efficaciora interna resolventia & selecta diuretica, quo per promotionem ordinariarum evacuationum extrinsecus sævientes motus spasmodici emendentur & avertantur; quare conferunt salina digestiva & tartarifata remedia, nec non essentia temperatæ alexipharmacæ, quæ cum essentia succini misceri possunt: denique etiam interdum interponenda sunt sedativa remedia, e quibus quoad securitatem præcipuum sibi vindicat locum chaccarilla, quæ vesperi per octiduum in pulvere, vel in extracto exhibenda est; non minus etiam Massa Pilularum de Cynoglossa & Spe-

Species de Hyacintho cum prædictis pulveribus temperantibus mixta pro eodem fine adhiberi possunt.

§. IV. Præter hæc interna auxilia combinanda & adhibenda etiam sunt externa tam resolventia quam motus exorbitantes mitigantia: Maxime confert affectam partem in calore modesto conservare, siquidem frictiones cum linteis calidis admodum proficiunt: Profunt etiam fomenta vaporosa & sic dicta balnea sicca, quo balnea formicarum referri merentur, non minus confert miscela e spiritu vini Camphorato, spiritu formicarum & serpilli cum linteamine excepta & parti dolenti applicata, cui Mixturæ etiam tantillum essentia croci conjungi potest: Porro proficit Emplastrum Saponatum Barbette non nimis diu parti dolenti imponendum, sed aliquoties removendum, ita etiam ceratum matricale & de galbano camphoratum cum modamine applicatum confert, modo affectus præsens non acutus & in summo fervore constitutus sit: Porro profunt suffimigia e floribus rorismarini, storachados citrinæ & arabicæ, e Mastiche, Olibano, Ligno Santalino citrin. & Sassafras parata: Conferunt etiam sacculi modestius nervini calefacti parti dolenti per intervalla applicandi; Et quando contingit, ut quidam patientes stragula plumacea ferre nequeant, tunc confert alia tegumenta seligere, quomodo experientia teste ejusmodi superficiales spastici affectus nonnunquam plumacea tegumenta haud perferre soleant: Præterea ad hujus affectus faciliorem emendationem motus corporis modeste exercitati, prout circumstantiæ promittunt, multum emolumenti afferunt.

§. V. Quando in hoc affectu molesta flatulentia concurrit, tunc utilitatem aliquam afferunt clysteres emollientes & remissius roborantes; alioquin etiam frictiones cum molli excutia commissæ profunt & si tales spasmi ad interiora retropulsi sunt, tunc conferunt nitrosa remedia & chaccarrilla, una cum clysteribus emollientibus interpositis: quando denique hic affectus paululum remittit, tunc conducit Mixtura roborans usitata, quemadmodum in reliqua cura hujus morbi externe miscela e Spiritu serpilli & liliorum convallium parata proficit: Præservatorie conveniunt Venæ Sectiones in pede, hirudinum applicationes ad loca hæmorrhoidalia, repetitæ modestæ laxationes cum remediis correctis aloeticis, usus thermarum temperatarum externus, mobile vitæ genus, promotio & apertio Hamorrhoidum, diæta temperata & a luxurie & intemperantia libera, potus temperatus, neque valde spirituosus, neque admodum saturatus, animi tranquillitas & continentia, castitas & abstinencia a veneris usu, evitatio imperuosarum commotionum & exercitationum corporis, ut & subitaneæ immutationis frigoris cum calore: quibus singulis tempestive & rite administratis & observatis, id obtineri potest,

test, ut præsens alias quidem satis contumax affectus, legitime præoccupari queat.

CAPUT IV.

DE

PODAGRA ET CONNEXIS AFFE- CTIBUS SPASMODICIS.

§. I.

Podagræ cura si in qualibet conditione votis & desideriis exacte responderet, esset omnino opus quoddam in quo solo tractando & exercendo Medicus occupationem satis laboriosam reperire posset: imo quod opus afflictis podagricis desideratissimum & avaris Medicis gratissimum esset, cum podagrici, qui communiter divites sunt, plena omnino manu Medici officium remunerari deberent; Ast mihi videtur in hoc negotio singulari modo specialem divinam providentiam occurrere, dum plurimi luxuriosorum podagricorum adhuc in corpore suo luere debent, quo animus ab usitatis podagricorum vitiis cum tali flagello avertatur & insuper emendetur: Etenim teste ipsa experientia & notante Baglivio plurimi podagricorum vel luxurie vel plenitudini, vel intemperantiæ sunt addicti, licet etiam e multis pauci ab hisce vitiis immunes tamen deprehendantur: illud interim hoc loco tenendum, quod pro podagra confirmata sero medicina paretur, neque absoluta liberatio unquam constet aut promitti queat, nisi palliativa & interdum temeraria cura adhibeatur: e qua satis sæpe cum evidenti damno retropulsio podagræ in interiora corporis ortum traxit.

Conf. Stablii Disp. de Podagra nova Pathologia.

§. II. Quod si itaque spes quædam de perfecta podagræ cura concipi poterit, tunc mox in primis accessibus talia apta adminicula ordinanda sunt, quæ causam mali tollunt & avertunt: Quo diutius enim afflictio vel celatur, vel cum diversis & perversis artificiis tractatur, eo magis increbescit, ut vix postea congruæ alicui methodo obtemperet: Eo magis vero in podagræ cura multiplices mutationes suspectæ sunt: Neque quidem sub usu alterius convenientis methodi facile liberatio & restitutio perfecta expectanda est, quo con-

constanter afflicti patientes pristinis vivendi moribus atque modis indulgent: tanto magis etiam refractarius hic evadit morbus, quo magis subjectum quoddam per hæreditatem spasmodicis aliis commotionibus obnoxium redditum deprehenditur, aut quo magis prægressæ alterius speciei spasmodicæ afflictiones perversè tractatæ fuerunt: Præstat itaque præsentis affectus veras & genuinas origines ante omnes alias disquisitiones indagare, iisdemque in therapia tempestive, rite & perite satisfacere, quo loco imprimis scire convenit, quomodo cruciatus podagrici & concurrentes interdum arthritici satis arcte cohæreant cum negotio hæmorrhagico & præcipue quidem hæmorrhoidali, licet in futurum quando hi affectus accreverunt posthabito hoc respectu motuum errores i. e. erronei & exacerbati progressus accusandi & legitime tractandi, ut tali tempore natura Hæmorrhagiarum redditum attendat, sed huic motuum erroneo exercitio, in pravam consuetudinem converso, indulgeat.

§. III. Quanquam affectus podagrici communiter valde crassi & contumaces existant, tamen ea propter in illorum cura minime temeritati studere convenit, quin potius cavendum est 1) ab immoderatis & crassis evacuationibus 2) præcipue ab Emeticorum remediorum usu, sicut experientia teste emeses facile ad podagræ retrocessionem contribuunt 3) ab ordinariarum & necessariarum evacuationum perturbatione aut negligentiori promotione 4) a confusa aut excessiva aut defectiva sanguinis subtractione, 5) a negotii hæmorrhoidalis obliviosa conciliatione & qualicunque exacerbatione & ulteriori confusione 6) a remediis valde calefacientibus, concentratis, nervinis 6) a salium volatilium curatorio usu 8) a communi narcoticorum ordinatione 9) a nuda massæ sanguineæ correctione & imaginariæ Sanguinis acrimoniæ edulcoratione 10) a vulgari exoticorum lignosorum usu 11) a suspectis mercurialibus remediis, aut actuali salivatione 12) ab excedente interna lenitione & emollitione 13) ab externis adstringentibus, repellentibus, sulphuratis & refrigerantibus 14) ab externis nimium emollientibus & per contrarios effectus operantibus 15) ab incauto salium volatilium topico usu 16) ab unguinosis & emplasticis vel valde pinguibus, vel valde tenacibus, aut acribus, 17) a multiplici variatione methodi medendi & nimis prodiga remediorum ingestione 18) imprimis ab experimentorum universalium multiplici ordinatione & variatione, 19) a topicis stupefactoriis, quæ vitalem vigorem in affecta parte valde debilitant & suspectos tumores causantur; denique 20) a qualicunque audacia medica in profligatione horum affectuum interdum familiari,

§. IV. Quanquam specialis præsentium podagricorum affectuum Therapia penitus cum præcedentibus actibus, maxime vero cum mali Ischiadici cura conveniat, brevibus tamen placet prædicta auxilia & consilia ad has

prædictas podagricas afflictiones applicare & ibi omnino consultum est, quo patientes, cum tali morbo correpti, non ita diu, uti vulgo moris est, calamitatem suam celent; ita enim prudens artifex opportunam nanciscitur occasionem, quo talem affectum tempestive quoad fundamentum suum aggredi queat, ubi in primis initiis cura ad negotii hæmorrhoidalis debitam promotionem & moderationem dirigenda est: Curatorie quidem in affectibus podagricis ante omnia præstat prospicere, quo alvus libera sit, quæ si ficcior aut strictior fuerit, cum lenientibus, laxantibus, rhabarbarinis, correctis Aloëticis, magnesia alba & similibus abstergentibus, liberanda est: quodsi etiam colicæ & flatulentæ molestiæ occurrant, tunc commode clysteres emollientes, remissius roborantes & mitius stimulantés adhiberi possunt: Siquidem proinde ad alvi liberationem inducendam Pilulæ Stahlianæ aut Becherianæ multam utilitatem afferunt: Deinde motibus spasmodicis affligentibus per eadem auxilia, quæ præcedentibus casibus commendata prostant, succurendum est & huc conferunt lenientia, gelatinosa, decocta diluentia, emulsiva, lacticinia, temperantia, nitrata, antispasmodica Cinnabarina & denique selecta sedativa; quo cortex chaccarillæ per plures dies vesperi adhibitus conducit: Hisce subjungantur remedia sangvinis æqualem motum & distributionem promoventia tam temperata alexipharmaca, parcius oblata, quam etiam remedia mitius diuretica, tam salina deterfiva, quam resolventia; sicut extra acerbiorum gradum horum affectuum mixtura e tinctura antimonii acri & essentia succini parata convenit: In quibuscunque subjectis sangvis subtilior & floridior fuit in iisdem non modo prædicta gelatinosa & mucilaginosæ, sed & temperata acidulata conveniunt, sub illa cautela, ne nimis frequenter adhibeantur: Denique etiam in hoc statu absorbentia citrata & corallia rubra præparata conducunt.

§. V. Cum autem interna hæc remedia non nisi reliquum affectum eousque præparent, quo reliqua subordinanda auxilia eo majorem utilitatem afferant, ita in podagræ cura tam medici, quam patientes etiam ad externa remedia confugiunt: Horum vero passim varia recensentur & placet hoc loco quædam e prædictis capitibus repetere; habet itaque aliqualem utilitatem spiritus vini camphoratus nonnunquam cum Essentia Croci, Spiritu Formicarum, Lumbricorum terrestrium, Serpilli, Liliorum convallium mixtus, cum linteolis applicatus, sed neque nimis copiose neque nimis frequenter adhibendus: Proinde urina vetustior cum pauxillo calcis vivæ & camphoræ mixta proficit; huc etiam spectat caseus liquefactus vetustior cum pelle leporina ad affectas partes applicandus: Sic etiam segmenta & collectanea seminum & flo-

florum fœni, five cum aqua, five cum lacte, five vino aut urina decocta, profunt: Pari ratione modestus & circumspectus usus Emplastri Saponati, intra linteamina excepti, convenit: Famofus ille spiritus sulphuratus volatilis non nisi cum maxima prudentia, neque nimis frequenter, neque nimis copiose applicari debet: Emollientia, humectantia, aquosa, balnea aut contra concentrata, oleosa non sunt adhibenda: Denique etiam quidam practicum extollunt Moxam Indorum, quæ per modum superficialis cauterii operatur & ob excitationem alterius sensus præsentibus contumacibus spasticis commotionibus frenum imponit; denique modestæ frictiones five cum lintcolis, five cum excutia commissæ utilitatem aliquam promittunt: Nullo modo vero confert nodos podagricos immodestius offendere, nedum quidem cum actuali incisione lædere, quin potius pro iisdem confert Unguentum Album Camphoratum cum tantillo olei therebinthinæ mixtum, de reliquo omnia hæc topica modestius adhibenda sunt, ne aliqua podagræ retrocessio invitetur.

§. VI. Quando in affectu podagrico molesti vomitus concurrunt, tunc conducunt pulveres usitati antispasmodici & in casu necessitatis cortex chaccarillæ, quæ remedia una cum clysteribus emollientibus & modestius stimulantibus conferunt: quando in podagra colicæ afflictiones coincidunt, aut quando podagra penitus retropulsa fuit; in quo posteriori casu etiam conferunt cucurbitulæ cæcæ pedibus applicandæ, nec non efficaciores frictiones pedum: Remittente acerbiori hujus affectus gradu conducit mixtura roborans; de reliquo eo quovis studio allaborare debet artifex, ne paroxysmus podagricus facile iterum recurrat, siquidem pro præsentis affectu eadem præservatio spectat, quæ repetito in præcedentibus casibus tradita fuit; maxime vero conducit tempestitiva Hæmorrhoidum revocatio, si alias subjecta hæmorrhoidaria fuerint, aut opportuna alia sanguinis diminutio: Non minus multum proficit continentia animi, diætæ temperata & mobile vitæ genus, quod si cum hoc affectu arthritici conatus concurrant & alternent, tunc eadem consilia in usum trahi debent, quæ superius de arthritide proposita fuerunt: Neque denique thermarum usus externus rejiciendus est, modo thermæ sint temperatæ & ab eximio effectu adstringente liberæ; quemadmodum ad usum illarum requiritur, quo antea sufficienter corpus præparetur.

CAPUT V.

DE

NEPHRITIDE SIMPLICI.

§. I.

Spasmodicis affectibus omnino annumerari meretur *Simplex Nephritis*, quæ tamen propter concursum diversarum aliarum commotionum simplices spasmos admodum superat, siquidem in hoc affectu non tantum spasmodicæ commotiones adsunt, sed & subinde congestiones & inflammationes concurrunt; hinc affectus talis & gravitate & periculo reliquos superat, siquidem etiam cum acutis morbis conspirat: Neque tamen adeo rarus est, quoniam ex ejusmodi causis oritur, quæ in vita communi valde frequentes sunt. Interim ob eminentes suos dolores, qui de profapia spasmodorum sunt, etiam spasticis motibus accensetur, tanto magis, quia aliis spasmodorum speciebus supervenit, aut cum aliis alternat & concurrit; quare cum Arthriticis, Ischiadicis & Podagricis cruciatibus in satis firma affinitate consistit. Proinde tanto majori attentione dignus est hic morbus, quia partim de acutorum morborum familia participat, partim quia cum aliis spasmodicis morbis coincidit, partim quia non raro in alium valde dolorificum & plane incurabilem morbum, videlicet calculum renum, degenerat: Ubi multum etiam ad singulorum horum affectuum rationalem Therapiam confert notitia communionis tam historica, quam causalis, quæ inter hos affectus intercedit.

§. II. Inter respectus causales præsentis affectus principalioris dignitatis est consensus hujus morbi cum motu & negotio Hæmorrhoidali, ubi minime in illam dubitationem delabi debet prudens artifex, quasi propterea hic morbus cum Hæmorrhoidibus cohærere nequeat, quoniam in diversis ægrotantibus atque subjectis nunquam fluxus Hæmorrhoidum comparuerit; in quo casu itaque molimina hæmorrhoidalia ab actuali Hæmorrhoidum fluxu discernenda sunt: Neque illa circumstantia offendere & turbare debet medicum, quoniam in præsentis affectu commotiones eluctatoriæ circa renes & in iisdem contingunt; ubi simul attendere convenit, quomodo motus hæmorrhoidalis externus cum motu sanguinis per lumbos atque renes succedente communicet, quippe quæ communio motuum altioris indaginis est, quam notitia & accusatio consensus generis nervosi, aut partium & materialium: Subinde etiam expedit

pedit perpendere & attendere reliquas concurrentes causas, anomalicos & deviantes hosce motus hæmorrhoidales impellentes, quales satis frequenter modo ex animo, modo ex vitiosa diætâ & incongruo regimine proveniunt: Imprimis exinde certitudo & evidentia quædam elucescit, quod hic affectus cum Hæmorrhoidum familia affinitatem quandam habeat, siquidem eadem causæ ad eundem affectum contribuere observantur, quæ ad motum hæmorrhoidalem excitandum & impellendum quadrant: Denique notatu perquam digna est illa animadversio, quæ in practica hujus affectus tractatione magni momenti est, quod minime simpliciter nephritis cum actuali calculo confundi debeat, sed quod ab hoc longius discrepet, licet per antipraxis commissam hic morbus in alterum illum immedicabilem affectum calculosum conjici queat.

§. III. Ob id cura hujus affectus admodum circumspecte instituenda est & quo minus providus artifex in eadem peccet, ante omnia cavere debet 1) a quibusvis crassis & immoderatis evacuationibus 2) a negligentiori promotione ordinariarum excretionum 3) ab incuriosa conciliatione status plethorici, motuum plethoræ oppositorum & negotii hæmorrhoidalis 4) a remediis quibusvis valde calefacientibus & humores atque vias commoventibus 5) maxime vero a positivis diureticis medicamentis 6) a curatorio salium volatilium, tanto magis oleosorum usu 7) a famigeratis experimentis Lithontripticis 8) a famosis remediis renum affectibus dicatis, oleosis, concentratis, succinatis, therebinthinatis, sulphuratis, anisatis &c. 9) a balsamicorum exoticorum acrium ordinatione 10) a refrigerantium internorum & externorum indiscreta oblatione 11) a medicamentis internis & externis nimium emollientibus 12) ab adstringentium interno & externo communi usu 13) a narcoticis medicamentis 14) a quibuslibet remediis motus ad renes convocantibus 15) a remediis subito præsentibus spasmos obruentibus & opprimentibus 16) a mercurialibus remediis 17) a nimis copiosa & confusa medicamentorum oblatione.

§. IV. Therapia Nephritidis Simplicis tali ordine atque methodo est instituenda, ut ante omnia prospiciatur, quo alvus libera & aperta sit, cujus defectum artifex supplere debet per clysteres emollientes & lenissime stimulantibus, quibus secundum quorundam medicorum commendationem utiliter herba veronicæ & tantillum seminis fœniculi commisceri potest: cum aloeticis remediis maxime circumspecte procedendum est, quoniam facile affluxum sanguinis ad renes augent; alias vero alia remedia mitius laxantia Rhabarbarina, Passulata, Tartarifata & Tamarindinata pro hoc scopo conducunt: deinde præstat motus spasticos congestorios & semi inflammatorios mitigare; quo spectant lenientia, temperantia & mitiora sedativa remedia: e lenientium classe

sunt partim gelatinosa, ut ipsa Gelatina Cornu Cervi, juscula pingvia, decocta mucilaginosi, ut & decoctum herbæ thee, veronicæ, scordii, tussilaginis; Huc etiam spectant dilutiora lacticinia siquidem emulsiva temperata neque valde saturata ex aquis veronicæ, scordii, fœniculi, plantaginis florum sambuci, galegæ, rosarum, cerasorum nigrorum, amygdalis dulcibus, pineis, semine cardui mariæ, papaveris albi parata, ad eundem finem conducunt: E temperantium numero sunt absorbentia cum acidis saturata & pulveres nitrosi repetito exhibendi; siquidem eodem nomine conveniunt poriones ex aquis prædictis solventibus, oculis cancrorum citratis, coralliis rubris præparatis, paratæ: denique in casu necessitatis conjungenda sunt sedativa & ex iisdem Cinnabaris & Cortex chaccarillæ, cavendo ne opiata vulgaria in hoc affectu ordinentur.

§. V. Quando dolores immoderate continuant, tunc indicato modo per secura sedativa remedia succurrere licet, hoc nomina seorsim adhuc commendo corticem chaccarillæ, qui sicut in pectoris ita etiam in renum morbis secura adhiberi potest & qui vel in pulvere simplicior, vel in tinctura cum essentia pimpinellæ albæ, helenii, caryophyllatæ, vincetoxici mixtus proficit: proinde etiam modestus usus Elæosacchari ex oleo olivarum & saccharo candido parati proficit, sicut superius commendatæ Emulsiones pro eodem demulcente scopo satisfaciunt: quando in quibusdam subjectis febriles commotiones concurrunt, tunc pro istis mitigandis absorbentia cum acidis combinata, nec non pulveres nitrati, aut corallia rubra præparata, aut Magisterium illorum conducit: Interponantur itidem essentiæ alexipharmacæ & temperatiores & si subjecta fuerint floridioris habitus, tunc modestus usus acidulorum remediorum conjungendus est; spiritus volatiles minime sub vigore hujus affectus exhibeantur, sed ad illud tempus reserventur, quando hic morbus declinat, aut ad eventum suum & mitigationem transit, ubi mixtura e tinctura antimonii tartarifata, spiritu Cornu Cervi & essentia succini parata, convenit: Prospiciendum modo est, quo alvus aperta sit: Succinata etiam magis declinante hoc affectu, quam sub acerbiori illius gradu admitti possunt.

§. VI. Cum hisce internis auxiliis conjungenda porro sunt externa, quæ huic affectui consulere & opem afferre debent atque possunt; adeoque conveniunt frictiones modestæ in lumbis institutæ, nec non cataplasmata e speciebus discutientibus, lenientibus, & temperatis nervinis cum lacte paranda & calide applicanda: Non minus proficit Emplastrum Saponatum Barbette intra linteamina exceptum & ad lumborum regionem applicandum; porro

porro Camphorata usurpari possunt, siquidem prædictis Cataplasmatibus Camphora, Crocus & tantillum Castorei commisceri potest; non minus in hoc affectu conducit mixtura nervina e Spiritu Vini Camphorato, Spiritu Serpilli, Formicarum, Lumbricorum Terrestrium, Essentia Croci & Castorei paratæ; præter hæc adminicula etiam conducit Unguentum Album Camphoratum, Unguentum Comitissæ & infrigidans Galeni, quæ bina posteriora tamen modeste usurpanda sunt, videlicet non nimis præmature, neque nimis copiose, neve nimis frequenter: deinde sub illorum usu adhibeantur interna temperantia & discutientia, alias hæc unguenta suspectam retropulsionem & confusionem hujus affectus causantur.

§. VII. Superest denique ut brevibus adhuc præservatoriæ medendi methodi mentionem injiciam; propterea confert, quo alvina excretio legitime continuet, unde etiam expedit, ne in primis regionibus impuritates coacerventur, interdum lenes laxationes ordinare expedit, deinde præstat oportune & mature sanguinis ubertatem imminuere per Venæ Sectionem in pede instituentdam, quemadmodum in subjectis presius hæmorrhoidariis etiam hirudinum applicationes ad hæmorrhoidalia loca multam utilitatem promittunt: porro ordinanda est eximia animi continentia & tranquillitas; nocet enim ira, terror & Venus: Diæta sit accurata non valde alimentosa, neque valde luxuriosa; nocent etiam largius vinosa, imprimis vina recentia & sulphurata; nocet cerevisia saturata & spissa, ut & sæculenta & primis regionibus turbas inducens, nocent valde aromatisata, cibus & potus sit temperatus & dilutus; profunt gelatinosa & lubricantia; prodest tandem sufficiens & moderatus corporis motus; omnis vero intemperies nocet: denique thermæ habent aliquam utilitatem usu externo; acidulæ temperatæ præservatorio scopo antequam actualis labes renes occupavit, aliquam utilitatem promittunt; modo in eo notatu digna cautela observetur, ne illarum usus concurrentes motus hæmorrhoidales graviter perturbet: denique prospiciendum quo in subjectis hæmorrhoidariis justus Hæmorrhoidum fluxus adjuvetur & legitime promoveatur.

CAPUT

CAPUT VI.

De

NEPHRITIDE CALCULOSA.

§. I.

ORdo me ducit ad *Renum Calculum* exponendum, quem communiter vehementes, contumaces & extreme dolorifici spasmi comitantur & qui non raro a nephritide simplici, modo explicata, oritur, quare permotus sum, quo hujus affectus hoc loco mentionem faciam: sed meretur omnino *Therapia Calculi Renum* in illam classem referri, in qua *Phthiseos*, *Hydropis Ascites*, *Podagræ* & *Hæcticæ* curationes occurrunt: Dico quod verus & perfectus *Calculus Renalis* mereatur accenseri affectibus incurabilibus, siquidem interna renum labe eo usque repurgari haud potest, ut nova concretio exinde promitti queat: Attamen cum præsens affectus adeo misere & horrende patientes vexet, nec non cum diversa gravia & urgentia pathemata inferat, ita ut propterea vulgo maximis dolorum gradibus & cruciatibus annumeretur, hinc medicus peritus & conscientiosus in tali calamitate calculosos deferere non potest; quin potius eo artem suam dirigere debet, quo non modo ab urgentibus calculis afflictus patiens liberetur, sed & quo urgentes & angentes dolores mitigentur & denique quo præoccupetur futuri calculi palin-genesia & futura similis miseranda dolorifica calculosa calamitas, in quibus negotiis abundantem occasionem inveniet artifex, quo officio suo satisfacere queat.

§. II. *Calculi Renalis* afflictio variis temporibus & occasionibus medicam aliquam opem postulat: in genere quidem hic calculus nititur aliqua labe ulcerosa in rene præsentem, cum qua coincidit calculorum & generatio & offensio, ita ut successive non modo numerosiores calculi formentur, sed & in quantitate augeantur; interea successive ad affectum locum congestiones quædam continuant, imo aliquando plane immoderate urgent & alternantibus moliminibus hæmorrhagicis, præcipue hæmorrhoidalibus, decurrunt: illo vero imprimis tempore directam medicationem calculus renalis requirit, quando impetuosas spasmodicas commotiones illius remotio e renibus & plenaria denique emotio urgetur: e quibus spasmi vehementes illi cruciatus dolorifici proveniunt; interim minime consultum est, quo tales commotiones penitus supprimantur, quin rectius convenit leniori methodo adjuvare, quo cal-

calculi urgentes eliminantur, unde etiam viæ præparandæ sunt, ne huic excretioni obfint: Neque tamen propterea in talem temeritatem consentire debet artifex, quo hos spasmos exacerbet, unde magis occlusio & incarceration calculorum, quam congrua eliminatio expectanda erit, deinde etiam confert successive præoccupare, ne calculi regenerentur, sed quo renes affecti legitime mundificentur & illæ causæ tempestive & juste intercipientur, quæ novum calculosum paroxysmum provocare possunt, maxime quidem originali causæ prospicere debet artifex, nimirum negotio hæmorrhagico, ne ex eodem in præsentem affectum suspectæ quædam exacerbationes redundent.

§. III. Dum vero hic affectus adeo doloroficus & refractarius est, ita in illius cura omnis attentio & circumspectio adhiberi debet, ne quicquam committatur, ex quo morbus deteriorari possit, cavendum itaque est 1) ab artificialibus emesibus & catharsibus 2) ab alvinæ excretionis perturbatione, aut negligentiori promotione 3) a status plethorici & negotii hæmorrhoidalis perversa conciliatione 4) a remediis calefacientibus, acris & valde concentratis 5) ab exoticis balsamicis & lignosis acris subtilibus 6) a concentratis, oleosis, spirituosus & therebintinatis, succinatis, sulphuratis, Juniperinis, anisatis & similibus 7) a positivis diureticis stimulantibus & præmaturo aut inopportuno illorum usu 8) a famosis & stimulantibus illis experimentis e cantharidibus 9) a salium volatilium curatorio & reliquo largo usu 10) a remediis nimium emollientibus & relaxantibus, 11) a refrigerantibus, valde incrassantibus & plane adstringentibus, 12) a communi opiatorum usu 13) a remediis antispasmodicis suspectis sive adstringentibus, sive stupefacientibus 14) a nimis confusa remediorum contrariæ efficacæ oblatione 15) a vulgari usu traumaticorum vulnerariorum, quæ communiter adstringentia sunt 16) a præmatura prosecutione consolidationis renum læsorum, 17) a remediis congestiones ad renes magis provocantibus 18) a negligentiori præservatoria renum abstersione & mundificatione 19) a Symptomatum admodum urgentium incongrua oppressione & perturbatione 20) ab Empiricorum experimentorum frivola oblatione & ingestione 21) ab acidorum vel multo vel inconvenienti usu 22) a credulolithontripticorum famosorum remediorum usu 23) a specificorum & sympatheticorum, nec non magneticorum ordinatione, quæ ut plurimum sinistras sequutiones involvunt 24) a nimis præcipiti & temeraria præsentis affectus aggressionem & tractationem.

§. VI. Ad specialem itaque therapiam tradendam ac commendandam me nunc convertito, quæ admodum ordinata & moderata esse debet, quoniam præsens morbus adeo sensibilis, mobilis & intricatus existit, ut cum levi incongruo artificio gravissime exacerbari queat & quanquam in cura calculi tam multa

passim circumvolent remedia, ut quisquam ferme haud dubitare queat, quo minus ob tantam penum medicamentorum & arcanorum anticulculosorum praesens affectus e fundamento curari queat, siquidem multi de specificis, aut admirandis, aut portentosis talibus arcanis gloriantur, tamen prohi dolor! ipsa experientia testatur, quam parum miseris calculosis cum tam enormi farragine remediorum consultum sit; quare brevibus ipsam methodum calculo renali medendi per simplices indicationes tradere placet 1) urgentes & insistentes refractarii & dolorifici spasmi mitigandi sunt 2) calculi excretio leniter & modeste facilitanda est 3) urgentia symptomata mitiganda sunt 4) Renes impuri mundificari debent 5 in futurum facilis & praecipue calculorum generatio intercipienda est & denique 6) calculosis subjectis idoneum regimen ordinare convenit.

§. V. Cum Calculi Renalis excretionem immoderati spasmi urgeant, qui vero ob vehementiam suam simul liberum calculorum successum impediunt, ea propter ante omnia illi motus mitigari debent, quo cum lenioribus commotionibus calculi praesentes efficacius eliminantur: pro hoc scopo itaque conveniunt clysteres, qui non modo intestina ab inhaerentibus impuritatibus liberant, sed & a strictura connexa spasmodica arcent & simul ad reliquorum spasmodorum in abdomine procedentium, lenitionem contribuunt: parari possunt ejusmodi clysteres tam e speciebus emollientibus, quam praecipue ex herba veronicae, chærefolii, nec non radice gentianæ rubrae, semine fœniculi addendo tantillum therebinthinæ in substantia, vitellum ovi, aliquid nitri & electuarium lenitivum: talia clysmata post congrua intervalla etiam repeti possunt: Alias ad alvi liberationem conferunt rhabarbarum, passulæ laxativæ aut magnesia alba: praeterea ad hos motus spasticos mitigandos conferunt interna lenientia, demulcentia, Gelatinosa, Lacticinia, juscula pingua, Emulsiva & decocta, quale decoctum parari potest e veronica, chærefolio, herba Thee, scordio, Tusfilagine, tantillo virgæ aureæ, semine fœniculi, cortice citri: uti perinde profunt emulsiones ex aquis scordii, veronicae, chærefolii, plantaginis, sambuci, fœniculi, amygdalis dulcibus, semine cardui Mariae & papaveris albi paratae: eximiam etiam utilitatem habent remedia nitrosa & praecipue pulvis nitroso-cinnabarinus ter aut quater per diem offerendus, quæ singula debito ordine usurpata acerbicatem spasmodorum leniunt atque mitigant.

§. VI. Alterum officium in therapia Calculi Renalis consistit in promotione calculi ad excretionem, siquidem praecedentes spasmodicae contractiones ejusdem calculi evacuationem concernunt: Et hæc ipsa promotio duplici modo succedit, vel ut diuresis sine eximio stimulo viarum urinarum leniter pro-

provocetur, velut viæ urinariæ debite leniantur, quo calculum facilius transmit-
tant: prius contingit partim per ipsa nitrata remedia, siquidem nitrum singu-
larem, lenem tamen efficaciam diureticam habet; partim per conjuncta salina
deterfiva, digestiva, tartarifita, quemadmodum ipsa salia e fontibus & aquis sub-
terraneis collecta, velut sal Anglicanum & Egranum calculi excretionem facili-
tant: Deinde eo spectant tincturæ tartarifatæ cum moderamine usurpandæ,
sicut compositio ex Essentiæ Succini partibus duabus & tincturæ Antimonii ac
spiritus salis Ammoniaci fœniculati parte dimidia, pro eodem scopo conducit:
non minus ad hunc finem profunt Essentiæ resolventes Helenii, Vincetoxici,
Caryophyllatæ, Pimpinellæ albæ, Gentianæ rubræ cum Essentia succini com-
binatæ, quæ eadem cum aliqua temperantia exhibendæ sunt: pari ratione potest
infusum vinosum fructuum Alkekengi, cum essentia Pimpinellæ albæ, Corti-
cum Aurantiorum, Gentianæ rubræ & Succini mixtum, adhiberi; sicut e-
jusmodi essentiis solventibus interdum exigua quantitas spiritus salis Am-
moniaci anisati conjungi potest: nonnulli Medicorum tincturam e Canthari-
dibus paratam laudant, quæ vero juxta communem modum facta potius nocet,
valde vero correctæ & extenuatæ nec non cum essentia succini & essentia qua-
dam carminativa conjuncta parcius & extra acerbiores dolores adhibita
proficit: non minus quidam liquorem cochlearum pro arcano ad calculum re-
nalem leniter pellendum asservant, qui etiam ulteriori experientiæ com-
mendandus est.

§. VII. Præter hæc remedia mitius diuretica in eadem afflictione ad
promovendam excretionem calculi adhiberi etiam possunt lenientia & emol-
lientia interna & externa, attamen cum aliquo moderamine: ex internorum
numero sunt Emulsiones prædictæ, quæ cum oleo quodam leniente, ut oliva-
rum vel liliorum alborum commisceri possunt: quin ipsa hæc olea in simplici
tali substantia assumpta multis calculosis afflictis solatium afferunt: non minus
profunt decocta emollientia cum quibusdam carminativis speciebus mixta, ut
& Elæosaccharum ex oleo olivarum, Saccharo cando albo & oleo destillato
corticum aurantiorum paratum; extrinsecus conveniunt regioni lumborum ap-
plicanda cataplasmata e speciebus emollientibus, temperatis nervinis, croco
& Camphora parata, additis oleis Chamomelino, anethino, liliorum albo-
rum &c. vel conferunt foris e decoctis emollientibus & mediocriter nervinis
parati; porro etiam modestus usus infessuum proficit, ut & ab extra modesta
inunctio cum oleo Scorpionum, Spicæ, fœniculi, per oleum chamomelinum &
liliorum alborum temperata, aliquam utilitatem affert; sic unguentum album
Camphoratum, Unguentum de Althea cum oleo Scorpionum & Papaveris ex-
presso mixtum proficit: aliqui laudant oleum camphoræ, videlicet campho-

ram in oleo olivarum solutam & cum tantillo Castorei mixtam modestius regioni lumborum illinendum : Denique etiam temperatus usus Emplastri Saponati Barbette aliqualem utilitatem in hac afflictione promittit.

§. VIII. Cum vero in Calculo Renali varia periculosa Symptomata coincidunt, propterea etiam prudens artifex illis sollicitè prospicere & idoneam medelam afferre debet: communiter hunc calculum comitantur vomitus, qui ad reliqui affectus exacerbationem multum contribuunt, ea propter illi mitigari debent vel per admonitionem & moderatam provocationem alvinæ excretionis cum prædictis Clysteribus præstandam, vel per pulveres nitroso-cinnabarinos parca quidem quantitate, sed repetita vice exhibendos: non minus ad mitigationem horum immoderatorum vomituum convenit Cortex Chaccarillæ, cavendo, ne opiata remedia exhibeantur: deinde hunc Calculum stipare solent colicæ afflictiones satis vehementes, quibus Medicus obviam ire debet per eosdem lenientes & modeste roborantes clysteres, quibus præcipue Herbae Veronicæ & pro urgente necessitate aliquot grana Corticum Chaccarillæ combinari possunt; interne exhibeantur pulveres antispasmodici & essentia caryophyllatæ, pimpinellæ albæ, gentianæ rubræ, Corticum aurantium & Chaccarillæ; Millefolii usus in hoc affectu haud sincerus & probatus est; extrinsecus abdomini illinatur linimentum, aut Unguentum ex oleo Chamomelino, Anethino, Laurino, Rutaceo, oleo destillato menthæ, majoranæ, carvi, absynthii, corticum aurantium &c. addendo tantillum croci orientalis, Camphoræ & Castorei: quando febriles commotiones concurrunt, tunc eadem mitigandæ sunt cum pulveribus nitrosis aut oculis cancerorum citratis, magisterio coralliorum & antimonio diaphoretico: proinde subordinentur essentia alexipharmacæ temperatæ & pimpinellæ albæ: ut plurimum etiam in hoc affectu magna virium dejectio adest, cui subvenire convenit cum regimine quieto, Emulsionibus modeste analepticiis & similibus potiunculis parcissime acidulatis: denique non raro suspecta alvi obstructio sese cum præcedenti calculoso affectu complicat, cui præcipue succurrendum est per clysteres lenientes & modestissime stimulantés cum electuario lenitivo miscendos; sicut in refractaria alvi occlusioné commodè ejusmodi clysteribus massa pilularum genuinarum Becherianarum, Stahlianarum, aut ad imitationem illarum præparatarum conjungi potest.

§. IX. Quando paroxysmus quidam calculosus ut plurimum jam præterit, tunc præstat ulteriori renum absterfioni & repurgationi cum moderamine & lenitate operam dare, unde in hoc negotio conducunt pilulæ parandæ ex extractis absynthii, centaurii minoris, fumaris, cochlearis, cardui benedicti, gentianæ rubræ, vincetoxici, Gummi Ammoniaco, Galbano, Myrrha,

rha, Therebinthina Veneta & aloë correctæ: Præterea etiam exhibenda sunt remedia, quæ sub provocatione modestæ diureseos simul renum absterfionem adjuvant, quo nomine conducit tinctura antimonii aeris cum essentia Succini, tinctura salis tartari; quin ipse modestus usus spiritus nitri dulcis quadantenus proficit; Amygdalæ amaræ numero quatuor, sex vel octo comestæ, efficaciter renes abstergunt & urinam movent: sicut etiam Aqua Petroselinii & Fragorum ejusdem efficaciam est: porro Infusum Fragorum & Fructuum Alkekengi cum vino paratum, aut cum spiritu vini factum & cum vino dilutum eandem utilitatem habet, sicut præservationis usibus reservari debet Spiritus Salis Ammoniaci anisatus cum tinctura antimonii & essentia succini mixtus: præterea Semen Bardanæ in substantia assumptum, renes efficaciter abstergit, uti Lapis Percarum & Sangvis hirci perinde hanc repurgationem renum adjuvant; præterea conferunt decocta Herbarum Veronicæ, chærefolii, scordii, Tussilaginis & similium cum semine carvi & fœniculi parata; Balfama vero exotica nonnisi cum singulari temperantia adhiberi debent, qualia præservatorio magis scopo prædictis pilulis abstergentibus interdum conjungi possunt.

§. X. Denique in Therapia calculi posteaquam aliqualis paroxysmus dolorificus præterit, circumspectio illa habenda est, ne calculi in futurum facile & copiose regenerentur, ob id præstat renes successive repurgare & abstergere; quo pertinent prædictæ Pilulæ ex extractis Fumariæ, Cochleariæ, Centaurii minoris, Helenii, Vincetoxici, Gentianæ rubræ, Gummi Ammoniaci, Galbano, Myrrha, Therebinthina, Succino, Mastiche, Balsamo de Capayva & tantillo Aloes parata; quo itidem spectant decocta e radicibus Liquiritiæ, Vincetoxici, Apii, Bardanæ, Cichorii, Scorzonæræ, Herbis Veronicæ, Scordii, Chærefolii, Saniculæ, Virgæ Auræ, Thymi, floribus chamomillæ, sambuci, helenii, semine anisi, fœniculi, Baccis Lauri, Corticibus Citri, hordeo excorticato, caricis pingvibus parata: Porro sub diætâ conveniunt talia adminicula, quæ successive diureses modeste promovent, velut usus diæreticus Petroselinii, Raphani rusticani, Apii & similium; Deinde pro ordinando congruo regimine confert, quo calculosi præservatoriis scopis Venæ Sectiones in pede repetant & si hæmorrhoidarii fuerint, hirudinum applicationes ad loca hæmorrhoidalia admittant: In Diætâ evitanda sunt alimenta & potulenta spissa, crassa, refrigerantia, sæculenta acescentia, fermentescentia, cruda, valde sapida, valde spirituosâ, nimium aromatica: Rectius conveniunt diluentia, gelatinosa & lubricantia, quo ipse usus modicus olei olivarum spectat; Vinum acidum, recens, austerum & sulphuratum seponatur; generosum vero & adulterum tanquam medicina adhibeatur: Præterea admodum commendanda est animi tranquillitas; nocet enim ira, terror & Venus: Frigus interne & ex-

terne sollicitè vitari debet; unde rectius modestus calor; servandus est: Nimià desidia nocet; sufficiens & modestus corporis motus prodest: Excessiva vero commotio obest: Acidulæ parum proficiunt, thermarum usus externus modestus paulo magis admitti potest.

CAPUT VII.

DE

CALCULO VESICÆ.

§. I.

NEque hic Renalis Calculus tantum dolorificus est, sed & subinde *Vesicæ Calculus* arduum & perinde refractarium affectum constituit ut & ipse propterea principalioribus morborum speciminibus annumerari mereatur; siquidem æque gravissimorum dolorum causa existit, quid quod propterea diutius & constantius affligit, sicut Renalis Calculus ut plurimum sua intervalla habet: tanto magis vero peculiaris gravitas præsentem calculum premit, quo magis cum renali calculo interdum complicatus est & quoniam hujus vesicæ calculi cruciatus primario cum spasmodicis commotionibus absolventur, quæ illius expressionem & prosecutionem concernunt, hinc merito hæc tractatio hætenus explicatis spasmodicis afflictionibus annumeranda est; in quo negotio itaque prudens artifex triplicem hunc notatu dignum statum, antea paululum inculcatum, attendere debet, primo in quantum motuum vitia & hæreditariæ dispositiones cum hoc affectu coincident: deinde in quantum ipse corporis habitus eo conveniat, quo ex ubertate humorum mucilaginosorum, vel augmentatio, vel regeneratio calculi foveri possit: denique in quantum calculus renalis in vesicam urinariam translatus ad vesicæ calculum occasionem largitur.

§. II. Utut vero communiter hic morbus juniore ætati familiaris esse deprehenditur, ubi non æque specialis consensus cum negotio hæmorrhagico occurrit, (nisi in hæreditaria quadam dispositione cum prægressis parentum morbis hæmorrhoidalibus anomalis, hypochondriacis, hysteris, colicis, nephriticis, Ischiadicis, podagricis, colicis hæmorrhoidalibus, talis communio liqueat,) tamen cum hic morbus etiam interdum adultioribus & senectuti propioribus subjectis obtingere videatur, hinc in tali casu etiam occasio occur-

occurrit, convenientiam hujus calculi cum anomaliis hæmorrhoidalibus attendere & ad usum practicum applicare: Duplex vero proinde obtingit difficultas in hujus affectus cura bene annotanda: Primo quomodo urgens talis calculus, qui interdum eximiæ magnitudinis est, commode educatur, deinde, quomodo efficaciter præcaveatur, ne in futurum novus talis calculus regeneretur, qualis regeneratio huic affectui ferme communis est; uti itaque in hac afflictione omni modo peritus & circumspectus medicus invigilare & præoccupare debet, ne vitiosi motus ad hanc palingenesiam concurrentes denuo invadant, neve continuent: In quibus circumstantiis æque præsens morbus cum præcedenti harmoniam aliquam habere observatur, quoniam in renibus perinde in futurum novi calculi regenerari solent: Denique etiam interest in hoc affectu provide observare, an interna quædam vesicæ labes concurrat.

§. III. Dum itaque constat, quantæ difficultates & gravitates in præfenti morbo contingant, hinc interest, ut artifex eo majori circumspeditione & dexteritate illius morbi curam administret, in qua scite, rite & perite invenienda cavendum est 1) ab omnibus crassis & impetuosis evacuationibus, quotquot cum aliquo stimulo sensibili provocantur 2) ab omni negligentiori ordinariæ, imprimis alvinæ excetionis promotione 3) a remediis valde concentratis, calefacientibus & valde commoventibus 4) a curatorio usu salium volatilium 5) a medicamentis positive diureticis & simul calculi excretionem impetuose urgentibus 6) ab oleosis succinatis, therebinthinatis, sulphuratis 7) a præmaturo & copioso usu balsamicorum acrium exoticorum 8) a motuum spasticorum simultanea oppressione 9) a remediis adstringentibus & valde incrassantibus 10) ab opiatorum largo & nimis frequenti usu 11) a vulgatis traumaticis renum affectibus opponi solitis medicamentis; denique 12) a præmaturo aut imperito chirurgico experimento atque tentamine.

§. IV. Cura calculi vesicæ hisce Indicationibus nititur 1) ut præfentes insistentes simulque vehementes commotiones spasmodicæ mitigentur, 2) ut calculi & conjuncta urinæ excretio promoveatur, 3) ut partes affectæ bene repurgentur, 4) ut nova calculi regeneratio præoccupetur; Quoad primam indicationem præfentes contumaces spasmi leniendi, temperandi & sedandi sunt: Lenitio est vel remota vel proxima; prioris ordinis operatio therapeutica consistit in prioris ordinis debita alvi apertione, per clysteres lenientes oleosos & modeste roborantes perficienda, cum ob finem parari possunt clysmata e speciebus lenientibus, radice pimpinellæ albæ, caryophyllatæ, gentianæ rubræ, herbis veronicæ, rorismarini, menthæ, semine fœniculi, baccis lauri, corticibus aurantiorum, oleo chamomelino, anethi, laurino, rutaceo, irino:

irino: positiva lenitio perpetratur per gelatinosa, lacticia, juscula pingvia, nec non per oleosa, quo simplex olei olivarum usus pertinet, nec non per emulsiva nobis usitata, ut & per oleum amygdalarum dulcium sive simplex, sive in Elæosaccharum convertendum, huc etiam spectant decocta paranda e radicibus Cichorii, Bardanæ, Liquiritiæ, Althææ, Herbis Veronicæ, Tussilaginis, Hepaticæ nobilis, Scordii, Semine fœniculi, Carvi, Cortice Citri, Cinnamomi, hordeo excorticato & Caricis pingvibus: deinde etiam profunt temperantia & ex illis antispasmodica nitrosa, cinnabarina; quo nomine etiam profunt pulveres ex oculis cancerorum citratis, speciebus de Hyacintho & Coralliis rubris præparatis parandi: Porro hosce dolores & spasmos emendant essentiæ roborantes & leniter diuretici, velut Helenii, Vincetoxici, Caryophyllatæ, Pimpinellæ albæ, Corticum Aurantium, Succini, quibus commode Tinctura Corticis chaccarillæ combinari potest: nec non hos spasmos mitigat Nux Moschata ad exigua gr. vel cum oculis cancerorum citratis, speciebus de Hyacintho & Lapide Percarum miscenda: denique etiam pro nimio dolorum excessu mitigando in consilium vocari possunt sedativa & inter hæc vel Cortex chaccarillæ vel massa pilularum de Cynoglossa vel Theriaca sive simplex, sive cœlestis, vel essentia anodyna parca quantitate cum essentia Vincetoxici, Pimpinellæ albæ, Succini, Gentianæ rubræ, Corticum aurantium conjungenda: denique etiam pro eodem scopo externa lenientia, emollientia & demulcentia conveniunt; de quibus proxime nunc dicendum.

§. V. Deinde prudens artifex curam habere debet, quo calculi jam in egressu suo comprehensi excretionem faciliat: huc etiam spectant prædicta elysmata emollientia, quæ in hoc passu cum tantillo theriacæ aut chaccarillæ conjungi debent; deinde conveniunt Cataplasmata regioni pectoris applicanda, e speciebus emollientibus & nervinis paranda, additis oleis chamomelino, anethino, laurino, rutaceo, lumbricorum terrestrium, pinguedine puriori, ut & castoris axungia: Sic etiam profunt linimenta ex ejusmodi oleis paranda addito oleo fœniculi, menthæ, corticum aurantium, hyosciamo & tantillo croci atque camphoræ, sicut interdum aliquid castorei talibus cataplasmatibus & linimentis ad demulcendos spasmos conjungi potest: pro eodem etiam fine conveniunt fomentationes sive vaporosæ, sive humidæ, sive cum aqua, sive cum vino parandæ, e speciebus lenientibus & nervinis conficiendæ; & talibus formulis commode camphorata remedia commiscentur, quo inflammatoriæ commotiones vel præoccupentur, vel si præsto fuerint, etiam avertantur; quando calculus collo vesicæ fixius inhaeret & propter magnitudinem suam commode exprimi non potest, tamen urinæ evacuationem graviter impedit, tunc catheteris aut candelæ cereæ usus producendus est, una cum

cum applicatione intra urethram oleorum emollientium five olei liliorum alborum, five amygdalarum dulcium five chamomelini; quando vero ob nimis grandem suam magnitudinem calculus expelli plane non potest, tunc auxilium quaerendum est in illius chirurgica provida exsectione.

§. VI. Si itaque calculi excretio impetrata fuit, tunc prudens artifex partibus tum repurgandis tum roborandis succurrere debet. Ad repurgationem administrandam conveniunt vel Pilulae in praecedenti calculo pro eodem scopo commendatae, vel decocta e radicibus Apii, Bardanae, Vincetoxici, Cichorii, Liquiritiae, Herbis Veronicae, Scordii, Hepaticae nobilis, Saniculae, Virgae Aureae, Floribus Sambuci, Anethi, Semine Foeniculi, Carvi, Baccae Lauri &c. paranda: porro conducunt essentiae vincetoxici, helenii, pimpinellae albae, Succini cum tantillo Spiritus Salis Ammoniaci mixtae; sic etiam mixturae e tinctura antimonii acri, Spiritu Cornu Cervi & essentia succini paratae proficiunt, quae eadem remedia intrinsecus etiam partes roborant; quo adhuc essentiae carminativae referri merentur. Extrinsecus conveniunt fomenta & cataplasmata nervina. Ultimum in hujus affectus therapia superest, quo videlicet nova hujus calculi regeneratio praecuperetur; pro quo salutari conatu administrando eadem auxilia & consilia satisfaciunt, quorum in praecedent renali calculo mentio facta fuit & quae ex illa tractatione repeti possunt, sicut denique praeservatoriis usibus singula illa adminicula satisfaciunt, quorum in eodem loco memoria occurrit.

SECTIO VI.

CAPUT I.

DE

MORBIS CONVULSIVIS.

§. I.

OMnes excessus in quocunque statu multum difficultatis inferunt, quando mitigari & in ordinem congruum duci debent; facilius enim est id quod quietum est movere, quam quod in motu est quietare, eo minus vero in excessivis motibus tractandis ipse artifex excedere debet, alias

Fff

co-

cæcus cæcum ducit & eo citius periculosus eventus exinde emergit, dum cum audacia in ejusmodi morbis nihil emendari potest, imo dum hi affectus timidioribus & negligentioribus methodis non obtemperant; eapropter singularis enchiridis requiritur, quæ ad talium calamitatum curam cum salubritate applicari debet, sciendum vero est, quod morbi convulsivi ægrius spem impetrandæ restitutionis faciant, quando vel jam confirmati & adulti sunt, vel quando variis medendi methodis submissi fuere, siquidem cum iisdem morbis talis sensibilitas & contumacia conjuncta est, quo ex multiplicata & interdum confusa remediorum oblatione in pertinaciorem statum & gradum degenerent, hinc si prudens artifex cum ejusmodi afflictionibus congredi suscipit, bene antea explorare debet, an adhuc opportunitas temporis adsit, ne frustra & tempus & impensas perdat, siquidem per se convulsivi morbi admodum refractarii existunt.

§. II. Eo minus in Therapia morborum Convulsivorum attentus medicus negotia sua cum cæcis experimentis tractare debet, sed eo magis & necessitas & utilitas requirit, quo in horum morborum causas rite introspiciat, earundemque conditiones debite dijudicet; hinc in genere comparebit illa discretio, quod interdum causæ subtiliores & intimiores, imo etiam insuper activiores sint, quando in animo hærent, e quo per remedia duci haud facile possunt; quo loco accusari debent Convulsiones per hæreditatem communicatæ, motus convulsivi ex malis consuetudinibus & animi pathematibus nati &c. quales morbi convulsivi vulgo in schola medica idiopathici vocantur, quia illorum causa non est in corpore, sed in animo: Hinc in tali casu sollicitus artifex eximiam inveniet occasionem, quo tale auxilium impetret, per quod tam arduus affectus, qui adeo subtiles & profundas radices habet, extirpari posset: in qua necessitate si quis certum & fidum specificum remedium possidet, habebit omnino, de quo gaudere & cum quo afflicto proximo inservire potest: deinde etiam notare convenit, quomodo nonnunquam ad tales convulsivos morbos in subjectis sensibilibus & activioribus etiam tales causæ contribuant, quæ corporis æconomiam concernunt, quas causas antea medicus solide perspicere debet, ne in therapia subordinata aliam & peregrinam quidem causam profliget; qualis antipraxis non potest aliter, quin præsentem morbum convulsivum admodum exacerbet atque augeat.

§. III. Tales causæ quæ symptomaticos ita dictos morbos convulsivos provocant, non in nuda physica qualitate consistunt, sed ut plurimum ad proportionem motuum in vitali æconomia violandam spectant; cum qua fundamentali ratione adhuc concurrit sensibilitas naturæ, mediante qua prædictæ læsiones tanta cum incontinentia & impatientia æstimantur & tractantur,

tur, ut denique ejusmodi excedentes motus oriantur; hinc historia causarum abunde testatur, quomodo aliquando ad ejusmodi affectus disponat abundantia & spissitudo sanguinis, humorum excessiva excretio, impedita secretio, impeditus progressus sanguinis, infarctus viscerum, cohibita salutaris excretio, retropulsa impuritatum evacuatio, sensibilibus partium læsio & violatio &c. quibus singulis causis etiam cura ita est accommodanda, quo remotioni illarum & quidem tempestivæ & opportunæ medicus satisfaciatur. Etenim quando talis causa in corpore individui nunc adolevit, tunc difficile opus est, tam adultum hospitem expellere, siquidem eo ipso motus convulsivi nunc in aliquem habitum degenerarunt: Neque etiam consultum est omni tempore talem causam aggredi, siquidem contingit, ut, si sub paroxysmis convulsionum artifex causam una aggreditur, eo ipso morbi convulsivi in majorem & gravio-rem excessum delabantur, quod tanto magis evenit, si medicus cum aliquo impetu atque stimulo id ipsum commiserit.

§. IV. Quoniam itaque morbi convulsivi adeo intricati, refractarii, sed subinde etiam sensibiles sunt, hinc tato majori vigilantia & dexteritate in cura convulsionum exercenda, opus est; In genere quidem cavendum est 1) ab indiscreto usu vomitoriorum 2) a potentioribus & sensibilibus alvi stimulationibus, 3) ab ordinariorum evacuationum perturbatione aut negligentiori promotione, 4) a status plethorici incuriosa observatione & tractatione, 5) a confusa & excessiva sanguinis subtractione, 6) a negligenti & turbulenta amissarum salutarium excretionum restitutione & promotione, 7) a salivatione 8) a remediis suspectis mercurialibus, 9) a confuso specificorum usu, 10) a remediis calefacientibus, acris & impetuose humores atque vias commoventibus 11) ab interno ac externo salium volatilium usu, 12) ab indiscreto nervinorum & roborantium usu, 13) ab adstringentibus, refrigerantibus & inersantibus, 14) a vulgari narcoticorum oblatione, 15) a nimis frequenti mutatione methodi medendi, 16) a nimis copiosa & confusa remediorum ingestione, 17) a cæco usu experimentorum empiricorum, 18) a confusione & turbulenta tractatione affectuum convulsivorum, quatenus Idiopathici & Symptomatici sunt, 19) a causarum affectum talem provocantium insufficienti exploratione & remotione, 20) ab acidularum & thermarum promiscua ordinatione, 21) a nimia corporis relaxatione & emolliatione, 22) ab incongruo regimine.

§. VI. In speciali morborum Convulsivorum cura primo loco de Convulsionibus Idiopathicis scire convenit, quod ad illarum medicationem rectius specifica remedia conducant, de quibus in proximo capite plura proponenda erunt; subinde confert corpus ita præparare, quo specifica salutarem effectum assequantur: Repurgandæ itaque erunt primæ viæ ab inhaerentibus ac

molestantibus sordibus, ordinariæ excretiones minime debent esse occlusæ, sed liberæ & promptæ; proinde animus exacte tranquillus sit, neve per patheticas commotiones perturbetur: hæ enim sunt in Convulsionibus Idiopathi-
cis efficacissimus fomes, quo paroxysmi & citius & promptius & frequentius & impetuosius recurrant: quin rectius opera danda est, quo ipse animus in alacritate, eutaxia, continentia & erectione conservetur; quapropter in tali passu interdum peregrinationes jucundæ instituendæ sunt: Proinde diæta & regimen conveniens in hoc casu adhibeatur, ne ex ulla circumstantia offensio quædam superveniat; sicut etiam illæ regulæ circa specificorum usum in præsentī casu observandæ sunt, quæ de hac materia in Therapia mea propo-
sitæ & commendatæ prostant: Tanto certius hæc methodus salutarem effectum attingit, quo magis tempestive, moderate & in justo ordine administratur, licet subinde in illo casu, ubi tales convulsionem adolevere, haud alia methodus adhiberi debeat: omnis enim temeraria harum convulsionum aggressio & confusa tractatio statum morbi deteriorem reddit.

§. VII. Quod Convulsionem Symptomaticas concernit, tunc ad illarum curam tempestive manus sunt admovendæ, quo causa morbi quando adhuc debilior est, facilius & citius subjugetur; unde præcipue in prudenti & solida convulsionum tractatione animus ad origines horum morborum dirigendus est, quibus medicus speciali cura satisfacere debet: Maxime convenit infæminis negotium mensium annotare, sicut satis sæpe vermium præsentia ad intricatos morbos convulsivos contribuit: Deinde ad reliquas evacuationes vel suppressas, vel impeditas attentio applicanda, quo illis tempestiva medela concilietur; alias in reliqua convulsionum cura præstat præservatorio scopo subjecta robustiora & in irregulari diæta constituta cum Emetico quodam remedio repurgare, quo e ventriculo impuritates educantur: in subjectis plethoricis conferunt præservatoriæ Venæ Sectiones paulo copiosiores, ast non prodigæ: In reliquis expedit primas vias ab in hærentibus heterogeneitatibus liberare, quo conveniunt infusa vinosa rhabarbarina, polypodiata, helleborina & cum agarico mixta, sed subinde etiam cum remediis solventibus & modeste roborantibus combinata; cavendo ne talis excretio nimis impetuo-
sa sit: Interdum in subjectis succulentioribus præservatoriis usibus conducunt fonticuli, licet iidem non indiscretim ordinari debeant; sicut vicissim post sufficientem corporis præparationem acidularum & thermarum temperatarum usus præservatorius concedi potest.

§. VIII. In paroxysmo Convulsionum conceditur moderata excitatio cum Ungula alcis, verrucis equorum, plumis perdicum & castoreo, accensis, qualia tamen sumantia subjecta cum singulari moderamine usurpanda sunt,
alias

alias suspectos vertiginosos affectus causantur; quemadmodum sternutationes in hoc passu non admodum securæ sunt, quia in aptis subjectis ad hemiplecticos & apoplecticos affectus disponunt: capiti applicari possunt cucuphæ e speciebus discutientibus & nervinis paratæ; ita etiam externe conducunt spiritus vini camphoratus, liliorum convallium, serpilli, Formicarum, Lumbricorum Terrestrium, Rosarum, vertici, nuchæ & spinæ dorsi applicandi, uti dorso etiam applicari possunt unguenta ex axungia castoris, oleo Lumbricorum terrestrium, roris-marini, castoreo & camphora parata: Sunt e practicis, qui moxam vertici applicandam commendant: interdum etiam in usum vocari possunt balnea domestica, modeste calida nervina sine impetuosa humorum commotione applicanda: nonnunquam sub paroxysmo pro concilianda efficaci diversione conducunt suppositoria acria, quæ singula motibus præsentibus tranquillandis quadrant; haud vero sub paroxysmo repellentia, adstringentia aut communia narcotica adhiberi debent, quæ cum tanta extremitate tales motus adeo alterant & perturbant, ut facile in posterum Hemiplectici, Apoplectici, paralytici affectus consequantur.

§. IX. Cum hisce externis remediis conjungenda proinde sunt interna auxilia & quidem talia quæ motus leniunt, mitigant & modeste sedant: profunt præcipue pulveres antispasmodici nitroso-cinnabarini, ut & nonnunquam remedia coralliata & species de hyacintho, nec non lumbrici terrestres; quæ posteriora exhiberi possunt in mixtura quadam nervina; pro qua paranda recipi possunt aquæ scordii, scabiosæ, Florum tilia, sambuci, roris-marini, cinnamomi, naphæ, liliorum convallium, melissæ: In nonnullis subjectis profunt interna succinata remedia & ipse Liquor Cornu Cervi Succinatus, aut post sufficientem præparationem corporis, tinctura quædam Solaris, uti in tali casu aliquoties Essentia Dulcis orphanotrophei Glauchensis celebrem effectum præstitit; sedativo quodam effectum interdum paratur oleum illud clarificatum & rectificatum animale five oleum vitæ ex sanguine animalium paratum; quod vero quoad usum sufficientem corporis præparationem præsupponit, ita etiam in ejusmodi convulsivis morbis, ex hæreditaria dispositione orientibus, conveniunt post debitam præparationem corporis alia sedativa & quidem vel Massa Pilularum de Cynoglossa, vel Essentiæ quædam anodynæ, quæ tamen temperata quantitate exhibenda sunt, ne in excessu oblata noxam dent: perinde conferunt aquæ spirituosæ e speciebus nervinis paratæ, velut ex roremarino, serpillio, salvia, mentha, majorana & similibus, additis flavedine citri & cinamomo, qualis miscela nervino quodam effectum sinistris hisce commotionibus aliquando obicem ponit.

§. X. Ad quasdam convulsivas afflictiones multum interdum proficit motus corporis, labor, exercitatio & peregrinatio; quod præcipue valet de Incubo & Succubo; quando ad tales convulsiones cogitationes libidinosæ, abundantia spermatis &c. contribuunt, tunc æque tenuis victus, multus labor & nitrosa remedia conferunt: an secundum Athanasium Kircherum oleum scarabæorum & secundum Marcellum in Tetano urina capræ cum aqua mixta conducant, experientia adhuc consulenda erit: Denique præservatoriis usibus Thermæ conferunt: Et quo singula hæc adminicula eo facilius ad salutarem effectum pertingant, ita præstat regimen & diætam ordinare, prout talibus subjectis convenit; omnium maxime animus in tranquillitate & continentia conservetur, quoniam commotiones animi maximum & efficacissimum incitamentum convulsionibus subministrant,

CAPUT II.

DE

EPILEPSIA.

§. I.

QUoniam hic affectus in hac distincta sua specie inter morbos convulsivos usitatus occurrit, hinc illius hoc loco specialem mentionem facere lubet; primo vero loco de hac Epilepsia scire convenit, quod duplex illius indoles occurrat, æque ac de morbis convulsivis antea dictum fuit: alia enim est Idiopathica, cujus causa est in animo & motuum vitiis quæ minus vero in corpore hæret: Alia vicissim est Symptomatica, quæ opposita est certis molestis sensationibus & perniciosis atque suspectis effectibus atque phænomenis in corpore occurrentibus: Et talium causarum posterioris indolis multiplices in humana vita occurrant, quas hoc loco latius commemorare abstinco: Illud proinde notare convenit, quomodo tales epileptici insultus, ut plurimum tunc sponte cessent, quando causa ad afflictionem disponens tempestive removetur: notanter tamen dico, tempestive, nam si hi motus excedentes in habitum degenerarunt, licet deinde toties causa morbifica educatur, nihilominus hi motus in contumaci suo tenore continuant: neque quidem consultum est tales convulsivos motus coercere & cum impetu subjugare, quam diu

diu adhuc causa morbifica in corpore hæret : quo magis itaque affectus talis refractarius & immoderatus est, eo majori cum continentia, prudentia & dexteritate eidem artifex succurrere debet.

§. II. In cura Epilepsiæ eadem cautelæ observandæ sunt, quæ in præcedenti capite propositæ fuere ; quare jam ad ipsam specialem hujus calamitatis Therapiam progredior & primo quidem loco brevibus de Epilepsia Symptomata dicendum erit, quomodo in illius cura ante omnia alia conveniat causam in corpore præsentem & hærentem modeste, tempestive & sufficienter removere, si fuerint vermes, si mensium retentiones, si fluoris albi suppressiones, si Sanguinis spissitudo, si inquinamenta scabiosa & ulcerosa retropulsa, si turbati successus excretionum exanthematicarum & febrilium, si nimia ventriculi oppletio, si obhærescentia acrioris bilis in primis regionibus, si nimia oppletio catarrhalis pectoris si difficilis dentitio, si ve alia quæcunque, in qua necessitate primarium officium artificis esse debet, quo tales causas convenienter aggrediatur & easdem emendet, ita eveniet, ut sublata causa ipse effectus ac affectus cesset ; quod si vero præter spem talis affectus continuaverit, tunc demum talia remedia in usum trahi possunt, quæ motus tales compescunt atque mitigant & vulgo specifica antepileptica vocantur, quæ si etiam maturius adhibeantur potius præsentem affectum augment ; qualis amethodia propterea cum maxima sollicitudine evitanda est.

§. III. Idiopathicam vero Epilepsiam quod concernit, tunc in illius cura remedia illa specifica, antepileptica vulgo dicta conveniunt : quæ antequam adhibeantur, præsupponunt debitam corporis præparationem, ne generalia quædam recrementa, in corpore hærescentia, salutarem specificorum effectum impediant : Ante omnia conducunt temperatæ laxationes, quo ad minimum primæ regiones liberæ sint a talibus impuritatibus & deinde specifica illa remedia offerre convenit : præstat circa usum talium specificorum exactam methodum observare, cum non conveniat illa sub paroxysmis, ne dum post illos, sed una vel altera hora ante eosdem exhibere, quo alterationem illam causentur, ut natura proxime a tali paroxysmo abstineat : dum vero talia specifica in usum trahuntur cum maxima sollicitudine prospiciendum est, quo animus in continua tranquillitate conservetur, neve œconomia vitali turbæ quædam concilientur : quod ipsa illa specifica antepileptica concernit, tunc illorum adeo eximius numerus occurrit, ut quisquam haud facile de eorundem utilitate dubitare queat. Sed certe si vel minimus horum numerus veritati responderet, tanto plaustro specificorum opus non esset ; unde brevibus indico, quod plurima horum remediorum plane nullius utilitatis sint & e reliquo numero pluri-

plurima admodum ambigue operentur: Beati possidentes; qui e reliquis paucis vera sciunt; unde quidem hoc loco longum catalogum horum remediorum texere non placet: indicabo tamen, quæ ex aliis magis utilitatem aliquam afferunt: sunt lapis carpiæ, os triangulare animalium sive hominis sive suis, cor & hepar talpæ, hepar ranarum viridium, lumbrici terrestres iusta methodo exsiccati, tali leporis, cranium humanum, hyacinthus orientalis; quo nonnulli referunt illud concrementum, quod vulgo Hippomanes vocatur, de quo videantur A. N. C.: quicumque vero a reliquis specificis, quæ passim ab Autoribus commemorantur, utilitatem aliquando reportare poterit, illi salutaris successus minime invidendus est: denique etiam hoc loco laudem meretur specificum illud antepilepticum Stahlianum, quod in multis casibus utilitatem suam comprobavit.

§. IV. In Epilepsia ex animi pathematibus orta profunt etiam Corallia rubra præparata, Hyacinthus & Cinnabaris: quando Epilepsia a retro-pulsis achoribus & scabiosis impuritatibus ortum traxit, tunc Succinata remedia & radix Valerianæ convenit: si Epilepsia a præsumto veneficio orta est, tunc confert suffimigium cum frustulo vestimenti de illa persona, in quam suspicio veneficii cadit, paratum: In Convulsionibus febrium acutarum, sinistre decurrentium, parum subsidii superest, quin evenit, ut si tales convulsionibus circa septimum aut nonum diem contingant, patientes brevi post vitam amittant: Ita etiam in convulsionibus parientium nulla specifica profunt, quin potius ipsa partus promotio in hoc casu locum invenit; quando vero post ejusmodi partum convulsio continuaverit, tunc tam analeptica & roborantia, quam selecta sedantia & specifica remedia locum inveniunt; aliquando ad insultus epilepticos Thermæ commendantur, quæ tunc conducunt, quando mensium vitia adsunt & quando antea in aliis casibus corpus sufficienter præparatum fuit: Denique etiam historiae constant, quomodo tempestivum matrimonium tum epilepticas, tum alias convulsionibus ex ejusmodi connexa causa ortas curaverit.

SECTIO

SECTION VII.

DE DIVERSIS SPONTANEIS EXCRETIONIBUS ET MOLIMINIBUS EXCRETORIIS SALUTARIBUS.

CAPUT I.

DE VOMITU.

§. I.

INter illas excretiones, quarum salutaris destinatio non statim manifesta, de reliquo vero certa & secundum diversitatem circumstantiarum demonstrativa est, merito hic *Vomitus* referri debet, qui in variis casibus & occasionibus sese prodit, ita ut interdum in nuda sua simplicitate compareat & extra omnem aliam complicationem decurrat, adeoque in schola medica Idiopathici affectus appellationem suscipiat, quando proxime ad materiae molestæ, superflue, adversæ & noxiæ, ventriculum modo hoc tempore offendentis, eliminationem tendit; nonnunquam vero talis vomitus cum aliis morbidis affectionibus concurrat & in tali casu præparatorium quendam scopum prosequitur, quo reliquus principalis affectus deinde melius decurrat, quando videlicet prævio quodam actu talis impuritas excreta fuit, quæ non modo reliqui affectus liberum decursum impedivit, sed & quæ successive in grave præjudicium atque damnum primarii morbi, intimius in primas regiones, nobiliores partes & ipsos denique humores transfertur: hinc Sylvianæ & Helmontianæ sententiæ faventes in patrocinium vomitoriorum aliqualem justam causam habere videntur, quando ventriculum pro sentina & seminario plurimorum & gravissimorum morborum declarare solent.

§. II. In genere quidem de Vomitu sciendum est, quod sub directorio & destinatione naturæ consistat, quo actu hæc aliquid adversum & alienum removere contendit; unde prudens artifex facile colligere potest, quam

inconsultum sit, si huic actui remedia quædam directe opponuntur, quin potius ordini naturæ magis consentaneum est, quo talis motus ad eundem salutarem finem dirigatur, ad quem illum in genere natura dirigit & prosequitur; interim in illis casibus paulo proximiorum accessum ad hujus affectus emendationem invenit sollicitus artifex, quando vel materia expellenda qualitate sua facilem hujus excretionis successum impedit, vel quando hic actus tempore minus opportuno contingit, vel si gradu excedente procedit, adeoque superfluo suo successu salutarem eventum invertit: nullibi vero securum est, subitaneo quodam ausu hunc naturæ actum coercere, quoniam extremæ & contrariæ tales medicationes, contrarias etiam consecutiones involvunt: de reliquo semper necesse est, illas causas bene attendere, quæ ad talem motum suscipiendum in qualicunque necessitate naturam alliciunt.

§. III. Quo itaque hujus affectus cura secure & efficaciter succedat, neque alias anomalias & periculosas consecutiones inferat, cavendum est 1) ab omnibus illis medicaminibus & tentaminibus, quæ vomitum talem augment & irritant 2) a negligentiori promotione, aut actuali perturbatione & oppresione alvinæ excretionis 3) a subitanea adstrictione & cohibitione hujus excretionis 4) ab excessivo adstringentium usu 5) a præmaturo stomachicorum & carminativorum usu 6) a præcipitato & copioso opiatorum usu 7) a medicamentis valde concentratis acerbis & ventriculi tunicas irritantibus 8) a negligentiori conciliatione affectuum complicatorum 9) a medicamentis valde incrassantibus 10) a nimis copiosa & confusa medicamentorum oblatione, quæ ventriculum semel commotum eo gravius exagitant 11) a remediis volatilibus, præcipue cum oleis destillatis imprægnatis, quæ perinde ventriculum valde irritant & congestiones impetuosas humorum ad eundem provocant 12) ab inquieto & impatienti regimine.

§. IV. Cura Vomitus differt secundum diversas circumstantias, quæ vulgo cum eodem conjunctæ sunt: quapropter vomitus spontanei & interdum plane periodici ac anniversarii minime supprimi debent, sed cum quieto regimine tolerari, ita ut prudens medicus potius omnes illas offensiones avertere debeat, quotquot talem vomitum impedire possunt: præstat rectius tali tempore usurpare pulveres digestivos & temperantes nitrosos, vel si cholerici affectus complicantur, conducunt etiam simpliciora absorbentia, vel oculi cancr. c. suc. citr: præterea in tali statu inquietudo animi & corporis ut & oppletio qualiscunque ventriculi vitanda est: quando vero vomitus talis excedere videtur, tunc talia in usum trahi possunt, quæ mox de excessu vomitus emendando commendabuntur & qualium auxiliorum in therapia medica generali sub titulo Emeseos mentio facta fuit: maxime quidem in tali casu
artifex

artifex curam habeat, quo ejusmodi salutaris Vomitus sufficienter succedat, ne videlicet turbetur, vel præmature cohibeatur: multum subinde proficit, quo præfente & continuante tali vomitu alvus libera ac lubrica fit, quam tamen cum remediis, oretenus exhibendis, provocare haud decet: neque etiam in tali casu convenit, ventriculum cum multis, ficcis, spissis & confusis medicamentis onerare, quin potius sub congruo regimine contingit, ut talis vomitus sponte cesset.

§. V. Quod Symptomaticos Vomitus attinet, tunc illorum concursus in variis affectibus innotescit & quidem principalius in febribus continuis, ut plurimum quidem illarum initiis, quo tempore medicus hos vomitus provide tractare debet, quorum moderationi & directioni recte administrandæ, æque conducunt pulveres nitrosi & absorbentes, cum regimine moderato, tranquillo & quieto: interim etiam invigilare debet artifex, ne talis vomitus excedat & in illa tempora sese prolonget, quibus nunc febriles excretiones contingere debent; in quo casu leniora illa remedia adhibere convenit, quæ ad hujus Vomitus mitigationem obtinendam contribuunt: maxime in hoc casu a fortioribus adstringentibus & communibus sedativis abstinendum est: sed præstat etiam insuper cavere, ne cum superflua potulentorum ingestione ejusmodi vomitus in febribus vel excitetur, vel excitatus exacerbetur.

§. VI. Supervenit interdum vomitus contumaciori obstructioni alvi & suppressæ flatulentiae, in quo casu confert, proxime alvum liberare & flatus educere, siquidem in tali necessitate eximie conducunt clysteres emollientes, oleosi, leniter roborantes & modeste stimulant; subjunctis pilulis polychrestis Stahlianis aut Becherianis pulverifatis; quales etiam commode ipsis clysteribus interdum commisceri possunt: deinde exhibeantur pulveres temperantes & essentiae temperatae carminativæ, servando regimen quietum & modeste calidum: quæ eadem methodus etiam servanda est in vomitu, qui Hypochondriacis & Hysteriis pathematibus sese complicat, qui quando contumacius insistit, etiam aliquali efficaciori moderatione indiget; in quo passu Cortex Chaccarillæ multam utilitatem affert; cum Essentia Millefolii, mox sub hoc vomitu adhibita, potius vomitum augeat, quæ itaque magis futuris & successivis usibus reservanda est: quod si etiam in tali affectu Vomitus pertinacius continuent, tunc interdum clysteres paulo efficacius stimulant, attamen simul emollientes usurpari possunt: subjungantur in eodem casu carminativa temperata.

§. VII. Quando Vomitus in Colicis & Nephriticis pathematibus concurrunt, tunc perinde clysteres emollientes & remissius roborantes cum pulveribus antispasmodicis & Corticis Chaccarillæ usu conducunt, subjunctis essentis carminativis: quando in morbis Spleneticis Vomitus affligunt, tunc præcipue profunt clysmata emollientia & parcius stimulantia: si internis

Scirrhis sese Vomitus tales complicaverint, tunc præter remedia nitrata & Essentias carminativas etiam Corticis Chaccarillæ usus confert; in quo casu providendum insuper est, ne alvus sicca, segnis, aut clausa sit; quod vero Vomitus Gravidarum attinet, tunc illi nituntur superflua & urgente sanguinis quantitate; quapropter tempestivæ Venæ Sectiones ordinandæ sunt, quales in initio ingravidationis factæ multa gravidarum pathemata præoccupant: proinde etiam ad hos Vomitus tam præoccupandos, quam mitigandos confert constans & justa alvi apertio, quæ propterea vel cum aptis diæteticiis auxiliis, vel cum lenissimis & securis laxantibus promoveri debet: porro cavendum est, ne ventriculus vel nimium oppleatur, vel alibi ad difficilem concoctionem disponatur, alias etiam in eodem casu conducunt Essentiæ temperate carminativæ, quæ cum Tinctura Corallorum nonnunquam misceri possunt: sæpius mobile vitæ genus & evitatio refrigerii in extremitatibus corporis ad levandos tales Vomitus contribuit.

§. VIII. Superest, ut adhuc de Excessu Vomitus mitigando & coerendo loquar: quando itaque hætenus allegata remedia Vomitus non tranquilant, tunc conveniunt partim interna & externa roborantia, velut Essentiæ Caryophyllatæ, Helenii, Pimpinellæ: Gent: cort: citr: chaccarill: Absinth: cent: min: &c: externe cataplasmata e speciebus roborantibus & nervinis cum Croco, Camphora & Castorio parata, vel linimenta ex oleo chamomill. aneth. rut. additis oleis quibusdam carminativis destillatis & oleo Nucis Moschatae, papaveris expressiatque Castorio parata: huc conferunt etiam balsama oleosa, nec non Scuta stomachalia, crusta panis modice ustulata cum Nuce Moschata aspersa & balsamo oleoso humectata, aut cum vino nobiliori, præcipue Hispanico, imprægnata, non exclusis emplastris stomachalibus; porro ad sedandum vomitum cum maxima securitate & efficacia conducit Chaccarilla, deinde etiam M. P. de Cynogl. & Theriaca cum haustulo vini excipienda, quæ posteriora vero in febrilibus & calculosis affectibus omitti debent: alias theriacalia extrinsecus adhibita proficiunt: denique etiam positive cohibentia urgente necessitate, sed extra febrilem statum admitti possunt, quo spectant Corall. rubr. præparata, Species de Hyacinth: terra sigill: dens Hippopotami, Tinctura corallorum, Crocus Martis Antimoniatus Stahlî, croc: Mart: cachect: Zwelferi &c: quæ posteriora tamen sub maxima cautela adhibenda sunt, ne alvus subinde adstringatur: siquidem de reliquo bonum signum est, si hanc cohibitionem vomitus neque cardialgiæ excipiunt, neque alvi adstrictio sequitur.

CA.

CAPUT II.

DE

S O D A.

§. I.

FRequens hic affectus, licet levis & transitorius esse videatur; tamen interdum ita contumax est, ut vix facile mitigari possit; eapropter tanto major cura adhibenda est, quo illius vera causa recte inclarescat & quo eidem deinde medicus condigne subvenire queat: inter alias vero animadversiones illa omnino notatu digna est, an cum hoc affectu simplices commotiones sanguinis congestoriæ concurrant, an vicissim cholericæ quædam afflictiones complicatæ sint, in quo posteriori casu opera danda est, quo biliosæ tales impuritates abstergantur & removeantur, imo quo præcaveatur, ne in futurum bilis copiosius ad ventriculum confluat: uti in priori casu commotioni & evacuationi sanguinis dirigendæ labor adhibendus est: non minus talia subjecta removenda & avertenda sunt, quæ per irritationem ventriculi talem congestionem sanguinis provocant, sive fuerint acria, sive acescentia sub diætâ intra ventriculum delata.

§. II. Maxime etiam in subjectis hoc affectu laborantibus annotanda est illa circumstantia, an aliqua specialis propensio ad Hæmorrhagias spontaneas adsit; in quo casu hic affectus admodum cum negotio hæmorrhagico communicat & per reliqua molimina hæmorrhagica confirmatur, aut cum iisdem nutritur, sustentatur & quo frequentius recurrat, invitatur: quemadmodum ex historia practica constat, quomodo hic affectus cum Mensium & Hæmorrhoidum anomaliis interdum consentiat: inde etiam est, cur gravidæ, imprimis plethoricæ & mensium fortioribus commotionibus obnoxie, hunc affectum frequentius experiantur; aut cur illæ causæ, quæ motus hæmorrhagicos provocant, etiam ad hunc affectum revocandum contribuant: quæ ipsa consideratio multum in rationali & fundamentali præsentis affectus therapia invenienda & exercenda juvat.

§. III. Affectus hic quamvis exiguæ dignitatis esse judicetur, tamen diversis exacerbationibus & conversionibus subjectus est, quare in illius cura cavendum est 1) ab indiscreto usu vomitoriorum: 2) a remediis fortiter purgantibus resinosis: 3) a negligentiori primarum regionum repurgatione: 4) a remediis valde incrassantibus: 5) ut & a positive refrigerantibus medicamentis:

6) a negligentiori conciliatione & tractatione moliminum hæmorrhagicorum
 7) a remediis adstringentibus: 8) a prodigo & indiscreto usu cretaceorum &
 calcareorum: 9) a promiscuo usu carminativorum: 10) a remediis acribus,
 concentratis & valde calefacientibus: 11) ab indifferenti salium volatilium usu:
 12) a communi narcoticorum usu: 13) ab acidorum excessiva, aut copiosa obla-
 tione: 14) a spirituum ardentium & aquarum carminativarum indifferenti
 oblatione: 15) a perversa diæta.

§. IV. Sodæ Therapia ita est administranda, ut præservatorio scopo
 in plethoricis V. Snes in pede celebrentur, in reliquis vero subjectis primæ
 viæ abstergantur per cholagoga & melanagoga: in subjectis robustis, disposi-
 tis, voracibus & multa ventriculi cruditate præditis conducit præservatorius
 vomitus, attamen moderatus: proinde prospiciendum est, quo Menses & Hæ-
 morrhoides in suis subjectis iusto ordine gaudeant: non minus præservatoriis
 usibus reservari debent pediluvia & acidularum usus: ante omnia etiam ex-
 pediat accuratam diætam servare, ne ingerantur cibi pingves, valde fermentan-
 tes & acescentes, aut potus sæculenti, ne internæ & externæ refrigerationes ad-
 mittantur, ne assumantur valde sapida, acida, dulcia & fructus, multam flatu-
 lentiam causantes.

§. V. Curatorie conducunt absorbentia teneriora, oculi cancerorum
 citrati magisterium dentis apri, mandibulæ lucii piscis, pulveres nitrosi, crysalli
 & cremor tartari, spirit. nitr. dulc. sic prædicta absorbentia & temperata aci-
 dulata conferunt in subjectis sanguineis & ubi sanguinis orgastica commotio
 concurrit: non minus proficit pulvis e nitro fixo, crysall. ppt. corall. rubr. pp.
 & pauxillo tartari vitriol. paratus: cretæ usus licet vulgo in hoc affectu com-
 menderetur, tamen non nisi parcissimus concedendus est, alias suspectas incras-
 sationes & adstrictiones causatur; præterea etiam modicus usus decoctorum ge-
 latinosorum & acidulorum convenit, velut gelatina e cruribus vitulinis &
 suillis cum passulis minoribus parata: decocta vulgaria velut Thee & Coffee
 magis in illo casu proficiunt, ubi saburra biliosa in ventriculo hæret.

§. VI. Præmissis temperantibus conferunt tonica, velut Tinct. Sal.
 tart. aut Tinct. antim. acr. c, Spir. c. c, mixta vel alcalia fixa, ut nitrum fixum,
 oleum tart. per deliqu. In gravidis ad præoccupandum hunc affectum condu-
 cit tempestiva V. S. & justus alvi successus, ubi interdum rhabarbarina & passu-
 lata conveniunt: præterea in iisdem sufficiens corporis motus & evitatio re-
 frigerationis in pedibus & abdomine, aut ipso etiam ventriculo proficit: alias
 in Soda etiam convenit Lap. Prunell. Nitr. antim. Nux mosch, nonnunquam
 proficit rad. liquir. pulverisata leniente suo effectu: in subjectis cholericis
 prodest magnesia alba: extrinsecus regioni ventriculi applicari possunt lini-
 menta

menta ex oleo chamom. rutac. laurin. menth. absint N. M. mastichin. addita
Camphora & tantillo Castorii.

CAPUT III. DE RUCTIBUS.

§. I.

FLatus ventriculi sursum eructantes satis sæpe in variis casibus multam molestiam & angustiam excitant, ut propterea huic urgenti incommodo idonea & tempestiva medela ferenda sit: pro meliori itaque hujus afflictionis emendatione impetranda necesse est illas causas iterum evolvere & conciliare, quæ ad hanc molestiam contribuunt: ita enim frequens obstructio alvi, oppressio flatuum deorsum expellendorum, vitiosa concoctio, hypochondriaco-hysterica passio, anomalia hæmorrhoidalis, icterica agrotatio, ventriculi imbecillitas &c. hanc afflictionem interdum involvunt, quæ notitia causarum differentium tantum juvat, ne hoc incommodum, quando morbidum est, indiscretim tractetur: minime omnium vero judicare convenit, quasi in omni illo statu, ubi ructus angunt, ventriculi atonia adsit, cum nonnunquam cum atrocissimis spasmodicis commotionibus hi flatu e ventriculo exturbentur, ita ut vehementem ventriculi inflationem etiam vehemens illius constrictio excipiat, deinde aliqualis ventriculi imbecillitas consequatur, quæ tamen a prægresso dolore, qui sub inflatione & angustatione, quæ præcesit contigit, merito distinguí debet.

§. II. Ructuum morbidorum cura ita est instituenda, ne e minori malo, majus producat, quod contingit, si varia tentamina indiscretim suscipiuntur & therapia tantum ventriculi atoniæ opponitur, quare cavendum est
1) ab indifferenti vomitoriorum usu: 2) a communibus & stimulantibus purgantibus: 3) a negligentiori alvi promotione: 4) ab impetuosa flatuum expulsionem: 5) a præmaturo usu stomachicorum remediorum: 6) a promiscua calefacientium ordinatione: 7) a remediis valde acidis, quæ ut plurimum ructus augent: 8) a nimio terreorum & simul incrassantium usu: 9) ab adstringentibus medicaminibus: 10) a communi opiatorum commendatione: 11) a præmaturo salium volatilium usu: 12) a negligentiori conciliatione & tractatione affectuum principaliorum, cum quibus præsens molestia complicata est.

§. III.

§ III. Specialis cura Ructuum illis affectibus adæquata esse debet, quibus proprie ructus nituntur: quando itaque hic affectus nititur nimia in-
quinatione ventriculi & cruditatum præsentia, tunc præmittenda sunt dige-
stiva, salina, sive ita dicta salia neutra, sive tartarifata; deinde subjungatur lene
vomitorium & quidem in subjectis aptis, ubi vero circumstantiæ quædam vo-
mitorii oblationi contrariantur, ibi ordinanda sunt vina medicata resolventia,
roborantia & laxantia, paranda e rad. helenii, vincetox. caryophyllat. pimp. alb.
calam. aromat. cyper. rot. gent. rubr. herb. absinth. abrotan. cochlear. card.
ben. menth. rorismar. fl. cent. min. calend. lavend, stœch. arab. sem. anis. fœ-
nic. bacc. laur. cort. citr. cinnam. Winteran. rhabarb. fibr. helleb. nigr. &
addito arcan. duplic. vel conferunt pillulæ selectæ & correctæ aloëticæ ex ex-
tractis amaris paratæ.

§. IV. Quando hic affectus ex retenta flatulentia oritur aut cum af-
fectu hysterico complicatur, tunc conveniunt clysteres emollientes, leniter ro-
borantes & mitius stimulant, aut interdum cum pillulis Becherianis miscen-
di; deinde interne subordinentur pulveres temperantes & Essentiæ mitius
carminativæ cum Ess. chaccar. combinandæ; extrinsecus vero regioni ventri-
culi applicentur cataplasmata & linimenta roborantia & cum tantillo castorii
miscenda: quando vitia concoctionis hujus affectus causam constituunt, tunc
conducunt salia digestiva, amara, resolventia, stomachica, aromatica, sive sim-
plicia sive condita, juscula vinosa aromatizata, vinum adustum & generosum,
Zingiber conditum, remedia stomachica & denique etiam tonica selecta mar-
tialia, modica quantitate offerenda; in quo casu etiam diætæ selecta & tempe-
rata, ut & abstinentia proficit.

§. V. Quando hunc affectum contumaces & immoderati spasmi vel
causantur vel comitantur atque sustentant, tunc ante omnia prospiciendum
est, quo alvus aperta sit; deinde profunt antispasmodica nitroso-cinnabarina
& sedativo scopo cortex chaccarillæ: porro etiam considerare convenit, an
biliosa quædam saburra ventriculum aggrauet, quæ propterea abstergenda, re-
movenda & temperanda est: de reliquo ad præoccupationem hujus molestiæ
conducunt prædicta tonica & selecta martialia, quemadmodum in subjectis
temperatioribus usus spirituum volatilium & in phlegmaticis spiritus tartari
utilitatem suam comprobat; extrinsecus vero tam Emplastra Stomachica,
quam linimenta roborantia in præcedentibus casibus nominata, profunt: De-
nique cum hætenus commendatis remediis conjungenda est diætæ conveniens,
ne ex ulla intemperie Ructuum incremento ansa præbeatur.

CAPUT IV.

De NAUSEA.

§. I.

QUAMVIS hoc vitium appetitus satis familiare sit, tamen genuinæ illius causæ non æque ubique satis perspectæ sunt: Differunt illæ in genere, quod interdum morales interdum vitales circumstantiæ nauseam invitant: De priori classe latius disserere hoc loco non placet, siquidem illa nausea, quæ per aliquam adversam ideam concitata fuit, non meliori auxilio, nisi per abstinentionem & revomitionem ingesti alimenti curatur: quare rectius de altera illa specie Nauseæ, quæ ad vitales magis functiones pertinet, hoc ordine brevibus disserendum erit & talis quidem species positivæ ciborum aversionis in plurimis morbis occurrit, siquidem hic primarius character positivæ agrotationis est, quando non modo appetitus prostratus est, sed & quando cum efficaciori sensu subjecta cibos averfantur, ubi ut plurimum in ejusmodi morbis, hæc nausea eminens quoddam symptoma constituit, quæ propterea nulla positiva medicatione indiget, ubi rectius primarius morbus e suo genuino fundamento curari debet; ita evenit, ut vel sponte appetitus prostratus nunc erigi & reverti videatur.

§. II. Vix itaque mirum esse potest, cur in arduis morbis, ubi natura cum magis arduis & necessariis officiis occupata est, non modo a cibis eadem absteineat, sed & illas positive aversetur, siquidem in hac necessitate ciborum concoctio & conjuncta corporis nutritio minime admodum necessaria est; unde in tali passu sinistra erit operatio, quando medicus nauseam talem emendare suscipit. Rectius itaque hoc loco Idiopathicæ Nauseæ reminiscor, quæ diversas ob causas contingit & quidem quando vel ventriculus cum nimia impuritate repletus est, vel quando alia imbecillitas ventriculi adest, vel quando alvus valde adstricta est, ut propterea ciborum ingestio in tantum incommoda sit, quo minus contenta pasta aliorum transferri possit; vel quando natura magis ad repurgationem & exonerationem ventriculi contendit, vel denique quando in gravidis ob insolitam internam intumesceniam simul ventriculi impletio majorum molestiarum causa evadit: In quibus singulis casibus rectius natura a ciborum assumptione abstinet & aliquamdiu alimenta averfatur, donec

in tali necessitate aliam opem acquisiverit: & tales idiopathicae Nauseae propius arti medicae subjacent, siquidem post remotionem hactenus commemoratarum causarum deinceps iterum appetitus redit.

§. III. Quoniam itaque hujus afflictionis diversae sunt causae, propterea in cura ejusdem facile confusio quaedam contingere potest, quae propterea solícite evitari debet; id quod evenit si antea artifex harum causarum indolem recte perspectam habet, quare in genere in hujus affectus cura cavendum est 1) a praecipitato & indiscreto usu vomitoriorum 2) a nimis fugitiva & impetuosa purgatione 3) a ciborum rigorosa obtrusione & ingestione reluctantis stomacho 4) a praemature usu stomachicorum remediorum 5) a negligentiori discretionem & tractationem causarum, hunc affectum invitantium, 6) a remediis valde concentratis & calefacientibus 7) a formulis nimis copiosis & spissis, quales vulgo sunt pulveres stomachales 8) a remediis valde adstringentibus 9) a martialium remediorum praemature usu 10) a negligentiori promotione alvinæ excretionis 11) a communi opiatorum oblatione, 12) a reliqua idiopathica & symptomatice nauseae confusione tam theoretica, quam practica.

§. IV. Quod specialem curam Nauseae attinet, tunc illa iterum variat secundum diversitatem causarum: Quando itaque colluvies biliosa intra ventriculum delata hunc affectum concitat, tunc ordinanda sunt remedia bilem involventia, diluentia, abstergentia, temperantia & modeste evacuantia, quorum varia simplicia aequae ac efficacia remedia prostant: Scorsim conveniunt absorbentia tam simplicia, quam cum acidis attenuata, nec non crystal- lus montana praeparata ut & decocta gelatinosa, mucilaginoso, hordeacea, juscula ex cerevisia & ovo parata, nec non gallinacea, imprimis etiam remedia nitrosa, rhabarbarina, tartarifata & magnesia alba: Quibus subjungere convenit Essentias Carminativas, nec non teneriora & temperatiora martialia: Quando vero hic affectus a multa ventriculi impuritate & cruditate ortum trahit, tunc praemittenda sunt remedia incidentia, detergentia, ut & resolventia, amara, quibus interponenda sunt resolventia acria & semi aromatica, velut arum, Zingiber, Synapi, quin ipsum etiam Piper: Deinde in subjectis aptis per modestam emesin illa cruditas evacuetur, in aliis vero subjectis, quae artificialem vomitum perferre haud possunt, ordinandae sunt moderatae laxationes, praecipue quidem per vina medicata instituendae: deinde subjungantur essentiae stomachicae, aut juscula vinosa aromatizata, quin ipse usus vini generosi ad roborandum ventriculum satisfacit.

§. V. Quando hic affectus oritur a spasticis quibusdam commotionibus contumacibus, tunc ante omnia necesse est, quo alvus aperta sit; deinde

pro-

profunt nitroso-Cinnabarina remedia, ut & Cortex Chaccarillæ aut Theriaca vel essentia Theriacalis vesperi exhibenda: Quando multus vomendi conatus eundem affectum invitat, tunc quidem invigilandum est, quo ventriculus debite repurgetur, sive per lenem promotionem vomitus, sive per moderatam laxationem; postea vero exhibere convenit pulveres Nitroso-Cinnabarinos & mixturam Essentiarum absinthii, caryophyllatæ, pimp. alb. helen. cent. min. gent. rubr. Nucis mosch. Cort. aurant. citri, cinnamom. chaccaril. & ambræ; quemadmodum in eodem statu, ordine atque tempore in consilium duci potest usus theriacalium: Quando hic affectus a nimia & diuturna alvi adstrictione oritur, tunc post præmissum Clysterem emollientem exhiberi debent pill. Stahlianæ, Becherianæ, aut similes securæ polychrestæ, deinde subordinentur Essentiæ stomachicæ: optimum vero erit auxilium, quando alvus constanter aperta manet, cujus lubricitati conciliandæ e fonte diætetico necessaria adminicula adhibenda sunt.

§. VI. Quando hunc affectum positiva quædam ventriculi atonia excitavit, tunc ante omnia prospiciendum est, quo alvus libera sit; deinde conveniunt Essentiæ roborantes, sæpius nominatæ, aut pulveres stomachales, nec non temperata & selecta martialia remedia, quæ interdum commode cum ejusmodi pulveribus coniungi possunt, modo circa illorum usum etiam cura habeatur, ne alvus exsicceetur, aut plane obstruatur: in eodem casu conducit etiam vinum generosum & jusculorum vinosorum usus moderatus: Vulgo quidem ad appetitum excitandum acida commendantur, quæ vero minime ita indiscretim usurpata suis promissionibus satisfaciunt; unde nonnisi certis individuïs & præcipue quidem sanguinei temperamenti hominibus reservanda sunt: Elixirium Proprietatis Paracelsi vulgo quidem ad ventriculum roborandum laudatur, quod vero rectius in subjectis temperatis aliqualem utilitatem affert: de reliquo in eodem affectu interdum topica quædam remedia, sive fuerint Emplastra Stomachalia, sive Cataplasmata & Linimenta stomachica, profunt: Ubi brevibus adhuc illud monere placet, quomodo non nunquam hic affectus per abstinentionem curetur, quando vero pharmaceutica auxilia requiruntur, tunc confert post liberationem alvi & repurgationem ventriculi remedia appetitum excitantia & ventriculum roborantia una vel altera hora ante cibi assuetam assumptionem, adhibere: Denique in hoc affectu interdum aromata condita profunt: ne vero talis cura finistre, aut difficulter succedat, congrua diætæ insuper est concilianda, siquidem sub eadem non nunquam cerevisia Enulata & absinthiaca, aut vinum tale conducit. Quod si post Febrem intermittentem prægressam talis nausea continuaverit, tunc certo prudens

artifex præsumere potest, quod talis febris non satis ingenue curata sit: quare illius meliori & sinceriori emendationi & percuratori operam adhibere debet.

CAPUT V. DE SINGULTU.

§. I.

DEvolvor nunc ad alium affectum exponendum, qui ventriculum & simul diaphragma proximius afficit, cujus morbosam constitutionem hoc loco considerare lubet: Etenim ex historia causarum ad hunc affectum disponentium duplex classis constituenda est, dum videlicet singultus ex causis familiarissimis & quotidianis satis frequenter oritur & sine aliquo damno decurrit; quo contribuunt vitia diætetica, nimia ventriculi oppletio, cibi spissiores, internæ & externæ refrigerationes &c: altioris momenti est Singultus Symptomaticus, qui aliis periculosis affectibus & casibus supervenit, velut internis inflammationibus, undecunque natis, retrocessionibus exanthematum malignorum, retropulsionibus inquinamentorum ulcerosorum, repentinis suppressionibus Hæmorrhoidum, Mensum, Lochiorum, dysenteriae, diarrhoeæ, vomituum, infarctibus lienis & Hepatis, oblatis virulentis substantiis, ingestionibus suspectorum mercurialium remediorum, hyperemesis &c: in quibus casibus prudens artifex scire debet, quomodo vel excessus motuum suspecti & noxii hunc affectum constituent, vel internæ stases, oppletiones, inflammationes, aut imminentes corruptiones ad hunc affectum invitandum satisfaciant; quibus circumstantiis propterea medicus, quantum fieri potest, obviam ire debet,

§. II. In cura periculosi & suspecti hujus symptomatici Singultus, (licet successus rarius votis & intentionibus respondeant, quoniam illi casus, quibus hi convulsivi motus superveniunt, ut plurimum ferme in extremo positi sunt,) cavendum tamen est 1) a vomitoriis: 2) a positivis purgationibus: 3) a perturbatione aut oppressione alvinæ excretionis: 4) a periphericæ excretionis negligentiori promotione: 5) a remediis stomachicis: 6) ut & ab aliis acris & valde calidis medicamentis: 7) a volatilibus medicaminibus: 8) a refrigerantibus &

& incrassantibus: 9) a regiminibus tam æstuosis, quam frigidis: 10) a remediis adstringentibus: 11) ab opiatīs medicamentis: 12) ab interno castorii usu: 13) a nimia medicamentorum quantitate: 14) ab omni inquietudine maxime corporis: 15) a nimis frequenti remediorum oblatione & variatione.

§. III. De communi Singultu hoc ordine mihi haud sermo est, illud tantum de eodem monere & ex simplicissima experientia indicare lubet, quod in communi illius cura evidens specimen occurrat, quantum anima valeat ad tales motus alterandos; siquidem firmæ imaginationes aut reminiscentiæ & mentis applicationes ad certum quoddam objectum & subjectum, vel terror, anxietas &c: quotidianis exemplis singultum compescere observantur: quod vero symptomaticos singultus attinet, tunc in illorum cura ante omnia alvus aperta esse debet, quæ in casu necessitatis, quando circumstantiæ permittunt, rectius cum clysteribus emollientibus promovenda & liberanda est, quam cum remediis oretenus exhibendis: tanto magis clysmata talia conducunt, quando molesta flatulentia concurrit, in quo ultimo casu Essentiæ carminatiuæ & topica roborantia subordinata proficiunt.

§. IV. Deinde in aliis casibus conveniunt pulveres temperantes nitrosi, decoctæ e rad. cichor. scorzon. apii. caryophyll. figill. salom. liquir. herb. scord. veron. chærefol. flor. sambuc. chamom. papav. rhæad. sem. carv. fœnic. Cort. citr. cinnam. parata, addito nitro vel crySTALL. tart. qualia decoctæ vero non copiosa quantitate haurienda sunt: præterea conducunt emulsionēs ex aquis scord. chæref. hyssop. plantag. fl. samb. &c: amygd. dulc. pin. sem. card. mar. & papav. alb. compositæ: interdum etiam & quidem si ventriculus perferre potest, profunt Essentiæ alexipharmacæ: aliquando temperatiora acidulata concedi possunt; quo nomine Mixture simpl. ordinari potest, uti syrupi vegetabiles, mitius acidi, cum prædictis decoctis sociati, perinde juvant. Ita etiam aliquando spiritus aciduli cum essentia bezoardica conjungi possunt, quo loco spiritum nitri dulcem non penitus excludo; porro conferunt absorbentia cum acidis saturata, gelatinæ, magisterium dentis apri & sedativo scopo prodest cort. chaccarillæ.

§. V. Proinde etiam topica quædam auxilia in hoc affectu applicari possunt: inter illa vulgo ligaturæ hypoch. adriorum commendantur, quæ verò tam in chronico, quam acuto affectu cum moderamine usurpandæ sunt: porro conducunt cataplasmata e speciebus discutientibus & nervinis parata, additis camphora, croco & castorio, aut linimenta ex oleo chamom. aneth. nuc. mosch. menth. croco, castorio & camphora; interea etiam internum & externum frigus evitandum est: convenit regimen quietum; alvus maneat aperta: nonnunquam proficiunt frictiones pedum & rubefaciencia remedia plantis pedum

dum applicata: quodsi maligni fuerint affectus, tunc omni sollicitudine adverterdum est, quo modesta diaphoresis in constantem & convenientem successum promoveatur.

CAPUT VI.

DE

COLICA SIMPLICI.

§. I.

Domesticum ferme, adeoque usitatissimum hoc est malum, pro cuius mitigatione & curatione varia passim & subinde etiam domestica, satis efficacia & utilia adminicula constant: interim quoniam nonnunquam talia remedia in Colicæ Simplicioris cura circumferuntur, quæ huic affectui magis inimica sunt, eapropter necesse etiam erit, omnes illas offensiones communes sollicite evitare: quo vero therapia Colicæ ordine justo instituatur, multum omnino refert, hujus affectus veram indolem antea nosse: uti in genere tenendum est, quod colica sit conatus ad necessariam & salutarem aliquam excretionem directus, qui vero cum quibusdam anomaliis administratur; hinc prudens artifex commodam occasionem impetrat, quo non modo has irregularitates corrigat, sed & quo reliquam necessariam evacuationem in ordinem congruum transferat atque promoveat: ita evenit, ut post obtentam talem excretionem reliqui dolores atque molestiæ sponte cessent: ubi tamen insuper attentus medicus præoccupare debet, ne tales motus excretorii excedant & ultra terminum suum contumacius insistant: qua indole Colicæ rite perspecta habebit artifex certam Cynosuram, quo minus vulgaris colicæ palliatis curacionibus assentiat, neve propterea, vel ad frequentiores illius recursus, vel ad intricatiores consecutiones ansam præbeat.

§. II. Et quo hic affectus rationaliter & convenienter tractetur, necesse insuper erit illius familiares differentias rite intelligere & inculcare & quanquam in præcedentibus variæ species hujus affectus recensitæ & explicatæ fuerint, maxime quidem Colica Hæmorrhoidalis, deinde etiam Colica Symptomatica Calculo Renum & Hysterico malo sese associans, hoc loco tamen potius Idiopathicæ Colicæ mentio facienda est, qualis colica simplex est & extra consortium alterius affectus proxime ad suam excretionem contendit:

ejus-

ejusmodi simplex Colica in genere distinguitur in Humorosam & Flatulentam; prior iterum discernitur in Pituitosam & Biliosam; inde facile elucescit, quales excretiones ipse artifex adjuvare debeat: sciendum etiam subinde est, quod omnis Colica, quæ ad nullam evacuationem pertingit, minus legitime decurrat, sed imposterum variis offensionibus obnoxia sit: unde etiam accidit, ut si in affectu colico catotericæ excretiones præcluduntur, deinde in subsidium harum anotericæ, five emeticæ evacuationes superveniant: dum vero artifex intelligit, quantæ anomalix in hoc affectu concurrant, ita eo magis circumspecte procedere debet, ne cum anomalica praxi hujus affectus irregularitatem augeat atque confirmet.

§. III. Quo itaque hæc Colica dextre tractetur, neque superficialiter tantum leniatur, cavendum est 1) ab evacuationibus emeticis: 2) a positivis purgationibus & alvi irritationibus: 3) a majori alvinæ excretionis oppressione, vel negligentiori illius promotione: 5) a præmaturo usu carminativorum remedium: 6) ab indiscreto usu valde calefacientium & concentratorum medicaminum: 7) a remediis quibusvis adstringentibus: 8) a salium volatilium præmatura & curatoria quidem oblatione: 9) a præmaturo, aut plane copioso sedativorum & communium opiatorum usu: 10) a remediis valde incrassantibus: 11) ab interno castorii usu: 12) a nimia interna intestinorum relaxatione & emollitione: 13) a nimia diluentium calidorum aquosorum ingestione, quæ ut plurimum uberiores flatus generant: 14) a regimine valde æstuoso: 15) a motuum spasticorum majori exacerbatione & denique 16) a qualicunque alia palliativa Colicæ curatione, quæ ut plurimum illa est, quando citra idoneam evacuationem hic affectus decurrit.

§. IV. Proximior Colicæ cura ita erit instituenda, ut ante omnia excretio alvina promoveatur: pro hoc scopo vix meliora & sinceriora adminicula prostant, quam Clysmata emollientia, oleosa, mitius roborantia & modestius stimulantia, quæ interdum pro efficaciori spasmorum & concurrentium internorum ardorum lenitione cum tantillo nitri misceri possunt: pro eodem fine conducunt suppositoria lenientia & mitius stimulantia, nec non externæ illinitiones abdominis cum linimento ex oleo chamom. aneth. rutac. irin. & oleo destill. absynthii, menth. carv. cort. aurant. & tantillo castorii parato: interne vero offerri possunt pilulæ Stahlianæ, Becherianæ aut aliæ temperatæ pulverisatæ: hisce remediis interponenda sunt talia, quæ spasmodicos torminosos cruciatus temperant, quo nomine commendo pulveres nitroso-cinnabarinos, ut & usum corticis chaccarillæ, quemadmodum etiam illo tempore, quando alvi apertio oblata fuit, temperata carminativa remedia subordinari possunt, e quibus præcipue essentia ari, helenii, caryophyllatæ, pimp. albæ, ange-

angelicæ, gentianæ rubr. galangæ, zedoariæ, absynthii, cent. minoris, mentha, corticum aurantiorum, citri, cinnamomi, caryophyllorum aromaticorum & corticis chaccarillæ. ita etiam in colica flatulenta aromata & radices prædictæ, nec non semina anisi, fœniculi &c. masticata proficiunt.

§. V. Quando jam colica affligit, minime confert cum aliis internis & externis laxantibus, tanto minus vero purgantibus alvum movere: quod si etiam colica biliosa fuerit, aut æscens colluvies in ventriculo aut intestinis præsumatur, tunc in usum ducenda sunt absorbentia remedia sive simpliciora sive cum acidis attenuata, magis successive, quam simultaneis quantitatibus ingerenda: acida remedia haud secure prosunt in colica hac simpliciori, unde neque Sp. nitr. dulc. aliquid utilitatis promittit: rectius vero oleum Chamom. verum destillat: ad exiguas guttulas cum absorbente remedio oblatum proficit: de anodynis hoc loco adhuc seorsim inculco, quod non maturius exhiberi debeant, nisi prius alvus liberata fuerit, quæ apertura eo citius impetrari potest, quando cum prædictis clysteribus aliquot grana pilularum prædictarum remiscuntur: in quibusdam casibus, ubi colica ad evacuationem impuritatis pituitosæ collimat, licet ad promotionem illius excretionis salina deterfiva adhibere, quæ non modo materiam excernendam colliquant & præparant, sed & quæ simul intestina quantisper stimulant, quo excretio citius consequatur.

§. VI. Præter remedia hætenus commendata & illa ut plurimum interna, prosunt etiam externa lenientia æque ac roborantia, sive fuerint Lini-menta, sive sacculi nervini, sive cataplasmata ex ejusmodi speciebus parata, sive Scuta stomachalia, sive crusta panis tostæ cum oleis carminativis leniter humectata, sive etiam fomentationes vaporosæ nervinæ, quæ una excretionem alvi facilitant: quando itaque tali modo colica mitigata fuit, tunc circa illius exitum superius commendata carminativa continuari possunt & iterata vice pillulæ prædictæ exhiberi debent, quemadmodum eodem tempore juscula vinosa, aromatizata & vini boni modicus usus conducunt: providendum vero imposterum erit, tam per dietam congruam, quam per regimen conveniens, ut & per præservatorias laxationes, ne talis affectus facile recurrat, siquidem alias satis frequenter contingere solet, ut ejusmodi molestus affectus in pravam consuetudinem degeneret & ex levi causa iterum cum maxima vehementia recrudescat: unde habebunt ita constituti homines, quo cum cibo & potu accuratæ temperiæ studeant.

CAPUT VII.

DE

FLATULENTIA.

§. I.

INter illos affectus, qui non modo frequenter occurrunt, sed & qui graviter affligunt & sub diversa speciosa larva sese produnt, omnino Flatulentia admodum se distingvit, ita ut propterea magna cura adhibenda sit, quo illa dextre tractetur, ne in alios graves & periculosos morbos degeneret: quando vero hic affectus medicam opem requirit, tunc præcipue negotium cum eodem ita comparatum est, ut flatus occlusi reneantur, proptereaque tales angores atque molestias cum eximiis suis distensionibus causentur, siquidem in tali statu superiores regiones invadunt, adeoque sub inverso hoc cursu incommoda sua exserunt: in quo negotio medicus duplex officium obtinet, ut partim flatus in legitimum suum cursum transferat partim etiam illorum debitam & tempestivam eliminationem promoveat: quamvis etiam in futurum per congrua consilia & auxilia præoccupare debeat, ne ejusmodi flatus regenerentur, adeoque novis afflictionibus ansam præbeant.

Conf. Stablii. Disp. de Flatulentia.

§. II. Magna attentio applicanda est circa iustam Flatulentiae dignotionem, ne videlicet ejusmodi cruciatus aliter explicentur, aut ab alia causa deriventur, alias facile evenit, ut ejusmodi molestia non modo eximie exacerbetur, sed & in alias afflictionum species convertatur: ubi quidem negandum minime est, quomodo hic affectus variis aliis morbis sese communicet & ut symptoma urgens sese prodatur, cujus propterea passim suo loco mentio facta fuit, quare tantum hoc ordine de simplici flatulentia verba facio, qualis non raro primum morbum constituit: & quo hic affectus secundum genuina sua fundamenta recte tractetur, notandum merito est, quod ipse non semper in plenaria viscerum atonia consistat, sed quod ut plurimum anomalia peristaltis in culpa sit, quam perturbatam commotionem ea propter ingenuus medicus in ordinem iustum convertere debet, alias cum plane sinistro successu contingit, ut si medicus curam suam ad hanc atoniam præsuppositam dirigit, præsentem affectum immoderatiorem reddat; neque quidem cum tali afflictione temere procedendum est, quoniam gravis partium distensio varia suspecta pathema-

ta involvit, neque etiam decet præmature partium roborationi studere, cum antea partes affectæ ab ejusmodi flatulentia liberari debeant.

§. III. Ne itaque in hac calamitate sinistra tentamina suscipiantur, sed quo affectus rite & perite tractetur, cavendum est 1) a quacunque artificiose provocata Emesi, quæ graviorum angustationum causa evadit: 2) a positivis purgationibus & alvi exstimulationibus: 3) ab ulteriori alvi obstructione aut incongrua liberatione. 4) a remediis alvum quidem aperientibus, sed suspectam aliquam stricturam post se relinquentibus: 5) a remediis acribus, valde concentratis & calefacientibus: 6) a salium volatilium usu curatorio: 7) a præmature usu carminativorum remediorum: 8) a remediis adstringentibus & præcipitata tonicorum oblatione: 9) a communi opiatorum ordinatione: 10) ab impetuosa qualicunque alia flatuum profligatione: 11) a medicamentis nimia quantitate ingeri solitis, quæ propterea partes affectas tanto magis molestant & ad suspectos vomitus disponunt: 12) a negligentiori conciliatione & tractatione moliminum hæmorrhagicorum: 13) a nimia interna partium emolitione & humidorum aquosorum, flatus magis augmentum ingestione: 14) a qualicunque interna & externa partium refrigeratione.

§. IV. Nunc propius ad specialiores flatulentia therapiam tradendam me converto, in qua sequentes operationes practicæ necessariae sunt: ante omnia præstat flatibus retentis aperturam conciliare, id quod commode succedit cum clysteribus lenientibus, modeste roborantibus & mitius stimulantibus, quibus pro efficaciore alvi liberatione nonnunquam pilulæ Stahlianæ, Becherianæ aut similes commisceri possunt: externe itidem profunt linimenta lenientia & mitius roborantia: quando itaque tali ratione quædam alvi apertura impetrata fuit, tunc licet subordinare Pilulas Stahlianas aut Becherianas pulverisatas, quo flatibus deorsum viam monstrent: alia vero alvum subducentia vix secure adhiberi possunt: porro exhibeantur remedia irregulares intestinorum motus mitigantia & corrigentia, e quibus partim pulveres nitrosi laude digni sunt, partim cortex chaccarill. commendari potest, quippe qui præter sedativam suam efficaciam etiam roborante quadam virtute præditus est.

§. V. Præterea in hoc affectu subordinanda sunt carminativa, quo nomine iterum commendo essentias stomachicas in præcedentibus capitibus commendatas, nec non masticationes specierum carminativarum; sicut externe eadem auxilia roborantia profunt, quæ perinde in superioribus commemorata sunt: Sp. Volatiles non maturius exhiberi convenit, quam circa finem curæ: oleum chamomill. destill. in hoc affectu æque tam interne, quam externe, proficuum est: Acidulæ & thermæ præservatoriis usibus relinquendæ sunt:

sunt: de reliquo observare convenit, an alia quædam causæ in hoc affectu complicatæ sint, quo iisdem prudens artifex condigne satisfacere queat, siquidem cum magna attentione conspirationes hypochondriacæ, hystericae & hæmorrhoidales observandæ: qui cum Squilla bene versari potest, ille etiam cum eadem in hoc affectu non exiguas utilitates impetrabit: denique ad præservandam Flatulentiam illa consilia hoc loco in usum trahi debent, quæ in Colicæ, Diarrhœæ, passionis Hypochondriacæ explicatione & passim alibi tradita fuerunt: maxime confert selecta diætæ & idoneo regimine uti, ne vel per nimiam exæstuationem, vel refrigerationem, neve per cibum & potum incongruum tam multi flatus generentur, quam motus in primis regionibus & intestinis pervertantur.

CAPUT VIII.

DE

ILEO MORBO.

§. I.

Licet in praxi Medica præsens morbus infrequentior existat, tamen gravitate & periculosa sua indole id compensat, in quo frequentior illius invasio deficere videtur: quam ægre vero exoptata cura hujus morbi succedit, eo difficilius medicus vel ad aliqualem tantum opem pertingere potest, quando diversas hujus mali causas minus perspectas habet: eapropter secundum notitiam harum causarum etiam reliqua Therapia rite accommodanda est: Et licet sub hoc adminiculo artifex ad exoptatum salutarem finem etiam non pertingat, tamen in tantum adeo dextre artem suam administrat, ne contra veras rationes aut per cæca tentamina operetur: In genere quidem in hoc affectu absoluta inversio ordinis naturalis occurrit, dum fæces alvinæ per tales vias expelluntur, quæ alias puris substantiis admittendis destinatae sunt; & quo evidentiorum intellectum hujus immutationis artifex acquirat, ita subinde nosse convenit, quod consveta peristalsis in hoc affectu penitus inversa sit, adeoque ordo vitalis in hoc negotio plane turbatus compareat, quem vero sollicitus artifex nunquam emendare & revocare poterit, nisi antea illas causas, quæ ad talem confusionem contribuerunt, convenienter tractaverit, aut penitus removerit.

§. II. Inter has causas, quæ vulgo hunc morbum invitare observantur, nonnullæ ita comparatæ sunt, ut ars in easdem plane nullam potestatem inveniat, adeoque totum negotium Deo & Naturæ relinqui & committi debeat. Hujus conditionis sunt convulsiones & complicationes intestinorum, valvulæ circa intestinum cæcum & colon obviæ inversio, ut & intimior quædam inflammatio, quales afflictiones minime sub arbitrio artificis stant, neque per medicamenta emendari possunt; paulo magis arti medicæ obtemperant reliquæ hujus mali causæ, ut sunt indurationes Scybalorum, exsiccationes intestinorum, firmæ obstructions alvi, incarcerationes herniarum, obstructions a Vermibus inductæ, quas singulas causas antea providus artifex remove debet, quo deinde facilius & propius ad suum scopum pertingere queat: præter has animadversiones subinde illa notatu digna consideratio practica est commendanda, quomodo videlicet ad hunc periculosum morbum interdum anomalie hæmorrhoidales & quidem corruptæ & sinistris medicaminibus atque regiminibus depravatæ, concurrant; sicut de reliquo hujus, alias fontici, affectus periculum auget atque accelerat concursus & complicata strenua commotio plethoræ, quas singulas scitu dignas circumstantias practicas artifex primum bene nosse & deinde dextre tractare debet.

§. III. Quo magis gravis & periculosus hic est morbus, eo major circumspectio & dexteritas in illius cura observanda & adhibenda est; unde præcipue in cura Passionis Iliacæ cavendum est 1) ab omnibus illis medicaminibus, quæ ullo modo vomitus invitare & exacerbare possunt, 2) ab omnibus remediis nauseosis adversis 3) a nimia medicamentorum ingestione, quæ vomibundas commotiones augent, 4) a remediis purgantibus & intestina stimulantibus, oretenus oblatis, 5) a superfluo Clysterum usu, quando iidem nunc per vomitus iterum rejiciuntur, 6) a præmaturo usu stomachicorum & carminativorum remediorum, 7) a medicamentis calefacientibus, subtilibus acris & concentratis, 8) a suspectis mercurialibus experimentis, 9) a regiminibus & medicaminibus refrigerantibus, 10) a curatorio Salium Volatilium usu, 11) a Suppositoriis aluminosis 12) ab omnibus adstringentibus medicamentis 13) a communi opiatorum usu, 14) a regimine nimis æstuoso & violento, 15) a nimis frequenti variatione & confusa oblatione medicamentorum 16) ab incrassantibus & acidis remediis, 18) ab experimentis minus probatis & ingenuis, aut potius suspectis & temerariis, 19) a balneorum indiscreta ordinatione & 20) a quibuscumque temerariis & præcipitatis medicationibus.

§. IV. Methodus Ileo Morbo medendi variat quoad causas, quæ hunc morbum invitant: Ante omnia prospiciendum est an urgens plethora hunc affectum magis premat & exasperet: in quo passu tempestiva Venæ Sectio

Ratio celebranda erit : Si vero deinde ob internam inflammationem hic affectus ortus fuit, tunc præmisso uno vel altero clystere emolliente & cum tantillo nitri remixto, interne offerendi sunt pulveres nitrosi & oculi cancerorum citrati, cum antimonio diaphoretico mixti, nec non emulsiões ex aquis Scordii, Plantaginis, scabiosæ, galegæ, sambuci, chærefolii, rosarum, amygdalis dulcibus, pineis & semine Cardui Mariæ paratæ, quo spectant potiones ex ejusmodi aquis, oculis cancerorum citratis & antimonio diaphoretico constantes, nec non decocta e radicibus Cichorii, Scorzonæræ, Apii, liquiritiæ, herbis scordii, chærefolii, veronicæ, floribus sambuci, chamomillæ, papaveris rhæados, semine fœniculi, carvi, cortice citri &c. facta, addito tantillo nitri, quæ decocta tamen modica quantitate successive magis haurienda sunt: Ita etiam Essentiæ alexipharmacæ, Tincturæ bezoardicæ & mixtura simplex paucis guttulis, sed repetitis vicibus offeri possunt: Extrinsecus conducunt cataplasmata e speciebus discutientibus & nervinis cum lacte paranda, additis oleis lenientibus & Croco atque Camphora: Sub quorum remediorum usu temperatum regimen servandum est.

§. V. Quando hic morbus incarceratione herniæ nititur, tunc repositio herniæ minime cum impetu urgeri debet, quæ etiam hoc tempore haud facile obtineri potest, unde potius præstat antea alvum cum clystere leniente aperire; deinde interne per remedia temperantia & discutientia imminens inflammatio præoccupanda est: præterea extrinsecus fomenta & cataplasmata emollientia, mucilaginosæ, lenientia, oleosa & discutientia atque nervina cum tantillo nitri mixta applicari debent, siquidem in hoc casu etiam simplicior fomentatio calida tantum conducit, quo hernia restitui queat: si nimia alvi obstructio in culpa fuerit, tunc conveniunt infusus cum emollientibus speciebus remixti, fomenta calida vaporosa, ano admissa, linimenta emollientia abdomini applicata, clysteres emollientes & cum pilulis Stahlianis, aut stimulo quodam moderato remixti; interne profunt oleosa, lenientia, juscula pingvia, lacticia & similia: si fœcum alvinarum induratio hujus affectus causa fuerit, tunc interne eadem lenientia conveniunt, maxime quidem decocta e speciebus emollientibus parata, cum oleis emollientibus aut butyro sive salito, sive non salito & tantillo nitri mixta, quo fæces iterum emolliantur, quæ tamen minime cum purgantibus remediis urgeri debent.

§. VI. In perfecta intestinorum convolutione, quæ e pertinacia & refractaria indole in hoc affectu præsumi potest, licet quidem per initia unum & alterum clyisma leniens & stimulans ordinare, deinde præstat efficaciora remedia adhibere, in quo casu hætenus commemorata medicamenta non satisficient, hinc ad reliqua experimenta confugiendum est: Inter illa vero præ-

ferri meretur sufficiens assumptio mercurii vivi cum subjuncto oleorum lenientium usu: An plumbei globuli five majores, five minores, aut ex antimonio paratae glandes singularem utilitatem afferant, nondum experientia comprobavit: Neque etiam in hac calamitate securum est alvum cum purgantibus provocare: Consilium Barbetianum, quod videlicet abdomen aperiri & deinde intestina in justum ordinem reponi debeant, magis in mortuis, quam vivis succedit: Neque denique antiquorum auxilium, quo cum folle intestina inflari debeant, unquam applausum singularem, aut approbationem obtinuit: Ad dolores in hoc affectu concurrentes mitigandos tam externa Cataplasmata lenientia, quam intrinsecus oblata remedia theriacalia & Cortex Chaccarillae conveniunt: Præservatoriis denique usibus commendanda est sedula alvi emollitio & obstructionis alvinæ præoccupatio, quæ cum variis tam e diætâ & regimine, quam e pharmacia petendis consiliis & auxiliis obtineri potest, si quidem talibus subjectis, quæ in ejusmodi affectum inclinant, accurata diætâ & mobile vitæ genus commendari debet.

CAPUT IX.

DE

CHOLERA.

§. I.

Licet bilis in œconomia vitæ ante ultimam suam excretionem aliquales utilitates offerat, tamen subinde multiplices morbidas afflictiones causatur, quibus peritus artifex tempestive & congrue subvenire debet: Inter illas morbidas afflictiones, quæ a bile proveniunt præsens Cholericus fluxus est, qui aliquando cum febre, interdum sine illa decurrit; ubique vero multum angorem causatur: Et quoniam hic affectus nullo utiliori & convenientiori effectu, nisi tempestiva eliminatione bilis terminatur, hinc artifex huic excretioni tanta cum industria invigilare debet, ne eadem vel excedat, vel deficiat, neve ferius oriatur, aut præmaturius supprimatur: Et dum talem excretionem adeo necessariam vehementes spasmodicæ commotiones comitantur, hinc iterum ad officium medici pertinet, quo hisce spasmis in tantum moderetur, ne iidem vel salutarem hujus excretionis successum & eventum perturbent, neve alia sinistra & periculosa accidentia causentur.

§. II.

§. II. Et in hujus affectus vulgari æstimatione & tractatione medica diversæ anti-praxes occurrunt, ut eo magis necesse sit, quo cum maxima circumspeditione & dexteritate pravæ consecutiones præoccupentur; siquidem ex historia practica innotuit, quomodo satis sæpe in primis hujus morbi limitibus suspecta & contumax alvi constrictio concurret, quæ five negligentius tractata, five audacter profligata, nonnunquam internas sphacelosas corruptiones, tanto citius vero in plethoricis subjectis, introduxit: quidquod interdum contigit, ut ob impeditam aut præmaturæ cohibitam talem excretionem biliosam, interna ulcerosa corruptio orta fuerit, cui deinde hectica plane febris cum lethali eventu supervenit: aliquando perturbatam talem choleram consequuntur graves & contumaces spasmi, refractarii affectus icterici et si vel paululum acriora & calidiora remedia adhibentur, acuta plane febris convocatur, eoque periculosior in hac complicatione hic affectus, qui antea simplex fuit, redditur.

§. III. Quo sensibilior, mobilior & in acutam indolem pronior hic affectus est, eo majori attentione & circumspeditione in illius cura inveniendâ & administranda opus est: Ob id cavere convenit 1) ab artificialibus emeticis remediis, aut præsentis spontanei vomitus exacerbationibus 2) a positivis & vulgaribus catharsibus, 3) ab alvinæ excretionis perturbatione, obstructione aut negligentiori promotione, 4) a conjunctæ obstructionis alvinæ temeraria & impetuosa apertione, imprimis per remedia stimulantia oretenus oblata, 5) a spontanei Vomitus confusione & præmatura cohibitione, 6) a remediis acris, valde salinis & stimulantibus 7) a communium refrigerantium usu 8) ab adstringentibus medicamentis 9) a valde incrassantibus & nimium coagulantibus medicamentis 10) a triviali narcoticorum usu 11) a dulcibus & pingvibus 12) a salium volatilium ordinatione 13) a nuda symptomatum mitigatione, antequam principalior hujus morbi causa subjugata est, 14) a terreorum copiosa ingestione 15) præcipue a remediis terreis, ustis, calcareis, cretaceis & bolaribus 16) ab omni animi & corporis inquietudine.

§. IV. Specialis cholerae therapia hac Methodo exercenda est; ante omnia prospicere convenit, an alvus aperta & libera sit, cujus obstructio rectius cum clysteribus emollientibus emendanda, quam cum purgantibus, aut laxantibus corrigenda est: deinde usurpanda sunt remedia biliosam acrem saburram temperantia & infringentia, qualia subinde illius excretionem faciilitant: Horum remediorum alia sunt simpliciora diluentia velut decocta domestica, alia sunt mucilaginosâ & gelatinosa e fonte Diætetico haurienda, aut decocta emollientia & mucilaginosâ; quædam denique sunt temperantia, absorbentia five simplicia, five cum acidis attenuata, nec non Crystallus montana præparata, Cornu Cervi raspatum; quæ pulverulenta cum multa utilitate cum nitro mis-

ferri possunt: salia amara digestiva non æque in hoc casu conducunt, quoniam amarrosum ventriculum magis irritant: profunt etiam juscula gallinacea non valde pingvia, aut rectius (quia in hoc casu ægrotantes carnosæ paulo magis averfari observantur) decocta ex radice Cichorii, scorzonæ, Apii, Althææ, Herba Veronicæ, floribus chomomillæ, papaveris rhæados, semine Carvi, Corticibus Citri, hordeo excorticato, passulis majoribus & tantillo nitri.

§. V. Quando evomitio necessaria non statim subsequitur, tunc illa cum remediis Emeticis minime provocanda est, quin potius cum externa modesta enchirisi adjuvari debet: quod si vero sua sponte talis Emesis occurrerit, tunc hæc remedia præparantia & temperantia successive offerri debent, servata illa cautela, ne in magna copia talia medicamenta ingerantur, alias semel commotum ventriculum valde exacerbant & ad impotuosas atque excessivas Emeſes disponunt: nitrum in hoc affectu præstantissimum est remedium, quod necessariam excretionem promovet & excedentem mitigat, siquidem præter hoc in excedente tam vomitu, quam alvi fluxu bilioso præ aliis sedativis remediis Cortex chaccarillæ prærogantem utilitatem habet, adeo ut positiva adstringentia remedia minime necessaria sint, cum hoc duplex remedium & efficax & sufficiens & securum existat: urgente vero necessitate confici potest pulvis ex Cornu Cervi uſto, Coralliis rubris præparatis, speciebus de Hyacintho & Nitro depurato, aut ex oculis cancerorum citraris, Coralliis rubris præparatis & Cortice Chaccarillæ; ubi Muscus Corallinus & Tinctura Corallorum ad cohibendum hunc excedentem fluxum, præter reliqua nunc commemorata remedia, conveniunt.

§. VI. Præterea conjungenda etiam sunt externa mitigantia, quæ excessum hujus excretionis præoccupare debent; ex illis conveniunt cataplasmata paranda ex radicibus caryophyllatæ, Vincetoxici, Levistici, Angelicæ, Herbis Menthæ, Majoranæ, Melissæ, Pulegii, floribus Chomomillæ utriusque, Meliloti, Sambuci, Rosarum, Verbasci; Seminibus Anisi, Fœniculi, Baccis lauri, Corticibus Aurantiorum additis oleis Anethino, Rutaceo, Amygdalarum dulcium, nec non Camphora & Castorio: circa finem curæ profunt stomachica, five pulveres stomachales, five essentiæ carminativæ modica quantitate, repetita tamen vice, offerendæ: quibus annumerare lubet haustulum boni vini: denique post superatum hunc affectum commendanda est abſtinentia, ne videlicet ventriculus cum multo aut perverso cibo & potu oneretur & quo reliquæ impuritatis biliosæ penitus abſtergantur & evacuentur, commode tunc circa finem vel magnesia alba, vel Rhabarbarum, vel Sal Anglicanum offerri potest: sicut præſervatoriis uſibus tales evacuationes conducunt, quibus interponen-

ponenda sunt absorbentia & nitrosa & in diæta mucilaginosâ & gelatinosa cum evitatione talium subjectorum, quæ multam bilem generare possunt.

CAPUT X.

DE

BILIOSIS INFANTUM DEIECTIONIBUS.

§. I.

Morboſis bilis evacuationibus illas frequentes infantum paſſiones accenſeo, quibus bilem diverſimode alteratam, imprimis quidem acrem, cum multis torminibus & cruciatibus excernunt; in quo ſtatu ipſa excretio in ſe ſpectata minime noxia, ſed ſalutaris eſt, cum utilius ſit tam pravam & pernicioſam bilem expellere, quam retinere; quare prudens medicus talem evacuationem minime impedire, aut cohibere, quin potius tam adverſæ bilis remotionem promovere, attamen non præcipitare, aut impetuoſe urgere debet: Etenim eximia ſenſibilitas infantilis alias in culpa eſt, cur tales dejectiones, ſibi relictæ, non modo facile excedant, ſed & cum extremis quibusdam motuum gradibus torminofis, aut plane convulſivis, decurrant; hinc providus medicus omni ſtudio præoccupare debet, ne talem proclivitatem in exceſſum acceleret, aut magis irritet: quodſi etiam contra hanc excretionem medicus pugnaverit, & eandem ſubito oppreſſerit, tunc ob nocivæ bilis repreſſionem & continuantem moleſtam internam vellicationem e confuſo tali actu facile lethales convulſiones ortum trahere poſſunt.

§. II. Illud adhuc hoc ordine ſciendum eſt, quod hæc bilis, quæ excernitur & tantarum afflictionum cauſa evadit, in craſi & conſiſtentia ſua valde alterata ſit, præcipue quidem perquam acris exiſtat, qualem pravam qualitatem naſta eſt, a prægreſſa incongrua conſermentatione, quam cum lacte impuro ſubiit: inde enim medicus occaſionem obtinet, quo in cura hujus affectus etiam fundamentum illius emendare & lactis depurationi curam adhibere debeat: ita tanto melius cura ſuccedet, quando non modo præſens impuritas ex inteſtinis infantum abſtergitur, ſed & quando præoccupatur, ne nova denuo ſuperveniat & hunc præſentem affectum ſemper exacerbet: quoniam vero infantes in motuum exceſſus adeo proclives exiſtunt, hinc in reliqua cura huic vitio

prospiciendum est, ne per excessus tales salubritas hujus evacuationis pervertatur.

§. III. Quo magis sensibile itaque est subjectum, cum quo medicus in hoc affectu conversatur, eo major circumscriptio adhiberi debet, ne illud offendatur, quoniam infantes haud multum tolerare possunt: cavendum itaque est 1) ab omnibus remediis alvum stimulantibus: 2) a remediis acris & calefacientibus: 3) a vulgatis bezoardicis & sudoriferis: 4) a regiminibus æstuo-
sis: 5) a nimis copiosa terreorum oblatione: 6) a terreis ustis, calcareis, bolari-
bus & figillatis: 7) a negligentiori alvinæ excretionis promotione: 8) ab oleosis,
concentratis internis medicamentis: 9) a præmaturo carminativorum usu: 10)
a volatilibus remediis: 11) ab adstringentibus 12) & omnibus talibus medica-
minibus, quæ bilis acridinem augent & motus in intestinis auctos magis
irritant.

§. IV. In cura hujus affectus primo excretio bilis adjuvanda, deinde
excessiva motuum applicatio mitiganda est: Prior operatio administratur per
præparationem & actuale absterfionem atque evacuationem bilis: præparatio
perficitur per remedia absorbentia teneriora Matr. Perl. ppt: crystall. mont. non
prodigis, sed repetitis vicibus offerenda: evacuatio exercetur vel per simplicia
infusa rhabarbarina, aut Syr. de Cich. c. Rhab, vel per clysteres lenientes &
modeste roborantes, profunt etiam pilulæ Stahlianæ numero 2 vel 3. infant: præ-
bendæ & hæ operationes quidem maxima cum lenitate perficiendæ sunt: nutri-
ces hoc tempore selecta diætâ utantur & sub eadem interdum carminativa usur-
pent, quibus etiam pilulæ Stahlianæ aut Becherianæ exhibendæ sunt, inde lac
absterfivam virtutem nanciscitur.

§. V. Motuum excessus in hoc casu præoccupant, post præparanti-
um usum, theriacalia five oretenus exhibita, five cum clysteribus commiscen-
da, five etiam externe usurpanda, non minus corall. rubr. ppt. lumb. terr. cin-
nabar. post sufficientem præparationem & absterfionem, ad temperandos hosce
motus conducunt: proinde etiam alia externa abdomini applicanda sunt, ut
linimenta ex oleo rutac. chamom. aneth. menth. carv. fœnic. nuc. mosch. the-
riac. parata, aut cataplasmata domestica roborantia, cavendo, ne nimis pingvia
illinantur, quæ fluxus alvinos magis irritant atque urgent: sic nutrices etiam
vel carminativa remedia, vel theriacalia usurpare possunt: de reliquo quietum
& temperatum regimen adhibendum est: quibuscum auxiliis & secure & prom-
pte huic afflictioni sollicitus & circumspectus artifex consulere potest.

CAPUT XI.

DE

DIARRHOEA.

§. I.

Hic spontaneus alvi fluxus in historia & experientia medica perquam familiaris est, unde illius tractatio artificiosa probe cognita esse debet; ante omnia scire convenit, quod hæc excretio diversis specialioribus circumstantiis sese sistat, dum nunc alia diarrhœa simplex est, sed subinde etiam certis subjectis consueta, imo plane annua, aut anniversaria, alia est magis biliosa & cholERICA, proptereaque insolentior & indolentior, alia est velut epidemica, quando ob rationes & concursus certarum tempestatum harumque mutationum ad ejusmodi acriorem alvi fluxum ansa præbetur; alia vero magis cum diætæ vitiis cohæret; siquidem ex irregularitate tum regiminis, tum diætæ vario modo hæc excretio excitatur, quippe quas specialiores circumstantias artifex probe annotare debet, quo secundum illarum condiciones methodum medendi rationabiliter accommodare possit: interea sub justa hujus affectus dijudicatione facile liquebit, quod hæc excretio non adeo turbulenta, aut mere passiva sit, sed potius naturæ actionibus annumerari mereatur, quibus illa aliquid superflui, aut molesti, aut adversi, aut plane noxii, saluari quodam consilio atque conatu expellere & ab eodem corpus suum afflictum tempestive & strenue liberare contendit.

§. II. Magna proinde prudentia adhibenda est in discretionem hujus alvi fluxus, an videlicet idiopathicus an symptomaticus existat; quemadmodum nonnunquam inopportuna talis excretio, aliis affectibus superveniens, potius aliquod damnum, quam commodum affert; licet ad illud nocumentum haud directa sit, quin potius cum eadem diarrhœa, in alia quadam morbida afflictione generalis cujusdam opitulationis vices teneat, propterea & consultum & necessarium est, quo talis alvi fluxus inopportunus tempestive iterum remittat & acquiescat; vix vero securum & salutare est, quo ille repente & temere opprimatur, ni ex ejusmodi subitanea & extrema oppugnatione aliæ extremæ prioris morbi degenerationes ortum trahere debeant, ut ea propter rectius in quocunque casu talis affectus, ut naturæ actus cum optimo moderamine & lenitate necessaria tractandus sit; quoniam empiricæ suppres-

siones, aut intempestivæ palliationes hujus Diarrhœæ pravas consecutiones involvunt.

§. III. Et dum non raro talis Diarrhœa sua sponte decurrit, adeoque sponte iterum cessat, ita inutile conamen esset, ejusmodi actui naturæ artem immiscere velle; in quali casu rectius privativa Therapia locum invenit, ne videlicet talis actus naturæ per alias causas turbetur: quando contingit, ut ob ineptitudinem materiæ evacuandæ semel suscepta excretio difficilius succedat, tunc omnino ex officio Medici fluit, quo non tam motum excretionis immoderate provoker, quam materiam excernendam convenienter præparet: aut si motus excretorii anomalici fuerint, tunc perinde ad ministerium artificis pertinet, quo tales motus in convenientem ordinem transferat, adeoque excretionem leniter promoveat: quod si vero iidem motus excretorii in plenarium excessum delabantur, tunc Medicus huic excessui remoram injicere debet, ne ullo modo salutare quidam respectus concurrentes perturbentur, unde non nisi temerarium artificium est, si repente tales fluxus alvini suffocantur, aut consopiantur.

§. IV. Quo itaque Diarrhœa rationabiliter e fundamento & perite curetur, confert ante omnia illa sinistra artificia nosse, quæ eandem magis offendunt, quam leniunt: cavendum itaque est 1) a positivo sensibili stimulo evacuatorio, quando jam semel motus efficaces & vegeti sunt 2) ab anotericis crasse evacuatoriis diversionibus, quo vomitoria refero 3) a præmaturo, facili, frequenti, diuturno & inopportuno adstringentium usu 4) ab indiscreto & plebejo incrassantium & coagulantium usu 5) a præmaturo, aut nimis liberali usu sedativorum remediorum 6) a præmatura ordinatione stomachicorum remediorum 7) a remediis calidis, acris & qualitercunque vias & humores impellentibus 8) a remediis concentratis, oleosis, spirituosiss, proinde corpus valde offendentibus 9) a diversa & perversa remediorum discrepantis effectus multiplicatione 10) a vulgatis plebejis & domesticis experimentis, quæ communiter ad Diarrhœæ subitanæ oppressionem directa sunt 11) ab absorbentium, præcipue ustorum & calcareorum prodiga oblatione 12) ab internis & externis refrigerantibus regiminibus & medicaminibus 13) & denique a concursantium symptomatum nuda palliatione atque lenitione.

§. V. Quo vero vicissim Diarrhœa rite & secure tractetur, sequentes indicationes rationales practicas observare conveniet 1) ut materia evacuanda secundum diversam suam constitutionem ad præsentem necessariam excretionem præparetur 2) ut motus ad salutarem excretionem contendentes in justum successum convertantur & promoveantur, si ab ordine justo declinare videntur 3) ut excessiva talis excretio convenienter tractetur, ne excessus no-

nam pariat, neve etiam illius cohibitio reliquæ œconomix vitali præjudicium afferat 4) ut concurrentia & urgentia, gravia symptomata legitime tractentur & sine præjudicio totius affectus leniantur & denique 5) ut pro libero & salutari decursu hujus afflictionis congruum regimen præscribatur: & hæ singulæ indicationes non confuse, non præpostere, neque præcipitanter exercendæ sunt: ubique enim in hujus affectus Therapia artifex possibili lenitati & continentix studeat.

§. VI. Prima indicatio versatur circa materiæ excernendæ aptam qualitatem, qua commode & prompte evacuari possit; evenit enim interdum ut talis materia vel nimis acris & biliosa sit, adeoque ad motus excretorii perturbationes contribuat, vel ut magis spissa & intractabilis existat, adeoque congrua fluiditate indigeat: in priori conditione conveniunt remedia, quæ materiæ acridinem involvunt & extenuant, diluunt & temperant: huc quadrant absorbentia, five simplicia, five cum acidis imprægnata, modo non sint adstringentia, ubi in Diarrhœa biliosa CrySTALLUS montana præparata, tanto magis vero in infantibus, non exiguam utilitatem affert: proinde cum ejusmodi remedio commode Nitrum commisceri potest, quod perinde materiæ acridinem temperat & internam irritationem ab hac materia pendentem & ad incongruas commotiones excitandas quadrantem demulcet: alia vero salina remedia five digestiva, five alterius indolis in hoc passu non conveniunt: deinde profunt diluentia, mucilaginosæ, gelatinosæ, lubricantia, quæ eandem acrem materiam involvunt, illius acrem enervant & extenuant, adeoque eandem ad faciliorem & tranquillioram evacuationem præparant: Et talia remedia multam utilitatem habent in Diarrhœa Epidemica.

§. VII. Quando materia peccans spissior, mucidior & immobilior est, tunc eandem colliquare, resolvere & incidere convenit: in hac operatione præstat absorbentia remedia in valde refracta quantitate exhibere, alias eandem materiam spissam adhuc magis impastant: profunt itaque salina, velut Tartarizata, digestiva & ex parte etiam ita dicta salia vegetabilia; sicut horum remedium salinorum variæ species occurrunt: haud vero hoc loco sal ammoniacale admitto, neque etiam sal digestivum Sylvii aliqualem prærogativam tenet, cum alia præstantiora salia constent: deinde etiam conveniunt resolventia vegetabilia, imprimis vero amara, quo spectant herbæ amaræ & antiscorbuticæ, nec non capillares, quarum extracta hanc efficaciam satis prompte exserunt: huc etiam spectant Gummata Ammoniacum, Galbanum, Sagapenum, Bdelium, quæ cum Extractis illis mixta in forma pilularum apposite exhiberi possunt, aut possunt etiam radices Helenii, Angelicæ, Caryophyllatæ, Vincetoxicæ, Imperatoriæ, Carlinæ, Aristolochiæ rotundæ, Gentianæ rubræ, Cyperi

rotundi, Costi dulcis, Zingiberis, Galangæ, Zedoariæ cum herbis Absynthii utriusque, Abrotani, Centaurii minoris, Cochleariæ, Cardui benedicti, Fumariæ, Capilli veneris, Cuscutæ &c. floribus Calendulæ, Stoechados arabicæ, Sambuci, Rorismarini, semine Anisi, Fœniculi, Carvi, Apii, Dauci, Cumini, Petroselini &c. in formulam infusi converti & additis quibusdam roborantibus speciebus pro hoc scopo exhiberi, qualia remedia sufficienter materiam spissam colliquabunt.

§. VIII. Altera indicatio commercium suum habet cum motibus excretoriis, qui interdum difficulter procedunt, aliquando plane anomalice incidunt, qui ipsi motus propterea in justum successum convertendi sunt; quare convenit in eo naturam sublevare & excretionem modeste promovere, quo nomine conducunt lenissima laxantia sine singulari stimulo efficacia: unde profunt vel Rhabarbarina remedia, vel correctæ aloëtica omiſſis aliis medicamentis alvum moventibus; hinc congrue confici possunt pillulæ ex prædictis Extractis & Gummatibus nec non ex Aloë correctæ: quin interdum licet sub certis circumstantiis Clysteres abstergentes, lenientes & moderate roborantes usurpare, præcipue in infantibus talia adminicula magis in principio alicujus Diarrhææ, quam in vigore profunt; inde etiam evenit, ut natura, modeste tali auxilio adjuta, non modo facile hoc propositum negotium absolvat, sed & deinde in eodem facile & placide acquiescat, neque tam facile in excessum degeneret, ubi interea etiam ab ejusmodi aliis accidentalibus circumstantiis abstinendum est, quæ ullo modo hos motus excretorios impedire & perturbare possunt.

§. IX. Proxima indicatio versatur circa prudentem tractationem nimis largi successus, aut actualis excessus diarrhææ; pro hoc immodico fluxu secure refrænando conveniunt temperantia, selecta sedantia, roborantia, aut denique mitiora adstringentia: minime vero mox potentiora adstringentia præmittenda sunt, quæ cum repente hunc alvi fluxum coërcent, etiam subitaneis periculosis consecutionibus & internis stagnationibus, aut stasibus humorum ansam præbent: neque etiam confestim ad sopientia remedia, tanto minus ad vulgaria narcotica opiata confugiendum est; unde præstat potius temperantia remedia præmittere, quo nomine Nitri usum concelebro; sicut hoc Nitrum immoderatos motus lenit & internos molestos sensus demulcet, adeoque hoc nomine pulvillus ex absorbente remedio, coralliis rubris præparatis, Cornu Cervi Usto & Nitro paratus in subjectis sensibilibus interdum satisfacit; alias quando temperantia non satisfaciunt expectationibus, tunc selecta sedantia in usum trahi possunt, quo nomine præcipue corticem chaccarillæ, tanquam præstantissimum remedium in tali casu laudo; uti in defectu hu-

jus theriaca simplex, Diascordium Fracastorii cum haustulo vini assumi possunt, quæ eximiam utilitatem afferunt; cavendum tamen est, ne talia remedia nimis frequenter exhibeantur: multam & singularem utilitatem ad compescendos alvi fluxus habet Muscus Corallinus, modo prudenter & convenienter ordinetur: prædicta theriacalia etiam externum usum habent in subjectis tenerioribus, regioni umbilicali applicanda, aut modica quantitate clysteribus combinanda.

§. X. Præterea ad hujus fluxus moderationem multum profunt stomachica, quæ dum alium sensum in affectis visceribus excitant, ita a præsentī excessiva commotione natura desistit: sunt vero talia stomachica præcipue amara, deinde radices Angelicæ, Ari, Helenii, Pimpinellæ albæ, Gentianæ rubræ, Galangæ, Zedoariæ, Zingiberis, aromatica, Nux moschata, quæ etiam in substantia comesta adstrictoria quadam vi hunc fluxum compescit; accedunt Caryophylli aromatici & cinnamomum, cortex citri & aurantiorum, semina carminativa, e quibus paratæ Tincturæ, quæ cum Tinctura Chaccarillæ misceri possunt, in hoc statu multam utilitatem afferunt, sicut etiam quædam harum specierum in substantia assumptæ eandem utilitatem afferunt: a dulcium usu in hoc casu abstinendum esse judico, quia in intestinis, ubi omnia in motu sunt, ad novam & suspectam fermentativam commotionem contribuunt, adeoque Diarrhœæ impetum foveant, confirmant aut conservant; quando necesse est, quo penitus alvi fluxus per adstringentia cohibeatur, tunc conveniunt imprimis vegetabilia & fructus quidam exsiccati, ut Mespila, Myrtilli, sorbi, vel remedia Cydoniata, quo vulgo Panis & Miva Cydoniorum referri solet: huc etiam pertinent Species de Hyacintho, Radix Bistortæ, quæ ad scrupulum semis cum æquali pondere Corticis Chaccarillæ exhiberi potest; sicut essentia hujus radices & Corticis in eodem passu convenit: interea & hisce & similibus adstringentibus remediis sedulo interponenda sunt temperantia & roborantia remedia, ne adstrictio simultanea, neve nimis firma sit, imo postea confert subordonare usum Pilularum Stahlianarum, aut aliarum leniter laxantium & sine stimulo efficacium, quo alvus aperta maneat: commode denique etiam externa stomachica euporista domestica abdomini applicari possunt, quæ huic excessui moderari adjuvant.

§. XI. Quod symptomata attiner, quæ in Diarrhoea excedente concurrere solent, tunc illa etiam modeste tractanda sunt, præcipue dolores strictorii & torminosi non statim cum sedantibus remediis obruendi sunt, quin potius talia remedia conferunt, quæ materiam evacuandam præparant & evacuationem faciunt, aut in ordinem justum redigunt; deinde conducunt temperatiora stomachica & tandem selectiora sedativa, quemadmodum Chaccaril-

carilla concurrentes dolores eximie lenit; a communibus opiatīs remediis sedulo abstinendum est: insolita sitis, quæ in hoc affectu occurrit, bene tractanda est; convenit potus exacte bonus & bene defæcatus, cerevisia refrigerans absit: profunt etiam decocta usitata imprimis Coffee, non valde calidum cum tantillo Caryophyllorum aromaticorum mixtum; huc etiam conferunt juscula, præcipue cum semine Carvi mixta: quando internus ardor percipitur, conferunt remedia absorbentia & nitrata; nocent acria & spirituosā; vires denique vacillantes cum requie animi & corporis & haustulo boni vini reparari possunt.

§. XII. Quod denique regimen in hoc affectu servandum concernit, tunc præstat, quo patientes refrigerium internum & externum sollicite evitent, a nimia corporis commotione abstineant, a cibis crassis & pingvibus caveant; neque alimenta & porulenta facile acescentia & fermentantia ingerant, neque etiam cum multiplicibus experimentis affectum præsentem obruant & confundant, neque perinde nimis calida assumant, sed in omnibus hisce circumstantiis modestiæ studeant: minus consultum etiam est urgentes dejectiones alvinas voluntario retinere, quæ retentiones non raro ad suspectas flatulentias & torminosas afflictiones ansam præbent: proficit itidem, si abdomen præprimis in constanti calore foveant & sub dejectione alvina sensibilia refrigeria arceant, ita eveniet, ut sub rita administratione harum indicationum Deo benedicente præsens affectus bene & sine metu pravæ consecutionis curetur.

CAPUT XII.

DE

DYSENTERIA.

§. I.

Gravior & periculosior intestinorum morbus & alvi fluxus est, qui velut per excellentiam Dysenteria sive mala & morbida intestinorum afflictio vocatur: tanto magis hic affectus cum majori intentione perlustrandus & distincta dexteritate tractandus est, quia magis diversam faciem assumit & cum aliis morborum speciebus complicatur, licet enim in se spectata Dysenteria satis fontica sit, dum præternaturali ratione extravasatus sanguis cum alio inquinamento bilioso, acri, corrosivo mixtus exturbatur, ubi quidem

eva-

evacuatio hujus depravati sanguinis salutaris existit, cum potius illius retentio
repentinam noxam inferat, tamen id non respondet, quando ab acri quadam
materia interior intestinorum superficies eo usque abraditur, ut ex apertis suis
osculis sanguis effluat & in intestinorum cavitate sese cum tali corrosiva materia
commisceat, indeque futuris cadaverosis putrefactionibus subjiciatur, quibus
præoccupandis cum tanto impetu excretorio ille actus subordinatur: e qua
animadversione mox elucescit, quid artifex ut noxium profligare & ut salutare
conservare & bene tractare debeat.

Conf. Stablii Disp. de Dysenteria.

§. II. Proinde etiam artifex observare & attendere debet, ipsum statum
dysentericitalis fluxus; interdum enim est benignior, ea propter tamen periculo
non caret; aliquando est malignior & hæc malignitas vel ex Epidemica gra-
ssatione, vel ex contagioso progressu agnoscenda est, sicut non æque semper ne-
cessitas postulat, quo talis Dysenteria per prægressam comestionem fructuum
sive maturorum, sive immaturorum excitetur, sed mutatio tempestatum mul-
tum ad provocandam Dysenteriam contribuit: etenim quando præcessit in-
tensior æstus & fervidior æstas, tunc superveniente aut mox variante aura frigi-
diore provocantur biliosi alvi fluxus, satis acres, quia sub æstate & fortiori hu-
morum commotione bilis in majori quantitate genita, nunc majori etiam copia
intra intestina affunditur, quales acres & biliosi fluxus alvini deniq; internam in-
testinorum excoriationem causantur & perfectam talem dysenteriam post se tra-
hunt: deinde etiam medicus bene explorare debet gravitatem symptomatum,
quæ sese cum hoc morbo conjungunt, adeoque malignitatem illius produnt,
ut sunt interni ardores & inflammatorii effectus, faucium vitia, externarum
partium rigor & horror, vehementes vomitus, convulsiones, Lipothymia &c.
cui faciei præsentis morbi singulari cum moderamine sese præterea accommo-
dare debet.

§. III. Posthac magni momenti est illa observatio, dum alia Dysen-
teria simplicior, alia magis complicata esse deprehenditur, quæ posterior præ-
cipue complectitur Dysenteriam cum acuta febre conjunctam, qualis febrilis
commotio affectui dysenterico ea propter accidit, quando vel intestinis gra-
vis inflammatio concursat, vel quando massæ sanguineæ miasma quoddam Epi-
demicum insinuatum fuit: de reliquo cum actu excretorio satis prudenter &
delicate procedendum est, sive excretio fuerit dysenterica, sive febrilis: siqui-
dem ex hujus posterioris perturbatione, quamvis prior legitime succedat, fune-
stus eventus occasionem nancisci potest; tanto magis confert congruis inter-
nis absterisionibus, mundificationibus, lenitionibus & consolidationibus ope-
ram dare, ne vel de præsentis aliquod lethale damnum ingruat, neve in futurum

periculosa quædam consecutio occupet, unde in tali affectu tam intricato eo magis temeritas & empiria evitanda est: quoniam etiam insignia motuum accrementa imo plane excessivi gradus concurrant, ita artifex sollicite hisce excessibus adeo moderari debet, ne salutaribus & necessariis progressibus motuum absterforiorum & excretoriorum aliquam vim inferant.

§. IV. Quo magis gravis atque periculosus hic est affectus eo major circumspectio atque dexteritas in illius cura adhibenda est, ob id cavendum est 1) ab indiscreto usu emeticorum 2) a remediis potentius alvum moventibus & stimulantibus 3) a negligentiori abstersione intestinorum, 4) a præmatura suppressione præsentis fluxus 5) a nudo adstringentium usu 6) ab inopportuno sedativorum usu, tanto magis a largiori illorum oblatione & simplicius opiatorum ordinatione, 7) a remediis refrigerantibus 8) ab immodico incrasantium usu, 9) a medicamentis concentratis, acris, valde refinosis, spirituos, calefacientibus, quæ facile internam inflammationem, aut febrilem commotionem provocant, 10) a remediis dulcibus, quæ fermentativam commotionem in intestinis augent, 11) a balsamicorum vel præmaturorum, vel nimio usu 12) a confusa diversorum experimentorum & specificorum remediorum oblatione 13) a concurrentis febris qualicunque offensione & perturbatione, 14) a nimis frequenti, variato & copioso remediorum usu, sub quo patientes magis enervantur & denique 15) a symptomatum qualicunque exacerbatione.

§. V. In specialiori Therapiæ Dysenterici ordine primo benignior illius status erit inquirendus, ubi mox illa practica quæstio occurrit, an vomitorium in dysenteria proficuum esse possit; quæ quæstio ita decidenda erit, si subjectum est quoad vires satis dispositum, si affectus est in primis suis initiis, si materia peccans adhuc præsumitur in ventriculo & superioribus intestinorum regionibus, si præcessit diæta irregularis & alioquin præsumitur adesse saburra in ventriculo, tunc lene vomitorium non est inutile, quale in hoc passu optimum erit remedium radix Hypecacuanhæ: deinde altera occurrit quæstio, an in dysenteria ad promovendam abstersionem materiæ peccantis Acidulæ convenient, quæ quæstio ita erit explicanda, si affectus est adhuc in primis suis limitibus tunc acidularum temperatarum usus a quibusdam innoxius deprehensus fuit, siquidem eadem efficacius & diffusius materiam peccantem diluunt, temperant, abstergunt & evacuant, adeoque citius eandem removeant; si vero jam malum increbuerit, tunc acidulæ non convenient: accedit tertia quæstio, an Venæ Sectio aliquid ad præoccupandam dysenteriam conferat? quæ ita erit exponenda, quod directe ad dysenteriam Venæ Sectio nihil conferat; quod si vero subjecta valde plethorica fuerint, in quibus sanguinis abundantia in hoc casu turgent & urget, tunc præmissa moderata Venæ Sectio

Sectio ad præoccupationem gravium symptomatum non parum utilitatis affert.

§. VI. Proxime cura Dysenteriae ita erit instituenda, ut materia peccans temperetur & ad evacuationem promptam promoveatur: temperatio & præparatio materiae succedit per absorbentia, five simplicia, five cum acidis saturata; nec non per corallia rubra præparata & crystallum montanam; quippe quæ remedia acridinem materiae obtundunt, quo minus deinde partes ultro arrodant: huc etiam conveniunt remedia diluentia, gelatinosa, mucilaginosæ, sed minime prodigis haustibus ingurgitanda, quin rectius sorbillanda & successive cochleatim assumenda, cum quibus perinde materia temperari & involvi potest; conferunt hoc nomine decocta avenacea, hordeacea cum semine carvi, nec non cum cortice citri & tantillo passularum maiorum miscenda, additis floribus Papaveris rhæados, cavendo ne frigidum sit ejusmodi decoctum, quia omne frigus five internum, five externum, nocet; commode etiam admisceri potest Vitellus ovi cum albumine: deinde materia peccans abstergenda & ad evacuationem promovenda est, quo conferunt selectæ & moderatæ laxationes & hoc nomine conducunt Pilulæ balsamicæ Stahlianæ aut genuinæ Becherianæ & aliæ probatæ & securæ, parandæ ex extractis amaris, tantillo Myrrhæ, Therebintinæ Venetæ, Aloe correctæ, quales pilulæ, quo citius operentur, pulveretenus exhibendæ sunt: profunt etiam Rhabarbarina, quæ saburram biliosam & reliquam acrem materiam una abstergunt, qualia evacuantia matutinis horis ordinanda sunt & quidem quotidie, quo eo constantius & magis sufficienter prava materia eliminetur.

§. VII. Dum motus excretorii in dysenteria valde excedunt, eoque ipso ad ulteriorem sanguinis affluxum disponunt, insuperque cum conjunctis suis doloribus admodum affligunt, propterea illis quadantenus refrenandis & mitigandis opera danda est: adjuvat hanc mitigationem Nitri usus modo parvus sit & ad repetitas oblationes reserveretur; alias etiam profunt temperata & selecta sedativa remedia, e quibus eminent theriaca simplex, Diascordium Fracastorii, Massa Pilularum de Cynoglossa & præcipue cortex chaccarillæ: successive etiam licet fluxui remoram injicere & modestam cohibitionem inducere, quo convenit Cornu Cervi ustum, Corallia rubra præparata, Species de Hyacintho, imo pro conditione personarum modicus usus radicis Bistortæ & Tormentillæ admitti potest; sicut hic non contemnendam utilitatem habet essentia Millesfolii cum essentia gentianæ rubræ & chaccarillæ mixta, qualia adminicula coercentem & sedantem qualitatem habent; quemadmodum externe abdomini possunt applicari roborantia, modeste aromatica cum theriaca simplici miscenda, ut Linimenta ex oleo Chamomelino, Anethino, Carvi, Fœniculi,

Absynthii, Nucis Moschatae, addita Theriaca; sic decocta superius laudata cum ovis mixta lenientem illam virtutem habent, quæ dolores & motus nimios demulcent: lactis usus, quem aliqui ad leniendos dolores extollunt, non adeo ingenuus est, sed ut plurimum torminosis insultibus ansam præbet: de reliquo Corallina in hoc affectu æque singularem utilitatem abstergentem & cohibentem habent.

§. VIII. Interea interne sedulo absterfio necessaria promovenda est, ad quam adjuvandam nonnulli olea lenientia laudant, quorum efficacia vero nondum sufficienter probata est, nisi olei Ovorum usus aliqualem utilitatem promittat, neque clysteres cum Therebintina, Vitello ovi & tantillo Myrrhæ mixti indiscretim profunt, nisi vel in initiis hujus affectus adhibiti tempestivam materiæ peccantis evacuationem promoveant, vel ubi Dysenteria alba præsto est, vel quando etiam interna arrosio in intestina crassa descendit: alias ad hanc absterfionem fovendam, conveniunt prædictæ pilulæ repetitis vicibus exhibendæ, nec non interposita illa specialiora absorbentia, una cum decocto prælaudato: proinde magna cautela est adhibenda, ne refrigeratio ulla admittatur; hinc consultius erit ægrotantibus patinas supponere, ne surgere cogantur, quoniam quælibet commotio corporis & concursans refrigeratio malum auget: communia adstringentia, ut terræ exoticæ, sanguis draconis &c: non adeo tuti usus sunt, neque æque fructus acidi admodum profunt, qui licet adstringentem vim habeant, attamen fermentativis motibus concitandis satisfaciunt: magna etiam ratio habenda est concursus febrilis, qui nullo modo perturbari, sed potius per modestum usum Nitri & Essentiarum alexipharmacarum bene tractari debet, quo diaphoretica excretio legitime succedat.

§. IX. Quod specifica attinet, quæ in Dysenteriae Cura vulgo allegantur, tunc illa nondum satis probata sunt in experientia medica, licet illorum ferme innumera recenseantur: vini potus, si febris abest non penitus est interdicens, modo modestus sit & si affectus quoad gravitatem suam quantisper remittit, tunc remedia stomachica adhibere & continuare licet, quo successive necessarium robur concilietur: si in hoc affectu vomitus urget, tunc ab adstringentibus abstinendum est, ubi potius Chaccarillæ Cortex laudabilem suam utilitatem exhibebit: in Alba Dysenteria clysteres lenientes additis herbis Scordii, Absynthii, radice Gentianæ rubræ, Corticibus aurantium, Terebinthina, Vitello ovi, oleo ovorum, tantillo Myrrhæ conveniunt, quæ exulcerata crassa intestina abstergunt, sicut absterforian suam utilitatem superius commendatæ vel Pilulæ vel decoctiones exhibent: superato hoc malo cibi parca quantitate assumendi sunt, ne affectæ viæ simul & semel iterum obruantur; tanto magis cavendum est a cibis facile fermentantibus, quin potius expepti & liquidiores

præferendi erunt: de reliquo aliæ circumstantiæ, ad regimen & præserva-
tionem hujus affectus spectantes, tam e præcedenti affectu conferendæ erunt,
quam e præmissis præsentis morbi explicationibus patent. Maxime circa præ-
servationem prospiciendum est, quo saburra biliosa ex intestinis convenienter
abstergatur, neque qualiscunque fermentativa commotio in intestinis concite-
tur: omnes denique conatus practici in Dysentericiæ Therapia longe melius ce-
dent, si cum modestia & continentia exercentur, ad minimum id observan-
dum est, ne talis fluxus Dysentericus repente & contumaciter supprimatur.

CAPUT XIII.

De

LIENTERIA.

§. I.

PRæternaturalibus Excretionibus annumeratur hæc insolita alvi depositio,
qua cibi inconcocti dejiciuntur, quo insolito actu turbata æconomia
corporis satis superque demonstratur, cui ataxiæ propterea obviam ire
debet artifex, ne e minori majus oriatur malum, quemadmodum hunc affe-
ctum diutius durantem suspecta quædam tabes consequi solet: eo major vero
circumspectio habenda est, ne subjecta, hoc affectu correpta, quæ communiter
sensibilia sunt, immodestius tractentur, aut violentæ quædam oppresiones
suscipiantur, sed quo potius huic anomalix cum moderamine necessario pro-
spiciatur,

§. II. Ast quo cura melius & securius succedat, ante omnia in verio-
rem hujus affectus causam introspicere convenit, quæ non in nuda atonia confi-
stit, sed rectius concursum auctæ & inordinatæ peristalseos involvit, qua præ-
mature cibi e Ventriculo propelluntur; ubi iterum frustraneum erit specificam
aliquam causam morbificam accusare, aut nimis acre fermentum, vel aliam,
nescias qualem, irritatam & genus nervosum stimulantem materiam culpæ,
aut ad defectum liquoris gastrici confugere velle, cum potius ob prægressam
frequentem ventriculi aggravationem & offensionem sub qualicunque alternan-
te atonia & conjuncto interno tædio naturæ, de ciborum retentione & dissolu-
tione concepto, motus, cibos præmature expellentes, annotandi & tractandi
sint.

§. III. Quo itaque præsentis affectus cura rite & feliciter succedat, cavendum est 1) a crasfis & immoderatis evacuationibus, tam anotericis, quam catotericis: 2) a præmaturo usu adstringentium remediorum, tanto magis 3) a potentioribus adstringentibus medicamentis: 4) a præmaturo & largo sedativorum usu: 5) a stomachicis acris & concentratis: 6) ab incongruo, inopportuno & largo salium volatilium usu: 7) a nimia ventriculi operatione cum medicamentis diversæ speciei & diversæ efficacæ: 8) a qualicunque motuum inordinatorum alia exacerbatione & negligenti, aut turbulenta mitigatione. 9) ab ordinariarum evacuationum incuriosa promotione: 10) a negligentiori diætæ ordinatione & moderatione: 11) a copioso salinorum remediorum usu in subjectis tenellulis & sensibilibus: 12) a largo terreorum absorbentium, præcipue ustorum usu, quæ primas regiones valde impastant.

§. IV. Specialis Cura Lienteriæ hisce indicationibus nititur 1) ut primæ regiones ab inhærentibus impuritatibus, si necessitas postulat, sufficienter repurgentur: 2) ut incongrui motus corrigantur & mitigentur 3) ut continuans insolita excretio alvina modeste coerceatur: 4) ut partes affectæ roborentur & 5) ut congrua ratio Diætæ & Regiminis præscribatur & hæc cura quoad specialissimum remediorum usum ita moderanda est, quo insuper ætatis ratio habeatur, ne teneriori ætati incongrua medicamenta ordinentur.

§. V. Circa primæ indicationis administrationem prospiciendum est, an patiens antehac diætæ impuræ, incongruæ & voraci addictus fuerit & an ex certis causis præsumi possint recrementa in primis regionibus hærentia, in quo casu conveniunt abstergentia & mitiora laxantia: in adultioribus profunt salina deterfiva & amara, in junioribus conferunt absorbentia, evacuante vero scopo conducunt pilulæ Stahlianæ, Becherianæ, correctæ aloëticæ, nec non rhabarbarina, mannata, tamarindinata, passulata, Mass. pil. de Succin. Crat. infusa vinosa rhabarbarina cum additamento specierum resolventium & roborantium: interdum rhabarb. tostum proficit.

§. VI. Altera indicatio motuum irregularium concurrentium correctionem complectitur, quæ consistit vel in temperatione vel sedatione secunda: pro priori scopo in junioribus absorbentia teneriora sive simplicia, sive cum acetositate citri mixta, nec non corallia rubr. præparata, aut tantillum theriacæ simpl. cum aqua menthæ oblata, ut & cinnabaris, conveniunt, in adultioribus vero pulveres nitrati & cinnabarini, ut & cort. chaccarill. quadrant; huc spectat miscela Essentiarum Gent. rubr. pimp. alb. cort. aurant. millefol. & chaccarill. non minus conferunt linimenta moderate roborantia, ex ol. chamom. aneth. laurin. menth. N. M. Caryoph. & tantillo castorii parata: proinde

inde Theriaca cum emplastro stomachali mixta, ventriculo applicata, convenit.

§. VII. Quodsi hæc præternaturalis excretio contumacius continuaverit, tunc secura & modesta adstrictoria cohibitio, præcipue in natu majoribus conceditur; quo pertinet Tinct. mart. tartaris. Tinct. mart. c. Succ. pomor. Tinct. vitr. mart. Tinct. Corall. Ess. Bistort. Millefol. cum Ess. pimp. alb. gentian. rubr. & chaccar. mixta: Croc. mart. antim. Stahlii, Antimon. martial. diaph. Ludovici, croc. mart. cachect. In junioribus proficiunt corall. rubr. pp. C. C. ust. N. M. qualia adstringentia vero cum temperantibus & roborantibus conjungenda sunt, servata illa cautela, ne alvus simul & semel obstruatur.

§. VIII. Non parum etiam in cura Lienteriæ conducunt roborantia, quæ cum prædictarum indicationum instrumentis & medicamentis successive conjungenda sunt: in adultioribus prosunt vinosa, aromatica, amara, rad. ari. zedoar. gent. rub. galang. pimp. alb. Cort. Citr. aurant. in variis formulis; quo vulgo pulverem stomachicum Birckmanni referunt; satisfaciunt etiam semina nostratia carminativa, quæ ultima in infantibus etiam conducunt, quibus præterea N. M. cinnam. in pulvere confert; aut tragea e temperatis stomachicis speciebus parata: externe conducunt linimenta, cataplasmata, sacculi, Emplastrum stomachalia; cavendo, ne valde acres species seligantur.

§. IX. Quoad reliquum non parum curam Lienteriæ sublevat abstinentia a cibis; successive vero concedantur alimenta liquidiora & molliora, modeste aromatizata, neque tamen largius ingerenda; prosunt juscula gallinacea aromatizata, Krass-Suppen, gelatinosa, hordeacea, avenacea, pulpa-menta mollia & lacticinia, juscula vinosa, quin ipse modicus vini boni potus: interna & externa refrigeratio nocet, modestus vero calor proficit: multus aut nimius motus sub cura Lienteriæ non conducit: animus ab iracundis commotionibus præservetur: potus nimis liquidus & refrigerans seponendus, interea tamen potus saturatior præferendus est, quemadmodum decocta & juscula gelatinosa & hordeacea potus consueti cerevisiarii defectum suppleant.

CAPUT

CAPUT XIV.

DE

ICTERO.

§. I.

Intimiorum radicum morbus est Icterus, affectus satis notus, sed satis etiam intricatus, qui ut plurimum admodum contumax est, dum non modo principalis sedes atque origo in nobiliori viscere hæret, sed & dum causa morbifica per universum corpus sese diffundit, ut ea propter per totum corpus eadem profligari debeat & licet sedes morbi destructa & enervata sit, tamen proinde satis latus patet campus, in quo bilis effusa & quasi extravasata reperitur, ut dehinc salutares effectus haud ita prompte succedant, quoniam inquinatio talis per omnes interni & externi corporis partes sese diffundit, quæ animadversio tanto magis certum reddit artificem, quo præsentis morbi cura minime adeo expedite succedat, quoniam primo remedia intimius ad fontem mali penetrare, deinde sese in latius excurrentes scaturigines usque in peripheriam corporis extendere & operari debent.

§. II. Præstat itaque ante omnia genuinam icteri causam indagare, quæ cum diversa sit, ita therapia bene erit discernenda; præprimis perpendere convenit, an infarctus hepatis, an vero immoderata illius constrictio, an ductus choledochi adstrictio aut obstructio in culpa sit; ubi occasio suppetit, ut medicus curam suam partim ad motuum vitia dirigat, partim ad humorum spissitudinem, partim denique ad hepatis & ductuum biliferorum permeabilitatem & reserationem officium suum applicet: quid quod subinde discernendus est status Icteri, an videlicet diu duraverit & increbuerit, an a causa valida & pertinaci ortum traxerit, an aliorum viscerum afflictiones, imprimis pathemata hypochondriaca & splenetica concurrant, an bilis in reliqua massa humorum jam corrumpere inchoet, aliaque cacochymia concursset, ut periculosus ille niger icterus ortus fuerit, an modo affectus tabidus, atrophicus & hecticus concursset & quæ aliæ fonticæ adhuc circumstantiæ sese produnt.

§. III. Præterea inquirere convenit, an hic affectus ex alio prægresso morbo & irregulari ejusdem medicatione ortum traxerit, videlicet e prægressa febre intermittente, e passione hypochondriaca, ex Hæmorrhoidibus & Hæmorrhagiis uterinis, e diarrhœa & dysenteria suppressis & per largum adstrin-

gentium

gentium usum tractatis; nec non an febris biliosa, gravis iracundia oppressa præcesserit; Subinde etiam provide attendendus est concursus Cacoehymiae & Plethoræ, sub quo longe acerbiora pathemata sese iëtero associant, ut eapropter artifex teneatur, quo ad hæc incommoda curam suam dirigat, ne totum malum firmiores radices sumat; ubi præcipue notare decet, quomodo Plethoræ concursus ad varias orgasticas & febriles commotiones disponat, aut diversa irregularia molimina hæmorrhagica involvat.

§. IV. In Cura Iëteri rationabiliter, secure & prudenter instruenda cavendum est 1) a communi vomitoriorum usu: 2) a positive purgantibus: 3) a quibusvis aliis remediis primas regiones turbantibus: 4) a negligentiori æstimatione & tractatione concurrentis status plethorici & 5) prægressorum affectuum, sinistre curatorum: 6) a regiminibus & medicaminibus impetuosius diaphoreticis atque connexis sudationibus diffusis: 7) a medicamentis quibusvis sangvinem valde commoventibus: 8) a negligentiori promotione alvinæ excretionis: 9) a vulgatis & concentratis aperientibus & resolventibus: 10) a communi martialium remediorum usu: 11) a qualibuscunque aliis adstringentibus: 12) ab interno & externo sulphuris usu: 13) a curatorio volatiliū remediorum usu: 14) a nimia absorbentium remediorum ingestione: 15) ab insufficienti interna corporis humectatione: 16) a vulgari opiatorum ordinatione: 17) ab antiscorbuticorum remediorum abusu: 18) a refrigerantibus communibus: 19) a nuda sanguinis edulcoratione & correctione: 20) ab incrassantibus remediis: 21) a medicamentorum valde ficcis & spissis formulis: 22) a confuso specificorum usu: 23) a præmatura cosmeticorum oblatione: 24) a vulgari sympatheticorum ordinatione: 25) a perverso & nimio Acidularum & Thermarum usu.

§. V. Specialis cura sequentibus appropriatis indicationibus practici administratur: 1) ut sedes mali referetur & qualiscunque occlusio in hepate & ductibus biliferis resolvatur: 2) ut ordinariæ viæ, in quas bilis transferri solet abstergantur & evacuentur: 3) ut massa sangvine a biliosa inquinatio liberetur & repurgetur: 4) ut incongrui motus dextre & congrue mitigentur: 5) ut specifica in iusto ordine & congruo tempore admittantur: 6) ut partes debite iterum roborentur: 7) ut principaliora symptomata mitigentur, & 8) ut conveniens diæta atque regimen præscribatur.

§. VI. Ad partium affectarum apertionem, absterfionem & reserationem varia conveniunt & quidem salia digestiva cum sufficienti vehiculo assumenda, salia solubilia ut tartarisata, salia fontium medicorum, sal Egranum & anglicanum, nec non salia sic dicta vegetabilia: deinde conducunt alia resolventia in decoctorum & infusorum formula usurpanda: quo spectant radi-

ces ari, helenii, apii, cichor. taraxac. gentian. rubr. & alb. vincetox. pimp. alb. asparag. aristoloch. rotund. lapat. acut. cypor. rot. cost. dulc. Herb. absinth. fumar. cochlear. cent. min. c. b. abrot. capill. ven. cuscute. beccabung. nasturt. hepat. nobil. marrub. alb. scolopendr. fœnic. & similes species: commode etiam infusis & decoctis salia deterfiva misceri possunt: profunt etiam adminicula e prunis, passulis & pomis parata diætetica: nec non diluentia juscula liquida gelatinosa, decoct. hord. aven. cichor. C. C. cum passul. & citr. juscula gallinacea, decoctum herbæ thee, veronic. fœnic. scord. nec non interdum interponenda est Tinctura Tartari, Liquor. terr. foliat. tart. cum Tinctur. antim. tartarif. hisce annumero gummata ammoniac. sagap. galban. myrrh. therebinth. sub quorum singulorum remediorum usu providendum est, ne febrilis motus excitetur, aut si præsens est, exacerbetur: ne etiam urgens quædam & diversis imminutionibus adsveta plethora præsentem affectum contumaciorem reddat, aut reserationem hepatis impediat, convenit opportuna V. Sio. modo antea primæ regiones ab inhærentibus impuritatibus repurgatæ sint.

§. VII. Deinde convenit successive motum bilis ad intestina invitare & simul primas vias repurgare, repetitis modestis laxationibus & alvi absterfionibus, quo nomine proficiunt tartarifata, magnesias alba, rhabarbarina, sen-nata, polypodiata, passulata, mannata; pillulæ Stahlianæ, Becherianæ, extr. panchym. Crollii, passulæ laxativæ, infusum rhabarbari passulatum; & talia remedia vel cum prædictis solventibus miscenda, vel iisdem subordinata sunt; servata tantum illa cautela, ne nimis copiose, neve nimis immodice alvus ad excretionem urgeatur: præterea etiam a copioso usu absorbentium abstinendum est, quæ in hoc casu liberalius ingesta vim habent exsiccandi & impastandi alvum: interea absorbentia cum acidis saturata & cum salibus deterfivis mixta modica quantitate interposita, bilis ulteriorem absterfionem adjuvant.

§. VIII. Dum vero per hætenus commendata remedia radix mali ad ulteriorem extractionem præparatur, convenit etiam sanguinem ab inhærente biliosa colluvie repurgare, id contingit, dum partim successive bilis ordinaria se-& excretio invitatur & adjuvatur, partim ubi modesta diaphoresis provocatur & repetita vice continuatur: minime tamen convenit hunc scopum cum acerbis diaphoreticis prosequi; unde præstat interdum pulvillum ex oc. cancr. citratis, arcan. duplic. antimon. diaph. & nitr. paratum exhibere: pro eodem scopo convenit decoctum ex Scorzonæ. Cichor. C. C. hord. scord. veronic. Citr. & Cinnam. paratum, ut & Essentia pimp. alb. vincetox. & gentian. rubr. parata, sed repetita quantitate exhibenda: cum hisce remediis conjungendum est
modeste

modeste calidum regimen; frigus vero excludatur: profunt etiam moderatæ frictiones: alii vicissim fortiores impulsus, nec non balnea æstuosa nocent.

§. IX. Sed habenda etiam erit ratio concurrentium incongruorum motuum, quales sunt vel orgastici febriles, vel spastici; pro utrisque emendandis conducunt absorbentia cum succ. citr. attenuata & imprægnata, magisterium coralliorum, nitrum depuratum, decocta gelatinosa e C. C. Cichor. hord. passulis & Citr. parata: pro eodem fine conveniunt alia lenientia, juscula cum ovis mixta, ova sorbilia, nec non mixtura simplex: porro profunt Iulapia paranda e Decoct. C. C. Cichor. Scorz. aquis diaphnoicis imprimis scordii, scabios. fl. sambuc. syr. rosar. solut. papav. rhæad. communia vicissim refrigerantia, & inter illa semina illa vulgata refrigerantia in hoc statu nullius efficaciz sunt.

§. X. Quod specifica attinet, quæ in Ictero commendantur, tunc illorum tantum aliquot species recensere placet: inter illa Crocus vulgo laudatur, qui vero non nisi parca quantitate adhiberi debet, neque statim in initio curæ, neque sub alvi occlusione & magna segnitie neque sub concursu febrilium commotionum admitti debet, alias decoctis modice conjunctus proficit: deinde radix chelidonii Maj. ad eundem affectum laudatur, quæ vero tunc concedenda est, quando aliqualis præparatio ad proximam curam & primarum viarum repurgatio præmissa est: optime tunc conducit in substantia, licet alibi etiam infusis vinosis societur; allegatur etiam radix Curcumæ, quæ vero non nisi ad icterum inveteratum proficit, quod etiam valet de sapone veneto: G. Guttæ in hoc affectu potius omitti debet: cura per stercora in hoc affectu specifica, sordida & inutilis est; calculus e cistide bovis vel hominis in infuso adhibitus perinde parum juvat; multa alia sordida remedia ut ingestio pediculorum, nec non sympathetica cum urina ictericorum instituta, neque certa & probata, neque secura est.

§. XI. Quando singulæ hæ indicationes sufficienter & convenienter administratæ fuere, tunc partium necessaria roboratio est procuranda: cui scopo satisfaciunt tonica, velut Tinct. mart. tartar Tinct. vitr. mart. Tinct. mart. c. succ. pom. Croc. mart. antim. croc. mart. cachect. Quercet. antim. diaph. mart. Ludov. quales croci martiales misceri possunt cum oc. cancr. citr. corall. rub. ppt. & nitro depurato: huc spectat tartarus vitriolat. martialis, ut & Mixtura e Tinct: antim. tartarif. & Spir. C. C. hisce annumeranda sunt vina medicata e solventibus & roborantibus speciebus parata, addito rhabarbaro; non minus profunt remedia amara & Essentiæ temperatæ carminativæ, ut & Ess. millefol. gentian. rubr. & spir. Sal. ammon. denique etiam diætetica conveniunt,

juscula vinosa, gelatinosa, alimenta sufficienter aromatisata, vinum bonum & balneorum nervinorum modestus usus.

§. XII. In Ictero Nigro eadem cura adhibenda est, ubi absorbentia cum acidis saturata ut & balsamica, ut Essent. scord. fumar. myrrh. succin. pimp. alb. gentian. rubr. aristoloch. rotund. nec non mixtura e Tinct. antim. tartar. Ess. succin. myrrh. porro decocta e Scorzon. C. C. passulis, scord. citr. fœnic. parata, cum interpositis analeptis conferunt; interponantur laxantia correctâ & temperata aloëtica, helleborina, polypodiata; interdum ordinentur vina medicata ex abstergentibus, solventibus, roborantibus amaris, laxantibus fenatis & polypodiatis parata: cavendo, ne vires nimium concitentur, ne velangventibus jam viribus alvum moventia frequenter, aut promiscue ordinentur.

§. XIII. Habenda etiam erit ratio symptomatum principaliorum, quæ Icterus comitari solent; quando orgasmica & febrilis commotio facile & frequenter affligit, conferunt remedia absorbentia cum acidis imprægnata, remedia nitrata, corallia rubr. ppt. decocta gelatinosa & mucilaginosâ, modicus usus acidulorum: seponantur acriora alexipharmaca, præferantur vero diaphoretica fixa, interdum offerenda: in nimia alvi obstructione, intestinorum torsione & hypochondriorum inflatione conferunt clysteres lenientes, roborantes & modeste stimulant: nimie cardialgiæ subveniunt alvi moderatæ apertiones, pulveres nitrati & remissius sedativi, ut & lenientia interna remedia, subjunctis temperatis carminativis: ad nimiam lassitudinem & torporem, præter totam reliquam curam repetita & modesta commotio corporis convenit; ad nimium pruritus superficiei corporis modesta frictio & temperatus ac opportunus balnei usus convenit.

§. XIV. Ultimum in præsentî tractatione restat, nimirum ordinatio diætæ & regiminis convenientis: diætâ ictericorum sit moderata, parca, mollis, liquida, non frigida, aut valde sicca & spissa: conferunt gelatinosa, mucilaginosâ, juscula gallinacea, ova forbilia, pruna, poma & pyra dulcia cocta, passulæ maj & min porro conveniunt sub diætâ petroselinum, cichorium, rapæ coctæ, zingib. synap. nasturtium & modicus usus aromaticorum esculentorum: potus concedatur sufficiens, quo decocta usitata domestica, imprimis herbæ thee refero: quoad regimen & internum & externum frigus evitetur, præferatur vero temperatum calidum regimen; motus, quantum ratio affectus præsentis permittit, constanter & sufficienter continuetur; alvus in constanti apertura conservetur; animus a patheticis commotionibus sit vacuus, nonnunquam modestus balneorum usus confert: acidulæ magis profunt, quam thermæ.

CAPUT XV.

DE

VERMIBUS.

§. I.

Vermium praesentia in corpore vivo multiplicibus fonticis afflictionibus ansam praebet, ut propterea peculiari cura, sollicitudine, promptitudine & dexteritate medicus instructus esse debeat, quo hominem a tali calamitate liberet: ast quamvis in variis corporis regionibus & locis vermes reperi fuerint, tamen hoc loco non in genere de vermibus ago, sed tantum de vermibus in ventriculo & intestinis haerentibus: haec animalia duplici modo damnum quoddam inferunt, primo quando utilem & necessarium chylum auferunt & absorbent, ut propterea homo necessario nutrimento careat, deinde quando ventriculum & intestina frequenter mordent, arrodunt, stimulant & offendunt, unde variis molestis & dolorificis sensationibus ansam praebent, praetereaque ad graves motuum anomalias & spasmodicas commotiones supervenientes contribuunt, cum quibus afflictionibus proinde variae aliae oeconomiam corporis concernentes calamitates conjunctae sunt.

§. II. Ob id facile judicare licet, quod vermes ad corpus vivum minime spectent, sed vel excrementitiis corporis substantiis accidant, vel corruptioni corporis modo proxime imminenti, modo factae superveniant, eoq; ipso ad integritatem corporis animalis non pertineant: quare directum & adaequatum illud est auxilium, quo tales molesti vermes proxime a corpore removeantur & reliquae functiones vitales, animales & naturales in ordinem justum convertantur; tanto major vero circumspectio in hoc casu adhibenda est, ne talia adminicula in usum trahantur, quae corpus jam afflictum eo magis agre afficiunt, moleste stimulant & commotiones semel exacerbatas magis irritant atque augent, qui communis mos agyrtarum vermes profligantium maximopere reprehendendus est, quoniam sensibilibus subjectis atque aetatibus gravia damna incutiunt: unde potius lenior methodus praeferrī meretur, ni ipsa subjecta robustiora, duriora & insensibilia fuerint.

§. III. In cura vermium rite administranda singulari studio cavendum est 1) ab emeticorum vulgari usu: 2) a purgantibus valde stimulantibus: 3) a remediis valde acris & vellicantibus: 4) ab excessivo mercurialium usu: 5) a

mercurialibus corrosivis: 6) a liberali salium volatilium ordinatione: 7) a remediis copiosis salinis in subjectis tenerioribus & sensibilibioribus: 8) ab aloëticorum minus correctorum oblatione & reliquorum copiosa ingestione: 9) a myrrhatum largo usu: 10) a vulgari opiatorum ordinatione: 11) ab externis valde stimulantibus & alvum fortius moventibus: 12) a medicamentis dulcibus, aut dulcedinem multam præ se ferentibus, ut syrupis, electuariis, rotulis, morsulis admodum dulcibus & similibus.

§. IV. Quamquam in Therapia mea de fuga vermium & remediis ad fugandos vermes necessariis actum sit, hoc tamen loco brevibus idem negotium delibare lubet; duo vero officia in cura vermium observanda & administranda sunt, 1) ut vermes enecentur, adeoque ad futuram illorum promptiorem evacuationem præparatio instituatur: 2) ut ipsa vermium expulsio suscipiatur: quoniam vero occasio vermium non simul & semel, sed successive contingit, hinc & evacuatio & enecatio illorum alternatim institui, imo quandoque conjunctim administrari potest, servata tantum illa cautela, quo uterque tam enecationis, quam evacuationis actus cum necessario moderamine perficiatur.

§. V. Vermes diversa enecant subjecta, maxime quidem omnia amara, unde ipsa bilis ad intestina affluens vermibus vexas inducit; sicut illis horis, quibus bilis in intestina transluit, verminosi homines afflictiones suas majores patiuntur; eapropter etiam externus bilis usus vermes exturbat; neque æque vermes tunc chylum auferunt, quamdiu adhuc in pasta ciborum hæret, sed quando jam quantisper a reliqua massa secescit & in villoso glandulosam tunnicam intestinorum transit: tanto magis interficiunt vermes amara acria, ut angelica, aristoloch. gentian. galanga. zedoar. antiscorbutica, allium, cepæ, porrum, herbæ absinth. Cent. min. card. ben. cochl. fumar. tanacet. scordii &c: inter alia vermes efficacius enecantia prostant, myrrh. aloes, sem. Cinæ five santonici & Mercurius five dulcis, five in substantia cum cerevisia dilutioni coctus: quibus muscum corallinum accenseo.

§. VI. Ne vero interemti vermes in corpore remaneant, putrescant & variis aliis incommodis ansam præbeant, hinc subjungenda & sub diversis circumstantiis conjungenda sunt remedia vermes evacuantia: interim quidem satis sæpe evenit, ut natura sua sponte enecatos tales vermes ejiciat: aliquando aliquali stimulo opus est: & ita omnia purgantia vermes exturbant, e quibus mitiora sunt rhabarbarina & aloetica correctæ: potentiora robustis subjectis & ætatibus asservanda sunt: ubique tamen, quantum circumstantiæ permittunt, acria & resinosa evacuantia fugienda sunt: multo præterea cum emolumento ejusmodi evacuantibus admiscetur mercurius dulcis; quando vermes in ventriculo

triculo delitescunt, conferunt species diaturbith cum rhabarbaro; non minus ad exturbandos vermes in adultioribus conveniunt acidulæ, sal anglicanum, salia tartarifata; C. C. five ustum five philosophice præparatum promissionibus suis non satisfacit: de reliquo fugienda sunt dulcia, lacticinia, gelatinosa, pultacea: rectius sub diætâ in aptis subjectis synapi, zingib. cepæ, allium, raphanus, piper & similia acria & salina conveniunt.

SECTIO VIII. DE AFFECTIBUS SEROSIS.

CAPUT I. DE CACHEXIA.

§. I.

Series tractationis Pathologicæ ducit me nunc ad Affectuum Serosorum considerationem & explicationem Practicam; inter hos primarium locum sibi vindicat Cachexia, quæ non modo simplicissimam intemperiem serosam complectitur, sed quæ satis sæpe aliorum serosorum morborum mater & nutrix esse observatur, quæ subinde eo majori attentione digna est, quo magis eadem & interni & externi corporis & fluidarum & solidarum partium, imo proinde nobilium organorum offensionem & depravationem involvit, ut eapropter hujus morbi fundamentum & intimius & diffusius existat: quare etiam vix quisquam spem sibi facere potest, quasi tam cito hic affectus percurari queat, quin rectius quilibet prudens artifex sciat, quod partim audacter & præcipitanter tractata talis cachexia citius in alios graviores morbos degeneret, partim ob intimiores suas radices patientem & constantem curam postulet, partim perfectam curam penitus respuat, ni primæ & genuinæ illius causæ simul observentur.

§. II. Frustraneus artificis nifus & ausus est, si hujus affectus verum & solidum fundamentum in nuda cacoehymia inquirat, quoniam hæc ipsa alibi fontem & fomitem suum capessit, quare famosæ & nudæ illæ humorum
alte-

alterationes vix e fundamento hunc morbum curant; etenim ut plurimum antecedit vitium internarum partium & sequitur vitium humorum & denique reliqui externi corporis: interea in illud damnum atque offendiculum totum hoc malum concentratur, quod serum salino-sulphureum insufficienter ab humoribus separetur, hinc proximiori nexu lympham laudabilem tam quoad crasim, quam quoad consistentiam depravet; quæ labes ulterius in partes reliquas externas corporis propagatur: quare facile inclarescit, quid referat, quo hoc serum sufficienter iterum abstergatur & excernatur: ad hunc actum non omnia remedia, sanguinis repurgationi dicata, conveniunt; sed talia quæ proximior potestatem in hanc serosam impuritatem habent: neque quidem tunc hoc negotium tam facile votis respondebit, ni simul illæ causæ removeantur, quæ hanc serosam inquisitionem augere & confirmare solent.

§. III. Inter illas causas originales antecedentes & remotiores maximi momenti est anomalia, quæ circa plethoræ tractationem occurrit, five fuerint perversæ & perturbatæ commotiones eluctatoriae, five fuerint quidam errores, qui circa Hæmorrhagias obtigerunt, quo vel excessivi, vel defectivi, vel inordinati Hæmorrhagiarum salutarium successus, vel actuales suppressiones pertinent: & ex hac causa longe frequentius Cachexia, quam ex ulla alia ortum trahere deprehenditur: propterea aliæ consideratu dignæ causæ nullo modo negligi debent, inter quas illas etiam annotare & commendare hoc ordine lubet, quando aliæ five ordinariæ, five extraordinariæ evacuationes salutares, præcipue serosæ, turbantur, quando per incongruum usum adstringentium organa colatoria occlusa fuere & quando ulterior inquinatio sanguini inducitur, aut partes secretoriæ ex alia quacunque causa in officio suo impediuntur, ad quos fontes causarum plurimæ reliquæ causæ commode duci possunt: neque etiam alios prægressos morbos cum suis medicationibus, præcipue vero febres in indagatione causarum medicus oblivioni tradere, sed potius attente observare debet, ne in reliqua Therapia contra illarum indolem ludicre impingat.

§. IV. Quo magis ardua est Cachexiæ Cura, eo major circumspexio & dexteritas adhibenda est, eapropter cavere convenit 1) a vulgari emeticorum & cathartecorum usu: 2) a negligentiori observatione, conciliatione & tractatione status Plethorici & negotii Hæmorrhagici: 3) ab incuriosa promotione, aut audaci confusione & perturbatione ordinariarum evacuationum: 4) a nudo & nimis copioso alterantium usu: 5) ab indiscreto usu remedium valde calefacientium, concentratorum, oleosorum, acrium & spirituosorum: 6) a Salium volatilium usu curatorio: 7) a copioso terreorum aut aliorum incrassantium usu: 8) ab acidorum ordinatione: 9) ab omnibus ad-

strin-

stringentibus: 10) a martialium sic dictorum aperitivorum vulgato usu: 11) ab interno & externo refrigerantium usu: 12) a sulphuris promiscuo aut largo usu: 13) a copioso aut communi lignosorum, antivenereorum, exoticorum, balsamicorum usu, quæ vero prudenter adhibita non nocent: 14) ab acidularum & thermarum usu, quando malum nunc inveteratum est: 15) a præmaturo aut frequenti balneorum domesticorum usu: 16) ab externo camphoratorum usu: 17) ab opiatorum remediorum oblatione: 18) tanto magis nocent infessus & pediluvia adstringentia, sulphurata, aluminosa: 19) ab internis mercurialibus, minus rite præparatis & adhuc corrosivis: 20) a positivis & fortiter diureticis: 21) a præmaturo evacuantium usu, antequam sufficienter resoluta oblata fuere: 22) a nimis confusa remediorum, sibi invicem contrariantium, oblatione.

§. V. Nunc ad specialem & positivam Cachexiæ curam progredior, in qua sequentes indicationes practicæ observandæ sunt: 1) ut massa humorum a coherente superfluo sero abstergetur & repurgetur, quo conveniens illorum crasis atque consistentia restitatur: 2) ut separata impuritas & colluvies serosa successive evacuetur & removeatur: 3) ut affectæ partes novo robore instruantur & ad futuras ordinarias functiones præstandas cum sufficienti tono afficiantur: 4) ut principales evacuationes, e quarum turbis talis affectus ortum traxit, revocentur aut compensentur: 5) ut potiora maximeque urgentia symptomata congruo tempore mitigentur: 6) ut conveniens regimen atque diæta ordinetur.

§. VI. Primum itaque est, ut serum copiosum massæ sangvineæ, præcipue vero Lymphæ, intimius innexum, debite abstergetur & resolvatur; hoc nomine varia efficacia remedia conducunt, quæ pro diversitate temperamentorum discernenda sunt, ita ut minus sensibilibus atque torpidis subjectis efficaciora medicamenta conducant: prosunt itaque partim Salina incidentia & digestiva, præcipue solubilia, ut & Tartarisata diversæ appellationis, quo adhuc pertinent Salia sic dicta vegetabilia & absorbentia, cum acido imprægnata; hisce annumero Tincturas tartaristas: partim etiam conferunt alia resolventia, ut rad. angel. aristoloch. ari. helen. imperat. carlin. caryoph. pimp. alb. vincetox. squill. gentian. rubr. & alb. galang. Zedoar. Zingib. Cichor. Taraxac. Apii, Bardan. Perafit. Cost. dulc. cyper. rot. armorac. Hb. absinth. fumar. card. b. cochlear. cent. min. abrot. capill. ven. cuscute. marrub. alb. nasturt. beccabung. trifol. fibr. accedunt aromata, semina nostratia semi aromatica, Synap. Piper. cort. Winteran. accedit modica commixtio rad. chin. Sassaapar. Lign. Sassafr. porro conferunt G. ammon. galban. Bdell. Sagapen. Junip. Myrrh. Therebinth. qualia remedia in variis formulis præscribi possunt;

maxime quidem tales formulæ conducunt, quæ citius primas vias perluunt & in massam humorum perveniunt; cavendum tamen est, ne talia remedia exhibeantur, quæ nimis vehementer operantur: proinde etiam præstat sufficienter humores diluere cum liquidis non refrigerantibus neque nimis saturatis.

§. VII. Deinde in hoc affectu apta Evacuantia conducunt, servata illa methodo, quo alterantia & evacuantia sibi invicem rite subordinentur & congruo etiam tempore jungantur: & in hac Cachexia imprimis conferunt infusa vinosa laxantia cum epicrasi efficacia: præcipue conveniunt ad alvum aperiendam Senna, Agaricus, Scammonium correctum, extr. panchym. Croll. (cum extractis amaris cochlear. fumar. absinth. cent. min. marrub. alb. gent. rubr.) ut & G. ammoniac. galb. myrrh. thereb. mixt. pill. de agaric. de ammoniac. Mercur. dulc: ad diuresin invitandam conferunt nitrosa & prædicta Salia deterfiva, nec non Tinct. antim. tartaris. cum spir. sal. ammon. anisato aut succinato mixta, ut & temperatiora salia diuretica, proinde etiam Ess. vinetox. denique etiam diaphoresis modeste invitanda est, per usum Essentiarum angelic. ari, helen. carlin. imperat. caryophyll. aristoloch. rot. pim. alb. vinetox. &c. nec non per balnea vaporosa nervina temperata, ex flor. Samb. rorismar. rofar. lavend. calendul. stœchad. arab. schœnanth. chamom. utriusque &c. paranda: sicut pro eodem scopo diaphoretico in hoc casu convenit mixtura e Tinct. antim. acri & spir. C. C.

§. VIII. Quando præcedentes indicationes aliquandiu continuatæ & morbidæ Cachecticæ afflictiones quoad principaliorē partem emendatæ fuerunt, tunc roboratio partium per sic dicta tonica suscipienda & cum aliquo moderamine continuanda est: huc pertinent selecta martialia, ut tinct. mart. tartarif. croc. mart. antim. Stahl. antim. diaph. mart. Ludov. Croc. Mart. Cachect. Zwelf. Tartarus Vitriol. mart. Limat. mart. cum Terra sol. tart. aut tart. tartaris. Tinct. mart. c. succ. pom. sed constant etiam mitiora roborantia, quæ sub tota reliqua cura aliis remediis tam præparantibus, quam evacuantibus commisceri possunt, ut sunt radices ari, Zedoar. Zing. (quæ etiam efficaciter præparant) galang. gentian. rubr. Cost. dulc. Cyp. rot. aromata, Cort. Citr. aurant. Winteran. & similes plures species: conducunt insuper post præmissum præparantium & evacuantium usum, Spiritus volatiles & Mixtura consueta roborans.

§. IX. Præterea etiam artifex sedulo attendere & opportuno tempore allaborare debet, quo prægressæ, sed amissæ reliquæ evacuationes, quantum fieri potest, in ordinem revocentur, præcipue observare convenit, an hæmorrhoidales fluxus vel apparatus præcesserint: in quo statu præservatoria eva-

cuatio sanguinis per V. Snem & hirudinum applicationem, nec non remedia selecta & temperata ad hæmorrhoidalem fluxum revocandum conducunt: quo imprimis spectant vina medicata, nec non vina spirituosa exotica: proinde etiam Mensium ratio habenda est, quo illorum anomalie corrigantur: sudores extraordinarii suppressi etiam in ordinem & successum pristinum duci debent, quo balnea sicca & vaporosa conferunt: quando Cachexia e prægressa febre perturbata ortum traxit præcipue ex intermittente, tunc prosunt pilule Strahliaue aut genuinae Becherianae, nec non Essentie alexipharmacæ, cum subjuncto temperato regimine diaphoretico: si præcessit retropulsio Scabiei aut ulcerum, tunc proficiunt Laxationes moderatæ, absorbentia cum antim. diaph. aut cum flor. sulph. mixta, vel Essentie Pimp. alb. Fumar. Valerian. Succin. Myrrh.

§. X. Symptomata potiora quod attinet, quæ hunc affectum comitari solent, illorum brevem mentionem injicere placet: quando urinæ immutatio concurrit, tunc prædictis præparantibus remediis talia conjungenda aut opportuno tempore etiam interponenda sunt, quæ vias urinarias propius afficiunt, ut petroselinum, raphanus, armoracia, Tinctura antim. tart. Salia volatilia & modicus usus salis imperatoriae: ad appetitus dejectionem conveniunt ante dicta resolventia & simul moderate roborantia, quibus prædicta tonica remedia subordinari possunt, modo id non nimis præmature fiat: ad tumores oedematosos concurrentes conducunt sacculi & cataplasmata vinosa ex remediis discutientibus & nervinis paranda: quo etiam modestus usus suffimigiorum spectat: camphorata vero emplastra & debilia humectantia evitentur: eo etiam proficit vapor e decocto sulphuris cum C. V. parato & cum sale ammoniaco mixto: neque inutile est decoctum tabaci extrinsecus applicandum: ad anxietates præcordiales conferunt apertiones alvinæ & flatuum concurrentium eductiones, nec non pulveres nitrati, cortex chaccarillæ & abstinencia a nimia commotione corporis.

§. XI. Regimen & diætam quod attinet, quæ in hoc affectu conveniunt, tunc ante omnia evacuationes ordinariæ in justo successu conserventur; deinde aer præferatur magis modeste calidus, aut temperatus, quam frigidus & humidus: cibis sit evpeptus, purus, tenuis & aromatizatus: nocent enim omnia alimenta crassa, valde salina, condensata, acida, fermentescentia, leguminosa nec non potulenta sæculenta: conducit vinum generosum, vinum enulatum & cerevisia mediocriter saturata & non nimis debilis, quales potus valde aquosi ad flatus generandos & turbas primis viis inferendas admodum quadrant: sub diætâ usus Zingiberis, Piperis, Synap. allii, ceparum, raphani, nasturtii, armoraciæ, petroselini convenit: interdum ad adjuvandam conco-

tionem spiritus ardentis aromatizati modicus usus conducit, quamvis non nimis frequenter ejusmodi spiritus exhiberi debeat, ita etiam cerevisia enulata proficit: motus corporis fit sufficiens, ab excessu tamen liber: nimia desidia, æque ac nimis somnus nocet: animus fit tranquillus & a curis vacuus: quando vero præcedentes indicationes sufficienter administratæ fuerunt, tunc etiam externus thermarum usus admitti potest: & sicut singula hæc consilia præservatoriis etiam usibus satisfaciunt, ita pro simili scopo infusa vinosa evacuantia per epicrasin efficacia conferunt: in fœminis sedulo ratio habeatur purgationum uterinarum, in viris hæmorrhoidale negotium bene attendatur & dirigatur: & si singula hæc consilia & auxilia tempestive, constanter & methodice adhibentur, tunc præsentis hujus & alias ardui affectus cura deo benediciente eo facilius sperari potest.

Conf. Stablii Disp. de Cachexia.

CAPUT II.

DE

HYDROPE ASCITE.

§. I.

AB affectu paulo magis curabili, nunc ad morbum serosum incurabilem progredior, qui in completo & genuino tanto magis confirmato suo statu absolutam & perfectam percurationem omnino respuit; eapropter vero artifex cum hoc morbo afflicto non penitus deferere, sed eo usque artem suam dirigere debet, quo citiorem lethalem eventum & periculosum morbi progressum præoccupet, ut, licet radicem mali extirpare nequeat, tamen symptomata inde emergentia ita coerceat, ne indies valde increbescant, quemadmodum in artis potestate non existit, quo intimiorem fontem opprimat, ad quem remedia vix penetrant, siquidem neque adeo facile in naturæ potestate est, quo illud intimius vitium emendet, ut propterea prudens medicus nullo modo ad hanc solidam & perfectam percurationem præceptis ruat, neque adeo ludicre & inconsiderate illam promittat neque vulgatis historiis, de totali veri hydropis cura testantibus & obgannientibus, tam facile fidem præbeat, neve denique stupendis illis adminiculis & arcanis tam præcipitanter confidat, sed omnia prius bene exploret.

§. II.

§. II. Quamquam plurimæ illæ & adhuc aliæ causæ, quæ ad Cachexiam generandam faciunt, etiam ad Hydropem invitandum contribuunt, tamen ea propter minime certior accessus patet ad curandum completum Hydropem, licet causæ illius tanta cum certitudine atque evidentia constent; siquidem vel causæ antecedentes, remotæ & impulsivæ ita comparatæ sunt, ut quamvis præfente Hydrope satis congrue tractatæ sint, tamen parum ad totalem Hydropis curam conferant, vel causæ proximiores in tanta qualitate constitutæ sunt, ut radicitus extirpari haud queant, licet interdum palliativa cura aliquam speciem genuinæ & perfectæ curæ præ se ferat: ast quamvis hæc notitia causarum, quotquot alias Hydropem provocareprehenduntur, ad curandum hunc morbum non satisfaciant, tamen unice ad eundem præoccupandum exacte quadrant; inde etiam est, cur in illis locis Hydrops frequentius occurrat, ubi singulæ hæ causæ non satis agnitæ & perspectæ sunt: inde contingit, ut multisæpe in hunc offensionis lapidem incidant; cum eximius fane casus conscientiæ sit, ne quisquam ullum hominem in tam dirum & incurabilem morbum conjiciat, id quod nil aliud, quam species homicidii medici est.

§. III. Inter alias ad Hydropem disponentes causas præcipuæ dignitatis & singularis efficaciz est partim discrepans anomalia in negotio hæmorrhagico occurrans, siue illa consistat in suppressione salutarium Hæmorrhagarum, præcipue vero Hæmorrhoidum, aut purgationum uterinarum, siue in perturbatis motibus & apparatus hæmorrhagicis, siue in excessivo & per adstringentia remedia cohibito, siue per spontaneam constrictionem subito oppresso tali fluxu sanguinis; partim incongrua & per adstringentia medicamenta administrata medicatio febris, imprimis intermittens, prægressæ: non parum etiam subinde in usu practico proficit notitia, quo usque videlicet Hydrops hic increbuit & an interna partium glandulosarum labes vel scirrhusæ indurationis vel infarctus admodum aucta sit, an vires valde imminutæ & depauperatæ sint, an variæ vehementes evacuationes præcesserint, an multæ perversæ medicationes præmissæ fuerint: an subjecta ætate adultiora existant; an ordinariæ evacuationes valde imminutæ sint, an tumor hydropicus sese latius extendat; an hæctica hydropem comitetur, ut superiores regiones successive magis contabescant, inferiores vero magis intumescant.

§. IV. Quamvis hic affectus in completo suo statu incurabilis existat, tamen ea propter ægrotantem neque plane deferere neque vehementer aggredi convenit, quare in cura Hydropis cavendum est 1) a præmaturo evacuantium usu: 2) ab evacuantibus nimis frequenter oblatis; 3) ab indifferenti evacuantium potentiorum usu: 4) ab insufficienti, aut confuso præparantium usu: 5) a remediis vires valde offendentibus & debilitantibus: 6) a præmaturo, aut

copioso salium volatilium usu: 7) a terreorum remediorum liberali oblatione: 8) tanto magis a terreis calcareis: 9) ab omnibus adstringentibus remediis: 10) ab acidorum ordinatione 11) a martialibus, aperitivo scopo oblatis 12) a sulphuris interna & externa commendatione 13) ab usu acidularum & thermarum 14) a medicamentis humores valde commoventibus & vias admodum stimulantibus 15) a positiva & impetuosa prægressarum Hæmorrhagiarum prosecutione 16) a V. Snis usu præcipue quando Hydrops est confirmatus & vires admodum debiles 17) a balsamicorum exoticorum indifcreto & liberali usu: 18) a promiscuo lignosorum exoticorum usu 19) a mercurialium minus correctorum ordinatione 20) a paracentesi, tanto magis repetita 21) a scarificatione partium tumidarum: 22) a medicamentis e cantharidibus paratis 23) a remediis valde crassis & ficcis 24) a multo & sæpe mutato medicamentorum usu, qui vires valde destruit 25) a multa humectatione interna & externa corporis: 26) a qualicunque retropulsione tumorum hydropicorum ad interiora: 27) a remediis narcoticis 28) a salivatione 29) a vesicatoriis 30) a remediis saturninis 31) ab experimentis nude empiricis minusque probatis 32) a nimia & immoderata sudoris impulsione & 33) ab externis unguinosis, emollientibus facile rancescentibus & emplasticis.

§. V. Specialis cura Ascitici hujus affectus sequentibus indicationibus practicis absolvitur 1) ut humores spissiores & viscidiores resolvantur atque præparentur, in superque partes obstructæ & induratae referentur & aperiantur 2) ut humores resoluti evacuentur 3) ut partes affectæ roborentur 4) ut symptomata valde urgentia mitigentur 5) ut conveniens diæta atque regimen præscribatur: quæ singulæ indicationes in justâ subordinatione exercendæ, imo plane interdum conjungendæ sunt, quando sufficiens præparatio ad reliquam cardinalem curam instituta fuit.

§. VI. Ad præparationem humorum & reserationem organorum omnia illa adminicula conferunt, quorum in Cachexiæ tractatione mentio facta fuit: inter hæc vero species, quæ efficacius colliquant, conducunt radices ari & helenii, in temperata quantitate, ne incommodum calorem concitent, offerendæ deinde rad. petasitidis in infuso & decocto saturato, aut etiam in extracto: maxime etiam radix vincetoxici, quæ præcipue in substantia & efficaciter & temperanter humores resolvit: nec non squilla, quæ in parca dosi in ejusmodi affectibus eximiam utilitatem habet: hisce annumerare convenit radicem Bardanæ, zingib. piper: quo adhuc rad. armoraciæ pertinet, quæ rasa & cum vino in infusum acrius redacta proficit, servata illa cautela, ne hominibus admodum plethoricis & ex suppressione Hæmorrhagiarum in hunc affectum delapsis exhibeatur: præstat etiam hanc ultimam radicem interpositis

evacuationibus adhibere: ari radix imprimis in illius casus initiis convenit, quando hydropicus affectus e Mensum vitiis ortum traxit, in quo casu etiam radix dracunculi aquatici five ari palustris conducit: præterea conferunt amara resolventia & antiscorbutica & inter illa fumaria in hoc casu, quando hydropici affectus e scabiosis, aut aliis ulcerosis retropressis iniquationibus ortum traxerunt: multam proinde utilitatem tam in resolvendis humoribus, quam roborandis partibus habent pilulæ Stahlianæ & genuinæ Becherianæ constantius usurpatæ: porro proficiunt Salia deterfiva solubilia, ut tartarifata, arcan. tartar. liqv. terr. fol. tart. cum Tinct. ant. tartar. mixtus: sal mirabile, anglicanum, sal Egranum; æqualis utilitas colliquatoria adscribitur cineribus a suis salibus nondum elixatis, uti iterum quidam cineres cardui suilli cum potu mixtos laudant, qui aliquamdiu exhiberi debent, cum conjuncto externo ad plantas pedum usu piperis murarii: non minus usus hellebori albi modestius decocti & a drastica emetica sua qualitate liberati, alterante quadam efficacia aliquam utilitatem pro eodem scopo habet: quo vero viscera obstructa eo efficacius aperiantur, conducunt infusa & decocta saturata e solventibus & roborantibus speciebus parata: neque denique saponis usus internus penitus contemnendus est, qui perinde colliquatoriam suam efficaciam promittit.

§. VII. Prædictis hisce alterantibus & præparantibus remediis subjungenda & interdum conjungenda sunt evacuantia, præcipue quidem purgantia & diuretica, ubi circa priorum usum familiaris illa disceptatio inter praticos occurrit, an videlicet expediat, famosa drastica potentia purgantia in Hydrope, qualia communiter hydrogoga vocantur, ordinare, ut sunt G. Guttae, Jalappa, Extr. Esulæ, Sem. Carthami, Ebulus, Soldanella &c: qualia non nisi in illo casu admitti possunt, ubi affectus est recentior, vires sunt robustiores, subjecta firmiora, viscera paulo magis integra, deest febris & urgens status plethoricus, in quali statu consultius est largas evacuationes serosas catharticas suscipere: quando vero contraindicationes concurrunt, tunc magis successivæ tales excretiones cum conjunctis partium roborationibus conveniunt & conferunt in tali posteriori statu correctæ Jalappina, scammoniata, sennata, extr. panchym. Croll e ref. jalap. acuatum, pilulæ de ammoniaco, de agarico: singularem utilitatem ad imminuendos tumores hydropicos habet Electuarium hydragogum Sylvii: præterea etiam ordinanda sunt remedia urinæ excretionem invitantia, velut prædicta salina, nec non salia vegetabilia diuretica, Tinct. antim. acris, succus raphani, spirit. sal. ammon. succinatus, anisatus, Ess. alexipharm. Stahlianæ, Ess. vincetox pimp. succin. Ess. Lig. Sassafr. Decoctum e rad. vincet. apii, bardan. taraxaci, gentian. rubr. & alb. farsapar. herb. Fumar. cochlear. scord. L. Sassafr. &c: addito sale tartarifato: sudatio in hac

hæc hydropis specie non æque adeo necessaria est, propterea regimen aptum ad transpirationem congruam adhibendum est, minime vero sudor largus urgeri debet.

§. VIII. Quoniam in hoc affectu valde afflictæ sunt internæ partes, ita illorum roborationi sub tota cura operam dare debet artifex & hæc roboratio vel diætetica vel pharmaceutica esse potest: e fonte diætetico conferunt vinum generosum & juscula vinosa, aromatica, nec non herbæ nervinæ sub cibis, ut menthæ, majoranæ, salviæ, thymi: e fonte pharmaceutico conducunt amara, Essentiæ caryophyllatæ, gentian. rubr. angelicæ, pimp. alb. L. Saffas. Cinnam. menth. rorismar. &c. infusa vinosa ex ejusmodi nervinis remediis parata, Tinct. mart. tartar. tartarus vitriol. martialis, croc. martialis, croc. mart. antim. Stahlii, croc. martis cachet. Zwelf. Tinct. antim. acr. cum Spir. C. C. & Ess. Succin. Zingib. conditum, nuces conditæ, aromata condita, semina anisi, fœnic. carvi, cumini, rad. Cichor. acor. calam. cum saccharo obducta; eximiam denique roborantem efficaciam habent pilulæ Becherianæ aut Stahlianæ repetitis vicibus oblatae, nec non gelatinæ; quibus roborantibus formulis & speciebus clysteres nervinos accenseo.

§. IX. In hoc arduo hydropico affectu ratio etiam habenda est quorundam graviorum symptomatum, malum hoc augmentum; ex hisce plurima ita comparata sunt, ut neque semper, neque facile, neque cito emendari possint: alvi quidem segnities tam per interna evacuantia, quam per clysteres corrigi potest: urinæ imminutionis & retentionis cura nitiur tota reliqua hætenus tradita therapia, licet Essentia vincetox. cum Ess. pimp. alb. succin. & cort. auranr, ut & therebinthina in substantia aut oleo cum extractis amaris & aliquo cathartico mixta, nec non decocta vincetox. apii, bardan. petasir. herb. petrosel &c: succus raphani, Tinct. tartari & antim. acr. huic incommodo subveniant: asthmatica afflictio congruo situ levare debet, quoniam illam supinus decubitus auget; de reliquo reliqua auxilia constanter continuanda & adhibenda sunt, quoniam pro hac afflictione nullum speciale adminiculum constat, nisi subinde etiam ventriculus a nimis aut crassis & flatulentiam conciliantibus alimentis & potulentis arceatur: ad nimiam sitim vix securius aut melius auxilium occurrit, quam nitrum, nec non oc. cancr. citrati; acida vero evitentur: si febrilis commotio concurrit, præter hæc nitrata & teneriora absorbentia, etiam Essentiæ temperatæ bezoardicæ & emulsiones cum antimonio diaph. mixtæ profunt; ad rupturam superficiæ & ulcuscula superficialia vix melius prostat remedium, quam Myrrha & præcipue illius liquamen, cum tantillo olei hyper. mixtum, conjuncto exsiccante subjecto: sicut inferius, ubi de œdemate dicendum erit, hujus circumstantiæ mentio etiam occurret: Hæmorrhagiæ non sunt subito supprimendæ, sed temperandæ & leniendæ.

§. X.

§. X. Placet adhuc diversorum experimentorum reminisci, quæ in hydropicorum tumorum cura passim laudantur: inter illa principem vulgo locum tenet Paracentesis, quæ merito palliatis curacionibus accensenda est, quoniam radicem mali haud tollit, sed ad tempus visibilem tumorem minuit: neque Scarificatio hydropicis convenit, quoniam ut plurimum quælibet vulnerationes hydropicorum male cedunt, licet nullam singularem sublevationem promittant: idem etiam valet de vesicatoriis, cauteriis, resectionibus ungvium & puncturis cum acubus commissis, quæ singulæ empiricæ medicationes communiter finistre succedunt: passim etiam laudantur remedia e bufonibus collecta & parata, sive infusum, sive sal, sive cineres, sive oleum, quæ singula vero hætenus nondum præstiterunt, quod de iisdem prædicatur: denique neque ungvinosa pingvia emplastica conveniunt, sicuti camphoræ internus & externus usus in hydrope nunquam ullo singulari & fide digno effectu se probavit.

§. XI. Supereft ut brevibus adhuc regiminis in hydrope Ascite observandi mentionem injiciam; sed placet etiam brevibus indicare, quod eadem diæta, idemque regimen in hoc Affectu conveniat, quale in Cachexiæ tractatione commendatum fuit: diæta sit parca & moderata; nimia ingurgitatio nocet: conferunt juscula gelatinosa & vinosa, nec non temperata lacticinia & pulacea roborantia, decoctum chocoladæ, vinum bonum & generosum non valde acidum, gelatinæ e cruribus suillis & virulinis, medullæ, decocta hordeacea & avenacea: præterea sub diæta profunt raphanacea, arum, piper, zingib, allium, cepæ, synap. petroselinum &c. refrigeria interna & externa nocent; absint etiam balnea: reliqua e Cachexiæ tractatione conferantur.

CAPUT III.

DE

ANASARCA ET LEUCOPHLEG- MATIA.

§. I.

UTerque affectus, uti gradu differt, ita partim quoad causas, partim etiam quoad modum fiendi & therapiam convenit; ad utriusque veram dignotionem & rationalem medicam tractationem Cachexiæ

O o o o

tra-

tractatio præmissa non exiguum emolumentum affert: quamvis etiam universalis ille Hydrops, qui Anasarca nomine venit, rarior existat, tamen in medicina practica illius notitia admodum necessaria est & quoniam hi affectus sub tardiori accremento se invicem excipiunt, ita cognita illorum vera indole, eo meliori successu eorundem primis initiis succurrere poterit artifex, præprimis cum teste observatione medica interdum Cachexia corrupta in Leucophlegmatiam & Leucophlegmatia sinistre tractata in Anasarcam degeneret: inde liquet, quam diversa tempora & quam variae occasiones occurrant, quibus prudens medicus efficacem medelam hisce affectibus ordinare & applicare possit.

§. II. Interim tardior horum affectuum consecutio subinde multam contumaciam complectitur, ut eapropter perinde medicus magna dexteritate in curandis hisce morbis indigeat: illud vero in reliqua cura recte invenienda & exercenda omnino necessarium est, quo diversis causis, quæ hosce affectus invitant, adæquata indicatio & medicatio adhibeatur: præcipue notare convenit, quomodo in feminis laxioris & spongiosioris habitus Mensium & Lochiorum defectiva vitia talem morbum post se trahant, aut quomodo nimia Hæmorrhagiæ uterinæ repente subsistentes & cohibitæ eo disponant: præterea observandum & tenendum est, quomodo eapropter ejusmodi affectibus eo magis sequior sexus obnoxius sit, quia laxior corporis dispositio tanto promptius ejusmodi emollitioni & eliquationi subjecta est; præterea experientia testatur, quomodo febrium, imprimis intermittentium, sinistra tractationes, ut & scabiei retropulsiones, venena superata talium affectuum causam interdum constituerint; quibus singulis specialioribus causis specialiores etiam indicationes accommodandæ sunt.

§. III. Accessum itaque instituo ad ipsam specialiolem curam in hisce morbis adhibendam, in qua eadem cautelæ conferri & annotari debent, quæ in Cachexiæ tractatione propositæ sunt; quare in positiva cura sequentes indicationes observare convenit: 1) ut causis illis artifex prospiciat, quæ hos affectus invitarunt: 2) ut humores alieni præparentur & legitime evacuentur: 3) ut partes debite roborentur: 4) ut ordinariæ & amissæ excretiones in ordinem justum convertantur: 5) ut regimen idoneum præscribatur.

§. IV. Quoad causarum, quæ affectus tales induxerunt, tractationem, sciendum, quod, si talis morbus ab Hæmorrhagiis oppressis ortum traxit, conveniat tempestiva Venæ Sectio: licet alias ad perfectos & confirmatos affectus hydropicos Venæ Sectio haud quadret: singulari itaque circumspectione opus est, an videlicet circumstantiæ concurrentes talem sanguinis missionem concedant: alias etiam hirudinum applicatio ad loca hæmorrhoidalia

lia in illo casu concedenda est, ubi Hæmorrhoidum anomalix ad talem affectum contribuerunt: de reliquo etiam præstat modeste amissas Hæmorrhagias revocare: quod si vero ejusmodi morbi ab excessivis Hæmorrhagiis orti fuerint, tunc conferunt interna diluentia, gelatinæ, decocta gelatinosa, mucilaginosæ, aromatizata, juscule gallinacea, lacticia, emulsiva, juscule vinosa, modicus usus croci orientalis, analeptica temperata, alexipharmaca, cum regimine conjuncto modestius mobili: quando febris prægressa male tractata in culpa est, tunc conveniunt digestiva & temperata alexipharmaca, resolventia & diuretica: si scabies repressa horum affectuum causa fuerit, tunc conferunt mitiora laxantia cum mercurio dulci mixta, nec non Essentiæ Pimp. alb. fumar. valerian. vincetox. Succin. Myrrh. L. Sassafr. nec non decocta lignosa: quando aliæ excretiones suppressæ hos affectus provocarunt, tunc præstat illas modeste revocare: si denique a veneno oblato hi morbi dependent, conferunt diluentia, aromatizata, gelatinosa, analeptica & alexipharmaca.

§. V. Ad ipsius affectus specialiore curam conferunt auxilia secundæ indicationis, videlicet quæ humores depravatos præparant & evacuant; quo loco illa remedia conducunt, quæ ad cachexiam commendata prostant, velut resolventia, abstergentia, incidentia, præcipue quidem radix helenii, ari. vincetox. pimp. alb. squill. zingib. ubi infusa vinosa ex ejusmodi & similibus aliis parata conveniunt: neque etiam decocta Lignosa rejicienda sunt, modo cum aliquo moderamine adhibeantur: proficit etiam colliquante & resolvente effectu G. ammoniac. & mercurius dulcis: proinde non inutiles sunt potus enulati sive vinosi, sive cerevisiarii, neque contemnenda sunt remedia simplicia e Sambuco parata, quo præcipue rhob. Sambuci refero: porro etiam aromatica conferunt, nec non amara antiscorbutica & temperata acria dietetica, ut & salina colliquantia & incidentia.

§. VI. Præter hæc præparantia & resolventia, conveniunt etiam evacuantia, tum in genere, tum seorsim hisce affectibus proficua: generalia sunt cathartica & diuretica, e quibus mitiora seligenda sunt; alvum promoventia sunt extr. panchym. Croll. merc. dulc. pil. de ammoniac. de agaric. infusa vinosa Sennata cum agarico; hisce commisceantur amara resolventia & colliquantia: diuretica sunt eadem, quæ in præcedentibus commendata prostant, imprimis radices resolventes & inter illas rad. vincetox. squill. helen. ari: conferunt proinde salia deterfiva, salia vegetabilia & tartarizata, ut & remedia nitrosa: huc spectant Tincturæ tartarizatae & modestus salium volatilium usus, quo pertinet Spir. Sal. ammon. succinat. anis. fœnicul. juniperinus: seorsim vero conferunt auxilia, quæ excretionem feri e peripheria corporis & habitu hydropico promovent: eapropter conducit diaphoresis sine magna humorum

commotione procedens: minime expedit externa auxilia in usum trahere, quamdiu internus mali fons nondum correctus est: interim etiam externa talia adminicula opportuno tempore non contemnenda sunt: e quibus balnea Laconica sive ficca conveniunt, ita tamen, ut caput promineat: huc etiam pertinent illa experimenta, quando vesicæ bubulæ, cum aqua calida impletæ, ad corpus applicantur: aut quando corpus foliis fraxini calefactis immittitur, vel quando secundum rusticorum inventionem corpus retrorsum in clibanum pistorium deponitur, ut tali ratione sudor promoveatur & serum e superficie corporis & habitu carnosio educatur: neque penitus Thermarum non valde adstringentium & sulphurearum usus externus contemnendus est, modo non sub acerbiori præsentium affectuum statu atque vigore, sed vel in initio, vel declinatione adhibeantur.

§. VII. Quoniam etiam in hisce affectibus internæ æque ac externæ partes multis afflictionibus subjectæ & eximiis necessarij toni vitiis obnoxie sunt, eapropter corpus roborare convenit: interne itaque conveniunt Salia volatilia, ut Spir. Sal. Ammon. succinatus, Spir. C. C. cum Tinct. antim. acrimixtus, aut Ess. Succin. Spir. Sal. am. Ess. pimp. alb. & L. Sassafr: proinde etiam conferunt infusa vinosa e roborantibus & nervinis speciebus parata, juscula vinosa aromatizata, cibi aromatizati, potus cerevisiarius & vinosus aromatizatus & enulatus, zingib. conditum & similia: præterea etiam proficit temperatus usus tonicorum, ut tartari vitriolati martialis, croci martis Cachectici Zwelferi, antimonij Stahliani & Ludovici, Tinct. mart. tartaris. externe præservatorio scopo conveniunt thermæ, balnea ficca nervina, suffimigia nervina, frictiones cum sacculis nervinis & constans modeste calida corporis fomentatio; siquidem calor multum juvat, quo partes externæ iterum roborentur, frigus vicissim nocet: denique circa finem curæ externum corpus modeste deliniri potest cum mixtura spirituosâ, paranda e Spirit. vin. camp. spir. rosmar. serpill. rosar. & ess. croci addita exigua portione spiritus sal. am. succinat. aut juniperini.

§. VIII. Et quo tota hæc cura e fundamento exerceatur, eoque melius succedat, ac eo firmiorem sanitatem promittat, præstat necessarias, sed amissas aut perturbatas evacuationes in ordinem justum ducere, quod præcipue valet de mensium anomaliis: deinde alvina excretio promovenda & interdum provocanda est, per vina medicata laxantia & mitius diuretica; a fortioribus purgantibus vero abstinendum est: multam utilitatem in hoc affectu ad ordinarias evacuationes adjuvandas habent pilulæ Stahlianæ: præterea etiam transpiratio insensibilis promovenda est per Essentias alexipharmacas & continuatum moderatum calidum regimen.

§. IX.

§. IX. Brevibus etiam Regiminis, in hisce affectibus observandi, ratio habenda est: aër seligatur, temperatus, ficcus, serenus & modeste calidus: internum & externum frigus est nocivum: cibus sit purus, mollis, aromaticus; sub diæta conferunt zingib. pip. allium, cepæ, porrum, sem. carv. cummin. dauc. petrosel. bacc. lauri & junip. porro proficit synapi, petroselinum, raphanus, nasturtium, armoracia: potus conducit sufficiens, sed saturatus, neque valde aquosus aut refrigerans: prodest etiam vinum generosum: mobile vitæ genus observetur & quantum fieri potest continuetur, quare etiam peregrinationes conferunt: balnea nervina magis sicca, quam humida interdum conjungantur: animus sit alacris & continens & omnes excessus ubique sedulo evitentur.

CAPUT IV.

DE

TYMPANITIDE.

§. I.

Vulgo in schola medica præsens affectus Hydropicis morbis adscribitur, licet aquosa & serosa afflictio veram morbi causam non constituat: neque æque hunc affectum cum genuinis hydropicis morbis confundere convenit, licet aliquando hydrops verus Tympanitidem sequatur: interim ipsa hujus affectus facies testatur, quod magis vaporosa & flatulenta intestinorum & abdominis distensio & expansio præsto sit, quæ perinde testimonium perhibet, vel de irregulari tono hujus regionis, vel de defectu necessarij roboris in hisce partibus, ut non modo humiditas aquosa eo copiosius sese expandere & in halitum convertere possit, sed & ut eo minus partes nunc affectæ vaporosas translationes coërcere & comprimere queant: unde facile liquet, quantum ad præsentem morbum & invitandum & confirmandum talis viscerum atonia contribuat; quæ proinde ad copiosiores illam flatuum genesis contribuit; hinc ad illius atoniæ tempestivam & legitimam correctionem omnem industriam, curam & dexteritatem adhibere debet artifex.

§. II. Neque quidem in rationali ac perita Tympanitidis cura invenienda & exercenda illæ causæ prætervidendæ sunt, quæ ad hunc affectum contribuerunt, quo iisdem etiam prudens medicus consulere & satisfacere possit:

ita enim nonnunquam præcurrunt molimina hæmorrhoidalia, pathemata hypochondriaca & hysterica, anomalix Mensium, Lochiorum, fluoris albi, flatulentix, alvi fluxus, colicæ afflictiones &c: e quorum affectuum sinistro decursu ut plurimum tympanitis ortum trahere solet; quo cognito, per plures speciales indicationes ad meliorem & efficaciorum curam hujus affectus collineare licet, adeo ut eo certius e fundamento tympanitis curari possit, quando tempestive ejusmodi causis succurrit medicus: cum contra ex ignorantia illarum causarum, & reliqua negligentiori hujus morbi tractatione, non modo illius obfirmatio, sed & perfecti hydropici morbi consecutio oriatur; Imprimis etiam hoc loco notandum est, quomodo communis opiatorum remediorum usus in prædictis affectibus eo frequentius atque facilius tympaniticum morbum causari soleat, qualis origo reliquæ therapix subordinandæ, præ aliis causis, maximam difficultatem inducit.

§. III. Quantumcunque itaque diversæ difficultates præsentem morbum premere solent, eo magis etiam circumspecte in illius cura procedere convenit, ne hic affectus non modo frustra per medicamenta tractetur sed ne etiam in deteriorem statum conjiciatur, ob id cavendum est 1) ab omni violenta & cum stimulo sensibili provocata excretionem: 2) a præmaturo usu carminativorum: 3) ab omnibus adstringentibus: 4) a vulgari usu martialium sic dictorum aperitivorum: 5) a remediorum terreorum largiori usu: 6) omnium maxime vero a narcoticis: 7) a salium volatilium præmatura oblatione: 8) ab internis valde emollientibus & relaxantibus: 9) a negligentiori promotione necessariarum & ordinariarum evacuationum: 10) a remediis vias & humores valde afficientibus & commoventibus: 11) a remediis mercurialibus; 12) a quilibuscunque aliis experimentis primas regiones turbantibus & offendentibus.

§. IV. Rectius in speciali Tympanitidis cura sequentes indicationes practicæ observandæ sunt: 1) ut flatus retenti & occlusi successive educantur: 2) ut partes affectæ roborentur: 3) ut necessariæ evacuationes restituantur quoad primam indicationem præmittantur Clysteres emollientes & roborantes, repetitis vicibus adhibendi & quandoque cum aliquo stimulo combinandi: neque inutiliter ejusmodi clysteribus pilulæ Stahlianæ, aut Becherianæ immiscentur: quando etiam alvus hac via liberata est, tunc confert hanc flatuum evacuationem conservare, per prædictas pilulas, aut sic dicta carminativa maxime diætetica & aromatisata; servata illa cautela, ne ex inordinata diæteta & incongruo regimine novis flatuum generibus ansa præbeatur: ob id etiam proficit alvinas excretiones in constanti successu conservare, quo interdum moderatæ laxationes pertinent: imprimis conducunt infusa vinosa e speciebus resolventibus, roborantibus & laxantibus parata: quo pertinent adminicula alia
flatu

flatus discutientia, ut semina anisi, fœniculi, carv. petroselini, apii in substantia usurpata & aromata masticata, vel spiritus ardens aromatizatus modica quantitate adhibitus, aut in subjectis phlegmaticæ magis constitutionis, salia volatilia parcius oleosa: quæ sicuti interne profunt, ita externe linimenta & cataplasmata roborantia & carminativa in usum trahi possunt, quo undique flatus sufficienter discutiantur.

§. V. Sed cum in hoc affectu partes interiores admodum debilitatæ & enervatæ sint, hinc principalis etiam illa est indicatio, quo tales partes iterum roorentur; & hoc roboratio sub totius curæ decursu administrari debet: pro hoc scopo partim carminativa, partim tonica conveniunt: e numero priorum sunt amara, aromatica, vinosa & reliqua primis regionibus amica; huc pertinent Essentia ari, angelic. caryoph. pimp alb. galang. gentian. rubr. Zedoar. &c. ipsa radix ari in substantia in hoc affectu perquam utilis est: non minus conducunt vina medicata roborantia, ut & clysteres & cataplasmata, linimenta & emplastra nervina: e tonicis vero singula illa conferunt, quorum in præcedentibus affectibus superflua mentio facta fuit: in horum tonicorum usu illa cautela observanda est, quo constanter alvina apertio promoveatur & remedia abstergentia, resolventia, temperantia & roborantia interponantur, ne suspecta quædam adstrictio insequatur.

§. VI. Quo vero hic morbus e genuino fundamento curetur, præstat prægressas amissas, aut perturbatas evacuationes in ordinem justum convertere: maxime quidem confert tempestive Menses & Hæmorrhoides emendare: deinde expedit alvinas excretiones promovere, sed sub qualibet artificiali alvi promotione roborantia remedia conjungere: præservatorie externæ thermarum usus conducit, nec non mixtura e Tinct. antim. tartaris. & spir. C. C. parata: proinde conferunt remedia primas vias pertrantia & secretiones necessarias humorum promoventia, quare vini generosi usus in hoc affectu admodum proficit: adjuvat etiam squillæ prudens usus se- & excretiones salutares, in hoc affectu proficuas; sicut de reliquo excretionum promotiones accommodandæ sunt antecedentibus causis, quæ præsentem affectum invitarunt & certam evacuationis speciem involverunt.

CAPUT V.

DE

OEDEMA TE.

§. I.

INter illa specimina, quæ perito cuidam artifici offerri possunt, quibus dexteritatem & capacitatem suam testari queat, merito referenda sunt œdemata, quæ uti e causis singularis momenti oriuntur, ita singulari prudentia & industria tractari debent, quoniam non modo curationi difficulter obtemperant, sed & eo facilius in deterio rem statum delabuntur, adeo, ut lethales plane eventus interdum consequantur, quamvis nonnunquam quædam œdemata plane omnem curam respuant: quæ circumstantiæ eo magis circumspectum artificem excitare debent, quo tam intricato affectui & tempestive & congrue prospiciat; eo major vero illa erit dexteritas, quando peritus artifex omni modo præcavet, ne ex ulla causa talis affectus oriatur, quoniam in triviali praxi medica rarum quid haud est, quod ex prægressis corruptis morbis ejusmodi afflictio oriatur, in quo casu eo major difficultas imminet, quo minus aut commode aut e fundamento ille morbus curari possit.

§. II. Interim ad curam hujus morbi omnino confert notitia, an videlicet hic affectus solitarius, an cum alio adhuc morbo complicatus sit, an in integra quadam parte hæreat, an e prægressis sensibilibus affectibus originem sumserit, an e prægressa quadam perversa & corrupta medicatione dependeat, an in junioribus aut adultioribus subjectis occurrat, an status hydropicus & suspectus cachecticus concurrat &c. seorsim vero sciendum est, an œdema ex anomaliis hæmorrhagicis, velut e Mensium, Lochiorum, aut Hæmorrhoidum turbis ortum sit, an a prægressis febribus male tractatis dependeat, an cum ejusmodi œdemate adhuc congestoriæ commotiones concurrant, an vero perfecta atonia in culpa sit; an alias evacuationes prægressas perturbatas consequatur; an œdema in primis adhuc accessibus & accrementis constitutum sit, an jam firmas & adultas radices contineat, an constanter continuet, an modo evanescat, modo iterum recurrat: omnium maxime dijudicare & discernere convenit illas œdematosas intumescencias, quæ cum motibus hæmorrhagicis consentiunt, sive fuerint hæmorrhoidalia negotia, sive spasmodica, arthritica, nephritica & podagrica, aut plane hypochondriaca pathemata eo contribuerint.

§. III.

§. III. Proinde etiam perpendere convenit, an cum tumore oedematoso concurrant congestoria commotiones, an status oedematis praesentis nitatur motu quodam irregulari translatorio, praegressam perturbatam quandam excretionem excipiente, velut contingit quando scabiem, aut ulcerationem retropulsam talis affectus sequitur: imprimis attendere confert, an interni nobilioris visceris secretorii labes concurrat & an affectus jam propius in statum hydropicum propendeat, an oedema inclinet in facilem & suspectam retrocessionem, siquidem communiter ominosum indicium est, quando adultum & contumax oedema praeter spem & consuetudinem detumescere & subito cum concursu variorum insolitorum suspectorum pathematum evanescere incipit: ubi in genere iterata vice indico, quod intricatiora oedemata non modo frequentiora, sed & magis refractaria sunt, ea propter etiam cum maxima lenitate & dexteritate tractari debeant, benigniora vicissim & mitiora oedemata non modo facilius leniori methodo medendi obtemperent, sed & per speciosiore & diffusior medicationem citius exacerbentur.

§. IV. Quo magis intricatus praesens est affectus, eo major circumspectio in illius cura adhibenda est, ea propter cavere convenit 1) ab impetuosiss & copiosis evacuationibus: 2) a negligentiori interna corporis preparatione: 3) a nuda humorum correctione & incuriosa necessariorum evacuationum promotione; 4) a negligentiori conciliatione & tractatione praegressorum & corruptorum morborum: 5) a medicamentorum volatilium curatorio & liberali usu: 6) a nimis concentratis, valde calefacientibus & vias atque humores commoventibus & stimulantibus remediis: 7) ab ordinatione communi vulgatorum martialium sic dictorum aperitivorum 8) ab interno adstringentium usu 9) a copiosis terreis & incrassantibus medicaminibus 10) a narcoticorum usu in genere 11) ab indiscreto acidularum & thermarum usu 12) ab externis repellentibus & valde adstringentibus, 13) a sulphuratorum & volatilium promiscuo, praemature & copioso usu topico 14) ab indiscreto, aut liberali usu externo Camphorae 15) a Scarificatione partis affectae 16) ab unguinosis, pinguib & emplasticis acribus 17) ab aliis topicis acribus & affectas partes exco-riantibus 18) a humectantibus, refrigerantibus, emollientibus & relaxantibus 19) ab externis aluminosis & valde exsiccantibus 20) a praematura topicorum remediorum ordinatione, priusquam interna sufficiens praeparatio praemissa est.

§. V. Antequam ad specialem Oedematum curationem progrediar, praemonere necesse duco, quo ante omnia prudens artifex ad illos affectus retrospicere debeat, e quibus praesens affectus ortus est, quo iisdem causis atque respectibus adhuc satisfacere possit, qui ad praegressos morbos pertinent: unde

in œdemate a scabie & alia ulceratione retropulsa, orto conferunt remedia præmittenda, quæ ab intra extrorsum ulcerosum & scabiosum inquinamentum transferunt: si œdema a prægressa febre intermittente ortum traxit, conferunt incidentia, abstergentia & laxantia, pilulæ Stahlianæ, Becherianæ, aut infusa medicata: si a febre continua prægressa dependet œdema, conveniunt, resolventia, nitrata, deterfiva, alexipharmaca & mitiora diuretica: si ab Hæmorrhagiis suppressis originem sumit, conducunt talia, quæ Hæmorrhagiarum revocationi inserviunt: si a nimia Hæmorrhagia per adstringentia curata provenit, quadrant nitrata, diluentia, humectantia, temperata resolventia & nervina: & ita etiam cum reliquis speciebus œdematum procedendum est, quæ ex aliis prægressis morbis propullularunt.

§. VI. Proinde in œdematum, cum cachectico & hydropico statu communicantium, cura adhibenda sunt talia interna præparantia & resolventia remedia, quæ affectum adeo præmuniunt, quo externa non modo nihil noceant, sed eo facilius proficiant: ea propter talia auxilia interne usurpanda sunt, quæ in Cachexiæ & Hydropis ascitici morbi therapia commendata prostant: e resolventium numero conferunt radices helenii, vincetox. petasitid, in forma infusi, decocti, extracti; rad. ari, Squillæ in substantia; porro rad. armoraciæ in forma infusi vinosi, sub illa cautela, ne subjectis valde plethoricis exhibeatur: rad. Zingib. dracon. aquat. huc spectant salia digestiva solubilia & tartarifata, Tinct. Tartari & antimon. acris, liqu. terr. fol. tartari: salia vegeabilia, Cines cardui suilli, cum vino assumti & herbæ amaræ antiscorbuticæ, conjunctis roborantibus & temperatis carminativis remediis.

§. VII. Hisce præparantibus & resolventibus remediis subordinanda sunt evacuantia convenientia, tam modesta purgantia, quam mitiora diuretica: e priorum numero conveniunt infusa medicata vinosa, e roborantibus & resolventibus remediis parata, cum additamento fol. Senn. Bryon. agarici, fibr. helleb. nigr. & arcano tartari: eo etiam pertinent, pilulæ de agarico, de ammoniaco, de Succino Cratonis, extr. panchym. Crolli vel solum, vel cum pilulis Stahlianis mixtum, aut modestus usus Electuarii hydragogi Sylvii. non minus peritus & circumspectus usus Saponis internus convenit, qui absterfionem, colliquationem & evacuationem humorum serosorum adjuvat: diuretica non alia conveniunt, quam qualia in præcedentibus casibus commendata sunt.

§. VIII. Sed cum interna remedia non penitus negotium absolvant, hinc externa etiam adhibenda sunt: optime vero usu topico conducit vinum calidum, nec non urina calefacta, non nimis aquosa, sed quantisper olida: porro conferunt decocta & fomenta vinosa e rad. angelic. caryophyllat petasit, vincetox, levist. bardan. herb. cent. min. card. ben. rorism. meliss. serpill. menth.

hyf-

hyssop. matricar. &c. flor. samb. aneth. rosar. anth. calend. spic. Sem. anis. fœnic. L. Sassafr. Santal. citrin. Croc. orient. tantillo curcumæ, exiguo camphoræ & temperatis quibusdam adstringentibus remediis parata: ita folia recentia Bardanæ & Petasit. conquassata intra lintheamina, neque valde humida, cruribus, pedibus, malleolis & plantis pedum opposita, profunt: porro in oedemate adhuc recentiori & subjecto juniore, absente urgente & suspecta plethora, conferunt usu externo acriuscula, ut chelidon. Maj. raphan. sedum murar. conquassata recentia intra lintheola convoluta applicata: nimia enim humectantia & omnia refrigerantia sunt vitanda.

§. IX. Multum proinde ad oedemata convenit modestus calor, nec non fœtus e nervinis speciebus: camphorata non nisi cum singulari moderamine & parca quantitate concedi possunt: paulo magis confert crocus orientalis: neque salia volatilia tam facile admittenda sunt; quando vero illa adhibere placet, tunc vel in parca quantitate, vel intra linthea devoluta applicare convenit: præterea cum sulphuris externo usu admodum provide procedere convenit: & licet decoctum sulphuris cum C. V. paratum, (cui adhuc calido tantillum Salis ammoniaci admisceri potest,) moderate evaporans & cum vapore affecto oedemati admissum, aliqualem utilitatem habeat, tamen cum eodem etiam modeste versari convenit, ne tumorem oedematofum facile retropellat: non minus decoctum saturatum nervinum tegulis calefactis affusum & vapore suo ad affectam partem admissum proficit.

§. X. Quando adhuc in primis suis incrementis deprehenduntur oedemata, tunc saponaria remedia conducunt, sive sapo cum spiritu vini solutus, sive Empl. saponat. Barbette intra linthea excepta & applicata: Aceti vapor, ut & antimonii fumus vix secure juvant, neque etiam Lixivium ex antimonio paratum opem certam & securam promittit: e specificis remediis laudat Forestus suum oleum ranæ rubetæ, a Solenandro pro usu interno ordinatur vinum in quo bufo submersus est: in quantum hæc remedia veritati consona sint, experientia consulenda erit: Thermæ post sufficientem corporis præparationem, modeste & circumspecte adhibitæ aliquam utilitatem promittunt, modo non frigidæ applicentur, sicut etiam quidam terræ lutosæ in thermis obviæ & calide appositæ eximiam virtutem in dissipandis oedematibus adscribunt: acidulæ in oedematum cura rectius omittantur, tanto magis si jam actualis interni visceris labes concurrit.

§. XI. Quando oedema in superficie rupturam concipit, tunc interne conferunt laxantia, quæ immoderatori effluxui aliquam diversionem inducunt, deinde suspectam emanationem ex aperta ruptura sistit applicatio foliorum Lappæ majoris recentium expressorum: porro applicari potest Ligua-

nem myrrhae five solum, five cum cineribus cardui fuilli elixatis mixtum, five cum oleo hyperici & tantillo therebinth. in substantia combinatum: quemadmodum in tali casu præter myrrham vix nobilius datur remedium: præstat etiam cum moderamine exsiccantia selecta & temperata adhibere, quo prudens miniatorum & lithargyriatorum usus confert. Quando denique contingit, ut post puerperium prægressum œdematosus quidam tumor remaneat, tunc conferunt infusa vinosa modeste laxantia e rad. caryophyllat. vincet. aristol. rot. petasit. pimp. alb. helen. diptam. alb. cost. dulc. cyp. rot. herb. meliss. menth. roris-mar. abrotan. puleg. absinth. card. ben. cent. min. &c. rad. bryon. fol. fenn. &c. parata, nec non pilulae Stahlinae aut correctæ aloeticæ, ut & Essentia pimp. alb. vincetox. caryophyll. Fumar. petasit. Myrrh.

§. XII. Pauca adhuc commendanda erunt, quæ tam ad regimen, quam ad præservatoriam curam, huic affectui accommodandam, quadrant: sed præstat etiam iterum ad illa consilia & auxilia confugere, quæ in præcedentibus affectibus commendata sunt: Venæ Sectiones in locis œdematosis urgere & ordinare consultum non est: interim confert omnino sanguinem alibi ventilare, si ab Hæmorrhagiis salutaribus imminutis œdema ortum traxit: in diæta adhibeantur resolventia & aromatica: profunt etiam, si non suspecta plethora urgeat, juscula vinosa crocata: quodvis frigus nocet: moderata laxantia, præcipue vina medicata & curatorie & præservatorie conferunt: balnea aquosa nocent: mobile vitæ genus, quantum pro conditione affectus exerceri potest, conducit: denique non modo ordinariarum evacuationum successus conservandus est, sed extraordinariæ perturbatæ salutare excretiones methodo temperata & efficaci in ordinem justum revocandæ sunt.

CAPUT VI.

DE

SCLEROSI ET HYDATIDIBUS.

§. I.

Presentes affectus ita constituti sunt, ut ars in eosdem exiguum valde potestatem habeat, quoniam prior in tanto gradu consistit, ut ob extremum morbi alterius complicati statum vix artificia speratum esse-

ctum

Atum assequantur: posterior affectus non modo communiter cum alio gravi morbo, velut consummato cachectico, aut hydropico conjunctus, sed etiam ita obvelatus est, ut illius certa & indubia praesentia minime constet; & licet etiam de Hydatidum praesentia certus esse possit artifex, tamen minime talia prostant adminicula, quibuscum directe, proxime & adaequate morbum attingere queat medicus, ut propterea arti medicae eo nullus specialis aditus pateat & nulla singularis potestas in illum superfit; quapropter hi morbi magis theoreticae notitiae inserviunt, quam practico usui & applicationi respondeant.

§. II. Quamvis etiam horum affectuum causae satis superque consentent, eapropter tamen minime artis energia aliquam praerogativam obtinet, quo tanto facilius illorum curam sperare possit: etenim cum Sclerosi universalem & contumacem glandularum obstructionem contineat, ita facile concludere licet a difficili successu curae, quando una glandula obstructa est, ad numerosarum glandularum infarctum & obstructionem: proinde in eodem affectu accedit, quod non modo refractaria humorum depravatio & sic dicta cacochymia conjuncta sit, sed quod adhuc aliae partes, officiis vitalibus subservientes, aliquo vitio laborent, ita ut successive tota machina corporis humani depravetur & sub concursu hecticae febris vita amittatur: Hydatides vicissim, quoniam multiplicibus affectibus sese fociant & in variis internis corporis regionibus atque locis oriuntur, hinc dubius semper est artifex, ubi, quando, quamdiu & per quae media profligare debeat medicus tales lymphae depravatae extravasationes & praeternaturales collectiones.

§. III. Quo minus itaque arti directus conceditur accessus, quo vel proxime hos affectus aggredi, aut confestim illos levare possit, eo major circumspectio adhibenda, ne, si adeo facile hos affectus emendare nequeat artifex, finistrum illorum successum atque eventum acceleret & confirmet: ob id cavere convenit 1) a praematura evacuationum provocatione & copiosa, aut impetuosa illarum prosecutione; 2) a nudo alterantium usu, quae ut plurimum majorem dyscrasiam humoribus conciliant, quando necessariae evacuationes omittuntur: 3) a remediis nimis immoderate operantibus & magnam humorum commotionem, viarum vero irritationem, causantibus: 4) a volatiliu remedium curatorio usu: 5) a copioso absorbentium usu: 6) a narcoticis, adstringentibus & refrigerantibus medicamentis: 7) a negligentiori ordinariorum excretionum promotione: 8) a vulgaris aperitivis, maxime vero martialibus medicaminibus: 9) ab experimentis generalibus minusque probatis, sed empiricis: 10) a nimis confusa diversorum remedium oblacione.

§. IV. Ad positivam & specialem Therapiam horum affectuum nunc progressus instituendus esset, sed cum illa auxilia, quæ hisce morbis quadrant, partim in præcedentibus, partim adhuc in consequentibus indicata sint & adhuc significari debeant, brevitati hoc loco studere placet: in Sclerosi itaque conveniunt resolventia, incidentia, attenuantia, diluentia, in præcedentibus serosis morbis nominata, præcipue talia, quæ serum mucilaginosum colliquant, quo zingib. arum, vincetox. helenium, pimp. alb. squilla pertinent: huc pertinent decocta lignosa temperatiora: non minus interne mercurius dulcis confert & ubi circumstantiæ nihil contraindiciant, salivatio, aut acidularum & thermarum usus conducunt: profunt etiam alia salina solubilia, imprimis tartarifata, Tinctura Tartari, tinct. antim. acris cum liqv. terr. fol. tartar. & quando per hætenus dicta remedia affectus talis quantisper mitigatus fuit, tunc licet ordinare mixturam e Tinct. ant. tartaris Spir. C. C. & Ess. succini paratam: proficit etiam Liqv. C. C. succin. Ess. ari, vincetox. pimp. alb. succin. & L. Sassafr.; præterea infusa vinosa e resolventibus, roborantibus & laxantibus composita ordinari possunt, ubi laxantium nomine fol. Senn. agaric. bryon. polyp. in aptis subjectis remisceri possunt.

§. V. Hydatides quod attinet, tunc illarum cura nulla specialis ordinari potest, sed dum tales vesicæ, aut extravasationes atque stases lymphæ sese asthmaticis, phthisicis, cachecticis, hydropicis, œdematosis, scirrhis, hecticis morbis associant, eapropter ad hos principales affectus cura dirigenda est, ne dum ad hydatides cura dirigitur, hisce morbis injuria atque præjudicium afferatur; imo desuper sciendum est, quod nulla positiva talia remedia suppetant, (ut antea monui) quibuscum hydatides tales profligari queant: optima vero in tali affectu sunt medicamenta, quæ in Cachexiæ & Hydropicorum affectuum therapia ordinata sunt: unde in illis morbis, in quibus alias hydatides occurrunt & præsumuntur, talia auxilia in usum trahi debent.

CAPUT VII.

De

CATARRHIS.

§. I.

Generalis Catarrhorum disquisitio & explicatio practica sese conspectui nostro nunc subjicit, licet diversi Catarrhales affectus in præcedentibus pertractati fuerint: neque quidem solertior Catarrhorum

evolutio adeo negligenter tractanda est, cum non sufficiat tantum nosse, quod catarrhi sese per pituitoso-serosas secessiones & fluxiones prodant, sed subinde intimior & solidior inquisitio in genuinas & diversas catarrhorum causas admodum necessaria sit, ne frigido quodam iudicio de nude frigida quadam causa & constitutione differamus, neve in communem labyrinthum incidamus, quando passivas tales oppletiones, stases & obstructiones mucilaginosas, activis & impetuosius impulsibus & irritamentis prosequimur, sed eo ipso minime eximiam distinctionem inter peritam & empiricam catarrhorum therapiam tuemur: inde etiam est, cur catarrhorum curationes raro ad medicos deferantur & cur tonsores & balneatores circa illas versentur, nisi demum corrupta & intricata catarrhorum schemata medicis subiciantur, quando reliquos imperitos artifices & iudicium & auxilium destituit, per quod ejusmodi confusæ & contumaci catarrhi indoli subveniendum esset.

§. II. Ante omnia vero notandum est, quod minime Catarrhi promiscue passivis serosis secessionibus & infarctibus nitantur, quamvis non raro impeditus progressus sanguinis per loca glandulosa, membranacea & cribrosa ejusmodi particularium secessionum causa sit, ut posthac utile & necessarium existat, quo coacervata talis serosa substantia tempestive evacuetur: vix tamen quisquam adeo credulus erit, quo asserat, aut affirmet, quasi catarrhalis materia, quæ intra octiduum forte excernitur, simul & semel uno eodemque tempore in affecta parte obhæserit: cum potius ex continuatione impeditioris illius progressus sanguinis per affecta loca, aut ex complicatione congestionum ad illas partes, quando cum tali evacuatione initium factum fuit & natura huic speciei excretionis data semel occasione & nacta apertura, ultro incumbit, etiam secessio catarrhalis continuet, cum qua deinde necessaria salutaris excretio cohæret.

§. III. Ex eo facile liquet, quantam prærogativam ad catarrhos inducendos, augendos & conservandos habeat motus tonicus: ubi minime abundantia humoris catarrhalis in corpore individui palmarium respectum causalem absolvit; interea etiam negari minime potest, quomodo talem excretionem natura non raro, ut extra ordinem vitalem tractet, quæ alias in ordinario vitalitatis statu tam ex intestinis, quam e pulmonibus & capite materiam serosam & mucidam eliminat, quam interdum ob copiam hujusmodi serosæ coluviei extra ordinem copiosius ex ejusmodi partibus expellit, adeoque salutaris inventionis, activa tamen directione, hanc excretionem prosequitur, aliaque occasione denuo exequitur: inde evenit, ut legitimus catarrhalium talium evacuationum decursus eximiam euphoriam inferat, cum contra difficilis illarum

pro-

progressus, aut perturbatus & suppressus successus evidentem noxam afferat.
 §. IV. Præterea attentione digna est observatio, quomodo catarrhi cum negotio hæmorrhagico satis sæpe exactam communionem habeant & ab illis congestoriis commotionibus, ad Hæmorrhagiæ successum collimantibus, dependeant, inde etiam evenit, ut catarrhi interdum temperatam & frigidam suam indolem in acriorem immutent, qualis constitutio eo sensibilibior est, adeoque facilius exacerbationibus subjicitur, quæ notitia eo inservit, quo catarrhalia illa remedia cum prudenti discrimine adhibeantur: imo huc coincidit illa cognitio, quod contumacibus talibus catarrhis opportuna ventilationes sanguinis multum utilitatis afferant: inde etiam evenit, ut post hæmorrhagarum prægressarum cessationem, aut retardatum recursum ejusmodi catarrhales afflictiones sequantur.

§. V. Quo magis hi affectus catarrhales e justis & genuinis suis fundamentis curentur, eo magis cavendum est 1) a copiosis & impetuosius purgationibus: 2) a vulgari & indiscreto diaphoreseos usu: 3) a regiminibus & medicaminibus valde calidis: 4) ab indifferenti, præmature & copioso salium volatilium usu: 5) ab anticatarrhalium remediorum vulgari ingestione: 6) a præmature & copioso nervinorum usu: 7) a remediis adstringentibus: 8) a nimio incrassantium & emollientium usu: 9) a perturbatione, aut insufficienti promotione alvinæ excretionis: 10) a nude alterantibus & massam sanguineam edulcorantibus remediis: 11) a communi opiatorum usu: 12) a remediis acris, balsamicis & resinosis, quando catarrhus acris est: 13) a negligentiori conciliatione & tractatione urgentis status plethorici: 14) ab indifferenti lignosorum exoticorum usu: 15) a repentina diuturnioris fluxionis catarrhalis repressione: 16) a suspectis mercurialibus remediis: 17) a promiscuo sulphuris usu: 18) ab oleosis concentratis succinatis, therebintinatis & similibus acris: 19) a moruum congestiorum iniqua tractatione, aut exacerbatione: & denique 20) a nimis confusa remediorum oblatione.

§. VI. Specialis Cura Catarrhorum ita ordinanda & exercenda est, ut 1) e magis consuetis locis materia seroso-mucilaginosa evacuetur, insuperque diversio quædam præsentis, tanto magis contumaci, catarrho inducatur: 2) ut motus congestorii mitigentur: 3) ut materia excernenda vel præparetur, vel temperetur: 4) ut partes affectæ, quantum fieri potest etiam extrinsecus ab infarctu catarrhali liberentur: 5) ut post hanc liberationem debite roborentur & denique 6) ut congrua præservatio præcipiatur: quæ singulæ indicationes non nimis præcipitanter urgendæ & administrandæ sunt.

§. VII.

§. VII. Quoad primam indicationem conveniunt mitiora laxantia & talia quidem, quæ serum mucilaginosum evacuant, quo pertinent Folia Sennæ, Extr. panchym. Croll. Pil. de agaric. de Ammoniac. de Succino Cratonis, mercurius dulcis, refina Ialappæ præparata & interdum magnesia alba: quando catarrhus contumax & diuturnus est, conferunt infusa vinosa, paranda e rad. helen. pimp. alb. caryophyllat. vincetox. gentian. rubr. zingib. herb. fumar. cochlear. cent. min. scord. cuscutæ, major. menth. serpill. flor. anth. sambuc. lavend. calend. lil. convall. cent. min. flor. absinth. summit. organ. sem. anis. fœnic. bacc. laur. Cort. Citr. cinnam. Lign. Sassafr. Fol. Senn. polypod. agaric. & arcano tartari: proinde etiam prospiciatur, quo diuresis rite succedat; quare salia digestiva, tartarifata, vegetabilia & nitrata conveniunt: huc pertinet Tinctura antimon. acr. Tinct. tartari, Ess. vincetox. ari, pimp. alb. &c:

§. VIII. Motuum congestiorum mitigatio duplici ratione perfici potest, nimirum temperatione & interna discussione; ad temperationem obtinendam conferunt absorbentia teneriora & cum acidis saturata, pulveres nitrosi cum digestivo sale mixti: e discutientium numero sunt Essentia ari, helenii, caryophyll. pimp. alb. vincetox. fumar. succin. angelic. imperat., mixtura e Tinct. antim. tart. spir. C. C. & Ess. succin. parata; liquor C. C. succinatus, antimon. diaph. cum prædictis pulveribus nitratis mixtum; & quando catarrhus diuturnus & contumax, subjectum vero pituitosum est, tunc conveniunt decocta temperata lignosa: alias etiam conferunt emulsiones & potiones ex aquis diapnoicis paratæ, quibus absorbentia teneriora combinari possunt.

§. IX. Materia catarrhalis, quæ jam propius excretionem expectat, neque tam facile resorberi potest, vel excretioni repugnat ob nimiam spissitudinem, vel nimis fluida est & excedentem reddit evacuationem, vel nimis acris est & suspectas congestiones invitat: quapropter præparatione quadam indiget: nimia illius spissitudo corrigitur diluentibus & humectantibus, quo decocta calida spectant & temperata emollientia atque lenientia, quæ discrepant pro diversitate loci affecti: huc etiam petinent prædicta resolventia & discutientia interna: si materia nimis fluida fuerit, conveniunt absorbentia, incrassantia, mucilaginosæ, farinacea, gelatinosa, pultacea, tragacantha, amyllum, gummi ceras. arabicum, mastix in variis formulis; quibus accensendus est modestus acidulorum usus: ad acrem denique materiam temperandam conveniunt absorbentia, coralliata, nitrata, gelatinosa, emulsiva, mucilaginosæ & emollientia.

§. X. Hisce internis remediis conjugenda etiam sunt externa auxilia, quæ partes cum contumaci catarrho obsessas a continuante infarctu catarrhali liberant; hinc conferunt discutientia remedia: ipse modestus usus caloris mul-

tum adjuvat discussionem : proinde profunt camphorata & crocata, nec non facculi e speciebus solventibus & mitius nervinis parati : ipsum vinum calidum egregie discutit ; conferunt etiam Spiritus Serpilli, formicarum, lil. convall. rorismar. lumbr. terrestr. interdum profunt suffimigia e flor. anth. spic. lavend. stæchad. arab. thur. mastich. oliban. benz. ladan. succin. storac. calam. : oleorum destillatorum usus vitetur : simplicia & interdum satis efficacia remedia sunt fl. chamom. farina secalina & Sal commune tostum : unguinosa etiam & emplastica omittantur, nisi internus catarrhus emolliendus fuerit, ubi per externum usum pingvium, oleorum emollientium & similium fixus & tenax catarrhus volubilior & mobilior redditur.

§. XI. Quando contigit, ut hætenus a catarrho obsessæ partes, nunc ab eodem plurimum liberatæ fuerint, tunc eo cura applicanda est, quo partes laxiores iterum roborentur, pro quo scopo imprimis conferunt spiritus volatiles & mixtura e Tinct. antim. tart. Spir. C. C. & Ess. succin. parata, nec non Liqv. C. C. succinat : ut & Ess. pimp. alb. succin. & L. Sassafr. in quibusdam subjectis & interne & externe Ess. ambrae cum aliis aptis speciebus mixta confert : quemadmodum externe singularem utilitatem habet spiritus serpilli & Ess. croci reliqua specialissima roborantia, in diversorum catarrhorum explicatione proposita sunt.

§. XII. Supereft ut generalem præservationem a Catarrhorum iterata invasione exponam : alvina excretio sit constans : reperita modesta laxatio non parum confert : in plethoricis & ubi negotium hæmorrhagicum consentit V. Sio aut scarificatio proficit : transpiratio insensibilis sit æqualis & continua : interdum moderata diaphoresis juvat : subitanæ mutationes frigoris & caloris vitentur : calor juvat, frigus nocet : nocet aër humidus, vappidus, nebulosus : pedum refrigerationes arceantur : diæta sit temperata, modeste aromatizata & vinosa : omnes enim impuritates & spissiores cibi ac potus excludantur : juvant decocta calida domestica, imprimis herbæ Thee : profunt etiam gelatinosa ; denique etiam conveniens & sufficiens corporis motus jungatur.

CAPUT

CAPUT VIII.

DE ATROPHIA.

§. I.

Praesens morbus sicut puerili ætati familiaris esse observatur, ita mox inculcat, quanto cum sensibili subjecto in hoc affectu medicus commercium habeat & quanta cum lenitate atque prudentia ipse tractari debeat: multum vero refert bene explorare, quales progressus hic morbus fecerit & ad quem gradum pertigerit, ne eo usque expectet, donec in talem acerbitatem increbuerit, ut efficacem medelam respuat, siquidem superveniens hecticodea febricula sinistrum successum atque eventum prodit: duplex proinde notatu digna animadversio practica hoc loco inculcanda est, primo, quod ob intimiorem radicem morbi adminicula omnino efficacia conferant, deinde, quod tamen in methodo medendi necessaria modestia & temperantia adhiberi debeat; alius facile tenera natura ægrotantium adeo obruitur & opprimitur, ut vix facile congrua emendatio sperari queat: utut tamen hic affectus juniori ætati frequentior existit, tamen experientia medica etiam attestatur, quod interdum adultiora subjecta cum eodem morbo correpta fuerint: in quo casu atque passu cum multo studio genuinæ causæ indagandæ & applicandæ sunt.

§. II. In genere quidem sciendum est, quod obstructions & infarctus omnium glandularum admodum contumaces & refractarii sint, ut ea propter tanto magis tempestiva medela applicari debeat, priusquam ejusmodi afflictio insolescat & increbescat; quamprimum enim glandulæ indurantur, tunc tanto pertinacior evadit affectus: subinde etiam præoccupare convenit, ne ulterius talis fomes superveniat, per quem præsens afflictio sustentari & confirmari potest; sicut continuans intemperata diæta hoc malum valde augere solet: in adultioribus præstat cum solertia inquirere, in quantum Hæmorrhagiarum anomalix ad hunc morbum disposuerint: an contumax illarum suppressio, an excessivus earundem successus per adstringentia remedia cohibitus, an qualiscunque alia illarum corruptio præcurrerit: non minus attendere convenit, an prægressarum intermittentium febrium sinistrae medicationes ad hunc affectum disposuerint: an incongrue suppressa alvi lubrici-

tas, laxitas aut fluxio ad atrophiam occasionem dederit: non neglectis etiam reliquis causis ad specialiore[m] therapiam inveniendam, rite conciliandis: & quoniam in hoc affectu interdum miræ corporis deformationes coincidunt, hinc prudentia opus est, ne ita præcipitanter & præter meritum, terribiles incantationes accusentur, sed antea causæ naturales sufficienter explorentur & suo loco atque tempore illæ intricatiores, obscuriores & altiores vires atque causæ accusentur: evenit vero interdum ut imperita quædam medica atrophie tractatio fascinationis accusatæ vices teneat.

§. III. Quo itaque ingenue atque dextre præsens affectus tractetur, cavendum est 1) ab omnibus copiosis, prodigiis & impetuosis evacuationibus: 2) a præmatura evacuationum ordinatione, antequam sufficiens præparatio præcessit, alias infarctus glandularum contumaciores redduntur: 3) a simplici & nuda alterationum commendatione: 4) a remediis impetuose operantibus, concentratis & valde calefacientibus: 5) a volatiliu[m] remedioru[m] curatorio usu: 6) a copioso salinoru[m] usu in ægrotantibus tenerioribus: 7) ab omnibus adstringentibus medicamentis: 8) a formulis medicamentosis valde spissis & ficcis: 9) ab absorbentiu[m] nimia ingestione: 10) a suspectis mercurialibus remediis: 11) a remediis & regiminibus refrigerantibus: 12) a nimia interna & externa emollitione corporis: 13) a valde mucilaginoso, quæ incrasationes glandularum augent: 14) a perverso regimine & incongrua diætâ.

§. IV. In positiva & speciali Atrophie cura sequentes indicationes practicæ observandæ sunt: 1) ut causæ, ex quibus præsens affectus ortus est, tempestive curentur & si necesse fuerit, removeantur: 2) ut humores debite & sufficienter resolvantur & eo ipso præsentis infarctus reseratio adjuvetur: 3) ut impuritates absterseæ evacuentur & simul primæ regiones ab inhærentibus recrementis repurgentur: 4) ut partes hæctenus affectæ iterum legitime roborentur.

§. V. Sicut causæ Atrophiam invitantes multiplices, ita singulis satisfaciendum est; sermo vero est de causis remotioribus & magis antecedentibus: quare si vermes in culpa fuerint, talia auxilia adhibeantur, quæ vermibus opposita sunt: si suppressa febris in culpa fuerit, tunc talia remedia adplicentur, quæ corruptis febribus debentur, resolventia, abstergentia, diluentia & laxantia: si suppressæ Hæmorrhagiæ hunc affectum provocaverint, operanda est, quo congrua methodo eadem tempestivæ revocentur: interea præservatoriæ etiam sanguinis ventilationes conferunt: si nimia Hæmorrhagiæ prægressæ fuerint, conferunt, diluentia, humectantia, emulsiva, liquidiora, gelatinosa & mitiora resolventia: si sinistri usus adstringentiu[m] præcesserint, conveniunt, nitrata, diluentia, humectantia, gelatinosa & laxantia: si nimii
alvi

alvi fluxus causam dederint, proficiunt eadem diluentia, nitrata, resolventia & congrua roborantia.

§. VI. Proximijs in cura atrophix resolutio & absterfio necessaria fuscipienda & peragenda est, quo conferunt absorbentia cum acidis maritata, salia solubilia deterfiva, nitrum, Effentia pimp. alb. vincetox. helen. ari, fumar. cent. min. Tinctura antim tartar. cum Ess. succin. mixta, mercur. dulc. rite pręparatus: quodsi ægrotantes nimis tenelluli fuerint & adhuc fugant, tunc remedia talia nutricibus exhiberi possunt: ab extra ægrotantium abdomini applicari possunt linimenta ex oleo chamom. lil. alb. aneth. laurin. rutac. fœnic. menth. parata, addito tantillo camphorę & croci; emplastica caute adhibenda sunt, nisi modestus usus Emplastri Saponari, intra lintea excepti & abdomini impositi aliquam utilitatem promittat: habent etiam aliquam utilitatem Balnea cum quibusdam herbulis nervinis & flor. chamom. mixta: parvus usus Empl. de bacc. lauri & de ammoniaco & unguentorum lenientium admitti potest.

§. VII. Quando itaque sufficiens resolutio & absterfio præstita fuit, tunc convenit idoneas alvinas præcipue evacuationes subordinare, quę in junioribus provocari debent, per syr. de cich. c. rhab. syr. de mann. de spin. cerv. rosar. solut. quibus utiliter oxym. squillit. sociatur, nec non per resin. Jalap. prępar. c. merc. dulc. ut & per passulas laxat. in adultioribus conducit extr. panchym. Croll. mercur. dulc. agaric. trochisc. pilul. de agaric. pilul. de succin. Crat. sal anglic. arcan. tartari, spirit. de tribus, infusum vinosum sennatum & cum modico helleb. nigr. & agaric. mixtum: deinde conducunt temperata diuretica, ut Tinct. antim. acr. c. Ess. Succin. mixta, aut Ess. vincetox. pimp. alb. succin. qualis miscela in adultioribus cum tantillo Spir. Sal. Ammoniac. combinari potest; quibus etiam nitrosa & Liqu. C. C. Succinat. convenit: de reliquo etiam alia apta resolventia & alexipharmaca profunt: quę æqualem sanguinis progressum invitant & conservant.

§. VIII. Et quando jam affectus remittere videtur, tunc ordinanda sunt remedia modeste partes hæctenus affectas roborantia, e quibus conveniunt carminativa, ut Ess. ari, helen. pimp. alb. gent. rubr. cort. citr. aurant. cinnam. menth. meliss. nec non trageę ex ejusmodi speciebus compositę; C. C. ustum, cum corall. rubr. ppt. & antim. diaph. aut matr. perl. ppt. antim. diaph. & cum uno vel altero grano croci marialis tenerioris mixta profunt, quales croci etiam in adultioribus conferunt: quibus remediis accensenda sunt infusa vinosa roborantia, carminativa, nec non Tinct. antim. acr. c. Spir. C. C. Tinct. mart. tartarif. Tinct. mart. cum succ. pom. de reliquo observanda & ordinanda est diæta temperata, tenuis, mollis, liquida, una cum regimine

modeste calido: confert etiam motus sufficiens corporis: vitandus est potus nocturnus & frequens frigus arceri debet: primæ viæ ne offendantur, sed alvus in constanti successu conservetur.

CAPUT IX.

DE

RACHITIDE.

§. I.

EXimiam affinitatem cum præcedente affectu præsens morbus habet, cujus phænomenon atrophicum cum sese præcipue in dorso prodat, eapropter interdum Tabes Dorsalis vocatur; haud vero nuda talis nutritionis privatio adest, sed quando in uno loco nutritio deficit, tunc in alio cum singulari quadam irregularitate eadem nutritio procedit, ut corpus eapropter deformetur, variæque aliæ afflictiones & œconomiae vitalis perturbationes coincidunt, licet de reliquo præter hæc motuum vitia adhuc diversæ alterationes, se- & excretoriam functionem concernentes, hunc morbum comitentur; unde ad illas etiam causas attentio dirigi debet, quæ primis viis adeo inimicæ sunt, ut concoctionis & digestionis negotium graviter turbetur & hinc in partes glandulosas abdominis actuale quoddam vitium introducatur.

§. II. Et cum ad præsentem affectum non parum subluxationes quædam contribuant, eapropter peritus & circumspectus medicus ejusmodi causæ tempestivam operam adhibere debet, ne talis labes adolescat & deinceps omnem opem respuat: ante omnia etiam observare convenit, an in hoc affectu aliquid hæreditarii subfit, in quo passu omnino motuum vitia attendenda sunt, quidquod subinde mature invigilandum est, antequam in nobilioribus visceribus aliqua labes ingruat, quæ morbum talem eo minus curabilem & tractabilem efficit; quod si vero culpa in prima formatione hæreat, tunc frustra tentatur & urgetur restitutio, quin facile contingit, ut sub qualicunque temeraria curæ prosecutione cito affectus in deteriorem statum delabatur, quemadmodum de reliquo eum ejusmodi a grotantibus sensibilibus modeste procedendum & præterea cum singulari judicio pensitandum est, an & in quantum affecti infantes medicamenta & experimenta quædam perferant.

§. III.

§. III. In cura hujus affectus eadem cautela observanda sunt, quæ modo in atrophie explicatione tradita sunt, unde ad positivam therapiam mox progredior, in qua per initia eadem præparantia & resolventia ordinari debent, quorum in præcedente affectu mentio facta fuit: cum hisce vero conferri debent aromatica usu modico & temperato: quo Zingiber & piper conditum spectat: subinde diæta conjungenda est mollis, liquida, pura, diluta, temperata, neque crassa, viscida, salina, fæculenta, aut frigida: neque vini usus contemnendus est, quod resolvente, roborante diuretica sua efficacia in hoc morbo satis proficuum existit: deinde eadem evacuantia, alvum & urinam modeste liberantia subjungantur, quo primæ viæ repurgentur & impuritates a reliquo corpore removeantur: in quo casu etiam congruus mercurii dulcis usus commendandus est; salina evacuantia propter teneritudinem & sensibilitatem ætatis vix convenientem locum habent; proinde vero rhabarbarina, mannata & syr. ros. solut. conducunt.

§. IV. Præterea interponenda sunt absorbentia teneriora simplicia, vel citrata, parca tamen quantitate & cum antimonio diaph. socianda: nec non Essentiæ Pimp. alb. caryophyllat. succin. aut Tinct. antim. acr. cum Ess. Succini: interdum conducunt emulsiones cum absorbente remedio combinandæ; & quando evacuationes sufficienter præcesserunt, nonnunquam pulvillum ex oc. cancr. citr. antim. diaph. corall. rubr. ppt. nitr. & croc. mart. antim. paratum exhibere licet: & quo concoctionis functioni subveniat, licet uti seminibus carminativis, herbis stomachicis, Cort. aurant. citr. diversæ ætati accommodandis: quemadmodum talia remedia offerri possunt nutricibus, quando infantes adhuc lactantur: alias trageæ & morsuli ex ejusmodi speciebus parari & exhiberi possunt: volatilia & valde concentrata remedia tales teneræ ætates non perferunt.

§. V. Cum horum internorum remediorum usu conjungi possunt externa auxilia, ubi alias commendantur thermæ temperatæ, quæ cum aliquo moderamine usurpatæ non nocent: profunt etiam balnea imprimis nervina e fl. cham. rosar. samb. acac. spic. herb. abrot. puleg. majoran. rorismar. betonic. polytricho aur. parata: cum quibus balneis alternentur inunctiones dorfi & articulationum cum oleo cham. laurin. menth., rorismar. serpill. rhod. Lumbr. terr. addito croco. & tantillo camphoræ: licet etiam unguentum parare e rad. levist. valerian. caryophyllat. bistort. herb. rutæ, salv. abrotan. matric. betonic. fl. calend. lavend. verbasc. chamom. femin. anis. foenic. bacc. laur. croc. or. castor. quæ invicem mixta cum butyro non salito frixentur & in unguenti consistentiam convertantur: pro usu anodyno interne papaveracea, externe crocus & castorium conferunt: denique ejusmodi infantes cum con-

gruo victu & amictu, ut & regimine bono tractari debent; nocet frigus, nocet parvus potus, nocet desidia nimia; propterea tamen tenelluli infantes in spontanea obambulatione bene dirigendi sunt, ne frequentibus lapsibus, aut deflexionibus subjiciantur.

CAPUT X.

DE

CHLOROSI.

§. I.

Complicatus hic est affectus & non solitarius, hinc vix ita cito curari potest: hæc complicatio consistit in affectu cachectico & icterico-cacochymico; proinde adhuc duplex secundaria complicatio in hoc morbo attendenda est, quæ ad historicum illius affectus conspectum nec non ad causalem nexum pertinet: una complicatio antecedit, altera consequitur: prior consistit in mensium perturbatione, posterior febris accidentalem & symptomaticum concursum continet; unde facile inclarescit quanti & quotuplices respectus observandi sint, qui ad therapeuticam hujus affectus tractationem pertinent, aut applicari debent: & quamvis in præcedentibus varia mensium vitia, quæ cum cachectica, cacochymica, icterica larva sese produnt, explicata fuerint & inferius Febres diserte & late pertractatæ sint, tamen horum affectuum complicationem atque concursum in præsentī morbo seorsim considerare lubet.

§. II. Quoniam vero ad scitam & peritam morborum curationem solers & judicioſa causarum inquisitio & discretio requiritur, ita in hoc casu præcipue mensium afflictorum ratio habenda est: siquidem alias hic morbus vix solide & e fundamento curari potest, ni antea mensium fluxus in congruum ordinem ducatur: proinde medicus sollicitè observare & connectere debet concurrentes motus hypochondriacos, in venæ portæ systemate sævientes & nonnunquam ad vomitum cruentum tendentes, aut ad pectus ruentes & cum asthmatico-cardialgicis afflictionibus sese prodentes: adeo ut multam & magnam omnino occasionem habeat artifex, quo motuum moderamini invigilet: deinde etiam ratio habenda est tam spissitudinis, quam dyscrasiæ sanguinis, quam vitiosam qualitatem proinde sufficienter emendare debet: ante omnia qui-

quidem præoccupare convenit, ne in nobilioribus abdominis visceribus suspecta quædam labes oriatur, quæ non modo dyscrasiam sanguinis conservat, sed & impedit, quo minus radicalis morbi causa extirpari queat: si quæ etiam animi pathemata, ut terror, timor, tristitia, amor, desiderium, sollicitudo &c. diutius concurrant, necesse erit illis ita subvenire, ne curam impendant & morbum ultro augeant atque confirmant.

§. III. Præstat itaque in hujus affectus cura abstinere 1) ab emeticis remediis 2) ab immodicis & potentibus alvi provocationibus 3) a negligentia, aut confusa sanguinis ventilatione 4) a negligentiori ordinariarum evacuationum promotione 5) a præmatura excretionum prosecutione, priusquam sufficiens & viarum & materialium præparatio præcesit 6) a nuda humorum alteratione 7) a præmaturo et impetuoso mensium impulsu 8) a præmaturo usu salium volatilium 9) a communi martialium, sic dictorum aperitivorum, usu: 10) a triviali uterinorum medicamentorum ordinatione 11) a terreorum abusu 12) a vulgari opiatorum oblatione 13) a medicamentis concentratis oleosis, spirituosus et valde commoventibus 14) ab inopportuno stomachicorum usu 15) a communi Lignosorum & balsamicorum usu 16) ab omnibus adstringentibus medicamentis et experimentis 17) ab indiscreta antiscorbuticorum ordinatione 18) a confusa applicatione aquarum subterranearum 19) a nimia humorum incrassatione & denique 20) a multo acidorum fixorum usu.

§. IV. Specialis cura præsentis morbi paucis hisce absolvitur indicationibus: 1) ut materiæ excernendæ convenienter præparentur: 2) ut justo etiam ordine atque tempore evacuentur: 3) ut partes hæctenus affectæ debite roborentur: Quoad primam indicationem triplex præparatio requiritur, primo ut impuritas serosa abstergetur & colliquetur: deinde ut inquinatio biliosa separetur & temperetur & denique ut tota massa sanguinea diluatur & fluidificetur: quoad primum singula illa resolventia & colliquantia remedia conveniunt, quæ in cachexiæ capite commendata, quæ hoc loco latius repetere non placet; quoad alterum talia conducunt, quæ in cholæræ & icteri explicatione ad bilem abstergendam & involvendam ordinata sunt; quoad tertium eadem auxilia proficiunt, quæ in spissitudine sanguinis, malo hypochondriaco, splenetico, scirrhus hepatis & lienis & passim alibi ad sanguinis mobilitatem & sufficientem humiditatem adjuvandam & conciliandam laudata & nominata prostant: quod ultimum adjumentum propterea in hoc affectu necessarium est, quo Hæmorrhagiæ salutes spontaneæ amissæ, iterum revocari possint.

§. V. Deinde necessaria evacuationes promoveri debent & quidem ante omnia alvinæ, quo impuritates primarum regionum serosæ & biliosæ evacuentur; maxime quidem conducunt infusa vinosa e rad. angelic. vince. ox.

Rr rr

helen.

helen. pimp. alb. carlin. caryophyllat. tarax. apii, cost. dulc. cyp. rot. aristoloch. rot. herb. fumar. cochlear. card. ben. absinth. abrotan. puleg. rosmar. menth. meliss. fl. cent. min. calend. lavend. stœch. arab. sambuc. fum. organ. Sem. anis. foenic. bacc. laur. cort. aurant. Cinnam Rhabarb fol. Senn. fibr. helleb. nigr. bryon. agaric. addito arcan. tartari, paranda: conveniunt etiam pilulæ modestius aloeticæ, extr. panchymag. Crollii, pil. de ammoniaco, de agaric. de succin. Cratonis: deinde conferunt salina laxantia tartarifata, sal anglicanum, sal. Egranum, terra fol. tart. spirit. de tribus; nec non alexipharmaca sanguinem in æqualem motum dirigentia & periphericam excretionem invitantia: non minus profunt remedia nitrata & salia digestiva, quæ diuresin faciunt, quo pertinent resolventia vegetabilia passim alibi commendata.

§. VI. Inter alias evacuationes ratio etiam habenda est ventilationis sanguinis, quæ in hoc casu admodum necessaria atque utilis est, siquidem præservatoriæ V. Snes in pede administratæ multum perturbatum mensium negotium sublevant; & quando corpus sufficienter præparatum est, tunc curam dirigere licet ad mensium restitutionem & justam promotionem, quæ sanguinis imminutio in hoc morbo minime negligi debet: in hac Mensium promotione magis lenitate, quam vehementia opus est, quemadmodum ab hujus excretionis prosecutione constanter reliquæ evacuationes repetendæ sunt; sicut pro utroque scopo vina medicata proficiunt, quæ partim catharsin & diuresin, partim etiam menses promovere & invitare.

§. VII. Denique etiam partium hætenus affectarum roborationi opera danda est, quæ tunc præcedentibus indicationibus socianda & subordinanda est, quando aliqualis humorum præparatio & evacuatio præcessit: quare conducunt aromatica, vini usus modestus, herbæ primas præcipue regiones roborantes, ut mentha, meliss. majoran. absinth. C. B. cent. min. abrotan. rosmar. semina stomachica nostratia & similia remedia: porro huc conferunt Essentiæ ari, helen. caryophyllat. pimp. alb. mixtura e Tinct. antim. tartar. & spir. C. C. parata, quibus annumero balnea nervina vaporosa: huc porro spectant Tinct. mart. tartarif. croc. mart. antim. cum pulveribus temperantibus miscendus: denique in tali affectu acidularum & thermarum temperatarum usus modestus admitti potest.

CAPUT XI.

DE

SCABIE.

§. I.

AD commune & valde refractarium vitium feri, five morbum ferofum me nunc converto, qui consistit in inquinazione massæ sanguineæ, præcipue vero lymphæ, quæ depravatio denique toti corpori communicatur, licet salutari ratione & inventione natura hoc inquinamentum a nobilioribus & internis partibus in ignobiliores & externas transferat & sui corporis repurgationem prosequatur: est itaque hoc inquinamentum scabiosum plane speciale, quod cum venerea labe non modo aliqualem genericam convenientiam habet, sed & subinde cum eadem proximius interdum coincidit, unde vulgaris innotuit differentia inter benignam & malignam scabiem, quæ posterior tanto magis rebellis & refractaria est, quo magis non modo venereum contagium deterioris indolis est, sed & quæ scabies venerea ea propter magis immorigera existit, quo magis etiam simplicior scabies ut plurimum admodum contumax esse deprehenditur.

§. II. Est proinde scabiei illa indoles, ut subtile ferofum acre contagium & inquinamentum intimius subtilem & laudabilem lympham inficiat & fermenti instar eidem adhæreat, crasin & consistentiam illius depravet & ad corruptionem ulcerosam eandem proximius disponat; hinc laudabilis & salutaris omnino conatus est, si tam deperdita lymphæ eliminatur, perniciosum & periculosum contra conamen est, si hoc inquinamentum modo in peripheriam corporis depositum; denuo ad interna nobiliora viscera retropellitur: quare prudens medicus hanc scabiei depositionem in superficiem corporis impedire minime, quin potius adjuvare & modeste invitare & promovere debet: etenim illa plebeja experimenta, medicis aliquando plane usitata, quibus scabies extrinsecus exsiccat, maxime infida sunt, quibuscum ut plurimum suspecta talis subtilioris fermentativi inquinamenti retropulsio conjuncta est: unde rectius convenit hujus inquinamenti materialis absterfionem, colliquationem & excretionem adjuvare.

§. III. Subinde etiam cura scabiei accommodanda est diverso illius gradui atque statui, prout, illa vel simplex et benigna, vel complicata & mali-

gna, vel tractabilior, vel immoderatio existit, maxime etiam attendendum est concursus plethoræ & dyscrasiæ sanguinis; siquidem utraque particularis qualitas multum ad scabiei exacerbationem & confirmationem contribuit: præterea scire convenit, quam mobile hoc scabiosum inquinamentum existat, siquidem intrinsecus paulo intensius commotum, non modo intimius massæ humorum insinuatur & latius dispergitur, sed & perniciosum suum effectum ulcerascentem accelerat: extrinsecus vero agitatum facile in alia loca pellitur & quoniam gelatinosæ lymphæ ordinarie firmitus adhæret, hinc hujus inquinamenti absterfio minime præcipitari potest, imo cum lymphæ augmentum & alia accidentalis impuritas fomitem scabiei suppeditant, eapropter in therapia congrue invenienda & exercenda, singuli hi respectus bene annorandi & tractandi sunt.

§. IV. In Cura scabiei recte administranda cavendum est 1) a frequentibus & impetuosius catharsibus: 2) a vehementibus & diffusis diaphoresibus: 3) a prodigo absorbentium aliorumque incrassantium usu: 4) a remediis volatilibus & nimis impetuose massam sanguineam commoventibus: 5) a largo & inopportuno interno sulphuratorum usu: 6) ab externa sulphuratorum applicatione: 7) ab internis suspectis mercurialibus: 8) ab externa præmatura, copiosa & inordinata mercurialium ordinatione: 9) a communi & indiscreto balsamicorum exoticorum acrim commendatione: 10) a regimine vel nimis æstuoso, vel nimis frigido: 11) a negligentiori primarum regionum repurgatione: 12) ab omnibus positive adstringentibus remediis: 13) a Diætâ valde alimentosa & opipara: 14) a præmaturo aut nimis largo lignosorum exoticorum usu: 15) a sanguinis curatoria subtractione: 16) ab indiscreto salivationis usu: 17) a balneis vaporosis, nimio impetu in superficiem corporis humores invitantibus: 18) a negligentiori vestimentorum repurgatione: 19) ab usu lacticiniorum: 20) a perverso regimine.

§. V. Specialis Scabiei Cura hisce fundamentalibus nititur indicationibus 1) ut inquinamentum scabiosum a massa humorum abstergatur, adeoque sanguis mundificetur: 2) ut illud inquinamentum debite evacuetur: in qualibet indicatione adhuc particulares circumstantiæ observari debent, quæ partim ad diversam speciem, partim ad discrepantem gradum scabiei pertinent; ubi adhuc quorundam accidentalium pathematum, hunc affectum comitantium, mentio injicienda erit, ne ex sinistra horum tractatione genuina morbi causa exacerbetur & scabies in deteriorem statum conjiciatur.

§. VI. Quod itaque prædictas indicationes attinet, tunc principale studium est, quo sanguis ab impuritate scabiosa repurgeretur: id ipsum variis modis contingit, vel resolventibus remediis, ut sunt Eff. Ari. helen. imperat. angelic.

angelic. caryophyllat. vincetox. pimp. alb. fumar. scord. petasit. gentian. alb. eximie vero utilitatis est Ess. pimp. alb.; vel colliquantibus salinis alcalinis, ut Tinctura antimonii acri; vel salibus detergentibus, modica quantitate, vel absorbentibus cum acidis imprægnatis, vel antimoniatiss fixis, vel balsamicis, ut Essentia Succini & Myrrhæ: quæ remedia ita varianda sunt, prout subjecta discrepant; siquidem calidiora & acriora remedia pro temperatioribus reservanda sunt subjectis: ita pro humidioribus & magis pituitosis conferunt Essentia Lignorum, Ligni Sassafr. polychrestra quasi est Essentia Pimp. alb. ita in valde pituitosis Tinct. Sulphur. interdum interponenda est: denique etiam eximie inquinamentum scabiosum abstergit sulphur, usu interno in floribus cum absorbente remedio remixtum modica quantitate adhibitum; & hoc sulphur, uti non modo interne usurpatum hoc inquinamentum resolvit, sed & expellit, ita peculiarem illam qualitatem habet, ut extrinsecus adhibitum retropellentem qualitatem exferat: deinde efficacissime colliquat & ad excretionem disponit inquinamentum scabiosum Mercurius, qui sive dulcis interne, sive in substantia externe, parcius adhibitus, sua laude in hoc affectu non caret: denique etiam resolvente & mundificante qualitate præditum est G. Juniperinum, Therebinthina & reliqua Gummata.

§. VII. Hisce resolventibus, præparantibus & mundificantibus remediis subordinanda sunt evacuantia, quorum diversa conveniunt; & quidem profunt remedia primas vias repurgantia & serum biliosum acre educantia, ne massa humorum ulterius ex hac impuritate inquinetur: hoc nomine profunt extr. panchym. Crollii, mercur. dulc. mass. pil. de succin. Crat. pil. de ammoniac. pilul. ex extract. fumar. scord. cochlear. cent. min. pimp. alb. vincetox. G. ammoniac. myrrh. succin. juniper. therebinth. res. jalapp. agar. trochisc. mercur. dulc. paratæ: & talia evacuantia per intervalla repetenda sunt: porro conducunt alexipharmaca, cum modesto regimine usurpanda, quo pertinet Ess. alexipharm. Stahlianæ: ita etiam prædictus moderatus Sulphuris usus internus, antimon. diaph. & decocta lignosa hanc inquinamenti scabiosi translationem in superficiem corporis adjuvant: cavendum vero est, ne nimis calidum regimen ordinetur, neve cum impetu sudor diffusus eliciatur: denique etiam mitiora diuretica profunt, quo serum impurum etiam per hanc speciem excretionis educatur & huc conferunt Essentia helenni, vincetox. pimp. alb. succin. ut & therebinthinata remedia.

§. VIII. Præter has generales practicas Scabiei tractationes seorsim adhuc nodandum est, quod in scabie refractaria præter hæc generalia adminicula profunt modestæ inunctiones cum unguento mercuriali: quo tempore interne Essentia alexipharm. aut mixtura ex Ess. pimp. alb. vincetox. succin. & fumar.

fumar. adhibenda est; non minus mercurii dulcis usus ad duo grana cum absorbente subiecto & antimon. diaph. mixtus per triduum adhibitus, sed cum sufficiente vehiculo assumptus, proficit, quo tempore eadem Essentia subordinanda sunt: ita pro eodem refractario scabiei gradu confert Tinct. ant. acr. cum Tinct. sulphur. mixta, ut & in subiectis humidioribus decocta lignosa, balsamus de copaiva: externa in tali ferina scabie parum prosunt, unde potius per interna negotium absolvere convenit: in quo statu interdum pulveres temperantes nitrosi oblatis proficiunt, quo immergeri motus in tantum mitigentur: balnea nunquam in scabie singularem aut fidam utilitatem habent: denique aliquando in ferina scabie modesta salivatio locum invenit, modo antea corpus sufficienter præparatum sit: præterea cum prædictis adminiculis conjungenda est accurata ratio regiminis congrui & diætæ idoneæ.

§. IX. Mentio etiam facienda est symptomatum in scabioso affectu nonnunquam occurrentium: quod si itaque febrilis commotio sese conjungat, tunc confert pulvis temperans nitrosus & Ess. alexipharmaca: si scabies retropulsa est, tunc conducit tempestitiva laxatio cum mercurio dulci adjuvanda, deinde Ess. fumar. valerian. pimp. alb. succini, aut Tinct. antim. acr. Tinct. sulphur. & Ess. succin. nec non flor. sulphur. c. absorb. & antim. diaph. remixti, aut in subiectis humidis decocta lignosa, vel Ess. Lign. Sassafr. c. reliquis Essentiis combinata: quando febris a retropulsa scabie ingruit, tunc prosunt pulveres temperantes & Essentia pimp. alb. helen. vincetox. caryophyllat. scord. valerian: quando tumores a scabie retropulsa oriuntur, eadem conferunt, quæ modo ad retropulsam scabiem commendata sunt, externe vero resolventia & nervina in sacculis & fomentis conveniunt: ad nimium ardorem & pruritus demulcendum, convenit modesta frictio cum molliori excutia, aut modesta aspergio cum lixivio alcalino simpliciori & dilutiori, quæ quidem pruritus exasperare videtur, sed quam mox lenitio excipit: proinde etiam cavendum est, ne nimium exæstuetur corpus: emplastica ad hunc pruritus nihil conferunt: ad separationem crassiorum & duriorum crustarum convenit oleum ovorum cum Essentia succini dilutum: vix enim tantum in cutaneis affectibus myrrha proficit.

§. X. Quod denique Scabiem veneream attinet, tunc ad illam eadem remedia conferunt, quæ ad affectum venereum prosunt, maxime vero secura mercurialia & decocta lignosa, aut pro urgente gravitate affectus modesta salivatio: pauca adhuc quoad diætam & regimen scabiosorum addere lubet: in scabie itaque frigus internum & externum nocet, modestus & constans calor prodest: aer humidus, turbidus & vappidus obest. cibus ne sit valde nutriendus, crassus, salinus, pingvis, largiter aromatisatus, sed temperatus & dilutus: hinc

hinc vulgo pinguedines animalium facile rancescentes nocent, qualis est suilla: potus sit sufficiens, sed purus: vestimenta, imprimis indusia frequentius mutantur, ne inquinamenta, quæ semel exspirarunt, denuo retrolabantur & corpus iterum inquinent; omnia denique illa omittantur, quæ impetuosius sanguinem commovent.

CAPUT XII.

DE

DE LEPRO ET ELEPHANTIASI.

§. I.

PRæsentes affectus Leprosi habent cum præcedente scabioso aliquam affinitatem, licet inquinamenti hujus leprosi specifica constitutio minime constet, quemadmodum hæc intellectus humani labes in omnibus contagiosis morbis occurrit: interim ex energia hujus inquinamenti tantum judicare licet, quod materialis causa horum morborum sit contagiosa, quod non modo totam humorum massam inficiat, sed etiam reliquum corpus maxime externum contamineat: ubi adhuc singularis naturæ activitas & directio annotanda est, quod perniciosum hoc contagium ab internis nobilioribus partibus in externam ignobiliorem regionem corporis transferat: etenim si talis corruptela internas teneriores & nobiliores partes detineret, facile lethalis eventus consequeretur: inde etiam contingit, ut, si hæc labes leprosa non modo augescit & increbescit, sed interiora occupat, denique superveniente hecticodeo affectu funestus exitus hisce miserandis morbis finem imponat.

§. II. Et quanquam vulgo in ejusmodi morbis impuritates salinæ fixæ, tartareæ, acidæ austeræ, aut etiam sulphuræ accusentur, tamen hæc hariolatio parum ad practicam applicationem utilitatis confert; siquidem in cura horum morborum totus labor eo redit, quo hoc inquinamentum absolute & tempestive eliminetur, licet ante hanc excretionem modesta involutio & alteratio illius contagii locum inveniatur, in qua tamen diu occupatus esse haud debet prudens artifex: proinde etiam nosse convenit, quomodo hi affectus non raro cum venereo inquinamento coincidunt, sicut supra indicatum fuit, quod scabiosæ impuritates aliquam harmoniam habeant cum venerea infectione, id quod

quod etiam hoc loco de leprosis affectibus inculcandum est: denique bene notare & ad usus practicos observare convenit, quod hi affectus communiter contagiosi sint, adeoque in cura multa assiduitate & dexteritate indigeant.

§. III. In Therapia horum morborum cavendum est 1) ab insufficienti aut neglecta primarum viarum & crassiorum impuritaturn repurgatione & evacuatione: 2) a nimis frequenti & simul valde copiosa & impetuosa evacuatione: 3) a nimis vehementi commotione humorum: 4) a regiminibus valde æstuosis aut vicissim nimis laxis & refrigerantibus: 5) a suspectis mercurialibus: 6) a præmaturo aut copioso sulphuris usu interno: 7) ab externis sulphuratis aliisque repellentibus, aut præmature exsiccantibus: 8) a salium volatilium usu curatorio: 9) a nimis increassantium usu: 10) ab internis & externis adstringentibus 11) a superflua humorum correctione & evacuationum negligentiori promotione: 12) ab externis pingvibus facile rancescentibus & ulcerosam corruptionem magis defœdantibus.

§. IV. Positiva horum morborum Cura ita exercenda est, ut ante omnia corpus a crassis impuritatibus liberetur, quo scopo in aptis subjectis convenit emesis, cum Sulphure antimon. aut rad. asari provocanda: deinde conducunt moderatæ purgationes, quo pertinent pilulæ parandæ ex extr. fumar. cochlear. cent. min. helen. pimp. alb. valerian. gentian. rubr. galb. bdell. myrrh. thereb. res. jalapp. extr. helleb. nigr. mercur. dulc. agaric. trochisc. huc etiam pertinent pil. de agaric. extr. panchym. Croll. c. mercur. dulc. miscenda: porro profunt vina medicata, paranda e rad. helen. valerian. pimp. alb. vincetox. angelic. bardan. petasit. chin. Sassaapar. herb fumar. cochlear. scord. card. bened. beccaburg. abrotan. menth. rorisinar. cuscut. fl. cent. min. sambuc. acac. calend. stæchad. arab. fumit. organ. sem. anis. fœnic. bacc. laur. Lign. Sassafr. Cort. Citr. aurant. fol. Senn. Rhabarb. fibr. helleb. nigr. polyp. quern. agarico, addito arcano tartari.

§. V. Porro conveniunt remedia intrinsecus massam humorum abstergentia, resolventia, mundificantia & inquinamentum in peripheriam corporis transferentia: hoc nomine conducunt decocta e rad. Scorzon. Cichor. apii, bardan. pimp. alb. chin. farsap. herb. scord. veronic. fumar. fapon. capill. vener. Lign. Sassafr. Santal. citrin. sem. fœnic. bacc. laur. proinde conferunt Essentiæ helen. pimp. alb. vincetox. fumar. Succin. Myrrh. Lign. Sassafr. scordii: ut & mixtura e Tinct. antim. tartar. Ess. succin. & myrrh. parata: in subjectis robustis præparato primum corpore concedi potest usus antimonii crudi, ad exigua grana per tres aut quatuor dies continuandus: aut profunt flor. sulphur. cum absorbente remedio mixti: nec non balsamus sulph. cum oleo amygd. dulc. paratus, ut & Tinctura sulph. per intervalla exhibenda: quibus sulphu-

fulphuratis remediis interponenda nonnunquam sunt absorbentia, modica tamen quantitate: proinde etiam adhiberi interdum potest pulvis ex oc. cancr. citrat. corall. rubr. ppt. & nitr. depurat: si venereum inquinamentum concurrat, paulo magis decocta lignosa in usum trahi possunt: multam de reliquo utilitatem habent decocta in hisce affectibus, quibus etiam herba scordii conjungenda, quæ singularem efficaciam corruptionem extingventem & balsamicam in hisce morbis habet.

§. VI. Præter hæc interna etiam nonnulla auxilia constant, quæ ab extra adhibita perinde aliquam utilitatem afferunt: ex hisce ordino balnea, quæ præparato prius corpore conveniunt & ad eliciendam materiam peccantem in peripheriam corporis quadrant: hisce balneis addi possunt herbæ scordii & saponariæ, quæ mundificante sua qualitate conferunt: non minus admitti possunt temperatæ thermæ: sunt qui radicem oxylapati balneis talibus admiscere jubent, quæ efficaciter & leniter adstrictorio effectu superficiem corporis roborare dicitur: porro modestus usus lixivii e cineribus clavell. paratus pro lavamento concedi potest: alia vero Lixivia sulphurata non nisi circa finem curæ admitti debent, quo tempore etiam cum eximio moderamine adhiberi possunt: in recentioribus ulcerationibus leprosis ad mundificationem efficaciorum conducunt olea empyreumatica: præterea in tali affectu sedulo vestimenta sunt mutanda & repurganda, nec non transpiratio in constanti successu conservanda: diæta etiam temperatissima ordinetur & quantum fieri potest carniū & pinguedinum usus evitetur: potius juscula mucilaginosæ, pruna, passulæ sub diæta conveniunt: an secundum Borelli commendationem remedia e serpentibus parata in hisce affectibus adeo profint, adhuc experientia attestari debet: neque denique penitus in congruo subjecto & tempore modestus salivationis usus contemnendus est.

CAPUT XIII.

DE

DIABETE.

§. I.

EXcessiva urinæ excretio ut plurimum nititur exacerbato motu urinæ & excretionem absolvente & constituyente, ad quem propterea tota
thera.

Ssss

therapia dirigenda est: proinde vero considerandæ sunt illæ causæ, quæ talem motum exacerbarunt, quales ut plurimum non aliæ sunt, quam talia subiecta, quæ vias urinarias valde stimulant & sic dictis positive diureticis remediis accenferi possunt, sicut de cantharidibus & salibus volatilibus constat, quod talem affectum interdum provocaverint: at quoniam acres ejusmodi materiæ & qualiacunque alia spicula vix hunc excessivum urinæ fluxum excitarent, nisi motus in diureseos negotio auctus esset, hinc primario loco providus artifex ad prædicti motus excessum advertere, subinde etiam præcavere debet, ne materiæ illæ atque causæ, motum illum irritantes, in energia sua continuent.

§. II. Talis motus non modo in augmento toni in renibus consistit, sed etiam præcurrentes & continuantes congestiones immoderatiores præsupponit: hinc evenit, ut in reliquo corpore insolitæ commotiones sanguinis organicæ coincidunt, tanto magis etiam præcavere convenit, ne in subiectis plethoricis febriles & inflammatoriæ commotiones concurrant, quæ præsentem affectum eo acerbiores reddunt: hinc providus medicus perinde attendit, ne in ejusmodi subiectis, plethoræ commotionibus & hæmorrhagicis moliminibus obnoxiiis, suspectæ tales commotiones superveniant, quid quod subinde præcaverit, ne talia vel medicamina vel regimina admittat, quæ suspectorum horum motuum concursum invitent: eo minus vero negotium secure succedit, quando excessivi tales motus, per contraria curantur & subito supprimuntur, unde perinde vel extreme perniciosæ urinæ suppressiones, vel periculosæ inflammationes excitantur: ad atoniam denique non adeo rigorose advertere convenit, quoniam remedia, aliqualem atoniam inducentia, huic affectui opem afferre deprehenduntur: eo magis autem prudentia opus est in præsentis affectus secura, sincera & solida therapia, quo citius motus excedentes adhuc magis exacerbari, quam tranquillari & mitigari possunt.

§. III. In rationali ac prudenti Therapiæ administratione cavendum est 1) ab omni impetuosa & crassa evacuatione: 2) ab alvinæ excretionis perturbatione, aut incongrua promotione: 3) a præmaturo usu adstringentium medicamentorum: 4) a narcoticorum remediorum communi usu: 5) a remediorum volatiliu curatorio usu: 6) a nimia humorum incrassatione: 7) a remediis calefacientibus & concentratis: 8) a diureticis medicamentis: 9) ab oleosis therebinthinatis, succinatis, anisatis, sulphuratis: 10) a nimia viarum emolitione & relaxatione: 11) a nervinis acrioribus & valde spirituosis: 12) a medicamentis valde acidis: 13) a largiori salinorum oblatione, quæ diuresin magis augent: 14) a specificorum vias urinarias adstringentium liberali & præmaturo usu.

§. IV.

§. IV. Specialis Therapia præsentis affectus hisce indicationibus nititur: 1) Motus excessivi mitigandi: 2) symptomata concurrentia lenienda sunt: Motus quod attinet, tunc illorum mitigatio absolvitur Lenitione, Temperatione, Sedatione & Adstrictione: Lenitio peragitur Clysteribus emollientibus, decoctis mucilaginosi, gelatinis, jusculis pingvibus, emulsionibus, lacticiis, pultaceis, oleis emollientibus & temperatis nervinis: Temperatio administratur pulveribus antispasmodicis cinnabarinis, absorbentibus, coralliis rubr. ppt. Sedatio peragitur Emulsionibus papaveraceis, MPil. de Cynogl. extr. Chaccarill. cinnab. Syr. papav. rhæad. diacod. mont. Theriac. Adstrictio absolvitur vel cum communibus tonicis, vel ita dictis specificis: utrorumque mentio facta fuit in Mictus Cruenti explicatione: sicut in hoc affectu Millefolii usus etiam admitti potest.

§. V. Symptomatum cura in hoc affectu peculiarem sibi locum vindicat: alvi adstrictio cum clysteribus & rhabarbarinis remediis corrigitur: febrilis commotio absorbentibus & nitrosis medicamentis, nec non diaphoreticis fixis mitigatur, quo temperatæ Essentiæ alexipharmacæ proficiunt: virium dejectio tractanda est cum emulsivis, gelatinosis, jusculis pingvibus Krassst. Suppen, pulpamentis, amygdalatis, Julapiis non acidis: internos dolores mitigant etiam Essentiæ resolventes, caryophyllatæ, helen. pimp. alb. succin. additis Essentiis roborantibus absinth. menth. gentian. rubr. cort.aurant. circa finem curæ providendum est, quo alvina excretio sit libera & partes hactenus affectæ roborentur, quo pertinent mixtura & Tinct. antim. tartar. Ess. Succin. & Spir. C. C. qualis mixtura vero parcius adhibenda est: proinde etiam modestus aromaticorum usus conducit: quæcunque vero vias urinarias stimulant & offendunt, sedulo vitanda sunt.

CAPUT XIV.

DE

IMMINUTIONE URINÆ.

§. I.

Defectiva urinæ excretio est morbosa, adeoque medela indiget: præstat in cura hujus defectus causas solennes nosse, observare & ad easdem therapiam congrue applicare: maximi quidem momenti illa urinæ

imminutæ species est, quæ a prægressis internis adstrictionibus viarum, nec non quæ a vitio & labe hepatis & renum ortum trahit: alias communis illa est urinæ imminutio, quæ a calculo five renum five vesicæ oritur: proinde sollicitus artifex morbos prægressos observare debet, qui interdum suspectam talem internam adstrictionem post se relinquunt: ad quam deinde animum in cura applicare debet: maxime quidem attendere convenit, an in hoc affectu actuales quædam spasmodicæ commotiones concurrant, an Mensium aut Hæmorrhoidum obstructions præcesserint: an affectus venerei prægressi fuerint: an humorum spissitudo in culpa sit, an internæ excrescentiæ præsto fuerint & quæ aliæ adhuc causæ observandæ sunt: multa etiam attentione opus est, in illa peculiari circumstantia dijudicanda, an subjecta alias ad largam diuresin adsveta, aut subinde etiam plethorica & congestoriis atque spasmodicis commotionibus obnoxia sint, in quo statu talis morbosus diureseos affectus periculosis succubibus & consecutionibus expositus est.

§. II. In Cura præsentis morbidæ afflictionis sequentes cautelæ practicae observandæ sunt: 1) nocent alvinæ excretionis perturbationes, aut perversæ promotiones 2) obfunt remedia positive urinam pellentia 3) absint salia volatilia, tanto magis oleosa 4) omittantur remedia humores & vias valde commoventia 5) abstinendum est a remediis vulgatis, renum affectibus oppositis, concentratis, videlicet succinatis & therebintinatis 6) officiant famosa experimenta lithonryptica 7) seponantur copiosa diluentia interna, quamdiu actualis viarum constrictionio durat 8) excludatur nimia viarum emollitio & relaxatio 9) nocet communis usus experimentorum aperitivorum 10) obest indiscreta hujus affectus tractatio, posthabita justa causarum discretionem 11) vitentur remedia motus congestorios exacerbantia & denique 12) omittantur omnia illa remedia quæ aliqualem conjunctam & subtilem adstrictoriam qualitatem habent.

§. III. Specialis Therapia præsentis affectus differt quoad suas causas: quando itaque urina imminuitur ob vehementem & contumacem congestionem sanguinis ad renes, tunc conveniunt clysteres emollientes, sanguinis artificialis subtractio & pulveres nitrosi, subjunctis gelatinosis & emulsivis adminiculis: quando præcesserunt suspectæ adstrictiones internæ, tunc conducunt nitrosa, salia deterfiva tartarifata, sal anglicanum, laxantia remedia amara & interna humectantia: quo etiam spectant vina medicata laxantia & modeste resolventia, quibus salia tartarifata combinari possunt: quando contumaces spasmus hunc affectum causantur, tunc profunt clysteres emollientes & cum herb. veronicæ parati, pulveres antispasmodici, emulsiva simplicia & papaveracea, gelatinosa, diluentia, interna emollientia, lacticia, juscula pingua,

guia: quando nimia humorum crassities in culpa est, tunc illa profunt, quæ simplici modo humores diluunt & vias leniunt atque emolliunt.

§. IV. Quando internæ vel externæ refrigerationes ad contumacem viarum urinariarum constrictionem disposuerunt, tunc ab extra calidæ fomentationes, cataplasmata &c. interne vero decocta & juscula calida conducunt, qualia auxilia etiam in alia diureseos obstructione & viarum constrictione profunt: quando calculus renalis, aut vesicæ urinæ excretionem impediunt, tunc spasmi concurrentes leniendi & mitigandi sunt & quidem cum illis adminiculis, quæ suo loco commendata prostant: deinde providendum est, quo abstrusio colli vesicæ dextre referetur; præterea conveniunt interna & externa emollientia, modica tamen quantitate adhibenda: multum etiam in hoc passu conferunt clysteres emollientes: quando ex obstructione glandulosarum abdominis partium urinæ excretio imminuta est, tunc illa conveniunt, quæ in cachexia & hydrope ascite resolvente, præparante & diuretico scopo laudata & approbata sunt, quo etiam infusa vinosa resolventia & laxantia spectant, nec non salina incidentia & detergentia, sub variis nominibus usitata.

§. V. Quodsi carunculæ quædam in urethra hærentes, urinæ excretionem impediunt, tunc eadem cum temperatis septicis remediis auferendæ sunt: si crassa diæta in culpa est, quo minus prompte & sufficienter urina excernatur, tunc illa emendanda est: Minime consultum est, urinæ excretionem mox per positiva diuretica urgere velle, sed præstat rectius per initia mitiora usurpare, successive vero temperata diuretica interponere: quemadmodum nonnunquam ad promovendam hanc excretionem conferunt fomenta vaporosa & infusus: in infantibus clysmata emollientia in tali casu admodum proficiunt, in adultioribus vicissim pro usu proximius diuretico confert mixtura e Tinct. antim. tart. & Ess. Succini parata.

CAPUT XV.

DE

INCONTINENTIA URINÆ.

§. I.

Involuntaria Urinæ emissio, quatenus morbida est, multum calamitatis & sollicitudinis artificii parit, siquidem genuina illius & proxima causa consistit

fistit in defectu motus, qualls defectus communiter vitalitati est oppositus; quapropter multam difficultatem hujus affectus cura involvit, ita ut interdum hæc afflictio plane incurabilis existat, ni mature idonea medela ordinetur: causæ enim, quæ ad hunc affectum disponunt, ita comparatæ sunt, ut exquisitam & magnam offensionem constituent, quæ præcipue sensibili sphincteri vesicæ urinariæ inducitur: quando itaque hæc motus amisio diutius continuat & in habitum degenerat, tunc ægerrime ille motus revocari potest & quando peritus artifex huic afflictioni salutarem opem afferre sperat, tunc tempestive cum congruis auxiliis succurrere debet: quemadmodum autem prudens medicus proximius ad hunc motus defectum attentionem dirigere debet, ita etiam subinde ad illas causas retrospicere convenit, quæ hunc motus defectum invitarunt, an nimirum eadem adhuc continent & affligant, quæ in tali casu antea removeri debent, tunc paulo facilius necessarii motus revocari possunt.

§. II. In cura præsentis afflictionis dextre administranda cavendum est 1) a copiosis, crassis, impetuosis & cum sensibili stimulo provocatis evacuationibus: 2) a remediis valde calefacientibus & vias atque humores admodum irritantibus: 3) a nervinis internis valde concentratis & acris: 4) a volatiliis inopportuno & nimis copioso usu: 5) a præmaturo usu adstringentium: 6) tanto magis a potentioribus adstringentibus: 7) a diureticis & similibus remediis vias urinarias stimulantibus: 8) ab opiatis medicamentis: 9) a concentratis succinatis, Therebinthinatis & sulphuratis remediis: 10) a nimium emollientibus & relaxantibus: 11) a refrigerantibus tam medicaminibus, quam regiminibus: 12) a nimis confusa medicamentorum oblatione, quæ præsentem affectum magis auget, quam minuit.

§. III. Specialis Therapia concernit morbidum statum incontinentiæ urinæ & minime mictionem illam puerorum ex mala consuetudine provenientem; quare de illo casu mihi sermo est, quando in sphinctere vesicæ urinariæ necessarius tonus deficit: Præstat itaque in cura hujus affectus per initia primas regiones ab inhærentibus impuritatibus liberare, quo mitiora laxantia & in adultioribus vina medicata pertinent, quæ posteriora parari possunt e rad. angelic. caryophyllat. pimp. alb. levistic. gent. rubr. cyper. rot. cost. dulc. herb. menth. absinth. cochlear. rorismar. serpill. &c. Rhabarb. polyp. quern. deinde nonnunquam ordinari possunt clysteres nervini cum dimidia vini parte parandi: porro interne profunt Essentiæ Pimp. alb. caryophyllat. Succin. Cort. aurant. gentian. rubr. Cinnam. Caryoph. aromat. cum tantillo Ambra: nec non mixtura ex Ess. Millefol. pimp. alb. caryophyllat. gentian. rubr. & Spir. Sal. Ammon. anisato: interponantur pulveres ex oc. cancr. citra-
tis,

tis, C. C. ust. corall. rubr. ppt. spec. de hyacinth. Nuce Moschata & mastiche, quæ species diversimode combinari possunt : non minus confert mixtura ex Ess. Succin. Cort. aurant. nuc. moschat. millefol. pimp. alb.

§. IV. Præterea etiam externa apta auxilia roborantia & modeste adstringentia conveniunt & quidem cataplasmata e rad. caryophyllat. levistic. valerian. galang. ir. flor. bistort. Herb. Menth. abrotan. serpill. rorismar. calaminth. puleg. salv. thym. agrimon. alchimill. fl. chamom. rofar. lil. convall. hyper. Sem. foenic. anis. bacc. laur. &c. additis oleis N. M. cinnam. caryophyll. arom. tantillo croci, ambræ & castorii : porro conducunt linimenta ex oleo chamomill. simpl. & destillato, oleo rutaceo, nucis mosch. serpill. menthæ, mastichin. hypericon. &c. profunt etiam suffimigia paranda e rad. levistic. ir. flor. bistort. herb. nervinis, Thur. mastich. succin. benzoe, storac. calam nec non fomenta vaporosa nervina : Empl. nervinum ; oxy croceum, de Tacamahac. de baccis lauri, de mica panis : aut mixtura e spir. vin. camph. spirit. lumbr. terr. serpill. Ess. croc. & ambr. ita etiam oleum succini cataplasmatibus & linimentis modica quantitate additum conducit : denique etiam injectiones nervinæ et leniter adstringentes cum lacte parandæ, quibus tantillum aloes & croci orient. immiscere licet, conveniunt, quales injectiones etiam in illo casu locum inveniunt, quando circa collum vesicæ ulceratio quædam genita, præsentem affectum constituit.

§. V. Paucis denique mentio injicienda est remediorum sic dictorum specificorum, quorum passim inter medicos practicos mentio occurrit : ex hisce ut plurimum & cum approbatione laudantur loca pudendalia suilla de quibus conferantur. A. N. C. quo quidam pudenda apri referunt : nonnulli substituent vesicam apri cum urina inclusa, quæ vero haud tantum proficit : rustici e pudendis suillis parare solent farcimina, quæ in taleolos concisa infantibus suis lectimingis exhibent : porro laudatur medulla saxorum cum oleo cort. aurant. quæ aliquando spei satisfecit : alibi commendatur guttur galli tostum cum vino offerendum ; erinaceus combustus, piscis in Lucio pisce repertus, vulva leporis ; de quibus plurimis adhuc suffragium experientiæ consulendum est : ad minimum hæc sola specifica in præsentī casu negotium vix absolute et penitus absolvunt, quare alia utilia adminicula jungenda sunt.

CAPUT

CAPUT XVI.

DE

ISCHURIA ET DYSURIA.

§. I.

DUm præsentes affectus in difficiliore & impeditiore urinæ excretionem consistunt, ita ad horum practicam explicationem præcedens imminutionis urinæ tractatio alludit, adeo ut in præsentis consideratione eo magis brevitati studere queam: præstat vero horum affectuum diversas causas probe observare & ad easdem medendi methodum solide & sincere accommodare, sicut in præcedenti imminutionis urinæ deductione, specimen quoddam subministravi, quomodo secundum diversitatem causarum, specialis cura discrepet: præcipue quidem iterum in disquisitione & dijudicatione ætiologica prærogativam aliquam meretur consideratio motuum congestiorum & spasmodicorum ad tales affectus contribuentium, quippe qui longe acerbiores & sensibiliorem reddunt illorum statum: deinde provide annotari debent prægressæ inconsultæ adstrictiones, concursus nephritici sive simplices, sive calculosi: nec non si meatus urinæ obstructionem quandam perpesi sunt, si excrescentia quædam præternaturalis urethram angustat & exitum vesicæ obstruit &c. in quibus casibus simul annotare convenit, an febriles, inflammatorii, congestorii & spasmodici affectus superveniant & concurrant aut insistant, e quibus circumstantiis gradus & indoles horum affectuum tanto magis inclarescit.

§. II. In hisce affectibus eadem cautelæ observari debent, quæ in imminutionis urinæ tractatione commemoratæ sunt: quare in speciali cura præstat ante omnia alvinam excretionem liberare cum clysteribus lenientibus oleosis, aut mannatis, rhabarbarinis, tamarindinatis, passulatis, prunatis, aut salinis tartarifatis: deinde præstat in illo casu, ubi congestiones sanguineæ & spasmodicæ commotiones, sanguinis evacuationem urgentes in culpa sunt, quando necessitas postulat V. Snem admittere & pulveres nitrosos aut antispasmodicos cinnabarinos adhibere; subjungi possunt in eodem casu lenientia, emulsiva, gelatinosa, lacticina, decocta lenientia, decoctum veronicæ, fœnic. liquirit. externe conducunt cataplasmata lenientia, cum croco, camphora, castorio mixta: huc pertinet modestus usus unguenti infrigidantis Galeni & Comitissæ, nec non Empl. sapon. Barbette: quæ externa lumborum regioni applica-

plicari possunt: non minus conferunt infessus, linimenta lenientia & modeste resolventia; sacculi discutientes, foci lenientes & mitius nervini: interne vero emulsionem cum Sem. Card. Mar. multam utilitatem promittunt.

§. III. Et ita etiam reliquis causis accommodanda est Therapia, si videlicet calculus in culpa fuerit, advertere convenit, an calculus adhuc fuerit in renibus, an in ureteribus, an in vesica, ubi antispasmodica, lenientia, emollientia, selecta sedativa, paregorica, aut etiam catheteris applicatio commendari debent: si contumax adstrictio circa vesicam urinariam contigerit, interna lenientia, gelatinosa, decocta, juscula, externa linimenta, cataplasmata, fomenta, balnea, unguenta lenientia & parcius nervina conducunt: quando aliqualis apertio obtenta & calculus a collo vesicæ remotus fuit, tunc licet remedia diuresin invitancia cum moderamine adhibere, velut Tinct. antim. acr. cum liqu. terr. fol. tart. & Ess. succin. aut succum Raphani cum haustulo vini dilutum, semina apii, bardanæ, petroselini, violar. emulsionem ex aqu. scord. fœnic. fl. samb. petrosel. amygd. dulc. & amar. sem. violar. & papav. alb. Si nimii dolores hos affectus comitantur, profunt emulsionem simpliciores lenientes, oleum amygd. dulc. olivar. elæosaccharum, Massa Pil. de Cynogl. ab extra vero cepæ assatæ cum lacte calido & croc. orient. in cataplasma redactæ, oleum scorpion. cum oleo lil. alb. & hyoscyam.

§. IV. Quando sanguis aut mucus in collo vesicæ aut urethra detentus hosce affectus causantur, tunc conveniunt interna emollientia, pingua, oleosa, ab extra vero conferunt injectiones oleosæ lenientes & catheteris applicatio: præstat insuper quo alvus lubrica sit, quare clysteres emollientes & oleosi conducunt: proficiunt etiam aliæ topicæ lenitiones, per balnea, linimenta & cataplasmata obtinendæ, quo viæ rite aperiantur: si earuncula venerea horum affectuum causa fuerit, tunc per selecta & temperata septica, nec non per instrumenta apta illius ablatio instituenda est: si interna inflammatio hos affectus invitaverit, tunc adhiberi possunt temperantia nitrosa, emulsiva cum Sem. C. M. parata, gelatinosa, Essentiæ resolventes, clysteres lenientes & extrinsecus regioni pectinis applicanda cataplasmata discutientia: ulcerationes in vesica urinaria & circa illam si hos affectus introducunt, tunc conveniunt injectiones balsamicæ, interne vero profunt Ess. pimp. alb. vincetox. helen. ari. succin. cort. aurant. nec non decocta e rad. apii, Cichor. bardan. liquir. tarax chin. farsap. herb. scord. veronic. chæref. virg. aur. fœnic. cort. citr. cinnam. passul. maj. de reliquo oc. cancr. citrati, testæ ovor, c. aceto solutæ in adultioribus; in junioribus vero Ess. succini, lap. percarum urinæ fluxum & successum promovent: minime vero confert subito & positive uri-

nam impellere & urgere, sed leniori via atque modo ad reliquam curam accessum parare.

CAPUT XVII.

DE

STRANGURIA.

§. I.

SUpereft adhuc præsentis vitioſæ urinæ excretionis mentionem injicere, quæ præ reliquis valde familiaris eſt: proxime quidem hunc affectum conſtituit ſpaſmodica ſphincteris veſicæ conſtrictio, ſed ſubinde etiam illæ cauſæ bene ponderandæ ſunt, quæ ad talem affectum contribuunt, quo ſecundum illarum diverſitatem, etiam idoneæ medicationes inveniri & applicari queant: imprimis vero obſervare convenit illam circumſtantiam, quomodo ſubjecta ſpongioſiora & poroſiora ad hunc affectum magis diſpoſita ſint, imo quomodo ſubjecta in negotio diureſeos ſenſibilia & expeditiora facilius huic affectui obnoxia reddantur: ibi mox inſolita ſive interna, ſive externa refrigeratio, ciborum impurorum & valde ſalitorum, potulentorum inſvetorum, fermentantium, ingeſtio, ad hunc ſpaſmum invitandum ſatisfacit, quo loco minime excludenda eſt urinæ acredo ex ejuſmodi perversa diæta orta, quæ præter conſuetudinem in diverſis ſubjectis hunc affectum cauſatur: eo magis vero advertere convenit, an talis affectus in aliquo ſubjecto in habitum degeneraverit & an primarum regionum impuritas ad hunc affectum vel invitandum, vel confirmandum contribuat.

§. II. Cura hujus affectus ita exercenda eſt, ne talia committantur, quæ e minori malo majus provocant, eapropter cavendum eſt 1) a quibuſvis fortioribus evacuationibus 2) a negligentiori primarum regionum repurgatione 3) a præmaturo & indiſcreto uſu carminativorum 4) a ſalium volatiliuſum indiſferenti aut liberali uſu 5) a remediis acribus & valde concentratis 6) maxime a ſpirituofis & oleofis therebinthinatis, ſulphuratis, baſamicis 7) a poſitivis diureticis, quæ vias urinarias eo magis ſtimulant & offendunt 8) a refrigerantibus 9) valde increaſſantibus 10) copioſis acidis 11) adſtringentibus 12) a communi opiatorum uſu 13) a diæta & regimine inconſueti 14) a nimis copioſa & variata medicamentorum oblatione, quæ præſentem affectum magis exacerbat, quam mitigat.

§. III.

§. III. Methodus Stranguriæ medendi diversis suis causis accommodanda est & quidem quando affectus hic a primarum viarum vitio oritur, tunc conveniunt præservatoriæ laxationes, imprimis pilulæ ex extractis amaris fumar, cochlear. absint. card. ben. cent. min. helen. gent. rubr. G. ammoniac. galban. therebint. extr. panchym. Croll. curatorie vero conferunt Salia digestiva, Essentiæ angelic. ar. helen. pimp. alb. vincetox. caryophyll. gentian. rubr. absinth. cent. min. cort. aurant. porro conveniunt pulveres temperantes ex oculis cancr. citr. & nitr. parati, aut pulv. ex oc. cancr. citr. corall. rubr. ppt. & nuc. mosch. non minus confert extra affectum vinum medicatum e resolventibus, roborantibus & laxantibus substantiis compositum: aut salia tartarifata & primas vias abstergentia: quod si etiam hic affectus e vitio diætæ ortus fuerit, tunc confert haustulus generosi vini, vinum aromatizatum, spiritus ardens aromatizatus, Essentiæ temperatæ carminativæ, aut ad temperandam seri acrimoniam oc. cancr. citrat. c. nitro mixti. vel pilulæ ex extr. cochlear. cent. min. absinth. helen. pimp. alb. gent. rubr. G. ammon. galb. aloe correctæ & oleo cort. aurant. paratæ.

§. IV. Si stranguria ab aliqua refrigeratione originem traxit, tunc interne conveniunt, spiritus ardens aromatizatus, vinum generosum, vinum calidum aromatizatum, decoctum thee cum cinnamom. & cort. citr. aut anis. stellat: decoctum coffee cum caryophyll. arom. juscula pingvia, gelatinosa, olea lenientia, potus calidus, cerevisia cum semine carvi decocta, juscula farinacea cum carvo: externe conducunt fomenta calida, tegulæ calefactæ, vesicæ cum aqua calida impletæ, regioni pectinis applicandæ: linimenta ex oleo chamomill. rutac. laurin. lil. alb. ol. destill. menth. foenic. cort. aurant. N.M. caryoph. arom. parata: cataplasmata ex emollientibus & modeste nervinis substantiis parata: siquidem in hoc statu etiam lactis calidi cum linteo aut spongia excepti, applicatio proficit: quid quod simplicior calida fomentatio in hoc casu satisfacit.

§. V. Quando urina acrior in culpa est, tunc conveniunt diluentia, decocta herb. thee, hordei, avenæ, specierum emollientium, lacticia, emulsiva, absorbentia, gummi arabicum cum ejusmodi decoctis parcius mixta, decoctum raparum, (quod vulgo specificè ad stranguriam laudatur) oryza decocta: quando ex insueto, aut impuro potu orta est stranguria, tunc convenit haustulus vini generosi, aut aromatizati, vel spiritus ardens, aromata & semina aromatica masticata, decoctum Thee dilutius aromatizatum: quando hic affectus diutius durat, profunt interdum clysteres emollientes & mitius roborantes, laxationes rhabarbarinæ, pilulæ Stahlianæ, salia digestiva & denique Essentiæ carminativæ; externe vero emollientia & modice roborantia conjungi pos-

sunt: Si denique hic affectus nimium urget M. P. de Cynogl. & Theriaca in usum trahi potest: de reliquo alvus semper aperta & libera esse debet.

CAPUT XVIII.

DE

VIRULENTO SEMINIS FLUXU.

§. I.

Priusquam famosi illius mali venerei in toto suo complemento & summo gradu mentionem faciam, placet accessum aliquem ad mitiorem venerei inquinamenti gradum parare & malignum aut virulentum seminis fluxum antea explicare: ut plurimum enim evenit, ut venerea inquinatio primo loco sese in spermate et liquore spermatico prodat, deinde vero, ni extirpetur, successive intimius sese propaget & universum corpus occupet, quamdiu in hoc primo gradu consistit & spermati inhæret, tam diu artifex hoc venereum inquinamentum non in massam humorum profligare debet, alias etiam evenit, ut hoc contagium demum in intimiora corporis transferatur: sed subinde etiam sciendum est, quod dum venereum inquinamentum in tam particulari loco & regione hæret, non tam facilis accessus ad illud pateat; quare cura ejusmodi affectus haut ita extemporanea esse potest, sed patientiam & constantiam requirit.

§. II. Evenit enim, ut si subito hic fluxus profligatur, malum tantum superficialiter curetur & communiter seminium quoddam remaneat, quod multa damna parit, hinc malum tale minime fugitive et præcipitanter tractari debet: etenim illa promptitudo & accelerata cura, quam diversi artifices promittunt, est omnino suspecta & palliativam medelam continet: quare securius & consultius est, si affectus talis e fundamento curatur: proinde indicandum est, quod hæc afflictio in subjectis plethoricis & succulentis firmiores radicesumat, in quibus etiam fortiores humorum commotiones graviora symptomata, majores dolores, acutas congestiones, citiores contagii disseminationes post se trahit, in quibus subjectis propterea communia artificia male succedunt.

§. III. Et quoniam hoc contagium venereum sese non modo in humores spermaticos, sed & in partes hosce humores continentes intimius & firmitus insinuat, hinc sufficiens omnino absterfio & repurgatio requiritur: neque quidem communes illæ methodi, huic malo oppositæ, approbandæ & commendandæ.

danda sunt, quoniam præmaturam huius fluxus oppresionem, fugitivam universalem corporis repurgationem & insufficientem particularem mundificationem continent, siquidem minime in eo cardo rei versatur, quo tantum hic fluxus cohibeatur: quod si enim reliquus affectus e fundamento curatus fuerit, tunc ut plurimum sponte hic fluxus cessat, licet ille post sufficientem mundificationem prægressam interdum ex vitioso habitu, five consuetudine prava, aliquando ob nimiam prostaticarum laxitatem aut erosionem continuet, in quo statu demum huic fluxui frenum imponere convenit: proinde etiam ratio habenda est temperamentorum, quorum diversitati, diversa etiam medicamenta accommodanda sunt, ne cum famosis balsamicis & antivenereis indiscretim hic affectus tractetur: multum etiam in cura rite instituenda juvat notitia concurrentium motuum congestiorum, qui malum augent & contumacius reddunt, proptereaque tempestive averti & præoccupari, multo minus per potentiora remedia invitari debent.

§. IV. Ne itaque hic affectus finistre curetur, cavendum est 1) ab impetuosius purgationibus; 2) a nimis frequenti alvi commotione: 3) a negligenti repurgatione primarum viarum: 4) a sanguinis artificiali subtractione: 5) a prodigiis & cum multa humorum commotione succedentibus sudationibus: 6) a remediis urinam valde pellentibus & vias urinarias sensibilibus stimulantibus: 7) a communi aut facili cantharidum ordinatione: 8) a medicamentis valde concentratis & volatilibus massam sanguineam valde impellentibus: 9) ab indiscreto balsamorum exoticorum acrimia usu: 10) a vulgato concentratorum therebinthinatorum, succinatorum & sulphuratorum usu: 11) a refrigerantibus usitatis remediis, seminis augmento vulgo oppositis: 12) a lignosorum antivenereorum indifferenti ordinatione: 13) a mercurialibus suspectis & causticis: 14) a valde incrassantibus remediis: 15) ab adstringentibus: 16) a præmatura huius fluxus suppressione: 17) a præmatura salivationis ordinatione: 18) a nimis æstuoso regimine: 19) a nimis confusa remediorum oblatione: & denique 20) ab inconvenienti diæta atque regimine.

§. V. Specialis huius mali cura hisce indicationibus nititur: 1) ut corpus in genere a generalibus impuritatibus repurgetur: 2) ut partes affectæ bene mundificentur: 3) ut sinistra accidentia, hunc fluxum exacerbantia & offendentia, recte tractentur. Quoad primam indicationem confert ante omnia primas regiones repurgare, ne ex iisdem plura inquinamenta præsentī malo superveniant: & hoc nomine magis moderatæ laxationes, quam simultaneæ & impetuosæ purgationes prosunt: hinc commendo pilulas ex extracto fumar. cochlear. cent. min. pim. alb. card. ben. gent. rubr. G. ammon. myrrh. thereb. extr. panchym. Croll. mercur. dulc. & uno aut altero gr. agar, troch. five resin. jalap.

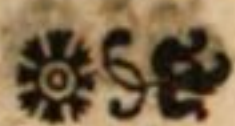
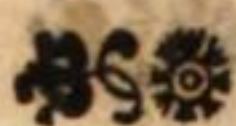
jalap.; in subjectis pituitosis confert Mass. pil. de succin. Crat. interdum etiam rhabarbarina profunt: cum nude mercurialibus remediis vix consultum est alvum purgare; quare repetitæ laxationes moderatæ plus proficiunt, quam prodigæ purgationes.

§. VI. In secundæ indicationis administratione in genere duplicia remedia mundificantia occurrunt, quædam sunt mitiora, nonnulla acriora & potentiora, e mitioribus commendo Ess. Alexipharmac. Stahlianam, Ess. Pimp. alb. vincetox. fumar. succin. e potentioribus commendo Essentiam Myrrh. Lignorum, Ligni Sassafr. Tinct. antim. acr. Balsam. Peruv. Balsam. copaiv. Spirit. Thereb. decocta Lignosa: deinde vero mundificantia triplicis sunt classis, quædam simplicius resolvunt & mundificant, ut Ess. alexiph. præcipue Essentia pimp. alb. deinde Ess. vincetox. quæ efficacius diuretica est; porro Essentia succini: alia sunt potentius diuretica & balsamica, velut Tinct. antim. tartaris. Tinct. sal. tart. Ess. myrrh. Elix. P. P. Balsama exotica: denique dantur potentissima diuretica, quæ in affectu valde contumaci & refractario, nec non in subjectis robustioribus concedi possunt, modo cum aliquo moderamine adhibeantur: & hujus census est Essentia cantharidum Bartholiniana & Balsamus sulphuris therebint. In subjectis plethoricis & sensibilibus mitiora adhibenda sunt, in temperatioribus vero robustioribus & phlegmaticis reliqua efficaciora ordinare convenit: & ita talia remedia vario modo commisceri possunt, sicut Tinct. antim. acr. Ess. succin. & aliquot gutt. balsam. de copaiva conjungere licet: interdum exhibendæ sunt pilulæ parandæ ex extr. fumar. cochlear. cent. min. pimp. alb. gent. rubr. Myrrh. succin. Mastich. thereb. balsam. peruviano, aut de copaiv. & alœ correctæ.

§. VII. Superfunt adhuc accidentia hujus mali, quæ interdum curam admodum difficilem reddunt, quando affectus nimis refractarius est, tunc præter reliqua mundificantia, per triduum exigua mercurii vere dulcis grana exhibere convenit, nec non decocta lignosa cum regimine modeste diaphoretico adhibeantur: si nimius ardor internus sub hac cura affligit, tunc conferunt pulveres temperantes nitrosi: seponantur vero acriora remedia: si hic fluxus post sufficientem mundificationem ultra modum continuat, tunc præmittatur laxatio cum Mass. pil. de succin. Crat. & subjungantur vel ossa sepia cum exiguis gutt. balsami de copaiv. mixta, vel pulvis e mastich. gum. elem. C. C. ust. corall. r. pp. spec. de hyacinth. aut loco horum dent. hippopotam. aut confert syr. vel succus agrimonie: neque frustra in tali casu. M. P. de cynogl. cum aliis aptis remediis offertur; in casu necessitatis possunt etiam congruæ injectiones admitti.

§. VIII. Sed cum multum damni afferat præmatura hujus fluxus suppressio, ita in tali casu prospiciendum est, quo hæc suppressio tempestive referetur, ob id præmittenda est modica laxatio, deinde usurpandæ sunt Essentiæ mitius diureticiæ, quo pertinet Ess. alexiph. Stahlianæ, imprimis vero Essentia vincetoxici & pimp. alb. nec non Tinct. antim. acr. cum Essentia succini maritata: in subjectis pituitosis conjungi potest Ess. L. Sassafr. & quando contagium venereum jam intimius propagatum fuit, ibi decocta lignosa adhiberi debent: si suppressum talem virulentum fluxum Bubones excipiunt, tunc eadem remedia interne conveniunt, quæ modo commendata sunt: externe vero illa adminicula profunt, quæ in Chirurgia nostra proposita sunt; hoc loco tantum moneo, ne tales bubones repellantur: præter alia remedia, pro hisce tumoribus proficua, etiam modestus usus aquæ Calcis vivæ cum camphora mixtæ convenit.

§. IX. De reliquo ardor in præputio & tumor in membro virili aut labiis vaginæ uteri compescendus est cum prudenti camphoratorum applicatione, in quo casu etiam unguenta, album & dialtheæ, camphorata cum fructu applicari possunt: carunculæ venereæ in urethra hærentes selectis & temperatis septicis auferantur, quo olea empyrevmatica cum aqua rosarum temperata & denique mercurii albi præcip. usus spectant; in hac necessitate etiam idonea instrumenta requiruntur: ad fungosas excrescentias removendas conferunt olea empyrevmatica & mercurius præcipitatus bene edulcoratus: quando superficialis quædam arrosio adest, tunc convenit ol. ovor. cum liqv. myrrh. mixtum: ad superficialia ulcera idem oleum cum mercur. præc. edulcorato proficit: ad gummata & nodosos tumores interne laxatio cum mercurio dulci acuenda proficit, nec non decocta lignosa profunt, externe mercurialia adhiberi possunt, si fuerit Empl. de ran. vig. c. merc. vel lamina plumbea cum mercurio vivo illita applicanda: denique in hoc malo exacta diæta servanda est: nocent cibi crassi, impuri, salini valde nutrientes, lactei & potus saturati, pingves & sæculenti: nocent spirituosæ, vinosæ & valde aromatiæ: vicissim diæta sit tenuis & temperata: regimen sit modeste calidum: nocet enim frigus: animus sit continens & a lascivis concupiscentiis liber: loca affecta etiam sedulo repurgentur, ne inquinamenta ipsis denuo ab extra communicentur.

CAPUT XIX.

DE

BENIGNO SEMINIS FLUXU.

§. I.

Benignus ille est seminis fluxus, qui a contagio venereo liber & immunis est, qualis in viris rarior, in fœminis vero eo frequentior existit & qui non tam in vitio materiæ, quam motuum consistit, siquidem in virili sexu ad talem affectum contribuunt lascivæ cogitationes, diætâ plena & bona, nec non otiosum vitæ genus: aliquando talis Gonorrhœa benigna excipit malignam, quando videlicet excretorius ille seminis motus in consuetudinem degeneravit, aut quando prostata a prægressa ulceratione nimium consumptæ sunt, ut impostero non congregiantur, sed aperturam & accessum in urethram relinquant: in sequiori sexu eo magis vitiosi motus manifesti evadunt: quemadmodum in masculis abundantia seminis ad talem affectum inter alias causas invitat, ita fœminis ubertas materiæ lymphatico-mucilaginosæ perinde ad augmentum & confirmationem hujus mali contribuit.

§. II. Maxime quidem confert in sexu sequiori annotare, quomodo ut plurimum Fluor albus Mensium anomalias comiterur & interdum mensium vices teneat, aliquando mensium defectum suppleat, ubi loco sinceri sanguinis ex uterinis locis sine exquisito ordine, hæc materia mucilaginosâ magna admodum copia eliminatur: propterea etiam hic affectus communiter valde pertinax evadit & difficulter cura obtemperat: minime tamen reliquarum causarum concursus oblivioni tradendus est, quando videlicet libidinosæ idææ & concupiscentiæ hos irregulares motus in locis uterinis incitant, quando fœminæ multum de humore lymphatico-pituitoso participant, quando concurrit intemperies mucido-serosa, quando diætâ & regimen est inconveniens, quas circumstantias artifex probe observare debet, quo huic affectui ab omni latere satisfacere queat: ante omnia ad mensium negotium animus advertendus est, quando hoc malum e fundamento curari debet: sicut in viris interdum cum ejusmodi benigno seminis fluxu hæmorrhoidales anomalie concurrant, quas propterea providus medicus attente conciliare & dextre tractare debet.

§. III.

§. III. Quo magis intricatus talis est affectus, eo major dexteritas & circumspectio in illius medicatione observanda, eaque propter cavendum est 1) a nimis impetuosis evacuationibus & primarum viarum offensionibus & commotionibus: 2) a negligentiori tam universi corporis, quam primarum regionum repurgatione: 3) ab incuriosa hujus mali conciliatione cum negotio hæmorrhagico: 4) a nimis diuturna & prodiga humorum alteratione: 5) a remediis impetuose mensis urgentibus & impellentibus: 6) ab aliis valde calefacientibus & acris remediis: 7) a salium volatiliu curatorio usu: 8) a remediis refrigerantibus 9) valde incrassantibus: 10) a prodigo absorbentium usu: 11) ab uterinis stimulantibus & valde commoventibus: 12) a præmaturo adstringentium usu: 13) tanto magis ab adstringentibus potentioribus: 14) ab externis & internis sulphuratis: 15) a salivatione: 16) a suspectis mercurialibus: 17) a balsamicis exoticis acris: 18) ab opiatorum communi usu 19) a diureticis positivis & cantharidum usu: 20) ab indiscreto acidularum & thermarum usu: 21) a negligenti aut confusa sanguinis missione: 22) ab externa uterinarum partium offensione: 23) ab inconvenienti regimine & diæta.

§. IV. Quod primo loco Gonorrhœam benignam attinet, tunc illius cura hoc ordine exercenda est; præmitti & interdum repeti possunt laxationes modestæ, quo extr. panchym. Croll. pil. de ammoniac. de agaric. de succino Crat. spectant: evitandæ vero sunt fortiores purgationes, quæ motum in locis genitalibus magis exacerbant: deinde adhibeantur remedia hosce motus temperantia, quo pertinent pulveres nitrosi, aut pulveres absorbentes cum C. C. ust. & corall. rubr. mixti: porro conducunt remedia mitius constringentia & retinentia, ut species de hyacinth. bol. arm. succin. alb. ppt. mastix pulverisata, Tinctura mart. tartarisata, Liquor min. mart. cum liq. terr. sol. tart. trochisc. de carabe; quibus remediis denique annumerari potest temperata injectio, videlicet decoct. fl. cham. hyper. rosar. cum lacte, addito tantillo croci orient. & aloes: diæta sit tenuis & temperata, non valde alimentosa, neque spiritiosa: quod si etiam hæmorrhoidales anomalie concurrant, tunc ante omnia prudens artifex illis satisfacere debet, quo hæc afflictio e genuino suo fundamento curetur.

§. V. Ad Florem Album Benignum me jam converto, in cuius cura ante omnia Mensium status observandus & in ordinem justum convertendus est: ne vero sanguinis abundantia & quidem molesta, hunc affectum acerbiorum reddat, propterea præservatoriæ V. Snes in pede instituendæ sunt: curatorie conducunt moderatæ & repetitæ laxationes, primas regiones & vias uterinas repurgantes, quo præcipue commendo infusa vinosa, paranda erad. caryophyllat. pimp. alb. vincetox. helen. diptam. alb. aristol. rot. cyp. rot. cost. dulc. bardan. apii, petasit. gentian. rubr. herb. abrotan. meliss. puleg. menth. ro-

Uuuu

rismar.

rismar. absinth. cent. min. cochlear. fumar. beton. major. agrimon. fl. calend. lavend. stæchad. arab. sambuc. matricar. bellid. hortens. sem. anis. scenic. petros. bacc. laur. Cort. aurant. citr. cinnam. Rhabarb. Bryon. fol. Senn polyp. quern. profunt etiam pilulæ ex extractis amaris fumar. cochlear. cent. min. absinth. aristoloch. rot. chaccarill. gent. rubr. meliss. scord. G. ammoniac. bdell. succin. Myrrh. thereb. mastich. aloe & agaric. trochisc. præterea conferunt salia deterfiva, tartarifata laxantia.

§. VI. Inter alia remedia, quæ in hoc affectu eximiam utilitatem habent, sunt pilulæ Becherianæ & Stahlianæ per aliquot dies continuatæ: deinde conferunt Essentiæ pimp. alb. vincetox. caryophyllat. valerian. helen. succin. & ipsius etiam myrrhæ: huc spectat Liqu. C. C. Succinat. nec non mixtura Ess. succini, pimp. alb. chaccarill. & Spir. Sal. ammoniac. præterea interponantur pulveres nitrosi & cinnabarini & nonnunquam exhibeatur Cort. chaccarill. interdum convenit miscela Ess. Millefol. pim. alb. chaccaril. & Spir. C. C. quibus præmissis nonnunquam exhibeantur tonica, velut Croc. mart. cachect. Zwelferi, antim. diaph. martial. Ludovic. Tinct. mart. tartaris. Tinct. corallor. spec. de hyacinth. cavendum tamen est, ne præmature fluor albus supprimatur, alias suspecti & quandoque periculosi consequuntur affectus: ita etiam ad cohibendum hunc fluxum trochisc. de carabe conferunt: antequam vero hic fluxus cohibeatur, bene præparandum est corpus & motus sufficienter temperandi sunt.

§. VII. Præmissis evacuantibus & temperantibus locum etiam habent infessus & suffitus discutientes atque nervini, sed non nimis frequenter usurpandi: quid quod corpore sufficienter præparato, temperatæ thermæ usu externo conducunt: alias etiam interne decocta resolventia in usum vocari possunt: an urtica mortua, fl. albo, rosmarin. pulegium, abrotanum in hoc affectu specificam virtutem habeant, nondum sufficienter experientia comprobavit: interim admodum necesse est, quo cum hac cura jungatur diæta temperata, mollis, sufficienter aromatica; potus sit sufficiens, motus corporis conveniens: animus sit moderatus & a libidine liber: multum juvat matrimonium, conducit etiam peregrinatio & aëris mutatio: frigus internum & externum nocet, calor proficit: aer etiam seligatur purus & temperatus.

CAPUT XX.

DE

LUE VENEREA.

§. I.

AD maiorem nunc inquinamenti venerei statum progredior, qui in eo consistit, quando hoc contagium in universum reliquum corpus sese disseminat & noxam suam latius diffundit, inde evenit, ut hic affectus gravior & contumacior evadat, proptereaque neque tam facile, neque tam cito extirpari queat: subinde sciendum est, quod hoc malum suos diversos gradus habeat, secundum quam diversitatem etiam medendi methodus discrepat: siquidem in mitiori gradu inquinamentum venereum adhuc in humoribus subsistit, in graviore vero atque acerbiori in partes solidas insinuat & iisdem damnum suum infert: exinde facile colligere licet, quam difficile opus sit, hoc subtile & activum contagium, tam ex universa humorum massa, quam e partibus porosis educere velle: ad minimum id quilibet judicare potest, quod talis labor minime tam prompte succedat, unde etiam vicissim precipitari neque potest, neque debet, ni hoc malum repente in pravam statum degenerare debeat: proinde etiam notare convenit, quod hoc inquinamentum singulari activitate præditum sit, qua non modo indies intimiores & firmiores radices capessit, sed & subinde in maiorem contumaciam progreditur: quibus circumstantiis ita cognitis, prudens artifex specialem suam therapiam accommodare debet.

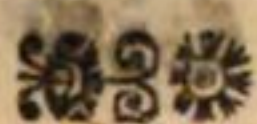
§. II. Præterea multum ad usum practicum contribuit sufficiens notitia & exploratio subjectorum, quo sexu, temperamento, ætate, virium gradu, &c: prædita sint & an secundum harum circumstantiarum conditionem solennes & efficaces quasdam medicationes perferre queant: & quemadmodum ad hujus mali curam vulgo remedia intimioris & majoris efficaciae adhibentur, hinc prudentia opus est, ne talia medicamina indiscretim offerantur: neque etiam tota cura nimis fugitive tractanda est, alias seminum quoddam de hoc contagio venereo remanet, quod facile denuo exardescit & novam noxam parit: multum tamen interdum impedit salutarem hujus mali medicationem, multiplex & numerosus ille apparatus artificiorum, quæ vulgo huic labi opponuntur, unde variæ novæ methodi circumferuntur, quæ publicum adhuc

applausum expectant: eaque propter etiam contingit, ut ob multiplicem, variabilem & fugitivam curationem ut plurimum aliam, rarius sinceram faciem hic affectus induat: neque etiam illa seductio approbanda est, dum hoc malum ut plurimum refractarium existit, quando quisquam illud cum audacia & vehementia profligare fuscipit: quam rectius in mediocritate cura hujus affectus consistere debet, ut nihil audacter, nihil timide, nihil negligenter administretur.

§. III. Et quoniam hujus mali cura variis offensionibus obnoxia est, propterea cavendum est: 1) a nimis impetuosus & frequentibus evacuationibus alvinis: 2) a negligentiori repurgatione primarum regionum: 3) a præmatura, nimis præcipitata & insufficienti salivatione: 4) a medicamentis suspectis & corrosivis mercurialibus: 5) a nimis vehemente commotione humorum, tanto magis in plethoricis: 6) ab indiscreto usu balsamicorum acrium exoticorum: 7) a medicamentis nimis calefacientibus & concentratis: 8) a nimis æstuoso & refrigerante regimine: 9) a promiscuo usu lignosorum antivenereorum, imprimis acrium: 10) ab indifferenti & copioso sulphuratorum internorum usu: 11) ab incrassantibus remediis: 12) a sudatione cum eximia humorum commotione procedente: 13) a negligentiori promotione, aut perturbatione actuali ordinariarum evacuationum: 14) ab antiscorbuticorum communi usu: 15) a sanguinis indiscreta artificiali subtractione: 16) a virium languentium & deficientium majori offensione: 17) a medicamentis cupreis: 18) ab adstringentibus medicamentis: 19) a nimis prodiga & confusa remediorum oblatione: 20) ab inconvenienti regimine & diætâ: reliquæ cautelæ, quæ seorsim circa congruam salivationis administrationem observandæ sunt, in Therapia generali commendatæ prostant, ubi speciali capite de salivatione actum fuit.

§. IV. Specialis Therapia Luei venereæ differt quoad gradum hujus mali: in genere ad quamcunque curam hujus affectus requiritur iusta corporis præparatio, in qua per initia primæ regiones ab impuritatibus liberari debent, per illa laxantia & evacuantia, quæ superius in virulenti seminis fluxus explicatione allegata sunt: in quali casu aliis laxantibus modica quantitas mercurii dulcis genuini commisceri potest: deinde prospiciendum est, quo superficies corporis recte pervia evadat, ne maxime necessariam excretionem in hoc malo suspecta peripheriæ corporis strictura impediat: qua præparatione positive instituta, deinde ipsa propria & specialis cura hujus mali fuscipienda est, ita quidem ne e diætâ & regimine talia offendicula accidant, quæ reliquum curæ salutarem successum premunt.

§. V. Quando itaque inquinamentum adhuc mitius est & in humorum massa delitescit, tunc convenit per modestam & repetitam sudationem
hoc

hoc contagium eliminare, magis vero in hoc gradu decocta lignosa, quam remedia essentificata exhibere confert, quæ posteriora superfluas commotiones sanguinis excitant: decocta etiam magis dilutiora, quam saturatiora profunt: cavendum tamen est, ne sint nimis aquosa, alias diarrhoeas, flatulentias, cardiacas & colicas molestias causantur: & in horum decoctorum preparatione providendum est, ne pro subjectis calidioribus acriores species seligantur: parentur talia decocta e radic. Scorzon. pimp. alb. chin. Sarsapar. bardan. apii, liquirit. herb. scord. Saponar. fumar. Lign. Gvajac. Sassafr. Junip. Santal. citrin. Cort. Citr. Cinnam. passul. Maj. Sem. fœnic. anis. carv. quale decoctum mane & vespere exhibeatur & regimen modeste diaphoreticum conjungatur: profunt etiam sudationes in balneo sicco institutæ, sed ubique cum moderamine dirigendæ: interdum interponere convenit Essentiam pimp. alb. bene saturatam, aut sub miscela Ess. Succini: repetantur aliquando laxationes: interdum exhibeatur miscela ex Tinct. antim. acr. & Ess. Succin. parata, quæ Essentiæ spirituosæ non nimis frequenter, neque nimis largiter offerri debent.

§. VI. Quod si hujus Luei gradus major fuerit, ubi contagium venericum solidis partibus nunc inhæret & varias ulcerationes & intumescencias suspectas causatur, ibi efficacius auxilium applicandum est: quo loco atque tempore salivatio debito ordine & sufficienti gradu administranda, servatis illis cautelis & methodis, quæ in Therapia propositæ sunt: illud unicum de hac salivatione iterata vice monere lubet, quo sufficienter celebretur, alias non modo nihil utilitatis affert, sed & malum magis corrumpit: sub hac salivatione præstat sedulo præcavere, ne fauces inflammentur, ne alvus obstruatur, ne primæ regiones inquinentur, ne transpiratio insensibilis opprimatur, ne ptyalismus nimium urgeatur: quin potius confert, quo interdum decocta lignosa exhibeantur & moderata diaphoresis instituatur: ita eveniet, ut sub justa administratione salivationis & applicatione justæ regiminis varia gravia symptomata evitentur: dereliquo brevibus moneo, quod alia arcana in hoc malo passim commendata adhuc uberiori approbatione indigeant, quod præcipue valet de famosis illis diaphoreticis mercuriis, qui ut plurimum nihil aliud sunt, quam mercuriale præcipitatum & edulcoratum sedimentum, de quibus arcanis communiter plus promittitur, quam præstatur: quod denique symptomata attinet, quæ huic malo se associant, velut cephalalgiam veneream, ulcerationem veneream alvi fluxus, tumores, scabiem &c: tunc illorum tum in præsentî practica tractatione, tum in Therapia & chirurgia sufficiens mentio facta fuit, quare illorum commemorationi hoc loco inhære non placet.

CAPUT XXI.

DE

SCORBUTO.

§. I.

INter illos affectus, qui in communi Pathologia valde cogniti, sed in nostris regionibus raro obvii, attamen in triviali morborum accusatione in schola medica perquam usitati sunt, primarium locum obtinet Scorbutus, adeo ut vix imperitus balneator & vetula nasutior reperiatur, quibus Scorbuti appellatio incognita est: haud vero hoc loco de abusiva tali accusatione sermo mihi est, sed de affectu ipso verba facere lubet; unde brevibus indicabo quænam medendi methodus eidem ita applicanda sit, ut genuinis suis causis competat: ubi tamen non possum non, quin illam cautelam singulari studio adhuc inculcem, ne hæc methodus in illis casibus adhibeatur, ubi nullus scorbutus adest, sed tantum ex falsa opinione præsupponitur; alias remedia scorbutum profligantia ejus activitatis sunt, ut facile alios sensibiles affectus exacerbent, quod præcipue valet de affectu hypochondriaco, splenetico, de anomaliis hæmorrhoidalibus & similibus aliis morbis, qui in communi pathologia multis ambiguitatibus obnoxii sunt.

§. II. Quo itaque hic ominosus affectus legitime curetur, præstat ante omnia illius indolem genuinam nosse: de hac vero sciendum est, quod eximia morbidæ afflictionis complicatio in Scorbuto occurrat; quare partim hic affectus tam intimas radices habet, partim non tam cito atque facile emendari & curari potest: frustra itaque illius cura urgetur, aut præcipitatur, quin rectius convenit illam cum maximo moderamine & singulari continentia exercere: malum enim in scorbuto & illud quidem radicale & fundamentale est quadruplex: primo enim urget sanguinis molesta plenitudo: deinde affligit suspecta humorum spissitudo: porro adest abundantia seri acrioris & denique concurrunt mala reliqui aquosi seri mixtio cum massa sanguinis: & huic multiplicato malo condigne in hoc affectu subvenire convenit: quod negotium, quia vix tam confestim ad salutarem effectum promoveri potest, hinc patientia & dexteritate opus est, minime vero consultum est in tam intricato & multiplicato malo temeritati studere, sed omnia officia prudenter & temperanter administrare expediet; imprimis etiam confert in hoc affectu bene annotare con-

cur-

curfus hæmorrhagicos, anomalias hæmorrhagicas, præcipue hæmorrhoidales, quo illis tempeſtively convenientem operam adhibere poſſit peritus artifex: neque etiam denique illæ cauſæ prætervidendæ ſunt, e quibus tale malum ortum ſuum traxit, quo iisdem attentus medicus conveniens conſilium & auxilium ferre queat.

§. III. In Cura Scorbuti rite exercenda cavendum eſt 1) ab indiſcreto vomitoriorum uſu: 2) a poſitivis purgationibus & alvi ſenſibilibus ſtimulationibus: 3) a nimis frequenti alia artificioſa alvi provocatione: 4) ab inopportuna, aut confuſa & exceſſiva ſanguinis ſubtractione: 5) a diffuſis & impetuofis ſudationibus: 6) a medicamentis valde calefacientibus & humorum maſſam impellentibus: 7) a volatiliū remedium vulgari uſu, maxime quidem curatorio: 8) a communi martialium ordinatione, pro aperitivo ſcopo dicata: 9) ab aliis adſtringentibus medicamentis: 10) a nude alterantium remedium nimis diuturno uſu: 11) ab ordinariarum evacuationum negligentiori promotione: 12) a negligentiori ſanguinis ventilatione: 13) a copioſo abſorbentium uſu: 14) a negligentiori conciliatione & tractatione prægreſſarum ſalutarium ſpontanearum Hæmorrhagiarum: 15) a remediis baſſamicis acribus, putredini vulgo oppoſitis & quidem ab interno illorum uſu: 16) a remediis antivene-
reis: 17) a confuſo antiſcorbuticorum uſu: 18) a communi opiatorum uſu: 19) a ſymptomatum ſubitanea ſuppreſſione: 20) ab inconvenienti diætâ & regimine.

§. IV. Specialis Scorbuti Cura hiſce indicationibus medicis nititur: 1) ut corpus ad ſpecialem curam rite præparetur: 2) ut humores ſpiſſiores legitime reſolvantur: 3) ut impuritates ſcorbuticæ recte evacuentur: 4) ut ſymptomata urgentia & principalia mitigentur: 5) ut partes affectæ iterum ſufficienter roborentur: 6) ut debita præſervatio ordinetur: ſingulæ vero hæ indicationes non modo ſecundum ordinem talem præſcriptum, ſed & cum aliquali conſtantia & continentia exercendæ ſunt, quoniam hoc malum minime facile aut cito extirpari poteſt.

§. V. Quoniam Scorbutici ob prægreſſum irregulare vitæ genus varias impuritates colligunt, quæ in ventriculo & reliquis primarum regionum partibus hærent, hinc ante omnia præſtat corpus ab iisdem repurgare, quo reliqua auxilia ad ſalutarem effectum pertingant: ob id proficit antea, ſi neceſſitas poſtulaverit & circumſtantiæ ſubjectorum permiferint, collectas cruditates e ventriculo ducere, per oblationem congrui vomitorii: licet alias emetica minime promiſcue ſcorbuticis ordinanda ſint: quapropter non niſi in ſubjectis robuſtioribus & viribus adhuc præſentibus, ut & initio affectus & quando cruditates tales adhuc in ventriculo adſunt, tale vomitorium admitto: quo loco
vel

vel decoctum fedi vermicularis ad aliquot uncias, vel rad. asari, commendo: ad repurgationem vero reliquarum primarum regionum conveniunt moderatæ evacuationes artificiosæ alvinæ, cum remediis Rhabarbarinis, Mannatis, Sennatis, Polypodiatis, Helleborinis, correctis Aloeticis, Agarico, Tartarificis & salibus absterfivis laxantibus, provocandæ; cavendo ne sensibilis stimulus committatur aut excretio talis cum impetu urgeatur, quoniam etiam scorbutici ut plurimum sanguinis abundantia laborant, imo quoniam,urgens spissitudo sanguinis aliter attenuari vix potest, nisi antea conveniens spatium in corpore subministratur, hinc eximiam utilitatem pro reliqua cura rite & efficaciter administranda habet Venæ Sectio, præservatorio scopo in pede celebranda: quidquod subinde singularem utilitatem in subjectis hæmorrhoidariis habet subordinata applicatio hirudinum ad loca hæmorrhoidalia: quibus singulis adminiculis præparatio corporis ad reliquam curam efficaciter absolvendam, perficiatur.

§. VI. Proximus ad Curam Scorbuti pertinent debita & sufficiens sanguinis attenuatio, resolutio & dilutio, nec non feri acrioris absterfio, atque temperatio: e simplicioribus auxiliis convenit potus sufficiens, sed temperatus dilutus, neque valde saturatus, ut & jusecula dilutiora gelatinosa atque decocta et infusa aquosa calide paranda e radicibus Cichorii, Scorzonæræ, Apii, Taraxaci, Herb. Veronicæ, Scordii, Capilli veneris, Foeniculi, Cortice Citri, Cinnamomi, Semine Carvi, Baccis Lauri, Hord. excort. Pass. Maj. deinde etiam conducit sufficiens motus corporis, maxime vero per labores & exercitationes corporis perficiendus: ex artificiosis & pharmaceuticis adminiculis talia conducunt quæ intimius & efficacius, imo specialiori effectu resolvunt & ferum acre colliquant, e quibus seorsim hoc loco commendo Rad. pimp. alb. helen. ari. vincetox. imperatoriæ, caryophyllatæ, angel. gent. rub. galangæ, Cichor. Tarax. Scorzonæræ: specialius profunt usu maxime diætetico Raphanus, Armoracia, Nasturtium, Cochlearia, Synapi, Eruca, piper, Zingiber & extra hunc usum diæteticum profunt Fumaria, Beccabunga, Trifolium fibrinum, Centaurium min. Card. benedict. Thlaspium, Piperitis, Cap. ven. Ruta: quo refero herbas acidulas, temperata tamen quantitate, ne suspectam incrasationem causentur admiscendas: singulari ratione in hoc affectu confert Cochlearia tam in substantia quam in succo assumenda, hinc etiam in hoc affectu proficit syrupus Foresti Sceletyrbicus: e reliquis speciebus parari possunt infusa, decocta, extracta, succi, quales formulæ pro diversa subjectorum ratione & constitutione adhiberi debent: præterea etiam cum hisce remediis talis selectus instituendus est, ut in subjectis calidioribus & activioribus temperatiora remedia adhibeantur, in reliquis vero efficaciora ordinentur.

§. VII.

§. VII. Quando itaque tali ratione & sufficienti quidem tenore & gradu resolutio & absterfio impuritatum perficitur, tunc etiam confert easdem heterogeneousitates & quantitate sufficienti & e loco convenienti evacuare; ob id sub cura confert interdum moderatas laxationes repetere, quæ vel cum infusis vinosis, vel cum pilulis modice aloeticis & hellebor. additis extractis amaris & gum. ammoniac. galb. sagap. myrrha, perficiendæ: quo loco etiam singularem laudem merentur pil. Stahlianæ et Becherianæ; sicut nonnunquam pauca grana extracti Panchymag. Croll. exhiberi possunt: deinde convenit feri excretionem per urinam promovere, pro quo scopo salia digestiva solubilia, nec non ipsum Nitrum, ut & temperatus usus acidulorum remediorum, nec non Raphanacea conferunt, conjuncto sufficienti interna corporis humectatione: denique etiam cura habenda est, quo per moderatam diaphoresin serum subtile eliminetur, quæ excretio tamen minime cum impetu urgenda est, unde rectius lenior methodus & regiminis ratio præferri debet: pro hac evacuatione invitanda conducunt Essentiæ pimp. albæ, ari, Vincetoxici, Fumariæ, aut decocta superius commendata: Præterea maxime convenit regimen modeste calidum constanter conjungere, quo transpiratio facile procedat & peripheria corporis semper aperta maneat.

§. VIII. Porro in præsentis morbi cura ratio habenda est Symptomatum concurrentium & urgentium; inter illa vero maxime affligunt spasmodicæ stricture, tum in externo, tum interno corpore succedentes, quibus opponi possunt pulveres antispasmodici nitrosi cinnabarini; sicut pro sedativo scopo interdum cort. Chaccarill. exhiberi potest: pro mitigandis spasmis Venam Portæ affligentibus confert mixtura ex essentia millefol. gent. rub. chaccarill. & fumar. parata: quando in hoc affectu tam orgasticæ, quam febriles commotiones urgent, tunc pro illis tranquillandis, conducunt pulveres nitrosi, aut oculi cancerorum citrati cum additamento corall. rub. &c. Quando alvi adstrictio urget, adeoque affectum acerbiorum reddit, tunc conveniunt clysteres lenientes & modeste roborantes; quod si vero molestæ & torminosæ diarrhææ irruant, tunc easdem subito compescere minime convenit, sed potius ordinari debent pulveres temperantes nitrosi digestivi, Essentiæ temperatæ carminativæ & cortex chaccarill. conjunctis pil. polychrestis Stahlianis vel Becherianis: quando Hæmorrhagiæ quædam suspectæ concurrunt, tunc conferunt prædicta nitrosa cinnabarina, nec non interna diluentia, lenientia, gelatinosa decocta e rad. Cichor. Scorzon. apii hord. ex cotr. Veron. pass. maj. C. C. rasp. floribus chamomill. & papav. rhæados parata, addito tantillo nitri: vel pro cohibitione urgentium talium Hæmorrhagiarum convenit pulvis e speciebus de Hyacintho, oculis cancr. citratis et Massa pilularum de Cynogl. paratus; denique pro

eodem symptomate conferunt frictiones extremitatum, pediluvia & modestæ laxationes: quando stases & maculæ superficiales occurrunt, tunc eadem minime subito repellendæ sunt, sed rectius resolvi debent per camphorata, specialius vero per applicationem herbarum recentium Cochleariæ, Beccabungæ, Nasturt. Sedi Vermicularis, contusarum: interne conferunt essentiæ superius recensitæ resolventes & discutientes cum decocto e rad. scorzon. apii pimp. alb. vincetox. sarsaparill. herb. scord. veron. fumaris, capil. vener. flor. chamomil. samb. acaciarum, sem. fœnicul. carvi bac. laur. cortice citri, Cinnam. pass. majoribus & C. C. rasp. parato. Quando denique Lipothymia cum hoc affectu concursant, tunc ad easdem minime subtilia & volatilia remedia pro odore conveniunt, sed potius temperata, velut sunt aquæ nervinæ, quibus cum conjungi possunt frictiones extremitatum.

§. IX. Quando hæ indicationes sufficienter administratæ sunt, tunc si præsens affectus mitior comparuerit, eo cura est applicanda, quo viscera, quæ hætenus laborarunt, iterum debite roborentur, qualis roboratio vel cum diæticis, vel cum pharmaceuticis peragi potest: e priorum classe confert modestus usus aromaticorum, quo juscula vinosa aromatisata refero: huc etiam spectant juscula gallinacea aromatisata & gelatinæ cum passulis, amygd. dulc. citro & Cinamom. mixta; e pharmaceuticorum classe conducunt partim tonica & quidem selecta martialia, velut Croc. Mart. Ant. Stahlii, Croc. Mart. Cachect. Zwelf. Ant. diaph. Mart. Ludov. Tinct. Mart. tart. Tart. vitriol Mart. tinct. Mart. c. fuc. pom. nec non mixtura nostra roborans, sæpissime nominata: sub horum roborantium & quidem posterioris classis medicamentorum usu conjungi debet sufficiens potus & motus, deinde etiam præcavendum est ne alvus adstringatur.

§. X. Quando itaque talis affectus sufficienter curatus fuit, tunc conveniens præservatio ordinanda est; hæc in eo consistit, ut ordinariæ evacuationes quælibet rite continuent: deinde profunt præservatoriæ laxationes, Venæ Sectiones & in aptis subjectis hirudinum applicationes ad hæmorrhoidalia loca: porro diæta sit mollis, liquida, modeste aromatisata, nocent enim cibi duri, spissi, frigidi & impuri: sub diæta conducunt illæ substantiæ resolventes, quarum superius mentio facta fuit; potus sufficiens & motus atque labores corporis constantes & convenientes sunt eximium scorbuticorum auxilium: aer adhibeatur temperatus, purus, serenus, a nimia frigiditate & humiditate alienus; plus enim calor proficit: denique etiam præservatoriis usibus relinqui possunt balnea, tam domestica, quam thermarum & acidularum moderatus usus; quæ singula auxilia cum constantia quadam & ordine justo adhibenda sunt.

SECTIO IX.

DE

FEBRIBUS IN GENERE.

§. I.

Sequitur in ordine celebris & eximiae dignitatis tractatio de Febris, quam in generali consideratione praemittam, donec diversas Februm species seorsim explicem; meretur vero haec disquisitio eo majorem attentionem, quoniam in experientia medica Febres frequentissimum morbum constituunt, dein quia pluribus speciebus in Historia Practica sese prodit & quia denique in Therapia Februm tam magnus dissensus vulgo occurrit, ita ut difficile videatur optima maximeque secuta auxilia feligere, praepriis cum tam multiplex atque speciosus apparatus remediorum, ita dictorum antifebrilium, animum facile distrahere & confundere possit.

Conf. Stablii Disp. de Febris in genere.

§. II. Quando curatius verum genium Febris, legitime decurrentis, observamus, tuncprehendimus, quod ipsa Febris sit solennis & exquisita quaedam Therapia, qua mediante natura humana praecipit quoddam, aut fonticum periculum corpori imminens, extraordinaria activitate, assiduitate & dexteritate avertere & solennibus quibusdam excretionibus sanitatem labefactam in pristinam integritatem restituere conatur; quare non melius, sincerius & efficacius febris decurrit, quam si natura, sibi relicta, eandem legitime absolvit, cum vicissim artis concursus non tam liberum, securum & sincerum successum & effectum salutarem promittat; proptereaque sanitas quae Febrem a sola natura absolutam sequitur, longe firmior & praestantior est, quam quae artificiosa methodo iterum restaurata est.

§. III. Temerarium itaque conamen esset, si artifex illud officium suum esse reputaverit, quod Febrem omnibus viribus fuget atque supprimat, quod idem esset ac naturam necessariis & salutaribus illis armis spoliare, quibus contra praesens periculum rationabili atque consulto proposito & directorio pugnat; quapropter mirum non est, si oppressa febre materia peccans non modo in corpore remanet, sed etiam ita sui juris evadit, quo hominem interimat, cum vicissim nihil turbata febre hac methodo omnis noxa expugnata fuisset; quapropter omnis ille conatus artificiosus indoli Febris repugnat, qui

motus febriles vel turbat, vel exacerbat, vel suffocat; qualia offendicula in praxi medica non æque raro occurrere videntur.

§. IV. Et cum Febris minime crasso & crudo quodam modo protumultuario & confuso adeoque etiam pernicioso actu agnoscenda sit, ita tanto magis convenit illius ordinem atque justum successum annotare, imprimis vero attente observare, quibus effectibus sua sponte cum salute excurrat, quam ingenuam methodum deinde artifex solícite imitari debet, sic habebit cynosuram rationalis Therapiæ, quo in tam delicato affectu omnia *κατὰ τάξιν* perficiat, cum ipsa febris in pulchro & laudabili ordine decurrat, qui quo magis ab accidentalibus confusionibus præservatur, eo citius atque certius salutem affert.

§. V. Omnis Febris terminatur in excretionem, quapropter vi vocis actum solennem purgatorium indicat, per quem corpus a causa nociva liberatur, quæ non modo subjugatur, ne tam velocem noxam exferat, sed & denique eliminatur, ne corpus amplius offendant: quæcunque itaque Febris sine sufficienti evacuatione decurrit, illa non benigne, neque genuine excurrit, sed vel cito patientem jugulat, vel repentinam & periculofam recidivam patitur, vel in ominosas morbidas & simul chronicas consecutiones degenerat, adeoque finitimum eventum nanciscitur, quem tamen frustra illi, quibus febris absolute præternaturale pathema est, cum essentialibus Febris circumstantiis atque requisitis confundunt.

§. VI. Sed quoniam ferme omnes excretiones prævia legitima materiarum præparatione, videlicet secesione, involutione & secretionem nituntur, ita in omni Febre absolute necessaria est præcedens causæ febrilis præparatio, quo posthac commode re- & emoveri queat; hinc febres sibi relictæ & legitime decurrentes minime præmaturas excretionem inferunt, sed coctionem materiæ præmittunt; ob id etiam medicus cocta movere debet & non cruda; error itaque est, non facile excusandus, quando mox in initiis febrium evacuationes impelluntur; hinc & secesioni & secretioni & excretioni conveniens tempus relinquendum est, neque artifex quicquam præmature aut præpostere committat.

§. VII. Maximum momentum, quod in Febrium salutari indole attempta disquisitione indiget, est opportunitas temporis, quoniam omnes salutare actus & effectus febriles non ita confestim decurrere possunt, siquidem sub diverso temporis gradu in variis febrium speciebus natura humana salutare fines assequitur, propterea etiam secundum justum talem temporis ordinem functiones suas distinguit, id quod abunde testantur accuratiores considerationes Periodi, Typi, Paroxysmi & Criseos febrilis: hæc ipsa vero digna & celebris

febris circumstantia ab artifice magna cum sollicitudine & dexteritate & observanda & imitanda est, ne in ulla febre inopportuna quædam Therapia exerceatur, quæ graviter turbabit febrem & salutarem eventum intercipient atque impediet.

§. VIII. Ipsa hæc opportunitas temporis est principale adminiculum, quo motus febriles ad salutarem finem pertingant, quando antea accidentalialia incommoda removentur, deinde organa necessaria juste aptantur, porro materia peccans a pristino nexu & coalitu liberatur, proxime bene præparatur atque mobilis redditur, subinde justo tempore, congrua quantitate & necessaria constantia secernitur & seorsim colligitur, denique etiam justo motu & modo excernitur: quippe qui singuli actus in convenienti ordine adeoque idoneo tempore succedere debent, quem ordinem quo magis artifex servabit, eo melius ipsa febris excurrat.

Conf. Stahl. Diss. de Rationali Februm ratione.

§. IX. Sed cum Febris in se spectata augmentum motuum vitalium existat, dum extraordinaria hac ratione atque methodo suis viribus & sua activitate natura periculo præfenti resistit, ita inconsultum & temerarium artificis opus esset, quod artis nomine maxime indignum censeo, quando hi motus irritantur, exacerbantur & impelluntur, ubi denique omne nimium in vitium vertitur: quapropter minime huic methodo subscribo, quando per fortiores excretiones febres urgentur, cum vicissim constans experientia testetur, quod quælibet febris non melius atque securius excurrat, quam quæ moderatis motibus procedit: contrarium enim cum funesto aut æquivoco suo eventu satis cognitum est.

§. X. Tanto minus vero & Rationi & Experientiæ consonum est, quod per specifica & universalialia indiscretim omnes Febres percurari queant, cum satis constet, quod materia febrilis sit diversæ speciei, quod indoles Februm discrepent, quod excretiones febriles sint diversæ, quod Typi febriles variant, &c: quibus discretis respectibus Panaceæ tales non satisfacient; unde assero, quod nullum adhuc constet certum atque fidum antifebrile universale remedium, sed quod methodi medendi sint accommodandæ discrepantibus Februm genis atque speciebus & quod per tempora variantibus motuum Februm successibus varia convenientia auxilia offerenda sint.

§. XI. Multum omnino refert & subinde palmarium requisitum methodi Febris medendi est, quo auxilia ordinentur, ne contra febris ordinem impingant: ita enim perversa operatio esset, si artifex tunc excretionem urgere vellet, quando suis motibus, respectibus atque directoriis natura præparationi materiæ incumbit: quin rectius rationi sanæ & febris indoli consonum esset,

eo tempore excretionem adjuvare, facilitare, promovere, aut pro re nata provocare, quando materia ad evacuationem disposita est & ex parte ipsa natura ad talem exonerationem magis consentit: hinc illæ antipraxes, quando sub vigore æstus sudationes urgentur, aut quando in intermittentibus sub paroxysmo frigoris vomitus aut alvinæ excretiones commoventur, (quales evacuationes utplurimum finistre decurrunt) justam omnino censuram merentur.

§. XII. Præterea eximiam utilitatem in Therapia Febrium habet animadversio sufficientis illius activitatis spontaneæ, qua utitur natura pro præsentē damno averruncando: & in hac consideratione judicio opus est; hoc vicissim præsupponit justam cognitionem Febrium pathologicam, ut recte constet, ubi & quando natura suo officio rite defungitur: quod si itaque ex vero atque certo constiterit naturam sibi sufficere, tunc impudens & imprudens conamen esset, præter necessitatem artem iminiscere velle, quin longe consultius fuerit, tantum bono regimine succurrere, accidentia prava avertere, omnia positiva adminicula, tanto magis vero commoventia, seponere & lenissima methodo in tali statu uti: cum contra, si natura sufficienter operatur & artifex suos conatus atque stimulos conjungit, magnæ oppletiones, angustationes, excretionum oppresiones aut præcipitationes, inflammatoriæ & congestoriæ commotiones, mentis motiones, majores inquietudines & intensiores exæstuationes, quin denique funesti eventus superveniant.

§. XIII. Quemadmodum in evacuationis febrilis tractatione & directione nulla amethodia committenda est, ita vicissim abstinere debet rationalis & prudens artifex, ne in correctione materiæ febrilis nimis scrupulose & subtiliter speculetur & operetur, neve propterea *εὐκαρίαν* prætermittat & in otioso quodam labore diutius subsistat: hinc enim contingit, ut sub laborioso tali alteratorio actu excretiones turbentur & justus harum ordo pervertatur: suffecerit in tantum alterationem talem perfecisse, quo materia evacuanda legitimam suam mobilitatem nanciscatur: reliquæ vero specialissimæ physicæ qualitates & pathologiæ materiæ peccantis, utplurimum a vere medicis usibus atque respectibus animum detinent.

§. XIV. Eximium porro adminiculum therapeuticum est, si artifex se & excretiones non cogit, impellit, exstimulat, aut præcipitat, sed si partim præsentia partim imminētia impedimenta tempestive & modeste removet; si porro talia lenia subsidia affert, quæ utrumque actum levant, facilitant & leniter promovent, minime vero immoderate commovent: præterea non incon-sulta erit actio, si artifex materiam & causam febris ita dispositam invenit, ut sine damno atque periculo, aut etiam singulari incommodo eandem tempesti-

ve simul & semel subtrahere possit, ut illam non cum onere naturæ tractandam relinquat, v. g. si febris quædam propter sanguinis ubertatem molestam suscipitur, tunc tempestiva V Sio fundamentum totius reliquæ curæ est.

§. XV. Magna tamen circumspectio adhibenda est, ne relicta causa febrili, motus necessarii & ad salutarem finem directi extinguantur, qualis Therapia magis patientes occidit, quam reficit; imo ne quidem consultum est, præmature febrem interciperi & negligentiori regimine, aut inconvenientiori medicamine salutare evacuationes turbare & impedire, cum experientia doceat, quod ob excretionum essentialium largiorem successum febricitantes vix succumbant, sed ob harum evacuationum defectivum, aut inordinatum decursum plurimi pereant, quotquot sub febre delinqvunt atque moriuntur.

§. XVI. Maxime etiam confert, quo in rationali & salutari Febrium Therapia exacte veræ & genuinæ Febrium species constent, ne confusa inde emergat methodus: quid enim familiarius est, quam in communi praxi febres malignas profligare; cum multæ pro malignis æstimentur & tractentur, quæ nihil quicquam malignitatis continent; quid communius est, quam febres ex ventriculo extorquere, quas juxta placita Helmontiana vulgo vocant *ein Magen-Fieber*, in quibus si cura ad ventriculum dirigitur, penitus febrilis typus confunditur: & hæ sunt tales febrium species, quæ sæpe ignorantiam artificis celare & obtegere debent, etenim si qua febris, quoad indolem suam non statim patet, tunc mox accusatur, vel malignitas, vel ventriculus, vel catarrhus: & ne nihil egisse videatur, ordinatur interdum simplicissimus pulvis terreus, qualis in omnibus febribus sine noxa adhiberi potest: pejus vero cedit negotium, si mox calida antidotalia, anticatarrhalia, aut stomachica ingeruntur.

§. XVII. Arcani instar in Therapia Febrium inservit congruum Regimen, quod sicut toti Febris decursui eximie quadrat, ita seorsim speciales febriles actus & effectus salutare allevat, dum rationem temporis bene observat, adeoque secesioni & præparationi, nec non secretioni materiæ febrilis congruam moram conciliat; maxime vero excretiones opportunas atque sufficientes adjuvat: vicissim omnes has evacuationes graviter turbare potest; quemadmodum incongruum regimen exanthematum maturas expuliones impedit, aut expulsiorem exanthematum febrilium retropulsionem accelerat, sudores necessarios supprimit, vomitus & Diarrhoeas exacerbat, Hæmorrhagias turbat & ad periculosissima symptomata disponit: hinc non modo febricitantes non melius, efficacius, citius, certius atque firmiter restituuntur, quam mediante bono regimine, sed & multi in pristinam sanitatem solo tali regimine transferuntur.

§. XVIII.

§. XVIII. Speciosa illa methodus, quæ vulgo famoso titulo & prodigiosis promissionibus ad curam Februm commendatur, haud ita ingenua atque probata est neque suis promissionibus dignam se præstitit: est vero illa, quando per alexipharmaca, antidotalia, diaphoretica, bezoardica, cardiaca, cordialia, alexicaco-cardiaca & sudorifera, magni nominis & ominis, magni inventoris, magnæ estimationis, magnæ fiduciæ, magni pretii, febres tractantur, quando aquosi sudores urgentur, quando calida regimina conferuntur, quando potus sufficiens denegatur, ne juxta credulorum & præjudicantium styllum febris nutrimentum acquirat: inde sane contingit, ut juxta talem modum admodum solícite tractati febricitantes, eo citius e manibus artificis per extemporaneam mortem emergant: imo hinc est, cur extra contagiosas febres, illi maturius succumbant, quibus talia auxilia laudabili industria adhibita fuerunt, quam quibus præter lenissimum regimen nihil speciosi & prodigiosi ordinatum fuit.

§. XIX. Pesfima maximeque iniqua, nec non a ratione aliena illa est Therapia, quæ tantum evidentibus pathematibus & symptomatibus febrilibus leniendis & demulcendis intenta est; & hæc nulla alia quam superficialia & palliativa existit: quisquis vero febrem e fundamento curare cogitat, ille magis evacuationibus dirigendis, sublevandis & promovendis operam dare, minime tamen primario quodam studio atque conatu symptomata anxie profligare debet; quo plus enim curæ, laboris & temporis illis impenditur, eo plus fundamentalis Therapiæ subtrahitur: exinde liquet quod verum fundamentum hujus Therapiæ non consistat in cura caloris, frigoris, capitis doloris, inappetentiæ, vigiliarum, debilitatis &c: singula enim symptomata vel sua sponte emendantur & leniuntur, si cura e fundamento rite procedit.

§. XX. Præterea multum omnino refert evacuationes febriles secundum diversas Februm species rite discernere, ne essentielles & accidentales circumstantiæ inter se ludicre confundantur, neve proinde priores negligentius tractentur, posteriores vero immoderatus urgeantur, quæ discretio e justa Februm pathologica notitia haurienda est: neque etiam negare possum, quod sub minus legitimo Febris decursu natura interdum vel sua sponte secundariis & accidentalibus evacuationibus inducendis & continuandis incumbat, vel per artificia & incongrua regimina eo seducatur: unde ex Historia Practica liquet, quid inopportunæ VSnæ valeant, ad inferenda molimina hæmorrhagica, quid vel nimis frigida, vel nimis multa potulenta contribuant ad dejectiones vomibundas & commotiones alvinas: &c:

§. XXI. Sed ne nimis diu in talibus generalibus, sed subinde etiam fundamentalibus observationibus pathologico-practicis subsistam, mox subjungam

jungam generales cautelas Practicas, quæ ad Therapiam Februm spectant:
 nocent 1) V Snes, ubi nulla plethora urget & turgent: 2) nocent etiam eadem
 vel serius institutæ, vel nimis parcæ, 3) nocent Vomitus artificiales, ubi nulla
 causa in ventriculo hæret & ubi materia est immobilis, imo ubi sua sponte na-
 tura ad vomitum inclinatur: 4) nocent commotiones alvi sensibiles, maxime in
 malignis febribus, aut inopportuno tempore: 5) nocent præmaturæ commo-
 tiones & provocationes sudorum; imprimis nocent 6) sudores aquosi per arti-
 ficia excitati: 7) obsunt regimina anxiosa & æstuosa: obsunt 8) omnia remedia
 impellentia, calida, acrida, concentrata, spirituoosa, volatilia: 9) obsunt omnia
 regimina & medicamina refrigerantia, laxiora & negligentiora: obsunt 10) et-
 iam actuales ordinariarum evacuationum obstructions, indoli febris repu-
 gnantes: 11) pernicioosa sunt omnia communia narcotica medicamenta, impri-
 mis in febribus sensibilitate sua valde distinctis: 12) officit nuda symptomatum
 complacatio & palliatio, quando radix & causa febris negligitur: 13) damnan-
 da est subtractio necessariæ humorum & viarum dilutionis: 14) fugienda sunt
 adstringentia, quæ excretiones salutares vel supprimunt, vel turbant: 15) se-
 ponantur vulgata & famosa febrifuga, quæ non ita divina sunt, uti vulgo de-
 clamantur, eo magis vero omittantur, quando causa febris nondum evacuata
 est, quando artifices alias illorum applicationem non bene intelligunt: 16) ab-
 sint communia nervina, viribus restituendis, curatorio scopo oblata, qualia
 ut plurimum calidioris indolis sunt: 17) nocent confusæ evacuationum febrilium
 excitationes, imprimis sub vigore æstus febrilis: 18) nocent nimis acceleratæ re-
 mediorum diversorum & multiplicium effectuum ingestiones: 19) nocent o-
 mnia experimenta, quæ sub vigore febris instituuntur, per polychresta, pana-
 ceas, universalia, mumialia &c; quæ ut plurimum legitimam febrem per-
 vertunt, aut anomaliam eo facilius ad periculosum eventum promovent: 20)
 nocent immodicæ sanguinis & materiæ peccantis incrassationes & constrictiones:
 21) neque ulla externa subsidia suppetunt, quibuscum causa febrilis sub-
 jugari possit: 22) nocent composita, quæ constant ex subjectis diversi, perversi
 & haud convenientis effectus, qualia sunt famosa theriacalia & quotquot alia e
 speciebus commoventibus, sed simul sedantibus & adstringentibus constant:
 23) maxime etiam nocent simultaneæ evacuationum provocationes artificiales
 & denique 24) nocent variantes methodi, quæ simul in una eademque febre
 applicantur: hinc febricitantes, quotquot vitam suam amant, habent, quo ca-
 veant a convocatione multorum medicorum & obstinatorum & sententiis con-
 trariorum; & hæ singulæ principales cautelæ sunt, quæ in generali Februm
 Therapia notari debent.

§. XXII. Nunc seorsim significabo, quæ cautela, prudentia & dexteritas circa universalium usum in Febrium Therapia adhibenda sit; & ita in Medicina Practica vulgo V Snes commendantur, tanquam universale auxilium, quo quidam vel causam febris, vel illius impetum præoccupare promittunt atque contendunt: sed cum plurimæ febres non tam quantitati sanguinis abundantia oppositæ sint, ita in plurimis V. Sio minime directe & essentialiter competit: quando vero plethora principalis alicujus Febris causa existit, tunc V. Sio sufficiens minime tamen parca, neque etiam excessiva in primo vel altero agrotationis die concedi potest: providendo quo deinde regimina & medicamina temperata subjungantur, quæ placidam diaphoresin promovent.

Conf. Stahl's Disp. de V. Sne in febribus acutis.

§. XXIII. In malignis febribus V Sio curatorio scopo minime concedenda est: quando vero in reliquis febribus hæ circumstantiæ defunt, ut primo plethora eximia adsit, quæ deinde variis commotionibus antehac facile obnoxia fuit, nec non proxime ante febris invasionem valde agitata est, ut porro febricitantes antehac & frequentibus & facilibus & liberalibus Hæmorrhagiis expositi fuerint, ut mox in primis febris initiis graves spumefactoriæ sanguinis commotiones concurrant, tunc non convenit venam secare: hæ enim circumstantiæ admittunt in aliis febribus V. Snem: qua celebrata cura adhibenda est, quo successive temperatæ diaphoreses decurrant: refrigerantia vero & regimina & medicamina sedula evitanda sunt, sicut etiam valde calida auxilia in tali statu excludi debent: de qua consideratione actum fuit in Therapia, ubi discursus de V. Snis usu in febribus occurrit.

§. XXIV. Deinde multis in usu est in primis Febrium initiis Vomitoria ordinare & quidem in malignis æque atque benignis febribus: sed multa circumspeditione opus est circa illorum usum: minime ita indiscretim eadem admitti possunt, cum in plurimis subjectis magis noceant, quam profint, præcipue vero in subjectis sensibilibus admodumque plethoricis: quando tamen subjecta durioris & robustioris indolis sunt & antehac in irregulari diæta & vitæ genere constituta fuere, ut juste præsumere liceat, multam impuriore saburræ colluviem in ventriculo adesse, tunc licet lenem stimulum emeticum adhibere: qualis Therapia præcipue in medicina castrensi locum invenit: providendum tamen est, ne antea in ventriculo, aut connexo intestino duodeno inflammatio adsit aut immineat, alias in tali statu eximie nocent quælibet vomitoria.

§. XXV. Positivæ Purgationes in nulla Febre securæ, utiles & necessariae sunt, minime omnium in maligna; insolita contra & indoli febris non conveniens alvi obstructio in omni Febre incommoda & nociva est, unde re-

atius

Etius conducit, quo alvus iuxta sua libertate gaudeat, proptereaue magis leni-
enda, emollienda & diluenda, quam positive stimulanda est; pro hac mo-
derata alvi liberatione tam in malignis, quam benignis Febribus Nitri modicus
usus laudabile remedium subministrat, quemadmodum urgente necessitate
clysteres lenientes securius juvant, quam remedia ab intra alvum commoven-
tia; quando vero diversæ febres legitimum exitum attigerunt, tunc interna mo-
derata absterfio & laxatio utilis, imo necessaria est.

§. XXVI. Diaphoretica sunt juxta communem æstimationem quasi
sacra anchora in Therapia Februm, quo plurimi repente confugiunt, sed
merentur inculcari notatu dignæ hæc observationes, quod multæ febres feliciter
sine talium famigeratorum diaphoreticorum usu excurrant, deinde quod spe-
ciosa talia diaphoretica admodum ambigue operentur, dum motus febriles
exacerbant & effectus salutes præmature impellunt atque accelerant: quid
quod in nulla febre (quod repetito inculco) diffusus, copiosus, aquosus aut
simultaneus sudor fidus & probatus est, quin rectius moderatus & successivus
mador præferri debet: criticus tamen sudor largus & aquosus esse debet,
quem artifex minime turbet, neque impellat aut augeat, neque impediat aut
coerceat.

§. XXVII. Et quanquam plurimæ febres congrua Diuresi, præter re-
liquas necessarias evacuationes absolvantur, tamen urinæ excretionem cum
stimulo aliquo urgere velle, minus securum est; neque vicissim confert, si vel
sponte diuresis retinetur, vel per malum regimen & iniquum artificium impe-
ditur & pervertitur: propterea vero positiva diuretica minus secure ordinari
possunt, quoniam reliquis excretionibus turbandis satisfaciunt: quare rectius
lenissima methodus applicari debet, quo videlicet per potum sufficientem,
per Nitri usum, per modicam salium digestivorum ordinationem, per absor-
bentia cum acidis saturata, per temperata alexipharmaca & resolventia & in
subjectis floridioris habitus atque sanguinis, per acidulata diuresis facilitetur
atque promoveatur.

§. XXVIII. Quoad Alterantium usum in Februm Therapia perinde
judicio & prudentia opus est, ne materiæ peccantis operosa & scrupulosa cor-
rectione evacuationem tempestivam turbemus; interim refractæ doses abster-
gentium, absorbentium, resolventium temperatorum, demulcentium & subtri-
li mucilagine involventium, aut in malignis febribus modeste inspissantium re-
mediorum concedi possunt; cavendo ne cum talibus remediorum generibus
ullus excessus committatur, quia alias eo certius excretiones opportunas per-
vertunt: neque etiam hæc alteratio extendenda est ad subtiles qualitates phy-
sicas: suffecerit, si spissiore materiam volubiliorem reddimus, si acriorem per

absorbentia, diluentia & gelatinosa mucilaginosa temperamus, si nimis subtilem parcius inspissamus: de reliquo iustus motuum febrilium successus sufficienter materialium peccantium preparationem adjuvabit.

§. XXIX. Potus sufficiens nunquam febricitantibus denegandus est, qui propterea medicina magnæ efficacæ appellari meretur, dum materiæ & causæ febrilis preparationem faciliat, evacuationem subleuat, motum promovet, organa diluit & flexilia atque permeabilia reddit, æstum, sitim & inquietudinem temperat varioque alios usus exserit: ordinandus vero est potus non nimis spissus, saturatus, recens, fæculentus & spirituosus, neque nimis calidus, neque nimis frigidus, non nimis haustibus ingurgitandus; & si febricitantes potum cerevisiarium averfantur, convenit decocta dilutiora hordeacea, passulata &c. ordinare: a carneis, gelatinosis potulentis abstinendum est, quia febricitantes non modo carnes, sed & ex carnibus præparata averfantur.

§. XXX. Nervina & roborantia remedia non raro in Febris ordinari solent, quando quidam conjunctas debilitates & virium jacturas valde metuunt, quemadmodum in malignis & biliosis febribus, præ aliis tales virium prostrationes occurrunt: sed præstat etiam circa illorum usum circumspeditionem adhibere, cum plurima ex ejusmodi roborantibus speciebus subtilioris & calidioris indolis existant, quare non nisi temperatissima seligenda sunt, quæ magis in liquida, quam in sicca forma exhiberi debent; vulgo pulvilli quidam nervini pulvis apponi solent, qui tamen non aliter profunt, nisi in subjectis credulis, aut quæ ex odore svaveolentium specierum inde reficiuntur, minus tamen securum est per subtilia fragrantia, svaveolentia subjecta febricitantes afficere, qui communiter talia averfantur.

§. XXXI. Præterea vulgo magna laus tribuitur acidis subjectis contra nimium æstum & magnam sitim febrilem, sed & cum illis provide procedere convenit; ut primo temperies & moderamen serveretur; deinde in subjectis, quibus paulo spissior est sanguis, omittantur; alias modestus illorum usus tam in malignis, quam benignis, febribus, exclusis biliosis & intermittentibus, concedi potest: sed præstat etiam sub illorum usu sufficientem potum admittere, ne nimiam sanguinis spissitudinem causentur: liberalior enim acidorum usus non modo suspectam crassitiem humoribus inducit, eaque propter excretionem impedit, sed & varias perversas commotiones in primis regionibus excitat: imprimis in infantum febribus, nec non in puerperarum febrilibus affectibus ab acidorum usu abstinendum est.

§. XXXII. Narcotica remedia in nulla febre conveniunt, siquidem in maligna adhuc majorem animi & corporis enervationem causantur, in benigna vicissim totum typum pervertunt, ubique etiam ad affectus soporosos,

con-

confusum febris decursum atque exitum contribuunt; quare neque opiata illae compositiones miscellaneae theriacales id efficiunt, quod de iisdem vulgo promittitur: & licet quibusdam artificibus in more positum esse deprehendatur, paroxysmos febriles, praecipue intermittentes, cum opiatis compescere, tamen hac methodus non admodum secuta est, ad minimum communia opiata, aut liberalior quorumlibet sedativorum usus concedi non possunt: neque quidem sub febrium decursu cinnabarina remedia admitto, quoniam aestum & inquietudinem augent.

§. XXXIII. Posteaquam universalium remediorum mentionem feci, jam ad generalem methodum febribus medendi progredior & in hac sequentes indicationes commendo 1) ut causa febrilis legitime praeparetur 2) ut evacuatio febrilis dextre dirigatur: 3) ut symptomata febrilia secure mitigentur, 4) ut regimen congruum ordinetur: singulae hae indicationes ita proportionate exercendae sunt, ne quicquam indoli febris praedjudicent: maximum momentum & arcanum in hac methodo est, ne evacuationes praemature, aut impetuose urgeantur & quo magis placide hae indicationes administrantur, eo certius atque citius Deo benedicente febris ad salutarem effectum atque eventum pertingit.

§. XXXIV. Quod materiae & causae febrilis praeparationem concernit, tunc illa secundum generalem febrium discretionem variat, in quantum nimirum Febres vel Malignae vel Benignae, vel Continuae vel Intermittentes, vel Acutae vel Chronicae sunt: in Malignis praeparatio perficienda est cum remediis miasma involventibus & massam sanguineam a praecipiti illius invasionis praecupantibus remediis; hujus census adminicula sunt absorbentia teneriora vel simpliciora, vel cum acidis impraegnata; deinde conveniunt decocta ex Scorzonera, hordeo, scordio, veronica, passulis, citrata, cum modico Cinnamomi remixta: porro conferunt acidulata adminicula, quo praecipue acetositas Citri pertinet, non exclusis tamen aliis vegetabilibus, ut & mineralibus aciditatibus.

§. XXXV. In Acutis Febribus ad praeparandam materiam febrilem, quae aliquali temperatione & involutione indiget, conducunt terrea teneriora & simpliciora, haud vero usta; deinde conferunt remedia nitrata, porro diluentia, humectantia, decocta hordeacea dilutiora, passulata, citrata cum modica quantitate syrupi acidi vegetabilis remixta; non minus absorbentia cum acidis sociata pro hoc scopo eximie conferunt, maxime in inflammatoriis & biliosis febribus, in quibus posterioribus etiam alia decocta dilutiora profunt, ut decoctum Coffee, non valde saturatum neque nimis calidum, ne-

que nimis haustibus ingurgitandum: huc pertinet cremor hordei & quæ alia fluida sua mucilagine hanc involventem qualitatem exferunt: excludo vero terras bolares & figillatas; præfero vicissim in biliosis febribus CrySTALLUM montanam præparatam, quam æque salia corrosiva absorbent, ut propterea illa ad bilem acrem temperandam conducatur.

§. XXXVI. In chronicis Febribus, quæ non sunt exquisitè intermittentes, materiam præparant partim absorbentia simpliciora & acidulata, partim corallia rubr. pptā. partim remedia nitrosa & modicus salium amarorum usus; huc porro quadrant auxilia remissius acidulata, quæ abstergunt & involvunt; conveniunt etiam emulsiva dilutiora & a feminibus frigidis libera, nec non decocta hordeacea cum Scorzonera, Cichorio, passulis, citro, cinnamom. veronica, scordio: pertinent huc potiunculæ ex aquis diaphoreticis & syrups acidulis, aut ex aquis solventibus & additis absorbentibus & antimoniatiss fixis subsidiis; abstinendo a crassioribus terreis subjectis: denique etiam in talibus febribus modicus lactis tenerioris & dilutioris usus absterforiam & præparatoriam suam utilitatem promittit.

§. XXXVII. In intermittentibus denique febribus præparatio materiæ succedit per remedia salina digestiva, nitrosa & tartarifata; quo quidam usum salium vegetabilium referunt; licet etiam parcam absorbentis subjecti quantitatem commiscere, minime tamen liberalem illius copiam ordinare, quia humores nunc spissos atque viscidos magis increffat: jungendus etiam est potus sufficiens, qui lentorem diluere & emollire adjuvat, maxime vero conferunt decocta simpliciora, ut Coffee & herbæ Thee aut veronicæ, sed dilutiora; siquidem calor etiam lentam talem materiam magis emollire adjuvat: denique diversa amara vegetabilia subjecta materiam resolvere adjuvant: præstat propterea præ ficcioribus magis liquidiores formulas adhibere, quæ plus penetrant, eluunt atque leniunt.

§. XXXVIII. Singula hæc remedia non illo tempore demum exhibenda sunt, quando secundum legitimam febris indolem excretiones succedere debent, sed potius tunc eadem offerre convenit, quando nunc sua sponte natura ad præparatorium actum sese quadantenus accingit, ubi cum modica congrue præparantis remedii dosi sublevari potest: quidquod consultius est, si repetitis parvis dosibus alterantia talia auxilia exhibentur, quam si magnis & simultaneis quantitatibus ingeruntur: quando vero indoles febris requirit, quo evacuatio succedat, tunc natura minime cum alterantibus turbanda, impedienda & ab excretionem detinenda est.

§. XXXIX. Excipit nunc altera indicatio, qua evacuationis febrilis dextra directio commendatur, harum evacuationum diversæ species pro Febrium

brium varietate occurrunt, quæ singulæ justo directorio indigent; primariæ harum sunt periphericæ & diureticæ: quod diaphoresin attinet, tunc illius promotio in omni febre moderata esse debet; maxime in maligna optimo moderamine opus est, ne ulla impetuosa commotio tentetur, quoniam in eadem omnes stimuli diaphoretici & alexipharmaci, præsentē reliqua eximia naturæ abjectione & virium jactura repentinos malos effectus causantur; quare vel diaphoretica fixa, vel alexipharmaca selecta & temperata, vel nuda regimina congrua satisfaciunt: imprimis in subjectis sensibilibus, admodum plethoricis & ubi acerbior est motus febrilis, cum positivis diaphoreticis caute procedendum est; quodsi vero non sua sponte opportuna diaphoresis oriatur, tunc pauca guttulæ vel Essentiæ alexipharmacæ Stahlianæ, vel correctæ & temperatæ Tincturæ Bezoardicæ satisfaciunt: quid quod sine tali artificioso remedio interdum modestus potus simplicioris infusi, remissius calidi, placidam diaphoresin prolicit; aliquando quietum regimen necessarium & moderatum sudorem provocat.

§. XL. In malignis Febribus vel diaphoretica fixa, vel mixtura simplex parcius camphorata, vel temperatæ Essentiæ alexipharmacæ, paulo largius scordiatæ, vel sola absorbentia pro hoc scopo satisfaciunt, modo congruum regimen concilietur: & in hisce febribus singularis illa cura occurrit, quo exanthemata maligna tempestive erumpant, quæ minime cum impetu expelli debent; de qua re tam in Therapia actum fuit, quam inferius adhuc seorsim agendum erit: multum tamen ad hanc specificam periphericam excretionem contribuit exactum regimen & placidus totius affectus decursus, quo proinde usus temperatissimorum alexipharmacorum remediorum spectat.

§. XLI. Neque etiam positivo quodam stimulo urgenda est diuresis, sed prout superius indicavi, pro urinæ excretionē promovenda conducit potus sufficiens, usus decoctorum sive simplicium, sive dilute hordeaceorum citratorum, cum Nitro aut cremore Tartari mixtorum: huc quadrant pulveres nitrati & Essentiæ temperatiores resolventes, quemadmodum absorbentia cum acidis combinata hanc excretionem faciunt: de reliquo justus alvi successus etiam diureseos congruam libertatem promittit: consultius vero est, si hac excretio successive, quam simultanee procedit & decurrit.

§. XLII. Quotiescunque & quamdiu æstus febrilis in majori & acerbiori gradu continuat, toties excretiones tali tempore urgere velle, minus securum est, propterea magis convenit circa æstus qualemcumque remissionem essentielles tales evacuationes adjuvare, minime vero per calida remedia impellere, alias æstus remissior mox iterum irritatur & in acerbiores illum gradum conjicitur: inter omnia tamen secura adminicula, quibus excretiones hæc
prin-

principales promoveri possunt, maximam laudem meretur potus sufficiens, quo vicissim deficiente non modo Febris gravius affigit, sed & evacuationes magis difficulter atque irregulariter procedunt: proinde easdem evacuationes eximie & secure faciliat regimen congruum; incongruum vero graviter turbat.

§. XLIII. Quando actuales criticae evacuationes expectandæ sunt, tunc congruum regimen optimam medicinam constituit; ante crisin vero præstat omnia impedimenta remove & si excessiva commotio præsumitur, præmitti possunt auxilia diluentia, lenientia & temperantia: crisis ipsa non est turbanda, neque cohibenda, quia quælibet critica evacuatio largior esse debet; quid quod magis sub crisi omnia remedia seponenda & omittenda sunt, nisi præter regimen conveniens etiam potus sufficiens concedatur: ad summum sub crisi legitime decurrente, sub diluentibus subsidiis moderate analeptica concedi possunt; quodsi etiam critica quædam evacuatio actu excedat, tunc magis temperantia & lenientia, præ adstringentibus & sopientibus, conveniunt.

§. XLIV. Quando in febre quadam vomitus aut alvi efficacior depositio essentialem quandam evacuationem constituit, tunc neutiquam tales excretiones cum stimulo quodam excitandæ sunt, si præcipue interne inflammatoriæ commotiones absunt vel imminet, sed potius per diluentia, humectantia, lenientia, elubricantia, involventia &c. talis evacuatio facilitanda est; interdum etiam absorbentia, detergentia, passulata, prunata, tamarindinata placidam talem catotericam exonerationem adjuvant: quod si vero in aliqua febris specie positive alvum, aut ventriculum movere conveniat, tunc hæc operatio minime sub paroxysmo, sed extra illum & quantum fieri potest, admodum leniter administrari debet.

§. XLV. Hæmorrhagiæ, quando quibusdam Febribus essentialiter competunt, minime impelli & activiori methodo urgeri sed perquam modeste tractari debent, quæ, ne spontaneis immoderatis commotionibus urgeantur, per præmissa temperantia absorbentia, nitrata & diluentia atque humectantia præparandæ sunt; deinde vero regimen tranquillum, quietum & moderatum proficit, ne inquietudo, aut actualis refrigeratio, vel ulla impetiosa commotio anomalicos quosdam successus causetur: providendum insuper est, ne talis Hæmorrhagia excedat, in quo casu temperantia & lenientia remedia cum regimine tranquillo æque conveniunt: licet etiam externa resolventia, discutientia & modeste tonica conjungi queant.

§. XLVI. Sub omnium excretionum febrilium promotione Bezoardica & Alexipharmaca remedia caute & parce ordinari debent, siquidem mode-

rata

rata illorum quantitas non modo necessarium effectum exserit, sed nullam præjudiciosam commotionem inducit; Multo minus Spirituum Volatiliū usum ad curam Febris admitto, licet de spiritu & toto reliquo corpore C. C. vulgo eximia prædicata recenseantur & circumferantur: sed cum alexipharmaca Cervi virtus magis theoretica & hypothetica sit, ita encomia illa communiter evalescunt: nocent vero volatilia in febribus curatorio scopo ordinata & ad vehementes orgasmos, oppletiones, angustationes, inflammatorias commotiones & deliria disponunt; neque vulgarem camphoræ usum admitto, quoniam eadem intense commoventem suam qualitatem ut plurimum exserit: unde mihi compositiones camphoratae cum refrigerantibus remediis paratae non arident: & licet in Mixtura Simplici camphora præsto sit, tamen illa compositio, quam in febribus commendo, vix decimam unius grani camphoræ partem continet.

§. XLVII. Quod lapidem Bezoar attinet, tunc in nulla Februm specie eodem indigeo, quoniam temperatiora alexipharmaca vilioris pretii & securioris utilitatis prostant, ut nulla necessitas urgeat, quo ad splendidum ejusmodi remedium confugiam, quod magis per plebejam æstimationem, quam certam & sufficientem experientiam comprobatum est: neque terrea usta & bolaria medicamenta in febribus pro diaphoretico scopo commendo, multo minus adstringentes illas species & quidem radices, quibus vulgo in malignis singularis virtus adscribitur, ordino: suffecerit simplicissimis & lenissimis substantiis uti, neque in speciosis & pretiosis eximiam aliquam opem inquirere.

§. XLVIII. Nunc ad tertiam indicationem progredior & significabo, quomodo principalioribus Symptomatibus febrilibus succurrendum sit: quod enim excretionēs symptomaticas attinet, tunc eadem repente coerceri non debent; quin rectius in illarum cura lenientia, temperantia & tunc denique moderata tonica ordinanda sunt: e sedativis vero remediis nullum securius in februm cura commendari potest, quam Chaccarilla, quæ sine ullo præjudicio futurarum evacuationum necessariorum, tamen efficaciter operatur: repentinæ contra symptomaticarum excretionum suppressiones totum febris typum turbare solent, unde in harum cura mitior semper methodus præferri debet.

§. XLIX. Multum vero anguntur tam medici quam adstantes de calore & æstu febrili, quare non pauci operose efflagitant, quo æstus talis extinguatur, man soll der Hitze steuern, und dem Fieber nicht seine Gewalt lassen: quasi febris in calore consistat! qui officiose, rigorose & laboriose calorem febrilem opprimere nituntur, illi eximie totam febrem turbant: quo vero nimius æstus mitigetur, convenit usus Nitri, nec non absorbentium & in

floridis subjectis coralliatorum remediorum: multum insuper confert potus sufficiens, sub quo etiam aliquid Nitri præbere licet: neque acidulorum modicus usus contemnendus est: confert regimen quietum & ab externo, tanto magis vero anxio calore liberum; non minus denique decocta dilute mucilaginosæ nimium ardorem temperare adjuvant: Spiritus Nitri dulcis in tota Febrium cura nihil effectu dignum perficit: interim passim tanquam idolum in Therapia Febrium æstimatur & commendatur: sed effectus testabitur de sua causa: unde experientia, ab omni præjudicio aliena, consulenda erit.

§. L. Porro appetitus prostratus multos angit & affligit, quo finitrum eventum metuant, unde & medici per artem appetitum excitare interdum laborant & adstantes cum multa persuasione & sollicitudine alimenta & cibos obtrudunt: haud vero utile & consultum est contra appetitum febricitantes ad cibos urgere, qui cum aversione ingesti, cardialgias, ructus, majores capitis dolores & inquietudines causantur: minime omnium patientes ad carniæ comestionem rigoroſe & austere adigendi sunt: melius est, ut sub appetitus defectu febricitantes nihil comedant; interim superato periculo hi ipsi, quamprimum convaluerunt, pristinum defectum compensabunt: in quo passu tamen iterum moderamini studere decet, quia nimix ciborum ingestiones non modo incommoda, sed & damna & periculosas recidivas post se trahunt.

§. LI. Neque vigiliæ anxium tenere, multo minus eo impellere debent medicum, quo somnum conciliare, eundemque per famosa narcotica procurare audeat: absint omnia interna & externa soporifera! nam quando securum est, quo natura somnum capiat, non desistet ab hac requie; si vero contra securitatem ad somnum urgetur, non modo confusus & morbidus somnus, aut affectus soporosi oriuntur, sed & febris tota turbatur, ut repentinè periculosi affectus superveniant: præstat rectius a talibus abstinere, quæ inquietudinem causari solent, de reliquo bonum regimen & justa operationum febrilium directio aliqualem sublevantem & securum somnum promittit.

§. LII. Virium dejectiones communiter omnes febres comitantur, quæ in diversis febrium speciebus gradu differunt; sed licet ad easdem principalem respectum artifex haud dirigere debeat, tamen non inconsultum est, quo viribus moderate & quantum febrium species permittunt, succurrat: hoc ipsum succedit per regimen temperatum, potum sufficientem & legitimam excretionum febrilium directionem; etenim regimen anxium & æstuosum, potus denegatio & excretionum anomalix vires valde affligunt: quando vero proximè viribus subvenire placet, tunc modestus & congruus Cinnamomi usus, Citri cortex atque acetositas, aquæ analepticæ non empyrevmaticæ conducunt, quo inter alias aquam Cinnamomi cydoniatam, emulsionem dilutiores, decocta hor-

hordeacea, passulata, Citrata cum aquis analeptics remixta refero: multum etiam ad virium moderamen contribuit, si febricitantes non nimium cum medicamentis molestantur.

§. LIII. Ad capitis dolores & vertiginosas perturbationes frustra auxilia quædam fida, certa & constantia ordinantur, quamdiu motus febrilis in suo vigore est: neque enim secure externa reprimentia & narcotica præscribuntur: alia vero spirituosæ & concentrata eo magis caput affligunt: unde potius simpliciora epithemata & domestica adminicula adhibere licet: haud securum tamen est tales capitis afflictiones cum aliqua vi profligare velle: neque etiam congruum est, caput cum varie odoratis afficere, quoniam febricitantes cum externis suis sensibus ordinarie valde sensibiles sunt & olida subjecta non parum averfantur.

§. LIV. Deliria in Febris dextre æque ac prudenter tractanda sunt: præprimis convenit, quo ordinariæ imprimis alvinæ excretiones liberæ sint, deinde procurandum est, quo febriles excretiones legitime succedant, porro convenit temperatum regimen & sanguinis æqualis distributio per corpus, in subjectis, quibus sanguis non spissior est, conducunt temperata acidulata & inter hæc Mixture simplex: præterea proficit frictio superficiei corporis, maxime pedum: prosunt lenientia & diluentia adminicula: interdum conducunt clysteres & temperatiora rubefacientia, pedum plantis apponenda: Sectio raninarum venarum ob varios respectus secuta non est: externo usu magis conveniunt camphorata & modeste reprimentia, qualia sunt acera, variæ compositionis.

§. LV. Quando soporosi affectus adsunt, tunc alvinam excretionem provocare convenit, ni Febris specialiore contraindicationem offerat: deinde refert per efficaciora alexipharmaca diaphoresin promovere: nec non conveniunt frictiones corporis & pedum & rubefacientia remedia plantis pedum applicanda: conferunt etiam cucurbitulæ cæcæ, dorso & nuchæ apponendæ: ab extra vero tam epithemata discutientia & nervina, quam aceta rutacea, rosacea, lavendulata &c: adhibere licet: maximum auxilium erit, si excretiones necessariae in ordinem & successum justum convertuntur.

§. LVI. Rarius in Praxi medica obtingit, ut excretiones febriles in aliquo excessu peccent, quando vero talis symptomaticus excessus evenit, tunc nunquam securum erit, subito eundem cohibere, sed magis salubritati consulat, si successive hic excessus aufertur: quod si vero excretiones illæ defecerint, tunc in hac methodo, quam hætenus exposui, continuandum, neque ad fortiora & impetuosiora tentamina transeundum est; præcipue cum omnes evacuatio-

nes tales cum rigore & vehementia commotæ longe certius sinistrè, quam prospere cedant.

§. LVII. Si evenit, ut certarum febrium paroxysmi ultra terminum justum continent, adeoque in malam consuetudinem degenerent, tunc demum famigerata antifebrilia, sive febrifuga in usum trahere licet: certus vero de eo esse debet artifex, quod causa febrilis sufficienter remota sit, neque hoc tempore alvus obstructa esse debet, neque etiam talia febrifuga, quæ adstrictoriam efficaciam habent, magna quantitate, aut nimis frequenter exhibenda sunt; quid quod convenit, sub illorum usu non modo sufficientem potum præbere, sed & temperantia & resolventia alexipharmaca interna offerre; denique invigilandum est, ne post illorum effectum febrifugum alvus & urinæ excretio supprimatur.

§. LVIII. Ultimo denique loco Regiminis febrilis mentio facienda erit, hoc enim plurimam ferme partem in Therapia Febrium absolvit, siquidem omnia reliqua artificia atque auxilia sub incongruo Regimine salutare effectus haud promittunt; optimum regimen est, si patientes non magno interno & externo æstu anguntur, sed in bona temperie atque quiete conservantur, si non nimis frequentibus medicamentorum oblationibus molestantur, si non nimis potentibus remediis offenduntur, si non ad prodigas & præmaturas excretiones urgentur, si potus necessarius iisdem non subtrahitur, si corpus non sensibilibus internis & externis refrigeriis submittitur, si excretiones necessariæ non præmature finiuntur & si animus in qualicunque possibili tranquillitate conservatur.

§. LIX. Post Febrem rite absolutam exactum moderamen in rerum non naturalium usu servare convenit: imprimis animus in requie continendus, cibi non nimium ingerendi, potus non frigidi neque valde spirituosus assumendi, ordinariæ excretiones iuxta libertatem præditæ esse debent, imprimis peripherica evacuatio aliquandiu paulo majori gradu succedat: roborantia magis diætetica, quam pharmaceutica adhibeantur & in omnibus functionibus iuxta temperies seligatur, neque subito vires animi atque corporis immoderatus intendatur & exerceantur.

§. LX. Imprimis ad illas causas prudens respectus habeatur, e quibus antea febris orta fuit, quæ ne frequentius corripiant & ad efficaciam suam pertingant, præoccupandum est: imprimis illæ febres bene attendantur, quæ periodice reverti solent, quale quid de intermittentibus observare licet, quæ interdum post annum recursum etiam recurrunt: ubi prospiciendum est, ne ad ejusmodi facilem recursum ulla ansa præbeatur, sed opera adhibenda est, quo
omnis

omnis causa præmature removeatur & intercipiatur; in quibus singulis animadversionibus generalis Februm Therapia consistit.

CAPUT I.

DE

FEBRE EPHEMERA.

§. I.

TRansitum nunc facio ad specialiores Februm commendationem & explicationem Practicam & in hac primo loco ex omnibus Februm speciebus brevissimam & benignissimam præfero, quæ *Ephmera* sive *Diaria* audit & quæ ipsa hac sua benignitate mox indicat, quod non modo operosa, officiosa & scrupulosa Therapia artificialis non necessaria sit, sed quod speciosa talia artificia simplicitatem & benignitatem hujus febris admodum offendant atque turbent, ut propterea ex Ephmera simplici facilius Ephmera plurium dierum (uti antiquiores appellare solent) oriatur, adeoque affectus intricatior & periculosior generetur, cum vicissim lenitas hujus Febris sibi relictæ, simplicitatem & tractabilitatem illius significet.

§. II. Tanto minus speciosa & scrupulosa artificia in hujus Febris cura adhibere convenit, quoniam subjecta, quæ ab hac febre corripitur deprehenduntur, sensibilia existunt, quæ ea propter facilius suspectis alterationibus & offensionibus obnoxia sunt: quid quod causa ejusdem Febris ita comparata est, ut neque magna quantitate turgeat, neque valde prava qualitate urgeat, sed mitiori methodo & leniori tractatione indigeat, præcipue cum experientia testetur, quod sine eximiorum artificiorum concursu hæc febris longe facilius, longe ordinatius & longe benignius decurrat; ita ut tantum congruo regimine opus sit & cura per abstinentiam & expectationem plus valeat, quam per anxiam officiositatem.

§. III. Versatur Ephmera circa sanguinis superfluam quantitatem, quæ non modo antehac actualibus spontaneis depletionibus, sed & frequentibus commotionibus obnoxia fuit, sed quæ ipsa etiam nunc per diversas causas ex animo, diæta & regimine provenientes, ita sensibilibus agitatur, ut illius moderatæ imminutioni natura nunc moderata febrili operatione & activitate

consulat atque succurrat: ex qua animadversione facile elucescit, quanta circumspectione opus sit, in discernendis causis, ne occasionales impulsus cum vera febris essentia confundamus, alias facile notabilis antipraxis exinde emergit, ut genuina febris causa nunc in ventriculo, nunc alibi inquiratur & ita febris e genuino suo fundamento non curetur.

§. IV. Interea etiam admodum refert, quo in hujus Febris Therapia ad causas illas impulsivas five occasionales curatius retrospiciamus, quo ad certitudinem pertingamus, quod sanguinis plenitudo sit genuinum objectum in hoc actu febrili & quod illa per varias causas exacerbari possit: imo præstat sub conciliatione prudenti singularum talium circumstantiarum ad illam certitudinem adspirare, quod hæc Febris ab omni malignitate libera sit, neve talibus medicamentis tractari & affici debeat, quæ vulgo malignitati opponuntur; alias sub hac fallacia elenchi facile contingit, ut Ephemera e sua simplicitate & benignitate in complicatum & intricatum statum conjiciatur.

§. V. Pro benigniori & efficaciori hujus Febris cura sequentes cautelæ tenendæ sunt: 1) nocent quælibet immoderatae evacuationes: 2) nimis multæ & frequentes remediorum ingestiones: 3) regimina calida & 4) sudores cum impetu provocati: 5) remedia calefacientia, acria & concentrata: 6) vicissim etiam refrigerantia & valde incrassantia: 7) medicamenta balsamica, quæ juxta communem Praxin malignitati opponunt: 8) ordinariarum excretionum turbationes, aut negligentiores promotiones: 9) præmaturæ diaphoreseos concitationes: 10) absorbentium ustorum & adstringentium oblationes: 11) diffusæ & confusæ formularum commixtiones & 12) operosæ nervinorum ordinationes.

§. VI. Præstat rectius in positiva cura 1) motum febrilem in justo & temperato successu conservare: 2) excretionem febrilem ab omni offensione liberare & munire: 3) quælibet symptomata concurrentia moderate lenire & 4) Regimen conveniens conjungere: interim adhuc indico, quod talis febris sine omni concursu artificiorum optime & efficacissime percurari possit: imo quod longe melior & securior hæc methodus sit, quæ magis per naturæ vires, quam per artificiorum efficaciam affectui alicui medetur: & quoniam hæc febris alias brevis est, ita inconsultum esset cum multis remediorum usibus patientem affligere velle: de reliquo in hac febre optima & maxime secura remedia sunt simplicia.

§. VII. Quod motus febrilis directionem attinet, tunc observare convenit, an in patiente præcesserit, vel adhuc adsit positiva alvi occlusio, ficcitas, aut segnities, quæ mox in initio cum clysmate aut suppositorio corrigi debet, nam interna remedia tardius operantur: quia itaque in hac febre occasio
brevis

brevis est, propterea in hac circumstantia extemporanea medela requiritur : deinde præstat motum febrilem ab omni impetuoso successu præservare, quo conveniunt pulveres absorbentes, nitrati, coralliatii : in subjectis paululum adultioribus, floridioribus & magis plethoricis conducunt decocta hordeacea, passulata, cum Scorzonera & Hb. veronicæ parata, additis syrupis acidulis vegetabilibus : multum etiam proficit potus dilutior, in sufficienti quantitate concessus, qui pro re nata cum exigua nitri portione misceri potest : neque parum ad motuum febrilium moderamen quies animi atque corporis conducit.

§. VIII. Excretio quæ in hac febre exspectari debet, est vel Hæmorrhagia narium, vel moderatus sudor, licet placida quædam diapnoes etiam præter illam Hæmorrhagiam occurrat : prior excretio positive excitari non facile potest, interim ad faciliorem illius eruptionem & leniorem successum, bonum regimen & sufficiens sanguinis dilutio convenit : inquietudo & qualiscunque motuum febrilium perturbatio perquam difficilem & anomalam reddit illam Hæmorrhagiam : quo vero altera excretio modeste sublevetur, conveniunt vel decocta hordeacea, remissius citrata & cum parca scordii quantitate mixta, aut cum aquis diapnoicis non empyreumaticis conjuncta, vel potiunculæ ex ejusmodi aquis compositæ, additis absorbentibus substantiis aut parca quantitate antimonii diaphoretici : de reliquo & hanc excretionem quietum regimen, nec non potus sufficiens efficaciter promovet, sicut vel simplex decoctum, modeste calidum, placidam diaphoresin excitat.

§. IX. Circa symptomatum curam perinde circumspectio adhibenda est, ne dum accidentalia profligantur, essentielles circumstantias negligamus : quando itaque vomitus in hac febre occurrit, haud illum suppressere convenit, sed præstat præter regimen quietum & abstinentiam a nimia potulentorum ingurgitatione, prædictos pulveres absorbentes, salinos, coralliatos offerre, qui tantum efficient, quo aliis remediis opus haud fuerit : neque etiam facile contingit, ut in hac febre vomitus excedant : æstus etiam ita constitutus est, ut nullo fræno indigeat, quemadmodum nitrata, acidulata & sufficiens potus, una cum temperato regimine omnem caloris excessum leniunt : capitis dolor non nisi per domestica epithemata demulcendus est, cavendo ab adstringentibus, quæ imminentes Hæmorrhagias narium valde pervertunt : reliqua symptomata in hac febre vix unquam illius gradus atque valoris esse deprehenduntur, quo peculiari cura mitigari debeant.

§. X. Superest regimen peculiari hoc loco indicandum, quod in hac Febre lene, quietum & temperatum sit ; neque enim convenit confestim desideriiis muliercularum annuere, quæ cardiacorum remediorum usum effla-

gitant,

gitant, man solle eine Herzkstärkung verordnen: absit anxia inquietudo: o-
mittatur quaelibet positiva refrigeratio; neque alimenta aut eximie nutrien-
tia medicamenta obtrudantur: excretiones febriles non præmature intercipi-
antur, neque vehementer urgeantur & augeantur: & posteaquam febris con-
grue cessavit, sedulo illæ causæ evitentur, quæ olim hanc febrem excitarunt: ani-
mus sit liber ab impetuosa commotione; evitentur immoderatæ exæstuatío-
nes, inebriationes, spirituosorum ingestiones, libidinosa commotiones & quic-
quid alias ad sanguinis immoderatam agitationem contribuit.

CAPUT II.

DE

FEBRE SYNOCHA SIMPLICI.

§. I.

ALia nunc excipit species Febris, quæ a præcedenti non multum discre-
pat, unde a quibusdam Ephemera plurium dierum dicitur, eo quod
ab Ephemera simplici non nisi durabilitate discrepet, quæ cum conti-
nenter duret, ita etiam indies augefcit & propterea Ephemeram gravitate su-
perat: & licet hæc synocha in frigidioribus climatibus infrequentior sit, tamen
illius notitia minime negligenda est, imprimis cum ad aliarum, frequentius ob-
viarum febrium, illustrationem contribuat, quæ dum ulterius una cum Ephe-
mera, tota sua genuina constitutione ab omnibus aliis simplicioribus febribus
differt, ita eo majori attentione indiget, ut deinde quoad veram suam cau-
sam recte dirigatur & tractetur, quoniam & hæc febris peculiaribus alterationi-
bus & perversionibus obnoxia est.

§. II. Sed dum hæc Synocha Febris ad plethoræ imminutionem di-
recta est, insuper vero diutius durat quam Ephemera, nec non cum intensiori
motuum augmento decurrit, ita facile colligere licet, quod in hac Synocha co-
piosior plethoræ depletio succedere debeat, quam in illa Ephemera & quod
in priori, sanguinis abundantia magis turgeat atque urgeat, imo quod illa Febris
propterea ad majorem sanguinis imminutionem active directa sit, quare illius
successus turbari non debet, multo minus securum est excretiones in hac Febre
largiores subito cohibere velle, quin rectius indoli hujus affectus conforme est,
quod evacuationes, quæ huic febri essentialiter competunt, paulo liberalius &
paulo copiosius, haud tamen excessive, decurrant.

§. III.

§. III. Et ita præter ephemeram & Synocham simplicem nulla alia febris simplex occurrit, quæ ita nude & absolute sanguinis, (in crasi & consisten-
tia sua non æque pravi) abundantem quantitatem concernat, quoniam om-
nes reliquæ febres circa qualitatem vitiatam occupantur & non nisi secunda-
ria occupatione interdum sanguinis simul abundantis exonerationem respi-
ciunt: quo magis itaque Synocha hæc simplex est, eo minus convenit, illam ad
alias excretionum species impellere & seducere, sed eo magis expedit eandem
simplici & ingenua dexteritate tractare, neque speciosis artificiis illam turbare:
quid quid subinde invigilandum est, cum sanguinis motus in hac febre non
modo intensior & validior sit, sed & facile in excessum quendam delabi possit,
quo suspectæ tales turgescientiæ commotiones præoccupentur, aut anomalæ
eluctatoriæ congestiones & inflammatoriæ contentiones intercipientur.

§. IV. Principalis respectus in hac febre habendus est de Plethora,
quæ sicut in aliis Febribus non raro tanquam accidentalis circumstantia in con-
sensum trahitur, ita in hac Synocha simplicissimum objectum constituit, pro-
pterea tam efficacia & interdum etiam impetuosa molimina Hæmorrhagica oc-
currunt, quæ quandoque cum deliriis, aliquando cum actualibus inflammatio-
nibus, nonnunquam cum lethalibus extravasationibus sanguinis, circa criticos
dies obtingentibus minus legitime excurrunt; optime vero vel in narium
Hæmorrhagiam, vel in sudorem largiorem definit totus præsentis Febris ap-
paratus: & quo tales evacuationes fiant, vel intensior motus tonici congesto-
ria administratio requiritur, ut sanguis extra caput perumpat, vel auctior im-
pressio & transpressio per partes carnosas necessaria est, quo major sanguinis
quantitas in serum convertatur & sub copiosiori sudore posthac excernatur.

§. V. Ob id in hac Febre maximum refert, quo hi motus atque effe-
ctus dextre tractentur, ne excedant, aut inordinate procedant, sed ad justum
suum eventum pertingant; siquidem ex ea etiam circumstantia facilior exces-
sus metuendus est, quoniam ut plurimum hæc Febris ex prægresso quodam sin-
gulari excessu oritur, qui deinde per reliquum febris decursum continuat, qua-
propter cum vulgatis antifebrilibus arcanis, quæ vel impulsoriæ, vel adstricto-
riæ efficaciam sunt, caute procedendum est, quoniam in hac febre eo citius & sen-
sibilius noxam parere solent: imo cum in hac Synocha legitimæ atque essentia-
les evacuationes ut plurimum magis ad criticum terminum reserventur, ita haud
securum est, quando eadem per internas commotiones ad præmaturum suc-
cessum urgentur: neque penitus experientiæ contrariatur, quod interdum in
hac febre duplicata hæc evacuatio occurrat, quo activior natura, quo major
plerhora & quo magis in aliquo individuo propensio ad Hæmorrhagias & su-
dores adest.

§. VI. Et dum hæc Febris tam ratione sui subjecti, quam ratione sui successus perquam sensibilis est, propterea in illius cura cavendum est 1) ab oblivione & neglectu tempestivæ V. Snis, 2) sed & a nimis parca tali artificiali sanguinis depletione, ut & 3) a præpostera sanguinis subtractione 4) ab aliis evacuationibus immoderatis & per sensibilem stimulum commotis 5) a remediis refrigerantibus, 6) sanguinem valde incrassantibus, 7) a regimine negligentiori & refrigerante, 8) a præmatura sudoris commotione 9) a valde calidis, acribus, spirituosus & volatilibus 10) a negligentiori diaphoreses promotione post præmissam V. Snem 11) ab inopportuna & inordinata raninarum venarum sectione, 12) ab alvi obstructione & perturbatione, unde communiter in hac febre necessariæ excretiones alterantur.

§. VII. Positiva præsentis Febris Therapia sequentibus absolvitur indicationibus 1) ut causa febris opportune removeatur & subtrahatur 2) ut successus febris legitime dirigatur, 3) ut excretiones febriles ad justum successum præparentur & in congruo decursu conserventur: 4) ut symptomata urgentia & extraordinaria recte tractentur, 5) ut regimen idoneum præscribatur & 6) ut conveniens præservatoria methodus ordinetur: Tota vero hæc methodus possibili lenitate & dexteritate administranda, ne præsentis indicationes inter se confundantur.

§. VIII. Quod tempestivam materiæ febrilis subtractionem attinet, tunc non alia indicatio huic febre conformis est, quam sanguinis abundantis imminutio, quæ in nulla alia febre ita necessaria & per essentiam conveniens atque utilis est, quam in præsentis: ob id sine ulla mora & quidem mox in primo febris initio larga V Sio in brachio proficit, quæ minime in proximos dies reservanda est, quando adhuc medicus in primo morbi initio accersitus est: etenim quando jam per aliquot dies febris duravit, tunc in maximo febris vigore constituta natura hoc præposterum auxilium minus commode apprehendit, sed potius in spontaneo suo labore alteratur & offenditur; sicut talis parallelismus occurrit in moralibus negotiis, in quibus præpostera auxilia non tantæ securitatis, utilitatis & efficaciam sunt, ac si mature oblata fuissent: quare pro tali adjumento primus vel secundus dies quadrat; reliqui enim dies nunc ad criticos terminos appropinquant & si coctio incipit, tunc seria talis VSio magnas turbas in totum febris decursum conjicit.

§. IX. Quando hæc prima indicatio administrata fuit, vel opportunitas temporis præterlapsa est, qua illa celebrari potuerit, tunc altera indicatio exercenda erit, quo videlicet motus febrilis in legitimo successu conservetur: hoc contingit, quando excessus motuum febrilium vel præoccupantur, vel si præsentis fuerint, mitigantur: quadrant huc remedia absorbentia, corallia

rallia rubr. ppt. & nitrum in substantia commixtum: quales pulveres bis vel ter per diem exhiberi possunt: huc etiam quadrant decocta pharmaceutica e Cichorio, Scorzonera, Citro, passulis &c. parata: & quando sanguis floridior atque subtilior ad ejusmodi vehementiores commotiones spumefactorias disponit, tunc convenit vel cum consveto potu cerevisiario aliquid Nitri, vel spiritus mineralis acidi miscere, vel Julapia & decocta modeste acidulata offerre, quo sanguis in moderatam consistentiam spissiore convertatur: præstat vero etiam sub acidorum remediorum usu potum sufficienter diluentem propinare: neque in hoc posteriori respectu usum Mixturæ simplicis correctæ, nimirum parcius camphorata, rejicio; & quo melius serum acre ex sanguine resolutum genitum, abstergetur & temperetur, conveniunt absorbentia cum acetositate citri aut Tartaro saturata; quemadmodum decoctis simpliciter mucilaginosi & diluentibus commode Nitrum, aut Tartari crysalli combinari possunt.

§. X. Si itaque motus febriles in justo & ordinato successu conservantur, tunc sua sponte excretionem, huic Febri convenientes, legitime procedunt, quæ tunc non nisi regimine bono dirigi debent, ita ut præscindantur omnia illa accidentia, quæ aliquas turbas provocare possunt: præstat vero juxta tenorem tertiæ indicationis excretionum salutarem successum ita dirigere, ut sub abstinentia a positivis diaphoreticis remediis & regiminibus, tantum per diluentia, humectantia, absorbentia, regimen quietum & a jectigatione atque refrigeratione liberum, nec non per Mixturæ simplicis usum sub placido successu necessariæ evacuationes promoveantur; & si criticæ excretionem expectandæ sunt, tunc eo magis ante illarum eruptionem exhiberi debent remedia temperantia nitrata, diluentia, mucilaginosa liquidiora, vel præsentem sanguine floridiori & sub metu imminentis suspectæ turgescæ massæ sanguineæ commotionis, acidulata temperata remedia & Julapia diluentia, moderate analeptica & parcius acidulata: omnis vero error tam patheticus, quam in regimine sedulo evitari debet: multo minus securum est per subtilia, calefacientia, volatilia & similia excretionem in hac febre urgere velle, quæ non modo necessarias evacuationes turbant, sed & deliriorum, affectuum phreniticorum, anginodæorum, apoplecticorum & convulsivorum causa evadunt.

§. XI. Imprimis providendum est, ne imminentibus criticis evacuationibus, reliquæ consvætæ excretionem offendantur, cum ut plurimum fieri soleat, ut sudores & Hæmorrhagias, critice invadentes, alvi & urinæ moderatæ restrictionem antecedant; in hac circumstantia non convenit & urinæ & alvi excretionem urgere, sed tantum per sufficientem usum diluentium & humectantium succurrere atque sub placido & quieto regimine criticarum illarum evacuationum successum dirigere: haud etiam consultum est sub evacuationum talium

successu ulla remedia majoris & sensibilibioris efficaciae, aut acriora & spirituosiora nervina & analeptica adhibere, sed rectius omni simplicitate uti, aut per negativam Therapiam succurrere: ne vero & alvina & urina evacuatio in suspecta quadam retentione subsistat, optime conveniunt auxilia nitrata, potus sufficiens & quando maximus febris impetus praeteriit, temperatus usus feri lactis admitti potest: cavendo ne talia lactea subjecta exhibeantur, quando in primis regionibus impuritates biliosae praesumuntur.

§. XII. Sed cum haec Febris non penitus libera sit a suspectis symptomatibus, ita in quarta indicatione convenit vel imminetia talia symptomata praecipitare, vel praesentia debite & efficaciter mitigare: praecipitatio succedit, quando praecedentes indicationes legitime applicantur & administrantur: mitigatio vero concernit statum quorundam symptomatum antequam nocuum inferunt & dum propius noxam illam minantur: quando itaque mox ab initio febris alvus rigide occlusa est, non bonum est signum; neque propterea integrum est alvum ab intra exstimulare, quare rectius conveniunt lenientia & diluentia interna, nec non decocta passulata & prunata, remissius tamarindinata; ab extra clysmata, suppositoria lenitiva & globuli moschati satisfaciunt; sub quorum tempestivo & congruo usu non opus est ad actualia alvum moventia confugere: denique huic accidentali inopportuna alvi occlusioni consulunt nitrata remedia & parvus salium digestivorum usus.

§. XIII. Quando in hac Febre vel inopportuna V. Sio, vel remedia & regimina calefacientia & refrigerantia adhibentur, vel patientes valde inquieti sunt, tunc facilius superveniunt inflammatoriae faucium afflictiones & deliria; quod priores attinet, tunc praestat, quantum possibile est, interne nitrata & acidulata continuare, superficiem corporis, praecipue pedes pro revulsione quadam inducenda, fricare, plantis pedum modeste rubefacientia adhibere, clysteres lenissime stimulantibus ordinare, regimen quietum injungere, decocta mucilaginosae, moderate passulata & citrata conciliare, deinde vero gargariata resolventia, discutientia, leniter nervina & reprimentia praescribere, quibus commode aliquid nitri commiscetur: venarum sublingualium sectio non adeo necessaria est, nisi gravitas affectus eandem urgeat & antea in initio febris alia Venae Sectio praecesserit, alias talis incisio raninarum venarum pessime cedit.

§. XIV. Quod deliria attinet, tunc aequae interne nitrata, absorbentia cum acidis maritata, acidulata, decocta mucilaginosae, passulata, cum scordio & scorzonera mixta, frictiones efficaciores pedum, phanigmi moderati pedibus applicandi, clysmata aut suppositoria modeste stimulantia, ab extra capiti applicanda camphorata, aut epithemata euphoristica domestica cum camphora

phora, aceto rosaceo & aqua rosarum mixta: neque inutilis erit, si commode administrari potest moderata narium scarificatio, aut si V. S. alia præmissa fuit, sectio jugularis venæ: quidquod talis incisio venæ frontalis aut jugularis administrari potest quando delirium urget & acriter insistit, etiamsi nulla brachii sectio præcesserit, modo alvina excretio libera sit.

§. XV. Nimius æstus haut positive & repente suppressendus est, attamen illius urgens intensior gradus per remedia nitrata, absorbentia cum acidis conjuncta, coralliata, acidulata, diluentia, decocta lenientia citrata, mucilaginosa passulata, tartarifata temperatur: proinde in hac febre abstinendum est ab analeptis acrioribus, concentratioribus & spirituosioribus; temperatiora & dilutiora vero analeptica aliis formulis combinanda sunt: quidquod expedit circa Cinnamomi usum moderamen fervare: multum etiam viribus sustentandis in hac febre potus sufficiens contribuit, quemadmodum omnes formulæ diluentes in toto hujus febris decursu conducunt.

§. XVI. Quod excessum euacuationum, huic Febri conformium, concernit, tunc nullibi securum est repentinas suppressiones tentare, sed potius lenissimam methodum seligere: temperant enim talem excessum remedia nitrata paulo frequentius usurpata, nec non coralliata, cum regimine quieto conjuncta: narcotica in hac etiam febre extreme fugienda sunt: neque securum est per contrarium regimen excedentes tales evacuationes turbare: proinde apertio alvi per clysterem excessum talem coercet; quo alia moderata derivantia & revellentia, quorum varia occasione hætenus mentio facta fuit, referri merentur.

§. XVII. Quinta indicatio continet ordinationem boni regiminis: & sicut passim de hoc regimine in hac febre actum fuit, ita adhuc noto, quod admodum lene, tranquillum & moderatum regimen conducat: laxum enim & cum refrigeriis conjunctum regimen varia periculosa symptomata præcipue capitis & pectoris causatur: nimis rigorosum vicissim & æstuosum regimen totum febris decursum exacerbat: proinde nimis frigidus & nimis calidus potus hanc febrem turbat, parcus etiam & denegatus potus multis incommodis excitandis quadrat: de reliquo continentia in hac febre multum juvat.

§. XVIII. Quando Febris hæc legitime decurrit, tunc prospiciendum est, quo ordinariæ evacuationes rite continuent & si sub febris successu alvus interdum segnior aut siccior fuit, tunc præstat leni laxante remedio primas vias repurgare; deinde sub continuato regimine modeste calido transpiratio in efficaci successu conservanda est: nec non usus diluentium & infusorum calidorum diuresin una cum reliquis singulis ordinariis excretionibus facilitant: commendanda vero est abstinentia a plena & lauta diæta, ab alimentis & potulentis, imprimis spirituosis, a compotationibus, inebriationibus, exæstuationibus,

nibus, impetuosis commotionibus tum animi tum corporis, ut & nimio veneris usu, balneis valde calidis & quibuscunque aliis occasionibus, quotquot ad sanguinem fortiter commovendum contribuunt: opportunæ vero V Snes, temporibus præservatoriis instituendæ, maxime proficiant: quæ consilia & auxilia sextæ indicationi, in hac Therapia commendatæ, satisficient.

CAPUT III.

DE

SYNOCHA PUTRIDA.

§. I.

Asimplici ad compositam nunc progredior Synocham, quæ Putrida alias vocatur & quæ præter simplicem suum statum atque genium adhuc aliam indolem, causam & respectum involvit, quæ connexa ratio vulgato illo prædicato putridæ qualitatis, in veterum æque ac recentiorum stylo atque iudicio admodum usitato, multum ad ætiologicam cognitionem & practicam tractationem præsentis febris contribuit, licet crassus ille significatus putridi attributi in tantum necessaria restrictione indigeat, quod actualis quidem putredo nondum in hujus febris essentiali constitutione præsumi debeat, ni per accidens interdum putridus ille, sed subinde etiam funestus, exitus extimescendus sit.

§. II. Frequentior hæc Febris eo majorem attentionem requirit. quo in Therapia utrique statui satisfacere conveniat; ubi etiam eo majori dexteritate atque moderamine opus erit, quo intricatior hæc febris ob complicationem finium esse deprehenditur, dum motus febriles partim qualitatis, partim quantitatis vitium pro objecto habent; unde putrida hæc febris appellatur, quia materia citius & efficacius putrefaciens subtilis serosa, acris orgastica e massa sanguinea præcipue, quam occupavit, abstergenda & removenda est: synocha proinde vocatur, quia præsens sanguinis plenitudo sub hoc actu febrili immittitur, ut adeo natura mediante hac febre duplicem necessarium & salutarem effectum atque scopum impetret.

§. III. Hæc notitia eo magis providum reddit artificem, ne in hac febre motus, alias intensiores, urgeat, augeat atque impellat, sed possibili lenitate eosdem ad salubres illos effectus promoveat, eo curatius vero observet atque attendat, quo ipsi illi motus in congruo ordine progrediantur, ne ullibi
sus-

suspecta quædam accidentia coincidunt, quæ complicatam hanc febrem offendere possunt: imo quoniam ob multiplicitatem effectuum & finium vel sua sponte natura in aliqualem confusionem propendet, ita tanto magis providendum est, ne eo ulla causa subministretur, quoniam non modo error inductus particularem noxam minatur, sed & præceps illa Febris corruptio, ad quam præceps ruit natura, singulare damnum ominatur.

§. IV. Neque quidem in ullo actu atque scopo artifex delinquere debet, ne una harum evacuationum plus quam altera promoveatur, neve una in alterius præjudicium procedat, sed quo æquitas atque æquilibrium in hac Febre teneatur; alias contingit, ut, si una harum excretionum nimis rigoroſe & copioſe ſuccedit, altera negligentius tractetur & nihilominus propter hujus defectivum ſucceſſum orta febris ſiniſtre decurrat: eo minus convenit ad ullam talem febrilem excretionem naturam cogere & impellere, ſed rectius ſub temperata methodo in maxima tranquillitate Febrem conſervare, ſucceſſivis magis, quam ſimultaneis ſalutaribus effectibus Febrem adjuvare & promovere; ſiquidem alias in hac Febre artifex occaſionem nanciſcetur potius impetuoſas commotiones præoccupandi, quam deficientes ſucceſſus excitandi & impellendi.

§. V. Ne itaque in complicata hac Febre error quidam committatur, cavendum eſt 1) a præpoſtera V. Sne. 2) a craſſis & impetuoſis aliis evacuationibus. 3) ab alvinæ excretionis perturbatione aut obſtructione: 4) a præmaturis ſudationibus, tanto magis vero 5) ab anxiiis ſudorum impulſibus & commotionibus: 6) a remediis & regiminibus impellentibus & valde calefacientibus: 7) vicifſim etiam a medicaminibus & regiminibus poſitive refrigerantibus: 8) a nimia ſanguinis increſſatione: 9) a defectiva humorum dilutione: 10) a nimis copioſa, diverſa & multiplicata medicamentorum ingeſtione, quoniam facile unus ex complicatis actibus & ſcopis febrilibus offenditur: 11) ab omni narcoticorum vulgarium uſu: & 12) ab intenſioris æſtus oppreſſione & Hæmorrhagiarum opportunarum perturbatione.

§. VI. Poſitive in hujus Febris cura proximæ indicationes obſervandæ & exercendæ ſunt: 1) ut juſtæ præparationes ad benigniorem & ſecuriorem febris ſucceſſum inſtituantur: 2) ut typus febris in congrua temperie & legitimo ſucceſſu conſervetur atque a periculofis accidentibus præmuniatur: 3) ut potiora & ominofiora ſymptomata dextre & tempeſtively mitigentur: 4) ut regimen idoneum atque conveniens præſervatio ordinetur, ne febris hæc vel de præſenti, vel in futurum ſiniſtras plures complicationes morbidas inferat; quemadmodum interdum evenit, ut ob utriuſque negligentioris uſum, affectus oedematofi, phlegmonodei, rheumatici, ſpaſtici, hæctici, febriles lenti &c: ſuperveniant, qui ſinguli itaque præoccupandi ſunt.

§. VII,

§. VII. In primæ indicationis administratione iudicio opus est, quo antea tempestive hujus febris indoles recte agnoscat, quo præcipue contribuit animadversio causarum præcedentium, quæ ad hujus febris invasionem concurrerunt & status plethorici cum necessariis suis circumstantiis, an videlicet patiens ante hac frequentioribus & intensioribus plethoræ commotionibus, nec non vel spontaneis vel artificialibus sanguinis depletionibus obnoxius fuerit &c: unde convenit ante omnia inquirere, an alvus libera sit, quæ sub qualicunque defectu expedienda: deinde præstat tempestive & quidem mox primo vel altero die V. S. celebrare, haud vero parcam, sed sufficientem: proxime invigilandum est, quo justis temporibus diaphoreses rite procedant & progressus sanguinis per superficiem corporis æqualiter contingat, neve refrigerantia remedia & regimina subordinentur.

§. VIII. Ipsa febris ita dirigi debet, ut partim justus gradus augmenti quoad motum sanguinis conservetur, partim ut congrua absterfio & secessio impuritatum promoveatur: pro utroque hoc scopo conveniunt remedia absorbentia, simpliciora æque ac cum acidis maritata, deinde nitrata & parcius salina deterfiva, qualia remedia sub æstus majori gradu & continuatione repetitis vicibus exhibenda sunt: præterea conferunt decocta aliquoties hætenus commendata, vel e Scorzonera & Cichorio parata, hordeacea cum Citro, Tartaro aut nitro mixta: pertinet huc potus sufficiens, per quem sanguinis massa in necessaria fluiditate conservatur & se - atque excretoria functio adjuvatur: hisce si regimen congruum conjungitur, facilius febris in ordine suo & legitimo successu servari potest.

§. IX. Haud vero securum est præmature excretiones febriles necessitare aut cogere, unde potius confert circa & post quartum ægrotationis diem evacuationes attendere & si necesse est facilitare: principalis harum excretionum est, quo diaphoresis moderate succedat, quæ non nisi circa æstus remissionem placide erumpere, modeste continuare & successive remittere debet: & hæc sub legitimo febris decursu vel sua sponte erumpit & procedit, vel cum modesto regimine adjuvatur, vel cum haustulo tepidioris decocti promovetur, vel cum remedio bezoardico terreo - calcareo temperationi facilitatur, vel cum exiguis guttulis Tincturæ Bezoardicæ vel alexipharmacæ, mitioris & lenioris efficaciam, inducitur: licet etiam sæpe periti & providi artifices nullo positivo bezoardico, aut sudorifero remedio indigeant, sed modestiori methodo hanc evacuationem promovere sciant.

§. X. Hæmorrhagias sub hac Febre artifex nullis remediis atque regiminibus excitare debet, licet eadem sanguinis imminutioni inducendæ interserviant: longe magis vero ordinate hæc febris excurrit, si in unicam excretionem

tionem diaphoreticam transit, siquidem per motum febrilem sanguis abundans consumi, dissolvi, in serum converti & cum sudore imminui potest & solet, ita ut una hac evacuationis specie & quantitatis & qualitatis vitio subveniat: quomodo vero Hæmorrhagiis subveniendum sit, si quæ in hac febre occurrunt, ipsa indoles febris indicat: quemadmodum optima illa methodus existit, ne eadem aut supprimantur, aut impellantur, sed cum remediis temperantibus, lenientibus & regimine apto in moderatum successum & decursum promoveantur.

§. XI. Tertia indicatio symptomatum principalium & urgentium levamen & mitigationem inculcat: in qua classe nimius æstus primo loco notandus est, quippe qui huic febre facilius accidit, sed qui propterea minime cum vehementia coerceri, rectius vero leniri & mitigari debet: quapropter pro hoc scopo conveniunt remedia nitrata, tam sub pulveribus, quam sub potu exhibenda: conducit insuper potus sufficiens & usus aliorum diluentium, ut decoctorum ex Scorzon. Cichor. hord. excort. passul. Citro, Tartaro, Scord. Veron. flor. Sambuc. &c: paratorum: proinde temperatiora acidulata conferunt, velut Mixt. Simpl. Julapia paranda ex Decocto hordei, aquis Scord. fl. samb. Scabios. Ceras. nigr. Syr. acetos. citr. &c: providendo, ne acida nimis larga quantitate exhibeantur: Emulsiva in omni febre cum singulari prudentia ordinanda sunt: tanto minus approbo usum emulsivorum cum acidis mixtorum, quæ primis viis non leves turbas inferunt, subinde ad specialem massæ sanguineæ inquisitionem conciliandam quadrant.

§. XII. Alterius indolis symptoma, in hac Febre occursans, est particularis sanguinis congestio ad caput & pectus, cum hæmorrhagica contentione prædita, quæ nonnunquam in inflammatoria pathemata, interdum in mentis mutationes transit: huic commotioni specialiori subveniendum est per frequentiore nitratum remedium usum, per absorbentia cum acidis mixta, per coralliata, per usum Mixturæ Simpl. per decocta mucilaginoso remissius acidulata, per sufficientem potum, per regimen moderatum, per æqualem sanguinis distributionem, per clysteres leniter stimulant, per frictiones pedum & usum externorum resolventium, discutientium & modeste reprimentium: interea ab omni interna sanguinis commotione & positive diaphoreticorum applicatione sedulo abstinendum est, sicut justum regimen ejusmodi afflictioni eximie confert.

§. XIII. Nimia oppletoria exterioris corporis molestia, cum multa inquietudine conjuncta, minus secure & perite cum laxiori & negligentiori regimine, neque cum refrigerantibus remediis tractatur, sed potius conducit quietum regimen, usus absorbentium cum acidis maritatorum; proinde pro-

sunt corallata & leniter acidulata, ut & nitrata remedia, conjuncto potu sufficienter diluente: quadrant huc julapia e decocto hordeaceo, passulato, Citrato, Tartarifato, cum aquis resolventibus parata, additis Syrupis vegetabilibus acidiusculis: multum subinde confert, quo sub tranquillo regimine excretio peripherica rite procedat.

§. XIV. Et cum in hac Febre, legitime decurrente, communiter largior diaphoresis occurrat, ita duplex cautela practica tenenda est, primo ne liberalior talis evacuatio turbetur, impediatur, aut cohibeatur, sed ut sub moderato regimine & sufficienti diluentium usu in justo & constanti successu conservetur; deinde ne per positiva diaphoretica & alexipharmaca magis impellatur & immoderatio reddatur, sed in tranquillo gradu servetur: quemadmodum etiam opportuna Hæmorrhagiæ nunquam temere tractari debent; ne tamen molimina hæmorrhagica offendant & reliquam Febrem turbent, illa auxilia applicanda sunt, quæ passim in superioribus ordinavi.

§. XV. Quando deliria aut soporosi affectus invadunt, tunc eo major cura adhibenda est, quo legitimæ excretiones cum justo regimine promoveantur, conveniunt proinde revellentia, sæpius allegata; prosunt etiam decocta modeste diaphoretica & analeptica: capiti applicari debent discutientia, camphorata & selecta nervina, non tamen valde concentrata & acria, proptereaque congestionem sanguinis ad caput foventia & augentia, sed hanc potius moderate resolventia & reprimentia: absint vero in tali afflictione interna & externa narcotica.

§. XVI. Denique juxta quartam indicationem bonum regimen & congrua præservatio in hac Febre commendari debent: Regimen sit modestum atque tranquillum, adeoque a quolibet excessu liberum: concedatur potus sufficiens & diluens: excretiones non urgeantur, augeantur & præmature impellantur: imprimis caput a qualibet offensione & exæstuatione arceatur, neque cum pedum refrigeratione ansa præbeatur, quo suspectæ congestiones superiores corporis regiones invadant: neque etiam decet languentes functiones animales, quamdiu febris vigor adest, per artificia aggredi aut urgere: alvus sit libera: minime tamen exstimuletur: Præservatio fit per Venæ Sectionem, aut legitimum successum spontanearum salutarium Hæmorrhagiarum, per diætam moderatam, non nimis plenam, neque nimis lautam; per abstinentiam a nimia animi & corporis commotione, ut & a larga ingestione aromaticorum & spirituosorum subjectorum: præstat etiam ne insensibilis transpiratio supprimatur, aut crasse perturbetur, quicquid itaque ad immodicas sanguinis commotiones contribuit, illud omni studio evitari debet.

CAPUT IV.

DE

FEBRE ACUTA CONTINUA.

§. I.

PRæcedentis Synochæ putridæ Febris explicatio non exiguam lucem affundit huic præfenti tractationi, siquidem Febres continuæ cum putrida Synocha tam ratione indolis, quam frequentioris invasionis admodum conveniunt; quemadmodum singulari consideratione digna est illa circumstantia, quod plures acuta febre decumbentes, sanguine abundantiori polleant & quod plurimæ illarum causarum, quæ ad plethoram cum damno impellendam contribuunt, etiam ad acutam febrem excitandam quadrent, ita ut propterea in hujus Febris cura non levis aut fugitivus respectus ad Plethoram instituendus & continuandus sit.

§. II. Interea magis ad Essentiam hujus speciei Febris pertinet, quod principale vitium sit in qualitate humorum & non in quantitate, dum massæ sanguineæ insinuata est materia serosa subtilis, salino-sulphurea, acris, orgastica, valde fermentativa, eoque citius putrefactionem minitans: hinc antiquiores medici hanc Febrem nomine putridæ simplicioris continuæ significare & allegare sciunt: & talis perniciofa materia non raro ex ipsa massa sanguinea generatur, quando vel sanguis superfluous, vel nimis floridus vehementer commovetur & a suis subtilibus apospasmatibus non legitime liberatur; quando propterea auctior transpiratio sufflaminatur, quando copiosa talia subtilia spirituosâ subjecta ingeruntur & cum reliquo sanguine immoderatus compelluntur; quando e superficie corporis ulcerosa acris fermentativa inquinamenta repelluntur; quando rheumatismi & catarrhi acres supprimuntur & materia talis in latifundium sanguinis reprimatur atque ad nobiliores & sensibiliores partes revehitur; quando acris, subtilis, biliosa materia in eandem massam sanguinis affunditur &c.

§. III. Frustra itaque pro essentiali Febris continuæ acutæ ratione agnoscitur aut supponitur inflammatio, licet ex accidenti huic febre vel interna, vel externa, inflammatio supervenire soleat; quare rectius motus in hisce febribus repurgationem & liberationem sanguinis a subtili illa orgastica putrefaciente materia pro scopo suo agnoscunt, qualis separatio & diaphoretico &

diuretico effectu perficitur: quando vero præter illam vitiosam sanguinis qualitatem adhuc concurrat sanguinis molesta plenitudo, tunc motus febriles etiam posterioris molestiæ remotionem prosequuntur, quapropter gradus motus febrilis est major & diaphoresis atque diuresis est copiosior, dum non modo principalis materia febrilis, sed & copiosior sanguis sub motu febrili & per hunc in serum resolutus eliminatur.

§. IV. Sed cum in Febribus continuis simplicioribus diversi actus & effectus necessarii sint, videlicet quo materia peccans antea a reliqua mixtione sanguinis & præcedente nexu separetur & liberetur, quo deinde ita separata materia illa involvatur & temperetur, quo proxime rite secernatur & denique tempestive excernatur, id quod per modum secessionis, præparationis, se- & excretionis contingit, ita non exiguæ utilitatis enchirisis in harum Febrium Therapia est, si omnia ordine congruo tractantur, neque hæ functiones præcipitantur; quare Hippocrates recte monuit, quod cocta movenda sint & non cruda: hinc in hisce febribus coctio materiæ peccantis est cynosura, qua in reliquâ rationali & salutari Therapia uti debet artifex.

§. V. Probe subinde discernendum est, ne essentialia & accidentalia requisita inter se confundantur, ut subinde meliori magisque salutari methodo medicus has continuas febres ad genuinas suas excretiones promovere queat; sed cum in iisdem febribus interdum quædam evacuationes occurrant, quæ reliquum febris decursum facilitant, ita vicissim exinde prudens artifex addiscit, ne tales præparationes turbet, aut cohibeat, quod imprimis valet de vomitibus, alvi fluxibus & Hæmorrhagiis in initio harum Febrium obtingentibus: quæ observationes vero dum omnino ad Historiam Practicam spectant, tamen minime medicum seducere debent, ne in defectu spontanearum talium evacuationum, id sui officii esse ducat, ut easdem promiscue artificioso quodam stimulo excitet, nam duo cum faciunt idem, non est idem: quare tales excretiones indiscretim provocatæ sæpe eximium damnum afferunt.

§. VI. Quo itaque hæ Febres & rationabiliter & secure & utiliter tractentur, cavendum est 1) a vulgato usu Venæ Sectionis, quæ juxta communem methodum in hisce Febribus ordinatur: 2) a promiscuo & facili usu vomitoriorum & purgantium: 3) a præmatura commotione diaphoretica; imprimis vero 4) a sudoris excitatione antequam coctio facta: 5) a remediis & regiminibus calefacientibus & valde exæstuantibus: 6) a volatilibus medicamentis: 7) a communi refrigerantium usu: 8) a suspectis præcipitantibus, valde incrassantibus & adstringentibus: 9) a diluentium adminiculorum & reliqui sufficientis potus subtractione: 10) ab opiatibus & qualibuscunque soporiferis sedativis remediis: 11) a cardiacis & nervinis spirituosiss & commoventibus:

2) a communi interno camphoræ usu: & hæ potiores sunt cautelæ in hac Febre observandæ.

§. VII. Genuina vicissim harum Februm Therapia hisce absolvitur indicationibus 1) ut corpus ad legitimam harum Februm progressionem præparetur: 2) ut materia peccans ad futuram commodam evacuationem disponatur 3) ut motus & evacuationes febriles recte dirigantur & promoveantur 4) ut symptomata potiora congrue mitigentur 5) ut regimen & præservatio conveniens ordinetur: præstat vero has indicationes congruo tali ordine applicare, ne typo febris vis inferatur, neve excretiones vel præmature, vel præpostere urgeantur; quo exquisitius enim & justo ordine atque tempore effectus febriles decurrunt, eo major spes de salutari eventu impetrando affulget.

§. VIII. Quod primam indicationem attinet, tunc illa vel privativa, vel positiva methodo exerceri potest: quoad priorem considerationem mox practica quæstio occurrit, an huic Febri simplici V. Sio conducatur? hanc quæstionem negativa assertione decido & assero, quod non modo V. Sio in hac Febre non utilis, sed & magis noxia sit, quæ circa criticos dies ad gravia deliria, suspectas oppletiones & orgasticas sanguinis commotiones, ad congestiones acerbiores, motus inflammatorios, affectus soporosos, majores æstus & siccos ardores, ut & ad ominosiores vigilias & inquietudines &c. disponit: quare consultius omittitur: præprimis cum sanguinis imminutio genuino statui hujus febris minime respondeat: neque etiam indiscretim vena secanda est, licet aliqualis plethora conjuncta sit, quæ nisi valde turgeat & urgeat, proinde mox in prima Febris accessione valde commota, aut alias facilioribus turgescfactoriis commotionibus obnoxia & per spontaneas liberales Hæmorrhagias imminuta fuerit, in hac Febre cum V. Sio alterari non debet: repeto vero quod securior methodus sit, si communis ille usus V. Sio omittitur.

§. IX. Quod si vero quisquam æstimaverit, quod V. Sio summe necessaria sit, tunc eadem non nisi primo vel altero die celebranda est, deinde non parca, neque tamen excessiva esse debet, porro subjungenda est methodus, qua sanguis cum efficaci moderamine in superficiem corporis constanter dirigitur, ad ordinatam & constantem diaphoresin præparatur & a particularibus congestionibus præservatur: quare evitanda sunt medicamina & regimina valde calefacientia & refrigerantia; etenim si contra hanc circumstantiam atque methodum impingitur, eo certius tunc cum magno periculo circa criticos dies raptus illi humorum ad caput & deliria, aut phrenitica pathemata, vel apoplectodeæ afflictiones contingunt: tutior methodus est, quod notanter denuo repeto, si V. S. omittitur.

§. X. Neque incognita illa est methodus, qua multi duplici argumento inducti & seducti subjecta agrotantia cum emeticorum usu ad feliciorum febris decursum præparare contendunt: quando ex duumviratu illo famoso Helmontiano sedem & fomitem febrium in ventriculo quærunt: secundo quando colligunt, quod nonnunquam spontanei tales salutes vomitus, non æque ad essentiam febris spectantes, oriantur, quare artifices semper naturam imitari volunt, qui artificiosi vomitus vero minus ita bene cedunt, ac spontanei; unde etiam ab illorum provocatione dehortor: quod si tamen medico obtineant subjecta robustiora, minus sensibilia, quæ ante febris invasionem irregulari & crudiori diætæ addicta erant & in quibus propterea iuste præsumitur copiosa saburra in ventriculo delitescens, quæ legitimum febris decursum graviter turbare potest: in tali passu lenis stimulus emeticus concedi potest: cavendum tamen est, ne hæc exceptio nimis amplificetur.

§. XI. Præstat rectius invigilare, quo alvina excretio sub toto huius febris decursu libera sit, propterea conveniunt lenientia, diluentia, nitrata, passulata, prunata, tamarindinata, tartarifata, digestiva & magnesiæ albæ opportunus usus: sensibilia vero stimulantia evitanda sunt: maxima circumspectio adhibenda est, ne circa criticos dies alvus valde occlusa sit, ne vicissim perturbetur & sensibilius provocetur, sed cum moderamine & lenitate tractetur, alias salutes excretiones, quæ illo tempore sensibiliores sunt & efficacius succedunt, mox obruuntur & tota febris in periculosum statum conjicitur.

§. XII. Altera indicatio continet & commendat materiæ peccantis necessariam præparationem ad futuram facilem & promptam evacuationem; hæc vero triplici modo administratur; quando nimirum illius absterfio & fecessio a reliqua massa sanguinis promovetur, deinde quando subtilis acrimonia illius temperatur & denique quando tenuis talis materia leniter involvitur & cum aliis materiis subigitur, ne ob nimiam suam tenuitatem se & excretorio motui resistat, sed sub tractabili tali consistentia magis obtemperet.

§. XIII. Perficitur triplex hæc materiæ peccantis præparatio, quando febrilis motus in bona temperie procedit, neque per initia impellitur & augetur, mediante quo impulsu materia illa magis mixtioni sanguinis innectitur & immiscetur: præterea huc conveniunt diluentia & humectantia, quæ sanguinis mobilitatem promovent, sub qua absterfio materiæ peccantis a sanguine facilius succedit: porro conferunt remedia absorbentia teneriora, tam simplicia, quam cum acidis imprægnata, nec non parcus usus salium digestivorum; juvant etiam decocta ex Scorzonera, Cichorio, Apio, Bardana, Scordio, Veronica, fl. Sambuc. Citro, Tartaro, Nitro, passulis & aquis quibusdam solventibus parata: huc etiam spectant decocta simpliciora, sed dilutiora hordeacea cum tantillo

nullo Cinnamomi & Nitri mixta; denique vel semel tantum per diem Tincturam temperatam Bezoardicam sub æstus remissione ad exiguas guttulas exhibere licet; quamvis sub legitimo usu prædictorum Decoctorum ne quidem alexipharmacæ Tincturæ necessariae existant.

§. XIV. Secundum tenorem tertiæ indicationis requiritur congruum directorium & motus & evacuationis febrilis: quod primo motus attinet, tunc ex parte præcavendum est, ne illi exacerbentur & immoderatus impellantur; ex parte præsentis vehementiores commotiones leniendæ & mitigandæ sunt: prius succedit, quando mox sub prima febris invasione regimina & remedia calida seponuntur, quando non præmaturi sudores excitantur, quando non aliæ excretiones provocantur, quando omnia stimulantia & activa remedia arcentur, quando potus sufficiens & conveniens conceditur, quando omnis animi & corporis inquietudo evitatur & quando absorbentia & nitrata remedia sub reliquo communi æstu exhibentur.

§. XV. Posterius obtinetur, per frequentiores usum pulverum absorbentium & nitratorum, quibus nonnunquam corallia rubra conjungi possunt; huc etiam quadrat, quando in consuetum simplicem potum, aut prædicta dilutiora decocta aliquid de nitro depurato, aut lapide prunellæ conjicitur: conferunt in hac afflictione decocta mucilaginosæ, Citratæ, passulata, tartarifata &c. in subjectis, quibus floridior est sanguis, admitto usum moderatum acidulorum five vegetabilium, maxime acetositatis citri, five mineralium; qualia acida in formula julapiorum & decoctorum exhiberi possunt: non minus Clysus antim. sulph. five simplici potui, five formulis liquidis pharmaceuticis ad gratum & temperatum acorem usque commiscendus est: pertinet huc usus mixturæ simplicis, remissius camphoratae: proinde excludo Tincturas illas famosas Rosarum, Bellidis &c. neque aceta pharmaceutica prærogantem utilitatem promittunt: denique etiam ad alterum hunc scopum emulsionem dilutiores ex aquis solventibus & abempyreumate liberis, nec non amygd. dulc. pineis atque Sem. Card. Mar. paratæ, quadrant: neque enim semina illa famosa frigida utilia sunt, quæ juxta constantem Celeb. Stahlii confessionem, sterilia deprehenduntur: neque etiam spiritus Nitri dulcis pro hoc fine aliquid levamen affert.

§. XVI. Ad excretionem febrilem dirigendas nunc progredior, quarum duæ species occurrunt, quæ essentialiter huic Febri competunt; una est diaphoresis, altera diuresis; utraque conjunctim succedere debet, ita tamen ut sine impetu decurrat: minime vero securum est diaphoresin sub æstus vigore urgere velle, quin rectius indoli Febris respondet, quo remittente semper nimio æstus gradu adjuvetur & promoveatur: optima, maximeque segura pro-

mo-

motio est, quæ cum tranquillo, moderato, leni & quieto regimine succedit, sub quo vel sua sponte excretio illa procedit, ut nullo positive artificioso stimulo indigeat: proinde diaphoresin illam adjuvat, si sub remissione acerbioris æstus potio præbetur, parata ex aquis diaphoreticis & absorbente aut antimoniato fixo remedio: quadrat huc parca ingestio decocti vel superius commendati, sed tepidissimi, vel alterius consueti dilutioris tepidi decocti: in quibusdam subiectis & ubi sudor deficit, oblatio temperatæ Tincturæ Bezoardicæ, aut Alexipharmacæ ad exiguas guttulas conducit, nec non in hominibus floridioris sanguinis Mixturæ simplicis usus convenit: sed cum in nostris regionibus hæc Febris successivis diaphoresibus absolvatur, ita cum optimo moderamine promotio hujus excretionis dirigenda est.

§. XVII. Quod Diureseos promotionem attinet, tunc eadem optime succedit quando alvus libera est, quando inquieta jectigatio & suspecta refrigeratio interna æque ac externa sollicitè evitatur, quando sufficiens & diluens potus conceditur, quando pulveres nitrosi & modestius digestivi adhibentur, quando justo tempore & temperata quantitate Essentiæ resolventes alexipharmacæ interponuntur, quando absorbentia cum acidis saturata aut temperata acidulata remedia exhibentur; a sensibilibus vero stimulis studiose abstinendum est: de reliquo dilutiora decocta tepida, remissius Tartarifata aut nitrata, hanc excretionem facilitant.

§. XVIII. Quarta nunc excipit indicatio, quæ circa symptomatum principaliorum medicationem & mitigationem versatur: quando itaque in hac febre vomitus symptomatice aut alvi fluxus acrius insistent & in excessum inclinant, tunc cum adstringentibus non cohibendi, sed temperandi & sedandi sunt cum pulveribus absorbentibus, nitratis, parcius digestivis, coralliatis, terreis cum acidis saturatis, nec non Essentiis ari, helenii, caryophyllatæ, pimpin. alb. quo etiam & secure & efficaciter usus chaccarillæ tam in pulvere cum aliis prædictis pulverulentis, quam in essentia cum ante nominatis Essentiis, accensendus est: Sed sicut alvi obstructio perinde in hac Febre noxia est, ita per interna lenientia, nitrata, tamarindinata, parcissima correctæ aloetica, deinde etiam per clysteres emollientes, suppositoria lenientia & globulos moschatos promoveri & aperiri debet,

§. XIX. Deliria & soporosi affectus hanc Febrem interdum comitantur, si vero hæc commendata methodus adhibetur, non facile tale accidens metuendum est: quod si tamen hæc symptomata concurrant, tunc talia auxilia conveniunt, quæ in simili afflictione in præcedenti Febrium specie commendata prostant: omni studio evitanda sunt opiata & volatilia, quæ remedium genera alias ita capacia sunt, quo hæc symptomata causentur: maximum

num remedium in ejusmodi afflictionibus & tempestivus & sufficiens excretionum successus, conjuncto congruo regimine.

§. XX. Magnæ vigiliæ non anxium habere debent medicum, multo minus soporifera five externa, five interna secuta sunt: præstat regimen quietum & potum sufficientem conjungere versus noctem vero pulveres nitratos, aut decocta mitius acidulata exhibere; capiti Epithemata domestica communia cum tantillo camphoræ remixta conferunt, quæ ad capitis intensiores dolores paululum mitigandos quadrant: pro viribus reficiendis nil securius confert, quam regimen moderatum & a nimia exæstuatione liberum, potus sufficiens non valde frigidus, neque valde calidus, decocta mucilaginosæ, dilutiora, leniter acidulata & cum aquis temperatis analepticiis mixta, quo imprimis aqua Cinnamomi cydoniata spectat; alia speciose artificiosa, nervina aut calida cardiaca removenda sunt.

§. XXI. Ultimum superest, ut videlicet de Regimine & Præservatione huic Febri conveniente pauca annectam: Regimen quod concernit, tunc illud ab omni coacto & anxio æstu liberum esse debet, sit vero vicissim quietum, tranquillum & ab actuali refrigerio liberum: potus exhibeatur sufficiens non vero valde frigidus; cum cibis ne molestantur patientes, ad somnum non anxie cogantur, alias magis inquieti evadunt; sub æstus acerbiori successu patientiæ, continentia & quieti indulgeant, alias totus febris status magis turbatur, animus in possibili tranquillitate conservetur &c. &c.

§. XXII. Quoad Præservationem in Plethoricis opportuna V. Snes conferunt; profunt interdum alvi absterfiones per rhabarbarina, tamarindinata, passulata, tartarifata, Magnesiam albam, Sal anglicanum: transpiratio insensibilis nunquam vehementer alteretur, sed interdum arbitraria moderata diaphoresis instituatur: diæta non nimis aromatica & spirituosæ sit: potus adhibeatur sufficiens, sed dilutior: evitentur inebriationes & spirituosorum crebræ ingestiones: tempore verno ordinentur vina medicata resolventia, moderate diuretica & laxantia Rhabarbarina; æstivo tempore modestus usus acetariorum & acidulatorum, nitratorum, absorbentium & coralliatorum confert: neque denique quibusdam subjectis temperatæ acidulæ cum moderamine adhibita ad præservandam hanc Febrem nocent, quin rectius profunt.

CAPUT V.

DE

FEBRE INFLAMMATORIA.

§. I.

Alterius indolis acuta & continua Febris est, quæ Inflammatoria audit, utpote quæ præcedente ominosior, intricatior & periculosior existit, cum in morbo complicato occurrat, adeoque alterius acuti, ordine prioris & præcedentis affectus, symptoma evadat; propterea inflammatoria audit, non quod inflammationem efficiat, neque ex inflammatione prodeat, sed huic superveniat & cum inflammatione unita quasi vi staseos resolutionem, maxime vero corruptionis præoccupationem prosequatur, sed eo ipso non exiguis difficultatibus & ambiguitatibus obnoxia est, dum primario cum hac Febre natura præsentis arduæ inflammationi, deinde ipsius Febris indoli & salutaris successui invigilare debet, ne in ullo latere aliquid committat, quod damnum afferre potest.

§. II. Sicut vero quoad formalem suam rationem non nisi unica est Inflammatio, quæ circa præsentem stasim, aut stagnationem fonticam occupatur & illarum discussionem urget, ita etiam non nisi unica Febris inflammatoria est, quæ essentialiter nullibi differt, sive inflammatio in capite, sive in collo, sive in pectore, sive diaphragmate, sive ventriculo, sive Hepate, sive Liene, sive intestinis, sive renibus, sive utero fuerit; unde varii deinde affectus nomine discreti oriuntur, ut Phrenitis, Angina, Pleuritis, Peripneumonia, Paraphrenitis, Hepatitis, aut Typhodes, Splenitis, Nephritis, Leipiria &c. exinde facile fluit, quod una eademque medendi methodus in hac Febre valeat, sive capitis, sive pectoris, sive abdominis inflammationem comitetur: sed sicut periculum discrepat, prout inflammatio intimiorem & sensibiliorem partem occupavit, ita & jam secundum hanc circumstantiam periculum febris inflammatoriae differt.

§. III. Cum itaque hæc Febris propter Inflammationem sit, ita uterque hic acutus affectus putridæ corruptioni e stagnatione aut stasi sibi relicte, imminenti opponitur; proinde competit ipsi Febri satisfacere, ne subtilia illa apospasmata salino-sulphurea, quæ sub motu febrili generantur, in latifundio humorum contineantur, ut propterea mixtioni sanguinis putrida dissolutio immi-

immineat, licet mediante motu febrili inflammationis indoli satisfactum sit: quare in hac Febre primarius scopus est, quo stasis aut stagnatio resolvatur; deinde absolute etiam utile & necessarium est, quo diaphoresis atque diuresis legitime succedat, quæ successiva continuatione absolvitur, quia sub toto febris decursu primaria cura ad inflammationis salutarem promotionem adhibetur, quapropter reliqua materia subtilis organica successive eliminatur, ni ob peculiarem naturæ dexteritatem & activitatem critico simultaneo actu materia illa collecta evacuetur.

§. IV. Interdum etiam contingit, ut in febricitantibus talibus conjuncta eximia sanguinis abundantia totam hanc febrem ob hanc complicationem periculosiorem reddat, siquidem sub hoc statu communiter major æstus, gravior oppletio, insignior inquietudo & ferme omnia reliqua symptomata acerbiora sunt: quare etiam accidit, ut talis inflammatoria febris in tali statu nonnunquam de continentis febris indole participet; quapropter sub hac complicatione molimina suspecta hæmorrhagica quandoque intercurrunt, licet exinde inflammatio admodum anceps reddatur, si imprimis hi conatus hæmorrhagici, vel inopportune, vel impetuose, vel sine congruo effectu affligant; quare triplex hic respectus nimirum staseos discussio, febris legitima administratio & plethoræ imminutio totum præsens morbi schema intricatum & periculosum reddit.

§. V. Neque boni ominis est, si præsens inflammatio mediante febre non ad discussionis effectum pertigit, sed in suppurationem transiit, cum abscessus in internis partibus & nobilibus organis non facile mundicatoriis & consolidatoriis actibus obtemperet, sed facilius in mortiferam ulcerationem degeneret, præprimis cum immediatus artificiosus accessus præclusus sit; quemadmodum etiam plethora præsens ad illud incommodum atque offendiculum disponit, ut gravior & immoderatio congestoria restrictio sanguinis ad internam stasim transeat, quæ efficacem & liberam discussionem impedit, eo facilius vero ad suppuratorium effectum contendit, vel plane etiam ob hujus defectum sphacelationem accelerat: ut ita ex omni parte artifex habeat, quo prudentiam, continentiam, dexteritatem & peritiam in hac intricata febre obtestetur.

§. VI. Quo magis complicata itaque hæc Febris est, eo major circumspectio, ut adhibeatur, necesse est, propterea cavendum est 1) a promiscuo Venæ Sectionis usu: 2) a quibusvis fortioribus evacuationibus tam ano- quam catotericis. 3) ab occlusionibus, perturbatione, aut negligentiori promotione ordinariarum excretionum: 4) a remediis & regiminibus calefacientibus & commoventibus: 5) ab usu communium resolventium & discutientium, quæ ut plurimum sanguinem valde impellunt: 6) a communi Camphoræ internæ usu: 7)

a curatoria salium volatiliū oblatione: 8) a remediis & regiminibus refrigerantibus & sanguinis æqualem commotionem & distributionem turbantibus: 9) a communium opiatorum usu vulgato, qui in hisce febribus vale suspectus est: 10) a fortiori & impetuosiori diaphoreses excitatione & promotione: 11) a sulphuratorum credulo, liberali & inopportuno usu: & denique 12) a nimia & multum variante remediorum ingestione, cum potius in hisce febribus parca, sed repetita medicamentorum doses conferant.

§. VII. Pro securiori & certiori præsentis Febris Therapia sequentes indicationes annotandæ & exercendæ sunt: 1) ut remotiora incommoda, febrem hanc ex accidenti offendentia, tempestive removeantur: 2) ut successus Febris accurate dirigatur & promoveatur; 3) ut Excretio febrilis iuste adjuvetur: 4) ut viribus in hac Febre admodum languentibus consulatur: 5) ut symptomata periculosa mitigentur & leniantur 6) ut Regimen atque præservatio conveniens ordinetur: & singulæ hæ indicationes cum optimo moderamine applicari debent, quoniam hæ Febres valde sensibiles sunt & omnem acerbiorē commotionem ægerrime perferunt.

§. VIII. Quando juxta tenorem primæ indicationis remotiora incommoda auferri debent, tunc iterum notatu digna illa practica quæstio decidenda occurrit, an in hisce inflammatoriis febribus ita absolute Venæ Sectio necessaria sit? communis quidem inter practicos occurrit Venæ Sectionis etiam satis sæpe indiscreta commendatio in talibus febribus; quam vero non adeo promiscue necessariam esse affirmo: & licet interdum in uno alterove subjecto plethora moderata adsit, tamen nulla necessitas urget, quo illa depleatur, si olim semper quæta, neque unquam, vel per spontaneam, vel per artificialem evacuationem sanguinis imminuta fuit.

§. IX. Quando contra in subjecto quodam turgidior plethora adest, quæ antehac gravioribus impulsibus, aut actualibus Hæmorrhagiis obnoxia fuit, quando insuper proximius prægressa vehemens plethoræ commotio ad præsentem Febrem contribuit, quando talis Febris hoc tempore maxime corripit, in quo febricitantes olim plethoram suam artificiali evacuatione imminuere siverunt, quando mox in primis initiis febrium inflammatarum magna plethoræ inturgescencia occurrit &c: tunc admitto Venæ Sectionem in brachio instituendam, vel prima statim vice sufficientem, vel nonnunquam convenit, ut repetito incisa vena relaxetur & sanguis emittatur, adeoque repetita sit alteratio: præstat tamen hanc sanguinis depletionem mox in primo Febris initio administrare: quando vero prædictæ circumstantiæ deficiunt & plethora quæta cum Venæ Sectione imminuitur, tunc tanto certius talis Venæ Sectio nocet, quia nunc quætam Plethoram commovet.

§. X. Alterum incommodum, quod tempeſtiva remotione indiget, eſt alvinæ excretionis perturbatio, quæ ſub toto Febris Inflammatoriæ decurſu abeſſe debet: unde rectius alvus aperta & libera ſit, quæ ſi ſtricta vel ſicca fuerit, interne lenienda aut ab extra cum clyſteribus & ſuppoſitoriis emollientibus promovenda eſt, cavendo, ne ſtimulantia & poſitive purgantia adhibeantur: neque aloëtica, niſi valde correctæ & in refracta doſi concedenda ſunt: præſtat etiam quo alvus aperta ſit, antequam Venæ Sectio applicatur: modeſtus uſus Rhabarbari, Tamarindorum, magnesiæ albæ in initio hujus febris alvum ſecurè aperit ſub febris decurſu vero remedia nitrata, decocta mucilaginofa, cum oleo leniente remixta, aut decocta dilutiora hordeacea cum nitro & paſſulis mixta alvinam excretionem faciilitant: denique pro hoc ſcopo auxilia paſſulata & prunata conferunt: omnis modeſta alvi promotio proficit, ſimultanea vero & impetuoſa officit.

§. XI. Si porro hanc Febrem præceſſit repentina, firma & contumax ſuperficie corporis conſtrictio & ſanguinis reſtrictio ad interiora, tunc mox ab initio hæc ſuſpecta peripheriæ occluſo emendanda eſt, ſit hoc per tempeſtivum & repetitum uſum nitratorum remediorum, per regimen moderatum & quietum, per modeſtam friktionem ſuperficie corporis, modicam oblationem temperatæ Eſſentiæ alexipharmacæ cum Eſſentia ſcordii mixtæ & per uſum decocti tepidi, ſive ſimplicioris, ſive dilutioris pharmaceutici, quo iterum cum moderamine ſanguis, quantum præſtat, in peripheriam corporis transferatur.

§. XII. Cum Febris æque ac inflammatio ad reſolutionem & diſcuſſionem ſtaſeos tendat, ita in hac febre nulla præſtantiora remedia eſſe videntur, quam reſolventia & diſcutientia; ſed dum ad affectum locum haud immediatus acceſſus patet, reſolventia vero remedia ut plurimum acriora & calidiora ſunt, ita hæc animadverſio magis theoretica, quam practica exiſtit; quod enim de efficacia Salium volatiliū in humores craſſos & coagulatos opponitur, illud ſub applicatione therapevtica magis pernicioſum quam fructuoſum erit: alia enim circumſtantia eſt, quando ſalia talia in notabili quantitate ſanguini, extra corpus humanum & extra motum progreſſivum conſtituto, offenduntur & quando intra corpus aſſumuntur, ubi non modo ad vehementiores ſpumefactorias ſanguinis commotiones contribuunt, ſed & in partibus fibroſis tam muſculoſis, quam tunicaceis & membranaceis ſubtilem ſtricturam excitant, quæ omni ſalutari effectui, febris inflammatoriæ competenti, eximie repugnaret; quare illorum uſus magis noxiuſ, quam proficiuſ eſſe obſervatur.

§. XIII. Camphora quaſi pro principe remediorum reſolventium æſtimatur, quemadmodum etiam ſatis efficaciter diſcuſſoriam hanc qualitatem

obtestatur, quando immediate sanguinis stagnationem aut stasim afficit & offendit; sed quando camphora intimius intra humores recipitur & cum iisdem commovetur, facile excessivam turgescientiam commotionem sanguini conciliat, quæ in hac febre magis noxia, quam salutaris est, imprimis quando juxta communem modum eadem adhibetur: quare etiam vulgares illæ formulæ, ubi camphoræ cum nitri additamento compedes adjudicantur, non satis exacte votis respondent, siquidem non nisi parcissima camphoræ dosis, quæ cum aliis subjectis paulo intimius subacta esse debet, pro usu interno concedenda est.

§. XIV. Mumia, Therebinthina, Gummata acriora, imprimis Myrrha, olea sulphurata, ipsum sulphur quamvis vulgo deprædicentur, quod eximiam solventem vim habeant, tamen in hac Febre sua laude dignum quid non præstant, quia majorem impetum & orgasticum motum sanguini conciliant, qui diffusorio effectui maxime contrariatur; inde potius temperatus & salutaris febris decursus pervertitur, stagnatio aut stasis augetur & perniciosus eventus acceleratur.

§. XV. Specifico quasi solvente effectui commendatur Sambucus, cujus cortex medianus in erisypelaceis inflammationibus, in peripheria corporis immediate applicatus, aliquid hoc prædicato dignum præstat: haud vero propterea ab externo & immediato usu, ad internum valet consequentia, neque a cortice tanquam parte ad generalem sambucinum usum argumentari integrum est: accedit Chærefolium, quod debilem efficaciam habet, neque in tam ardua & difficili interna inflammatione satisfacit, nisi in substantia & largiori quantitate assumatur, qui modus vero non satis arridet patientibus, neque febre admodum competit: hyssopus ab extra adhibitus magis solventem suam qualitatem exhibet, intrinsecus vero ad incommodas commotiones sanguinis disponit; flores Papav. rhæad. Hyperic. Sambuc. Bellid. min: communiter spem destituunt & promissis non satisfaciunt: neque aquæ scord. chæref. plantag. samb. fl. tilia directe stasim dissolvunt, adeoque speciali hac laude indignæ sunt; uti neque antimonium diaphoreticum tam specialem solventem qualitatem habet, quæ a quibusdam eidem imputatur.

§. XVI. Sed dum hæc remedia id in febribus Inflammatoriis non efficiunt, quod debent, neque etiam natura in corporis sui oeconomia talia materialia instrumenta habet, quibuscum positive & directe discussionem necessariam perficere potest, ita mediante solo motu febrili res perficienda est, imprimis cum in internam inflammationem nullum immediatum jus & accessum habeat ars medica: eapropter altera indicatio valet, quo videlicet Febris successus recte dirigatur: & hoc ipsum contingit, si partim motus febrilis in æquali & moderato decursu atque gradu conservatur, partim si apospasmata se-

roso-

roso-orgastica temperantur & involvuntur: prior operatio succedit per pulveres nitratos, per Decocta e Cichor. Scorzon. apio, Bardana, Veronic. Scord. Chærefol. Scabios. Citr. passulis, & parata; posterior administratur per absorbentia diversæ speciei, tam simplicia, quam cum acidis saturata, nec non per corallia rubra pptā. aut magisterium coralliorum, quæ utriusque efficaciam mixta remedia aliquoties per diem exhibita indicatos scopos assequuntur.

§. XVII. Vulgo in hac Febre speciali encomio laudantur cancri fluviatiles, chelæ cancerorum, testæ ovorum, dens apri, mandibula lucii piscis &c: quæ vero haud tantum efficiunt, quantum de iisdem promittitur, nisi posteriora hæc subjecta, quo C. C. raspatum refero, cum conjuncta sua tenui gelatinosa animali mucilagine subtilem temperantem & lenientem qualitatem exserant; quales species propterea, licet non exquisitè specificam virtutem in hac febre habeant, non tamen penitus contemni aut rejici possunt: ita etiam in subjectis floridioris habitus & activioris indolis pro febris moderamine temperatus acidulorum usus conducit, quemadmodum pro hoc scopo Nitrum depuratum, antimoniatum & lapis prunellæ confert: spiritus nitri dulcis vero nullam discretam & eximiam utilitatem in hac afflictione exhibet, licet vulgo quidem magnis laudibus efferatur.

§. XVIII. Ipsa interna discussio, quæ partim cum motu inflammatorio, partim cum febre intenditur, non meliori methodo, si qua speranda est, impetratur, nisi motus in moderato & legitimo successu conserventur; id quod tam cum recensitis adminiculis obtinetur, quam cum usu Essentiarum resolventium modeste diureticarum & alexipharmacarum, quo præcipue Essentia Pimp. alb. vincetox. & scordii pertinet; cum vicissim Helenii, Petasit. & imperatoriæ Essentiæ, quia acriores sunt, parca quantitate offerri debent: in temperatioribus subjectis admitti potest Liqueor C. C. succinatus, in activioribus Mixtura simplex conducit, quæ tamen correctæ & a nimia camphoræ quantitate libera sit: adjuvant etiam internum discussorium effectum abstersoria qualitate salia digestiva, cum pulveribus temperantibus parca quantitate combinanda.

§. XIX. Sed ordo me ducit ad tertiam indicationem, qua Evacuationum febrilium justum directorem commendatur; harum excretionum iterum non aliæ occurrunt, quæ huic febre magis competunt, quam moderata diaphoresis & iusta diuresis; quod enim vulgo de puris mictione enarratur, illud ad æquivocas observationes referri meretur: interim hoc loco sermo mihi magis est de evacuationibus, quæ febre inflammatoriæ propius respondent: nunc vero iterum ad inflammatorios æque ac febriles inflammatorios affectus vulgo artificialis diaphoresis commendatur, sub qua commotione plurimi discussionem sperant & promittunt; sed cum omnis impetuosa sanguinis commotio huic febre

bri valde præjudicet, ita etiam longe rationabilius atque consultius est, quo cum maxima lenitate & temperantia hæc evacuatio tractetur, præprimis cum alias in hac Febre maiores facilius procedant & proclivitas ad sudandum adsit, hinc communem methodum, qua positivæ sudationes impetuose passim ordinantur, non approbo.

§. XX. Quapropter præstat moderatam talem diaphoresin adjuvare cum quieto & temperato regimine, cum decoctis vel simplicibus atque domesticis, vel e Scorzonera & antea recensitis speciebus, paratis, cum portionibus ex aquis resolventibus diapnoicis, omisâ Fumariæ aqua & absorbentibus aut bezoardicis fixis, compositis, cum Mixtura simplici, pulveribus diaphoreticis fixis, mixtura ex Ess. Pimp. alb. caryophyllatæ, vincetox. & scordii constante, ad exiguas guttulas oblata: huc etiam conferunt julapia e Decocto hordei, cichor. & passul. aquis Scord. Scorzon. fl. Samb. Plantag. Scabios. C. B. Ceras. nigr. Syr. Beton. Heder. Terr. acetos. Citr. papav. rhæad. multum etiam liberum & facilem diaphoreseos successum faciliat potus sufficiens & conveniens, modo non valde frigidus & spissus sit.

§. XXI. Diuretica excretio promoveri debet in hac Febre cum pulveribus nitratis, cum sale neutro mixtis, cum absorbentibus acidulatis, cum decocto veronicæ, cum potu sufficienti & tepido, cum Mixtura simplici, cum Ess. vincetox. pimp. alb. caryophyllatæ, cum potu moderate acidulato: ubi simul providendum est, quo alvina excretio libera sit, quia alvi occlusio necessariam excretionem urinæ impedit: multum etiam huc quadrat regimen tranquillum & quietum & quo de reliquo motus febrilis placide & æqualiter decurrat: de symptomaticis excretionibus suo loco dicendum erit: sicut de excretionibus certis inflammationibus, ut peripnevmonia, nephritidi &c. propriis, modo suo ordine dictum fuit.

§. XXII. Quoad quartam indicationem, virium etiam ratio habenda erit, quæ in hac febre non parum vacillant atque concidunt: abstinendum tamen est ab acrioribus nervinis; seligenda sunt temperatiora: conveniunt emulsiva dilutiora cum amygd. dulc. pineis & si dolores multi concurrant sem. papav. alb. parata; conducunt Julapia ex Decocto Cichorii passulato & Citrat. additis aquis diapnoicis & temperatis analepticis, ut rosarum, ceras. nigr. lil. convall. naph. admisceri possunt syrupi de canela, de betonica, cydoniorum, Buglossæ, &c: non parum etiam febricitantes reficit, si ipsis sufficiens potus conceditur: proficit cremor hordei cum tantillo acetositatis citr. & cinnamomi mixtus: admitti denique potest exiguum panis saccharati cum vino temperato & cum syrup. rubi idæi mixto imprægnati.

§. XXIII. Quod jam quintam indicationem attinet, tunc symptomatum mentio injicienda erit: quando itaque in febre inflammatoria eximius quidam dolor concurrit, qui ad inflammationis & febris perturbationem contribuere solet, tunc interna lenientia & secura sedantia adhiberi possunt: e numero priorum sunt emulsiva modo commendata, nec non decocta hordeacea & si patientes perferre possunt, decoctum C. C. neque incongrue emulsionibus sem. papav. alb. adjicitur, sicut decoctis syr. papav. rhæad. admiscendus: neque in hac afflictione modicus Theriacæ, aut Diascord. Fracast. usus rejici potest: specialem efficaciam habet ad dolores inflammatorios, imprimis inter punctorios & lancinatorios laterales leniendos & demulcendos Sem. Card. Mar., quod optime in substantia assumitur, licet etiam sub emulsionibus quantisper conferat: sedativum auxilium partim commemoratum est, partim citra opiatorum selectum in cortice chaccarillæ hæret, qui sine damno & præjudicio etiam in hac febre admodum proficit.

§. XXIV. Quando in hac febre narium Hæmorrhagia occurrit, tunc illa quidem haud singularem utilitatem affectui affert, nisi tempestive erumpat & paulo largius succedat, quando vero circa judicatorios dies oritur, tunc aliquilibus turbis inferendis quadrat: nullibi tamen supprimenda, aut cum vi subjuganda, sed per hætenus recensita lenientia, demulcentia, diluentia & temperantia tractari debet: in quo passu multum etiam confert regimen quietum & temperatum, nec non alvi liber successus: si vero admodum suspectæ fuerint tales Hæmorrhagiæ, tunc conveniunt pulveres e C. C. usto Corall. rubr. ppt. Lap. prunellæ, aut emulsiones papaveraceæ, aut Julapia modeste acidulata, aut diascord. Fracast: conjunctis externis discutientibus & temperanter reprimentibus, imprimis Epithematibus.

§. XXV. Largiores sudores nunquam vel cum regimine inverso, vel cum remedio quodam cohiberi debent: præstat rectius ante omnia regimen congruum ordinare, deinde pulveres ex absorbente cum acido saturato remedio, corall. rubr. ppt. & Lapide prunellæ exhibere: huc porro inserviunt emulsiones commendatæ, nec non decocta mucilaginosæ, julapia acidulata, Mixtura simplex sine regimine usurpata, C. C. ustum cum oc. canc. cum acetos. citr. saturatis: C. C. raspatum: & in hoc statu tamdiu bezoardica & alexipharmaca seponenda sunt: quodsi circa judicatorios dies largiores sudores ingruant, tunc ab omni freno abstinendum est, sed regimen tranquillum, cum subjuncto potu simplici, sed sufficienti & pulverum terreorum cum acidis maritatorum usu, satisfacit.

§. XXVI. Pauca hac occasione de topicorum usu in hac febre dicere placet: & hæc, licet propius ad inflammationem spectent, quam ad febrem,

D d d d d

tamen

tamen quia in inflammatoria Febre interdum commendata observantur, propterea illorum reminiscor: quando vero in tali affectu inflammatio interior est, sive in capite, sive in pectore, sive in abdomine, tunc externa discutientia, qualiacunque etiam illa fuerint, parum votis & promissionibus respondent, quoniam nulla ratione latentem stagnationem aut stasim afficiunt, ubi ne quidem etiam ad famosum illum partium consensum provocare licet: quodsi vero inflammatio superficialis fuerit, tunc topica talia remedia plus emolumenti afferunt.

§. XXVII. Quando in hac Febre multus internus ardor, eximia anxietas, sudor frigidus, major horror atque rigor in superficie corporis, animi deliquia, internæ convulsivæ & singultuosæ commotiones, gravis agrypnia, immodica sudatio &c. occurrunt, tunc status valde periculosus est; haud vero secure ad alia adminicula in hac afflictione confugiendum est, quam quæ passim hætenus commendata fuere: in singultu, quia in hac febre admodum periculosus & suspectus est, si non a refrigerio ab extra admissio & commisso ortum traxit, nitri modestus usus conducit: quodsi denique in certis febrium inflammatoriarum speciebus diarrhœa concurrat, tunc pro hac mitiganda vel pulveres simpliciter absorbentes & nitrati, vel corticis chaccarillæ ordinationes secure & efficaciter proficiunt: adstringentia & narcotica communia positive nocent.

§. XXVIII. Quod Criticos sudores, qui interdum in Febre Inflammatoria occurrant, concernit, tunc eosdem nullo modo turbare convenit, neque impellendo, neque opprimendo: consultius est iisdem cum bono regimine succurrere, aut ad minimum temperantia remedia ordinare; neque male interdum temperata & selecta analeptica exhibentur: maxime vero confert potum sufficientem, neque nimis spissum, neque nimis frigidum subministrare, adeoque cum ejusmodi adminiculis tam legitimum illorum sudorum successum adjuvare, quam excessum præoccupare, aut si necessitas requirit, mitigare; interim regimen quietum & temperatum in hac circumstantia plurimum valet.

§. XXIX. Agmen denique claudit in præsentī tractatione ordinatio congrui regiminis & convenientis Præservationis: in febre hac conducit regimen moderatum & ab omni anxia incallescencia liberum, ita tamen constitutum, quo sensibilis & actualis refrigeratio arceatur & temperetur, mador in tranquillo & constanti successu conservetur: sicut externa ita etiam interna refrigeratio nocet: potus sufficiens & dilutus prodest: nocet, si prodigis haustibus ingeritur: omnis corporis inquietudo sedulo evitanda est: nimis frequenter & nimis largis dosibus remedia exhibere utile non est: Præservatur vero talis Febris, si plethorici homines sive spontaneas sive artificiales sangvi-

nis evacuationes in justo ordine & successu conservant, si diætā temperatā seligunt, si spontaneas suas Hæmorrhagias a repentina suppressione arcent, si copiosiore transpirationem periphericā non simul & semel opprimunt & de reliquo in animo, diætā & regimine bonā continentiam servant: qualis vivendi ratio etiā in aliis subjectis ad præservandā febrem inflammatoriā necessaria est: neque denique aliæ evacuationes spontaneæ salutare subito repellere & deobstrui debent: abstineant etiā subjecta a repentinis & immoderatis corporis commotionibus & subitaneis sanguinis impulsibus & intumescitionibus, ut & a repentina immutatione caloris atque frigoris, unde interdum statibus subitaneis ansa præbetur. &c.

CAPUT VI.

DE

FEBRE ARDENTE BILIOSA.

§. I.

CUm in præcedentibus de Inflammatoriā Febre actum fuerit, ita mox Febrium cholericarum explicationem subjungo, eo quod in hisce æque interna inflammatio occurrit, quæ tamen a bile non sanguinis, sed e sanguine jam in peculiarem suam vesiculam secreta & deposita, nunc in intestinis acerrime confermentata excitatur, eo ipso vero satis complicata, intricata & periculosa existit, dum adeo qualificata hæc inflammatio est, ut plures respectus involvat, ac quidem in simplici inflammatoriā Febre occurrunt, licet quidem vicissim inflammationes in intimiori regione partis valde sangviferæ constitutæ æque aliquam prærogativam quoad periculosum suum statum contineant, hinc in relatione ad biliosas febres, Hepatitis, splenitis, paraphrenitis &c. infrequentior esse observatur.

§. II. Multiplex itaque respectus in Biliosis Febribus occurrit 1) adest caustica & corrosiva bilis, quæ tempestive, strenue & sine mora eliminari debet: 2) adest inflammatio interna, quæ accurate tractanda & dirigenda est: 3) adest Febris, quæ bilis evacuationi & inflammationis directioni legitime accommodanda est: 4) ipsa illa Febris eo applicari debet, quo ex una parte apopasmata biliosa, quæ ex accidenti massæ sangvineæ insinuata sunt, ex altera parte illa, quæ sub febris decursu generantur, legitime & sufficienter eliminentur;

tur: & denique 5) quo in locis affectis facta qualiscunque superficialis arrosio ita tractetur, ne periculosa ulceratio remaneat & Hæctica Febris hanc prægressam ardentem consequatur: & hi singuli respectus in Praxi medica exquisitam attentionem merentur, quo cuilibet artifex providus condigne satisfacere queat.

§. III. Hæc bilis, quæ sub vehementiori et intimiori Fermentatione cum aliis subjectis, sive pingvibus, sive dulcibus, sive saculentis, in genere vero facile fermentantibus et acescentibus, in causticam acrimoniam degeneravit, licet proximiori suo contactu, non æque partem valde sangviferam offendat, attamen dum partim ventriculum, tendinosum pylorum et duodenum, ut partes admodum sensibiles afficit, partim per hæc loca latius se diffundit, tamen eo ipso satis deleterium effectum habet, cui omnibus viribus resistere debet natura, ne ex partium illarum eximia arrosione, putrida corruptio oriatur: ubi illa adhuc circumstantia memori mente tenenda est, quomodo longe acerbius febris exardescat, quo magis caustica bilis in inferiores tractus intestinorum sese diffudit, quo latius per eosdem inflammatio & arrosio se extendit & quo magis etiam necessarium est, quo per inferiora bilis hæc excutatur.

§. IV. Præcipuum auxilium est, si in hac Febre tempestitiva bilis causticæ excusio succedit, exinde etiam contingit, ut Febris non tanta acerbitate affligat, cum principale objectum remotum sit; contra vero longe majus periculum involvit hujus excretionis cunctatio: sed cum proximior via sit, quo sursum acris talis bilis expellatur, ita potius plurimi conatus magis sursum vergunt: quo loco merito eximia illa difficultas annotanda est, dum acerrima hæc bilis inversa peristalsi e duodeno intestino per pylorum intra ventriculum retrovehi & denique ex hoc ejici debet: in quo statu mirum esse vix potest, cur tantæ angustiae & sub scrobiculo cordis ardentes cardialgicæ afflictiones adsint, dum & causis bilis & inflammatoria & inversa spastica commotio adsint, quæ partes has satis sensibiles detinent.

§. V. Interea inflammatoria illa commotio interna in loco affecto in hac febris specie paulo mitior est, quæ in altera & per excellentiam dicenda ardente Febre longe major adeoque extreme periculosa existit: præcipua tamen spes certioris aut facilioris restitutionis nititur partim tempestitiva bilis expulsione, partim etiam proximiori illius excretionem, quæ per vomitum succedit: deinde internæ inflammationi satisfaciendum est: & ne denique ipsa Febris sibi nocumento sit, præstat, quo excretiones, Febri directe competentes, legitime, opportune & sufficienter procedant; ita omnibus circumstantiis, quæ in complicato hoc statu occurrunt, rationabiliter & exquisitè prospicitur: de reliquo naturæ nullum commercium est cum quantitate

san-

sanguinis, nisi hæc valde turgeat atque urgeat, quæ ulterior & mere accidentalis complicatio plethoræ cum hac febre, eo periculosiorem etiam mitioris biliosæ febris statum reddit: quod etiam intensiorem sitim attinet, tunc illa non modo cum interna caustica bilis efficacia cohæret, sed & artificem instruit, quomodo juxta methodum & instinctum naturæ huic Febri condigne consulere debeat.

§. VI. Quo itaque & hæc Febris scite & perite tractetur, cavendum est 1) a vulgari V. S. nisi usu 2) a vomitorio & positive purgante remedio 3) a præmatura diaphoreticorum oblatione 4) a perturbatione spontaneæ bilis evacuationis, 5) a prodigo & simultaneo absorbentium usu 6) a terreis absorbentibus remediis, quæ simul adstringentia sunt, 7) a copioso salium detergentium usu: 8) a remediis acris, calefacientibus, resinosis, 9) a positive refrigerantibus medicamentis 10) a largiori acidorum oblatione 11) a communi opiatorum ordinatione 12) a nimia sudoris commotione 13) ab acrioribus nervinis subjectis 14) ab obfirmatione obstructionis alvi, 15) ab emulsivis & lacticiiniis tum simplicioribus tum cum refrigerantibus mixtis 16) a formulis & remediis dulcibus 17) a prodiga & simultanea potulentorum ingestione 18) a regimine inquieto & vel nimis anxio, vel nimis laxo & refrigerante 19) a nimia remediorum ingestione & frequenti variatione & denique 20) a nuda symptomatum cura & mitigatione.

§. VII. Therapia simplicium Februm Biliosarum rationabiliter, secure & efficaciter hisce comprehenditur indicationibus 1) ut materia principalis, nimirum biliosa acris temperetur & ad faciliorem excretionem præparetur 2) ut excretio materiæ biliosæ, cum maxima lenitate & circumspectione faciliteretur 3) ut motus febrilis legitime dirigatur & ab omni anomalia præoccupetur 4) ut symptomata ardua & urgentia debite tractentur & mitigentur 5) ut febris ad securum exitum promoveatur, ne aliquid sinistri consequatur & 6) Regimen & Præservatio conveniens præscribatur: singulæ hæc indicationes cum maxima lenitate & moderatione exercendæ sunt, quia in hac febre tot complicati & periculosi respectus occurrunt atque concurrunt.

§. VIII. Prima harum Indicationum maxime necessaria est, quia biliosa caustica saburra neque secure moveri, neque fructuose emoveri potest, aut debet: præparatio hujus materiæ vario modo contingit, dum vel diluitur & cum vehiculo leniente debilitatur; vel dum absorbetur, abstergitur & temperatur; vel dum involvitur & in congruum receptaculum assumitur, ut eo facilius evacuari possit: quoad primam hanc operationem jam satis veterum secretum innotuit, ubi per ptisanas, cremores, linctus & decocta sua materiæ efficaciam infringere laborarunt, quo etiam illorum hydromelita & juxta alios lacti-

cinia dilutiora spectant : ad horum imitationem accesserunt alii, qui ejusmodi decoctis immiscebant talia subjecta, de quibus sperabant & promittebant, quod bilem præcipitent & temperent, uti tamarindinata & ex rosis albis, aut violis parata, quo præcipue syrupos referebant : iterum immutarunt alii hanc methodum & pro urgente interno ardore demulcendo refrigerantia commiscuerunt : Sydenhamius jubet illo loco ubi de cholera morbo agit, pullum gallinaceum cum magna aquæ copia decoquere & tale decoctum largius, aut affatim haurire ; quem haustum five eluvionem intra tres vel quatuor horas perficere ordinat : alii decocta e speciebus refrigerantibus, ut portulac. nymph. endiv. lactuc. semperviv. malv. hed. terrestr. &c. parata, ordinant &c.

§. IX. Multum quidem conferunt diluentia, sed quo magis simplicia sunt, eo efficaciora existunt : ordino itaque dilutiora mucilaginosæ & gelatinosæ, ut cremorem & decoctum hordei, aut avenæ, decoctum C. C. levisime citratum : decoctum Cichorei, Scorzoner. hord. leviter passulatum : infusa simpliciora five herb. Thee & veronicæ, five Coffee, modo dilutiora, neque valde saturata sint : & quoniam ferme in omni febre carnosæ subjecta adeoque juscula carnosæ patientes averfantur, ita prædicta pro hac functione satisfaciunt, nisi juscula gallinacea valde diluta & aquosa fuerint : licet etiam talibus recensitis decoctis exiguam quantitatem vel Cort. Cinnam. vel Citr. aut aurant conjungere, imo proficit, quo ipsis aliquid Nitri immisceatur : sed cavendum est, ne hæc decocta & liquida vel nimis calida vel frigida offerantur, neve magnis haustibus ingerantur, sed præstat eadem sorbillare, aut cochleatim, sed repetito exhibere ; ita non magna sua quantitate, minus simultanee & immodice ab anxiiis patientibus ingesta, ventriculum nunc extreme sensibilem haud offendunt, neque præsentis angustias augebunt : Haud vero pro diluenda bile caustica emulsiva aut lacticinia admitto, quia non modo facile in caseosam spissitudinem degenerant & affectas partes magis angunt & offendunt, sed & quia stimulum continuantis acescentis fermentationis subministrant & propterea plurima symptomata augent.

§. X. Altera operatio in hac indicatione æque & rationalis & utilis est, quando videlicet bilis caustica cum alio congruo additamento obtunditur, debilitatur & commiscetur, ne partes, quas contingit, ulterius cum corrosiva sua acrimonia offendat : & quemadmodum alias acida corrosiva cum terris maris conjuncta & saporem & effectum corrodentem amittunt, ita in hac afflictione, ubi ad biliosam saburram causticam immediatus accessus patet, terrea remedia eximiam utilitatem offerunt : neque necesse est scrupulose magisteria seligere, cum simplicissima terræ absorbentes sufficiant, modo non nimis crassæ sint : deinde abstinendum etiam est a terreis subjectis, quæ adstringentem effe-

effectum post se reliquunt, ut sunt terræ ustæ, sigillatæ, bolares & exoticæ diversæ: sufficiunt variæ partes ex animalibus marinis, quæ ostracodermata vulgo dicuntur.

§. XI. Præstat etiam quoad usum talium absorbentium cavere, ne juxta quorundam modum nimis prodiga & larga quantitate simul & semel exhibeantur, alias vehemens illa bilis subactio cum magna hac quantitate terrei remedii non modo gravissimis cardialgiis excitandis quadrat, sed & ad immodicas evacuationes, aut contra ad repentinas nimias bilis incrassationes disponit: quemadmodum etiam vicissim omnis copiosus terreorum usus in hac febre nocet, dum hanc biliosam saburram ita inspissat, ut non facile abstergi & evacuari queat, unde superveniunt febres lentæ, aut febres corruptæ cum tertianario typo colludentes, vel hecticodæ & si antea caustica bilis intrinsecus superficiei arrosionem intulit, quæ neque absterfa, neque reparata, sed in ulcerationem superficiei delapsa est, tunc paulo magis hectica Febris confirmatur: unde rectius absorbentia talia remedia parca semper quantitate, sed repetita vice, modo non excessive exhiberi debent.

§. XII. Speciali utilitate ad bilis acrimoniam infringendam, imprimis in infantibus commendatur CrySTALLUS Montana præparata, quæ propterea absorbentium numero optimo jure inferitur, cum omnino acida corrosiva cum eadem sese conjungant: eximium proinde adminiculum pro tertia operatione, in hac indicatione proficua, præbet simplex Nitrum, quod acrem & subtilem materiam biliosam incrassat, ubi sub hac consistentia mucida indurata, acrium subtilium particularum agilitatem involvit & coërcet, proinde vias affectas demulcet & irritatas aut cum superficiali inflammatione affectas partes cum lubrica & refrigerante sensatione lenit atque mitigat, adeoque variis modis præstantissimam & uberrimis exemplis comprobata utilitatem affert: hinc hoc subiectum cum absorbente remedio secure combinari & exhiberi potest; ubi vani illi sunt metus & ab experientia alienæ persuasiones, quasi Nitrum positive laxantem vim habeat, adeoque in hoc affectu partes affectas magis stimulet: commode itaque hoc nitrum in hac febre vel cum alio communi & simplici absorbente, vel cum crytallo montana conjungitur & per initia in hac miscela exhibetur, successive vero sub continuatione tum ardoris cholericæ, tum æstus febrilis aliquid de antimonio diaphoretico conjungi potest.

§. XIII. Et cum ejusmodi absorbentibus & nitratis remediis congrua oblatione conjungantur diluentia, quæ eo magis salutarem materiæ peccantis involutionem promovent: habet etiam aliqualem efficaciam nitro simplici analogam, sed non majorem, nitrum sulphuratum, sive in lapide prunellæ, sive in antimoniato nitro: sed cum simplex nitrum easdem virtutes habeat, non est

cur

cur hæc composita præferamus: neque denique vel salia digestiva amara, vel salia vegetabilia in hac febre pro hac indicatione necessaria sunt; sane enim repetito veritatem illam inculco, quod, quo simpliciora remedia sunt, eo utiliora in hac febre existunt: salia enim amara, efficacius detergentia in præsentē afflictione non raro, loco speratæ utilitatis, incommoda pariunt & turbas dant.

§. XIV. Altera nunc excipit indicatio, ut videlicet evacuatio hujus materiæ, circa quam primario Febris hæc occupatur, quovis moderamine promoveatur: exulant vero hoc loco omnia emetica & cathartica, siue ab initio, siue alibi offerantur: neque etiam confert ita confidenter catotericam excretionem cum positivo stimulo inducere: etenim si natura ad internam exonerationem vergit, tunc vel mox sua sponte eo pervenit, vel cum nude leniente enemate eo invitari potest: optime tamen omnis excretio biliosa sine positivo stimulo adjuvatur & quidem, quando materia peccans cum sufficienti vehiculo diluente subigitur & involvitur, quo loco infusa moderate, calida plus, quam ulla alia auxilia satisfaciunt: ad summum denique leni externa enchiresi siue faucium titillatione & clysteris usu excretio hæc facilitanda est: iudicio tamen opus est, ut artifex etiam discernat, quando natura ad catotericam evacuationem una contendit.

§. XV. Quoad tertiam indicationem Febris prospiciendum est, quo illius motus & excretio rite tractetur: quod motus attinet, rarissime quidem illi deficiunt, facilius contra excedunt, qui excessus propterea & præoccupari & emendari debet legitima evacuationum cholericarum directione & promotione, quæ quo difficilius & parcius procedunt, eo magis exardescit febris: deinde convenit regimen quietum atque tranquillum: porro continuanda sunt remedia absorbentia, vel simplicia, vel cum acidis saturata, nec non Nitrata: profunt etiam decocta mucilaginosæ & tunc denum parcius acidulata, quando biliosa impuritas evacuata est: evacuatio febrilis promovetur per diaphoretica fixa, ut antimonium diaphoret. cum pulveribus absorbentibus mixta, per continuatum usu decoctorum tepidorum, nec non per Mixturam simplicem, quæ vero non maturius exhibenda est, nisi saburra biliosa sufficienter excreta fuerit: alias tamen Decoctum ex Cichor. Scorzon. Apio, Scord. Veronic. chærefol. fl. chamom. simpl. & Papav. rhæad. cum tantillo Cort. Citri paratum convenit; neque male ejusmodi decocto aquæ temperatiores diaphoreticæ commiscuntur; quemadmodum poriones ex ejusmodi aquis & absorbente remedio paratæ, pro hac indicatione conducunt.

§. XVI. Proximum est ut symptomatum rationem habeam, quorum varia etiam præsentem febrem affligunt: si mox per initia alvus occlusa fuerit, tunc enemata lenientia, oleosa, emollientia & modeste roborantia ordinan-

nanda sunt, seponendo omnia interna stimulantia, quæ non modo copiosiores bilis affusionem causantur, sed & suspecto quodam impetu materiam biliosam deorsum pellunt, variosque pravos effectus post se relinquant: si evacuationes bilis sive emeticæ, sive catharticæ excedunt, præ vulgari opiatorum usu commendando requiem corporis, non largam qualiumcunque remediorum ingestionem, pulvillos nitratos cum Corall. rubr. ppt, aut C. C. usto mixtos, nec non Cort. Chaccarill. ad summum sub prædictis decoctis tantillum theriacæ simplicis exhibere licet: prosunt etiam ab extra cataplasmata & emplastra moderate roborantia, quibus aliquid camphoræ & theriacæ combinare licet.

§. XVII. Et quanquam communis illa methodus sit, in hac Febre symptomata per anodyna mitigare, tamen hæc opiata juxta vulgarem usum magis perniciose sunt: unde urgente magna cardialgia non alia adminicula conferunt, quam quæ ad materiæ præparationem & evacuationem antea commendata fuere: multum vero pro levanda hac cardialgia confert quietum regimen & parca remediorum ordinatio: pro siti anxia, clamorosa & urgente nihil magis convenit, quam bilis causticæ dilutio, involutio & temperatio, sic internus ardor demulcetur: acida pro siti mitiganda nimis circumspicte adhibenda sunt, quia facilius ad morbi exacerbationem contribuant: conferunt tamen in hac afflictione decocta mucilaginosæ moderate citrata.

§. XVIII. Lipothymia quæ nonnunquam in hac Febre occurrunt, cohærent cum cardialgiis acerbis affligentibus, unde pro iisdem peculiaris Therapia haud ordinanda est: etenim analeptica & nervina remedia non conducunt, quamdiu adhuc materia peccans biliosa continetur, quare & hisce animi deliquiis non melior medicina parari potest, nisi quæ biliosæ materiæ congruam evacuationem faciliat: deinde conducunt decocta superius commendata, modestius passulata & cum aquis temperatis analepticis mixta; urgens ardor in faucibus temperatur per decocta dilutiora lenientia mucilaginosæ, parcius nitrata, cavendo a vulgatis syrupis & communi acidorum usu: Lingua proinde sedulo a sordibus est repurganda, ne faucibus nocumenta accidant: pro nimio virium defectu præter bonum regimen & adminicula hætenus ordinata, nihil ordino, nisi decoctum Scorzon. cum Cort. Citr. Cinnam. hord. excort. Herbae scord. chæref. fl. Sambuc. chamom. simpl. aquis rosar. ceras. nigr. &c. mixtum: ab acrioribus nervinis sedulo abstinendum.

§. XIX. Ardor siccus cum intercurrentibus sudoribus anxiiis & frigidis non securius tractatur, nisi cum bono regimine, cum modesto usu decoctorum tepidorum, lenientium, remissius analepticorum & diapnoicorum, nec non cum moderata frictione superficiei corporis, interpositis remediis nitratis: Deliria, quæ in hac febre non infrequentia sunt, leniantur cum clysteribus, phœ-

nigmis moderatis, plantis pedum applicandis, cum iusta promotione evacuationum biliosarum, cum regimine quieto & temperato, cum pulveribus & decoctis nitratis, cum frictionibus superficiei corporis, cum cucurbitulis cæcis, dorso applicandis si delirium permittit, abstinendum vero est ab opiatīs & calidis quibusvis remediis: Ita etiam narium Hæmorrhagiæ magis cum temperantibus & lenientibus, quam sedantibus, refrigerantibus & adstringentibus mitigari debent.

§. XX. Quando convulsivæ commotiones imminēt, tunc ante omnia invigilandum est, quo excretio biliosa rite succedat, quo alvus sit libera, aut cum enematibus lenientibus liberetur, quo deinde exhibeantur decocta diaphoretica & analeptica, quo interponantur pulveres nitrati cum Corall. rubr. & exiguis Spec. de Hyac. granis mixti, quo exhibeantur potiones ex aquis rosar. fl. Samb. tiliæ, Scabios. & analepticis quibusdam, additis oc. cancr. c. succ. Citr. Corall. rubr. ppt. Spec. de Hyacinth. In nimis vigiliis præter hætenus ordinata & ad totius affectus indolem spectantia, imprimis vero regimen temperatum atque quietum, non alia tentanda sunt: denique tum ad vigilias, tum ad acerbiores capitis dolores, epithemata domestica simpliciora commendo; opiata, adstringentia & repellentia valde dissuadeo.

§. XXI. Pro interna arrofione tum ventriculi, tum intestinorum demulcenda, lenienda & reparanda, non quidem multum valet ars medica, sed si excretio bilis sufficienter succedit, conveniunt decocta mucilaginosæ & gelatinosæ continuanda, combinanda cum Herb. Scord. chærefol. veronic. tantillo nitri & boli albi: providendo ne hujus abundans quantitas adjiciatur: si vero arrofio est in intestinis crassis, tunc commendo clysteres e jusculis gallinaceis, aut decoctis gelatinosis, paratos, addita herb. scord. chæref. oleo ovorum; tantillo therebinth. simpl. venet. aut etiam nitri, quid quod ejusmodi clysteri licet exiguam boli albi quantitatem admiscere: abstinendum vero est a Balsamicis exoticis, nisi circa exitum totius curæ exigua portio balsami de copaiva cum vitello ovi temperati, clysmati prædicto conjungi queat.

§. XXII. Paucis adhuc hoc ordine notatu dignam illam cautelam inculco, ne præmature diaphoretica remedia ordinentur; propterea antea biliosa excretio adjuvanda & promovenda est, alias si mox per initia alexipharmaca & communia diaphoretica obtruduntur, tunc præsens febris longe acerbior & immoderatio redditur, materia biliosa intrinsecus gravius commove-
rur, largior bilis affusio ad locum affectum urgetur, excretio vero bilis necessaria impeditur, cardialgia augetur, ardor sub scrobiculo cordis vehementior redditur, superveniunt deliria, sudores frigidi, Lipothymia, æstus aridus & anxius, magnæ inquietudines, colli tumores & inflammatoriæ afflictiones, imo

convulsivæ commotiones: paulo mitiorem consecutionem post præmaturum alexipharmacorum usum constituunt metastasis febrilis ad artus, sub febre contingens, dolores spastici, affectus rheumatici: interdum etiam accidunt affectus icterici cum acuto tamen febrili morbo stipati; nonnunquam ita corrupta biliosa febris in lentam degenerat, quæ admodum sensibilis est, ut propterea facile deteriorationibus exposita sit, quin denique in suspectos hypochondriacos, hepaticos aut plane hæcticos affectus delabatur.

§. XXIII. Neque etiam in hac febre spiritus volatiles utilis & securæ efficaciam sunt, neque acria alexipharmaca conferunt, quæ internam superficiei arrosionem valde offendunt, ut propterea ardor internus revocetur & augeatur, cardialgiæ irritentur, æstus febrilis fortior & immoderatio reddatur: unde potius in hac febre privativa, quam positiva diaphoretica conferunt: proinde etiam a præmature carminativorum usu abstinendum, quæ partes arrosas æque inique afficiunt & ardorem internum atque febrem exacerbant: pessimi denique effectus in hac febre sunt adstringentia & febrifuga remedia.

§. XXIV. Sed quo affectus hic rite decurrat, præstat circa exitum totius affectus cum rhabarbarino & passulato remedio intestina abstergere, quo etiam Magnesiæ albæ usus confert, ne biliosæ quædam impuritates remaneant, præterea aliquandiu moderatus diaphoreticus successus conservandus est & quidem hoc tempore cum Essentiis temperatissimis alexipharmacis, quid quod denique remedia roborantia & tonica subordinanda sunt, unde vel cum Essentiis alexipharmacis Essentia gentian. rubr. absinth. cent. min. meliss. cinnam. Cort. aurant. misceri & offerri possunt, vel diætetica roborantia conveniunt, imprimis temperata juscula vinosa, e Cinnam. Macis, cort. Citr. parata, vel denique Tinctura quædam roborans, quando febris cessavit, exhibeatur, sive Tinct. Mart. Tartar. sive Mixtura e Spir. C. C. & Tinct. antim. Tartarificata: uti exigua grana Croci temperati martialis & spec. de Hyacinth. cum oc. cancr. c. acet. Citr. Corall. rubr. ppt. & Cinnam. acri conjuncta pro hac quinta indicatione semel per diem & quidem ante prandium oblata conferunt.

§. XXV. Ultimum superest, ut videlicet justum Regimen præscribatur & congrua Præservatio ordinetur: regimen in hac Febre accuratum requiritur, quod liberum sit ab inquietudine, multa jectigatione & interna atque externa exæstuatione: patienti concedatur potus sufficiens, modo non largis haustibus ingestus: decubitus declivis febricitantibus talibus non admodum commodus est: formulæ remedium sicciore, spissiores & diffusiores non conveniunt: sudores impetuose provocati nocent: alimenta ne præmature obtrudantur & si patiens morbum superavit, postea non nisi mollia alimenta neque nimis prodiga aut copiosa assumantur: alvus sit constanter aper-

ta &c: præservatio optime succedit per animum tranquillum & ab iracundia alienum, per diætam diluentem & humectantem, per rhabarbarinorum & passulorum repetitum usum, nec non per absorbentia interdum assumpta, per decocta domestica & per regularem diætam, ne ulla causa præbeatur, quæ copiosam bilis affusionem & acrem confermentationem invitat.

CAPUT VII.

DE

FEBRE EXQUISITE ARDENTE SIVE CAUSO.

§. I.

HActenus de mitiori febris cholericæ gradu dictum fuit, sequitur nunc alter & quidem summus gradus quantum quidem unquam innouit, quem propterea vulgo Causum & per excellentiam ardentem Febrem nuncupant, utpote in qua summus ardoris gradus obtingit, qui internas regiones affligit, ita ut patientes sub cordis scrobiculo flammeum æstum & ardentem calorem experiantur, proptereaque extreme anxii sint, adeoque longe periculosius hac ardentis specie, quam priori laborent patientes, ut propterea ab Hippocrate hic morbus Lib. II. de Morb. πυρετὸς ὁ φονώδης appelletur: i. e. Febris lethifera, interficiens, occisoria, sive affectus θανατώδης mortiferus; aut rectius mortifero eventui similis: eo, quia hoc morbo correpti, raro emergunt: & licet in hoc affectu febris non eo finaliter directæ sit, quod mortem inferat, tamen concurrentes primariæ circumstantiæ ita comparatæ sunt, ut febris hæc mortem fugare & avertere haud queat.

Conf. Stablii Disp. de Febre Lethifera Hippocratis.

§. II. Quemadmodum hic Causus extremus Febris biliosæ gradus est, hinc etiam circumstantiæ ita comparatæ sunt, ut extremam aliquam perniciemminentur; id contingit, cum in hoc causo deficiat illud adminiculum per quod affectus talis cholericus radicaliter curari posset: hoc vero nihil aliud est, quam tempestiva, conveniens atque sufficiens bilis corrosivæ excretio; quæ cum in hac febre deficiat, undecunque etiam hoc contingat, sive ob naturæ aversionem & tergiversationem, sive ob bilis tenuitatem & paucitatem, sive ob illius subtilem diffusionem per affecta loca, sive ob impetuosam spasticam constrictionem

affe-

affectarum partium &c: ita acerrima illa bilis interea partes, in præcedenti tractatione nominatas, efficacius arrodit, ut sensibilis erysipelacea inflammatio contumax accidat & febris satis valida, anxiosa & operosa superveniat, quæ rectius pro avertendo omni imminente periculo suscipitur & continuatur: interea vero non modo hæc summe necessaria evacuatio deficit, sed & alvina excretio ut plurimum adstricta & obstructa est, atque retenta saburra biliosa caustica in spissiore piceam consistentiam transit, nisi serius denique & quasi per ultimum naturæ conatum inutilis talis evacuatio succedat, cum jam internum periculum haud facile averti queat.

§. III. Merentur itaque in hac Febre singularem attentionem 1) Naturæ humanæ vel aversio, vel aberratio, 2) biliosæ materiæ ineptitudo & indispositio ad facilem excretionem 3) præceps hujus materiæ energia in partes organicas sensibiles 4) duplex periculosus & implicatus actus, unus materiæ corrodens, alter naturæ per inflammationem & febrem, extremis viribus auctam, sed sub variis tergiversationibus procedentem, resistens 5) extremi motuum gradus, modo in defectu, modo in inopportuno successu, modo in excessu peccantes; 6) partium quibuscum auxilia excipienda essent, summa afflictio & incapacitas, quo minus legitime aut facile remedia ad salutarem usum & effectum dirigi queant, 7) dolorum & pathematum exacerbatio & multiplicatio, unde unum accidens alterum auget & exaggerat, adeoque totum affectus præsentis schema in perpetuo accremento consistit: 8) præpostera occasio, qua ad radicem mali accessus patet, quando serius demum bilis causticæ eliminatio succedit, ubi nunc interna labe in tam extremo noxæ gradu constituta est, ut singulare Dei & naturæ opus sit, quando febricitantes mortis periculum emergunt: interim Hippocratis medica observatio est, quando de tali febricitante l. c. dicit: *hic intra septem dies, aut etiam prius moritur.*

§. IV. In medica præsentis Febris tractatione, neque aliæ indicationes observandæ & exercendæ sunt, quam quæ in præcedente Febre propositæ & explicatæ prostant, interea singularem attentionem meretur illa cura, quam Hippocrates in hoc morbo l. c. commendavit, quæ ita comparata est, ut facile quisquam perspicere possit, quod Senex plus Expectationi, quam artis potestati tribuerit: etenim dum *refrigerantia ad viscera & caput admoveere, hordeum torrefactum una cum paleis bibendum exhibere, mulsam exinde conficere & dilutam propinare jubet: dum præcipit quod cibus non sit offerendus, neque sorbitio ante septem dies, nisi patiens debilis videatur, qualis si sit, ptisana succum frigidum, liquidum & paucum bis per diem exhibere, cui aquam superbibere svadet: pergit Senex: at ubi septimus dies præterierit & febris remiserit, milium lambat, sub vespertinam cucurbita, & pauca beta exhibenda, vinumque album aquosum exhibendum: sed quid*

hæc omnia ad tam extreme periculosum morbum! videtur hæc Senex commendasse, ne nihil egisse videatur & de reliquo eventum expectasse.

§. V. In cura vero hujus affectus dissuadeo artificialem positivam evacuationem, neque cum emetico neque cum cathartico remedio suscipiendam, quam omnes præsentēs circumstantiæ contraindiciant, cum interna inflammatio ita repente exinde exacerbetur, ut præceps funestus eventus insequatur; tanto minus vero ratio sūadet, quo acerrima materia per inferiora deturbetur: & licet necessarium, imo salutare sit, quo natura materiam peccantem tempestive eliminet, tamen eadem ad hanc evacuationem per communia qualiacunque evacuantia remedia non erit provocanda ne suspectæ spasticæ commotiones præsentibus inflammatoriis motibus superveniant, neque præsentia damna augeantur & imminetia majora nocumenta accelerentur: & licet alvi oppressio & obstructio in hac Febre satis suspecta sit, tamen circa illius etiam lenem apertionem caute procedendum est, unde non nisi emollientes & lenientes clysteres admitto.

§. VI. In quo itaque natura delinquit, dum spontanea activitate necessariam evacuationem non committit, in eo ars in tantum succurrere debet & potest, ut, dum haud securum sit per instrumenta artificiosa excretionem urgere, pro materia peccante edomanda, infringenda & coercenda auxilia offerat, quo illa in energia sua physica temperetur, ne corrosivum suum effectum vehementer continuet: fit hoc ex parte cum adminiculis diluentibus; quæ vero minime copiosis & simultaneis haustibus ingerenda sunt, alias cum impetu modo ingesta iterum evomuntur, quin denique exinde ita sensibilis redditur ventriculus, ut nihil retineat, quicquid etiam exhibetur, adeo ut vani & vacui conatus vomibundi continuent, qui non modo graviter patientem enervant, sed & inflammationem internam valde exacerbant: quare circa diluentium usum superius annotatæ cautelæ observari debent, ea propter etiam Hippocrates non largum potum commendat, quem tamen Sydenhamius ordinat.

§. VII. In directa hujus Febris Therapia Celeb. Stahlus in disputatione superius nominata sequentes indicationes commendat: 1) Materiæ acris correctionem: 2) inflammationis discussionem & conjuncti ardoris mitigationem: 3) Febris compositionem & 4) factæ arrosionis restorationem; Prima indicatio administratur per usum convenientem absorbentium, terreorum vel simplicium, vel cum acidis saturatorum subjectorum, quo Crystallus montana referenda est: cavendum vero iterum est, ne largis dosibus talia remedia offerantur, neque terræ ustæ, bolares aut sigillatæ, quæ communiter adstringentes sunt, seligantur.

§. VIII. Pro altera indicatione efficax & securum remedium est Nitrum; non loquor de famoso spiritu nitri dulcii, sed de nitro depurato, quod internum ardorem & simul conjunctam inflammationem lenit; licet in inflammationis discussionem ars medica sub præsentibus circumstantiis nullum directum jus habeat, sed totum negotium activitati & dexteritati naturæ relinqui debeat: & quod specialem nitri usum concernit, tunc illud pro majori ardoris gradu paululum majori quam usitata quantitate exhiberi potest, ita ut singulis alternis horis exhibeatur pulvillus ex VIII. gr. Nitr. dep. VI. gr. absorbentis remedii & iv gr. antim. diaph. paratus. proinde etiam pro eodem scopo convenit Lapis Prunellæ, qui cum absorbentibus subjectis mixtus inflammatorium ardorem demulcet.

§. IX. Quod internæ arrosionis reparationem attinet, tunc eadem non præmature suscipienda est, sed tunc demum, quando materia peccans aut remota, aut sufficienter temperata est: haud vero in hoc casu mellita conducunt, sed potius decocta diluta, mucilaginosæ e Cichor. Scorzon. herd. parata conveniunt, quibus aliquid scordii & chærefolii remiscere licet: reliquum naturæ energiae relinquendum, quæ in graviore adhuc & quidem dysenterica intestinorum arrosione hanc reparationem committit: Febris denique justus successus cum regimine congruo adjuvandus; cavendo ne ulla impetiosa commotio in massam sanguinis introducatur: præstant potius privativa, quam positiva diaphoretica ordinare: de reliquo tam ad præsentem affectum, quam illius symptomata illa auxilia conferenda sunt, quæ in præcedente tractatione latius commendata prostant.

§. X. Accidit interdum tam in Causo, quam in Febre Biliosa, quando materia biliosa evacuata & inflammatio discussa est, ut sub declinatione & ultimo decursu largi sudores oriantur, qui nonnunquam medicum affligunt & angunt; sed haud convenit ea propter statim animum abjicere, aut trepidare, cum hi sudores a famosis colliquativis sudationibus adhuc discrepent: neque vero propterea securum est, si quisquam sudores illos statim opprimere & cohibere audeat: absint itaque remedia adstringentia & regimina atque medicamina vulgaria refrigerantia: præstat rectius, si in patiente vel mediocriter vires adsunt, si appetitus redit, si subjecta iterum tranquille dormiunt, talem sudorem cum continentia & moderamine tolerare, regimen quietum continuare & ab omni offensione abstinere, sic interdum sudor ille sponte cessat: interea vero confert potum sufficientem conjungere, & emulsiones analepticas interponere, prospiciendo, ne error in diæta committatur: quod si tamen sponte cessare sudor talis recusaverit, interea in excessum degenerare advertatur, tunc convenit usus nitratorum remediorum; coralliorum rubr. ppt. C. C. ust. Spec. de Hyacinth. auc

aut exigua quantitas Tincturae Corallorum: cavendo ne cum sensibiliore & potentiori adstrictionis effectu hic sudor coërceatur.

CAPUT VIII. DE FEBRE CATARRHALI BENIGNA.

§. I.

ORdo me ducit ad Catarrhalis Benignae Febris commendationem, quae perinde symptomaticis Febribus annumerari meretur, eo quod praesentibus quibusdam catarrhis sive capitis, sive pectoris supervenit, eosdem comitatur & cum illis decurrit, ut ita catarrhus non sit ex Febre, aut propter Febrem, sed febris propter catarrhum progrediatur, qua mediante natura humana praesentis catarrhi, sive majoris, sive difficilioris, sive sensibilioris decursum & salutarem exitum facilitare & promovere laborat: meretur vero eo ipso haec febris, quam veteres graeci phlegmaticam & a typo suo quotidianam continuam, arabes vicissim eorumque interpretes Laticam vocarunt, curatiorem deductionem, quia in eadem perinde complicatus status occurrit, ac in praecedentibus quibusdam Febrium speciebus annotatum fuit.

§. II. Eo ipso iterum duplex principalis consideratio in hujus Febris formali ratione occurrit, primo quod haec Febris sit pro Catarrho legitime absolvendo & adjuvando, deinde quod haec Febris pro se ipsa vigilare debeat, ne quicquam suboriatur, quod corpori noxam afferre potest: & ne haec functiones confuse succedant, primum requisitum est, quo pars, cum catarrho affecta, debite liberetur; quod contingit, si materia catarrhalis ex eadem eliminetur; deinde quo apospasmata sanguinis subtilia salino-sulphurea, quae sub motu febrili genita fuere, opportune & convenienter evacuentur & ita ab omni latere corpus repurgetur atque pristinae integritati restituatur: duplex vero hic actus eo facilius atque citius quidem ad salutarem exitum pertingere potest, quo minor noxa in simplici catarrho adest.

§. III. Est itaque salutaris hujus Febris effectus, quo Catarrhum partim dissolvat, partim fluxilem reddat, quo porro ad affectam partem sufficientem humiditatem affundat & quo denique moderata diuresi atque diaphoresi reliquam materiam residuam eliminet; quae functiones facilius decurrunt, quo minus

minus Catarrhus quidam epidemica quadam lue laborat, aut valde acris existit; alias dum ipse hanc malignitatem induit, propterea etiam febris catarrhalis maligna euadit, de qua suo loco dicendum est: interim mitior indoles catarrhalis benignæ Febris in genere artificem ab operosis & anxiis quibusdam tentaminibus præservare potest, siquidem & rationi & experientiæ respondet, ut quo simplicius febris illa tractetur, eo melius, citius & securius excurrat atque decurrat, cum contra arduæ operationes Therapeuticae, eandem magis implicent, acerbiores reddant, consequenti lentæ febri ansam præbeant, ad affectus asthmaticos, œdematosos, phlegmonodeos, inflammatorios, hæcticos disponant.

§. IV. Proinde respectus habendus est status plethorici in febricitantibus, aut prægressarum frequentiorum plethoræ commotionum, ubi communiter hæc Febris paulo acerbior & æstuosior evadit, quod quidem accidens cum simplici Febris statu confundi haud debet: nec non circumstantia illa bene conferenda est, quomodo sæpe ordinariarum excretionum turbæ & oppressiones ad catarrhos disponant, ita vicissim facile colligere licet, quomodo earundem justæ revocationes & promotiones catarrhos illos multum sublevent; quare diarrhoea in tali Febre occursans si non excedit, nullum damnum affert, cum contra alvi segnities, aut actualis obstructio communiter catarrho præjudicet; denique etiam annotatione digna est illa observatio, quomodo simplices catarrhi facile per immoderatas commotiones ita exacerbari queant, ut acutam & semi inflammatoriam indolem induant.

§. V. Quo itaque hæc Febris meliori & securiori successu tractetur, cavendum est 1) ab artificiali sanguinis subtractione, quæ neque essentiæ Febris respondet, neque ob lenitatem illius pro accidentali plethoræ concursu præscindendo necessaria est 2) ab artificiali emetica evacuatione, quæ & catarrhum & Febrem valde commovet & confundit 3) a positiva purgatione, quæ mitiori febris indoli non quadrat, sed alias suspectas commotiones excitat 4) a quibuscunque impetuosius commotionibus & immoderata atque audaci medendi methodo, quoniam lenis febris leni methodo obtemperat 5) a præmaturis sudationibus artificialibus & spontanearum sudationum perturbatione 6) a medicaminibus & regiminibus calefacientibus & impellentibus, ut & 7) vicissim refrigerantibus 8) a prodigo absorbentium remediorum usu, qui ad lentas febriles consecutiones disponit, aut molestas vomibundas commotiones excitat: 9) a volatiliu curatorio usu 10) ab anti catarrhalibus vulgariibus acris, concentratis & exoricis 11) ab opiatorum remediorum oblatione 12) ab adstringentibus & febrifugis 13) a perturbatione ordinariarum evacuationum, imprimis alvinarum 14) a nimia commotione & impulsione catarrhorum, velut ab immoderato, aut incongruo ptarmicorum & bechicorum usu 15) a paroxy-

fmorum febrilium qualicunque perturbatione, aut exacerbatione 16) a nimis frequenti & variabili medicamentorum oblatione 17) a subtractione necessarij & sufficientis potus 18) a cordialibus communibus acribus & similibus aliis nervinis 19) a præmatura & catarrhi & Febris desertione & denique 20) a nimis diuturna & sollicita materiarum peccantium correctione & incuriosa evacuationum promotione.

§. VI. Positiva præsentis Febris Therapia hisce indicationibus circumscripta est 1) ut generalia urgentia obstacula congrue & tempestive removeantur 2) ut catarrhi præsentis discussio & materiæ tam catarrhalis, quam febrilis præparatio adjuvetur 3) ut evacuatio tam catarrhalis, quam febrilis rite promoveatur & dirigatur 4) ut symptomata quædam urgentia & suspecta confectaria emendentur 5) ut Regimen & Præservatio conveniens ordinetur.

§. VII. Ad generalia urgentia incommoda referri meretur alvi segnities, aut obstructio occursans, quæ sicut in initio, ita etiam in toto decursu hujus Febris adversa est; haud vero confert alvum cum eximio stimulo irritare, unde potius lenis absterfio & lenitio satisfacit: pertinent huc vel clyster emolliens & leniter roborans, vel suppositorium lenissime stimulans, sed plus emolliens, vel usus pilularum Stahlianarum, vel aliæ pilulæ ex extractis amaris, (omissa Fumaria,) Gum. ammon. bdell. exiguis aloës correctæ granis & exilissima quantitate trochiscorum de agarico: vel si mitior æstus & vires patientis permittunt, exigua grana extracti Panchym. Crollii profunt: a mercurialibus vero sub hac febre abstinendum est, nisi vel in primo initio, vel circa exitum febris in subjectis humidis temperata mercurii dulcis quantitas cum aliis mixta, concedi queat.

§. VIII. Alterum incommodum est, quando ex prægresso perverso regimine & incongrua tempestate superficies corporis rigide occlusa est, adeoque sub febre difficilis progressus humorum per peripheriam corporis metuentus est, in qua afflictione convenit præter congruum regimen moderata frictio superficiei cum linteis calidis & modestus usus simplicium decoctorum tepidorum, quibuscum ingressus sanguinis in hanc peripheriam corporis adjuvari debet: denique ad generalia hæc impedimenta pertinet, si ob prægressam malam & irregularem diætam multa saburra in ventriculo collecta est, quæ mox per initia hujus febris variis cardialgieis molestiis & ordinariarum evacuationum turbis ansam præbet, in qua afflictione in aptis subjectis mox in initiis, cum modesta promotione, five interna, five externa, evacuationi huic succurrendum est.

§. IX. Secunda indicatio occupata est circa catarrhi directorium, ubi illius discussio necessaria est & materiæ tam catarrhalis, quam febrilis præparatio

tio requiritur: hoc posterius succedit per remedia absorbentia tam simplicia, quam cum acidis saturata, modica tamen quantitate exhibenda, quæ cum tantillo salis deterfivi & Nitri depurati mixta, tam proxime circa febris exacerbationem, quam repetito sub hac commode exhiberi possunt: conveniunt etiam decocta e Cichor. Scorzon. Bardan. Liquir. Hb. Veron. Scord. Chæref. Tussilag. Cort. Citr. Cinnam. crystall. Tartar. parata: huc etiam spectant Decocta ex hordeo excort. e C. C. passulis &c. facta: quo pariter alias simplicior potus sufficiens proficit: discussionem vero catarrhi adjuvat usus alexipharmacorum & Bezoardicorum temperatorum, quo imprimis Essentiæ enulæ, vince-tox. Pimpin. alb. pertinent: non rejecta alia Tinctura temperata Bezoardica; ari essentia, temperata quantitate addita, non contemnendæ utilitatis existit: e quo numero tamen assafrata & succinata remedia in hoc catarrhali febrili affectu excludo, quæ in simplicioribus catarrhis plus proficiunt: hisce discutientibus remediis annúmero potiones ex aquis diapnoicis & antimon. diaph. paratas & talia remedia alexipharmaca & resolventia præcipue antemeridianis horis conducunt, ubi febris remisior existit.

§. X. Præterea secundum tertiam indicationem cura adhibenda est, quo partim catarrhalis, partim febrilis excretio rite succedat: quod priorem attinet, tunc catarrhus capitis, difficilius in coryzam definens, adjuvandus cum applicatione epithematum frontaliū domesticorum, aut aliorum, cum tantillo camphoræ mixtorum, abstinendo ab usu repellentium, aut acrium cephalicorum: proficit etiam modestus odor salis volatilis oleosi, cavendo, ne in usu ejusmodi remedii excessus committatur, neve sub æstus acerbiori gradu tale subjectum adhibeatur, ea propter etiam non nisi ienisima ptarmica concedi debent: quando vero catarrhus pectus detinet, neque expectoratio prompte succedit, interea tamen mucida pectoris oppletio urget, tunc mitiora expectorantia cum prædictis decoctis offerenda sunt; providendo ne talia luxuriose exhibeantur, neve nuda emollientia ordinentur, quare parari potest decoctum hordei cum Veronica, chærefol. scord. tussilagine, fl. chamom. simp. enulæ, sambuci, quibus addi potest liquiritia, syr. violar. & tantillum oxymelitis squillitici: hisce expectorantibus interponi debent prædictæ Essentiæ resolventes, quæ discussoria sua qualitate ulteriorem affluxum detinent & ab intra catarrhum discutunt.

§. XI. Proinde etiam febrilis excretio legitima promotione indiget, quæ si sponte succedat, nullo stimulo urgeri, sed neque contrario regimine turbari debet; interea & remedio congruo atque securo interdum adjuvari & regimine moderato faciliteri potest: inter remedia conferunt in subjectis sensibilibus & activioribus diaphoretica fixa, aut usus moderatus mixturæ simplicis, nec non decocta tepida e Cichorio, Scorzon, & Scordio parata; in reliquis

verò conducit Essentia quædam alexipharmaca, aut Tinctura Bezoardica ab adstringentibus & narcoticis remediis libera: qualia remedia non nisi illo tempore exhibenda sunt, quando calor juxta paroxysmorum variationes remittit, id quod matutinis horis evenit: deinde etiam diuretica evacuatio moderate promovenda, quod partim per potum sufficientem, partim per pulveres nitratos cum tantillo salis digestivi mixtos, partim per prædictas essentias succedit: cavendo ne incongruum regimen tam diaphoreticam, quam diureticam excretionem perturbet.

§. XII. Intercurrunt etiam nonnunquam symptomata, quæ pro reliquo Febris decursu ominosa existunt, quibus propterea medela conveniens ordinanda est: quodsi itaque præter febris genuinam indolem major & vehementior æstus concurrat, tunc neque communia refrigerantia remedia, neque regimen laxius concedendum est, præstat rectius regimen quietum & temperatum ordinare, absorbentia cum acidis imprægnata, aut pulveres nitratos & coralliatos exhibere, decocta mucilaginosæ & modestius acidulata præscribere, nec non loco horum mixturæ simplicis usum conferre, de reliquo vero potum sufficientem subministrare: a terreis uftis, sigillatis, bolaribus, fossilibus, aut nimio acidorum usu sedulo abstinendum est.

§. XIII. De Diarrhœa in præcedentibus dictum fuit, quod, si moderata fuerit, nihil damni afferat, si vero in excessum degenerare videtur, aliquo moderamine indigeat: imprimis cavendum est, ne diarrhoea talis subito cohibeatur, quare per initia pulveres nitratos & coralliatos ordino; proxime vero Essentias helenii, ari, caryophyllat. pimp. alb. gentian. rubr. extra caloris acerbiorum decursum commendo, aut si necessitas postulaverit essentiis talibus Tincturam chaccarillæ commiscendam laudo: uti pulvis e cort. chaccarillæ, ocul. cancr. c. acet. citr. & corall. rubr. ppt. paratus in hac necessitate conducit.

§. XIV. Alvus in hac Febre nunquam clausa esse debet, unde in constanti moderato successu conservanda est: conferunt huc diluentia, nitrata, passulata, prunata, ut & pyra & poma cocta, modeste saccharata & cum tantillo Cinnamomi mixta: nec non pilulæ lenissime laxantes & abstergentes, Magnesia alba, salia absterfiva & digestiva: profunt etiam clysteres emollientes, si alvus rigide clausa & obstructa est: Quando porro in hac febre nimia tusis urget, tunc omisfis prædominantibus acidis remediis, conferunt absorbentia cum acidis imprægnata, pulveres nitrati, essentiæ prædictæ resolventes, decocta mucilaginosæ cum temperata expectorantium quantitate mixta, ut & emulsiva ex aquis solventibus, imprimis vero veronicæ, scordii, foenicul. hyssop. fl. sambuc. scabiosæ, nucleis pingvibus, semine papav. alb. card. bened. Mariæ ac saccharo candifato parata: Nimii capitis dolores mitigari possunt cum externis cam-

camphoratis & temperatis resolventibus epithematibus, quo regimen temperatum confert, quoniam multa inquietudo omnia symptomata febrilia exacerbant.

§. XV. Quod porro suspectas consecutiones attinet, quæ in hac Febre metuendæ sunt, tunc contingit nonnunquam, ut febris illa, quando intra primum septenarium non remittit, aut in ordinem justum redit, in lentum & quo diutius durat, denique in hecticum statum degeneret; sub quo metaschematismo non consultum est tam quoad prædictam methodum, quam quoad medicamenta variare; subinde cautela adhibenda est, ne remedia largiori quantitate exhibeantur, ubi præcipue a copioso absorbentium usu abstinendum est: interim in hac necessitate conducunt absorbentia cum acidis maritata, Corallia rubr. ppt. antimon. diaphor. nec non modicus Nitri usus: interponi possunt Essentiæ temperatiores alexipharmacæ, resolventes & moderate diuretici, exclusis potentioribus atque acrioribus: conducunt insuper potiones ex aquis resolventibus & diaphnoicis paratæ, quibus modica quantitas vel absorbentis, vel diaphoretici fixi remedii addi potest: volatilia vero, calefacientia & quæcunque alia potentioris efficaciam sunt, sedulo evitari debent.

§. XVI. Denique regimen congruum præscribendum est, quod in hac febre ab omni impetuosa commotione alienum esse debet, quia tota indoles illius lenis & temperata existit, unde calida regimina & catarrhum & Febrem exacerbant, moderatus calor & temperatus diaphoresis optime huic febre competit: proinde a multo medicamentorum usu abstinendum est, adeoque simplici methodo hæc Febris tractari debet: præservatur hæc febris sufficienti & constanti alvi successu, repetita moderata laxatione, iusta continuatione transpirationis insensibilis, bono regimine circa aëris intemperiem & talibus adminiculis, quæ ad præoccupandas catarrhales afflictiones in certis individuis seorsim conducunt, uti in quibusdam subjectis V. Snes opportuna, in aliis moderatæ diaphoreses conferunt.

CAPUT IX.

DE

FEBRE TERTIANA.

§. I.

Nunc ad illam Febris Speciem progredior, quæ tanquam Specimen motus & negotii febrilis, in genere considerandi, existit & quæ propterea

Fff ff 3

in

in Historia & ætiologia singulari attentione digna est, præprimis cum hæc febris perquam frequens esse deprehendatur, deinde quæ tot corruptionibus exposita est, nec non quia multiplices speciosæ methodi, promissiones & arcana vulgo prostant, quæ huic Febri dicata sunt, ut propterea eo major cura adhiberi debeat, quo talis methodus feligatur, quæ indoli febris magis respondeat, præcipue cum in vulgari Therapia multæ crassæ Empiriæ occurrant, quæ in cæco Febrifugorum usu præcipientes & laboriosæ existunt: quo adhuc illæ pessimæ conversiones & transfigurationes aliorum morborum spectant, quæ vulgo ne quidem observantur, multo minus ad aliquam utilem applicationem transferuntur, ut e periculo denique quidam sapere & hanc febrem e fundamento curare discant.

Conf. Stablii Disp. de Februm Specimine Tertiana.

§. II. Simplicior hujus Febris status ita comparatus est, ut præcipue saburra quædam, ex incongrua diæta collecta, lenta, viscida, tenax, spissa, promptam & necessariam concoctionem impediens, e ventriculo, quem detinet eliminetur & dum cum concoctione chylicatio, sangvificatio, secretio & excretio ordinaria consentit, ita etiam redintegrata concoctione, reliquæ functiones naturales & vitales in justum ordinem revertuntur: in quo respectu iterum cura habenda est, quo antea materia peccans sufficientem & convenientem mobilitatem nanciscatur, quo non maturius impellatur, priusquam mobilis fuerit, quo evacuatio & tempestive & temperanter succedat, quo simul reliquæ ordinariæ excretiones in congruum ordinem redeant & quo etiam in toto hoc actu Febri satisfiat, ita, ut illæ impuritates, quæ sub febre oriuntur, etiam legitime & tempestive exterminentur.

§. III. Præstat insuper in hac Febre accidentales concursus ab essentialibus conditionibus bene discernere; ubi nonnunquam evenit, ut in uno & altero subjecto in quo antea peccans talis materia in ventriculo collecta fuit, superveniens repentina & sensibilis ordinariæ transpirationis suppressio ultimum quasi irritamentum naturæ sit, quo hæc in febrilem motum exardescat, ubi deinde frustra quidam principalem hujus febris peccantem materiam in sanguine & non in ventriculo quærent, ita etiam nonnunquam in subjectis, hac Febre decumbentibus singularis Plethoræ gradus adest, qui ad majorem æstum, quam qui febri competit, contribuit, proptereaque ipsum decursum febris immoderatiorem reddit, ut interdum intermittens typus in continuum, aut plane acutum convertatur: eapropter quidem multum refert, hanc circumstantiam annotare, sed non cum essentiali & primaria febris ratione & conditione confundere, quæ notitia eo præcipue contribuit, quo hæc febris methodice & e genuino suo fundamento tractetur.

§. IV.

§. IV. Eximium adminiculum pro iusta tali methodo invenienda, subministrat observatio spontaneæ Therapiæ, qua hæc Febris in diversis tranquillis & moderatis subjectis a natura tractatur: ubi omnino refert annotare & deinde applicare & imitari ordinem naturæ simplicem, excretiones consuetas, quibus natura utitur, ut & successus atque eventus, qui talem spontaneam Curationem consequuntur: cum vicissim admodum anceps, mutilum & lubricum opus sit, nudis experimentis fidem dare velle, ubi quandoque febris tertiana nefando modo per maxime periculosa & perniciosa aut plane venenosa subjecta, vel alia temeraria experimenta profligata fuit, ut dehinc vel æquivoca, vel accidentalis talis curatio in alia imitatione & pluribus casibus pessimarum consecutionum, aut maxime suspectarum corruptionum causa facta sit.

§. V. Proinde maxime a sana ratione abludit, si in hac febre motus febriles tantum atrocitate notantur & posthac omni austeritate & rigore profligantur: inde innotuerunt illæ anti-praxes, ut vel neglecta omni necessaria materiæ peccantis præparatione & evacuatione subito & temere motus febriles oppressi, vel post præcipitatum, immaturam & insufficientem evacuationem, quæ ut plurimum cum magna vi provocatur, præmature illi necessarij & salutaris motus cohibiti fuerint; unde aliter fieri non potest, quam ut ob gravem motuum perturbationem, ob materiæ peccantis occlusionem & retentionem & ob salutaris illius adminiculi fugam, per quod materia illa removeri debuerat, perniciosa phaenomena consequantur, quæ totam œconomiam animale[m] eximie turbant atque destruunt: exinde vero facile elucescit, quam delicate hi motus febriles tractari debeant.

Conf. Stablii Diss. de Febris intermitten[t]ibus turbatis atque corruptis.

§. VI. Præstat insuper prudenter judicare, quando hi motus superflui sunt & in pravam consuetudinem degenerant, dum materia febrilis sufficienter evacuata est, in quo statu tunc motus illi, ut morbidi & inutiles compescendi sunt, ne œconomiam vitalem turbent & patientes magis defatigent: sicut vero in consultum est præmature motus illos urgere & ad evacuationes cogere velle, ita perniciosus ille metus est, quando iidem motus confestim pro superfluis & morbidis declarantur: quo loco iterum prædicta circumstantia inculcanda est, quod videlicet plethoræ concursus febrem talem etiam longinquiore[m] reddat, qua circumstantia præsentem periculosum vicissim esset, si quis febrem talem subito coercere vellet, ubi vel acuti vel lenti febriles motus supervenirent, adeoque posteriorem statum longe magis implicarent & suspectum redderent.

§. VII. Quidquod temerarium artificis opus esset, si in una vel altera functione, ad hanc febrem legitime spectante, natura sua sponte sufficienter operetur, aut ad sanitatem impetrandam cooperetur & artifex in eodem negotio

tio adhuc illam cum impetu excitare, irritare & urgere vellet; hinc minime convenit evacuationes spontaneas per artificia augere; neque etiam aut rationale aut salutare est, impatienter & immoderate congruas tales excretiones ante justum tempus provocare & non expectare velle, an & in quantum in hoc negotio natura suo officio defungatur: quin potius tanquam principale requisitum totius rationabilis & securæ methodi commendari debet, quo excretiones & tempore atque ordine justo & gradu atque copia sufficienti decurrant, ne ex alia amethodia graves typi febrilis perversiones atque corruptiones emergant.

§. VIII. Et cum hæc Febris ordinatos suos paroxysmos habeat, qui ipsi cum præparatione & evacuatione materiæ febrilis occupati sunt, ita maxima cautela opus est, ne dum natura circa præparationem occupata est, artifex evacuationem plane inconvenienti tempore urgeat, utpote quæ confusa Therapia eo magis universum Febris typum invertit: hinc rectius palmarium requisitum Therapiæ artificialis est, quo Therapiæ naturæ accommodata sit, adeoque hanc sublevet, faciliat & promoveat: præterea etiam artifex observare debet, quomodo subjecta febricitantia constituta sint, quibus etiam quoad diversas alias circumstantias sese accommodare debet, quando videlicet animo morosiora, sensibilia & contumacia sunt, quando irregulari vitæ generi dedita fuere, quando evemeta sunt, quando olim aliis affectibus neque adsveta neque defatigata sunt, quando in negotio digestionis & egestionis frequentioribus anomaliis & difficultatibus obnoxia fuere & si quæ aliæ individuales adhuc rationes intercurrunt.

§. IX. Quo frequentioribus perversionibus hæc Febris exposita est, eo major dexteritas & circumspectio adhibenda est, ne talis offensio inducatur: nocent itaque 1) præmaturæ & promiscuæ emeses artificiales: nocent etiam 2) positivæ & immoderatæ purgationes: 3) neque ad essentiam Febris quicquam contribuit Venæ Sectio 4) nocent quælibet præmaturæ evacuationes: 5) ob sunt reliquarum ordinariarum evacuationum perturbationes, aut incongruæ & negligentes promotiones: 6) officiunt suspecta præcipitantia, quæ incrassantem aut adstringentem, aut mixtum & contrarium effectum habent. 7) abstinendum est ab abusu absorbentium, ut & 8) a terreis ustis & valde mucilaginosi: 9) nocent confusæ remedium oblationes contra febris ordinem pugnantes, 10) nocet præmaturus carminativorum usus, aut quando in simplici tertiana sub paroxysmo frigoris calida & acria medicamenta exhibentur: 11) nocent præmaturi impulsus diaphoretici, aut 12) negligentiores atque confusæ diaphoreticos promotiones: 13) nocet communis Corticis Chin Chinæ usus, aut 14) qualiscunque præmatura motuum febrilium suppressio: 15) fugienda sunt sub febris decursu

decurfu communia narcotica: 16) abfint etiam acida, refrigerantia vulgaria & quaecunque alia fingulares turbas primis viis inferunt: 17) nocent remedia tam specie, quam copia multa ingefta: 18) imprimis etiam nocet laxum & irregulare regimen tam quoad animum, quam quoad victum & potum: 19) nocent univerfalia & specifica illa, quæ paffim circumferuntur, imprimis in communi & promifcui fuo ufu: 20) nocent negligentiores obfervationes, conciliationes & tractationes accidentalium concurfuum, cum febre hac feffe complicantium eandemque implicantium: 21) nocent communia illa experimenta, quæ vulgo a plebejis mulierculis circumferuntur & commendantur: 22) nocent qualescunque paroxysmorum febrilium exacerbationes: 23) prohibendus proinde merito eft pefsimus ille mos, quando in hac Febre fufficiens potus denegatur, fub perfuafione man *ftärcke das Fieber dadurch*: 24) nocent nimix fudationes, arte provocatæ: neque 25) fecuræ funt curationes illæ magneticæ, archeales, fymphathicæ, mumiales &c: denique nocent 26) nimis diuturnæ paroxysmorum febrilium continuationes & permiffiones: reliquæ fpecialiores cautelæ fparfim occurrent.

§. X. *Positiva Febris tertianæ Therapia* has indicationes involvit 1) ut materia febrilis convenienter & fufficienter præparetur: 2) ut etiam legitime evacuetur: 3) ut accidentales concurfus rite tractentur: 4) ut incongruæ febris qualitates emendentur: 5) ut partes affectæ roborentur: & 6) ut regimen congruum atque apta Præfervatio commendentur: & in hoc ordine etiam hæ indicationes exercendæ funt, ita tamen, ut paroxysmorum fucceffibus refpondeant: & quoniam hæc febris chronica eft, ita fuccesivæ, moderatæ præparationes atque evacuationes plus conveniunt, quam fimultaneæ aut prodigæ, maxime enim in hac febre confert temperantia, nocet vero viciffim audacia & immodestia.

§. XI. *Præparatio materiæ in ventriculo hærentis*, uti quidem ab ipfa natura intenditur & adjuvatur, ita fimplici methodo ab artifice promovenda eft: eft vero conditio materiæ lenta, vifcida, tenax, ventriculum impaftans & conglutinans; unde maturius evacuari non poteft, nifi mollis, humida, lubrica & mobilis fuerit: hanc volubilitatem ipfi natura inducit per emollitionem & affufionem fufficientis humiditatis: ficut vero humida tepida aut moderate calida fubjecta tenaces muciditates magis emolliunt, ita ad materiæ febrilis præparationem nihil magis confert, quam ufus potulentorum tepidorum, aut calidorum fufficiens, quo infufa domestica calida refero: frigidus enim potus magis infpiffat præfentes vifciditates: pertinet huc cerevifia dilutior calida cum tantillo pingvedinis & feminis carvi mixta, ut fimplex, attamen etiam ut falutare adminiculum: conferunt jufcula liquidiora, haud tamen mucilaginosa;

sa: & hæc diluentia adminicula præcipue extra & ante paroxysmum adhibita utilitatem suam promittunt: licet sub frigoris paroxysmo moderata quantitate assumpta perinde juvent.

§. XII. Deinde ad præparationem hujus materiæ etiam pharmaceutica quædam auxilia conveniunt, qualia sunt incidentia, digestiva & deterfiva salia, ex acido vitrioli & terra alcalina parata, quorum variæ species diversorum nominum prostant: haud vero hoc nomine famosum Sylvii Sal collaudo, quod præ salis communis effectu vix meliorem promittit, neque Sal ammoniacum plurimorum subjectorum sensibilitati, etiam mediocri, satisfacit; neque salia vegetabilia aliquam prærogativam tenent, quæ communiter salia spuria sunt: neque hoc loco salia tartarifata commendo, quæ quia sensibilius afficiunt, abstergunt & quadantenus alvum movent, die paroxysmi haud tanti usus sunt, ac die intermittente: unde reliqua salia neutra, enixa, sive media dicta præfero: hæc cum nitro & exigua quantitate absorbentis remedii mixta tum extra, tum proxime ante paroxysmum conducunt: quemadmodum in contumaciori tertiana sine alterius subjecti additamento, hæc salia digestiva ordinare soleo: in quibusdam casibus absorbentia cum acido combinata pro eodem scopo conferunt.

§. XIII. Quod vero alia resolventia attinet, tunc eadem in hac Febre haud tantum ac prædicta adminicula conferunt, interim extra paroxysmum imprimis in formula decoctorum quadantenus conveniunt: sunt talia amara & subtilius sulphurea & salina alia, ut radices Cichor. Scorzon. apii, Bardan. helen. taraxac. rusci, Herb. Scord. veronic. C. B. cent min. fumar. absinth. capill. ven. cusc. &c: uti etiam extra paroxysmum & in die intermittente usu diætetico conducunt raphanacea, nasturtium, armoracia, synapi, cepæ, piper, porrum: ita extracta amara pro eodem usu satisfaciunt; præstat vero insuper sufficientem humectationem conjungere; a spissis enim formulis in hac febre sedulo abstinendum est: in subjectis phlegmaticis usus piperis, zingiberis, galangæ & zedoariæ præ præsentis scopo concedendus est.

§. XIV. Secunda indicatio versatur circa materiæ febrilis evacuationem; primaria excretio consistit in proxima ventriculi repurgatione quæ per vomitum succedit: altera excretio moderata diaphoresi decurrit: cum priori in ordinario & legitimo febris successu terminatur paroxysmus frigoris, cum posteriori vero, paroxysmus caloris: in nonnullis subjectis diarrhoea occurrit & quidem in talibus, quæ alias laxioris alvi fuerunt, aut quæ ægrius vomitus experiuntur: optima methodus est, si lenissimis & simplicissimis auxiliis excretiones tales promoventur, quemadmodum longe melioris notæ & sincerioris indolis existit, si evacuationes tales sua sponte succedunt: ea propter con-

venit

venit easdem adjuvare vel adminiculis diluentibus, vel regimine moderato & quieto; ubi tamen maxima cautela & cura observanda est, ne inconvenienti tempore tales excretiones urgeantur, aut promoveantur.

§. XV. Quando contingit, ut excretiones hæ non sua sponte oriantur, tunc sub congruis circumstantiis & tempore justo eadem artificialibus auxiliis promoveri debent: quod enim vomitoria attinet, tunc illa minime tempore & die paroxysmi ordinanda sunt, deinde moderatus stimulus satisfacit, denique subjecta requiruntur non valde sensibilia & tenera, non valde plethorica, neque ad diversas anomalias commotiones adsveta: si tale lene emeticum remedium locum haud invenerit, tunc intermittente die moderata alvina absterfio ordinanda est, quo conveniunt Tartarifata remedia & salina alia e fontibus fotericis parata, solubilia & magis abstergentia: in quibusdam subjectis conveniunt infusa vinosa resolventia & laxantia, ubi ad ultimam classem spectant rhabarbarum, fol. fennæ, agaricus, asarum.

§. XVI. Quod evacuationem diaphoreticam attinet, tunc notandum est, quod in subjectis plethoricis paulo largior sudatio succedere debeat, quæ vero magis per diluentia & moderata regimina, quam impellentia & positiva diaphoretica promoveri debet: etenim quando hæc sufficiens diaphoresis deficit, tunc febris intermittens vel in acutam exardescit, vel ad suspectas recidivas & lentas consecutiones disponitur: interdum evenit, ut vel sub bono regimine hæc excretio procedat, in quibusdam aptis subjectis adjuvari potest cum Tinctura temperata bezoardica, aut Essentia alexipharmaca, qualis exeunte paroxysmo caloris sub moderato regimine diaphoretico ad exiguas guttulas exhibita satisfacit: in reliquis vero subjectis floridioris sanguinis & activioris indolis sepositis vulgatis diaphoreticis, vel infusa calida simplicia & domestica, vel si multus æstus præcesit, Mixture simplex conducunt.

§. XVII. Et quoniam hæc Febris per unicum diem intermittit, ita hoc intercalari die & primæ excretioni, nimirum repurgationi ventriculi & alteri evacuationi nimirum diaphoresi subveniendum est: priori subvenit continuata materiæ peccantis præparatio, quando videlicet una vel altera hora post cœnam remedium incidens, abstergens & digerens exhibetur: ita pro eodem præparante scopo extracta amara magis conferunt, quorum effectus alias, si in paroxysmum caloris incidit, magis æstum auget & exacerbat: quando itaque tertiana febris majorem gradum frigoris continet, tunc eo magis præparantia talia remedia intermittente die ordinanda, quæ etiam vel sola usurpata sine alterius remedii commixtione in tali circumstantia conveniunt: non minus hoc die remedia tartarifata & salia fontium medicinalium conferunt: de reliquo eximiam adhuc incidentem & colliquantem qualitatem habet sal mirabile, quod

prout magis solubile est, ita facilius cum materiis tenacibus congregitur, harumque visciditatem dissolvit & colliquat.

§. XVIII. Præterea commode & fructuose consulitur repurgationi tum ventriculi, tum connexarum primarum viarum, quando intermittente die interdum vina medicata e solventibus & laxantibus remediis parata exhibentur: posteriori vero, nimirum diaphoreticæ evacuationi, duplici ratione consulitur, quando vel regimen moderate calidum intermedio hoc die continuatur, ut transpiratio auctior succedat, vel quando ad promovendam hanc majorem periphericam excretionem decocta sive infusa calida continuantur, aut Tinctura bezoardica mane & post meridiem exhibetur: proinde etiam Essentiæ solventes & moderate diureticæ hoc die conveniunt, quæ ferum acre in massa sanguinea, e paroxysmo caloris residuum, per diuresin temperatam evacuant: quod si itaque in febre tertiana paroxysmus caloris acerbior fuerit, tunc usus talium essentiarum intermittente die continuatarum admodum proficit: cavendo, ne excessus tam cum alexipharmacis remediis, quam cum regimine calido committatur.

§. XIX. Tertia indicatio versatur circa accidentales concursus, qui nonnunquam typum tertianæ legitimum turbare solent: ex illis primo occurrit confluxus biliosæ materiæ e prægressa iracundia ortus, qui ultimum interdum lapidem admover, quo febris erumpat, quando jam sub cineribus quasi ardet & materia peccans in ventriculo adest, quare talis febris larvam biliosæ febris induit, aut valde contumax evadit, aut composita redditur, qualis veteribus Hemitritæa dicta constat: hic concursus ita emendandus est, ut sub præparantium remedium usu absorbentia, sed iusta tamen quantitate, combinentur, quo præcipue terrea talia remedia cum acidis imprægnata conferunt: deinde interpositis diebus nonnunquam bilis evacuatio promovenda est, partim per rhabarbarina auxilia, partim per magnesiæ albam; providendo quo omnia placide & moderate succedant: & cum humectantia & dilutiora hordeacea bilis involutioni inserviant, ita hæc adminicula etiam in usum trahenda sunt.

§. XX. Aliud accidens, quod huic febre interdum conjungitur, est molestia quæ e plethorico statu imminet, dum paroxysmus caloris major & gravior evadit, febris eo ipso magis immorigera redditur, aut plane in acutum typum propendit: in hac necessitate circumspecte procedendum est, ita quidem ne sub calore febrili regimina calida & medicamina alexipharmaca aut sudorifera liberaliter adhibeantur: neque etiam securum est in tali statu proximius sub paroxysmo & sub illo communia carminativa offerre, quæ ut calida, febrem magis exacerbant: haud tamen ea propter necesse esse duco, quo Venæ Sectio administretur, quoniam citra hanc hoc accidens dirigi potest: ni

ple-

plethora valde turgat & urgeat & ex nimia orgastica commotione sanguinis acuta febris metuenda sit, aut ubi antehac plethora talis actuali artificiali opera depleta fuit, vel ubi febris in tale tempus incidit, quo olim plethora molesta imminuta fuit; sub quibus circumstantiis die intermittente Venæ Sectio admitti potest: quando vero hæc necessaria haud est, tunc pro mitigatione nimiae commotionis febrilis atque ætus sub paroxysmo caloris vel pulveres nitrati, vel absorbentes cum acido saturati & cum coralliis rubr. mixti, vel mixturæ simplicis usus cum sufficienti potu conveniunt.

§. XXI. Quoad quartam indicationem prospiciendum insuper est, ut irregularis Febris hujus successus corrigatur: est vero principalis talis anomalia, quando motus & ætus febrilis ultra suum terminum durat & nunc in habitum degenerat, dum excretio necessaria sufficienter succedit; sub hac circumstantia demum febrifuga remedia ordinare & rationabile & securum est: secus vero fit, quando ante sufficientem evacuationem Febris supprimitur, aut quando cum impetu & immoderato stimulo, adeoque coacte, evacuationes provocatæ fuere & deinde æque ita coacte Febris cohibetur: quæ methodus nimis crassa & immodesta est, proptereaque naturam in sua æconomia valde turbat & confundit: quando itaque securum est febrem hanc cohibere, tunc convenit Crocus martis antimon. Stahlii, aut antimonium diaphoreticum martiale Ludovici, aut Crocus martis Cachecticus Zwelferi, cum absorbente remedio & nitro remixta, ante paroxysmum offerenda: providendo quo sufficiens, ast non nimius potus concedatur: habet vero prædictus Crocus martis antim. Stahlii præ Chin china hoc commodum, quod eadem certitudine paroxysmum febrilem sistat, ac hæc efficere solet, quod deinde efficaciam suam exferat, cum subsequente vegetiori appetitu & quod denique illius usum non tam suspecta pathemata excipere soleant, quæ Chinchinæ oblationem consequuntur, quo eximia alvi aliorumque viscerum internorum strictura, occlusio & offensio spectat, licet gratis & sine fundamento de famoso illo cortice tradatur, quod congrue usurpatus, alvum aperiat.

§. XXII. Proinde motus febrilis cohiberi potest per quælibet ferme adstringentia, unde quidam exotico cortici, Fraxini corticem substituere volunt, licet vulgarium adstringentium usus eo minus securus existat: pessime quidam cum alumine febrem supprimunt: licet vero in robustioribus subiectis congruo tempore Cortice chin chinæ uti, modo prodiga communis quantitas evitetur; convenit tamen ante paroxysmum eundem exhibere & præoccupare atque advertere, ne post illius usum alvus obstruatur: qualis exsiccatio aut obstructio si insequi videatur, vel per digestiva & abstergentia tartarifata, vel per laxantia & sufficientis potus usum referenda est, quo præcipue vina

medicata, moderate evacuantia & resolventia, nec non pilulæ Stahlianæ conducunt: Cum radice gentianæ rubræ secundum commendationem B. Ettmulleri in illo casu nimis diuturnum paroxysmum febrilem cohibui, quando magna ventriculi & intestinorum atonia adfuit: ita in mitiori statu & sensibilibus subjectis cum cortice chaccarillæ febrem hanc cohibitam observavi: haud secure cum communibus narcoticis cohibitio hæc succedit; interim pilulæ Wildegansianæ ad unum vel duo grana vesperi ante diem febrilem exhibitæ, febrem hanc compescunt, ubi evenit, ut versus tempus matutinum patiens cum euphoria & sine subsequente alio incommodo sudet; hinc paroxysmus febrilis cessat: quodsi vero harum pilularum usum alia suspecta pathemata excipiant, indicium est, quod eadem pilulæ non genuinæ sint: quando febris hæc per ejusmodi remedia cohibita fuit, tunc præstat prospicere, quo alvus libera maneat & diuresis rite continuet, hinc subordinanda sunt temperantia, abstergentia, diluentia, conjuncto convenienti motu corporis.

§. XXIII. Quando Tertianæ Febris præmature suppressa est, cujus circumstantiæ varia signa quoad singulas functiones, maxime quoad excretionem, appetitum & operationes in primis regionibus, occurrunt, tunc non melius consilium subministrari potest, nisi ut febris revocetur & revocata ita denuo tractetur, prout hætenus indicatum fuit; ad revocandam hanc febrem præmature cohibitam varia probata & secunda adminicula constant, maxime quidem genuinæ pilulæ Stahlianæ: deinde ad restituendam febrem, per corticem chin chinæ incongrue oppressam, conducunt Salia digestiva in simplici substantia oblata, nec non salia Tartarisata, imprimis vero moderata purgantia, quo conveniunt infusa vinosa & resolventibus, diureticis, abstergentibus & laxantibus parata, quibus commode agaricus addi potest: quando vero post Chin chinæ usum alvus contumaciter obstructa est & colica atque flatulenta pathemata insequuntur, tunc primo loco alvus cum clystere emolliente & moderate roborante liberanda est & demum post aliquam moram infusa talia evacuantia ordinanda sunt: in subjectis robustioribus potest etiam per modestum usum Spiritus Salis ammoniaci febris suppressa revocari; sed hoc remedium requirit expertum & prudentem artificem, alias in subjectis in quibus dispositio ad tumores œdematosos adest, afflictio talis satis contumax & suspecta, per Salium volatiliū usum acceleratur & promovetur: ubi effœminata & lepida est assertio, das Fieber ziehet sich durch die Beine hinaus: consultius esset, si e congruo loco egrediatur & discedat.

§. XXIV. Quando febrem tertianam præmature suppressam pathemata hypochondriaca, flatulenta, colica, cachectica, œdematosa, alvi perturbationes &c: sequuntur, tunc eximie conferunt pilulæ Stahlianæ, remedia alexiphar-

xiopharmaca, ut & stomachica, maxime amara, ut Centaurium minus, Carduus Benedictus, Fumaria, cum quibus moderata laxantia conjungenda & interponenda sunt: quodsi febris hæc vel per inordinatam medendi methodum, vel per malum regimen patientis ita depravata fuerit, ut contumacius & ultra justum terminum continuet, tunc insistendum est usui remediorum incidentium digestivorum, quo impuritatum reliquæ sufficienter abstergantur; deinde usurpanda sunt auxilia, ventriculum & reliquas primas regiones roborantia, imprimis amara, non neglecta radícula illa egregia Pimp. alb. quo adhuc enulæ radix pertinet, siquidem in subjectis temperatioribus Zedoariæ radix admittitur: qualia adminicula vel in vinis medicatis, vel in essentiis conferunt: abstinendum tamen est a concentratis subjectis, oleis destillatis & remediis myrrhatis, crocatis & vulgaribus aloeticis.

§. XXV. Quando tertiana febris nimis refractaria existit & diutius atque contumacius insistit, tunc interdum in diebus intermittentibus infusa vinosa laxantia & roborantia exhibenda sunt, quæ parari possunt e radicibus helen. ari, Pimp. alb. caryophyll. gentian. rubr. Zedoar. galang. acor. herb. amar. ut & menthæ, rorismar. Cort. aurant. Citr. Cinnam. Winteran. Rhabarb. fol. Senn. polypod. agaric. ante paroxysmum exhibeantur præparantia & incidentia; exeunte toto paroxysmo offerenda est Essentia alexipharmaca: & si post repetitum digestivorum usum febris in pristina contumacia persistere videtur, tunc ante paroxysmum febrilem exhibenda est dosis Essentiæ alexipharmacæ & stomachicæ, absque tamen positivo regimine diaphoretico: providendo tantum ut patiens bona continentia, moderamine & tranquillitate utatur.

§. XXVI. Quodsi alias hæc Febris cum legitimo decursu convenientem exitum nacta fuerit, tunc circa finem ordinanda est moderata laxatio, per infusa vinosa cum epicrasi efficacia perficienda, cavendo, ne positiva purgatione & sensibili primarum viarum stimulatione subjecta offendantur: deinde in illa febre tertiana, quæ a repentina insensibilis transpirationis oppressione excitata fuit, eo cura dirigenda est, quo sub congruo regimine atque moderamine & diaphoresis & diuresis rite succedat atque continuet; cavendo tamen, ne hæc evacuationes immodeste exstimentur: quando denique febris hæc penitus cessavit, tunc subjecta illo præcipue die magis sibi moderari debent, quo paroxysmi febriles antehac occurrerunt.

§. XXVII. Excipit nunc quinta indicatio, ut partes hæctenus affectæ, tam sub febre, quam quando illa cessavit, roborentur: sub febre roboratio hæc in die intermittente perficienda est, quando præcipue excretiones præcurrunt: haud tamen pro hac roboratione securi usus sunt martialia, aut commu-
nia

nia adstringentia, sed conferunt stomachica, quorum in præcedentibus hactenus mentio facta fuit, quemadmodum sub diæta eadem roboratio perpetrari potest: post febrem similia adminicula conferunt, quo Essentiæ stomachicæ conveniunt: & hoc etiam tempore selecti & teneri croci martiales admitti possunt, quo adhuc Tartarum vitriolatum martialem cum cinnamomo mixtum refero: neque sub diæta congruum aromatum usum excludo: huc etiam spectat usus vini boni & generosi.

§. XXVIII. Denique sequitur ordinatio boni regiminis, huic febre competentis, quod omnino exactum etiam esse debet, cum facile perversum regimen hanc febrem graviter turbare soleat: regimen quod die paroxysmi convenit, ita dispositum esse debet, ne ante paroxysmum cibi ingerantur, tanto minus solidi & crassi, jacula tamen dilutiora non nocent: neque proxime ante paroxysmum multus potus assumi debet, tanto minus frigidus, qui non modo paroxysmum frigoris accelerat, sed & exacerbat, neque etiam sub paroxysmo vel prodigus, vel valde frigidus potus conducit, unde sufficiens quidem & tepidus, aut moderate calidus, ast non excessivus convenit: vini potus vel proxime ante paroxysmum, vel sub illo, in plethoricis & insuetis non confert, neque etiam mox post paroxysmum ingestus proficit, quia interdum paroxysmum caloris denuo excitat: neque confestim post paroxysmum cibus ingeri debet, sed post moderatam demum moram cibus parvus, mollis & expectus concedendus est.

§. XXIX. In die intermittente servanda est diæta temperata, cibus fit mollis & parvus, omnis enim venticuli oppletio & obfaturatio nocet, potus fit neque refrigerans neque nimis spissus, aut fermentescens: nocent cerevisiæ dulces magis tamen conferunt amaricantes: proficit etiam vini potus & aromatum moderatus usus: alvus conservetur in constanti & justo successu: frigus internum & externum arceatur & magis moderatus calor continetur: quantum circumstantiæ permittunt, interdum motus corporis & moderatus labor suscipiatur: a nimio calore & magna exæstuatione tam sub paroxysmo, quam extra illum sollicitè abstinendum est: maxime febrem hanc confundit multiplex & variabilis remediorum usus, præcipue illorum plebejorum secretorum, ubi vix femina & muliercula occurrit, quæ nesciat arcanum contra tertianam: omnium denique rerum non naturalium usus fit selectus & moderatus.

§. XXX. Præservationem quod attinet, tunc quædam subjecta ita sensibilia sunt, ut quando semel Febrem hanc perpeffa sunt, imposterum ex levi errore diætetico ad eandem Febrem disponantur: neque etiam rara observatio est, quomodo post annum recursum eadem febris denuo invadat: in tali posteriori casu præstat circa annum illud tempus non modo exactum usum rerum

rerum non naturalium fervare, sed & cum moderatis abstergentibus, resolventibus & laxantibus succurrere, quibus subjungenda sunt & temperata alexipharmaca & moderata stomachica: quoad priorem circumstantiam imprimis opera danda est, ne ullus excessus in victu committatur; unde ne quidem molli^s cibis ad saturitatem ingerendus est, præstat rectius moderamini studere, ne ullus stimulus adjiciatur, qui primas regiones turbat: proinde transpiratio in congruo successu conservanda est, ne unquam opprimatur: denique præoccupandum est, ne necessarius ventriculi tonus unquam debilitetur: quare præservatorie vinum generosum, multum, acidulæ vero non tantum proficiunt: & ne Febris hæc ex bilis copiosiori profusione irritamentum acquirat, expedit etiam quo animus tranquillus & ab iracundis commotionibus liber sit: Motus denique corporis, peregrinatio, potus sufficiens, balnea moderata perinde ad præservationem hujus Febris conferunt.

§. XXXI. Brevibus adhuc & pro colophone indicabo in quantum vulgatis specificis remediis in hac febre fides danda sit: mox vero denoto, quod ad hanc febrem nulla talia specifica remedia dentur, quæ radicem mali tollant, cum causa hujus febris specifico & subitaneo quodam actu inverti, præparari & repente evacuari non possit: & cum ex essentia specificorum ita dictorum remedium fluat, quod haud materiæ alterandæ & emendandæ, sed motibus potius corrigendis quadrent, febrilis vero motus pro materia febrili successive præparanda, sequestranda & evacuanda absolute necessarius sit, ita tale specificum antifebrile haud consultæ & securæ esset efficaciam, quod relicto fomite motus tantum compesceret: eapropter etiam communia febrifuga suspectæ virtutis existunt, dum frequentius illorum usum febres lentæ, hæcticæ, affectus hypochondriaci, afflictiones Hepatis, morbi oedematosi, cachectici, hydropici, icterici, splenetici insequuntur: & licet passim circumvolent specifica talia diversorum authorum, ut Helmontii, Mynsichti, Crollii, Kergeri, Timæi, Riverrii, Strobelbergeri (quo aqua benedicta Rulandina pertinet, quæ tanquam universale febrifugum commendatur) &c. aut certe species remedium ut gentiana, cortex Winteranus, Lignum colubrinum, Cortex Chin Chinæ, tamen quædam horum arcanorum, vel resolvendo & colliquando materiam, vel evacuando, vel roborando partes, vel constringendo viscera diverso vero fato atque successu operantur.

CAPUT X.

DE

FEBRE QUARTANA.

§. I.

POSTEAQUAM satis diserte atque diffuse Tertianæ Febris medicam tractationem explicaverim, nunc ad Quartanæ Febris Therapiam progredior, cui præcedens commendatio plurimum lucis affundet, siquidem utraque Febres admodum conveniunt, dum non modo intermittentis indolis sunt, sed & quoad causam morbificam, siue materiam peccantem perquam coherant, ita ut etiam quoad affectas partes non exigua harmonia occurrat; ob id ferme eadem methodus in Quartanæ cura commendanda erit: quemadmodum vero Tertianæ cura exquisitius proposita fuit, ita in præsentī Febre brevitati studere possum: maxime quidem in præsentī Febre nosse convenit, quod paroxyfmi alio tempore invadant atque decurrant, quod causa morbifica intimius hæreat, neque ita immediatis accesibus pateat & quod propterea tota hæc Febris magis contumax, diuturna & refractaria existat.

§. II. Ex eo mox colligere licet, quod haud ita facile atque expedite hæc Febris curari queat & quod propterea a ratione & potestate artis alienum sit, quo febris hæc cito superetur; unde non modo temerarium esset, si artifex subitanæam opem promitteret, imo periculosum & perniciosum esset, si cura cum impetu & incontinentia administraretur: quare longe magis genuinis circumstantiis hujus febris quadrat, quo cura cum optimo moderamine perficiatur, ita tamen ut in subjuganda materia peccante constantia adhibeatur: quo magis contumax enim hæc Febris est, eo major constantia adhiberi debet in medendi methodo, sed quo magis refractaria ipsa existit, eo minus consultum est, hanc impetuose aggredi: quapropter non nisi successiva materiæ peccantis expugnatio in præsentī Therapia suscipienda est.

§. III. Etenim hæc materia peccans communiter in primis regionibus hæret, sed in quibusdam subjectis satis intime & tenaciter partes abdominis detinet, in quibus successive ex diætæ erroribus colligitur, sed eo ipso tanto magis in refractaria sua qualitate obfirmatur, unde evenit, ut quo magis Hepar ab hac materia oppleta est, eo certius atque citius e qualicunque vitio artis singularia pathemata in Hepar redundant, quod etiam de splene aliisque partibus

valet, quare tam multiplices, fontici, intricati, refractarii & chronici morbi vel leviter turbatam quartanam febrem excipiunt, quæ observatio & animadversio eo magis circumspeditionem in Therapia tenendam inculcat, quo magis in propria sua indole contumax & immorigera hæc febris existit: sed cum nihilominus sub implicato hoc statu natura accuratos quosdam paroxysmos servare soleat, propterea eo major industria adhibenda est, quo ordo hic, in quo sua sponte natura huic affectui succurrere laborat, bene observetur, neque ullo modo pervertatur.

§. IV. Eo magis hæc Febris contumax & refractaria existit, quoniam sub eadem ut plurimum ordinariæ excretiones suppressæ sunt, quæ alias eo inservire deberent, quo loca affecta repurgari & materia peccans eliminari debeat, quare non modo cura adhibenda est, ut evacuationes illæ liberentur, sed & quo successive materia febrilis deinde eliminetur: perversa vero illa methodus esset, qua excretiones febriles maturius urgentur, antequam materia excernenda mobilis reddita est: neque etiam ex illis specialissimis observationibus, ubi per fortiores evacuationes in hac febre salutaris quidam affectus impetratus fuit, regulæ conficiendæ sunt, cum potius frequentior experientia testetur, quomodo immoderatæ evacuationes, non modo ægrius cum exoptato effectu successerint, sed & ipsam febrem contumaciorem reddiderint & in primis regionibus firmiores impastationes & occlusiones conciliaverint: tanto magis etiam in hac specie febris occasio patet, observandi & annotandi virtutes & promissiones de speciosis illis antifebrilibus, quæ eo certius confirmabunt, quam parum triviales opiniones in hac febre applicari queant.

§. V. In cura Quartanæ Febris eadem cautelæ practicæ valent, quæ in tertiana observandæ sunt, quo vero illæ magis ad hanc speciem intermittentis febris applicari queant, brevibus potiores repetam: 1) cavendum est ab omni incontinenti, immoderata, præcipitata & impetuoosa methodo medendi 2) a quibusvis evacuationibus fortioribus & cum sensibili stimulo provocatis: 3) maxime a communi emeticorum usu quæ locum affectum non attingunt: 4) a præmaturis, aut nimis frequentibus evacuationibus, etiam lenioribus 5) a negligentiori præparatione materiæ febrilis 6) a frequenti absorbentium usu 7) ab ustis, adstringentibus, martialibus, communibus incrassantibus & refrigerantibus remediis 8) a præmatura ordinatione carminativorum medicamentorum 9) ab evacuationibus per artem provocatis sensibilibus, die paroxysmi susceptis 10) a remediis volatilibus & concentratis oleosis 11) a vulgaris febrifugis remediis, quæ tanto magis in hac Febre noxam involvunt 12) a regimine anxio & æstuoso 13) a remediis vulgaris opiat 14) a prodigiis sudationibus 15) a remediis mercurialibus 16) ut & a simplicioribus sulphuratis 17) a medicamen-

tis acidis & dulcibus 18) a salivatione, quæ interdum adversus quartanam commendata legitur 19) ab insufficienti humorum & viarum humectatione 20) a nimis frequenti regiminum & remediorum variatione.

§. VI. In speciali Febris Quartanæ Therapia hæ indicationes observandæ sunt, 1) ut materia peccans successive, efficaciter tamen atque sufficienter præparetur: 2) ut successive atque leniter evacuetur: 3) ut consuetæ evacuationes in justum ordinem promoveantur: 4) ut partes affectæ roborentur: 5) ut corrupti motus atque successus emendentur: 6) ut regimen idoneum & congrua præservatio ordinetur: singulæ hæ indicationes cum maxima lenitate, patientia & constantia exercenda sunt, quo ita natura ab hac ardua afflictione justis & ordinatis successibus liberetur, neque magis obruatur & confundatur.

§. VII. Præparatio materiæ eadem methodo administranda est, quæ in tertiana peccans materia ad excretionem disponi debet: succedit hoc triplici modo, videlicet per diluentia, incidentia & simul abstergentia & denique per resolventia: diluentia sint simpliciora potulenta & infusa calida, haud saturata; abstinendo a decoctis mucilaginosiis, quæ facilius lentorem, intimius in primis regionibus hærentem, augent: ad incidentia & abstergentia pertinent Salia communia digestiva, media sic dicta amara & Tartarisata, quæ ita simpliciter assumpta, eo efficacius abstergunt atque colliquant: ex ejusmodi salibus vero illa præferri merentur, quæ in humiditatibus solubilia sunt, ut sal mirabile Glauberi, sal anglicanum, salia ex aquis mineralibus proveniente, ut Sal Egranum: hisce salinis remediis annunero salia vegetabilia, quæ vero haud meliorem, nedum quidem facile æqualem efficaciam habent.

§. VIII. Proinde etiam conveniunt resolventia auxilia, tanto magis in subjectis temperatioribus & humidioribus, e quibus præcellunt radices ari, zingiberis, squillæ, Vincetoxici, Helenii, imperat: gentian. rubr. nec non herbæ amaræ, imprimis Fumaria, Centaur. min. & Cochlear. huc pertinet usus diæteticus synapios, ceparum & similibus: & talia resolventia remedia imprimis in liquida formula, ut in decoctis & infusis vinosis offerenda sunt, ubi magis penetrant & simul diluunt: quodsi herbæ tales recentes ad manus fuerint, tunc succus exinde expressus cum haustulo vini assumptus perquam confert: & hæc quidem resolventia remedia maxime intermittentibus diebus usurpanda sunt, sub quorum usu sufficiens corporis motus proficit, imprimis in quartanariis equitationem eximie proficuum deprehendi; quemadmodum aliæ modeste succussatoriae corporis commotiones conferunt.

§. IX. Cum ejusmodi præparantibus remediis hæc methodus præcipue servanda est, ut in illo casu efficaciora resolventia & incidentia seligan-
tur

tur & ordinentur, ubi Febris in primis initiis constituta & a repentinis diætæ & regiminis vitiis contracta fuit: in reliqua quartanæ conditione, quando materia febrilis profundius & intimius delitescit & a successivis animi & diætæ vitiis, nec non a prægressis iniquis aliorum morborum, qui in hypochondriis sedem suam habuerunt, therapia, febris hæc ortum traxit, a mitioribus præparantibus incipiendum & successive ad efficaciora procedendum est: & hæc adminicula præparantia in intermittentibus diebus sedulo & constanter ordinanda sunt; quædam etiam illorum imprimis salina proxime circa paroxysmum appropinquantem exhiberi debent; sicut etiam sub paroxysmo potus sufficiens, tenuis ac tepidus multum ad materiæ præparationem contribuit, uti vicissim spissus & frigidus, magis incrassationem illius adjuvat.

§. X. Altera indicatio successivam peccantis materiæ evacuationem commendat, in cujus directorio hæc principalis cautela iterato inculcanda est, ne partim præmature, neve partim immodice excretio talis urgeatur: ob id præstat prædicta præparantia remedia sufficienter adhibere & post aliquam, moram evacuationem suscipere: haud vero securum & salubre est, illis diebus, in quibus paroxysmi incidunt, evacuationes tales provocare: neque ita directe huic febre vomitoria consulunt, quoniam peccans materia non tam in ventriculo, quam in aliis primarum viarum tractibus & partibus latet: quando tamen contingit, ut adhuc ventriculus cum saburra quadam oneratus sit, neque spontanea emesis succedat, coeterumque subjectum ad artificialem vomitum dispositum fuerit, tunc vomitorii usus non rejiciendus est; siquidem in aptis subjectis asari radicem, quæ peculiari nota a B. Ettmullero commendatur, admitto; nec non squilla in substantia & vincetoxici radix, quam eandem etiam Ettmullerus laudat, ad vomitus provocationem & efficacem promotionem conducunt: utpote quæ species præter evacuantem, simul utilem colliquantem effectum exhibent.

§. XI. Paulo magis in hac Febre conferunt evacuationes alvinæ, perinde vero moderatæ, quæ præparantibus auxiliis subordinari debent: eximiam utilitatem habent infusa vinosa, paranda, e rad. helen. angelic. vincetox. caryophyllat. ari, aristoloch. carlin. galang. gent. rubr. Zingib. Zedoar. Herb. Fumar. Cochlear. C. B. Cent. min. absinth. abrot. Capill. ven. Epithim. Cuscut. marrub. alb. scolopendr. rorismar. &c. addendo Folia Sennæ, asarum, fibr. helleb. nigr. polypodium, agaricum & Sal aut arcanum Tartari: conveniunt etiam pilulæ ex extractis amaris, Gummi ammoniaco, Galbano &c. extracto Panchymag. Croll. hellebor. nigr. trochisc. Alhand. trochisc. de agarico paratæ: profunt laxantia tartarifata, spiritus de tribus, sal anglicanum & similia abstergentia; scammoniata, quæ quidem vulgo a practicis in quartana com-

mendantur, cum modestia usurpanda sunt; neque etiam colocynthiacis remediis facile fides danda est, quoniam nimis potenter operantur: multum denique mitiorem successum alvinæ evacuationis promoveant diluentia & humectantia.

§. XII. Quando hæc evacuatio, feбри maxime competens, administrari debet & quidem extra paroxysmum, tunc cura habenda est, quo in die paroxysmi aliqualis evacuatio placide & sine magna commotione succedat: præstat itaque quo exeunte paroxysmo caloris diaphoresis quadantenus procedat, quæ communiter in contumaci hac febre deficere solet: hæc ipsa adjuvanda est per diluentia, per decocta temperanter calida & per Essentiam alexipharmacam; quo nonnunquam frictiones superficiei corporis conferunt: & quo successive hæc excretio invitetur, non inutile erit, si extra paroxysmi diem patientes, quantum fieri potest, labores suscipiant; neque contemnendus plane usus est Balneorum in quartana diebus intermittentibus interdum ordinandus, quo diaphoresis, diuresis & alvus moderate promoveantur.

§. XIII. Et hæc ipsa etiam auxilia conducunt quoad tertiam indicationem, ut videlicet ordinariæ evacuationes in ordinem justum promoveantur & in eodem conserventur: quamdiu enim alvus contumaciter resistit, tam diu febris successus adhuc suspectus est: neque æque necesse est, quo alvus semper per pharmaca provocetur, quin consulto interponuntur diætetica, lenientia, prunata, passulata, humectantia; sicut interdum passulæ laxativæ conveniunt, conjungantur diætetica, abstergentia, e nasturtio, armoracia, raphano, cochlearia, synapi, cichorio, petroselino, asparago &c. quæ excretiones adjuvant & faciilitant: confert sufficiens potus magis tepidus quam frigidus, quo nonnunquam decocta domestica referenda sunt, quæ & diaphoresin & diuresin promoveant: denique pediluvia, infusus & motus corporis, maxime equitatio, consuetas evacuationes in ordinem justum ducere adjuvant.

§. XIV. Quarta indicatio consistit in justa emendatione corruptorum motuum atque progressuum hujus Febris: quando itaque hæc Febris ultra justum suum terminum continuat & ex consuetudine perennat, dum evacuationes sufficienter præcesserunt, interea & appetitus & vires & somnus & animi tranquillitas atque alacritas in aliqualem ordinem redierunt, præcedens morbidus conspectus in vividum & naturalem mutatur, alvus iterum libere aperitur & expeditur, caput denuo pristina integritate frui incipit, interea post duos intermittentes dies circa consuetas paroxysmorum horas pathemata febrilia ingruunt, tunc licet & convenit motus febriles modeste cohibere: haud ramen consultum est eosdem simul & semel suppressere: securius est, si vel sponte successive imminuuntur, vel per artem successive mitigantur: huc quadrant illa febrili-

febrifuga, quorum in Febre Tertianâ mentio facta fuit: præstat propterea matutinis horis Essentiam aliquam carminativam & aliquot horis ante paroxysmum ingruentem, securum aliquod febrifugum remedium exhibere.

§. XV. Quando ob Febris Quartanæ irregularem successum, aut adstringentium remedium finistrum usum œdematosi quidam tumores ingruunt, tunc mature succurrendum est & quidem per salium digestivorum repetitum usum, nec non per pilulas Balsamicas Stahlianas, aut per infusâ vinosâ laxantia, moderate diuretica & roborantia, maxima tamen cum cautela, vigilantia & dexteritate ejusmodi tumores œdematosos præoccupare convenit, quoniam valde suspectæ indolis sunt: quodsi etiam in hac febre paroxysmus caloris acerbior fuerit, tunc sub æstu nitrata remedia offerenda sunt; exeunte tali paroxysmo præter bonum regimen cum temperatis Bezoardicis auxiliis prospicere convenit, quo diaphoresis moderate succedat: & cum quartana febris eadem qualitate prædita esse observetur, ut post annum decursum denuo facile invadat, hinc eadem methodus ad annuam talem febris recursionem præoccupandam conducit, quæ in Tertianâ Febre commendata fuit.

§. XVI. Secundum quintam indicationem partium roborationi opera danda est & hæc vel sub febris decursu, vel sub exitu illius, imo quando eadem penitus cessavit, locum invenit: conveniunt itaque roborante hoc effectu amara remedia, nec non radices helenii, ari, caryophyllatæ, gentian. rubr. galang. zingib. herb. menth. meliss. cent. min. abrotan. rorismar. puleg. thym. lavendul. &c: quando Febris cessavit conducit Tartarus vitriolatus martialis, antimon. diaphor mart. Ludovic. Tinct. mart. tartarifata cum Liqv. Terræ fol. Tartari, huc conducunt vinum & juscula inde parata; zingiber conditum: sub quorum usu sedulo providendum est, quo alvus libere procedat; neque concentrata talia carminativa conveniunt, cum securius sit, successive talem roborationem commisisse.

§. XVII. Quod denique regimen concernit, tunc in Quartana exitium auxilium affert, motus corporis, maxime equitatio moderata, exercitatio corporis, labor, peregrinatio: interdum modestus usus Balneorum confert: diæta sit mollis, tenuis, parca, humida: a frigido victu & potu abstinendum est: acida evitentur & quæcunque primas vias turbant arceantur: aer seligatur temperatus & serenus, nocet enim frigidus, humidus, turbulentus & nebulosus: moderatus calor adhibeatur: animus ab iracundia liber sit, potus sit tenuis, ast sufficiens: profunt decocta calida: quæ præcepta, si extra hanc Febrem sedulo observantur, habebunt etiam illam utilitatem, quo ab hac Febre præservent.

CAPUT XI.

DE

INTERMITTENTE COMPOSITA.

§. I.

Proximum est ut Intermittentium Compositarum mentionem injiciam, quæ complicatio tam in Tertianâ, quam Quartanâ observatur & diverso modo sese sistit: communiter tertiana composita illa est, quæ quidem paroxysmos suos & frigoris & caloris servat, sed quæ cum caloris paroxysmo paululum quidem & successive remittente, sed non intermittente durat in alterum diem, donec denuo paroxysmus frigoris insequatur & eundem decursum servet: alias etiam datur tertiana composita, quæ indies suos paroxysmos, sed & indies suas intermissiones habet; interim ratione invasionis & decursus primus & tertius, secundus & quartus paroxysmus conveniunt: qualis febris duplicata, sed simul quotidiana & composita existit. proinde etiam dantur intermittentes quotidie duplicatæ, quales febres sese nonnunquam sub larva Epidemicarum interdum etiam benignarum, sed sporadicarum sistunt.

§. II. Quo magis tales Febres intermittentes a justo suo typo recedunt eo contumaciores existunt, sed & eo ipso facilius in perfecte acutam indolem degenerant & quidem in subjectis plethoricis, aut quando regimina & medicamina calida ordinantur: maxime vero in tali composita febre advertere convenit, quomodo vel copiosior bilis affusio in primas regiones, vel gravis plethoræ commotio, vel feri subtilioris orgastici copiosior collectio in humoribus, vel accidentalis concursus repentinæ suppressionis transpirationis insensibilis hanc febrem causetur; ubi adhuc duplex illa circumstantia conferenda est, quando vel ipsa subjecta ægrotantia in actionibus moralibus & reliquis vitalibus immergenda & inordinata sunt, vel quando in initiis simplicium intermittentium incongruæ medicationes adhibentur, quæ totum reliquum typum pervertunt; secundum has itaque causas therapia rationalis instruenda est.

§. III. Multum itaque refert observare an aliorum affectuum concursus Intermittentem Febrem in simplici suo typo alterent & in compositum convertant, quibus morborum complicationibus cum speciali Therapiæ suæ directione & applicatione obviam ire debet artifex: imprimis ratio habenda est concurrentis & urgentis plethoræ, ut & conspirantis spissitudinis sanguinis, nec
non

non colludentium pathematum hypochondriacorum, præter antea nominatas circumstantias: haud vero superflue, aut superficialiter repeto, quod animus incompositus, sed turbulentus & incontinens ad compositas & inordinatas intermittentes Febres contribuatur, in quo passu eo major circumspectio necessaria est, quo minus per incongruas medicationes febris talis in acutam conjiciatur, uti vicissim complicata talis Febris mitiori methodo in simpliciorum typum converti potest: illud adhuc in genere notandum est, quod hæc Febres sint valde sensiles & mobiles proptereaque cum lenitate & prudentia tractari velint.

§. IV. Ne itaque in hujus Febris cura error committatur, cavendum est 1) a vomitu artificiose provocato: 2) a positiva purgatione & primarum regionum stimulatione 3) a negligentiori evacuationum promotione, 4) a remediis calefacientibus & impellentibus: 5) a præmatura diaphoreseos concitatione: 6) ab impetuosius diaphoresibus: 7) a copioso terreorum usu, 8) ab adstringentibus & communibus febrifugis: 9) a narcoticis remediis: 10) a præmaturo & immodico carminativorum usu: 11) a confusa evacuationum concitatione: 12) a concurrentis plethoræ gravi commotione: 13) ab interrupta diaphoresi: 14) a regimine vel nimis æstuoso, vel nimis frigido 15) a nimis copiosa & multiplicata remediorum ordinatione: 16) a symptomatum febrilium nuda profligatione 17) a communi usu arcanorum febrifugorum experimentorum & denique 18) a præmatura motuum febrilium oppressione.

§. V. In positiva Cura antea providendum est, ne alvus clausa & adstricta sit, unde potius cum lenientibus, salinis abstergentibus, Rhabarbarinis & Tamarindinatis aperienda & liberanda est, cavendo ne stimulantia exhibeantur, maxime rhabarbarina remedia conveniunt, quando biliosa quædam complicatio in hac febre observatur, quæ ratione ordinationis indoli febris ita accommodanda sunt, ne sub febrili decursu operentur: & hac ratione vel Rhabarbarum in substantia, vel infusum rhabarbarinum cum speciebus resolventibus & roborantibus mixtum, cui aliquid arcani tartari combinari potest, convenit; neque male talis moderata laxatio repetitur: cavendum etiam est, ne ejusmodi vino medicato acriores species conjungantur, quia hæc febris perquam leniter & continenter tractari debet.

§. VI. Deinde talis Febris quasi acuta tractanda est, ita ut ante & sub paroxysmum offerantur remedia temperantia & præparantia, velut pulveres Nitrati, e pauca absorbentis remedii quantitate, antimonio diaphoretico & Nitro depur. parandi, quibus interdum aliquid de sale digestivo misceri potest: multa terrea remedia & crassa absorbentia non approbo; tanto minus talia, quæ simul adstringentem qualitatem habent: confert etiam temperante & abstergente usu Nitrum antimoniatum & lapis prunellæ, rectius vero digestiva amara sa-

lia moderatis & successivis, quam prodigis & simultaneis oblationibus commenda-
danda sunt: quod si etiam in tali febre status biliosus fuerit, tunc conjungi
possunt absorbentia cum acidis imprægnata, CrySTALLUS montana & Corallia
rubr. pptā.

§. VII. Quando in quolibet paroxysmo æstus remittere videtur, tunc
cum continentia corporis & quiete moderata diaphoresis promovenda est, hæc
enim nunquam deficere, neque tamen propterea immoderate impelli, sed
cum lenitate invitari debet: in quibusdam subjectis præstat illo tempore
cum modesto stimulo alexipharmaco hanc diaphoresin facilitare, seligendæ
vero sunt Effentiæ temperatiores resolventes ut Caryophyllat. vincetox. pimp.
alb. helen. quemadmodum in subjectis floridioribus Mixturæ simplicis usus tem-
peratus non incongruus est: quod si etiam æstus intensior metum imminentis
acutæ febris incutiat, tunc invigilandum est, ut non modo diaphoreses placide
& sufficienter succedant, sed & ut regimen tranquillum & temperatum servetur,
sub æstu vero tam nitrata, quam absorbentia cum acidis maritata & ipsa acidu-
lata remedia adhibeantur, quibuscum potus sufficiens conjungi debet, quo mo-
tus febrilis justo ordine decurrat.

§. VIII. Conferunt subinde sub paroxysmo caloris Iulapia, quibus
aquæ temperatæ diapnoicæ & analepticæ, nec non acidulata remedia jungi
possunt; quando æstus mitescit & diaphoresis successit, tunc interdum pilulæ
balsamicæ Stahlianæ, interdum etiam moderatæ laxationes instituendæ sunt;
ubi artificis judicio opus, quo justum tempus & congruæ circumstantiæ seli-
gantur: quando etiam aliquoties necessariæ excretiones successerunt, tunc ro-
borantia & temperata stomachica remedia ordinanda & conjungenda sunt;
haud vero securum est hanc febrem cum adstringentibus fugare: æst quando sua
sponte cessavit, tunc postea per aliquot dies alexipharmaca remedia sub mode-
rato regimine continuanda sunt, quo aliquandiu temperata diaphoresis peren-
net: alias contingit, ut post negligentius regimen hæc febris suspecte recidiver,
id quod tamen hoc adminiculo præoccupari potest: sicut etiam præter tale
congruum regimen una diæta bona & regularis injungenda est.

§. IX. Quando primarum viarum absterfiones sufficienter peractæ
sunt & massa humorum cum congruis diaphoresibus ventilata fuit, tunc sto-
machica temperatiora remedia ordinari possunt; quorum usus tamen circum-
spectus sit, ne calorem febrilem incendiant augeantque: imprimis sub hac fe-
bre ordinandum est moderatum regimen, quemadmodum tranquillitas & con-
tinentia sub paroxysmis non infimæ dignitatis auxilium est: remittente hac
febre cum fructu lenis laxatio repetitur & pilularum prædictarum usus conti-
nuatur: adstringentia qualiacunque quantum fieri potest, evitentur: in diæta

cum

cum cura omnis occasio præscindenda est, ne ullus stimulus adhibeatur, ex quo febris recidivam pati solet: quoad aeris usum & regimen, perinde continentia & modestia commendanda est; alias e levi externa intemperie Febris hæc novum incitamentum nanciscitur.

CAPUT XII.

DE

FEBRE HECTICA.

§. I.

Nunc ad odiosam illam Febrem progredior, quæ non modo artifice multam crucem figit, sed & quam homines valde averfantur, quoniam confirmata & imperfecto gradu constituta veram & perfectam curam medicam respuit; quare tanto magis circa illius notitiam & tractationem medicam certitudo impetranda est, ut in primis hujus febris initiis & mitiori gradu talia salutaria consilia & auxilia applicentur, quæ illius ulterius accrementum tempestive præscindunt & minus accelerant, ut ita primæ radices ejusdem extirpentur, ne in completum & summum suum gradum degeneret.

Conf. Stablii Disp. de Febre Hectica Abscessuum internorum Comite.

§. II. Multum refert in salutari hujus Febris Therapia commendanda, ad primas illius origines retrospicere & observare, an e negotio hæmorrhagico perperam tractato, an ex aliarum evacuationum & secretionum anomaliis, an e prægressis febribus ortum traxerit: quid quod præstat in illius ætatem inquirere: quæcunque enim Hectica diu duravit, illa non procul est a suo complemento: confert etiam annotare, an jam talis febris sub multorum manibus fuerit; quo plures enim cum eadem commercium habuerunt, eo deterioris indolis existit: refert percontari, an fortiores quædam & simul crassiores evacuationes præmissæ fuerint: quæ communiter illam febrem corrumpunt & exacerbant: convenit circumspicere, an adhuc qualiscunque molesta plethora concurrat, an antehac subjecto ægotanti intensiores plethoræ commotiones usitatæ fuerint, an tales commotiones adhuc alternent & recurrant: & denique utilis & necessaria erit observatio, an hectica talis cum phthisi, an cum alia afflictione conjuncta sit, quo eo magis respectus causales distincti agnoscantur & condigne tractentur.

§. III. Proinde etiam nosse convenit, quomodo perfectæ & confirmatæ Hæcticæ diversi adhuc gradus in Historia practica occurrant: horum prior est, quando ægrotantes adhuc aliquali orthostadia fruuntur, quo tempore paulo efficaciora auxilia ordinare licet: posterior est acerbior hæcticæ status, sub quo ægrotantes graviter decumbunt, licet nonnunquam contingat, ut exacerbatio talis remittat & per intervalla subjecta paulo melius habeant; facile quidem iterum evenit, ut remissior hic gradus deterioretur, quemadmodum in hac febre nunquam fida constantia promittenda est, sunt enim ægrotantes valde sensibiles & ex levissima causa afficiuntur & alterantur: omnium maxime vero animi pathemata hanc febrem exacerbant; ut propterea multum intersit, quo animus compositus & tranquillus sit.

§. IV. Genuina quidem causa Hæcticæ febris est scirrhusa quædam oppletio, aut ulcerosa corruptio in nobiliori quodam organo; unde contingit, ut ejusmodi febristali labi in pulmonibus, in hepate &c: ortæ, superveniat: sed eo ipso etiam talis status medicationi & plenariæ curationi vix obtemperat, si quidem scirrhusa illa constitutio, vel leviter commota, facilius in ulcerosam perniciem delabitur; ulcerosa vero corruptio ob continuum & immediatum humorum affluxum extirpari non potest, quapropter perfecta talis hæctica immedicabile malum est: sed est etiam affectus perquam delicatus, cum subjecta non modo valde sensibilia & mollia evadant, sed & cum ipse morbus longe magis in deteriorem, quam meliorem statum declinet: neque infimæ dignitatis consideratio est in hac febre, quod tot causæ concurrant, quæ ad hujus febris exacerbationem satisfaciunt; ubi ante omnia respectus habendus est animi pathematum, deinde personalium morum, personalis sensibilitatis, causarum externarum, artificiorum & reliquarum antecedentium causarum, quæ, utpote causæ continentes, adhuc suum jus suumque valorem in alterandam & exacerbandam hanc febrem obtestantur.

§. V. Extendit proinde sese artificis jus atque potestas in Therapia Febris Hæcticæ ad duplicem operationem, quæ tamen ubique cum maxima circumspectione exercenda est: primo, ut causa hujus Febris, quantum adhuc occasio permittit, in primis suis accessibus infringatur & subjugetur, ne malum præsens e primis suis initiis in plenariam confirmationem transeat: deinde quo con..... Hæctica ita mitigetur & leniatur, ne tam subito ad extremum & illum quidem funestum exitum pertingat: sicut itaque in Hæctica natura opus est, quo præsentem internam ulcerosam labem ab impuritate adhærente & affluente abstergat & liberet, aut scirrhusam afflictionem a continuante affluxu humorum & adhesionem heterogeneitatum præmuniat, ita non aliud opus susci-
cipe-

cipere debet Medicus, si secure in hac intricata & sensibili Febre procedere cogitat.

§. VI. Et dum tales afflictiones, quæ ad hecticam disponunt, non raro a tali causa oriuntur, quæ circa sanguinis commotionem, promotionem & emotionem occupata est, propterea tam in Pathologica, quam Therapeutica Hecticæ disquisitione ad plethoræ concursus animum dirigere convenit, servata illa cautela, ne inopportuna & præpostera quædam commotiones suscipiantur, quæ huic respectui magis contrariantur, neve illa vana & præcipitata conclusio obtrudatur, quasi per Venæ Sectionem Hectica curari posset: tanto magis vero proficit attentionem ad primas Hecticæ accessiones & geneses apponere, quando adhuc in primo limine artifex convocatur, ubi observare debet, an illa hectica ex evacuationibus sanguinis suppressis & intermissis, an ex aliis salutaribus excretionibus cohibitis & perturbatis, an ex febribus intermittentibus in sanguineis & plethoricis hominibus male tractatis, an ex affectu cholérico, an ex interna inflammatione, an alicubi ortum suum nacta fuerit, ad qualem causam deinde prudens medicus curam suam dirigere debet, quo malum hoc tempestive e suo fundamento tollat.

§. VII. Cum in hac Febre sub primaria hæc interna labe reliquæ functiones vacillent, ita varii morbidi effectus coincidunt, quia reliquum affectum exasperant, quo minus vero hi prævaleant, aut augeant, eo major vigilantia usurpanda est, ut præoccupentur; imprimis virium jacturæ admodum in hac febre familiares sunt, quibus emendandis singularis vigilantia adhibenda est; uti symptomatum & copiosorum & urgentium ratio habenda est, quo minus illa increbescant & totum reliquum affectum ad repentinum perniciosum eventum promoveant; & cum ipsa febris peculiarem suum typum habeat, ea propter neque huic injuria inferenda est, sed omni circumspeditione laborandum, quo excretiones necessariae & leniter & sufficienter succedant.

§. VIII. Ne itaque sensibilis & intricata hæc Febris offendatur, aut turbetur, præstat abstinere 1) a quacunque forti & immoderata evacuatione; 2) ab inopportuna sanguinis missione; 3) a copiosis & positivis diaphoresibus artificialibus; 4) a remediis calefacientibus & impellentibus; 5) maxime a curatorio volatiliu usu; 6) a remediis traumaticis & adstringentibus; 7) a refrigerantibus communibus & crudis incrassantibus; 8) a terreis ustis adstringentibus; 9) a metallicis, calcinatis, imprimis stanneis & plumbeis subjectis; 10) a balsamicorum vulgariu usu curatorio; 11) a sulphuris intempestiva & liberali oblatione; 12) a nimis multiplicata remediorum oblatione & curæ exacerbatione; 13) ab opiatis vulgaribus; 14) ab ordinariarum evacuationum perturbatione, aut incongrua promotione; 15) ab excretionum symptomaticarum

repentina & positiva suppressione: 16) a minus convenienti i. e. laxiori & irregulari regimine: 17) a specificorum & singularium experimentorum credula & facili oblatione: 18) a roborantibus & nervinis calidis, concentratis & spirituosus: 19) ab acidorum mineralium, aut aliorum liberali & largo usu: 20) denique etiam a regimine valde æstuoso & anxio.

§. IX. Positiva præsentis Febris cura sequentibus absolvitur indicationibus: 1) ut absterfio & discussio internæ labis & impuritatis adjuvetur; 2) ut excretio febrilis promoveatur: 3) ut vires conserventur & subleventur: 4) ut symptomata mitigentur: 5) ut ordinariæ evacuationes faciliorentur: 6) ut interna reparatio & consolidatio læsionis modeste & opportune promoveatur: 7) ut regimen congruum præscribatur: & hæ singulæ indicationes cum optimo moderamine, constantia & ordine administrandæ sunt, ne vel præmaturæ excretiones excitentur, neve reparationes internæ læsionis immature urgeantur, sed quo typo & decursui febris artifex satisfaciat, neque sinistre, aut confuse curationem suam prosequatur.

§. X. Prima indicatio commendat internæ impuritatis, quæ in abscessu hæret, absterfionem, aut affluxus suspecti ad partem scirrhosam discussionem: prius succedit per congruum absorbentium usum: huc vero requiritur, ne terrea remedia crassiora, aut uisita & adstringentia seligantur, neve magnis dosibus offerantur: conferunt itaque absorbentia teneriora & ita dicta magisteria, tam sub paroxysmo, quam extra illum, imprimis conducunt terrea talia marina, ostracodermata subjecta cum acetositate citri saturata: proinde efficaciter impuritatem ulcerosam colliquant & abstergunt salia digestiva, quæ cum absorbentibus remediis pauca etiam quantitate commisceri possunt: proficit etiam Nitrum, temperata quantitate conjunctum: cui pulveri aliquid antimonii diaphoretici, vel cerussæ antimonii, vel materiæ perlatae combinari potest.

§. XI. Præterea abstergunt lacticinia & acidiuscula parca tamen quantitate offerenda, quo præcipue acetositatem citri commendo: præstat tamen ab acidis abstinere, quando in pectore aliqua labes adest: neque etiam sub paroxysmo lacticinia prosunt; eadem utilitate gaudent emulsiones, ex aquis resolventibus & discutientibus modo non empyreumaticis & nucleis pingvibus, sepositis seminibus frigidis, paratæ, quibus absorbens quoddam subjectum, aut antimon. diaph. sociari potest: ita potiunculæ ex aquis prædictis & absorbente corpore paratæ prosunt, quibus pro ratione tantillum syrupi vel aciduli, vel analeptici, ut acetos. Citr. acetosæ, ribesæ, corallor. querctan. de canela, de beton. rubi idæi, papav. rhæad. addi potest: sulphur quidem etiam interdum abstergentem & colliquantem internam qualitatem habet, sed in hectica cum maxima prudentia adhiberi debet: convenit vero extra proxysmum, quando

pa-

patientes non nimium debiles sunt, quando in ipsis constitutio paulo humidior est &c: ubi parcissima illius quantitas, cum absorbente subjecto mixta, conducit: ita etiam de reliquo lactis usus modicus & magis medicus, quam diæticus concedi potest: habent insuper lenem abstergentem utilitatem saccharata parcius usurpata: sicut saccharum tantum cum emulsionibus proficit: non minus extra paroxysmum modicus usus vini boni & adulti cum pane saccharato admittatur; quale auxilium & roborantem & abstergentem utilitatem exhibet.

§. XII. Abstergunt porro atque resolvunt Gummata ammoniacum, Sagapenum, Bdellium, Juniperinum, Succinum, Mastix, therebinthina, nec non amara, ut absynth. cent. min. card. bened. scord. cochlear. gentian. rubr. quæ extra paroxysmum & quando affectus paulo mitior est, conducunt: sub paroxysmo conveniunt eodem abstergente & involvente effectum decocta mucilaginosa, hordeacea, avenacea, e cichor. scorzon. apio, Passulis, Liquirit. Tusilag. hepat. nobil. scord. veronica parata: quo adhuc pertinet decoctum radicis Cichorei cum lacte, addito tantillo sacchari, quod præter abstersoriam & lenientem suam virtutem etiam temperantem & æstum febrilem mitigantem qualitatem possidet: imprimis diluentia & mucilaginosa talia conducunt, quando subjecta de sero acriori participant: gelatinosa, nisi dilutiora fuerint, hecticis ægrotantibus facile nauseam movent, quod etiam valet de jusculis galinaceis: temperari vero possunt gelatinæ, quo magis acceptæ fiant, vel cum acetositate citri, vel cum passulis majoribus & minoribus.

§. XIII. Peculiarem internam abstergentem & resolventem qualitatem habent Herba scordii, Veronica, chærefolii, hepaticæ nobil. tusilag. cent. min. virg. aur. card. ben. Sanic. quæ cum radicibus ari, vincetox. pimp. alb. helen. gentian. rubr. vel in forma essentia, vel in substantia in forma Trageæ cum saccharo tanto mixta extra paroxysmum & acerbiorum hecticæ gradum conferunt; sicut interdum ex iisdem herbis dilutiora decocta, ut infusa calida parata conducunt: perinde tam sub paroxysmo, quam extra illum corallia rubr. ppt. illorumque magisterium cum prædictis terreis abstergentibus mixta conveniunt.

§. XIV. Quando scirrhusa afflictio Hecticæ causam constituit, tunc prædicta teneriora absorbentia & salina abstergentia eum ob finem ordinanda, quo impuritas in massa sanguinea serosa temperetur & corrigatur, ne præsentem labem exacerbet; deinde conveniunt decocta diluentia & modeste resolventia paranda e radicibus apii, cichor. Scorzon. asparag. vincetox. herb. scord. capill. vener. Veronica, chærefol. flor. enul. cent. min. Semin. foenic. carv. bacc. laur. passul. major. cort. citr. & hæc extra paroxysmum conferunt: sub illo vero profunt prædicta absorbentia & salina, nec non terrea, cum acidis conjuncta,

addi

additis antimoniatis suis remediis; quales pulveres terreo-calcarei teneriores, sive ita simpliciter, sive cum aquis solventibus mixti, conveniunt: extra paroxysmum conferunt Essentia helenii, vincetox. pimp. alb. caryophyll. & ari: aut Trageæ antea commendatæ.

§. XV. Altera indicatio respicit evacuationem, quæ huic Febri maxime competit; primaria est, diaphoretica, qua impuritates ferossæ, in massa sanguinea genitæ & ulcerossæ ex interna labe in eandem recepta eliminantur; quæ in hectica febre facile sponte succedit, ut nullo bezoardico stimulo & impulsu opus sit: unde tantum regimen quietum & moderatum commendandum est: præter hanc etiam moderata Diuresis salutaris existit, quæ sub paroxysmo per remedia nitrata & salia digestiva, extra illum vero per acidulata adjuvatur: utramque denique excretionem extra paroxysmum promovent prædictæ Essentia, quæ tamen in parca quantitate exhiberi debent, ne majores sanguinis commotiones excitent: neque diluentium sufficiens usus denegandus est, quia partim præcedentem salutarem absterfionem, partim necessariam evacuationem faciunt: quando sub paroxysmo circumstantiæ suadent, quo per remedium quoddam diaphoresis promoveatur, tunc vel diaphoretica fixa & antimoniata, vel parvus usus Essentiæ pimpinellæ albæ, remittente æstu exhibita, satisfaciunt.

§. XVI. Quoniam sub hac Febre vires facile, frequenter & graviter imminuuntur, ita quoad tertiam indicationem virium habenda erit ratio, quo reficiantur & conserventur; sub paroxysmo conveniunt potiunculae ex aquis solventibus & analepticiis paratæ; vel conferunt Julapia, paranda e Decocto Cichorei cum Scorzon. aquis Cerasor. nigr. Naph. Rosar. Lil. conval. Cinnam. cydoniat. Syr. rub. idæi, Betonicæ & papav. rhæad. extra paroxysmum conducit moderatus usus vini, jusculum vinosum, diætæ mediocriter aromatisata, balneum nervinum, nec non Mixtura e Spiritu C. C. Essentia Succini & Tinctura antim. tartar. composita: proficit etiam Essentia e flavedine Citri, florib. aurantiorum aut corticibus recentibus & Cinnam. parata, cui aliquid de Essentia Succini misceri potest: conferunt etiam species & confectio de Hyacinth. syrupus de canela, Corall. quercetani? pulpamenta amygdalata cum cinnamomo parata, lacticinia, modicus choecoladæ usus, juscula gallinacea aromatisata & varia alia evpepta & liquidiora e penu diætæ seligenda & ordinanda.

§. XVII. Sed cum in hac Febre varia fontica symptomata occurrant, ita quarto loco principaliora horum annotabimus: quando nimius & simul aridus æstus affligit, tunc conducunt remedia nitrata, absorbentia cum acidis maritata & coralliata; nec non diluentia leniter acidulata & decocta mucilaginosi liqui-

liquidiora, aut Iulapia, conficienda e decocto radicis Cichorei & passularum, aquis scorzoner. fl. sambuc. card. bened. Plantag. scord. fyr. acetos. citr. &c: conferunt etiam moderatae frictiones superficiei: quando Tussis valde urget & angit, conferunt emulsiones, si tussis pectoralis fuerit, aut decocta cum syrupo papaveris mixta, aut emulsiones cum semine papav. alb. & card. mar. conjunctae, aut Essentia pimp. alb. succin. & Cort. chaccarill. perinde conferunt lacticinia & interna discutientia: maxima vero discretione opus est, an tussis fuerit pectoralis, an vero hypochondriaca.

§. XVIII. Quod si inopinatae Hæmorrhagiæ erumpant, minime securum est, easdem repente suppressere velle: sed conveniunt præmittenda nitrata, cinnabarina, coralliata, emulsiva, lenientia, diluentia, deinde species de hyacintho, servato tranquillo regimine: in nimia diarrhoea conferunt abforbentia cum acidis combinata, nitrata, coralliata & Essentiæ subordinandæ pimp. alb. helen. caryophyllat. absint. cent. min. gent. rubr. Cort. aurant: & cort. chaccarill. Largiores sudores non turbandi sunt, sed si excedere videntur, alvus leniter aperiatur, deinde ordinentur pulveres nitrati & coralliati, emulsiones, decocta mucilaginosæ lenissime acidulata, parca quantitas Tincturæ corallorum, aut species de hyacintho cum aqua aliqua analeptica; in nimia extenuatione & contabescencia corporis conferunt decoctum radicis cichorei cum lacte, modestus usus chocecoladæ cum lacte, juscula gallinacea, pulpamenta amygdalata, lacticinia, emulsiones, gelatinæ, balnea semivinosa & nervina, modestæ frictiones corporis & interdum modicus haustus vini boni: in somni defectu abstinendum est ab opiatis; conferunt potius diluentia, lenientia, emulsiva & versus vesperam nitrata remedia, conjunctis modestis frictionibus corporis & pediluviiis: in appetitus defectu in genere evitandum est, ne ægrotanti cibi obtrudantur, tanto minus carnosî: conferunt vero decocta hordeacea leniter acidulata: interponendæ sunt essentiæ ari. pimp. alb. helen. absinth. gent. rubr. alvi obstructio moderatis clysteribus lenientibus & nervinis emendanda est: phlogoses curatorie nitratis & coralliatis remediis, præservatorie cum mixtura tonica usitata & sæpius nominata præscindi & corrigi debent.

§. XIX. Quinta indicatio commendat promotionem ordinariarum evacuationum: hæc illo maxime tempore conducit artificiosa methodo perpendenda, quando patiens tolerabiliori statu gaudet & aliquali orthostadia fruitur: imprimis tali occasione alvus abstergenda & laxanda est, quo conveniunt remedia Rhabarbarina & aloetica correctæ, parca quantitate offerenda: conferunt infusa vinosa temperatiora resolventia, abstergentia, roborantia & laxantia: conducunt laxantia & abstergentia e passulis & prunis paranda, non minus etiam mannata & tamarindinata conveniunt: aliquando parcus usus

mercurii dulcis, rite parati, in forma pilularum ex extractis amaris & Gummi ammoniaco, succino, bdellio, mastiche, therebinthina, myrrha & aloë paratarum proficit: proinde in tranquilliori hectica statu pro continuanda moderata diuresi & diaphoresi conferunt prædictæ Essentiæ, imprimis Pimp. alb. vincetox. ari, helenii, caryophyllatæ, succini, fumarie, scord. card. bened. non minus pro hisce excretionibus adjuvandis moderata balnea conferunt: quod si etiam labes in pectore causa hectica fuerit, tunc sub eodem orthostadiæ tempore leniora expectorantia per intervalla ordinanda sunt.

§. XX. Peculiari animadversione digna est illa quæstio, an Venæ Sectio in Hectica commodum quoddam conciliare possit? pro hac decidenda notandum, quod in acerbiori hectica gradu artificialis sanguinis subtractio non modo nihil utilitatis afferat, sed & positive noceat, unde rectius Venæ Sectio præservatoriis usibus relinquenda est & quidem sub hisce circumstantiis, quando ortus Hecticæ cum negotio hæmorrhagico conjunctus, quando antehac agrotantes plethorici & vel spontaneis, vel artificialibus sanguinis evacuationibus adsveti, aut intensioribus plethoræ commotionibus obnoxii fuerunt, quando adhuc sub hectica aliqualis plethoræ gradus concursat, quando sub hectica frequentioribus phlogosis expositi fuerunt &c. tunc dico Venæ Sectio modica & ad tres vel quatuor uncias sanguinis emittendi directæ, præservatorio tempore instituta, tantum proficit, ne hectica acerbior fiat, aut graviora symptomata, maxime vero vehementiores febriles commotiones patiatur.

§. XXI. Quando prædictæ indicationes & convenienter & sufficienter exercitæ fuerunt, ipse patiens subinde in temperatiori & mitiori affectus sui statu degit, tunc cum aliquo moderamine adminicula quædam ordinanda sunt, quæ internæ læsiones, maxime ulcerosæ, reparationem & consolidationem adjuvant: commendo propterea electuaria, e radicibus pimp. alb ari, onul. aristoloch. rotund. symphit. bistort. herb. absinth. card. bened. cent. min. fumar. succis scordii, chærefol. fanicul. millefol. urtic. pyrolæ, G. ammoniac. Sagapen. Bdell. Succin. Mastiche, Thure, Myrrh. Therebinth. conficienda: perinde conducunt pilulæ ex extractis amaris, recensitis Gummatibus, tantillo aloes & exigua quantitate balsami copaivæ aut Peruviani compositæ: denique etiam Essentia pimp. alb. & sanguisorb. Succin. Scord. gentian. rubr. confert: providendum tamen est, quo talia remedia admodum modeste adhibeantur, non nimis frequenter, neque nimis prodige: interea etiam & motus corporis & sufficiens potus conferri, alvus itidem in justa libertate conservari debent.

§. XXII. Ultimum superest, quo videlicet justum regimen in Hectica ordinetur: animus ante omnia continens & a patheticis commotionibus liber

fit:

fit: aer feligatur temperatus, imprimis a sensibili refrigerio vacuus: cibus ne contra appetitum obtrudatur & ingeratur: confert victus tenuis, lubricus, diluens, mucilaginosus: profunt lacticia, liquidiora pultacea, poma, pruna, pyra, cocta & modeste saccharata, ut & passulae majores atque minores, jussula hordeacea, avenacea, gelatinosa, citrata: potus sit tenuis, interdum modeste vinosus, non valde spirituosus: interdum conferunt infusa calida aquosa: profunt interdum balnea & si circumstantiae promittunt, concedenda est peregrinatio; motus moderatus corporis non infimae efficaciae medicina est hecticis utilis, unde Sydenhamius equitationem deprædicat: quies corporis & placidus somnus interpositis vicibus usurpata admodum conveniunt: cane pejus & angve fugiendus est somnus per soporifera provocatus.

CAPUT XIII.

DE

FEBRE LENTA.

§. I.

AD lentam nunc progredior Febrem, quæ ipsa hac sua denominatione chronicam suam indolem prodit, sed quæ subinde ab Hectica Febre discrepat, quoniam in illa nulla actualis interna labes, aut corruptio adest, interim tamen hæc Lenta Febris in Hecticam degenerare potest, quando videlicet finistre tractatur, id quod tanto facilius contingere potest, quo magis necessariae excretiones perturbantur, aut supprimuntur, aut quando per communia antihectica, traumatica, exsiccantia & adstringentia, aut vicissim etiam per volatilia, impellentia, acria & calefacientia offenduntur, vel regimen perversum admittitur.

§. II. Alias quidem Lenta Febris satis immorigera est, quia ex alia febre, aut alia afflictione morbida, non bene percurata, ortum trahit, quemadmodum in Historia practica fundatum est, quod hæc lenta ex acutis sive continuis, sive ita dictis biliosis, ut & ex intermittentibus, per diaphoresin non bene ventilatis, aut e catarrhalibus insufficienti excretionem determinatis, aut ex sudore annuo autocratico salutari suppresso, aut ex Hæmorrhoidum anomaliis, aut ex intermissa necessaria ventilatione sanguinis, aut ex retropulsis ulceribus tum simplicioribus, tum scabiosis ortum capeffat; ubi interdum ad ean-

Kkkkk, 2

dem

dem Febrem mitior nobilioris visceris infarctus disponit, ad quem repentinæ salutarium excretionum oppressiones contribuunt.

§. III. Exinde facile inclarescit, quanta dexteritate & prudentia hæc Febris, cum fonticas tales origines habeat, tractanda sit, ubi cardo rei in eo vertitur, quo vel moderata interna discussio, vel temperata abstersio, vel conveniens materiæ præparatio & involutio, vel sufficiens evacuatio adjuvetur & debite dirigatur: & si contingat, ut in hac Febre spontaneæ salutare & necessariæ excretionem occurrant, tunc maxima circumspectione opus est, ne eadem pro symptomaticis, morbidis & nocivis declarentur atque tractentur, sed cum maxima lenitate ad justum suum terminum promoveantur, licet cæteroquin privativa Therapia omni studio inculcanda sit, quo videlicet talia artificia & conamina evitentur, quæ hanc Febrem, in quantum adhuc mitior est, in gravio-rem statum conjicere possunt.

§. IV. Ob id in Cura hujus Febris abstinendum est 1) a crudis & impetuosius evacuationibus & quidem 2) a positivis diaphoreticis impulsibus & excretionibus 3) a curatorii missionibus sanguinis 4) a remediis calefacientibus acerbis, spirituosius & concentratis 5) a volatiliu curatorio usu 6) a refrigerantibus, nimium incrassantibus, ut & 7) a nimio absorbentiu usu, tanto magis vero 8) a terreis ustis crudis & crassis 9) ab adstringentibus 10) a narcoticis 11) a vulgatis antihecticis compositis 12) a perturbatione ordinariarum salutarium evacuationum 13) a præmatura spontanei sudoris cohibitione 14) a nervinis & roborantibus acrioribus 15) a præsentis plethoræ immoderata qualicunque commotione 16) ab acidorum liberaliori usu 17) a stomachicorum incongruorum aut præmatura oblatione & denique 18) a perverso regimine.

§. V. In hujus Febris positiva cura sequentes indicationes Practicæ observandæ & administrandæ sunt: 1) ut primæ regiones a crassis impuritatibus repurgentur 2) ut materia peccans, five in viis, five in humoribus hæreat, convenienter & sufficienter præparetur 3) ut interna quædam stagnatio rite resolvatur 4) ut febris & febrilis excretio congrue dirigatur 5) ut symptomata principaliora mitigentur & 6) ut quælibet sinistra & suspecta confectaria legitime præoccupentur.

§. VI. Quod primam indicationem attinet, tunc non modo in initio, sed & sub toto reliquo hujus febris decursu alvi legitimus successus necessarius est: hæc excretio alvina interdum promoveatur per remedia Rhabarbarina, five in substantia, five in simpliciori infuso offerenda, cum quibus rhabarbarinis auxiliis etiam passulata conjungenda sunt: nonnunquam exigua grana extracti panchymagogi Crollii conferunt: huc quadrant pilulæ Stahlianæ; confert pro eodem scopo Magnesia alba, aut sal quoddam abstersivum, five digestivum, five

tartarifatum: & ejusmodi alvum repurgantia remedia exhibenda sunt extra acerbiorum febris statum atque terminum.

§. VII. Pro materia peccantis præparatione five lenta Febris e biliosa, five alia continua, five intermittente febre orta fuerit, conveniunt partim teneriora absorbentia, imprimis cum acidis conjuncta, parca sed repetita quantitate offerenda, partim salina, tum digestiva mixta amara, tum nitrosa, cum absorbente subjecto maritata, cui pulvillo antimonium diaphoreticum addi potest: exhibeantur vero talia præparantia auxiliata tam proxime ante exacerbationem hujus febris, quam sub illa: pro eodem etiam scopo conferunt decocta mucilaginosâ teneriora & liquidiora, nec non potiunculæ aquosæ cum absorbentibus prædictis remediis combinatæ: spectant huc decocta e Cichorio, Scorzonera, Veronica, chæresol. scordio & passulis parata.

§. VIII. Pro interna partis cujusdam nobilioris oppletione resolvenda conveniunt humectantia & extra febris paroxysmum interna discutientia, ut Essentiæ ari, helenii, vincetox. caryophyllat. pimp. alb. aut infusa vinosâ e radicibus hisce & herbis scord. fumar. cochlear. cent. min. chæresol. hepat. nobil. veronic. foenic. card. ben. &c. parata; quo spectant decocta ex apio, bardan. Cichor. Scorzon. taraxac. asparag. herb. scord. veronic. foenic. chæresol. bell. min. hepat. nobil. tussilag. &c. composita: profunt etiam pro eodem scopo pilulæ Stahlianæ, quæ efficaciter interne resolvunt & abstergunt: huc etiam conducunt quælibet amara, five extracta five salia: quemadmodum succi ex herbis amaris expressi cum radicibus & gummatibus solventibus mixti & in electuarii formam conversi, pro hoc scopo conducunt.

§. IX. Pro Febre & febrili excretionem rite tractanda & dirigenda, præcipue regimen temperatum & quietum commendandum est; deinde diaphoresis, quæ primaria est excretio, si non sponte succedit, promoveatur per usum Essentiæ alexipharmacæ, aut Tincturæ Bezoardicæ, circa æstus remissionem exhibendæ; & hæc evacuatio tanto majori dexteritate facilitanda est, quo convenienter decurrat: neque frustra tale remedium alio tempore repetitur, quo partim transpiratio insensibilis legitime continuet, partim diuresis interea materiæ peccantis imminutionem & evacuationem adjuvet: & ne motus febrilis immoderatus decurrat, conveniunt absorbentia cum acido sociata, coralliata & nitrata remedia, aut ubi subjecta de floridiori sanguine participant, prodest modestus usus acidorum, imprimis vegetabilium medicamentorum: proinde potus sufficiens non parum ad febris mitigationem & febrilium evacuationum promotionem conducit, modo sit dilutior & fluidior, qui eo magis confert, quo magis in hac febre sudores liberalius procedunt.

§. X. Symptomata potiora, in hac Febre occurrantia, quod attinet, tunc eximiae virium jacturae subveniendum est, per julapia, e Decocto Cichorei & Scorzonerae passulato, aquis rosar. Ceras. nigr. lil. conv. Cinnam. cydon. &c. parata: nec non per potiunculas analepticas, per moderatum usum vini extra paroxysmum, ut & per emulsiva extra febris fervorem offerenda: huc spectant etiam juscula vinosa mediocriter aromatisata, gelatinosa, lacticina & congrua adminicula dietetica: quando tabida quaedam extenuatio corporis concurrit, tunc eadem auxilia profunt, videlicet lacticina, pultacea amygdalata, pineata emulsiva, gelatinosa, juscula gallinacea, vinum bonum cum saccharato pane: quando alvus valde fluxilis est, tunc minime illam turbare convenit, sed profunt vel absorbentia cum acidis maritata, vel absorbentia simplicia cum nitro mixta, vel Essentiae ari, helenii, caryophyllatae, pimp. alb. gent. rubr. Cort. aurant: si vero alvi fluxus excedere videtur, tunc conveniunt corallia rubr. ppt. CC. ust. cort. chaccarill. aut essentia stomachica cum Ess. cort. chaccarillae mixta.

§. XI. Quodsi in hac febre alvus segnior fuerit, tunc conveniunt lenientia, abstergentia, digestiva, gelatinosa, praecipue gelatina CC. rhabarbarina, aut pilulae Stahlianæ: si sudores spontanei liberaliores in hac febre occurrunt, tunc a praematura illorum turbatione, tanto magis suppressione, abstinendum est: quodsi sufficienter successerint & nunc in excessum degenerare videantur, tunc conducunt corallia rubr. ppta. Nitrum, Tinctura corallorum parca quantitate, remedia acidulata modica copia, decocta mucilaginosae, aut denique species de hyacintho: anodyna vero opiata, quantum fieri potest, evitentur: & sicut non rarum est, quo in hac febre appetitus prostratus sit, ita post sufficientem successum excretionis febrilis licet modeste stomachica conjungere, velut Essentias ari, helenii, pimp. alb. absinth. Card. ben. cent. min. gent. rubr. Cort. Aurant. aut licet Tincturam vitrioli martis tartarifatam aut martis tartarifatam simpliciore commiscere cum Essentia tali roborante & bis per diem exhibere: prospiciendum tamen est, quo alvus libera maneat, unde sufficiens potus combinandus erit.

§. XII. Quoad ultimam indicationem peculiare quaedam observationes practicae inculcandae & exponendae sunt & quidem quando contigit, ut lenta febris e praegressa biliosa ortum traxerit, tunc providendum est, quo primae viae sufficienter abstergantur & eluantur per rhabarbarina, absorbentia, humectantia & nitrata: quando ex intermittente, sinistre tractata, nata est, tunc quidem raro illud opportunum tempus occurrit, quo febris illa revocari possit, hinc eo magis cura dirigenda est, quo alvus aperta conservetur, digestiva abstergentia & amara continuentur, sed proinde etiam moderata diaphoresis promoveatur: siquidem usitatus tunc lentae ex intermittentibus oriuntur febribus,

quan-

quando in subjectis plethoricis diaphoresis turbata fuit: quodsi lenta febris adstringentium usum in intermittentibus consequatur, tunc ordinanda sunt interna humectantia, resolventia, digestiva, amara, abstergentia & laxantia.

§. XIII. Quando Lenta Febris ex suppressis Hæmorrhagiis salutari-
bus originem duxit, tunc curatorie temperantia, diluentia & leniora diaphore-
tica profunt, præservatorie vero V. Sio conducit, quemadmodum eo etiam in-
tentio & operatio dirigenda est, quo salutare Hæmorrhagiæ spontaneæ
iterum debite promoveantur: quodsi vero contra prægressas nimias Hæmor-
rhagias hæc Febris sequatur, tunc conferunt remedia nitrata, diluentia,
decocta mucilaginosa, gelatinæ, dilutiores emulsiones, essentia temperatior
alexipharmaca & interposita potiuncula analeptica, nec non si febris cessavit,
subordinanda tonica, quo Mixturam roborantem Stahlianam refero: proinde
etiam post febris hujus cessationem conducunt balnea temperatiora & semi ner-
vina: Multum denique in Lenta Febre lene regimen & temperata diæta con-
venit, sicut sub diæta moderatus vini usus non dissuadendus est.

CAPUT XIV.

DE

FEBRE MALIGNA.

§. I.

CUm hætenus benignas quasdam Febres explicaverim, licet non singu-
las illarum species allegaverim, sed quasdam adhuc reservaverim, ita
hoc ordine ad malignas exponendas me accingo, de quibus primo lo-
co in genere agere constitui: sunt vero hæ Febres peracutæ i. e. valde pericu-
losæ, ita ut non modo hac Febre correpti graviter ægrent, sed & major homi-
num numerus sub hac Febre succumbat, quemadmodum ipsa malignitas sese
illo notabili indicio prodit, quod Febris talis cum contagio quoddam sese pro-
paget, adeoque per numerosiora individua grassatur & hac contagiosa sua
qualitate materiæ peccantis subtiliorem & intimiorem dispersionem, uti per
universum corpus, ita maxime per humores prodit.

§. II. Eo periculosior in hac febre status est, dum ob summam mate-
riæ peccantis pravitatem ipsa natura ita trepidat atque titubat, ut de eventu sa-
lutari merito dubitandum sit, cum præsens febris, in malignæ materiæ evacua-
tionem suspecta, tantis tergiversationibus & difficultatibus obnoxia existat & in-
pri-

primario suo tenore delinquat, hinc tam eximiae virium dejectiones, tanta pusillanimitas, tantæ angustiae, tanta functionum animalium & naturalium prostratio & tam debilis motuum febrilium prosecutio, communiter in malignis febribus observantur, ut ob summam pravitatem causæ morbificæ & immensam naturæ consternationem & abjectionem justus metus de minus prospero eventu adsit.

§. III. Quanquam genuina Essentia & specifica differentia malignæ materiæ ita exacte indicari & denominari haud possit, tamen tantum de eadem indubium est, quod tenuissima materia sit, quæ non modo subtiliter sese intra corpus humanum insinuat, sed & subtili & veloci efficacia illud perrepat atque fermenti instar inficit, proinde etiam ob summam suam agilitatem & subtilitatem repentinam putrefactionem primario sanguini, deinde partibus sanguiferis minatur, ut propterea periculum in mora sit adeoque hæc materia expedita, tempestiva, temperata & sufficienti excretionem indigeat: & licet hæc maligna materia ex se ipsa prava sit, tamen hæc malignitas in diversis individuis augeri potest, quando vel in primis regionibus multæ impuritates latent, vel quando subjecta particulari dyscrasia sanguinis laborant: frustra vero nitimur, si diu in materiæ correctionem intenti & operosi sumus, cum consultius sit tempestive hanc materiam evacuare.

§. IV. Ast quoniam hæc materia subtilis est & subtili modo intra corpus animale dimittitur, imo quoniam repentinæ efficaciæ est, propterea illius excretio non modo cito adjuvanda est, sed & illa dexteritas ab artifice requiritur, ne evacuationem talem cum damno urgeat: hinc a ratione abluderet, hanc materiam malignam vomitibus, catharsibus, crassis sudoribus, aut sanguinis eductionibus evacuare velle: neque etiam indoli malignitatis responderet, dum materia peccans subtilissime in corpus se insinuat & ob summam mobilitatem nocivam suam efficaciam dissolutoriam exserit, eandem impetuosius commotionibus aggredi & impellere velle, quibus impulsibus illius vis lethifera acceleraretur; unde & rationi & experientiæ consonum est, quod tales malignæ febres non nisi lenissima methodo & subtilissima peripherica evaporatione percurari possent.

§. V. Tanto minus convenit talem materiam ad crassa colatoria & excretoria organa ducere, aut quando illam natura in peripheriam corporis transfert, eandem aliorsum, aut plane in interiores regiones revehere, vel quando ob ipsius naturæ angustationem, trepidationem & tergiversationem, ob connexam cacochymiam &c. peripheria corporis occluditur, hanc noxiam occlusionem obfirmare & negligentius tractare: neque etiam consultum est naturam in abjectione & consternatione sua deferere, vel minus consultis tentaminibus

minibus urgere & cogere, aut sub naturæ qualicunque roboratione materiam peccantem exagitare: tanto minus etiam salutare indicium est, si sua sponte natura in intimiora loca cum materia peccante immoderate decumbit & diarrhoeis, vomitibus, diuresibus lividis, internis inflammationibus, aut sepositionibus materiæ intra fauces ultimam excretionem prosequitur: neque salubre est, si ipsas excretiones multiplicat, implicat & confundit; unde petechiæ pestilenciales, purpuræ in petechiis & variolis, petechiæ in catarrhalibus febribus admodum suspectæ indolis sunt, id quod non modo de talibus exanthematibus valet, sed & si crassiores & immoderatiores quædam evacuationes humorosæ cum exanthematicis complicantur.

§. VI. Et quamvis tanta malignitas tantumque periculum in hisce Febribus occurrat, tamen fida & attenta experientia testatur, quomodo multa artificia plus obsint, quam profint & quomodo longe melius patientes periculum evadant, si citra medicamentorum speciosorum usum, tantum tranquillitate animi & corporis, continentia & patientia utuntur: contra vero jam abunde experientia solide docuit, quantæ dignitatis sint illæ famosæ compositiones antidotales aliaque splendida pharmaca, ne bezoardico illo lapide excluso: neque peritos & attentos artifices latere potest, quantæ spei quantæque frugis sint theriacalia illa opera miscellanea, si præcipue iisdem regimina diaphoretica subordinantur; ubi grassantibus febribus malignis experientia edocet, quomodo nihilominus sub qualicunque assiduo theriacalium usu, homines per cohortes pereant.

§. VII. Quanquam quidem primario in Malignis Febribus animus dirigendus sit ad tempestivam congruæ evacuationis promotionem, tamen ratio habenda est illorum particularium incommodorum, quæ excretionem talem ullo modo turbare possunt: siquidem multum valet animi perturbatio, quo minus legitima evacuatio procedat: interdum etiam accidit, ut in subjectis robustioribus & quibus impura & irregularis diæta usitata fuit tempestiva ventriculi & primarum regionum absterfio reliquum febris decursum non parum sublevet: sed quo aliquo modo etiam mobilitatis & activitatis materiæ in partes tam fluidas, quam solidas ratio habeatur, non penitus aliena erit operatio, qua sub illo etiam actu excretorio, qui principalior est, peccans & prava hæc materia ad faciliorem eliminationem præparatur, corpus vero reliquum ita arcetur, quo minus repente illud maligna talis materia invadat atque dissolvat.

§. VIII. Præterea in malignis febribus bene dijudicandus est concursus plethoræ, quæ non modo subjecta disponit, quo eo facilius contagium illa corripiat, sed & periculosioribus symptomatibus ansam præbet, cui propterea rite tractandæ opera adhibenda est: inter alia vero periculosa symptomata, quæ

turbatas salutare excretionem in febrium malignarum decursu excipiunt referenda est illa congestio & sepositio materiae peccantis ad pectus & intra fauces, quae sese quandoque anginodis, nonnunquam aphthodis speciminibus sistit, ut ad praecipuanda talia symptomata eo majori circumspeditione opus sit; eo minus propterea aditus patet ad impulsu evacuationum tentandum, quam parum etiam multis experimentis in hisce febribus locus patet: imo cum sub reliqua naturae anxia & trepida confusione singularis sensibilitas conjuncta sit, ita tam cum medicaminibus, quam cum regiminibus magis exquisita dexteritas atque vigilantia adhibenda est.

§. IX. Quo itaque maligna Febris rite & perite tractetur, cavendum est 1) a curatoria sanguinis evacuatione: 2) ab indiscreto, aut inopportuno emeticorum usu; 3) a positiva alvi stimulatione & purgatione: 4) a remediis acerbis calefacientibus & humores commoventibus: 5) a volatilibus & concentratis aliis artificiis: 6) a miscellaneis theriacalibus compositionibus: 7) a regiminibus aestuosis: 8) ab aquosis & prodigis sudationibus: 9) ab opiatibus aliisque motus & sensus supprimentibus medicaminibus: 10) ab adstringentibus, refrigerantibus & valde incrassantibus remediis: 11) a communi camphoratorum usu: 12) a vulgari sulphuris ordinatione: 13) ab exoticis balsamicis & Myrrhatis subjectis: 14) ab absorbentium & acidorum largiori usu: 15) a substantiis terreis ustis, sigillatis, bolaribus & similibus aliis adstringentibus: 16) a potu primas regiones irritante & perturbante: 17) a nimis multiplicato remediorum usu: 18) a cardiacis analepticis, roborantibus & antidotalibus acrioribus: 19) a nuda symptomatum curatione & denique 20) a praematura totius curae sublatione.

§. X. Specialis methodus in genere Febribus Malignis medendi hisce indicationibus absolvitur 1) ut materiae malignitas quantisper coerceatur & effectus putrefactionis intercipiatur: 2) ut excretio necessaria tam per congrua medicamina, quam per idonea regimina promoveatur: 3) ut principaliora symptomata leniantur & emendentur: 4) ut post superatum primum periculum exitus curae ita dirigatur, ne funesta palindromes consequatur: omnes vero indicationes cum maxima lenitate exercendae sunt, quoniam hae febres nullam immoderatam & impetuosam commotionem tolerant: quidquid praeter hanc modestiam etiam constantia medica requiritur, ne artifex praemature ab uno ad alterum delabatur experimentum: haud tamen propterea in materiae correctione diu persistendum est, quoniam primarius labor in excretionem consistit, quae ob materiae malignitatem non diu differri potest: dum vero in hac primaria indicatione fundamentum curae consistit, propterea neque reliqua accidentia negligenda, sed potius conjunctim debite tractanda sunt.

§. XI. Antequam ad specialiorem commendatarum indicationum explicationem progrediar, brevibus indicabo, quid sentiendum sit de Venæ Sectionibus & emeticis in Febribus malignis: quod Venæ Sectionem attinet, tunc illa neque curatorie, neque indiscretim præservatorie in maligno tali affectu conducit: cum enim causa morbifica in maligna qualitate & inquinata crassi sanguinis consistat, ita sanguinis missio nullum directum usum habet, quin potius celebrata Venæ Sectio in Febribus malignis tantum efficit, ut vires magis dejiciantur, ut deliria, anxietas & frigida sudationes, affectus anginodes, apthodes &c: consequantur: neque etiam ad præservatoriam curam Venæ Sectio extendenda est, nisi subjecta fuerint plethorica & sanguinis commotionibus, aut emotionibus actualibus obnoxia sint: emeticorum usum vero quod attinet, tunc eadem frustra ad fomitem materiæ malignæ e ventriculo expellendum commendantur, quoniam hæc materia ob subtilitatem suam per singulos peripheriæ poros corpus humanum ingredi potest, ut adeo non æque absolute cum saliva per ventriculum communicari debeat: tunc vero emetica concedi possunt, quando subjecta sunt robustiora & ad diætam crassam & impuram adsveta, ubi mox in primis initiis lenissimus stimulus emeticus admitti debet; quæ regula imprimis in medicina castrensi observanda: idem etiam valet de alvina excretionem, quæ tunc locum invenit, quando impuritas in primis regionibus iuste præsumitur, ubi æque in primis malignarum febrium terminis lenis alvi absterfio & evacuatio conceditur.

§. XII. Quoad primam indicationem in malignis Febribus commendatur materiæ præparatio, hæc ex parte sese extendit ad materiæ subtilitatem, quæ quantisper involvenda, ex parte ad materiæ activitatem in massam sanguineam: involutio præstatur partim per simplicia absorbentia, aut terrea cum acidis conjuncta, partim per dilutiora mucilaginosa, quo conducunt decocta e rad. Cichorii, scorzonæ, hord. excort. parata, quibus aquæ scordii, galegæ, fl. sambuc. C. B. rosar. Ceras. nigr. passulæ, cort. Citr. aut cinnam. commodè combinari possunt: non contemnendæ etiam utilitatis pro hoc scopo est Nitrum in substantia, parca, sed repetita dosi cum absorbentibus, aut cum decoctis mixtum, exhibendum: activitas vero malignæ materiæ in humores infringitur per remedia quæ massæ sanguineæ floridiori & fluidiori temperanter spissiusculam consistentiam conciliant & hæc non meliora sunt, quam acida, tam vegetabilia, quam mineralia, ubi e priorum numero acetositas citri, e posteriorum classe acidum sulphuris commendatione digna sunt: circa usum acidorum horum temperantia adhibenda est, ne excessus committatur, deinde sufficiens potus conjungi debet.

§. XIII. Scorsim conducunt Iulapia, quibus acidulata talia remedia commode præter analeptica & diapnoica conjungi possunt: multam insuper efficaciam tam præparantem, quam evacuantem habet Mixtura simplex parcius camphorata, paulo largius tamen acidulata: conducit etiam aciditas passularum ita etiam syrupi aut spiritus & succi acidi prædictis decoctis sociari possunt: neque æque in vitrioli phlegmate magna aut distincta virtus antidotalis inquirenda est: in quibus subjectis vero acidulata non conferunt, in illis partim nitrata, partim absorbentia cum acidis attenuata, sive ita dicta magisteria, conveniunt: haud conducunt in malignis febribus præparante scopo gelatinosa, iuscula carnea, gallinacea, neque C. C. gelatina confert, quin potius ipsi patientes e carnibus parata valde adversantur; neque etiam emulsiva & lacticinia in hisce febribus approbo, quæ singula rectius & facilius motui putrefactorio subiecta sunt.

§. XIV. Quod illam præparationem corporis in Febribus Malignis attinet, quæ vulgo circumfertur per balsamica & putredinem cohibentia, tunc illa ex mala applicatione fluit, adeoque in usu practico non secura & probata est: etenim varii concludunt, sicut balsama, maxime vero Myrrha, cadavera a putredine defendunt & præservant, ita eadem etiam corpora viva a putrefactione præoccupare debent: sed quam male illa applicatio usus balsamicorum in corporibus exanimatis, ad corpora viva valeat, facile & abunde experientia medica edocet: etenim omnia balsamica, proprie sic dicta & ipsa etiam Myrrha, communi more usurpata in omni maligna Febre potius contrarios, quam speratos & promissos effectus edunt, dum præter indolem febrium periculosas commotiones sanguinis excitant & potius sub orgastica illa commotione materiam malignam ad putrefacientem, suum effectum promonent & accelerant.

§. XV. Altera indicatio excretionis promotionem commendat: est vero evacuatio in malignis Febribus partim generalis, quæ omnibus malignis febrium speciebus competit, partim specialis: ad priorem spectat placida diapnoes sive evaporatio; impetuofus enim atque largus sudor in omni maligna febre nocet, unde rectius lenissima methodo mador ille promovendus est: pro hac excretionem non commendo calefacientes Tincturas Bezoardicas: quid quod singulæ extractions cum spiritu vini paratæ cum maxima modestia adhibendæ sunt: rectius conveniunt bezoardica fixiora, aut decoctum scorzonæ, scordii, fl. galegæ, sambuci, cum passulis & citro paratum: proinde etiam parcissima quantitas Essentiæ alexipharmacæ ex Ess. pimp. alb. caryophyllatæ, vincetoxic. & scordii compositæ conducit: spiritus C. C. aut alius volatilis magis nocet, quam proficit; licet vulgo magnæ virtutes de iisdem declamentur.

§. XVI.

§. XVI. Specialior porro evacuatio est, quæ vel Pesti sub forma superficialium tumorum, vel Petechiis in forma macularum, vel Variolis & Morbillis, nec non Purpuræ miliari in forma pustularum familiaris & propria existit; quælibet vero harum excretionum particularium perinde cum maxima lenitate & dexteritate tractanda est, ut non modo iuste erumpat, sed & ut in superficie legitime conservetur, quoniam talis peripherica sepositio etiam cum qualicunque impatientia, inquietudine, incontinentia & refrigerio turbari & repelli potest: quare pro excretionibus quibusvis in maligna febre rite adjuvandis regimen quietum, temperatum & exquisitum convenit, ne videlicet ægrotantes vel valde calefactis conclavibus, vel spissis stragulis, vel anxiiis coactionibus exstuentur: satisfacit, ut sub leni calore & positivi refrigerii exclusione patiens in quiete conservetur, ubi interdum loco stragulorum, alia tegumenta leniora linea & lanea conveniunt.

§. XVII. Symptomata, quæ in malignis febribus occurrere solent, varia sunt & quidem Diarrhoeæ, quæ nunquam cum adstringentibus suppressendæ sunt, sed si necessitas postulaverit, quo iisdem moderamen inducatur, tunc optime convenit Nitrum, parca quidem, sed repetita dosi exhibendum, cum absorbente remedio mixtum: in hac necessitate licet etiam interponere temperatam Tincturam roborantem ex Essentia helenii, pimp. alb. caryophyllat: gent. rubr. paratam: Narium, aut aliæ Hæmorrhagiæ perinde subito suppressendæ non sunt, interim conveniunt temperantia, absorbentia, nitrata & corallata, nec non in subjectis floridioris sanguinis acidulata: nimix vigilix nunquam anodynis corrigendæ sunt, sed præstat præter regimen quietum & animi continentiam versus vesperam nitratum pulvillum exhibere; extrinsecus vero simplicissimum epithema leniter camphoratum pro capite confert: quando Lipothymix imminet, tunc præter temperatiora analeptica, in potionibus, decoctis & Iulapiis offerenda, adhuc selecta alexipharmaca conducunt.

§. XVIII. Nimix præcordiales angustix non nisi regimine quieto & cum constanti atque placida diapnoe conjuncto, ut & remediis periphericam excretionem adjuvantibus, non minus diluentibus & lenientibus decoctis mitigantur: alvi retentio nunquam positivo stimulo, interdum etiam plane non, attingenda est, interim pro illa secure emendanda conveniunt diluentia & nitrata remedia, nec non Mixturæ simplicis usus: Deliria, quæ in his febribus minime infrequentia sunt, mitigantur iusto & quieto regimine, remediis nitratis, diluentibus, lenientibus modeste acidulatis, constanti temperataque diapnoe, epithematibus camphoratis & rubefacientibus remediis, plantis pedum applicandis, nec non frictionibus pedum cum linteis calidis perpetrandis: quando exanthemata retrocesserunt, tunc posthabitis vesicatoriis, regimen &

remedium leniter diaphoreticum ordino, nec non remedia analeptica, lenientia, humectantia, acidulata & frictiones superficiei corporis cum linteis calidis sine refrigerio committendas: profunt etiam interdum vesicae cum aqua calida repletæ dorso & pectori applicandæ.

§. XIX. Quando in faucibus vel anginodea vel aphthodea afflictio concurrit, tunc præter regimina leniter diaphoretica & temperata remedia alexipharmaca conducunt gargarismata resolventia, discutientia & repurgantia, imprimis vero usus Essentiæ pimp. albæ: in nimia virium dejectione præter regimen quietum & remedia diluentia, lenientia, analeptica & acidulata, etiam selecta & temperata alexipharmaca conferunt: in sudoribus anxiiis & frigidis profunt decocta superius commendata, cum aquis diapnoicis & leniter analepticis mixta, nec non frictiones superficiei corporis cum linteis tepidis & temperata alexipharmaca medicamina: quando ructus, borborygmi & singultus corripunt, tunc res quasi desperata est & in extremitate constituta, licet mihi in praxi tales casus obtigerint, ubi sub singultus præsentia in petechiis & purpura, patientes nihilominus per Dei gratiam convaluerunt: continuanda vero sunt remedia analeptica & alexipharmaca, nec non regimina hætenus commendata: si denique convulsiones corripunt non alia auxilia ordinanda sunt quam quæ primario malignam materiam ad evacuationem promovent, deinde quæ lenitione, humectatione & moderata analepsi immoderatas hæc commotiones mitigant.

§. XX. Ultimum est quo exitus Februm Malignarum ita tractetur atque dirigatur, ne relapsus in pristinum periculum metuendus; id ipsum vero succedit, quando hætenus commendatum regimen aliquamdiu continuatur, ut & quando mitiora alexipharmaca remedia reperuntur, ut diapnoes rite succedat: deinde remittente affectu tali maligno non confert appetitui avide indulgere & cibum ad plenam saturitatem ingerere, quoniam magna nunc viscerum debilitas adest: circa finem curæ prodest interdum lenis laxatio una cum auxiliis roborantibus & penuria diætæ colligendis: neque confert statim animum, aut corpus valde exercere, sed potius tranquillitati & quieti indulgere: ante omnia cavendum est, ne libera transpiratio insensibilis impediatur, unde frigus evitandum & purus atque temperatus aer seligendus erit; & ita etiam exitus harum febrium Deo benedicente bene cedit.

Conf. Stahl's Disp. de Methodo malignas Febres secundum rationem & experientiam rectè tractandi.

CAPUT XV.

DE

FEBRE PESTILENTIALI.

§. I.

QUOD jam in genere dictum fuit, illud eo facilius eoque brevius ad speciem applicari potest, quare inter malignos affectus periculosissimus est Pestis, morbus ex singulari divino permisso atque iudicio immissus, adeoque cum singulari moderamine æstimandus & tractandus, cujus causa etiam, licet in genere extreme perniciosa sit, quatenus in subtilissimo miasmate summe fermentativo & putrefactorio consistit, tamen quoad specialissimas condiciones adhuc discrepat, siquidem tot ferme particularia phenomena in Historia pestis occurrant, quoties unquam dirus & divinus hic morbus mortales corripuit, quare eo magis in medico sive Loimiatro requiritur pietas & prudentia, præter peritiam & dexteritatem medicam; non enim sufficit communes laudationes medicas de remediis, ut ajunt, divinis fugitive arripere & promissionibus vulgatis satis vanis & profanis coecam fidem tribuere, illud consultius erit adminiculum, quando sub reconciliato Deo simplicia auxilia adhibentur, quæ indoli morbi magis satisfaciunt, quam usitata speciosa æstimationi & commendationi.

§. II. Quemadmodum materia pestilentialis e putrefactione oritur, ita vicissim illius effectus est putrefactorius; sicut porro putrefactio indefinenter & repente progreditur, ita in Peste extremum et repentinum periculum imminet, quod si semel occupavit, inverti & averti non potest; loquor de interna actuali putredine; hinc gratis non pauci supponunt, quasi in Peste etiam illorum, qui convaluerunt, perfecta & vera corruptio putrida præsto fuerit: etenim si vel prima initia perfecta putredo in massa humorum capessiverit, tunc mors per potestatem humanam evitari non potest, quare eo major vigilantia & industria adhibenda est, quo materia pestilentialis mature ejiciatur, antequam lethiferam suam qualitatem in actum & effectum ducere incipiat; & cum hanc noxam subito inferat, ita sine vlla mora hæc excretio perficienda est; ob id Pestis inter morbos peracutos celerrimum exitum nanciscitur.

§. III. Hæc materia pestilentialis subtilitate & mobilitate sua omnes reliquas peccantes materias superat, propterea cum maxima circumspectione tra-

tractari debet, ita quidem ne fortius commoveatur & in humores impellatur, ne-
 ve etiam segnius & negligentius tractetur; unde interdum febrili quidem mo-
 tu, sed exquisita lenitate & constantia ad ultimam evacuationem dirigitur: ita
 enim operatio lenis, frequens, celera & constans diversos graduum & directio-
 num respectus involvit, sed subinde in uno eodemque actu concurrere potest:
 quod vero in Peste tam extrema abjectio, titubatio, trepidatio & confusio animi,
 nec non summa virium dejectio adsit, non materiae illo sensu imputandum est,
 quasi physica sua qualitate id efficiat, sed quod natura ob extremum illud immi-
 nens periculum in tantum angorem, calamitatem & consternationem delaba-
 tur, sub qua ambigit, an & in quantum huic necessitati succurrendum & resi-
 stendum sit.

§. IV. Quanquam vero in Peste varia excretionum specimina ob-
 servantur & legantur, tamen nulla evacuatio magis ingenua & indoli morbi
 conformis cenferi potest, quam si materia subtiliter, attamen efficaciter cum
 lenitate & continentia, sine eximiis commotionibus eliminatur: quando ta-
 men contingit, ut materia pestilentialis impetuose commoveatur, adeoque in
 superficiem corporis quidem illabatur, sed ob subtilitatem & mobilitatem suam
 adeo impulsam iterum relabatur, tunc nonnunquam natura alia refugia quaerit &
 vel in partes glandulosas vel crnosas peripheriae corporis decumbit, eo materi-
 am pestilentialem congerit & per modum abscessus pestiferi illam excutere con-
 tendit, unde Bubones & Anthraces oriuntur: nonnunquam sub tali titubatione
 & anticipi operatione natura in varia loca excretoria ruit & modo per Hæmor-
 rhagias, modo per vomitus, modo per alvi fluxus, modo per exanthemata &
 maculas petechiales, sed ubique cum infausto tentamine, materiae pestilentialis
 excretionem prosequitur.

§. V. Interim non æque perverse hujus materiae evacuatio cum fe-
 brili commotione urgetur, quippe qui modus naturæ usitatus est, quando ma-
 teriae magis & cito perniciosæ excretionem solenniori actu, qualis Febris est, ag-
 greditur: multum tamen ad totum hoc negotium turbandum contribuit in-
 tensior moralis anxietas, timor, terror, confusio, ubi quasi victas manus dat, ne-
 que satis continenter, temperanter & constanter periculo repugnat natura; ob
 id longe melius decurrit hic periculosus morbus, quo magis homines animo
 quieti, patientes, tranquilli, modesti & continentes sunt: insuper etiam sub ra-
 tionabili directorio hæc prava materia ab internis mollioribus & nobilioribus
 partibus in externas ignobiles & crassas transfertur & ex iisdem eliminatur, per
 quas ut plurimum primum suum ingressum nacta fuit: neque æque meruen-
 dum est, secundum quorundam speculationem magis, quam demonstrationem,
 quasi primario materia pestifera cum saliva communicetur, quoniam simile si-
 mili

mili gaudere traditur, i. e. quoniam saliva humor est, qui perinde fermentativum motum excitat; in qua opinione vero simile productum claudicat, cum saliva in massam sanguineam hanc declamata fermentativam commotionem non ita transferat, ac in ventriculum & subinde materia illa stygia longe promptius & citius in sanguinem, quam in crassas primarum regionum impuritates operari deprehendatur, ut adeo eadem longe breviores vias atque accessus imo longe numerosiores aditus per poros superficiei corporis inveniat, e quibus iterum subtiliter & quidem salutariter expellitur, cum altera illa excretio, quæ cum prædicta speculatione cohæret, nimirum per ptyalismum, vomitum & alvi fluxum longe minime indoli Febris competat, adeoque ut plurimum funeste decurrat.

§. VI. Illud adhuc de Peste notare convenit, quod materia pestilentialis specialissimam humanæ mixtionis putrefactionem comminetur, quapropter febris pestilentialis, quæ inter homines grassatur, non facile bruta animalia præcipue quadrupedia corripit; imo ipse effectus attestatur quam extreme contagiosa hæc sit materia, sicuti alias effluvia communis sphaceli haud par, nedum facile æquali ratione corpora sana invadere solent: unde etiam putrefactio pestilentialis extreme detestanda, foeda & abominabilis est: quæ ipsa animadversio illam practicam consideratu dignam annotationem subministrat, quod specialiora alexipharmaca & sic dicta specifica antidotalia, qualia interdum in aliis particularibus morborum speciebus occurrunt, etiam in hac afflictione proficua & singulari efficacia utilia esse possint.

§. VII. Quo itaque meliori securitate & dexteritate hic arduus morbus tractetur, cavendum est in cura Pestis 1) a vomitionibus, purgationibus, V. Snibus & diuresibus artificialibus, quæ excretiones indoli morbi plane non competunt, sed crassiores & immoderatiores existunt 2) a positivis diaphoreticis remediis & regiminibus 3) adeoque a sudationibus aquosis, copiosis & impetuosius 4) a remediis acris concentratis & calefacientibus 5) a vulgatis balsamicis, oleosis & resinosis 6) a medicaminibus volatilibus 7) a Bezoardicis illis vulgatis, quæ simul adstrictoria qualitate pollent, 8) a refrigerantibus, adstringentibus & nimium incrassantibus 9) a narcoticis aliisque vires opprimentibus & destruuntibus 10) a nervinis, roborantibus & cardiacis, nimis acris 11) ab externis repellentibus, adstringentibus & relaxantibus 12) a nimis prodigo medicamentorum usu 13) a nimis segni & cunctata metastasium pestilentialium cura 14) ab experimentis nondum expertis, aut plane dubiis, nam periculum est in mora 15) a compositionibus miscellaneis, quarum effectus confusus & multiplicatus est 16) a sulphuris simplicioris interno & externo usu 17) a nuda symptomatum cura aut palliatione & 18) a perversa præservatione & regimine incongruo.

M m m m m

§. VIII.

§. VIII. In positiva Pestis cura sequentes tam in ratione fundatas, quam in experientia probatas indicationes commendo 1) quo secundum diversitatem individuorum Pestis debite præservetur 2) quo materia pestilentialis tempestive & congrue evacuetur 3) quo animus & vires roorentur 4) quo urgentia symptomata leniantur 5) quo superficiales apostasæ pestilenciales rite tractentur 6) quo regimen conveniens ordinetur 7) quo salutaris hujus morbi exitus iusta ratio habeatur, ne perniciosæ, aut suspectæ quædam reliquæ remaneant: & hæc singulæ indicationes cum maxima lenitate, dexteritate & assiduitate exercendæ sunt, ne perniciēs prævaleat & patientem, quod alias subito contingere solet, jugulet.

§. IX. Primo loco de præservatione sermo instituendus erit, hæc vel generalis est, vel ad individua se extendit; generice & medica quidem arte præservatur pestis, quando sollicito studio commercia cum infectis locis interceptiuntur, quando aër serenus & purus admittitur, quando subjecta putida & putrida removentur: in loco vero ubi pestis grassatur, quidam sulphur accensum commendant, quod quia pectori inimicum est, ita pro subjectis vilioris sortis pulvis pyrius satisfacit: secundum Hippocratem nonnulli picem accensam laudant, quæ vero perinde & capiti & pectori adversatur: aliqui ungulas, cornua & coria accensa præferunt, quæ vero æque parum conferunt: Suffimigia simpliciora & temperatiora plus profunt, quam acria & ex copiosis gummatis parata: profunt baccae lauri aut juniperi accensæ, quæ plus conferunt, quam pretiosa gummata atque balsama.

§. X. Seofirm ad præservandam Pestem confert in plethoricis tempestiva V. Sio; in cholericis bilis absterfio & evacuatio, in omnibus sufficiens & moderata primarum regionum repurgatio, in subjectis robustis & advetis, nec non crassæ & irregulari diætæ addictis, temperata emesis, in omnibus etiam subjectis conducit, quo transpiratio insensibilis in iusto ordine & successu conservetur, imo præstat illam interdum leniter augere & cum temperata Tinctura Bezoardica, aut Essentia Alexipharmaca, tam modestam diaphoresin, quam tranquillam diuresin adjuvare: ab omni interna & externa corporis exæstuatione abstinendum est: proinde confert moderata & parca masticatio myrrhæ, radicis pimp. alb. gentian. rubr. angelic. caryophyllat. Zedoariæ, corticum recentium Citri: floridioribus subjectis conducunt acidulata, mucilaginosæ & gelatinosæ: haud vero ad præservandam Pestem unquam singulari efficacia sese commendarunt compositiones theriacales: neque speciosus ille Lapis Bezoar five interne five externe adhibitus promissis satisfacit, neque remedia ex serpentibus & Bufonibus præparata a peste præservant: neque inunctio cum oleis destillatis pestem avertit: neque Magnes arsenicalis Angeli Salæ, aut Hyacinthus

thus, aut Sapphirus, aut succinum de collo gestata pestis invasionem retardant vel averruncant: neque acetorum Bezoardicorum internus & externus usus singularem præservatoriam virtutem antipestilentialem habet: maxime matutinis horis in locis infectis aliorum peste laborantium hominum conversationes excludendæ & moderatæ diaphoreses promovendæ sunt: Diæta sit tenuis, diluens neque valde aromatica: carniū esus sit temperatus: omnia facile fermentantia excludantur: vini boni moderatus usus proficit: quibusdam fumus tabaci prodest: inebriationes & nimia venus nocent: ceparum & allii usus diæreticus non inutilis est: quæ singula consilia & auxilia ad præservationem pestis diverso modo in diversis subjectis præstandam conveniunt.

§. XI. Altera indicatio versatur circa tempestivam materiæ pestilentialis excretionem: haud vero melior & securior evacuatio in hoc summo periculoso morbo competit, quam lenis transpiratio, sive halituosa constans diaphoresis, quæ per temperata & selecta alexipharmaca promovenda est: huc conveniunt vel Essentiæ alexipharmacæ, vel Tincturæ Bezoardicæ, parca dosi offerendæ: copiosa enim alexipharmacorum ingestio nocet & non modo vires necessarias magis destruit, sed & ad periculosas apostases & metastases superficiales disponit: profunt etiam diaphoretica fixa & absorbentia, sive simpliciora, sive cum acidis saturata, nec non antimoniatæ fixa, quæ cum aquis diapnoicis mixta conducunt: imprimis pro subjectis floridioris habitus confert Mixture simplex, parcius camphorata: non minus ad placidam diapnoem promovendam quadrat Decoctum Scorzonæræ cum Citro & passulis paratum, additis aquis diapnoicis & analepticis.

§. XII. Quæ laudes vulgo de selectis antidotis & alexipharmacis, ut de angelicæ, contrayervæ, anthoræ, petasitidis, carlinæ, imperatoriæ, Zedoariæ &c. radicibus, nec non de croco circumferuntur, illæ experientiæ ingenuæ non quadrant, siquidem hæ radices in malignis Febribus nimis acres & calefacientes sunt, quas propterea juste Riverius e Therapia Februm malignarum eliminat: neque famosa Theriaca, speciosum Mithridatium, Diascordium Fracastorii similesque compositiones in Peste notatu dignam utilitatem promittunt: qualia miscellanea remedia in talibus malignis morbis ex mera credulitate commendantur, quia tam immensus remediorum numerus in unam massam commixtus est, unde quidam autumant, si unum non juvat, alterum proficuum erit & uti Paracelsus per jocum asserit, quod et tanto numero sine dubio unum fuerit remedium, quod speratum effectum exferat: accedit & illud, quod superstitionem vulgi sustentat, quia in talibus compositionibus ejusmodi species reperiuntur, quibus ex mera phantasia eximia virtus cordialis & antidotalis ascribitur, ut sunt Serpentes, Gemmæ &c. nonnulli admodum extollunt aceta

bezoardica & theriacalia, quæ vero nec ipsa spei satisfaciunt, sed præstantiora sunt in æstimatione, quam in operatione & effectu, id quod etiam de famosis pulveribus Bezoardicis & ipso pretioso Lapide Bezoardico valet.

§. XIII. Quoniam vero in Peste extrema animi viriumque dejectio adest, ita sub tota cura laborandum est, quo necessaria roboratio concilietur, hæc partim animo, partim reliquis viribus applicanda est: animus partim necessaria quiete, partim quacunque possibili consolatione erigendus est, minime tamen turbari debet per incongruas compellationes, quia alias patientes extreme abjecti sunt: vires reficiuntur partim cum temperatioribus analepticiis imprimis aqueis, partim moderatis acidulatis, quo imprimis totum Citrum commendando: quadrat huc etiam modestus vini usus, nec non mitiorum alexipharmacorum continuatio: multum ad vires conservandas requies corporis conducit, quare omnis inquietudo & jectigatio cum bono regimine præoccupari debet: conferunt itidem analeptico scopo Julapia e Decocto Scorzonerae passulato & citrato, ut & aquis diapnoicis & analepticiis, nec non syrupo acidulato parata: Confectio alkermes, aqua cordialis, carbunculi &c. nullam prærogativam habent in hoc affectu.

§. XIV. Non raro etiam Pestem fontica symptomata comitantur, quorum propterea in quarta indicatione ratio habenda est: inter illa vero principaliora sunt, evacuationes immutatae & symptomaticæ, velut Hæmorrhagiæ, emeses, catharres & diureses, quibus leniendis optime Nitri usus quadrat; præstat itaque Nitrum in substantia modica, sed repetita quantitate cum absorbente mixtum exhibere: sicut experientia testatur, quod cum multo fructu grassantibus febribus pestilentialibus aliisque contagiosis morbis in Medicina pauperum Castrensi pulvis pyrius & Lapis prunellæ adhibitus fuerit: neque tantum Nitrum symptomaticis, talibus evacuationibus medelam affert, sed & ad repentinam corruptionem avertendam contribuit; sicut alias in experimentis æconomicis constat, quomodo per nitri asperisionem carnes recentes a subtili & præcoci putrefactione præserventur.

§. XV. Præterea etiam alia symptomata in Peste occurrere solent, velut deliria, quæ non nisi cum regimine moderato, remediis nitratis, alexipharmacis & analepticiis lenienda & temperanda: quando capitis dolor affligit, tunc conducunt epithemata camphorata & regimen quietum nimia vigilæ nullis narcoticis emendari debent, omnia enim opiata in peste sunt suspecta: conducunt potius nitrata & Decocta lenientia atque diapnoica una cum remediis analepticiis: quando soporosi affectus occupant, tunc alexipharmaca remedia sub regimine modeste diaphoretico, nec non acidulata temperata, camphorata & analeptica, externe vero frictiones & rubefactiones modestæ profunt: al-

vi adstrictio nulla positiva stimulatione offendenda est; conveniunt potius lenientia, humectantia, nitrata & usus mixturæ simplicis.

§. XVI. Inter alias fonticas necessitates, quæ in morbo Pestilentiali obtingunt, sunt metastases periphericæ, quæ in quinta indicatione particulari commendatione allegantur: & hæc apostases vicario quodam modo principaliori excretioni substituuntur, quando hæc vel deficit, vel immoderate urgetur, vel alibi etiam turbatur & inordinate administratur: mitior modus secundariorum horum moliminum excretoriorum consistit in Bubonibus, qui quamprimum emicant, minime repellendi, aut repente discutiendi, neque per refrigerantia medicamina & regimina offendendi sunt: sed præstat præsentibus bubonibus constanter regimen modeste diaphoreticum continuare & remedia alexipharmaca ordinare: quo vero Bubones sufficienter peripheriam corporis ingrediantur, confert moderata attrahentia emplastra cum Camphora mixta adhibere: deinde præstat applicare maturantia, imprimis cataplasmata; & quo maturatio promptius succedat cepæ assatæ & allium conveniunt: abscessus tempestive, sed non præmature aperiendus est, dehinc minime subito exsiccare & consolidari, sed sufficienter repurgari debet; pro hoc scopo conferunt succus scordii, digestiva balsamica, maxime Myrrha: Bubonem e nobilioribus in ignobiliores partes derivare, periculosus conatus est, neque facile succedit: & si talis Bubo profundius delitescit, tunc temperata attrahentia remedia, aut cucurbitularum cæcarum applicatio profunt: quidam Bubones superficiales exscindere jubent, quæ operatio non semper bene cedit, tanto minus si Bubo non sufficienter prominet, si major est, si partibus nobilioribus vicinus est, si adjacent nervi & vasa sangvifera &c; malum denique indicium est, si Bubones retrocedunt, ubi mox extremæ internæ angustiae excipiunt.

§. XVII. Periculosioris indolis sunt Anthraces sive Carbunculi, qui non modo indolentiores existunt, sed & repente ad putrefactionem properant, unde expeditam opem requirunt: interea veritati historicæ non congruit observatio, quod carbunculi in locis, ubi patientes illos conspiciere possunt, absolute lethales existant: antequam anthrax pestilentialis perfecte erupit, adhuc modestam discussionem patitur: alias vero minus: quamdiu cæteroquin carbunculus præsens est, tam diu remedia illa interna conveniunt, quæ in præcedentibus commendata fuerunt, præcipue temperata alexipharmaca, subjuncto regimine modeste diaphoretico: si carbunculus nunc sponte emicat, iterumque evanescit & retrocedit, tunc Sculteri experimentum in usum trahi potest, dum instrumentum ferreum ignitum paulo propius ad partis illius superficiem admovetur, ubi antea carbunculus fuit, haud vero pars illa cum tali cauterio immediate contingenda est: quando in Anthrace tali sphacelus instat & ma-

lum est repentinum, tunc præfens carbunculus cum actuali cauterio tractandus est, quod etiam paulo profundius intra partem dimittendum est, quo radix mali attingatur, cui cauterisationi subordinanda sunt remedia ad ambusta proficua: recentioribus artificibus familiare est ad carbunculum potentialia cauteria, butyrum antimonii, crystallos Lunæ, Salia concentrata alcalia adhibere, quæ vero non nisi in exiguo carbunculo admitti possunt: alias æque ad anthracem mitiora attrahentia efficaciora suppurantia & idonea mundificantia conducunt & inter hæc posteriora præ omnibus aliis Myrrha eminet.

§. XVIII. Quando Petechiæ in Peste efflorescunt, tunc facies morbi extreme periculosa est; interim hisce præsentibus non alia methodus, quam hætenus commendata, adhiberi debet, nimirum quo constans & placida diaphoresis continuetur & quo analeptica & acidulata remedia interponantur: de reliquo varia specialia & sic dicta specifica & sympatheticæ in Peste passim allegantur: a quibusdam enim sterces humanum & ossa microcosmi laudantur; a nonnullis pro externo usu Sapphirus & Hyacinthus ad carbunculos, a quibusdam Bufones topico usu ad bubones corrigendos recensentur & laudantur, sed de singulis adhuc sufficiens & solida experientia deficit: non infimæ tamen dignitatis consideratio & pensatio est, cum in aliis specificis contagiis & malignitatibus, specifica dentur auxilia & talia quidem, quæ cum subjectis illis, contagium communicantibus, coherant, ut oleum scorpionum, ad ictum scorpionum, hepar canis & lupi rabidi ad morsum canis & lupi rabidi, musca ad Tarantularum morsum, ita juste & rationabiliter suspicatur Stahlius, an non pars de homine peste interempto, adversus pestem specificum remedium constituat, quod sive de ossibus putrefactis, sive de hepate dici potest & quæ animadversio experientiæ medicæ commendanda est.

§. XIX. Nunc Sexto mentio etiam facienda est regiminis, quod in Peste ordinari debet; hoc vero, ut in aliis malignis Febribus, non aliud sit, quam lene & modestum a nimia exæstuatione & sensibili refrigeratione interna & externa liberum, siquidem utrumque extremum convenientem evacuationem turbat, ut secundariæ & symptomaticæ evacuationes superveniant: & quoniam peste decumbentes ægotantes & animo & corpore extreme imbecilles sunt, ita tanto magis alii, qui patientibus talibus adsunt & adsistunt operam dare debent, quo in regimine tali ægotantes conserventur: etenim illa satis frequens est observatio, ubi pestis grassatur, ut multi vel ob perversum regimen, vel ob nimis artificiosam, speciosam & multiplicatam medicationem pereant.

§. XX. Ultimum superest, ut videlicet paucis indicemus, quomodo illi tractandi sint, qui pestem superarunt: præstat vero adhuc aliquandiu auctiorem transpirationem continuare & ab inimica aura se subducere; pro hoc

hoc scopo alexipharmaca remedia continuata oblatione conveniunt: præstat porro animi & corporis requiem conciliare & commendare: conducunt analeptica, imprimis diætetica: cibi per initia pauci & evpepti assumantur; repentina enim obsaturatio post malignos morbos nocet: confert modicus vini boni usus: profunt balnea temperata & nervina: animus quocunque modo excitetur: alvus leniter abstergetur: vestimenta sollicitè mutantur: cæterum etiam reliquæ ordinariæ evacuationes promoveantur & quando vires sufficientes redeunt, tunc moderata corporis commotio svadenda est: & hæ singulæ animadversiones practicæ totam Pestis indolem & faciem concernunt, ita quidem prout & ratio & experientia easdem confirmant.

CAPUT XVI.

DE

FEBRE PETECHIALI.

§. I.

INter Febres contagiosas & malignitate & gravitate conspicuas Pestem sequitur Petechialis Febris, quæ pro diversitate temporum & tempestatum nunc magis, nunc minus frequens esse deprehenditur, sed quæ ob contagiosum suum progressum etiam indolem suam & periculosum statum abunde comprobatur: est vero insuper hæc specialis hujus Febris constitutio, ut cum certa exanthematica excretionem sese ventilet, siquidem in simpliciore suo statu & quando cum affectu catarrhali non complicata est, maculas superficiales numerosiores, pulicum morsus referentes rubicundas prodit, quæ propterea huic febri essentielles sunt; licet nonnunquam certis anni temporibus eadem Febris paulo benignior occurrat, neque ita absolute in talem exanthematicam efflorescentiam desinat.

§. II. Eo ipso vero dum hæc Febris maligna est, non modo valde sensibilis existit, sed & temperatissima methodo tractari debet, siquidem omnes immoderatae sanguinis commotiones sive spontaneæ fuerint, sive per artem provocentur, inimicæ & perniciosæ esse debent; cum vicissim per communem methodum Febribus cum vulgatis diaphoreticis & bezoardicis medendi, gravia & periculosa symptomata excitantur & tota indolis præsentis Febris pervertitur: imo cum excretio hæc exanthematica sub justo & legitimo hujus Febris

bris decursu certo die & tempore, neque ita confuse & præmature contingat, ea-
propter etiam prudens artifex summo studio cavere & præoccupare debet, ne
præmaturam talem evacuationem urgeat, neque vel medicamine, vel regimine
incongruo illam impellat.

§. III. Quod in genere de febribus malignis valet, id etiam seorsim
de Petechiali valet, videlicet, quod per liberalem usum alexipharmacorum,
tanto magis acriorum, quoad indolem suam & materiæ peccantis pravitatem
malignior evadat atque deterioretur, unde omnis æstiosa interna & externa
commotio evitanda est: præprimis etiam notare convenit, quomodo in Pete-
chiali febre maligna materia propiorem suam perniciosam efficaciam in sangvi-
nem proprie sic dictum illius sulphuream partem transferat, unde facile ad in-
testinas, impetuosas & æstiosas commotiones disponere solet, quæ quavis cu-
ra & dexteritate evitanda est: quicquod experientia docet, quomodo inter-
dum plures malignæ humorum depravationes concurrant, ut cum Petechiali
affectu Purpura miliaris complicetur, qualis morbus eapropter longe periculo-
fior existit.

§. IV. Singulari proinde attentione certa quædam symptomata in
tali Febre dijudicanda sunt, ut sunt Diarrhœa, Hæmorrhagia & aphthæ: quod
enim alvi fluxum attinet, tunc ipse in hac febre plane distinctæ qualitatæ est,
ita ut minus noceat, si moderatior est, ac in aliis malignis febribus contingere
solet, interim haud ita positive juvat; nocet vero si vel excedit, vel si supprimi-
tur, etiam si mitior fuerit: Hæmorrhagia rarior quidem est, ubi tamen occurrit
in subjectis plethoricis, eximiis sanguinis commotionibus obnoxiiis, successibus
& fluxibus sanguinis ad sætis, valde calidis remediis tractatis, aut quando sensibi-
lia & frequentia pedum refrigeria sub hac febre contigerunt, ibi periculo non
vacant: aphthas denique quod concernit, tunc eadem vel ob nimis contuma-
cem alvi obstructionem; vel ob corporis inferioris refrigerationem, vel ob la-
xius regimen oriuntur &c: ad quas circumstantias provide animum & curam
dirigere debet artifex, ne talia symptomata, in quarum tractatione vel facile
impingere potest medicus, vel qualia ex parte valde ominosa sunt & salutarem
eventum destituunt, invitet & expectet.

§. V. Quo periculosior hæc est Febris eo major circumspectio in illi-
us cura habenda est: propterea cavere & abstinere convenit 1) a liberali & pro-
miscuo vomitoriorum usu, siquidem tota sua indole hæc Febris ad hanc evacua-
tionis speciem non inclinat: 2) a Venæ Sectione quodocunque etiam illa ad-
ministratur, quippe quæ ad essentiam Febris non pertinet: 3) ab alvi qualicun-
que positiva aut sensibili proritatione: 4) a remediis acris, concentratis, ca-
lescentibus & spirituosissimis: 5) maxime a camphoræ facili, liberali & copiosa ob-
latio-

latione: 6) a præmatura petechiarum expulsiōe: 7) a remediis & regiminibus refrigerantibus: 8) ab opiatīs aliisque suspectis sedativis: 9) a famosis talibus alexipharmacis, quæ simul adstringentem qualitatem habent: 10) a nervinis & cardiacis calidioribus & acrioribus: 11) a fluxuum symptomaticorum repentina cohibitione & perturbatione & denique 12) a præmatura necessariæ evacuationis sufflamine.

§. VI. Positiva Cura Febris Petechialis hisce indicationibus nititur, 1) ut motus febrilis rite dirigatur & subinde materia maligna quadantenus præparetur: 2) ut excretio febrilis recte promoveatur & sufficienter perficiatur, 3) ut symptomata prægnantia & urgentia secure mitigentur, quæ singulæ operationes si recte administrantur salutarem omnino effectum & eventum promittunt; modo insuper illa dexteritas adhibeatur, quo has indicationes artifex cum continentia, constantia & moderamine exequatur, neque subito ab uno auxilio, subiecto & experimento ad alterum confugiat.

§. VII. Antequam specialius præsentēs indicationes exponam, placeat adhuc observationes quasdam practicas circa emeticorum & Venæ Sectionis usum in febre Petechiali præmittere: non pauci inter Practicos occurrunt, qui emetica singulari studio atque titulo commendant, cum illa persuasione, quasi per vomitum seminium materiæ malignæ & seminarium in ventriculo delitescens, evacuetur, hinc tempestivum emeticum remedium extollunt: sed quoniam hæc nuda suppositio est, quasi sentina materiæ malignæ in febre petechiali in ventriculo sit, neque sub legitimo decursu spontanea emesi natura huic febrī essentialiter satisfacit, ita artificialis vomitus directe huc non quadrat, quin potius indiscretim excitatus in primo limine mox febrem turbat & vires opprimat atque destruit: si vero subiecta occurrunt, quæ antehac in voraci & irregulari diætā vixerunt & in quibus saburra copiosa in ventriculo præsumitur, cæterumque subiecta robusta & evemeta sunt, tunc aliquando tempestivum emeticum concedi potest: servata illa cautela, ne talis excretio fortis & impetuosa sit.

§. VIII. Quoad Venæ Sectionis usum, illud perinde inculcandum est, quod forma & essentia hujus Febris non circa sanguinis quantitatem & abundantiam versetur; quando vero subiecta sunt plethorica & plethora hæc frequentioribus, sensibilibus & gravioribus commotionibus, aut actualibus spontaneis emotionibus obnoxia est, tunc & non aliter tempestiva sanguinis evacuatio admitti potest, alias indiscretim commissa V. Sio exanthematicam evacuationem valde offendit & irregularem reddit: interim etiam nimia, urgens & molesta plethora impedit, quo minus facile necessariæ spontaneæ excretionēs succedant; cui accidenti, (quod propterea a genuina hujus Febris ratione bene discernendum est) proinde cum Venæ Sone prudens & peritus artifex succurrere potest: quando quisquam in indiscretum usum Venæ Sectionis & expellens remedium

atque regimen fidem suam collocaverit, tunc habebit quo sinistros successus & eventus observet.

§. IX. Quæ vero auxilia proximius huic Febri quadrant secundum primam indicationem motus febrilis justam directionem concernunt: propterea convenit, ne hi motus unquam excedant, sed in constanti & temperato gradu procedant; commode itaque sub calore febrili semel, aut prout circumstantiæ svadent, bis exhibeantur pulveres præparantes & temperantes ex absorbente subjecto, antimonio diaph. & nitro parati; imprimis conducunt absorbentia cum succo Citri resoluta, uti in subjectis floridioris sanguinis & in quibus æstus intensior est, modicus coralliorum ppt. usus proficit; abstinendum est interea a terreis ustitis & similibus adstringentibus substantiis: porro ad legitimam motus febrilis directionem conveniunt Decocta e Scorzon. Cichor. Herb. Scord. fl. samb. passul. maj. parata: præterea sufficiens potus conjungi debet, quo humores in necessaria fluiditate conserventur & se- atque excretoriæ functiones ad liberum & justum successum præparentur.

§. X. Maxime pro motus febrilis congruo directorio exactum regimen conducit, quod a nimio calore & sensibili atque positiva interna & externa refrigeratione liberum sit: proinde etiam conferunt acidulata auxilia, præcipue in subjectis floridioris sanguinis; quare vel decocta cum syrupis acidis mixta, vel Iulapia, vel Mixtura simplex parcius Camphorata commendantur: & sicut hæc acida & absorbentia remedia subinde materiæ peccantis malignæ præparationem adjuvant, ita etiam pro utroque scopo conveniunt salina, ut Lapis prunellæ, Nitrum antimoniatum cum prædictis pulveribus miscenda: emulsiva in hac indicatione haud singularem utilitatem habent: aciditates vero e Citro, passulis, pomis, cerasis & prunis non contemnendæ utilitatis sunt, siquidem condita cerasa, ribesiæ &c. in hac Febre concedi possunt.

§. XI. Secunda indicatio versatur circa excretionis, huic Febri competentis, debitam & sufficientem promotionem: minime itaque convenit vel regiminibus immoderatis, vel medicaminibus calidioribus præmature, aut impetuose, vel petechiarum efflorescentiam, vel generalem excretionem febrilem diaphoreticam urgere; quare prior ante septimum diem urgenda, aut expectanda non est: quæ si sua sponte maturius occurrerit, haud congruum est, siquidem facilius præmatura talis efflorescentia cum suspectis retrocessionibus petechiarum alternat, unde sub tali statu exacto admodum regimine opus erit: alias convenit remittente æstu sub quieto regimine placidam diaphoresin expectare, quam leniter promovebit decoctum simplicius, sive infusum calidum herbarum Thee aut Coffee; huc etiam quadrat usus Mixt. simpl. aut Essentiæ temperatæ alexipharmacæ, sub imminente æstus remissione ordinandæ: in subje-

Etis

etis sensibilibus & tenerioribus conveniunt potiones ex aquis diapnoicis, analepticis & antimonio diaphoretico, aut absorbente subiecto paratae; quemadmodum Decoctum Scorzonerae cum Scordio & floribus sambuci, Galega & scabiosa paratum, hanc diaphoresin leniter faciliat.

§. XII. Petechiarum efflorescentia promovetur partim per temperata alexipharmaca, partim per regimen moderate diaphoreticum, nec non per modestas frictiones; a communi camphoratorum usu disvadeo, quia internos ardores, angustationes & inquietudines causantur; rectius concedi potest Mixtura simplex, parcius camphorata; & quo sub congruo vigore petechiae non modo efflorescant, sed & in superficie subsistant conjungenda & interponenda sunt analeptica: nullibi confert impetuose harum macularum efflorescentiam urgere, sed omni lenitate facilitare, quare vesicatoriorum & cucurbitularum coecarum usus admodum anceps est; subinde etiam Petechiarum facilior eruptionem promovet alviliberior successus; turbat vicissim illam alvi adstrictio: praeterea etiam confert prospicere, quo constanter Petechiae in superficie persistant, neque retrocedant & licet eadem congruo tempore evanuerint, haud tamen propterea praemature peripherica evacuatio intercipienda est, alias affectus funestam patitur palindromen: hinc aliquandiu & regimen congruum & alexipharmacorum usus continuandus est, quamvis patientes summum periculum evasisse videantur.

§. XIII. Sequuntur denique symptomata, quorum varia in hac Febre observantur, ex hisce vero non pauca, neque etiam levia oriuntur quando indiscreta Venae Sectio praemissa fuit; quo itaque talia praoccupentur, praestat alvum in libero & facili successu conservare, excretionem diaphoreticam modeste promovere & constanter continuare, praecipue quando febriles aestus remittere videntur, a regiminibus & medicaminibus refrigerantibus insuper abstinendum est, calidiora tamen remedia propterea non adhibeantur; capiti interdum camphorata applicanda sunt: ita praoccupabuntur deliria, faucium vitia praecipue aphthodea & graves angustiae praecordiales; imprimis etiam confert inferiores corporis regiones a refrigeratione arcere.

§. XIV. Quando Petechiae retrocesserunt, ab immoderatis impulsibus & acrioribus remediis interim ordinari debent remedia temperata alexipharmaca, nec non Mixtura simplex: huc etiam quadrant decocta Scorzonerae, Citro, C. C. fl. sambuc. Galeg. passulis parata, additis aquis diapnoicis & analepticis: regimen insuper commendetur exactissimum; multum adhuc frictiones conveniunt, nec non vesicae cum aqua modeste calida repletae, pectori, dorso & inguinibus applicatae: camphoram ad aliquot grana interne adhibere, haud consultum est, neque vesicatoria suo officio suaeque

promissioni satisfaciunt, longe melius cedit negotium, si lenissima methodo petechiarum efflorescentia iterata promovetur.

§. XV. Alvi adstrictio in hac Febre multis incommodis & damnis, maxime capitis & faucium afflictionibus ansam præbet, quare illa occlusio suspecta tempestive reseranda est: liberant vero alvum pulveres nitrati, conjuncta salia digestiva, Mixtura simplex & clysteres lenientes, sive simpliciter emollientes; omnia stimulantia sollicitè evitentur: quando contra alvus laxior est, tunc a præmatura suppressione moderatioris fluxus alvini omni studio abstinendum est: ad nimiam tamen diarrhœam leniendam, confert ipsam etiam Nitrum quod excretorios hosce conatus temperat; conducunt etiam alexipharmaca cum moderato regimine diaphoretico sublevata, maxime vero proficit Cort. Chacarillæ, sive in substantia sive in Tinctura exhibitus.

§. XVI. Aphthæ præsentès ita sunt tractandæ, ut interne nitrata & alexipharmaca remedia continuentur, ut diaphoresis continuet, ut alvus libera maneat, deinde cum leni penicillo aphthæ abstergi debent, cavendo, ne ulla violentia adhibeatur, prosunt etiam gargarismata e solventibus, mundificantibus & leniter adstringentibus parata, quibus etiam tantillum nitri adjici potest: nec contemnendæ efficaciam est Essentia Pimp. alb. Succini & Myrrhæ, cum penicillo ad aphthas abstersas applicanda, quæ ultima harum essentiarum parca quantitate reliquis commiscenda est; a fortioribus adstringentibus, sic dictis repellentibus, refrigerantibus, incrassantibus & pingvibus sedulo cavendum est.

§. XVII. Æstus si intensior fuerit, temperandus erit nitratis, modeste acidulatis & decoctis mucilaginosi: vulgaria vero sic dicta refrigerantia removenda sunt: Deliria præsentia, neque melius neque securius leniuntur, nisi petechiæ ad justam efflorescentiam promoveantur & in peripheria conserventur: quadrat huc usus temperatorum alexipharmacorum & regiminis lenioris diaphoretici; pro sanguinis orgasmo temperando conferunt nitrata, mixtura simpl. julapia & decocta remissius acidulata: vesicatoria & phœnigmi non nisi pro robustioribus subjectis asservari debent: Vigiliæ nimia leniuntur remediis nitratis, regimine tranquillo & epithemate camphorato & leniter papaveraceo: cavendo, ne nimis diu capiti inhæreant: capitis denique dolores intensiores tam epithematibus vulgaribus domesticis, quam camphoratis remediis quantisper mitigari possunt: in singulorum horum symptomatum cura opium omni studio evitandum est.

CAPUT XVII.

DE

FEBRE PETECHIZANTE.

§. I.

Occasione simplicioris Petechialis Febris, nunc agendum erit de Febre quadam Epidemica, quæ quoad indolem suam complicata est & de Petechiali atque Catarrhali participat, unde catarrhalis maligna vocari potest, siquidem in eadem ut plurimum catarrhus quidam vel præcedit, vel adhuc concurrit & cum hac Febre etiam excurrit; de reliquo petechialem suam indolem hæc febris partim generica sua malignitate & contagiosa progressionem, partim efflorescentia petechiali prodit, quæ tamen non in omni ægro tante emicat, dum materia maligna Petechialis subtili etiam diaphoresi eliminari potest, quæ vicissim fortius impulsæ in maculas tales superficiales coit & subinde totus illius Febris status periculosius decurrit, dum in malignitate sua eo magis confirmatur.

§. II. Habet itaque hæc Febris cum reliquis malignis Febribus hoc commune, quod sensibilis sit & facile in deteriorem indolem conjici possit, tanto citius vero atque certius, quo intensius & immodestius illam artifex aggredditur: eo magis subinde hujus Febris curam habere convenit, quo facilius illa pro diversitate tempestatum & anni temporum cum aliis affectibus, ut cholericis, inflammatoriis, alvi fluxibus &c. complicatur, aut quo facilius sub illius Febris decursu molimina hæmorrhagica & particulares commotiones humorum coincidunt, ut propterea anginodea & aphthodea incommoda superveniant; imprimis etiam in hac febre ratio habenda est Diarrhœa, quæ sese non infrequenter in hac Febre conspiciendam præbet, eoque ipso illius Febris catarrhalem indolem prodit; qualis alvi fluxus ea propter cum exacto moderamine tractandus, neque ita subito opprimendus est.

§. III. Duplex itaque hujus Febris finis principalis est, primo ut catarrhus præsens dissolvatur, deinde ut maligna materia eliminetur & cum utrumque negotium peculiarem applicationem & directionem requirat, ita eo majore modestia febris hæc tractanda est, sicut vicissim sub fervidiori humorum impulsu non modo catarrhus exacerbatur, augetur & cum majori infarctu affectarum partium confirmatur, sed & insuper materia maligna in massam sanguinis in-

timius impellitur, eoque ipso ad malignum suum effectum promovetur & petechiarum efflorescentia immoderate urgetur, quando contra hæc Febris leniter progreditur, tunc citra actualem Petechiarum eruptionem maligna materia æque secure & efficaciter evacuatur, modo de reliquo non plures fonticæ afflictiones complicatæ sint.

§. IV. Quoad Curam hujus Febris eadem cautelæ practicæ inculcandæ sunt, quæ in Petechialis Febris explicatione propositæ sunt, siquidem positiva Therapia cum eadem medendi methodo convenit, brevibus vero indicabo, quomodo huic Feбри subveniendum sit; Venæ Sectio ad curam illius nihil facit, unde rectius omittitur, nisi specialissima & individuales circumstantiæ concurrant: alvus ab initio ad finem usque libera esse debet, propterea vero minime provocanda & exstimulanda est: adjuvatur tamen illius successus sufficienti potu, usu nitri & salium digestivorum, nec non mixtura simplici, aut si actualis obstructio præsto fuerit, clystere leniente.

§. V. Ad reliquam hujus Febris curam pertinet, quo materia maligna quantisper corrigatur & motus febrilis rite dirigatur, ne in aliquem excessum delabatur: utrumque fit per pulveres temperantes nitratos, vel per absorbentia cum acidis saturata, vel per decocta e Scorzonera, Cichor. Scabios. Galeg. fl. Sambuc. Scordio, Citr. passulis parata, vel per remedia acidulata, mixturam simplicem, julapia &c: quæ singula sub acerbiori æstu exhiberi & pro ratione & constitutione ægrotantis ordinari possunt; imprimis vero singularem utilitatem habent nitrata remedia, modo temperata quantitate & repetitis vicibus offerantur, ita nullus metus subesse potest, quasi alvum stimulent.

§. VI. Major respectus habendus est, tum catarrhalis infarctus discutendi, tum materiæ malignæ cum optima lenitate & continentia evacuandæ: utrumque contingit per apta & temperata alexipharmaca, utpote per miscelam Essentiarum angelicæ, ari, helenii, vincetox. caryophyllat. pimp. alb. & per largiorem admixtionem Essentiæ Scordii: ab interno usu simplicius camphoratorum dehortor, quoniam motus febriles valde augent & exacerbant: in subjectis sensibilibus & tenerioribus pro eodem scopo conveniunt aquæ diaphoreticæ, a crasso empyreumate liberæ, in potionibus & Julapiis exhibitæ; ab acrioribus anticatarrhalibus & volatilibus remediis abstinendum est: profunt denique diaphoretica fixa: & sub horum remediorum usu ordinandum est regimen congruum & moderate diaphoreticum.

§. VII. Ratio denique habenda est symptomatum, quæ in hac febre obtingere conspiciuntur, quorum latius in præcedente Petechiali Febre mentio facta fuit: plurima enim suspectorum symptomatum bono & tranquillo regimine præservantur: ante omnia providendum est, ne alvus occludatur,

neve

neve etiam cum stimulo offendatur, neque porro fluida & lubrica alvus exsiccan-
da, aut lenis diarrhœa supprimenda est: prudenter etiam cum faucium incom-
modis procedendum est, præcipue cum aphthis, uti superius monui: vires
conservandæ sunt cum temperatis analepticiis, cum sufficienti potu & cum re-
gimine quieto: Petechiarum efflorescentia non est urgenda & impellenda &
si non comparuerint, non multum contremiscere convenit, modo reliqua mo-
derata diaphoresis in legitimo & constanti successu conservetur: si catarrhus
pectus detineat, præter absorbentia cum acidis conjuncta, ut prædicta alexiphar-
maca, conducunt temperata expectorantia, velut syrupi tales sub decoctis & Ju-
lapiis exhibiti, nec non emulsiva dilutiora & simpliciora a refrigerantibus com-
munibus remediis libera: si vero in capite catarrhus hæret, tunc externe cam-
phorata & volatilium modicus odor plus conveniunt, quam internæ talium re-
mediorum oblationes.

*Conf. Stablii Disp. de Febre Catarrhali maligna, Opuscula Physico-chymi-
co-medica p. 603 - 688.*

CAPUT XVIII.

DE

VARIOLIS ET MORBILLIS.

§. I.

Sicut præcedentes Febres malignæ non æque ita valde frequentes sunt, ita
nunc tales malignos epidemicos affectus explicabo, qui reliquos frequen-
tia sua superant, quorum propterea eo solidior notitia acquirenda est,
quo partim in indole sua recte agnoscantur, partim etiam secundum hanc indo-
lem convenienter tractentur: alias hi affectus, qui quoad indolem suam inter
se conveniunt, ita leniter & delicate tractari debent, quia facile exasperari pos-
sunt: & si aliquando paulo benigniores existunt, tunc per acriorem & calidio-
rem commotionem in majorem malignitatem convertuntur; quæ propterea
omni cura præoccupanda est, siquidem maligni tales affectus non modo de
præsenti funesti sunt, sed & si periculum mortis superatum fuit, tunc non raro
malignæ ulcerationes remanent, aut brevi post funesti hectici & phthisici affe-
ctus consequuntur.

Conf. Stablii Disp. de Variolis & Morbillis.

§. II.

§. II. Præcipuæ observationis sunt illæ circumstantiæ, quod hi affectus teneriori & sensibiliiori ætati familiares sint, quod non raro in adultioribus subjectis, ut incongruus morbus, immorigeram indolem assumant, quod cum exanthematica excretionem excurrant, quod exactis terminis & periodis sint circumscripti, quod de contagioso incitamento participant, quod communiter in tam tenera ætate ex irregulari diætâ variæ suspectæ dyscrasiæ & impuritates concurrant, quæ affectus illos augent, quod ita leniter tamen tractari velint, quemadmodum conspicitur quomodo interdum sine comitatu Febris decurrant, quod cum maligna illa materia etiam maxime sensibiles partes offendantur: quod tot pravis consecutionibus illi affectus obnoxii sint, ut propterea sufficienter percurandi & non palliative tractandi sint: quod evidentes & eminentes autocraticæ horum affectuum curæ speciminis loco prostent & constent, quas omni assiduitate & dexteritate imitari debet prudens artifex.

§. III. Est itaque materia maligna in hisce affectibus satis subtilis, licet sub excretionem suam tam visibilia & crassa producta exhibeat: exinde vero minime sequitur, quod cum crassis commotionibus & impulsibus materia illa eliminanda sit: quin rectius colligere & demonstrare licet, quod tota penus & quantitas pinguioris, tenuioris & mobilioris lymphæ cum tali maligna materia infecta sit, quæ rectius leniter & subtiliter repurganda, quam immoderate impellenda est: imo quo intimius atque firmitus materia peccans pinguiori huic humori adhærescit, eo magis convenienter & sufficienter hæc absterfio, repurgatio & evacuatio perpetrari debet: omnium maxime intimiora & nobiliora insuperque teneriora viscera a tali maligna materia liberanda sunt; quemadmodum talem liberationem natura sua sponte vel actuali alvi occlusionem perficit, quo eo magis in peripheriam corporis materia illa transferatur, unde sub tali facie horum affectuum, exanthemata copiosius efflorescunt, vel succedit etiam eadem liberatio, quando cum leni diarrhoea interiora viscera absterguntur.

§. IV. Ante omnia in hisce affectibus inculcanda est illa circumstantia, quod in legitimo illorum decursu nihil præmature & nihil præpostere, imo nihil imperfecte & inordinate fieri debeat; etenim quando pustulæ tales ante justum suum terminum emicant aut expelluntur, tunc citius & facilius retrocedunt, admodumque fugaces & inconstantes evadunt; neque bonum signum est, si serius efflorescunt, aut si tunc novæ pustulæ erumpunt, quando præcedentes secedunt: sicut nimis pallidæ, lividæ, plumbeæ & nigricantes anormalicum statum denotant, qui sicut sponte interdum evenit, ita etiam per incongruam medendi methodum provocari potest.

§. V. Tanto minus in hisce affectibus immoderatae & simultaneae evacuationes profunt, quae vel totum statum confundunt, vel simul peccantem materiam maligniorem reddunt, quemadmodum largae & fortes diaphoreses ut plurimum de perturbato horum affectuum genio testimonium perhibent: & quamvis essentialis, licet minime critica, evacuatio in hisce affectibus sit exanthematica, tamen praeter hanc absolute adhuc necessaria est placida diaphoresis, quo reliqua miasmata, extra lymphæ pinguioris nexum constituta, subtiliter & sufficienter eliminantur: quando vero natura alias evacuationes minus essentielles sponte administrat, tunc in imitatione medico-practica admodum prudens esse debet artifex; nam duo cum faciunt idem non est idem.

§. VI. Quo sensibiliores atque mobiliore hi sunt affectus, eo major circumscriptio in illorum cura adhibenda est; cavendum praecipue est 1) ab inopportunitate emesibus & catharsibus 2) ab alvi provocatione, quando antea occlusa est 3) nec non ab alvi repentina occlusionem, quando laxior est: 4) a praematura exanthematum expulsiōe 5) a remediis calefacientibus, acris, spirituosius, concentratis 6) a positivis diaphoreticis 7) a sudoribus aquosis, copiosis & impetuosius 8) a regiminibus vel nimis æstuosius vel positive refrigerantibus, 9) a remediis refrigerantibus, adstringentibus & incrassantibus 10) a communi balsamicorum, praecipue vero myrrhatorum usu 11) a narcoticis remediis 12) ab usitatius & vulgaris compositionibus pulverum diaphoreticorum, bezoardicorum, specificorum, cephalicorum, panonici, marchionis &c. 13) ab usu acidorum, praecipue in ætatibus junioribus 14) a prodigo terreorum usu, tanto magis 15) a subjectis terreis vel crassis, vel ustis, vel figillatis 16) a nimis frequenti medicamentorum ingestione & variatione: 17) a communi specificorum usu, qualia passim tum in plebeja, tum artificiali medicina ad affectus praesentes recensentur 18) a praematura necessariarum excretionum interceptione 19) a nuda symptomatum cura & palliatione: & denique 20) ab insufficienti & inopportuna interna corporis repurgatione.

§. VII. Positiva horum affectuum cura sequentibus indicationibus absolvi potest, 1) ut corpus sub diversa conditione & ætate ad benigniorem horum affectuum invasionem praeparetur 2) ut materiae malignitas quantum fieri potest temperetur, febris bene dirigatur & excretio necessaria adjuvetur atque in ordinato successu conservetur 3) ut varia symptomata, quae hisce affectibus obtingere deprehenduntur, legitime tractentur 4) ut affectus hi ad salutarem exitum promoveantur & futura prava consuetudina prudenter atque sollicitè evitentur & praoccupentur: singulae vero haec indicationes cum optimo modamine & iusto ordine exercendae sunt: quo lenior & tranquillior enim methodus in his affectibus ordinatur, eo melius illi decurrunt.

§. VIII. Quod corporis præparationem attinet, tunc diversitas ætatis & vitæ generis bene inquirenda est, quo futura pericula rationabiliter & secure præoccupentur: sicut vero missiones sanguinis artificiales directe & essentialiter, ut ad malignarum febrium curam in genere, ita ad variolas & morbillos, non conducunt, tamen interdum occasio suppetit, ubi cum fructu tempestiva V. Sio ordinatur & quidem in subjectis adultioribus ac simul plethoricis, quibus intensiores plethoræ commotiones familiares, aut quæ antehac actualibus moliminibus, vel eruptionibus hæmorrhagicis obnoxia fuerunt, in quibus consuetudo ad dimittendum sanguinem superfluum & molestum adest, aut in quibus gravis commotio animi & corporis proximius præcessit & simul suspectæ orgasticæ commotiones & immoderatæ eluctationes sanguinis metuendæ sunt, in talibus inquam subjectis mox in primo initio administrata V. Sio moderata in brachio utilis esse observatur; alias vero nunquam securi usus est.

§. XI. Deinde explorare convenit, an ægotantes vel vermibus laborent, vel ob prægressam incongruam diætam multas impuritates biliosas, acrescentes, salinas, mucidas in ventriculo & primis regionibus collegerint, ubi contingit, ut sub decursu horum affectuum materia specialis maligna ex hac saburra communi eximium pabulum & incitamentum nanciscatur: propterea cura adhibenda est, quo incongrua hæc subjecta tempestive eliminantur; cavendo ne tam crudæ evacuationes talibus temporibus suscipiantur, ubi nunc magis in peripheriam corporis maligna materia transferenda est, alias contingit, ut hic transitus materiæ illius in superficiem corporis, ad interiora & nobiliora viscera revocetur: quare mox in primo limine lenis laxatio commendanda est, quo convenit usus Rhabarbari, Mannæ, mercurii dulcis: & talis evacuatio congrue suscipitur ad præservanda subjecta, ne affectus hi imminentes majus periculum inferant: unde etiam frequentius observare licet, quomodo post præmissum laxationis usum, antequam talis affectus subjectum quoddam corripuit, non modo exanthemata talia moderatius, sed & parcius effloruerint: de reliquo etiam observavi, quomodo evacuationes alvinæ paulo fortiores ad præservandos hos affectus ordinatæ, illorum citiorem invasionem invitaverint.

§. X. Altera indicatio circa triplicem operationem occupata est: prior concernit materiæ malignæ temperationem & aliqualem correctionem, hæc in junioribus ætatibus non melius neque securius nisi cum tenerioribus absorbentibus, aut terreis cum acidis saturatis perpetratur: in adultioribus tam hæc mixta terrea, quam nitrata, temperata acidulata & mucilaginosa remedia conferunt, imprimis in subjectis floridioris sanguinis: huc itaque conferunt decocta, quæ passim hætenus in febribus malignis ordinata sunt: in infantili & puerili ætate vero absorbentia subtiliora satisfaciunt, quæ rectius repetitis vicibus,

cibus, quam simultaneis largis quantitatibus offeruntur: similem utilitatem temperantem & corrigentem habet potus conveniens & sufficiens; modo non sit nimius, neque frigidus neque nimis calidus.

§. XI. Secunda medica operatio in hac indicatione versatur circa motus febrilis congruam directionem, ubi utrumque extremum sollicite evitandum est, videlicet ne motus illi per remedia & regimina calefacientia augeantur & impellantur: quare Sydenhamio arcana & probata illa fuit methodus hisce affectibus medendi, quo sub optimo moderamine & possibili lenitate motus febriles tractentur, quando itaque prædicta absorbentia ordinantur & quietum ac temperatum regimen conjungitur, tunc excessus horum motuum præservari, imo etiam mitigari potest, quemadmodum ad illius ulteriorem & efficaciorum temperationem in junioribus ætatibus parvus usus coralliorum rubrorum ppt. & Nitri, in adultioribus vero tum nitri, tum acidorum modicus usus convenit: si vero motus febriles per se leniores fuerint, tunc eosdem per calidiora remedia fortius provocare non licet, ni toti affectui grave præjudicium inferatur: neque etiam pro excedente motu febrili refrigerantia remedia & regimina conferunt.

§. XII. Tertia operatio concernit excretionum, hisce affectibus competentium, debitam promotionem: sunt vero tales excretionem vel leniter diaphoreticæ, vel exanthematicæ; utraque non præmature neque impetuose urgeri debent; ante omnia convenit regimen tranquillum: deinde prædicta absorbentia privatim diaphoreticum usum habent: quadrat huc etiam modicus usus antimonii diaphoretici, aut profunt aquæ diaphoreticæ ab empyreumate liberæ, cum absorbentibus mixtæ: excludo vero aquas refrigerantes, nec non diureticas, ut petroselini &c. ut & denique aquam fumaricæ, quæ ultima commotiones febriles valde auget, priores vero excretionem exanthematicas valde turbant: juniores ætates non cum Tincturis bezoardicis & Essentiis alexipharmacis tractandæ sunt: adultioribus tamen exigua quantitas vel solius Essentiæ Pimpin. alb. confert.

§. XIII. Maxime confert a quarto die, nec non quando variolæ suppurantur tam regimine prædicto, quam cum remediis commendatis excretionem necessarias in constanti & temperato successu conservare, ne ulla suspecta strictura superficiem corporis invadat & suppurationem turbet, sed eo ipso subinde materiæ malignæ efficaciam lethiferam augeat & invitet: speciali titulo atque nota vulgo ad promotionem exanthematum commendantur Semina Aquilegiæ, Napi, Raparum in emulsione temperata exhibita, quæ posteriora non nimis recentia, sed sufficienter exsiccata aut leniter tosta ordinanda sunt, alias primis viis turbas inferunt & ad suspectas diarrhœas disponunt: & tales

emulſiones cum Sem. Card. mar. conjungi poſſunt, quæ lenem expellentem efficaciam habent: evitenter vero aquæ refrigerantes & ſemina talia: cavendum etiam eſt, ne emulſiones ſint nimis ſpiſſæ neve nimis dulces, imo ne nimis diu exhibeantur: quando enim exanthemata effloruerunt, tunc ab illorum uſu abſtinendum eſt & pulveres bezoardici fixi, abſorbentes continuentur, in morbillis vinum rubrum & beta rubra, in variolis & morbillis ſimul Lentæ & ciceræ nihil juvant ad exanthematum horum excretionem: maxima prudentia adhibenda eſt, quo excretio talis modeſte procedat: ſiquidem veſicæ cum aqua leniter calida oppletæ et collo atque pectori moderate applicatæ non modo faciilitant horum exanthematum effloreſcentiam in hiſce locis, ſed et quo facies non nimium inficiatur & afficiatur, aut in futurum deturpetur.

§. XIV. Proximum eſt ut ſecundum tertiæ indicationis valorem diverſorum ſymptomatum rationem habeam, horum vero & varia & ſonica occurrunt; quando itaque convulſivæ commotiones inſultant, tunc minime convenit conſeſtim ad ſpecifica antepileptica confugere, ſed præcedentibus indicationibus inhærere, quo videlicet excretiones neceſſariæ in juſtum ordinem dirigantur; huc conferunt potiones ex aquis diapnoicis, addita aqua florum tiliæ & abſorbentibus paratæ, nec non pulveres diaphoretici fixi, conjuncto regimine congruo: ſi vero epileptici tales inſultus diutius inſiſtunt, tunc potiunculis commendatis corallia rubr. ppt. Lumbr. terreſtr. &c. commiſceri poſſunt: in adultioribus temperata alexipharmaca, cum convenienti regimine in tali neceſſitate profunt; alioquin etiam talibus adminiculis prædicta emulſiva interponere & ſubordinare licet.

§. XV. Quando deliria & affectus phrenitici interdum concurrunt, tunc in junioribus emulſiva ex aquis diapnoicis & analepticis nec non ex ſeminibus Card. Mar. aquileg. Napi. papav. alb. addito antimon diaph. parata, conveniunt: huc etiam ſpectant modeſtæ frictiones, nec non potiones hætenus commendatæ: ſuſpectæ diarrhoeæ non ſunt ſimul & ſemel opprimendæ; pro mitigatione illarum conducit modeſtus uſus nitri, nec non corticis chaccarillæ, qui eximiam utilitatem habet: interponenda ſunt congrua bezoardica, cum regimine modeſte diaphoretico: ab opiatīs & adſtringentibus ſollicite abſtinendum eſt: pro diarrhoea tali præſervanda conducit regimen exactum & potus conveniens, non frigidus, neque refrigerans, neque nimius.

§. XVI. Quando nimia Tuſſis affligit, tunc conveniunt abſorbentia ſaturata, mixta cum aquis veronicæ, chærefolii, ſcordii, fl. ſambuc. &c: imo conferunt emulſiones dilutiores & ſi circumſtantiæ permittunt Eſſentiæ Pimp. alb. ſuccini, Helenii, ſcordii & cort. chaccarill. aut ſub decoctis e ſcorzon. cicchor. hord. excort. herb. ſcord. veronic. tuſſilag. chærefol. ſœnic. fl. ſambuc. para-

paratis, pauca & lenia resolventia & expectorantia exhiberi possunt, uti sub emulsionibus sem. papav. alb. confert: ad Hæmorrhagias symptomáticas quas-
cunque conducunt absorbentia, corallia, nitrata, emulsiva, cum regimine
tranquillo & moderato: ad faucium incommoda conferunt gargarismata ex
hordeo, avena, salvia, veronica, hyssopo, fœnic. rad. liquir. fl. samb. chamom.
papav. rhæad, rosar. passul. maj. & nitro; securius omittuntur adstringentia:
quidquod ad pectoris & faucium vitia convenit aliquoties exiguas guttulas Es-
sentiæ pimp. alb. sine vehiculo deglutire: extrinsecus vero camphora de collo
appensa & vesicæ cum lacte, aut aqua, moderate tepidis repletæ, cum modera-
mine collo applicatæ præservant, ne intrinsecus in faucibus exanthemata ta-
lia obhærescant.

§. XVII. Si contingit ut exanthemata talia pallidiora fuerint, tunc
confert ordinare temperatiora alexipharmaca cum regimine exquisito & mode-
ste diaphoretico: si exanthemata talia retrocesserunt, tunc præter hæc auxilia ad-
huc frictiones moderatæ conducunt; plurimum tamen regimen exactum satis-
facit: sub suppuratione præsens nimius ardor, qui inquietudinem aliquam cau-
satur, demulceri potest cum quieto & temperato regimine, pulveribus absor-
bentibus, modico nitri usu & emulsionibus dilutioribus, quibus etiam tan-
tillum seminis papaveris albi admisceri potest: huc etiam quadrant potiones ex
aquis diapnoicis, absorbente cum acido saturato, corallius rub. ppt. & Nitro
paratæ.

§. XVIII. Si in tali affectu incommoda quædam vel inflammatoria,
vel suppuratoria in aure concurrunt, quale quid præcipue in morbillis evenire
solet, tunc in initio hujus afflictionis inflammatoriæ confert cum gossypio Spi-
ritum vini Camphoratum intra aurem dimittere, qui præsentaneam resolutori-
am opem affert: quando vero jam suppuratio imminet, ut discussio obtineri
non possit, ibi præstat intrinsecus temperatam Essentiam alexipharmacam, aut
solam Essentiam Pimp. alb. ordinare: in aurem affectam cum gossypio immit-
tenda est miscela Essentiæ succini & Myrrhæ ad aliquot guttulas, aut balsamus
de copaiva temperatus: ad oculos præservandos confert bonum regimen & ab-
stinencia ab admissione splendidioris luminis, nec non camphora circa oculos
in spiritu vini soluta applicanda: halitus masticati allii aut fœniculi etiam ali-
qualem utilitatem affert: experimentum cum sapphiro & hyacintho non sa-
tisfacit & quid in tali casu radix scabiosæ & morsus diaboli efficiat, adhuc demum
ex experientiæ solidæ suffragio desideratur: rectius convenit linteolum cum
spir. vin. camphor. imprægnatum, exsiccatum & palpebris applicatum: nec
contemnendæ efficaciæ est Lac pingve recens (ubi non æque necesse est lac

humanum feligere) cum tantillo croci & camphoræ intra & circa oculum modestè dimittendum.

§. XIX. Singularis est afflictio & sollicitudo, quomodo foveæ in facie præserventur & evitentur: quanquam verò in hac necessitate varia experimenta prostant, tamen plurima illorum sunt yana. securissimum est, si pustulæ variolarum sub suppuratione non turbantur; abstineant ægrotantes ab immoderata frictione; hæc enim ut plurimum deformat faciem: vidi aliquoties experimentum cum successu, quando pustulæ post sufficientem suppurationem moderate aperiuntur, quo genitum pus emuat, ne in profunditatem cutis serpat & fœdas escharas causetur; ne vero denuo qualiscunque genita crusta immoderate divellatur, præstat non quidem cum aqueis emollientibus subjectis, sed cum oleo ovorum cum tantillo camphoræ & croci mixto, succurrere; experimentum Dygbæi cum foliis auri, faciei imponendis, post rupturam variolarum incertum est: narium internæ exulcerationi succurritur cum vitello ovi therebinthina & liquamine myrrhæ, aut cum oleo ovorum & subordinato usu Essentiæ succini, myrrhæ & oleo thereb.; quando pustulæ in oculis ruptæ sunt, tunc modestus usus aquarum opthalmicarum cum lenioribus exsiccantibus subjectis conceditur.

§. XX. Ultima superest indicatio, quomodo videlicet hi affectus ad salutarem exitum promovendi sint; hoc vario modo contingit nimirum quando crustæ aut squamulæ horum exanthematum secedunt, tunc continuandus adhuc est usus temperatorum alexipharmacorum remediòrum & regiminis modestè diaphoretici; quando oppletio quædam pectoris remanet, tunc conveniunt Essentiæ helenii, ari, pimp. alb. vincetox. una cum aliis modestè expectorantibus remediis: si ulcerationes superficiales remanent, conducunt moderatæ absterfiones primarum regionum & laxationes per superius commendata adminicula; deinde profunt remedia & regimina remissius diaphoretica, nec non internus & externus usus Essentiæ succini & myrrhæ: in fine curæ multum proficit lenis laxatio, ne reliquæ suspectæ remaneant, quæ futuris lentis febrilibus pathematibus, aut plane hecticis ansam præbent: quando hos affectus paralytica afflictiones consequuntur, tunc tempestiva medela adhibenda est: conferunt tempestiva balnea vinosa & nervina: de reliquo & securius & consultius est, si subjecta in primis ætatibus hos affectus experiuntur, quoniam adultiora subjecta periculosius hisce morbis laborant; neque tamen negotium bene cedit, quando quidam hos affectus necessitare & sub multa sæpe superstitione invitare volunt; quo ipso conamine divina directio omnino violatur, quod tamen a Christianis abesse debet.

CAPUT XIX.

DE

FEBRIBUS EPIDEMICIS.

§. I.

Reminiscor nunc peculiari tractatione & annotatione Februm Epidemicarum, quæ perinde ad malignarum Februm classem spectant, eo quod contagiosam suam indolem communi grassatione produunt & numericis funestis eventibus obrestantur, sicut etiam talibus causis atque occasionibus nituntur, quæ alibi ad contagiosos morbos disponunt, adeoque certis anni temporibus & sub diversis, perversis atque confusis tempestatibus invadunt ac grassantur, ut propterea omnino prudentia & peritia opus sit, quo præ hisce febribus conveniens medela ordinetur, siquidem & Epidemicæ febres illam qualitatem cum malignis febribus in genere communem habent, quod nimium quantum mobiles & sensibiles existant, adeoque facile corruptionibus & offensionibus obnoxie sint.

§. II. Et quamvis Epidemicæ Febres etiam quoad species differant, tamen generica illarum communio cum malignitatis indole non variat; unde ad essentialem illarum ventilationem non crassæ excretiones spectant, quæ potius easdem graviter affligunt; hinc eo rectius animus dirigendus est, quo temperatiores & leniores evacuationes succedant; quod si vero crassiores quædam evacuationes sub Februm harum decursu observentur, tunc probe dijudicare & discernere convenit, quid affectui proprium, quidve adventitium fuerit, ne hæ circumstantiæ inter se confundantur, neve sub applicatione therapeutica deinde sinistri successus oriantur: ad minimum illam regulam bene attendere debet artifex, ne in extraordinariis & minus essentialibus operationibus naturam facile & ludicre imitetur, sed semper ad essentialia requisita animum applicet.

§. III. Interim contingit, ut Epidemicæ tales Febres interdum sine singulari exanthematica, aut alia specifica excretionem decurrant, in quo passu propterea ratio habenda est iusti & temperati successus febrilium motuum, nec non legitimi decursus illius evacuationis, quæ omnibus tum malignis, tum benignis febribus communis est, videlicet congruæ diaphoreses: & si venerit, ut cum epidemicis talibus Febribus interdum complicantur febres intermittentes, aut cholericæ, nec non affectus inflammatorii, vel alvi fluxus modo pitui-

toſi, modo ſangvinolenti, tunc particularium horum concurſuum exacte etiam ratio habenda eſt, ne dum febrili ſchemati ſatisfacere laboramus, has complicationes negligamus, ut patiens deinde, ſi non propter febrem, tamen propter hos ſecundarios affectus vitam amittat.

§. IV. In Cura Epidemicarum Februm eadem cautela obſervanda ſunt, quæ paſſim hætenus in Februm malignarum explicatione tradita fuerunt: imprimis vero ad eſſentiam Febris non ſpectant craſſæ evacuationes velut emeſes, catharſes, neque ſangvinis miſſiones proprie hiſce Febribus competunt; interim accidentales circumſtantiæ interdum quasdam harum evacuationum ſpecies indicant: neque proſunt impetuoſæ & aquoſæ diaphoreſes, unde remedia acria, ſubtilia, concentrata & valde calefacientia nocent: obſunt etiam viciffim regimina & medicamina refrigerantia: officiunt narcotica & roborantia ſpirituoſa: nocent volatilia & quæcunque alia motus valde augment & impellunt, denique etiam talia experimenta excludenda ſunt, quæ internis viſceribus ſuſpectam quandam occluſionem inferunt.

§. V. Specialis Therapia Februm Epidemicarum ita dirigenda eſt, ut primo motus & ſucceſſus febrilis recte tractetur & præſervetur: hoc fit, quando tam in initio quam in continuatione exacerbati æſtus ordinantur & exhibentur remedia temperantia & materiam peccantem modeſte præparantia: hoc nomine commendo pulveres ex abſorbente teneriori ſubjecto, antimonio diaphoretico & nitro parati: huc etiam quadrant abſorbentia cum acidis maritata: non minus in hac indicatione conferunt decocta mucilaginofa dilutiora, aut Julapia leviter acidulata: quemadmodum in ſexu virili, quando æſtus in Febribus talibus intenſior eſt, acida mineralia, modice uſurpata, conducunt: denique etiam ſufficiens & conveniens potus non eſt denegandus, ſervata tantum illa cautela, ne ex potus incongrua conditione ſuſpecti alvi fluxus excitentur.

§. VI. Altera indicatio concernit excretionis febrilis debitam promotionem & moderationem: quo itaque conveniens diaphoreſis rite ſuccedat, præſtat temperatis alexipharmacis remediis uti, ſed nunquam ſub vigore & acerbiori ſtatu æſtus, rectius quando æſtus quadantenus remittere videtur & ſi non ſua ſponte diaphoreſis ſuccedit: conducit huc temperata Eſſentia alexipharmaca, aut Tinctura Bezoardica, quæ etiam in moderata doſi congruis horis extra urgentem æſtum repeti poteſt: in ſubjectis activioribus & floridioribus convenit uſus Mixturæ ſimplicis, nec non interpoſita oblatio Julapiorum acidulatorum, cum aquis diaphoreticis remixtorum: in ſenſibilioribus ſubjectis conferunt potiunculæ ex aquis diaphoreticis & analepticis, nec non ocul. cancror., cum acet. citri ſaturatis paratæ; de reliquo moderatum regimen diaphoreticum

CAPUT

reticum etiam in hisce Febribus multum adjuvat salutarem, qui speratur & optatur, eventum.

§. VII. Quando cum hisce Febribus alii affectus complicantur, tunc sub prædictis indicationibus talia auxilia invenienda, ordinanda & conjungenda sunt, quæ affectibus illis quadrant: maxima tamen cautela adhiberi debet, ne illi affectus superficialiter, aut palliative curentur, neve repente obruantur aut opprimantur; quod denique symptomata attinet, quæ in epidemicis febribus concurrere solent, tunc eadem non aliter tractanda sunt, ac in præcedentibus de similibus malignarum febrium symptomatibus dictum fuit: interea iusta diaphoreses directio & promotio, nec non congruum regimen varia fontica & suspecta symptomata præoccupat: maximum periculum tamen in eo versatur, si talia symptomata subito supprimuntur, aut per adstringentia & opiata tractantur: deinde cavendum est, ne occasio præbeatur, quo incongruæ diarrhœæ excitentur: quando vero tales inconsveti alvi fluxus intercurrunt, tunc eosdem positive coercere & repente suppressere securum non est: de reliquo epidemicæ Febres in militibus, aut subjectis durioris vitæ generis paulo facilius præservatorias quasdam fortiores evacuationes tolerant.

CAPUT XX.

DE

FEBRE HUNGARICA.

§. I.

Singularis species Epidemicæ cujusdam Febris, præsens Hungarica, five Castrensis est, quæ in schola medica valde cognita existit, adeoque speciali titulo tractatur & commendatur: haud vero simplex hæc febris esse deprehenditur, cum præter typicum cursum febrilem, varii alii affectus coincidunt, velut phrenitis, paraphrenitis, pleuritis, peripnevmonia, angina, diarrhœa, dysenteria, petechiæ &c: prout videlicet diversæ externæ causæ ex aëris mutatione, tempestatum variatione, regiminis ratione, victus & potus conditione &c: provenientes, coincidunt & complicatum talem epidemicum morbum causantur: & ob hunc concursum talium affectuum præsens Febris adeo periculosa existit, ut imprimis in medicina castrensi ob defectum congrui regiminis & non satis methodicam therapiam eximia clades & per-

P p p p p

niciosi

niciosi eventus conspiciantur, quos prudens artifex omni studio evitare debet.

Conf. Stahl's Disp. De Curationibus Castrensis.

§. II. Est insuper talis Febris omnino maligna, dum non modo ex ejusmodi causis oritur, quæ malignitatem generant, sed & dum malignam suam indolem latius & citius per plura subjecta dispergit, adeoque contagioso modo grassatur, unde tam mira & dira symptomata conjunguntur, quæ connexum periculosum statum facile produnt: illud vero subinde notatu dignum est, quod in subjectis ægrotantibus tam crudæ & crassæ causæ & circumstantiæ concurrant, quæ non modo hanc febrem, sed & illius Therapiam eo magis premunt & angunt; huc spectat dyscrasia sanguinis, impuritas primarum regionum, saburra heterogeneitatum in ventriculo, diu suppressa transpiratio insensibilis, prægressa frequens enervatio, prægressa fames, aut inordinata oppletio corporis; quæ singulæ circumstantiæ non exiguis futuris perturbationibus ansam præbent.

§. III. Principalis itaque respectus in hac Febre concernit malignitatem, quæ omnes reliquas complicationes deteriorat; deinde ratio habenda est, quod in eadem Febre non modo intensiores commotiones sanguinis concurrant, sed & quod particulares congestiones ad caput contingant, cum quibus nonnunquam catarrhales afflictiones conjunctæ sunt; interdum hæmorrhagicæ contentiones complicatæ existunt; quare ut plurimum discretæ afflictiones capitis concurrant, quæ non parum reliquum Febris decursum invertunt; quale documentum atque specimen in superioribus de synocha putrida Febre traditum fuit.

§. IV. In methodica & prudenti curatione cavendum est 1) ab indiscreto & præpostero usu vomitoriorum & sanguinis missionum: 2) ab impetuosius & largis diaphoresibus: 3) a remediis calefacientibus, humores impellentibus & vias stimulantibus: 4) a simplici aut liberali camphoræ usu interno: 5) a remediis volatilibus & qualibuscunque aliis concentratis: 6) a medicamentis & regiminibus refrigerantibus: 7) a narcoticis et vulgatis opiatibus: 8) a communi theriacalium usu: 9) ab adstringentibus et valde incrassantibus: 10) ab alvi firmiori occlusionem et perturbationem: 11) a symptomatum subitanea suppressione et palliatione: 12) et denique a confusa & multiplicata remediorum oblatione.

§. V. Specialis cura tam ad accidentalialia, quam essentialia phænomena dirigenda est: in quo subjecto itaque præsumitur multa & suspecta impuritas in ventriculo, insuperque aliæ circumstantiæ non obstant, in illo tempestiva emesis, moderata tamen, non nocet; post cujus usum vero minime convenit

aquo-

aquosas & impetuosas sudationes provocare, aut calida remedia exhibere, sed potius reliquum febris decursum cum lenitate tractare: quando insuper ex accidenti contingit, ut mox in initiis graves commotiones orgasticæ oriantur, aut periculosæ inflammationes complicantur, vel apparatus hæmorrhagici concurrant, aut plethora urgeat, tunc licet tempestivam Venæ Sectionem instituire, quæ tamen ita directe et proprie huic Febri non competit: unde bono iudicio opus est, ne tales operationes, quæ magis accidentalibus respectibus satisfaciunt, indiscretim instituantur; quod etiam valet de catharsi artificiali.

§. VI. Rectius in cura hujus Febris pro motu febrili temperando conveniunt pulveres absorbentes et nitrosi, repetito exhibendi & quidem sub graviore æstu; huc etiam pertinet potus sufficiens, ast non frigidus: alvus servetur aperta: quo contribuit potus et prudens nitri usus: maximum juvat bonum regimen, quod ab inquietudine & nimio æstu vacuum est; sicut etiam vicissim internæ et externæ refrigerationes sollicitè evitandæ sunt: præterea modestus usus acidorum remediorum non nocet, modo primæ regiones ab impuritatibus liberæ sint: deinde etiam confert modestas diaphoreses promovere & quidem quando æstus remissior existit: huc faciunt Essentiæ alexipharmacæ et Tincturæ Bezoardicæ, aut in quibusdam subjectis Mixtura simplex: proficiunt itidem in hac Febre decocta talia, qualia alibi in malignarum Februm cura commendata prostant, quibus tantillum nitri commisceri potest.

§. VII. Symptomatum etiam ratio habenda est in hac Febre, quæ singula vero sparsim in præcedenti Februm malignarum tractatione occurrunt: quod enim deliria attinet, tunc pro iisdem mitigandis interne nitrata & acidulata, externe camphorata & rubefacientia, sub- & conjuncto exacto regimine conveniunt: in subjectis robustis electuarius de ovo cum nuce vomica quicquam valet: venæ raninæ non ita confestim incidendæ sunt, nisi opportuno tempore Venæ Sectio in brachio præmissa fuerit: consultius fuerit in certis subjectis modesta scarificatione narium Hæmorrhagiam provocare: deinde circa alvi fluxus circumscriptio adhibenda est, ne subito opprimantur: pro hisce moderandis eximiam utilitatem habet Cortex Chaccarillæ, qui subinde in complicatis pectoris morbis conducit: ad nimias vigilias nitrata, emulsiva, decocta mucilaginosæ & acidulata, nec non epithemata camphorata & papaveracea prosunt; conjuncto quieto regimine: denique complicationes petechiarum, inflammationum, dysentericæ, affectus cholericæ, ita tractari debent, quo iisdem convenienter artifex satisfaciatur: uti præcedentes tractationes huc viam monstrant; plurimum vero in hac Febre valet bonum regimen, quod communiter sub concursu deliriorum graviter turbari solet.

CAPUT XXI.

DE

PURPURA MILIARI.

§. I.

SI quisquam est affectus febrilis, qui multam attentionem meretur, sane hæc Purpura est, cujus hoc ordine mentio injicitur, quæ non modo valde sensibilis & delicata est, dum lenissima methodo & maxime simplici modo tractari debet, sed quæ subinde admodum contumax existit, ut in illo subjecto, quod unquam invasit, certum & radicale suum feminium relinquat, adeoque frequentiori exacerbatione perniciem comminetur: proinde repetita sua recursione non raro denique suum hospitem jugulat, licet aliquando chronicam, nonnunquam etiam acutam indolem assumat: præterea interdum singularem malignitatis gradum assumit, aliquando vero aliis malignis febribus, ut petechiis, variolis, morbillis supervenit.

§. II. Inter alias speciales & fonticas circumstantias, quæ in hoc affectu notatu dignæ sunt, sequentes præcipue recenferi merentur, primo quod materia peccans tam firmas, tamque intimas radices agat, ut post quamlibet afflictionem, quam intulit, certum & perpetuum feminium remaneat, e quo denuo post aliquod temporis intervallum, ejusdem affectus complementum enascitur: secundo quod hic affectus modo sub Febris comitatu decurrat, alibi a febrili commotione liber sit; tertio quod inter benignos & malignos affectus intermedius existat & nunc laryam benignitatis, alibi malignitatis speciem assumat; quarto quod in quibusdam locis hæreditarius fiat: quinto quod non raro in habitum degeneret; sexto quod valde mobilis atque sensilis existat, septimo quod specificum suum contagium non raro obtestetur; octavo quod cum statu hominum plethorico multam, frequentem & eximiam communionem habeat; ad quas singulas circumstantias artifex probe attendere, eoque therapeuticas suas operationes dirigere debet.

§. III. Præterea animadversione etiam digna est illa huic affectui familiaris excretio, quæ sese cum asperitate cutis, pustulis miliaribus exilissimis & diaphoresi olida & adversi odoris sistit, uti non raro aquosa & multum defatigantes sudationes coincidunt: proinde altera observatio probe attendenda est, quod cum hoc affectu, paulo usitatus & frequentius animi deliquia

com-

complicentur, quæ totius hujus schematis morboſi ſenſibilitatem produnt: quo adhuc ſpectat, quod efflorefcentia talis cutanea valde fugax & inconfans exiſtat adeoque modo in peripheriam excurrat, modo in interiora recurrat: nullibi vero facile patitur, quo cum impetu expellatur, alias violenta tali methodo non modo ita fugax redditur, ſed & impetuoſa talis expulſio nihil levat, unde ſub tali affectu varia ſubjecta demortua ſunt, in quibus poſt mortem adhuc purpura hæc conſpicua fuit.

§. IV. Non infimæ dignitatis illa eſt obſervatio, quod ad hunc affectum invitandum, exacerbandum, conſervandum & confirmandum non parum ſangvinis ubertas contribuât, quæ propterea tam in præſervatione, quam curatione purpuræ attendenda erit; tanto magis ſi eadem in puerperis cum Lochiorum vitiis concurrat: quo adhuc accedit, quomodo præter hanc plenitudinem ſangvinis ſubinde frequentior orgaſtica commotio eundem affectum invitet, proptereaque etiam eundem admodum exacerbet; ut proinde leniſſima methodus ſeligenda ſit, qua genuinæ indoli purpuræ artifex ſatisfacere debet.

§. V. Quo itaque Cura Purpuræ ſcite & perite exerceatur, cavendum eſt 1) ab indiſcreto uſu Venæ Sectionum 2) a quibusvis fortioribus evacuationibus. 3) præcipue ab artificialibus communibus diaphoreſibus: 4) a remediis & regiminibus calidis & immoderatum æſtum provocantibus: 5) ſeorſim vero a volatilibus & communi interno camphoræ uſu: 6) a refrigerantibus & in craſſantibus: 7) a famoſis cardiacis & nervinis, quæ juxta vulgarem traditionem cordis præſervationi dicantur: 8) ab indiſſerenti & copioſo acidorum uſu: 9) a copioſo abſorbentium, imprimis craſſiorum ordinatione: 10) ab alvinæ excretionis perturbatione & fluxuum alvinorum repentina oppreſſione: 11) a narcoticis medicamentis & 12) denique a nimis repentina purpuræ expulſione, cum qua communiter ille ſuſpectus ſucceſſus conjunctus eſt, quod purpura cito retrocedat & effugiat.

§. VI. Cura Purpuræ pauciſſimis remediis abſolvi poteſt; non injuſta vero quæſtio movetur, an ad Purpuræ poſitivam curationem Venæ Sectio conferat; ubi mox reſpondeo, quod directe & proprie curatorio ſcopo Venæ Sectio locum haud inveniat: quando vero in ægrotantibus eminens plethora adest, quando mox orgaſtica ſangvinis commotio coincidit, quando adhuc opportunum tempus adest, quando proxime præceſſerunt conſuetarum evacuationum ſangvinearum ſuppreſſiones, quando Lochiorum turbæ præceſſerunt, tunc omnino tempeſtiva moderata Venæ Sectio utilis eſt, quæ non modo Febriſ concurſum mitigat, ſed & Purpuræ eruptionem faciliat, modo regimen temperatum ſubjungatur: a promiſcuo vero Venæ Sectionis uſu abſtinendum eſt: quid viciffim ſangvinis ventilatio præſervatorio ſcopo conferat, infra ſignificabo.

§. VII. Sed dum purpura interdum cum Febre conjuncta, aliquando vero simplex est, ita utriusque rationem habeo & primo quidem Purpuræ cum Febre complicatæ curationem explicabo: Lenissima methodus seligenda & præferenda est, qua hic affectus tractari debet; unde pro materiæ peccantis modesta correctione & temperata evacuatione vel sola tenuiora absorbentia conducunt, siue illa simpliciora fuerint, siue cum acidis saturata: & huic pulvillo absorbenti commode aliquid Nitri commiscetur; in subjectis floridioris sanguinis & quæ orgasmicis commotionibus facilius exposita sunt, corallia rubr. ppt. conjungere licet: neque æque necesse est antimonium diaph. combinare, nisi ubi positiva quadam diaphoretica commotione opus fuerit.

§. VIII. Proinde ad utrumque scopum obtinendum conferunt decocta e Cichor. Scorzon. Hord. Pass. Maj. fl. Samb. Cinnam. parata, additis aquis diapnoicis & tantillo Nitri: acida remedia parum in hoc affectu profunt, nisi subjecta floridiori sanguine prædita fuerint; quæ ipsa insuper magis in virili quam sequiori sexu conferunt: neque usitata alexipharmaca medicamenta conveniunt, nisi subjecta admodum temperata & febriles commotiones lenes fuerint; quando præterea purpura ægrius efflorescit, tunc lenissima diaphoretica commotio satisfacit, pro qua excitanda vel sola Essentia pimp. alb. quadrat, quæ nonnunquam cum Essentia scordii conjungi potest; uti pro eodem scopo potio ex aquis diapnoicis & absorbente remedio parata conducit: adjuvant etiam purpuræ eruptionem moderatæ frictiones, sub illa cautela administratæ, ne refrigeratio suspecta committatur: omnis enim, etiamsi levior fuerit, refrigeratio ad retrocessionem purpuræ contribuit: Camphorata remedia licet ad copiosam purpuræ efflorescentiam contribuant, tamen impetuosius operantur, adeoque purpuram hanc fugacem reddunt & ad internos ardores atque angustias disponunt, quod de vulgari Camphoræ usu valet.

§. IX. Multum subinde refert, quo alvus sub toto Purpuræ decursu libera & non occlusa sit & quando occluditur præstat illam lenientibus clysmatibus aperire: cavendum vero est, ne ex inquieto, aut refrigerante regimine, neve per potum frigidum, aut nimium, aut male defæcatum actualis diarrhoea excitetur, pro qua moderanda sepositis opiatibus & adstringentibus, tam moderatus nitri usus, quam Cort. chaccarillæ aut Ess. caryophyll. pimp. alb. Cort. aurant. gent. rubr. & cort. chaccarillæ conducit: Non male in Purpura dilutius & temperatius decoctum Coffee conceditur, quod placidam diaphoresin adjuvat: sed hoc loco monere etiam debeo, quod frequentior hujus decocti usus ad Purpuram disponat, quando imprimis subjecta utriusque sexus sensibilia hoc decocto indies cum regimine sudorifero utuntur.

§. X. Ante omnia in hoc affectu accuratum regimen commendandum est: nocet enim regimen æstuosum: neque ullo modo purpura impellenda est: unde neque croci usus securus est: nocet etiam vel levis refrigeratio, quare regimen sit temperatum, sed constans, nihilque mutatum, alias non modo cum periculo purpura retrocedit, sed & diarrhoea, vomitus, animi deliquium supervenit, quæ periculosa symptomata cum bona continentia et accurato regimine evitari possunt: optimum signum est, si purpura non modo moderate efflorescit, sed et si in superficie persistit: quare eo cura dirigenda est, ut sub regimine bono tam principalis hæc purpurata excretio, quam reliqua moderata diapnoes sufficienter excurrat: quando itaque purpura in peripheria corporis evanuit, tunc per aliquot dies usum Essentiæ pimp. alb. continuare convenit.

§. XI. Quando in Purpura intensior æstus affligit, tunc non modo Nitrum in pulveribus, sed & in potu exhibere convenit, modo illud parca quantitate successive ordinetur; quod ipsum Nitrum etiam suspectas alvi occlusiones referare adjuvat: si purpura nunc efflorescit, conducunt etiam salia digestiva modica quantitate cum absorbente remedio & nitro mixta: & si paulo pallidiores pustulæ erumpunt, commode ejusmodi pulvillo aliquid de antimonio diaphoretico additur: si faucium incommoda concurrunt, præstat Essentiam Pimp. albæ sine vehiculo ad exiguas guttulas aliquoties assumere.

§. XII. In Purpura chronica & sine Febris connubio affligente non nisi bonum regimen confert, ita ut subjecta a nimia refrigeratione & ab immodica exæstuatione corporis abstineant: proinde servant bonam dietam omnemque excessum in victu & potu evitent: cibo utantur eupepto, neque impuro: potus sit tenuis neque copiose vinosus aut spirituosus: conferunt interdum pulvilli absorbentes & nitrati, nec non usus Essentiæ pimp. alb. proficit modesta frictio: maxime vero conducit transpirationem in æquali successu conservare: conferunt etiam infusa calida dilutiora sive herbarum Thee sive Coffee.

§. XIII. Brevibus adhuc præservatoriam Curam significabo, quæ eo directæ est, ne subjecta purpurata hic affectus nimis frequenter, nimisque vehementer corripiat: multum vero pro præservatorio scopo convenit tempestitiva sanguinis ventilatio, sive per V. Snem sive in adfvetis per subordinatam scarificationem: alvus semper sit libera, quin interdum per Rhabarbarina & Tamarindinata remedia admoneatur: verno tempore conferunt vina medicata laxantia per epicrasin efficacia: transpiratio insensibilis conservetur in æquali successu: animus sit continens & quietus: interdum conveniunt pulveres ab-

forbentes nitrati & pilulae Stahlinae; neque temperatarum thermarum usus penitus rejiciendus est, neque leniores acidulae nocent.

CAPUT XXII.

DE

PURPURA URTICATA.

§. I.

Alterius indolis Purpura est, quam Urticatum voco, ab illa papulari efflorescentia, quae caesionibus atque puncturis, ab urticis inflictis similis esse conspicitur; affectus hic magis molestus, quam periculosus esseprehenditur, quando vero inique tractatur, tunc in deteriorem statum ruit: & quamvis illius specialissima indoles quoad morbificam materiam non pateat, attamen ex omnibus circumstantiis tantum constat, quod haec excretio non sit superflua, sed omnino utilis, dum impuritas quaedam e corpore vivo separatur, quae diutius asservata, imo proinde plane augmentata, graviolem noxam inferret & prout observationes medicae testantur, in periculosiorem miliarem purpuram transiret; vicissim vero haec efflorescentia denuo retropulsa non modo pectori, (prout exanthematicorum affectuum indoles infert) sed & reliquo corpori varia incommoda minatur: sicut denique moderatus & legitimus hujus excretionis successus evidentem euphoriam post se trahit: ut ita variis modis hujus excretionis salubritas emineat.

§. II. Duplex itaque in hac Purpura excretio occurrit, quae directione & promotione modesta indiget; una est illa, quae cum papulari & exanthematica efflorescentia sese prodit, adeoque Purpurae appellationem suscipit, altera perinde summe necessaria est & quae in omni Febre adesse debet, nempe moderata & congrua diaphoresis; quae utraque excretionem quibuscum affectus hic & convenienter & utiliter absolvitur, testantur, quod materia peccans non crassa existat, adeoque satis subtiliter humoribus interagitata sit & cum more aliorum exanthematicum in cutem transferatur, hinc non temere aut vehementer impellenda, sed modeste ad ultimam remotionem transferenda est; quoniam vero alias benignioris indolis est, hinc minime ut malignum contagium tractari meretur, quia facile febris concursans exacerbatur & exinde affectus intricatior redditur: etenim ut plurimum contingit, ut hic affectus citra Febris

Febris consortium decurrat & cum aliis cutaneis efflorescentiis aliqualem communionem habeat: interea ad usum practicum sufficit, quod hæc materia excrementitia sit, licet illius specialissima indoles non satis constet.

§. III. Neque oblivioni tradenda est illa notatu admodum digna circumstantia, quod hujus affectus peccans materia facile cum plethora congregiatur, ex eadem generetur, in eandem vicissim operetur, per eandem excitetur & cum illius imminutione etiam quadantenus evacuetur: imprimis etiam sciendum est, quod hæc materia per plethoræ commotionem, imo intensiorem aliam qualemcumque sanguinis agitationem & impulsus, quoad nocivam suam qualitatem acuat & attenuatur, ut illius excretio tanto magis necessaria & utilis existat; deinde tenendum adhuc est, quod eadem peccans materia proximius & facilius cum subtili & pingui lymphæ congregiatur, adeoque magis cum lymphatica, quam sanguinea efflorescentia eliminetur; quæ animadversio in applicatione practica illum usum habet, quo adminicula, lymphæ depurationem promoventia, adhibeantur, qualia minime per simultaneos impulsus, sed successivas & modestas abstersiones ad salutarem & convenientem effectum perveniunt.

§. IV. Converto me ad Practicam hujus affectus tractationem, in qua iterum ordine primo aliquot cautelas commendabo, quo reliqua cura melius succedat: itaque 1) præsens affectus ægre perfert fortiores commotiones sanguinis, undecumque eadem excitentur 2) nocent omnes impetuosæ & crassæ evacuationes, cum sensibili stimulo operantes, vias & humores valde commoventes 3) imprimis obsunt simultaneæ & diffusæ sudationes 4) abstinendum est ab ordinariarum, imprimis alvinarum excretionum perturbatione & suppressione, 5) cavendum est a remediis concentratis, acris, resinosis, oleosis, spirituosius calefacientibus 6) omittantur remedia valde incrassantia, multum acida, copiosa terrea. 7) tanto magis vero adstringentia & sic dicta refrigerantia 8) seponantur vulgatæ formulæ crocatæ, myrrhatæ 9) abstineatur a volatiliū curatorio usu 10) nocent confusæ & inopportunæ sanguinis missiones 11) valde inimica sunt regimina cum impetu efflorescentiam talem urgentia & impellentia 12) obsunt etiam interna & externa mercurialia & sulphurata, quæ neque materiæ peccantis indoli, neque libero excretionis successui accommodata sunt.

§. V. Specialis Cura Purpuræ urticatæ sequentibus indicationibus, indoli affectus respondentibus, absolvitur 1) ut in genere corpus ab impuritatibus materiam peccantem vel augentibus, vel deteriorantibus, repurgetur 2) ut hæc materia peccans, prout necessitas urget & circumstantiæ variant, tam in crassi, quam in consistentia sua ad congruam evacuationem præparetur 3) ut ipsa talis excretio legitime dirigatur & si necesse fuerit

modeste promoveatur, subinde etiam a variis perturbationibus præservetur 4) ut concursus febrilis rite tractetur, ne exacerbetur, neve simul & semel suppressatur 5) ut denique congrua præservatio ordinetur, ne hic affectus vel frequentius revertatur, vel in deteriore statum & morbum progrediatur.

§. VI. Quoad primam indicationem, præmonendum esse iudico, quod primæ regiones sentinam quandam constituent, e qua cum in universum reliquum corpus, tum præcipue in massam sanguineam multæ impuritates deveniunt; eapropter in hoc affectu etiam modestæ absterfiones & laxationes conferunt: in adultioribus conducit Magnesia alba, extract. Panchym. Crollii, agaricus trochiscatus, pilulæ de ammoniaco; in junioribus prosunt Rhabarbarina, Mannata, Tamarindinata: a positivis vero valde stimulantibus purgantibus abstinendum est: hisce evacuantibus remediis talia in subjectis adultioribus commiscenda sunt, quæ simul in primas regiones abstergentem & colliquantem effectum exerunt.

§. VII. Secundum alteram indicationem prosunt remedia præparantia, quæ qualemunque materiæ peccantis falsam acredinem temperant; huc conveniunt teneriora absorbentia, non prodigis, aut repetitis dosibus & vicibus offerenda: non minus nitrata remedia hujus materiæ acredinem leniunt & nimium pruritus superficialem demulcent: porro ad temperandam materiæ acrimoniam & præoccupandam noxiam efficaciam prosunt diluentia & decocta liquidiora mucilaginosa & gelatinosa, quibus commode Passulæ commiscendæ sunt, quæ cum temperata sua vinosa aciditate & conjuncta tenui mucilagine absterforiam & involutoriam qualitatem habent; iisdem decoctis non inutiliter tantillum nitri additur: neque penitus in subjectis adultioribus & ubi primæ viæ repurgatæ sunt, lacticinia dilutiora, rejicienda sunt.

§. VIII. Tertia indicatio versatur circa evacuationis necessariæ directionem & promotionem: prosunt itaque & regimina & medicamina congrua; regimen sit temperatum, a nimio æstu & actuali frigore vacuum, præstat tamen quo patientes moderato calori indulgeant: adjuvant vero excretionem congruam partim modestæ frictiones cum linteis calidis & molliori excutia, partim temperatæ Essentiæ alexipharmacæ, e quibus præcipue Essentia Pimp. alb. eminet, sicut in subjectis humidioribus Essentia succini & in temperatioribus atque adultioribus Ess. Fumariæ cum aliis Essentiis mixta confert: in junioribus etiam potiones ex aquis diaphoreticis & Matre Perl. ppt. paratæ conducunt.

§. IX. Interdum accidit, ut huic affectui febrilis commotio superveniat, quæ juxta quartæ indicationis valorem recte tractanda est: abstinendum itaque est ab æstuoso regimine & medicamentis calidis; servandum & seligendum

dum est quietum regimen: temperant motum febrilem tam absorbentia, simplicia æque ac cum acidis saturata, nec non corallia rubra præparata, quam nitrata cum absorbentibus mixta; huc etiam adultioribus conferunt decocta dilute mucilaginosa cum passulis parata; potus insuper sufficiens concedatur: proinde etiam prospiciatur, quo corpus cum temperata diaphoresi ventiletur, sub quo moderamine & directorio facilius febrilis commotio atque concursus mitigabitur, ut nullo adstringente aut febrifugo remedio, quale in hoc affectu minime prodest, opus sit.

§. X. Denique etiam Præservationis mentio injicienda erit, hæc ita dirigi debet, quo primæ viæ mundæ conserventur & per intervalla repurgentur & abstergantur: in subjectis natu majoribus, præcipue quidem plethoricis, in diæta plena versantibus, ad sanguinis commotiones eluctatorias & orgasticas pronis, confert artificialis subtractio sanguinis, sive per V. Snem sive in canosis, per Scarificationem: transpiratio conservetur in modesto, libero & constanti successu; & quo interdum illa promoveatur, conducit Essentia Pimp. alb. aliquando assumenda: præterea evitandæ sunt nimiae exæstuationes corporis & præcipue sensibiles refrigerationes subjunctæ: diæta sit temperata, motus & potus sufficiens & animus ab iracundia præcipue abstinens, vini usus sit modicus, omniaque reliqua ad quotidianum usum spectantia, in bona temperie consistant: symptomata denique quæ huic affectui se sociant, ita tractanda sunt, ut de symptomatibus in Purpura miliari dictum fuit.

Cons. Diss. mea de Purpura Miliaria.

CAPUT XXIII.

DE

FEBRE SCARLATINA.

§. I.

BRevibus adhuc inter exanthematicas Febres, Scarlatinæ mentionem injiciemus, cujus indoles perinde lenis est, modo modestè tractetur; alias quidem facile etiam exacerbari & deteriorari potest, præprimis cum illa in talem ætatem incidat & talia subjecta invadat, ubi facile sinistra commotiones provocari possunt: & licet hic morbus a contagio alienus sit, tamen minime consultum est cum impetuosius methodis & remediis illum invehere & ag-

gredi; illud rectius considerare convenit, quod in hac Febre sanguis, cum speciali impuritate inquinatus, repurgetur, qualis impuritas e tota massa separatur, hinc scarlatinæ illæ superficiales congestiones sangvineæ prodeunt, quo sub hac detentione sanguinis in peripheria corporis interea innexa & inhærens portio subtilis orgastica mediante motu caloris separetur & per poros cutis eliminetur; quare hæc species Febris primario cum tali peripherica evacuatione & temperata diaphoresi ventilatur & determinatur.

§. II. Proinde sciendum est, quod hæc Febris usitatus subjecta plethorica corripiat & quibus sanguis est floridus æque ac fluidus; nec non tales homines citius invadit, qui in alimentosa, plena, lauta & spirituosa diæta versantur, ut & qui frequentioribus & intensioribus animi & corporis commotionibus obnoxii sunt: inde facile colligere licet, quod sub hisce circumstantiis interdum talis subtilis orgastica impuritas generetur, quæ sanguinis mixtioni noxam minatur, quare salutari omnino consilio & inventione sese natura a perniciofa tali materia liberare suscipit & quia sanguis præcipue inquinatus est, propterea eundem singulari tali methodo in superficiem corporis restringit, quo proxime a tali noxia materia separetur: hinc in præsentī Febre vitium magis in qualitate, quam quantitate sanguinis hæret.

§. III. Negandum interea minime est, quod in hac Febre aliquando, sed secundaria causandi ratione, vitium quantitatis tanquam accessorium & supernumerarium coincadat, ut propterea natura contra duos hostes pugnare debeat, hinc Febris talis complicata acerbior & periculosior existit; quare in hoc statu nonnunquam molimina hæmorrhagica, aut diffusiores sudationes concurrunt, quæ ad plethoræ urgentis ventilationem respiciunt: propterea etiamurgens & incommoda sanguinis abundantia ad majores exæstuationes invitat, quæ intensiores commotiones vero vicissim ad diversas excretionum convenientium perturbationes ansam præbent.

§. IV. Quo itaque hæc Febris juste tractetur, cavendum est 1) ab indiscreto Venæ Sectionis usu: 2) a quibusvis crassis evacuationibus: 3) a remediis valde calefacientibus & acris alexipharmacis: 4) a coactis & impetuosissudationibus: 5) a medicamentis volatilibus: 6) a remediis antiscorbuticis, quæ interdum in ejusmodi exanthematicis febribus allegantur, sed quæ ob acrimoniam suam facilius nocent: 7) ab abusu acidorum remediorum: 8) a narcoticis medicamentis: 9) ab absorbentibus nimium incrassantibus, aut plane adstringentibus: 10) a remediis vulgatis refrigerantibus: 11) a confusis, aut perversis regiminibus: 12) a præcipiti scarlatinæ efflorescentiæ prosecutione & impulsu: 13) a nimis multis & frequenter mutatis methodis & medicamentis: 14) a qui-

a quibusvis reliquis experimentis orgasticam sanguinis commotionem augentibus & conservantibus.

§. V. Methodus huic Feбри medendi quo simplicior est, eo convenientior existit, adeoque hisce simplicissimis indicationibus est circumscripta: 1) ut urgentia impedimenta tempestive removeantur: 2) ut Febris successus rite tractetur: 3) ut excretiones convenientes legitime promoveantur: 4) ut symptomata hujus Febris congrue mitigentur; singulae hae indicationes cum lenitate & continentia exercendae sunt, quoniam haec Febris benignioris indolis est.

§. VI. Quod itaque impedimenta urgentia attinet, tunc in hac Febre alvi adstrictio, aut segnities non parum futuro salutari successui & effectui praedjudicat, quin potius ad varia suspecta symptomata occasionem praebet; quapropter talis occlusio alvinæ excretionis tempestive referenda erit; & pro hoc scopo magis lenientia & diluentia conveniunt quam stimulantia: conferunt etiam correctæ aloëtica remedia; crudiora enim & magis communia aloëtica, intensiores commotiones febriles causantur: profunt etiam rhabarbarina, nec non mannata, prunata, passulata, tamarindinata; evitanda vero sunt fortiora alvum moventia: si in subjectis adultioribus suspecta plethora adest, de qua ex concurrentibus variis circumstantiis artifex juste praesumere potest, quod futuro praesentis Febris successui damnum & impedimentum inferat, tunc tempestiva & sufficiens Venæ Sectio non nocet: alias vero non promiscue sanguis mittendus est.

§. VII. Deinde Febris ita dirigenda est, ne confuse & incongrue progrediatur: praeservant itaque Febrem ab omni excessu, eandemque in legitimo successu conservant, sufficiens potulentorum oblatio, pulveres absorbentes & simul nitrati, Julapia non valde dulcia, e Decocto hordei, cichor. scorzon. & passularum Maj. parata, addendo aquas diaphoreticas & syrupum acidulum, aut commiscendo tantillum nitri, vel Lapidis Prunellæ: cum hisce remediis conjungendum est regimen temperatum, placide calidum & ab omni excessu liberum, cavendo, ne praecipue inferiores regiones corporis admodum refrigerentur, alias non modo in genere decursus febrilis turbatur, sed & congestiones immoderatae sanguineae caput obruunt.

§. VIII. Quod febrilium excretionum promotionem concernit, tunc securissime diaphoresis cum moderato regimine facilitatur; praeterea sufficiens interna humectatio omnes necessarias evacuationes adjuvat; unde temperata decocta profunt: rectius vero in hoc statu mitiora adhibentur; conferunt diaphoretica fixa & in subjectis adultis floridioris sanguinis Mixtura simpl. in junioribus proficiunt potiunculae ex aquis diapnoicis & absorbentibus remediis

paratae; neque aequè necesse est Essentias alexipharmacas & Tincturas Bezoardicas in usum trahere: satisfaciunt aliquando decocta simplicia, non nimis calide haurienda.

§. IX. Denique etiam symptomatum ratio habenda est: in aestu nimio conveniunt in junioribus corall. rub. ppt. & nitrata, in adultioribus tam haec, quam temperata acidulata profunt: in nimio capitis dolore & mentis perturbationibus interne conveniunt modo commendata aestum temperantia remedia, una cum regimine congruo; externe vero epithemata camphorata, pediluvia & frictiones pedum: Hæmorrhagiæ narium turbandæ & cohibendæ non sunt, nisi excedant, ubi potius temperantia & mitiora cohibentia præferri debent: angustia præcordiales leniuntur cum bono regimine, Mixtura simplici & potiunculis diapnoico-analepticiis: ubi una prospiciendum est, quo alvus libera sit; faucium incommodis tempestive cum gargarismatibus lenientibus, discutientibus, reprimentibus & nitratis succurrendum est.

CAPUT XXIV.

DE

FEBRE LIPYRICA, TYPHODE, ASODE, LINGODE ET PHRICODE.

§. I.

ORdo Systematis nostri Pathologici ducit me ad præsentēs speciales certæ Febris, nempe Inflammatoriæ, qualitates, quæ valde periculolum morbi statum produnt, adeoque indicant, quod Febris a genuino suo statu declinet & corruptam symptomaticam faciem induat: est vero talis Febris vel simplicior Inflammatoria, vel simul cholERICA & quando in tali Febre motus ab ordine justo degenerant & in inconvenientes congestiones, aut toni perversiones & titubationes delabuntur, tunc vel inconstetæ & suspectæ horripilationes, vel periculosi ardores, vel ominosi angores & sudores, vel lethales convulsiones consequuntur, cum quibus symptomatibus ut plurimum ita afflictæ agrotantes vitam amittunt, ut propterea vel optima oblata auxilia rarius ad speratum & salutarem effectum pertingant, quoniam vero medicus in nulla calamitate patientem deserere debet, ita brevibus notabo, quid in tali necessitate prudens artifex committere & omittere debeat.

§. II.

§. II. Quo magis periculosi hi sunt affectus, eo major circumspectio & dexteritas ab artifice adhibenda est, ne sua culpa aliquid committat, quod funestum eventum promoveat & acceleret: cavendum itaque est 1) ab omnibus potentibus, crassis & crudis evacuationibus: 2) a Venæ Sectionis ordinatione, quæ in ejusmodi Februm statu ut plurimum præpostera est: 3) a remediis acerbis calefacientibus, spirituosus & concentratis: 4) a volatiliu medicamentorum usu: 5) a positivis diaphoreticis impulsibus: 6) a remediis roborantibus & nervinis subtilioribus & acrioribus: 7) a medicamentis vulgatis refrigerantibus: 8) ab adstringentiu remedium usu: 9) a narcoticis medicamentis: 10) a dubiorum experimentorum ordinatione, quæ communiter in periculosis talibus casibus sinistre operantur: 11) a nimia & sæpe mutata remedium oblatione: 12) a perverso regimine.

§. III. In Lipyria itaque, ubi interna urunt, externa frigent, intrinsecus vero præsens Inflammatio valde affligit, providendum est, quo alvus liberâ sit, ad quam referendam Clysteres lenientes conducunt: deinde profunt Decocta e Cichor. Scorzon. Bardan. Veronic. Chærefol. Scord. fl. chamom. simpl. Sambuc. Sem. fœnic. carv. Passul. Maj. C. C. raspato, hordeo excorticato & Nitro parata: conferunt etiam Julapia e Decoct. Scorzon. aut C. C. aquis diapnoicis & analepticis composita: porro proficiunt pulveres temperantes, aut oc. cancr. cum succo Citri, nec non potiones ex aquis diapnoicis & oc. cancr. citratis paratæ: profunt etiam emulsiva dilutiora cum Sem. C. M. mixta: ab extra vero frictiones & moderati synapismi conducunt: cum hisce adminiculis adhuc quietum & temperatum regimen conjungendum & hinc eventus expectandus est.

§. IV. Febris Typhodes etiam de prosapia Inflammationis est, sed quæ cum insolito & magis angente atque enervante, quam levante sudore sese prodit: in hac Febre perinde confert, quo alvina excretio libera sit: deinde conveniunt decocta mucilaginosâ & gelatinosâ e C. C. raspato parata, addida Scorz. quibus utiliter Pass. Maj. & min. ut & modica quantitas acetositis Citri conjungitur: præterea proficiunt oculi cancr. citrati, pulveres nitrati & corallia rubr. ppt: conducit etiam Mixtura Simplex, nec non mixtura ex aquis diapnoicis & analepticis, oc. cancr. citratis, corall. rubr. ppt. & Spec. de Hyacinth. parata, cui tantillum de syrupo acetos. Citri addi potest: denique etiam Emulsiva e prædictis aquis & Semine C. M. composita, cum parca quantitate Specierum de Hyacintho remixta, quadrant: regimen etiam sit quietum & temperatum.

§. V. Quod Febrem Asoden concernit, tunc præter internam inflammationem, aut materiæ cujusdam malignæ circa præcordia detentionem & con-

congestionem, eximia præcordialis anxietas eandem comitatur, quæ cum prædictis afflictionibus conjuncta est: conveniunt itaque decocta in præcedentibus commendata mucilaginosæ, gelatinosæ & mitius acidulata: nec non profunt oculi cancr. citrati, mixtura simplex, Essentia Scordii, Julapia e Decocto scorzonæræ passulato, aquis diapnoicis & analepticiis, emulsiones, quibus camphora cum oleo amygd. dulc. soluta, refracta admodum dosi addenda, ita ut guttula una aut altera ad unicam dosin hujus emulsivæ formulæ assumendæ, referenda & numeranda sit: denique etiam frictiones in usum trahi debent.

§. VI. Alia Febris inflammatoriæ facies a veteribus Lyngodes Febris vocatur, ubi interna quædam inflammatio cum multo & anxio singultu conjuncta est, qualis concursus semi convulsivi motus indicat, quod putrida quædam corruptio huic inflammationi propius nunc immineat: in hac itaque necessitate non alia remedia adhibenda sunt, quam quæ internis talibus inflammationibus & conjunctis Febribus conveniunt: seorsim ad singultuosam commotionem conveniunt Emulsiones ex aquis discutientibus & analepticiis, nec non Sem. C. M. & papav. alb. paratæ: proficit etiam extractum Chaccarillæ cum oc. cancr. Citratis & Corall. r. ppt. mixtum: conferunt pulveres nitrosi, mixtura simplex, oleum prædictum Camphoræ cum emulsionibus allegatis mixtum, decocta gelatinosa levissime crocata, modeste acidulata & cum Syrupo Papav. rhæad. conjuncta: habet aliquam utilitatem Spiritus nitri dulcis, modica quantitate oblatus: denique ligaturæ hypochondriorum & modesta rubefacientia aliquid salubritatis promittunt.

§. VII. Denique Phricodes Febris sequitur, quæ cum multo horrore conjuncta est, sed quæ secundum observationem antiquiorum medicorum inflammationem internam, ad suppurationis effectum tendentem involvit: ob id in hac febre continuanda sunt illa, quæ internum discussorium effectum adjuvant, quo præcipue decocta, aliæque liquidæ formulæ spectant; proinde conveniunt Essentia caryophyllatæ, pimp. alb. vincetox. & scordii: conferunt infusa calida e Veronica, chærefol. scord. parata: profunt etiam emulsiva hætenus commendata, nec non absorbentia teneriora & potiones ex aquis resolventibus & analepticiis, cum absorbentibus conjunctis, paratæ: alvus sit aperta, regimen temperatum: diaphoresis legitime continuet; quicquid denique ad securam & moderatam virium roborationem contribuit, illud in hac afflictione etiam ordinandum & conjungendum est.

CAPUT XXV.

DE

FEBRIBUS SYMPTOMATICIS.

§. I.

Symptomaticæ Febres non quidem exacte typicæ sunt, attamen febrilem suum genium facile produnt; unde quoad formalem suam rationem adversi, noxii, aut molesti objecti excussionem prosequuntur: superveniunt itaque hæ Febres præcedentibus fonticis quibusdam afflictionibus, quæ modo corpus, modo animum concernunt, hinc ejusmodi Febres eximios interdum dolores sequuntur, testimonio læsionum, partibus sensibilibus nervoso-tendinosi inflictarum, quales dolores, secundum confusam quorundam assertionem Febrem non efficiunt, licet communiter immoderatæ spasmodicæ commotiones illos dolores sequantur, attamen spasmi non sunt effectus dolorum, neque propterea Febres & Spasmi inter se confundi debent: rectius & Spasmi & Febres doloribus opponuntur, illa enim sunt communia naturæ humanæ arma & methodi, quibuscum molestum objectum a corpore suo removere solet.

§. II. Quare Symptomaticæ tales Febres non pro turbulento, confuso & simpliciter noxio actu declarandæ & tractandæ sunt, quin potius e generica Febrium indole & forma naturæ actum constituunt, mediante quo salutari omnino scopo & respectu & animi & corporis salubritas & integritas urgetur; hinc attente observandum est, quomodo gravior, intricatior & difficilior præcedentis afflictionis conditio ad Febrem talem symptomaticam invitandam contribuat; inde liquet, quomodo ut plurimum hæc Febris prævio morbo accommodata sit, dum ad hujus expugnationem collimat: exinde vicissim patet, quam male subjecto ægrotanti consulatur, si neglecto principali morbo, febris mox obruitur, turbatur & supprimitur; inde enim contingit, ut in genere graves anomalie in œconomiam motuum vitalium incidant & primarius ille morbus deteriore indolem assumat.

§. III. Quo loco adhuc circa Febrium Symptomaticarum Pathologico-Practicam indagationem indicandum est, quod duplex causa magnæ efficaciae ad Febrem talem invitandam annotanda & deinde in curatione rite tractanda sit: primo major Sensibilitas in subjectis, ob quam non modo motus

Rrrrr

febrilis

febrilis præcedentes illos morbos citius sequitur, sed & fortius & immoderatus progreditur: deinde plethora molesta multum valet, quo talis febris accidat, testimonio stagnationum, congestionum, catarrhorum, rheumatismorum, vulnerum &c: ubi contingit, ut semel commota talis Febris, tam plethoræ molestæ, quam præcedenti morbo opponatur; quid quod evenit, ut, quo magis plethora illa commoveatur, eo magis Febris hæc increbescat.

§. IV. Ob id perinde in Febrium Symptomaticarum Cura prudentia & temperantia opus est: nocent enim 1) quælibet impetuosæ evacuationes, 2) ut & ordinariarum evacuationum perturbationes, aut negligentiores promotiones: 3) nec non præmaturi & fortes impulsus diaphoretici 4) cum regimine æstuoso, aut turbulento: 5) obfunt etiam remedia admodum calefacientia, acria, spiritiosa & vias atque humores irritantia & impellentia: 6) efficiunt vicissim communia refrigerantia: 7) aut valde incrassantia: 8) tanto magis vero adstringentia: 9) nocent omnia illa experimenta, quæ motum febrilem confundunt, vel plane supprimunt; 10) unde etiam palliativa & narcotica inimica sunt, quia ad motus febrilis confusionem inducendam contribuunt: 11) nocent volatilia remedia & denique 12) in cura harum Febrium præcedentium morborum exacerbationes valde præjudicant & ad corruptionem tum ipsius morbi, tum conjuncti motus febrilis multum contribuunt.

§. V. In speciali Febrium symptomaticarum cura haud quidem hoc loco præcedentium morborum, qui hisce Febribus primarium objectum subministrant, medendi methodum fusius percurram, sed potius ad ipsam Febrium indolem animum dirigam: præstat itaque 1) successum motus febrilis rite dirigere, ne excedat, neve confuse procedat: 2) confert excretiones febriles adjuvare: de reliquo vero principalis cura esse debet, quo præcedentes morbi debite tractentur, quo magis decrescant, quam increbescant, ita eveniet, ut sub decremento morbi cardinalis, etiam Febris sponte minuatur.

§. VI. Febris symptomatica optime dirigitur, si bonum, moderatum & quietum regimen ordinatur & iungitur, quo motus febriles placide decurrant, neve ullo modo vel impediuntur, vel perturbentur, vel exacerbentur: deinde conducit sufficiens humorum & reliqui corporis dilutio & emollicio, quæ secretiones & abstersiones rite procedant: adjuvant præterea tum feri subtilioris abstersionem, tum acrioris involutionem & temperationem, tum nimii æstus & motus febrilis mitigationem remedia absorbentia, five simplicia, five acidulata, nec non medicamenta nitrata & decocta dilutiora, mucilaginosæ abstergentia, quorum passim hætenus mentio facta fuit: profunt in sensibilibus Julapia, remissius acidulata & quibus floridior est sanguis, illis modicus usus acidulorum remedium æque proficit.

§. VII.

§. VII. Sed subinde etiam convenit excretiones Febribus in genere competentes promovere & hæ non aliæ sunt, quam diaphoreticæ & diureticæ: propterea convenit, quando motus febriles remissiores sunt, offerre temperatum alexipharmacum remedium, conjuncto temperato regimine: profunt etiam decocta mitius calida assumpta, sicut etiam pro diversitate subjectorum diaphoretica fixiora conveniunt: ad diuresin adjuvandam conducunt diluentia & nitrata remedia, nec non interdum conjuncta salina deterfiva: præterea etiam confert, quo alvus aperta sit: minime omnium consultum est, sub intensiori æstu sudorem urgere, quin potius conducit, quo successive moderata diaphoresis procedat.

CAPUT XXVI.

DE

FEBRIBUS PUERPERARUM.

§. I.

Puerperarum morbi, in genere spectati sane non sunt leves: & quo magis dignitate alios morbos Febris antecedit, eo majorem attentionem & circumspectiorem tractationem Puerperarum Febres merentur: quamquam vero Puerperæ variis Febrium Speciebus tum acutis, tum chronicis corripitur deprehendantur, attamen de illis Febribus hoc loco sermo mihi est, quæ tali causæ respondent, qualis præcipue Puerperis propria & genuina & ad quam in subordinanda Therapia animus advertendus est, si cura causæ suæ exacte respondere debet. Tales Febres itaque quæ Puerperis familiares existunt, ita constitutæ sunt, ut, si mitiores adhuc fuerint, ob singularem suam sensibilitatem, facile in periculosum statum convertiqueant; propterea circa illarum tractationem omni continentia & lenitate opus est.

§. II. Proinde Puerperæ ad Febres valde proclives sunt, quo magis in iisdem fonticæ & inusitatæ tales causæ obtingunt, cum quibus Febres congregiuntur & quo magis motus in Puerperis excitati sunt: illæ vero Febres, quæ Puerperis propriæ esse deprehenduntur, sunt magis de profapia continuarum & acutarum, ut puerperæ tam propter puerperium, hujusque connexa communia pathemata, quam propter talem Febrilem invasionem ægrius degant; siquidem in tali statu multiplex ægrotatio concurrit, dum ipsum Puerperium

morbus est; accedit ille morbus, qui deinde Febris objectum constituit, cui denique ipsa Febris conjungitur; ut adeo medicus in tanta morborum complicatione omnino habeat, quo caute atque dextre procedat, quoniam circa quemlibet horum morborum facile impingere potest.

§. III. Febricitant itaque Puerperæ usitatus ob Lochiorum vitia, maxime ob iminutionem & suppressionem, nec non ob secundinarum retentionem, aut imperfectam exclusionem, ob difficilem & violentum partum, nec non ob difficilem lactis secretionem; ubi adhuc monendum, quod interdum internæ uteri inflammationes concurrant, quæ statum ægrotationis eo periculosiorem reddunt: tanto intricatior vero talis Febris esse comparet, quo magis fœminæ plethoricæ, activæ & sensibiles existunt, aut quo magis eadem largioribus purgationibus uterinis advetæ sunt, imo quo magis immoderatiores commotiones sub partu præcesserunt, aut ante partum & sub illo calidiora remedia oblata fuere, nec non quando immoderatiores patheticæ commotiones concurrerunt, sub quibus singulis circumstantiis Febris quædam Puerperas gravius & periculosius detinere solet: de purpura Puerperarum non habeo quo hoc loco specialem mentionem faciam, quoniam illa puerperis propria esse non solet, & non nisi specialissimis circumstantiis nititur; quemadmodum modo in superioribus seorsim de purpura miliari actum fuit: quando vero Puerperis hæc Purpura accidit, tunc eadem jam seminium illud purpuratum continent, quod per partum adeo commovetur & excitatur, quo affectus ille Purpuratus superveniat.

§. IV. Quo magis intricata & delicata est Febris Puerperarum, eo major continentia & prudentia in illius cura adhibenda est: cavendum propterea est 1) ab omni forti commotione & evacuatione. 2) ab ordinariorum evacuationum perturbatione & suppressione: 3) a remediis calefacientibus & concentratis: 4) a regiminibus anxiiis & æstuosis: 5) a refrigerantibus & valde incrassantibus medicaminibus: 6) ab uterinis vulgatis, quæ ut plurimum calidæ qualitatis sunt: 7) a febrifugis & qualibuscunque adstringentibus: 8) a sedativis & narcoticis, imprimis etiam 9) ab interno castorinorum usu: 10) a volatilibus medicamentis: 11) ab impetuosius diaphoresibus & denique 12) a roborantibus concentratis & acris remediis.

§. V. Quando talis Febris propter Lochiorum defectivum successum orta est, tunc non consultum est, per communia impellentia Myrrhata, Crocata & similia remedia restitutionem Lochiorum urgere; quin rectius in hac necessitate maxima lenitate opus erit, ne positive in Lochiorum reditum quisquam irruat: illud quidem interea certum & verum est, quod Febris talis facilius remiserit, quando Lochia legitime revertuntur, sed hoc consilium dictu
faci-

facilius, exercitu difficilius est: præstat propterea in afflictione tempestive libero alvinæ excretionis succellui prospicere, quo nomine & scopo Pilulæ Stahlianæ, aut aliæ temperatæ & correctæ aloeticæ; nec non clysteres emollientes & leniter roborantes conducunt, quibus tantillum nitri addi potest: proinde licet extra nimium sanguinis orgasmum modestum pediluviorum usum in consilium & usum trahere; quo etiam pedum moderatæ frictiones referri possunt.

§. VI. Mox etiam animadversioni nostræ sese subicit illa quæstio Practica, an in tali febre Venæ Sectio necessaria sit, multi eandem approbant, neque ego illam improbo, præcipue, quando scminæ sunt admodum plethorica, quando gravis commotio humorum sub partu succellit, quando scminæ commotionibus plethoræ & largis menstruis purgationibus advetæ sunt, sub hisce circumstantiis venam in pede aperire licet, modo tempestive fiat: expedit vero post præstitam talem Venæ Sectionem servare modestum regimen, temperatæ diaphoresi accommodatum & offerre remedia moderata alexipharmaca, quo sanguis æqualiter per universum corpus distribuatur & cum constanti modesta diaphoresi ventiletur.

§. VII. Quando ejusmodi Venæ Sectio omilla fuit, tunc ad temperandam nimiam commotionem & expansionem sanguinis, tam in Febre Lochiali, quam in Febre Lactea conveniunt pulveres usitati temperantes, absorbentes & nitrati, addito tantillo antimonii diaphor. proinde conferendum est regimen modestum & quietum, ne æstus augeatur: concedi debet potus sufficiens, sed minime admodum frigidus: conferunt decocta liquidiora & domestica, juscula dilutiora, cerevisia bene defæcata cum semine carvi decocta: & quando æstus interdum tepidior evadit, tunc convenit temperata Essentia alexipharmaca, quæ nonnunquam cum essentia quadam carminativa, non nimis æri & calefaciente, commisceri potest; maxime vero turbæ in intestinis evitari debent.

§. VIII. Minime confert in tali Febre excretiones urgere, sed sub placido regimine & tepescente æstu modestam diaphoresin expectare & adjuvare: castorina remedia præsentæ æstu febrili, non sunt utilia, quia orgasmum sanguinis augent: quando spumefactoria talis commotio sanguinis concurret, tunc præter regimen quietum, etiam absorbentia cum acidis saturata conducunt: de reliquo præsentæ interna inflammatione talia auxilia conferenda sunt, quæ sub inflammatoriarum Febrium explicatione commendata sunt.

CAPUT XXVII.

DE FEBRIBUS INFANTUM.

§. I. Quamquam in præcedentibus quarundam Februm mentio facta fuit, quæ infantilem etiam ætatem corripere solent, tamen hoc ordine illarum febrium reminiscor, quæ sine exquisita specie, aut singulari typo infantilem & puerilem ætatem invadunt, quæ propter teneritudinem & sensibilitatem ægrotorum peculiari moderamine indigent; quandoquidem eadem ita facile exacerbari possunt, ut non modo fortius increbescant & contumacius insistant, sed & ominosiores eventum involvant; etenim cum partim subjecta ægrotantia, partim Febris cum eximia sensibilitate prædita sint, hinc eo major circumspeditione opus est, ne aliquid audacter committatur.

§. II. Diversæ sunt causæ, propter quas infantes experiuntur febriles commotiones, ut adeo in harum Februm rationali & securo tractatione therapeutica artifex prudens & peritus illis causis consulere, mederi & satisfacere debeat, quia propter illas præsens Febris invadit & continuat; subinde etiam expedit, easdem causas opportuno tempore & congruo modo aggredi, ne Febris turbetur, siquidem hæc Febris potius lenienda & mitiganda, quam exacerbanda, quo deinde cum majori continentia & moderatione reliquæ morbificæ causæ subjugari & extirpari queant: tanto magis etiam infantes succulentiores & magis proceri sub ejusmodi febrilibus commotionibus modeste tractari debent, quoniam hujus constitutionis infantes, quos *volleibichte Kinder* vocant, periculosioribus accidentibus subjecti sunt.

§. III. Præterea in infantibus Febricitantibus ordinariorum evacuationum ratio habenda est, ne illæ opprimantur: quidquod observare convenit, an sub ejusmodi febrilibus commotionibus spastica vel plane convulsivæ commotiones, ad quas hujus ætatis subjecta, valde propendent, concurrant, quibus etiam prudenti consilio obviam ire debet artifex: non minus differentia inter infantes adhuc lactantes & ablactatos bene annotanda est, quoniam in prioribus adhuc speciales impuritates acæscentes, caseosæ & corrupte biliosæ adsunt, quarum emendationi & evacuationi medicus operam dare debet; non minus indagatio & observatio digna est illa circumstantia, an in infanti-

bus

bus præcesserint retrocessionem iniquationum superficialium ulcerosarum, quarum tempestivæ & modestæ repositioni intra superficiem corporis artifex consulere debet: denique notandum est, quod ut plurimum in febrilibus infantum commotionibus dentitionem comitantibus & spasmodicæ acerbiores commotiones & biliosæ affusiones & profusiones concurrant, quibus concursibus itaque medicus perinde cum congrua medela prospicere debet.

§. IV. In cura harum Februm, quæ infantes corripere solent, omni continentia & lenitate opus est; ob id cavendum est 1) a quacunque cruda, crassa & immodesta evacuatione: 2) ab omnibus remediis calefacientibus acerbis spirituosus: 3) maxime vero a volatilibus, ut & 4) a Myrrhatis, crocatis & balsamicis: 5) a sulphuris simplicioris usu, tam interno, qui sanguinis orgasmos provocat, quam externo, qui transpirationem cohibet: 6) ab indiscreto alcalinorum usu: 7) ab excretionum ordinariorum perturbatione, aut inconvenienti promotione: 8) ab aliorum salinorum remedium indifferenti oblatione. 9) a regimine anxio, æstuoso & immoderato: 10) a famosis illis pulveribus compositis, in pharmacia pro infantibus asservari solitis, ut pulvere Marchionis, Pannonico, specifico cephalico &c: 11) a remedium Essentificatorum liberali & promiscuo usu: 12) a genuina Bezoardicorum oblatione: 13) a remediis & regiminibus positive refrigerantibus: 14) a Cinnabarinorum indiscreto & largo usu: 15) ab omnibus adstringentibus & febrifugis: 16) a narcoticis medicamentis; & denique 17) a nimis prodigo, copioso & variato remedium usu.

§. V. Specialis cura febrilium commotionum, in infantibus occurrentium, ita est adornanda, ut ante omnia artifex de justa alvinæ excretionis libertate sollicitus sit (nisi speciales circumstantiæ svadeant, quo medicus alvum intactam relinquat) præstat itaque alvum cum clysteribus lenientibus aperire; sicut in segnitie alvi suppositoria lenientia & modeste stimulantia conferunt; non minus prunata, passulata, mannata aut rhabarbarina interdum ad alvum abstergendam & evacuandam conveniunt: ab aliis alvum commoventibus & quidem stimulantibus omni studio abstinendum est.

§. VI. Porro ad motum febrilem temperandum optime conveniunt simpliciora & teneriora absorbentia, nulla scrupulosa arte alterata: etenim usta terrea & calcarea, ut C. C. ustum in simpliciore febris statu nocent, quæ in sensibilibus infantibus adstringentem effectum edunt, qui libero & legitimo motum febrilem decursui non parum præjudicat: quando vero ob particulares quosdam respectus in tali febrili casu & affectu moderata adstrictio necessaria est, tunc C. C. ustum & corall. rubr. ppt. cum reliquis absorbentibus misceri possunt; quod si etiam æstus & orgasmus sanguinis in tali febre infantili intensior

tenfior fuerit, tunc exigua grana Corall. rubr. ppt. cum aliis terreis remediis mixta profunt.

§. VII. Neque inutiliter cum ejusmodi pulvillo, non prodiga quantitate offerendo, moderata quantitas antimonii diaphoretici conjungitur, ficut in infantibus non valde pusillis nitrum ad gr. i. cum tali pulvere mixtum & spasmodicas & febriles commotiones demulcere & mitigare adjuvat: proinde etiam infantibus potus sufficiens concedendus est, modo non sit nimius neque crassus, neque valde frigidus: quod si vero adhuc infantes lactentur, tunc nutrices parcius edere, largius vero bibere debent, ut cum lacte dilutiori & temperationi infantes sufficientem humiditatem obtineant.

§. VIII. Quod attinet pulveres illos Bezoardicos pro infantibus & desiderari & asservari solitos, tunc sciendum, quod verus Lapis Bezoar in febribus infantum non modo nullam singularem utilitatem habeat, sed potius ad fortiores & inconvenientiores commotiones sanguinis contribuat: proinde etiam sub quibusvis febrilibus infantum commotionibus Cinnabaris parcius adhibenda & si æstus major fuerit, potius omittenda est: alias si spasmodicæ commotiones concurrant, hæc cinnabaris ad unicum granum absorbentibus pulvillis commixta conducit: Terra sigillata & unicornu fossile, (quæ remedia B. Ludovici in morbis infantum & puerorum commendat) haud tantam promerentur laudem, quia ad suspectas adstrictiones occasionem præbent: quando vero biliosa recrementa in infantum febribus concurrunt, tunc crySTALLUS montana prædictis pulveribus fociari potest.

§. IX. Ad promovendam modestam diaphoresin in febribus infantum, præter antimonii diaph. usum conveniunt aquæ destillatæ diapnoicæ, modo ab empyreumate liberæ sint; alias augent motum febrilem atque æstum: inter has aquas vero Fumariæ aqua eximenda & omittenda est; quæ in omnibus infantum morbis cum febrili calore affligentibus seponenda est, quia turgēfactorias sanguinis commotiones concitat: alias temperatiores tales aquas vel cum cerevisia miscere, vel ita simpliciter cum absorbente remedio conjunctas exhibere convenit: essentia bezoardicæ pusillis infantibus febricitantibus non sunt offerendæ, nisi nutricibus moderata dosis alexipharmacæ essentia oblata, in infantibus aliquam utilitatem promittat: neque etiam Succinata remedia ita simpliciter Febribus Infantum opem afferunt, quod etiam valet de Tincturis alcalinis: quando vero symptomatici calores febriles affectibus catarthalibus, ulcerosis, scabiosis & similibus difficulter & sinistre decurrentibus, in infantibus accidunt, tunc Tinctura antimon. tartarifata cum essentia Succini mixta extra caloris vigorem offerri potest.

§. X. De reliquo in omnibus Infantum febrilibus afflictionibus temperatissimum regimen seligendum est; omnis enim coacta exæstuario valde nocet: alvus sub hisce Febribus nunquam supprimi debet; infantes ad cibum assumendum ne urgeantur, alias cardialgiæ, inquietudines, turbæ primarum regionum, conatus vomendi &c. invitantur: potus concedatur tenuis & sufficiens, haud vero frigidus & avidis haustibus ingestus, alias eadem pathemata superveniunt: quin denique prospiciendum, quo infantes ægrotantes in quiete commoda conserventur: pessimum est experimentum & artificium, quando infantibus inquietis per opiata remedia somnus paratur.

CAPUT XXVIII.

DE

FEBRILIBUS COMMOTIONIBUS.

§. I.

ANtequam totam tractationem de Febribus mittam, ultimo loco adhuc febrilium commotionum mentionem facere lubet, quas peculiari loco propterea allego, quia admodum frequenter in experientia medica obtingunt: quemadmodum vero infantes insultibus & concursibus ejusmodi febrilibus valde & facile obnoxii sunt, ita non raro adultiora subjecta sub variis casibus cum febrilibus talibus commotionibus affliguntur, ut propter has singulari quadam ope indigeant, ne affectus subjecta ægrius detineat, neve ægri interdum in acerbiores gradum delabantur: etenim quamvis motus ejusmodi febriles symptomatice sint & aliam quandam causam concernant, cujus subjugationem & remotionem prosequuntur, tamen præmatura illarum invasio, quæ aliquando nimia sensibilitate aut activitate ægrotantium nititur, variis excessivis & superfluis commotionibus ansam præbet.

§. II. Multum itaque refert in hisce concursibus febrilibus magis motuum, quam materiarum respectum habere, licet illæ causæ materiales & ad corporis œconomiam spectantes propterea minime negligenter tractandæ sint, sicut superius de Febribus symptomatice monui; quoniam vero ejusmodi febriles invasiones non materialibus illis necessitatibus, sed personali activitate nituntur, ita frustra, aut non nisi per ambages artifex operam impendet, quando principali studio contra materiarum vexas pugnare suscipit; neque

tamen a rationali medendi methodo alienum erit, si congruo tempore illæ primæ causæ, quæ febrilem hunc concursum invitant, convenienter tractantur & amoveantur.

§. III. Interea neque consultum neque liberum est has febriles commotiones, quia non exquisitæ typicæ sunt, temere aggredi, aut immoderate profligare, quin rectius convenit illas propterea, quia de prosapia Februm sunt, modeste tractare & potius lenire, quam suppressere; & sicut alias legitima Febris non aliter, nisi cum congrua evacuatione utiliter determinatur, ita commotiones tales febriles vix securius excurrunt, nisi moderata diaphoresis easdem excipiat, quæ tamen minime præmature, aut impatienter urgenda est, ni commotiones illæ exacerbari, aut cum reliquo connexo affectu perturbari debeant.

§. IV. Ne itaque mitiores tales motus febriles in acerbiores gradum & statum convertantur cavendum est 1) a præmaturo usu Bezoardicorum remedium: tanto magis vero 2) a remediis acerbis & valde calefacientibus, concentratis, oleosis & spirituosissimis; 3) a nimis anxio, immoderato & præmaturo sudoris copiosi & diffusi impulsu: 4) ab aliis confusis, crassis & immodestis excretionibus: 5) ab ordinariarum evacuationum perversione aut incongrua promotione: 6) a medicamentis & regiminibus refrigerantibus: 7) ab adstringentibus & 8) communibus febrifugis remediis: 9) præcipue vero ab opiatissimis compositionibus: 10) a conjunctorum morborum exacerbatione, aut negligenti tractatione: 11) ab insufficienti corporis interna humectatione: & 12) a perverso regimine.

§. V. Quod specialem curam febrilium commotionum attinet, tunc neque securiora neque utiliora remedia conveniunt, nisi lenientia, diluentia & temperantia: seorsim vero conferunt tepida dilute mucilaginosæ hordeaceæ cum scorzonera aut e C. C. & passulis paratæ, addito cremore Tartari, aut Nitro, uti in subjectis floridioris sanguinis acidulata modica quantitate commixta conveniunt: proinde concedendus est potus sufficiens & temperatus, modice & successive, quam copiosis haustibus assumptus: maxime conferunt pulveres absorbentes & nitrati sub æstu aliquoties offerendi & si intensior commotio orgastica concurrit, cum coralliis rubr. ppt. miscendi: profunt etiam absorbentia cum acidis maritata, quæ temperante et abstergente qualitate prædita sunt.

§. VI. Ante omnia præstat, quo alvina excretio libere procedat, pro qua adjuvanda rhabarbarina, prunata, passulata, poma & pyra dulcia cocta, nec non salina digestiva & nitrata remedia, ut & sufficienter diluentia conferunt: præterea sub æstu moderatum & quietum regimen convenit, quoni-

am omnis inquietudo & anxia sudoris provocatio motus præsentis febriles magis exacerbat: neque tamen propterea moderata diaphoresis negligenda, quin rectius promovenda erit: præstat sub remissiori calore, aut remissione æstus modeste hanc diaphoresin adjuvare, quo vel regimen quietum, vel decoctum consuetum temperanter calidum, vel pulvis ex ocul. cancr. & antimon. diaph. paratus, vel temperata Tinctura Bezoardica, aut Essentia alexipharmaca, vel in subjectis activioribus & floridioribus & ubi præcedentis affectus conditiones permittunt, Mixtura simplex conveniunt: de reliquo in tali afflictione remedia lenissima optimam efficaciam habent: somnum per artem in tali necessitate provocare, consultum minime est: defectum somni & æstum molestum, animi & corporis quies atque temperantia, nec non abstinencia a speciosis & valde commoventibus remediis optime leniunt: & ita hæ singulæ admonitiones & cautelæ, quarum hætenus mentio facta fuit, in toto Febrium negotio bene annotandæ sunt, quæ propterea curam Febrium securam & e fundamento promittunt.

SECTIO X.

DE

MORBIS ANIMI.

CAPUT I.

DE

MANIA.

§. I.

CONVERTO me nunc ad morbos, qui non in solo corpore subsistunt, sed ipsum animum afficiunt, sive hic ordine prius agrotet & morbum corporis post se trahat, sive corporis præcedentes afflictiones denique animum in consensum trahant: prior status est omnino ominosior & contumacior, siquidem morbi, ex ideali & morali causa originem capeffentes longe pertinaciores existunt, dum causa hæc non modo intimius radicata, sed & ita

comparata est, quo minus facile illa alterari & emendari queat: quodsi vero causa in corpore hæreat, tunc evenit, ut hac tempestive & sufficienter sublata, etiam animus tranquilletur; quamvis negandum non sit, quod si diutius animus in confusione continuaverit, ipse denique in talem aberrationis & perturbationis habitum degeneret, quo minus deinde complacari queat, licet præcedens illa causa, quæ ad corporis æconomiam spectavit, emendata & separata fuerit.

§. II. Experientia itaque docet, quomodo vehemens tale delirium frequentius a causis idealibus, quam materialibus pendeat & quoniam talis rationis perturbatio firmas prius radices sumit & ex diuturnis, operosis & immoderatis speculationibus atque desideriis oritur, donec denique perfecte erumpat, ita facile patet, quid de tali casu sperandum & promittendum sit: interea si indicia quædam futuri hujus delirii apparent, tunc ex officio prudentis artificis est, quo principiis obstet & convenientem Therapiam moralem ordinet, quæ præcipue ad illud objectum directa esse debet, circa cujus tractationem & pensitationem de præsentis patiens versatur; ita aliquando gravius malum præoccupari potest.

§. III. Tanto magis vero artifex simul probe annotare debet consuetudinem ægrotantis indolem & activitatem, maxime quidem an in illo status plethoricus adsit, an frequentibus commotionibus aut actualibus emotionibus sanguinis unquam adfectus fuerit, an in eodem difficulter procedentia molimina hæmorrhagica occurrant, an præcesserint repentinæ Mensium, Hæmorrhoidum, narium Hæmorrhagiarum, Fluoris albi, aut aliarum consuetarum evacuationum suppressiones: in qua diæta patiens antea versatus fuerit & quæ harum circumstantiarum aliæ pervolvendæ sunt: siquidem oblata venena & philtrea, ut plurimum in subjectis plethoricis talem furibundam rationis perturbationem post se relinquunt: ubi præcipue ratio habenda est motuum & fluxuum hæmorrhoidalium immutatorum & perversorum, nec non concurrentis suspectæ spissitudinis sanguinis præter plethoræ præsentiam urgentis, aut conjuncti immutati vitæ generis, quod variis arduis alterationibus ansam præbet.

§. IV. Præstat itaque non modo has, sed & plures alias causas, quotquot sub diversis occasionibus ad Maniam contribuere solent, probe & exacte pervolvere, quo deinde accessus ad illarum tractationem institui queat: proinde etiam confert exploratam talem causam tempestive avertere, ne & animi & corporis morbus confirmetur, ubi tamen artifex ita congrue illam causam aggredi debet, ne vel nimis leniter, vel nimis audacter illam tractet, multo minus ita superficialiter, otiose & inique ipsam commoveat, ut animus ad majores & con-

contumaciores perturbationes occasionem suscipiat : omnium minime vero medicus talem animi morbum nuda palliatione demulcere suscipiat, unde longe graviores confusiones & animo & corpori inducet : neque tamen hanc curam urgeat, si justæ præsumptiones supersunt, quod talis morbus difficulter eradici possit, ibi enim artifex conservabit famam, tempus & impensas & tamen denique posthabita omni sollicita therapia pharmaceutica, vincula & custodia erunt applicanda : maxime proinde annotare convenit, an Mania ex repentina, an ex diuturna, contumaci tamen quadam confusione ortum traxerit, quippe qui utrique casus satis suspecti & a medico probe dijudicandi sunt.

§. V. Ne itaque Maniæ cura difficilis reddatur, aut plane perverse exerceatur & exacerbetur, cavendum est 1) a confusa sanguinis evacuatione aut 2) omissione necessariæ sanguinis ventilationis 3) a confuso, prodigo, inopportuno & indiscreto emeticorum & cathartecorum usu 4) a remediis massam sanguineam valde commoventibus & turgescientibus, acribus, concentratis, spirituosus : 5) a salium volatilium communi usu 6) a positivis medicaminibus & regiminibus sudoriferis, quæ sanguinem valde impellunt & orgasmum illius augent 7) a salivatione 8) ab interno Camphoræ usu 9) a remediis roborantibus & nervinis, quæ suppositis spirituum vitiis vulgo dicantur 10) a martialium communi, aut liberali & indiscreto usu 11) ab antimoniato regulino crudiori & largiori medicamento 12) ab antiscorbuticorum larga oblatione 13) a nimis prodiga, perversa, inconstanti & variata medicamentorum assumptione 14) ab experimentorum vel minus probatorum, vel fortius operantium multiplici & confuso usu 15) ab adstringentium remediorum incauta & multa ingestione 16) ab absorbentium, terreorum, calcareorum abusu 17) a positivis & repente refrigerantibus remediis 18) a frequenti, tanto magis vero promiscuo sedativorum & opiatorum remediorum usu 19) a regiminibus nimis præmature severis, coactis & duris, denique 20) a confuso & præpostero aquarum subterranearum usu.

§. VI. Specialis Maniæ Therapia sequentibus practicis indicationibus est exercenda 1) ut generice corpus ad reliquam curationem præparetur 2) ut causa morbifica tempestive & convenienter subtrahatur 3) ut motus excedentes mitigentur & a capite avertantur 4) ut conveniens regimen ordinetur : Præparatio corporis succedit, quando in subjectis robustis, quæ in voraci & irregulari diæta vixerunt, vomitorium mediocris efficacæ ordinatur : ubi non æque priscorum helleborus albus requiritur, qui inter veteres majoris forte efficacæ fuit, quam quidem in aliis nationibus & inter posteros se comprobavit : neque indiscretim antimoniata crudiora regulina remedia concedenda sunt, nisi subjecta fuerint robustiora : satisfacit vel Tartarus emeticus, vel radix asari : præstat etiam tempestive vomitum cum aliqua modestia provocare, quando ex

philtro oblato mania imminet, quo mature ingestum philtum revomatur: Deinde convenit crassas sordes ex primis viis evacuare, quo conducunt purgantia remedia cum solventibus conjuncta, velut extracta amara, G. Sagapenum, Galban. Bdellium, refin. Jalapp. extract. trochisc. alhand. extract. helleb. nigr. multam utilitatem habent infusa vinosa paranda e radicibus vincetox. caryophyllat. tarax. petasit. gentian. rubr. rub. tinct. Herb. Fumar. C.B. Cent. min. Capill. ven. &c. additis fol. senn. polypod. helleb. nigr. agaric. prodest etiam oxymel. helleborinum cum tantillo squillæ remixtum.

§. VII. Primarium opus in Mania præstandum est, quo causæ ad hunc affectum disponentes tempestive & congrue removeantur: quando itaque Mania a multitudine sanguinis, a suppressis & perturbatis Hæmorrhoidibus, Mensibus & Lochiis pendet, tunc convenit V. Sio in pede sufficiens & larga, post aliquam moram conducunt hirudines ad loca hæmorrhoidalia applicatæ; proficit aliquando venam frontis aperire, aut hirudines ad confinia aurium apponere, ubi subjecta cholericæ temperamenti sunt, ibi arteriotomia non penitus contemnenda est, modo artifices periti eandem exerceant: sed confert cum ejusmodi sanguinis missionibus justum ordinem servare, ne videlicet nimis frequenter eadem celebrentur, neve nimis parvæ & nimis excessivæ sint, sed quo proinde remedia temperantia & derivantia subordinentur: subinde præstat ad Hæmorrhoidum & Mensium promotionem manum applicare; cavendo ne hæc promotio immoderata & inopportuna sit.

§. VIII. Quod si Mania a nimia sanguinis spissitudine ortum traxerit, quod tamen rarius contingere solet, tunc talia adhibenda sunt auxilia, quæ in præcedentibus circa spissitudinis sanguinis & mali hypochondriaci curam explicata et commendata sunt: Si a vermibus dependet, ordinanda sunt medicamenta vermes enecantia et evacuantia: Si a venereo oestro originem duxit, tunc confert diæta parca et parcius nutriens, potus aquæ, medicamenta nitrosa, absorbentia, modeste acidulata, mitius incrassantia et subtractiones objectorum, quæ talem affectum commovere possunt: convenit etiam Tinctura Corallorum, Coralliorum rubr. ppt. usus, Tinctura Martis Tartarificata, Tinctura Martis c. succo pomorum: propterea etiam in tali casu quidam medici Castrationem commendant: ab extra genitalibus moderata discutientia & reprimentia applicari debent.

§. IX. Si a philtro oblato Mania orta est, tunc post præmissam generalem primarum regionum repurgationem, nux vomica ad pauca grana oblata cum regimine modeste diaphoretico conjuncta, proficua deprehensa est; quo etiam electuarium de ovo cum nuce vomica pertinet, subjungendo mi-

tie-

tiora analeptica remedia: quando inflammatio in capite causa maniae est, tunc cura e phrenitidis & inflammationum tractatione haurienda est: quodsi vero causa moralis fuerit, tunc cura per pharmaceutica auxilia votis & promissionibus non respondet: aliquando maniacis acidularum & thermarum usus temperatus admodum conducit: balneorum frigidorum ordinatio vicissim audaculis empiricis relinquenda est, quæ ut plurimum sinistrum suum effectum sive successivum, sive repentinum, obtestatur: quantum enim damni & periculi afferat repentina talis alteratio in subjectis, ubi non modo motus in genere valde excedunt, sed & ubi impetuosa turgescitio sanguinis adest, sciunt illi, quibus rationalis medicina cognita, insuperque curæ cordique est; interea æthiops æthiopem lavat, qui maniacis frigida balnea adhibet: minime enim illa cura Maniae est, quando Melancholia contumax e Mania oritur: Quodsi denique aliæ causæ occurrerint, quæ ad Maniam disponunt, tunc ad illas primario artifex curam suam dirigere debet; difficilis vero est cura Maniae, quæ e læsione gravi capitis ortum traxit.

§. X. Quoniam Mania in excessu motuum consistit, tunc hisce mitigandis artifex sedulam operam adhibere debet, minime tamen convenit hos motus per extrema confilia & remedia coercere, unde neque adstringentia, neque narcotica secure adhiberi possunt: conveniunt potius nitrosa & cinnabarina; sicut spiritus nitri dulcis a quibusdam pro hoc scopo ordinatur: profunt porro remedia acidulata, Mixtura simplex, decocta avenacea, hordeacea acidulata: excludo remedia saturnina, quæ maniacis vulgo commendantur, sed quæ suspecte operantur: pro eodem scopo in quibusdam subjectis conveniunt acidulæ: profunt absorbentia, corallia rubr. ppt. & modica quantitate Tinctura corallorum: huc quadrant prunata & passulata adminicula, poma & pyra cocta, quæ cum aciditate sua temperata orgasmum sanguinis temperant.

§. XI. Præterea conveniunt auxilia, quæ impetuosum decubitum & congestionem sanguinis a capite avocant; talia sunt partim continuata purgantia, maxime vero aloëtica correctæ & helleborina; partim continuatæ & repetitæ applicationes hirudinum ad loca hæmorrhoidalia, partim pediluvia; nec non cucurbitularum cæcarum applicationes ad coxas: nonnunquam profunt rubefacientia remedia, plantis pedum applicanda, aut vesicatoria, vel plane fonticuli in subjectis humidis: in capite vero camphorata ab extra imposita, parcius crocata profunt: huc etiam quadrant epithemata discutientia, modeste reprimentia & leniter sedantia: sunt qui ad hosce motus furibundos compescendos anagalliden purpuream commendant, quæ vel in extracto, rectius tamen in decocto ad ultiores usus adhibenda est.

§. XII. Quod specifica attinet, quæ ad hosce motus compescendos vulgo commendantur, tunc illorum varia quidem allegantur, e quibus plurima vel in experta, vel superstitiosa, vel æquivoce probata sunt: quid enim quæso sanguis asini efficiat? nisi torpidi asinorum genii & spiritus furorem maniaco- rum compescere fingantur: nonnulli ex eodem fundamento laudant sanguinem humanum: quidam remedia ex stanno & saturno commendant, quæ vero minime fida & secunda sunt: alii hypericum, Smaragdum, Camphoram, Anagallidem extollunt: sunt qui herbam Paridem & remedia ex argento parata laudant, quæ plurima tamen nondum in experientia satis probata sunt: & quando aliqui herbas capillares, præcipue adianthum album murarium, nec non rubrum, aut Fumariam, capillum veneris, cuscutam, verbenam, salviam, plantaginem acutam commendant, tunc hæc remedia in decocto adhibenda non nisi in tali statu maniaco conveniunt, quando hypochondriaca quædam afflictio concurrit, ubi cum prædictis speciebus adianthum & anagallis conjungi possunt.

§. XIII. De reliquo Maniaci provido directorio & attenta inspectione indigent, ne violentas sibi aliisque inferant manus: & quamvis aliquando videantur mente saniores esse, tamen in eo nullus securus esse potest, ni confestim & inopinato tales patientes in furorem pristinum delabuntur & perniciem aliquam causentur: etenim plurimi mente capti habent sua intervalla: proinde cum hætenus commendatis medico-pharmaceuticis consiliis & auxiliis conferenda etiam sunt moralia subsidia: non præstat maniacis subito austere, audacter & rigorose resistere, alias in majorem furorem delabuntur: præstat gradatim ad illorum moderationem progredi: vincula tamen non nimis laxa illis applicanda sunt: diæta adhibeatur simplicissima, minime valde nutriens, larga & spirituosissima, sed dilutior & aquosior: vini, spirituosorum & saturate alimentosorum potuum usus ipsis haud confert: neque tamen potus sufficiens subtrahendus est: motus corporis ipsis commendari non debet, quoniam alias in perpetua inquietudine versantur: unde rectius quies & modestia ipsis concilianda: providendum insuper est, ne maniaci nimium vigilent, alias delirium augefcit; attamen per opiata & alia narcotica somnus provocari haud debet.

CAPUT II.

DE MELANCHOLIA.

§. I.

Mltius, aut ad minimum tranquillius delirium est melancholicum, quod tamen interdum etiam satis contumax, refractarium & immorigerum est, quamvis de reliquo in affectis subjectis certi & diversi illius gradus reperiantur: interea quoad usum practicum multum refert ejusdem origines nosse, quæ notitia non modo prognosin certiorat, sed & practicam melancholiæ tractationem valde adjuvat: ita enim evenit, ut ex mere moralibus causis hæc melancholia invitetur, quæ sub continuatione sua deinde varias corporis afflictiones inducit: propterea hoc malum eo contumacius est, quoniam origo in immateriali causa hæret, quæ vix facile emendari potest, tanto magis si cum diuturno, immoderato, subitaneo & pertinaci gradu & affectu illa causa stipata fuit: ut diuturnum anxium desiderium, diuturna sollicitudo & ærumna, immoderata curæ, profundi metus, tacitæ & anxie cupiditates, vehemens terror &c.

§. II. Præterea medicus provide circumspicere debet, an adhuc tales causæ actu adsint & affligant, quæ ad præcedentem rationis perturbationem occasionem præbuerunt: quidquod refert advertere, an profunda, diuturna, contumax & advesfacta imaginatio concurrat, quæ non modo mentem magis inquietam & confusam reddit, sed quæ corpus etiam valde ægrotare facit: unde sæpius ejusmodi subjecta occurrerunt, quæ morbidam corporis afflictionem sibi imaginabantur, qua imaginatione vero emendata, ipse ille morbus iterum evanuit: neque negandum est, quod vis confusæ imaginationis stupendos interdum effectus causetur, quales nonnunquam supranaturalibus potestatibus adscribi solent: in quo negotio tanto magis prudentia opus est, ne artifex vel nimis superstitiosus, vel nimis curiosus, profanus & securus sit.

§. III. Eo magis convenit, quo medicus observet illa pathemata, quæ patiens in corpore suo subit, an videlicet consuetæ evacuationes, præcipue sanguinis, suppressæ sint, an vitæ genus mutatum sit, an multi moerores præcesserint, an patiens in diætâ plena versetur, an alii morbi prægressi sint, an perversæ medendi methodi adhibitæ fuerint, maxime vero adstringentia

remedia; an melancholia ex oblato philtro, an a læsione capitis ortum traxerit, an patiens nimia sedentaria vita utatur, an hæreditaria dispositio concurrat; imprimis etiam annotare convenit, an hypochondriaca afflictio concurret, quæ non raro cum melancholia conjungitur: quid quod inquirendum est an melancholia maniacum delirium antecesserit & an hic affectus certa intervalla fervet, an cum morbo non simplici, sed complicato concurrat, an labes quædam in interno viscere adsit.

§. IV. Imprimis observare decet statum sanguinis, quantus & qualis sit, an moleste superfluous, an simul valde spissus sit: nec non an motus & fluxus hæmorrhoidales unquam in patiente præsto fuerint, quomodo Menses procedant, quomodo puerperia & Lochia successerint, an fluor albus suppressus fuerit, an contumax & diuturna alvi obstructio concurrat, an multæ angustiae adsint, quæ interdum metum polypi cordis incutiunt, an specialissimum illud malum spleneticum complicatum sit, quæ principales diversæ sunt considerationes ad securiorem Melancholiciæ curam pertinentes: insuper notandum est, quomodo talis melancholica mentis perturbatio ægerrime emendari possit, si in habitum quendam degeneravit, etiam si ad causam illam corpoream expugnandam artifex omnem industriam adhibeat, unde in hoc affectu perinde tempestiva medela opus est.

§. V. In cura Melancholiciæ suscipienda plurimæ illæ cautelæ observari debent, quæ in præcedenti affectu commendatæ sunt: abstinendum itaque est 1) a confuso & indiscreto vomitoriorum usu 2) a nimis potentibus purgantibus & frequenti usu aliorum alvum moventium remediorum 3) ab intermissione, aut confusa administratione V. Snis 4) præcipue ab evacuatione sanguinis e superiori corporis regione 5) a negligentiori moliminum hæmorrhoidalium observatione & tractatione 6) ab ordinariarum evacuationum perturbatione, aut sinistra & insufficienti promotione 7) a remediis acerbis, volatilibus, concentratis, spirituosiss & sanguinem valde commoventibus 8) a præmaturo, frequenti & copioso martialium usu: 9) ab experimentis heroicis & potentioris alterationis 10) a copioso absorbentium usu 11) a remediis multum acidis & aliis incrassantibus 12) tanto magis ab adstringentibus medicamentis 13) a narcoticis remediis 14) a nimis frequenti methodorum medendi & medicamentorum mutatione.

§. VI. Cura Melancholiciæ talibus causis, quæ corporis œconomiam concernunt, inhærentis, hisce indicationibus circumscripta est: 1) ut corpus a generalibus impedimentis & impuritatibus repurgetur: 2) ut diversæ morbi causæ tempestive, modeste, attamen efficaciter removeantur 3) ut concurrentes afflictiones & symptomata urgentia complacentur: 4) ut justum regimen
pro

pro animo & corpore præscribatur : quod enim melancholiam illam attinet, quæ ex solo animo ortum traxit, illa ægerrime percurari potest, ni interdum alia adminicula levem mali imminutionem promittant : in qua melancholia eo majori & ardentiori affectu divinum auxilium exorandum est.

§. VII. Progredior potius ad illam Melancholiam, quæ magis medicis directionibus subjacet ; quo cura hujus afflictionis eo melius succedat, necesse erit, quo antea corpus a crassis impuritatibus liberetur : quod itaque vomitoriorum usum attinet, tunc eundem neque absolute approbo, neque indiscretim improbo : in illo tamen casu provocare licet vomitum, quando subjectum est cum necessariis viribus instructum, neque ad vomendum valde indispositum, quando præcessit diæta irregularis, intemperata & immodica, adeoque saburra quædam in ventriculo suspecta juste præsumitur & quæ concurrentes similes adhuc circumstantiæ annotationem merentur : præstat tamen illam cautelam tenere, ne vomitus exciterur, quamdiu materia in ventriculo est cruda & immobilis : præmittenda in hoc casu sunt diluentia, emollientia & incidentia salina aut abstergentia amara : e vomitoriis remediis satisfacit Tartarus emeticus, radix asari & squilla : deinde intestina sunt repurganda ab inhærentibus crassis sordibus, quo imprimis infusa vinosa conducunt : in genere in melancholia ad evacuandam alvum conveniunt Fol. Sennæ, Polypodium, aloes, agaricus, helleborus niger, nec non pilulæ de ammoniaco, de agarico, extr. panchym. Croll &c.

§. VIII. Porro Melancholia secundum causarum diversitatem, diversimode tractanda est ; quando enim plenitudo & spissitudo sanguinis in culpa est, tunc talia auxilia in usum trahenda sunt, quæ in præcedentibus variis occasionibus commendata prostant, imprimis quæ de affectu hypochondriaco, splenetico, scorbutico, de spissitudine sanguinis & passim alibi propo- sita sunt : præcipue conducunt resolventia & abstergentia amara antiscorbutica ut Fumaria, Cochlear. cent min. C. B. absinth. Lappathum acutum, scolopendr. Capill. vener. Cuscut. Marrub. alb. Beccabung. Trifol. fibrin. scord. Veronic. hepat. nob. adianth. alb. & rubr. verben. betonic. salvia, imprimis in formula liquida offerenda : prosunt etiam salina deterfiva, facile solubilia, sal anglic. sal mirabile, Tartarus tartarifatus, terra foliat. Tartar. quin congruo etiam tempore ipsæ acidulæ : proinde apprime melancholicis confert repetita Venæ Sectio in pede administranda, aut hirudinum iterata applicatio ad loca hæmorrhoidalia.

§. IX. Multum melancholicis confert sufficiens & conveniens potus, videlicet non valde alimentosus, neque valde spissus aut spirituosus : motus corporis & labores sunt eximium melancholicorum adminiculum, mo-

do sub iusto moderamine & sine orgastica sanguinis commotione procedant; omnis enim exæstuatio corporis eximie melancholicis est infensa: præterea conveniunt in hoc affectu arum, squilla, vincetoxicum, armoracia, nasturtium, raphanus, synapi, zingiber, cepæ, allium, porrum, quæ omnia resolvente sua efficacia utilia sunt: haud vero conveniunt remedia, quæ serosas excretiones nimium urgent; unde Tincturæ antimoniatæ, quia admodum diurefin excitant, cum singulari modestia adhibendæ sunt, ne sanguini melancholicorum, qui alias valde in spissitudinem proclivis est, fluidum serum nimium subtrahatur: porro in melancholicis absorbentia quidem, sed parcius usurpata & præcipue cum acidis saturata conducunt.

§. X. Prospiciendum insuper est, ne in aliquo visce e nobiliori infarctus suspectus occupet, in quo casu illa adhibenda erunt, quæ in mali splenetici & scirrhi Lienis explicatione prostant: omnium maxime confert in hoc affectu primas regiones ab omni suspecta constrictione præservare: conveniunt etiam pro sufficienti humectatione corporis decocta & infusa calida, juscula gelatinosa liquidiora: subinde experientiæ commendandum est illud decoctum anagallidis puniceæ, cujus a plurimis practicis mentio injicitur: neque vini potus moderatus melancholicis penitus subtrahendus est; neque usum balneorum, modeste calidorum, improbo, modo illa cum continentia adhibeantur: cavere vero omni modo convenit a balneis frigidis: insuper omni studio allaborandum est, quo animus quovis modo tranquilletur, ne illius continuans confusio corporis ægritudinem augeat: præstant hoc nomine varia moralia adminicula: abstinendum tamen est ab opiatis artificiis.

§. XI. Seqvuntur principaliora symptomata, quæ melancholiam ut plurimum comitari solunt, quorum mitigatio in hoc affectu utilis & necessaria existit: affligunt itaque capitis gravitates, temulentia, vertigines & interdum obtusi dolores, quibus mitigandis conducunt, pediluvia, laxantia selecta & correctæ helleborina & aloetica, ut & nitrata atque cinnabarina remedia: extrinsecus convenit modestus camphoratorum usus, nec non applicatio epithematum mitius solventium & reprimentium: alvi adstrictio nunquam toleranda, sed lenientibus & laxantibus emendanda est: flatulentiaurgens cum clysteribus emollientibus & roborantibus, nec non cum subjunctis modeste carminativis remediis tractari debet: phlogoses frequentes mitigandæ sunt cum remediis nitratis, absorbentibus cum acidis saturatis & coralliatis remediis, nec non cum sero lactis: angustia præcordiales leniri possunt cum clysteribus, suppositoriis, pediluviiis, remediis nitratis & cortice chaccarillæ: interdum etiam pro partibus roborandis conferunt tonica & selecta martialia remedia, nec non mixtura roborans nobis usitata: ad nimiam inquietudinem

convenit partim moralis temperatio, partim usus pediluviorum, balneorum & frictionum modestarum, additis pulveribus nitroso-cinnabarinis & conjuncto interdum modico lactis dilutioris potu.

§. XII. Denique pro melancholicis justum regimen ordinandum est: non parum vero in cura melancholicorum valent interdum licitæ deceptiones & stratagemata ad nimis contumacem imaginationem fallendam & leniendam utilia: proinde diæta modica, temperata & diluta prodest: juvat motus corporis & peregrinatio: confert potus sufficiens: animus quovis modo conservetur in requie: minime tamen cum audacia, rigore & austeritate coerceatur: concedatur quælibet modesta, temperata & licita animi delectatio: juvant jucundæ conversationes: maxime nocent multæ vexæ melancholicis inductæ: evitanda est frequens solitudo: præoccupandi sunt animi molesti affectus & quicunque alii excessus: modicus & opportunus vini usus non nocet: ordinariæ excretiones in justo atque libero successu conserventur: moderatus calor præferatur: frigus vitetur: omnia denique experimenta, in extremos gradus degenerantia, sollicitè arceantur: quæcunque denique consilia in mali hypochondriaci explicatione suppeditata sunt, illa ad hunc affectum secure conferri possunt.

CAPUT III.

DE

HYDROPHOBIA ET LYCAN- THROPIA.

§. I.

Specialissimæ hæ sunt & animi & corporis turbæ atque afflictiones, a specifico illo tam canis, quam lupi rabidi sic dicto contagio provenientes & cum insolita, anxia vero & contumaci rabie, sive mentis perturbatione sese prodentes: neque quidem tantum animus agrotat, sed communicatum contagium partim illum locum in quem immediate insinuaturn est, detinet, partim per totum massæ sanguineæ latifundium, ut subtile & potens fermentum sese dispergit & propagat, partim per universum reliquum solidum corpus disseminatur, ut præceps putrefactoria corruptio, non modo inflicto vulnere, sed & massæ sanguineæ & reliquo corpori immineat; sub quo insolito &

extreme periculoso statu, aliter fieri non potest, quin non modo ratio graviter turbetur, sed & reliquus vitalium functionum processus perquam corrupte, confuse, anxie & tergiversanter continuet; ut propter multiplicem talem afflictionem omni studio artifex diversis respectibus & damnis consulere & subvenire debeat.

§. II. Multum proinde refert, quo in talibus casibus medicus consideret, quanta sensibilitate præditus sit patients, siquidem major animi activitas & sensibilitas majores turbas animi æque ac corporis involvit; deinde dispiciendum etiam est, an patients plethoricus sit, an ad actuales Hæmorrhagias adævetus, an intensioribus & frequentioribus suæ Plethoræ commotionibus obnoxius sit: an dyscrasia quadam sanguinis laboret, an insufficienti & perturbato antehac ordinariarum excretionum successu laboraverit, qua diæta usus fuerit, quam diu communicatum contagium in ipsius corpore delituerit: ubi sane non infima afflictio artificis est, quod patientibus imprimis hydrophobicis ægerrime medicamenta offerri queant, dum sicciora cum maxima impatentia & incontinentia exspuunt: liquidiorum usu vero facile spastico-convulsivis commotionibus affligantur: ut plurimum contingit, ut si vel paululum hi affectus increbuerunt, spes impetrandæ restitutionis penitus vacillet, quare tempestiva medela ordinanda erit, priusquam perfectum delirium consequatur.

§. III. Quo magis periculosi hi sunt affectus, eo major industria, circumspectio & dexteritas in illorum cura adhibenda est, ne quicquam committatur, quod perniciosum effectum & eventum adjuvare & accelerare potest: cavendum itaque est in cura horum affectuum 1) ab indiscreto & inopportuno vomitoriorum usu: 2) a nimis potentibus & frequentibus purgantibus: 3) ab impetuosius & copiosis sudationibus: 4) ab ordinariarum excretionum perturbatione aut suppressione: 5) a negligentiori status plethorici æstimatione & tractatione: 6) a remediis acris, sulphuratis, concentratis & sanguinem impetuosius turgescientibus: 7) a volatiliū remedium curatorio usu: 8) a remediis narcoticis, 9) ab adstringentibus internis & humores nimium incrasstantibus: 10) a præpostera specificorum ordinatione: 11) a vulgato usu theriacalium medicamentorum: 12) a communi usu vulgatorum refrigerantium: 13) a nimis confusa & multiplicata remedium ordinatione: 14) a virium nunc eximie languentium majori oppressione, aut confusa resuscitatione.

§. IV. Scorsim in horum affectuum cura sequentia consilia & auxilia conveniunt: ut mox post inflictum vulnus contagium communicatum educatur e loco affecto, aut in illo extingvatur: scarificandus itaque est locus vulneratus in ambitu suo & applicandæ sunt cucurbitulæ, quæ potentius sanguinem

nem extrahere debent: interdum conducit, quo inflictum vulnus amplifice-
 tur, ut ex eodem contagium infinuatum melius educi queat: proinde ad infrin-
 gendum illud confert actuale cauterium vulneri inflicto applicandum; provi-
 dendo, quod illud sufficienter profundum sit: præterea ad exstinguendam ma-
 lignitatem contagii confert, quo vulnus abstergetur cum decocto gentian. rubr.
 aristoloch. rot. pimp. alb. vincetox. herb. absinth. fumar. rut. scord. salv. cum
 vino parato: uti nonnulli pro eodem scopo laudant decoctum pulveris Pal-
 marii: eximiam etiam utilitatem pro usu externo habet myrrha: circa ambi-
 tum vulneris applicentur cataplasmata e speciebus resolventibus, discutientibus,
 nervinis & adstringentibus composita: sed præstat, quo talia adminicula mox
 in primis initiis adhibeantur: neque inutilis est tempestitiva membri affecti de-
 mersio in aquam salitam, quæ submersio etiam repeti potest: specificè conve-
 nit, quo mox post perpeßum morsum ad vulnus inflictum pili de rabido illo
 animali applicentur.

§. V. Præterea corpus ad reliquam efficacem curam præparandum
 est: si præsumitur e diæta inordinata prægressa multa impuritas in ventriculo,
 tunc in subjectis aptis & robustis tempestitivus vomitus non nocet; neque et-
 iam permittendum est, quo alvus occludatur, unde vel clysteres emollientes,
 roborantes & modeste stimulant, vel extr. panchym. Croll. cum extr. hel-
 leb. nigr. vel pilulæ de agarico conveniunt: in subjectis plethoricis tempesti-
 va Venæ Sectio in pede instituta admodum proficit & varia gravia symptoma-
 ta præoccupat: deinde conducunt consveta remedia alexipharmaca, inter
 quæ pimpinella alba & scordium eminet, sicuti non æque frustra ab aliis radix
 vincetoxici & gentian. rubr. commendatur: profunt etiam emulsiva ex aquis
 diaphnoicis & analepticis parata, quibus utiliter Sem. Card. Mar. conjungitur,
 quod propterea a variis authoribus in talibus casibus cum semine C.B. & Car-
 dui fullonum eximie laudatur: conferunt etiam absorbentia cum acidis im-
 prægnata; nec non mixtura simplex: neque inutiliter nitrata remedia adhi-
 bentur.

§. VI. Proinde diversa alia adminicula in hisce casibus proficua &
 probata prostant, ex quibus aliqua allegasse suffecerit: specificè laudantur ad
 morsum canis aut lupi rabidi, Hepar, cor, vel cerebrum, rectius Hepar de tali
 animali asservatum, licet æque non de illo sit, quod vulnus inflixit: quidam
 ad Galeni & Dioscoridis commendationem laudant caneros fluviatiles sive
 combustos & cum radice gent. rubr. miscendos, sive in spiritum conversos:
 Bartholinus extollit suum evporiston, ad imitationem pulveris Palmarii para-
 tum: in variis casibus profuit limatura orichalci: Celsi experimentum est, quo
 hydrophobus repente & inopinato in piscinam projiciatur, quod an adeo secu-
 rum

tam sit, cum repentinus talis terror extremarum alterationum causa esse possit, alii judicent: Weikardus commendat Scarabæos vulgares Majales abscissis eorum capitibus in melle despumato suffocatos, iterumque no. iv. expressos & cum aqua anagallidis & verbenæ assumendos: neque amygdalarum amararum usus internus omnem spem destituit: sicut in subjectis robustis usus Ele-ctuarii de ovo cum nucæ vomica proficit: quid secundum eundem authorem usu externo cepæ, allium & ruta ad contagium infringendum valeant, experientia consulenda erit.

CAPUT IV.

DE

EROTOMANIA ET FURORE UTERINO.

§. I.

Singularem Maniæ Speciem præsentia deliria constituunt, quæ cum affectu libidinis & lasciviæ decurrunt, adeoque ut plurimum e tali immoderato desiderio & incontinenti impetuoso & inquieto æstro ortum trahunt, sicut in tale delirium illi homines facilius delabuntur, qui diu noctuque circa ejusmodi ideas occupantur & ob difficultates in hoc desiderio occurrentes, non modo valde anguntur, sed eo immoderatus ad objectum suum præfixum rapiuntur, insuper vero non modo in animo magis magisque confunduntur, sed & subinde varias corporis afflictiones subeunt: eo citius hæc deliria provocantur, eoque acerbius illa progrediuntur, quo magis alias subjecta talia in animo præcipitia, immoderata, sensibilia & contumacia sunt & quo magis occasio præscinditur, qua ad scopum suum illa pertingere queunt: hinc taciti & profundi amores hæc deliria generant, quæ notitia multum contri-
buit ad curam, præcipue moralem, in talibus casibus inveniendam & dextre etiam administrandam.

§. II. Neque tantum satisfacit hos affectus quoad Speciem suam nosse, sed præstat etiam subinde observare, an in subjectis afflictis adsit eximius gradus plethoræ & quidem variis molestis commotionibus expositæ, an diæta ægrotorum sit plena, delicata & lauta: an in sæminis mensium turbæ & ataxiæ concurrant, an aliæ Hæmorrhagiarum Species præcesserint: ubi non sufficit

quan-

quando menses continuant, cum aliquando satis copiosi & impetuoſi ſint, ſed convenit quo juſtum ordinem ſervent; proinde circumſpiciendum eſt, an in ejusmodi ſubjectis ſperma aut liquor genitalis abunde ſecernatur & nonnunquam nocturnæ pollutiones concurrant; an dyscraſia humorum coincadat & humor ſpermaticus propterea valde ſeroſus & acris ſit, an fluor albus concurrat, vel præcurreſcit & nunc ſuppreſſus ſit, an tale delirium ex oblato philtro ortum traxerit: an inſecundum matrimonium in culpa ſit & quæ harum ſpecialiſſimarum cauſarum forte plures aliæ contingunt, quæ probe annotari debent, quia ad diverſas utiles indicationes ſpeciales practicas in diverſis ſubjectis rite exercendas occaſionem ſubminiſtrant.

§. III. Cura præſentis affectus, qui gradu tantum differt, omnino cum ſingulari moderamine eſt instituenda, ne ſenſibile hoc delirium facile offenda-
tur: cavendum vero præcipue eſt: 1) ab indifferenti & inopportuno uſu po-
tentius evacuantium remediorum 2) a confuſa aut negligenter tractata ſangu-
nis ventilatione: 3) ab ordinariarum evacuationum perturbatione & ſuppres-
ſione 4) a remediis ſanguinem turgelacientibus & impellentibus 5) præcipue
a volatiliuſum uſu curatorio 6) a confuſis experimentis & tentaminibus practicis:
7) ab adſtringentibus medicamentis 8) ab increſſantium remediorum liberaliori
uſu 9) a vulgari refrigerantium uſu 10) a narcoticorum communi ordinatione
11) a communi Camphoræ interno uſu 12) a vulgato martialium uſu 13) a regi-
mine nimis ſtrigoroſo, ſtricto, aſtuto, quod tanto magis deſiderium furioſorum
exacerbat 14) a ſaturninorum remediorum interno uſu 15) a topicis refrigeran-
tibus, maxime vero Balneis.

§. IV. Methodus hiſce affectibus medendi ita instituenda & exer-
cenda eſt, ut generice corpus ab urgentibus impuritatibus repurgetur: quod u-
ſum vomitoriorum attinet, tunc ille hiſce circumſtantiis nititur, quas paſſim ha-
ctenus recensui: maxime vero menſium ratio habenda eſt, ne illi imminuti
ſint, neve molimina ad vomitum cruentum pertinentia concurrant: paulo
magis conveniunt remedia, quæ deorſum alvum ducunt & corpus repurgant,
unde vel tempeſtivum acidularum uſum, vel infuſa vinola helleborina, poly-
podiatra, ſennata, cum agarico &c. commendo, quibus apta remedia reſolven-
tia & abſtergentia jungenda ſunt: huc etiam faciunt pilul. de ammoniaco, de
agarico, de Succin. Craton. Extract. panchym. Croll. cum mercur. dulc. pil.
aloerica & helleborina, Sal anglicanum, Magnesia alba, qualia remedia pro
diverſitate concurrentis dyscraſiæ humorum vario modo ordinari poſſunt;
tanto magis vero talia mitiora evacuantia proſunt, quo magis opportuno tem-
pore repetuntur.

§. V. Præterea sanguinis habenda est ratio, qui, quando abundat, omnino congrua ventilatione indiget, ob id præstat sufficientem V. Snem in pede administrare: quando vero mensium fluxus excedere & immodice succedere videtur, tunc moderata V. Sio in brachio instituenda est: in subjectis luxuriosis & libidinosis repetita V. Sio ordinari potest: minime tamen proficit excessivas sanguinis subtractiones admittere, quæ nimium alterant & speratum effectum supprimunt; porro conducunt auxilia nimium sanguinis orgasmum temperantia: decocta hordeacea, avenacea, passulata, infusum herbæ Thee, Serum Lactis, pulveres nitrati, absorbentes, coralliatum & cinnabarini: decoctum Cichor. c. Passul. maj. & min. & acetos. Citr. Mixtur. Simpl. oc. cancr. c. Succ. Citr. Tinctura Corallorum (quæ interdum & per intervalla in modica quantitate exhibenda est:) non minus pro ulteriori motuum mitigatione conducunt, Papaveracea, velut Sem. Papav. errat & syrup. Papav. diacod. montan. MPil. deCynogl. extract. Chaccarill.

§. VI. Ita porro ad motuum impetuosorum mitigationem quadrant Species de Hyacinth. neque male aliquando Ess. Millefol. cum Ess. Cort. Chaccarill. exhiberi potest: subinde artifex advertere debet, an aliqualis humorum dyscrasia adsit, quæ successive emendanda est, quo præprimis infusa vinosa laxantia & resolventia, nec non decocta conveniunt, quibus decoctis utiliter adduntur rad. cichor. scorzon. chin. apii, bardan. tarax. lign. Sassafr. fl. papav. rhæad. &c. conferunt moderatæ diaphoreses: nec non aliquam utilitatem affert usus balneorum tam domesticorum modeste calidorum, quam naturalium sive temperatarum: ad regionem lumborum unguentum comitissæ & Empl. Saponat. Barbet. cum moderamine applicatum, proficit: interne etiam spiritus nitri dulcis parcius adhibitus paululum convenit: de reliquo ad regionem petinis applicata cataplasmata e speciebus resolventibus, discutientibus, modeste reprimentibus cum camphora parata conducunt.

§. VII. Cum hisce remediis conferenda est, diæta simplex, parum alimentosa, neque aromatica, neque vinosa: evitanda sunt lacticia: confert vero motus corporis: initia hujus delirii matrimonium infringit atque curat; præoccupanda sunt quælibet libidinosa consortia & colloquia: honesta conversatio & collocutio amica, modesta & accepta omnino proficit: omnes luxuriosæ occasiones evitentur, præstat animum ad alias honestas delectationes ducere; præterea etiam artifex prospiciat, quo menses rite procedant: interdum conducunt pediluvia & rubefacientia remedia: Camphora neque interne neque externe specificam virtutem adversus hoc delirium habet, licet vulgo pro tali remedio declaretur: neque reliqua refrigerantia remedia, aut vitex, salix, Sem. cannabis & agni casti &c. encomiis suis in hisce affectibus respondent.

CAPUT V.

DE

MOROSI.

§. I.

Lenis quidem, sed valde contumax animæ imbecillitas præsens affectus est, qui in stupida & obliviosa constitutione intellectus consistit & ut plurimum incurabilis est, ni mox in primis initiis eidem subveniatur: tanto magis vero hic affectus omnem emendationem respuit, si ex hæreditario vitio ortum trahit; quidquod tunc etiam raro, aut difficulter correctionem assumit, quando e repentina animæ confusione, aut e prægresso periculoso morbo maligno originem traxit: uti exempla constant, quomodo hic affectus post superatam pestem, post perpeffas variolas, ortus sit; alias interdum deprehensus fuit, quomodo gravem contusionem capitis, repentinum & extremum terrorem, superatum philtum & venenum, prægressas frequentes & excessivas inebriationes &c. secutus sit.

§. II. Quamvis quidem in genere causæ, quæ ad hunc affectum disponunt, satis graves sint, tamen respectu ordinandi idonei consilii & auxilii bene dijudicare convenit, quamdiu talis affectus duraverit, an subjectum afflictum antea mollioris & sensibilibioris, aut durioris & stupidioris animi fuerit: an solennes & salutare evacuationes præcesserint, an penitus a suppressa Hæmorrhagia natus sit: an status plethoricus concurrat, an ex justis rationibus vitium & labes cerebri præsumi queat, an alia corporis pathemata concurrant, an in affecto patiente multæ & diversæ medicationes adhibitæ fuerint, an sub tali affectu plures continuantes animi turbæ accesserint; nam quo magis ejusmodi homines diversis ludibriis atque vexis subjiçiantur, eo magis hoc malum augetur & confirmatur.

§. III. Dum itaque hic affectus adeo refractarius est, propterea in illius cura abstinendum est 1) a nimia cunctatione & retardatione necessarii auxilii 2) ab impetuosa totius œconomix vitalis aggressionem & tractationem 3) ab immoderatis & crassis evacuationibus 4) a negligentiori status plethorici & negotii hæmorrhagici conciliatione, dijudicatione & tractatione 5) ab ordinariorum evacuationum perturbatione & confusa promotione 6) a remediis massam sanguineam valde impellentibus 7) ab indiscreto & inopportuno cephalicorum

& nervinorum usu : 8) a quibusvis medicamentis narcoticis & qualitercunque sensus & motus supprimentibus 9) ab adstringentium remediorum usu 10) a stupida illa & magis empirica ordinatione remediorum spiritus reparantium & excitantium 12) ab omnibus medicamentis, quæ multam averfionem caufantur : 13) a medicamentis heroicis & nimium commoventibus & alterantibus : & denique 14) ab inconstanti & confusa medendi methodo.

§. IV. Singularis & specialis hujus affectus cura ita administranda est, quo primum generales offensiones removeantur ; id contingit quando primæ regiones repurgantur per aloetica & helleborina correctæ, nec non per agaricum, polypodium &c. huc conveniunt vina medicata e speciebus abstergentibus, solventibus, modeste diureticis laxantibus & convenienter roborantibus parata; deinde ratio habenda est abundantia sanguinis molestæ, quæ imminui debet per opportunam V. Snem in pede administrandam; in hæmorrhoidariis subjectis conducunt subjungendæ applicationes hirudinum ad loca hæmorrhoidalia : nonnunquam pediluvia quadrant & ad æqualem sanguinis distributionem & commotionem balnea modeste calida & nervina ordinari possunt.

§. V. Præterea conducunt interna resolventia & roborantia, ut Essentia caryophyll. angel. levistic. pimp. alb. L. Sassafr. vincetox. imperat., ut & mixturæ ex aquis discutientibus & analepticis conjunctis spec. de hyac. huc confert Liqv. C. C. Succin. Spir. C. C. Spir. Sal. Ammon. Succin. Ess. Succin. Spirit. Lil. convall. rorismar. rosar. sambuc. aliaque interna discutientia & nervina, quo congruum aromaticorum & vinosorum usum refero: ita trageæ roborantes profunt; hujus indolis est pulvis ille famosus Trithemianus; licet de ejusmodi remediis non adeo certus, indubius, perpetuus, aut plane specificus usus expectari aut promitti queat: perlæ, in quocunque etiam pretio alias fuerint, in hoc casu notatu dignum nihil efficiunt.

§. VI. Porro ita affectos homines cum maxima lenitate & patientia tractare convenit, providendo, quo ipsorum animus ad rerum jucundarum animadversionem ducatur & qualicunque honesto modo excitetur, ubi vero ejusmodi causæ præcesserunt, quæ labem in cerebro præsumere faciunt, ibi tantum prospiciendum est, ne in œconomia vitali aliqua confusio suboriat, propterea medicus ordinariarum evacuationum legitimo successui invigilare debet: neque etiam alienum fuerit, si ejusmodi patientes successive, velut tenelluli infantes, in rationis usu exerceantur: cavendo ne austere & rigorose tractentur, neve res difficiles ipsis proponantur: quidquod peregrinationes in hoc casu conducunt.

§. VII. Frequens odor salium volatilium nocet, moderatus vero proficit: castorinorum odor nihil utilitatis affert: profunt cucuphæ e speciebus

bus nervinis paratæ: ubi frequens decubitus catarrhalis caput affligit, ibi laxantia & fonticulorum usus prodest; neque penitus vesicatoriorum usus rejiciendus est: minime porro convenit ita affectos in aliqua re cogere & cum violentia urgere: proinde animi pathemata sedulo evitanda & præscindenda sunt: denique diæta congrua & roborans ordinanda est, uti vini internus & externus usus utilitate sua haud destitutus est.

CAPUT VI.

DE

NOCTAMBULATIONE.

§. I.

Rarior hic affectus ut plurimum ad medicos deferitur, quo illius causæ magis inclarescant & congrua therapia, causis respondens eidem adhiberi queat: quanquam vero hic affectus præcipue sese cum inquietâ, confusa & operosa phantasia prodat, quæ per modum insomnii speciales & miras commotiones corporis involvit, attamen successive eminentiores corporis afflictiones in eodem affectu illucescunt, quæ licet per initia mitiores & leniores esse videantur, tamen satis tenaces, radicatae & intricatae sunt, donec in graviores & evidentiores gradus increbescant; ubi apprime notandum est, quod morbosæ illæ corporis dispositiones, in noctambulis occurrentes, admodum intricatae sint, quæ propterea subtili & tacita tali ratione ad rationis perturbationem contribuunt.

§. II. Primario vero studio in hoc affectu observandum est, quomodo suspecti viscerum infarctus & vulgo sic dictæ obstructions, nec non ominosa crassities sanguinis & concurrens illius abundantia, eundem invitare soleant, sicut vulgo practici attestantur, quod somnambuli hypochondriaci existant & in melancholica pathemata proni sint; licet præter has causas multum ad hunc affectum contribuat animus ordinarie turbulentus, inquietus, confusus, sollicitus, speculabundus & diffusus: & sicut spissitudo sanguinis cum conjuncto impedito sanguinis progressu ad invitandum hunc animi morbum multum confert, ita vicissim hic affectus ad confirmandum augendum & conservandum morbum corporis non parum contribuit: & quod denique implicatos illos viscerum infarctus attinet, tunc e communi experientia constat

Uuuuu 3

stat

stat, quomodo oppletionēs in splene ad rationis & imprimis etiam phantasiæ turbas eximium conferant: neque male hic affectus melancholia dormientium appellari potest.

§. III. Quo magis insolitus, implicatus & delicatus est hic morbus, eo majori cautela in illius cura opus est; præcipue abstinendum est 1) a violentis evacuationibus: 2) a medicamentis vulgo dictis calefacientibus: 3) a remediis spirituum commotioni dicatis: 4) a volatilibus remediis usu curatorio offerri vulgo solitis: 5) a medicamentis narcoticis: 6) ab ordinariarum evacuationum negligentiori promotione: 7) a status plethorici negligenti conciliatione, dijudicatione & tractatione: 8) ab adstringentium remediorum usu: 9) a copioso terreorum & incrassantium usu: 10) a martialium communium medicamentorum vulgato usu: 11) a nimis confuso & copioso diversorum remediorum & experimentorum usu: & 12) a regimine incongruo.

§. IV. Quod specialem somnambulorum curam attinet, tunc in iisdem generales quædam molestiæ removendæ sunt, quo primarum regionum absterfiones & evacuationes pertinent; in hoc opere talia evacuantia conveniunt, quæ sub mali hypochondriaci explicatione prostant: deinde sanguinis depletio per Venæ Sectionem in pede administrandam conducit; cum hisce adminiculis conferenda sunt pediluvia, balnea temperata, decocta sanguinem diluentia & sufficientes corporis labores & exercitationes: quo magis enim cum fesso & defatigato corpore ita affecti homines somnum petunt, eo magis sub somno quieta est anima: quodsi etiam in quibusdam subjectis vermes præsto fuerint, tunc ad illorum expulsionem tempestiva & temperata opera adhibenda est.

§. V. Præterea confert animum ad res serias applicare & ab otiosis speculationibus avertere: evitandum est vitæ genus luxuriosum: profunt remedia sanguinis fluiditatem & justum progressum adjuvantia: conferunt etiam antispasmodica nitroso-cinnabarina & quæcunque alibi ad spissitudinem & plenitudinem sanguinis corrigendam commendata sunt: proinde etiam circumspiciendum est, an aliquales infarctus hypochondriorum adsint, quorum reformationi opera adhibenda est: profunt itidem repetitæ modeste laxationes per correctæ aloetica remedia instituendæ: juvant peregrinationes, equitationes, aliæque modestæ & honestæ corporis exercitationes, quid quod in subjectis aptis acidularum & thermarum usus aliquam utilitatem affert.

§. VI. Hisce auxiliis interdum subjungere licet mixturam e Spin. C. C. Tinctur. antim. tartaris. & Ess. Succini paratam, nec non in subjectis temperatioribus & humidioribus conducit Liquor C. C. succinatus: conferunt etiam cucuphæ, e speciebus solventibus & nervinis paratæ, quibus tantillum croci, camphoræ & castorei admisceri debet; interdum confert mix-

tura

tura ex Ess. succin. pimp. alb. & chaccarill. parata, quæ proxime antequam subjectum ad somnum se componit, assumenda: ante omnia præstat ejusmodi subjectis etiam noctu invigilare, ne sub somno surgant, sed quo in quiete permaneant: sub ipsa somnambulatione non confert repente & immodeste subjecta excitare, sed sub modesta manuactione iterum ad lectum ducere, aut sub temperata cæsiōe cum virgulis eadem denuo intra lectum comitari: sunt qui ante lectum capacious vas cum aqua frigida repletum, ponunt, intra quod si somnambuli surgentes descendunt, excitantur & in aliquem terrorem conjiciuntur, ut impofterum nocturnis temporibus surgere desinant: de reliquo concilianda est talis diætā & rerum non naturalium usus, qualis superius de hypochondriacis, spleneticis & melancholicis commendatus fuit.

CAPUT VII.

DE

NOSTALGIA.

§. I.

Quemadmodum diversi animi morbi cum variis patheticis commotionibus sese produnt, ut cum ira, timore, gaudio, mœrore, aversione, desiderio, libidine &c: ita subinde variæ afflictiones œconomiae corporis accidunt, quibus conveniens medela inveniēda & adhibenda est: singulare specimen hujusmodi morbi est præsens Nostalgia, sive anxium & immoderatum desiderium petendi aut visendi patriam, patriosque amicos & agnatos: ast quamvis in hoc desiderio non æque perfectum delirium adsit, animus tamen omnino laborat, dum valde afflictus & inquietus est, unde diu nec tunc cum aliquali impatientia in aliud objectum ruit, proinde præsentēs circumstantias & conditiones, aut præsens vitæ genus valde averfatur & de prægressa vivendi ratione denuo impetranda admodum sollicitus existit: quo diutius & incontinentius itaque hoc desiderium durat, imo quo minus spes affulget, quo desiderium illud impleatur, eo facilius in futurum actualia deliria, vel melancholica, vel pro aptitudine subjectorum, perfecte maniaca superveniunt.

§. II. Inter illas afflictiones, quæ sub hoc animi morbo corpus corripiunt, sunt eminentes perturbationes ordinariarum & necessariarum evacuationum, cum quibus coincidunt motuum vitalium irregulares successus; hinc pul-

sus

sus & connexus progressus sanguinis a pristino ordine admodum abludit, quid quod simul animales functiones eximie turbantur, ut propterea totus homo ægrotet: eo majora, certiora & citiora vero damna metuenda sunt, si subjecta valde sensibilia & reliquis suis actionibus immoderata & præcipitia sunt: si porro perquam plethorica existunt & hæmorrhagicis commotionibus adfverata sunt, si largioribus biliosis profusionibus obnoxia sunt & si febriles commotiones concurrunt; quibus singulis circumstantiis tempestive artifex subvenire debet, ne afflictio increbescat; eo magis animi habenda est ratio, quamvis ille in tali desiderio valde immoderatus sit & an deliræ quædam perturbationes concurrant, in quo passu sine ulla mora artifex in tantum afflicto patienti succurrere debet, quo tempestive & secundum beneplacitum ægrotantis desiderio urgenti satisfaciat.

§. III. Quam singularis hic est affectus, eo majori sollicitudine & dexteritate eidem medicus consulere debet, ita ut caveat 1) a crassis, crudis & violentis evacuationibus: 2) ab ulteriori perturbatione aut negligentiori promotione ordinariarum evacuationum: 3) a concurrentis status plethorici obli-viosa dijudicatione & incuriosa tractatione: 4) ab immodesta morali animi afflicti tractatione & violenta atque austerâ offensione: 5) a remediis vulgatis spirituum roborationi & erectioni dicatis, calefacientibus, acribus, concentratis & vias atque humores valde commoventibus: 6) a volatilium remediorum curatorio usu: 7) ab adstringentibus aliisque motus vitales immoderate suppressentibus remediis: 8) a communi opiatorum usu: 9) a nuda urgentium symptomatum palliatione: 10) a nimis frequenti mutatione methodi medendi: 11) a medicamentis heroicis & repentinas alterationes inducentibus: 12) a famosorum spirituosorum & concentratorum cephalicorum usu: 13) a vulgatis refrigerantibus remediis: 14) a perverso regimine.

§. IV. Cura hujus affectus in duplicem classem & indicationem se dispescit: primo ut animi habeatur ratio: secundo ut concurrentibus corporis afflictionibus prospiciatur: quod Therapiam animi concernit, tunc non melius huic desiderio consulitur, nisi ut patiens in patriam mittatur: quod si vero hoc consilium incommoda & difficultates quædam premant, tunc interea providendum est, ne patiens in solitudine relinquatur, sed ut illius animus semper erigatur & ad res gratas ducatur: huc conferunt licitæ & honestæ conversationes, compellationes, colloctiones, peregrinationes, exercitationes corporis, ita ut sub applicatione aliorum acceptorum subjectorum animus ab anxia recollectione patriæ & agnatorum deducatur & detineatur: omnium maxime vero præoccupetur, ne patiens solitudini indulgeat: neque vero etiam impetuosæ & severæ correctiones & obtrectiones admittendæ sunt, sed præstat cum quocunque

cunque modesto & amico solatio animum depressum & sollicitum erigere, aut ad minimum spem facere, quod quantocyus patiens in patriam dimittendus sit: ad minimum juvat, si afflicta ad agnatos deferatur, cum quibus confidenter versari possit.)

§. V. Quod corporis calamitates attinet, tunc ante omnia providendum est, quo alvina excretio rite succedat; huc conducunt Rhabarbarina, Sennata, polypodiata, correctæ & refractæ aloëtica & helleborina, salia deterfiva, tartarifata, sal anglicanum, adminicula prunata, passulata, passulæ laxativæ; deinde conveniunt remedia immoderatas commotiones mitigantia, præcipue absorbentia teneriora & citrata, nitrata, coralliata, cinnabarina; nec non auxilia æqualem sanguinis motum inducentia & excretionem diureticam ac diaphoreticam promoventia: huc pertinent Essentiæ temperatæ resolventes & alexipharmacæ; in subjectis humidis profunt interposita Succinata & Liq. C. C. Succinat: interdum interponenda sunt temperata analeptica: quid quod modestus vini boni usus extra febrilem afflictionem admodum proficit: profunt etiam vina medicata e resolventibus, roborantibus & laxantibus remediis parata: non minus conducunt decocta dilutiora, præcipue Herb. Thee: ad febriles concursus nitrata, aut temperata acidulata conferunt: multum etiam in hoc casu conferunt antispasmodica: denique aliquando subjungatur Mixtura nostra roborans, quando validior morbi gradus mitigatus est.

CAPUT VIII.

DE

TARANTISMO.

§. I.

INter alia specialissima contagia & discretas mentis turbas est præsens affectus, qui Tarantismus audit, qui consistit in illa animi & corporis agrotatione, quæ a morfu tarantularum provenit, a quibus tam subtile, potens & mobile virus intra corpus hominis transfertur, ut non modo repentinæ alterationes consequantur, sed & post superatum periculum & peractam curam aliquod subtile seminium in massa humorum remaneat, quod alio tempore perniciosum suum effectum denuo comminatur, quale simile exemplar occurrit, in inquinamento purpuræ, quod per modum residui seminii in corpore quie-

X x x x x

tum

tum delitescit, sed alio tempore & alia tempestate iterum eo usque augetur, exaltatur, commovetur & exacerbatur, ut novam tragediam ludat: notandum vero est de hoc contagio Tarantularum, quod ad speciales motuum ataxias invitet; & uti objecta sensus movent, ita subtili modo fiendi hoc contagium animam ad peculiare evagationes & confusiones allicit, de quibus æque minus ratio reddi potest, cur ita procedant, ac in moralibus ratio deficit, cur unus homo ad alicujus objecti præsentiam tales, alius alias actiones instituat.

§. II. Maxime proinde observare convenit, quomodo in subjectis plethoricis, de sanguine floridiori participantibus, spongiosis & carnosiss & animi & corporis morbi in Tarantismo longe graviores existant, dum deliria furibunda & immoderata ac febriles commotiones facilius superveniunt, nec non spasmi longe acerbiores evadunt, ut in iisdem perniciosus eventus longe citius immineat: hinc prudens artifex cum maxima dexteritate prospicere debet, quo ejusmodi circumstantiis, quantum in artis potestate est, curam & medelam adhibeat, ne vigor mali tanto citius increbescat & deinde omnem opem eludat; siquidem in genere tales virulenti affectus repente incedunt & facile opportunum tempus transgrediuntur: imprimis animi habenda erit ratio: sicut enim in genere Tarantularum morsus acceleratum animi angorem invitant, ita tanto ominosior & gravior consequitur animi afflictio, ubi subjecta alias animi timidi, solliciti & abjecti sunt: quo magis enim in hoc affectu animus laborat & ægrotat, eo majores difficultates sese in reliquam corporis curam immiscent.

§. III. Quo itaque Therapia præsentis affectus cum salutari successu exerceatur, cavendum est 1) a nimis cunctata, præpostera & negligenti medicatione, sub qua mora communicatum virus sese intimius intra corpus & præcipue in massam sanguineam insinuat: 2) a qualicunque retropulsionis communicati contagii e morfu in intimiora corporis, aut a negligentiori educatione ejusdem contagii e loco affecto: 3) a confusis, crassis, crudis & impetuosiss evacuationibus, tam sanguineis, quam aliis: 4) a perturbationibus, aut negligentibus revocationibus & promotionibus ordinariorum & necessariarum excretionum: 5) a remediis nimis calefacientibus & vias atque humores valde impellentibus: 6) a salium volatilium curatorio usu: 7) a remediis concentratis, destillatis, oleosis, balsamicis: 8) ab adstringentibus medicamentis: 9) a nimia humorum incrassatione: 10) a narcoticis medicamentis: 11) a positivis refrigerantibus medicaminibus & regiminibus: 12) ab auxilii illius videlicet Musicæ, specificæ huic affectui subvenientis, nimis retardata ordinatione,

§. IV. In speciali Tarantismi cura, ante omnia alia auxilia authores musicam tanquam specificum remedium concelebrant, cum qua strenua & constans saltatio conjuncta, quæ ut plurimum per quatuor dies continuatur, interea patientes copiose sudant, a quo sudore abstergerendi & repurgandi sunt, quo hæc diaphoresis ad prædictum terminum continuet: offeruntur etiam ita afflictis per intervalla juscula & potulenta, cum quibus temperata roborantia, five analeptica remedia remiscentur: minime vero confert sub hac cura alia antidotalia & diaphoretica exhibere: sudor enim, qui per talem saltationem provocatur, est simplicissimum & certissimum adminiculum, pro hoc affectu idoneum: alii enim sudores per remedia alexipharmaca concitati, similem utilitatem & certam salubritatem, secundum authorum confessiones, haud exserere solent: quod si etiam post annum spatium idem malum ex suo latente seminio recrudescente videatur, tunc medici eundem tempestivum usum musicae & saltationis ordinant & approbant.

§. V. Alias authores illam in hoc casu applicandam Therapiam allegant, ut mox in primitiis virus in inflicto morfu extinguatur, aut inde extrahatur, quo cauteria actualia, scarificationes & cucurbitularum applicationes, nec non theriacalia intra morsum inflictum immittenda commendant, quo etiam minime inutilis erit Myrrha: deinde ordinanda erunt alexipharmaca, cordialia & analeptica; quo laudantur mixturæ ex aquis diapnoicis, spiritibus temperatis cordialibus & Syrupis analepticis: neque in plethoricis subjectis inutilis erit tempestiva & sufficiens Venæ Sectio; subjungendo talia roborantia & alexipharmaca remedia: prodesse etiam dicuntur frictiones superficiei corporis cum linteis calidis; neque temperatus acidulorum medicamentorum usus rejiciendus est: motus vero medicina in hoc affectu est: siquidem præservatorie, ne idem malum recrudesca, tempestivæ ventilationes sanguinis & modesta diaphoreses, una cum sufficienti corporis motu conveniunt: pluribus conferantur illi authores, qui de hoc affectu propriam experientiam habent, quo nomine Baglivum hoc loco commendo.

CAPUT IX.

DE

PHILTRIS.

§. I.

CUM hujus Casus in alia parte Praxeos medicae diffusior mentio occurrat, ita hoc loco brevibus eundem tangere lubet; notandum vero antea est, quod philtrea gravem alterationem in totum hominis, tum moralem, tum vitalem statum inferant, ita ut non modo repente calamitates tales ingruant, sed & interdum cum maxima contumacia insistant, quin plane nonnunquam omnem medelam respuant, aut quandoque ad lethalem simultaneum eventum properent, ut propterea in hoc tragico casu eo majori industria & vigilantia artificis opus sit, ne vis mali ad vigorem pertingat: imprimis etiam artifex bene explorare debet, quousque ipsius medica potestas pertingat, siquidem philtrea quaedam nullo pharmaco attingi possunt; neque etiam consultum est, si medicus in tali arduo casu tantum per cœca experimenta vagatur, & sub ignorantia causæ, ubi videlicet hæreat, modo hanc, modo aliam suspectam commotionem provocat, adeoque consecutiones deteriorat, animum magis confundit & œconomiam vitalem potius perturbat.

§. II. Multum porro interest, si medicus in disquisitione hujus casus probe attendit in subjecto affecto ætatem, sexum, temperamentum, sensibilitatem, vitæ genus, consuetudines, adfetas evacuationes, propensiones in diversos morbos, prægressas ægrotationes, terminum a quo philtrem oblatum & quamdiu gestatum fuit, necnon an diversæ medicationes ad hanc afflictionem adhibitæ fuerint, an animus multum laboret, an ante philtrem dilatum animus confusus fuerit: præcipue attendendus est status plethoricus, prægressus spontaneus fluxus sanguinis, aut apparatus hæmorrhagicus; omnium maxime vero expedit tempestive huic casui medicam manum admoveere aut posthac consequentes ægrotationes corporis probe explorare, quousque aliquam medelam perferant; minime proficit curiosis inventionibus in hoc casu operam dare, cum periculum in mora sit, sed seposita omni speculatione proxima via ad oblatis philtre eliminationem tendere, aut ad minimum tantum præcavere convenit, quantum artis potestas permittit, ne consequentes morbidæ corporis afflictiones increbescant & periculosum eventum accelerent.

§. III.

§. III. Ne itaque in tam difficili, arduo & intricato casu artifex contra regulas prudentiæ & artis impingat, cavere debet 1) a nimis retardata & negligenti medicatione 2) ab applicatione remediorum minus probatorum & sub nuda empiria comprehensorum 3) a præpostero, immodico, violento & frequenti vomitu artificioso 4) a positiva purgatione per sensibilem stimulum concitata 5) a negligentiori necessariorum evacuationum promotione 6) a conjuncti status plethorici incuriosa observatione & tractatione 7) ab impetuosiss & diffusis sudationibus 8) a præmaturo usu positive diaphoreticorum remediorum 9) a singulis medicamentis & experimentis vires valde offendentibus & confumentibus 10) a communi narcoticorum remediorum usu 11) a medicamentis vias & humores valde commoventibus, stimulantibus & impellentibus 12) a communi salium volatilium ordinatione 13) a cordialibus, vires magis destruentibus, quam sublevantibus aut erigentibus, qualia sunt nimis calefacientia, aut vulgata opiata 14) a nimia adstrictione & incrassatione 15) a confusa, prodiga & inconstanti medicamentorum oblatione 16) a præmaturo carminativorum usu 17) a violenta & immoderata animi correctione 18) a multiplici specificorum sic dictorum & diversorum ordinatione, quæ magis œconomiam vitalem turbant 19) a cœca theriacalium compositionum oblatione & denique 20) a provocatione majoris humorum affluxus ad superiores regiones, sive per regimina sive per medicamina perversa.

§. IV. In Therapia Philtrorum invenienda & administranda sequentes indicationes attendendæ sunt: 1) ut ingestum philtrum tempestive evomatur 2) ut imminentes noxæ convenienter præoccupentur & avertantur 3) ut urgentia symptomata congrue leniantur & mitigentur 4) ut post malum superatum regimen idoneum præscribatur. Quando itaque medicus mox aut brevi post oblatum philtrum in consilium ducitur, tunc prima illius cura esse debet, quo per provocatum modestum vomitum illud ingestum philtrum e ventriculo rejiciatur & quoniam in tali afflictione aliàs apparatus vomibundi adsunt, ita levis stimulus pro vomitus actualis excitatione satisfacit: convenit eum ob finem ingestio potulenti calidi pingvesciti; quid quod valde exigua quantitas Tartari emetici satisfacit, uti in subjectis paulo robustioribus sal vitrioli & radix asari locum invenit: haud vero potentioribus antimoniatibus remediis opus est: proinde commode subjiciuntur adminicula alvinam excretionem provocantia, ut philtrum in intestina forte delatum deorsum educatur: quo conferunt clysteres emollientes & modeste stimulantibus; laxantia interna rhabarbarina, Sennata, polypodiata, helleborina, prunata, passulata & salia deterfiva solubilia: quibus infusa calida substituenda sunt, quo intestina sufficienter eluantur & repurgentur.

§. V. Ad præoccupanda imminencia damna conveniunt in subjectis plethoricis tempestivæ missiones sanguinis & ad mitigandas commotiones irregulares profunt absorbentia, nitrata, cinnabarina, simpliciora papaveracea, nec non decocta gelatinosa, dilute mucilaginosæ, gelatina C. C. Decoctum Cichorei & Scorzonæræ, additis quibusdam speciebus modeste diaphoreticis & analepticiis, conjunctis speciebus de hyacinth. corall. rub. ppt. antimon. diaph. non minus convenit Mixture Simpl. Julepus modice acidulatus, Bezoardicus tamen & analepticus: ut & Liqv. C. C. Succinat. Ess. Pimp. alb. vincetox. Scord. caryophyllat. aut alia Tinctura Bezoardica temperata: præcipue conveniunt formulæ dilutiores, neque valde acres: nullam tamen singularem utilitatem afferunt aceta, aut communia composita Theriacalia: præstat interea cum prædictis remediis conjungere modestum regimen diaphoreticum, quo e massa humorum eliminetur, quicquid de philtro eidem sese insinuavit.

§. VI. Intercurrunt proinde interdum gravia symptomata, e quibus principaliora nominare lubet: affligunt nonnunquam contumaces alvi occlusiones & tormina colica, quibus leniendis conducunt clysteres emollientes & oleosi cum tantillo theriacæ mixti, nec non linimenta ex oleo chamomill. lil. alb. aneth. additis oleis absinth. menth. rosmar. Cort. aurant. &c. ut & conjuncto tantillo croci, camphoræ & castorii: quando nimia congestiones sanguinis ad caput tendunt, tunc conferunt clysmata & suppositoria mediocriter stimulantia, pediluvia, rubefacientia plantis pedum applicata, interne vero nitrata, cinnabarina, acidulata, mixtura simpl. coralliat. spec. de hyacinth. M. P. de Cynogl. diluentia, lacticia, emulsiva parcius papaveracea: ad angustias præcordiales conveniunt post præmissas necessarias evacuationes remedia temperantia, absorbentia, lenientia gelatinosa, emulsiva & selecta sedativa, subjunctis temperatis analepticiis remediis: ad virium jacturam conducunt emulsiva, gelatinosa, passulata, citrata adminicula, nec non analeptica, mixturæ & Julepi roborantes & pro circumstantiarum conditione mitius acidulata: ad febriles commotiones concurrentes profunt nitrata, absorbentia, corallia rubr. decocta hordeacea, C. C. Cichor. Scorzon. passulata.

§. VII. Quod denique Regimen attinet, quale in tali casu proficuum & conveniens est, tunc quoad animum omnis rigorosa & austera correctio, coactio & moderatio evitanda est, quin rectius subjecta, quibus antehac philtum oblatum fuit, cum modestia & lenitate tractanda sunt, abstinendum insuper est, a nimis operosa rerum arduarum & seriosarum tractatione, aliaque animi inquietudine, imprimis a nimia solitudine & libidinosa cogitatione: præterea confert præservatorio scopo sanguinis ventilationem repetere & ordinarias evacuationes in justo successu conservare; non parum proficit pere-

grinatio & sufficiens corporis commotio: prodest etiam modestus usus balneo-
rum: diæta sit mollis & temperata; potus sufficiens & diluens: nimia corpo-
ris exæstuatio & commotio evitanda est: quod denique illos effectus pernicio-
sos attinet, qui philtro magico adscribuntur, tunc sciendum, quod vere magi-
corum philtro-
rum tractatio ad forum medicum non pertineat; quando vero
magia naturalis fuit, tunc aliquando ad salutarium & convenientium auxilio-
rum inventionem, notitia illius subjecti, quod philtum constituit, multum
contribuit.

CAPUT X.

De

EBRIETATE.

§. I.

ULtima hæc est species animi morbidi, cujus hoc loco brevibus etiam
mentionem facere lubet, licet tractationem de Ebrietate alibi latius
explicaverim: interim vix quisquam negabit, quod cum Ebrietate in-
fania quædam & rationis perturbatio, aut animi morbus jungatur, qui quia
a perturbata oeconomia vitali causatur, ita etiam contingit, ut hac emendata,
ille etiam corrigatur: quoniam vero vicissim frequens crapula incommoda
quædam ac turbas in oeconomia vitali relinquit, ita etiam a frequenti inebria-
tione successive animus in constantem morbosam afflictionem conjicitur, ut
denique stupor, imbecillitas ingenii, memoriæ, judicii occupet: sicut intem-
perantia talis totum hominem corrumpit: quando vero semel eo usque ani-
mus corruptus est, tunc difficulter emendari potest: unde innotuit dictærium:
es sey einem solchen Menschen nicht zu helfen, er hätte sich einmahl zum
Narren gefressen: quoniam tamen hæc animi afflictio adeo arcte conjuncta est
cum oeconomia vitæ, ita non melior, certior & securior patet methodus huic
morbo animi medendi, quam ut artifex motibus vitalibus alteratis & turbatis
congrue succurrat.

§. II. Minime quidem admodum usitatum est in hoc Ebrietatis vicio
Medici consilium & auxilium efflagitare, nisi interdum alii, quibus interest, a
medico sollicitent, quo secretum aliquod artificium commendet, per quod
effici possit, ne alius huic vicio indulgeat, qualia artificia etiam passim commen-
dantur:

dantur: interim tamen quandoque contingit, ut in nimis profunda & magna ebrietate, in ebriis valde obesis & plethoricis & ubi ebrietas larvam alterius periculosi morbi induit, medici auxilium imploretur, ubi omnino refert singulas prægnantes circumstantias perpendere & dijudicare, an videlicet inebriatio cum potu spirituofo excitata fit, an supra omnem modum potulenta ingurgitata sint, an vehemens commotio animi & corporis concurrerit, an subjectum valde plethoricum existat, an immoderatis commotionibus plethoræ & suspectis moliminibus hæmorrhagicis obnoxium sit, an alias morbo quodam laboret, an ad repentinas & fonticas morbidas invasiones advetum sit, an sensibiles alterationes quoad externi caloris & frigoris usum concurrerint; an repentinæ & suspectæ suppressiones consuetarum & salutarium evacuationum præcesserint, an brevi antea similes profundæ inebriationes prægressæ sint, an in subiecto ebrio adfuerit propensio in apoplecticos, hemiplecticos & paralyticos affectus: an præceserint aliæ motuum vitalium perturbationes, an virium & animi langvor præcurrerit &c. e quibus & similibus aliis observationibus varias salutares inventiones & operationes artificiosas medicas ducere & seligere licet.

§. III. Ne itaque in tali casu aliquid suscipiatur, quod improvise damnum afferre potest, propterea cavendum est, 1) ab usu artificiosi, vulgati stimulantis Emetici remedii 2) a positiva & acri purgatione 3) a præmaturo usu stomachicorum remediorum 4) a salium volatilium interno & externo curatorio usu: 5) a remediis aliis calefacientibus, spirituosis, concentratis, acris 6) a medicamentis narcoticis 7) ab indiscreto & copioso acidorum usu 8) ab adstringentium remediorum ingestione 9) a nimis copiosa & confusa medicamentorum oblatione 10) ab interno & externo refrigerantium usu 11) a regimine nimis anxio & æstuoso, nec non a coacta impetuosa & prodiga diaphoresi 12) negligentis observatione & tractatione status plethorici 13) ab externa applicatione ad caput remediorum subtilium & acrium, vulgo cephalicorum dictorum 14) ab absorbentium medicamentorum nimis larga ingestione, quæ ventriculum & primas vias magis impastant, adeoque necessarias evacuationes turbant: & denique 15) a negligentiori præoccupatione imminentium & consequentium morbidarum afflictionum.

§. IV. Dum itaque rationis perturbatio non maturius corrigitur, nisi motuum vitalium turbæ in ordinem pristinum revertantur, propterea cura Ebrietatis tali modo instituenda est, quo nimium ingesta, aliqua quantitate tempestive egerantur, ne nimium corpus aggravent: ob id levi & simplici enchirisi vomitus provocandus est; quo etiam nonnunquam superbibita decocta usitata calida, præcipue herbæ Thee conveniunt; huc etiam quadrat irritatio faucium cum pluma: deinde si in subiectis valde plethoricis necessitas urget, & pe-

& periculosa conſecutiones imminent, interdum convenit V. S. ſed largior, nec non alvi provocatio cum clyſtere mediocriter ſtimulante: non minus conferunt ad nimium ſanguinis orgaſmum mitigandum nitrata & abſorbentia remedia: proſunt etiam in tantum decocta remiſſius calida, quo moderatam diaphoreſin promoveant, quæ ſub requie corporis adjuvanda; quare proxima cura habenda eſt, quo ebrius ad neceſſariam talem quietem componatur: habent etiam ſub ebritatis ſtatu aliquam utilitatem decocta mucilaginosa & gelatinosa, non æque lacticina, quæ in illo caſu, ubi ebrietas a vino orta eſt, magis incommoda ſunt: neque etiam acida ſub ebrietate conveniunt, quoniam ut plurimum ebrietas multam aceſcentem ſaburram in ventriculo generare adjuvat: capiti apponenda ſunt epithemata domeſtica, parcius camphorata & cum aceto vini humectata: de reliquo ſufficiens quies & ſomnus conducunt; cavendum tamen ne perfecte aut ſemi ebrii frigidam aquam bibant, cum qua ventriculum valde enervant & variis conſequentibus turbis anſam præbent.

§. V. Poſt ebrietatem jam ſuperatam, minime confert ventriculum denuo, aut mox, aut multum cum cibis & potu frigido offendere: conveniunt potius juſcula gelatinosa & ſi ſubjecta non plethorica fuerint aut vehementibus & repentinis orgaſmis ſanguinis obnoxia, juſcula vinoſa modeſte aromatizata: quodſi ebullitiones ſanguinis continuaverint, tunc continuanda ſunt nitrata, abſorbentia & coralliata: conveniunt etiam decocta calida citrata: maxime prodeſt abſtinentia & jejunium: deinde ſubordinare convenit ſtomachica, quæ ventriculi imbecillitatem iterum corrigunt: continuanda erit requies animi & corporis: proſunt pediluvia & prædicta epithemata capiti applicanda: magna cum cura etiam abſtinendum eſt a talibus remediis, quæ orgaſmum ſanguinis denuo provocant; invigilare vero convenit, quo alvina excretio juſte & ſufficienter continuet, quidquod modeſtæ continuationi diaphoreſeos ſtudendum eſt: & ſi a prægreſſo vitio & rationis & corporis oeconomia in ordinem juſtum redire debet, in futurum omnis inebriatio evitari debet; hæc enim & animum & corpus corrumpit atque perdit.

Yyyyy

SECTIO

SECTIO XI.

DE

MORBIS EX FASCINO.

§. I.

Quanquam imaginationis magna fit vis, tamen omnes miros & stupendos effectus imaginationi adscribere velle præjudiciosum esset; neque etiam rationi consentaneum est, ita concludere velle, quia diversa phaenomena naturalia ita comparata sunt, ut de iisdem ratio reddi nequeat, ergo alii effectus stupendi, de quibus ratio dari non potest, naturales sunt; ita etiam divina maledictio & benedictio ex ludicro & petulanti tali fundamento negari & mera vis naturalis accusari posset: neque etiam illa ratio alicujus valoris vel momenti est, quod diabolus supra naturam nihil operari posset, cum nondum demonstratum sit, quod ille ad ordinem naturæ absolute adstrictus, quod supra naturam nihil efficere possit, quod ipsi usus rerum naturalium absolute denegatus sit, quod rebus naturalibus uti nequeat, quod sit spiritus adeo otiosus, fatuus & impotens: inde colligo, quod hujus & alterius sortis argumenta, existentiae Fascini opposita, nullius tenoris & momenti existant.

§. II. Dantur itaque Morbi ex Fascino, qui tamen probe dijudicandi & discernendi sunt: interea non nego, quod in multis morbis, qui incantationi imputantur, vel dolus, vel superstitio, vel fatua simplicitas occurrat; ea propter vero existentiam morborum ex Fascino negare velle, temeritatis & præcipitantiæ signum esset: multo minus audienda est illa oblocutio, quasi propterea existentia Fascini admitti haud posset, quia intellectum humanum fugit, quomodo per potestatem diabolicam ejusmodi effectus & producta formari & offerri queant; cum tamen observationes in contrarium propositæ, neque negari possint, neque per ullam analogiam & speciem similitudinis alicui respectui & experimento naturali imputari queant, ni vanæ quædam & ridiculæ persuasiones fingantur.

§. III. Operari itaque diabolus in animum & corpus humanum, minime nego: etenim animæ hominum subtili ratione in se invicem operantur, quamvis modus fiendi nos lateat; unde diabolus vel mediante animo varios morbos causari potest, vel immediate in corpus agere valet & quidem per nudam permissionem divinam; cum justa Dei judicia explorare haud quea-

queamus, ut propterea detestanda temeritas esset, eapropter perfecte Bonum Deum, injustum appellare velle, quia concederet, quod diabolus homines innocentes ita misere affligat! Testantur itaque varia exempla, quod in uno alterove morbo Fascinum occurrat, neque propter paucissimorum speculationem, præjudicium, incredulitatem & novaturientem animum, aliorum æque providorum observationes indiscretim fatuitati, credulitati, superstitioni & levitati animi adscribendæ erunt.

§. IV. Imo cum diabolus non solus operari necesse habeat, quid ni in majus dispendium animarum aliis instrumentis & hominibus intermediis uti poterit, per quæ in alios homines tela sua transfert: etenim si subtili ratione cum animabus hominum per pravas cogitationes commercium habet, quidni crassiori modo idem commercium habere poterit: quis vero prudens homo facile assentiat huic concluso & judicio: quia intellectus non cum ratione assequitur, quomodo hoc succedat, ergo totum hoc negotium est falsum: interea lubens etiam consentio, quod cum naturalibus instrumentis multa damna induci possint: minime tamen sequitur, quod per supra naturales vires nullum damnum causari possit: posito enim uno, alterum non est excludendum: imo concedo, quod in diversis naturalibus subjectis miræ lateant virtutes! sed quis quæso illas detexit & aperuit simplici, imperito, fatuo & abjecto homini, sive sit mas, sive vetula? quis negare poterit, an non infensissimus ille hominum hostis diabolus tales vires suis instrumentis indicare posset? quis negabit, an non ipse in ludibrium maliciosorum suorum instrumentorum, sive pravorum hominum, abjectam herbulam & radiculam indicet, sed tacita & occulta sua virtute dolose cooperetur? Mitto plura & in hac tractatione abunde convictus assero, quod dentur morbi ex Fascino.

§. V. Sed quid hæc ad medicum! fortior debiliorem expellere debet! placet itaque hoc ordine indicare quid in tristi & misero tali casu agere queat: cavere vero ante omnia debet 1) a quibusvis impetuosis & crudis evacuationibus, ne eo magis œconomiam vitæ confundat & vires prosternat; 2) a confuso, inconstanti, multiplicato & perpetuo medicamentorum usu: 3) tanto magis a remediis inexpertis, vanis, superstitiosis, aut 4) vicissim heroicis sic dictis & vehementer corpus commoventibus: 5) a medicamentis humores valde commoventibus, acris, concentratis, spirituosos: 6) ab adstringentibus & valde incrassantibus: 7) ab ordinariarum evacuationum perturbationibus: 8) a remediis multas turbas primis regionibus inducentibus: 9) a virium prostratione, vel per violenta medicamenta, vel per incongrua regimina: 10) a medicamentis narcoticis: 11) ab impiis & contra bonam scientiam & conscientiam

pugnantibus experimentis; 12) a nimis credulo & prodigo specificorum sic dictorum usu.

§. VI. Ad Therapiam morborum ex Fascino ortorum me converte & ordine primo præparationem ad reliquam subordinandam curam subministro: sic enim medicus remove debet illa incommoda, quæ e corporis constitutione ad exacerbendam præcedentem principaliorem afflictionem concurrunt: quare repurgandæ sunt primæ regiones ab impuritatibus, quæ per rationem temperamenti & diætæ distinctæ aliquod prædominium habent; neque male correctæ aloëtica & helleborina conjunguntur, quæ spissiores heterogeneitates evacuant: ubi sanguis abundat, conducit Venæ Sectio imprimis in pede; neque in congruis subjectis hirudines ad hæmorrhoidalia loca apponendæ, rejici possunt: conferunt etiam pediluvia, tam ad præservandum caput, quam ad invitandam moderatam diaphoresin, ad quam posteriorem etiam modestus usus balneorum convenit.

§. VII. Non immerito etiam Medici quæstionem movent, an per medicamenta naturalia in hoc casu auxilium quoddam conciliari queat; de quo non pauci dubitant, quoniam causa mali est occulta: equidem censeo, quod usitata nostra remedia directe ad curam hujus miseriæ nihil conferant: si enim e permissione Dei diabolus potentiam suam exercet in miserum hominem, quidni ipse cacodæmon ex permissione eadem divina, potentior fuerit oblato medicamento: quodsi vero divina misericordia cum remediis concurrat & altior atque potentior benedictio remedium usum comitetur, tunc occulta hæc synergia divina nos latet, ut propterea absolutum judicium de certitudine salutaris & directæ efficacæ remedium adversus fascinum ferre haud queam: de reliquo medicamenta secura reliquis concurrentibus circumstantiis, corpus concernentibus, subvenire poterunt, ni etiam illorum salutarem effectum ex permissione divina illa altera & quidem mala diaboli potestas impediat: dum vero de hisce occultis circumstantiis medicus nullam infallibilem notitiam habet, interim omnia bona a Deo sperare potest, propterea minime habet, quod dubius & anxius ab omni medicamentorum naturalium usu abstineat.

§. VIII. Optima medicina in tali afflictione est spiritualis, videlicet piæ, seriøsæ, constantes preces, quæ in veritate & Spiritu affunduntur; interim mirum non est, cur in ejusmodi casibus preces non semper scopum suum assequantur, juxta illud *Jacob. 4. v. 3.* petitis & non accipitis, eo quod male petatis: *conf. Es. 1. v. 15.* etenim secundum *Job. 4. v. 23.* adoratores veri adorabunt Patrem in Spiritu & veritate; nam Pater, qui sunt ejusmodi adoratores, requirit: unde etiam ad hoc remedium, videlicet ad precationem justus ordo

do pertinet; nimirum quo oratio in fide contingat, secundum *Jac. 1. v. 6.* sic constant ejusmodi exempla, quod ne quidem Salvatoris nostri discipuli ejusmodi afflictioni mederi potuerint, quoniam amethodice curationem instituerunt: *conf. Matth. 7. v. 19. seq.* neque etiam in hoc passu Pontificiorum Exorcismos, Missas, applicationes reliquiarum attendo: merito enim cum Prophetam eloquor *Es 1. v. 12.* quis quæsit hoc a manu vestra? quoniam vero hic cultus magis superstitiosus est & gloriam Altissimi minuit, ita illius usus nullus est.

§. IX. Inter alia adminicula, quæ ad ejusmodi casus adhibentur, perquam cognita & usitata sunt Suffimigia, quibus multi dæmonem fugare sperant; ast fabulosa est traditio, quasi diabolus certos vapores & fœtores perferre nequeat: quid vero suffitus ille valeat cum frustulo vestimenti de persona, ob veneficium inductum suspecta, comparati, paratus, experientia consulenda erit: dantur interim testimonia, quæ utilem illius applicationem approbant; a quibusdam adianthum aureum in suffimigio adversus veneficia commendatur; vulgo vero asa fœtid. castor. thus, mastix, storax, calam. sulphur. camph. myrrh. mercur. etiam in suffimigiis laudantur; qualia vero ut plurimum in talibus casibus frustra adhibita constant: quin potius indicandum est, quod hujus census communia suffimigia non modo nihil profint, sed si prodige adhibentur, potius obsint & noceant, tanto magis grave damnum metuendum est ab incauto usu suffituum sulphuratorum, mercurialium & cinnabarinorum: usus vero talium suffimigiorum in ejusmodi casibus ut plurimum credulis & superstitiosis papiculis adscribi debet, qui diabolum cum fumo expellere audent.

§. X. Vulgo adversus morbos a Fascino pendentes commendantur Hypericum, (quod ea propter Fuga dæmonum dicitur,) Verbena, Antirrhini species, imprimis nobilis, Adianthi species, Quercus, Taxus, abrotanus, artemisia, callitrichum, rorida, Marrub. alb. ruta, Ptarmica, folia alni, plantago, allium rubr. fl. Cichor. sylv. alb. Origan. Capill. ven. Visc. corylin. tiliaceus, Lignum frangulæ e Tilia crescens, Filix, Lign. Tiliæ, Fungus ruber sub betula crescens, Sem. pæoniæ & nonnulla alia, e quibus varia medicamenta, pro interno & externo usu commendata passim prostant: in quantum vero rerum suarum certus artifex hisce speciebus in talibus casibus fidere queat, nondum sufficienter experientia probavit: minime tamen negare volo, quod, si veneficium per naturale medium commissum fuit, etiam in quibusdam aliis naturalibus speciebus virtus opposita hæerere possit, qua cum præmissa magia solvi posset; sed in hoc negotio virgula magica eine Wunschel-Ruthe, opus esset, mediante qua secreta talia detegi possint: quando vero vicissim quisquam cæcis experi-

mentis niti vult, nosse etiam ipse debet, quod non raro cum periculo & eximio irreparabili damno talia experimenta instituantur,

§. X. Multum vero conscientiam lædit, a fiducia in Deum seducit & gloriam altissimi violat, si homines ad superstitiosa experimenta confugiunt, vanis imprecationibus, aut Paracelsisticis temeritatibus utuntur, characterismos & amuleta suspecta in consilium trahunt, vel plane ab hominibus, de magia suspectis, auxilium petunt & ut ajunt diabolum cum diabolo expellere contendunt, inde innotuerunt fustigationes scoparum, indusi, sacci &c: & constant mihi exempla, ubi infantes bimuli, ad quorum vim imaginationis vix provocare licet, per ejusmodi impia experimenta a confusis & periculosis morbis in integrum restituti sunt: ego potius cum apostolo 2. Tim. 2. v. 19. eloquor: discedat ab iniquitate omnis, qui nomen Domini invocat: melius enim est Deo sic permittente, corpore ægrotare, aut potius vitam amittere, quam peccatum committere & conscientiam tali crimine violare, quo acheronta moveatur: rectius verus christianus expectet tempus, quo Deus hanc afflictionem auferat, quin potius sub ardentibus precibus & usu licitorum adminiculorum hunc stimulum carni infixum & Satanæ colaphos patienter ferat & sibi dictum sinat: sufficit tibi gratia mea.

§. XI. Interea ex officio medici fluit, quo constanter removeat, quicquid alibi corpus affligere potest: unde præter illa auxilia, quæ excretionibus necessarias in justo ordine conservant, (quo aliquando anthelmintica referenda sunt) etiam analeptica & roborantia conducunt; animus, quantum fieri potest in quietem & continentiam componatur & ab omni irritatione arceatur: præcipue conducunt peregrinationes, moderata balnea, pediluvia & thermæ: Cibus ordinetur modicus & temperatus: imprimis evitentur crassa alimenta & potulenta: liquida vero & diluentia concedantur: neque vini boni modicus usus prohiberi debet: admittenda est amica & modesta conversatio: admodum etiam cavendum est, ne ullo modo afflictæ ægrotantis mores corrumpantur: neque quidem secundum Paracelsisticas persuasiones musicæ singularem aut directam efficaciam in tali casu adscribo, nisi animi tranquillitatem quantisper promoveat: nam illud remedium, quod Saulum a malo spiritu liberavit & quocum Tobias jussu Raphaelis Sathanam fugavit, non ad alios casus est extendendum: Pia præcatio vero est vera & indubia Panacea: hæc arma, qui mascule adhibet, certo de omni Sathanica malitia victoriam reportabit,

SECTIO XII.

DE

DEFECTIVIS MOTUUM VITALIUM VITIIS.

CAPUT I.

DE

APOPLEXIA ILLIUSQUE SPECIEBUS.

§. I.

Superest ut ad finem Practicæ hujus tractationis illas arduas ægrotationes pervolvam, quæ in positivo defectu motuum salutarium & necessarium vitalium consistunt, inter quas præcipuas magisque periculosas produco & præmitto: nosse itaque debet artifex, quod in tali Apoplectico & Hemiplectico affectu motus vitales amittantur, licet natura adhuc in corpore præsens, neque eo usque viribus depauperata sit, quin eosdem motus denuo repetere queat: cum hac motuum abolitione conjunctum est fastidium quoddam ejusdem naturæ, quod de periculoso accidenti, in corpore oborto, formatum est, licet nonnunquam etiam singularis langvor & enervatio concurrat, tum ob urgens senium & virium decrementum eo facilius ordinarii & necessarii motus deseruntur, licet tamen tantum capacitatis in natura residuum sit, quo hæc iterum ad motuum continuandam administrationem reverti queat.

§. II. Præstat subinde in ejusmodi arduis & periculosis affectibus probe attendere illam causam, quæ naturam ad præsentem motuum abolitionem permovet, qualis illa sit & ubi hæreat, quo illius remotiõni & subjugationi manus tempestive admoveri queant: quid quod confert horum affectuum gradus provide indagare; siquidem in magna Apoplexia longe parum spei impetrandæ restitutionis adest: neque etiam facile natura ad motuum revocationes

nes excitari potest, ni simul hæc causa & hoc objectum præsentium affectuum congruis adminiculis attingatur, ut natura eo facilius cum motibus suis repetitis plurimam noxii illius accidentis subjugationem perpetrare possit: ob id periculum in mora est & quicquid in primis ingruentium horum affectuum initiis non obtinetur, illud ægre in cunctata medicatione sperari potest: proinde etiam convenit in illas causas antecedentes & impulsivas inquirere, quæ talem affectum invitarunt, cujus videlicet energiae & valoris existant, quo illarum complicatae efficaciae attentus artifex legitime subvenire queat; sicut ratio habenda est animi pathematum, quæ ad talem morbum contribuerunt.

§. III. Ratio etiam habenda est præsentis plethorici status & conjunctorum moliminum hæmorrhagicorum, aut prægressarum, attamen suppressarum, actualium Hæmorrhagiarum, quæ tales affectus invitant, eo magis porro circumscriptio adhibenda est, ne, dum affectus talis ex immoderata sanguinis congestione ad caput ortum traxit, sub hujus morbi cura pristinae impetuosae congestiones revocentur, eoque ipso causa morbifica potius augeatur, quam imminuatur: id contingit, si in tali casu & interne & externe ejusmodi remedia offeruntur, quæ sanguinis orgasmum excitant & suffulciunt: præterea etiam inquirendum est, an aliæ consuetæ excretiones turbatae & suppressæ sint: sicuti serosarum evacuationum repentinae & impetuosae oppresiones nonnunquam sub certis circumstantiis talem periculosum morbum causentur, neque violentiarum inductarum consideratio & conciliatio negligenda, quo eidem, si quid spei superest, tempestive subveniat artifex: omnium maxime vero curatius attendat, an affectus talis e causa vel simpliciter sanguinea, vel serosa, vel mixta, ortus sit & quomodo ceteroquin vires ægrotantis comparatae sint, an videlicet ob rationem senii, vel prægressarum variarum animi & corporis enervationum major vel minor impetranda restitutions spes affulgeat.

§. IV. Quo magis hi affectus periculosi sunt, imo quo magis periculum in mora est, eo major dexteritas & promptitudo in illorum cura adhiberi debet; ne vero quicquam in præjudicium horum morborum committatur, cavendum est in Apoplexia sanguinea 1) a præmatura sectione venarum capitis, antequam universalis sanguinis subtractio commissa fuit: 2) ab artificiali vomitu, qui sanguinem magis intra caput immoderate congerit; 3) a remediis nimis acerbis & concentratis, suspectas orgasticas sanguinis commotiones invitantibus: 4) a negligentiori tractatione ordinariarum evacuationum, imprimis vero ab alvinæ excretionis perturbatione: 5) ab insufficienti & parca status plethorici urgentis imminutione: 6) a remediis incrassantibus & valde acidis: 7) tanto magis ab opiatibus & motus qualitercunque turbantibus & opprimantibus: 8) ab experimentis & tentaminibus minus probatis, cum in hoc affectu

affectu minime experimentandi locus & occasio fit: 9) a salium volatilium & oleorum destillatorum acriorum usu externo, quæ eo majorem temulentiam & oppletionem capitis invitant: 10) a regiminibus anxiiis & æstuosis: 11) a medicamentis adstringentibus: 12) & denique a nimis prodiga & confusa remediorum ingestione, ubi contingit, ut unum remedium alterius efficaciam impediat, aut pervertat.

§. V. Quod Serosam Apoplexiam attinet, tunc in illius cura rite instruenda, cavendum est 1) a Venæ Sectione, ubi nulla sanguinis abundantia urget: 2) a negligenti & præpostera evacuationum serosarum provocatione & promotione 3) a medicamentis qualitercunque humores inspissantibus 4) a nudo salium volatilium interno usu 5) a formulis confusis e medicamentis motus excitantibus & sedantibus constantibus, quales formulæ sunt vulgares theriacales compositiones 6) a vulgari castorinorum remediorum usu 7) ab excessivo usu sternutatoriorum medicamentorum, quæ nimium debile caput afficiunt, offendunt & concutiunt 8) a medicamentis interne & externe partes nervosas ægre affligentibus 9) ab usu talium svaveolentium & æthereorum oleorum, quorum odor alias hisce subjectis adversus fuit 10) ab incauto & immoderato usu urticationum & fortius rubefacientium 11) a confusa necessariorum evacuationum promotione & præmatura alterantium oblatione: & denique 12) ab inconstanti & multoties variato diversorum & perversorum remediorum & experimentorum usu.

§. VI. Quod Apoplexiam Sangvineam attinet, tunc illius cura sequentibus nititur indicationibus practicis 1) ut tempestive sanguini commoto & superfluo sufficiens ventilatio concilietur, quo reliquus effusus sanguis resorberi & in justum fluxum converti queat 2) ut tempestiva motuum revulsio a capite instituat 3) ut motus deficientes tempestive iterum revocentur & excitentur 4) ut discussio stagnantium humorum promoveatur, 5) ut motus & vires post qualemcunque revocationem juste dirigantur & 6) ut conveniens Præservatio ordinetur, ne hic affectus cum majori damno recrudesca: quamvis vero hic affectus semper sit periculosus & magis in lethalem, quam salutarem eventum definat, tamen sub harum indicationum tempestivo usu, sperandum est, quicquid ad ægrotantis emolumentum pertinet.

§. VII. Ante omnia præstat in tali sangvineo affectu confestim capacem & amplam incisionem venæ in brachio committere & secundum gradum plethoræ præsentis sufficientem, aut non excedentem, quantitatem sanguinis emittere: antiquiores medici in tali casu arteriotomiam laudarunt, quæ minime infructuosa est, modo rite celebretur: præmissa Venæ Sectione, non inutiliter subjungitur sectio vel venarum jugularium, vel venæ frontis; licet

harum subordinatarum sanguinis subtractionum loco, nares intrinsecus modeste scarificari & ad stillicidium sanguinis provocari possint: hinc spontanea tempestiva narium Hæmorrhagia in hisce affectibus multam opem affert; laborandum insuper est, quo sanguis ex aperto loco prompte & sufficienter effluat, quoniam tardior emanatio insufficientem alterationem causatur, ut interdum sub manibus succumbant patientes: hirudines, quoniam tardius sanguinem extrahunt, hinc in repentino hoc casu curatoriam utilitatem non promittunt.

§. VIII. Quoniam porro hi affectus e contumaci & immoderata congestione sanguinis ad caput ortum traxerunt, ita proxime quicquid horum motuum residuum est tempestive & efficaciter revelli debet: pro hac intentione & indicatione conveniunt clysteres aciores & cum tantillo aloes correctæ mixtæ, quibuseum non modo motus evacuatorii revocantur, sed & motus in superiores regiones decumbentes, avocantur: pro eodem scopo conferunt phœnigmi sive rubefactiones plantis pedum adhibendæ, nec non fortiores pedum frictiones & cucurbitularum cœcarum applicationes ad suras: habent etiam aliquid utilitatis suppositoria acia, præcipue in subjectis hæmorrhoidariis; subordinando hirudines ad loca hæmorrhoidalia.

§. IX. Porro convenit reliquum motuum defectum reparare, quo conducunt asperiores & efficaciores frictiones totius reliqui corporis, internæ & externæ oblationes congrue reficientium remediorum, quo pertinent aquæ analeptica, mixtura ex ejusmodi aquis, confect. alkerm. compl. syrupis sic dictis cordialibus, spiritibus lil. conv. ceras. nigr. rosar. & Liqu. C. C. succin. parandæ: profunt etiam alexipharmaca, quæ motum sanguinis denuo adjuvant & provocant; & sicut in hisce affectibus magna difficultas quoad internam medicamentorum oblationem occurrit, ita etiam externa combinanda sunt nervina & temperata roborantia, quo modestus usus odoris Spiritus Sal. ammoniaci mediocriter oleosi pertinet: neque penitus modesta sternutatio contemnenda est, etiamsi cum simplici internarum narium irritatione provocata fuerit.

§. X. Proxime etiam proficit stagnationi sanguinis in capite externo obviæ subvenire & licet ad internam extravasationem discutiendam topica remedia parum, si non plane nihilum, conferant, tamen illa remotior discussio tantum sublevat naturam, quo ad resorbendam internam extravasatam sanguinis quantitatem promptius vires suas applicet: hinc conferunt Camphorata, Crocata, ut mixtura e spir. vin. camph. spir. serpill. lil. convall. rosar. Ess. croc. & tantillo ambra: profunt etiam sacculi e speciebus nervinis & discutientibus parati, addita Camphora & croco: subinde vinum calefactum ca-

piti applicatum multam virtutem habet: proficit etiam modicus usus externus salium volatiliū; cavendo ne cum hisce aliqualis committatur excessus: non parum ad resorbendum extravasatum sanguinem confert modesta capitis commotio: a suffimigiis & vaporosis abstinendum est, quia respirationem turbant.

§. XI. Quando motus nunc quantisper revocati sunt, tunc convenit illorum directorio ulteriorem operam adhibere, præstant itaque emulsi-
va & Iulapia roborantia; subjungantur antispasmodica nitroso-cinnabarina: profunt decocta e C. C. Cich. Scorzon. hord. excort. passul. maj. Cort. Citr. Cinnam. nec non temperatæ Essentiæ alexipharmacæ: non minus confert mixtura e Tinctur. antim. tartarif. Spir. C. C. & Essentia succini ut & deco-
ctum herb. Thee citratum, aut cinnamomifatum: evitentur acriora, aut im-
pellentia remedia: jungantur e diætâ talia quæ viribus reficiendis idonea
sunt: quemadmodum exeunte cura pediluvia & correctæ aloetica remedia, aut
pillulæ Stahlianæ, aut in hæmorrhoidariis subjectis repetitæ hirudinum appli-
cationes ad hæmorrhoidalialia loca conducunt.

§. XII. Præservanda est Apoplexia Sangvineâ repetita & sufficienti
ventilatione sanguinis per Venæ Sectionem in pede celebrandam: multum
juvant in subjectis Hæmorrhoidariis Hirudines aliquoties hæmorrhoidalibus
locis apponendæ: interponantur modestæ & repetitæ laxationes cum reme-
diis temperatis & correctis aloeticis: profunt pediluvia: animus sit tranquillus,
a profundis meditationibus ac operosis curis liber; omnis immodica corporis
commotio & exæstuatio evitanda est: nocet subitanea immutatio frigoris cum
calore; pedes sensibilibus, multis et diuturnis refrigerationibus ne subjiciantur:
potus spirituosus nocent: diætâ ne sit larga, crassa, aut valde alimentosa: potus
& motus sit conveniens et sufficiens: nocent tamen potulenta spissa et valde
saturata: caput arceatur ab omni offensione, quæcunque temulentiam & ver-
tiginosam perturbationem inducere potest: alia vero speciosa & valde com-
moventia medicamina sedulo evitentur: denique frequens Venus omittenda
est. Et hac eadem ratione tam curatorie, quam præservatorie Hemiplexia
tractanda est.

§. XIII. Ad Serosam Apoplexiam me converto, cujus cura perinde
sequentibus indicationibus absolvitur 1) ut tempeſtiva feri colliquatio, abster-
ſio & evacuatio suscipiatur & talis quidem quæ simul ad motuum deficientium
revocationem contribuit 2) natura propius excitetur & ad motus in genere,
seorsim vero ad diversas ordinarias evacuationes invitetur 3) ut suspecta hu-
morum stagnatio in capite discutiatur & partes legitime roborentur 4) ut con-

svetæ functiones, vitalitati inservientes, in justum ordinem transferantur 5) ut congrua Præservatio præscribatur.

§. XIV. Primum quod concernit, tunc mox in initiis providendum est, quo emesis provocetur; non multum tamen hanc intentionem impedit impotentia ægrotantium, quantum itaque fieri potest, tempestive emeticum remedium offeratur; quo nomine commendo ad institutum Langii Sal vitrioli: hoc diluatur cum aqua quadam destillata & exhibeatur: hoc partim ferum mucidum potenter alterat & colliquat, partim emerico effectum ad novos motus naturam excitat, partim per connexam capitis succussionem, ad resolutionem seroso-pituitosæ colluviei in cerebro contribuit: in hujus salis defectu Tartarus emeticus convenit; sicut alii syrupum emeticum cum aqua cinnamomi dilutum ordinant: alia antimonialia potentiora non æque necessaria sunt.

§. XV. Circa motuum revocationem ab extra profunt clysteres stimulant, frictiones fortiores, rubefacientia & vesicantia remedia, quamvis posteriora non æque semper congruum suum effectum exserant: proinde conducunt illa experimenta, ut Sartago cum prunis ardentibus repleta, eine Wärm-Pfanne aut instrumentum mulierum ein Blatt, oder Bügel-Eisen circumspecte capiti, vertici & fronti admoveatur; de quibus experimentis, licet quidem non penitus rejicienda sint, optandum tamen est, quo semper promissum & exoptatum suum effectum exserant: porro conveniunt moderatæ sternutationes, frictiones cum excutia administrandæ & odoratus salium volatilium oleosorum, ac balsamorum oleosorum.

§. XVI. Interne ad motuum revocationem conveniunt aquæ spirituosæ nervinæ, aquæ apoplecticæ & cordiales ad aliquot guttulas intra os dimittendæ, mixturæ spirituosæ cum oleis destillatis imprimis cinnamomi & fuccini parcius mixtæ: spiritus serpilli & essentia croci cum ejusmodi mixturis parca quantitate mixta: balsama liquida oleosa ad exiguas guttulas faucibus instillanda: sal volatile oleosum, spiritus salis ammoniaci fuccinatus, pari methodo adhibita profunt; huc confert Liquor C. C. fuccinatus, Ess. Cinnam. Succin. & Ambr. Confectio alkermes completa, nec non Essentiæ angelic. Imperat. caryophyllat. Pimp. alb. valerian. Succin. Croci, Cinnam. inter se mixtæ: præter hæc interna nervina, conferunt adhuc externa alia, quæ nervinam efficaciam habent, ut Sacculi nervini, balsama nervina, Spir. lil. convall. Serpilli, Formic. Lumbr. Terrestr. Balsam. de Peru & quæ multiplicia alia roborantia passim usualia sunt.

§. XVII.

§. XVII. Non minus in hac Apoplexia cum prædictis roborantibus & internis discutientibus, externa resolventia conjungenda sunt, e quibus præter camphorata, etiam cataplasmata vinosa capiti applicanda & e discutientibus atque roborantibus paranda conducunt: neque spiritus volatiles, cum moderamine extrinsecus adhibiti, contemnendum usum habent: huc etiam pertinent sacculi cum spiritu vini camph. & serpilli humectandi, ut & cucuphæ: unguinosa vero & emplastica non conveniunt: præterea ordinentur interna alexipharmaca, cum regimine diaphoretico interdum conjuncta, quo necessaria & efficax discussio humorum pituitosorum impetretur.

§. XVIII. Quod si sub divina benedictione periculosus hic affectus emendari videatur, tunc alia auxilia in usum ducenda sunt, ex quibus conferunt infusa vinosa e resolventibus & nervinis speciebus parata, additis modestius laxantibus remediis, præcipue talibus, quæ humores pituitosos evacuant: præterea conveniunt alia remedia spissius serum colliquantia, ut zingiber, arum, cochlearia, fumaria, quo Essentiæ resolventes & alexipharmacæ spectant: salia deterfiva non admodum congrua sunt huic ætati, in qua talis Apoplexia obtingere solet; præterea conducit Essentia Succini, Liqu. C. C. Succin. Spirit. C. C. & Sal. Ammon. Succin. Mixtura roborans Tartarifata; Essent. angel. Pimp. alb. Valerian. galang. zingib. ari, helen. gent. rubr.

§. XIX. Præservatio hujus Apoplexiæ nititur congrua diæta, in qua cibi molles & puri conveniunt; proficit usus moderatus aromatum, ut & vini adulti ac spirituosi: alvus sit constanter libera & transpiratio superficialis expedita: regimen magis sit modeste calidum, quam frigidum: interdum profunt moderatæ laxationes: conducunt juscula vinosa aromatizata, juscula gallinacea, decocta diluta herbæ Thee cum citro & cinnamomo: pro ventriculo confert Zingib. calamus aromaticus, cichor. anis. &c: condita & cum Saccharo obducta: nonnunquam temperata balnea nervina proficiunt: quæcunque denique alia ad serum abstergendum & minuendum quadrant, illa in hac præservatione locum inveniunt. Ultimo loco indicare lubuit, quod in apoplexiæ serosæ statu medicus etiam attente observare debeat, an aliqua ratio urgentis Plethoræ habenda sit, in quo casu tam curatorie, quam præservatorie tempestiva plethoræ depletio convenit.

CAPUT II.

DE

PARALYSI ET PARESI.

§. I.

Aliud Schema defectus aut deficientium motuum vitalium praesentes affectus constituunt, qui licet in comparatione ad praecedentes paulo leniores sint, tamen in se spectati, satis ominosi existunt, dum nituntur desertione sufficientium & convenientium motuum vitalium cum aliqua aversione & fastidio quodam conjuncta, in quali casu eo difficilior est naturae resolutio ad restitutionem sufficientis illius atque convenientis motuum vitalium gradus; deinde ratio habenda est illarum afflictionum, offensionum atque laesionum, quae praecurrerunt, cum quibus multi dolores, eximia impedimenta & graves perturbationes concurrerunt, ut propterea tam in animo, quam in corpore fonticae circumstantiae obtingant, quae praesentium affectuum gravitatem testantur: & licet Paresis mitior Paralysis sit, tamen non modo illius emendatio difficilis, sed & deterioratio facilis est; ut nihil dicam, quomodo haec Paresis valde contumaces praecedentes morbos spasticos & simul corruptos & exacerbatos consequatur.

§. II. Praecipue convenit in ejusmodi casibus attendere & conciliare illas antecedentes causas & circumstantias, quae ad eosdem affectus primaria quaedam efficacia contribuerunt: ubi iterum inter alias tales causas considerandae sunt crassae & repentinae perturbationes salutarium, aut plane statariarum evacuationum, maxime quidem sangvinearum, aut commotionum haemorrhagicarum; nec non curatius observandus & dijudicandus est concursus status plethorici; licet propterea aliae excretionum species minime negligendae sint, siue eadem ordinariae, siue extraordinariae fuerint, siue sub alio praegresso morbo contigerint, siue sub tolerabiliore sanitatis statu praecesserint: neque infimae dignitatis observatio est, an hic affectus ex praegressis incongruis medicationibus, praecipue ab incauto opiatorum remediorum usu ortum traxerit, an graves sensibilibus partium offensiones praecesserint, an actuales violentae laesiones praecurrerint; an generalis propensio in activitatis decrementa & declinationes adsit, an animus subjectorum alias abjectus & timidus sit, an aetas nimis tenera, an nimis adulta existat, an eximia sensibilitas in aegrotantibus adsit, an patiens per multos

multos prægressos morbos defatigatus sit, an mentis imbecillitas & perturbatio concurret, an hæreditaria dispositio ad similes affectus coincadat, an immodica & excessiva animi pathemata præcurrent & quæ sunt plures aliæ similes singulares circumstantiæ.

§. III. Dum itaque Paralysis ob motuum vitalium abolitionem ad corruptionem atque mortem disponit, ita maxima cura adhibenda est, quo tempestive motus revocentur, priusquam actualis corruptio occupavit; etenim quo magis natura corruptionem averfatur, eo magis propterea Paralysis confirmatur, quo propius talis corruptio imminet: neque etiam alias consultum est, quo diutius natura in tali languore & averfione relinquatur, alias non modo huic activitatis suæ decremento advescit, sed & eo citius atque facilius in majus & periculosius decrementum delabitur: præterea in hoc affectu, ubi intimior naturæ averfio a motibus vitalibus adest, non satis apposita & adæquata est illa motuum revocatio, ubi novi dolores, cruciatus & adversi sensus excitantur, quæ coactio non satis firmos, durabiles & ingenuos salutares successus promittit, sed palindromes, sive recrudescantias periculiosorum talium activitatis vitalis decrementorum involvit: unde tantum ejusmodi coactæ curationes ad affectus magis refractarios, contumaces & immoderatos asservari debent: de reliquo etiam illa diversitas Paralyseos notanda, quando verus motuum vitalium defectus & quando in aliqua parte impotentia ad motum suscipiendum adest, præsentem tamen sensu, qualis posterior spasticus fixus est affectus & a medicis Paralysis notha, Scorbutica, arthritodea vocatur & propterea a vera Paralyfi distinctus est: denique peculiaris ratio habenda est singularum & particularium Paralyseos specierum, quando nonnunquam lingua, sphincter ani & vesicæ &c. motu suo necessario destituuntur.

§. IV. Et quoniam hi affectus a vitalitate declinant, hinc tanto major circumspectio adhibenda est, ne perversa medicatio sinistrum illorum eventum promoveat aut acceleret: cavendum itaque est 1) a nimis immoderatis & violentis evacuationibus, tum emeticis, tum catharticis 2) a negligentiori status plethorici dijudicatione & tractatione 3) a confusa, inopportuna, aut insufficienti sanguinis ventilatione 4) a præmaturo salium volatilium usu 5) ab ordinarum excretionum perturbatione, aut suppressione 6) a remediis valde commoventibus & humores turgescientibus 7) a communi narcoticorum usu: 8) a nimis coacto & æstuoso regimine 9) a confuso, multiplicato & vagabundo remediorum usu: 10) ab externis tenacibus emplasticis, unguinosis, pinguibus, rancescentibus & poros obstruentibus 11) ab interno & externo mercurialium usu 12) ab internis adstringentibus 13) a promiscuo & prodigo externo usu oleosorum destillatorum acrium 14) ab interno & externo usu castorinorum, quæ

in vera paralyfi nihil conferunt 15) a refrigerantium remediorum interno & externo usu 16) a positive incrassantium ordinatione 17) a præmaturo nervinorum usu, antequam necessariae excretiones præmissæ fuere: 17) ab impetuosis, coactis & diffusis sudationibus 18) a præmaturo & liberali salium volatilium usu externo 19) ab emollientium topico usu 20) a præmaturo adstringentium, repellentium, exsiccantium, sulphuratorum usu externo, quæ facile ariduram suspectam causantur.

§. V. Specialis Paralyseos cura ita dirigenda est, ut in illis casibus, ubi præcurrit & concurrit alvi segnities, siccitas aut obstructio, tempestive alvus liberetur; quo conveniunt clysteres emollientes, nervini & leniter stimulant: successively subordinentur interne remedia rhabarbarina, correctæ aloetica, helleborina, polypodiata, extr. panchym. Croll. pilulæ de agarico, MP. de succino Crat. nec non infusa vinosa, ad quæ varia ex ejusmodi evacuantibus seligi & recipi possunt: præterea in illo casu ubi urgens plethora concurrit, ubi Hæmorrhagiæ salutare præcesserunt, ubi molimina hæmorrhagica corrupta fuerunt &c. tempestiva & sufficiens V. S. celebranda est, quæ pro scopo curatorio ad citiorem alterationem inducendam etiam in brachio & fano quidem latere administrari debet: V. S. in pede magis præservatoriis usibus aservari potest.

§. VI. Proinde interne conveniunt remedia sanguinis motum æqualiter invitancia & distribuentia, ut sunt temperata alexipharmaca, imprimis Ess. Pimp. alb. Caryophyll. Scord. Levistic. addita Ess. Succini, Sassafr. Cinnam. huc pertinet Liqv. C. C. succinat. & interpositus usus Mixturæ nostræ usitatæ roborantis, aut spiritus C. C. cum Ess. Succin. & Ambra: non minus conferunt decocta e C. C. Scorzon. Citr. Cinnam. Passul. herb. scord. veronic. foenic. beton. &c. paranda: hisce remediis conjungenda sunt analeptica, five interna cordialia, Emulsiones, ex aqv. Scabios. fl. Samb. Scord. Rosar. lil. conv. ceras. nigr. naph. cinnam. &c. Julapia, Mixturæ cum spirit. rosar. lil. conv. &c. Conf. alkerm. compl. de hyacintho; Ess. Cinnam. Ambr. Succin. cum Spir. Sal. ammon. mixtæ.

§. VII. Porro interne in initiis conveniunt nitrosa, cinnabarina, coralliata, absorbentia citrata, spec. de hyac. ubi immoderate commotiones congestoriæ aut spasmodicæ præcurrent: proficiunt etiam decocta gelatinosa citrata, nec non infusum herb. Thee citratum aut cum cinnamomo mixtum: interponantur infusa vinosa e solventibus & nervinis parata: neque laus Essentiæ dulci in ejusmodi casu aliquoties probatæ, defraudari debet, cujus roborans effectus in motus tonici restitutione aliquoties comprobatus adeoque ulterior illius usus commendandus est: optandum modo est, quo hoc lau-

laudabile remedium e primo orphanotrophei fonte hauriatur ; cum huic remedio etiam contingat, quod aliis utilibus medicamentis evenit, quod passim iniquum lucrum varii spurii artifices in invidiam primæ inventionis & officinæ, inquirere & affectare soleant.

§. VIII. Plurimum vero in ejusmodi Paralyfi externa remedia valent & inter illa conveniunt leniores frictiones secundum venarum tractum, e minoribus ad majores ramos abeuntem, continuandæ; deinde conveniunt unguenta ex axungia urfi, taxi, vulp. castoris, oleis destill. rorismar. serpill. rosar. Sassafr. cinnam. rhod. caryophyl. lavend. therebinth. Junip. Succin. modica quantitate commixtis, parata: præterea convenit Mixtura Spirituosa e spir. vin. camph. formic. lumbr. terr. serpill. rosar. lil. convall. Ess. croci & tantill. spir. fal. ammon. succin. conferunt etiam cataplasmata e speciebus discutientibus & nervinis, nec non oleis prædictis destillatis parca quantitate additis, Camph. & Croco composita: quod vero acriora olea attinet velut Thereb. pini, Succin. Juniper. quin ipsum etiam Petroleum, tunc hæc in subjectis laxioribus & magis phlegmaticis conveniunt: præstat etiam singula talia nervina remedia modeste calefacta applicare: siquidem calor externus & fomenta multam utilitatem in hisce affectibus habent: hinc balnea vaporosa, vinosa nervina aliaque talia fomenta in iisdem morbis conducunt: eximiam utilitatem, habent conjunctæ & subjunctæ frictiones membrorum affectorum, post præmissam nervinorum applicationem.

§. IX. Inter alia selectiora remedia ad Paralyfin a Borello commendatur Fomentatio cum herba Tetrahit five Sideritidis specie adhibita: alii laudant oleum Lumbr. Terr. aut succum illorum expressum cum vino decoctum: nonnulli embrocationes cum decoctis nervinis extollunt: quidam fructum anacardii sub variis formulis ordinant, quæ singula non penitus contemnenda sunt: quæ vero laudes de floribus Paralyseos circumferuntur, illæ non respondent experientiæ; multum insuper in hisce affectibus conferunt decocta vinosa; sicut cataplasmata vinosa cum segmentis florum & seminum foeni parata non inutilia sunt; qualia in paralytodea illa imbecillitate membrorum conveniunt, quæ e prægressis arthriticis & rheumaticis afflictionibus ortum traxerunt: ita etiam pingvedo Limacum, cum aliis oleis nervinis, ut oleo lumbr. terrestr. serpill. rosar. mixta aliquam utilitatem affert: habent itidem aliquam salubritatem frictiones cum sacculis nervinis & cum excutia institutæ, cavendo ne per talem frictionem superficies corporis immodeste excorietur: neque Thermarum tempestivo & sufficienti usui suas laudes promeritas derogo, modo eo corpus sufficienter præparetur: multum etiam commodi affert, quando pars affecta iteratis

vicibus ab adstantibus modeste moveretur; quæ ipsa agitatione progressus sanguinis adjuvatur & necessarij motus influxus invitatur.

§. X. Præter hæc externa auxilia alia adhuc & quidem crudiora experimenta commendantur, e quibus eminent urticationes, synapismi, rubefactiones, castrationes cum virgis, inunctiones cum oleo Cantharidum, quæ singula experimenta non admodum probata & ingenua, sed immoderata sunt: in illo vero casu ut plurimum plane nihil juvant, ubi sensus deest, siquidem illorum experimentorum efficacia per sensum communicari debet; ubi vicissim aliqualis sensus adhuc adest, ibi magis grata, selecta, temperata & probata remedia profunt: eximia insuper est efficacia oleum Cinnamomi usu externo, quando in ejusmodi casibus sphacelatio imminere videtur, in quo casu alij oleum caryophyllorum ordinant; non minus in hisce morbis balnea formicarum vaporosa conducunt, ut & unguenta magis nervina, quam relaxantia & valde lenientia.

§. XI. A quibusdam commendantur decocta gelatinosa e capitibus & pedibus virulinis atque fuillis parata, quibus afflicta membra immergunt, quæ vero nullius utilitatis sunt: ad debilitationes paralytodeas a contusione, casu, distorsione pendentes conveniunt partim nervina, partim restauratio per vaporem modestum, quo applicatio alicujus caloris naturalis conducit, quo videlicet pars affecta foveatur cum animalibus recenter mactatis & dissectis adhuc calidis, aut cum pellibus adhuc calidis, modo detractis: ad illam Paralyfin spuriam arthritodeam tempestivus usus emplastri de galbano proficit: alioquin tamen cavendum est, ne partes cum paralyfi afflictae, nimium cum emplastris involvantur: quando paralyfis ariduram partis post se relinquit, tunc simul lenientia & unguinosa cum nervinis conjuncta, nec non balnea & fomenta nervina quadrant.

§. XII. In Paralyfi Linguae præter alia superius commendata & appropriata interna, conveniunt ab extra applicanda oleum cinnamom. ad gutt. unam vel alteram, bis vel ter per diem sub linguam dimittendum; nec non decocta vinosa nervina; aut balsamus oleosus ad gt. 2. sub linguam applicandus: aut mixtura spirituosæ, quin ipse spiritus serpilli in refracta quantitate intra os sumendus: aut elæosaccharum ex oleo cinnam. caryoph. & sacch. parandum: conducunt etiam emulsiva analeptica: nuchæ etiam & occipiti applicentur iidem spiritus nervini, ut spir. vin. Camph. spir. Serpill. rosar. lil. conv. formic. rosmar. addita Ess. ambrae & Croci: pari ratione profunt unguenta nervina nuchæ adhibenda, aut ad verticem applicanda: conferunt porro emplastra e G. Elemi, Caran. Galban. Benzoe, Storace calam. oleo succin. cinnam. caryoph. L. rhod. parata, nuchæ imponenda; Quando vero Pa-

Paralyfis sphincterem vesicæ occupavit, tunc primum subsidium in externa nervinorum applicatione hæret; quo linimenta, unguenta, balsama, cataplasmata nervina conferunt: interne proficiunt Essentiæ Succini, Pimp. alb. L. Sassafr. C. aurant. Citr. gent. rubr. caryoph. arom. galang. &c. nec non Spir. C. C. cum Ess. succini mixtus. Ad Paralyfin orificii ani non conducunt balsamica aliaque composita acria, sed potius fomenta, sacculi, cataplasmata, infusus discutientes & nervini: ejusmodi formulis herbæ temperatæ coronariæ, nec non serpillum & tantillum castorii admisceri possunt, quod posterius in hoc casu plus & securius, quam in alio Paralytico affectu convenit. Si denique similitudo Paralyseos in aphonía ex inebriatione occurrit, tunc conducit tempestiva alvi liberatio, pulvis nitrosus, absorbens, coralliatus, usus oc. cancr. citr. Tinct. antim. acr. cum Spir. C. C. & Ess. Succ. mixta, masticatio mastichis, anisi, foeniculi: aqua apoplect. ad exiguas guttulas sub linguam assumenda; aut spiritus serpill. ad aliquot gutt. intra fauces fundendus.

§. XIII. Eodem modo tractari debet Paresis, in qua præcipue attendere convenit, e quo præcedente morbo ortum traxit: sicut vero in schola medica vulgo traditur, quod hic affectus e prægressis colicis cruciatibus originem sumere videatur, (licet talis Paresis coeteroquin rarior existat,) ita in illius cura interne conducunt infusa vinosa resolventia, roborantia & mitius laxantia, præcipue rhabarbarina: deinde subordinanda sunt temperata stomachica & carminativa, ut & tonica, velut Tinct. Martistartarif. subjungendo spirit. C. C. aut Sal. ammon. anis. cum Tinct. antim. tartarif. externe vero eadem nervina conducunt, quæ in præcedentibus allegata sunt, quo modestus usus balneorum nervinorum pertinet; plurimum etiam congrua diæta, modeste aromatica, cum modico usu vini generosi huc quadrat: cavendum præcipue est, ne turbæ quædam intra primas vias transferantur, neve opiata remedia adhibeantur.

§. XIV. Ultimum superest, quo pauca adhuc de præservatione Paralyticorum affectuum annectam: ne itaque unquam tam gravis affectus subiecta corripiat, tunc illæ causæ avertendæ sunt, quæ alias ad talem morbum contribuere observantur: omnium maxime præstat evacuationes salutare in ordine justo conservare & præoccupare, ne adultæ quædam naturæ consuetudines simul & semel opprimantur: multum etiam ad avertendum tam suspectum & gravem morbum valet animi tranquillitas & abstinencia ab incongruis præcedentium morborum medicationibus: proinde etiam evacuationes sanguinis ab omni anomalia præmuniantur.

§. XV. Ne vero Paralyticus affectus, qui semel superatus fuit, denuo recrudescat, confert ordinarias evacuationes in accurato ordine & successu conservare; imprimis tunc tales excretiones admonere & modeste incitare præstat,

quando insufficienter procedere videntur: in subjectis plethoricis & sanguineis evacuationibus ad veteris conferunt opportunæ V. Snes in pede celebrandæ: profunt etiam vina medicata laxantia, resolventia & roborantia: si mensium aut Hæmorrhoidum turbæ coincidunt, tunc illas modeste emendare convenit: aut alias excretiones revocare proficit, ob quarum perturbationem & retropulsionem Paralysis orta fuit: animus ante omnia sit tranquillus, neque profundis & anxiiis curis atque meditationibus immersus: corpus vero vicissim ne nimium defatigetur; eapropter tamen sedentarium vitæ genus non est seligendum: diæta sit temperata tam quoad quantitatem, quam quoad qualitatem: inebriatio & nimia venus omni cura vitetur: calor moderatus semper seligatur, frigus externum æque ac internum constanter excludatur: aëris puri & temperati usus præferatur: moderata corporis commotio conducit: proficit etiam abstinentia a multiplicibus medicationibus, artificiis & experimentis: nocent nimia vigilie; omnes vero functiones cum justo moderamine exerceantur.

CAPUT III.

DE

CATARRHO SUFFOCATIVO.

§. I.

Suffocativum hunc Catarrhum paralytodeum affectum esse, ipsa curatio observatio signorum, hunc morbum prodentium, testatur, dum non modo pulmones, sed & reliquum pectus motu & vigore necessario destituuntur, unde vel humorosus pectoris infarctus invitatur, vel si talis catarrhalis oppletio pulmonum præcesit, nunc confirmatur & exacerbatur, hinc Suffocationis metus imminet, eoque ipso hic affectus subito decurrit, valdeque periculosus est; tanto magis illius gravitas inclarescit, quo magis observatur homines torpidioris activitatis, aut ætates motuum decrementis obnoxias, invadere, aut etiam prægressos alios intricatos & difficiles morbos consequi; quemadmodum ipsa simplicior illius indoles abunde obtestatur, quo magis pronus ille sit in funestum eventum, quam in promptam & facilem emendationem, dum in positivo motuum defectu consistit, qui cum eximio naturæ torpore, fastidio & aversionis affectu conjunctus est, quando prægressæ circumstantiæ & antecedentes atque impulsivæ causæ ejus conditionis existunt, quo de

de illarum insigni molestia natura omnino tedium quoddam concipiat & repetitionem functionis, antea cum fastidio amissæ, aversetur.

§. II. Pro convenientiori ardui hujus affectus tractatione indagare expedit, an cum eodem morbo molimina & specimina hæmorrhagica cohæreant, aut an aliæ extra ordinem salutare quædam evacuationes turbatæ & suppressæ eundem invitaverint, an affectus pectoris catarrhales vel cum regimine, vel medicamine perverso impediti aut perturbati præcesserint: an alii morbi corrupti prægressi sint: an repentinæ & extremæ virium jacturæ coincident, an magna oppletio mucida pectoris affligat; an præsentibus adhuc vires efficacioribus & magis rigorosam medicationem admittant, an status plethoricus, qui antehac diversis commotionibus expositus fuit, nunc conjunctus sit & in quantum ille de præsentibus hunc affectum premat, augeat & offendat; ubi vero vicissim magno judicio discretivo opus est, ne hic affectus, cum alio pectoris spastico asthmatico morbo confundatur, quorum utrorumque affectuum medendi methodus eapropter etiam discrepat: proinde etiam admodum refert observare, quo ordine consuetæ excretionis hætenus successerint, aut adhuc continuent, quoniam illarum contumax suppressio multum contribuit, quo non modo præsens morbus acerbius invadat & infistat, sed & eo facilius in lethalem eventum definat.

§. III. Postulat itaque præsens affectus eandem dexteritatem, quæ in aliorum morborum, defectu motuum vitalium nitentium, tractatione medica requiritur, præcipue cavendum est 1) a nimis cunctata & vicissim etiam præcipitata & immoderata opitulatione: 2) ab insufficienti necessariarum evacuationum provocatione: 3) ab impetuosius excretionum excitationibus, dum vires nimium langvent: 4) ab incuriosa status plethorici & negotii hæmorrhagici conjuncti æstimatione & tractatione: 5) a præpostera & insufficienti Venæ Sectione, quando circumstantiæ convenientes artificialem sanguinis subtractionem indicant: 6) a remediis valde calefacientibus & sanguinis massam repente turgescientibus: 7) a regimine nimis æstuoso & anxio: 8) a diffusa, coacta & prodiga sudatione: 9) a remediis internis positive & potenter adstringentibus: 10) a promiscuo & inopportuno pectoralium emollientium & relaxantium usu: 11) a remediis vulgatis opiatibus: 12) ab interno castorinorum usu: 13) ab inersantibus & 14) absorbentium copioso usu: 15) a perturbatione aut negligenti promotione alvinæ excretionis: 16) a promiscuo sulphuratorum & oleosorum acrimia usu interno: 17) a virium majori oppresione: 18) a concursu febrilis perturbatione: 19) ab inordinato, solo & præmaturo usu antitarrhali, præcipue acriorum usu: 20) a nimia & sæpe variata medicamen-

torum ingestione, quæ & vires magis obruunt & affectum magis confundunt.

§. IV. Ad specialem jam progredior præsentis Casus curam, in qua præcipuæ hæ indicationes medicæ, diverso statui affectus conformes observandæ sunt 1) ut per generales, attamen convenientes evacuationes via & accessus ad reliquam specialem curationem præparetur: ut 2) motus deficiens per apta interna & externa auxilia revocetur 3) ut qualiscunque catarrhalis pectoris oppletio resolvatur & ulterior affluxus avocetur 4) ut symptomata urgentia mitigentur 5) ut partes antehac affectæ debite roboventur 6) ut conveniens præservatio præscribatur.

§. V. Secundum ordinem indicationum præmissarum primum in hoc affectu negotium erit, quo artifex mox in primis initiis prospiciat, an propter concurrentem & urgentem statum plethoricum Venæ Sectio necessaria sit, quæ tempestive & pro citiori alteratione in brachio sufficienter administranda est; cavendo ne ferius, aut in illo casu influatur, quando vires nimium langvent: quodsi vero plethora præsens talem evacuationem non requisiverit, tunc reliquæ evacuationes cum aliquo stimulo provocandæ sunt; ob id alvus tempestive excitanda est per clysteres parcius lenientes, efficacius tamen roborantes & stimulant: quodsi nimia oppletio pectoris præsens, materia etiam catarrhalis volubilis fuerit, sufficientes etiam vires ad excretionem spectantes defecerint, aut simul saburra quædam in ventriculo adfuerit, tunc tempestivus vomitus non inutilis erit: qui commode vel cum Sale vitrioli, vel Tart. emet. vel rad. asari, vel rad. ipecacuanhæ, vel in subjectis durioris constitutionis, cum succo, aut decocto tabaci aromatizzato, quando videlicet alia emetica deficiunt, excitari potest; neque in hoc passu excludo rad. squillæ paulo largiori quantitate exhibendam.

§. VI. Proximior operatio medica auxiliatrix est, quo deficientes motus tempestive revocentur; pro hoc scopo partim interna, partim externa adminicula conveniunt: quod interna remedia attinet, tunc prodest, plethora non urgente, alvo aperta & febre absente, Spirit. Sal. ammon. anis. aut succinatus cum Tinct. antim. tartaris. mixtus, aut Spir. C. C. cum Ess. succin. nec non Liqu. C. C. succinat. aut mixtura ex aquis veronicæ, chæref. scord. hepat. nob. fl. sambuc. hyssop. fœnic. lil. convall. ros. cinnam. naph. Spir. Sal. ammon. anisat. Syr. de beton. hyssop. heder. terr. violar. oxymel. squillit. G. ammoniac. solut. alias conducunt essentia ari, helenii, petasit. pimp. alb. angelic. imperat. zingib. zedoar. gentian. rubr. succin. L. assafr. confectunt etiam emulsionem ex aquis prædictis & nucleis dulcibus paratæ, nec non decocta e scorzon. apio, tarax. Cichor. herb. veronic. scord. hyssop. chærefol. hepat. nob.

rob. capill. ven. flor. helen. sambuc. sem. anisi, fœnic. bacc. laur. Cort. Cinnam. Citr. parata.

§. VII. Extrinsecus ad deficientes motus revocandos conducunt frictiones pectoris & dorsi tam simplices, quam cum sacculis nervinis instituentur, modestæ rubefactiones pectori applicandæ & in subjectis admodum pituitosis, vesicatoria; porro conveniunt spiritus nervini in præcedentibus casibus ordinati, unguenta nervina, cataplasmata & sacculi e discutientibus & nervinis remediis paranda; quo pertinet mixtura spirituosæ paranda e Spir. vin. camph. serpill. formic. rosar. ror. mar. sal. ammon. succin. Ess. croci & ambræ; huc porro profunt balsama liquida oleosa, modeste pectori & dorso applicanda, nec non vinum calidum aromatizatum cum lintheaminibus appositum: unguinosa vero & crassius pingvia parcius adhibenda sunt, quia ad majorem pectoris oppletionem contribuunt.

§. VIII. Cum ejusmodi remediis, motum tonicum in pectore revocantibus, conjungenda, aut alternanda sunt remedia discutientia, resolventia & pectus a nimia oppletione liberantia; e quibus primario scopo interna remedia conveniunt; hoc nomine conveniunt mixturæ ex aqu. scab. veron. scord. hyssop. samb. fœnic. chæref. oxym. squillit. G. ammon. solut. Spir. Sal. ammon. anis. parata: quo pertinet Tinct. antim. tartar. Spir. Sal. ammon. succin. Tinctur. sulphur. inter se mixta, nec non mixtura ex Ess. ari, angelic. pimp. alb. helen. Succin. &c: ut & decoct. Scorzon. C. C. perasit. Apii, rusci, addita aqu. pector. Stahlianæ & Syr. hed. terr. de Erysim. Hyssop. Oxymel. squillit: inter alia pectus resolutoria & discutiente quadam efficacia liberantia commendari debet squilla, arum, zingib. & providus ac modicus sulphuris usus: ab extra conveniunt illa, quæ in præcedenti thesi commendata sunt.

§. IX. Ne vero ulterior affluxus pectus obruat & molestat, omnino expedit, quo ipse avocetur & detineatur, hinc conveniunt remedia alvi apertionem ulteriorem conservantia & invitantia; quare sub continuatione curæ laxantia remedia interponenda sunt, sub illa tamen cautela, ne vires nimium debilitentur: proinde conjungenda sunt remedia nitrata & absorbentia citrata, quæ reliquas concurrentes commotiones congestorias mitigant: hisce remediis annumerari debent potiones ex aquis prædictis & oc. caner. citrat. paratæ, Mixt. e Tinct. ant. tart. Spir. C. C. & Ess. Succin. parata; Spir. Sal. ammon. anis. cum Ess. Succin. mixtus: huc denique spectant frictiones pedum, pediluvia, infusus nervini tempore opportuno adhibendi: quodsi denique aliunde congestio accidentalis pectus afficiat, tunc usus corticis chaccavillæ

rillæ non contemnendus est; qualia sedativa remedia non indiscretim in hoc affectu ordinanda sunt.

§. X. Quoniam porro in hoc affectu prægnantia quædam sympto-
mata occurrunt, ita pro illorum moderatione tempeſtiva & congrua medica-
tio ordinanda est: quando itaque gravis virium dejectio adest, tunc aliis reme-
diis conjungenda sunt analeptica & nervina, tanto magis efficaciora analeptica
conducunt, quando primus hujus affectus impetus remiſit: profunt vero aquæ
analepticæ, ſpiritus nervini, ſyrupi & confectiones, decoctis aliisque formulis
combinanda: profunt etiam emulſiva & modicus vini generoſioris uſus: quan-
do pectus cum mucoſitate nimis tenaci oppletum eſt, tunc interna temperata ex-
pectorantia aliis reſolventibus, diſcutientibus & roborantibus remediis conjun-
genda ſunt: externe cum unguentis & linimentis nervinis olea lenientia con-
jungi poſſunt: ſi febriles commotiones concurrant, profunt oc. cancr. citrati,
pulveres nitrati, potiones ex aquis ſcord. ſcabioſ. plantag. veronic. fl. ſambuc.
roſar. ceraſ. nigr. antimon. diaph. & oc. cancr. citratis paratæ: interponan-
tur opportuno tempore eſſentiæ reſolventes alexipharmacæ, præcipue helen.
ari, vincet. pimp. alb. caryophyllatæ, angelicæ: alvina excretio in ordine ju-
ſto conſervanda eſt, quo eo citius pectus a moleſta & ſuſpecta oppletione li-
berari queat: ad concurrentes irregulares commotiones congeſtorias & ſpas-
modicas conveniunt, remedia nitroſa, frictiones modeſtæ, regimen modera-
tum diaphoreticum & interpoſitæ eſſentiæ diſcutientes alexipharmacæ.

§. XI. Quando primarius præſentis affectus impetus mitigatus eſt,
tunc talia remedia continuanda ſunt, quæ partes hæcenus afflictaſ ulterius ro-
borant; interne itaque convenit Mixtura noſtra roborans, aut Spir. Sal. am-
mon. anis. cum Eſſ. Succin. & L. Saffafr. mixtus: nec non potio pectoralis
Stahlia, decoctum Scorz. C.C. veronic. ſcabioſ. heder. terr. ſænic. Cort. Citr.
Cinnam. huc pertinet moderatus uſus vini generoſi aut juſculorum vinoſorum,
Decocti chocoladæ, ſive cum vino, ſive cum aqua parati: infuſum ca-
lidum veronicæ cum tantillo aniſi ſtellati: externe convenit interdum lateri-
bus pectoris & ſuperiori dorſo applicare Mixturam e Spir. vin. camph. Spir.
Serpill. formic. & Eſſ. Croci factam: profunt etiam ſacculi nervini in nucha
& dorſo geſtandi; emplaſtica vero omittantur.

§. XII. Præſervatio ab ulteriori ardui hujus affectus invaſione, in ſub-
jectis adultioribus ita inſtituenda eſt; ut quælibet conſuetæ & ſalutares excre-
tiones in ordine juſto conſerventur: interdum conveniunt modeſtæ & repe-
petendæ laxationes, maxime in infuſis vinoſis ordinandæ; in plethoricis & ubi
negotium hæmorrhagicum conſentit, proficit tempeſtiva Venæ Sectio: re-
vocandæ inſuper ſunt illæ evacuationes, ob quarum perturbationem, aut ple-
nariam

nariam suppressionem hic affectus ortum traxit; animus sit tranquillus: frigus nocet, moderatus calor prodest, aër seligatur serenus & temperatus, vitetur vero nebulosus, frigidus, torpidus & humidus: diæta sit temperata, modeste aromatizzata & vinosa: sub diæta conducit usus zingiberis: nimia desidîa evitetur, moderatus motus exerceatur: conferunt pediluvia, infusus nervini & in aptis ætatibus externus thermarum usus: profunt infusa calida Veronicæ, hepat. nob. russil. scord. fl. sambuc & helen. quicquid de reliquo pectus & pulmones offendere solet, id arceatur: acida sunt fugienda: nimix pectoris commotiones nocent: in subjectis perquam phlegmaticis & frequentibus catarrhis obnoxiiis conducunt repetendæ laxationes, nec non fonticuli.

§. XIII. Paucis adhuc utilem quandam animadversionem de suffocativo infantum affectu catarrhali addere lubet, quoniam hic morbus satis difficilis, periculosus & in infantibus carnosioribus & succulentioribus haud infrequens est: quando itaque infantibus pectus nimium oppletum, materia etiam volubilis est, vires vero sufficientes ad educendam illam defunt, ibi tempestiva & moderata emesis convenit, pro qua excitanda quadrat syrup. emet. oxysachar. emet Ludov. syrup. fl. persic. oxymel. squillit, cum ejusmodi emeticis fructuose conjunguntur mitiora cathartica, ut syr. de mann. de cich. c. rhabarb. addi etiam potest mercurius dulcis, aut resin. Ialapp. præparata: ubi vero tenax est oppletio, ibi loco emetici remediî convenit catharrhis, conjuncto oxymelite squillitico, quod in infantibus egregie pectus repurgat & abstergit: præterea conveniunt potiones ex aquis scabios. scord. sambuc. plantag. galeg. addito tantillo croci, antimon. diaph. aut syrupo rosarum, violarum &c: convenit porro Tinct. antim. tartaris. cum Ess. succin. mixta, alia vero essentificata in infantibus evitentur: commisceantur aliis remediis roborantia temperata: oleorum destillatorum usus, quantum fieri potest, vitetur: profunt potius diaphoretica fixa calcarea, ut antim. diaph. quam spirituosæ: sperma ceti non nisi cum oleo alio leniente ut olivar. aut amygd. dulc. & tantillo sacchari temperatum prodest: ubi vero catarrhalis infarctus est mobilis, ibi potius omittatur: ad catarrhales decubitus avertendos convenit rad. ireos florentinæ in substantia, quæ alvum movet & serosam evacuationem promovet: regimen sit temperatum, neque nimis æstuosum: confert camphora de collo suspensa: interponantur clysteres: frequens vero absorbentium usus evitetur, quia humores magis impastant,

CAPUT IV.

DE

LIPOTHYMIA ET SYNCOPE.

§. I.

AD motuum defectiva vitia, in communi vita satis frequentia, non indiscretim vero periculosa, aut funesta, spectant animi deliquia, quæ tamen illis ætatibus, quibus alia motuum vitalium decrementa familiaria esse observantur, haud ordinarie obtingunt, siquidem neque infantili neque senili ætati facile eveniunt: interim in tantum cum præcedentibus affectibus conveniunt, quod motuum vitalium defectus complectantur, in tantum vero ab iisdem discrepant, dum partim facilius transeunt, partim non tam periculosa esse deprehenduntur: interea satis multum laboris facessunt, dum non modo in variis subjectis frequenter recurrunt, sed & aliquando occulta causa nituntur, adeo ut sæpe ideales causæ ad illa invitanda satisficiant; hisce intimioribus & subtilioribus respectibus causalibus annumeranda est personalis hominum sensibilitas & mollities in negotio objectorum, tam apprehendendorum & percipiendorum, quam tractandorum; quæ cum subtilis & individualis moralis causa existat, ita eidem neque per communia remedia materialia, neque per usitata universalia succurere licet, quoniam in tali passu cujusvis individuali teneritudine satisfacere convenit.

§. II. Pro meliori Therapia deliquiorum animi invenienda, multum confert notitia causarum multiplici inæqualitate discretarum: quædam enim sunt ideales, quæ vel nimia sensibilitate & mollitie animi, nimio dolore, aut patheticis commotionibus præcipue terrore, nimio metu, angore, cura & sollicitudine, minime tamen ira, nituntur: aliæ vicissim causæ corporis conditiones simul concernunt, inter has nonnullæ repentinam quandam noxam involvunt, aliæ contra mitioris efficaciæ existunt: e priorum numero sunt affectus acuti & maligni, subitaneæ stases sanguinis, insignes polypi cordis; ad posteriorum classem referri meretur abundantia & spissitudo sanguinis, infarctus viscerum in hypochondriis, affectus hypochondriaci & hysterici, flatulentia occlusæ, flatulentia ventriculi, profusiones biliosæ: neque parvipendenda sunt deliquia animi, quæ cum prodiga sanguinis profusione, aut nimia alia excretionem, aut nimis diuturna alvi obstructione, aut ingravi-

datione,

datione, aut prægressa capitis & pectoris contusione, aut repentina & suspecta salutarium Hæmorrhagiarum aliarumque excretionum suppressione &c. conjuncta sunt, quas singulas & adhuc similes alias causas provide artifex indagare debet, ne ita indiscretim quodvis animi deliquium tractet, obruat, adeoque potius confundat & ad suspectas & incongruas consecutiones disponat, quam e genuino suo fundamento curet atque subleuet.

§. III. Præcipue etiam advertere convenit ad discretam sensibilitatem personarum, quæ in emendando tali affectu multum laboris & difficultatis affert: & licet non omnis Lipothymia de præsentī noxam eximiam afferat, tamen contingit, ut, si illa frequentius recurrat, successive præjudicium suum tanto manifestius prodat: eo magis vero ominosa constitutio est, quando tale accidens insuetis, aut cæteroquin robustis subjectis evenit, aut si cum morbis arduis & obscuris se conjungit: ubi præcipue artifex magnam prudentiam in illis casibus adhibere debet, in quibus causæ morbosæ adhuc occultæ, implicatæ & obscuræ sunt: neque indignæ considerationis hæc circumstantia est, quando in subjectis teneris sanguinis plenitudo & anomalix hæmorrhagicæ animi deliquium vel invitant, vel promovent & confirmant: tanto minus prudens medicus in illam cæcam theoriam immersus esse debet, quasi in ejusmodi affectu spiritus curandi, reficiendi, augendi, exhilarandi & excitandi sint, quæ historiæ extra omnem realem & verum conceptum & respectum medicum frustra circumvagantur: unde rectius simplices, veræ, ingenuæ & demonstrativæ causæ inquirendæ & sine tropo perite tractandæ sunt; ob id etiam contingit, ut nunquam talis affectus secure cedat, si non illius causa legitime auferatur; præstat vero hisce affectibus magis modeste, quam audacter prospicere, ne & causa morbifica & animus magis turbentur.

§. IV. Ob id in Cura deliquiorum animi administranda cavendum est 1) a fortioribus, immoderatis & copiosioribus evacuationibus 2) a status plethorici & motuum hæmorrhagicorum vel excedentium, vel repressorum, vel anomalorum perversa tractatione 3) a negligentiori necessariorum & præteritarum evacuationum salutarium promotione & revocatione 4) a remediis sanguinem valde commoventibus & turgescientibus 5) a liberali, præmaturo & interdum curatorio salium volatilium usu interno 6) a medicamentis narcoticis communibus & triviali illorum usu 7) a remediis adstringentibus 8) valde incrassantibus 9) ab indiscreto mercurialium usu 10) a Castorinorum communi ordinatione 11) a remedium balsamicorum concentratorum, oleorum vel accelerato, vel prodigo usu 12) ab odore opiatorum, castorinorum & volatilium in subjectis valde plethoricis 13) ab incauto sternutatoriorum usu 14) ab ingestione medicamentorum, dum animi deliquium

præsto est 15) ab incauta interna & externa corporis refrigeratione, ni modesta refrigeratio interdum ad excitandum patientem admitti queat 16) a multiplici variatione methodi medendi, quæ causam morbificam magis confundit, aut exacerbat 17) a confuso, præmaturo & propostero nervinorum & analeptico-
rum usu 18) a quibuscunque remediis & evacuationibus nimium vires offen-
dentibus 19) a medicamentis sensationi & æstimationi subjecti adversis & deni-
que 20) a nimis rigorosa & immoderata hujus affectus profligatione, quando
febris, aut obscurus quidam morbus conjungitur.

§. V. In Cura deliquiorum animi duplex principalis respectus ob-
servandus est 1) ut subjecta durante tali affectu excitentur & ad se revocentur 2)
ut causæ, talem affectum invitantes, rite tractentur. Quod primum opus ar-
tificis attinet, tunc præsentem hoc deliquio animi modeste & circumspecte labo-
randum est, quo patiens mox ad se revocetur; & id per externa potius præ-
standum est, ni vel in tantum sui compos fuerit patiens, quo aliquod analepti-
cum remedium deglutire possit: alias confert odor svaveolentium & ægrotan-
tibus acceptorum, cavendo ne fœminis præcipue hystericis talia svaveolentia,
ut Ambra, Moschus, Zibethum, olea quædam destillata offerantur: alias tum
hæc, tum alia gratum odorem conciliantia, ut spiritus & aquæ spirituosæ her-
barum nervinarum profunt, in aliquibus simplicior odor & aspersio vini gene-
rosi convenit: conceditur etiam odor spiritus volatilis oleosi moderatus; ca-
vendo ne valde plethoricis offeratur; hystericæ fœminæ paulo magis ferunt
plumas accensas & odorem castorii: cavendo ne cum ejusmodi odoribus ex-
cessus quidam committatur, quia alias nimium respirationem aggravat & te-
mulentas capitis perturbationes post se relinquit: in quibusdam subjectis pro-
ficit odor salis volatilis oleosi, aut spiritus Sal. ammon. cum balsamo liquido
oleoso mixtus: proinde confert ejusmodi subjecta mox in lectum deponere,
siquidem erectus status talem affectum vel accelerat, vel auget, uti subjecta debi-
lia, quando caput erigunt, non raro animi deliquium sibi contrahunt: porro
proficit, quo pectus et hypochondria liberentur & relaxentur: simplicissimum
est experimentum, quo quædam subjecta cum nuda aquæ frigida adpersione
iterum excitentur: obduratio narium, quam quidam suscipiunt & præcipiunt,
minus fidum est experimentum; tanto minus vero in valde plethoricis subjectis;
in nonnullis vero etiam satisfacit spei, modo cum aliquo moderamine institua-
tur: conducit etiam modesta frictio corporis cum linteis calidis & mediocriter
asperis: sternutationes modestæ in quibusdam subjectis admitti possunt,
modo non sint plethorica & hystericæ: quandoque odor aceti rosacei, laven-
dulati &c. convenit: sulphur accensum valde evitandum est: neque suffimigia
oleosa facile indiscretim admitti debent, ad minimum neque plethoricis, neque
hystericis: sub linguam denique exigvæ guttulæ aquæ spirituosæ Cinnam. lil.
con-

convall. &c. dimittendæ, modo specialissimæ circumstantiæ nihil contraindicant.

§. VI. Ad causas nunc progredior, e quibus hoc ordine non singulas, tamen principales quasdam attingere lubet: quando itaque hic affectus a terrore ortum traxit, tunc mox modesta animi recreatio conducit; jungatur usus vini generosi: præcipue juvat vinum cum tantillo croci mixtum: adhibeantur corall. rub. pp. oc. cancr. citr. spec. de hyacinth. confect. de hyac. & de gemmis cum haustulo vini: julepus gemmatus: pulvis nitroso-cinnabarinus: si nimia sensibilitas & anxia imaginatio causa Lipothymia fuerit, conducunt vinosa, cinnam. citrum, caryophyll. arom. pimp. alb. juscula vinosa & conjuncta moralis animi abjecti correctio: si temperamentum nimis timidum in culpa fuerit, tunc rectius moralia, quam materialia remedia quadrant, conjuncto usu vinosorum, aromaticorum & crocatorum: iram proxime lipothymia consequi non solet, ni cum affectibus supervenientibus cholericis sese interdum jungat.

§. VII. Quando itaque animi deliquium cum cholerico tali affectu concurrat, tunc conducunt oc. cancr. citr. pulveres nitrosi, decocta gelatinosa, decoctum C. C. Cichor. hord. aven. remixtum cum aquis ceras. nigr. lil. conv. cinnam. cydoniat: prospiciendum est, quo moderata evomitio subsequatur; deinde etiam præoccupare convenit, ne alvus adstringatur, in quo passu clysteres lenientes profunt: subjungantur etiam prædicta decocta cum Tamarindis mixta, nec non pulveres antispasmodici cinnabarini & corall. rubr. ppt. Quando a nimia sanguinis jactura affectus talis ortum traxit, tunc conferunt gelatinæ, juscula gallinacea, emulsiones, medullæ animalium, pulpamenta ex amygdalis, aquis ros. cinnamom. vitello ovi parata, nec non lacticia, additis analepticis, tam diæreticis, quam pharmaceuticis: post aliquam moram modicus vini usus admitti potest: subordinentur antispasmodica, coralliata, species de hyacinth. quo necessarius tonus partibus restituatur: Quando a nimia alvi obstructione & flatulentia retenta hic affectus dependet, tunc clysteres emollientes & leniter stimulantem conferunt, subjunctis internis lenientibus pilulis Stahlianis, remediis stomachicis & potu generosi vini.

§. VIII. Quando a suppressis Hæmorrhagiis deliquium animi ortum est, tunc conveniunt antispasmodica, opportuna missiones sanguinis, pediluvia, moderatæ laxationes & amissarum Hæmorrhagiarum modestæ restitutiones: quodsi in alio Lipothymia statu molesta plethora urgeat, tunc tempestiva & congrua sanguinis depletio, nec non usus remediorum, orgasmicas sanguinis commotiones mitigantium, libera excretio alvi, animi tranquillitas & modestum mobile vitæ genus conducunt: quando cum affectu hypochondriaco & hysterico animi deliquia concurrunt, tunc ante omnia sanguis erit venti-

landus, deinde alvus libera conservetur, diæta sit mollis, temperatâ & parca, jungantur pediluvia, feligatur mobile vitæ genus & usus antispasmodicorum, corticis chaccarillæ & mitioris laxationis: quando sub affectu hypochondriaco, splenetica pathemata acerbiora ad Lipothymiam contribuunt, tunc modestæ laxationes cum infusis vinosis resolventibus, roborantibus, helleborinis & polypodiatis, ut & remedia antispasmodica & commotiones moderatæ corporis conducunt.

§. IX. Si talis affectus a nimia oppletione ventriculi provenit, tunc modesta evomitio excitanda est; subjungantur vero abstergentia amara & temperata stomachica; alias etiam modicus usus spiritus ardentis, salia deterfiva, Zingib. Synap. & subordinata mitior laxatio proficit: qualia etiam conveniunt, si vermium præsentia ad talem affectum contribuit: quando nimix excretiones prægressæ in culpa sunt, conferunt decocta gelatinosa citrata, passulata cum cinnamomo & aquis analepticiis mixta, nec non nitrata, cinnabarina & coralliata: si cum febribus acutis sese Lipothymia conjungit, tunc præter pulveres temperantes conveniunt regimina & medicamina ad modestam diaphoresin disponentia, quo decocta apta e Cichor. Scorzon, apio, Scord. chærefol. passul. citro, aquis diapnoicis & analepticiis parata, pertinent: huc etiam quadrant Julapia apta, diluentia, diaphoretica & analeptica: neque congrua alexipharmaca excludi possunt: omnia vero opiata & adstringentia fugienda sunt: quodsi vero nimii dolores ad talem affectum disponant, tunc lenientia, humectantia, antispasmodica, gelatinosa, mucilaginoso, emulsiva & temperata sedativa profunt: Ad Lipothymiam denique, quæ sæpe cum Venæ Sectione concurrit, nulla positiva remedia requiruntur, nisi tantum imminente & durante tali deliquio subjecta protinus in lectum deponantur & cum temperatis nervinis, aut modo cum aqua frigida excitentur: Plures causas hoc loco addere non placet, cum præsentis speciminis loco pertractatæ fuerint, ad quem ductum reliquæ causæ æstimandæ & dirigendæ sunt: id quod etiam de Lipothymiis gravidarum valet, de quibus breviter adhuc notandum, quod extra affectum tempestivæ missiones sanguinis, alvi lubricitas, mobile vitæ genus, abstinencia a nimio & crasso cibo, evitatio arctioris hypochondriorum constrictionis cum vestimentis committi solitæ &c. conducant: sub affectu mitiora revocantia, quæ non nimium caput occupant, conveniunt.

§. X. Quando subjecta ex ejusmodi affectu excitata sunt, tunc præstat illis requiem animi & corporis concedere & conciliare, propterea etiam abstinendum est, ne cito animus ad res serias adstringatur & applicetur: in multis confert, quo haustulum vini boni superbibant: minime vero somnus statim subjungendus: unde etiam in puerperis cautela opus est, ne mox post puer-

puerperium somnus ipsis concedatur, quæ, quia facile in Lipothymias incidunt, sub somno præfenti plane evigilare obliviscuntur & vitam perdunt : conferunt etiam mox post animi deliquia modestæ frictiones corporis : ubique vero animi tranquillitas proficit.

CAPUT V.

De

MARASMO SENILI.

§. I.

CUm in præcedentibus de Atrophia sive Pædatrophia, nimirum de Tabes infantum & puerorum dictum sit, nunc placet de atrophia Senum sive Geratrophia, aut ita dicto Marasmo senili brevibus practicam tractationem addere : quanquam vero atrophia in se spectata, tanto magis autem senum Tabes morbum admodum intricatum & difficilem constituat, tamen medicus tantum vi officii sui operari debet, quantum artis potestas concedit, ita ut ægrotantes in nullo statu deferantur : ante omnia in Marasmi senilis tractatione medica duplex principalis circumstantia annotanda est, primo quod communiter alias chronicus, contumax, aut corruptus affectus præcesserit, deinde quod senile decrementum, tædium, langvor & virium animi atque corporis defectus concurrat, unde effoeta natura a corporis sui sustentatione sese abstrahit & fastidium suum a vitalium functionum continuatione attestatur : ad quem utrumque respectum in applicatione practica prudens artifex sollicite advertere & curam suam dirigere debet.

§. II. Præterea haud parum refert prægressorum morborum schemata & medicationes nosse; quæ notitia licet non æque tantum adjumenti afferat, quo artifex hunc Marasum aut præcedentes affectus perfecte curare possit, tamen id emolumenti conciliat, ne medicus talia remedia adhibeat, quæ prægressos morbos eo magis offendere possunt; ita enim experientia testatur, quomodo corrupti motus & successus hæmorrhoidales, depravati affectus pectoris catarrhales, conjuncti affectus capitis catarrhales, consummata vitia sensuum, retropulsæ excretiones superficiales, fonticulorum & ulcerum inconvenientes consolidationes hunc affectum invitent, ubi interdum hæc notitia tantum proficit, ut in vitiis ingruentis hujus affectus illis antecedentibus causis medicus aliquam

liquam opem afferre possit, ne periculosus hic marasmus eo magis confirmetur: quidquod interdum alia auxilia qualitercunque roborantia, vel nihil vel parum efficiunt, nisi prædictis illis causis qualiscunque congrua medicatio adhibeatur: in qua animadversione, etiam illa manu ductio hæret, quomodo ejusmodi fonticus affectus præoccupari queat, quando videlicet talibus præcurrentibus affectibus, nec non animi atque corporis viribus tempestive consulitur.

§. III. Quo magis debilia sunt subjecta, quæ hoc affectu laborant, imo quo magis arduus est ipse affectus, eo major circumscriptio in illius cura adhibenda est, ante omnia vero cavere convenit 1) ab omni vehementi evacuatione & qualicunque commotione evacuatoria 2) ab omni perturbatione & incongrua promotione ordinariarum evacuationum: 3) a nudo & incongruo nervinorum remediorum usu 4) a remediis valde calidis & immoderate vias ac humores commoventibus 5) ab omnibus adstringentibus & 6) opiatis 7) a remediis ad primarum regionum impastationem & humorum incrassationem contribuentibus 8) a prodigo salium volatilium usu 9) a remediis mercurialibus 10) a medicamentis heroicis & experimentis universalibus 11) a nimis copiosa medicamentorum ingurgitatione 12) a negligentiori causarum antecedentium æstimatione, conciliatione & tractatione 13) a perverso regimine, maxime vero nimis æstuoso nimisque laxo 14) ab omnibus causis & occasionibus primas regiones turbantibus 15) a negligentiori consueti & prægressi status plethorici observatione & denique 16) a perversa diætâ.

§. IV. Cura Marasmi Senilis quadruplici officio artificis & indicatione practica nititur 1) ut prægressorum morborum justa ratio habeatur 2) ut ordinariæ evacuationes modeste promoveantur 3) ut vires convenienter reficiantur 4) ut congrua ratio regiminis atque diætæ præscribatur. Quoad primam indicationem advertere convenit, an affectus hæmorrhoidales præcesserint: in quo casu modica V. Sio & hirudinum applicatio conducit, si tabes senilis adhuc est in primis initiis, si vires non nimium depauperatæ sunt & non exacerbata interni visceris labes contraindicet; alias conjungantur lenientia, humectantia & temperata interna resolventia: si pectoris affectus concurret, confert maxime temperata pectoralia in forma decoctorum modeste lenientia, abstergentia & discutientia adhibere, conjunctis talibus remediis, quæ alvinam excretionem in justo successu conservant: si alterius visceris scirrhusa, aut ulcerosa afflictio adest, tunc illa adminicula usurpanda sunt, quæ in Hæcticæ tractatione proposita fuere: Si vehementes & frequentes spasmodicæ commotiones præcurrerunt, tunc præter continuatum usum antispasmodicorum etiam conferunt balnea modestius nervina; cavendo ne sub acerbiori marasmi statu, neve præsentem nimiam virium dejectionem adhibeantur, neque etiam nimis diu senes in balneis detineantur.

§. V.

§. V. Alteram indicationem quod attinet, tunc ordinariæ excretiones placida methodo conservari debent & inter illas alvina, per lenientia, lubricantia, humectantia, juscula pingvia, gelatinas, huc pertinent rhabarbarina, prunata, passulata, mannata, tamarindinata, nec non per circumspæctum & parcum correctorum aloëricorum usum: conducunt etiam nonnunquam clysteres lenientes & moderate nervini, five simpliciter aquosi, five cum lacte & jure gallinaceo parandi: ad diureseos promotionem conferunt juscula pingvia, decocta liquidiora, vinum generosius, parvus usus nitri, aliquot guttulæ spiritus nitri dulcis cum vino bono assumptæ, lacticia & alia humectantia: periphericam excretionem faciunt ante commendata balnea, frictiones modestæ cum lintheaminibus mollioribus calidis, decocta calida dilutiora, juscula vinosa modeste crocata & cum cinnamomo mixta, nec non essentia ari, helen. caryophyllat. vincetox. pimp. alb.

§. VI. Quoad tertiam indicationem sub tota cura adhibeantur roborantia & nervina, tam diætetica, quam pharmaceutica: quare conferunt juscula vinosa, vinum cum pane Saccharato, emulsionem ex aquis analepticis & nucleis dulcibus paratæ, pulpamenta amygdalata, gelatinæ, medullæ carniū, juscula gallinacea aromatizata *Krafft-Suppen*, *Krafft-Muß*, juscula ex chocolada cum lacte decocta: inter alia etiam nervina *Crocus* & *Cinnamom.* nec non *caryoph.* aromat. flaved. citr. profunt: neque rejiciendus est modicus ambrae usus, ut & Confectio alkermes completa cum cinnam. Denique etiam coniungi debet modestum & placidum regimen: moderatus calor proficit, nimius æstus & frigus nocet: requies animi & corporis concilietur & concedatur: aer humidus, vappidus, nebulosus, torpidus, squalidus & frigidus evitetur: somnus quocunque securo & modesto modo procuretur, sepositis tamen narcoticis & sedativis: diæteta sit diluta, mollis, nutriens, modice aromatizata & ab omni incongrua plenitudine aliena: consultius est, si aliquoties cibum assumunt afflicti senes & semper parcius, quam simul et semel largius: denique talia alimenta seligantur, quæ alvinam excretionem conservant & faciunt.

CAPUT VI.

DE

M O R T E.

§. I.

Mortem absolute præoccupare in nullius artificis potestate existit, moriendum enim est semel, unde in omni morbo consilia quædam & auxilia supersunt, quæ tamen non semper salutarem effectum assequuntur, ut adeo mors tandem immineat & consequatur, neque enim natura neque medicus semper vincit, sed tandem aliquando lex divina implenda est, qua homini constitutum est mori; temerarium propterea conamen esset, omni vi & audacia mortem fugare vellet; ob id mirum esse videri posset, si quisquam Therapiam Mortis conscribere vellet; illud tantum hoc loco brevibus agere placet, quid medicus cum moribundis suscipere possit & an adhuc arti aliquis locus pateat, quo unum alterumve experimentum in usum trahat & juxta Celsi monitum in ancipiti casu, potius anceps, quam nullum remedium adhibeat: quam quæstionem ob illos præcipue respectus movere lubet, quia interdum adeo prodige remedia afferuntur, ut aliquando homo cum medicamento in gula adhuc hærente, moriatur & quia quandoque talia arcana circumvolant, quibus frustra stupenda illa virtus adscribitur, quod hominem e faucibus mortis eripere debeant, cujus indolis sunt pilulæ Sanctorii, quæ in agone oblatæ ad viginti quatuor horas vitam prolongare & mortem avertere dicuntur.

§. II. Præstat itaque bene observare & discernere signa ad instantem mortem pertinentia, quo secundum hanc notitiam medicus officium suum rite accommodare & administrare queat: etenim si patiens in profunda syncope hæret & medicus mortuum judicat hominem, proptereaque omnem opem omittit, tunc ille homo, cui adhuc idoneum auxilium offerri potuerat, ob negligentiam perit: proinde etiam arduas crises, quæ interdum agonis simulacrum sunt, provide advertere decet, ne vel eadem cum ancipitibus medicamentis, qualia vulgo agonizantibus exhibentur, turbentur, neve penitus negligantur & ut res desperata tractentur: imo magno judicio opus est, quando interdum quidam homines sub confusa morbi facie & agone imminente tandem vel sponte iterum convalescunt, vel post usum alicujus ancipitis remedii ad se redeunt, ne exinde mox regula quædam absoluta formetur, quod tale quicquam in omni casu succedere debe-

debeat; ubi sane interdum admiranda illa morbi oppugnatio non tam remedio ancipiti, quam aliis intercurrentibus causis adscribi debet.

§. III. Quando itaque peritus artifex de eo certus est, quod mors alicui ægotanti immineat, tunc 1) in genere cavendum est, ne medicus nimia & inutili sua officiositate ægotanti majorem calamitatem & angustiam accersat 2) tanto minus vero convenit, post prægressum aliquem morbum nunc denuo naturam ad excretionem quasdam urgere 3) abstinendum est a remediis valde spirituosiss, concentratis & largo illorum usu 4) non modo nihil juvat, sed majora incommoda involvit diffusa, copiosa & variabilis medicamentorum oblatio: 5) sterilis est ille conatus, quo quidam jubent depressos & languidos spiritus in agone reficere & exhilarare: 6) nocet in tantum immoderata commotio morientis, quæ mortem magis confundit 7) obest regimen anxium & valde calidum: 8) absint remedia narcotica, quæ vel mortem positive accelerant, vel vicissim confusam reddunt 9) absint etiam omnia remedia valde stimulantia & immodeste excitantia, quæ perinde animam in illo puncto valde turbant, quando eadem nunc corpus suum deferere incipit 10) nihil juvant communia nervina, roborantia & confortantia 11) absit hoc tempore aliquid positivum promittere, aut 12) denique alia celebria & utilia remedia offerre, quæ dum nihil operantur, quod desideratur & expectatur, ea propter interdum vel a malevolis, vel imprudentibus culpantur.

§. IV. Quod ipsam morientium tractationem attinet, tunc in hoc casu atque puncto prudens artifex vix aliud operari potest, nisi prægressorum medicamentorum continuationi insistat, si circumstantiæ permittunt: nam rationi repugnat, hoc tempore nova remedia experiri, quæ serius naturam offendunt: neque enim vir prudens & alias rerum suarum certus, tam facile plebejæ credulitati & dictorio inhæreat, quando in tantis angustiiis eloquuntur, Forte juvat! neque tam facile quisquam persuasionibus illis annuat, quasi famosa arcana in hoc casu aliquid singulare promittant: sane cæca est medicina & crassa empiria, quando hoc tempore Tincturæ, Elixiria, balsama, pulveres, mercurii &c. VI-TÆ exhibentur: de qua empiria vulgo dicitur, si nihil juvat, tamen nihil neglectum fuit! in quem dubium eventum certe nunquam remedia exhibenda sunt, alias idem esset, ac si in agone patiens cum nullo remedio molestatus fuerit.

§. V. Neque etiam peritus & conscientiosus artifex id efficiat, quo vel aliquamdiu mortem retardare vel accelerare velit: utrumque ad medici officium nunc non spectat: sed si mors jam certo imminet afflicto non danda est afflictio, neque sub qualicunque conatu retardationis placida alioquin mors confundenda, aut difficilior reddenda est: ita enim per intempestivas corroborationes, aut per immoderatas compellationes & revocationes, quas vocant Die ster-

benden aufschreyen, vel per immodestas exstimulationes placidus mortis successus turbatur: ubi tamen interea patiens & rationis & sensuum ut plurimum impos est: neque etiam ullus peritus, prudens & conscientiosus medicus suscipiat, quo alicujus morientis mortem acceleret, einen seiner Noth, Quaal und Angst vollends abhelffen: quæ est præmatura misericordia; sed potius omnem eventum nunc Deo committat, qui super punctum mortis disponat.

Conf. Stablii Disp. De Mortis Theoria.

§. VI. Circumfertur etiam quæstio, an liceat morientibus pulvinar subtrahere? quod experimentum ut plurimum superstitione nititur, adeoque ut superstitiosum a homine christiano exerceri non debet: neque etiam adeo humanum est, quando morientes e lecto suo protrahuntur & super stramentum ponuntur: multo minus decet morientibus pharmaca intra os infundere, unde contingit, ut illa in asperam arteriam delabantur & pectoris incongruas commotiones & turbulentas agitationes provocent: nihil profunt pulvilli pulvis & cordis regioni appositi; absint suffimigia; quæ interdum in papatu ad abigendos malos spiritus adhibentur, ne morientem affligant: quasi vero diabolus a sam foetidam perferre nequeat! quæ foetida superstitio merito exprobranda: neque accensio Ligni rhodii quicquam valet, qua creduli autumant explorare, an mortuus vere mortuus sit, an adhuc aliquali vita fruatur: quod experimentum iterum nititur superstitione, dum traditur quod arbor vitæ in Paradiso hæc species fuerit, de qua L. Rhodium circumfertur, unde in hoc L. facultatem hæreere quidam credunt, quod vitam prodat; ejusdem conditionis est frutex ille Peruvianus cujus *Monardus Simpl. med. hist. c. 74. & Nierembergius Hist. nat. lib. 14. c. 32.* mentionem faciunt: *vid. Bobnius de offic. med. dupl. P. I. c. 8. p. 180.* Consultius fuerit, quo pius medicus preces suas uniat cum adstantibus & animam morientis Deo committat: ab hoc enim pendet, uti omnium actionum probarum humanarum, ita etiam vitæ & totius Praxeos medicæ beatus & exoptatus cursus, successus, exitus atque

F I N I S.

PRA.

**PRAXIS EX-
TEMPORANEA AFFE-
CTUUM RESERVATORUM
INOPINATORUM ET
TRAGICORUM.**

CONSPECTUS CASUUM RESERVATORUM.

- CASUS*
- I. De Longævitæ Hominum.
 - II. De Corpulentia Nimia.
 - III. De Pbiltris.
 - IV. De Fulmine tactis.
 - V. De Impotentia Virili.
 - VI. De Sterilitate Fæminarum.
 - VII. De Aqua Submersis.
 - VIII. De Laqueo Strangulatis.
 - IX. De Periculis ex simultaneâ & excessiva Spirituum ardentium ingurgitatione.
 - X. De Damnis ex abusiva & successiva ardentis Spiritus ingestione.
 - XI. De Vermibus inopinato aures ingressis.
 - XII. De Noxa e Vaporibus Inimicis.
 - XIII. De Ebrietate.
 - XIV. De Acicularum & Nummorum Deglutitione.
 - XV. De Assumpto Veneno.
 - XVI. De Infelici effectu suspectorum mercurialium remediorum.
 - XVII. De Noxa ex Araneo.
 - XVIII. De Ictu Scorpionum.
 - XIX. De Bufonum Damnis.
 - XX. De Morsu Serpentum & Viperarum.
 - XXI. De Morsu Canino.
 - XXII. De Lycanthropia.
 - XXIII. De Ictu Vesparum, Apum similiumque animalium.
 - XXIV. De Cantbaridum noxa interna.
 - XXV. De Potu Aquæ Fortis.
 - XXVI. De Vegetabilium perniciosorum incauta comestione.
 - XXVII. De Abusu Fumi Tabaci.
 - XXVIII. De Pollutione Nocturna.
 - XXIX. De Sudoribus molestis pedum manuumque.
 - XXX. De Calendario vivo.
 - XXXI. De Vulneratis.
 - XXXII. De Noctambulis.
 - XXXIII. De Vinis Fucatis.

PROLEGOMENA.

§. I.

Nter diversas utiles & necessarias virtutes, quibus Medicus artifex exornatus esse debet, non infimæ dignitatis est animi præsentia & prompta resolutio ad dijudicandum & curandum morbum: quemadmodum omnis negligens cunctatio & incuriosa observatio in morbis multa damna secum trahit: hinc officiosus Medicus a timiditate & negligentia alienus esse debet, contra vero in negotiis suis non quidem præceps atque minus circumspectus, sed rectius alacris & ad consilia suppeditanda expeditus sit: id ipsum etiam eo artificem invitat, quo in cognitione morborum certitudinem & in inventione auxiliorum promptitudinem prosequatur & obtestetur: maxima vero in hoc negotio cautela opus est, ne in talem practicam officiositatem temeritas & præcipitantia immisceatur.

§. II. Tanto magis hæc integritas & præsentia animi requiritur in casibus arduis, repentinis, inopinatis, aut etiam intricatis & quandoque talibus, quorum alii interdum nullam plane rationem habent: hinc *Hippocrates in Libro de veteri Medicina* Medicos cum gubernatoribus nauticis comparat, qui in gravibus morbis, necessitatibus & tempestatibus suam imperitiam aut peritiam prodere solent: quo itaque artifex magis opere, quam nomine Medicus fit, præstat, quo talium casuum inopinatum, repentinum, minus frequenter obviorum solidam & sufficientem notitiam habeat, ne tantum personatum Medicum, qualem *Hippocrates in Lege* reprehendit, præsentet, sed deinde tempestivo, efficaci, prompto & salutari auxilio succurrat, quo magis periculum in aliquo casu urget atque angit.

§. III.

§. III. Quo magis singulares, selecti, imo repentini quidam sunt casus medici, qui in praxi & vita humana contingunt, eo magis animus in illis agnoscendis, decidendis & tractandis a communi & inutili curiositate liber esse, eoque magis ad veritatem & certitudinem contendere debet, siquidem vulgares opiniones, quæ vulgo in medicina circumferuntur in ejusmodi casibus magis damnum pariunt, quam commodum afferunt: hinc longe consultius erit in talibus accidentalibus affectibus prægnantia phænomena bene observare, illorum indolem ingenue dijudicare & deinde sine mora ad illorum emendationem vires applicare, quoniam in pluribus talibus casibus promptitudine opus est, cunctatio vero noxam parit.

§. IV. Differunt vero pericula atque damna, quæ corpori humano imminet, secundum diversas occasiones & conditiones, inter quas homo in vita civili versatur: etenim in hac accidunt diversa objecta, quæ corpori humano diversimode admissa perinde diversum gradum pernicipiei inferunt; ut plurimum vero externæ causæ, cum quibus homines concurrunt, ita comparatæ sunt, ut variis modis corpus lædant: & quoniam tales læsiones interdum ex improvviso accidunt, subinde etiam repente nocumentum suum exerunt, ita talibus violentiis, aut inopinatis accidentibus cum qualibet dexteritate obviam ire debet artifex: sunt itaque tales affectus, licet non quotidiani, tamen reservati, inopinati, fortuiti, ex singularibus causarum concursibus & potestatibus provenientes, qui ob id cum singulari prudentia & ingenuitate agnoscendi & tractandi sunt.

§. V. Quo magis repente, subtiliter, aut inopinato tales affectus irruunt, eo magis artifex laborare debet, quo ubique præparatus reperiatur, ne in cognitione & auxiliorum ordinatione ambigat, aut plane inscius, aut imperitus deprehendatur: etenim hi affectus ita graves & urgentes sunt, ut extemporaneam opem desiderent, hinc tanto magis praxis in plurimis hisce casibus occupata extemporanea vocari meretur, siquidem occasiones, quæ in hisce affectibus occurrunt præcipites & summopere fugaces sunt: unde contingit, ut si artifices iustum temporis punctum atque terminum negligant, minusque accurate observent, eo ipso etiam occasionem illam perdant, qua adhuc in tali extrema afflictione efficacem & salutarem opem offerre possent.

§. VI. Vulgo quidem tales casus reservati & fortuiti in schola medica non ex proposito colliguntur & pertractantur, sed tantum per fragmenta describuntur & per modum observationum rariorum enarrantur: uti inter alios *Fabricius Paduanus tr. de Morbis*, in quibus præsentaneis uti convenit remediis, *Henricus Montanus*, in *Præctica medica*; *Ranchinus*, *Timeus a Guldenklec*, *Sennertus*, *Bonetus*, *Schenkius* & particulares observationum collectores talium affectuum

Etiam mentionem faciunt, qui propterea peculiari studio conferendi sunt, quo ex iisdem singulares animadversiones et experientiae in talibus casibus institutae, ad ulteriores utilitates applicari queant.

§. VII. Dum itaque quidam horum affectuum tam ratione invasio- nis, quam ratione decursus præcoces sunt, ita Medicus ex arena consilium ca- pere debet, quod vero periculo accommodatum sit; haud enim in tali passu audaces fortuna adjuvat: quo magis enim hi affectus sunt extremi atque ur- gentes, eo magis temeritas medica periculum imminens accelerat: unde re- ctius in therapia harum necessitatum lenitate quidem, sed insuper efficaci dexteritate opus est; neque etiam in tali afflictione remedia violenta, draastica & heroica locum inveniunt, quæ quo magis vires offendunt, eo certius in talibus casibus, ubi vires multum patiuntur, notabile nocumentum exserunt.

§. VIII. Sunt itaque tales casus in meo animo nihil aliud, quam ca- sus conscientiae, in quibus Medicus neque theoria sua petulans & curiosus, neque therapia sua circumvagans & luxuriosus esse debet; multo minus con- venit in circumstantiis quibusdam ancipitibus a ratione & experientia disce- dere, aut ad ancipitia auxilia confugere; neque occasio suppetit remedia du- bia in talibus casibus experiri & experimenta demum facere; neque sufficit in decidendis ejusmodi fonticis affectibus tantum putare, cum secundum Hip- pocratis monitum rectius sit facere, quam putare; nihil vero in talibus extre- mitatibus suscipiat & committat artifex, quo non ex fundamentis ingenuæ ra- tionis & concurrentis experientiae ducatur: ubi ad minimum una aut altera in quolibet affectu aderit circumstantia, quæ ad rationalem & experimentalem decisionem præsentis casus aliqualem occasionem subministret.

§. IX. Ante omnia alia requisita in artifice maximopere necesse est, quo in ejusmodi extremis casibus Medicus superiorem & divinum quidem con- cursum atque auxilium exoret; alias ipsi durum erit contra stimulos calcitrare; siquidem in eo firmus sit, quod tales casus ex singulari divino permisso, aut etiam iusto Dei iudicio contingant: si itaque ipse Medicus Deum contra se habet, quid boni quæso efficiet in tam fontica afflictione: unde etiam bene- dictio divina cooperans pii, prudentis & capacis Medici officium secundare potest & solet, quo ad salutarem scopum pertingat; ob id ingenuus artifex in ejusmodi arduis calamitatibus non capacitati, eruditioni, experientiae & vi- giliantiae suae confidere debet.

§. X. Præstat denique quo in talibus arduis casibus artifex etiam cor- pore præsens sit, quo alias temperantiae, sobrietati & vigilantiae deditus sit & quo in potiores circumstantias illorum affectuum possibili cura atque studio inquirat; etenim quidam horum affectuum præter corpus etiam animum valde

affligunt & quo magis anima laborat, atque ægrôtat eo deterioris indolis est tota afflictio; neque tantum illis damnis prospiciendum est, quæ præsentanea sunt, sed & providere debet ingenuus artifex, ne morbida quædam reliquæ remaneant, quare illis etiam præscindendis operam adhibere debet: ubicunque vero simul & semel graviter animus affligitur, ibi morbida consecutiones superato etiam primario periculo admodum refractariæ sunt, in quarum continuante medica tractatione magna circumspectio & integritas adhibenda est.

CASUS I. DE LONGÆVITATE HOMINUM.

§. I.

Quis est, qui non vitam bonam & longam desideraverit? unde non paucis longævitæ quasi summum bonum est, imprimis illis, qui tantum suæ vitæ serviunt: & quanquam etiam vita longa donum Dei fit, ita omnino cura habenda est, ne homo hoc opus Creatoris corrumpat & offendat, adeoque variis perversis actionibus, tum moralibus, tum vitalibus, tum civilibus & in regimine atque diætâ occurrentibus gravia & eximia impedimenta offerat: eapropter consultum & necessarium est, quo congruæ regulæ subministrantur, quæ ad diuturnam vitam conciliandam quadrant.

§. II. Hæc Longævitæ communiter cum integra sanitate conjuncta est, cum vicissim brevitæ vitæ eximiam debilitatem & imbecillitatem, aut sanitatis vacillationem involvat: unde quidem contingit, ut quidam homines per plures annos ægrotum corpus possideant, quale quid in chronicis morbis, præcipue in Hectica observare licet, tamen iidem non ad longævitatem pertingunt: ob id longævitæ dicitur, quando homines ultra consuetum & certis familiis atque nationibus usitatum terminum vitam cum sanitate conjunctam, proptereaque satis tranquillam, degunt atque possident, licet deinde respectiva quidem & particularis longævitas contingat, quando unus homo præ altero paulo diutius, aut in certa familia unum subjectum præ altero paulo longius Deo benedicente vitam suam protrahit.

§. III. Extendit itaque sese in hodiernis temporibus, quantum ex observationibus & historiis reperire licet, ad certam periodum, quæ communiter centum annis circumscripta esse deprehenditur, cum vicissim ex singulari Dei benedictione & providentia in primis periodis, seculis & mundi visibilis incrementis homines ad aliquot annorum centena vitam perduxerint, testimonio Patriarcharum; sed cum nunc totus mundus, aut naturalis rerum universitas ad suum finem vergat, ita in genere omnes vires naturales longe debiliores & imperfectiores occurrunt, quod etiam valet de vita humana & id quidem non aliter, nisi ex singulari Dei omnipotentis providentia, iudicio & directione.

§. IV. Quamquam vero longævitæ simplicissimis indiciis, circumstantiis & causis nitatur, tamen illius indoles admodum obscuratur cum antiquis historiis, aut rectius fabulis, partim ethnicis, partim etiam Theologis Paganis & Philosophis cabalisticis usitatis, uti inter recentiores imprimis Alchymici alique otiosi & curiosi homines singulares opiniones de Longævitæ circumferunt: quemadmodum inter alias tales traditiones illa Aegyptiis familiaris perquam fabulosa est, quasi homines ultra periodum centum annorum vivere haud possint, ad quam sententiam agnoscendam inducuntur per similem fabulosam traditionem, quasi cor per quinquaginta annos accrescat & quidem singulis binis annis ad pondus unius Drachmæ, per L. vero annos iterum decrescat.

§. V. In Historia Longævitæ varia passim prostant testimonia de certis gentibus & nationibus, ubi homines usitatus diuturna & vegeta vita sana fruuntur: imprimis vulgo constat quomodo homines in altis montibus viventes familiariter ad Longævitatē pertingant, quod quidam puritati aëris adscribere volunt: & licet hæc non penitus excludenda sit, tamen reliqua simplicitas vitæ merito prævalet: hinc etiam homines in locis separatis vitam suam degentes, licet non in altioribus montibus constituti sint, ad seram senectutem pertingunt: sic Plinius testatur de hominibus in cacumine montis Tmoly viventibus, quod vita sua CL. annos attingant, consentiente *Mutiano*: sic *Dapperus in Itinerario suo Lib. 2. Cap. 5.* floridæ Americanæ incolas ad diuturnam vitam pervenire refert: & *Scotus in Physica curiosa Lib. 3. c. 15.* in Felice Arabia homines longævos fieri commemorat: non minus *Bartholinus Actorum Hassniensium Vol. 1. Observat. 49.* de Feroensibus recenset, quod ad longam vitam perveniant: porro *Bilbergius in Tractatu de refractione solis in occidentali* disserit, quod homines in zona frigida longævi fiant: perinde transæquinoctiales gentes ad CL. annos interdum pervenire nonnulli enarrant; conferatur pluribus *Rhodiginus Historiarum ludicarum Lib. 18. c. 6.* *Meibomii Epistola ad Ducem Brunsvicensis de Longævis.* *Holterhoff de Vita longa & brevi.* *Scotus in Physica curiosa*

loco citato de longævis, *Plinius Historiarum naturalium Lib. 7. c. 1. Zacutus Lusitanus Medicorum Principum historiis Lib. 6. hist. 17*, varilque alii: quemadmodum inter recentissimas nationes frequentiores historiæ de Gallis testantur, quod plures illorum ad vitam longam pertingant, quamvis aliæ nationes varia talia exempla proferant.

§. VI. Quantum quidem observationes, circa vitam humanam institutæ, quæ unquam occurrere, communiter Longævitatis peculiaria phænomena inculcant: ita horum in historico longævitatis conspectu mentio nunc injicienda est; homines enim longævi deprehenduntur esse firmioris & durioris indolis, non æque distincti semper & proceri aut robusti corporis: animo sunt simpliciores, neque tamen molles, incontinentes & immorigeri, subinde laboriosi & assidui, qui non multis & contrariis mutationibus sese submitunt, qui animi pathematibus frequentioribus non sunt addicti, qui animo sunt quieti, qui diætâ simplici fruuntur, qui non molliter & teneriter educati sunt, qui non præmaturo matrimonio indulgent, qui non immoderate veneri litant, unde *Tacitus de moribus Germanorum Cap. 20. §. 4.* serum juvenum exercitium Veneris inter causas roboris Germanici numerat. *conf. Conringius de Habitu Germanorum causis*: proinde longævi homines observantur circa caloris & frigoris efficaciam & mutationem non valde sensibiles, quemadmodum illa exquisita circumstantia adhuc in ejusmodi subjectis occurrit, quod morbis non oppressi fuerint & quod a frequenti & differenti remediorum usu abstinerint.

§. VII. Quod nunc in ordine historiam causarum concernit, quæ ad Longævitatē inducendam unquam ab eruditis allegatæ fuerant, tunc quidam accusant illa subjecta, quæ ad communem hominis vitam spectant & quæ vulgo in numero rerum non naturalium comprehensa sunt, illorumque vires digniores & celebriores; at hæc animadversio non primariam causam longævitatis inculcat, dum homines adhuc in hodierna vita occurrunt, qui quoad diætâ maxime selectis subjectis fruuntur & quibus vulgo major efficacia & vis adscribitur, qui tamen homines, ita delicate viventes, longe maturius vitam amittunt, quam qui in simplicissima diætâ versantur: alii cum *Cardano* aquæ usui longævitatē adscribunt, uti *Prosper Alpinus de Medicina Indorum Lib. 1. c. 11.* Ægyptiorum vitam longam & durabilem salubritati aquæ Nili accenset: ita *Neubossius* Sinensium longævitatē aquæ potui annumerat & *Rhodiginus* de Indis refert, quod ob puritatem aquæ, qua utuntur, ad seram senectutem perveniant: neque quidem negandum est, quod aquæ purioris sufficiens usus vitam & sanitatem eximie sublevet; interim, qui præter consuetudinem simplici aquæ potui sese dicant, illi hunc prævisum & exoptatum scopum non assequuntur.

§. VIII.

§. VIII. Præterea occurrunt quidam inter medicos, qui Longævita-
tem hominum adscribere malunt abſtinentiæ ab uſu ſalis dietetico, uti *Bergerus*
in Novis Hamburgensibus de hominibus, qui ante diluvium vixerunt aſſerit, quod
nullum Sal comederint: *Confer. Berends Selecta dietetica Sect. 2. c. 20. §. 8.* Sed
hæc animadverſio duplici modo dubia eſt, primo, dum hæc traditio non ſatis
firma exiſtit, quod videlicet homines ante diluvium ab uſu Salis abſtinuerint:
ſecundo, quod non ſinguli homines, qui ante diluvium vixerunt una eademque
longævitate frui ſint: hinc alii contraria ſententia ad vitam longam uſum Sa-
lis commendant; ut *Horſtius in Operibus Tomo 3.* licet ex falſo principio aſſerat,
quaſi Sal ſit tertium elementum materiale corporis humani mixti; ita ex alia
cauſa, paulo magis probata *Hoeſerus in Hercule Medico Lib. 2. c. 1.* uſui ſalis com-
munis efficaciam ad vitam longam conciliandam adſcribit, quoniam ſal illud
putredinem coercet: denique inter noſtrates ipſa experientia abunde teſtatur,
quomodo Salis coctores ſub reliquo copioſo, imo ſuperfluo Salis uſu & duriori
vivendi genere ad vitam longam pertingant.

§. IX. Iterum alii aſſerunt, quod abſtinentia a carnibus ad vitam lon-
gam diſponat, ſicut *Alpinus de Medicina Indorum Lib. 1. c. 11.* de Aegyptiis tradit,
quod propter hanc abſtinentiam a carnium eſu ad longam vitam pertingant:
uti alii etiam de monachis Cartuſianis dicunt, quod ea propter multi illorum
ad longævitatem perveniant, quia a carnibus abſtineant: neque negandum
eſt, quod comeſtio carnium ad faciliorem corruptionem diſponat; unde in
morbis, ubi præceps corruptio putrida imminet, natura præcipue carnium eſum
valde averſatur, ſiquidem ſubjecta, quæ a carnibus proveniunt, motui inteſtino
putrefactorio facile obtemperant: interim alii Lactis & Caſeorum uſum cum
Sponio ad Longævitatem laudant, conf. *Behrens loc. cit. c. 14.*; quid quod *Jo-
ſephus Lib. 2. c. 7.* de bellis Judæorum recenset, quod Eſſeni inter Judæos ob ſim-
plicem victus rationem vitam longam naſti fuerint: hinc *Salmaſius in Diſtri-
be de annis climaëtericis* victum ſimplicem ad longævitatem commendat, conf.
Rogerus Baconius de Secretis artis & naturæ cap. 7. *Martinus Panſa de propagan-
da vita.* *Gremſius in arbore integra & ruinoſa hominis c. 1.* *Rulandus in problema-
tibus phyſico-medicis lib. 2.*

§. X. Inter alias cauſas, quæ ad vitam longam conferre dicuntur a qui-
busdam allegatur modeſtus uſus Vini, de quo vulgo aſſeritur, quod vires reſi-
ciat, cor roboret & lac ſenum ſit; interim alii crebriorem uſum vini damnant,
ſiquidem abuſus alicujus ſalutaris ſubjecti dehinc veram & ingenuam utilitatem
tollit atque deſtituit: *Riolanus* ad longævitatem acquirendam commendat Ve-
næ Sectiones; interim neque hoc auxilium adeo indiſcretim in ſingulis ſubje-
ctis ad vitam longam commendari poteſt, niſi ſpecialiores circumſtantiæ in cer-

tis individuis concurrant, ubi vicissim experientia testatur, quomodo varia sub-
jecta ad senectutem pervenerint, sub continuato usu Venæ Sectionum : pro-
inde vero dantur alia multa exempla, ubi homines ad senectutem canam per-
venerunt, licet per totam vitam nunquam sanguinem miserint.

§. XI. Neque desunt plura ejusmodi adminicula, quæ ad Longævi-
tatem commendantur, ex quibus aliqua per nudam traditionem & suppositio-
nem laudantur, nonnulla vero usu & experientia nituntur : sunt itaque, qui de
Patriarchis antediluvianis tradunt, quod Arcanum Medicum habuerint, quo
mediante ad vitam longam pervenerint ; sic *Paracelsus in Libro de vita longa &
Archidoxorum Libro 9.* asserit, quod propterea Adamus ad longævitatē per-
venerit, quoniam cum exquisita notitia talium adminiculorum instructus fuerit,
quibus cum vita longa conciliari posset qui ipse Adamus aliis hæc arcana reli-
quisse fertur : *conf. Pereira in Genesi, Tympius in Mensa Theolophilosophica, Rejes
in quest. juc. qv. 25.* sic plures tales imperfectæ traditiones prostant : proinde
Democritus ad vitam longam internum usum mellis & externum usum olei lau-
dat : sicuti *Verulamius in historia vitæ & mortis* inunctionem cum oleo ad lon-
gævitatē ordinat. *Simon Pauli Classe 3. Quatripartiti Botanici Centaurium*
minus ad Longævitatē laudat : & Sanctorius gloriatur, quod ejusmodi pilulas
invenerit, quibuscum alicui homini, in agone constituto, per nyctimeronem
vitam prolongare posset : conferantur pluribus de talibus & similibus causis
longævitatis, *Bartholinus in historiis anatomicis Cent. 5. hist. 26. Acta Philosophica
Anglicana pro 44. Thonerus in Epistolis Medicinalibus lib. 6. c. 4. Zacutus Lusit-
anus in Medicorum Principum Historiis lib. 6. hist. 17. p. 962. Gesnerus in Epistolis
medicis. Acta Hafniensia Bartholini Volumine 1. obs. 49. Felix Platerus obser-
vationum medicarum lib. 1. Fogoroles de Affectibus Senum. Zwingerus in Thea-
tro Vitæ humanæ Volum. 17. lib. 2. Behrens Dissertatione de Vita longa aliique.*

§. XII. Et quot non inter alios Physicos & Chymicos occurrunt ar-
cana & specifica ad vitam longam conciliandam commendata : ita Alchymici
eximie extollunt Lapidem suum Philosophorum, nec non *Confutius* Miracu-
lum illud Sinenfium de Indis refert, quod arcanum ad vitam longam in posses-
sione habuerint ; sic *Zaccaguinus in Notabilibus Medicinæ*, ubi de vitæ humanæ
longitudine & brevitate tractat, quæstionem proponit, an cum arcanis remediis
vita prolongari possit & de quibusdam refert, quod caro viperina ad vitam lon-
gam contribuat : ita *Galenus de medicamentis facile parabilibus libro 3.* tradit,
quod Pythagoras per usum aceti Squillitici ad ætatem CXVII. annorum per-
venerit : conferantur *Hadrianus Mynsicht in Testamento Hadriani p. 20. Jo-
sephus Michel in Apologia Chymica adversus Libavii Calumnias. Libavius de Me-*

dicis

dicina Hippocratica & Hermetica: ita pasſim varia Panaceæ & univerſales medicina myſtica circumferuntur, quæ ad vitam longam commendantur.

§. XIII. Ex illis ſubjectis, quæ ad vitam longam comparandam paſſim laudantur, proſtat etiam Radix Hellebori nigri, quam *Paracelfus* admodum commendavit; ſicut alii Extractum, alii Folia Hellebori nigri pro eodem ſcopo extollunt: & commemoratur a *Tackio in Chryſegonia*, quod cum Helleboro nigro experimentum inſtituerit, an per uſum illius homo vitam ad CXX. annos prolongare poſſit. Conferatur *Zornii Botanologia Medica* p. 278. ſub titulo *Hellebori*: *Fabricius ab Aquapendente* ſuam longævitatē pilulis ex Aloe Roſata paratis adſcribere contendit, uti vulgo de Aloe prædicatur, quod ad longævitatē conferat, unde innotuit Verſiculus: qui vult vivere annos Noæ, utatur pilulis de Aloe. Conferatur *Andreas Tenzelius in Exegeſi Chymiatrica Part. 2. Sect. 4. p. 585.* & *Chriſtianus Langius de Elixirio Proprietatis* p. 41. Et licet a variis varia adhuc pro Longævitate acquirenda laudentur, tamen multum ejusmodi laudationes adulationibus & opinionibus nituntur, ſiquidem longe minimum per ſpecioſa ſubjecta vita longa acquiritur.

§. XIV. Poſteaquam hætenus variarum cauſarum, quæ ad longævitatē contribuere dicuntur, mentionem feci, nunc in ordine indicabo & recenſebo illa adminicula, quæ verius & ſincerius ad vitam longam acquirendam conducunt: optima illa eſt methodus, quando homines a Benigniſſimo Creatore vitæ etiam vitam longam, ſi ipſius ſanctiſſimæ voluntati conforme fuerit, piis precibus exoptant: de illo enim valet, quod *Pſalmiſta CXXXIX. Pſ. verſ. 16.* dixit: Maſſam meam vident oculi tui & in libro tuo hæc omnia ſcripta ſunt, ex quibus diebus formabuntur &c. ipſe etiam & poteſt & ſolet vitam longam dare & benedicere illis adminiculis, quæ ad Longævitatē concurrunt: deinde hæc auxilia juſto ordine & congrua methodo ſunt adhibenda, quoniam ipſa vita hominis exacte ordinata & juſtis proportionibus circumſcripta eſt.

§. XV. Inter omnia adminicula vero, quotquot ad vitam longam contribuere poſſunt, præſtantiſſimum eſt, Animi quies, continentia, tranquillitas, moderamen & ſimplicitas: & hæc ſeſe partim ad ordinarias actiones morales extendit, partim etiam ad extraordinarias & inter has poſteriores ſingulari nota alleganda ſunt animi pathemata: multum propterea reſert, ſi ab ejusmodi impetuoſis commotionibus patheticis homines ſollicite abſtinent & de reliquo etiam in operationibus mentis juſtum ordinem ſervant, ne videlicet ultra vires animum ad ardua negotia adſtringant, adeoque infirment, neve reliqua officia animi confuſe tractentur, ſed ſub interpoſitione quietis neceſſariæ & ſufficientis, omnia in *εὐταξία* tractentur.

§. XVI. Apprime ad Vitam longam conciliandam confert educatio apta non mollis & delicata, sed potius simplex, sub qua tam quoad sensibilitatem individualement, quam quoad reliquam dispositionem vitalem quadantenus robustiora reddantur subjecta; ubi tamen talis educatio non nimis coacta, cruda & perquam negligens, aut violenta esse debet: siquidem in infantibus ab ipsa nativitate & per hæreditariam dispositionem teneris illud robur necessarium, eademque minor & temperatior sensibilitas cogi haud potest: quapropter in tali simpliciore educatione ordinanda, etiam prudentia & modestia opus est: extendit sese hæc educatio ad rerum non naturalium communem & quotidianum usum, cum quibus propterea sub nimis laxa & immoderata vivendi ratione nullus abusus committi debet.

§. XVII. Subinde etiam in reliqua vita simplicitas quoad usum rerum non naturalium multum confert ad vitam durabilem: præcipue in diætâ talis simplicitas nimium quantum proficit, ubi victus non valde artificiosus, neque nimium nutriens, neque etiam nimis mollis, aut cum variis condimentis refertus, optimus est: propterea tamen non valde crassus victus pro constanti usu feligendus est; præstat etiam cibo in quantitate moderata uti, neque voracitati inhærere; plus vero confert potum, quam cibum assumere & illum quidem magis simplicem, fluidum, diluentem, non valde nutrientem: quemadmodum Vini Potus itidem temperatus commendandus est: & in tali diætâ ordo justus multum proficit, quoniam omnis irregularitas nocet; unde contra appetitum alimenta & potulenta ingerere, aut appetitum ad pravam consuetudinem ducere malum est.

§. XVIII. Eximium porro adminiculum pro acquirenda Longævitate est Labor & sufficiens Motus corporis & hic est optima medicina sani corporis, qua mediante motus & effectus vitales, nec non reliquæ connexæ operationes in legitimo statu conservantur: siquidem talis activitas non modo animum in congrua & necessaria promptitudine, sed & corpus in debita mobilitate conservat; cum vicissim sedentaria vita, nimia desidiosa innumeris exemplis et animo & corpori inimica esse deprehendatur: quare etiam observantur simul longævi adhuc in justa animi & corporis alacritate constituti, a qua mobilitate & activitate si deflectunt, tunc demum in morbos incidunt.

§. XIX. Multum præterea ad Longævitatem acquirendam confert Temperantia, unde evitari debet nimia compotatio & frequens inebriatio, quæ Germanorum sepulchretum est: deinde evitanda est immodica Venus, quæ ad multas animi & corporis irregularitates contribuit, maxime vero præmaturam imbecillitatem affert: subinde abstinendum est ab insveto aut largo usu potuum destillatorum & spirituosorum: quamvis in senibus, robustiori diætæ

ta addictis, modicus ardentium Spirituum usus simplicem medicinam constituat: quid quod ordo servandus est in motus & quietis congruo exercitio, quo videlicet sub ordinata & sufficiente quiete vires integræ maneant & ad functiones vitales rite obeundas sufficiant.

§. XX. Ante omnia etiam ad durabilem vitam contribuit justus & sufficiens successus ordinariorum excretionum, sicuti alias per excretionem vita absolvitur & sanitas impetratur: præstat tales evacuationes simplicissima methodo & quidem sub usu boni regiminis & congruæ diætæ adjuvare, præcipue etiam eo contribuit sufficiens corporis humectatio; non tamen propterea tales excretiones immoderate commovendæ & excitandæ sunt, minime omnium cum frequenti remedium usu urgendæ, sed potius in spontaneo suo decursu facilitandæ & inter illas, maxime alvi liber, constans & sufficiens successus necessarius erit, quoniam e primarum regionum offensione varia incommoda sanitati & vitæ inimica proveniunt, ad quas ipsas evacuationes promovendas prædicta singula auxilia longævitati subservientia conveniunt.

§. XXI. Inter alias excretionem in diversis subjectis magnum emolumentum ad vitam longam impetrandam affert sanguinis superflui & molesti ordinata, opportuna & moderata exoneratio e congruis locis, sive sponte succedens sive artificiose præstita: quemadmodum in feminis nimium quantum Mensium legitimus successus vitæ & sanitati subvenit; ita etiam in variis casibus & individuis deprehensum fuit, quod justus Hæmorrhoidum fluxus longævitatis causa fuerit, quam observationem peculiari schediasmate commendavi: ita in nonnullis Venæ Sectio continuata similis causa longævitatis existit; ubi tamen lepidum esset, ex eo argumento contradicere velle, quasi alia subjecta aliæque nationes citra Venæ Sectionis usum & Hæmorrhoidum fluxum ad longævum pervenerint: ubi merito distingui debent hominum mores, consuetudines, sensibilitates, diætæ, vitæ genus, ut & clima &c.

§. XXII. Non parum, sed fane multum ad longævum obtinendam confert abstinentia a Medicis & medicamentis: quo magis enim artifices diversarum opinionum & remedia diversorum effectuum adhibentur, eo magis natura in sua æconomia vitali corrumpitur, confunditur & negligens redditur, ut suis viribus & ordinibus non utatur, sed constantem concursum artificiosæ methodi expectet, adeoque in variis necessariis functionibus delinquat: hinc historiæ longævorum testantur, quam parum talia subjecta medicamentorum usui sese concediderint, unde rectius simplicior vivendi ratio vitæ prospicit, quam omnis curiosa & operosa medicatio, quippe quibus singulis hætenus commemoratis auxiliis Deo benedicente vita durabilis conciliari potest.

CASUS II.

DE

CORPULENTIA NIMIA.

§. I.

QUamquam inter veteres gladiatores & Gymnastas & Gymnasticos athletarum habitus pro optime vivido & sano declaratus & reputatus deprehendatur; attamen e veteribus ab Hippocrate athleticum corpus haud ita sanum & securum esse pronuntiatur: ubi enim res ad summum pervenit & propter varias alterationes in hoc gradu subsistere non potest, ibi iterum retrogredi debet, ut ita in deteriorem statum delabatur: cum tali habitu atletico congruit illa familiaris obesitas et corpulentia hominum, quæ æque minus ac ille longævitatē et firmam sanitatem promittit, sed potius ad varia fontica pathemata, præter communes molestias disponit: quare multum refert hujus obesitatis nimiae indolem recte nosse, quo deinde pro eadem apta consilia & auxilia inveniri & ordinari queant.

§. II. Corpulentia nimia non dicitur de simplici robore & proceritate corporis, qua unus ab altero distinguitur & ubi firmiora membra in unius corpore deprehenduntur, sed rectius sumitur de insolita, extraordinaria, admiranda, expansiva nutritione & quidem pingvesfactione diversorum hominum, dum quidam quibus cæteroquin ossa non adeo robusta sunt, neque etiam corpus in longum eximie extensum est, tamen hac molesta pingvedine præditi esse conspiciuntur, ubi per accrementum ætatis insuper hæc mutatio corporis accidit: & quamvis in præcedentibus junioribus annis talis obesitas in ejusmodi subjectis non præsto fuerit, tamen eadem successive ingruit: unde quidam homines promiscui sexus nonnunquam intra certum terminum ætatis quoad hunc habitum corporis præter omnem expectationem ita pingvescunt, ut quasi incognitum novum habitum offerant.

§. III. Quamquam vero inter Medicos nonnulli hanc nimiam corpulentiam ad morbos & præternaturales circumstantias referant, ad imitationem *Galenī Lib. de Differentia morborum Cap. 9.* imo quamvis quidam distinguant inter obesitatem naturalem & adventitiam, tamen communis ejusmodi corpulentia minime morbidis causis adscribenda est, siquidem nihil aliud quam luxuriosa & excessiva nutritio existit: dum itaque actus nutritorius etiam lenis sub

sub morbidis afflictionibus vel imminentibus, vel præsentibus imminuitur, aut penitus omittitur; deinde superato morbo denuo repetitur & sub reliqua illibata sanitate legitime continuatur, imo dum sub morbida dispositione, quando appetitus cadit, præsens qualiscunque pingvescentia denuo consumitur, adeoque totus actus nutritionis ad legitimam vitalitatem & sanitatem spectat, ita ex hisce variisque aliis momentis inducor asserere, quod consveta corpulentia non fit morbida, licet in futurum ad inferendos morbos satisfaciat, sed quod e singulari naturæ activitate, applicatione & assiduitate, quam in negotio nutritionis exercet, profluat.

§. IV. Neque præterea hæc corpulentia confundenda est, cum perfecte morbidis quibusdam corporis intumescentiis, quales interdum cachecticæ, interdum hydropicæ sunt & quas vel ipso externo conspectu distingvere licet, dum non modo talem inflationem comitatur insolita laxitas & flacciditas partium, sed etiam morbidus pallor ejusmodi corpora obducit, concurrentibus aliis morbidis phænomenis: vicissim in obesitate nimia functiones vitales non valde alteratæ sunt, nisi successive morbidam alterationem patiantur, ut propter illam corpulentiam demum tales afflictiones ingruant, quæ sanitati præjudicant: eapropter etiam vulgus scit, quid & qualis sit illa corpulentia, quam vocant *eine ungesunde Fettigkeit*; & contra *eine lebhaft und natürliche Fettigkeit*: licet interdum rariores observationes testentur, quomodo sub tali cachectica calamitate natura inverso ordine aliqualem pingvesfactionem conjungat.

§. V. Quod itaque attinet Historiam naturalis corpulentia, tunc hæc non in ætates valde adultas & senectuti propiores incidit, sed potius in juniores, ubi vires adhuc integræ & vegetæ sunt: deinde ad talem corpulentiam magis dispositi videntur homines, qui de temperamento spongioso, sive sanguineo, sive phlegmatico participant; porro obesi homines animo sunt quieti, tranquilli, ut plurimum etiam in quiete corporis versantur, appetitus illorum est bonus, bene digerunt & egerunt, sicut etiam bene ingerunt, bene dormiunt, sed cito defatigantur & ad motum corporis, ob corpus ponderosum, sunt ineptiores, facile æstuant & sudant, difficilius respirant & anhelosi sunt, calorem ægrius perferunt, attamen etiam non ita facile frigus sentiunt; membra externa sunt torpidiora, neque motu sufficienti prædita, ad functiones seriosas & profundas meditationes minus sunt dispositi.

§. VI. Et secundum hos characteres de hominibus obesis breviter descriptos, varia passim inter observatores allegantur exempla singularia talium subjectorum, ex quibus tantum aliqua allegasse suffecerit: conferri itaque possunt in hac observatione *Hildanus Cent. 4. observ. 97. Sebizio Disputatio de crassitie & corpulentia sanorum naturali, Sennertus Praxeos medica Lib. 5. Part. 1.*

Cap. 4. *Martinus Panfa de proroganda vita hominis*. *Platerus Operum practicum Tractatu 3. Cap. 1.* *Eustachius Rudius Artis medicae Lib. 3. Cap. 36.* *Tulpius Lib. 3. Obs. 55.* *Garmannus de Miraculis mortuorum Tit. 8. S. 1. & 2.* *Victor Trinquavellus Consiliorum medicorum Lib. 3. Consil. 101.* *Jessenii Institutiones chirurgicae Sect. 3. Cap. 22.* *Guldenkleee Lib. 6. Casu 1. 2. & 3.* *Schackeri Dissertatio de obesitate nimia.* *Etmulleri Disputatio de corpulentia nimia. A. N. C. Decur. 2. anno 6. observ. 190. & anno 7. observ. 11:* quales plures observationes in iisdem *Ephemeridibus* occurrunt: ita passim in aliis *Authoribus* numerosiora talia testimonia prostant.

§. VII. In explorandis & commendandis causis nimiae corpulentiae secundum diversitatem hypothesium diversae occurrunt traditiones, e quibus longe minime scopum feriunt physicae & chymicae theoriae, quae in eo consistunt, quod a certo sale aut fermento, diversis subjectis proprio, lympham pingvis & laudabilis coaguletur & deinde colligatur, proptereaque subjectum obesum evadat: neque illi veritatem assequuntur, qui Spiritibus hanc corpulentiam nimiam attribuunt, ex illo phaenomeno, quia ligato nervo partes emarcescunt: rectius itaque haec corpulentia adscribitur huic causae principaliori agenti, quae alias actui nutritionis praesidet & quae in certis individuis hoc negotium confirmationis & augmentationis corporis citius & efficacius, in alio vero subjecto tardius & segnius administrat; hinc talem obesitatem non fortuitis, aut mere materialibus causis adsigno, sed potius naturae humanae, uti parallelum luculentum testimonium occurrit, quod in multis individuis confirmatio corporis & corpulentia sit haereditaria.

§. VIII. Proinde ad talem corpulentiam insolitam variae aliae causae contribuunt, maxime vero animi tranquillitas & continentia, nec non bona alimentosa diæta, ut & bona digestio, atque corporis reliqui quies, cum vicissim sub singularum harum circumstantiarum penuria homines emarcescant & contabescant: ante omnia quidem observatione digna est efficacia animi ad proceritatem corporis adjuvandam, siquidem notissima res est, quam facile, quam cito & quam eximie sub animo anxio, inquieto, sollicito, perturbato, afflicto &c. corpus extenuetur: unde vicissim animi continentia ad promovendam bonam nutritionem contribuit: & quamquam bona concoctio & plena diæta etiam ad obesitatem inducendam quicquam conferant, attamen nimia voracitas & hominum insatiabilitas, ut & turbata digestio reliquam nutritionem valde offendere solet: in quocunque denique subjecto natura non propius ad nutritionis actum se accingit, in illis praedictae causae reliquae haud prerogativam tenent in corpulentiae acquisitione.

§. IX. Quamquam vero homines obesi corpore suo alia subiecta superare videantur, attamen iidem variis sanitatis detrimentis & periculis expositi sunt, sicut passim illa pathemata morbidæque afflictiones viris & fœminis obesis impendentes & obtingentes a practicis describuntur: subjiuntur itaque tales obesi homines affectui asthmatico, catarrho suffocativo, palpitationi cordis, angustiiis præcordialibus, apoplexiæ, immoderatis sudationibus, capitis doloribus, orgasmis, iuxta Waldschmidium polypis cordis; deinde etiam vitiis urinæ, commotionibus febrilibus, oppletionibus pectoris catarrhalibus, excoriationibus superficialibus, affectibus soporosis & syncopiticis, nec non diarrhœæ, unde *Hippocrates Sect. 1. Aphor. 44.* dicit, quod *obesi homines magis repente moriantur quam graciles*; & ita pericula nimiae obesitatis describuntur a *Marcello Donato Historiarum medicarum mirabilium Lib. 5. Cap. 2. Vido Vidio Libro 9 de Curatione Membranarum, Schenkio de suffocatione, Trincavello loco cit., Malpighio Operum suorum Tom. 2. A. N. C. Dec. 1. anno 2. Obs. 87, Guldenkleee Lib. 6. Cas. 2., Avicenna & Galeno de differentiis morborum Lib. 3. Cap. 9. Fœminæ vero valde pingves juxta Hippocratem Sect. 5. Aph. 46. non concipiunt. Conser. Welschius Consiliorum & curationum Dec. 8. p. 469, Roncheus de Morbis Mulierum Cap. 17.; aut si concipiunt iterum vel facile abortiunt, vel periculosum partum fubeunt. Ita corpulentia talis nimia valde hebetat intellectum ut Hipp. Lib. 1. de Dieta dicit: *conducit ad sapientiam hominibus, minime ut sint carnosissimi*: assentit Galenus ad Thras. c. 37. *crassus venter non parit subtilem intellectum D. Hieronymus in Ep. venter pingvis non generat sensum tenuem*: Tullius, *valentissimus quisquis est corpore, longe abest a sapientia*: Rhodiginus Lib. 13. cap. 25.*

§. X. Cum itaque obesi homines tantis periculis atque damnis subiecti sint, ita ex officio Medici fluit, quo necessarium quoddam auxilium adhibeatur; non desunt vero testimonia, quibus difficultas hujus therapie confirmatur, quo præcipue pertinet *Lindenii* effatum in *Selectorum Medicorum Lib. 1. §. 86.* Quamvis *Galenus* exemplum de juvene obeso curato *Libro de Sanitate tuenda Sect. 2. Lib. 6. Cap. 8 & de Differentia morborum Sect. 3. Cap. 9* proferat; missis aliis similibus testimoniis, caute tamen in hac cura procedendum est, neque securum existit obesos homines cum impetu & temeritate aggredi: abstinendum itaque erit in hac therapia 1) a prodigiis missionibus sanguinis 2) a positivis purgationibus 3) ab emeticis actualibus 4) ab evacuationibus chirurgicis, ut sunt fonticuli, vesicatoria & setacea 5) a positivis sudationibus per diaphoretica concitatis 6) a positivis diureticis 7) a remediis calefacientibus & impellentibus 8) ab adstringentibus & incrassantibus 9) a narcoticis & nimium relaxantibus 10) ab insufficienti interna humorum & partium humectatione 11)

a perturbationibus salutarium & ordinariarum evacuationum, & 12) a diversa, aut varie mutata methodo medendi & remediorum ordinatione.

§. XI. In positiva therapia obeforum hominum ante omnia convenit ordinarias evacuationes in successu justo conservare; providendum itaque est, ne alvus obstruatur, unde pro hac excretionem conservanda, lenientia, diluentia, humectantia diæterica, motus corporis, abstinencia ab externa & interna refrigeratione, deinde remedia nitrata, Salia abstergentia, tartarifata, ut & Salia ex aquis foteriis collecta, rhabarbarina, mannata, prunata, passulata, polypodiata, correctæ parca aloetica & Magnesia alba conferunt: deinde interdum sanguis ventilandus est vel generali, vel speciali evacuatione, sive modica Venæ Sectione bis, aut ter, imo quater per annum instituenda; sive in subjectis ad hæmorrhoidales commotiones dispositis per hirudinum applicationem ad loca hæmorrhoidalia: & licet *Lentilius in Miscellaneis Medico-Præcticis* differat, quod obesi sanguinem potius intra corpus suum coemere debeant & *Hieronymus Mercurialis in tractatu de decoratione*, sanguinis missionem periculofam esse judicet in obesis, tamen hæc animadversiones neque rationi neque experientiæ respondent: interim a simultaneis & prodigis subtractionibus sanguinis sollicitè abstinendum est.

§. XII. Veteres Medici in cura nimie obesitatis respectus suos ad hepar dirigunt, hujusque nimium præsumtum calorem temperare laborant, qualis cura vero, quæ hac sententia nititur, non satis votis & promissionibus respondet; neque etiam secundum aliorum mentem purgationes securæ & utiles sunt in subjectis obesis, licet eadem alias ad corporis extenuationem quicquam contulisse deprehendantur, qui modus tamen extenuandi corpus non satis probatus aut ingenuus est: interim repetitæ & modestæ abstersiones primarum regionum omnino in obesis conducunt, quo conveniunt tam remedia temperata amara, vegetabilia scilicet, quam præcipue Salia abstergentia, uti quidam practitorum Nitri usum in obesis laudant, quod multiplicem suam utilitatem comprobant: an vero juxta *Codronchium* Sal Absinthii speciales virtutes habeat, ad imminuendam nimiam Corpulentiam, nondum experientia confirmavit.

§. XIII. Præstantissima, maximeque secunda obeforum cura est diæterica, unde confert, quo tales homines temperato utantur aere, ne transpiratio insensibilis opprimatur: deinde in victu moderamen servandum est & quadrat huc *Hippocratis* regula: *non satiari cibis, sanitatis studium est*: interim non expedit vel simul & semel, vel nimium victum extenuare & imminuere: aromaticorum usus sit moderatus, imprimis confert zingiber, Synapi, Nasturtium, Raphanus, Beta, Petroselinum & juxta *Platerum* vegetabilia magis conducunt,

ducunt, quam animalia: quidam speciali encomio Piper ad inducendam maciem extollunt, quod vero etiam in obesis modeste usurpandum est: acidorum usus sit temperatus; licet aliqui cum acetis, imprimis cum Aceto Squillitico nimiam corpulentiam curare cogitent: potus sit sufficiens, neque juxta *Panarolum* Abstinencia a potu confert, sit vero etiam tenuis, neque admodum nutriens: convenit infusum herbæ Thee & modicus usus Vini, non valde generosi, sicut varii obesi cum Vino corpulentia suæ accrementum arcent.

§. XIV. Admodum etiam obesis confert motus corporis, quantum quidem hic pro ratione nimia corpulentia exerceri potest: deinde profunt peregrinationes, quare obesorum excursions ad thermas satis sæpe utilitates suas comprobarunt, siquidem modestus usus temperatarum thermarum & acidularum omnino in hoc casu confert: præterea obesi non nimium somno indulgeant, hinc quidam vigilias, ut medicinam nimia corpulentia commendarunt: uti præter hoc adminiculum *Zwingerus* frequentiores lucubrationes, curas & sollicitudines pro cura nimia obesitatis laudat: in qua animi inquietudine tamen etiam moderamen usurpandum est, ne repentini periculosi affectus oriantur. Fonticuli non habent directam utilitatem, sed potius secundum diversitatem subjectorum æstimandi & commendandi sunt, quales in subjectis de phlegmatico temperamento participantibus concedi possunt: proinde etiam obesi homines castitati inhæreant, ne variis sinistris sanguinis commotionibus se exponant; imprimis convenit magis successive quam simultanee obesitatem curare, alias periculosi & repentini affectus consequuntur.

§. XV. Quod Chirurgica auxilia attinet, tunc illorum diversa passim circumferuntur, quæ vero non satis tuta aut probata sunt; nihil conferunt Vesicatoria, neque etiam Fonticuli directam utilitatem afferunt; imo temeraria tentatio est, qualem *Ælianus Historiarum Lib. 9. Cap. 13.* proponit, quod obesis subjectis corporis superficies cum acubus pungi & pertundi debeat, quo pingvedo effluat; temerarium conamen est, pingvedinem crasiori dissectione remove, uti *Plinius Histor. Nat. Lib. 11. c. 37.* refert: unde hujus tentaminis infelices & funesti effectus in historia passim constant, quæ singula experimenta valde offendunt tales homines, ut citius in periculosos casus & actuales putridas corruptiones incidant; infelix corpulentia nimia Cura allegatur *A. N. C. dec. 2. an. 9. obs. 219.*

§. XVI. Deinde in Historia practica varia adhuc circumferuntur adminicula, quæ ad obesitatis nimia curam proficua deprehensa sunt, ex quibus aliqua allegasse suffecerit: ita *Platerus* commendat Decoctum Polypodii, Caryophyllatæ, Rorismarini & usum Zingiberis: *Guldenklec* extollit Decoctum Ligni Sancti & Sassafras, nec non frictiones asperiores, subinde etiam obesita-

tem

tem simplici aqua curatam *Libro 6. cas. 3.* describit. *Borellus Centur. 2. Observ. 11.* obesitatem masticatione foliorum Tabaci curatam commemorat: in *A. N. C. Decur. 3. anno 1. observ. 27.* enarratur cura nimiae corpulentiae cum Aceto: & *Doleus in Encyclopædia Chirurgica* obesitatem cum Succo Citri curatam exponit: uti *Bartholinus in Aëlis Hassniensibus Volum. 1. anno 71 & 72 pag. 144 & Observ. 74* obesitatem per salivationem curatam indicat: quæ singulæ curæ cum singulares sint & particulares, ita haud commode ad universales usus applicari possunt, sed tantum ad reservatam notitiam medicam spectant, siquidem etiam effectus ille curatæ obesitatis ex accidenti evenire potuit.

§. XVII. Denique hominibus obesis non inutilia sunt moderata Balnea, modo non sint adstringentia & valde repellentia: unde exempla mihi constant, non modo virorum obesorum per modestum temperatarum thermarum usum curatorum, sed & fœminarum e tali obesitate steriliū, quæ post temperatum thermarum usum non modo nimiam corpulentiam amiserunt, sed & fœcundæ redditæ fuerunt: ita interdum subjectis obesis conducit modicus usus Salium volatilium, modo reliquæ ordinariæ evacuationes rite succedant; interim talia Salia non nimis copiose, neque nimis frequenter exhibenda sunt. Diuresis constans & illibata in hominibus obesis æque atilis est, siquidem ad ordinarias evacuationes spectat: ante omnia vero tenuis diæta plurimum contribuit: & ita cura est adhibenda, quo magis succesive hæc nimia corpulentia imminuitur, quoniam omnis simultanea & repentina operatio suspecta existit.

CASUS III.

DE

PHILT R I S.

§. I.

EX illis repentinis & periculosis calamitatibus, quæ Medico interdum offeruntur, merito præferri debent illæ simultaneæ animi atque corporis corruptiones & confusiones, quales ex Philtris oblatis vulgo oriri conspiciuntur: quare præsentem hunc casum merito reservatis affectibus accenseo, siquidem illius constitutio plane particularis est, unde extemporanea medela a Medico desideratur, quo præceps periculum ex philtro oblato imminens

nens tempestive avertatur: & in hujus casus exacta cognitione eo majorem solertiam & prudentiam, imo dexteritatem & sinceritatem adhibere debet artifex, quo magis varia singularia malitiosa & corrupta tentamina in philtorum preparatione & exhibitione occurrunt.

§. II. Dicuntur itaque Philtra talia Subjecta, quibuscum in hominibus furibundus quidam & a libera ratione multum discedens amor conciliatur, qui citra arbitrium & beneplacitum, aut spontaneam intentionem & inclinationem alicujus subjecti necessitatur; unde hic amor coactus etiam in inimicos abit, sed sine licito, probò, honesto & convenienti modo: quapropter pro tali amore provocando varia artificia fraudulenta impia, malitiosa & diabolica usurpantur, quæ interdum ex divino judicio conceduntur & in illud subjectum, in quo directa sunt, efficaciam suam transferunt, sed dum hic amor coactus est & ut plurimum voluntati & præcedenti beneplacito contrariatur, dum citra prægnantem quandam rationem succedit, propterea communiter cum aliquo delirio & mentis imbecillitate aut confusione nunc majori, nunc minori conjunctus est, quoniam sub tali amore tamen intimius in animo firmus dissensus hæret.

§. III. Neque quidem adeo recens est inventum & experimentum illicito, malitioso & pravo tali modo affectum amoris extorquendi, sed potius in antiquissimis temporibus idem malitiosum artificium innotuit, unde tum Poetæ, tum Philosophi antiquiorum ævorum, ut *Ovidius, Virgilius, Martialis, Seneca* &c. illius reminiscuntur: proinde philtora denominationem suam habent ab ipso amore, quemadmodum alias poculum amatorium einen Liebes-Trancf eandem rem idemque pravum artificium denotat: quoniam inter antiquiores usitatum fuit in forma potus, aut grati haustus, hanc perniciem communicare & propagare: interim in posteritate eo usque accrevit hæc malitia, ut in variis aliis formulis hæc Philtra communicentur: communis tamen modus est, quo talia subjecta intra corpus assumantur, ubi alterationem suam eo intimius, sensibilius et certius exserere solent.

§. IV. Hic amor factitius, artificialis & coactus inter varia subjecta occurrere observatur; & quidem vel inter homines, vel inter hos & bruta: quod amorem hunc spurium inter homines excitatum attinet, tunc historiae constant, quomodo inter inimicos vel inter masculos, vel inter utrumque sexum talis amor excitatus fuerit: ut plurimum vero hic amor, qui per philtora provocatur, cum insolita petulantia & lascivia conjunctus esse deprehenditur: licet illi, qui ultra justos terminos Sympathiæ studium extollunt, etiam innocentem amorem inter homines per artem provocatum statuunt, dum præcipue cum sanguine humano ejusmodi coactam aut intimius conjunctam amicitiam eri-

gere contendunt, ut subjecta longissimis tractibus a se invicem dissoluta, tamen ex hoc vinculo amoris per subtilissimam sympathiam prædita dicantur, quæ vero traditio ex schola *Paracelsi* & *Helmontii* collecta non satis ingenua est: securius vero experimentum est quod *Seneca* in *Epistola IX.* commendat, hic autem ait: *Ego tibi monstrabo amatorium sine medicamento, sine herba, sine ullius venefici carmine: si vis amari, ama!*

§. V. Ut plurimum communia philtrea pessimum effectum habent, dum non modo corruptum & iniquum amorem excitant, sed & dum communiter ne hunc quidem finem assequuntur & potius animum turbant, offendunt & in actualem insaniam conjiciunt: quotquot etiam philtrosum usum citra actualis delirii consecutionem superant: in illis tamen eximia imbecillitas mentis, aut mutatio pristinae indolis occupat, qui effectus propterea detestandus est, quoniam principalissimæ partis hominis, nimirum animæ corruptionem involvit, licet subinde philtrea communia in oeconomiam etiam vitalem gravissima damna inferant: constant vero talia philtrea vel e subjectis naturalibus, vel superstitiosis, vel pro veneficio administrando habilibus: cujus ultimæ classis sunt verba, characteres, imprecationes, conjurationes, amuleta, clavi, acus, annuli, corollæ, ungues resecti; e naturalibus subjectis seliguntur os ranae viridis in formicarum acervo exesum, cor vespertilionum & hirudinum, deciduus infantum umbilicus, secundina, virga & glans lupi, priapus cervi, tauri & hædi, testes cervi & leporis, cerebrum asini, stincus marinus, cantharides, e quibus quædam ita sunt comparata, ut insigni diuretica efficacia simul partes genitales stimulent & ad libidinosas concupiscentias disponant: uti alibi *Aetius* latiore talium subjectorum seriem exponit; *cons. Reyes. in Camp. Elys. Qv. 29.* ubi latius de Philtris agit.

§. VI. Ut plurimum vero ad malitiosum hoc philtrosum artificium usurpatur sanguis humanus sive simplicior, sive menstruus, qui etiam pessimos effectus exferit secundum testimonium experientiae & ex eadem secundum suffragium *Danielis Becheri* in *Spagyrico microcosmico chymico lib. 1. cap. 14.* & *Beguini* in *tyrocinio chymico lib. 3. Cap. 1.* Præterea pro eodem artificio adhibetur Sudor, Saliva, Sperma, Liquor genitalis, urina & secundum quosdam colluvies excrementorum alvinorum: testantur etiam quidam, quomodo per transplantationem amor conciliari possit, notante *Tenzelio* in *Medicina Diastatica*, dum varia Semina, vel cum sanguine, vel cum sudore hominum, quorum mutuus amor acquirendus est, imprægnantur, deinde terræ mandantur & clam exhibentur, hoc artificium perficitur, qualem historiam de mirabili rosæ effectu *Sachsus* in *Gammarologia* allegat, uti alio modo herbae diversæ cum urina frequentius aspersæ, ad hoc artificium usurpantur.

§. VII.

§. VII. Dum hæc Philtra rarius scopum suum assequuntur, ut videlicet amorem temperatum artefactum concilient, ita rectius multiplices finistros, suspectos ac periculosos effectus producant, qui vel oeconomiam vitæ repente & graviter turbant, vel una animum vehementer offendunt & confundunt; licet interdum hi affectus successive philtorum usum consequantur, ita ut certitudo harum alterationum in historia medica satis manifesta sit: quemadmodum parallelus usus philtorum, qui inter homines & bruta instituitur, velut inter canes, equos & homines quotidianis experimentis comprobatus est, cujusmodi historiam inter alios *Henricus ab Heer* in *observationibus suis* allegat; alias pluribus tractatio de philtis prostat in *Clauderii Dissertatione de philtis*; *Bokelii Tractatu: utrum animi hominum philtis commoveantur nec ne?* *Horstii Libro de Natura Amoris*; *Cratonis Epistolis Medicis lib. 2. De Philtorum Natura*, *Combachii Libro de Philtis*; *Hoeseri Hercule Medico*; *Schonwalderi Resolutione questionis: quid philtia possint*; *Roeseri Disputatione de Philtis*, *Casparis Schotti de Maleficio Amatorio, ejusque vi & remediis*; *Zollikofferi Disputatione de Philtis*; *Grulingii Curationum Medicarum Cent. 10. de Philtro*; ut & in *Sennerto*, *Boneto* multisque aliis.

§. VIII. Ordo nunc postulat, quo in historia commemorem, quales effectus Philtorum usus post se relinquit; & licet in aliquibus subjectis intentus ille amor excitatus, conspiciatur, tamen ipse minime ingenuus, modestus & honestus, sed cum multa impatientia, incontinentia & delira vehementia conjunctus est: ut plurimum Philtorum oblationem excipiunt graves cardialgiæ, extreme angentes, conatus vomendi, aut actuales vehementes vomitus, cordis palpitationes aut tremores, asthmata, suffocativa, lipothymia, frigidi sudores, vigiliae, corporis tremores, convulsiones, vertigines, deliria, immodicæ Hæmorrhagiæ, affectus anginodes & phrenitici, aut paralytici, successive excipit tabes & hectica, in primis occurrit delirium desiderium, quod in aliud subjectum five hominem directum est, anxia efflagitatio alterius præsentia & conversationis, imo aliquando sub arduis talibus afflictionibus homines plane pereunt, interdum vero mortis periculum superant & successive, licet tardius, ad se redeunt.

§. XI. Interdum accidit, ut post superatum primum periculum in afflictis subjectis præcedens ordinarium temperamentum penitus immutetur, quod præcipue sangvinei temperamenti hominibus accidit, qui in melancholicum convertuntur: interdum delirium, quod & repente & vehementer post philti usum ortum est imposterum continuat, ut nonnunquam perfecta Mania, aliquando lenius delirium perseveret; quando vero animus antea turbatus iterum in aliqualem ordinem redit, tamen nihilominus aliqualis imbecil-

litas in eodem remanet, ut ad minimum una species operationum mentis debilis & fatua observetur, aut pristinus vigor, activitas & promptitudo animi penitus immutetur: communiter etiam remanet perturbatio oeconomiae vitalis, ita ut tales homines non antiqua vivacitate & sanitate gaudeant, sed post philttrum superatum quotidianis ferme ægrotationibus subjiciantur, unde etiam senectutem quietam haud attingunt, sed maturius succumbunt; in nonnullis excipit successiva corporis emarcescentia & actualis Hæctica, ex quibus circumstantiis facile pravitas & malitia philtrorum agnosci potest, dum hæc nocumentum suum non modo de præsentī exferunt sed & in futurum extendunt.

§. X. Huic Historicæ Philtrorum explicationi ad latus pono Prognosticam tractationem: quo repente itaque & impetuose Philtra noxios suos effectus inferunt, eo periculosior & funestior est status; quo citius & vehementius animus simul turbatus, eo magis malus est totus status; quo contumacius hæc animi turba continuat, eo deterioris indolis est præsens status; affectus soporosi, qui Philtrorum usum sequuntur, communiter sunt funesti; quando Philtra jam in Massam humorum translata sunt, non modo periculosior est status, sed salutaris & tempestitiva cura evilescit; quando post Philtri usum temperamentum hominis mutatur, malum omnino est indicium; quando post Philtri oblationem Hæmorrhagiæ oriuntur, tunc status acerbior redditur, vires citius concidunt & in futurum eo certius tabidi & hæctici affectus superveniunt; nimiae vigiliæ post Philtorum exhibitionem malæ sunt; actuales convulsiones pessimum constituunt indicium; Tabes & Hæctica, quæ proxime invadit, ut plurimum est incurabilis & lethifera; animi imbecillitas, quæ post Philtorum usum remanet, ægerrime emendari potest, nisi rarissima observatio inter Medicos occurrat, quomodo matrimonium, quod cum illis subjectis succedit, in quæ amor hic insanus transit, futuras animi confusiones & infirmitates paululum emendaverit.

§. XI. Progredior nunc ad Causalem Philtorum explicationem, in qua suppedianda magis ad effectus obvios & manifestas alterationes, quam ad specialissimum modum operandi animum applicare debemus: vix enim facile & satis distincte constat, quomodo Philtra naturalia specificè operentur, nisi conspicuum evadat, quod ex illorum oblatione animus æque ac reliqua oeconomia vitalis graviter perturbentur, siquidem subjecta, quæ Philtra constituunt, sensui interno admodum adversa deprehenduntur, unde illorum tempestitivæ remotioni atque excussioni natura omnes vires adhibet: quo tendunt illæ angustiae, Cardialgiæ, commotiones torminosæ, conatus vomendi & quicquid cum hisce pathematibus ultro cohæret: illud præterea facile colligere licet, quod talia Philtra non modo sensationi aliena & adversa existant, sed

sed & in ipsum corpus aliqua damna & pericula inferant & quidem insolito modo, ob quem natura in tales tergiversationes, confusiones, angustias & perturbationes incidit, ut propterea totus ordo vitalis compatiatur; & quia subjectum nocens specialissimæ est efficaciam, ita talis morbus, qui cum tali subjecto coheret, specialissimæ indolis, constitutionis & tenacitatis esse deprehenditur.

§. XII. Tanto minus vero scientia hominis se se eo usque extendit, ut supranaturales vires & effectus perlustrare, percontari & agnoscere queat; & licet easdem minime abnegem, tamen in illarum evolutione & enodatione haud aliquam operam adhibere audeo, quoniam hoc studium nimis obscurum atque occultum est, quin rectius illas circumstantias perpendo, quæ ad medicum usum quadrant; mirum itaque minime esse potest, cur ob philtorum præsentiam anima in moralibus æque ac vitalibus negotiis ita offendatur, ut motus suos vel excessive, vel defective, vel confuse & inordinate administret: prout in moralibus idem accidit, ut secundum diversorum subjectorum relationem, qualitatem, comparisonem & æstimationem anima functiones suas mentales vel immodice, vel segniter, vel confuse administret: & quo magis repente tales functiones alterantur, imo quo magis impetuose hoc contingit, eo ægrius anima in pristinum ordinem revertitur, quoniam hæc alteratio nimis prægnans & fontica est: inde etiam evenit, ut vel pristinae activitates amittantur & ob ideam talem tam tenaciter animæ coherentem languor & torpor mentis occupet, aut ut consveta oeconomia vitalis immutetur, aliusque ordo fervetur, sicque temperamentum alicujus hominis pervertatur: licet etiam ex aliis accidentalibus effectibus repentinæ obstructionis, staseos & corruptionis, Philtorum usum funestus exitus confestim excipiat.

§. XIII. Ordo præsentis tractationis ducit nos ad practicam Philtorum explicationem; ast cum philtora alia naturalia sint, alia vero extra naturæ forum constituta, ita priorum antea mentio hoc loco erit injicienda: & quo illorum medicatio magis rationalis atque secura existat, propterea omni studio cavendum est 1) a præmaturo usu Bezoardicorum & Sudoriferorum; 2) ab excessiva emesi, aut catharsi 3) a præpostera primarum regionum evacuatione 4) a præmaturo usu cordialium & nervinorum remediorum; 5) a theriacalium medicamentorum vel præmaturo vel nimio usu 6) ab ordinatione vel communium, vel fortiorum narcoticorum remediorum 7) ab inopportuno & præmaturo carminativorum usu 8) ab experimentis heroicis, corpus & vires valde debilitantibus 9) ab incrassantibus & adstringentibus remediis; 10) a medicamentis valde calefacientibus & concentratis, 11) a volatiliū remediorum curatorio usu 12) a nimia ingestione terreorum remediorum 13) a Salivatione 14) a confusa & nimis multiplicata remediorum oblatione 15) ab ordinariarum evacua-

tionum suppressione, aut negligentiori promotione 16) a motuum spasmodicorum vel majori exacerbatione, vel simultanea oppressione & denique 17) a negligentiori & confusa therapia, quæ alias animo turbando apta est.

§. XIV. Excipit itaque iam directa & positiva therapia Philtrorum, quæ secundum diversas circumstantias obvias diversimode quidem, attamen methodice administranda est: quando itaque artifex justo præsumere potest, quod oblatum Philtrum adhuc in Ventriculo subjecti hæreat, tunc sine ulla mora illius remotio est promovenda, ubi antea secundum sensibilitatem & individualement conditionem subjecti leniorem modum præferre debet; si vero ob certas circumstantias hic insufficiens esse æstimetur, tunc alia auxilia eligenda & applicanda sunt: an vero Oleum ex Arillis Sambuci paratum virtutem specificam emeticam habeat in Philtris, nondum satis probavit experientia; neque æque in hac evacuatione præstanda specifica virtus necessaria est: hinc varii practici emetica ex antimonio parata commendant, licet cum Vitro Antimonii magna æque circumscriptio habenda sit; unde quidem Infusum ex hoc Vitro paratum sed bene correctum & cum carminativo remedio conjunctum in certis casibus admitti potest: rectius huc convenit Sal Vitrioli, Radix Asari, vel Tartarus emeticus, servata tantum illa cautela, ne remedia talia in majori quantitate offerantur, neve cum iisdem modo præsentibus spasticæ hypochondriorum commotiones magis exacerbentur, quare etiam moderata quantitas talium evacuantium auxiliorum satisfacit.

§. XV. In subjectis plethoricis, quæ præcipue sanguinis commotionibus & frequentioribus & majoribus obnoxia sunt & quæ antehac actualibus sanguinis depletionibus adsveta fuere, tempestiva Venæ Sectio admodum conducit, tanto magis vero, si simul in hac tragædia animus perturbatur; ubi antea prospiciendum est, ne alvus occlusa & stricta sit, quæ propterea tempestive liberanda est; deinde & imminutorio & derivatorio scopo confert Venæ Sectio in brachio, non æque parca, neque tamen excessiva, sed pro subjecti conditione moderanda: & quando nunc congestio intra caput contumacior fuerit, tunc pro efficaciori diversione inducenda licet hirudines ad aurium confinia apponere, vel internarum narium scarificationem conjungere; qualis ventilatio non differenda est, ne perturbatio animi augeat & insoleat, sed quo mox in primis suis accessibus atque incrementis extingvatur & emendetur.

§. XVI. Præstat subinde totum intestinorum tractum abstergere & evacuare, tanto magis, si præsumitur, quod philtrum oblatum in eundem delatum sit, quemadmodum hæc alvi excitatio insuper revulsoria sua efficacia in hac afflictione satis comprobata deprehenditur: conferunt itaque remedia ex

Rha-

Rhabarbaro, Polypodio, Agarico, Aloe, Helleboro, in aptis formulis offerenda; abstinendo a drasticis purgantibus, ne commotiones spasmodicæ magis exacerbentur, neque æque Mercurialia remedia in hac necessitate singularem utilitatem habent: præterea etiam licet sub reliquo curæ decursu interdum lenem laxationem per Rhabarbarina & Tamarindinata remedia repetere, quo impuritas biliosa successive intra intestina delata evacuetur: unde rectius & securius in hoc affectu, in quo motus ut plurimum in excessu peccant, cum lenitate hæc excretio provocatur: nonnunquam etiam licet cum clystere leniente & roborante succurrere, præcipue quando atrocia intestinorum tormina adsunt & quando alvus rigide obstructa est.

§. XVII. Et quoniam in hac tragoedia pathemata ex oblato Philtro orta, præcipue vehementes commotiones spasmodicæ tam in Ventriculo & intestinis, quam in aliis hypochondriorum partibus membranaceo-tunicaceis concurrant, ita pro iisdem tranquillandis cura adhibenda est: huc conveniunt partim temperantia, partim roborantia & partim etiam sedantia: e temperantium numero sunt absorbentia Nitrata; e roborantium classe sunt temperatiora carminativa, quæ præcipue torminosi intestinorum afflictionibus opponuntur; e sedantibus huc quadrant Cinnabarina, simpliciora Papaveracea, Castorina modica quantitate & Chaccarillæ Cortex; a vulgatis Opiatis, aut potentibus aliis Narcoticis omni studio abstinendum est, quoniam in extremo tali affectu iterum extremam alterationem inducunt; qualia opposita in extremitates transeuntia nullibi bene cedunt: præstat vero adhuc singulorum horum remediorum usu prospicere, quo excretio, præcipue alvi rite continuet.

§. XVIII. Sed cum in toto hoc affectu & animus admodum anxius & vires valde languidæ & deperditæ conspiciantur, ita sub reliqua cura illa sollicitudo habenda est, quo aliqua moderata & sufficiens analepsis concilietur: conferunt hoc nomine & temperatiora & liquidiora, cum non æque necesse sit, illas confusas & pretiosas species pharmaceuticas cordiales ordinare: ipsum Vinum bonum pro interno & externo usu satis laudabile est analepticum auxilium, neque Cinnamomum & temperatus Croci usus utilitate sua destituuntur: sic porro Aquæ analepticæ Florum Naphæ, Cerasorum nigrorum, Lil. convall, Melissæ & similes hoc nomine laudem merentur: spectat huc Flavido Citri, Confectio de Hyacintho & Alkermes completa cum Cinnamomo parata, qualia analeptica pharmaceutica iustis intervallis ordinanda sunt; cavendo tamen, ne per priores Species febriles commotiones convocentur: proinde conducunt Decocta analeptica, tali qualitate prædita ex Radicibus Cichorei, Scorzonæræ, Cinnamomo, Citro, Passulis &c. parata, additis Aquis prædictis: neque talia auxilia negligenda sunt, quæ e fonte diætetico hanc analepsin conciliant.

§. XIX.

§. XIX. Præterea singularem utilitatem in præfenti calamitate habent sic dicta Bezoardica, aut moderata sudorifera, quæ massam sanguineam ab accidentali impuritate & simul interdum eo delato philtro repurgant; haud vero hoc loco intelligo acriora remedia valde commoventia, sed temperatiora Alexipharmaca, quo spectant Tincturæ temperatæ correctæ Bezoardicæ, aut Essentia Alexipharmaca Stahlii, paulo largius cum Essentia Pimpinellæ albæ, Vinctoxici & Scordii remixta: in subjectis temperatioribus convenit etiam Liquor C. C. Succinatus, a curatorio Salium volatilium, ut & vulgari Camphoræ usu interno sedulo abstinendum est, quoniam suspectum sanguinis orgasmum facile provocant: in subjectis floridioris corporis & agilioris animi non parum in hac necessitate conducit Mixtura simplex parcissime Camphorata: & licet vulgo etiam in hac calamitate Aceta Bezoardica magnis promissionibus commendentur, tamen experientia medica de iisdem haud sufficienter probatum testimonium profert.

§. XX. Quanquam vulgo compositiones Theriacales ad ejusmodi affectus, quales etiam a philtorum oblatione oriuntur, commendari soleant, tamen eadem nondum utilitatem hætenus probarunt, siquidem & talia & alia Opiata remedia in ejusmodi afflictione non admodum fida sunt: confert rectius pro ulteriore abstersione & repurgatione massæ sanguineæ temperata & selecta diuretica subungere: quo nomine ipsum Nitrum deinde Salia amara, Sal Ononidis, Tincturam Antimonii Tartarizatam, ut & Spiritum Tartari laudo, qualia remedia positive urinam excitantia moderata quidem quantitate, attamen interposita vice offerri possunt: præstat itidem in hujus affectus continuata cura ordinare sufficientem potum, quo & humores debite diluantur & viæ convenienter humectentur, ne ulla strictura, oclusio & incarceration oriat, neve ordinariæ excretiones retineantur: denique etiam in hac afflictione tam curatorio scopo, quam etiam post curam conducunt balnea, minime vero frigida, quippe quæ graves alterationes causantur, sed modeste calida: quo perinde temperatarum thermarum internum & externum usum præservatorium refero & commendo.

§. XXI. Passim etiam ab autoribus varia Specifica allegantur & commendantur, ex quibus plurima nondum in experientia certa & ingenua observata sunt: sic Spiritus secundinarum humanarum, aut ipsæ secundinæ humanæ pulverisatæ adversus Philtra ex sanguine menstruo parata laudantur: uti ad eundem casum *Borellus* Margaritas commendat: sic alii Tincturam Lapidis Lazuli, Essentiam Mumia & remedia ex serpentibus & Viperis parata extollunt: *Crato* admodum celebrat Nasturtium aquaticum & *Henricus ab Heer* calculeum humanum cum Aqua nasturtii propinare iubet & quæ alia adhuc Specifica

fica recensentur: & licet quædam illorum, quorum efficacia non superstitione quadam nititur, utilitatem aliquam afferre possint, tamen experientia adhuc erit consulenda; haud tamen præstat in tali afflictione statim ad Specifica confugere, sed confert antea generalia præmittere, necessarias excretiones promoveri & urgentia obstacula removere: neque etiam deinde expedit talia Specifica cum aliis quisquiliis confundere, adeoque illorum virtutem obscurare, sed eadem in simplici sua consistentia offerre decet.

§. XXII. Quo magis in illa afflictione, quæ ex Philtorum oblatione orta fuit superiores regiones congestoriis commotionibus detinentur & vexantur, eo magis revellentia remedia in usum trahenda sunt, ne mentis confusio vel oriatur, vel confirmetur: tanto magis vero talia adminicula conducunt, quando in hac necessitate animus jam actu turbatus est: unde commendo pediluvia, nec non rubefacientia, pedum frictiones & cucurbitularum cæcarum applicationes in inferiores corporis regiones: quando etiam præsens calamitas quoad potiores suas circumstantias superata fuit, tunc circa exitum curæ conducunt roborantia remedia: quo nomine ordino Mixturam ex Tinctura Antimonii Tartarifata & spiritu C. C. paratam, neque Tinctura Corallorum, Essentia Succini, Liqueur C. C. Succinatus inutilis est: spectat huc moderatus usus Vini boni; conferunt juseula vinosa modeste cinnamomifata & leviter crocata; profunt roborantia diæretica, victus tenuis & expeptus, gratus tamen & parca quantitate offerendus: denique etiam proficiunt balnea nervina ex herbis talibus paranda, cum moderamine tamen usurpanda.

§. XXIII. Eximiam insuper utilitatem in tali afflictione tam curatorio, quam præservatorio scopo habet Therapia Moralis, quam vulgo quidem Practici non attendunt, nisi *Sennertus* illius mentionem injiciat: hæc in eo præcipue consistit, ut animo suppressio quaecunque licitum solatium concilietur, ut ipse ab anxietatibus & meticulosis representationibus & meditationibus modeste abstrahatur; imprimis confert animo alia grata & modesta objecta offerre; evitanda insuper erit omnis occasio, qua patiens ad lascivas & libidinosas imaginationes seduci potest: conveniunt modesta & accepta colloquia, profunt peregrinationes & conversationes cum amicis, servata illa cautela, ne compellatio & conversatio luxuriosa existat, animumque afflictæ patientis irriter: sollicitudo nocet, taciturnitas confirmat afflictionem animi, multæ vigiliæ exacerbant affectum, frequens accessus scæminarum irritat animum jam corruptum & turbatum: absoluta vero subtractio sequioris sexus animum patientis reddit impatientem & cum multis desideriis immoderatis operosum, unde semper patiens in tali moderamine conservandus erit.

§. XXIV. De Naturalibus Philtris haftenus dictum fuit, pauca adhuc dicenda restant de Magicis Philtris: dari enim Philtra Magica citra ullum praëjudicium minime dubito, quemadmodum lepida et petulans illa est assertio, quasi propterea supranaturales vires agnoscendæ haud sint, quoniam illarum modus essendi & fiendi nos latet: etenim cum post deplorandum lapsum humanum Satanas in nobiliorem hominis partem potestatem & accessum habeat, quid ni in ignobiliorem illius partem habebit: licet evidentia testimonia S. Scripturæ, quæ nostrum assertum confirmant, frivolo et ridiculo modo invertantur et contorqueantur: sed cum hæc Philtra Magica spirituali magis ratione efficacia sint, ita spirituali modo curari debent; haud vero possibile est, quod Diabolus, illiusque vires per Diabolum et similes vires expelli queant, quin rectius eveniat, ut, si potentior in auxilium trahitur, debilior Spiritus omnino cedere debeat: hinc neque rationi neque experientiæ consona & comprobata est illa traditio, quasi per certas herbulas, aut verba, aut characteres talis magica corruptio abigi & emendari possit; quid quod ab omni probato ac ingenuo homine longissime abesse debent superstitiosæ curationes: de reliquo nulla auxilia in hac necessitate utilitatem afferent, si sinceræ assiduæ & calidæ preces nihil efficiunt.

§. XXV. Quando denique periculum Philtrorum superatum est, tunc idonea præservatoria cura præscribi debet: præstat itaque in futurum ordinarias excretiones in constanti successu conservare, præcipue vero sanguinem justis temporibus ventilare & interdum alvum admonere: in quibusdam subjectis conducunt temperatæ Acidulæ & thermæ, imprimis etiam proficit tranquillitas animi & sollicita abstinencia a patheticis commotionibus: proinde commendari debet mobile vitæ genus, ut & sufficiens humectatio corporis interna; non vero diu multumque remedia exhibenda sunt, ne præsentis vires nimium offendantur: optima auxilia vero colliguntur e bona diætâ & congruo regimine: si possibile est, conducit matrimonium & quicquid ad animi moderamen & compositionem aliunde contribuit; omnes prodigæ excretiones nocent; quid quod sedulo cavendum est, ne in tali subjecto plethora accumuletur: in virili sexu interdum conducit præservatoria applicatio hirudinum ad hæmorrhoidalia loca, nec non aliquando correctæ aloetica remedia ad præservatorios usus reservanda sunt.

CASUS IV.

DE

FULMINE TACTIS.

§. I.

EX singulari plane divino iudicio nonnunquam corpora mortalium cœlitus affliguntur & succutiuntur, atque tristi & miserando tali effectu offendentur, ita, ut nonnunquam adeo percussi homines simul & semel corruant & sub tali iudicio Dei naturalem vitam amittant: nonnunquam vero eousque alterantur, ut morti proximiores videantur, nisi adhuc levia vestigia præsentis vitæ supersint: in quo statu propterea & in qua necessitate repentina & efficax opitulatio efflagitur, sicut vicissim etiam experientia docet, quomodo nonnunquam tales homines, Deo permittente iterumque benedicente e mortis faucibus extrahantur, modo tempestiva medela adhibita fuerit: interim tonitru percussi homines ut plurimum repente pereunt, fulmine vero tacti, aut fulgure offensi, licet æque interdum repentina morte extinguantur, tamen aliquando iterum salvari possunt.

§. II. Quæ ad medicam observationem in hac afflictione præcipue spectant, quatuor palmariis indiciis & respectibus comprehensa sunt: unde in fulmine tactis & adhuc vita præditis advertendus est primo gravis ille et extremus terror, qui repente homines opprimit, qui ejus est efficacæ, ut non modo repentinam mortem causari possit, sed et, ut animum & totam œconomiam vitalem repente perturbare queat, unde tam fonticus & simultaneus terror communiter in mente confusionem aliquam relinquit: & testantur propterea exempla, quomodo in talibus subjectis ex ejusmodi afflictione restitutis aliqua dementia aut fatuitas remanserit, cujus circumstantiæ etiam testimonium perhibet *Scaliger in Exercitatione 13. ad Subtilitates Cardani & Alexander Lib. 2. Probl. 88*: quid quod hic terror ejus est energicæ, quo imposterum eximia quædam debilitas animi remaneat, siquidem ejusmodi terrificæ ideæ, quæ repente animum occuparunt tenacissime in eodem resident & ad futuras tales perturbationes contribuunt: hinc alia exempla prostant, quomodo post talem calamitatem obliuiosa mentis imbecillitas secuta, aut quomodo consuetus animi status in pristina sua activitate personali valde immutatus sit.

§. III. Deinde etiam & *secundo* in historia fulmine tactorum artifex statim annotare debet repentinam & extremam inspirationis interceptionem & suffocationis comminationem, siquidem fulgur subtile, volatile & valde penetrans sulphur secum affert & inducit, quod pulmones ita inficit & obruit, quo repentina amisio in respirationis negotio superveniat: hinc fulmine tacti homines talem foetorem sulphureum de se emittunt; uti quidam ulterius asserunt, quod fulmine interemtis homines, horumque cadavera ob hunc foetorem aves & canes non arrodant: & cum ob ejusmodi respirationis impedimentum etiam repentina mors insultare queat, ita vicissim cum tempestitiva medela succurrere debet artifex, quo respiratio in pristinam integritatem restituatur & halitus ille volatilis sulphureus emendetur: eo magis discernere convenit, an jam respiratio penitus suppressa sit, an vero tantum valde impedita occurrat.

§. IV. Porro & *tertio* in Historia hujus casus Medicus animum dirigere debet ad concurrentem gravem læsionem, sive combustionem corporis, quæ interdum non modo gradu discrepat, ut vel major vel minor existat, sed & quoad partium nobilitatem differt, quæ combustionem tali affliguntur: est vero talis adustio valde sensibilis atque efficax, quoniam Ignis fulminis penetrabilitate sua & potentia alium communem ignem valde superat: inde etiam evenit, cur homines fulmine interemti ab hoc igne per intima corporis perfundantur, ut communicatum empyrevma ex omnibus partibus corporis transpiret: exferit vero sese hæc combustio, vel cum magna partis læsione, vel cum eximia sensus offensione: unde vicissim contingit, ut vel sensus subito imminuantur, vel repente augeantur: hinc priorem statum excipiunt affectus paralytici, posteriorem vero sequuntur spastici, convulsivi, inflammatorii &c: imo accidit præcipue in subjectis sensibilibus sanguineis & plethoricis, ut talem combustionem mox Gangræna, quin denique Sphacelus consequatur: unde constat, quam discreta species combustionis hæc sit, quæ a fulminis contactu provenit, ut propterea in illius tractatione major vigilantia & dexteritas necessaria sit.

§. V. Denique *quarto* ad illas circumstantias, quæ in præsentī casu Medicis observationibus annumerandæ sunt, pertinet frequens & profundum animi deliquium, quod concurrit & cum terrore succedente sese conjungit: talis Lipothymia illius efficaciam est, quo non modo inductæ læsiones citiorem noxam exferant, sed & quo necessaria spontanea naturæ opitulatio deficiat & reliqua perturbatio, quæ animo & œconomiae vitali illata fuit, magis confirmetur & ex concursu singularum talium anomaliarum lethalis eventus eo citius excipiat: etenim cum in hac afflictione primario animus valde laboret,

ita Lipothymia concursantes & contumaciores animi morbi, sub quorum duratione in reliquo corpore non facile aliqualis emendatio & restitutio promitti & expectari potest, occurrunt: talis Lipothymia significat extremam animi abjectionem & aversionem a presenti calamitate corpori inducta: quare insignes virium jacturae una coincidunt, ita ut propterea eximium decrementum & magnus defectus sensus & motus necessarii adsit: cum vero ad utrumque restituendum animus & cura applicari debeat, ita haec circumstantia probe pensanda est.

§. VI. In praesenti tractatione jam in genere quadantenus exposta nunc aliae adhuc considerationes instituendae sunt, ubi mox in mentem incidit, quomodo unquam rerum naturalium indagatores de variis subjectis & adminiculis differuerint, quae a contactu fulminis praeservare debeant: uti jam inter Ethnicos illud dictum innotuit: procul a Jove, procul a fulmine; cum rectius veritati respondeat contrarium assertum, quod Benignus Deus illos, qui in proximiori communione cum eodem consistunt, non tanto horrendo modo perdat: alias vero traditur, quod laurus, Vitulus marinus, Aquila, Hyacinthus, Corallia, Ceraunius Lapis, a fulminis ictu praeservent: imo inde fluit, cur vulgo Sedum minus tectis imponatur, quia de eodem traditur, quod a fulmine praeservare debeat: & sicut Italia experimenta veritati non respondent, ita illorum fallaciam jam demonstrarunt *Scaliger Exercitatione 113 ad Subtilitates Cardani, Vossius de idololatria, Grueterus in Thesauri critico, Doleus in Encyclopaedia chirurgica Lib. 6. cap. 4.* quemadmodum vicissim experientiae non satis consonae sunt illae traditiones, quod fulmen unum subjectum praeter altero facilius attingat, ut *Camerarius in Memorabilibus medicis Centur. 13. & Keckermannus in Dissertatione de Fulmine*, de felibus & canibus referunt.

§. VII. Quod itaque Historicum praesentis casus conspectum concernit, tunc circumstantiae interdum variant: quemadmodum quidam homines ex repentino & extremo tantum terrore agrotant, nonnulli vero una cum fulgure laesi & violati conspiciuntur: observatur itaque de praesenti in ejusmodi subjectis simultanea atque extrema virium dejectio, animi gravis imbecillitas & angustia, pulsus est debilis & interdum inordinatus, respiratio immobilis & irregularis, sanguinis distributio per corpus externum est inordinata, ita ut membra magis frigeant quam caleant, nisi in aliquibus irregularis febrilis commotio accadat; interdum superveniunt vomitus, nonnunquam praeter summa consternatione & alteratione excrementa involuntario emittuntur, praeter illos dolores, qui ex inducta laesione ortum trahunt: interdum concurrit suspecta insensibilitas, torpor, stupor & sopor, ita ut patientes quasi semi mortui decumbant: conspectus externus, imprimis faciei, valde alteratus est, maxime

verò anxius, torvus & austerus; quandoque mox mens turbatur & si non soporosa afflictiones superveniunt, tamen amentia quædam gradu discretâ occurrit.

§. VIII. Proinde etiam talia phænomena inculcanda & annotanda sunt, quæ in futuro hujus casus conspectu occurrunt, unde in quibusdam subjectis remanet aliqualis animi infirmitas & si non perfecta fatuitas, tamen specialiorum quarundam mentis operationum hebetatio; neque tantum talis infirmitas internos sensus detinet, sed etiam externos sensus affligit: quare in quibusdam remanet obscuratio visus, aut perfecta coecitas; in nonnullis gravitas auditus, aut completa surditas; in aliquibus balbuties: sicuti ejusmodi observationes commemoravit *Adalbertus Tylkowsky* in sua *Meteorologia*: quandoque remanent in læsis corporis partibus vel stupores, vel tremores, vel spasmodici dolores, quales spasmi illis præcipue temporibus denuo exacerbantur, quando ejusmodi tempestates ingruunt; in nonnullis excipit suspecta quædam paralyfis, quæ in futurum in periculosam Apoplexiam inclinat; aliquando excipiunt affectarum partium ariduræ & contracturæ, quidquod varii langvores variæque anomalix in œconomia vitali; quandoque etiam in talibus subjectis non modo animus turbatur & mutatur, sed & ipsius reliqui temperamenti inversio accidit.

§. IX. Ad hanc historicam præsentis casus explicationem nunc adhuc Prognosticam illius deductionem refero: est vero talis casus, in toto suo statu consideratus, admodum periculosus & quotquot repentinæ virium & motuum amissiones insultant, illæ non facile aliquam, ad minimum non perfectam, restitutionem admittunt, quidquod ita afflictæ homines, etiam si mortis periculum evaserint, tamen vix diu in futurum vitam protrahunt, sed quotidianis infirmitatibus & calamitatibus oppressi, misere vitam degunt, unde magis in decremента motuum inclinant: quemadmodum in futurum affectus paralytici, hemiplectici, apoplectici, syncoptici & suffocativi superveniunt: nonnunquam tabes quædam & Hæctica accidit, animus interim atque vires magis magisque concidunt & rigor vitalis & naturalis imminuitur; tanto pejus vero signum est, quando & animus & corpus simul penitus mutantur; neque etiam illa animi vitia, sive stupor & sopor, sive fatuitas & furor, qui ex hoc casu ortum traxit, facile emendationem suscipit, unde liquet, quam fonticus & suspectus quolibet tempore hic sit casus; neque oblivioni tradenda est *Seneca* & *Plutarchi* assertio, quod corpora fulmine tactorum putredinem non experiantur.

§. X. In causali hujus casus deductione primario ratio habenda est gravis illius animi alterationis, dum non modo terribilis talis idea in animo re-

fidet

fidet, ob quam omnis necessarius vigor delinquit & potius anxietas, tergiversatio & averfio corripit, unde etiam vires necessariae deficiunt, neque ob illam animi consternationem facile redeunt: inde etiam est, cur tam repente & extreme alterata anima, vel in moralibus suis negotiis tam extreme confundatur, ut operationes suas in futurum confuse & turbulenter exercent, sed etiam accidit, ut propterea vel simul & semel necessarij motus, ad vitale negotium applicandi, cessent & delinquant, vel successive omittantur & consequenter reliquum corpus successive a visibili sua firmitate discedat: tanto magis vero talis motuum vitalium ataxia & confusio supervenit, quo magis ipsum corpus sub tali terrore una laesum fuit, unde eo major averfio a tali calamitate in animo remanet, ut propterea ægerrime vires atque motus in talem violatam partem redeant, sed ob insignem animæ afflictionem non modo oeconomia morum, sed & oeconomia vitæ penitus convertatur atque perturbetur.

§. XI. Progredior nunc ad Practicam præsentis casus tractationem, quæ, quo securior & utilior sit, ordine primo in privativo suo statu explicanda erit: quo itaque in tali afflictione consilia & auxilia melius cedant & succedant, cavendum est: 1) a retardata medela, quæ permittit, quo repentinæ afflictiones ad funestum eventum properent: 2) ab evacuationibus impetuosis & crassis, quæ labefactatas vires eo magis destruunt; 3) a remediis potentioris efficaciae calefacientibus & humores valde impellentibus; 4) vicissim etiam a medicamentis motus potius destruentibus & perturbantibus, qualia sunt narcotica; 5) a præsentis plethorici status negligentiori tractatione; 6) ab ordinariarum evacuationum incuriosa promotione; 7) a virium languentium negligentiori erectione; 8) a dolorum concurrentium majori exacerbatione, aut negligentiori lenitione; 9) a remediis externis acerbis & moleste stimulantibus; 10) a curatorio volatilium usu; 11) a medicamentis adstringentibus, humores incrassantibus & vias obstruentibus & denique 12) a negligentiori præoccupatione futurarum suspectarum consecutionum.

§. XII. In positiva præsentis casus curatione sequentes processus cum afflicto homine institui debent: convenit itaque, quo patiens sine ulla mora ad congruam quietem transferatur & deinde tempestive in extremo tali languore reficiatur, aut ad aliqualem sensum & motum revocetur; imprimis, quando hi motus penitus deficere videntur: ante omnia vero confestim liberandus est patiens a vestimentis suis valde olidis & Sulphureo suo foetore adversis, aut sensus magis opprimentibus: deinde offerri debent naribus cum moderamine talia subjecta, quæ sensationem excitant, velut Spiritus quidam temperatus volatilis oleosus, circa cujus usum illa cautela est servanda, ne excessus committatur, alias suspecta perturbatio vertiginosa insequitur: convenit etiam temperatus

tus usus Balsamorum suaveolentium oleosorum; abstinendum tamen est a Castorinis: concedi insuper possunt Sternutatoria, modeste operantia & proinde externus Vini boni usus non parum reficit: quo adhuc spectant Aquæ suaveolentes & pro usu interno analepticae, una cum aliis auxiliis vires reficientibus, quo ipse usus Vini, Confectionis Alkermes cum Cinnamomo & de Hyacintho, nec non Emulsionum suaveolentium & sapidarum pertinet.

§. XIII. Pro ulteriori excitatione & resocillatione afflictorum talium subjectorum conducit, quo ejusmodi homines mox abluantur, sive cum Aqua, sive cum Vino, sive cum Lacte, remissius calidis, siquidem Lac, præcipue in locis combustis & cum multo dolore & ardore afflictis, convenit: proinde proficiunt modestæ frictiones cum lintheaminibus calidis in partibus integris instituendæ, quo sanguis ad justum suum progressum & æqualem distributionem promoveatur: subinde etiam conducunt Suffimigia temperata cum modamine adhibita; sub illa cautela, ne pulmones admodum offendantur & pro ejusmodi Suffimigiis conferunt species suaveolentes, ut Mastix, Benzoes, Storax Calamita, Succinum, Lignum Rhodium, flores & herba Lavendulæ & Rorismarini, ut & herba Mari veri & Serpilli, qualia Suffimigia tamen non nimis frequenter repetenda sunt: quando etiam talia subjecta evidenter plethorica sunt & tanto magis antehac plethoræ commotionibus & imminutionibus adfreta fuerunt, tunc confert tempestitiva, sed etiam modesta Venæ Sectio in brachio instituenda, quæ tamen neque excessive ob præsentem nimium virium languorem, neque defective ob alterationem expectandam administrari debet.

§. XIV. Proinde per interna auxilia eo allaborandum est, quo necessaria commotiones vitales iterum modeste excitentur & in ordinem justum provocentur: quare aliquando occasio & necessitas requirit, quo cum clysmate leniente & moderate roborante artifex subveniat: deinde ad motum sanguinis & æqualem hujus distributionem excitandam, conveniunt temperata alexipharmaca, cum regimine modesto & quieto sublevanda, quales Essentia, cum una ad Diuresin adjuvandam conducant, propterea in hac necessitate perquam profunt: tales sunt Essentia Vincetoxici, Helenii, Caryophyllatæ, Pimp. alb. & Succini: insuper vero præoccupare debet Medicus, ne contrariæ quædam commotiones se se intermisceant, quo loco conducunt pulveres temperantes ex absorbentibus remediis, Coralliis rubris præparatis & Nitro parati: neque utili efficacia destituuntur congruo tempore adhibitæ Species de Hyacintho: & quando superveniunt febriles quædam commotiones, tunc prælaudati pulveres Nitrosi & Portiones ex Aquis solventibus, diapnoicis & analepticis cum absorbente remedio commixtis paratæ, aut Julapia parcius acidulata, vel emul-

emulsiva in præcedentibus laudata conveniunt, servato illo modesto regimine, quo transpiratio legitime succedat.

§. XV. Neque quidem interea prudens & sollicitus artifex ominosiora symptomata alia negligere, sed tempestive mitigare debet: ex hisce præcipue eminet Surditas, quæ repente occupavit, pro qua emendanda adhibenda sunt extrinsecus discutientia & nervina, velut Sacculi e speciebus nervinis parati, Fomenta nervina, Spiritus Vini Camphoratus, cum Spiritu Rorismar. Serpilli & Essentia Croci mixtus, aut Oleum Chamomel. destillat. Oleum Succini, quæ in parcissima quantitate auri applicanda sunt: sicut etiam modestæ frictiones nuchæ & scapularum ad reducendum auditum inserviunt: simile periculosum accidens est momentanea obmutescencia, pro qua emendanda tempestiva Venæ Sectio, alvi liberatio, nec non usus revellentium convenit: profunt etiam Aquæ spirituosæ ad aliquot guttas intra os dimittendæ; sicut in paralytico linguæ statu parvus usus Olei Cinnamomi sub linguam applicandi convenit: quando repentina cæcitas ingruit, tunc extrinsecus frictiones, moderatæ rubefactiones & applicationes nervinorum remediorum ad oculos conferunt: quo etiam spectant illa collyria humida, aut emulsiva cum Camphora & Croco, ut & Tutia præparata facta, intra oculum transferenda.

§. XVI. Ratio etiam habenda est actualis illius læsionis, quæ per combustionem accidit, cui tempestive succurrendum est, ne corruptio quædam funesta superveniat: vulgo quidem ad demulcendum ardorem Lac pingve & a nonnullis muliebre commendatur, cum quo pars offensa ablui debet; rectius vero conveniunt talia, quæ empyreuma extrahunt aut extinguunt: quo nomine nonnulli Cremorem Lactis cum cepis assatis & tantillo Nitri mixtum commendant: quo adhuc spectat oleum Liliorum alborum, oleum raparum & mucilagines, inprimis Seminis Cydoniorum ut & Albumen Ovorum, qualia extrinsecus parti offensæ modice applicanda sunt: & hæc eadem etiam urgentem ardorem leniunt, sicut Aqua Rosarum, Oleum Spermatidis Ranarum, Cerussa alba præparata eandem utilitatem exhibent: si majores vesicæ comparuerint, tunc eadem tempestive aperiendæ sunt, quibus posthac applicari potest Linimentum ex Oleo Liliorum alborum, melle, mucilagine Seminum Cydoniorum, Oleo Spermatidis Ranarum, Cerussa alba, Mastiche & tantillo Myrrhæ atque Croci: in ambitu ordinanda sunt discutientia & modeste lenientia, ut & remissius reprimentia, si fuerint Cataplasmata siue Emplastra, quo etiam modestus usus Camphoræ & Croci spectat: excoriationes residuæ denique per escharotica & modestum usum Emplastrorum Saturninorum curandæ sunt.

§. XVII. Quando hæc afflictio penitus curata fuit, tunc in futurum prospiciendum est, ne aliqua incommoda remaneant, qualia periculosis consecutionibus ansam præbent: unde imposterum in ejusmodi subjectis animus in bona tranquillitate conservandus est: deinde conducit diæta reficiens, modica tamen & ab omni excessu aliena, quid quod conferunt Balnea nervina, modestæ commotiones corporis, peregrinationes non defatigantes, sed animum potius reficientes & qualiscunque animi licita honesta & pia excitatio: omnis excessus in quacunque actione noxius est, quæcunque vero adminicula interne & externe mitiorem nervinam efficaciam habent, illa in talibus subjectis admitti possunt: pluribus de tali casu conferatur *Hildanus in Tractatu de Combustionibus, Capite 16. obs. chir. cent. 3. obs. 26. Joan Daniel Major Diss. de Fulmine Tacitis, Reser Disputatio de Fulminatis, Paracelsus in chirurg. magn. lib. 1. tr. 3. c. 9. de ambustione ex fulmine. Paulus Zachias in Quæst. med. leg. lib. 2. tit. 1. qu. 15. lib. 5. tit. 2. qu. 15. Grulingius med. cur. cent. 3. obs. 37. A. N. C. Decur. 1. anno 2. Observ. 37. in Scholio 5 anni 3. Observ. 182. Decur. 2. Anno 8. Observ. 213. Anno 4. Observ. 89, Decur. 3. Anno 9. 10. Observ. 80. Centur. 1. 5 2. Observ. 28. Schenkius obs. med. fulmine attoniti 5 restituti, Sennertus, Zwingerus Theatr. vit. bum. Vol. 2. lib. 3. de fulmine læsis; & varii alii, ubi diversi casus pro illustratione præsentis tractationis proponuntur.*

CASUS V.

DE IMPOTENTIA VIRILI.

§. I.

NEgotium generationis & propagationis humana est omnino, si intra certos limites permanet & necessarium & ad futuram socialitatem humanam utile, sicut ipsa illa indoles hominum satis aperta est, qua consortium quoddam & socialitatem desiderant & in hac non modo proprios suos, sed etiam aliorum usus & fructus quærunt & promovent; cum vero hoc negotium præcipue procreationem & multiplicationem totius hominis concernat, quo ad hanc animale & mundanam communionem atque societatem præcipue corporum propagatio pertinet, ita hoc respectu omnino functionibus naturalibus generatio & multiplicatio hominis tanquam individualis formatio erit

erit accensenda, quare ad oeconomiam vitæ animalis hæc propagatio omnino referri meretur: interim *ἀδυναμία* generandi in genere humano non infrequens est, proptereaque singularem defectum indicat, per quem aliquid homini decedit, quod tamen ad eundem maxime pertinet: unde multam afflictionem dat illis, qui augendæ & propagandæ familiæ ex privato quodam commodo intenti sunt, licet in eo etiam generale commodum hæreat.

§. II. Hæc impotentia propagandi genus humanum non est uniformis, sed sicut ad negotium generationis distinctus sexus pertinet, ita ex unius cujusvis culpa, causa, concursu & afflictione defectus ille ortum trahere potest: quoniam vero masculinum dignius est foeminino, ita hoc ordine de impotentia virili tractare lubet & proxime considerationem Sterilitatis foeminarum subjungam: etenim in hoc negotio generationis vir principaliorem personam atque causam exhibet & constituit, a quo principium generans & corpus struens provenit, sine quo principio reliquus actus congruæ generationis non procedit, ita ut in foeminarum potestate non sit citra concursum maris concipere & perfectum fœtum gestare, licet foeminarum natura deformem & irregularem molem documento monstrosæ molæ congerere & producere queat: quando itaque casus ille in vita humana satis frequens infœcundi matrimonii, aut difficilis & tardæ conceptionis & generationis occurrit, tunc ob dignitatem principii formantis Medicus, qui in consilium trahitur, primario circumstantias in mare occurrentes perlustrare & an aliqua culpa in iisdem hæreat, observare & indicare debet, sicut interdum etiam inter homines occurrit illa circumstantia, quomodo certa individua ad hoc negotium generationis per hæreditariam dispositionem ineptiora sint.

§. III. Quando præsentem virilis impotentiae considerationem secundum veterum mentem perlustro, tunc variæ obscuræ, effectæ & suppositæ causæ passim circumvolant, quæ ætiologicum hujus negotii respectum haud illustrent: etenim a multis accusatur famosa corporis intemperies, sive nimis frigida, ob quam nulla conveniens humorum præparatio & coctio fieri traditur, sive nimis calida, cui imputatur, quod subtiles & spirituosas sanguinis partes consumat, sive nimis humida, de qua prædicatur, quod alios humores nimium diluat & inertiores reddat, sive nimis sicca, quæ & humores & vias arefacit, adeoque ad hanc operationem hebetat: proinde alii culpam in Spirituum defectum conjicere sciunt, sicuti in intemperiei accusatione alii cordis, alii cerebri, nonnulli hepatis & quidam testium intemperiem & facultatem præparantem læsam inculpare volunt, quæ singula traditio vero obsoletis illis opinionibus, vera demonstratione destitutis, nititur; neque quidem illa antiqua differentia inter impotentiam coeundi & generandi adeo multum in recessu habet,

licet prior denotet illum affectum, quando masculi plane non cum feminis cohabitare possunt, posterior vero non quidem priorem impotentiam involvit, attamen reliquum defectum, ob quem foecundatio violatur, infert.

§. IV. Placet nunc paulo propius ad explicandum praesens negotium accedere & brevibus primo historiam impotentiae virilis recensere, quae licet ex ipso effectu satis manifesta sit, dum infœcundum & sterile matrimonium involvit, attamen in eo sæpius hæsitatio occurrit, quæ subjecta maritata sollicita reddit, quo videlicet culpa præcipue conjicienda sit, dum interdum nullum externum vitium, vel in generali conspectu, vel in partibus ad generationem necessariis occurrit: unde quidem satis intricata est diagnosi in tali passu & difficile quandoque est, culpam in subjectum quoddam vertere, nisi interdum alterum matrimonium hoc dubium solvat, alias vero in detegenda vera causa Medicus animum eo dirigere debet, quo in subjecto, de quo suspicio adest, causas quasdam evidentes significet: exferit se se propterea talis impotentia virilis, dum maritus cum conjugē legitimo modo concumbere non potest; vel, dum sub ipsa cohabitatione mox eximium quendam defectum necessariorum virium & repente ingruentem languorem tum animi, tum partium experitur; vel quando hæc cohabitatio legitime quidem perficitur, attamen foecundatio exoptata deficit; omnium maxime vero aliqua certitudo & evidentia ex observatione alterationis in corpore elucescit, inprimis quando in partibus ad generationem necessariis manifestum quoddam vitium deprehenditur.

§. V. Quando hujus Impotentiae causas diversas perlustrare animus est, tunc illarum multiplices ex historia medica inclarescunt, ex quibus quædam in animo, nonnullæ vero in corpore hærent: quod animum concernit, tunc merito accusandus est ille profundus atque tenax dissensus, qui in marito occurrit, quo a genio ac indole conjugis suæ penitus differt, siquidem vicissim ad foecundum matrimonium animarum æqualitas atque consensus multum contribuit & ita in moralibus satis patet, quoties & in quantum hæc diversitas & averfio animorum actiones, in aliqua societate administrandas, turbet, distrahat aut penitus sufflaminet: & talis dissensus non æque in transitoria quadam ac domestica altercatione consistit, adeoque accidentalis audit, sed potius subjectis maritalis per rationem temperamenti sui essentialis est, ut ita in ejusmodi connubio & conjugio omnes operationes valde offendantur & perturbentur, adeoque in hoc subtili actu generationis nihil ad verum & desideratum effectum & eventum pervenit, ubi culpa partim in marito, partim in conjugē hæret; licet interdum accidat, ut unius subjecti tantum singularis averfio & dissensio magis innotescat: deinde animus propter impotentiam virilem inculpari potest, quando multis frequentibus & quotidianis patheticis commo-
tio-

tionibus immerſus eſt & illis quidem contumacibus & immodicis, maxime vero talibus, quæ aliqualem averſionem & anguſtiam involvunt, ut ſunt terror, metus, triſtitia & ſollicitudo.

§. VI. In corpore proinde multiplices ſane occurrant cauſæ, quæ ad impotentiam conciliandam contribuere obſervantur, ex quibus aliquæ complectuntur vitia humorum, nonnullæ vero partium ſolidarum depravationes comprehendunt: quemadmodum ad generationis negotium ſubjecta ſana & animo & corpore integra requiruntur, ita viciffim morboſa conſtitutio non parum ad impotentiam inferendam confert: quando itaque mariti intricatis chronicis affectibus laborant, aut cum ſcorbuticis, venereis, cacochymicis, ictericis, hecticis, hypochondriacis acerbioribus & pluribus aliis morbis afflicti ſunt, tunc exinde ſucceſſive impotentes redduntur: ſiquidem non modo ipſe animus in tali afflictione compatitur, ſed & ob humorum dyſcraſiam ſpecialis depravatio ſpermatis ad hanc ineptitudinem generandi diſponit: præterea non male quidam Doctores obſervarunt & inculcarunt, quod & nimia humorum abundantia, nimiusve illorum defectus hanc ſterilitatem provocet: in primis vero animus dirigendus eſt ad ſanguinis ſuperfluam copiam, qua corpus mariti ita oneratur & moleſte afficitur, ut ad generationem futuram ſubtile quoddam tædium & ſaſtidium concurret; haud tamen facile aliorum humorum abundantia, niſi ad morbos inferendos properet, impotentiam talem cauſatur; ita perinde magnus defectus ſanguinis & prægreſſæ graves & frequentes Hæmorrhagiæ animum & corpus hebetant & ita ad negotium generationis iners reddunt.

§. VII. Deinde in ipſis partibus ad generationis negotium ſpectantibus variæ qualitates occurrunt, quæ impotentiam virilem cauſantur: ſiquidem ab ipſa ſtatim nativitate interdum talis deformatio occurrat, quo minus virilis poteſtas exinde ſperari queat: nonnunquam obtingunt vitia conſpicua magnitudinis & reliqui roboris in partibus genitalibus; interdum teſtes ſunt varicoſi; aliquando vaſa deferentia ſunt diſrupta; nonnunquam teſticuli intrinſecus latent; quandoque paraſtatæ ſunt indurata; adeſt etiam inſuper Hernia, aut diſtorſio partium, vel ob inductam unquam violentiam in partes genitales excipit morbida laxitas & debilitas illarum; interdum Sperma eſt nimis dilutum, adeoque minus ſufficienter coctum & præparatum: nonnunquam ad talem impotentiam virilem diſponit præmatura, aut etiam prægreſſa immodica Venus, vel gravis & contumax Gonorrhœa virulenta, ſicut præcipue perversa hujus curatio ad hanc impotentiam conciliandam ſatisfacit: adeſt interdum paralytica afflictio membri, per quod vir eſt; quandoque nimium frigus & nimia contuſio partibus genitalibus inducta, hanc impotentiam cauſantur: ali-

H h h h h h 3

quando

quando incautius adhibita remedia diuretica & aphrodisiaca eundem defectum virilem producant: sicut vicissim exempla prostant, quomodo improvidus usus & applicatio remediorum mercurialium ad loca genitalia eandem impotentiam concitaverit; missis pluribus specialissimis causis, quarum passim observatores reminiscuntur.

§. VIII. Inter illas causas, quæ ad impotentiam virilem contribuunt, allegantur etiam passim inductæ fascinationes & mala artificia, quorum memoriam vulgo injiciunt *Torreblanca*, *Delrius*, *Codronchius*, *Gvaccius*, *Arnoldus Villanovanus* aliique: neque desunt, qui veneficia naturalia recensent, quibus impotentia virilis inducta dicitur: sicut *Zachias Quæstionum Medico-Legalium Lib. 3. Tit. 1. Quæst. 5. Nro 17. & sequentibus* testimonia ex aliis autoribus de *Mentha*, *Ruta*, *Coriandro*, *Pulegio*, *Lactuca*, *Cicuta*, *Virice* et *Camphora* profert: inde etiam innotuit *Salernitanæ Scholæ* versiculus de *Camphora*, quasi mares castrat; licet castratio illa non ad actum generationis, quam ad actum olfactus referenda sit: & quamquam per naturalia quædam media actus generationis in masculis turbari possit: tamen non omnes illæ historiolæ, quæ de ejusmodi mediis circumferuntur veritati respondent: neque propterea penitus negari potest, quod per alia prava & suspecta artificia illa impotentia possit conciliari, licet *Würdigius* fabuloso modo etiam in talibus casibus in Spiritus illos fictos & lepidos culpam conjicere contendat, aliique ridicule asserant, quod quidem *Diabolus*, ut Spiritus non potentiam habeat in corpus, sed in Spiritus, quos confundere & ligare debeat: sicut vero olim *Diaboli* potestas in corpus animale variis exemplis sese probavit, ita nunquam bonus, sed semper malus præsumendus est hic magnus generis humani hostis.

§. IX. Quam multiplex vero & quoad efficaciam discrepans est causarum series, quæ ad præsentem affectum contribuere solet, tanto majori circumspectione etiam opus est, quo diversitati causarum medicus satisfaciat & ne a vero scopo aberret in privativa therapia impotentia virilis, cavendum est 1) a fortioribus & immoderationibus evacuationibus, quæ vires motus & corpus graviter turbant 2) a remediis internis & externis, vias atque humores valde commoventibus, præcipue 3) a subjectis extrinsecus partes sensibiles genitales immoderate stimulantibus & inter hæc maxime 4) a positive causticis & quidem 5) a communi & liberali cantharidum usu, nec non 6) ab opiatibus remediis 7) a necessariarum excretionum perturbatione & suppressione 8) a volatili remediorum usu interno promiscuo & copioso 9) nec non a communi diureticorum oblatione, ut & 10) a negligentiori conciliatione & tractatione præsentis & urgentis plethoræ 11) ab experimentis nimium nutrientibus, aut simul valde incrassantibus, adeoque simultaneam alterationem inducentibus; denique

que 12) a variabili & inconstanti methodo medendi, ut & a curis superstitiosis omni studio abstinendum est.

§. X. In specialiori & magis positiva therapia impotentiae virilis ante omnia genuinae causae inquirendae & agnoscendae sunt, ad quas reliqua medicatio rite applicanda est: quando itaque morbida quaedam afflictio sive generica sive specifica in culpa est, tunc pro eadem expugnanda artifex primario studium adhibere debet, cum non consultum sit immediate hunc actum potentiae virilis exstimulare velle: & quando ad praesentem defectum generationis vitia conformationis, actualis laesio, disruptio, varicosa oppletio, herniosa afflictio contribuerunt, tunc pro illis causis, quantum fieri potest, abigendis e fonte chirurgico magis labor applicandus est: quodsi vero a praegressa venerea iniquatione, aut confirmata atonia haec impotentia ortum traxerit, tunc ferme impossibilis erit restitutio; neque etiam Medicus dissensum illum animorum curare poterit, unde neque abhinc pendentem impotentiam virilem corrigit, quare non nisi pauciores causae supererunt, in quibus manus artificis aliquid valebit, quibus ipsis vero vicissim tempestiva opitulatio ferenda est: nam quando jam in aliquem habitum degenerarunt, tunc ægerrime eadem auferri poterunt: tanto minus conveniet ad expugnandas tales causas immoderatis methodis uti.

§. XI. Neque tamen penitus Ars Medica ita destituta est, quo in impotentia virili absolute nihil emolumenti afferre queat: unde in subjectis valde plethoricis tempestiva sufficiens & repetita Venae Sectio necessaria erit, cum qua in futurum diæta tenuis, humida, diluens, neque valde alimentosa conferenda est: quando etiam contingit, ut ob alteratam consistentiam spermatis haec impotentia virilis ortum traxerit, tunc nimia illius aquositas atque fluiditas emendanda est per remedia mucilaginosæ, gelatinosæ, hordeaceæ, gelatinas C. C. crurum vitulinorum, ut & per nucleos pingves, amygdalas, nuces, pineas, castaneas, nec non per pultacea farinacea & cibos paululum increassantes duriores, maxime pisces, quo spectant acidulata remedia, moderato usu adhibita: & si sperma nimis spissum fuerit, conducit sufficiens humectatio humorum & corporis per sufficientem potum, quo interdum in subjectis spongiosioribus internus acidularum & thermarum usus confert: nec non huc contribuunt sub diæta aromata & vinum, conjuncto sufficienti motu corporis: quo interdum temperatus usus balneorum, sive artificialium, sive naturalium conducit; cavendum tamen est, ne spermatis attenuatio nimio impetu urgeatur, interim pro eadem adjuvanda per intervalla Mixtura e Tinct, ant. tart. & Spir. C. C. parata adhiberi potest.

§. XII. Quando defectus naturalis stimuli ad compressionem matrimonialem adest & potius langvor, aut segnior affectus veneris potentiam generandi infringit, tunc vulgo commendantur & profunt communia illa auxilia hanc naturalem libidinem quasi excitantia: quo nomine conducunt ipsum vinum generosius, nec non aromata, vinum aromatisatum, diæta lauta & bene nutriens, lacticia, pulpamenta, amygdalata & cinnamomifata, emulsiões, piper, Zingiber, Synapi, Zingiber conditum, potus ille exoticus Choccoladæ nomine veniens & in subjectis tranquillioribus balsama oleosa, trageæ aromaticæ, Confectio Alkermes completa, ut & suaveolentia, Ambra & Moschus, quo etiam Essentia Ambraë pertinet: huc spectat modicus usus salium volatiliū in liquida forma cum Essentia succini & Ambraë remixtorum: haud secure vero pro usu interno Cantharides conferunt; & licet vulgo Essentia Satyriōnis, imprimis ex ore Hartmanni & Crollii in tali passu laudetur, tamen circa illius certum & constantem usum experientia adhuc consulenda erit: multum proinde in hac necessitate conferunt diætetica; opium licet ad eandem circumstantiam commendetur, nihil tamen proficit: diuretica mitiora in hoc passu non penitus contemnenda sunt, quippe quæ singula adminicula in partes genitales aliqualem stimulum inmitunt.

§. XIII. In subjectis spongiosioris habitus non inutiles deprehensæ sunt thermæ & acidulæ cum temperamento adhibitæ, interposita diæta vinosa & aromatica: non minus conducunt balnea nervina; ab externis vero acerbis & stimulantibus, ut Pyrrethro, Helleboro & Euphorbio maximo studio abstinendum est: & quo reliquus langvor, laxitas & debilitas in partibus genitalibus emendetur, tunc conveniunt topica roborantia & modeste irritantia, cataplasmata, fomenta & ungenta nervina; cavendo ne concentratiora incaute vel nimis frequenter adhibeantur, e quorum usu suspecta partium excoarctatio provenit: conveniunt etiam extrinsecus Spiritus Serpilli, Rorismar, Formicar, cum Essentia Ambraë mixti: profunt itidem Balsama oleosa nervina, nec non modestæ frictions; urticationes vero aliæque fortiores irritationes partium genitalium, de quarum usu ad venerem provocandam *Paulinus, Cælius, Meibomius & Bartholinus* scripserunt, non admodum securæ sunt, cum rectius cum maxima lenitate præsentis laxitatis virilis emendatio suscipienda sit: & licet de Radice Pyrrethri autores magnas promissiones proferant, tamen circa illius usum, quando cum nervinis remediis miscetur, maxima temperies commendanda est.

§. XIV. Denique etiam mentio facienda est impotentia virilis per fascinum provocata, ad cuius curam varia experimenta dubia, partim superstitiosa, partim plane impia passim commendantur, ubi quidam Diabolum
cum

cum Diabolo expellere haud verentur: nihil conferunt vomitoria & quid Berula, Hypericum, Valeriana, Abrotanum, Antirrhinum, Adiantum album & nigrum, Origanum, Plantago aquatica, aquilegia, Momordica, Ricinus Americanus, Herba Paris, Artemisia rubra, Contrayerva, Aristoloch. rot. Burhii Emplastr. Anti-Diabolicum, Suffimigium cum dente capitis viri mortui, Mictio per annulum sponsalitium ante & post copulationem, coctio urinæ cum foliis Ricini, suffimigium ex maxilla cadaveris masculini, Mictio per nodum asseris extrusum, Rasura annuli sponsalitii cum potu vini, Mictio per annulum epitaphii & multa alia experimenta, quorum reminiscuntur *Etmullerus*, ubi de hac materia tractat, *Bonetus in Polyaltbe*, *Carrichter in Herbario von 3. uberscyen Krankheiten*, *Agricola in Chirurgia parva*, *Codronchius de Morbis veneficis & veneficiis*, utilitatis afferant, circumspiciendum est, optima medicina præ ejusmodi artificiis consistit in seriosis, constantibus & devotis precibus, quo interdum accidit, ut illa subjecta, quæ talia artificia commiserunt, eadem denuo solvant.

CASUS VI.

DE

STERILITATE FOEMINARUM.

§. I.

Actum fuit de virili impotentia, cui considerationi nunc ad latus pono tractationem de foeminarum sterilitate, quæ quidem passim a Doctoribus, quotquot foeminarum morbos commendarunt, proposita & exposita observatur: neque quidem infrequens est hæc sterilitas, sed sua frequentia virilem impotentiam præcellit, proptereaque in Medicina practica curatius introspicienda & enucleanda est, quo illæ causæ, quæ ad hanc frequentiam sterilitatis contribuunt, magis inclarescant, uti etiam solers observatio omnino testatur, quomodo in sequiori sexu non modo numerosiores quædam causæ, sed subinde etiam efficaciores ad fecunditatem humanam infringendam concurrant, quæ causæ vero, quomodo ex parte huic sexui magis propriæ esse soleant, imo quomodo ad hanc sterilitatem inducendam conferant & quomodo denique scite & perite tractandæ sint, majori studio indagandum est, ne animus per causas vel nimis genericas & communes vel suppositas &

supposititias circumvagetur, sed in tam arduo negotio, etiam certo, indubio, & solido fundamento potiatur, quo deinde tam in diagnosi & prognosi, quam in subordinata therapia omne vanum & cœcum conamen & tentamen evitetur & si qua artificialis opitulatio procurari potest, illa etiam legitime administretur.

Conf. Siablii Diss. de sterilitate Fœminarum.

§. II. Ab omni quidem medicinæ practicæ ævo sterilitatis fœminarum negotium secundum diversas causas fuit perlustratum, in quo causarum numero merito superior quædam vis atque directio annotanda erit, sicuti infantes sunt donum Dei, ita impium esset a negotio generationis divinam hanc benedictionem penitus separare velle, siquidem exempla & specimina prostant & constant, quomodo ob singulares respectus hæc alma & omnipotens manus Dei uterum maternum occludere & fecunditatem humanam cohibere possit soleatque: imo quomodo vicissim eadem singularis benedictio familiam humanam aut semen augeat & conservet, vicissim etiam justum Dei judicium extingvat atque perdat, ita hæc supranaturalis causa spiritualis eximia quidem annotatione & veneratione digna est, sed perinde reliquæ naturales causæ, quotquot intercurrunt, pro eo scopo annotari debent, quo sub concursu auxiliatrice humano varia vitia, damna & detrimenta sub eadem divina benedictione communi modo atque methodo emendari & tolli possint: & ita de antiquissimis Medicis maxime vero Hippocrate constat, quomodo in diversis locis illam nimis generalem uteri intemperiem vel frigidam, vel calidam, vel humidam, vel siccam, aut uteri nimiam densitatem vel raritatem accusaverint, quæ tamen causa ut plurimum adhuc obscurior existit.

§. III. Quando hoc loco de sterilitate fœminarum sermo est, tunc illam differentiam sterilitatis absolutæ & temporariæ statim inculcare debeo, siquidem exempla constant, quod quædam fœminæ fœcundæ fuerint, sed postea steriles redditæ sint, aut quomodo aliquamdiu steriles fuerint & post aliquam periodum in fœcunditatem translatae sint: absoluta vero illa dicitur sterilitas, ubi omnis spes impetrandæ fœcunditatis concidit & vitium quoddam incorrigibile occurrit; licet subinde in sterilitate accusanda & dijudicanda provide circumstantiæ perlustrandæ sint, an in fœmina, an in viro culpa hæreat, sicut exempla mutati matrimonii veram causam exposuerunt; alias inter Medicos passim circumferuntur ejusmodi experimenta, quibus quidam explorare contendunt, an fœminæ absolute steriles sint, an vero minus; qualia jam pridem apud Hippocratem, Galenum horumq; sequaces & deinde passim inter recentiores Scriptores reperiuntur, ut sunt varia unguenta, suffimigia aliaque tentamina, atamen ipsa experientia affatim testatur, quomodo ejusmodi conatus atque

pro-

processus raro veritati respondeat: unde potius ex aliis magis demonstrativis causis hæc sterilitas fœminarum agnoscenda & indicanda erit, licet in serie causarum, mox nominandarum, obscuriores occurrant, quæ ex conciliatione circumstantiarum, in marito obviarum, illustrari & colligi debent.

§. IV. Non alienum a scopo nostro esse judico, quando sub sterilitatis fœminarum explicatione non modo defectum concipiendi, sed etiam defectum gestandi, conservandi & ad maturitatem retinendi fœtum expono; qualis posterior defectus interdum ad priorem occasionem subministrat, ut totalis exinde sterilitas oriatur. Dantur vero sterilitatis fœminarum multiplices causæ, quæ bene notari debent & propius ad disquisitionem atque animæ adversionem medicam spectant, ex illis itaque usitatiores sunt animus torpidus, abjectus & ab omni affectu venereoliber, quin potius a tali voluptate alienus & abstemius: huc etiam pertinet animus inquietus, turbulentus, variis aliis curis immerfus, aut multis patheticis commotionibus obnoxius, unde *Primerosius* ex *Aëtio* significat, quod inviti coitus sint irriti, aut steriles; licet quidem hæc causa non sit absoluta & universalis, tamen in quibusdam subjectis efficax esse observatur: interdum ad hanc sterilitatem contribuit discordia & disparitas animorum, temperamentorum & annorum in subjectis maritatis, quæ causæ perinde individuales sunt, neque ad omnem casum duci possunt; inde in illis recte inculcandis & accusandis iudicio medici opus est: non minus ad talem sterilitatem vel primæ, vel alteræ classis, contribuit præmaturum, aut nimis retardatum matrimonium, ubi in priori casu natura nimis debilis est ad hoc negotium, in posteriori vero magis ab eodem aliena & abstemia observatur.

§. V. Præterea multiplices aliæ causæ ad sterilitatem inducendam contribuunt, velut morbosa fœminarum constitutio, præcipue chronica, quo spectat gravis passio hysterica, afflictiō tabida, leucoplegmatica, œdematosa scorbutica, ut & inquinatio venerea, ulcera interna, nec non ulcerationes diuturnæ externæ, frequens profluvium uteri sanguineum, Menses excedentes & inordinati, uteri procidentia, maxime vero mensium defectus sive imminutio sive suppressio, concrementa uterina, fluor albus diuturnus immodicus, sive benignus, tanto magis vero malignus: eo certius ad futuram plenariam sterilitatem disponit prægressus frequens abortus: uti nefando modo fœminæ lascivæ sterilitatem sibi induxerunt, quando post illicitum coitum per fortiora emmenagoga frequentiores sibi abortus provocarunt; ita etiam cum tempore sterilitatem inducit prægressa nimia venus, uti infamia illa scorta eo certius sterilefcunt: proinde prægressæ violationes partium genitalium & mala conformatio harum partium, ut & Atrisia sive imperforatio, internus particularis status hydropicus, hydrops uteri & ovariorum ad hanc sterilitatem contribuunt:

sicuti inter Observatores numerosiores tales causæ, ex interno quodam vitio demum detecto, recensentur, quæ particularibus talibus perlustrationibus reservandæ sunt, quia specialioribus usibus & applicationibus medicis non subjacent.

§. VI. Inter illas causas, quæ paulo magis medico directorio subjacent, maxime notanda est nimia sangvinis abundantia, quæ non modo aliquando ad sterilitatem proxime & immediate disponit, sed & quæ ad frequentes abortus & per hos denique ad futuram sterilitatem contribuit: & licet in quibusdam fœminis Menses sufficienter procedere videantur, attamen hæc nimia sangvinis plenitudo insufficientem ipsum Mensium fluxum esse declarat: præterea singularis observationis est, quando diu gestatæ molæ ad similem sterilitatem concurrunt, sicuti exempla testantur, quomodo ex ultimo quodam puerperio & inde prognata tali mola sterilitas ad plures annos obtinuerit & insecuta sit, qua mola demum evacuata, etiam hæc sterilitas curata fuit: non minus ad sterilitatem contribuisse observatur nimia obesitas, qua emendata & sublevata iterum sterilitas cessavit: ita etiam aliæ concretiones, vel in vagina uteri, vel circa uterum ortæ, sterilitatem intulerunt, uti observationes anatomicæ id fufius testantur: perinde sterilitatem causantur remedia violentiora aliquoties usurpata, imprimis vero purgantia; sicut prægressæ graves Hæmorrhagiæ uterinæ eo quadrant, quo fœminæ sterilefcant: non minus exempla constant, quomodo ex aliqua, etiam externa labe & diuturno ulcere sterilitas ortum traxerit, quo vero rite sanato, etiam sterilitas illa sublata fuit.

§. VII. Præter has, magis manifestas, causas circumferuntur etiam passim aliquot traditiones & historiæ de aliis causis & naturali & plus quam naturali ratione sterilitatem inducentibus, siquidem eo contribuere leguntur remedia Saturnina, quid quod a nonnullis dicitur, quod sterilitatem causentur, Rad. Filicis, Succus Salicis, Apes, Decoctum Menthæ, Crocus, Camphora, Apium, Lapis Specularis, Borrax, Creta, quando nimirum hæc subiecta copiosius ingeruntur: ab aliis allegantur acetum, Fabæ, Lapis Gagates, Vulva Capræ & Mulæ, Sapphirus, Smaragdus, Vinum, in quo nullus piscis suffocatus est, pulvis Hederæ, Lapis Aetites, Cicindelæ, Pessarium ex Nitro, alumine & Pice paratum, Testiculi Mustelæ maris ad genitalia ligati; quid quod *Primerosius* dicit: si mulier timeat nimiam sobolem, liger in Secundina infantis tot grana Cataputæ, quod annis vult sterilis permanere; sed de talibus & similibus experimentis, qualia etiam ab *Actio* & *Roderico a Castro* allegantur, adhuc experientia deest: neque etiam talis experientia licita esset, qua sterilitas inducitur: quod vero non penitus talia adminicula sterilitatem concilian-

tia defint, testantur exempla personarum illustrium, ubi ad extinguendam familiam prava ejusmodi experimenta interdum usurpantur: denique etiam auctores mentionem faciunt incantamentorum, quæ ad sterilitatem foeminarum contribuere solent & licet via naturali talis sterilitas excitari possit, eapropter tamen non sequitur, quod in simili casu fascinationes nullius potestatis essent.

§. VIII. Post causarum, ad foeminarum Sterilitatem inducendam, efficacium disquisitionem, brevibus jam rationem de iisdem reddere laborabo: si itaque in illis partibus, ad gestationem foetus necessariis, aliquod vitium, aut deformatio quædam adest, tunc eo ipso actus omnino cessare debet, quia instrumenta ad illum præstandum minus disposita & apta existunt: neque etiam natura ad hunc actum prompta est, si hisce organis aliqualis violatio & offensio sensibilis inducta fuit: tanto minus etiam aptitudo ad concipiendum & gestandum foetum adesse potest, si de reliquo in corpore individui singularis morbida afflictio urget, quæ ab extraordinario & fontico hoc generationis actu naturam graviter detinet: imprimis etiam turbulentus animi status, aut tenax, aut intima averfio, vel desuetudo a negotio generationis ad eandem sterilitatem causandam satisfacit, quo magis vicissim ipsa animi alacritas hoc negotium faciliat: neque mirum esse potest, cur præmatura applicatio ad talem actum irrita & vana interdum sit, quoniam ante ordinem naturalem & priusquam congruæ vires adsunt, contingit, ita etiam similiter evenit, ut foeminae serius demum in matrimonium ductæ ob libidinis naturalis amisfionem & molesti hujus actus averfionem in talem sterilitatem incidant; sicut de reliquo uterus maternus, si non læsus, tamen ab aliis subjeñis, utpote nimia pingvedine aggravatus, ineptus est ad talem generationis actum.

§. IX. Neque aliter contingit, nisi ut foeminae sterilefcant, quando illi intermediæ actus, qui ad foecunditatem foeminarum spectant, valde perturbati sunt, nimirum quando in Mensium negotio aliqua ægrotatio five morbida constitutio adest: & quemadmodum Menses cum gestatione foetus singularem affinitatem habent, eapropter illi turbati, turbatam conceptionem & reliquam foecunditatem alteratam exhibent: quale quid contingit, si ordinariæ functiones in partibus genitalibus foeminarum invertuntur & extraordinariæ morbofæ excretiones in iisdem adminiftrantur, testimonio frequentis illius albi foeminarum fluoris: eo certius vero talis sterilitas occupat, quando antehac frequentius natura commora fuit, quo impatientes & immoderatas evacuationes extra uterum committat, testimonio abortuum per nefanda artificia provocatorum: & si etiam contigerit, ut sponte aliquoties tales abortus evenerint, tunc demum ita pertæfa hujus negotii redditur natura, ut imposterum omnem con-

ceptionem respuat, sicut molarum diuturna gestatio adeo naturam detinet, quo minus legitimum fructum, presenti tali præternaturali concremento, gerat.

§. X. Circa Prognosin præsentis tractationis variæ circumstantiæ sese commendant; si itaque actuale vitium & perfecta labes in locis genitalibus adest, tunc fœcundatio maturius promitti haud potest, nisi hæc calamitas fuerit separata: deinde reliquæ morbosæ afflictiones tamdiu hanc sterilitatem sustentant, quamdiu durant; unde ante omnia illis medicina paranda erit: quando sterilitas sive hæreditaria est, sive mox a primis matrimonii terminis in longiora tempora continuavit, tunc illius cura, si non impossibilis, tamen difficillima est: si causa sterilitatis subtilior, intimior & magis moralis, quam physica, magis idealis, quam materialis est, tunc therapia sterilitatis est anceps: si ex multiplici & numeroso prægresso abortu ortum traxit, aut etiam ex mola uterina pendet, tunc illius cura est difficulter impetranda: si a prægressis prodigis fluxibus uterinis, sive sanguineis sive aliis, aut spontaneis, aut per artem pravam provocatis, orta est sterilitas, tunc illius therapia facilis haud est: si a prægressis præmaturis & immodicis actibus venereis prodiit, sub quibus multiplices Menstrui fluxus turbationes præcesserunt, tunc illius emendatio non facile expectanda est: quamdiu Menstruus fluxus admodum est perturbatus & anomalus, tamdiu sterilitatis correctio non succedit, ubi rariores historiæ, quæ in contrarium adduci possent, vim frequentioris historiæ practicæ non enervant.

§. XI. Ordo nunc me ad tradendam & exponendam Therapiam Sterilitatis Fœminarum ducit, in qua primo loco privative, deinde vero positive negotium explicabo; quo itaque intricatus talis affectus magis congrue tractetur cavendum est 1) ab omnibus temerariis & immoderatis evacuationibus 2) ab incuriosa status plethorici consideratione & conciliatione 3) a Mensium perturbatione, aut minus congrua promotione 4) ab ordinariarum evacuationum perversione 5) ab usu remediorum positive adstringentium 6) ab ordinatione indiscreta remediorum subtilium spirituosorum, acrium, quæ vulgo sub nomine roborantium venire solent 7) ab uterinorum sic dictorum nimis credulo & luxurioso usu 8) ab experimentorum passim obviorum diversa & perversa oblatione 9) a methodo medendi inconstanti & frequenter variata 10) a liberali & frequenti usu remediorum castorinorum 11) ab opiatorum subjectorum ordinatione 12) a medicamentis & experimentis interne & externe facile stimulantibus 13) a remediis & tentaminibus ad abortum alias disponentibus 14) a medicaminibus primas regiones valde & facile offendentibus & denique 15) a minus congrua ordinatione regiminis, tum in animo, tum reliquo vitæ genere servandi.

§. XII.

§. XII. Positiva Therapia iterum secundum diversitatem causarum erit adornanda : feligam itaque illas principaliiores causas, quæ magis manibus artificis subjacent & ad respectus vere medicos pertinent : quod si itaque sterilitas ortum traxerit a præsentî concremento uterino, undecunque etiam orto, tunc aliter hæc sterilitas emendari non potest, nisi hoc perversum concrementum auferatur : licet vero ejusmodi contenti concrementi præsentiam præsumere ex Mensium fluxu vel imminuto, vel plane suppresso, ex protuberantia abdominis, ex insolita inquietudine & commotione spasmodica uterina, per intervalla increbescente & cum Menstruis periodis recurrente : & quamvis vulgo ad talium molarum exclusionem remedia vulgaria emmenagoga commendentur, tamen cum illorum usu caute procedendum est, quoniam facile suspectas turgescatorias humorum commotiones provocant, neque etiam potentes evacuationes, maxime vero catharces stimulantæ ordinandæ sunt ; neque pessaria acria & loca uterina admodum irritantia conveniunt, quoniam alias talis stimulus immodicas commotiones congestorio-inflammatorias aut hystericas spasmodico-convulsivas, colicas, hypochondriacas, vel excessivas hæmorrhagias inducit ; unde in tali statu lenis & cum successu efficax methodus est præferenda.

§. XIII. Ad remotionem ejusmodi concrementi uterini securiori methodo conducit, quo ante omnia sanguis per V. Snem præmittendam ventiletur : deinde conveniunt mitiores laxationes, quæ simul primas regiones abstergunt atque afficiunt, præcipue vero conducunt Infusa laxantia paranda ex radicibus Pimpin. alb. Aristoloch. rot, Diptam alb. Galang. Gent. rubr. Cost. dulc. Cyperi rot. Bryoniæ, Herbis Rorismar. Menth. Meliss. Abrotan. Artemis. Matricar. Pulegii, Flor. Calend. Lavend. anthos. Sem. anisi, fenic. Bacc. Lauri, Corticibus aurant. Cinamom. Foliis Sennæ, Rhabarbaro, Fibris Helleb. nigr. ; præterea conferunt pediluvia & modesto usu infessus ; neque thermarum internus & externus usus, in quibusdam subjectis rejiculus est : præ omnibus aliis probatis remediis in tali casu securam utilitatem obtulerunt pilulæ balsamicæ Stahlianæ, frequentius usurpatæ & maxime illis temporibus exhibendæ, ubi vel menstruæ periodi occurrunt, vel interni quidam apparatus spasmodici coincidunt, qua occasione natura ad plenariam excretionem hujus concrementi invitanda est : & ita rectius per moderatam admonitionem, quam molestam irritationem talis exoneratio promovenda erit : quod si in ejusmodi casu non nimia sanguinis quantitas urgeat, tunc interdum licet modicam quantitatem commoventis cujusdam remedii, ut Essentiæ Myrrhæ, Croci aut Artemisiæ exhibere, uti Mixt. e Spir. C. C. & Tinct. antim. interposita vice oblata aliqualem opem afferre observatur.

§. XIV.

§. XIV. Quando sterilitas, alia quadam morbida afflictione nititur, cujuscunque etiam in dolis illa fuerit, tunc ante omnia artifex ad illius remotionem curam applicare debet; maxime quidem præstat Mensium fluxum in legitimum ordinem ducere, aut alium decorem fluorem uterinum cum temperantia emendare: & si prægressæ quædam immodicæ Hæmorrhagiæ uterinæ huic sterilitati causam dederint, tunc sanguis non simultanee restitui debet, neque adstringentia remedia continuanda sunt, sed potius temperantia, roborantia & analeptica interponi debent: præservatoriis temporibus moderata V. Sectio commendari debet: neque etiam confert actui venereo immodice inhærere, ne partes uterinæ valde offendantur & ad novas Hæmorrhagias irritentur: si præmaturum matrimonium causa sterilitatis fuit, tunc vix melius consilium suppeditari potest, nisi carnalis cohabitatio aliquandiu omittatur, donec vires necessariæ collectæ fuerint, quæ ad hoc negotium requiruntur: si aliquis occlusio partium genitalium in culpa fuerit, tunc qualicunque studio & moderamine, quantum possibile est, apertio & reseratio est suscipienda: si uteri ulceratio ad sterilitatem occasionem dederit, tunc eo cura ita est applicanda, ut magis per externa, quam interna, præcipue per injectiones abstergentes & mundificantes qualiscunque restitutio promoveatur: de reliquo vero necesse est, quo foeminæ tam in animo, quam reliquo vitæ genere optima temperantia sibi consulant atque prospiciant.

§. XV. Interdum deprehenditur, quomodo sterilitas ex illa causa ortum trahat, quando natura foeminarum virile sperma exceptum admodum averfatur; unde contingit, ut post cohabitationem foeminæ experiantur internas angustias, dolores, tormina, inquietudines &c. ubi non tam in foemina vitium & culpa hæret, quam in marito, qui propterea pro emendando spermate magis justo regimini & congruæ diætæ indulgere debet, quoniam ex utriusque mala applicatione sperma & consistentia & crasi sua alterari solet: quando nimia laxitas, aut hiatus genitalium partium muliebrium in culpa est, quo sterilitas excipiat, tunc conveniunt fomenta, suffimigia & pessaria partim nervina partim etiam lenius adstringentia; cavendo, ne in tota cura sterilitatis potentiora adstringentia remedia ordinentur: ita etiam in tali casu conducunt balnea nervina, modesti usus thermarum & emplastra nervina atque mitius adstringentia, regioni pectinis applicanda: quando vero vulgo ad sterilitatem hanc roborantia subjecta commendantur, præcipue vero Rosmarinus, Sassafras, Pulgium, Salvia, Melissa, Majorana, Lavendula, Zedoaria, Galanga, Aristolochia, Aromata, Myrrha, Anthophylli, Synapi, Eruca, Ambra, remedia ex Formicis parata, Balnea Formicarum, inunctiones externæ cum oleis destillatis nervinis, tunc eadem non nisi in illo casu conveniunt, ubi aliqua roboratio partium

tium internarum necessaria est; alias si promiscue adhibentur, magis noxam excitant.

§. XVI. Quando nimia obesitas & pingvis proceritas in foeminis causa sterilitatis est, tunc mutari debet diæta plena & lauta: rectius vero instituentæ sunt peregrinationes & applicationes internæ æque ac externæ thermarum: inde enim experientia teste evenit, ut ob imminutionem illius obesitatis denique sterilitas immutata fuerit: quemadmodum hæ aquæ in quibusdam subjectis Mensium irregularitates in ordinem reduxerunt: aliquando nimia ténertudo tum animi, tum corporis observata fuit, quod ad sterilitatem contribuerit, qua præsentæ foeminæ etiam delicatius sunt tractandæ, imprimis vero a frequentiori & immoderatiore coitu abstinendum est: hinc rectius in hoc negotio talibus foeminis quies quædam procuranda erit: de reliquo in sterilitatis cura non conveniunt remedia adverso vapore operantia; unde circa suffituum usum prudentia opus est, ne commisceantur talia, quæ pinguem & oleosum vaporem exferunt, qualis partibus membranaceis, tunicaceis genitalibus adversus est: multum ceteroquin ad fecunditatem conciliandam conducit bona & accurata vivendi ratio, imprimis diæta regularis; neque quidem in subjectis plethoricis nervina remedia tam liberaliter, aut promiscue ordinanda sunt, quoniam suspectas commotiones, fecunditati contrarias, provocant: denique in reliqua oeconomia vitali omnes ordinariæ evacuationes ita disponendæ sunt, ne ulla anomalia easdem affligat, quoniam interdum levis talis alteratio sterilitatem conservat & confirmat.

§. XVII. Vulgo etiam ad sterilitatis curam in foeminis varia specifica allegantur remedia, ut herba Mercurialis, Salviæ, Rorismarini in decocto, testiculi cervi, apri & porci, matrix fuilla, leporina & cervina, Sal volatile viperarum & formicarum, priapus cervi & tauri, secundinæ humanæ, moschus, coagulum leporis, Sal leporis, Sal Satyrionis & herba veronicæ in substantia, quam ultimam Simon Pauli in Flora Danica & Quatripartito Botanico in foeminis ob nimiam obesitatem sterilibus commendat, quæ ipsa etiam ulteriori experientiæ est commendanda: cum priora ut plurimum ipsa in hoc casu sterilitate laborent & ex sterili fundamento aut nuda superstitione ordinentur: quod denique sterilitatem foeminarum per fascinum provocatam attinet, tunc illius cura ad medicum scopum non spectat, sed alterius fori est: unica adhuc occurrit observatio inter Medicos maxime vero Chirurgos de Sterilitate foeminarum per castrationem, harum conciliata, qualis castratio vel per excisionem uteri, vel ovarii præstita legitur, conferantur in hanc rem *Bartholinus Cent. 3. Ep. 64. Cent. 2. Hist. 91. Riolanus Historiæ Anatomica Partium mulierum Cap. 5. Job. Brodus Miscellaneorum libr. 5. cap. 3. Rittershusius ad §. 5. Institutionum de pu-*

belico judicio, A. N. C. Decur. 1. anno 2, obs. 208. Bonetus in Polyaltie de Sterilitate, Schenckius, Sennertus aliique.

CASUS VII.

DE

AQUA SUBMERSIS.

§. I.

UTi submersio in Aquas extemporaneum & inopinatum est periculum, quod sub variis occasionibus contingere potest, ita aliquando etiam illa spes affulget, quo in repentina tali calamitate adhuc aliquale officium & auxilium suppeditari possit, in qua necessitate itaque omnino a Medico desideratur, quo in inveniando & subministrando tali idoneo consilio & auxilio promptus & peritus sit, ne hæc occasio negligatur & ex Medici imperitia afflictus homo penitus vita sua privetur: etenim inter pios & integra ratione præditos mors in aquis minime summum bonum esse potest, licet de Ethnicis constet, quomodo in subsidium reliquæ humanæ afflictionis & ad abbreviandam omnem miseriam mortem in aquis selegerint, uti *Cicero Libro I. Tusculanarum questionum refert*; & *Ovidius loquitur: Demite naufragium, mors mihi munus erit*: interea vero accidit, ut nonnunquam gravi Melancholia oppressi vitam suam fluctuantibus & crudelibus undis consecrent; ast quoniam exempla constant, quomodo interdum ejusmodi subjecta, quæ aquis submersa & pro mortuis habita fuerant, iterum ad vitam redacta sint, ea propter necesse erit hoc ordine aliquam præparationem ad ejusmodi casum suppeditare, quia in eodem perinde occasio est præceps, consilium vero esse debet efficax.

§. II. Hæc submersio in aquis communiter quidem post se trahit suffocationem, quæ magis inducitur ob interceptionem aëris & respirationis suffaminationem, quam ob nudam aquæ deglutitionem, quæ in diversis casibus vel parca & vix notatu digna, vel plane nulla adest: interim evenit, ut sub undis in extrema angustia aërem inspirantes homines simul aquam per nares & fauces tum intra ventriculum tum intra pulmones ingerant, adeoque per posteriorem effectum æque suffocentur: ita etiam testimonium deglutitæ aquæ est, quando mox post submersionem in aquam factam bullulæ quædam ascendant, ex quibus indicium colligitur, quod illud punctum mortis & suffocationis

in

in subjectis submersis adfit, quoniam nunc ob defectum rationis & reliquarum virium magis passive aqua in corpus hujus subjecti ingurgitat & quadantenus delabatur: hinc post inspectionem anatomicam tam in ventriculo & intestinis, quam in pulmonibus colluvies talis aquosa reperitur: interea non æque ad hanc suffocationem talis aquarum ingestio necessaria est, quam circumstantiam latius exposuit *Beckerus in Paradoxo Medico Legali de Submersorum morte sine pota aqua*, quæ animadversio *Valentini Novellis Medico-Legalibus* associata est; e qua consideratione tamen major respectus erit habendus illius suffocationis lethiferæ.

§. III. Cum itaque eveniat, ut interdum homines in aquas prolapsi tempestive extrahantur, iterumque ad se revocentur, hinc de illis præcipue circumstantiis sollicitus esse debet artifex, quibus testimonium aliquod de vita adhuc residua in subjecto perhibetur: interim passim constant ejusmodi suffragia & exempla, subjectorum ad vitam revocatorum, qualia recensentur ab *Alexandro Benedicto de Curatione Morborum lib. 10. c. 9.* *Schenkio lib. 2. observ. 1.* *Bartholino Cent. 6. obs. 68.* *Borello Cent. 2. obs. 2.* *Camerario in Sylloge Memorabilium Cent. 13.* *Sachsio in Ampelographia lib. 2. sect. 6.* *Roderico a Castro de Resuscitatione in aquam delapsorum*, *Sebastiano Albino im Landgriff wie mit den aus dem Wasser gezogenen zu verfahren*, *Bohno de Officio Medici duplici*, *Diemerbroeckio Anatomia lib. 2. Cap. 13.* *Foresto* aliisque pluribus; deinde ingens inter eruditos obtinuit disquisitio & litigatio, quomodo subjecta, quæ diu in aquis demersa fuerunt, tamen iterum ad vitam revocata fuerint, unde aliqui ex observatione *Langellotti*, quæ continetur in *A. N. C. Decur. 1. anno 6. & 7. observ. 20.* multa cum cura speculantur, quomodo quidam, qui per sedecim horas corpore erecto in profundis aquarum stetit, iterum restitutus fuerit, de quali animadversione conferatur ejusdem Decuriæ & anni *Observatio 75, 76, 89, 125, 130, 192.* *Bartholinus in Actis Hassniensibus vol. 4. observ. 42.* & de consideratione ejusdem Thematis *Zachias in Questionibus Medico-Legalibus lib. 4. cap. 79.* ubi variæ circumferuntur sententiæ, quæ ad intricati hujus casus decisionem & illustrationem spectant.

§. IV. Nunc in ordine dispiciendum est primo, an quædam signa constent de subjectis in aquam demersis, aut non penitus suffocatis, ut exinde Medicus colligere possit, an speranda adhuc sit aliqualis restitutio: vulgo quidem Medici provocant ad testimonium *Hippocratis*, quando in *Sectione 2. Aphorismo 43.* colligunt, quod spuma circa os reperta in talibus subjectis indicium præbeat absolutæ strangulationis & impossibilis restitutionis: quamquam vero hæc observatio senis non æque rejicienda sit, tamen dantur, qui exempla in contrarium proferre volunt: de reliquo paulo certiora signa mortis sunt, si e-

jusmodi subjecta diutius in aqua latitarunt, si lingua est vel livida, vel contorta, vel tumida, vel valde retracta: proinde Albinus ex ejusmodi signis vere suffocatorum recenset, si subjecta sanguinem e naribus, vel faucibus profundant, quod indicium tanquam indubium characterem producit extremæ illius commotionis & convulsivæ agitationis, cujus confectarium ipsa actualis strangulatio esse fertur: huc etiam referunt quidam, si subjecta ore valde hiant decumbunt & si in iisdem neque calor neque tepor amplius deprehenditur: sicut vero hæc signa quædam sunt, tamen & illa cum judicio discerni debent: pluribus conferantur *Codronchius in Libro de Aqua submersis, Hildanus in Observationibus Chirurgicis, Aetius Lib. 8. Cap. 49 de Naufragis revocandis. Iacobus Horstius de Aqua suffocatis, Oribasius de suffocatis, Franciscus Ranchinus de submersis, variique alii, qui passim hunc tragicum casum explicarunt.*

§. V. Præterea etiam varia alia signa in subjectis ex aquis extractis occurrunt, quæ ad deliberationem medicam spectant, e quibus aliqua in semi mortuis, nonnulla in perfecte mortuis obtingere solent: in aliquibus itaque hominibus conspiciuntur oculi vel perfecte clausi, vel semi clausi, in quibusdam pallidi, in aliis contracti & in nonnullis contorti, sicuti contractio oculorum ad signa certioris mortis vulgo referri solent: proinde interdum adest totius corporis pallor, rigor, frigus, aut in abdomine interdum tepor, ungvium livor, nares sunt acuminate, labia pallida, aut livida, deest respiratio, pulsus deficit, ita ut quoad externum conspectum mortis imago in talibus subjectis observetur, quæ quando paululum ad se redeunt, quod quidem tam subito non contingit, tunc respiratio est exigua & interdum cum vulgaris experimentis exploranda, pulsus est debilis, tardus & mollis, nec non inæqualis, ratio leviter revertitur & aliqualis tepor reliquum corpus perfundit: aliquando supervenit vomitus aquosus, aut diarrhœa aquosa, vires sunt extreme exhaustæ, quandoque convulsivæ commotiones imminet, interdum irrui vertigo, nonnunquam febrilis rigor, animus vero est valde debilis, oppressus & angustus, donec successive hæc extrema calamitas emendetur & subjecta pristinæ vivacitati Deo benedicente denuo restituantur.

§. VI. Quemadmodum hæc animadversiones ad historicum præsentis casus conspectum pertinent, ita adhuc quædam observationes ad Prognosticam illius considerationem referendæ erunt: quando itaque contingit, ut subjecta paulo diutius & ultra horæ spatium in aquarum profunditate delituerint, tunc vix facile spes concipienda est de revocatione futura, tanto minus vero quando subjecta in aquis cum capite deorsum decubuere, ubi suffocatio eo certior prædicenda est, quando in subjectis ex aquis extractis observantur signa prægressæ convulsionis, velut contractiones pollicum, aut lingua intra dentes posita

posita, vel contorta, vel plane cum morfu violata, tunc ut plurimum decollat spes impetrandæ restitutionis: absolutum frigus per universum corpus extensum non concedit spem obtinendæ revocationis in vitam; quando talia subiecta successive ad se redeunt, tunc tam in animo, quam in reliquis functionibus humanis diuturnus langvor & angor remanet, quidquod in subiectis sensibilibus evenit, ut & pristina animi alacritas penitus invertatur: si subiecta fuerint juniora, tunc ex hoc periculo disponuntur ad plures convulsivas afflictiones; si vero paulo adultiora fuerint, tunc perinde variæ sanitatis & prægressæ integritatis anomalix consequuntur.

§. VII. Post hanc historicam præsentis casus explicationem brevibus circumspiciemus causales quosdam respectus, ubi mox animadversioni nostræ sese commendat illa circumstantia, quod aqua submersi homines unice suffocationis morte pereant, ob aëris, pro respiratione necessarii, interceptionem & hanc mortem eo magis facilitant concurrentes illi extremi angores mentis & virium casus, quemadmodum in tanto periculo & mortis certissimo metu repentino valde turbatur animus, qui propterea, quando homines etiam ad se revertuntur, non ita compos est, quo tam prompte & perfecte in pristinum ordinem & alacritatem redeat, cum hæc idea terroris & mortis constantius & intimius in animo resideat: neque mirum est, cur ob ejusmodi casum simul natura in vitalibus suis negotiis eo usque confundatur, quo minus rite reliquis suis officiis ordinate continuandis defungatur, ut ea propter variæ irregularitates & morbidæ connexiones conjungantur, maxime vero in subiectis tenerioris indolis, in quibus ex intimiori illo fonte perturbati animi insuper aliæ commotiones præcipue convulsivæ ortum trahunt, quæ cum cohærente illa terroris & angoris idea colludunt, unde præcipue artifex ad illam repente inductam confusionem omnium functionum moralium & animalium animum applicare debet.

§. VIII. Excipit jam practica præsentis casus consideratio, in qua iterum priori loco necessaria quædam cautela huc spectantes inculcandæ erunt 1) cavendum est, ne artifex famam suam ignominia & contumelia exponat, quando in subiectis diu aquis submersis adhuc temerariam spem facit revocandæ vitæ 2) abstinendum est ab experimentis nimis violentis & confusis, vires magis opprimentibus, quam reparantibus 3) a tentaminibus ad causam secundariam magis directis, videlicet a nuda aquæ deglutitæ evacuatione 4) ab ulteriori oppressione & offensione negotii respirationis 5) a violenta provocatione evacuationum 6) a negligentiori vicissim promotione necessariarum excretionum 7) a remediis vires plus enervantibus, quam erigentibus 8) imprimis vero a narcoticorum ordinatione, ut & 9) a status præsentis plethorici incuriosa æstimatione

ne & tractatione 10) nec non a quibuscunque remediis adstringentibus & humorum motum atq; transitum impredientibus 11) a volatiliū remedium præmaturō usu 12) a medicamentis repente & vehementer sanguinem turgescientibus 13) a nimis præcipitata & multiplicata diversorum remedium oblatione 14) a perverso & inconsulto regimine, utpote quæ singula tentamina magis in præsentī casu dānum pariunt, quam quo in extrema hac afflictione aliquid commodum afferant.

§. IX. Positiva therapia in sequentibus consistit operationibus, ut videlicet cito efficax & conveniens auxilium offeratur: cum vero ita submersi homines ex suffocatione laborent, ita ante omnia providendum est, quo respiratio revocetur, licet deinde eo animus dirigi possit, quo ingurgitata aqua iterum effluat, siquidem nimia ventriculi extensio respirationem graviter impedit: & ita quidem recte *Waldschmidius in A. N. C. Dec. 2. anno 6. obs. 153.* asserit, quod tales submersi homines magis ex defectu aeris pereant; ex eo itaque non sine singulari ratione indico, quod respiratio ante omnia revocari debeat: hinc *Borellus Cent. 3. obs. 58.* commendat, quo ita affectis subjectis pulmones congrua methodo in motum redigendi & insufflandi sint: ad quam operationem Galli præcipue artifices congruis instrumentis præditi sunt: nam licet aqua quantisper effluat, si tamen pulmonum motus deficit, nihilominus suffocatio permanet aut confirmatur: & hinc tale experimentum sine ulla mora instituendum est, uti commode ad motum pectoris & faucium a quibusdam practicis, imprimis vero a *Foresto* laudatur sensibilior externa faucium irritatio, quæ tamen cum subjectis causticis & nimium stimulantibus minime suscipienda est, ne strangulatorii quidam effectus cum reliquo suffocationis metu coincident.

§. X. Superfunt etiam alia quædam experimenta, quæ statim in principiis in usum trahenda sunt, imprimis ut subjectum, ex aquis protractum, super abdomen projiciatur, adeo, ut paulo declivius cum capite decumbat & ut super ventriculum solidius pulvinar collocetur, quo tali modo ipse comprimatur & aqua deglutita ad excretionem denuo promoveatur: ad eundem modum *Benedictus Veronensis Lib. 7. cap. 3.* jubet aqua submersos protinus cruribus suspendere, quod experimentum vero, si adstantes & conjuncti non abhorrescant æque admitti potest: sicut concussiones moderatæ ventris pro eodem scopo aliquid conferunt: sic *Forestus Observationum Medicarum Lib. 15. obs. 26.* & *Observationum Chirurgicalium Lib. 6. obs. 31.* allegat hoc experimentum, quo a quibusdam aqua submersi super cupam rotundam ponendi & circumvolvendi sint, ut aqua hausta per os revomatur; quod experimentum tamen *Forestus* non semper probat, cum testetur quosdam tali modo repente extinctos

inctos fuisse : deinde *Bartholinus Cent. 6. Hist. 68.* dicit, quod ad effugien-
dam ex aquis suffocationem, si fors eluctari concesserit, magno conatu
hinc inde demisso capite, elatisque pedibus æger concutiendus sit, ut ex
corpore hausta aqua tanquam ex dolio effluat, seduloque cavendum esse præci-
pit, ne talis homo lecto statim committatur.

§. XI. Varia porro inter Medicos occurrunt experimenta, quæ ad
refuscitationem subjectorum aquis submersorum commendantur : ita *Haly Ab-
bas Sermone VI. part. 2.* commendat, ut ejusmodi homines pedibus suspendan-
tur demisso capite, quod experimentum vero non satis ingenuum est, tanto
minus in subjectis plethoricis, quoniam suffocationem confirmat. *Borellus
Cent. 3. obs. 58.* commendat experimentum, quo tales homines proni in terram
extendantur & plantis pedum baculo percutiantur, cujus experimenti etiam
Sachsius in Ampelographia mentionem injicit, sed hoc ipsum experimentum irri-
tum est : præterea *Borellus Cent. 2. Obs. 2.* hoc allegat experimentum, quod No-
bilis sub aquis submersus pro mortuo habitus ad vitam revocatus fuerit, diuque
imposterum vixerit, admotis cordi panis asini micis, aqua vitæ calida imbutis,
idque sæpe renovando, reliquis vero partibus frictionibus rubefactis, idque in
lecto calido : *Sennertus Lib. 2. Part. 3. Cap. 3.* hoc profert experimentum : si ex
submersione in aquam quis suffocationis periculum incurrat, is aqua ereptus
moveri debet & capite deorsum inclinato ac pedibus elevatis, ac penna oleo
intincta, vel digito ori immisso vomitus provocandus ; vel exhibeatur deco-
ctum hordei, ficuum, glycyrrhizæ, adjecto butyro & saccharo, vel decoctum
florum Chamomillæ cum cerevisia (quæ posteriora remedia in illo casu locum
inveniunt, quando subjectum in mare incidit & aquam marinam hausit, ne Sal
illud visceribus noxam inferat :) postea vinum meracius vel mulsa exhibenda
& aliqua aqua vitæ &c.

§. XII. Vulgo Medici in ejusmodi subjectis, semî suffocatis, vomito-
ria commendant ; alii etiam purgantia, cum quibus tantum ad evacuationem
aquæ ingurgitatae respiciunt ; sed minus consultum est in tali extremitate affli-
ctos tanta vehementia aggredi : interim non alienum est, si cum lenitate & ma-
gis per externa auxilia levis vomitus concitatur : non minus clysteres lenientes
& nervini, aut ad summum suppositoria, mediocriter stimulantia, in usum tra-
hi possunt, quo mox natura ad pristinas suas functiones vitales provocetur :
quod si subjecta valde plethorica fuerint, tunc iisdem tempestitiva V. Sio in
brachio institui debet, de quo consilii genere conferatur *Dioscorides Lib. 6. Cap.
3. & 4.* & *Paulus Lib. 5. Cap. 66* ut & *Avicenna*, conferatur *Zacutus Lusitanus
Medicorum Principum Historia Lib. 2. Hist. 8 pag. mibi 182.* *Forestus Observ. Medi-
carum Lib. 15. Observ. 26.* commendat vomitum & quo deinde flores Cham-
millæ

millæ in cerevisia decocti, quo sudor in lecto provocetur, exhibeantur; quod vero experimentum perinde dubium est: *Albinus* laudat Spiritum volatilem naribus offerendum, neque quidem male talia fraveolentia & excitantia cum moderamine offeruntur, quibuscum afflicti successive ad se revocari possunt: unde primus labor esse debet, quo ejusmodi homines convenienter revocentur, sicuti tum hujus casus, tum similibus experimentorum mentionem injiciunt *Haly Abbas Praxeos Medice Lib. 6. Cap. 4. Paulus Aegineta de Re Medica lib. 3. Cap. 27. Forestus lib. 6. Observ. Chirurgicarum 33. Jacobus Horstius de Aqua suffocatis curandis, Bartholinus Historiarum Anatomicarum Cent. 6. Hist. 68. Grulinius Observ. Medicarum Cent. 2. Obs. 10. Helmontius in Tractatu de dementi Idea, Gregorius Horstius Obs. 9. de Suffocatis adhuc viventibus, Oribasius lib. 8. Synopses Cap. 57. A. N. C. Decur. 2. an. 8. Observ. 186. alique.*

§. XIII. Præter hætenus allegata & ex parte commendata auxilia conveniunt insuper tempestivæ frictiones superficiiei corporis, quibuscum necessarius motus sanguinis in externum corpus iterum invitatur: nec non mox offerenda sunt remedia viribus reparandis idonea, ut sunt mixturæ analeptica; cavendo ne impetuosiori methodo commotiones sanguinis immoderate provocentur: hisce subordinanda sunt temperatiora alexipharmaca, quo æqualis sanguinis progressus excitetur; nec non usus Salium volatilium illo tempore subjungi potest, quando Medicus aliquo modo de insultibus orgasticarum commotionum nihil metuere debet: ubi optime convenit mixtura & Tinctura Antimonii Tartarifata, Spiritu Cornu Cervi, Essentia Succini & Essentiæ Ambræ: quod si ejusmodi homo aquam salinam aut marinam in prægressa submersione ingurgitaverit, tunc conveniunt ordinanda Decocta mucilaginosæ, gelatinosæ, lenientia & abstergentia, ne primis regionibus aliqualis noxa accidat: sicut etiam in hoc casu diætetica illa adminicula multi usus sunt, quæ vires reficiunt; quemadmodum in eodem casu magis leniora & temperatiora, quam potentiora auxilia præferri merentur.

§. XIV. Denique ejusmodi subjectis animi tranquillitas concilianda est, proptereaque omnis turba, maxime vero terror evitari debet: præstat etiam successive motui corporis advescere; circa exitum curæ remedium lenius laxans adhibere, aut balneum nervinum usurpare decet: & si suspecta quædam tussis remanere videtur, conducit moderata expectoratio & subjuncta pectoris roboratio: in diætâ & regimine moderamen usurpandum est: quando in certis subjectis præservatoria sanguinis ventilatio repeti debet & quicquid porro artifex ad totius œconomiaæ vitalis justum ordinem promovendum contribuere potest, id minime negligere debet: præcipue talia offendicula evitanda sunt, quæ motum sanguinis per pulmones & liberam respirationem alterare possunt;

quin

quin rectius hæc respiratio quocunque modo allevanda est: ob id etiam artifex præcavere debet, ne aliquod damnum in pulmonibus remaneat, quod futuris deterioribus consecutionibus ansam præbere posset: maxime etiam abstinant tales homines a quocunque excessu diætetico & potius invigilent, quo post talem revocationem vitæ semi amissæ ipse ordo oeconomiae animalis a qualicunque irregularitate liber maneat: quod si denique in animo aliqua insignis alteratio remanere videatur, tunc eidem magis per moralia auxilia succurrere convenit.

CASUS VIII.

De

LAQVEO STRANGULATIS.

§. I.

EAdem quidem suffocatio est, quæ cum fune inducitur, ac præcedens fuit licet modus inducendi hanc suffocationem discrepet; & dum hic casus etiam in historia medica occurrit, ubi homines de laqueo suspensi non penitus extincti & suffocati, adeoque iterum in vitam revocati sunt, ita perinde ad officium Medici pertinet, quo se se ad tales tragicos casus præparet, ut in hoc extremo periculo data occasione efficax atque promptum consilium & auxilium suppeditare queat: minime enim dubitandum est, quod homines suspensi iterum possint revivificari, si præcipue non diu de laqueo dependerunt & deinde iisdem tempestivum & conveniens auxilium offertur: non quidem necesse est, in historico hujus casus conspectu occasiones illas recensere & colligere, ex quibus hic casus tragicus succedere solet, dum quidam homines ex amentia, alii ex desperatione, nonnulli ex infelici accidente & quidam per justum quoddam supplicium de fune suspenduntur: sicuti hujus casus mentionem faciunt *Haly Abbas Praxeos Medica lib. 6. Cap. 4. De Fune suffocatorum medela, Wepferus in Methodo resuscitandi suspensum in Tractatu de Apoplexia obvia, Forestus Observationum Medicarum lib. 15. cap. 25. Gregorius Horstius de suffocatis adhuc viventibus, Paulus Aegineta de Re Medica lib. 3. Cap. 27. De iis qui strangulantur: Janus Cornarius in Historiis admirandis, Petrus Bayry de Medicina humani corporis malorum lib. 8. cap. 3. De strangulatione, Sennertus lib. 1. part. 1. cap. 7. Schenckius lib. 2. observ. 17. De Suffocatione alii que.*

LIIII

§. II.

§. II. Quamquam vero ad resuscitationem strangulorum tempe-
stiva medela requiratur, tamen referente *Conringio in Dissertatione ad Duncanum
Liddellium*, Anglus quidam Medicus unquam pollicitus erat, se omnes suspensos
post unam alteramve horam restitutum, modo nulla vertebrarum cervicis dis-
locatio contigerit: ita etiam *Pechlinus in Libello de aeris & alimenti defectu* exi-
stimat, quod plurimi suspensi ad vitam revocari possint: quamquam vero id
ipsum nonnunquam succedat, tamen etiam unus homo præ altero citius suf-
focatur, maxime vero homines plethorici facilius plenariam suffocationem sub-
eunt, ut eapropter non indiscretim in omnibus hæc resuscitatio acquiri possit,
quamvis etiam tempestiva medela adhibeatur: interim etiam a Medicis alle-
gantur ejusmodi signa, ex quibus judicare liceat, an suspensus homo absolute suf-
focatus sit, uti *Hippocrates Sect. 2. Aphor. 43.* asserit, quod illi animam efflaverint,
neque revocari possint, quibus strangulatis spuma circa os apparet, cui asserto
vero *Galenus* aliique obloquuntur, qui exempla proferunt talium subjectorum,
quæ tamen restituta sunt, uti etiam *Galenus in Commentario in prædictum Apho-
rismum Hippocratis* hujus spumæ genesin explicat: De cetero hoc loco hanc
speciem strangulationis perquiram, licet modi aliarum strangulationum varii
sint: ubi hoc loco adhuc illa circumstantia annotanda est, quomodo quidam
plenariam extinctionem & suffocationem prædixerint, quando lingua intra
dentes compressa conspicitur, quod signum perinde quidem extremum vitæ
punctum prodere deprehenditur.

§. III. Quod in genere attinet homines de laqueo pendentes, quam-
vis adhuc aliqualis gradus vitalitatis in iisdem superfit, five etiam ex parte peni-
tus interemti sint, tunc ut plurimum in quolibet casu nulla indicia vitæ occur-
runt, subjecta frigent, ex parte rigent, pulsus deficit, oculi sunt semi clausi, non-
nunquam concavi, quandoque contracti aut plane contorti: nares sunt acu-
minatæ, facies aliquando livet, interdum pallet, nonnunquam tumet, quando-
que labia sunt turgida, lingua intra dentes est contracta, ungues livescunt, digi-
ti sunt contorti, pollices comprimuntur, scibala sunt emissa & quæ adhuc alia
phænomena specialiora occurrant, quæ ad historiam laqueo suspensorum ho-
minum spectant, sicut in præcedentibus unius & alterius circumstantiæ mentio-
nem feci: & ex hac serie phænomenorum in talibus subjectis præsentium ar-
tifex prudenter colligere debet, an adhuc aliqua spes revocandæ vitæ superfit,
ne artem suam cum contumacia in subjectis absolute demortuis exerceat, sed
eo ipso certitudinem peritiæ medicæ & veritatis illius obtestetur: quemadmo-
dum vicissim subjecta, in quibus adhuc aliqualis vita præsto est, non omni con-
silio & auxilio destituenda sunt, ni conscientiam suam artifex violare velit.

§. IV. Quando itaque prudens artifex in hac necessitate secundum scientiam & experientiam rite procedere vult, tunc e tota historia subjectorum suspenforum sequentia singularia momenta seligere, observare & dijudicare debet: 1) an subjecta, de laqueo suspenfa, valde plethorica sint aut fuerint, inde enim facilius concludere potest, an suffocatio citius, vel tardius successerit: 2) inquirere debet, an subjecta talia diutius de laqueo pependerit, in quo statu vix facile revocatio ad vitam speranda est 3) an de toto corpore frigeant, quod indicium est longinquioris suspensionis & quod signum ipsum eo minus spem facit impetrandæ restitutionis, 4) an subjecta etiam in corpore externo valde rigeant, qui rigor tanto magis ominosus est, quoniam emortualem exterioris corporis occlusionem denotat 5) an subjecta fæces alvinas emiserint, quod quidem signum non perfecte lethaliatatem prodit, interim indicat, quod status præsentis periculi in extremo hæserit, 6) an in talibus subjectis oculi contorti, aut penitus confracti fuerint, quod omnino periculosum est indicium 7) an spuma ante os hæreat, quod si non absolute mortiferum indicium est, tamen extreme suspectum existit 8) an digiti contorti sint, maxime vero pollices, quod signum est convulsivæ prægressæ commotionis & qualis convulsio ut plurimum terminatur in lethalem eventum.

§. V. Præter has circumstantiis porro & 9) observare debet, an in masculis genitalia eximie contorta & retracta fuerint, quod indicium est prægressæ convulsionis 10) an dentes fortiter constricti sint, quod signum perinde prægressam convulsionem prodit, 11) an ungves valde liveant, 12) an sanguis in faucibus hæreat, aut inde plane effluat, quod indicium est prægressæ eximie violentiæ 13) an eximium frigus in pectore sentiatur, quod eo citius mortem prodit 14) an caput horum subiectorum sit dislocatum & distortum, quod facile testimonium perhibet de dislocatione vertebrarum colli atque plenaria morte, ut subjecta apoplectodeo affectu perierint 15) an subjecta quoad ætatem adultiora sint, in quibus eo difficilior spes recuperandæ vitæ adest, quam in aliis, 16) an subjecta antea diuturnis morbis oppressa fuerint, videlicet passionibus hypochondriacis, melancholicis & similibus, in quibus iterum ægrius spes impetrandæ restitutionis concipi potest, 17) an subjecta de laqueo crassiori vel tenuiori suspenfa fuerint, siquidem filamenta tenuiora citius & facilius strangulant, 18) an alia indicia prægressarum convulsionum adsint, aut 19) an etiam alia quædam violatio actualis concurrat, ubi filamenta, aut laqueus cutem colli penetravit; ex quibus singulis signis artifices fundamentum Prognoseos instituendæ formare possunt.

§. VI. Circa causalem hujus casus indagationem notantum est, quod ejusmodi suspensio satis manifestis signis aliqualem suffocationem aut suffla-

minationem prodat, cum proxime progressus sanguinis per pulmones, deinde per reliquum corpus sufflaminetur: etenim mediante tali strangulatione non modo ob asperæ arteriæ occlusionem respiratio momentanea intercipitur, ut ob deficientem necessariam pulmonum expansionem sanguis a dextro in sinistrum cordis ventriculum profluere non possit, sed & ob arctam compressionem vasorum sanguiferorum colli sanguis e cerebro ad cor reflueret non possit, sed in vasis tenerrimis cerebri momentaneam stagnationem induat, proptereaque repente progressus sanguinis per caput intercipiatur: quoniam vero hic motus sanguinis progressivus principalissimum requisitum ad vitam existit; ita illo intercepto etiam hæc evanescit, tanto magis, si hic motus sanguinis revocari non potest, quod contingit, si jam diu hujus motus intermissio, aut rectius omisio continuavit, aut si sanguis in suis vasis jam in cruorem & coagulum transiit, aut si plane quædam perruptiones & extravasationes sanguinis in nobilioribus partibus, maxime vero in hepate contigit: quando enim talis suffocatio imminet, tunc extremus angor occupat & propter eundem vel repente motus amittuntur, vel convulsivæ commotiones opponuntur, vel in momentaneo tali periculo & extrema afflictione ordinariæ functiones, quæ hætenus vitalitati inservierunt, cessant, quare in tali puncto mortis involuntariæ excretiones procedunt, ut ita uno momento tota æconomia animalis immutetur & invertatur.

§. VII. Quando itaque strangulati & suffocati aperiuntur, tunc ut plurimum reperitur dexter cordis ventriculus cum magna sanguinis quantitate oppletus, sinister vero evacuatus, pulmones conspiciuntur cum sanguine grumoso impleti: quo pertinet observatio *Bartholini Cent. 1. hist. 32.* de pulmonibus in strangulato sanguine spumoso plenis repertis: proinde vasa cerebri tum majora tum exiliora valde turgida observantur, aut nonnunquam in subjectis plethoricis plane actualis extravasatio sanguinis intra cerebrum deprehenditur, *Bartholinus Cent. 4. Hist. 6.* in strangulato reperit fistulam pulmonum spuma repletam, utpote quales hætenus recensitæ observationes communiter in talibus subjectis occurrunt: sicut in nonnullis etiam extravasatio sanguinis intra pulmones facta obtingit: rarior vero est observatio, quam *Bonetus in Sepulchreto Anatomico Tom. 3. Lib. 4. Sect. 14. Obs. 11.* ex *Cardano Lib. 2. Tractat. 2. Contradietione 7 & Lib. 14. de Rerum varietate Cap. 76.* proponit de suffocatione in suspenso impedita ob asperam arteriam osseam, quæ propterea cum laqueo comprimi non potuit: de reliquo vero prognosis ad præsentem casum spectans e præcedentibus circumstantiis haurienda est, sicut eo adhuc pertinet, quomodo ejusmodi homines etali periculo ad vitam revocati in futurum variis animi mutationibus & pristinae vivacitatis ac sanitatis alterationibus sub-

jici-

jiciantur: nec non, quomodo in subjectis vel paululum sanguine abundantibus in futurum nonnulla incommoda pectus affligant & detineant, quibus ea propter providus artifex omni dexteritate prospicere debet, ne tale malum magis increbescat.

§. VIII. Ordo me ducit ad practicam hujus casus disquisitionem, in qua subministranda primo loco talia tentamina annotabo, quæ præsentis afflictionis curam impedire solent, cavendum itaque est: 1) ab omni impetiosa & immoderata evacuatione 2) a præmatura cujuscunque evacuationis provocatione, antequam scilicet sanguinis motus iterum provocatus fuit 3) ab intermissa sanguinis ventilatione, aut 4) a nimis parca sanguinis imminutione, quæ in tali casu parum juvat 5) a remediis valde commoventibus & in suspectum motum corpus ducentibus 6) a negligentiori virium reparatione & conservatione 7) a præmaturo salium volatiliam usu 8) ab experimentis dubiis & æquivocis 9) a nimis confusa & inconstanti auxiliorum oblatione, vel inconvenienti accumulatione & multiplicatione 10) a sensuum deficientium ulteriori hebetatione & oppressione 11) a remediorum adstringentium, incrassantium, se- & Excretionibus turbantium tam curatoria quam præservatoria oblatione 12) a remediis & experimentis respirationem magis offendentibus & angentibus, quæ singula principaliora conamina sedulo arcenda sunt, si de reliqua restitutione in integrum spes quædam concipienda erit.

§. IX. In positiva curatione hujus casus sequentia auxilia in usum trahenda sunt: per initia subjectum a constrictione colli & laqueo penitus liberandum est, ne suffocatio acceleretur: deinde mox constrictum & in aliquem rigorem perductum collum ab extra leniri & relaxari debet: quo conducunt olea emollientia, fomentationes & calidæ frictiones colli; porro confestim respirationi subveniendum est, quo illa revocetur, ubi secundum quorundam commendationem illud instrumentum, si ad manus fuerit, applicari potest, mediante quo pulmones inflari possunt; vel etiam pectus cum linteis calidis fricari debet; nec non fauces cum aliquo penicillo, aut cum pluma irritare convenit: quemadmodum etiam naribus moderata irritatio inducenda est: unde nonnulli moderatum sternutatorium approbarunt, sicut veteres piper aut pulegium cum aceto mixtum intra fauces dimiserunt: non minus per initia oleum quoddam leniens faucibus infundere licet, ut qualitercunque eadem ad aliqualem commotionem excitentur: etenim priusquam hæc respirationis denuo revocata fuerit, alia consilia haud facile speratum suum effectum exserunt, ita etiam frictiones externi corporis cum linteis calidis, imprimis secundum cursum venarum, a minoribus in majores ramos transeuntium, institutæ

tum in genere ad motum progressivum sanguinis, tum seorsim ad revocandum motum pectoris conferunt.

§. X. Præter hæc auxilia sine mora & tempestive quidem sanguini aliqua ventilatio inducenda est per Venæ Sectionem in brachio paulo largiorem & quo sanguis facilius ex incisa vena effluat, prædictæ frictiones corporis secundum ductum venarum, imprimis venæ incisæ, conciliandæ sunt; imo in aliquibus subjectis expedit ejusmodi Venæ Sectioni submittere incisionem Venæ sublingualis aut jugularis: postea expedit motus vitales in aliis regionibus excitare, unde conducunt clysteres lenientes, roborantes & mediocriter stimulant: ad pectus ipsum pro motu excitando rubefaciens remedium applicari potest, aut nuchæ vesicatorium adhiberi debet: si fieri potest, confert aliqualis agitatio corporis pro sanguinis motu vel excitando, vel promovendo, ut ita totus labor per initia eo directus esse debeat, quo sufflaminatus motus sanguinis iterum in ordinem ducatur: haud vero præstat faucibus atque naribus extreme acria, aut plane caustica applicare, sed etiam in hac necessitate modestiæ studere; unde convenit, quando semel respiratio redire videtur, in posterum pectori lenientia magis, quam sensibilibus stimulantia applicare; neque etiam confert in primis initiis, quando respiratio revocari debet, suffimigia adhibere, quæ potius respirationi inimica sunt: modestus tamen usus Spiritus Salis Ammoniaci cum Balsamo liquido suaveolente remixti pro odoratu in hoc casu non est rejiciendus.

§. XI. Quando sub usu talium auxiliorum respiratio rediit, tunc intrinsecus usurpanda sunt confortantia, analeptica, nervina, imprimis liquida, ut aquæ spirituosæ, Confectiones aromaticæ, præcipue cum Cinnamomo mixtæ, quia ipse usus boni & generosi vini in hoc statu utilis existit: deinde conducunt remedia bezoardica, velut Tincturæ hujus tituli, quæ ad motum sanguinis adjuvandum contribuunt: ita subjunctus usus modicus Spiritus Cornu Cervi perinde conducit; nec non in subjectis temperatioribus aliquot guttulæ Balsami liquidi oleosi cum vehiculo quodam exceptæ conveniunt: præterea supra commendatæ frictiones corporis per intervalla continuandæ sunt; nec non successive, quando vires reverti videntur, modestus usus Balneorum nervinorum proficit: sicuti pro collo antea afflicto roborando conducunt Linimenta ex Oleo Liliorum alborum, Oleo Ligni Rhodii, aut alio roborante oleo, nec non ex Croco & Camphora parata: quemadmodum etiam pro illa necessitate auxilium ferre convenit, quando actualis læsio collo per strangulationem inducta fuit, ubi ungenta balsamica digestiva & roborantia in usum trahi debent: & quando tale subjectum adeo restitutum fuit, tunc posterum ordinanda est diæta temperata, diluens tamen & modeste roborans:

aer

aër feligatur serenus; motus & potus sufficiens conferatur & quicquid respirationem offendere potest, illud sedulo evitetur: in futurum etiam praeservatoriis usibus sanguinis ventilationes repeti debent.

CASUS IX.

DE

PERICULIS EX SIMULTANEA ET EXCESSIVA ARDENTIUM SPIRITUUM INGURGITATIONE.

§. I.

Specialissimus hic est casus, cujus passim etiam reminiscuntur Doctores & Observatores, qui propter singulares suas circumstantias notatu perquam dignus est: exponit videlicet hic casus illa damna, quæ ex subitanea & nimia aquarum spirituosarum ingestione oriuntur, ubi minime sermo est de illis successivis nocementis, quæ ex successive excessivo usu spiritus ardentis proveniunt, sed quæ ex simultanea & nimia illius ingurgitatione prodeunt; ubi exempla prostant & constant, quomodo ex ejusmodi abusu repentina mors ortum traxit, uti vicissim per cognitum quam est, quomodo communis ille abusus talium spirituum multis mortem conciliaverit: & quamvis quædam nationes largum & quotidianum illius usum commode perferre queant, tamen hæc euphoria non ad alias nationes extendenda est: quid quod ipsæ historiæ medicæ testantur, quomodo etiam nimia & subitanea ingestio talium spirituum in subjectis ceteroquin adsvetis perinde eminentem noxam intulerit: quando itaque talis inopinatus casus Medico offertur, tunc eidem promte & efficaciter subveniendum est, ne interdum repentina, quæ imminet mors, expectetur, incauta cunctatione & negligenti oppitulatione adjuvetur, aut acceleretur.

§. II. Testimonia subitaneæ mortis ex ejusmodi simultanea & excessiva Spiritus ardentis assumptione in Historia Medica minime defunt, sicuti quædam subjecta comatoso, nonnulla syncoptico, aliqua apoplectico suffocativo effectû periere, quales historias autores passim describunt, inter quos hoc loco tantum allegare lubet *Hildanum Cent. 4. Obs. 39. Bartholinum Historiarum Anatomicarum Cent. 3. Obs. 56.* in genere quidem e diversis observationibus inclau-

ruit,

ruit, quomodo specialior noxa in diversis subjectis discrepaverit, interim quomodo ubique tales noxii effectus satis fontici & periculosi extiterint, dum non modo singulares corporis partes eminens tale damnum experiuntur, sed & ubi simul tota œconomia animalis uno momento extreme alteratur: in quo casu rite discernendo & proxime etiam perite dijudicando tales circumstantiæ observandæ sunt, an subjecta affecta tenerioris, vel magis confirmatæ ætatis fuerint? an sensibilibioris, vel robustioris naturæ sint? an jam actualibus morbidis afflictionibus laborent? an plethorica sint? an sanguinis commotionibus admodum adsveta sint? an actualibus Hæmorrhagiis unquam exposita fuerint? an virilis vel sequioris sexus sint? an alias in œconomia vitali & præcipue in primis regionibus facilioribus alterationibus exposita sint? & quæ aliæ personales circumstantiæ concurrant, quæ ad Prognosin, Diagnosin & Therapiam recte adornandam multum lucis affundant.

§. III. Quando præsentem casum quoad historiam suam perlustrare cogito, tunc varia phænomena satis fontica sese produnt, quæ in illa afflictione, quando excessive Spiritus ardentes ingurgitati sunt, occurrere conspiciuntur: inter signa talia præcipua hæc sunt, quod ejusmodi homines mox corrumpant & necessariis viribus simul & semel destituantur, ipse animus confestim dejiciatur; supervenit interdum Syncopes, aliquando obruit sopor, pulsus est debilis & inæqualis, nonnunquam coincidit palpitatio cordis, interdum affligit tremor membrorum, naturalis faciei conspectus eximie perturbatur & immutatur, imo periculum repentinæ mortis imminet, respiratio est anxiosa, difficilis, anhelosa, ingruit metus suffocationis & afflicti homines velut agonizantes comparent: sub hac tragœdia ut plurimum ratio delinquit, quamdiu vero tales homines mentis compotes sunt, tunc sentiunt extremum ventriculi ardorem, quin eo usque denique res devenit, ut haustus ille Spiritus ardens in ventriculo actualem flammam concipiat, (conf. A. N. C. dec. 1. an. 1. obs. 77. & an. 4. 5. obs. 17.) quæ cœrulea flamma tandem e faucibus erumpit: hinc ratio & loquela intercipiuntur, œsophagus vero per hanc flammam valde læditur & comburitur, ut suffocatio interdum extemporanea sit, interdum valde affligat, proximeque immineat, sicuti ejusmodi exempla accensi Spiritus ardentis in ventriculo tum in prædictis autoribus, tum alibi occurrunt, conf. Rolfinckius in ordine & metodo medendi speciali Lib. 2. Sect. 3. Cap. 89. Pisanus in A. N. C. Dec. 1. anno 1. obs. 77. Bartholinus Historiarum Medicarum Anatomicarum Cent. 1. Obs. 70. & in Tractatu de Luce animali Lib. 1. Cap. 18. Garmannus de Miraculis Mortuorum, Wedelius Dissert. de Spiritu Vini Cap. 3. Lentilius A. N. C. Decur. 2. an. 10. Obs. 77. in appendice, Bebreus in Selectis dieteticis de Aquis vitæ, Ridlinus in Obs. medicis: quo spectat illa mira observatio Bartholini in
Ad.

Act. Hass. Vol. 1. Obs. 118. de Fœmina toto corpore combusta & in cineres conversa ex nimio & frequenti Spiritu ardentis usu & abusu: quæ vero historia adhuc solidiori approbatione indiget; mihi ad minimum incredibilis videtur.

§. IV. Præter hæc phænomena adhuc plures circumstantiæ in hoc casu occurrunt, siquidem aliquando post nimiam Spiritus ardentis ingurgitationem repentina & caduca vertigo corripere sivevit, in quibusdam repente lethalis apoplexia supervenit; in nonnullis horridæ convulsiones consequebantur; quidam soporosis affectibus affligebantur, sub quibus etiam periere; interdum vehementes vomitus & immoderatæ Diarrhææ accesserunt; quandoque Febris periculosa acuta cum gravissimis deliriis conjuncta accessit, ut plurimum in Ventriculo actualis Inflammatio corripit, ita, ut variæ afflictiones extreme periculosæ in tali casu occurrant, siquidem in subjectis ex hoc casu demortuis perinde varia phænomena observata sunt, velut inflammatio in ventriculo, aut intestinis, aut hepate, aliisque primarum regionum partibus, vel plenaria putredo aut extravasatio sanguinis aliorumque humorum, præcipue in cerebro, aliquando gravis stasis sanguinis in pulmonibus, aut insolita totalis sanguinis coagulatio & coloris rubicundi immutatio, vel erysipelacea afflictio œsophagi, vel insolita inflatio Venæ Portæ, sicut de hoc casu pluribus conferri possunt *A. N. C. Dec. 1. an. 4. obs. 17. Forestus Lib. 9. obs. 27. Zacutus Lusitanus Præxeos admiranda Lib. 5. Sennertus Præxeos Medice Lib. 1. Part. 2. Cap. 33. Bierlingius in Thesibus Præcticis A. N. C. Dec. 3. anno 5. obs. 83. Pechlinus Obs. Medicarum Lib. 1. & 3. & passim alibi.*

§. V. Quoad Prognosticam hujus casus explicationem variæ circumstantiæ ad historicum conspectum pertinentes occurrunt; quo magis repentinæ & extremæ afflictiones in hoc casu occurrunt, eo periculofior est reliquus status, eoque citius decurrit: tanto magis vero extreme periculosa constitutio est, quando defectus motuum necessariorum eminentes & evidentes concurrant; quid quod perinde malum est, si simul sensus & ratio vacillant, qui defectus non modo gravitatem affectus, sed & præcipitem illius decursum ut plurimum funestum exprimit: proinde etiam periculofum signum est, si tremores, aut perfectæ convulsiones superveniunt: salutare vicissim est, si tempestivæ & moderatæ excretiones, sive emeticæ sive catharticæ superveniunt: periculofum est, si ingurgitatus Spiritus ardens actualem flammam conceperit: tanto magis vero suspectum est signum, si talis flamma diutius duraverit: insuper periculofus est status, si subjecta una admodum plethorica fuerint: malum est indicium, si febris acuta accidit: ominosum est phænomenon si externa frigent, interna urunt; lethale signum est, si sub præsentia rationis tamen graviter afflicti ægrotantes nihil sentiunt: & ad lipothymias proniores sunt: sicut etiam in-

voluntariæ excretiones pessimum signum exhibent: strangulatoria afflictio, frequentius repetens, malum omen est, quemadmodum internæ inflammatoriæ commotiones confirmatæ in hoc affectu perinde periculo plenæ sunt.

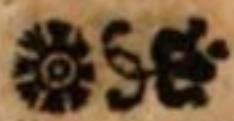
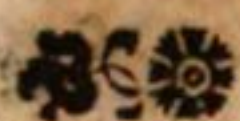
§. VI. Brevibus nunc perlustrabo causas harum afflictionum, quæ in hoc casu obtingunt: & ita immodica illa ingestio Spiritus ardentis omnium subsequens calamitatum causa est, inde enim evenit, ut talis Spiritus cum eximio ardore sensibiliores ventriculi regiones affligat, quam offensionem mox excipiunt commotiones congestoriæ & inflammatoriæ circa Ventriculum procedentes, nec non motus spasmodici ad eliminationem ingesti hujus Spiritus tendentes & continuantes, quo denique in subjectis sensibilibus convulsivæ corporis agitationes pertinent: & si talis haustulus Spiritus in actua-lem flammam erumpit, tunc partes continentes valde læduntur, unde tam in illis, quam etiam in confiniis harum varii motus congestorio-spastici suscipiuntur, qui talibus læsionibus & dolorificis sensationibus opponuntur; quid quod una concurrit vehemens orgastica sanguinis commotio, tanto magis quando spirituosus talis potus copiosius in massam sanguinis translati sunt, sub qua turgescione immoderata sanguinis angores, oppletiones, ardores concurrunt: proinde in hac necessitate & sub hac spumefactoria commotione sanguinis coincidunt vehementes & impetuosæ particulares sanguinis congestiones intra caput, ut propterea vel inflammationes & phrenitides, vel extravasationes & apoplectici aut hemiplectici affectus superveniant: vel contingit, ut ob extremam hanc corporis afflictionem sub tali angore & incontinentia, aut defectu consilii & auxilii natura repente motus suos deserat & in soporosos, aut paralyticos affectus patiens delabatur: nonnunquam ob causatum immodicum orgasmum febrili motu natura imminentibus damnis sese opponit, quæ febris vero, quia per tam confusas causas concitata fuit, etiam ordinem justum haud servat, quin plane eo denique res devenire observatur, ut internæ stases & actuales putrefactiones consequantur, quæ tandem in miseram mortem sub variis horridis & confusis signis subsequentem transit.

§. VII. Ordo tractationis nunc me ducit ad curam præsentis casus, in quo primo nominanda erunt talia tentamina, quæ potius in eodem officiunt, quam proficiunt; cavendum itaque est 1) a concitatione immoderationi evacuationum 2) a suppressione spontanei vomitus & alvi fluxus 3) a remediis refrigerantibus, quæ tanto facilius sphacelationem causantur 4) a remediis calidis acerbis concentratis spirituosus, quæ ventriculum jam valde sensibilem magis vellicant & offendunt 5) a remediis positive diaphoreticis & sanguinis massam commoventibus, aut orgasmum sanguinis excitantibus 6) a remediis ad-

adstringentibus & nimium incrassantibus 7) tanto magis vero a narcoticis & inique partes relaxantibus 8) a singulis talibus medicamentis, quæ vias atque humores irritant & motus magis augent 9) a nimis fugitiva & variata perversorum remediorum ordinatione 10) a præsentis status plethorici admodum urgentis incongrua & negligentiori tractatione 11) a symptomatum concurrentium qualicunque exacerbatione & denique 12) a regimine perverso & confuso moderamine exeuntis casus.

§. VIII. Positiva curatio præsentis afflictionis ita est exercenda, ut afflicti patientis in situ congruo conservetur, ne flamma ob inconvenientem corporis situm suffocationem aliquam inducat & acceleret: & talis situs secundum plurimorum probatorum Doctorum consensum magis supinus, quam erectus esse debet, licet nonnulli jubeant, afflicti in situ erectiori intra finetum ponere, quod experimentum vero est inutile, siquidem frustra cum eodem flammam extingvere cogitant; licet alias crasso modo cum fimo in aliis incendiis flamma extingvi soleat: illa rectius cura principalior artificis esse debet, quo flamma tempestive & tam efficaciter suffocetur: quo conducit haustus lactis pingvioris, aut etiam Decocti cujusdam mucilaginosi; minime vero in hac necessitate quadrat oleorum ingestio, quod sane idem est ac Germani enunciare solent: *Dehl ins Feuer giesen*; neque etiam aqua frigida haurienda est, quoniam frigus oppositum extremas alterationes causatur: & quamvis quidem aqua tepidior in hac calamitate extenuando & debilitando Spiritum ardentem ad hujus flammæ extinctionem aliquid conferat, tamen hic effectus paulo tardioris successus est, unde potius aquæ mucilaginosæ præferendæ sunt: ut Cremor & Decoctum hordei, Decoctum C. C., juscula avenacea, Decocta e Speciebus mucilaginosi, additis passulis, pulpa Citri: sed cum in tali repentina afflictione Laccitius ad manus veniat, quam demum pharmaceutica talia auxilia parentur, ita proximum est optimum tale auxilium: de reliquo aliqui in hac necessitate muriam brassicæ capitata commendant, quæ etiam, si confestim ad manus fuerit non contemnendos effectus exferit.

§. IX. Extincta tali flamma proxime conducunt lenientia & temperantia, quæ internum ardorem demulcent: evitanda vero sunt acria, resinosa, quæ affectam partem irritant & stimulant: laudantur a quibusdam absorbentia, neque quidem male, uti *Simon Pauli* experimentum tale producit de homine in ejusmodi afflictione curato per C. C. juxta opinionem, philosophice præparatum, conf, quæ *Rolfinckius* loco superius citato *Lib. 4. obs. 13.* differit: alioquin vero conducunt Lacticinia cum absorbentibus mixta, quibus etiam tantillum nitri commisceri potest: etenim moderatus Nitri usus in

hoc casu eximiam demulcentem & lenientem qualitatem habet: præterea conveniunt Decocta e Liquiritia, Althæa, Veronica, Acetosa, Chærefolio, Plantagine, Caricis pingvibus, C. C. raspato, Hordeo excorticato parata, quibus aliquid de Nitro, vel de Syrupis acidulis combinari potest; qualia Decocta leniunt, discutunt & abstergunt; cavendum tamen est, ne prodigis haustibus ingerantur, sed ad successivos usus conserventur: ita etiam conveniunt Pulveres ex absorbente vel simplici vel cum acido saturato, Nitro & Coralliis rubris parati cum sufficiente vehiculo assumendi, sicuti Cinnabarina remedia addita perinde anomalicis commotionibus emendandis conveniunt.

§. X. Non minus in hoc casu multam utilitatem afferunt Emulsiones ex aquis Veronicæ, Fœniculi, Chærefolii, Plantaginis, Scabiosæ, Cerosarum nigrorum, Rosarum, Cinnamomi, Nucleis pingvibus, amygdalis dulcibus, Pineis, Semine C. M. & Papav. albi paratæ: quidquod ad ulteriorem lenitionem interni ardoris convenit potus oleosus ex oleo Liliorum alborum, Oleo Ovorum paratus, pro faucibus afflictis conveniunt Gargarismata, cum Lacte paranda e Radicibus Liquiritiæ, Althææ, Ir. flor, Sigill. Salom. Herb. Veron. Scord. Salv. Agrimon. Millefol. Flor. Chamomill. Rosarum &c. addito tantillo Croci Orient: præterea prospiciendum est, quo excretio alvina continuet, pro qua sublevanda conducunt clysteres lenientes & moderate roborantes; ad urgentes angustias præcordiales conveniunt remedia Nitrata Cinnabarina & Coralliata, nec non Emulsiones e discutientibus & analepticiis aquis paratæ; ab extra regioni ventriculi applicari possunt Scuta stomachalia & Cataplasmata stomachica, quibus tantillum Castorii, Camphoræ & Croci Orient. conjungi potest: de reliquo patienti concedenda est requies animi & corporis & ex fonte diætetico ordinanda sunt analeptica non valde acria, sicut in hoc casu opportuno tempore juscula vinosa conveniunt, alias lacticinia juscula gallinacea, quæ dicuntur Die Kraft, Brühen pultacea amygdalata & Cinnamomifata huc quadrant; cavendum vero est, ne nimia quantitate cibi ingerantur, sed quo quovis modo afflictus ventriculus ab omni offensione arceatur.

CASUS X.

DE

DAMNIS EX ABUSIVA ET SUCCESSIVA ARDENTIS SPIRITUS INGESTIONE.

§. I.

IN præcedenti casu de damnis simultaneæ & excessivæ ingurgitationis Spiritus ardentis actum fuit; hoc loco sermo erit de successivo abusu hujus potus spirituosus & qualia inde damna emergant: dum verò alicujus abusus mentio injicienda erit, ita minime aliorum exempla eo usque extendenda sunt, ut conclusio illa formetur, quod uni justum alteri æquum, id est, quod unus perferre potest, id etiam alter perferre possit: frivola enim esset argumentatio a Turcis, Polonis &c. ad delicatos Germanos, etenim vulgo in historia & observatione physico-medica reperitur, quomodo nationes quædam quocunque modo potu spirituosus tanquam communi utantur, sicut septentrionales gentes, ut & Russi, Polonæ, Turcæ, Tartari &c. hoc potu satis largiter fruuntur, quo si aliæ nationes eadem ratione atque modulo utuntur, omnino excessus inde & abusus conspicuus elucesceret: unde partim ille abusus nominandus erit, quando quædam gentes præter consuetudinem suam talem potum ingerunt dum a teneris & sub reliqua sua educatione ad talem potum advetæ non deprehenduntur, sicut hic abusus valde frequens est inter potatores Germanos: tanto magis vero ille nominandus & accusandus erit abusus, quando ejusmodi homines etiam successive satis largiter talem potum ingerunt & ex prava consuetudine luxuriantis & confusi appetitus eundem copiose assumunt: ubi tamen corporis sensibilitas repugnat & nulla consona consuetudo in œconomia vitali occurrit.

§. II. Quanquam hic potus spiritus ardentis non æque tantum alicui certæ nationi dicatus & destinatus, sed inter alias etiam gentes aliquam utilitatem afferre possit; tamen modus, hoc potu utendi, non est indiscretus, promiscuus, aut universalis, quoniam secundum aliarum nationum robur & durioris animi corporisque constitutionem paulo largior quantitas hujus potus speratos & proficuos effectus exserit, tum in negotio applicandorum certorum auxiliorum majoris & minoris sensibilitatis horum sedula ratio & indagatio ha-

benda & instituenda est, ita in aliis subjectis tenerioris & sensibilibioris constitutionis minor quantitas ejusmodi potus perinde utilis esse observatur, dum vicissim confusa applicatio illius ad illa damna successive disponit: sicut vero hic abusus successively committitur, ita nocumenta exinde provenientia non simultanee invadunt, ut sunt vitia motuum sive defectiva, sive excessiva; tamen eadem utplurimum suos patronos habent & successive invitantur, ut e minori initio & indicio ad majorem & graviolem effectum & affectum contendunt, ex quo tam Medici, quam ejusmodi homines illam opportunitatem temporis colligere poterunt, qua ab ulteriori hujus potus abusu abstinere summa necessitas postulat.

§. III. Proximum erit, quo ex historia medica recenseam illa damna, quæ abusum hujus spirituosæ potus excipere observantur & hæc ipsa quidem partim animum, partim corpus concernunt & afficiunt, quæ in quocunque & utroque tali subjecto satis numerosa, satisque gravia existunt: quod enim animum attinet, tunc utplurimum hic abusivus potus conciliat stuporem, sicut inter alios *Clauderus in A. N. C. Dec. 2. an. 8. obs. 220.* stupiditatem a Spiritus Vini potu describit, aut loco perfecti stuporis eminens animi imbecillitas, aut obliuiosa debilitas sequitur, nec non langvor, torpor, fastidium, ignavia; ingenium communiter redditur tardum & stupidum, memoria difficilis & labilis, quid quod occupat aversio rerum feriosarum; unde ejusmodi homines ad negotia ardua & utilia administranda, nec non ad consilia apta inepti evadunt: circa functiones animales perinde variæ alterationes oriuntur, appetitus est confusus, vagus, torpidus, interdum dejectus, interdum fastidiosus, unde aliquando nausea corripit & utplurimum tales potatores ab ordinaria diætâ deprehenduntur abstemii: præterea affligunt frequens & insolita somnolentia, reliquarum virium langviores & citior defatigatio: communiter ejusmodi homines sunt ignavi: in sensibus externis successively corripit hebetudo, oculorum perturbatio & caligo, vertigo & ita in - & externorum sensuum immutatio & ægrotatio ex ejusmodi abusu ortum trahit, sicut hujus historiæ quotidiana experientia copiosum testimonium profert.

§. IV. Proinde etiam abusivus potus ardentis spiritus varia damna corpori, œconomix motuum vitalium & variis organis corporis humani inducit, e quibus usitatiores sunt generalis depravatio humorum, sive Cacoehymia, aut conjuncta depravatio habitus corporis, sive Cachexia, actualis Hydrops, funesta Hæctica, suspecta Oedemata, pertinaces, immorigeræ & confusæ Hæmorrhagiæ, immoderatae congestiones sanguinis, imprimis intra caput & pectus, dolorifici & tenaces Rhevmatismi, obfirmatus Icterus, lethalis Phthisis, radicata Scabies, deformantes Vari & Gutta rosacea, ominosa & per-

rinax Tusfis, five pectoralis, five hypochondriaca, refractaria Tabes & Atrophia, solitarum & ordinariarum excretionum anomaliae, Sclerosis, Induratio hepatis, interni Scirrhi, rebelles & immodici Spasmi, acutae Febres, artuum Tremor, contumaces defluxiones catarrhales, Pallor corporis, alvus inordinata, vitia urinae, in primis ardor urinae, perturbationes Mensium & Haemorrhoidum, afflictiones vertiginosae, cordis palpitationes, oppresiones pectoris & conjunctae difficiles respirationes, angustationes hypochondriorum, flatulentiae, colicae, conatus vomendi, atoniae ventriculi & conjunctae illae agrotationes, quas vulgo vocant: Die Ubligkeit so aus dem Magen steigt &c.

§. V. Quamquam haec recensiti morbi in se spectati satis fontici existant, tamen non modo hi affectus ut simplices ejusmodi abusum potus spirituosum excipiunt, sed ut plurimum in uno subiecto copiosiores tales agrotationes simul coincidunt, ut ob ejusmodi abusum misere affligantur subiecta & tandem etiam misere extinguantur: quidquod ut plurimum ejusmodi homines invadunt morbi confusi & obscuri, qui vel in extremo vitio motuum consistunt, vel interna quadam labe nituntur: hinc contingit, ut ejusmodi potatores denique vel cum hectica vel cum Asthmate chronico, vel cum Catarrho suffocativo, vel cum Apoplexia & Paralyfi pereant: & si ita defuncti aperiuntur, communiter vel in pulmonibus, vel in Hepate singularis quaedam labe conspicitur: hinc Drellincurtius in ejusmodi subiectis observavit varia hepatis & pancreatis vitia: consistunt vero haec mala, five pulmones, five hepar occupaverint, vel in Scirrhis, vomica, induratione, obstructione aut ulcere: in nonnullis conspicitur cor flaccidum & pallidum, sanguinis crasis est valde depravata, non raro adest polypus cordis & in aliis organis nobilioribus internis similis calamitas deprehenditur; uti in cerebro aliquando extravasationes aut varicosae inflationes occurrunt.

§. VI. Praeter has circumstantias, quae ad historicam praesentis casus notitiam spectant, brevibus adhuc quaedam annotationes apponendae & commendandae erunt, quae Prognosticam tractationem ejusdem casus concernunt: in genere quidem sciendum est, quod illae morbosae afflictiones, quae excessivum potum spirituosum sequuntur, communiter intricatae, confusae & contumaces sint: tanto magis vero malum & periculosum signum est, quando vel ordinariae vel extraordinariae, salutes tamen, excretiones turbantur, aut penitus supprimuntur: nec non suspectum indicium est, quando actuales hypochondriorum indurationes invadunt, aut quando febriles & hecticodae commotiones corripunt: proinde malum est signum, si interdum inopinato quaedam evacuationes & plane inopportuno tempore & incongruo gradu atque modo erumpunt & decurrunt; quae propter etiam nihil sublevant, sed magis enervant:

malum etiam est signum, si appetitus & negotium concoctionis graviter turbantur, cum qua confusione alia morbidæ calamitates, per totum se & Excretionis negotium transeunt, cohærent: malum est signum, si subjecta contabescere inchoant aut intumescere incipiunt: hinc præcipue tumores oedematosi satis suspectam notam exhibent: periculosum etiam est, si ejusmodi homines asthmatici fiunt & in pectore calamitates experiuntur.

§. VII. Quod vero ex abusivo potu spirituofo tot ac tantæ morbidæ offensiones oriantur & quidem in certis subjectis & nationibus & cur alia durioris animi nationes e tali satis largo usu spirituofo potus similes afflictiones haud experiantur, non tam corporis robori & firmitati, quam consuetudini adscribendum est, siquidem duriores nationes vix ita sensibiles sunt, proptereaque ex largo tali potu non offenduntur: in insuetis vero subjectis primaria & fundamentalis offensio, quæ e tali abusu provenit, est, quod exinde satis sufficiens & firma adstrictio viscerum oriatur, sicut alias spiritus ardens adstringentem & coagulantem qualitatem habet, quæ coagulatio tam lymphæ, quam reliquo sanguini imminet: eapropter hic abusus ad duplex illud catholicum malum disponit: primo ad occlusiones viarum, secundo ad incrassationes humorum: inde læditur proportio humorum ad motus, justus massæ sanguineæ progressus, debitus secretionum, depurationum, absterfionum & excretionum successus, nec non necessarius nutritionis decursus: inde occupant variæ stagnationes, oppletiones & infarctus viscerum, variæ perversæ secessiones humorum, inquinatioes & depravationes sanguinis & in genere cacochymici & cachectici affectus, tanquam radices aliorum graviorum pathematum.

§. VIII. Et quando talis abusivus potus spirituosus ad varias irregulares sanguinis commotiones disponit, quid quod fonticas inebriationes causatur, tunc mirum esse haud potest, si ob insignem & frequentem talem alterationem animus in constantem irregularitatem delabatur & cum tempore stupor, langvor, torpor atque confusio oriatur, qualis perturbatio animi impofterum ad plures & majores perturbationes oeconomiae vitalis disponit: præcipue hic abusus ordini motuum vitalium graves turbas injicit, dum videlicet vias & necessarios transitus occludit & humores simul ad liberum facilemque motum ineptos reddit. Dum etiam tales spirituofo potus ad confusas orgasticas commotiones sanguinis disponunt, ita non modo justum humorum progressum graviter turbant, sed & confusam crasin humoribus conciliant, imo eo ipso variis particularibus congestoriis commotionibus ansa præbetur, quæ ob irregularitatem suam etiam in finistros effectus desinunt, ut loco convenientis excretionis vel confusæ & immoderate eructationes oriantur, vel suspectæ oppletiones, stagnationes, secessiones & stases: quin denique sequitur, ut ob talem im-

pedi-

peditum humorum progressum in nobilioribus visceribus actuales corruptiones oriantur, quarum clausula est misera & confusa mors.

§. IX. Et ita hic abusivus potus plenariam ataxiam in omnes functiones homini proprias inducit, unde ejusmodi effectus pendent, qui corporis destructioni accelerandæ satisfaciunt: & quoniam Spiritus ardens adstringentem & exsiccantem qualitatem habet, ita in talibus subjectis, quæ ex abusivo illius potu perire, in diversis nobilibus organis eminentes adstrictiones & exsiccationes conspiciuntur: alias quidem talis spiritus ardens corpus non nutrit, sed potius ad consumptionem illius disponit, dum in humoribus intestinam commotionem & orgasmum auget, adeoque ad dissolutionem sanguinis & conversionem in serum contribuit: dum vicissim ad lymphæ gelatinosæ incrassationem disponit; ita præcedens copiosior genesis feri acrioris ad futuros morbos chronicos cacochymicos, cachecticos, hecticos, hydropicos, oedematosos, foedos scabiosos & similes concurrir: neque quidem præterea hic Spiritus ardens tam absolutam virtutem, qua concoctionem adjuvare fertur, possidet, siquidem non tam roborando ventriculum, quam rectius in massa ciborum augendo fermentativam commotionem operatur, qualis parallelus effectus prostat & constat, quando Spiritus ardens affunditur humoribus aut liquoribus facile fermentantibus, aut aliis massis farinaceis, inde fermentatio adjuvatur & acceleratur, testimonio variorum experimentorum oeconomicorum: dum porro hic spiritus una adstrictoria qualitate pollet, ea propter simul justo tempore atque modo usurpatus tonicam virtutem habet: de reliquo admodum suspectus illius usus, tanto magis vero abusus est in subjectis sanguineis & cholericis, in plethoricis, in hominibus ad salutares excretiones, tam sanguinis, quam feri adsertis & in quibus alias singularis sensibilitas animi æque atque corporis adest, nec non in quibus ordo vitalis est simplex atq; liber & ubi excretiones non modo sufficienter, sed & exactis temporibus procedunt; aut quando subjecta in excessivas evacuationes proclivia sunt: alias securius & consultius est, quando talis spirituofus potus magis pro medico, quam diætetico scopo adhibetur: neque oblivioni tradenda est illa circumstantia, quod facile ex liberali hujus spiritus usu parvus abusus & mala adsertudo, quæ deinde ægrius emendari potest, proveniat: exsicicans denique virtus, quæ huic spiritui adscribitur, ab adstringente illius efficacia provenit, ut ita ob multiplicem sinistrum effectum subjecta tali potu circumspicte uti debeant.

§. X. Tradita hætenus tam Historia, quam Pathologia præsentis casus, nunc in ordine consveto ad Therapiam illius procedo, in qua exponenda minime animus est illos effectus explicare, qui ex abusivo Spiritus ardentis po-

tu prodire, sed potius explicabo, quomodo ipse hic abusus in se spectatus tractandus sit; in hujus cura vero cavendum est: 1) a promiscuis & immoderatis evacuationibus 2) ab ordinariarum excretionum ulteriori perturbatione, aut negligentiori promotione 3) tanto magis vero a praesentis plethorici status incuriosa observatione & tractatione 4) a remediis potentioris efficaciae & sic dictis heroicis, quae debile corpus nimium, quam praestat, aggrediuntur, 5) a remediis calefacientibus, impellentibus, concentratis, spirituosius, acris, sulphureis, resinosis, similibusve, 6) a remediis adstringentibus & tam justum humorum progressum, quam necessarias Se- & Excretionem turbantibus 7) a medicamentis incrassantibus & refrigerantibus 8) a copioso absorbentium usu 9) a volatiliu medicamentorum curatoria ordinatione 10) ab usu communium narcoticorum remediorum 11) a nimia multiplicatione, variatione & copiosa ingestione quorumlibet medicamentorum & experimentorum 12) ab indifferenti usu stomachicorum & carminativorum 13) a singulis remediis caput valde offendentibus & denique 14) a perverso regimine & vivendi genere.

§. XI. Quo itaque imminet damna ex abusivo potu spirituosius provenientia avertantur, tempestitiva medela opus est & quidem antequam actualis quaedam labes invaluit: cum vero haec incommoda metuenda non alia ratione averti queant, nisi hic potus omittatur, ob id primum consilium erit, quo ejusmodi subjecta ab ulteriori hujus potus usu sese subtrahant; haud tamen praestat, simul & semel hunc potum antea consuetum seponere, quae momentanea alteratio non nisi gravibus periculosis consecutionibus ansam praebet, unde potius interest successive desvescere & pristinam consuetudinem subtrahere, quo indies consveta quantitas imminuatur; alias maxime fontici affectus, cum ventriculo & primis viis cohaerentes, insultabunt: neque quidem male in subjectis paulo robustioribus, ad evacuandam saburram e ventriculo convenit tempestitivum vomitorium, siquidem ut plurimum in ejusmodi subjectis ventriculum detinent materiae spissiores, mucidae, acescentes & biliosae: pro tali vomitorio in subjectis durioris naturae convenit radix Asari, quae simul potenter resolvit: alioquin profunt remedia incidentia, abstergentia, resolventia & colliquantia, quae primas regiones ab impuritatibus liberant & huc quadrant vel Salina Tartarifata digestiva, vel amara, resolventia, antiscorbutica, vel etiam acra dietetica, velut Zingiber, Piper, Cepae, Sinapi, Nasturtium, Raphanus & similia.

§. XII. Deinde confert primas regiones, in quibus materiae ad evacuationem preparatae sunt, repurgare & a tali saburra liberare; quo conveniunt mitiora Cholagoga & Phlegmagoga; in primis conveniunt mitiora, ut Rhabarbarum, Fol. Sennae, Polypodium & nonnunquam etiam Bryonia: maxime con-

conducunt vinosa & radicibus Angelicæ, Aristoloch. rot. Caryophyllatæ, Vinctoxici, Pimp. alb. Gent. rubr. Costo dulci, Zingibere, Zedoaria, Herbis Abfinthii, C. B. Fumariæ, Menthæ, Majoranæ, Floribus Calendulæ, Stoechad. arab. Sambuci, Seminibus Anisi, Foeniculi, Baccis Lauri, Cortice aurantiorum, Cinnamomi, Rhabarbaro & Fibris Hellebori nigri parata: aut conducunt Pilulæ ex Extractis amaris Gummi Ammoniaco, Galban. Bdell. Sagapen, Myrrha, Terebinth. Extract. Panch. Croll. compositæ: formulæ vero, quæ nimis aquosæ sunt haud satis ventriculo conveniunt: neque etiam copiosa & spissa absorbentia remedia offerri debent & licet nonnunquam moderatas laxationes repetere utile sit, tamen nimis frequenter ejusmodi evacuationes excitare consultum haud est: quibusdam subjectis, inprimis mediocriter robustis, concedi potest modestus usus acidularum, quæ primas regiones efficaciter abstergunt; cavendum tantum est, ne admittantur, quando jam actualis labes in aliquo viscere adest: & dum hæc cura continuatur, ordinandi sunt cibi molliores, evpepti, non vero copiosi, moderate tamen aromatici, uti præcipue inter alia auxilia usus Zingiberis & radicis Ari multam utilitatem promittit.

§. XIII. Præterea ad curam præsentis casus pertinet mobile vitæ genus & modesta corporis commotio, præcipue moderata abdominis succussatio, unde equitationem in hoc casu admitte: quo magis itaque subjecta ab hoc potu spirituofo abstinent, eo magis per initia ventriculo cum alio roborante auxilio subveniendum est, unde conducunt moderata stomachica, cum quorum usu tamen perinde continentia servanda est, ne etiam talibus adminiculis tenaciter natura inhæreat, hinc successive eadem stomachica remedia erunt subtrahenda: hoc nomine conveniunt juscula vinosa, quin ipse potus vini boni modestus magis prodest quam nocet; cerevisia aquosa & tenuis in tali necessitate non satis apta est: quod externa remedia attinet, tunc interdum eadem profuit in ventriculi afflictione, uti sunt Scuta stomachalia & Cataplasmata stomachica: circumferuntur etiam curationes quædam ex antipathia fluentes, qualis allegatur in *A. N. C. a Claudero Dec. 2. an. 4. obs. 146.* de Sedatione abusivi appetitus Spiritus vini per aquam, qua mortuus lavatus fuit, uti hujus experimenti exempla constant; ita secundum alios salivalis ille humor in tubis musicis collectus hunc appetitum extinguere traditur: quod denique symptomata concernit, quæ in hoc casu concurrunt, tunc secundum affectuum indolem ipsis congrua auxilia offerenda sunt: ita ad soporosos affectus commendatur modestus usus Salium volatilium, nec non huc laudantur remedia ex Ruta parata, prout interna & externa discutientia remedia ordinanda sunt: neque quidem ratio postulat latius in cohærentia symptomata excurrere, cum potius principalis & fundamentalis afflictionis ratio habenda sit.

§. XIV. Sicut ejusmodi Subjecta per abusivum potum spirituosum quoad omnes humanas suas functiones valde enervata sunt, ita in reliqua futura præservatoria cura eo respiciendum est, quo necessaria requies in omni functione ipsis concilietur: hinc in rerum non naturalium usu quodvis necessarium moderamen servari debet & potius in omni actione justo ordini studere convenit, quoniam hætenus singulæ functiones in gravem ataxiam delapsæ sunt: imprimis in diætâ bona temperantia & continentia inculcanda erit, quo omnis excessus sollicitè evitetur; absint cibi spissiores, valde fermentantes, in primis regionibus turbas excitantes & necessarias excretiones pervertentes: vini potus concedi potest, modo sit modicus: alvi excretio in constanti successu conservetur, unde interdum Pilulæ selectæ, primas regiones roborantes, abstergentes & laxantes conveniunt; quid quod temporibus vernalibus vina medicata resolventia, abstergentia, evacuantia & roborantia ordinentur: quemadmodum congruo tempore usum Acidularum non dissuadeo, quo videlicet primæ regiones continuato actu sufficienter repurgentur: neque quidem imposterum usus Spiritus ardentis repetatur, alias consequentes perturbationes gravitate sua superabunt præcedentes.

CASUS XI.

DE

VERMIBUS INOPINATO AURES INGRESSIS.

§. I.

INter alias fortuitas molestias, quæ homini accidere solent referri meretur illud improvisum incommodum, quando ob diversas occasiones vermiculi, variæ speciei, in aures se insinuant, neque ita cito egrediuntur, sed in hoc sensibili organo fonticas vexas exserunt; non quidem hoc loco sermo est de vermiculis, quales deprehensi sunt in aure ex ulceratione quadam geniti: de eo potius loquor, quando in aurem sanam & integram vermes quidam ingrediuntur, quale quid omnino de accidenti provenit, cum hæc bestioliæ omnino ita sapientes sint, ut sua sponte & tam facile occlusa antra non intrent, alias hoc accidens longe frequentius evenire posset in lectis, ubi larga supellex cimicum & pulicum & in capitibus, ubi magnus interdum apparatus pediculorum,

rum, adeoque ipsis ejusmodi animalibus insolitum accidentale & alienum quid est, si intra aures pervenerint & ob id anxii commotionibus & progresibus regressum extra aurem urgent, sed eo ipso molestias augent & fonticis incommodis majorem ansam præbent.

§. II. Ut plurimum eo tempore talis inopinata ingressio vermium intra aures contingit, quando homines dormiunt & dantur certi vermes diversæ speciei, qui observati sunt, quod aures interdum ingrediantur, uti hoc nomine præcipue constant illi vermes, qui præcipue in hortis & putridis lignis sustentantur & speciali illo nomine *der Ohren-Würmer* oder *Dehrlinge* fullonum vulgo constant, qui quidem in genere latebras quarunt & si ad caput pervenerint una aurium antra intrant: alias varia animalia e genere terredinum, muscarum, formicarum, pulicum, grillorum interdum intra aures sese dimittunt & has partes mordendo, serpendo, rependo, discurrendo, insultando graviter afficiunt, ut non modo sensibilissimæ titillationes, sed & plane dolores lancinatorii exinde oriantur: & quo magis aures circa tympanum, quin ipsum plane tympanum, maxima sensibilitate præditæ sunt, eo major & intolerabilior est molestia, quæ ab ejusmodi vermiculis provenit: ob id incommoda inde provenientia repente invadunt & cum maxima sensibilitate & tenacitate decurrunt, eaque propter repentinam opem postulant, ni ominosa quædam pathemata exinde emergere debeant.

§. III. Quando itaque Fullo, Scolopendra, formica aut qualiscunque alius vermiculus intra aures perveniunt, tunc cursu & morfu suo sensibilissimas molestias, imo acutos dolores causantur: inde ex diversis historiis innotuit, quomodo aliquando inflammatio, interdum plenaria convulsio, nonnunquam mentis perturbatio, auditus confusio, gravis capitis dolor, vel phrenitica afflictio, tremor capitis & cerebri, affectus comatosi & similes suspectæ molestiæ consequantur: proinde etiam intensissimam sensibilissimamque molestiam creat, si tales vermiculi in aure strident & clamant: neque desunt in historia medica exempla, ubi ex ejusmodi accidente mors consequuta legitur, qualem mortem ex Grillo in aures recensuit *Lodellius in A. N. C. Dec. 2. anno 2. obs. 39*: quo magis vero subjecta sunt sensibilia, aut juniora, eo facilius ex ejusmodi sensibili molestia convulsivæ commotiones metuendæ sunt, id quod præcipue de infantibus valet: alias quidem inter observatores medicos ejusmodi testimonia & exempla occurrunt, ubi vermiculi ex ulcere aurium generantur, qui deinde in aure subsistunt; sed quoniam hæc pars nunc exulcerata est & in consveta sua sensibilitate debilitata, ea propter tam periculosas consecutiones non causantur, ita in recensendis ejusmodi genesibus vermium in auribus operosa sunt *A. N. C.*: conferendus etiam est *Schenckius Lib. 1. d*

Auribus : sicut p̄asim de generatione vermium in auribus inter veteres egerunt *Galenus, Actius, Aegineta, Avicenna, Montanus Consiliorum 39. & Solenander Consultatione 15.*

§. IV. Præter illa pathemata, quæ ingressum vermium intra aures excipere deprehenduntur, varia alia adhuc a Medicis observata sunt & quidem in subjectis junioribus gravis dolor aurium cum spasmodicis cruciatibus sese exferens, aut Otalgia tanquam affectus congestorio-inflammatorius, insolita & satis confusa narium Hæmorrhagia vomitus biliosus & impetuosus, ominosus aurium Tinnitus, commotio febrilis, immodicus alvi fluxus, Vertigo suspecta, Lipothymia aut syncope, cordis palpitatio, tremor membrorum, ut pluribus de Vermibus in auribus conferantur *A. N. C. Dec. 1. anno 4 & 5. Obs. 5 & 50, Dec. 2. anno 2. observ. 57. anno 4. obs. 145, Henricus a Meincben, obs. 16. Salmutus Cent. 2. obs. 39. Benedictus Sylvaticus Cent. 2. Consult. 19, Rulandus Cent. 10. Curatione 82. Panarolus Pentecoste quarta, obs. 27. Etmullerius, Platearius, Sennertus & varii alii*: quemadmodum in communi vita hic casus aliquoties contingit, ubi Medici non semper in consilium vocantur; siquidem interdum evenit, ut ejusmodi vermiculi sponte ex aure regrediantur.

§. V. Quod Aetiologicum hujus casus respectum attinet, tunc in hætenus recensitis arduis pathematibus ut plurimum sensibilitas organi affecti accusari potest, dum videlicet ejusmodi vermes teneram & nervosam aurium texturam vel subtili serpente suo cursu, vel morfu lædunt: quare huic extreme molesto sensui variis motibus & actionibus sese opponit natura, qui motus propterea non semper exacte respondent effectui, qualis non alius esse debet aut potest, quam hujus vermis valde molesti exclusio: interim quo magis molestia urget, eo diversas & interdum plane perversas & confusas commotiones natura instituit: eo pertinent itaque spasmi, congestiones, inflammationes, febres, excretiones sanguinis, aut variæ aliæ evacuationes, quæ singulæ operationes præsentis vermiculi promptam & tempestivam emotionem concernunt; quidquod propter summam sensibilitatem utraque illæ extremæ mutationes occurrunt, sive convulsiones, sive etiam motuum necessariorum omissiones: neque quidem propterea illa veritas neganda est, quasi hi motus mereturmutuarii existant, quia cum exclusione vermis non exacte conveniunt, aut deficiunt: expediet potius alias anxias operationes humanas conciliare, sic veritatis hujus tenor eo magis inclarescet.

§. VI. Cura hujus afflictionis esse debet tempestiva, efficax & secunda in qua rite exercenda eo magis circumscriptio adhibenda est, quo magis pars, quæ laborat, summopere sensibilis existit; imprimis abstinendum est a temerariis experimentis & violentis vermium extractionibus: unde minus secure subtilia & acuta instrumenta ad affectam aurem applicari possunt, quia cum iisdem facile

facile suspecta quædam læsio committi potest; neque etiam alia lenior enchi-
refis nimis profunde intra aurem urgenda erit, ne aliqua vis tympano sensibili
inferatur: proinde abstinendum est a remediis valde & simpliciter acribus, quæ
teneram aurium texturam moleste afficiunt & suspecte irritant; nocent etiam
corrosiva septica valde salina concentrata spirituosæ & oleosæ; quid quod caven-
dum est, ne remissius acria nimis profunde intra aurem transferantur; proinde
etiam suffimigia molesta & stimulantia potius omittenda sunt & singula alia ex-
terna remedia cum moderamine adhiberi debent; nihil enim in hoc casu per-
ficitur cum internis remediis, quoniam ex affecta aure absolute & simpliciter
vermis tempestive removeri debet: ita sublata causa tollitur effectus & reliqua
consecutio: præterea etiam mercurialia remedia non facile, neque profunde ad
aurem adhiberi debent, quoniam sensibiles tales partes hujus indolis remedia
ægerime perferunt.

§. VII. Quod itaque positivam hujus casus tractationem concernit,
tunc proximum auxilium est, si vermiculus, qui in aurem intravit, tempesti-
ve extrahitur, simplicissimum experimentum & plebejum auxilium, in se sa-
tis efficax & probatum est, quando formica, pulex aut pediculus intra aurem
sefe dimiserunt, ut in eandem immittatur fasciculus gossypii aut pilorum, cui sese
animalcula talia insinuant & cum quo iterum extrahuntur: quando vero ver-
mes paulo majores fuerint, tunc cum apto instrumento & subtili vossella educi
debent: quod si difficile fuerit vermem talem confestim extrahere, tunc vulgo
commendantur a practicis remedia vermes enecantica, sicut alii ordinant, ut
intra aurem tepida aqua immittatur, quo cum eadem vermis eluatur: singulare
est experimentum *Cnoeffeli* in *A. N. C. Dec. 1. anno 4 & 5. obs. 50*, ubi ad enecan-
dum Grillum in aure Oleum grilli adhibitum fuerat, cum quo hoc animal ene-
cabatur, proptereaque autores vermes tales interficere laborant, ne mordendo
aut serpendo ulteriorem molestiam concilient: & ita a *Sylvatico* ordinantur
Suffimigia e Tabaco, Acoro, Gentiana & Scordio parata: sicut aliqui Deco-
ctum ex ejusmodi speciebus non valde saturatum compositum intra aures di-
mittendum svadent: sic etiam a nonnullis Decoctum Calaminthæ, Centaurii
minoris & Absinthii cum Vino intra aurem applicandum commendatur.

§. VIII. Haud securi usus est Decoctum Colocynthidis & Hellebori albi,
quod quidem ab Aetio & Sylvatico allegatur; neque Succus Marrubii albi se-
curus est: alias vero commendantur Succus Scordii, Absinthii, Fumariæ, Cen-
taur. min. & foliorum Persicorum, qui cum modestia applicari debent; huc
etiam pertinet Oleum Nucleorum Persicorum & Amygdal. amararum, quod
ad exiguas guttulas cum gossypio intra aurem applicari potest: quidam com-
mendant Lac tepidum auri insinuandum, quod vero tam singulares virtutes
non

non exierit: nonnulli laudant Mercurium dulcem intra aurem applicandum, cuius usus etiam non satis securus est: interim aliquid de Myrrha & Aloe cum singulari circumspeditione adhiberi potest, qualia subiecta vermes efficaciter interficiunt: hinc a quibusdam El. P. P. ad aliquot guttulas cum aqua rosarum extenuatum intra aures dimittendum ordinatur: præterea etiam profunt suffimigia ex Absinthio, Cent. min. Aloe, Myrrha, Succino & Gummi Ammoniaco parata ad aurem admittenda: quemadmodum vapor Antimonii modeste admissus non inutilis est.

§. IX. Ita etiam passim varia experimenta in hoc casu inter autores occurrunt, sicut *Schenckius* in loco superius citato Infusum Sem. Nigellæ cum Spiritu Vini factum ordinat, quod cum gossypio intra aurem applicari debet: ab aliis oleum corylinum allegatur, quidquod ipsa Therebinthina illiusque oleum cum Oleo Amygdal. dulcium subactum & cum gossypio applicandum in hoc casu utilitatem affert: simplicius vero hoc Oleum Therebinthinæ adhibere securum non est: aliqui de Balsamo Sulphuris Therebinthinato guttulas quasdam in aqua Fœniculi aut Rosarum dilutas intra aurem dimittunt: quando musca quædam in aurem pervenit, tunc tantillum Therebinthinæ cum gossypio intra aurem applicari debet, cui sese illa musca inviscat: *Etmullerus* commendat candelas ex Sem. Hyose. & Cera paratas prope aurem affectam accendendas, de quarum vapore promittit, quod vermes enecet: quando forte hircudo in aurem pervenit, tunc non cum vi hoc animalculum extrahi aut evelli debet, sed illius caudæ prominenti aspergere convenit vel Cineres, vel Sal commune, vel Solutionem Salis communis, aut Salis Alkali, vel Oleum Tartari per deliquium, vel Sal Tartari, unde contingit, ut sua sponte ejusmodi animal regrediatur.

CASUS XII.

DE

NOXA E VAPORIBUS INIMICIS.

§. I.

Suspecti tales vapores, qui secundum observationem medicam diversis subiectis unquam perniciem attulerunt e variis subiectis & occasionibus provenire solent, ita ut motus fermentativi, putrefactorii, aut exhalationes

nes impurorum & œconomiae animali minus securorum subjectorum ad hanc classem referri mereantur: neque quidem tales observationes valde infrequentes, sed in communi vita secundum discrepantem hominum conditionem satis familiares sunt, unde etiam in talem noxam facile homines minus providi incidunt, quo liberius sese ejusmodi halitibus exponunt; imo secundum quorundam hominum vitae genus interdum ejusmodi subjecta tractantur, quae damnum aliquod minantur, testimonio metalli fossorum & fusorum, aut talium hominum, qui circa mercuriales & sulphureos labores versantur, utpote quae occasiones satis crasse ad violandam sanitatem concurrunt, licet aliae œconomicae causae ad similem perniciem satis praesentaneam satisque arduam contribuant: noxa vero, quae ab ejusmodi inspiratis halitibus praejudiciosus provenit, in genere quidem satis potens & praecipua est, seorsim tamen interdum repentinam mortem involvit, aliquando contumaces graves affectus chronicos refractarios & complicatos comprehendit.

§. II. Quod speciales tales occasiones attinet, ex quibus ejusmodi halitus inimici proveniunt, tunc inter alia documenta recenseri debet, quomodo ipsae fermentationes musti & cerevisiae tales vapores, pulmonibus adversos, exhibeant, imo quomodo loca subterranea effossa, in quibus putrefactiones magnae successerunt ad similes luctuosos casus conferant, aut quomodo quaedam cavitates subterraneae apertae repente halitum Sulphureum maxime perniciosum emittant: imo quomodo conclavia recentius cum calce obducta, eandem noxam afferant, aut quomodo carbones praecipue impuriore picei in loco occluso accensi & transpirantes satis saepe tale funestum damnum obtulerint: aut quomodo fusiones impurarum minerarum, aut vapores mercuriales, arsenicales, sulphurei, narcotici, lithargyriati, antimoniatum impuri, plumbei, nec non deaurationes improvidae simile sanitatis detrimentum induxerint; imo quomodo foetor conclavium cum vernice obductorum interdum talem perniciem attulerit; aut quomodo adversa exhalatio animalium, sive vivorum, ut erucarum & cantharidum, sive in putredinem delapsorum ejusmodi nocuum mentum sanitati & vitalitati exhibuerit: e quibus exemplis facile liquet, quam multiplex, frequens & familiaris sit occasio, qua talis noxa corripere potest, sicut alias inquinatio aëris e putrefactionibus orta ad varios periculosos morbos ansam praebet.

§. III. Ejusmodi perniciosorum effectuum ex inimicis vaporibus provenientes non modo in communi vita humana & experientia medica varia testimonia occurrunt, sed & ab ipsis autoribus diversa exempla recensentur, e quibus aliqua pro notitia litteraria allegare lubet: sic in *A. N. C. Dec. 1. an. 3. obs. 131.* noxa a vapore plumbi commemoratur. *conf. Dec. 3. anno 2. obs. 145. &*

148. & anni 5. & 6. obs. 261. Stockhausen de fumo lithargyrii, Dioscorides de re medica Lib. 5. c. 96. Fernellius de Lue venerea Cap. 3. Christophorus a Vega Lib. 3. Sect. 5. Cap. 8. Marcellus Donatus de Historiis Mirabilibus, Lib. 2. Cap. 6. Timæus a Guldenkleee Lib. 7. Cas. 10. Borellus Cent. 2. obs. 4. Levinus Lemnius, Camerarius in Dissertatione de Colica Paretico-Epileptica. Spleisii Commentarius in Johannis Baptiste Zaballa Mirabilia Medica, Schenckius Lib. 2. de Suffocatione; Solenander Sect. 5. Consultatione 6. Hoechstetterus Decade 3. Cas. 8. Horstius Part. 2. Observ. 25. Tulpus Lib. 3. Cap. 41. Forestus Lib. 15. obs. 26. in Scholio, Hildanus Cent. 4. obs. 11. Joelius in Operibus Medicis Tom. de Febris & Venenis, Hoeferus in Hercule Medico Lib. 1. Cap. 5. & passim alii: ubi varii ejusmodi casus e diversis causis nati recensentur & tum ipsi affectus morbidi, tum etiam luctuosi eventus specialius commemorati præstant.

§. IV. Quod ipsos illos morbosos effectus attinet, qui ejusmodi inspiratos vapores inimicos sequuntur, tunc variae species fonticarum ægrotationum ex ejusmodi casibus ortarum occurrunt & licet primario quidem pectus affligatur, tamen reliquæ corporis regiones perinde gravibus calamitatibus afficiuntur: imprimis respiratio valde læditur, ita ut interdum metus suffocationis immineat: hinc excipiunt extremæ cardialgiæ, dolores intestinorum colici atrocissimi, tussis sicca, pertinax alvi obstructio, tremor membrorum, extrema corporis enervatio atque virium dejectio, interdum intumescencia corporis, vertigo, excessivi capitis dolores, stupor capitis, temulentia, cordis palpitatio; vomitus impetuosus, anxii conatus vomendi, diarrhææ dolorificæ, tenesmus, fluxus dysenterici, urinæ suppressio, dolores lumborum, catarrhus suffocativus, asthma ficcum & convulsivum, quod cum termino Paracelsi vocatur *die Stüthen-Rage*/ Colica Saturnina, flatulentia dolorifica, dolores umbilicales, affectus paretici, paralytici & hemiplectici, successiva macilentia & tabes, contractura, phthisis, hectica & misera mors: qualia pathemata in genere nunc recensita sunt, sed quæ etiam discrepant secundum diversitatem causarum, quales in præcedentibus allegatæ præstant.

§. V. Sicut vapores noxii diversæ indolis sunt, ita etiam a differenti illorum specie differentes morbi proveniunt: sic vapores arsenicales disponunt ad Syncopes, extremas Cardialgias, vehementes torciones ventriculi, strangulatorias commotiones œsophagi, convulsivos motus diaphragmatis, tormina atrocissima, vomitus anxios & impetuosos, Diarrhæas subitaneas & immodicas & convulsivas alias horrendas commotiones: vapores sulphurei volatiles putrilaginosi e subterraneis locis exspirantes causantur extemporaneas suffocationes, extremas respirandi difficultates, asthmata spastica, mentis perturbationes, anxias cordis palpitationes & tremebundas commotiones, rigores con-

contumaces & affectus apoplectodeos: vapores impuri sulphurei ex metallis transpirantes causantur metum suffocationis, asthma convulsivum, vertiginosas perturbationes, sensuum obnubilationes, suspectas cardialgias, contumacem oppletionem pectoris & cum tempore etiam phthisin: vapores sulphurei, olidi, subterranei, impuri e putridis & impuris locis afflantes causantur congestiones acutas anotericas sangvineas, erysipelata, febres, quæ præcipue in acutam indelem inclinant, vomitus anxios & suspectas pectoris oppresiones.

§. VI. Præterea vapores e multa & vehementi fermentatione ascendentes minantur suffocationem, aut gravem respirandi difficultatem, temulentiam, vertiginem, capitis dolores & cardialgias lipothymicas: ita etiam vapores e carbonibus accensis præcipue impuris inspirati causantur repentinam suffocationem, aut extremam pectoris oppresionem, asthma convulsivum, sensuum obnubilationem, vertiginem & apoplectodeos affectus, vapores mercuriales incaute inspirati post se trahunt asthma, ut plurimum ficcum & contumax, catarrhum suffocativum, palpitationes cordis, tremores corporis, capitis gravativos dolores & successivam mentis imbecillitatem: vapores corrosivi post se trahunt cardialgias extremas oppresiones pectoris, hæmoptyses, vomitus atrocissimos, palpitationes cordis & orgasticas sanguinis commotiones: vapores Saturnini excitant vomitus anxios, cardialgias lipothymicas, tormina crudelia, diarrhœas vehementes, singultus, affectus anginodeos & dysentericos, tenesmos molestos & sic dictam Colicam Saturninam: vapores ex Vernice & Calce transpirantes graves respirationis difficultates & oppresiones, affectus asthmaticos, tusficulosos, semi suffocativos, spasmos diaphragmatis, consentientia conamina vomibunda, dolores capitis & vertiginosas perturbationes causantur: neque propterea mirum esse potest, cur diversos & son-ticos tales affectus successive tabes, hæctica, phthisis, aridura, contractura & miserabilis denique mors consequatur.

§. VII. Addenda adhuc erunt nonnulla phænomena atque momenta, quæ ad Prognosticam hujus casus disquisitionem spectant: unde sciendum, quod ad talem afflictionem, quam in genere præsens casus involvit facilius superandam eo minus dispositi sint homines plethorici & quotquot actualibus immoderatis Hæmorrhagiis, aut immodicis congestionibus obnoxii sunt: tanto magis ejusmodi pathemata ex inspiratis inimicis vaporibus prodeuntia periculosa sunt, quando subjecta aliquam labem in pectore gerunt, aut alias facile arduis pectoris affectibus exposita sunt: periculosus est status, si mox insultant affectus inflammatorii, aut vehementes, aut confusi febriles, aut immorigeri & vagabundi spasmodici, aut plane convulsivi: quo magis repente pectus & respiratio obruitur & supprimitur, eo magis periculosus est casus: quo

magis sensus obnubilantur, ratio debilitatur, vires infringuntur & enervantur, eo magis periculosa est facies hujus afflictionis: quo citius & vehementius impetuosæ Hæmorrhagiæ perrumpunt & tenaciter insistant, eo magis repentina noxa metuenda est: quo citius afflictiones in hoc casu orientes in defectiva motuum vitia degenerant, eo deterioris indolis est status hujus ægroratiōis: quo magis denique vehementes commotiones, congestoriæ spasmodicæ convulsivæ, aut febriles sine ulla excretionē insistant, eo magis ominosus est talis casus.

§. VIII. Traditis hætenus illis circumstantiis, quæ ad historicum hujus casus conspectum pertinent, nunc in ordine Pathologia huic casui conformis erit adjicienda: fundamentum itaque omnium morbidorum pathematum, in hoc casu occurrentium, hæret in communicatione vaporum vel noxiorum, vel individuali sensui & æstimationi subjecti adversorum: hi vapores noxam suam transferunt vel in partes fluidas, vel in partes solidas: quando itaque tales halitus volatiles & subtiles sunt, tunc mox massæ sanguineæ sese insinuant, eisdemque fermentativo - putrefactoriam dissolutionem subitaneo quodam effectu minantur, cui præcipiti damno imminenti sub multa angustatione natura, in tali extremitate constituta, cum omnibus illis motibus atque modis resistit, quibus alias corporis sui salivationem atque integritatem prosequi solet: unde etiam contingit, ut interdum illi motus effectui & speciali Salvationis successui non satis apposite respondeant, ubi magis respectus habendus est extremæ & subitanæ illius afflictionis, nec non trepidationis & angustationis in natura, qualis parallelismus satis frequenter in moralibus negotiis occurrit: hinc facile liquet, quo congestiones, spasmi, convulsiones, febres, inflammationes & Hæmorrhagiæ tendant, quippe qui singuli motus ad eliminandam communicatam perniciosam materiam vaporosam prævisi & directi sunt.

§. IX. Deinde in Ætiologia præsentis casus notare convenit, quomodo exhalationes inimicæ diversæ indolis subinde etiam partibus solidis communicentur & quidem proxime per afflatum cum capite excipiantur, imo reliquam capitis superficiem contingunt: quo magis adversa itaque & perniciofa talis est exhalatio, eo citius eandem, dum in superficialibus poris hæret, natura prosequitur & quidem cum motibus inflammatoriis, erysipelaceis, aut moliminibus narium Hæmorrhagias concernentibus: quod posterius præcipue in subjectis junioribus & plethoricis obtingere solet: nonnunquam talis materia halituofo inimica proxime intra pulmones assumitur, ubi varios periculosos effectus post se trahit, dum propter suam subtilitatem volatilitatem & summam mobilitatem eo usque pulmones implet, quo minus aër ad respirationem necessarius eosdem ingredi queat, ut propterea respirationis interceptio & suffocatio-

cationis metus immineat, quale quid contingit ex halitibus subterraneis sulphureis putridis, aut expirationibus fermentescentibus aut carbonum fumo: proinde propter subitanam & extremam horum vaporum averfionem repente etiam motus ad respirationis negotium pertinentes amittuntur, unde ex hac ratione iterum suffocatio imminet, ut aliquando ejusmodi homines subitanea morte extingvantur.

X. Quando vapores corrosivam indolem habent, tunc si incaute inspirantur omnino teneram pulmonum texturam erodunt & hæmoptysin causantur: quando quidam halitus ex subtilioribus acris materiis constant, tunc si eadem inspirantur adeo ægre afficiunt pulmones, ut vel vehemens & repentina congestio eosdem offendat, vel ut necessarius tonus in pectore quantisper cesseret, hinc oppresiones pectoris & graves angustationes sequuntur, quale quid contingit, si homines in locis recentius cum calce obductis diu versantur: quando subjecta metallica Mercurialia & Saturnina inspirantur, tunc eadem partibus nervosis valde inimica esse deprehenduntur: quare propter hanc molestiam atque offensionem motus necessarii deferuntur in pectore, adeoque suffocatio quædam affligit: si hujus indolis halitus non modo intra pectus, sed & per oesophagum descendunt, tunc aliquando superveniunt vehementia conamina excretoria, spasmi, cardialgiæ, conatus vomendi, hypochondriorum graves intensiones & angustationes, tormina, ructus, inflationes ventriculi, aut plane excipiunt actuales excretiones, velut horrendi vomitus, impetuosæ dejectiones alvinæ &c. quos singulos motus natura ad subjugandam & expugnandam talem perniciosam materiam, quæ corpus intravit, dirigit.

§. XI. Converto me nunc ad practicam hujus casus explicationem, in qua iterum primo loco cautelæ practicæ significandæ erunt, quæ reliqua therapia cum majori sinceritate & dexteritate exerceri queat; cavendum itaque est 1) a facili & indiscreta vomitoriorum ordinatione, quæ tunc maximum damnum inferunt, quando immoderati spasmi pectus & hypochondria detinent 2) nocent fortiora, aut communia purgantia, quæ similiter per sensibilem atque molestum stimulum operantur 3) obsunt remedia impetuosius diaphoretica, quoniam motus jam confusos aut exacerbant, aut magis perturbant 4) obstant remedia volatilia, quando in hoc casu curatorio scopo ordinantur, quoniam perinde ad motuum exacerbationem quadrant 5) officiant alia remedia spirituosæ, concentrata, acris, humores & vias irritantia & moleste commoventia 6) abstinendum est ab adstringentibus, quæ in hac calamitate contrarios & suspectos motus provocant 7) evitandus est præmaturus usus sedativorum remediorum aut 8) communium & potentiorum narcoticorum subjectorum 9) nocet negligens Plethoræ æstimatio & tractatio 10) ut & alvinæ excretionis perturbatio 11)

absint remedia valde acida 12) removeantur subjecta simplicius Sulphurata 13) nocet vel præmaturus, vel nimius expectorantium usus; denique 14) cavendum est ab anxio & immodesto regimine.

§. XII. Therapia præsentis casus diversitati vaporum inimicorum accommodanda est: quando itaque vapores non crassius terrestres neque metallici excepti, sed qui de indole putrilaginosorum halituum sunt, tunc partim humores præservari debent, ni putredo in iisdem oriatur; partim motus eo promoveri debent, quo excretio hujus prævæ materiæ tempestive subsequatur: præparatio humorum iterum vario modo succedit: vel enim conveniunt absorbentia, sive simplicia, sive cum acidis saturata, vel conducunt alia terrea adminicula, velut corallia rubra præparata, C. C. raspatum; subinde etiam profunt gelatinosa & mucilaginosæ, quæ subtile tale miasma in humoribus involvunt atque elubricant; sicut in subjectis floridioris habitus conferunt Decocta, paranda e Radicibus Cichorii, Apii, Bardanæ, Scorzonæræ, Herbis Scordii, Chærefolii, hordeo excorticato, C. C. raspatum, passulis majoribus, Cortice Citri, tantillo Cinnamomi, addito Syrupum Acetositis Citri, aut Rubi Idæi & Papaveris Rhæados: & in iisdem subjectis conducit modicus usus acidulatorum remediorum, maxime vero Mixturæ simplicis: ad promovendam evacuationem admisi miasmatis, conferunt apta diaphoretica remedia cum congruo regimine sublevanda, ubi tamen modicus usus alexipharmacorum aut bezoardicorum remediorum svadendus est; cavendo, ne nimia commotio & ebullitio sanguinis excitetur: præstat etiam in subsidium horum remediorum superficiem corporis modeste fricare, quo tempestive exspiratio inspirati miasmatis provocetur: quod si etiam quædam suffocatio cum hac afflictione conjuncta fuerit, tunc præstat ægrotantem mox in liberum & purum locum reponere, sed usum Suffimigiorum & volatilium atque olidorum remediorum evitare, quo præcipue spectant dulcius olentia, aut sulphurata, olida vaporosa, narcotica pingvia, Castorina, Moschata &c, sed potius præstant vegetabilia, remissius spirituosæ, naribus offerenda, ut e Liliis convallium, Roremarino, Rosæ &c, parata: neque male ad commendationem & imitationem Hæseri pauxillum Spiritus Vini aut aliquot guttulæ Aquæ Apoplecticæ intra fauces dimittuntur; sicut etiam naribus Aceta Rosaceum aut Rutaceum offerri possunt.

§. XIII. In subjectis, quæ valde plethorica sunt & ubi suspectæ commotiones sanguinis imminet, conducit tempestiva apertio Venæ & eductio sanguinis sufficiens, præcipue si gravis Cardialgia conjuncta est, ubi in subjectis adfuerit pro citiori alteratione etiam in brachio Venæ Sectio institui potest, qualis tanto magis necessaria erit, quo magis repente & graviter ejusmodi afflictio

Atio invadit: quando Plethora non valde urget, tunc ad Suffocationis præcautionem modesta sternutatio aliquam utilitatem affert; Camphoræ odor non admodum commodus est, neque etiam Castorium odore exceptum, quod alias in tali casu commendatur, proficit: subinde vero prospiciendum est, ne alvus ocludatur, unde rectius illius apertio erit suscipienda, quando segnities aut strictura alvi occupavit; sed cum talis casus extemporaneam opem postulet, ea propter alvum liberantia remedia oretenus exhiberi non debent: hinc rectius Clysteres emollientes, mediocriter roborantes & remissius stimulant in tali casu conducunt; ubi vero jam in intestinis alius stimulus adest, ibi in Clysteribus stimulantia subiecta omitti debent.

§. XIV. Quando crassiores vapores, præcipue metallici inspirati sunt, ita ut artifex juste præsumere possit, quod quantitas illorum intra ventriculum pervenerit, tunc interdum tempestivus, sed etiam lenis vomitus conducit, tanto magis, si subiecta fuerint robustiora, aut si præsumatur alia impuritas in ventriculo & conatus quidam, aut propensio ad vomendum adest, tunc in subiectis durioris indolis vel minima quantitas emetici positivi remedii talem vomitum excitat: in aliis subiectis vero potus calidus aut jusculum pingve similem vomitum allevat: posthac exhibenda sunt remedia absorbentia, lenientia, pingvia, gelatinosa, mucilaginosæ, lacticina, juscula gallinacea, olea lenientia, maxime oleum olivarum, nec non Decocta e Radicibus Liquiritiæ, Scorzoneræ, Malvæ, Cichorii, Apii, Bardanæ, Chinæ, Pimp. albæ, floribus Chamomillæ, Sambuci, Papav. rhœad, Passulis majoribus &c. conferunt etiam Elæo Sacchara ex Oleo Liliorum alborum, Spermate Ceri, oleo Fœniculi & Saccharo cando parata: si suffocatio imminet, tunc conducit frictio superficiei corporis cum linteis calidis, regimen modeste diaphoreticum: præterea etiam alvus aperta esse debet: sunt qui antimonio diaphoretico in tali casu peculiarem virtutem adscribunt, uti *Volcamerus in A. N. C. Dec. 2. anno 2. obs. 190.* illud contra periculosum Mercurii usum commendat: plus vero proficit bona Essent. alexipharmaca, præcipue Ess. Pimp. alb. & Scordii: & si Febris deest atque Plethora non urget etiam Ess. Fumariæ commixta proficit.

§. XV. Quamquam vulgo in ejusmodi afflictionibus pro usu interno Castorium commendetur, tamen illud promissionibus & expectationibus non satisfacit, nisi extrinsecus aliqualem utilitatem promittat, quando contumax constrictio thoracis concurret, ubi Spiritus Vini Camphoratus cum Ess. Castorii mixtus conducit: neque etiam in primo gradu & statu hujus casus volatilia remedia interne conveniunt, nisi jam affectus talis quadantenus remittere videatur: de reliquo in ejusmodi necessitate a *Lentilio in Jatro-matibus theoretico-practicis pag. 74.* laudatur Sapo Hispanicus cum Lacte tepido

do & Melle Rosaceo mixtus, conferantur *A. N. C. Dec. 1. An. 3. obs. 171.* alioquin in talibus casibus *Ess. Pimp. alb.* cum *Ess. Corticum aurant.* & *Tinct. Chaccarillæ* mixta admodum proficit: sicut eo imprimis respiciendum est, quo tempestive moderata diaphoresis excitetur, ut inspiratum miasma promte de novo eliminetur: pro quo eodem scopo itidem Decocta domestica & alioquin usualia sive *Herbæ Thee*, sive *Fabarum Coffee* conferunt.

§. XVI. Quando hæc afflictio ex inspiratis halitibus calcareis ortum traxit, tunc conveniunt Decocta lenientia pectoralia, discutientia & modestè roborantia, paranda e *Radicibus Scorzoneræ, Liquiritiæ, Apii, Bardanæ, Taraxaci, Herbis Veronicæ, Scordii, Tussilaginis, Floribus Chamomillæ, Sambuci, Corticibus Citri, Cinnamomi, Passulis majoribus*, quibus Decoctis aquæ quædam pectorales & discutientes, nec non Syrupi tales commisceri possunt: proinde subordinandæ sunt *Ess. Alexipharmacæ*, aut *Mixturæ*, parandæ ex *Aquis Veronicæ, Hyssopi, Chærefolii, Fœniculi, Scordii, Plantaginis, Sambuci, Cinnamomi, Liliorum convallium, Cerasorum nigrorum*, addendo *Syrupum Rosarum & Violarum*, nec non tantillum *Spiritus Salis Ammoniaci* anisati; aut cum solis talibus aquis utiliter combinari possunt oc. canc. citrati, nec non si spasmodica strictura pectoris detinet, interponendi sunt *Pulv. Nitrati*; aut conferantur emulsiva dilutiora cum *Semine Papaveris* mixta, sicut modicus potus *Lactis* cum exiguo *Croci* mixti in tali necessitate aliquam utilitatem affert.

§. XVII. Quando in ejusmodi casu dolores colici valde urgentes concurrunt, tunc imprimis conveniunt Clysteres emollientes oleosi modestius carminativi cum tantillo *Theriacæ simplicis* mixti, nec non ab extra profunt Linimenta ex oleis lenientibus mitius carminativis & *Theriaca simplicis* aut *Castorio* parata: ante omnia in tali casu providendum est, quo alvus aperiatur: deinde subordinanda etiam sunt intrinsecus lenientia oleosa pingvia mucilaginosa & lacticina quibus subjungere convenit *Essentias carminativas* cum *Tinctura Chaccarillæ* mixtas: quando in hoc casu immodici alvi fluxus occurrunt, tunc conveniunt remedia absorbentia, gelatinosa, mucilaginosa & denique secunda sedativa, præcipue *Chaccarilla*: si urina supprimitur, tunc profunt clysteres lenientes & emollientes, ut & absorbentia & nitrata remedia, subjunctis *Ess. discutientibus & roborantibus*, velut *Caryophyllat. Vincetox. Pimp. alb. Galangæ, Gent. rubr. &c.* præcordialibus denique anxietatibus mitigandis conferunt *Ess. alexipharmacæ & Emulsiones* tam lenientes quam resolventes & analepticæ: quibus singulis satis copiosis auxiliis huic casui artifex obviam ire potest: & quando tale subjectum ex ejusmodi periculo liberatum est, tunc convenit in futurum præ-

præoccupare, ne ex ulla ratione motus sanguinis in pectore offendatur & successiva pectorales congestiones per opportunas Venæ Sectiones atque Laxationes avertantur.

CASUS XIII.

De

EBRIETATE.

§. I.

PEr frequens hoc vitium quamvis ad aliud forum spectare videatur, tamen quia multiplices licet transitorias per initia, cum tempore tamen obfirmatas, ægrotationes infert, propterea circa illud etiam medica disquisitio versari potest, quo eo magis innotescat, quomodo illæ morbidæ afflictiones oriantur, quomodo sint constitutæ, quid detrimenti afferant, quomodo sub hujus vitii commissione & animus & ordo vitalis & ipsum corpus corumpantur & quomodo denique huic sceleri tam præservatoria quam curatoria methodo artifex succurrere & mederi debeat: & hæc disquisitio eo magis scitu digna est, quo familiarius inter homines hoc crimen esse observatur & quo usitatus illud varia damna post se trahit, adeo, ut magnus numerus hominum vegetam suam sanitatem per hoc vitium destruat, vires enerve, animum hebetet & a Deo concessam æquitatem & æqualitatem actionum humanarum moralium æque ac vitalium pessime & efficacissime confundat & perturbet.

§. II. Quamquam vero multa in laudem sobrietatis & vituperium ebrietatis proferri queant, tamen propius illa producere placet, quæ magis medicum scopum concernunt: interea satis superque constat, quomodo præcipue sacer cortex, deinde variæ doctrinæ Philosophorum, præcipue vero Stoicorum Sectæ addictorum ebrietatem, utpote matrem & radicem aliorum magnorum flagitiorum & scelerum accusent, inde etiam hæc ebrietas pestis est pro integritate morali & vitali humana, hostis sanæ rationis, pernicies bonarum scientiarum & artium, furor transitorius, insania voluntaria, delirium transiens, dementia extemporanea & quibus vulgo aliis prædicatis inter Medicos & Philosophos depingitur: proinde hæc ebrietas per diversa adminicula conciliatur, sicuti a mero & vini potu vel nimio vel insveto oritur, qualem ebrieta-

Ppp ppp

tem

tem nonnulli crapulam & temulentiam appellare maluerunt; vel ortum ducit ab excessivo & inopportuno cerevisiæ saturatæ pinguis & lupulatæ potu: inde exempla constant, quomodo post prægressam gravem exæstuationem corporis assumtus modicus potus inopinatam ebrietatem excitaverit; vel provocatur a nimio & minus consveto usu Spirituosorum destillatorum ardentium potuum, qualis ebrietas eximios perniciosos effectus habet, vel excitatur per infvetum fenum Tabaci, ut & per remedia narcotica, per subjecta spirituascentia & fermentescentia, unde in *A. N. C. Dec. 3. an. 2. obs. 31.* allegatur ebrietas ex melle; proinde inebriatio a vaporibus fermentescentibus in cellis exceptis causata constat, sicut quædam sensibilia subjecta aut etiam homines hysterico-hypochondriaco pathemate affecti ab odore svaveolentium & volatiliū substantiarum temulentiam inebriativam exceperunt: misis aliis specialissimis subjectis, quæ in singularibus casibus inebriationem provocarunt, quorum passim Observatores & Doctores & inter hos *Sennertus* reminiscuntur.

§. III. Aemulatur interdum summus ebrietatis gradus apoplexiam, siquidem *Henricus ab Heer obs. 19.* reminiscitur ejusmodi ebrietatis casus, qui in quartum diem usque duravit, ubi Medici illum hominem pro apoplectico tractarunt & trepanationem adhibuerunt, in quali ebrietate & interni & externi sensus cessant, videlicet definit imaginatio, fatiscit memoria, nullus acclamantium sonus percipitur, membra omnia rigent & tales homines instar trunci immobiles sunt, id quod vulgo denegato Spirituum influxui adscribitur: alioquin citius inebriantur infantes, senes & foeminae, unde teste *Valerio Maximo lib. 2. cap. 1.* mulieres inter Romanos sobrietati valde addictæ fuerant, quid quod vini usus ipsis incognitus fuisse refertur, siquidem claves cellarias loculis mariti condebant; sed proxime foeminae adeo defecerunt, ut tempore *Senecæ* æque tam strenue ac viri compotaverint: unde *Seneca* scribit in *Epistolis* imprimis 95: *quid ergo mirandum maximum Medicum & naturæ peritissimum in mendacio deprehendi, cum tot foeminae podagrica & calva sint: mulieres enim a podagra immunes prædicavit Hippocrates; sed beneficium sexus sui vitiis perdiderunt & quia foeminam exuerunt damnatae sunt morbis virilibus: non minus enim pervigilant, non minus potant, atque invitis ingesta visceribus per os reddunt & vinum omne vomitu remetiuntur: id quod etiam idem Seneca Capite 3. de Providentia eloquitur.*

§. IV. Proinde in historico ebrietatis conspectu notandum est, quod unum temperamentum præ altero facilius inebriationi expositum sit: veteres quidem crediderunt, quod temperamentum frigidum & humidum ad inebriationem aptius sit ob faciliorem generationem humorum crassiorum; in qua animadversione vero aberrant, cum facilius homines temperamenti calidi inebriationi subjiciantur, quia in iisdem motus sanguinis citius augeri & impelli potest:

potest: præterea etiam constat, quomodo hoc vitium per hæreditatem & malam educationem propagetur & huc valet illud:

Sæpe patris mores imitatur filius infans,

Qualis erat mater, filia talis erit.

Inprimis hoc vitium valde familiare est Germanis, qui in vituperium nationis suæ Bacho magis litant: hinc *Cornelius Tacitus* de moribus Germanorum scribit: diem noctemque continuare potando nulli probrum apud Germanos, hinc etiam Poeta:

Germani cunctos possunt perferre labores,

O utinam possent tam bene ferre sitim.

Subinde hoc vitium alias gentes occupavit, quare *Rondelecius* affirmat, quod Britanni plus justo potationibus indulgeant & addit, quod inter illos Medici divites evadant ex affectibus curandis, qui sunt ex sobole crapulæ: imo præterea etiam Galli bibacitati se se addixerunt; hinc *Josephus Scaliger* dixit:

Tres sunt convivæ, Germanus, Gallus & Anglus,

Dic quis edat melius? quis meliusve bibat?

Non comedis Germane: bibis! tu non bibis Angle

Sed comedis: comedis Flandre bibisque bene.

§. V. Quod ipsam Historiam ebrietatis & perversarum actionum sub illa contingentium attinet, tunc experientia docet, quomodo tales turbulentæ actiones secundum diversitatem temperamentorum discrepent: Cholerici enim, quando ebrii sunt, ut plurimum rixas, jurgia & contentiones excitant, usque ad actualem conflictum, adeo ut vix compesci queant; Sangvinei sunt garruli & nugaces, ridiculi jocorum & actionum impudicarum autores, cantores & strepituum concitatores: Phlegmatici sunt somnolenti; Melancholici se se præsentī conversationi furripiunt & taciturnitatem magis amant: In genere ebrietas proditur insolita & ridicula hominum actione, respiratio est celerior & operosior, vox est Semirauca, adest linguæ balbuties, membrorum titubatio, ita ut necesse habeant, quo se compellent: Sta pes, sta mi pes, sta pes, ne labere mi pes! oculorum adest stupor & obscuritas aut fixitas, corripit vertigo, color faciei est rubellus, in illis vero pallidus, qui conamina vomibunda experiuntur: quando in aerem procedunt liberiores, magis inebriantur & quando in lectum decumbunt vertiginosa perturbatione obruuntur, ut communiter vomitus superveniat.

§. VI. Neque tantum de præsentī crapula ejusmodi turbas inducit, sed multa etiam incommoda post se relinquit, velut gravitatem, aut dolorem capitis, vertiginosas perturbationes, torporem corporis, sitim, anxios & frigidos sudores, inappetentiam, ventriculi dolores, flatulentiam, diarrhœam, ani-

mi fastidium, ineptitudinem ad res serias, virium languorem, manuum tremorem; melancholici præcipue ab ingesto potu tardius liberantur; quid quod superveniunt variæ primarum viarum turbæ & æconomix vitalis læsiones: reliqua temperamenta sub ebrietate copiosam mictionem experiuntur: *Atbenæus & Levinus Lemnius de occultis naturæ miraculis lib. 2. c. 19.* asserunt, quod, qui vino temulenti sunt, in faciem proni vergant; qui cerevisiam biberunt in caput resupinari soleant.

§. VII. Post historicum hunc conspectum jam significandum erit, quænam incommoda & pathemata frequentem inebriationem sequantur; ita enim ebrietas est mater multorum malorum, illa inducit stupiditatem animi & ineptitudinem ad studia, cum non in una sede morentur casta Minerva & turbulentus Bacchus: & quamvis multi hesternum vinum edormiscunt, tamen animus semper res serias fastidit, quid quod hæc ebrietas ipsum animum denique adeo hebetat, ut a pristina alacritate penitus degeneret: neque tantum animo variæ agrotationes inducuntur, sed etiam corpori multiplices calamitates, nunc lentæ, nunc repentinæ accidunt, ut plurimum variæ capitis afflictiones, quid quod denique funesta apoplexia: uti periculosa talia consuetaria describunt *Hippocrates sect. 5. Aph. 5. & Zacutus Lusitanus in Praxi adminanda lib. 3. Obs. 126.* non raro consequuntur affectus cachectici, asthmatici, œdematosi, hydropici, hectici, paralytici, artuum tremores, affectus spastici, convulsivi soporosi: de reliquo crapula sæminis & citius & gravius nocet, quam viris.

§. VIII. Præter has animadversiones ad Prognosticum scopum spectantes, ulterius notandum est, quod rigor corporis & delirium ex multo potu malum sit, quod etiam de tremore membrorum valet: & quando subjecta quædam in aliena morbida dispositione constituta sunt, ita evenit, ut inebriatio & alia intemperantia cum magno detrimento illam non orbosam afflictionem magis augeat: proinde constant testimonia inter practicos inprimis apud *Forestum lib. 10. obs. 1.* quod Phrenitis e continuata crapula ortum traxerit: porro ebrietas ad affectus arthriticos disponit, qualem casum proponit *Quercetanus Tom. 1. Cap. 4.* præcipue vero frequens inebriatio ad febres diversæ speciei contribuit, uti talem Casum allegat *Guldenkleef lib. 8. Cas. 2.* *Sennertus* Podagram ex ebrietate ortam recenset: Epilepsiam e Crapula natam observavit *Alexander Benedictus, confer. Henricus ab Heer lib. 1. Obs. 24:* inprimis hæc intemperantia ad actuales Hæmorrhagias inducendas concurrit, uti inter alios *Mabius* observavit in *Physiologia*: Colicam ex ebrietate describit *Hildanus Centur. 2. Obs. 65.* Sterilitatem in sæminis ex ebrietate enarrat *Hæferus in Hercule Medicor. 391. Langius in Epist. Medicis 9. lib. 2. Mercurialis de Morbis Mulierum lib. 1. cap. 2.* denique ebrietas varia hepatis vitia invitat; ita Gutta rosacca & oculorum ru-
bor

bor potatorum character est. Pluribus conferantur in Materia Ebrietatis *Petrus Bayrus de Medicina humani corporis malorum lib. 2. Cap. 12. Theodorus Corbeus in Pathol. lib. 2. sect. 2. cap. 5. Ficinus de ratione vietus salubris Cap. 46. Rudolph Goclenius in Experimentier Buch cap. 46. Joh. Jonstonus Taumatographiæ Classe 10. Artic. 5. Langius Epistol. Medic. 30. lib. 1. Alexander Pedemontanus de Secretis; Franciscus Ranchinus, Opusculorum Medicorum cap. 4. Sachsus in Ampelographia lib. 2. sect. 6. Membr. 2. cap. 2. Ecbanus Dissert. de Causis, præsertione & curatione ebrietatis; Rolfinckii & Waldschmidii Dissert. de Ebrietate; Willichii Problematæ de ebriorum affectibus & moribus: pluribus conferantur Sennertus, Forestus, Seidelius & Collectanea Autorum in Bibliotheca Lippenii & Waltheri Sylva Medica obviorum.*

§. IX. Circa Causalem ebrietatis explicationem duplex respectus habendus erit, 1) quomodo ebrietas concitetur 2) quomodo confectaria ebrietatis provocentur: in communi Pathologia mirum in modum accusantur spirituum perturbationes in ebrietatis negotio, illud vero primario sciendum, quod ad ebrietatem inducendam præcipue conferant substantiæ subtiles, sulphureæ, pingves, ad orgasticam sanguinis commotionem inducendam habiles, hinc potus valde aquosi non inebriant: quapropter in quacunque inebriatione turgescientia & impetuosa commotio sanguinis adest, quæ non modo œconomiam corporis & partium ad vitam animale spectantium, sed etiam illa organa, quibus anima ad morales functiones utitur, opplet & propter eundem turbatum statum aut confusum motum & successum sanguinis, qui cum ejusmodi orgasticis principiis excitatus fuit, ipsa ratio & mentis capacitas atque integritas confunditur, adeo ut externi & interni sensus valde perturbentur, donec tandem sub aliquali hujus materiæ orgasticæ remotione & spumefactoriæ sanguinis commotionis complacatione ratio denuo in pristinum ordinem revertatur: haud vero adæquate & perspicue in ebrietatis explicatione sensuum obnubilationes accusantur, cum nulla nebula organis sensorii inducatur, sed animus propter confusum sui corporis statum una confundatur: qualis parallelismus satis frequenter in moralibus negotiis occurrit, ubi propter diversas confusas circumstantias ipse animus una turbulentus, perplexus, stupidus & confusus redditur: & cum hoc motu sanguinis spumefactorio coherent perturbationes vertiginosæ & reliquæ alterationes in œconomia vitali, præserte ebrietate succedentes.

§. X. Dum inebriatio & conjuncta intemperantia atque nimia corporis oppletio in genere motus quosvis valde perturbat, ita in futurum & animus & corpus in continuantem morbosum statum conjiciuntur: animus enim adsvescit confusioni, unde pristinus vigor quoad operationes mentis non mo-

do pervertitur, sed & evidenter debilitatur, ut imposterum varia imbecillitas & multiplex torpor, languor & fastidium mentis occupet: dum vicissim etiam motus vitales per ebrietatem frequenter & eminenter turbantur, ita contingit, ut variae partes, etiam cerebro non excluso diversis extravasationibus, secessionibus, infarctibus, congestionibus, stagnationibus & obstructionibus subjiciantur, quid quod subinde non modo Se- & Excretiones ordinariae & extraordinariae perturbantur, sed & suspecta dyscrasia humorum & organorum colatoriorum depravatio invitatur, donec tandem plane actuales corruptiones superveniant: proinde motus vitales adeo perturbati in futurum consuetos & necessarios effectus atque fines perversè prosequantur: hinc confusi, vagi, irregulares, contumaces spasmi, motus congestorii convulsivi &c. excipiunt: & cum adeo extreme perturbata sit natura in oeconomia vitali, ita contingit, ut eadem pristinas suas functiones admodum perversè administret, easdemque interdum excessive, interdum defectively exerceat, donec tandem eadem sub tali confuso statu & schemate suae oeconomiae misere succumbat & aliquando cum particulari aut totali praecedenti motuum defectu officium suum deponat, sicut hi respectus cum singulis pathematibus in historia ebrietatis obviis apprime conveniunt.

§. XI. Altera pars praesentis tractationis therapeutica hujus casus explicationem continet, quae intriplicem classem erit dispendenda: in prima parte agendum erit de adminiculis ebrietatem praeservantibus, altera pars consistit in positiva cura ebrietatis, aut quomodo ebrii in sua ebrietate transandi sint, tertia pars complectitur medicam tractationem reliquiarum ebrietatis: quod praeservationem inebriationis concernit, tunc politicorum & illorum qui in aulis versantur communis assertio est, quod inebriatio neque evitari possit, neque etiam debeat; alii illam vulgatam excusationem proferunt, quod quidem nullus ex destinato proposito ad inebriationem usque potum ingurgitet, sed quoniam potus palatui adeo satisfacit, ita inopinato ebrietatem irruere: nonnulli pro regula prudentiae & status publici aestimant, quando alteri inebriationem inducere possunt, quam regulam in legatos, in aulis degentes, exercere volunt, quo illi commissa sua secreta aperiant atque prodant, qui vero ne in talia retia incidant a Medicis praeservationem ebrietatis desiderant; inde innotuit illud *Horatii de arte poetica*:

Reges dicuntur urgere cullulis & torquere mero, quos perspexisse laborant. Ea propter etiam *Bachus Phanes* ἀπό τῆς Φαίνας vocatur quod aperiat, prodant, significet, scilicet occulta atque arcana.

§. XII. Optima praeservatio ab ebrietatis vitio est continentia, temperantia & abstinencia, ubi quisquam vires suas explorare debet, quantum ad potum per-

preferendum valeant, imo quantum ipse potus ad tuendam sanitatem necessarius sit: recte enim *Mercurialis lib. 4. cap. 6. Variarum Lectionum* dixit: quod præstet ebrietatis turpitudinem sobrietate vitare, quam succis & medicaminibus occultare: omnium maxime ad præservandam ebrietatem inserviunt admonitiones *Apostoli ad Eph. 5. v. 18. & 1. Cor. 6. v. 10*: inter ipsos ethnicos inebriatio maximum sane vituperium est, unde de Lacedæmoniis constat, quod cum mancipia inebriari contigerit, illos protrahi iusserint & temulentos mensis sisti, in quibus parentes cum liberis suis decumbebant, ut tenera & incorrupta ætas a vitio ebrietatis detestando abstraheretur, quando horrenda hæc & prodigiosa spectra tam pœnitendis modis delirare conspiciunt. Vid. *Atbenæus in Dipsosophia & Plutarchus in Questionibus symposiacis.*

§. XIII. Proinde etiam a Medicis varia adminicula ebrietatem præoccupantia allegantur, uti a *Sachsio in Ampelographia*, ubi commendantur Ranaviridis, anguilla vino submersa, lacrymæ vitis, ova noctuæ, uva marina, stercus leonis, lacerta viva, testudo lacustris & mullus vino suffocatus, quem præcipue commendat *Franciscus Schachius in Tractatu de Salubri Potu*: quamquam vero tales substantiæ ad præoccupandam inebriationem allegatæ proffert, tamen deficit adhuc veritas experientiæ: alias paulo magis diuretico quodam effectu ad ebrietatem arcendam conferunt amygdalæ amaræ, quarum *Plutarchus* loco citato *Lib. 6.* mentionem iniicit; sicuti usus olei olivarum pro eodem scopo proficit, quod vias urinarias lenit, quo eo citius & copiosius ingestus potus per easdem iterum eiiciatur: hinc teste *Macrobio Aegyptii* in conviviiis esum oleorum præmiserunt: præterea Nuclei Persicorum aliique amari eodem diuretico effectu ad hunc casum conducunt, sicut quidam Succum Foliorum Persicorum, nonnulli Rutam laudarunt: *Forestus* commendat Acinos Hederæ: *Februs in Tractatu de Absinthio* laudat Comas Absinthii mane comedendas: alias vulgare & probatum est experimentum, quomodo per usum Spirituum volatilium, diuresin copiosam provocantium, inebriatio retardetur & præoccupetur.

§. XIV. Præter hæc allegata adminicula ulterius ad ebrietatem præoccupandam varia alia subjecta recensentur: non negligendi itaque usus est ipsum Nitrum, quod temperante & diuretica sua efficacia præcipitem inebriationem avertit: sic dicuntur Pilulæ Glasianæ crapulam arcere, quæ propterea vocantur *die Gaus-Pillen*, uti *Balsamus Aloeticus Beghini* cuius hic Autor in *Tyrocinio Chymico Lib. 2. Cap. 9. & Timeus a Guldenkleee Lib. 1. Cap. 5.* mentionem faciunt, alias appellatur *der Gaus-Balsam*: *Salmutus Cent. 3. Obs. 44.* laudat Pilulas Aloephanginas, *Plinius Lib. 21. Cap. 20. Histor. naturalis & Dioscorides Lib. 1.* Crocum commendant: *Levinus Lemnius* contra crapulam Brassicam

cam laudat: sicut Veteres crediderunt ex Fabula Poëtarum, quod ex lachrymis Lycurgi, qui Bacchum persecutus fuerat, Brasfica prognata sit, quod inter brasficam & vitem antipathia intercedat: græci in initiis conviviorum Sal commune ad præservandam inebriationem comederunt: nonnulli Lac pingve & recens laudant: *Platerus Tom. 1. Praxeos Medicæ* Acetum extollit: *Forestus Lib. 9. obs. 18.* reminiscitur Olei in Syria obvii, quod Scythis adversus ebrietatem sub nomine Eleomeli usitatum fuerat.

§. XV. Singularem curam non tam præoccupandi, quam per sympathiam aliquam inebriationem tollendi allegat *Stegmannus in A. N. C. Dec. 3. anno 1. obs. 15.* & ex eodem *Garmannus de Miraculis mortuorum Sect. 1. Io. 175:* consistit vero experimentum illud in eo, quando vas quoddam, ex quo vulgo potus assumi solet, intra brachium mortui cuiusdam per aliquot horas collocatur & deinde ex eodem liquor in illo contentus ebrioso propinatur, inde fieri, ut non modo de præsentis subjectum illud ab ebrietate citius liberetur, sed etiam in futurum excessivus potus omni studio evitetur, sicut plura ejusmodi experimenta sympathetica contra inebriationem passim allegantur. *Sebizius Lib. 5. de alimentorum facultatibus* tradit, quod pulmones capri assati comesti ebrietatem arceant: in *A. N. C. Dec. 3. anno 1. obs. 26.* allegatur Amethystus, quæ alias externe gestata adversus ebrietatem laudatur, cujus tamen effectus promissus frustraneus est: *Rosinus in Antiquitatibus Romanis Lib. 5. Cap. 28.* de Romanis recenset, quod ad præcavendam ebrietatem tempora & frontem cum linteolis ligent: *Salmutus Cent. 3. obs. 44.* & *Platerus Lib. 1. Observationum* commendarunt, quo inter bibendum caput frequentius radatur: inter Romanos usitatæ etiam fuerunt Corollæ convivales ex herbis refrigerantibus paratæ, ut ex Hederea, Rosa, Viola, Meliloto, uti *Heurnius in Methodo ad Praxin Rosas, Plinius Lib. 21. cap. 19* Violam, *Athenæus in Dipnosophia Lib. 15.* Myrtum *Weckerus de Secretis Lib. 5. Cap. 7.* Chamæpityon adversus ebrietatem laudat: inter alia experimenta adversus ebrietatem allegatur spuma, quæ reperitur circa asini aut equi fatigati testiculos, quæ potatori cum vino exhibita per integrum Mensem abhorrescentiam a potu vini causari debet, *conf. Dominicus Leo de Arte Medica Lib. 1. Sect. 1. Cap. 20:* ita *Zacutus Lusitanus in Praxi admiranda Lib. 3. Obs. 127* ad causandam aversionem a vino commendat vinum in quo Anguilla suffocata est: *Nicolaus Piso de Morbis agnoscendis & curandis Cap. 6.* ad præcavendam ebrietatem ordinat usum olei emollientis: ita alii varia & multa etiam vana minusque probata experimenta contra ebrietatem proferunt: pluribus conferatur *Waliberus in Sylva Medica de Ebrietate.*

§. XVI. Altera pars præsentis practicæ tractationis comprehendit ipsam illam curam, quæ præsentē ebrietate in affecto subiecto exercenda est & quamvis in plurimis ebriis nulla medicina applicetur, tamen hoc loco indicandum erit, quale auxilium medicum pro ebriis proficiat: etenim interdum subiecta quædam ita constituta sunt, ut omnino aliquali medela indigeant, ne morbidus & periculosus effectus consequatur: quo itaque artifex ebrietati prudenter, efficaciter & secure consulat, præstat cavere 1) a temeraria & immoderata pharmaceutica vomitus provocatione: 2) a positiva, impetuosa & cum magno stimulo conjuncta purgatione: 3) a necessariorum evacuationum suppressione, aut perturbatione: 4) a negligentiori præsentis status plethorici & conjuncti sanguinis orgasmi æstimatione & tractatione: 5) a remediis massam sanguinis magis impellentibus, calefacientibus, concentratis, aromaticis, spirituosus: 6) a Salium volatilium usu curatorio, aut prodiga oblatione: 7) a remediis adstringentibus & progressum sanguinis qualitercunque turbantibus: 8) tanto magis vero a medicamentis narcoticis: 9) a regimine vel nimis anxio & æstuoso, vel nimis laxo & refrigerante: 10) a multa inquietudine, quæ ad majores & insolentiores sanguinis orgasmos contribuit: 11) a positivis fortibus aut immodicis diaphoresibus & denique 12) a nimis multa & frequenti remedium oblatione.

§. XVII. In speciali ebrietatis cura sequentia auxilia & consilia suppeditanda sunt, nimirum ebrius homo mox in locum purum & cum aere mundo & temperato repletum transponendus, ac in lectum deponendus est; subinde cura habenda, quo provide obtegatur & in quiete conservetur, quo modeste incalescat & ad placidam diapnoen promoveatur: quo magis enim ebrii refrigescunt, eo magis ebrietas augetur: porro præstat, quo ebrius magis in latus dextrum, quam sinistrum decumbat, quo superfluous potus vel sursum, vel deorsum citius promoveatur: minus enim adæquate propterea hic decubitus est feligendus, quia *Forestus Lib. 9. Obs. 27.* reminiscitur ebrii aurigæ, qui in curru suo supino quodam decubitu denique mortuus deprehensus fuit: hinc nonnulli judicant, quasi talis decubitus semper lethalis sit: interea quidem adeo salutaris non est, quoniam pondus ventriculi & impletorum intestinorum nobilioribus vasis sangviferis molestius incumbit & necessarium refluxum sanguinis turgescit impedit.

§. XVIII. In proxima ebriorum cura optimum auxilium est, quo per modestum vomitum superflue ingurgitatus potus rejiciatur; minime vero propterea positiva emetica remedia conducunt, quamvis nonnulli practitorum Sappam Vomitoriam Sylvii, alii Antimoniata emetica commendent: præstat potius cum simplicissima externa enchiresi vomitum provocare, ita non necesse

erit qualiacunque artificia adhibere: adjuvat talem modestum vomitum potus infusorum calidorum: neque æque illo Oleo Nucum opus est, cum quo *Henricus ab Heer* fauces delinire præcipit: alioquin de *Claudio Casare Svetonius Cap. 33.* refert, quod semper crapulam cum vomitu mitigaverit: præterea profunt adminicula, quæ alvinam excretionem promovent, quoniam sub longinquiori & firmiori alvi retentione non modo potulenta superflue ingesta retinentur, sed & orgasmi humorum, aliæ irregulares commotiones sanguinis & præcipue translationes & decubitus ad caput invitantur & augentur: conferunt itaque urgente necessitate Suppositoria mitius stimulantia, aut apti Clysteres: aliqui commendant Pilulas Francofurtenses Aloeticas, quamvis temperatarum Pilularum laxantium usus minime improbandus sit; a potentioribus purgantibus tamen omni studio abstinendum est.

§. XIX. Multum itidem ebriis Subjectis convenit modesta diaphoresis, quæ tamen sine ullo positivo diaphoretico remedio excitari debet: protali temperata sudatione invitanda convenit quies & continentia, nec non usus Decoctorum consvetorum sive *Herbæ Thee*, sive *Fabarum Coffee*; cavendum modo est, ne intensiores commotiones sanguinis concurrant: proxime proficit, quo ebrii ad somnum promoveantur: vulgo inter Practicos ad ebrietatem cum vino factam laudantur remedia acida, cum quibus Sulphur Vini vaporosum ligare volunt, quamvis hoc conamen frustraneum sit, siquidem ipsum Vinum de tali aciditate abundat; neque in eodem passu Lacticinia profant, quæ potius si cum tanta ubertate Vini & aciditatis illius conveniunt ad impuros succos generandos contribuunt: rectius Decoctum Thee proficit: in illo vero casu acidulata temperata remedia proficiunt, quando temulentia a fumo Tabaci & narcoticis remediis concitata fuit: quo pertinent Decocta hordeacea, avenacea, cichoracea, passulata cum Syrupis acidis remissius commixta: proinde in eodem casu conveniunt prælaudata Infusa calida cum modesto regimine diaphoretico sublevata.

§. XX. Inter alia singularia experimenta, quæ ad ebrietatem a practicis commendantur, sunt, quando nonnulli ad dissipandam ebrietatem locis genitalibus sic dicta refrigerantia remedia applicant, velut Aquam frigidam, Acetum, succum Sempervivi, solutionem Nitri &c. quorum *Levinus Lemnius de occultis Naturæ Miraculis Lib. 2. Cap. 18.* & *Henricus ab Heer Obs. 19.* reminiscuntur, quæ tamen minus apte ordinantur, cum quælibet positiva refrigeratio ebriis valde insensa sit: aliud experimentum ebrietatis in sobrietatem per Venæ Sectionem conversæ recenset *Bartholinus in Actis Hassnensibus Volum. 5. Obs. 72*: alias Venæ Sectio non æque promiscue in ebriis ordinanda est, nisi iidem valde sint plethorici atque obesi, ubi ad præcavendum præceps

damnum

damnum e plethora per ebrietatem vehementer commota metuendum, talis sanguinis ventilatio necessaria est: perinde ebrietas cum Scarificatione discussa allegatur in *A. N. C. Dec. 2, anno 9. obs. 194*: sic aurium Scarificationem & frictionem in ebrietate commendavit *Minadous de Cucurbitulis Disp. 4.* præterea ebrietas terrore & externo usu frigidae Aquæ dissipata recensetur in *A. N. C. Dec. 1. anno 2. obs. 217.* denique allegatur ille casus in *Dec. 1. anno 4 & 5 obs. 33.* ubi Sutura discessio ebrietatem curavit & ab eadem præservavit.

§. XXI. Quando in ebriis necessarii & sufficientes vomitus successerunt, tunc cum emolumento adhiberi possunt Pulveres Absorbentes & Nitrati, qui partim necessariam diuresin faciunt, partim immoderatas orgasticas commotiones mitigant, residuam aciditatem tam in ventriculo, quam in intestinis hærentem, quoadtenus absorbent: nonnulli post vomitus tales prægressos mox stomachica remedia ordinant, quæ vero ad proximum diem reservanda sunt, quoniam sub ebrietate corpus cum spirituosiss & concentratis remediis affici haud debet, cum rectius præcipitantia, lenientia & temperantia sub crapula conducant: multo minus præsentem jam ebrietatem remedia opiata offerenda sunt, quæ eo magis animum turbant: neque pro externo usu Castorina conveniunt, quæ perinde in capite majorem temulentiam causantur; neque Spiritus Salis Ammoniaci odorem approbo, quoniam magis motus orgasticos in capite auget: rectius convenit Spiritus Vini Camphoratus vertici applicandus, aut Acetum Rosaceum vel Rutaceum ad tempora & frontem adhibendum.

§. XXII. Superest quo in tertia parte practicæ hujus tractationis indicem, quomodo cum reliquiis prægressæ & hesternæ crapulæ procedendum sit, quæ alias quidem in variis subjectis multa incommoda atque molestias causantur; minime de illis confectariis hoc loco loquor, quæ successive frequentem talem inebriationem excipiunt & cum morbofo statu sese produnt: sed tantum de illis incommodis hoc ordine dissero, quæ altero die post prægressam crapulam affligunt: & quamvis quidam eo usque intemperantiam suam ad habitum perduxerint, ut proximo die non æque crassum incommodum sentiant, tamen plurimi has molestias, e præcedente inebriatione desultantes, patiuntur, interea quorundam non satis ingenua atque proba est opinio & commendatio, quod ex hesternæ crapulæ contracta capitis & reliqui corporis incommoda nova computatione elui & curari possint queantque, secundum illud Scholæ Salernitanæ:

Si nocturna tibi noceat potatio vini,

Hoc tu mane bibas iterum & fuerit Medicina: hoc respectu quidam continuatum Vini potum laudant, quando heri immoderatus ingesta non suffi-

cienter concocta fuere: sic *Hippocrates Epidemiorum Lib. 1. Sect. 6.* usum vini post ebrietatem concelebrat; haud tamen adeo conveniens erit medicina cum in præcedente die tantum incommodum & detrimentum intulerit, ut vestigia in altero die conspici possint.

§. XXIII. Rectius convenit altero die jusculum leniens & remissius aromatizatum aut dilute mucilaginosum, interdum cum ovis mixtum exhibere: quo pertinent juscula vinosa perinde modestius aromatizata & parcius comesta: huc quadrat Infusum calidum Herbae Thee cum Cinnamomo & Cortice Citri; cavendum vero est, ne ejusmodi liquida in nimia quantitate ingerantur, alias ventriculus ad novam revomitionem excitatur: profunt etiam remedia carminativa, roborando ventriculo dicata, quo pertinent Essentia amaræ aliæque e. g. Ess. Galangæ, Gent. rubr. Zedoariæ, Pimp. alb. Cort. aurant. Citri, quo aliqui Vinum Absinthiacum secundum commendationem Hieronymi Tragi annumerant: proficiunt etiam remissius Acidulata adminicula & quidem quando prægressa inebriatio cum cerevisiæ potu commissa fuit: quo pertinent juscula cum tantillo Aceti mixta, aut juscula e flore lactis parata: non minus huc quadrant Ova sorbilia vel remissius acetificata, vel cum Nuce Moschata remixta, qualia adminicula denuo Ventriculo debilitato tonum restituere debent: de reliquo vero temperantiæ & quantum fieri potest jejunio & abstinentiæ indulgendum est.

§. XXIV. Inter illa residua incommoda, quæ altero die ebrietatem excipere solent, etiam recenseri debent molesti illi capitis dolores, quibus succurrendum est per remedia temperantia Nitrata absorbentia, Coralliata & per conjunctum usum Infusi Herbae Thee, quemadmodum extrinsecus modicus Camphoratorum usus, nec non applicatio prædictorum Acetorum conducit. *Fontanus in Medicina Practica Lib. 1. Cap. 8. de Dolore Capitis ab ebrietate orto* asserit, quod illi mitigando folia Brassicæ in Aquam frigidam intincta capiti applicata conducant, conferatur *Franciscus Hildesheimius de cerebri & capitis morbis, Specilegio 1. pag. 79*: præterea in hac molestia conducunt Epithemata paranda ex Aquis Rosarum, Verbenæ, Sambuci, Plantaginis, Nucleis Persicorum & tantillo Camphoræ atque Croci. *Bartholinus in Historiis Anatomicis Cent. 2. Histor. 11.* asserit, quod globulus ex ossibus manuum & costarum Sirenum carpo alligatus capitis dolorem, Hemicraniam & Vertiginem, quando ex ebrietate ortum traxerunt, demulceat: inter Antiquos in more positum fuerat pedes cum Sale fricare, quo experimento pathemata e crapula residua curare sperabant: inde innotuit proverbium *Aristophanis*: Sale perunctus hic juvabitur. *Hartmannus in Praxi Chymiatrica* ad talem capitis dolorem commendat Spiritum Vini cum linteolo vertici applicandum.

§. XXV.

§. XXV. Denique post crapulam prægressam optime convenit abstinentia & jejunium, ne videlicet Subiecta cum cibis ventriculum debilem multum oppleant aut onerent: confert etiam & animi & corporis requies, nec non somni usus: continuanda etiam est modesta diaphoresis, quo sufficienter corpus ab illis heterogeneitatibus liberetur, quæ sub prægresso orgasmo genitæ fuerant: præterea optime conferunt juscula liquida, gelatinosa & lacticinia temperatiora, aut Decocta consveta domestica: continuari possunt temperata carminativa remedia: vulgo Practici commendant post ebrietatem Sal Volatile Sylvii, quod vero haud adeo secure proficit, cum denuo incommodos quosdam orgasmos sanguinis provocet: ad sitim urgentem leniendam confert usus refractus Acidulatorum, modo ebrietas non cum Vino inducta fuerit, in quo posteriori passu potius Decoctum Herbarum Thee convenit: de reliquo temperantia studendum est, alias secundum Propertium: Vino forma perit, Vino corrumpitur ætas; imo qui multum inebriationi student, non modo varias corporis afflictiones, sed & miseram paupertatem sibi contrahunt, hinc Diogenes olim de homine crapulæ indulgente, cum ædes suas venales exposuerit, dixit: sciebam te præ Vini crapula tandem domum evomiturum: unde optimum est, si homines hoc consilio, cujus hætenus in practica ebrietatis tractatione mentionem feci, plane non indigent.

CASUS XIV.

DE

ACICULARUM ET NUMMORUM DEGLUTITIONE.

§. I.

Inopinatus & plane singularis hic est casus, qui interdum Medico Artifici proponitur, quo illius conjunctis periculis promte & fructuose consulat & prospiciat: neque quidem talis casus adeo infrequens est, quid quod in rebus domesticis frequentius observatur, nec non in observationibus medicis numerosius contingeret, si semper ex eodem tam periculosa afflictiones provenirent & ne per divinam benignitatem sub accurata naturæ activitate hæc deglutita subiecta tacite iterum eliminarentur: interea inter infantes puellas virgunculas hic casus satis sæpe occurrit, ubi communiter huic ætati in more po-

fitum est, ut acceptos nummos intra os deponant, quod etiam puellæ cum aciculis committunt: imo tanta est temeritas quarundam foeminarum, ut aciculas in faucibus asservent, desuper dormiant & mane iterum e faucibus easdem recipiant: interea constat, quomodo interdum ejusmodi deglutitiones fontica pericula intulerint, ut propterea illis tempestive Medicus succurrere teneatur.

§. II. Damna quæ deglutitionem talium subjectorum comitantur, vel contingunt sub deglutitione, vel illam factam sequuntur, recensere & introspicere iam animus est: quod primum attinet aliquando talia subjecta faucibus infixæ sunt, neque antrorsum neque retrorsum moveri & promoveri possunt, unde imminent suffocativa pericula, repentinæ inflammationes, motus faucium strangulatorii aut reliqui corporis convulsivi, quoad posterius sequitur interdum gravis appetitus prostratio, membrorum enervatio, corporis macilentia, lipothymia, sitis, diarrhoea, ventriculi, dolor torminosus & lancinatorius, cardialgia, anxius vomendi conatus, vomitus actualis anxius & horridus, convulsio, intumescencia abdominis & ventriculi; ut itaque non modo pathemata numerosa, sed & periculosa talem casum comitentur, quæ propterea accuratam opem requirunt: imprimis valde periculosus est status, si in tali casu spasmodicæ & convulsivæ commotiones coincidunt, quæ deglutiti subjecti acuminati firmiorem retentionem & impactionem in partes continentes causantur.

§. III. Quamquam quidem talium subjectorum deglutitiones variis incommodis & periculosis offensionibus obnoxie sint, tamen ipsa experientia medica testatur, quomodo singulari quadam activitate, dexteritate & circumspectione natura vel sponte talia subjecta deglutita e diversis viis expellat, sicut nummum deglutitum, vomitu iterum rejectum, describit *Muraldus A. N. C. Dec. 2. an. 7. obs. 102.* qui in *Scholio* asserit, quod sagax natura hæc acuminata subjecta situ commodo diducat; quemadmodum singulari circumspectione in evacuandis hisce acuminatis corporibus opus est, ne sub minus provida expulsionem instituta partes graviter violentur, qualis selecta providentia naturæ in expellendis similibus subjectis occurrit in *Hialophagis*: præterea inter observatores occurrit historia de nummo vomitu rejecto *Dec. 2. an. 9. obs. 47.* de acicula deglutita externe infra cartilagine[m] scutiformem extracta *Dec. 2. an. 3. obs. 59.* de acicula cum urina emissa, *Dec. 1. an. 2. obs. 3. p. 4. Cent. 1. obs. 43.* in *Alexandri Benedicti Historia corporis humani & Lingui lib. 2. Ep. Medicarum 40. confer. Julius Caesar Claudinus Responsionum Medicarum 40.* de acu ex ventriculo perforato *Antonius Benivenius de abditis morborum causis*; per cervicis latus circa aurem dextram eliminata *Casparus Reiesius in Campis Elysiis Quæst. 92.* de acicula e crure erumpente *Moinichen obs. 21.* acus deglutita pone umbilicum a na-

tura protrusa *Baribol. Aët. Hæffn. Vol. 3. obs. 72.* Acus per insolitas vias excreta, *dec. 1. an. 2. obs. 74.* Acus deglutita *dec. 1. an. 4. obs. 86.* *Baribolinus in Epistolis Medicis Cent. 3. Ep. 69.* agit de colica aurea & conjuncta nummi aurei deglutiti excretionem alvina; *conferantur Job. Arculanus de his quæ intrant guttur Præcos Cap. 57; Hildanus Cent. 1. Obs. 34.* horrenda symptomata e deglutita acicula describit; *Platerus lib. 2.* dolorem gulæ ob numisma in eadem hærente enarrat; frustrulum cultri deglutitum describitur *Dec. 2. an. 8. obs. 208.* quo denique spectant famosi illi cultrivori Porusficus æque ac Halensis, quorum passim mentio fit, impr. in *A. N. C.*

§. IV. Utut vero interdum natura cum singulari circumspectione e diversis locis mediante motu tonico hæc deglutita acuminata subjecta sub specialissima directione & moderatione exprimit, dum vel interdum immediate e ventriculo, aut per intestinorum tractum illa eliminat, vel antea hæc subjecta ingesta per tunicam & texturam oesophagi, aut ventriculi, aut intestinorum transprimit, atque difficiliori actu & tardiori successu demum penitus extra corpus extrudit & sub tali fontico actu artis concursum expectat atque postulat; tamen aliquando ejusmodi excretio tam prompte contingere haud potest, quando videlicet talia acuminata subjecta antea partibus sensibilibus & textis infixæ sunt, iisdemque actualem læsionem intulerunt, inde non modo gravissimi dolores oriuntur, sed & impatientes & vehementes stricturæ, commotiones spasmodicæ & convulsivæ, nec non motus & conatus excretorii opponuntur; interdum febriles insultus conjunguntur, quippe quales commotiones ad præsentis adversi & nocivi subjecti efficacem expulsionem collimant: quando vero talia subjecta sensibilibus partibus infixæ hærent, tunc interdum internæ ulcerationes superveniunt, cum quibus sese conjungunt affectus atrophici, tabidi, hæctici & similes alii chronici, qui perinde in lethalem eventum desinunt.

§. V. Præmissa hæc consideratio deducit me ad subordinandam practicam præsentis casus tractationem, in qua placet more solito præmittere necessarias & approbatas cautelas practicas; propterea itaque in ejusmodi casu abstinendum est, 1) a positivis emeticis & 2) stimulantibus purgantibus remediis, quæ potius immoderatas commotiones spasmodicas augent, confirmant & exacerbant, quæ remedia propterea *Muralius Dec. 2. an. 7. obs. 106.* rejicit, 3) cavendum etiam est a medicamentis acerbis concentratis, quæ ventriculum hoc tempore valde sensibilem magis irritant; 4) ut & a præmaturo usu stomachicorum remediorum, quæ ante remotionem & evacuationem deglutiti subjecti parum conferunt 5) nocent remedia adstringentia & tonicas ventriculi com-

commotiones turbantia, vel augmenta 6) nocent suspectæ immodicæ inraffationes 7) obsunt præmaturæ oblationes sedativorum remediorum, 8) obsunt positivæ refrigerationes partium affectarum 9) officiunt remedia acida nimis prodige oblata, qualia alias ad corrosionem subjectorum deglutitorum ordinantur, 10) evitentur qualescunque perturbationes excretionum alvinarum, 11) cavendum etiam est a nimis impatienti & immoderata deglutitorum profligatione, denique, 12) nocet nimis prodiga, variata, inconstans, confusa & multiplicata remediorum diversorum & perversorum ingestio.

§. VI. Specialis methodus huic casui medendi diversis circumstantiis accommodata esse debet: quando vero contingit, ut talia deglutita acuminata subjecta non æque molestiam aliquam afferant, tunc Medicus præter necessitatem artificium suum immiscere haud debet, neque illud movendum aut offendendum est, quod nunc in quiete existit & hujus remotionem natura leniori & accuratiori methodo perficit: quod si vicissim talia deglutita noxam afferre conspiciantur, tunc triplex hæc indicatio practica erit observanda: primo si talia subjecta sub deglutitione in faucibus subsistunt, opera danda est, quo eadem vel convenienter eximantur, vel secure deprimantur; deinde si deglutita talia subjecta in ventriculo variis fontica pathemata causantur, necesse erit illis mitigandis curam adhibere & quo ingesta talia secure egerantur cooperari: denique intercurrentibus variis symptomatibus & consuetariis dextre & provide prospiciendum est, ne talia damna remaneant, quæ ad futuros periculosos affectus & eventus ansam præbent.

§. VII. Quod primam circumstantiam attinet, tunc interdum evenit, ut subjecta acuminata sub deglutitione varia incommoda inferant, dum vel transversim fauces ingrediuntur, vel iisdem suspecte insiguntur, vel initiis asperæ arteriæ affiguntur, ut sub periculosis strangulatoriis spasmodicis, vomibundis commotionibus merus suffocationis immineat: hinc ante omnia sollicitus artifex observare & invigilare debet, quo talia subjecta, quantum quidem possibile est, cum aptis instrumentis extrahantur; aut si ejusmodi exemptio non amplius speranda est, præstat tale subjectum, quod in faucibus hæret, deprimere, qualem methodum inter alios *Hildanus Cent. 1. Obs. 36.* commendat & instrumentum Chirurgicum pro hoc usu aptum exhibet: interdum simplicissimum illud experimentum domesticum pro hoc incommodo removendo satisfacit, quando frustulum panis recentis, imprimis grossius, masticatum deglutitur, quod una deprimat infixum subjectum: interdum convenit modesta sternutatio, si subjectum tale deglutitum non intimius, sed magis superficialiter in faucibus hæret; alias vehemens talis succussio ejus efficaciam est, quo deglutitum acuminatum subjectum firmitus faucibus imprimatur, ut propterea
cum

cum omni vehementi commotione maxima circumspectio adhibenda sit; neque etiam in ejusmodi casu temere convenit tussim provocare, quin rectius proficit fauces cum lenientibus demulcere, quamdiu adhuc subjecta talia in gutture hærent; huc conveniunt imprimis olea simplicia emollientia, ut amygdalarum dulcium, aut etiam Syrupus Violarum: spissiora remedia nullo modo sunt admittenda, quia fauces magis irritant & strangulatorias commotiones augent.

§. VIII. Quando ejusmodi subjecta acuminata deglutita sunt, tunc alia auxilia in usum trahi debent, sicut alias peculiari studio *Joannes Wierus in Observationibus Medicis rarioribus p. 22.* curationem aciculæ deglutitæ descripsit: profunt itaque in tali casu præcipue lenientia, emollientia, pingvia, mucilaginosa, gelatinosa, lacticina, juscula pingvia, pultacea, pruna cocta & alia, quæ deglutitum subjectum involvere & ad leniorem & volubiliorem excretionem præparare possunt: non minus conveniunt Decocta ex emollientibus speciebus parata: haud vero confert ventriculum cum multo potu onerare, neque etiam purgantia aut vomitoria, ut superius monui profunt: conferunt rectius temperatissima laxantia, prunata, mannata, passulata, Rhabarbarina, quam methodum modo commendatam etiam inter alios *Reusnerus in obs. medica 56.* proponit & laudat, *conf. Segeri obs. 86. in A. N. C. Dec. 10. an. 4*: præterea ab extra abdomini illinenda sunt lenientia adminicula, quæ evacuationem alvinam modestius adjuvant, eandemque lubricam reddunt, ut eo minus acuminata subjecta parietes intestinorum pungere & stimulare queant, quæ magis iidem cum lenientibus pingvibus emollientibus & diluentibus præmuniti sunt.

§. IX. Inter alia auxilia, quæ passim Practici in hoc casu commendant, deprehenduntur etiam esse acida, quorum illa est efficacia, quo deglutita ferrea vel ænea subjecta successive corrodam, sicuti historię de ejusmodi subjectis iterum rejectis produnt, quomodo eadem a consveta saburra acescente ventriculi corrosa fuerint: quapropter hoc nomine ipse modicus usus Vini confert: aut profunt Syrupi acidulati; cavendum tamen est, ne vel concentratiora acida, vel alia nimis copiosa quantitate offerantur: interea vero etiam substituenda sunt gelatinosa & mucilaginosa, cum quibus ramenta illa metallica involvenda & ad faciliorem excretionem præparanda sunt: neque male interponuntur mitiora laxantia, ne videlicet alvus adstringatur: subinde conjungi debent eluentia, quibus cum illud, quod corrosum est, semper abstergi & separari potest: sic evenit, ut crudiora talia subjecta metallica deglutita successive imminuantur & denique faciliiori opera evacuentur.

§. X. Ratio denique habenda est symptomatum, quæ huic casui se se conjungere solent; quando itaque præviam difficilem periculosam & do-

lorificam deglutitionem consequuntur incommoda faucium, velut dolores, ardores, aut plane inflammationes, tunc conferunt Gargarismata, paranda ex Avena, Rad. Sigilli Salomonis, Liquiritiæ, Liliorum alborum, Caryophyllatæ, Herbis Hyssop. Scord. Salv. Agrimon. Alchimill. Prunell. Fl. Chamomill. Sambuc. Rosarum, addendo Mel Rosaceum & tantillum Nitri: nonnunquam Syrupus Violarum, aut etiam Olea lenientia conveniunt: quando suspectæ Hæmorrhagiæ e faucibus proveniunt, tunc præter modo commendata Gargarismata conducunt masticationes radicum adstringentium: si immoderati vomitus affligunt, tunc ad illorum mitigationem conferunt lenientia, emollientia, juscula pingvia mucilaginosæ, interponendo Aquam Cinnamonum cum tantillo Theriacæ simplicis mixtam, quo etiam Extr. Chaccarillæ convenit: externe profunt Linimenta ex Oleis infusis lenientibus & destillatis Nucis Moschatæ, Fœniculi, Menthæ, Gentianæ rubræ, Cort. Aurant. Mastichino præparata, addito tantillo Theriacæ, Croci & Camphoræ, qualia etiam profunt, si vel nimia Tormina vel Diarrhœa affligunt, in quo posteriori passu etiam Clysteres lenientes & mitius roborantes conveniunt; ad Convulsiones famosa specifica & Antispasmodica remedia nihil valent, nisi prius vel deglutitum subjectum iterum evacuatum vel irritans illius effectus mitigatus fuerit, unde potius talia in ejusmodi necessitate conveniunt, quæ hisce effectibus respondent: quod si ulterius convulsivæ commotiones continuaverint, tunc commode cum aliis remediis antispasmodica medicamenta conjungi possunt: in futurum vero si principaliora & graviora pathemata acquiescunt, tunc convenit ventriculo & intestinis hætenus afflictis per diætetica & pharmaceutica roborantia succurrere, ubi conveniunt juscula vinosa & modeste aromatizata, nec non Essentiæ carminativæ; cavendo ne ventriculus cum magno ciborum onere molesteretur, quin potius molliora alimenta seligenda & offerenda erunt, denique prudens artifex eo attendere debet, quo ordinariæ excretiones iterum rite procedant & continuent, ita modus tractandi illos, qui nummos aliaque deglutiverunt, describitur in *A. N. C. dec. 1. an. 3. obs. 141.*

CASUS

CASUS XV.

DE

VENENO ASSUMTO.

§. I.

QUando hoc loco de oblato & hausto Veneno sermo occurrit, tunc minime placet communi Physicorum & Medicorum disceptationi circa existentiam veneni me immiscere, in qua interdum satis steriles quaestiones & animadversiones proponuntur: ita enim venenum dicitur subjectum quoddam, quod in relatione ad aliud nocivum & perniciosum est, unde simplici sensu illud venenum vocari potest, quod repentina & valida efficacia tam mixtionem, quam structuram corporis animalis intime destruit & corrodit, qualia subjecta in rerum natura diversa occurrunt, licet etiam quaedam veneni nomine vulgo inter Medicos nota citra actualem corrosionem, subitanam putrefactionem tamen in humores praecipue inferunt: quamvis haec tractatio de venenis satis amplifica sit inter Medicos, ita ut e quolibet regno diversa talia subjecta virulenta recenseantur eorundemque antidota specifica passim ab autoribus commemorentur, tamen hoc loco minime placet universam hanc tractationem de Venenis attingere, sed potius de illis subjectis ut plurimum usualibus disserere, quae e regno minerali ad malitiosa veneficia adhibentur, ut sunt Arsenicum, Auripigmentum, Mercurius Sublimatus, Cadmia fossilis &c.

§. II. Et dum de talibus venenis mihi impraesentiarum sermo est, ita minime illam alteram Medicorum observationem & speculationem attendo, quae occupatur circa genesis venenorum in corpore vivo, in qua disquisitione iam *Galenus Lib. 8. de simplicium Medicamentorum facultatibus* & passim alibi praevit, ubi sensus hujus observationis est, an interdum humores quidam in corpore vivo eo usque acres & corrosivi fieri queant, ut partes textas arrodant: ut ut vero hanc animadversionem varii ad exemplum Cachexiae, Caco-chymiae, Scorbuti, Mali Hypochondriaci ducunt, tamen hic casus rarior est, nisi ad Cholericorum affectuum indolem provocare teneamur, in quibus bilis ita caustica evadit, ut veneni instar arrodant, adeoque talia pathemata post se trahant, qualia interdum a communi & vulgo sic dicto veneno provenire solet: proinde etiam hoc ordine de ejusmodi venenis tractandum erit, quae communiter hanc perniciem causantur, licet rarissimae historiola referantur de hominibus

quibusdam, qui sine noxa tale venenum assumere potuerunt: sicut etiam in historia naturali illud commune experimentum constat, quomodo quædam subiecta homini sunt venenosa, minus vero brutis & quomode vicissim brutis quædam sint virulenta, quæ hominibus nullum damnum afferunt.

§. III. Præsens Casus ob malitiam hominum est in communi vita satis frequens, propterea tanto magis artifices præparati esse debent, quo ejusmodi periculo tempestive subvenire queant: communis quidem mos est venena vel in cibo, vel in potu clanculum alicui præbere, licet etiam varii casus consentent & prostant, ubi cum suffimigiis, balneis, aliisque modis venenum communicatum fuit: interim intrinsecus oblatum citius perniciem suam exserit, licet vicissim autores tales casus commemorent, quod sub aliqua simulatione repetitis vicibus venenum in valde refracta dosi oblatum non simultaneo imperu, sed successive lethalem suam noxam exseruerit, uti *Amatus Lusitanus Cent. 6. Curatione 88* de Turcis & Indis refert, quod tam scite venena præparare calleant, quo ad distans & determinatum tempus perniciosum suum effectum exercent, cujus indolis est famosus ille Gallorum Pulvis Successionis: e talium venenorum successivo effectum contingit, ut subiecta sub continuante morbosa afflictione & larva alterius chronici morbi successive contabescant & denique pereant: de reliquo sciendum est, quod venena secundum diversitatem circumstantiarum diversimode operentur, sicut in subiectis floridioris habitus corporis citius & gravius operantur; non minus ex veneno homines, qui antea cum aliis morbis affecti fuerant, citius succumbunt.

§. IV. Et quoniam hic casus in Medicina forensi speciali studio tractandus est, ita etiam multum refert, quo circa illius sufficientem notitiam Medici recte instructi sint, ne in aliqua visitatione, relatione, aut renuntiatione instituenda errorem quempiam committant: unde antea refert, quo necessaria circumstantia observentur & annotentur, imo subinde etiam discernantur, quoniam nonnunquam ejusmodi signa occurrunt, quæ aliis affectibus circa commissum veneficium familiaria esse deprehenduntur, de qua circumstantia conferatur *Pisaurensis de Venenis Lib. 1. Cap. 4*. Vulgaria vero phænomena atque indicia venenum assumptum prodentia, sunt eximiae & extremæ angustiae strangulatoriae cum magno angore animi conjunctæ, vehementes torsiones lancinatoriae & convulsivæ ventriculi & intestinorum, anxii conatus vomendi, vomitus horridi, hypercatharces, convulsiones, miræ corporis contracturæ, intensissimi corporis cruciatus & dolores, deliquia animi, oculorum inflatio, venarum in capite intumescencia, deliria, confusi motus febriles, livor ungvium, tumor lingvæ, maxima respirandi difficultas, urinæ ardor, oscitationes molestæ, singultus cum metu strangulationis conjuncti, eximii dolores & ardores in

in faucibus, odor & sapor deterrimus in faucibus, ardor vehemens internus, extremitatum refrigeratio, sensuum hebetudo, vertigo, pulsus debilis, inæqualis, intermittens, interdum celer, Lipothymia, palpitatio & tremor cordis, Hæmorrhagiæ confusæ, urinæ Suppressio, Sopores, membrorum tremores, aspectus faciei torvus, terribilis & lividus, faucium erosio & inflammatio, acutissimus dolor in ventriculo, nausea vehemens, lancinantis intestinorum tormina & extrema inquietudo.

§. V. Non raro concurrit gravis inflatio abdominis, præcipue vero adest ille internus suspectus ardor, unde *Cardanus Lib. 2. de Venenis Cap. 4.* dicit, quod Sudor frigidus cum ardore semper sit signum assumpti veneni, præcipue si dolor maxime in intestinis concurrat: in Subjectis ex veneno assumpto demortuis observantur erosiones, inflammationes & sphacelationes ventriculi oesophagi & intestinorum; sanguis in suis vasis valde coagulatus & deter est, viscera etiam nigra fœtida & friabilia sunt, ita ut facile divelli queant, extrinsecus conspiciuntur maculæ & variæ protuberantiæ sive inflationes: præterea *Galenus de Locis affectis Lib. 6. Cap. 5.* signis ex veneno hausto annumerat: si cadaver mox varium colorem induit, putrilagine diffluit & subito putridum fœtorem spargit: ita alibi *de Medicamentorum simplicium facultatibus Lib. 3. Cap. 18.* dicit, quod laxitas carnis & fœtor corporis indicium veneni assumpti sit: præterea de subjectis veneno extinctis *Cardanus* loco citato dicit, quod post mortem ungues ipsis nigri fiant, imo plane secedant, capilli integris manipulis evelli queant, spuma ex ore fœtida & varii coloris effluat.

§. VI. Præterea conspiciuntur in subjectis e veneno oblato demortuis in faucibus, œsophago, ventriculo, intestinis & aliis primarum regionum partibus erosiones, crispaturæ, inflammationes, aut actuales putridæ corruptiones, quibus indiciis nonnulli annumerant insolitam cordis flacciditatem, quæ licet interdum in aliis subjectis e chronico morbo extinctis reperiatur, tamen etiam in præsentî casu occurrit & propterea cum aliis phænomenis concilianda est: inter Veteres obtinuit quædam traditio, quasi cor veneno interemptorum hominum comburi non possit, uti *Svetonius in Caligula* de morte Germanici refert, quod *Plinius Historiæ naturalis Lib. 2. Cap. 37.* recenset, quod bruta cadavera veneno interemptorum non arrodant: licet tamen nonnunquam autores habeant, quo huic asserto in tantum obloquantur, quod illius veritas non sit absoluta: neque quidem rarum est, quod nonnunquam in demortuis ipsum oblatum venenum in ventriculo reperiatur, cum quo practici varia experimenta instituunt, imprimis vero, ut illud post moderatam exsiccationem cani præbeant & lethalem ejusdem effectum observent, aut ut carbonibus ardentibus illud injiciant & phænomena eadem annotant, quæ alias veneno in

tali experimento familiaria sunt: dantur interdum quædam venena tanta subtilitate prædita, ut mox humorum massam ingrediantur, adeo ut nulla vestigia in abdominis visceribus reperiri queant, qualia subjecta cum tanto veneno infecta communiter cum convulsivis crucatibus pereunt, cujusmodi exempla in Historia de *Alexandro M. & Cleopatra* occurrunt, quæ subjecta veneno extincta sunt, in quibus tamen nulla veneni indicia deprehensa fuere: quemadmodum passim Practici de tali casu hausti & oblatis veneni, nec non de efficacia veneni differuerunt, ita seorsim *Wepferus de Cicuta aquatica*, *Schenckius in Observationibus Medicinalibus*, *Dioscorides Materia Medica Lib. 6.* *Bartholinus in Historiis Anatomicis rarioribus*, *Fernelius de Abditis Morborum causis*, *Lancisius de Moribus subitaneis*, *Zacutus Lusitanus Praxeos admiranda Lib. 1. Sect. 2.* *Amatus Lusitanus Cent. 5.* *Forestus in Observationibus Medicis Lib. 8 & Lib. 30* *Zachias Qv. Med. leg. Lib. 2. tit. 2. qv. 7.* *Hochstetterus Decade 9.* *Tulpius Lib. 3.* *Timæus a Guldenkleee Lib. 7.* *Haly Abbas Praxeos Lib. 4. Cap. 5.* *Bartholinus in Cista Medica Locula 52.* *Borellus Cent. 4. Obs. 19.* *Ammannus in praxi vuln. & de Med. Crit. Capiuacius Lib. 7. De Venenis.* *Gokelius Lib. de Venenis.* *Sennertus Lib. 6. Praxeos.* *Fonseca de Venenis.* *Forestus de venenis & Fucis.* *Libaultius de præcav. curandisque venenis.* *Paræus.* *Zachias.* *Bonetus & varii alii.*

§. VII. Tradita itaque Historia præsentis casus nunc proxime indicandum erit, unde hæc tormenta oriantur, quæ venenum oblatum consequuntur: de ipso veneno sciendum est, quod ut plurimum operetur per repentinam & impetuosam corrosionem partium textarum, unde vel mox in faucibus & œsophago sub ingestione, vel etiam sub proxima egestione & revomitione tales perniciosæ arroffiones conspiciuntur; præcipue vero a veneno hæc deleteria vis ventriculo & intestinis annexis infertur, eapropter superveniunt gravissimi spasmi & convulsivi motus, quibus cum natura adeo afflictæ & in tam extremo periculo constituta cum multa perturbatione & consternatione veneni in visceribus suis delitescens præsentiam prosequitur & ad repentinam exturbationem adigit: hinc sub variis anxiiis turbulentis & confusis moribus scopum hunc urget, ad quam ataxiam & amethodiam contribuit repentinum periculum, quod instat & imminet & de quo adeo anxia est natura: quando itaque sub hisce spasmodicis commotionibus ingestum venenum latius profunditur, tunc non modo in aliis partibus eandem noxam exferit, sed & in iisdem iisdem motus spastici opponuntur, sicut hæc commotiones ad subitam perniciosam veneni remotionem tendunt: huc etiam spectant commotiones inflammatoriæ, quæ ad illa loca applicantur & diriguntur, in quibus arroffiones illæ contingunt, siquidem cum iisdem inflammatoriis commotionibus natura sese huic adverso sensui stimulationis & noxio effectui arroffionis acriter oppo-

opponit, ideoque in tanta necessitate, quantum sub reliqua angustia & trepidatione potest, omni conatu resistit: interim ob extreme urgens periculum eadem interdum plane in animi deliquia incidit, quibus ipsis abhorrescentiam & metum suum obtestatur, sicut de reliquo angores animi & angustiae corporis sufficienter significant, in quam extrema calamitate natura in tali casu sit constituta,

§. VIII. Et dum in tam extremo periculo & sub tanta angustia atque afflictione natura tam fugaces & tam vehementes atque inconstantes commotiones spasmodicas exercet, hinc ex accidenti variae quaedam aliae calamitates ingruunt, quas quidem eadem natura minime intendit & ex proposito damnum & praerudicium suscipit, sed quae nocumenta magis accidentaliter sunt: tales sinistrae consecutiones sunt repentinae atque grandes stases sanguinis, oppletiones & infarctus viscerum & denique subitaneae corruptiones ut plurimum putridae; ut propterea mirum haud sit, cur in tam adversa & confusa rerum facie natura subinde cum extremis angustis, tergiversationibus & confusionibus reliqua negotia peragat, ut interdum insolitas quasdam commotiones spasmodico-convulsivas suscipiat, mox vero simul & semel iterum delinquat, donec tandem penitus a motibus cesset & sub maxima trepidatione opus suum deferat: hinc quasi aufugit, neque pristinum suum domicilium, videlicet corpus cum emortuali consueti rigore occludit, sed totum laxum atque flaccidum relinquit, ut non modo capilli evelli possint, sed & ut facilius & impetuosius motus fermentativo-putrefactorius totum hoc laxum corpus penetret: quod si vero contingat, ut tale periculum mortis & damnum veneni superatum fuerit, tunc nihilominus remanent eximia quaedam ataxiae e praegressa confusione & consternatione: inde etiam pendet, cur interdum plene pristinum temperamentum alicujus subjecti immutetur, quando videlicet illi rigores atque spasmi, qui praecesserunt non penitus remittunt, sed quantisper continuant, ut ita laxum corporis habitum in strictum immutent.

§. IX. Antequam a theoretico hujus casus conspectu discedam, paucis adhuc Prognosticae quaedam considerationes erunt suppeditandae: ea propter in subjectis sensibilibus, teneris, sic dictis debilibus, aut torpidis, nec non cum aliis morborum molestis conflictantibus, ut & in cacochymicis, venenum oblatum eo certius atque citius lethiferum effectum induit: deinde subiecta plethorica sanguinis commotionibus & emotionibus adversa ex veneno ingesto acrius & periculosius decumbunt; sic diuturna praecordialis angustia, aut continuans inflatio abdominis, insignis ardor faucium & vomitus defectus malum indicium ferunt, quoniam damna ex veneno assumpto, magis increbescunt & tamen venenum non expellitur: mentis motiones, aut Lipothymiae in hoc casu

casu nunquam periculo carent:urgens & continuans strangulatio pessimæ indolis est; concursus convulsionum malus est: confusa febrilis commotio periculum portendit: rigor & horror externus, ardor & angor vero internus valde periculosus est; sudatio frigida mala est; anestisia lethalis est; quo magis in intestinis cruciatus concurrunt & continuant, eo deterior est status; anxii conatus vomendi, vomitu tamen sufficienti destituti, malum perhibent signum: pathemata phrenitica concursantia sunt lethalia, supervenientes affectus soporosi sunt extreme periculosi: contractura partium, insolita inflatio corporis externi, maculae superficiales male coloratae malum signum denotant: quando vero post venenum superatum temperamentum hominis mutatur, aut contractura, aridura, paralyfis, mentis debilitas remanent, malum est; si denique subjecta successive contabescunt, perinde pravum est indicium.

§. X. Ordo me ducit ad practicam præsentis casus deductionem, quæ in triplicem considerationem atque laborem erit dispescenda: in priori perpendere placet, an dentur remedia a veneni deleteria vi præservantia, quibus illi uti possunt, qui in metu sunt, ne tale veneficium ipsis offeratur, quale quid præprimis principes habent, quod metuant: in altera parte explicandum erit, quomodo ejusmodi homines tractandi sint, quibus jam actu venenum oblatum fuit, quo salventur & veneni vis quovis congruo adminiculo infringatur: in tertia classe significandum erit, quomodo ejusmodi subjecta ulterius tractanda sint, quæ periculum mortis evaserunt, sed adhuc aliquor morbidis molestiis laborant, quæ ne in periculosum statum iterum incidant, omnino requirunt, quo circumspectus & peritus artifex cum necessariis consiliis & auxiliis iisdem succurrat: & sicut quælibet harum tractationum practicarum diversis respectibus nititur, ita quidem, ut minime occasio supersit varia experimenta instituere, quin potius periculum in mora sit, hinc de qualibet harum considerationum seorsim agendum erit.

§. XI. In priori itaque tractatione differendum erit de certis adminiculis, a veneni deleteria vi præservantibus, e quibus passim multiplicia inter auctores allegantur, quorum plurima vero promissis suis atque encomiis minime satisfaciunt; ne vero personæ in fastigio dignitatis & potestatis constitutæ illustres clanculum sub cibo aut potu cum veneno inficiantur, propterea habent suos pincernas, quibus mediantibus a veneno præservari volunt: inter antiquos in more positum fuit vasa & pocula parare ex Electro aut Auro cum Argento mixto, de quibus asseriebant, quod venena patefaciant, sicut de vasis argenteis politis constat, quod a veneno denigrescant: alii commendant unicornu verum, Lapidem in capite Draconis & Bufonis reperiri traditum, de quibus *Carolus Clusius, Cardanus, Plinius, Bootius* narrant, quod a veneno colorem

lorem mutant, quæ vero traditio nulla solida experientia nititur. *Dioscorides* præcipit, ne homines tam facile sapidos cibos comedant, quibus vulgo venenum insinuari solet, quæ vero præservatio minus generalis est: alii jubent ante ciborum comestionem aquam haurire, quæ vero perinde non singularem præservantem vim habet, neque Medicorum Theriaca cujuscunque nominis, aut agyrtarum Orvietani antidotalem aliquam præservantem fidam virtutem habent, sed tantum hæc ab Italis proveniens spes aut promissio vanis opinionibus nititur.

§. XII. Præter hætenus commemorata subjecta a veneno præservantia, adhuc numerosa passim recensentur; ita *Dioscorides* extollit Semen Napi; alii laudant Calamintham, Rutam, Laurum, Ficus, Caricas cum Nuce Juglandæ, Terram Lemniam cum Vino assumptam, Mala Citria &c: *Avicenna* commendat Zedoariam & *Seneca Lib. 6. Controversiarum Cap. 4.* cum aliis ordinat, ne pocula oblata ad fundum usque ebibantur, quoniam utplurimum venenum in fundo hæret, quod experimentum licet aliqualem, tamen non totalem efficaciam habet: alii ordinant vasa de Borcellano parata: sunt qui Gemmas interne & externe adhibitas efferunt: aliqui Lapidem Bezoar mirifice, sed ex nuda quadam perfsatione, commendant: quidam Bolum Armenam, Vincetoxicum, Angelicam, Dictamnium, Scordium, Allium, Cydonium contra venenum offerunt, imo passim multa alia laudantur: sicut vero hætenus allegata parum a veneno præservant, ita neque meliora, neque sinceriora & veriora præservantia sunt, quam pingvia: quemadmodum circumspectio principibus in more posita est, quo ante comestionem & ingestionem aliorum alimentorum & potulentorum paulo largius butyrum assumant: quo etiam spectat usus oleorum diæreticorum, uti antiquioribus hoc nomine oleum olivarum usitatum fuit; minime omnium vero tanta credulitate & concurrente superstitione alexipharmacis remediis hæc efficacia a veneno præservans imputanda est, quæ potius venenum assumptum non modo intra humores subito transferunt, sed & in ipsis humoribus subjecta venenosa suspecte impellunt & commovent, unde in toto hoc reliquo casu cum maxima circumspeditione alexipharmaca usurpanda sunt: quod denique decantatam illam Cervi illiusque Cornu vim alexipharmacam & veneno resistantem concernit, tunc illa tantum fabulosa est, quoniam certis narratiunculis de lucta cervi cum animalibus venenosis nititur.

§. XIII. In altera parte therapeutica considerationis illud præprimis officium artificis occurrit, quo tempestive atque perite huic afflictioni succurrat, quando jam venenum oblatum est & noxios suos effectus jam actu inchoat. in hoc negotio vero antea necessariae cautelæ practicae erunt recensenda

*de & commendandæ; eapropter cavendum est 1) a positivis & vulgatis emeticis remediis: etenim quando impræsentiarum venenum ingestum ventriculum valde stimulat & arrodit, ut vehementes spastica commotiones affligant, temerarium tunc est cum emetico remedio afflicto majorem afflictionem dare; ita etiam nocent 2) omnia deorsum urgentia evacuantia, quamdiu adhuc venenum in ventriculo delitescit: 3) tanto magis vero positiva purgantia, quæ cum eximio stimulo operantur: 4) obsunt etiam remedia alexipharmaca, illo tempore oblata, quando venenum adhuc in ventriculo & intestinis hæret, qualia remedia deinde veneni efficaciam in intimiores partes pellunt: 5) officiunt porro omnia remedia acria, resinosa, valde Salina, quando etiam venenum expulsum fuit, quoniam intrinsecus arrosus ventriculus talia remedia ægerrime perfert, quæ propterea inflammatorias commotiones vel excitant. vel confirmant: 6) deinde etiam nocent omnia remedia calefacientia sanguinem valde impellentia, quæ sub præsentī afflictione eo immoderatiores commotiones excitant: 7) pari ratione nocent Salia volatilia & concentrata oleosa, aut balsamica exotica: 8) abstinendum etiam est a vulgari & liberali usu narcoticorum: 9) ut & ab omnibus remediis adstringentibus: 10) nec non a refrigerantibus: 11) porro a valde incrassantibus: 12) ab usu experimentorum minus probatorum: 13) a copioso, multiplicato & inconstanti remediorum usu: 14) a medicamentis & experimentis vires magis destruentibus & supprimentibus: 15) a regimine anxio & inquieto: 16) a simultaneis & prodigis ventriculi op-
pletionibus: 17) a præmatura symptomatum mitigatione, antequam radix mali superata fuit: 18) a reliquiarum veneni negligentiori tractatione: 19) ab immoderato impulsu & successu diaphoretico & 20) ab omnibus illis medicaminibus & regiminibus, quæ orgasticas sanguinis commotiones provocant.*

§. XIV. In speciali & positiva cura scite, rite & perite administranda sequentes indicationes erunt observandæ: 1) ut artifex convenienter veneno prospiciat, quando adhuc in ventriculo hæret: 2) ut eadem dexteritate succurrat, quando venenum e ventriculo jam intimius vel in intestina, vel profundius translatum fuit: 3) ut concurrentibus & urgentibus arduis symptomatibus etiam convenientem medelam ordinet, ne propter illorum acerbitem patiens pereat, si antecedens veneni periculum evasit: in singulis hisce indicationibus exercendis omnino prudens promptitudo, industria & vigilantia requiritur, quoniam id, quod ad obtinendam restitutionem spectat, brevissima periodo circumscriptum est & quælibet cunctatio, turbatio, negligentia & timiditas, ut & inconstancia periculum involvit: neque propterea audax præcipitantia adhibenda est, sed quo magis hic casus
extre-

extreme periculofus exiftit, eo major circumfpectio atque dexteritas ad illius tractationem requiritur.

§. XV. Quando artifex tempeftive ad ejusmodi cafum accerfitur, ubi modo venenum ingeftum fuit, adeoque iufta præfumptio de veneno in ventriculo obhærefcente adest, tunc minime Medicus fpeculativis phyfico-chymicis, aut plane obfcuris correctionibus veneni intentus efle debet, fed potius triplex hic actus obfervandus eft: 1) ut cum fimpliciffimis remediis textura ventriculi præmuniatur, ne venenum eandem invadere queat: 2) ut venenum per fuperficiem ventriculi difperfum cum apto vehiculo involvatur: 3) ut illius tempeftiva revomitio quocunque modo adjuvetur. Quod primum officium attinet, tunc nulla meliora, efficaciora & certiora conftant & proftant adminicula, quam fimpliciora pingvia, velut butyrum, oleum five olivarum five amygdalarum dulcium, five Liliorum alborum, five aliud emolliens: magnæ etiam utilitatis eft Lac pingve, quæ fingula fubjecta non frigide affumenda funt, feponantur vero olea deftillata: *Valleriola Lib. 1. Obf. 6.* commendat Oleum tartari, quod vero magis theoretice, quam practice juvat, fiquidem illud opponitur caufticæ aciditati veneni & priusquam hoc cum illo alcalino fubjecto emendetur, interea damnum ad fummum fuum gradum pervenire poteft: quoad alterum actum eadem liquida pingvia conveniunt, quo etiam pertinent jufcula pingvia calida, gallinacea, cerevifia cum oleo & butyro largiter mixta, Decoctum C. C. aut hordei aut avenæ cum oleo vel butyro largius mixtum: fub quo actu denique adjuvanda eft tempeftiva veneni revomitio; abftinendo ab omni pofitivorum emeticorum ufu, quin potius cum alia externa enchirefi vomitum modeste provocando; longe minus in hac priori indicatione abforbentia remedia conferunt; neque etiam Cryftallus montana fpecificam aliquam utilitatem habet.

§. XVI. Quando fufpicio adest, quod venenum ingeftum intimius penetraverit & jam e ventriculo propulsum, atque in inteftina delatum fit, tunc convenit alia auxilia in ufum trahere: profunt in hoc paffu Clyfteres pingviores five cum lacte five jufculis parandi, additis fpeciebus lenientibus & ex parte roborantibus, quibus etiam pro neceffitatis urgentis conditione & fpasticarum torminofarum afflictionum continuatione haud infructuofe aliquid de Theriaca admifcet: proinde etiam conveniunt Decocta lenientia gelatinofa & modestius abftergentia, paranda e C. C. Hordeo excorticato, prunis Damascenis, herba Veronica, Scordii, Chærefolii, Cortice Citri & Cinnamomi, ut itaque tam furfum, quam deorfum inteftina eluantur & a virulentia veneni præmuniatur; ne vero in humoribus venenofa illa efficacia locum inveniat obtineatque, præftat omnino interponere medicamina felectiora & temperatiora alexipharmaca,

mitius diaphoretica : haud tamen consultum est remedia essentificata & concentrata offerre, quoniam viscera adhuc arrosa sensibilia & excoriata sunt, unde potius talia temperata diaphoretica in dilutiori formula exhibere convenit : quo nomine propterea profunt Decocta e radicibus Scorzonerae, Apii, Bardanae, Vincetoxic. Liquiritiae, Gent. alb. Diptami albi, herbis Scordii, Chærefol. Veronicae, floribus Sambuci, Chamomillae, Papaveris rhæad, Passul. maj. & min. Cort. Citri & Cinnamomi paranda, quibus Decoctis commode aquae diaphoreticae & analepticae, nec non Syrupi tales combinantur : vulgata vero Aceta Bezoardica & Theriacalia, nec non communes compositiones theriacales id non efficiunt, quod debent, aut quod de iisdem promittitur : denique conjungendum est modestum regimen, quo sub eodem moderata talis diaphoresis rite decurrat : pari ratione conferunt etiam Iulapia e decocto C. C. citrato & passulato, nec non ex aquis diapnoicis & analepticis & similibus Syrupis parata : quo etiam pertinent Potiones ex ejusmodi aquis & tenerioribus absorbentibus, præcipue Oculis Cancrorum Citratis compositæ.

§. XVII. Denique etiam Symptomatum concurrentium & urgentium mentio facienda est & horum iterum varia occurrant, quibus artifex tempestivam opem ferre debet : & inter illa quidem primo obtingit lingvæ & faucium ardor, dolor, erosio, pro qua calamitate demulcenda conveniunt lenientia gelatinosa, oleosa, mucilaginosæ, lacticina, juscula pingvia & quidem talia Decocta quorum hætenus mentio facta fuit, quibus conjungere convenit Mel rosatum, Syrupum Violarum, Althææ, Liquiritiæ, Caricas pingves, Passulas majores : aut conferunt Elæo Sacchara ex oleo Amygdalarum dulc. & Saccharo canto parata : deinde interdum affligit inflatio & inflammatio colli & faucium, cui succurrere expedit per Gargarismata lenientia, discutientia & modeste reprimentia, paranda e radicibus Caryophyllatæ, Vincet. Bryon. Sigill. Salom. Bistort. herb. Salv. Rorismar. Scord. Hyssop. Agrimon. Sanicul. Pyrolæ, Uvulariæ, Bugulæ, Floribus Chamomill. Sambuc. Rosarum rubr. & similibus, quibus addi possunt Species lenientes, ne quædam acrimonia in hisce Gargarismatibus obvia fauces magis irritet : ad angustias præcordiales conducunt post prægressas necessarias evacuationes Decocta lenientia & gelatinosa continuanda, quæ commisceri debent cum remediis temperatis analepticis : huc etiam spectant Iulapia, nec non Emulsiva paranda e Nucleis pingvibus, Semine C. M. Papav. albi, ut & ex Aquis diapnoicis & analepticis : denique tam ad dolores Ventriculi, quam tormina intestinorum lenienda post peractam excretionem conducunt externa Linimenta ex oleis lenientibus & quibusdam Stomachicis parata, additis Camphora, Croco & Castorio : quo etiam spectant Emplastræ stomachalia, sive vulgata sive etiam alia : neque Cataplasmata
ejus-

eiusdem efficaciae lenientia & nervina penitus excludenda sunt; cavendum tantum est, ne acriora adhibeantur, quae extrinsecus aliquem insolitum dolorem causantur: ceterum requies & continentia corporis etiam ad hos intestinorum dolores demulcendos convenit.

§. XVIII. Ultimum superest, quo brevibus adhuc perpendam, quomodo videlicet cum ejusmodi subjectis procedendum sit, quae periculum mortis ex oblato veneno superarunt: dum itaque contingit, ut talia subjecta non statim in perfectam sanitatem revertantur, licet mortis periculum evanuerit, hinc etiam non convenit mox a consiliis & auxiliis necessariis & salutaribus abstinere, sed potius reliquiis hujus calamitatis dextre prospicere: ea propter & animo & corpori adhuc succurrere convenit, animo concilianda & concedenda est necessaria requies, continentia, tranquillitas, erectio & delectatio, contra vero eidem praeipiendae sunt curae, sollicitudines, anxietates & qualescunque profundae meditationes: oeconomia ad corporis conservationem spectans ita est dirigenda, ut patiens aerem turbidum, frigidum, squalidum, impurum, humidum, torpidum &c. fugiat, modeste vero calidum regimen feligat praeferatque, siquidem longe melius est, quo modesta diaphoresis continuet; pro qua invitanda & conservanda nonnunquam temperata & nervina balnea profunt, qualia tanto magis conducunt, quando pristinus habitus corporis laxior in strictiorem mutari videtur: in quo casu etiam modestae & repetitae frictiones corporis conducunt.

§. XIX. Praeterea ante omnia prospiciendum est futuris necessariis evacuationibus, ubi praecipue excretio alvina in ordinem ducenda & quandoque admonenda est per lenientia, humectantia, pingvia, lacticinia, prunata, passulata, mannata, tamarindinata, rhabarbarina & correctae aloetica, unde nonnunquam vina medicata, resolventia, roborantia & laxantia conveniunt: proinde pro diureseos & diaphorescos promotione conducunt praedicta lenientia diluentia potulenta, imprimis decocta calida temperatiora remisius aromatizata, ut & juscula gallinacea & vinosa: praeterea sanguinis habenda est ratio, an videlicet ipse antehac certis salutaribus evacuationibus obnoxius fuerit, in quo casu opportuno tempore modestae Venae Sectiones repeti debent: Dieta praescribatur accurata, mollis, liquida & temperata, siquidem ab omnibus illis alimentis abstinendum est, quotquot singulares turbas primis regionibus inferunt: potus adhibeatur sufficiens, sed perinde temperatus, nec valde spissus: proficit modicus Vini usus: interponantur Stomachica aromatica, omnia vero adstringentia sedulo vitentur: mobile vitae genus multum conducit: & si metus subest, quod internus quidam abscessus adsit, tunc conveniunt mitiora abstergentia & Decocta eluentia atque mundificantia, nec non Pilulae

ex Extractis amaris, Therebinthina, Succino, Myrrha, Thure, Aloe & Balsamo de Copaiva parata, servato ubique justo moderamine.

CASUS XVI.

DE

INFELICI EFFECTU SUSPECTO- RUM MERCURIALIUM REMEDIORUM.

§. I.

PRæcedenti animadversioni mox præsentem ad latus pono, quoniam hic casus inter se invicem aliquam communionem habent; non quidem hoc loco sermo erit de imperito Mercurialium remediorum usu indiscretim considerato, sed præcipue de illo casu agere placet, ubi Mercurialia remedia minus fida & minus rite præparata, sed ut plurimum adhuc corrosiva intrinsecus oblata varia fontica damna atque pericula producant, quo loco tamen una de inconsulto topico Mercurialium usu & præcipue talium agere placet, quæ perinde non sincera & mixtioni corporis adæquata sunt: quod enim primam observationem attinet, tunc non modo interdum evenit, ut consuetæ compositiones Mercuriales pharmaceuticæ adulteratæ sint, testimonio Mercurii dulcis, Mercurii vitæ, quorum prior nonnunquam in eo labem suam continet, dum acidum Salis communis non sufficienter cum Mercurio crudo saturatum est, aut dum adultior talis Mercurius dulcis ex aere falsedinem aliquam adventitiam attraxit & propterea pellem suam mutavit: quod vero alterum attinet, tunc ex insufficienti edulcoratione antiquam suam pravam indolem retinet, proptereaque eximia damna illius usum sequuntur, sed & passim circumvolant ejusmodi privatæ compositiones, non satis tutæ de Mercuriis diaphoreticis, Mercuriis præcipitatis, Pulveribus Mercurialibus, Mercuriis animatis, Mercuriis Solaribus, Panaceis Mercurialibus, Arcano Corallino, quales compositiones pessimos sæpe effectus producant, quibus deinde Medici interdum extemporaneo quodam officio mederi debent.

§. II. Hisce prædictis observationibus practicis annumero adhuc aliam, quæ perinde sinistrum effectum suspectorum Mercurialium remediorum testatur, ubi experientia etiam constat, quanta damna minus provide externæ appli-

applicationes Mercurialium remediorum suspectorum concitaverint, quod præcipue valet partim de inunctione Mercurialium incauta, partim de applicatione corrosivorum Mercurialium remediorum in foro Chirurgico ad ulcera aliasque externas læsiones, nec non ad varias maculas superficiales pro scopo cosmetico, qualia artificia hodiernum imperitis præcipue Chirurgis admodum familiaria existunt: & hic topicus Mercurialium usus non modo in externo corpore varia ardua incommoda provocat, sed etiam ad internam æconomiae vitalis offensionem contribuit, tanto magis, si remedia Mercurialia ab extra applicata sese in interiora corporis insinuant, quale quid in inunctionibus illis Mercurialibus, promiscue susceptis, contingere solet: & sicut ejusmodi infelices Mercurialium effectus repentina & interdum extrema damna provocare solent, propterea tanto magis artifex cum tempestiva, congrua, adæquata, extemporanea & efficaci medela succurrere debet.

§. III. Quod ipsa illa damna attinet, quæ interne oblata suspecta Mercurialia remedia causantur, tunc illa multiplicia sunt & testantibus observationibus practicis constat, quomodo talia remedia post se traxerint magnum ardorem faucium, inflationem colli, graves cardialgias, ardorem & torsionem ventriculi, sudorem anxium & frigidum, vomitus vehementes, animi deliquia, gravia intestinorum tormina, periculosos alvi fluxus & in subjectis junioribus & tenerioribus plane convulsiones, præterea etiam gravem sitim, tremores, impallescentiam & rigorem corporis, internas inflammationes & ingruentes sphaelationes, febres confusas, dejectiones cholericas & similes alias fonticas afflictiones: ita allegatur historia de infelici usu Mercurii dulcis corrosivi in *A. N. C. Dec. 3. an. 5. & 6. p. 96.* in appendice & alibi *Dec. 2. an. 10. obs. 14.* describuntur damna ab excessivo usu Mercurii dulcis provenientia: pluribus conferatur *Unzerus in Tractatu de Mercurio*, prout similes observationes passim reperiuntur.

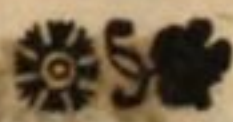
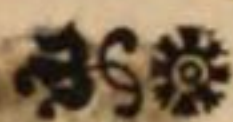
§. IV. Præterea etiam commemoranda erunt talia pathemata, quæ ab incauta & imperita externa Mercurialium applicatione proveniunt: ita evenit, ut inunctio Mercurialis improvide celebrata inferat affectus asthmaticos, suffocativos, confusos febriles, tremores membrorum, cardialgias, paralyses &c. imprimis talis inunctio fatalis observata fuit in arthriticis, referente *Doleo A. N. C. Dec. 2. an. 4. obs. 120.* uti ætati puerili & infantili admodum suspecta est talis inunctio, conferatur *Dec. 2. annus 4. obs. 14; Sennertus Præceps Medicæ lib. 6. part. 4. cap. 21. Rhodius Cent. 3. obs. 86. Timæus & Guldenkleæ Responsionum Medicarum 43. Dec. 1. A. N. C. anni 1. obs. 25. in Scholio & obs. 86.* ita *Borrichius in Medicina Septentrionali Volum. 2. p. 373.* mortem ex inunctione Mercuriali enarrat: comitantur etiam talem incongruam inunctionem plura alia damna, ut suspecta in-

flatio

flatio & inflammatio colli, ominosa vacillatio dentium, alia interna inflammatio aut Gangræna, contractura, ulceratio faucium, aut denique perfecta Sphacelatio: conferatur *Fernelius de Curatione Luei Venereæ; Hoffmannus de Medicamentis chymicis.*

§. V. Quod denique attinet usum Mercurialium corrosivorum chirurgicum, tunc ex eodem perinde diversa damna emergere solent, videlicet inflammatio & Gangræna partis, congestio humorum pertinax ad illum locum affectum, graves ardores, Spasmi, Convulsiones, Ulcera maligna, aut plane Sphacelationes, vel consequentes Ariduræ & Contracturæ: ita etiam notante *Ettmullero* in loco de Scabie Mercurius Sublimatus pro scopo cosmetico pessime operatur, uti etiam *Zwelferus in Mantissa Spagyrica* ab interno & externo usu corrosivorum Mercurialium remediorum magno studio dehortatur; prout passim *Hildanus in Casibus Chirurgicis* eorundem remediorum usum rejicit: ita etiam noxa a Mercurio Sublimato manibus applicato describitur in *A.N.C. dec. 3. an. 5 & 6. obs. 204.* denique etiam cum maxima circumspeditione interne & externe hypochondriacis & hysteris Mercurialia concedenda sunt; quemadmodum lethalis effectus inunctionis Mercurialis in hypochondriaco subiecto describitur *Dec. 1. an. 1. obs. 89.*

§. VI. Præter hanc historicam præsentis casus perlustrationem mox quædam animadversiones Prognosticæ ulteriori nostræ disquisitioni se se commendant; unde sciendum est, quod inflammatorii affectus ad sinistrum Mercurialium effectum spectantes multum periculi portendant, siquidem facile actuales corruptiones putridæ consequuntur: non minus interni ardores & eximii angores cum mentis aberratione, aut animi deliquio conjuncti valde periculosi sunt: tanto magis vero perfectæ convulsiones supervenientes magnum periculum involvunt, quemadmodum concursus confusarum febrilium commotionum haud omni periculo caret: vehementes cardialgiæ aut plane suffocativæ aut strangulatoriæ comminationes sunt periculosæ: spasmi supervenientes ominosi sunt: tanto magis concurrentes motuum defectus eximium periculum minantur: subinde faucium & pectoris urgentes & prædominantes afflictiones nunquam periculo carent: extremitatum horrores & rigores, internarum vicissim partium ardores valde sunt periculosi: & quando post superatum sinistrum Mercurialium effectum consequuntur affectus paralytici, aut paretici, Asthmata chronica, repetentes Vertigines, ariduræ & contracturæ, malum est indicium: sicut insolita mentis imbecillitas & aliqualis corporis stupor consequens omnino suspectis phænomenis & consuetariis annumerari debent.

§. VII. Brevibus jam subnectenda erit Pathologia sinistrorum effectuum e suspectis medicamentis Mercurialibus provenientium: in quo negotio præcipue annotari debet qualitas remediorum Mercurialium suspectorum: sicut enim ut plurimum medicamenta Mercurialia cum menstuis Salinis præparantur, ita facile corrosiva quædam producta inde emergunt, quæ, nisi sufficienter & convenienter edulcorata fuerint, facile noxiorum effectuum & successuum causa evadunt: & licet talia remedia Mercurialia alioquin optime edulcorata fuerint, tamen si eadem paulo largius & frequentius exhibentur, perinde fatis inique corpus alterant: corrosiva quidem Mercurialia non modo causticitate sua partes sensibiles offendunt, ut propterea natura humana cum variis commotionibus se se opponat, quæ præcipue oblatores remediorum & conjuncti perniciosi effectus remotionem concernunt, deinde etiam inductam & præsentem superficiei arrosionem respiciunt, inde varii motus contractorii, spastici, congestorii aut plane inflammatorii superveniunt; sed proinde etiam talia remedia, ut Mercurialia operantur, quæ alioquin partes nervosas sensibilibiter afficiunt, unde eo magis vel prædicti motus augmentur, vel etiam necessarii motus penitus amittuntur: siquidem alias de Mercurialibus remediis constat, quod nervis non satis amica sint, sed quod ex illorum copiosiori oblatione nervosæ partes admodum offendantur, ut ea propter interdum natura ob tædium præsentis adversi sensus motus consuetos plane deferat: de reliquo vero contingit, ut ob periculum gravius imminens varii & interdum satis irregulares motus superveniant, qui ad aversionem imminenti majoris damni prævisi atque directi sunt.

§. VIII. Præmissis hisce, quæ ad theoreticam præsentis casus partem spectant, proximo nunc ordine progredior ad practicam illius deductionem, in qua iterum primo loco necessarias cautelas practicas indicabo; ob id in cura hujus casus cavendum est; 1) a quibusvis immodestis & crudis evacuationibus, quæcumque cum aliquo adverso stimulo perpetrantur; 2) a necessariarum & ordinariarum evacuationum perturbatione, suppressione, aut negligentiori promotione; 3) a medicamentis valde calefacientibus & massam sanguineam admodum impellentibus; 4) a remediis positive adstringentibus; 5) nec non a vulgari usu narcoticorum remediorum; 6) ab impetuosis, simultaneis, diffusis & copiosis sudationibus; 7) a regiminibus valde anxiiis & æstuosis & vicissim etiam laxioribus & magis refrigerantibus; 8) a Sulphuris promiscuo & copioso usu interno; 9) a remediis acidis & sanguinis crasin valde inquinantibus; 10) a remediis primas regiones perquam turbantibus & stimulantibus; 11) a medicamentis massam sanguineam valde incrassantibus & eo ipso Mercurii

T t t t t

eli.

eliminationem impediētib; & denique 12) a cunctata Mercurialium evacuatione.

§. IX. Specialis cura præsentis casus iterum duplicis conditionis est: 1) quomodo nocuentis ab interno Mercurialium usu provenienti; succurrendum sit; 2) quomodo damnis ab externo Mercurialium usu pendentibus subvenire conveniat. In priori parte duplex specialis indicatio observanda est: a) quomodo ipse affectus in se spectatus tractari debeat: b) quomodo concurrentibus symptomatibus consulendum sit. Quoad prius convenit ordinare remedia lenientia, oleosa, pingvia, gelatinosa & lacticinia, quæ Mercurialium corrodentem & iniquam qualitatem infringunt, insuperque texturam ventriculi & intestinorum præmuniunt, ne corrosiva Mercurialia subiecta has partes arrodant & offendant; unde præcipue liquida ordinanda sunt, qualia in præcedenti casu commemorata prostant, quemadmodum tam e fonte diætetico, quam pharmaceutico multiplicia talia adminicula prostant: proinde etiam prospiciendum est, quo per tempestivum vomitum Mercurialia ingesta subiecta iterum excutiantur; abstinendum vero a est positivo emetico remedio, sed potius per alias lenes enchireses modesta evomitio provocanda est: hisce remediis commode interponere licet teneriora absorbentia, quæ cum Decoctis gelatinosis & mucilaginosi liquidioribus mixta proficiunt, uti etiam eadem in simpliciiori sua consistentia exhiberi possunt; omittantur vero terrea usta, figillata, bolaria, argillacea, calcarea, quibus communiter adstrictoria qualitas inest.

§. X. Quod si contigerit, ut suspecta illa Mercurialia remedia jam intimius intra intestina delata fuerint, tunc continuanda quidem erunt Decocta illa gelatinosa, aut alia liquida pingvia, sed insuper in usum trahi debent Clysteres emollientes lenientes, qui torminosi intestinorum cruciatibus non exiguam opem afferunt: & cum illorum repetitio omnino conducat, ita in futurum iisdem roborantia & temperata carminativa remedia conjungi possunt; quemadmodum post præcipuam præsentis afflictionis mitigationem etiam talia selecta carminativa remedia oretenus exhiberi possunt: quando vero suspecta remedia Mercurialia plane intra massam sanguineam delata sunt, tunc conveniunt auxilia diluentia & moderate diaphoretica; quo nomine commendo Decoctum parandum e radicibus Cichorei, Scorzonæræ, Apii, Bardanæ, Liquiritiæ, herbis Scordii, Veronicæ, Chærefolii, Floribus Chamomillæ, Sambuci, Papav. rhœad. Passulis majoribus, Cortice Citri & Cinnamomi: deinde conducit Mixt. simplex, nec non aliorum fixorum diaphoreticorum usus, uti hoc nomine præcipue laudatur Antimonium diaphoreticum a *Volcamero A, N, C. Dec. 2, an, 2. Obs. 190.* quibus accenseri possunt alia temperata Bezoardi-

ardica & inter illa Essentia alexipharm. Stahlian. cum Essentia Scordii mixta, subjuncto modesto regimine diaphoretico, quo tempestive remedia illa Mercurialia iterum ex humorum latifundio educantur: multum vero refert, si Decocta gelatinosa e C.C. Scorzonera &c. parata, sedulo exhibentur, quo massa sanguinea cum iisdem perluatur & simul recrementa illa Mercurialia in talem lubricam & mucilaginosam consistentiam convertantur.

§. XI. In altera parte & indicatione prioris nostræ considerationis practicæ ratio habenda est symptomatum concurrentium & affligentium: unde ad ardorem faucium perinde conveniunt lenientia, demulcentia, mucilaginosæ, aut collutio faucium cum lacte calido, cui tantillum Croci orientalis immiscere licet: & si inflammatio quædam in faucibus præsto fuerit, tunc conducunt Gargarismata lenientia discutientia & remissius repellentia: si ardor ventriculi affligit, tunc conducunt eadem pingvia oleosa & gelatinosa: si tormina intestinorum insistant, tunc continuari debent Clysteres emollientes & modice carminativi, extrinsecus vero Linimenta e lenientibus & roborantibus prosunt: si Lipothymia concurrunt, tunc interna & externa analeptica adhibenda & conjungenda sunt: denique exeunte tota cura carminativa remedia continuari possunt; sicut insuper cavere convenit, ne cum incongruis alimentis & potulentis partes hæcenus affectæ denuo offendantur.

§. XII. Alterum itaque superest negotium in hoc casu practicum, quomodo videlicet damna illa, quæ ab externo Mercurialium usu pendent, tractanda sint, quo loco iterum primo illa consideratio occurrit, quomodo inunctionio Mercurialis, in quocunque etiam casu adhibita fuerit, cum suis accidentalibus sinistris effectibus dirigi debeat: conveniunt propterea in hoc passu laxationes præmittendæ, quo loco Pilulæ abstergentes & resolventes ex Extractis amarum Fumariæ, Cochleariæ, Cent. min. Valerian. Gent. rubr. ut & e Gummatibus Ammoniaco, Galbano, Myrrha, Terebinthina & Extracto Panch. Crollii paratæ conducunt: postea conveniunt remedia intrinsecus discutientia, resolventia, mundificantia & simul diaphoretica, quo nomine celebrandæ sunt Essentiæ Pimp. alb. Valerian. Succini, Fumariæ & Myrrhæ: non minus prosunt Decocta paranda e Radicibus Scorzoneræ, Chinæ, Pimp. alb. Liquiritiæ, herbis Scordii, Veronicæ, Cent. min. Lign. Sassafr. Passul. maj. & min. porro conducunt Pulveres absorbentes cum Antimonio diaphoretico mixti, quibus in subjectis humidioribus exigua grana florum Sulphuris addi possunt: inprimis convenit regimen modestum & constans diaphoreticum; omne vero frigus sive internum sive externum nocet: *Zacutus Lusitanus* ad imperitam inunctionem Mercurialem laudat Unguentum auratum & *Riverius* adversus dolores capitis, ex imperita inunctione provenientes, commendat nummum aureum

intra os deponendum, de quo promittit, quod Mercurium e corpore ducere debeat; quæ vero experimenta non satis probata sunt.

§. XIII. Ultimum denique superest, quomodo videlicet illi infelices effectus tractari debeant, qui perinde ex externa Mercurialium corrosivorum applicatione ortum traxerunt, five talia subjecta ad maculas, five ad ulcera minus provide adhibita fuerint: præstat itaque ante omnia in tali afflictione ordinare interne remedia sic dicta bezoardica & alexipharmaca cum adhibito regimine temperato diaphoretico, huc profunt ante citatæ Essentiæ resolventes & mundificantes: hisce interponantur pulveres temperantes absorbentes & nitrati, quo motus inconvenientes spastici & inflammatorii præoccupentur: ad ipsum locum affectum adhibenda sunt lenientia, demulcentia, oleosa, Cataplasmata & Linimenta, additis discutientibus, solventibus & modeste reprimentibus, quo immoderatus affluxus humorum arceatur: interea multum refert sub continuato regimine diaphoretico æquali humorum distributioni prospicere, ne particulares congestiones magis obfirmantur: subinde proficiunt ad locum affectum abstergentia, tam cum manuali industria, quam per auxilia pharmaceutica e fonte chirurgico haurienda perficienda, ubi imprimis digestiva conducunt, ut ita tempestive illa Mercurialia subjecta, porulis partium insinuata, removeantur, adeoque imposterum mitiori methodo præ-
sens affectus tractari queat.

CASUS XVII.

De

NOXA EX ARANEO.

§. I.

IN vita communi humana variæ occasiones accidunt, quæ diversa damna & pericula afferunt, quando minus provide tractantur, sed indiscretim ad & intra corpus admittuntur: & ita ab illo animalculo, quod sæpius hominibus approximatur, nimirum araneo varia incommoda metuenda sunt: interim non ita promiscue sentiendum & metuendum est, quasi omnes aranei virulenti sint, sed subest illa diversitas, quod una species præ altera magis nociva existat; neque tamen adeo indiscretim hæc animalia noxam suam inferunt, nisi sub aptis circumstantiis propius ad corpus vivum applicentur: unde sæpe

con-

contingit, ut aranei ex accidenti potulentis & alimentis immisceantur, incio interdum homine & ita etiam sine actuali detrimento: quod præprimis contingit cum araneis cellarum, qui satis sæpe in potum asservatum incidant & in eodem suffocantur: neque etiam negandum est, quod diversitas specierum in araneis occurrentium diversam quandam virulentiam involvat, ut propterea diversa pathemata consequantur: hinc in genere quidem dantur aranei domestici & in nostris regionibus benigniores, alii contra sylvestres, extranei, qui efferæ & ferinæ quasi indolis, adeoque maligniores sunt, quæ differentia tanto magis hominem circa talia animalcula versantem cautum reddere potest, ne eadem ludicre & negligenter tractet & applicet.

§. II. Ut ut vero in variis casibus aranæ satis evidens nocumentum inferunt, tamen pernicies illa non tanta est, qualem inter alios *Scaliger contra Cardanum* describit, qui tradit, quasi nonnullorum araneorum virus adeo subtile & penetrans sit, ut pedibus calcati hanc venenositatem per calceorum soleas intra corpus communicent & talem similem incredibilem historiam commemorat *Camerarius*, qua hanc discretam araneorum virulentiam attestari conatur, quasi eques quidam araneum super bufonem decumbentem cum virgula sua destruserit, unde illa virgula cum veneno illius animalculi ita inquinata traditur, ut venenum illud per ocreas penetraverit & varia pathemata pedi equitis illata fuerint: quamquam vero noxa araneorum non tanta sit, tamen etiam ea propter non penitus nulla est, sed secundum varietatem circumstantiarum nunc magis manifesta, nunc minus evidens existit: modi tamen quibus unquam experientia teste aranæ damnum suum intulerunt, vel in extrema subtili violentia & morfu, a tali animalculo commisso, vel in actuali deglutitione consistunt, haud vero maturius aranæ morsus suos infligunt, nisi per malam tractationem exacerbatae fuerint.

§. III. Morbida pathemata, quæ unquam a peritis & attentis Medicis ex iniquatione, ab araneis commissa, observata sunt, varia existunt, videlicet partis læsæ tumor, imprimis livescens, interdum rubicundus & semi inflammatorius: stupor in illa parte & circa illam, extremitatum rigores & refrigerationes, anxietas præcordialis, virium insignis prostratio, deliquia animi, partium tremor, impallescentia corporis, vigiliæ, spasmi irregulares, oculi concavi, lingvæ balbuties, pulsus inæqualis, intumescencia ventris, impedita & turbata diuresis, mentis motiones, conatus vomibundi, motus convulsivi, dolores lumborum & circa inguina atque genitalia loca urgentes, quales primum observavit *Dioscorides* & ulterius annotavit *Sennertus in Libro de Venenis*: & singularis quidem illa est Practicorum observatio, quod virus araneorum præcipue in vias urinarias & connexas genitales stimulatoria quadam efficacia ope-

retur: præterea comitantur hanc virulentiam communicatam angustiae suffocativæ, sudor frigidus &c. quippe quæ pathemata discrepant secundum diversitatem tum araneorum, tum subjectorum afflictorum: siquidem in historia naturali constat, quod araneæ in regionibus calidioribus, aut etiam in aliis locis calidis, magis degentes, venenosiores existant.

§. IV. Et quemadmodum prædicta pathemata illam virulentiam araneorum consequuntur, quæ per externam læsionem communicata fuit, ita præterea recensere convenit illas afflictiones, quæ deglutitionem araneorum comitantur: & ita historiae medicæ referunt, quomodo in ejusmodi casu sequentia pathemata observata fuerint, nimirum extrema moralis & præcordialis angustia, oculorum caligo, sensuum externorum hebetudo, tremor corporis, pulsus irregularis, conatus vomendi cum torsionibus ventriculi dolorificis, sudor frigidus, tumor ventris, vitia urinæ, ardor internus, palpitatio cordis, lumborum, dolor, intestinorum tormina, deliquia animi, ardor urinæ, stimulatio & pruritus genitalium, externæ & internæ convulsiones (uti ex araneæ morfu Epilepsiam ortam enarrat *Salmuth. Cent. 3. obs. 35.*) partium paralytodeus stupor, aut denique ipsa mors: sicut in splendido Noribergensium coemeterio demonstratur ejusmodi sepulchretum, in quo quiescunt ossa integræ cujusdam familiæ, ex veneno aranei, qui intra lac decidit, quod ab eadem familia comestum fuerat, interemtæ; uti *Panarolus pent. 1. obs. 45.* ex araneorum morfu duos mortuos commemorat: pluribus conferatur de Ictu araneæ *Schulzius in A. N. C. Dec. 3. anno 2. obs. 73.* de Aranei icu lethali *Reiseliuss Dec. 2. anno 4. obs. 87*: licet *Dec. 2. anno 5. obs. 116.* recenseatur singularis historia de aranei esu salutari & utili: ita *Albertus M.* recenset historiam, quod Coloniae Agrippinæ viderit puellam, quæ per totam vitam sinenoxa araneas comedebat *vid. Reyes quest. jucund. 24. §. 8.* araneus innoxie deglutitus *Dec. 1. anno 4. obs. 85.* præterea conferatur *Senguertus de Ictu Araneorum*, *Mercurialis de Venenis*, *Joelius in Praxi medica*, *Gesnerus in historia animalium*, *Borellus Cent. 1. obs. 81. & Cent. 3. obs. 19.* *Salmuth. Cent. 2. obs. 22 & 48* sicut in *Cent. 4. Obs. 56.* commemoratur historia de araneis innoxie devoratis: porro *conf. Job. Adluarius in Methodo medendi*, *Listerius in Historia animalium*, *Hafenrefferus in Nosodochio*, *Schenckius*, *Sennertus*, *Bonetus &c.*

§. V. Hisce circumstantiis ad historiam præsentis casus spectantibus brevibus nonnulla ad Prognosin pertinentia erunt annectenda: quo magis repente, impetuose & vehementer morbida pathemata læsionem ab araneis commissam consequuntur, eo periculosior est status: quo magis subito vires concidunt, aut animus simul delinquit, præcordiales angustiae affligunt, mentis motiones coincidunt, eo magis suspectus est status in hac afflictione: insolita inflatio abdo,

abdominis cum gravissimis cardialgiis conjuncta valde suspecta est: sensuum tam internorum, quam externorum obnubilationes, confusiones & imminutiones periculosa sunt: insolita Hæmorrhagiæ tanto magis ex incongruis locis prodeuntes nunquam periculo carent: contumaces excretionum retentiones & impetuosæ illarum prosecutiones nunquam periculo carent: concurrentes confusi motus febriles præsentis casus gravitatem testantur: supervenientes convulsionες tanto magis continuantes pessimæ indolis sunt: asphyxia, tremor membrorum, pulsus debilis & inæqualis, Scotomia, strangulatio faucium periculosa signa constituunt: involuntariæ excretiones malæ sunt: horripilationes & rigores extremitatum periculum involvunt: insensibilitas, aut plenaria motuum amissio periculosa est: urgentes denique vomendi conatus, sed ad nullum successum pervenientes, etiam sunt suspecti.

§. VI. Brevibus nunc causalem aliquam præsentis casus explicationem suppeditare placet, in qua mox in limine notandum est, quod ab araneis in corpus hominis sani communicetur subtilis quædam materia mixtioni animali repente & intime adversa, eidemque subitanæ resolutionem putrefactoriam inducens, quæ sese propter summam suam tenuitatem & mobilitatem mox per partes fluidas transfundit & in iisdem fermentativo - orgasticas commotiones excitat, ita ut propterea integritas corporis repentino alicui periculo subjecta sit, sub quo statu tam simultanee pernicioso non potest aliter fieri, quin graves quædam anomalie in œconomia vitali consequantur, adeoque diversi motuum gradus atque schemata varia accidunt, quales motus vero minime absolute confusi sunt, licet nonnulli illorum extremæ & momentaneæ naturæ perturbationi adscribi debeant, alii vicissim huic periculo imminenti & materiæ perniciosæ in humoribus fluctuanti oppositi sunt, qui illius tempestivam & efficacem expugnationem concernunt: interea in hoc negotio perinde quædam amethodiæ coincidunt, quo minus natura ad ejusmodi inusitatas perniciosas materias perferendas adveta & exercitata est & quo magis illa ad subeunda pericula valde sensibilis existit, aut quo magis præcipitanter & vehementer perniciēs imminet.

§. VII. Præmissis hoc conspectu historico theoretico, præsentem casum concernente, nunc ad practicam illius evolutionem progredior, quæ quo securius & melius succedat, primo loco notatu dignas cautelas practicas continebit & commendabit: cavendum itaque est 1) a positivis & artificialibus emeticis, præcipue Antimonialibus & similibus valde stimulantibus 2) a positivis remediis alvum immodestius promoventibus 3) a negligentiori promotione, aut actuali perturbatione & suppressione necessariarum & ordinariarum evacuationum 4) a confusa sanguinis subtractione 5) a remediis valde calefacientibus & concentratis 6) ab immodesto & æstuoso regimine 7) ab impetuosa & copio-

sa sudoris provocatione 8) a curatorio Salium volatilium usu 9) a confusis compositionibus miscellaneis diversorum effectuum & contrariarum interdum energiarum 10) a remediis narcoticis 11) a positivis adstringentibus & refrigerantibus 12) a largiori acidorum & incrassantium usu 13) a balsamicorum exoticorum interno & externo, vel inopportuno, vel prodigo usu 14) a nimis multiplicato & diverso remediorum usu 15) a remediis vires magis opprimentibus quam sublevantibus 16) a simplicioribus Sulphuratis, nec non 17) a Mercurialibus medicamentis 18) a nuda humorum correctione & veneni communicati alteratione 19) a retardata, aut nimis præcipitata veneni communicati excretionem & 20) a remediis stimulantibus valde pingvibus.

§. VIII. Specialis methodus huic casui medendi in duplicem classem erit discernenda 1) quomodo læsiones ab extra ab araneis illatæ tractandæ sint 2) quomodo deglutitio araneorum & exinde proveniens damnum dirigi & tractari debeat. Primam circumstantiam atque classem quod concernit, tunc subtilis ille morsus ab araneo inflictus mox in initiis vel scarificandus est, ad quem deinde cucurbitulæ applicari debent, quo insinuatum venenum promte extrahatur; pro extinguendo virulento hoc inquinamento profunt Cepæ assatæ cum tantillo Aceti mixtæ & ad locum affectum applicatæ: non minus proficit morsum frequentius cum vino calido, aut cum Decocto Absinthii, Salv. Roris-mar. Gent. rubr. & Myrrhæ eluere: nonnulli per curam sympatheticam commendant, quo ad læsam partem araneus mortuus applicetur, cujus experimenti ulterior veritas & certitudo exploranda est: *Welfchius in A. N. C. Dec. 1. an. 8. obs. 35.* commendat topicum usum Salviæ: alii vicissim, sed cum frustraneo encomio extollunt in hoc casu Cancros fluviatiles contritos & cum Sale conspersos: inter alia experimenta admitti potest Cataplasma illud, quod *Sennertus* laudat & in tantum reformari potest, ut conficiatur ex foliis Lauri, Rutæ, Salviæ, Cepis, farina hordeacea, tantillo Myrrhæ, Croci orientalis, Camphoræ & Aceti.

§. IX. Præterea adhuc pro externo usu satisfaciunt Essentiæ mundificantes & balsamicæ, quæ corruptionem in parte læsa præoccupant, ut sunt Absinthii, Gent. rubr. Myrrhæ, Succin. Pimp. alb. Hyperici, Aloes cum tantillo olei Therebinth. mixtæ: profunt etiam Cataplasmata cum lacte paranda e radicibus Althææ, Malvæ, Vincetoxici, Caryophyllat. Aristol. rot. Pimp. alb. Ir. flor. Sigill. Salom. Bryoniæ, herbis Scord. Salv. Rutæ, Majoranæ, Melissæ, Hyssopi, Floribus Chamomillæ, Liliorum alborum, Rosarum rubrarum, Hyperici, Lavendulæ, Croco orientali, Camphora &c. cum hisce externis remediis interna quædam adminicula convenientia conjungenda sunt & illa quidem præci-

præcipue temperata alexipharmaca cum moderato regimine diaphoretico sub-
levata: deinde etiam profunt potiones diaphnoicæ & analeptica, quo spectant
Decocta e Scorzonera & C. C. citrata, additis aquis diaphnoicis & analepticis,
quibus perinde commisceri possunt Syrupi Papav. rhæad. de Betonica, Rubi
Idæi, de Canela: porro interponantur Pulveres temperantes ad præoccupan-
dos alienos & interdum etiam febriles motus, sicut etiam Pulveres antispasmo-
dici in hoc casu aptum locum inveniunt; a narcoticis vero remediis abstinend-
um est, quin potius modesta diaphoresis in ejusmodi necessitate conservari
debet: non minus conducunt Bezoardica, Acidulata, vel Mixtura simplex in
subjectis floridioris habitus; volatilia vero remedia curatorio scopo non ad-
mittantur.

§. X. Sequitur altera Classis præsentis therapia, videlicet, quando
araneus deglutitus damna quædam minatur: in hoc casu tempestive prospici-
endum est, quo hoc animal ingestum cum suo communicato inquinamento,
quod adhuc in ventriculo hæret, tempestive revomatur, pro quo vomitu ex-
citando mitiora & simpliciora adminicula usurpanda, potentiora vero exclu-
denda sunt; unde rectius juscula & decocta pingvia oleosa & lenientia assu-
mantur, cum conjuncta enchiresi & externa vomitus incitatione: quidam e
Præcticis in hoc casu ordinant Vitriolum album, cujus usus tamen non admo-
dum securus est, quare rectius cum alia methodo, quam per stimulantia re-
media vomitus provocari debet: præterea quidam in hoc casu ordinant Opi-
ata, asseruntque quod Opium araneas enecet; sed cum partim hæc cura per
Opiata minus tuta sit, partim cum non sufficiat araneas tantum enecare, sed
potius illarum virulentia avertenda & removenda sit, hinc tale remedium in
hoc casu nullam approbationem meretur: proinde etiam ridiculum est ex-
perimentum, quo quidam præcipiunt, ut musca intra os deponatur, ita fieri,
quo deglutitus araneus mox iterum e ventriculo egrediatur, adeo ut *Borellus*
Cent. 1. Obs. 81. hoc experimentum frustra alleget: subinde etiam conferunt
alia Decocta gelatinosa, mucilaginoso, diluentia, quin ipse potus lactis, quo
deglutitum tale animalculum involvatur & eo facilius deinde excernatur.

§. XI. Posthac conveniunt remedia alexipharmaca & conjuncta vel
subordinata analeptica, quo vires partim conserventur, partim virus etiam eli-
minetur: conducunt etiam absorbentia cum acidis imprægnata & subjungan-
tur hisce remediis regimina temperata diaphoretica: neque hætenus experien-
tia satis probata est de experimento *Gesneri*, quod *Sennertus* in *Libro de Venenis*
allegat, quasi resina abietis speciali efficacia veneno aranei resistat: in eadem
afflictione alvus debet esse aperta & si intestinorum tormina præsto fuerint,
conducunt Clysteres emollientes & modeste roborantes: interne proficit modi-

cus usus Theriacæ: in angustia præcordiali conferunt partim alexipharmaca, partim analeptica, cum necessaria requie animi æque atque corporis: maxime etiam vitanda est inquietudo: balnea magis circa finem curæ, quam sub illa admittantur & post superatum periculum conducit diæta mollis, roborans, modeste aromatica, ut & modicus usus Vini boni, quo partes antea affectæ denuo cum congruo robore instruantur: multum enim proficit ventriculum cum incongruis alimentis & potulentis non obruere, sed sub reliqua temperantia prospicere, quo functio in primis regionibus consveta & necessaria iterum rite procedat, quare post curam absolutam etiam providendum est, quo alvina excretio rite continuet.

CASUS XVIII. DE ICTU SCORPIONUM.

§. I.

QUAMVIS infauustus hic casus aliquin inopinato contingens in nostris locis aliisque Germaniæ tractibus non metuendus sit, sed potius secundum historiam medicam diversis Italiæ regionibus reservetur, tamen quia illius vulgo in schola medica mentio fit, non alienum etiam erit, si hujus casus notitiam aliquam comparemus, tanto magis, quoniam ejusmodi improvisa afflictio repentinis & reservatis casibus annumerari meretur & quia ab exiguo ejusmodi animalculo tam grande malum excitatur, ut præceptis vitæ periculum immineat, licet in *A. N. C. dec. 1. an. 10. p. 454. 455. Scorpiones non venenati* allegentur & *an. 2. obs. 205. Scorpio coctus innoxie devoratus*, recensatur: propterea etiam in tali calamitate extemporanea opitulatio requiritur, siquidem nonnunquam illi specialissimi casus accidunt, ut Scorpiones in exterâs nationes transportati etiam alibi similia damna parere & ictus suos infligere soleant, quando negligentius tractantur & propius ad corpus admittuntur, ut propterea in tali etiam necessitate consilium & auxilium promptum & extemporaneum desideretur: ob id facile patet, quomodo ad diversos periculosos casus prudens Medicus paratus esse debeat.

§. II. In hac consideratione præstat itaque mox ipsam historiam illorum pathematum annotare, quæ ictum scorpionum excipiunt, e quibus aliqua

qua in loco compuncto atque læso oriuntur, alia vero sese per universum corpus extendunt: in loco affecto experiuntur subjecta gravem tumorem, ruborem, ardorem, inflammationem, aut actualement Gangrænam, vehementes dolores & spasticas tractationes, illam partem detinentes, interdum livores, aut maculas varii coloris, uti *Marcellus Donatus* e Scorpionum ictu in superficie maculas nigras observavit *Lib. 1. Cap. 9.* reliqua vero pathemata sunt febriles, sed irregulares commotiones, modo æstus, modo frigus, interdum cum sudore frigido conjunctæ: præterea accedit tremor membrorum, anxietas præcordialis, faciei morositas & distorsio, spuma circa os observatur, supervenit aliquando singultus anxius, conatus vomendi, dolor præcordialis, faucium siccitas, glandularum subaxillarium & ingvinalium intumescencia, uti *Zacutus Lusitanus* de Scorpionibus asserit: quod si partes superiores læserint, glandulæ alares intumescant, si inferiores, glandulæ ingvinales: coincidunt animi deliquia & aliarum corporis partium spasticæ, aut plane convulsivæ commotiones: præterea *Plinius* & ex illo *Sennertus* ut & *Thaddæus Dunus* in *Miscellaneis Cap. 9.* produnt, quod Scorpionum ictus fœminis & virginibus lethales sint: pluribus de ictu Scorpionum conferantur *Schenckius Observationum Medicarum Lib. 7. de Venenis ex Animalibus*: *Zwingerus* in *Theatro Vitæ humanæ*; *Zacutus Lusitanus M. P. H. Lib. 5. hist. 4.* *Amatus Lusitanus Cent. 6. Curatione 31*; *Forestus Lib. 10. Obs. 67. in Scholio*; *Capivacius in Medicina Practica Libro de Venenis*; *Hafenrefferus in Nosodochio Cap. 9.* *Paræus Operum Chirurgicorum Lib. 20. Cap. 25.* *Vidius Vidius Part. 2. Sect. 2. Cap. 8.* *Villanovanus in Breviario*: *Weickardus de Morbis Venenosis*; *A. N. C. Dec. 3. anno 1. obs. 20.* quo loco illas observationes adjungo, quibus homines commemorantur, qui Scorpionum ictum sine damno perferre possunt & nullos inde dolores sentiunt: vid. *Marcell. Donatus Lib. 6. c. de med. hist. Rejesius Quæst. jucund. 24. §. 7.*

§. III. Quoad pathologicum respectum, qui præsentem casum concernit, iterum mox notare convenit, quomodo Scorpiones sub ictu subtile admodumque perniciosum miasma communicent, quod in exigua sua quantitate tamen magnos effectus exserit: quantum quidem observationes testantur, quod hoc miasma repente mixtioni animali putrefactoriam corruptionem minetur, quod propter suam subtilitatem & extremam mobilitatem sese cito per universum corpus dispergit, præcipue vero subito sese humoribus infinuat, neque diu in loco primum læso obhærescit: quo magis repentinum itaque est periculum, quod imminet, eo magis natura humana corporis sui integritati invigilans afficitur, quæ in tanta necessitate variis motuum gradibus atque methodis, imo aliquando sub varia tergiversatione, ambiguitate, perturbatione & confusione sese opponit, aut interdum ob metum, de periculo conceptum &

eximiam consternationem delinquit & sese huic damno opponere ambigit: quare tam multiplicia & nonnunquam contraria pathemata oriuntur, quæ vel motuum excessivis augmentis, vel vicissim suspectis defectibus, aut irregularibus successibus nituntur: per se enim communicatum Scorpionum miasma nullam physicam absolutam potestatem habet provocandi spasmos, convulsiones, febres, congestiones, inflammationes &c: alias ab eodem miasmate efficacia physica provocandi Lipothymias aliosque motuum defectus deduci non posset: quare rectius hi motus horumque alterationes & diversa schemata ab eadem natura derivantur, quæ propter communicatum scorpionum virus secundum diversam & ancipitem suam sensationem atque æstimationem tales commotiones administrat, in genere vero præcipue eo contendit, quo corpus suum in mortis periculo nunc hærens ab hac pernicie liberet.

§. IV. Non quidem necesse esse judico fusius in Prognosticam hujus casus explicationem excurrere: interim brevibus tantum significo, quod præcedentis casus prognosticæ tractationes commode ad præsentem applicari queant, siquidem uterque status valde periculosus est, quando ictum Scorpionum vel excessivæ commotiones & alterationes, tanto magis etiam animi perturbationes & rationis immutationes, vel defectus motuum consequuntur: quare proxima via patet, quo ad practicam hujus casus explicationem progrediar, in qua præcipue cavere convenit: 1) a quibusvis impetuosus & copiosis evacuationibus: 2) a præmaturo diaphoreticorum medicaminum & regimini-um usu, quibuscum miasma communicatum intimius intra humores transfer- tur: 3) a remediis concentratis valde calefacientibus & vias atque humores ad- modum commoventibus: 4) a curatorio usu Salium volatilium, in quacunque formula constitutorum, five simplicium, five oleosorum: 5) a remediis nervi- nis, cardiacis & roborantibus acris & sanguinis massam turgescientibus: 6) a medicamentis refrigerantibus, quæ alias supposito impetuoso spirituum mo- tui opponuntur: 7) ab incrassantium remediorum copioso & frequenti usu: 8) ab ordinatione omnium remediorum adstringentium: 9) a Specificorum remediorum confusa & præpostera oblatione: 10) a compositionum theria- calium larga, inordinata & præmatura exhibitione: 11) a remediis narcoticis: 12) a medicamentis simplicius sulphuratis & Mercurialibus: 13) a virium ma- jori & ulteriori oppressione: 14) a negligentiori ordinariarum & necessariarum evacuationum promotione: 15) ab externis pingvibus, repellentibus & coagu- lantibus, quæ in loco læso varia damna provocant.

§. V. Ad specialem itaque nunc progredior Therapiam, quæ tripli- ci parte absolvenda erit: in priori perpendere placet, an dentur adminicula ab ictu Scorpionum præservantia: in media explicandum erit, qualia auxilia ex- trin-

trinfecus ad læsam partem convenient; in ultima agendum erit, quomodo per interna remedia in tali necessitate & calamitate prudens artifex succurrere debeat. Quod itaque priorem considerationem attinet, tunc passim varia remedia ietum Scorpionum præoccupantia allegantur: & ita *Paræus* commendat fuffitum ex Sulphure & Galbano paratum, quemadmodum Scorpiones Sulphur accensum perferre non possunt: *Weickardus* succum raphani extollit, quod cum illa loca inungere præcipit, ubi homo quisquam versatur & tamen Scorpionum accessum metuit: a *Dioscoride*, *Lusitano* & *Foresto* laudatur succus allii & asseritur, quod scorpiones illius odorem averfentur: *Ronchinus* affirmat, quod inunctio cum oleo olivarum præstita, præservet a scorpionum ietu, eo, quod Scorpiones tale oleum ægrius perferant & in eodem mox pereant: nonnulli contra Scorpionum virulentiam ordinant remedia theriacalia, velut *Nicander Tractatu de Theriaca*; quæ vero vix tantum; ac priora profunt: aliqui denique Salivam hominis virulentia Scorpionum resistere tradunt, ut *Bonetus in Polyaltbe*, quod experimentum tamen nondum in experientia sufficienter confirmatum est: quapropter præstat præter ante citata priora & utiliora experimenta simul qualemcunque circumfpectionem adhibere, ne quisquam ejusmodi locis sese committat, ubi e lignis vetustis Scorpionum accessus metuendus est.

§. VI. In altera parte practicæ præsentis casus explicationis commendanda erunt auxilia quædam, quæ extrinsecus ad partem læsam applicanda sunt: specifico itaque modo interne æque ac externe ad Scorpionum ietum convenit ipsum Oleum Scorpionum; quemadmodum secundum *Sennertum* Scorpio vivus contritus ad puncturam applicatus prodesse debet: nonnulli Suffimigia ex Scorpione affectæ parti admissa extollunt, quæ vero in experientia fida nondum sufficienter approbata constant: alii ordinant applicationem hirudinum ad puncturam, quo sanguis infectus tempestive extrahatur: rarius contingit, ut hirudines partem talem inquinatum apprehendant: rectius quidam præmissa necessaria puncturæ dilatatione, aut moderata scarificatione cucurbitulam imponunt, adeoque sanguinem inquinatum tempestive educunt: nonnulli ad commendationem *Actii* Acetum Rutaceum ad locum affectum applicare jubent, quod vero tam singulares usus & utilitates haud præstat: aliqui cum meliori successu Cataplasmata e Radice Bryoniae, herbis Rutæ, Scordii, Salviæ, Myrrha, Therebinthina & Oleo Olivarum paratum affectæ parti imponunt: quemadmodum in ambitu & ad reliquam regionem ejusdem partis Cataplasmata e discutientibus & nervinis speciebus parata applicanda profunt cum quibus lenientia in illo casu combinanda sunt, quando dolores spastici concurrunt atque urgent, in qua necessitate etiam topicus Theriacæ usus con-

gruit; evitanda vero sunt externa stupefacientia, quin potius ad puncturam præter hætenus commendata auxilia etiam Essentia Balsamica e Myrrha & Succino parataconvenit: Camphoratorum usus externus modestus perinde in hoc casu utilis deprehenditur.

§. VII. Tertio denique loco recensenda & ordinanda erunt interna quædam auxilia, quæ intimiorem innidulationem & dispersionem communicati inquinamenti avertunt & corpus ab eodem liberant: hoc nomine itaque laudanda sunt alexipharmaca cum modesto regimine diaphoretico sublevata: præcipue conducunt essentiæ Angelicæ, Caryophyllatæ, Helenii, Vincetoxici, Pimpinellæ albæ, Gentianæ rubræ & Scordii: non minus profunt Decocta paranda e Radicibus Bardanæ, Apii, Cichorii, Scorzonæræ, Levistici, Chinæ, Sarsaparill, Herbis Scordii, Veronicæ, Salviæ, Card. Bened., Rutæ, Floribus Anthos Sambuci, Seminibus Fœniculi, Carvi, Hordeo excorticato, Passul. maj. Cortice Citri & Cinnamomi: in subjectis floridioris habitus corporis conducunt diaphoretica fixiora, absorbentia citrata, remedia modestius acidulata, Julapia bezoardica & nervina, quin ipsa etiam Mixtura simplex: interea alvus debet esse aperta, cujus segnities aut occlusio, quæ interdum ejusmodi casum comitatur, lenientibus & emollientibus remediis emendetur: angustię præcordiales concurrentes mitigandæ sunt temperatis bezoardicis & analepticis, quo etiam Julapia harum qualitatatum conveniunt, conjunctis emulsivis ex aquis diapnoicis & analepticis, nec non e nucleis pingvibus & Semine Card. Mariæ paratis: de reliquo in hoc casu regimen modestum servandum, quo sub constanti, placida tamen diaphoresi massa sangvine a communicato inquinamento repurgetur.

CASUS XIX.

DE

BUFONUM DAMNIS.

§. I.

CUm hætenus nonnullarum inquinationum periculofarum, ab animalibus inopinato inductarum, mentio facta fuerit; ita placet hoc ordine alterius cujusdam infectionis improvise cum aliquo incommodo conjunctæ reminisci, videlicet, quomodo nonnunquam Bufones vivi impurio-

puriores, propius ad corpus admisfi, aliqua damna afferant: quamquam vero vulgo indiscretim bufonibus actuale venenum adscribatur, ita ut halitus illorum male olens perniciosus a *Schwenckfeldio Lib. 3. theriotroph. Sil. f.* declaretur cum quo *Olaus Wormius Mus Lib. 3. c. 9.* consentit: id quod exemplis probare contendunt *Sant. Ardoynus Lib. 4. de venen. c. 7. Ferd. Ponzettus Lib. 3. de venen. c. 12. Sim. Pauli digress. de febb. malign. §. 21.* tamen illud est perquam limitatum, sicut ipsa experientia medica testatur, quomodo in diversis casibus Bufones medico usu commendentur, quorum efficacia est admodum diuretica: interim negandum non est, quod etiam talia animalia quoad impuritatem suam differant, cum Bufones in locis putridis et stagnis foetidis viventes & conversantes omnino corpori humano inimici sint, dum vicissim alii in locis purioribus & hortis degentes haud ita suspecti sint: quod enim alias bufonum virus in genere consideratum attinet, tunc illud consistit in liquore ex flavo pallido mucilaginoso, valde amaro atque acri, quem animalia illa e superficie & papulis corporis sui exprimunt, adeoque huic communicant, qui bufones apprehendit: & hic liquor constituit arma bufonum, quibuscum se se erga extraneas aggressiones defendunt: quare canes, qui bufones apprehendunt, illos mox e faucibus projiciunt, proinde vero ipsis faucescum multa spumosa Saliva perfunduntur, quam valde averfantur, ita, ut evidens indicium adsit, quam adversus sit talis liquor, ex quo vero canes nullum mortis periculum experiuntur, siquidem post brevem moram iterum hanc Salivationem amittunt; aequae ac cum hominibus contingit, qui valde amarum & adversum subjectum gustarunt & post amaritiei cessationem iterum acquiescunt.

§. II. Quamvis quidem inquinatio, a bufonibus commissæ, non indiscretim nocivæ sint, tamen eadem tunc eo citius & certius incommoda parere solent, quando sub tali consideratione terror & aversio quædam concurrat, licet de reliquo etiam exempla prostant, quomodo citra talem patheticum affectum insciis etiam hominibus e bufonibus damna quædam promanaverint, dum animalia illa herbas quasdam inquinant, quas homines sine prævia repurgatione ingerunt; falsa tamen est traditio *Aetii*, quasi bufones cum halitu suo hominibus noxam inferant: præterea etiam scire convenit, quomodo inquinatio bufonum eo citius ad noxium effectum pertingat, quando homines sensibiles & animo atque corpore delicatos attingit, quales etiam levis alia superficialis inquinatio offendit: experiuntur vero ejusmodi subjecta in loco inquinato insolitum & molestum pruritus, ardorem & post commissam frictionem efflorescentiam pustularem, quin aliquando in affecta parte plane intumescencia & inflammatio oritur, hinc concurrunt dolores vibrativi, ardentes, tensorii, spastici, cum quibus nonnunquam conjungitur moralis angustia.

gustia, cardialgia; difficultas respirandi, aut suspecta latior intumescencia inquinatae partis; quae pathemata vero in robustiori & duriori subiecto non facile conspiciuntur.

§. III. Quando contigit, ut homines quidam herbas a bufonibus inquinatas & non repurgatas comederint, tunc ab hac interna iniquatione Practici diversa pathemata observarunt & annotarunt, quae tamen in diversis subiectis occurrerunt: inter illa hoc loco recensenda sunt intumescencia, ardor & inflammatoria commotio faucium, cardialgia, asthma suffocativum, langvor, torpor, aut deliquium animi, vertigo, conatus vomendi, pulsus inaequalis, suspecta intumescencia corporis externi, caligo oculorum, foetor oris, amarities valde adversa in ore cum constanti conatu vomendi conjuncta, commotiones febriles irregulares & atypicae, pollutio nocturna, defluvium capillorum, mentis motiones, aut plane motus convulsivi, quales affectus praecipue in subiectis sensibilibus observati sunt: pluribus de tali casu *confer. Joel in Praxi Medica; Ponzettus de Venenis lib. 3. cap. 12. de Veneno Bufonum, Paulini Tractatu de bufonibus*: ita constat ex aliquibus historiis, quomodo bufones varias herbas imprimis Salviam inquinaverint & per hanc damna sua in corpus hominis intulerint, *vid. Sennertus Lib. de Venenis de Rubeta: confer. porro Bonetus in Polyaltbe de Venenis, Mizaldus in Memorabilibus, Cent. 1. Aph. 1. Schenkius lib. 7. de Venenis ex Animalibus; Wolffius in Lectionibus Memorabilibus Tom. 1. A. N. C. Dec. 2. an. 6. obs. 113. & obs. 56. in appendice, anno 1. obs. 134. an. 5. obs. 47. in appendice*: ita bufonum quorundam halitum perniciosum exposuit *Camerarius in Sylloge Memorabilium Cent. 9.;* alias *Borellus Cent. 2. obs. 37. innoxie deglutitos bufones* describit. *vid. nonnullae observationes de Bufonibus A. N. C. dec. 1. an. 10. obs. 165.*

§. IV. Brevibus itaque jam subjungenda erit causalis explicatio praesentis afflictionis de bufonum iniquatione proveniente: est propterea liquor ille e bufonibus proveniens omnino impurus & adversus, qui in subiectis sensibilibus intentionis & attentionis facile alienos & nocivos effectus post se trahit; externe quidem, ut partes inquinatas superficialiter arrodant, ad quas ab intra humores copiosius congeruntur & pro amovenda tali iniquatione affunduntur, unde varii dolores, pruritus, aliique effectus provenire observantur, siquidem nullum aliud auxilium spontaneum in naturae potestate est, quo adversa objecta prosequatur, nisi motus congestorii, spastici & similes alii, qui ut plurimum alieni & perniciosi objecti averruncationem concernunt: quando vero contingit, ut ejusmodi impuritas e bufonibus penitus introrsum excepta fuerit, tunc ob majorem internam sensibilitatem tanto magis variae commotiones suscipiuntur, quae tempestivam excussionem hujus inquinamenti respici-

spiciunt; & dum hoc inquinamentum salinae indolis est, hinc omnino speciales stimulationes in corpore causatur & in humoribus orgasticas fermentativas commotiones excitat, quid quod plane observationes testantur, quomodo liquor talis specialius vias urinarias stimulet, unde etiam in iisdem variæ commotiones spasticæ suscipiuntur, quæ præsentis inquinamenti efficacem & tempestivam abstersionem & eliminationem urgent.

§. V. In practica præsentis casus explicatione non æque necesse est portentosas quasdam medicationes seligere & remedia diffusioris compositionis & speciosæ considerationis ordinare, sed potius simpliciora aliis præferre deceat: tanto magis in præsentis casu perpendenda est personalis sensibilitas ejusmodi læsorum subjectorum & alteratio illa, quæ ex eadem ortum trahit: minime omnium convenit magnas quasdam commotiones suscipere, alias damna præsentia eo magis acuuntur, præcipitantur & augentur: neque quidem tempus terere convenit cum medicamentis antidotalibus dubiæ mirusque probatæ efficacæ; quemadmodum ne quidem ipsa communia theriaca in hac necessitate adeo satisfaciunt, uti quidem de iisdem spes concipitur; & quemadmodum in tali casu distincta subjectorum sensibilitas concurrat, ita eo minus consultum est calida, concentrata, acris & valde stimulantia, aut vicissim vires & motus simul & semel opprimentia, adstringentia, stupefacientia & similia remedia usurpare; neque denique indiscretim crassas & diffusas evacuationes provocare confert, nisi inquinamentum bufonum adhuc in ventriculo delitescere constet, ubi frustra tempus & præceptus occasio speciosis inquinamenti alterationibus impenditur.

§. VI. Specialis & genuina præsentis casus therapia ita est instituen-
da & tractanda, ut si inquinamentum Bufonum intra corpus exceptum fuerit & quidem per comestionem alicujus subjecti esculenti a Bufone conspurcati, tunc mox conferat, quando talia subjecta adhuc in ventriculo hærent, tempestivam, attamen lenem, evomitionem excitare, ad quam provocandam vel simpliciora oleosa lenientia Decocta calida, juscula pingvia ingesta profunt, cum adhibita externa quadam simpliciore enchiresi; vel confert præ aliis vomitum provocantibus radice Ipecacoanhæ uti: deinde conveniunt temperatiora bezoardica & alexipharmaca sive in Essentia, sive in Potione, sive in Decocto exhibenda, quorum in præcedentibus casibus fusius mentio facta fuit: in hoc casu specificè contra venenum bufonum quidam practitorum commendant Lapidem Bufonitem & Smaragdi, sed frustraneus effectus destituit conceptam spem: *Simon Pauli de Febris malignis* contra Bufonum venenum laudat picem liquidam, quæ perinde nondum in experientia utilis & approbata deprehensa fuit:

alii contra pulverem de bufonibus exsiccatis, ossa bufonum calcinata & Sal bu-
 fonum extollunt, meliori ratione instructi, cum alia experimenta doceant, quo-
 modo quædam animalia venenosa etiam contineant suum antidotum! *Wede-*
lius in Tractatu suo de Colchico p. 15. seqq. laudat Plantaginem ad araneorum
 damna, quæ singularia experimenta ulteriori experientia commendanda sunt:
 præterea conveniunt pulveres absorbentes cum Coralliis rubris præparatis &
 exigua florum Sulphuris quantitate mixti. Talibus remediis subordinare con-
 venit Potiones analepticas & diapnoicas, servato regimine modestius diapho-
 retico: alvus interea etiam sit aperta & si clausa fuerit conducunt vel Clyste-
 res emollientes & moderate carminativi, vel pilulæ selectæ aloeticæ: quod
 denique balneorum usum attinet, quem nonnulli laudant, tunc ille non nisi
 exeunte cura conciliandus & adhibendus erit.

§. VII. In illo casu vero, ubi bufones ab extra corpus hominis inqui-
 narunt & noxam aliquam excitarunt, præstat ad partem affectam apponere
 ipsos bufones exsiccatos, qui tali ratione eandem partem præservant, ne efflo-
 rescentia, aut maculæ præsentis in subitaneam quandam corruptelam incidant:
 Simili modo confert inquinatam partem sine mora abluere, abstergere & repur-
 gare, vel cum Vino calido, vel cum Urina calida, vel cum Lixivio salino, vel
 cum cepis affatis: neque contemnendum est pro usu externo oleum, in quo
 bufo submersus est: præterea ad præoccupandas corruptiones a tali inquina-
 tione pendentes & metuendas convenit Linimentum ex oleo Ovorum, Papyri
 & Liquamine Myrrhæ paratum: & quo in ambitu pars affecta a congestio-
 ne & suspecto affluxu humorum præservetur, conveniunt Camphorata & Cro-
 cata remedia, nec non Cataplasmata discurlentia & mitius nervina: hoc tem-
 pore itidem præstat interne offerre temperata alexipharmaca & analeptica,
 quo non modo sanguinis progressus in æquali successu conservetur, sed ut
 etiam quælibet sanguinis inquinamenta per modestam diaphoresin elimi-
 nentur, siquidem in tali casu perinde regimen moderatum diaphoreticum con-
 jungere convenit.

CASUS

CASUS XX.

DE

MORSU SERPENTUM ET VIPERARUM.

§. I.

INter alios affectus, qui inopinato accidunt, sed eximiam perniciem minantur, proptereaque medici extemporaneam opem desiderant, illi morsus sunt, qui a Serpentibus & Viperis interdum infliguntur, quæ animalia sicut communiter pro venenosis reputantur, ita læsio ab iisdem in corpus humanum vivum illata, nunquam periculo carere observatur; hæc animalia utplurimum cum aliquo affectu iracundiæ hominem mordere solent, quales morsus eo facilius, eoque citius lethiferos effectus edunt: Et licet nonnulli serpentes benignioris constitutionis esse deprehendantur, tamen iidem, quando ad morsus tales incitati & permoti sunt, nihilominus periculosam læsionem causantur: tanto magis quidem necesse erit, hanc methodum morsibus talibus medendi in illis locis exactius nosse, ubi talia animalia & numerosiora & virulentiora existunt.

§. II. Quod itaque ipsa illa morbida pathemata attinet, quæ talem morsum venenosum sequuntur, tunc illa graviora & velociora evadunt in subjectis plethoricis, floridioris habitus, junioribus, præcipitis & iracundiæ indolis, subitaneis & imperuosis sanguinis commotionibus obnoxiiis, actualibus hæmorrhagiis & moliminibus hæmorrhagicis congestoriis, spasticis, inflammatoriis aut febrilibus expositis, vel vicissim etiam in hominibus, qui sanguine spisso & impuro laborant, qualis proinde ad suspectas stases & præcipientes corruptiones citius pronus est: Pathemata vero sunt diversa, ex quibus nonnulla in loco externo læso, quædam vero in reliquo corpore singulisque actionibus animalibus & vitalibus occurrunt.

§. III. Extrinsecus inflictum morsum venenosum excipit repentina partis affectæ intumescencia, cum ardore, rubore, livore & dolore conjuncta, licet valde periculosum signum sit, quando in læso membro subito ordinariæ sensationes cessant, aut obrunduntur: utplurimum etiam in loco affecto gangrænodea afflictio imminet: aliquando efflorescunt vesiculæ cum flavescente ichore repletæ, nonnunquam in eandem partem exiliora foraminula concidunt

dunt, e quibus per initia cruor, deinde vero ichor foetidus & suspectus effluit, donec brevi tempore sphacelus corripiat, qui posthac celerrimos progressus servat, quem extremitatum refrigerationes & sensationum atque praegressorum dolorum amissiones cum livore partis comitantur.

§. IV. Quod reliquas alterationes attinet, tunc interdum facies & lingua intumescit & livefcit, respiratio redditur anxia, fudor ingruit frigidus, aliquando corripit vomitus, interceptio loquelæ & metus strangulationis, nonnunquam oritur propensio in somnum & lipothymiam: ingruit ut plurimum motus irregularis febrilis, fauces aridæ fiunt, quandoque dejectiones biliosæ invadunt, insistant angustiae præcordiorum, superveniunt singultus, scotomiae, deliria, tremor artuum & alternantes horrores, ita ut multitudo & gravitas pathematum ut plurimum & patientem & Medicum angant atque urgeant: Quo loco adhuc in historico hujus casus conspectu addere lubet illud prognosticon, quod *Eustachius Rhodius lib. III. de morbis acutis cap. 18.* obtulit: *Si vipera percussus in syncopen incidit, si sanguis e naribus profluit, si labia virore obducuntur, si digiti extreme gelidi redditi fuerint, si corpus omne concussum est tremore, & ut Nicander ait: veluti grandine percussum sibi videtur, certum est mortem esse propinquam:* pluribus conferatur *Schenkius lib. 7. de venenis animalium. Wepferus de Apoplexia: Severinus de Viperis, Rhodius cent. 3. obs. 89. Zacutus Lusitanus Medicorum Principum Historiis lib. 5. hist. 1. Zechius consultat. 33. A. N. C. dec. II. anno 4. obs. 121. anno 7. obs. 140. dec. 3. ann. 2. obs. 151. Grulingius observ. berm. dogm. Scribon. Largus lib. de comp. med. c. 41. Paræus chirurg. lib. 20. c. 16. Ranchinus opusc. med. tract. de morb. subitan. c. 19. Lazar. Riverius obs. med. cent. 4. obs. 96. Ettmulleri diss. de morsu viperæ. Scnnertus, Platerus, Bonetus varii-que alii.*

§. V. Quod nunc Pathologicum horum pathematum respectum attinet, tunc in variis congeneribus affectibus passim rationes quædam evidentes propositæ sunt, quæ morbosas hasce afflictiones explicant: communicatur itaque cum ejusmodi moribus subtile maximeque agile fermentativo - putrefactorium miasma, quod non modo in loco affecto repentinam corruptionem minatur, cui propterea removendæ & præoccupandæ, varii motus in eodem loco congestorii, spastici & inflammatorii, aut in universo corpore febriles opponuntur, sed & evenit, ut quando tale miasma sese intimius in massam humorum & reliquum corpus insinuavit, ob repente metuendam mortificationem natura extreme angatur, ut propterea præ tali afflictione atque angore a motibus successive cessare inchoet, unde tremores membrorum, lipothymiae, insensibilitas & paralyse insequuntur, aut quando in hoc periculo natura quantatenus resistere videtur, tamen ob gravitatem pernicipi variae confusæ actiones

nes administrantur, velut febres anomalæ, irregulares excretiones, perversi spastici & convulsivi motus, aut etiam congestiones & translationes humorum in alias corporis regiones: In quo corrupto, anxio & confuso statu propterea admodum refert, quo delinquenti naturæ & afflicto corpori rite & tempestive succurratur.

§. VI. Propterea Cura hujus calamitatis admodum circumspecte est administranda, in qua præcipue cavendum est, 1) a simultaneis, impetuosus & copiosis evacuationibus 2) a confusis & prodigis sanguinis subtractionibus, 3) a negligentiori status plethorici consideratione & tractatione, 4) a medicamentis valde calefacientibus & humorum massam turgescientibus, 5) a camphoratorum communi & liberali usu interno, 6) a refrigerantibus & incrasantibus remediis, 7) ab adstringentibus medicamentis 8) a communi salium volatilium ordinatione, 9) a virium, jam per se languentium, majori oppresione, 10) ab opiatibus aliisque narcoticis medicamentis, 11) a confuso theriacalium usu & denique 12) a reliqua confusa copiosorum remediorum oblatione.

§. VII. In positiva cura præsentis casus ante omnia providendum est, an suspecta quædam sanguinis abundantia reliquam curam offendat; quare tempestiva sufficiens V. Sio celebranda erit: proinde etiam attendere convenit, an alvus non rigide & cum malo omine occlusa sit, quod symptoma propterea cum Clystere emolliente auferri debet: deinde vero reliqua cura partim externa, partim interna est: extrinsecus nonnulli commendant tempestivam affectæ partis cauterisationem, quo mox in primo limine communicatum miasma extingvatur, sicut hoc experimentum commendat *Aegineta lib. V. cap. 2. Aetius tetrabiblo 4. serm. 1. Celsus lib. 5. cap. 28. Matthiolus in Com. in Dioscoridem, Langius Epist. 18. lib. 1. Schmidius in compendio Practico*, ita *Boyleus in experim. philosoph.* commendat applicationem ferramenti candefacti, ne tamen immediate cum hoc affecta pars attingatur, sed quo ex sensu eximii caloris miasma insinuatum iterum in superficiem affecti loci invitetur: utraque experimenta habent sua testimonia suamque approbationem, sicut aliqui commendant partis affectæ scarificationem & cucurbitularum applicationem, quæ perinde non inutilis est, denique alii hirudinum applicationem ad eandem partem ordinant, ut ita vario modo per initia communicatum venenum præoccupari possit, ne confestim in intimiores corporis partes penetret.

§. VIII. Præter hæc commemorata externa adminicula adhuc a diversis aliis varia pro eodem topico usu commendantur, ita in *A. N. C. dec. 3. an. 2. obs. 151. in schol.* caro Vipera extrinsecus ad affectam partem & morsum serpentis applicata proficua declaratur: nonnulli etiam theriacalia pro externo usu commendant, dum theriacam cum spiritu vini aut Vino solutam ad affectam

partem imponendam ordinant & de eodem eximias virtutes promittunt; iterum alii laudant theriacam cum cepis mixtam ad talem læsam partem adhibendam: sic alii acida ad inflictum morsum extollunt, quibuscum communicatum virus extinguere contendunt, quæ si cum moderamine usurpantur, haud spem artificis destituunt, hoc nomine vero spiritus sulph. per campanam a *Severino* & acetum theriacale laudantur: nonnulli ad tumorem affectæ partis unguentum Apostolorum applicare jubent, quod vero nondum in experientia necessarias suas approbationes obtinuit; de reliquo inter Practicos disceptatio quædam occurrit, an illud experimentum in præsentî casu locum inveniat, quando pars læsa in superiori & versus cor vergente regione cum artiori vinculo ad intercipiendum affluxum humorum & connexum tumorem ut & ad præoccupandam inflammationem ligatur, quod vero experimentum perinde multis sinistris successibus expositum est.

§. IX. Denique etiam mentio facienda est internæ curationis, quæ triplici actu therapeutico absolvitur: primo requiritur, quo irregulares commotiones vel præoccupentur, vel mitigentur, quo conveniunt remedia temperantia, velut ocul. cancr. citr. corall. rubr. ppt. Nitrum dep. aliaque teneiora absorbentia, huc proinde conducunt potiones ex aquis diapnoicis & absorbentibus talibus remediis paratæ, non minus ad mitigandos illos motus conferunt decocta e Scorzon. C. C. Cichorio, Citro, Cinnam. passulis parata: secundo prudens artifex prospicere debet, quo moderata diaphoresis succedat, ut ita communicatum miasma ab internis nobilioribus partibus in extremitatem corporis transferatur & denique penitus educatur: pro hoc scopo proficit essentia Alexiph. Stahl. Tinctura bona Bezoard. & in subjectis floridioris habitus Mixtura simplex; & quamvis passim a Practicis in hoc casu cum eximiis titulis Camphora commendetur, tamen eadem interne cum magna circumspectione adhibenda est, quia facile suspectos sanguinis orgasmos excitat; propterea etiam salia volatilia cum eadem censura alleganda sunt, licet eadem *Tackenius* in ejusmodi casibus admodum laudet: paulo securius pro eodem scopo conferunt decocta paranda e Scorz. Vincetox. scord. ruta, cent. min. hord. excort. citro, Cinnam. pass. & crySTALLIS tartari: tertio denique vitium ratio habenda est, quo imprimis Julapia e decocto scorz. passulato, aquis diapnoicis & analepticis, nec non syrupis rubi idæi, de Canela, de betonica, pap. rhæad. composita, pertinent; denique addere placet verba *Lazari Riverii observ. med. cent. 4. obs. 69. Relatum est mihi cor Vipera statim exhibitum præstantissimum esse remedium*: ita etiam a nonnullis caro, hepar & ossa serpentum, nec non sal volatile viperarum in ejusmodi casibus tanquam specifica com.

commendantur, quæ etiam propterea ulteriori usui & experientiæ relinquo
& committo.

CASUS XXI.

DE

MORSU CANINO.

§. I.

HAud infrequens est ille casus, quando canes morosi, intractabiles & iracundi homines mordent & suspecta vulnera iisdem infligunt, quales morsus communiter, si non semper, grande periculum, tamen magnum incommodum & dolorum comitatum involvunt, ut propterea tam ejusmodi læsi homines, quam circa talem casum occupati Medici & Chirurgi satis solliciti sint, quo majus damnum avertatur: tanto magis morsus a canibus rabidis commissi periculosi sunt, ita ut uterque casus eapropter medica evolutione atque explicatione dignus sit: prior quidem, quo canes a rabie immunes latrant atque mordent, familiarior est & propter hanc frequentiam & commissi morsus malitiam perinde illius casus mentio injicienda erit, tanto magis cum in hujus offensionis tractatione & curatione chirurgica multiplicia impedimenta intercurrent & ut plurimum satis notabile tempus requiratur, quo vulnus tale denuo consolidetur: imo contingit, ut, quando tale vulnus semel consolidatum est, illud tunc denuo erumpat & novam afflictionem pariat: quare talis morsus minime negligenter & incuriose tractandus & æstimandus, sed cum tempestiva & congrua medela fovendus & dirigendus est.

§. II. Quod itaque simplices morsus caninos attinet, tunc iidem satis sæpe varia damna, quæ periti Medici & Chirurgi concursum requirunt, involvunt & quidem interdum post se trahunt gravem & prodigam Hæmorrhagiam e vulnerato loco prodeuntem suspectum tumorem cum vario ominoso colore præditum, ruborem, ardorem, duritiem in parte læsa, concurrentem gravem dolorem: interdum supervenit inflammatio nunc profunda, nunc erysipelacea: aliquando plane imminet lethalis corruptio: quandoque in subjectis sensibilibus & plethoricis febriles commotiones & symptomata febrilia accidunt: nonnunquam complicantur cardialgiæ, aut suspecta insensibilitas in parte affecta: interdum continuat & contumaciter insistit gravis tumor & livor

in

in loco vulnerato: quid quod a nonnullis plane spastici & convulsivi motus observati sunt: vulnus inflictum ægerrime coalescit & quando post longam denique moram concrescit, tamen aliquamdiu in superficie nulla firma cuticula eidem accrescit, quare facile nova suspecta affricatio & excoariatio contingit, ut denuo nova incommoda ardoris, ruboris, doloris, manationis & affluxus perverfi consequantur: ex quibus facile elucescit, quam multiplex sit damnum, quod ex ejusmodi casu metuendum est; sicut periculosum talem morsum a cane non rabido commissum describit *Albrecht A. N. C. Dec. 3. anno 9. & 10. obs. 3*: tanto magis in subjectis sensibilibus plethoricis suspecta talia pathemata superveniunt: rariores tamen sunt tales affectus, qui in actuali hydrophobia & furore consistunt, quales *Martinus Lysterus de Hydrophobia & Forellus Lib. 10. Obs. 27.* e morfu canis non rabidi provenientes describunt, nisi in subiecto affecto eximia mollities animi & proclivitas in insaniam adsit.

§. III. Altioris momenti & periculosioris generis est morfus, qui a rabidis canibus inflictus fuit, qualis inter alia fontica & periculosa pathemata perfectam rabiem sive furorem, aut rationis impotentiam post se trahit: & talis luctuosus affectus vulgo inter Medicos Hydrophobia audit, quæ rabies a præcipuo illo phænomeno denominationem suam nacta est, quia in eadem miseri homines æque ac canes rabidi aquam & quælibet liquida valde averfantur atque metuunt, adeo, ut ejusmodi homines formulas remediorum liquidas extreme fugiant & ab illorum violenta ingestione nonnunquam strangulatorias faucium offensiones experiantur: excipit hæc rabies canina morfus a rabidis canibus commissos: præcurrunt antea aliæ afflictiones morbidæ, veluti graves cardialgiæ, vigiliæ, insolitæ & insignes virium prostrationes, somnus turbulentus, insomnia anxiosa & horrida faucium vitia, rauco, inflationes & semi-inflammatory commotiones in collo, perturbationes vertiginosæ, pulsus interdum durus, interdum inæqualis, interdum febrilis est; concurrunt non raro commotiones febriles; denique ipsa mens turbatur, ita ut patientes cum dentibus strideant, latrent, mordeant, ejulent, spument, lucem fugiant, latebras quærant, valde anxii sint, cum respiratione operosa & suspiriosa: appetitus est ut plurimum dejectus, fauces sunt aridæ, lingua sicca & velut sitiens atque tremula, animus vero a potu est abstemius, ita ut multæ calamitates coincident & præsentem affectum graviolem & periculosiorem reddant.

§. IV. Præter hætenus commemorata pathemata deprehensum etiam fuit, quomodo in vera Hydrophobia occurrerint interdum suspecti horrores & rigores superficiales, interdum phlogoses, aut momentaneæ exæstuationes, aliquando sudores frigidi, involuntariæ lacrymarum profusiones, singultus, anxii vomendi conatus, faucium inflammatory & strangulatoriæ afflictiones

flitiones, aut plane actuales convulsiones; siquidem historiae constant, quomodo convulsivi tales motus orti fuerint, quando aegrotantibus cum aliqua vi remedia liquida obtrusa fuere: praeterea in historia medica observatum fuit, quomodo rabies canina post commissum & inflictum morsum, in quibusdam sexto, in aliis septimo, in nonnullis nono demum die supervenerit, quando necessaria curatio & praeservatio neglecta & omissa fuit: siquidem etiam vicissim exempla constant, quomodo post talem morsum a rabioso cane commissum non aequae mentis perturbatio, sed eo gravior corporis morbus consequutus sit; sicut vicissim juxta praecedentem animadversionem exempla apud *Zacutum Lusitanum, Codronchium, Platerum, Salmuthum, Marcellum Donatum, Borellum, Lentilium in Jatromnematis* & in *A. N. G. Dec. 2. anno 6. obs. 200* recensentur, quomodo Hydrophobia sive furor mentis morsum canis non rabidi exceperit, qualis observatio vero, uti superius notatum fuit, rarior existit.

§. V. Quemadmodum haec historia praesentis casus sufficienter exposita fuit, ita jam brevibus quaedam erunt addenda, quae ad Prognosticum usum atque scopum spectant: quo loco mox in mentem incidit observatio *Ettmulleri*, qua annotavit, quod si vulnus ex canum morfu proveniens sufficienter sanguinem stillaverit, tantum periculum metuendum haud sit; contrarium vero contingit, si tale vulnus confestim sese occludit, ubi non modo numerosiora, sed etiam graviora pathemata superveniunt: quo magis alias cum eximio terrore animus percellitur, eo maligniora & deteriora pathemata erunt metuenda, quo magis animus subjectorum est mollis atque sensibilis, eo magis fonticae alterationes consequuntur: quo magis plethorica sunt subjecta & plethorae suae commotionibus atque moliminibus haemorrhagicis obnoxia, eo periculosiora excipiunt pathemata: quo magis praecordia occluduntur & eximii animi & praecordiorum angores superveniunt, eo magis suspectum est indicium: quo magis motus vitales in extrema delabuntur, sive in defectus sive in excessus, eo pejus omen est: quando subito & extreme vires concidunt, quando asphyxia sequitur, quando multae vigiliae adsunt, quando turbulenti motus febriles conjunguntur, malum est signum: quando in laesa parte livores inaequales & laxi tumores conjunguntur, pravam est indicium: quando in laesa parte sensus cessant, adversum est indicium: quando repente & impetuose mens perturbatur, malum est phaenomenon: quando graves vertiginosae perturbationes accidunt, aequae suspectum est indicium, licet de reliquo totus Hydrophobiae status periculo plenus existat.

§. VI. Quamquam in Pathologia mea quoad causalem explicationem hujus casus mentio facta fuerit, tamen cum hoc loco eundem seorsim &

ex proposito pertractare constituerim, placet pro meliori ordine etiam hoc loco brevem conspectum ætiologicum addere & in hoc negotio quidem mox accusandum erit illud salivale fermentativum orgasticum inquinamentum, quod a cane per morsum in aliquam partem communicatur, quale non modo illam vulnerationem subito depravat, sed & subinde sese subtiliter & repente in penetralia corporis atque humorum massam dispergit & diffeminat, ibidemque subitanæ dissolutionem & inopinatam periculosam fermentativam commotionem non modo minatur, sed plane exorditur atque prosequitur: accedit ipse status commissæ vulnerationis, quæ per modum dilacerationis & adversæ compressionis affectæ partis inducta fuit, qualia vulnera alias communiter multam atoniam concurrentem involvunt, ut eo facilius in affecta parte tumores, rubores, livores, aut actuales corruptiones exoriantur: subinde etiam conjungitur repentina subjectorum læsorum contremiscentia, e qua in reliquum affectum varia pathemata & multiplices anomalix redundant, in hoc statu aliter fieri vix potest, quin natura humana sub vario angore, tremore, titubatione, sollicitudine & irregularitate damno imminenti sese opponat, interim quasdam commotiones in emolumentum sui corporis exercent, sed ob multiplices periculosos atque confusos respectus inæqualiter in hoc negotio procedat, eaque propter plane in rationis ordine mutationem & confusionem committat: vix vero cum aliqua evidentia vel tantum supponi potest, quasi rabies excitetur, formetur & efficiatur a communicato illo materiali inquinamento salivali, quoniam in nullo parallelo casu demonstrari potest, quod materiæ mores efficiant: illud rectius variis argumentis declarari potest, quod anima secundum diversitatem materialium etiam actiones suas morales immutet, quale quid propterea subtili, efficaci tamen ratione in præsentis casu contingit.

§. VII. In altera & illa quidem practica præsentis casus explicatione ante omnia intererit necessarias cautelæ practicas præmittere, propterea cavendum est 1) ab omni cruda, crassa & impetuenta evacuatione, siue anoterica siue catoterica 2) a positiva, diffusa & copiosa diaphoresi 3) a remediis valde concentratis & eximium sanguinis orgasmum inducentibus 4) a volatiliu remedium usu curatorio 5) a medicamentis diffuse liquidis & eximiam molem constituentibus 6) ab aliis confusis compositionibus & credula theriacalium oblatione 7) a medicamentis & regiminibus positive refrigerantibus 8) a nimia humorum incrassatione 9) a quibusvis adstringentibus medicamentis 10) a communi narcoticorum usu 11) a nervinis acris & vias atque humores sensibilibus & impetuosius commoventibus 12) ob interno Castorinorum usu 13) a confuso aut præpostero specificorum remedium usu 14) a nimis cunctata ope medica,

ca, siquidem praesens affectus tempestivam therapiam requirit & 15) ab externis remediis communicatum inquinamentum ad interiora pellentibus.

§. VIII. Specialis praesentis casus practica pertractatio distingvenda est secundum superius traditam diversitatem morsus a cane commissi: ideoque primo loco agendum erit de Hydrophobia & morfu a cane rabido commisso: deinde vero quaedam de morfu canis non rabidi addenda erunt. Quando itaque quisquam a rabioso cane commorsus fuit, tunc quoad interna remedia mortalia auxilia ordinari debent, quae massam sanguineam ab omni corruptela imminente praeservant & ab eadem insinuatam inquinamentum repurgant: praecipuum locum inveniunt in hoc casu apta & certa specifica, e quorum numero inter autores allegantur siue hepar, siue cor, aut cerebrum de cane rabido collectum, imprimis hepar; deinde recensentur quaedam speciales historiae, quomodo in tali casu limatura orichalci, ad drachmae pondus exhibita, aliquam utilitatem attulerit: non minus etiam interne amygdalae amarae prodesse dicuntur; sicut Electuarium de Ovo cum Nuce Vomica aliquam utilitatem promittit: praeterea alii extollunt pulverem cancrorum combustorum, quem *Galenus* & *Dioscorides* cum radice Gentianae rubrae mixtum in hoc affectu eximie laudant: nonnulli radicem pimpinellae albae, in substantia assumendam, ordinant: uti Itali quidam Medici Valerianae radicem in tali casu praeserunt: sunt qui radicem Cynosbati, aut sine singulari experientiae suffragio, ordinant: neque contemnendus est Pulvis a quibusdam laudari solitus e Radice Gentianae rubrae & Pimpinellae albae parandus, indies mane assumendus: communiter etiam in tali casu famosus ille Pulvis Palmarii interne aequae atque externe laudatur, qui vero nondum id praestitit, quod vulgo de eodem promissum prostat.

§. IX. Proinde in praesenti affectu prospiciendum est, ne aliqua alvi obstructio occupet, quae vel cum Clysteribus emollientibus & modeste nervinis, vel cum Rhabarbarinis, Mannatis & Tamarindinatis remediis liberari debet: praeterea a *Weickardo* commendantur Scarabaei Majales melle suffocati iterumque exempti, expressi & in hoc succo assumpti; *conf. A. N. C. dec. 1. an. 3. obs. 302.* ubi scarabaei majales ad morsum canis rabidi commendantur: *Michaelis ad Jonstonum* Spiritum ex combustis Cancris paratum commendat, qui, an huic laudi respondeat, in experientia ulteriori approbationem aliquam expectat: praeterea interne conveniunt diaphoretica fixa absorbentia cum acidis attenuata & saturata, nec non Pulveres Nitrosi & Corallia rubra praeparata: in subjectis floridioris corporis prosunt acidulata remedia cum aliquali moderamine exhibenda & inter illa praecipue Mixtura simplex: subinde etiam conjuncta & interponenda sunt analeptica, quorum numero hoc loco annumerare

placet Species de Gemmis & de hyacintho, nec non confectionem de Hyacintho; imprimis etiam cavendum est, ne febrilis quædam commotio excitetur: quando vero talis concurrit, tunc præstat uti prædictis temperantibus & Nitratis remediis: prospiciendum etiam est, quo modestum regimen diaphoreticum observetur; quidquod præterea prævidere convenit, ne in faucibus aliqua afflictio inflammatoria oriatur, cui per necessaria discutientia & temperata reprimentia succurrendum est: de reliquo cujusvis Medici inventioni, prudentiæ & dexteritati relinquere convenit, quomodo hætenus commendata interna remedia congrue morosis ægrotantibus exhiberi queant.

§. X. Ab internis modo commendatis remediis nunc ad externa progredior, quæ ad morsum a cane rabido commissum applicari possunt, unde ab *Hildesheimio in Spicilegio* commendatur Hepar rabidi canis ad læsam partem applicandum; licet etiam pili de tale cane appositi conveniant, quos proinde *Platerus* eximie commendat: a nonnullis Dens canis rabidi pro amuleto gestandus laudatur: aliqui jubent partem violatam in aquam frigidam immergere, ubi nonnulli aquam marinam præferunt, pro qua commode substitui potest aqua salina: *Celsus Lib. 4. Cap. 27.* & *Helmontius* jubent hominem a cane rabido vulneratum inopinato in aquam frigidam injicere, quod experimentum vero, quia magis speculativum est & suspecta efficacia vehementis & repentini terroris nititur, non admodum ingenuum, neque etiam in experientia probatum est: alias si vulnusculum inflictum nimis angustum propterea que subito collapsum fuerit, tunc confert illud paululum dilatare, scarificare, cucurbitulam eidem imponere, quo tempestive & mox in primis initiis communicatum inquinamentum extrahatur: quemadmodum etiam in subjectis robustioris indolis actualis vulnusculi cauterisatio admitti potest.

§. XI. Præterea ad ejusmodi vulnerationem, a rabido cane inflictam, conducit tempestiva absterfio vel cum vino calido, vel cum urina calida, vel cum decocto pulveris illius famigerati Palmeriani; deinde ad talem læsionem optime conducit Essentia vulneraria balsamica Stahlianæ & emplastrum Hildani, quod allegatur in *Cen. 1. Obs. 87.* a *Loitichio Lib. 1. Cap. 5. Obs. 1.* commendatur externe Ruta cum allio & tantillo Theriacæ: sunt, qui ad talem vulnerationem hirudines apponere præcipiunt, quod experimentum vero difficulter succedit: proinde prospiciendum est, ne tale vulnusculum præmature consolidetur, sed quo sufficienter mundificetur: sicut ad ulteriorem illius repurgationem conducit Emplastrum e Cera, Oleo Olivarum, Sebo hirci, Thure & Myrrha paratum: in ambitu hujus læsionis ad avertendam congestionem & immodicam humorum affluxionem conducunt Camphorata; quo etiam spectant

ſpectant Cataplaſmata ediſcutientibus & nervinis remediis paranda cum addi-
tamento Croci orientalis atque Camphoræ.

§. XII. Superest ut brevibus adhuc indicem, quomodo morſus ca-
nis non rabidi tractandus ſit : expedit itaque ejusmodi vulnuſculum tempe-
ſtively cum vino calido ſive ſimplici ſive leviter cum Scordio & Ruta imprægna-
to, aut etiam cum urina calida eluere : deinde præſtat eidem læſioni pilos de
tali cane applicare : non minus in ambitu conferunt Camphorata & Crocata,
aut cataplaſmata diſcutientia & nervina, quo itidem ſpectat Emplaſtrum ner-
vinum, de Minio, Norimbergenſe, Camphoratum: multam proinde utilitatem
habet ſuperius laudata Eſſentia baſamica vulneraria Stahlianæ : in defectu ha-
tenuſ commendatorum remediorum confert vulnuſ inflictum cum aqua ſali-
na eluere & deinde digeſtiva chirurgica, unguentum e Terebinthina, melle,
vitello ovi, Myrrha & Maſtiche paratum applicare : interne exhiberi poſ-
ſunt Eſſentiæ alexipharmacæ, nec non temperata remedia analeptica, pro ter-
roris idea extingvenda : præterea neceſſe eſt, ne alvus adſtringatur & cohibea-
tur, quare illius moderata lenitio & promotio neceſſaria erit. Pluribus con-
feratur *Schenckius Obſ. Medic. Lib. 7. de Venenis Animalium.*

CASUS XXII.

De

LYCANTHROPIA.

§. I.

PRæcedens tractatio ducit me ad præſentem conſiderationem, qua illum
calamitoſum caſum exponere animus mihi eſt, quando homines a lu-
po quodam ſive famelico, ſive rabido, vulnerantur; quemadmodum
alias violenta & ſerina illa rapacitas lupis familiaris eſſe ſolet: contingit itaque
præcipue in illis locis, ubi ob ſylvarum ſpiſſitudinem & multitudinem numero-
ſiores reperiuntur lupi, ut hyeme durius premente hæc animalia cum famelico
ſtomacho homines aggrediantur, quam crudelitatem eo certius exſequuntur,
quando illa cum rabie perfectæ ſunt obſeſſa, ubi cum extrema rapacitate loca
pererrant, homineſque offendunt: & ejusmodi morſus, ſive a famelico, ſive
furibundo lupo committantur, nunquam periculo carent, licet gradu etiam
differant: & hæc diſcretio in genere nititur diverſitate ſubjectorum, vel magis

Yyy yyy 3

vel

vel minus sensibilem & partium, prout etiam sensibiliores existunt: quo major enim atque profundior est talis læsio & ipsa pars subinde tenerior & sensibilibior existit, quo magis coincidunt repentina & pertinacia animi pathemata, maxime quidem extremus terror & quo magis in subjectis adsunt perversæ quædam consuetudines, eo magis tales morsus lupini periculosi existunt.

§. II. Morsus, qui a Lupo rabido infliguntur, communiter sunt periculosiores & affectum illum post se trahunt, quem Medici Rabiem five Insaniam Lupinam, aut Lycanthropiam vocant, quando homines sub illa morbofa dementia mores luporum assument; quo loco minime de Lycanthropia Magica sermo mihi est, quæ consistit in glaucomate quodam, quando figura humana in lupinam transmutari dicitur: quicumque vero a tali furibundo lupo læsi sunt, illi quoad singulas functiones gravissimis alterationibus exponuntur & quidem quod morales actiones concernit, ejusmodi afflicti luporum instar ululant, rabidi oberrant, homines violenter aggrediuntur & rapacitatem exercere solent, quidquod in illa persuasione consistunt, quod nunc in veros lupos conversi sint, quærunt cavernas & latebras, cum aliis feris obambulare & conversari volunt, proinde valde morosi & austeri sunt, fugiunt hominum consortia, fugiunt etiam canes, crudam carnem comedunt, auferunt gallinas & volatilia domestica &c. quoad reliquas functiones pallent facie, internis ardent, lingua & fauces arent, vox est rauca & clangosa, lingua tremula, cor palpitatur & tremit, oculi sunt fixi & scintillant, facies intumescit, pulsus modo est durus modo irregularis, adest gravis angustia præcordiorum, alvus est ficca, urina turbida & parca, venæ intumescunt præcipue in capite, interdum ante os reperitur spuma, quandoque accidunt Hæmorrhagiæ, ut plurimum supervenit irregularis commotio febrilis; in vulnerata parte oritur suspectus tumor, gravis ardor, nonnunquam inflammatio, aut actualis Gangræna, dolor spasticus, interdum pars livorem induit & corruptioni subjicitur, qualis nonnunquam cum extrema angustia supervenit: sicut pluribus de hoc suspecto & periculoso affectu conferri possunt *Schenkius Lib. 7. Forestus Lib. 10. obs. 25. Paulinus in historia rabidorum luporum, Marcellus de Insania lupina & canina, Aetius in Terribilio secundo Sect. 2. Cap. 11, Alexander Benedictus de Lycanthropia Lib. 1. Medicinæ Cap. 30. A. N. C. Dec. 2. an. 4. obs. 79. Hildesheimius in Spicilegio, Sennertus, Platerus & multi alii: sicut de Lycanthropia Magica conferri potest Deisenius de Lycanthropia & in Dissertationibus suis de Fascino, Casparus Schottus in Physica curiosa Lib. 1. Cap. 26. &c.*

§. III. Quod morsum a lupo famelico & non rabido commissum attingit, tunc & ille periculo nunquam caret, quoniam cum gravi vulneratione & partium dilaceratione contingit, hinc mox periculosa superveniunt Hæmor-

morrhagiæ, quales si penitus defecerint in parte affecta, pernicioſa ſymptomata conſequentur, ſiquidem mox graves tumores, periculofî ardores, vehementes dolores, ominofî rubores, impetuoſæ inflammationes, contumaces & exceſſivi ſpaſmi, actualis gangræna, aut perfectus Sphacelus ſuperveniunt: quando vero vulnus ſanguinem ſufficienter profudit, tunc nihilominus in affecta parte remanet gravis atonia, e quali interdum circa læſam partem ſuſpectæ intumeſcentiæ oriuntur: proinde etiam concurrunt anguſtiæ præcordiales, cordis tremores & palpitationes, tanto magis, ſi ideæ terroris animum tenacius detineant; pulſus eſt inordinatus, accidit turbulenta febrilis commotio, modo in calore modo in refrigerio conſiſtens, coincidit virium & appetitus dejectio, adeſt ſumma inquietudo, ſomnus eſt turbulentus & animus cum multis phan- taſiis terribilibus & valde angentibus perturbatus: denique etiam quoad ordi- narias evacuationes ſonticæ immutationes & perturbationes concurrunt.

§. IV. Ab hac Hiſtorica Lycanthropiæ conſideratione jam proceden- dum eſſet ad Pathologicam illius explicationem; ſed cum illa pathologia pe- nitus conſentiat cum Hydrophobiæ ætiologia, niſi tantum in præſenti caſu ſpe- cialis applicatio neceſſaria ſit, ea propter non placet latius cauſalem talem de- ductionem repetere: idem etiam valet de Prognoftica huius caſus commenda- tione, ut & de cautelis præctis, ad hunc caſum applicandis: quemadmodum ſpecialis Therapia multis modis cum Hydrophobiæ præctica tractatione con- ſentit: placet tamen hoc ordine illam ſpecialem Lycanthropiæ medendi me- thodum aggredi, ubi iterum primo loco illius caſus reminiſci placet, quando a lupo rabido homines læſi & commorſi ſunt: & in hac afflictione mox in initiis intrinſecus exhibere convenit cor aut hepar Lupi rabidi; deinde alvus mox eſt provocanda cum Clyſtere emolliente, roborante & leniter ſtimulante: quod ſi ſubjecta eximie plethorica fuerint, tempeſtiva Venæ Sectio univerſalis in pe- de inſtituenda eſt; deinde ſi neceſſitas requirit & ſymptomata urgent, etiam in- ciſio venarum raninarum admitti poteſt; porro adhibeantur alexipharmaca, quæ non modo ſanguinis motum in æqualem ſucceſſum transferunt, ſed & neceſſariam excretionem periphericam faciilitant: hinc conſert miſcela Eſſen- tiarum Pimpinellæ albæ, Vincetox. Gent. rubr. Valerian. Diptam. alb. Im- perator. & Scordii: non minus conducit Pulvis e Radicibus pimpinellæ alb. & Gentianæ rubr. paratus.

§. V. Præterea etiam alia adminicula, ſanguinis repurgationi inter- videntia, in hoc caſu conveniunt, uti ſunt Decocta paranda e Radicibus Apii, Bardanæ, Leviſtici, Liquiritiæ, Scorzonæræ, Cichorei, Chinæ, Pimpinellæ alb. Gent. rubr. Herbis Veronic. Scord. Scabioſ. Rutæ, Salviæ, Centaur. min. Floribus Sambuci, Anthos, Seminibus Carvi, Fœniculi, Corticibus Citri, Cin- namomi,

namomi, Passulis majoribus, addito tantillo Nitri, qualia Decocta etiam remisceri possunt cum Syrupo Papav. rhæad. Rubi Idæi, de Betonica &c: ita etiam conveniunt Portiones ex Aquis diaphoreticis & analepticis parandæ, additis Antimonio diaphoret. Corall. rubr. præparatis & Confectione de Hyacintho: non minus conducit temperatus usus Acidulorum, quo ipsam Mixturem simplicem refero: porro etiam Emulsionēs conveniunt, parandæ ex Aquis diapnoicis & analepticis, nec non ex Amygdalis dulcibus, Semine Card. Mar. & Papaveris albi, in Subjectis robustioribus convenit Electuarium de Ovo cum Nuce Vomica, cum regimine subjuncto diaphoretico: interponi aliquando possunt vel ad mitigandos vel præoccupandos immoderatiores spasmos remedia Nitrosa & usitati pulveres antispasmodici: de reliquo cura habenda est, quo patiens in congrua quiete conservetur: æstuosum tamen regimen merito est vitandum.

§. VI. Cum hisce internis remediis in eodem casu conjungi porro debent externa apta auxilia, ne in affecta parte periculosa quædam corruptio oriatur: præstat itaque tempestive ad vulneratam partem applicare pilos vel hepar de lupo rabido & si fieri poterit de illo, qui hunc morsum commisit, qualia subjecta specificam virtutem possident: interdum confert modesta Scarificatio & Cucurbitularum applicatio tempestive administranda, quo communicatum inquinamentum iterum mature extrahatur: aut proficit læsæ partis mundificatio, aut absterfio cum vino calido, aut in casu necessitatis actualis cauterisatio admitti potest: magnam subinde utilitatem in ejusmodi vulnere habet Essentia Balsamica Stahliana, quo singula illa adminicula reliqua referri merentur, quæ in præcedente capite tam pro usu topico, quam pro symptomatibus concurrentibus mitigandis laudata sunt: quicquid vero in ejusmodi affectibus cum salubritate fieri potest, illud tempestive instituendum est, periculum enim est in mora: denique remedia impetuosæ energię & valde commoventia studiose evitanda sunt, quia non modo sinistras commotiones excitant, promoven & confirmant, sed & necessarias vires magis destruunt & opprimunt, id quod etiam de regimine æstuofo & immoderato valet: vicissim etiam interna & externa refrigerantia sedulo evitanda sunt.

§. VII. Præterea brevibus ille casus est hoc ordine attingendus, quando homines a lupo non rabioso læsi sunt, in quo passu interne profunt remedia analeptica, quæ ideam terroris extinguunt, animum leniunt & erigunt, ut & temperantia & temperatiora alexipharmaca: adeoque in ipsa hac calamitate vini usus confert: proinde profunt Pulveres Nitroso-Cinnabarini, Corallia rubra præparata, Species de Hyacintho, ut & in subjectis activioribus & floridioribus remedia acidulata, quæ in Julapiis roborantibus, analepticis & mode-

ste diaphoreticis exhibenda sunt: in subjectis admodum plethoricis & ubi suspecta sanguinis commotio præsumitur, conducit tempestitiva Venæ Sectio: præterea etiam prospiciendum est, quo alvus aperta & ab actuali obstructione libera sit: in subjectis floridioris sanguinis convenit Mixtura simplex, in aliis conducunt Essentia alexipharmacæ & Tinctura Bezoardicæ: regimen proinde jungatur congruum non nimis æstuosum, ne orgasticæ sanguinis commotiones provocentur: & cum hisce pharmaceuticis auxiliis conjungi proinde debent moralia adjumenta, quæ ad animi tranquillationem & terroris discussionem quadrant: quamdiu enim anxietas illa moralis persistit, tamdiu reliqua remedia exoptata suum effectum exserere non possunt: denique etiam in nonnullis subjectis pediluvia prosunt, quæ ad præoccupationem congestionum anotericarum obtinendam satisfaciunt.

§. VIII. Quod ipsam læsionem & vulnerationem inductam concernit, tunc illa mox repurganda & eluenda est, five cum urina calida, five cum vino calefacto: non minus proficit absterfio vulneris cum Decocto Valerian, Pimp. alb. Gent. rubr. Scordii & Menthæ, quo adhuc illa remedia spectant, quæ superius ad morsum canum non rabidorum commendata prostant: applicatio pilorum lupinorum ad afflictum vulnus perinde in hoc casu utilis est: alias convenit ejusmodi læsionem sufficienter mundificare, quo alia remedia balsamica Succinata & Myrrhata spectant; quo loco iterum laudanda est Essentia balsamica vulneraria Stahlianæ: in ambitu læsionis inductæ ad averterendum nimium & suspectum humorum affluxum prosunt Camphorata, five Spiritus Vini camphoratus cum Essentia Croci mixtus, five Cataplasmata discutientia & nervina cum Croco & Camphora conjuncta, five Sacculi e discutientibus & nervinis remediis parati; proinde rectius abstinendum est, ne ad hunc ambitum applicentur remedia acria concentrata volatilia, quæ magis immoderatum humorum affluxum provocant; neque etiam prosunt pingvia, glutinosa, unguinosa, tenacia & acria emplastica: an illud Talisma Saturninum in tali casu a *Kœnigio in A. N. C. Dec. 2. anno 1. obs. 169.* commendatum veram aliquam utilitatem afferat, ulterior adhuc experientia erit concilianda.

CASUS XXIII.

DE

ICTU VESPARUM SIMILIIUMQUE ANIMALIUM.

§. I.

Frequentioribus inopinatis & infortunatis casibus merito præsens annumerari debet, quando homines in variis occasionibus ab apibus, vespis culicibus & diversis muscarum speciebus læduntur, quam læsionem in variis subjectis & minora & majora atque periculosa pathemata excipiunt: hinc Medici cum ejusmodi consiliis & auxiliis instructi esse debent, quo talium pathematum noxam avertere queant: non æque semper necesse est, quo talia animalia aculeum suum in punctura relinquant: licet de apibus constet, quod eundem amittant, eoque ipso ob talem proprii sui corporis comparative gravem læsionem vitam amittant: interim non in ejusmodi aculeis talium animalium virulentia quædam inquirenda & supponenda est, quoniam noxia pathemata aliam causam habere observantur: ut plurimum vero evenit, ut talis punctura in subjectis sensibilibus & impatientioribus noxam aliquam afferat, siquidem tales aculei cum dolorifica sensatione immittuntur, quam puncturam deinde excipiunt dolores, ardores, rubores, tumores, inflationes per momenta augescentes, quin tandem actuales inflammationes ut plurimum erysipelaceæ, aut quandoque penitus gangrænodeæ, quæ pathemata propterea omnino requirunt & tempestivam & efficacem medicationem, ne funesti quidam eventus actualium corruptionum superveniant.

§. II. Tanto magis ex ejusmodi punctura suspecti & periculosi affectus oriuntur in subjectis tenerioribus, floridioribus, activioribus & magis plethoricis & in quibus præsens plethora frequentioribus commotionibus exposita est: & licet talis punctura valde exilis existat, tamen perniciosi effectus consequentes interdum satis eximii sunt, unde primaria culpa in illa singulari sensibilitate hæret, qua cum talis læsio excipitur: sicut alias satis cognitum est, quomodo læsiones cum instrumentis acutis & acuminatis commissæ longe acerbiora & periculosa symptomata involvant: & ita etiam in tali casu ejusmodi puncturis, tanto magis si impatientius fricentur, superveniunt repentinæ, con-

contumaces impetuosæ & immoderatæ inflammationes cum graviori intumescencia partis: aliquando conjunguntur vehementes spasmi, graves ardores, ardui dolores, palpitationes cordis, commotiones febriles, sed irregulares, animi & corporis inquietudo, quin tandem, prout historiæ testantur, ipse Sphacelus.

§. III. Posteaquam brevibus Historicum conspectum læsionis & puncturæ Vesparum & Apum tradiderim, ita brevibus jam Prognostica quædam animadversio erit subnectenda: quo sensibiliores itaque ac teneriores sunt homines, eo citius atque certius tales puncturæ incommodæ, aut plane periculosæ evadunt: quo magis plethorica sunt subjecta, eo facilius prædicta suspecta pathemata talem puncturam excipiunt: quo magis tales homines plethoræ suæ commotionibus, impulsibus, moliminibus hæmorrhagicis, aut actualibus imminutionibus adfveti sunt, eo certius tales molestiæ consequuntur: quo magis tempestas est æstuosa & illo tempore in subjectis adest insignis commotio atque expansio sanguinis, eo facilius graviora talia pathemata puncturam illam comitantur: quo magis post ejusmodi læsionem inquietudo animi atque corporis continuat, eo certius molestiæ illæ augescunt & acerbiores indolem assumunt: quo immodestius tales puncturæ tractantur & modo calidis, modo frigidis alterationibus subjiciuntur, eo facilius deteriorantur: quo magis præcipitanter & impetuose hæc pathemata superveniunt, eo gravius damnum imminet: quo citius actualis inflammatio, vehementes dolores, aut livores superveniunt, eo periculosior est status: quo gravius denique dolores invadunt atque insistant, eo magis suspectus est status: denique etiam sciendum est, quod ejusmodi puncturæ a sylvestribus talibus animalculis commissæ citius deteriores indolem assumant, quam si domestica fuerint.

§. IV. Quod nunc in ordine attinet causalem præsentis casus deductionem, tunc ex ipsa commemoratorum pathematum indole notandum est, quomodo morbidæ illæ afflictiones proprie illam læsionem inductam prosequantur & circa illam concentrentur; haud vero tanta virulentia hisce animalibus est adscribenda, quæ deinde cum illis pathematibus connecti deberet, sed potius ipsa perceptio inductæ læsionis accusanda & perpendenda est: sicut enim talis punctura cum acuto & valde sensibili dolore inducta fuit, ita nunc eundem natura tantis repentinis & impetuosis congestoriis commotionibus prosequitur, qui ipse etiam est ille nexus inter has congestiones & prægressam dolorificam puncturam, siquidem in expugnandis & removendis molestis & adversis subjectis atque objectis natura nihil aliud in sua potestate habet, quam motus; unde in hac necessitate cum iisdem motibus congestoriis hunc eximum dolorem avertere contendit: & quamvis tales motus ita specificè fini pro-

posito non respondeant, tamen hoc negotium rectius ex ipso conatu, respectu & directorio naturæ erit dijudicandum: quo majori, immoderatori, incontinentiori & impatientiori sensu hæc læsio excepta fuit, eo impetuosiori & immoderatori tali motu natura eandem prosequitur: & hinc oriuntur inflammationes, Spasmi, Febriles commotiones & si tales inflammatoriæ commotiones finistre decurrunt luctuosæ corruptiones denique excipiunt: deinque *Ludovici in A.N.C. dec. 1. an. 8. obs. 67.* pathemata talia liquamini semitoxico sanguini immixto ex apibus prodeunti adscribit.

§. V. Proximum nunc erit, ut præsentis casus medicam tractationem subjungam: sicut vero talis affectus maxima sensibilitate nititur, ita etiam in medicatione illius rite administranda omnis circumspectio requiritur propterea ante omnia cavendum est; 1) a topicis remediis calefacientibus, valde acris & partem magis magisque irritantibus 2) a præpostero usu repellentium & refrigerantium, quæ tunc imprimis noxam exerunt, quando jam perfecta & fortis inflammatio adest. 3) a confusa applicatione calefacientium & refrigerantium. 4) a remediis concentratis & oleosis destillatis, quæ affluxum humorum magis augent atque accelerant. 5) a medicamentis pinguibus, unguinosis, oleosis, valde emollientibus & nimium relaxantibus, 6) ab emplasticis tenacibus & acris, 7) a negligentiori tractatione imminentis & insistentis affluxus humorum, 8) a frictione & immoderata offensione partis affectæ, 9) a negligentiori congestionis, impetuosius insultantis, tractatione, unde evenit, ut talis congestorius motus nunc citius in actualem inflammationem degeneret, 10) a nimis inconstanti, variata & multiplicata remedium oblatione, unde contingit, ut pars affecta magis exacerbetur, 11) ab internis medicamentis tam bezoardicis, quam nervinis, sanguinem valde commoventibus & denique 12) a qualicunque perverso & immoderato regimine.

§. VI. In specialiori cura præsentis casus ante omnia cavendum est, ne inducta punctura cum immoderata quadam frictione offendatur; alias non modo suspectus humorum affluxus, sed & periculosa quadam inflammatio invitatur atque acceleratur: rectius itaque in hoc casu dolor est mitigandus atque leniendus & affluxus humorum intercipiendus atque discutiendus: hinc ad doloris mitigationem ipsum lac tepidum sive simplicius, aut lac cum floribus Chamomillæ & tantillo Croci commixtum, proficit: *Riverius* ad hunc casum *Cent. 3. obs. 45.* commendat cepas vel affatas, vel simpliciter contusas, qui perinde Theriacam quadantenus solutam ad partem affectam applicandam ordinat: præterea etiam ad eundem finem obtinendum quadrant Linimenta ex oleo Liliorum alb. Chamomillæ, Rosaceo, Spermatidis Ranarum, Cerussa alba præparata & Camphora, parata: sicut in eodem casu simplicior Cerae virginæ applicatio conducit: & quando adhuc inflammatio deest, Sebum aut Axungia

munda admitti possunt, quæ tamen præsentē inflammatione omittenda sunt: subinde etiam Cataplasmata e Farina Hordei, Fabarum, Herba Malvæ, Melissæ, Floribus Chamomillæ, Croco Orientali, Camphora & Aceto Rosaceo facta profunt: vulgo commendantur Folia Malvæ & Melissæ recentia contusa extrinsecus applicanda.

§. VII. Præter hæc experimenta passim adhuc varia probata atque utilia commendantur, unde quidam per vulgare experimentum ordinant, quo punctura cum terra frigida modestius fricetur, ubi magis frigus, quam terra, operationem suam exserere debet; sicut terræ frigidæ aut lutosæ veram talem utilitatem aliquoties approbatam singulari historia describit Staudigel in *A. N. C. Dec. 3. an. 7. & 8. obs. 194.*; *Welschius* ad ejusmodi puncturas admodum commendat applicationem Salviæ recentē contusæ *Dec. 1. an. 8. obs. 35.* Veterum experimentum fuit, quo pars læsa cum cineribus moderate fricetur; sicut alii ad imitationem illorum Emplastrum e Cineribus, Cepis, Oleo Olivarum & Fermento paratum pro hac necessitate non sine fructu applicant: nonnulli præcipiunt, quo pars affecta cum aqua salita, abluatur; alii impositionem Caricarum pingvium laudant: quidam ordinant lentes palustres, tempestive applicandos, e lacu modo exemptos: nonnulli practici jubent, quo talia animalcula contrita læsioni imponantur, quod experimentum vero nondum in experientia sufficienter probatum est: quidam de impositione Nasturtii aquatici recentē contrusi perhibent, quod dolorem mitiget & tumorem resolvat.

§. VIII. Præterea nonnulli practicorum, aut præter ullam urgentem necessitatem, ad virulentiam præsumtam, ab interno corpore arcendam, e tali punctura suppositam, commendant pro usu interno Coriandrum cum Saccharo remixtum, quod experimentum vero nullius momenti est: neque quidem propterea in hoc casu interna quædam adminicula omittenda sunt, sed præstat in subjectis plethoricis, activioribus, floridioris habitus & in commotiones plethoræ pronis interne usurpare remedia absorbentia, nitrosa, coralliatæ, lenientia, gelatinosa, mucilaginosæ, emulsivæ, lacticinia, temperata acidulata, quo imminentes motus congestorii, orgastici, inflammatorii tempestive præoccupentur: quod si etiam in subjectis valde plethoricis repentina quædam gangrænodea inflammatio immineat, tunc in tali necessitate tempestiva V. Sectio ordinanda est: denique ad vesparum puncturam *Etmullerus in Chirurgia Medica*, ubi de *Vulneribus Venenatis* tractat, commendat Oleum Scorpionum vetus pro usu externo, aut emplastrum de Ranis Vigonis cum Mercurio, quod suo loco ad ulteriorem usum practicum commendo.

CASUS XXIV.

DE

CANTHARIDUM NOXA INTERNA.

§. I.

PRæsens observatio paulo magis in familiarem praxin medicam se extendit, in qua vulgo cantharides interne æque ac externe adhiberi solent: quam suspectus vero illorum usus internus sit, facile ex externa eorundem applicatione colligere licet, dum partes externas etiam robustiores cutaneas corrosivo & stimulant quodam effectu offendunt; (licet de Hungaris ultra Tibiscum habitantibus referant, quod decem cantharides sine damno devorent) tanto magis idem efficient in internis partibus, quæ sensibiliores, molliores & teneriores existunt, sive tunicæ, sive membranæ & nervosæ fuerint: tanto magis in interioribus corporis periculosis effectibus se se produnt, dum in interno corpore vulgo major est sensibilitas & nervi copiosius atque latius dispersi sunt: & quamvis illorum externus usus adeo potens atque suspectus bene observetur, tamen non raro eadem animalcula ad internas applicationes ordinantur, siquidem nonnunquam pro scopo aphrodisiaco, aliquando adversus calculum, interdum ad stimulandam diuresin, quandoque ad Gonorrhœam commendati observantur, ubi tamen non desunt ejusmodi exempla sinistrorum effectuum, a tali usu provenientium, ut adeo nonnunquam ille casus in praxi medica se se offerat, ubi huic damno imminenti & præsententi attentus practicus obviam ire debet.

§. II. Primum itaque officium erit in explicatione hujus casus, quo historico quodam conspectu indicem, qualia nocumenta internum cantharidum usum consequantur, quorum omnino varia, in superque fontica in Historia practica observantur: ita enim constat, quomodo internus Cantharidum usus interdum post se traxerit suspectum ardorem internum, incontinentiam urinæ, lumborum dolorem, aut hujus regionis graves spasmos & suspectam stricturam, periculosum mictum cruentum, inflammationem renum atque vesicæ, anomalas commotiones febriles, exulcerationem vesicæ & urethræ, intensissimam stranguriam, inflammationem hepatis, erosionem intestinorum, fluxum dyfenteriodeum, tormina convulsiva, aliosque corporis motus convulsivos,

fivos, regionis hypogastricæ dolorem varium atque gravem, lassitudinem eximiam inferioris corporis regionis, virium prostrationem insignem, quin plane mentis motiones, quandoque suspectam inflationem hypochondriorum, aliquando conjunctam vertiginosam perturbationem, nauseam, vomitus vehementes, dejectiones impetuosas alvinas, animi deliquia, speciem priapismi, tumorem scroti, inflammationem & ardorem intensissimum genitalium & interdum etiam plane mortiferum eventum: ex quibus singulis pathematibus facile liquet, quam suspectus & periculosus sit cantharidum usus internus, ita, ut propterea maxima cautela opus sit in praxi medica, ne ejusmodi compositiones quas cantharides ingrediuntur facile, aut indiscretim adhibeantur.

§. III. Quemadmodum internus Cantharidum usus adeo suspectus deprehensus fuit, ita tanto magis horum noxiorum pathematum invasio valde periculosa observata fuit in subjectis plethoricis, sanguineis, floridioribus, activioribus, magis iracundis, nec non in lascivis, calculosis, gravidis, infantibus, aut etiam senibus: etenim in calculosis disponunt Cantharides usu interno ad lethales inflammationes, ad oppresionem urinæ, ad dolores intolerabiles, ardores gravissimos & plane ad internum Sphacelum: in gravidis abortus provocant, in infantibus atrocissimas convulsiones excitant; quid quod subinde allegantur ab observatoribus exempla, quomodo externus Cantharidum usus diabetem lethalem, nec non Mictum cruentum & Stranguriam provocaverit: *conferantur A. N. C. Dec. 2. an. 7. obs. 86. Dec. 1. an. 7. Johannis Langii lib. 1. Epist. 47. Hildanus Cent. 6. obs. 96. Bartholinus Historiarum Anatomicarum Cent. 5. obs. 21: ita etiam Cantharidum usum ad Venerem periculosum describit Salmuthus Cent. 3. obs. 23: De reliquo internum illorum periculosum usum recensent Smetius lib. 10. Miscellaneorum Medicorum, Dioscorides lib. 6. cap. 1. Bartholinus Historiarum Anatomicarum Cent. 5. obs. 82. Schenckius lib. 7. de Venenis, Hildanus Cent. 6. obs. 99. Andreas Baccius in Prolegomenis Venenorum & Antidotorum, Guldenklec lib. 7. Cas. 20. Hæferus in Hercule Medico lib. 3. cap. 4. Sennerius Praxeos Medicæ lib. 6. part. 8. cap. 26. A. N. C. Dec. 1. an. 10. obs. 48 (ubi pseudomedicus alicui exhibuit drachmas duas Cantharidum, Scincum marinum & rad. satyrionis, pro scopo venerem stimulante, unde contigit, ut æger undecimo die mortuus sit) Dec. 2. an. 7. obs. 237. & passim alii.*

§. IV. Quamvis quidem plurima prædictorum pathematum ita constituta sint, ut nunquam periculo careant; tamen seorsim adhuc circa Prognosticam hujus casus animadversionem notare convenit, quomodo nonnulla horum pathematum alia gravitate atque pernicie superent: quo magis itaque subiecta sensibilia & in functi nibus suis moralibus atque vitalibus mobilia æque, atque præcipitia sunt, eo magis periculosi illi evadunt affectus, qui a tali Cantharidum

tharidum interno usu pendent: quo magis post hunc usum ordinariæ excretiones turbantur aut sufflaminantur, eo magis periculosus est status: quando hunc usum actuales Hæmorrhagiæ sequuntur, malum est signum: inflammationes quæ hunc usum intrinsecus excipiunt valde periculosæ sunt: tanto magis malum est signum, quando perfectæ convulsiones, aut contumaciores spasmi consequuntur: periculosi etiam sunt interni & continui ardores: quid quod extremum periculum portendunt animi alterationes, sive deliquia: confusæ febriles commotiones periculum præfagiunt: horripilationes externæ & angores atque ardores interni perinde perniciem minantur: pathemata singultuosa extreme sunt calamitosa: quando alias subjecta anomalicis commotionibus obnoxia fuerunt, tunc eo magis periculosæ evadunt alterationes ex ejusmodi usu Cantharidum emergentes.

§. V. Causalis deductio præsentis casus primario animum ducit ad physicam Cantharidum efficaciam, quæ sensibus admodum conspicua est: dum enim hæc animalia Sal causticum valde potens atque largum continent, hinc in partes teneriores illum effectum perniciosum corrosivum & stimulantem abunde exferunt & instar veneni operantur, dum non modo acerrimas erosiones & conjunctas sanguinis profusiones causantur, ut suspectæ Hæmorrhagiæ consequantur, sed & dum partes adeo stimulant, ut imperuosæ congestiones & suspectæ inflammationes superveniant, quibus deinde febriles commotiones admodum irregulares junguntur: quid quod accidit, ut propter tales immoderatos stimulos suspecti spasmi actuales convulsiones oriantur, cum quibus commotionibus in tam periculoso statu qualemcunque præsentis noxæ aversionem natura prosequitur: subinde varia molimina excretoria insultant, quæ hujus noxiæ affectus remotionem concernunt: porro seorsim contingit, ut, quando sal illud causticum Cantharidum intimius propagatum fuit & primas regiones, aut ipsos renes occupavit, tunc in hisce partibus vehementes commotiones spasmodicæ congestoriæ & inflammatoriæ oriantur, aut ex ejusmodi locis confusæ & morbidæ excretiones prodeant, quæ totum statum œconomix vitalis valde turbatum declarant, ut ita in specimine prædictorum pathematum satis evidenter occurrat lucta naturæ cum illo pernicioso corrosivo effectu quemadmodum in subjectis, ex ejusmodi casu demortuis, intrinsecus talia damna funestæ erosionis abunde conspiciuntur.

§. VI. Quando nunc ordo me ducit ad Therapeuticam præsentis casus explicationem, tunc antea significandæ erunt illæ perversæ medicationes, quæ potius in præsentī afflictione magis nocent, quam prosunt: & cum in hac necessitate omnino singulari capacitate & dexteritate opus sit, ita eo magis practica officia cum singulari circumspectione administranda erunt: capropter

cavere

cavere convenit 1) a quibuscunque impetuosius artificialibus & cum singulari partium stimulo procedentibus evacuationibus 2) a negligentiori necessariorum & ordinariarum excretionum promotione 3) ab evacuationum symptomaticarum, impetuosarum & copiosarum, repentina oppressione atque confusione aut plenaria exacerbatione 4) a remediis acris calefacientibus, sanguinem commoventibus, concentratis, spirituosius nervinis &c. 5) a Salium volatilium, tanto magis vero oleosorum, curatorio usu 6) a vulgari refrigerantium ita dictorum oblatione 7) a remediis positive vias occludentibus, aut ita dictis adstringentibus 8) a vulgari commendatione & oblatione narcoticorum remedium 9) a quibusvis medicamentis motus vel nimium augentibus, vel simul & semel obruentibus & coercentibus 10) a præmatura aut nuda symptomatum concurfantium mitigatione & cardinalis mali negligentiori tractatione 11) ab inquieto atque confuso regimine & denique 12) a nimis prodiga atque confusa medicamentorum oblatione.

§. VII. Excipit jam positiva hujus casus medicatio, quæ tali ordine exercenda est, ut, si remedium illud ex Cantharidibus constans modo assumptum est & in ventriculo adhuc præsumitur, tunc tempestiva, congrua tamen evomitio excitanda sit, quæ per lenissima maximeque secunda adminicula provocari debet: & hoc loco convenit exhibere pingvia, ut oleum amygdalarum dulcium, Olivarum ad unam vel alteram unciam, Cerevisiam calidam pingvefactam, aut cum Oleo mixtam, vel juscula pingvia, post quorum ingestionem leni enchiresi ipse vomitus excitandus est: quod si in hoc casu simul tormina molesta concurrant, tunc oretenus exhibenda sunt lenientia remedia simpliciora, qualiacunque illa fuerint; & deinde subordinare convenit Clysteres emollientes, oleosos, pingves: si jam Cantharides in massam humorum & intimiores partes delati sunt, tunc conveniunt lenientia, mucilaginosa, gelatinosa, pingvia, juscula gallinacea, Cremor Hordei, Lac calidum, Emulsiones e nucleis pingvibus paratæ, Decocta e Cornu Cervi, Hordeo, caricis pingvibus, Floribus Chamomillæ, Liliorum alborum, Passulis majoribus facta, quibus addere licet Syrupum Violarum, Althææ, Mucilaginem Psyllii, Tragacantham, Gummi Arabicum, Amylum &c. Species refrigerantes, quæ vulgo in hoc affectu commendantur, nullam singularem utilitatem habent, sed si prædicta lenientia præmissa fuerint, tunc subordinare convenit temperantia, velut pulveres absorbentes nitrosos, Corallia rubra præparata & deinde subordinare decet Mixturam Essentiarum roborantium ex Essentia Pimpin. alb. Cort. Aurant. & Gent. rubr. paratam, quo exacerbata commotiones in primis regionibus ulterius mitigentur: sicut in eodem casu & pro hoc eodem scopo Corticis Chaccarillæ usus subjunctus conducit.

A a a a a a a

§. VIII.

§. VIII. Præter prædicta auxilia probata & efficacia in hoc affectu utilia adhuc passim a diversis Practicis specialiora ad hunc casum commendantur & ita *Vidus Vidius* laudat Smaragdum præparatum; alii ut *Dioscorides* & ex illo *Sennertus* ordinant Pulegium, vel in substantia, vel in Decocto; qualia remedia vero nondum hætenus approbationem suam invenerunt: *Platerus* commendat Decoctum Seminis Lini & iterum alii Oryzam decoctam laudant, quæ posteriora tantum juvant ac prædicta lenientia & emollientia: quando in Vefica urinaria & Urethra dolores atque ardores occurrunt, tunc conveniunt Injectiones in eandem applicandæ, Decoctorum emollientium cum lacte paratorum, cum additamento olei lenientis: symptomata quæ extrinsecus conspiciuntur sese offerunt, ut sunt tumores, inflammationes & ardores, tractanda sunt cum remediis lenientibus & discutientibus; balnea in hoc casu parum conducunt: regioni pectinis applicanda sunt Linimenta ex oleis emollientibus & oleo destillato Fœniculi, Corticum Aurantiorum, Gentianæ rubræ, Nucis Moschatae, Cera Virginea & Camphora paranda: sub quorum singulorum tam internorum, quam externorum remedium usu etiam conjungere convenit medicamenta analeptica virium conservationi dicata; interim a vini usu abstinendum est, quia diureticam efficaciam habet: & quando maximum periculum superatum est, tunc convenit dieta legitima & magis leniens, diluens, modeste aromatica, non admodum sapida, falsa, aut ex cibis crassis constans, sed temperata, sub qua gelatinosa, lacticiuia, mucilaginosæ & pultaceæ in usum trahi possunt.

CASUS XXV.

DE

POTU AQUÆ FORTIS.

§. I.

Quanquam in præcedentibus tractationibus nonnullæ considerationes occurrunt, quæ ad præsentem observationem collimant, ubi tales casus propositi fuere, quomodo ingesta corrosiva subiecta præsentaneam aliquam noxam intulerunt, adeoque extemporaneum artificis auxilium postularunt; tamen hujus casus seorsim mentionem facere lubet, quando Aqua fortis vel ex ignorantia, vel ex destinato & malitioso proposito hausta

Ita fuit, quæ propterea repentinum quoddam damnum excitavit, ut subinde in tali afflictione præsentanea medela necessaria fuerit: ita enim tales casus ob-
tigerunt, ut ex aliquali negligentia, aut negligenti observatione loco aquæ
fontanæ, aut aquæ rosarum, certis Mixturis, in formula præscriptis, Aqua for-
tis, aut Aqua regia addita fuerit: ita etiam contigit, ut talis Spiritus corrosivus
loco Aquæ destillatæ aut Spiritus ardentis ingestus fuerit, cuiusmodi casus pro-
ponuntur in *A. N. C. Dec. 2. anno 2. obs. 54. Dec. 1. anno 4. & 5. obs. 119; Stal-*
partus von der Wiel Observationum rariorum 44. Ronsseus Epistolarum Medicarum
9; Poterius Cent. 2. obs. 59. &c: sicut etiam interdum ab hominibus desperatis
ad vitam abbreviandam talis corrosiva aqua ingurgitata fuit, quæ etiam, si non
semper lethalem illum effectum præstitit, tamen varias fonticas calamitates
intulit.

§. II. Præcipue etiam in medicina forense hic casus non raro occur-
rit, ubi cum ejusmodi Spiritu corrosivo veneficia parantur, sicut in suis colle-
ctaneis atque *novellis medicis Valentini Casu 29. de Spiritus Vitrioli noxa* in tali
casu agit, qui diversis Facultatibus medicis ad decidendum communicatus fuit
& qui casus illethalitatem Spiritus Vitrioli secundum decisionem Universitatis
Halenfis & Rindlenfis prodit: quod si itaque talis haustus proximam lethali-
tatem afferre debet, tunc requiritur, quo talis Spiritus corrosivus simul & se-
mel in notabili quantitate, tanto magis vero sine vehiculo, ingeratur: quod si
vicissim in refracta quantitate & successive tanto magis cum largo vehiculo of-
feratur, tunc positivam illam lethalitatem non causatur: interim probe discer-
nendæ sunt circumstantiæ, quæ in tali subjecto simul coincidunt, cui corrosivus
talisis Spiritus exhibitus fuit & ita constat, quomodo a plurimis annis familiaris
ille usus sit in morbis malignis acida & ipsos tales Spiritus corrosivos dilutos
exhibere: quemadmodum Mixture simplex est famosum & utile tale compo-
sitionum, quod virtutem suam in talibus affectibus longe securiorem & sinceriorem
præ Salibus volatilibus, antidotalibus, bezoardicis & camphoratis obtulit: por-
ro etiam explorare convenit, an ejusmodi subjectum aliqua interna labe labo-
ret, ut ulcere interno, in quali casu deinde edulcorata talia acida ex accidenti &
non absolute mortem inferunt &c. quales considerationes multum lucis affun-
dunt in decisionibus legalibus medicis rite conficiendis.

§. III. Quando itaque Aquæ fortis sub prædictis circumstantiis, ad
noxam inferendam capacibus, commissa ingestio contigit, tunc varia pathe-
mata tempestivam & efficacem medelam requirentia occurrunt, e quibus non-
nulla hoc loco recensere lubet, videlicet infelicem talem ingestionem mox ex-
cipit ardor in faucibus & œsophago, ut & in ventriculo, deinceps angustia
eximia præcordialis, nec non dolor intensissimus internus, anxius conatus vo-

mendi & actualis plane vomitus cum multa angustatione decurrens, ventriculi perfecta inflammatio, febris anomala, torminosus cruciatus, dolor hypochondriorum, asthma suffocativum, perturbatio vertiginosa, fluxus dysentericus, aut secundum observationem Poterii Lientericus, graves virium prostrationes, faucium inflammationes, pericula suffocationis & plura alia, sicut tales cruciatus ad mortem usque continuatos latius descripsit *Seidelius de Morbis mirabilibus*: pluribus conferatur *Henricus ab Heer Obs. 16.* *Hoechstetterus Decade 3. Cas. 3.* *Forestus Lib. 15. Obs. 30*: ita interdum ex accidentali plane casu salutaris deprehensa fuit ingestio Aquæ fortis, uti loco citato *Forestus* etiam allegat, pluribus conferantur *A. N. C. Dec. 2. anno 2. obs. 34*: denique observant nonnulli autores in subjectis e tali infelici haustu demortuis, quomodo in ventriculo flavescent aut nigricans eschara inventa fuerit.

§. IV. Paucis placet hoc ordine nonnulla ad Pathologiam hujus casus spectantia addere, ubi iterum sermo mihi est de illo statu, in quo ingestio Aquæ fortis positivam & extemporaneam noxam affert; haud quidem ita indiscretim asseri potest, quod qualiscunque hujus corrosivi Spiritus ingestio innoxia sit, siquidem in statu minus convenienti vel minor quantitas hujus Spiritus assumpta sanitati contrariatur, dum aciditas illa etiam si nullam actualem corrosionem ventriculi faucium & œsophagi causetur, tamen suspectam incrasationem & iniquationem humorum & conjunctam adstrictionem viarum post se ducit: tanto magis ejusmodi corrosivæ aciditates internam aliquam labem deteriorant & inquinant, licet non æquetam cito mors consequatur: quando vero tales Spiritus corrosivi in simpliciiori consistentia & magna quantitate ingesti sunt, tunc positivam noxam pariunt, dum partes sensibiles arrodunt, exco-riant & valde vellicant, hinc superveniunt graves dolores, vehementes ardores, congestiones, inflammationes, spasmus aut convulsivi & febriles motus, quippe quæ singulæ commotiones huic pernicipi atque læsioni opponuntur, quo damna imminencia cessent & removeantur: hæc enim sunt naturæ humanæ arma, quibus cum talibus internis damnis resistere potest & si eadem in tali necessitate exoptatum finem minus assequitur, tunc temerarium esset eandem culpæ velle, quæ tamen alia auxilia, quibuscum efficacius pericula talia avertere posset, in sua potestate non habet.

§. V. Series tractationis me quidem ducit ad Prognosticam doctrinam & privativam Therapiam ad hunc casum accommodandam; sed cum præcedentium casuum, qui similem considerationem involvunt, utriusque tractationis ad præsentem affectum quadrantis, ordo & animadversio huc pertineat, ita proximum erit, quo mox ad positivam præsentis casus therapiam progrediar: in hac quidem
neceſſe

necesse est, quo ingesta talis aqua corrosiva tempestive revomatur, quando adhuc in ventriculo præsumitur: & talis excretio facilitatur per tempestivam assumptionem simplicioris aquæ calidæ, aut decocti C. C. vel alterius mucilaginosi & gelatinosi, cum absorbente quodam remedio mixti, quale Decoctum non prodigis haustibus, sed potius successive excipiendum est: proinde conveniunt in hac necessitate remedia, quæ partes affectas leniunt, elubricant & simul corrosivum Spiritum infirmant: quo nomine proficit Lac calidum, cerevisia calida cum butyro mixta, emulsiones pingviores cum absorbente remedio mixtæ, olea lenientia, Decocta e Speciebus emollientibus parata, addito Syrupo Rosarum & Althææ, nec non Linctus e mucilagine Psyllii, oleo Liliorum alborum, Gummi Tragacanthæ, Syrupu violarum & Melle Rosato parati, quo alia diætetica auxilia ejusdem efficaciz referri merentur.

§. VI. Hisce remediis associanda sunt juscula gallinacea, pingvia, gelatinosa, gelatina C. C. nec non liquidiora pultacea, absorbentia remedia cum Decoctis aquosis exhibita; ubi tamen cavendum est, ne exhibeantur terrea adstringentia & bolaria, neve sincera absorbentia cum pingvibus remisceantur, alias corrosiva ingesta cum talibus absorbentibus non congregiuntur: adeoque prædictis Decoctis lenientibus modesta quantitate Tragacantham & Gummi Arabicum commiscere licet: imprimis confert formulas liquidas exhibere & præoccupare, ne aliqua incrassatio suspecta in primis regionibus provocetur. in *A.N.C. Dec. 3. anno 7 & 8 obs. 177* simplicior potus aquæ frigidæ contra damna hæc ex aqua forti hausta enata laudatur; cum vero frigus finistris consecutionibus ansam præbeat, hinc tepida aqua majoris utilitatis & securitatis erit: quando in abdomine tormina eximia concurrunt, tunc non modo Clysteres emollientes & modeste roborantes conveniunt, sed & Decoctis prædictis emollientibus etiam mitiora carminativa conjungere convenit: quæ singula si sufficienter præmissa fuerint, tunc confert tam e fonte diætetico, quam pharmaceutico temperatiora carminativa exhibere: quando vero sub reliqua cura interna excoarctatio præsumitur, tunc Decoctis lenientibus mellita rosacea & similia abstergentia cum fructu conjungere licet.

CASUS XXVI.

DE

VEGETABILIVM PERNICIO- SORVM INCAUTA COMESTIONE.

§. I.

IN quocunque regno naturæ talia occurrunt subiecta, quæ corporis humani integritati inimica sunt, adeoque eidem ad moveri & applicari non debent: evenit vero interdum, ut virulenta talia vegetabilia ex crassa quadam ignorantia aut negligentia cum aliis domesticis & consuetis vegetabilibus commiscantur & assumantur: sicut exempla talia de Hyoscyamo, Napello, Cicuta, Solano & diversis fungi speciebus inter observatores occurrunt, quales species propterea tam repentinum & inopinatum damnum inferunt, ut tempestiva & expedita medela opus sit, siquidem ipsa experientia teste e comestione, talium subiectorum interdum mors repentina ingruit: ob id non modo consultum est, quo artificii constent ejusmodi casus, sed & quo diversitas pathematum morbidorum e diversis ejusmodi nocivis substantiis provenientium, sufficienter cognita sit: quæ notitia aliquando ad minimum eo quadrat, quo medicus e veriori fundamento præsumere possit, qualis species perniciosi ejusmodi subiecti assumpta fuerit: illud enim ex observatione scire convenit, quomodo virulenta subiecta discrepantem specialissimam efficaciam habeant & quomodo secundum hanc diversitatem etiam pathemata morbida varient: sicut quædam horum subiectorum impetuose & præsentanee noxam causari solent; dum alia vicissim subiecta nociva quidem existunt, sed tam repentinum perniciosum effectum & eventum minus involvunt.

§. II. Morbida pathemata, quæ improvida talis comestio perniciosarum vegetabilium substantiarum causatur, non modo multiplicia, sed & fontica maximeque urgentia sunt, e quibus aliquot hoc loco in historico conspectu enarrare lubet: sunt vero eximius ardor & asperitas faucium, insolita siccitas & intumescencia lingvæ, inflammatio in faucibus & œsophago obvia, gravissimus harum partium dolor, metus strangulationis, extrema cardialgia in lypothymiam valde proclivis, sensuum externorum hebetudo, affectus soporosi, torpores extremi, magnæ virium dejectiones, deliria furibunda, torsio-

nes Ventrliculi acutissimæ, iliorum & hypochondriorum afflictiones tormino-
sæ, ansii conatus vomendi, cordis palpitationes & tremores, pulsus inæqualis,
tremulus, debilis, celer, confusus, depressus, sudor frigidus, stridores dentium,
varia specimina motionis mentis, vomitus convulsivi & biliosi, tormina intesti-
norum, dilacerationem & rupturam quasi harum partium æmulantia, pertur-
bationes vertiginosæ, extremitatum refrigerationes, internorum ardores, alvi &
urinæ suppressiones, pericula suffocationis, singultus, lethales, aliaque pathe-
mata, quorum mentio occurrit in *Wesseri Tractatu de Cicuta Aquatica*; apud
Baricellum de Fungis venenosis, Schenckium, Mercurialem, Sennertum, Platerum,
Bonetum & in variis observationibus *A. N. Curiosorum*, quales historiæ ex di-
versis speciebus vegetabilium assumptorum collectæ pro ulteriori hujus histo-
rici conspectus amplificatione conciliari debent.

§. III. Quæ ad Prognosin in tali casu spectant, illa facile ex ipsa hi-
storia illius & præcedentibus patent, siquidem in primo harum circumstantia-
rum commemoratarum intuitu mox liquet, quam periculosa illa sint phæno-
mena, quæ in tali afflictione obtingunt: unde hoc ordine talia brevibus adde-
re lubet, quæ ad pathologiam hujus casus pertinent, quamvis perinde præcur-
rentium casuum ætiologicæ deductiones huic affectui lucem affundant: dum
vero talia vegetabilia subjecta partim humoribus, partim etiam organis, sive
solidis partibus contrarium effectum inferunt, qui vel in repentina humorum
coagulatione aut colliquatione, vel in partium extrema stimulatione & arrosio-
ne consistunt; hinc mirum esse minime potest, cur in tali calamitate natura sub
tanta titubatione & motuum mutatione aut excessiva administratione se se op-
ponat & hujus imminentis periculi adversionem repentinam intendat: ubi
ob gravitatem pernicipis & ob acceleratam illius invasionem natura extreme
commota proportionatis illis ordinibus æque minus satisfacere potest, ac in si-
milibus moralibus afflictionibus multæ confusæ animi actiones occurrant, quæ
tamen ad illud operationum negotium spectant, quibuscum anima tam extre-
me afflicta præsentis & repente augefcenti periculo opponere solet: siquidem
in tali casu secundum diversitatem objecti nocentis & effectus nocivi eadem
anima perinde tales variationes committere solet in illo actu, per quem huic
damno resistit, ac in oeconomia moralium calamitatum secundum diversita-
tem subjectorum affligentium & speciminum afflictionis diversimode & discre-
pantibus modis, motibus, successibus, contentionibus &c. se se opponere solet.

§. IV. In practica hujus casus directione omnino talia tentamina
evitanda sunt, quæ ad præsentis casus deteriorationem spectant, maxime qui-
dem fugienda sunt: 1) positiva & vulgaria emetica remedia, quæ internos spa-
sticos motus adeo augent, ut facile in suspectum excessum delabantur 2) nocent
posi-

positiva & cum aliquo stimulo efficacia purgantia, quæ subinde primas regiones admodum exagitant 3) omittantur negligentiores excretionum salutarium promotiones; aut 4) spontanearum talium evacuationum perturbationes; 5) evitentur præmaturius oblata stomachica & carminativa 6) tanto magis omittantur remedia vulgaria narcotica 7) cavendum etiam est a medicamentis volatilibus, tanto magis oleosis; 8) nocent porro omnia acria calefacientia & humores valde stimulantia atque commoventia remedia, 9) desistendum est ab usu adstringentium & valde incrassantium, 10) obsunt itidem præmaturæ oblationes cardiacorum & nervinorum remediorum; 11) maxime vero nocent directe oppositæ medicationes, quæ tantum symptomatibus concurrentibus mitigandis vulgo dicantur & denique 12) abstinendum est a nimia cunctatione salutarium evacuationum invitandarum, ubi interea perniciēs magis magisque accelerat.

§. V. Directa & positiva hujus casus Therapia per initia eo dirigenda est, ut tempestive noxia talia ingesta subjecta, quando adhuc in ventriculo hærent, revomantur; in quo passu tamen cum aliquo necessario moderamine vomitus provocandus est, ubi sepositis positivis emeticis remediis ad vomitum provocandum interdum simpliciores enchireses satisfaciunt: licet pro meliori illius excitatione adhuc conducant oleosa haurienda, cerevisia calida cum pinguedine mixta, aut aqua calida cum oleo leniente conjuncta, aut lac calidum, decocta gelatinosa & juscula pingvia: in quibus vero subjectis plane nullo modo mitiori tali ratione vomitus excitari potest, in illis lenis stimulus adhiberi debet, uti cum ejusmodi decoctis Oxymel squilliticum & Oxy. Saccharum emeticum Ludovici combinari potest: deinde etiam cura habenda est, quo alvus aperiatur, ne in intestinis detineantur inimica & suspecta talia subjecta vegetabilia: eapropter conveniunt nonnunquam Clysteres emollientes, mitius roborantes, aut plane leniter stimulant: quod si etiam in certis subjectis sanguinis quantitas urgeat, tunc post præmissas tales principales magisque necessarias excretiones expedit, quo suspecta talis plethora per Venæ Sectionem modestam imminuatur, quo futura symptomata congestoria & inflammatoria præoccupentur.

§. VI. Proinde in præsentis casus tractatione practica prospiciendum est, ne in ægrotantibus ob concursum convulsivorum motuum os rigide occludatur, unde eo citius suffocatio & strangulatio imminet: in qua necessitate propterea chirurgica quadam ope per apta instrumenta os constrictum referantia succurrere convenit, quo reliqua utilia medicamenta applicari queant: deinde offerenda sunt remedia lenientia, mitiora diaphoretica, temperantia & analeptica: maxime quidem profunt Decocta e Radicibus Scorzo-

neræ,

næræ, Liquiritiæ, Apii, Bardanæ, Saffaparillæ, Herbis Altheæ, Malvæ, Veronicæ, Scordii, Floribus Chamomillæ, Semine Foeniculi, Hordeo excorticato, Cornu Cervi raspatum, Cortice Citri, Passulis majoribus & Prunis paranda, addito Syrupo de Canela, Violarum & de Manna: interponantur etiam pulveres absorbentes & mitius Nitrati: præterea conducunt Emulsiones ex aquis analeptiis & diaphoreticis paratæ: quid quod successive exhibeantur Essentiæ Pimpinellæ albæ, Caryophyllatæ, Helenii, Vincetox. Scordii, Gentian. rubræ, Absinthii, Corticum Aurantiorum, quæ partim diaphoretica, partim roborante qualitate præditæ & efficaces sunt: & talia excitantia atque analeptica remedia propterea maxime necessaria sunt, quia in tali casu motus vel facile delinquant, vel facile etiam aberrant: sub usu talium remediorum conferendum est regimen diaphoreticum, modo sine aliquo excessu applicetur: & quoniam in tali casu facile restrictiones humorum ad interiora concurrant, hinc ad invitandum motum sanguinis in peripheriam corporis admodum conveniunt modestæ frictiones superficiei corporis cum linteis calidis; ubique vero cavere convenit, ne ulla occasione orgasmicæ sanguinis commotiones concitentur, e quibus alias varia gravia symptomata prodeunt.

§. VIII. Denique adhuc principaliorum Symptomatum in tali casu occurrentium mentio facienda est: ubi primo loco recensenda erit eximia illa propensio in animi deliquia, pro qua præter frictiones modeste calidas etiam externa svaveolentia & nervina spirituosæ aquosæ, ut & Acetæ, rosaceum, rutaceum, nec non Vinum svaveolens conducunt; volatilia cum aliquo moderamine offerri debent, quod etiam valet de Balsamis oleosis: quando eximii faucium ardores affligunt, tunc pro iisdem mitigandis conveniunt Decocta mucilaginosæ & gelatinosæ nec non Olea lenientia, sicut Decoctis illis Syrupi lenientes Violarum, Rosarum & modestius acidi conjungi possunt: quod si vero fauces penitus inflammatæ fuerint, tunc conferunt Gargarismata e Speciebus solventibus, lenientibus & mitius reprimentibus parata: quod si intestinorum cruciatus atque tormina affligant, tunc conducunt Clysteres lenientes, ore tenus vero conferunt Decocta lenientia & mitius roborantia: si denique primum periculum superatum est, tunc in futurum eligenda erit diæta temperata, quæ cum lenitione & abstersione primarum regionum proficua existit: hinc lacticia, pultacea, gelatinosa, fructus dulces cocti, aliaque diluentia & abstergentia ordinari debent; servando illam cautelam, ne imposterum & Ventriculus & primæ regiones cum cibis incongruis oppleantur: sed quo rectius qualicumque modo negotium digestionis & reliquæ functionis naturalis conjunctæ sublevetur.

CASUS XXVII.

De

ABUSU FUMI TABACI.

§. I.

Nihil tam utile est, quod non quotidie in pravam abusum duci solet, id quod etiam jure meritoque de Tabaci fumo prædicari potest, siquidem illud vitium excessivi usus Tabaci in fumo inter Europæos perquam familiare existit, dum homines sine ulla necessitate & utilitate petulanti more & modo temporis fallendi gratia huic fumo adeo advescunt, ut ex prava quadam consuetudine eidem eo usque indulgeant, ut alias utiles operationes propterea negligant; non quidem sermo est de subjectis in duriori vita versantibus, victu spissiori fruentibus & in impuriori aere atque irregulari regimine degentibus, quibus justus tabaci fumus medicinam constituit: de eo rectius hoc loco dicere fas est, quando sine urgentibus talibus circumstantiis homines cum coacto quodam incommodo se se huic fumo ita per vinculum aliquod submittunt, ut velut ex regula decori aliquid omisisse iudicent, si non tabaci fumum in socialitate aliorum, ut plurimum vero potatorum & inordinatorum hominum perferre queant: etenim rarissimum sane est, ut ingenua ingenia sanitatis gratia fumi tabaci usum pro sanitatis emolumento adhibeant: unde sane plurimi sine tali fumo & meliori & simpliciore sanitate frui possent: interim hoc loco non loquor de illo universali abusu, quando homines tabaco utuntur, quibus ipse ex nulla causa utilis esse deprehenditur, sicut subjectis ficcioribus, strictioribus, plethoricis & sanguineis commotionibus obnoxiiis generalis tabaci usus minus congruit: sed de illis potius sermo est, qui præter inutilem talem usum adhuc tali fumo positive abutuntur & per totum diem magis servi tabaci esse deprehenduntur, quam ad alia utilia negotia idonei observentur.

§. II. Quanquam hic nimis adeoque absolute inutilis usus, quin rectius noxius abusus fumi tabaci non semper tam repentina neque tam manifesta damna afferat; tamen in futurum varia incommoda cum hoc abusu connexa se se attentiori disquisitioni sistunt: ad minimum illud eximium detrimentum elucescit, ut si sub tali abusu ejusmodi homines tandem servituti & abusui desvescere velint, non nisi gravia damna & sanitatis, imo plane vitæ, pericula fubeant: eo magis vero medica opitulatio requiritur, quo magis ta-

lis

lis abusus jam actualia quædam nocumenta intulit, quæ communiter satis firmam & adultam radicem habent, ut propterea tanto major circumspectio necessaria sit, quoniam illi affectus, qui in tali casu occurrant, admodum intricati, imo ut plurimum etiam confusi existunt: quare ipsi veteres incommoda illa, e tabaci abusu provenientia, agnoscentes, hanc herbam rixosam five insanam appellarunt: quo loco minime oblivioni danda est illa circumstantia, quomodo nonnulli homines usui hujus herbæ adeo advescant, ut si hunc quantisper negligere videantur, mox morbida quadam afflictione obrui credantur, insuperque autument, quasi per communem hujus herbæ usum ad negotia sua magis expedite administranda disponantur; quæ consuetudo tamen cum multis incommodis, in futurum magis manifeste prodeuntibus, se se exhibet, æque ac cum aliis pravis consuetudinibus contingit, quæ non statim de præsentī, sed potius in futuros successus noxam suam produnt atque dimittunt.

§. III. Sicut attentioribus minusque præjudicantibus subjectis talis abusus facile cognitus redditur; ita etiam passim varii eundem abusum exposuerunt: & memorabile est, quod olim Rex Britanniæ *Jacobus Tractatum de Miscapno* ediderit, in quo hujus Tabaci abusum exposuit: proinde conferri possunt *Magneni Exercitationes de Tabaco, Marradon Dialogus de abusu Tabaci & damnis inde provenientibus, Olearius in Itinerario Persico, Dappii Oratio de Tabaco ejusque hodierno abusu. Simon Pauli de usu & abusu Tabaci, Scriverius de eodem Tabaci abusu*, qui singuli autores satis diffuse atque diserte damna illa ex hoc abusu provenientia recensent: ubi frustra erit pravam consuetudinem pro aliqua regula & argumento in contrarium ducere velle: ad minimum illud hujus Tabaci abusum satis attestari potest, quando subjecta in temperatiori vivendi genere constituta fumo huic indulgent, siquidem de reliquis hoc loco sermo mihi haud est, ubi minime multiplicem eximium usum illius herbæ nego, modo aptis subjectis, vitæ generibus aliisque idoneis circumstantiis ille usus dextre applicetur: quando vero de vulgari hujus herbæ usu testimonium quoddam perhibere licet, tunc ut plurimum sine certa quadam utilitate hic fumus hodiernis ævis adhibetur, adeoque magis illius applicatio sub abusu comprehensa esse deprehenditur.

§. IV. Quando itaque abusum Tabaci in fumo in hoc casu explicare contendo, tunc officii mei pars erit, quo nunc historice recenseam, quibusnam phænomenis & speciminibus comprobare possim, quod Tabacus abusive adhiberi queat; ubi iterum minime de eo sermo mihi est, quibus subjectis & sub quibus conditionibus Tabaci usus concedi queat: sed potius de illis hoc loco agendum erit, qui sub reliquo generali abusu adhuc illum specialem abusum committunt, ut per plurimam diei partem perfumentur & hunc fumum adhi-

beant: adeoque notandum est, quod ei tali abusu successive tam in morales, quam vitales functiones varia damna & offendicula sese immisceant: & quidem quod moralia negotia attinet, tunc talis abusus communiter homines in quibusvis facultatibus animæ debilitat, ut stupidiores, torpidiores, tardiores, somnolentiores & tædiosiores reddantur, ad minimum ad res serias magis inepti compareant: id quod tanto certius in subjectis animo mollioribus & sensibilibus contingit, licet durioris indolis homines, in quibus quasi naturalis stupor adest, non tam cito similes animi confusiones & stupefactiones experiantur: alias enim facile ex ipsa materiali tabaci natura inclarescit, quod hæc herba satis potenti narcotico Sulphure polleat: quare quidam Chymicorum ex eadem herba quasi mortiferum oleum præparare sciunt, cujus Glauberus mentionem fecit.

§. V. Proximum erit, ut jam significem, qualia damna ex abusu tabaci in vitali negotio occurrere soleant: & quamvis ejusmodi morbidæ afflictiones non repente ingruant, tamen eadem sese successive produnt, e quibus principales sequentes sunt: nimirum varii confusi affectus pectoris, qui in congestionibus & secessionibus humidis consistunt, ut sunt Asthmata, Dispnoea, Scirrhi pulmonum & denique superveniens Phthisis: præterea etiam successive ingruit Cachexia cum lingua squalida, impedita loquela, aliaque corporis decoloratione & defædatione: in quibusdam subjectis plane Hydrops consequitur: interdum excipiunt Oedemata, Atrophia, Tabes, Hæctica, Scirrhi viscerum, Tremor membrorum, affectus Paralytici, Se- & Excretionum turbæ, suspectæ Vertigines, prodromi Apoplexiæ, contumaces & refractarii affectus hepatis, affectus Ictericæ: qualem Icteri ortum ex solo fumi Tabaci usu recenset *Borellus Cent. 4. Obs. 31*; accedunt varia vitia ventriculi, ut perturbata concoctio, Cardialgia, Affectus Cholerici, morbidæ Flatulentia, Ructus nidorosi, Vomitus, in plurimis consequuntur Tremores membrorum, quemadmodum tales homines, qui in ejusmodi abusu deprehensi sunt, minime ad aliqualem longævitatem pervenisse observantur in *A. N. C. dec. 1. an. 3. obs. 185.* recensetur *Agrypnia diuturna ex nimio tabaci usu*: maxime vero notare convenit, quomodo morbi illi, qui in tali casu observantur, communiter sint valde confusi & ita constituti, ut promptam & efficacem medelam facile respiciant.

§. VI. Seorsim in tali casu adhuc peculiare quædam observationes annotandæ sunt, videlicet, quod in ejusmodi subjectis post mortem deprehensi fuerint pulmones nigri, squalidi, scirrhosi, variis retris maculis referti & perfumati: uti hujus circumstantiæ reminiscuntur *Hoffmannus de Medicamentis officinalibus Lib. 2. Bartholinus de Pulmonibus, Schneiderus de Catarrhis Lib. 2. Ker-*
krin-

kringius, Tulpius, Horstius, Ettmullerus aliique: nonnulli in talibus demortuis subjectis conspexerunt stomachum cum aliqua fuliginosa flavedine tinctum, cujus circumstantiæ reminiscitur *Helmontius* & ex eodem *Hæferus in Hercule Medico Lib. 1. Cap. 5.* Quod vero cerebrum, sicut dentes, ex abusu tali denigrescat, multi negant, inter quos videatur *Schneiderus*: quæ tamen observatio non penitus deneganda est: cujus rei ipse testis esse possum, cum tale cerebrum perfumatum olim perspexerim: ita *Tbonerus Lib. 6. Epist. 15.* observavit, quod ex abusu fumi Tabaci cerebrum adeo exaruerit, ut vix nucis magnitudinem æquaverit: quam observationem repetit *Bartholinus Epistolarum Medicarum Cent. 3. Epist. 86*: ita pluribus de abusu Tabaci conferantur *Ephemerides Eruditorum Parisiensium anno 1666, Neandri Tabacologia, Albinus de Tabaco, Balde Satyricon de abusu Tabaci, Schroverus de eodem Tabaci abusu, Guilielmi de Mera Tabacologia* & sparsim etiam alii autores probati atque attenti, qui in usum vitæ & sanitatis hunc abusum fusius exposuerunt.

§. VII. Non inconsultum erit, si jam in ordine brevem conspectum pathologicum de præsentī casu subministrem, ubi ante omnia principia hujus herbæ nosse convenit, quod sint Sulphurea narcotica & salina, quæ priora vero præ posterioribus & copiosiora & efficaciora sunt: unde in genere ad motuum enervationem & confusionem in subjectis non valde robustis admodum contribuunt: quod si itaque talia principia ita abusive in intimiora corporis transferuntur, tunc non modo energiam naturæ in moralibus, sed & in vitalibus turbant ac confundunt, tanto magis in subjectis animo & corpore mobilioribus & sensibilibioribus: eapropter etiam graves mentis confusiones talem abusum consequuntur, insuperque reliquæ functiones animales naturales & vitales graviter debilitantur & perturbantur, ut se- & excretorii effectus insufficenter & confuse procedant, hinc varii chronici morbi ingruunt: tanto magis per hunc abusum invitantur contumaces congestiones & affluxus ad pectus, qui denique in sinistros effectus definunt, ut stagnationes, stases & actuales corruptiones exinde oriantur: proinde illud copiosum Sulphur Tabaci vaporosum in massam sanguinis multiplicem confusum orgasticum motum transfert, ut ex hujus progressus sanguinis perturbatione proinde graves aliæ sanitatis offensiones oriantur.

§. VIII. Et quanquam ex principiis Tabaci materialibus medica quædam virtus demonstrari posset, tamen omne nimium etiam in vitium vertitur, adeoque illa superflua sulphureo - vaporosa & salina tabaci principia principali quidem effectū motus alterant, secundario vero etiam diversis humorum speciebus multiplicem alterationem conciliant, ut exinde dyscrasia quædam humorum oriatur, quæ tanto magis per motuum vitia concurrentia sustentatur,

ut ita tota œconomia vitalis tam quoad formalia, quam quoad materialia requisita perturbetur; alioquin quidem in congruis subjectis & sub justis circumstantiis adhibitus hic tabaci fumus diversas utilitates affert, quæ vero per crasum illum & familiarem abusum graviter offenduntur: inter omnes has offensiones illa sane memoratu dignissima est, quando sensus vitalis cum connubio motuum in magnum stuporem convertuntur, ut propterea legitimæ functiones naturales & vitales in eximiam anomaliam convertantur, quæ quo magis adolevit, eo minus tempestivæ correctioni obtemperat, sed potius eo magis ex ejusmodi confuso morborum genere aliæ confusæ ægrotationes propullulant, siquidem ut plurimum illi morbi, qui ex abusu tabaci oriuntur, non tam excessivis commotionibus, quam potius vel inordinatis motuum progresibus & successibus, vel plane defectivis motuum vitiis absolvuntur: quæ ipsa animadversio tanto magis denotat, quam intricatus & refractarius talium morborum status existat.

§. IX. Brevibus adhuc quoad Prognosin huic casui respondentem nonnulla erunt observanda & exponenda: quapropter eo periculosiores consecutiones, aut eo contumaciores ægrotationes abusus tabaci infert, quo minus alias subjecta quædam communi usui tabaci quadrant: tanto magis vero subjectis sanguineis sensibilibus, valde activis, præcipitibus, admodum plethoricis & salutaribus evacuationibus obnoxiiis abusus tabaci graves noxas minatur: quapropter suspectum est signum, si e tali abusu prægressæ salutares excretiones in inordinatum aliquem statum delabuntur; malum est, si in ejusmodi subjectis alvus segnior evadit, contra vero larga excretio mucida e pulmonibus succedit; malum est indicium, si hic abusus tabaci digestionis vitia inducit: suspectum etiam est phænomenon, si naturalis color & habitus corporis mutatur: adversi ominis est circumstantia, quando vertiginosæ perturbationes ingruunt; malum est indicium, si sub abusu tabaci largius alimenta, parcius vero potulenta ingerunt; alienum est signum, si contabescencia quædam corporis, ut & tremores membrorum consequuntur; periculosum est, si sensuum vitia & enervationes accidunt; maxime vero sinister omen exhibet illa circumstantia, quando homines frequentem nauseam experiuntur: sicut de reliquo omnes morbi, ex abusu tabaci provenientes, valde sinistram indolem habent.

§. X. Quando nunc ad practicam hujus casus tractationem progredior, tunc antea potiores cautelas practicas hoc loco observandas significabo, ne in intricatis talibus morbis antipraxis quædam committatur, per quam eo citius horum morborum sinister & lethalis eventus acceleratur; ob id cavendum est; 1) a quibusvis impetuosis & prodigiis evacuationibus: 2) ab ordinariis

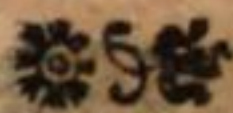
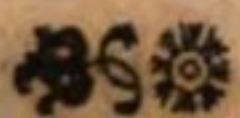
riarum excretionum perturbationibus, suppressionibus, aut confusis & negligentibus promotionibus: 3) a præmaturo, inordinato & prodigo stomachicorum usu: 4) a medicamentis valde incrassantibus & se- atque excretorias functiones impredientibus: 5) a copioso & inopportuno Salium volatiliu usu: 6) ab omnibus adstringentibus medicamentis, quotquot etiam alibi horum vulgo deprædicantur, quasi aperitivam virtutem contineant: 7) omnium maxime vero vitanda sunt quælibet narcotica remedia: 8) nocent medicamenta admodum expectorantia & affluxum humorum in superiorem corporis regionem provocantia; 9) obfunt alia medicamenta calefacientia & massam sangvineam valde commoventia: 10) officiunt valde acida & dyscrasiam humorum magis magisque augentia: 11) neque etiam indiscretus nervinorum usus aliqualem ingenuam opem promittit & denique 12) sedulo evitanda est multiplex medicamentorum & experimentorum variatio cum irregulari vitæ genere.

§. XI. Specialis practica tractatio præsentis casus in duplicem ordinem distribui potest, in priori de illa circumstantia differendum erit, quibusnam auxiliis in illo statu succurrere conveniat, quando quædam subjecta talem abusum fumi tabaci evitare conantur: in posteriori de eo præcipue agendum erit, quomodo actualibus morbis, ex hoc abusu provenientibus, prudens artifex succurrere debeat: Quoad primam animadversionem scire convenit, quod simultanea omissio fumi tabaci minime secura sit, siquidem tales lapsus in extrema non nisi periculosas consecutiones causantur: eapropter ejusmodi mala & inveterata consuetudo magis successive emendanda est, ut singulis hebdomadibus de consveta abusiva quantitate quicquam subtrahatur, ut denique cum securo quodam moderamine idonea desuetudo acquiratur; minime tamen in hoc actu quicquam cum præcipitantia agere convenit: & sub hac successiva desuetudine præstat interdum mitiores laxationes ordinare, quibuscum natura ad ordinarias evacuationes iterum invitari debet; deinde convenit interdum temperatiora stomachica præscribere, una cum ordinatione diætæ temperatæ ac evpeptæ: subinde moderatus vini usus conducit, nec non quandoque sub diætâ Spiritus ardens cum quodam moderamine adhiberi potest: proficit subinde in hoc priori casu, ut sub diætâ Zingiberis usus commendetur, ex quo humoribus seroso-mucilaginoso-salivalibus resolutoria, colliquativa alteratio & promotio ad salutarem diuresin subsequentem idonea inducitur: quando talia subjecta magis phlegmaticæ constitutionis existunt, tunc nonnunquam pro diversione affluxus humorum a capite vesicatoria auxilia conferunt: in aliis robustis subjectis, quæ diætæ spissiori & magis irregulari adfusa fuerunt, interdum lene vomitorium proficit: & quando crassiores impu-
ritates

ritates evacuatae sunt, tunc interdum moderatiores diaphoreses subordinare convenit, quo per invitationem omnium ordinariorum excretionum reliqua futura incommoda evitentur: sicut denique ad praecupandas alias inconvenientes commotiones remedia temperantia, absorbentia nimirum & nitrosa conducunt.

§. XII. Quod alteram circumstantiam attinet, quando videlicet ex abusu tabaci jam actuales quidam morbi occuparunt, tunc in genere cura ita est ordinanda, ut consuetæ se- & excretiones invitentur & admoneantur, quare abstergentia, incidentia, resolventia, absorbentia & laxantia remedia conducunt, quibus simul roborantia & temperata carminativa conjungi possunt: præcipue conveniunt Salina diversæ speciei humores mucidos serosos colligantia & ad promptiorem evacuationem præparantia: insuper absorbentia in parca quantitate adhibita æque conducunt: proficit perinde Tinctura alcalina tartarifata, aut alia Tinctura Tartari: subjungantur Essentiæ resolventes mitiores diureticiæ & leniores carminativæ; imprimis vero Essentia Pimpin. albæ & Vincetoxici in tali casu admodum convenit: interdum ordinentur Infusa vinosa e resolventibus, roborantibus & laxantibus speciebus parata: insuper radices Ari & Squillæ in talibus morbis multam utilitatem promittunt: siquidem in subjectis humidioribus præter reliquas Essentias, efficacius resolventes, etiam Succini Essentia satis laudabilem utilitatem affert: omnium maxime quidem cum singulari assiduitate excretionibus ordinariis sublevandis operanda est: de reliquo etiam exactum regimen & diæta conveniens commendari debent, quo in tam confuso statu alia medicamenta efficacia ad salutarem effectum pertingant.

§. XIII. Quod ipsos affectus attinet, qui abusum Tabaci consequuntur, tunc quidam illorum caput invadunt, alii pectus & nonnulli abdomen: in capitis affectibus, qui ut plurimum de prosapia catarrhalium morborum sunt, conducunt Essentiæ resolventes & anticatarrhales, ut & Tinctura Antimonii, atque in serosis subjectis masticatoria, vesicatoria, aut plane fonticuli, cum interpositione repetendarum laxationum, aut Vinorum medicamentorum resolventium & evacuantium: externe conducunt Sacculi e speciebus discuti-entibus & nervinis conficiendi & capiti applicandi, quibuscum successive affluxus humorum a capite avertitur & dissipatur: In affectibus pectoris catarrhalibus conveniunt abstergentia, discutientia & resolventia, e quibus præcipue Extractum de Peto & Squilla singularem utilitatem habet: alias Decocta pectoralia magis resolventia, quam emollientia in hoc passu quadrant, quibus adminiculis laxantia remedia subjungenda sunt: præter hæc conducit itidem Syrupus

Syrupus de Peto, maxime vero remedia ex Veronica paranda: non minus modestus Sulphuris usus tam in Tinctura, quam in substantia in hoc casu conferri potest: quod denique affectus abdominis attinet, tunc in illorum cura præcipue permeabilitas organorum colatoriorum & evacuatio diuretica atque alvina promovenda erit, quo perinde in præcedentibus commendata Salina abstergentia, aliaque resolventia & addita temperatiora carminativa in liquidam formulam convertenda pertinent; servata illa cautela, ne potentiora remedia usurpentur, quæ cum suspecta violentia corpus ægrotum aggrediuntur: de reliquo in tali casu accurata diæta ubique concilianda erit.

CASUS XXVIII.

DE

POLLUTIONE NOCTURNA.

§. I.

QUamvis hoc accidens vix morbidis afflictionibus accenferi videatur, tamen illud variis modis non modo molestias creat, sed & morbida sua pathemata attestatur; tanto magis vero hujus molestiæ mentio injicienda est, quoniam illa interdum adeo invalescit, ut ipsis medicis artificibus varia incommoda & sollicitudines inducat atque extorqueat: quemadmodum hic affectus æque tantæ refractariæ indolis est, ac in sceminis contumax ille albus fluor esse solet: ne itaque cum irritis tentaminibus hæc afflictio turbetur, aut magis exacerbetur, præstiterit omnino illius veram indolem nosse: polluit itaque hæc involuntaria seminis emissio corpora individuorum, eaque propter secundum legem Mosaicam talia subjecta immunda reputabantur, ut lavacro quodam indiguerint, quando denuo pro mundis declarari debeant: hinc inter Medicos hic affectus pollutionis denominationem obtinuit & quoniam ut plurimum talis involuntaria profusio, noctu & insciis atque dormientibus masculis obtingit, hinc nocturna audit hæc pollutio: illud etiam hoc loco præmoneri debet, quod talis erronea ut plurimum seminis excretio in talem contumacem habitum degeneret, ut posthac omnino morbida suam faciem multis modis & circumstantiis prodat & significet.

Cccc ccc

§. II.

§. II. Præsens casus primario quidem concernit sexum masculinum, licet etiam foeminae, maxime quidem plethoricae & in plena, lauta & luxuriosa diæta, similique regimine viventes eandem involuntariam inquisitionem & profusionem liquoris genitalis interdum experiantur: cujus observationis testes produco *Galenum*, *Sylvaticum*, *Fernelium* & *Johannem a Fortis*: quod vero reliquam historicam hujus casus conditionem attinet, tunc sequentes circumstantiæ de eodem annotandæ sunt: ut plurimum hic affectus occurrit in subjectis junioribus, præcipue plethoricis in diæta bona, admodum alimentosa & luxuriosa viventibus, cerevisia saturata, imo alio spirituofo potu utentibus, in otiosa vita degentibus, luxuriosis & libidinosis etiam cogitationibus inhaerentibus, tanto magis extra conjugium, aut in libidinoso coniugio viventibus, variisque similibus occasionibus commotis, aut etiam e diæta viliori in meliorem transeuntibus & ita animo atque corpore magis magisque excitatis; ubi non quidem semper intelliguntur subiecta valde libidinosa & voluptuosa, sed interdum ingenia taciturna & a vitio pravæ libidinis aliena hoc affectu corripi possunt: in quibus propterea ut plurimum vitalium motuum aberrationes concurrunt: quales circumstantias proinde prudens artifex bene ponderare debet, quo eiusmodi afflictioni e vero & stabili quodam fundamento succurrere queat.

§. III. Quod ipsum affectum attinet, tunc eundem quidem subiecta facile percipiunt, quotquot eodem laborant; ubi status non in nuda spermatis profusione subsistit, sed diversa & nonnunquam satis eximia incommoda cum eodem concurrunt: præcipue repetitam talem pollutionem nocturnam excipit torpor animi & corporis, virium langvor, membrorum lassitudo, maxime lumborum & pedum oppletoria & defatigatoria infirmitas, hebetudo externorum sensuum, langvor ingenii, obscuratio oculorum, siccitas faucium, insolita fiticulofitas, livor oculorum, pallor labiorum & genarum, nonnunquam obscurus dolor capitis, urina turbulenta & cum flocculis obscuris & nebulosis remixta, quam ultimam circumstantiam præcipue observavit *Lommius*: & quo magis pollutio illa nocturna increbescit, eo magis singula hæc pathemata insollescunt & augefcunt, tanto magis virium imbecillitas consequitur: accedit suspecta corporis contabescencia, aut quandoque atrophicus vel hypochondriacus status; successive increbescunt vitia concoctionis & appetitus, quæ cum tempore magis magisque augentur: quin plane interdum sensuum internorum & externorum eximie enervationes consequuntur, ut ita hic casus non modo numerosos, sed admodum intricatos affectus involvat.

§. IV. Ad Prognosticam huius casus tractationem nunc procedendum est, ubi in genere notare convenit, quomodo hic affectus facile in prævum habi-

habitu & suspectum augmentum degenerare soleat, quo magis hæc pollutio animum hebetat, eo magis suspectum hoc est indicium: quando vertiginosas, temulentas perturbationes & sensuum enervationes atque imbecillitates causantur, tunc hic casus periculo haud caret, sed eo magis in alia vitia tum contabescentiæ suspectæ, tum alterius motuum salutarium defectus delabitur: quando vitia concoctionis, emarcescentia corporis & tussis sicca, ut & insignis faciei mutatio concurrit, malum est signum: quando initia insensibilitatis membrorum coincidunt, ominosum est indicium; quando reliquæ excretiones ordinariæ mutantur, turbantur aut imminuuntur, æque pravum est signum: quando eximii dolores in hypochondriis concurrunt, perinde pravum est phænomenon: quando post prægressum largum successum huius pollutionis nunc simul & semel hic fluxus subsistit, nunquam omni periculo momentanea hæc mutatio caret: quando cum hac præternaturali evacuatione aliæ fonticæ & copiosæ evacuationes concurrunt, ominosum est signum, tanto magis vero, si Hæmorrhagiæ copiosæ coincidunt: quo magis denique vires enervantur, tabes insolescit, lumborum & hypochondriorum durities consequitur, eo periculosior & intricatior evadit affectus.

§. V. Excipit jam causalis præsentis affectus deductio & evolutio, ubi primo magis simplices atque probatas, deinde magis speculativas & hypotheticas causas recensere lubet: in genere quidem notandum est, quod hic affectus consistat in vitio motus excretorii, circa hunc liquorem occupati, siue jam ad illum vitiosum motum abundantia huius liquoris, siue petulantia lascivæ imaginationis contribuat: tantum interim in hoc casu elucescit, quam facile natura tali vitioso motui advescat; imprimis notare convenit, quod ut plurimum hic affectus non deprehendatur in crasse, aperte & sordide lascivis subjectis, sed ut plurimum in talibus, quæ interdum sub taciturnitate & cum aliquali lucta amant: proinde communes causæ hunc affectum invitantes sunt plethora, diæta bona, lauta & plena, vita otiosa, tanto magis vero reminiscencia & cogitatio libidinosa, usus aromaticorum, potus multus, saturatus pingvis & spirituosus, equitatio, saltatio, immoderata corporis commotio cum ebullitione sanguinis conjuncta, somnus & decubitus mollis, Ceres & Bacchus, sine quibus, juxta proverbium, friget Venus, decubitus resupinus, cerevisiæ nitrosæ, cibi & potus diuresin moventes, usus balneorum, imo usus narcoticorum remediorum: sicut *Hoffmannus de Medicamentis Officinalibus*, *Prosper Alpinus de Medicina Indorum* & *Wedelius in Opiologia* hujus ultimæ circumstantiæ mentionem faciunt.

§. VI. Præter hæc genuina experientia selectas causas passim adhuc aliæ, sed satis infirmæ recensentur: sicut Astrologi asserunt, quod homines in signo Veneris nati ad talem affectum magis disponantur; quæ traditio satis vana & nulla attentione digna est: nonnulli Medicorum accusant renum nimium calorem; alii vasorum spermaticorum nimiam laxitatem, quæ ad passivam talem spermatis elapsionem ansam suppeditare fertur: veteres nimis spirituosum sanguinem arteriosum inculpant; alii spirituum animalium, quidam genitalium, petulantiam & tumultum accusant & quæ harum obsoletarum & obscurarum sententiarum adhuc passim plures occurrunt: de reliquo quidem hujus affectus pluribus reminiscuntur *Rolsinckius in peculiari Dissertatione, Sennertus in Praxi Medica, Hoeferus in Hercule Medico, Actius, Forestus, Oribasius, Fernelius, Timæus, Weickardus in Thesouro Pharmaceutico* & multi alii, qui singuli tam quoad Historiam, quam quoad medicam practicam explicationem conferri merentur: illud interim hoc loco adhuc indicandum est, quod hæc excretio magis activis motibus, successibus & destinationibus, quam passivis elapsionibus nitatur: sicut propterea in Medicina practica prudens artifex hisce motibus excedentibus & in pravam consuetudinem degenerantibus prospicere debet: ubi insuper observare convenit, an causæ corpus concernentes, an aliæ ad animum spectantes in hoc casu principali cura annotandæ & cum reliqua Therapia tractandæ sint: in quo statu etiam singularis ratio habenda est sensibilitatis & molliciei animi.

§. VII. Excipit nunc practica hujus affectus explicatio, quæ primo loco necessarias cautelâs medicas commendat, quo intricatus hic affectus eo certius & sincerius curetur, eapropter cavendum est 1) ab omni impetuosa evacuationum prosecutione 2) ab ordinariorum excretionum turbulenta, aut negligenti promotione, 3) a nimia sanguinis augmentatione 4) ab incongrua & negligenti status & concursus plethorici æstimatione & tractatione 5) ab omnibus remediis calefacientibus concentratis & sanguinem valde commoventibus 6) a præmaturo & curatorio Salium volatilium usu, 7) a communi refrigerantium & motus turbantium ordinatione 8) ab adstringentium vel præmaturo, vel immodico usu, 9) a copiosa incrassantium oblatione, 10) a communi narcoticorum ordinatione, 11) a specificorum huic affectui oppositorum confusa & indiscreta ingestione, 12) a frequenti medicamentorum & methodi medendi variatione, 13) ab aquarum mineralium indifferenti assumptione, 14) a diætâ tam irregulari, quam valde nutriente, 15) a repentina hujus inconvenientis excretionis suppressione, 16) a topicorum adstringentium & repellentium remediorum usu.

§. VIII. Specialis hujus affectus cura tali ordine administranda est, quo ante omnia ordinariæ evacuationes in legitimum successum promoveantur, ubi præcipue quidem a vomitoriis & diureticis remediis sollicitè abstinendum est: præstant interdum mitiores laxationes, quo e primis regionibus maxime eminentes impuritates evacuentur; interim minime alvum irritare expedit, sed potius cum mitiori lenitione & absterfione adjuvare & promovere confert: quo scopo Massa Pilularum de Succino Cratonis, Mercurius dulcis, Agaricus Trochiscatus, Extractum Panchymag. Crollii conveniunt: deinde etiam prospicere debet artifex, quo molesta & incommoda sanguinis abundantia opportunis & præservatoriis Venæ Sectionibus imminuatur: porro conferunt remedia motus aberrantes & excedentes in hoc casu obvios temperantia, quo nomine per initia Pulveres Nitrosi conducunt: quando vero hic affectus continuat, tunc conveniunt remedia remissius tonica & mitius retinentia, velut Cornu Cervi ustum, Species de Hyacintho, Nux Moschata, Magisterium Corallorum, Confectio de Hyacintho, ut & Crocus Martis Cachecticus Zwelferi, Antimonium diaphoreticum Martiale Ludovici, Tinctura Martis Tartarifata, aut etiam Trochisci de Carabe: præter hæc conferunt etiam Essentiæ roborantes & mitius retinentes, ut Millefolii, Succini, Pimpinell. albæ, Gentian. rubr. servata illa cautela, ne simul & semel talis excretio obruatur: & talia remedia etiam in illo casu conferunt, quando succésiva, insolita & morbida spermatis excretio Gonorrhoeam æmulatur, ubi interdum ex male curata Gonorrhoea virulenta tale præternaturale spermatis profluvium oritur.

§. IX. Cum hisce internis remediis conjungi etiam possunt externa auxilia, unde regioni lumborum, pectinis & scroto applicare licet Linimentum ex Oleo Mastichino, Nucis Moschatae, Corticum Aurantium, Camphora, Cerussa alba paratum: repellentia & valde adstringentia cum cura evitanda sunt, quoniam facile diuresin cum insigni præjudicio turbant: proinde etiam conducit Unguentum Santalinum, Unguentum album camphoratum, Unguentum de Alabaistro Camphoratum cum Oleo Nucis Moschatae, Corticum Aurantium, Foeniculi & Hyoscyami mixtum, unguentum de Cerussa regioni lumborum aut pectinis applicanda: nonnulli laudant in hoc casu Oleum Populeonis, quod cum ejusmodi prædicto unguento aliqua quantitate commisceri potest: & quanquam interdum Unguentum Comitissæ, aut infrigidans Galeni in tali casu ordinetur, tamen cum horum usu moderamen necessarium adhibendum est, ne videlicet vel præmature vel nimis liberaliter adhibeantur: communiter in hoc affectu laudantur Succus Sempervivi & Nymphaeæ, quorum virtus tamen in hoc casu nondum satis approbata est: succus vero Urticæ minoris sistente quodam effectu hunc præternaturalem fluxum

tollit: alii laudant applicationem lamellarum plumbearum ad regionem lumborum & pubis: & quidam commendant Balnea adstringentia: nonnulli ordinant remedia refrigerantia sed singula hæc nunquam cum aliqua securitate & expectatione aut promissione securi effectus adhiberi possunt.

§. X. De reliquo quidem ad curam hujus affectus varia remedia passim ordinantur: sunt qui pro amuleto Smaragdum (sed frustra) laudant: nullius utilitatis est Semen Agni casti; quid Succus Citri secundum commendationem Amati Lusitani efficiat, experientia ulterius consulenda est: ad minimum illud de eodem asseverari potest, quod, cum diuresin stimulante quodam effectu promoveat, adeo fidum, aut certum remedium pro hoc affectu suppeditare non possit, nisi in subjectis floridioris sanguinis aliquid efficiat, dum massæ sanguineæ nimis mobili aliqualem spissiusculam consistentiam conciliat, ob quam spermatis secretio non tam cito contingere potest: id quod etiam valet de aliorum & præcipue Langii incrassantium velut Gummi Tragacanthæ, Arabici, Mastichis & Succini commendatione: a nonnullis laudatur Urtica alba in substantia & succo, sed perinde sine solido experientiae suffragio. *Simon Pauli in Q. B.* Fragariam radicem cum Vino rubro coctam regioni pectinis imponendam extollit: vulgo flores, herba & radix Nymphææ pro Specifico adversus Pollutionem nocturnam ordinantur, sed sine certo quodam effectu. Ab *Hoffmanno de Medicamentis officinalibus lib. 2. c. 6. ex Galeno 6. Simpl.* Semen Viticis, ab aliis vero Semen Cannabis, sed perinde frustra efferuntur: a *Faventino* Ranæ ustræ in hoc casu commendantur; *Forestus lib. 26. obs. 2. & Campanella in Medicina lib. 6. cap. 20. Art. 4.* conjugium tanquam medicinam hujus casus laudant; alii rutam ad semen compescendum ordinant ut *Dioscorides lib. 3. c. 145. Plutarchus in Sympos. decad. 3. probl. 1. & Schola Salernitana* canit: Salvia cum ruta faciunt tibi pocula tuta, adde rosæ florem, minuit potenter amorem. *Rejes Camp. Elys. qv. 44. Freitagius in aurora lib. 3. c. 30.* dicit quod mentha & ruta in viris seminis proventum vi valenter siccante inhibeat: hinc iterum schola salernitana occinit: ruta viris coitum minuit, mulieribus auget.

§. XI. Quamquam hæc posteriora experimenta non æque adeo certa & ingenua sint; tamen ante dicta methodus majorem spem impetrandæ restitutionis facit, cum qua methodo diæta & regimen conveniens conjungi debet: ubi quidem in diæta abstinendum est a valde nutrientibus & aromaticis alimentis & potu spirituofo, a cerevisia saturatori & magis lupulata, ab inebriationibus, a cibis durioribus & primas vias inquinantibus, ab acidis & diuresin stimulantibus, a lacticiiniis & pultaceis; neque quidem Acidularum usus probatus est, licet Frambesarius easdem commendet: præterea fugienda sunt otia & vitandæ sunt conversationes libidinose, ut & nimis sedentarium vitæ genus;

mo-

moderata vero exercitatio corporis & labor utilitatem non parcam habet, modo nimia exæstuatio vitetur : seligatur diæta temperata liquida & parcius nutriens : sicut etiam potus moderatus Decocti herbæ Thee in hoc affectu fructuosus est ; Minime consultum est diversa & perversa experimenta in hoc casu adhibere, quoniam cum iisdem facile valde refractarii affectus excitantur : sicut a *Bartholino in Anatom. reform.* & *Langio in Operibus* laminæ plumbeæ applicatio (cujus in superioribus mentio facta fuit) dissuadetur : denique præstat magis successive & leniter, quam simultanee & audacter hunc affectum curare.

CASUS XXIX.

DE

SUDORIBUS MOLESTIS PEDUM MANUUMQUE.

§. I.

INter alios non tam morbos, quam molestos & incommodos effectus diversis hominibus obvios merentur omnino recenseri illi sudores, qui in manuum volis & manuum æque ac pedum digitis se se produnt, quales sudores partim ob madorem suum adversum, partim etiam ob conjunctum foetorem admodum incommodi atque molesti existunt : & sicut sudor manuum feminis paulo familiarior existit, ita eadem e tali sudore in diversis negotiis suis tractandis multa impedimenta patiuntur : eapropter de eo maxime sollicitæ sunt, quo incommodos hosce sudores cohibeant : quod vero pedum sudores attinet, tunc eo magis iidem sunt molesti, quoniam non modo copiosiores existunt, sed & quoniam ob eximium madorem tam tibialia quam calceos perdunt, insuperque pedum digitos admodum eliquant & excoriant, ut multi & eximii dolores, maxime ardentes concurrant & ita affecti homines ad incessus suos penitus inepti reddantur : sicut eo magis molestia illa increbescit, quo magis talis sudor pedum foetidus & aliis subjectis perquam adversus est : ex hisce circumstantiis varii eo usque permoventur, ut horum sudorum suppressionem urgeant atque desiderant.

§. II. Quod tales sudores attinet, tunc iidem minime infrequentes sunt, imprimis cum pedum sudoribus pravus ille foetor concurrit, quo magis subjecta impuros succos continent, aut quo minus assidue madidos pedes abster-

stergunt & mundificant : proinde tales sudores ut plurimum in pravam consuetudinem vergunt, nec non in subjectis floridioris & serosioris sanguinis magis foetidi, in humidioribus vicissim magis madidi evadunt : & quando contingit, ut ejusmodi sudores e suis locis minus prompte procedant, tunc in hisce partibus molestia quædam tensoria, semispastica, cum insolita quadam lassitudine percipitur : quando tales consueti sudores temere & repente repelluntur & cohibentur, tunc interdum consequuntur Febres acutæ aut Causodæ, vel affectus chronici spastici circa hypochondria & pectus, insolitæ lassitudines, membrorum tensiones, obrigescentia, tractiones & palpitationes partium, oedemata molliora, aut tumores duri rufi, nonnunquam acerbiores spasmi & si sudores antea in manibus fuerint, tunc ex illorum improvida repressione oriuntur affectus cardialgici, asthmatici, spastici, arthritici, in brachia excurrentes, dolores ardentes, tendentes, prurientes contumaces & anxii : sicut de talibus consecutionibus pluribus conferatur *Stahl's Disputatio de Metaschematismo Morborum* §. 79. Præterea *Lentilius in Miscell. Medico-Pract. Tom. I.* Melancholiam ex represso sudore pedum in juvene annotavit.

§. III. Oriuntur hi sudores quoad ordinem & successum ætatum satis mature, ita, ut ut plurimum in junioribus annis inchoent & dehinc in adultiores transeant, adeoque facile in contumacem illam consuetudinem degenerent ; quales sudores tamen non cum illis confundendi sunt sudationibus, quæ hecticis & phthisicis calamitatibus sese commiscunt : memorabilis est casus *Bartholini in Actis Hassn. Volum. 3. Obs. 76.* ubi allegatur historia *Borrichii* de Sudore manus volæ perpetuo ex mensibus suppressis orto : quæ animadversiones me proxime ad ætiologicum horum sudorum respectum indagandum invitant, in qua causali disquisitione major ratio habenda est particularium motuum a natura susceptorum, ad salutarem scopum directorum, ut ex insolita tali regione serum illud inutile abundantiori copia eliminetur : siquidem innuda serri materiali qualitate positum haud est, ut ex hisce locis selectis egredia- tur : neque æque tam particularis laxitas harum regionum ulla ratione demonstrari potest, ut ex hisce locis propterea passive serum illud elabi debeat : sed sicut alias excretiones naturæ directorio subjectæ sunt, ita tanto magis hæc specialis evacuatio altius dominium & directorium postulat, quo per motuum congruorum continuationem in semel selecta hæc loca excrementitius ille humor ulterius transferatur : inde etiam evenit, ut talis excretio non modo nullum actuale damnum vitalitati directe inferat, sed rectius evenit, ut, si hæc excretio repente supprimitur, tunc demum varia nocumenta exinde oriantur : quod phænomenon satis luculentum & prægnans perhibet testimonium a poste-
riori

riori petito, quomodo cum hac singulari evacuatione etiam a natura speciale commodum prævisum sit: quicunque itaque motuum vitalium indolem & ordinarium æque ac extraordinarium cursum & decursum intelligunt, illi facile etiam horum sudorum fundamentum & formalem causam comprehendunt.

§. IV. Dum itaque hi sudores adeo sensibiles existunt & facile in pravas consecutiones delabuntur, ita in medica illorum tractatione eximia dexteritate & circumspectione opus est, ob id cavere convenit, 1) a crassis, impetuosius & confusis evacuationibus, 2) a perturbationibus & negligentioribus promotionibus reliquarum ordinarium excretionum, 3) a remediis ad nudam humorum correctionem & alterationem directis. 4) a medicamentis calefacientibus, impellentibus, concentratis, spirituosius & motus magis augmentibus & exacerbantibus. 5) ab internis refrigerantibus, incrassantibus & legitimum humorum succellum valde turbantibus & impedientibus. 6) a communi narcoticorum remedium usu, 7) ab adstringentibus internis medicamentis: 8) a præmatura suppressione horum sudorum. 9) a topicis valde sulphuratis, aluminosis vitriolaceis aliisque repellentibus. 10) ab externis metallicis & Mercurialibus, tanto magis suspectis corrosivis & sublimatis. 11) a negligentiori conciliatione & tractatione prægressarum salutarium evacuationum sanguinis & denique 12) a nimis frequenti diversorum experimentorum applicatione & variatione.

§. V. Specialis Therapia præcedentis casus tali ordine est administranda, ut per initia minime prudens & securus artifex ad cohibitionem horum sudorum repente animum & operam applicare debeat; sed convenit rectius, quo natura successive in reliquas ordinarias excretiones invitetur: hinc præstat per initia remedia laxantia aliquoties ordinare, quo quædam diversio modesta inducatur, inprimis vernali tempore Infusa vinosa laxantia & mitius diuretica conducunt: proinde interdum leniores diaphoreses suscitandæ sunt: porro subordicare convenit Essentias resolventes & mitius diureticas: sicut hoc nomine præcipue conducunt Ess. Vincetox, Helen, Pimp. alb. & Succini: aut conducit Mixtura ex Tinctura Antimonii acris & Essentia Succini parata: porro nonnunquam conferunt pulveres temperantes, nitrosi, digestivi & absorbentes, mitius etiam diuresin adjuvantes, ita ut successive natura ab hac speciali excretionem avertenda sit: in junioribus & magis spongiosis subiectis temperatus usus Acidularum & Thermarum non est rejiciendus, modo tales aquæ non valde & repente repellant: præterea circumstantiæ bene ponderandæ sunt, an sanguinis abundantia urgeat, in quo statu præservatoria & ordinata Venæ Sectio commendari debet: præterea conferunt in hoc casu Decocta extrinsecus manibus & pedibus applicanda, mitius tonica & nervina, paranda e radicibus

Levistici, Ireos flor. Cyperi rot. Caryophyllatae, Bistortae, Herbis Serpilli, Hyssop, Ror. mar. Origani Alchimillae, Agrimoniae &c. praestat etiam partes sudantes sedulo detergere & repugare: sicut *Langius in Dissut. de Valetudinario Peregrinantium* idem consilium inculcat, quod etiam multam utilitatem habet. A quibusdam commendantur pulveres partibus ita sudantibus applicandi, ut plurimum e Speciebus valde exsiccantibus & adstringentibus constantes, qui vero cum maxima circumspectione adhibendi sunt: rectius confert Pulvis ex Cerussa alba, Creta, Antimonio diaph., Mercurio praecipitato albo, Camphora, Myrrha, Mastiche & Olibano parandus, cum quibus semel per diem pars copiosius & molestius sudans adspargenda est.

§. VI. Inter alia externa adminicula ad hosce sudores proficua conducit etiam Unguentum e cerussa alba, Mastiche, Thure, Camphora, Myrrha, Oleo Spermatidis Ranarum, Hyoscyami, Rosaceo & munda quadam Axungia, addito Oleo Chamom, Lil. alb. & tantillo Ceræ virginæ paratum: praeterea passim a Practicis externa quaedam remedia commendantur, quorum quaedam tamen minus secura esse deprehenduntur, quoniam sensibiles tales sudores facile repellunt & repente supprimunt, inprimis circumspectio habenda est cum metallicis remediis. *Zwingerus in Diff. de Faetoribus corporis humani* paragrapho ultimo commendat Infusum laxans, Venæ Sectiones, Scarificationes, Trageam absorbentem, sedulas abstersiones, usum Decoctorum nervinorum & modeste adstringentium, nec non quotidianam linteaminum, cum quibus pedum digiti involvuntur, mutationem, unguentum de Cerussa, aut impositionem Foliorum recentium Hederæ arboreæ aut Plantaginis. *Lentilius in Miscell. Medic. Pract. Tom. I. p. 36. 37.* commendat pediluvia ex Rad. Ir. flor, Cyperi rot, Herbis Origani Salv. Spicæ, Flor. Chamom, Foliis Lauri, Flor. Rosarum, Balanstiorum & Scoria Reguli Antimonii: porro ordinat Limaturam Orichalci intra tibialia gestandam, quæ tamen minus securum usum habet: alii, referente eodem Lentilio, usurpant Crocum Veneris aut Vitrioli, intra foccos detinendum, ut & soleas ex fango illo quem nominant *den Zünd-Schwamm* paratas; quæ vero experimenta æque minus approbata sunt: unde iudicium prædicti Lentilii de cura hujus sudoris bene attendendum est. *Zapatha im Schlüssel der Arzeneey* commendat Lithargyrium in Aceto coctum, & solutionem Aluminis, ut & Mercurium sublimatum, quæ vero periculosa sunt remedia & experimenta: pluribus de hoc sudore conferatur *Felix Platerus Prax. Med. Tom. 3. de Sordidis Excretionibus: Arnoldus Villanovanus in Libr. de Ornatu Mulierum, Arnoldus Weickardus in Thesouro Pharmac. Lib. I. Cap. 9.*

CASVS

CASUS XXX.

DE

CALENDARIO VIVO.

§. I.

Hoc titulo illum casum atque affectum denoto, quando diversi sensibiles & variis morbidis afflictionibus obnoxii homines citra usum & inspectionem communis Calendarii in certis sui corporis membris, sive olim valde vulneratis, sive alio modo & morbo vexatis dolorifica quadam sensatione aut molesta etiam perceptione imminentem & appropinquantem aliquam externam tempestatis mutationem præsciunt, indeque eloquuntur, es würde sich das Wetter ändern, sie fühlten es an ihrem Leibe, sie hätten einen Calender in ihren Gliedern: quemadmodum hæc ipsa molestia in multis subjectis cum multiplici approbatione alterationem macrocosmicam prodit, unde etiam ejusmodi homines frequentioribus talibus incommodis aut actualibus doloribus & ægrotationibus subjiciuntur: Et quamvis talis afflictio consuetudinalis reddita sit, adeoque medicam opem eludere videatur; tamen cum hac calamitate oppressi homines nihilominus opem aliquam & efficacem medelam desiderant: alioquin quidem hic casus minime rarus est, differt tamen partim quoad subjecta, partim quoad ipsas partes, in quibus ejusmodi morbificæ sensationes occurrunt: quod subjecta attinet, tunc illa communiter tam quoad animum, quam quoad corpus sunt admodum sensibilia; partes vero ut plurimum sunt externæ, velut artus, dorsum, scapulæ, nucha, lumborum regio, quin ipsum plane caput, siquidem in capite sese tunc morbificæ tales sensationes exerunt, quando ante hac hæc subjecta vel in capite graviter vulnerata fuere, vel cum capite eximias contusiones subierunt, aut quando frequentes capitis sensibiles dolores perpeffa sunt: tanto magis vero, quando tales dolores minus congrue tractati fuerunt.

§. II. Proinde ejusmodi morbosæ sensationes usitatus sese produnt circa articulationes in tendinibus & ligamentis, quando videlicet olim hisce partibus aliquæ læsiones & violentiæ inductæ fuerunt: tanto facilius hic casus obtingit, quando in tales regiones plumbeus globulus ante hac e bombardæ ictu immissus fuit, qui nunc easdem adhuc aggravat, wenn eine Kugel eingeheilet worden: similiter tales molestiæ dolorificæ sequuntur prægressam luxationem,

fracturam, contusionem, aut diuturnam ulcerationem: vel quando tales partes frequentius rhevmaticis & spasticis cruciatibus obnoxiae fuerunt: ut & quando antea ejusmodi partes vel sensibiliter combustae, vel nimium refrigeratae sunt, nec non quando subjecta talia olim pestem perpeffa sunt & in tali parte bubonem aut carbunculum gestarunt: missis pluribus sensibilibus & senticis causis, occasionibus & offensionibus, quae ad futurum tale Calendarium vivum antecedente quadam causandi ratione contribuerunt: utpote quas circumstantias proinde prudens artifex bene annotare debet, quo secundum illorum conditionem etiam dehinc cum congrua medicatione iisdem convenienter & dextre subvenire queat.

§. III. Tales molestae sensationes communiter extremas illas macrocosmicas mutationes praecurrunt & durantibus hisce adhuc continuant: unde Barometri instar tempestatum variationes praenuntiant, proptereaue Calendarii vices tenent: quod vero ipsas morbidas & dolorificas sensationes attinet, tunc eadem sunt tractoriae, tensoriae, vibrativae, formicantes, partes affectae subinde delassatae & ad communia munera ineptae, quasi diuturno labore defatigatae deprehenduntur: eo magis insolitae hae sensationes occurrunt, quando tales partes leviter moventur: interdum affligunt in ejusmodi locis dolores fremebundi titillantes, pulsatiles, palpitatorii, aestuantes & ardentes: in nonnullis subjectis interdum in tali parte insolita refrigeria occupant, cum intercurrentibus doloribus tensoriis: qualia sensationum schemata in quibusdam subjectis alternant, sed ubique tempestatum mutationem indicant: quidquod accidit, ut quaedam attenta subjecta e diversis ejusmodi sensationibus specificas tempestatum mutationes praedicere sciant, an videlicet ventus, an pluvia, an frigus consequatur: & talis status in reliquos evacuationum ordinariorum successus non exiguas turbas infert, ut propterea ita affecti homines admodum valetudinarii existant.

§. IV. Quando nunc ab hac historica praesentis casus commemoratione ad illius aetiologiam progredior, tunc arduum videri posset, tam subtilem & intricatam afflictionem cum solidis & manifestis causis explicare; brevibus interim indico, quod frustra in materialium relatione & reactione fundamentum hujus theoriae inquiratur; haud enim Aeris & Aetheris activitas, haud etiam Spirituum animalium tumultus, haud nervorum obstructiones, haud quoque aequilibrium mechanicum aerometricum & staticum in hoc negotio satisfaciunt, ut videlicet illi influxus materiales macrocosmici tantae potestatis sint, quo in tonica quadam corporis parte & regione tales alterationes causentur & non in universo corpore & licet quisquam in hac difficultate ad discretam dispositionem materialem illius partis provocare posset, tamen in hac

hac excusatione obscurum per æque obscurum occurreret : proprie quidem hæc sensationes morbosæ recte, referente *Stablio in Disputatione de spasmodicis*, motibus spasmodicis absolvuntur, ita ut non necesse sit illis arduis & implicatis theoriis assentire, quales in *Lentilii Miscell. Med. Pract. Tom. 1. pag. 283* & in *A. N. C. Dec. 2. an. 6. obs. 4. § p. 570* occurrunt : Nunc vero sciendum est, quod spasmi sint augmentum motus tonici, tonus vero sunt actus & operatio naturæ, ita ut aeris mutationes minime efficienter hos motus in corpore humano excitent : quo magis vicissim natura cum hisce motibus alias in excessum inclinat, aut in prævum quendam habitum degeneravit, eo magis in horum motuum administratione sensibilis est, ita ut levem causam, occasionem & irritationem, siue intrinsecus ortam, siue ab extra oblata sequatur, adeoque tales commotiones exerceat ; ubi quidem frustra est, ob defectum crassæ perceptionis ita concludere velle, quasi propterea hi motus alterati à natura dependere nequeant, quia anima nullam manifestam perceptionem mutationum macrocosmicarum imminuentium habet : at quamvis hæc perceptio non tam crassa est, tamen subtili modo hæc sensatio fieri potest & solet : æque ac in moralibus interdum valde sensibilis homo ex levisima causa, quam alius vix observat, alterari solet : Hinc talem immutationem motuum sensibilitati naturæ adscribo.

§. V. Ad practicam præsentis casus tractationem me nunc converto : & sicut huius afflictionis indoles quoad circumstantias suas genuinas non omnibus satis exacte cognita est, insuperque hic affectus valde sensibilis & intricatus existit ; ita major prudentia & sollicitudo habenda erit, quo cum necessaria lenitate & efficacia hic affectus tractetur & ne ex ulla antipræxi, aut temeraria diversorum experimentorum applicatione ipse perturbetur, propterea sequentes cautelæ practicæ in huius afflictionis therapia commendandæ & observandæ sunt, cavendum itaque est 1) a confusa & negligenti antecedentium causarum, prægressorum morborum & in hisce adhibitarum medicationum conciliatione & disquisitione 2) a confusis & impetuosius diversis evacuationibus 3) a negligentiori ordinariorum & necessariorum excretionum promotione 4) ab inconsiderata & obliviosa status plethorici & negotii hæmorrhagici connectione, æstimatione & tractatione 5) a remediis materiam & humores tantum profligantibus & alterantibus 6) a præmaturo, aut plane luxurioso usu Salium volatilium 7) a quibusvis remediis calefacientibus, impellentibus, concentratis & humores valde commoventibus 8) a communi Opiatorum ordinatione 9) ab externis adstringentibus & valde repellentibus 10) a topicis nimium lenientibus & emollientibus 11) ab Acidularum & Thermarum confuso usu & denique 12) a nimis præcipitata & frequenter variata medicatione.

§. VI. Positiva huius casus cura vix facile absolutam restitutionem & dolorificæ sensationis secundum tempestatum mutationes variantis abolitionem promittit, sed tantum aliqualem mitigationem acerbioris huius afflictionis involvit, siquidem temerarium & periculosum conamen esset per vulgaria opiata remedia talem affectum penitus extirpare velle: mitior itaque methodus huic affectui medendi hisce operationibus artificiosis nritur, ut videlicet præmittantur mitiora laxantia, quo generales impuritates e primis regionibus ducantur & deinde reliquum corpus ab iisdem liberetur, ne per illas occasio & causa subministretur, quo in illa sensibilitate natura persistat, adeoque irregulares tales commotiones frequentius repetant: conveniunt itaque hoc nomine vina medicata laxantia per epicrasin efficacia, remedia rhabarbarina, correctæ aloetica, Extr. Panch. Croll., Mass. Pil. de Succino Cratonis, Pil. Tartareæ &c. præterea usurpanda sunt remedia antispasmodica nitroso-Cinnabarina, Coralliata, quibus interdum subordinari potest usus Specierum de Hyacintho per effectum mitius tonicum utilium, porro sedulo providendum est, quo alvus constanter aperta atque lubrica, nec non, quo transpiratio insensibilis constans atque sufficiens sit: proinde interdum lenes diaphoreses provocare licet, quo non modo massa sanguinis a subtilioribus impuritatibus repurgetur, sed & quo eadem æqualiter distribuatur & a particularibus congestionibus arceatur: pro hoc scopo conducunt Essentiæ alexipharmacæ, quæ etiam alibi citra coniunctum regimen diaphoreticum pro usu mitius diuretico exhiberi possunt: maxime confert corpus in sufficienti calore servare, quo magis enim illud externis refrigeriis exponitur, aut alias aer turbidior liberalius admittitur, eo magis non modo hic affectus exacerbatut, sed & plane augetur & confirmatur.

§. VII. Præterea ordinanda sunt quædam tonica remedia, quæ impediunt, quo minus facile illi motus morbose recrudescant: huius nominis est Mixtura e Tinctura Antimonii Tartarifata, Spiritu Cornu Cervi & Essentia Succini parata; sed præstat etiam subinde externa idonea adminicula coniungere: quare conveniunt interdum Sacculi e discutientibus & mitius nervinis remediis parati: non minus conveniunt Spiritus illi nervini, ut Spiritus Vin. Camph. Lumbr. terrestr. & Formicarum mixti: porro profunt repetitæ frictiones affectarum partium & nonnunquam etiam temperatus usus balneorum domesticorum proficit: præservatorio scopo in subiectis vel plethoricis vel sanguinis commotionibus obnoxiiis conducunt tempestativæ Venæ Sectiones, in reliquis modestæ laxationes profunt. In spongiosis hominibus moderatus usus thermarum temperatarum confert: proinde servandum est mobile vitæ genus; excludendæ sunt nimix commotiones corporis; potus sit sufficiens, ani-

mus tranquillus; diæta temperata & ordinata, regimen modestum: nimium frigus & nimius æstus nocent; neque etiam proficuum est, si tales homines nimis frequenter medicamentorum usibus indulgent, quibus ipsis naturam admodum seducunt atque perturbant, tanto magis exactum regimen seligere convenit, quo magis hæ alterationes ab externis mutationibus provenientes in ipsum illud regimen non modo operantur, sed & per illud penitus confirmantur.

CASUS XXXI.

DE

VULNERATIS.

§. I.

Perfrequens hic est casus, ubi medicorum extemporaneum auxilium requiritur pro hominibus graviter vulneratis, utpote quod tragicum accidens non modo Chirurgorum dexteritati atque peritiæ, sed & Medicorum prudentiæ & directioni commendandum est: siquidem interdum ex ejusmodi vulnerationibus vel repentina mors imminet, vel grave sanguinis profluvium urget, ut ita tam affectus homo, quam adstantes obinopinatum metum omnium salutarium consiliorum & auxiliorum inveniendorum & admittendorum inopes reddantur: quare ex officio boni artificis fuit, ut in tali extrema calamitate non modo præsentis animi & ab anxietate & timore liber sit, sed quo etiam tempestive & expedite congrua & utilia auxilia ordinare possit, siquidem in tali casu persæpe periculum in mora est, ut propterea tanto magis Medici prompta dexteritas atque peritia requiratur, ne prima occasio, quæ optima est, admodumque urget, prætermittatur; in hoc quidem casu negari minime potest, quod non in singulis artificibus illa præsentia & præstantia adsit, quo ejusmodi affectui adesse possint, siquidem illa magnanimitas non cujusvis hominis est, sed æque inter Medicos, quia homines sunt & in eo aliquid humani patiuntur, naturalis quædam sensibilitas et delicata pusillanimitas reperitur, ob quam tamen tales Medici minime contemnendi sunt, siquidem dona Dei tam in spiritualibus quam naturalibus discrepant: quare præsens nostra animadversio atque tractatio illis ingeniis dicata est, quæ alias in tam arduis, extremis et horridis casibus non timida anxia et abjecta sunt,

§. II.

§. II. In hoc casu graviter vulneratorum subjectorum variae circumstantiae observandae & deinde ad usum practicum applicandae sunt, e quibus hoc loco principales conquirere & significare lubet: 1) itaque Medicus in subjecto vulnerato annotare debet, an laesus & animo & corpore valde sensibilis fuerit; siquidem cum tali sensibilitate variae fonticae alterationes & graves deteriorationes complicatae sunt: 2) an laesus animo adhuc praesens & integer sit, an vero jam vel mentis mutationes, vel repetita animi deliquia concurrant: 3) an praesens laesio valde periculosa sit, quae tanto magis repentinam & efficacem opem urget: 4) an e parte laesa sanguis sufficienter profluxerit, an vero ille necessarius sanguinis fluxus praemature cohibitus fuerit aut substituerit: 5) an sanguis talis e vulnere inflictio excessive & cum simultaneo impetu emanaverit: 6) an laesus plethoricus fuerit, adeoque notabilem sanguinis quantitatem perdere potuerit, imo etiam certo respectu debuerit: 7) an laesus antehac actualibus vel spontaneis, vel artificialibus sanguinis imminutionibus adfuetus fuerit: 8) an sub inflictio vulneratione gravis terror aut excessiva ira concurrerit, aut etiam gravis commotio corporis praecesserit: 9) an vulneratio talis modo inflictio fuerit, an vero vicissim jam notabile temporis spatium intercesserit: 10) an vulneratio cum instrumento acuto aut obtuso commissa fuerit: 11) an laesus junioris aut magis adultae aetatis sit: 12) an denique cum praesenti vulnere jam alia gravia symptomata animum aut corpus concernentia complicata sint, velut deliria, lipothymiae, febriles commotiones, spasmi, convulsiones, rigores &c. secundum quas palmarias circumstantias providus & peritus artifex proximam suam medendi methodum exacte instituere atque ordinare debet.

§. III. Secundum has modo memoratas circumstantias vulnerationes in individuis dijudicandae sunt: e qua sollicita atque attenta animadversione varii alii utiles respectus oriuntur, qui ad pathologiam & therapeutica disquisitionem applicari possunt: multum enim refert, si vulnerati animo praesentes & integri sunt; cum contra anxietas, metus & gravis abjectio animi variis periculosis & turbulentis successibus ansam praebet, dum in ordinarias aequae atque extraordinarias functiones vitales gravis ataxia & perturbatio ingruit, ut propterea etiam vulnus citius in periculosum statum degeneret: deinde etiam prudens artifex in periculoso vulnere statim concurrentia suspecta symptomata observare debet, quae, quia praesens periculum eo magis augent, ita tanto magis artifex sollicitus esse debet: quo tempestive illis mitigandis & removendis operam adhibeat: siquidem interdum accidit, ut vulnerati non tam propter vulnus, quam propter gravia symptomata moriantur, unde in illorum aestimatione minime securus aut negligens esse debet Medicus;

cus: præterea etiam observare convenit atque inquirere, an mox post infl-
ctam læsionem quidam errores, maxime in regimine præcesserint, qui deinde
statum vulnerationis periculosiorem reddere solent, quibus erroribus propter
ea corrigendis & tempestive emendandis peritus Medicus invigilare debet:
sicut nonnunquam commissæ suspectæ refrigerationes aut præposteræ deliga-
tiones &c. in futurum multa damna causari solent: inde facile liquet, quo-
modo ex officio Medici in vulneratorum tractatione tam positiva, quam pri-
vativa munera administranda occurrant.

§. IV. Proinde multum refert in vulneratis perquirere, an inflitum
vulnus sanguinem sufficienter stillaverit: quod si enim in subjectis plethoricis,
sanguinis commotionibus aut spontaneis aut artificialibus emotionibus adve-
tis & post vehementem commotionem sanguinis prægressam vulnus insuffi-
cienter sanguinem dimiserit, tunc citius atque certius inflitæ vulneri & simul
subjecto vulnerato eximia noxa supervenit & subinde accidunt suspecti tumo-
res, repentinæ & vehementes inflammationes, graves & periculosæ dolorificæ
sensationes aut actuales corruptiones: & sic vicissim observare convenit, an e
vulnere sanguis in excessu fluxerit, unde extremæ virium dejectiones, animi
deliquia, ordinariarum functionum turbæ & ob hanc motuum defectivam ad-
ministrationem, mox deinceps repentinæ vulneris depravationes excipiunt,
cum ante omnia in tam fontico casu singularis naturæ activitas, præsentia, a-
lacritas & præstantia requiratur: non minus peritus & circumspectus Medicus
sensibilitatem vulnerati subjecti bene annotet, eidemque in tantum succurrat,
ne eadem in ulla extremates delabatur, ut vel excessivi motus jungantur,
vel necessarij motus plane deserantur: & cum non rarum sit, quod vulneribus
febriles commotiones accidant, hinc magna cum solertia iisdem rite dirigendis
cura adhibenda est, quod etiam valet de convulsivis commotionibus: deni-
que ubique medela eo est dirigenda, quo ordinariæ functiones vitales in ju-
sto suo processu conserventur, aut in eundem restituantur.

§. V. Quod itaque medicam vulneratorum tractationem attinet,
tunc antea præstat scitu & notatu dignas cautelas practicas inculcare, ne præ-
sens vulnerationis status offendatur, aut graviter exacerbetur; quo loco mini-
me placet tales cautelas proponere, quæ pressius ad chirurgicum forum spe-
ctant, quales etiam passim in Chirurgia mea propositæ sunt: sed necessarium
magis erit ejusmodi anti-praxes recensere, quæ ad internam vulnerum directio-
nem pertinent, eapropter cavendum est 1) a quibusvis crassis, violentis & im-
petuosis evacuationibus, maxime anotericis, deinde etiam catotericis: 2) ab
indiscreto, confuso & præpostero Venæ Sectionis usu: 3) ab internis medica-
mentis calefacientibus, impellentibus, acris, exoticis, balsamicis, concen-

eratis & similibus: 4) a medicamentis volatilibus, maxime vero oleosis, sub periculofiori vulnerum statu interdum offerri solitis: 5) a medicamentis positive adstringentibus, incrassantibus, acidis & valde coagulantibus: 6) omnium maxime vero a narcoticis & motus supprimentibus & perturbantibus: 7) a medicamentis nervinis & roborantibus, sanguinem valde commoventibus & motus repente excitantibus, 8) a nimis frequenti remediorum diversi effectus mutatione, 9) a nimis prodigis & copiosis medicamentorum oblationibus, 10) a nimis præcipitata & simultanea symptomatum suppressione & perturbatione, 11) a negligentiori tractatione motuum concurrentium febrilium congestiorum & inflammatoriorum & denique 12) a perverso aut varie mutato regimine, nec non ab incongrua diæta.

§. VI. Proximum nunc est, quo ad ipsam practicam vulneratorum tractationem accedam, quæ prædictis fundamentalibus & principalibus respectibus & circumstantiis in vulneratis occurrentibus & discrepantibus accommodari debet: quando itaque in ejusmodi subjectis eximia animi abjectio & perturbatio occurrit, tunc tempestive ordinanda sunt remedia analeptica & sic dicta confortantia, e quorum numero tamen acriora & spirituosiora excludenda sunt: præstat rectius præscribere Potiones, Mixturas & Emulsiones, quæ posteriores insuper sanguinis tempestivæ reparationi inserviunt: proinde ejusmodi formulis combinari possunt Syrupi, Conservæ & Confectiones analepticae & roborantes, ut & remedia temperantia & irregulares commotiones præoccupantia, velut Mater Perlarum præpar. Corall. rubr. præpar. Oculi Cancr. citrati, Species de Hyacinth. Lumbric. terrestr. quando læsio valde periculosa est, tunc patiens mox in quietem, ut solet, reponendus est & subinde sine mora præter interna roborantia remedia Chirurgica auxilia in usum ducenda sunt; cavendo, ne vel sensibilis refrigeratio, vel nimia exæstuatio admittatur: quod si contigerit, ut ex inflicto vulnere sanguis non sufficienter effluerit, sed præmature substituerit, tunc vulnus est dilatandum, aut sine ulla mora sanguis est exfugendus, ne in interioribus subsistat, stasin subeat & ad corruptionem præparetur: pro eodem scopo aliquando vulnere collapsio applicari possunt cucurbitulae, quæ ulteriorem sanguinis fluxum adjuvant: postea ipsum vulnus cum vino calido foveri debet, sicut modesta vulneris fomentatio & caloris temperata applicatio sufficientem Hæmorrhagiam invitat, quo adhuc contribuit moderata frictio: quod si etiam contigerit, ut vulnus exile fuerit, quod tamen in intimiores & nobiliores partes penetravit, tunc pro meliori accessu parando ab extra modesta chirurgica amplificatio admittitur; ab aliis vero stimulantibus & partem affectam immodeste offendentibus tentaminibus sollicite abstinendum est.

§. VII. Quod si contigerit, ut ex inflicto vulnere excessive sanguis promanaverit, tunc tempestive ordinanda sunt remedia roborantia, analeptica & simul sanguinis defectum restituentia: huc conferunt Emulsiones, minime tamen e refrigerantibus remediis paratæ: deinde prosunt juscula gallinacea modeste aromatisata, quæ vocant *Die Krafft-Brühen*, gelatinosa, lacticia, pultacea, amygdalata, aliaque e diætâ passim pröficua subjecta; cavendo tamen est, ne talia offerantur, quæ nimiam aut multam concoctionem requirunt, unde rectius liquida & mollia conducunt: quod si in vulnerato eximia sensibilitas animi præsto fuerit, tunc præter usum remediorum analepticorum & necessariam corporis requiem moralis animi erectio & medicatio necessaria est, servata illa cautela, ne cum nimia anxietate nimioque metu vulnerato periculum præsentis status inculcetur, animusque magis supprimatur: quod si in subjecto laeso e vulnere inflicto sanguis non sufficienter profluxerit, neque etiam facile ulterior sanguinis fluxus provocari poterit, interim tamen præsens plethoricus subjecti status valde urgeat, tunc tempestiva *Venæ Sectio* ad præoccupanda gravia symptomata institui debet: præterea conveniunt remedia temperantia Nitrata Antimoniata fixa & sanguinis orgasmum intercipientia aut mitigantia, una cum diluentium adminiculorum consortio: insuper etiam necessaria quies animi & corporis concilianda est, servata illa utili cautela, ne regimen valde anxium & æstuosum adhibeatur, quod orgasticas commotiones sanguinis, inflammationes & febres facile provocat.

§. VIII. Quando subjecta læsa non modo plethorica fuere, sed & ante hac multiplices plethoræ suæ commotiones, aut actuales plane atque spontaneas imminutiones experta sunt, tunc in tali statu sedulo prospicere convenit, quo sanguis sufficienter e vulnere transtillet, neve præmature *Hæmorrhagia* præsens coerceatur: deinde ordinandum est regimen modeste diaphnoicum cum remediis diaphoreticis fixioribus, quo sanguis in æqualem suum cursum atque progressum transferatur: non minus sub hac circumstantia ordinari possunt lenientia, diluentia, gelatinosa & Nitrosa, quæ irregulares sanguinis commotiones anticipant & præscindunt; sicut pro eodem scopo absorbentia teneiora cum acidis attenuata & saturata proficiunt. Si sub vulneratione in subjecto graves & suspectæ patheticæ commotiones successerunt, tunc partim ad complacandum animum, partim ad præoccupanda graviora pathemata conferunt remedia analeptica, Nitrosa, Cinnabarina, Coralliata ex Hyacintho aliisque Gemmis parata, maxime Potiones aliæque liquidæ formulæ, non excluso ipso modico boni Vini usu; cavendo ne acriora, spirituosiora & volatilia ordinentur, quæ alias facile spasmos, convulsiones aut febres concitare solent: tanto magis prudens artifex sollicitus esse debet, atque operosus, quando jam

notabile tempus post inflictum vulnus præterit, quo omnium periculofarum circumstantiarum attentam rationem instituat, adeoque symptomata urgentia & prægnantia temperanter & convenienter mitiget; quod si vero Medicus mox in primis initiis ad talem vulnerationem accesserit, tunc eo magis cavere debet, ne finistri quicquam superveniat.

§. IX. Si vulneratio cum acuto instrumento inflicta fuit, adeoque de præfenti hanc læsionem eximius dolor comitatur, tunc tempestive adhibenda sunt lenientia demulcentia nervina & discutientia, ne dolor increbescat, neve affluxus humorum atque congestio sanguinis contumacius infistat: conferunt hoc nomine Cataplasmata e prædictis Speciebus paranda, sicut in ambitu modestus Camphoratorum usus in hoc casu non inutilis est; interim a pingvibus, poros obstruentibus, valde emollientibus aut admodum acribus, aut irritantibus cum maxima cautela abstinere convenit: si læsum subjectum junioris ætatis fuerit, tunc præstat invigilare, ne vel nimia sensibilitas, vel immoderata & impatiens activitas, vel humorum sanguinis æque ac aliorum ubertas perniciofa & fontica quædam pathemata inferat; subinde in tali ætate tanto magis a potentioribus, activioribus & acrioribus remediis desistendum est: in valde adultis non modo roborantia, sed & gelatinosa, juscula gallinacea, nutrientia & paulo efficaciora remedia adhibere licet: quoniam in hisce posterioribus energia naturæ in reparandis læsionibus magis segnis & torpida est, unde pro adjuvando actu consolidationis intrinsecus Decocta mucilaginosaf & gelatinosa proficiunt: quod denique suspecta symptomata attinet, tunc ad illorum interceptionem confert, quo alvus sit aperta, quæ liberatio alvi in casu necessitatis magis cum clysteribus lenientibus oleosis, quam cum aliis remediis, tanto minus stimulantibus perficienda est: tanto magis in capitis vulnerationibus alvus aperta esse debet, in quo casu tamen periculofum est, alvum cum stimulantibus provocare velle: porro ad præoccupanda perniciofa symptomata conducunt pulveres temperantes, Nisrosi, Cinnabarini, Coralliat, ut & remedia modeste diaphoretica & interposita roborantia; ab internis adstringentibus Martialibus & acribus Essentiis cum maxima prudentia abstinendum est, quia talia remedia vel motus nimium coercent atque turbant, vel vicissim valde exacerbant: & in hisce principalioribus operationibus artificis officium consistit, quod graviter vulneratis subjectis prudenter, promte & perite exhibere debet.

CASUS XXXII.

DE

NOCTAMBULIS.

§. I.

INter alios rariores & intricatiores affectus merito nominari & observari debet Somnambulatio, five Circumvagatio dormientium, tam in consuetis domiciliis, quam etiam in aliis & plane periculosis locis, qui affectus propter metuendas pravas consecutiones eapropter Medicorum studio & vigilantia submittitur, quo magis illius causa etiam in corporis morbidis afflictionibus haerere judicatur: & quamvis quidem ultimus hujus agrotationis effectus in animo haerere videatur, dum sub reliqua sensuum quiete nihilominus anima inquieta & motu corporis locali operosa existit; attamen etiam nonnullae causae concurrunt, quae corporis afflictionem attestantur: ea propter in Medicina praesens mixtus affectus attente dignoscendus & tractandus est, quo tam animi, quam corporis vitio idonea medela offeratur: qualis sollicitudo eo magis & Medici & afflicti hominis animum occupare debet, quo magis haec afflictio eo usque facile increbescit, ut graviora pathemata, medicam opem ut plurimum eludentia, consequantur: & sicut ad eundem animi & corporis morbum ipsa continuans interna animi inquietudo, afflictio & sollicitudo in agrotante contribuit; ita eo magis necesse erit, tempestive huic morbo consulere & aptam medelam ordinare, ne in contumacem habitum degeneret: sicut vero attentus artifex duplex objectum in hoc casu reperit, primario quidem animum, secundo deinde corpus, ita pro utriusque congrua sublevatione studium & operam adhibere debet.

§. II. Quod ipsum affectum attinet, tunc ut plurimum cum eodem correpta deprehenduntur subjecta juniora, quoad animum sensibilia, inquieta, immoderata, activa, attamen etiam tenacia & immorigera, multiplicibus profundis meditationibus & interdum etiam noctu variis inopportunis speculationibus indulgentia, qualia proinde vel haereditariam hypochondriacam afflictionem in se gestant, vel etiam sub multa desidia & irregulari diata in hypochondriacos, spleneticos & melancholicos affectus conjiciuntur: haec ipsa itaque noctu surgunt & sub somno circumcurfant, iterumque sibi haud conscia de commissa tali obambulatione in lectum decumbunt: deterioris indolis est,

si ejusmodi homines hanc nocturnam inquietudinem circa eminentiores lunæ mutationes experiuntur, qualis deinde Somnambulatio lunatica existit: infrequentior tamen illa observatio noctambulationis est, quando tales homines periculosas altitudines ascendunt, iterumque descendunt, atque clausis oculis circumvagantur, qui tamen cum maxime circumspectis gressibus incedunt & sub tali inquieta obambulatione varia insomnia turbulenta & animi circumvagationes experiuntur: quo magis itaque in tam insolito & inopportuno actu anima constituta est, eo minus consultum erit ita dormientes circumvagantes homines subito expergefacerere, unde non nisi in gravem terrorem conjiciuntur & si in locis periculosis eo tempore constituti fuerint, periculosis lapsibus subjiciuntur: unde facile liquet, quanta cum circumspeditione cum ejusmodi subiectis, sub ipsa tali noctambulatione comprehensis, procedendum sit.

§. III. Sicut hæ principaliores circumstantiæ sunt, quæ ad historiam noctambulationis spectant; ita pluribus passim hujus casus mentio occurrit: inter Medicos observatores practicos ut plurimum de noctambulis agit *Paracelsus Tom. 9. Jacobus Horstius, de natura, differentiis & causis eorum, qui dormientes ambulant &c. Taudlerus de Noctisurgio, Schenckii Diss. de ambulatione in somno Hoeferus in Hercule Medico, Fienus de viribus imaginationis, Gregorius Horstius in obs. medic. n. Langius in Epistolis Medic. Zacutus Lusitanus de M. P. H. Tom. 1. lib. 1. obs. 14 & 15. Sennertius in Praxi Medica, Paulus Zachias Quæst. leg. lib. 2. tit. 1. quæst. 12. Hildanus in obs. Chirurg. Hechlerus Disput. de Noctambulis, Platerus, Rhodiginus lib. 30. c. 9. Mendoca lib. 4. viridarii probl. 16. Bartolus in L. ut vim §. de justo & jure, Tiraqueellus tr. de pœnis temper. aut remitt. caus. 5. Greg. Horstius lib. 3. Conf. & Epist. Sect. 1. Salius de affect. Part. c. 18. Fonseca, Libavius, Eusebius lib. 2. thes. c. 25. Rejes Elys. juc. qu. 37. p. 402. seqq. variique alii de eodem affectu consulendi sunt: brevibus interim hujus casus causa primario in ipso animo est inquirenda, cujus diurna & nocturna sensibilitas & inquietudo ad præsentem obambulationem ansam præbet & licet ut plurimum sensus in ejusmodi homine sub somno acquiescant; tamen eo magis anima in functione phantasiæ est activa & inquieta, ut propter hanc circumvagationem ejusdem phantasiæ tales homines nunc acquiescentibus reliquis sensibus surgant & obambulent: in quo tamen extraordinario, inopportuno & periculoso actu anima ita circumspecta atque continens est, ne corpus suum periculosis offensionibus facile exponat. Quod si vero eadem, dum ita secum operatur & ab aliis negotiis abstracta est, excitetur, tunc ob momentaneam alterationem & revocationem ad reliquos sensus, non nisi variis perturbationibus & periculosis consecutionibus subjicitur.*

§. IV. Neque quidem nego, quod ad hunc morbum animi ægritudo corporis disponat, uti alias diuersæ morbidæ corporis afflictiones ad animi perturbationes contribuere solent: interim vicissim hæc animi ægritudo præsentem corporis morbum auget atque sustentat: inprimis animam afficiunt atque turbant difficiles & multis periculis subiecti progressus sanguinis, aut imminentes actuales stases, aut corruptiones, nec non periculosi infarctus viscerum nobiliorum, quippe quæ morbidæ afflictiones ad varia deliriorum genera disponere deprehenduntur: hinc evenire etiam potest, quo similes morbidæ afflictiones ad hanc speciem perturbationis animi contribuant: ubi æque minus specialissima ratio reddi potest, cur e tali corporis morbo talis phantasiæ ægritudo quasi generetur, ac in aliis deliriis eadem specialissima ratio plurimos latet, cur in nonnullis ex una eademque causa major aut minor melancholiæ gradus, aut perfecta mania oriatur, nisi hoc loco illa observatio quantisper hunc specialioris cognitionis defectum suppleat, quod in hisce subiectis tunc phantasiæ morbus ex ejusmodi causa oriatur, quando ante hac eadem subiecta in functione phantasiæ sensibilia, valde activa, impatientia, immorrigera, inquieta & confusa fuerunt; qualis parallelismus in moralibus negotiis, libere & ordinate procedentibus, contingit, ubi nonnulli homines ex alia externa causa citius & fortius in illo sensu afficiuntur & excitantur, in quo hactenus magis activi & operosi fuerunt; eo ipso vero excludo sententiam de irregulari motu spirituum, de debilitate cerebri, de vaporibus e splene & ventriculo ascendentibus &c.

§. V. Missa hac historico ætiologica somnambulationis perlustratione, proxime me conuerto ad Practicam hujus casus deductionem, quæ quo melius & sincerius inclarescat, merito notatu dignas cautelas practicas præmitto, ne hic implicatus & sensibilis affectus magis depravetur & in corruptos alios tum animi, tum corporis morbos conjiciatur: uti quidem facile evenire solet, ut ex sinistra affectus tractatione medica actuales melancholiæ & mania, aut quoad corpus scirrhi hepatis atque lienis, hectica, tabes, convulsiones, alique graves morbi oriantur: quemadmodum etiam satis suspectum signum est, si hic affectus jam diu duravit, si secundum lunæ mutationes exacerbatur, si initiantes quasdam animi perturbationes, sub statu vigiliarum occurrentes, una involvit, si jam sub multorum diuersorum Medicorum manibus fuit, si heroica, potentia, aut confusa medicamina adhibita fuerunt: si ordinariæ excretiones valde perturbatæ sunt: si in abdomine suspectæ indurationes observantur; si gravis plenitudo & spissitudo sanguinis urget: si vehementes & contumaces spasmi concurrant atque insistant &c. &c. quæ singulæ circumstantiæ ad Prognosticam hujus casus disquisitionem pertinent: quod vero nunc prædictas cautelas practi-

cas attinet, tunc cavendum est 1) ab omnibus impetuosus & copiosis evacuationibus. 2) a negligentiori inquisitione, conciliatione & tractatione status plethorici & negotii hæmorrhagici. 3) ab incuriosa dispositionis hæreditariæ æstimatione & directione. 4) a negligentiori promotione, aut plenaria perturbatione ordinariarum & necessariarum evacuationum, 5) ab immorigera, austera & rigorosa morali therapia, vicissim etiam 6) a plenaria omissione huius moderatæ & necessariæ morales therapie. 7) a medicamentis calefacientibus, sanguinem valde commoventibus & concentratis. 8) a Salium volatilium præmaturo usu: 9) a turbulento & confuso variorum experimentorum usu. 10) a nuda humorum alteratione. 11) a remediis adstringentibus, incrassantibus & sic dictis refrigerantibus, 12) a communi Opiatorum usu. 13) a balneis refrigerantibus & vicissim etiam valde exæstuantibus, 14) a præpostero aquarum subterranearum usu. 15) a confuso specificorum, tanto magis minus ingenuorum & approbatorum usu. 16) ab inconvenienti regimine atque diæta.

§. VI. Excipit itaque nunc in ordine positiva Therapia Somnambulationis exponenda, quæ in duplicem classem distribuenda est, prior continet Therapiam Moralem, altera complectitur medicam corporis ægrotantis curationem: quod primam itaque therapiam attinet, tunc in eadem tradenda varii Medici velut *Sennertus*, *Platerus*, *Horstius*, *Sylvius* alique occupati fuerunt, unde non confert ejusmodi somnambulos, dum in actuali nocturna vagatione offenduntur, confestim aggredi & excitare, sed cum maxima lenitate & taciturnitate in requiem suam manuducere, aut cum leniori fustigatione cum virgula eo disponere, quo sub subtili hac sensatione mox iterum lectum suum petant; alioquin quoad animum semper in aliquam continentiam, tranquillitatem & moderamen quoddam reducendi sunt; & ne aliis speculationibus & meditationibus inhæreant, a solitudine & multa sedentaria vita sedulo abstrahendi, quin potius cum aliis honestis & licitis animi gratis & jucundis excitationibus refici debent: hinc conveniunt acceptæ conversationes, jucundæ peregrinationes, amicæ compellationes & quicquid alibi animum in alacritate & jucunditate conservat: imprimis opera adhibenda est, ne cum aliena & adversa quadam idea somnum petant, sed quo rectius animus sub qualicunque quiete atque tranquillitate somnum capeat: imprimis evitanda sunt animi pathemata, aliaque operosa phantasiæ exercitia, quin rectius sub omnibus diurnis actionibus temperies concilianda est: subinde hisce somnambulis, dum dormiunt, maxime circa lunæ mutationes vigiles constituendi sunt, qui prospiciunt, ne tale subiectum surgat, sed quo illud cum virgulis modeste cadant, quam primum e lecto surgere suscipiunt: nonnulli jubent, quo talibus nocturnis obambulatoribus ante lectum capax vas cum aqua frigida oppletum ponatur, in quod, si tales noctur-

nocturni vagabundi homines decumbunt, moderatius contremiscunt, iterumque in lectum decumbunt & successive a tali somnambulatione desvescunt; cum quo experimento vero illa cautela observanda est, ne surgentes somnambuli periculosis lapsibus atque vehementibus terroribus subjiciantur.

§. VII. Proinde etiam corporis ægrotantis ratio habenda est, quo reliquis morbidis afflictionibus tempestive & congrue succurratur: præstat ante omnia e primis viis collectas crassas impuritates educere per mitiores laxationes cum remediis correctis, temperatis & refracta dosi offerendis aloeticis, helleborinis & ex Agarico paratis: huc etiam pertinent vina medicata e speciebus resolventibus, roborantibus & foliis Sennæ, Polypodio querno, Helleboro nigro & Agarico paranda: præterea præstat præservatorie sanguinis ubertatem imminuere per Venæ Sectionem in pede instituendam: sicut ad revellendum a capite sanguinem repetitis vicibus pediluvia & frictiones pedum conducunt: præcipue etiam ejusmodi subjectis labor & motus corporis proficit, ut videlicet cum aliqua lassitudine lectum petant, adeoque cum majori quiete animi atque corporis dormiant, ut præ lassitudine anima a turbulento phantasiæ exercitio abstineat: porro prospicere debet prudens artifex, quo sanguis in justo progressu conservetur, neve molesta spissitudo sanguinis hunc progressum admodum impediat: quare sufficiens & humorum & partium lenitio & dilutio necessaria est: vicissim evitanda est omnis ulterior sanguinis incrassatio, undeunque illa provenerit: præterea profunt in hoc affectu interdum remedia temperantia, absorbentia, nitrosa, cinnabarina, Corall. rubr. præparata, præcipue illo tempore repetenda, quando jam ad somnum se componere volunt hæc subjecta & quando primariæ causæ remotæ sunt: tunc conducit Mixtura e Spiritu C. C. & Tinctura Antimonii Tartarisata composita, modica tamen quantitate offerenda; omnia narcotica sedulo in hoc casu evitanda sunt, neque Martialia remedia præmature exhibenda sunt, nisi circa exitum curationis medicæ corporis Tinctura quædam Martialis temperata pro tonico scopo cum fructu offerri queat; sub cujus usu tamen Medicus provide observare & attendere debet, quo ordinariæ excretiones sufficienter & constanter contineantur.

§. VIII. De reliquo pro facilitanda cura intricati hujus affectus bona diæta conferri meretur; in illa vero evitentur alimenta valde pingvia, largiter nutrientia, aut etiam spissa, crassa, perquam salita, facile fermentantia, fœculenta sanguinem inspissantia, vias incrassantia & varias turbas in primis regionibus provocantia; quid quod nocet diæta plena valde aromatica & luxuriosa: sed potius proficit temperata mollis & liquida; potus non sit admodum spirituosus, neque valde crassus & saturatus, sed temperatus & dilutus;

fff ff ff

nimi-

nimum frigus & nimius calor nocent : constans & sufficiens motus corporis proficit , immoderata & excessiva commotio officit : aere utantur talia subiecta temperato & puro , & ab aliis qualibuscunque intemperatis qualitatibus sese sollicite subtrahant : excretiones ordinariæ justo semper gaudeant successu & animus in constanti tranquillitate conservetur : omnis ataxia in somno & vigiliis evitetur & in quibusvis actionibus ordo justus seligatur : denique in subiectis spongiosis moderatus usus temperatarum Acidularum & Thermarum satis sæpe admodum proficuum esse deprehenditur.

CASUS XXXIII.

DE

VINIS FUCATIS.

§. I.

Cum in communi vita diversa fraus admodum perniciofa occurrat ; ita etiam hominibus perquam infensus est ille dolus , qui cum potu vinoso comittitur , dum viliori & ignobiliori vino , videlicet austero , pendulo , male colorato talis fucatus odor , sapor & color conciliatur , qui illis subiectis , quæ tali artificioso & inique correcto vino utuntur , varia damna & sanitatis , quin ipsius plane vitæ detrimenta affert : hinc hujus casus tam fontici & in Physica æque ac Medicina singularis hoc loco brevius mentionem injicere placet ; & cum occasio multiplex sit , qua ejusmodi perniciofa vina offerri solent ; ita eo major circumscriptio circa talem indiscretum vini usum inculcanda est , quemadmodum sub itineribus & passim alibi nefandus talis fucus occurrit : est itaque modus adulterandi vina duplex , prior quidem mitior , alter vero gravior & perniciosior ; prioris classis fucus est , quando vina pallida , vappida , pendula & debilia cum multo Sulphure saturantur , wenn sie einen starcken Schwefel-Einschlag bekommen , qualis co-
piosa

pioſa Sulphuris communicatio varia morbida pathemata cauſatur: neque quidem ejuſmodi Sulphurata vina diu in hac adulterata ſua iudole occulta ſunt, ſed facile & viſui & olfactui & guſtui ſeſe produnt, ſubinde etiam aduerſum ſaporem exſerunt; aſt non tam hæc corruptio vini cum Sulphure facta in hiſce circumſtantiis acquieſcit, ſed proinde varia morbida pathemata diverſis ſubje-ctis accidunt, præcipue quidem ejuſmodi vina capiti & pectori inſenſa ſunt, hinc ex illorum uſu oriuntur cephalalgia, perturbationes vertiginofæ, temulentia, oppletoria capitis moleſtia; in nonnullis conſequuntur exæſtuationes ſanguinis, cordis angores, anguſtia præcordiorum, oppletiones gravativæ & moleſtiæ deſaſſatoria corporis, virium enervationes, urinæ ardores, nauſea, conamina vomibunda, Hæmorrhagiæ &c. quæ ſingula incommoda eo gravius increbeſcunt, quo frequentius talia vina Sulphurata ingeruntur.

§. II. Ad mitiorem doſam vinorum adulterationem pertinet etiam ille modus, quando vina acida, auſtera, adverſa, ex immaturis uvis prognata cum aliqua artiſcioſa dulcedine emendantur, velut cum Syrupis aut Saccharo, quæ dicuntur geſchmierte Weine / & quæ adverſam dulcedinem corruptam præ ſe fe-
runt: talia vina ſunt turbida & facile cum colore ſuo ſe ſe produnt, quæ perinde ſenſibilioribus ſubjectis varia damna afferunt, maxime in ventriculo & inteſti-
nis: ſicut cardialgica, flatulenta, colica, vomibunda moleſtiæ illorum uſum excipiunt; uti in nonnullis hæc incommoda intimius & quidem in maſſam hu-
morum penetrant & ad orgaſticas ſanguinis commotiones diſponunt. Quod
vero Sulphurata vina talem noxam afferant, exinde facile pateſcit, quoniam Sul-
phur copioſius in humores translatum facile ad ſpumefactoriam & congeſtori-
am ſanguinis commotionem contribuit; unde præcipue homines plethorici &
moliminibus hæmorrhagicis obnoxii ex uſu vinorum ſulphuratorum gravia pathe-
mata ſubeunt; præterea hoc Sulphur expanſivum pectori & urinariis viis moleſtias
affert, ad quas utraſque regiones congeſtorias ſanguinis commotiones provocat;
quod vinum illud dulcificatum attinet, tunc ob impetuoſam & immoderatam fer-
mentationem, quam primis regionibus infert, varias etiam in iisdem turbas & af-
ſiſtiones excitat, tanto magis in ſubjectis, quæ alias in functionibus primarum re-
gionum ſenſibilia ſunt.

§. III. Pejoris & periculoſioris indolis eſt illa vinorum adulteratio, quæ cum lithargyrio & Saturno committitur, quemadmodum de Saturno & Sa-
turninis ſubjectis conſtat, quod dulcificantem qualitatem habeant: hinc cum
ejuſmodi malefidis mediis vina acida & auſtera in tantum corriguntur, ne auſte-
ritate ſua adverſa ſint, ſed quo cum dolci guſtu, quem vulgo plebeji homines præ-
ferunt, paulo magis grata & accepta evadant: & ejuſmodi caſus in hiſtoria præ-
ctica paſſim conſtant, quomodo cum eximio damno tali modo vina fucata &

adulterata fuerint, qualis dolus nonnunquam cum funesto successu & eventu se se prodidit: unde etiam ex historiis constat, quomodo talis fraus cum poena decol-lationis interdum punita fuerit, propterea, quia hic dolus variorum innocentium hominum vitam abstulit: etenim ex usu talium adulteratorum vinorum saturni-
norum varia periculosa & funesta incommoda orta sunt, e quibus aliqua hoc loco enumerare placet, velut vehementia & extrema tormina colica plane convulsiva tam in ventriculo, quam in intestinis, quæ interdum circa umbilici regionem maximos suos cruciatus exserunt, quales aliquando abdominis rupturam minan-
tur & cum hisce torminosis afflictionibus ut plurimum conjuncta est pertinacis-
sima alvi obstipatio; quid quod communiter intercurrunt dolores acutissimi, lan-
cinatorii, per abdomen circumvagantes & in mesenterium exeuntes: aliquando
exeunt cum maximis angustiis ructus nidorosi & quandoque nausea, anxii vo-
mendi conatus, dysuria, plenaria urinæ suppressio, periculosa exco-
rati-
o cæso-
phagi & ventriculi, asthmata convulsiva, inflammationes abdominis, interæ
inflammationes, pathemata suffocativa, extremæ angustiae, lipothymiae, peri-
culosi rheumatismi, spasmi vagi, paresis, paraly-
sis, epilepsiae &c. corripiant, omniumque horum pathematum miseranda mors exitus esse observatur: sicut
pluribus de ejusmodi damnis e vinis lithargyriatis provenienti-
bus egerunt *Avicenna, Dioscorides, Kircherus, Aetius, Fernelius, Paræus, Sennertus, Timæus & Guldenkleæ, Wedelius, Wepferus*, inprimis *Stockhusius in Tract. de fumo li-
thargyrii noxio, Gokelius in Tract. de Morbo vinario, Lentilius in Iatromema-
tibus Theor. Practicis, A. N. C. Dec. III. anno 4, obs. 30. 42. 100. & anno 5, & 6. obs. 261.*

§. IV. Cum hætenus illa damna commemorata sint, quæ ex vinis cum Saturno adulteratis proveniunt, ita brevibus causam horum perniciosorum effectuum indicare lubet: & ita notare convenit, quod subjecta Saturnina, quan-
do cum acidis liquoribus conveniunt, sub dulcedine occultam causticam & ad-
stringentem aliquam qualitatem nanciscantur, quam deinde quantisper amittunt,
quando edulcorantur, proinde ipse usus docuit, quomodo Saturnina æque ac
Mercurialia subjecta incaute usurpata partibus præcipue nervosis admodum inimi-
ca existant: hinc vix mirum est, cur usum talium Saturninorum remediorum va-
riæ spasticæ & convulsivæ commotiones excipiant, dum hæc subjecta in partibus
sensibilibus ventriculo & intestinis gravia damna minantur, quæ gradu majora &
magis repentina sunt, quo magis in intimiores teneriores & nobiliores partes illa
subjecta transferuntur: quod vero hos motus spasticos & convulsivos attinet, tunc
iisdem adversis hisce Saturninis subjectis oppositi sunt, eorundemque efficacem
& repentinam remotionem concernunt: quo magis hi motus excedunt, eo fa-
cilis cum iisdem congestorii, inflammatorii & febriles motus coincidunt, ita,

ut cum tota hac panoplia commotionum natura humana sub maximo fervore & impatientia adversis illis subjectis Saturninis resistat & si sub hoc conatu aliud accidentale damnum oritur, tunc una huic periculo subjugando vires adhibet, quo corpus duplici modo sub periculo evidenti constitutum liberetur; & quoniam Saturnina remedia nervosas præcipue partes offendunt, ita etiam evenit, ut usum talium fucatorum vinorum aliquando chronici morbi consequantur, quoniam neque ita facile, neque tam cito motuum vitia, quæ multum in nervorum morbis consistunt, emendari possunt: quomodo vero de reliquo vina cum Saturninis subjectis adulterentur & quomodo vicissim talis fucus detegi & examinari possit, fusius prædicti autores imprimis *Gokelius* & *Lentilius* demonstrarunt: uti denique vehementia prædictorum excedentium motuum facile funestos eventus involvere potest ac debet.

§. V. In fontico & selecto hoc casu necessarium erit, quo brevibus etiam Prognosticam disquisitionem de fucatis vinis eorundemque effectibus institueam; unde repetito inculco, quod prior adulterationis modus paulo benignior sit, quam posterior, de quo priori illud tantum hoc loco notare placet, quod Sulphuratorum vinorum effectus in subjectis sensibilibus plethoricis, hæmorrhagicis anomaliis obnoxiiis magis perniciosus sit, quam aliis; quid quod magis ominosum est, si talia subjecta ex ejusmodi vinorum usu multum cum vertiginosa perturbatione affliguntur; imo alienum est indicium, si subjecta, quæ alias salutaribus & moderatis Hæmorrhagiis exposita fuere, nunc ex usu horum vinorum anomalicos consuetarum Hæmorrhagiarum suarum successus patiuntur. Quod vero periculosiorem illum alterum modum adulterationis potius vinosi attinet, tunc malum est signum, si subitaneæ morbosæ afflictiones horum vinorum usum consequuntur: tanto magis periculo plenum est iudicium, si convulsiones, valde acutæ febres & inflammationes repente superveniunt; deleterium est signum, si graves animi perturbationes, Scotomia & defectiva motuum vitia, aut paralytes & pareses excipiunt: malum est, si partium ariditæ, contracturæ & insensibilitates sequuntur: neque periculo caret, si tabes, hectica, tussis hypochondriaca, contumax alvi obstructio & interni ardores horum vinorum usum comitantur: porro noxium est phænomenon, si consuetus habitus corporis, sive ita dictum temperamentum animi æque ac corporis immutari incipit: neque etiam bonus est ille successus, quando contumaces affectus hypochondriaci, hysterici, splenetici, colici, convulsivi, singultuosi, cardialgici &c. consequuntur.

§. VI. Ab hac theoretica præsentis casus disquisitione nunc ad Præcticam illam deductionem progredior, in qua iterum primo loco necessarias cautelas præsertim inculcabo, ne in tam sensibili & implicato affectu periculo-

ſæ quædam antipraxes committantur, neve eo ipſo periculofus effectus & eventus acceleretur & confirmetur: hinc in cura hujus caſus cavendum eſt 1) ab artiſcioſis & communibus emeticis remediis, quæ cum ſenſibili ſtimulo partes aggrediuntur 2) a poſitivis purgantibus & inteſtina irritantibus artiſciis 3) a negligentiori tractatione perturbatarum, aut plane ſuppreſſarum ordinariarum evacuationum 4) a ſtatu plethorici urgentis & commoti, ut & negotii hæmorrhagici perversa æſtimatione et tractatione 5) a remediis caleſcientibus, maſſam ſanguinis valde commoventibus, acribus, concentratis, ſpirituofis, refinofis, ſulphuratis etc. 6) a Salium volatiliu curatorio et de reliquo etiam copioſo et liberali uſu 7) a remediis vulgatis nervinis, cephalicis, cardiacis, roborantibus et ſpiritus reſcientibus 8) a medicamentis poſitive adſtringentibus repellentibus, incrāſſantibus et refrigerantibus 9) a communium opiatorum remediorum familiari ordinatione 10) ab impetuoſa commotione et proſecutione diaphoreſeos 11) a nimia emollitione, relaxatione et enervatione partium 12) a nimis prodigo, inſtanti et confuſo medicamentorum et experimentorum diverſorum uſu 13) a nimis cunctata et negligentia urgentium pathematum morboſorum, ex uſu fucatorum vinorum propullulantium curatione 14) a negligentia minusque ſollicita præoccupatione futurarum afflictionum.

§. VII. Quemadmodum in præcedentibus adulterationem vinorum in duplicem claſſem diſtribui, ita hoc loco practica præſentis caſus deductio duplici ratione erit exponenda; prior conſideratio occupatur circa vina ſulphurata et edulcorata, eorundemque pernicioſos effectus: convenit itaque in illis morbidis calamitatibus, quæ ex uſu horum vinorum provenerunt, ſubjētis ante omnia commendare quietum regimen, nec non remedia abſorbentia, quæ orgaſticam ſanguinis commotionem temperant et copioſum illud Sulphur humoribus inſinuatū, quaſi ligant: porro conducunt temperantia, Nitrata, Coralliata, Abſorbentia cum acidis attenuata, ut et Diluentia, Decoctum Thee, Coffee, Decocta gelatinofa, Iuſcula gallinacea, Lacticinia et denique Diaphoretica fixa, quibus ſubjungere convenit regimen moderate diapnoicum quo ſub tali temperata diaphoreſi maſſa ſanguinea ab hoc Sulphure liberetur: præterea præſtat, quo alvus aperta ſit, ne videlicet ſub illius occluſione in inteſtinis et reliquis connexis primis regionibus ſpaſtica, flatulenta et colica pathemata oriantur: neque quidem male in illis afflictionibus a vino ſulphurato provenientes a nonnullis uſus ſeri lactis commendatur; fruſtra vero alii ipſius Sulphuris internum uſum commendant: ſiquidem exinde major orgaſtica commotio metuenda erit; unde rectius in hoc caſu ſic dicta præcipitantia & temperantia ordinanda ſunt; cinnabarina vero ob præſentem majorem commotionem ſanguinis non admodum pro eodem ſcopo conducunt.

§. VIII.

§. VIII. In altera classe practicæ hujus tractationis graviora illa & periculosiora damna e vino, per lithargyrium adulterato, provenientia, explicanda erunt: in quo casu ante omnia alia præstat alvinæ apertionis successum adjuvare, quoniam ut plurimum in eadem graves alterationes occurrunt: hinc per initia prospicere convenit, an clysteres emollientes & remissius roborantes profint, qui in hoc casu non parum utilitatis promittunt: deinde cura habenda est, quo alvus aperta fervetur, quapropter interne ordinanda sunt lenientia oleosa, pingvia, juscula gallinacea, gelatinosa, decocta mucilaginoso, hordeacea, avenacea, e C. C. paranda, additis Manna & Tamarindis, nec non quibusdam roborantibus speciebus: porro ipsa olea emollientia Saturni vim atque noxam infringunt: huc porro spectant gelatinosa, sive pharmaceutica, sive diætetica, quidquod ipse modestus usus Lacticiniorum haud rejiciendus est: præterea interponantur absorbentia & diaphoretica fixa, una cum analepticiis & vires reficientibus remediis: neque quidem in hoc casu antispasmodica nitroso-cinnabarina & temperatiora sedativa omittenda sunt, velut papaveracea, Diascordium Fracastorii, Mass. Pil. de Cynogloss. & Cort. Chaccarill. sicut perinde Ess. Alexiph. Stahlianæ cum Tinctura Chaccar. mixta in eodem casu proficit.

§. IX. Ad vomitus in hoc casu occurrentes mitigandos conducunt Pulveres absorbentes Nitrati, cum coralliis rubr. præparatis mixti, quibus subordinari possunt medicamenta ex Chaccarilla parari solita; ab extra regioni ventriculi applicanda sunt Linimenta ex Oleo Chamom. Anethin. Rutaceo, Oleis destillatis Absinth. Menth. Meliss. Major, N. M. etc. Castorio aut Theriaca paranda, qualia Linimenta etiam ad colica tormina mitiganda conducunt: proinde in hoc casu admodum proficit, quo tempestiva temperata atque conveniens diaphoresis succedat, pro qua adjuvanda vel diaphoretica fixa, vel essentia alexipharmacæ conducunt: quod si in hoc casu simul pectus obruatur & cum asthmatica afflictione offendatur, tunc conveniunt prædicti Clysteres, Emulsiones expectorantes, Decocta mucilaginoso & mitius expectorantia, Elæosaccharum ex Oleo Amygd. dulc. Oleo Fœnic. & Saccharo canto paratum, Cortex Chaccar. & Ess. alexiph. Stahlianæ: ad externos spasticos cruciatus leniendos confert regimen quietum, frictio cum pannis calidis, balneum vel nervinum vel lactis, Ess. alexiph. Stahlianæ, cum subjuncta moderata diaphoresi, Cortex Chaccarill. aut illius Extractum cum subordinato temperato sudore: extrinsecus confert miscela ex Spiritu Vini Camphorat. Lil. convall. Formicarum, Rosarum & Essentia Castorii parata.

§. X. Hæc consilia & auxilia, quemadmodum ad fundamentum præsentis casus collimant, ita in justo ordine adhibita non exiguum emolumentum

rum promittunt; an vero secundum quorundam commendationem Lac Sulphuris & Semen Lathyridis in hoc affectu specificam aliquam virtutem habeant, nondum experientia satis comprobavit, ut propterea tales commendationes si non plane alienæ, tamen tamdiu dubiæ sint: quando ejusmodi subjecta in hoc casu maximum periculum superarunt, tunc proxime sedulo invigilare debent, quo partim alvina excretio, partim transpiratio insensibilis sufficienter succedat: deinde in diætâ præstant mitius aromatisata, nec non alimenta molliora, liquidiora & temperatiora: potus ordinetur temperatus, fluidus & tenuis, neque quidem vini generosioris, magisque nervini usus dissuadendus est: denique præservatoriis magis applicationibus reservari possunt Acidulæ atque Thermæ. Et ita ex hætenus dictis facile liquet, quam multiplex sit occasio, qua in casibus reservatis, inopinatis atque tragicis Medici extemporanea dexteritas & opitulatio requiritur, utpote in quibus afflictionibus artifex semper & animo & capacitate sive consiliis & auxiliis præsens esse debet; tanto magis quidem, quoniam tales affectus vix longam moram permittunt: & licet plures horum casuum hoc ordine recenseri potuerint, tamen reliqui communiter cum præsentibus cohærere deprehenduntur, ita, ut quodvis exercitatum ingenium e præsentium affectuum succincta commendatione alios similes vel tragicos vel implicatos casus dijudicare & tractare possit: quo magis vero periculosi atque ardui hi sunt affectus, eo magis sincerus Medicus divina benedictione & sapientia indigebit, quo cum bona scientia & conscientia hisce periculosis affectibus satisfaciat; unde ab omni prudenti & christiano Medico alienissimum sit, quo in tam implicatis afflictionibus suis viribus nimium confidat, sed uti in omni honesta & proba actione decet, cum Deo operetur & quicquid boni & salutaris effectus ipse obtinuerit, non suis viribus, sed divinæ clementiæ adscribat, hosque eventus iterum in illum fontem, divinum nimirum, in gloriam benignissimi Dei transferat, qui
solus boni Medici est primarius
FINIS.

FUN-

**FUNDAMENTA
PHILOSOPHIAE NATU-
RALIS USUI MEDICO
ACCOMMODATÆ.**

Gggg ggg

PRÆ-

FUNDAMENTA
PHILOSOPHIAE NATURAE
RATIS USUI-MEDICO
ACCOMMODATAE

PRÆCOGNITA PHILOSOPHIÆ NATURALIS.

§. I.

Otitia rerum naturalium, in macrocosmo occurrentium, ferme præ singula reliqua scientia est dignissima & utilissima, quæ propterea cuicunque homini utilitatem suam abunde promittit, unde in ipso animo cujusvis tacitus affectus & subtile desiderium, quod ad hanc notitiam fertur, observatur.

§. II. Hoc studium physicum, quemadmodum sese tam universali fructu & utilitate commendat, ita ab omni tempore & primis creaturarum orbitibus tractari & illustrari cepit, subinde etiam per omnia secula & plurimos Philosophos processit, ita ut ferme nullus ex antiquissimis ad minimum Philosophis reperitur, qui non aliquali tali notitia rerum naturalium imbutus deprehendatur.

§. III. Hæc Philosophia naturalis, quantum quidem historiæ referunt, olim magis in orientalibus locis usitata & æstimata fuit, unde inter Ægyptios, Arabes, Chaldaeos, Persas quin ipsos plane Sinenses assidue tractata observatur, hinc ulterius in alia loca propagata & translata conspicitur: illud interim negandum non est, quod etiam inter ipsos orientales hæc naturalis scientia ad varias abusivas & steriles tractationes & superstitiosas exercitationes applicata fuerit.

§. IV. Et dum hæc scientia naturalium rerum ab omni ævo in tanta æstimatione fuit, ita inter superstitiosos homines subinde occasionem dedit ad idololatrias, dum res visibiles, creatæ, naturales pro Protectore & summo Nu-

mine inter varias gentes cultæ sunt & quidem ita discretim, ut ejusmodi simulacra certis naturalibus effectibus atque usibus præposita fuerint.

§. V. Præter has animadversiones dignitas & nobilitas hujus scientiæ in diversis temporum tractibus ex variis circumstantiis petita conspicitur, siquidem a quibusdam hæc nobilitas ducitur, ex eo, quasi Physica intellectum hominis ad solidam pnevmatosophiam ducat, aut juxta alios, quasi genuina corporum principia & essentias prodat & significet, ut & quasi ad cognitionem rationum & demonstrationum de rebus creatis exhibendarum occasionem subministret, aut quasi ad arcana & admiranda artificia comprehendenda ansam suppeditet &c. in quibus singulis respectibus multæ hæsitaciones pasim occurrunt.

§. VI. Quod vero certiores & constantiores utilitates præsentis scientiæ attinet, tunc quidem illa est principalissima & scopo christiano maxime conformis, quo summi Creatoris omnipotentia & sapientia in creaturis magis illucescat: qua consideratione vero illi præcipue abutuntur, qui sub qualicunque efficta opinione & falsa hypothese Deum veritatis fontem, ut protectorem hujus vanæ traditionis accusant & in variis phænomenis explicandis temere ad illud vulgare asylum confugiunt: *Deus ita voluit.*

§. VII. Alter usus doctrinæ physicæ consistit in cognitione generica totius œconomiae macrocosmi æque atque microcosmi, dum non modo homo perlustrat, quæ sunt extra ipsum, sed &, quæ ad sui ipsius constitutionem, essentiam & existentiam spectant, siquidem homo est illud centrum, ad quod singulæ reliquæ creaturæ respectu relationis & applicationis collineant, unde hæc physica non parum contribuit ad sui ipsius cognitionem.

§. VIII. Alius usus & ille iterum non infimæ dignitatis est, quando sub contemplatione rerum naturalium observatur differentia inter res animatas & inanimatas, i. e. inter corpora, quæ cum vero, certo, reali & non efficto & supposito motore, a motu & materia differente, prædita sunt, unde Philosophus magis manuducitur ad cognitionem virium, in principio movente existentium & qualitatum in materiis hærentium & obviarum.

§. IX. Eximiae dignitatis ille etiam generalis usus est philosophiæ naturalis, quo ex vero & satis perspicue constet, quid sit natura, quid sit motus, quid sit materia & quæ genuinæ horum subjectorum sint qualitates, relationes, concursus, vires, influxus, imo quid ex cujuslibet indole & habilitate fluat, ne hæc subjecta, partim quoad essentiam, partim quoad virtutem suam invicem confundantur, utpote qui error non raro hodiernum Physicam doctrinam admodum premit.

§. X. Perro in hac disciplina specialiori studio motuum notitia commendatur, nec non ordo, successus, relatio, subordinatio, effectus, transi-

tus & communicatio eorundem curatius explicatur, siquidem hac deductione comprehensa est cognitio plurimorum phaenomenorum physicorum; imo quæ notitia multas difficultates solvit, multos errores diluit & multas controversias componit; quin denique animum præcavet, ne præceps sit ad fingenda nova quædam principia, aut excogitandas obscuras materiarum qualitates.

§. XI. Magnæ vero utilitatis est illa cognitio, quæ ex hac scientia fluit, quomodo perpetua differentia inter motum & materiam varias implicationes & difficultates physicas dissolvat, animumque præservet, ne denuo in vulgarem illam confusionem incidat, qua sæpe motui adscribuntur, quæ sunt materiæ & vice versa; unde etiam provenit crassissimus ille error, quod motus sit materialis & quod materia sit activa.

§. XII. Præterea instruit cognitio rerum naturalium animum, quo perquirat usum & damnum, utilitatem & inutilitatem rei, quando videlicet e notitia qualitaturn certas relationes & comparationes rerum & subjectorum inter se invicem instituit & exinde observat, in qua applicatione sese utilitates & salubritates & ubi utilitates & damna prodeant.

§. XIII. Non minus insuper Physica inculcat differentiam inter motus simpliciter & absolute physicos, inter concursus divinos ac superiores & inter motus sub certo directorio ad certos salubres fines destinatos, quæ discretio tanto magis digna & necessaria est, quia e neglectu illius hodiernum multæ irritæ superstitiones, vanæ credulitates & noxiæ confusiones propullulant.

§. XIV. Ducit nos etiam Physica ad notitiam connexionis motuum sic dictorum cælestium, cum motibus subterraneis, ut & ad cognitionem harmoniæ & influxus motuum cælestium in corpora sublunaria, nec non ad intellectum relationis materiarum inter se, imo & motuum inter se invicem, aut relationis motuum physicorum ad corpora viva, vel relationis sensibilitatis humanæ ad diversas mutationes motuum physicorum.

§. XV. Sed cum in hac nostra tractatione animus sit Physicam congruis occasionibus ita tractare, prout scopo Medico, sive positive, sive privative aliquam utilitatem afferre potest, unde hoc ordine mox perlustrabo diversitates respectuum physicorum & medicorum circa corpus animale humanum illiusque statum vitalitatis occupatorum.

§. XVI. Quod itaque hos respectus attinet, tunc 1) Medicina tam theoretica, quam practica versatur circa considerationem corporis VIVI; æstimatio vero tñ vivi non fluit ex Physica: etenim vivum includit motus vi-

tales, qui ex affectione corporis mere physici minime pendent, sed qui ad exquisitum illum finem conservatorium tendunt.

§. XVII. Neque tantum hoc, sed 2) Physica occupatur circa considerationem principiorum, craseos, compositionis, texturæ & structuræ corporis, quæ notitia vero nondum essentialem, formalem & veram rationem & considerationem corporis medicam involvit: hæc enim motuum & non nisi eorum usum & efficaciam in conservandis & reparandis hisce qualitatibus physicis, curatius perpendit.

§. XVIII. Proinde 3) Physica speculatur & meditatatur de continuatione & resolutione corporis, ejusdemque singulari modo fiendi, quæ animadversio vero in medicina non tantum valet, quin potius in medico foro attendere & disquirere convenit, an ex scientiæ & artis potestate fluat, quomodo compositio sit adjuvanda & resolutio præoccupanda, imo quo ordine, gradu, medio & tempore hoc ipsum fiat.

§. XIX. Ita etiam 4) Physica differit de relatione corporis humani mixti & texti, ad intermedias causas physicas, velut ad aerem, ignem & diversas qualitates, ut humiditatis, siccitatis, caloris, frigoris, corrosionis, colliquationis &c. ex qua consideratione medicina non nisi privativum usum colligit.

§. XX. Præterea 5) Physica tractat de propensione summa corporis ad corruptionem & illam quidem pessimam & subitanam putrefactoriam; medicina contra observat, quam raro tamen hæc corruptio corpus animale occupet sub vita animali, adeoque ulterius perspicit, quomodo hæc dispositiones ad corruptionem illam spectantes spontanea quadam activitate & therapia ita coerceantur, ne a potentia in actum degenerent.

§. XXI. Et dum 6) doctrina physica corruptionem corporis humani perpendit, ita in illius consideratione partim speciem, partim modum fiendi & succedendi subtilius & intimius perspicit, atque circumstantias illas curatius advertit, quæ ex materialium ratione, relatione & alteratione fluunt, quas singulas vero contemplationes medicina non adeo rigoroze æstimat & tractat, cum præcipue nullum jus habeat, quo corruptionem, quæ jam actu orta est emendet aut restituat.

§. XXII. Ulterius 7) Physica in corpore humano contemplatur numerum, figuram, extensionem, magnitudinem, colorem, consistentiam, porositatem, connexionem partium &c. utpote quæ cognitio pressius ad scopum medicum ita simpliciter haud eximiam utilitatem confert, imo ne quidem ars illum valorem habet, quo ex sua efficacia harum circumstantiarum alterationes & læsiones restituere & emendare queat.

§. XXIII.

§. XXIII. Sic porro 8) Physica speculatur de materialium gravitate, levitate, crassitie, subtilitate & diversa configuratione, aut habilitate ad subeundos motus & relatione figurarum : medicina contra rectius agit de iusta proportionem humorum ad motus, prout hæc competit atque respondet effectibus vitalibus & salutaribus acquirendis, quippe quæ proportio non est fundamentis illis physicis, sed est superiori illa applicatione, administratione & directione motuum pendet.

§. XXIV. Perinde 9) physica doctrina agit de habitu & relatione partium fluidarum ad solidas & in hac contemplatione perpendit utriusque receptivitatem, atque exinde concludit de motuum successibus : paulo rectius & accuratius vero medicina observat proportionem motus fluidorum ad solidas partes & quomodo ex hac observatione vera & essentialis ratio vitalitatis & sanitatis emergat, quam animadversionem iterum Physica haud explicat atque decidit.

§. XXV. Nec non 10) theoria physica, quando circa corpus animale humanum versatur, anxie sæpe & curiose meditatur de materialium essentia atque figura, ex qua diversos effectus secretorios & præparatorios explicare cogitat, quæ speculatio vero vere medicam theoriæ admodum confundit, utpote quæ ex longe aliis quam subtilibus talibus disquisitionibus effectus, ad vitam spectantes, explicat.

§. XXVI. Subinde 11) Physica in exploratione & disquisitione rerum, pressius medicarum sive remediorum multum occupata deprehenditur circa indagationem & commendationem principiorum materialium, in qua notitia vero medicina non multum laboriosa existit, quoniam ex eadem haud singulares & solidos usus capessit; unde rectius horum remediorum veros & sinceros usus atque effectus pervolvit atque annotat.

§. XXVII. Non minus 12) Physica anxie & operose speculatur & meditatur de physica & mechanica operandi ratione remediorum, quæ cum admodum dubia atque multis suppositionibus superstructa existat, ita Medicina tales hæitationes sollicitè evitat & potius simplices atque indubios effectus medicamentorum observat; deinde circa prudentem & securam eorundem applicationem majori cum studio & industria versatur.

§. XXVIII. In disquirendis morborum causis 13) Physica ut plurimum occupata est de materialibus conditionibus & qualitatibus & causæ morbificæ efficacia physica nociva; quæ contemplatio vero in se spectata in Medicina tam theoretica, quam practica parum utilitatis affert, siquidem in hac sufficit notitia de causis morbificis, quatenus in genere sunt nocivæ & in quantum

rum eadem citius, vel tardius noxam suam exserunt, adeoque vel citius vel tardius excretionem efficaci indigent.

§. XXIX. Deinde 14) physica doctrina agit de necessitate transitus motuum per corpora artificiose fabrefacta & connexa & quomodo propter talem corporis configurationem illi motus aliter decurrere non queant: contra vero Medicina agit de iusta applicatione motuum ad organa & convenienti directione eorundem in iisdem, siquidem in corpore animali vivo illud Physicorum & Mechanicorum idolum, MAGNUM videlicet OPORTET, non contingit.

§. XXX. Sic etiam 15) Physica multum differit de generatione & corruptione, sive de ortu & interitu corporum, quæ notitia vero in Medicina theoretica, æque atque practica haud singularem usum promittit; siquidem eadem Medicina neque ortum corporis promovere, neque corruptionem illius ex sua potestate avertere aut emendare, sed totum hunc actum naturæ humanæ energiæ relinquere potest atque debet.

§. XXXI. Ita etiam 16) Physicæ perquam familiare est introspicere & scrutari in possibilia, aut ejusmodi effectus, qui ob diversas circumstantias in universitate rerum occurrentes, contingere possunt; sed qui tamen, quando historia rerum naturalium paulo curatius conciliatur, satis raro accidunt: Medicina contra non immoratur disquisitioni possibilium, sed principaliori cura perspicit, evolvit & attendit res facti, quæ ipsi subministrant objectum infallibile, constans & stabile, quo nititur, ut eo minus in reliquis ætiologicis & therapeuticis applicationibus fallere queat.

§. XXXII. Porro 17) Physica communiter versatur circa motus, vel universales, vel adventitios, fortuitos, per accidens propagatos, e materia in materiam transeuntes, sine ordine emissos & sine singulari proportionem decurrentes, quales communiter sunt pressius & verius dicti motus physici: contra vero Medicina principaliori studio occupata est circa motus organicos, qui iustis gradibus emittuntur & in partes immittuntur, ut & qui iustus proportionibus progrediuntur & ad salutares fines atque scopos tendunt & in iisdem solide & exquisite acquiescunt.

§. XXXIII. Et quando 18) Physica de alterationibus corporis animalis differit, tunc varias illius læsiones harumque conditiones perlustrat atque explicat & tantum circa decrementum & interitum corporis hæret: medicina contra pro palmario suo objecto habet, quo in corpore animali, ita corruptibili, observet atque commendet coherentem illam autocratiam sive energiam, corpus læsum sine artifice & arte sua sponte restituendi, utpote quæ utilis & apprimæ medica animadversio minime ex physicis illis disquisitionibus fluit.

§. XXXIV.

§. XXXIV. Similiter 19) physica doctrina cum multo rigore urget & tractat cognitionem corporis animalis anatomicam, qua figuram, numerum, magnitudinem, texturam, nexum, locum, regionem &c. perspicit, quid quod subtilitates fibrarum, vasculorum, membrorum, nervulorum, glandularum & porulorum prosequitur; quæ tota vero tam sollicita & operosa tractatio anatomica haud theoriæ æque ac praxi medicæ tam eximium usum promittit, qualis vulgo de eadem peroratur.

§. XXXV. Proinde 20) physica doctrina admodum frequenter de æternis motuum legibus & statutis divinis differit & ex hisdem ulteriores conclusiones format & applicat; medicina contra etiam cum cura observat, quam sæpe in ordine vitali leges illæ violentur & motus, qui alibi constituti & coaptati dicuntur, alio ordine alioque gradu progrediantur, attamen sub tali alteratione satis sæpe salutares eventus sortiantur.

§. XXXVI. Sic 21) physica proximum & operosum commercium habet cum Statica, Mechanica, Optica, Hydraulica & Chymia, quo non modo diversorum corporum relationes ad se invicem perquirat, sed & variorum phænomenorum modum fiendi & decurrendi subtilius explicet: in hoc vero conamine medicina perquam provida est, ne illas considerationes, quæ ad corpus vivum spectant, sterili quadam philologia tractet, siquidem notitia ejusmodi modorum fiendi ad medicinam prescius nihil facit, quare hæc prædictas scientias cum maxima cautela & moderamine ad suos usus applicat.

§. XXXVII. Interea etiam 22) in physica hæret magnus ille defectus ex quo neque dijudicare neque discernere potest morbos ætatum, sexuum, affectus hæreditarios, habituales, parhéticos, neque cognoscit aut explicat efficaciam passionum animi in motus vitales, non intelligit communionem & commercium animæ cum corpore, aut alterationes ex anima in corpus & e corpore in animam redundantes, quas singulas circumstantias medicina curatius advertit & solidas utilitates ex illarum intellectu provenientes commendat, inculcat & applicat.

§. XXXVIII. Et quanto non studio 23) physica doctrina differit de motu, materiis essentiali, indito, connato, aut concreato, subinde vero præterit proximas causas motuum, sive efficientes, sive communicantes; e qua consideratione in illam implicationem incidit, quo minus rite motum & materiam discernere queat, sed illam confusionem crassissimam committat, ut motum materialem & materiam activam vel motu proprio præditam fingat: contra vero Medicina in toto suo contextu theoretico etiam causæ efficientis & moventis reminiscitur & ex hac reliquos motus, successus, effectus & eventus solide & perspicue deducit.

H h h h h h

§. XXXIX.

§. XXXIX. Denique etiam 24) physica doctrina assignat motuum successus, ordines, proportionem & directiones efficaciam instrumentorum, adeoque crassius actus mechanicos & organicos sive mechanismum & organismum confundit; contra vero bene discernit Medicina has qualitates & quid præcipue ad corporum & materialium constitutionem atque concursum spectet, quidve ex motu in partes & instrumenta convenienter applicato proveniat, indicat, adeoque instrumentorum rationalem intellectum suppeditat.

§. XL. Cum vero Physica appellationem suam nacta sit a natura, ita ut commode possit vocari doctrina sive scientia de natura universi, imo cum hæc naturæ acceptio & theoria in Philosophia æque ac Medicina perquam ambigua, implicata & confusa sit, propterea in Physica rite tractanda eo solidior solertia atque dexteritas applicari debet, ne verus usus & sincera utilitas hujus doctrinæ evilescat, aut variis confusionibus subjiciatur.

§. XLI. Sed dum in communi Physica nimis compendiose & abrupte Philosophi de natura differunt, ita vulgo Physica definitur, quod sit cognitio corporum & effectuum naturalium, sive scientia corporum naturalium, diversis viribus & qualitatibus ad multiplices effectus capacibus, præditorum: ubi frustraneum est de eo multum disceptare, an physica versetur circa corpora, substantias, entia naturalia, mobilia, visibilia &c. utpote quæ lis magis metaphysica est & inter antiquos ontologos agitata.

§. XLII. Quoniam porro Physica versatur circa corpora sive totalia, sive partialia, maxime vero diverso motuum gradu prædita, ex quibus quædam viva & animata, alia inanimata sunt, ita omnino digna est tractatio physica, quando perpenditur, quid proprie ad materiam, quid ad motum & quid ad naturam pertineat: alias si hæc utilis disquisitio negligitur, reliquæ tractationes admodum vanæ & fallaces erunt, id quod jam Pythagoras, Socrates & Pyrrhonii Philosophi agnoverunt.

§. XLIII. Dum proinde physica doctrina est scientia sive rationalis notitia, ita porro notandum, quod hæc scientia sit partim historica, partim causalis, sive sensualis & intellectualis; dum res, tanquam objecta, in hoc studio genuina & occurrentia seliguntur & evolvuntur, deinde illarum rerum qualitates et diversæ mutationes rationalibus & evidentibus causis explicantur, adeo, ut hæc scientia sine sensu integro & ratione ingenua comparari & confirmari haud possit; ubi tamen crassus ille error omni studio evitandus, ne veritates physicas cum crassis sensibus dimetiri laboremus, neve nihil rectum aut verum esse æstimemus, quod sensu non assequimur.

§. XLIV.

§. XLIV. Neque tantum physica in nuda scientia acquiescit, sed & proximius transit ad ipsum usum realem: hinc a quibusdam appellata constat scientia practica, quales usus partim per spatiosum triplex regnum rerum naturalium se se extendit & in animali regno pro applicationibus medicis anatomiam sistit, in vegetabili Botanicam & Materiam medicam, in minerali Chymiam & illam vel pharmaceuticam vel docimasticam, utrumque vero vel Halotechnicam vel Zymotechnicam vel Pyrotechnicam, partim etiam multiplices imo innumeros usus arti mechanicæ suppeditat, ita ut multis modis illius transitus ad applicationes reales emineat.

§. XLV. Ad veritates in physica explorandas & comparandas inprimis contribuunt certa generica adminicula, nimirum Sensus et connexa ratio & observatio sive Experientia et interdum imitatio et formatio per experimenta: sensu enim apprehenduntur objecta, quæ ad studium physicum spectant, haud tamen ubique & absolute necesse est, quo singula talia objecta visu & crassiori modo comprehendantur, sed requiritur, quo ministerium sensuum non ultra suam sphaeram extendatur: proinde etiam ratio esse debet circumspecta & a præjudiciis libera, sed potius simplex & sincera; observatio requiritur constans atque sedula et ab omni præcipitantia & confusione aliena, imitatio denique aut experimentatio perinde sit provida, ne ad speculationes & allegorias seducat, neve inde præcipitata argumentatio instituatur, quasi in naturalibus idem modus fiendi & essendi existat, qui in artificialibus aut artificiosis imitationibus observatur, quæ confusio multum damnum in theoriam vere medicam infert.

§. XLVI. Et dum physica versatur circa ejusmodi animadversiones, quæ ut plurimum sua sponte, et ut ajunt, ex natura, citra operosum artis consortium contingunt, hinc pro solidiori magisque fundamentali tractatione physica bene discernendum est, quid a natura dependeat, quid vero arti, naturæ interdum ministranti aut naturam imitanti, assignari mereatur: & quamquam ars nonnunquam physicis contemplationibus subserviat, tamen maxime refert commendatam differentiam constanter observare.

§. XLVII. Multum enim reffert in veritatibus physicis recte inquirendis & agnoscendis nosse differentiam Naturæ & Artis, ne inter utramque (quod hodiernis moribus perquam familiare est) magna confusio committatur: id quod etiam propterea contingit, quia cognitio naturæ communiter admodum obscura est: quod si vero verior naturæ sensus innotuerit, tunc facile liquebit, quomodo eadem, nimirum natura, functiones suas longe exquisitius perpetret & præarte longe subtilius, solidius & firmitus operetur: ars contra multas contorsiones & curiositates, naturæ haud consuetas, commi-

scet & persæpe in illo actu, quo naturam imitatur, a vero scopo admodum aberrat.

§. XLVIII. Quando ministerium atque usus Sensuum ad veritates physicas eruendas concurrit, tunc ad securius eorundem exercitium requiritur organon sanum atque integrum, objecti præsentia & conveniens distantia, atque concurrens integra & a præjudiciis libera ratio: si enim in hisce requisitis quidam defectus occurrunt, tunc sub justa interpretatione verum evadit illud Cartesii assertum, quod sensus errent. Quod si vero juxta quorundam opinionem actus & officium sensuum a rationis usu & directorio separetur, tunc sensus per se non fallunt, siquidem in omni sensuali errore anima hominis rationalis tam quoad organa, quam quoad objecta sensuality errores committit.

§. XLIX. Interim usus & applicatio sensuum maxime requiritur pro intellectu, ita ut magis veritati congruat ille Canon, quod nihil veniat in intellectum, quod non prius fuerit in sensu; quo respectu vulgo per intellectum accipitur ut plurimum ratiocinatio, sive cogitatio, utpote quæ omnino generalem & externam quasi perceptionem objectorum præsupponit & ita sensatio est apprehensio, animadversio, aut perceptio objectorum, organo sensorio communicatorum generalis, quoad crassissimas suas magisque extraneas circumstantias, sine respectu causalis cognitionis: contra vero intellectus est paulo intimior objecti, per sensus comprehensi, notitia, tum quoad speciem suam, tum etiam quoad constitutionem suam atque usum.

§. L. Interea omnes operationes animæ, quotquot ad veritates eruendas, atque inveniendas, aut agnoscendas, aut confirmandas pertinent, essentialiter non nisi motu absolvuntur, inde etiam sensatio nihil aliud est, quam motus animæ, quo partim organa apta instruit, ad oblata objecta dirigit & applicat, eademque arripit, sufficienter observat & deinde ratiocinationis motu sive actu subjuncto perquirat & perlustrat, quin denique post susceptam comparisonem ad se ipsam & dijudicationem, aut æstimationem prægressam vel in usus suos convertit, vel a se avertit.

§. LI. Quemadmodum intellectus sive ratio & simplicior cognitio nititur sensu, licet non omni & quolibet, propterea circa usum rationis in evolvendis & explicandis veritatibus physicis haud convenit, quo intellectus negligat aut prætereat sensum, aut sensum sibi fingat, adeoque per ratiocinationem ludat & præludat: etenim magnum illud detrimentum est in Physica, quando intellectus supra captum ascendit, sublimia affectat & in res impetrabiles intropicit, adeoque meris opinionibus & figmentis operosus est: interim non omnis intellectus crassos sensus præsupponere debet, neque vicissim

sim in rebus naturalibus æque ac supranaturalibus tam integer & purus intellectus præsupponi potest.

§. LII. Magna tamen cautela, prudentia & dexteritate opus est circumusum & exercitium intellectus, in rebus, speciem naturalis constitutionis præseferentibus, interim mere supranaturalibus & quidem vere talibus: ubi omnino petulantia humana est, miracula certa cum intellectu & sensuali perceptione apprehendere, explicare & applicare, quod imprimis valet de eximiis Salvatoris miraculis: proinde vero illa circumspectio adhibenda est, ne credulitas quædam & superstitio intellectum decipiat, neve animus subito supranaturales vires fingat, quando forte naturales causas tam facile reperire non potest: omnium maxime animum in rebus naturalibus a veritatibus seducit plebeja credulitas & detestanda superstitio.

§. LIII. Et quo magis veritates certæ & ingenuæ in doctrina physica inveniantur & confirmantur, eo magis præstat vana quædam Philosophorum refugia evitare, quando videlicet causæ quædam non statim liquent, ubi præter prædictas accusationes & provocationes etiam satis sæpe in subsidium defectus causarum Fortunæ & Casus mentio fit: sicut vero hæ notiones antiquissimis Philosophis Peripateticis & Epicureis usitatæ fuere, ita sub reliqua frequentiori, obscura & frivola applicatione, qua perperam interdum altiora & divina directoria ejusmodi causis adscribuntur, *Fortuna* nomine veniebat concursus accidentalis alicujus causæ cum intentione agentis coincidens & *Casus* dicitur similis accidentalis causarum concursus, citra & extra intentionem agentis contingens.

§. LIV. Frustra tamen erit tam præcipitanter ad has voces, sane admodum steriles, confugere & tam in physicis, quam medicis fortunam pro singulari causa, aut plane pro directore humanarum rerum salutare & venerari; quemadmodum in medico imprimis sensu fortuna a solidiori cognitione & tractatione rerum, animum valde diducit & ad varias perversas temerarias actiones seducit, sub spe quod fortuna audaces adjuvet: quemadmodum itaque fortuna, si aliud quid, quam mere accidentalam effectum & causarum concursum denotare debet, non nisi otiosum & vanum verbum offert, ita in Philosophia sana æque ac Medicina rationali ab ejusmodi provocatione plebeia sollicite abstinendum est.

§. LV. Versatur itaque rectius Physica circa illa entia naturalia, quæ vel in sensum, vel in rationem incidunt; sunt talia, vel ad formam, vel ad materiam rei cujusdam spectantia; ad priorem classem refero cognitionem naturæ, sensu vere philosophico accipiendæ & bene etiam applicandæ, nec non notitiam motuum; ad alteram classem pertinent explicationes corporum, eo-

rundemque principiorum, mixtionum & congregationum, sicut denique sub relatione & consideratione motuum, per corpora transeuntium, varii effectus variaque phaenomena in notitiam physicam perveniunt.

§. LVI. Ob id in proxima tractatione mea physica illum scopum prosequar, quo non tam generalem conspectum physicum subministrarem, quam potius hanc considerationem ad usum medicum ducam, licet e fundamentalibus theorematibus tot subsidia occurrant, quæ ad specialiores physicam tractationem facile & commode duci poterunt, ita ut specialissimam talem applicationem potius cujuslibet peculiari industriæ reservem atque commendem.

CAPUT I.

DE PRINCIPIO RERUM IMMATERIALI.

§. I.

CUM doctrina physica suam denominationem nacta sit a Natura, adeoque exhibeat cognitionem naturæ in universitate rerum obviæ, hæc vero non cum materia confundenda sit, ita confusus ordo esset, qui indoli Philosophiæ naturalis admodum repugnaret, si de materia ejusdemque qualitatibus, ut & de principiis rerum materialibus mox in limine & ingressu sermonem institueremus: propterea magis congruo ordine de hoc principio, quod communiter naturam vocant, agere placet, quo illius sensus etiam magis innotescat & communis confusio, quæ in vulgari Physica oberrat, curatius evitetur.

§. II. Tanto magis utile & necessarium erit verum naturæ sensum exhaurire, eum ab omni ferme ævo magna discrepantia circa hanc notionem & acceptionem, imprimis inter Philosophos, intercesserit & denique ob multiplicem significatum & litis infinitatem vox naturæ inter Philosophos plane exosa reddita fuerit, ut proinde quidam e recentioribus, inter quos hoc loco Boyleum nomino, censuerint, quod appellatio naturæ plane abroganda sit, cum effectus, qui naturæ vulgo adscribuntur, a materialibus causis & qualitatibus commodius derivari & describi queant,

§. III.

§. III. Utut vero in omni tempore sensus naturæ admodum obscurus fuerit, propterea tamen non defuerunt, qui genericum verum intellectum de natura suppeditarunt, licet constanter circa hoc principium lites motæ & promotæ fuerint: interim notatu perquam digna est illa observatio, quod ab antiquissimis temporibus ad recentissima naturæ significatus obtinuerit & usitatus fuerit, ut propterea vel implicite & tacite hæc conservatio vocis inculcet, quod non in nudo sono, aut simplici notione consistat, sed peculiarem causam & conditionem, in rebus naturalibus solide & sollicitè observandam, indicet atque involvat.

§. IV. Et ita quidem ab omni antiquitate cognitum esse potest & debet, quod notio naturæ peculiarem & sublimiorem, aut intimiorem qualitatem alicujus rei indicare debuerit, quæ qualitas vero, quia tot difficultatibus exposita deprehensa est, ut eo minus specialiori significato explicari potuerit, ita generica hac voce denotabatur: imprimis ex antiquissima applicatione vocis constat, quomodo natura de talibus subjectis prædicabatur, quæ singularibus motibus instructa erant, ita tamen, ut illæ commotiones non crassis & evidentibus causis competere conspiciantur, sed ab intimiori, neque adhuc satis cognita causa, quam propterea naturam vocabant, proveniebat: hinc antiquissimus naturæ sensus est, quod sit principium motus.

§. V. Sicut porro inter antiquos per naturæ vocem e Chaldaica & Hebraica Lingva conflata, principium caloris & ignis indicatum & a Persis postea pro Sole habitum & adoratum fuit, quid quod imposterum ab aliis juxta imitationem priorum per naturam angeli & quidem Seraphim dicti, tanquam Spiritus ignei intellecti fuerant, ita porro a Græcis animæ significatum, quin denique Φύσις nuncupationem obtinuit, unde Latinis & denique Germanis magis magisque innotuit simplex naturæ vox, quasi sit causa & principium ortus & nativitatis rei; a quo principio res, ad naturam spectantes, non modo suam genesin sive essentiam atque formam, sed & suam existentiam, durabilitatem & conservationem habere debeant.

§. VI. Et dum per Naturam in omni ævo & cana quidem antiquitate principium productionis & generationis significabatur, adeoque sublimior & dignior quædam causa alicujus rei indicabatur; ita jam inter antiquos obtinuit ille abusus & improprius significatus naturæ, qui in posteritates emanavit, quando videlicet reliquas causas non satis manifestas, sed sublimes per naturam describere sategerunt, inde penitus ille error ortum traxit, quod per Naturam aliquando corporeæ affectiones deprædicatæ fuerint, uti vulgo hodiernum systemata atque complexus corporum per naturam indicantur.

§. VII.

§. VII. Quo magis Naturæ notio etiam in veterum schola variis certaminibus & oblocutionibus ansam præbuit, dum evidentior sensus atque acceptio illius nondum statim illuxit, hinc principium, quod Naturæ nomine veniebat, pro re admodum abstrusa, difficili, litigiosa atque secreta habitum fuit; & cum inter Philosophos explicatio & interpretatio formæ rei æque difficilis & intricata extiterit, dum modo occulta materiæ qualitas, modo causa superior qualitatem introducens, pro eadem explicata fuit, ita inter Scholasticos innotuit atque invaluit confusio illa inter Naturam & Formam, quippe quæ etiam inter posteros usu recepta fuit, licet quoad simplicem denominationem aliæ colorationes & interpretationes constent.

§. VIII. Juxta hunc antiquum Scholasticum errorem diversæ aliæ sententiæ & acceptiones de Natura inventæ & oblatae sunt, in quibus partim contorta & inutilis curiositas & vanitas humana, partim crassa suppositio & petitio principii hæret, quando videlicet e diversis motibus & phænomenis concluditur, quod hæc ita fiant, quia non aliter fiunt, aut quia Deus voluerit ut ita fiant; inde occuparunt illæ narratiunculæ, quod horum actuum & effectuum causa sint æternæ leges divinæ, aut uti Scholastici etiam in ore habent, voluntas Dei, imo alii fabricam & peculiarem atque individualement corporum dispositionem materialem, de qua dicunt, quod horum motuum & effectuum causa sit, pro Natura habent atque declamant.

§. IX. Cohæret itaque hic error & hæc confusio cum communi illo nævo, qui ferme per omnes ætates scientiarum humanarum circa theoriam naturæ propagatus fuit, quando Natura, Motus & Materia crassissime commiscentur, ita, ut mox natura materiam, alibi motum, motus vicissim qualitatem materiæ & materia per vires suas, uti dicitur, a Deo concessas & inditas, & per æternas illas leges divinas motum & naturam significare debeant: quæ confusio vero, uti satis crassa est, ita verum sensum naturæ, veram theoriam motus & materiæ tractationem admodum impedit, quidquod præter necessitatem terminologiam multiplicat, cum hac ratione natura & motus nil nisi materia in certis qualitatibus comprehensa existerent.

§. X. Quoniam ab omni antiquitate per Naturam intellectum fuit aliquid, cui peculiares corporum mutationes non a qualibet causa deducendæ, adscribi possint, hinc simplicissimo, sed illo etiam verissimo, sensu per Naturam non tam passivum quid, neque qualitas conspicua corporis, neque ipsum corpus, sed principium activum denotabatur, a quo corporum motus, variationes, diversæ actuationes, ut & applicationes ad certos fines dependent & ita juxta hunc simplicem sensum Natura longe aliud quiddam, quam materiam significare debuit.

§. XI.

§. XI. Sed cum notio Naturæ nimis generalis & quadantenus obscura adhuc sit, licet per illam causa & principium motus intelligatur, tamen in eo evidentia adhuc desideratur, quo subinde etiam significetur, quale nam illud principium motus existat, quod naturæ titulum tenet, siquidem in hac generica appellatione animus acquiescere hand potest, unde circumspicit & inquit, an aliud quoddam ens magis cognitum & rationi humanæ paulo plus perspicuum Natura vocari mereatur: inde prodierunt diversæ acceptiones Naturæ, quæ tamen plurimum eandem obscuritatem atque difficultatem involvunt.

§. XII. Ob id nunc placet brevibus diversos Naturæ significatus ab omni ævo inter eruditos variarum facultatum usitatos allegare & deinde indicare quinam de singulis veritati magis respondeant; & ita 1) quidam per Naturam intellexerunt Deum aut ens illud omnipotens, cujus cognitionem etiam Ethnici habuerunt: & sicut quidam de veteribus Physicis Deum per mentem divinam denotarunt, ita alii 2) dixerunt, Naturam esse Mentem divinam: 3) iterum alii non Deum in unitate, sed in Divisione operationum suarum naturam esse dixerunt: sicut 4) aliqui Deum per nomina & qualitates distinctum Naturam vocarunt.

§. XIII. Præter has acceptiones Naturæ ulterius 5) aliqui per hoc principium intellexerunt illud Verbum omnipotentiae divinæ, quo alius creator per illud FIAT omnium rerum origines introduxit, adeoque talem Universalem Naturam per illud FIAT sive per potentiam Dei explicarunt: 6) alii dixerunt, quod omnes res suos ortus capeffiverint per illud verbum JOHANNITICUM, per quod etiam juxta sacrum codicem omnes creaturæ conservantur. 7) quidam preslius & simplicius dixerunt, quod natura nihil aliud sit quam Salvator, qui cum Patre operatur & cui totum mundum subjicit Pater. *conf. Prov. 8. v. 20-30. Psal. 102. v. 26. Ebr. 1. v. 10. cap. 2. v. 8. Job. 1. v. 3. Coloss. 1. v. 16. 17.* Porro 8) aliqui dixerunt angelos esse naturas rerum creatarum, qui a Creatore emissi sunt, quo illius voluntatem exequantur.

§. XIV. Præterea plures alii significatus Naturæ occurrunt & quidem 9) aliqui antiquissimi Philosophi per Naturam intellexerunt separatas quasdam Intelligentias divinas, utpote causas moventes cum intellectu præditas: 10) alii Naturam esse dixerunt Vim Divinam. 11) iterum quidam Naturam agnoverunt ex effectibus, operationibus & motibus, unde Motum in genere, omnia actuantem, Naturam esse tradiderunt & cum alii 12) in diversis subjectis temperiem, proportionem, relationem, temperatam variationem motuum observarunt, e qua temperie tam origines quam conservationes rerum dependeant, ita dixerunt Temperamenta esse Naturam.

§. XV. Sequuntur adhuc plures Naturæ significatus inter eruditos usitati & ita 13) aliqui per Naturam intellexerunt Vitam corporum, sive universalem posituram & constitutionem in statu conservationis suæ: porro 14) alii dixerunt Naturam esse ens quoddam universale mundi, quod alio nomine & Platonico stilo Spiritus mundi vocatur & juxta Morum 15) principium Hilaricum 16) quidam universum consensum corporum & partium Naturam esse crediderunt: 17) aliqui asseruerunt, robur Spirituum vitalium Naturam esse: 18) alii dixerunt robur partium esse naturam corporum: 19) nonnulli per Naturam motus corporum individuales denotarunt 20) aliqui substantiam rei: 21) alii formam rerum: 22) quidam animi alacritatem 23) principium motus 24) & quidam conformatricem foetus causam Naturam esse tradiderunt.

§. XVI. Præter hos significatus naturæ adhuc plures inter Philosophos, maxime antiquos, deinde etiam recentes occurrunt, unde 25) quidam Naturam magis per paraphrasin, quam veram denominationem, dixerunt esse artem Dei in creaturis, quæ vero causam aliquam peculiarem & in certis corporibus activam non exhaurit; deinde Democriteæ Sectæ addicti 26) Naturam vocarunt concursum principiorum elementarium, sive juxta genuinum stilum atomorum: 27) alii horum Philosophorum vocarunt Naturam primam compositionem corporum: 28) alii formam rerum per universas mundi partes commeantem: 29) nonnulli Peripateticorum Naturam appellarunt nexum formæ cum materia: & 30) quidam ex Natura actum in abstracto consideratum sibi finxerunt.

§. XVII. Insuper etiam alii ex antiquissimis Philosophis 31) pro Natura agnoverunt animam in genere consideratam. 32) vicissim vero alii animam intellectualem: 33) quidam animam vegetativam: nonnulli 34) Spiritus animales; & alii 35) ad imitationem, Spiritus vitales: porro etiam 36) quidam Naturam vocarunt calidum innatum, sive homogeneous. 37) recentiores Naturam quæsierunt in dispositione corporis mechanica; & 38) alii illorum motum mechanicum: 39) nonnulli continuationem motus per certa corpora: & 40) denique quidam ex Epicurea Secta Fortunam pro natura venditarunt.

§. XVIII. Denique etiam non pauci e recentioribus 41) per Naturam magis implicite denotant voluntatem Dei, juxta stilum veterum, quando videlicet & tam exquisitum & ordinatum motuum decursum atque transitum materialibus causis adscribere non potuerunt, qui propterea in amplifica quadam ignorantia & celebri præjudicio ad Deum confugiunt: non minus 42) inter Philosophos satis cognita atque exosa est Spinosæ sententia, quæ Creatorem cum creaturis & Deum cum mundo crasse confundit & exinde alium naturæ signifi-

significatum obtrudit : 43) Sic Paracelsi & Helmontii Archeus nihil aliud quam Natura in hominibus est : quid ? quod 44) Cartesii & reliquorum sequacium dispositio corporum mechanica & ex eadem deducta motuum progressio ordinata & proportionata non nisi Naturam corpoream affingit : & denique 45) diversi illi principes certis partibus corporis præpositi , a Dolæo , terribilibus nominibus deprædicati , Naturæ significatum tenent : ex quibus facile liquet, quam multus , multiplicatus & implicatus Naturæ sit significatus.

§. XIX. Quam multiplex & quam diversus Naturæ inter eruditos sensus existat , tam parum solidæ & sinceræ veritati ut plurimum respondet , siquidem vel aperta illa confusio occurrit , qua Natura universalis cum subordinata & particulari frivole complicatur , ut deinde non facile differentia inter Deum Creatorem , tanquam supremam omnium rerum Naturam & inferiora entia activa compareat : deinde multæ obscuræ abstractiones & qualitates Naturam præsentare debent , aut sub tali obscuritate simplicior Naturæ sensus magis implicatur , vel nova fictitia principia pro eadem obtruduntur , vel attributa corporum ad indolem Naturæ pessime trahuntur , imo denique inter causam actuantem sive efficientem , inter actum , effectum , productum & materiam apertæ atque crassæ confusiones committuntur.

§. XX. Quam diffusus , quamque confusus sit significatus Naturæ , tam abstrusa , imperfecta , difficilis & confusa passim deprehenditur Naturæ definitio , quæ quidem inter primos Philosophos haud occurrit , dum difficultas tractationis illos deterruit , quo minus ad hoc obscurum subjectum definiendum animum applicent , tanto magis , quoniam circa illud tantæ lites eminuerint , unde inter antiquos primus deprehenditur Aristoteles , qui naturam definivit , quod sit principium motus & quietis , in quo est primo , per se & non per accidens : & sicut hæc definitio vel nimis generalis , vel admodum corrupta , æquivoca & confusa existit , ita simplicem & verum sensum de natura non exhaurit : inprimis vero totum sensum obscurant verba definitionis IN QUO , cum non statim liqueat , de quonam verba illa dicta aut accipienda sint.

Conf. Stahl's Opusc. Phys. chym. Med. p. 197. seqq.

§. XXI. Ut ut etiam varii e Philosophis & Medicis hanc definitionem Aristotelis ut mancam & confusam agnoverunt , quam propterea Helmontius admodum castigat & invehit , tamen melior quædam definitio non facile invenienda est , siquidem ipse Boyleus , qui miram Naturæ cognitionem affectavit , sub reliqua multiplici Naturæ definitione non nisi crassas confusiones committit , quando mox dicit , quod Natura sit ens sapientissimum , quod nihil facit frustra & vacuum abhorret &c. aut quod sit effectus materiæ universalis , aut substantiæ corporeæ universi , unde omnia corpora apta fiunt , ut agant in se mu-

tuo & patiantur; aut quod sit conventio quædam meharicarum affectionum, molis videlicet, figuræ, ordinis, situs, texturæ, motus localis &c. utpote quæ definitiones a vera Naturæ indole totidem abluunt.

§. XXII. Quam confusa & aliena talis est definitio, tam firma tamen atque solida est certitudo, quæ plurimorum mentem detinet, quod Natura sit principium motus, adeoque causa superior, quæ demum secundum instrumentorum aptitudinem & finium necessitatem atque utilitatem operatur, hinc ab omni tempore tam singularia prædicata de Natura innotuere, qualia sunt, quod natura abhorreat ab infinito, quod non intendat malum, quod det necessaria & deneget superflua, quod feratur in præstantissima, quod nihil faciat frustra, quod sit sapiens & circumspècta atque solers, quod fine suo nunquam excidat, quod semper faciat quod optimum est, quod agat per vias brevissimas, quod non deficiat in necessariis, neque transeat in superflua: quod sit conservatrix sui, quod sit morborum medicatrix, quod invigilet conservationi universi, quod abhorreat vacuum, quod sibi ipsi vias eligat, quod faciat convenientia, quod sibi ipsi methodos inveniat &c. ex quibus singulis facile colligere licet, quam longe alio sensu Natura in animo Philosophorum hæserit.

§. XXIII. Quemadmodum hætenus minus congruum sensum naturæ denotavi, ita jam veram illius acceptionem significabo & cum omnium & singulorum subjectorum proxima & immediata causa movens haud universalis sit, ita diversa Naturæ significatio erit inculcanda, in quantum eadem tam immediatis, quam mediatis respectibus respondet, quæ differentia eo magis servanda est, quo minus varii motus eorumque successus vel cum ipsa subordinata quadam Natura inferiori confundendi sunt, aut quo minus naturalia sic dicta subjecta cum supranaturalibus viribus & immediatis influxibus adeoque Deus & mundus confundantur.

§. XXIV. Neque tamen ab antiquissimo & certe etiam verissimo sensu Naturæ discedo, quando videlicet per hanc non materia, neque etiam motus, effectus & productum intelligebatur, sed potius superior & dignior causa, seu principium motus, cujus illa est essentialis atque celebris energia, qua operatur vel extra materiam, vel ad illam, vel in eadem, quæ tamen causa ex sua essentia materiam non producit, licet alius ille sit sensus, quod summa causa motuum juxta perfectissimas suas vires materiam & primum chaos non ex sua essentia produxerit, sicuti falsa esset assertio, quod Deus mundum ex se & sua essentia creaverit, licet animam hominis ad similitudinem sui, non vero in divina quadam essentia creaverit.

§. XXV. Propterea Natura nihil aliud est, quam principium substantiale, incorporeum & intelligens, sive supremum, sive subordinatum per

per motus activum & quoad prius aliorum vires conservans & interdum sub peculiari scopo immediate corpora actuans, quoad posterius vero certis corporibus præfixum vel inditum & ex parte talia corpora iusto modo dirigens, ex parte generans atque conservans.

§. XXVI. Et ita in genere Natura dicitur principium, minime vero pro materia constituenda & essentialiter efficienda idoneum, quia ipsum illud principium ab essentia materiæ diversissimum est, unde alio sensu meretur appellari principium rei, sive causa superior, per quam subiecta materialia suum ortum atque principium habent & unde corpora sic dicta materialia tanquam a primo principio suam actuationem, directionem & applicationem nanciscuntur: quo ipso indicatur dignitas hujus causæ atque differentia ab ignobilioribus & mere passivis subiectis, aut sic dictis principiis materialibus; & tale quidem principium in generali Naturæ deductione ex una parte est, quod non aliunde principium ducit, adeoque sine initio & sine fine est, aliud vero principium ex alio superiori sua initia ducit, attamen nullos fines absolutos agnoscit; aliud denique principium potest a Philosophis explicari, quod aliunde initium capeffit, iterumque ad ultimum quendam finem exit: prioris classis Deus est, mediæ angeli & animæ humanæ, ultimæ principia brutorum & plantarum.

§. XXVII. Hæc notio principii involvit adhuc illum realem sensum, quod talis causa, quæ principii nomine significatur, non sit nuda notio, aut ens verbale atque otiosum, quin potius dignitas appellationis involvit summam activitatem illius causæ, quæ in varia subiecta, genere & specie diversa, transit, ut propterea a tali principio res naturales habeant suas origines, existencias, conservationes, vires & utilitates, utpote quæ qualitates in subiectis talibus naturalibus verum & realem usum humanum exhibent; alias nuda materia & corporum principia constitutiva materialia nullius cognitæ qualitatis & utilitatis essent.

§. XXVIII. Est proinde etiam Natura principium substantiale, quod propterea ab alio non dependet, siquidem suprema illa natura omnium rerum & omnipotens Creator ens est independens, quod omnium reliquorum naturalium entium causa existit, reliqua vero Natura inferior ab hoc summo quidem ente dependet; sed non ab alia sibi simili causa provenit, neque in activitate sua vires e naturalibus subiectis capeffit, sed a Deo concessam energiam suam ulterius exercet: eo ipso tamen dum substantiale principium est Natura suam dignitatem præ aliis causis & respectibus causalibus obtinetur.

§. XXIX. Dum natura substantia est, adeoque causa superior movens & dirigens, produciens & conservans, imo dum hoc prædicatum in Natura inferioris ordinis certos limites involvit, in quibus natura in relatione ad Deum non æque absoluta substantia existit, ita illud bene notari debet, quod ex se motus suos producat, adeoque sit principium movens; ubi iterum incidit illa controversia, qua Natura & in homine anima ἀπαθὴς asseritur, quæ nititur incorporeitate illius, tamen cum varia objecta eidem accidant, quæ evitare non potest & quæ ad varios connexos actus & effectus contribuunt, hinc juxta talem sensum facile intelligi potest, quod natura interdum & in certis circumstantiis passiva neque adeo constanter activa existat.

§. XXX. Subinde natura est incorporeum principium, qua ipsa sua essentia, a materia discreta, eximio quodam documento testatur, quod dignius sit principium, adeoque materiæ præpositum & tantis viribus præditum, quo eandem vario modo alterare queat: dum vero de natura asseritur, quod non sit materia, sed causa immaterialis & incorporea, ita tamen in capacitate intellectus humani non est, quo positive illius essentia describi possit, siquidem eadem erit implicatio, si dicimus, quod natura sit spiritus, aut quod sit ens libere agens intelligens &c. illud vero magis pro physica veritate quadrat, quod propter hanc incorporeitatem tanto magis natura motuum proferendorum & generandorum causa existat, siquidem longe magis veritati respondet, quod ejusmodi digna subjecta & principia movere queant, quam si e communi præjudicio physico traditur, quod materiis inditæ sint certæ vires motrices, cum tamen inter motum & materiam non tanta convenientia deprehendatur, quam inter motum & spiritum.

§. XXXI. Et dum motus tanquam actus naturæ perinde immaterialis existit, ita eo magis natura incorporea esse debet, quemadmodum genealogia Naturarum inferiorum testatur, quod spiritus non sit essentia corporeus, siquidem summa natura almus Creator perinde quoad essentiam suam maxime diversus est a materia, quid quod angelorum & animarum essentia a corpore diversa existit; singula vero hæc principia nihil aliud sunt, quam primæ causæ motuum, quæ in materias operantur, ita facile liquet, quod natura incorporeæ indolis sit: hinc vicissim ipse motus, qui a Natura provenit testatur de immaterialitate illius: quemadmodum veteres quidam Philosophi ex subtili efficacia & energia spirituum, qua corpora penetrare possunt, eorundem incorporeitatem collegerunt: neque aliqualem vim habet contraria illa assertio, quia Natura cum corporeis subjectis concreditur, quasi propterea ipsa etiam corporeæ indolis esse debeat.

§. XXXII.

§. XXXII. Si itaque natura est incorporea, tunc necessario est in sua essentia incorruptibilis, dum vero corruptio destruit alicujus subjecti formam, eidemque mortalitatem sic dictam infert, propterea natura est immortalis & tamdiu æterna, quamdiu summæ rerum naturæ, nimirum almo Creatori talem esse placuerit, quam e nihilo produxit; quo sensu etiam materiæ æternæ supponi possent, ni divina revelatio de annihilatione materiarum testetur; quando denique veteres Philosophi atque Medici de Natura corporea tractant, tunc improprie materialitas Naturæ assignatur & in hoc sensu acceptio naturæ æquivocationem involvit, dum idem denotare debet ac qualitatem singularem & principalem alicujus materiæ, a quo sensu tamen vera & genuina Naturæ appellatio aliena est.

§. XXXIII. Hæc natura, dum principium incorporeum est, subinde etiam reale, ita pariter intelligens sive rationale existit, quæ peculiaris qualitas est, qua eadem gaudet, siquidem capacitas intellectus non alii, quam incorporeo subjecto competit, dum de materia nulla ratione prædicari potest, quod sit rationalis; etenim si principium quoddam immateriale motus certos administrat, tunc illi ortus & transitus motuum longe aliter concipiendi sunt, quam si motus per materias transcendunt, adeoque ut plurimum confusi & perversi sunt, nisi ab alio dirigantur, ob id sana ratio dicitur, quod primi ortus & transitus motuum a natura pendentes inferant rationale illorum directorium; hinc principium, quod primum movet per rerum naturam non potest esse irrationale, sed illius immaterialitas & operationis rationalis immaterialitas connectit illud principium cum hac qualitate, quæ propterea Naturæ solum competit & non materiæ.

§. XXXIV. Differt vero Natura non modo per gradum activitatis & intellectus, neque tantum per dignitatem essentiae, sed etiam per reliquam generalem dignitatem & potestatem, juxta quam alia est superior) alia inferior: etenim suprema Natura est omnium rerum visibilium & invisibilium, corporearum & incorporearum, quotquot creatæ sunt, prima, genuina & sola causa, quæ nullam superiorem agnoscit, quæ ex se est, cujus ortus nullus & finis nullus, videlicet Deus, triunus, benedictus in secula, cujus essentia, intellectus & potentia adeo superat & quantitate & qualitate omnes vires, ut petulantia philosophica esset expiscari & exquisitè indagare velle verum gradum formam & essentiam dignitatis, in hac suprema natura obviæ, quæ tamen nobilitas illo singulari actu elucescit, quod singulæ reliquæ Naturæ ab illo superiori ente pendeant, quod propterea non modo tot gradibus immensa dignitate pollet, quot subordinatarum naturarum individua sunt, sed & quod longe majori gradu præ-

præpollet, qualis ab infirmo intellectu humano exprimi haud potest: & hæc suprema rerum Natura non modo reliquis Naturis essentiam dedit, sed & illarum existentiam atque vires benignissime conservat.

§. XXXV. Cum hæc suprema & omnipotens Natura non immediate omnia corpora moveat, ita dantur Naturæ subordinatæ creatæ & inferioris nobilitatis, quibus certæ motuum administrationes commissæ sunt: & hæc Naturæ in se spectatæ iterum differunt dignitate quadam atque nobilitate: enim vero cum almus Creator non modo innumerabilem angelorum copiam creaverit, sed & eosdem in egregiam æconomiam comprehenderit, imo subinde quoad dignitatem & officia distinxerit; ita hi angeli non sunt otiosi spiritus, sed ad diversa officia destinati, de quibus ratio assequi potest, quod certis motibus in diversis corporibus celebrandis præpositi sint, sicut revelatio divina hujus asserti veritatem tuetur, quando per angelos omnipotens Deus in regno naturæ certa judicia exercuit, ita nihil impedit, quin intelligere & agnoscere possumus, quod illius exquisitæ harmoniæ inter cœlestia corpora causæ secundariæ & subordinatæ sint ejusmodi angeli, qui mandatum Dei exequuntur, adeoque illa corpora in tam exquisito ordine longe maiori potestate movere possunt, quam si vulgatum et plebejum illud assertum, in Philosophia maxime obscurum atque suppositum, obtrudere velimus, quasi Deus illis corporibus illam vim indiderit, per quam corpora illa ita ordinate movere debeant.

§. XXXVI. Officium Naturæ, quod in certa subjecta & objecta administrat, consistit unice in applicandis & distribuendis Motibus, hinc est principium per Motus activum: & ita hi motus primam suam originem in Natura habent, neque hæc alterius activitatis est, quam quod motus producere et applicare queat: per hos enim connectitur Natura, tanquam superius principium incorporeæ essentiæ, cum materia & mediante hoc actu Natura cujuslibet dignitatis & prærogativæ suo characteri atque officio satisfacit, unde veteres Philosophi Naturam vocarunt principium motus, e quo primum hi motus proveniunt: licet in animadversione constanter illa differentia agnoscenda & inculcanda sit, quod motus in quibusdam subjectis non primario, sed secundario adsit, adeoque juxta Aristotelicam interpretationem in illis non Naturam pro immediata sua causa agnoscat: de reliquo verum est illud assertum, quod Natura nihil aliud possit, quam movere & quod motus a nulla alia prima et ultima causa provenire possit, quæ a Natura: sicut hæc veritas e theoria motus magis elucescet.

§. XXXVII. Et cum vires rerum naturalium atque creatarum non infinitæ sint, sed certis limitibus circumscriptæ, ita facile judicare licet, quod Naturæ inferioris dignitatis non ex & per se absolute illis viribus instructæ sint, sed

sed quod a sublimiori et independente perfecta Natura necessariis viribus prædita sint; unde illa suprema Natura, dum aliis subordinatis principiis moventibus hanc energiam concessit, eorundem etiam vires ultro tueretur atque conservat: utpote quæ demonstratio e sana Philosophia nos ducit ad agnitionem summi & omnipotentis entis, videlicet Dei, qui vires suas ex se habet, neque ab alio principio recipit, quin rectius aliis communicat, auget et conservat.

§. XXXVIII. Reliquæ subordinatæ Naturæ cum neque essentiam, neque existentiam, neque potentiam suam habeant ex se ipsis, ita sub altiori dominio hærent, ex quo certis operationibus præpositæ sunt, ita ut suam concessam energiam & conservatas suas vires ad certos usus applicent: & inter has Naturas quædam certis corporibus, jam in prima creatione formatis, præfixæ sunt, quo iisdem idoneos & congruos motus communicent, aliæ vero certis corporibus inexistunt & adhuc peculiari ratione cum iisdem cohærent, quo perinde certos usus in & cum suo corpore capeffant, iterumque huic suo domicilio salutaris directione prospiciant.

§. XXXIX. Et cum in rerum universitate corpora quædam occurrant, præcipue vero cælestia ingentis molis, quæ justo, æquali & constanti motu prædita sunt; ita ratio sana permittit asserere, quod hisce corporibus præpositi sint certi motores, qui sine errore in æquali continentia & constantia eadem corpora motu necessario & sufficienti instruunt & magis ab extra impellunt atque actuant, haud vero ab intra, quia in ejusmodi corporibus totales motuum progressus, non vero particulares occurrunt; neque etiam necesse est, quo ejusmodi naturæ talibus corporibus inexistant, cum nulla exquisita conservatione indigeant, siquidem eadem ex prima sua creatione satis firma & durabilia existunt: & quoniam hi motus nunquam fallunt, sed constantem suam & exactam proportionem tenent, ita principium movens hisce corporibus præfixum majoris dignitatis est, quam Natura humana: neque æque talia corpora intereunt, unde neque regenerantur, neque speciali tali conservatione indigent ac fragile & corruptibile corpus humanum: quæ demonstratio magis veritati consona videtur, quam si supponitur, quod Deus talibus corporibus tam exquisitum motum indiderit: ubi frustra est subsidium hujus suppositionis asserere, quod Deus juxta omnipotentiam suam hoc efficere potuerit, dum quæstio non versatur circa id, quod almus Creator potuit.

§. XL. Datur denique inter Naturas inferioris ordinis atque dignitatis alia species, quæ subjectis in terra viventibus non modo ut principium movens præposita est, sed quæ suis corporibus tanquam suis habitaculis inexistit, adeoque illa corpora ab intra actuat & quæ propterea in oeconomia naturalium rerum operari non potest, nisi ejusmodi corporibus indita sit, siqui-

dem inter res corporeas versatur, earum commercio usu & nutrimento atque emolumento ad existentiam sui corporis gaudent, unde pro meliori proprii sui corporis commotione & rerum externarum directione & applicatione ad suum corpus non ab extra hoc suum domicilium ambit, sed intrinsecus inhabitat.

§. XLI. Et hæ Naturæ ex mandato divino juxta qualitatem suam multiplicativam, divinitus concessam, per verbum Creatoris: Crescite & multiplicamini per innumeras species se se propagant, teste revelatione divina, ita, ut vel species Naturarum harum multiplicentur atque corpora individualia propagentur, cum de angelis constet, quod vis multiplicativa ipsis non concessa sit, sed quod in innumera copia primitus creati fuerint; hinc Naturarum inferioris nobilitatis officium est, quo præter essentialem suam divisionem & multiplicationem etiam subinde sua corpora, quibus inhabitant, a primo puncto generent & post hac ulterius conservent secundum limitatas suas vires, quæ denique juxta divinum mandatum iterum in ordine naturali certum terminum atque finem assequuntur.

§. XLII. Hæc Natura ultimæ classis iterum distincta est quoad nobilitatem & capacitatem, siquidem in genere omne illud subjectum, quod vita præditum est tali natura gaudet: & ejusmodi subjecta viva præcipue sunt homines, animalia bruta & plantæ, ob id infero & assero, quod triplicia hæc subjecta prædita sint principio movente, incorporeo & intelligente, sive ita dicta Natura: et cum homines dignitate sua reliqua subjecta superent, imo cum propter hominem hæc creata sint, ita superat etiam Natura humana dignitate essentialis atque activitatis reliquorum subjectorum naturas: et ita quidem plura dantur principia moventia incorporea, quæ quoad nobilitatem essentialis discrepant; ut adeo falsa sit assertio, quod plura principia essentialiter incorporea, sint unius ejusdemque dignitatis.

§. XLIII. Cum itaque Natura principium incorporeum ratione præditum movens sit, sed subinde in triplici illo subjecto, homine videlicet, brutis & plantis existat, ita merito quæstio movetur, qualisnam illa Natura in specialiori significato sit, an videlicet principium quoddam novum separatum & incognitum, an vero anima existat; ubi omnino laudandi sunt veteres, qui pro meliori significato & demonstratione Naturam, quatenus corpori contradistincta est, citra errorem scholasticum, quem novaturientes speculatores increpant, Animam vocarunt: quo loco non juxta Peripateticorum traditionem triplicem animam moralibus, vitalibus & sensualibus functionibus destinam agnosco: neque cum Platone triplicem intellectualem animam assero, sed unam solam, incorpoream, simplici sensu spiritualem & rationalem, activam
credo

credo & demonstro, qualis in triplici illo subiecto & dignitate & capacitate distincta deprehenditur.

§. XLIV. Sicut itaque anima hominis immaterialis & intelligens est, subinde etiam activa, corpori humano indita atque inhærens, ita præ omni alio ente Naturæ officium exsequitur, quæ propterea, licet incorporea sit, tamen corpus per motus sine intermedia quadam alia supposita, imaginaria & allegorica causa corpus afficit & evidentibus motibus voluntariis instruit; ubi vix eidem denegari potest reliqua capacitas singulares corporis partes movendi: neque illa vulgaris atque lepida objectio aliqualem valorem invenit, quasi anima in interna œconomia vitæ & sanitatis non pro lubitu suo motus variare posset; sed insuper interdum erronee & velut absurde in corpore movere conspiciatur, ut ex eo frustraneum esset, animam pro Natura salutare.

§. XLV. Circa Naturam animalium brutorum recepta est inter hodiernos Philosophos traditio, quod cum corpora brutorum nihil aliud quam machina & automata sint, ita bruta moveri ab objectis, vel interdum per consuetudinem, aliquando ex instinctu & appetitu naturali, communiter per modificationem motuum in organis mechanicis ab effluviis objectorum pendentem: cum vero quælibet talis assertio speculativa & lepida sit, ita vi præcedentium mearum demonstrationum, brutorum Natura etiam principium separatum incorporeum & intelligens est, quod non modo corpora illorum eleganter & exacte struit, sed & exquisite conservat & ad varios usus applicat, quemadmodum de reliquo in quolibet bruto distincti mores, certæ inclinationes, operationes mentis & animi affectus in frequentissimis exemplis occurrunt, utpote quæ prædicata non nisi incorporeo & rationali principio competunt, ut propterea omnis Cartesiana imaginatio & Philosophia in hac tractatione exulet & evilescat.

Conf. Tract. meus: de anima hominum, brutorum & plantarum.

§. XLVI. Neque tamen tantillum valorem habet illa ridicula & vana objectio, quasi bruta ratione prædita esse non possint, quia alias hoc principium rationale, ratione essentiaæ specificæ & dignitatis cum hominis anima unum idemque esset, ubi tamen ita obloquentes nosse debeant, quod essentiaæ rerum immaterialium & materialium admodum varient & quod propterea brutorum principium rationale incorporeum quidem sit, sed quoad essentiam, capacitatem & dignitatem inferius & ignobilius, quam hominis anima rationalis: ob id illa prædicata, quæ præcipue in sacra revelatione de anima humana prostant non ad brutorum animam torquenda & ducenda sunt & potius Deo almo Creatori relinquendum est, an ipsi hoc principium bruto-

rum immateriale iterum annihilare, an vero pro æternitate quadam asservare plaucrit.

§. XLVII. Tertium superest, ut videlicet perpendam, an in plantis etiam adsit Natura, sive principium incorporeum, ratione præditum: hoc assertum minime quadrat hodiernæ Philosophiæ, quæ potius illud accusare posset, quasi de Scholasticorum ignorantia participet; ast vi præmissarum demonstrati num nihil aliud sequitur, quam quod omnino plantæ per tale principium moveantur, quæ ipsa formosa & exacta sua structura illius principii rationalitatem obsignant, ubi frustra & sine ulla solida demonstratione varicum multa affectata subtilitate ad leges mechanicas & hydraulicas provocant, adeoque ex sola structura tam exquisitos motus, in plantis obvios, necessitant, licet ob ignorantiam primi certi & rationalis fundamenti deinde demonstrationem suam producere & illustrare haut queant; siquidem non sufficit crasso aliquo modo asserere, quod in semine prima lineamenta speciei hæreant, quæ tantum per accessionem nutrimenti successive expandantur: neque etiam valet illa objectio, quæ rationalitatem principii moventis in plantis impugnat, quoniam plantæ neque interno neque externo aliquo sensu præditæ esse conspiciuntur cum rationis essentia non in nudo sensu imprimis externo, hæreat, neque adversarii demonstrare possint, an æque omni sensu plantæ destitutæ sint.

§. XLVIII. Et cum plantæ evidenti vita gaudeant, quæ sese actu nutritorio & conservatorio prodit, ita pro vita introducenda & administranda non aliam causam agnosco, quam Naturam, siquidem sanæ Philosophiæ admodum repugnaret, si causis externis & adventitiis, sive adminiculis, ut calori, aeris temperiei & serenitati, humectationi per pluviam & terræ formalitatem hujus actus adscribere velimus, quin manifesta est demonstratio, quod hæc vita vegetabilium haut rationibus mechanicis & hydraulicis nitatur, siquidem crassissimo modo innumeris casibus totus plantarum mechanismus destruitur, quamvis vegetatio satis exquisito ordine continuet: neque suo officio illi satisfaciunt, qui de Natura plantarum dubitantes rationem in crassis quibusdam operationibus quærunt, quoniam ordo & constitutio subjectorum non extendenda est ultra suos limites: & cum in creationis oeconomia vegetabilibus minime concessa sit ille externus rationis usus, hinc rationalitas Naturæ plantarum in illo negotio inquirenda & demonstranda est, in quo sese manifestat, sicut denique plantæ non omni sensatione penitus destitutæ sunt.

§. XLIX. Brevis placet vel verbulo tantum reminisci æternitatis Naturarum inferiorum, hæc licet a parte ante nulla sit, cum naturæ illæ a superiori principio pendeant, tamen cum sana ratione concipi potest, quod quælibet

libet talis natura a parte post æterna esse possit, quia est incorporea & propterea incorruptibilis, cujus essentia per se destrui non potest, nisi a superiori Natura iterum in nihilum redigi possit, quod e nihilo productum fuerat: jam vero huic considerationi manus subministrat divina revelatio, quæ indicat, quod anima humana æternitate frui debeat, reliquarum vero Naturarum haut mentionem injicit, ut propterea sapientiæ divinæ id absolute relinquendum sit, an reliquorum subjectorum, vita prædicatorum, anima sive Natura æterna sit futura, an vero iterum in nihilum redigenda.

§. L. Et ita hæ demonstrationes hætenus de Natura propositæ neque rationi, neque revelationi neque observationi repugnant, sed ex iisdem curatius ductæ & propositæ sunt; ubi minime suppositiones quasdam, aut opiniones & speculationes pro fundamento constitui, quin rectius ex perspicuis phænomenis, quæ de Natura prostant & intelliguntur totam reliquam tractationem explicavi & illustravi, ita ut in hac Theoria Naturæ, quæ cognitionem Dei, Spirituum immaterialium, hominis & reliquorum subjectorum viventium subministrat, simplicior sinceritas servata fuerit: hinc ab eadem nunc abrumpo, eandemque suis judiciis atque satis relinquo.

CAPUT II.

DE

PRINCIPIIS ET QUALITATIBUS RERUM MATERIALIUM.

§. I.

DUm hucusque de principiis immaterialibus mentio facta fuit, ita pro simplici ordine atque nexu nunc mox ad latus pono considerationem principiorum & attributorum in rebus materialibus inquirendorum & explicandorum, quippe quæ tractatio vulgari Philosophiæ naturali magis accommodata esse videtur, siquidem in universitate rerum, in qua homo tanquam contemplator versatur, ut plurimum res materiales, visibiles & sensibiles occurrunt, in quibus recte perpendendis, major industria adhibenda esset, si Physico studio quisquam satisfacere cogitat, præprimis cum de immaterialibus principiis & subjectis ex communi Physica non multum sentire & judicare liceat.

§. II. Et in hac quidem disquisitione communis Physica multam operam & assiduitatem adhibuit, quid quod plus præstitit, quam vel necesse est, vel utile esse agnoscitur, unde etiam in plurimis systematibus plus de materialibus subjectis, quam de aliis differitur, imo non sine eximia confusione satis frequenter immaterialium subjectorum respectus materialibus qualitatibus immiscentur & imputantur, evidenti testimonio, quod sæpe Natura dicatur ordo motuum, per materialium qualitates causatus: deinde ipse motus communiter materialis esse creditur & supponitur, ex quo facile elucescit, quantum vulgaris Physica immersa sit theoriæ de materia & hujus qualitatibus.

§. III. Imprimis in communi Physica diffusi discursus de primis corporum principiis occurrunt, quippe quæ diversimode explicantur: & licet singuli Philosophi de universali corporum naturalium materia tractent, tamen in hoc studio multiplex offensio & hæsitatio occurrit, etenim interdum animus nimis crassis materialium affectionibus agnoscendis, supponendis & applicandis inhæret, interdum in dignoscendis elementaribus principiis nimis subtiliter philosophatur & confestim ad crassas applicationes delabitur: interdum sub indagatione horum principiorum in odiosam aliquam infinitatem trivialis Physica delabitur, adeoque reliquam deductionem confusam & intricatam reddit.

§. IV. Quando itaque in Philosophia naturali de principiis rerum materialium differitur, tunc purus putus Physicus non satis aptus est, quo in hac tractatione probatam veritatem assequatur, cum rectius ad veram corporum indagationem atque analyfin notitia & peritia chymica requiratur, quippe quæ subministrat ejusmodi certa & indubia phænomena, de quibus demum Physicus theoreticus speculatur, meditatur & judicat: quando hujus artis Physica expers est, tunc hæc non nisi mere speculativa, scholastica atque fallax existit, cum tantum certa principia, per phantasiam excogitata, supponat, iisdemque certum numerum & certam dignitatem affingat, cum rectius Chymia ipso facto atque producto infallibili demonstret, de quo Physicus deinde differat.

§. V. Et dum in perlustratione rerum materialium magis methodus Synthetica physicis tractationibus quadrat, ut videlicet ex cognitione principiorum constitutivorum ulterior accessus ad mixtiones & congregationes, ut & ad qualitates harum percipiendas institui queat, attamen principia illa, quæ prima, five elementaria vocantur, adeo subtilia sunt, ut externos sensus subterfugiant, ita in illis recte inquirendis eximia circumspectio usurpanda est: interim in justa cognitione compositionis & mixtionis corporum illud subsidium hæret, per quod ad aliqualem notitiam primorum principiorum animus per-

pertingere queat, modo in eo sibi prospiciat, ne in subtilitates impenetrabiles sese immisceat, sed potius ibi acquiescat, quo ratio integra & ab omni lepida subtilitate & speculatione libera pertingere potest.

§. VI. Propterea principia rerum materialium ut plurimum in sua subtilitate extrema agnoscuntur & mente tantum percipiuntur, licet in statu mixtionis & aggregationis illorum diversitas etiam demum illucescat; attamen frustraneus labor erit in exquisitiorem notitiam essentiarum in principiis materialibus obviarum penetrare velle, dum intellectui nostro omnes rerum tam divinarum, quam humanarum, tam immaterialium, quam materialium essentia primæ & genuinæ incognitæ sunt & tantum e quibusdam crassioribus phænomenis animus ad cognitionem certarum qualitatum physicarum pervenire debet.

§. VII. Neque tamen propterea supponendum est, quasi prima rerum materialium principia tantum ejusmodi subtilitatem externis sensibus incomprehensibilem habeant, quin in analysi corporum physico-chymica facile liquet, quod etiam mixtis substantiis, quæ demum e primis principiis constant, tanta sit teneritudo, ut non raro evidentiam sensuum fugiant: eo subtiliora vero sunt & continenti animo pensitanda prima five elementaria principia: hæc subtilitas mixtorum corpusculorum subinde sese comprobat mira atque innumera expansione & dispersione, qualis imprimis obvia est in commixtione metallorum diversæ speciei, dum purum & nobile metallum in impurum & ignobile per minima quasi dispergitur & extenuatur, sed propterea semper suam mixtionem retinet.

§. VIII. Quando itaque cum subjectis mixtis & principiis elementaribus admodum circumspecte procedendum est, ita pro meliori utriusque tractatione hæc monita bene inculcanda & tenenda sunt, ne videlicet in præfenti tractatione animus sese immisceat in speculationes maxima incertitudine oppressas, neque ulla utilitate præditas: tanto minus proficit in indagatione principiorum elementarium adhuc subtilius philosophari & de Seminibus rerum & principiorum speculari: imo abstinendum est, ne animus in immensas infinitates ruat, neve affectiones & attributa principiorum præmature & confestim ad corpora crassa & aggregata applicet, neve denique subito otioso quodam studio in numerum principiorum, in primo subjecto contentorum, explorandum & computandum descendat, utpote qui labor nuda quadam suppositione & crassa incertitudine nititur.

§. IX. Vulgo juxta sensum Philosophorum prima rerum principia materialia constituunt materiam primam, simplicem, communem, omnis mixtionis expertem, homogeneam, individuum, subtilissimam & in tali tenuitate

nuitate constitutam, ut alia subtilior mente concipi haud queat: & hæc materia inservit ad constituendas corporum mixtiones: hinc Aristotelici dixerunt, quod talis prima materia sit illud primum principium, ex quo aliquid primo fit & in quod aliquid ultimo iterum abit: & de hac prima materia inter veteres Philosophos Scholasticos & Aristotelicos magna disceptatio occurrit, quæ magis metaphysica, quam realis est: interim non modo talis prima materia existentia sua sese comprobat, sed & quantitatem, qualitatem & figuram peculiarem habet, quantum quidem ratio assequi potest, siquidem Cartesianæ Philosophiæ addicti huic materiæ simplicissimæ minime extensionem denegant, ut adeo tales qualitates de ejusmodi materiali principio constent, quæ illius existentiam confirmare adjuvant.

§. X. Hæc prima & principalis materia licet valde subtilis sit, tamen a Philosophis Peripateticis tum alio nomine, tum alia explicatione & distinctione commendata prostat: etenim illi prima principia materialia vocarunt elementa, quorum certum & clausum quasi numerum supposuerunt, adeoque species, numero paucas illorum produxerunt, dum Aquam, Ignem, Aerem & Terram pro tali elementari principio obtulerunt, ex quo reliquas corporum generationes, combinationes & formationes supposuerunt: utut vero hæc sententia speciem alicujus perspicuitatis habere videtur, dum non modo primarum & primordialium materiarum essentia, sed & numerus certus significatur, tamen magna in eadem hæret obscuritas, dum haud explicare potuerant, qualenam sit principium Ignis, Aquæ &c. quoniam in flammeo igne & reliquo tractabili elemento hoc principium elementare subtiliter inest, ita, ut in igne visibili minima pars ignis elementaris, maxima vero aliarum heterogenearum materiarum inest.

§. XI. Quamquam Peripatetici tam arctum, compendiosum & exiguum principiorum materialium numerum supposuerint & subinde in illa obscuritate hæserint, quod satis condigne explicare haud valuerint, qualenam sit elementum in Aqua, in Terra, in Igne & in Aere, tamen paulo clariorem sensum physicum in tractatione de principiis materialibus obtulit Democritus, qui magis respondet actibus & procesibus physicis & quo sensu a Peripateticorum asserto ipse eximie discrepat, dum videlicet non modo plures species materiarum simplicium sive principiorum supponit, sed & in mixtionis formalitate evidentior rationem proponit, dum materia pro mixtione constituenda jam præparata asseritur & subinde ipsa mixtionis forma in intimiori illorum principiorum combinatione consistit, in qua tamen quodlibet principiorum constitutivorum suam pristinam essentiam retinet: in qua mixtionis tractatione Peripatetici graviter aberrarunt & eximias confusiones in formis mixtio-

mixtionum explicandi, commiserunt, dum per has formas extraneum quoddam subjectum & accidens supposuerunt, quod mixtioni superveniens principia constitutiva mutare & in aliam essentiam convertere debet.

§. XII. Talem primam & principalem materiam Democriteæ Philosophiæ Sectatores appellarunt Atomum, quæ nihil aliud est, quam corpusculum sive materia indivisibilis, adeoque una & homogenea, simplex atque universalis, in qua tamen tali materia & certa quantitas & certa qualitas adest, ita ut neque figura certa eidem denegari possit, quæ ob subtilitatem suam valde mobilis est & ob defectum instrumentorum, resolutionem promoventium, ultro dividi non potest, sed quæ ipsa ad causandas alias resolutiones propter eandem suam tenuitatem & ad constituendas mixtiones perquam apta est, siquidem ipsi Atomistæ ortum horum principiorum e resolutionibus & corruptionibus corporum deduxerunt, quanquam eadem propter summam suam tenebritudinem sensus externos subterfugiant, rationi tamen exquisitè pateant.

§. XIII. Quam purus, verus & sincerus hic sensus de principiis materialibus in asserto Philosophorum Epicureorum est, qui cum illa declaratione consentit, quod principia materialia sint subtilissima, quæ neque manu amplius diffindi, neque oculo mentis dividi possunt, adeoque simplicissima, homogenea, numero & specie indeterminabilia & indefinita, tam impurus, obscurus & imperfectus est aliorum sensus de eadem prima rerum materia, quando aliqui iuxta mentem Pythagoræ illas vocarunt primas unitates sive *μονάδας*, aut alii secundum Xenocratem & Platonem magnitudines indivisibiles, utpote quæ appellationes subjectum deferentes in nudis abstractis qualitatibus obhærescunt & ita intellectum de primis principiis materialibus magis confundunt.

§. XIV. Inter priscos Philosophos præcipue Empedocles pro prima corporum naturalium materia exposuit, proposuit & supposuit minutissima quædam ramenta, quæ a corpusculis elementaribus demum sub diversa commotione secedunt & hac ratione elementa elementorum constituunt, ex qua antiquissima sententia Cartesius suam hypothesin de principiis rerum materialibus tacite produxit, licet haud confessus fuerit, quod ex hac antiqua acceptio-
na eandem formaverit.

§. XV. Hic Cartesius in doctrina de primis principiis materialibus præcipue impugnavit Democriti sententiam & atomorum existentiam negavit sub illa persuasione, quasi materia quælibet sit extensa, adeoque quælibet materia ad minimum cogitatione ferme in infinitum dividi possit & si per potentiam humanam non amplius separari posset, tamen eandem per potentiam divinam divisibilem esse, adeoque nullam atomum agnovit, sed subinde suam sententiam triplici materia elementari obtulit & per materiam primi elementi intellexit
sub.

subtilissima ramenta extreme mobilia, quæ successive a materia secundi elementi secedere traditur: hæc materia secundi elementi supponitur a Philosopho globulosa, ideoque per figuram ad motum subeundem valde habilis: per materiam tertii elementi denique supposuit materiam, quæ ex crassioribus partibus constat & sua crassitie reliquas materias superat: qualis vero triplex hæc sit materia, cum nondum perspicue in hac discretione elucescat, ipse Philosophus non intelligit, adeoque hac sua sententia illum nævum obscuritatis prodit, licet subinde asserat, quod e materia primi elementi Sol & stellæ fixæ, e materia secundi elementi coeli & e materia tertii elementi terra & reliqui planetae constent.

§. XVI. Superest adhuc Chymicorum sententia de primis corporum principiis & hi juxta Paracelsi institutum tria principalia principia materialia subjiciunt, e quibus omnia corpora conflata esse asserunt, siquidem aliud Sulphur, aliud Sal & ultimum Mercurium appellare solent, quo quidam terram, alii vero phlegma adjungere volunt & inter Chymica principia & Aristotelica elementa affinitatem quandam quærent, quæ etiam non admodum difficilis est, siquidem illam Chymicorum sententiam communis obscuritas & difficultas premit, dum nondum satis manifestum est, qualenam Sulphur elementare & ut ajunt, philosophicum sit, quod in Sulphure visibili hæere debeat; id quod etiam valet de reliquis principiis: hac obscuritate nituntur illæ subtilitates alchymicæ quæ magis hieroglyphicæ & speculativæ, quam reales & practicæ existunt.

§. XVII. Dum hætenus variæ sententiæ de primis corporum principiis explicatæ & examinatæ fuerunt, ita meam mentem de iisdem breviter exponam, in quantum quidem tractatio de principiis illis rationi humanæ magis perspicua est: quanquam etiam essentia rerum adhuc incognita sit, tamen prima principia materialia sigillatim sumpta summæ parvitas sunt, neque unquam sensibus nostris externis obvia fiunt, nisi in magna quadam congerie delitescant & in illa contiguitatem, imo continuitatem aliquam subeant, ut demum tractationi physicæ eadem non nisi in corporibus aggregatis subjiciantur, ex quo vero iterum infero, quod sine exacta mixtionis & aggregationis physicæ notitia in Philosophia naturali ad veram & rationalem primorum principiorum materialium cognitionem vix quisquam pertingere queat.

§. XVIII. Pro meliori disquisitione materiæ primæ aut sic dictæ elementaris omnino refert mixtionis & aggregationis tractationem in Physica curatius commendare, quo sub analysi corporum aggregatorum & mixtorum & resoluta continuitate atque contiguitate denique tales primordiales materiæ rationi & intellectui sese fistant: nullibi vero divisio horum elementorum locum invenit,

invenit, siquidem nedum quidem in corporibus aggregatis præsentes tales primæ materiæ dispiciendæ, dividendæ & in singulari suo statu conspiciendæ sunt; interea per actus & operationes physico-chymicas dissolvi & diffindi possunt, ita ut sub defectu ulterioris diffusionis denique nil nisi talis homogenea materia remaneat, quæ itaque exilissima & mentetantum concipienda, externo vero sensu minime comprehendenda est: & quamvis in percipiendis subtilioribus substantiis atque commotionibus cum iisdem procedentibus capacitas subjectorum vivorum differat, tamen hæc prima materia in nullum externorum sensuum cadit, sed propterea etiam intellectum non penitus fugit.

§. XIX. Dicuntur itaque principia materialia sive primæ materiæ sensu philosophico sumendæ materiæ simplicissimæ extra omnem mixtionem & aggregationem constitutæ, individua, homogenea, exilissima magnitudinis, celerrimæ mobilitatis, ad mixtiones constituendas absolute necessaria, essentia diversæ, sed in mixtionibus essentialiter eadem, aut nihil mutata, nisi in corpore mixto novam formam & novas qualitates, non vero novam essentiam exhibeant & quæ pro diversitate combinationis mixtorie diversa producta offerunt, semper tamen in essentia immutabiles manent, iterumque per supervenientes resolutiones in pristinum suum statum transeunt, atque denuo ens unum individuum constituunt, donec sub nova syncrifi novum productum exhibeant.

Conf. Stahl's Specimen Beccherianum.

§. XX. Ejusmodi primæ materiæ cum sint simplicissimæ & extra omnem congregationem constitutæ, ita non novæ sunt, neque demum generantur, sed in prima creatione mundi visibilis formata, quæ postea diversis mixtionibus & aggregationibus corporum constituendis inserviunt: interim eadem materiæ in essentia sua in quolibet producto & corpore non mutantur, sed tantum ad varia subjecta, specie in suis aggregationibus diversa, efficienda contribuunt, adeoque in hac rerum universitate quasi perpetuo circulo fruuntur, qui in diversis syncrifiis & diacrifiis corporum manifestatur: quamquam hæc demonstratio simplex est & rationi sanæ apprime consona, tamen in Philosophia naturali quæstio illa moveri potest, an etiam in rerum natura ejusmodi primæ simplicissimæ materiæ dentur, extra omnem mixtionem constitutæ? cum quidam asserere possint, quasi omnia illa principia in mixtionibus jam præparatis deprehendantur: attamen quotidiana corporum resolutio & nova mixtionum formatio existentiam horum principiorum extra mixtionem certam & demonstrativam confirmat.

§. XXI. Quando haftenus generice de principiis materialibus actum fuit, mox placet breviter dispicere Physicorum animadversiones de materia: vulgo enim communis & usitata est diversitas, quæ inter Physicos & Metaphysicos occurrit, inter corpus & materiam, siquidem per corpus intelligitur materialium compages & aliquod frustum sive aggregatum, quod in sensus cadit, adeoque diversis manualibus tractationibus obtemperat; materia vero vocatur prima illa & simplex substantia pro corpore constituendo necessaria, licet inter Philosophos variæ materialium acceptiones & explicationes occurrant; frustra tamen materia dicitur causa interna, ex qua aliquid essentialiter existit, aut constat, aut ex qua corpus materiale consistit; aut juxta Aristotelem, quod materia sit cujusque rei primum subiectum, e quo quidquam eo pacto fit, ut non per accidens insit: sed tales definitiones admodum metaphysicæ sunt, neque indolem materiæ vel illustrent, vel exhaustant.

§. XXII. Qui Cartesii asserta amplectuntur atque defendunt, illi dicunt, quod materia sit substantia in longum, latum & profundum extensa; quæ definitio æque facile ad corpus ac ad materiam applicari potest, neque veram illius essentiam, aut differentiam specificam exhaustit: imo nimis crasse illi de materia sentiunt & philosophantur, qui pro vindicanda hac extensione in longum, latum & profundum etiam in materia supponunt partes extra partes, ex qua definitione propterea confusio illa inter corpus & materiam elucescit: neque tantum hæc extensio in longum, latum & profundum materiæ essentialiter competit, sed etiam ad motum, qui non est materia, applicari potest: siquidem etiam in physico motuum progressu perinde dantur motus extra motum, quanquam aliqui pro diluenda hac difficultate ad Scholasticam illam distinctionem provocare sciant, qua alia physica, alia mathematica extensio producitur & illam ad materiam, hanc ad motum ducere & applicare contendunt.

§. XXIII. Equidem iterum testor, quod essentia materiæ sit constanter incognita, interim juxta differentiam inter materiam & corpus commodius & cum evidentiori intellectu dici potest, quod materia sit illud primum simplicissimum principium, ad constituendas mixtiones & aggregationes corporum absolute necessarium & idoneum: quare Philosophi quidam inter primam & secundam materiam, sive inter principium elementare & corpus mixtum & aggregatum, aut inter principium & principiatum distinxerunt: & licet in hac declaratione æque essentia materiæ nos lateat, tamen reliqua explicatio usibus physicis magis respondet, quoniam ex ejusmodi subtilibus & individujs principiis materialibus sive materijs successive corpora visibilia & tractabilia generantur.

§. XXIV.

§. XXIV. Dum Philosophi duo interna corporum principia agnoscent, videlicet materiam & formam & dum de materia modo actum fuit, ita hoc ordine breviter de Formis corporum differere animus est, nam de Formis Spirituum & motus tractare velle otiosus & frustraneus conatus esset, tanto magis cum formæ rerum materialium inter Philosophos admodum incognitæ, obscuræ & confusæ deprehendantur; exinde infinitæ lites ortæ sunt, quæ circa necessitatem, ortum, numerum & essentiam formarum occupantur, hinc quidam Formas infinitas supponunt; alii de eo militant, an forma sit substantia, an accidens, an prædicatum, an vero Spiritus; quidam Formas appellant causas rerum efficientes, aut animas, alii motum formam rerum esse asserunt; quidam vero eandem esse dicunt qualitatem occultam, amorem, tendentiam, nihil, appetitum naturalem, sympathiam, antipathiam, idiosyncrasiam &c. e quibus singulis animadversionibus facile elucelcit, quam intricata unquam inter Philosophos fuit doctrina de formis rerum.

§. XXV. Tam magna itaque atque constans est Formarum confusio atque obscura tractatio, ut propter hanc labyrinthum quidam e veteribus Philosophis animam pro forma agnoverint, alii vicissim inter formas substantiales & accidentales distinxerint: Aristotelici per formam particulare quoddam principium intellexerunt, quos tamen Gassendus refutavit, unde priorum obscura tractatio de abolitione & educatione pristinarum atque inductione & additione novarum formarum sane rationi minime accommodata est; cum contra Epicureæ Philosophiæ addicti & motu & nexu rerum formas explicare studeant: quæ sententia sub idonea interpretatione paulo magis salvari potest & quam Carte- sius amplexus est, dum per formam materialium connexionem exprimit, adeoque quidam formas materiales i. e. ad materialium qualitates pertinentes, sed non materiatis i. e. essentialiter materiam constituentes dixerunt.

§. XXVI. Vulgo etiam inter Philosophos dicitur, quod Forma det esse rei & operari: quidam Eclecticorum per formam explicant differentias corporum in certos ordines atque classes distinctorum, hinc inter artificiales & naturales formas distinguunt: illud interim negari haud potest, quod formæ dentur subjectorum simplicium & compositorum; in simplicibus, utpote in primis materialibus principiis, nec non in immaterialibus subjectis, pertinet forma ad rei essentiam adeoque substantiam constituit; in compositis vero pertinet ad attributa rerum, adeoque certo respectu ad accidentia forma referri potest: in priori statu forma est imperceptibilis, neque rationi satis cognita; quemadmodum non æque male Scaliger asserit, quod formæ rerum rationi humanæ non recte sint cognitæ, in primis juxta communem sensum explicatæ; interea & forma & materia constanter differt, siquidem neque per formam

complexus proprietatum sensibilis describi potest: & si juxta Cartesianos forma explicatur per connexionem corporum quoad differentiam situs, figuræ &c. tunc hæc affectio adhuc meliori illustratione indiget.

§. XXVII. Præterea recte quidem Epicurei in Formarum descriptione annotarunt in subjectis compositis complicationem & cohesionem principiorum constitutivorum, ex quâ certæ corporum species & qualitates illorum corporum demum profluunt; sed videtur Formam intimius adhuc hæere, quæ propterea neque in sensus cadit, neque exacte describi potest: sufficit interim nosse, quibus potioribus circumstantiis atque requisitis forma corporum nitatur: neque tamen approbo illam diffusam, confusam & speciosam litem Philosophorum, aut operosam inquisitionem circa ortum & interitum Formarum, in qua tractatione satis obscuræ & inutiles explanationes vulgo occurrunt.

§. XXVIII. Ex hisce liquebit, quantæ obscuritates & difficultates in Formarum explicatione occurrerint & quomodo Formæ rerum simplicium, tam immaterialium, quam materialium plane incognitæ sint, attamen in existentia sua certæ & indubiæ: concretarum vero rerum naturalium forma hæret & consistit in intimiori illarum congregatione & mixtione, quæ diversam subjecti speciem, qualitatem & relationem sistit: sed cum intimior mixtionis constitutio non introspecti & pervideri queat, ita etiam genuina & essentialis formæ hujus ratio æque Philosophos latet, unde in formarum disquisitione tantum præstare debent, quousque ratio penetrat, evitando vero steriles Logomachias & metaphysicas formarum deductiones.

§. XXIX. Sed mitto considerationem Formarum & me iterum converto ad materias explicandas, sicut huc usque de primis principiis materialibus actum fuit: & quo e generali tali tractatione ad specialem nunc progrediar, placeat brevem quatuor elementorum explicationem & illustrationem suppeditare, ut aliquo modo major notitia de materiis obtineatur: & quanquam numerus principiorum materialium copiosior sit, tamen non placet quaternionem hanc transgredi, licet ubique cujusvis principii differentiam & copiosorem numerum annotare lubeat.

§. XXX. Ob id primo loco de elemento AQVÆ brevibus acturus, in qua Hydrologia mox occurrit disquisitio illa philologica, unde videlicet Aquæ originem suam capefferint? hanc vero facilius literæ indicant, quando de aqua primigenia loquuntur, quod omnipotens Creator vastum & rude chaos e nihilo produxerit, in quo singula hæc prima elementa omnium rerum naturalium hæserunt: quemadmodum Spiritus Dei incubabat superficiem aquarum, sicut postea Deus aquas has primigenias supra expansum & infra expansum distinxit per hoc ipsum expansum: & cum aquæ creatæ sint coelestes atque terrene,

nae, ita observationem atque dijudicationem merentur hae aquae in sua pluralitate & quomodo per expansum a se invicem distinctae sint, propterea assero, quod supra illud expansum immensa moles aquae hæreat & quod propterea atmosphæricus aquarum defluxus non omnis terrae aut aquis infra expansum existentibus accensendus sit.

§. XXXI. Et ita aquam in primo suo ortu atque statu mox fluida extitit, postea vero in exhalationes quasdam sese disperfit, uti historia creationis id perspicue testatur, quomodo videlicet per initia aquae fluidae præsto fuerint & quomodo demum e terra adscenderit vapor, qui universam superficiem terrae irrigaret, quemadmodum vero aquae globi terraquei per ejusmodi vaporem in suam atmosphæram ascendunt, ita etiam aquae valli illius expansi perinde in suam atmosphæram vaporosa tali exhalatione transeunt, adeo ut partim aquae cælorum, partim aquae terrae interdum conspirent, quæ tamen, ne nimia copia in se invicem ingurgitent per illud expansum sive firmamentum cæli detinentur, quo ipso itaque alius Creator egregiam æconomiam ratione motus & transitus aquarum servat, ne corpora in macrocosmo existentia per impetuosas exundationes aquarum devastentur.

§. XXXII. Memorabile est, quod in sacris litteris recensatur aquas infra & supra expansum fuisse divisas & quod aliquot annorum centenis ante diluvium nulla deciderit pluvia, sed quod cum vapore terra irrigata fuerit, licet æque illis temporibus ordines atque modi naturales processerint; tunc demum vero cæli fenestræ, id est illud expansum, aperiebantur, ut aquae supra firmamentum illud delapsæ sint & grande illud diluvium constituerint; ex quo infero, quod primario hæc totalis inundatio non cum aquis infra expansum, sed cum aquis supra illud illata & commissa fuerit & postea per singulare divinum directorium in omnia reliqua secula pluviae & aquarum communicationes tam cœlestium quam terrenarum continuaverint.

§. XXXIII. Interim juxta ordinem naturalem adhuc contingit, ut aqua eximia quantitate dispergatur in illud spatium, quod infra & supra expansum est & quod exhalationes atmosphæricæ iterum in primos suos fontes descendant, imo, quod satis diu tales vapores in spatio atmosphærico hæreant, ita ut aer modo copiosius, modo parcius cum tali extenuata & rarefacta aqua fluctuet: interea hæc exhalationes globum terraqueum ambientes excitantur & augentur ab illis effluviis supra hanc atmosphæram volutantibus, licet vicissim sub continuo aeris motu exhalationes inferiores adscendant in regiones superiores: hoc si non fieret cum tempore iterum aquae infra expansum adeo angescerent, ut denique novam inundationem constituent.

§. XXXIV. Existentia quidem aquæ indubia est, quæ præ omnibus reliquis elementis in sacro codice speciali hoc nomine significatur, unde eo ipso ejusdem differentia essentialis ab aliis Elementis elucescit; & quamvis quidam principium aqueum & aereum inter se confundant, quoniam in utroque aliqualis paritas aut æqualis efficacia contingit, tamen ex hoc phænomeno principiorum essentialis identitas haud sufficienter demonstrari potest, siquidem etiam alia principia præter aquam & aerem hac elasticitate gaudent: quod vero essentiam principii aquei attinet, tunc eadem omnes Physicos latet, unde non nisi de efficacia, effectibus, attributis & accidentibus aquæ in Physica agere licet.

§. XXXV. Notatu perquam digna est frequens & ferme communis elementorum concursus, ita, ut fere nullum subiectum physicum occurrat, in quo non plurima vulgaria elementa adsunt: hinc in simplici aqua quatenus fluida & humida est, una reperitur principium igneum, quod cum certo caloris gradu se manifestat; adest principium aereum, quod porulis aquæ internatat: adest etiam subtilis terra, sicut privato principio ignis, tota aqua in crassam terream compagem transit; vicissim in igne visibili & flammeo communiter adest subtilis terra, quæ per fuliginem sese prodit; adest vel major vel minor aquositas, quæ flagrante effecta sese exserit & undulante flammeo motu sese manifestat; adest denique aer, sine quo ignis palmarium suum effectum præstare haud valet.

§. XXXVI. Invaluit inter Philosophos solennis quædam discéptatio, dum aquam magis pro subiecto mixto, quam simplici & elementari agnoverunt: etenim aliqui eandem e terra, alii ex aere, nonnulli ex igne & aqua constare asseverarunt, subinde etiam annotarunt, quod communes qualitates aquæ non sint essentielles, sed accidentales, siquidem propter diversum concursum causarum externarum aqua modo fluida, modo solida est: interim plurimi fluiditatem pro principali aquæ qualitate agnoverunt, adeoque in eo theoriam de aqua illustrare crediderunt, quando asseruerunt aquam constare ex particulis teretibus, glabris & angvillarum instar oblonge rotundis, quæ assertio magis phantasiæ, quam solidæ & reali alicui demonstrationi conferenda est.

§. XXXVII. Hoc principium aqueum per totum macrocosmum quantitate eximia dispersum est, sive in consistentia fluida, sive alibi expansa, unde præcipue athmosphæra (quæ nihil aliud est quam illud spatium proximus globum nostrum terraqueum ambiens, in quod & quo usque exhalationes hujus globi penetrant & se dispergunt) modo plus modo minus de hac colluvie & interfluctuatione aquæ expansæ participat; deinde iterum pro diversis phæ-

nome-

nomenis naturalibus constituendis infervit, siquidem, exinde generantur Nebulae, Nubes, Pruina, Ros, Rubigo, Nix, Grando & Pluvia, imo nonnunquam Venti, sicut interdum subtiliori ratione haec aqua in auram dispersa communicatur subjectis in aere versantibus: exinde elucescit, quod aquositas non parcum commercium habeat cum aere, in quem transit & e quo iterum exit, adeoque eum eodem aliqualem circulum, itum & reditum servat: ex eo etiam demonstrari potest, quod ad faciliorem aquae commotionem aeris accessus & ad aeris agitationem aquae insinuatio contribuatur.

§. XXXVIII. Omnis aqua admodum apta est ad diversas heterogeneitates recipiendas & admittendas, id quod vulgo in particularum figura & habilitate neoterici quaerunt; cum potius laxitas atque mobilitas fluidae aquae praecipua causa sit, quo eandem tales impuritates ingrediantur, quae propterea cum eadem superficietenus cohaerent, adeoque ordinariam aquae limpiditatem turbant: interim inter aquam & pinguedinem aut oleosam substantiam magna est inaequalitas, unde utrumque principium haud facile se invicem amplectitur; tamen dantur talia subjecta, in quibus aqua & pingvedo intimius cohaerent, qualia sunt olea & gelatinae pingviores, quae mixtio magis naturali, quam artificiali modo producitur.

§. XXXIX. Multitudo aquarum est sane eximia, ita ut non modo Geocosmus noster immensam talem quantitatem contineat, sed & probabile existat, quod diversa corpora coelestia non absolute sicca & terrestria sint, sed de colluvie aquarum omnino participant; & quemadmodum Geocosmus noster particularem suam athmosphæram habet, in quam aqua transit & e qua iterum decedit, ita astronomorum assertum approbo, quod talia corpora coelestia particulares suas athmosphæras possideant, in quas & e quibus tales impressiones aquosae contingunt, quae ad diversos particulares effectus contribunt; de reliquo vero curiosa iudicia de talibus aquis merito sepono.

§. XL. Immensa quantitas aquae continetur in Geocosmo, in cuius superficie vel evidenter per eximia spatia fluctuat, deinde vero per peculiare abyssus in subterranea loca decedit, ex eo ita circulatur, ut ex hisce subterraneis tractibus et decursibus tandem iterum in rivis, scaturignes, flumina et lacus transeat, iterumque in superficiem terrae pertingat et plus minus rapido et veloci cursu in vastum mare se se dimittat, quippe qui circulus propterea ita constitutus est, quoniam flumina perpetuo magnis ostiis intra mare se effundunt; ipse vero magnus oceanus non augetur, unde necessario aliorum iterum ex suo immenso spatio aquam transferre debet, qualis est ille itus & reditus aut elegans illa harmonia aquarum in Geocosmo, sicut tali harmonia in reliquo macrocosmo datur, aut inter aquas, quae sunt supra & infra expansum,

M m m m m m m

§. XLI.

§. XLI. Dum vero aquæ ita circulantur, duplex notatu digna inquisitione physica occurrit, primo unde aqua marina mutetur & convertatur in aquas scaturiginum & fluviorum i. e. qua ratione ex aqua falsa dulcis fiat; deinde quomodo aqua fluviorum denuo fiat aqua marina, aut qua ratione iterum Salsedo sufficiens communicetur aquæ dulci: quoad priorem circumstantiam quidam ex assertis & experimentis chymicis asserunt, quod dulcificatio aquæ fiat per modum transcolationis sive filtrationis per cribrum terræ; cui asserto vero repugnat primo celeritas geneseos aquæ dulcis, cum contra supposita transcribatio admodum tarde contingeret: secundo, quod aqua marina suam Salsedinem per densum satis cribrum transferat, unde rectius accuso calorem subterraneum, mediante quo aquæ cito evaporantur, remanente principio Salino; quare alibi collecta aqua evaporata & a Sale liberata in dulces scaturigines transit, alibi vero Salina principia remaneant atque in magna congerie aliquando reperiantur, ut exinde cum tempore Sal famosum montanum sive gemmæ eximi queat.

§. XLII. Quod hæc separatio Salinæ substantiæ ab aqua per evaporationem plus minus calidam contingat, demonstrari potest illo eminenti exemplo, quod exhalationes marinæ tandem in pluvias atque imbres transeant & licet sub illis evaporationibus aliquid Salinæ substantiæ transpiret, tamen eadem ob crassitiem & gravitatem suam sublimiora atmosphæræ loca non attingit, sed magis inferius fluctuat & mox iterum decedit; cum contra reliqua aqua in vaporum forma elevata altius adscendat, iterumque descendat per modum naturalis destillationis, qualis aqua vero pluviarum non Salina, sed dulcis est, quæ proinde ad flumina & scaturigines augenda & opplenda inservit, imo qualis aqua pluviarum in terram decidens se se impofterum per illam insinuat usque in superficiales fontes scaturiginum, quas æque deinde augmentat, sicut ex defectu pluviarum eadem evitantur, imminuuntur aut interdum plane exsiccantur.

§. XLIII. Alterum phænomenon circa aquas notandum illud est, qui fiat, ut aquæ dulcificatæ, quando iterum in vastum mare effunduntur denuo sufficienti imo larga Salis quantitate imprægnentur & unde hæc Salium constans genesis? pro quo phænomeno decidendo quidam asseruerunt, quod fundus maris totus sit Salinus, ita ut ex eodem perpetuo nova Salis quantitas accedat, unde fieri debet, quod indies mare majorem profunditatem nancisci deberet, qualis assertio non æque omnibus difficultatibus exempta videtur: sed cum genealogia Salium multum debeatur subtiliationi & attenuationi terrarum, ita cognitum subinde est, quod aqua marina cum multa terra prædita sit, quæ partim sub perpetuo maris motu, partim mediante Solis calore indies ita sub-

subtilifatur, ut Salium genesis in ipso mari quotidiana sit: parallelum difficile phænomenon est, qui fiat, ut diversi fluvii suos peculiare colores habeant? quod non parum adscribendum est partim specialiori aliorum principiorum commixtioni, partim etiam fundo terræ, per quem tale flumen transcurrit.

§. XLIV. Quotquot vero aquarum tam supra quam infra terram, ut & in superficie terræ observantur, tot etiam differunt puritate, quemadmodum aliquæ harum aquarum interdum crassas impuritates continent, ut propterea putrefactioni exponantur, quale quid de aqua pluviali nonnunquam observare contingit: deinde quædam aquæ continent terram limosam, inde constant scaturigines petrificantes: quædam aquæ complectuntur terram minerariam, præcipue vero eupream aut martialem: aliquæ aquarum comprehendunt diversas Salium species & quidem vel simpliciter acidas, vel cum terra subtili imprægnatas & saturatas? quædam denique puriores sunt & de singulis hisce materiis non multum participant.

§. XLV. Notatu digna in aqua deprehenditur qualitas exquisitæ fluiditatis, qua in sua congerie & mollitie tum ad progressivas, tum ad intestinas commotiones admodum disposita est: hanc fluiditatem non quidem ex se habet, sed potius debet aeri temperatiori accedenti, mediante quo certus caloris gradus eidem communicatur: & quemadmodum inter aquam & aerem satis notabile est commercium, ita accessus aeris ad aquam constantem hujus commotionem fluctuantem, undulantem & fluidam imprimit & hinc aeris efficacia sensibilius observatur in aquis & circa illas; sicut vicissim aqua ad ætuandum aerem non parum contribuit, ob id circa aquas usitatus venti percipiuntur.

§. XLVI. Et dum motus caloris tantam vim habet in aquam, ita varia adhuc phænomena in aquis occurrunt, quæ majorem & minorem caloris communicationem produnt, quemadmodum non modo hic calor ab extra i. e. ex atmosphæra aquam ingreditur, sed & in subterraneis locis & ex ipsa terra transpirans aquæ alluenti se se insinuat, hinc non modo scaturigines tepidæ, sed & plane fervidæ occurrunt, quæ hyemali tempore nunquam congelascunt: imo inde est, cur flumina aliqua sint tepidiora, aliqua frigidiora & cur eadem in suo fundo non congelantur, aut cur in certis tractibus tepidiora, in aliis vero, ubi fundamentum illorum petrosum est, frigidiora existant: e quibus evidentibus & infallibilibus phænomenis etiam calor subterraneus demonstrari potest, siquidem thermæ de eodem eximium testimonium perhibent: & hic calor hujus efficaciam est, ut transfluenti & per subterranea loca progredienti aquæ varia alia principia Salina subtilia sulphurea & terrea paulo intimius immisceat.

§. XLVII. Aliam speciem principii sic dicti elementaris constituit AER, qui propterea ratione ordinis sequitur, quoniam ipse eximium commercium cum aqua habet & deinde cum proxime explicando principio Ignis communiter convenit, idque in activitate sua animat: quod vero ipsum aerem attinet, tunc circa illius essentiam indagandam nullibi inter Philosophos evidens explicatio occurrit, interim hoc principium quoad suam essentiam eximie discretum est ab aliis: quemadmodum non dici potest terra, neque constituit aquam, neque in ignem mutatur, licet cum quibusdam horum principiorum communiter congregiatur, quapropter etiam illius essentia captum humanum fugit, uti omnes reliquæ subjectorum naturalium essentiae nos latent: & quamvis quidam e Philosophis aerem cum omnibus reliquis sic dictis elementis valde confundant, ita ut juxta Cartesiana asserta terreæ indolis credi & supponi posset, juxta Valesium aqueæ essentiae supponatur & juxta quosdam Peripateticos igneæ naturæ & calidæ indolis esse affirmetur, tamen magnum studium adhibendum est, ne in eandem confusionem incidamus.

§. XLVIII. Et quando in vulgata Philosophia aer describitur & explicatur, tunc etiam inter alias animadversiones certæ generales qualitates aeri imputatæ occurrunt, quæ perinde eximiis confusionibus subjectæ sunt, dum videlicet secundum veterum Philosophorum sensum modo aer humidæ & fluxilis naturæ, modo frigidæ & calidæ indolis esse supponitur, quæ qualitas tamen bene discernenda est, siquidem fluxilitas aeris ratione speciei suæ a fluiditate aquæ & ignis admodum discrepat, neque æque juxta Peripateticos humidus supponi debet aer, quoniam humiditas ipsi magis accidentalis, siccitas vero magis genuina est: denique non alio sensu frigidus aut calidus vocari potest, nisi quatenus principium calefaciens & ignescens eidem insinuat, vel iterum subtrahitur, aut motus caloris communicatur.

§. XLIX. In genealogia aeris haud luculentum succurrit testimonium, nisi ex relativa quadam assertione aeris ortus & genesis explicari possit: etenim sacer codex haud expressis verbis denotat aeris primævam creationem & existentiam, ex quo quidam critici concludere malunt, quod aer non sit peculiare elementum, sed quod sit aqua attenuata & rarefacta: attamen quando almus Creator non modo lucem fecit, sed & a tenebris distinxit: deinde quando expansum creavit & per illud aquas separavit, ita facile colligere licet, quod cum lux sine aere esse haud possit & expansum sit spatium illud vastum, quod continet certum subjectum neque vacuum & inane est, ita etiam in eodem hoc principium, quod aer vulgo vocatur, fluctuare.

§. L. Neque quidem arridet in aerologia sententia Cartesii, qua aerem globulosum statuit, adeoque certam figuram, mechanicis quibusdam sup-

positionibus respondentem, eidem affinxit & ex hac opinione aeris fluiditatem demonstrare laboravit, quia corpora globosa mobilia & ad fluiditatis motum aptiora esse dicuntur: proinde vero pro meliori coloratione hujus sententiae & phaenomenorum quorundam naturalium hisce globulis intermiscuit suaamenta, videlicet corpuscula subtiliora, mobilia & juxta aliorum sensum nobiliora: quando vero recentiores quidam hosce globulos Cartesianos mentaliter excavant, tunc ex hisce globulis Cartesianis fiunt exilissimae Aëolipilae sive bullulae, quibus deinde interfluctuant Cartesianae particulae nobiliores, ita, ut haec sententia in campo Cartesii genita, sed tantum alia phantasia exornata sit, Cartesius vero hanc suam sententiam iterum ex antiquissimis Philosophis mutuavit: unde liquet, quomodo coloratae hypotheses non semper sint novae, sed per metamorphosin inversae & propagatae.

§. LI. Utut vero plurimi Philosophorum ab indagatione essentiae aeris propter perpetuam difficultatem abstinuerunt; tamen multi in qualitatibus illius perlustrandis occupati fuere, quemadmodum non pauci ex ipso etymologiae aeris tales affectiones deducere laborarunt, dum videlicet vel illius qualitas elevatoria, vel expansiva, qua in flamen & Spiritum quasi transit, vel fluiditatis affectio deprædicata est, sicut etiam ætheris indolem perinde a suo etymologiae alii describere cogitarunt, quod vel sit substantia urens, aut ipse ignis, vel quod sit materia semper calefaciens, vel semper currens & juxta hodiernum stylum celerrime mobilis, vel quod sit aer ardore æstuans: dum vero quidam aerem Spiritum & flamen vocarunt, ita alii contendunt ex ipsa historia geneleos & S. Scriptura illius mentionem arcessere.

§. LII. Quando vero aer non cum aqua & igne confundi debet, tunc subinde notandum est, quod ignis subtiliorem materiam elementarem constituat, quam aer existit & quando Philosophi de attenuatione & rarefactione aeris loquuntur, tunc sensus non est quasi aer ita indiscretim semper subtilior evadat, sed quod cum majori & intimiori motus gradu sæpius afficiatur: hæc major ignis subtilitas ex illo effectu elucescit, quod partim aerem intensius commovere & agitare, partim etiam corpora intimius & citius dissolvere & penetrare queat: & quamvis id ipsum ignis mediante aere perficiat, tamen primaria efficacia non aeri sed igni adscribenda est.

§. LIII. Non admodum apposite illi philosophantur, qui aerem cum reliquis principiis per accidens commixtis confundunt & hæc collectanea pro uno eodemque subjecto declarant; interim quidem aer per accidens evadit receptaculum & vehiculum variarum heterogenearum substantiarum, quæ simplicem illius constitutionem alterant & ordinarium motum mutant, sicut imprimis de aquositate in aerem translata sciendum, quod hujus elasticitatem

admodum augeat: interea vero maxime confert hos accidentales concursus & effectus bene discernere.

§. LIV. Communis inter Philosophos occurrit aeris aut aereae substantiae differentia, qua unam simpliciiori aeris notione significant, alteram ætherem appellare solent & per hunc intelligunt materiam subtiliorem & mobiliorem, quam ipse aer est: hæc ætheris demonstratio magis mentalis, quam realis existit, cum Phisici asserant, non omnem aerem unius ejusdemque tenuitatis esse & si proprie dicta aerea substantia ullibi separatur & removetur, tunc locum evacuatum ætherem occupare tradunt: est vero evidens ratio & demonstratio existentia ætheris non parum difficilis, licet illud quidem cum rationis dictamine congruat, quod in diversis locis mundi visibilis & tam Geocosmi, quam Macrocosmi & Aerocosmi ipse aer subtilitate i. e. puritate sua discrepet, hinc ætherem talem non pro alia substantia quam pro attenuato aere agnosco.

§. LV. Inter alia momenta, per quæ Philosophi aeris homogeneitatem denegare laborarunt, illud præcipue observatur, quoniam eximia illa qualitas aeris expansiva non a nudo aere pendere potest, sed quod magis requiratur aliud & quasi activum principium, mediante quo aeri compressio & condensato denuo activitas sive nova actuatio induci debeat: unde quidam asserunt, quod subtilior & mobilior substantia, quæ ætheris appellationem tenet, aerem compressum iterum dilatet, impellat & actuet; cui asserto vero iterum repugnat illa altera demonstratio, quod ipse aer ob singularem suam mobilitatem satis sufficiat, quo ipsi post inductam sic dictam condensationem ab alio alluente aere commoto novus ille impulsus concilietur, per quem denuo expanditur: id quod tanto magis contingit, si aeri vel principia aquosa vel copiosiora ignea mediante caloris motu insinuantur.

§. LVI. Laudandus omnino est in Philosophia naturali & seorsim in hac aerologia labor ille, qui versatur circa explicationem qualitatum demonstratarum aeris, quemadmodum rectius ad motum per aerem & cum eodem administratum, quam ad materiale aeris constitutionem animus advertendus est; siquidem omnia phaenomena & singula alterationes, quotquot ex aeris concursu accidunt, magis motuum quam materiae efficaciae adscribi debent: ubi tamen iterum illa cautela inculcanda est, ne tantum quædam asserta fingantur, tamen circa aeris materiale conditionem, quam circa illius motum & activitatem, quoniam e fundamentis & principiis fictis atque suppositis & per imaginationem tantum assumtis nullæ solidæ & veræ demonstrationes sperandæ sunt.

§. LVII.

§. LVII. Principalissimus, evidentissimus & dignissimus aeris motus & effectus vulgo elasticus esse dicitur, sive expansorius & condensatorius, quem quidem motum aer non per se habet, sed ab externo influxu diversimode recipit: & hunc motum vulgo valde confundunt cum gravitate & raritate aut levitate aeris, quoniam effectus elasticitatis sive expansionis cum effectibus in aliis subjectis gravitate adscribi solitis conveniunt: interim rectius motus aeris elasticus non alius est, quam alia corpora mobilia valde expansorius, quæ propterea cum aere non modo majus spatium opplent, sed & efficaciora deprehenduntur in producendis & inducendis quibusdam phænomenis: interea compressorius motus, qui aeri adscribitur, æque adventitius est & in similia subjecta mobilia efficax observatur, quo ipso vero contrario motu altera aeris rarefactio sic dicta attenuatio & expansio infringitur & hebetatur.

§. LVIII. Alias quidem aer nunquam in quiete, sed in perpetuo motu est & hic genericus motus fluctuationis perinde causam variarum mutationum constituit in subjectis sublunaribus, quæ sese per effectus vel fermentativæ, vel putrefactoriæ, vel alterius subtilioris separatoriæ dissolutionis, vel novæ combinationis exserunt, utpote quæ resolutiones & conjunctiones tanto magis promoventur, quo magis alius gradus motus aeri impressus est: id quod imprimis elucescit, quando mediante caloris motu, genericus ille aeris motus fluctuatorius adjuvatur & confirmatur, ut subinde per concursum aliorum principiorum maxime aquosorum corpora solidiora & terrestria eximias alterationes fuscipiant.

§. LIX. Est proinde aeri perpetuus motus athmosphæricus compressorius, qui sub omnibus reliquis motuum speciebus & gradibus, imo omni tempore & tempestate constanter succedit, quem dicunt esse motum gravitatis in aere, seu qui tendit ad centrum terræ, mediante quo vastus Geocosmus in suo loco atque puncto macrocosmi conservatur, ad quem dum undique & ab omni superficiei puncto æqualiter apprimat aer corpus illud quasi globosum in suo loco asservatur & ita etiam cum Tycho de Brahe assero, quod quodlibet sidus & corpus cœleste habeat suam propriam athmosphæram aeream, mediante qua superficiali compressione tale corpus intra suos cancellos retinetur: & hæc compressoria vis aeris non modo in variis ordinariis & ita dictis naturalibus ordinibus, sed & in diversis artificialibus imitationibus physicæ experimentalis curiosæ sese comprobatur.

§. LX. Quod vero motum aeris elasticum attinet, tunc ipse accidentalis est & per varios alios influxus modo augetur, modo minuitur; primum vero incitamentum hujus motus non est calor, licet per hunc æque interdum remotiori causandi concursu illa elasticitas intendatur, unde rectius subtiliter

tiliter dispersa & sublimius in aerem insinuata & extenuata aquositas est, cujus vis elastica multis phænomenis probata est, quam eandem aeri cum mirifica efficacia communicat, qua etiam præsentem motus aeris elasticus admodum evidens est & qua absente iterumque ex aere separata motus ille eximie alteratur atque imminuitur: interim si huic aquositati motus caloris accidit, tunc eo magis illa elasticitas augetur.

§. LXI. Præterea aer eximium instrumentum est, per quod sidera & corpora cœlestia in Geocosmum nostrum multiplicibus evidentibus phænomenis operantur, ita ut non multum valeat oblocutio illa, quasi ob distantiam regionum aeris & siderum illorum talis impressio atque concursus locum habere haud queat: ita enim non modo certus gradus commotionis ab illis sideribus communicatur, sed etiam certæ materiæ in regiones aeris Geocosmi immittuntur, testimonio radiorum Solis, per quos non solum calor & splendor, sed & simul subtilis inflammabilis substantia diversis subjectis communicatur: vicissim etiam Luna in æstu maris suum influxum in aerem testatur, id quod etiam de pluribus sideribus valet, quæ cum proprias suas habeant atmosphæras per exquisitum spatium expansas, ita mediantibus hisce in Geocosmi atmosphæram & regiones aeris diversi effectus motus & materiæ propagantur & communicantur.

§. LXII. Est insuper aer efficacissimum instrumentum, per quod ignis sive motus ignescentiæ excitatur, sustentatur & augetur, ita, ut propterea quidam aeris & ignis formalem rationem inter se commiscuerint, aut alii asseruerint, quod aer sit pabulum & nutrimentum ignis; ast quamvis ignis non ex aere fiat, neque in aere consistat, tamen motus aeris est illa incitativa causa, quæ igneum motum semper provocat atque confirmat, insuperque ignis efficaciam tuetur atque auget, ut ignis mediante motu aëreo intercedente subjecta sua plus alteret, eorundemque compagem dissolvat, cum ob defectum illius motus ignis quidem subjecta talia afficiat, sed non destruat, aut adeo eximie immuter.

§. LXIII. Inter Physicos non desunt, qui aeri adscribunt efficaciam nutrientem, quam e quibusdam phænomenis probare contendunt, dum quædam animalia diu sine cibo & potu in aere asservata vivere possunt; de quibus vero adhuc quæstio moveri potest, an non etiam talia animalia diu esurire queant, interim ipse aer per suam substantiam minime nutrit, aut ad ullam mixtionem efficiendam concurrat; quod si vero aeri nutrientes quædam materiæ interspersæ fuerint, tunc ipse certis subjectis vivis affluens una communicat materias illas pingviores, quæ diversorum brutorum & hominum appetitum saturare eorundemque corpus alere possunt.

§. LXIV.

§. LXIV. Neque aeri exquisita conservatoria & balsamica vis ascribi potest, cum potior illius efficacia dissolutionibus inducendis inserviat, partim quia subtile instrumentum materiale constituit, partim quia in perpetuo motu existit, imo cum igne vehementer operatur & sub caloris motu magis agitur, ut propterea primarius ejusdem effectus sit divulsorius & destructorius: quanquam deinde ex accidenti iterum sub aeris motu quædam novæ combinationes contingant, unde neque ad inanimatorum subjectorum durationem directe concurrat, quin rectius observatio physica testatur, quomodo liberalior aeris accessus ad subjecta corruptibilia ipsum corruptionis effectum acceleret atque augeat.

§. LXV. Communis etiam est traditio, quod aer Nitrosas particulas in motum suum excipiat, unde admodum usitata est theoria de aere nitroso, cum quo quidam physici experimentatores varia phænomena probare & explicare malunt: sed cui vel paululum nitri genealogia constat, ille hanc assertionem facile non modo dubiam, sed plane falsam reddere potest, siquidem nitrum in suo vero atque genuino statu, in quo hoc nomine dignum est, minime ita fluctuat, dum corpus constituit compositum, quod non facile in auras avolat, sed fixioris consistentiæ est: quanquam vero interdum principia ad nitrum constituendum idonea in aeris colluviem assumantur; propterea tamen minime aer nitrosus accusari potest, neque illi fundamentum quoddam habent, qui frigus aut ventos frigidos inprimis boreales ex hoc nitri comineatu deducere audent: denique dubiis physicis non facile resolubilibus accenseo Aristotelicas illas regiones aeris, aut Cartesianum calculum, quem aeri per certa milliaria expanso applicat.

§. LXVI. Accedo proxime ad Pyrologiam sive tractationem de IGNE quod elementum omnino eximiae dignitatis & potestatis est, adeoque variis usibus, demonstrationibus & applicationibus inservit, de cujus nobilitate frustra propterea veteres Physici mythologi dubitant atque disceptant: quemadmodum ne quidem attentionem illi merentur, qui hæsitant & ambigunt, an etiam ignis mereatur principiis elementaribus annumerari: interim constat quam unquam ab ethnicis ignis cultus & pro numine celebri adoratus fuerit, ita ut antiquitas & antiquitas & utilitas & potestas hujus principii agnita & explicata constet.

§. LXVII. Quod vero ipsum Ignis elementum attinet, tunc illud inter posteros pro subtilissimo & efficacissimo habetur, quamvis differentiam inter Ignem diaconicum & elementarem i. e. inter ignem culinarem & primordialem constituerint: neque enim ignis visibilis pro elementari habendus est, quoniam multas crassas materias complectitur, ut propterea juxta Aristotelicos

principium ignis sit in igne visibili, cuius vera essentia tamen æque ac aliorum elementorum Philosophos constanter latet: neque etiam cum illis consentio qui ignem & ætherem confundunt, siquidem mediante aere siue communi siue subtili nonnunquam ignis provenit, licet uterque aer cum igne concurrat, ut ita ad igneum elementum constituendum specialis essentia & essentialis qualitas pertineat, mediante qua ad motum ignitionis aptum evadit.

§. LXVIII. Tanto magis inter Philosophos elementum ignis æstimbatur, quoniam illius concursus atque effectus ad generationes & augmentationes corporum principaliori influxu contribuere conspiciuntur, unde aliqui ignem appellarunt animam mundi, quæ variis subjectis communicatur: & quemadmodum ab anima vita atque motus unquam derivabatur, ita conclusionem formarunt: ubi ignis, ibi calor, ubi calor, ibi motus & vita. E. ignis est principium vitæ, indeque aliqui ex igne animam, alii Spiritum caloricum & principium activum intelligebant: exinde inter quosdam Theologos similitudo ignis cum vita æterna & inter Medicos sub nomine calidi innati ignis tanquam causa principalis vitæ animalis innotuit.

§. LXIX. Hoc principium ignis quoad essentiam suam non cum proximis suis effectibus & qualitatibus confundi debet, interim est subtilissima quædam terra, valde mobilis & ad fluiditatis, ita dicendæ, commotionem apta: inde antiquiores Philosophi dixerunt ignem esse elementum ficcum & humidum, dum humiditatem & fluiditatem pro una eademque qualitate explicarunt: haud vero propterea hoc principium elementare statim in crasso effectu visibilis flammantis ignis vel concipi, vel intelligi & dijudicari debet; quin potius historia naturalis abunde testatur, quod illud elementare principium per totum macrocosmum maximo apparatu disseminatum sit, ita ut non modo multa corpora cœlestia, sed & atmosphæra & totus Geocosmus in plenario suo latifundio de hoc principio elementari igneo participant.

§. LXX. Est itaque ignis elementaris materia illa subtilissima & simplicissima, quæ ad motum ignitionis, caloris, lucis, deflagrationis, rarefactionis assumendum & propagandum essentialiter habilis existit, quæ propterea pro simpliciiori intellectu commodè appellari potest principium inflammabile, id quod vel certis subjectis essentialiter inest, vel quibusdam accidentaliter communicatur; unde etiam sub hac accidentali insinuatione reliquæ qualitates cum hoc principio essentialiter cohærentes introducuntur: ob id veteres Philosophi non ita crude per elementum ignis flammantem ignem intellexerunt, propterea Plato triplicem ignem esse asseruit, videlicet carbonem, flammam & lucem: e quo fundamento alii distinxerunt inter ignem lucentem & simul calentem & ignem lucentem sed non calentem, ut & calentem, sed non lucentem.

§. LXXI.

§. LXXI. Quando de origine hujus principii differere animus est, tunc perinde elementum ignis in prima creatione ortum deprehenditur, ubi lux, a tenebris separata fuit, ubi Sol & reliqua sidera creabantur & ubi totus Geocosmus cum varia suppellectile corporum instruebatur; minime vero assero, quod principium elementare igneum tantum e Sole ortum traxerit, cum lux fuerit ante Solem: & cum in intimiori terræ gremio, quod Sol penetrare non potest uberrima copia hujus principii reperiatur; unde dico, quod omnipotens Creator diversa ratione & directione in diverso loco hoc principium tanquam maxime principale ad constituendas corporum species creaverit & ubique per magnum spatium mundi visibilis, sive per totum macrocosmum distribuerit.

§. LXXII. Quapropter minime cum Philosophis Peripateticis certus & specialis locus ignis supponi potest aut debet, dum hoc elementum in diverso statu atque effectu undique & ubique dispersum est, ita ut etiam ad multorum subjectorum specialem mixtionem concurret, quod præcipue valet de illis corporibus, quæ de principio sic dicto Sulphureo sive elementari participant, in quo ejus valoris est, quo corpora talia igneo motu & ignitione affici & alterari queant: quemadmodum illud elementare subjectum modo copiosius aquis sese infinuat, aut aquis diversum caloris gradum communicat, modo in aliis locis & tractibus terræ cum alio terreo subjecto copiosius cohaeret, adeoque actualibus deflagrationibus subeundis aptum redditur, testimonio ignis flammantis subterranei, modo subtilissime cum terris mercurialibus conjungitur & metallis constituendis habile existit, modo denique in superficie terræ subtiliter attenuatum & liberatum altius adscendit, iterumque in eandem superficiem descendit & talem circulum servat, qualem alia elementa servare observantur.

§. LXXIII. Hinc neque cum Aristotelicis certum locum ignis extra Geocosmum, neque cum quibusdam Pontificiis certum locum illius in ipso centro terræ admitto; sed indicato modo copiosissimam hujus elementi dispersionem per totum Macrocosmum monstravi: illud vero adhuc memori mente tenendum est, quod cum igneo hoc principio, in flammæum motum redactio, eximie concurrat, partim & principalius quidem elementum aeris, quod propterea a quibusdam creditur esse pabulum ignis, partim elementum aqueum, quod ob motum suum expansivum igneum flammantem motum magis auget atque allicit: unde etiam reperiuntur aquæ, quæ ignem non extinguunt, sed magis impellunt & excitant, quales sunt aquæ marinæ: quemadmodum aquositas in nitro contenta multum adjuvat efficacem elasticam illius subjecti deflagrationem.

§. LXXIV. Multum insuper & varie Philosophi differunt de gravitate & ponderositate ignis, variaque experimenta physico-chymica proponunt, ex quibus huius elementi ponderositatem evincere & inculcare contendunt; neque quidem negandum est, quod hoc elementum tanquam materia etiam suam certam ponderositatem habeat, sed rectius illi agunt, qui non tam in materia ignis, quam motu huius & activitate illos effectus perlustrant, qui vulgo gravitati adscribuntur: & licet interdum corpora quædam per efficaciam motus ignei graviora reddantur, tamen propterea non ipsa materia ignis hisce corporibus insinuata constanter ponderositatem efficit.

§. LXXV. Haud vero principium ignis extra Geocosmum fluctuans profundius in terram penetrat, unde frustra quidam speculatores autumant, quasi Sol aliaque astra ad formanda & distinguenda metalla in locis subterraneis concurrant, cum Solis penetratio non ita profunda sit: interea etiam de hoc principio igneo constat, quod in locis subterraneis regeneretur, dum sub perpetuo quodam circulo ex uno tractu & subjecto in alterum transfertur: ob id dantur etiam minere, quæ ob insufficientem huius principii commixtionem non satis maturæ sunt, adeoque in suis locis aliquamdiu relinqui debent, quo sub continuante afflatu illius inflammabilis materiæ ad meliorem maturitatem pertingant, quo deinceps facilius tractari & repurgari queant.

§. LXXVI. Quando vero in Pyrologia de elemento igneo tractatur, tunc utilior magisque realis est ille discursus, qui potius de motu & activitate illius principii differit, siquidem idem illud principium in diversis subjectis & phænomenis, observationibus & differentiis sese subjicit, quando in motu est, cum materiales affectiones illius perlustrari haud possint, nisi illud ad minimum conslet, quod hoc elementum consistat in materia subtilissima valde mobili, quæ materia magis motu verticillari & circa axim succedente, quam expansivo & halituoso afficitur: licet deinde hæc posterior species motus cum igneo motu concurrat & hunc magis exciter atque adjuvet.

§. LXXVII. Principalior elementi ignei effectus est calor atque lux, de quo utroque motu suo loco seorsim agendum erit; differt vero uterque effectus per gradus, prout motus ille elementi ignei augetur: & ex illo priori caloris effectu plures aliæ ignei elementi efficaciarum oriuntur, hinc quædam subjecta mediante illo motu exsiccantur & solidiora redduntur, alia contra fluidificantur & mollia atque mobilia redduntur: quid quod denique cum hoc principio & per illud actuales inflammationes & visibiles deflagrationes, sive meteoricæ, sive subterraneæ, sive consuetæ culinares absolvuntur, quarum quædam sunt subtiliores & leniores, unde non facile alia corpora accendunt, aliæ vero sunt potentiores & efficaciores.

§. LXXVIII.

§. LXXVIII. Minime proinde consultum est cum Cartesianis Philosophis materiam ignis & ætheris confundere, licet elementum illud ignis in aerem, ætherem & aquositatem satis efficaciter & sensibilibiter operetur ipso motu caloris, luminis & expansionis, unde etiam calor major & potentior redditur, si eidem expansæ aquositates interfluctuant, testimonio tempestatum calidarum æstivo tempore occurrentium, quando ventus partim a meridionali, partim ab occidentali plaga spirat, ubi illa tempestas oritur, quam vulgo dicunt schwol Wetter: neque aliquam realem utilitatem affert juxta theoremata Cartesiana materiæ ignis certam figuram affingere & ex illa aliquot demonstrationes physicas proponere, cum quidem juxta Democriteos etiam igneum elementum peculiarem suam figuram habeat, quæ tamen in sua specie notitiam subterfugit.

§. LXXIX. Et hoc elementum, uti hætenus aliquoties monitum fuit, diversa ratione & relatione variis subjectis extra Geocosmum & in illo constitutis inexistit, inprimis vero subjectis subterraneis, in quibus ad varias illorum qualitates concurrat: quo copiosius enim iisdem inhæret, eo magis reddit corpora friabilia: Si vero parcius illis adest, tunc eadem magis calcaream indolem assumunt: quo crassius illis inexistit, eo magis impura fiunt corpora a nitore & eleganti colore vacua, quo purius vero & subtilius illis est commixtum, eo puriora, teneriora & nobiliora fiunt subjecta: quæ ipsa consideratio magnum usum habet in Metallurgia, juxta quam judicare licet, an in aliquo subjecto lucrum vel damnum expectandum sit.

§. LXXX. Tradita hætenus fuit Aerologia, Hydrologia & Pyrologia, sequitur denique GEOLOGIA sive discursus de quarto elemento materiali, quod TERRÆ nomine venire solet: quando vero in prima terræ initia atque ortus suos intropicio, tunc minime eidem æternitas imputari potest, siquidem omnes res materiales creaturis accenseri merentur, quarum & initium constat & quibus ultimus & extremus finis constitutus legitur: quoad ortum terræ ipsæ Sacræ literæ produnt, quod fuerit primum receptaculum vastum & inane Chaos, in quo reliqua elementa & immenso numero & ineffabili spatio dispersa fuerant, e quo deinde juxta sapientiam almi Creatoris reliqua elementa separata & ex parte certis subjectis indita fuere: & id etiam constat, quod impolterum terra sit aliorum corporum consistentium matrix, hypostasis, receptaculum & involucrum, per quod corpora in mixtione fiunt firma & in aggregatione solida, compacta & evidenter extensa: siquidem extra terræ consortium atque commercium reliqua principia materialia subtiliora & quasi volatilia observantur.

§. LXXXI. Quod proximam terræ qualitatem attinet, tunc communiter a Philosophis dicitur elementum siccissimum & gravissimum, imo etiam frigidissimum, unde ex hebraica & arabica derivatione denotat corpus humile atque depressum, quod vero a reliquis elementis modo calorem, modo tractabilitatem, modo etiam humiditatem nanciscitur; interea ne respectu aliorum principiorum materialium hæc terra omnis utilitatis expers declarari debeat, ita eximiam hanc qualitatem aliis subjectis elementaribus conciliat, quo ad illorum combinationem, congregationem & interdum spissam cohesionem concurrat: ex eo minime nego, quod terra in comparatione erga reliqua elementa sit crassissimum principium, cujus consistentia tamen per species discrepat, propterea etiam quidam autumant, quod benignissimus Creator Geocosmum a potiori suo terreo principio in centrum & punctum totius macrocosmi collocaverit.

§. LXXXII. Quando de Terra sermo est, tunc illa primario in totali & universali suo complemento, nexu & systemate perquirenda & agnoscenda est, in quo mox a benignissimo Creatore oblata fuit; deinde vero licet & decet diversitates Terrarum perlustrare, prout eadem tanquam pars de toto participant & hinc quidem essentia Terræ admodum variat, atque species Terrarum discrepant, tanto magis vero, quando cum aliis principiis Terreum elementum commixtum fuit; interea in Philosophia naturali non nisi de Terra nostri Geocosmi aliquid perspicuum & demonstrativum explicari potest, & licet præter corpus orbis Terraquei etiam alia corpora Terrea & totalia sidera occurrant, tamen de iisdem aliquid fidum, certum & evidens edisserere velle, otiosi & curiosi animi humani foetus esset.

§. LXXXIII. Et de hoc globo Terraqueo inter Physicos, Philosophos & Astronomos non exigua occurrit disceptatio, quisnam certus illius locus sit, & an ipse in centro & puncto totius macrocosmi positus hæreat, cui sententiæ Pythagorici & Copernici contradicunt & potius solem pro centro macrocosmi supponunt; videntur tamen non exigua & levia argumenta pugnare pro priori sententia, cum ipsæ sacra literæ testentur, quod omnia reliqua sidera directam suam & primariam relationem habeant ad Terram, quam homo inhabitat, imo cum nullæ eximie inæqualitates & temporum & relationum aliorum siderum ad Terram occurrant, quæ tamen necessario obtingere deberent, si extra hoc centrum globus Terraqueus positus esset; interea non modo hæc Terra, sed & singula reliqua sidera speculiares suas atmosphas habent, quibus mediantibus in suo puncto suæque axi conservantur, ne e justo suo loco excident.

§. LXXXIV. Deinde inter Criticos altera occurrit quaestio & dubitatio, an non ante diluvium universale, adeoque a prima creatione globus Terraqueus in erecto constitutus fuerit, ita ut illius poli perpendiculariter cum vertice respondeant & an non post diluvium extra hunc erectum situm ille globus translatus & in obliquum positus sit, cum qua sententia conciliant dictum illud propheticum quod Jehovah adhuc semel terram commovere cogitet & an non hac ultima commotio terrae sit restitutio globi terraquei in pristinum suum situm, ut propterea exinde nova terra & novum caelum emineat, in quo tamen sensu me tales critici non habent consentientem.

§. LXXXV. Proinde alia inter Physicos occurrit quaestio & disceptatio, an videlicet globus terraqueus ante diluvium in superficie aequalis & planus, an vicissim inaequalis & montosus fuerit, ubi varii priorem assertionem amplectuntur; ego vero posteriori assentio atque affirmo, quod non demum post diluvium omnes ac singuli montes orti sint, licet multorum montium primus ortus e devastatione terrae per diluvium deduci debeat queatque: interea tamen jam a condito orbe terraqueo eminentes fuere inaequalitates & cavitates in Terra, ubi maria in suis excavatis tractibus conservata fuere: hinc nihil impedit, quod asseram etiam in reliqua Terrae superficie fuisse tales irregularitates, quae haud ad imperfectum globi terraquei statum, ut quidam autumant, faciunt; in qua meditatione consentit Sacer Codex. Psal. 90. v. 2. Prov. 8. v. 25. Gen. 7. v. 19. 20.

§. LXXXVI. Non minus Physici curiosi passim pro materia considerationis feligunt & proponunt statum globi terraquei ante & post diluvium, ubi negari non potest, quod ante diluvium terra multo aliam faciem habuerit, tum ratione montosarum protuberantiarum, tum ratione reliquae aequalitatis, temperiei & fertilitatis: quemadmodum per diluvium non modo aquae coelestes, sed & aquae terrae & sic dicta maria totam planitiem terrae obtegerunt, imo ex una parte montes & summitates destruebantur, alio loco iterum convehantur & diversimode illa superficies cum variis terrarum speciebus limosis, macris, sterilibus, sabulosis confundebatur, ita ut etiam tam ex hac superficie, quam intimiori terrae tractu ingentes moles transferebantur iterumque congerebantur: hinc post diluvium territoria quoad fertilitatem terrae variant & in ipsis terrae gremiis circa maritima praecipue loca reperiuntur sepulta & oblecta cadavera, in primis animalium, quae quot alias in aquis vivere siveverunt: denique inveniuntur in tractibus terrarum cum mineris praeditarum tales inopinatae praeruptiones minerarum, ubi alia terrae moles interposita deprehenditur, quam si perpendiculariter scrutatores transierunt & penetrarunt, denuo continuationem minerarum reperiunt.

§. LXXXVII.

§. LXXXVII. Et quamquam elementum Terræ a reliquis primordialis materiis specificè distingvatur, tamen non defunt, qui subtiliori & strictiori quodam sensu Terram dicunt esse matrem sive hypostasim omnium reliquorum specialium elementorum, hinc in primo vasto atque rudi Chaos omnes Terrarum species mixtas fuisse quidam asseverant, quas deinde omnipotentem Creatorem separasse & in certum ordinem transtulisse, imo in specialia subiecta distribuisse dicunt: & quamquam Terra omnino per species differat; tamen difficile est illam ita universalem reddere velle, cum de essentia aeris terrestri nondum sufficientia testimonia constent & prostant, imo cum ipsa aqua non nisi ex accidenti in terream compagem mutetur, unde adhuc multa ambiguitate laborat, quando Beccherus Terram virginiam & panspermiam ad omnia subiecta naturalia applicare nititur, eoque ipso quintuplicem terrarum speciem exponit, quarum primam nobilissimam esse prodit, quæ materiam pro fideribus præbere dicitur; altera vocatur materia meteororum; tertia animalium; proxima vegetabilium, ultima mineralium, in quibus singulis quidem subiectis terreum principium satis largo apparatu adesse concedi potest; quod vero omnia in hisce subiectis obvia principia nudam & communem terram præbeant adhuc meliori declaratione, interpretatione & discretionem indiget.

§. LXXXVIII. Ut ut vero elementum terræ per totum macrocosmum diffusum est, imo insuper illa harmonia terrarum in sublunaribus & supra lunaribus, in animalibus, vegetabilibus & mineralibus satis evidens existit; attamen pro meliori deductione subiectorum naturalium non modo restat differentiam specificam huius elementi curatius indicare, sed & reliqua subiecta, quæ tam perspicue ad aquarum indolem non accedunt convenienter discernere: interea tamen in physica subterranea & mineralogia multum refert huius elementi veram & sufficientem cognitionem acquirere, siquidem Terra fecundissimum principium est ad subterranea corpora generanda; unde etiam vocatur mater metallorum, in quibus sub diversa specie se se exhibet.

§. LXXXIX. Quemadmodum orbis terraqueus primario complementum omnium specierum Terrarum constituit; ita in eodem diversæ illæ species quadantenus notari merentur: differunt in genere Terræ prout vel maris vel pingves sive argillaceæ & limosæ existunt: priores ad subiecta nobiliora & puriora constituenda non concurrere debent, ut sunt marchæ, medullæ, argillæ, Terra Samia, Cretica, Cimolia; aut paulo meliores: Ochra, Cadmia, Rubrica; nobiles vero ut figillata & bolaris: altera pingvis Terra ad mixtionem subiectorum utilium & nobilium concurrit & pro diversitate aliorum Terreorum principiorum conjunctorum varias species productorum constituit,

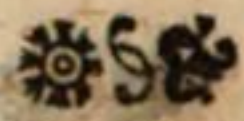
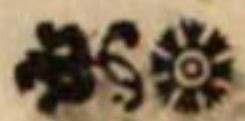
tuit, utpote quæ consideratio præprimis in Physica subterranea eximiam utilitatem habet, quam propterea passim ex proposito tetigit Beccherus.

§. XC. Deprehenditur præterea Terra maxime vitrescibilis in diversis lapidibus nobilibus & ignobilibus, quibus basin suam subministrat & si cum hac terra principia subtilia inflammabilia coalescunt, diversum colorem in producto demonstrant, imo quo magis subtiliter terra illa conjungitur & condensatur, eo magis compactum lapidem gemmeum exhibet: dantur itaque tales lapides pellucidi, ut crystallus & adamas: rubicundi, ut Rubinus, Granatus: coerulei, ut Sapphirus, Amethystus &c. virides ut Smaragdus, Perillus &c. flavi ut Chrysolithus veterum & Topasius recentiorum; nigri: ut Bramnium; albi: ut Lapis Bononiensis; varii coloris mixti: ut Opali & Bezoar & quotquot adhuc alii huic numero passim adscribi possunt.

§. XCI. Inprimis pro usu physico chymico & illo quidem fundamentalium dogmatico, tum reali & practico inservit differentia illa terrarum quam obrulit & explicavit Beccherus, quæ terræ principia materialia constituunt pro subjectis subterraneis formandis, explicandis & tractandis: & prima quidem harum terrarum est vitrescibilis illa & limosa, quæ hypostasim reliquorum corporum mixtorum & compositorum constituit; altera est terra pingvis five inflammabilis, quæ ipsum statum mixtionis peculiari efficacia confirmat & sustentat & qua præsentem subjectum integrum manet, qua vero absente illud genuinam suam constitutionem amittit: tertia est terra mercurialis, per quam diversis subjectis suppeditatur specifica indoles & conditio, in qua ab aliis subjectis tanquam vero & genuino quodam caractere quoad speciem discernitur.

§. XCII. Conjungitur etiam terra quædam macra & infoecunda cum principiis pingvibus & inflammabilibus, vel mollibus & fluidis, vel ficcis, densis & compactis: ita præcipue in oleis tam simplicioribus, quam æthereis talis terra continetur, quæ per ignitionem illorum oleorum in fuligine se se præsentat: deinde etiam hæret in Naphtha, Petroleo & bituminibus: sed est etiam in Sulphure, Succino, Ambra & variis aliis densis subjectis, ita ut secundum diversitatem mixtionis terrarum tum utilium, tum inutilium etiam diversa producta diversæ speciei & consistentiæ conspiciantur: quanquam interdum in talibus subjectis præter sterile terreum principium etiam alia terra primordialis limosa contineatur, quæ in speciebus metallicis matricem alicujus subjecti constituit.

§. XCIII. Præterea observandus est communis concursus & participatio terrei elementi cum reliquis, quippe quæ communio inter omnia primordialia subjecta materialia intercedit, hinc aquæ terrei quid inesse & adesse probat evidens & palpabilis illa condensatio & soliditas, in quam per gelu aut

intensius frigus aqua transvertitur : dantur etiam fluida humida, quæ in nullam terream densitatem rediguntur, etiamsi frigus tale accesserit, id quod patescit in concentratione vini & cerevisiæ per frigus facta, ubi remanet fluidum quoddam, quod gelu non percipit : sic Spir. Vin. Rectif. olea ætherea eminentem suam humiditatem & fluiditatem habent, sed per frigus non condensantur : interim quælibet olea sive simplicia, sive concentrata sub combustionem Terram præbet satis crassam atque fixam, qualem fuliginem vero rectificatus ille Spiritus Vini haud exhibet : præterea in Igne vulgari eximia terræ quantitas concurrit, sicut non parca illius copia intra aerem expirat, propterea ipse aer non est tantæ terræ indolis, ut secundum Peripateticos in crystallinam densitatem converti queat.

§. XCIV. Secundum diversitatem mixtionis terrarum inter se invicem varia prodeunt subjecta Physico-Chymica : ita enim terraquæ mixtionis sunt Salia & olea vulgaria, quando porro cum terra vitrescibili & calcarea coalescit terra inflammabilis, tunc exinde provenit subjectum coloratum : si terra mercurialis cum exigua quantitate terræ vitrescibilis coalescit, tunc oriuntur halitus minerales : si mixto cuidam e terra vitrescibili & inflammabili constanti supervenit terra mercurialis, tunc exinde generatur corpus metallicum : si mercurialis terra alicui subjecto in largiore quantitate inest, tunc hoc redditur mollius & mobilius ; si vero terra inflammabilis largius commixta est, tunc subjectum evadit friabilius : si denique terra vitrescibilis in maiore ubertate commiscetur, tunc subjectum redditur densius.

§. XCV. E Terrarum numero dantur quædam, quæ futuris Salium genesibus inserviunt, quemadmodum Salia nihil aliud sunt, quam attenuata & subtiliata terra cum aquositate mixta : quotquot itaque terrarum species huic attenuationi obtemperant, eadem in Salia converti possunt, licet antea nondum actuale Sal fuerint & ita vel fixa vel volatilia Salia generantur ; posteriora quidem, quando terra limosa adhuc de subtili pingvedine sive principio Sulphureo gaudet, nude generationibus Salium volatilium quadrant & inserviunt Terræ pingves, inter quas præcipue eminent ossa, cornua &c : quando vero Terra quædam attenuationem talem respuit, nihilo minus tamen penitus exurit, aliorumque principiorum commercio atque nexu destituitur, tunc prodit corpus Terreum, macrum, sterile, quod vulgo vocant Terram damnatam sive mortuam, quæ ut plurimum regenerandis, aut recipiendis aliis principiis non subjacet, sed ita sterilis & exusta manet, uti sunt quidam cineres & nonnullæ calces.

§. XCVI.

§. XCVI. Præterea e diverso Terrarum coalitu diversa subjecta, specie distincta, prodeunt, quæ diversis qualitatibus prædita sunt, sicuti antea quadantenus notatum est, ita enim prima Terra cum aqua mixta præbet Sal; secunda terra cum aqua conjuncta, præbet olea & resinas; tertia terra cum aqua combinata constituit famosum Chymicorum Alcahest: prima & secunda terra offert nitrum & sulphur: prima & tertia terra exhibet Sal commune & ita quædam e terris in igne candescunt, quædam liquantur & vitrescunt, quædam in calcem fatiscunt: vitrescentes terræ alterantur in suo fluxu a Salibus alcalibus, extra fluxum vero ab acidis, quid quod plane nonnulla vitra ab acidis solvi possunt, si non e magna cinerum vegetabilium copia parata fuerint; denique etiam variæ terræ in statu aggregationum externis aeris injuriis & invasionibus expositæ deprehenduntur.

§. XCVII. Denique etiam in numero Terrarum e triplici regno variæ occurrunt species, quæ usibus medico-pharmaceuticis clinicis & chirurgicis satisfaciunt, ut sunt sigillatæ, bolares, Japonicæ, Ochreæ, Medullæ terræ, Osteocolle, Lac Lunæ; terræ animales: cornua, chelæ, ostracodermata etc. & diversæ etiam subterraneæ, quales terræ diversam mixtionem habent, vel cum subtili sulphureo principio, quæ deinde exsiccantem & stypticam efficaciam habent, vel evidentem mucilaginem continent, ut sunt terræ animalium, quæ incrassante, temperante & involvente efficacia præditæ sunt. Et in hisce singulis observationibus, theorematibus, disquisitionibus, usibus & applicationibus consistit tota tractatio de Materia, quæ hætenus latius commendata & inculcata fuit.

CAPUT III.

DE

MOTU.

§. I.

POSTEAquam in præcedentibus de Materia actum fuit, ultima nunc excipit consideratio, ad usus physicos apprimè necessaria, aut quæ tanto magis dignitate sua se probat, quia in innumeris phænomenis observanda est: hæc enim constituit Theoriam de Motu tam in abstracto, quam in concreto intelligendo, quæ disquisitio cum doctrina de natura & cum theoria de

materia ubique concurrit, ita ut nullæ alterationes materiarum & naturarum activitates & potentiæ sine motu concipi queant: tanto magis præsens discursus in Philosophia Naturali dignus est, quo magis vulgo in communi Physica tractatio de Motu est vel nimis crassa, vel nimis superficialia, ubi plurimum motus tantum in concreto explicantur & crassissima phænomena de eodem inculcantur, licet usus, successus, occurfus, decursus & effectus motuum in universitate rerum sit numerosissimus.

§. II. Quanquam motus tam communis & comparative vilis causa sit, quæ in rerum naturalium ordine atque statu occurrit; tamen mirari omnino subit, cur tam incognita et quoad principaliores suos respectus suasque qualitates abstrusa et obscura sit, ita ut admodum commode applicari possit iudicium B. Augustini, quod hic de tempore tulit (sicut tempus etiam motus est) *quamdiu quisquam non interrogat quid sit tempus, tam diu est res notissima; si vero quisquam querit, cujus indolis sit tempus, tunc explicatio de tempore est obscura; ob id etiam Aristoteles in Libris Physicorum ingenue confessus est, quod motus sit id quod ignoret: et subinde Stairus de Aristotele elocutus est, quod definiendo motum sibi dedecus, motui vero nullam dilucidationem attulerit.*

§. III. Est propterea motus principalis causa omnis alterationis, mutationis et ita dictæ qualitatis, tam essentialis, quam accidentalis, ut in principio movente, ita etiam in materia: quod enim prius attinet, tunc illud haud aliter essentiam et existentiam suam testatur, nisi diversa activitate et motorio influxu in varia objecta vel materialia, vel immaterialia; quod materias respicit, tunc eadem generantur, aut combinantur et corrumpuntur, aut dissolvuntur mediante motu, sicut reliquæ affectiones gravitatis, levitatis, duritiei, molitiei, fluiditatis, densitatis, rarefactionis ubique motus concursus & activitatem involvunt: quo respectu vere asseri potest, quod omnia motibus absolvantur, dirigantur & mutantur & quod non detur quies absoluta, sed quod in omni subjecto certus gradus huius motus deprehendi & demonstrari queat: ex hac consideratione iterum fluit dignitas præsentis tractationis.

§. IV. Proinde motus nobilitatem suam demonstrat & testatur durabilitate sua, siquidem in genere de motu hoc loco assero, quod sit æternus, a parte ante & a parte post, licet deinde in diversis speciebus & individuis aliqua differentia occurrat: fons enim e quo primi motus effluxerunt, est sine initio & sine fine & quando omne visibile interit, durabunt tamen motus, tam in illo fonte omnis activitatis, quam etiam in subjectis, quibus omnipotens Deus a parte post æternitatem concessit: neque tantum motus æternus est, sed & ipsa materia æternitatem suam habet, sed non aliter nisi a parte post; minime vero hoc loco loquor de æternitate mundi; etenim licet visibilis ma-

crocosmus intereat, habebunt tamen beati corpora & quidem nova, quæ materiæ nomen tenent & quæ ipsa manebunt in æternum, uti Salvator humanam suam naturam in æternum retinebit; si itaque quædam materia æterna erit, tanto magis ipse motus, qui non est materia, habebit suam æternitatem.

§. V. Utut vero motus ab æterno est & in æternum durabit, tamen sedulo evitanda est impia illa confusio, quam aliqui committunt, dum Deum pro motu & motum pro Deo frivole agnoscunt: licet enim motus primum a Deo omnipotente originem suam habeat, tamen falsa erit conclusio & argumentatio, quando id, quod a Deo dependet, pro ipso Deo habetur: nam affectiones & attributa divina non sunt ipse Deus, in hoc enim essentia & activitas discrepant: motus enim est ille actus a Deo secundum suam omnipotentiam exercitus, continuatus, conservatus &c. & hæc confusio extendit sese in ulteriores motuum explicationes physicas, dum alii inter motum & causam motus primariam, primam, immediatam, efficientem, sive principium movens perinde eandem confusionem committunt, quæ tamen in demonstrationibus rationalibus omnino fugienda est.

§. VI. Et dum cognitio motus admodum subtilis est, ita eo magis in illa omnis confusio arceri debet; haud vero propterea cum illis consentio, qui ob gravitatem hujus cognitionis cum quibusdam Pythagoricis & Platonice Philosophis motum ad Non-Entia referunt, eundemque posthac crasse cum materia confundunt & pro occulta materiarum qualitate æstimant, cum quibus etiam illi quadantenus conveniunt, qui autumant, quod motus plane definiri non possit, utpote qui in tales communes confusiones immerfi sunt, dum neque describere possunt qualis & quanta affectio materialis motus sit, aut qualis ipse existat extra coalitum cum materia & in genuina sua indole & essentia constitutus: interea tamen constans est inter Philosophos, ad minimum quoad notiones, diversitas, quod motus non in simplici sensu sit materia & materia non sit motus, quare utrumque subjectum sub certis prædicatis & theorematibus explicant.

§. VII. Ne vero in vulgari Philosophia ita penitus consideratio de motu negligatur, propterea quidam Scholasticorum animadversiones obtulerunt & in theoriam motus traxerunt, operose videlicet dijudicantes, deliberantes & disceptantes, an motus sit substantia, an vero accidens: & dum aliqui illum substantiam esse asseruerunt, ita confusionem illam inter movens & motum propagarunt & sustentarunt: veriori sensu motus non est res per se subsistens, sed a superiori causa dependens, sed propterea non absolute dici potest accidens, quia ad essentielles qualitates principii moventis spectat, ne-

que eidem ex accidenti inest, interim respectu materialium, quæ per se motu destituuntur, i. e. efficaciam absolute movendi non habent, accidens evadit, cum materiæ superveniat, ut qualitas alterius, quam materialis principii.

§. VIII. Quando adhuc in genere motum observo, tunc ipsius relatio ad materiam est activa; materiæ vicissim erga motum passiva est: siquidem nulla materia per se movet, sed semper aliunde motum admittit & expectat, atque in continuo successu transmittit, nunquam tamen ex se producit: dum vero motus materiam actuat, propterea tamen non ex se constat, sed aliunde producit & in materiam inducitur: in hac consideratione minime negari debet, quomodo juxta trivialem Physicam motus pro affectione materialium habeatur, eo, quia motus extra materiam non in crassos sensus incidit, cum tamen corpora motu prædita magis externos sensus feriant: ubi iterum illa discretio tenenda est, quomodo ipse motus in corporibus non sensus externos afficiat, sed quomodo corpora, quæ moventur, ut mota, sensu externo percipiantur.

§. IX. Arduum itaque videtur inter communes Philosophos motum extra materiam, adeoque in abstracto intelligere atque agnoscere, unde in vulgari theoria motus tantum differitur de motu in concreto, de motu locali, sive de progressu motus cum materia & ex hac mere physica motus disquisitione proinde materiam cum motu vulgo confundunt; cum tamen omnes Physici nosse deberent, quod prima motuum origo extra omnem materiam sit detecta & quod tunc demum motus in materiam transmissus fuerit: quotquot etiam e paucis Physicis de motu in abstracto differere volunt, illi perinde autumant, si certas motuum qualitates in progressu suo obvias allegant, quasi illa genuina theoria motus in abstracto sit, cum rectius illæ qualitates, ut nixus, conatus, impetus, impulsus juxta talem theoriam ut plurimum in materiis & corporibus perlustrantur.

§. X. Quanquam juxta communem Philosophiam inter motum & materiam, actionem & passionem, causam primariam motus & ipsum motum, motum propagatum & primum productum magna confusio occurrat, ita ut communiter motus materialis esse asseratur, quia juxta vulgarem disquisitionem in conjunctione & commercio cum materia observatur; tamen indirecta elucescit discretio, cum in triviali Philosophia constanter diversis titulis atque theorematibus de motu atque materia tractetur; quare minime confert motum ad affectiones corporis recensere; sicut vicissim magna discretio est inter motum & mobilitatem, hæc enim præcipue respicit relationem materiæ in sua quantitate & qualitate apta erga diversos motuum gradus, ut ita mobile dica-

dicatur corpus, quod habet justam proportionem, secundum quam supervenientes motus illud efficaciter alterare & in illis qualitatibus, quæ proprie ad motus spectant, afficere possunt.

§. XI. Præterea passim Philosophi de prima motuum causa differunt & antisper in origines illius introspicere conantur, sed nihilominus post habita reliqua hac animadversione in communes confusiones delabuntur, ita quidem universalissima motus causa summus Creator est; neque etiam angelis energiam movendi denego, quod verò illi soli tantum movere possint, constanter repugno; neque cum Platonice incognitos Dæmones, aut cum Aristotelicis obscuras intelligentias, aut cum aliis animam mundi, aut Saturnum pro prima motuum causa agnosco, sed præter universalem illam & principalissimam causam aliis principiis immaterialibus, quotquot etiam illa fuerint & ubicunque fuerint, subordinatam illam potestatem movendi adscribo, ita quidem, ut motum ex se primum producere & sub diversa directione in substrata subjecta immittere & transferre possint, quæ tamen energia illis inferioribus principiis a suprema illa causa concessa est: quando vero motus per materias progrediuntur, tunc materia non sunt causa prima motus, neque etiam hos motus peculiari directione afficiunt, sed deinde ipsi hi motus juxta dispositionem & proportionem materiae ita progrediuntur, ut in gradu & rigore suo per momenta alterentur, ad quam actualisationem corporum, materialis horum qualitas, nihil active confert.

§. XII. Inter alia documenta, quæ testantur, quod tractatio & cognitio de motu in communi Philosophia valde abstrusa & difficilis sit, merito recenseri debet, quod inter Philosophos tam parca, tam abrupta, tam obscura & tam confusa motus definitio occurrat, quid quod multi eandem plane oblivioni & silentio consecraverunt, multi in definitione sua motum cum movente & patiente complicarunt, plurimi denique & quidem neotericorum Cartesianorum, Mechanicorum & Eclecticorum motum ex accidentibus descripserunt, adeoque essentialem illius rationem & conditionem præterierunt & ita motum cum materia in pessimam confusionem converterunt, utpote qui nævi in Philosophia satis frequentes, sedulo circa motus definitionem evitandi & emendandi sunt.

§. XIII. Ex illis itaque, qui corruptam motus definitionem tradiderunt, Aristoteles admodum obscure, Commentatores vero illius adhuc obscurius de motu differunt, dum prior uno loco dicit, quod motus sit actus difficilis quidem cognitu, sed qui tamen esse potest, aut quod sit actus possibilis, quatenus possibilis, aut quod sit actus ejus rei, qui in potestate est, quatenus talis est, aut ejus rei quæ vim habet movendi, aut quæ agere & pati potest, quatenus
nus

nus talis est : Democritei dixerunt motum esse successivam formæ acquisitionem ; alii vocarunt motum formam substantialem ; quidam Arabes appellarunt motum formam ; alii formam activam ; Thomistæ dixerunt motum esse formam fluentem ; alii Philosophi motum neque actum neque formam esse , sed tendentiam ad formam , nonnulli per motum intellexerunt voluntatem divinam ; Cartesius motum appellavit actionem , qua corpus ab uno in alium locum transfertur , sive translationem unius materiæ ex vicina una in aliam : multi denique e cohorte eclecticorum tum circa motus definitionem antiquiores Philosophos carpunt , haud meliorem tamen definitionem subministrant , sed eandem magis obscurant.

§. XIV. Sed ne in nuda reprehensione corruptarum definitionum subsistam , harumque errores detegam , necessarium esse duco , quo meliorem subnectam : propterea Motus est actus perfectus , homogeneus , indefinens , a causa immateriali primum productus , proptereaque immaterialis , vel extra materiam & quidem essentialiter e re ad rem , e termino ad terminum , e puncto ad punctum progrediens , vel accidentaliter cum materia concurrens & decurrens , per illam juxta suas proportionem transiens & transcendens a generali suo decursu rationem temporis & gradus involvens atque diversos effectus inducens.

§. XV. Tradita hac Definitione (quam propterea fusius magisque diserte proponere placuit , quia alias motus obscuritas accusatur , ne itaque illi , qui in succinctis sed insuper obscuris definitionibus , ubi definitio suo definito obscurior est , gloriolam affectant , offensionem eliciant) nunc ad specialiores animadversiones de motu instituendas progredior : dictum fuit , quod motus nihil aliud sit , quam *actus* , quoniam objecta & subiecta sua quæcunque apprehendit , sive idealia , sive materialia , positiva quadam *actu* afficit & per eandem solam suam essentiam prodit , siquidem præter motum nullus datur alius actus : ille enim solus talis est , unde omnis motus est actus & omnis actus est motus , quæ unitas se se ad essentiam rei extendit : frustraneus enim conatus est in physicis disquisitionibus de motu potentiali multa differere , siquidem tractatio de potentia ad Metaphysicam quatenus ontologia est , explicatio vero motus ad Pneumaticam & Physicam spectat : ita etiam essentia actus exhaurit essentiam motus , *Actus* enim est habitus practicus , progrediens in subiecta , tempora , terminos , puncta , spatia , objecta , effectus & quandoque etiam fines.

§. XVI. Est præterea motus actus *simplicissimus* , essentialiter homogeneus , qui neque in essentiam suam aliud quid alterius essentiae assumit , neque de essentia sua aliquid perdit , sed semper manet idem essentialiter , incorruptus,

ptus, licet deinde materiam afficiat atque auctuet, tamen essentialiter cum eadem non commiscetur i. e. non in materiam mutatur: unde, si motus a materia discedit, hæc de essentia sua nihil amittit, uti ille essentialiter manet salvus atque integer: propterea admodum refert bene discernere accidentales respectus, qui in motus consideratione occurrunt a propriis & essentialibus attributis.

§. XVII. Proinde motus est actus *perfectus* atque completus, cui quoad essentialia requisita nunquam aliquid deficit, sed qui semper totus est, tum quoad suum ortum, tum quoad suum successum, tum etiam quoad effectum: & quamvis in diversis subjectis per gradus variet, tamen id ipsum nihil essentialitati suæ detrahit, alias nullus perfectus haberi possit motus, nisi qui in extremo gradu fortis & vehemens est, proptereaque alii satis potentes motuum gradus imperfecti & incompleti nuncupandi essent: ita in aliis subjectis similis demonstratio suppeditari potest, siquidem animæ hominum differunt quoad capacitatem movendi & tamen quælibet seorsim considerata quoad essentialem suam constitutionem est perfecta atque completa: frustra itaque nituntur, qui motui, etiamsi valde debilis fuerit, aliquam imperfectionem imputant atque assignant.

§. XVIII. Porro motus est actus *indefinitus* sive perpetuus, qui in genere consideratus suam æternitatem a parte ante & a parte post habet, de qua in superioribus actum fuit: fons enim motus est æternus, e quo in subjecta visibilia subordinata, creata, energia motoria transit: & quando denique communes physici motus desinent, tamen propterea non omnis motus desinit, sed servabit motus suam æternitatem, tum in Creatore, tum in quibusdam creaturis: quemadmodum non modo talis æternitas in motu, sed etiam in materia superius demonstrata fuit: & cum hac ipsa demonstratione convenit altera parallela demonstratio, quod per naturæ potestatem motus non possit annihilari, nisi tandem omnipotens Creator, sicut materias innumeras, ita etiam varios motuum successus annihilaret: interea vero tam singularis motuum est circulus in macrocosmo & microcosmo, ut ex una materia in alteram motus transeat & vicissim causæ moventes non indefinientes novos motus producant, alias quantitas motuum esset intractabilis, sed probabiliter asseverari potest, quod etiam causæ primæ motuum creatæ sub qualicunque requie subtili modo ab extra vires suas colligant, reficiant & motus denuo acquirant, quamvis modus fiendi & procedendi haud in crassos sensus incidat.

§. XIX. Singulare præterea motus prædicatum est, quod *immateriale* existat, sive in essentia sua incorporeus; id quod antiquiores Metaphysici non negarunt; Physici vero acriter & austere impugnant, quia motum propterea incorporeum esse agnoscere haud possunt, dum tantum causæ spiritualis &

principia active spiritualia incorporeæ indolis existunt, motus vero tales causas primas, five principia, aut spiritus non esse, propterea tantum motus materiales & corporeos supponunt, præcipue quoniam de motibus physicis differunt, neque motum extra materiam agnoscunt: proinde motus materiales supponunt, quoniam discursus suos de pondere, gravitate, nisu, tendentia, renissu, reactione &c. pulchre & lepide cum hoc suo asserto adumbrare possunt.

§. XX. Hæc immaterialitas, aut sic dicenda incorporeitas motus variis argumentis demonstrari potest, etenim 1) prima causa, origo & dependentia motus non est materialis, unde ipse motus corporeus esse non potest, quoniam causa & effectus de se invicem testantur. 2) motus est actus, nullus actus vero est materia, interim actus non est agens, est tamen aliquid reale existentielle & perfectum, unde motus non est movens & nihilominus est incorporeus 3) quia datur motus, qui extra & citra materiam succedere potest & qui tamen est perfectus motus, uti sunt operationes Dei, angelorum & animæ & quidem hujus actiones morales & mere ideales 4) quia materia ex accessione motus non in essentia sua augetur & 5) ex illius decessione non imminuitur 6) quia ab omni ævo constans fuit discretio inter motum & materiam, licet illius accuratior explicatio neglecta fuerit. 7) quia motus ita repente materiam ingreditur, sicut materiale quoddam minime in hac qualitate cum motu convenit. 8) quia motus per omnem materiæ dimensionem & singula illius puncta subito & sine ullo offendiculo discurrit. 9) quia motus cum materia coalescit sine ullo visibili aut conceptibili vestigio 10) quia nunquam concipi, percipi & explicari potest, quomodo motus transeat in materiam & cum eadem cohareat 11) quia motus interdum cum materia ita conjungitur, ut hujus affectiones materiales non alterentur. 12) quia motus materiam deserit sine ullo perceptibili vestigio. 13) quia motus coheret cum materia sine causa intermedia e materiali affectione fluente. 14) quia motus nullam essentialem materiæ affectionem in se continet. 15) quia nullus motus absolute in materia occludi potest. 16) quia motus ratione ordinis prior fuit & prior est quam materia creata aut generanda. 17) quia motus a parte ante & post suam æternitatem habet. 18) quia sua sponte materiam egreditur. 19) quia ab extra sine materia tamen subiecto materiali immitti & communicari potest. 20) quia est respectu materiæ accidens & denique 21) quia efficacia motus materiæ efficaciam multo numero superat.

§. XXI. Si itaque motus incorporeus est, tunc prima illius causa non alterius quam incorporeæ essentiae est, ut propterea causa de effectu & effectus de causa testentur; interim ex hac prima causa profluens motus transcendit intermedia subiecta materialia, ubi discretio illa observanda est, ne in omni subje-

subje-

subjecto ; ubi motus per accidens communicatus deprehenditur ; prima talis causa motus supponatur : illud enim assertum physicum verum est , quod omnis motus primam causam incorpoream agnoscat ; contra vero non argumentari licet , ubi motus est , ibi statim illa prima causa adest : quotquot itaque sunt principia incorporea principaliora , tot etiam habent activitatem movendi , uti de summo omnium rerum principio Creatore , deinde de Angelis & animabus constat : quomodo vero principia talia ex se motum primum producant & specialissime motum quoad gradus suos dirigant intellectus humanus non percipit ; interea ipsum factum negari haud potest ; neque denique materiis aut materialibus principiis assignari potest facultas movendi : unde etiam liquet , quam sterilis vana & fallax sit assertio Medicorum de suis spiritibus , sive vitalibus , sive animalibus , sive cujuscunque prædicati , quasi ex se & per se motus producere & administrare queant .

§. XXII. Cum hac demonstratione mox connecto peculiarem hanc animadversionem in Physicis sedulo pervolvendam , an videlicet materiis & corporibus *motus innatus* , inditus & *concreatus* sit , quod assertum hodiernum , a variis proponitur , sed satis frigide confirmatur , dum motum e materia arcessere laborant , adeoque contra incorporeitatem & incorpoream causam motus pugnant : equidem & hoc assertum de motu corporibus concreato falsissimum & sanæ rationi maxime contrarium esse indico , judico & sequentibus argumentis demonstro : 1) pugnat contra sanam rationem , quod motus debeat hære in materia & tamen esse quietus ; cum rectius 2) motus materiæ inditus sese ut motum , qui materiam moveat , exfereret , propterea 3) tamdiu in uno subjecto corporeo subsistere non posset , quamdiu id ipsum juxta lepidam hanc sententiam asseritur & supponitur , siquidem 4) hæc essentialis motus est affectio , ut subjectum , in quo hæret , subito penetret & percurrat , neque 5) materia illius aptitudinis est , ut motum occludere , coercere & retinere posset ; neque 6) ulla causa mediata vel mente quidem concipi potest , per quam motus materiæ inclusus cohæreret 7) repugnat diversæ materiæ receptivitas ad diversos motuum gradus , cum materia quædam modo fortius , modo debilius moveri queat . 8) proinde corpus quoddam sæpissime moveri potest , qui motus , si totus materiæ concreatus esset , mirificos effectus produceret ; ita 9) tota hæc hypothesis de motu concreato mera suppositione nititur , & 10) commune asylum constituit pro confirmatione illius asserti , quod Deus ita voluerit . 11) quia nullus motus in uno subjecto uno eodemque tempore potest esse motus perfectus , si materia simul supponitur esse in quiete . 12) necesse etiam esset , ut si motus quisquam materiæ connatus esset , post brevem denique moram ille consumeretur , nisi hujus sententiæ fautores asserere malint Deum ita voluisse ,

ut motus non consumeretur : 13) Si vero verum esset, quod materia semper de novo externo motus accessu participet, non necesse est supponere motum concreatum, & denique 14) distinctio illa, qua aliqui hoc suum assertum colorare cogitant inter motum potentialem & actualem admodum lepida & infirma est pro hac hypothese salvanda.

§. XXIII. Ex hisce præcedentibus demonstrationibus facile colligere licet, quid sentiendum & judicandum sit de famoso illo Physicorum *nisu, tendentia, renisu, actione & reactione* corporum, quod assertum æque commune est in triviali Philosophia naturali asylum, quo quidam, sed non nisi per meram petitionem principii demonstrare contendunt, motum materiis esse proprium, insitum & concreatum, quando conspiciunt, quomodo corpus quoddam ad aliud quietum corpus allisum majori gradu recidat & revertatur, aut quomodo unum corpus in alterum cum motu eccentrico incidens reflectatur, quas alterationes motuum vulgo adscribunt renisui corporis quieti; sed si phenomena sine suppositionibus & præjudiciis observantur, tunc corpora non renituntur, sed corpus quod motu præditum fuerat, ast nunc in suo rectilineo progressu impeditum est, non semper simul & semel motum amittit, sed cum residuo suo motu revertitur, qui motus si repente in suo rectilineo cursu impeditur eo efficacius & fortius denuo in corpore suo concentratur, ut alium cursum retrogradum instituat, non alio motu quam illo, quem antea recepit, ita ut non necesse sit supponere, quasi e corpore quieto motus quidam per renisum egressus sit: quod vero tendentiam corporum ad centrum terræ attinet, tunc de eadem illo loco acturus, ubi de motu gravitatis sermo instituendus erit.

§. XXIV. Dum vero motus a causa & principio immateriali generatur, ita illius essentialis efficaciam est, ut *extra materiam* etiam progrediatur, & tamen sit essentialiter perfectus & totus motus, qui posthac materiæ communicari potest, ex quo iterum immaterialitatem motus demonstro & talis quidem *motus extra materiam* fuit ille, qui in prima motuum origine deprehenditur, e qua non modo diversæ motuum species, sed & diversa principia movementia ortum suum traxerunt, ita, ut non nisi motus in ulteriori sua propagatione per accidens in materiam transferatur, sed eo minus in materia materialis reddatur, quia antea immaterialis fuit: quemadmodum per Physicam potestatem e subjecto immateriali non fieri potest materiale: horum motuum, qui simpliciter extra materiam decurrunt, sunt multiplices species, in genere vero ratio, intellectus, deinde vero cogitatio, imaginatio, æstimatio, aversio, deliberatio, idearum formatio, motus pathetici, hæreditaria dispositio &c. qui singuli motus, (quo multi alii spectant,) tamen reales sunt & semper progrediuntur e

re ad rem, e termino ad terminum, e puncto ad punctum, adeoque ubique essentiales suas qualitates exserunt.

§. XXV. Præter hæc documenta & specimina motuum, extra materiam transeuntium, qui tamen veri, certi & perfecti motus sunt, varia ad hæc specimina talium *motuum*, in *abstracto* considerandorum, occurrunt, inter illa vero eximie dignitatis est *Existentia rei*, quæ cum essentia non est confundenda: hæc enim comprehendit id, quod aliqua res est, licet specialiori ratione essentia rei explicari non possit; illa vero, nimirum existentia, non est essentia rei extra suas causas, uti quidem vulgo a Philosophis definitur, sed est duratio & ætas alicujus rei, qua subjectum quoddam per plura tempora & plura puncta, atque plures terminos essentiam suam retinet: & licet existentie rerum sæpe debeantur aliis causis, in genere quidem omnipotenti Creatori, proinde vero subordinatis diversis aliis, & ab extra etiam concurrentibus circumstantiis, tamen hæc existentia in se spectata non est confundenda cum causis, neque cum activitate causarum, quoniam illud est, quod denum ex omni tali apparatu causarum proveniet, dum res quædam durat, permanet, subsistit: & hæ existentie rerum sunt indefinitæ atque per omnia puncta, tempora & terminos quosvis variant, sicuti existentia hesternæ non est hodierna, neque crastina, omnis vero talis existentia absolvitur motu & progressu in abstracto extra materiam.

§. XXVI. Ut ut motus extra materiam decurrit, ita ut exinde motus immaterialitas evidenter demonstrari possit, attamen deinde etiam motus cum materia concreditur, qui est *motus in concreto* considerandus & exquisitius *physicus*, prout sensibus nostris ipse paulo magis patet, adeo ut propterea bene sciamus, quid sit quæta, quidve mota materia; interim in hoc phænomeno æque intellectum nostrum fugit, quomodo motus cum materia cohareat, unde factum est certissimum, modus fiendi vero est incognitus: quemadmodum etiam nos latet cognitio, quomodo motus transeat ex alio subjecto & intret in oppositam materiam: etenim æque obscura est Philosophorum assertio, quod motus congreantur & communicentur per contactum, quæ explicatio in triviali & scholastica Physica admodum arcana & rationalis habetur, cum tamen crassissimam petitionem principii includat & irresolubilis illa quæstio moveri queat, quomodo fiat, ut, si unum corpus alterum contingit, motus ex uno egrediatur, in alterum ingrediatur & cum hoc congreantur.

§. XXVII. Quando itaque motus cum materia concreditur, tunc in eadem perpetuum suum *progressum*, transitum & successum servat, ita ut in materia non acquiescat, sed per omnia puncta temporis procedat, donec denique materiam illam iterum egrediatur atque deserat, licet ab extra in variis phænomenis alii motuum gradus illam materiam denuo ingrediatur: præterea vero

etiam in hoc phænomeno perpendenda est relatio & proportio materiæ erga accedentes motus, siquidem interdum subiectum materiale tali qualitate materiali præditum est, ut motus efficaciam suam magis, nonnunquam vero minus exferere queat, testimonio corporis levioris vel crassioris, densioris vel laxioris, dum in materiis porosius motus citius dispergitur, adeoque facilius amittitur, aut in abientem aerem progreditur, quæ proportio motus ad materiam in mechanicis disquisitionibus bene observanda est.

§. XXVIII. Quod specialiozem motuum cursum & propagationem attinet, tunc iidem sæpe & immenso numero per transcensionem progrediuntur, ita ut ordine quidem primo omnis motus a causa immateriali primum proveniat, deinde hic motus e corpore in corpus transferatur & per transcensionem communicetur; transultat itaque hic motus per materiam, qui modus vero hujus transmigrationis non intelligitur: quo sæpius proinde hic primus gradus motus per plura corpora transcendit, eo debilior evadit; quando vero debilis quidam motus aliis corporibus in motu constitutis supervenit, tunc etiam hic debilis gradus reliquum motum augere adjuvat; deinde quo magis centraliter motus in materias transcendit, eo efficacior est, minus vero si eccentricus fuerit: denique hæc transcensio est vel crassa & manifesta, vel subtilis, sicuti per aerem motus in subiecta corpori subtili ratione transcendit & hæc vario modo alterat, ita in sono & motu luminoso, nec non in magnetis virtute subtilis transcensio motus e materia in materiam observatur: & hic circulus motum in macrocosmo non modo est eximius, sed etiam consideratione solida & sedula dignus.

§. XXIX. Et dum motus perpetuo progreditur atque per materias transcendit, ita facile elucescit, quod motus possit *dividi*, licet sit sua natura & simplici indole incorporeus: hæc divisibilitas adeo singularis est, ut in concreto etiam & in progressu physico demonstrari possit, quod *incorporeum* quid sit divisibile & subinde etiam extensum; ubi frustra quidam arguunt, quasi motus ita separatus non amplius essentialiter totus, sed partialis existat, sicut plurimi de materia philosophantur, quæ in partes distincta non amplius pro tota habetur, licet in hac animadversione etiam materia semper essentialiter tota maneat, in forma vero & accidentalibus circumstantiis alteretur, ita etiam motus, ubicunque divisus est, essentialiter totus atque perfectus existit, gradu vero differt, interim debilior motus essentialiter æque motus est ac fortior, quo ipso confirmatur illud assertum, quod detur divisio physica subiecti incorporei, si motus per materias propagatur.

§. XXX. Eximix dignitatis consideratio & disquisitio de mortu etiam illa est, quod motus in tempore, per tempora & ad tempora decurrat, imo rectius, quod motus *Tempus* constituat, unde omne tempus est motus: sic enim

nim Tempus est transitus & progressus e momento in momentum, ex existentia in existentiam, ita nihil aliud est quam motus, proptereaque essentialiter motu absolvitur, adeoque juxta veram suam indolem Tempus nihil aliud est, quam motus progrediens, existentias rerum aut efficiens, aut circumscribens: unde aliqui ex antiquioribus Philosophis dixerunt, tempus esse numerum existentiarum; & Aristoteles appellavit tempus numerum motuum secundum prius & posterius; sed eo ipso tempus non est crassus motus physicus, sed suam relationem habet ad subjectum, quod capax est discernendi hos transitus & numeros existentiarum, tam sui ipsius, quam aliorum subjectorum: hinc essentialis ratio temporis includit perpetuum progressum, successum, cursum, transitum, quo respectu ipsa aeternitas nihil aliud est, quam motus, qui infinitos suos successus continet; sicut tempus physicum etiam certos terminos absolvit, secundum diversitatem existentiarum in diversis subjectis: qua ratione aetas, longævitas, vita, duratio, conservatio tempore tali discreto & in certos terminos transeunte absolvitur.

§: XXXI. Cum haecenus varia essentialia motus requisita perlustrata & commendata fuerint, ita adhuc ad essentielles qualitates motuum spectat, quod singuli motus adeoque quilibet seorsim certo *Gradu* decurrant, siquidem tam in abstracto, quam in concreto hic Gradus motibus proprius existit: quod enim motus in abstracto attinet, tunc vigor, activitas & alacritas rationis, intellectus, cogitationis per individua discrepat, imo alio Gradu operatur almus Creator, alio Angeli, alio reliquæ subordinatæ naturæ & causæ agentes; in concreto vero differunt Gradus vel per se, uti nunc certis materiis communicati sunt, vel secundum materiarum aptitudinem, prout eadem motibus magis vel minus subjacent & obtemperant, ubi omnino proportio materiæ erga motus advertenda est, secundum quam certus motuum gradus unam materiam compactiorem & densiorem efficacius, laxiorem & porosiorem vero debilius afficit & agitat; in quo phænomeno ramen non materia activa est in motus, sed semper motus in relatione ad materiam activus est: & ita gradus motuum variant quoad vires, quoad tempus, quoad occasiones & quoad subjectorum suorum relationes; exinde etiam oriuntur diversi effectus; sed præstat præterea in hoc phænomeno agnoscendo & decidendo evitare communem Philosophorum labyrinthum, quando de diversis motuum gradibus ita otiose ad voluntatem divinam provocant, aliasque causas naturales omittunt: veriori itaque sensu Gradus est certa quantitas motus, adeoque essentialis requisitum, cum juxta quosdam etiam Gradus dicatur intensio vel remissio actus, utpote quæ declaratio ad accidentales respectus pertinet: est vero denique Gradus in motibus consideratus talis observatio, quæ ad Physicam spectat, sicut vulgo

go Gradus distinguuntur in mathematicos, metaphysicos, medicos & physicos.

§. XXXII. Ad essentielles motuum affectiones, adhuc in genere perpendendas, pertinet insuper *Succellus* in motu considerandus: omnis enim motus succedit & omnis succellus est progressus, adeoque etiam motus; quemadmodum in nullo puncto motus acquiescit aut delitescit, sed indefinenter per omnia puncta sive ideæ, sive materiæ, quam occupavit, procedit: subinde etiam hic succellus arcte conjunctus est cum ratione gradus atque temporis, dum modo motus citius, modo tardius, modo potentius, modo debilius discurrit, uti etiam in disquisitione succellus aptitudo & proportio materiæ erga motum erit conferenda: de reliquo per variantes materialium nexus hic Succellus ita alterari potest, ut modo tardius modo citius contingat: qualia varia experimenta in staticis et mechanicis passim occurrere solent.

§. XXXIII. Denique ad definitionem motus explicandam pertinet adhuc consideratio *Loci*, siquidem ferme omnis motus certum locum, certam distantiam, aut certam extensionem requirit, in quo tam in abstracto, quam in concreto succedere et decurrere debet: physico itaque sensu locus est terminus extensus, sive spatium distans, circumscribens subjectum quoddam contentum: interim etiam res ipsa testatur, quod in communi Philosophia animadversio Loci admodum sterilis sit, siquidem veteres locum appellarunt certum $\pi\alpha\tau\epsilon\rho\varsigma$, sive certum ubi, neque negandum est, quod etiam quælibet atomus & singularis meculæ ætheris suum specialem locum habeat, e qua consideratione affirmo existentiam *Vacui*, etenim hoc vacuum, sive hic locus præbet corporibus spatium, in quo moveri possint; & ni talis locus, sive tale vacuum esset, sane universitas rei & continua & contigua esset, adeoque pro uno moveretur, cum tamen multitudo motuum priori supposito contrarietur: & quamvis Locus etiam ad affectiones materiæ spectet; tamen a motu separari non potest, cum quilibet motus existentiam certi loci inferat, in quo decurrere & corpus suum afficere debet, ita etiam Epicurus Locum pro vacuo agnovit, quemadmodum Democritus, Leucippus, Aristoteles & plures alii hanc sententiam agnoverunt: frustra itaque est absolute negare velle existentiam vacui & licet in omni loco aliquid reale contineatur, tamen illud, in quo res eadem hæret, nihil aliud est quam vacuum sive involucrum & receptaculum illius rei, ut ita non necesse sit, cum aliis vacuum & sterilem de vacuo litigationem amplecti.

§. XXXIV. Cum hætenus definitio motus in superioribus tradita & quoad principales circumstantias explicata sit, ita nunc ad diversas motuum & effectuum species exponendas progredior: ex omnibus vero motibus ferme dignis-

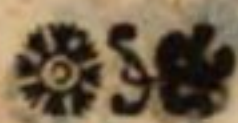
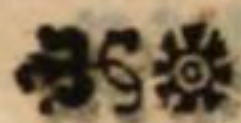
gnissimus est *Motus Luminosus*, qui præ reliquis & subtilissimus & celerissimus est, ita ut in brevissimo temporis termino amplissimam distantiam discurrat: est vero motus expansionis in materia subtilissima atque fluidissima, unde quo tenerior & subtilior est materia, eo magis hic motus per eandem propagatur: & vice versa ab interpositis materiis crassis & terrestribus valde alteratur, turbatur & impeditur: hinc v. g. olea quo magis tenuia sunt, quæ alias ætherea dicuntur, eo magis diaphana existunt: ex omnibus vero solidis corporibus unicuique vitrum occurrit & quicquid alias purioris vitreæ indolis est, quod pro motu luminoso recipiendo & transferendo aptum existit, nisi tantum in illo progressu motus luminosi aliquam obliquitatem subeat, quæ vulgo *Refractio* dicitur.

§. XXXV. Proprie motus luminosus est motus rectilineus, nonnunquam vero aliqualem obliquationem induit, ut radii a perpendiculo suo ad latera tantisper deflectant, quando corpus quoddam oblique oppositum est: est vero subinde talis refractio fortior, quam si corpus perpendiculariter illis radiis oppositum est & juxta hanc animadversionem opaca corpora vocantur, quæ superficies habent irregulares & asperas; quando vero radii luminosi disperguntur & inter se confunduntur, tunc ipsum lumen penitus obscuratur: provenit motus luminosus in macrocosmo præcipue a Sole, haud tamen propterea crassum materiale quid a corpore splendente effluit, quod lumen efficere forte debeat, sed potius illa certa motus species primario lumen efficit: proinde hic motus ita mysticus est, ut radii luminariæ se invicem efficacissime disciendant & penetrent, sed propterea sese non turbent: denique e diversa corporum mutatione, quæ alias motui luminoso subjacent, etiam effectus luminis differunt, interim specialissima horum effectuum determinatio & explicatio in physica tractatione valde latet, quod ulterius inculcandum erit, ubi hoc ordine de coloribus sermo incidit.

§. XXXVI. Infert itaque motus luminosus aliquod subjectum, ex quo ipse provenit, quod de principio ignescibili vel magis vel minus participat, qua occasione communem Physicorum animadversionem circa *Lucem* & *Lumen* breviter attingere & notare lubet: quidam enim hæc distinguunt, alii vero, qui lucem pro lumine habent inter ignem & lucem differentiam constituunt: utut vero sit, quando lux a lumine discrepat, tunc *Lux* (de cuius indole passim tractarunt *Aquilonius*, *Grimaldus*, *Vossius*, *Ricciolus*, *Kircherus*, *Hevelius* &c.) nihil aliud est, quam motus celerissimus intestinus verticillaris in & cum corpusculis inflammabilibus, quæ in actualem vel minorem vel majorem ignitionem abeunt: *Lumen* vero est ille splendor & motus egrediens ætheris rectilineus, qui e luce communicatur in distantias, unde Cartesius Lu-

cem vocat motum igniculorum, Lumen vero impulsu illius motus rectilineum per ætherem continuantem; dantur interim alii, qui Ignem, Lucem & Calorem inter se confundunt; alii e Lumine indiscretim communicationem materiæ inflammabilis subtili motu arcessunt, cum tamen in variis subjectis motus luminosus sine communicatione talis materiæ occurrat: ubicunque itaque reperitur talis materia subtilis ignescibilis valde agitata, ibi etiam lumen occurrit: unde a Phycis recensentur corpora per se splendescencia, quæ non mutuatio lumine gaudent, ut Sol & stellæ fixæ, quo referunt lignum putridum, cicindelas, corpora noctiluca & artificialia quædam composita, velut phosphorum, pyrophorum aliaque: sicut passim observationes tam inter Phycos, quam Medicos occurrunt de animalibus brutis & humanis lumen spargentibus.

§. XXXVII. Singularis constitutionis, dignitatis & utilitatis est *Motus Caloris*, quem quidem aliqui cum motu luminoso confundunt, cum tamen diversi motus sint: vulgo quidem hic Caloris motus pro celerrimo, subtilissimo & rapidissimo declaratur, uti in hac sententia Plato, Philosophi Democritei & multi alii fuerunt, per quam qualitatem vero hic motus a luminoso motu distinctus haud est, neque etiam satisfacit Aristotelis explicatio, qua ex effectu, dum homogenea congregare & heterogenea segregare dicitur, hunc motum definire contendit; neque Scholastica illa motus caloris definitio, quod sit privatio frigoris, ullum rationabilem & formalem respectum involvit, unde rectius Cartesius de hoc motu asserit, quod sit motus celerrimus, subtilissimarum materiæ verticillaris, rotatorius, aut circa axin succedens, adeoque magis cylindricus, quam sphericus motus est, ubi aptæ materiæ inflammabiles circa suam axin rapidissime moventur, adeoque non magnum spatium requirunt, siquidem tantum situm mutant: interea subtiliores materiæ citius hunc motum assument, licet aliæ quæ tardius in hunc motum transferunt, tamen diutius eundem fervant, testimonio metallorum in comparatione ad olea, ceram &c. primarius fons hujus motus in sole existit, quamvis adhuc aliæ causæ intermediæ calorem efficientes concurrant, unde observationes prostant, ubi sub magna solis distantia tamen hyems calida & sub majori solis præsentia atque vicinia æstas frigida existit: præterea datur etiam calor subterraneus, qui ab externo non pendet, sed in motu materiæ inflammabilium sub terris præsentium consistit: transferuntur interea mediante hoc motu caloris subtiles materiæ in atmosphæram, quæ itidem caloris gradum augent, quare nonnunquam uvida & squalida tempestas calida occurrit: denique hic motus caloris ad multiplices mixtiones & augmentationes corporum animatorum & inanimatorum concurrat, sicut de reliquo e diverso caloris gradu

du diverforum corporum fluiditas, mobilitas, liquefactio, rarefactio, mollities vicissim etiam corruptio, dissolutio, fermentatio &c. dependet.

§. XXXVIII. Contrariatur motui caloris *Frigoris Motus*, quem haud accurate Cartesius per privationem caloris & Aristoteles per indiscretam translationem & congregationem homogeneorum & heterogeneorum definiunt, sed rectius Gassendus pro peculiari motus specie aestimat atque demonstrat: quemadmodum etiam fieri solet, ut sub proximioris solis praesentia, tamen interdum frigidi influxus contingant, unde facile judicare licet, quod frigus non a nuda solis distantia pendeat, quemadmodum nonnunquam venti five boreales five orientales insignem frigoris gradum atmosphaerae immittunt, uti vicissim absentibus talibus ventis certi planetae frigidam impressionem communicant: est vero frigoris motus tardioris energiae, cum caloris motus sit celerior & efficacior: & quemadmodum motus caloris attenuat, resolvit & rarefacit, ita motus frigoris condensat, inspissat, comprimit & proinde singularia corpora mobilia irregulariter componit: quemadmodum porro motus caloris dum resolvit, certorum subjectorum destructionem putrefactoriam promovet & auget, ita motus frigoris dum corpora comprimit & condensat, eo ipso dissolutionem & corruptionem impedit, aut a putrefactione praeservat, qualia documenta innumera tam in animali, quam vegetabili regno occurrant: dereliquo etiam frigoris motus, motui caloris superveniens, partim peculiarem suam speciem, partim particularem suam efficaciam obtestatur, qualia phaenomena occurrunt in diversis operationibus chymicis, praecipue vero in fusione corporum solidorum, videlicet metallorum: proinde frigoris motus magis in aërem, quam aetherem efficax est, cum ad tam crassos effectus contribuatur, quid quod e superficie magis ad centrum collineat & quidem compressoria sua efficacia; cum alii motus e centro magis in superficiem emergant: est vero subinde irregularis & confusa quaedam commotio, unde effectus frigoris ratione potestatis & subtilitatis ab aliis motuum speciebus valde discrepant.

§. XXXIX. Dum in praecedentibus motus luminosi mentio facta fuit, ita hoc ordine theoriam *Colorum* brevibus attingere placet, cum communiter colores variantibus qualitatibus motus luminosi adscribantur; & licet communis haec theoria perquam colorata sit, tamen in eadem eximia haesitatio & confusio occurrit, ita ut sub omni speciosa & operosa colorum explicatione denique ultima illa simplex & infallibilis veritas prodeat, quod album non sit nigrum, cum τὸ ὄν quidem indubium sit, τὸ δῖόν vero admodum obscurum; frustra vero omnis color diversitati refractionis & reflexionis radiorum luminosorum adsignatur, dum omnino distingui mereantur phaenomena colorata in aëre occurrentia, a subjectis propius oculis nostris expositis colo-

ratis; imo lepidus conatus esset a rubicundo colore, qui per prismata præsenta-
tur, aut qui in Iride occurrit, ad ruborem Cinnabaris & Minii argumentari,
in quibus posterioribus omnino roseidæ illæ materiæ deficiunt; subinde val-
de ænigmatica videtur Cartesii explicatio colorum, quod sit modificatio lumi-
nis in globulis æthereis recta pulsus aut pressis; neque exhaurit formalem ratio-
nem in theoria colorum reflexio fortis aut debilis, e qua multi paralogismi
profluunt; neque Eclecticorum actio radiorum luminis oculis recepta & perce-
pta species colorum exponit; neque tantum superficies subjectorum, ad
quas quidam neotericorum provocant, quoniam coeci colores e superficie di-
stinguunt, essentialiter ad formam colorum spectant, cum a coecis ad videntes
non valeat consequentia, unde in plurimis subjectis propius visui obnoxiiis mix-
tio specialis ad colorum differentiam contribuit: & esset hoc respectu color
diversa modificatio radiorum luminosorum, secundum differentem rerum mix-
tionem atque positum: de reliquo specialis ratio cur album sit album & nigrum
nigrum constanter omnes philosophos latet, latuit, latebit &c.

§. XL. Eximia insuper dignitatis est *Motus Condensatorius sive Com-
pressorius*, quemadmodum motus caloris rarefactorius & dissolutorius est:
quod hanc compressionem in toto universo & macrocosmo concernit, tunc
eadem primum in subliliorem aëris partem quam ætherem vocant & per
hanc in ipsum aerem communicatur, unde vero & ex qua prima origine pen-
deat, tam expresse dici haud potest: exserit se hic motus in genere in uni-
versum globum terraqueum, quem undique & ab omni latere æqualiter com-
primit, sicuti etiam probabile est, quodlibet corpus coeleste tali motu athmo-
sphaerico compressorio præditum esse, mediante quo tale corpus in suo cen-
tro conservatur, ne e congruo suo spatio excidat: proinde hic motus subtili-
ter penetrat in profunditatem terræ, siquidem mediante illo corpora in sua
congregatione & compage conservantur & cessante eodem aggregata corpo-
ra dilabuntur: quo magis itaque hic motus fornicatus & centralis est, eo po-
tentioris efficaciam esse observatur: contribuit itaque hæc condensatio ad du-
ritiem, gravitatem, firmitatem corporum, ut & ad motum frigoris: interim
concurrunt interdum aliæ motuum species, quæ contra nituntur, ut prior mo-
tus simplicem suam efficaciam exserere haud queat, quare hæc condensatio
non tantam vim habet in corporibus animatis & vivis & ubi motus caloris op-
positus est: interim eo eminentioris energiam hic motus existit, quo mobilia
sunt corpora circa quæ versatur & hic motus ad varia phænomena tam sponte
occurentia, quam arte producta physica contribuit.

§. XLI. Singulare specimen compressoriam illius efficaciam, quæ cum
aëre communicatur, occurrit in illo solenni & celebri phænomeno *Aestus ma-*

ini five *Fluxus & Refluxus maris*, qui singulis senis horis eximias suas mutationes exferit: hunc licet antiquiores & recentiores variis causis adsignent & quidem vel Angelo cuidam, vel vorticibus vel gurgitibus marinis, vel effluviis lunæ aqueis five simplicibus, five cum materia in fundo maris præsupposita fermentefcente, five lumini lunæ, five alteri cuidam causæ; tamen nulla ratio quoad singulas circumstantias veritati magis consona est, quam quæ deducitur ab efficacia atmosphæræ lunæ compressoria in atmosphæram & horizontem oceani: hinc evenit ut luna perpendiculariter mari incumbente (quod eo magis novi & plenilunio contingit) hic æstus sit efficacior, siquidem ipse cum omnibus lunæ mutationibus coincidit, dum quoad diurnas & annuas variationes simul evidentes mutationes subit: quando itaq; luna ab oceano deflectit & aliorsum vergit tunc mare ad polos egredi definit, iterumq; subsidet: illud vero observationis physicæ est, quod quædam maria ab alteratione fluxus & refluxus immunia sint; deinde etiam in quibusdam locis æstus ille ad ostia fluviorum pertingit, ut & alibi citius & altius, alibi tardius & depressius succedit, quo multum contribuit vel declivior vel sublimior situs terræ, aut præsentia insularum & promonteriorum circa littora illa positorum, quemadmodum in illis locis, ubi Luna perpendiculariter non imminet tale phænomenon neque tam eminenter, neque tam facile occurrit.

§. XLII. Eximie porro efficaciæ & dignitatis est *Motus Elasticus*, cuius indolem veteres Philosophi haud agnoverunt & attenderunt; multi vero e recentioribus valde perverterunt, confuderunt & male applicarunt & licet magnum illud idolum Elater hodiernum physicis & Medicis semper in ore sit, tamen eundem ex formali motus elasticitatis ratione haud satis ingenue explicant: quare indiseretim quamlibet extensionem cuiusvis corporis elateris nomine salutare haud erubescunt, cum tamen vera ratio elasticitatis non ita promiscue assumenda & applicanda sit, quam confuse quidem vulgo contingit: est itaque motus elasticus non alius, quam subtilis expansorius primario in æthereas, deinde aereas & denique etiam aquosas materias efficax & operosus, unde rectius in partes mobiles & gradu distinctas fluidas, haud vero primario in solidas, densas & spissas transit: deinde quoad effectum suum etiam alias partes majoris consistentiæ afficit, iisdemque expansoriam illam activitatem communicat: dignum hujus motus phænomenon & specimen occurrit in motu Mercurii in barometro, quem frustra quidam gravitati & ponderi aut motui compressorio aeris, vel cum terreis vel humidis substantiis impleri, adscribunt, in qua sententiâ Ramazinus & Schelhammerus sub aliquo tamen discrimine atque lite versantur: unde rectius cum Stahlîo illum motum virtuali & non materiali aeris efficaciæ id est expansioni in Mercurium effi-

caci accenseo, quæ elasticitas adjuvatur ab humiditate subtiliter & intime in aerem dispersa, sicut alias humiditas, admodum apta est pro hoc motu subeundo: hinc Mercurius in suo tubo adscendit, quando magis expansus est; si vero humidæ illæ substantiæ ex atmosphæra decidunt, quod imminente & præfente pluviosa & nebulosa tempestate contingit, tunc elasticitas in aëre remittit & Mercurius descendit: idem contingit, si venti occidentales & meridionales multam humiditatem in atmosphæram transvehunt, quæ deinde cum reliqua humiditate facile decedit, hinc spirantibus hisce ventis facilius Mercurius descendit, cum vicissim ex ventis septentrionalibus & orientalibus adscendat, quando per aerem acclivius in atmosphæram nostram immissum elasticitas augetur; & hanc majorem elasticitatem aëris ægrius tolerant Phthiſici, cum difficilius inspirent, ac contra remittente illa elasticitate & tempestate pluviosa facilius respirent: de reliquo hic motus elasticus stupendæ efficacæ est, ut corpora eximii ponderis cum eodem in motum deduci queant.

Conf. Stablii Opuscula Physico-chymico Medica. p. 205. seqq.

§. XLIII. Ab hac motus elastici efficacia pendent varia phænomena, quæ in mundano systemate tam supra, quam infra terram cum eximiis effectibus contingunt & quidem, quod attinet phænomena supra terram evenientia, singularis dignitatis est observatio, quæ de *Tonitru & Fulgure* instituitur, de quibus effectibus ab omni tempore Physici varias sententias & opiniones proposuerunt; non quidem placet in aliorum castra multum excurrere & ex proposito examinare, an juxta Stoicos hæc phænomena a materia frigida, an juxta Plinium ab effluviis certorum planetarum, an secundum Paracelsum ex Sulphure, Mercurio & Sale, an juxta Cartesium ex collapsione nubium, an juxta alios ex Sulphure aut Nitro proveniant: brevibus meam mentem expono, unde assero, quod primario hi fontici effectus debeantur motui elastico, qui partim in humiditatem aquosam, partim in principia inflammabilia & deflagrabilia efficax est: quando enim partim humida partim inflammabilia principia in atmosphæram transferuntur & cum nubibus circumvolvuntur, tunc evenit, ut, si ejusmodi nubes, quæ multum de hoc motu elastico participant in magna congerie conveniunt & in aliqua atmosphære plaga in se invicem incumbunt, ita ut non modo in nubibus ipsis, sed intra nubes harumque spatia aër occlusus sit, tunc elasticus ille vehemens & præpotens motus ita afficit & vehementer agitat materias inflammabiles, quo denique flammam concipiant & in fulguris forma e nubibus eructent & effluant: quod si etiam tale fulgur sua acensione majorem commotionem nubibus introduxerit, tunc reliquus aer intra nubes occlusus eructat & ex uno quasi alveo atque spatio nubium erumpit atque progreditur, ex quo motu ille fragor *Tonitru* provenit, siquidem

sub

sub quolibet tonitru nubes, in hoc suo fasciculo contentæ, concutiuntur, discutiuntur & disperguntur: unde tales tempestates non melius solvuntur nisi quando hæ nubes ex se invicem dissolvantur & disjungantur.

§. XLIV. Præter hanc disquisitionem & theoriam de Tonitru & Fulgure placet adhuc aliquot circumstantias explicare, quæ in tali tempestate occurrere solent: primo litigant & dubitant multi Philosophorum an detur *Lapis Fulminaris*, asserentes, quod in aere tam crassa materia, ad constituendum hunc Lapidem idonea, haud reperiatur: equidem genesis hujus lapidis neque impossibilem neque improbabilem æstimo, quem in fulgure provenire judico, cum fulgur omnino materiam aliquam subtilem constituat & quidem plurimum terream, quæ sub celeri vehementi maximeque efficaci motu igneo ex parte in vitream filiceam talem consistentiam colliquatur & cum fulgure deinde communicatur; interim abusus hujus observationis non tollit usum, neque omnes Lapides Ceraunii, qui demonstrantur, sunt veri tales Lapides Fulminares: qui vero materiam fulguris & efficaciam motus ignei perpendit, haud ejusmodi lapidis existentiam & generationem impossibilem judicare poterit.

§. XLV. Hic motus elasticus, qui in talibus tempestatibus occurrit, admodum sustentatur & augetur per humiditates aquosas, nubibus interspersas, hinc quo diutius pluvia sub talibus tempestatibus deficit, eo vehementiores sunt reliqui effectus Fulguris atque Tonitru; cum contra perquam imminuatur & mitigetur impetus elasticitatis, quando per pluviam humiditates tales decidunt: haud vero communis illa traditio pro veritate ventilanda est, quasi cum ejusmodi pluvia tempestatum Sulphur ex atmosphæra detrudatur, cum rectius pulvillus ille flavescens, aquæ pluviali innatans, ex illa, pulverulenta materia in aerem dispersa proveniat, quæ Julis & arillis abjectis, pini, pinastri, juniperi, coryli, sambuci, musci clavati &c. adhæret: præterea annotari meretur illa observatio, quando tales tempestates secundum tractus terræ vel montosos, vel profundos & excavatos progrediuntur, unde explicari possunt separationes tempestatum aut ductus aut tractus illarum *Die Wetter-Scheidung und Wetter-Züge*: denique annotanda est diversa fulguris efficacia & conditio, ubi communiter fulgura distinguuntur in terebrantia, discutiencia & urentia, aut in humida & ignea: subinde Fulguris ignis subtilis & præpotens est, qui maxime in corpora solida efficax deprehenditur, sicut Tonitru ad concussionem terræ multum contribuit, ut negari non possit illa communis observatio, quod e Tonitru & per illud terra fertilis reddatur, per fulgur vero atmosphæra quantisper repurgetur: quemadmodum etiam completam talem tempestatem æstus præteriti temperies & mitigatio sequitur.

§. XLVI.

§. XLVI. In hoc ordine, ubi de motu expansorio, sive elastico describitur diquisitioni nostræ sese offerunt *Venti*, quorum theoriam brevibus exponam: vulgo quidem, sed non satis apposite, venti definiuntur, quod sint motus aeris; quæ nimis generalis definitio formam rei non exhaurit; rectius venti sunt motus crasse & vehementer elasticus, per materias humidas, plus vel minus rarefactas, spirante effectui in aerem communicatus: quod vero originem ventorum attinet, tunc eandem non absolvunt exhalationes marinæ & aquosæ, licet eadem quicquam ad ventorum genesis & augmenta contribuant, cum iusta omnino quæstio moveri possit, cur hoc die ventus australis, alio borealis etc. spiret, unde rectius ex multiplici observatione & experientia convictus, iterum ad ventorum genesis diversos planetarum concursus & impressiones contribuere assero; hinc dantur venti, qui indies paroxysmos ferme servant, dum certis horis repetunt iterumque certis desinunt: vulgo Phyci ventos distinguunt in regulares & erraticos, in periodicos & indefinitos, in cardinales & collaterales: multum subinde ad ventos disponunt exhalationes aquosæ & quod cardinales ventos attinet, tunc ab oriente spirantes in nostris locis frigidiores sunt, haud vero propterea, quasi e montibus Carpaticis & Bohemicis niveas particulas in atmosphæram nostram invehant, alias etiam venti australes per montes Alpinos & occidentales per Pyrenæos spirantes perinde frigidi essent: in locis Asiaticis venti illi e mari pacifico afflantes & ab oriente adspirantes sunt calidi & humidi: occidentales venti, qui ex Oceano Atlantico propius nostras regiones attingunt, multam humiditatem nobis afferunt, adeoque pluviam tempestatem causantur; tanto magis si in austrum inclinant: Boreales ut plurimum per se frigidi sunt, sed interdum æstivo tempore æstum augent, dum in aerem valde calefactum, rarefactum & expansum humidas subtiles materias transferunt, quæ elasticitatem augmentant: Australis ventus est ut plurimum calidus, sed maxime disponit ad humidam tempestatem: denique interdum ad ventorum augmenta & irritamenta certæ nubes cum majori gradu motus elastici præditæ concurrunt.

Conf. Stablii Meteoroscopia.

§. XLVII. Placet hoc ordine paucis mentionem injicere *Nubium*, sub illo nexu, quod demonstrem ipsas Nubes de motu elasticitatis multum participare & quod vicissim Nubes eundem motum in atmosphæram effundant: ipsæ quidem Nubes nihil aliud sunt, quam plus minus tenuis materia, humida, expansa, rarefacta villi instar per aerem fluctuans, propterea etiam ob suam tenui-

tenuitatem & coherentem motum elasticum in aere conservantur & vehuntur; ubi frustra Scaliger Soli imputat, quod nubes in aere contineat: deinde vero nubes modo plus, modo minus de hoc motu elastico participant, aut materiam vel subtilius vel crassius humidam continent, quid quod interdum alias substantias tenues, inflammabiles complectuntur: sicut plane extraordinarium est quod nubibus immisceantur animalia viva, velut cicuta, mures, ranæ &c. uti inter Scaligerum, Wormium & Vossium lis intercidit, unde mures Norwegiæ proveniant, an e nubibus an aliunde: maxime tenues nubes sunt illæ, quæ in maxima altitudine consistunt & ovium greges repræsentant, quales nonnunquam serenam, nonnunquam turbidam tempestatem prænunciant: nigricantes nubes sunt valde aquosæ, uti etiam nubes fuliginosæ & fumosæ multam humiditatem continent: proinde nubes obscuræ ex pallido puniceæ latiores frigidæ sunt & grandinem continent, uti nubes ex nigro rubescentes fulgur aut materiam pro eodem largius continent; albicantes nubes ventosæ sunt, quemadmodum quædam nubium turbinem, aliquæ vero regularem ventum effundunt; de reliquo frustra quidam Astronomorum ut Keplerus, Ricciolus aliique exactam nubium altitudinem explorare student.

§. XLVIII. Multum etiam elasticus motus contribuit ad *Igneæ illa Meteora*, quæ vulgo per ignem fluctuant & quæ mediante hoc motu partim accenduntur, partim etiam per auram quaquaversum vehuntur, ut sunt *Ignes Fatui, Stelle cadentes, Dracones volantes, columnæ igneæ* &c. quæ singula meteora constant e materia tenui porosa, cum subtili inflammabili principio prædita, unde etiam ignis illorum est tenuis, qui non facile crassa corpora lædit & accensione mutua afficit & comburit, quid quod ejusmodi materiæ elastico tali motu præditæ adjuvante continua aeris accessione huc illuc noctu vagantur & motum aeris exacte sequuntur; vix vero hæc Meteora pro excrementis nubium ventilanda sunt, quin potius e subtilioribus talibus pingvibus materiis e superficie terræ pingvioris in auram evectis generantur & in aere iterum dissipantur: quemadmodum vulgo Physici de *Filo Mariæ* asserunt, quod consistat in visciditate tenui in aere collecta, cum rectius talia filamenta nil nisi excrementa araneorum terrestrium sint, qui certo anni tempore & sub certa tempestate e suis cuniculis & latebris egrediuntur & filamenta talia magno numero in arvis formant, quæ in aerem evecta illud constituunt, de quo vulgo dicitur: *Der Sommer ziehe.*

§. XLIX. Quemadmodum hæc meteora proprie Ignea sunt & motui elastico ut plurimum adscribi merentur, ita occurrunt alia meteora aerea æque realia & vera, quæ magis humidæ constitutionis sunt, sed genesin suam non elasticitatis, quam condensationis motui debent: ex hisce eminet *Nebula*, quæ e tenuissimis & per aerem dispersis humidis moleculis congelatis constat, qualis congelatio iisdem per certum frigoris gradum in atmosphæra existentem inducitur, inde contingit, ut si humidæ hæ moleculæ sparsim & ita dispersæ ex atmosphæra decidunt, reliqua aura serenitatem aliquam nanciscatur; si vero in altum assurgunt, tunc copiosius coeunt, nubilam tempestatem constituunt, in aqueas guttulas congregiuntur & pluviam denique efficiunt: deinde occurrit *Pruina*, quæ consistit in moleculis aqueis paulo crassioribus, sed ob majorem refrigerii gradum non tam congelatis quam congelatis, quæ ob gravitatem suam successive decidunt & modo ita simpliciter, modo cum nebula contingunt: pertinet huc *Ros*, cujus hæc est genesis, quando sub ferena, tepida, aut calida tempestate in aura humidæ moleculæ extenuatæ & rarefactæ fluctuant, quæ nocturnis temporibus a concurrente moderato frigore nocturno & motu condensationis subtiliter coeunt & in talibus tenerioribus, proptereaque ita dictis roridis corpusculis decidunt & aquam valde limpidam, subtilem & puram constituunt: quando vero nubilus aer cum crassioribus humiditatibus oppletus est, quæ proximius in guttulas congregiuntur, nondum vero actu easdem constituunt, tunc frigus concursans hanc humiditatem ita congelat, ut in flocculorum nunc majorum nunc minorum forma decidat & *Nivem* constituat: quod si denique hæc humiditas in certis nubibus magna quantitate collecta & simul in majores guttas coagmentata fuerit, tunc particulare frigus, quo tales nubes seorsim præditæ sunt, has coagmentationes nunc majores, nunc minores aqueas ita congelat, ut in *Grandinis* forma deinde ex alto decidat.

§. L. Præter hætenus recensita phænomena naturalia ulterius ex efficacia motus elastici fuit causalis demonstratio *Montium Ignivomorum*, qui pro igneo hoc motu subeundo de materia inflammabili Sulphurea quasi picea participant, quæ successive in ejusmodi cavernis subterraneis regeneratur & carbonum fossilium sive lithanthracum instar in ejusmodi tractibus terrarum reperiuntur; quo vero ejusmodi materiæ deflagrabiles in igneum motum rapiantur, necesse est, quo elasticus ille expansorius motus superveniat, qui cum aqua subterranea & interdum marina adfluente & transhalante excitatur, ita ut hæc salina aqua efficacia sua halituosa commotione instar venti accedentis flam-

Flammam semel commotam augeat atque sustentet, quemadmodum alias aqua marina illius qualitatis est, quo ignem magis promoveat & excitet: & hac ratione vehemens ille subterraneus ignis cum hoc motu elastico stupendæ efficacix est, siquidem mediante utroque tam ignis, quam elasticitatis motu ex ejusmodi montosis speluncis & latebris corpora eximii ponderis projiciuntur.

§. LI. Non minus ex efficacia motus elastici fuit theoria *Terre motuum*, quos frustra quidam cum cuniculis bellicis comparare student, adeoque frustra Nitrum subterraneum accusare solent, cum rectius pro hoc motu sufficiat vehemens illa subterranea expansio & commotio aquei halituosi principii, quo quidem requiritur aptitudo subterraneorum tractuum excavatorum & cavernosorum, in quos penetrat halitus ille aquosus, vel etiam ipsa aqua marina vel alia, quæ exhalationes copiosas in has cavernas immittit, unde hos terræ motus promovet diuturna & constans pluvia tempestas, sub qua aquositates intimius in relaxatam terram penetrant; haud tamen ab hoc eximio phænomeno excludi debet motus caloris subterraneus, ita ut Cartesii sententia de motibus subterraneis sub justa interpretatione salvari possit, quando etiam concursus ignei elementi accusat: ita enim ex multiplici analogia physica facile demonstrari potest, quantæ potestatis sit hic elasticus motus cum humidis expansis materiis decurrens in corpora solida discutienda & concutienda: ob id etiam hic motus elasticus subterraneus modo cum tremore, modo cum succussatione, modo cum inclinatione, modo cum disruptione, modo cum perversione, modo cum murmure subterraneo decurrit: interdum ad hunc motum contribuit Prester ab extra succedens, qui terram valde commovet & halitus sub terra conclusos comprimit & exagitat: interdum ejusmodi motus subterranei Presterem in aerem communicant: aliquando etiam in illo loco, ubi terræ ruptura contigit, eximia aquæ projectio succedit, ite ut hoc phænomenon diversos effectus causetur.

§. LII. Sicut hætenus variis phænomenis motus elastici indolem exposui, ita nunc in ordine brevibus commendandus & exponendus erit *Motus Gravitatis sive Ponderis*, qui in vulgari Physica passim satis perversè & sine ponderosis argumentis satis leviter explicatur: quod enim hunc motum attinet, tunc de diversis corporibus constat quomodo gravitate inter se sint distincta & quomodo ex alto in terram decidant: inde illi vulgares Physici canones innoverunt, quod omne grave tendat deorsum, quod corpora habeant nîsum &

tendentium ad centrum terræ : de hoc motu non male, licet non satis distincte & perspicue Aristoteles dixit, quod corporibus non sit insitus, sed ab extra accessorius : Democritei hunc motum copiosiori atomorum commixtioni adscribunt, qui ipsi has suas atomos certo pondere præditas esse asseruerunt : Honoratus Fabri & multi ex Eclecticis dicunt corporibus divinitus innatum esse talem motum, per quem ferantur versus terræ centrum, uti antiquiores sinceriori expressione ignorantiam suam prodiderunt, quando hunc motum derivarunt ab appetitu & instinctu naturali corporum ad centrum terræ ; recentiores qui hunc nodum Gordium solvere sperant per crassam petitionem principii provocant, ad æternas divinas destinationes, sive voluntatem divinam : quidam comparare volunt terram cum magnete, quasi corpora ad se traheret ; alii hunc motum æri, nonnulli ætheri adscribunt, adeoque valde inter se disceptant.

§. LIII. Equidem hunc motum deduco & demonstro ab externo aeris motu, qui atmosphæricus est & undique globum terraqueum ita comprimit, quo circa axi suam æqualiter moveatur & hic compressorius motus communicatur corporibus sublunaribus : hinc talia corpora, quæ e majori altitudine decidunt, effectum eo ipso exserunt, qui majori ponderi adscribi debet, sicut ejusmodi ponderosa compressio ex illo phænomeno, superius indicato, evidenter elucescit, quando atmosphæra Lunæ atmosphæram Terræ efficacissime comprimit : multum vero ad hunc motum ponderis contribuit corporum densitas & compactior cohesio, quæ tantum juvat ne motus ab extra corpori superveniens cito ex eodem migret & evanescat, sed diutius imo copiosius in tali corpore persistat : hinc aurum est ponderosius quam plumbum, lithargyrium est gravius quam plumbum.

§. LIV. Quemadmodum hætenus multiplices considerationes de motu expositæ fuerunt, ita ultimo adhuc loco prævibus agendum erit de *Motu Siderum*, quæ disquisitio cum rectius Astronomica, quam Physica sit, ita in fundamentalibus tantum suis circumstantiis erit commendanda ; inter hæc sidera vero principem locum tenet *Sol*, qui propter eximias suas virtutes & qualitates ab Ethnicis divino honore celebratur : *conf. Joh. Francisc. Grandis Diss. de variis Dei nominibus Soli attributis* : est vero Sol corpus igneum & actu flammeum, quod juxta Scheineri, Kircheri, Marii aliorumque observationes tanquam mare flammeum ebulliens conspectum fuit & hoc corpus non modo singulos planetas & terram, sed & innumeras stellas illuminat, proinde etiam efficaciam suam calefacientiam, exsiccantem & illuminantem quaquaversum dispergit, de cujus distantia a terra & magnitudine Astronomi in infinitum discrepant & litigant : quod vero illius motum attinet, tunc in Astronomia vulgo constant systemata mundi,

mundi, quæ circa Solis & terræ motum versantur, inter illa jam evolverunt. Aristotelicum, Platonium, Ptolomaicum & locum obtinuit Copernicanum, in quo Sol habetur pro centro mundi, circa quod terra in peculiari elliptica currere & ambulare asseritur, hinc magis terræ hic motus ascribitur: sed & hæc assertio, quamvis præ reliquis veritati magis consona esse videatur, tamen suas difficultates continet, siquidem Sol, tanquam corpus igneum præ reliquis nobis cognitis sideribus cœlestibus maximam aptitudinem ad motum habet, ita ut illa quies, quæ juxta assertum Copernicanum eidem ascribitur, admodum hypothetica sit: & cum hoc corpus igneum immensæ magnitudinis existat, ita sub motu suo eo citius immensum spatium implere & cursu suo absolvere potest, cum vicissim globus terraqueus non ejusdem aptitudinis ad movendum sit: interea Copernicana illa assertio tamdiu in possessione quasi permanet, donec accuratius mundi systema inveniatur: quam illustre vero hoc est sidus nihilominus satis sæpe per interpositionem Lunæ oculis nostris obscuratur & Eclipsin patitur.

§. LV. Alterum corpus & sidus cœleste perquam celebre est Luna, de cujus physica natura sive constitutione curiosi & interdum etiam otiosi homines miras fabulas proponunt & eidem ex assertis Copernicanis, quibus etiam terra pro planeta habetur montes, variæ qualitates & maria, imo homines & bruta affingunt: quæ vero consideratio magis ad usum physicum & astronomicum spectat in eo consistit, quo lunæ motus recte commendetur, qui vel diurnus, vel mensstruus est, cum quo posteriori per peculiarem suam irregularem eclipticam progreditur & mensstruum suum decursum absolvit, aut menssem sic dictum periodicum constituit; quando vero luna e conjunctione Solis successive digreditur, menssem synodicum efficit, qui diversis lunæ phasibus, illuminationibus, obscurationibus, accrementis & decrementis absolvitur, sicut etiam cum tardiori suo cursu in uno semi circulo ellipticæ suæ apogæon, in velociori vero perigæum efficit: & quando Luna a conjunctione Solis successive recedit, tunc illuminari incipit, unde mox falcata, mox gibbosa, mox plena est: per se nullum lumen habet, sed a Sole primario, secundo etiam a terra illuminatur quando hæc radios solares eidem communicat: præterea concursus & ita dictus influxus Lunæ in terram satis est evidens, cum non modo eximia alterationi a Luna provenienti obnoxius sit vastus oceanus, sed & cum varia plantarum & animalium nutrimenta secundum Lunæ mutationes discrepent, quid quod in diversis hominibus quoad functiones vitales secundum differentes lunæ phases nonnullæ alterationes obtinunt, quas mutationes non materiali cuidam communicationi, quam potius differentie motus atmospherici & sensibilitati diversæ subjectorum vivorum ascribo.

neque tamen foeminae suas menstruas purgationes Lunae materialiter influenti debent: sic etiam fontici reperiuntur morbi, qui per lunae mutationes exacerbantur, testimonio lunaticorum, denique & plenilunium obscuratiōi subiectum est, quando inter Solem & Lunam ex opposito globus noster terraqueus intercedit.

§. LVI. Quod reliquos plauetas attinet, tunc iidem variis astronomi-
cis animadversionibus ansam suppeditarunt, quarum aliquot tantum annotabo
ita enim *Mercurius* cum sua Eccliptica iuxta systema Copernicanum Soli proximi-
or est, unde ob nimium huius splendorem ipse quasi obscuratur, siquidem alias
pro obscuriori corpore habetur: quoad reliquas qualitates suas *Hevelius* & *Gas-*
sendus de iisdem disceptant, illius revolutio 87. diebus mensuratur: hunc ratio-
ne ordinis sequitur *Venus*, qui planeta prae nitidissimo & formosissimo habetur,
& cum Luna terrae proximior est, cuius Veneris lumen perinde a sole pendet:
deinde observarunt Astronomi, in primis *Hevelius*, quod hic planeta instar Lunae
accrementa & decrementa habeat, huius revolutio contingit intra CCXXIV dies,
& haec *Venus* cum *Mercurio* Solis comes est: excipit *Mars*, cuius lumen est
rufescens & quanquam *Hevelius* asserat, quod a Sole illuminetur, tamen
alii peculiare lumen eidem adscribunt & de Sole praedicant, quod tantum *Mar-*
tis lumen augeat: quidam huic planetae adsignant ignem piceae indolis ob lumen
rubicundum quod spargit: quidam Astronomorum observarunt in *Marte* macu-
lam, quam scutum *Martis* vocant & quam nonnulli pro abyssō explicant: qui-
dam eidem motum circa axim, aliqui peculiare satellites *Marti* annumerant,
quos tamen *Hevelius* negat: Rheita huic *Marti* calefacientem & impellentem
qualitatem adjudicat, illius revolutio contingere debet intra annum & CCCXXI
dies.

§. LVII. Præterea *Iupiter* sequitur, cuius sphaera est admodum lata,
siquidem a terra perquam distat, adeoque illius revolutio XI annis & 317.
diebus absolvitur: quidam Astronomi in eodem observarunt peculiaria cin-
gula aut strias, de quibus varia sentiunt Astronomi, quas opiniones *Kircherus*
in suo itineraio ecstático proponit: sunt qui *Iovi* lumen proprium adscribunt,
quoniam a Sole immenso distat: alii curatius annotarunt *Iovis* quatuor satelli-
tes, quos *Hevelius* particulares lunas vocat: *Ricciolus* huic *Iovi* adscribit
motum vertiginis: *Saturnus* denique altissimam & latissimam sphaeram habet,
& sub fixis stellis cursum suum absolvit, cuius revolutio in termino XXX an-
norum contingere debet: quidam eidem proprium lumen assignant, quoni-
am a Sole tantopere distat: aliqui observarunt duos laterales Satellites *Saturni*:
multi motum circa axim de eodem praedicant, uti de reliquo *Daliteus* peculiare
observationes de *Saturno* instituit: Stellarum fixarum motus est tardissimus,
de

de quibus asseritur, quod in toto cœli ambitu per 25920 aut secundum veteres per 36000 annos discurrere debeant, quem Astronomi annum magnum sive annum Platonium vocant.

§. LVIII. Non infimæ dignitatis & utilitatis est observatio concursus astrorum & exinde pendentis effectus in globum terraqueum, quem posteriorem fallacem illi prædicant, qui communem Calendariographiam cum reliqua meteorologia confundunt, imo, qui ad immensam planetarum distantiam provocant & in subsidium suæ dubitationis accusant, quod prædictiones tales non semper certæ esse observentur, cum tamen & hæc disquisitio uberiori & ulteriori adhuc enucleatione & applicatione indigeat, sicut in rebus naturalibus multis adhuc observationibus opus est: imo cum nuda planetarum distantia nihil impediat, quo minus sidera illa efficacem motum communicent, imprimant & extendant, siquidem lumen suum in nos effundunt: nititur hæc meteorologia multiplici & longinqua observatione, unde nudæ speculationes eandem infirmare non possunt: neque ventis ita rigorose primaria efficacia in mutandas tempestates accensenda est, cum vel ipsi venti a tali planetarum constellatione pendeant, vel satis sæpe contrarios effectus exserant. *Conf. Stablii Meteoroscopia.*

§. LIX. Et quamvis veteres has tempestatum mutationes diversæ constellationi Lunæ adscripserint, tamen recentiores illas diversis reliquorum planetarum aspectibus accensent & singulo planetæ eminentiorem efficaciam adsignarunt, eandemque observarunt; hinc Jupiter partim calidus partim moderate humidus & ex parte etiam ventosus esse dicitur: Mars eximie calidus & ficcus & talis etiam Sol; Venus humida & quantisper frigida; Mercurius nebulus & ventosus; Saturnus frigidus & ficcus prædicatur: a Sole Marte & Mercurio observatum fuit, quod aliorum planetarum efficaciam urgeant, excutiant & excitent: proinde etiam Luna, quo magis terræ proxima est illorum planetarum effectus promovet; quid quod inde accidit, ut tales effectus satis sæpe anticipent.

§. LX. Et hæc est Sciagraphia meditationum & observationum physicarum, quatenus rationi & experientiæ consonæ sunt; & quamvis vulgo plures specialissimæ disquisitiones physicæ in systematibus occurrant, tamen eadem ex hæcenus traditis fundamentis & deductionibus commode hauriri possunt: neque quidem hæc demonstrationes ullis suppositionibus nituntur, neque peculiaribus sententiis & Sectis adscriptæ sunt, sed unice & simpliciter observationem sive usum & rationem sive intellectum pro fundamento habent, ita quidem ut nulla luxuries rationis & ratiocinationis, phantasiæ & opinionis inter-

tercedat: proinde eadem disquisitiones physicae exacte cum revelatione divina, quatenus ad praesentes animadversiones spectat, congruunt, sine ulla certorum principiorum, fundamentorum, praeceptorum & novorum terminorum praesuppositione; quam nonnulli tanquam articuli fidei reliquae tractationi praemittunt: unde hac brevi manuductione & introductione in Philosophiam naturalem monstro divinam omnipotentiam & sapientiam, quae in operibus, directionibus, effectibus & usibus naturalibus dextre perpendenda & colenda est, siquidem omnia subjecta naturalia & omnes effectus connexi illam admirandam omnipotentis Creatoris oeconomiam offerunt, quam quilibet Philosophiae naturalis Sectator pio, ingenuo, aequo & continentiam animo observare & Creatorem benignissimum etiam in regno naturae devota mente venerari debet; qui sicut omnium scientiarum humanarum ita etiam hujus doctrinae verus, bonus & utilis respectus est

atque

FINIS.

FUN-

FUNDAMENTA CHYMIÆ.

FUNDAMENTA CHYMIE.

FUN

§. I.

Chymia rationalis nimium quantum est discreta à communi Chymia pharmaceutica, quæ potius juxta usitatum tractandi modum magis empiria quam ars, id est habitus cum recta ratione effectivus, nuncupari meretur: illa vero quæ rationalis dicitur Chymia infert rationalem cognitionem earum rerum, quæ in Chymia tractantur, ut ita pro hoc scopo & certitudo experientiæ & evidentia atque sinceritas rationis requiratur: illa subministrat varios actus

chymicos, hæc suppeditat veras causas, per quas phænomena in chymicis occurrentia melius intelliguntur & planius explicantur.

§. II. Quam digna & celebris vero est hæc Chymia rationalis, tam rara tamen illa existit, ita ut plurimi in Chymiam merè experimentalem industriam atque laborem direxerint; rationalem vero cognitionem phænomenorum pro nuda & otiosa theoria agnoverint, cum tamen hæc notitia causarum in experimentis chymicis eò magis phænomena occurrentia confirmet atque illustret; subinde etiam Chymiam verè artificiosam reddit atque à cœcis tentaminibus & frequentibus aberrationibus præservat, adeoque animam quasi Chymię constituit.

§. III. Quanquam vulgo Chymia pro principali artis medicæ parte declarata constet, ita ut juxta Neotericorum arbitrium fundamentum medicinæ efficere debeat, tamen eadem non ita directè arti sanandi succurrit, quin rectius eminus circa subjecta artificiose demum applicanda occupata videatur, quibus vel concinnam formulam, vel concentratam consistentiam, vel majorem efficaciam inducit, quoniam antiquitas magis diffusis & hac ipsa mole adversis formulis ordinandis laboriosa deprehenditur; interim negandum minimè est, quod sub tali chymica alteratione non raro essentialis horum subjectorum constitutio admodum invertatur, adeoque ex accidenti qua-

litates quædam iisdem concilientur, quæ haud ita vitalitati & sanitati succurrunt, quam si prima genuina indoles operosa chymica tractatione non alterata fuerit.

§. IV. Ad medicam artem præcipue Chymia pharmaceutica desideratur, quæ corpora resolubilia & combinabilia ad usus artificiosos & medicos dissolvere & combinare adeoque præparare docet; proinde ars medica hæc subiecta juxta observatas suas generales vires demum ad securos effectus ordinat: sed quo talibus corporibus illa aptitudo concilietur, per quam usibus medicis respondere queant, propterea ipsi actus, aut operationes Chymix sunt illud medium, per quod subiectis medicamentosis convenientes alterationes inducuntur: hi actus Chymix præterea exercentur per solennia illa instrumenta materialia naturalia, videlicet per ignem, aërem, aquam & terram, cum quibus instrumentis porro certæ qualitates relativæ in subiectis obviæ sunt, ut quoad Ignem volatilitas, fixitas, inflammabilitas, fusibilitas, evaporatio, sublimatio, destillatio, Calcinatio, Incineratio, digestio, Vitrificatio &c. occurrat; quoad Aërem Regeneratio, Resolutio, Deliquatio, exsiccatio, exhalatio & ex parte etiam fermentativa commotio obtingat, omissis illis astralibus metamorphosis: quoad Aquam Elutriatio, Elixatio, Depuratio, Dissolutio & Fermentatio, & denique quoad Terram notabilis Genealogia Salium in foro chymico observari debeat.

§. V. Et ita quidem è singulis effectibus atque productis palam est, quod exquisitè medicam utilitatem Chymia non involvat, sed rectius ad physicam practicam, imò juxta communem constitutionem ad empiriam physicam spectet, quoniam omnis notitia præparandorum diversorum subiectorum chymicorum nondum includit vel adhibendi modum, vel eorundem fidam & probatam efficaciam: in quantum pro utilitate medicinæ Chymia inservit, in tantum pauca producta subministrat; reliqua vero magis curiositati, quam salubritati vitæ humanæ respondent, sicut ipsa oeconomia vitæ animalis plus per simplicia, quam per speciosa & arte facta subievatur, quapropter ipsa plebs paulò curatius medicorum fatiis attenta, juste metuit illos, qui chymicis subiectis distribuendis frequentius studium applicant.

§. VI. Admiratione omnino digna est observatio, cur præcorum medicamentorum curationes simpliciores magisque ingenuæ fuerint, licet inter illos morbi periculosiores occurrerint, cum contra recentiores cum benignioribus suis morbis & prodigiosis arcanis admodum infelices reperiantur! exinde meritò colligo, quod antiquorum simpliciora remedia majoris utilitatis extiterint, quam Neotericorum miraculosa producta, quæ valde alterata & adulterata sunt; neque propterea veteres omni chymica notitia destituti conspiciun-

spiciuntur, licet illorum sapientia & dexteritas sese ultra succos & salia præparanda non parum extenderit; à duobus demum seculis vero increbuit curiositas hominum, quo Chymia operosius exercita & exculta fuerit, licet sub multis confusis successibus, unde inter illos chymicos, qui primum ad talem curiositatem animum applicuerunt, tot irresolubiles obscuritates, tot allegoriæ, tot metaphoriæ, tot ænigmata & tot hyperboliæ occurrunt.

§ VII. Etymologia Chymia non tam à Chamo, quam potius à chymo succo petenda est, quoniam veteribus & in probata experientia celebribus Medicis succus subjectorum præstantissimum unquam præparatum extitit, ut juxta hunc sensum Chymia sit ars producendi ex certis subjectis quod est optimum i. e. utile, salutare & succi nomine dignum, aut quæ docet impura à puris separare, ita quidem, ut productum sit simplex & utile, quia veterum succi haud per multam artem præparabantur: minus congrue etiam Chymia à fusione derivatur, cum ars fusoria longe minimam partem in chymia efficiat.

§ VIII. Est itaque Chymia juxta proprium & realem sensum ars Syncreticeos & Diacrifecos, mediante qua apta subjecta resolvuntur & resoluta iterum combinantur, adeoque in novis certis productis offeruntur, quorum quædam curiositati, aliqua utilitati inserviunt, licet sub reliqua iusta applicatione eadem producta ad indagationem naturalium corporum & qualitatum nec non ad ætiologiam rationalem physico-Chymicam stabiliendam omnino inserviant: & cum hac Chymia descriptione consentit illa famigerata appellatio artis Spagyricæ, quæ non alia est, quam quæ circa resolutiones & combinationes corporum versatur.

§ IX. Dum vero Chymia per effectus resolutorios & combinatorios laboriosa est, ita minime acquiescit in colligendis subjectis resolutis, sed potius in combinatis productis demonstrandis operosa observatur, quoniam corpora resoluta, arti chymicæ subjecta, mox in novam aliquam congregationem abeunt, neque ita simplicia & concentrata asservari & demonstrari possunt, cum propter subtilem suam consistentiam reliquam curam & industriam artificialem superfugiant; unde frustraneus est labor, si tot ostentationibus Chymia promittit genuina & simplicia principia sulphurea, salina & mercurios aut elementa subjectorum, alias arti Chymicæ subservientium, quoniam nullibi in potestate artificis est, materias elementares extra mixtionem colligere tanto minus sensibus externis offerre.

§ X. Quo magis Chymia rationalis methodo probata atque ingenua exhibeatur, eo minus necesse est diffusis præceptis & essentialium indagati-

onibus operam dare, ex quo utroque studio tum superficialitatenus didactico, tum minus experto physico non nisi suppositiones dubiæ atque vanæ procedunt: præstat rectius observare relationes & habitudines principiorum ad se invicem, aut rerum dissolvendarum & combinandarum habitum essentialem ex quo varia phænomena & diversi effectus producuntur, quibus rite comprehendendis & debite applicandis postea artifex inharere debet.

§. XI. Sunt itaque subjecta Chymix non nisi corpora mixta & composita quatenus resolutionibus & combinationibus futuris obnoxia sunt, dum e compositis & mixtis simplicia & ex hisce mox iterum mixta & composita generantur: & cum secundum ordinem procedendi primario Chymia versetur circa resolutiones, propterea eadem in principali suo officio minime occupatur circa corpora simplicia, quæ ulteriorem resolutionem respuunt, neque chymicis instrumentis obtemperant, sed quæ subjecta simplicia vel mox aufugiunt vel mox in nova mixta & composita coeunt, quare diacrisis est fundamentum syncrisesos & in Chymia certus & verus evadit ille canon, quod diacrisis transeat in syncrisesin & syncrisesis iterum abeat in diacrisin.

§. XII. Naturalia itaque sunt corpora, quæ Chymix subjacent & quæ primum sub diverso schemate aggregationum offeruntur; deinde præmissa resolutione vel similis nova aggregatio vel ob additamentum aliorum subjectorum diversa combinatio provenit: nullum itaque commercium habet Chymia cum subjectis vivis, structis & ordinate textis, utpote quam exquisitam structuram illa non æstimat, sed perinde curat ac crassum & rude frustum fuerit, hinc rectius circa mixta & aggregata corpora, in certis frustis obvia & chymicis actibus ac instrumentis obtemperantia, versatur.

§. XIII. Et hæc corpora mixta quidem non aequè crassis manibus tractari & dissolvi possunt, sed potius indigent subtilioribus instrumentis, perinde materialibus, quæ illa penetrare & e suo pristino nexu dissolvere debent; hinc circa Chymicam corporum resolutionem minime vel communis physica vel subtilis mathesis versatur; illa enim tantum hæret in superficiali aggregationum resolutione & ad mixtionem non pertingit; hæc vero tantum abstractivè & mentaliter dividit corpora, cum Chymia non mentalem divisionem præsupponat atque involvat.

§. XIV. Frustra itaque nititur Chymia rationalis neque ad utiles scopos pertingit, si mathematicis illis subtilitatibus intenta est & ex iisdem producta invenire & commendare laborat: etenim e fundamentis matheseos dantur divisiones in infinitum, quales olim Peripatetici strenue asseruerunt, Democritei vero philosophi masculè semper refutarunt: interim applicatio-

nes chymicæ ad lineas mathematicas & partes extra partes Aristotelicas directæ, destituunt omnem spem tum rationalis, tum probatæ operationis & tantum mentalia artificia & abstractas chimæras non vero alia producta & proficuas materias promittunt.

§. XV. Frustraneum etiam erit conamen operationes chymicas ad exquirendas, resolvendas, separandas, colligendas & indagandas primas corporum essentias, aut quod adhuc magis est ad rerum seminia prosequi, cum tam physico, quam chymico conatui semper hi conceptus occulti erunt, dum ad primas materias seorsim observandas non facile aditus patet, unde rectius subjecta chymica in mixtionibus & crassis aggregationibus perquirenda erunt, in quo statu paulo magis sensui & usui obnoxia sunt, siquidem vicissim reliquæ subtiliores considerationes & defectum theoreticum & practicum involvunt.

§. XVI. Interim Chymicæ rationali artificiosæ & fructuosæ subjecta sunt corpora è triplici regno naturæ petita & quidem talia, quæ vulgaribus instrumentis chymicis obtemperant, adeoque resolvi, iterumque conjungi possunt, licet seorsim talium corporum specialem texturam ars Chymica non attendat, quin rectius hanc ordinatam compositionem, in certis structis corporibus occurrentem, destruat & in inordinatam molem convertat: & sub horum corporum tractatione varios usus tam medicos, quam mechanicos & qui hisce subserviunt, acquirit, siquidem imprimis illa chymia, quæ operationes & producta sua in commodum artis medicæ dirigit *Chymiatricæ* appellationem nacta fuit: altera vero, quæ civilibus usibus subservit & circa metallorum diversam tractationem occupatur, præprimis *Metallurgia* nomine venire solet.

§. XVII. Proinde Chymia in diversas quasi sectas vulgò distributa conspicitur, siquidem alio nomine salutatur *Alchymia*, quam ex opinione quadam varii illis operationibus dicant, quæ pro auro conficiendo & multo lucro acquirendo operosa est, licet vi vocis etiam de operationibus chymicis per salia administrandis accipi queat: alia dicitur *Spagyrica*, de qua supra dictum fuit: alia *Hermetica* a suo inventore; alia Adeptis & Artistis adscribitur, alia Galenica, Paracelsistica &c. vocatur, quæ pro diversitate suorum obsectorum ita distinguitur.

§. XVIII. Neque incongrue totus Chymicæ tractus atque campus distinguitur in *Halotechniam*, quæ cum salibus diversæ essentiæ & subtilitatis procedit: deinde in *Zymotechniam*, quæ veram constitutionem subjectorum, fermentativis commotionibus obnoxiorum, exponit: & subinde varia producta

ducta ex hoc opere fermentationis provenientia significat & explicat; denique in *Pyrotechniam*, quæ à potiori suo instrumento activo hanc appellationem nanciscitur & versatur circa corpora solida præcipue subterranea resolvenda, extrahenda & in diversa producta convertenda, imprimis juxta vulgarem styllum Chymicorum occupatur circa salia, sulphura & famulos Mercurios metallorum: & hoc ordine etiam placet præsentem nostram chymiam tractare.

§. XIX. Et in quacunque tali parte Chymix eximia suppetunt instrumenta, mediantibus quibus artifex operationes suas perficit: quædam horum instrumentorum magis activa, alia vero magis passiva existunt: priora sunt *Ignis & Aer*, quæ ad eximias alterationes inducendas admodum conferunt & quidem tali promptitudine, qua alia haud compari efficacia subveniunt: hæc enim reliqua invadunt, dissolvunt & ad ultiores usus aptant: alterius classis instrumenta sunt *Aqua & Terra*, quemadmodum ultima substantia adhuc prævia attenuatione indiget, donec ad ultiores usus activos in Chymia adhiberi queat; interim eadem ut plurimum prioribus principiis & instrumentis activioribus & efficacioribus subjacet.

§. XX. Dum vero actus physici & Chymici ordinem justum atque nexum tam sua sponte quam in didactica methodo servant & inferunt, ita primus labor erit nosse principia, è quibus subjecta mixta resolvable & combinabilia constant: deinde intererit intelligere verum statum atque proprias qualitates mixtorum & mixtionum; denique necessarium erit rationabiliter judicare de reliquis corporibus compositis & aggregatis & quomodo eadem vicissim recte tractanda sint, quo in mixtiones & elementares substantias, quidquod in nova corpora mixta & aggregata convertantur: quippe qui circulus operationum chymicarum nititur rationabili illo intellectu relationis corporum & qualitatum ad se invicem: & secundum hanc animadversionem jam paulo propius accedo ad chymiam rationalem explicandam.

S E C T I O I.

CAPUT I.

DE

PRINCIPIIS CORPORUM MIXTORUM.

§. I.

IN ordine naturæ actus primæ combinationis incipit à Mixtione, transit in Compositionem & denique desinit in Aggregatione: omne mixtum corpus vero constat è certis primigeniis & simplicibus materiis, quarum antea verum sensum physicum atque chymicum intelligere ratio requirit: quemadmodum corpora mixta in se spectata valde subtilia sunt & ferme plurimum sensus externos, præcipue visum fallunt & fugiunt, ita tanto magis principia horum mixtorum extremè subtilia sunt, neque crasso sensu percipi possunt, quin potius per sanam rationem intelligendam explicanda & applicanda erunt.

§. II. Dicuntur generico quodam significato principia corporum mixtorum illæ materiæ simplicissimæ, extra omne connubium positæ, homogeneæ, essentialiter quidem differentes, sed indivisibiles, sive ut vulgo vocantur individua, quarum quælibet ens unum & simplex constituit: & ex ejusmodi materia specie distincta atque numerosiori demum fit corpus mixtum, qualis progressus in ordine naturali non datur alius, nisi ut ex hisce simplicissimis primordialibus materiis prodeant corpora combinata, quæ vicissim resoluta redeunt in illas materias simplicissimas, ut ita recte philosophi unquam effati fuerint, quod principium sit id, ex quo quid sit & in quod iterum redit.

§. III. Principia corporum stylo Aristotelico dicuntur Elementa, Democriteo vocantur atomi, Cartesiano nominantur primæ materiæ, in qua diversa appellatione diversus etiam hæret sensus: Peripatetici sua principia ad certum numerum & cardinalem quaternionem adstrinxerunt, dum Ignem, Aerem, Aquam & Terram pro primordiali materia omnium corporum mixtorum & compositorum agnoverunt & stabiliverunt; interim in eo mirum in modum hæsitavit, dum genuinam diversitatem horum principiorum minime vel intellexerunt, vel exposuerunt, sed tantum supposuerunt in igne visibili esse elementum igneum, quale vero id sit & quæ diversitas inter ignem & aërem intercedat, altum inter ipsos est silentium: Democritei dixerunt: principia rerum esse innumera, sed in qualibet specie essentialiter discreta indivisibilia tamen minime infinita, unde hi philosophi prioribus exquisitè & meliori ratione contradixerunt, quorum tractatio de primis corporum principiis magis usibus practicis quadrat, cum Peripateticorum sententia de elementis magis usibus speculativis inserviat: quod denique Cartesii materias triplicis elementi attinet; illæ magis exercitiis phantasiæ, quam solidis demonstrationibus & realibus applicationibus respondent.

§. IV. Hæc principia corporum constitutiva non satis chymicis philosophis idonea & ad asserta sua apta visa fuere, unde pro usibus pressius chymicis tria principia principalia statuerunt, videlicet *Sal, Sulphur & Mercurium*; & cum in triplici hac specie aliquem defectum observaverit Willisius, ita ipse addidit Aquam insipidam sive Phlegma: proinde alii philosophi chymici annotarunt, quod hæc principia ad usum chymicum inventa, non alterius indolis sint, quam quatuor elementa Aristotelica, siquidem sal nihil aliud est, quam terra sicca, sulphur denotat ignem sive elementum illud inflammabile, volatile: Mercurius consistit in fluido illo volatili sive aëreo principio, & quia aqueum elementum in Ternario illo Chymicorum deficit, propterea addidit prædictus Willisius Phlegma.

§. V. Quanquam non exiguus defectus in hac sententia philosophorum & Chymicorum, quoad fundamentalem explicationem & sic dictam theoriā occurrat, tamen licebit adhuc quantisper illorum partes assumere atque defendere, modo sub congrua interpretatione mentem evidentiorē ipsis imponere conveniat: ita enim peripatetici in exiguo elementorum numero multis aliis distractionibus occasionem haud præbuerunt, sed pro compendiosiori theoria & physica & chymica conficienda allaborarunt: modo subtiliores eorundem speculationes, circa essentias rerum & resolutiones in infinitum occupatæ, non solidioribus reliquis animadversionibus immisceantur: deinde chymicorum principia ad minimum substantias exponunt elementares, quæ in subjectis horum nominum largius & evidentius inveniuntur, ut ita non ad alia incognita subjecta confugere necessitas postulet, sed in magis cognitis subjectis elementa sua describere & in sublimiores conceptus haud convertere cooperati sint.

§. VI. Et ita corpora mixta plurima hætenus dictorum principiorum materialium includunt, quæ ad materiale eorundem constitutionem essentialiter contribuunt, ita ut eorundem specificam cohesionem ingrediantur, & ad discernenda illa corpora quoad species absolute inserviant: id ipsum præcipue valet de principio Salino, Sulphureo & mercuriali sive terreo, aqueo & igneo: & quamvis non in omnibus corporibus mixtis singula hæc principia comprehensa reperiantur, tamen de iisdem assero, quod ad constituenda mixta subjecta essentialiter pertineant, siquidem Mercuriale intricatum illud principium omnibus metallis essentialiter adest: Sulphureum principium est quasi anima corporum mixtorum: & Salinum vel actualiter vel potentialiter terreis subjectis mixtis inexistit, ita ut terra in Sal converti queat & salinum principium non alterius, quam terreæ essentia existat.

§. VII.

S. VII. Quando de hisce principiis dictum fuit, quod ad constituenda corpora mixta essentialiter spectent, tunc quaestio physico-chymica occurrit, an principium aëreum corporum mixtiones ingrediatur? respondeo negative & pro evidentiori asserto dico, quod nullum subjectum mixtum chymicum aërem ita ingrediatur, ut illius mixtionem essentialiter constituat: non quidem nego, quod aëreum principium fortuito corporibus mixtis interfluctuet, attamen non nisi superficialiter & extra omnem cohaesionem, quoniam aëreum elementum in nullam aggregationem transire potest, in quam vicissim & mercuriale & sulphureum magis proclive existit; unde aër respectu subjectorum chymicorum resolvendorum & combinandorum activum instrumentum materiale constituit; quando vero eadem ex accidenti & minime per essentiam ingreditur, tunc passivum quoddam subjectum efficit.

S. VIII. Uti multiplices sunt sententiae, quae de principiis corporum differunt, ita variae earundem magis speculativae & metaphysicae sunt, quam reales & applicabiles: ad illa asserta, quae potius obscuris & inutilibus physicorum & Chymicorum mysteriis accensenda sunt, etiam haec commemorari debent, quando quidam pro primis subjectorum chymicorum principiis agnoscunt primam materiam coelorum, stellarum Aristotelicam, quam cum diversis formis rerum adventitiis & intricatae geneleos confundunt: neque ad usus practicos quadrat assertum, quo alii spiritum universi pro principio corporum elementari agnoscunt: alii principia mixtionis esse statuunt terram, oleum & aquam, alii vicissim Sal, oleum & spiritum, quidam supponunt duo principia essentialia, velut sulphur & sal & duo accidentalia, ut Terram & Aquam, ut ita facile liqueat, quomodo juxta diversorum arbitrium aristotelica principia in varium modum atque modulum conversa & immutata fuerint.

S. IX. Quam multiplex haec est philosophorum & chymicorum sententia, circa corporum mixtorum principia occupata, quae tamen satis saepe in nuda theoria consistit, ita contra ad usus practicos & reales potius inservit Beccheri doctrina de principiis subjectorum Chymiae subterraneorum, quae nomine triplicium terrarum aut lapidum exponit. Per primam itaque terram intelligit matricem, hypostasim & receptaculum reliquorum principiorum constitutivorum, sine qua terra reliqua principia in nullam mixtionem & aggregationem transeunt, neque corpus quoddam subterraneum efficiunt; unde in hanc terram reliqua principia immerguntur & varia subjecta offerunt, quae ipsa terra vicissim fertilitatem mineralem in subjectis denotat, ita ut per eandem omnes reliquae utiles materiae connectantur & visui & usui offeran-

tur, quæ interdum est fusilis & vitrescibilis, interdum in calcem convertitur, aliquando plane incombustibilis est: & hæc est aptissima illa materia, quæ licet non ipsa sit metallica, tamen pro metallo constituendo absolute necessaria est, quando tale subjectum in genuino mixto & aggregato statu demonstrari debet.

§. X. Ratione ordinis excipit secunda Terra ad mentem Beccheri alterum principium subjectorum mixtorum tum physicis tum chymicis usibus inservientium & hæc terra vulgò vocatur pinguis sive juxta aliorum mentem unctuosæ: hæc nihil aliud constituit, quam principium alicujus corporis mixti inflammabile, per quod illud corpus deflagrationi & ignitioni exponitur & subinde cum terra primi ordinis concreditur, sed fluidior & subtilior existit: præterea priori terræ inducit colorem, illiusque tractabilitatem adjuvat: proinde vel in solida consistentia reperitur, vel nonnunquam aquis combinatur, vel in fumo fluctuat: minime tamen crassum sulphureficat, licet in tali sulphureo corpore largiter inexistat, attamen in eodem cum pluribus imprimis salinis materiis coalescit: & hoc principium *Φλογισόν* sive inflammabile in Pyrotechnia, Metallurgia & Docimasia ferme principaliorē attentionem meretur, mediante quo subjectis corporibus mixtis & compositis variæ alterationes communicantur: & hæc terra perinde tam in minerali quam vegetabili & animali regno reperitur.

§. XI. Tertium principium perinde juxta mentem Beccheri terris sive lapidibus suis elementaribus accensetur & pro maxime fluido atque subtili mercuriali corpore exponitur: sed hæc terra præ reliquis maxime est intricata atque obscura, licet tamen realis, vera & quoad essentiam suam distincta existat, propterea est cujuslibet subjecti mixti principium *specificum*, quod corpora quoad essentias distinguit: & hæc terra mercurialis, licet fluida sit, tamen sicca est, quæ quo purius & intimius cum reliquis terris miscetur, eo nobilius præbet productum & vice versa; attamen illa minus facile in homogenea sua indole colligi potest, quia subtilitate sua reliquas terras superat, interim quandoque in mineralibus deprehenditur superficialius cum terra primi ordinis conjuncta, cui mixto corpori, si terra sulphurea intercedit, tunc subministrat causam geneleos veri & genuini metalli: minime vero per hunc mercurium corporum indiscretim in omni subjecto palingenesia illa famosa institui potest, quemadmodum frustra speculatores quidam mediante hac terra vegetabilia & animalia regenerare & producere promiserunt: de reliquo inter chymicos Paracelsisticos & Helmontianos cum famo-

moso Alkahest hæc mercurialis terra producitur, quæ juxta Beccheri mentem statuitur esse specialis substantia, sulphurea, volatilis salini principii.

§. XII. Et hæ terræ abunde sufficiunt ad subjectorum mixtorum, in diverso regno naturali occurrentium, tam theoreticam quam exacte practicam explicationem & applicationem: è quorum principiorum diverso coactu varia corpora mixta prodeunt, unde quidem primæ & secundæ classis terra aliqualem convenientiam habet, quæ videtur omnibus perfecte mixtis corporibus communis esse; tertia vero terra mercurialis quantisper tenuitate sua discrepat, licet de reliquo eximium essentialiale discrimen intercedat: & ita quidem evenit, ut hæc principia interdum intimius interdum laxius, nonnunquam copiosius, aliquando parcius, quandoque simplicius & nonnunquam cum aliis impuritatibus inquinata commixta deprehendantur, atque hac ratione sub diversa aggregatione tam ordinata, quam inordinata varias corporum species subministrent.

§. XIII. Et quanquam hæc principia omnino realia & existentialia sint, subinde etiam per essentialiam discreta & in omnibus subjectis mixtis vel singula, vel illorum aliqua, deprehendantur, tamen ita seorsim colligi, aservari & demonstrari non facile possunt, quia illorum subtilitas omnem illam manulem tractationem eludit, quæ ad singularem illorum collectionem necessaria est, quare eadem principia subjacent effectibus resolutoriis, qui mox in novos combinatorios transeunt, nisi magnus eorundem numerus dissipetur & aliorum transferatur, ob id juxta superius inculcatam annotationem vana est ostentatio & speciosorum alchymicorum assertio atque promissio, quasi essentialia & singularia corporum principia sigillatim demonstrare valeant.

§. XIV. Hæc principia essentialiter contribuunt ad constituenda illa subjecta certis speciebus distincta & usibus chymicis inservientia, videlicet ad salia mixta & composita ac diversæ tenuitatis, ad sulphura perfecta & ad metalla sive genuino nomine dicendo ad mercurios: quod itaque sal attinet, illud in usu chymico est corpus mixtum, constans è terra subtiliata & coherente aqua, siquidem hæc salis est primaria qualitas, ut in fluorem redigi, aut in aquositatem recipi, solvi, liquari queat; ex sola vero aqua nullum sal generatur, neque ex sola terra sal genuinum demonstrari potest: proinde tale sal differt & essentia specifica & subtilitate, aliud est acidum & vel minerale vel vegetabile, aliud alcalinum sive lixiviosum, quod plurimum de prosapia vegetabilium subjectorum est, unde etiam suam denominationem tenet: porro aliud sal est per se corrosivum, aliud sub certa compositione

potentioſiorem corroſivitatē obtinet: aliud ſal eſt fixum, aliud volatile, aliud eſt pingue & de indole ſubſtantiæ oleoſæ atque ſulphureæ participat, aliud ſal denique arte paratum eſt mediæ conſtitutionis: ex quibus ſingulis patet, quod modo ſalinum ſubjectum mixtum ſit: alibi vero compoſitum.

§. XV. Alterum chymicorum principiorum ſulphur audit, quod quidem in genuina ſua ſubſtantia non eſt principium, ſed principiatum, neque eſt nudum mixtum, ſed compoſitum, conſtans è principio terreo, ſalino acido, maxime fixo, ſed in volatilitatem proclivi, ut & inflammabili & hoc quidem ſatis copioſo, in qua conſiſtentia largo ſatis apparatu reperitur in corporibus mineralibus & ita dicendis ſubjectis decompoſitis, quamvis eſſentiale illius principium, quod inflammabile eſt, extra craſſi ſulphuris conſiſtentiam innumeris aliis ſubjectis inexiſtat, & ad illorum genuinam cohæſionem conſervandam non parum contribuat, quod imprimis valet de corporibus mineralibus, ſicut viciffim in animali mixtione illud principium magis ad deſtructionem ſubjecti quadrat: interim etiam ſubjectis mineralibus copioſius & ultra juſtam proportionem additum non parum eorundem tractabilitatem alterat & loco congruæ ductilitatis magis adverſam friabilitatem iisdem inducit: magnæ interim exiſtimationis eſt ſulphur genuinum inter phyſicos & chymicos, adeoque pro principio activo materiali æſtimatur & declaratur: de reliquo hoc ſulphur ſimplex modo in ſubjectis metallicis, modo in ſimplicioribus terreis, modo etiam in aqueis deprehenditur.

§. XVI. Tertium principium Chymicis uſitatum præbet *Mercurium*, ubi minime hoc loco ſermo eſt de Mercurio corporum ſive metallorum, neque de Mercurio Philoſophorum, ſed de Mercurio vulgari, videlicet fluida illa ſicca & ſplendida ſubſtantia, valde mobili proptereaque in igne Volatili, vulgò argenti vivi nomine veniente: & hoc ipſum quidem ſubjectum in hac viſibili ſua conſiſtentia eſt compoſitum conſtans ex terra & illa ſpecialiſſima materia, Mercurii characterem continente, unde corpus eſt ponderoſum, ſed in tantum ab aliis terris diſcretum, in quantum eximia mobilitate gaudet; manet tamen perpetua illa vexatio chymica, quod ſpecialis indoles huius ſubjecti deſcribi haud queat, niſi differentem illius eſſentiam ex variis circumſtantiis artiſices agnoſcant: communicatur interim ad eſſentialem conſtitutionem in elementari ſua indole ſubjectis ſubterraneis metallicis, alias verò in hac cruda ſua conſiſtentia vel natus vel virgineus reperitur vel ex certis mineris ſeparatur, ubi etiam in hac conſtitutione ita rectificari & emendari poteſt, ut pro variis experimentis miros effectus edat.

§. XVII. In chymia dogmatica ad uſum practicum ducenda conſect
hæc

hæc principia magis in statu concreto, quam simplici & abstracto annotare & applicare; siquidem operationes chymicæ in separandis talibus principiis efficaces quidem sunt, sed in colligendis illis non satisfaciunt, proxime vero in ordine physico & chymico ad subjecta mixta subministranda contribuant, ut ita in principiis hisce recte dignoscendis simul actus illi instrumentales sive operationes chymicæ, nec non ipsa corpora mixta condigne perlustrari & conciliari debent.

CAPUT II.

DE

MIXTIONE PHYSICO-CHYMICA.

§. I.

QVando ordinem motuum ad proportionem & generationem corporum pertinentium & concurrentium perlustro, tunc prædicta principia corporum minime in crassa frustra & aggregata confestim coeunt, sed sub prima & illa quidem subtilissima combinatione in mixtionem abeunt, ita ut mixtio sit primus & simplex ille actus physico-chymicus, quo principia simplicia pura diversæ essentiae, figurae & mobilitatis primum subtiliter combinantur, ut pro meliori & intimiori connexionem & meliori convenientia quoad figurativam suam proportionem corpusculum proinde subtile, sed essentialiter heterogeneum constituat, in quo principia elementaria antiquæ sunt essentiae, neque quoad primam suam physicam constitutionem immutata & juxta Aristotelicum errorem inversa, sed eadem; unde iterum separata & divulsa hac mixtione in illam primam suam indolem redeunt: hinc cum hac declaratione convenit principii vulgaris philosophica definitio, quod sit primum & principale quoddam subjectum, ex quo quid sit & in quod aliquid iterum redit.

§. II. Quam subtilia sunt principia corporum mixtorum constitutiva, tam subtilis etiam est actus, quo mediante hæc principia conjunguntur & complicantur, ex quo mox in Chymia practica demonstrari potest, quod ad mixtiones generandas, propagandas & dissolvendas non crassæ aut fugitivæ operationes, sed admodum subtiles functiones & instrumentales materiæ requirantur: unde ipsa mixtio, status mixtionis & corpus mixtum oculis humanis conspici non potest, sed tantum ratione percipi debet, non ut res i-

magi-

maginaria, sed ut constitutio physica, realis, quæ ob suam eximiam subtilitatem crassos sensus externos fugit: quapropter frustra agunt, qui mixtiones rerum ocularibus & crasse manualibus tractationibus & directoriis subijciunt.

§. III. Sunt itaque materialis mixtionis causa prima illa principia proportionate convenientia & tam figura, quam magnitudine exacte respondentia, quæ quo magis juxta hæc requisita conveniunt, eo firmiorem nexum acquirunt & retinent: instrumentalis causa est motus ab extra, hisce principiis superveniens, ab aliis commotis materiis insultans & illa principia in arctiorem cohesionem comprimens: formalis denique causa est exquisita horum principiorum applicatio, complicatio & implicatio, per quam impofterum ita coherent, ut unum corpus constituent, sed in primis suis substantiis nihil discrepent, nisi illorum principiorum prima libertas & homogeneitas per hunc inductum nexum alterata sit.

§. IV. Sicuti mixtio in ordine physico primus actus est atque status, in quo subjecta materialia & coeunt & coherent, ita facilius mixtiones oriuntur quam destruuntur, cum ad posteriorem actum non modo instrumenta valde subtilia requirantur, sed & nexus, in mixtione obvius, non tam cito dirui possit ac vicissim ab extra principia subtilia per instrumenta crassiora congregari, comprimi & in nexum aliquem redigi possunt; hinc in operationibus chymicis novorum subjectorum productiones longe facilius succedunt, quam pristinorum destructiones, quæ longiori mora & patientia indigent.

§. V. Est proinde genuina mixtionis affectio, quod arcte & bene cohereat, licet contra in rerum universitate præcipue in subjectis animalibus mixta valde dissolubilia occurrant: & quo mixtionis indoles magis innotescat, sequentia palmaria requisita eò spectant 1) quod mixta proprie sic dicta adhuc sint invisibilia & non nisi in aggregato quodam corpore denique tractationibus physico-chymicis obnoxia fiant, 2) mixtio constat è primis principiis materialibus simplicissimis, specie tamen diversis & proinde figura, magnitudine & pondere discrepantibus, 3) interea mixta si non visibilem, tamen ratione comprehendendam, figuram continent: 4) quidquod ob convenientiam principiorum constitutivorum intimum aliquem nexum & firmum coalitum assumunt, qui tam cito dissolvi non potest, denique 5) mixta promptius coeunt & corpus efficiunt.

§. VI. Ipsa mixtio pro diversitate suorum principiorum deinde admodum differt, dum alia est superficialis, alia vero centralis sive intima; prior facile

facile separari potest simplici experimento, quando spiritus acidi solvunt metalla & constituunt solutionem, in qua est mixtio & cohesio superficialis, quæ facile cum additamento aliorum metallorum reservari & recludi potest; inde etiam in talem mixtionem superficialem ipse externus aëris motus magnam efficaciam habet, cum vicissim centralis mixtio talibus invasionibus & alterationibus non tam facile subiecta sit & hæc ipsa posterior maxime reperitur in subiectis mineralibus.

§. VII. Ad mixtionem rite constituendam requiruntur subiecta diversæ subtilitatis, unde non absolutè crassa corpora, sed tenuia & paulo crassiora, firmam mixtionem promittunt, neque etiam in applicatione chymica merè sicca corpora i. e. solida, sed mobilia ita dicta fluida, humida & sicca mixtionem firmiorem efficiunt, unde v. g. subiecta acida concentrata in spissam & quasi oleosam consistentiam redacta metalla non solvunt; si vero cum tantillo humiditatis fluidioris diluuntur, tunc demum subiecta metallica aggreduuntur: idem etiam efficit spiritus vini simplicior, qui ob crassiorem suam consistentiam subiecta resinosa non multum attingit, nisi ipse antea in aliquam raritatem redactus & rectificatus fuerit.

§. VIII. Præterea mixtiones superficiales ut plurimum causa sunt diversorum colorum, odorum & saporum in productis subiectis; unde ita citò omnis hæc qualitas in multiplicibus subiectis alterari & inverti potest & hac ratione, quando ramenta cupri superficietenus miscentur cum spiritu acido, imprimis nitroso, constituunt colorem coeruleum; quando vero Mars cum tali spiritu combinatur color fit viridis; si huic solutioni cupri cum aquaforti spiritus salis additur, tunc color fit viridis, si spiritus urinæ admisceatur, color fit violaceus, ita etiam si solutioni Martis additur solutio Gallarum, color fit ater, si solutioni Lunæ aut Mercurii additur aqua, color fit albus: non minus si solutioni Lunæ in aquaforti additur Spiritus volatilis, varius inde emergit odor: denique alius sapor est solutionis cupri in aquaforti, alius Martis in hoc menstruo & ita superficiales tales mixtiones contribuunt ad diversitates colorum, odorum & saporum.

§. IX. Utcunque & qualescunque etiam fuerint mixtiones sive centrales & intimæ, sive superficiales & laxæ, tamen ubique principia continent pristinam suam essentiam: interea in corpore mixto quasi pro uno moventur & stant in aliqua unione, sed non in unitate, siquidem in physico ordine omnes rerum essentiæ incorruptibiles & immutabiles sunt; quando vero hæc principia essentia diversa connectuntur, tunc non amplius primæ & homogeneæ suæ sunt libertatis, ob id in nova forma, novo producto, novo sub-

jecto & novis qualitatibus comparent; quæ consideratio philosophis peripateticis anſam dedit, quo immutatas & novas rerum eſſentias ſupponerent.

§. X. Quemadmodum itaque mixtio eſt principiorum materialium unio & ſubtilis atque arcta connexio, ita eadem in veriori ſua conſtitutione non melius occurrit, quam in regno minerali, in quo non tantis alterationibus fortuitis & accidentalibus illa ſubjecta eſſe deprehenditur: & quamvis in reliquis regnis æque mixtio quædam occurrat, tamen eadem per varias cauſas & circumſtantias immutata obſervatur, dum non ita genuina atque firma eſt ac in priori occurrit; quare in vera mixtionis commendatione magis ſubjecta mineralis regni producenda & explicanda erunt.

§. XI. Quod enim mixtionem Mineralem attinet, tunc illa inſtar exempli produci poteſt, quæ propter æqualitatem principiorum merè & ſtrictè terreorum maxime firma & durabilis eſt, dum ob illorum ſubtiliorem, arctiorem & intimiorem nexum aliorum inſtrumentorum ab extra inſultantium ingreſſum reſpuit, proptereaque non ita prompte & facile dirui poteſt, hinc mineralia mixta præ omni alio ſubjecto ſatis diu ſatisque tenaciter operationibus & motibus phyſicis atque chymicis reſiſtunt atque ita ipſo effectu demonſtrant, quanta in illis corporibus ſit principiorum affinitas & mixtionis bona conſtitutio, quæ propterea à potiori meretur mixtio vocari, cum reliqua laxior principiorum compages infirmitatem corporum mixtorum omni reſpectu prodit.

§. XII. Altera mixtio eſt Vegetabilis, quæ reſpectu præcedentis infirmior, proptereaque facilius diſſolutioni expoſita eſt: differt hæc à priori variis modis, dum illam eſſentialiter principium aquoſum ingreditur & per hoc reliqua principia, quantum in hac mixtione poſſibile eſt, combinantur, ſiquidem in diverſis temporibus principia ſalina illis aquoſis magis ſuperficialiter adhærent, adeoque ſubjectorum immaturitatem produnt: deinde etiam hanc mixtionem ingrediuntur principia oleoſa, quæ in præcedenti deſunt, ad minimum in hac conſiſtentia oleoſa: porro ineſt vegetabili mixtioni largus apparatus ſubſtantię mucilaginofæ & quidem modo ſpiſſioris, modo ſubtilioris, per quam à priori mixtione abſolute, à poſteriori vero reſpectivè diſtinguitur: denique hanc vegetabilem mixtionem ſimul conſtituit eſſentialiter principium ſalinum, quod ad animale mixtionem conſtituendam non pertinet, in minerali vero intimiori & ſubtiliori nexu gaudet: ſed quoniam in præſenti mixtione principia paulo largius cohærent, inſuperque ab extraneis cauſis facilius impelli & moveri poſſunt, ita effectus reſolutionis in hac

hac mixtione est longe promptior magisque præsentaneus, quam in priori esse observatur.

§. XIII. Tertia mixtio, circa quam indagatio physico-chymica versatur, est Animalis, quæ ratione ordinis ultima, sed etiam ratione dignitatis infirma est, quoniam magis superficialis, quam intima & centralis esse observatur, proptereaque ita fragilis, infirma & corruptibilis est, dum partim è principiis admodum mobilibus & levissimo impulsui obtemperantibus constat, partim quia principia continet, quæ ægre cohærent, sed sua sponte facile à se invicem discedunt, partim etiam quia talibus principiis carent, quæ reliqua minus convenientia paulo intimius combinare & continere possent: ita enim abundantia principii aquei & satis larga copia materiarum pinguium oleoso-gelatinosarum attestatur physicum nostrum assertum, quod hæc mixtio sit valde lubrica & labilis; neque hanc positive ingreditur principium salinum, quod demum è resolutione hujus mixtionis prodit & ex attenuata terra illius generatur: ex eo liquet, quam prompte hæc mixtio motibus & effectibus dissolutoriis obnoxia sit & quomodo per minores motuum gradus destrui possit, ea propter etiam citius, quam reliquæ mixtiones volatilifantur & vicissim è vegetabili & minerali mixtione facilius sal quoddam eminens chymico actu produci potest.

§. XIV. Sicut itaque juxta has deductiones & demonstrationes mixtiones discrepant, ita tamen subinde actualibus resolutionibus subjectæ sunt, quæ dissolutio in mixtione animali, si intimior est, putrefactionem constituit, in vegetabili mixtione priori gradu fermentatio, posteriori vero perinde corruptio audit sive putrefactio, quemadmodum mixta vegetabilia, quæ in putredinem ruunt, æque contagium quoddam constituunt, quod suam speciem nimirum mixtionem vegetabilem aliam inficit, uti id ipsum etiam animalis mixtio efficit, quando in putredinem delapsa est: mineralis denique mixtionis intimior destructio in calcinatione consistit vel incineratione, in qua subjectum pristinam suam indolem amittit & in satis magna copia etiam in auram dispergitur: interim è chymicis quidam occurrunt, velut Beccherus, qui mixtionis mineralis dissolutionem, liquefactionem sive mercurificationem vocant, quamvis hunc actum, aut rectius hoc productum, quod mercurios metallorum promittit, Rolfinckius & Kunckelius ad non entia chymica referant.

§. XV. Ad constituendas & alterandas mixtiones cujusvis speciei multum contribuit ratio & conditio temporis, siquidem mixtio animalis, quia laxior & infirmior est, citius generatur, mineralis vero respectu reliquarum

tardius succedit; vegetabilis denique medium temporis terminum occupat: interea secundum diversitatem corporis mixtio mineralis magis maturefcit, mixtio animalis paululum solidior evadit & mixtio vegetabilis imprimis quoad sapores immutata deprehenditur: quod mineralem mixtionem concernit, tunc interdum inveniuntur subjecta subterranea, quæ & immatura sive intractabilia existunt, unde è suis tractibus non eruuntur, sed ad completam maturitatem usque illic relinquuntur: quod animale mixtionem attinet, tunc eadem in primis ætatibus perquam mollis & corruptibilis est, quæ vero in adultioribus ætatibus paulo firmior evadit; denique respectu mixtionis vegetabilis quædam subjecta per initia sunt amara, cum tempore vero fiunt acida, alia per initia sunt acida & acerba atque austera, cum tempore vero fiunt dulcia.

§. XVI. Prævalet & antecellit dignitate mixtio præ compositione, tum illa in compage & nexu intimior & subtilior, hæc vero laxior & crassior est, unde illa difficilius, hæc vero facilius alterari, imò penitus destrui & dissolvi potest, ex eo ordo tum physicus, tum chymicus res materiales considerandi & tractandi in mixtione inchoat & ita successive ad crassiores & laxiores congregationes transit: frustra tamen in triviali physica & chymia tantum subjecta composita horumque qualitates perlustrantur, mixta vero alto sepeliuntur silentio.

§. XVII. Ad mixtionum conservationes atque intimiores conjunctiones non parum contribuit principium illud subtile inflammabile, quo præsentem mixtio communiter manet salva, quo exempto mixto valde alterata compareret, interea ad hujus principii actuationem multum contribuit æris concursus, cujus efficacia valde demonstrativa est in curioso illo tonante pulvere, qui destituito æris accessu vim suam haud exserit: ita etiam ferrum, ab æris commercio exclusum, ustum tamen, non modo non alteratur, sed magis melioratur, si vero ær concurrit, deterioratur aut dissolvitur; hinc sub ipso aëre & igne in crocos diversæ subtilitatis mutatur, id quod etiam de Cupro, Stanno, Plumbo, Regulo antimonii &c. valet, quæ singula subjecta sub hoc æris connubio ita afficiuntur, ut actuato primum hoc principio inflammabili reliqua mixtio valde destruat.

§. XVIII. Simpliciori & evidentiori ratione mixtiones & subjecta mixta sese in minerali regno offerunt atque probant, quæ proinde secundum terrarum primordialium diversitatem varia subjecta proferunt, sicut prima illa terra vitrescibilis, crystallina & ita dicta hypostatica cum exigua quantitate terræ subtilioris inflammabilis mixta, vel gemmas vel lapides coloratos constituit,

stituit, quemadmodum etiam è prima illa terra & largiori commixtione secundæ terræ prodit productum magis friabile atque fragile, uberior conjunctio tertiæ terræ efficit, quo productum fiat magis mobile, tractabile, ductile, malleabile &c. ita non modo ex hisce terris variæ mixtorum species, sed & diversæ harum specierum qualitates proveniunt.

§. XIX. Porro in genere terraqueam mixtionem habent salia, olea, imo certa ratione sulphura, bitumina & ipsum saccharum, quæ singula subiecta facile fluiditatem aqueam nanciscuntur, quando vero salinæ mixtionem accedit exigua portio terræ inflammabilis, tunc exinde provenit Nitrum: insuper etiam aqua hisce terris diversimode superveniens ad diversa subiecta tum in physica, tum in chymia perlustranda, contribuit, ita enim prima terra cum aqua mixta constituit Sal acidum, quod vel in Vitriolo vel Sulphure vel Alumine reperitur: si aqua cum secunda terra aliquo modo congregitur, tunc prodeunt olea, pingues succi & fluida balsama: si paulo parcius secunda talis terra cum aqua miscetur, tunc proveniunt aquæ sulphurata: si aqua cum tertia terra jungitur, tunc præbet famosum chymicorum Alkahest & si prima adhuc terra supervenit constituit Sal commune: si cum terra primæ classis in acidam indolem conversa certa quantitate & quidem satis copiosa commiscetur terra sulphurea, tunc vel naturaliter generatur, vel artificiose præparatur verum atque perfectum Sulphur.

§. XX. Dum sermo est de artificiosa sulphuris præparatione, seorsim hoc loco indico, quod è terra acida & principio inflammabili sufficienti, undecunque etiam collecto, generetur verum & perfectum Sulphur: acidum vero illud esse debet Vitriolicæ indolis, sicut simplicioris Sulphuris acidum ad vitrioli genesis vicissim contribuit: si itaque talis terra acida vitriolica cum terra inflammabili intimius miscetur, tunc prodit Sulphur, variis modis demonstrativum, juxta experimentum Glauberi cum sale suo mirabili & additamento carbonum & juxta luculentiorum magisque fundamentalem demonstrationem Stahlî: quo fundamento nititur etiam parallelum illud alterum experimentum Sulphur verum producendi & arte efficiendi mediante acido vitriolico æmulo videlicet aluminoso è variis subiectis de principio hoc inflammabili participantibus, unde curiosum illud productum generatur, quod *Pyropheri* nomen tenet, quale sub immediato aeris accessu non modo ignescit & candescit, sed & sub certa enchiresi penitus actualem flammam emittit, quo duplici experimento itaque genealogia & anatomia sulphuris illustratur & confirmatur.

Conf. Stahlî Opuscula Physico chymico-Medica p. 301. seqq. & in indice sub tit. Sulphur artificiale,

§. XXI. Ad mixtionem mineralem absolute concurrunt & contribunt terræ diversæ speciei & indolis: ad vegetabilem vero mixtionem multum facit concursus aquæ, quæ reliquorum principiorum combinationem eximie adjuvat, adeoque vehiculum reliqui nutrimenti pro subjectis vegetabilibus apti constituit, siquidem nitroforum & pinguium aliorum subjectorum commixtio plurimum ad augmentationem & fœcunditatem vegetabilium confert, ita ut verum fundamentum practicum & non merè speculativum, aut citra usum realem applicativum augmentandi vegetabilia in eo consistat, quo materia mobilis pinguis cum reliqua aquositate combinata sufficienti, attamen non excessiva quantitate subministretur, quæ augmentatio eò facilius succedet, ut cum emolumento experimentum ad usus reales duci queat, licet etiam ejusmodi curiosæ inventiones occurrant, quæ tamen cum minima utilitate ad verum œconomicum usum applicari possunt.

§. XXII. Peculiaris differentia mixtionis occurrit in diversis vegetabilium partibus, quemadmodum alia deprehenditur esse in herbis & foliis, alia in fruticibus & arboribus, alia in radicibus, corticibus, lignis, Floribus, Seminibus, Fructibus & resinis, cum in alio subjecto oleaginosior in aliis spissior & terrestrior, in aliis spirituosior & fragrantior occurrat, tamen quælibet species vegetabilis individui & subjecti continet aliqualem fundamentalem mixtionem, quæ ex parte ubique in illa specie obtingit, nisi in una & altera parte specialissima quædam diversitas adhuc accedat.

§. XXIII. Præterea occurrunt subjecta mixta vegetabilia perinde discretæ indolis & dignitatis, quæ neque simpliciter naturalia neque absolute artificialia, sed mediæ indolis sunt, ad quam classem spectat Vinum, Tartarus, Saccharum, Manna & quæ quasi violento modo atque per intensiorem solis æstum atque calorem præparantur & formantur gummata & resinæ, in quibus singulis ob diversam alterationem etiam specialissima mixtio observatur: sic ab animalibus collectum subjectum mediæ indolis mixtum & rectius compositum dicendum occurrit Mel; quæ singula producta diversitatem mixtorum in diversis regnis naturalibus testantur.

§. XXIV. Ut plurimum ad mixtiones & compositiones subjectorum constituendas contribuit terra illa hypostatica fundamentalis vitrescibilis, quæ præcipue in minerali regno largo & evidenti apparatu conspicitur, ita ut in plurimis subjectis & metallis tam purioribus, quam impurioribus præsto sit; in animalibus hæc terra cum pinguedine largius & intimius mixta est, unde etiam ægrius hæc terra animalis vitrescit, nisi cum additamento quodam salino vel addita terra vegetabili in vitrum quoddam plus minus opacum

cum converti queat, quod experimentum Beccheri commonstrat, quando ex cineribus microcosmi vitrum formare & producere promittit: & hoc ipso experimento nititur illud alterum, quando quidam asserunt, quod terra illa, quæ vulgò nomen Borcellani tenet, multum de terra animali, singulari modo cum terra vegetabili mixta, participet, qualis terra purior, prout iuste concludere licet, tantum certis nationibus propria existit, sicut multa alia subjecta æque in peculiaribus locis tantum reperiuntur.

S E C T I O II.

CAPUT I.

DE

HALOTECHNIA IN GENERE.

§. I.

IN tota Chymia præstantissima & utilissima est Tractatio de Salibus, quemadmodum in nullo ferme subjecto, quod ad chymicum forum spectat salina quædam substantia deficit, quæ illud subjectum utplurimum speciali ratione distinctum & diversis applicationibus, præparationibus atque usibus aptum reddit, quapropter juxta hanc prærogantem dignitatem doctrina de Salibus in præsentī specialiori Chymia principem locum obtinet, præprimis cum secundum vulgarem chymicorum stylum quodvis sal ad activa subjecta materialia referri conspiciatur.

§. II. Quando itaque in simpliciōri sua indole Salia considero, tunc constituunt corpus quoddam utplurimum mixtum, quod è subtili terra & connexa aquositate constat & in tali simpliciōri conditione non alterius, quam fluidæ & vaporosæ sunt consistentiæ: sed quoniam essentialiter tam de terra, quam de aqua participant, ita ab aliis accessoriis terreis & aqueis principiis facile & frequenter alterari possunt, eaque propter sub alia tractatione in terream soliditatem converti, sub alia vero in aqueam deliquescentiam transire solent, adeoque duplicata qualitate instructa esse deprehenduntur, licet de reliquo in diversis salium speciebus terrea principia in subjecto mixto diversæ etiam essentiæ esse observentur.

§. III. Quando itaque hæc Salia cum aliis terris crassioribus conjunguntur, tunc in solidiorem consistentiam transeunt & compositum corpus constituunt; in quantum vero tales terræ differunt, in tantum deinde salia in
subjecto

subjecto composito discrepant, ita enim v. g. si acidum vitriolicum conjungitur cum metallo, constituit vulgo sic dictum Vitriolum sive martiale, sive venereum; quodsi vero hoc acidum combinetur cum terra cretacea, tunc exinde provenit Alumen; si cum terra inflammabili commiscetur, prodit inde Sulphur & ita cum terris non modo visibilem suam quasi crystallinam soliditatem salia illa nanciscuntur, sed & quoad species discernuntur; quando vicissim à terris talibus accidentalibus liberantur, tunc in aquosam & vaporosam simplicem suam tenuitatem & consistentiam revertuntur.

§. IV. Dum Salia terreæ indolis sunt & facile cum terris coalescant, ita eximiam observationem physico-chymicam suppeditat differens promptitudo, qua salia imprimis acida cum terris combinantur, secundum quam à se invicem facile dissolvi & in novam mixtionem converti possunt, unde ex Vitriolo veneris levi enchiresi Vitriolum martis viliori pretio confici potest: omnium maxime firmiter salia illa coherent cum terris alcalinis, à quibus non nisi magno ignis gradu & impetu solvi & in aliam mixtionem converti possunt, testimonio acidi vitriolici cum terra alcalina conjuncti, quod sub additamento principii inflammabilis in sulphur convertitur & plurimam partem pristinae suae terrae alcalinae amittit.

§. V. Dantur diversae Salium species, ex quibus quaedam fixioris acidæ & alcalinae indolis sunt, aliae volatilioris utriusque constitutionis existunt: Communia Salia sunt mineralia & quidem venalia, velut *Sal commune*, *Sal Petra* & *Vitriolum*; accedunt vero alia, ut *Alumen*, *Sal Gemma*, *Sulphur*, *Borrax*, *Sal ammoniacum*, *Tartarus*, *Salmarinum*, quæ cum prioribus vario modo conveniunt, neque tantum in minerali regno talia salia occurrunt, sed & acida satis largo apparatu in vegetabili regno prodeunt, quemadmodum alcalia salia fixa de vegetabili prosapia ut plurimum participant: differunt aciditates vegetabiliū quoad subjectorum species & maturationes, quemadmodum in fructibus immaturis longe acerbior atque potentior est aciditas, uti etiam vegetabiles aciditates eminenter corrosivæ existunt, quæ non modo duriores terras arrodunt & absorbent, sed & flexiliores membranas corrosione sua afficiunt.

§. VI. E toto Salium numero præcipue chymicis usibus inserviunt & satisfaciunt Salia Mineralia, quæ merentur collectim sumpta fundamentalia & primigenia vocari, quorum tres species principales occurrunt, ut *Vitriolum*, *Nitrum*, *Sal Petra*, (quia partim è petris & saxeis locis excrescit, quod instar filamentorum dependet & speciem aphronitri constituit, partim quia alia ratione in petrosis & terreis locis reperitur,) quo denique *Sal Commune* spe-

ne spectat, quod, quia in maxima simplicitate provenit, in eximia ubertate occurrit & ad communes multiplices usus inservit, *commune* dicitur: & hoc triplex Sal quoad indolem suam acidum est, sed quod etiam quoad species suas discrepat: & quod in salina sua visibili consistentia, quoad plures species, per accidens de terra alcalina ut plurimum participat, ita ut genuinum acidum horum salium multam terrae qualitatem contineat, luculento testimonio Vitrioli, sive veneris, sive martis, in qua maxima pars est aqua, eximia pars est metallum, parcissima pars constituit illud sal simplex: de reliquo simplex tale sal magis fluidæ vaporosæ, quam spissæ consistentiæ est.

§. VII. Utut vero salia genuina magis vaporosæ tenuitatis sunt, tamen cum subjectis consistentioribus modo intimius, modo superficialius congruuntur; unde in arctiori nexu duritiem & siccitatem evidentioribus & constantioribus obtestantur, in laxiori vero combinatione facilius deliquescunt, ita ut etiam ex aura, cui exposita sunt, humiditatem talem assumant, quæ si mediante caloris motu iterum expulsa est, tamen denuo huic mixtioni laxiori insinuatur, ut nova deliquescencia exinde emergat, testimonio salium alcalium aut salium acidorum cum diversis terris metallicis conjunctorum, quæ diversitas qualitatis omnino nititur illa diversa proportionibus & relationibus salium ad terras cum quibus congruuntur.

§. VIII. Imprimis Salia Acida diversam proportionem & relationem habent ad terras accessorias, ut non modo juxta præcedentem nostram demonstrationem unam terram præ altera facilius amplectantur, aut intimius complectantur, sed & cum alia terræ specie in siccam, cum alia vero in deliquescentem consistentiam transeant, hinc acidum Vitriolicum potentissime cum Marte & Venere congruitur & satis firmiter cum iisdem cohaeret, ut violento modo per ignem exinde expelli debeat; interim alia enchiresi facilius liberatur, quando eidem subicitur terra, quam citius assumit: acidum Nitri cum terra alcalina fixa, cum Saturno, cum Luna in crystallinam consistentiam abit, haud vero cum cupro, cum Marte &c. Sal commune cum plurimis terris in deliquescentem consistentiam abit, interim cum Saturno & Luna cornuam duritiem assumit, uti etiam cum Mercurio & Antimonii regulo in durioribus crystallinam consistentiam mutatur: quo subtilius vero Sal est, quod cum terra aliqua coaluit, eò facilius iterum per ignem à terra liberari potest, quia per subtilem suam consistentiam motui & impulsui ignis magis subjectum est.

§. IX. Quemadmodum Salia, imprimis acida & communia illa activa
(D)
diver-

diversum nexum & sub hoc diversam qualitatem cum terreis subjectis nanciscuntur, ita diverso modo hæc salia è tali nexu liberantur: est vero talis modus triplex, quando 1) ita simpliciter nudo igne expelluntur, qui modus est operosior atque difficilior, 2) quando per certa additamenta terrarum hæc resolutio adjuvatur, 3) quando repentino impetu intima mixtio salium dissolvitur & in subtilissimam halituosam tenuitatem convertitur: qui triplex modus in chymia bene notandus est, dum in variis operationibus occurrit.

§. X. Prior modus est laboriosus, diffusus, languidus & pretiosus, quoniam sub diuturniori mora magnum temporis dispendium, intercurrit, quando salia genuina per simplicem ignis usum à suis terreis involucris separantur, quod præcipue valet de acido Vitrioli cum suis terris metallicis mixto, de acido Nitri & Salis communis aut etiam acido Vitrioli, cum terris calcareis & cretaceis conjuncto: quando quædam horum acidorum, maxime quidem acidum Nitri cum metallicis terris combinata sunt, tunc paulo facilius, ut ante dictum fuit, mediante igne separari possunt, imo interdum accidit, ut in subjectis salinis cum multa aquositate conjunctis, pauca quædam portio genuini acidi non intimius cum sua terra cohæreat, aut superflua sit, quæ propterea sub dephlegmatione cum aqua discedit, testimonio famosi phlegmatis Vitrioli &c.

§. XI. Sicut prior modus in acido Vitrioli à sua terra metallica liberando valet; ita alter modus reliqua acida primigenia concernit, qui duplici ratione succedit, quando hisce salibus infirmioribus potentius acidum additur, tunc contingit, ut hoc potentius aliorum debiliorum terreum corpus arripiat & cum eodem sese conjungat, hinc acida illa infirmiora ita spoliata, nunc vero nuda & simplicia, adeoque mobiliora & subtiliora, ignis efficaciam citius separantur: deinde per modum præcipitationis hæc liberatio acidorum talium contingit, quando tale sal infirmius cum certa specie terre mixtum est, cui mixtioni, si additur terra quædam, quam sal illud facilius & subtilius amplectitur, tunc è nexu priori discedit, pristinam terram amittit & alteram assumit, adeoque è præcedenti connexionem liberatur.

§. XII. Tertius modus separandi Sal acidum à terra cohærente superat priores in eo, quia non modo hæc separatio citius succedit, sed & quia salia separata subtiliora, puriora & volatilia evadunt, ita ut in vaporem abeant: & hic modus quidem satis communis atque plebejus est, sed non satis agnitus, explicatus & applicatus, succedit enim per subitanæ combustionem & deflagrationem, qualis præcipue in Nitro sub additamento sub-

jecti

jecti inflammabilis est præsentanea, ubi acidum Nitri tam in pulvere tonante, quam in pulvere pyrio celerrimo impetu in vaporem dissolvitur; & quanquam Sal commune immediate in ignem projectum, etiam facile in vaporem extenuetur, id quod cum Vitriolo perinde succedit, tamen hæc liberatio non tam præceps, prompta & activa est; unde in Nitro hic modus maximè prævalet.

§. XIII. Differunt præterea Salia acida primigenia & fundamentalia partim quoad potestatem, partim quoad repentinam activitatem; ex omnibus salibus potentissimum est acidum Vitriolicum, quod nullo alio Sale coerceri potest, quam potestatem in eo præprimis obtestatur, dum terras, quas assumit præ aliis acidis firmiter retinet, neque ita facile simplici liberandi modo dimittit, proinde cum hoc acido vitriolico reliqua Salia coerceri & gubernari possunt, ita ut mediante illo infirmioribus Salibus connexum terreum corpus facilius auferatur, adeoque acida hæc debiliora facilius à suis terris liberentur & seorsim colligantur: respectu hujus acidi Vitriolici, infirmiora sunt salia Nitrum & Sal commune; interim illud præ hoc potentius est, proptereaque Nitrum ad coercendum Sal commune contribuit, quæ cognitio potestatis ad varia alia experimenta & phænomena chymica applicari potest.

§. XIV. Differunt etiam talia Salia sic dicta activa quoad promptitudinem, agilitatem, celeritatem, magisque pomposam rationem invadendi terras, in qua qualitate acidum Nitri omnia reliqua acida superat, quod cum impetu, strepitu, visibili effervescentia, ebullitione & magna inturgescentia terras diversas amplectitur, cum reliquæ aciditates modestius & tranquillius illas aggrediantur, licet acidum Vitriolicum deinde easdem potentius, quam acidum Nitri, contineat, hinc illud acidum pro Nitri acido coercendo satisfacit: debilitantur vero in hac qualitate singula hæc acida per superfluum additamentum aquositatis, quæ nimium extenuat salia illa activa, quominus unitis quasi viribus terras dissolvere & apprehendere queant; vicissim hæc salia nimis inspissata in hac agilitate alterantur, dum eo ipso illorum volubilitas coercetur, quo minus prompte dehinc in oppositas terras agere queant, testimonio Spiritus Vitrioli inspissati, aut olei Vitrioli.

§. XV. Quando hæc acida salia à suis adherentibus terris efficaci quidem, sed moderato & tranquillo motus gradu liberantur, tunc eò subtiliora, tenuiora, aut volatilia evadunt, quam si cum impetu agitentur; ubi sub tali vehemente commotione non pure acidæ sunt molecule, quæ propelluntur, sed multæ terreæ simul attolluntur, aut etiam acida corpuscula

numericè plura, in uno nexu constituta, per vehementiam & valorem motus caloris elewantur, ut ita spiritus illi acidi fixiores evadant, cum vicissim sub leniori & moderatori tractatione volatiles reddantur; & pro hac volatilisatione acidorum horum multum contribuit talis accessus temperati aëris, quippe qui nimium quantum ad resolutiones corporum confert; qui, quo magis sub concursu caloris attenuatur & subtiliter commovetur, eo magis ad dissolutionem coherentium corpusculorum acidorum conducit: & hac ratione nititur volatilisatio spirituum acidorum, de qua suo loco seorsim agendum.

§ XVI. Prout itaque hæc acida simpliciora diversas terras sive simpliciter inflammabiles, sive mercuriales metallicas, sive alias macras, argillaceas similesque amplectuntur, ita differunt in hac congregatione quoad producta, ut aliud subjectum fiat Vitriolum vulgare, sive martiale, sive venereum, aliud constituat Sulphur, aliud Alumen, aliud Sal Petræ, iterum aliud Sal Commune & quoddam etiam Sal neutrum, sive, ut Medici dicunt, medium enixum & digestivum evadat, quod posterius neutrum dicitur, quia neque sulphur neque vitriolum neque aliud simplex tale corpus est: & hoc ipso fundamento nititur reliqua chymica artificiosa sive experimentalis Salium commendatio & applicatio quoad dissolutiones & congregationes variorum subjectorum, quæ in simili salino-terrea congregatione consistunt.

§ XVII. Et quemadmodum in superioribus dictum fuit, quomodo Salia acida unam terram præ altera facilius atque promptius assumant, ita inverso ordine pro illustratione istius asserti experimentalis chymici indico, quod acidum sal unam terram præ altera debilius contineat, ita v. g. vitriolicum acidum firmiter continet terram alcalinam fixam, infirmius volatilem, debilius terram macram, impotentius metallum ignobile, adhuc debilius metallum purum ut Martem & Cuprum, adhuc infirmius Lunam, Saturnum, Mercurium, hinc Mercurius non modo facile ab hoc acido, excepto Salis communis, separari potest, sed & vel sua sponte ex eodem discedit, hinc acidum vitriolicum aliquoties à Mercurio abstractum præbet illud famosum Turpethum minerale, quod in tantam fixitatem converti potest, ut Poterius certa enchiresi exinde annulos aureos, utpote ex Mercurio coagulato confecerit: de reliquo vero tale acidum terreo suo corpori tantam alterationem inducit, ut, si hoc ab eodem separatum est, non facile fundi & liquari queat, testimonio calcis lunæ atque saturni.

§ XVIII. Peculiaris est energia salium acidorum in terras animales à pinguedine sua liberatas, sive sint marinæ indolis & speciei, sive ossa animalium

lium calcinata existant, quas terras illa salia activè dissolvunt, absorbent & assumunt & quidem tanto promptius, quo minus de pinguedine aliqua participant; etenim si mucilago, aut tenuis pinguedo iisdem terris adhærescit, tunc salia non nisi terram macram absorbentem & mucilaginem atque pinguedinem intactam relinquunt: & hæc consideratio chymica habet aliqualem usum medicum theoreticum, quoad cognitionem modi operandi terreorum remediorum, quando ipsis absorbens virtus adscribitur: in quo effectui non terræ activæ sunt, sed materiæ in corpore obviæ biliosæ, salinæ, causticæ, acres, quæ has terras solvunt & ut stilus infert absorbent, adeoque in præcedente sua causticitate atque acrimonia infringuntur & temperantur, sicut omnia acida, cum terris suis saturata, corrosivum suum saporem amittunt & alium temperatum induunt.

§. XIX. Sed licet tantæ activitatis salia acida fixa sint in subjectas terras diversæ speciei, tamen hæc salia, si volatilia sunt, pristinam activitatem amittunt & non modo terras non attingunt atque solvunt, sed & saporem suum causticum perdunt, ita ut non facile in fixitatem pristinam converti queant & licet cum terra quadam quadantenus conjuncta sint, tamen facile ab eadem separari possunt, uti etiam spiritus acidus volatilis cum oleo vitrioli mixtus haud fixus evadit, sed facili modo ab hoc oleo, ut volatilis removetur; quando vero cum Sale ammoniacali talis spiritus acidus volatilis conjungitur, tunc denuo aliqualem fixitatem nanciscitur: de reliquo volatile hoc acidum per essentiam ad fixum ejusdem indolis acidum constituendum requiritur.

§. XX. Quod porro potentissimum ex Salibus acidis fixis, nimirum Vitriolicum attinet, tunc illud satis evidenter alteratur tam in genuina sua consistentia, quam reliquis multis qualitatibus, quando cum terris fixis alcalinis conjungitur, sub hoc enim connubio perdit pristinum suum saporem & fluiditatem & ita fixum redditur, ut vehementiori ignis gradui strenuè resistat, cum aliàs & acidum illud in genuina sua consistentia constitutum & terra hæc alcalina facilius deliquescat & fluiditati obtemperet: quando hoc acidum cum terris metallicis conjunctum est, tunc perinde per affusionem acidorum vegetabilium compositum tale in colore & sapore suo alteratur, licet juxta Beccheri experimentum simplex hoc acidum vel in oleo, vel in Spiritu cum Spiritu vini rectificato mixtum subtilius ab inhaerentibus metallicis moleculis separari queat: denique acidum hoc vitriolicum, alias sibi relictum, non habet qualitatem putrefactionem subjugantem, ut communis quidem est traditio, cum & ipsum motui fermentativo putrefactorio subje-

Etum esse deprehendatur, in simplici atramenti experimento, alias quidem & Nitrum & Sal commune magis putrefactionem arcet, testimonio muriæ, qua carnes recentes imbui solent: quando vitriolicum acidum putrefactioni resistit, tunc per modum incrassationis, quam partibus facile coagulantibus inducit, id perficit.

§. XXI. Proinde idem acidum fixum vitriolicum eximiam propensionem habet, non modo in inflammabile principium, ex aliis subjectis assumendum, sed & in faciliorem solutionem corporum cum inflammabili principio præditorum; quoad prius memorabile experimentum occurrit, si acidum Vitrioli commiscetur cum Cinnabari aut Auripigmento, è quibus subjectis inflammabile principium primum arripit & cum eodem in verum sulphur abit, remanente in residuo corpore portione aliqua acida & metallica: quo magis excessive subjectum quoddam de inflammabili principio participat, ut Sulphur & carbones eo minus acidum hæc subjecta solvit; quando vicissim in justa proportionem & subtiliter illud principium inflammabile certis subjectis inexistit, ut Marti, Veneri, Jovi, Regulo antimonii &c. tunc discreta activitate hæc corpora illud acidum aggreditur, quando vero hæc metalla penitus suo inflammabili principio destituta sunt, tunc acidum eadem non attingit, quæ consideratio attestatur promptam, attamen proportionatam huius acidi relationem ad subjecta inflammabilia.

§. XXII. Adjuvatur accessus & activitas acidorum menstruorum in substratas terras mediante motu caloris, qui intestinam illam agitationem auget, per quam acidum solvens terram subjectam aggreditur: proinde vero etiam illa circumstantia in relatione acidorum ad terras annotari debet, dum acidum subjectum solvens certam terræ quantitatem non modo facilius, sed, quod hoc loco seorsim indicatur, minori pondere assumit & in se recipit, sicut ad unam unciam Martis non tantum acidi requiritur ac ad drachmam unam cupri, id quod etiam valet de relatione Zinci, Cretæ, Concharum &c. ad menstruum suum acidum è qua circumstantia denuò inclarescit activitas acidorum in terrea corpora.

§. XXIII. Et quanti momenti sunt considerationes combinationum salium acidorum cum subjectis suis terreis, secundum diversas observationes hactenus propositas, tanti valoris & dignitatis etiam sunt animadversiones, quæ de præcipitationibus terrarum ex acidis subjectis instituuntur; qua notitia deinde nititur enchiresis, quomodo facile aliæ terræ cum talibus menstruis conjungi, aut ex iisdem separari possint: ita ut plurimum tales præcipitatae terræ dicuntur Magisteria, quæ, quando per aliam additam terram è solu-

ē solutione præcipitantur, communiter puriora evadunt, quapropter contingit, ut, si Luna cum aqua forti solvitur & deinde Mercurius additur, hic Lunam, è solutione præcipitatam, ex parte intime solvat, ut in malagma cum eadem transeat; è quo fundamento quidam crediderunt, quod aurum parari possit, quando processus cum Mercurio instituitur, addito acido salino principio & cupro, ubi menstruum hoc acidum aliud conjunctum metallum, videlicet Martem aggreditur, cuprum vero à Mercurio assumitur, ita ut Mercurius in coagulum transeat, qui in hoc coagulo cum additamento flavescente tingitur, ut spurium inde aurum emergat, testimonio Mercurii coagulati: sicut ex eodem fundamento fluit etiam altera parallela demonstratio, quomodo juxta communem loquendi stilum Mars in solutionem Cupri injectus, in ipsum cuprum transmutetur.

§. XXIV. Quantæ dignitatis est disquisitio præcipitationum in Chymia, qua terrea corpora à pristino suo salino vinculo liberantur, tantæ etiam utilitatis est observatio, quomodo terræ præcipitatæ ab illis subjectis, per quæ præcipitantur eximias alterationes interdum assumant; maxime vero si per subjecta salina acida, aut alcalina metallica corpora ex suo menstruo præcipitata, puriores & nobiliores è suo sale discedunt, adeoque facile ab aliis solventibus subjectis assumuntur, ita enim vicissim Luna per sal fixum præcipitata à Mercurio non solvitur, aut si ab acido Nitri primum soluta fuit, tunc cum acido Vitrioli præcipitatur & in sua pristina qualitate alteratur: id quod etiam contingit cum Saturno & Mercurio, si cum acido Vitrioli, aut solutione Aluminis præcipitatur; non minus cum Saturno, cum aceto soluto & per Sal commune præcipitato, ubi in subjectum liquabile, quod corneæ indolis est, transit; quemadmodum aliud productum evenit, si cum Sale alcalino volatili præcipitatur; proinde documentum hujus alterationis est, quod quædam præcipitata corpora metallica antea fixa, nunc volatilia fiunt testimonio Lunæ cum Spiritu Salis præcipitatæ, ita aliter Aurum à menstruo suo solutum & cum apto salino subjecto præcipitatum nimirum cum sale volatili alcalino, evadit deflagrabile & fulminans, non aliter nisi per sal volatile; ita denique terræ macræ cum aceto solutæ & per acidum Vitrioli sub adjumento successivæ exhalationis præcipitatæ in magisterium plumbum abeunt.

§. XXV. Præter Salia hæcenus in genere recensita, horumque qualitates, diversimode consideratas, dantur adhuc quædam subjecta salina quoad speciales suas rationes quantisper discreta, ita enim *Borax* sal est minerale nativum, quod salinam suam indolem sapore & solubilitate facile prodit, cujus

cujus vero essentiae discretæ sal illud sit, adhuc chymici litigant, siquidem juxta Beccherum Borrax habetur pro terra minerali vitrescibili cum sale acido soluta; juxta Stahlianum vero pro terra subtili calcarea cum alcali caustico soluta declaratur: interea & ipsum terreum Borracis corpus discretum est, cum in subtile pellucidum vitrum mutari queat, quod tamen reciprocè hæc in Borracem reduci potest.

§. XXVI. Aliud salinum concretum est *Alumen*, quod ex crasso & fixo acido vitriolico constat & ex terra styptica, adstringente, crassa neque facile vitrescibili: frustra vero quidam crediderunt, quasi ex Alumine Borrax confici possit, dum in terris utriusque concreti aliqualem similitudinem agnoverunt, licet eximia illa dissimilitudo sit, quod terra Borracis sit subtiliter vitrescibilis, non æque terra Aluminis, unde hæctenus experimentum Alumen mutandi in Borracem, licet admodum fructuosum fuisset, tamen non nisi cerebrinum substitit. Præterea occurrit aliquod concretum salinum diversæ mixtionis in *Minera illa Solari Hassiaca*, in qua & Sulphur & Alumen & vitriolica materia occurrit, licet salinum corpus sit unius ejusdemque indolis, terreum vero connexum subjectum modo sit inflammabile, modo martiale, modo etiam calcareae essentiae.

§. XXVII. Reperiuntur adhuc salia acida & quidem talia, quæ de vitriolica indole gaudent, in diversis terris ex parte limosis ex parte bolaribus ut & arenosis, quæ terræ propterea cum aliis terreis subjectis calcareo-alcalinis in densam & firmam compagem transeunt; sicut alias calx per se non indurescit, cum sabulo arenoso vero, tanto magis cum acido largiori, aut etiam cum terra mucilaginosa acescente, ut coagulo lactis, mixta, in firmam & lapideam densitatem transit, ita etiam limosa illa terra gluten pro fabris ferrariis constituit, cum quo Martem combinare solent: proinde evidens est experimentum quando cum tali terra Spiritus Nitri & Salis à suis terreis compedibus liberari potest, quo adhuc merito referri debet experimentum Beccherianum, quando cum tali terra bolari & oleo lini Martem conficit, quale experimentum etiam producit & allegatur à Celeberrimo *Stablio*, in *Opusculis physico-chymicis*, ubi *Mense Septembri* hæc animadversio commendatur.

§. XXVIII. E salibus mineralibus itaque largissimo apparatu occurrit Sal sulphureum, aut acidum primigeneum, quod communiter in fixiori consistentia prostat & reliqua acida salia potestate sua superat: hoc ipsum in magna quantitate præsto est in ipso *Sulphure*, deinde sufficienti copia occurrit in mineris cupri, hinc illa menstrua, quæ sulphur alterant, ut olea & alcalina etiam

etiam cupri mineras alterare solent: proinde obvenit hoc acidum in mineris Lunæ quibusdam, licet in aliis cum arsenicali impuritate inquinatum sit: prostat etiam in mineris Mercurii, eximio Cinnabaris documento: adest in mineris Saturni, inde innotuit galena plumbea: reperitur magna quantitate in Antimonio; inexistit Auripigmento: occurrit in Realgare: præsto est in mineris Jovis & denique sufficienti apparatu deprehenditur in mineris Martis: præter reliqua multa subjecta subterranea, quæ de hoc acido sulphureo ex abundanti participant.

§. XXIX. Præter hæc acida fixa mineralia dantur etiam copiosa talia salia, quæ plurimum acidæ indolis sunt in regno vegetabili, quod sal sese triplici catholico & cardinali sapore prodit, uno dulci, altero amaro, tertio acido; & licet adhuc alii secundarii saponi, ut austerus & acerbus occurrant, tamen hi vel de acido, vel de amaro, vel de dulci participant; proinde sapor dulcis & amarus vegetabilibus subjectis est proprius, qui in mineralibus non nisi per artem producitur: interim etiam multa dulcia vegetabilia occurrunt, quæ primum eximie acida & austera fuere; quid quod occurrunt tales fructus, qui in maturitate sua cum corrosiva aciditate præditi sunt, ut Cerasa, Citrum, Cydonium, granata & fructus sylvestres.

§. XXX. Sed cum hætenus acidorum salium mentio facta fuerit, ita adhuc altera Salium species brevibus recensenda erit, quæ constituit Salia sic dicta Alcalina & hæc non acido & austero, sed lixivioso & saponario sapore obvia sunt, licet perinde illa, si concentrata sunt cum aliqua corrosivitate prædita deprehendantur, quorum salium alcalinum plurimæ species in fixiori indole occurrunt, & ut talia fixa salia in vegetabili regno reperiuntur, sicut partim è combustis cineribus, partim è vino prodire solet; proinde etiam in volatili consistentia similia alcalina occurrant, è quibus plurima ex animalibus, ut è Cervo aliisque satis famosa fieri ratione proveniunt, licet vegetabile regnum non penitus tali volatili sale destitutum sit, testimonio salis volatilis fuliginis, uti inter recentiores alii viri experti plantarum nonnullarum volatilia salia clarius exhibuerunt.

CAPUT II. DE ACIDO VITRIOLICO.

(E)

§. I.

§. I.

Cum Acida salia ob activitatem & efficaciam suam præ Alcalibus prærogativam teneant, ita hoc ordine diversas acidorum salium species quoad fundamentales disquisitiones explicatione dignas censeo: sed cum hæc acida salia virtute sua inter se discreta sint, ita experientiæ chymicæ indubiæ & probatæ documentum est, quod Acidum Vitriolicum præ reliquis potentissimum & fortissimum sit, unde eo inservit, quo reliqua salia coërceat eorundemque tractationem chymicam faciliat. Et quamvis superciliosus ille Medicorum Rhetor Helmontius jam acidum vitriolicum in comparatione erga alia pro fortiori agnoverit, tamen hujus asserti (quæ communis viri labes est) nullam demonstrationem habuit, unde tantum per tropum elocutus est, quod acidum vitriolicum sit famelicum, esurinum, vorax sal, licet cæteroquin neque rationem neque experientiam convenientem protulerit: longè meliori & digniori fama, experientia & certitudine ante multos annos Glauberus prærogantem acidi vitriolici potestatem ex ipsa experientia demonstravit, insuperque commendavit, quomodo cum eodem reliqua salia à terreis suis corporibus liberari queant, licet adhuc in processu aliquot ambages immisceat, dum oleum Vitrioli cum terra diluere jubet; interim hæc experientia Glauberi & dignior & ad usus ingenuos præstantior est, quam famosum illud Sulphur separativum, quod Frundeck satis speciose decantat.

§. II. Quod vero ipsum Vitriolum in communi & venali sua consistentia attinet, tunc illud è duplici subjecto conflatum est, videlicet ex acido suo & ex terra metallica, quæ posterior consistit vel in Cupro vel Ferro, & licet tale vitriolum in antiquioribus temporibus paulo rarius fuerit, tamen nunc in largiori apparatu prostat, imprimis vero Vitriolum Germaniæ & vulgo sic dictum Vitriolum sylvæ Hercyniæ; proinde in Germania paulo majoris pretii est Vitriolum martiale sive Anglicanum, cujus color est viridescens, cum Vitrioli Goslariensis color quantisper cæruleus sit. Est proinde Vitriolum vel nativum, quod in talibus locis subterraneis prodit, ubi mineræ sulphuræ, cupræ & martiales adsunt, vel factitium, quod vel ex aquis vitriolicis cum additamento metallorum aptorum producit, vel quod ex certis mineris & pyrite, de sulphure & Marte participante, ut plurimum per calcinationem paratur; sicut ejusmodi mineræ in Anglia, Svecia & passim etiam Germania occurrunt: præterea distinguitur Vitriolum secundum diversitatem regionum unde aliud Hungaricum, aliud Romanum, quoddam Italicum, à quibusdam Cyprium, nonnullum Anglicanum, aliud quod Goslariense & iterum aliud Tyrolense allegatur: denique dantur quædam

quædam concreta quæ de prosapia Vitrioli sunt & ex quibus ex parte Vitriolum parari potest, quorum nomina inter antiquiores audiunt Chalcitis, Myfi, Sory & Melantheria.

§. III. Uti vero Vitriolum vel Venereum, vel Martiale est, ita facile è Vitriolo venereo martiale parari potest, vix tamen ita immediate è martiali venereum vitriolum paratur, unde proprie ad genuinum Vitriolum non alia principia, nisi acidum illud primigenium & terra metallica requiritur; ob id dantur notæ & characteres boni & puri Vitrioli, ex accidenti vero Vitriolo aliæ materiæ insinuantur, quod etiam valet de illo è quo Chymistæ aurum conficere contendunt, cui spei præcipue Vitriolum hungaricum inservit, quando videlicet tale vitriolum ex ejusmodi regionibus colligitur, in quibus etiam mineræ solares reperiuntur, alias communiter labor multorum chymicorum vanus est, quando famosum illum lapidem & simul aurum è Vitriolo parare sperant & promittunt.

§. IV. Quamvis vero Vitriolum subiectum sit eximie dignitatis, quod ex acido & metallico principio constat & quidem ex parte cupreo, tamen adhuc inter illa subiecta, quæ usui & conspectui chymico submittuntur aliud quoddam productum demonstratur, quod non modo inter Chymicos valde controversum, sed & ratione existimationis & applicationis chymicæ perquam notabile est; est illud *Ærugo* constans è principio acido & metallico præcipue venereo; quod acidum tamen ratione potestatis suæ magno gradu à communi acido acetoso discrepat, unde hætenus in Germaniæ locis quoad imitationem non potuit ita fisti ac quidem in loco primo, ubi subiectum illud inventum fuerat, nimirum in Hispania, communiter paratur: Et cum commune acidum acetosum haud tanti valoris sit, quo metallum ita corrodat, propterea probabile est, quod adhuc peculiare additamentum ad hoc productum concurrat: hinc etiam spiritus ille acetosus, qui ex *Ærugi*ne destillatur, ut acidus & simul volatilioris indolis ad singulares effectus applicari potest, quo alia vulgaria acida non satisfaciunt, imò quo ne quidem communis spiritus aceti, aut acetum admodum rectificatum quadrat, unde hoc acidum acetosum, à metallis liberatum, illas peculiare & nobiliores qualitates continet.

§. V. Et quamvis acidum Vitriolicum in simplici & genuino suo subiecto quo vitriolicum vulgare constituit, facile cum terris metallicis tum Martis, tum cupri coalescit, tamen præ singulis reliquis terris non modo citissime terras calcareas aggreditur, sed & pertinacissime cum iisdem coheret & quando cum tali terra sufficienter saturata est, constituit subiectum

tertium, quod penitus indolem tum acidi vitriolici, tum terræ calcareæ alcalinæ occultat atque exuit, adeoque & sapore & consistentia & efficacia & relatione sua erga motum igneum eximie discrepat: tale medium corpus salinum constituit sal quoddam neutrum, quod non genuinum acidum, neque simplex alcalinum est, proptereaque neutrius qualitates amplius continet: Est tale productum, quod vulgo salis medii, seu digestivi nomine inter medicas venire solet, uti Tartarus vitriolatus, Arcanum duplicatum sive Panacea holfatica aut Sal mirabile Glauberi &c. est; quo magis itaque utraque salia concentrata sunt, eò citius extempore sal subtile medium præparatur, quod contingit, si oleum Vitrioli, aut bonus spiritus Vitrioli cum oleo tartari per deliquium miscetur & sufficienter saturatur, ubi statim ad fundum salina illa substantia decidit: Est vero tale sal nunc amarum, nunc terreum & fixum, nunc medicum abstergens, nunc in aquis difficillime solubile, nunc in igne etiam ægerrime fusile.

§ VI. Ex eo acidum vitriolicum præcipue sal medium constituit, quando cum terra alcalina conjunctum est, ubi non æque pretiosi & speciosi illi processus artis medicæ commodum adjuvant, quando è Spiritu vitrioli, aut vitrioli Martis in nostris locis majoris pretii & è sale aut oleo tartari paratur, sed iussu ad imitationem Tartari vitriolati Tacheniani hoc sal medium præparasse è vitriolo communi, infimi pretii, & eorum clavellatorum alcalino sale, servata illa enchiresi, quo acidum illud vitriolicum sufficienter saturatur & ramenta venerea totidem præcipitata sint, alias in defectu horum requisitorum sal tale medium magnas turbas excitat & magis perniciosum quam medicum existit: de reliquo tale sal neutrum ex unico quidem & illo vitriolico acido, sed è diversa terra alcalina sive simplici cinerea, qua Arcanum duplicatum exhibet, sive alcalina mercuriali, qua sal mirabile Glauberi constituit, præparatur.

Conf. Observationes meæ in Miscell. A. N. C. ubi de Salibus mediis egi. Cent. 3. obs. 182 Cent. 5. 6. obs. 43.

§ VII. Quemadmodum vero acidum vitrioli & simplicior terra alcalina per se nunquam in crystallinam densitatem coeunt, ita tamen si utraque sufficienter miscentur, talem consistentiam atque duritiem assumunt: variant tamen crystalli quoad figuram, secundum diversitatem illius terræ calcareæ; cum acidum in ejusmodi sale medio sit unius essentiae nimirum vitriolicum: differt quoad specialissimam rationem terra alcalina calcarea, cinerea, cretacea, argillacea &c. unde aliam figuram habet sal, quod constat ex acido vitrioli & simplici terra calcarea cinerea vegetabili; aliam figuram offert

offert sal quod ex eodem acido & terra calcarea Nitri constat; alia denique prodit figura in sale, quod constat ex eodem acido & terra calcarea minerali & de hoc posteriori sale, quod ex acido sulphuris sive vitrioli & terra minerali salis communis mixtum est notabiles illæ differentiæ simul commendandæ sunt, quod non modo in crystallinam consistentiam transeat, sed & iterum facilius liquari possit & ad aliorum corporum fluiditatem & fusionem adjuvandam inserviat; quare autor hujus salis Glauberus illud Mirabile Sal appellare siveit, cum quo non tam in medicina, quam in Chymia & Metallurgia mirabiles effectus producere promisit & plus speravit, quam quidem ad promissa præstitit & implevit.

§. VIII. Hoc acidum vitriolicum, ut superius brevibus monitum fuit, in variis subjectis mixtis & compositis occurrit, primario quidem in vitriolo communi ita dicto, unde principalem suam denominationem habet, reperitur, deinde sulphuris salinum principium non aliud quam acidum vitriolicum est, hinc ita prompte hoc acidum cum inflammabili principio coalescit; iterumque in verum sulphur redit; denique Alumen non alterius salinæ indolis est, quam ejusdem vitriolicæ, proptereaque acidum Vitrioli, Sulphuris & Aluminis est unum idemque, sicut ex acido Aluminis & Sulphur & Vitriolum, ex acido Vitrioli & Alumen & Sulphur, ex acido Sulphuris & Vitriolum & Alumen parari potest, uti vicissim hujus triplicis subjecti acidum cum terra alcalina combinatum unum idemque sal medium constituit: ex eo itaque hoc ordine jam fundamenta exhibeo, quæ pro Anatomia Sulphuris & Aluminis æque congrua ac pro analysi vitrioli idonea existunt.

§. IX. Quando acidum vitriolicum è nexu coherentis metalli separatur, tunc sub reliquo suo fortiori impulsu igneo communiter aliquot ramenta hujus metalli secum evehit, quemadmodum Spiritus Vitrioli non ita purus est, sed ut plurimum de talibus terreis molleculis participat; interim potest tale acidum vel juxta Beccherum cum Spiritu vini rectificato à suo terreo coherente corpore liberari, vel etiam adhuc alia methodo hæc separatio perfici potest, ita enim contingit, si ad extremum Vitriolum martis igneo motu impellitur, tunc circa finem transtillat materia quædam fusca, quasi oleosa & picea, quæ olei Vitrioli nomen tenet: si hoc oleum cum tantillo aquæ mixtum destillatur, Spiritus Vitrioli inde prodit & si hic Spiritus Vitrioli dephlegmatur, denuo in oleum Vitrioli converti potest; quo ipso illud brevibus demonstro, quod in hoc acido Vitrioli communiter ramenta metallica lateant.

§. X. Vulgo quidem hoc acidum præpotens in fixiori consistentia pa-

ratur & demonstratur, quando videlicet vel è Vitriolo calcinato cum magno ignis gradu atque impetu diu propellitur, vel è sulphure, fortiori motu & vigore deflagrato, colligitur, vel ex alumine simili intensiori motu transvehitur, tamen à multis temporibus constat, quod acidum sulphuris in volatili subtilitate transhalet, licet in illa tenuitate illis temporibus colligi haud potuerit, interea veritas experimenti, quod acidum sulphuris volatilifari possit, haud est oblitteranda, inde vestigia patent ad volatilisationem acidi vitriolici ducentia & potest omnino iusta enchiresi præparari Spiritus Vitrioli valde volatilis, quod experimentum primum inculcavit & illustravit Celeberrimus Stahlius, quando insuper indicavit, quod fundamentum non in densitate vasis destillatorii, sed partim in lenitate ipsius destillationis, partim in immediato accessu aëris cum moleculis illis acidis per ignem commotis activi hæreat, siquidem similis volatilis spiritus è sulphure commode & colligi & demonstrari potest, quod suo ordine indicandum erit.

Conf. Stahlii Opusc. Phys. Chym. Med. p. 333. seqq.

§. XI. Quando acidum Vitrioli communi methodo è suo nexu, quem cum metallico corpore servat, liberatur, rectius præcipitatur Vitriolum à suo phlegmate, de quo alias Paracelsus, Sala & Helmontius mira promittunt, separatim, quod deinde cum intensiori ignis gradu è retorta in capacem recipientem & præpositam aquam pellitur, prodit inde vapor albicans nebulosus, qui in aqua illa colligitur & Spiritum Vitrioli fixum constituit; in cuius præparatione cavendum est, ne vas, è quo destillatur fissuram concipiat: quando itaque per aliquot dies sufficiens quantitas Vitrioli calcinati destillatione hac tractata fuit, tunc circa exitum hujus destillationis denique prodit oleum vitrioli, quod guttatim & lento valde gradu transtillat. Si denique vitriolum penitus à suo acido exustum est, tunc caput mortuum nigricans sub nomine Colcotaris veniens conspici potest; quod si vero hoc vitriolum non penitus ab hoc acido separatim fuerit, tunc à capite mortuo adhuc quantisper rubello mediante aqua calida sal quoddam extrahi potest, quod vulgo Gilla Paracelsi vocatur & minus fidum emeticum remedium constituit; rectificatum vero, sal illud specificum Langianum Vitrioli exhibet: proinde etiam hoc ordine mentio injicienda est Spiritus Vitrioli regenerati, qui non ita mysticus & fructuosus est, uti quidam autumant & qui prodit è capite mortuo Vitrioli non penitus ab acido suo liberato, sed in aërem sicciorum aut mediæ qualitatis temperatum exposito, siquidem sub hoc accessu aëris residuum acidum à metallo adhærente ita liberatur, ut repetita destillatione facilius illud transpelli possit.

§. XII.

§. XII. Hic fixus Vitrioli spiritus cum apto artificio volatilis reddi potest, dum moleculæ acidi fixioris congregatæ mediante instrumento rarefacto, videlicet aëre, motu caloris agitato, dissolvuntur, eoque ipso teneriores & subtiliores redduntur; imprimis quando una coherentia corpuscula metallica separantur: succedit hæc volatilifatio, quando sub reliqua acidi Vitriolici tractatione aër concurrit & quando destillatio non impetuose, sed moderatè succedit, ita transcendit hic Spiritus volatilis invisibiliter sine nebuloso vapore, proinde etiam ita destillatus spiritus volatilis, apta quadam rectificatione indiget, quo superflua præposita aquositas separetur: Est dehinc idem spiritus paululum acidus & quantisper metalla aggreditur, (licet hoc acida volatilifata non ita communiter efficiant) ut & cum alcalibus tum fixis, tum volatilibus novum consortium induit: Et cum hoc spiritu vitrioli volatili convenit spiritus Sulphuris volatilis, qui paratur, quando sulphur lenissimo gradu accedente aëre liberiori deflagratur, quando vero illud in vase clauso tractatur, tunc ut genuinum sulphur in floribus transcendit; et si cum vehementiori igne comburitur, tunc haud spiritum volatilem, sed fixum & communem, qualis alias per campanam preparari solet, largitur.

Conf. Stablii Opusc. Phys. chym. Med. p. 358. seqq.

§ XIII. Quanquam Vitriolum venale vile subjectum constituat, tamen illius analysis ad peculiare usus chymicos reservatos spectat, ita ut variæ demonstrationes exinde produci & ad realia experimenta applicari queant; interea nonnulli è Chymicis sine eximio usu multum laborem & non exiguas impensas circa præparationem Vitrioli philosophicam impenderunt, sub persuasione & spe obtinendi cujusdam producti ad famosos illos usus alchymicos applicabilis, uti Libavius, Viganus, Berlichius de suo sale veneris mira quidem prodiderunt & mysteria promiserunt, sed in vanis pollicitationibus substiterunt, ita ut in fine è quolibet specioso suo producto non nisi depuratum quoddam Vitriolum evenerit, dum videlicet alia subjecta, quæ de sulphure ejusque acido participarunt cum communi metallo, Marte aut Venere ad Vitriolum conficiendum aliàs usitato combinarunt & difficili atque operoso processu demum tale Vitriolum confecerunt, de quo quidem illa arcana Lapidis philosophorum præparandi & demonstrandi prædicarunt, sed minus compto stylo, sensu atque usu exhibuerunt.

§. XIV. Quod hoc acidum Vitriolicum præ reliquis salibus acidis fixis potentissimum sit superius monitum fuit & hoc ordine in tantum repetitur, quoniam secundum probatorum chymicorum experientiam observatum & demonstratum fuit, quomodo mediante hoc acido reliquorum salium spiritus commodiori opera & citiori effectui liberari possint, id quod jam ante

te plures annos demonstravit Glauberus, quomodo cum oleo Vitrioli è Nitro & Ludovici quomodo cum vitriolo è sale communi prompte & compte acidum genuinum & simplex destillari queat, qui modus longe melius procedit, quam antiquatus ille cum terra bolari usitatus modus destillandi Spiritum Nitri & Salis, & hac ratione cum Vitriolo Aquafortis & è sale ammoniaco Spiritus Salis præparatur, siquidem idem potentius acidum ad concentrationem acidi aceti plus, quam aliud subjectum confert, dum singulari ratione illud acidum in corrosivam plane indolem converti potest: & ita cum Vitriolo modo purus Spiritus Nitri & Salis, modo concentratus volatilis & fumans præparari potest, quæ observatio tam in chymia dogmatica, quam experimentali eximiam utilitatem affert.

§. XV. Multum omninò in Chymia experimentali proficit notitia quod inter acidum Sulphuris & Vitrioli essentialis intercedat communio, quæ cognitio tam ad Vitrioli, quam Sulphuris anatomiam multum confert, siquidem variis modis atque operationibus etiam simplicissimis è sulphure & metallo invicem combinatis verum & perfectum vitriolum confici potest; quemadmodum vicissim è vitriolo, quando metallum separatum est iterum verum & perfectum sulphur præparari potest: & hæc ipsa consideratio simul inculcat diversam relationem hujus acidi primigenii vel ad aquas metallicas, vel ad terras inflammabiles; unde concretum illud mixtum acido-metallicum vel deflagrabile sulphureum prodit, sicut in hoc labore ad minimum quoad experimentales demonstrationes operosi fuere Glauberus, Hartmannus &c. & quæ experimenta magis illustravit Stahlius.

§. XVI. Nititur hæc convenientia Vitrioli & Sulphuris diversa combinatione hujus acidi vitriolici cum diversis corporibus terreis: quod proprie acidum vitriolicum attinet, tunc illud prompte cum metallo coalescit, imprimis cum Marte, quod etiam fortius continet, ita ut è vitriolo Martis difficilius Spiritus & oleum quam è Vitriolo veneris propelli queat: deinde etiam cum terris limosis & cretaceis facile convenit, & concretum Aluminosum constituit: haud ita prompte cum Luna & Mercurio congregitur, licet post aliquam moram hæc metalla quidem corripit, unde cum acido hoc primigenio ex aliis acidis prædicta metalla præcipitari possunt, qua ratione Aqua fortis cum hoc acido conjunctum ad meliores usus metallurgicos & docimasticos per Lunam imprimis separari potest, cum crudo vero auro non congregitur, neque etiam cum præcipitato auro intimiorem aliquam societatem assumit, attamen spiritus illos corrosivos, qui aurum solvant, acuit & exaltat, ut illorum efficacia in intimiorem auri solutionem præstandam magis

magis penetret; unde quidam hac methodo aurum cum suo solvente instar subtiliorum florum sublimare promittunt.

§. XVII. Ex hoc fundamento quidam chymicorum in acido vitriolico miras virtutes inquirunt, ad usus Alchymicos applicari solitas, circa attenuanda, subtilisanda, repurganda & melioranda metalla: & quamvis hoc acidum vitriolicum per eminentem suam potestatem ad tales effectus quicquam contribuat, tamen hæc efficacia non est immediata cum rectius immediatus Vitrioli usus & effectus in corpora metallica fixationem & minime attenuationem promittat, interim mediante hoc vitriolico acido alia menstrua solventia in tantum nobilitari & potentiora reddi possunt, quo metalla intimius & subtilius solvant; adeoque hanc attenuationem, quam Alchymici anxie inquirunt, concilient: pro hoc usu vero non Vitriolum vulgare, sed perinde ab heterogeneitatibus suis repurgatum requiritur.

§. XVIII. Et quemadmodum hoc acidum vitriolicum ob copiosum suum proventum & apparatus, primigenium appellari meretur, dum in multiplicibus subiectis, maxime in minerali & vegetabili regno deprehenditur, ita peculiarem observationem & disquisitionem meretur, quod hoc acidum latius disseminatum deprehendatur in terras limosas præcipue coloratas & quæ sub qualicunque ustulatione rufescentem colorem induunt, hinc ejusmodi terræ ad liberationem aliorum spirituum acidorum inserviunt, communicatur vero ex his terris hoc acidum in varias vegetabilium species, quæ per initia austeram suam aciditatem offerunt, ast quando cum subtili pinguedine acidum illud miscetur, tunc amaricans inde sapor provenit, sicut denique illa aciditas sufficienti vegetabilium maturatione & contemperatone cum tenui mucilagine in dulcedinem transit; interim hoc acidum vitriolicum ob defectum hujus pinguioris substantiæ non est genuinum vegetabilium alimentum, quod potius ex acido nitroso & urina animalium, quæ de pinguedine tali participat, provenit: proinde hoc acidum vitriolicum vegetabilia à corruptione non præservat, quod vicissim acidum sal commune efficere solet.

§. XIX. Et ita hoc acidum vitriolicum non modo ad diversos sapes vegetabilium, sed & ad diversos colores illorum contribuit, sicut vel in genere species vegetabilium quoad colorem inter se discrepant, vel prout variarum illarum specierum partes ut plurimum flores, fructus, semina, quoad colorem differunt: nititur hæc differentia partim diversa subtilitate hujus principii vitriolici commixti, partim etiam diversa ratione ipsius commixtionis, sicut salia, tanto magis hoc, quod reliqua potestate superat, ad sulphurum,

(quæ primario colorationes subjectorum causantur), mutationes eximie contribuant: hinc evenit, ut subjectis jam coloratis vel rubicundis, vel cœruleis affusum subtilius acidum vitriolicum albicantem, crassius vero distinctum rubicundum colorem inferat: & licet alia acida salia utpote nitrosum etiam ad specificam colorum differentiam concurrant, tamen cum utplurimum hoc acidum vitriolicum ad sapes vegetabilium distinguendos concurrat, ita subinde primario ad colores in iisdem efficiendos contribuit.

§. XX. Reperitur porro hoc acidum primigenium & quasi universale principium vitriolicum largissimo apparatu in subjectis subterraneis, maxime vero in mineris cupreis, in quibus Sulphur majori ubertate occurrit, quemadmodum etiam simpliciores & plures tales minere sulphureæ, quas vulgo vocant *die Schwefel-Kiese*, de hoc principio magna copia participant, ut in quocunque denique subjecto hoc sulphur minerale adest, in eodem acidum illud inveniatur, quale præterea in variis mineris martialibus, præcipue in famosa illa minera Martis solari deprehenditur, in qua satis larga sulphuris copia observatur, quod sulphur si per aërem accedentem attenuatur, tunc inflammabile subtile suum principium dimittit, reliquum vero acidum, quod vitriolicæ indolis est Martem præsentem arripit, ita ut exinde crystalli vitriolicæ simplices satisque conspicuæ excrescant, quæ de eodem acido in hoc singulo subjecto obvio sensibile & manifestum testimonium perhibent: tandem etiam hoc acidum satis notabili copia in aërem dispersum observatur, è quo singulari modo colligi potest.

§. XXI. Quam prompte hoc acidum vitriolicum cum terreis subjectis concreditur, tam difficulter hic coalitus contingit, si illud acidum vel nimis concentratum & spissum, vel nimis attenuatum & subtile est, hinc oleum & spiritus vitrioli volatilis tardius coalescunt cum terris: quo gradu & qua promptitudine idem acidum cum talibus terris sese conjungit, eadem vel promptitudine, vel difficultate ab illis terris iterum separatur: promptissime concreditur cum terris alcalinis fixis, adeoque firmissime cum iisdem coheret, quare ægerrime ab illis separatur; proinde etiam facilius cum terris alcalinis fixis, difficilius cum volatilibus combinatur & de reliquo cum oleis subtilioribus illud acidum convenit, iisdemque aliquam spissitudinem inducit, imo sub hoc commercio tam pristinum suum saporem & valorem amittit, quam olei coherentis saporem & efficaciam alterat.

§. XXII. Ad singulares qualitates vitriolico acido proprias pertinet, quod hoc sal omnia reliqua salia cujuscunque speciei & consistentiæ ponderositate superet, è quo liquet, quod hoc acidum vitriolicum magis terreæ indolis

dolis sit, sicut Beccherus illud imprimis pro terra exquisitè chymica æstimat; ob id etiam idem acidum eo inservit, quo alia subiecta magis incrassare & figere, aut in fixiorem consistentiam reducere, quam volatilia reddere queat: & hæc ponderositas inservit ad explorandam bonitatem illius acidī, uti vicissim propter illam difficilius & tardius ignis motui obtemperat; qua ratione etiam nititur illud experimentum, quod ævis Paracelsi magis adscribendum est, de præparatione olei Vitrioli viridis & dulcis, quod ex Vitriolo martiali paratur & ut probabile est per descensum, tanquam peculiari illa antiquitus recepta methodo, perficitur.

§. XXIII. Dum hætenus ut plurimum acidī sulphurei sive vitriolici diversæ qualitates & relationes ad diversa subiecta expositæ fuere, ita inter alias considerationes passim Sulphuris mentio facta fuit, cujus ulteriorem explicationem & applicationem chymicam prosequor; etenim non modo acidum sulphuris tam eminentem efficaciam habet, quo metalla diversa solvat, sed & totum sulphur illius efficaciam est, quod aurum quasi per minima dissolvat, ita ut etiam ramenta soluta per ipsum filtrum penetrent, quod experimentum quidem antiquiores imo adhuc quidam nostri ævi Chymici neq; concipiunt neq; credunt, licet in præparatione & demonstratione leve esse videatur: id ipsum vero sive acidum sulphuris, sive sulphur ipsum, non nisi sub consorcio salis alcalini perpetrat, sub cujus conjuncta fusione additum aurum talimodo distrahitur, ut post hæc liquamen obscurum & amarulentum constituat.

Conf. Stahlī opusc. Phys. chym. med. in indice sub tit. Sulphur.

§. XXIV. Ita etiam Sulphur promptam efficaciam habet in assumendis diversis subiectis oleosis, sive destillatis, sive expressis; sicut enim sulphureo inservit, quo mediante illo metalla solvantur, ita mediantibus oleis talibus Sulphur solvi potest & talis solutio præbet simplicissimum & vulgare illud productum Balsami Sulphuris, quod cum oleis Templino & Therebinthinæ per digestionem mediocriter hyacinthinum colorem assumit; cum oleo Anisi vero factum, obscure rubicundum colorem præsentat, alias cum diversis pluribus oleis præparatur; a quo balsamo, si liquidior oleosa portio iterum abstrahitur, remanet rubicunda resinosa massa, quæ Rubinum sulphuris Rulandinum constituit & in diversis pectoris affectibus non inutilis est, quam Rulandus ex oleo Lini præcipue & sulphure conficere solet: & talis balsamica miscela si cum oleo Anisi facta fuit, ad pectoris affectus; si cum oleo Therebinthinæ præparata, ad renum & vesicæ quosdam morbos; si cum Succino elaborata fuit, ad ægrotationes venereas conducit; quando cum floribus sul-

phuris, aut sulphure lævigato talis balsamus paratur, tunc post digestionem in eodem crystalluli exilissimæ concrescunt, quæ vero iterum evanescunt, sicut alii cum Spiritu vini affuso è sulphure similes crystallulos, denuo resolubiles, præparare sciunt.

§. XXV. Quemadmodum sulphur cum variis subjectis congregitur, metallicis æque ac aliis, ita in chymia ulterius annotatione dignus est habitus Sulphuris erga Mercurium; sic enim Sulphur vim habet Mercurium figendi & ligandi, aut, ut dictum, coagulandi, proptereaque sulphur cum Mercurio vehementiorem ignis gradum perfert, ita ut sublimationi utraque subjecta in connubio suo obediant; exinde provenit subjectum illud in Chymia pharmaceutica valde cognitum, quod Cinnabarim constituit, quæ nihil aliud est, quam præductum compositum & jam in decompositione consistens, Sulphur & Mercurium continens, licet iterum hæc combinatio dissolvi possit, quando cum Cinnabari talia subjecta miscentur, quæ sulphur facilius aggreditur, ut Mars, Venus, Saturnus, Luna, Regulus antimonii, Sal alcali fixum; quæ etiam methodus est animandi & depurandi Mercurium, quando aliquoties in Cinnabarim convertitur, iterumque reducitur: de reliquo rubicundus Cinnabaris color per additionem acidi vitriolici in albedinem convertitur & per commixtionem salis ammoniaci in cœruleum colorem mutari potest.

§. XXVI. Præterea peculiaris illa Sulphuris relatio erga salia alcalina annotanda est, dum illud cum hisce intimius solvitur, quod contingit, quando Sulphur cum Calce Viva, sale tartari aut cineribus clavellatis decoquitur; quo modo nonnulli sulphur depurare præceperunt; & hoc fundamento etiam nititur illud experimentum, quomodo sulphur fixum parari possit, i. e. tale sulphur, quod neque ardet, neque igne absumi potest, dum ex ejusmodi solutione ad fundum secedit materia quædam nigricans, quæ non alterius indolis est, quam sulphureæ, interim ex solutione tali sulphurea iterum facili opera sulphur cum acido quodam præcipitari potest; quando vero cum tali sulphurea solutione salis ammoniaci commiscetur, tunc provenit exinde spiritus mixtus sulphureus & ammoniacalis, quem nonnulli pro arcano habent ad dolores podagricos leniendos, sed cujus usus & commendatio in praxi medica non adeo indiscretim fidelis est, cum in parte affecta singularem & suspectum stuporem post se relinquat & dolorem tantum palliative leniat: de reliquo cum tali observatione solutionis sulphuris cum sale alcali cohæret præparatio Atramenti Sympathetici.

§. XXVII. Diversis itaque modis atque qualitatibus Sulphur in chymicis

cis processibus inclarescit, sicut inter alias alterationes ita simpliciter hoc subjectum ignis motui expositum est, ut in tota sua substantia quoad principium suum inflammabile & acidum quasi volatile reddatur & in altum e-
vehi queat, testimonio florum per sublimationem è sulphure producendo-
rum: Et quanquam hæc operatio admodum vilis esse videatur, tamen circa
eandem variæ enchireses, ut supra notatum fuit, occurrunt: instituitur hæc
sublimatio è cucurbita figulina compacta & densa, ne sulphur facile pene-
tret in instrumentum illud quod Aludel vocatur, vel etiam loco hujus in alem-
bicum, in quo processu justus gradus ignis servari & cautela illa adhiberi de-
bet, ne ab extra flamma quædam accidat, quæ sulphur transhalans accendat,
adeoque ad totius operationis depravationem contribuat: neque quidem ne-
cesse est juxta quorundam speculationes sulphur antea vel cum sabulo vella-
terum farina vel sigillata terra vel Cholcothare, vel vitriolo calcinato vel Cor-
nu cervi usto, vel alumine usto miscere: neque Paracelsi sublimationes sul-
phuris cum Coralliis, Thure, Mastiche, Myrrha, Aloe, Croco, Saccharo &c.
singularem utilitatem habent, cum tantum hæc sublimatio, quæ flores sul-
phuris prodit, hujus Sulphuris attenuationem sive subtiliorem consistentiam
promittat.

§. XXVIII. Quemadmodum itaque de Sulphure constat, quod partim
de principio salino acido, partim de inflammabili participet, ita mixtio ho-
rum principiorum in sulphure solvi & liberari potest sub combustionem & qui-
dem, ut ajunt, qualificata, non quando sulphur ipsum in simplici sua sub-
stantia deflagratur, sed quando eum nitro comburitur, ubi inflammabilis Ni-
tri & Sulphuris portio unita hac vi exardescit & propterea à cohærente ter-
reo & acido principio separatur; unde in tali combustionem duplicatum in-
flammabile & salinum, tum Nitri, tum Sulphuris, principium è pristina sua
mixtione liberatur, nec non subinde terreum Nitri corpus solvitur, quod
vero in subitaneo hoc actu ex parte à sulphuris acido resolutum apprehendi-
tur & in medium quoddam sal arcano duplicato analogum abit: denique in
tali processu partim sulphuris, partim Nitri acidum quantisper attenuatur &
volatilifatur, quale volatile sal vero citius iterum evaporat.

§ XXIX. Larga admodum copia Sulphur reperitur in Antimonio, quod
partim in crassiori sua massa, partim etiam in puriori sua regulina substan-
tia, tam crassum & minerale, quam subtile sulphureum principium possidet:
à crassa antimonii compage atque reliqua regulina substantia facile separari
potest, inde provenit sulphur antimonii, quod, quia interdum de regulina
substantia adhuc participat, ita etiam emeticam virtutem habet; alias hoc

fulphur variis modis atq; processibus emendari potest, ut exuta vi emetica, nunc diaphoreticā, nunc catharticā, nunc sedativā nunc solventem & colliquantem qualitatē exhibeat, sicut idem sulphur vario modo separari potest, ut nunc aureum colorem possideat & sulphur antimonii auratum appelletur, nunc intensius rubicundum, alibi flavescentem & interdum albicantem colorem præsentet; ita ex antimonio simplici hoc sulphur aliquando per menstrua lixiviosa, aliquando per menstrua acida liberatur & nunc per modum solutionis & connexæ præcipitationis, alibi per modum sublimationis producitur.

§. XXX. Hoc Sulphur, quod tanta ubertate in Antimonio adest, etiam simplici, leni tamen, calcinatione & ustulatione ex Antimonio exuri potest, ita ut exhalet & florum instar transmigret; remanet inde pulvis cinereus, qui si statim cum intensiori igne funditur in vitrum antimonii abit, cui si adhuc notabilis sulphuris quantitas inest, flavescent color remanet; sicut artifices diversos colores eidem conciliare possunt: separatur porro Sulphur ab Antimonio mediante Nitro, quod cum eodem detonationem subit, diverso quidem effectū, prout plus vel minus Nitri additur, ita enim ex æquali Antimonii & Nitri parte famosus ille Crocus metallorum provenit, quem aliqui Hepar antimonii appellare volunt, cum rectius tale hepar antimonii præparetur ex antimonio cum æquali parte salis alcali fuso: huic Croco metallorum adhuc multa sulphuris quantitas inest, quæ sive per simplicem decoctionem, sive mediante sale alcali separari potest; quando etiam ad partes duas hujus Croci denuo pars una Nitri additur, iterumque funditur, tunc exinde provenit pulvis pallido-flavescent, qui antimonium diaphoreticum vocari potest, cui si sub calcinatione carbonēs adduntur, tunc ille denuo in massam obscuram nigricantem fatiscit, qualis croco metallorum similis est: si talis Crocus metallorum ex anatica portione antimonii & nitri paratus aliquoties cum aqua fervida eluitur & deinde cum æquali parte Tartari puri aut cremoris Tartari fervide & per aliquot horas decoquitur, tunc exinde præparari & separari potest medicinalis ille *Tartarus emeticus*.

§. XXXI. Liberatur porro Sulphur à regulina metallica antimonii substantia, quando cum antimonio crudo talia metalla funduntur, quæ sulphur antimonii facilius aggrediuntur, ut adeo hoc pristinam antimonii substantiam metallicam amittat & cum reliquis metallis congregiatur: id ipsum contingit, quando cum Marte aut Venere funditur antimonium & hoc processu præparatur *Regulus antimonii* sive *Martialis* sive *Venereus*, licet in regulina substantia, rite præparata, nihil ferri aut cupri remaneat, dum hæc posteriora metalla cum sulphure antimonii in scoriam abeunt: & hoc modo præpa-

præparatur regulus antimonii, qui nihil aliud est, quam genuinum antimonii metallum à crasso & superfluo sulphure liberatum, sicut exacte præparatus talis regulus in superficie sua stellæ formam præsentat, adeoque à Chymicis *Regulus antimonii stellatus* dicitur, cujus modus fiendi eo fundamento nititur, ut striatæ regulinæ particule sub vegeto fluiditatis motu è peripheria ad centrum undulante projiciantur & in hac figura denique coalescant: si vero talis depuratus Regulus antimonii martialis cum regulo antimonii venereo confunditur, tunc in superficie conspicitur rete illud Vulcani: quando talis depuratus regulus antimonii martialis cum sufficienti Nitri quantitate ritè detonatur, tunc exinde provenit Scoria succiniformis, quæ cum spiritu vini rectificatissimo extracta, præbet *Tincturam antimonii* valde *acrem*, è prima vero scoria martiali, quæ in tali processu asservatur, cum additamento Nitri præparatur *Crocus Martis antimoniatum*: quæ utraque remedia sunt satis secura, probata & utilia, juxta primam Stahlî inventionem & applicationem, in praxi medica recepta.

Conf. Stahlî Opusc. phys. chym. med. p. 481. & p. 509.

§. XXXII. Et hoc eodem fundamento separandi sulphur antimonii à regulina substantia nititur præparatio *Calcis antimonii* sive *Antimonii diaphoretici*: quando enim una pars Nitri commiscetur cum æquali parte antimonii, tunc quidem quantitate aliqua sulphur illud separatur, sed plurima copia in eadem massa obscura vitrescente punicea remanet & Rulandinum illum metallorum Crocum constituit; si vero cum una parte antimonii duæ portiones Nitri funduntur, tunc provenit Calx ex pallido flavescent & non multum discrepans ab antimonio diaphoretico, quæ post continuatam lenem calcinationem ferme æquales virtutes exhibet, nisi in tenellulis infantibus interdum lenes emeses concitet: quod si una pars antimonii cum tripla Nitri fundatur, tunc provenit vulgo sic dictum *Antimonium diaphoreticum*, in quo regulina substantia plurimum per majorem Nitri quantitatem additam à sulphure liberata constat, hinc reddito hoc inflammabili principio per additamentum carbonum facile denuo hæc Calx antimonii in regulinam consistentiam & integritatem converti potest: quando vero Antimonium cum Nitro deflagrat, tunc pars acidi nitrosi & sulphurei in auras abit, alia pars ad corrosionem & calcinationem antimonii contribuit, quædam etiam congregitur & tertium sal constituit, quod *Nitrum antimoniatum* audit, quale ex antimonio diaphoretico post calcinationem elutriari potest: & hoc lixivium, si per decoctionem paratum fuit, exhibet subtiliorem illam regulinam calcem mediante acido quodam affuso præcipitatam, quam Crügnerus materiam

riam perlata vocat & Ettmüllerus ad usus alchymicos laudat, sed quæ, licet non adeo perlata neque ad tam miraculosos usus idonea sit, tamen in praxi medica haud inefficax est.

§. XXXIII. Notatu dignus & in Chymia usitatus modus separandi Sulphur ab antimonio est, quando hoc cum Mercurio sublimato tractatur & post præviam simplicem commixtionem in idonea proportionem ex retorta pel- litur, ubi optime ad unam antimonii partem, tripla Mercurii sublimati quan- titas additur, cum alibi, quando antimonium in majori quantitate commix- tum fuit, processus variis difficultatibus subjectus sit: & in hac operatione diversæ syncrises & diacrises succedunt, siquidem acidum salis communis, quod in Mercurio sublimato est, amittit mercurium suum antea connexum & aggreditur regulinam antimonii portionem, inde provenit *Butyrum anti- monii*, quod vulgo antimonium glaciale vocant: deinde sulphur antimonii residuum, arripit liberatum Mercurium currentem & inde prove- nit *Cinnabaris antimonii*, nova quadam commixtione post prægressam reso- lutionem; nonnunquam etiam contingit, ut aliquid de Mercurio cum aci- do Salis communis conjuncto in forma Mercurii dulcis sublimetur, quando antea superflua quantitas acidi discessit & cum regulina antimonii substantia sese combinavit: & hæc observatio chymica multum lucis affundit docima- fiæ salium & Halotechniæ, cum animus dirigendus sit non tam ad simplices & crudeos processus, sed ad diversas mutationes, quæ in iisdem contingunt & quæ ad veritatem & theoriam chymicam exquisito contribuunt.

§. XXXIV. Cum præcedenti processu, quo separatio sulphuris in an- timonio è regulina sua substantia demonstrata fuit, cohærent adhuc varia a- lia experimenta, quæ priores processus illustrant; ita enim Butyrum antimo- nii constat è regulina antimonii substantia & acido salis communis; quan- do itaque illa regulina materia ex hoc acido præcipitatur, tunc constituit pulvillum calcareum, in quo adhuc quantitas quædam illius acidi residua est, inde provenit propterea famosus ille *Mercurius vitæ* sive Chymicorum Algo- rot, qui aliquoties cum calida aqua edulcoratus, emeticum remedium con- stituit, quod cum Tartaro emetico ejusdem valoris est: quando vero acidum illud commune paulo copiosius huic pulvillo adhæret, tunc drasticum exin- de provenit emeticum: hunc Mercurium vitæ Chymici variis modis emen- dare laborant, siquidem juxta speciosam Angeli Salæ præparationem exinde roseus ille pulvillus provenit, qui haud singularis dignitatis & utilitatis est: quando vero regulina substantia in Butyro antimonii cum acido nitri inti- mius solvitur, iterumque abstrahitur & depuratur, tunc constituit famosum illud

illud *Bezoardicum minerale*, quod secundum Glauberi animadversionem cum antimonio diaphoretico ejusdem essentiae est; Spiritus vero Nitri, qui à tali regulina portione abstrahitur frustra Bezoardicus vocatur, alias quidem in Mercurio vitæ nullus Mercurius deprehenditur, neque ille Mercurius, qui sub Butyri antimonii præparatione seorsim colligitur, Antimonii Mercurius est: denique à variis chymicis imprimis à Glaubero è toto hoc processu varia artificia variaeque Panaceæ commendantur.

§. XXXV. Et ita hætenus varias demonstrationes de acido illo primigenio Vitrioli obtuli, ubi simul indicavi, quomodo Alumen & Sulphur quoad salinam suam substantiam cum illo acido absolute conveniat, hinc eo ordine Sulphuris chymicam Theoriam suppeditavi & cum hoc præcipue in antimonio largo apparatu occurrat, ita per eundem nexum antimonii mentionem feci: illud sub fine hujus principalioris salis adhuc brevibus repeto atque inculco, quod operationes cum Vitriolo institutæ nondum illis votis & pollicitationibus satisfecerint, quales vulgò à Paracelso, Basilio Valentino, Isaaco Hollando, Kunckelio & per transcriptionem à Becchero, ut & à Jodoco de Reh & in schediasmatibus illis *das Grab der Armuth, Philosophischer Perlen-Baum* &c. commendantur & proponuntur, quasi Vitriolum illa materia sit, è qua pretiosus ille Philosophorum Lapis & nobiliora metalla confici queant, siquidem ipse hic labor, inter hos fautores obvius, abunde testatur, quam mutilus, inconstans & vagabundus existat.

CAPUT III. DE ACIDO NITRI.

§. I.

Altera species Salis acidi & dignitate & potestate Vitrioli acidum excipiens consistit in *Nitro* sive ita dicto *Sal Petra*, cujus appellationem critici variam arguunt, vel à loco primæ quasi nativitatis Nitriæ nomine veniente, vel à qualitate tam detergente, quam detonante & flagrante; magna interim intercedit differentia inter Nitrum veterum & recentiorum temporum, siquidem de veteribus constat, quod Nitrum aliud Sal, ac *Sal Petrae* nostras in variis experimentis constituerit; unde famosum antiquorum gentium *Sal Baurack* dictum, quod nitrum repræsentare debuerat, pro Borace genuina acceptum constat, quæ confusio propterea circumspicte evi-

(G)

tanda

tanda est, licet subinde etiam verum Nitrum veteribus innotuerit, unde olim ex Ægypto in alias exteras nationes transportatum legitur, siquidem inter Ægyptios hoc Nitrum Nilotici nomen tenuit & memorabilis est historia quam Herodotus & Plinius allegant, quomodo occasione transportationis Nitri ex Ægypto ars vitraria ortum traxerit.

§. II. Quanquam principia Nitri ubivis obvia sint, tamen non in omni loco verum & perfectum Nitrum occurrit, unde hoc subjectum quod in salina crystallina sua consistentia Nitrum constituit, magis artificiale quam naturale & nativum est, præcipue in nostris locis, licet de Nitro Indorum vulgò tradatur, sed minus sufficienter demonstretur, quod sit nativum & quamvis talia principia nitri essentialia etiam in spatioso aëre fluctuent, tamen capropter genuinum Nitrum in eodem non tam facile observatur: neque historiæ de aquis nitrosis subterraneis veritati admodum consonæ sunt, de quibus aquis, licet distinctæ qualitates prædicentur, tamen eadem non satis probatæ sunt: Est itaque Nitrum sal quod è duplici principio quasi activo & principali constat, uno acido, altero vero inflammabili sic dicto phlogisto & hoc quidem satis copioso atque efficaci, ita ut hujus in relatione ad alterum major paulo quantitas deprehendatur, quæ utraque principia ita intimè conjuncta primarium corpus pro Nitro genuino constituendo efficiunt: & quamvis illud inflammabile principium universale sit, tamen alterum acidum principium particulare est & propter hæc elementa & hanc mixtionem Nitrum est sal specialissimum ab aliis salium speciebus eximie discrepans.

§. III. Quod itaque Nitri Genealogiam attinet, tunc hoc sal nonnisi è subjectis ex sale & pinguedine constantibus putrefactis & in novam aliquam mixtionem conversis generatur; imprimis huc quadrant vegetabilia magis pingvia, quam salina putrefactioni subjecta, deinde ex animalibus plurimæ partes huc contribuunt, uti id Glauberus modo inculcavit, hinc coria animalium in putrefactionem conversa ad Nitri proventum conferunt: omnium efficacissime urina ex animalibus, quæ herbaceis alimentis utuntur, ad nitri genesis disposita est, uti urina ovilla, caprina, bubula (non exclusa ipsa humana) huc quadrat: & sicut alias Nitrum ad vegetationem & multiplicationem plantarum plus quam alia mathematica speculatio contribuit, ita vicissim illa subjecta ad Nitri genesis contribuunt, id quod singulari ingenio & judicio demonstravit Dygbæus: & ita etiam hæc genuina mixtio ad Nitri productionem inserviens in vetustis muris & stabulis cum urina diu humectatis reperitur.

Conf. Stahl's Opusc. phys. chym. med. p. 532. seq.

§. IV.

§. IV. Hisce elementis ad Nitrum constituendum aptis, imo ipso hoc acido mixto nitroso non penitus destitutus deprehenditur aer, hinc si hujus accessui exponitur terra calcarea, tunc cum hac sese illud sal conjungit, testimonio sic dicti aphronitri, quod ex muris vetustis velut exerescit, unde multum ad nitri genesis contribuit aeris afflatus & immediatus accessus ad ejusmodi terras alcalinas & calcareas, præcipue si in confiniis talia loca præsto sunt, quæ putredinosas quasdam exhalationes conciliant, aut si in talibus subjectis calcareis simul actuales putrefactiones concursant, quando præter præsentiam subjectorum pinguium interdum humiditas quadam alluit, aut ex superabundanti materiæ putrefactioni expositæ, præcipue animalium urinæ, affluunt: efficacissime enim & promptissime hoc sal cum tali terra coalescit & in eadem ita detinetur, ut satis diu actualem ignem perferat, quod vero si immediate cum aliis inflammabilibus subjectis conjungitur, velut carbonibus, Tartaro, Saccharo, Ungula, aut Cornu &c. & igni subjicitur, tunc demum actualem deflagrationem & inflammationem concipit.

§. V. Circa genesis Nitri adhuc notare convenit, quod eo peculiaris putrefactionis gradus requiratur, haud enim multa ac nimia quantitas aqueæ humiditatis huc pertinet, quæ potius ad fatuitatem Nitri conciliandam contribuit; unde moderatus esse debet humiditatis accessus: neque etiam putrefactio esse debet repentina, simultanea & impetuosa, alias notabilis copia substantiæ pinguioris dissipatur & inde emergit Nitrum magis salinum, quam inflammabile: proinde hæc Nitri nativitatis tam quoad principium salinum, quam quoad inflammabile ad terras sabulosas & arenosas peculiarem involvit relationem, quemadmodum tale salinum corrosivum subjectum subtiliter & firmiter cum alcalina-calcarea terra coalescit, uti etiam vicissim pinguedines in sua prima mixtione cum talibus terris subtiliter conveniunt; quare in Nitri proventu & generatione maxime observanda est illa exquisita mixtio salino-pinguioris substantiæ cum terrea tali materia, quippe quæ considerationes fundamentum suum habent in diversis experimentis oeconomicis, quæ in sensus incidunt, sicut vicissim hæc notitiæ iterum in œconomiam exactam suam utilitatem transferunt.

§. VI. Multum ad maturationem, nobilitatem & activitatem Nitri in sua nativitate contribuit accessus aeris, è quo præcipue non exigua quantitas principii inflammabilis salinæ nitri substantiæ conciliatur; siquidem sub defectu hujus principalioris substantiæ reliqua Nitri substantia debilior magisq; fatua est, quale nitrum debile propterea non penitus est rejiciendum, sed tantum ad completam maturitatem pristinæ suæ terræ insinuandum, siquidem

nitri coctores matricem suam longe fructuosius usurpant, si denuo terris, ad nitri genesis expositis, illam immiscent, quam ad Magnesiæ præparationem vendunt: de reliquo non defuerunt, qui ante Glauberum ex constructis muris fornicatis Nitri proventum atque genesis demonstrarunt, dum ad eosdem materiæ salino-pingues successive adducuntur & ad moderatam putrefactionem promoventur; interim Lixivium illud, quod ex ejusmodi terra nitrofa colligitur nondum statim in salinam siccam solidamque aut crystallinam nitri consistentiam converti potest, quemadmodum ad hujus consistentiæ proventum neque Sal volatile neque nuda terra calcarea murorum neque terra limosa, neque gypsea, sed potius terra alcalina fixa è cineribus lignorum duriorum selecta confert, siquidem ad veram Nitri crystallini præparationem tale alcali fixum & tantillum calcis vivæ usurpatur, quæ posterior sicuti in nimia quantitate addita Nitri genesis & præparationem impedit, ita in moderatiori quantitate adhibita non modo Nitri proventum adjuvat, sed & ad Nitri depurationem contribuit, dum sal commune in reliqua terra nitrofa obvium & ex additis urinis residuum ita colliquat, ne in Nitri consistentiam transeat, sicut alias ad hanc separationem Salis communis à sale nitroso sufficiens nitrosi lixivii dilutio convenit.

§. VII. Post genesis Nitri brevibus hactenus indicatam, principalissima hujus salis qualitas, per quam ab omnibus aliis tum salibus, tum physicis subjectis, discretum Sal est, commendanda & inquirenda erit: hæc qualitas consistit in repentina deflagratione & incandescencia, qua mediante non modo ipsum hoc sal per minima resolvitur, sed & qua alia addita subjecta adeo attenuantur & dissolvuntur, ut pro simili effectui administrando nullum simile reperiatur subjectum: pro hoc phænomeno exponendo necesse est scire, quod Nitrum, ut sal crystallinum, quatruplici constet principio constitutivo: principaliora horum principiorum sunt principium inflammabile & acidum, reliqua sunt aqueum & terreum alcalinum fixum; unde quasi quatuor elementa sic dicta in hoc sale reperiuntur: per inflammabile illud principium hoc sal est deflagrabile; per aqueum vero, quando calor accedit nascitur primum & præcipuum impulsus, quo prius in rapidum & efficacem talem motum transferatur, ut flammam concipiat: est enim aqua hujus indolis, ut per calorem in æream tenuitatem & elasticitatem convertatur, non tamen propterea in ipsam æris substantiam transformetur: per hanc elasticam expansionem & halituosum afflatum illud subtile pingue inflammabile principium ad futuros effectus inflammationis excitatur.

§. VIII. Quanquam Nitrum ad concipiendam & excitandam flammam aptissi-

aptissimam sal sit, tamen per se minime deflagrat, nisi subiectum aliquod ad-
jiciatur, quod de inflammabili principio participat: etenim licet Nitrum de
eodem subtili inflammabili principio gaudeat, attamen illud insufficiens est
pro motu deflagrationis & actualis inflammationis suscipiendo, unde aliquo
adjumento ejusdem inflammabilis substantiæ indiget, ut sub sufficienti co-
pia illius principii denique deflagratio talis oriatur, quapropter Nitrum cum
omnibus illis subiectis exardescit & subtilem, vehementem & efficacem flam-
mam induit, quæ inflammabilia sunt, ut Carbones, Sulphur, Tartarus, Sac-
charum & metalla quædam ignobiliora, velut Mars, Jupiter, Antimonium
hujusque regulus; proinde Spiritus Nitri cum terreis aliis subiectis animalibus,
ut Cornu Cervi, Ebone, ossibus, ungula ita coalescit, ut posthac fa-
cile levi calore impulsus in flammam erumpat: quando vero per se Nitrum
funditur, tunc haud deflagrat, interim successive aliquid per evaporationem
de salino & inflammabili suo principio amittit, ut reliquum corpus magis
acre lixiviosum & alcalinum evadat.

§. IX. Et per hoc principium inflammabile Nitrum non modo nobi-
litate, sed & activitate ab aliis salibus discrepat, quemadmodum idem hoc
phlogiston principium & odore & colore se prodit, uti per illud ipsum et-
iam miros & stupendos illos effectus repentinae & intimæ dissolutionis cor-
porum additorum & propriæ suæ mixtionis exferit; hoc subtile & valde mo-
bile principium inflammabile primum suum efficacem impulsu nanciscitur
ab illo coherente aqueo principio, quod igneo motu agitatum, quasi aëream
elasticitatem tum in totum Nitrum, tum in alia commixta subiecta exercet. Et
sicut ad aliorum principiorum inflammationem aëris accessus absolute requi-
ritur, ita hoc nitrum talem aëri analogum halitum & elasticum motum sup-
peditat, à quo etiam pendet illa admiranda Nitri efficacia, qua subito & in-
time corporum mixtiones penetrat & disjungit, qualem separationem solus
ignis communis, etiamsi fortior fuerit, tam prompte non perficit, quem-
admodum alias variis experimentis hæc potentia elasticæ commotionis aquæ
expansæ & caloris motu agitatæ demonstrari potest.

§. X. Inter illas qualitates, quæ Nitrum ab aliis salibus distinguunt me-
rito duplex hæc recensenda erit, primo quod sit sal valde mobile & repen-
tinæ activitatis, siquidem præ omnibus acidis corrosivis menstruis citius sub-
jectas terras metallicas aggreditur; deinde valde proclive est in volatilem te-
nuitatem suscipiendam; siquidem tunc ad sensus illius volatilitas comparet,
quando metalla solvit, uti sub actu solutionis vix facile coercibilis halitus e-
vaporat: tanto facilius hoc acidum in volatilem tamen halitum convertitur,

quando alia subiecta, volatilisationem adjuvantia, adjiciuntur, sicuti per acidum concentratum vitriolicum hoc acidum Nitri in subtilem talem tenuitatem redigitur, unde cum oleo Vitrioli puriori famosus ille *Spiritus Nitri Fumans* præparatur: & ita etiam hic Spiritus volatilis alicubi elegantem cyaneum colorem nanciscitur, qui ipsi proprius est, neque à metallis aut instrumentis, in quibus præparatur, proficiscitur; unde hic color cum reliquo transhalante spiritu volatili fatiscit: hanc ipsam vero gradu distinctam volatilisationem hoc sal æque per hætenus deprædicatum principium inflammabile Nitri nanciscitur, sicuti illius efficacia per idem principium adjuvatur & augetur.

§. XI. Utut vero Nitrum præcipue è salino & inflammabili illo principio constat, tamen utraque hæc principia facili opera è reliqua salino-crystallina compage duci & separari possunt, ut non nisi illud principium remaneat, per quod nitrum venale terream suam duritiem & densitatem habet, nimirum portio alcalina; uti alias nitrum halituosam tenuitatem habere solet: & hac ratione mediantibus carbonibus, Nitro additis, producit *Nitrum Fixum* aut fixatum, quod nihil aliud est, quam simplex & nudum alcali, paulo magis concentratum, unde non ita cito deliquescit, quod chymici ad varios usus, perinde chymicos depuratorios seligere & præferre solent, & ex quo nonnulli cum additamento spiritus volatilis & essentiae carminativæ antinephritica remedia parare ab aliis didicerunt: ita etiam Nitrum cum tartaro deflagrat & à suo salino & inflammabili principio separatur, uti vicissim Nitro fixato cum tartaro denuò sufficienter liquato aliqualis sulphurea similitudo reddi potest: quando vero Nitrum cum aliquali sulphuris quantitate tractatur, tunc miscellaneum exinde provenit productum, quod constat partim ex acido sulphuris & terra Nitri alcalina, adeoque medium sal constituit, partim ex residuo acido nitroso quale productum in Pharmacia nomen *Lapis Prunella* tenet & efficaciam deterisivam, incidentem & simul temperantem habet, adeoque ad varios affectus in satis probato & laudabili effectu adhibetur.

§. XII. Colligitur itaque acidum Nitri, quando à sua connexa terra alcalina liberatur; quo purior itaque, plenior & intimior hæc separatio est, eo subtilior, mobilior & volatilior erit spiritus ille acidus, qui secundum communem methodum, à Vigano descriptam, per additionem Boli aut terre rubicundæ bolaris præparatur, non quasi hæc acidum Nitri volatile reddat, aut coërceat, ne denuò concreascit, sed quia in tali terra aliquid hujus salis potentioris adest, per quod Nitro corpus terreo-alcalinum aufertur: ex omnibus illis subiectis, quæ ad hanc separationem acidi nitrosi præcipue in-

fer-

serviunt præferri meretur acidum vitriolicum, quod si concentratum fuerit, Spiritum Nitri volatilem & fumantem præbet, id quod contingit, si una pars olei Vitrioli cum partibus duabus Nitri miscetur & secundum hoc fundamentum Aqua fortis non aliud quam nitrosum acidum est, licet in tali iudicio Viganus non parum aberret, dum ad aquæfortis essentiam etiam acidum vitriolicum refert: interim processus præparandi Spiritum Nitri cum terra bolari est diffusior, operosior & difficilior: quod è præparatione Spiritus Nitri cum vitriolo calcinato aut acido Vitrioli remanet hætenus nomen obtinuit *Arcani* & quidem non simplicis, sed *duplicati*, quale alias Chymici extempore cum Spiritu vitrioli & Nitro fixo præparare sciunt: quando Spiritus Nitri à sua terra liberatus est, tunc corrosivus evadit, quæ corrosivitas per Spiritum Vini rectificatum edulcorari potest, hinc è Spiritus Nitri rectificati parte una & Spiritus vini rectificatissimi partibus quatuor vel quinque per destillationem modeste institutam provenit portentosus ille *Spiritus Nitri dulcis*, qui in medicina practica vulgari magni quidem nominis, sed sæpe parvi ominis existit.

§. XIII. Habet insuper Nitrum hanc distinctam notatu dignam & præ aliis salibus acidis peculiarem qualitatem, ut, dum corpora quædam metallica solvit, hisce subtili modo aliquid de salino & inflammabili suo corpore imprimat & communicet, adeo ut, si hæc metalla denuo è menstruo illo salino præcipitantur, eadem communicata principia in calce præcipitata ex variis effectibus observentur, cujus rei luculentum testimonium perhibet famosum illud aurum fulminans, quod, si legitime in aqua regia sive acuato spiritu Nitri præparatum & mediante Spiritu bono volatili urinoso præcipitatum fuit, longe alios effectus exserit, quam simplicior calx auri, dum non modo subtili quadam sepsi & emeticos & catharticos effectus prodit, sed & fulminantem illum famosum exhibet; unde quantitas quædam auri in tali menstruo soluti iterumque præcipitati posthac majus pondus continet, id quod testatur, quomodo ex hoc menstruo aliquid materiale ipsi accesserit, inde Beccherus autumat, si quisquam posset hoc additamentum salino-inflammabile in auro fulminante figere & ligare, quod eo ipso etiam posset ipsum auri pondus augmentare, licet modus hujus ligationis adhuc alte lateat; similiter & Marti & cupro cum Spiritu Nitri fulminans talis qualitas induci potest: provenit itaque hæc qualitas fulminans ab accremento inflammabilis principii, licet vicissim ille fulminans effectus in auro fulminante cum sulphure cohiberi & alterari possit.

§. XIV. Ejusdem dignitatis observatio est, quando Marti addito & soluto Nitrum talem singularem qualitatem conciliat, ut deinceps ulterius solvi & attenu-

tenuari possit & quidem non cum menstruo acido, sed potius alcalino: sermo est hoc loco de *Solutione Martis in puro alcali*, quod experimentum primum invenit, exhibuit & pro dignitate peculiari scripto commendavit Stahlius, siquidem olim inaudita res fuit, quasi ferrum cum simplici alcali solvi & attenuari possit & quidem in tali processu ubi antea hoc metallum ab acido Nitri solvitur, cum rectius recepta fuerit opinio, quod inter acidum & alcali perpetuum discrimen atque certamen sit, ita ut quod acidum alterat, illud alcali non attingat & vice versa: hoc vero experimento plane contrarium docetur, dum ferrum è Nitro solutum & in saturatum alcali dejectum ab hoc efficacissime arripitur & solvitur & quidem propterea quia huic ferro portio inflammabilis principio de nitro adhærescit, quod illud jam eo usque aptavit, quo ab alcali attingi possit, præprimis cum alcalia subinde in corpora cum inflammabili principio prædita operentur, testimonio Croci Martis aperitivi Quercetani, qui cum alcalino Nitri corpore præcipue præparatur.

Conf. Stahlii Opusc. phys. chym. med. p. 731. seqq.

§. XV. Hoc acidum Nitri sicut metallis, quæ solvit, de suo inflammabili principio aliquam quantitatem communicat, ita vicissim non alia metalla aggreditur & solvit, quam quæ de inflammabili principio participant; quæcunque itaque corpora sufficienti quantitate hoc principium possident, illa etiam prompte dissolvit, testimonio Martis, Zinci, Jovis, Veneris, quæ vero parcius hoc inflammabile principium continent, illa debilius aggreditur, exemplo Saturni; & quæ corpora superflue hoc principium completuntur, illa vel plane non, vel tardius, vel non nisi sub certa enchiresi aggreditur; hinc Spiritus Nitri sulphur & carbones ægerrime solvit & non nisi illud sub longiori digestionem leviter alterat, ut paululum impallescat, hos vero plane non attingit, nisi hi cum Nitro crudo commixti simultaneam deflagrationem subeant, ad quam dissolutionem tum motus caloris, tum elasticitas Nitri contribuit; ita etiam hoc acidum mineras metallorum eo quod de principio inflammabili ex superfluo gaudent non aggreditur, vicissim etiam calces metallorum, propterea quia exustæ & hoc principio penitus privatæ sunt, non afficit.

§. XVI. Et ita sese Nitri acidum per illud principium, hactenus celebratum, inflammabile commendat, per quod in opposita & subiecta corpora virtutem suam magna efficacia exserit; quamdiu itaque hoc acidum Nitri fixum & cum principio inflammabili præditum est, tamdiu etiam prompte metalla solvit; quando vero hoc acidum volatile redditum fuit, tunc

non

non modo corrosivum suum saporem, sed & effectum illum metalla corro-
dentem ut plurimum amittit, nisi hic volatilis Nitri Spiritus cum aliis sub-
jectis singularem effectum edat, quando videlicet cum oleis sic dictis æthe-
reis miscetur, ubi non modo repentinam effervescentiam, sed & incalescen-
tiam & inflammationem actualem nanciscitur, sicuti talis volatilis spiritus
compendiosiori modo ex solutione Martis colligi potest, quando vapor ille
flavus transpirans seorsim asservatur, qui spiritum illum volatilem cyanei co-
loris subministrat.

§. XVII. Est præterea hoc Nitri acidum præ salis communis acido po-
tentius, unde illud ad hujus liberationem à terreo suo corpore inservit,
quemadmodum ad salis communis spiritum producendum Nitri spiritus
prompte satisfacit, sicuti simile experimentum occurrit in aliis acidi salis
communis resolutionibus, quando resolutioni Mercurii, argenti, aut saturni
cum spiritu Nitri factæ, solutio salis communis additur, ubi Nitri acidum
terram alcalinam salis communis aggreditur & metallum illud deserit cum
quo antea coaluit, quod deinde acidum salis communis è terra sua liberta-
tem arripit, ut è posteriori mixtione vel Luna cornua vel Saturnus cornuus
prodeat, sicut è priori mixtione Nitri cum terra salis communis non aliud
quidem, quam nitrosum sal provenit, quod tamen aliam figuram induit: ex
hoc experimento fuit pharmaceutica illa præparatio Mercurii præcipitati,
quando antea Mercurius vivus cum acido nitroso solvitur & deinde cum so-
lutione salis communis, vel solutione alcali præcipitatur, unde modo albus,
modo flavus provenit Mercurius præcipitatus, quibus si rectificatus Spiritus
vini affunditur, tunc nova solutio accedit, è qua posthac famosus quidam
Mercurius diaphoreticus provenit, quando Spiritus vini deflagratur & resi-
duus pulvis iterum edulcoratur: ita per præcipitationem Mercurii sublimati,
cum aqua soluti, mediante solutione salis alcali factam, Mercurius præcipi-
tatus ruber provenit, uti incarnatus talis præcipitatus Mercurius obtinetur,
quando solutio Mercurii vivi cum aquaforti per urinam recentem præcipita-
tur; quodsi denique Mercurius præcipitatus albus edulcoratus denuo sublima-
tioni tradatur, tunc exinde Mercurius dulcis produci potest.

§. XVIII. Quemadmodum itaque acidum Nitri solida corpora prom-
pte aggreditur, ita præter terreum alcalinum corpus adhuc multas alias ter-
ras, quin plurima penitus metalla dissolvit, nisi aurum intactum relinquat,
sicut etiam stannum & regulum Antimonii haud intime disjungit, licet in
subtilem pulvillum transferat & ex iisdem aliquid de inflammabili principio
extrahat, quod alias hisce subjectis nitorem conciliat & facultatem, qua in

igne facile fundi queant, præbeat; hinc acidum nitrosum è solutionibus stanni & Reguli antimonii melioratur, dum de hoc inflammabili principio aliquam quantitatem amplectitur, de reliquo illud acidum cum Marte, Zinco, Venere, Stanno & Regulo antimonii incalescit; minus vero cum Mercurio, Saturno & argento.

§. XIX. Proinde diversæ circumstantiæ de capacitate & qualitate acidi nitrosi in perficiendis solutionibus annotandæ sunt & quidem primo occurrit singularis energia illius acidi respectu quantitatis, quantum nimirum de subjectis corporibus solvat & arripiat, ita plurimam partem assumit de corporibus alcalinis fixis, sufficiens pondus de Marte, magis imminutum de argento, minus de Mercurio, minimum de plumbo: deinde etiam discrepat ratione qualitatis, quam prompte scilicet atque facile subjecta corpora dissolvat & arripiat: hinc maxima promptitudine solvit alcali fixum, postea volatile, præterea terras macras, dehinc Martem, porro cuprum, nec non Saturnum, ut & Mercurium & denique argentum. Ultimo etiam occurrit diversitas quoad intimiorem cohesionem cum subjectis terreis solutis, quæ ex eo maxime inclarescit, quando hoc acidum vel facile, vel difficulter tales terras iterum dimittit, quapropter maxime firmiter cohæret cum alcali fixo, minus vero cum volatili; deinde firmam concretionem subit cum creta & lapide Calaminari, ex parte etiam cum ferro, paulo minus cum cupro, adhuc minus cum plumbo, argento & Mercurio.

§. XX. Et hoc ipsum acidum congregitur etiam cum Stanno & Regulo antimonii, hinc in Nitro antimoniato illius vestigium occurrit, etenim, quamvis hoc specialiozem Nitri indolem & qualitatem amiserit, dum non amplius deflagrat, neque hastatam figuram præsentat, neque facile solvi potest, tamen si illud cum alumine miscetur & efficacius conteritur, mox exinde transpirat halitus Spiritus Nitri, in eodem Nitro antimoniato inclusi, nunc odore sese prodentis: ita etiam hoc acidum Nitri quantisper afficit Sulphur auratum antimonii, quoniam in eodem adhuc regulina antimonii portio præsto est, licet sulphuream substantiam hujus subjecti difficiliter aggrediatur: quando acidum illud cum oleis tenerioribus destillatis, velut Therebinthinæ, Juniperi & Succini miscetur, tunc cum iisdem sub mora quadam coalescit, inde amaricantem saporem induit & corrosivam qualitatem dimittit, reliquam vero oleosam fluidiorem portionem in spissiore consistentiam convertit.

§. XXI. Præterea etiam acidum nitrosum facile cum Spiritu vini convenit, qui illius corrosivam qualitatem temperat ac edulcorat, qualis altera-

tio facilius succedit, si utraque subjecta rectificata fuerint & per modum destillationis coagitentur, inde provenit ille famosus Spiritus Nitri dulcis, cuius in præcedentibus mentio facta; de reliquo ipsum Nitrum crystallinum præ aliis salium speciebus igneo motu agitatum promptius in fluorem abit, uti etiam illorum corporum, in quibus exigua inflammabilis substantia adest, fusionem adjuvat, cum contra sub commercio aliorum subjectorum, paulo largius inflammabilium, dum eorundem principium phlogiston exurit, etiam illorum fusionem impedit, uti Stanni, Reguli antimonii, Martis & Cupri quemadmodum vicissim vitri, argenti & auri liquationem faciliat, quotquot vero subjecta ex Nitri additione minus fusibilia evadunt, illa sal commune additum facilius liquat & ad fusionem promovet.

§. XXII. Ita etiam Nitrum singularem usum & utilitatem affert ad separationem nobilium metallorum ab ignobilibus, uti hoc modo aurum atque argentum per additionem Nitri à Marte, Venere & Regulo antimonii depurari & seorsim colligi potest, dum additum Nitrum impuriora illa metalla dissolvit & in scoriam ducit, ut reliquum purius metallum iterum in unam simplicem massam congregiatur; quale experimentum, sicuti quidem in furno communi, ita tanto purius in furno docimastico succedit; quemadmodum hoc modo puriora metalla à nimio suo principio sulphureo adhærente liberari & nobilitari possunt, quominus valde friabilia, sed magis ductilia existant: & hoc eodem fundamento nititur minerarum tractatio & separatio à puriori metallo, quando Nitri superfluum sulphur cum coherente terra inutili exurit & in scoriam rapit, licet hic modus magis in minori, quam majori operatione proficius sit: utut vero interdum Nitrum ad diversorum metallorum reductionem inservit, ita vicissim ad variorum subjectorum reductionem quadrat, quemadmodum vulgo è Nitro & Tartaro famigeratus ille pulvis reductorius parari solet.

§. XXIII. Et ita hætenus Nitri relatio ad subjecta inflammabilia multiplici experimento fuit demonstrata, quo adhuc quasi iterata vice hanc chymicam observationem refero, quod Nitrum cum Tartaro mixtum promptam deflagrationem & resolutionem subeat, inde fit, ut Nitrum cum æquali parte Tartari deflagratum & intra præpositum Spiritum vini exceptum tertium miscellaneum productum, quod Spiritus de tribus sive carminativi nomen obtinuit, constituat, in quo partim oleosa tartari substantia, partim acida Nitri portio & alcalina utriusque subjecti materia reperitur, sicut alias cum Nitro & Tartaro in crucibulo deflagrato Sal Tartari extemporaneum conficitur: quod si plus Tartari quam Nitri in aliquam mixtionem convertitur, tunc

exinde illa massa provenit, quæ pulverem antea dictum reductorium, qui vulgo *der Schwarze Fluß* vocatur, exhibet, alias si Nitrum in majori quantitate cum Tartaro mixtum tractatur, lentius tunc ardet: optime ad reducenda metalla illa massa satisfacit, cum solus Tartarus ad reductionem quidem aliquo modo conveniat, sed ad promovendum fluxum non satisfaciatur; quemadmodum vicissim nudi cineres clavellati aut carbones, licet ex aliqua parte reductioni adjuvanda respondeant, varias difficultates in reliqua operatione causentur: denique Nitri acidum cum auro non facile coalescit, quoniam hoc parum de inflammabili principio participat, quod si vero illud acidum cum salis communis acido acutum & in aquam sic dictam regiam conversum fuerit, tunc aurum aggreditur & si acidum Nitri modicam antimoniam substantiam continet, qualis in Spiritu Nitri bezoardico reperitur, tunc aurum ex parte solvit, ex parte etiam dealbat, secundum observationem Boylei, qualis dealbatio antimonialibus regulinis substantiis adscribenda erit.

CAPUT IV. DE SALE COMMUNI.

§. I.

E principalioribus Salibus acidis tertia nunc sequitur species, quæ vulgo nomine *Salis communis* sive *Culinaris* venire solet, quam appellationem propterea nacta est, quia illius usus vulgaris communis & culinaris existit: Et huius Salis largissima penus occurrit, ita ut propter hanc eximiam ubertatem etiam Commune appellari mereatur. Inprimis illius proventus triplex satis copiosus & notatu dignus est, siquidem primo totum vastum mare hoc Sale turget, unde aqua marina ad usus consuetos & quotidianos inprimis diæteticos vix apta est, quia variis damnis inferendis & sanguinis crasi depravandæ satisfacit: alias in variis locis inprimis ad decliviora litora Hispaniæ, Portugalliæ, Galliæ, quid quod in ipsa America è mari alluente hoc Sal peculiari studio colligitur & subinde in diversis nationibus, inprimis in Belgia, Frisia, ad mare Balticum ad usus domesticos aliosque usus civiles usurpatur: licet tale Sal è mari collectum crudius, impurius & acrius sit, adeoque per repurgationem quandam emendari possit, sicut ex historiis constat, quomodo intra tropicos oceanus longe acrius Sal tale contineat.

§. II.

§. II. Alter proventus hujus Salis est subterraneus & tale *Sal* è terris effossum dicitur *Montanum*, quod in variis Germaniæ locis, maxime vero in Polonia, referente Mathesio, satis copioso proventu reperitur, uti alias in Hungaria, Transylvania, Stiria, Carinthia, Carniola & Tirolò inventum fuit, in quibusdam locis hoc Sal montanum paulo impurius est, quare antea frustra illius solvuntur, denuoque inspissantur: interea notatu dignæ circumstantiæ circa hujus Salis proventum occurrunt, siquidem nimis profunde in terris reperitur; proinde magnus tractus terræ hoc Sale repletus invenitur, insuper secundum quorundam affirmationem in profundis terræ illud Sal regeneratur & denique in locis subterraneis frustra diffracta leviora esse deprehenduntur, quæ supra terram protracta ponderosiora evadunt, dum partim humiditatem ex aura attrahunt, partim porosiora evadunt, adeoque copiosius cum aëre replentur: & hoc Sal supplet defectum Salis fontani, eundemque usum diæteticum habet.

§. III. Tertia species hujus Salis communis constituit *Sal Fontanum*, quod ex inexhaustis fontibus colligitur & separatur: & certe hoc est peculiare donum Dei, quod ejusmodi fontes largo apparatu constanter fluant affluantque, quorum fontium genesis magis physicis disquisitionibus relinquenda est, quam chymicis animadversionibus: quantum vero constat etiam ipsi hi fontes & aquæ salinæ subterraneæ in eo differunt, quod unus fons præ altero plus hujus Salis contineat, sicut quædam aquæ salinæ nonnunquam magis aquosæ, quam cum sale saturatæ sunt, id quod vulgo aquis infæcundis & crudis, quos *die wilden Wasser* vocant, adscribunt & quæ propterea à reliquo lixivio juxta enchirisi, quam nominant *die Gradingung* separanda est: & ex ejusmodi fonte salino per simplicem coctionem Sal hoc colligitur, quod eo purius evadit, quando materiæ quædam intestinum motum promoventes sub coctione affunduntur, uti hic loci cum fæcibus cerevisiariis, cerevisia triticea & sanguine ovillo contingit: inde enim evenit, ut terrestres limosæ aliæque impuritates à reliquo lixivio melius & facilius secedant: si denique tale lixivium salinum paulo lentius evaporatur, tunc majores crystallos exhibet.

§. IV. Quod nunc Sal marinum attinet, tunc illud non simplex, aut satis parum esse deprehenditur, quin varii testantur, quod aqua marina non parum participet de principiis nitrosis, quæ è diversis putrefactionibus, in mari contingentibus, prodeunt: id ipsum demonstrari potest partim ex eo, quod cum spiritu ex aqua marina parato aurum quantisper solvi possit, in qua qualitate indolem aquæ regiæ refert, uti simplex Spiritus Salis id haud

efficere potest, partim aqua marina non ad extinguendam flammam incendiorum, quæ naves corripunt, satisfacit, sed potius ad augendam illam quadrat, sicut hæc qualitas in promovenda flagratione nitroso subjecto omnino imputanda est: licet quidem Sal commune per aquosum, quod continet principium, subtili, attamen efficaci halitu & elasticitate flammam augere queat: interim facile liquet, quod præter hanc miscelam Sal marinum varias alias impuritates contineat, neque illis usibus inserviat, quibus purum & simplex acidum Salis communis satisfacere debet.

§. V. Sal montanum seu fossile & gemmæ, quod instar gemmarum pellucidum existit & petrosum est, perinde multa impuritate præditumprehenditur, quod in magnis frustis è locis subterraneis eductum, si valde impurum fuerit & è terrea & petrosa substantia participaverit non statim ad usus culinares adhibetur, sed antea in pura aqua solvitur, depuratur & per modestam coctionem exsiccatur & crystallisatur: interim idem Sal crassitie & duritie sua marinum æque ac fontanum Sal superat, licet è quibusdam terræ tractibus aliquando purius tale Sal extrahatur, quod tamen dentibus comminutum grossius est, neque ita concentratum, siquidem perinde in tali compage salina multæ crassæ terrestres substantiæ comprehensæ sunt.

§. VI. Fontanum itaque Sal Commune puritate & nobilitate præcedentes species antecedit, quod per moderatam coctionem in crystallinam & siccam consistentiam convertitur, in qua exsiccatione duplex hæc notatu digna circumstantia addenda est, primo quod per fortiolem coctionem aliqua quantitas aciditatis salinæ discedat & transhalet, adeoque reliquum Sal paulo debilius evadat; secundo, quod plane satis notabilis quantitas hujus Salis per fortiolem coctionem fatua & iners reddatur, ut instar crudioris terræ coalescat: quanquam vero hoc sal fontanum in variis Germaniæ locis reperitur, tamen unum præ altero nobilitate præcedit, uti vulgo Luneburgicum Sal aliis speciebus præfertur: & ad hanc docimasiam hujus Salis communis variæ notæ inserviunt, ex quibus utilitas & melior qualitas illius declarari potest: quemadmodum & sapor & color ad crassos illos characteres pertinet, per quos hoc Sal commune quoad loca sua discrepans dignoscitur.

§. VII. Consistit itaque hoc Sal Commune ex acido illo principio specifico, quod non aliud quam minerale est, cum acidum nitrosum de vegetabilium & animalium indole participet, deinde constat etiam è terra aliqua, quæ alcalinæ indolis est & quæ priori acido principio necessarium corpus & vehiculum subministrat, mediante qua in sicca & crystallina forma

ma comparet & corrosivam suam aciditatem minuit atque temperat: sicut vero illud principium acidum quoad speciem suam ab aliis aciditatibus discrepat, id quod variis rationibus demonstrari potest, ita etiam hæc terra alcalina, quam Sal commune mox secum affert, specialissimis qualitatibus prædita est: & quemadmodum communiter terra alcalina de vegetabilium profapia est, ita hujus Salis communis, sive marini, sive montani, sive fontani corpus alcalinum mineralis rectius indolis existit, adeoque à vulgari alcali perquam discrepat: ita enim hæc terra alcalina cum alia acidi specie non modo facile effervesceat & coalescat, sed & productum facile cum aqua solvi potest & proinde in aëre facile colliquesceat, id quod vicissim v. g. acidum Vitrioli cum communi alcali saturatum non efficit: imo quando hoc acidum Vitriolicum cum terra alcalina Salis communis saturatur, tunc productum adhuc ejus capacitatis est, quo addita metalla quantisper alterare & solvere queat: vicissim hoc acidum cum communi alcali imprægnatam corrosivam suam efficaciam amittit & amaritiem assumit: nec non acidum vitriolicum cum terra alcalina Salis communis mixtum partim per ignem facile fundi potest, partim etiam aliis additis subjectis fusibilitatem conciliat: unde facile liquet, quam peculiaris constitutionis hæc terra alcalina mineralis Salis communis sit.

§. VIII. Inter alias peculiare & discretas qualitates hujus Salis communis & terreæ quidem illius substantiæ non infimæ dignitatis illa est, quod in suo nexu cum acido principio aliquoties soluta, iterumque intensius coacta & exsiccata denique in aliquam fatuam terram transeat, quæ imposterum neque facile solvi, neque cum igne fundi potest: aliàs quidam Chymicorum hoc Sal commune in affinitatem Mercurii conjecerunt, eo quod de subtili tali substantia participet, quæ in aggregationibus siccesceat, haud tamen per se solidescit, quin potius connexa metallica corpora in fluiditatem transfert & ita hoc Sal commune ob fluiditatem suam aquæ simile evadit, licet quoad essentiam multum discrepet, uti alias Scriptores Chymici de Mercurio vivo testantur, quod in aqueam fluiditatem converti queat: inde etiam est, cur ob hanc deliquescentiam & discretam humiditatem, imo ob volatilitatem suam, qua hoc sal alia salia superat, reputetur, quod Sal commune Mercurialis profapiæ sit.

§. IX. Dantur etiam plures peculiare qualitates, quas hoc Sal commune in sicca sua consistentia habet, ita enim in eadem non modo facile solvi potest, sed etiam in igne eandem subtilem solutionem assumit, præterea etiam aliorum corporum metallicorum fluxum faciliat & quæcunque subje-

cta

Et sub fusione ita subtilia evadunt, ut cum aliquo dispendio exhalent, illa in tantum obtegit & coërcet, ne adeo facile exspirent: alioquin hoc Sal subtiliter & aquæ instar aut subtilioris spiritus in igne fluit, quando vero adhuc de superflua humiditate participat, tunc cum aliquo strepitu sese dispergit; qualem inquietudinem idem Sal exhibet, si super carbones projicitur, ubi cum impetu & strepitu crepare solet & per hanc elasticitatem auget flammam & instar florum transpirat: sicut hoc culinare est experimentum, quod hoc Sal non modo ignem urgeat augeatque, sed etiam spissum vaporem emittat, cum quo vapore quidam caminorum incendia extinguere iubent: flamma vero, quæ cum hoc Sale permixta est, diversimode colorata conspicitur.

§. X. Hoc Sal Commune è talibus principiis constat, quæ ad Sal constituendum requiruntur, nimirum ex acido quodam certæ speciei & alcali, quod corpus alcalinum, uti antea monui, perinde à communi vegetabili alcali discrepat: alias purius tale Sal commune parari potest, quando rectificatus Spiritus Salis cum Sale Tartari, aut alio alcali miscetur, siquidem illud corpus alcalinum minerale, quod acidum Salis communis è suis fontibus affert, paulo crassius est, unde illud Sal commune, quod cum puriori corpore alcalino paratum est, ad magis singulares effectus chymicos producendos inservit; hinc Beccherus asseruit, quod hoc Sal in vulgari Chymia adhuc valde abstrusum atque incognitum sit: neque quidem penitus experientia deest, quomodo per depuratum tale Sal difficilis illa Mercurificatio metallorum paulo facilius obtineri possit.

§. XI. Sicut Sal commune mixtum corpus est, quod ex salino acido & terreo alcalino principio constat, ita hæc mixtio neque melius neque facilius dissolvi potest, nisi hoc Sal cum potentiori acido misceatur, uti est acidum vitriolicum, sulphureum, aluminosum, cum quali acido & præcipue aluminoso, Ludovici spiritum Salis promptiori methodo præparare docet & suadet: imo succedit etiam hæc separatio acidi Salis communis cum bolis rubicundis, licet hæc methodus difficilior & variis impedimentis magis obnoxia existat: quo magis acidum potentius est concentratum, eo subtilior & concentratior spiritus salis prodit, unde cum alumine usto satis potens talis spiritus præparari potest, quamvis cum spiritu vitrioli rectificato concentratior talis Spiritus Salis produci queat, aut cum oleo vitrioli & Sale communi Spiritus Salis fumans confici possit: si vero cum vitriolo simplici hæc separatio instituitur, tunc illa difficultas processum premit, quod acidum vitrioli auferat terram alcalinam Salis communis, sed liberatus spiritus Salis de-

nus aggreditur metallum vitrioli & si processus urgetur, tunc spiritus, qui destillat, impurior est & de metallico corpore participat: de reliquo hoc acidum Salis communis valde aquosum à sua fatua humiditate separari potest, quando spiritus Salis miscetur cum Marte aut Cadmia, deinde humiditas aquosa leniter evaporatur & denique cum intensiori caloris gradu à metallo concentratum acidum educitur, quod quia subtilius est, propterea facilius metallum deserit, neque grossiores hujus moleculas secum evehit.

§. XII. Dum acidum sulphureum, sive vitriolicum fuit, sive aluminosum, cum Sale communi miscetur & hujus terreum corpus absorbet, liberat ac in nexum suum assumit, tunc sese cum eodem terreo alcalino subjecto imprægnat & ad saturitatem commiscet, eoque ipso corrosivitatem suam amittit & mediam aliquam qualitatem induit, inde propterea provenit Sal medium, quod de acido sulphureo & alcali salis communis participat, quale Sal medium à Glaubero ad miraculosos usus commendatum prostat, quare Sal mirabile Glauberi vocatur, quod in tantum ab aliis mediis Salibus discrepat, in quantum propter alcali minerale aut subterraneum Salis communis facilius solvitur, aut in deliquium abit: sicut non modo in usibus medicis præstantiores effectus absterivos exserit, dum citius colliquatur, aliisque spissioribus materiis insinuatur, sed & in usibus chymicis facilius fundi potest, aliorumque corporum additorum fusionem sublevat: alioquin quidem mediam illam indolem constanter tenet & Salibus sic dictis enixis sive neutris jure meritoque accenseri debet.

§ XIII. Et quemadmodum hoc Sal commune à suo terreo corpore per potentissimum acidum sulphureum liberari potest, ita eadem separatio succedit per acidum nitri, quod ratione ordinis perinde præ acido Salis communis potentius est: dum vero illud acidum nitri terram alcalinam Salis communis amplectitur, tunc evenit, ut Nitrum corpus quoddam recuperet, mediante quo crystallinam siccam & salinam consistentiam assumit, quod acidum, quia paulo modestioris activitatis est quam sulphureum, capropter etiam temperatiorem quantitatem terræ alcalinæ apprehendit: crystalli vero, quales inde proveniunt haud figuram Nitro alias convenientem hastatam & hexaetram, sed illam, quæ Sali communi competit referunt: subinde etiam ejusmodi crystalli paulo facilius humescunt, quoniam terreum illarum corpus alcalinum, quod antea in Sale communi hæserat citius & facilius deliquescit.

§. XIV. In præsentī explicatione liberandi & separandi acidi Salis communis à sua terra ulterius sciendum, quomodo in subtili perquam & vola-

tili qualitate hic Spiritus Salis præparari & colligi queat, quando ipse antea cum Mercurio corrente concrevit & deinde per additionem Stanni ab eodem iterum liberatur, ita evenit, ut dum acidum illud Mercurium deserit, Stannum vero aggreditur, motus caloris superveniens transeuntes has moleculas valde subtiles in altum pellat, licet quædam illarum subjectum Stannum aggrediantur, tamen multæ de iisdem secedunt & volatilem consistentiam retinent: & licet aliquid hujus metalli in altum evehatur, tamen posthac volatilis ille spiritus per nudam transhalationem in aliud præpositum vas seorsim & à metallo liberatus colligi potest.

§. XV. Hoc fundamento nititur præparatio famigerati illius concreti, quod appellationem *Mercurii sublimati* aut per excellentiam inter antiquiores Chymicos Mercurii significationem tenet: constat hoc productum ex acido Salis communis & Mercurio corrente, quando videlicet major quantitas Salis communis cum argento vivo miscetur & subinde tale subjectum additur, quod acidum Salis communis liberat, quo posthac argentum vivum aggredi queat: unde simplex & compendiosus ille est processus, quando Vitriolum aut Alumen calcinatum cum Sale communi & Mercurio corrente commiscetur, licet secundum trivialem processum etiam Nitrum addatur, quamvis hoc additamentum non æque necessarium sit: singularis vero hæc est concretio dum Mercurius currens, qui aliàs valde frigidus est & acidum Salis communis, quod tota sua indole in fluorem propendet, nunc in hoc novo coalitu valde durum, siccum & ponderosum corpus exhibet, quod subinde corrosivo effectu omnes aciditates reliquas superat: quam firma vero hæc videtur hujus acidi cum Mercurio corrente concretio, tam facile vicissim hæc combinatio solvi & liberari potest, quando tale subjectum cum Mercurio sublimato miscetur, quod acidum Salis communis facilius arripit: hinc si Mercurius sublimatus cum ferro miscetur, evenit inde, ut hæc massa colliquescat, de qua Falloppius dicit, quod hoc experimento Mercurius in nudo aëre in liquorem converti possit, quod de Mercurio sublimato intelligendum est: dum vero in hoc processu acidum Salis communis ferrum aggreditur, tunc interea Mercurius revificatur.

§. XVI. Sicuti Mercurius sublimatus de superfluo Salis communis acido participat, adeoque corrosivum subjectum constituit, ita vicissim evenit, ut, si illa superflua quantitas acidi sufficienter saturatur per additum Mercurium currentem, deinde hoc subjectum eximie dulcificetur, ut è Mercurio corrosivo & virulento, dulcis nunc & ad medicos sive salutares usus proficius Mercurius proveniat: & quamvis ad unam partem Mercurii sublimati

dimidia

dimidia Mercurii currentis pars satisfaciat, tamen pro meliori cautela vulgo in hoc processu, Mercurium dulcem parandi, æqualis sublimati & currentis Mercurii portio recipitur: qualis dulcificatus Mercurius iterum per additamentum simplicioris & concentratoris Salis communis acidi in pristinam corrosivam indolem converti potest: id quod vero haud adeo facile in corpore humano evenit, uti quidem vulgo traditur, quasi Mercurius dulcis in subjectis cacochymicis iterum in sublimatum & corrosivum convertatur, quippe quæ assertio veris principiis chymicis apprime repugnat & nonnisi ludicrum quoddam refugium constituit.

§. XVII. Congreditur præterea acidum Salis communis cum aliis metallicis corporibus & quidem cum Marte & Venere, siquidem hic Spiritus à cupro abstractus fusilem post se relinquit materiam, quæ calori admodum flammam quadantenus concipit; ita etiam Martem aggreditur & flavescent sedimentum post se relinquit: non minus Stannum & præcipue rasum apprehendit, tanto magis si ab eodem denuo abstrahitur: attamen secundum communem solvendi methodum neque Aurum, neque Argentum, neque Saturnum solvit; rasuram vero Saturni & Lunæ tunc arripit & quadantenus solvit, si ab eadem denuo abstrahitur: paulo intimius cum Mercurio coalescit, ut hætenus demonstratum fuit; non minus etiam Regulum Antimonii apprehendit & cum eodem sub iusto processu Butyrum Antimonii constituit: hoc minus facile parari potest ex Spiritu Salis communis & Antimonio pulverisato, quem processum Sulphur Antimonii connexum & debilius acidi conditio impedit; rectius præparatur, si Mercurius sublimatus cum Antimonio miscetur, in quo processu acidum Salis communis in Mercurio sublimate arripit regulinam Antimonii substantiam, unde provenit Butyrum Antimonii, Sulphur vero ex Antimonio residuum conjungit sese cum Mercurio, & Cinnabarim Antimonii efficit, quando butyrum Antimonii præcipitatur, tunc albicans pulvis præcipitatus per decoctionem sufficienter edulcoratus Mercurium illum vitæ producit, cujus vis emetica haud vehementior est, quam Tartari emetici, modo edulcoratio sufficienter facta fuit.

§. XXVIII. Denique etiam artifices Chymici Sal commune ad alios & nonnunquam curiosos processus adhibent, quando videlicet cum illius acido solutiones diversorum metallorum præcipitant & præcipitata metalla eo usque alterant, ut non modo subtilia & volatilia evadant, sed & aliam qualitatem cornuæ consistentiæ induant, id quod præcipue cum Luna, Saturno & Mercurio contingit, hinc Luna cornua & Saturnus cornuus innotuit: subinde etiam Alchymicis ita dictis artificiis addicti cum spiritu Salis metalla

singulari modo præparare & alterare volunt, quo eadem tanto citius in Mercurialem subtilitatem & mobilitatem convertere queant, uti varii processus à Becchero in suo Roseto Chymico & alibi, ubi de Mercuriis Lunæ tractat, occurrunt: quando etiam cum Spiritu aut solutione Salis communis solutio Mercurii cum Aqua forti facta præcipitatur & præcipitatum corpus cum aqua sufficienter eluitur, tunc præcipitatus ille Mercurius iterum convenienter sublimatus ipsum Mercurium dulcem constituit. Plura hoc ordine & pro ulteriori manuactione Chymica de Salibus principalibus acidis & quidem fixis addere non placet, quoniam hæc considerationes in præsentia Halotechnia de Salibus acidis fixis institutæ ad varios utiles tam pharmaceuticos, quam doctumasticos pyrotechnicos & Zymotechnicos discursus præludentes occasionem præbuerunt.

CAPUT V. DE SALIBUS VOLATILIBUS.

§. I.

Dictum hætenus fuit de Salibus, quæ in simplici sua specie & indole fixiora sunt, licet eadem etiam iusta methodo in volatilem tenuitatem converti queant, prout in superioribus eadem animadversio pluribus tradita fuit: deinde actum fuit de Salibus principalissimis acidis, quæ activitate potentia & in relatione ad alia corpora reliqua Salium genera antecedunt, unde nunc ad alia Salia, quæ alterius & speciei & consistentiæ sunt progredior & quidem ad illa, quæ in simplici sua conditione volatilia existunt & quæ non acidæ, sed magis alcalinæ essentia sunt, unde cum acidis prædictis Salibus facile congregiuntur & mixtum quoddam Sal produnt: quoniam itaque hæc Salia volatilia peculiaris sunt indolis, propterea de iisdem peculiarem mentionem hoc loco atque ordine facere lubet.

§. II. Et cum in præcedenti tractatione de Sale communi actum fuerit, ita mox in mentem incidit, quomodo idem Sal vulgo ad Salis volatilis urinosi præparationem adhiberi soleat: hinc mox ordine primo de hoc Sale urinoso verba facienda erunt: est itaque hoc Sal urinosum non simplex, sed compositum, quod constat ex acido Salis communis & alcalino volatili Sale, quale posterius vel in urina, vel in fuligine deprehenditur: utraque hæc Salia mixta intercedente subtili pinguedine constituunt hoc Sal urinosum, quod

in

in Arabia & ad templum Hammonis in Lybia olim nativum repertum fuit, unde Ammoniacum vocatur, licet à nonnullis ob confinia Armeniæ, Armeniacum & à quibusdam arenaceum, quia in locis arenosis invenitur, appellatur: proinde etiam reperitur in Italia, maxime vero ad radices montium ignivomorum; licet hodiernum magis per artem illud Sal producat & ad multiplices usus medicos, chymicos & civiles mercenarios applicetur.

§. III. Hoc Sal volatile urinosum uti minime in addito Sale communi hæret, sed potius in urinosa oleosa pingui sulphurea & connexa terrea substantia residet, ita de eodem proximius sciendum est, quod illud in mixtione animali actu non hæreat, neque ex eadem educatur aut liberetur, sed potius demum producat & è principiis in mixtione animali obviis generetur, unde hoc Sal volatile nonnisi in excrementis animalium reperitur, quæ ipsa etiam antea fermentativam aliquam commotionem subierunt & quo diutius hic motus fermentativo-putrefactorius in ejusmodi subjectis continuat, eo plus hujus Salis volatilis ex iisdem subjectis colligitur: participant itaque hæc Salia volatilia urinosa partim de principio salino, partim de subtili pingui; unde quidem quoad posterius hoc Sal Ammonicale cum Nitro flammam concipit, quale phænomenon cum Nitro non succedit, nisi inflammabilis & subtilis pingvis substantia cum eodem convenerit: & quamvis hujus Salis volatilis urinosi quantitas quædam reperiatur in illis subjectis, è quibus paratur, tamen multum ad illius augmentationem artificialis opera contribuit, quod in succedentibus de aliis Salium volatilium speciebus notandum erit.

§. IV. Quod itaque Salis Ammoniaci, quatenus artificiosa methodo vulgo paratur, genealogiam & prosapiam attinet, tunc constat, quomodo vulgaris methodus in illis requisitis præcipue hæreat, quando urina ad mellagineam quandam consistentiam inspissatur, cui postea mediocris quantitas fuliginis commiscetur: denique utraque hæc subjecta cum Sale communi impastantur, qualis massa proinde sublimatur, unde hoc tertium Sal mixtum provenit, quod quoad plurimas qualitates à simplici statu additorum Salium discrepat: interea quidem semi-crystallinam consistentiam atque duritiem nanciscitur, quæ multum terreæ alcalinæ Salis communis substantiæ adscribenda est: in hoc processu satis quidem diffuso, laborioso & foetido contingit, ut acidum Salis communis alcalinam partem Salium volatilium cum tenui pingvedine commixtam arripiat & in aliquam miscelam convertat: hæc mixtio vero non adeo firma est propter oleosi illius principii, licet subtilioris, tamen satis copiosi, intercessionem: vulgo vero Sal Ammonicale in

duplici figura demonstrari solet, in qua etiam quoad bonitatem discrepat: aliud enim in forma campanarum altius in vasa sua sublimatarum, aliud in forma placentarum prodit, quod posterius sedimento incumbens ultimo loco atque tempore sublimatur, adeoque intensiorem ignis gradum patitur, hoc purius est quam illud: campaniforme enim magis flavum & cum oleo empyreumatico copiosius imprægnatum est, quod vero, si denuo cum Sale communi sublimatur, tunc perinde purius evadit.

§. V. Inter alias notatu dignas chymicas observationes circa Salis Ammonicalis volatilis effectus occurrentes certe principalis est illa qualitas illius Salis, dum ad metallorum æque ac variarum aliarum terrarum subtilisationem multum contribuit, ut propterea Chymici diversi ad Mercurificationem metallorum eodem Ammoniacali Sale utantur: etenim hic spiritus aliis solutionibus metallorum & terrarum additus, iterumque abstractus non exiguum numerum molecularum è terris hisce sive metallicis sive aliis secum evehit, ut si deinde v. g. Aurum in ejusmodi spiritum immittatur, illud mox in colore suo mutetur, id quod etiam contingit cum Sulphure, quando hoc antea cum calce viva solvitur, solutio in mellagineam consistentiam convertitur & hæc massa cum Sale Ammoniacali miscetur, inde provenit Spiritus volatilis Ammoniacalis flavescens & palliativum illud sive empiricum podagricorum solatium, quo commonstro, quomodo hoc Sal volatile ad volatilisanda alia corpora contribuat.

§. VI. Quamquam vero Sal Ammoniacale corpus quoddam compositum constituat, tamen illa subjecta, quæ hoc Sal constituunt iterum à se invicem separari possunt, quando videlicet tales materiæ eidem commiscentur, quæ cum acida ipsius parte promptius & citius congregiuntur: inde evenit, ut acidum Salis communis, in Sale Ammoniacali obvium additam talem materiâ comprehendat & in novam mixtionem cum hac coeat, hinc reliqua volatilis urinosa portio vel sponte secedit, tanto magis vero, quando moderatus impulsus caloris adhibetur: & hac ratione nititur præparatio spiritus Salis Ammoniaci: succedit itaque talis liberatio acidi Salis communis à Sale volatili urinoso, quando admiscuntur vel Salia alcalia fixa, vel terræ macræ & alcalinæ, præcipue vero calx viva, vel denique metalla aridiora, ut Mars, Zincum, Luna, Antimonium, Regulus Antimonii, quin ipse denique Lapis Hæmatites: etenim cum acidum fixum Salis communis promptius cum terris fixis congregiatur, hinc illud facilius hætenus connexum Sal volatile urinosum à se dimittit, quoniam novum connubium atque commercium assumfit.

§. VII. Quemadmodum Sal Ammoniacale in singularem & distinctam vola-

volatilitatem convertitur, quo magis Sal alcalinum causticum atque concentratum est, quale in calce viva adhuc sicca & bene cremata, neque cum humiditate debilitata obtingit; ita calx viva duplicem singularem alterationem huic Sali volatili inducit, dum hoc primò quoad consistentiam suam immutat, quando subtilissima calcis vivæ portio illi volatili Sali sese associat, idque propterea in perpetua humiditate conservat, ut tale Sal volatile nunquam crystallinam consistentiam assumat: secundo evenit, ut si calcis vivæ nimis larga quantitas cum Sale Ammoniaco commisceatur, tunc illa magnam quantitatem hujus Salis volatilis eo usque mortificet, ut in capite mortuo denique residua hæreat: ob id circa congruam præparationem Spiritus Salis Ammoniaci sufficienter volatilis hæc enchiresis observanda est, ne in calcis vivæ additione excessus committatur.

§. VIII. Peculiares porro observationes chymicæ circa hujus Salis Ammoniacalis tractationes occurrunt, dum volatilis illius portio cum acida Vitrioli substantia congregitur, inde evenit, ut si oleum Vitrioli cum Sale Ammoniaco commisceatur, inde Spiritus Salis transcendat & acidum Vitriolicum cum Sale volatili urinoso coalescat, quod posthac subministrat Sal Ammoniacale secretum Glauberi, quod in operationibus metallurgicis ad varia curiosa experimenta instituenda inservit, sicut artifices cum hoc Sale secreto & argento depurato verum Aurum conficere volunt, quod experimentum verò nondum eo usque sese comprobavit, quod lucrum habeat, de quo in relatione ad impensas gloriari quisquam posset: ita etiam hoc Sal volatile in Sale Ammoniaco congregitur cum spiritu Vitrioli rectificato, Spiritu Sulphuris, Spiritu Nitri fixo & volatili, Spiritu Viridis æris & Aceto concentrato, & sed in quolibet tali concreto ad diversa experimenta instituenda satisfacit.

§. IX. Præinde Sal Ammoniacale in experimentis Chymicis vario modo cum aliis subjectis commisceri & tractari solet, ita interdum sublimatur cum Marte & Lapide Hæmatite, aliquando cum Antimonio & hujus Regulo, haud tamen usitate cum Cinnabari, Coralliis & Myrrha, aliquando plane cum Sulphure, Mercurio & Stanno: communiter in tali sublimatione ascendunt flores, qui magnas alterationes corpori vivo inducunt, præcipue tam flores Salis Ammoniaci Martiales, quam quod inde remanet Caput mortuum, quæ valde adstringunt, siquidem acidum Salis communis Ferrum aggredditur & cum eodem coalescit: perinde singularis & discrepantis qualitatis productum emergit, quando Vitriolum Martiale cum Sale Ammoniaco miscetur, & super tabulam lævigatam, inprimis vitream, in locum hu-

midu-

midulum deponitur, unde provenit massa liquida sive liquamen, uti alias ex acido Salis communis & ferro provenit, ita in tali miscela nunc acidum Vitrioli sese conjungit cum alcali volatili & acidum Salis communis amplectitur ferrum: quando Sal Ammoniacum sublimatur cum Antimonio, ascendant inde flores ex flavo rubescences, qui cum aqua soluti pulverem ejusdem coloris ad fundum dimittunt, qualis rectius Antimonium sublimatum, quam Sulphur Antimonii constituit: alias vero acidum Salis communis in Sale Ammoniacali apprehendit regulinam Antimonii substantiam & offert productum instar Butyri Antimonii causticum.

§. X. Sicut haecenus de Sale volatili Ammoniacali dictum fuit, ita praedictae animadversiones ad reliquorum Salium volatilium explicationem eo magis contribuunt: ita enim reliqua Salia volatilia nituntur mixtione subtili tum actualis tenerioris pingvedinis, tum tenuissimae terreae salinae substantiae, unde illa subjecta est quibus Sal volatile paratur, satis evidenter pingvia, gelatinosa & resinosa existunt, quae propterea sub Chymica tractatione & destillatione oleum quoddam empyreumaticum suppeditant: multum vero ad horum Salium volatilium genealogiam tam motus putrefactorius, quam reliquus motus ignis contribuit, quibus utrisque motibus principia salina & pingvia inter se invicem adeo teneriter commiscuntur, ut denique subtile tale productum volatile inde oriatur: hinc ex subjectis animalium pingvibus & terreis, velut ex ossibus, ungulis, sanguine talia Salia volatilia parantur: inde constat Sal volatile C. C., Eboris, Cranii humani, Sanguinis humani &c. licet vero Salia volatilia mixtum corpus est pingui & salino principio constans praebent, tamen propterea non sunt Sal nitrosum, siquidem in Nitro non tam actualis pingvedo, ut in Salibus volatilibus & Sal volatile alcalinum, sed principium pingvedinis inflammabile & Sal fixum acidum adest: habet tamen in tantum Nitrum affinitatem quandam cum Salibus volatilibus, dum ex singulis illis subjectis, quae ad Sal volatile producendum faciunt, etiam ad Nitri genesis essentialia & necessaria principia proveniunt.

§. XI. Quemadmodum diversae species Salium volatilium est regno animali proveniunt, ita vegetabile regnum non penitus destitutum est diversis ejusmodi speciebus Salium volatilium, siquidem in illo famoso conatu Chymicorum fixa volatilifandi inter alios Langellotti & Ludovici methodus innotuit, quomodo Sal Tartari, quod alias fixum est, in volatilem tenuitatem converti queat, ubi caput mortuum est Spiritu Tartari residuum, sine praevia adhibita solutione & repetita coagulatione cum proprio suo oleo empyreumatico impraegnatur, unde denique per sublimationem ad modum Ludovici
tale

tale Sal volatile Tartari producitur, quemadmodum ad methodum Langelotti pro hoc processu administrando Sal Tartari cum Tartaro crudo commiscetur & digeritur: sic Helmontius in eodem negotio consuetas suas, sed minime adimpletas promissiones obtulit: eo etiam collineant labores Starckii & Matthæi, quin ipsius etiam Sylvii, qui diffuso & longinquiori processu Sal Tartari cum oleis destillatis imprægnant & tandem ad volatilisationem disponunt: longe meliorem methodum obtinet Baro Urbigerius, qui præcipit, quo Salia alcalia fixa primum cum mediocribus pinguedinibus & non cum oleis æthereis & destillatis saturentur, quoniam illa commixtio paulo facilius & paulo efficacius succedit. Huc etiam trahendum est experimentum Wedelii, dum ex herba illa inter Thuringos valde nota Glasti aut Isatodis nomen tenente, ad Indigi Germanici præparationem usitata, Sal volatile parare demonstrat, insuperque colligit, quomodo ex aliis herbis fermentatis Sal volatile parari possit, quamvis eapropter, quia tales herbae volatilem foetorem spargunt, non statim adeo purum, ingenuum & perfectum Sal volatile iisdem inexistat, quale in animalibus deprehenditur.

§. XII. Singulare documentum in Chymia notatu admodum dignum occurrit, cum quo satis evidenter demonstrari potest, quod vegetabilia Sal volatile exhibeant, quando fuligo consideratur & tractatur, sicut abunde innotuit existentia Salis volatilis fuliginis in Chymia: in ipsa quidem fuligine nondum perfectum & formale Sal volatile adest, ad sunt vero in eadem idonea illa principia, è quibus Sal tale volatile parari potest: hæc principia non alia sunt, quam Salina & quidem acidulata, subtilia terrea & oleosa, sicut è fuligine simplici modo oleum, aqua & sal volatile confici potest: quando itaque denuo adhibetur sufficiens motus caloris, tunc subtilior & intimior pingvioris substantiæ interagitatio in reliqua principia succedit & denique Sal volatile producitur: proinde aliud specimen occurrit, ubi è subjecto vegetabili nimirum vini facibus per congruam destillationem Sal volatile præparari potest, cujus circumstantiæ in præcedentibus mentio facta fuit. Singulis hisce Salium volatilium commendationibus & deductionibus brevibus addere lubet, quod adhuc in Chymia concretum salino-pingue volatile occurrat, quod Phosphori nomine venit, qui constituit materiam cum principio concentrato inflammabili & salina substantia imprægnatam, licet hic Phosphorus plus de pingviori quam salina essentia participet, unde solutioni cum aqua non est subjectus: de reliquo vero non parum volatiliter esse observatur.

CAPUT VI. DE TARTARO.

§. I.

Cum diversas hactenus Salium species explicaverim, nunc specialis con-
creti Salini mentionem facere lubet, quod multiplicibus usibus, chymi-
cis, medicis & œconomicis abunde inservit, unde pro illius meliori notitia
etiam genesin & indolem ejusdem explicare conveniet. Est itaque hic Tar-
tarus sal quoddam vegetabile, quod è dulci liquore provenit & sub longio-
ri temporis mora generatur: actus ipse, mediante quo prima fundamenta ad
illius genesin ponuntur est fermentatio, per quam è prædicto succo vegeta-
bili non modo principia illa salina separantur & attenuantur, sed cum pin-
gvi substantia in novam mixtionem transferuntur, ut adeo hic tartarus tale
concretum salino - pingve existat, quod è musto in vinum converso & suc-
cessivè per vasa sua transpirante & hoc concretum ad illorum latera transfe-
rente, oritur: quare de aciditate & pinguedine vini participat: exinde etiam
liquet, quam celebris actus, nimirum fermentationis & quam nobilia prin-
cipia, quæ vini sunt, ad hoc concretum concurrant; sicut ille modus, quo
tartarus generari solet, in Zymotechnia latius explicari solet.

§. II. Principia itaque quæ Tartarum constituunt, sunt salinum aci-
dum, ita efficax, ut corpora terrea oc. 69. conchas, cretam, corallia, quin
ipsum etiam ferrum solvat, proinde etiam cum alcali fixo & volatili sese con-
jungat; deinde satis largam quantitatem pingvioris substantiæ continet, quæ
cum acido illo principio subtiliter & intime commixta est: denique copiosa
terrea portio illum ingreditur, quam terream indolem siccitate & duritie,
imo pondere abunde testatur: siquidem hæc terra multam quantitatem alcali
fixi subministrat: hinc evenit, ut si Tartarus igni submittitur quinque notabi-
les circumstantias & qualitates de se prodat, primo igne impulsus, dimittit
aquam salinam, amarulentam, fremebundam sensum excitantem: deinde pro-
venit oleum empyrevmaticum, porro remanet post destillationem materia ni-
gricans carbonaria, si hæc materia præterea elixatur, tunc multum salis alcali
fixi præbet, si post elixationem illa materia in libero aëre calcinatur, tunc
empyrevmaticus sapor & foetor evanescit, denique remanet albicans cinis,
qui ulterius sal tale alcali suppeditat & quo magis ille cinis calcinatur, eo
certius contingit, ut vel totus in salinam illam substantiam converti queat:

hoc

hoc sal tartari vel sponte, tanto facilius in humidulo loco deliquescit & oleum tartari per deliquium prodit.

§. III. Vocatur vulgo Tartarus sal vini & quia terreo-calcareæ indolis est, dicitur *der Weinstein*, quæ salina substantia lentius generatur & purior nunc evadit si bona vina in vase detenta fuere, turbida vera atque lutosæ, si vina recentia & ignobilia in tali vase asservata sunt: proinde quidem impurior tartarus per dissolutionem, decoctionem & clarificationem purior reddi potest: sicut Crytalli & Cremor tartari, nihil aliud, quam depuratus talis tartarus existunt; inde vel sponte iterum in tali decocto tartarus ille concrescit, præcipue ubi aer propius accedit, quod tanto magis in superficie contingit, qualis salina cuticula collecta & exsiccata cremorem constituit: vix vero adeo facile tartarus talis dissolvi potest, nisi partim magna quantitas aquæ, partim sufficiens gradus ignis adhibeatur: cujus circumstantiæ causa posita est in abundanti pingvi substantia, quæ in tartaro continetur, qualis pingvedo è tartaro elici potest mediante igne, consistentiam semi piccam & semi oleosam possidens: quando vero tartarus cum terreo quodam subiecto imprægnatur, tunc copiosius aquam ingreditur: id contingit, si tartarus cum oc. 69. aut sale alcali fixo conjunctus fuerit, sive etiam cum ipso sale tartari; ubi magna hujus mixti subiecti copia aqua intrat, licet pauca quantitas terreæ substantiæ è tartaro ad fundum secedat: reliquus clarus liquor evaporatus præbet magma, quod sub intensiori igne siccescit, facile tamen in libero aëre deliquescit & aliam qualitatem, quam tartarus, exhibet, qualis materia in pharmacia Tartarus tartarificatus audit.

§. IV. Sicut acida Tartari portio tali ratione cum terra alia, aut recentior addita alcalina combinari potest, imprimis quidem cum terra tartari seorsim collecta, ita hæc terra tartari cum alio acido, quod tamen de prosapia, aut familia tartari est, nimirum quod ex vino provenit & acidum aceti est, imprægnari potest: & inde provenit illa famosa terra foliata tartari: quale productum obtinetur, si vel acetum, vel spiritus aceti adhibetur, & acidum superfluum iterum convenienter abstrahitur & abstractio toties repetitur, donec spiritus acidus transcendat, qui in primis abstractionibus insipidus secessit, talis terra foliata deinde cum spir. vin. rectific. depurari potest: sicut vero tartarus cum acido suo terras tales simpliciores aggreditur, ita etiam acidum illius metallicas terras arripit, præcipue quidem ferrum, quod sub decoctione adhibita solvit, inde paratur Tinctura martis tartarificata: similem energiam exhibet tartarus in cupro solvendo, uti simplex experimentum demonstrat, quando cum tartaro argentum, in superficie cupreum,

excoquitur, inde argentum dealbatur, ad quem modum adhuc sal commune adhibetur, quod una cum tartaro in argentum, cum cupro denigratum, agere debet.

§. V. Ex hoc fundamento, quod videlicet Tartarus cuprum solvat, diversi tales processus circumferuntur & commendantur, quibus cum lucrum quoddam comparari queat; quale experimentum in subsidium pauperum Glauberus proposuit, sed quod experimentum etiam satis famelicum est, ubi jubet mineras sterilius cupreas cum tartaro excoquere: sicut nonnulli præcipiunt cum reliquiis facum vini, è quibus spiritus ardens destillatus fuit, cupreas tales rejectas steriliores mineras excoquere: sed hic processus multis impedimentis subjectus est, ut ita ex eodem admodum exiguum lucrum sperandum sit: ita etiam Tartarus solvit corallia, quod magisterium quidam judicant arcanum illud remedium Kergeri esse, cum quo Febres sine ullo habito respectu speciei, subjecti, temporis, aliarumque circumstantiarum curare inventor promittit, de cujus remedii veritate & utilitate hoc loco judicare non placet.

§. VI. Quemadmodum itaque Tartarus mixtum concretum est, è salino, oleoso & terreo principio constans, ita facile hæc principia resolvi possunt: inde evenit, ut, si tartarus destillatur, primo transcendat phlegma: quod si paulo intensiori igne impellatur, tunc unà salina & oleosa quædam portio divellatur, quæ sese cum phlegmate conjungit & spiritum Tartari constituit: tanto facilius vero hoc acidum à tartaro separari potest, quando tartarus comburitur & incineratur, ubi citra ullum additamentum hæc separatio procedit: quo acido evulso remanet subjectum quod sali acido vulgo penitus opponitur nimirum sal alcali fixum: quo simplici processu nititur operatio producendi & præparandi Sal tartari: quando in vase clauso ex retorta in recipientem tartarus cum igne impellitur, tunc post phlegmatis aut aquosi liquoris transillationem, transcendit oleum empyrevmaticum; in retorta remanet spongiosus subtilior carbo, qui sub leni candescente calore adhibito in pulverem converti potest, si vero cum fortiori igne impellitur, tunc in pultaceam consistentiam convertitur: ex hac massa mediante aqua, etiamsi frigidior fuerit, elixatur sal quoddam limpidum, quod non aliud quam sal tartari est, uti modo in superioribus indicatum fuit.

§. VII. Separatur etiam miscela principiorum tartarum constituentium per additamentum Nitri, quod cum tartaro deflagrat, adeoque & sui ipsius & tartari dissolutionem inducit, inde transcendit acidum & tartari & nitri, nec non plurima pars oleosi principii tartari & inflammabilis nitri, remanet
itaque

itaque terrea alcalina portio & tartari & nitri: quando itaque deflagrans vapor colligitur, mixtus inde spiritus provenit, qui de prædictis principiis participat & spiritum illum de tribus sive carminativum constituit; ita etiam ex nitro & tartaro reductorius ille pulvis resultat, qui de sale alcali & pingviori quadam, ad reductionem perquam apta substantia participat, de qua re supra actum fuit: videtur tamen quod acidum tartari nitrosæ indolis existat, cum simul de pingvi & inflammabili principio participet, proinde etiam sal volatile urinosum ex parte tartarus æmulatur, unde hic salis ammoniaci speciem refert; alibi vero differentia inter nitrum & tartarum indicata fuit, cum in nitro non tam oleoso-pingvis materia reperiatur, ac in tartaro: missis pluribus rationibus.

§ VIII. Notatu proinde digna est illa demonstratio, quod satis notabilis tartari quantitas in volatilem tenuitatem converti queat, id quod contingit, quando tartarus cum alcali fixo commiscetur, ubi crassius acidum sese cum illo sale alcali saturat, ut deinde in occluso vase volatilior tartari portio transcendat: quo loco adhuc reminiscor illius salis tartari volatilis, cujus in præcedentibus mentio etiam facta fuit, per quod sal volatile duplex substantia intelligitur, videlicet sal quoddam volatile immediate è tartaro paratum & sal volatile è sale fixo factum, sive Sal fixum tartari volatilatum, ut ita aliud sit sal volatile tartari & aliud sit Sal tartari volatile siquidem communiter sal tartari fixum est: aliàs quidem è tartaro sal volatile parare, non nisi alibi per fermentationem & putrefactionem susceptum fuit, adeo ut tartarus putrescens spiritum salino volatilem præbeat: expertus vero est & demonstravit Celeberrimus Stahlius illa methodo sal volatile tartari parare, qua alia salia volatilia, parari solent, nimirum ut primo destilletur phlegma tartari, porro oleum, deinde sub continuatione & augmento caloris collo recipientis sese subtilia semi pellucida granula volatilia salina affigant: quando illo tempore per aptatam aperturam atque foramen in retorta nova tartari quantitas ingeritur, tunc denuo transtillans spiritus sive phlegma illud sal affixum solvit & secum vehit, cui spiritui si affunditur acidum quoddam alterius speciei, tunc evidens ebullitio atque effervescencia contingit: quo ipso demonstrari potest, quod illud sal volatile fuerit, id quod sine ulla additione è tartaro parari potest, quod quidem non candidi, sed ob oleosam substantiam, collo retortæ adhaerentem, subfusi coloris est.

CAPUT VII. DE SALE ALCALI.

§. I.

Brevibus adhuc salium alcalium mentionem facere lubet, quæ vulgo acidis opponuntur, eo quod diverso sapore & diversis etiam qualitatibus sese produnt: alcalia dicuntur à Kali herba, quæ sal tale continet: hæc herba uti olim magis cognita fuit, ita salia talia cum magis cognita denominatione indicata sunt: evidentiori vero sensu sunt hæc salia magis lixiviosa, saponaria, acria, quasi amarulenta: & hæc salia quidem terreæ indolis sunt, licet utplurimum suam terrestreitatem in humida fluiditate occultent, quæ tamen adhibito calore interdum facile exsiccari possunt; unde vel sponte facile deliquescunt, si simplicia existunt, quando vero cum alia crassiori terra commixta sunt, tunc diutius sicca manent, neque per se facile solvuntur, nisi illa adhærens terra etiam in alcalinam illam indolem conversa sit, quod contingit per frequentem & efficacem calcinationem talium terrarum.

§. II. Et hæc salia in actu solutionis vel activa vel passiva observantur, activa quando vel concreta sulphureo - pingvia, vel etiam alia corpora, quin ipsa plane metalla solvunt, sicut in prioribus Halotechniæ explicationibus demonstratum fuit, quomodo & aurum & mars cum alcali solvi queat; quantam etiam energiam in actu solutionis habeant lixivia concentrata, multiplicia experimenta tam chymica, quam œconomica attestantur & de prioribus matresfamilias sciunt, quantam efficaciam habeat acerrimum lixivium in corrodingo glomo & linteo: tanto magis talia salia caustica evadunt, quando cum regulis parantur, ita porro solvunt in solutionibus pingvedines spissiores cum mucilagine refertas, sebaceas & olea crassiora expressa: paulo tardius solvunt in fluxu sulphura & bitumina, difficilius denique solvunt olea destillata: passiva vicissim hæc salia deprehenduntur, quando cum acidis miscentur; quæ posteriora illa efficacissime aggrediuntur, solvunt aut in se recipiunt, sicut communiter acida potentioris activitatis, adeoque sal alcali in hac commixtione ad se rapiunt: ita passivè ab aqua facile solvuntur, etiam si illa humiditas ex aëre accedat.

§. III. Satis fuscè hactenus dictum fuit, quomodo Nitrum, sal commune, sal ammoniacum & tartarus tali sale utplurimum fixo, prædita sint, licet salina volatilia, alcali volatile contineant: oriuntur talia salia è terris suff-

sufficienter calcinatis, unde calcareae indolis evadunt, quale eximium exemplar in ipsa calce viva occurrit: sunt vero tales terrae sive minerales, sive animales marinae non citò vitrescentes, interim sub sufficienti ignis admotione non penitus vitrificationem respuentes, quapropter hoc sal in arte vitraria non exiguum usum habet: singulari etiam copia hoc sal in cineribus vegetabilium reperitur, quare illi cineres ab acidis apprehenduntur: quamprimum vero tale sal cum aliis terris aut cineres illi in vitrum redacti sunt, tunc ab acido non facile solvuntur.

§. IV. Est proinde sal alcali vel nativum, vel artificiale; illud satis larga copia occurrit in sale communi, quod in eodem suam siccitatem & duriem nanciscitur, sive fuerit fontanum, sive montanum sive marinum; cuius salis largior copia illo evidenti phaenomeno sese prodit, quod sal tale commune facilius humescat: & hoc sal alcali facili opera è sale communi recipitur & in mixtionem alterius acidi convertitur, quando cum sale communi miscetur acidum vitrioli, unde sal illud medium mirabile provenit; aut acidum nitri, unde nitrum in figura salis communis demonstratur: quod si itaque à tali posterioris indolis mixto, nimirum è corpore mixto ex acido vitrioli aut nitri & sale alcali salis communis constante, certa enchiresi illud acidum separetur, tunc sal alcali illud, quod sali communi antea subtractum fuit, denuo demonstratur: allegatur etiam sal alcali nativum, in *A. N. C. dec. 1. an. 10. obs. 194. n. 19. p. 460.* quod si in suo generationis loco relinquitur, sponte in nitrum se transmutat: denique magna quantitas hujus alcalini salis reperitur in Thermis.

§. V. Notari praeterea meretur hujus salis alcali nativi convenientia & discrepantia cum artificiali: quod convenientiam attinet, tunc illa consistit in facili deliquescentia & solubilitate in aqua, in prompta fusibilitate in igne: in illa promptitudine, qua sulphur & pingvia subjecta solvit; in promptitudine commixtionis cum acidis & in eadem relatione ad diversa acida: quoad discrepantiam annotare convenit, quod sal illud alcali salis communis nativum sit atque subterraneum, quod cum diversis acidis eandem figuram servet, quae sali communi ut plurimum competit: quod facilius deliquescat, etiamsi cum acido commixtum fuerit & quod in igne longe facilius fundi queat, etiamsi cum aliis, imprimis vitriolico, acidis conjunctum fuerit; quod tanta acrimonia non polleat ac aliud alcali; neque, ut Celeb. Stahlius ait, in specimine Beccheriano, cum acidis in simile concretum abeat, qualia ista communia alcalia cum iisdem constituunt: quemadmodum acidum vitriolicum cum hoc alcali saturatum productum enixum sal

sal præbet, quod metalla adhuc quadantenus solvit, quod aliud enixum sal non efficit.

§. VI. Artificialia vero alcalia salia magno apparatu è vegetabilibus combustis & incineratis proveniunt, quorum prima materia in carbonibus, cum inflammabili principio intimè præditis, consistit, quales ob abundantiam illius principii ab aqueo & acido menstruo non solvuntur: quando vero illi carbonēs sub liberiori concursu aëris mediante igne ab inflammabili hoc principio liberantur, adeoque in tantum exuruntur, ut terrea illorum substantia remaneat, tunc salis notabilis copia ita attenuata est, ut salinam indolem nanciscatur, quod sal postmodum non modo facile cum aquis solvitur, sed & cum acidis salibus citò & impetuosè concreditur, imo cum vitris plane coalescit, id quod carbonēs minus efficiunt, quia per iteratum deliquium tale sal alcali ita fluidum atque tenue redditur, ut ulteriorem condensationem & exsiccationem ægre assumat: & tale sal subinde adeo concentrari potest, si aliquoties cineribus affunditur, iterumque abstrahitur, aut si cum calce viva miscetur, ut valde causticum evadat, quale lixivium coriarii adhibent, ad pilos à coriis separandos.

§. VII. Et tale sal energiam suam causticam, prout supra indicavi, exserit in subjecta tenacia, quæ in mucositatem convertit; pinguedines in saponariam consistentiam, sulphur vero in rubicundum liquorem mutat: & si sal tale paulo debilius, neque ita concentratum fuerit, tunc ad hunc effectum corrosionis præstandum, caloris adjumentum quadrat: ita in superioribus ubi sulphuris tractatio occurrit, idem indicatum fuit, quod sulphur per alcali solvi queat: & quamvis tale alcali fixum sit, tamen illud cum aqua solutum & coctionis igne agitatum in aërem liberum concurrentem transpirat; quod vero in vase occluso non contingit: quale quid etiam cum alcali hoc fuso evenit: proinde alcali potentius olea destillata sub diuturna digestionē quadantenus solvit & eo disponit, ut aquæ consistentiam quantisper ingrediantur: de reliquo paulo facilius alcalia cum oleis destillatis junguntur, quando illa antea cum spissiori pingvi subjecto imprægnata sunt.

§. VIII. Quanquam alcali alia subjecta solvat, tamen facile hæc superficialis miscela divelli potest, quod per nudam commixtionem acidi cujusdam, etiamsi debilius fuerit, contingit: firmiter tamen acidum sulphuris cum alcali coalescit, testimonio salis enixi ex hepate sulphuris parati: interim & hæc firma combinatio, quam nec ignis, nec aqua, nec aër, nec terreum aliud salinum aut metallicum corpus additum destruere potest, per nudum additamentum inflammabilis principii dirui potest, inde acidum sulphuris

phuris & vitrioli cum hoc alcali sufficienter saturatum sit, tunc ex hac miscela prodit tertium corpus quod nec purum acidum, nec nudum alcali est, unde tertium & medium saporem, videlicet amaricantem offert: in hac miscela propterea sal alcali prodit suum acorem, suam causticitatem, suam fluxilitatem in igne & aqua, suam energiam in alia acida, in sulphur & pinguedines: interim tale concretum salinum cum multa aquæ copia & caloris motu solvi potest, quod etiam, si fortior & bulliens coctio adhibetur, penitus evaporat.

§. IX. Solvit etiam sal alcali partim sub fusione, partim sub coctione, varia metallica corpora, velut ferrum, regulum antimonii, plumbum, stannum & cuprum: unde regulus antimonii cum nitro mixtus & igni submissus quoad inflammabilem suam portionem cum nitro deflagrat & remanens alcalina nitri substantia penitus regulinam substantiam corrodit & in acerrimam alcalinam scoriam convertit: idem etiam contingit, ut nitrum cum ferro mixtum deflagret, remanens alcalina nitri portio tantum ferri solvit, ut hoc per filtrum una ducat: huc spectat ille processus atque modus Celeb. Stahliani, quo ferrum cum nudo alcali solvi potest: non minus etiam aliis subjectis hoc alcalinum sal varias alterationes inducit, sicut volatilia urinosa in siccam compagem convertit; per præcipitationem mercurium ita disponit, ut ab aceto solvi possit: denique etiam alcali tale concentratum in libero aëre enixam sive mediam indolem assumit, ut tartarum vitriolatum æmuletur.

§. X. Adjuvant salia alcalia fluxilitatem metallorum in igne: unde in pyrotechnicis operationibus diversum usum habent: cum enim ipsa facile fluant, ita metallis sub fusione fluiditatem illam conciliant: hinc signa illa boni alcali hoc loco annotanda sunt, quod nimirum tale sal facile fluat, facile deliquescat & causticitate efficaci præditum sit: acidis vicissim commixta hæc salia siccitatem & crystallinam duritiem præbent; quo sale ab acidis separato, hæc in halitum resolvantur: & quamvis singula alcalia, quando concentrantur, singulari causticitatis gradu prædita sint, tamen hæc causticitas in illis adjuvari potest, si cum calce viva, tanto magis bona, commiscentur: habet etiam inter alcalia salia, tartari sal aliquam prærogativam, eo quod purius sit, sicut nitrum fixum ad puriores effectus, imprimis in arte vitraria edendos, quadrat: porro ad reducenda metalla non nudum alcali satisfacit, nisi adhuc cum aliquali pingviori substantia imbibitum sit: sicut notabili experimento ad conversionem in sal alcali administrandam singulari ratione inservit tartarus, cui si & acida & pingvis portio adimitur, terra illa

alealina tunc remanet: plura de alcalibus hoc loco addere non lubet, cum de iisdem passim per totum nostrum chymicum decursum agatur.

S E C T I O I I I . DE Z Y M O T E C H N I A .

§. I.

Fundamenta Halotechniæ, nunc tradita, ducunt me ad theoriam Zymotechniæ exponendam, in qua ulterius præmissa Halotechnia tanquam in specialissimo negotio illustrabitur: & ita doctrina de Fermentatione tota Chymica est, tam quoad modum fiendi, quam quoad motus, effectus, producta, consecutiones & principiorum relationes, siquidem in hoc negotio Fermentationis multum etiam Salibus debetur: præcipue Fermentationes contingunt in diversis & multiplicibus subjectis & partibus vegetabilium maxime mollibus & humidis, in quibus varius sapor salinus, sulphureo-acidus, dulcis, austerus, acerbus occurrit, quæ principia oleoso-salina cum magna quantitate humiditatis aquosæ diluta & aliqua mucilagine solubili permixta sunt: unde salina illa constitutio non modo in singulis illis subjectis, Fermentationi obnoxiiis, facile obvia est, sed eo essentialiter etiam requiritur, quo diversa illa phænomena & producta in fermentationis familia occurrentia prodeant, quamvis alia illa essentialia in hisce subjectis intimius hæreant, neque ita facile, aut purè colligi & separari queant.

Conf. in hac Sectione Stablii Opusc. phys. chym. med. p. 65--194. sive tract. de Zymotechnia.

§. II. Quod Fermentationis appellationem attinet, tunc illa à Fermento tanquam fervimento mutuata est, uti fervimentum communiter denotat ebullitionem, inturgescentiam cum incalescentia conjunctam: quapropter hic actus physicus, in quo specialis diacrisis & nova syncrisis occurrit ex suis sensibilibus & sensualibus phænomenis denominationem suam nactus est, velut è spumescentia, incalescentia, inturgescentia concurrente; propterea hæc appellatio est satis ambigua, quæ ordine primo de panaria illa fermentativa mutatione dicta fuit; sicut deinde ob analogiam circumstantiarum eadem notio de musti & vini commotione & alteratione prædicata & usitata deprehenditur: uti è veteribus Cato atque Celsus, è recentioribus Helmontius

montius & Willisus hanc acceptionem Fermentationis interpretantur: triplex interea quoad generalem Fermentationis acceptionem evitanda est confusio & implicatio: primo, ne tam facile aut promiscue singulis aut plurimis spumefactionibus, ebullitionibus & sic dictis orgasmis Fermentationis appellatio adsignetur, in quo casu Chymici peccant, quando effervescentiam acidi cum alcali & Medici, quando orgasmum sanguinis Fermentationis actui adscribere solent: secundo, ne tam copiosa, aut plane innumera Fermentationis subjecta supponantur, cum eadem etiam limitata & pauca sint; tertio, ne Fermentationis & Putrefactionis processus confundantur, quemadmodum vera indoles simplicis & genuinae Fermentationis hanc annotatam & inculcatam differentiam subjectorum, motuum, processuum, causarum & productorum abunde explicabit & illustrabit.

§. III. Est itaque fermentatio notatu admodum digna & principalis operatio physico-chymica, cujus causalis explicatio in Physica & Chymia necessaria æque ac utilis est, siquidem non modo ad nudam scientiam sive theoriam stabilendam contribuit, sed etiam varium usum practicum & oeconomicum promittit: interea negandum non est, quod Theoria Fermentationis diversis inutilibus superficialiis & imaginariis speculationibus, principiis, regulis & postulatis physicis, chymicis & mechanicis superstructa sit, inde non modo necessarius nexus, in hoc negotio observandus, violatus est, sed & multiplex confusa ætiologia ortum traxit: etenim in illius negotii formali descriptione nonnunquam accusatur relatio & reactio acidi & alcali, quidam ad simplicem motus intestini efficaciam provocarunt, posthabito necessario respectu subjectorum & objectorum in hoc actu observandorum; alii in nuda efficacia & alteratione principii sulphurei oleosi formam fermentationis consistere asseruerunt; nonnulli ad causæ superioris astralis & æthereæ concursum atque influxum provocarunt; quin denique quidam ad concursum motus elastici aërei refugium suum instituerunt, ita ut per tot implicatos respectus singulæ circumstantiæ, quæ causam formalem, instrumentalem, materiale, efficientem, nec non ipsos effectus & consecutiones concernunt, inter se crasso modo confusæ & in perversam theoriam redactæ fuerint.

§. IV. Fermentatio in se spectata est intestina commotio diversissimarum & copiosissimarum molecularum è Sale præcipue acido, sulphure pingviori & terreo principio combinatorum & cum vehiculo aquoso dilutarum collisorio & attritorio motu agitatarum, quo motu hujus mixtionis nexus dissolvitur & principia inde prodeuntia à se invicem dimoventur, quid quod

sub continuatione hujus collisoriae agitationis attenuantur, inde evenit, ut denuo quædam horum principiorum sibi invicem in & connectantur & à reliquis crassioribus principiis separentur, quæ crassiores materiae seorsim secedunt, subtiliores vero mixtiones aliquandiu in hoc statu persistunt, licet ex eodem cum tempore & sub accessione congruarum circumstantiarum, imprimis motus caloris, ulterius dissolvantur, ut novum inde prodeat productum, quod præsentì subjecto & præcedenti processui respondet: ita hac ratione è turbido musto evadit vinum, remanentibus spissioribus facibus & è vino prodit acetum: perinde è turbido decocto mulsæ hordeaceo provenit limpidior cerevisia, quo magis crassior faculenta impuritas sequestratur & præterea è cerevisia iterum provenit acetum: sic è massa panaria bene fermentata pinsitur porosus & concoctioni obtemperans panis, qui vero cum tempore fermentativum motum continuat, ut in putrilaginem illam panariam rancidam, mucidam, sive æruginem, quam vocant den Schimmel delabatur.

§. V. Requiruntur itaque ad processum & actum Fermentationis subjecta mobilia composita è principio salino oleoso & terreo conflata & cum aquoso vehiculo diluta, siquidem principia oleosa in ejusmodi subjectis obvia ex parte crassiora ex parte etiam subtiliora sunt: in hac sua mobilitate hæc subjecta intestinæ commotioni tanto facilius obtemperant, prout hæc nobilitas tam in diversis subjectis, quam in variis illorum principiis discrepat, ita etiam circumstantiæ Fermentationis essentielles æque ac accidentales differunt: in hoc actu fermentationis maximæ activitatis est principium sulphureum, quod ob genericam suam tenuitatem & mobilitatem accedente & intercedente humiditate aquea citius & ordine primum cum intestino motu afficitur, ut propterea pristina compages & mixtio aliquam dissolutionem patiatur; siquidem aliàs constat, quam infirma sit cohæsiō principii oleosi & aquei, qui nexus tanto citius dissolvitur, quo magis collisoria commotio intercurrit: inde evenit, ut principia reliqua salina terrea & mucilaginosa actuale divortium patiantur & denique ob novum coalitum principii subtilioris sulphurei salini & terrei novum productum generetur.

§. VI. Subest adhuc in subjectis Fermentationis illa singularis differentia, quod in quibusdam firmior, in nonnullis laxior cohæsiō sit, qualis differentia eximium proinde confert ad futuram faciliorem aut difficiliorem dissolutionem, quæ uti successivè contingit, ita phænomena & effectus Fermentationis non uno eodemque tempore occurrunt, sed ratione ordinis & consecutionis variant: quemadmodum in Fermentatione antecedit separatio
Fæcum,

fæcum, sequitur præparatio genuini liquoris sive sit vinum, sive sit cerevisia: excipit liberatio spiritus ardentis, consequitur separatio magmatis tartarei &c. inter alia principia subjectorum ad Fermentationem spectantium præcipue discrepant oleosa & aquosa, à mucidis & terreis connexis & confluentibus materiis; quare hæc posteriora in primo Fermentationis processu & actu non statim commoventur, sed tantum sub continuatione motus fermentativi nà alterantur: proinde etiam sciendum est, quod cohæsiō horum principiorum minime intima & centralis, sed laxa & superficialis sit; eapropter superveniens motus intestinus cum idoneis tam aëris, quam aquæ instrumentis eandem mixtionem facilius solvere potest, eo usque, ut hæc dissolutio tanto citius & impetuosius progrediatur, nisi concurrentes reliquæ causæ, imprimis accessus aëris, motus caloris, & præsentia principii aquosi peritè & dextre dirigantur.

§ VII. Hæc intestina commotio, qua mediante Fermentationis processus absolvitur, præcipuam suam vim in subjecta vegetabilia è prædictis principiis conflata exserit, tanto magis vero in illa, quæ sunt succulenta & sapida, sive dulcia sive acida, uti seorsim constant poma, pyra, cerasa, pruna, mala citria, aurantia, cydoniorum, Sorbi, Mespili, Mori, Rubi Idæi, Ribesiæ, Myrtilli, Fraga horumque fructuum Succis, maxime vero succus uvarum & vitis, quo pertinent alii succi inspissati dulces è Saccharo, Melle, Manna & Siliqua parati, qui singuli propterea, quia fluidi sunt, aut in fluiditatem redigi possunt & oleoso-salino-terrestris essentia sunt facile motui fermentativo obtemperant, qui motus in hisce succis oleosum principium à reliquo crassiori terrestri resolvit atque liberat, quod posterius ob gravitatem suam cum aliqua portione crassioris oleosi principii ad fundum secedit & commune fæculentum magma constituit: reliqua portio subtilior terrestris, sulphurea, oleosa & salina in reliquo liquore remanet & alterum novum productum subministrat, è quo successive secedit compositum quoddam oleoso salino terreum, quod vulgarem Tartarum constituit: quando motus Fermentativus continuat, tunc denuo residua substantia terrestres oleosæ dissolvuntur, ut liquor pristinam suam limpiditatem amittat, iterumque turbidus evadat, donec denique vappescat, aut in putrilaginem ruat.

§. VIII. Huic fermentativo motui maxime subjecta sunt fluida corpora, quæ propter aqueam suam indolem intestinam commotionem eo citius assumunt, unde etiam evenit, ut reliqua subtilis oleosa portio cum eodem motu intestino agitetur & à connexis aliis principiis liberetur: tantæ itaque efficacis est collisoria illa intimior commotio principiorum in subjectis

Fermentationi obnoxiiis, è qua successiva collisione diversæ Fermentationis phænomena prodeunt: primarius effectus est dimotio illorum principiorum, quæ antea cohæserant; consequens effectus est attenuatio tum oleosi, tum etiam terrestris principii, ut posthac & odori & saporì consequentes novæ mixtiones subtiliores occurrant; denique transit ille motus fermentativus in novam combinationem antea attenuatorum principiorum residuorum: interea è quacunque tali alteratione varia & discreta phænomena proveniunt, quæ in historia Fermentationis bene attendenda sunt: singularem proinde animadversionem meretur Sal illud in vegetabilibus obvium & alias species vegetabilium distinguens, quod communiter cum principio oleoso combinatum est, ita ut nunc cum eodem laxius cohæreat, propterea quoad saporem illud Sal magis emineat, alibi vero cum eodem pingvi principio paulo magis commisceatur & propterea suam maturitatem obtineat.

§. IX. Sicut Fermentationis motui maxime subjecta sunt vegetabilia sapida, dulcia & acida, quorum variæ species modo recensitæ sunt, ita adhuc plures harum specierum in regno vegetabili obviarum Fermentationis processui obnoxiarum occurrunt, quæ sub continuatione motus intestini denique actuali corruptioni exponuntur: præcipue adsunt duo singularia subjecta Saccharum videlicet atque Mustum, quibus annumeranda sunt diversa semina quadantenus dulcia, velut Triticum & Secale, Germanicum æque ac Turcicum, Oryza, Avena, Hordeum, Cicer, Pisa, Lentesc, Vicia, Milium, Lolium, Orobus, quibus accenseri possunt nuclei dulces, nuce, amygdalæ, qualia subjecta, in aptam consistentiam conversa, huic motui fermentativo & consequenti putrefactorio submittuntur: præterea eadem principia ad motum fermentativum subeundum apta oleosa salina occurrunt in seminibus semi aromaticis & de dulcedine participantibus, ut in baccis Juniperi, Seminibus Anisi, Fœniculi, Cumini, Carvi, Dauçi, Nigellæ, Sileris montani, Anethi, qualia propterea Fermentationem adjuvant & acuunt: non minus huic numero accenseri debent quælibet sapidæ dulcescentes & aromaticæ, aut odoratæ herbæ & radices: sicut ipsum simplicissimum gramen & stramen fermentativo & putrefactorio motui subjacent, non exclusis Gummatibus in justam consistentiam converfis, aliisque vegetabilium partibus.

§. X. In singulis hisce subjectis deprehenditur partim actualis pinguedo, partim etiam salina acida substantia, quæ in vario statu sese odori & saporì manifestat: quamdiu illa pinguedo salinis & terreis principiiis intimius innexa est, tamdiu magis hæc salina principia saporì sese offerunt, donec aliqualis alteratio huic mixtioni inducta sit: præterea etiam satis larga quantitas

titas terreæ substantiæ in subjectis illis reperitur, quæ sese partim in fæculentis illis recrementis, partim in concreto Tartari, partim in carbonibus & cineribus combustorum horum subjectorum conspectui offert: ita pinguis illa vegetabilium portio tam in succis illis inspissatis, quam in oleis destillatis & emulsionibus conspectui exhiberi potest: quemadmodum ferme in quocunque producto salina substantia sese gustui subicit, uti terrestris portio adhuc in succis vegetabilium defæcatis & clarificatis demonstrationi sese offert; ad quæ primaria principia, saporem, odorem, colorem & consistentiam subministrantia, omnino advertere convenit: siquidem ex illorum diversa mutatione & combinatione varia producta & in Fermentationis processu notatu digna phænomena occurrunt.

§. XI. Ad certiorē & evidentiorē Fermentationis explicationem plurimum contribuit notitia historica, qua illæ circumstantiæ exponuntur, quæ ad ipsum Fermentationis processum spectant: in hac historia Fermentationis placet nunc brevibus partim potiores species Fermentationis & subjectorum fermentantium explicare, partim etiam principaliores circumstantias in Fermentationis actu obvias recensere: principalissima Fermentationis species occurrit in vinosa Fermentatione, quæ tali modo atque ordine succedit: uvæ maturæ sufficienter exprimuntur, succus expressus constituit mustum; hoc quando aliquandiu vinaceis suis atque acinis commixtum manet aliqualem adstrictoriam aciditatem nanciscitur; quæ notitia illum usum practicum habet, quod in oenotechnia ex hoc fundamento diverso vino major aciditatis gradus conciliari possit: inde etiam, dum mustum aliquandiu vinaceis suis affusum manet, futuro vino rubicundus color acquiritur: ipsum mustum est liquor, qui de larga humidæ aquositatis copia participat, quæ per simplicem evaporationem & inspissationem abstrahi potest, inde provenit pulpamentum sive Rob musti, quod est magma mucidum salino pingue: sibi relictum mustum successive motu intestino fermentativo agitur, unde turbidum evadit, ut flocculi in illo fluctuantes conspiciantur, quæ Fermentatio tanto impetuosior est, quo plus mustum de aqua participat, vinum vero, quod inde provenit minus spirituosum, sed vilius est, hinc commode valde aquosum mustum antea quantisper evaporatur, qualis enchirisis circa vina exotica Hispanica, Cretica &c. adhibetur, inde evenit, ut sulphureo-oleosa portio paulo largius in vino remaneat; quid quod multum proficit justum moderamen observare & adhibere, ne impetuose mustum fermentescat, quam Fermentationem vulgo catotericam vocant: interim ut plurimum Fermentatio per autumnum & ipsam hyemem usque in primitias veris continuatur.

tinuat, ubi liquor alteratus paulo purior evadit, qui propterea illo tempore à facibus abstrahendus est, quoniam eadem faeces denuo in altum vehuntur, quando vinum diutius ipsis superimminet, quales faeces deinde vinum denuo turbant & in novam Fermentationem rapiunt, ut pendulum atque vapidum evadat.

§. XII. A Vinosa Fermentationis processu, quoad principales circumstantias suas modo tradito, jam ad Cerevisariam Fermentationem progredi placet; licet subinde in qualibet Fermentationis specie speciales circumstantiae adhuc occurrant: hæc Fermentatio cerevisiaria multum nititur artificioso regimine, siquidem per solam frumentorum coctionem nullus durabilis potus parari potest: unde etiam contingit, ut, quo magis artificiose & perite præsens negotium tractatur, eo magis potus sapidus, durabilis & congruus inde proveniat: vulgo quidem cerevisia paratur ex hordeo, quod primum in polentam convertitur, ubi gramina hordei germinare debent, quæ germinatio conciliatur per aliqualem hordei humectationem & post hanc germinationem proxime exsiccatio iterum polentæ inducitur, quæ vel nudo aëre, vel mediante calore perficitur, ex hac posteriori provenit polenta, è qua cerevisiæ dulces albicantes & turbidæ parantur, è priori vero cerevisia, cui amarus sapor & fuscus puniceus color conciliatur: huic polentæ affunditur aqua sufficienter calida, at non nimium fervida, aliàs liquor inde proveniens valde degenerat; inde extrahitur pinguis portio hordei per prægressam Fermentationem, quæ sub germinatione contingit, resoluta proinde hæc miscela bene est interagitanda, ut polenta sufficienter concutiat; liquor inde proveniens turbidum colorem nanciscitur & si polenta sub aëre exsiccata fuit, albicans evadit, unde proveniunt cerevisiæ pallidæ: talis liquor abstractus coquitur, sub coctione in superficiem secedit spumida materia submucidæ consistentiæ, quæ vulgo dicitur die Würze: hinc provenit Decoctum nauseabundum & dulce, cui in cerevisiis puniceis admiscetur lupulus, qui in futura Fermentatione intimius cerevisiam penetrat, eidemque subtiliorem Fermentationem inducit, unde cerevisiæ postea diutius asservari solent, siquidem dulces potus cerevisiarii citius acescunt: quando itaque cocta cerevisia in vasa sua colligitur, tunc intra aliquot dies primarium Fermentationis punctum assequitur, uti cerevisiæ lupulatae successive modicam Fermentationem continuant & hinc proveniunt cerevisiæ optime defæcatæ atque puræ.

§. XIII. Præter Fermentationem cerevisiariam ex hordei coctione proveniente adhuc plures Fermentationes occurrunt & quidem in Tritico, quod

quod aliquando ad certas species cerevisiæ parandæ recipitur, uti exinde dulces cerevisiæ parari solent, adeo, ut quo plus tritici ad ejusmodi potum cerevisiarium recipiatur, eo magis dulcis evadat cerevisia, qualis vero insuper valde fermentativa est & hanc Fermentationem diu continuat, quæ denique eo usque procedit, donec liquor ace scat: inde etiam evenit, ut cerevisiæ dulces tam prompto adversam aciditatem assumant: & ex hoc fonte fluit etiam, cur è tritico satis sapidum acetum parari queat: hoc modo fermentant etiam nostratia legumina, è quibus æque acetum præparari potest: unde Glauberus testatur, quod è piso valde concentratus Spiritus ardens confici possit, qui dignitate & efficacia alium communem ardentem spiritum superare debet: servanda vero erit in illius præparatione illa cautela, ne pisa sub destillatione adurantur, unde contingit, ut Spiritus ardens empyreumaticum adversum saporem atque odorem assumat.

§. XIV. Singularem & specialem porro notam meretur Fermentatio Panaria, quæ in plurimis locis usitatus cum Secale, deinde etiam cum Tritico procedit, quæ utraque frumenta motui fermentativo exposita sunt: & quidem quod Secale attinet, illud in massa sua adhuc humidula successive motum fermentativum è primo incitamento & fermentescente seminio continuat, ut acescens illa pasta, quæ simpliciter Fermentum audit, inde prodeat: hæc deinceps farinæ secalinæ cum vehiculo aquoso immixta, ulteriorem Fermentationem prosequitur, in quo processu illa cautela & artificiosa & oeconomica observanda est, ne ad hunc processum nimis frigida aut nimis fervida aqua adhibeatur, utraque enim legitimum Fermentationis successum impedit, ut inde panis imperfectus mucidus, humidus, compactus, spissus prodeat: quando post Fermentationem rite peractam panis legitime paratus diutius asservatur, tunc in eodem ulterius motus fermentativus continuat, ut denique ipsa putredo panaria & æruginosa illa panis inversio consequatur, quæ corruptela sese cum odore acescente, sapore acidiusculo, colore ex viridi cœruleo & consistentia spongioso-fungosa prodit; siquidem ex ejusmodi pane putrido acidus liquor parari potest: quod Fermentationem in tritico attinet, tunc illa ob principium valde crassum & copiosum pingve in hoc frumento non tam cito succedit, sed aliquo adjumento & incitamento fermentante indiget, hinc ejusmodi massæ panariæ triticeæ ut plurimum fæces cerevisiariæ addi solent, quæ si largius commixtæ fuerint, nimis spumidam reddunt massam, quam calor deinde irregulariter & confuse commovet, iterumque adeo alterat, ut panis inde siccus & condensatus proveniat: sicut artificium peritorum pistorum esse solet, quod secundum diversitates tempe-

(M)

statum

statum plus vel minus harum facum massæ suæ panariæ admiscere soleant: non minus peritis oeconomis probe constant illæ locutiones: man haben den Teig zu heiß oder zu kalt eingemacht, oder zu scharff getrieben, oder zu naß und zu trocken gemacht.

§. XV. Præter hætenus recensita subjecta Fermentationis processui admodum obnoxium est Mel, quod eo ipso testatur familiam & prosapiam suam è vegetabili regno provenientem, aut quod succus vegetabilis sit, siquidem hoc mel cum aqua dilutum & interdum cum alio quodam fermentativo subjecto acuat, facile actualem Fermentationis motum suscipit, è qua mellis Fermentatione provenit illud famosum productum, quod vulgo Mulsi nomen tenet, quale in variis regionibus ut in Polonia, Moscovia, Livonia, Borussia & in diversis civitatibus Imperialibus, præcipue Ratisbonæ, parari solet: proinde è Melle per eundem motum Fermentationis acidissimus Spiritus producitur: ejusdem indolis etiam est Saccharum, quod è succo vegetabili arundinaceo præparatur, qualis succus nisi mature inspissetur & in siccam illam densitatem convertatur, cito in tantam Fermentationem delabitur, ut posthac facile penitus in actualem corruptionem incidat: hinc hic succus cum terrestri calcareo corpore mixtus, ita ligatur, quo in solidam siccam duritiem conversus, ulterioribus Fermentationis commotionibus non obtemperet: quando vero denuo Saccharum cum aqua diluitur & in liquidam consistentiam convertitur, tunc iterum fermentescere inchoat, quali modo ex eodem Saccharo soluto satis potens acetum præparatur: quemadmodum quotidianum est experimentum, quod pharmaceutis & artificibus cum Saccharo operosis obtingit, quam sæpe varia è Saccharo parata liquida, ut Condita, Electuaria, Syrupi &c. fermentativæ commotioni submittantur.

§. XVI. Dum hætenus variarum circumstantiarum, ad Fermentationis negotium spectantium, mentio facta fuit: ita adhuc pro ulteriori hujus processus illustratione aliæ addendæ erunt, imprimis inculcanda est illa singularis differentia subjectorum ante & post Fermentationem obvia, siquidem ante hanc subjecta talia dulcia existunt, ut mustum, recenter decocta cerevisia, frumenta in simplici sua farina & pultacea consistentia, mel, saccharum, fructus dulces, quæ singula post Fermentationem vel minorem vel majorem aciditatem & fremebundum acorem nanciscuntur: hinc omnia vina pura & genuina, nisi antea cocta fuerint, talem coherentem aciditatem produnt: præterea singulare productum è Fermentationis processu annotatione dignum est, videlicet Spiritus ardens, qui antea in præcedente liquore essentialiter & ita simplex non adfuit, sed qui sub Fermentatione demum generatur, quando

do è resolutione præcedentis mixtionis secedens oleosa portio in aliqua quantitate partim attenuatur, partim cum copia quadam aquositatis miscetur, ut inde tale mixtum subtiliter pingue oleosum & aquosum proveniat, quod de salina indole non participat, hinc per repentinam & efficacem flagrationem pinguem suam essentiam sufficienter attestatur.

§. XVII. Inter alias speciales & principales circumstantias, ad Fermentationis negotium pertinentes, de vino adhuc sciendum est, quod illius generositas non consistat in spirituosa illa substantia, quæ vulgo sub nomine Spiritus Vini significari solet, quippe qui in hac sua specie & qualitate vino additus hujus genuinam & sinceram indolem & constitutionem eximie alterat, imo depravat, unde rectius sulphurea illa subtilior portio nobilitatem vini constituit & conservat, quæ ab ipso vino perpetuo transhalat, quare illud deinceps debilius redditur: ea propter etiam convenit, quo vino illud subtile volatile sulphureum principium restituatur: neque quidem per vasa lignea sive dolia hoc principium transpirat, nisi ex aperto quodam loco sub aëris commercio hæc exhalatio contingat: inde evenit, ut epistomio & aperto doli orificio imposita lamina ferrea ab eodem exhalante Sulphure volatili arrodatur & alteretur: interim successive aliquid vino decedit, quapropter necesse est, quo vasa denuo impleantur, ne ob vacuum locum aërisque accessum in superficie vinum æruginem atque situm contrahat: hæc secessio non alia est, quam dum aquosa portio subtilior successive per porositate doliorum transpirat, quæ ab aëre ambiente invisibiliter dispergitur: interea in interiori doliorum superficie remanet portio terreo-salino-pinguis, quæ illic adhærescens Tartarum constituit, quibus circumstantiis nititur genealogia Tartari: quo magis vero in residuo vino reliqua spirituosa & sulphurea portio concentratur, eo magis successive eadem Tartari genesis adjuvatur.

§. XVIII. Posteaquam hætenus Fermentationis historia quoad principales suas circumstantias exposita fuit, brevibus adhuc causales quosdam respectus subnectere placet, ad quos eo melius inculcandos præcedentes considerationes inserviunt: ast dum processus Fermentationis unicè, absolute & directe mediante motu absolvitur, ita principale studium in theoria Fermentationis occupatur circa veram hujus motus indagationem & cognitionem: quare hic motus, qui non alius quam intestinus est, in apto fluido subjecto mixtas moleculas aggreditur, easdemque sub multiplici & efficaci collisione è pristina sua cohæsione dissolvit, adeoque mixtionem præsentem destruit: hic motus vero, qui principalem suam energiam in principia oleosa exercet, iisdem propterea minime est proprius & innatus, quasi semetipsa active impellant

pellant, sed communicatur ab extraneo accidente incitamento & corpore i-
dem ille motus, è quo denique in mixtas has materias transcendit, easdem-
que modo centraliter, modo eccentricè, modo in uno angulo, modo in u-
no puncto offendit & nunc rectilineum, alibi verticillarem, interdum trans-
versalem motum, progressum & decursum illius moleculis inducit.

§. XIX. Quamquam oleosa illa substantia in subjectis fermentantibus
admodum mobilis existat, tamen ad primum Fermentationis incitamentum
adhuc mobilior substantia requiritur, è qua primus motus fermentativus com-
municari debet, quapropter cum ipso aëre hic primordialis fermentativus im-
pulsus communicatur, qui deinde talem materiam in subjecto fermentante
ordine primo afficit & in motum rapit, qualis aliàs quoad diversos effectus
cum aëre convenire solet: est vero hæc materia, aquosa humiditas, median-
te qua intestina illa commotio in reliquas subjectas materias transfertur: in-
de etiam est, cur motus fermentativus sicca & solida corpora non ingredia-
tur, quale exemplar occurrit in subjectis inspissatis, quæ in fluidiori confi-
scentia aliàs facile motum fermentativum assument; sicuti in liquoribus in-
spissatis vicissim motus fermentativus hebetari potest; unde in Saccharo &
exsiccatis fructibus nulla Fermentatio occurrit, nisi hisce subjectis illud flui-
dum aqueum principium restituatur: eapropter sese hoc ut externum quod-
dam agens ad subjecta fermentantia habet, neque in tota sua quantitate ea-
dem essentialiter ingreditur: hinc quolibet tempore à fermentantibus subje-
ctis separari potest: sicut etiam in Spiritu ardente eximia copia illius aquo-
sæ substantiæ reperitur, qui Spiritus ardens à subjecto fermentato separatur:
quare hoc aqueum fluidum principium partim motum fermentativum exci-
tat & communicat, partim sub Fermentatione cum aliis substantiis novam
mixtionem adjuvat & constituit.

§. XX. Et quemadmodum ad Fermentationem excitandam primario
aër & aqua requiritur; ita vicissim ineptū instrumentū pro motu hoc fermenta-
tivo communicando est Spiritus ardens, qui ob nimiam suam subtilitatem
alias mixtas moleculas non facile in tam efficacem motum rapit, qualis ad
Fermentationem requiritur; unde etiam Spiritus ardens difficulter ad Saccha-
ri solutionem satisfacit; deinde ineptum instrumentum pro motu fermenta-
tivo excitando est Oleum, quod æque spissius existit: neque Aqua frigida huc
satisfacit, quæ ad illum motus gradum suscipiendum, qualis Fermentationi
convenit, inepta est: neque denique Aqua nimis calida huc convenit, quæ ir-
regulares & nimis impetuosas præcipitatas commotiones causatur; eapropter
præter concursum elementi aërei & aquei, ad Fermentationis processum ne-
cessariū

cessarii, requiritur aptus motus in utroque elemento & quidem talis, qui inter frigus atque teporem medius est: inde evenit, ut Fermentatio modeste inchoet, placide continuet, efficaciter insistat & legitime decurrat: quo magis enim illa vel precipitatur, vel præter necessitatem & utilitatem retardatur, eo minus utile, purum & idoneum inde expectandum erit productum.

§. XXI. Quando itaque mediantibus hisce instrumentis primum impulsus ad Fermentationem inducentibus reliquæ mixtæ substantiæ in intestinum motum conversæ sunt, tunc varii effectus exinde proveniunt, videlicet ut sub collisione illa mixtarum molecularum actualis resolutio mixtionis succedat & oleosæ salinæ & terrestres substantiæ à se invicem successive dimoveantur, quæ deinde sigillatim ulterius colliduntur, ut porro crassiorum vel oleosorum, vel terrestrium substantiarum attenuatio contingat, quædam vero ex iisdem principiis in paulo crassiori consistentia remaneant: unde post hac evenit, ut sub continuatione hujus motus antea liberatæ materiæ magno numero novam quandam commixtionem assumant, adeoque novum productum constituent; licet notabilis quantitas materiæ crassiorum atque terrestrium secedat, neque in novam mixtionem abeat: hinc etiam contingit, ut post separationem spissiorum materiæ reliqua nova mixtio limpidior, tenuior, subtilior & mollior evadat: testimonio Vini in relatione ad Mustum, cerevisiæ bene defæcatæ in comparatione cum cerevisia recenter cocta & panis bene parati, in relatione ad massam panariam minus congrue fermentatam.

§. XXII. Dictum fuit in præcedentibus, quod principale incitamentum ad Fermentationis negotium spectans ex aëre proveniat, cujus concursus non modo ad Fermentationis initium, sed & ad ipsum successum illius requiritur; interim illa circumscriptio servanda est, ne aër tam libere & crasse, aut cum immediato suo contactu admittatur: in eo enim singularis enchirisis pro congruo Fermentationis regimine necessaria hæret, quo aëris accessus exacte mitigetur; interim essentialiter aër ad Fermentationem non requiritur, neque quicquam materialis principii de aëre fermentanti massæ se apponit: unde etiam in occluso vase sub defectu continuantis immediati concursus aëris, Fermentatio procedit: interim subtilior illius aëris accessus ad conservandam eandem Fermentationem contribuit: proinde sciendum est, quod crassior & liberior aëris admissio non modo Fermentationem valde augeat, sed & magnam copiam resolutæ & attenuatæ subtilioris substantiæ aquoso-salino-sulphuræ evehat, testimonio cerevisiæ Anglicanæ, aut vaporum in cellis vinariis, ubi Fermentatio succedit, obviatorum: habet eapropter omnino aliquam

activitatem aëris accessus in liquorem fermentescentem, è quo exhalantes subtilisatas substantias satis magna quantitate assumit, unde etiam evenit, ut vinum fermentans, liberiori aëri expositum, odorem, saporem & colorem suum generosum amittat, adeoque vappidum reddatur: quare vicissim contingit, ut, quo magis hic aëris accessus temperatur & in tali temperie conservatur, eo magis productum Fermentationis generosum evadat: minime omnium vero pro Fermentatione aër tepidus, aut calidus conducit: & quo magis in primis suis accessibus hæc Fermentatio rite tractatur, eo magis nobile inde obtinetur productum.

§. XXIII. Proinde motus intestini, ad Fermentationis processum necessarii, effectus indicato modo eximius & triplex est: prior sub collisione materialium mixtarum est resolutorius, quo principia antea connexa dissolvuntur & liberantur; alter sub resolutione tali continuante contingens effectus est attenuatorius, quo quædam principia adhuc crassiora per interpolationem aliorum principiorum & continuantem commotionem subtilisantur, & ad futuram teneriorem mixtionem producendam præparantur; tertius effectus est, quando sub continuatione hujus motus resolutorii & attenuatorii quædam principia denuo combinantur, ut inde nova mixtio, quæ à pristina valde discrepat, adeoque purior, subtilior & nobilior est, prodeat: & ex ejusmodi effectibus singulares alterationes in subjecto fermentescente occurrunt, quæ simplici ratione non occultis aut imaginariis, sed realibus & physicis metamorphosis sese produnt: quamquam vero in hoc processu Fermentationis satis evidens & efficax sit intestina commotio, tamen nulla singularis incalescentia ob defectum crassiorum terrestrium substantiarum contingit.

§. XXIV. Et hoc motu Fermentationis corpuscula ex sale, terra & oleo constantia, tam inter se invicem, quam cum interfluctuantibus aqueis particulis colliduntur & per nexus suos atque commissuras dissolvuntur, præcipue vero oleosa principia ab aliis separantur, quæ propter eximiam suam mobilitatem non modo prompte moveri, sed & facile dimoveri possunt: & hæc ita separata & ab aliis liberata partim odore subtili sese produnt, partim insensibiliter in auram secedunt & transpirant, partim denique in superficie liquoris cuticulæ instar natant: magna tamen differentia constituenda est inter simplicem Fermentationem & Putrefactionem, quamvis hæc non modo per motum intestinum formetur, sed & interdum ex præcedente Fermentatione oriatur: est propterea motus ille putrefactorius extremus & ultimus ille gradus motus intestini, quando residua subtilior mixtio intime &

extre-

extreme dissolvitur, neque propter nimiam principiorum subtilitatem in novam mixtionem redigitur, quapropter hic actus putrefactorius est, quia in nuda dissolutione & ultima ac intima destructione præcedentis mixtionis consistit. Ceterum secundum hanc Fermentationis genuinam explicationem facile liquet, quo sensu in theoria medica interdum Fermentatio accusetur, cum rectius improprio & allegorico significato de animalium subjectorum resolutione Fermentatio prædicetur & cum vicissim veriori & simplici ratione vegetabilibus hactenus allegatis subjectis adscribenda sit Zymotechnia.

SECTIO IV. DE PYROTECHNIA.

§. I.

Superest in præsentis conspectu chymico brevibus adhuc Pyrotechniæ Fundamenta exponere & hoc nomine Pyrotechniæ non quidem diffusum illud laborem suscipere placet, quo singulos processus, qui in & cum igne succedunt, exponam, sed potius specialiores quasdam operationes, quæ cum metallis peraguntur explicare lubet, qualis doctrina alibi Docimasæ Metallurgicæ nomine venire solet: & quamquam ad præsentem tractationem in Halotechnia variæ præparationes & utiles præludentes animadversiones occurrunt, quas hoc loco fusius repetere haud placet, attamen specialiores applicationes & circumstantias ad præsentem scopum proximius spectantes annotare volo: & hæc ipsa Docimasæ sive Pyrotechnicæ metallicorum corporum tractatio non quidem medicis, quam rectius civilibus usibus inservit, nisi quidam præparationes Salium, Sulphurum & Mercuriorum metallorum in hoc docimastico foro tractare, urgere & ad medicos usus applicare malint, qui labor tamen non satis adæquate ad Metallurgiam, quam ad pomposam illam & portentosam Chymiam pharmaceuticam, circa metalla occupatam, referendus est.

§. II. Quando itaque Docimasæ Metallurgicæ fundamenta exponere animus mihi est, tunc ante omnia indicare convenit, quod in hac tractatione sermo occurrat de illa manuactione, quomodo metalla diversæ speciei vario modo conjungantur, alterentur, separentur, purificentur, aut etiam à cohærentibus mineralibus, sterilibus, terrestribus, aut crassis & superfluis, sulphureis recrementis liberentur, adeoque in genuinam suam puritatem & nobili-

nobilitatem convertantur: & quoniam ad talem depurationem ignis concursus requiritur, subinde vero mineræ & metalla non promiscue facile ignis motui obtemperant, ita præterea in hac tractatione agitur de artificio facile fundendi & liquandi metalla, quo propterea reliquus scopus depurationis necessariæ eo facilius impetrari queat: & sicut in tractatione metallorum ignis principale instrumentum activum est, hinc in pyrotechnia probe attendere convenit, an formali & activa impellente & commovente ratione & qualitate ignis ad diversos effectus producendos contribuat, an vicissim aliquid materiale metallis ex igne communicetur: ubi facile liquet, quod ignis ob suam subtilitatem nihil crassum, aut valde terrestre communicare queat, adeoque ad soliditatem & augmentationem quantitatis metallorum nihil contribuat: hinc potius illud essentielle inflammabile ignis principium metallis tractandis, meliorandis & reducendis accedere debet.

§. III. In hoc negotio metallurgico haud principale illud est opus, quando tantum metalla à crassis suis terrestribus recrementis liberantur, sed quando in genuino suo nitore & propria nobilitate sistuntur, ubi constat, quomodo Sulphuris commixtio cum metallicis corporibus variarum alterationum causa existat: quemadmodum superfluum Sulphuris additamentum ipsa metalla obscura & impura reddit & vicissim defectus principii sulphurei magnam metallorum quantitatem quasi sterilem & fatuam efficit: ob id primarium artificio docimasticum est, quo metalla ita tractentur, ne ullo defectu hujus sulphurei principii laborent: in genere quidem singulis metallis inest illa promptitudo coeundi cum satis notabili Sulphuris copia, quod eapropter in repurgatione metallorum in tantum exurendum & separandum est, in quantum metallicam substantiam eo usque impedit, quo minus in justam suam puritatem redire queat: & licet inter alia metalla argentum & aurum à Sulphuris commixtione non constanter alterentur, sed potius hoc Sulphur ab hisce nobilibus metallis facile, prompte & nudo ignis motu separari possit, ut deinde metalla illa in suam puritatem, suumque nitorem revertantur, tamen in aliis minusque nobilibus metallis Sulphuris commixtio & separatio evidentiore alterationes inducit, quæ interdum eximium quoddam dispendium involvunt, ut eapropter peritus artifex circa hujus principii tractationem omni probata & exercitata enchirisi instructus esse debeat.

§. IV. Dum hoc Sulphur metallis diversimode adhærescit, nunc crassius & laxius, nunc subtilius & intimius, ita varia artificia in promptu esse debent, quo in utroque statu Sulphur superfluum à metallo suo liberetur: ob id etiam contingit, ut partim per simplicem calcinationem, cremationem &

ustu-

ustulationem, partim per additamenta, Sulphur à metallis exurentia, illud liberetur & separetur: quemadmodum præcipue Nitrum ejus efficaciam est, quo tam Sulphur, quam Sulphureum principium à metallis separare adjuvet: evenit etiam, ut dum à Saturno, Jove, Marte & Venere Sulphur exuritur, nunc simul ignis aliquam portionem essentialis metallicæ substantiæ comburat & metallum in cineream indolem convertatur, quales cineres dehinc per se minimè in geminum metallum converti possunt, sed potius velut alia vegetabilis cinerea substantia in vitrum quoddam colliquescent: tanto facilius hæc intimior sulphurei principii exustio à talibus metallis contingit & simul metallicæ substantiæ combustio succedit, quo magis sub tali processu immediatus aëris accessus cooperatur: in quibusdam metallis evenit, ut si non ita intime & Sulphur & metallum comburatur, è Sulphure tamen acida quædam portio in metallo remaneat; hinc in ferro & eupro Vitriolum generatur: quando vero postea ulteriori ignis ope talis substantia in pristinam consistentiam reduci debet, tunc illud acidum non modo separatur & expellitur, sed etiam inflammabilis metalli substantia eo usque exuritur, ut deinde cum novis aliisque additamentis in metallicam, nitidam, tractabilem & duram consistentiam converti debeat.

§. V. In docimastica metallorum tractatione principalis & fundamentalis enchirisis consistit in principii inflammabilis sufficienti & intima introductione atque conservatione in metallicis subjectis: quo magis enim peritus artifex circa hanc quantitatem principii inflammabilis conservandam & restituendam perite versari potest, eo magis in hoc opere metallurgico rationabiliter & cum certitudine procedit: etenim hoc principium inflammabile est velut anima metallorum, sicut v. g. Martis durities, densitas & metallica indoles eodem principio nititur: quod, si sub accessu ignis & aëris exuritur & expellitur, postea ferrum in tenuem, dissipabilem, rufescentem pulverem transit, qui quo magis hoc principio adhuc coherente privatur, eo magis inde terrea pulverulenta substantia emergit, quæ, cum vehementi igne impulsæ, denique colliquescit & in vitrescens fragile magna abit: qualis Martis constitutio maxime discrepat à priori genuina sua metallica consistentia atque duritie, sub qua tamen aliquam tractabilitatem sub malleo conservavit: & idem principium in aliis metallis hanc genuinam metallicam constitutionem & qualitatem conservat: inde pendet cupri singularis ductilitas, qua in folia & filamenta deduci & extendi potest, cum contra per ignem sub aëre agitatum & exustum cuprum in friabilem illam consistentiam pulverulentam, quam vulgo vocant den Kupffer-Staub converti possit,

(N)

qui

qui pulvillus, quo magis ab inflammabili hoc principio separatur, eo magis metallicam suam similitudinem perdit: idem contingit cum plumbo & stanno, quæ metalla sola ignitione sub aëris liberioris concursu in pulverem convertuntur: ubi de Saturno incinerato illud notare convenit, quod plus quam vegetabiles cineres, imo adhuc promptius in vitrescentem consistentiam converti queat, in qua nulla vestigia pristinae ductilitatis adsunt.

§. VI. Sicut porro metalla per subtractionem principii inflammabilis quasi enecantur & destruuntur, ita per sufficientem illius principii restitutionem denuo revivificantur & restituantur; haud tamen in hac reductione tota quantitas perfecte redintegratur, quin potius contingit, ut eidem aliquid deficiat, quod vel sub tractatione mediante igne suscepta & sub immediato aëris concursu transpirat, vel quod ex parte in scoriam aliquam &crementum vitreum fatiscit; uti v. g. evenit, quando centenarius lithargyrii in plumbum reducitur, ut quadrans aut tertia pars deinde deficiat: interim adhuc notatu digna est illa observatio, quod lithargyrium plumbo sit ponderosius, siquidem cineres plumbi calcinati ponderosiores sunt ipso plumbo: quale quid etiam contingit, si Regulus Antimonii pulverisatus calcinatur & à suo inflammabili principio tantisper privatur, qui tunc in tali pulvere calcinato ponderosior est, quam si eidem inflammabilis substantia restituta & ipse subinde in regulinam consistentiam conversus fuit; quam circumstantiam frustra quidam insinuationi ignearum particularum adscribunt, cum rectius Kunkelius illam distinctam ponderositatem arctiori & densiori coactui particularum metallicarum adscripserit, siquidem laxius metallum præ alio compactiori & densiori levius est, eximio documento plumbi, quando ad aurum comparatur: interim etiam evenit, ut diversa metalla post exustionem principii sui inflammabilis in vitrescentem adeoque arctiorem consistentiam transeant: sicut ipsum Vitrum Antimonii præ ipso metallico Antimonii corpore prærogantem suam ponderositatem abunde testatur.

§. VII. Quando itaque metallica subjecta destructa & principio suo inflammabili privata reduci debent, necesse esse dixi, quod hoc amissum principium iisdem restituatur; hæc restitutio vario modo fieri potest, dum illa metalla exusta immediate per carbones transfunduntur & sub horum proximo contactu colliquantur: ita evenit, ut dum è carbonibus tantum inflammabilis principii assumunt, quantum requirunt, pristinam suam integram indolem recuperent; vel quando ejusmodi metallis, quasi mortuis, hoc principium vitale sulphureum restituitur cum illo Pulvere Paracelsistico reductorio, mediante quo commixta funduntur; unde evenit, ut ex eodem pulve-

pulvere, in quo pinguis Tartarea substantia adest, tantum hujus principii recipiant, quantum ipsis deficit: vel quando ex uno metallo in alterum hoc sulphureum principium propagatur, quæ singularis est methodus artificialis, siquidem unum metallum præ altero citius & facilius cum sulphureo illo principio coalescit: hujus experimenti fundamenta modo in Halotechnia nostra tradita sunt & placet hoc loco brevibus repetere, quomodo contingat, ut, si Antimonium cum Argento funditur, ab illo in hoc, Sulphur superfluum transcendat, indeque Regulus Antimonii proveniat & in scoria argentum cum Sulphure cohæreat: si hæc scoria cum cupro funditur, tunc Sulphur amittit Argentum, quod ad fundum decidit & Cuprum aggreditur: si hæc massa, è Cupro & copioso Sulphure constans, sub sufficienti igne cum ferro conjungitur, tunc Sulphur amittit cuprum & arripit ferrum: in quo experimento omnino fundamentum docimasticum hæret, quomodo metalla à suo Sulphure arsenicali repurgari queant: sed cum hoc fundamentum vulgo in officinis fusoriis incognitum sit, mirum haud est, cur aliæ separationes & operosæ & pretiosæ sint.

§. VIII. Quod vero ipsa metalla attinet, tunc de illorum genesi, augmentatione & melioratione variæ curiosæ meditationes inter Physicos & Chymicos occurrunt; imprimis notatu digna est illa animadversio, an nimirum metalla possint meliorari & quidem in suis subterraneis locis & receptaculis: quæ ipsa consideratio ex antiquis quibusdam persuasionibus ortum traxit, dum ob imperitiam artis fusoriæ & docimasticæ nobiliora metalla in ignobilioribus remanserunt, unde vulgo creditum fuit, quod è cupro, quo cum olim illustria domicilia oblecta fuerant, aurum vel argentum generetur: brevibus interim sciendum est, quod talis melioratio metallorum subterranea non succedat, interim in tantum aliqualis maturatio cum iisdem procedit, sub qua deinde facilius igneo motu tractari queant; illud vero evenit, ut in quibusdam tractibus subterraneis una minera fertilior, quam in alio loco existat, inde oriuntur illi doli, quando circumferuntur ejusmodi frustra fertilia & de iisdem traditur, quasi totus montis tractus similem fertilem mineram contineat: eapropter etiam error eximius occurrit, quando ex ejusmodi pretiosiori frustulo metallico calculus ad totum montis tractum ducitur; quare rectius docimasta ex tota congerie contusarum minerarum experimenta sua instituit, quantum videlicet purioris & nobilioris metalli in majore pondere & quantitate reperiatur.

§. IX. Proinde etiam ad historiam physicam & præcipue metallurgicam spectat illa observatio, quod metalla non ubique reperiantur, sed quod

illa per vastum orbem & geocosmum divisa deprehendantur, uti constat, quod in Asia, Turcia & circa Bosphorum Thracicum Ferrum deficiat; quod contra in locis septentrionalibus satis largo apparatu prostat, in quibus posterioribus vicissim proventus auri & argenti vel nullus, vel valde parvus est: unde tantum ante aliquot annos de Norwegia relatum fuit, quod tractus mineræ argentæ demum repertus fuerit: interim de Germania eximius proventus argenti constat; uti etiam in Bohemia, Silesia, Hungaria auri æque ac interdum argenti proventus innotuit; quemadmodum etiam diversæ Germaniæ partes varia alia metalla possident: ita etiam historiæ referunt, quod in confiniis Variscorum circa montem, quem vocant den Sichelberg, & in fontibus atque rivis inde eructantibus, non minus etiam in flumine Schwartz Comitatû Schwartzburgici sabulum aureum reperiatur: præterea in climatibus calidioribus magno apparatu reperiuntur aurum & diversæ gemmarum species, paulo minus vero argenti: in orientali plaga Africæ atque Asiæ in Imperiis Chinæ & Japan, nec non in regno Bengala multum auri & argenti nec non cuprum aurei coloris reperitur; sicut in Gvineæ & flumine Tago multum auri invenitur: quemadmodum etiam Rhenus & Sala talem arenam cum auro refertam continent: notatu vero dignum est, quod de Mercurio currente tam infrequens mentio occurrat, cujus in Europa, Asia & Africa parum occurrit, nisi in quibusdam Austriæ & Carniolæ locis, sed præterea etiam in America ad montes Peruanos ille invenitur.

§. X. Quod itaque metallorum proventus attinet, tunc judico, quod illa non demum in montibus generentur, sed, uti superius indicavi, quod mox in prima creatione etiam hæc supellex tanquam singulare donum Dei, quod multis subvenit, montibus insinuata sit: quo magis itaque hi ductus secundum perpendicularum ad interiora terræ inclinant, eo fertiliores esse observantur: negandum etiam minime est, quod diluvium multam ruinam locis subterraneis & mineris introduxerit, unde illa singularis observatio attendenda est, quomodo nonnunquam reperiatur tractus minerarum, qui demum evanescit & in sterilem montem sese convertit, per quem tractum montanum interpositum si inquisitio continuatur, denuo illa continuatio tractus minerarum reperitur: è quo phænomeno probabiliter concludere licet, quomodo per diluvium talis tractus minerarum disruptus fuerit: præterea etiam sciendum, quod si ejusmodi mineræ sub terris investigantur, sæpe multitudo aquarum subterranearum hanc inquisitionem impediat, ut propterea cum multis impensis aquæ avertendæ & educendæ sint: deinde sciendum, quod quædam mineræ cum magna copia sterilioris terræ montanæ refertæ sint, à qua eadem

eandem separari debent, quæ separatio variis modis succedit, dum vel à put-
 erulis superficietenus adhærens terra montana liberatur; vel si talis terra in-
 timius immixta est, tunc in officina contusoria mineræ tales simul conquaf-
 santur: hinc contingit, ut aqua contusis mineris affluens terram illam mon-
 tanam abluat, unde gravius metallum ad fundum secedit, quod colligitur &
 ulteriori tractationi submittitur; vel talis minera terrea antea ustulatur, quæ
 ustulatio triplex commodum habet: primo, sterilis terra contunditur, se-
 cundo crassius Sulphur exuritur & tertio subtilior quædam metallica por-
 tio mox colliquescit & ut nativa redditur: hinc postea eo facilius reliqua mi-
 nera tractari & ab impuritatibus separari potest.

§. XI. Interdum metalla talia ob adhærentem terrestrem sterilem sub-
 stantiam admodum refractaria & ad igneum motum subeundum inepta red-
 duntur, quare per aliquod adminiculum ad talem aptitudinem fluiditatis af-
 sumendæ promoveri debent: ubi metalli fusores illo medio utuntur, quo la-
 pidem siliceum, quem communiter vocant den Quark interfundant, qui
 mineram illam duriores magis tractabilem reddit, quo in furno fusorio
 promptius & intimius fluat, ubi duplex hæc enchirisis observanda est, primo,
 ne scoria spissior foramen illud, ex quo flatus adspirat, das Gebläse oder
 die Form obstruat; deinde, ne nimis diu & ultra suum congruum terminum
 metallum in igne detineatur: inde enim evenit, ut aliqua illius portio pla-
 ne comburatur & in eo dispendium quoddam accrescat: hinc congruo tem-
 pore orificium furni fusorii hætenus occlusum aperiri debet, quo ex eodem
 in præpositum receptaculum aut tigillum metallum effluere queat: deinde ve-
 ra metallica portio ad fundum secedit & in superiori parte scoria remanet,
 quæ postea separari & reliquum metallum ulterioribus præparationibus &
 separationibus submitti debet: in quo actu nondum statim metallum purum
 est, sed adhuc multum participat de Sulphure, à quo sub ulteriori processu-
 um continuatione metallum separari debet, sicut contingit, ut cuprum alias
 satis nitidum, quod vulgo vocatur das schwarze Kupffer adhuc magna quan-
 titate de illo Sulphure gaudeat: quale aliud exemplum occurrit in argento,
 quando illud cum Sulphure liquatur, tunc evenit, ut separata scoria argen-
 tum satis splendidum remaneat, quod si cum aqua forti solvitur, post se re-
 linquit pulvillum nigricantem, quem perperam quidam pro auro habent,
 cum rectius Sulphur illud sit, quod argento adhuc adhæsit.

§. XII. Ignobilia metalla, ut cuprum, plumbum & stannum variis
 modis à suis scoriis liberantur, ita quidem, ne singularis metalli quantitas
 in iisdem maneat & quando tales scorix semel ignem transgressæ sunt &

plurima pars metalli è minera fusa collecta est, tunc non statim ejusmodi scorix abjiciuntur, sed denuo cum alia quantitate minere transfunduntur: ubi duplex ille usus inde redundat, primo, ut reliqua minere quantitas facilius in fluorem convertatur, deinde ut residua portio metalli ex illis scorix hac vice iterum separetur, siquidem in fusionibus metallorum duplex illud vitium facile occurrit, ut vel eximia metalli quantitas comburatur & in scoriam irreducibilem convertatur, vel ut sub insufficienti fusione minerarum multa metalli quantitas in scorix remaneat, adeoque magnum dispendium exinde oriatur: quales deperditæ scorix in eximia satis quantitate rejiciuntur, in quibus tamen adhuc notabilis quantitas utilioris metalli latet: quod præcipue valet de mineris cupri & argenti: hinc vicissim evenit, ut post longum temporis tractum per continuum accessum aëris & diversæ mutationis tempestatis quædam scoriarum portio tractabilior reddatur, qualis postea denuo colligitur & in necessarios usus convertitur.

§. XIII. Quemadmodum metalla per imperitam fusionem destrui possunt, ita hoc loco de argento sciendum est, quod ipsi singulari activitate & qualitate adversetur Sulphur arsenicale, id quod in futura argenti tractatione multam nobilioris hujus metalli quantitatem destruit: & tale Sulphur arsenicale adverso suo foetore sese prodit, quod antea cum diversis metallis varia producta constituit, siquidem in aliis chymicis Arsenici tractationibus diversa producta oriuntur, inde evenit, ut si Arsenicum cum oleo lini miscetur & sublimatur, Antimonialis quædam massa inde proveniat, aut si Arsenicum cum cupro cœmentatur, modo subjectum friabile inde emergat, modo albicans & argentei coloris adulterinum metallum exinde nascatur, quod vero facile denigrescit: & hoc Arsenicale principium multum valet in Stanno & Argento, siquidem in quibusdam Saxonix locis reperitur minera Antimonium quasi referens, quæ vocatur Wolfram, quæ arsenicalis est & Stannum valde destruit, inde etiam solícite separari debet, ne aliquid in Stanno aut Argento remaneat: inde facile liquet quanta spolia arsenicalis substantia in metalli fusionibus committat.

§. XIV. Multum etiam in Pyrotechnia refert nosse habitudinem metallorum ad se invicem, in & cum igne & quidem, quomodo se metallum cum alio facilius vel difficilius commisceat & quomodo sub tali miscela aliud color, alia durities & discrepans ponderositas inde proveniat, inde quomodo unum metallum ab altero vel facilius, vel difficilius separari queat: v. g. si argentum cum cupro mixtum ita separatur, ut cuprum perdatur, aut

reti-

retineatur: talium circumstantiarum atque considerationum varia exempla in Pyrotechnia occurrunt & quidem, quomodo sese metalla quædam facilis vel difficilius commisceant: v. g. plumbum excepto Marte cum reliquis metallis in fluorem transit; quando vero cum Marte funditur, tunc in superiori parte obhærescit velut scoria vitrescens: ita vicissim in frigidiori qualitate plumbum cum Mercurio amalgamationem subit: ferrum cum aliis tractabilibus metallis per fusionem sese commiscet, excepto auro, à quo facile iterum separari potest: neque aliud metallum candefactum malleationem subit quam Mars, chalybs vero in satis notabili temperie malleari potest & sub tali malleatione magis incalescit, qualem notabilem observationem Borellus de chalybe proponit.

§. XV. De Stanno indicandum est, quod plurima metalla intractabilia reddat, sicut etiam halitus adusti stanni aliud metallum alterare & intractabile reddere potest, id quod etiam plumbum cupro, auro & argento inducit; ferrum vero à stanno non ita offenditur, quin potius quædam experimenta testantur, quod à stanno ferrum quantisper tractabile raddatur, dum videlicet laminæ ferri cum stanno obductæ melius malleari possunt: quando stannum cum cupro confunditur, tunc friabilis inde provenit massa: interim ex hoc additamento stanni ad cuprum evenit, ut hoc cuprum clariorem sonitum obtineat: hinc ad formandam illam massam pro campanis fundendis aptam stannum recipitur, ubi tamen cavendum est, ne talis massa nimis friabilis & citiori fracturæ exposita reddatur: præterea plumbum reddit argentum molle & tractabile; aurum cum Marte fustum & leniter candefactum hos effectus prodit, ut Mars comburatur, aurum vero durius & friabile reddatur: ita etiam Regulus Antimonii molliora & tractabiliora metalla, duriora & intractabiliora efficit, hinc argentum cum Regulo Antimonii commixtum velut in pulverem contundi potest.

§. XVI. Mercurius excepto ferro & Regulo Antimonii reliqua metalla penetrat & dissolvit & quidem per intima ramenta, eademque in mollius malagma convertit: qualis massa licet interdum duriores consistentiam assumere videatur, tamen durities illa facile cessat: ita argentum cum Mercurio, ærugo & Vitriolum cum Mercurio tale malagma constituunt, in qua posteriori miscela Mercurius è viridi æris & Vitriolo cuprum solvit, qualis massa quidem aliqualem duritiem recipit, haud vero ita eximiam, ut chalybis duritiei accedere possit, uti quidem Boyleus existimavit: præterea de Mercurio notandum, quod dum corpuscula metalli solidiora dissolvit, tamen deinde per corium trajectus in corio aliquam quantitatem metalli remittat: ita
etiam

etiam evenit, ut si Mercurius cum Bismutho miscetur, hæc miscela per corium transprimi queat, si vero eadem miscela per unam noctem substituerit, tunc Bismuthum in superiori regione colligitur & successive à Mercurio separatur: plumbum atque stannum satis diu cum Mercurio cohæret, siquidem Mercurius cum hisce metallis vulgo adulterari solet: unde hic vulgaris est character, è quo talis adulteratio colligi potest, si Mercurius per corium transpressus atque transfluens longiorem caudam efficit.

§. XVII. Præterea quoad combinationem Saturni cum aliis metallis hoc sciendum est, quod duo metalla in igne facile ab eodem discedant, ut Mercurius & Stannum: si hoc posterius cum plumbo fortius candescit, tunc utraque metalla sub continua effumatione comburuntur; contra vero cuprum argentum & aurum diutius cum plumbo remixtum manet, qualis massa sæpius fundi potest, ubi semper eadem permanet: interim hoc plumbum in igne fortiori inflammabile suum principium perdit & ex parte vitrescens massa inde provenit, quæ lithargyrium constituit: & hoc modo aurum & argentum à plumbo separatur, si videlicet talis miscela in cupella tractatur, tunc plumbum vitrescit & auri & argenti granula in medio consistunt, vitrum vero illud plumbi interdum sese in laxiores & porosiores cupellas insinuat, remanente nobiliori metallo: & quoniam cuprum combustibile est metallum, hinc evenit, ut si illud cum multo plumbo commixtum fuerit, tunc cuprum cum plumbo comburatur: si vero cuprum cum paucò plumbo remixtum sit, tunc quidem aliquid cupri remanet, sed quando candefactio continuatur, tunc etiam reliquum cupri comburitur: & hoc fundamento nititur separatio auri atque argenti ab aliis metallis.

§. XVIII. Hæc est itaque illa artificialis docimasia, qua nobiliora metalla ab ignobilioribus separantur, ubi fundamentum artis separatoriæ des Abtreibens nititur hac vitrificatione plumbi, qui actus separatorius das Treiben in eo consistit, quando metallum quoddam in bullientem quasi fluxum redigitur, ubi sub accessu aëris aliquid de plumbo vitrescente transhalat: & requiritur omnino ad hanc vitrificationem plumbi, concursus aëris, quod plumbum vitrescens sese ex parte in cupellam insinuat: & si imposterum hoc vitrum plumbi reducitur, tunc vestigia argenti præbet: cinis vero, qui à talibus metallis secedit nunquam vitrescit: quando Stannum & Plumbum funduntur, tunc candescentes efflorescentias spargunt & utrumque metallum in brevi temporis spatio incineratur: si Stannum sub alio metallo est & commiscetur cum plumbo, tunc illud impedit plumbum, quo minus vitrescere possit, quare Stannum multa impedimenta in vitrificatione metallorum offert:

affert: hæc circumstantia bene etiam notanda est, quod nonnulla metalla cum Stanno non misceantur, quæ observatio pertinet ad illam enchirisin depurandi metalla cum additamento plumbi bey dem Ansieden: & ad talem processum requiruntur apta vasa, maxime vero sicca; deinde etiam necesse est, quo plumbum recte cum argento in cupella incorporetur, quando tali processu argentum a suo ignobiliore nexu metallico liberatum est, tunc fulgurat es blicket: antequam vero talis fulguratio contingat, tunc sub actu fusionis varii colores instar iridis observantur; quod phænomenon Artifices vocant mit Blumen gehen: denique etiam in hoc processu acuratus administrando dispersio metalli das Spritzen der Proben evitanda est, alias impedit docimasiam; in officinis fusoriis hanc methodum servant, quando e cupro inhærens Argentum separare volunt, dum Cuprum, quod vocant das Schwarze Kupfer & quod adhuc valde Sulphuratum est, cum Plumbo fundunt & illud denuo Igne admovent, hinc ex hoc Cupro transtillat Plumbum una cum Argento, quod in nexum suum duxit, ita ut postea ab hoc plumbo in furno separatorio auf dem Seiger-Heerd separatio Argenti contingat, qualis processus vero cum alio Cupro, quod dicitur das Gahre Kupfer non succedit, quoniam in hoc Cuprum Plumbum intimius se insinuat, neque facile iterum separari potest, neque etiam secum Argentum educit.

§. XIX. Dum in præcedentibus de diversa combinatione & separatione metallorum observationes & experimenta quædam proposita fuere, ita iisdem adhuc nonnullas animadversiones addere lubet & quidem, quod Sulphur vulgo commisceatur cum Argento, Cupro, Ferro, Stanno, Plumbo, Regulo Antimonii & Mercurio & cum hoc quidem in satis notabili copia: quando Sulphur & Plumbum congregiuntur, tunc massa inde prodit, quæ vero facile in fluorem converti potest & quæ diu in Igne subsistit, donec Sulphur abhinc discedat: ita etiam Sulphur cum Marte & Cupro satis firmiter cohæret; cum Stanno paulo superficialius: & quando ab ejusmodi metallis in aperto Igne Sulphur exurit, tunc cinerea substantia remanet, quæ cum forti flamma agitata denique in Vitrum transit. De combinatione metallorum cum Mercurio illud adhuc notare convenit, quod Mercurius Ferrum & Regulum Antimonii non assumat, sed potius Aurum, Argentum, Plumbum, Stannum & Cuprum solvat, qualis commixtio Mercurii cum metallis curiosis quibusdam productis ansam præbet, dum impuras terreas arsenicales materias separat & ad conversionem ignobilioris metalli in nobilius disponit: ita si imperfectum metallum cum Mercurio subtiliter combinatur, deinde sufficienter coagitur & conteritur, porro bene eluitur, deinde digeritur, iterumque diluitur tunc in hac massa portio quædam instar Argenti & Auri reperitur: & tales processus vulgo inter Artifices occurrunt, sicut Paracelsus e Marte Plumbum per additamentum

Pulveris reductorii producere autumat, quale quid succedit, si loco illius Pulveris massa Lithargyriata addita fuit: ita Autor Libelli vom Wunder Drey e Plumbo, Mercurio & Solutione Cupri, nec non e puro Cupro & Mercurio Aurum & Argentum conficere præcipit: & si Plumbum ad tales processus adhibetur cum Pulvere reductorio in pristinam suam faciem convertitur, tunc semper vestigium Argenti exhibet: quo loco Beccheri experimentum, quod in Chymica sua Concordantia proponit, allegare lubet, quando Argentum & Aurum per artem conficere docet, quales processus illo loco, ubi de Sulphure & Antimonio agit, profert: sic ipse Autor partes æquales Argenti & Cupri in Cupella tractat & successive aliquot partes Antimonii addit, quo hoc iterum exhalet, ita evenit, ut aliqua pars Argenti simul secedat & Aurum inde oriatur; sed hic processus pretiosior est, quam lucrum: interim ipsa experimenta demonstrant, quod metalla possint immutari: similiter in additamentis Stahlianis ad Physicam Subterraneam Beccheri recensetur, quomodo Plumbum in Argentum converti queat, quod Argentum si arte docimastica tractatur, evidenter vestigia Auri exhibet.

§. XX. Denique brevibus adhuc de Separatione Auri quædam proponere placet, quando argentum ab aliis metallis separatum est, tunc docimasia instituitur, an aliquid Auri contineat: vulgare quidem Argentum vel parum vel nihil auri continet; Luneburgicum vero in una Marca aliquot Grana possidet: sicut in Argento Indiæ orientalis Auri vestigia reperiuntur: administrantur vero docimasiæ Auri non nisi cum Aqua forti, quæ intime ex Argento Aurum separat: interim etiam ad talem processum idonea Aqua fortis recipienda est, unde rectius lenior talis Aqua fortis seligitur, quia potentius auri miculas distrahit & docimasiam propterea adulterat; minime omnium talis Aqua fortis recipienda est, quæ Sal commune continet, qualis alias etiam Aurum solvit: ita vulgo Proba instituitur circa explorandam efficaciam Aquæ fortis, ut una pars Argenti cum quarta parte Auri commisceatur (qui processus dicitur *das Quartiren*) postea talis miscela malleatur, & solvitur cum Aqua forti: ubi monendum est, quod Aqua fortis cum bono Vitriolo parata non modo illam quartam Auri partem, sed adhuc plus perferat, id quod vocant Artistæ *den Hinterhalt des Scheide Wassers*, & autumant nonnulli, quasi Aqua fortis miculas quasdam in Auro relinquat, cum potius ex Vitriolo, ad præparationem Aquæ fortis adhibito, quædam ramenta Auri illud acidum menstruum intrent: præstat vero ad talem docimasiam bene præparatam talem Aquam fortem usurpare, qualem præparationem Erckerus in sua Aula Subterranea latius describit. Et quamvis in hac Pyrotechnia adhuc multa explicari possent, si propositum meum fuisset tantum opus pyrotechnicum conscribere, ita modo tam in Halotechnia, quam Zymotechnia & Pyrotechnia secundum institutum meum Fundamenta & manuductionem suppeditare volui: qui labor uti & ratione & ut plurimum sufficienti exploratione, operatione & experientia nititur, ita etiam minime ad illum scopum insatiabilis avaritiæ dirigendus est, uti perperam in talem pravam Chrysopoeiam ars Chymica convertitur, quin potius convenit, quo etiam hæc egregia ars in Summi Creatoris & Principii rerum naturalium atque Autoris veritatis gloriam convertatur, quippe qui solus & fidus est Chymicæ

F I N I S.

INDEX

INDEX RERUM LOCUPLETIS- SIMUS

In omnes tres Partes Medicinæ:

Ubi notandum, quod in Indice per *P. I. partem primam* (nimirum Physiologiam & Pathologiam) per *P. II. partem secundam* (nimirum Semiologiam, Hygienem, Materiam medicam & Chirurgiam) per *P. III. partem tertiam* (nimirum therapiam, Praxin, casus reservatos & Physicam; per *C. vero Chymiam* intelligi velimus.

A.

Absorbentia cur ita dicantur. P. III. p. 177. §. 4. quænam indicantia & contra indicantia §. 6. quænam sunt absorbentia remedia §. 8. quomodo operentur. C. p. 29. §. 18.

Abortuum hæmorrhagiæ quid sint. P. I. p. 182.

Abortuum hæmorrhagiæ in praxi quomodo tractandæ. P. III. p. 345. §. 1. 2. pathol. §. 3. 4. cautelæ pract. §. 5. quænam indicationes §. 6. abortus quando promovendus §. 7. quænam reliqua cura. §. 8 - 10.

Abortus quomodo præcavendus aut facilitandus vid. Secundinarum expulsio.

Abstergentia quomodo in & externe adhibenda P. III. p. 176. §. 1. 2. 3. quænam indicationes & contraindicationes §. 6. quænam sint §. 7.

Abusus fumi tabaci vid. Tabaci fumus.

Acaciæ flores quas virtutes habeant P. II. p. 373. §. 4. & fructus p. 388. §. 5.

Acetosæ radix quas vires possideat P. II. p. 320. §. 2. 3. 4. herba §. 5. semen p. 410. §. 4.

Achores quid sint P. I. p. 1. 2. crusta lactea §. 3. Tinea §. 4. favi, ficus, helcydria & Ameda quid sint. §. 5. pathol. §. 6. 7. 8.

in praxi quomodo tractandi P. III. p. 433. §. 1. 2. cautel. §. 3. quænam cura positiva §. 4 - 7.

- - retropulsi quomodo tractandi P. III. p. 148. §. 18.

Acicularum & nummorum deglutitio quænam historia pathologica P. III. p. 1045. §. 1 - 4. cautela §. 5. cura positiva §. 6 - 10.

Acori radix P. II. p. 321. §. 6.

Acorus vulgaris. §. 7. 8. adulterinus §. 8.

Acrisia quid sit P. II. p. 209. §. 53

Actus quid sit P. III. p. 1216 §. 16

Acuti morbi quænam sint P. I. p. 123. §. 100

Adstringentia quomodo caute adhibenda P. III. p. 175. §. 1. seqq. eorum
(O) 2 usus

- usus quotuplex §. 5 - 7. quænam indicationes §. 8. & contra indicationes §. 10. quænam sint §. 11-15.
- Aer' quid sit P. III. p. 1196. §. 47. seqq. differentia ab aethere §. 54. 55. qualitates aeris quænam §. 57. 60. 62. num nutriat §. 63. num sit balsamicus §. 64. num sit nitrosus §. 65
- Aer num ad vitam contribuat P. I. p. 89 §. 19
- Aeris usus ad sanitatem quid conferat P. II. p. 251
- Æris flores, quos medicos usus habent P. II. p. 478. §. 1
- Aerugo five aes viride quas vires exferit P. II. p. 479
- - unde constet. C. p. 35. §. 4
- Aestus marinus quid sit P. III. p. 1228. §. 41.
- Aetates quali regimine ac diæta tractandæ P. II. p. 277. §. 1. seqq. infantilis quomodo tractetur §. 2-9. porro juvenilis §. 10 - 13. virilis quomodo tractanda. §. 14 - 18. & senilis ætas quomodo dirigenda §. 19 - 24
- Aetiologia quid sit P. I. p. 3. & 27. p. 110. §. 24. quid ad hanc requiratur §. 26.
- Aetites five Aquilæ lapis P. II. p. 461. §. 7.
- Affectus soporosi vid. Soporosi affectus.
- Agaricus quas virtutes possideat P. II. p. 371. §. 1
- Agni casti semen quas vires habeat P. II. p. 411. §. 5
- Alabastrum num habeat effectus medicos P. II. p. 479. §. 4
- Alania five terra tripolitana P. II. p. 479 §. 3.
- Alkekengi radix quasnam vires habeat P. II. p. 322. 10. fructus & trochisci p. 388 §. 6
- Allii radix P. II. p. 322. §. 11
- Althæae radix P. II. p. 322. §. 12. flores p. 374. §. 5. semen p. 411 §. 6
- Aloes Lignum five Agallochum officinarum P. II. p. 356. §. 6
- Aloes quid sit & quotuplex P. II. 436. §. 4
- Alvi excretionis consideratio in Semiologia cur utilis P. II. p. 150. seqq. In Febribus alvi liberatio aut adstrictio quale signum p. 155. §. 2
- In aliis morbis qualia iudicia ex alvinis excrementis formari possint p. 159. §. 1-33.
- Alvina excretio in febribus diversimode occurrans, quomodo secundum therapiam tractari debeat P. II. p. 162. §. 1-23.
- Alvi fluxus annuus quomodo tractandus P. III. p. 153. §. 7
- Alchymia quid sit C. p. 7. §. 17
- Alterantia remedia quare ordinentur P. III. p. 154. §. 1-5. quænam sint §. 6-8
- Alumen quales usus medicos habeat P. II. p. 479. §. 5. unde constet P. III. C. p. 32. §. 26
- Ambra grysea quas vires habeat P. II. p. 474. §. 4
- Ambustiones quid inferant P. II. p. 585. §. 1. quænam historia pathologica §. 2-5. cautelæ §. 6. cura positiva §. 7-12

Amethystus lapis II. 480. 6
 Amianthus sive Asbestinus lapis P. II.
 p. 480. §. 7.
 Amios veri semen P. II. p. 411. §. 7.
 Ammoniacum gummi P. II. p. 436. §. 5
 Amomi semen P. II. p. 411. §. 8.
 Amputatio artuum quando suscipien-
 da P. II. p. 662. §. 30. seqq.
 Amygdalæ dulces & amaræ P. II. p. 388
 §. 7.
 Angeli Salæ Rosa mineralis quale e-
 meticum P. III. p. 33. §. 19. ejus sy-
 rupus emet. §. 20. et Manna vi-
 trioli vomitoria num secuta §. 23.
 Anacardium P. II. p. 389. §. 8.
 Analeptica vide Nervina.
 Anasarca & Leucophlegmatia quid-
 nam sint P. I. p. 318. §. 2. ætiologia
 §. 3. 4.
 - in praxi quomodo tractari debeant
 P. III. p. 657. §. 1. 2. indicationes §. 3.
 cura positiva §. 4-9.
 Anatomicum studium ad praxin me-
 dicam quid contribuat P. I. p. 5. §.
 45-47.
 Anchusæ radix quas vires habeat P. II.
 p. 323. §. 13.
 Anethi flores P. II. p. 374. §. 6. Semen
 p. 412. §. 9.
 Aneurisma quid sit P. II. p. 557. §. 1. 2.
 cura §. 5. seqq.
 Angelicæ radix P. II. p. 323. §. 14 15.
 semen p. 412. §. 10.
 Angina unde dicatur P. I. p. 226. §. 1-3.
 - in chirurgia quomodo tractanda
 P. II. p. 546. §. 1-5. seqq.
 - in praxi quanam historia patho-
 logica P. III. p. 452. §. 1-4. cautelæ

§. 5. indicationes §. 6. cura §. 7-16
 Anima brutorum P. I. p. 25. §. 160. seqq.
 Anima quid sit apud Veteres P. I. p.
 10. §. 21. Hippocrati quid sit §. 23.
 cur quidam tres statuant §. 29. ani-
 mæ definitio Aristotelis §. 43. cur
 natura appelletur §. 52.
 Animi morbi quid sint P. I. p. 405. §.
 1. seqq.
 - pathemata num corpus alterent.
 P. I. p. 94. §. 94. §. 105-116.
 Animalia medica quanam sint P. II. p.
 451. §. 1. seqq.
 Animæ gummi p. II. p. 437. §. 6.
 Anisi semen P. II. p. 412. §. 11.
 Anisum stellatum P. II. p. 339. §. 9.
 Anodyna quanam huc referantur. P.
 III. p. 223. §. 1. quomodo offerri de-
 beant §. 2. quomodo differant §. 3.
 in quibus morbis indicentur §. 6.
 quanam sunt mitiora §. 7. quanam
 fortiora §. 8. 9.
 Antimonii Regulus quomodo pare-
 tur. C. p. 46. §. 31.
 - Tinctura acris ibid.
 Antimonium diaphoreticum & Ni-
 trum Antimoniatum unde constent
 p. 47. §. 32. butyrum & Cinnabaris
 antimonii §. 33.
 Anthelmintica quanam sint & quo-
 modo adhibenda P. III. p. 139. §. 1-14
 Anthophylli P. II. p. 389. §. 10.
 Anthoræ radix P. II. p. 324. §. 16.
 Anthos flores P. II. p. 374. §. 7.
 Antimonium P. II. p. 480. §. 8.
 Antiscorbutica quando innotuerint.
 P. III. p. 179 §. 1. quales virtutes ha-
 beant. §. 4. in quibus morbis adhi-
 ben-

benda. §. 5. quænam sint. §. 6. 7. 8.
 Aperientia num salutarem effectum ha-
 beant. P. III. p. 162. §. 1-5. apertio
 cum impetu num urgenda. §. 6. in-
 dicationes §. 13. contra indicationes
 §. 14. quænam sint. §. 15.
 Apes P. II. p. 451. §. 1. mel. §. 2. cera
 §. 3.
 Aphthæ quid sint. P. I. p. 224. §. 1-3.
 pathologia §. 4.
 - in praxi quomodo tractandæ P. III.
 p. 448. §. 1. 2. cautelæ §. 3. cura
 §. 4-7.
 Apii radix P. II. p. 324. §. 17. herba
 §. 18.
 - veri semen p. 13. §. 12.
 Apophlegmatismi quid sint P. III. p.
 121. §. 1-3. errhina & ptarmica quid
 sint §. 4. indicationes §. 7. contra
 indicationes §. 8. quænam sint re-
 media errhina §. 9. quænam ptar-
 mica §. 11. masticatoria quænam
 sint §. 13. 15.
 Apoplexiæ ejusque species P. I. p. 425.
 §. 1-6. Paraplexia §. 7. hemiplexia
 §. 8. serosa §. 13. 14.
 Apoplexia quænam pathologia practi-
 ca P. III. p. 911. §. 1-3. cautelæ a-
 poplexiæ sanguineæ §. 4. serosæ §.
 5. indicationes sanguineæ §. 6. cura
 ejus §. 7-12. indicationes serosæ §.
 13. cura §. 14. 19.
 Apostasis quid sit. P. II. p. 209. §.
 55.
 Apostema quid sit P. II. p. 527. §. 1. 2.
 differentia inter pus & ulcus. §. 3.
 suppuratio §. 4. cura §. 11. seqq.
 Appetitus quid sit. P. I. p. 81. §. 91.

Aqua submersorum quænam pathologia
 practica P. III. p. 994. §. 1-7. cautelæ
 §. 8. cura positiva §. 9-14.
 Aqua quid sit & ejus origo P. III. p.
 1190. §. 30. seqq. circulatio ejus de-
 scribitur §. 41. seqq. calor unde
 §. 46.
 Aqua marina ad usus diæteticos cur non
 apta. C. p. 60. §. 1.
 Aquæ fortis potus quid post se trahat.
 P. III. p. 1106. §. 1-4. cura. §.
 5. 6.
 Aquilegiæ flores P. II. p. 174. §. 8. se-
 men p. 413. §. 13.
 Arabicum gummi P. II. p. 436. §. 7.
 Araneus P. II. p. 452. §. 4. telæ araneo-
 rum §. 5.
 Araneorum noxæ pathologia practica
 P. III. p. 1098. §. 1-6. cautelæ §. 7.
 cura §. 8-11.
 Ardens febris P. I. p. 360. appellatio
 unde §. 1. biliosa & causus. §. 2. hi-
 storia §. 3. causus quid sit §. 4. æ-
 tiologia §. 5. decursus §. 6. seqq.
 - In praxi quomodo tractanda P. III.
 p. 763. §. 1-5. cautelæ. §. 6 indica-
 tiones §. 7. cura §. 8-25.
 Ardentium spirituum ingurgitatio no-
 civa vid. Spirituum ardentium ingur-
 gitatio.
 Argentum P. II. p. 480. §. 9.
 - Vivum five Mercurius currens p. 481
 §. 10.
 Ari radix P. II. p. 324. §. 19. herba
 §. 20.
 Aridura quid sit P. II. p. 675. §. 1-6.
 cautel. §. 7. cura chirurgica §. 8-10.
 Aristolochiæ radix p. II. p. 325. §. 1.
 longa

longa & rotunda §. 22. 23.
 Armoracia radix P. II. p. 325. §. 24.
 Ars medica circa quod versetur P. I. p. 4. §. 35. quomodo operetur. §. 36. quibus mediis §. 38.
 Arsenicum & auripigmentum P. II. p. 481. §. II.
 Arteriotomia quid sit P. III. p. 92. §. 62. ejus genuinus usus §. 63 - 65.
 Arthanitæ s. Cyclaminis radix. P. II. p. 335. §. 53.
 Arthritis quid sit. P. I. p. 273. §. I. 4.
 - - in praxi quomodo tractanda P. III. p. 568. §. I. 2. cautelæ §. 3. indicationes & cura §. 4 - 8.
 Asa foetida P. II. p. 437. §. 8.
 - - dulcis vid. Benzoes.
 Asari radix P. II. p. 326. §. 25.
 - - in therapia quomodo operetur. P. III. p. 34. §. 24.
 Aselli sive Millepedes P. II. p. 452. §. 5.
 Asodes febris quid sit P. I. p. 400. §. 3.
 Aspalatum verum P. II. p. 367. §. 7.
 Asparagi radix P. II. p. 326. §. 26. semen p. 413. §. 14.
 Asphaltum sive Pix Judaica P. II. p. 438. §. 9.
 Asphodeli radix P. II. p. 327. §. 27.
 Asphyxia quid sit. P. II. p. 16. §. 21.
 Asthma quid sit. P. I. p. 243. §. I. humorosum §. 2. siccum §. 3. spasticum §. 4. historia pathologica §. 5 - 8.
 - - humidum in praxi quomodo tractandum P. III. p. 495. §. I - 3. cautelæ §. 4. indicationes §. 5. cura §.

6 - 10.
 - - sicci quænam pathologia practica P. III. p. 499. §. I. 2. cautelæ §. 3. cura §. 4 - 6.
 - - convulsivum quomodo tractandum P. III. p. 502. §. I. 2. cautelæ §. 3. indicationes §. 4. cura §. 5 - 9.
 Astragalus sive talus leporis P. II. p. 456. §. 2.
 Atheroma in chirurgia quid sit. vid. tumores lymphat. saccati. P. II. p. 569. §. I. 2 - 5. cura. §. 6 - 11.
 Athmosphæræ usus P. III. p. 1191. §. 32. quid sit & quid in illa generetur. p. 1192. §. 37.
 Atomus quid sit. P. III. p. 1185. §. 12.
 Atriplicis semen. P. II. p. 414. §. 15.
 Atrophia unde appelletur P. I. p. 324. §. I. historia pathologica. §. 2 - 4.
 - - in praxi quomodo tractanda P. III. p. 675. §. I. 2. cautelæ §. 3. indicationes §. 4. cura §. 5 - 8.
 Avellanarum cortex P. II. p. 358. §. 6.
 Avena P. II. p. 414. §. 16.
 Aurantiorum cortex P. II. p. 358. §. 7.
 - - malorum pulpa p. 390. §. 11.
 - - nuclei sive semen. p. 414. §. 17.
 Auriculæ Judæ vid. Sambuci fungus.
 Auriga ab ebrietate mortuus P. III. p. 1041. §. 17.
 Auripigmentum vid. Arsenicum.
 Aurum P. II. p. 482. §. 12.
 Autocratia naturæ quid sit. P. I. p. 111. §. 30.
 Axungia variorum animalium P. II. p. 458. §. I, seqq.

B.

Balanus sive Nux Myrepfica aut
 Behen P. II. p. 390. §. 12.
 Balaustiorum flores sive Granatorum
 P. II. p. 375. §. 9.
 Balsamica quænam dicantur P. III. p.
 216. §. 1. quibus convenient. §. 2.
 quotuplex usus §. 4. cautela §. 5. in
 quibus morbis conducant. §. 6. quæ-
 nam sint. §. 7. 8. 9. Balsamatio cor-
 poris inanimati. §. 10.
 Balsamus Copaivæ. P. II. p. 441. §. 18.
 -- Judaicus sive Orientalis vulgo Opo-
 balsamus p. II. p. 438. §. 11.
 -- Peruvianus P. II. p. 438. §. 10. sive
 Judicus.
 -- Sulphuris unde constet. C. p. 43.
 §. 24.
 Bandagen quomodo applicanda vid.
 Ligamenta.
 Bardanæ radix P. II. p. 327. §. 28.
 -- sive Lappæ maj. semen p. 414. §.
 18.
 Basilici semen P. II. p. 414. §. 19.
 Bdellium gummi. P. II. p. 439. §. 13.
 Been radix. P. II. p. 327. §. 29.
 Bellidis hortensis & arvensis. P. II. p.
 375. §. 10.
 Benzoes Gummi. P. II. p. 439. §. 12.
 Berberes P. II. p. 390. §. 13. cortex. p.
 358. §. 8. semen p. 415. §. 20.
 Betæ rubræ radix P. II. p. 327. §. 30.
 Betonicæ radix P. II. p. 328. §. 31.
 Betulæ cortex P. II. p. 359. §. 9.
 Bezoar orient. P. II. p. 459. §. 3.
 Biliosæ dejectiones infantum P. I. p.
 303. §. 1. histor. §. 2. 3. 4. ætiolog.
 §. 5.

-- in praxi quomodo tractandæ P. III.
 p. 625. §. 1. ætiol. §. 2. cautela §.
 3. cura §. 4. 5.
 Bilis quid sit. P. I. p. 50. §. 90-98.
 -- secretio P. I. p. 71. §. 81-94.
 Bistortæ radix P. II. p. 328. §. 32.
 Bolus armena P. II. p. 482. §. 13.
 Boylei elogiade Natura P. III. p. 1166.
 §. 2. & p. 1171. §. 21.
 Bombacis semen P. II. p. 415. §. 21.
 Bombyces P. II. p. 452. §. 6.
 Borcellana unde constet. C. p. 23. §.
 24.
 Borriginis radix P. II. p. 328. §. 33. Ho-
 res p. 375. §. 12.
 Borrax quid sit C. p. 31. §. 25.
 -- Veneta P. II. p. 483. §. 14.
 Botanica ad Medicinam quid contri-
 buat P. I. p. 7. §. 59. 60.
 Branchus quid sit P. I. p. 215. §. 1. hi-
 stor. §. 2. ætiolog. §. 4.
 -- in praxi quænam pathologia pract.
 P. III. p. 429. §. 1. 2. cautela §. 3. cu-
 ra §. 4.
 Brassicæ rubræ semen P. II. p. 415. §.
 22.
 Brassiliense Lignum P. II. p. 367. §. 8.
 Brusci sive rusci radix P. II. p. 328. §.
 34. semen p. 416. §. 23.
 Bruta cur infrequentius ægrotent præ
 hominibus P. I. p. 115. §. 58.
 -- num principio rationali prædita P.
 I. p. 25. §. 106. & P. III. p. 1179. §.
 45.
 -- num habeant mores, inclinationes,
 pathemata §. 161. seqq.
 Bryoniæ radix P. II. p. 329. §. 35.
 Bubones quid sint P. II. p. 562. §. 1.
 disse-

differentia §. 2. 3. 6. 9. II. cura illorum. §. 12 - 19.

Bubonodei tumores quid sint P. I. p. 223. §. 1. seqq.

- in praxi quomodo tractandi P. III. p. 445. §. 1. seqq.

Bufones P. II. p. 452. §. 7. bufonis lapidis sive Bufonites p. 461. §. 12.

Bufones damna quænam inferunt P. III. p. 1078. §. 1 - 4. cura §. 5 - 7.

Buglossæ flores P. II. p. 376. §. 13. semen. p. 416. §. 24.

Butyrum & lac quales virtutes habeant P. II. p. 460. §. 4.

Buxi Lignum. P. II. p. 367. §. 9.

C.

CAchexia qualis morbus P. I. p. 313. §. 1. hist. §. 2. pathologia §. 5. 6.

- in praxi quomodo tractanda P. III. p. 647. §. 1 - 3. cautela §. 4. indicationes §. 5. cura positiva §. 6 - 11.

Caccos & Succolata P. II. p. 392. §. 19.

Cacochymia qualis affectus P. I. p. 132. §. 1. seqq.

- pathologia practica P. III. p. 253. §. 1 - 5. cautela §. 8. indicationes §. 9. quænam cura instituenda §. 10 -

III. 26.

Chirurgia quomodo tractanda P. II. p. 512. §. 1. 24. cura §. 25 - 36.

Calami aromatici radix P. II. p. 329. §. 36.

Calcatrippæ flores P. II. p. 376. §. 14.

Calculi & lapides diversorum animalium P. II. p. 460. §. 5.

Calculus renum sive Nephritis calculo-

losa P. I. p. 281. historia morbi §. 1. 4. pathol. §. 5 - 8.

- in praxi quomodo tractandus vid. Nephritis.

- Vesicæ qualis morbus P. I. p. 282. histor. §. 1 - 4. pathologia. §. 5. 6.

- pathologia pract. P. III. p. 590. §. 1. 2. cautela §. 3. indicationes & cura §. 4 - 6.

Calefacientia cur sæpe occurrant P. III. p. 194. §. 1. 2. quomodo caute adhibenda §. 3 - 5. quænam vehementia sunt §. 8. indicantia §. 10. contra indicantia §. 11.

Calendarium Vivum quid sit & quænam pathologia pract. P. III. p. 1131. §. 1 - 4. cautela §. 5. cura §. 6 - 7.

Calendulæ flores P. II. p. 376. §. 15. semen p. 416. §. 26.

Calor subterraneus demonstratur P. III. p. 1195. §. 46.

Caloris motus quid sit. P. III. p. 1276. §. 37.

Calx viva P. II. p. 483. §. 16.

Camphora P. II. p. 439. §. 14.

Cancer quid sit P. II. p. 634. §. 1. historia §. 2 - 9. cura §. 11 - 22.

Cancris fluviatiles P. II. p. 453. §. 8. chelæ p. 462. §. 11.

Cancrorum oculi P. II. p. 468. §. 36.

Caninus morsus quomodo tractandus P. III. p. 1087. §. 1 - 6. cautela §. 7.

cura hydrophobiæ §. 8 - 11. morsus canis non rabidi cura §. 12.

Cannabis semen P. II. p. 416. §. 26.

Cantharides P. II. p. 453. §. 9.

Cantharidum noxa interna quomodo tractanda P. III. p. 1102. §. 1 - 5. cautela

(P)

tela

tela §. 6. cura §. 7. 8.
 - esus innoxius *P. ll.* p. 1102. §. 1. su-
 spectus casus §. 3.
 Cappares *P. ll.* p. 391. §. 14. cortex p.
 359. §. 10.
 Carannæ Gummi *P. ll.* p. 440 §. 15.
 Carbo fossilis *P. ll.* p. 486. §. 31.
 Carbunculus quid sit *P. ll.* p. 567. §. 1-3.
 medica tractatio §. 4. 5. seqq.
 Cardamomum majus vel minus *P. ll.*
 p. 392. §. 18.
 Cardiaca vid. Nervina.
 Cardialgia qualis affectus *P. l.* p. 228.
 hist. §. 2. ætiologia 3. 4.
 - in praxi quomodo tractanda. *P. ll.*
 p. 462. §. 1. 2. cautela 3. cura diver-
 simode instituenda. 4. 11.
 Cardui benedicti radix *P. ll.* p. 329. §.
 37. semen p. 416. §. 27.
 Cardui Mariæ semen p. 416. §. 28.
 Caricæ five ficus *P. ll.* p. 391. §. 15.
 Caries ossium vid. Corruptio ossium.
 Carlinæ radix. *P. ll.* p. 330. §. 38.
 Carminativa quid sint *P. ll.* p. 206. §. 1.
 circumspecta eorum ordinatio 3. in-
 dicantia 5. contraindicatio 6. quæ-
 nam sint 8. 9.
 Caro luxurians quid sit. *P. ll.* p. 599. §.
 1. 2. cautela 3. cura 4. seqq.
 Carthami flores *P. ll.* p. 374. §. 16. se-
 men p. 417. §. 29.
 Carvi semen *P. ll.* p. 417. §. 30.
 Carus quid sit vid. affectus soporosis
P. l. p. 211. §. 3.
 Caryophyllatæ radix. *P. ll.* p. 330. §.
 39.
 Caryophylli aromatici *P. ll.* p. 391. §.
 16.

Cascarillæ cortex *P. ll.* p. 360. §. 11.
 - quale specificum sit vid. Diarrhoea
 & Vomitus.
 Casei *P. ll.* p. 460. §. 6.
 Cassiæ lignæ cortex *P. ll.* p. 359. §.
 12.
 Castanæ *P. ll.* p. 393. §. 20.
 Castrensis febris vid. Hungarica febris.
 Castorium *P. ll.* p. 461. §. 9.
 Cataputiæ semen *P. ll.* p. 417. §. 31.
 Cataracta quid sit *P. l.* p. 201. §. 1. hi-
 storia 2. ætiologia 3.
 - in praxi quomodo tractanda *P. ll.* p.
 400. §. 1. cautela 2. cura 3-5.
 Catarrhalis febris benigna *P. l.* p. 366.
 §. 1. historia §. 2. 3. pathologia §. 4.
 seqq.
 - pathologia practica *P. ll.* p. 776. §.
 1. 4. cautela 5. indicationes 6. cura
 7. 16.
 Catarrhi quid sint *P. l.* p. 323. §. 1. fri-
 gidi 2. historia 3. 4. 5. pathologia
 6. 7.
 - in praxi quomodo tractandi *P. ll.* p.
 610. §. 1-4. cautela 5. indicationes
 6. cura 7. 11.
 Catarrhus suffocativus qualis affectus *P.*
l. p. 432. §. 1. historia 2. 3. patholo-
 gia 5.
 - in praxi quomodo tractandus *P. ll.*
 p. 924. §. 1. cautela 3. indicationes
 4. cura 5-12. in infantibus quomo-
 do tractandus 13.
 Catharsis vid. Purgatio.
 Catheteris applicatio in urinæ suppres-
 sionibus quomodo instituenda *P. ll.*
 p. 657. §. 13.
 Causarum cognitio in pathologia num
 neces-

necessaria P. I. p. 110. §. 24. 25. quotuplices sunt §. 38. 39. 42. 43. 66. 68.

Causus vid. ardens febris.

- five exquisite ardens in praxi quomodo tractari debeat P. III. p. 772. §. I. 6. indicationes 7. cura 8. 10.

Centaurii maj. radix P. II. p. 330. §. 40 - min. flores p. 377. §. 17.

Cepæ P. II. p. 331. §. 41.

Cephalæa P. I. p. 196. historia pathol. §. I. 4. pathol. §. 5.

- in praxi quomodo tractanda P. III. p. 384. §. I. 2. cautela 3. indicationes 4. cura 5. 10.

Cephalalgia sangvinea quid sit P. I. p. 189. §. I. histor. 2. 3. pathologia 4 - in praxi quomodo tractanda P. III. p. 366. §. I. 5. cautela 6. indicationes 7. cura 8. 12.

Cephalg. serosa quid sit P. I. p. 190. §. I. historia 2. pathol. 3. 4.

- in praxi quomodo tractanda P. III. p. 370. §. I. 3. cautela 4. indicationes 5. cura 6. 10.

Cephalal. Jliaco hæmatitica quid sit P. I. p. 191. §. I. hist. 2. ætiol. 4.

- quænam pathologia pract. P. III. p. 373. §. I. 4. cautela 5. indicationes 6. cura 7. 10.

Cephal. Apoplexiæ prodromus P. I. p. 192. §. I. 2. 3.

- in praxi quomodo tractanda P. III. p. 376. §. I. 2. cautela 3. indicationes 4. cura 5. 9.

Cephal. Venerea quid sit P. I. p. 193. §. I. 2. 3.

- in Praxi quomodo tractanda P. III. p.

379. §. I. 2. cautela 3. cura 4. 5. 6.

Cephal. Stomachalis quid sit P. I. p. 194. §. I. 2. historia 3. pathol. 4.

- in prax. quomodo tractanda P. III. p. 381. §. I. 2. cautela 3. indicationes 4. cura 5. 10.

Cera vid. Apes.

Ceraunii lapis vid. Lapis Fulminar.

Cerasa nigra P. II. p. 393. §. 21.

Cerasorum nigrorum Gummi p. 440. §. 16.

Cerebrum quid sit P. I. p. 75. §. 4. 23.

Cervariæ radix P. II. p. 331. §. 42.

Cervicariæ radix §. 43.

Ceruminis excretio P. I. p. 75. §. 120. 121.

Chaccarillæ cortex vid. Cascarillæ.

- quale præstans remedium in Cholera, Vomitu & diarrhœa nimia vid. hi morbi.

Chalybs & ferrum P. II. p. 483. §. 17.

Chamomillæ vulg. & roman. flores P. II. p. 377. §. 18.

Chærefolii semen & herba P. II. p. 417. §. 32.

Cheiri flores five Viola lutea P. II. p. 377. §. 19.

Chelæ Cancrorum P. II. p. 462. §. II.

Chelidonii maj. radix & herba P. II. p. 332. §. 44.

- min. radix & herba §. 45.

Chinæ radix P. II. p. 332. §. 46.

Chinchinæ cortex P. II. p. 360. §. 13.

Chirurgia quid sit P. II. p. 499. §. I.

unde dicatur §. 2. quotuplex. §. 5.

ex partibus medicinæ quid petit.

§. 22. 26. quomodo circa diversos

humores versetur. §. 31. 35. quæ-

(P) 2

nam

- nam reliquæ circumstantiæ obser-
vandæ §. 36. seqq.
- Chlorosis qualis affectus P. I. p. 327.
- in praxi quomodo tractanda P. III.
p. 680. §. 1. 2. cautelæ §. 3. indica-
tiones & cura §. 4-7.
- Cholera qualis affectus P. I. p. 302.
§. 1. 2. pathologia §. 5. seqq.
- in praxi quomodo tractanda P. III.
p. 622. §. 1. 2. cautelæ §. 3. cura
§. 4-6.
- Chronici morbi quinam affectus P. I.
p. 123. §. 100.
- Chrylocolla P. II. p. 484. §. 19.
- Chrysolitus sive Topazius P. II. p. 484.
§. 18.
- Chylus quid sit. P. I. p. 49. §. 79-84.
- motus per intestina. P. I. p. 82. §. 96.
- secretio P. I. p. 71. §. 65-74.
- Chymia ad Medicinam quid conferat.
P. I. p. 7. §. 57. 58.
- quoduplex C. p. 1. quænam instru-
menta naturalia materialia habet
p. 4. §. 4. & 19. unde derivetur.
§. 7. quid sit. §. 8. subjecta quæ nam
sint. §. 11. quomodo ex triplici re-
gno petita. §. 14. quomodo in Ha-
lotechniam, Zymotechniam, & Py-
rotechniam dividatur §. 18.
- Cibus ac potus ad vitam quid contri-
buant P. I. p. 90. §. 29-59.
- Cicer P. II. p. 393. §. 22.
- Cichorii radix. P. II. p. 333. §. 47. flo-
res p. 378. §. 20. semen. p. 418.
§. 33.
- Ciconia P. II. p. 453. §. 10.
- Cinnamomi Cortex P. II. p. 360. §. 14.
- Cinæ aut Zedoariæ semen P. II. p. 393.
§. 23.
- Cinnabaris P. II. p. 484. §. 20.
- præparatio & solutio C. p. 44. §. 25.
- Circulus sanguinis cur ita vocetur P. I.
p. 58. §. 30-36.
- Citria malus P. II. p. 393. §. 23. Cor-
tex p. 360. §. 15. semen p. 418. §. 35.
- Citrulli semen P. II. p. 418. §. 36.
- Clavi pedum quid involvant P. II.
p. 597. §. 1. 2. 3. cautela. §. 4. cura
§. 5. 6.
- Clysteres quomodo applicandi & qua-
lem usum habeant vid. Purgantia.
- Coagulum quorundam animalium
P. II. p. 462. §. 12.
- Coccionellæ P. II. p. 453. §. 11.
- Coccognidii semen P. II. p. 419. §. 37.
- Cocculus Indus P. II. p. 394. §. 24.
- Cochleariæ semen & herba p. II. p. 419.
§. 38.
- Cochlearum domunculæ vid. Con-
chæ.
- Coffee fabæ P. II. p. 394. §. 25.
- Colica hæmorrhoidalis P. I. p. 256.
§. 1. seqq.
- in praxi quomodo tractanda P. III.
p. 543. §. 1. 2. cautela §. 3. indica-
tiones & cura. §. 4-6.
- Colica simplex P. I. p. 298. §. 1. 2.
historia §. 3. ætiologia. §. 4-6.
- quomodo tractanda P. III. p. 614.
§. 1. 2. cautelæ. §. 3. cura §. 4-6.
- Colli tumores glandulosi, bubonodei
dicti P. I. p. 223. §. 1. seqq.
- Colocynthis & trochisci de Alhandal
P. II. 395. §. 29.
- Colophonium P. II. p. 441. §. 17.
- Colores diversi in urina quomodo pro-
be

be observandi P. II. p. 42. §. 4. unde §. 5. seqq. quale signum in febribus p. 48. §. 3. seqq. in aliis morbis p. 56. §. 2. seqq. quænam therapia p. 65. §. 3. seqq.

Colores quid sint P. III. p. 1227. §. 39.

Colubrinum Lignum P. II. p. 367. §. 10.

Coma quid sit vid; affectus soporosi. P. I. p. 211.

Conceptio quomodo fiat. P. I. p. 37. §. 73.

Conchæ, domunculæ cochlearum &c. P. II. p. 474. §. 3.

Concoctio quid sit. P. I. p. 81. §. 89-95.

Concretio pulmonum cum Pleura P. I. p. 235. §. 4. seqq.

Condensatorius motus P. III. p. 1228. §. 40.

Congestiones sanguinis quid sint P. I. p. 187. §. 3. 4. seqq.

- in praxi quomodo tractandæ. P. III. p. 359. §. 1. 2. quænam pathologia practica §. 3-9. cautelæ §. 10. indicationes §. 11. cura. §. 12-20.

Consolida major sive symphyti radix P. II. p. 333. §. 48.

Consuetudinis regimen pro sanitate tuenda vid. hæreditaria dispositio.

Consuetudo ad vitam quid contribuat. P. I. p. 82. §. 92-95.

Consuetudo in Therapia quomodo attendenda P. III. p. 19 §. 1-13. quomodo tractanda §. 14-19.

Contractura quid sit P. II. p. 670. §. 1-5 pathologia §. 6. cautelæ §. 9. cura §. 10-13.

Contrayervæ radix P. II. p. 333. §. 49.

Contusiones in quo consistant P. II. p. 537. §. 2. seqq. cura §. 6. seqq.

Convulsionum species quænam sint P. I. p. 287. §. 1-10.

Convulsivi morbi quid sint P. I. p. 285. §. 2. pathol. 4-6.

- in praxi quomodo tractandi P. III. p. 593. §. 1. 2. 3. cautelæ 4. cura 5-9.

Copaivæ balsamus P. II. p. 441. §. 18.

Copal resina P. II. p. 441. §. 19.

Cor quid sit P. I. p. 77. §. 23-50.

- diversorum animalium P. II. p. 462. §. 13.

Corallia P. II. p. 475. §. 6.

Corallina sive Muscus P. II. p. 474. §. 5.

Coriandri semen P. II. p. 419. §. 39.

Corinthiacæ passulæ P. II. p. 395. §. 27.

Corni P. II. p. 395. §. 28.

Cornu & Ungula alcis P. II. p. 462. §. 14.

- Rhinocerotis P. II. p. 463. §. 16.

Corpulentia nimia quomodo tractanda. P. III. p. 954. pathologia practica §. 1-9. cautelæ §. 10. cura 11-17.

Corpus mixtum quomodo differat a vivo P. I. p. 43. §. 3. mixtio quoduplex §. 22. quænam magis corruptibilis 29. seqq.

Corpus quomodo distinguatur in partes solidas & fluidas P. I. p. 46. §. 39. textura & structura quid sit 40.

- solidæ partes & fluidæ quænam sint, §. 44. 45.

Corruptio quid sit C. p. 19. §. 14.

- ossium quomodo contingat. P. II. p. 608. §. 1-4. cautelæ 5. cura 6-11.

Cortices materiæ medicæ P. II. p. 257. seqq.

Corylinus viscus P. II. p. 372. §. 27.

Coryza quid sit vid. *Gravedo*.

- periodica quomodo tractanda P. III. p. 153. §. 8.

- rheumatica in praxi quomodo tractari debeat vid. *Gravedo*.

Costarum fracturæ quomodo tractandæ P. II. 667. §. 48.

Costi radix P. II. p. 334. §. 50.

Cranii depressio cum fissura num periculosa P. II. p. 664. §. 38. cura 34.

- fissura & contrafissura quomodo tractanda 40.

Crepitus Lupi vid. fungus Chirurgorum.

Crisis quid sit P. II. p. 196. §. 3. 6. dies critici quinam sint p. 201. §. 22.

23. indicatorii dies quid sint 24. tyrannici cur ita vocentur seqq.

Criseos therapeutica tractatio quomodo fiat P. II. p. 211. §. 3. seqq.

Crista galli P. II. p. 463. §. 18.

Criticus dies in febribus quid sit P. I. p. 349. §. 17.

Crocus metallorum qualem vomitum excitet P. III. p. 33. §. 22.

Cruentatio gingivarum quid sit P. I. p. 179. §. 1. historia 2. 3. pathologia 4.

- in praxi quomodo tractanda P. III. p. 335. §. 1. 2. 3. cautelæ 4. indicationes 5. cura 6 8.

Crusta lactea quid sit vid. P. I. p. 218. §. 3. de Achoribus

- quænam practica ejus tractatio P. III. p. 436. §. 1. cautelæ 2. cura 3. 4.

CrySTALLUS montana P. II. p. 484. §. 22.

Cubebæ P. II. 396. §. 29.

Cucumeris afinini radix P. II. p. 334. §. 51.

Cucumeris & Cucurbitæ semen P. II. p. 420. §. 40.

Cucumis hortensis P. II. p. 396. §. 30. - sylvestris 31.

Cucurbita P. II. p. 396. §. 32.

Cumini semen P. II. p. 420. §. 41.

Cupressi Lignum P. II. p. 368. §. 11.

Curcumbæ radix P. II. p. 334 §. 52.

Cura per Expectationem & Abstinentionem P. III. p. 14. §. 1. in febribus

quomodo utilis . 6. 7. abstinentia

quid involvat. p. 16. §. 9. seqq.

Cyani flores P. II. p. 378. §. 21.

Cyclaminis s. arthanitæ radix p. 335. §. 53.

Cydonia mala P. II. p. 397. §. 34. semen p. 420. §. 42.

Cynanche quid sit P. I. p. 227. §. 1-5. pathol. §. 6. 7. 8.

- ejus practica tractatio P. III. p. 458. §. 1-5.

Cynoglossæ radix P. II. p. 335. §. 54.

Cynosbati spongia P. II. p. 372. §. 25. fructus p. 397. §. 33.

Cyperi rotundi radix P. II. p. 335. §. 55.

D.

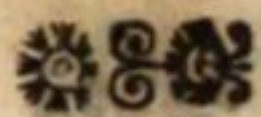
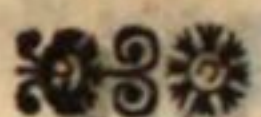
D Actyli P. II. p. 397. §. 35.

Dauci semen P. II. p. 420. §. 43.

Defectus motuum vid. motuum defectus.

- sanguinis vid. sanguinis defectus.

De

Deglutitio acicularum & nummorum
 vid. acicularum deglutitio.
 Dejectiones biliosæ vid. biliosæ de-
 jectiones.
 Deliria in febribus quid indicent P. II.
 p. 216. §. 2. seqq.
 - in aliis morbis quale signum p. 219.
 §. 2. seqq.
 - eorum therapeutica tractatio p. 223.
 §. 1. 15.
 Dens apri P. II. p. 464. §. 19
 - Castoris §. 20
 - Elephantis five Ebur §. 21
 - Hippopotami §. 22
 - Lupi §. 23
 Dentariæ radix P. II. p. 336. §. 56
 Dentitio infantum quando contingat.
 P. I. p. 42. §. 142
 Dentium extractio P. II. p. 665. §. 41.
 §. 1.
 - cur caninis nulla vis inferenda §. 42
 Deus quare Medicinæ Auctor P. I. p. 1.
 Diabetes qualis effectus P. I. p. 332. §. 1.
 - 2. historia, §. 3. pathologia 4-5.
 - ejus practica tractatio P. III. p. 689
 §. 1. 2. cautelæ 3. cura 4. 5
 Diæta cur Veterum arcanum pro sa-
 nitate & longævitæ P. II. p. 269
 §. 2. quid sit 3.
 Diaphoresis semiotica tractatio P. II.
 p. 165. §. 1. seqq. num necessaria §. 3.
 - diversis sudor quid indicet §. 4. seqq
 - in febribus quid denotet p. 170. §.
 2. seqq. in aliis morbis quale omen
 p. 174. §. 3. seqq.
 - ejus therapeutica tractatio p. 178
 §. 2. seqq.
 Diaphoresis in therapia quomodo su-

scienda P. III. p. 53. §. 1. seqq.
 quibus circumstantiis sudor provo-
 candus §. 25. cautelæ §. 28. indica-
 tiones §. 29. diaphoretica quænam
 §. 30 31. quænam potentiora §. 32
 infecura §. 35 - 37. seqq. sudor quo-
 modo tractandus §. 52. in febribus
 quomodo administrandi §. 53 - 35. re-
 gimen & diæta §. 57. 58. 60
 Diaphragma. quid sit P. I. p. 80. §.
 66-71.
 Diarrhoea quid sit P. I. p. 304 §. 1. hi-
 storia 2. 3. ætiologia 4-8
 ejus practica tractatio P. III. p. 627
 §. 1-3. cautelæ 4. indicationes 5. cu-
 ra 6-12. Nitri & chaccarillæ usus
 quomodo sit egregius §. 9,
 Diarrhoea annuæ quomodo tractan-
 dæ P. III. p. 152. §. 4
 Dictamni albi radix P. II. p. 336. §. 57.
 Differentia corporis physici & vivi P. I.
 p. 5. §. 43
 Digestio ciborum vid. Concoctio.
 Diuresis quomodo in omni morbo ne-
 cessaria P. III. p. 69. §. 3. et utilis §.
 8. indicationes §. 15. contraindica-
 tiones §. 16
 Diuretica quænam sint §. 18-21.
 Docimasia metallurgica quid sit. C. p.
 95 §. 1. vid. Metallurgia.
 Doronici radix P. II. p. 336. §. 48.
 Dysenteria P. I. p. 306. §. 1. historia §.
 2-5. pathologia §. 6-8.
 - tractatio practica P. III. p. 632. §.
 1-3. cautelæ 4. cura 5-9. Nitrum,
 essentia millef. & chaccarill. quo-
 modo quasi specifica sint §. 7

E.

E Benum Lignum P. II. p. 368. §. 12
 Ebrietas quid sit P. I. p. 419. §. 1.
 historia 2. 3. 4
 - in praxi quomodo tractanda P. III.
 p. 903. §. 1. 2. cautela 3. cura 4. 5
 Ebrietas in specialiori praxi quænam
 pathologia practica P. III. p. 1033.
 §. 1-8. cautela 9-16. indicationes
 §. 11. cura 17-21. præservatio §. 22-25
 - apoplexiam num æmulari possit
 P. III. p. 1033. §. 3
 Ebuli baccæ P. II. p. 398. §. 36. cortex
 p. 361. §. 16. radix p. 336. §. 59. semen
 p. 421. §. 44.
 Ebur vid. Dens Elephanti.
 Eccrisis vid. Crisis.
 Edulcorantia num fundamento nitantur
 P. III. p. 182. §. 1. quænam optima
 edulcoratio §. 5. in quibus morbis
 indicentur §. 6. & contra indicentur
 §. 7. edulcorantia remedia quænam
 sint §. 8. quomodo congrue applicanda
 §. 9. 10
 Efflorescentiæ Variosa vid. Maculæ hepaticæ.
 Elasticus motus quid sit P. III. p. 1129
 Elementa quid sint P. I. p. 43. §. 6. 7.
 seqq. & P. III. p. 1183. §. 9. quid de
 illis statuendum C. p. 9. §. 2. 3. 4
 quot sint P. III. p. 1184. §. 10. seqq.
 - chymicorum num vera P. III. p. 1186.
 §. 16. definitio eorum genuina p. 1187.
 §. 19
 Elementum Aquæ quid sit p. 1190.
 §. 30. Aeris quid sit §. 47. ignis §.
 66. terra 80.

Elemi Gummi P. II. p. 441. §. 20
 Elephantiasis vid. Lepra.
 Ellebori albi & nigri radix P. II. p. 337
 §. 60. 61
 Emesis qualis excretio P. III. p. 28. §. 1.
 ordinatio cauta §. 4. ad omnes morbos
 num extendenda §. 8. circumstantiæ
 quænam attendendæ §. 11. 12
 spontanei vomitus num urgendi §. 13.
 14 contra indicantia §. 16. indicantia
 §. 17.
 Emetica remedia quænam sint §. 18
 quænam infecura §. 19-21. mitiora
 22. 23. infantibus quænam offerenda
 §. 29-31. præparatio corporis §. 33.
 regimen 35. 37. excessivus vomitus
 quomodo mitigandus §. 39
 Emollientia ad varios usus num se
 extendant P. III. p. 188. abusus §. 3.
 indicantia §. 5. contraindicantia 6.
 Emollientia quænam sint §. 7. 8
 circumscriptio quænam tenenda.
 §. 9.
 Empyema quid sit P. I. p. 241. §. 4
 ejus practica tractatio P. III. p. 491
 §. 1-4.
 Endiviæ semen & herba P. II. p. 411.
 §. 45
 Energia naturæ quid sit P. I. p. 111. §. 28
 & p. 123. §. 103.
 Enulæ radix P. II. p. 337. §. 62. flores
 p. 379. §. 26
 Ephemera febris quid sit P. I. p. 352.
 §. 1. historia §. 2. pathologia §. 3-4.
 decursus §. 5. 6. 7.
 Practica ejus tractatio P. III. p. 733.
 §. 1-4. cautela §. 5. indicationes §.
 6. cura 7. 16.

Epi-

Epidemicæ febres quid sint. P. I. p. 392
 §. 1. historia §. 2. 3. pathologia 4
 earum pathologia practica P. III. p. 874. §. 1-3. cura 4-7.
 Epilepsia quid sit P. I. p. 289. §. 1. historia 2. differentia ejus 3. 4. pathol 5-8
 ejus practica tractatio P. III. p. 598
 §. 1. cura epilepsiæ symptomaticæ
 §. 2. in cura idiopathicæ quænam
 specifica antepileptica convenient
 §. 3. 4
 Epiphora vid. Ophthalmia P. I. p. 199
 §. 1.
 ejus tractatio practica P. III. p. 395.
 §. 1. 2. cautela 3. cura 4. 5. 6.
 Erinaceus P. II. p. 453. §. 12
 Erotomania & furor uterinus quid sint
 P. I. p. 412. §. 1. 2. pathologia 3. 4
 in praxi quomodo tractari debeant
 P. III. p. 888. §. 1. 2. cautela 3. cura
 4-7
 Errhina & ptarmica quid sint P. III. p.
 122. §. 4
 Erucae semen P. II. p. 421. §. 46
 Ervi semen vid. Orobi semen.
 Eryngii radix P. II. p. 338. §. 63
 Erysimi semen & herba P. II. p. 421.
 §. 47
 Erysipelas quid sit P. I. p. 261. §. 4. historia
 5. 6. pathologia 7. 8. 9
 chirurgice quomodo tractari debeat
 P. II. p. 532. §. 1-8. cura quænam
 9-16
 Esulæ radix P. II. p. 338. §. 64.
 Evacuatio quare dignior quam altera-
 tio P. III. p. 23. §. 1. 2. quasnam
 circumstantias observet medicus 3.

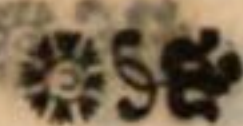
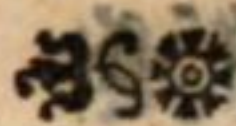
4. evacuatio circa quod versetur 6.
 7. quænam prudentia adhibenda
 8. 9. impetuosæ evacuationes quo-
 modo nocivæ 10. quænam prima-
 riæ evacuationes §. 16. quænam
 Chirurgicæ §. 17
 Evacuationes periodicæ quomodo
 tractandæ P. III. p. 151. §. 1. seqq.
 quænam sint §. 4. quomodo seor-
 fim promovendæ §. 6. 7. seqq.
 Evacuationes sangvineæ spontaneæ in
 quibus brutis occurrant P. I. p. 116
 §. 59.
 Eupatorium Mesoes P. II. p. 442. §. 21
 Euphorbium P. II. p. 442. §. 22.
 Excoriationes & fissuræ in papillis
 mammarum vid. tumores mamma-
 rum.
 Excreta & retenta ad sanitatem quid
 contribuant P. I. p. 94. §. 96-104
 Existentia rei quid sit P. III. p. 1221.
 §. 25.
 Expectoratio qualis Evacuatio P. III.
 p. 115. §. 1. quænam circumstantiæ
 observandæ §. 5. 6. materia quomo-
 do tractanda 7. 9. quales respectus
 tenendi 10. quænam indicationes 11.
 contraindicationes 12. quomodo
 therapia instituenda 13. seqq. expe-
 ctorantia remedia quænam sint §. 14.
 16. 17.
 Experientia quid sit P. I. p. 2. §. 16. &
 experimentum §. 17.
 Expulsio vermium vid. Anthelmin-
 tica.
 Exsiccantia vid. Humectantia.
 Exuvie serpentum P. II. p. 465. §. 24.

F.

Fabarum flores P. II. p. 378. §. 22.
 Fabæ vid. Phaseoli.
 Fabæ Coffee vid. Coffee.
 Facies quid sit P. II. p. 70. §. 3. 4.
 Facies num sit morborum index §. 7. 8
 Facies alterata in febribus quid indicet.
 P. II. p. 75. §. 1. 52.
 in aliis morbis quid denotet p. 81.
 §. 1. seqq.
 Facies Hippocratica unde p. 88 §. 1.
 seqq.
 num periculosa §. 6. in quibus mor-
 bis occurrat §. 9.
 Facies alterata quam therapiam indi-
 cet. P. II. p. 90. §. 30. seqq.
 Fæcum alvinarum excretio P. I. p. 74.
 §. 112-120.
 Farfaræ radix & herba P. II. p. 338. §. 65
 flores p. 378. §. 23.
 Fascinati morbi vid. Morbi ex fascino.
 Faucium & Colli inflammationes quæ-
 nam sint P. I. p. 226. §. 1-5. patholo-
 gia 6-8.
 Febris unde dicatur P. I. p. 346. §. 3. quid
 sit typus & periodus §. 6. actus criti-
 cus, apostases & paroxysmi, quid sint
 17. 18. somni impotentia, virium de-
 jectio & fitis unde §. 21. 22
 Febres in praxi quomodo generaliter
 tractandæ P. III. p. 715. §. 1-20.
 cautelæ 21. indicationes 33.
 cura quomodo instituenda 34-60
 Febris Ephemera vid. Ephemera.
 - Synocha simplex P. I. p. 353. §. 1. seqq.
 - pathologia practica P. III. p. 736. §. 1-5.
 cautelæ 6. indicationes 7. cura 8.

- Synocha putrida P. I. p. 355. §. 1. seqq.
 - practica quænam tractatio P. III. p.
 742. §. 1-4. cautelæ 5. indicatio-
 nes 6. cura 7-16.
 - Continua P. I. p. 358. §. 1 seqq.
 - acuta continua quænam pathologia
 practica P. III. p. 747. §. 1-5. cau-
 telæ §. 6. indicationes §. 7. cura §.
 8-22.
 - Ardens vid. Ardens febris.
 - Inflammatoria vid. Inflammatoria.
 - Catarrhalis benigna vid. Catarrha-
 lis.
 - Tertianæ vid. Tertianæ.
 - Intermittens composita vid. Inter-
 mittens.
 - Intermittentes periodicæ. P. III.
 p. 153. §. 11.
 - Quartana vid. Quartana Febris.
 - Hectica vid. Hectica.
 - Lenta vid. Lenta.
 - Maligna vid. Maligna.
 - Pestilentialis vid. Pestilentialis.
 - Petechialis vid. Petechialis.
 - Petechizans vid. Petechizans.
 - Epidemicæ vid. Epidemicæ.
 - Hungarica vid. Hungarica.
 - Scarlatina vid. Scarlatina.
 - Lipyrice, Typhodes, Afodes, Lyn-
 godes & Phricodes P. I. p. 397. §.
 1-6.
 illarum Practica tractatio P. III. p.
 862. §. 1. cautelæ 2. cura 3-7.
 - Symptomaticæ quid sint P. I. p. 400.
 §. 1-4.
 In praxi quomodo tractandæ P. III.
 p. 865. §. 1-3. cautelæ 4. cura 5-7.

Puer-

- Puerperarum vid. Puerperarum fe-
bres.
- Infantum vid. Infantum febres.
Febriles commotiones quid sint. P. I.
p. 404. §. 1-5.
In praxi quomodo tractandæ P. III. p.
873. §. 1-3. cautelæ 4. cura 5. 6.
Fel diversorum animalium P. II. p. 465.
§. 25.
Fermentatio quotuplex sit vid. Zymo-
technia.
Ferrum vid. Chalybs.
Festucarum extractio quomodo sus-
cipienda P. II. p. 667. §. 50. 51.
Ficus P. II. p. 398. §. 37. vid. etiam
Caricæ.
Filicis radix P. II. p. 338. §. 66.
Filipendulæ radix P. II. p. 339. §. 67.
Filum Mariæ quid sit P. III. p. 1233. §.
48.
Fissura & Contrafissura Cranii vid.
Cranium.
Fissuræ in papillis mammarum vid.
Tumores mammarum.
Fistula lacrymalis quid sit P. II. p. 620.
§. 1-4. cautelæ 6. cura 7-9.
- Ani quid sit P. II. p. 623. §. 1-5.
cura 6-10.
Flatulentia quænam subjecta corripi-
at P. I. p. 299. §. 1. historia §. 2-4.
Pathologia §. 5.
ejus Practica tractatio P. III. p. 617. §.
1. 2. cautelæ §. 3. in cura quænam
remedia ordinanda 4. 5.
Flores mat. med. P. II. p. 373. seqq.
Fluor albus benignus vid. Gonorrhœa
benig:

- virulentus vid. Gonorrh. viru-
lenta.
Fluxus & Refluxus maris quid sit P.
III. p. 1228. §. 41.
Fluxus hepaticus vid. Hepaticus flu-
xus.
Fluxus seminis benignus vid. Gonor-
hœa benigna.
- virulentus vid. Gonorrh. virul.
Fœminarum sanitas quomodo pro-
movenda P. II. p. 291. §. 1. 2. 3. seqq.
Fœniculi radix & herba P. II. p. 339. §.
68. semen p. 422. §. 48.
Fœnu græci semen P. II. p. 422. §. 49.
Fœtus formatio vid. formatio fœtus.
Fœtus mortui exsectio cur difficilis P.
II. p. 661. §. 27. quomodo promo-
venda 29.
Fœtus mortui exclusio quare promo-
venda P. III. p. 136. §. 8. 9. impel-
lencia num offerenda 10.
Fonticuli quomodo applicandi P. III.
p. 130. §. 14. indicationes 19. con-
traindicationes 20. administratio
quomodo fiat 22. quænam circum-
stantiæ tenendæ 23-29.
Foramen ovale & ductus arteriosus
ubi reperiantur P. I. p. 77. §. 30.
Formatio fœtus quomodo fiat P. I. p.
37. §. 72.
Formicæ P. II. p. 456. §. 13.
Fracturæ ossium vid. ossium fracturæ.
- costarum vid. Costarum fracturæ.
Fraga P. II. p. 398. §. 38.
Fragariæ radix P. II. p. 339. §. 69.
Frangulæ cortex P. II. p. 361. §. 17.
Fraxini cortex P. II. p. 361. §. 18. Li-
(Q) 2 gnum

gnum p. 368. §. 13. semen p. 422. §. 50.
 Frigoris motus quid sit P. III. p. 1227. §. 38.
 Fructus mat. med. P. II. p. 387. seqq.
 Fucata vina vid. Vina fucata.
 Fulgur & tonitru quid sit P. III. p. 1230. §. 43.
 Fulmine tacti in praxi quomodo tractandi P. III. p. 971. §. 1-10. cautelæ II. cura 12-17.
 Fumariæ flores & herba P. II. p. 378. §. 24.
 Fumi tabaci abusus vid. Tabaci fumi abusus.
 Fungi quid sint P. II. p. 590. §. 2-5. cautelæ 6.
 Fungus chirurgorum P. II. p. 371. §. 23. - Sambuci vid. Sambuci fungus.
 Furor uterinus vid. Erotomania.
 Furunculi in chirurg. quomodo tractandi P. II. p. 530. §. 1-5. cura §. 6-8.
 Furunculus quid sit P. I. p. 260. §. 1. 2. 3.

G.

Galangæ radix P. II. p. 339. §. 70.
 Galbanum gummi P. II. p. 442. §. 23.
 Gallæ P. II. p. 398. §. 39.
 Galegæ semen & herba P. II. p. 422. §. 51.
 Ganglion quid sit P. II. p. 588. §. 1-4. cura 5-8.
 Gangræna quid sit P. I. p. 264. §. 1. histor. 2. 3. 4.
 - in chirurgia quænam pathologia

practica P. II. p. 602. §. 1-6. cautelæ 7. cura 8-13.
 Generatio humana quomodo contingat P. I. p. 28. §. 5. fœtum num Deus struat §. 14. quodnam principium formans §. 16. 17. 18. quibus rationibus probetur 31-50. unde principium formans 51-61. fœtus quomodo formetur 72. conceptio quomodo sese prodatur 73. 74. actus formationis ubi incipiat 85. fœtus quamdiu in utero afferuetur 109. partum quid promoveat 113. seqq. quomodo infans & puerpera post-partum tractari debeant 122. seqq. 131. 132. 133. lactis secretio quando contingat p. 41. §. 134. incommoda lactantium 138. infans quomodo tractandus 141. dentitio infantum quid inferat 143. seqq.
 Genistæ flores P. II. p. 379. §. 25. semen p. 423. §. 52.
 Genitalis liquor quid sit P. I. p. 51. §. 101.
 Geocosmus cur in suo loco conseruetur P. III. p. 1199. §. 59.
 Gentianæ radix P. II. p. 340. §. 71.
 Ginsen radix P. II. p. 340. §. 72.
 Glandes P. II. p. 399. §. 40.
 Glandium cortex P. II. p. 362. §. 20.
 Glandulæ bubonodæ P. I. p. 223. §. 1. seqq.
 Gonorrhœa benigna in quo consistat P. I. p. 340. §. 2. fluor albus benignus 4. Pathol. 3 6.
 - in praxi quomodo tractanda P. III; p. 704. §. 1. 2. cautelæ 3. cura 4-7.

Gonorrhœa virulenta quid sit P. I. p. 337. §. 1. 2. fluor albus quid sit §. 3. pathol. 4. historia 5-7. in praxi quomodo tractanda P. III. p. 700. §. 1-3. cautelæ 4. indicationes 5. cura 6-9. Gradus quid sit P. III. p. 1223. §. 31. Graminis radix P. II. p. 341. §. 73. Granata mala P. II. p. 399. §. 41. cortex p. 362. §. 19. flores p. 375. §. 9. semen p. 23. §. 53. Gravedo & Coryza P. I. p. 214. §. 1. seqq. Practica tractatio quænam sit P. III. p. 425. §. 1-3. cautelæ 4. indicationes 5. cura 6-11. Gravitas auditus quid sit P. I. p. 205. §. 1. 2. in praxi quomodo tractanda P. III. p. 410. §. 1. cautelæ 2. cura 3 4. Gravitas motus quid sit P. III. p. 1235. §. 52. Grossularia sive Ribesium P. II. p. 399. §. 42. Gvajaci cortex P. II. p. 362. §. 21. gvacum Lignum p. 368. §. 14. gummi p. 442. §. 24. Gummata materiæ med. quænam sint P. II. p. 435. seqq. Gummi-Guttæ P. II. p. 442. §. 25. Gypsum P. II. p. 485. §. 24.

H.

Hæmatologia semiotica quomodo tractanda P. II. p. 95-III. Prædictiones quænam ex sanguine in febribus & aliis morbis formandæ p. 102. & p. 105.

Hæmatologiæ quisnam usus practicus p. 109. seqq.

Hæmoptysis qualis affectus P. I. p. 146. quibus subjectis familiaris 4. quomodo decurrat §. 5. seqq.

in praxi quomodo tractanda P. III. p. 277 §. 5. indicationes 6. cura 7-14.

Hæmorrhagiologia Semiotica quomodo observanda P. II. p. 112. seq. ex hæmorrhagiis in febribus & aliis morbis quidnam prædici possit p. 115. & p. 119.

Hæmorrhagiologiæ semioticæ quænam therapeutica applicatio p. 122.

Hæmorrhagiæ in genere quid sint P. I. p. 135. §. 1. 2. 8. 32.

in praxi quomodo tractandæ P. III. p. 260. §. 1-18. cautelæ 19. indicationes §. 20. cura 22-32.

in Chirurgia quomodo dirigendæ P. II. p. 517. seqq.

Hæmorrhagia narium quid sit P. I. p. 140. §. 1. quænam incongrua 13. hæmorrhagiæ criticæ quid sint 25. in senibus quale signum 29.

in praxi quomodo tractanda P. III. p. 269. §. 1-5. cautelæ 7. indicationes 8. cura 9-19.

Hæmorrhagarum pharmaceutica promotio P. III. p. 93. §. 1. seqq. quænam circumstantiæ notandæ 3. 5. 6. 9. indicationes §. 12. contraindicationes 13.

Hæmorrhagiæ quomodo seorsim tractandæ §. 16. 20. 24.

hæmorrhagiæ violentæ quomodo tractandæ P. III. p. 355. §. 1-4. cautelæ

lae §. indicationes 6. cura 7-14.
 Hæmorrhagicis subjectis quale regimen ordinandum P. II. p. 299. seqq.
 Hæmorrhoides externæ quid sint P. I. p. 171. §. 1. seqq.
 • internæ quid sint p. 166. §. 1. seqq.
 • excedentes in praxi quomodo tractandæ P. III. p. 309. §. 1-6. cautelæ 7. indicationes 8. cura 9-17.
 • Suppressæ quomodo restituendæ P. III. p. 314. §. 1-6. cautelæ 7. indicationes 8. cura 9-15.
 • coecæ quid sint P. I. p. 173. §. 1. seqq.
 • in praxi quomodo tractandæ P. III. p. 318. §. 1-4. cautelæ 5. indicationes 6. cura 7-16.
 Hæmorrhoidum anomalix quid sint P. I. p. 174. §. 1. seqq.
 quænam practica tractatio P. III. p. 323 §. 1-4. cautelæ 5. indicationes 6. cura 7-15.
 Hæreditaria dispositio pro sanitate tuenda quomodo moderanda P. II. p. 262. seqq.
 Halotechnia quid sit C p. 23. §. 1. quidnam tractet 3. §. 6. seqq.
 Hæctica febris qualis affectus P. I. p. 374. §. 1. seqq.
 • in praxi quomodo tractanda P. III. p. 803 §. 1-7. cautelæ 8. indicationes 9. cura 10-22.
 Hederæ baccæ P. II. p. 399. §. 43. gummi p. 443. §. 26.
 Helenium vid. Elenii radix.
 Helleborus vid. Elleborus.
 • albus pro scopo emetico num conce-

dendus P. III. p. 34. §. 25.
 Hemisphæria quid sit P. I. 197. §. 1. in praxi quomodo tractetur P. III. p. 87. §. 1. 2. cura 3-5.
 Hepar quid sit P. I. p. 52. §. 204-114.
 • lupi qualem usum medicum habeat P. II. p. 465. §. 29.
 • ranarum p. 466. §. 27.
 Hepaticæ flores P. II. p. 379. §. 27.
 Hepaticus fluxus quid sit P. I. p. 254.
 • quomodo in praxi tractandus P. III. p. 534. §. 1. 2. cautelæ §. 3. indicationes §. 4. cura 5-7.
 Hepatis & Lienis scirrhus vid. Scirrhus P. I. p. 255.
 Hermodactylorum radix P. II. p. 341. §. 74.
 Herniæ quomodo differant P. II. p. 571. §. 2. Pathologia 3. specialissimæ herniæ quænam sint 6. quænam earum tractatio medico chirurgica 8-20.
 Herniotomia quid sit & quando suscipienda P. II. p. 660. §. 23-25.
 Hippocratis naturæ prædicata P. I. p. 10. §. 2. 3.
 Hirundines P. II. p. 456. §. 14.
 Hirudines P. II. p. 456. §. 15.
 • applicatio ubi fiat. P. III. p. 90. §. 55. practica commendatio 56. quænam circumstantiæ tenendæ 57-60.
 Hominis partes quales usus medicos habeant P. II. p. 454. §. 26.
 Hordeum P. II. p. 423. §. 54.
 Humectantia & exsiccantia qualem utilitatem habeant P. III. p. 191. §. 1. seqq. humectantium quænam cau-

cautela §. 3. exsiccantia qualem respectum habeant §. 4. eorum indicationes 7. quænam sint humectantia 8. quænam externa 9. quænam exsiccantia 10. quænam topica 11.

Hungarica febris quid sit P. I. p. 392
in praxi quomodo tractanda P. III. p. 849. §. 1-3. cautelæ §. 4. cura 5-7.

Hyacinthus P. II. p. 485 §. 26

Hydatides P. I. p. 321. §. 1

Hydrocephalus quid sit P. I. p. 221
in praxi quomodo tractandus P. III. p. 441

in chirurgia num possit curari P. II. p. 551

Hydrophobia & lycanthropia quid sint P. I. p. 410

in praxi quomodo tractanda P. III. p. 835. §. 1. 2. cautelæ 3. cura 4-6.

in praxi specialiori quomodo curanda P. III. p. 1091. §. 8.

Hydrops Ascites quid sit P. I. p. 1. seqq.

in praxi num sit curabilis P. III. p. 652. §. 1-3 cautelæ 4. indicationes 5. cura 6-11

Hydrops pectoris qualis affectus P. I. p. 248. §. 1.

ejus Practica tractatio P. III. p. 521. §. 1. cautelæ 2. cura 3-5

Hygiene quid sit & circa quod versetur P. II. p. 235 §. 3. seqq. Veteres quomodo in hoc studio laudandi §. 6. simplicia cur naturæ magis conveniant, quam alia §. 7. 8. seqq.

Hyosciami radix & herba P. II. p. 341. §. 75. semen p. 423. §. 55

Hyperici flores & herba P. II. p. 379 §. 28. semen p. 423. §. 56

Hypochondriacum & hystericum malum quid sint. P. I. p. 294. §. 1. 2. hystericum malum cur sit acerbius §. 12

In praxi quomodo tractanda sint P. III. p. 523. §. 1-4. cautelæ 5. indicationes 6. cura 7-14

quænam specifica in hoc affectu sint §. 11

Hypopion vid. Ophthalmia P. I. p. 199
ejus tractatio Practica P. III. p. 394 §. 1 cautelæ 2. cura 3-5

Hyssopi semen P. II. p. 424. §. 17

Hystericum malum vid. Hypochondriacum.

J.

Alappæ radix P. II. p. 341. §. 76

Jaspis P. II. p. 486. §. 27

Ichor quid sit. vid. Sanies

Ichtyocola P. II. p. 466. §. 28

Icterus quid sit. P. I. p. 310
in praxi quomodo tractandus P. III. p. 640 §. 1. 2. 3. cautelæ 4. indicationes 5. cura 6-14

Ictus Scorpionum quænam pathologia practica P. III. p. 1098. §. 1-3 cautelæ 4. cura 5-7.

Vesparum similibusque animalium quomodo tractandus P. III. p. 1098. §. 1-4. cautelæ 5. cura 6-8

Ignis elementum quid sit P. III. p. 1201 §. 64. 65. 70. effectus quinam §. 77

Ignivomi Montes unde P. III. p. 1234 §. 50.

Ileus

Ileus morbus quid sit P. I. p. 300. §. 1-3
 pathologia §. 4-6
 In praxi quomodo tractandus P. III. p. 629 §. 1. 2. cautela 3. cura 4-6
 Imminutio Urinae vid. Urinae imminutio.
 Imperatoria radix P. II p. 342. §. 77
 Impotentiae virilis quænam historia pathologica P. III p. 978 §. 1-8
 cautela §. 9. cura 10. 11.
 Imprecationis cura vid. Sympathia
 Incidentia quare ita dicantur P. III p. 173. quænam indicantia §. 6. & contraindicantia §. 7.
 quænam sint §. 8. 9.
 Incrassantia ubi & quando ordinanda P. III p. 185. §. 1. circumscriptio §. 2. cautela 4. 5. indicationes 6. & contraindicationes §. 7. incrassantia quænam sint 8. 9.
 Influxus siderum in geocosmum nostrum num detur P. III p. 1200. §. 61
 Indicationes quid sint P. I. p. 4. §. 28.
 Indicans quid sit P. II. p. 9. §. 27
 Indicatio §. 28.
 Indicatum §. 26
 Indicus balsamus vid. Balsamus Peruv.
 Infantum dejectiones biliosæ vid. biliosæ dejectiones.
 - febres quænam sint P. I. p. 403. §. 1. seqq.
 quænam harum therapeutica tractatio P. III. p. 670. §. 1-3. cautela 4. cura 5-10.
 Infarctus Lienis & hepatis vid. Scirrhus hepatis.
 Inflammatio quid sit P. II. p. 257. §. 1. 2. historia §. 2. 3. 4. pathol. 5. stasi

cur opponatur 6. 7. pus quid sit 9
 Inflammationes in praxi quomodo in genere tractandæ P. III. p. 546. §. 1-4. cautela 5. indicationes 6. cura 7-10.
 Inflammationes retropulsæ quomodo revocandæ P. III. p. 150. §. 22
 - in chirurgia quomodo tractandæ P. II. §. 1-11. cura §. 14-29
 - faucium & Colli vid. faucium Inflammationes.
 - pectoris vid. pectoris inflammatio.
 Inflammatoria febris quid sit P. I. p. 363 §. 1.
 quænam ejus Practica tractatio P. III. p. 754. §. 1-5. cautela 6. indicationes 7. cura 8-15
 Insomniorum tractatio semiotica P. II. p. 181. seqq.
 quænam præfagia ex illis formanda in febribus p. 185. seqq. & aliis morbis p. 188.
 practica eorum tractatio quænam instituenda p. 192. seqq.
 Intemperantia ad morbum quid contribuat P. I. p. 122. §. 98
 Intermittens febris vid. Tertiana.
 - composita quid sit P. I. p. 372
 - in praxi quomodo tractanda P. III. p. 800. §. 1-3. cautela 4. cura 5-9
 Intermittentes febres periodicæ quomodo tractandæ P. III. p. 154. §. 11.
 Intestina quænam sint P. I. p. 80. §. 75-86
 Intestinalis motus quid sit P. I. p. 65. §. 121-136
 - a putrefactorio quomodo differat

C. p. 94. §. 24.
 Ipecacuanhæ radix P. II. p. 342. §. 79.
 - in therapia quomodo offerenda P.
 III. p. 33. §. 22
 Ireos flor. & nostras radix P. II. p. 343
 §. 79.
 Ischiadicum malum quid sit P. I. p. 274
 in praxi quomodo tractandum P.
 III. p. 574 §. 1. cautela 2. cura 3-5
 Ischuria & Dysuria quid sint P. I. p. 335
 earum practica tractatio P. III. p.
 696. §. 1. cura quænam §. 2-4
 Judaicus lapis vid. Lapis Judaicus.
 Juglandes P. II. p. 400. §. 44. cortex
 p. 362. §. 22.
 Jujubæ P. II. p. 400. §. 45
 Juniperi bacca P. II. p. 400. §. 49. Li-
 gnum. p. 369. §. 15. Gummi p.
 443

L.

L Abia nigricantia in febribus quid
 denotent P. II. p. 28. §. 31. distor-
 ta quale signum §. 32
 Lac variorum animalium quales vir-
 tutes habeat P. II. p. 460. §. 4
 Laccæ gummi P. II. p. 443. §. 29
 Lac quid sit P. I. p. 49. §. 84-90
 Lactis secretio quomodo fiat P. I. p. 71
 §. 74-88
 - in puerperis quando contingat.
 P. I. p. 41. §. 134
 Lactuæ semen P. II. p. 424. §. 58
 Ladanum gummi P. II. p. 443. §. 28
 Laesio quotuplex sit P. I. p. 109. §. 14.
 Lapathi, oxylapathi radix P. II. p.
 314. §. 81. semen. p. 424. §. 59

Lapides cancrorum vid. Oculi can-
 crorum.
 - diversorum animalium vid. Calculi.
 Lapides Carpionum & Percarum P. II.
 p. 466. §. 69
 Lapis Calaminaris P. II. p. 483. §. 15
 - Granatus p. 485. §. 23
 - Hæmatites p. 485. §. 25
 - Manati p. 470. §. 43
 - Judaicus p. 486. §. 28
 - Lazuli p. §. 30
 - Nephriticus p. 488. §. 38
 - Spongiæ p. 475. §. 7
 - Selenites p. 493. §. 53
 - Smiris - - §. 55
 Lapides pretiosi quinam sint P. III.
 p. 1209. §. 90
 Lapis fulminaris num detur P. III. p.
 1231. §. 44.
 Lappæ maj. semen. vid. Bardanæ Sem.
 Laqueo strangulati in therapia quomo-
 do tractandi P. III. p. 101. §. 1-7.
 cautela 8. cura 9-11.
 Lateres P. II. p. 486. §. 29.
 Lavendulæ flores P. II. p. 380. §. 29.
 Lauri bacca & folia P. II. p. 401. §.
 47.
 Laxitas partium quid sit P. II. p. 673. §.
 1-6. cautela 7. cura 8. 9.
 Lenta Febris quid sit P. I. p. 376. §. 1-3.
 ætiol. 4. 5. 6.
 - ejus therapeutica tractatio P. III. p. 811.
 §. 1-3. cautela 4. indicationes 5. cu-
 ra 6-13.
 Lentescinum P. II. p. 424. §. 60.
 Lentiscinum Lignum P. II. p. 369. §. 16.
 Leporini labii sectio quomodo suscipi-
 enda P. II. p. 666. §. 44.

(R)

Lc.

Leporis talus vid. Astragalus.

Lepra & Elephantiasis quid sint P. I. p. 330.

- in praxi quænam tractatio P. III. p. 687. §. 1. 2. cautelæ 3. cura 4. 6.

Lepus cum partibus suis quales virtutes medicas habeat P. II. p. 461. §. 10.

Lethalitas vulnerum vid. Vulnerum Lethal.

Lethargus quid sit vid. affectus soporosi p. I. p. 211.

Leucophlegmatia vid. Anasarca.

Levislici radix P. II. p. 344. §. 82. semen p. 424. §. 61.

Lien quid sit. P. I. p. 83. §. 104-121.

Lienis & hepatis scirrhus & infarctus vid. scirrhus.

Lienteria cur ita dicatur P. I. p. 308.

- in praxi quomodo tractanda P. III. p. 637. §. 1. 2. cautelæ 3. indicationes 4. cura 5. 9.

Ligamenta quomodo applicanda P. II. p. 669. §. 62.

Ligna horumque excrecentiarum mat. med. P. II. p. 365.

Liliorum alborum radix P. II. p. 344. §. 83. flores p. 380. §. 30.

- Convallium flores. P. II. p. 380. §. 31.

Lingua arida, contorta sicca in febribus quale signum P. II. p. 79. §. 34.

Linaceus P. II. p. 456. §. 17.

Limonia mala P. II. p. 401. §. 48.

Lini semen P. II. p. 424. §. 62.

Lipyrice febris quid sit. P. I. p. 399.

- practica tractatio P. III. p. 862. §. 1. cautela 2. cura 3. 7.

Lipothymia & Syncope quales affectus

P. I. p. 434.

- quænam tractatio practica P. III. p. 930. §. 1. 3. cautelæ 4. cura 5. 10.

Liquiritiæ radix P. II. p. 343. §. 80.

Literatorum Sanitas quomodo promovenda P. II. p. 303. seqq.

Lithantrax, sive Carbo fossilis P. II. p. 486. §. 31.

Lithargyrium P. II. p. 487. §. 32.

Lithospermi sive Milii solis P. II. p. 425. §. 63.

Lithotomia quid sit & quomodo adhibenda P. II. p. 658. §. 19 - 22.

Lochiorum fluxus quid sit. P. I. p. 180.

- in praxi quomodo tractandus P. III. p. 338. §. 1. 4. cautelæ 5. indicationes 6. cura 7. 15.

- in therapia quomodo promovendus P. III. p. 100. §. 24.

- Defectus quomodo restituendus P. III. p. 341. §. 1. 4. cautelæ §. 5. indicationes §. 6. cura 7. 12.

Locus quid sit P. III. p. 1224. §. 33.

Longævitæ hominum quibus remediis conservanda P. III. p. 964. §. 1. quænam historia pathologica 2. 13. cura 14. 22.

Lues Venerea qualis affectus P. I. p. 342.

- qua methodo tractari debeat P. III. p. 707. §. 1. 2. cautelæ 3. cura 4. 6.

Lumbrici terrestres P. II. p. 456. §. 18.

Lumen & Lux quomodo differant. P. I. p. 1225. §. 36.

Luminosus motus quid sit P. III. p. 1225. §. 35.

Lunæ motus quid sit. P. III. p. 1237. §. 55.

Lupi-

Lupinorum semen P. II. p. 425. §. 46
Luxationes quomodo restituendæ P. II.
p. 667. §. 53. 54. 55.

Lycanthropia vid. Hydrophobia.
- in praxi specialiori quomodo tractan-
da. P. III. p. 1073. §. 1. 3. cura §.
4. 8.

Lympha quid sit P. I. p. 48. §. 69-79.
- motus p. 82. §. 97.
- secretio p. 70. §. 55. - 65.

Lyngodes febris quid sit vid. Lipyrica.

Lysis quid sit. p. II. p. 209. §. 54.

M.

MAculæ hepaticæ retropulsæ quo-
modo revocandæ P. III. p. 150.
§. 24.

Magnes p. II. p. 487. §. 13

Majoranæ semen & herba P. II. p. 425
§. 65

Maligna febris quid sit P. I. p. 378.
- quænam pathologia practica P. III. p.
815. §. 1. 8. cautelæ 9. indicationes
10. cura 11-20.

Malvæ radix P. II. p. 345. §. 84. flores p.
381. semen p. 426. §. 66.

Malum Hypochondriacum, vid. Hypo-
chondr.

- Ischiadicum vid. Ischiadicum malum.

- Spleneticum vid. Spleneticum malum.

Mammæ tumores vid. tumores
mammarum.

Mammæ intumescencia post abla-
tionem quomodo tractanda, vid.
tumores mammarum.

Mandibula Lucii piscis P. II. p. 466.
§. 30.

Mandragoræ mala P. II. p. 402. §. 49.
radix p. 345. p. 85.

Mania quid sit P. I. p. 406.

- quomodo in praxi tractanda P. III. p.
875. §. 1. 4. cautelæ 5. indicationes
6. cura 7-13.

Mannæ P. II. p. 444. §. 30.

- Vitrioli Angeli Salæ P. III. p. 33. §.
23.

Marasmus senilis quid sit P. I. p. 435

- quænam practica tractatio P. III. p.
935. §. 1. 2. cautelæ 3. cura 4-6

Marga vid. Medulla saxorum.

Margarita sive Perlæ P. II. p. 466. §.
31.

Masticatoria vid. Apophlegmatisini in-
fine.

Mastix P. II. p. 444. §. 31.

Materiæ med. introductio P. II. p. 313

Mechanica ad Medicinam quid contri-
buat P. I. p. 7. §. 61-64.

Mechoacannæ radix P. II. p. 345. §.
86.

Medulla Saxorum P. II. p. 487. §. 35

Medicina a ratione ne discedat P. I. p.
1. §. 6.

- rationalis & practica quomodo debe-
at conjungi §. 12-16

- quid sit P. I. §. 4. & p. 4. §. 34

- num sit physica specialis P. I. p. 5. §.
24.

- quomodo sine ratione cæca ac em-
pirica sit P. I. p. 1. §. 5.

Medicinæ Auctor cur Deus P. I. p. 1.
§. 1

- fulcrum quodnam P. I. p. 3. §. 18

- objectum p. 5. §. 40 subjectum §. 39

Medicus quætriplicem statum in ho-
(R) 2 mine

mine inquirere debeat P. I. p. 107

§. 1. 2

Medulla P. II. p. 467

Melancholia quid sit P. I. p. 408. §. 1. seqq.

quænam pathologia practica P. III. p. §. 1 - 4. cautela 5. indicationes 6. cura 7-12

Meliceris quid sit, vid. tumores Lymphatici seccati.

Meliloti flores P. II. p. 382. §. 35

Melissæ flores & herba P. II. p. 381. §. 34. semen p. 426. §. 67

Melones P. II. p. 402. §. 49. semen p. 426. §. 68

Mensium fluxus legitimus in quo consistat P. I. p. 152. §. 1. seqq.

- - excessivus quid P. I. p. 163. §. 1. seqq.

- - nimius qua arte sit tractandus P. III. p. 285. §. 1-5. cautela 6. indicationes 7. cura 9 - 13

- Imminutio & suppressio quid sit. P. I. p. 156

- in praxi quomodo tractanda P. III. p. 289. §. 1. 6 cautela 7. indicationes 8. cura 9 - 22.

- anomalix quid sint P. I. p. 159. §. 1. seqq.

- ejus pathologia practica quænam sit. P. III. p. 295. §. 1-4. cautela 5. indicationes 6. cura 7 - 13.

- Decoloratio quid sit p. I. p. 161. §. 1. seqq.

- quænam tractatio practica p. III. p. 299. §. 1-4. cautela 5. indicationes 6. cura 7 - 15.

- via insolita quænam sint p. I. p. 164

- quænam therapia instituenda p. III.

p. 304. §. 1-5. cautela 6. indicationes 7. cura 8 - 16.

Menstrua purgatio periodica quomodo tractanda p. III. p. 152. §. 6.

Mercurialium remediorum suspectorum infelix usus quomodo tractandus p. III. p. 1062. §. 1 - 7. cautela 8. cura 9 - 13.

Mercurii mutatio in barometro unde p. III. p. 1229. §. 42.

Mercurius currens quid sit C. p. 14. §. 16.

Mercurius currens quas virtutes habeat p. II. p. 481. §. 10.

- dulcis - - ibid.

- vitæ unde constet C. p. 48. §. 34.

- - quomodo operetur p. III. p. 33. §. 19.

- Præcipitatus unde C. p. 57. §. 17.

- sublimatus unde C. p. 66. §. 15. dulcis 16. 28.

Mespila p. II. p. 402. §. 57.

Metallurgia circa quid versetur C. p. 95. §. 1. 2.

- quid sit p. 7. §. 14.

Metallorum sulphur quomodo tractandum §. 3. 4. quomodo principium inflammabile conservandum §. 5. 6. sulphur quomodo metallis restitutum §. 7.

Metalla num melioranda §. 8. eorum proventus ubi §. 9. num denuo generentur §. 10.

Metallorum fusio quomodo promovenda §. 11. 12.

- sulphur arsenicale quomodo noceat §. 13.

- relatio ad se invicem quænam sit §. 14. sepa-

. separatio quomodo fiat §. 18. 19. præ-
 fertim auri §. 17. 20
 Meteora ignea quænam sint *P. III. p.*
1233. §. 48.
 Meteorologia quo fundamento nitatur
P. III. p. 1239. §. 58. 59.
 Meuradix *P. II. p. 345. §. 87.*
 Mezerei sive Laureolæ cortex *P. II.*
p. 363. §. 23.
 Mictus cruentus quid sit *P. I. p. 176. §. 1.*
 - ejus Practica tractatio *P. III. p. 328.*
§. 1. 4. cautela 5. indicationes 6. cu-
ra 7. 13.
 Millepedes vid. Aselli.
 Minium *P. II. p. 448. §. 36.*
 Missio sanguinis artificialis quomodo
 suscipienda *P. III. p. 75. §. 1. seqq.*
 quænam circumstantiæ tenendæ
§. 5. seqq. quænam loca eligenda.
§. 11. quotuplici modo fiat §. 14.
 quænam indicationes *§. 15. & con-*
 tra indicationes. *§. 16.*
 Mixtio quid sit. *C. p. 15. §. 1. seqq. quo-*
 modo causa colorum existat *§. 11. 13.*
 principium sulphureum quomodo
 conservet mixtionem *§. 17. quænam*
 diversæ species *§. 22. 23.*
 Mixtum corpus quid sit *C. p. 9. §. 1.*
 - quotuplex sit. *P. I. p. 45. §. 22.*
 - Phyfico-Chymica quænam sit *C.*
p. 15.
 Molarum exclusio quare promovenda.
P. III. p. 137. §. 11. 16.
 Molimina hæmorrhagica quænam sint.
P. I. p. 187. §. 2. 3.
 Montes ignivomi unde *P. III. p. 1234.*
§. 50.
 Mora *P. II. p. 402. §. 52.*

Morbus quid sit *P. I. p. 109. §. 13. 15.*
93. 97.
 morbi animi vid. Animi morbi.
 - convulsivi vid. Convulsivi *P. I.*
p. 285.
 Morbi retropulsi quibus difficultatibus
 obnoxii *P. III. p. 143.*
 Morbi ex fascino num dentur *P. I. p.*
421. §. 1. seqq.
 - quomodo tractandi *P. III. p. 906.*
§. 1. 4.
 - quænam cautela *§. 5. cura 6. 11.*
 Morosis quid sit *P. I. p. 413. seqq.*
 - in praxi quomodo tractanda *P. III.*
p. 891. §. 1. 2. cautelæ §. 3. cura
4. 7.
 Morsus caninus vid. Caninus morsus.
 - Serpentum vid. Serpentum morsus.
 Morsus diaboli *P. II. p. 346. §. 88*
 Mors quid sit *P. I. p. 55. §. 39*
 - Pathologia practica *P. III. p. 938.*
§. 1. 6
 Mortis Semiologica consideratio
P. II. p. 226
 Morbis signa quænam advertenda
p. 229. seqq.
 - causa physica num dari possit *P. I. p.*
116. §. 62.
 - definitio quænam sit *P. I. p. 55. §. 34*
 & *p. 436. §. 2.*
 Moschata Nux *P. II. p. 402. §. 53.*
 Moschus orientalis *P. II. p. 467. §. 34*
 Motus & quies ad Vitam quid confe-
 rant *P. I. p. 92. §. 59*
 Motus quomodo Medicina corporis
P. II. p. 273
 - vitales quid & qui nam sint *P. I. p. 56*
§. 4. 12

motus definitio §. 23. 25
 - potiores quinam sint 26
 - progressivus sanguinis quid sit p. 58
 §. 27.
 - tonicus quid sit p. 61. §. 67. seqq.
 - voluntarius quid sit p. 62. §. 92. seqq.
 - sensationis p. 64. §. 107. seqq.
 - intestinus p. 65. §. 121. seqq.
 Motus quid sit in genere p. III. p. 1211
 §. 2. undependeat §. 7. quomodo a-
 ctivus §. 8. abstractus num detur §. 9
 diversa motus definitio §. 13 vera de-
 finitio §. 14. probatio quod motus
 immaterialis 20. quod motus innat-
 us non sit quænam ratio 22. motus
 extra materiam 24. motus divisio 2
 Motus luminosus quid sit p. III. p. 1225
 §. 35.
 - caloris p. III. p. 1226. §. 37
 - frigoris quid sit. vid. frigoris motus
 Motuum defectus ubi occurrant p. I
 p. 424.
 Moxa Indorum quid sit III. p. 129. §. 10
 Mucilago quid sit p. I. p. 51. §. 112 - 115
 Mucositatis excretio ubi contingat p. I
 p. 74. §. 108 - 112
 Mumia p. II. p. 468. §. 35
 Muscus officinarum p. II. p. 372. §. 26
 Myrepica Nux vid. Balanus
 Myrobalani p. II. p. 403. §. 54
 Myrrha p. II. p. 414. §. 32
 Myrtilli p. II. p. 403. §. 55
 N.
Nævi materni quid sint p. II. p. 592
 §. 1 - 3. cautela 4. cura 5
 Naphtha vid. Petroleum.

Napi Semen p. II. p. 426. §. 69
 Nasturtii Semen & herba p. II. p. 426
 §. 70
 Natura quid sit p. I. p. 12. §. 50. & p. 1167
 §. 5. 6. 25
 - veteribus quid sit p. 8. §. 6
 - autocratia quid sit p. III. §. 30
 - differentia p. 9. §. 8. & p. III. p. 1175
 §. 34. 35. 62
 - energia quid sit p. III. §. 28
 - errores p. 112. §. 34 - 36
 Naturæ diversa acceptio p. III. p. 1169
 §. 12 - 18
 - prædicata p. 1172. §. 22.
 Nausea in praxi quomodo tractanda
 p. III. p. 609. §. 1. 2. cautela §. 3. cura
 4 - 6
 Nebulæ, Pruina, Ros & Nix quid sint
 p. III. p. 1234. §. 29
 Nephriticum Lignum p. II. p. 396. §. 17
 Nephritis calculosa quid sit p. I. p. 287
 §. 1. seqq.
 - practica tractatio p. III. p. 584. §. 1. 2
 cautela 3. indicationes 4. cura 5 - 10
 - simplex p. I. p. 279. §. 1. seqq.
 - quomodo in praxi tractanda p. III.
 p. 580. §. 1. cautela 2. cura 3 - 7.
 Nervina, Cardiaca & Roborantia p. III
 p. 210. in quibus casibus utilia §. 3
 analeptica quænam sint 6. nervina
 quibus partibus dicata 7. indicatio-
 nes §. 11. nervina remedia quænam
 sint 13 - 16. quænam externa 18
 Nicotianæ semen & herba p. II. p. 427
 §. 71
 - herba quomodo vomitum excitet
 p. III. p. 34. §. 26
 Nigellæ semen p. II. p. 427. §. 72

Nihil

Nihili album p. II. p. 490. §. 41
 Nitrum unde nomen C. p. 49. §. 1. quid
 fit 2. ejus genealogia 3. §. qualitas
 ejus 7. 13. Nitri spiritus fumans unde
 10. Nitrum fixum quid II. spiritus
 nitri dulcis unde 12. usus 22
 Nitrum quales virtutes medicas habeat
 p. II. p. 488. §. 39
 - quale præstans remedium in cholera
 p. III. p. 622. §. 5.
 Noctambulatio qualis affectus p. I
 p. 414
 - quomodo in praxi tractanda. p. III
 p. 893. §. 1. 2. cautela 3. cura 4 - 6
 Noctambuli in specialiori praxi quomo-
 do tractandi §. III. p. 1141. §. 1 - 4
 cautela §. 5. cura 6. 7. 8
 Nonnaturales res quænam dicantur p. I
 p. 88. §. 2 - 7
 Nostalgia qualis affectus p. I. p. 415
 quænam practica ejus tractatio p. III
 p. 895. §. 1. 2. cautela 3. cura 4. 5
 Noxa cantharidum quomodo corrigenda
 vid. Cantharides.
 - ex araneis vid. Araneorum Noxa.
 - e vaporibus inimicis orta vid. Vapores
 inimici.
 Nubes quid sint p. III. p. 1232. §. 47
 Nummorum deglutitio vid. Acicula-
 rum deglutitio.
 Nutritio quomodo procedat p. I. p. 85
 §. 4
 - quamdiu duret §. 12. quando cesset 13
 quænam esculenta & potulenta opti-
 me nutrant p. 87. §. 28 - 40
 Nux Mosehata p. II. p. 402. §. 53
 - Myrepica vid. Balanus.
 - Vomica. vid. Vomica nux.

Nymphaeæ radix p. II. p. 364. §. 89. flo-
 res p. 382. §. 36.

O.

Observationes quid sint p. I. p. 3
 §. 24

Ochra p. II. p. 490. §. 42.

Oculi Cancrorum p. II. p. 468. §. 36

Oculi turbidi in febribus quale signum
 p. II. p. 77. §. 12 rubicundi 16. co-
 rum diversus status ibid.

Oculi exsectio & dissectio quando
 contingat p. II. p. 665. §. 43

Odontalgia quid sit p. I. p. 206. §. 1.
 seqq.

- in praxi quomodo tractanda p. III. p.
 411. §. 1-3. cautela 4. indicationes
 cura 6-12

Oedema quid sit p. I. p. 320. §. 1. seqq.
 - qua prudentia tractandum p. III.
 p. 664. §. 1-3. cautela 4. cura 5-12.

- in chirurgia quomodo tractari debeat
 p. II. p. 549. §. 1-6. cura §. 7. seqq.

Officinarum muscus vid. Muscus Of-
 fici.

Olibanum p. II. p. 445. §. 33

Olivæ & oleum arboris Oleæ p. II. p.
 403. §. 56.

Olsnitii radix p. II. p. 346. §. 90

Omenta p. II. p. 468. §. 37

Ononidis radix p. II. p. 347. §. 91

Onyx p. II. p. 490. §. 40

Opalus p. II. p. 490. §. 41

Operationes manuales quænam sint
 & quomodo administrandæ p. II.
 p. 654 §. 1. 2.

Ophites p. II. p. 491. §. 43

Oph.

- Ophthalmia* quid sit p. l. p. 199. §. 2
seqq.
- in praxi quomodo tractanda p. III.
p. 389. §. 1-3. cautela 4. indicatio-
nes 5. cura. 6-13
- Opobalsamus* vid. *Balsamus Iudaicus*.
- Opopanax* five *Gummi panacis* p. II.
p. 445. §. 34
- Organa* quid sint p. l. p. 75. §. 2. 3
- Orobi* five *Ervi semen* p. II. p. 427
§. 73
- Osfium fracturæ* quænam sint p. II. p.
663. §. 34-37
- Oryza* p. II. p. 428. §. 74
- Ossa* quid sint p. l. p. 47. §. 46
- *sepia* p. II. p. 469. §. 39
- Osteocolla* p. II. p. 490. §. 44.
- Otalgia* quid sit p. l. p. 202
- in praxi quomodo tractanda p. III.
p. 402. §. 1. 2. cautela 3. indicatio-
nes 4. cura 5-11.
- Ova gallinacea* p. II. p. 469. §. 38
- P.
- P**alpitatione Cordis qualis affectus
p. 237
- in praxi quomodo tractanda p. III.
p. 481. §. 1-5
- Panaritium* quid sit p. II. p. 552. §. 1-3
cura 4. seq.
- Pancreaticus succus* quid sit p. l. p. 50
§. 102-106
- Papaveris capitum Cortex* p. II. p. 363
§. 24
- *erratici flores* p. 382. §. 37. *semen* p.
428. §. 76.
- Paracentesis* ubi & quomodo admini-
stranda p. II. p. 654. §. 5-12
- Paralytes & pareses* quid sint p. l. p.
429. §. 1. seqq.
- quænam practica tractatio p. III.
p. 918. §. 1-3. cautela 4. cura 5-15.
- Paraphrenitis* vid. *Phrenitis*.
- practica tractatio p. III. p. 418. §. 1. 2
cautela 3. cura §. 4. 5.
- Paridis baccæ* p. II. p. 404. §. 57
- Parotides* quid sint p. l. p. 219. §. 1.
seqq.
- in praxi quomodo tractandæ p. III.
p. 459. §. 1. 2. cautela 3. cura 4. 5
 - in Chirurgia qua arte dirigen-
dæ p. III. p. 543. §. 1-3. cura 4-7.
- Paroxysmus in febribus* quid sit p. l. p.
350. §. 19
- Parreira brava radix* p. II. p. 347. §. 92
- Partus Cæsareus* quid sit p. 2. p. 661.
§. 26.
- Passeres* p. II. p. 456. §. 19
- Passio Iliaca* p. l. p. 300. §. 1
- Passulæ* maj. & min. vid. *Corinthiacæ*
passulæ
- Pastinacæ sylvestris & hortensis radix*
p. II. p. §. 13. *semen* p. 428. §. 75
- Pathemata animi* quid sint & qualem
efficaciam habeant alterandi cor-
pus nostrum p. l. p. 94. §. 105-116.
- Pathematibus animi* quale regimen
ordinandum p. II. p. 257. §. 1. 2
seqq.
- Pathognomonica doctrina* quid sit
p. II. p. 1. §. 2. 4
- Pathologia* quid sit & quid tractet p. l.
p. 107. §. 3. & 7. circa quod versetur
§. 19. 24. 25. & p. 116. p. 65
- Pectoris inflammationes* quænam sint
p. l. p. 240. §. 1-4

- Perdicum plumæ p. II. p. 469. §. 40
 Perfoliata semen & herba p. II. p. 429
 §. 78.
 Pericardium quid sit p. I. p. 77. §. 27
 Pericula ex simultanea & excessiva
 Spirituum ardentium ingurgitatio-
 ne vid. Spirituum ardentium ingur-
 gitatio.
 Periodicæ febres intermittentes quo-
 modo tractandæ p. III. p. 153. §. II.
 Periodus in febribus quid sit p. I. p. 349
 §. 16.
 Peripneumonia quid sit p. I. p. 240 §.
 I. seqq.
 - in praxi quomodo tractanda p. III.
 p. 493. §. 1-4
 Peristalticus motus quid sit p. I. p. 81.
 §. 87-90.
 Perniones quid sint p. II. p. 583. §. 1-5.
 cura 6-12.
 Persica mala p. II. p. 404. §. 58.
 Persici flores p. II. p. 382. §. 38.
 Peruvianus balsamus vid. Balsamus
 Peruv.
 Pestilentialis febris quid sit p. I. p. 381
 §. I. seqq.
 -- pathologia practica p. III. p. 823.
 §. 1-6. cautela §. 7. indicationes §.
 8. cura 9-20.
 Petasitidis radix p. II. p. 347. §. 94
 Petechialis febris quid sit p. I. p. 384. §.
 I. seqq.
 -- practica tractatio p. III. p. 831. §. 1-4
 cautela §. indicationes 6. cura 7-12
 Petechiæ retropulsæ qua methodo
 restituendæ p. III. p. 147. §. 15.
 Petechizans febris quid sit p. I. 386. §. I
 seqq.
 -- in praxi quomodo tractanda p. III.
 p. 837. §. 1-3. cura 4-7.
 Petroselini radix & herba p. II. p. 348
 §. 95. semen p. 428. §. 77
 Pencehani radix p. II. p. 348
 Phageænæ vid. Ulcera Erysipela-
 cea.
 Phaseoli sive fabæ p. II. p. 404. §. 59
 Philosophiæ naturalis notitia num sit
 utilis p. III. p. 1155. §. I. quotuplex
 usus §. 6-14. quænam realis 44
 Philtra quænam dicantur p. I. p. 418
 §. I. seqq.
 - in praxi quomodo tractanda p. III. p.
 900. §. 1. 2. cautelæ 3. indicationes
 4 cura 5-7
 Philtra in specialiori praxi qua pruden-
 tia tractanda. p. III. p. 960. §. 1-12
 cautelæ §. 13. cura §. 14-25
 Phlegmatorrhagia quid sit p. I. p. 216
 §. I. seqq.
 - in praxi qua methodo tractanda p. III
 p. 431. §. 1. cautelæ 2. cura 3. 4
 Phlegmone quid sit p. I. p. 263
 §. 10-12
 - in chirurgia quomodo tractanda p. II
 p. 535. §. 1-4. cura §. 5. 6
 Phrenitis quid sit p. I. p. 208
 - in praxi quomodo tractanda p. III
 p. 416. §. I-3. cautela 4. indicatio-
 nes 5. cura 6-9
 Phricodes febris quid sit vid. Lipy-
 rica.
 Phthiriasis quid sit p. I. p. 218. §. I.
 seqq.
 - in praxi quomodo tractanda p. III.
 p. 438.

Phthisis quid sit p. I. p. 230. §. 1. seqq.
 - quænam pathologia Practica p. III. p. 466. §. 1-4. cautelæ 5. indicationes 6. cura 7-13.
 Physica unde dicatur p. III. p. 162. §. 40. & p. 166. §. 1.
 - quid proprie tractet §. 42
 Physicum studium ad medicinam quid contribuat p. I. p. 6 §. 49-57.
 - a medico quomodo differat p. III. p. 157. 16-39.
 Physiologia quid sit p. I. p. 7. §. 65. & p. 107. §. 3.
 Pili leporis p. II. p. 469. §. 39.
 Pimpinellæ albæ radix p. II. p. 349. §. 97
 Pinex p. II. p. 405. §. 60.
 Pinguedo variorum animalium vid. Axungia.
 Pini sylvestris coni p. II. p. 405. §. 61.
 Piper & oleum p. II. p. 405. §. 62.
 Pistacæ p. II. p. 406. §. 63.
 Pisum p. II. p. 406. §. 64.
 Planetarum motus p. II. p. 1238. §. 46
 Plantæ nam ratione præditæ sint p. I. p. 27. §. 169 & p. III. p. 1180. §. 67. 68
 Plantaginis radix & herba p. II. p. 349. §. 98.
 - semen p. 429. §. 79.
 Plethora quid sit p. I. p. 125. §. 1. seqq.
 - in praxi quomodo tractanda p. III. p. 244 §. 1-7. cautelæ 8. cura 9-16
 - in casibus chirurgicis quomodo tractari debeat p. II. p. 507. §. 1-25. cura 26. 6
 Plethoricis quale regimen ordinandum p. II. p. 296. §. 1-8. (2)

Pleuritis quid sit p. I. p. 240 §. 1. seqq.
 - vera quomodo in cura tractanda p. III. p. 486. §. 1-3. cautelæ 4. cura 5-11
 - spuria quid sit p. I. p. 272. §. 1. seqq.
 - quænam ejus tractatio practica p. III. p. 566. §. 1. cautelæ 2. cura 3-5
 Plumbum & stannum p. II. p. 490. §. 46.
 Podagra qualis affectus p. I. p. 276. §. 1. seqq.
 - in praxi num curabilis p. III. p. 576. §. 1. 2. cautelæ 3. cura 4. 5. 6
 Podagricorum quodnam solatium palliativum C. p. 44. §. 26. & p. 70. §. 5.
 Pœoniæ radix p. II. p. 349. flores p. 383 §. 39. semen p. 429. §. 80
 Pollutio nocturna quomodo in praxi tractanda p. III. p. 1121. §. 1-6. cautelæ 7. cura 8-11
 Polygoni semen & herba p. II. p. 429. §. 81
 Polypodii Querni Radix p. II. p. 349. §. 100.
 Polypus cordis p. I. p. 236. §. 1. seqq.
 - in praxi quomodo tractandus p. III. p. 479. §. 1-4.
 Polypus narium quid sit p. II. p. 600. §. 1-4. cautelæ 5. cura 6-9.
 Poma porsdorfiana p. II. p. 406. §. 65.
 Pompholyx. p. II. p. 491. §. 47.
 Portulacæ semen & herba p. 429. §. 82
 Fetus ad vitam quid contribuat & qualis sit p. I. p. 90. §. 43-59.
 - in febribus cur concedendus p. III. p. 724 §. 29.
 Potus Aquæ fortis quomodo tractandus vid. Aquæ fortis potus.

Praxeos medicæ fundamenta quænam sint P. III. p. 231. seqq.

Priapus ceti, cervi & tauri P. I. p. 470. §. 41.

Primulæ veris flores P. II. p. 383. §. 40.

Principia corporum quænam sint C. p. 9. §. 2-9.

Procidentia ani & uteri quomodo tractandæ p. II. p. 578. §. 3. 14. cura 19. 22.

Prognostica ars quænam sit p. II. §. 1. seqq.

Præsentia ex sanguine quomodo instituenda p. II. p. 102. & 105.

Pruna domestica p. II. p. 407. §. 66.

Prunella sive pruniolana p. 407. §. 67

Prunella qualis affectus p. I. p. 227. §. 1. seqq.

- in praxi quomodo curanda. p. III. p. 460. §. 1-4.

Psyllii semen p. II. p. 430. §. 38.

Pterygium quid sit vid. Ophthalmia.

- in praxi quomodo tractandum P. III. p. 398. §. 1. 2. cautela §. 3. cura 4. 6.

Ptyalismus vid. Salivatio.

Puerperarum febres quænam sint P. I. p. 402

- quomodo tractandæ P. III. p. 867 §. 1-3. cautela 4. cura 5-9

Pulmones quid sint P. I. p. 79. §. 50-66

- Tophi. vid. Tophi pulm.

- concretio cum pleura quid sit P. I. p. 234. §. 1.

- in praxi quomodo tractanda P. III. p. 477. §. 1-4

Pulsus quid sit P. I. p. 59. §. 37. seqq. in semiologia quomodo observan-

us P. II. p. 12. quotuplex sit §. 21. 22.

quomodo a se invicem differat. p. 16. seqq.

qualis prognosis ex pulsu institui possit. p. 21. seqq.

in febribus p. 25. in aliis morbis p. 27.

qualis therapia pulsum diversæ alterationi ordinanda p. 31

Pumex P. II. p. 475. §. 8

Purgatio si ordinanda quænam circumstantiæ observandæ P. III. p. 37. §. 1. seqq. laxantia quomodo purgantibus præferenda §. 22. 23. purgantia quomodo differant §. 30 seqq.

Purpura quid sit P. I. §. 1. seqq.

- in praxi quomodo tractanda P. III. p. 852. §. 1-4. cautela §. cura 6-13

- retropulsio quomodo revocanda P. III. p. 148. §. 16. 17

Urticata quid sit P. I. p. 396. §. 1. seqq.

ejus practica tractatio P. III. p. 856 §. 1-3. cautela 4. indicationes 5. cura §. 6-10

Pus quid sit P. I. p. 259. §. 9

Putrefactio quid sit C. p. 19. §. 14

Pyrethri radix P. II. p. 350. §. 101

Pyrophorus quomodo præparetur C. p. 21. §. 20

Pyrotechnia quid sit & quomodo tractanda C. p. 95. seqq.

Quartana febris quid sit P. I. p. 371 ejus practica tractatio P. III. p.

794. §. 1-4. cautela 5. indicationes
6. cura 7-10

Quies & motus ad vitam quid contri-
buant P. I. p. 92. §. 59

R.

R Achitis quid sit P. I. p. 326
in praxi quomodo tractanda P. III.
p. 678. §. 1. 2. cura 3-5

Radices materiae med. quatenus sint.
P. II. p. 319. seqq.

Ranae virides P. II. p. 456. §. 20

Ranulae liberatio quomodo promo-
venda P. II. p. 666. §. 45. 46

Raparum semen & rapa ipsa P. II. p. 430
§. 84

Raphani semen & raphanus ipse P. II.
p. 430 §. 85

Refractio quid sit P. III. p. 1225. §. 34

Refrigerantia in therapia quomodo
applicanda P. III. p. 199

Regnum vegetabile materiae med.
P. II. pag. 318. cap. I. de radici-
bus pag. 319. cap. 1. de corticibus
p. 357. c. 3. de lignis p. 365. c. 4. de
floribus p. 373. c. 5. de fructibus p.
387. c. 6. de seminibus p. 410. c. 7.
de gummatibus p. 435

Regnum animale p. 449. quomodo
differat c. 1. de animalibus med. p.
451. c. 2. de partibus animalium
med. p. 458. c. 3. de marinis anima-
libus & vegetabilibus p. 473

Regnum minerale p. 477 quomodo
tractet de terris, metallis, gemmis &
salibus p. 478

Renes quid sint P. I. p. 83. §. 121-29

Resinae materiae med. P. II. p. 435.
quotuplices p. 445. §. 35

Res non naturales quid sint P. I. p. 88
§. 2-7

Resolventia quomodo ordinanda P.
III. p. 167. §. 1. seqq. indicantia §. 11. 12
& quatenus sint §. 13-17. externa
quaedam §. 18-20

Respirationis quatenus semiologica
tractatio P. III. p. 125. seqq.
prognoses quatenus in febribus ex
respiratione formandae p. 130. seqq.
& quatenus in aliis morbis p. 133
qualis therapeutica tractatio p. 136
seqq.

Retropulsi morbi quomodo revocan-
di P. III. p. 143

Rhabbari veri radix P. II. p. 350. §.
102 monachorum §. 103

Rhamni baccae sive de Spina cervina
P. II. p. 407. §. 68

Rhaponticum vulgare vid. Centauri-
um maj.

Rheumatismus quid sit P. I. p. 238.
- in praxi quomodo tractandus P. III.
p. 483 §. 1. 2. cautela 3. cura 4-7

Rhinocerotis Cornu P. II. p. 463. §. 6

Rhodium Lignum P. II. p. 369. §. 18.

Rhythmus quid sit P. II. p. 16. §. 20

Ribesium P. II. p. 399. §. 42

Roborantia vid. Nervina.

Rorismarini flores P. II. vid. Anthos
fl. p. 431. §. 86

Rosa mineralis Angeli Salae quomodo
operetur P. III. p. 33. §. 19

Rosarum flores P. II. p. 383. §. 41

Rubefacientia vid. Vesicatoria.

Rubiae Tinctorum radix P. II. p. 350.
§. 104. Ru-

Rubinus P. II. p. 491. §. 48
 - sulphuris Rulandinus quomodo præparetur & quibus morbis conducatur. C. p. 43. §. 24
 Rubus Idæus P. II. p. 407. §. 69
 Ructus quid sint P. I. p. 295
 - in praxi quomodo tractandi P. III. p. 607. §. 1. cautela 2. cura 3-5
 Rutæ semen & herba P. II. p. 431. §. 87

S.

Saccharum P. II. p. 476. §. 10
 Sagapenum gummi. p. II. p. 446. §. 36
 Sal quid sit & quomodo differat C. p. 13. §. 14.
 - quænam species sint. p. 24. §. 5.
 Sal neutrum cur ita dicatur p. 28. §. 16
 quænam sint salia neutra p. 36. §. 5
 unde eorum præparatio §. 6
 Sal mirabile Glauberi quid sit C. p. 37. §. 7.
 Salia vid. Halotechnia.
 Sal ammoniacum P. II. 491. §. 49
 - gemmæ ibid. §. 50
 - marinum p. 575. §. 9
 - commune quotuplex C. p. 60. §. 1-3
 principia ejus §. 7. qualitates 9. metalla quomodo solvat §. 28
 Salia volatilia quomodo præparentur C. p. 68. §. 2
 Sal Ammoniacale unde ibid. præparatio per artem §. 4. effectus 5. experimenta §. 8. 9. unde præparari possint Salia volatilia §. 10. 11
 Sal Alkali quid sit C. p. 78. usus §. 9 10
 Salamandra P. II. p. 457. §. 22
 Saliva quid sit P. I. p. 50. §. 98-102

quomodo se & excernatur p. 72. §. 94 - 97
 Salivatio in therapia quomodo administranda P. III. p. 106. §. seqq.
 Salivæ semiotica tractatio quomodo utilis P. II. p. 138. seqq.
 ex saliva quænam prognoses formandæ p. 144. seqq.
 quisnam usus practicus semiologiæ ex saliva p. 147. seqq.
 Salsedo maris unde P. III. p. 1194. §. 43
 Salviæ flores & herba P. II. p. 383. semen p. 431. §. 88
 Sambuci cortex P. II. p. 363. §. 24. flores p. 384. §. 43. bacca p. 407. §. 70
 Sandaracæ gummi vid. Juniperinum.
 Sangvificatio P. I. p. 82. §. 98-102
 Sangvis quid sit P. I. p. 47. §. 48-51
 Sangvis diversorum subjectorum quales virtutes habeat P. II. p. 470. §. 42
 - Draconis P. II. p. 446. §. 37
 Sangvinis defectus quomodo restituendus P. III. p. 101. seqq.
 - diversa constitutio vid. Hæmatologia.
 - secretio quomodo fiat. P. I. p. 68. §. 26
 Sanies five Ichor quid sit P. II. p. 611. §. 11.
 Sanitas quid sit & quomodo in Hygiene conservanda p. II. p. 241. & p. 244.
 aeris usus ad sanitatem conservandam quid contribuat. p. 251.
 - quomodo per medicamenta conservanda p. 307. seqq.

- Sanitatis definitio quænam sit P. I. p. 55.
 §. 43. & p. II. p. 241. §. 2.
 Santalinum Lignum P. II. p. 370. §. 19.
 Sapphirus p. II. p. 492. §. 51.
 Sarcocolla p. II. p. 446. §. 38.
 Sarcoma quid sit p. II. p. 594. §. 1. 3.
 cautela 4. cura 5. seqq.
 Sardius five Carneolus P. II. p. 493. §.
 52.
 Sapor quoduplex & unde C. p. 33. §. 29.
 Sarsaparillæ radix p. II. p. 351. §. 105.
 Saturejæ semen & herba. p. II. p. 431. §.
 89.
 Satyrii radix §. 106.
 Saxifragæ radix §. 107. flores p. 384. §.
 44. semen p. 432. §. 90.
 Scabies quid sit p. I. p. 328.
 - in praxi quomodo tractanda P. III. p.
 683. §. 1. 3. cautela 4. indicationes
 5. cura 6. 10.
 - retropulsa quomodo revocanda P. III.
 p. 148. §. 18. 20.
 Scabiosæ flores p. II. 384. §. 45.
 Scammonium p. II. p. 447. §. 39.
 Scarabæi p. II. p. 471. §. 46.
 Scarificatio quando admittenda p. III.
 p. 86. seqq.
 Scariolæ semen p. II. p. 432. §. 91.
 Scarlatina febris quid sit p. I. p. 398.
 - ejus practica tractatio p. III. p. 859.
 §. 1. 8.
 Scirrhus hepatis & Lienis quid sit p. I.
 p. 255.
 - in praxi quomodo tractandus p. III. p.
 538. §. 1. 2. cautela 3. indicationes
 4. cura 5. 10.
 Scirrhi in chirurgia quomodo tractari
 debeant p. II. p. 540. §. 1. 6. cura 7. 9.
 Sclerosis quid sit p. I. p. 321.
 - practica tractatio p. III. p. 669. §. 1
 2. cautela 3. cura 4. 5.
 Scorbutus quid sit. p. I. p. 343.
 - quænam pathologia practica p. III. p.
 710. §. 1. 2. cautela 3. indicationes
 4. cura 5. 10.
 Scorpio P. II. p. 457. §. 23.
 - ictus vid. Jetus scorpionum.
 Scorzonera P. II. p. 352. §. 109.
 Scrophulariæ radix P. II. p. 110.
 Scylla P. II. p. 351. §. 108.
 Sebesten fructus P. II. p. 408. §. 71.
 Sectiones quomodo administranda P.
 II. p. 668. §. 56. 64.
 Secundinarum exclusio quomodo pro-
 movenda P. III. p. 135.
 Se - & excretiones quid sint & quomo-
 do fiant P. I. p. 66. §. 2.
 Schœnanthi flores P. II. p. 385. §. 46.
 Selenites five specularis lapis vid. Lapis
 Selenit.
 Semina materiæ med. P. II. p. 410.
 Seminis fluxus virulentus vid. Gonor-
 rhœa.
 Semiologia quid sit P. II. p. 2. seqq.
 Sensatio quid sit p. I. p. 64. §. 107. 120.
 Sensibilium hominum regimen P. II.
 p. 214.
 Sensuum semiologica Theoria quænam
 formanda P. II. p. 213.
 - prognoses quænam in febribus ac a-
 liis morbis inde sumenda, p. 226. &
 219.
 - quænam practica tractatio instituen-
 da p. 223.
 Septicorem usus quomodo applican-
 dus P. II. p. 669. §. 63.

Seri secretio quomodo fiat. *P. I.* p. 69.
§. 36. seqq.

Serosi morbi quid sint. *P. I.* p. 312.

Serpentaria virginiana radix. *P. II.* p.
352. §. III.

Serpentes & Viperae *P. II.* p. 457. §.
24.

- exuviae vid. exuviae serpentum.

Serpentum morsus quænam pathologia
practica *P. III.* p. 1083. §. 1-5. cau-
telæ 6. cura 7-9.

Serpilli semen & herba *P. II.* p. 432. §.
92.

Sesami semen *P. II.* p. 432. §. 93.

Seseleos five siteris montani semen *P.*
II. p. 433. §. 94.

Setacea quomodo applicanda *P. III.*
p. 137. §. 30.

Sigilli Salomonis radix *P. II.* p. 353. §.
112.

Siligua *P. II.* p. 408. §. 72.

Sinapios semen. *P. II.* p. 433. §. 95.

Singultus quid sit. *P. I.* p. 296.

- in praxi quomodo tractandus *P. III.*
p. 612. §. 1-5.

Smaragdus *P. II.* p. 493. §. 54.

Smiris lapis vid. lapis Smiris.

Soda quid sit. *P. I.* p. 294. §. 1. seqq.

Soda in praxi qualis affectus *P. III.* p.
605. §. 1-6.

Solani hortensis semen & herba *P. II.*
p. 433.

Solis & Siderum motus qualis *P. III.* p.
1236. §. 54.

Somnus & vigiliae ad vitam quid con-
ferant *P. I.* p. 93. §. 76-96.

Soporosi affectus quænam sint *p. I.* p.
210.

- in praxi quomodo tractandi *p. III.* p.
420. §. 1-6.

Sorbi *p. II.* p. 408. §. 73.

Spagyrica ars unde dicatur *C.* p. 5. §. 9.
& 17.

Spasmi quid sint *p. I.* p. 269.

- in praxi quomodo tractandi *p. III.* p.
559. §. 1-3. cautelæ 4. indicationes
5. cura 6-11.

- retropulsi quomodo revocandi *p. III.*
p. 50. §. 23.

Specifica remedia quænam sint & quo-
modo usurpanda *P. III.* p. 226.

Sperma Ceti *p. II.* p. 471. §. 45.

Sperma quid sit. *p. I.* p. 51. §. 106-111.

- secretio quomodo fiat. *p. I.* p. 73. §.
98-108.

- fluxus virulentus vid. Gonorrhoea.

Sphacelus quid sit *p. I.* p. 265. §. 1. seqq.

- in praxi quomodo tractandus *p. III.*
p. 551. §. 1-8.

- ejus chirurgica tractatio *p. II.* p. 605.
§. 1-8.

Spicae flores celticae & Spica Nardi *p. II.*
p. 385. §. 47.

Spiritus in corpore num dentur *p. I.* p.
20. seqq.

Spiritus ardentis ingestio qualia damna
pariat. *p. III.* p. 1013. §. 1-9. cura
10-14.

Spiritus vini quomodo stupiditatem cau-
setur *p. III.* p. 1014. §. 3.

Spirituum ardentium ingurgitatio simul-
tanea quomodo periculosa. *p. III.* p.
1007. §. 1-6. cura 7-10.

Spissitudo sanguinis quænam sit *P. I.* p.
129.

- in praxi quomodo tractanda *P. III.* p.
248.

248. §. 1-7. cura 8-18.
Spongia Cynosbati vid. Cynosbati spon-
 gia.
Sputum cruentum quid sit P. I. p. 144.
 - - quomodo in praxi tractetur P. III.
 p. 275. §. 1-4. cura 5-9.
Staphidis agriæ semen P. II. p. 433. §.
 98.
Stasis quid sit P. II. p. 523. §. 1-13. cura
 14-18.
Steatoma vid. tumores Lymphatici.
Stercora diversorum subjectorum P. II.
 p. 471. §. 47.
Sterilitatis fœminarum quænam patholo-
 gia practica P. III. p. 985. §. 1-10. cu-
 ra §. 11-17.
Stineus marinus P. II. p. 456. §. 21.
Stœchados arab. & Citrinæ flores P. II.
 p. 385. §. 48.
Stomacæe quid sit P. II. p. 630. §.
 1-3. cura 4-6.
Storax liquida & calamita P. II. p. 447.
 §. 40.
Strangulati vid. laqueo strangulati.
Stranguria quid sit P. I. p. 336.
 ejus practica tractatio P. III. p. 698.
 §. 1. cautelæ 2. cura 3-5.
Strumæ quid sint P. II. p. 576. §. 1-7.
Succellus quid sit P. III. p. 1224.
Succus Pancreaticus quid sit P. I. p. 102-
 107.
 - - secretio P. I. p. 72. §. 94-98.
Succi materiæ med. P. II. p. 435.
Succinum P. II. p. 447. §. 41.
Succolata vid. Cacao.
Sudor colliquat. quomodo occurrat P.
 II. p. 169. §. 19. seqq.
 - - sanguineus quid sit P. I. p. 178.
 - - in praxi quomodo tractandus P.
 III. p. 332. §. 1-4. cautelæ 5. cura
 6-12.
Sudores molesti pedum manuumque
 quomodo in praxi tractandi P. III.
 p. 1127. §. 1-3. cautelæ 4. cura 5-6.
 - - partiales manuum & pedum retro-
 pulsi quomodo revocandi P. III. p.
 153. §. 10.
Sudoris quænam semiologica tractatio
 P. II. p. 156. seqq.
Suggillationes quid sint P. II. p. 523. &
 p. 539.
Sulphur P. II. p. 493. §. 56.
Sulphur quid sit C. p. 14. §. 15.
 ejus præparatio §. 20.
 - - Antimonii unde præparetur C. p. 46.
 §. 30.
Sumach semen P. II. p. 434. §. 99.
Suppositoria quænam sint vid. Purgan-
 tia in fine.
Suppuratio quomodo tractanda P. II.
 p. 528. §. 4-11.
Surditas vid. gravitas auditus.
Susurrus aurium vid. Tinnitus aurium.
 - - in praxi quomodo tractandus P. III.
 p. 477. §. 1-9.
Sympathetica quænam sint & quomo-
 do applicanda P. III. p. 219. seqq.
Symphyti radix vid. Consolida maj.
Symptoma quid sit P. I. p. 109. §. 13.
Syncope vid. Lipothymia.
Synergia quid sit P. I. p. 123. §. 103. &
 108.
Synocha vid. febris Synocha.
Synovia quid sit P. II. p. 651. ejus chi-
 rurgica tractatio §. 8. 10.

T.

T Abaci fumi abusus qualia damna proferat P. III. p. III. §. 1-9. cura 10 13.

Tacamahaca P. II. p. 448. §. 42.

Talcum P. II. p. 494. §. 58.

Talpa P. II. p. 457. §. 25.

Talus Leporis vid. Astragalus.

Tamarindi P. II. p. 490. §. 74.

Tamarisci cortex P. II. p. 363. §. 27. lignum p. 370. §. 21.

Tanaceti flores P. II. p. 385. §. 49.

Tarantismus quid sit P. I. 417.

- in praxi quomodo tractandus P. III. p. 897. §. 1-5.

Taraxaci radix P. II. p. 353. §. 113.

Tartarus quid sit C. p. 74. 1. tartari terra foliata unde 4.

Tartarus P. II. p. 494. §. 57.

- emet. unde paretur C. p. 46.

Telæ araneorum vid. Araneus.

Temperamentorum theoria P. I. p. 96. seqq.

Temperamentorum sanitas quomodo conservanda P. II. p. 285. seqq.

Temperantia quomodo adhibenda P. III. p. 204. seqq.

Temporis regimen ad sanitatem quid conferat. P. II. p. 265. seqq.

Temporum contusio in chirurgia quomodo tractanda P. II. p. 666. §. 47.

Tempus quid sit P. III. p. 1222. §. 30.

Terra num sit in centro totius macrocosmi P. III. p. 1206. §. 83.

- species quænam §. 89.

Terra Japonica sive de Catechu P. II. p. 495. §. 62.

- Lemnia §. 60.

- Samia §. 59.

- Sigillata §. 61.

- Tripollitana vid. Alana.

Terreum Elementum quid sit P. III. p. 1205. §. 80. qualitas ejus §. 81. §. 87. 88.

Terræ motus quid sit P. III. p. 1235. §. 51.

Tertiana febris quid sit P. III. p. 368.

- pathologia practica P. III. p. 781. §. 1-8. cura §. 11-31.

Testes diversorum animalium P. II. p. 472. §. 48.

Tetanus quid sit P. I. p. 287. §. 2.

Textura & structura quid sit P. I. p. 46. §. 40. 41.

Theoria medica quid sit P. I. p. 3. §. 19. quid requirat §. 25.

Therapia medica quid sit & unde dicatur P. III. p. 3. §. 2. 3.

- quotuplici actu absolvatur P. III. p. 23.

Therebinthina P. II. p. 448. §. 45.

Thlaspi semen P. II. p. 434. §. 100.

Thus P. II. p. 448. §. 43. - masculum vid. olibanum.

Thymiamatis cortex P. II. p. 364. §. 29.

Thymi semen & herba P. II. p. 434. §. 101.

Tiliæ Cortex P. II. p. 364. §. 28. flores p. 368. §. 50.

Tinea vid. Achores.

- in praxi quomodo tractanda P. III. p. 437. §. 1-3.

Tinnitus aurium quid sit P. I. p. 204.

- tractatio practica P. III. p. 405. §. 1-3. cura §. 4-6.

Tonica remedia quando admittenda P. III. p. 159. §. 9. 10.

Tonicus motus quid sit P. I. p. 61. §. 67. seqq.

(T)

Ton-

Tonillæ quid sint P. I. p. 222
 - in praxi quomodo tractandæ P. III
 p. 443. §. 1. Cautele 2. cura 3. 4
 Tonitru & fulgur unde P. III. p. 1230
 §. 43
 Toni necessitas & utilitas P. I. p. 59 §. 49
 Topasius P. II. p. 495. §. 63
 Tophi pulmonum quid sint P. I. p. 234
 - quomodo in praxi tractandi P. III. p.
 475. §. 1-4
 Tormentillæ radix P. II. p. 353. §. 1114
 Tragacantha P. II. p. 448 §. 44
 Transfusio sanguinis num applicanda
 P. II. p. 654
 Transplantatoria cura vid. Sympathia.
 Trepanatio quid sit & quomodo appli-
 canda P. II. p. 657
 Tribulus aquaticus P. II. p. 409. §. 75
 Trochisci Alhandal vid. Colocynth.
 - de Agarico vid. Agaricus
 - Alkekengi vid. Alkekengi.
 Troglodites vid. Passeres.
 Tumores diversi glandulosi colli qui-
 nam sint P. I. p. 223
 - in praxi quomodo curandi P. III. p.
 447. §. 1, 2.
 - ex retropulsis ulceribus quinam sint
 P. II. p. 545. §. 1. 2. cura 3. 4. seqq.
 - Mammarum quomodo tractandi
 P. II. p. 559. seqq.
 - Lymphatici saccati quinam sint P. II
 p. 569. §. 1-5. cura §. 6-8
 - herniosi vid. Hernia.
 Tunicæ flores P. II. p. 386. §. 51
 Turpethi albi radix P. II. p. 354. §. 115
 Turundarum usus quomodo applican-
 dos P. II. p. 667. §. 52
 Tussis quotuplex sit P. I. p. 245. §. 1
 seqq.

- humida in praxi quomodo tra-
 ctanda P. III. p. 506. §. 1, 2. cura
 3. 10.
 - sicca qua methodo dirigenda P. III
 p. 511. §. 1. 2. cura 3 6
 - ferinæ quæ nam cura P. III. p. 513. §. 1-7
 Hypochondriaca qua methodo cu-
 randa P. III. p. 517. §. 1-5
 - Stomachalis cura P. III. p. 519. §. 1-4
 Tutia Alexandrina P. II. p. 495. §. 64
 Tympanitis quid sit P. I. p. 319. §. 1. seqq
 - quæ nam therapia P. III. p. 661. §. 1. 6
 Typhodes febris quid sit P. I. p. 399. §. 2
 Typus in febribus quid sit P. I. p. 349
 §. 16.

V.

Valeriana radix P. II. p. 354. §. 116
 Vapores inimici qualia damna
 pariant P. III. p. 1024. §. 1-10. cura
 §. 11-17
 Vari quid sint P. II. p. 554. §. 1-6
 Varices quid sint P. I. p. 185
 - quomodo in praxi tractari debeant
 P. III. p. 351. §. 1-5. cura 6-12
 - in chirurgia quomodo tractandi P. II
 p. 555. §. 1-4
 Variolæ ac morbilli quid sint P. I. p. 388
 - quænam cura applicanda P. III. p. 839
 §. 1-5. cura 6-20
 Vegetabilia quotuplici sapore sint præ-
 dita C. p. 33. §. 29
 Vegetabilium perniciosorum in cauta
 comestio qualia damna post se tra-
 hat P. III. p. 1110. §. 1-3. cautela 4
 cura 5-8
 Venæ Portæ quænam structura P. I
 p. 84. §. 129-138
 Venæ sectio in chirurgia cur observan-
 da P. II. p. 508. §. 8. seqq.

Venæ

Venæ Sectio in therapia quando & quomodo applicanda *P. III. p. 79 §. 17. seqq.*
 Venenum assumptum in praxi quomodo tractandum *P. III. p. 1051. §. 1 - 9 cura §. 10 - 19*
 Venti quomodo existant *P. III. p. 1232 §. 46*
 Ventriculus quid sit *P. I. p. 80. §. 70 75*
 Verbasci radix & herba *P. II. p. 354. §. 117. flores p. 386. §. 52*
 Vermes inopinato aures ingressi quomodo educendi *P. III. p. 1020. §. 1 - 5 cautelæ §. 6. cura . 7 - 9*
 Vermes quid sint *P. I. p. 311*
 - eorum therapia *P. III. p. 645. §. 1 - 6*
 Vermium expulsio vid. Anthelmintica.
 Verruæ quid sint *P. II. p. 596. §. 1 - 4 cura 6. seqq.*
 Vertigo quid sit. *P. I. p. 212.*
 - quænam praxis *P. III. p. 422. §. 1. 2. cautelæ 3. cura 4 - 10.*
 Vesicatoria quid sint *P. III. p. 126. §. 1. seqq.*
 Vespærum ictus vid. Ictus vespærum.
 Victorialis radix *P. II. p. 355. §. 118.*
 Vigiliæ ad vitam quid conferant *P. I. p. 93. §. 86. 96.*
 Vina fucata qualia damna parant *P. III p. 1146. §. 1 - 5. cautelæ 6. cura 7 - 10*
 Vincetoxici radix *P. II. p. 355. §. 119*
 Violæ luteæ flores vid. Cheiri flor.
 - martiæ flores *P. II. p. 387. §. 53*
 - semen *p. 434. §. 102*
 Viperæ vid. Serpentes.
 Viscus Corylinus vel Quernus *P. II. p. 372. §. 27*
 Vita quid sit *P. I. p. 52. §. 9. 10*
 Vitalis motus quid sit *§. 18*
 Vitriolicum acidum quid sit *C. p. 33*

Vitriolum *P. II. p. 496. §. 65*
 - unde præparatum *C. p. 34. §. 2. II*
 Volvulus vid. Ileus morbus
 Voluntarius motus quid sit *P. I. p. 62 §. 92*
 Vomica Nux *P. II. p. 409. §. 76*
 Vomica pulmonum quid sit *P. I. p. 233*
 - in praxi quomodo tractanda *P. III p. 471. §. 1. 2. cautelæ 3. indicationes 4 cura 5 - 10*
 Vomitus vid. Emesis.
 - spontaneus quid sit *P. I. p. 292*
 quænam hujus practica tractatio *P. III p. 601. §. 1 - 8*
 - cruentus quid sit *P. I. p. 148*
 - in praxi quomodo tractandus *P. III p. 281. §. 1 - 4. cautelæ 5. cura 6 - 15*
 Vulnera in Chirurgia quomodo in genere tractanda *p. II. p. 641. seqq.*
 - virulenta quomodo dirigenda *p. 648 seqq.*
 Vulnerum lethaliu[m] cognitio cur necessaria *P. II. p. 678. seqq.*
 Vulnerati quomodo tractandi *p. III. p. 1135. §. 1 - 4. cautelæ 5. cura 6 - 9*
 Vulpes *p. II. p. 458. §. 26*
 Ulcera simplicia quomodo tractanda *p. II. p. 610*
 Ulcera callosa quomodo dirigenda *p. II. p. 614*
 - ex Erysipelate *p. 116*
 - Sinuosa & fistulosa *p. 617*
 - quænam sint Scorbutica *p. 628*
 - Serpiginosa *p. 632*
 - Cancroidea *p. 640*
 - in utero quomodo tractanda *p. 640 §. 4.*
 - retropulsa quomodo revocanda *p. III p. 149. §. 19 - Venerea p. 625*
 (T) 2 Ulce-

quinam sint. §. 21
 Ulceratio quid sit. p. I. p. 267. §. 1. sqq.
 Ulceratio in praxi quomodo tractanda
 p. III. p. 555. §. 1. 2. cautelæ §. 3. in-
 dicationes §. 4. cura 5-9
 Ulmariae radix P. II. p. 355. §. 120.
 Ulmi cortex p. II. p. 364. §. 30
 Ungvium vitia quomodo tractanda p.
 II. p. 667. §. 48
 Ungula alcis vid. Cornu alcis. (49)
 - diversorum animalium p. II. p. 472 §.
 Unicornu fossile p. II. p. 463. §. 17
 - marinum vid. Cornu Rhinocer.
 Urina quid sit p. I. p. 69. §. 46
 - cur interdum sit coloratior §. 48
 - num usum medicum habeat P. II. p.
 472. §. 50
 Imminutio quid sit P. I. p. 333
 - quomodo curanda P. III. p. 691. §. 1-5
 - Incontinentia quid sit P. I. p. 334.
 quænam ejus therapia P. III. p. 693
 §. 1-5
 Uroscopia & Uromantia quid sit &
 quomodo instituenda p. III. p. 34.
 & p. 42.
 in febribus ac aliis morbis qualem
 usum habeat p. 48. & 56

quænam ejus therapeutica tractatio
 p. 64
 Urticæ radix & herba p. II. p. 355. §. 121
 semen p. 435. §. 103
 Usnea Cranii humani P. II p. 478 §. 15
 Uteri hæmorrhagia quid sit p. I. p. 183
 - in praxi quomodo tractanda p. III.
 p. 348 §. 1-3 cautelæ 4
 indicationes §. cura 6-9
 Uvulæ prolapsio quid sit p. I. p. 225
 - quomodo in praxi tractanda p. III.
 p. 450. §. 1-5

W.
 Interanus cortex p. II. p. 364. §. 31
Z.

Z. Edoariae radix p. II p. 356. §. 122
 Zibetum p. II. p. 473. §. 122
 Zingiber p. II. p. 356
 Zymotechnia quid sit C. p. 81. §. 2. quæ-
 nam qualitas §. 3. quotuplex 4. sub-
 jecta fermentationi obnoxia quæ-
 nam sint. §. 7-9
 fermentatio vinosa quomodo pro-
 cedat §. 11. cerevisiaria 12 - panaria
 quænam sit 14. mellis & mulsi quo-
 modo fiat 15. ad fermentationem
 quid requiratur §. 20. 22. effectus

Nonnulla Errata sensum turbantia, quæ obiter observata sunt.

Pag. 3. §. 2. lin. 4. leg. eadem: p. 4. §. 8. l. 3. l. cum. e causæ &c. p. 18. §.
 20. l. 6. l. observari: p. 31. §. 16. omisum est l. 10. 16) status fœminarum hyste-
 ricus: 17) gravidæ & hystericae: 18) procidentia ani & uteri: p. 46. §. 40. l. 5. l.
 creet: p. 47. §. 45. l. facile: p. 49. §. 53. l. 6. l. Epsomense: p. 72. §. 15. l. 1. l. quo:
 p. 75. §. 2. l. 5. l. missionis: §. 3. l. 3. l. existentiam superflui sanguinis: p. 87. §. 43.
 l. 6. l. scarificatio: p. 117. §. 7. l. 8. l. possit: p. 233. §. 12. l. 2. l. solitas: p. 234. §. 18.
 l. 5. l. ambiguus: p. 236. §. 27. l. 5. l. decurrant: p. 240. §. 48. l. 7. l. vero: p. 257.
 §. 15. l. 2. 3. l. subjectis - versantibus: p. 259. §. 25. l. 5. l. speranda: p. 260. l. 7. l.
 præoccupetur: p. 267. §. 28. l. 2. l. cohibitæ: p. 284. §. 12. l. 13. l. temperatiora: p.
 292. §. 14. l. 2. l. promovendos & restituendos: p. 292. §. 16. l. 12. l. præferimus.

Cum ob angustiam temporis totum hoc posteaquam e prelo ewissum est opus curationi studio
 pervolvi haut potuerit, ita B. L. hæc aliæ errata typographica, qualiacunque
 occurrant, amice ewendabit.

4° Med.

Alberti.

Alberti, Michael

Introductio in universam medicinam ...

Bd.: 3.

Halae (1721)

Augsburg, Staats- und Stadtbibliothek -- 4 Med 11

urn:nbn:de:bvb:12-bsb11218649-3

VD18 1551398X-001